NICEPHORI

CALLISTI XANTHOPVLI, SCRIPTORIS VERE CATHOLICI, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBRI DECEM ET OCTO.

SACRATISS. ROM. REGIS FERDINANDI liberalitate, opera verò ac studio [redacted] Ioannis Langi, Consiliarij Regij, è Græco in Latinum sermonem translati, nuncque denuò castigatiores, & Scholiis ad marginem permultis superadditis, auctiores in lucem editi. hactenus prohibiti, nunc verò cum expurgatione permissi

authoris damnati

*Quorum eximia vtilitas, præ cæteris Ecclesiasticorum scriptorum historiis hactenus editis, cùm in Ioan. Langi** *ad S. R. Maiest. tum ipsius Nicephori, lucubrationis huius suæ initio statim adiecta Præfatione, satis luculenter exponitur.*

*authoris damnati

Accessit locuples rerum & verborum in his memorabilium Index.

Adiecimus quoque ad Nicephorum, Magni Aurelij Cassiodori Tripartitam, quam vocant, Historiam, luculenter à mendis propè infinitis cum suo indice repurgatam.

de la libreria comun de S. Francisco Casa grande de Sevilla

PARISIIS,

Apud AEgidium Gorbinum, sub insigne Spei, prope collegium Cameracense.

1562.

A # Sacratissimo & lectissimo Principi, Domino D

FERDINANDO, ROMAN. PANNON. BOEM.

& Slauor. Regi Augusto, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, Silesiæ, &c. Comiti Tirolis, Flandriæ, &c.

Principi & Domino suo benignissimo

A Deo Opt. Max. Ioannes Langus incolumitatem diuturnam, pacem tranquillam, & felicitatem sempiternam precatur.

NICEPHORI Callisti, scriptoris catholici, Ecclesiasticę historiæ decē & octo librorū è Græco translationē, Maiestatis tuæ, Rex inclyte, iussu mihi mandatam, & Dei tandē Opt. Max. ope ad finē suum perductā, apud Maiestatē
B tuam officio se exhibeo & repræsento. Quo in Opere non tam doctrinam, aut eloquentiam, quę in me vel nulla, vel sanè quàm exigua est, ostentandā mihi, quàm curam & fidem, quæ in Ecclesiastico interprete summa requiritur, pręstandam esse duxi. Quam laudem an assequutus sim, affirmare ipse non ausim: studio certè pietatis eam consectatus sum sedulò & diligenter. Eius rei penes Maiestatem tuam, & bonos piosque viros, qui ex animo & sincerè, non scriptis dictísq; modò, verùm etiam rebus & factis ipsis, religionem Christianā profitentur, quibus nimirum solis liber hic ab autore ipso est editꝰ, iudiciū esto. Enimuerò, nisi me opinio mea fallit, Nicephorianū hunc priscarum Ecclesiæ rerum codicem, rebus temporibúsq; nostris valde vtilem, commodum, necessariumque adeò fore puto. Nam & censuram corruptorum apud nos morū, veluti antiquus disciplinæ Christianę magister, aget: ordinū omnium hominibus
C omnibus, simul & virtutū, quæ imitemur, & vitiorū, quæ vitemus, exēpla illustria, & cū pietatis sempiterna præmia, tū infidelitatis perpetua supplicia ꝓponēs: & ad ordinandā constituendáq; Rēpub. Ecclesiasticā ciuilibus atq; intestinis dissidiis admodū cōuulsam & labefactatā, viā ostendet: quēadmodū antiquitùs dissensiones in Ecclesia multifariā exortæ, legitimis quietisque consiliis sopitę sint & cōpositæ, Synodorū aliquot œcumenicarū acta exhibēs. Quę omnia summos orbis Christiani Principes non nosse tantū, sed identidē secū in animo voluere, continuéq; ob oculos habere, cōmunis omniū nostrûm salutis, & totius Reipub. magnopere interest. Non ꝙ ista antehac in libris, monumentísq; literarū aliis, & in Eusebij Pāphili Ecclesiastica, quā Rufinus vertit, & ea quę vocatur Tripartita historia, tradita atq; exposita non sint: sed apud Nicephorū nostrū omnia ordine meliore, delectúq; & iudicio acriore, dilucidius & copiosius, ab antiquis scriptoribus sumpta, oratione perpetua referuntur: ita vt si alius Operis huius vsus non esset, illa saltē re plurimùm id prodesset, ꝙ editioni veteris historię, quā dixi, Ecclesiasticę nimis sæpe accisæ & obscuræ, permultū affert lucis. Qua de re plura mihi facere verba, opus non est: quandoquidē Nicephorus ipse, in initio statim lu- E
cubrationis huius suæ, vtilitatē eius p̄ cæteris Ecclesiasticorū scriptorū historiis, luculēter satis stilo est ꝓsequutus. Ipse quidē, singulari prouidētiæ diuinæ beneficio, hosce Nicephori libros, Græco sermone cōpositos, elegantissiméq; manu descritos, tēporibus nostris reseruatos, ad nos ꝑuenisse arbitror. Declarat hoc satis rei euentus. Quū nāq; ante annos multos, ex Budensi regia bibliotheca, quā Matthias Coruinus, Pannonū Rex, pulcherrimā, Græcis & Latinis libris lectissimis refertā, instituit, surreptꝰ, diu in priuati hominis bonis fuisset: & postea ꝑ milites Turcicos, in miserabili casu & direptione Pānoniæ, inter reliquā prædā Cōstātinopolim deportatus, in foro ibi scrutario vænisset, perq̃ cōmodè accidit, vt à Christiano, eodēque studioso homine emptus, postliminio in eandē Pannoniā sit reuersus. Vbi tandē in dominium præclari & eruditi viri, Georgij Logi Iuriscōsulti, Vratislauiensiū sanctæ Crucis, & diui Ioannis, ecclesiarum Præpositi & Canonici, Maiestatis tuæ F
Consiliarij, concessit: vnde nobis, Maiest. tua iubente, eius Latinè vertēdi potestas est facta. Accidit p̄terea paulo ante id tēpus, vt Lutetię Parisiorū in Francia, regiis typis, Eusebij ipsius Pāphili & reliquorum Ecclesiasticorū scriptorū historię, vnde & Tripartitam suam Cassiodorus Senator decerpsit, & Nicephorus noster bona ex parte, pleraque loca & argumenta, arbitratu suo, in opus hoc suum congessit, in publicum græcè ederentur: Deo hoc sic disponente, vt libris eiusmodi græcè & latinè vulgatis, plurium testimonio editionum

A magis atque magis veterum in Ecclesia Christiana rerum gestarum veritas atque certitudo confirmetur: & ea vtilitas, quam pij omnes speramus, votisque omnibus expetimus, ad temporum nostrorum Ecclesiam, & populum Christianum vniuersum, ordinum in eo omnium moribus pariter castigandis, erroribus legitimè tollendis, & doctrinis piè conformandis, perueniat. Ita enim viros religionis nostræ studiosos mecum arbitraturos esse opinor, quum à lectione Oracularium veteris & noui Testamenti literarum sacrosancta discesserint, vix extare opus aliud, quod cum ampliore certioreque ad veræ pietatis nostræ mysteria addiscenda, & vitam moresque in melius mutãdos, vsu atque fructu omnis generis ordinis & ætatis homines posint nocturna versare manu, versare diurna. Quatenus veluti in augustißimo splendidißimoque Ecclesię amphitheatro, sic in historiarum sacrarum hisce monumentis præclarißimis atque sanctißimis, omne vtriusque sexus genus, ordo omnis, status & ætas omnis, pulcherrima in B Christiani stadij curriculo, sanctè & fortiter, pro immortalitatis & vitæ cœlestis amplißimis præmiis, decertandi, atque rectam sinceramque religionem aduersis iuxtà & secundis rebus, per fidẽ non fucatam, charitatem operantem, & spem inconcussam, cum bona & pura conscientia, patienter atque constanter exercendi documenta proposita habet. Quid est enim Historiæ Ecclesiasticæ volumen aliud, quàm prædictionum, doctrinarumque, & promißionum Seruatoris & Domini nostri Iesu Christi, sanctorumque eius Apostolorum & Prophetarum, sancta & admiranda repræsentatio, exequutio, oblatio, cœlestisque pietatis verisimum gymnasium? quod omnibus omnium philosophorum porticibus, Lyceis & Academiis tantum præstat, quantum mors vitæ, cœlo terra, Deo homo cedit. In sacro Actorum apostolicorum diui Lucæ Euangelistæ libro, Christianũ pectus, gentis professionisque suæ incunabula, cũ ingenti animi voluptate & admiratione contemplatur. Auctus porrò & incrementa eius non alibi, quàm in sacra Ecclesiæ historia perspexerit. Per C quàm autem piis hominibus iucundum: eis verò qui magistratum, non Ecclesiasticum modò, verùm profanum etiam & secularem gerunt, à Deo sibi mandatum, quàm maximè opus est, posteaquam quibus studiis Ecclesia adoleuerit, & eò maiestatis amplitudinisque, diutinis incrementis, vt metuendum fortè sit, ne magnitudine propemodum sua laborare incipiat, peruenerit, cognitum habeant, vt eisdem studiis non solùm florentem conseruandam, sed etiam collabentem religionẽ instaurandam esse intelligant. Magnam ab humanitatis & bonarum artiũ sectatoribus ineunt gratiam, & multam consequũtur gloriam, qui ex veterum Græcorum & Latinorum scriptorum literis, antiquitatis cognoscẽdæ gratia, recõditi quidquam de numismatibus, coronis, vestimentis, cõuiuiis, & moribus, rebusque priscorum Græcorũ, Latinorum & Barbarorum etiam populorũ, aliis in lucem proferunt, atque declarant: quive de colosso, columna, statua, arcu triũphali, aut inscriptione vetusta quapiam, aliquid indicant atque exponunt. Gratũ id esse solet doctis & studiosis omnibus. itaque scripta eiuscemodi in manibus sedulò habent, legũt, admirantur, exosculantur, in ma- D gno precio habent, antiquarios ipsos in cœlũ laudibus vehunt. Quod quum homines nostri tanto animi studio & affectione in rebus profanis & terrenis, eisque non admodum necessariis, quandoque etiam parũ vtilibus, & planè inanibus, faciant: quanta pietate eos conuenit excipere atque versare sacræ historiæ codicẽ, in quo sacrosanctæ antiquitates, primordia & augmẽta Ecclesiæ Dei & Reipub. Christianæ ostenduntur, thesauri cœlestes & æterni, omnis generis martyriorũ & certaminũ coronæ, mysticæ mensæ epulationes, sanctarum animarum sempiterna monumenta, virtutum diuinarum, captum humanum superantium, effigies & signa, cum immortalitatis ipsius certißimorum præmiorum spe indubitata proponuntur, frequentantur, celebrantur? Quæ cũ eis, quas diximus, mũdanis, fluxis & caducis rebus collata, nihili prorsus illas esse arguũt & conuincũt. Quo plus gratię veris istis antiquariis nostris debemus, quòd venerãdę Ecclesiasticę vetustatis memoriã, in literas relatam ad nos transmiserunt. Eam verò E propè omnem Nicephoriani isti libri cõplectuntur. Quod si Augusto Cæsari, principi fortunatißimo, sub cuius auspicatißimo Imperio, aureo seculo, & optata pace atque tranquillitate orbi vniuerso conciliata, autor & donator pacis æternæ, Dei filius Dominus Iesus Christus, Saluator noster, ex virgine homo, salutis & immortalitatis nostræ gratia nasci dignatus est: summa quoque illa felicitatis pars diuino munere contigisset, & in ea is tẽpora incidisset, vt & ipse Christo nomine dato, Christianus princeps esset, & Christianis populis imperaret, libentißimè medius fidius in senatu Rom. ipse bonã Ecclesiastici operis partẽ recitasset, & in prouincias ditionis suę descriptã, ordinibus omnibus legendam atque cognoscendã misisset. Nam in euoluendis vtriusque linguæ autoribus (quod de eo Suetonius Tranquillus scriptum reliquit) nihil æquè sectatus est, quàm exempla publicè vel priuatim salubria, eaque ad verbũ excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercitũ, prouinciarũmque rectores, aut ad vrbis magistratus, prout quique monitione indigerent, misit. Libros F etiam totos & senatui recitauit, & populo notos per edictum fecit. Quanto credibilius est, Ecclesiasticis eum mysteriis initiatum, Christianũmque Imperatorem factũ, non pauca quædam ex sacro hoc codice exempla petita: sed vel integrũ ipsum opus, cum ciuibus omnis ordinis suis, ad publicos eorũ simul & priuatos vsus, veritatis cõtestandæ, sempiternæque incolumitatis consequendæ causa, quouis modo communicaturum, vulgaturũmque fuisse? Non continuisset princeps optimus, intra domesticos aulæ Imperialis parietes libros tales, qui ad vniuersalẽ Ecclesiæ & Reipub. Christianæ doctrinam & disciplinam sunt compositi, sed cõmunis publicique omnino iuris esse voluisset. Bonorum eos & piorum virorum calculo, quales à principio statim laudauimus, comprobatum iri, dubium nõ est. Quin etiamsi extra aleam inuidiæ & obtrectationis ita sint positi, vt sibi à genuinis contentiosorũ hominũ, qui Christianismi virtutẽ & professionem in controuersis disputationibus, perpetuisque rixis, altercationibus & iurgiis collocant, minimè timendum esse putẽt: sub Re-

A giæ tamen Maiestatis tuæ auspicio latinè versi publicantur. Conuenit enim, volumen de vera sinceraque pietate conscriptum, sub Principis eius nomine potissimùm edi, qui pietatem studiosissimè colit, eandemque saluam & auctam esse summopere cupit. Cuius studij Maiestas tua Regia, immò orbis Christianus vniuersus, per Maiestatẽ tuam peramplos diuinitùs percepit fructus. Siquidem quòd Turcica immanitas veluti diluuium quoddam in Germaniam omnem non exundauit: & quòd nobis à tyrannide ea, patria nostra salua est: idipsum, secundum diuinam benignitatem & clementiam, si sincerè rectéque iudicare volumus, virtuti Maiestatis tuæ ferimus acceptum. Libet namque, libet, Rex Ferdinande, beneficia summi Dei, ope operaque Maiestatis tuæ nobis præstita, gratis animis recognoscere: quod nisi faciamus, extremæ meritò impietatis crimen committamus. Regnum enim Maiestatis tuæ nisi in hæc tempora difficillima & periculosissima, cum molestia quidem, labore, & ærũna Maiestatis tuæ in-
B finita: commodo autem, emolumento, & vtilitate nostra maxima, incidisset: quorsum nõ iam barbaries Scythica excurrisset? Assererẽti Maiestati tuæ Pannoniæ regnum, optimo & apertissimo iure ad eam deuolutum, plurima se ab aduersariis, tyrannidem ibi sæuam affectantibus, & crudelitatem exercentibus, obtulere impedimenta, quibus iusto aliquoties bello obuiam est itum. Accessere à finitimis principibus & populis, à quibus Maiestatem tuam adiutam oportuit, parum fidæ societates. Superuenit tandem Rex Turcicus, qui non semel omnibus suis copiis & viribus connixus, ex possessione Pannoniæ Maiestatem tuam deturbatam voluit. Verùm ea fuit Maiestatis tuæ in tuendo iure suo fortitudo, & ea in arcendo à Germaniæ & Italiæ ceruicibus sæuissimo hoste constantia, & tam præsens diuini numinis in Maiestate tua, populisque tutelæ eius commissis, auxilio defensioneque sua seruandis, præsidium, vt conatus propè Barbari tyranni omnis, præterquàm quòd ei perfidia regni affectatorum proditione commodauit, frustra fuerit. Quater, Maiestate tua re-
C gnãte Scythicus princeps ex Thracia p Maiestatis tuæ infideles subditos euocatus, perinde atq; olim Persarũ reges in Græciam, omnibus vndique contractis copiis, exercitibusque suis in Pannoniam, & aduersus Germaniam, maximam suscepit belli expeditionem. Quater itidem non tam Maiestatis tuæ marte, quàm potenti manu Dei, magnificè est repulsus. Atque ille ea spe aduersus nos bellum toties mouit, vt nihil se in Pannonia & Germania cuncta reliqui facturum putaret, quod sub iugum dominationis suæ superbissimæ non mitteret, sibique parêre cogeret. O immensum erga Maiestatem tuam, Dei amorem: ô tempestiuè cœlitùs missum præsidium: ô summam erga ciues subditosque Maiestatis tuæ, Diuini numinis pietatem & misericordiam: quod nos vnà cum Maiestate tua, ope sua à monocerotis huius cornibus liberauit. Prodeat hic aliquis, & regem, principémve aliquem, toto eo tempore, quo non solùm Ottomanorum familia in Asia & Europa rerum potita est, sed etiam Turcicum nomen orbi innotuit, proferat, quẽ toties ad hunc modũ præsens Deus præsidio suo sit tutatus. Immò aliquem saltem ex

Christianis nominet regem, qui se ætate nostra D
dominatori isti Asiæ opponere sit ausus. Vsqueadeò totam Turcici belli moles in Maiestatis tuæ caput, & ceruices nostras, populis & principibus vicinis cessantibus, periculumque nostrum inspectantibus, incubuit. Proinde sempiternas benignitati diuinæ, pro tanto illius in nos fauore & beneficio, agere debemus gratias: cuius propitium magis nobis, quàm seculis aliis fuit numen. Quum primùm in Europam ex Asia gens Turcica ciuili Græcorum bello pertracta esset, & nondum ad tantam vel dimidia ex parte potentiam peruenisset, bis cum ea primus ex Principibus Christianis Sigismundus Boemus, Pannonum, mox etiam Boemorum Rex, & postea Romanorum quoque Imperator, bello est congressus, sed infœliciter. Post hunc Vladislaus Iagellonius, Pannoniæ itidẽ, & præterea Poloniæ Rex, belli fortunam aduersus Turcas præliis aliquot tentauit. & fortiter ille primùm, nec minus prosperè rem gessit: sed tandem denuò cum illis, remisso induciis, ad quas eos petendas coegerat, nuncio, Martis aleam exper- E
tus, copiis hostium eorum longè maximis obrutus, cum ingenti suorum clade, pulchram subiit per vulnera mortem. Græcorum hic Imperatorũ & Principum, Scanderbecchio Castriota excepto, clades potius quàm expeditiones, & Venetorum item Turcica prælia omitto. Ludouici verò Iagellonij, Pannonum Boemorumque regis, Maiestatis tuæ sororij, iuuenis fortissimi, meminisse sine lacrymis nequeo, quem prima statim Turcicæ expeditionis coitione hostis oppressit. Cæterùm in Maiestate tua, eiusdemque populis conseruandis, gratè & libenter, sicuti dixi, diuinum agnoscimus auxilium: cui tum demum locum esse maximè comperimus, quum humano præsidio destituimur. Id autem nõ in Maiestatis tuæ rebus gestis tantùm, verùm etiam in optimi & excellentissimi Principis, Caroli Quinti Imperatoris Romani, Maiestatis tuæ fratris germani, expeditionibus, à piis & prudẽtibus viris animaduersum est, & obseruatum. Cuius tot & tanta, contra potentissimos & acerrimos hostes, necessitate quadam semper suscepta bella, nõ tam viribus & co- F
piis, quę Maiestati suę Imperatoriç fuere non pœnitendæ, quàm Dei Zebaoth opitulantis pręsidio, quo Princeps is nunquam non succenturiatus fuit, prosperè sunt confecta atque expedita. Illud siquidem satis de Maiestate eius, hominibus prudentibus, & cœlestis numinis iudicium & benignitatem piè obseruantibus, constat: quum in statum eum Maiestatis suæ res rediguntur, vt pro comploratis & desperatis habeantur, tum demũ Maiestatem diuinam, vim potentiamque suam ostendere: & ita momentorum vicissitudinem repentinam atque inopinatam instituere in Imperatore suo solere, vt is de improuiso, præter hostium & hominum aliorum opinionem, expectationemque omnem ex victo & contempto, victor & triumphator gloriosus euadat. Testatur hoc ad Ticinum bello Mediolanensi captus Gallorum rex Franciscus, qui quum sibi propter opes, copiasque suas de victoria aduersus Maiestatem Imperialẽ videretur esse certus & securus, proindeque Cæsaris res quas accisas & afflictas esse arbitrabatur, cõtemneret, pro triumphis,

A quos de Carolo iam ſpirabat & meditabatur, breui temporis conuerſione, captiuitatis iugum ex prælio commiſſo reportauit: Deo nimirum Cæſari ſuo ſuppetias ferente, & Cæſarianorum ducum conſilia gubernante. Idem declarat Gallici exercitus apud Neapolim admirādus profectò caſus. Venerant in Neapolitanum regnū, quarto à Ticinēſi clade anno, ſexaginta milliū ex equitib⁹ & peditibus Gallorū conſcriptæ copiæ, Arces, oppida, & loca pleraq; omnia, deditione magis quā vi in ea ditione receperāt. Caietana arx, & vrbs Neapolitana, tantū deditionē facere recuſabāt. Itaq; Neapolis obſidione graui premi cœpta eſt. Et ſatagebat rerū ſuarum quàm maximè præſidium ei impoſitum, nullaque iam propè ſalutis ſpes videbatur, eſſe reliqua: quum ita Gallicana caſtra morbi contagioſi vis affligere, & Cæſarianorum impreſsio vrgere atque accidere cœpit, vt tandē ex tā numeroſo & frequenti exercitu, ęgrè quadringēti milites integri & ſalui euaſerint. Sic Deus numine ſuo citra omnem ferè humanarum virium opem, Cæ-
B ſari regnum Neapolitanum à Gallis recuperauit & reſtituit. In expeditione nauali Numidica, aduerſa tempeſtate in mari interiiſſe Carolus exiſtimatus eſt: ſed eum tutelare numen Dei, Hiſpaniis ſuis breui ſaluum reddidit. Poſt varia rurſus tentata conſilia, & bella Cæſari eidem illata, populóſque eius ad defectionem ſolicitatos, quid Franciſco regi inſuper profuit, copiis ſuis numeroſiſſimis atque inſtructiſsimis, quadripartitò diuiſis, quatuor eodem tempore diuerſis Maieſtatis Imperatoriæ ditionibus arma, bello non indicto, eo molimine inferre, quaſi diebus paucis Cæſarem regnis prouinciiſque ſuis omnibus eiiciendi conſilium cepiſſet? Quid ille tum effecit aliud, quàm quòd vindictam in ſe diuinam à Cæſaris partibus prouocauit? Proximo motu Germanico, principes & populi quidam ita arma aduerſus Maieſtatem ſuam ſumpſerant, ita opprimendi eius conſiliis, viribus, opibus, tormentiſque belli omnibus, Giganteo more rationem inierant, vt ne fugę quidem locum & tempus relinquere Maieſtati ſuæ velle viderentur. At Deus bone, quanta, Deo Cæ-
C ſarem bene adiuuante, conatus tam audaces & nefarios, rerum eſt conſequuta mutatio? Quàm contra animi ſententiam, temerariorum hominū, iuſto iudicio Dei, cœpta ceſſere omnia? Cuiuſmodi belli, ſeu rebellionis potius euentus, in rebus etiam nouis aduerſus Maieſtatem tuam, Rex generoſiſsime, à perditis nōnullis temerè motis, Deo eodem procurante (ita enim, ſicuti res eſt, ſemper dicendum) extitit. Licuiſſet tum vtrique veſtrûm, iure manifeſto, ſecundum Imperiales conſtitutiones, & ſacrarum literarum exempla, ſeueritatem in perduellionis reos exercere, & lege in eos agi iubere: vt intelligerēt homines, quid ſibi illud Sa-
» lomonis oraculare velit verbū: Sicut rugitus leo-
» nis, ita & tremor regis: Qui prouocat eum, peccat
» in animā ſuam. Et rurſus illud: Timeto regem, &
» cum ſeditioſis ne commiſcearis. Sed maluerunt
» Maieſtates veſtræ, pro religione & pietate ſua excellenti, ad imitationem & exemplum diuinę benignitatis, omiſsis Iuliis legibus, mitius in reos peractos conſulere, & per paucorum legitimam pœnam & caſtigationē, quæſtione grauiſsima paternè defungi: non aliud ea re ſpectantes, quàm vt eiuſmodi paucisſimorū capitum coercio hominū D
eſſet metus & terror plurimorum. Et quando remunerationis diuinæ, qua cœleſte numen Maieſtatis tuæ pietatem compenſat, pauca ſaltē ex multis documenta attingere nobis viſum eſt: nō prętereundum illud quoque, à Deo Maieſtati tuæ inſigne conceſſum donum, quòd Maieſtas tua, ex vnius nobiliſsimæ & pudiciſsimæ fœminæ, reginæ Annæ, Maieſtatis tuæ coniugis chariſsimæ (cuius principis æterna in Deo pace fruentis, virtutis & ſanctitatis recordatione, etiamnum Maieſtatis tuę ſubditi populi omnes recreātur) matrimonio, fœcundæ prolificationis, non modò apud reges, & magnates viros, ſed etiam apud priuatos homines, exemplo raro & mirifico, tot vtriuſque ſexus liberos ſuauiſsimos ſuſceperit: de quibus dubium eſt, fœlicius ne prognati, an melius edocti atque educati ſint. Præclariſsimum mehercules & hoc fœlicitatis ſpecimen, cuiusprouentum à ſolo Deo eſſe manifeſtum eſt, vt ſcilicet illuſtriſsima domus Auſtriacæ familia, tum principes bonos &
pios orbi Chriſtiano donet, tum reges atque dynaſtas alios coniugiis auſpicatis cohoneſtatos, ſibi conciliet: eoſque ipſos arcta inter ſe ſanctioris affinitatis neceſsitudine, publicæ pacis atq; quietis conſtituendæ, ſtabiliendæque gratia, coniūgat. Eſt hoc quodammodo peculiare Auſtriacorum Archiducum, vt per liberos ſuos, in gentes & familias alias, quaſi coloniis è domo ſua deducēdis, miſſos, pomeria ditionis ſuæ proferāt, & regnum, Deo fortunante, propagent. Non hic quidquam Maieſtati tuæ auribus datur, neque ad aſſentationem verba componuntur: ſed reipſa & veritate cogente, benignitatem æterni & clemētis in Maieſtatem tuam, & ſubditos eidē populos omnes, Dei ſummam: qui Maieſtatem tuam, eiuſdemque germanum, Carolum Imperatorem, tantos videlicet & tales Principes, vt temporibus noſtris rei Romanæ præeſſent, dedit: eorundemque non diſſimiles hæredes atque ſucceſſores filios, viuas parentum ipſorum & abſolutas imagines, ſpectatæ iam virtutis, induſtrię & pietatis iuuenes, cum pari poteſtate & gratia eſt daturus, curſim ſaltē perſtringimus: vt ne ingratæ mentis horrendo vitio F
à maieſtate diuina, bonorum omnium conciliatrice, condemnemur. Exigit id à nobis profeſsionis noſtræ & pietatis officium, vt gratiam eius & munificentiam in nos tantam gratè agnoſcamus. Veluti enim in importuoſo & vaſto pelago, vndique ſæua procella & tempeſtate Typhonica ingruente, fluitantibus, rectorem nauis peritum: ſic in orbe noſtro vniuerſo, multis difficultatibus infeſto, propter varios graueſque, caſus periclitantibus, principes prudentes, & omni genere heroicarum virtutum florentes, diuina prouidentia nobis attribuit. Abhorret profectò ab illa recordatione animus, qui ſtatus Rerumpub. futurus fuerat, ſi in aliorum, quàm in veſtram diuorum fratrum poteſtatem ſceptra Romana incidiſſent: neque enim domi, neque foris illę conſtitiſſent.

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas:

rectè Maro exclamat, & ſententiæ ſuæ pulchrè & grauiter explicat rationem. Nos verò terque quaterque beatos (vt verbis eiuſdem poetæ vtar) ſi nobiſcum ipſi fœlicitatis noſtræ cumulum gratis

A piísque animis consideremus, qua nobis sub Maiestatum vestrarum regimine & imperio æquo cum omni omnium vtilitatum commoditatúmq; copia plurifariã, si velimus, perfrui datur. Romani hominis præclara illa sunt verba: Non esse præstabilius aut pulchrius munus deorum, quàm castum & diis simillimum principem. Ea verba non rectius sanè in Traianum, de quo dicta sunt, quàm in maiestates vestras, quæ illũ cùm virtutibus omnibus aliis æquarunt, tum sanctitate & vero cultu Dei longissimè superarunt, quadrant. Et sententiam istam veram esse, experientia ipsa, & temporum omnium status apertè declarat. Nunquã certè res hominũ florentiores, quàm sub bonis: nunquam deteriores, quàm sub malis principibus fuere. Et quo præstantius est Dei donum, rex pius & prudens: hoc rarius seculis omnibus hominũ generi contingit. Ex omni populi Dei regum numero (nã Mosen, Iosuem, Samuëlem, & paucos quosdam duces & iudices, qui reges ipsos præcesserũt, recensere supersedeo) si Dauidem, quem Dominus virum iuxta cor suum inuenit: si Solomonem B sapientem, qui tamen à seipso stultè degenerauit: si Ezechiam pium, & religiosum Iosiam excipiamus, quod iudicium de aliis omnibus sanctorum virorum erit? Idem si de Romanis imperatoribus, ab Augusto Cæsare vsque ad Constantinum Magnum, fecerimus: atque quum Augusto ipsi, necnon Tito, orbis terrarum deliciis, & ei quem paulo antè nominauimus Traiano, Marco Philosopho, Alexandro Seuero, qui tot in aula & consilio suo habuit egregios Iurisconsultos, & perpaucis aliis, virtutis & bene gestæ Reipu. laudem tribuerimus, num cæteros plerosque omnes tanquam orbis terrarum faces, & generis humani portenta, non execrabimur? A Cõstantini temporibus nõnulli extitere principes, religionis & beneficẽtiæ studiis insignes: quidam hæresibus nimis addicti, alij ignaui, aut crudeles. Fuere aliqui, inter Græcos præcipuè, qui ne nominari quidem debeant. Germania imperatores plurimùm laudatos protulit. In primis autem Maiestatis tuæ genti inclytæ, vel domi vel militię celebres, vel etiam pacis simul & C belli studiis præstantes, religionis certè laude pręclaros, omnes debemus principes. Nihil ex ea ꝓdiit Sardanapalicum, nihil tyrannicum, nihil Iesabelicum. Ita nanque Austriaci Duces & imperatores regimine potestatis summæ sunt vsi, vt recti atque honesti custodes se, & iustitiæ ministros atque interpretes, administrationísque sibi creditæ nõ dominos, sed fiduciarios, siue depositarios esse iudicantes, collocatum depositúmque apud se regnum, Regi regum & Domino dominantium reposcenti, bona fide restituẽdum, rationémque de eo reddendam esse scirent. Neque illis vllo loco & tempore memoria, iuxta Agathonis præceptũ, excidit, hominibus se, quũ & ipsi homines essent, imperare, & secundum leges imperare, deniq; nõ perpetuò imperare. Et quia primam sibi curam de religione & cultu Dei propagando sumpserant, Academiam vnam Viennæ Austriæ, alteram Friburgi Brisgoiæ instituerunt, vt ibi iuuentus vnà cũ humanitate pietatem veram addisceret. Ad hæc præmia bonis liberaliter tribuentes, & pœnas malis legitimè irrogantes: ne dum hisce parcerent, illis nocerent, veriti: atque imperium in seipsos maximè exercẽtes, tum autem cogitationes & actio- D nes omnes suas ad laudem, honorem, & gloriam Dei, & ad bonũ publicum referentes, perpulchrè faustis populorum suorum acclamationibus, titulisque suis reipsa satisfacientes, responderũt. Conuenire etiam sibi optimi principes putauere, vt ne subditis suis virtute inferiores aut deteriores essent: & quod per edicta proposita fieri à ciuibus vellent, id ipsi primùm factis exequerentur. vt rectè de quolibet eorum Sincerianum illud pronunciari posset:

Publica nimirum tum res sibi constat, & æquum
Imperium, quum rex quod iubet, ipse facit.

Neque alia magis appellatione sunt gauisi, quàm vt testificatione certa benignitatis pietatísque eorum à ciuibus patres appellarentur. Ea animis eorum nihil fuit gratius, acceptius, iucundius. Talem honorem apud Homerum Vlyssi, comites Græci, & apud Virgilium Aeneæ socij Troiani habent. Ille nanque à suis πατὴρ ἤπιος, hoc est, pater benignus, audit: iste verò,

——— Et tu pater optime Teucrûm.

Didicerant pij reges, in Cyri regia institutione a- E pud Xenophontem reperiri, Nihil principem bonum interesse bono patri. Patres quippe prouida de liberis sollicitudine, vt ne quid eis bonorũ desit, procurare: & Cyrum in medium consulere, vt ciues sui quàm maximè beati sint, & felices. Inde adeò factum, vt Archistrategorum Austriæ familia, per tot secula à progenie in progeniem, & à generatione in generationẽ, Deo eam propter mandatorum suorum obseruationem, benedictione & gratia sua complectente & magnificante, durauit: duraturáque, eodem Deo adiuuante, sit,

In freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ
Lustrabunt, conuexa polus dum sidera pascet.

quum magnorum quandoque & potentium regum stirpes, seculum vnum non excesserint: aut certè vix ad tertiam, vel quartam, vt in Mosaicis legitur oraculis, generationem, iusta Dei vindicta, peruenerint. Verùm enimuerò sicuti in terris nihil potest melius esse, atque expetibilius, principe bono: ita nihil è diuerso, prauo dominatore damnosius est, atque deterius. Neque inter cæteras vltionis diuinæ plagas, quibus visitare & coercere F ingratum, rebellem & impium populum Deus solet, minimam affert cladem imperijs princeps malus. Nõ est opus hoc in loco vel veteribus, vel recentibus exemplis. Res apertior est, quàm vt negari possit. Et horrendæ de ea sunt in diuinis responsis sententiæ. Propter peccata populi, regnare facit hypocritam. Propter peccata terræ, multi principes eius. Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Sed cum gratiarũ actione summa Deus Opt. Max. meritò laudãdus est, qui ætate nostra populum suum, quantumuis graues commeritum erumnas, à principibus conseruauerit (vt cum Esaia dicam) infidelibus, socijs furum, sequentibus munera, sequentibus retributionem, pupillo non iudicantibus, & causam viduæ ad se non admittentibus: à principibus (quod apud Ezechielem est) quasi lupis rapientibus prędam, effundentibus sanguinem, perdentibus animas, sectantibus lucra. Optimè sanè factum, quòd rei Romanæ summa duobus diuis fratribus, Carolo & Ferdinando, diuinitùs commissa est, cum

A vtriuſque liberorum, eorundémque ſucceſſorum
ſpe optima. Patiatur benignè Maieſtas tua, hoc
ſic nos repetere, & publicitùs ſincero & grato a-
nimo profiteri. Virtutes verò Maieſtatis tuæ alias
hic commemorare, conſilium non eſt: cùm quòd
parum mihi ad opus tantum ſit virium, ſileréque
de re magna, quam pro dignitate perſequi neque-
as, præſtet: tum quòd eas ipſas virtutes pleraſque
Nicephorus in Præfatione ſua, qua lucubratio-
nem hiſtoriæ iſtius Andronico maiori Palæolo-
go Conſtantinopolitano Imperatori conſecrat,
B luculenter veluti in ſpeculo expreſsit. Aut enim
Andronicus Cæſar, ſicuti eum hiſtoricus noſter
ornamentis ſuis depingit, virtute pleraque omni
colenda, Maieſtati tuæ quàm ſimillimus fuit: aut
in perſona illius, talem eum eſſe, qualem ipſe de-
ſcripſit (qui philoſophorum de magnis principi-
bus orationes & libros componentium, & quo-
rundam etiam hiſtoricorum mos eſt) debere eſſe
oſtendens, Maieſtatis tuæ tot & tanta decora con
formauit: veluti animo iam tum præſagiens, ſub
eius principis nomine Opus ſuum Latinè verſum,
C aliquando vulgatum iri, quem ipſe Græcè laudi-
bus ſuis veriſsimè ornarit. Qua in re niſi in ean-
dem mecum ſententiam pedibus ibunt æqui cen-
ſores omnes, quibus vel per transennam dome-
ſtica Maieſtatis tuæ conſuetudo inſpecta eſt, nihil
prorſus reluctor, quin leuis, vanus, & futilis ha-
bear. Reliquum porrò eſt, vt publico religio-
nis noſtræ ſacroſanctæ nomine Maieſtatem tuam
orem, quo ea, pro pietate ſua, liberalium artium,
humanarúmque literarum, atque linguarum po-
tiſsimum ſtudia, ſine quibus pietatem ipſam ſin-
ceriorem frigeſcere oportet, præmiis honoribúſ- D
que propoſitis, aucta & honeſta eſſe velit. Perin-
de nanque atque homines noſtri per ingluuiem
ſeſe literis eiuſmodi ingurgitaſſent, incraſſatíque,
impinguati, & dilatati (vt Moſaica locutione v-
tar) eſſent, ita ab eis per nauſeam abhorrere inci-
piunt: aut fortaſſe quòd minus quæſtuoſa ſint, ea
deſerunt, atque deſpiciunt. quorum alterum, in-
grati erga Deum, cuius munus literæ tales ſunt:
alterum, puſilli per ſeipſum: vtrunque autem im-
probi animi eſt, ne dicam impij. Cauſæ huius pau
cis mentionem apud Maieſtatem tuam feciſſe ſat E
eſt, quod & ipſa ſe æquitate ſua commendat, &
Maieſtas tua ſua ſponte ad bonas piáſque artes or
nandas propenſa eſt: & procliuis, vt modò tem-
pora nobis, ſicuti cœpere, pacata currere pergant.
Sic Maieſtatis tuæ pietatem, promiſsionem habē-
tem præſentis vitæ & futuræ, in altero etiam ſe-
culo, & regno cœleſti, inter ſanctos principes, im-
mortalitate diuina Deus remunerabitur. Et in hoc
interim mundo, ſupra eas, quas retulimus, à Ma-
ieſtate cœleſti, Maieſtati tuæ Regiæ tributas do-
tes, eidem concedet longæuitatem facilem, con- F
filiorũ & actionum omnium ſucceſſum proſperũ,
domi adminiſtrationem regnorum tranquillam,
foris contra hoſtes omnes victoriam optatam, &
filiis Maieſtatis tuæ regiminis ſucceſsionem cer-
tam & pacatam: ita vt vnà cum paternæ & auitæ
virtutis & pietatis hæreditate, Maieſtatis illi tuæ
ſceptra obtineant, & nati natorum, & qui naſcen
tur ab illis. Id quod ita fore, benignitate diuina fre
ti, ſperamus, votíſque cunctis optamus & com-
precamur.

AD AETERNAM SAPIENTIAM, pro Nicephori Callisti Xanthopuli Historiæ Ecclesiasticæ editione, G. Logi Silesij Votum,

Avrea in æterno Sapientia numen Olympo,
Æterna æterni mens animúsque Dei:
Omnia quæ nutu vna regis: quæque vna creasti,
Quæ mare, quæ tellus, quæ vagus æther alit:
Aërios montes, ridentia prata, solúmque
Frugiferum, fontes lenè sonantis aquæ,
Et fluuios latè irriguos, tum stagna, lacúsque,
Siue suprà tellus, siue ea subter habet:
Squamigerū omne pecus, salis horrida mōstra profundi,
Et volucres, pennis qui supera alta secant:
Sideráque, ingentis mundi quæ machina torquet,
Cœlicoláque domos, cœlicolúmque genus:
Et nemora arboribus densissima, lustra ferarum,
Seu iuga celsa illas, seu caua vallis habet.
Hinc homines, partem diuinæ mentis, opúsque
Ritè tuum, effigiem condis & ipsa tui.
Indiga nil nostri, tantum ex bonitate profunda,
O bonitas nullis æquiparanda bonis.
Queis licet æthereas eadem ex bonitate videre
Diis similes, meritis, te tribuente domos,
Nicephorus cuius virtute & numine plenus,
Nanque tuam huic præsens mētem animúmq; dabas,
Sidereo ad templum quod sese æquabat Olympo,
Et Constantini nunc quoque in vrbe manet.
At nunc, indignum ô facinus, scelera impia, diris
Fœdatum à Turcis, impia sacra gemit.
Virgineo à partu repetens, & origine prima,
Ad sua perpetuum tempora duxit opus.
Grandiáque arcani verbi mysteria pandens,
Ad superos certa nos docet ire via.
Atque à sinceris zizania frugibus arcens,
Nos alit æterno nectare & ambrosia.
[redacted]
Magnanimi auspicio Ferdinandi regis, & ære,
Aurea cuius honos sidera laude ferit:
Regis Romani, qui nobis aurea fœlix
Secula nunc condit, aurea restituit.
Ille tuum ante alios nam sanctum numen adorat,
Et nihil huic casta est relligione prius:
Ritè tibi hic Pario statuet de marmore templum,
Sacráque restituet prisca, decúsque tibi,
Pulchra Oderæ in ripa, multa qua flauus arena
Amne cito Breslæ mœnia amœna lauat.
Latiuiis nusquam quæ concessura Mycænis,
Ardua turrigerum tollit in astra caput:
Insula quà Vatis magni de nomine dicta,
Qui sacro æthereum tinxit in amne Deum.
In medio Pater almus erit, dehinc Filius, & qui
Spiritus æquali numine vtrunque refert.
Vnum sub triplici numen qui nomine regnant,
Quíque tuum Sophiæ nomine nomen habent.
Montis Auentini princeps, Habsburgia proles
Maxima, & à magno ducta Leone domus.
Quos infra vetus Austriacæ quæ gentis origo,
Romani imperij te duce frena regit.
Cæsaris hinc magni, sed vestrum numen adorans,
Accedet post hunc Regis & effigies.
Quos circa sobolis magnæ generosa propago
Austriacæ Heroes qui decora alta domus.
Nomen aui Regis referent insigne: Philippus,
Qui natu est maior Carole magne tibi.
Magdalis hinc coniunx, Romani filia regis,
Augeat vt nymphas candide Bethi tuas.
Alterius dehinc nomine aui, cui regna Bohemi
Clara soli pârent, Maximus Aemylius.
Hesperia in magna magni cui filia nupsit
Cæsaris, vt vestrum hinc augeat vsque genus.
Pannoniæ hinc Princeps, frater Fernande, paternum
Nomen habens, sanctæ stabis in æde deæ.
Quales Tyndaridæ gemini, seu pectore fido
Quis certet pugnis, seu mage certet equis.
Carolus hinc minimus natu, verùm indole magnus:
Nam cursu ad metam fertur & ipse suo.
Dij quantum est animi in puero, & virtutis auitæ?
Ignis agit iam nunc pectora in alta decus,
Ante diem & raptus Ioannes filius infans,
Scilicet vt vobis præuius astra paret.
Hinc natæ innumeræ, magnis quæ Regibus ortæ,
Nupserunt magnis Regibus & Ducibus.
Inter quas diuis similis effulget Elysa,
Bethis quæ aurifero nomen ab amne tulit.
Sarmathiæ regi quæ nupta haud omine dextro,
Ante diem Elysias vidit Elysa domos.
Fœlices genitis, qualis Iesseia proles
Æterno in solio regia sceptra gerit.
Vestibulo in medio, atque adytis, foribúsque superbis,
Cælabit docti dein manus artificis,
Res gestas foris atque domi, vestra inclyta facta,
Marmore cum Pario sectile stabit ebur.
Gallorum vt Cæsar domuit, Libiaq; tyrannum,
Tot populos domuit nobilis Italiæ.

Regnatorem Asiæ, nostris dum ſæuit in oris,
Compulerit turpi mox dare terga fugæ:
Charo ſubueniens fratri, noſtróque labori,
Dum graue perpeſſa eſt Pannonis ora iugum.
Hinc ope iam fratris, ciuilia tractus in arma,
Cúmque ſuis domuit vrbibus vtque duces:
Cum rapidum pedibus tranſmitteret impiger Albim
Inſolitas fluuio tunc ſibi dante vias.
Regis Romani mox his longo ordine pugnas
Adiunget, longum quas numerare foret.
Aerias vt Pannoniæ diſiecerit arces,
Déque feris ſibi tot fixa trophæa Getis.
Iniuſtum vt toties ſternit pellítque tyrannum,
Tradidit hic diris ſéque ſuósque Getis.
Impius & ſæuo potuit ſeruire tyranno,
Fax patriæ, & regni ſanguinolenta lues.
Belláque, quæ longum mihi ſit recitare, per orbem
Fœlici amborum geſta ſub imperio.
His tamen adijciet, noſtrum dum Carolus orbem,
Et regit hunc mundum, quòd dedit ipſe nouum
Ignotum antè alijs mundum, ſua ſidera nouit,
Quíque ſuos coluit numina falſa deos.
Qui quòd te nouit iam, quòd veneratur, adorat,
Omne tuum, atque pij eſt Cæſaris iſtud opus.
Hinc illi pleno fundis largiſsima cornu
Aurea inexhauſta munera diua manu.
Hoc primùm, ſocio mox Cæſare & auſpice magno,
Iam tibi prædico Turca ſuperbe malum.
Conſtantini vrbem ſacri, tuáque inclyta templa
Auferet è manibus, barbaricóque iugo.
Europæ victor ſternens, Aſiæque tyrannum,
Quem terræ atque maris exuet imperio.
Tu modò diua faue cœptis tam fortibus, vnà
Et facias: nanque hoc munus opúſque tuum.
Tunc tibi quot ſacris fumabunt ignibus aræ,
Et cadet ante tuos victima quanta pedes?
Quæque ſacerdotes caſti tibi carmina dicent?
Et tua tam miſero turba ſoluta iugo?
Ipſe ego dona feram, ſacro velatus amictu,
Et tua voce pia numina magna canam:
Et manibus palma, ramóque inſignis oliua,
Ingrediar templi limina ſancta tui.
Adſis ô Dea magna, pióque aſsiſte labori,
Aeterna æterni ménſque vigórque Dei.

F I N I S.

CVINAM PRINCIPI Nicephorus hanc historiam Ecclesiasticam dedicauerit, Annotatio.

Nicephorus Callistus sub Andronico maiore, & Michaele filio eius, Andronicóque minore, Michaelis huius filio, Palæologis, Imppp. Cōstantinopolitanis, vixit ante annos plus minus trecentos. Et opus hoc historiæ Ecclesiasticæ Andronico maiori, Michaelis maioris qui Latinos ex imperio Constantinopolitano eiecit, filio dedicauit. Colligitur id ex ipsius Nicephori versiculis, qui in Constantinopolitanorum imperatorum catalogo carmine composito vltimi reperiuntur:

Στεῤῥὸς μιχαὴλ, παλαιολόγος μέγας
Ὃς λατίνους ἔξωσε τῆς κωνσταντίνου.
Τῆς εὐσεβείας ἀνδρόνικος ὁ στύλος,
Ἀσύγκριτος νοῦς, ἐξῃρημένη φύσις,
Λαμπρὸς μιχαὴλ παλαιολόγος τρίτος,
Οὕτως βασιλεὺς καὶ λόγοις καὶ πρακτέοις.
Ἀνδρόνικος παῖς συνδρομὴ τῶν χαρίτων·
Οὕσπερ φυλάττοις εἰς χρόνους ἀπειρίτους
Λόγος παλαιὲ παντάναξ παντοκράτωρ.

Hoc est:

Magnus Palæologos Michael, & potens,
Byzantis vrbe qui Latinos expulit:
Pietatis Andronicus inclytum decus,
Natura lecta mens secunda nemini:
Clarus Palæologus Michael tertius,
Dictis & actis imperator optimus.
Flos Andronicus Gratiarum iunior.
Longißimis quos sospita temporibus
Omnipotens rex omnium vetus Loge.

RERVM ET VERBORVM IN ECCLESIASTICA HISTORIA NICEPHORI CALLISTI MEMORABILIVM

Index.

B.

F

H

I

L

M

N

O

V

FINIS

DEDICATIO OPERIS, LAVDES (ANDRONICI SENIORIS PALAEOLOGI) *piißimi & sancti Imperatoris complectens.*

A ECclesiastica Historia composita, multorúmque & admirandorum virorũ rebus gestis à me scriptis, nemini profectò Opus id, quàm tibi, rectius consecrarim, Imperator, Principum omnium Christi amantissimo atque humanissimo: qui omnes prorsus virtutes complexus, nihil rerum pulcherrimarum & excellentissimarum prætermisisti. Et quũ permulta atque adeò innumerabilia tua sint præclarè facta, orationem nostram longè superantia, B manu diuina cõsilium omne tuum & factum dirigẽte: tum, vt mihi quidem videtur, & rectè quispiã dixerit, omnium maxima & illustrissima est pietas, egregiumque in Ecclesiã Christi studium, & flagrãs atque incredibilis in eãdem amor, & quas eius nomine reportasti, victoriæ & tropæa. Quæ sanè pietas, immensis sæuientis impietatis fluctibus, immanibúsque conflictantiũ ventorum procellis huc atque illuc quodãmodo graui iactatione agitata, beneficio tandem tuo, qui rebus omnibus aliis posthabitis, hoc vnum curaris maximè, tutò ad tranquillum portum tuum annauit atque applicuit. Et nunc integra, veluti recenti situ abiecto, & pristina veterique venustate recepta, seu potius salsugine, quam ex tempestate conceperat, orationis tuæ suauissimo sonitu repurgata atque reiecta tibi diuino orbis rectori atque gubernatori, sacróque (sic enim dicendum) auspici & cu- C ratori, condignas refert gratias, claram veluti & ingentem emittẽs vocem, omnes nos per te saluam atque inuiolatam retinentes pietatem, constanter firmitérque in sincere fidei sententia, opinione de diuino numine erronea, ita vt cõueniebat, lõgissimè repudiata, consistere. Verùm enimuerò, si deliberatione habita, res tuas à primo initio singillatim prosequi, quasúe radices actionum tuarũ, quæ omnia sapienter constituit diuina prouidentia, egerit, exponere vellem, in immensum oratio excresceret: & historiam potius, quàm operis dedicationem instituere viderer. Sed quum aliud scribẽdi consilium mihi sit propositum, paucas quasdam res tuas in præsentia attingere, atque

Imperator virtutibus omnibus, & ornamentis plurimis clarus.

Idem potißimum sincerã pietatem, opinionibus de ea prauis reiectis, restituit.

Ex plurimis paucæ tamũ præclaræ Imperatoris res in hac Præfatione attingendæ.

oratione perstringere, est visum: reliquis suo loco & tempori, pro eo atque decet, rectè reseruatis. D præsertim quum id quod nunc quoque dicere institui, propter abundantem atque exuberãtem rerum copiam, me ad nouam quandam redigat inopiam: ita vt etiã ea quæ cupio, perficere, atque stylo exequi nequeã: eo quòd perinde atque in prato vario, innumerísque amœnitatibus scatenti, ad se quæque res me pertrahant, eísque tractandis retinere conentur. Cæterùm orationi meæ modum imponam: quæ non longior futura est, quàm vt qualẽmcũque saltem mei erga te amoris & desiderij significationẽ exhibeat: & ego egregiam in te voluntatem meam, quæ ad hoc vsque tempus tecta occultáque fuit, cum libertate propalàm declarem. Tuæ verò mansuetudinis atque humanitatis fuerit, vt me placidè aspiciat, atque fiduciam animo meo addat. In primis verò, si quid minus rectè in hoc opere à me dictum fuerit, vt mihi E ignoscat: historiámque meam, pro iudicij sui acrimonia, addendo atque adimendo repurget. Quicquid enim calculus tuus accuratius emendauerit, id & mihi & omnibus aliis gratum certũque habebitur: propterea quòd ex omnibus, quicunque fuere, tibi maximè perspicere talia, & deprehendere, promptitudine & acrimonia naturæ, Dei dono contigerit: & quòd disserere atque disputare, moderatione iusta, & timore multo adhibito, de rebus diuinis explicatè noris. Preterea quòd mente concipere, & ore diserto eloqui, id quod visum est, insupérque idipsum propè diiudicare, ita vt alterum ab altero pernoscatur, optimè possis. Neque quisquam reperitur esse tam audax & temerarius, qui post limam, iudiciúmque tuum, digitũ adhibere scriptis sustineat. Itaque rebus mul- F tis omissis, inde tandem orationem de rebus tuis ordiar. Quum enim veluti quispiam eorum, qui singulari Dei dono dati sunt, optimorum & nobilissimorum illorum virorum, nasci, & imperium in homines vniuersos suscipere deberes, magni consilij angelus, ac potius rerum vniuersarum pater atque rector, consilium agitauit: & ad eos qui cum illo eiusdem sunt naturæ & honoris, Faciamus (inquit) rursum hominem ad imaginem nostram, & similitudinẽ primi illius qui dudũ diffluxit. Et editus es, diuina quadam vi & natura, spiritu vitæ tibi afflato, qui vitalis aliis virtus, primitíæque, & quasi quidam alius generis † princeps in orbe nostro futurus eras. Qua in re, illa, perinde atque instrumento & autore vsa est patre tuo, qui maiorum suorum splẽdore, nobilitate, ampli-

Beneuolẽtiæ captatio. Opus hoc Imperatoris iudicio submittitur.

Quomodo de rebus diuinis disputandũ.

Iudicium acre principis.

Imperator prouidentia certa Dei genitus.

† γενάρχης.

A tudine gloriæ arte imperatoria, opibus, adhæc prudentia, fortitudine, & naturæ vi, antiquissimos quosque suíque & nostri temporis principes obscurauit. Nec illi, quum antea res multas pro Romanis egisset, aliam ob causam Deus imperiale tradidit sceptrum, quàm vt tu facile & incruentum obtineres imperium, pietate & facinoribus omnibus bonis futurus lōgè clarissimus: eis quippe rebus verissimè Imperator declaratur.

Quæ Imperatorem maximè decent.

Quandoquidem verò tibi quoque, qui imperiū in vniuersos e manu Dei fueras suscepturus, seu potius ante natiuitatem receperas, Imperialem domum & aulam instrui oportuit, quæ sanè tam ingens & amplum deceret Imperium: ea quoque, quemadmodū primo illi Adam orbis vniuersus, & quicunque tandem fuit paradisus ille, cōdigna præparata est. Ea verò erat noua Edem, terrestre cœlum, paradisi veluti primarium exēplar, patria quidem tua, commune autem Christianorū omnium domicilium, vrbium videlicet omnium regina.

Imperatoris huius patria Constantinopolis, Paradisus alter.

Simul atque enim ipse ex materno prodiisti thalamo, prædonum examen, quòd eam longo tempore afflixerat, inde est expulsum, terrore quodammodo perculsum atque accisum: germanúmque planè hæredem, Imperatorem, & conditorem eius, veritum: qui sanè prædones, exitum atque fugā B accelerantes, tanquam coruscanti ense tuo eiecti, alius aliò profugit.

Latinos Imperatores qui Constantinopoli sexaginta ppè annis regnum obtinuere, designat.

Ad eum modum illa per te nobis omnibus repurgata, & tibi nutricia atque educatrix facta est, duabus his rebus in te atque illa diuinitùs benignè præstitis. Neque enim illa, quæ nuper admodū liberam lucem videre cœperat, in alio quopiā, quàm in te vno, debitam gloriam cōsequi potuit: qui maximè quidem ad gloriam Dei propagandam processeris, & summa omnium dignitate honoris auctus sis: neque etiam tibi præ illa condignius contingere potuit domiciliū & habitatio. Quapropter, sicuti Deus solitus est longius etiam antea magnarum rerum iacere fundamenta, itidem meritò quoque tum id est ab eo factum. Sed enim, vt quum etiamnum fasciis puerilibus inuolueris, & à nutrice curareris, futuram rerum gratiam exultans, atque (vt sic quispiam dicat) subsiliens, graui atque imperiali corporis habitu exhibueris: atque inter quotidianam mem-C brorum fingendorum compositionem, senilem quodammodo prę te ferens prudentiā, excellentem in te pietatē, sicuti Ioannes, exultans, & eum qui tibi in vndis lustralibus gratiam concessit adorans, ostenderis.

Imperatoris Andronici infantia.

Pueritia.

Atque alias res tuas, donec ex infantia ad puerilem peruenisti ætatem, quid dicere attinet? preterquàm quod (vt in prouerbio est) à prima linea, in primis pietas, amor Dei, & humanitas tibi studio fuit: quum quidem & alia omnia, quæ cura & laude digna sunt, concurrerent: & tu ætate simul, sapientia & gratia procederes, non quidem quòd incrementa hæc in te caperent, sed quòd simul sese proferrent, atque exhiberent: firmitatémque cum ętate, morum grauitate, & cultura augescente, assumerent.

Adolescentia.

Atque equidem ad pulchrum bonúmque fundamentum, pietatē ipsam, fortitudo primùm accessit: hāc consecuta est prudentia, deinde temperantia etiam effloruit. Aduenit ad has iusticia quoque. aurea hæc prorsus, quam multi complicare & connectere nequeunt, catena. Eam verò tu omnium pulcherrimè concinnans, nouam quandam & admirādam D planè perfecisti virtutum harmoniā & concentum. Nam quæ in iis vel abundant, vel deficiunt, vitiis scilicet ipsis reiectis, media es complexus, & vnam prorsus ex eis tanquam vniuersalem virtutem confecisti.

Virtutū omnium fundamentum pietas.
Virtutū aliarum accessio.
Virtutum catena

Atque, vt quas medio tempore gessisti res tuas, in compendium redigam, postquam diuinæ sententiæ placitum est, vnum te Imperij gubernaculis pręsidere, fatali decreto, è vita communis omnium nostrûm propugnator atque Imperator, tuus autem pater simul & institutor, emigrauit: quū quidem prius Romanorum Imperium, sicut à centro circulum, propagasset imperatoriis artibus, reportatis ab hostibus victoriis, necnon aliis magnarum rerū administrationibus ingentē apud omnes qui sub sole sunt homines, gloriam cōsequutus.

Michael Palæologus Imperator mortuus.

Successor eius in imperio Constantinopolitano Andronicus filius.

Tu autem, Princeps pręstantissime, vbi solus Imperium es adeptus, confestim copias tuas, pro ipso Deo, primùm in aciem produxisti: opibus tuis omnibus, quas à Deo acceperas, à primis (quod dicitur) carceribus, pro eo qui te Imperatorem vnxit, vsus. Itaque, sicuti dicere cœpi, quū veram religionem nostram, nouis E inductis rebus, per adulterinas & absurdas doctrinas, in discrimen adductam esse cerneres, studiosissimè eā & sapientissimè tutatus es. Quod nam- * que perspectū tibi optime esset, ad Imperij præsidium solam pietatem, & rei diuinæ sedulum cultum sufficere, reliqua autem cum his comparata nihil esse, diuinam planè & sapientissimam concepisti sententiam.

Huic pietas & religio ab initio Imperij in primis curæ fuit.
Imperij præsidium, pietatis cultus.
Diuini numinis erga Andronicū gratia & fauor.
Amplissima pietatis præmia diuinitùs cōcessa.

Proinde per eiusmodi rerum administrationem, magnam à Deo iniisti gratiā: & à teipso illi satis præbuisti causæ, vt perfacilè precanti tibi aurem suam inclinaret, actionibus omnibus tuis præiret, Imperiumque tibi firmaret atque constitueret: videlicet vt rectissimè, atque ordine optimo administratio eius procederet, in rebus omnibus te aptissimè dirigens: atque vt aliquis dicat, viuam imaginem, & statuam Imperij pulchram omnino & Imperialem, ad incredibilem & excellentissimam venustatē expoliens. Sic enim puto, Dei benignitatē hominibus non contingere, nisi seipsos factis suis ea dignos exhibuerint: quæ tu quòd optima præstitisti, in primis vt F gratiosus apud Deum sis, consequutus es.

Qui homines gratiæ Dei sint capaces.
Bon⁹ felixque Imperij status.
Verus Imperator.
Timor Dei Imperij custos. Tribuuntur Andronico præcipuæ Imperatoriæ virtutes.

Quapropter cernere erat, quicquid esset mali, id è medio tolli: bona autem vniuersa ad manus esse, vtilitatem publicam non morari, & tempora ipsa sub te nouo atq; commodo Imperatore renouari & repubescere. Atque equidē rerum bonarum pleræque sua sponte aderant, pleræque mox affuturæ erant. Accessit spes rebus præsentibus longè melior. Nam sicuti iubar quoddā è sublimi relucens, vbique terrarum, affluentem tibi diuinitùs gratiam abundè demisisti, eámque propter cœlestiū donorum varietatem perinde atque flumen copiosum profudisti. Et quum gloria abūdares, nequaquam ad desidiam & vitam molliorem te demisisti, sed rebus honestis dedidisti. Neque purpura sumpta, Imperium in teipsum exercere omisisti: & ratione tanquam freno vsus, Imperij administrationē philosophicis institutis temperasti, timore Dei illi tanquam custode & opitulatore imposito. Porrò quum probè tibi cognitum esset, principes viros non facilè admoneri se pati, neque doctrinā atque institutionē admittere:

** Quod hic per Nicephorū obscurius indicatur, id à Baptista Egnatio apertissimè paucis declaratur. Michael Palæolog⁹ (inquit) Lugdunum ad Conciliū venit, quod Gregorius X Pōtifex indixerat, facileque illi cū Romano Pōtifice cōuenit. Ex quo tātam inuidiā Græcanicæ gentis cōtraxit, vt nec mortuo iusta persoluerint, & locum sepulturæ negauerint.*

A eam tu in primis tibi in consilium adhibuisti, & Imperij tui, perinde atque domus custodem, & magistrum optimum, cõstituisti. Quin potius tibi hac minimè opus fuit. Quid enim apud te est, quod aliunde didiceris, aut importatum acceperis? qui ingenij naturæq; tuæ bonitate omnia producas, & quicquid boni est, veluti fructum quempiam generosum & maturum, in lucem proferas? Sed nec illud Imperio suscepto egisti, vt te ciues & subditi tui metuerent tantùm: verùm timorem cum charitate temperatum esse voluisti. Proinde quum te homines tui cum admiratione dilexere, quòd minus esse terribilis, neque arbitrio tuo viuere, & pleraque omnia statuere viderere, tum ipse eos magis etiã dilexisti: quibus reuera extitisti,

" *veluti pater optimus.*

queãdmodũ ille dixit. aut, ꝙ magis in te cõpetit.

" *Rex bonus, atque idem fortis bellator, in armis.*

Hunc versum Alexãder Magnus omniũ Homericorũ carminum iudicauit esse optimum.

Nam quod sceptrum Imperiale, splendidi cuiusdam seruitij signum esse, & coronam preciosissimam, nihil à lapillis, quæ in littore maris sunt, differre putares: quamuis hæc, diuinę quædam res, & B immensorum arcanorúmque mysteriorum imagines sint, purpurã ipsam pro vilibus pannis habens, florémque eius molestum et tristem iudicans, moderatum nouo quodam modo in rebus secundis animum obtinuisti: nequaquã eis, sicuti, plerique, exultans atque superbiens. Quæ tua moderatio maximè Deo grata fuit: eadẽ quoque publicæ lætitiæ, & solennibus conuentibus causam præbuit, multam animis omniũ voluptatem immittens. Quum namq; optimus, & supra alios maximè generosus esses, haudquaquam ad res minus decentes declinasti: verùm constãter in factis laudatis perstitisti, prudentiæ scilicet & iudicij rationibus adductus. Insuper verò circa pulcherrimas quasq; res ambitiosus, ritè omnia atq; ordine peregisti. Formam siquidem atque habitum præ te ferens tyrannide dignum, animo mitis admodũ atq; humanus es, conspectu ipso statim omnes, vt ita dicam, benignè excipiens: & nouo quodam more, orationísque tuæ gratia atque illecebris, fluminis instar profluentibus, vniuersos, perinde atque C magnes lapis ferrum, suspensos tenens. Decentissimum verò quoque tibi corpus, & excellentissimum, rerum vniuersarũ architectrix natura conformauit: vt sanè quispiam existimet, non principum solùm, sed etiam hominum ferè omnium te absolutæ formæ ideam atque specimen, iuxta Platonem, & venustatis omnis archetypũ atque primarium exemplar esse. Robur insuper & fortitudo corporis, partiumque omniũ & membrorum proportio, aptáque & temperata constitutio, ætatis quoque flos & vigor, omnia simul concurrentia, suprà quàm dici potest, optimam in te conficiunt temperaturam & harmoniam: haud aliter quàm si in parte qualibet natura tibi præsens insideat, mensurarúmque & magnitudinum rationibus artificiosissimè omnia, & perinde atque lyram coagmentatione compositionéque conuenientissimè cõformet. adeò vt in te vno, propter tot & tanta, quæ in te scatentia protulisti bona, cõmunis natura iactare se & gloriari possit, tanquam in excellentissimo generis nostri, vt ita dicam, donario, in quo illa munificentiã suam ostentarit. Itaque constanti exercitio rerũ honestarum

Bona corporis in Imperatore.

Adũbratur in hoc Imperatore, virtutibus ornamẽtísque plerísque omnibus absolutũ optimi principis exẽplar

D & pulcherrimarum, cum generosa animi alacritate tibi proposito, ignis planè ardens, aut securis dissecans, † aut sphæra, quod dicitur, seu globus quidam per præcipitium, fuisti: omnibus cognoscendis incumbens, omnia etiã facilè mente concipiens. Et quæ semel audita vel lecta discis, tam tenaci memoria complecteris, vt in ferreis pugillaribus, quæ in cordis tui tabulis conscripsisti, incisa esse videatur: tam solida firmáque tibi est memoria. Porrò attẽtione, & mentis sagacitate, scientiam & eruditionem omnem breui superasti, naturæ magnitudine eas virtutes cunctas re ipsa exhibens, idque melius multo, quàm qui longissimo etiam tempore operam illis nauarunt. Vnde illa tua est prouidentia, & vsitata mentis consideratio, necnon singularis morum gratia & affabilitas. Vnde etiam violentorum laborum contra naturæ leges & corporis necessitates, tyrãnis quędam & dominatio, imperialísque quæ tibi prę̨statur, obseruantiæ contemptus, atque aliæ insuper primariæ virtutes, supra naturæ humanæ captum diuinitùs tibi insitæ. Quales sunt & nocturnæ & diurnæ stationes, cùm vel Deum orationibus placas, vel pro repub. defendenda excubas, vel etiam E iura ciuibus reddis: ita vt qui te conspiciunt, non viro te, sed potius viri statuæ conferant, frigus ex æquo & æstum toleranti. Vsqueadeò te vnum atque eundem in eis omnibus præbes, tanquam inuictum, & ad naturæ momenta immobilem: cum omnibus quidem familiarius viuentem, omnibus autem te omnia, & omnigenum suauémque admodum & placidum exhibẽtem, multámque atque eam meram atque sinceram, vt apud Platonem est, libertatem subditis, perinde, atq; vinum temperantem. Ac veluti inter curas & labores natus, tanquam habitus eorum in naturam abierit, magis etiã illis delectaris, quàm alij socordia, deliciis, atque aliis eiusmodi, quibus assueuerũt, minimè laudatis studiis. Quod si hæc quoque dicenda sunt, persæpe ego te vidi non quotidie cibum sumentem, verùm & binos & ternos transmittere dies, ita vt nonnunquam quidem solo pane & oleribus incoctis, aliquando verò pomis quibusdam vescereris. Et tempore plurimo sola aqua tibi potus fuit. F Quibus omnibus non ad sufficientiam aut satietatem es vsus, sed celeriter omnino ea degustata mox remoueri iussisti, vt scilicet mẽs tibi absq; sordibus maximè pura permaneret, intellectualibus spiritualibúsque & diuinis redundans cogitationibus: simúlque vt facilius vigilantia constaret, rectiúsq; negotia pleráq;, ex præscripto diuino, matutino simul & meridiano, nec minus nocturno etiam tempore perageres. In multam namque noctem, ac potius, vt plurimum, ad illucescentẽ vsque diem vigilans: & demum cubitum vadẽs, statim rursus excitus surrexisti, haud aliter quàm si tibi nocturna vestimenta grauia atque molesta essent. Sed enim ne tum quidem à laboribus tibi remissio fuit, per somnum nimirum & insomnia te exercenti, & nominis gloriæque nostræ augmenta atque incrementa infatigabilibus momentis & imaginationibus animi, visionibúsque nocturnis meditanti, &, quoad eius fieri potuit, complenti atque perficienti: adeò vt admirationis causam hominibus præberes, diuiniorem quandam naturam te, somni atque fatigationis

† Ἤτις σφαῖρα κατὰ πρανοῦς.

A expertem esse, suspicantibus. Et quum quàm longissimè, & , vt aliquis dicat, iuxta diametrum, à voluptatibus & ignauia abfuisti: tum quotidianæ vitæ disciplinam & seueritatem maximè es consectatus. Vnde tibi bona corporis habitudo, & valetudo secunda maximè fuit. Et qui hac in re elaborant, nugatores meri visi sunt, Asclepiadæ quidam de Hippocrate præceptore gloriantes, nec minus qui Galeni lucubrationes euoluunt. Qui sanè quum valetudinis tuæ curatores essent, à suis ipsi morbis & ægritudinibus magis, ad te accedentes, liberi atque integri discessere: quippe qui ad summam accuratissimámque valetudinis tuendæ rationem perueneris. Et neque Medici tui, neque illi ipsi qui eis artis suæ præcepta tanquam magistri & duces tradiderunt, prorsus quidquam habuerunt, quod aduersus præscriptum degendæ ad salubritatem vitæ tuum opponerent. Plutarchus quidem Chæroneus Romanum Imperium laudibus vehẽs, pulchrè dixit, eas quæ antehac dudum per graues motus & certamina inter se dissensissent, virtutem & fortunam, vix aliquando tandem, propter vrbem Romanam solam, pactis cõuentis per fœdus initum, in gratiã rediisse, vt omnium humanarum rerum longè pulcherrimum opus absoluerent atque perficerent. Mihi verò rectè quoque existimare in mentem venit, in te etiam vno, Imperator optime, veram pietatem cultúmque Dei, atque opes felicitatémque humanam, quæ inter se semper depugnarunt, semel ad concordiam redactas esse: eo quòd pietas felicitatem veluti vi quadam ad se pertraxerit, eámq; omnino pessum ire non siuerit: siue potius, vt equidem puto, quòd Deus tandem necessitatem eis imposuerit, vt simul coniungerentur atque contemperarentur: & vt ille ab vtraque, eo quod vtriusque esset proprium recepto, hominibus omnibus nouum & verè admirandum perficeret emolumentum & auxilium, firmamentum nimirum quoddam stabile, & elementum, vt ita dicam, sextum & sempiternum, in diuinis rebus labascentibus, & per naufragium pessum euntibus, tam horrendæ fluctuationis & erroris, ingentem, C supremam, veréque sacram anchoram te, sacris simul & prophanis exhibens, vt in te aliis quoque qui tecum sunt, solidam stabilitatem repræsentaret. Et profectò ea quæ huc atq; illuc circumagebantur, & circumferebantur, maximam te tutissimámque perfugij sedem, in mũdum pacis vnum, & rectioris fidei professionis, seu rerum administrationis, minimè hallucinantem aut labantem orbem habuere. Quin illud etiam studuisti, vt nõ corpori modò, verumetiam animo purpurã circumdares. Siquidẽ tu omnium propè, qui te præcesserunt, Imperatorum vnus, ipsi tibi imperasti: & reuera † summæ potestatis Imperator, quũ * vitiosas tumultuantium atque imperium sibi vendicantium affectuum perturbationes è domicilio animi tui eiecisti: tum rationi, a imperio eo quod penes paucos optimates est, tradito, viuam teipsum virtutis imaginem, ad certam ciues tuos imitationem instituens, proposuisti. Nam animi moderatione in acie contra ignauiam opposita, non solum hominum, verumetiam perturbationum animi simul & corporis omnium Imperator meritò censeris. Quamobrem conspicere licet, humanitatem tuam ad summum peruenisse. D Nam bella quoque quæ geris, perhumana sunt: & placabilitas virilem præ se fert fortitudinem. Porrò benignitas & munificentia quam maximè ad vtilitatem publicam spectant. Ira autẽ admodũ est placabilis. Animus nanque tuus ad iracundiam, vt ita dicam, sterilis: & ad ardorem eum qui ex flagranti vehementia prouenit, cælebs & immobilis est, quamuis bonorum omnis generis ferax & fœcundus. Legibus verò ferendis, moribúsque corrigendis quàm recta apud te instituta est ratio? qui improborum impetum legitimis iustitiæ præceptis cohibes: & vbique terrarum honestum bonúmque, haud aliter quàm decantatus ille Triptolemus in terram semina coniecit, seris. Quis igitur hominibus improbis te est formidabilior? aut ærumnosis placabilior, atque clementior? Quis supplicantibus benignior, & ad misericordiam propensior? qui etiam, nisi quæpiam obstet necessitas, precãtium optata præuenire solitus es. Neque verò à me ista ad gratiam, aut per adulationem prorsus dicta sunt. Quomodo enim id faciam, quum neque res ipsas, vt sunt, verè exponere queam, excellenti pulchritudinis earum E præstantia victus? Verùm hæc ita se habere, tum diuina quę tibi obtigere dona, tum actiones, quas in Imperium tuum contulisti, omnes comprobant. Nec minus id quoque illa satis declarant. Quis etenim, quàm tu, religione pura & simulationis nescia, vel Deum magis glorificauit, vel flagrantiorem pro eo ardorem ostendit? Quis sinceriorem fidem in discrimen coniectam, tanta æmulatione & zelotypia affectatus est, aut sacram mensam repurgauit? Quis etiam, vt eruditio omnis summa caperet incrementa, effecit? Quis ita virtutem extulit, aut optimos quosq; honoribus auxit? Quis Dei ministris, aliísque item qui ei chari sunt, & omnibus propè, pro cuiusque dignitate, debitum honorem tribuit? Quis porrò tanta attentione, insigníque religione, & decenti moderatione, vt Imperialis aula nihil ab asceterio, pietatísque exercendæ schola differret, procurauit? quis sic æqua statera lance rempub. gubernauit? Quis ita vel iuri dicendo institit, vel maleficia coercuit? vsqueadeò, vt multam se tibi debere gratiam illi etiam profiterentur, qui è iudicio victi, & F calculo tuo damnati abiere. Cuius tanta fuit cum peritia simplicitas, & cum clementia prudentia? quibus virtutibus vnà cum humanitate maximè enites, ingentem quandam serenitatem in animo simul & vultu præferens, sensim quandoque, ceu fluctibus quibusdam, horrescentem, nec tamen vllam tempestatis significationem præbentem. Cæterùm orationis opportunitatẽ, silentij commoditatem, linguæ lepôrem, familiarium colloquiorum instar olei prorsus & mellis profluentem suauitatem, aut verborum tuorum Musicum planè concentum, quis rogo eloquatur? Sententiarum autem densitate, præterea verborum perspicuitate & copia.

(*Hyberni voces fluuij de more ruentes,* Homerus dixisset) quis te diuinitùs locupletior fuit? Quapropter euenit, vt te verba faciente, omnes prorsus quasi numine aliquo afflẽtur, moderatáque insania percellantur, & bacchari incipiãt, simúlque vel inuiti exiliant: & vocibus tuis rapti,

Marginalia:

τὸ τῆς ἐυεργεσία, ὡς μάλιστα οἰκονομικόν.

εὐσέβειάν τε καὶ εὐδαιμονίαν.

Imperialis aula pietate morum Monasterio persimilis.

Verus Imperator.

† αὐτοκράτωρ τῷ ὄντι.
* τῶν παθῶν ὀχλοκράτειαν.
a ἀριστοκράτειαν.

A ita ducantur, vt retrocedere nolint, sed veluti affixi tibi videantur, perinde prorsus atque à Sirenibus demulsi. Rectè sanè quispiā te mare dixerit, quod alios super alios verborū fluctus densè excitet, aut certè ingentem aliquam aquarum vim: quæ, si in eam alicunde lapillus incidat, ex obscuro cētro, seu potius circino, eóque, si ita vis, liquido, alium super alium circulū, sensim admodum intumescentem, ac deinde propter alium influentem, paulatim donec ad summū perueniat, deficientem atque euanescētem, mirabiliter circumscribat: potissimum verò, quum tibi de reb. diuinis est sermo. Quis nanque alius habet vel mentem & sententiam oratione atque lingua meliorē, vel orationem quæ illis ratione meliore subseruiat, vel linguā etiam quę bene admodū & acutè (rotūdè & suauiter poëta dixisset) verbis in orbē reductis conceptā animo sententiā proferat: atq; vtrūq; iis, ita vt decet, expediat, & id quod in animo lateat in apertum transmittat? Equidem vnum illud de te dicā, quum concionantem audio, alius ex alio, & orationis tuę illecebris Deo, * ple-

*ἔνθεος.

B nus efficior, nec hominem me loquētem, sed mirificè aliquē è cœlo prospectantem, & noua quædam atq; diuina, quę cōmunia hæc quidem longè excedant, sublimia autem & arcana mysteria cōtineant, renunciantem, audire puto. Adeò vt Deum orandum duxerim, qui mihi aurem aliā addat, sicuti quidem Prophetæ videtur, vt mihi cum lepôre vrbano verborū tuorum gratia abundè influat. Quod quidem omnib. etiā cōtingere arbitror, qui firma & cōsistenti sunt mēte: neq; omnino tales, qui demulceri & flecti verbis huiusmodi nequaquàm possint. Quos sanè neq; Orpheus ille, decātata sua lyra, frequenter eā plectro percurrens, vt puto, aliqua ex parte permulserit: quā quidem lyram irrationales etiam naturas sono suo trahentem, ei affingunt Græci. Iam pręter alia istud quale est? quod nullius sanguinem, qui * imperio ob maiestatem læsam obnoxius fuerit, effundere volueris? Quod tu quidē te ita facturū esse non iureiurādo cōfirmasti, verùm cœlesti prudentia optimum esse, maximéque Imperio cōuenire iudica-

*τῶν ὑποδίκων τῇ βασιλείᾳ.

C sti, qui nimirum & vitæ † & necis potestatem penes solum Deum esse scias. Incruentā enim prorsus, cædisque purā solam Imperij tui administrationem, vniuersum iactat æuum, quæ vitam felicē & bonorum omniū prouentum producit. Quod quidem cernere licet quum in aliis exundantibus cōmoditatibus, tum in eo quòd ætate tua magna rursus ingenia & artes nobilissimæ reuixerunt, & per prosperum successum ad summum peruenerunt, nō tua quidem, sed illarū planè gratia, vt simul & testis earū esses, & spectator: qui quum iudicare de rectè factis, tum reponere ea atq; remunerari maximè possis. Neq; sanè affirmare dubitarim, tua gratia primarios qui apud nos sunt viros, sub Imperio tuo editos esse. Si nanq; vberem fructuum prouentum, sicuti dicitur, temperata cōstitutio atque tenuitas circūfusi aëris efficit: præclararum profectò artium & præstantium ingeniorum incrementum benignitas, honorificentia & humanitas principis elicit. Qualis nunc eorum est copia: quā iudicio, liberalitate & munificentia tua tantopere proficere, adaugeri, & ad cœlū vsq; tolli cōspicimus. Quod quidē in eloquētia maxi-

† ζωῆς καὶ θανάτου ταμίαν μόνον θεόν.

ἀμείψασθαι.

D mè videre est, vt propè nostrorū temporū Græci, cū ipsis artis eius inuentorib. certent, proindéque † primas ex secundis ferant, ita vt sententiis omnium videtur: quāuis omnes isti te atq; actionib. tuis laudādis occupati, inferiores hac in parte reperiantur. Longè enim orationis & eloquentiæ vim omnē superas. in tātum virtutib. excellere studuisti. Demaratus ille Corinthius, quum Alexandrum Susis vidisset, præ lætitia illachrymās, ingenti dixit voluptate & gaudio, qui ante id tēpus obiissent, orbatos, quòd Alexandrū in Darij throno sedentem nō viderint: præterea, quòd pars aliqua adhuc terræ obscura & sole carens reliqua esset, quæ eundem Alexandrum non conspexerit. Ego verò dixerim, laudem istā, quam alius tempore occupauit, in te multo magis cōpetere. Atque ille dicto eodem Alexandrum quidem ornauit: ad tuā autem præstantissimā Imperij administrationem respiciens, laudem tantam retulit. Quòd si & hoc dicere oportet, quàm insigni animi lætitia caruisse putas, septenarium diuinorū religionis nostræ virorum cōuentum, quòd te simul cum eis coruscantem, veluti ingentem opum accessionem, nō

† τὸ πρωτεῖον ἐκ τῶν δευτέρων λαμβάνειν.

Septem primaria œcumenica Concilia.

viderint? Potissimùm verò primum illum, qui trinitatis mysterio est cohonestatus, quòd te assessorē, seu potius throni simul & Imperij post se statim successorem germanū non habuerit, professionis fidei nostræ ducem, & reuera patrem tuū Cōstantinum, magnū apud Christianos nomen? Nō tāta siquidem inimicorū multitudo irruisset, verborum peruersa versutia sinceritatem fidei miscens atq; concutiens. Enimuerò singulari quadā prouidētia Deus te, nulla re illis inferiorē, quemadmodum quoddam pondus æqualis momēti in lance opponens, conuenientémque magnitudini Imperij mentem simul & morum dignitatem tribuēs, eóque experiētiæ & bonitatis progressum, rerū administrationi temporib. nostris præfecit, vt eas quàm optimè gubernares, nec nos prorsus pessum iremus. Quis enim sufficeisset alius, qui tot & tantis malis vndequaq; circumfluentibus obuiam iret, quàm tu ipse, qui fortitudine & prudentia & Dei cultu iustus es iudicatus, temporibúsq; nostris alter quidam Noë aut Moses existimatus, F scapha & ligno, crucem adumbrātibus, ex ærumnarum fluctib. subducens, & populū tuū à persequutorib. eripiens, & percutiens iis atque submergens persequentes, atque per manum Dei tropæa vbique excitans, magnificámque mundi nauem magnificè crucis velo noui orbis semina conseruantem gubernans: aut ignis quoque columna prorsus habitus, veluti nouum Israëlem, nos cœleste videlicet semen, ad veram pietatem producens: aut sanè liquor seu succus sacer, aut sal quidam diuinus, vt Euāgelicè dicam, suo planè tempore nobis iā fatiscentib. atq; diffluētib. iniectus? Sed quid ago? Si enim quāplurima dicēdo vel minimā partem rectè factorū tuorū attingere possem, nihil prorsus difficultatis aut molestiæ orationi adesset. Quandoquidem verò verba, etiamsi omniū longè optima in mediū proferātur, cedere tamen plurimùm rebus ipsis necessariò oporteat, ne ea accumulando vltra modū progredi videar: vbi pauca quædā addidero, ad argumentū historiæ propositum descendam. Quæ enim tibi Deus exuberāti manu bona cōcessit, & quā munificen-

E

Cōstantinus Magnus.

Andronicus, alter Noe & Moses.

Arca Noe et virga Mose Crucis fuere figura.

A tiæ gratiã prolixè præstitit, quis nam satis vel oratione prosequi, vel mente concipere queat? quãuis vnà cum Gratiis & Musis omnibus, & plurib. quàm quas Homerus dixit, capillósq; nostros numero æquantib. linguis, insistens, res tuas exequẽdas sibi proponat. Adeò enim nihil sibi dixisse videbitur, vt pœnitentia postea, qui semel dicendũ sibi quidquam sumpserit, ducatur. Mihi verò satis fuerit, vbi ea quę pietatis erga Deum tuæ sunt, dixero, quamprimum orationem in summam redigere. Itaque Ecclesiam catholicam & vniuersalem reb. nouis turbatam in veterem statum restituisti, doctrinam illegitimam atq; impuram omnem ab ea repulisti: templum à diuinæ doctrinæ cauponib. & deprauatoribus hæreticis, non quidem triplicato flagello, sed veritatis verbo, siue + cognatæ diuinitatis triplicitate repurgasti, pia æmulatione pro diuina mensa flagrasti: vehementius pro spiritu spirasti, quare ille quoque tibi accuratam certámque diuinitatis cognitionẽ inspirauit: doctrinã stabiliuisti, cõstitutiones de ea tulisti, ingentibus septis verãm pietatẽ vallasti, quod dirutum fuerat restituisti, atq; id apta mẽbrorum

Laus pietatis restitutæ, & doctrinæ Christianæ ab hæreticis opinionibus repurgatæ. Nam Andronicus patris sui Michaelis de religione acta rescidit.

† συμφυίας τριάδω.

Reformatio cleri.

B partiúmque omnium coagmentatione redintegrasti. Neque deinceps apud nos noua illa nomina audiuntur, Paulus & Cephas & Apollos: sed vnus est vbiq; & in omnib. Christus. Adhæc vnctionem sacerdotalem adulterinum quiddã resonantem, flagranti ardore sinceriorem & puriorẽ auro reddidisti: atq; lege & literis propositis, continentiam morum & pecuniæ contemptum docuisti. Quapropter nũc reipub. sacrũ ⁎ est sacerdotale ministerium, quod superioribus temporibus paulatim disciplinæ & morũ corruptela adulteratũ deprauatúmq; fuerat. Ecclesiæ formam & habitum, semper amplius quiddam excogitans, & imaginẽ pulcherrimè ad primarium exẽplar expoliens, ornasti. Conuentus Ecclesiasticos lætiores effecisti, non solum ingẽti lucernarum copia, quæ in orbem per catenas serpunt & emicant, intellectualiúmque ordinum & numerum & splendorem referunt, & veluti astriferum in multa nocte atq; cœlestem tractũ secundi, vt ita dicam, atque intelligibilis firmamenti exhibẽt: in quorum

⁎ ἱερόν τι τὸ ἱεράθαι. Reformatio Ecclesiæ.

Ornamenta & donaria eiusdem. πανσέληνος ἥλιος.

C medio ipse perinde atque, quod auditu nouũ atq; mirum est, plenilunius sol reluces: verumetiã reb. aliis, quibus numen diuinum lætari solet, & vasis quibusdã nouã speciem atq; formã horrore prorsus plenã præ se ferentibus. Quis porrò eloquatur, quã præstantib. & variis sacris vestibus puro auro preciosisque & resplendẽtib. lapillis & margaritis ornatis, nihil planè ad magnificentiã reliqui faciens, hierarchiã seu episcopatũ nostrum illustraueris? per quæ omnia incredibilis, plurimũq; flagrans tuus in Ecclesiã Christi amor & desiderium magnopere declaratur. Quid igitur est? Talis tu quidẽ in ornãda atq; defendẽda ea, quæ materię expers & intellectualis est Ecclesia, verã pietatem dico, appares: erga eam verò quæ ex materia ista cõstructa est, nõ eodem es affectus modò? Id verò longè abest. Quemadmodũ enim illã iam collabentẽ & pessum euntẽ, quãtum potuisti opũ cõferens, nõ lapidib. & lateribus, sed spiritualibus suffultã columnis, patrũ scilicet doctrinis & sanctionib. confirmasti: sic & hanc erexisti. Hoc inquam cogitationẽ mẽtis excellens & immensum

D opus, hanc incredibilem formam, sempiternæ aulæ imaginẽ, cõmune hominum, dicam etiã angelorum, delectamentũ & spectaculum, + hoc diuinum Dei verbi Sapiẽtiæ inquam palatium: hãc quoque basilicam temporũ vi affectam, & imminentium cacuminũ mole veluti in genua inclinatam & labefactatam, adhibita ei aurea dextra, ad stabilem & certũ restituisti statũ: ad eũ modũ ædificio omni firmato, vt in posterum nulla temporum iniuria detrimẽti quicquam ei afferre possit. Nam saxis iniecticiis & pulchrè politis ex parte vtraq; eã restaurasti, structura solida & ferè adamantina ita longissimè in altũ excurrente, vt totũ opus propter summam conuenientiam & coagmentationẽ, saxum vnũ esse videatur. Et totũ tu quidem hoc templum solida stabilitate cõfirmasti: maximè tamen eam ædificij partem, quæ ad orientem solem spectans, sensim quodammodo à reliquis partib. abrupta est, & disiuncta. Nec manũ tãtum operi isti adhibuisti, sed ad reliqua etiã, diuinam & immortalẽ tuam curam & solicitudinem rebus his impendens, adiecisti. Siquidem ad has etiam artes sapientis animi intelligẽtia & magnitudine, admodum es appositus. Et opus hoc

Instauratio sacri sanctæ Sophiæ templi Constãtinopoli.

† τὸ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας θεῖον ὄντως ἀ[illegible]ορ.

E omnino, quod diximus, non ea solum quæ à seculo condito extitere, verũetiam decantatissimũ illum Semiramidis bitumine cõpactum murũ longè superauit. Verùm enimuerò priscũ quoque diuini huius delubri cõditorem, ex ære in statuã pulcherrimã arte fictorũ diffusum, atque in columna aurigationẽ siue gubernationem exequẽtem, vnà cum galea superba & habitu magnifico dextráq; graue quiddam & terribile minanti, equo etiam ingenti naribus & fremitu vim planè spirante, iuba quoque per aurã ludente, & iuxta Homericũ equum, in sublimi campo lasciuiente: aut etiam, iuxta Pegasum illum, volandi opinionẽ præbente, à temporũ inordinata circumuolutione & motu ratione parum nitenti, longa & continua aëris iniuria ita perculsum, vt quæ continere visus fuerat, crucem videlicet & orbem, quibus statuarius terram omnẽ & mare ipsum per crucem ei subiectum esse indicauerat, ea cessatione ignaua è manu eius exciderint: & hunc inquã artificio quo-

Instauratio statuæ equestris Constãtini Magni, altera manu globum cum infixo crucis signo continẽtis. Quod symbolũ est, orbis terrarũ per crucẽ deuicti.

F dam incredibili, perinde atque quodã stimulo & flagello, aureo sceptro excitãs, vt fortiter cursum suũ vrgeret, & vnà cũ sole, immobili motu, in sempiternũ perequitaret, procurasti. Sed si exactè oratione persequi pergam, quibúsnam tẽplis tempo rum iniuria ruinam minantibus, aliísque publicis operibus, atque in primis vrbis ipsius mœnibus, quæ circumcirca eam, inuestigantium modo, cingunt, & ex senili situ ad pubescentẽ iuuentam reuocant, muris adamãtinis robur firmũ adieceris, tempus me id memorantẽ destituet. Cæterùm veritatem verbis meis astruere possunt vtraque sacra Apostolorũ templa, & Dei genitricis ædes cũ cœlesti pulchritudine certans, quam Bizantij Blãchernas vocãt, & propè vrbis ipsius fana omnia, sub te & per te ad immensam magnitudinẽ & formam excitata, & tantũ nõ clara voce sincerũ desideriũ, fidem, & amorẽ erga Deum tuum, præconũ more, deprædicantia, temporibúsq; futuris deprædicatura. In quibus omnib. meritò admirationi sit animi tui magnitudo, tãtæque pecuniæ impensa: præsertim quũ in tanta munificentia tua li-

Aliorũ tẽplorũ & publicorum Cõstantinopoli operum reparatio.

A beralitas ipſa ſe non proferat & venditet. Quum
nanque tua ipſe opera, ita vt quodlibet illorum
excellentiſsimum eſſet, extruere poſſes, maluiſti
tamē honeſtum factum tuū, ei qui omnia cernit,
intimóſque cordiū receſſus perſpicit, conſecrans,
in aliorum operibus reſtaurandis magnificā libe-
ralitatē declarare: ſubnaſcentē inde paulatim fa-
ſtum & tumorem, vt equidē puto, ſapientiſsimè
ſupprimens. Etenim ſi quis per partes ſuas ſingil-
latim quæ in eiuſmodi ſtructuris perfeciſti opera
in vnum cumulū congerat, omnes longè poſt te
relinquas, qui munificētiam ſuam in eis oſtende-
runt. Quòd ſi ſpecimen aliquod magnanimitatis
tuæ ſit indicandū, in conſpectum omniū profera-
tur (oratione enim præſtantiam & impenſam im
menſam explicare non eſt) regia ea, quam pro eo
atque fieri maximè potuit, ædificaſti, vt ſcilicet il-
la & loci ipſius ſitu & ſolida firmitate, nec non
exacta pulchritudine, ita vt cōuenit, cōſpicua ſit,
dignum mehercules mente & lingua, dicā quoq;
manu & prudētia tua, opus. Adhæc & quod qua-
B tuor columnis fundaſti, & tanquam fulcris firma
ſti ſolarium, inſigne prorſus ſpectaculum, vt ex ſu
periore eo loco, tanquā ſublimioris cuiuſdam na-
turæ quiſpiā proſpiciēs, nos reſpicias: Deum quo-
que hac in parte imitatus, pro miſericordia & bo-
nitate ſua hominib. ſe immiſcentē. Nam quid ma
gis cōueniebat, te, qui magnus principū aliorum
Princeps es, quàm regiam hanc domū extruere,
quam tu quidem nō tibi magis quàm nobis om-
nibus prorſus excitaſti, opus minimè ſilentio di-
gnum: imò quod ſilentiū potius propter admira-
tionis excellentiā mandauerit, & pulchritudinis
fulgore quàm celerrimè loca omnia peruaſerit:
magnitudine quidem illud ſupra multa, forma au
tem & firmitate ferè ſupra omnia eſt, ingenti &
multa luce abundantiáque ſplendoris coruſcans,
portarúmque & propylæorum ſeu veſtibulorum
amœnitate & gratia, quandocunq; accedentibus,
obuiās ſimul, & eos benignè excipiēs, & ambula-
tionibus intus atque xyſtis, quos columnæ quædā
Gigātibus ſimiles decenter & pulchrè inter ſe or
dine diſtantes, diſtinguūt, longè latéque ſpaciari,
atque oculos paſcere permittēs. Porrò marmoris
C gratiā & fulgorem, quod etiā in villos, vt ita dicā,
conformatum eſt, & zonas ſeu cincturas, quas to-
tum opus præ ſe fert, ei ſimul intextas, quomodo
quiſpiam dicat? Prӕterea verò, quod ſolo inſtratū
eſt, & quod pars murorum omnis quaſi quoddā
peplū variè diſtinctū cōplectitur. Quod derepen-
tè vidēs, mare quoddā eſſe dicas, lenib. vbique in-
tumeſcens fluctibus, & ſenſim quodāmodo hor-
reſcens: vſqueadeò, vt cōfeſtim veſtem ſubducas,
ne fimbria eius humore inficiatur. Eā porrò ſtru-
cturæ partē quę ſupra caput eſt, cœlo ipſi propter
latè & copioſè diffuſum aurū, nec nō æthereo ali-
cui tractui, igne multo relucenti atque coruſcanti
cōpares. Verùm quomodo tantū & tam lōgi tem
poris & multi laboris opus verbis tā breuiter ex-
plicetur, quod neq; oratio vlla, neque oculus, imò
neque mens aliqua, quę quidē in eiuſmodi reb. ſit
exercitata, ſatis cōplectatur? Mihi certè vnū illud
dicere ſuffecerit: quāuis multæ & ferè innumera-
biles regiæ aulæ ſuperioribus temporib. ſanè quā
ambitioſè & magnificè ſint cōſtructæ, hāc tamē
ipſam inter omnes temporum omniū, calculis, vt
ita dicā, omnibus primas ferre magnitudine, pul- D
chritudine, firmitatéque ædificationis, & conue-
nienti rationíque reſpondenti modo: magnifica
verò atque ſuperba coagmētatione, lapillorumq;
incruſtatione, atque eorundē variis formis, & re-
bus ferè omnibus quibus ædificiū tantū exornari
æquū eſt, naturā quoq; ipſam ſuperare. Sed de ope
ribus tuis hactenus. Et quū tātus princeps ſis, Im-
perator optime, atq; eò glorię perueneris, cuínam
rectè cōferri poſsis? Ego quidē Plutarchū quoque
illum, qui virorum clarorū collationibus magnus
fuit, arbitror, ſi adhuc ſuperſtes eſſet, operæ pre-
cium ſe facturum eſſe exiſtimaturū fuiſſe, ſi ſtudio
ſuo, in quod per vitā omnē libenter incubuit, ſu-
perſediſſet, eo + ꝙ idoneū, quem tecū cōponeret
atque conferret, nō inueniret. Verùm Adamo illi
& Noæ & Abrahamo, præterea Ioſepho & Iob,
Moſæ, Ioſuę, Sāſoni, Samueli, Dauidi, & Solomo-
ni, & qui eius generis fuere aliis: inſuper Cyro illi,
Dario, Alexādro, aut aliis quibuſdā, Iuliis etiā for
taſſe & Auguſtis & Cæſarib. cōparari poſſes. Sed
ſatis conſtat, te huius quidem Imperiū in omnes,
aliorum autē bonā ſpem, atque in Deū amorē, cæ- E
terorum verò moderationē, & in rebus duris cō-
ſtantiam: alicuius porrò fortitudinē, æquanimita-
tem, manſuetudinē & modeſtiā: alicuius item ſa-
pientiæ vim: prorſus verò omniū, eam quæ Impe-
ratori, Principi, populique & reipub, adminiſtra-
tori cōpetit, virtutē habere: ita vt veluti quædam
noua, atq;, vt ita dicā, inimitabilis mixtura Impe-
rium tuū ſit conſtitutū: ꝙ videlicet hos quidē lon
gè præterieris, cū his autē certes: à quib. autē non
multum abſis, dicere nō habeo. Atq;, vt breuiter
dicam, quidquid in quolibet iſtorū præcipuū atq;
præclarū, vel Dei munere datum, vel præſtātis na
turæ beneficio comparatū fuit, id tu quaſi quædā
bona atq; ſedula apis magno ſtudio collectū atq;
comportatū, admirando quodammodo miſcuiſti
atque temperaſti: & propterea ✱ Imperatorio cu
bito omnes es ſupergreſſus, Imperio tuo perinde
atq; non imitabili archetypo, primarióque quo-
dam exemplari omnib. exhibito. Quapropter &
illud facilè dicere auſim, te quicquid eſt rerū bo-
narū atque honeſtarum, partim quidē imitatū per
æmulationem eſſe, partim verò ingenij & natu- F
ræ præſtātia ſuperaſſe: quæ autē hucuſque à quo-
piā inuētæ non fuiſſent, eas & inueniſſe, & in lucē
produxiſſe: &, quoad eius fieri potuit, cernere vo-
lentib. oſtendiſſe: proindéque, quòd per virtutes
& pręclaras res omnes, ad ſummum quoque per-
uaſeris, omnes longè viciſſe. Itaque longiorem
etiam tibi vitam, qui bona omnia, pro eo atque
decuit, omnino in vnum collegeris, obtigiſſe exi-
ſtimo: vt ex temporis diuturnitate, ad incremen
tum gloriæ hoc tibi accederet: quòd, quum a-
pud nos certiorem ſtabilioremque ſedem & ſta-
tionem optimè fixeris, ſedula imitatione lau-
dum virtutúmque tuarum, quæ inimitabiles fe-
rè ſunt, aſſequi eas non potuerimus. Nam veluti
quidam arcanorū + ſacrorum princeps es, & ma-
giſter virtutum omnium optimus, perinde atque
eam ob cauſam Deus, natura adminiſtra & du-
ce, ſplendidè atque magnificè te, vt non ſolum pu
blica imperij columna, verumetiam omnium hu-
manorum bonorum diuinitùs exhibita ſtatua &
imago eſſes, propoſuerit. Sedenim omnibus eis,

[redacted]

Palatiū Imperiale ibidē ab Andronico constructum.

ὕπαιθρον ὄροφον.

† μὴ τὸν ῥᾳδίως παράλληλον κατάλληλον ἔχων εὑρεῖν. *Sūma Imperatoris laus, qui ſingulas optimorum quorumque Principū veterum virtutes, ipſe vniuerſim omnes ſit conſequutus.*

✱ βασιλικῷ πήχει πάντας παρήνεγκας.

Imperator longæuus. Septuagenario enim maior mortuus eſt.

† μυσταγωγός.

A quos diximus, omissis: vbi te vni solummodo cõparauero, orationis cursum sistam, qui me semper propter meũ erga te amorẽ & desiderium latenter transuersum agit, & sensim extra modum producit: propterea ꝙ animo semper id quod prętermissum est, præstantius esse eo quòd dicendũ elegimus, videtur. Adeò magnitudine sua æqualia sunt omnia, neque pro se quodq; aliud alij de victoria partibúsq; primis cedere constituit. Itaque ex ingenti copia ad dicendi inopiã recido, & mihi abundãs exuberantia in insignem indigentiã cedit. Plus etiã negocij mihi, quid omittendum sit, quàm eis qui laudes tuas mecũ persequendas statuerunt, quid dicẽdum sit, facessit. Vnus sanè quidem, vt ita dicam, mihi pro omnib. sufficiet, cum quo etiã fortasse, pro ea quæ tibi cũ illo intercedit cognatione & similitudine, libẽter te conferri patiere. An verò is alius sit quàm Constantinus ille, magnũ apud omnes momentũ & nomẽ? Cõstantinus, cuius memoriã veluti spiritum quendã B inesse omnib. oportet, qui in necessitate summa tam magnificè & tam fortiter opem nobis tulit. Constantinus, artibus Imperatoriis magnus, prudentia incõparabilis: ardore autem erga Deũ, magnisque rebus gestis, & certaminib. pro vera pietate susceptis, supra omnes, quemadmodũ sol super astra alia relucens. An tu verò, Princeps optime, non certa illius es imago? Nõ speculum mediusfidius ita primariũ imaginis exẽplar reddit, sicuti tu diuinũ animæ illius specimen exprimens, atq; illũ admodũ referẽs, refulges: nõ aliter quàm germanus filius patrẽ suũ repræsentat. Atq; equidem, quamuis audaciã meã te improbaturũ sciã, qui maximè fugere & cauere talia soles, dicere illud tamen audacter sanè non dubitem: (quod te rogo vt patiare, & rationem mecũ consideres, qui te filium Dei per gratiã & Christũ Domini, præter cæteros, maximè esse sciam) imaginem te illius per omnia similẽ esse, qui verè piam illius formã & vim characterémq; animalis siue Imperatoriæ eius subsistentiæ apertè obtineas. Id verò sic consideremus. Accepit ille, patriis moribus relictis, à Deo Imperiale sceptrũ: & diuina potentia maxi- C mè fretus, scelestos & perniciosos tyrãnos, in cœlo victoriæ tropæo viso, deuicit. Tu quoq; ad eundem modum, summa rerũ suscepta, & victrici armatura nõ semel, sed cõtinuè inspecta, atq; in manib. gestata, seu potius in corde tuo, vt per quã solã & viuas & spires & moueare, circumlata, itidẽ vt ille, fortiter aduersarios superasti, quicunq; opponere se tibi sunt ausi, inuictóque Marte de eis triumphũ egisti. Quis nanq; te aspicere saltẽ sustinuit, forti manu Dei & excelso brachio suffultum & confirmatũ? Excitauit ille & extruxit Deo vrbem Imperialẽ, eandémq; ad formã & magnitudinem ingentem extulit, non solũ necessariis reb. abũdè, verumetiã superfluis magnificè exornans, nec non tropæa de prædonibus, qui multo tẽpore ei incubauerãt eiectis, statuẽs. Liberasti hanc tu quoq; ab eis qui eam occupauerãt latronibus, nouámque eam & iuuenescẽtem reddidisti, mœnib. solidis circumcirca ea vallata, aliísque eius ædificiis perpulchrè & ambitiosè extructis, quæ læta vbique lætè sese oculis omniũ ingerũt & consurgũt: effecistique adeò, vt suo, ita vt appellatur, respondeat nomini, qui alter scilicet conditor eius

Comparatur Imperator Constantino Magno, & cum eodem confertur.

Constãtinopolis Deo à Constantino constructa.

es & Deus* tutelaris. Ille fidei dogma confirma- D uit, & linguas malè sentientiũ confudit, iniustitiã in sublime loquentes: & perinde atque alter quidam Abraham, trecentis decem & octo vernaculis contractis, præ se egit Arianos furentes, persequens eos atque confringens, germanúmq; & natiuum ius filio, decreto suo, & autoritate stabiliuit. Non creaturam, sicuti homines desipientes opinati sunt, sed ὁμόσιον, hoc est, consubstantialem patri eum esse: nec non imaginem, sed eam illi per omnia similem, & characterem seu figurã subsistentiæ paternæ statuens, & patrem reuera principij expertem patrem, id ipsum scilicet verè existentem faciens, & congruentem, ita vt æquũ est, dignitatem ei tribuens. Tu verò quid? An nõ eundem cum illo cursum de connaturali spiritu tenuisti? Nanque cõcilio coacto non equidem vernaculorum quorundam, sed Ecclesiæ primogenitorum nostratium, veluti quidam nouus Abrahã, beatam rursus hospitio excepisti Trinitatem, & phalanges † eorũ qui ẽ lingua laborarunt, distur- E bãs, processionem vnde ea proueniat liquidò declarasti: ex solo videlicet Patre, vnde etiam existẽtiam suam inexcogitabili modo, verumtamen vt genitus habet Filius. Proinde & illud cum fiducia dicere ausim, quod illi antea de filio per gratiam datum est, id tibi postea de spiritu inspiratũ esse: ita vt in hac quoque parte, quantum permissum est, æquam laudem habeatis, in æqualibus & eisdem rebus mirificè æqualem atq; eundem consequuti honorem, insigni nimirum erga diuinum numen studio & desiderio, nec non rerum actarum magnitudine. Itaque nihil me ab instituta veritatis ratione discessurum puto, si illi quidẽ hoc tribuero, fundamentum quodammodo eum rectorum Ecclesiæ dogmatum & esse perhiberi: te verò cuidam pulcherrimo fastigio & claui atque sigillo integro comparem: & vtrunque ingens istud veræ pietatis momentum ex patrum præscripto conseruare, atque id non in plerasque terræ partes, sed loca vbique omnia propagare, & tanquàm buccina promulgare dicam. Quandoquidem ille vtramque Christi generationem, tu F verò postremum testamentum sigillo consignas tuo. Enimuerò an tu quidem in rebus quas diximus ex æquo cum illo certas: morum autem consuetudine, clementia, magnanimitate, misericordia, humanitate, præterea syncera & simulationis ignara in Deum religione, atque Dei ministros pietate: insuper actionum magnificentia, operúmque ambitioso splendore: denique, quod maximum est, flagranti erga Deum amore, adeò sanè, vt omnem, sicuti in prouerbio est, propterea mouerit funem, orationibus, legibus, & exemplis propositis, vt religionis cultus incrementa sua caperet, & res nostræ quàm rectissimè ordinarẽtur, aliqua ex parte illo inferior secundas fers? Id verò tantũ abest, vt nisi quod medium intercessit tempus, interuallum quoddam fecisset, nihil prorsus impedimenti obstaret, quo minus alter in altero situs esset: & alter ab altero, atq; adeò per alterũ, in publico obambulãs, propter indiscretã similitudinẽ ita cognosceretur, vt per eã similitudinẽ, dum vterque alter ipse vestrũm prorsus esse à quolibet iudicaretur, vtérnam esset: nõ satis constaret, quẽadmodũ aëris & aquæ inter se commistæ partes.

** πολιοῦχος Concilio generali Niceno trecẽti & decemocto interfuere patres.*

[redacted]

† Γλωσσαλγῶν. Imperatoris istius ductu, in Concilio Episcopi Orientales spiritũ sanctũ ex solo patre contra Occidentales, procedere statuerunt. Sed nõ lõgè pòst, abnepote eius Ioanne Palaologo Imperatore autore, in Florentina Synodo, anno Do. 1439. Graci in Latinorũ sentẽtiã pedibus discessere, ita vt spiritum sanctum ex patre & filio procedere profiterẽtur. Quum persuasum eis esset, Latinos Deum patrẽ vnicam filij & spiritus sancti causã credere: duo verò principia, duásve causas in cõsubstantiali Trinitate execrari.

A Quin & illud, atque audacter quidem, non tamē præter modum dicetur, eisdem te cum illo gloriç & ornamentorum, item status simul & ordinis, apostolicæque planè vocationis, vnà cum diutino illo, & quod succeßionē nesciat, regno & Imperio, præmiis & honoribus sanè quàm splendidè Deum dignatū esse. Sedenim num rectè & dignè satis oratio Imperatorē meum depinxit? An etiam, id quod diligētes & laudati pictores faciūt, colores insuper alios adiicere opus est? At quænā verba tantā & animi & corporis pulchritudinem describent? Ego quidem fieri id posse non puto, etiamsi simul omnes in locū eundem coueniant, Plato ille cum magnifica & mente & lingua, & Demosthenes cum ea quæ orationi eius subsidet vi & grauitate: & Thucydides, & Aristides, quorū alter cum pondere verba proferre, alter ea elocutione, quam imitari non sit, dicere nouit: vtrique sanè, & propè soli, ad summum facta verbis exæquare periti. Sed neque Apelles & Lysippus, qui optima colorū temperatura artem pingendi magnoperè extulerūt, & propè animatas proposue-

Amplificā tur rhetoricè Principis istius laudes.

B runt tabulas, nec sanè Phidias aut Myron, & ipsi artifices egregij, qui ære & saxis mores & ingenia virorū indicare, & in sculpturis operibúsque suis, subsidentes ipsis imaginibus eorum quorum formas adumbrarunt, virtutes simul satis bene exprimere potuerunt. Verùm & isti omnes, siquidem adessent, orationib. atque imaginib. & statuis suis pulchritudinem & magnificentiā eam rerum omnium, quæ extrà saltem in Imperatore meo coruscant, describere aut adumbrare omnino, quamuis nouos verborum atque artis & flores & colores adhiberent, non possent. Nisi quis in materiā immortalem & viuam, radicésque sempiternas & pondus stabile atque immotum habētem, pulchrè effigiem corporis tui imprimere norit: & Thracium fortè Atho, aut aliud quiddam, quod à cœlesti sublimitate secundum in terris sit, Olympum videlicet, aut Caucasum, aut Parnassum, qui conuenientem ac congruam latitudinem & sublimitatem, accommodata quoque membra & articulos artifici præbere poßit, in euidentem speciem tuam conformans, ita simulachrum verè

C tuum, quod tam pulchrum & magnificū est, exhibeat. Id quod hactenus fieri nullo modo potuit. Aurum porrò & argētum, adhæc æs & ebur, ligna præterea, tincturæ & lapilli, vt exiguæ quædam & venales effigies, quæ furtis sunt obnoxiæ, & tempore intereunt & corrumpuntur, quónam modo tibi, quod debetur & conuenit, præstent? Itaque hoc ipsum, quòd à nemine diuinum & animæ & formç specimen tuum dignè, & pro eo atque decet, depingi aut delineari queat, in summā tibi laudem & gloriam cedat: & sit perinde atque in tabula inscriptio, effigies, columna, atque adeò Imperij tui statua inimitabilis. Ad omnia hçc vnū illud breuiter addam, quòd si tibi nihil rerū aliarum adesset, quas quidē benignitate & dono Dei habes innumerabiles, ipsum sanè veræ pietatis ærarium atque domicilium, quod, quæcunque aliquis mente concipere poßit, bona prorsus continet omnia, nouum hoc tabernaculum, alterā Siō, nouum sanctuarium Dei, alterā & eam duplicem arcam, pulcherrimum totius orbis oculum, seu potius cor eius, rerum omniū opportunißimā, atque

Laus vrbis Cōstantinopolitanæ.

(vt simpliciter dicam) quicquid est in terris optimum omne, magnam hāc & Imperialem vrbem Constantinopolim dico: quòd eam per te habemus, & quòd eò perueneris, vt certò Ecclesiæ decorem suū nitorémque restitueres, viis omnibus quæ ad errorem ferunt concisis: sola ea satis tibi esse possent ad præclarum decus & ingentem gloriam vnà cum æuo ipso, & quàm quisquā vel excogitare vel eloqui poßit longius duraturam, atque ad immensam quandam, quæ non pudefiat, spei erga Deum simul & libertatis fiduciā. Hæc ego de rebus hisce quæ philosopher & dicam, habeo: qui sub te tanto principe & pręside & curatore dego, beatam & felicem Imperatorio modo meditante atque exercente philosophiam, & res Christianas in prospero statu & successu administrante, quemadmodum inquit Aristonus. Cæterùm, Imperatorum omnium humanißime, suscipe orationē hanc nostram, vnum quiddam ex eis quæ apud te sunt rebus pręclaris: atque id quidem breuiter admodum & tenuiter, veram scilicet pietatē prosequentem. Non enim instituti nostri est, singillatim res omnes tuas cōmemorare, E

Eā per Andronicū Græci retinuerūt. Ecclesiæ reformatio cōmendatur. D

Pietas & ligio Imperatoris, præcipuè inter virtutes eius reliquas effertur laudib[9].

quæ dudum à multis vel iam celebratæ sunt, vel adhuc celebrabuntur, & futuris seculis cōmemorabuntur. Et quidē quæ ab aliis prætermissa sunt, alij inuere: ⁎ & omnia ab omnib. & præterita & dicta sunt. Posteaquam enim permulti se ad res tuas commemorādas, perinde atque in altum mare demiserunt, hic quidem multa, ille autē plurima, quidā nonnulla, atque alius alia variè recensuerunt. Nemini quidem omnium tanta incesßit audacia, vt ad omnia describēda se cōferret: quod id fieri omnino nō posse, rectè ab omnibus iudicatum sit. Quemadmodum & nos partem quandam perhumani Imperij tui, egregium in Ecclesiam Christi studiū & pietatē tuam, nobis dicendam proposuimus: quippe qui Ecclesiasticæ historiæ librum recens à nobis conscriptū, dedicandū tibi statuerimus. Cui enim alij eū cōsecraremus? Quum namque visum nobis esset, historiam eam omnē in vnū conferre codicem, priorémque, & eam simul quæ omissa est, in ordinem vnum disponere, à multis & variis scriptorib. in operibus pluribus sparsim quodammodo tractatam, calcu- F lo & iudicio tuo optimo eam exhibendam duximus. Ac siquidem sentētia tua cōprobata fuerit, rectè se res habebit. Sin minus, perinde atq; nunquā extiterit, in eo ipsius & omniū ferè iudicio cēsebitur. Progreditur autē mihi opus hoc, pro eo atq; fieri potuit, initio sumpto à descensu è cœlis atq; † intrāsitiuo è paterno sinu, motu & transitu antesecularis & Filij & Verbi æterni principióq; carētis Dei & Patris Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi, in plures diuisum tomos. Procedit verò ad eū qui conueniebat locū, satis longè ante nostra tempora resistēs atque suspensum, facili atq; æquali maximè ductu, quali scilicet eloquutione, dictione & cōpositione scripta eiusmodi potißimū cōponi decet. Quapropter admitte quæso benignè ad te historiā hanc: quā, sicuti dictū est, ad calculū tuū producimus, ac potius venerando & Imperiali vertici tuo, cum timore, veluti quandā coronā imponimus: non equidē in pratis aliquibus fluxis & quàm celerrimè deflorescentibus, neq; ex floribus marcescētibus decerptā ne-

⁎ πάντα δὲ καὶ παραλελέιπται τοῖς πᾶσι, καὶ λιλεκται.

Opus hoc Imperatori diiudicandū offertur.

Quæ tempora cōplectatur hæc historia.

† ἀμεταβάτο κινήσεως.

Dedicatur Ecclesiastica historia Imperatori Andronico, & veluti corona capiti eius imponitur.

A que etiã ex pellucidis lapidibus fulgore quodam & auri splendore suaue quiddam & gratum relucentibus, consertam atque compositam: quæ res celeriter hinc & inde volutę trãsferuntur, & nunc quidem hunc, nunc verò illũ perinde atq; in somnis ad breue tempus deliniũt atq; demulcent: sed ex æterno paradiso quodam & floribus immortalibus collectam, qui neque tempore, neque sanè senio vllo intereant & euanescant, verùm diuino quodam modo & spirituali odore picti atque imbuti sint, & aliquid de stillante rore montis Hermon delibauerint. Hãc coronam, pro eo atq; fieri potuit, contextã, summæ sublimitati tuæ adaptamus: quam, vt puto, ingens etiam æuum, maxima tua certamina & labores veritum, cõseruabit immarcescibilem. Etiamsi aliquando lingua quæpiã impotens, atque castigatio & mens contumeliosa, vt scriptura inquit, in cœlum gloriæ tuæ blasphemare, atq; tela in aërem mittere, & verba vmbra quadam, quod in Tragœdia est, tollere atque erigere cœperit, quod quidem minus aliquem vn-
B quam ausurum esse puto: sed vbi viderit te ea esse coronatum & exornatum, os eius obturabitur, & in iusticiam in sublime loqui ipse statim redargutus supersedebit, captúsque oculis prodibit, vt qui intendere eos in eiusmodi ornamentum tuum, & quæ inde cum gratia prominet & lucem & vim nequeat. Varios illa sanè & omnigenos florũ coruscantes & aureos habet colores, quam aliquis aptisimè agri hortum herbarum omniũ feracem dixerit. Potissimum verò illis mirificè abũdat, qui pullulantes candescunt, & qui purpurea specie florent, quíque nitore ad nigredinem magis vergentes, quàm maximè relucent. Sunt verò ij ex quib. corona tibi quàm pulcherrimè contexta atq; conserta est. Hierarcharũ stola, vitæ sanctitate supra solem ipsum coruscans: & Martyrum vera & veneranda purpura, sanguine eorum prolixè tincta atque rigata: insuper lucis conciliatrix nigrescens & diuinitùs contexta vestis, illis admodum congruens, qui ad vitam angelicã contendunt atque aspirant. Ex quibus Christi Ecclesia, aureum prorsus virtutibus circumamicta ornatũ, veluti quædã
C sponsa, rem omnium pulcherrimam vniuersitatis huius exhibet atque repræsentat Regi & Imperatori. Eorum labores & certamina liber iste cõmemorat: per quem tibi vt illis honore & dignitate æquali, & hanc ex eis consertam coronã imponimus, qui reb. omnib. optimus es, & natura simul atque anima regius & imperialis. Hunc tibi nuncupamus atque dedicamus, quũ quidẽ antea corona gloriæ magnopere sis exornatus: quam hic etiamnum quasi quendam futuræ illius & sempiternæ arrabonem, & veluti procemium, hanc inquam preciosissimam Imperij coronam, mirificarum virtutum, certaminũ, atque laborum tuorum, perinde atque brabium, coronarum largitor Christus tibi, qui pulcherrima trophea, & splendidam, tuo ipsius respondens † nomini, victoriæ mercedẽ tulisti atque statuisti, donauit. Ergo age tu, qui solus natura, sicut ille dixit, omnia, quæque diuinæ, quæque externæ sunt doctrinæ, præcipuè verò propter eximium & sedulum in res quasque pulcherrimas studium tuũ, quæ in disciplinis sunt arcana magis & sublimiora, nosti, vtere ingenio tuo, & materiam adhibe igni incomparabilis tuæ

Flores eius coronæ, & operis præsentis materia: Episcopi, Martyres, Monachi.

† Andronici videlicet.

eruditionis & iudicij: seu potius ad amussim tuam D
accõmoda & explora lucubrationẽ istam. Quamuis sperem (nam quod antea rectè dixi, id nunc quoque à me dicetur) nullum fore tam præfractũ & audacem, vt scilicet post censuram tuam, vel digitum scripto huic adhibere audeat. Improbas verò & inuidas linguas veneno parricidæ serpentis consumi & interire permitte. Quis nanque, rogo, in te rebus omnibus incomparabilem, quod male diceret, habuit? (O diuina vindicta & tonitrua & fulmina cœlitùs cadentia.) De quo, propter diuinam & magnificam mentem, actionúmque magnitudinem & põdus, neque encomiũ laudemq; condignam & decentem inuenire licet, quũ quidem plurimi plurima dixerint, multúmque diu operæ & studij in rebus tuis posuerint: qui sanè omnes inferiores eis esse sunt deprehensi, cœlum attingere conantes, aut suam ipsorum vmbram comprehendere contendentes: quæ quo magis ei impẽdeant, eo cedat magis, & diffugiat. Quid ais? Reprehenderéne & carpere constituisti eum, qui E
ex seipso prorsus natiuam obtinet gloriam & dignita em, & quem honor & amplitudo maximè satellitio quodam stipantes illustrant atque exornant: ad quẽ neque ille qui apud Græcos pro Deo cultus est conuiciorum inuentor atque autor Momus, non modò non propius accedere, sed ne respicere quidem prorsus audeat? Quin potius Momus deinceps nullus extat, vt qui interierit atque diffluxerit, in hoc solo ne tantillum quidem quod perstringeret habens. Cæterùm ego quidem ista. Tuum autem fuerit Princeps optime, vt considres atque perpẽdas seorsim omnia, & æquũ constantémque iudicij tui calculum mihi adhibeas. Dei enim planè tua fuerit sententia. Qui verò me ipsum in certamen maximum coniecerim, nunc demum fugientia me persequi, & à tergo fluentium aquarum ire, comperio. Quæ res veniã profectò meretur. In qua nimirum, vt equidem puto, quilibet fallatur, qui scilicet se in certamen tantum demittere conetur: vnde tamen, propter res propè incomprehẽsibiles atque inexpugnabiles, euadere non possit. Ipse verò Rex regum & Do- F
minus dominantium Christus, qui sanguine suo Ecclesiam suam sacrauit, & firmiter construxit, & te illi virum iuxta cor suum auxiliatorem & defensorem germanum purpura decoratum constituit, pium Imperium tuum in infinitos æui annos custodiat: atque id in stabili & immota lætitia, inter omnes qui circũcirca sunt, donec prorsus cuncti sub pedibus positi conterantur, inimicos, in maius excrescens seruet, maiorémque aliã super aliam gloriã subministrans confirmet: atque adeò te, liberos & genus omne, ipsámque hanc vrbem, cuius es tutor & conditor, in perpetuũ florere faciat, vt tandẽ bonis omnibus abundè accumulati, in decãtatas illas aureas † Ennas Romani conscẽdamus. Post longũ verò tempus, prouectúmque demũ & molle, quod ad infinitũ propè pertingat, seniũ, illo quoq;, quod successionẽ nescit, sempiterno regno & imperio te dignetur: atque in illa primogenitorum Ecclesia in eundem thronum, & numerum, cum fidei principe Imperatore referat, diutinorum pro Christi Ecclesia & grege susceptorum laborum, ita vt decet, honores & fructus condignos percepturum.

Precatio ad Deũ pro Imperatore.

† Nouã & cœlestẽ Hierusalem. Est apud Cicer. in actione Verrina 6. Enna oppidũ in vmbilico Siciliæ situ, soli fertilissimi: & ob id Cereri sacrũ. Christiani poriò ad aureas Ennas, cœlestẽ patriã aspiramus.

PRIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS PRIMVS.

CAPVT I.

A NICEPHORVS Callisti filius Ecclesiasticā historiam composuit, initio ab ipsa statim Seruatoris nostri IESV Christi apparitione in carne sumpto: opus id præclarum & lectoribus gratum fore ratus. Quòd si enim nō in paruis humilibúsq; rebus habetur, quin potius summa laude & veneratione dignū ducitur, si quis historiā

B prophanā pulchro ordine colligēs proponat, fructúmque & vtilitatē eius studij in medium proferat, eam cognoscere volentibus: multo profectò laudabilius censeri debet, res gestas sacras in publica monumenta, quæ omnibus cognoscere liceat, referre, doctrinamq; facilem & salubrem publicitùs profuturam constituere. Equidem maximam deberi gratiam eis existimo, qui historias & res communes priuato suo labore sibi cōscribendas sumunt. Illi siquidem, quod in eis est vtile & admirandum, non apud se tanquam priuatas opes retinent: sed publicæ vtilitati, edendis eis, inseruire malunt, administros prorsus se diuinæ prouidentiæ exhibentes, qui in vno scilicet opere varij generis res gestas, perinde atq; in publico ærario reponentes, perscribant. Facilè quippe cuiuis est,

Vtilitas cū profanæ, tū sacræ historiæ.

C ex huiusmodi publico monumēto exempla capere, atque ex aliorū erratis actiones suas probè cōstituere, & ad variā rerum mutationem nō variare opinionibus: sed potius, quoad eius fieri queat: eorum qui rebus rectè sunt vsi, facta imitari, & virtutem. Porrò si in consultationibus seniorum consilia excellunt, & experientiæ vsum propter temporis diuturnitatē præstare necesse est: quódque dicitur, quicquid vetustate commēdetur, venerabile id esse oportet: historiam omnino, vt quæ & diuturnitate temporis, & plurimarum rerum vsu valet, plurimi faciendam esse constat: in primis verò sacram, ingentem nimirum fructum atque vtilitatē omnibus simul & Ecclesiis & negociis suppeditantem. Namque, ita vt æquum est, omne genus vitiorum ea ipsa traducens & D damnans, quàm longissimè reiicit, malósque & impios iustis conuiciis execratur: & magnos laudatósque viros, qui in rebus religionis nostræ maximis, excellenti virtute & pietate plurimum studij posuerunt, verbis amplissimis, laudúmque præconiis, quasi quibusdam coronis exornans, admirandos imitandósque aliis efficit. Quibus quoque rebus posteritatem ipsam pulcherrimè excitat, & sanctissimis operibus & factis, decentíque & recta de diuino numine opinione, eorū virorum laudem æmulando consectari cohortatur. Quapropter & nos iudicio nostro eos qui sacra historia scribenda, ad publicam vtilitatem tantum contulerunt studij, comprobantes, æmulatione ad eandem materiam tractandam prouecti sumus, non nos quidem egregia virtutis nostræ facta ostentantes, neque eloquentiam orationis E vi & vbertate freti iactitantes: sed animum, quantum quidem fieri potuit, ad eos qui ante nos res Ecclesiasticas scripserunt conuertentes, institutum quidem & propositū eorum in primis complectendum duximus: sed non itidem scripta eorundem omnia ad publicam vtilitatem facere iudicauimus. Quidam enim ex eis sanæ doctrinæ non adhærentes, multis in rebus non satis idonei dictorum suorum testes esse videntur. vnde factum, quòd quamplurimi etiam ea quæ ab illis verè sunt dicta, propter insanas eorum opiniones, in dubium vocant. Nonnulli autem, quum semel à verbo fidei discessissent, & ad aduersas ei partes defecissent, etiamsi postea eos æqua & decentia sapere contigerit, aduersandi tamen eis, à quibus aliquando dissenserant, stu- F dio, permulta in scriptis suis prætermittentes, nō prorsus cōstantem & solidā obtinuere apud lectores fidem, quantūuis viribus eloquentiæ & scribēdi acumine excellentes, atq; egregio erga Christū desiderio & ardore, inter nostri nominis homines, primas ferre contendentes. Etenim Eusebius Pamphili statim à Christi temporibus vsque ad Constantini Magni tempora, quæ in Ecclesiis acta sunt, prosequitur, ex Philone, Iosepho, Clemente στρωματεῖ, (hoc est, contextore) Egesippo, Hippolyto, Papia, & aliis ordine Ecclesiasticis scriptoribus, historiam mutuatus. In qua historia cacoethes hæreseos eius apparet: quāuis quibusdam rectè sentire videatur, ex eo id asseuerātibus,

Consilium, quo ad historiā Ecclesiasticā scribendam, author est adductus

Iudicium eiusdē de prioribus sacræ historiæ scriptoribus.

A φ & ipſe primæ Synodo interfuerit, & τῷ ὁμουσίῳ (hoc eſt, conſubſtantiali) cōſenſerit: quodq; conuiciis reprehendens inceſſerit eos, qui Filium Dei creaturā eſſe opinātur. Mercurius porrò Sozomenus, qui & Salaminius dicitur: item qui Cyri epiſcopus fuit ſapiens Theodoritus, quique idē tertiam impugnauit Synodū: item Deo inuiſus Philoſtorgius: præterea cognomine quidem, ſed animo minus καθαρός, id eſt, purus Socrates, finē illius, initium ſuorum facientes operū, vſque ad tempora Theodoſij iunioris hiſtoriam produxerūt: materia eadem, neſcio quo conſilio, omnes ſibi propoſita. Qui quidem in rebus quibuſdam variè inter ſe diſſentiunt: & Epiſcoporum inter ipſos cōtentiones, pro eo atque cuique viſum eſt, commemorant. Omnes etiam iſti varias quaſdam & nouas res, ab aliis minimè dictas, hiſtoriis ſuis inſeruerunt. Deinceps verò, Theodorus lector Byzantius, & Baſilius Cilix, & qui† prætor prouinciam geſſit Euagrius, ſuperiorū ante ipſos temporum res prætergreſſi, & tempora ſua ſtylo proſequuti, B eorum quos modò diximus hiſtoriis, ſuas cōiunxerunt, operis difficultatem reformidantes: nonnulli etiam è vita inter ſcribendum excedentes, inſtitutum opus minimè compleuerūt. Ipſe quidem Euagrius illuſtri dignitate præditus, hiſtoriā vſque ad Iuſtini ætatem deducit, maxima ex parte res prophanas tractans: quarum argumenta & materiā ex Euſtathio Syro, Sozimo, Priſco, Ioanne, Procopio Cæſarienſi, Agathia, qui illis temporibus ordine inſignes fuere oratores, & præterea ex aliis non pœnitendis hiſtoricis, decerpſit. Cæterùm omnes iſti multa non ſatis idonea & commoda importunè recenſent: non pauca verò, quæ neceſſariò ſcribenda erant, prætermittunt: ſiue id conſultò affectibus ducti fecerunt, ſeu quòd non omnia attingere potuerunt, timore quodā & indignitate rerū perculſi: quódque fortaſſe eis non perinde ſtylo indulgere de rebus rectè conſtitutis licuit, atque nunc, quum Eccleſia ampliſsimè dicendi & ſcribendi libertate vtitur, quam ſanè libertatem in noſtro hoc opere in primis vſurpabimus. Enimuerò Euſebius trecentos & aliquot C præterea annos eſt complexus. Socrates autem & Theodoritus, nec minus Sozomenus, centū ferè & quadraginta, à primo ſcilicet Conſtantini Magni anno, quum is Cæſar eſt renunciatus, vſq; ad decimūſeptimū Theodoſij iunioris annū. Deinceps porrò & ipſe Euagrius tēpus proſequitur annorum circiter centum & quadraginta: vt hiſtoria à Chriſto nato omnis, quā ij quos nominauimus hiſtorici conſcripſerunt, ſimul & ſeorſim nō minus temporis, quàm ſexingentorum annorum complectatur. Eorum autē quæ poſtea ſubſequuta ſunt temporum res Eccleſiaſticas, ad hanc vſq; ætatem, quum nec pauciores nec minores quàm illæ eſſent, nemini vni qui hiſtoriam ſcribere potuerunt, in mentem venit, vnius operis volumine his cum illis coniunctis, complecti atque comprehendere: neſcio ſocordiáne & imbecillitate ingenij rem tantam omittenti, an à magnitudine & difficultate argumēti abhorrenti. Quippe temporum ſimul rerúmque hiſtoriis carptim & obiter in multos varióſque ſcriptores & volumina coniectis, ardua & difficilis earum eſt cognitio & memoria, aliis ſcilicet alio loco rebus multifariā & ſparſim deſcriptis. Ego verò labore & tem- D pore multo, affectione & ſententia cuiuſque inquiſita, faciendum mihi putaui, vt argumentum & materiam omnem, vnam hiſtoriam Catholicæ Eccleſiæ mihi proponerem, &, Deo bene iuuante, eam in vnum opus redigerem. Et primùm ea quæ ab iis ſcriptoribus, qui ante nos fuerunt, tradita ſunt, ſtylo, quantum fieri poterit, noſtro perſequi conabimur. at ſi quid ſuperfluum, & vetuſtate iam præſentibus temporibus & ipſi materiæ inutile viſum fuerit, id prætermittemus: quæ verò ſententiæ & doctrinæ neceſſariæ ſunt, eas ſuo loco collocabimus. Præterea quæ deeſſe iudicabimus, ſcriptis illorum addemus: & quæcunque cognitione digna eorum quiſquam, aliis omittentibus, annotauit, operi noſtro intexemus. Dabimus etiam operam, vt diſſentientes illorū opiniones ad conſuetudinem Eccleſiæ, quæ temporum præſcriptione inualuit, dirigamus atque accommodemus. Quicquid inſincerum adulterínúmque fuerit, repudiamus, & ſermone ſimplici & aperto re- E ctam ſanámque fidei doctrinam cum legitima libertate profitebimur. Deinceps & ea quæ conſequentibus præterita omiſſaque ſunt temporibus, adiicere ſtudebimus, non ita longè ante ætatis noſtræ tempus hiſtoriæ finem impoſituri. Ea verò, vt equidem puto, plurimum lectoribus prodeſſe poterit: minimum certè moleſtiæ verſare eam volentibus afferet. Cuius enim ex ea tanquam ex fonte vberiore, ingentem vtilitatem haurire licebit. Satis enim cōſtat, quum plures ſint Eccleſiaſticorum hiſtoricorum ſparſim ſcripti libri, non facile eſſe eos comparare & conſequi, ei qui ſacrā hiſtoriam omnem perlegere & cognoſcere velit. Præterea varietas ſtyli & elocutionis, tum etiam librorum multitudo, efficiūt, vt ardua admodum & difficilis legentibus, eueniat rerum cognitio. Opus verò perpetuum, vnoque ſcripturæ contextu compoſitum, res certas vndequaque narrationibus dilucidis commemorans, facilem omnibus & promptam exhibet lectionē: & propter eundē elocutionis tenorem, cōſequentem quoq; rerum ipſarum cognitionē, tanquā quandam catenā om- F ni ex parte ordine ſuo coaptatā, mirabilitérq; inter ſe contextā, & veluti procurrentē. Deniq; tantum noſtram hanc hiſtoriam aliis præſtare puto, quantum parti totū præſtat, & interpolato continuum opus. Quicquid autem eſt tam vtilis libri, id non ita facilè, ſed multo ſanè cum labore, quum adhuc à pueris ad auguſtum † ipſius Dei Verbi Sapientiæ templum eſſemus, & plurima ex eis quæ ibi ſunt, voluminibus & commentariis peteremus, collegimus. Quam verò aliam ipſi Æternæ Sapientiæ referremus gratiam, quæ maxima in nos prolixè contulit beneficia, & nos amœnitate deliciiſque ſuis perfrui eſt paſſa, domicilium ibi & manſionem multo tempore nobis præbens, & pietatem quaſi cuiuſdam obſtetricis & nutricis præſtans, atque ad id nos ætatis & profectus deducens: q̄ vt res eius, fortaſſe autē dicendū Catholicæ Eccleſiæ, omnes, quātum fieri poſsit, vno volumine comprehenderemus, & id publicè omnibus in communem vſum vtendum collocaremus? elocutionis pondus, verborúmq; ornamēta minus conſectātes: ſed oratione pura, res apertas, vt ab initio in Eccleſiis ſunt ge-

† ὁ ἀπ' ἐπάρχων εὐάγριος Fuit is patria Epiphanienſis.

Libertas in hiſtoria ſcribenda.

Quos authores ſequatur, & quid tractet in libris hiſce author

Præſcriptio cōſuetudinis Eccleſiæ Catholicæ.

Cōmoditas hiſtoriæ iſtiꝰ legendæ.

Quantum opꝰ hoc aliis eiuſdem generis hiſtoriis præſtet.

† τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας.

Volumen iſtud Nicephorus Conſtantinopoli ad templum Sophiæ, vbi bibliotheca inſignis, & Monachorū Aſceteriū fuit, compoſuit.

A ſtæ, cuiuis exponere conãtes. Quod vt facere poſſemus, quantum eruditionis noſtræ tenuitas permiſit, cum cura & fide, quæ de rebus veterũ temporum in monumẽta ſunt relata, perquiſiuimus.

Argumentum & materia XVIII. librorũ iſtorum, Verùm enimuerò quũ ea nobis ſit propoſita ſcribendi materia, vt dilucidior res omnis fiat, de toto opere præmittendum aliquid duximus. Sciendum itaque, totum hoc volumen nobis in decem & octo tomos eſſe diuiſum.

I Horum primus res geſtas Seruatoris noſtri Chriſti Ieſu cõplectetur, vt ſcilicet ille à proprio throno† intranſitiuè excitus, propter incomparabilis bonitatis affectionẽ & miſericordiam, aſſumpta ex Maria Virgine carne, & * terreno vitæ curſu quàm optimè confecto, per ſalutarem paſſionem atque naturam omnem ſuperantem reſurrectionem, ad paternum rurſus aſcenderit ſolium, reconciliatione noſtra ſuo ipſius patri perfecta atque abſoluta.

† ἀμεταβάτως.

* περίγειον πολιτείαν.

II Secundus ea quæ ad Spiritum Sanctum pertinent, comprehendet. Quas ille ſcilicet res per ſacros Apoſtolos peregerit: quibúſq; illi rebus geB ſtis, qualem finem vitæ quiſque eorum cæperit, ſacroſancta nobis ſcripta relinquentes. Quæ ea ſint ſcripta, & quæ in eis vera, ſincera, & [a] teſtamentaria.

a ἐνδιάθηκα.

III Tertius primos Apoſtolorum ſucceſſores exponet, vbi & quomodo ſalutaris doctrina per orbẽ vniuerſum peragrarit, quas calamitates & clades Hieroſolyma propter cędem Seruatoris Chriſti Ieſu pertulerint: quos rurſus tanquàm hæredes miniſterij ſui, quæ item literarum monumẽta Apoſtolorum ſucceſſores poſt ſe relinquentes, martyrio pro Chriſti nomine ſint coronati. Et quæ iam tum primùm emerſerint aduerſus ſalutarem doctrinam hæreſes.

IIII Quarti tomi argumentum erit: Quínam falſæ & adulterinæ doctrinæ extiterint duces, quóſque contra eos Eccleſiaſticos ſcriptores & doctores, quæ omnia bene diſponit & dirigit diuina Prouidentia excitarit, Apoſtolicis donis excellentes viros, ſimúlque & vita & doctrina illorum euertẽtes inſanas opiniones. Qui iſti fuerint, & quæ tũ de quæſtione celebrandi Paſchatis ſint diſſidia C exorta.

V Quinti materia erit, ſub Seuero & Decio Imperatoribus Eccleſiarũ perſequutio. Præterea qui multum ſapiẽtia valuit ipſe Origenes, quæ eius vita fuerit, quæ ſcripta. Tum qui in Oriente, & in Occidẽte ſanctiſſimi martyres ſacroſanctum pro Chriſto certamẽ fortiter pertulerint. Item de Cypriano Africæ epiſcopo. Item de Dionyſio, qui Alexandrinæ præfuit Eccleſiæ. Item de Chriſtianis, qui in perſequutione ſub Decio pietatem abiurarunt, hiſtoriam texet.

VI Sextus commemorabit hæreſes varias, quarum autores fuere, impius Manes, impurus Nouatus, Apollinaris, & Samoſatenus Paulus. Deſcribet etiã res Dionyſij Alexandriæ epiſcopi. Et qui magnarum vrbium vſque ad Eccleſiarum oppugnationem permãſerint Epiſcopi. Oſtendet quoque, qui tum temporis Eccleſiaſtici ſcriptores, & aliter in diuina ſapientia clari viri floruerint.

VII Septimus contentionem & rixas noſtrorũ expediet Epiſcoporum, vnde illi à diuina ad tempus excidentes gratia, in magna inciderunt pericula. Deinde de exitialibus tyrãnis, Diocletiano & Ma D ximiano, Maxentio & Maximino, & Lycinio, quã crudeliter illi in gregem Chriſtianum ſæuierint tractabit. Poſtremò, quomodo magnus & Apoſtolis ipſis par Conſtantinus, diuina ope ab iis victoriam reportans, pacem Eccleſiis conciliarit: & primus Chriſtianorũ Imperator creatus, magnificè cognominem ſibi vrbem conſtruxerit.

Octauum tomũ ſibi vẽdicabit idem ipſe Apo VIII ſtolis non inferior Cõſtantinus: & res quæ eo imperãte Eccleſiis acciderunt. Res item impij Arij: & primam quæ Nicææ eſt celebrata, Synodum. Et quemadmodum res Chriſtianæ incrementum cæperint. Item de angelica Monachorũ vita, vnde initiũ ſumpſerit, & quos habuerit authores. Item quæ Ariani contra veræ pietatis ſectatores, & maximè aduerſus magnum Athanaſium moliti ſint & fecerint. Præterea de beata Helena, & piis eiuſdem Deóque gratis operibus: & vt finita vita, vnà cum filio Conſtantino, in cognomine ei vrbe ſit ſepulta, idem narrabit.

Nonus res filiorum ſacroſancti Conſtantini, IX & in primis ea quæ Eccleſiis ſub Conſtantio eue- E nerunt, perſequetur. Item qui viri tum & in recta & in peruerſa doctrina florẽtes fuerint. Item qui eo tempore Monaſtica vita per Palæſtinã & Ægyptũ excelluerint. Item de diuerſis Synodis, & variis profeſſionis fidei expoſitionibus & formulis tractabit.

Decimus porrò complectetur res Deo inuiſi X Iuliani, vt ille à recta pietate deſciſcens, & ad Græcorum idolatriam deficiens, variis ſubinde modis perſequutionem contra nos concitarit: & vt bello Perſis illato, malus malè perierit. Aliqua etiam is tomus ex parte res piiſſimi Imperatoris Iouiniani comprehendet, quo modo ſcilicet magno animo rectam doctrinã propagans, vitã finierit.

Porrò qui hunc conſequetur vndecimus to- XI mus, copioſè teſtabitur, quæ Eccleſiæ ſub Valentiniano & impio Valente pertulerint. Item de magnis Eccleſiæ orthodoxæ luminaribus, & qui ex aduerſo eiſdem extiterint oppugnatores, oſtendet. Præterea vt ordo Monaſticus in immenſum F creuerit. Item quæ gentes Chriſtianiſmum ſuſceperint: poſtremò, vt Valens incendio perierit.

Duodecimo tomo deſcribentur Gratiani & XII Valentiniani iunioris, & ex Hiſpania oriundi Maximi Theodoſij res. Item ſecundum vniuerſale ſanctum Conciliũ: & vt pietas Chriſtiana in maius ſit prouecta, templis vbique quæ idolis conſecrata fuerant euerſis. Inſuper de eius tẽporis grauibus hæreſiarchis: & ſanctis etiam piiſque in eccleſia noſtris hominibus.

Tredecimus tempora Arcadij & Honorij pro XIII lixè exponet. Præterea; res aurea lingua præſtantis viri, Chryſoſtomi ſcilicet. Et quæ inſuper ea ætate Eccęſiæ contigerint, accuratè proſequetur.

In quartodecimo tomo argumentum nobis XIIII Theodoſius iunior, & omniũ admiratione digna fœmina Pulcheria ſuppeditabit. Et acta concilij tertij Epheſi coacti commemorabit. Et præterea epiſcoporum ſucceſsionem, qui maximis quibúſque Eccleſiis præfuerunt. Commemorabitur etiam Eutyches & Dioſcorus hæretici. Item Eudocia & Pulcheria, reginæ ſeu Imperatrices. Denique qui ea tempeſtate in Palæſtina,

A & alibi Deo placentem vitam, monasticem scilicet, optimè sunt professi & sequuti.

XV Hunc qui sequetur decimusquintus, hæc complectetur. Celeberrimi Imperatoris Martiani & Leonis magni res, & quartæ Synodi acta, omnia ea abundè exponens: & insuper, quæ Antiochiæ & Alexandriæ in seditione euenere. Item quæ circa adiectionem tersancti hymni sunt facta.

XVI In decimosexto erunt res Zenonis & Basilisci, huiúsque circulares literæ. Et quæ tempore Anastasij Dicori Ecclesiæ euenerũt. Deinde res quoque Seueri, Petri Gnaphei, Petri Mõgi, Timothei Hæluri, & aliorum insuper hæreticorum. Et item quæ denuo per seditionem de quarta sancta Synodo sunt acta, accuratè proponet.

XVII Decimusseptimus ex rebus Iustini primi, & successoris eius maximi Iustiniani, & actis quintæ sanctæ Synodi constabit. His adijcientur Bellisarij res gestæ. item Iustini iunioris res. Et qui eodẽ tempore vita angelica clari fuere Monachi.

XVIII Decimus & octauus tomus clarè explicabit, quæ sub Tiberio & Mauritio Imperatoribus in ecclesijs sunt acta. item res Hormisdæ, Chosroæ, & Chagani Persarum: & vt Mauritius pœnas Deo persoluens, gladio perierit. Deinde quædam commemorabũtur de singularib. quibusdam dissidiis B & hæresibus, scilicet Monophysitis, Tritheitis, Agnoetis, & Theopaschitis. item de Iacobitis, & Armeniis, & præterea quæ in iis ipsis hæresib. fuere dissidia. Postremò quàm turpiter Phocas, qui Mauritio succedens crudeliter tyrannidem gessit, sit iugulatus.

Post huius libri finem reperies argumenta aliorum librorum vsque ad 23.

Et hæc quidẽ accuratius clariúsque toti operi præmittere voluimus, eo consilio, vt animis lectorum propositum argumentum eo perspectius esset. Ne cui autem historiam nostram deprauare facile esset (cõsueuerũt enim multi aliena scripta ex arbitrio suo, prout eis est visum, digerere atque disponere) primas siue capitales literas tomorũ, qui quidem tomi annorũ suorum numerũ quisq; expressum continent, ita posuimus, vt certioris fidei gratia nomẽ & cognomen nostrum referant atque cõplectantur. Quamobrẽ peto, si quæ à nobis per totum hoc opus rectè sunt exposita, vt ea C extra inuidiã sint collocata, quæ optimis quibusq; rebus præcipuè imminere cõsueuit. Sin verò in aliquibus ignorãtia lapsi sumus, ea vt ab aliis, qui & doctrinæ & eloquentiæ, atque etiam experientiæ virtute pollent, corrigantur. In iuuenili enim ætate opus hoc conscribere aggressi sumus, idémque nondũ sextum & trigesimum annum egressi perfecimus. Quãdoquidem autem abundè omnia ea quæ opus esse putauimus, hucusq; præfati sumus, agedũ diuini numinis ductu rem ipsam, vnde maximè conuenit, ordiamur: in primis historiæ nobis firmamentum, ipsam scilicet veritatem, consectandam proponentes.

Primæ decem & octo tomorũ istorum literæ, hoc est, ἀκροστιχίδες, compositæ, nomẽ authoris in Græco exemplari exprimunt, Νικηφόρου καλλίστου. Scopus historico propositus est veritas.

CAPVT II.

Christianismus à conditi mundi initiis extitit.

Res Christianorũ à prima sua origine repetere, qui sint, vnde, & quo modo tanta cæperint incrementa, eóque magnitudinis & gloriæ peruenerint, intempestiuum, atque adeò superuacuum D esse puto, vt in præsentia de eis perquiratur. Quũ sacra oracula & acta, innumerabilésque aliæ ex ordine res, apertè satis & accuratè declarent, longissimè antè, & ab initio, cúmque ipsis conditi mundi principiis, dogma nostrum vnà esse iactum & fundatum, seu potius vltra tempora & secula omnia id extitisse: siquidẽ ad autorem & ducẽ professionis & fidei nostræ Deum verbum Dominũ nostrũ Iesum Christum respicere oporteat. Quandoquidem enim duplex cõsiderandum venit mysterium, & alterum quidem tanquã quoddam caput contemplamur, quod scilicet ad æternã, principio carẽtem, seculaque omnia præcedentem generationem refertur: alterum autem quasi posterius quiddam, vt ita dicam, & vltimũ spectamus, quod nimirum ad inferiorem hanc & postremis tẽporibus ex virgine incarnationem factam, terrenámque cõuersationem & vitam pertinet: prius illud exponere, & accuratius oratione persequi, minimè omniũ conuenit. De eo enim si quis disserere instituat, quum oratio talis extra propositũ opus sit, tum plus operę & negotij, q̃ opus ipsum, & ea de quibus tractare decreuerimus, exhibeat. Siquidẽ, quum neque tempus, neque seculũ ei mysterio intercesserit, & proinde neq; adesse illi, neque contemplari & eloqui id quod supra intelligentiam nostrã est, concessum sit: quicquid id est, tuto silentij præmio permittemus: ac potius ingeniis nostris, ne in talib. reb. curiositatem nimium exerceant, imperabimus, vtpote sensu, ratione, & acumine mẽtis nostræ longè superioribus. Nobis verò satis fuerit, sola è diuinis scripturis adducere testimonia: vt, In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum, & Deus erat verbũ. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil, quod factum est. Et insuper scire, quòd Deus † semper existens, principióque carens, & secula præcedẽs: ita vt ipsi soli cognitum est, ante ipsa secula gignit suum ipsius Filium, verum Deum verbum, supra omnis intelligentiæ & deprehẽsionis captũ, & supra mẽtis sensum & cogitationẽ, cognitionemq; omnẽ: simulque sanctissimũ suum profert Spiritum, non vt genitum illum, sed vt procedentem, Deum & ipsum perfectũ atque ὁμόσιον, hoc est, cõsubstantialẽ illis, & * eiusdem planè virtutis & potestatis. Et quòd tres isti vnum sunt, vna natura & essentia & potestas, cum quibus & per quos simul & angelicas potestates & mundum hunc vniuersum produxit & condidit, quum is antea non extiterit: & pręterea id quod in visum cadit cõspicitúrq; omne, quódq; anima agitatur, & q̃ anima caret. Atq; hæc quidẽ de superno Christi, persuasionis & fidei nostræ principis, genere, ipsiúsq; sublimi dignitate & natura, nobis dicta sufficiat. Quæ enim reb. tãtis explicãdis idonea suppeditet oratio? pro eo atq; diuinũ id quoq; ostendit oraculũ.

Duplex christi natiuitas, diuina & humana.

ὁ λόγος περίεργον ὤν πλίον ἂν ἔργον, ἢ ὧν ἕνεκα λέγειν πρόθετο, παρέχοι.

Ineffabilis sanctissimæ Trinitatis Theologia.

† ὁ ὢν ἀεὶ θεὸς ἄναρχος, προαιώνιος.

** ταυτοδύναμον.*

** Totus & lingua & mente & cogitatione horreo, quando de Deo verba facio. De Deo autem cùm dico, vnum vos circunfulgeat lumen, & tria. Tria quidem, iuxta proprietates siue subsistentias seu personas: vnum verò, secundum rationem essentiæ siue deitatis. Distinguitur enim*

inseparabiliter, & coagmentatur separabiliter. Vnum nanque in tribus Deitas ipsa, & ipsa tria vnum, in quibus Deitas, seu quæ Deitas sunt. Gregor. Theologus. Vnus Deus, tres personæ, vna essentia, potentia, sapientia, bonitas, vna & indiuisa Trinitas. Deus, Dominus, Paracletus, Genitor, genitus, regenerans. Ab vno omnia. A quo, per quem, in quo omnia. Vnus à se, vnus ab vno, vnus ab ambobus, ὢν à se, ὢν ab altero, ὢν ab vtroque. Pater, Filius, Spiritus sanctus. Vna pater, λόγος, παράκλητοσq;, essentia, vna virtus, vna beatitudo, à quo, per quem, & in quo beata sunt omnia, quæcunque beata sunt. Augustinus.

E F

A Generationem verò eius, inquiês, quis enarrabit? Neque enim quisquam Patrem, pro eo atque decet, satis cognouerit, præterquam Filius: neque rursum Filium, præterquam qui illũ genuit Pater. Ad quem, vt est apud veterem Mosen, † loquens Pater in creatione vniuersi huius: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem nostrã, & similitudinem. Hunc ipsum sanè, quicunque virtute & in Deum pietate aliis præstare primis temporib. dicti sunt, vt Abraham & Moses, & insuper quicunque ante & post eos iusti morũ mutatione fuerunt Prophetæ, & alij Deo placiti & grati homines, mentis oculis sincerè & clarè contemplati, prolixè cognouerũt, & tanquam germano Dei filio præstantissimum pietatis honorem tribuerunt. Ille porrò persuasionem fidémque eiusmodi remunerans, & patris & sui cognitionem perfectiorẽ absolutiorémque illis adauxit. Est quippe vetus oraculare verbũ, neminẽ eorum qui antiquitùs Deo placuerunt, sine fide in Christum finem vitæ consequutum esse. Siquidem per coniecturam id colligere licet, B ex multifariam visionibus, quas aliàs aliis accumulauit, pro eo atque eas quisque ferre potuit. Atque equidẽ in hominis specie ipsi Abrahæ frequentius, progenitisq; ex eo apparuisse creditur, quandoq; per se ipsum, quandoq; per administros suos angelos, oraculis eos admonẽs, & docens de rebus optimis. Quod quidẽ cuiuis vel inde facile est existimare & credere. Angelũ enim Dominum, vel etiã Deum appellare, consuetudo scripturæ non est: sed ita simpliciter, nudo scilicet nomine, angelum: illum verò semper insignibus & excellentibus extollit & celebrat nominibus, Deúmque & Dominũ apertè & clarè vocat. Itaq; Verbum, quod colimus, æternum, & seculis temporibúsq; vniuersis antiquius fuisse, & veteribus olim, etsi non omnibus, quibusdã tamen, in mysterio apparuisse, paucis hisce dictum esse satis sit.

† κοινολογούμενος.

Christus filius Dei omnib. ab orbe condito piis hominibus cognitus.

Idẽ sanctis patribus apparuit.

Gene. 18. Hoc exquisitè & luculẽter in Tryphone suo tractat S. Iustinus.

CAPVT III.

M Inimè verò mirari oportet, non dudum antea, ita vt nũc, omnibus hominibus & gentib. C Christum innotuisse. Doctrina enim Christi omnium consummatissima atq; perfectissima, omniq; sapientiæ & virtutis genere absolutissima, non apta, opportuna & congruẽs omnino veterũ hominũ vitæ & moribus fuit. Quandoquidem à primis statim initiis, qui incorruptibilẽ seniíque expertem & beatã vitã acceperat, primus videlicet homo, & generis nostri autor, minimũ dati præcepti memor, immortalẽ fatali commutauit vita. Qui verò ex eo sunt progeniti, longè deteriores, vno atque altero excepto, agrestem quandã, ferã & propè beluinã omnes, appetitionũ suarum impetu ducti, egerũt vitã. Non itaque illi vrbes cõdidere, nõ artibus aut doctrinis scientiisque ingenia excoluere, longè etiam à legibus diuinisq; cultibus & iustificationibus abfuere. Virtus porrò & philosophia ne de nomine quidem apud eos notæ fuere: sed perinde atque quidam Nomades, palãtes in solis lucis vixere, & insita sibi à natura rationis semina corrumpentes, ac vitiositatem malitiámque omnẽ * ex liberi arbitrij sententia refingẽtes, quicquid esset pessimum, timore deposito peregere: D vsque adeò, vt quandoque quidẽ ad mutuas cædes & homicidia inter se armati cõsurgerẽt, aliquãdo verò Deo bellũ inferre inciperẽt, súperque terram munitiones & muros cõstruere aduersus cœlum, & caput ad id illidere, ac in tantum denique inexpugnabilem vim & potentiam in se prouocare atque excitare auderẽt, vt ad coercendã eorũ simul & præfractã temeritatem, & inane inutiléque cœptũ, tanquã perniciosam nocentis herbę syluam per vniuersam terrã effusam, Deus nunc immensis aquarum diluuiis vindicare, * nunc horrendis ignis imbribus & immanibus fulminum ictibus compescere, & violentũ malignitâtis eorũ impetũ opprimere aggrederetur: & præterea fame simul & peste, & variis bellorũ generibus ad indecentem & importunã malorũ molitionem tollendam vteretur: tantámque animorum (vt ita dicã) luem, impunè omnia depascentem, grauitérque inualescẽtem, efficaciorib. repurgaret remediis & pœnis. Posteaquam igitur tanta malignitas, vitiorúmque omniũ grauedo, perinde atque damnosa quædam ebrietas, per omnes ferè est grassata, caliginémq; eorũ animis offudit, ipsum omniũ optimum Dei Verbum magnitudine E bonitatis propriæ coactum, nunc per naturę legẽ, nunc per angelorum aduentũ & præsentiã, quandoque etiam per se ipsum mysticis quibusdam & arcanis apparitionibus paucis quibusdam qui antiquitùs pietate & amore Dei clari extiterunt viris, alicubi se exhibuit, hominis forma assumpta: quòd aliter id ipsis aspicere concessum non esset. Quum porrò satis ad eum modum per diuinos illos viros in multos homines pietatis cultúsq; Dei coniecisset semina, & gens tali cultui dedita paulatim in dies magis magisque in vnum coalesceret corpus, & quasi germẽ quoddã radice sua, Abrahamo niti cognosceretur, ei gẽti quæ & antiquitùs, & nõ ita pridẽ vita & morib. ritè exculta esset, legem per Mosen, perinde atque quendam ducem & manuductorẽ, ad præstantiorẽ pietatẽ, Deique cultũ, tradidit: symbola & signa, figurásq; & imagines sabbati & circũcisionis, & alia quædam elemẽta seu principia diuinorũ consiliorum F & cõtemplationũ, mysticásque pręterea cæremonias, nõ apertas illas & claras, sed obscuras, tenues & vmbratiles illis ostendens, & præbens. At vbi deinceps lege vbique diuulgata, ex dura illa & agresti vita homines paulatim ad humanitatẽ sunt exculti, & ad philosophãdũ animũ adiecerũt, inuicémque amicitias colere, & consuetudinẽ inter se habere cœperunt (pædagogo & doctore lege quasi regula vtentes, seque erudientes) atque in primis firmior stabiliórque Dei patris noticia apud eos radices egit, aptíque iam & idonei tanquam ad semina maiora Dei cognitionis suscipienda fuerunt: tum idem illud rursum, quod antea virtutis semina seuerat, Dei Verbum principij expers, seculáque præcedens, quandoquidem aliter fieri non potuit, vt hominum genus tandem prorsus ab infusa ei liberaretur execra-

Quare primus hominibus filius Dei Christus Iesus, non ita clarè, vt nobis, innotuerit.

Parentũ nostrorum primorum lapsus.

Primæ ætatis hominum ruditas & malicia.

** ἐξ αὐτοπροαιρέτου γνώμης.*

Verbum & filius Dei subinde caliginosam hominum malitiam discussit.

Lex Iudæis, Abrahe posteris, per Mosen data.

Verbum & filius Dei homo factus

* *Homo doctus abundè*
Linguis dissectis, vndis atque imbribus igneis,
Et legis scriptæ tabulis, & carmine vatum,
Criminis haud potuit primi depellere vincla, &c.
Greg. Nazanz.

A tione & pernicie, & ad immortalem illam atque beatam reduceretur vitam, postremis temporibus, Romanorum Imperio orbem obtinente, natura & conditione nostra accepta, nulla re à nostra (fatalib. † duntaxat peccati inquinamẽtis exceptis) differente, ea & fecit & perpessum est, quæ æquum erat Deum facere corpore, in hac vita, peregrè versantem. In qua ille natiuitatem mirificam, opinionémque omnem excellentem, cõuersationémque insolitam, & doctrinam nouam, omníque naturæ miraculo superiorem mortẽ & sepulturam & resurrectionem rediuiuã exhibuit. Quæ omnia singillatim vaticiniis prophetarum prædicta fuerant, & promulgata. Quemadmodũ & regnum eius in fine seculi diuinus Daniel spiritu liberiore & puriore perspexit, & hisce verbis humano more visionem eam descripsit: Spectabam, inquiens, donec throni ponerentur, & antiquus dierum consedit. Et commemorans res ipse suas, infert rursus: Iudicium consedit, & libri aperti sunt. Et deinceps: Spectabam, inquit, & ecce cum nubibus cœli tanquã filius hominis veniens, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in con-B spectum eius adductus est, & ipsi traditus est principatus & robur & regnum, & omnes populi tribus, & linguæ seruient ipsi. Potestas eius potestas sempiterna, quæ non præteribit, & regnum eius non corrumpetur. In quem verò alium hæc quadrent, quàm prorsus in Seruatorem nostrũ Christum, hominis filium, propter postremam ipsius per assumptam carnem [a] humanitatem, per oraculum propheticum nominatum?

Oeconomia Christi in mundo. — † πλὴν τῶν ἐπιχήρων κηλίδων. — *Regnũ Christi sempiternum.* — *Tanquam filius hominis.* — *Quare Christus dicatur Filius hominis.* — *a Et propter Adam, & propter virginẽ, ex quibus extitit, ex illo quidẽ tãquam primo maiorũ parente, ex hac autẽ tanquã matre, lege & non lege generationis. Theolog.*

* *Numinis ergo*
Submittens decus, immutabilis, æthereúsque
Aetherei effigies, hominum sub lege creatus:
Non hominum de more tamen, caro matris ab aluo
Virginis intactæ: sancta (mirabile dictu,
Credere quod nequeant infirmi) prodiit idem
Et Deus & mortalis homo, dùm iungit in vnum
Naturam geminam, hanc manifestam, illámque latentem,
Qua Deus vsque fuit, nobis aliam ille recepit,
Visceribus Deus humanis cùm conciperetur,
Vnus vtrinque, Deus, rex Christus numine mixtus,
Atque Deo mortalis homo sic substitit ipse.
Gregor. Theologus.

C

CAPVT IIII.

Reliquum est vt demonstremus, ipsum æternum principióq; carentem Deum verbum non solum antiquitùs piis, Deoq; charis hominibus cognitum, suóq; tẽpore apud nos corporaliter, tanquam ⁎ peregrinum, versatum fuisse: verumetiam diuinas eius appellationes, Iesu scilicet, & Christi, non nobis solis, sed & veteribus prophetis in maximo habitas esse honore. Primùm siquidem magnus ille Dei spectator Moses, quum imagines & symbola signáque quædam arcana & noua, iuxta typum & figuras quæ ei in monte diuinum ostẽderat oraculum, institueret, Pontificem Dei fratrem suum Aaronem promulgauit: excellentémque ei honorem, præeminentiam, & gloriam tribuẽs, Christum & vnctum Domini pronunciauit: & nomen id illi accommodauit, arcanè per mysterium celebrans & cohonestans appellationem eam, illúdque diuinando adumbrãs, D diuinum quiddam & excellens esse, ⁎ ducem & principem. Porrò Iesu quoq; cognominationẽ ipse primus diuino afflatus spiritu, quum nunquã antea hoc nomen auditum fuisset, filio Nauæ soli sapienter indidit: veluti præcipuum, & regio diademate præstantiorem perfectioremque honorẽ illi habens, quem per symbola cognouerat, post obitum suum imperiũ in omnes suscepturũ esse. Imaginem enim Iesus Nauæ filius, Seruatoris nostri ferebat: qui vnus post Mosen atque consummationem symbolici vmbratilísque cultus illius, regnum veræ & illustris pietatis, manifestò suscepit. Moses itaque, vt dixi, distinctis Seruatoris nostri appellationibus, quas summo honore & gloria extulit & condecorauit, pontifici quidẽ, Christi: successori verò suo duci, Iesu nomen magnificentissimè, non sine arcano & ingenti mysterio, tribuit. Quin & alij post illum prophetæ, apertè & significanter admodum, Seruatorem Christũ nominarunt. Spiritus enim, inquit Hieremias, ante faciem nostram: Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus eorũ. Et Dauid: Asti-E terunt, ait, reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christũ eius. Quibus verbis deinceps illa infert: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc ipsum porrò Christi veneratione dignum nomen, non solum eos qui sacerdotio cohonestati essent, facticio exornauit oleo, idq; per symbolum: sed & reges ipsos. Diuino enim hosce inungentes spiritu, quibus id fuerat commissum, Christos per imaginem & faciebãt, & vngebant. Quandoquidem & regibus omninò typi quidam & figuræ inerant, veri regni & potestatis Seruatoris nostri Iesu Christi in omnes. Cæterũ & prophetas quosdam Christos esse, diuini spiritus instinctu percepimus. Etenim ij omnes, ad vnicum Pontificem omnium, & creaturę omnis regem solúmque prophetarum Prophetam, Seruatorem Christum, respectum suũ habuerunt. Id illud clarissimè ostendit, quòd nulli omnium Põtificum, Regum, & Prophetarum, qui symbolicè huius nomine vncti honoratíque sunt, tanta diuinæ virtutis vis fuit & potestas, quantam scilicet Dominus F noster Iesus, & reipsa verè † Christus, natiuam & propriam eam habens, ostendit atque exhibuit. Sed nulli etiam ex omnibus hoc contigit, vt eos qui se illis vt subditos subiecerunt, imaginario & vmbratili nomine Christianos cognominarent: quum illi tamen ad ingentẽ gloriam & honorem processissent. Iam nec alij cuipiam tantus etiam post obitum attributus est cultus, & venerationis honor, vt pro eius nomine ipsam quoque vitam aliqui nõ grauatè vilem habuerint, admiserintq;. Insuper neque circa quenquam à mundo condito, tantus motus & concussio habitabilis terræ, quantus circa eum, fuit. Enimuerò fieri neutiquã posse, vt vis & virtus typi atque imaginis tantum perficiat, quantum nimirũ veritatis ipsius repræsentatio & exhibitio, ea quæ in Seruatore nostro est perspecta potestas, manifestissimè comprobat & declarat. Qui quidem quum nihil eorum quæ magnifica & præstabilia habentur, à quopiam accepisset: sed neque genus † fortasse ex sacerdotũ

† τάχα. *Seruator noster verissimus & ipsissimus est Christus, in quo nihil imaginarium aut fucatum reperitur.*

⁎ ἐπιξένιον. — *Christi nomen veteribus Hebræis cognitũ, & in magno habitum honore.*

⁎ ἡγούμενος. *Itidẽ nomen Iesu.* — *Iosue typum Seruatoris nostri gessit.* — *Seruator noster apertè Christus à prophetis dictus.* — *Sacerdotes olim & reges, Christi.* — *Prophetæ etiam quidã.* — *Seruatoris nostri Christi Iesu supra reliquos omnes præstantia.* — *Soli nos à verò Christo Christiani dicti.* — *† Saluator noster Christus dicitur, propter Deitatem. Ea ipsa nãque vnctio est humanitatis, non efficacia sicuti alios Christos, sanctificans, sed totius vngentis præsẽtia. Cuius opus est, vt homo audiat vngẽtem: & id quod vngitur, fiat de°. Theol. sermone 2. de filio.*

A ordine duxisset, neque opibus aliquibus ad regnũ euectus esset: neque pro propheta, vt veteres illi, se gessisset, neque dignitate aliqua à Iudeis auctus esset, quamuis per se ipsum reuera omnia à Patre, & non per symbola aut figuras haberet: Christus tamen prę omnibus illis maximè est renunciatus, atque declaratus: & cum orbe habitabili vniuerso cognomen simul suum, simul & veneranda & sancta instituta morésque suos cõmunicauit: non vmbras, typos, & imagines, vt antea factum fuerat, rerum pulcherrimarum, sed manifestas ipsas & veras virtutes exhibẽs, vitámque quandam sublimem & cœlestem, vnà cum veritatis dogmatibus, eis ipsis qui sacris eius initiati essent, relinquens, ipsissimus scilicet & verissimus Christus, perfectissimum Dei verbum, qui nõ facticio perinde atque reliqui sed diuino naturaliter vnctus esset spiritu. Cuius rei certissimam fidem facit illud Esaiæ verbum: Spiritus Domini super me, propterea quòd vnxit me: & quæ sequuntur. Rursus illud diuini Dauidis: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis, præ cõsortibus tuis.

B Vbi id etiã quòd longissimè eis præstet, qui quõdam imaginariè vncti fuerant, satis subindicat & describit. Idem Dauid alibi quoque: Tu es sacerdos in æternum, secundũ ordinẽ Melchisedech. Qui introducitur, non facticio oleo ad sacrorum ministerium vnctus, neq; quicquam ad Hebręorum sacerdotiũ pertinens: qui Catologum & generis concatenatã continuationẽ solenniter perscribebantur. Quapropter secundum ipsius ordinem, non autem iuxta aliorum qui symbola, typos & figuras acceperant, ritum, Christus & Pontifex, recepto iureiurãdo, Seruator noster est promulgatus. Vnde illum neque corporaliter vnctũ, neque ex sacerdotali tribu natum, qui attentè & diligenter historias legendo obseruarit, inueniet: quippe qui ab ipso Deo & patre, ante secula condita, sempiternum ab æterno & inæternum sacerdotium, tanquam munus quoddam & honorem præcipuum obtineat. Illud quoque non minus est incorporeæ diuinitúsque aduenientis vnctionis signũ & indicium, quòd hunc ex omnibus vnum,

C per omnem terram, Barbari simul & Græci, Christum nominant. Et qui iam inde à tẽporibus eius, ad hunc vsque diem, in eum credunt, vt verũ Deũ & Regem vnicumque Põtificem Dei & Prophetam eum colunt & venerantur: quique († quod orationem & rationem omnem excellit) nomine eius censentur, persuasum illud habent, vt non labiis tantum & verborum strepitu illũ, sed omni prorsus animi affectione & virtute colant: vsque eò, vt de facili consilium capiant & statuant, & ipsam propter eum ponere animam & vitam.

Christus sacerdos secundum ritum Melchisedech.

Christi sacerdotium sempiternum.

Christianorum in Christũ fides viuidissima.

† τὸν λόγον ἐνίκειν.

CAPVT V.

Ex hoc capite pij omnes discere possũt quid sibi velit Paulina illa conclusio: Arbitramur fide iustificari hominem absque operibus legis. Roma. 3.

Sub hæc, doctrinam Seruatoris nostri non nouam ac recẽtem, posterioribúsue temporibus à quopiam, qui minimùm multis præstet, institutam: sed potius, quantum dicere possum, à prima hominum origine, lege naturæ, antiquitùs à piis Deique amantibus, & iustis viris, rectissimè tractatam: disciplinæque eius morẽ, vnà cum pietatis & religionis dogmatibus, tempore, generi D humano æqualem cognitum, & nõ nuper admodum inuentum atque excogitatum esse, æquum est visum astruere. Et quòd nos quidem recentes omnino, nouo nomine, vt Christiani vocemur, heri quodammodo & nudius tertius aucti simus, satis constat. Cæterùm quòd in ipsa Seruatoris apparitione, quæ clara & illustris prorsus coaluit gens, non exigua illa & infimum locum obtinẽs, neque in vno aliquo orbis angulo collocata, sed quę ferè vniuersam peruaserit terram: ob eámque causam quùm pietate in Deum excellẽs, tum ope diuina inuicta futura est & incolumis, ad eius specimen, cuius nomine gloriatur, eiusdémque mores & instituta, longè etiam antea cõformata sit, quoad eius fieri poterit, ostendere conabor. Id quod prophetæ etiam cuidam, vt quod omnino futurum esset, diuino spiritu illustratus videret, & quasi mente cõsternatus prædiceret, cõtigit: Quis audiuit talia, & quis sic vidit? Si parturiit terra die vno, & si gens progenita est nixu vno. Deinde futuram quoque indicat appellationem: Seruientibus autem mihi, inquiens, indetur nomen nouũ, E quod benedicetur in terra. Genus equidem Hebræorum veneratione dignum est prorsus, vetustate nimirum insigne & præstans. In eo genere raros quidem illos, sed tamen in Deum amore, iusticia, & cæteris virtutibus excellẽtes viros fuisse, publicis scriptorum monumentis est testatum, & ante & post vniuersale orbis diluuium. Inter eos Seth, & Enos, & alij, ipse Noë cum liberis nepotibúsque & posteris suis: atq; horum vnus etiam Abraham fuit, quem progenitorẽ suum Hebræi gloriabundi iactant: cumq; iis vnà, qui cognatione genus illius attingunt, & amplum iustitiæ, religionis & pietatis in Deum testimonium reportarunt. Quod si quis ab ipso Abraham, & posterioribus ab eo temporibus, ratione inita ad primũ vsque hominem recurrat, quamuis non nominis ipsius appellatione, sed tamen re omnes ipsa, de quibus testatum aliquid sit, Christianos inueniet.

F Quicquid enim complectitur Christiani nomen, vt scilicet obtineas fidei & doctrinæ Christi cognitionem, vt sobrietate, temperantia & iusticia polleas, vt sanctiorem vitam virtutémq; virilis & magni animi perpetuo tenore constanter continues, interitúsq; & impauidus in professione pietatis in Deum per omnia persistas: id omne non minus atque nos, illi quoque præstare studuerũt. Non enim illis admodum curæ fuit vel circumcisio, vel sabbatorũ festorúmque dierum cæremonia, vel etiam alimentorum & ciborum obseruatio & delectus, aliarúmque rerum discrimen, quæ Moses primus vt symbola & imagines instituens, posteris suis per manus tradidit: & ne nobis quidẽ obseruandi ea necessitas imposita est. Certò autẽ & liquidò illis constitit, ipsum Christum Deum visum esse ab Abrahamo, eundem respõsa dedisse Isaac, colloquutum esse cum Iacob: cum Mose autem, & qui post eum fuerunt Prophetis, sermonem contulisse: pro eo atque id sacræ indicãt scripturæ. Quam ob causam & illos omnes obscura quadam & tenui nominis sui appellatione dignatus est. Iuxta illud oraculare verbum: Noli tangere Christos meos. Et item aliud: Et in prophetis meis ne malignemini. Vt iam summatim dicere

Christianorũ nomen ab ipsa Christi apparitione extitit: sed professio eorum à mundo condito celebrata est.

Christianorum ortus.

Veteres sine nomine quidem, sed reipsa Christiani.

In quibus rebus consistat Christiani hominis professio & fides.

Sine operibus legis. Rom. 3.

Ritus & cæremoniæ veteris testamẽti symb. lis & vmbræ rerum aliarum fuere. Veteres christum cognouerunt.

Eadem fuit Abrahæ fides, cum ea quam Christus ipse docuit.

Iustificatio Abrahæ.

A & colligere liceat, quã antiquitùs Abrahæ ostendimus fuisse erga Deum pietatem & religionem, eam non aliam fuisse ab ea quam nuper per doctrinam ipse suam Christus in omnes vbique vulgauit gentes. Neque huic rationi quidquam illud obest, quòd is longo pòst tempore circumcisionem acceperit. Ante hanc enim ipsam fide iustificatum eum fuisse, testimonio scripturæ comprobatum est. Quod per illud astruitur: Credidit autem Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam. Porrò eidem etiamnum incircumciso, oraculo diuino (fuit autẽ id ipsum Dei verbum Christus) de eis qui eodem quo ipse modo in futurum iustificari deberent, talibus est renunciatum verbis: Et benedicẽtur in te om̃es tribus terræ. Quòd sanè ipsum in nobis consummatum esse, satis constat. Sicut enim ille fide, quam apparenti sibi Verbo Deo habuit, iustificatus, pristina vita patriaque religione relicta, ac professione pietatis omni, in vnicum rerum omnium gubernatorem & Dominum Deum collata, non Mosaicæ illum legis cæ-

Sicuti Abraham, ita & Christiani iustificantur.

Fides iustificans.

Iustificationis formula in Abraham.

B remoniis, sed virtutis factis coluit: itidẽ & in præsentia, eundem ipsum pietatis erga Deum ritum, per habitabilem terram omnem, apud solos Christianos in vsu esse, manifestò satis apparet. Vt iam nihil obstet, quin colligere inde & cõcludere possimus, vnam eandémq; & nũc esse, & olim fuisse vitam, & nobis Christianis, & qui antiquitùs ex præscripto Dei vixerunt omnibus: neque nouum aut peregrinum esse institutum nostrum, sed (siquidem liberius dicendum est) primum hunc esse & solum verúmque Dei cultum, qui per Christũ est: qui cultus olim quidẽ tenuiter & obscurè sit exhibitus, nunc verò tanquam quædam fax lucidior orbi vniuerso illuxerit.

Christiana pietas & religio omniũ antiquissima.

* *Hæc quæ est in præputio fides, finem coniungens principio, & prima & nouissima facta est. Etenim & ante circumcisionem erat in Abraam & in reliquis iustis, qui placuerunt Deo. Et rursus in nouissimis temporibus orta est in humano genere per Domini aduentum. Iren. lib. 4. cap. 42.*

CAPVT VI.

C HAEc quũ ita se habeant, necessarióq; sic sint præmissa, deinceps ab apparitione Seruatoris secundum carnem, tanquam auspicata & felici viæ duce, adiutorem atque autorem ipsum principio carens Dei Verbum, initio eius quæ de eo suscepta est orationis præficientes, ne scilicet à veritate aberremus, historiam ordiemur. Paulo verò altius res ipsa repetenda. Gens Iudæorum, vt dictũ est, priusquã diuina prouidẽtia Moses dux ei præfectus esset, libera quodammodo & sui iuris fuit: & progenitorem iactans iustum Abraham, tenui cognitione numinis aliis antecelluit populis. Hęc postquam in Aegyptum venit, per Iosephum, in seruitute ibi fuit annos quadringentos. Inde autem illã eduxit Moses: qui miraculis & prodigiis edendis, in tantum supra ipsius naturæ captũ pollebat, vt etiam colloquio Dei frueretur, ab eóque rerum agendarũ consilia & rationes peteret. Præfuit ergo genti ille, ac rex ipse & idem sacrorum Antistes ius populo dixit. Rerum tamẽ sacrarum curam Aaron sortitus est, cõmunicata ei per Mo-

Iudaicarum rerum synopsis, & commemoratio breuis.

sen tali functione, qui Aaronis frater fuit. Post D hunc autem successor eius Iesus Nauæ filius, rerũ administrationẽ suscepit. Deinde rem Iudaicam principes rexerũt, Iudices dicti: qui numero duodecim fuerunt, per successionem ordine in defunctorum locum surrogati. Postea talem rerum administrationem ægrè ferentes Iudæi, regem sibi creari depoposcerũt. Et Saul primus eis à propheta Samuele rex vnctus est, idque Deo per oraculũ iubente. Huic Dauid successit. Dauidi filius Salomon. Deinde ordine alij reges, vigintiquatuor numero, qui quidem rebus Iudaicis annos quadringentos quadraginta octo pręfuerũt. Postea quum Babylonis Nabuchodonosor bellicam cõtra eos expeditionem sumpsisset, vnà cum vrbe templũ est euersum, & populus Babylonem captiuus ductus ad annos septuaginta. Quum equidẽ Chaldæi siue Babylonij antea idẽ quod Iudæi perpessi fuissent à Medis, bello illis illato, qui ad trecentos vsque annos ferè regnum eorum tenuerunt. Medorum verò regem vltimum, cui Astyagis nomen E erat, Cyrus Persa bello oppresit, imperiúmque à Medis ad Persas transtulit. Cæterùm & ij non minus quàm ducentis viginti annis imperio potiti, vsque ad Darium Arsanum, ab Alexandro Macedone eo sunt exuti. Qui regno in Monarchiæ formam redacto, post duodecimũ rerum suarum gestarum annũ, vita excedens, amicis suis Macedonibus, quorum pars Ptolemæi cognominabãtur, regnum reliquit. Ij per successionẽ tredecim numero, Persarum res obtinuerunt annos ducentos nonaginta tres. Arsaces porrò Parthus Ptolemæo vltimo, qui etiã Dionysius dicebatur, Cleopatræ patri, in qua postrema Macedonum apud Aegyptios defecit regnum, bellum intulit, Parthisque Persarum imperium tradidit. Nec ita multo pòst Macedonum ditio in Romanorum peruenit potestatem: & inde Parthorum reges nomen quoq; Arsacidarum habuere. Porrò qui ab Arsace progeniti regnũ obtinuere, vsque ad Artabanũ peruenerunt, rerum administratione annis ducentis septuaginta retenta. Post Artabanum verò, Chosroæ genus Persis imperauit. Artaxerxes enim pa- F ter Chosroæ Magus, dolo Artabanum aggressus occidit: primúsque inter Persas cidarim sumpsit. vnde & apud ipsos celebre Magorum nomẽ fuit. Alexander autem Mammęæ filius Romanum administrauit imperium, quum Parthus adhuc Persis rex præesset. Enimuerò Iudæi à Dario primo, seu (vt alij tradunt) à Cyro, post annos septuaginta, captiuitate soluta, libertate donati, vrbem simul suã & templum, quæ Dauid & Solomon construxerant, restaurarũt: & patriis sacris, ritibus, atque cæremoniis operati sunt, non regia (vt antehac) potestate & administratione, sed paucorum optimatium gubernatione vtentes. Sacerdotes enim res eorum rexerunt. Et ad aliquod vsq; tempus satis feliciter atque ordinẽ res eorũ gerebantur. Postea verò inter potentiores Iudæorum seditio incidit. quo tempore Antiochus Epiphanes de cuncta Syria aduersus Ptolemæum sextum bello decertabat. Causa verò seditionis erat, quòd ne

Captiuitas Iudæorũ Babylonica.

Regnũ Assyriorũ, Medorũ, Persarum.

Darium istũ Arsani filium alij dicunt. Iustin. lib. 10.

Macedonũ Chronographi, Ptolemæos in Aegypto regnasse tradunt an. 296. Parthorum.

Chronici scriptores Medorum Imperium durasse notant annis 265. vel, vt alij volunt, 292. Persarũ, an. 231. Chosroæ genus.

Libertas Iudæorũ ex captiuitate Babylonica.

Oligarchia & Aristocratia. 1. Esræ 6.

Notabilis seditionis causa, apud Iudæos.

Fuit is Ptolemæus Euergetes secundus.

* *Iustinus lib. 13. de Perdicca loquens: Inter principes, inquit, prouincias diuidit, simul vt remoueret æmulos, & munus imperij beneficij sui faceret. Primo Ptolemæo Aegyptus, & Africæ, Arabiæque pars sorte venit, & cætera.*

A mo optimatium æquali & eiusdem sortis homini subiici aut parére voluerit. Et Onias quidem Pontifex, Tobiæ liberis vrbe expulsis, superior erat. Illi verò Antiochum Epiphanem aduersus vrbem duxere, iampridem sua sponte consilia eo animo agitantem, & tanquam cupiditatem parturiẽtem, vt vrbe eorum potiretur. Ducibúsque illis vrbem cepit, prædam multam egit, templo quoque Dei spoliato: & religionem omnem cum victimis & ceremoniis sustulit, ad annos tres cum dimidio. Præterierant tũ anni trecẽti quinquaginta quinque, ex quo populus Babylone redierat. Sedenim Onias ad Ptolemæum profugit, qui tum ab Antiocho dissidebat, & in Heliopolitarũ agro vrbẽ aliam & templum condit, structura omni ad eam quæ Hierosolymis erat, cõformata. Antiochus porrò ex luxuria & intemperãtia maiorem in modũ arrogans, Iudæis persuadet, vt patrios ritus despiciant, sues ad aras pro victimis immolent, infantes incircumcisos relinquant, denique vt cultum legis omnem tanquam rem nihili despuant, mandat. B Bacchides autem quidam, impietatis eius administer erat, vir qui ad summam insaniam nihil fecisset reliqui. Hunc Matthias Assamonæi filius (fuit is ex sacerdotibus vnus, ex vico cui nomen erat Modeim ortus) armatis secum quinque filiis occidit: & per metum, loca superiora capit. Vnde postea manu armatorum cõtracta descendit, prælióque commisso Antiochum vincit, fœdissiméq; vrbe expellit. Is popularibus suis, vt princeps, nõ inuitis præest: breuíq; moritur, Iudæ maximo natu filio rerum administratione relicta. Iudas porrò Antiochum timens (minimè enim illum quieturum putabat) militem ex popularibus conscribit: & primus legatis Romam missis, cum Romanis ducibus pacem fœdúsque paciscitur. Idem pro insigni pietate sua templum simul repurgat, & vasa noua ad sacrificiorum vsum procurat. Interea Antiochus moritur, & filius eius (Antiochi ei quoque nomen fuit) cum maximo exercitu contra Iudæos progreditur, prælióque commisso retrocedit, & partem copiarum ad obsidionem vrbis relinquit. Ibi Iudæ in præliis omnibus virtus in primis enituit. qui quum fortiter dimicãs, multos ex C hostibus ferro cecidisset: tãdem ipse quoque cæditur, cumque eo frater Ioannes. Eius sedenim potestas ad Ionatham, fratrẽ quoque eius, peruenit: qui magis etiam confirmata cum Romanis amicitia & societate, fœdus insuper cum Antiochi filio init: apud quem quum pro hospitij atque amicitię iure versaretur, à tutore eius Triphone necatur. Simon porrò frater in locum eius succedit: & rem strenuè gerẽs, Antiocho se belli societate coniungit, contra Triphonem, qui ei bellum intulerat, ducenti. Cæterùm quum Antiocho in Triphone opprimendo egregiam nauasset operam, postea illum minimè amicum sibi esse cognouit. Ille enim Cendebæo duce misso, & terram Iudæã vastare, & Simonem captũ ad se adducere iussit. Sedenim Simon Cendebæum cum exercitu plurimorum millium aduenientem, prælio & cõflictu omni fortissimè vincit, populare̋sque suos à vi & impetu Macedonum liberat, post annos centũ septuaginta*: & põtifex creatur. Sed breui. Postea & ipse Simon à genero Ptolemæo in cõuiuio interimitur. Ptolemæus sanè vxorem quoque eius,

Bella ciuilia Iudaorum. 1. Mach. 1.

Idolum etiã templo imposuit. Ioseph. lib. 12. cap. 6.

Antiochi fœdissima apud Iudæos tyrannis.

Hic Matathias in libro Macha. dicitur.

1. Mach. 2.

Antiochus Eupator.

*Antiochus Soter. Triphõ, interfecto Antiocho, regnũ Syriæ inuaserat. Iusti. lib. 36. Exemplum violati iuris hospitij. Antiochus Sedetes. Item violatæ societatis belli. Ioseph. lib. 13. cap. 11. *Ex quo scilicet illi apud Aegyptios regnare cœperunt & Syros.*

& duos filios, in vincula coniicit: & percussores, D qui Ioannem tertiũ filium (erat huic quoque Hyrcani nomen) necarent, disponit. Sed ille Hierosolyma profugiens, structas sibi cædis insidias effugit: & paterno per successionem pontificatu accepto, gratiisque per sacrificia Deo actis, quanta potest celeritate cõtra Ptolemæum progreditur, auxiliũ matri & fratribus laturus. At illos Ptolemæus, vt Hyrcano ægrè faceret, occidit. Porrò Antiochus iunior indignatione simul & recordatione earum rerũ quæ à Simone Hyrcani patre perpessus fuerat, commotus, aduersus Hierosolyma exercitum iterum ducit. Hyrcanus autem, Dauidis recluso sepulchro, obsidionem vrbis trecentis redemit talentis. Post hæc, quũ prosperis vteretur rebus, & longè latéque ditionem suam propagaret. Aristobulo & Antigono filiis eius cũ eorem militarem administrantibus, inuidia populariũ quàm maxima contra eum est exorta: qui tamen apertè contra eum suscepto bello, occubuere. Sedenim Hyrcanus, qui & Ioannes dictus, satis feliciter peracta vita, quinq; relictis filiis, & optimè repub. annis triginta tribus gesta, vitam finit. E Eius deinde maximus natu filius Aristobulus, administrationem rerum confestim in regni formã redigit, & primus sibi diadema imponit, post annos quadringentos septuaginta & vnum, & menses tres, ab eo tempore, quũ populus seruitute Babylonica liberatus, in patriam suam rediit.[a] Atque hic quidem matrem fame enecat: mox quoq; fratrem, quem maximè dilexerat, Antigonum. quomodo autẽ ea cædes peracta sit, Iosepho eam cõmemorandam relinquimus. Sedenim quum non vltra vnum annum rebus præfuisset, moritur. Cuius vxor fratres eius ex custodia & vinculis emittit: & alterum, qui ætate grandior videbatur, Alexandrum nomine, regem constituit: qui mox alterum, regnum affectantem, trucidat: tertium verò, qui ociosam sibi delegerat vitam, priuatum agere patitur. Alexander iste, cum Cleopatræ filio Ptolemæo, cognomento Lathuro, prælio congressus fortiter victoriam reportauit: & Ptolemæus à matre Cleopatra pulsus, in Aegyptum profugit. Alexander autem, quum populares grauibus affecisset iniuriis, adeò vt octingentos in crucem egerit, F quartana febri confectus, vitam finiens, coniugi Salinæ, quæ etiam Alexandra dicta est, regnũ reliquit. Eodem tẽpore & Damasceni Aretam Parthum contra Ptolemæum ducunt, & Cœlesyriæ regem constituunt: qui victoria cõtra Iudæos potitus, inde ex pactis conuentis retrocessit. Salinæ duo erant filij, quos Alexandro progenuerat. Ex iis ætate prouectiorem, cui Hyrcani nomen inditum erat, desidem, & ad res gerendas minimè idoneum, pontificatu cohonestat: alterum verò Aristobulum, propter animi & corporis vigorẽ, priuatum esse iubet. Qui deinde, quũ mater Alexandra grauiter ægrotaret, occasione ea arrepta: & eorũ manu, quorũ sibi studia cõciliauerat, coacta: magnáque pecuniæ vi parata, regem seipsum renunciauit. Et Alexandra, priusquam rem pro arbitrio suo composuisset, è vita migrauit. Et cõflictu inter fratres commisso, ab Hyrcano ad Aristobulum multitudo defecit. Ita Hyrcanus vel inuitus fratri regno cedit, & priuatam sibi vitam degendam sumit. His ita gestis, quùm multis aliis, tum

Exemplum crudelissimũ hospitij & affinitatis violatæ.

In festo tabernaculorũ Antiochus Hyrcano in holocaustum taurũ dono dedit. Ios.

Hyrcanus Idumæã subegit, & Iudaicis legibus et viuere permisit. Idem Ioseph.
a Aristobulus parricida.
Hic etiam primus apud Hebræos peregrinum militem alere cœpit. Lib. 13. c. 28.

Alexander iste propter crudelitatẽ Trucida cognominatus est. Ioseph.

Sub Alexãdra Pharisæi rẽpubl. Iudæorũ administrarũt. Idem.

Antipater Herodis pater.

A maximè Antipatro, qui Herodis pater erat, metus incessit. Inimicitias enim cõtra Aristobulum gerebat, Hyrcano quàm maximè amicus. Et ex Idumæis genus trahens, opibus & splẽdore apud eam gentem facilè princeps erat. Is itaque Hyrcano autor fuit, vt ad Aretam Syriæ regem se cõferret, & auxilia ab eo ad regnum recuperandum peteret. Et Aretas quidem Hyrcano subsidiũ ferens, regnum & ipsam vrbem illi restituisset, nisi Pompeius aduersus Tigranem in Armenia bellum gerens, id prohibuisset. Ad quem Antipater & Hyrcanus profecti, ei persuadent, vt Aristobulum cõtemnat, & se Hyrcano, qui iniuria esset affectus, coniungat. Ita Aristobulus vnà cum vxore & liberis vincitur, Hyrcanus autem in regnum restituitur: quum quidem ✱ Pompeius vrbem ipsam deuastasset, & res sacras arcanásque in tẽplo omnes explorasset, vectigalq́; Romanis pendendum Iudęis imposuisset. Pompeius verò Aristobulum, & Alexandrum filium eius, Romã secum ducens, profectus est: Scauro administratione Cœlesyriæ permissa. Eidem Pompeio, idoneus & vtilis visus est Antipater Romanorum exercitui, bellum cõ-

Ioseph. Arabũ regẽ dicit, de bell. Iudaic. libro 1. cap. 12.

Ioseph. libro 14. cap. 9.

Paulo pòst M. Crassus eũdo ad bellũ Parthicũ, pecunias, quas Põpeius non tetigerat, è tẽplo abstulit. Ioseph. libro 14. cap. 14.

Hãc nõnulli inferiorem Syriã vocãt.

Romanorũ primus Gn. Põpeius Iudæos domuit, templúmque iure victoriæ ingressus est. Inde vulgatũ, nulla intus Deũ effigie vacuam sedẽ, & inania arcana. Tacit. lib. 21

B tra Arabes gerẽti, & inopia rerum necessariarum laboranti, quòd is per Hyrcanum commeatum in castra subueheret. Interea Aristobuli filius Alexãder à Pompeio profugit: & satis magna collecta manu, negocium periculúmq́; facessit Hyrcano. Sed à Gabinio captus, postea quietus fuit. Enimuerò Gabinius Hyrcano cura templi demãdata, reliquam rerũ administrationem ditioni optimatiũ commisit, & gentem vniuersam in quinque conuentus distribuit: Iudæíque vnius tandẽ dominatione liberati, deinde optimatium gubernatione ritè regebantur. nec multo postea intercedente tẽpore, & Aristobulus Roma profugus, exercitu ex eis qui nouandis rebus studerent collecto, graui pugna cũ Hyrcano decertauit: sed Romanis Hyrcano opem ferentibus, à Gabinio, qui tum pro cõsule exercitui præerat, Aristobulus & victus & captus, & vnà cum filio Antigono Romam rursus abductus est. Hyrcanus autem & Antipater, Gabinio, qui tum † ad Ægyptum quæ ad Euphratẽ est, castra habebat, pecunias, frumentum, arma, & auxiliares copias summittere nõ intermittebãt. De-

Sed is infeliciter aduersus Parthos pugnauit. Periit in eo prælio filiuseius, & ipse cum vniuerso ferè exercitu. Plutarchus in Crasso, & Pompeio.

† πρὸς αἴγυπτον τὴν πρὸς εὐφράτῃ.

C inde Crassus quidem Gabinio, huic autem successit Cassius. Hic autore & suasore Antipatro, quicunque essent factionis Aristobuli, atq; inter hos Pitholaum, interficit. Antipater verò ex Arabia vxorem ducit, Cyprim nomine, ex quà quatuor filiorum fuit pater, quorum nomina erant: Phasaelus, Herodes rex, Iosephus, & Pheroras. Sed enim potentissimos quosque muneribus sibi cõcilians, potissimum per coniugem suam, Aretæ Arabum regi se familiariter insinuauit. Et Aristobulũ timens, liberos suos illi, depositi instar, commisit. Cæsar porrò, quum Pompeius Roma ✱ ad Ionium profugeret, Aristobulum libertate donatũ, in Syriam dimisit. Sed effugere non potuit, quin veneno necaretur à Pompeianis: cuius cadauer in Melita repositum, ab Antonio postea paterno il-

Cassius Syriæ prætor, Parthos Syria expulit. Eutrop. li. 6.

Suscepit preterea ex ea filiã Salomẽ.

✱ πρὸς τὸν ἰόνιον.

Egesip. lib. 1.

✱ *At Cn. Pompeius captis Hierosolymis victor ex illo fano nihil attigit. In primis hoc, vt multa alia, sapienter, in tam suspiciosa & maledica ciuitate locum sermoni obtrectatorum non reliquit. Nõ enim credo religionem & Iudæorum & hostium impedimento præstantissimo Imperatori, sed pudorem fuisse. Cicer. pro L. Flacco.*

D latum est monumẽto. Filius quoque eius Alexander à Scipione, Pompeij iussu, securi percussus est. Huius filiam, filiúmque Antigonum, Philippion Ptolemæi filius suscepit: & puellæ amore captus, matrimonio sibi eam iunxit, eáque illi mortis causa extitit. Pater nanque huius Ptolemæus, consuetudine coniugali cum Alexandra congressus, propter illius amorem filium necauit. Et deinceps, ꝓpter coniugium eius, fratribus eiusdem curatoris affectionẽ & officium benignè exhibuit. Verùm enimuerò, quum Cæsar Pompeio deuicto, bellũ in Syria & contra Mithridatis filium gereret, Antipater ei auxilium tulit: in quo bello ille vtraque re eximius, hoc est, & consilio & manu promptus visus est. Itaque & ipse, & Hyrcanus à Cæsare Romana ciuitate est donatus. quin & Pontificatũ Cęsar Hyrcano confirmauit, & Antipatrum totius Iudææ procuratorem constituit: eo modo vtrunque, ob auxilium operámque sibi nauatam, remunerans. Antipater sanè Herodem filium, quindecimum agẽtem annum, ducem Galilææ illicò declarat: Phasaelum autem vrbi Hierosolymitanę † immittit. Herodes ergo, ab initio statim, indolis

Ptolemæi incestæ nuptiæ & parricidium.

Antipater Iudææ procurator.

Muros vrbis Hierosolymitanæ is refecit.

† Tanquàm præfectum.

E & naturæ suæ industriam ostẽdens, Ezechiã prædonum ducem interficit. At Iulio Cęsare à Cassio & Bruto interempto, in Syriam Cassius venit copias militares, quæ tum ad Apamæam erant, recepturus. Cui tributum in earum regionum vrbibus colligenti, non minima lucri pars Herodes fuit. Et quum Malichus quidam Antipatrum Herodis patrem veneno sustulisset, ipse quoque ab Herode filio occisus est. Vt verò Cassius quoq; ab Antonio & Augusto Cæsare cæsus est, & Augustus quidem Italiam obtinuit, Antonius autem Asiam recepit, venerunt Hierosolymis ad Antonium legati, Herodem & fratrẽ eius accusantes, quòd scilicet nomine tantum regis Hyrcano relicto, ipsi per vim, rerum in Iudæa potirentur. Herodes porrò sibi metuens, pecunia Antonium aggressus, expugnat, adiuuante Hyrcano: cuius ex filia neptem Mariamnem Aristobulo progenitã, post obitum vxoris, quam ex Arabia duxerat, Herodes matrimonio sibi iunctam habebat. Multis itaque Herodem, fratrésque eius accusantibus, ita querelis eorum animum Antonius attendit, vt in quatuor ditiones vniuersum paternum regnum diuisum, fra-

Antipatri mors.

Alij Mariamnẽ Alexandri filiã fuisse dicunt.

Tetrarchiæ Iudææ.

F tribus traderet. Cæterùm Aristobuli filius Antigonus, qui apud Philippionem Minæum fuit, postq̃ ille è viuis excessit, & Lysanias in patrium successit regnum, persuadet Pacoro & Pharnabazo (Parthi hi fuerũt) sub mille talentorum sponsione, vt se in patriam reducant, Hyrcanum autem pessundent. Atque hic quidem, nulla interposita mora, in Iudæam irruptionem facit: illi verò breui Hyrcano & Phasaelo captis, Antigono rerũ omnium administrationem tradunt. Herodes autem fuga sibi consulens, & Romã ad Cæsarem profugiens, seruatur: atque ibi Antonij testimonio commendatus Senatui & Cæsari, rex Hierosolymorum à Cæsare designatur. Itaque vt Roma reuersus, exercitũ ab Antonio (circa Syriam is erat) accepit, variis certaminibus cum Antigono congressus, sæpius repellitur. Postea autẽ Sosio adducto, & multa cæde facta, vi magna Hierosolyma capit. Et sacri templi rebus à direptione conseruatis, Antigonum vinctum Sosio tradit, illúmq́; hic statim ad

Antigonus regnũ Iudææ Parthorũ auxilio recuperat.

Lysanias Ptolemæi Minæi, qui ad Libanum habitauit, filius.

Herodes primus ex aduenis Iudææ rex.

A Antonium ducit. Herodes porrò rursum suspectā habens & metuens Antigoni generis nobilitatē, ne scilicet ille Romā profectus, iura sua apud Senatum exponeret, & Romani se quidem vt priuatum & aduenam reiicerent: illi verò, aut saltem filiis eius regnum redderent: persuadet, corrumpítque pecunia Antonium, vt Antigonum occidat. Sic ille confestim securi percutitur. Hyrcanus verò & ipse à Parthis redemptus, ad Herodem confugit: & ille quidē eum in precio primùm habuit, suspectum autem postea sibi interemit. Postquā verò fratrem quoq; Mariamnæ coniugis suæ, quē Pontificem arte quadam, per speciem tutelæ & curæ, creauerat, æstatis tempore in solio lauātem & natantem suffocauit: vnus ipse dominus & rex cunctæ Iudææ factus est. Primùm equidem Antonius illi regnum autoritate sua confirmauit. Simulátque verò ille Cleopatræ desiderio & amore captus est, & Cæsar Augustus ad Actium prælio cōmisso eum fortissimè deuicit, atque is in Syriam peruenit, ac paulo pòst Antonius & Cleopatra viuere desierunt: ipse quoque Augustus Herodi diadema imposuit, regémq; totius Iudææ promulgans, quū plures ei alias adiecit regiones, tum Arabiæ etiam procurationem cōmisit. B Sedenim vt serenas secundásque eius res fortuna indignās acerbis domi casibus vindicarit, vtque ab vxore aduersa pati cœperit, ciuium, familiarium, cognatorúmque suorum sanguine pollutus, nunc dicendi locus nō est. Atque hæc sic exposui, vt prophetiam dilucidam clarámque producerem, quæ dicit: Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux ex fœmore eius, donec veniat is cui repositū est, & ipse est expectatio gentium. Vt nanque, qui à Iuda generis cōiunctionem traxere Principes defecerint, & vt Herodes ex Idumæis aduena Hebræis rex præfuerit, satis est declaratum, quum scilicet finē exitúmque suum prophetia est consequuta: sicuti paulopòst longius progressi, apertioris cognitionis gratia exponemus. Quum enim Augustus Romam reuersus, Romanorum imperium in vnius redegisset potestatem, quadragesimū secūdum eo Imperij annum agente, & quum per vniuersum C Imperium edictum promulgatum esset, vt in sua quisque vrbe recenseretur atque describeretur: tū etiam Saluator noster Iesus Christus natus est, idque eo qui opinionem fidémq; omnem superat modo. Quę verò genitrix, & qui partus ipsius fuerit modus, inde iam, quàm fieri poterit breuissimè, dicam.

Antonius hunc securi percussit: Ioseph.

Ioseph libr. 14. cap. vlti.

Herodi ab Augusto Cæsare regnum Iudææ confirmatum.

Herodes mariamnē vxorē, & amicos necessarios suos occidit. Ioseph. lib. 15 cap. 9.

Quā ob causam hucusq; res Iudaicæ sint expositæ

Prophetia de Meßiæ natiuitate et aduentu, Impleta.

CAPVT VII.

POsteaquā enim perfici atque exhiberi debuit ingens illud, naturámque omnem longè superans mysterium, opus fuit prorsus instruere & præparare vas, quod eum qui incomprehensibilis est comprehenderet. Inuenta itaque est beata virgo Maria, dignum Deúmque decens Verbi domicilium, etiam ante natiuitatem Deo consecrata, atque ex membris senilibus & longè à naturæ feruore alienis, tanquam quidam diuinitùs datus fructus producta.[a] Ioachim & Anna parentum erāt nomina. Ambo accuratiore, iuxta præscriptum legis, vita præstantes & clari, nec nō primis quibusque & splendidissimis nobilissimísque genere cō- D numerati. Vitam autem ad senectutem, sine prole edita, produxerant. Erat enim ad liberorum procreationē Anna aluo infœcunda. Et quum ob sterilitatis causam non haberet communes cum matronis & matribus à lege tributos honores, exemplo matris Samuelis ipsa quoque fit supplex Deo, & in templo sedulò versatur: ne scilicet à benedictionibus legis excluderetur, sed vt ei matri esse liceret, orans: ac quod paritura esset, ipsi Deo dicaturam se esse vouens. Sedenim diuino nutu, ad eā quam petierat gratiam[d], Anna confirmata atque * roborata, postquam puella è maternis prodiit locis, Mariam eam statim nominauit, ænigmate latenter à Deo acceptam gratiam declarans. Vt verò infans à lacte materno iam abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adimplet:[e] & in templum ascendens, iuxta votum, eam Deo consecrat, tertium iam tum ætatis agētem annum. Et sacerdotes quidem tum eam tanquam sanctius quoddam donarium suscepere, & puellam in sacrario fouendam esse duxere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem. Itaque illa, vt res diuina, intacta, & sacrosancta, in tēpli sanctiore loco & adytis ipsis viuebat. E Postquam autem adoleuit, consilium sacerdotes agitarunt, quid de ea statuerent, ne in sacrum eius corpus admittere quicquam viderentur. Sacrilegium nanque prorsus se commissuros putabāt, si viro eam cōiungerent: atque in seruitutem coniugalis legis redigerent, quæ semel Deo dicata esset. E diuerso autem puellam eo ætatis flore, in sacratiore templo versari, nec permissum lege putabāt, nec rem satis honestam & decoram esse videbant. Sæpe itaque & multū re deliberata, diuinitùs eis per inspirationē ostenditur, vt eam alicui, qui ad templum sedulò esset, sponsæ nomine committerent. Eum verò talem esse debere, cui rectè virginitatis custodia demandaretur. Porrò non alius ipso Iosepho visus est esse magis idoneus, ad solorum sponsalium coniunctionem contrahendam: quippe qui propinquitate generis eam cōtingeret, (eiusdem enim tribus erant) insuper verò & senio & honestate morum iampridem bonæ fidei existimatio- F nem consecutus esset *.

Mariam virginem matrē ante Christum Iesum filiū eius natū anno xv. genitam esse, Chronici scriptores memorant.

De sanctificatione virginis Dei genitricis sententia est Gregorij Theologi, in homilia Paschali: Christus secūdū omnia, præter peccatū, fit homo, è virgine prognatus, carne simul & anima prius per spiritum purgata.

Oportuit enim & natiuitatē honorari, & virginitatē præhonorari.

a Parētes dei genitricis virginis Mariæ

d Maria virgo nascitur.

e In tēplum præsentatur.

Sub sponsalium nomine Iosepho committitur.

* *Homo iustus, & ad testimonium coniugalis semper mansuræ virginitatis electus. Augustin. Non coniugij, sed custodiæ gratia: ad testimonium rei futuræ, non notham siue illegitimam videlicet accidisse Christi in carne prouinciam obeundam: sed veritatis attestatione sine viri semine in Spiritu sancto certò dispensatam fuisse. Epiphan. contra Antidicomarianitas. Hoc autem exemplo magnificè fidelibus insinuatur coniugibus, etiam seruata pari consensu cōtinentia, posse permanere vocaríque coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu. Augustinus de consensu Euangel. lib. 2. cap. 1. Iosephus senex admodum fuit, octuaginta plus minus natus annos, & sex ex priore coniuge habuit liberos. Epiphan.*

CAPVT VIII.

ITaque in Nazareth cum Iosepho domicilium illa habens, ab archangelo Gabriele lætum accipit nuncium: Aue, dicēte, gratia plena, Dominus tecum. & simul cum ea ipsa voce † intransibiliter æternum & ante seculare Verbum Dei descendit, & conditionem naturámq; nostram inenarrabili naturám-

Maria verbum Dei diuinitus concipit.

† ἀμεταβάτως χάθοσι ὁ προαιώνιος.

A que superante modo subit, supra mẽtis intelligentiæque nostræ captum, massæ & fermẽto humano mixtum atque temperatum. Et angelus quidẽ salutatione legationéque functus, ab ea discessit. Ipsa verò festinabunda ad oram montanam concessit, simul & fœtum præter opinionem sibi ab angelo denunciatum considerans, & id quod de se accidisset cognoscere festinans: præterea, vt cognatam suam Elizabeth salutaret & alloqueretur, quæ & ipsa, præter ætatem, in sextum iam mensem, Ioannem in vtero grauida gestabat. Putabat denique illam, quòd prouectioris esset ætatis, noui quicquam sibi dicturã, annunciaturámq; esse, de noua fœtus sui conceptione. Adit itaque eam, & salutat. Infans autem illius sextum iam implẽs mensem, suauiter subsilit & exultat: famulúsque in vtero conclusus Domino, qui & ipse in vtero gestabatur, debitum adorationis honorẽ sanctius dicat: & ore materno quasi mutuo sumpto, supra naturæ captum vaticinatur, matrem eam Domini vocans, simúlque inter mulieres benedictã: B nec minus ventris fructum, qui ab ea gestabatur, ad quem scilicet nihil virilis seminis esset collatum, benedictum. Inde porrò & ipsa, id quod proposuerat quæsiuerátque cõsecuta, diuino subseruiens spiritui, inani gloria & arrogantia quàm longissimè semota, quum se ipsam beatam prædicat, tum id quod futurum esset, apertissimè prænunciat. Quum autem in moribus esset, vt virgines, quum partus grauidæ mulieri & iam parturienti immineret, secederẽt: tertium cum ea versata mensem, quod iam ex immensa illa consternationis atque admirationis addubitatione magis magísq; aliquid remitteret, domum suam reuertitur. Interim ei venter tumescere, & Ioseph de ea, quod minus deceret, suspicari, mysterium ignorans: quin etiam occultam ab ea discessionẽ meditari, quòd vir iustus esset, & rem actam eliminare atque vulgare nollet. Sed confestim talia cogitanti, cum læto nuncio assistens Angelus, dubitationem eam seni soluit. Oportebat enim clarissimo gratiæ receptaculo & vasi, nihil reprehensionis, indignitatis & iniuriæ inferri: quod nimirum vel ipsius solis radiis sit splendidius & illu C strius. Porrò & filium Dauid illum Angelus vocat, per insinuationem declarans, vnde exoptatus expectatúsque ille proditurus esset. Ipsam quoque sponsam coniugem nominat, quasi diceret: Caue, te cogitatio deliberatione vlla conturbet, vt vereare, ne Deum offendas, tanquam adulterã vxorem domi cohabitantem habens. Tantum enim à piaculo & macula omni abest, vt etiam longè supra naturam sit ista in vtero fœtus gestatio. Ne igitur dubites, aut timeas ipsam recipere, quã tu (quantũ in te est) repudiasti & extrusisti. Quin gaudio exilire te magis decet, & animũ lætitia & voluptate, quæ naturã excellit, adimplere. Quod enim, inquit, in ea editũ est, ex spiritu sancto est.

Elisabethã cognatam visitat.

Elisabeth eã excipit.

Vaticinatio Mariæ.

Maria domum reuertitur.

Iosephum à Maria sponsa discedere meditãtem, Angelus in officio retinet.

Quur angelus Mariam Iosephi coniugẽ dixerit.

CAPVT IX.

Prophetia de aduentu Messiæ in Christo adimpleta.

NVnc sanè necessarium mihi esse videtur, ita vt pollicitus sum, vt ostendam, ad finem exitúmque suum prophetiam illam peruenisse: Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux ex fœmore eius, do D nec veniat cui repositum est, & ipsum esse expectationẽ gentium. Quæ prophetia, de Saluatore nostro hoc liquidissimè profert. Tunc enim ille aduenit, quum Iudæorum duces in Romanorũ potestatem redacti defecerunt, & sceptro imperióque eorum paruerunt. Sub iugum enim seruitutis ab illis missi, tributum illis soluerunt, & vnà cum aduentu Christi prima illa descriptio & census est actus. Oportebat enim in descensu Regis cœlorum in terram, etiam terræ Principes suum ministerium & munus ei præstare. Verũenimuerò nihil obstat, quo minus denuò per cõpendium historiam percurramus: vt & ea quæ præmissa sunt, certius clariúsq; intelligantur. A temporibus Mosæ, & quæ illum præcessere, vt antea dixi, à suis principibus, qui ex tribu Iudæ genus ducerent, gens Iudæorum olim regio more regebatur, donec Augustus vnus solúsque Imperator est renunciatus: sub quo primus Herodes, aduena & alienigena, à Romanis demandatum sibi Iudæorum regnum accepit. Fuit in paterno genere, vt Iosephus opinatur, Idumæus: materno autem, Arabs. Antipater enim, huius pater, ex Arabia vxo E rem Cyprim duxit: quæ eum quatuor filiorum patrem fecit, quorum vnus Herodes fuit. Vt autem Africano videtur, qui & ipse magnam est in scribendis historiis laudem consequutus: Antipater (sic ipse scribit) Herodis pater, filius Herodis cuiusdam Ascalonitæ fuit, sacerdotis cuiuspiam serui, cui in templo Apollinis sacrórum cura demandata fuerat. Huius filium Antipatrum adhuc tenerum, prædones Idumæi captũ apud se retinuerunt. Redimere enim pater eum, propter pecuniæ inopiam, nõ potuit. Iraque quòd apud eos est educatus, pro Idumæo habitus est. Postea verò in Hyrcani Iudææ Pontificis amicitiam peruenit, & in certaminibus illius aduersus fratrem Aristobulum commodus compertus est: regnúmque eius admodum à fratre accisum, in libertatẽ asseruit. Deinde autem Romanis in rebus omnibus se vtilem & industrium, quum aduersus Ægyptios & Arabes bello occupati essent, præbuit. Et postquã Aristobulus quidem à Pompeio turpiter vinctus, Romam missus, & Iudæorum natio seruitute oppressa est: beneficio fortunæ huic cõtigit, vt procurator Palæstinæ fieret. Et quum deinceps Hyr F canus quoque à Parthis captus, in quo vltima dignitatis Pontificiæ constitit successio: & Antipater Herodis pater, qui inde magis magísque creuerat, Malichi cuiusdam dolo necatus esset: is ipse Herodes, magnam vim pecuniæ Romanis ducibus largitus, eorúmque se imperata factutũ pollicitus, regnum ab eis traditum accepit. Quum enim Cæsar Augustus, cum ingenti exercitu, procellæ & fulminis instar, impetum in Ægyptum faceret, eo cõsilio, vt Cleopatram, ad quam postremam Macedonica Ptolemæorum ab Alexandro potestas & ditio pertigit, & ipsum Antonium illecebris eius detentum debellaret & caperet: Herodes iste se ei coniunxit, paratus quæcunque illi placerent, præbere & suppeditare: frumentum, arma, & pecuniæ numerum ingentem, & quæcunque præterea posset præstare auxilia. Ibi Ægyptus & Cleopatra in potestatem Cæsaris & Romanorum venit, duodecimo anno postquam Augustus Imperium suscepit. Huic sanè Herodi, quum Romam

Repetuntur breuiter Antipatri & Herodis res.

A mam venisset, & Augustus referre ei aliquã pro præstitis sibi officiis gratiã vellet, de Romani Senatus cõsilio & voluntate, diadema imposuit, & regem Iudææ creauit. qui Hierosolymis potitus, quòd sciret Iudæos generis obscuritaté, quòd scilicet aduena esset, &[a] præterea crudelitaté naturæ eius, ingeniũq; ferox quàm maximè aduersari & odisse: quosdã ex ciuibus vrbe exegit, quosdã per iniuriã malè tractauit, nonnullos etiã ferro necauit, templũ denique spoliauit, & vrbẽ vastauit ac diripuit.[b] Ad hæc tanta facinora illud quoq; flagitiosissimè addidit: Publicas enim tribuũ descriptiones omnes, quæ ab ipso vsque Esdra durauerãt, furore percitus flãmis cõsumpsit.[c] Illud pessimũ omnino secutus consiliũ, vt qui eo nomine arroganter superbirent, de cætero ignorarent, vnde quisq; genus traheret, qui indigenæ, quíue inquilini, (quos γειώρας, hoc est, aduenas etiam, & alienigenas vocãt) essent. Qui quùm stultè admodũ & sordidè de rebus huiusmodi iudicauit, tum Pontificis quoque magnificẽtiorẽ vestẽ ipse primus arcæ inclusit, signóq; annuli muniuit:[d] quibuscũq; etiã vilissimis nũdinari volentibus, hoc pacto Põtificatũ venalẽ, annuis redditibus & pensionibus, B præteritis spretísq; qui generis vetustate celebres essent, proponẽs. Idémque & de Põtificia veste, & de sacerdotiis ipsis, filiũ quoq; ei⁹ Archelaũ, quíque post illũ à Romanis Iudæorũ obtinuerũt Imperium, fecisse, Iosephus tradit. Hęc porrò, ne quis quam putet tanquã per digressionẽ, obiter & extra propositũ à me dicta esse.[e] Sunt enim etiã propter alterius Prophetiæ, quæ apparitione & aduẽtu Saluatoris impleta est, declarationem, & propter veram temporum obseruationem adducta. * Hebdomades enim, quæ apud Danielem sunt, eo tempore Christo Imperium obtinẽte, numerum suum compleuerunt: in quibus, simulátque finitæ essent, clarissimè[f] Iudæorum vnctionem sublatũ iri, spectator Dei prædicit propheta: id quod aduẽtu Christi in terrã est factum, atq; completum.

a Crudelitas Herodis in ciues suos.

b Herodes templũ, post captiuitatẽ Babylonicã à Zorobabel et Esdra ædificatũ fundi tus diruit. Et maximis sumptibus, summáque magnificentia, aliud secundũ formã primi illius quod Solomon extruxerat, denuò condidit. Ioseph. lib. 15. cap. 11. de Bell. Iudaic. libr. 1. c. 27.

Idem Simonem socerum suũ sacerdotio priuauit, & Matthiã Theophili filium Põtificem designauit. Idẽ lib. 17. cap. 5.

c Idẽ, vt obscuritatem nataliũ suorum tegeret, descriptiones tribuum & genealogias Iudæorũ cõbussit.

d Pontificatũ itẽ & sacerdotia Iudæorũ venalia habuit.

e Christo nato Danielis Hebdomades impletæ sunt. C

f Iudæorũ vnctio abolita.

** Si hebdomades Danielis computentur à secundo anno Artaxerxis Longimani, aut circiter, vsque ad mortem & resurrectionem, & quod eam consequutum est regnum Christi & iusticiam sempiternam, & perpaucos insuper annos, completæ illæ certa ratione inueniantur. Resultant enim ex 70. hebdomadibus anni 490. Aut certè de duobus saltem aut tribus annis ambiguitas reliqua est. Cæterùm certior adhuc computatio fuerit, si 70. istæ septimanæ exordiũ sumant à 32. anno Darij Hystaspis filij, quo anno muri Hierusalem sunt absoluti. 2. Esdr. 5. & 6. Reperiuntur namque vsque ad Christum natum anni 490.*

CAPVT X.

AGebatur tum annus à mundo cõdito quinquies millesimus quingentesimusquintus, ab Augusti Imperio quadragesimus secũdus, & à Macedonicæ ditionis solutione vigesimus octauus: quum Saluator noster, sub eo qui tum agebatur censu. [b] Cyrenio Syriæ pręsidente, in Bethlehem natus est. ita vt etiam per prophetiam est prædictum.

a Variãt in annotatione anni huius natiuitatis Christi Chronographi, et temporũ obseruatores. Nam quidã etiam Christum natum esse asserunt, anno à mundo condito 3944. nonnulli. 3962. Quidam etiam 3979.

b Cyrenium alij Cyrinum nominant. Fortasse autem Censorinus fuit. C. enim Martius Censorinus cum C. Asinio Gallo consulatum gessit, Anno. ab vrb. condit. 746. Paulo antè verò, anno 742. Coss. fuere M. Valer. Messala & P. Sulpitius Quirinus, quẽ multi Cyrenium hunc fuisse putant.

Exiit itaque edictum census & descriptionis: in- D uitósque etiam, in serena illa tranquillitate pacis, quæ [c] ex vnius imperio obuenerat, patriã quemq; suam petere, ibíque censeri atque describi coëgit. [d] Cum aliis porrò & Ioseph, vnà cum Maria, admiratione inter mulieres omnes dignissima, ad ciuitatem suam Bethlehem, intra Iudææ fines sitam (quippe qui ex Dauide genus traheret) est profectus: eam quam tum incolebat, Nazareth scilicet, reliquens. Erat ea illi aliena, sed ibi tum domicilium habebat: quòd Iudææ regio, proximis continuis bellis, nunc in huius, nunc in illius potestatem transisset. Edictum autem Cæsaris, in suam ciuitatem ipsum Iosephũ coëgerat, ne quid de vaticinante prophetia illa intercideret: Et tu Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. [e] Census & descriptionis huius, quæ grauis admodum Iudæorum genti fuit, & ipse veritatis consectator Iosephus in decimo octauo historiarum suarum libro meminit, hisce verbis: [f] Cyrenius, vir Senatorius, gestis ordine aliis magistratibus, quùm alia omnis generis dignitate clarus fuit, tum ad consulatum etiam perue- E nit. Is cum paucis in Syria erat, à Cæsare eò missus, vt ius diceret, iusticiámq; populo administraret, & præterea censum ibi ageret. Et post pauca deinceps: Iudas Gaulanites, ex oppido Gamala oriundus, Saddoco Pharisæo partibus suis adiuncto, ad seditionem & defectionem plebem sollicitabat, censúmque nihil aliud quàm meram prorsus seruitutem afferre prædicabat, populúmq; ad libertatem asserendam cohortabatur. In secundo quoque belli Iudaici libro, ita inquit: Vir quidam Galilæus, Iudas nomine, populares ad defectionem sollicitauit, maledictis probrosè illos insectans, si Romanis tributum pendere perseuerarent, & secundum Deum mortales ferrent dominos. Cui Lucas in sacris Actis consona quoq; scribit: Post hunc, inquiens, extitit Iudas Galilæus, in diebus descriptionis, & per defectionem auertit populum multũ. Periit autem ipse, & omnes quicunque ab eo persuasi fuerant, dispersi sunt.

c Monarchiæ commoditas.

Ioseph, cum sponsa sua Maria in ciuitatẽ Bethlehem, vt ibi cẽseatur & describatur, contendit.

e Census vniuersalis sub Augusto, in orbe actus.

f Seditiosi quidam & rebelles contra hunc cõspirarũt, & malè perierunt.

F

CAPVT XI.

QVandoquidem autem diui euangelistæ[a] Matthæus & Lucas, genealogiam Christi variè prodiderunt, & non pauci, qui talibus rebus persequendis magni claríque habiti sunt, de ea dissonantia integros libros composuerunt: ego prætermissis aliis, Africano historico vtar autore, qui aliorum opiniones, vtpote quæ ad veritatem non pertingant, reprehendens atque refellens, quam ipse à vetustioribus acceptam, in Epistolis de Euãgeliorum dissonantia ad Aristidem exposuit, inde translatam verbis ipsius in opus hoc inseram sententiam. Nomina eiusdem gentis & familiæ in Israël numerabantur, censebantúrque vel natura, vel lege. Et natura quidem, legitimis & naturalibus liberis patribus suis succedentibus: lege autem, alio sobolem, sub nomine fratris sine liberis defuncti, creante. Quoniam enim nondum satis manifesta data fuerat spes resurrectionis, futuram promissionem mortali quadam

a Concordãtur Matthæ⁹ & Lucas Euangelistæ, de variante genealogia Christi

A imitabantur resuscitatione, ne nomē mortui prorsus intercideret. Et quum ex eis qui in genealogiā eam relati sunt, quidam vt legitimi & naturales germaniq́ue filij patribus successerint, quidam verò ex aliis quidem procreati, aliorum autem nomine, quasi per adoptionem scilicet censi sint, vtrorumq́ue facta est mentio: & eorum videlicet qui genuissent, & eorum qui quasi genuissent.] Sic neque hoc, neque illud Euangelium, vel à naturę, vel à legis necessitudine atque coniunctione genus deducēs & numerans, falsi quicquam habet. Implicata enim inter se sunt genera, & quod à Salomone, & quod à Nathan descendit, repræsentatione eorū qui liberos non creassent, secundisque nuptiis ac resuscitatione seminum: vt rectè iidem quandoq; huius & illius filij fuisse existimati sint, quum quidem ij viderentur esse, illi autem essent patres: & vtraque generis commemoratio veritate nixa, ad ipsum Iosephum, multipliciter quidem illa & variè, sed tamen certò deducatur. Porrò vt clarius manifestiúsque sit, quod modò dictū est, B mutationem ipsam generis exponam. A Dauide per Solomonem progeniem dinumerādo, tertius à fine, iuxta Matthæum, reperitur Matthan, qui Iacob genuit, patrem Iosephi. A Nathan autem Dauidis filio, iuxta Lucam, itidem tertius à fine est Melchi: cuius filius Eli, ipsius Iosephi pater est. Quum itaque quasi scopus nobis sit propositus Ioseph, ostendendum venit, quomodo vterque ipsius pater dicatur: ipse videlicet Iacob à Solomone, & Eli à Nathan genus ducentes. Simúlque quomodo primùm duo isti Iacob & Eli fratres, & ante hos, eorū patres Matthan & Melchi, seorsim alter post alterum, eandem ducendo vxorem, vterinos procreauerint fratres: lege videlicet non prohibente, mulierē, vel per repudiū, vel per prioris mariti obitum viduam, alij nubere. Itaque ex Estha (hoc enim nomen mulieris fuisse traditur) primus Matthan à Solomone originem trahens, Iacob generat: Matthan autem mortuo, Melchi ad ipsum Nathan genus referēs, viduam relictam, ipse quidem eiusdem tribus, sed non eiusdem generis, sicuti antea dixi, vxorem duxit, & ex ea filiū Heli suscepit. Hoc modo, diuersorum duorum generum Iacob & Heli extitisse, C eosdémque vterinos reperiemus fuisse fratres. Quorum fratrum alter, alterius, Heli scilicet, qui nulla creata prole decesserat, vxore ducta, tertium ex ea suscepit Iosephum filium: iuxta naturam quidem & rationem sibi ipsi (propptereáque scriptum est, Iacob autem genuit Ioseph) iuxta legem autem, ipsi Heli, ei enim frater Iacob semen suscitauit. Quapropter & ea quæ de eo texitur genealogia, irrita non est. Quam genealogiam Matthæus euangelista dinumerans, Iacob autem (inquit) genuit Ioseph: Lucas verò, Qui erat, vt putabatur (nam & hoc addit) Ioseph, qui fuit Heli, qui Melchi. De generatione enim ea quæ ex consuetudine & præscripto legis est, significantius quicquam dicere non potuit. Et verbum, Genuit, in hac parandorum quasi per adoptionem liberorum ratione, per omnia ad finem vsque subticuit, relatione generis vsque ad ipsum Adam, qui fuit Dei, per recensionem facta. Posthæc Herodis genus ordine Africanus prosequutus, à propinquis & cognatis Christi ea quę sequuntur accepta, ad hunc modum exponit.

Herodes Iudæorū, proselytorū, &c. genealogias Vulcano cōsecrauit.

Quum Hebraicarum familiarum genealogiæ in scripta relatæ, in archiuis & publico tabulario, atque in his etiam eorum qui ad proselytos & aduenas, vsque ad Achior Amanitem, & ipsam Rhut Moabitidem, quiq́ue ad eos † qui ex Ægypto promiscuè prognati prodierunt, referebātur, asseruarentur: Herodes, quòd nihil ad eum Israëlitarum genus pertineret, & quòd obscuritatis suę sibi conscius esset, ea ipsa genealogiarū monimēta combussit. tum demum se nobilem genere & illustrem vulgò fore putans, si neq; alius quisquā ex publico scripto genus suum ad ipsos Patriarchas aut proselytos, ipsosq́ue etiam alienigenas promiscuos, qui γειῶραι, vocabātur, referre posset. Pauci sanè diligentes homines, priuatos sibi ipsis genealogiarum commentarios, aut nomina ipsa memoria tenentes, aut ea ab exemplaribus petentes, studio eo delectati, condiderunt: per quos nobilitatis memoria est conseruata. In eos commentarios inciderunt, de quibus diximus, δεσπόσυνοι, E seu δεσποτικοί, hoc est, Dominici seu Domicelli & heriles cognominati, propter eam quæ illis cum Seruatore intercessit generis coniunctionem: qui ex Nazaris & Chochaba Iudææ vicis, frequentius reliquam terram visentes, eiusmodi genealogiam etiam ex diurnarum rerum libris, quoad poterāt, vulgarunt. Cæterùm, siue ita, seu aliter se res habeat, dilucidiorem expositionem alius quisquam non inuenerit: vt mihi quidem, & vnicuique qui æquo candidóque ingenio præditus sit, videtur. Eam verò ipsi quoque probate, quāuis nullo certo testimonio sit confirmata: quòd scilicet certius aut verius quicquam afferri nequeat. Ipsum sanè quidem diuinum sacrúmque Euangelium, omni ex parte verum est. Sed illa quoq; in fine eius, quam diximus, epistolæ, addit: Matthan à Solomone proueniens, genuit Iacob. Matthan mortuo, Melchi à Nathan ortum ducens, ex coniuge eius procreauit Heli. Vterini itaque sunt fratres Heli & Iacob. Heli, absque sobole suscepta, defuncto, Iacob ei semen resuscitauit: & F Ipsum Iosephum sibi ipsi quidem iuxta naturam, ipsi autem Heli iuxta legem, genuit. Sic amborum Ioseph filius fuit. Hæc quidem sic Africanus. Certò autem colligere quoq; licet, Mariam ipsam ex eadem, quæ Iosephi fuit, fuisse tribu. Quandoquidē ex præscripto legis Mosaicæ, tribū alia tribu commiscere prohibitum est. Vt nanque hæreditates & successiones bonorum à tribu in tribum non transferrentur, ex eadem gente & familia nuptiarum coniunctiones contrahi debere, legislator decreuit.

† τῶν τ' ἀπ' αἰγύπτου συνεχαισόντων ἐπιμίκτων.

Matthæi & Lucæ de genealogia Christi concordantia

Maria & Ioseph eiusdem tribus fuere.

CAPVT XII.

Verum enimuerò, edicto cogente, quum Ioseph simul cum sponsa Maria pondus ventris naturam ipsam supergressum, leuiter admodum ferente, in patriam suam, vt ibi censeretur, iret, neque dum ad domum peruenissent, in agrum quendam diuerterunt, qui ager Salomæ erat. Vigesimus autem & quintus tum mensis Decembris erat dies, quum ibi ineffabile pietatis & amoris erga genus humanum tuæ, Verbum Dei, maximúmque inenarrabilis

Mirifica Saluatoris nostri natiuitas.

A partus perficitur mysterium. Tugurium humile, & præsepe ad iumenta excipienda constructum, cœli & terræ Regi genito hospitium præparatum fuerat. Hunc ibi fasciæ circumuoluūt: & quòd honoratior in diuersorio locus non esset, in præsepi omnium altor reponitur. Necesse enim erat, quāplurimis ad censum & descriptionē confluentibus, multam posterius aduenientibus locorum relinqui penuriam. Itaque hospitij inopia ad eū modum laborantem opificem rerum omnium Deū verbum, inanimantium præsepe excepit. Ibi pastores, greges suos noctu custodientes, præsentia angelica circumfulsit: & quum in timorē eos spectaculum id coniecisset, timorem eum rursum ilicò posuerunt, Angelo propius ad eos accedente, & futuram orbi læticiam, per eum qui genitus esset, indicante. Cuius sermonem fides statim vera atque diuina est consequuta. Namque vnà cum illo innumerabilis cœlestium virtutum ac potestatum multitudo, circum taguriolum volitans, laudem omnium summam Domino concinebant:

Ea pastoribus renunciatur.

Angelorū hymnus.

B Gloria, dicentes, in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Hoc modo, quum duplex esset, Deus † idémque homo Verbum, humilimè simul & magnificētissimè primordia primi ipsius in terram per natiuitatem descensus exhibuit: atque vt certò suam cum Iudæis cognationem confirmaret, hominis more Mosaicæ legi, ita vt decebat, debitum suum tribuit ritum. Et die octauo, [e] Dominico scilicet, cicumciditur in Bethlehem, in domo Iosephi, & ibi nomen Iesu accipit (salutem porrò id significat) pro eo atque, antequā conceptus esset, id nomen diuinus per oraculum præscripserat Gabiel. Deinde & purificationis expectat tempus. Postquam verò status, de cemnario numero quater reuoluto, aderat dies, vt masculus, & qui primus omnino & solus vuluam adaperuisset, [f] in Hierosolymitanū à parentibus deportatur templum: vt ibi, iuxta receptum morem, sacrificium offerret, par turturū, aut pullos duos columbarum: sobrietatem scilicet, temperantiā, & simplicitatē in omnibus subindicans:

† θεάνθρωπος Cui⁹ hic perstringitur primus, isq; humilis in terram aduētus. In similitudine enī hominū factus, & habitu inuētus vt homo. Phil. 2. Et sic, quia forma Dei acceperit formā serui, vtrūq; Deus, vtrūque homo. Atque hoc totū & De⁹ dicitur propter Deum, & homo propter hominē. Ambr. de myster. incarnat. libr. 4. cap. 21.

e Circuncisio Christi.

f Oblatio ei⁹ in tēplo.

C ibi sanè aderat, qui spiritu ferebatur Simeon, & grandæua Anna: eúmque, qui in curru Cherubin vehitur, senilibus Simeon excipit manibus. Ambo verò quum infantem paruulū viderent in materno sinu subsilientē, magnū Israëlis in eo perspiciebant Deum. Et postquam de eo quæ debebant prædicassent, & id quod futurum erat, quāuis sub inuolucro, apertissimè tamē, ostendissent, vt scilicet in multorum positus esset ruinā simul & resurrectionē, & in signum cui cōtradiceretur: denique vt virginalem animam, propter eum doloris gladius olim pertransiturus esset: carnis vinculis deinde sunt soluti. Hunc Simeonem, fama est, ex eis fuisse vnū, qui virtute, dignitate, vitæque sanctitate excelluerunt. qui quum aliquando illi prophetæ Esaiæ oraculo legēs incumberet, quod ait: Ecce virgo vterum gestabit, & concipiet filiū: & de diuini eius responsi fide ambigeret, [g] Angelum ita fluctuanti ei astitisse ferunt, cum oraculo eiusmodi: Non illum prius vitæ huius vinculis solutum iri, quàm id, de quo credendo addubitasset pro foribus primo quoque tēpore appropinquās, & oculis ipse suis cōspectum, testimonio suo confirmaret. Quam ob causam ad tantū senium productus, quū Christum Domini oculis suis conspexisset, eundémque in vlnis gestasset, carnis mole protinus solutus atque liberatus est.

g Oraculo diuino Simeon certioratus est, se Christū Domini visurū esse.

D

CAPVT XIII.

Deinde parentes, puero Iesu recepto, domum in Nazareth sunt reuersi. Congruebat enim, quū per quadraginta dies [a] Bethlehemitæ scilicet munus suum, in cēsu & descriptione, eo loco ritè obiissent, vt ad domicilium suum in Nazareth redirent: propter eam, quæ tum ibi eis erat, substantiam & possessionē. Vtrobique enim habitabant, quòd vtroque loco prouentum aliquem, vt conijcere licet, haberent. Porrò duobus elapsis annis, post spontaneā illam seminisque expertem cōceptionem, vteríque gestationē, quum in domicilio [b] Bethlehemitico virgo Dei mater esset, seu potius (vt alij tradunt) duobus ante diuinā natiuitatē annis, patria relicta se in viā [c] Magi Persici dedere: atque itinere peracto, quū etiamnum in præsepi fasciisque iaceret Christus, & simul in casa illa diuersorij versaretur Dei genitrix, in Bethlehē aduenere: quod quidem certius est. Sapiētes autem

a In Bethlehem simul & in Nazareth Iosephū & Mariam possessiūculā habuisse coniectura est.

b Hāc sententiam sequitur Epiphanius contra Alogos.

c Magi orientales Christū munerātur.

E ij, nobilitatéq; generis & opibus insignes fuere. [d] Stellā quippe in regione sua conspexerant, nō ex illis vnam, quæ à primordio rerū firmamento cœli affixæ sunt: neque ex eis, quæ prodigio & quasi ænigmate regum successiones prænunciāt, & dolia, barbatæ, trabes, iacula, & cometæ, seu crinitæ, pro formarum varietate nominātur: quarum sanè omniū ortus ab exhalationibus, quæ supra aerem circum æthereā cœlestémque amplitudine effulgę accēduntur, substantiam capit, (vt quidē illi, qui eiusmodi rebus inquirendis laudē sibi & gloriam cōpararunt, tradūt.) Nō itaq; stellā eius generis illi viderant, sed nouā planè & insolitā, ad terrā vergentem, & plurimū relucentem, persimilemque adeò reliquis cœli astris: neque aliis, quā qui sideribus cognoscēdis operā dedissent, cōspicuā & apparentem. Et illa quidē nō breui, sed duos ante an

d Gētis Persarum Magi sunt, in obseruatione rerū sublimiū impostaris, incantationibus, naturalibusq; cōtrariorū consensionibus vacantes. Huiusmodi præstigijs quoq; videtur studuisse Balaam, qui à Balaac euocat⁹ est, vt quibusdam verbis malediceret Israeli. Ille verò: Exorietur (inquit) stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, &c. Num. 24. Quapropter locū Iudææ quærentes, recordatiōe veteris historiæ venerunt, vt cognoscerent, vbi natus esset rex Iudæorū. Basil. in Serm. natalis Domini.

F nos, quàm Christ⁹ natus esset, exorta apparuit, ne quis duobus post natiuitatē annis editam putet. [f] Sedenim Magi, cùm nouo isto apparentis stellæ spectaculo in ambiguā considerationem cōiecti essent, & de ea diu multūque inquirendo deliberarent: haberéntque simul veterē illum Balaā, qui de ea, quod futurū erat, numine afflatus cecinerat: & fortasse etiā ab eis quos in veneratione atque admiratione habuere, sacerdotibus, paulatim per doctrinā, ad mysteria eius quæ rationē omnē excellit, Dei verbi natiuitatis, deducti † essent: maximè verò Deus ipse animos eorū ad hoc excitaret: proindéq; summi omniū regis Christi nati prouidentia stellā, perinde atque animatā quandā intelligentiæque participē vim, ex perfide Iudæā versus moueri intelligerent: tanquā viæ duce vsi præcedente ea, omnib. posthabitis reb. ponè sunt sequuti. Et iam prope Iudæā, ipsamque adeò Hierusalem erant, quū viæ dux stella, quò (vt equidē puto) natiuitas ea, quæ opinionē fidéque omnē superat, fama increbresceret, manifestáq; fieret, derepētè disparet. Quū ergo ambigui illi de natiuitate recēs nati regis inqrerent. (Ab Oriēte enim, dicētes,

f Quomodo in cognitionē nati Christi, Magi peruenerint.

† Fortasse verò, cùm apparitione Domini aduersaria potestas reddita esset īfirmior Magi etiam efficaciā suā abolitā esse sentiētes, magnamq; potestatē nato regi attestātes, propterea *ueratione sua puero adorationis honorē præstiterunt. Idem ibid.*

A venimus, vt congruentem illi cultũ & adorationem piè persoluamus) cũcta vrbs tumultu impletur: maximè verò, qui tũ regnũ ibi obtinebat, Herodes ✶ conturbatur. Metuebat enim regno: & plurimũ, ne id ei abrogaretur, solicitus erat. Itaq; Iudæorũ sacerdotes ad se cōuocat, accuratiusque singula percunctatur: & potissimũ, vbinam Christum apud ipsos nasciturum, prophetæ vaticinati essent, inquirit. Hic illi Bethlehem Iudææ indicāt, & prophetam Michæam testem laudant, vt verbis suis fidem astruerent. Celebrat autem, laudibúsque Bethlehem ille effert, progressurũ inde Israëlis ducem diuino instinctu prædicens. Tũc Herodes secretis colloquiis solicitè & diligenter tēpus perquirit, ex quo noua illa illuxisset stella: occultéque & latēter cũ Magis sermone cōmunicato, ire quidē illos, & eũ qui natus esset inquirere, quumq; inuenissent, ad se reuerti iubet: vt quùm magnifico illos viatico adiutos domũ suā remitteret, tũ ipse quoque profectus iustũ recens genito regi honorē præstaret. Illi igitur insidiosis Herodis verbis decepti, Hierosolymis exeunt, & rursum in stellam viæ ducem incidũt: quæ ab Oriēte eis præcedens, in Iudæa euntibus euanuerat. B Admodũ sanè læti, atque incredibili voluptate repleti, rursum ductũ illius sequũtur. Postquā autē stella supra domumculam constitit, & quasi loco firmius affixa, immota permansit, vbi scilicet & mater ipsa & diuinissimus eius filius erant: ibi latēre quod quærebant, rectè existimantes, lōgius progredi supersedent. Vt autem in domum sunt ingressi, matrem & puerum conspexerunt, in obscura, humili, & paupere casa viuentes, & in rebus omnibus ad summam parsimoniam & frugalitatem nihil reliqui facientes. At puer ipse, præter ætatem quasi exultans, & intelligens exceptionē officiúmque, quod per dextrarum porrectionem fiebat, adorationémque Magorum, & munera itē eorũ agnoscendo admittebat, quæ munera Deum ✶ ipsum & regem esse declarabant. hunc siquidem aurum, illum autem thus indicabat: myrrha porrò mortem, mea causa susceptam, adumbrabat. Sedenim quum eum, pro eo atque æquum fuerat, adoratione prosequuti essent, dextréque admodũ C & auspicatò salutassent, & vt filium Dei & rerum omnium regem honorassent: in ipso diuersorio sibi pernoctandum esse statuerunt, tanquàm familiarem cum eo consuetudinem studiosè ambientes, & eximium quiddam ipsis (sicuti decebat) cōciliare studentes. Sedenim ea ipsa nocte Angelus, qui dux viæ eorũ fuerat, illos oraculo admonuit, vt Herodis inuidi congressum fugerent. Ita factũ, vt per aliam viam in suam reuerterentur regionem, videlicet, vt quàm celerrimè in Persarum regionem doctores & nuncij tantæ rei venirent: & præterea, vt tyranni inhiberetur furor: simúlq; vt ipse conatum se esse, quæ perfici non possent, intelligeret.

✶ Trigesimo tertio anno regni Herodis natus est Iesus. Trigesimo quinto aduenerunt ad eũ Magi, & trigesimoseptimo mortuus est Herodes. Epiph. contra Alogos.

Quid Magorum munera in Christo Seruatore designauerint.

✶ Regem Deúmque annunciant
Thesaurus & fragrans odor
Thuris Sabei, at myrrheus
Puluis sepulchrum prædocet.
Prudentius.

CAPVT XIIII.

D IN ipsa quoque Magorum abitione, Ioseph in somnis oraculo diuino admonitus est, vt citra moram & cunctationem, matre & puero receptis, quò tyranni cædem euitaret,[a] celeriter in Ægyptum profugeret: ibique tam diu moraretur, donec, qui pueri animæ insidiaretur, ipse animam exhalaret. Et Ioseph quidem id facit,[b] trienniique apud Ægyptios exilium tolerat. Nec multo pòst, Herodes turpiter vitā finit. & Ioseph rursum diuino responso commonitus, vnà cũ matre, & supra naturæ captũ genito filio, in suam reuertitur[c] patriam. Enimuerò Herodes, quũ voto suo excidisset, cœptúmq; ei consiliũ minus successisset,[e] quũ vindictæ in Magos cupiditate, à quibus sibi illusum esse putabat, incensus, tum periculo regni amittendi cōcitatus, cōtra infantes, qui nihil ei iniuriæ intulissent, indignationē irámq; omnē euomit, & aduersus naturā omnem insurgit.[d] Bethlehemiticos enī pueros vniuersos, qui bimuli teneriorésve essent, edicto interficiendos sancit: in cōmuni & vniuersali innocentiũ cæde, simul occisurum se esse eum, cui per æmulationem insidias E struebat, existimans: & lugere eiularéque omnes alios (proh hominem ab omni misericordiæ humanitatisque sensu alienũ) volens, vt ipse modò metu omni leuaretur. Obseruauerat is certò stellæ exortũ, quòd eam biennio antè à se in Perside visam Magi dixissent: atque inde coniectura accepta, extra sensum affectionémque omnem positus, infantes contrucidauit. Quod profectò quispiam ne aduersus inanima quidem commiserit. Quippe tenellos flores conspiciens, per commiserationem ab eis excidendis se abstineret: neq; carpere (vt ita dixerim) pergeret, quæ comprehendi non possent. Porrò eam infantiũ cædem, Hieremias etiā multis antea temporibus vidit & prædixit, Rachelē inducens deplorantem liberos suos, miniméque consolationē vllā, propter immanitatem facinoris Tragici, admittentem. Deus autē, quum inhibere facile posset, ineffabili tamen ratione & consilio, per bonitatē suam, id permisit. Et Seruator quidem, ita vt dictum est, in Ægypto exulabat. F Filius autem Zachariæ Ioānes, in cuius natiuitate patris vox soluta est, quum prius ab illo Ioannis nomen in tabula fuisset exaratum, alterum cum dimidio annum agebat:[g] & vnà cum matre Elizabetha in spelunca quadam ad regionē montanam saluus conseruabatur, fortasse Herodis sanguinariam effugiens manum. Atque inde in solis locis libēter versari solitus, angelósq; duce vsus, in remotiores syluarũ recessus secessit.[h] Ibi tenerioribus arborũ frondiúmque summitatibus pro cibo, cameli pilis pro tegumento, pelliceáque insuper zona vtebatur: quoad vsq; inde progressus, Israëli se exhibuit, clara efficacique voce pœnitentiam prædicans, & per baptismum homines quasi manu ducens ad Christum. Iesus autē crescebat sapientia & gratia, atque ita quidē, vt paulatim magis magisque virtutes eæ elucescerēt, nō tamē incrementũ aliquod caperēt. Quum autem duodecimum iam ageret annũ, ascēdit simul cum matre & Iosepho Hierosolyma, festũ ibi Paschæ celebraturus. Quod vbi peractũ est, illi quidē reuerti, Iesus autem latenter in templo manere: & quòd præcessisse eum in comitatu putarēt, domũ

a Exilium pueri Christi in Ægypto.

b Biennij, Epiphan.

c Ætatis Christi āno sexto ferè cōpleto.

Reditus eiusdē ab exilio.

d Herodis infanticidiũ.

Herodes Pharisæos, quia finē regni sui adesse prædixerunt, neci dedit, omnémque vxoris suæ cognationem ferro sustulit. Ioseph lib. 17. capite 3. Vbi innocentum quoque cadē perstringere videtur. Pheroram fratrē idem veneno necauit.

Augustus Cæsar, quũ audisset, inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorũ intra bimatum iussit interfici, filiũ quoque eius occisum ait: Melius est Herodis esse porcum, quā filium. Macrob. libr. 2. Saturn. c. 4.

g Ioānes baptista à primis statim annis vitæ solitariæ in eremo assueuit. Syluestris eiusdem vita.

h ἄκρεις δρύων quæ in Euāgelio dicũtur ἀκρίδες, quo nomine etiā locustæ appellantur.

Christ⁹ 12. annos natus in tēplo Hierosolymitano cū doctoribus legis disputat.

A ipsi ire. Sic eis ille totū triduum inuisus fuit. Postea autem se eis, admodum fatigatis & dolētibus, exhibuit in templo sedens, & cum doctoribus legis disputans. Quibus ille, quùm propter quęstiones, quas nouas inueniebat, tum quòd obscura & abdita loca scripturæ declararet, admirationi fuit. Ad eum porrò quū mater, ex affectu eo quo vnicè eum prosequebatur, diceret: Cur hoc sic, fili, fecisti, vt tantum parentibus dolorem conciliares? sic enim illa simul eius qui putabatur esse, patris meminit: ille natiuum germanúmque patrem sensim demonstrans, Oportere se (respondit) verbis operibúsque patris vacare & incumbere, atq; in illis potius quàm aliis locis versari. nihil quippe illius in terris templo esse præstātius. Sic ille tum abiit perfectam expectans ætatem: parentibus, quæ decebat, tribuens, & competentem illis subiectionem exhibens, virtutibúsque diuinis omnibus, operibúsque mirificè pollens: nihil tamē quæ opinionem fidémque superarent, edens miraculorum, donec trigesimum expleret annum. Et de B his quidem satis.

Parentibus debitum honorē exhibet.

CAPVT XV.

Herodis regis quatuor filij, eorumq; Tetrarchiæ. Herodes iste etiam Antipas dictus.

Herodes præter vxores alias, Mariānem ex fratre neptim, & alterā neptim filiam Simonis Pontificis Samaritem, in matrimonio habuit.

Salome Herodis regis soror, Mariānæ filios Alexandrū & Aristobulū parricidij apud fratrem accusanit: quos ille primùm in vincula cōiectos, deinde innocentes laqueo necari iußit.

Herodes verò furoris sui percipiēs fructus, in toto corpore diuinitùs proueniētibus plagis affligitur, & malus malè perit. Huius regnū postea in quatuor diuisum est tetrarchias. Quatuor enim reliquit filios. Et Archelaus quidem Iudææ princeps constitutus est, Herodi Gallilæa attributa. Philippus porrò Ituræā & Trachonitidem regionem consequutus est: quarto verò, Lysaniæ scilicet, Abilene obtigit. Quomodo autem post iniustißimam illam cædem, diuina vindicta Herodem hunc, bellum Deo mouentem sit vlta, quasi prooemiū (quod dicitur) futurorum malorū exhibens, operæpreciū est cōmemorare. Atq; equidem domesticas eius calamitates, & qui ex vxore, liberis, eisque qui genere ei propinqui fuerūt, acciderc casus sanguinarios, cædésque nefarias, quæ C omnes omniū Tragœdiarū actiones lōgè post se relinquant, quum eas luculenter veritatis amator Iosephus in Iudaica temporū suorū historia commemorarit, in præsentia exponere tempestiuū & commodum nō est. Vt verò impius ille suscepto aduersus Deum bello, diuino mulctatus flagello, ex hominibus excesserit, æquum omnino est ex eiusdem historici cognoscere verbis: qui in decimoseptimo Antiquitatū libro, vltimum vitæ eius actū ita prosequitur. Herodi autē morbus etiā atque etiam adaugebatur, vindictam atq; suppliciū pro flagitiis sceleribúsq; eius ab eo sumente Deo. ᵃLentus ei inerat ignis, nō tam magnā contrectantibus ostendens inflammationē, quàm intrinsecus sæuā efficiens vexationē. Ab hoc malo † grauis sumendi cibi proueniebat cupiditas, quē quidē nō licebat illi nō subministrare. Accedebat intestinorū exulceratio, potißimumq; coli acres & acerbi dolores. Item inflāmatio humida, & quasi pellucens in pedibus. Nec absimilis in imo vētre extabat excruciatio. Præterea & pudendorum putredo, vermes procreans. Itē spiritus ardua & difficilis intensio, multū molestiæ acerbitatísq; afferens, grauitate & dolore respirationis, frequētiáq; D anhelitus. Insuper rigor & distensio membrorū omnium, cum vehementia & vi intolerabili. Itaque, qui numine afflantur, diuini, quiq; prædicere talia pro sapientia habent, Deum pœnam à rege, ob plurima eius impia facta, sumere renunciabāt. Hæc quidem eo quo diximus loco annotat Iosephus. Sedenim in secundo quoque libro belli Iudaici, persimilia ad hunc modum scribit. Corpus eius omne morbus complexus, variis admodū doloribus distinebat. Febris id affligebat nō admodum vehemēs, pruritus extrinsecus obtinebat intolerabilis. Erant coli cōtinui dolores, in pedibus tumores tanq̃ hydropis extabant: accedebat imi ventriculi incensio, & membri pudendi putredo vermes generans. Ad hæc & directa arduáque & difficilis grauisque spiratio: conuulsionesq; membrorū omniū. adeò vt diuini pœnā scelerum tot morbos esse dicerent. Ille porrò cum tot tantisq; cōflictans malis, nihilominus vitā retinere conabatur: incolumitatémque sperās, curationē vale- E tudinis meditabatur. Itaque Iordane transmisso, aquis calidis ad Callirhoen, quæ in Asphaltiten lacum influunt, & propter dulcedinē potioni commodæ sunt, vtebatur. Ibi quū medicis visum esset corpus eius calido oleo fouere, in labrū demissum oculos loco suo sponte motos atque solutos amisit. Quū autē frustra soluto corpore inde reuerteretur, tumultúsq; à famulis moueretur, plagā huiusmodi agnouit: & deinceps salute desperata, militibus quinquagenas viritim dracgmas numerari, & ingentē pecuniā ducib. atque amicis dari iussit. Ipse porrò in reditu Hierichontē peruenit, insania iam correptus, & tantū nō morti ipsi quicq̃ minitās. Hic prioribus suis sceleribus infandū adiicit flagitium. Cōuocatos enim ex quoque totius Iudææ vico insignes præcipuósque viros, in locū qui Hippodromus dicitur, recludi iubet. Tum Salome sorore & Alexa viro ei⁹ accitis: Scio, inquit, Iudæos propter mortem meā festos per lætitiam acturos dies. Ego autem per aliorū luctū complorari, & splendidas habere exequias possum, si vos F iussis meis & dictis audientes esse voletis.ᵇ Viros hosce qui in custodiam sunt coniecti, simulatque expirauero, circūfusis militibus, celerrimè cōtrucidate, vt cuncta Iudæa cunctæque familiæ in funere meo lachryment. Et post pauca verba idem Historicus ait: Rursum verò quū † inedia tusiique conuulsiua distineretur, dolorū impatiēs fatalem mortem præuenire statuit: ᶜacceptóque malo, cultrum quoque poposcit. consueuerat enim eo per refectionē purgato, vesci. Deinde circumspiciēs, ne quis, qui eum inhiberet, adesset, dextram sustulit, tanquam sibi ipsi eam allaturus. Insuper idem Iosephus memoriæ mandauit, quum paulo ante mortē natiuū germanúmq; filiū iam tertiū, quòd antea duos per cædē sustulerat, necari iussisset, eū confestim vitam cum magno dolore & cruciatu finiisse.

a Plagæ & morbi diuinitùs Herodi immißi.

† ἐπιθυμία δεινὴ τοῦ δεξασθαί τι.

b Herodes moriturus, plurimos egregios eosq; innocētes viros post mortem suam cædi iubet, quasi inferias.

† ἐνδεία τροφῆς.

c Idem sibi man⁹ afferre voluit.

Fuit is Antipater, quē ei adhuc priuato Dosis coniunx genuerat.

CAPVT XVI.

Hic igitur Herodis obitus fuit, iustā pœnam ab eo sumentibus iis, quas Seruatori tetenderat, insidiis: per quas & in Bethlehē nouū innocētiū infantum examen crudelissimè

a Archelaus Herodis filius, Iudææ rex Glaphyram Archelai Cappadocum regis filiam, Alexandri fratris sui relictã viduã, contra leges vxorem duxit.

b τριτημόριά τὸ ἥκάςῳ τῆς πατρικῆς ἀρχῆς

c Archelai exiliũ Viennæ Galliæ, vbi etiam mortuus est.

Pilatus Iudææ Præses.

A concidit. Huic autem [a] Archelaus successit filius, quod ipse etiam Euangelista dicit, quum inquit. Audiens autem Ioseph, quòd Archelaus pro Herode patre ipsius regnaret, &c. Quòd enim nuper admodum ille mortem obiisset, nondum in plures ditiones regnum fuerat diuisum. Consentit verò cum his etiam quem antea nominauimus scriptor, ex testamento Herodis patris, & iudicio Augusti Cæsaris, inquiens, Iudæorum regnum Archelaum consequutum esse: fratres autem eius [b] trientem quemque reliqui paterni regni obtinuisse. Atque illi suas quidem quisq; administrarunt tetrarchias.[c] Archelaus autem nono exacto anno, regno pulsus, Pontium Pilatũ in tetrarchia sua successorem habuit, duodecimum imperante Tiberio annum: vt idipsum idem scriptor subindicat. Duodecimo Tiberij anno, inquiens, procurator Iudææ cõstitutus est Pilatus, Tiberio quàm maximè amicus atque familiaris: totósque annos decem procurationem eam, ad ipsum propè Tiberij obitum, obtinuit. Vt inde facile sit colligere,
B figmentum esse, quæ de áctis monumentisque Pilati contra seruatorem nostrum editis sunt iactata: vtpote quum ea longo tempore posteriora reperiantur, tempúsque ipsum ante alia præcipuè mendacium redarguat. Siquidem ea ipsa acta & monumẽta, salutarem passionem & necem, quæ temerario ausu Christo est illata, in septimum imperantis Tiberij annum referunt: quo tempore nondum Pilatus Iudææ præfuit, vt Iosephus ipse scribit: duodecimo scilicet demum anno eum Iudææ præfectum esse, apertè astruens. Ac de his hæc sic dicta sint.

Acta, quæ sub nomine Pilati aduersus Christum olim circumferebantur fictitia.

CAPVT XVII.

CÆsar autem Augustus quàm plurimis præclarè felicitérq; gestis rebus clarus, primúsque ipse Monarcha renunciatus, prouectiore iam ætate ad oraculũ Pythij Apollinis venit: & sacrificio omnium maximo quod Hecatombe dicitur, dæmo-
C ni oblato, quæsiuit, quisnã post eũ Romanũ administraturus esset imperiũ? At quũ nullũ ederetur respõsum, alterũ quoq; adiecit sacrificiũ, denuoq; rogauit: Quid ita oraculũ pluribus verbis vti solitum, nunc tandem obticuisset? Tum illud, parua interposita mora, ad hunc modum respondit:

Quur oraculum Delphicum, Christo nato, prorsus conticuit.

Παῖς ἑβραῖος κέλεταί με, θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων,
τήνδε δόμον προλιπεῖν τε, καὶ αὖθις ἀίδος ἵκεσθαι.
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων.
Suidas, in dictione Αὔγουστος.

Me puer Hebræus, diuos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristémque redire sub Orcum:
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

Tali responso accepto, Cæsar Romam est reuersus, [b] atque ibi in Capitolio aram maximã extruxit, cum eiusmodi latina inscriptione: Ara primogeniti Dei. Hoc imperãte, Athenienses seditionẽ rebellionémque primùm sunt moliti.[c] Cæterùm quum breui pœnas excitati tumultus dedissent, à cœpto destiterũt. Is quoq; Romanorũ ciuiũ censu acto, numerũ iniit: inuenitq; miriades tredecim, bis mille & triginta septem. Sed enim quũ quadraginta tres, siue, vt aliis placet, [d] quadraginta septẽ

b Ara ab Augusto, Christo in Capitolio collocata.

c Exemplũ seditionis & rebellionis vindicatæ.

d Quinquaginta septẽ. Euseb. lib. 1. histor. eccles. cap. 9.

D vnus ipse Imperator fuisset, & supra septuaginta quinque annos vitæ totius cursum produxisset, [e] morbo tandẽ oppressus, inter homines esse desiit.[f] Quo tempore solis traditur fuisse deliquiũ: & fames præterea maxima, vt scilicet denariis multis vnus frumẽti cõpararetur medimus. Vbi porrò ille ita vitam finiit, Tiberius priuignus eius Romanum suscepit Imperium. Sub quo quatuordecim minoris Asiæ vrbes terræmotu concidisse, memoriæ proditum est: quarum nomina sunt, Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Hierocæsarea, Philadelphia, Tmolus, Timus, Myrina, Cyme, Apollonia, Hyrcania, Dia, Cibyra. Tiberius porrò maximis copiis contra Persas progressus, legationibus eorum cessit, bellũ soluit, & tributũ eos pendere coëgit. Ac illi quidẽ imperata fecere. Ipse autẽ ab expeditione ea reuertens, Antiochiã diuertit: quã splendidius magnificẽtiúsq; exornare constituẽs, muro firmo & inexpugnabili cinxit, porticus extruxit, columnis æreis, statuis, aliísq; ædificiis variis exornauit. Templa quoq; Ioui, Dionysio, Castoríq; & Polluci ædificauit. Plurimáq; præterea alia illum opera ibi perfecisse ferunt. Opus quoq;
E eius est Iudææ celebris vrbs Tiberias, & quæ in Thracia est Tiberia. Expulsis autem qui Cæsarææ Cappadocum post Archelaum tyrannidem exercebant, vectigalem eam Romanis fecit. Porrò ad vrbiũ rectores ac magistratus scripsit, si quid fortè eum contra leges mandare contingeret, eos id approbare & exequi, vtpote per inscitiam commissum, non debere. Morem quoque illũ habuit, vt non facilè aut celeriter magistratus & præfecturas mutaret, aut administrationem eis abrogaret, qui rerumpublicarum gubernationem sortiti essent. Eiusque rei quibusdam causam inquirẽtibus, respondit: Natura esse omnes, qui rerum administrationi pręsint, pecunię cupidos, plurimũq; studij ad rem magis magisque augendam eos collocare. Cæterùm si diutius in magistratu versentur, segniores ad quæstum faciendum fieri: itidem vt muscas, quæ si longius corporũ vlceribus insideant, minus graues aut molestæ fiunt, quippe sanie vlcerum ad satietatem vsque refertæ: & eum F
qui vlceribus scateat, durius acceptũ afflictumq; iri, si saturis iã repulsis, famelicas alias ad vulnera admittere velit. Is quoq;, vt dixi, Pontium Pilatũ, pro Archelao filio Herodis, ducem, non regem, in Iudæam misit, duodecimo Imperij sui anno.

e Augusti mors.

f Ecclipsis solis, & fames sub Augusto.

Terræmotus sub Tiberio. Existimatur is esse, qui in passione Christi accidit. Plin. lib. 2. cap. 84. Cornel. Tacit. libro. 2. Tiberij Cæsaris res.

Notabile Tiberij & prudens consilium.

Consilium scitum, non temerè mutãdos esse publicorum munerum administratores.

CAPVT XVIII.

VErùm enimuerò, quintum decimum annum Tiberio imperante, tertiũ verò Pilato Iudææ præsidente, tribúsq; tetrarchis, videlicet Herode iuniore, Philippo & Lysania, Archelai quidem fratribus, Herodis autẽ filiis, ditiones suas regẽtibus: nec nõ Anna & Caipha pontificatũ per vices suas administrãtibus: iuxta diuinitùs afflatũ Euangelistam, verbum Domini super Ioannẽ Zachariæ filium, qui trigesimũ iam annum, & paulo longius in solitudine vixerat, factum, vt in Iudæa baptismum pœnitentiæ prædicaret, ei iniunxit. Et præstò erat Ioannes: homo quidem ille aspectũ primo visus, cæterũ mente ipsa & animo diuinus

Ioannis Baptistæ prædicatio.

A prorsus atque magnificentissimus, & vt quispiam dicat, Angelus corpore assumpto, vni sincerè, omninóque vacans Deo, moribus puris, & ab omni mundana vanitate alienissimus. Non possesio illi, non alimenta aliqua erant: cæterùm innocentia sanctitásque vitæ, & mens nullis obnoxia affectionibus, animúsque simplicitate ornatissimus. Nec ille hominem quenquam aut comitatum secum ducendo trahebat: at circumcirca omni omnium virtutum genere, perinde atq; satellitio plurimo conspicuus rex, circumdatus erat. Stabat itaque ille ad omnes diuinum planè os aperiens, competētem vnicuique, eámque diuinitùs inspiratam doctrinam proponens,

Melléque depromens dulcem magis ore loquelam.

Doctrinæ diui Ioannis summa.

Siquidem diuitibus & opulētis, eleemosynam & misericordiam commēdabat: Principibus viris & magistratibus, æquas iusticiæ proponebat leges: publicanis, tributorúmque exactoribus, ne cuipiā graues essent & molesti, néve quidquam præter constitutum peterent, lenitatē subiiciebat, & clementiam: stipendia autem facientes, militiamque sectantes, ne proximos suos concuterent, artéve
B & dolo malo per sycophantiam circumuenirent, sed vt quisque eorū stipendio suo cōtentus esset, cohortabatur. Iuuenes porrò moderationem affectionum, & cōtinentiam perturbationum docebat: senibus omnibúsque aliis mente acri valentibus, prudentiam deprædicabat, & ad vberiorē eos Dei cognitionem adducebat. Postremò apertè, ne id quenquam latēret, declarans confirmabat, se præmissum esse ei qui iam propè adesset, Seruatori Christo, ad occupandas quamprimum, expediendásque vias illius, pœnitentiæ disciplina, & aquæ baptismo. Illum autem ipsum iamiam affuturum, qui igne & spiritu sancto baptizaturus, atq; triticum, & eos qui inutilem & infructuosam atque adeò palearem vitam egissent, discreturus esset. Ad hunc modum præuia Verbi vox, ad se accedentes, Iordanis fluuij vndis, præcedente peccatorum confessione, immittebat, præcidaneísque expiationibus per aquam purgabat: & aduenienti illi reponebat, certóque reseruabat. Quum & expectatus ipse Iesus ex Galilæa progressus, tanquā
C vnus è vulgo aduenit baptismū subiturus: fortasse quidem, vt contactu suo vndam sacraret & benediceret: reuera autem, simul & baptistā ipsum diuinum attingentem verticem sanctificaret, & aquam fide subituris spiritum suum cōmunicaret: fidémq; faceret, mandatū à Deo esse baptismi Ioannis ministerium dudum ad iusticiā, id admittentibus & recipiētibus datum.[a] Itaq; quum manu eius tingitur & baptizatur, qui terra genitus esset: tum vndis abluitur ille, qui natura inuiolatus, solúsque mundus & purus est, nimirum me à peccato repurgans. Sedenim huius tantæ & tam sublimis, quæq; naturam ipsam superet, summissionis & humilitatis, maximum illum naturámq; itidem supergrediētem retulit honorem, quòd ei ex vndis prodeunti portæ cœli aperiūtur,[b] & spiritus sanctus columbæ specie super ipsum descendit, perpetuóque in ipso corporaliter manet. Factum id, quum propter volucris ipsius puritatē, tum quòd ea olim diluuij finē læto prædixit nuncio.[c] Traxit quippe illa tum quoq; secū, in eum qui testimonio cōprobatur è cœlo fulminis sono

Paleæ sunt apostasia. Frumentum ij, qui ad deū fide fructificant. Iren. Baptismus Ioannis.

Quare Christus a Ioāne baptisatus.

a Peccata quæ nō detulit, nos abluēdo sustulit.

b Spiritus sanctus in specie colūbæ super Christum baptisatum descendit.

c Exēplum exaltatæ hu

patris vocem, clarè & disertè, filiū hunc dilectum D & vnigenitum, volūtatémque suam in hoc vno, beneplacitúmque omne & benedictionem esse, promulgantem. Hic igitur Ioannes, maior omnibus ipsissimæ veritatis testimonio cōfirmatus, baptismi ministerio, ita vti decuerat, quàm optimè defunctus, spōso Christo sponsam Ecclesiam decentissimè amplissiméque despōsauit, agnum Dei Christum voce clarissima mundi totius peccatum corpore suo, quod affectionibus deterioribus omnibus careret, tollentē: non tantùm Andreæ & Petro, omnibúsque qui tum cum eo conuersabantur, sed & toti mundo, & omnibus deinde generationibus hominum designauit: filium illum Dei, & Deum Verbum, cœlitùs propter salutem omnium demissum, datorémque spiritus, & adoptionis filiorum Dei principium & fontē, omnibus illi credentibus, spectator ipse Dei annuncians. Et amicum quidem se eius, pro excellēti illius in genus humanum caritate est professus: sed ita tamen, vt œconomiæ & administrationis eius rationem ne infimam quidem & minimam, propter naturalem tenuitatē, disquisitionem inuenire posset. E Id ille ore claro & diserto omnibus deprædicauit, & persuadere est conatus.

militatis, & honoratæ submissionis.

Præclarè Ioannes munere suo functus.

CAPVT XIX.

QVandoquidē verò decebat, quēadmodum iis qui in corporibus versantes viuūt, corporalē Christi præsentiā prædicauerat, quo eis opus munúsq; tale omni ex parte perfectum constaret: vt ad inferos quoque mearet, & ibi etiam animabus cōclusis, iamiam per fidem aduenientem salutem & liberationem annunciaret: ea ipsa de causa Herodem manifestè in faciem reprehendit, qui propria reiecta coniuge, (filia hęc erat Arabum regis Aretæ) amoribúsque eius nuncio remisso, vanam & effœtam erga Herodiadē affectionem rebus omnibus anteponebat. Hanc ille, quum vxorem esse sciret fratris † Philippi, contra legis cōstitutionem (semē enim habebat ex fratre) & quidem eo adhuc superstite, vt Iosepho videtur, duxerat. De F illis enim hoc solis facere permittitur, qui non procreatis liberis excedūt è vita: idque prouidentia consilióque eo factum, vt fratribus semen resuscitaretur. Itaque Ioannes delictum id arguere non cessabat. Ille verò quanuis antea eum libenter audiuisset, quòd admiratione simul & veneratione dignum virum esse, compertum haberet: tamen vehementioribus Herodiadis amoribus, quibus erat captus, sermones cohortationésque eius posthabens, in custodiam hominem demisit. Is porrò, quum se breui vita excessurū videret, duos ex discipulis suis ad Iesum mittit, opinionem eorum quam de se habebant aboliturus. Maiorem enim multò Christo Ioannem esse putabant. Christus verò nihil ad interrogata respondens: miracula eos, quę virtute ipse sua ederet, Ioanni renunciare iubet. Et quum iam illi in veriore opinione confirmati essent, volens Christus & aliis circumstantibus veritatem indicare, Ioannē laudibus vehit, maximam illi tribuens dignitatē, & maiorem omnib⁹ qui ex muliere geniti essent,

Ioannes incestum Herodis adulteriū reprehendit. Herodes hic Antipas cognominatus regnauit annis 24.

† Defuncti Tertull. Habentis filiam ex illa, non alia. Id.

Testimoniū Christi de Ioanne.

A præſtantiorémq; propheta eſſe declarat. Deinde aſſentationis ſuſpicionem auferens, minorem quidem ſe, iuxta eorum opinionẽ, maiorem verò rurſus illo in regno cœlorum vocat. Poſthæc conuiuium Herodes natali ſuo die parat. In hoc, cùm largior compotatio, tum omnis generis deliciæ affuere: quibus & inceſtæ illius puella eſt ſuperīducta, infractos & indecẽtes corporis motus & ſaltationes, quum quidem & virgo eſſe exiſtimaretur, & regis filia, in tot virorum conſpectu exhibens: rem modeſtis & pudicis oculis nõ tantum ingratam prorſus, ſed effugio etiam dignam. Sed arbor ex fructu cognoſcitur. Tantæ autem impudicæ ſaltationis fuere illecebræ, vt, quanuis illa non poſceret, Herodes tamen (proh regiam illam munificentiam) cum ea regnum diuiſum communicare voluerit, irritandámque eam ad id duxerit. At illa, viperæ ſoboles, à matre edocta, rẽ longè maiorem, regníſque omnibus præſtantiorem, Ioannis caput, precium omne ſuperans, petit. Ille autem, quaſi iuriſiurãdi religione obſtri-

Conuiuium in natali die Herodis magnificum.

Saltatio puellæ meretritia.

Indigniſſima Ioannis cædes.

B ctus: re autem ipſa acri Herodiadis, cui ſatisfactũ volebat, amore diſtentus, eueſtigiò ferro caput Ioannis amputat: & id etiamnum cruore tabido & puluere reſperſum, & lancij impoſitum, in conuiuium omni luxuriæ genere diffluens, inferri iubet: ſpectaculum conuiuis quidem ipſis inamœnum & triſte, matri verò puellæ gratum & iucundum. Admodum enim optauerat, quæſiuerátque caput id, quod ei, quas concupiuerat, rebus ex ſententia & libidine ſua vti inhibebat, ita reſectum ſpectare: & linguam zelo & æmulatione ſancta velut cote acutiorẽ redditam, poſtremò mutam deſpicere. Atq; ſic ille quidem eſt occiſus: capútque eius longè præſtantiſsimum, mollioris ſaltationis præmium, Mænadi illi & furibundæ, tanquam munus honorificentius datum. At ipſa Ioannis reprehẽſionem quodammodo etiam poſt capitis reſectionem verita, coniungeréque id rurſus reliquo corpori timens, apud ſe remotis arbitris, in abſtruſiore regiæ loco ſepeliendum duxit: truncum autem ipſum abiicere quópiam iuſsit. Eum porrò ſolum diſcipuli eius furtim ſublatũ,

En quomodo periit iuſtus, quaſi nõ eſſet Deo dilectus.

C cum ſolenni veneratione in celebri quodam ſepeliere loco. Enimuerò Ieſus quum ea quæ Ioanni accidiſſent, audiuiſſet, magnum de eo concepit mœrorem: & nauigio conſcenſo, in locis deſertis verſatus eſt, ſolitariæ vitæ trãquillitate eum dolorem ſolans. Ioannes igitur præter res alias, quibus pulcherrimis pollebat, martyrio quoque pro Chriſti nomine cohoneſtatus, cœlorum, quibus dignus erat, conſequutus eſt domicilium: triginta & duobus annis, & menſibus inſuper ſex, munere in terris ſuo explendo peractis.

Sepultura Ioannis.

Chriſtus in ſolitudinem ſecedit.

CAPVT XX.

Herodiadis mors.

Furibunda ſedenim, & adultera, inceſtáque adeò illa, quæ quidẽ Herodis habebatur, reuera autẽ Phillippi erat coniunx, vita longius acta, quum prius filiam & ſaltatricem acerbo fato ſublatã vidiſſet, deinde ipſa quoque deceſsit: futuri ſeculi iudicio & ſupplicio reſeruata, meras ibi quàm citiſsimè diuinæ iræ feces, intolerabiliſq; indignationis Domini calicem hauſtura. Filiæ autem eius D (dignus enim eſt, qui memoriæ cõmendetur) talis fuit obitus. Eundum ei quópiam brumali tempore erat, & fluuius traiiciendus: qui quum glacie cõſtrictus coagmentatúſq; eſſet, pedes eum trãſibat. Glacie autem rupta (idque non ſine Dei numine) demergitur illa ſtatim capitetenus: & inferioribus corporis partibus laſciuiens, molliúſque ſe mouens ſaltat, non in terra, ſed in vndis: caput verò ſceleſtum frigore & glacie concretum, deinde etiã conuulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, ſed glaciei cruſtis reſectũ, in glacie ipſa ſaltationem lethalem exhibet: ſpectaculóq; eo omnibus præbito, in memoriam ea quæ fecerat, ſpectantibus reuocat. Herodem porrò ipſum non multo pòſt, vindicta diuina, quanuis tardior lentiórque vt plurimum eſſe ſolita, itidem proſequitur: tam immanẽ, vt equidem puto, nefarij ſceleris impuritatẽ pręcipuè ægrè ferens. Quòd enim Herodes alieno prorſus, propter vehementem acrémque adulterę amorem, ab vxore erat animo, domo eam exegit. Hæc verò tantã contumeliam non ferens, ad patrẽ ſuũ ſe contulit, (Aretam autẽ Arabum regem hũc fuiſſe, ſuprà meminimus) & E illi tam proteruum deſpectum, aliáque omnia ad minimum vſque recenſens, vindictam tam indignæ mulieríque non ferendæ rei petiit. Ille verò non minus ſuam q̃ filię contumeliam eam eſſe iudicans, contractis copiis ſuis omnibus, bellũ Herodi infert: exercitum eius concidit, regionẽ omnem igni vaſtat, hominum vim magnam capit & abducit: omnibúſque rebus ex ſententia cõfectis, in regnum ſuum redit. Atque hæc quidem nõ ſolùm ſacrorum Euangeliorum liber, verumetiam veritatis amans Ioſephus teſtimonio ſuo confirmat, Herodiadis mentionẽ faciens: vt ſcilicet Herodes viuo adhuc fratre, cõiugem illius, opera ſua ab eo abalienatam, ſibi ipſi cõiunxerit, in matrimoniúmque & domum duxerit: eam autem quę ei legibus nupta fuerat, Aretæ regis Arabiæ Petrææ filiam repudiauerit. Et vt propter adulteram Ioanne cæſo, bellum Aretæ, tãquam filia eius armorum cauſam præbuiſſet, intulerit: in quo bello vniuerſas Herodis copias contrucidatas eſſe com F memorat. Atq; id ita accidiſſe addit, propter Ioannis temerariam & nefandam cædem. Ioannẽ porrò iuſtiſsimum fuiſſe teſtatur, & baptiſmi mẽtionem facit: de rebus eius per omnia Euãgelia conſona ſcribẽs. Refert quoque, propter Herodiadem regno Herodem excidiſſe: cum qua exilio quoque ſit mulctatus. Exulaſſe autem eos Viennæ: quæ vrbs Galliis finitima, occidentem verſus eſt ſita. In decimooctauo Antiquitatum ſanè libro, hiſce verbis de Ioanne memorat. Quibuſdã Iudæis Herodis exercitus per iuſtam vindictam à Deo conciſus eſſe viſus eſt, vt pœnas is penderet Ioanni, qui Baptiſta cognominatus eſt. Occidit enim hunc Herodes vt virum bonum, qui Iudæos virtute exercenda, iuſticia colenda, pietatéque in Deum pręſtanda, ad baptiſmum conuenire iubebat. Tum demum enim gratum accéptúmq; Deo docebat eorũ fore baptiſmum, ſi nõ tantum peccata quædam per confeſsionem deprecarentur, verumetiam mũdiciei & puritati corporis anima ſimul iuſticiæ cultu repurgata, aliiſque virtutibus omnibus ſtuderent. Valde enĩ oratione eius per-

Filiæ itidem eius ſaltatricis obitus perquàm acerbus.

Quibus rebus peccamus, eiſdem plerunq; pœnas damus.

Aretas Arabũ rex cõtumeliã filiæ ſuæ ab Herode per repudiũ illatam, bello vindicat. Ioſeph. li. 18

Herodes exilio mulctatus. Ioſeph. lib. 19. ca. 7.

Ioſephi de Ioanne Baptiſta teſtimonium.

A mouebantur. Herodes sedenim eloquentiam viri, quòd hominibus persuadendis efficax esset, suspectam habẽs: & rem in defectionem euasuram timens (omnia enim de consilio Ioannis Iudæi facturi esse videbātur) multo melius esse duxit, antequam quicquã ab eo nouatum esset, hominem occupare, & è medio tollere, quàm vt rerum mutatione facta, tum primum in ipso tumultu & periculo pœnitentia duceretur. Itaque ille, propter huiusmodi Herodis suspitionem, in custodiã Macheruntem coniicitur, atque ibi cæditur. Hæc Iosephus.

CAPVT XXI.

Apud inferos etiã Ioannes aduētum Saluatoris prædicauit.

Itaque Ioannes etiam iis qui apud inferos erant, præcursor aduenit, præsentiam ibi quoq; Christi annuncians. Iesus autem diuino spiritu solus in solitudinẽ agitur: atque ibi ocio pietatis vacans, ieiunus prorsus dies noctésque quadraginta cõtinuas persistit, oratione mentísque agitatione atq; con-B tẽplatione refocillatus atque cõfirmatus. Quum autem naturæ congruenti affectione afficeretur, faméque percelleretur, sua sponte oppugnãdum se tentatori permisit. Qui diuinã aggressus mentem & intelligentiam, mentis quoque & intelligentiæ prætextum, experiri tentaréque eam volens, attulit. Atque cum tribus, eísque potentissimis congressus affectibus, primùm quidem, Si filius (inquit) Dei es, ita vt suspicor, iube in panes verti lapides istos. Deinde verò in pinnaculũ templi ductum, vt se deiiciat pręcipit, nihílque periculi ei rei subesse subiicit: confestim congruentem quoque prophetiã adducens. Adhæc, inanis quoque gloriæ cupiditate eum capere studet, & cũcta ei regna ostẽdit, daturúmque se illi ea pollicetur, si procidens se adoraret: periculũ scilicet faciens, exhibendæ declarandǽque diuinitatis. Posteaquã autem in rebus omnibus tẽtatori oracula scripturæ obiiciens restitit. Sathanam à se repulit: & non modò, quas modò diximus, concertationum, sed etiam omnium aliarum incursionum oppugnationúmque illius victor descendit, humana con-C ditione superior omniũ virtutum perfectionúmque diuini spiritus applausu comprobatus: atque Angelici satellitij, pro eo atque decebat, ministerio cohonestatus, solitudinem relinquit, & ad Iudææ atque Galilææ ciuitates accedit, omnémque Israëlis gentem visitans, ad pœnitentiam & resipiscentiã omnes cohortatur: appropinquare iam, atque adeò præsto esse regnũ cœlorum, læto prędicãs nuncio. Atque inde initio Euangelij facto, & quasi quibusdam communis naturæ sacris primitiis primordiisque iactis, Deus Verbũ, non longè ab eius concionis tempore, duodecim sacros deligit discipulos: quos Apostolos etiã, præcipuo quodam honore prosequẽs, nominat. Horũ Andreas primus, vtpote à præcursore in disciplinam cooptatus, à quo etiam de rebus Christi accuratè edoctus fuerat: & cum hoc Petrus frater, patrem, nauigium, & quicquid præterea habuerant reliquum, abiicientes, se ei coniungunt. Deinde Iacobus & Ioãnes Zebedæo progeniti, quos etiam filios tonitrus cognominauit: itidem vt illi facientes, patrémq; & nauigium relinquentes, eum sequuntur. Philippus quoq; à Bethzaida, vicinam D Andreæ & Petro domum habens, hosce cõsequutus, discipulus esse iubetur. Deinceps Thomas, qui & Didymus dictus est: septimúsq; Bartholomæus eum comitantur. item Mattheus, ex publicanis: & Simon Cananæus. His accedit Alphæi filius Iacobus: & Iudas † Iacobi germanus, qui frater Domini cognominatus est: vterque autem sponsi, Iosephi scilicet, filij fuere. Vltimus porrò & duodecimus Iudas fuit, qui & Iscariotes dictus est. Insuperverò alios quoque legit septuaginta: quos & ipsos in ciuitatem & regionẽ omnem binos ante faciem suam, quò postea ipse iturus fuerat, dimittit. Hisce duodecim & septuaginta Dominus in societatem arctiorem accitis atq; delectis, fidelibus vtebatur ministris, Euangeliją; cooperariis: sensímque cum eis arcana, ineffabilia, deificáque prorsus cõmunicabat sacra, magis magísque eos ad perfectionem producens, ac nõ aliter atque propriis filiis vtẽs, omnem ciuitatem atque regionem perambulabat. Et primùm quidem ad eã quæ peculiaris ei esse videbatur, Israëlis accessit gentem. Æquum quippe erat, benè at- E que benignè facere incipiẽtem, primùm apud familiares suos benignitatis iacere fundamenta: ac sic deinceps eos quoque qui remotiores essent, in effusam atque superfluentem recipere gratiam.

Tẽtatio Christi in deserto.

Victoriam è tẽtatione reportãti Angeli ministrant.

Duodecim Apostolorũ electio.

† Iacobus iste alter est à Iacobo Alphæi, primus ab Apostolis Hierosolymorũ episcopus creatus. Cuius extat epistola Canonica.

Septuaginta item discipulorum vocatio. Prædicatio vtrorumque.

CAPVT XXII.

Disciplina Christi, qua discipulos suos erudiit.

Beneficẽtia porrò eius in sermonibus & factis omnibus egregiè est spectata. Siquidem sapiẽtissimum Verbum Dei sermonibus perfectæ sapientiæ & sanæ intelligentiæ, nec non naturã superãtibus spiritus vitæ legibus discipulos suos certò & accuratè exercebat: vt eos ad cõtemplationem & cognitionem Dei, præterea ad actiones Deo placitas, imitationémque diuinã adduceret, paulatim eis virtutis colores adũbrãs: factis verò prodigiorũ & miraculorũ immensorũ magnitudinem cognitionis diuinæ confirmans, vt crederent, fidéque certa assentirẽtur à se prædicatæ veritati, persuadebat. Atque per fidem & spem per- F fectionis conceptã eos producens, ac per vtranq; conseruans atque protegens, ad pręcipuã & summam virtutem, amorem scilicet Dei, prouehebat. Enimuerò ad eum modum familiaribus auditoribus spectatoribúsque suis edoctis, factísque & doctrinis per fidem, vt par erat, confirmatis, corroboratísq;, in orbem eos vniuersum mittit, animámq; rectam omnem per doctrinam eorũ erudit, sibi ipsi familiariter adiungit, &, quoad eius fieri potest, deificat, † iusticiáque dignam efficit. Accuratiorem saue exactiorémq; Euangelicæ doctrinæ orationem, & magnificam miraculorum Christi, & singillatim quæque exponentem commemorationem, quaternio discipulorum, eorundémq; Euangelistarũ Christi, repræsentat. Aequũ verò mihi videtur, hæc denuò persequi: & nõ illa quidem, quasi præsentis sint instituti aut propositi, vt fusius, sed summatim tantum perstringãtur, peropus esse duco: itidem vt in arte & disciplina omni necesse est, finẽ & vtilitatẽ eius cognoscere, siquidem nõ ociosè, & quasi aliud agens quis-

Doctrina fidei, spei, charitatis.

Hoc est, iusticiæ idoneã.

Synopsis doctrinæ Euãgelicæ.

A piam doctrinæ ei incumbere velit. Sicuti igitur in aliis, ita in hoc quoque studio, eos qui ex præscripto Euangelij vitam sibi agendam cõstituerunt, finē eius in primis, videlicet quæ nam vtilitas eos qui per id ad perfectionem consequendam aspirant, consequatur, scire cõuenit. Itaque quemadmodum doctori omni ille finis propositus est, vt discipulum, quoad eius fieri potest, disciplinæ cõmunicatione sibi reddat persimilem: itidem præceptori Christo Iesu, qui reuera summè bonus est, cõstitutum scilicet est, quantum humana permittit conditio & fragilitas, vnumquenque per Euangelium ad se accedentem sibi ipsi cõformare, atque ita conformatos filios suo exhibere patri, & hæredes quidem Dei, cohæredes verò per eam adoptionem quæ gratia obtigit, ipsius vnigeniti & primogeniti Iesu Christi cõstituere. Quapropter ad hunc tam magnū & mirificum Euangelij finem, & tam insignis adoptionis honorem spectantes, vnumquodque seorsum præceptum eius ad animum adducere, & penitius perspicere debemus. Horum siquidē aliqua rationalem animæ partem repurgāt, longéque ignorantiā inscitiámque omnem exigentia, quicquid est in rationis nostræ cogitationibus vanitatis, abiiciunt atq; repellunt: & pro eis cognitionem Dei amantem, Deóque gratam, prudentiámque cum ratione recta inducunt. Quædā verò ferociores animi affectus ordinant atque constituunt: incompositos enim, inobedientes & rebelles, quasi catenis constringunt, irámque & vociferationem vehementiorem atq; deformiorem omnem, præterea blasphemiā & maledictionem vel diminuentia, vel prorsus eximentia tollunt: morem verò mitē & mansuetum, animúmque æquum & fortē, ritè atque ordine omnia exequentem, substituunt. Nõnulla autem, cum cura & diligentia seruata, partē animæ cupiditati obnoxiā erudientia, cõponunt: stuprū, omnémq; aliam impuritatē & immundiciem, & (vt vno verbo simpliciter dicam) omnē cordis malā affectionē atq; perturbationē abolēt & extinguūt: puritatē verò, sobrietatem, tēperantiā, pudorem, omníq; appetitu malo carentē constantiam, denique innocentiam & mūdiciem, atque omni carnis simul & spiritus cõtaminatione & inquinamento vacuam castitatē introducunt. Omnia denique, aliud alium sensum, pædagogorum more, erudiunt atque instruunt, & linguā rectè formant atque frenant. Omnia etiā ea præcepta, per spiritum efficaciā suam consequuta, ritéq; & cum iudicio in animo cõcepta, alacres & viuidos exequutores eorū efficiunt, bonos scilicet & iustos, placidos simul & æquos, item misericordes & Dei amantes: &, vt summatim dicam, iniustitiam & iniquitatem quamque nos omnino ex corde eiicere, atque eas auersari: iustitiā verò omnem & virtutem, iuxta proportionem cõformationis & similitudinis ad Doctorem ipsum, exercere & meditari docent: vt deinde quum iam ad dispositionē affectionémque cordis, atque adeo ad boni habitum pertigerint, & ea quantum fieri potest obseruarint, non amplius peccare possint: quippe ad perfectionem, quanuis humana capit, compositi atque deducti, perinde scilicet atque ipse qui eis præiit rerum optimarum magister & præceptor. Cæterùm ad eum modum per effectricem cognitionē præceptorum ad perfectionem perductis, procliuis facilísque fit, per effectricem eam vim, ad contemplatricem sublimitatem transitus. Si quis enim præcepta rectè exequēdo, D per timorem Domini, implet, eum ille simul diuina dulcedine & caritate dignatur. Ita is demum effectricis operum virtutis, tanquam præmium, iuxta profectus proportionem, reuelationis diuinorum mysteriorum percipit fructus. Et quas res ne audire quidem potest, quum ab effectrice virtute ociosus abest: eas, per opera aditū sibi faciēs, clarè & euidenter contemplatur. Et quæ intelligendo nõ assequitur per interpretationem exposita, ab operum effectrice remotus, ea effectricē persequens ipse quam optimè interpretatur, compósque fit rerum arcanarum, & ineffabilium omnino per contemplationem: ac diuinarum scientiarum altitudinem aggressus, eas inquirit, sapientiæque profundo liberè atque sine periculo innatat. Itaq; is parabolas & ænigmata ad ædificationem discentium eodem proponit spiritu, & quasi gradus & ascēsus in corde sibi per mentis acumē cõstruit: res obscuras, abstrusas, & abditas sapientiæ Dei, sanctè simul & mysticè contemplans. E Sedenim præcepta & parabolæ Euangeliorum, quatenus eæ breuiter dici possunt, in his quę perstrinximus sunt sitæ. Effectores nanque operū atque contemplatores, verósque philosophos, qui Apostolicam planè vitam degēdam eligant, imò fratres etiam & participes Christi, eos qui iuxta ea præcepta ad perfectionē pertingunt, efficiunt. Porrò fieri effici͏que non potest, vt hominis natura & tenuitas proprio concita motu & vi natiua, vel ad perfectionem effectricis virtutis pertingat, vel ad altitudinem contemplationum aspiret: nisi quis in intimo corde suo Saluatorem Dominū, vt Deum perfectum, atque eadem cum patre potētia & virtute, eundémque hominem perfectū, tanquam quoddam firmissimum [a] fundamentū iecerit: atque eo adiutore vtens, sedulò oret, vt ei simul & operum effectio, & arcanorum contemplatio rectè succedat. Quod sanè tum quidē ipse per seipsum Dominus Iesus suis ostendit sectatoribus: deinceps verò & omnes omnium hominū nationes, per sacra Euāgelia docuit, videlicet, Deū se & simul hominem perfectum esse clarè & disertè astruens. F Id nos quoque in primis considerantes, Deum ipsum & Dominum, eundémque hominem perfectū profiteri oportet, & per præcepta eius probè instructos, ad diuinā illam contendere & anhelare perfectionem.

Finis & scopus doctrinæ Christi.

Vt nos scilicet filios & hæredes Dei, & cohæredes Christi efficiat.

Præcepta Euangelica cõformant animæ nostræ partim τὸ λογικόν.

Partim τὸ θυμῶδες.

Partim τὸ ἐπιθυμητικόν.

Eadem præcepta, pro se quodq;, sensus & partes hominis omnes, spiritus efficia singillatim erudiunt.

Ad habitū deducta efficiunt, vt homo nō peccet.

Per virtutem actiuā, ad contemplatiuam est transitus.

a Fūdamentum vere pietatis actiuæq; simul & contemplatiuæ virtutis est, vt Christū Saluatorem verum Deum, eundémque verum hominē credas & cõfitearis.

CAPVT XXIII.

VErùm enimuerò, quòd perfect[us] natura homo Dominus sit, citra tamen naturæ inquinationem & sordes, apertè astruit nouem illa mensium, qua in vtero gestatus est, fœtura, natiuitas eius, educatio, baptismus, tentationes, fames, sitis, labores, fatigationes, lachrymæ, angores, somnus, tædium, & quæcunque sunt hominum naturales & irreprehēsibiles affectiones: adhęc alapæ, colaphi, flagra, cõtumelię, irrisiones [b], sputus, sannę, ludibria, & reliqua eiusmodi: præterea crux, claui,

Indicia certa humanitatis in Christo.

b Impurato ore expuēt venenatos sput[us]. Lact.

A acetum, fel, lancea: postrema denique mors, funus, & sepultura. Atque hæc quidem à discipulis, tum ad confirmandam carnis eius fidẽ, sunt spectata: posteris autẽ ex ordine omnibus ea sacrorum Euangeliorum scripta exhibent atque repræsentant. Itaque omnia, Seruatorem verum esse hominem, satis indicant. Quòd verò idem perfectus Deus, extra confusionem & contaminationẽ omnem, (vt qui ad subsistentiam suam diuinam, humanam inseparabili modo naturã susceperit, peculiarésque eius naturæ conditiones sibi proprias reddiderit, neque dedecere se quicunque illi sunt naturales & irreprehensibiles affectus putauerit) manifestò declarat: primùm expers seminis è virgine natiuitas: & qui circa eam auditi sunt, cœlestis & angelicę militiæ, Gloriam canentis, magnifici hymni: stella itineris Magorum dux, horúmque secretò res magnas insinuans muneratio & adoratio: præterea circa baptismum eximia Ioannis testificatio: eáque longè sublimior, quæ cœlis apertis prorupit, paterna vox: & qui inde in colũbæ specie super ipsum descẽdit spiritus, vocẽ eam

Indicia aperta diuinitatis in eodem.

B in eum qui baptizabatur peculiariter trahens filium dilectum cœlitùs intonãs: & alia multa, quæ singillatim recensere præsentis operæ non est. Satis porrò ea quæ dicta sunt, diuinitatis eius fidem fecerint illis, qui perspicere eam & intelligere solidè possint. Cæterùm, vt crassus quoque iste & tenebris obsitus mundus illustraretur, & homines in caligine versantes immensam incredibilis & plusquam infiniti diuini in genus humanum amoris lucem conspicerent, diuitiásque bonitatis eius cognoscerent, prodigiis & miraculis longè maximis edendis, fidem hominum luculẽtius adaugens & confirmans, magis atque magis per ea † Deus idémque homo Verbum diuinitatem suam comprobauit.

Miraculis Christus fidem diuinitatis suæ confirmauit.

† ὁ θεάνθρωπος λόγος.

CAPVT XXIIII.

ET singula quidem seorsim miracula, quibus diuinitas eius est declarata, in præsentia oratione cõ

C plecti & explicare, tantum abest vt nostræ, qui & temporibus & moribus lõgissimè ab eorũ absumus contemplatione, sit facultatis: vt ne ipsi quidem diuini Euangelistæ, quæque singillatim, quæ viderunt, referre potuerint: perinde atque radiorum solis, & fluctuum sibi ipsis confertim ingruentium, rationem & numerum inire omnino nõ est. Illis siquidem celeberrima quæque, vt quæ fidem maximè apud auditores habitura essent, cõmemorare satis fuit: maximam eorum partem, quod non facilè in vulgus probabilia essent, mundóve, & qui huius studiis tenentur, crassioríque mente sunt, vt crederentur, persuaderi possent, persequi

Euangelistæ non omnia Christi miracula scriptis suis sunt cõplexi.

» supersedentibus. Huc enim referri illud arbitror:
» Si omnia singillatim perscribãtur, ne ipsum qui-
» dem mundum recepturum esse, qui scribendi essent, libros. Proinde & nos eorum quæ ad præsentem narrationem sunt accommodata, compendiosè exponendorũ delectu habito, ad reliqua instituti nostri ordine persequenda progrediemur. Quænam igitur sunt, quæ certam plenámque diuinitatis Iesu faciunt fidem? Aqua in vinum solo

Recẽsẽtur ex plurimis quædam miracula eius.

verbo versa: febris verbo itidem propulsata, quâ D apud Petri socrum, quâ apud Regij hominis puerum curatio: leprosorum volũtate sola purgatio, claudorum item mãdato solo sanatio: multorum etiam à natiuitate cæcorum illuminatio: surdorũ, eorundémque vel difficulter vel omnino non loquẽtium, linguæ simul & auditus articulata & clara expeditio: membra quæ longiore temporis spacio soluta fuerant, ad officiũ suum reducta, quùm in eo qui à quatuor baiulis ex tecto per tegulas funibus demissus fuerat, tum in eo quoq; qui ad probaticã Solomonis trigĩta & octo annos æger decubuerat: aridarũ manuũ laxata vincula: eorũ qui in terram corporis inclinatione vergerẽt, directa restitutio: plurimorum dæmonum præsidia & castra vno impetu in fugã versa: lunatici morbi expiatio: fluxus sanguinis occulto fimbriæ vestis cõtactu consistens: Centurionis puer expectato & iam imminẽte periculo liberatus: Iairi filia à morte reducta: multifariam variorúmq; malorum spirituum propulsatio & eiectio, atque vnà cum grege porcorũ in vndis submersio. Iam quinque panibus, duobúsq; piscibus quinquies mille viri ad E satietatẽ vsque refecti, horúmque reliquiæ duodecim cophini: ac septem rursum panibus quater mille pasti alij, & sportæ septem, quæ insigni superfuerunt miraculo: in mari nõ alia quàm in solido pauimẽto deambulatio, nec ipsius ea tãtum, verumetiam Petri Apostolorum ⁎ principis, ipsius Iesu cohortatione suscepta: vehemẽtis increpatio procellæ, quæ mare pacauit, atque ex tempestate sæua ad malaciam & trãquillitatem summã reduxit: hydropici venter nutu contractus, atque ad statum suum reductus: ciuitas quoque Naim, quæ elatum viduæ filium rediuiuum cõspexit: atque, vt semel dicam, varij & omnis generis corporum languoris & imbecillitatis auxilium præsens & curatio.

⁎ κορυφαί.

CAPVT XXV.

SEd enim diuinorum miraculorũ omnium ad fidẽ diuinitatis eius faciendã potissimum, maximũ, F & euidentissimum est, in montem cum discipulis ascẽsus ille, & corporis ad diuinæ similem formam mutatio: cuius spectatores vt tenuibus admodum vestigiis fierent, præcipui ex discipulis, honore tanto digni reputati, obtinuerunt, Petrus, & Zebedæi filij. Orante enim eo, instar solis, multóque etiam clarius, facies eius reluxit, ac vestes perinde atque lux resplenduerunt. Ex imo autem inferorum recessu legis administer Moses apparens, & simul Helias ex occultis latebris existens, præstò fuere. Vterque porrò cum eo colloquuti sunt de migratione eius per crucem, quam breui peracturus fuerat in Hierusalẽ. Cæterùm, qui per tã sublimis miraculi conspectũ arcanis illius sacris initiati essent, magnitudine eius cõsternati, tum id quidem silentio texêre, supra naturæ captum id arbitrantes esse. Quum autem postea eo maius vidissent prodigium, ipsam scilicet ex mortuis resurrectionẽ eius: tum demum & hoc vnà cum aliis, manifestioris certiorísque fidei faciendæ & cõfirmandæ gratia, omnibus promul-

Potissima Seruatoris nostri miracula.

Metamorphosis & transfiguratio eius.

Resurrectio ipsius Christi à mortuis.

Lazari resuscitatio.

A garunt. Præcellit porrò & illud, quod in amico Lazaro, ex vico Bethania orto, Marthę & Mariæ, quę ei inseruiebāt, fratre præstitit. Eo iamiam morituro, ad Iesum germanæ nuncium mittunt, qui ei id significet, opémque eius imploret. At ille, gloriæ id sibi fore sciens, cum discipulis familiarius colloquitur, ac paulo pòst Lazarum obdormiuisse, lætarique se eis dixit eorum causa, quòd ibi tum nō affuerit. Vt verò defunctus ille quartum iam diē in sepulchro clausus iacuit, pręstò adest Seruator: & quum sorores multa miserabiliter cum lachrymis proloquutæ essent, ad monumētum tandem accedit, & lapidem auferre iubet. Ille autem, neruis in compage & connexione corporis diffluentibus iam putrescebat, grauitérque olebat. Seruator porrò, quum orationi incubuisset, atq; acrius infremuisset, inuocato cœlitus paterno auxilio, Lazare veni foras, inclamat. Itaque defunctus, perinde atque viuens, & amico semper assistens, cō sequitur: & sepulcralibus fasciis ligatus, celeberrimum omnibus spectaculū prodit, vinculísque eis solutus domum vadit. Multitudine autem tumul B tuante, ac Pontificibus & ipsius & Lazari occidēdi cōsilium rationémq; quærentibus, Hierosolymis relictis, inde secedit: & finitimū, qui Ephrem dicitur, incolit locum. Ac noua quidem & supra naturam omnem posita miracula, sic se habent.

CAPVT XXVI.

Parabolæ Saluatoris apud Matthæum.

Fortasse autem non intempestiuum fuerit, oratione breui & ea quę ille per parabolas loquutus est, quoad eius fieri potest, clarioris intelligentiæ causa referre. Itaque prima apud Matthæū parabola est, semen, pro eo atque decebat, in terram cadens, partim trigecuplum, partim sexagecuplum, atque etiam centuplum germinans. Secunda, ager zizania superinsita habens: cui ob id, vt parceretur, dignū visum est. Sequitur sinapis granum, in altam arborem excrescens. Et farinæ fermentum, tribus satis exceptum. Item magno cōparatus ager, propter defossum ibi auri thesaurū. C Preciosa itē illa margarita, quam lucri causa mercator emit. Præterea omne genus piscium, sagenâ piscatoris conclusum. Postea centum ille ouium grex: & ouis vna, quæ longius inde aberrans, bono pastori seruata est. † Decem milium debitor talentorum. Operarum mercede cōductio, in inæquali æqualitate ad æquitatem deducens quod videbatur iniquum. Duo filij, qui à patre vocati, & in vineam suam missi, * ordine inuerso opus faciunt. His succedunt pessimi agricolæ, qui herili filio necem crearunt. Insuper rex magnificas filio nuptias struens, & cum conuiuis ex tempore conquisitis conuiuium celebrans. Item quinæ & prudentium & fatuarum virginum lampades, vel ardentes, vel extinctæ. Paterfamiliàs prudēter seruis suis talenta diuidens. Et pastor prudēter oues ad dextram & sinistram segregās. Et has quidem Matthæus habet. Marco verò quatuor tantū ex his referre, in mentem venit. Inæqualem scilicet reditum duplicis seminis: & eos qui patrēfamiliàs suadendo orant, vt zizania euellere permittat: Sinapis arborem, & vineæ hæredem pessimè à ser-

† μυρίων.

* ἐναλλαγμένως.

Apud Marcum.

uis cæsum. Lucas porrò plurimas cōgerit: & in- D ter reliquas, has quoque exponit. Primùm, de eo qui domum super petrā firmiter construit, & non in arena fundamenta iacit. De eo qui à domino grandioris debiti remissionem magno affectus est beneficio, vnde eo plus atque vehementius eum amare debuerit. Deinde viator, qui in prædones incidit, & à Samaritano curaturam obtinuit. Adhæc, is qui intempesta nocte accedit, & importunitate, quod petit, impetrat. Item pater puero cogenti, non res malas, vt lapidem, aut scorpionem, tribuens. Præterea spiritus malignus domum scopis purgatam inueniens, & in eam cum aliis septem immigrans, prioribúsque deteriora faciens. Obserua mihi & seruum, qui ex nuptiis dominum redeuntem expectat. Nec minus & ficum, quæ tertium iam annū stercorationem admiserat: quòd autem fructum non tulerit, ab agricola excisa sit. Alteram item ficum sterilitatis ergò exarescentem. Insuper mulierem scopis domum purgantem, & ob drachmæ inuentionem vicinas vocantem, maiorémque in modum gaudentem. Est præterea luxu perditus filius com E miserantem patrem complexus, adoptionémque paternam præter spem & opinionem consequutus. Dispensator item bonæ laudatæque iniquitatis, qui singulari prouidáque solertia, aliam gratiam sibi ex debitis pecuniis parauit. Pauper quoque Lazarus, vlceribus scatens: immisericórsque rursus diues, in media camini flamma aquæ rorem petens. Insuper publicanus, pectus summisso atque humili animo plangens, & cœlum suspiciens: Pharisæus ediuersò, vano tumore sublatus, humi decidēs. Minarum distributio in decem seruos facta. Atque in his quidem parabolæ consistunt. Cum quibus ille & alia quædam per obscuram insinuationē implicuit, vetus & nouum testamentum significans, & simul futuri regni absolutam perfectionē, simul incrementum doctrinæ & prædicationis optimè per ea adumbrās: tantisper dum imperfecti etiamnum, nec dum absolutioribus sacris satis initiati essent discipuli.

Apud Lucam.

CAPVT XXVII.

Descensus Christi ad inferos.

F Deinceps, quum triēnalis temporis filij Dei ī terris, doctrina sua promulganda, cōuersatio finem suum haberet, oporterétque ipsum pro eo atque à mundi constitutione præfinitum constitutúmque, atque oraculis sanctarum scripturarum prædictum fuerat, vitam suam pro mundi vita & salute ponere, necnon per mortem ad inferos descendere, vt dignos idoneósque, qui videlicet constanter in fide perseuerassent, in vitam, ipsúmque adeò paradisum, tanquam princeps & autor vitæ æternæ reduceret: quúmque eius rei gratia summum Dei Verbum iam perfecisset omnia, ac discipulis suis læto significasset nuncio, appropinquare regnum cœlorum: à Satana quoque captis libertatem, eísque quorum animi tenebris obfuscati atque incredulitate deprauati essent, ingens lumen affuturum annunciasset, ad prædicandum annum Domini acceptum, & diem retributionis, consolationem verò

Summa prędicationis Euangelicæ.

A rò lugentibus in Sion: receptis secum, quos sacris mysteriisque suis imbuerat, accedit ad Bethaniam vicum, qui Hierosolymis ad stadia maximè quindecim abest. Ibi eum Simon leprosus hospitio excipit, quem apocryphi libri patrem Lazari fuisse apertè tradunt. Apud hunc, quum cibum caperet, conuiuam simul, quem non ita pridem in vitam restituisset, Lazarum habuit. Ibi quoque Lazari soror Maria humaniter excepto Iesu, tanquam Deo, propter rediuiuam restitutionem fratris, vnguento precioso caput eius imbuit. Quemadmodum scilicet & alia antehac circiter medium prędicationis tempus: atque iterum alia mulier quæ vitam meretricio quæstu tolerauerat, paulo ante passionem extra Hierosolyma vnguento ingentis ponderis & precij, pedes Iesu lauit, sepulturæ adumbrans & repræsentans mysterium. Quæ sanè mulier, quibus multos in perditionis attraxerat lubricitatem, capillis, tanquam spongiis, pedes eius extersit: vnguentúmque lachrymis miscens, graui peccatorum est catena liberata. Deinde, vt competentem debitúmque finem scripturæ de eo proditæ haberent, pullo subiugalis iumenti, qui thronis Cherubin vehitur, insidens, patentibus portis Hierosolyma ingreditur. Ibi multitudo ✶ honorem eum qui ex itinere aduenientibus debetur, deproperans, quasi cuidam præstanti, hominémque superanti, reueráque Domino & Regi, carmina publicitus canit. Puerorum præterea tenerorum cateruæ circa eum congregantur, diuinos pæanas & victoriæ carmina accinentes: atque ex his alij vestimenta humi sternunt, alij olearum & palmarum ramos frangentes, partim pedibus eius subiiciunt, partim manibus quatientes, magnificis ei applaudunt apprecationibus, perinde atque triumphatori & victori cuiquam: Osanna, dicentes, filio Dauid: Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis. Atque ita vociferabantur longiùs eum producentes, donec cum laude & gloria in templum est ingressus. Vnde ille ✶ rerum sacrarum nūdinatores, sanctarúmque cæremoniarum & mysteriorum deprauatores, flagello, cum libertate plurima ac potestate maxima, ad inuidiam vsque, & furibundam illam eorum insaniā, expellens, sceleratos & impios euertit. Iræ deinde cedens (iam enim in cædem eius ruebant, tanquam mundum ipsum post eum euntem conspicati) Hierosolymis Seruator precationis ergò egreditur. Postea verò, interposita aliqua temporis mora, eò reuertens (manè tum erat) quum fames ei incessisset, quod scilicet proprium humanæ conditionis erat, ad quandam diuertit ficum: cui quum nullus inesset fructus, vltima statim ei per execrationem imprecatur, vtpote quæ autor primum & dux transgressionis fuerit. Atque illa humore protinus omni prorsus exarescente, arida omnib⁹ exhibetur. Quod sanè in eo spectatissimum omnibus modis diuinitatis opus fuit. Etenim, sicuti naturalis simul & hominis & idem Dei voluntas, ita simul & hominis & Dei efficacia atq; actio, in ipso eodem cōspiciebatur. Vtraque nanque natura, quę propria ei essent, simul & volebat & efficiebat, cum alterius naturæ scilicet cōmunicatione. Neq; enim seorsim & absq; cōmunicatione, vtraq; natura natiua & propria munia faciebat: verùm & diuinitas cum humanitate, D & rursum humanitas cum ipsa diuinitate, quæ cuiusque essent officij, supra naturæ captum efficiebant. Siquidē quemadmodū propria diuinæ sublimitatis munera filio hominis ✝ cōmunicata: itidē rursum naturales hominis imbecillitates Deo Verbo manifestè, per quandā quasi remunerationem redditæ ✶ sunt, propter eam quæ per subsistentiā est vnionem. Fortasse autem ficus ista exarescens, inuolucro quodā synagogæ Iudæorū sterilitatē, fetendorúmque fructuū inopiam expressit. Et profectò omnis anima rationalis incredulitati & diffidentiæ in Christum obnoxia, etiamsi legibus literæ tanquā foliis admodum florere existimetur: tamen si lege fidei in Christum qua illa maximè nutritur & fouetur, excidat, longè à benedictione Dei dissita, exarescit.

In domo Simonis Leprosi Christus à Maria vnguento inungitur.

Simonis Lazari pater

A tribus mulieribus Christus vnctus est. Vnde nōnulli doctores, tres Marias faciunt.

Triumphalis Christi in vrbem Hierosolymitanā ingressus.

✶ εἰσόδιον τι μὴν χιλιάζοντες.

✶ θεοκαπήλους.

Eijcit è templo Hierosolymis emētes & vendētes, Christus.

Ficus infructuosa ad vocem Christi arescens.

De pomo fici primi parentes nostri gustarunt.

Idē Christus Deus & homo, vtriusque naturæ efficacia simul & cōiunctim, & diuinitatis miracula edidit & humanitatis imbecillitatem exhibuit.

✝ μεταδίδοται.

✶ ἀντιδίδοται.

Ficus ista exarescēs & infructuosa, Synagogæ florētis quidē sed sterilis, typus est.

CAPVT XXVIII.

SVb hæc cœna paratur in domo, vt aiunt, Ioannis Euāgelistę: quam ille, possessione sua (non exigua autē ea E fuit) in Galilæa Caiphæ, eius temporis Iudææ Pontifici vendita, (cuius gratia etiam illi notus extitit, sicuti ipse alicubi sacro suo testimonio astruit) in locis circum Sion mōtem sitis cōparauerat. Ibi igitur discipuli apud hominem certum, priusquā Azymorum instaret dies, ita vt illis mādatum præscriptúmque fuerat, legis pascha instruunt. Verūenimuerò, quum peropus esset, parasceues die ad vesperam, vt lex præcipit, agnum immolari: nihilominus tamē eo verum agnum qui iamiam pro nobis pascha immolandus erat in cruce, pręueniri, & typū imaginémque legalis paschatis cōplere, circiter quintæ diei vesperam oportebat. Opinio sanè obtinet, quùm multis aliis, tum Chrisostomo præcipuè comprobata, irrationalē tum agnū primùm, ita vt par erat, Christū cū discipulis omnino edisse: Deinde quū ad mysticā arcanāq; illam cœnā cōsedisset, parua interposita mora consurrexisse, vestimenta (vtpote quæ eum fortasse grauarēt, & in ministerio obeundo impedirent) statim deposuisse, linteum sibi circūcinxisse, atque ita prōptè & alacriter discipu F lorū pedes lauisse: vt simul & nouā summissionis atque humanitatis ostenderet sublimationem, & per symbolum atque signum ipsis propriè cōpetere mētis corporisque expiationē & purgationem declararet. Insuper verò illud eis innuēs, pedes eorum ad profectionē in gentes, aptos atque idoneos esse. Adhæc, obscurè etiam, diuinorum pedum, pacem læta prædicatione annūciantium, pulchritudinem insinuās. Quum verò rursum discubuisset, mysticum tradidisse sacrificiū horrendorum simul & viuificorū nostorū mysteriorum pane ✝ fermentato, & vino ex vite expresso. Eáque quum per gratiarum actionem & sanctificationem benedixisset, discipulis dedisse. & quū verè corpus & sanguinē suum esse, quasi fide sua interposita, confirmasset: accipere & participare eos illa, quippe ✶ nulla re à diuina carne sua discrepantia, iussisse: atque id, ad eundem modū, in futurū deinceps fidelibus faciendū, ad sincerā euidētémq; sui memoriam, per manus tradidisse.

Ioānis Euāgelistæ dom⁹ Hierosolymis.

Extrema Paschalis Christi cœna.

Verus agn⁹ Paschæ.

In ea cœna primùm legale pascha editur.

Pedes discipulorum lauantur.

Lotionis eius mysterium.

Pascha verū in Eucharistia exhibetur.

✝ ἐν ζύμῳ ἄρτῳ. hoc sic vt ab homine Græco dictū

✶ κατὰ μηδὲν τῆς αὐτοῦ θείας σαρκὸς διαφέροντα.

A Itaque quum quibus oportuit cœlestibus mysticísque sermonibus conuiuas sodalésque suos instituisset, nouásque & arcanas res proloquutus esset, aduentúmque Spiritus, qui à Patre (filióque) procedit, secretiore ac sanctiore modo eis spopondisset, nouũ denique postremò omniũ testamentũ exposuisset, in Getsemani agrum oraturus vnà cum illis egreditur. Atque ibi humanam imbecillitatem declarans, precatione, siquidem Patri ita visum esset, vt ab eo mortis poculũ abiret, deprecatur. Discipuli sanè grauedine somni pressi, segnes admodum esse, & quomodocũque vbi sors tulit, concidentes, quisque obdormire, ipse verò magister eos reprehendens obiurgare, & præcipuè Petrum, aliis feruentiorẽ acriorémq;, & qui constanter se in periculis perstiturum esse fuisset pollicitus.

Christus in horto ad Getsemani prædium orat.

CAPVT XXIX.

SCire autem conuenit, diuinam scripturam innuere, Seruatorem ipsum omnem doctrinæ suæ cursum sub Anna & Caipha pontificibus absoluisse: quandoquidẽ intra istorũ Pontificatus rerúmque administrationis annos, totum Iesu doctrinæ tempus ad finem suũ peruenit. Initium enim docendi Annæ pontificatu fecit, & munus id vsque ad Caiphæ administrationem cõsummauit[b]. Tempus autem doctrinæ Seruatoris omne non totum expleuit quadriennium. Quum enim constitutiones legis paulatim solutæ interirent, præter alia etiam is qui ex maiorum successione per sanctioris vitæ mores excellebat Dei cultus, sacrúmque ministeriũ collapsum intercidit. A ducibus enim & præsidibus, qui temporibus quisq; suis Roma mittebantur, aliàs alij ministerium sacrum pecunia comparantes, non vno longius anno in eo perseuerabant. Quòd autem id verum sit, teste Iosepho vtar, qui post Annam quatuor per successionem pontifices vsque ad Caipham fuisse, in Antiquitatibus suis hisce verbis prodit: Valerius Gratus Anano pontificatu abrogato, Ismaëlum pontificem creat, + Phabi filium. Sed & huic quum paulo pòst dignitatem eã ademisset, Eleazarum Anani pontificis filium põtificem designat. Anno porrò exacto, & isto quoq; à pontificatu reiecto, Simoni Camithi filio sacram administrationem tradit. Verùm & huic honorem eum obtinenti, non anno longius tempus fuit: cui Iosephus, qui & Caiphas dictus est, successit. Ex his igitur consequitur, non prorsus quadriennij integri Seruatoris nostri doctrinæ fuisse tempus, quum quatuor annis quatuor pontifices, ab Anna vsque ad Caiphæ ordinem & creationem, annuo functi sint ministerio. Caipham verò ipsum Pontificem eius anni, in quem salutifera incidit passio, fuisse, scripta Euangelica attestantur. Vnde & hæc illi, de tempore Christi doctrinæ, quæ modò proposita est, consona esse obseruatio, liquidò ostenditur.

B *Intra quod tempus Saluator doctrinæ suæ cursum pergerit*

Cæsaris procuratores pro sua libidine & auaritia sacerdotium conferebant. Eutrop. li. 1. cap. 12.

C *† Alij legũt Iabi fil, Ioseph. li. 18. cap. 7.*

d De quadriennij istius obseruatione Nicephorus Euseb. lib. 1. cap. 10. est imitatus. Verũ ea cũ 18. c. huius lib. 3. & cũ Luc. nõ cõuenit.

Et Valerius Gratus ante annos ferè x. priusquã Pilatus Roma in Iudæam præses missus est, prouinciæ eius præfectus fuit. Quid verò eodẽ tẽpore Hierosolymis Gratus faceret, quũ ibi eorũ obtineret a ministrationem Pilat⁹. De alio itaq; tempore, Iosephi verba ista sunt accipiẽda. Et autori ipsi in ca. 18. atq; præcipuè Luc. c. 3. hac in re fides habenda. Hoc etiam declarat ca. 4. lib. 2. infrà. D

CAPVT XXX.

AB hoc ipso Caipha, & improbo scribarum consilio corruptus Iudas Iscariotes, & quasi morbo auariciæ correptus, qui dicendorum tacẽdorúmque ac rerũ præterea omniũ cum reliquis discipulis particeps à Seruatore factus fuerat, quũ alienũ seipsum & expertem diuinæ gratiæ, per excellentem malignitatem suam reddidisset, post lotionẽ ipsam, atque ⁎ arcanorum + sacrorũ initiationem, vitalémque ipsum panem, viuus etiamdum in potestatem inimici captus peruenit, cui se antea quoq; voluntatis animíque destinatione dederat [a]. Itaque ab apostolorum choro seiunctus, quæ cum scribis & pharisæis inierat pacta conuenta adimplet. Cohorte enim cum tribuno & multitudine ea quæ rapinis & latrociniis gaudet, adducta, quibus quidem laternæ & faces accensæ & fustes in manibus erant, osculo Dominum prodit, & abit. At ille captus, vt ouis innocens ad mortem fertur. Neque enim contentionem vllam subindicans, neque percussorum impetum ægreferens, placido quietóque animo trahentes sequebatur. Nec id ille tantum præstitit, sed & feruidiorem discipulis aliis Petrum, qui gladium strinxerat, obiurgat, ferrum in loculos suos reponere iubet: tum autem Pontificis serui, cui Malchi nomen erat, resectam aurem restituit: non inopia aut imbecillitate hæc se pati, quippe cui legiones quamplurimæ auxiliares, si vellet, præsto essent, sed arbitrio alterius ea permittere: & superari in præsentia, vt quæ in scripturis essent constituta, legitimum debitúmque caperent finem, testatus. Sic itaque abductus ad Annam primùm: deinde ad Caipham, qui eius anni Pontificatum sortitus fuerat, ducitur. Atque ibi iureiurando obstringitur, vt profiteretur an ipse sit expectatus ille Christus. Vt autem quod verum erat, Pontifex audiuit (non grauatè enim Christus se Dei filium esse profitebatur) confestim vestem discindit, impium atque blasphemum vocat, dignúmque morte præiudicat. His à Pontifice dictis, in caput ei plagæ impinguntur, facies conspuitur, atque per noctem totam omni ludibrij genere per vinum & temulentiam importunorum hominum, probrísque & contumeliis afficitur. Porrò autem quum illuxit, manibus eum vinctis ad Pilatum ducũt. Et iam dies erat, præsésq; pro tribunali cõsederat. Ibi Iudæi tanquã rabie agitati, eum circunsistunt, conuiciísque proscindunt: ille contrà silentio & placabilitate eorum obturat & refellit accusationẽ. Pilatus verò tam acerbum, ab omniq; humanitate alienum latratum eorum audiens, quænam eius causa esset, rogat. Seruator autem eum responso non dignatur. Interim clamor, ad crucem eũ cõdemnandũ esse, minaci horribiliq; voce de-

† μετὰ τὴν μύησιν καὶ τὸν ζωτικὸν ἄρτον.

Iudas Iscariotes Christum prodit.

Christus capitur. E

⁎ ἀνα[illegible]-θαι.

A Caipha dãnatu

F *παροινοῦν-τις.*

Apud Pilatum.

⁎ Augustinus apostolos reliquos in cœna Dominica panem Dominum, Iudam verò panem Domini contra Dominum sumpsisse, scribit. In Ioan. tract. 59. Si Dominus hoc (Eucharistiam) quod isti cauendum putant, vellet intelligi, nõ ipse suo traditori dedisset quod in suam ille perniciem, sine culpa dantis, cum dignis indignus accepit. Id. lib. 1. de adult. coniug. ad Pollent. cap. 27.

A poſcentium, exaudiebatur. Ille autē, quùm à coniuge ſua Procle per internuncium, ne quid aduerſi contra hominē iuſtum decerneret, admonitus, tum ſua ipſe cōſcientia perculſus, abſoluere eum contendit: nihil enim capitalis afferebatur criminis. Sedenim ad Herodē, qui tum Hieroſolymis diuerſabatur, eū mittit: vt ille anquireret, ſi quid capitali ſupplicio dignum cōmiſiſſet. Vt verò ne ille quidem quicquā inuenit, apud Pilatum rurſus ſiſtitur. Tum illi crimen ei + capitis intendūt, tanquam regem ſeipſum cōſtituerit: & Pilatū ad abſoluēdū propenſum, contra Cęſaris amicitiam facturum, ſi eum dimitteret, dicunt. Quod vbi Pilatus audiuit, metuens ne malā à Tiberio iniret gratiam, proindéque pręfecturæ dignitate excideret: atq; honorem retinendi, hominibúſque placendi ſtudio victus, flagellum de collo eius ſupendit, & ſāguinariis carnificibus flagellādum permittit. Et iam rurſus in prætorio Saluator erat: multitudóque & viliſsimi quique ex plebe, impunitatē ſibi quodcūque vellent aduerſus eum faciēdi, ſumpſerant. Ibi ex impuris illis quidā veſtimenta ei detrahunt, atque chlamydē coccineam in morē purpu- B ræ circūdāt [a]. Præterea corona ſpinea caput eius tanq̄ regis coronant, & arundinē ſceptri loco in manib. reponunt: nōnulli genib. flexis adorationē geſtu ei offerunt, Aue rex Iudæorū, cum riſu cōtumelioſo ingerētes. Aliqui arundine caput pulſantes, plauſum addunt. Erant qui colaphis maxillas eius cędētes, irriſionémque naſo per ſannas ſuſpēſo iungentes, quærerent, Vaticinare Chriſte, quis eſt qui te percuſsit [b]? Poſtea ſuis ipſum veſtib. rurſum indutum, crucē in humeros tollere iubēt, & extra portā producunt [c]. Poſteaq̄ autem ad Caluariæ locū eſt ventum, ibi crux cōpingitur, Seruator in eā ſuſtollitur, clauis affigitur, & à prætereūtibus plurimis cōuiciis exagitatur. Vt verò maleficus etiā exiſtimaretur eſſe, duos latrones ad partē vtranque eodem ſupplicij genere torquent. Titulus porrò ſupra caput eius poſitus, condemnationis cauſam triplici literarum genere indicabat [d]. Ex prædonib. verò alter, ipſum qui ſic cōdemnatus eſſet, Deum profeſſus, paradiſum rapit, eúmq; per vim ingreditur: alter autē, vt blaſphemus de- C ſpicitur. Cæterùm quum omnia iam cōſummata eſſent, Sitio, inquit. illi porrò ad malitiā celeres [e], acetum felle mixtū cōfeſtim afferūt: quibus olim in locis aridis ſiti preſsis, petra fontē prouoluens, aquā ſumminiſtrauerat.* Et fel præbēt, qui mel antiquitus ſuxerant [f]. Poſtremò, quum voce magna conclamaſſet, & in manus Patri ſpiritum cōmendans depoſuiſſet, vitā finit. Et corpus mortuū aliquandiu ita pendebat: quū ex militibus quidā, Iudæorum genti gratificaturus [g], latus eius lancea perforat: ex quo vulnere ſanguis & aqua, præter opinionem omnem, profluxit. Quum verò metu homicidarum omnes profugiſſent, ſola ibi aderat mater, & quē diligebat diſcipulus, qui omnia quę vel ante vel poſt mortem eius geſta eſſent, oculis ipſi ſuis ſpectarunt: ſanguinémque & aquam è latere eius, quaſi adhuc viuentis, recens profluentē, religioſè ſimul & honorificè admodum vaſculo exceperunt. Deinde & Deipara mater, diſcipuli mater dicitur: cui à ſe multum amato filius eam commendans, vt pietatem quam parentibus debent liberi, ei præſtaret, iniunxerat.

Ad Herodē mittitur. καθοσιώσεως ἐγκλήματι. *Maieſtatis leſæ.*

Damnatur ad flagra.

a Irridetur
b Ad ſupplicium crucis ducitur.
c Crucifigitur.
d Inter ſceleratos reputatur.

Ieſus verbū Dei incarnatum ſuſpenſum eſt ſuper lignum. Iren.

Periculū verò Deo ſtatus ſui nullū fuit Tertull.

**Felle & aceto potatur.*

Moritur.

Latus eius perforatur.

Tertullianus in Apologetico, cap. 21. de Paſsione & morte Chriſti: Poſtremò, inquit, oblatū Pontio Pilato, Syriam tūc ex parte Romana ꝓcuranti, primores Iudæorum violentia ſuffragiorū in crucem Ieſum dedi ſibi extorſerunt. Prædixerat & ipſe ita facturos. Parū hoc, ſi nō & prophetæ retrò etiam. Tamē ſuffixus, multa mortis illius ꝓpria oſtēdit īſignia. Nā ſpiritū cum verbo ſponte dimiſit, præuento carnificis officio. Eodē momēto dies, mediū orbē ſignan-

CAPVT XXXI.

D Enimuerò affectiones & perpeſſiones, quas diximus, Chriſto nō vt puro homini, ſed vt Deo, eidémque homini carne accidēre [h]. At quæcunque ſupra humanæ naturæ conditionem, & ante mortem, & poſt depoſitionem de cruce, ſepulturámque ipſam magnificè, vt Deum decet, in eo euenere, citra controuerſiā, certò & euidenter ipſius declarant diuinitatem. Quænam verò ea ſunt? Tenebræ denſæ, & propè contrectabiles, à ſexta vſque ad horam nonam. Sol [i] non ordine aut ratione naturæ, ſed quòd creatori cōpateretur, per deliquium extinctus, & rurſum relucens: terræmotus immanis, petræ ruptæ, tēpli velū ſciſſum, monumēta aperta, & mortui è ſepulcris exilientes: multíſque ſibi notis, qui ſcilicet digni atq; idonei viſi fuerant, manifeſtò apparētes: nec nō reſurrectionē eius, qui eos excitauerat, certiſsimè cōprobātes [k]. Ipſe enim iuſticiæ ſol Chriſtus, anima ſola per mortem à corpore * ſegre- E gata, apud inferos iuſtorum animis præſtò fuit: & dux itineris ad paradiſum ferētis præijt, lucis princeps viæque ductor eis perinde atque latroni factus. Eadem nanque die, ac potius eadem hora ab inferis rediit: vt quidem quum alij nonnulli, tum is cui aurea lingua nomen indidit, in primis hæc accuratius certiúſque expoſuere. Nec enim rationi conſonum erat, animam eius apud inferos retineri: qui nihil prorſus à primi parentis maledictione & exitio ſecū attuliſſet [a]. Subitò verò, &, vt ita dicam, fulgetri celeritate, dignos atque idoneos, luce ſummè coruſcantis Deitatis illuſtrans, ac immēſa potentia ex caliginoſis illis, ſoléque carentibus latebris reducens: & principibus ibi tenebrarum, ducibúſque malorum, diuinæ poteſtatis ſplendore, & angelicarum cohortium militia quaſi obtritis, + nullo tempore, & labore nullo, atque (vt ſemel dicā) eo qui ſolum Deum decet modo, in momento vno, ad ſacra immenſáque luce relucētia paradiſi * tabernacula traduxit, eáque tabernacula, perinde atque quoſdā arrabones & primitias earum quæ in cœlis aliquan- F

te ſole, ſubducta eſt. Deliquium vtique putauerunt, qui id quoque ſuper Chriſto prædicatum non ſcierunt. Et tamen eū mūdi caſum relatum in archiuis veſtris habetis, &c.

h Diuina ꝓdigia in paſſione Chriſti exhibita.
i Defect⁹ iſte ſolis mirabilis erat & ꝓdigioſus. Auguſti.
k Deſcenſus eius ad inferos.

Piarum animarum in Paradiſum reductio.

† ἀχειρόν ἀχίστως.

Paradiſus, ſanctarū animarum ante reſurrectionē communem, ſedes.

* *Quid fecit Chriſti paſsio? quid fecit mors? niſi corpus ab anima ſeparauit, animam verò à verbo non ſeparauit. Aug. ſuper 10. tract. 47. Chriſto Domino omnia tradita ſunt, & poteſtas in cœlo & in terra, à Patre videlicet. Tum verò tradita & data, cùm Verbum caro factum eſt. Vt quemadmodum in cœlis primas* (τὰ πρωτεῖα) *habuit verbum Dei, ſic & in terris primas obtineret vt homo iuſtus, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: primas quoque eorum quæ ſub terra ſunt ferret, Primogenitus ipſe mortuorum factus, vt viderent omnia regem ſuum, & in carnem Domini incurreret paterna lux, & à carne eius ſplendida veniret in nos, ac ſic demum veniret homo in incorruptibilitatem lumine paterno circundatus. Irenæus libro quarto cap. 37. Hic videre eſt cauſam deſcenſus Chriſti ad inferos, & fructum primogenituræ eius ex mortuis.*

* *Propheticum quoque* (προφητεῖον) *adeſt Abrahæ, id eſt prophetarum domicilium, & dignam habitationem vnaquæque gens percipit, etiam ante iudicium. Irenæus libro ſecundo, cap. 64. Cur non capiat* (ἐνδέχεται) *ſinum Abrahæ dici temporale aliquod animarum receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago ac candida quædam vtriuſque iudicij proſpiciatur. Tertullianus aduerſus Marcum, libro 4.*

A do, post communem scilicet illã resurrectionem omnium, condignis atque idoneis paratæ sunt, mansionum, sempiternorúmque hærediorum, ita vt par erat, eis donauit. Et quemadmodum nuda anima nudis apud inferos animabus, eo quo dictum est modo, Saluator vespertina parasceues diei hora præsens affuit, resurrectionémque quodámodo subindicauit: sic rursum tertia pòst die, quum profundum etiamnum vna sabbatorũ esset diluculum, ac sol quidem tum circa paradisum in Edem oriretur, altioráque & sublimiora montiũ iuga attingeret: circa nostrum autem horizõtem septima, vt sic dicam, aut etiam octaua obtineret hora nocturna, † cum vitæ principe, Deo simili, animato, & purè intellectuali corpore ex sepulcro prodiens, ita vt antea prænunciauerat, resurrexit.

Resurrectio Christi.

† μετὰ ζωαρχικοῦ αὐτοῦ καὶ θεοειδοῦς ἐμψύχου τε, καὶ νοεροῦ σώματος.

Mors Christi illustris.

CAPUT XXXII.

Atque equidẽ Deus ipse, idémque homo, non in angulo aut occulto quopiam loco, non etiam obscuro vel tempore vel modo, est B defunctus: sed in ligno sublimè sublatus, gentibus simul & Iudæis spectantibus, & quidem in loco atque die celebri & insigni festi Paschæ, † vitã finiit. Nec minus sepulcrum magnificum illi fuit: hominis quippe opulenti, & nouum, nupérque adeò in lapide excisum. Quale & funus, ipsaque sepultura fuit. Aloë siquidẽ & myrrha admodum cõmistæ, corpus mortuum sindone & linteis exceptum cõplectebantur: atque arctissimè cõtinentes vsque adeò constringebant, vt omnia ea corpus vnum esse existimarentur: quòd quouis glutine ea quæ diximus aromata, cuicunque iungãtur rei, arctius potentiúsque eam constringere possint. Et quẽadmodum mors & sepultura Christi irrefragabilem in conspicuo peractæ loco fidem sunt consequutæ: itidem sanè consequens erat, decebátque resurrectionem eius, ad fidem faciendam, certum quiddam absolutúmque habere, vt omnibus modis firmam indubitatámq; dignis & idoneis persuasionem credulitatémque astrueret. Itaq; qui C substantiam nostram, excepto peccato, susceperat, viuificas & salutares perpessiones in conspectu omniũ sustinuit, ita vt recẽsuimus. Cæterùm vitalẽ triduanámq; ex mortuis resurrectionẽ suã, nõ oĩbus prophanis simul & sacris eodem modo perspiciendam permisit: ꝙ nec æquum, nec sublimis, diuini, & iusti iudicij Dei esse creditum sit, impuris ingratísque oculis talia committere, & peruersitati cordis in periculum & experientiam rursum sanctum Israëlis tradere, vt in ancipiti dubiaque consistentes opinione, queẽadmodum etiã antea, & in cogitationibus variantibus non rectũ adhibentes iudicium, eum reprobarent atque repudiarent. Illis verò qui mentem rectam & corquàm maximè purum obtinerent, claram, & ab omni ancipiti dubitatione alienam resurrectionem suam exhibuit, fidéque certa comprobauit: primùm quidem à matre & reliquis conspectus mulierib⁹, deinde à delectis discipulis, aliàs aliis, ꝑ dies quadragĩta visus, ac verbis nouis atq; insolitis, simúlque signis & prodigiis naturã superantibus, omnem illis (quantum fieri potuit) soluens atque

† τὴν τελευτὴν ἐπαύσατο.

Sepultura item magnifica.

Certiũ resurrectionis eius indicium.

Quur resurrectio Saluatoris nõ perinde vt mors eius, aperta & manifesta fuerit omnibus.

εἰς πεῖραν.

Quibus post resurrectionẽ apparuerit.

adimẽs resurrectionis ambiguitatem. Nõ his au- D tem solis, sed aliis quoque miraculis sepulcrum consequutis, fidẽ resurrectionis suæ confirmauit. Quæ verò ea sint, agedum dicamus. Primùm, sigillum sepulcro impressum, quod intactum permansit: & custodia militaris illa, & genere alienigena, quæ in propinquo sigillũ id obseruabat. Præterea ingens ille lapis ad os sepulcri appositus, qui inde defluẽs, ac potius manu & robore angeli deuolutus, (quod sanè in his omnib⁹ opinionem omnẽ excellit) ne ipse quidem vel minimũ signum suũ corrupit. Traditum enim nobis est ab antiquis, Iudæos lapidẽ eum qui in salutiferũ illud sepulcrum pro operculo positus fuerat, ad summũ monumẽti labrũ, petrámque infernè illi se cõiungentẽ, ferramentis quibusdã fabrili lapicidarum arte perforasse, ferrúmque ingens à fabro ex propinquo acceptũ, per vtrũque foramen immisisse, & in circi siue annuli formã circumegisse: atque ita firmiter capitibus cõmissis, omni ex parte quasi vinculum circũduxisse, vt lapis, qualicũque modo, loco suo reuelli, aut saltem ratione aliqua moueri (nisi arte quapiã & vi adhibita, necessariò aut ferrũ con- E fringeretur, aut petra perrumperetur) nõ potuerit. Atque ad hunc modũ cum magna cura, atque etiã signo appresso, quum sepulcrum firmissimè cõmunissent, custodia insuper cõpetẽti adhibita, eos abiisse. Quapropter, quum nihil prorsus de signis illis motũ mutatúmve esset, & lapis † absq; fragore & sonitu inde defluxisset, (qui quidẽ magnus fuisse perhibetur) ita vt vnguenta afferẽtibus mulieribus, & discipulis ipsis accedẽtibus, locum is, vbi corpus depositum fuerat, magnitudine sua apertè indicarit: quis non euidentem hanc & irrefragabilem resurrectionis * probationem atque demonstrationem agnoscat? Et talia quidem sunt hæc resurrectionis Seruatoris indicia apertissima. Sindonis verò & linteorũ, ipsiúsque adeò, si placet, in capite sudarij, rursum qualia? Hæc etenim myrrhæ, & aloæ, & itẽ viuifico corpori illi cõpacta, & quasi vnũ corpus, vguẽtorum vi atq; efficacia, facta, haudquaq̃ corpus furtim auferri permisere, iuxta Iudæorũ insanã clementiã. Quomodo enim corpus ipsum nudantes, hęc fures sic detraxissent? quũ sepulcralia lintea intacta, & decẽter, perinde atq; ei circundata fuerant, F suo quęq; loco reperta sint? Et sudarium nõ temerè, sed in vno capitis scilicet loco, ritè circumuolutũ iacuerit? Certum itaq; est, ac persuasum omnibus, qui intelligere cognitionémque assequi & rectè sapere volunt, Dominũ non solùm die tertio cũ corpore surrexisse, sed etiã cum corpore tenui ac leui: nec amplius mortali & corruptibili & crasso, vt antea, sed prorsus incorruptibili & immortali, atq; (vt semel dicam) spirituali magis & diuiniore, quódq; * simul Deus esset, (nam sic dicere ausim) captũ sensus oĩs excellẽte, vestitúq; & alimẽto, quo nõ indigeret, superiore, ita vt & clausas fores naturaliter pertransiret: quanuis mirifica ✶ ratione summissionis atq; cõformationis, eis quos sibi in arctiorẽ cõsuetudinẽ acciuerat, cõspect⁹ sit, & latus fissurásq; clauorũ cõtrectari si-

Signa euidẽtissima Christi resurrectionis.

† ἀψοφητί.

* ἐπίδειξιν.

Corpus Christi post resurrectionem diuinum.

* ὁ μοθεὶς.

✶ συγκαταβάσεως λόγοις.

Vt resurrectio crederetur, talem se exhibuit. Chrysosti.

Ex dispẽsatione non indebita corporis sui gloria sed in prima figura cernebatur. Cypr.

Sed neq; eãdem gloriam quam antea ostẽdit Apostolis, illicò ostendit. Sed quod videre cõsueuerant, hoc viderũt: & dilata est claritatis plenitudo, quæ in se erat perfecta. Id

* *Perfectus Christus est, non propter deitatẽ modò, qua nihil perfectius, sed etiã propter carnem assumptã, quæ deitate vncta, & idem quod vnctio facta est, adeóq; condeus (ὁμόθεος) facta. Greg. Theolo.*

A nerit, cibúmq; cæperit, ac pisces & mel gustauerit, non ille quidem quòd esuriret, sed vt fidem resurrectionis nouæ faceret, & phantasmatis opinionẽ aboleret, ineffabili quodam modo præter naturã alimento à diuinitatis igne consumpto.

CAPVT XXXIII.

a Sanctorũ mulierũ de resurrectione testimonia.

NEque verò minus ad veram certámq; resurrectionẽ confirmandam faciunt, mulierum vnguenta ferẽtium testimonia. Nam & hæc fidem apud Deum merẽtur. In Christo nanque Iesu neq; masculus, neq; fœmina, neque seruus, neq; liber: sed vnus, in dignis atq; idoneis, atq; adeo in omnib. Dominus: vna fides, vnus sanctus spiritus, qui efficit atque operatur pro arbitrio & voluntate sua, omnia. Itaque queadmodum recti integríque homines, per quos & mundus vniuersus euangelica sagena captus est: & secundũ hos alij, secundas in fide veritatísque cognitione ferẽtes, qui præ cæte-
B ris propter fidẽ egregiam susciperentur digni visi sunt: sic & mulieres plurimæ credẽtes, & necessaria ei ministrãtes, à Christo sunt admissæ. In quibus omnib. [b] celeberrima est Maria Magdalis orta, quæ quidẽ antea septem spiritibus afflata atq; detenta, eisq; ab Iesu liberata, de cætero cõuersandum viuendúmque sibi cum curatore suo putauerat. Quapropter cum genitrice Dei, & Salome, & alia Maria sponsi Iosephi filia, ex Cleophæ fratris eius, qui sine liberis procreatis decesserat, cõiuge procreata, atq; cum aliis familiarem cõsuetudinẽ habens, obsequi & ministrare Christo & discipulis eius non intermiserat [c]. Magdalenã porrò istã Chananeæ illius filiam esse quidam prodiderunt Cum eis autẽ, quas diximus, alia rursum Maria erat, Iudæ Ioseph filij, vnius ex duodecim † coniunx: quam etiã minoris Iacobi & Iosæ matrem nõnulli memorant, Item Ioanna filiorũ Zebedęi, Iacobi & Ioãnis mater [e]. Has q̃ matri Iesu, nec minus ipsimet Seruatori omnib. officiis præstãdis fideles essent, aliæ plures ex Galilæa sequebãtur, ad vestimentorũ vsum reliquúmque ministeriũ per-
C cõmodę. Hæ igitur desiderio magistri flagrantes, metu autẽ persequutorum sese cohibẽtes, in sabbato quietæ esse, vt decebat, cogebãtur. [f] Vespere autẽ sabbatorũ, hoc est, post sabbata omnia, (consueuere autẽ Iudæi ipsos dies septẽ sabbata vocare) post totius videlicet hebdomadis peractũ circuitum, & post mediæ noctis horas vnius sabbatorum, ipsa nimirũ illucescente Dominica: Maria Magdalena, & alia Maria (Dei verò genitricẽ hãc esse, sacri nobis prodidere libri) vt reliquis feruidiores, vehementioréisq; affectæ dolore, vnguẽta quædã ritè præparata habentes adueniebãt, de Iudæorum cõsuetudine Iesum vncturæ, atq; ex matutino tempore cõploraturæ, lachrymísque adeò animorũ mœrorem exatiaturæ. Ecce aũt lapidem cõspiciunt longè à foribus deuolutũ [g], angelúmque ei insidentẽ, lucis fulgore oculos perstringentem: bonóq; animo eas esse, atq; euestigiò redeuntes, mystis discipulísque cũ læticia resurrectionẽ renunciare mihi iubentẽ [h]. Reuertẽtibus itaque illis obuius fit Christus, saluere eos iubens: Petróque & discipulis dicere, vt primo quoque tempore in Galilæam, desideratũ ipsum visuri, irent. At-

Hæc ex hagiographis decerpta.

b Nomenclatura earũ. Maria Magdalena.

c Ea Chananææ illius filia habita est.

† Maria Iudæ Apostoli coniunx. Malim legere, mater. Sed enim & Iudas Iacobi, ac proinde & Domini frater, infrà lib. 3. ca. 10. nepotes ex filio: itaq; & cõiugem, ex qua illum susceperit, habuisse scribitur. Verũ eã coniugem, si Maria nominata fuit, aliã à matre Iacobi & Iosæ, &c. fuisse necesse est.

e Discrepãt ista à cap. 3. lib. sequen.

f Vespere autẽ Sabbati, &c. quõ accipiẽdum.

Duæ Mariæ Christũ vncturæ ad monumentum eunt.

g Hæ angelum ibi cõspiciunt.

h Eisdẽ apparet Christus.

D que illę quidem stupore multo perculsæ, ita abiere. Prima hæc post resurrectionem duabus Mariis apparitio atque exhibitio facta, quàm Matthæus & Marcus deprædicant. Illæ igitur, vt dicere cœpi, abiere, timore à seipsis dissidẽtes, neque quidquam eorũ quæ vidissent [i]. Magdalena certè quidem, sicuti Ioannes scribit, desiderio tabescẽs, ad monumẽtum rediit, iterúmque lapidẽ sublatum videns (somnũ enim seu visionem sibi vidisse visa fuerat) confestim cucurrit, Petro & Ioanni, qui reliquis acriores calidioréisq; erãt Apostolis, sublatum quidem è monumento esse Iesum, se autẽ vbi locorum esset ignorare, annunciatura. Illi porrò soliciti atque anxij cõfestim ad sepulcrum accurrere, atque intus ritè locóque suo sepulcralia lintea cõposita cernere, & verborũ quæ is qui resurrexerat proloquutus fuerat, meminisse, resurrectioníque fidem habere, cæterùm propter metum rursum seipsos cohibere: Maria autẽ stans ad monumentũ flere, & dubitans ambigere, vbínam corpus esset. Tum ibi humana specie angeli duo, alter quidẽ ad capitis locum, alter autem inferiore parte, sedẽtes, quænam luctus fletúsq; eius causa esset eam rogant. Quibus illa respondet: nõ ad- E
esse eo loco Dominũ, séque vbínam positus esset nescire. His dictis, à tergo ei præsto adest Seruator. Angeli autem eo viso, ilicò consurgunt. Illa porrò angelorũ assurgẽtium statu exterrita, cõuertitur, Iesúmque astantem videt. cæterùm hortulanum eum esse existimãs, (in horto enim monumentum erat) ad interrogationẽ eius modicæ fidei profert vocem: Si tu, inquiẽs, illum inde sublatum quópiam deportasti, dic sodes vbi locorum sit, & ego illum tollã. Sed enim Dominus amentiam incredulitatémq; eius vna appellatione corrigit & emẽdat. Ibi illa statim cõsuetam dulcémque agnoscens vocem ex læticiæ abundantia, magistrum eum vocat, & mysterio fidem adhibens, vitales pedes subitò contingere parat. Eámque ille quòd tam crassa etiamnum mente esset, ne se tangeret, donec ad Patrem reuerteretur, inhibet. Tum enim eos, qui spiritu adhærere adiungíque ei possent, potestate ea frui debere, dixit. Itaq; Magdalena ter ad sepulcrũ venit, & bis Christum vi- F
dit: primũ, cum ipsa Dei genitrice, vt diuus cõmemorat Matthæus; secundò autẽ & tertiò, sola, vt quidẽ diuinus scribit Ioãnes. Iam verò & quartò aduenit. erant autẽ cum ipsa, Maria Iacobi, Ioãna, Salomæ, & aliæ plures quæ à Galileą venerãt sole recẽs admodũ orto. Quibus, iuxta diuum Lucã, coruscantibus stolis præstãtes humana specie angeli dicunt, Viuentẽ nihil habere cũ mortuis per curiositatem negocij. Resurrexisse enim, & non adesse eum in monumento, testificantur: verbáque eius in memoriam reuocare, atque discipulis abeuntes eadem indicare iubent. Ita demum illæ cũ feruidissima Magdalena reuersę, vndecim illis, prætereáque aliis omnibus, quæ viderant, renunciant. At illi mulierculatũ verba pro nugis habentes, animum ad credendum inducere non potuerunt. Et iam fama viribus magis magísq; sumptis, passim vnà cũ die Iesum ex mortuis resurrexisse, increbrescebat; quũ Pontifices, & qui in Concilio alicuius essent nominis & existimationis, consilium texunt: & argento dato milites corrũpunt, vt persuadere omnibus conarentur, quũ ipsi som-

i Maria Magdalena denuò ad sepulcrũ currit

Petrus item & Ioannes.

Mariæ Magdalenæ angeli duo apparent.

Apparet & ipse Dominus.

Quoties Maria Magdalena ad sepulcrũ Christi venerit.

Mulieres discipulis resurrectionem Christi renũtiant.

Milites sepulchri custodes pecunia corrupti, corpus Christi furto sublatũ esse mentiuntur.

A no profundiore consopiti essent, discipulos corpus defuncti magistri rapuisse. quod ad hunc vsq; diem, apud eos Euangelista falsò iactari dicit.

CAPVT XXXIIII.

De apparitione Christi post resurrectionẽ, & miraculis eiusdem.

DEinceps, quoties discipulis apparuerit, quibúsque signis & miraculis, eis perculsis cognitus sit, ne ipsis quidẽ, qui suis ipsorum oculis ea spectarunt, in publica monumẽta referri oportere visum est, sublimi Deúmque decente terrore simul & admiratione, facilis compendiariæque orationis occasionem illis præbente: quippe quibus illud studio fuerit, vt ea tantum exponerẽt, quæ ad fidem non satis idoneis parúmque credulis hominibus faciendam sufficerent, plurima autem securitate silentij committerẽt. Diebus enim, diuinus inquit Lucas, quadraginta ex interuallis se illis exhibens, & quidem nõ sine miraculis & prodigiis, quæ regni Dei essent, læto recensuit nuncio. Primum itaque, sicuti antea dictum est, mulieribus, B vtpote fide feruentioribus ac desiderio cordis magis flagrantibus, conspectus est. Deinde Simoni Petro, & ipsi singularem ardorem erga magistrum obtinenti, in primísque linguæ lubrico lapso, atque maiorem in modum supra alios rerũ suarum satagenti. Ac eadem ipsa, tertia quidem illa, sed prima resurrectionis die, à Luca & Cleopa, iter carpẽtibus, quum vespere ad cœnam cum eis consedisset, per panis nimirum fractionẽ, cognitus est: qui, quum è cõspectu eorũ euanuisset, ipsi cœna relicta, nulláq; mora interposita, eo ipso tempore cum festinatione Hierosolyma reuersi sunt: atque in cœnaculum, vbi & cœna peracta fuerat, & tum discipuli metu percussorum cõfertim conuenerant, quàm primùm ascenderunt. Ibi eis apparitio Christi Simoni Petro exhibita, aliáque de ipsa Magdalena, de lapide, & de angelis, præstãtissimis vestimentis coruscantibus, magna cum voluptate renunciata sunt. Et ipsi vicissim, quod illis in itinere euenisset, & vt eum panem frangentem cognouissent, commemorarunt. Sed C enim non exigua quoq; tum ibi excitata est turba ab eis, qui inter se ancipites adhuc erant. Cæterùm illis ita ambigentibus, propter earum rerum quæ dicebantur nouitatem, circa eius ipsius diei serum, vespera increbrescente, quum fores firmiter clausæ manerent, (metuebant enim, ne quis clàm ingrederetur) derepentè in ipsorum addubitantium medio consistens Dominus, serenã tranquillitatem animis eorum immittit: ac turba sedata, pacem eis more suo apprecatur, manus quoq; & pedes præterea & diuinum latus contrectandum permittens, fluctuantem eorum de resurrectione opinionem dissoluit, & plenam illis certámque facit fidem, vt firmiter cõstantérque crederent, se eum ipsum, qui clauis nuper admodum transfixus fuerat, non spiritum esse. Quomodo enim spiritus carne & ossibus vteretur? sicuti illi illum habere viderent. aut quomodo attactum admitteret, qui prorsus incontrectabilis esset? Itaque ego, inquit, sum, nõ prorsus omníque ex parte mutatus. Atq; equidem primus nunc primitias Paracleti vobis in faciem spirans, Accipite, dico, Spiritum sanctum, per quem potestatem etiã D tribuo soluendi ligandíque quicunque peccauerint homines. Conuenit autem vos scire, id quod sæpenumero vobis à me est dictũ, sic omnia oportuisse fieri: Christúmque ex præscripto literæ pati, & ad gloriam suam reuerti. Vt autem non oculis modò ipsis, auditúque & tactu, verùm etiam gustatu fidei confirmationem habeatis, ꝙ scilicet nõ spectrum, sed ego ipse sim, qui in ligno quidem mortuus, & in sepulchro clausus fuerim, inde autem diuina vi & potentia euaserim: si quid vobis in promptu est cibi, proferatur. Atque illi partem piscis assi, & mel fauo suo mixtum, ei appõnunt. Itaque in conspectu omnium, manibus, quæ proposita erant, carpens, edit: & præterea potum degustat, ex mortuis corporis resurrectionem cõfirmans. Et talem quidem Seruatoris apparitionem & exhibitionẽ apud discipulos, diui Lucas & Ioãnes optimè in Euangeliis suis promulgarunt. Ea autem quæ porrò sequuntur, tonitrus filius intonuit. Thomas nãq;, cui & Didymi cognomẽ erat, vespertino spectaculo Christi nõ aderat. Quapropter quum reliqui discipuli cum gaudio aduenienti E ei apparitionẽ annunciarent, molestè eum sermonem ferebat: atq; iniuria se affici putans, animo propter fluctuantẽ opinionis ambiguitatẽ in partes varias diuidebatur: nõ modò vt annunciantibus non crederet, verùm etiã illum resurrexisse negaret. Quî enim id, homo quum esset, faceret? Quin & obnixè cõtra asseuerantes contendebat, se non crediturũ, nisi manibus ipse suis clauorum fissuras attingens, manúmq; intra latus immittẽs, rem ipsam per cõtrectationẽ certò deprehenderet. Postq̃ autem deinceps octaua aduenit dies, foribus modo suo ritè occlusis, sectatoribus Christi omnibus simul ibi metu congregatis, (aderat autem cũ eis & Thomas) rursum Iesus sine strepitu omni adest, tacitéq; spirituali, & vt vno verbo dicã, diuino corpore illo, nullo obstante impedimẽto, in medio eorum astans, cõsuetam sibi vocẽ profert. Deinde & Thomæ dubiã ambiguitatem adimens, & per illum apud alios omnes certa firmáq; iaciens resurrectionis fundamẽta, manus simul & pedes ipsúmque latus ostentat, accuratéque & diligenter pertractare iubet clauorum vestigia, & quæ satis alta erat, lateris fissurã. Itaq; in F tantũ illius fides ea cõtrectatione est cõfirmata, vt voce magna & Dominũ & Deũ ipsum ꝓfiteretur.

Apparuit mulieribus. Petro.

Lucæ & Cleopæ.

Nõ Lucam hunc, sed Nathanaelẽ fuisse, arbitratur Epiphanius.

Ipsis vndecim discipulis.

Eisdem spiritum sanctũ afflat. Potestas ligandi & soluendi.

Christus in cõspectu discipulorum suorũ edit.

Thomas Didymus incredulus.

Denuò Christus Apostolis cõgregatis apparuit.

Thomæ sese cõtrectandum præbuit.

CAPVT XXXV.

Apparuit item discipulis, quibusdã piscantibus.

POstea rursum Petro, Thomæ, & Nathanaeli, Zebedæi liberis, & duobus præterea aliis, in Tiberiadis mari capiẽdis piscibus occupatis, cernitur. Nox verò tota illis abierat, quum admodũ laborassent, nihil autem prorsus eius quod sperassent consequuti essent. Cæterùm vnà cum diluculo Iesu appetente, & vetriculum ad dextram immittere laxaréque iubente, tanta vis piscium extrahitur, vt sagenam pertrahere non possent. Piscium igitur immensa opinionémque excedente captura, quisnã esset, qui in littore astabat, cognoscitur. Et Petrus continuò natat. (circiter enim ducentos cubitos à terra aberant). Ardenti namque de-

Plurimorũ & maximorum piscium captura per miraculum.

A ſiderio concitus ille, quum linteolo quod ei tum ſubitò tempus ſuppeditauerat, lumbos circumcirca cinxiſſet, vndis innatans, ſuauiſsiméque ſubinde aquam ſpiritu attrahens atq; remittēs, ad Chriſtum contēdit. Reliqui verò † naui piſcatoria remigantes, ad littus appellunt. E naui itaq; digreſsi, deſideratum illum ſuauiter ſalutant, & amplectūtur. Et ecce, in ſolo prunas & piſcem cū pane poſitum cernunt, ſanctorum ſcilicet angelorum, vt puto, manibus ientaculum præparatū. Iubentur prętere a & ex recens captis piſcibus aliquid afferre ad epulas. At illi conſcenſo nauigio, rete pertrahunt piſcibus confertum, & numero & magnitudine præſtantibus. ad cētum enim quinquaginta & tres erant. Mirandū autē erat, quum tot & tanti illi eſſent, verriculū ruptum prorſus nō eſſe: adeò vt eo ipſo prodigio, certò illis Dominū eum eſſe, conſtaret. Quapropter magna inter ſe affecti ſunt voluptate atque lætitia: & ille cum eis ex eo quod propoſitum fuerat, communicauit cibum. Enimuerò, quum admirādum illud ✱ ientaculum finē B ſuū haberet, nō ſemel, ſed iterū ac tertiò Dominus Simonem interrogauit, an ſe plus aliis diligeret? non ille quidem reſcire hoc volēs, (quomodo enim id ei opus eſſet, qui manifeſta compertáque etiam quæ nondū facta eſſent, haberet? ſed vt per triplicem expreſſam profeſsionē triplici mederetur negationi. Vt autem ille celerrimè amorē eſt profeſſus, hactenus audiuit ſe ✱ legitimū verūq; officium præſtiturum eſſe, quatenus re ipſa & opere rationales oues paſceret. Id verò tum demū fore, ſi animam quoque, ſicuti ipſe, pro illis ponere vellet. futurum enim, vt ipſe ouibus præfectus, itidem per crucem Deum glorificaret. Id namque innuit verbum illud, iuniorem ipſum quidē, quocumque voluiſſet, iuiſſe: ſenem autem alij manus ad vinciēdum præbiturum, viamque ad mortem ferentem, quam natura, vitam quàm longiſsimè producere cupiens, abhorreret, iturum. Intellexit ille quæ dicta fuerant, & diſcipulum eum † qui ſuper pectus Domini recubuerat, ponè ſequentem vidit. Itaque & de fine obitúq; eius quæſiuit. Ceterùm Dominus, eo quòd temerè & fruſtra arcana C inſcrutabilis iudicij Dei inquirere & inueſtigare vellet, acrius obiurgato: Si eum, inquit, volo in præſenti vita cum corpore manere, donec veniā, (caſum Hieroſolymorum, aut ſecundum aduentum ſuum ſcilicet innuens) quid id ad te? Tu, quēadmodum tibi conſtitutum eſt, itidem vt ego, ad crucis mortē te para. De Ioanne verò, aut aliquo aliorum, non tibi, ſed mihi curæ erit. Atq; inde fama increbuit, diſcipulū illū mortem nō viſurum. Quam quidē multorū opinionē tanquā importunā, minusq; verā ipſe corrigēs, Nō dixit ei, inquit, Ieſus, quòd moriturus nō ſit: moriturus eſt enim eo, quo Dei genitrix, modo: confeſtim verò reuiuiſcet ac reſurget, incorruptibili ſcilicet corpore alterum magiſtri expectaturus aduentum.

† ἀκατίῳ. Cibus diuinitùs præparatus.

✱ τὸ ἄριστον. Chriſtus de amore erga ſe Petri certior fieri vult. Quid ſibi velit triplex interrogatio ✱ τὸ γνήσιον

Mors ſua Petro prædicta

† ἐπιστήθιον. Petrus de Ioānis quoque obitu curioſè inquirit.

Ioannis apoſtoli, et Mariæ Deigenitricis deceſſus.

Poſtremum ſe diſcipulis Chriſtus exhibuit.

CAPVT XXXVI.

DEinde iuxta ſublimem Matthæum ab eis conſpicitur in Galilææ mōte, & ibi à patre poteſtatē ſummā cœli & terræ ſibi, iuxta [a] humanitatē ſcilicet traditā eſſe confirmat: eoſque cohortatus, proficiſci ad gentes omnes iubet, arcanis ſacris initiaturos: baptizaturóſque in nomen patris & filij & ſpiritus ſancti, credentes, præceptáque ſeruaturos omnia: ſe quoque futurum cum eis per dies omnes, ad conſummationē vſque ſeculi præſentis, pollicetur. Poſtea per Bethaniā eos in montē olearū ducit, & promiſsionē ſpiritus promittit, in Hieruſalem videlicet ſedentibus, expectantibúſque, donec cœlitùs diuinorū omnis † generis armorum ſpirituali apparatu inſtruerentur. Et quū præcipua mandata & munera functionis Apoſtolicę concionās expoſuiſſet, benedictionémque eis, pro eo atque decebat, largitus eſſet, ſpectantibus eis, lucidiſsima nube circundatus, [b] in cœlos ✱ ſublatus eſt: & cum ea, † quā receperat, acceſsione Deificata, reuerſus ad dextrā patris conſedit. Ne autē ea res mœrorem eis crearet, (quòd non iniquum eſſet eos magiſtro orbatos, immenſo corripi dolore) & hoc ipſum paſtori bono curę fuit. Angelos enim duos demiſit, qui reditum eius in cœlos indicarent, admirandáque & ineffabili eos implerent lætitia, ſic illum cum illuſtri magnificentia rediturum annunciantes. E Itaque adoratione peracta, libentes domum redeunt, & in cœnaculo illo Paracleti expectāt aduentum. Precatio autem eorum erat exercitium, vt diuus Lucas teſtatur. Catalogo namque vndecim diſcipulorū recenſito, deinceps addit: Et omnes iſti vnanimes conſtāter orationi & precationi incumbebant, vnà cum mulieribus, & ipſa Maria matre Ieſu, cúmque ipſius fratribus, tantiſper dum paracletum decimo ab aſcenſione, quinquageſimo autem à triduana reſurrectione die, ſubſtantialiter deſcendentem acciperent.

a Et exinanitionis formā

† τὴν ἄνω πανοπλίαν. b Aſcenſio Chriſti in cœlum. † οἷς μὴ καθελθὼν συναναχεῖται. Theolog. ✱ Vt corpus non iam in terrenis, ſed in cœleſtibus, & in patris dextera collocaret. Rufinus. Hæc euangelici ſacramenti & humanæ ſpei veritas eſt, humanā naturam corruptibilémque carnem, per huius gloriæ demutationem in æternam eſſe transformatam ſubſtantiam. Hilar. pſal. 143 Vnigenitus filius ſi quæritur, in ſinu Patris Euāgelico ſpiritu reperitur. Ambro. de incarn. Do. ſacra. ca. 15. Reuera ma-

gnum & admirabile & ſtupore plenum eſt, carnem noſtram ſurſum ſedere, & adorari ab angelis & archangelis & Cherubin & Seraphin. hoc ſæpe in mente mecum verſans, exceſſum patior, & maiora de genere humano imaginor. Maiora quippe video & clara exordia, multum Deo ſatagente pro natura noſtra. Chryſoſtomus Hebr. 2.

CAPVT XXXVII.

F VErùm enimuerò, fortaſſe quiſpiam eorum qui diſcendi ſtudio nullum refugiūt laborem, & eiuſmodi rebus inquirendis delectātur, dixerit, quam ob cauſam tertio quidem die Domini reſurrectio, reditus autē in cœlum quadrageſimo peracta ſit: decimo porrò deinde, à ſancta autem reſurrectione quinquageſimo, Spiritus diuinus, ita vt promiſſus fuerat, miſſus in Apoſtolos deſcenderit. Arbitror enim nihil temerè & caſu aliquo, ſine ſingulari quapiam conſideratione, à Seruatore verbo, cum ratione & ordine decēti, vt par eſt, exequenti omnia, factum eſſe: niſi quòd propter cognitionis incomprehenſibilis difficultatē, humanæ mentis ea ſuperant captum.[b] Mihi quidem nonnihil ſuper intelligentiā ipſam & noticiā audenti, Vniuerſitatis huius Dominus reſurrectionem ſuam propterea in diem tertium contuliſſe videtur: quum tres præcipui ordines, ſiue ætates hominū vitæ, ex quo patria noſtra eiecti ſumus,

Vt quidem coniectura colligere licet, poſt dies duos Hieroſolyma ſunt reuerſi ī Sabbato. Huius enim gratia & Sabbati habebant viam, vt diuus Lucas dixit. Eſt autē Sabbati iter, paſſus bis mille, quantum videlicet caſtra à tabernaculo teſtimonij aberant: quēadmodum diuinus conſtituit Moſes. Sancta porrò & diuina aſcenſio die quin-

to eſt facta. Niceph. b Θεωρία & contemplatio, quánam ratione tertio à morte die Chriſtus reſurrexerit.

A numerentur, eorum nimirum qui ante legem datam, deinde qui sub lege ipsa, postremò qui post eos extitêre (qui etiam vitæ, quæ per gratiam est, participes sunt) quòd is qui pro salute omnium mortem obeundam susceperat, restituere triduanam mundo [c] vastitatem & direptionem debuerit, vnicuique parti earum ætatum quasi signo impresso, libertate à corruptione & pernicie, accommodata conuenientíque proportione descensus ad inferos, seu potius corporalis in sepulchro mansionis mortificationisque suæ, confirmans. Quod si cui placeat, generis humani [d] in principia elemẽtáque sua resolutionem, eiusdémque [e] restitutionem, ad causam Dominicæ resurrectionis referre: & propterea quòd ea à perfectrice rerum cunctarum Trinitate effecta sit, tribus, à Domino omnium, diebus mortem esse abolitam, affirmare: ab eo quoque nostra non dissentiet contemplatrix consideratio. [f] Lazarus siquidem, mundanæ corruptionis elementarisque resolutionis & regenerationis typus & exemplar, in fatalem ac morti etiãnum obnoxium restituitur ordinem, quem in ele- B mentaribus eodem numero principiis ipse Christus constituerat. [g] Quadragesimo autem die ad cœlos paternúmque reuertitur thronum Dominus: quòd & lex, rerum futurarum exemplar & figura, iis qui ex corruptione progeniti essent, per hunc numerum, quasi sacrum ductorem, aditum & ingressum ad sacra adyta permittit. Eam scilicet ob causam etiam nunc * primogenitus ex mortuis factus Christus, immortalitatémque creaturę suæ per restitutionem asserens, ad supercœleste nullaque manu factum, nec non † omnium sacrorum sacratissimum ipsius sanctum sanctorũ splendidè ac magnificè contendens recipitur.

c ἀνάστασιν.

d ἀναστοιχείωσιν.

e ἀνάστασιν.

f Quatriduana Lazari mors quid designet.

g Quo mysterio quadragesimo à resurrectione die Christus cœlos ascenderit.

** Primogenitus mortuorum & princeps vitæ Dei. Nam Deus transiuit in hominem, vt homo transeat in Deũ. Iren. lib. 4. cap. 59.*

† πάντων ἱερῶν ἱερότερον αὐτοῦ ἅγιον τῶν ἁγίων.

CAPVT XXXVIII.

Consideratio pia, quur quinquagesimo à resurrectione die, Spiritũ sanctum Christus Apostolis miserit.

† ἐπιδημίᾳ.

** δημιουργίᾳ.*

C Æterùm quinquagesimam diẽ reperio, non solum quòd ipsa sacra, è radice sacra ortum ducat, ex illa nimirum die, sua ipsius circulari in se ipsam reuolutione emergens, qua die, ab omnibus quæcunque voluisset operibus, seu † in peregrinatione sua, seu in mundi * constitutione effectis, creator ipse cõquieuit: verumetiam, quòd typum & imaginem impleuit perpetuæ illius omnísque vesperæ expertis remissionis diei. Quapropter etiam eis qui iuxta veterem literam viuebant, tanquam per vmbram exhibita, libertatem rerum omnium concedebat, circulari annorum cursu in numero isto consistente: eisque rebus, quæ tum agebantur, indicantibus, post septimanum hunc fatis ac seruituti obnoxiæ vitæ nostræ circuitum, aduenturam esse diem illam, qua in antiquum nos statum recipi, pristinámque & cœlestem libertatẽ restitui oporteret. Quum itaque & nunc Spiritus sancti aduentus ita comparatus sit, vt nouum nobis vitæ modum præscriberet, & ad illam ipsam diem, ex obscura & caliginosa præsentis vitæ nocte, nos excitaret: ideo in hac ipsa aduenit ille die. Decima autem ea est post ascẽsionem dies, quòd, sicuti septenaria in seipsam per circuitum reuersa, quinquagesimam remissionis diem profert: itidẽ & tertia in seipsam reuoluta, hanc ipsam nobis sacram substantialis Spiritus aduentus diem creat. D Erat quippe hoc sic consequens & consentaneũ, non tantùm † propter diuinam rerum omnium principis trinitatem, verumetiam quòd ingẽs hoc resuscitationis & restitutionis mũdi opus * quod tertium in trinitate est Verbum: arcana admodũ, vt paulò antè memorauimus, ratione peregit. Dictum præterea à nónnullis est, decima ab ascẽsione die Spiritum, alium quippe paracletum, propterea venisse, quòd reuertente cum Deificata humanitatis accessione Deo Verbo, ex nouenaria principum angelorum classe, ordo quilibet seorsim accedens, accessioni ei Deificatæ vnà cum Diuino Verbo, debitam sacrarit atque præstiterit * adorationem: quippe quæ res reconciliationem [c] generis nostri, sapientissimè optiméque administrarit: & postea iuxta promissionem, diuinũ missum esse Paracletum. Ad hunc quidem modum nobis hæc dicere in mentem venit. nihil enim temere, aut citra singularem insignis considerationis contemplationem, Verbum fecit atque impleuit. Si quid verò est alterius arcani mysterij, abditarũ secretarúmque rerum Iesu amplitudine dignum, id E illi viderint, quibus profundam altitudinem rerũ ineffabilium diuinitúsque peractarum, acrioribus contemplationis oculis perspicere est concessum.

† διὰ τὴν τῆς θεαρχίας τριάδα.

** τριτταῖος λόγος.*

c restitutionis generis humani.

Quid ita decimo ab ascẽsione die Spiritus sanct⁹ aduenerit.

* ὡς ὁμοθέῳ τῷ προσλήμματι γεγενημένῳ, σὺν ἅμα τῷ θείῳ λόγῳ προσκύνησιν ἀφωσίω. *Descripta sunt hæc ex veteribus Græcis theologis. Quid verò ad ea dicent nostræ ætatis theologi, qui carnem Christi glorificatam, &c. in ordinem creaturarum redigunt, & adorationem eius in dubium vocant? Agunt in cœlestibus paschalia gaudia ipsi angelici spiritus, & resurgentis Domini gloriam admirantur: lætantur & delectantur in eo, quòd forma serui reuersa sit in formam Dei, & exinanitio humilitatis ad depositæ altitudinis redierit maiestatem. Cypr. Sermon. paschal. Inde Theologus, Pascha Domini dicit esse* τιμὴν τῆς τριάδος: *hoc est, honorem siue decus Trinitatis.*

CAPVT XXXIX.

Luculentissimum Iosephi historici de Saluatore nostro testimonium.

Atque equidẽ quæ de Christo, in sacrorũ Euangeliorum librum relata sunt, vt ea quã breuissimè exponi potuerũt, ad hũc sese habẽt modum. Reliquũ nunc esse puto, Iosephum quoq; veritatis aman- F tem apud Hebræos historicum, in medium producere, & quæ is in decimooctauo Antiquitatum libro de Seruatore nostro Iesu Christo scripta reliquerit, primo huic historiarum libro, tanquam coronidem apponere. Quum enim de præcursore Ioanne, ea quæ paulo antè recensuimus, exposuisset, deinde de Christo verbis hisce ita scribit: „Extitit eo tempore Iesus, vir sapiens, siquidem virum eum dicere fas est. Erat enim operum, opinionem fidémque omnem excedẽtium, effector: & hominum eorum qui libenter veritatem complecterentur, magister. Multos enim simul & ex Iudæis, & ex Græcorum superstitione, in disciplinam suam asciuit. Christus is fuit. Et quum eum principum apud nos virorum delatione, Pilatus crucis supplicio affecisset, non tamen, qui ante eũ erant complexi, consectari supersederunt. Apparuit quippe, illis tertio pòst die superstes ac rediuiuus. Quandoquidem diuini prophetæ & hoc & alia, de eo admiranda, vaticinati fuerãt. Et ad hodiernum vsque diem, quæ ab eo est cognominata

A

CAPVT XL.

Porrò effigies formæ Domini nostri Iesu Christi, sicuti à veteribus accepimus, talis propemodum, quatenus eam crassius verbis cõprehendere licet, fuit. Egregio is viuidóque vultu fuit. Corporis statura ad palmos prorsus septem. Cæsariem habuit subflauam, ac non admodum densam, leniter quodammodo ad crispos declinantem: supercilia †† nigra, non perinde inflexa. Ex oculis subflauescentibus mirifica prominebat gratia. †Acres ij erãt, &*nasus longior. Barbæ capillus flauus, nec admodum demissus. Capitis porrò capillos tulit prolixiores. Nouacula enim in caput eius non ascendit, neque manus aliqua hominis, prçterquàm matris, in tenera duntaxat ætate eius. Collum fuit sensim decliue, ita vt non arduo & extento nimium corporis statu esset. Porrò tritici†referens colorem, non rotũdam aut acutam habuit faciem, sed qualis matris eius erat, paulùm deorsum versum vergentem, ac modicè rubicundam: grauitatem B atque prudentiam cum lenitate coniunctam, placabilitatémque iracundiæ expertem, prę se ferentem. Persimilis denique per omnia fuit diuinæ & immaculatæ suæ genitrici. Ac hæc quidem hactenus. Complectitur autẽ primis hic historiarũ Liber, annos triginta tres: initio sumpto à quadragesimo secũdo Augusti Cęsaris iã senescentis Imperij anno, quo Dominus noster Iesus Christus cum carne, ex sancta processit virgine: fine autem in decimum octauum Tiberij Cæsaris imperantis annum desinente. Qui quidem à mundo con- * dito. Quinquies millesimus quingentesimus trigesimus octauus, à natiuitate autem Domini trigesimus tertius fuit.

Effigies & statura Christi.

† εὐόφθαλμος.
* ἐπίῤῥιν.

σιτόχροος.
De colore tritici maturescentis hoc intelligendũ qui cum modica fuscedine rubescit.

Primi huius libri anni.

Neoterici Chronologi admodum, à veteribus discrepant. Quorum quidam hũc annum mundi conditi censent esse 3995. Theodorus Biblia̋der ponit 4011.

†† *Gen. 49. de Iuda dicitur*, χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπ' οἴνου. *Fului oculi eius à vino. Fuerunt & Domino Christo oculi* χαροποὶ, *id est, fului, splendescentes, nigroris habentes aliquid. Theodorus Gaza fuluos vertit in Aristotele, qui leonem oculos habere scripsit* χαροπούς. * *Hic mihi ingenuè fatendum est, cùm ingentem esse viderem inter veteres & nouos Chronologos & temporum obseruatores dissonantiam, annis à condito mundo notandis, me in Nicephori nostri prioris editionis libris vbique mille annos detraxisse, vt notatio eius & computatio propius ad recentiorum quas è sacris Bibliis acceperunt rationes, accederet. Sed in posteriore ista & accuratiore editione, millenos eos annos vbique restitui, ita vt in Græco exemplari positos reperi. Feci id ea potissimùm adductus ratione, quòd & Lactantium & Augustinum viderem scripsisse, ætate eorum sextum mundi millenarium cucurrisse. Lactantius lib. instit. 7. cap. 14. Sciant, inquit, philosophi, qui ab exordio mundi seculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum, quo numero expleto consummationem fieri necesse est, & humanarum rerum statum in melius reformari. August. de ciuit. li. 20. cap. 7. de mille annis Apocalypseos scribens: In vltimis, inquit, annis mille ista res agitur, id est, sexto annorum miliario, tanquam sexto die, cuius nunc spacia posteriora voluuntur, sequuturo deinde sabbato, quod non habet vesperam. A qua ratione non multum annotatio Nicephori annorum mundi discrepat.*

* *Nicephorus, atque alij itidem authores, passionem Christi Iesu Saluatoris nostri, in decimumoctauum imperantis Tiberij annum referunt: quo anno Consules fuere Fur. Camill. Aruntius Scribonianus, & Cn. Domitius Aenobarbus. At Lactantius Instit. diuinar. lib. 4. Tiberij, inquit, anno quindecimo, id est, duobus Geminis Consulibus, ante, diem septimum Cal. Aprilium, Iudæi Christum cruci affixerunt. Eorum consulum integra nomina fuerunt, C. Rubellius Geminus, & C. Fusius Geminus. Lactantius Tertulliani sententiam est secutus, cuius hæc verba sunt in lib. aduersus Iudæos: Tiberij quintodecimo anno imperij passus est Christus, annos habens quasi 30, quum pateretur, &c. Quæ passio perfecta est sub. Tiberio Cæsare, Coss. Rubellio Gemino, & Rufino Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ, die octauo Cal. April. die prima Azymorum: quo agnum vt occiderent ad vesperam, à Mose fuerat præceptum.*

SECVNDI TOMI CAPITA.

A ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS SECVNDVS. D

CAPVT I.

περὶ θεολογίας.

PRIMO libro, quæ opus fuit, de Verbi diuinitate, & doctrinæ Christianæ antiquissima origine, quod videlicet institutum ex præscripto Euangelij viuendi, vnà cum ipso mundo extitit: à veteribus Deo dilectis hominibus, quasi per vmbram frequentatum: præterea quòd appellationes Seruatoris nostri in magnum antiquitùs fuerint honorem, & quomodo Iudæorum regnum iam inde ab initio ad Herodem vsque sit deductum: tum autem de apparitione & præsentia Seruatoris Christi in terris, simúlque de vita & institutis eius: insuper de Apostolorum electione, de baptismo, diuina passione, resurrectione, & reditu eius in cœlos, denique de restitutione mundi exposuimus. Deinceps ea quæ post ascensionem Seruatoris acta sint, breuiter percurremus, rebus Apostolorum gestis suauiter immorantes, vbinam & quomodo salutiferum Verbum per habitabilem orbem increbuerit, quaslibet etiam vniuscuiusque eorum per spiritum effectiones & opera, & quem quisque vitæ finem habuerit, quas ve ex gentibus constituerit Ecclesias, postremò quibus functionis suæ illi reliquerint successiones. Eáque partim ex diuinis literis colligemus, partim ex aliis historicis, vt sese quisque locus dabit, afferemus. Itaque sacri & diuini Apostoli, quum ex monte Oliueti in domum Ioannis Euangelistæ ad Sion sitam, (vbi quoque Dei genitrix à virgine eodémque discipulo seruata vsque ad vitalem obitum eius, vt antiquitùs fama obtinet, vixit) reuersi essent, orationíque & precationi vacarent, paulò pòst, quum eò centum & viginti conuenissent homines, Petrus, concione habita, primus duodenarium Apostolicæ electionis numerum supplendũ esse arbitratur: & ex septuaginta illis, qui & sermone & opere illustres essent, duos producit, vt ex eis alter pro Iuda, qui suum ipse prodiderat Magistrum, locum ministerij sortiretur. Iustus & Matthias delecti isti erant. Quum autem sortes missæ essent, adhibita congruenti oratione, vt, qui idoneus Verbi ministerio esset, cœlesti suffragio & indicio declararetur, sors in Matthiam peruenit, Ita sacratus ille numerus suppletur, Matthiásque impositione manuum duodecim Apostolis adscribitur.

Quæ primo libro sint dicta. (B)

Quæ hoc libro dicenda sint. (C)

Matthias in locum Iudæ proditoris surrogatur.

CAPVT II.

Ipso die Pentecostes Apostoli Spiritum sanctũ accipiunt.

ETiam decima, ab ascẽsione: quinquagesima autem, ab resurrectione adderat dies, omnésque vnà in cœnaculo congregati erant. Quum derepentè tertia diei hora sonitus ingens, tanquam vento subito & vehementi flante, exauditur, totámq; is complet domum: & linguæ igneæ pari cum discipulis numero dispertitæ, in vniuscuiusque vertice considere videtur. Itaque illi sanctissimo Spiritu pleni, variis linguis gloriam Dei loquuntur, diuinitatémque Iesu eis qui confluebant, deprædicant. Accurrebat enim, inquit, multitudo ad fulminis sonitum, & circum domum eam currebat, varietatem audiens linguarum. (E) Aderãt quippe tum ibi propter diei celebritatem, ex omni propè orbe, Parthi, Medi, & Elamitæ, Syri simul & Arabes, Romani & Iudæi, Phryges & Cappadoces, &c. Et illi vsqueadeò miraculo eo sunt consternati, quòd quidam loquentes intelligerent, quidam verò minus, vt ebrietatẽ quoque eis probrosè obiicerent, & vario multiplicíque percunctãtium colloquio conuiciaretur. Ad quos diuus Petrus, diuino aperto ore, causam varietatis linguarum indicans, non vinum id, sed Spiritum sanctum esse dicebat, qui † per spectatorem Dei Iohel promissus esset: Extremis videlicet diebus, eum à Deo super carnem omnem effusum iri. Oraculúmque id allegans, firmissimis sermonibus Seruatoris res gestas confirmabat: omnésque cohortabatur, vt per pœnitentiam resipiscerent, in salutifero Iesu nomine baptizarentur, & spiritum acciperent. Ipsis enim, liberísque eorum, & quos præterea Dominus vocasset, promisionem peculiarem esse, confirmabat. (F) Et confestim ad tria millia hominum ad diuinum accedunt baptismum, qui etiam inde per cõmunionem in doctrina simul & oratione, atque etiam mensæ participatione cum Apostolis perseuerabant. Et quum multa miracula per diuos apostolos ederentur, timor animum omnem occupabat. Multi porrò facultates suas vẽdentes, ad Apostolorum pedes ponunt: & quæ ad necessarium vsum essent, duntaxat capiunt. Communia quippe omnia erant omnium, & vno viuebant in loco: neque cuiquam dicere licebat, se quicquam habere proprij. Quod sanè quum Ananias & Saphira audendum sibi putarent, vt qui diuino mentiti essent Spiritui, repentina morte tolluntur. In templo quoque conueniebant, laudibus Deum vehentes, & cibum cordis simplicitate communem habentes. Quamplurimi autem ad diuinum admittebantur lauacrum, & diuina vis atque virtus Apostolos cõsequebatur, nihil prorsus erat malorum, quod non præsentia & attactu illorum celerrimè diffugeret. Itaque pro foribus & sub dio in plateis deponebantur, qui diuturnis confecti erant mor-

Concio Petri ad multitudinem.

† διὰ θεόπτου

Ea concione tria millia hominum ad Christum cõuersa.

Cœnobium Christianorum.

Ananiæ & Saphiræ horrendum fatum.

Miracula per Apostolos edita.

A bis: vt saltē vmbrę Petri participes facti, ab ea qua premebantur ægritudine liberarentur. In quibus ille quoque fuit, qui à natiuitate sua claudus, ad tēplum decumbebat. attactu enim Apostolicarū manuum, artubus recuperatis exilire est visus. Inde verò contra eos inuidia exoritur, quæ nomen Iesu profundo silentio premendum hortabatur. Illis autem id haudquaquam tolerandum fuit. Quū ergo multa cum libertate Verbū publicitùs prædicarent, in publicam coniiciuntur custodiā. Cæterùm per angelos inde educti, & templum ingressi, idem quod antea facere pergunt. Deinde ab Anna & Caipha cōcilium cogitur. & qui facilè apud eos princeps erat Gamaliel, nō prohibendum Apostolorum opus esse suadebat: hortabatúrq;, coalescere & obtinere id necessariò oportere, si ita Deo visum esset: etiámque atque etiam videndum eis esse dicens, ✶ ne bellum contra Deum susciperent. Theudam quoque quendam, & Iudam Gallilæum in medium afferebat, qui censui & descriptioni primæ, multitudinis manu coB acta, restitisset: &, quòd contra voluntatē Dei conatu suo venisset, periisset. Tum illi Apostolos plagis mulctandos curant: & absolutis, nequid posthac in nomine Iesu vel dicerent, vel facerent, prçcipiunt. Sed enim quum ingens magis magísque ad fidem cōflueret multitudo, indignatio in ea & murmur Græcorum exoritur, quòd viduę eorum despicerentur. Ita Stephanus, & cum eo sex viri, diuini participes spiritus, precatione & manuum impositione ad ministerium publicum delecti ordinantur. Ipsi verò Apostoli soli sibi verbo vacandum esse statuunt.

Christianorum persequutio.

Gamaliel verus & sincerus consiliarius.

μὴ θεομαχεῖν.

Rebellio contra censum & descriptionē vindicata.

Septem diaconorum ordinatio.

CAPVT III.

SAnè quidem & [a] Iacobū, qui frater Domini dicebatur, quòd sponsi Iosephi filius is, & mater Iesu spōsa Iosephi esset, propter excellētem eius virtutē & præcipua alia ornamēta, Iustū ab omnibus cognominatū, primum Hierosolymitanæ ecclesię episcopū creant. Testatur hoc Clemēs cōtextor in sexto Dispositionū libro, ad hunc modū scribens: „ Petrus & Iacobus & Ioānes, quos Dominus præ„ C cipuo dignatus fuerat honore, post ascensionem „ eius, gloriam non affectarūt: sed Iacobum Iustum „ episcopum Hierosolymorū legerūt. In septimo au„ tem eiusdē argumenti libro hæc quoque de eo cō„ memorat: Iacobo Iusto, & Ioanni, & Petro post „ resurrectionem Dominus cognitionē & scientiā „ tradidit. Hāc illi reliquis Apostolis, atq; ij rursum „ aliis septuaginta, quorum vnus quoque Barnabas „ fuit, tradiderunt. [c] Duo autē fuēre Iacobi: alter Iu„ stus, qui ex templi pinnaculo deiectus, & à fullo„ ne fuste ad necem vsq; cæsus est: alter autē, qui ca„ pite est ab Herode plexus. Iusti porrò istius & Pau„ lus mentionem facit, scribens: Alium autē ex Apo„ stolis quenquā nō vidi, præter Iacobū fratrē Do„ mini. Porrò diuinus Euodius, qui & ipse Aposto„ lorū successor fuit, in commentariis suis, præcipuè „ autē in Epistola quam [d] Lumē inscripsit, hæc quoque posuit Christus, inquiēs, manibus ipse suis Petrū tantūmodo baptizauit. Petrus porrò Andræā, & filios Zebedæi. Ij deinceps reliquos Apostolos.

a Iacobus frater Domini, primus Hierosolymis Episcopus eligitur.
b Epiphanius aduersus Nazaræos scribit Iacobū hūc primogenitū filiū Iosephi, non ex Maria virgine matre, sed ex coniuge alia susceptum et sanctificatū fuisse: Eidēq; fratres addit Iosin, Iudam & Symeonem, itidem vt Hippolytus. Hoc ipsum quoque Epiphanius scribit aduersus Antidicomarianitas.
c Iacobi duo.
d φῶς.
e Ex Euo-

Septuaginta autē illos Petrus & Ioānes Theologus D dictus, baptizarunt. Adiicit is præterea illa. A ba„ ptismo vsque ad passionem Christi intercessisse „ annos tres: à passione verò, resurrectione, & ascē„ sione eius in cœlos, vsque ad lapidationē Stepha„ ni, annos septē: à Stephani deinde martyrio, vsque „ dum Paulū lux circūfudit, menses sex. Inde vsq; ad „ sanctæ Dei genitricis decessum, annos tres. Cæte„ rùm tēpus omne à natiuitate Christi, vsque ad Dei „ genitricis migrationem, annos fuisse dicit quadra„ gintaquatuor. Totius autē vitę eius, annos quin„ quagintanouem. Siquidem trimula quum esset, in „ templum est præsentata, & ibi in sanctis sancto„ rum traduxit annos vndecim. Deinde verò sacer„ dotū manibus Iosepho ad custodiā est tradita: a„ pud quem quū menses peregisset quatuor, ab an„ gelo Gabriele lætū illum accepit nunciū. Peperit „ autē Mundi ipsius Lucem, annum agēs quindeci„ mum, xxv. die mēsis Decembris. Deinceps annos „ peregit triginta tres, quos etiā æternū & ante secu„ lare Verbū, & filius eius in terris exegit. Post cruE cis autem supplicium illud, in domo Ioannis annos „ impleuit vndecim: vt ætatis eius anni simul colle„ cti, sint quinquaginta & nouem. In ea ipsa Ioan„ nis domo primum Pascha mysticum cōuiuiū Do„ minus cum discipulis instituit. Inde hymno dicto „ in montem Oliuarum exierunt, ad villam Getse„ mani. Ibidem propter metum Iudæorum discipu„ li claudebantur. Ibidem etiam foribus clausis, quū „ resurrexisset, ab ipsis est visus: quum in faciē quo„ que eorum inspirauit, & Spiritū eis sanctum de„ dit. Ibi octauo pòst die Thomæ fides est cōfirma„ ta: eò Spiritus sanctus specie linguarum, ipsa Pen„ tecoste aduenit. Ibidem Iacobum Iustum primū „ Hierosolymorum episcopum Apostoli suffragiis „ suis designarunt, & Stephanum cum reliquis sex „ Diaconis legerunt. Hanc porrò domum Ioannes „ fertur comparasse post mortem patris sui Zebe„ dæi, qui quidem propriæ nauis rector fuisse perhi„ betur, celebris inter Gallilææ incolas vir. Decedēs autem in Gallilæa, filiis ambobus Iacobo & Ioanni hæreditatem reliquit. Ioannes igitur partē suā, quæ ex hæreditate ei cesserat, Caiphę eius anni Pōtifici vendiderat. Quapropter perventionis eius addictionem, notus quoque ei erat: sicuti ipse in Euāgelio suo dicit. Alienata autem ad eum modū, F quæ ei obuenerat in Gallilæa, possessione, aliā domum Hierosolymis ad sanctam (ita enim dicta erat) Sion, sibi comparauit, in qua deinde purissima mater Christi, ad extremum vsque diem suum vitam peregit. Consimiliter verò & frater Iacobus fecit. nam & is bonis suis in Galilæa alienatis, Hierosolymis fuit, atque ibi salutare Verbū duodecim tribubus Israël prædicauit. Nō importunū equidē, vtputo, fuerit, præsenti inserere historiæ, quæ diuinus Hippolytus Portuensis episcopus, de Iacobo fratre Domini memoriæ mandata reli„ quit: Ioseph, inquiens, faber ex vxore sua Salome „ (quæ quidē filia fuit Aggæi, fratris Zachariæ pro„ phetæ, eiusdémque Ioannis baptistæ patris: Zacha„ rias verò & Aggæus filij erant Barachiæ sacerdo„ tis) quatuor suscepit filios, Iacobum, Simeonem, „ Iudam, & Iosen: & item filias duas, Esther & Tha„ mar. ita vt Salome ipsa, & Ioannes baptista, duo„ rū fratrum liberi fuerint. Etenim Aggæus filius „ quidem est Barachiæ, patruus autem Ioannis.

Similiter

dio quadā, ad historiā Euangelicā illustrandā pertinentia.

Virginis matris ætas, & vita totius anni.

Domus Ioannis Euangelistæ Hierosolymis ad mōtē Sion sita.

ἐπικληρῶ.

τρίφετο τῆς τριοβολίας ... σκοπόν.
Ex Hippolyto Portuēsi episcopo, de Iosephi spōso Mariæ et priore coniuge sua Salome liberis.

A Similiter & Zacharias frater quidem Aggæi, patruus autem Salomæ Iosephi coniugis. Salomen porrò dico, non illam in Bethleem obstetricem (illa enim Bethleemitica, consobrina Elizabethæ erat, & item sanctæ virginis Mariæ, vt hoc sacrũ Lucæ Euangelium indicat) Siquidem tres fuere sorores Bethleemiticæ, filiæ Matthan sacerdotis, & Mariæ coniugis eius, sub Cleopatræ & Casoparis Persę regno, ante Herodis Antipatri filij regnum. Primæ Mariæ, secundæ Sobæ, tertiæ Annæ nomẽ erat. Nupsit prima in Bethleem Maria, & peperit Salomem obstetricem. Nupsit quoque secunda itidem in Bethleem Sobe, & genuit Elizabetham. Nupsit postremò & tertia Anna in terra Gallilęa, & protulit Mariam Dei genitricem, ex qua nobis exortus est Christus, ipsa veritas. Ita vt Salome ista obstetrix, & Elizabeth, & Dei mater, trium sororum reperiantur filiæ. Proinde Ioannes baptista, & Iesus verus Deus noster, consobrini esse dicuntur. Iosephi verò filius Christus esse dicitur, B ꝙ filiorum eius frater esset, propter conseruationem familiarem & cognationem Aggæi, fratris Zachariæ sacerdotis. Atque hæc quidẽ Hippolyt⁹.

De cognatione beatæ Mariæ virginis.

Maria virgo diuæ Elizabethæ consobrina.

Christus itẽ Saluator & Ioannes baptista consobrini sunt.

* *Iacobus, qui appellatur frater Domini cognomento Iustus, vt nõnulli existimant, Iosephi ex alia vxore, vt autẽ mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cui⁹ Ioan. in lib. suo meminit, fili⁹ Hierony.*

CAPVT IIII.

EGo verò etiam, qui Pontifices, ab ipso Aaron incipiens, ad Iacobum istum fratrem Domini, & ad captam vsque vrbem fuerint, historiæ huic attexam. Iacob ipsius tertius filius fuit Leui, huius autem Caath, huius rursum [a] Abraham alter, ex quo Moses & Aaron geniti sunt. Et Moses quidẽ dux profectionis populi Israel ex Ægypto fuit. [b] Aaron autem primus Pontifex à fratre Mose est vnctus. Primus itaque Aaron, secundus Eleazar, tertius Phineas, quartus Eliezer, quintus Bochchi, sextus Ozi, septimus Eli, octauus Achitob: sub quo vates Samuel, simul propheta & sacerdos & iudex populi fuit. Nonus Abimelech, quem vnà cũ sacerdotibus, Saul, propter Dauidem benignè ab eo acceptum, occidit. Decimus Abiathar, qui vnus ex cæsis illis sacerdotib. saluus superfuit. Vndecimus Sadoc, sub quo templum à Solomone constructum est. huic successit Achimaas, illi rursum C tredecimus Azarias. Hunc sequutus Ioram: illum Iodas, qui annos centum & triginta vixit, & Godoliam Dauidis genus extinguere volentem interemit. Huic ordine successerunt Axiorã, Phadæus, Sudęus, Iculus, & vigesimus Ioathamus: hunc sequutus Vrias, qui temporibus Achaz & Ezechiæ sacris præfuit. illum Neri, Ioas, Selã, Chelcias, qui sub pio Iosia pontificatum administrauit. Post hunc fuit Sareas: deinde Iosedec, sub quo populus à Nabuchodonosor captiuus est abductus: postea Iesus Iosedec filius, sub quo Iudæi è captiuitate à Cyro liberi dimissi sunt. is vnà cum Zorobabel Iudæorum genti præfuit. Huic successit Ioachim, sub quo Esdras leges recognouit. Hunc sequutus tricesimus Eliaseph. Illi † Ioachaz, in quem res ipsius Esther & Mardochæi inciderunt. Deinde fuerunt [c] Ioannes, Iadæus, quo tempore templũ in Garizim ædificatũ est, Onias [d], Simon Eleazar: sub quo sacra Biblia de Ptolemæi secundi consilio à septuaginta duobus interpretib. in Græcum sunt translata sermonem. Manasses, [e] Onias, Simon. Quadragesimus numero Onias, [f] Iesus, & Onias alius: quo tempore populus ab Anthiocho Epiphane grauiter est afflictus. [g] Alcimus, quem quum non esset ex tribu sacerdotali genitus, Antiochus, Onia cæso, põtificem constituit. Post hũc fuit Onias, Oniæ filius, qui in Ægyptũ profugiens, templum ibi Hierosolymitano simile in Heliopolitarum agro extruxit. Post hunc quadragesimusquartus ex Asamonæi filiis, Iudas Machabæus: cui ordine successerunt, Ionathas frater, rursus Simon frater: Ioannes, qui & Hyrcanus dictus: Aristobulus, qui primus diadema sibi imposuit: Iãnæas, cui etiam Alexandri nomen fuit. Quinquagesimus porrò fuit Hyrcanus, sub quo Pompeius Romanus dux vrbe vastata, sacra quoq; templi donaria inspexit. Quinquagesimus primus Antigonus, [h] qui Parthos propter Hyrcani inimicitias aduersus templum adduxit, & ab Herode pontificatu deiectus est. Quinquagesimus secundus Anaelus ab E Herode, quum non esset sacerdotalis generis, põtifex creatus est. Quinquagesimus tertius Aristobulus, quem Herodes, Anaelo reiecto, substituit: idémque rursus Aristobulo dolo cæso, Anaelum restituit. Anaelo Iesus [i] Phabi filius successit. dein de Simon Herodis † socer Pontifex fit: post hunc Matthias, deinde Iosephus, cui Iozarus successit. Sexagesimus porrò fuit Eleazarus, sub quo Herodes pessimè periit. Ei verò ordine successerunt, Iesus Seæ filius, [k] Ananus Caiphæ socer, Ismaelus filius Phabi, Eleazarus Anani filius, Simon Camythi filius. Sexagesimus septimus fuit Caiphas, qui etiã Iosephus dictus est, sub quo pro nobis salutiferam mortem Dominus obiit. [l] Post hunc Ionathas Anani filius, Theophilus eius frater, Simon Boethi filius, deinde Ionathas Anani filius, post hunc frater eius Mathias, mox Elinæus: rursum Iosephus Camæ filius: quẽ insequutus est [m] Ananus Anani filius, qui Iacobum fratrem Domini, primum Hierosolymorum episcopum interemit. Huic quoq;, magna dicendi libertate vsus Paulus: Percussurus est te Deus, dixit, paries dealbate. Ei porrò successit Gamalielis filius Iesus, huic Mathias Theophili filius: sub quo, octauo Claudij Cęsaris anno, bellum contra Romanos susceptum, initium habuit. F Postremus omnium Phinæus fuit, sub quo vrbs, templum, & gens cuncta à Tito capta, omnésq; & templi & legis res prorsus extinctæ corruerunt. [n] Atque hæc quidem sic se habent. Nos verò ad Apostolicarum rerum historiam ex diuerticulo redeamus.

a Amram is dicitur Exod. 6. Num. 3.
b Catalogus Pontificum iudaicorum, & Hierosolymitanorũ, vsque ad Iacobum fratrẽ Domini, initio ab Aarone sumpto.
c Post Ioannem istum alij Iudam summum sacerdotem ponunt. qui Iesum fratrem suum germanum Hierosolymis in tẽplo interfecerit.
† Hunc alij Iudam vocant. Ioseph lib. 11. cap. 8.
d Hic Iustus appellatus.
e Apud alios Onias iste non recẽsetur, sed Manasse Simon substituitur.
f Hic etiã Iason dict⁹. Huic Antiochus sacerdotium abstulit, & id Oniæ, id est Menelaus dictus, concessit. Vnde seditio mota, propter Iasonem & Menelaum fratres.
g Alchym⁹ à Lysia summus sacerdos constitutus.
h Pacorus Parthorum rex Iudæis bellum indixit. Antigonus à Parthis, victis & captis Faselo & Hyrcano, rex constituitur. Fasel⁹ sibi mortem consciuit, Antigonus Hyrcano, aures præscidit. Egesip. li. 1. Ioseph. lib. 14. cap. 24.
i Alij habent, Sabetis fil.
† κηνδεστής.
Ananum Cyreni⁹ summum Pontificem constituit. Ioseph. li. 18. cap. 5.
k Ismaelem Iabi filium, Valeri⁹ Gratus Anano amoto pontificem creauit, vt suprà lib. 1. ca. 29.
l Sed non Pontificatus huius tempore. Nam hic in annum à Christi natiuitate 22. incidit. Anno porrò Christi 33. idem Caiphas pontifex fuit, quũ Christus pro nobis, &c.
m Pro Anano in Euange. legitur Annas, & in Act. apost. Ananias,
n Initium belli Iudaici, & finis.

CAPVT V.

STephano plurima Spiritus gratia erat, multáq; is prodigia edebat. & quum eloquentia multum valeret, concionariq; non cessaret, omnibus Seruatoris & Domini cultũ suadens, furore Iudæi accẽdũtur. [a] A quibus ingenti vi lapidum obrutus, primus ipse pro Christo mortuus, στέφανον, hoc est coronam accepit. Cæterùm quum adhuc spiraret, diuina illustratus gloria, cœlos apertos, & Seruatorem ad dextram Dei stantem, séque confirmantem vidit. Itaque ipse anima tota ad desideratum

a Stephani martyrium.

A illum anhelans, pro percussoribus suis, ne eorum peccata Deus in rationem aliquam computaret, orans, ita ad Deum migrauit. Maxima verò inde & prima à Iudæis Ecclesiæ Hierosolymitanæ coorta est persequutio.

Persecutio ecclesiæ Hierosolymitanæ.

Porrò discipuli omnes, extra duodecim illos, per Iudæam & Samariam dispersi sunt. Quidam etiam eorum ad Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam vsque peruenere, nondum illi gentibus ipsis fidei Verbum communicare ausi, solisque tantum Iudæis id annunciantes. Tum Paulus quoq; Tarso ciuitate ortus, quum in lege patria (pharisæus enim erat) accuratè & diligenter à præceptore Gamaliele eruditus esset, æmulatione legis flagrans, eámque Apostolico marte admodum concuti videns, multum detrimenti Ecclesiis afferebat.

Saulus Christianorũ persequutor primarius.

Ac primùm quidem cædis Stephani suasor fuerat, eorúmque vestes, qui lapides in illum iecerant, seruauerat. Deinde in domos fidelium impetu, tanquam agrestis quępiam & immanis fera, faciens, viros simul & fœminas vinctas trahebat, & in carcerem coniiciebat. Sed is postea, serius aliquanto, ingentes admodum minas spirans, epistolasque à sacerdotibus, impunè ei fore quidquid aduersi, arbitrio suo, in Ecclesiam Damascenam contulisset, petens: Electionis vas, non ex hominibus, neque per

Idem vas electionis.

B homines, sed per reuelationẽ Iesu Christi & Dei patris, qui illum ex mortuis suscitauit, maximúsque Apostolus designatur. Quum quidem cœlesti lumine oculi eius perstricti atque extincti, & voce cœlitùs ab instituto suo retractus esset, Saul, Saul, dicente, quid me persequeris? Hic, quum ei Ananias per Arcanam reuelationem manus imposuisset, visum recipit: & in animo suo longè etiam magis illustratus, confestim, quam antea cõtra nos ferociter spirabat, tam acriter pro nobis stare incipit, ita vt celerrimè omnibus qui cum eo sermonem fererent, astrueret, atque ex scripturis probaret, Christum verum esse Deum.

Conuersio Pauli.

In tantam autem apud populares suos, qui in perplexibili oratione summam & ineuitabilem defensionem collocabant, peruenit inuidiam, vt per dolum oc-

C cultè cædem ei struerẽt, eaque de causa ad portas ciuitatis Damasci in insidiis excubarẽt. Sed enim discipuli techna ea cognita, è muro eum in sporta demiserũt. Qui quum Hierosolyma peruenisset, periculumque, vt ei cum discipulis conuenire liceret, fecisset, fraudulenter eum illi agere credentes, auersabãtur, neque persuaderi poterãt, eadem eũ cum ipsis sentire. Certò quippe sciebãt, quàm aduersus illis fuerit, qui veluti ignem prorsus cõtra Ecclesias spirarit. Ac nisi Barnabas, clarus in septuaginta illorum ascripto ordine vir, oratione sua, vera esse, quæ ille præ se ferret, confirmasset, & quæ illum facientem vidisset, testificatus esset, re infecta abiisset. Itaque Barnabæ suasu admittitur: qui deinde, eadem quæ alij faciens, Hierosolymis disputabat, argumentisque Christum verum Dei filium esse cõfirmabat. Cæterùm quum Græci ei aduersarentur, cædemq; homini molirentur, discipulorum prouidentia Cæsaream deducitur. Inde porrò Tarsum mittitur, Christi Ecclesiam adaugens, & aliquos illi credentes semper adiiciens. Sed de his postea.

Insidiæ Iudæorum Damascenorum aduersus Paulum. Eas Paulus è muro demissus effugit. Idem ab Ecclesia Hierosolymitana suscipitur.

CAPVT VI.

PErsequutione in primis contra D Stephanum excitata, Philippus ex his vnus, qui cum Stephano ad diaconatum erant electi, per dispersionẽ eam in Samaria erat edendorum miraculorum vi oppidò quàm pollens. Siquidem tantum ab ea virtute valuit, [a] vt & Simoni, arti suæ nuncium remittere persuaserit, qui magicis præstigiis longo tempore populum seduxerat. Vsque adeò enim imposturis & incantamentis homines ceperat, & tam celebrem ea ætate magica arte famam consequutus fuerat, vt Simonem illi magnã virtutem Dei esse arbitrarentur. Is igitur Simon talis quum esset, mirificis tamen Philippi rebus, quas supra opinionem fidémque hominum edebat consternatus, [b] baptismum vnà cum reliqua Samaria subit, & verbotenus professionem & fidem in Christũ egregiè simulat: [c] id quod & alij, qui abominandã eius sectam † erant complexi, faciebant, fraude & dolo autoris sui venenum pestiferum in ipsis occultatum, quoad possent, eis qui id suscipiebant, communicantes. qui tamen postea, quum malitia E peruersitasque eorum deprehensa esset, meritò sunt reiecti. Quemadmodum & Simon iste à Diuo Petro, qui impositione manuum Spiritum cõtribuebat, manifestò deprehensus est, gratiam eam venalem esse arbitrari: eóque nomine, vt nulli rei homo reprobatus atque repulsus est. Itaque ille æmulatione percitus, contra Apostolos eorúmque doctrinam se armauit. Porrò, quum diuina prædicatio instar incendij per omnem iam serperet terram, [e] Candaces Æthiopum reginæ (patrio quippe more gens ea à muliere regebatur) Satrappa, diuina dispositione, primitiæ ex gẽtibus in Christum credentibus fit. Quum enim in Philippum iter ex visione faciẽtem incidisset, & per vnicum Esaiæ prophetæ oraculum, arcanis sacrorum nostrorum mysteriis ab eo initiatus & baptizatus fuisset, in patriam ipse suam reuersus, primus in Æthiopia hominibus Dei Seruatorisq; nostri cognitionem læto attulit nũcio. Per quem prophetia illa reipsa est adimpleta: [f] Æthiopia prior porriget manus Deo. Atque in iis quidem F res Pauli, quas paulò antè perstrinximus, consistebant. Petrus autem Lyddam & Assaronem veniens, Æneam triginta octo annos lecto affixum, verbo solo sanat ac restituit. Ioppæ autem quũ esset, eúmque inopes & viduæ circunstantes, pro defuncta Tabitha, vestes aliásque res, quas eis Dorcas, pro eo atq; debebat, dederat, ostẽdentes supplicarẽt: dicto citius illam quidẽ resuscitat, multitudinem autẽ eam omnem sacro initiat lauacro. Deinde Cæsareæ centurioni Cornelio officium suum præstat, quum linteum illud à quatuor partibus supernè demissum vidisset. Ita Cornelio, & qui cum eo erant, per doctrinã initiatis omnibus, gratia Spiritus sancti superuenit, & linguarum varietate gratia ea manifestò apparet. quibus ad eum modum mirificè peractis, diuinum deinde illi per aquam cõsequuntur lauacrũ. Enimuerò Petro reuertenti, qui Hierosolymis ex circumcisione erant, gratiam ipsam non satis intelligentes, maximopere succensebant, quòd salem diuinum arcanáque mysteria, viris præputio obductis communicasset. Qui sanè rem eã edocti

[a] Philippus diaconus Simonẽ Magum cõuertit in Samaria.

[b] Simon baptizatur, & fidem Christianã se colere egregiè fingit.

[c] Simonis istius heresis quam hypocritæ omnes & simulatores consectãtur.

[d] Omnes qui quoquo modo adulterant Veritatẽ, & praeconiũ Ecclesiæ lædũt, Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt.

† Simonis hypocrisis à Petro deprehensa.

[e] Candaces Æthiopũ reginæ Eunuch[9] à Philippo ad christianismum perducitur.

[f] Æthiopia præueniet manus eius Deo, hoc est filij Æthiopiæ current ad expãdendum manus suas in oratione coram Deo. Psal. 67.

Αἰθιωπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ. Diui Petri res.

Gẽtes quoq; ad cõmunionem Euangelij & pœnitentiã receptæ.

A statim conquieuere, animis eorum admiratione consternatis, quòd Deus etiam gentibus pœnitentiam concesserit ad vitam. Qui verò passim dispersi erant in Phœnicia, & Cypro, & Antiochia, fidem solis Iudæis prædicabant. Cyprij tamen quidam, & Cyrenij, Antiochiæ, diuina eis opitulante manu, multitudinem ingentem numeróque superiorem, ad fidem adduxerant. Quod quum Ecclesiæ Hierosolymitanæ innotuisset, Barnabam Antiochiam mittere properat qui sanè diuina refertus gratia, Tarsensi conquisito Paulo, cum eo Antiochiam proficiscitur. Atque ibi anno toto docentes, innumerabilem ad Christum pertrahunt multitudinem. Ibique primùm discipulos Christianos vocari debere sanciunt. Sedenim Agabus, vnus ex his qui cum eis erant prophetis, famem futuram prædicit. Paulus porrò & Barnabas fratrum ministerio subseruituri, propter famem ingruentem, passim in loca omnia mittuntur.

Fideles primum Antiochiæ Christiani nominari cœpit. Prædictio famis futuræ.

B

CAPVT VII.

Agiographum hoc. Euseb. lib. 1. cap. 13.

Necessarium quoque, vt sciatur, illud est, quòd Seruatoris nostri diuinitas, & operũ supra fidem & opinionẽ omnium effectrix virtus, per terram vniuersam decantata: multos quoque ex longinquissimis regionibus, sanationis incurabilium morborum spe permouerit. Vnde Toparcha Augarus ditionem suam vltra Euphratem cum laude administrans, eo quòd incurabili torqueretur morbo, quum nomẽ Iesu celebre per terram increbrescens audisset (testificabatur nimirum fama & res ipsa) supplex ei per epistolam fit, liberationem à morbo eo rogans. Ille verò ad eum quidem venire supersedit, per epistolam tamen manibus suis scriptam ei respondit: Oportere se, commemorans, quum quæ ei à Patre imperata essent perfecisset, ad eum reuerti. Profectione verò ea cõfecta, ex sectatoribus suis vnũ Taddæum nomine, ad illum missurum, qui quum morbum

Augarus Edessenorũ prĩceps, morbo incurabili detentus, ad Christũ scripsit.

Christi ad eum respõsũ.

Taddæus vnus è septuaginta, iuxta Christi promissũ, à Thoma Edessam mittitur, ibiq; Augarum & filiũ eius Audũ sanat, & sacris Christianorũ initiat.

C illum sanaturus, tum vitæ sibi suisq; melioris administer futurus esset. Itaque post resurrectionẽ à mortuis, & ascensionem in cœlos, Thomas ex duodecim vnus, diuino quodam motu, Taddæũ, qui ex septuaginta illis esse, cognitus est, ad Edessam, præconẽ & Euangelistam mittit, vt per eum quæ Christus promiserat, omnia exitum suum consequerentur. Atque ibi Taddæus quum esset, Tobiæ cuiusdam hospitio exceptus, omnem curabat valetudinem. Quod vbi audiuisset Augarus quæ ei à Iesu per epistolam scripta fuerant, in memoriam reuocans, statim illum accersit: cuius quũ faciem conspexisset, & ad splendorem inde emicantis lucis obstupuisset, in conspectu primariorum circa se virorum procidens, adorationis reuerentiam Taddæo præstat, diligentérque, an eius qui epistolam ad se misisset Iesu, discipulus esset, inquirit. Tum ille, eius se esse dicit: propereáque venire, vt + fidei fide digna præstaret. Quòd si in priore perseueraret sententia & fide, maiora eum visurum, & optata cordis eius ad debitum finem suum peruentura. Augarus verò: Ea est, inquit, fides & persuasio mea, vt etiam nõ dubitarem, exercitu coacto, cõtra eos qui illum in crucem egerunt, bellum suscipere: nisi à Romanis, ⁎ quibus colla ipsi submittimus, metus & periculum immineret. Taddæus verò: Dominus noster Iesus, inquit, manu & auxilio humano non indiget, qui voluntate Patris sui completa, ad ipsum est reuersus. Augarus rursum: Sed ego, ait, ipsi patrique eius, quæ fidei sunt rependerem. Si hoc ita est, infert Taddæus: En tibi in nomine Iesu Christi manum meam impono. Simulque cum attactu, & morbus profugiens euanescit: & ipse breui momento, qualis ante morbum fuerat, agnoscitur. Ac non ipse modò, verumetiam Audus filius eius pedum morbo laborans, multique præterea alij ciuitatis eius, variis conflictantes morbis, oratione simul & attactu, celeriter grauamine omni liberantur. Post hæc conuocata ad concionem ciuitate omni, Apostolus obtam salutis nostræ Seruatori Christo + functionem omnem exponit, perfectioribus eos sacris imbuit, ad sacrum admittit lauacrum, sacerdotes, quos opus erat, creat: alia omnia ritè & ordine cõstituit, vrbémque omnem Deo consecrat. Quum verò ab Augaro ad Apostolum deinde pecuniæ mitterentur, accipere eas renuit. Si enim, inquiẽs, nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Porrò Augari epistola ad Christum, quam per Ananiã expeditum & celerem cursorẽ misit, ⁎ quoad crassiore modo concipi potuit, verbis suis hanc complexa est sententiam.

τῇ πίστει πιστὰ δοῦναι.

D

⁎ἐκκλινοῖς τὸν αὐχένα κλινάντων. Est hoc summissionis Orientaliũ populorũ Græcorum, & Ruthenorũ.

+οἰκονομίαν.

E

Ciuitas Edessenorũ per Taddæum Christianismũ suscipit.

⁎ὡς ἐν τούτῳ καταλαβεῖν.

Epistola Augari toparchæ ad Christum.

" Quum de te curationibúsque tuis audirem, te sine remediis & herbis, solo verbo, cæcis visum, claudis pedes suos, leprosis corpus mundum, & qui diuturnis premũtur morbis congruẽtem valetudinem, & quidem gratuitò præbere, aliaque multa viribus nostris maiora efficere opera, in mentem mihi venit, alterum te duorum istorum esse arbitrari: vel Deum, qui cœlis relictis ad nos secesseris: vel saltem Dei filium, res tantas supra fidem & opinionem omnem gerentem. Itaque te hoc scripto oro, vt ne molestum tibi sit, ad me venire, méque, qui iam dudum affligit, inueterato morbo liberare. Persuasum porrò habeo, quum Iudæi iniquo erga te sint animo, non optima eos de te capere consilia. Mihi verò oppidum est modicum quidem illud, nec admodum celebre, vtrique tamen nostrûm percommodum. F

Postquàm autem Augarus scripto suo persuadere ei quod voluisset non potuit, desperato Iesu, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet consilij incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio perculsus, pictorẽ eximium ad eum misit, eique vt diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret, imaginémque pro desiderato illo sibi afferret, imperauit. Et ille quidem venit, atque in loco sublimiore stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur. Quum verò cœptum opus non succederet (diuinus quippe splendor & gratia in vultu eius coruscans impedimẽto erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eóque prius loto faciem suam exprimit, & ad Augarum mittit. Dicitur quoque Persarũ rex, manu ingenióq; promptum pictorem misisse, & per hunc, feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepisse. Atque hæc qui-

Augarus pictorem ad Christũ, qui eius formam depingat, mittit. Christ⁹ imaginem suam in lineũ textum impressam, picturã scilicet αὐτόματον, ad illũ remittit.

Ad persarũ quoque regẽ Christi & matris eius effigies perlata.

A dem ex tabulariis & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conscripti, hæc quoque complectebantur, ex Syrorum lingua trãslata. Quæ à me etiam rectè hoc loco opinor esse exposita.

CAPVT VIII.

ET iam vbique terrarum mirifico Verbo disseminato, sermonibus omnium resurrectio, ascensio, & alia diuinam potentiam testantia miracula publicè ferebantur. Cõsuetudo autem iam inde à plurimis annis obtinebat, vt qui præfecturas aut prouincias sortiti essent, res nouas, quæ sub eis accidissent singulas, summum Imperium habenti Cęsari significarent, vt illum nihil prorsus rerum omniũ latêret. Itaque de resurrectione ex mortuis, aliísq; prodigiis Iesu Christi, Tiberio Cæsari scribens Pilatus: quum res eius plerasque, tum, quòd ex mortuis rediuiuus, sibíque ipsi superstes, Deus iam à multis, & quidem præcipuus inter alios Deus esse crederetur, renunciauit. Quam rem Tiberius ad Senatum Romanum retulit. Senatus autem, nõ esse deliberandum de ea censuit, sub illo quidẽ prętextu, quòd ille non priùs, veteri more, ipsius Senatus sententia, in Deos esset relatus: re autẽ ipsa, quòd diuinæ doctrinę disciplina humano prorsus non indigeret auxilio. Sed enim etiamsi senatus ad eum modum verbum de Seruatore reiecisset. Cæsar tamen in sententia sua persistit, salutarique prædicationi impedimento non fuit. Scriptũ hoc nobis reliquit Tertullianus, vir insignis, accuratáque legum & actorum Romanorum peritia clarus, in ea quę ab ipso latina quidem lingua scripta, in græcam verò translata est, pro Christianis Apologia. in qua hæc quoque commemorat, ita scribens: Vt de origine aliquid retractemus eiusmodi legum, vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi à Senatu comprobaretur. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianum in seculum introiuit, annunciatam sibi ex Palæstina veritatem dogmatis istius (ibi enim prima initia sumpserat) ad Senatum retulit, cum pręrogatiua suffragij sui. Senatus, quia ipse non probauerat, respuit. Cæsar in sententia mansit, comminatus mortem Christianorum accusatoribus. Cœlesti nimirum prouidentia, per ordinationem atque dispositionem competentem, hoc illi suppeditante, vt nullo obstante impedimento, Euangelij Verbum per terras passim omnes cursum suum teneret. Sic scilicet vi & efficacia cœlesti salutare Verbum, quasi quoddam solis lumen, vniuersum habitabilem orbem prorsus illustrauit. Confestim nanque, iuxta diuinarum scripturarũ præscriptum, in omnem terram exiuit sonus diuinorum Euangelistarum, & Apostolorum eius, & in fines orbis verba eorum. Proinde per vrbes & vicos omnes, copiosissimæ messis instar, frequentissimæ numerosissimæque passim Ecclesiæ sunt constitutæ: & qui maiorum suorum successione, veterísque erroris & idolorum superstitionis contagione, animis suis erant infecti, diuina Christi vi atque virtute intercedente, per sectatorum discipulorúmque eius doctrinam, simul & miracula, tã quam à grauibus molestísque dominis liberati, vinculísque durissimis soluti, omnem illam diabolicorum deorum multitudinem conspuerunt, vnúmque & solum Deum esse confitentes, qui omnia condidisset, eum ipsum veræ pietatis legibus, diuinóque & sobrio cultu, per Seruatorem nostrũ generi humano illatum, coluerunt.

Tiberius Cæsar per Põt. Pilatum de rebus Iesu Christi certior factus eum etiam contra Senatus Rom. sententiam, in deos retulit.

Tertulliani testimoniũ.

Promulgatio Euangelij libera per vniuersum orbem.

CAPVT IX.

C. Calligulæ Imperium.

TIberius autem annis viginti duobus cum dimidio, Imperio administrato, Caio moriens id relinquit. [a] Hic confestim Agrippæ diademate imposito, regem eũ Iudææ creat. Philippi quoque & Lysaniæ tetrarchias eidem tum attribuit. neq; ita multo pòst Herodis quoque regnum, qui Ioannẽ occiderat, addit: Herode ipso vnà cum Herodiade vxore, plurimis de causis, [b] vt & Iosepho videtur, perpetuo in occidente exilio mulctato. Ea ætate & Philo floruit, vir non tantum apud nostros, verumetiam apud profanos philosophos celebris. Genere is Iudæus fuit, inter ciues & magistratus Alexandrinos clarus. Quantus ille quidem in patriis disciplinis fuerit, quantóue in eas labore incubuerit, ipsa res declarat. Quantus verò etiam in liberalibus externæ philosophiæ artibus, quid attinet dicere? Platonis nanque & Pythagoræ institutum summoperæ æmulatus, omnes sui temporis philosophos longè superasse dicitur. Hic res Iudaicas sub Caio quinque libris est complexus, in quibus etiam væsanam eius dementiam, & quæ ille contumeliosissimè improbissiméque in Imperio suo egerit, & quas sub eo Iudæi pertulerint calamitates, persequitur. Illorum nimirum gratia orator quoque Romam venit, quum apud [c] Caium pro Iudæis patriisque eorum legibus & moribus orationem haberet, risum inde, & præterea nihil retulit. Parum verò abfuit etiam, quin de vita quoque ibi periclitaretur, quemadmodum eius in decimooctauo historiarum libro circa finẽ [d] Iosephus meminit. Seditione, inquit, Alexãdriæ inter Iudæos ibi incolentes & Græcos orta, terni ab vtraque factione oratores lecti, apud Caiũ aderant. Vnus horum Appion fuit. [e] Is quum multa acerbè in Iudæos dixisset, tum illud quoque adiecit, quòd Cæsaris negligerent atque despicerent honores. Quum enim alij populi omnes, qui sub Romano essent Imperio, aras & templa Caio cõstruerent, rebusqúe aliis omnibus, vt Deum, venenerarentur: solis Iudæis absurdum videri, statuis eum honorare, aut per nomen eius iurare. Hæc aliáque multa quum Appiõ dixisset, quibus Caiũ, ꝓ ingenio eius vt par erat, elatũ iri sperabat, Philo princeps legationis Iudæorum, magna gloria vir, & philosophiæ non imperitus, Alexandri Alabarchi frater, per defensionem obiecta disertè refellit. Explosit autem eum Caius, abire à se statim iubens. Atque ille ira percitus

a Agrippã Caius Cæsar è vinculis liberatum, regem tetrarchiæ Philippi & Lysaniæ fecit. Ioseph. lib. 18. cap. 15. de bell Iuda. li. 2. cap. 5.

b Lib. 9. cap. 7.

c Fuit is Romæ apud Caium pro Iudæis Alexandrinis orator: sed parum ab eo est humaniter acceptus.

c Initio Caligula se popularem ostẽdit, animósque & studia hominum in se incendit. Deinde vero luxu, incontinentia, atrocitate, auaritia, & vitiis omnibus, mõstrum exhibuit.

d Iosephi ea de re testimonium.

e Iudæi iussi à C. Cæsare effigiem eius in tẽplo locare, arma potius sumpsere. quẽ motum, Cæsaris mors distermit. Tacit. lib. 21.

A videbatur graue quiddam in eos decreturus esse. Philo porrò contumeliose reiectus, exiit, & ad eos qui secum erant Iudæos, [f] Fidendum esse, inquit, animúmque sumẽdum. Caium enim iratum quidem eis esse, teipsa autem Deum aduersus illum iam auditorem adesse, & liberatorem. Hæc quidẽ Iosephus. Sed & ipse Philo singillatim quæ in legatione illa acciderunt, commemorat: ex quibus equidem alia prætermittam, & illa tantum oratione persequar, per quæ perspicuum fiat, quæcunq; nõ multo pòst Iudæis accidere, [g] propter piacularem temeritatem, quam in Christo necando exhibuerunt, accidisse. Itaque ille primum refert, [h] Seianum quendam, qui plurimùm apud Imperatorem Tiberium autoritate valuit, illud in primis studuisse, vt funditùs tota gens Iudæorum deleretur. Deinde Iudææ præsidem Pilatum, sub quo piaculum illud in Christum est commissum, stante adhuc Hierosolymis templo, nouum quiddam atque insolens contra leges, sanctiones, morésque eorum fecisse, eósque per id in magnam B conturbationem & motum coniecisse. Post Tiberium autem idem memorat, Caium Imperio suscepto, quum plurimis Iudęorum gentem contumeliis iniuriísque affecisse, tum maximis etiã detrimentis atque cladibus afflixisse. Quæ vt omnes ex ipsius oratione intelligerent, commodius esse duxi, eam hic referre. Verba eius hæc sunt: „Tanta morũ Caij erga omnes, præcipuè verò in Iudæorum gentem, quibus grauissimè erat infensus, fuit peruersitas, vt in plerisque vrbibus, ab Alexandria exorsus, oratoria eorum signis & statuis imaginis formæque suę complens, sibi ipsi arrogaret atque dicaret. Quæ enim ab aliis sacrata erant, concupiscens ipse vi occupabat. Templum autem sanctæ ciuitatis, quod sacrosanctum, inuiolatum, + & à direptione omni liberum permãserat, improprium mutaret & transformaret delubrum, Iouis id illustris, no ui Dei, Caij nominari iubens.

χρὴ θαῤῥεῖν γὰρ μὴ αὐτοῖς ὀργιζομένος, ἔργῳ δ' ἤδη τὸ θεοῦ ἀντιταρὶξαντος.

g Propter innocentissimam Christi cædẽ maximas quasque Iudæi pertulere clades.

h Seian[9] Iudæis infensus.

Perstringuntur calamitates Iudæorũ quas sub Tiberio et Caio pertulerunt, extremi excidij vrbis Hierosolimitanæ proæmia.

Tumult[9] Iudæorũ ingens propter Cæsaris statuas in templum à Pilato inductas. Ioseph. de bello Iud. lib. 2. cap. 3. Egesip. li. 2. capi. 5. De hoc capi. seq.

Caius tẽpla Iudæorum statuis suis impleuit.

ἄψαυστον, ἄσυλίας ἠξιωμένον.

C

CAPVT X.

INnumerabiles insuper alias calamitates orationem omnem superantes Iudæis Alexandrinis accidisse, idem Philo, sub eo quem diximus Caio, in secũdo libro, cui titulus est De virtutibus, ✶ sermone assimulato commemorat, cui & Iosephus consentit: itidem à Pilati, & in Seruatorem commissi piaculi tẽporibus, calamitates Iudæorum initium sumpsisse memorans. Qualia igitur & is in secundo Iudaici belli libro scribat, audire est operæprecium: „Pilatus, inquit, à Tiberio procurator in Iudæam missus, noctu velatas tectásq; Hierosolymam infert Cæsaris statuas: signa eæ vocãtur. Qua rei nouitate interdiu maxima à Iudęis turba est excitata. Qui enim propius assistebant, ad conspectum earum consternati sunt, tãquam apertè legibus eorum proculcatis: quippe simulachrum aliquod in ciuitate habere, illis religio erat. Hæc si quis Euangelicis addat verbis, veritatem ipsam inueniet, celeriter enim eos vindicta est consequuta, propter eam, quam apud Pilatum insolenter edi- D dere vocem: non alium se, clamantes, habere regem, præterquàm Cæsarem. Paulò pòst alia quoq; calamitate pressos, idẽ Iosephus scribit: „Post hæc, dicens, aliam quoque turbam conciuit Pilatus, sacro thesauro (cui nomen Corbona) in aquæ duct[9] constructionem consumpto, qui quidem ad trecẽta dirigebantur stadia. Aegrè ferebat eam indignitatem multitudo, & præsente Hierosolymis Pilato, tribunal circumsistentes vociferabantur. Ille porrò, quòd Iudæorum præuidisset tumultum, turbæ eorum milites armatos, qui militaribus operti essent vestibus, immiscens, ferro quidem petere quenquam prohibuit, fustibus autem vociferãtes pulsare præcepit: eiúsque rei causa signum, vti cõuenerat, eis pro tribunali dedit. Quapropter Iudęi ad eum modum verberibus cęsi, multi plagis sunt interempti, multi etiam à suis inter tumultũ protriti interierunt. Multitudo porrò ipsa ad cladem eam exanimata conquieuit. Alias item innumerabiles, nouandis rebus, excitatas calamitates, idẽ Historicus persequitur, per quas astruit atq; probat, quod à perpetrato in Saluatorem piaculo, nũquam & in vrbe ipsa, & in Iudæa omni, esse desierint seditiones, tumultus, pugnæ, aliorúmque into- E lerabilium cladium aliæ super alias incursiones, donec postrema omnium vrbis sub Vespasiano obsidio eos inuasit, ac prorsus extinxit. Atque eorum quæ Iudæi in Christum commiserunt, talem illi diuinitùs sunt experti vindictam, sensim eos carpentem. Verùm enimuerò & ipse Seruatoris iudex Pilatus, quũ sub Tiberio (quòd Maria Magdalena Romam adierat, & Seruatoris res ibi retulerat) maximis affectus esse dicitur contumeliis, tum Caij temporibus postea extrema calamitate oppressus esse fertur: quemadmodum id tradunt, qui Græcorum Olympiadas, quæque in eis acta sunt, composuere. Ad eas enim necessitatis angustias variis aduersísque casibus est redactus [b] vt manus ipse sibi attulerit, & sui ipsius vindex ipse factus sit: vltione diuina (ita enim coniicere oportet) breui eum consequente. Id quod & de Anna, & de Caipha, aliísque item scribis & Pharisæis dicitur: qui & ipsi dignas variásq; dederunt pœnas, eius, quam Christo intulerunt, iniquæ & iniustæ necis. F

Sacer templi thesaurus à Pilato in aquæductum ædificationẽ consumptus.

Seditiones populares, diuinæ vindictæ sunt.

b Pilatus vltione diuina manus ipse sibi attulit.

L. Vitellius Syriæ præfectus, Pilatũ propter Iudæorum accusationem Romam ire iussit, & Marcellium Iudæis præfecit. Ioseph. lib. 18. ca. 11.

Reliqui etiã Christi Saluatoris persequutores malè disperierunt.

ἐν ἐθρωνι λόγῳ.

CAPVT XI.

DEinde nondum quatuor prorsus exactis annis, Caius, qui tum Imperiũ tenebat, furore correptus, & vsque adeò est effœminatus, vt vestimentis, plicaturis, aliísq; ornamentis mulieribus vteretur. + quapropter in balnæis cæsus, Claudio successori Imperium reliquit. sub quo ingens illa fames fuisse scribitur, quam etiam Agabus prophetiæ dono clarus futuram prædixerat. Eáque de causa Barnabas quoque & Paulus ex Antiochia fratribus per ministerium suum victum summittebant. Quo tempore etiam Adiabenorum gentis regina, Helena nomine, Iosepho teste, ingenti pecunia frumento in Ægypto comparato, indigentibus id transmittebat. Huius sanè Helenæ, cuius, quem modò diximus, historicus

Caij cedes. De ea historici variant. ὅτι ἐν βαλανείῳ ἀναιρεθείς.

Fames in Iudæa, & c sub Claudio.

Helena Adiabenorum regina inopiæ pauperum in Iudæa, subuenit.

De Theuda impostore seditioso, ex Iosepho.

Exemplum vindicatæ seditionis & rebellionis.

A meminit, statuæ illustres in suburbanis Æliæ locis longo post tempore sunt visæ. Itidem Iosephus & Theudæ impostoris & malefici, de quo in Actis quoque Apostolorum mentio fit, meminit hisce verbis: Quum Fadus Iudææ præesset, impostor quidam Theudas nomine, persuadet ingenti hominum multitudini, vt facultatibus suis secum receptis, ad Iordanem fluuium se consequerētur: dicebatur enim propheta esse. Is, quòd se iussu suo fluuium eum diuisurum, faciléque eis transitum præbiturum esse polliceretur, multos seduxit. Cęterùm Fadus eos ea vesania nō diu frui passus est. Turmam enim equitum in eos immisit, qui illos ex improuiso oppressos, partim trucidant, partim captiuos abducunt. Ipse quidem Theudas viuus in eorum peruenit potestatem, eiúsque necati caput Hierosolyma perlatum est.

CAPVT XII.

B HVic deinceps historiæ idem Iosephus magnam illam famē addit, sicuti & Lucas in Actis, ea ipsa fame, Apostolorúmque ministerio exposito, illud deinde infert: Eo autem tempore, sub Claudio videlicet, Herodes rex (quem Agrippam Iosephus nominat, Lucas autem Herodem vocat, quòd fortasse binominis fuerit) manus in nonnullos ex Ecclesia, vt eos affligeret, iniecit. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis, gladio. De quo Clemens quoque στρωματεὺς, seu contextor, memoria quiddā dignum in septimo Dispositionum libro, ex maiorum cōmemoratione acceptum scripsit: Quod is, qui illum ad martyrium ducebat, quum eum generosè admodum, & magna cum constantia ad supplicium ire videret, se quoque Christianum esse professus sit. Vterque igitur, inquit, simul abducti sunt. Atque inter eundem, noxam sibi illc à Iacobo remitti rogauit. Iacobum porrò paululum deliberasse: móxque ad illum, Pax tibi, dixisse: osculúmque ad vocem eam addidisse, & sic vtrunq; capite truncatum esse. Herodes autem, vt sacra in-

Iacobi Apostoli martyrium.

Spiculator qui Iacobū ad suppliciū duxit, Christianus factus, & cum eodem decollatus est.

C quit Scriptura, quum gratam esse Iudæis Iacobi cædem videret, Petrum itidem comprehensum, grauíque catena vinctum, in custodiam coniecit, eidémq; supplicium itidem capitale molitus est. Et perfecisse ille impiam illam cædem, nisi angelus noctu adueniens, vinculis illum liberasset, & in pristinum prædicandi verbi ministerium reduxisset. Atque equidem res diuinæ dispositionis de Petro, sic se tum habuere. Cæterùm vindicta conatum Herodis in Apostolos nefarium persequutura, minimè cessabat: sed quæ aliàs vt plurimum tardior esse consueuit, tum præstò statim affuit.

Petrus per angelum è carcere liberatus.

CAPVT XIII.

Claudius Agrippæ regnum cōfirmauit, omne Herodis imperium &

QVum etenim post eum, qui dictus est, in Apostolos susceptum conatum, Cæsaræam venisset, celebri quodam die, splendida ornatus veste, magna vocis contentione vehementius copiosiúsq; D pro tribunali ad populum verba fecit. Ad cuius orationem quum plebs adclamasset, Dei vox, non hominis: confestim, vt sacræ literę inquiūt, Angelus occulta plaga eum mulctauit:[a] vnde etiā à vermibus corrosus atq; cōsumptus, animā egit. Enim uerò pręter alia, illud quoq; mirari mihi in mentē venit, quòd Hebræorū historicus[b] Iosephus, in vniuersum diuinæ scripturę consona scribere videtur. Qualia nanque de Herodis obitu in decimonono Antiquitatū libro[c] memoret, verbis ipsius referre libet. Tertius, inquit, annus, ex quo totam Iudæam regebat, peractus fuerat, quū is Cæsareæ, quæ antea Stratonis turris vocata fuerat, esset, edebat ibi in honorem Cęsaris, pro cuius salute, festos quosdam instituerat dies, spectacula. Confluebat tum ex ea prouincia, eorum qui magistratus & honores gerebant, ad eum multitudo. Porrò secundo spectaculorum die, vestem ex argento miro artificio contextam induit, & in theatrum cum prima luce venit. Ibi primis solarium radiorūm ictibus argentum illustratum, mirandum in E modum coruscabat, metuendum atque horrendū quiddam inspicientium oculis splendore suo inferens.[d] Itaque assentatores hinc & inde, vocibus ne ipsi quidem bono futuris, acclamabant: Deum enim appellabant, & vt beneuolus propitiúsque eis esset, rogabant: Si hucusque eum vt hominem veriti essent, de cæterò humana natura superiorē præstantiorémque professuros esse, pollicentes. Non increpuit eos rex, neque tam impiam assentationem est amolitus. Sed paulo pòst inflatum caput suum sustulit,[f] & angelum funiculo cuidam insidentem conspexit. * Statim hunc ex malis illis esse, qui aliquando boni fuissent, cognouit. Itaque immensus illius pectus dolor, ventrémque cruciatus, cum vehementia summa inuasit. & ad amicos conuersus: En ego, inquit, Deus vester, vitam relinquere cogor, Parcis ipsis derepentè emētitas in me voces vestras coarguentibus: & qui modò à vobis immortalis sum dictus, nūc ad mortem abducor. Sed accipiendum venit, quod Deo est visum, fatum. Non obscuram tamen nos, sed F felicioris splendidiorísque sortis exegimus vitam. Hæc vbi dixisset, dolores eum intensiores cruciabant. Quapropter magna celeritate in regiam est deportatus. Et fama apud omnes passim increbuit, paulo pòst eum omnino moriturum esse. Tum multitudo omnis vnà cum coniugibus & liberis, sumptis patrio more saccis, locísque omnibus fletu & luctu repletis, Deo pro salute regis supplicarunt. Et quum in sublimiore cubiculo is decumberet, & inde homines supinos procumbentes prospiceret, ne ipse quidem lachrymas cōtinere potuit. ac quinque continuos dies ventris doloribus confectus, vitam finiuit: ætatis quinquagesimum quartum, regni septimum agēs annum. Quatuor quidem ille sub[g] Caio regnauit annos, tetrarchia Philippi trib. annis administrata, Herodis autem quarto anno recepta. Tres porrò reliquos annos sub Claudij imperio consumpsit. Dignus certè quidem est Iosephus iste admiratione, qui sic diuinis consona literis scribat.

Lysaniæ addens. Herodem Agrippæ fratrē Chalcidis regem constituit, Ioseph. lib. 19. cap. 4. de bel. Iudai. lib. 2. ca. 4. Idem Herodes sacerdotum & templi administrationem à Claudio impetrauit. Ioseph. libro. 20. cap. 4. Eodem mortuo, regnum eius Agrippæ iuniori Claudius tradidit. qui id vsque ad vastationē Hierosolymorū obtinuit. Ibid. cap. 9.

a Horrenda miserandáque Herodis mors.

b Iosephi testimoniū.

c Cap. 7. de bell. Iud. lib. 2. cap. 4.

d Illustre exemplū perniciosæ impudentium adulatorū assentationū.

e Sub Herodis nomine Lucas Agrippæ senioris necem in Actis describere videtur.

Act. 12.

f Herodes āgelum videt.

** Τοῦτον εὐθὺς ἐνόησε τῶν κακῶν εἶναι, τὸν καί ποτε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον.*

g Claudius postea Agrippæ iuniori Philippi tetrarchiam Traconitidē concessit.

A

CAPVT XIIII.

QVum ad eum modũ persuasio & fides in Seruatorem per omnem propagaretur terram, antiquus ille generis salutisque nostræ hostis, arte quadam vrbem eam, in qua tum summum esset imperium, præripere atque occupare contẽdens, Simonem vico Gitthon ortum, qui antea Orientem peragrans, incantamentis eum atque imposturis compleuerat, eò mittit, ibique ille breui ciues (paucis exceptis) magica sua arte seducit. Eò autem impietatis peruenit, vt quum Deus esse crederetur, tum statua magnifica in flumine Tiberi inter duos pontes honoraretur, cum inscriptione tali: Simoni Deo sancto. Atque ita Deus nõ tantùm apud Samaritanos, verùm in aliis quoque nationibus † princeps Deus colitur. Quin & Helena quædam comes eius, quæ Tyri Phœnicum, ante hac in lupanari corpore prostituto quæstum fecerat, parem cum eo honorẽ consequuta, * principis intelligentiæ nomen obtinet. Hęc sic in defensione professionis nostræ ad Antoninum, philosophus idémque martyr Iustinus commemorat. Quibus similia quoque scribit in primo suo cõtra hæreses libro, Irenæus Lugdunensis episcopus. Vterque autem non longè post Apostolorũ tempora vixit: de quibus suo loco, quæ par est, exponemus. Hæresum porrò omniũ dux & princeps Simon iste habetur. Vnde in hodiernum vsque diem, qui eius sunt sectæ & opinionis, sobriũ, & sincerum Christianæ philosophiæ institutum egregiè assimulantes, renunciasse quidem idolorum errori videntur: nihilominus tamen eam retinere cõtendunt, simulachra & imagines Simonis & Helenæ istius erigentes, libationibúsque & ceremoniis eos colere studentes. Horum res turpissimæ, stuporem & cõsternationem mentis hominibus afferunt. Quippe quæ tales sint, vt tantum absit vt stylo scriptis rectè mandari possint, vt propter obscœnæ fœditatis exuberantiam, nullum eas modestũ & pudicum os eloquatur. Quicquid enim extare aut cogitatione concipi potest, quod turpitudine quauis sit impuri⁹, id omne hæresis ista omnium scelestissima atque nefandissima longè superauit, hominibus miseris, peccatísque oneratis mulierculis imponens. Tantum parentem, autorem, & ducem, aduersarium magnis Christi discipulis, iam inde ab initio humanæ salutis insidiatrix versuta illa vis obiecit. At diuina è diuerso gratia & ĩexpugnabilis virtus, ministris ipsa suis sedulò assistens, tantorum malorũ facem vbique incendium spargentem, quàm celerrimè extinxit, sublimitatem omnem quæ se aduersus cognitionem Dei efferret, disijciens atque pessundans. Quapropter nihil eorum quæ tum temporis succrescere cœperunt malorum, ad statum & vigorem suũ peruenit. Veritatis enim ipsius lux, mirificè resplẽdens, coruscabat, & recens cœlitùs relucens ineluctabile vigebat verbum, Apostolorum cõcionibus & institutis magis magisque inualescens. Proinde & magus iste, gratiâ miser venalem esse existimãs, primùm in Iudæa à diuo Petro, tanquam luce clariore, mentis oculos perstrictus, maxima eáque maritima profectione suscepta, ex Oriente Occidentem versus migrat, Romanámque vrbem præoccupat. Atque ibi minimè nuquam cœptis suis maximè suprema inseruiret potestas, breui admodum tempore vsque adeò res ex sententia succedũt. vt quum sibi incantationibus & præstigiis totam cõciliaret vrbem: tum statua posita, vt dictum est, diuini ei tanquam Deo exhiberentur cultus & honores. Sedenim nõ diu illi fraude ea vti concessum est. nam sub eodem Claudij Imperio, quæ omnia sapienter propter summum in genus humanum amorem dirigit Prouidentia, quasi antesignanum & insuperabilem atque inuictum fidei propugnatorem, ⋆ qui virtutis ardorísq; gratia primas inter Apostolos diuinitùs est consequutus, Petrum, perinde atque cõtra feram agrestẽ & perniciosam, excitauit. Is nõ secus atq; fortis & generosus Dei dux, diuinis instructus armis occidentalibus ex Oriente supercœleste perfert lumẽ, arcanum scilicet de Christo mysteriũ, & regnum cœlorum læto promulgat nuncio. Atque ad hunc modum quum in Occidente Euangelica reluceret lucerna, ilicet Simon ipse vnà cũ fraude & seductione sua, cõfestim extinctus euanuit.

Simon Magus Romam venit. Diuini honores ei ibi attributi.

† πρῶτος θεός.

Helena comes eius. Nõnulli hãc Selen vocãt.

** πρώτη ἔννοια.*

Simon iste hæresum omnium autor.

Hæresis eius spurcissima & fœdissima, quæ Christi nõie tanquã obtẽtu & prætextu quodam ad flagitia et pbra omnia tegenda abutitur.

Deus Simoni isti magnos Apostolos opposuit, & Petrum præcipuè.

Petr⁹ Apostolorũ princeps.

τὴν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ θερμότητος τὰ πρωτεῖα κατὰ πάντων τῶν ἀποστόλων ἐχηκὼς παβὸν Πέτρον.

CAPVT XV.

TAntum autem in auditorũ animis pietatis reliquit lumen Petrus, vt auditis contenti esse, & in iis quę sine scripto, de diuino verbo addicissent, permanere non possent. Quam ob causam Marcum, qui tum Apostolum consectabatur, magna animorum contentione obtestantur, vt monumentum aliquod traditæ sine scripto disciplinæ, in literas relatũ, eis relinqueret: neq; prius inde discederet, quàm id quod rogatus esset, perfecisset. Quo cognito Apostolus, diuini instinctu spiritus, perquàm est tam eximia eorum virorum delectatus volũtate & cupiditate: proindéq; scriptum id iudicio suo comprobauit, & vt in Ecclesiis legeretur, constituit. Hanc quippe causam scripti à Marco Euangelij extitisse, Clemens in sexto Dispositionum tradit. Atque his consona Hierapolitanus cõmemorat Papias. Proptereáque Petri, quod secundum Marcum est dicitur Euangelium. Meminit porrò Marci in priore epistola sua Petrus, quam Romę agens composuisse fertur, in qua etiam figuratè Romã Babylonem nominat, ita inquiens: Salutat vos ea quæ in Babylone est, coëlecta, & Marcus filius meus. Quẽ Lucas quoque in Actis Ioannem vocat. Dicunt præterea diuinum hunc Marcum, primùm in Ægyptum & Alexandriam missum, Euangelium quod conscripsit prædicasse, Ecclesias ordinasse, atque ei quæ ibi est Christianorum monachorum solitariæ vitæ leges dedisse. Tanta autem virorum & mulierum à primo statim initio confluxit multitudo, vt exercitij studiíque eorum philosophiam, institutum, mores, vitam, rationémque conuersationis omnem, in scriptum retulerit, in vtroque philosophiæ genere celeberrimus Philo: quem ad colloquium Petri, Romæ diuinum Verbum concionantis, fama est peruenisse.

Rogatu auditorũ Petri, Marcus sectator eius Euãgeliũ scripsit, à Petro deinde cõprobatum.

Roma figuratè à Petro Babylõdicta

Marcus idẽ in Actu Ioannes.

Marcus primus ĩ Ægypto Euangeliũ prædicauit, & monasticem ibi instituit.

Philo cũ Petro Romæ collocutus.

A

CAPUT XVI.

*Philo de monachis Christianis ī Aegypto scripsit * περὶ βίου θεωρητικοῦ. περὶ ἱκετῶν*

NOn tantum verò is quasi numine afflatus, prosequitur institutum eius temporis Apostolicorum ex Iudæis, vt videtur, progenitorum virorū: sed id quoque iudicio suo cōprobat, quanuis etiam tum plurimæ veterum Iudæorum consuetudines obtinerent. Asseuerat quoque verbis disertis, nihil se veritate ducere prius aut antiqui⁹, neque quidquam ex sepiso rei ipsi addere constituisse. Quapropter scriptum id, canones & regulas, quæ etiamnum in Ecclesia seruantur, liquidò continet. Inscriptio autē libri est, & titulus ⋆ De vita contēplatrice, siue + de supplicibus. Eos autē qui vitam eiuscemodi amplexi essent, θεραπευτὰς, hoc est, cultores seu curatores vocat. vel quòd ita tum appellarentur, nondum Christianorum nomine latè diffuso: vel propter purum sincerúmque Dei cultum: vel quòd tanquam medici, exercerent, curarent, atque colerent eorum qui ad eos B venissent, animos, omni eos vitiorum perturbatione liberantes: vel aliam quamcunque ob causam. neque enim de eo contendere necessarium est [c]. Hos à principio, quum Christiana philosophia initiaretur, dicit, rem familiarem facultatésq; suas relinquere solitos esse: ac deinde nuncio omnibus vitæ huius curis & solicitudinibus remisso, extra muros in semotis aliquibus agris & hortis, aut etiam montibus, versari atque viuere, dissimiliúmque omnium consuetudinem tanquā perniciosam auersantes, vitam propheticam flagranti atque feruenti fide meditari atque æmulari. Non solum autem eo in loco, verùm etiā alibi in orbe hoc genus fuisse scribit. Decebat quippe summi boni & Græciam & Barbariam participes fieri, in Ægypto tamē & maximè circa Alexandriam institutum hoc frequētari. In vnaquaque autem solitaria, inquit, mansione sacram domum reperias, quam [d] σεμνεῖον hoc est honestatis grauitatísque locum, & monasterium vocant: in quo scilicet ab aliis seiuncti & solitarij, + honestæ C sanctæque vitæ mysteriis imbuuntur. Eò nihil infertur vel frumenti, vel potus, vel etiam alterius rei ad necessarium corporis vsum pertinētis. Sermones tantum & leges, dictáque prophetarū atque hymnos diuinitùs inspiratos ibi meditantur, atque etiam alia quibus doctrina & pietas augescens, ⋆ summum consequitur bonum. Interuallum porrò temporis ab ipso diluculo ad vesperam vsque, in exercitio eos continet. Sacris enim incūbentes literis, in patria sedulò desudant philosophia. Ac quasi fundamentum primum iacientes ipsam continentiam, reliquas ei superstruunt virtutes, neque ante solis occasum, alicui ex eis panem aut potum sumere licet. Virtutis enim studium luce dignum, ita vt par est: contrà autem ad tenebras pertinere eas, quæ ad necessarium corporis vsum sumuntur, curas iudicant [e]. Sunt autē qui post tres aut plures dies demum cibi reminiscuntur, quibus videlicet maior doctrinæ inest cupiditas. Nonnulli etiā ita lætantur, deliciísque affluunt circa sapiētiæ epulas, plurimas suppeditantes doctrinas, vt duplicatum etiam id tempus se abstineant, & sexto vix die de necessariò alimento participare consueuerint. Expositiones porrò D sacrorum oraculorum per allegorias arcanas occultásque sententias, & anagogas siue contemplatrices & mysticas intelligentias instituunt. Studiū siquidem, & quasi lex philosophorum istorū animanti persimile est, cuius corpus dictū literæ anima autem sit abstrusa in ea atque inuisibilis mēs & intelligentia. Sunt quoque apud eos & mulieres solitariæ, θεραπευτρίδες, hoc est cultrices dictę quæ sacrā hanc vitā & institutum sectātur: quarū pleræque modesta & sobria senectute ornatæ, puritatem & virginitatem non necessitate, sed spōtanea animi destinatione colunt, nullámque corporis voluptatum curam aut rationem habentes, non mortalium, sed immortalium liberorum gignendorum cupiditatem obtinēt, quales liberos sola ex seipsa Dei amans anima procreare potest. Verùm enimuerò quum duo sint hominum vitę instituti genera: vnius nimirum, eiúsque inferioris coniugalis consuetudinis: alterius autem supermundanæ & angelicæ, Deo videlicet dilectæ virginitatis, ac solitariæ puriorísque conuersationis: si quis legitimū ac impollutum sequatur matrimonium, longè ille quidem à reprehensione E abest, sed pauciora ei cōtingunt charismata & dona. Sobriè enim pudicéque & is viuere dicitur, & trigecuplum virtutis fert fructum, difficulter certè quidem sexagecupulum. Cui verò sincerè Angelicam vitam degere sit datum, etiam si ea aspera sit & ardua, facilè tamen ei fuerit sexagecuplū, atque etiam centuplum ferre fructum, certò scilicet ad perfectionem & summū bonum collimanti. Scripta autem iis esse dicit veterum, qui autores & duces professionis eorum extitere, & multa monumenta ideæ & formæ eius quæ allegoriis delectatur post se reliquerunt, virorum: iis illi quasi archetypis, primísque exemplaribus vtētes morem modúmque eum imitātur. Ea porrò monumento, diuina Apostolorum Euangelia, & Pauli Epistolas esse puto, interpretationem antiquarum scripturarum rectam continentes. Non solùm autem, inquit, cōtemplationi vacant, sed nouos etiam hymnos, carmina, & laudes in Deum omni genere grauiorū numerorum atque rhythmorum componunt. Videbitur fortasse cuipiam, F Philonem non hæc de Euangelicæ vitæ institutis dixisse, vt quæ aliis quoque accommodari queant: sed is certum indubitatúmque esse sibi persuadeat, nostram illum depinxisse viuendi cōsuetudinem. Quum ad hodiernum vsque diem, nō apud alios quàm apud nostros homines regulas tales viuendíque mores conseruari compertū sit: conuentus scilicet in vnum, & seorsum quidē mulierum, seorsim etiam virorum, frequentatas conuersationes, solitáque & stata exercitia, quæ etiam nunc nos soli, & maximè vnà cum inedia cibíque abstinētia, cum precibus, & cum diuinorum oraculorū meditatione, & peruigiliis & orationibus, salutiferæ Passionis feriis, atque etiā ante eas ferias celebrare consueuimus. Addit insuper Philo & illud: Solere apud nos ita cātari hymnos, vt quum vnus certis conseruatis numeris, ritè atque decenter præeat, reliqui tacitè illum audientes, hymnorum tandem extremas partes concinant. Præterea tēporibus suis illos humi in herba stipadio iacere solitos, vinum prorsus, vt ipsius

Iesus hebraico sermone Curator dicitur siue medicus & Saluator. & ab hoc fortasse nōie Iessæi prius dicti sunt. quàm Christianorū cognomen fideles obtinuerūt. Ab Antiochia nāque sicuti veritatis argumentū habet, discipuli & ecclesia Dei vniuersa, Christiani dici cœperūt. Reperias eius rei argumentū si Philonis cōmentarios legeris in libro eius quē de Iessæis inscripsit.

Qui horū vitæ cōsuetudinē & laudes exponēs, & monasteria quæ ī regione circa Mariæ lacū habuere cōmemorās, nō de aliis quàm Christianis primis, historiam texuit, ocis eis peragratis. Epipha. 9. De Nazareis.

c Christianorū, nō solū Monachorū hominū, instituta & mores.

d σεμνεῖα, nō solùm Monachorū, sed hominū Christianorū omniū oratoria.

† τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια μυσοῦνται.

** τέλ⊝ ἄριστον.*

e Ieiunium. Sacrarum literarū studium.

Antiquus Asetriarū status.

Collatio cōiugalis & cœlibis vitæ.

Libri Christianorū & Monachorū sanctorum.

Nouū testamentum, veteris est expositio.

Nonde aliis quàm Christianis hominibus canones hos Philo scripsit.

Peruigilium Christianorum in passionis Christi & c. feri.

A verbis vtar, nō attigisse, neque quidquam sanguinei gustasse refert. Potum quippe illis fuisse aquā tantum, cibum autem cum pane salem & hysopum. Adhæc morem quoque Ecclesiis præsidentium magistratuum describit: atque in iis, quum cæterorum ministrorū munia, tum summæ omnium Episcopalis dignitatis sublimitatem. Quod verò hæc Philo de primis pietatis præconibus & traditis ab eis antiquitùs moribus scripserit, satis ei persuasum fuerit, qui diligēter & accuratè, quā diximus, historiam eius viri legere voluerit.

CAPVT XVII.

** θιωρίαις.*

PHilo porrò ipse & verbis est copiosus, & sententiis diffusus: exponendis autē per arcanā & mysticam interpretationē diuinis scripturis altus & sublimis, plurifariàm sacrorum oraculorū texens enarrationem. Ostendit id partim in cōmentariis suis in Genesim, quibus titulum indidit, Sacrarum legū allegoriæ: partim in distinctionibus, ambiguitatibus, & solutionibus earum scripturarum, quæ in quæstionem trahūtur, summatim & per capita relatis. Sunt præterea aliæ quoque eius seorsim editę lucubrationes. De agricultura duæ. De ebrietate totidem. Alia item variorum titulorum scriptą: quale est, Quas res mens sobria per orationem vel precetur, vel deprecetur. Item de linguarum confusione ✶. De rebus expetendis & fugiendis. De natura & inuētione. De his quæ in disciplinis simul conuenire debeāt, siue de Encyclopædia & disciplinarum orbe. Alius præterea liber, Quis sit rerum diuinarum hæres, vel de ea quæ fit in æqualia aut inæqualia sectione. Item de tribus virtutibus. Item de iis quorum mutātur nomina, & quibus ex causis mutantur: in quo se quoque scripsisse de testamento priore & posteriore testatur. Composuit etiā librum de secessu & vita sapientis. Alium quoque de Gigantibus, de rebus Mosę: & quòd somnia diuinitùs accidāt, libros quinque. Atque hæc equidem sunt, quæ in Genesim ab eo scripta, ad nos peruenerūt. In Exodum verò, quæstionum solutionúmque quinque

Philonis lucubrationes.

B

** περὶ αὐγῆς καὶ αἱρέσεως.*

C libros eius esse cognouimus. Vnum de tabernaculo, vnū de Decalogo. De iis quę sub specie legum lata ad Decalogum referūtur, libros quatuor. De sacrificiis animalium, & quæ sint sacrificiorum genera, librū vnum. Item de propositis in lege præmiis, honoribus scilicet & pœnis. Inueniuntur etiam singuli eius libri: vt de Prouidentia, Contra Iudæos, ✶ de Republica: Alexander, siue de animantibus irrationalibus rationē habētibus. Item, seruos esse malos omnes. Et qui hunc consequitur, Omnibus modis bonos liberos esse. Secundū hos, ✝ de vita contemplatrice, seu de supplicibus est cōpositus: vnde ea transtulimus, quæ de Apostolis & primis Christianorum institutis & moribus suprà diximus. Hebraicorum quoq; nominum in lege & prophetis interpretationes eius, esse perhibentur. Itaque Philo iste, Caio imperāte, quum Romam venisset, libros de Caij amētia & vecordia composuit, quos per ✝ vrbanitatem & ironiam, De virtutibus inscripsit. Eos deinde Claudij temporibus quum in Senatu ibidem recitasset, tanta fuerunt in admiratione, vt digni iudicati sint, qui in bibliothecam Palatinam referrentur. D

** ὁ πολιτικός.*

✝ Suidas, philonis recensens lucubrationes, huic libro titu. dat, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν χριστιανῶν.

✝ μετὰ ἤθους εἰρωνείας.

CAPVT XVIII.

EOdem porrò seculo, paulo pòst & Iosephus floruit, & ipse vir Iudæus genere, & ex sacerdotib⁹ ortus. Tantum autem disciplinarum doctrinā excelluit, vt summam & patriæ & Græcæ linguæ peritiam sit consequutus. Multa is quoque volumina reliquit. Machabæorum certè libros, eius esse ferunt: potissimúmq; eum qui inscriptus est, ✝ Animum rationémque esse, quæ summū in homine obtineat imperium. Antiquitates Iudaicas viginti libris est cōplexus. Septem autē de bello Iudaico Hierosolymorúmque euersione cōposuit, quos fama fert, Titū Cæsarem ✶ manuum suarum descriptione comprobatos, publicari vbique, atque etiam in Romana bibliotheca reponi iussisse. Edidit etiam alios duos de Antiquitate libros, in quibus Hebræos primos hominum omnium extitisse, scriptáque eorum cæteris vetustiora esse ait. Præterea cōtra Appionē grammaticum, qui tum orationes aduersus Iudæos inuectiuas scripserat: & cōtra alios itidem, qui patria Iudæorum gentis instituta & mores calūniari ausi fuerant, refutationes. In quarum refutationum oratione prima numerum testamentariorū seu canonicorū veteris, quod dicitur, instrumenti librorum iniens, ✶ qui apud Hebræos maiorū traditione recepti sint, & citra ambiguitatem atque controuersiam omnem pro legitimis verísq; habeantur, hisce verbis docet: [a] » Non multa voluminum nobis sunt millia, dissonantium inter se » atque pugnantium. Sed vinginti tantum & duo » libri, acta temporum omnium complectentes, » qui quidem iustis de causis, diuino afflatu scripti » esse credūtur. Horum quinque sunt Mosæ, legésque ipsas atque humani generis propagationem » atque successionem ad illius obitum vsque continent, quod tempus nō ita multum à ter mille annis abest [b]. » Deinceps verò à Mosæ morte vsq; ad » Artaxerxis, qui apud Persas Xerxi successit, regnum, qui post Mosen fuerunt, prophetæ, res tem » porib⁹ eis gestas, sunt persequuti libris tredecim. » Qui verò sunt reliqui quatuor, hymnos & laudes F in Deum compositas, & præcepta hominum vitæ habent. » Ab Artaxerxe autē ad nostram vsque » ætatem perscriptæ quidem sunt res vniuersæ: sed » nō eam libri tales, quam illorum qui eos præcesserunt apud nos meruerunt fidem: propterea quod » non tam certa atque explorata prophetarum posteriorum sit successio. » Satis porrò res ipsa declarat, qua religione nos libros nostros adire atque » versare soleamus. [c] » Quū enim tot iā secula pręterierint, nemo vnquam inuentus est, qui vel addere quidquam, vel detrahere, vel mutare deniq; » in sacrosanctis oraculis ausus fuerit. » Omnibus quippe, ab ipso ortu, Iudæis ingenitum est, diuinitus proditam editam eam esse doctrinā credere, » in eáque constanter perseuerare, atque adeò, si » opus sit, pro ea etiam non grauatè ipsam adire & » perferre mortem. » Ad finem autē vigesimi Antiquitatum libri indicat, quatuor se cōpositurum » libros de Deo: quæ Iudæorum de eo sint patriæ

Iosephi lucubrationes.

✝ τὸν περὶ τοῦ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.

** ἰδίαις γεγραφότα χερσί.*

Infrà lib. 3. cap. 11.

E

Vespasianus Iotapata oppido subacto Iosephū cepit eū Romā ad Neronē mittere statuit. At ille imperiū Rom. ipsi Vespasiano & Tito deberi post Neronē diuinās, eis persuasit, vt captiuū se in castris secū retinerent. Apud quos deīde Romæ ī magno fuit honore. Statua etiam ei, ꝓpter historici styli nitorē, ibi publicitus est posita Suid.

a Iosephus de Canonicis veteris testamenti libris.

b Euse. lib. 3. ca. cap. 10.

Theodor⁹ Bibliãder à mũdo condito ad Mosæ obitũ, numerat annos 2488.

A opiniones, De ſubſtantia eius, Et de legibus: Quapropter apud eos quædam permiſſum ſit facere, quædã verò ſint prohibita. Alia inſuper à ſe edita eſſe idem ipſe in operibus ſuis aſſeuerat. Verùm in fine Antiquitatum, in Iuſtinum quendã ex Tiberiade, qui de eiſdem, quibus ipſe temporibus & rebus, minus vera ſcripſit, ſtylo inuehens, quum alia permulta ei vitio dat, tum hiſce vtitur verbis:

Librorũ eorũ ſinceritas.

Ioſephus veritatẽ in primis eſt ĩ hiſtoria ſcribenda conſectatus.

» Non equidem, inquit, itidem atque tu, de mea ſolicitus ſum hiſtoria. Sed imperatoribus ipſis ſcripta mea obtuli, quum res ipſæ geſtæ propemodũ adhuc cernerentur. Conſcius enim ipſe ſum mihi me veritatis cõſectandæ præcepta cõſeruaſſe. Cuius quum me teſtimonium cõſequuturũ ſperarem, non me fefellit opinio. Quum multis nanque aliis hiſtoriam meam legendam exhibui, ex quibus nonnulli in bellũ ipſum etiam inciderũt, quemadmodum Agrippa rex, & quidam cognati eius: tum Imperator Titus, adeò per ſcriptorum meorum monumẽta tantummodo rerum geſtarum cognitionem in homines vulgari voluit, vt manus ſuæ annotatione hiſtoriam conſignatã publicari præceperit. Rex præterea Agrippa ſexaginta & duas ſcripſit epiſtolas, quibus fidei atque veritatis hiſtoriæ meæ perhibet teſtimonium.

Hic Agrippa, vſque ad Hieroſolymorũ excidiũ durauit Herodis Agrippæ (de quo Luc. in Act. circa fi. ſcribit) filius.

Ioſephi ſtylus.

B Ex quibus duas quoque apponit. Tantopere autẽ hiſtorico, rebus geſtis ad imitationem Thucydidis ſcribendis, ſtilo enitet, vt neminẽ in ea laude primas ferre patiatur. Siquidem nouis ſubinde gaudens argumẽtis, cum facilitate multa, nihil de artis vigore remittẽs, ſuauis admodum & lætus incedit: & quum mirifica eius eſt eloquutio, tum in concionibus gloriam & laudem meruit ſingularem.

Collatio Philonis & Ioſephi.

Philo certè quidem philoſophiæ plurimum operæ nauaſſe, at Ioſephus oratorum ſacra magis coluiſſe videtur. Et ille ad Platonem, hic ad Thucydidem reſpexit. Sed de Philone & Ioſepho ſatis. Ad ordinem enim & contextum actorum Apoſtolicorum redire nos conuenit, vt per compendium ſummatim ea percurramus.

CAPVT XIX.

Acta Pauli & Barnabæ.

C POſteaquam Paulus & Barnabas miniſterium fratrum cõpleuêre, & Hieroſolyma reuertêre, à Spiritu ſancto ambo deſignantur atque deligũtur, ad quod vocati fuerant opus. Ac per Seleuciam, in inſulam Cyprum, ipſamq́ue Salaminem veniunt, Iudæis Diuini Verbi Euãgelium annunciantes: Ioanne, cui & Marci nomen fuit, eis inſeruiente: qui deinde à Perga reuerſus eſt Hieroſolyma.

Serg. Paulus Procõſul à Paulo ad Chriſtum cõuerſus.

Paphi autem Helymas magus, qui idẽ Barieſus eſt, increpatione acriore Pauli oculos ad cæcitatem vſque perſtringitur. Et proconſul Sergius cõcionibus Pauli credit. Iudę porrò Antiochiam Piſidiæ peruenit, & in Synagoga ſalutiferum verbum prædicat. Et iam ex gentibus ad fidei profeſſionem accedunt non pauci. Opportuno autem tempore oblato, Paulus rurſum concionatur. Ad quem quum infinita conflueret turba, æmulatione maligna Iudæi accẽduntur, & Paulo aduerſantes reſiſtunt.

Gentium ad fidem Euangelicam receptio.

Ille verò ardoris & zeli melioris plenus, auerſati quidem ipſos, & ſe ad gentes conuertere dicit. Itaque ingens coorta eſt lætitia, quæ ita recipiebantur, gentium. Iudęi autem techna quadam, multitudinem eorum qui honores gerebãt, D primariorũ virorum cõcitant, lapidibúſque Apoſtolos petere atque perſequi perſuadent. Quare Apoſtoli inde Iconium, deinde Lyſtrã, mox Derben profugiunt. Poſteà reuertuntur Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam. Peragrant inde Piſidiã & Pamphiliam. & ex Perga deinceps Antiochiã maiorem perueniũt, atque ibi fratribus gentium fidem exponunt. Poſtmodum Iudæi quidam exoriuntur, ex præſcripto legis Moſaicæ, eos ex gentibus ad fidei profeſsionem accederent, primũ circũcidi, atque ita demum in Chriſtum credere, totámque Moſæ legem ſeruare debere, contendentes.

Diſceptatio an fideles ex Gẽtibus obſeruandæ legis onere grauãdi eſſent.

Barnabas igitur & Paulus Hieroſolyma petũt, quæſtionem eam ad maiorem gentium Apoſtolos relaturi. Atque ibi in conuentu multorũ, Petrus legis iugum deprecatur: & Iacobus cõcionãs edicit, non eſſe faceſſendam moleſtiam eis qui ex gentibus fidem ſuſciperent: ſed per epiſtolam illis ſignificandum, vt ſe à contaminatione eorum quæ idolis eſſent ſacrificata, à fornicatione, & à ſuffocatis abſtineant.

Deciſio eius.

E Ita cum Paulo & Barnaba, Iudas qui etiam Barſabas dictus eſt, & Silas, ad fratres Antiochenos legantur: eiſdémque, quæ Apoſtoli Hieroſolymis decreuiſſent, per epiſtolã inſinuant. Neq; ita multa pòſt, Antiochia illi rurſum diſcedũt. Porrò Paulus & Barnabas † offenſa & exacerbatione intercedente ſeiunguntur.

† παροξυσμοῦ γινομένου.

Offenſa inter Paulum & Barnabã.

& Barnabas quidem Marco aſſumpto in Cyprum traiicit, Paulus autem Sila ſibi adiuncto Syriam petit: Lyſtrámq; & Derben peragrans, Timotheũ quoque ſuſcipit, Gręci quidem patris, fidelis autem Iudææ matris filium. Quem ſanè propter Iudæos, conſilium pro tempore capiens, & illorum ſe ingeniis accommodans, quum ipſe circuncisionem abrogaret, nihilominus tamen circuncidit. Omnes nanque ex Iudæis fideles, patrem eius Græcũ hominem eſſe ſciebãt. Itaque illi ciuitates paſsim adeunt, & Apoſtolica decreta promulgãt. In Phrygia autem & Galatia, atque etiã in † Myſia, quum verbum prædicaſſent, in animo habent prouinciã quoque Bithyniam adire: ſed quo minus id faciãt, Spiritus eis obſiſtit.

† οἰκονομίᾳ χρώμενος.

Cæterùm Troade quũ eſſent in ſomnis Paulo admonito, Macedoniam inde petunt. F Et naui egreſsi per Samothracem & Neapolim, & in primam Macedonicæ oræ ciuitatẽ Philippenſium coloniã perueniunt. Inde porrò Theſſalonicam, & finitimam ei Berrhœam, mox quoque Athenas adeunt: ac deinceps occidentẽ verſus, Euangeliũ anunciantes, proficiſcuntur.

Exemplum apoſtolicæ diſpenſationis.

† κατὰ τὴν μοῖραν εἴσω τῶν λόγον θέμενοι

Enimuerò epiſtola illa quæ Hieroſolymis ad eos qui Antiochiæ in Syria & Cilicia, locíſq; aliis oĩbus ad fidẽ ſe ex gẽtibus cõtuliſſent, per Silam miſſa eſt, in hæc verba eſt cõcepta:

Epiſtola apoſtolorum & presbyterorũ Hieroſolymis Antiochiam ad fideles ex Gẽtibus data. Act. 15.

» Quandoquidem audiuimus, quòd quidam venientes vos turbarint, dicentes, oportere vos circuncidi, legémque ſeruare, quibus id non mandauimus: viſum eſt Spiritui ſancto & nobis vnanimiter congregatis, nihil vobis vltra imponere oneris, præterquam hęc neceſſaria, vt vos abſtineatis ab immolaticiis ſimulacrorum, & ſanguine, & fornicatione, & ſuffocato. A quibus vos cuſtodientes, bene agetis: Valete. Miſimus autẽ Iudam & Silam, primarios ex fratribus viros, cum Barnaba & Paulo, dilectis nobis fratribus, hominib⁹ qui animas ſuas pro nõ

A mine Domini nostri Iesu Christi deuouerunt, vt verbis hisce vos consolarentur.

CAPVT XX.

POrrò quum Philippis essent, purpuræ venditrix è ciuitate Thyatirorum fœmina ad diuinũ accedit lauacrum. Et spiritus Pythonis, iussu Pauli ex puella ꝓfugit. Cuius dominis, quum spes quęstus eius, quem ex ea capiebant, esset præcisa, ilicet plagæ & vincula Apostolos arripiunt, & catastæ pedes eorum admodũ constringunt. Sed enim intempesta nocte preces ab eis fiunt, quas qui in eodem carcere vincti erant, exaudiunt. Ac Deus quidem terram mouet & concutit: fores autem, claustra, & vincula omnia soluuntur. Custos porrò carceris fores omnes apertas conspiciens, ipse sibi attulisset manus, nisi eum voce sua Paulus cohibuisset, omnes adhuc intus esse dicẽs. Ita custos B lucerna arrepta, carcerem ingreditur, & quid sibi faciendum sit, rogat. Tum illi ei Verbum deprædicant, & ipse recentes eorum vibices sub calida lauat aqua: pro qua ab illis diuinum simul lauacrum. Itaque is cum suis omnibus lætus Christo sese dicat. Deinde illi bene manè magistratus primariorúmque virorũ iussu carcere emissi, per Amphipolim & Apolloniam, Thessalonicam perueniunt. Ibi Iudæi infideles tumultum in vrbe mouẽt, & Iasoni, qui eos benignè hospitio exceperat, negocium facessunt. Nec minus & BerrhϾ similia eis accidunt. Sed Paulus à fratribus ad mare deductus, Athenas venit. Eam vrbem simulacrorum cultui deditam cernẽs, sermones & cum eis qui ex synagoga erant Iudæis & cum philosophis Epicuræis simul & Stoicis confert. A quibus tanquam + nugigerulus, inaniúmque verborum sator, & peregrinorum deorum annunciator, cõuiciis grauiter exagitatur: & comprehensus, in supremum ibi iudicium, Areopagum, seu Martis vicum nominãt, producitur, atque ad iudicũ subsellia sistitur. Nouem ij erant, sapientia, virtute, genere & opibus omnibus aliis præstantiores habiti, & ad iudicium munus obeundum, prout quisque eorum visus est optimus, ad tribunal lecti. In C medio horum cõsistens, superstitionem eorum, aræque eius quæ apud eos Ignoto Deo consecrata erat, annunciat: seque eius apostolum & legatum esse asserit, quem & Dominum & creatorem cœli & terræ, quòd scilicet per eum consistãt omnia, ipseque nullius rei indigens, & nulli omnium materiæ similis sit, laudat. Illi insuper addens, nulla eum alia re quàm piis bonorũ operibus, & veritatis cognitione coli: & peccata quidẽ, per ignorantiam huc vsque à nobis commissa eum dissimulare atque remittere, de cætero autem resipiscendum, & verbis fidei cedendum esse. Ac iudicãdi quoq; eum potestatem propterea recepisse dicit, ipsum scilicet Iesum Christum, qui diuinis prorsus factis & operibus Deus perfectus, & idẽ perfectus (citra tamen peccatum) homo declaratus, pro omnibus crucifixus sit, & à mortuis resurrexit, omnibúsque spectantibus ad suum in cœlũ redierit patrẽ, rerum nimirum vniuersarũ Deum. Quibusdam itaque, quòd resurrectionem ab eo

Pythonis spiritus à Paulo ex puella pellitur Philippis.

Paulus in carcerẽ coijcitur

Custos carceris cũ suis baptisatur, & in Christum credit.

Acta Pauli Athenis.

σπερμολόγος.

Areopagitæ.

Sũma cõcionis Pauli apud Areopagitas Athenis.

audirent, res tota ludibriũ & fabula videtur. qui- D dam autem verbis eius credentes, eum sectantur. In quibus & Dionysius Areopagita ille fuit, vnus ex sapientibus illis & delectis viris. Tanta autem fuit in Chrstum fides, vt non modò dignus diuino lauacro esset, sed etiam ipsius Pauli manibus Atheniensium designaretur episcopus, mirificis prorsus atque diuinis charismatibus & donis pollens: Vixit is etiam familiarius cum diuino viro Hierotheo: quorum vtrique res summas Paulus, vt eis, in tertiũ vsque cœlum & paradisum ipsum raptus, initiatus fuerat, de Theologia, Deique Verbi ratione scilicet, necnon cœlesti hierarchia, rerúmque omnium absolutissima dispositione atque ordinatione, communicans tradidit. quas res Dionysius postea etiam in scripta retulit. Qui porrò, verbo pietatis verique cultus magnificè prædicando, magna vsus est libertate, multósque annos in partibus occidentalib⁹ Christum glorificãs, ad multam peruenit senectutem, & pro ipso martyrij corona est cohonestatus. Ferunt autem eum, caput suum, quod gladio resectum fuerat, in manibus gerẽtem, ad duo millia passuum tulisse: ibique id, in quam inciderat, mulieri tanquam depo E situm tradidisse. Quæ autem ille scripta, sublimi rerum diuinarum contemplatione, sententiis, & eloquutione, admiranda prorsus & excellentia, longéq; ab iis quæ pro hominũ captu edita sunt, dissita composuerit, sic se habent. Primũ quidem opus de Diuinis nominibus conscripsit, tredecim capitibus: in quo ad centũ quoq; alia capita sunt adiecta diuinæ sapientiæ plena. Secundus ab eo liber scriptus est, cui titulũ fecit, De cœlesti + hierarchia, capita habens quindecim. Tertius de Ecclesiastica hierarchia, capitũ septem. Quartus de arcana seu mystica Theologia, quinque capitum. Reliquit etiã epistolas decem, quarum postrema Euangelistæ Ioanni, qui supra pectus Domini recubuit, est scripta. Atque hęc quidem eius scripta hodie quoque circũferuntur. Ipsem autẽ aliarum quoque lucubrationũ suarum mentionem facit, quales sunt, quæ ab eo Theologicæ dispositiones sunt nominatæ. Item symbolica Theologica. prętcrea de Angelicis proprietatibus & ordinibus. Cõmentarius de Anima. De iusto & diuino iudi- F cio. De diuinis hymnis. Item de iis quæ vel intelligentia vel sensu deprehenduntur. Cõmentarij autem isti omnino visi nõ sunt, neque nobis, neq; iis qui ante nos fuerunt, cogniti. Sed de Dionysio operibúsque eius hæc satis sint.

CAPVT XXI.

EO tẽpore, [a] quũ Claudius quintum imperaret annum, & immaculatam Dei Verbi matrẽ mortem obire oporteret (quãdoquidem & filius eius, verũ se hominem esse probans atque confirmans, + ad grandiorem exoletæ senectutis ætatem non peruenit) vndesexagesimum illa agens annum, nuncium à filio, per Angelũ [b], de migratione & aduentu ad se eius, ita vt antea quum ipse ad eam venturus fuerat, accipit. Itaque migratione sua ad ✶ hunc modũ cognita, immensa repletur lætitia,) quid enim dulcius ei, quàm vt cum fi-

Dionysius Areopagita.

Hierotheus

Dionysij martyrium. Et in eodem martyrio miraculũ isigne Dionysii Ariopagitæ scripta.

† Qui Hierarchiam nominat, vno verbo summatim rerũ sacrarũ oĩm dispositionẽ ordinatã ab solutámq; dicit. Et qui hierarchiam vocat, numine afflatũ, diuinumq; virũ, sacræ cognitionis peritum significat. Dionys. Ariopag.

a Agiographum.

† οὐκ ἔξωρος ὤν.

b Migratio & assũptio Dei genitricis in cœlum

b Hier. 9. Paulum & Eustochiũ. Ne si venerit vestris in manib⁹ illud apocryphum de transitu Mariæ beatæ gloriosæ semperq; virginis, dubia ꝓ certis recipiatis. quod multi Latinorũ pietatis amore studio legẽdi chari⁹ amplectũtur præsertim cũ ex his nihil exprimi põt ꝓ certo, nisi ꝙ hodierna die migrauit à corpore.

A lio & rege suo esset, contingeret) lumen ad eam infertur, domus purgatur, genere propinqui, vt par erat, accersuntur, ritéque & ordine quæ ad transitionem eam pertinent, præparantur: nuncium etiam illa, quem acceperat, iis qui cum ea erant, exponit, & præterea victoriæ mortis tropęum (erat autem palmę ramus) monstrat. Etiam tempus instabat, quum in Sion super humiliore lecto reponitur. & aderat Ioannes, qui eam domi suæ fouerat: & præterea quidquid Hierosolymis erat fœminarum celebriorum, quæ vel amoris necessitudine, vel generis propinquitate ei cō iunctæ essent. Tum virgini discipulo & itidem aliis ipsa virgo præcipit, vt duas eius tunicas vicinis viduis, quæ præter cæteras propensiore erga eam amore atq; pietate fuissent, donent. Sub hæc vis lachrymarū ingens ex oculis omniū profluit, orbitatē suā migratione illius complorantiū. Deinde cœlitùs filius eius, cum innumerabili angelorum exercitu descendit, animam illius sanctam prorsus & diuinam assumpturus: & tonitrus atq; nymbi sonitu confestim ex finibus omnibus suos

Morti & funeri virginis matris Apostoli, Christi affuerunt.

B congregat discipulos. Hæc quū immaculata prorsus virgo sciret, vnicuique quæ optaret, precatur, benedictione omnes dignatur, † & extremis illos vocibus cōpellat, Vale dicens: migrationémq; suam nō luctu eos, sed gaudio potius prosequi iubet: & quæ ad exequias sepulturámque eius pertinerent, suauiter & lætè exponit. Deinde Petrum ad se venire iubet, mox reliquos etiam Apostolos vocat, ardentes habentes faces: & mirificè exultans, labiaque aperiēs, gratias filio agit: atque in lectum rursum reposita, manus reuerenter & grauiter, ita vt illa decebat, eleuat, & venerandū prorsus soléque ipso purius corpus pulchrè cōponens atque conformans (videbat enim illum angelorū gloria circumcirca tanquam satellitio stipatum) cum voluptate & miraculo: Fiat mihi rursum secundum verbum tuum, inquit, atque ita in charis illius manibus, perinde atque obdormiens, beatā deponit animam.

† τὰ ἐξιτήρια τέλος αὐτοῖς προσεφθέγγετο.

CAPVT XXII.

C Oeterùm ne temerè videar conuentus Apostolorum in dormitione Dei genitricis meminisse, necessarium esse duxi, [a] proferre ea quæ Dionysius Areopagita, in tertio capite ad Timotheū Ephesium episcopum scribit, quod caput tales habet inscriptiones: Quæ precationis sit vis, de beato Hierotheo, & de religione atque Theologica historia. Verba eius hæc sunt de Hierotheo: Cōgressus etiam est cum hierarchis diuino numine
» afflatis, quum & ego & ipse, aliíque multi ex san-
» ctis fratribus nostris, ad spectaculum [b] diuini il-
» lius & salutiferi corporis conuenissemus. Aderat
» ibi Iacobus quoque frater Domini, & item [c] Pe-
» trus theologorum coryphæus & princeps. Dein-
» de post id spectaculū, visum est, vt hierarchæ om
» nes, pro se quisque vt posset, hymno cantato, infi
» niti potentem diuinæ virtutis bonitatem cōcele-
» braret. Meministi tu satis, vt ibi secundum theo-
» logos ipsos, omnes alios sacros mystas longè superarit, totus à seipso secedens, totus mente extra seipsum degens, & prorsus conuenientia eis quæ canebat patiēs, [d] ita vt à quibus audiebatur & cōspiciebatur, simul & nō cognosceretur: numine afflatus, & diuinus hymnorū cantor iudicatus. Sed quid tibi de iis, quæ tum sancti illi viri theologati sint, dicam? Quum, nisi mei quoq; ipsius sim oblitus, meminerim, me multos hymnos & partes quasdā diuinitùs inspiratarum illarum laudum, te canente audire? Hæc Dionysius. Apostoli autem, & qui præterea ibi aderāt, viri egregij, lectum corona circundantes, reuerēter illam exosculantur. Ad quam deinde quàm plurima fiunt miracula. cœci nanque, præter spem expectationémq; omnem, oculis suis solem cernūt, surdis auditus suus datur, claudi gressus recipiunt: & vt semel dicam, omne morbi genus attactu solo prorsus cedit & profugit. Deinde cereis ardētibus prælatis, & vnguentis floribúsque sparsis, atque Angelis cœlitus [e] pheretrum vel præeuntibus, vel stipantibus, vel etiā cōsequentibus, diuinis patribus & Apostolis mirifica quædam carmina [f] cōcinentibus, intellectualis illa atque spiritualis arca, ex Sion in Getsemani, Apostolicis eam gestātibus manibus fertur. Atenim in hanc tantam lætitiam, molestū & durum quiddam incidit, quod silentio præter- E eundum non sit. Quum enim diuinū illud tabernaculum, ita vt dictum est, ad Getsemani portaretur, vbi Dei genitrix sepeliri se mandauerat: Iudęi inuidia tabescētes, quum occultare non possent, eum qui in mētibus eorum fouebatur, liuoris affectum produnt. Inter quos aliis quidam cōfidentior, furibundúsque magis, (erat autem ex sacerdotum ordine) quum sacrum tabernaculum portaretur, impetu quodā præter rationem percitus, in id ferebatur, humi prosternere sacram illam arcam, atque pessundare in animo habēs. Sedenim vindicta nequaq̃ moratur [f]. Nāque ab vlnis manus illius recisæ, ex pheretro dependent. At quæ diuina natiuitate sua, lætitia habitabilem orbem omnem repleuerat, ne in obitu quidem cuipiam molestiæ aut ærumnæ alicuius causa futura erat. [g] Porrò is cui hoc cōtigerat, quū malus quidem, sed tamen non prorsus desperatus & incurabilis esset, pœnitentiæ ritè prætendit remedium: & quoniam manus quas non habebat, protendere nequid, lachrymas profert, & simul cum ea resipi F scentiæ disciplina, cura quoque adest. Pheretrum enim consistit, & manus ad resectionē, vnde deciderant, accommodatæ (Petri id iussu factū) confestim pristinū statū suum recuperant. Vbi autem ad Getsemani peruentum est, sepulturæ quidē illa, filium imitata, traditur: [h] per illum autem ad diuina tabernacula, ad ipsum scilicet Paradisum, vbi & vitæ arbor consita est, ratione ea, quam qui hæc fecit, Deus nouit, transfertur.

a Testimonium Dionysii Areopagitæ.

b θεαρχικοῦ καὶ ζωοδόχου σώματος.

c καὶ πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης.

D Monstratur sepulcrū eius cernētib' nobis vsque ad præsens ī vallis Iosaphat medio. quæ vallis est īter mōtem Sion & montem Oliueti posita, in qua sepulta fuisse prædicatur. Sed nunc vacuū esse mausoleū cernentibus ostēditur. Hæc idcirco dixerī, quia multi nostrorū dubitāt vtrum assūpta fuerit simul cū corpore, an abierit relicto corpore. Hierony.

e Epiphani. aduers' Antidicomarianitas, non se posse affirmare & dicere scribit, de genitrice Dei, vel q̃ immortalis permanserit, vel q̃ vitam morte cōmutarit.

f Ex Iudæis sacerdoti cuidā pheretrū Dei genitricis impetuose inuadēti, manus decidūt, & ex pheretro dependent.

g Manus eidē mox per pœnitentiam resipiscēti, restituuntur.

h Corpus diuæ virginis diuinitùs in ī paradisum translatum. Quod, quia Deo nihil est impossibile, nec nos de beata Maria factum abnuimus.

CAPVT XXIII.

P Orrò vitalis & salutiferi tabernaculi huius translationem, quū multi alij disertis verbis clarè deprædicant, tum omnium maximè Iuuenalis Hierosolymorū episcopus: magnus sanè diuinóq; afflatus numine vir, ex vetusta traditione, rem hanc sic gestam, scriptis suis cum fide confirmat. Dicit enim, totūm triduum Apostolos ad monumentum

Cōfirmatur id autoritate Iuuenalis episcopi Hierosolymitani.

mentum

Quanquã ꝑ pter cautelã salua fide pio magis desiderio opinari oporteat, quã incõsultè desinire quod sine periculo nesciens. Hierony.

Quò Maria sancta vnà cum carne regnũ cœlorum non cernat, quæ neq; lasciuierit, neq; fornicata fuerit, neq; adulteriũ cõmiserit. sed neque aliquod infandũ carnis opus patrauerit sed impolluta permãserit? Epiphanius aduersus Marcion.

A mentum id, diuinorum hymnorum carmina audientes, perseuerasse. Accidit autẽ rursum, vt Thomas ab eis abesset: videlicet vt nota perspectáq; diuæ genitricis fieret assumptio, itidem vt antea filij eius, pro eo atq; decebat, post diem tertiũ resurrectio ingenti afficiebatur dolore, neq; quieto animo esse poterat Thomas, quippe qui tãti boni non fuisset particeps. Sacer autẽ ille chorus, iniquum esse iudicans, si ille quoq; diuinum virginis matris corpus non spectaret atque complecteretur, aperiri monumentũ iubet. Quod quidem vbi ita est factum, desideratũ illud corpus non cõparuit. Sepulcralia tantum lintea ritè composita loco suo manebat: itidem vt filij quoque eius in sepulcro relicta. Quæ & ipse, & qui cum eo aderat, cum veneratione exosculati, incredibilíque voluptate, odorísque suauitate repleti, sepulchrũ quidem ad pristinum conformant modum: miraculum autem ipsum quasi per manus subinde posteris traditum, ad nos quoque trãsmiserunt. Quod verò diuinum hoc Dei genitricis tabernaculum resurrecturũ fuerat, propheta quoq; Dauid præ-
B dixit: Exurge, inquiens, Domine, tu & arca sanctificationis tuæ. Inde fama est, non ita pridem sanctissimæ virginis quoque sacra primùm celebrari cœpta esse. Mores autem, formæque & staturæ eius modus, talis, vt inquit Epiphanius, fuit. Erat in rebus omnibus honesta & grauis, pauca admodum eáque necessaria loquens, ad audiendum facilis, & perquàm affabilis, honorem suũ & venerationem omnibus exhibens. † statura mediocri: quáuis sint, qui eam aliquantulum mediocrẽ longitudinẽ excessisse dicant. Decenti dicendi libertate aduersus homines omnes vsa est, sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maximè. Colore fuit triticum referente, capillo flauo, oculis acribus, subflauas, & tanq̃ oleæ colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erãt inflexa, & decenter nigra: nasus longior, labia florida, & verborũ suauitate plena: facies non rotunda & acuta, sed aliquanto longior, manus simul & digiti longiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex, miniméque vultum fingens, nihil molliciei secum trahens, sed humilitatem præcellẽtem colens. vesti-
C mentis, quæ ipsa gestauit coloris natiui contenta fuit: id quod etianum sanctũ * capitis eius velamen ostendit. Et, vt paucis dicã, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia. Aetas autem eius sic se, vt antea dixi, habuit. Nunc ad Apostolica acta reuertamur.

† τελετὴν. Potest hic etiam legi τελευτὴν. i. finẽ obitũ, assumptionem.

Diuæ Dei genitricis mores. Statura & forma.

** μαφόριον.*

CAPVT XXIIII.

Acta Pauli Aquilla Priscilla.

PAulus Athenis discedens, Corinthum venit. Ibi in Aquilam aulæorum textorem, & Priscillam cõiugem eius, qui nuper admodũ Roma venerant, incidit. Edicto enim Claudij, omnes ex Italia Iudæi eiecti erant. Cum iis Paulus diphtheras faciebat. Iudæi autẽ Pauli doctrina audita, ei resistunt. Quapropter is ira percitus: Sanguis, inquit, vester super vos: à quo ipse purus, ad gẽtes proficiscar. Ibi quoq; synagogæ princeps Crispus, vnà cũ coniuge & liberis, diuinũ suscipiunt baptismũ. Annũ porrò integrũ cum dimidio Corinthi Paulus fuit, & Gallio Achaïæ proconsul à tribunali Iu- D
dæos repellit. idémq;, quum Sosthenes verberaretur, pro nihilo eã rem habuit. Paulus verò inde ꝓfectus, in Syriam nauigat. Ephesum autẽ quum venisset, manere quidem ibi tẽpore aliquo cogebatur: festũ autem diem proximum Hierosolymis peragere cupiens, inde abiit, & mari Cæsareã Palestinę peruenit. Inde Hierosolyma ꝓfectus mox Antiochiã Syriæ rursum tẽdit. Vnde deinde egressus, Galatiam & Phrygiam, ecclesias visitans, peragrat. Apollos verò quidam, patria Alexãdrinus, eloquentiæ vi pollens argumẽtis demonstrationibúsque certis atq; firmis omnibus demonstrabat, Christum eum esse qui ab ipsis expectaretur. Hic Epheso profectus, Corinthũ appulit, atq; ibi magna cum libertate fidei verbum deprædicauit. interea Paulus ex terra Syria Ephesum venit: & qui ibi adhuc Spiritum sanctum esse nesciebant, eũ manuũ illius impositione abundè suscipiunt, peregrinísque sermonibus & linguis loquuntur. Biennium totum in Asia Paulus peregit in cuiusdam schola, cui nomen Tyranno erat. Ibi omnes & Iudæos & Græcos ad Verbum audiẽdum pertraxit. Fama porrò inauditorũ antea miraculorũ E
eius increscebat, adeò vt sudaria quædam & semicinctia (tenues videlicet fasciæ) quæ corpus eius attigissent, quũ morbos curarẽt, tum dæmonibus formidolosæ essent. Erant præterea Sceuæ cuiusdam sacerdotis filij septẽ, qui nomine Pauli dæmones adiurare & expellere audebant: qui ita fugati, Paulum se quidem scire, illos autem minimè nosse, dicunt: atq; cum impetu in illos insiliẽtes, eos conuulnerãt. Quapropter res ea audita, omnibus timorẽ incutit. Mox etiã qui * ex curiosis artibus viuebant, libros suos vendentes, precium eorum ad quinque † myriades denariorum redigũt. His porrò ita actis, in animo habebat Paulus per Macedoniam petere Achaïam, & inde reuerti Hierosolyma, deinde Romã etiã videre. Quum autem adhuc in Asia esset, Timothem & Erastum in occidentem misit. Ibi tum Demetrius faber argẽtarius, quòd aurei, quos faciebat, dij, Paulo illos despicere persuadente, negligerentur, tumultum non paruũ Ephesi excitat: Actum esse de Diis, periclitaríque etiã templum, quę apud ipsos colebatur, Dianæ, quiritans. Vulgus itaque furore & in- F
dignatione percitum, Magna, Ephesiorum Diana: & impetu beluino quosdã ex Pauli sectatoribus cõprehendit. Ac nisi Alexander scriba consistens, sublata in altum manu, suauibus multitudinẽ demulsisset verbis, fortasse Paulum ipsum etiam interemissent. Qui Epheso discedẽs, in Macedoniã proficiscitur, Ecclesias confirmans. Atque inde in Græciam venit. Cæterùm quum ibi à Iudæis ei struerentur insidiæ, rursum per Macedoniã reuertitur. Sequebãtur eum Sopater, Aristarchus, & Timotheus. Tychicus autẽ & Trophimus Asiani, qui præcesserant, Troade eos expectabant. Paulus porrò vnà cum Luca (erant tum Azymorum dies) Philippis Troadem & ipse venit. Ibi die Sabbatorum vna, quum Paulus concionem longam haberet, & oratio in mediã noctem produceretur, adolescens quidam Eutychus, qui in fenestra quadã sedebat, verborum suauitæte delibutus, & in somnũ profundiorem delapsus, ex tertia cõtignatione decidit, & moritur. Ei verò Pau-

Apollos.

Miracula Pauli.

** ἐν περιεργίᾳ ζῶντες.*

† Quinquaginta millia argenti.

Eutychum mortuũ Troade, Paulus in vitam restituit.

A lus incumbens, bono animo esse, minimeque eos tumultuari iubet, esse adhuc in homine animam dictitãs. Ita iuuenis incolumis & saluus, multum eis qui congregati fuerant, præbuit lætitiæ & iucũditatis. Et colloquio ad aurorã vsque producto, inde abit, atq; Mitylenem, mox Samum venit: & Trogyllij quum mansisset, inde Miletũ adit, Hierosolymitanum iter vrgens. Miletũ porrò sacerdotes Ephesiorum ecclesiarúmque episcopos accersit, morémque & vitam eis suam commemorat, vt videlicet nihil eis earũ rerum quæ profuturæ fuerãt, indicare intermiserit, pœnitentiámque & fidem in Christũ priuatim & publicè testificatus docuerit. Proinde eis hortatur, vt & se & greges, in quibus eos Spiritus sanctus Episcopos constituisset, attentè curarent, vt vigilarent, sedulóque cohortationũ præceptorúmque suorum, quę eos triennio toto docuisset, meminissent, & vt lupos ecclesiis graues iamiam aduẽturos cauerent. Multísque preterea commodis atque vtilibus rebus expositis, cum multo planctu, vix tandem ab

Cõcio Pauli quã Mileti ad Episcopos Ephesios habuit.

B eis auellitur: & cum ingenti desiderio, ipse simul & † præbẽs & excipiens oscula, in nauem deducitur. Itaq; in insulam Coo defertur. Deinde Rhodum, atque inde per Patara in Phœnicem secũdis ventis peruehitur. Relictáque ad sinistrã Cypro, rectà in Syriam nauigat. Tyrum porrò quum applicuisset, rursum naui Ptolemaidem, ac inde Cæsaream Palæstinæ venit. Hic hospitio Euangelistæ Philippi, qui vnus ex septem diaconis erat, excipitur. ei quatuor filiæ fuere, quas Deus oraculari & prophetico dono dignatus erat. Apud hũc quum plures dies maneret Paulus, eò etiã Agabus propheta ex Iudæa venit, corrigiísque zonæ Pauli, manus pedésque vinciens suos, numine afflatus: Hæc, inquit, Spiritus sanctus prædicit: Ad hũc modũ virum hunc Iudæi in Hierusalem ligabũt, & in manus gentium tradent. Quapropter quum Paulum multi à ꝓfectione Hierosolymitana dehortantes distinerent, tantum abfuit vt ille persuaderetur, vt nõ modò vinciri vellet, verùm etiã mortem obire pro nomine Iesu Christi paratum se esse contenderet. Eis autem qui cum eo erant,

† φιλῶν καὶ φιλούμενος.

Philippi euãgelistæ quatuor filiæ ꝓphetissæ. Agabus propheta.

C vt voluntas Domini fieret, inferentibus, dimissus ille Hierosolymam venit.

CAPVT XXV.

Paul⁹ Ephesi in carcerẽ coniectus.

Verùm enimuerò qui profectiones Pauli descripserunt, quum quãplurima alia eum simul & fecisse, & passum esse, tum hoc quoq; quum Ephesi esset, de eo memorię mãdarunt. Quũ enim ibi principem locũ Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus est concionatus. Quare Hieronymus ille bene quidem & disertè dicere, sed orationem eius non esse eorum temporũ, testatus est. Plebs quidem certè, per insolentiam & furorem, Paulo compedibus iniectis, carceri eum includit, vt leonibus vorandus obiiceretur. Ibi tũ Eubula & Artemilla, clarorum Ephesi virorũ coniuges, fidem edoctæ à Paulo (noctu enim ad eum veniebant) diuini lauacri gratiã ab eo petunt. Itaque virtute diuina atque angelici satellitij ministerio, caliginem noctis, exuberãtia splendoris il-

Eubulã ibidem & artemillam cum mir sculo baptizat.

D lustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas diuino baptismo ad littus maris initiat: & quũ id nemo omnium, quibus custodiæ cura mãdata fuerat, sensisset, ad vĩcula rursum sua, in quib⁹ leonibus esca asseruabatur, redit. Sed enim ingẽti magnitudine & robore intolerãdo, leo, cõtra ipsum immissus, in arenam quidẽ ille ꝓcurrit: sed mox ad pedes Pauli consedit. Et quum itidem aliæ immanes feræ immitterentur, ne tãgere quidem vllа sacrũ corpus ad orationem erectum atque cõpositum, sustinuit. His ita actis, de repentè fragore multo vehemens quædam supra † naturæ ordinem grãdo decidens, multorum simul & virorum & ferorũ animalium cõminuit capita, ipsiúsque etiam Hieronymi aurem amputat: qui deinde cum suis per Paulum Deo conciliatus, salutiferum suscipit lauacrũ. Leo autem ille profugus, in montes proximos euadit: & Paulus inde in Macedoniam & Græciam transmittit. mox rursum per Macedoniã vadens, Troadem & Miletum cõtendit. Atque inde tandem Hierosolyma proficiscitur. Mirandum verò non est, Lucam hanc Pauli cum beluis pugnam reliquis eius actis non inseruisse. Nam etiam si ex Euangelistis solus Ioannes E Lazari resuscitationem commemorat, minus tamen de fide veritatéque eius ambigendum. Scimus enim, nõ omnes omnia scribere, credere, & nosse. Sed vti vnicuique largitus est Dominus, & vt cuilibet diuidit & dispensat Spiritus, ita etiam intelligit, credit, & scribit spiritualiter ea quę sunt Spiritus.

θηριομαχία, hoc est pugna cũ feris, Pauli. de qua 1. Corin. 15.

† ὑπερφυῶς

Lucas hãc Pauli cũ bestijs pugnã reliquis actis eius nõ ĩseruit.

CAPVT XXVI.

Qvum ad eum modum Paulus ab Hierosolymis omnem circumcirca regionem ad Illyricum vsque peragraret [a], Claudius Iudæos Roma exigit. Qui quũ adhuc sceptra Romani imperij gereret, ipsis Paschæ feriis Hierosolymis tanta seditio & tumultus in plebe exitit, vt eorũ tantum Iudæorum, qui vi ex templo exire volentes, circa fores eius se inuicem premebant & collidebant, myriades tres ꝓculcatæ inter se & enectæ sint [b]. Quapropter festum id populo omni in ingen- F tem est conuersum luctum, & ferè ad domos omnes doloris & planctus peruenit. Multa quoque præterea Iudæi eo tempore experti perpeśique sunt mala. Hisce porrò de rebus Iosephus quoq; scribens, ad hũc modum refert: Claudius autẽ Agrippam Agrippæ filiũ, Iudæorum regẽ creat, & Felicẽ regioni omni Samariæ & Galilææ, & eius insuper quæ extrema seu trans Iordanem dicitur, procuratorẽ constituit. Qui Claudius imperio tredecim annis & mẽsibus octo administrato, decedit, & Neronẽ filium successorẽ relinquit. Neronis porrò tẽporibus [d], Fœlice Iudææ præsidente, idem Iosephus in xx. Antiquitatũ libro, de ciuili inter se sacerdotũ factione atq; seditione, propemodum hisce verbis cõmemorat [e]: Exoritur autem & Pontificũ seditio cõtra sacerdotes & primores plebis Hierosolymitanæ. Atq; quilibet temerariorum nouandarúmq; rerum studiosorum hominũ coacta manu, dux erat. Itaq; cõgreśsi inter se, quũ cõuiciis atq; maledictis alij alios ꝓscindebant, tum lapidibus quoq; se inuicem petebãt.

a Clades & calamitates Iudæorũ graues & variæ sub Claudio.

b Seditio ĩter Iudæos et Samaritas exorta: vnde latrocinia ꝓuenerunt. Quadratus seditionis prĩcipes in crucẽ egit. Ioseph. lib. 20. c. 11. & 12. Tacit. lib. 12.

c Hoc sic ĩtidẽ reperitur apud Euseb. lib. 2. ca. 19. Initiũ tantũ tumultus ē allegatur. Seditio aũt ipsa sicuti à Iosepho cõmemoratur, nõ adducitur.

d Felix Iudææ præfect⁹ Drusillã Agrippæ sororẽ, Azizi Amasorum regis cõiugẽ, vxorẽ duxit. Ioseph. eodẽ cap. 14. Antonius Felix Claudij libertus, ĩ Iudæa per omnẽ sæuitiã ac libidinem ius regiũ seruili ingenio exercuit: Drusilla Cleopatræ et Antonij nepte ĩ matrimoniũ accepta. Tacit. lib. 21.

e Seditio Hierosolymitana inter Pontifices et sacerdotes sub Nerone.

A Neque qui hæc prohiberet, quisquam aderat. sed hæc omnia quasi in vrbe, tutore magistratúque omni carente, per vim impunè fiebāt. Tanta porrò Pōtificibus incesit impudentia & audacia, vt non vererentur seruos suos ex vrbe in prædia & villas, decimas eas quæ sacerdotibus debebantur, direptū mittere. Quapropter euenit, vt ex sacerdotibus nonnulli ad eam penuriā redigerentur, vt inedia in conspectu multorum morerētur: vsque adeò factiosorū vis & iniuria iuri & æquitati omni præualuerat. Idem ipse historicus, rursum eisdem temporibus exortum prędonū quoddam genus refert, qui (vt ipse inquit) interdiu atque in media vrbe obuios interimebāt. Potissimū enim diebus festis se mediæ plebi immiscentes, & sicas sub vestibus tectas habentes, + aduersarios confodiebant. Deinde eos quoq; qui ad cædem eam illos subornarant, per speciem ægrè eam indignitatem ferentium, aggrediebantur. Itaque factum, vt eo prætextu bonæ fidei habiti, deprehendi nō possent. Primùm equidem illi Ionathan pontificem trucidauere, & post eum quotidie cōplures: & periculo ipse periculi timor grauior erat, quum B pro se quisque, sicuti in bello, in horas mortē expectaret. Deinde illa quoque infert: Maiore insuper calamitate Iudæos affecit ꝓpheta Ægyptius. Adueniēs enim in regionem eorum homo præstigiator, & qui prophetæ sibi fidem arrogaret, ad triginta millium, quos seduxerat, hominum multitudinem cogit. Eos ex solitudine in mōtem qui Oliuarū est dictus, ducit. Ex eo loco + ī animo habeat Hierosolyma vi capere: superatóque Romanorum præsidio, tyrannidē sibi in populo, satellitio eo, quod secum impetum in vrbem facturum esset, fretus vendicare. Sedenim conatū eius præuenit Felix. nam is Romanorum copias vnà cum Hierosolymitanæ plebis auxiliis, contra eum ducit: & pugna commissa, Ægyptius statim infugam vertitur, & ꝗ̄ plurimi in exercitu eius vel cędūtur, vel capiuntur. Hęc Iosephus in secundo de captiuitate Iudaica historiarum libro refert. Huius autem Aegyptij & acta Apostolorū mentionem faciunt, vbi Iudæorum multitudo seditionem contra Paulum excitat. Dicit enim ad eum tribunus: C Non tu Aegyptius ille es, qui paucis ante diebus tumultu per seditionē concitato, in solitudinē ad quatuor millia hominum sicariorum eduxit?

Alius Hierosolymis sicariorum publicè & impunè grassantium horrendus tumult⁹

† διαφόρους, plurimos, varios.

Ionathas pōtifex casus.

Aegyptius pseudo propheta perduellis opprimitur.

† οἷός τε ἦν poterat.

CAPVT XXVII.

NEroneaūt imperāte, Simon magus Romę miracula ꝑ īposturas & pręstigia edebat. Canem autē maximū pro foribus catenis vinctum habebat, per quē ad se venire volētes, si ei minus placuissent, arcebat. Aduenit porrò magnus ille Petrus ad Simonē visendum: qui canem eum efferatum & horrendū in se ferri videns, quum autorē eundem ante aduentū suum, mortis permultis fuisse, qui ingredi voluissent, intellexisset, vinculis eum soluit, atque humana voce annunciare hero suo, Petrum Christi seruum adesse, iubet. Canis porrò quo iussus fuerat modo, nūcium perfert. Ad eam rem, qui tum cum Simone erant, consternati obstupuerunt. Quibus ille: nihil noui esse, se quoque eadem facere posse dixit. Itaq; canē exire, & Apostolum ad se vocare iubet. Petrus accitus ingreditur. Ibi in colloquio mutuo multa inter se verba faciūt. Miraculis equidem & variis prodigiorum operibus Simon longè superatur. Quapropter multi ex illis ad Christū accedunt, atq; baptismū subeunt. Enimverò & Simon ipse, dæmonum ei inseruientium opera, multa admiranda faciebat. Nam vt statuæ mouerentur curabat, & in ædibus vasa atq; instrumēta domestica se sponte propria hinc inde transferebant, & ipse flammis circūdatus nō vrebatur. Ferebatur quoq; volans in aëre. Ex lapidibus, fuco hominibus obiecto, panes faciebat. Draconis quoque formam induebat, & in varias animantium species mutabatur: duplici facie indutus cōspiciebatur, in aurum sese totū trāsformabat, fores vectibus & claustris probè communitas & occlusas dicto aperiebat, vincula ferrea disrumpebat, in conuiuiis omnifariàm formularum simulacra exhibebat, vt plurimæ ante eum præcederēt vmbræ efficiebat, quas defunctorum dudū esse animas nugabatur. Nec ipse modò, ad quam vellet, transformabatur speciem: verùm etiam alios quos voluisset, in variatū animantium formas mutabat. Quosdam autem, quum planū eum & scurram esse coarguere & conuincere tētarent, amicitiæ prætextu simulato, bouem sacrificans ad epulas inuitabat, & inde multiformibus eísq; incurabilibus morbis & immanibus dæmonibus subiiciebat. Hæc atque his similia, quum diuus quidem Petrus verè ac reipsa, Simon autem falso & imposturarum fuco facerent, Nero vtrūque euocat: & quum, quod melius esset dispicere posset, tum quidē, vt insolentium prodigiorū nō effecto res, ambos, tanquam errones & scurras, Roma expellit. Postea autem animum ad impostorem & impurum Simonē, quippe & ispe impius, maximè confert.

Simon Magus Romæ præstigiis homines seducit.

Canis pro foribus eius excubans humana voce loquitur.

D *Colloquium Petri cum Simone. Itidē inter se miraculis edendis certant.*

Imposturæ & præstigiæ Simonis Magi, perinde atque Protei cuiusdam.

E

Nero vtrūq; Roma exigit

CAPVT XXVIII.

EIsdem temporibus, Paulus vnà cū discipulis suis, clitellis iumentis impositis, Cæsarea ascendit Hierosolyma: & die sequenti ad diuum Iacobum hierarcham & F presbyteros veniens, eos salutat, & quæ Deus per ipsum apud Gētes effecisset, exponit. Illi porrò gloriā primùm Deo ferebāt: deinde Paulum admonebant, quàm plurima esse Iudæorum fidelium millia, qui legis zelo & æmulatione perciti, de eo certiores facti essent, quasi omnes doceret à lege deficere, circūcisionem abolere, & patrios mores negligere. proindéque autores suasorésque ei erant. vt consilio + ad tēpus accommodato, purificaretur, & ex legis præscripto caput traderet, ne scilicet legem abrogare videretur. Atque ille quidem ita purificatus, templum ingreditur: Iudæi autem Asiani eo conspecto, ira vehementiore ducti, manus ei inferūt. & alius alium cohortati, tanꝗ̄ eum qui templum ꝓphanaret, inde extrahunt, & occidere moliuntur. Cæterùm cohortis Tribunus, tumultu eo ciuitatis audito, magna cum celeritate accurrit, & Paulum ex percussorum manibus raptum, grauibus duabus catenis vinctum, in castra ducit, & ꝙ eum

Paulus Hierosolyma venit.

† οἰκονομίᾳ χρώμενος. Dispensatio apostolica.

A Iudæis Asianis ibi in tēplo per tumultum capitur.

A Ægyptium illum esse, de quo paulò antè diximus, opinaretur, idipsum inquirit. Ille autē Tarsensem se ex Cilicia esse dicit. Deinde quū eum in gradus statuisset, causam dicere iubet. Ibi Paulus stans, de rebus suis cōmemorat, ꝙ spectatum scilicet satis esset, zelo se & æmulatione patriæ legis flagrantē, apud Gamalielem cæremonias eius accuratè & diligēter didicisse: acceptísq; à senioribus epistolis, Damascum, vt ibi in vincula, qui Christum prædicassent, coniiceret, contendisse. Immensam verò tum cœlitùs lucem circū se coruscasse, vocémque inauditā antea ad se delatam esse: excœcatū inde circuisse, visum postea rursus ab Anania recepisse, deniq; baptismo cōsignatum, Iesu Christo nomē dedisse. Hæc omnia quum referret, magis etiā magísq; tumultuari multitudo incipit: tollendū eum esse, neq; talem hominē viuere debere, clamitās. Tum tribunus Paulū flagris cædit. At ille, quum Romanum se ciuem esse diceret, plagis liberatur. Deinde, cum prima luce Tribunus, rem omnē certius cognoscere volens, Pōtifices & consiliū euocat: atq; ibi, quum Paulus rursus cōcionaretur, ab

B Anania in os verberatur. Quem Paulus Pontificē esse nesciēs, quum parietem eum dealbatū vocat, tum illegitimū iniquúmque ei iudiciū obiicit. deinde † consilio quodā pro tempore capto, Pharisæum se nominat: & ꝙ mortuorum resurrectionem prædicet, propterea se in ius trahi dicit. Hoc modo, Pharisæorū sibi, nihil eum criminis admisisse credentiū, conciliat studia: & Tribunus veritus, ne quid multitudo, quod minus deceret, faceret, eum abducit. Noctu verò Christus Paulo assistens, forti animo esse iubet: eúmq; sicuti Hierosolymis, ita Romæ quoque de se testificaturum esse dicit. Erant autē quidam qui iuramento cōfirmauerant, persuasuros se quidē sacerdotibus, vt Paulum è ciuitate producerēt, ipsos verò ad eum necandū paratos fore. Quod quum Paulus cognouisset, (nā id ad eum sororis eius filius detulerat) Tribuno significat. Ille porrò, Claudius scilicet Lysias (ita enim vocabatur) duobus cēturionib⁹, ducentísq; hastatis, & septuaginta equitibus diuinum cōmittit Apostolū, vt noctu iumentis vehentem, Cæsaream cum epistola ad Felicem ducerēt.

C Et ille, quum eos qui Hierosolymis venissent, excepisset, expectaturúmque se, qui eum accusarēt, dixisset, in Herodis prętorio asseruari illum iubet.

Causam apud Iudæos dicit.

† μισθῷ τινι.

Conspiratio quorundā Iudæorū in necem Pauli.

Paulus Cæsareā ad Felicem ducitur.

CAPVT XXIX.

Quinq; dies intercessere, quū seniores Hierosolymis eò veniūt, Ananias pōtifex & orator quidam Tertullus nomine: qui quū alia multa Paulo accusans, nugis suis & loquentiæ conuenientia obiicit: tum vt pestiferū & seditiosum hominem conuiciis proscindit, prophanantē sanctum sanctorum, & templū ipsum. Insuper etiā, magni & grauis criminis loco adiicit, antesignanū hūc esse Nazaræorū sectæ. Paulus verò facilè criminib⁹ aliis oratione suaui confutatis, colere se Deum, iuxta eam quā illi dixissent sectā: neque se iis quæ in lege prophetis sint, dictis refragari: neque aliter ꝗ̄ accusatores conuiciatorésque suos credere constituisse. annunciare etiā mortuorum qui vel piè, vel impiè vixissent, resurrectionē, qua de re

Accusatur apud Felicē Paulus.

Paulus se defendit.

potissimū in præsenti causa iudiciū sit, profitetur. D Quibus auditis, Felix iudiciū ad Lysiæ tribuni aduentum cōperendinat. Qui tribunus quāprimùm venisset, causam se iterum auditurū dicit. Paulum autem in custodiā mittit, neque quenquā ad eum adire, quæque ei vsui essent, subministrare volentem, prohibet. Cæterùm paulo pòst Felix vnà cū Drusilla vxore accersitum Paulum, de salutifero Verbo concionantē audit. Itaque metu ex cōcione eius cōcepto, Felix paulatim eum absoluebat. Professionem verò fidei suscipere volens, pecunias se ab eo accepturum sperabat: eámq; ob causam frequenter cum eo accito, familiarius libentiúsque sermones conferebat. Enimuerò biennio exacto, Portius Festus à Nerone successor Felici mittitur: qui quū Cæsarea Hierosolyma ascenderet, Ananias pontifex, Paulū vt eò vocaret rogat, eo nimirum cōsilio, vt in itinere clàm ferro ille à cōiuratis trucidaretur. Festus petitionē eam reiiciens, eos Cęsaream, vbi cōtrouersia decideretur, venire iubet. Eò quum Festus & presbyteri venissent, Paulus pro tribunali crimina sibi ab eis obiecta, tanꝗ̄ aranearum telam soluit, nihil se vel in legem, vel in templum admisisse pulcherrimè demonstrans. E Ac Festus quidē, vt Iudæis gratificaretur, Hierosolyma Paulū venturū esse dicit. Id verò ille deprecatur, ad Cæsaris tribunal se staturū attestans. Nemini quippe fas esse, hominē ad Cæsarē prouocantē, Iudæis per gratiā donare. Adhūc modum quū Paulus techna quadam Festū constrinxisset, ille re in consiliū relata atq; deliberata, tandem: Cæsarem, inquit, appellasti, ad Cæsarē ibis.

Felix pecuniam apud Paulum captat.

Portius Festus causam Pauli audit.

Paulus suspectū Festi iudicium habens, Cæsarē appellat.

CAPVT XXX.

Interea Agrippa rex, vnà cum Bernice coniuge Cęsareā ad Festū venit. Atq; ibi quum plures dies moraretur, Festus causam Pauli regi exponit, vt scilicet is vinctus à Felice relictus fuerit, & vt presbyteri & pontifices, officium iudicis aduersus eum implorarint: vt denique pro tribunali hominē accusatoribus præsentibus statuerit, atque ibi nihil criminis in reo, quātum suspicari licuerit, cōpertum sit, præterquam ꝙ quęstiones quædā de religione F ipsorū, & de quodā Iesu defuncto, quem Paulus viuere assereret, & ab accusatoribus ei obiicerentur. Et quū ipse dubius ancépsque de iudicio hoc fuerit, Paulū ad cognitionem Cæsaris prouocasse. Hic Agrippa: Peruelim, inquit, & ipse virū audire. & Festus: Cras audies, ait. Itaq; maximo cū† apparatu prima luce Agrippa cū Bernice frequēs conuocat auditoriū. Et aderant ibi etiā Festi iussu, quicunq; in ea vrbe fuere viri clari. Itaque Paulus vinctus adducitur. Tum ibi Festus sermonē exorsus: Agrippa rex, & quicunq; in cōuentu hoc adestis, inquit, hic ille est, quem Iudæorū multitudo, tumultu ingenti concitato, ad me veniens è viuis tollendū esse omnibus modis contendit. Ego verò, quum nihil eum morte dignum cōmisisse animaduerterim, & ipse iudicium Augusti appellauerit, eò mittendū esse duxi. Quum verò nihil certi, quod de eo scribam, habeam, ad iudiciū tuum produxi, rex Agrippa: vt causa cognita, tādem habeam, quid de eo Cæsari significem. Admodum enim absurdū mihi videtur, vinctum quenquam

Agrippa rex cū vxore Bernice Cæsareā ad Festum venit.

† φαντασίας.

Paulus apud Agrippā de rebus suis verba facit.

A mittere, & non simul causam vinculorum indicare velle. Tum Agrippa ad Paulum: Permittitur tibi, inquit, de te ipso quod visum est, dicere. Ibi Paulus consuetudine fortasse quadam, manu extenta, verba fecit. Et primùm arte quadam prudenter Agrippam, vt virum iustum, consuetudinúmque & quæstionum Iudaicarum egregiè peritum, laudare non omisit. Deinde felicem se eo nomine, quòd in talem auditorem causæ suæ incidisset, iudicauit. atque huiusmodi præfatione præmissa, res suas exponens: Ab ineunte ætate, inquit, accuratè & diligenter in patria Pharisæorum secta educatus & doctus sum. Ac ne nunc quidem alia de causa ad tribunal sto, quàm quòd mortuorum resurrectionem futuram esse doceo, quam Deus olim patribus promisit. Quod quidem ad nomen Iesu Nazareni pertinet, zelum & defensionem patriarum legum spirans, multa quæ non decuerunt admisi, eáque omnia apertè facere sum visus. Testatur id vniuersa Hierusalem: per multi enim à me, qui potestatem eam à sacerdotibus acceperam, in custodias sunt coniecti. Tantum autem in me furor is exuberauerat,

Nero Agrippæ, Galilææ partem donauit. Ciuitatē quoq; Iuliadem cū vicis XIIII. concessit. Aristobulo Herodis Chalcidis regis filio Armeniam minorem permisit. Ioseph. li. 20. cap. 15.

B vt etiam in lōginquiores vrbes sim profectus, persequens, omníque (quod dicitur) fune moto, euertere sectam hanc contendens. Itaque Damascum quum iter facerem, meridie ipso lux sole illustrior cœlitùs me circunfulsit. Cuius splendoris magnitudine oculos perstrictus, & proinde caligine obsitus, in terram decidi. Ad hæc vox de cœlo audita, quæ Christum persequi vetabat, & mox vt exurgerem iubebat: eam ob causam visionem mihi talem oblatam esse indicans, vt me testem produceret, earum, quas sciret, quásque paulò pòst indicaturus esset, rerum: vt scilicet cæcorum aperirem oculos, & homines à tenebris ad lucem, & à potestate atque imperio Satanæ ad Christum conuerterem, remisionem peccatorum, hæreditatémque inter sanctificatos, per eam quę in ipsum est, fidem & persuasionem recepturos. Visioni porrò tali, quæ naturam omnem longè supergrederetur, non morem gerere, religio erat. Itaque Iudæi simul & Gentibus,

C vt per resipiscentiam & pœnitentiam ad Deum conuertantur, dignáque pœnitentiæ opera perficiant, annuncio, nihil prorsus extra prophetas & ipsum Mosen docens, nimirum quòd Christus, qui passus sit, & primus ex mortuis resurrexerit, lucem Gentibus, vitámque & salutem æternam proprio suo denūciet populo. Hæc quum Paulus cum diserta facilitate diceret, Festus, vtpote animalis quidam homo, qui non satis ea quæ spiritus sunt assequeretur, stultitiámque adeò & insaniam esse suspicaretur, tanquam per multas literas mēte captum, neque satis quæ diceret intelligentem, cum conuicio Paulum ridebat. Cui ille, non insanire se, sed veritatis & sobrietatis verba loqui asseuerat. Quemadmodum id regi ipsi, ad quem hæc liberè diceret, probè cognitum esset: quem nihil earum rerum lateret, omnibus quæ prophetæ annunciarunt credentem. Ibi ad eum Agrippa perhumaniter: Modica ex parte, inquit, mihi, vt Christianus fiam, persuades. At ille: Mihi verò in primis apud Deum in optatis est, non solùm modica, verumetiam maxima ex parte, non te solùm, verūetiam qui orationem meam hodie audierunt omnes, tales fieri, qualis ego sum: extra vincula dūtaxat ista, quibus & obstrictus sum, catenarum. D

Sūma prædicationis Paulinæ.

CAPVT XXXI.

Agrippa autē, & qui cum eo erant ex consessu statim consurgentes, & seorsim consistentes, Nihil (inquiunt) homo iste, quod vinculis aut morte dignum sit, facit. Ad quod Agrippa adiicit, absoluendum eum fuisse, nisi Cæsaream appellasset. Ea porrò de causa in Italiam ei nauigandum esse, decernitur. Ita Iulio cuidā ex cohorte Augusta committitur. Nacti autem nauem adramyttinam, in eam conscendunt. Porrò cum Paulo erat Lucas, & Aristarchus ex Macedonia Thessalonicensis. Inde Sidonē sunt delati. mox progredientes, iuxta Cyprum nauigant: & deinceps Ciliciæ & Pāphiliæ mari transmisso, ad Myra Lyciæ appellunt. Ibi Alexandrina naui in Italiam tendente, inuenta, Iulius vinctos in eam imponit. Et ad Gnidum quum propius accessisset, præter Cretā, iuxta Sal- E monam vehitur. Dehinc ad oram, cui Boni portus nomen est, deferuntur, à quo non longè oppidum erat, Lasæa dictum. Et quum periculosa esset nauigatio, Paulus nauem tempestate ad iacturam vsque, vectorésque de vita ipsa summè periclitaturos præmonens, non trāsmittendum inde suadet. Sed Centurio in eo gubernatorem nauis, magis quàm Paulum audiebat. Quapropter inde, ꝙ portus ad hyemandum non satis idoneus esset, discedunt: & Noto spirante, Asso superata, Cretam prætereuehuntur. Mox ventus exoritur typhonicus & turbulentus, quem procellosum Eurum, seu Euro aquilonem vocant. Itaque naui ab eo rapta, quum contrà niti non possent, tempestati aliquantum cedentes, feruntur. Et ad insulam quandam paruam, quæ Clauda dicitur, cursu directo, vix scapham consequuntur. Eáque in nauim sublata, nauim ipsam quàm possunt firmisimè, contra incursiones & procellas fluctuum cingentes, instruunt & communiunt. Deinde ne in Syrtes, quæ dicuntur, inciderent veriti, velo laxato ve- F huntur. Et turbulentisima coorta hyeme & tempestate, tertio demùm die iacturam faciunt, & manibus ipsi suis omnia nauis armamenta in pelagus proiiciunt. Quum autem diebus pluribus neque sol neque astra in cœlo conspicerentur, immanísque præterea immineret tempestas, omnis spes salutis præciditur. Eáque de causa vectores cibi abstinentia & inedia longiore macerantur. Atque ibi Paulus: Decebat, inquit, vos mihi morem gerere, & è Creta non soluere. Sic enim tempestatis huius iniuria & iactura careretis. Sed nunc quoque quieto vos bonóque esse iubeo animo. Præter nauim enim nulla vectorū intercidet anima. Hac enī ipsa nocte Angelus Dei, quē colo, mihi asistēs, timorē me abiicere iusit. Oportet enim, dicēs, apud Cæsarē te sisti. Et ꝙ † gratiosus apud Deum es, vectores simul omnes tibi ille donat. in insulam autē vos quandam eiici necesse est. Quartadecima deinde superuenit nox, & illi in Adriatico afflictātur mari: atq; altitudinē inquirētes vnde, ad vigīti passus inueniūt.

Paulus Romā nauigat.

† χάριντε σοι πλωτῆρ εἰδωις.

A Et ne in aspera inciderent loca metuẽtes, quatuor è puppi anchoris proiectis, diem * à Deo precibus optant. Tum demum nautæ scapham è naui in mare proiiciunt, & fugæ consilium capiunt. Centurio autem Pauli suasu, funes scaphæ incidi iubet, eámque ventis auferendam committit. Et priusquàm illucesceret, Paulus omnes, vt cibum capiant, hortatur, ne capillum quidem vnicum è capite eorum omnium decisurum pollicens. Ipséque primus Deo quas decebat gratiis sacratis, cibum sumit: quòd itidem vectores reliqui, qui ducenti & septuaginta sex erant, faciunt. Vt autem dies illuxit, terram quidem dinoscere nequeunt: sinum verò conspiciunt littus habẽtem. Subductis itaque ancoris, gubernaculorúmque remissis iuncturis, & artemone aliquantulũ sublato, spirantis venti vi ad littus tendunt. Et prora quidem integra permanet, pupis autem fluctuum violentia soluitur. Milites porrò illud consilij capiunt, vt vinctos omnes interimant, ne ex eis quisquam natando euadat. Centurio autem, propter Paulum, cædem eam inhibet: & pro se quenque, vt posset, consulere sibi iubet.

* ἡμέραν γενέσθαι ἐζεοχλοῦντο.

Naufragiũ.

B

CAPVT XXXII.

ET confestim omnes [a] in littus euadunt. Insulæ nomen [b] Melita erat: cuius incolæ barbari quidem illi, non parum tamen curæ & benignitatis naufragis exhibent. Itaque propter imbrẽ copiosiorem, & frigus vehementius, pyrã illi ingẽtem accendunt, & circumcirca consident. Ibi quum Paulus multa sarmenta congesta pyræ imponeret, & [c] vipera, quæ in dumis eis latebat, calore eo excitata proreperet, manum eius illa mordicus atripit. Quod vbi Barbari, ita scilicet feram eam ex manu illius dependere, conspiciunt, non bonum eũ esse virum, sed homicidã, & immanem quempiam, qui etiam si sæuæ tempestatis vim euasisset, præsentem tamen à venenoso serpente ictus, ne diutius viueret, vindictam sentiret, suspicantur. Sedenim nihil inde periculi Paulo accidit. nam serpẽtem excussum in flammam coniicit. Illi verò existimantes eum euestigiò vel ex incensione arsurum, vel exanimatum pessum iturum, improba venenati morsus contagione: vt aliter rem euenire viderũt [d], puppi, quod dicitur, ad inhibendum citatiorem cursum impulsa, longè diuersa de eo loqui incipiũt, diuinísque eum prosequuntur honoribus. Agri & prædia insulæ eius, Publij, primum ibi tenentis locum, erant: qui per triduum ad summam hospitalitatem nihil faciens reliqui, benignè eis facit. Cæterùm copiosam is humanitatis eiusmodi reportat gratiam. vehementes enim febres, & dysenteria, quæ mala Publij patrem dudum vexauerant [e], attactu Pauli pelluntur. Alij præterea quàm plurimis afflicti morbis, dolore & cruciatu statim omni, pristinæ restituti valetudini, leuantur. Vnde magnus Paulo honor prouenit, vectoribúsque quæ ad nauigandi vsum pertinerent, abundè subministrantur.

C

a Πρύμναν ἀνακρούεσθαι, hoc est, puppim impellere, est sensim retrocedere, nauigio nõ inuerso. Qui enim se ita cedens [...]ipit, puppim remigando impellit. id quod propterea facit, ne pro palam fugere, dum se paulatim subducit, videatur, et ne tergũ hostib⁹ obuertat. Prouerbialiter autẽ est, sententiã pristinã sensim mutare. Suid.

b Paulus cũ reliquis vectoribus in Melitẽ insulam enatat.

c Vipera venenosa ictu suo Paulo nõ nocet.

d πρύμναν κρουσάμενοι τἀναντία λέγοντες ἦσαν.

e Miracula à Paulo in Melita edita.

CAPVT XXXIII.

D

IBi verò etiam aliud nauigiũ m Alexandrinum, Castoribus, diis falsis, quorum imagines præ se ferebat, consecratum hyemabat. Quemadmodum enim Christianam pietatem colentes nauium gubernatores, naues suas sanctis quibusdam dedicant, inscriptionéque id testantur: itidem olim, pro eo atque volebant, falsò creditis diis, picturis eas inscribebant. Hac igitur naui, tertio pòst mẽse, diuus Paulus conscensa, Syracusas, deinde Rhegium, atque inde perendino die Puteolos perfertur. Ac postremò saluus Romã peruenit. Verumenimuerò fratres quidam, Pauli aduentu cognito, vsque ad Appij forum & Tres tabernas (quæ loca extra vrbẽ Romam sunt sita) obuiam ei processerant. Romę porrò Centurio cæteros quidem vinctos, quibus oportuit, tradit: Paulum verò secum ipse retinet. Triduo pòst Paulus primoribus Iudæorum ad se vocatis, oratione confirmat, nulla in re patriam legem se præuaricatum esse: cæterùm quum vinctus in Romanorum manus esset traditus, illíque causa cognita, se absoluendum iudicassent, populares autem sui vehementius eum persequuti essent, necessariò se eò descendisse, vt Cæsarem appellaret: Nõ equidem, inquit, quòd gentem meã in quopiam accusem: sed potius, vt vos viderem atque alloquerer. Quam enim circundatam mihi cernitis, propter ipsam Israëlis spem gero catenã. Qui ipsi quoque suspicionem amouentes, nihil se quidquam mali vel sermonibus vel literis de eo accepisse: paratósque esse, res, de quibus dicturus esset, audire, testantur: scire se, vbique sectæ Christianæ contradici, allegantes. Designatur ergo dies, & illi omnes adsunt. Tum ibi die integro Paulus de Christo, atque eius regno orationem habet: atque ex lege & prophetis, ad locum quemque congruentem afferens testificationem, probationes adducit. Illi porrò partim quidem obsequuntur, paulatímque sermones eius complectuntur: partim verò, vt dictis eius fidem haberent, non adducuntur, & sic in diuersas opiniones scissi discedunt. Deinde Festi literis Neroni redditis, Paulus ad tribunal eius sistitur: & defensionibus disertis, admodúmque prudenter ad persuadendum accommodatis, variam illam & versutam feram, non ille quidem populares suos perstringens, sed crimina tantum sibi obiecta refellens, effugit. Ex eo tempore biennium Paulus Romæ permansit, mercede operis sui viuens: omnes quæ, ad se venientes perhumaniter exceptos, duplici, in primis tamen diuina & cœlesti alimonia fouens. Atque ad hunc modum cum magna simul & animi & linguæ libertate regnum Dei, & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, nullo interueniente impedimento, prædicans, Euangelium omnibus annunciauit.

E

F

Paulus Romam peruenit.

Idẽ ibi apud Iudaeos de doctrina Euãgelica disserit.

Idem priore Neronis iudicio absolutus.

Euangelium toto biennio Romæ prædicat.

CAPVT XXXIIII.

a Secundo imperantis Neronis anno primùm Paulus Romam venit. A quo etiã tum eſt abſolutus, intra quinquennium illud, quo tolerabilis Tyrãnus is fuiſſe dicitur.
b Tredecimo Imperij Neronis anno.
c Romam Paulus iterũ venit, & martyriũ ibi ſubiit.
d Epiſtola prior ad Timotheum.
e E Laodicea Phrygiæ Pacatianæ metropoli.
† ἐν τύπῳ.
f Aliæ eiuſdem epiſtolæ.

Actenus ſacer & diuinus Apoſtolus & Euangeliſta Lucas hiſtoriam actorum Apoſtolicorũ ſcripſit. Deinceps porrò eccleſiaſticorum aperta veſtigia ſequentes, reliquas hiſtoriæ noſtræ res, Deo confiſi, exponemus: & Spiritus ſancti inſtinctu, quæ ſuperſunt, adiiciemus.[a] Ac tum quidem abſolutus à Nerone Apoſtolus, ad concionum miniſterium rurſum eſt profectus. Quum autem iterum in vrbem Romanam veniſſet,[c] martyrio ibi vitam finiiſſe creditur. Non mirum quippe erat, Neronem, quòd ab initio humanitate quadam præditus eſſet, facilè Pauli pro doctrina inſtitutæ defenſioni acquieſcere: poſtquam autem idẽ in impia atque nefaria flagitia tanquam in ſcopulos impegiſſet, ad alias aliorum cædes quoque Apoſtolorum adiicere. Itaque tum primùm, ſicuti dictum eſt, dimiſſus,[d] priorem ad Timotheũ ſcripſit epiſtolam,[e] quem epiſcopum antea Epheſi cõſtituerat. In hac tanquam † in forma adumbrata, rationem & vitam Hierarchicam copioſè exprimit, qualibus moribus eſſe cõueniat eos, qui Chriſtianis ſacris præeſſe volunt, ſpiritus afflatu ſcribens. Non ſolum autem Timotheo, & per illũ Eccleſiis Chriſti omnibus, ſed etiam ſacro Tito aliam epiſtolam ſcripſit: quem ante hac inſulæ Cretæ epiſcopum ordinatum, ibi reliquerat, vt ſi quid in Euangelica prædicatione ſua adhuc deeſſet, ille adimpleret. Ad Corinthios etiam, Epheſios, Galatas, Coloſſenſes, Philippenſes, Theſſalonicenſes, præterea ad Iudæos, & Romanos, & pleroſque alios quos eum adire Spiritus ſancti vis & gratia iuſſerat, quóſque per fidem in Chriſtum Euangelicam magnificè regenuerat, quæ præſens oratione ſua dilucidè docuerat, eadem per compẽdium abſens in memoriam reuocãs, epiſtolas dedit. Ita verò ea quoque quæ ſecretioris myſterij, magíſq; abſtruſa antea ſilentio præterierat, poſtea per ſacra ſcripta ſua, aut grãdioris ſapientiæ verbis accuratè & dilucidè declarauit: aut ſaltem (vt ita dicã) parabolarum more & ſpecie, tanquam per ænigmata adumbrauit: neque propter eos qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant, ea occultans: neque propter ineptos atque indignos, dilucidè prorſus & apertè, ad contemptum euitandum, exponens.

Conſilium Pauli in epiſtolis ſcribendis.

Quum autem denuò, vt dictum eſt, poſt longam variámque profectionem & curſum, Romam venit, morte ibi pro Chriſto eſt mulctatus: quo tempore quum adhuc vinctus eſſet, poſteriorem ad Timotheum compoſuit Epiſtolã: in qua, quum priorem defenſionem ſuam oſtendit, tum eam quæ iam ſibi imminebat martyrij conſummationem declarat. In prima enim, inquit, defenſione mea nemo mihi affuit, ſed omnes me deſtituerunt, ne id illis imputetur. Dominus autem mihi præſtò fuit, & confortauit me, vt per me prędicatio impleta perficeretur, eámque omnes gentes audirent: & liberatus ſum ex ore leonis. Neronem ita, propter ſæuum & ferocem eius animum, deſignans. Et quum in ſpiritu ſciret, iamiam ipſius pro Chriſto adeſſe mortem, ſimile quiddam infert: Et liberabit me Dominus ab omni opere malo, & conſeruabit in regnum ſuum cœleſte: martyrium impendens ſignificans. Id quod ſignificãtius in eadem ipſa, diuino inſtinctu, prædicit Epiſtola. Ego enim iam, inquiens, delibor & offeror, tempúſque reſolutionis meæ inſtat. Indicat porrò in hac poſteriore vltimáque ad Timotheum epiſtola, Lucam ſibi affuiſſe: in priore autem defenſione, ne eum quidem ipſum. Vnde colligi rectè poteſt, Apoſtolorum acta diuum Lucam vſque ad id ipſum tempus perſcripſiſſe, hiſtoriámq; omnem & acta eorum magnificè, tantiſper dũ Paulo prius adfuit, proſequutum eſſe. Atque hæc quidem recẽſui, illud oſtendere volens, Paulum teſtimonium ſuum, quod Lucæ perhibet, non ad id quod ille de aduentu Pauli Romam in actis ſuis ſcripſit, ſed in poſterius * tempus referre. Toto enim ferè orbe peragrato atque triginta & quinque annis Euangelico pro Chriſto certamine peracto, quum poſtremò iterum Romæ eſſet, & in coryphæum præcipuúmque Apoſtolorum Petrum incideret, vnà cum illo ſibi immortalitatis coronam accepit.

Epiſtola ad Timotheum poſterior.

Lucas acta ſua Apoſtolica ad priorem Pauli in vrbẽ Ro. aduentũ continuauit.
** Quo ſcilicet tempore poſteriorẽ ad Timotheum dedit epiſtolam, & vinculis à Nerone conſtrictus fuit.*

CAPVT XXXV.

Non minus etenim Petrus quoq; orbe peragrato, & iis qui ex circunciſione erant, omnibus, in Palæſtina & Syria & vbique ferè terrarum prædicatione promulgata, quum ſub Neronis imperio Romam, propter deteſtandum illum Simonem, qui publicis inſcriptionibus Deum ſe vocare, prædicationémque Chriſti euertere eſt auſus, veniſſet, factíſque illum ſimul & ſermonum vi coarguiſſet: atque Romanorum Eccleſiæ, primùm quidem Lino, deinde Anacleto, & poſt hos tertiò, ad mortem vadens, ſapientiſſimo Clementi claues commiſiſſet, ad Deum migrauit. Is porrò vnà cum Simone, tanquam prodigiorum effector, à Nerone Roma pulſus, Hieroſolyma rurſum & Orientales ciuitates petiit: & orbem miraculis illuſtrans, in Fauſtinum & Fauſtinianum, ſiue Nicetã & Aquilam incidit, qui filij quidem clariſſimi viri Fauſti Romani, Cæſarem genere attingẽtes, fratres autem Clementis erant. Hos quum ab Simonis præſtigiis prodigioſis abduxiſſet, ciuitates viſebat, Simonis ſemina vbique radicitùs euellens. Deinde verò etiam ſacrum Clementem ad ſe pertraxit, eúmque ſibi ad arcanas obſcuráſque illius de anima & reſtitutione hominis, aliíſque rebus ingentibus quæſtiones, per appoſitas ſolutiones ritè & præſenti animo reſpondens, atque inſuper miraculis multis, & ſecretioris ſapientiæ vi familiarius coniunxit. Multis verò deinceps annis & Matthidiam, nobilem matrem eorum, quã in inſula quadam ex naufragio ærumnoſè viuentem reperit: quippe quæ Roma Athenas liberorum ſuorum doctrinæ gratia vnà cum illis nauigans, naufragium paſſa fuerit: quum illi quidem alius aliò diuina prouidentia incolumes euaſere, ipſa verò in inſulam eiecta, in ſeruitute vitam egit. Hanc diuus Petrus ibi inuentam, quum ad ſpectandas vitiferas columnas diuertiſſet, eúmque (quos diximus) liberi illius tres ſequerentur, matrémque ſuã præter ſpem & expectationem omnem cognoſcerent, diuino regenerauit baptiſmo. Vt autem & pater eorum Fauſtus Roma ad vxorẽ & liberos quę-

Petrus & Paulus Romæ martyrio coronati.

Primi Ro. Eccleſiæ Epiſcopi.
Diui Petri acta.
Clemens Rom. epiſcopus. Pater eius, & fratres.

Mater eiuſdem.

Diuus Clemens cũ duobus fratribus, & deinde parẽte vtroque, comes & ſocius Petri, prædicandi in orbe Euãgelij fuit.

A rendos profectus, Ægyptúmque, Syriam & Phœnicen peragrans, diuino quoque nutu in Petrum suósque incidit, & itidem vt illi, sacrum suscepit lauacrum, vnà cum illis Apostolum per orbem comitatus est. Ita illi longo tempore veri certiq; rerum eius gestarum prçcones fuere, simúlque cum eo Christum prædicarunt. Petrus porrò ad eũ modũ per orbem habitabilem passim vadens, ecclesias vbiq; constituit. Et Romanũ, quos suprà diximus, successoribus commisit: Lino videlicet, Anacleto, & tertio sacro Clementi. Ipse quidem Clemens se à Petro in obitu eius lectum dicere, & à Petro secundum numerare videtur. Alij autem quartum eum à Petro esse referunt, in quibus etiã est Eusebius Pamphili. Alexandrinæ autem Marcum præfecit: in cuius sacro ministerio, Nerone octauum imperante annum, Anianus successit. Porrò Antiochenam primùm Euodio, deinde reuera * numine afflato Deúmque ferente Ignatio regẽdam tradidit: quem Ignatium tenellum etiãnum, tanquam simplicem & integrum, manibus suis sublatum Christus exhibuit: atque simplicitatem integritatémque discipulis ostendere & commendare volens, Nisi ei ipsi similes fierent, nequaquam illos in regnum, quod tum prædicabatur, peruenturos esse dixit. Siculorum verò ecclesiæ
B Pancratium: aliísque regionibus, insulis, & vrbib⁹ Episcopos alios, qui ab eo sacram Christi disciplinam accepissent, præposuit. Ad hunc modum ipse in Palæstina, Syria, Phœnice, Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithynia, breuiter in totius Asię & Europæ oris, omnibúsque adeò qui in dispersione erãt Iudæis & Græcis Euangelio Christi virtute & vi verbi (signis & miraculis accedentibus) promulgato, extremis Neronis temporibus Romam, vrbiũ omnium reginam, quum ibi quoque Paulus esset, peruenit.

Primi episcopi ecclesiæ Rom.

Alexandrinæ.

Antiochenæ.

θεολάκτῳ καὶ θεοφόρῳ.

Siculæ.

Postremis Neronis temporibus Petrus Romã peruenit.

CAPVT XXXVI.

C Sed enim quum ibi mirificis amborum miraculis tanta ad Christianismum conflueret multitudo, vt numerus eius iniri nõ posset: Nero penes quem summa rerum erat, ad improba impiáque delapsus flagitia, ea re cognita, contra ipsam diuini cultus armatur pietatem: & percussoribus dispositis, tot fideles ferro necat Romanos, vt etiã Senatus admodum iam propter paucitatem sui ordinis hominum imbecillis, alias super alias accumulatas cædes ægrè ferret. Inde Simoni admodũ Apostolos persequenti, aditus liber ad Senatum & Neronem datus. Atque is omnem (vt in prouerbio est) mouet funem, vt illorum etiam nomina è medio tolleret, tanquam qui cædis tantæ multitudinis autores fuissent. Itaque Nero Apostolis infensus, planum Simonem ipse quoque planus est complexus. Quum igitur Petrus Simoni resistens, cum eo sæpe conflictatus esset, tumórq; impietatis in malefico illo supra modũ excreuisset, postremò quàm licentiosissimè in conspectu omnium Romæ ad Petrum, Tu verò quid ais? inquit: proptereàne Christus tuus magnus est, quod à terra cœlos conscendit? quin & mihi id facere procliue est. Et confestim manibus extensis, sursum versum, dęmonibus eum, quibus se permiserat, ducẽtibus, ferebatur. [c] Petrus autem admodum anxius esse, & cum Deo in corde per precationem colloqui: & tandem spiritu plenus, potestates illas quæ nefarium hominem in sublime attollebant, increpare, & vt ab eo discederent iubere. At ille statim præceps deorsum versum fertur; & humi allisus, mortuúsque rumpitur. Ibi ex populo qui antea Simonem diuinos vsurpantem honores laudibus celebrauerant, subito ita prostratum videntes, laudésque pristinas per palinodiam recantantes, ingẽti claráq; voce, Vnus est magnus Deus, acclamant, quem Petrus & Paulus apertè & clarè prædicant. Locus sanè ipse, in quem luctuosum hoc spectaculum incidit, ad hodiernum vsque diem, Simonium vocatur, etiamnum Simonis Antichristi perniciẽ & interitum declarans. [d] Et erant ibi nonnulli, qui eum reuicturum esse opinarentur, & ob id diutius in publico iacuit. Cæterùm vbi iã cadauer diffluere, maléque olere cœpit, re desperata, in occultis illum sepeliere locis. Nero autem certior factus à Petro & Paulo Simonem peremptum esse, Petrũ quidem pedibus * sursum versum sublatis (nam id
E ita petierat: simul quòd se indignum reputaret, qui itidem vt Magister suus, recto corporis statu pateretur: simul vt leuior expeditiórque ei in cœlum esset cursus) [e] in crucem egit. Paulum verò gladio feriens occidit, eodem tempore, eodémq; die. Sepulti autem sunt in Ostiensi, quæ dicitur, via, trigesimo & septimo post salutiferam Christi passionem anno. Ferunt autem Paulum Neroni antea testatum esse, se illi tertio à cęde sua die viuum repræsentaturum. Quod vbi est factum, in consternationem illum coniecit. Et quum post mortem Paulus, ita vt prædixerat, [f] certò & verè illi assistens, liberè Christum verum esse Deum profiteretur, neque veram salutem in alio quàm Iesu nomine esse ostenderet: illum quidem dicunt conatum esse, minimè autem (quòd visio ea repentè euanuerit) comprehendere Paulum potuisse.

Persequutio Christianorum sub Nerone.

Simon magus Romæ modis omnib⁹ agit, vt Apostoli è medio tollantur.

D *c Petri oratione Simon dæmonum ope in cœlos euolans, humi sternitur & moritur.*

** κύμβαχον*

d Dicat Simon qui se magnã virtutem Dei, & meretriculam suam Spiritum sanctum appellauit, quonam do tempore certo Romæ debitum naturæ per successionem ad se delatum persoluerit, quando in media ipsa vrbe concidens extinctus est? Epiphani, aduers. Simonian. hære.

†† sim. Cùm Simon se Christũ diceret, & tanquam filium ad patrẽ se volando assereret posse conscendere, atque elatus subito magicis artibus volare cœpisset, tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominum, & precatione sancta vicit magicam leuitatem, & velut vinctum illum de sublimi aere deposuit, & præcipitio in saxo elidens crura eius confregit, &c. Augustinus in sermonibus de sanctis. Idem Aug. epist. 86. de ieiunio diei Sabbati agens. Est quidem, inquit, & hæc opinio plurimorum, quamuis eam plerique falsam perhibeãt, quòd Apostolus Petrus Romæ cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum pridie cum eiusdem vrbis ecclesia ieiunauerit, & consequuto tam prospero gloriosóque successu, eundem morem tenuerit, eúmque imitatæ sint nonnullæ occidentales Ecclesiæ. F

e Martyriũ Petri et Pauli.

f Paulus tertio à morte sua die Neroni apparuit.

CAPVT XXXVII.

Et diui quidem Apostoli ita martyrij cursum perfecere. Nero autem quo magis Imperij eius creuere vires, eo deterior factus, ad nefandissima quæque scelera est prolapsus, armis etiam contra eã quæ Deo præstatur pietatem sumptis. Illius verò improbitatem, morúmque importunitatem percurrere, nequaquam præsentis videtur esse operæ. Quicunque autem hominis peruersitatem, apertúmque furorem perspicere velit, is monumenta

Perstringitur paucis flagitiosissima & probrosissima Neronis vita.

A hiſtoriarum, quæ multa à multis de rebus eius cũ fide & cura ſunt compoſita, cõſulere poterit. Quũ enim permultorum interitus autor extitiſſet, adeò ſe cædium piaculis contaminauit, nihil rerum omnium cum ratione & modo faciens, vt poſtremò ne chariſsimis quidem capitibus parceret: & citharæ muſicíſque carminibus operam nauans, atque indecentibus prorſus, infamibus & meretriciis motibus ludens, ridiculéq; prorſus in theatro publicè ſaltans, neque quidquam omnium quę Deo ingratæ inuiſæque ſunt rerum intentatum relinquens, primus ipſe acerbiſsimus Verbi veræ pietatis hoſtis extaret: & denunciatis ei quæ contra illum ſtructæ erant inſidiis, matrem ipſe ſuam, fratrem & coniugem ferro ſuſtulerit: & innumerabiles præterea ex clariſsimis Romanæ vrbis ciuibus, qui etiam genere ſibi propinqui eſſent, variis ſuppliciorum generibus perquàm crudeliter interemerit. Ad quæ omnia illud etiam addidit, vt primus ipſe Imperatorum omnium, impietatis eius

Obitus Neronis.

B quæ aduerſus Deum ſuſcepta eſt, primitias tulerit. Itaque ad ſummam eius inſaniam hoc fuit reliquum, vt mente per intemperias captus, manus tãdem ipſe ſibi afferret: quatuordecim annis, præter paucos admodum menſes, Imperio cum ignominia & probro ſummo adminiſtrato. Cuius etiam Tertullianus, Romanus ſcriptor, mentionem facit hiſce verbis: Conſulite commentarios veſtros: illic reperietis primum Neronem in hanc ſectam tum maximè Romæ orientem, Cæſariano gladio ferociiſſe. Sed tali dedicatore damnationis noſtræ etiam gloriamur. Qui enim illum ſcit, intelligere poteſt, non niſi aliquod bonum à Nerone damnatum. Ad hunc modum primus iſte Dei oppugnator renunciatus, ad cædem Apoſtolorum eſt actus. Et Paulus quidem Romæ capite plexus, Petrus autem crucifixus eſſe, eodem tempore tradũtur. Rem hanc confirmat Petri & Pauli hucuſque etiam obtinens in eodem ibi cœmiterio monumentum. Atque hæc quidem, quem paulo antè allegauimus, Tertullianus. Sed non minus & alius ſcriptor Eccleſiaſticus, Caius nomine, qui Zephyrini Romani epiſcopi tempore viuens, contra Proclum Cataphrygas hereſis ducem ſcripſit, de locis vbi ſacra tabernacula eorum Apoſtolorum repoſita ſunt, hæc refert. Ego verò Apoſtolorum tro-

Primus is inter Rom. Imperatores Chriſtianorũ fuit perſequutor.

Eodem tempore Romæ Petrus & Paulus martyrium conſummarunt.

C pæa demonſtrare poſſum. Si enim in Vaticanum aut Oſtienſem viam ire velis, Apoſtolorum qui eccleſiam hanc fundarunt, tropæa inuenies. Quod autem eodem tempore ambo martyrium ſubiere, dudum Dionyſius Corinthiorum epiſcopus ad Romanos ſcribens, ita aſtruit: Sed & vos per talem doctrinam & cohortationem, plantationem Romanæ & Corinthiæ Eccleſiæ à Petro & Paulo conſitam, contemperaſtis. Ambo enim & Corinthi apud nos verbum ferentes, eadem docuerunt: & iſthic in Italia apud vos, quum eadẽ ſimul promulgaſſent. † eodem tempore martyrio ſunt perfuncti. Cæterùm hæc propterea ſunt adducta, vt certiore fide res Apoſtolicæ hiſtoriæ confirmarentur. Non enim ignoro, eſſe quoſdã qui dicunt, vno exacto anno, die eodẽ, martyrio Paulũ quoque finem vitę cepiſſe. Staturam autem & corporis formam diui Apoſtoli, quãtum per deſcriptionem ſimpliciorem aſſequi licet, talem habuere. Petrus equidem non craſſa corporis ſtatura fuit, ſed

Feſtus apoſtolici nobis reddit hic dies triumphi. Pauli atque Petri nobilis cruore. Vnus vtrunque dies pleno tamen innouatus anno Vidit ſuperba morte laureatũ. Prudentius.

† ἐμαρτύρησαν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν.

Statura & forma diui Petri,

quæ aliquanto eſſet erectior, facie ſubpallida & albida admodum: capilli & capitis & barbæ criſpi & denſi, ſed non admodum prominentes fuere: oculi quaſi ſanguine reſperſi & nigri: ſupercilia prope euulſa: naſus autem longior ille quidem, non tamen in acumen deſinens, ſed preſſus, ſimúſq; magis. Paulus autem corpore erat paruo & contracto, & quaſi incuruo, atque paululum inflexo, facie candida, annóſque plures præ ſe ferente, & capite modico: oculis multa inerat gratia, ſupercilia deorſum verſum vergebant: naſus pulchrè inflexus, idémque longior: barba denſior, & ſatis promiſſa: eáque non minus quàm capitis coma, canis etiam reſperſa erat. Ambo autem Chriſti diſcipuli, quum inſpicerentur, diuinum quiddam præ ſe ferebant: Spiritu ſancto & diuina gratia ita referti, vt qui eos viderent fideles, ex aſpectu ſolo arcanam quandam & latentem conciperent gratiam, moréſque & vitam vnà cum fide ritè cõformarent, & in melius conuerterent. D

Item diui Pauli.

E

CAPVT XXXVIII.

Propoſitio dicendorum.

Sed hæc, de primoribus Chriſti diſcipulis ſint ſatis, quorum martyriis expoſitis, quum ad hunc locum peruenerimus, conſequens eſſe videtur, & reliquorum decem, vitæ finem in ſecundo hoc Tomo perſtringere: non quòd eodem tempore beatum felicémque exitum omnes ſint cõſequuti, ſed id fieri oportere duximus, vt & ⁎ compendioſa & dilucida nobis conſtet hiſtoria. Deinde qui eorum coniugium ſint complexi, quíque ſincera eccleſiæ ſcripta reliquerint, memoraturi, finémque ita ſecundo huic ſacræ Hiſtoriæ volumini impoſituri: vt ſcilicet poſt primum, qui Chriſti res omnes continet, ſecundum hũc de duodecim Apoſtolorum actis abſoluamus librum: quanuis longius nobis inſtituta excreſcat hiſtoria. Sedenim poſt Petri & Pauli obitum, Iacobi, qui frater Domini eſt nominatus, & Eccleſiam Hieroſolymitanam primus ab ipſo Seruatore Chriſto, ſeu (vt quidam volunt) ab ipſis poſtea Apoſtolis ſibi commiſſam adminiſtrandam ſuſcepit, Obliáſque, F † hoc eſt Iuſtus appellatus eſt, mortem exponam. Quod enim diuus Paulus Iudæorum dolum, per Feſtum, & prouocationem ad Cæſarem, effugiſſet: illi quæ in Paulum ſtructæ non proceſſerant, eas in Iacobum conuertunt inſidias. Qualem autem is habuerit finem, Hegeſippus, qui primæ ſucceſsionis Apoſtolorum temporibus vixit, in quinto Commentariorum ſuorum libro ad hunc modum recenſet. Suſcipit autem eccleſiam vnà cum Apoſtolis adminiſtrandam, frater Domini Iacobus, qui ab omnibus Iuſtus cognominatus eſt, ab ipſius Domini ad noſtra vſque tempora. Plures equidem hoc nomine fuere Iacobi: ſed iſte ex ipſo matris ſuæ vtero ſanctus fuit, vinum & ſicerã non bibit, neque de animante quopiam comedit, nouacula ſuper caput eius non aſcendit, oleo vnctus non eſt, balneo quoque minimè vſus. Huic vni in ſancta ſanctorum ingredi fas erat: neque veſtem laneam vllam, ſed lineam tantum geſtabat. Solus quãdoque in templum ibat, ibíque in genua procumbere, & pro remiſsione peccatorum populi

⁎ εὐσύνοπτον σύγγραμμα.

Martyrium Iacobi fratris Domini.

† Dictus etiam Oblias hoc eſt munimentum populi & iuſtitia.

A orare comperiebatur. Genua quidem eius cameli instar per callum induruerãt, propterea quòd semper ea inflecteret, orans ad Deum. Quum itaque multi etiam ex principibus fidem amplecterentur, tumultus concitatus est à Iudęis, scribis & pharisæis: qui eò periculi rem deuenisse dicebant, vt populus omnis Iesum pro expectato illo Christo haberet. Quare ad Iacobum cõuenientes, inquiũt: Cohortamur te, vt cohibeas populum, qui de Iesu ipso seductus est. Christum eum esse existimãs. Dissuade, quæsumus, iis qui ad diem Paschæ huc venêre, opinionem & fidem de Iesu, Tibi enim paremus omnes, & cum populo vniuerso testificamur te iustum esse, neque personarum rationem habere. Persuade ergo multitudini, ne de Iesu erret. Cunctus enim populus & omnes nos tibi obtemperamus. Consiste in templi pinnaculo, vt quum ex superiore loco omnibus sis conspicuus, tum verba tua ab omni exaudiantur multitudine. Propter festum enim Paschæ conuenerunt tribus omnes, vnà cum gentibus. Statuerunt igitur, qui dicti sunt scribæ & pharisæi, Iacobum in pinnaculum templi, & vociferati sunt dicentes: O Iuste,

B tibi omnes obtemperare debemus: & quandoquidem populus fide sua de Iesu crucifixo seduct⁹ errat, annuncia nobis, *quod sit Iesu ostium. Ille verò voce magna respõdit: Quid me de Iesu filio hominis interrogatis? Ipse sedet in cœlis, ad dextram magnæ virtutis & potestatis, venturúsq; est in nubibus cœli. Ibi, quum multis de certa indubitatáque fide satisfactum esset, gloriabantur lęti de Iacobi testimonio, & dicebant, Osanna filio Dauid. Scribæ autem ipsi & Pharisęi inter se dicebãt: Malè fecimus, qui tantum Iesu procurauimus testimonium. Verum age ascẽdamus, & deiiciamus eum, vt populus conterritus, nõ credat ei. Et simul exclamarunt dicentes: O, ò, & Iustus ipse per errorem seductus est. Itaque pinnaculum ascendentes, Iustum ipsum pessum dederunt, & alius ad alium dixit, Obruamus eum lapidibus: & inceperũt eum lapidare. Quum autem lapidibus ictus nondum mortuus esset, sed cõuersus genua posuisset, dicens: Obsecro te Domine Deus pater, remitte

** τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησ.*

C ipsis, nesciunt enim quid faciunt: sic, inquam, quũ lapides in eum iacere pergerent, vnus ex sacerdotibus, filiis Rechab, de quibus testificatus est propheta Hieremias, exclamãs: Desistite (inquit) quid facitis? Iustus ipse pro vobis orat. Et fullonũ quidam, ligno quo vestes complanabat arrepto, caput Iusti comminuit. atque ille ita martyrio est defunctus, anno septimo Imperij Neronis: & sepultus est in loco quodam iuxta templum, monumentúmque eius adhuc ibi manet. Verus is testis Iudæis simul & Græcis fuit, Iesum esse Christum. Postea statim Iudæorum oppugnatio, vrbísq; Hierosolymitanæ obsidio cœpit. Tam mirificus autẽ iustitiáque clarus fuit Iacobus, vt etiam prudentiores apud Iudæos viri, in piaculum aduersus eum perpetratum, causam Iudaici belli ex professo referant. Quemadmodum id ipse quoque Iosephus scriptis suis testatur, alicubi ita dicens: Iudæis autẽ hæc acciderunt, propter Iacobum Iustum, qui frater erat Iesu, qui dictus fuit Christus, vltione diuina vindicandum. Eum, quum iustissimus esset, Iudęi interemerunt. Sed in vigesimo Antiquitatum, mortem eius hisce verbis exponit: Cæsar Festi

Quidam cædem Iacobi in tertium Neronis Imperij annum referunt: secũdum scilicet, postquã Paulus vinctus Romam est abductus.

Fuere, qui cædem eam causam Hierosolymitanæ expugnationis fuisse dixerint.

morte audita, Albinum in Iudæam pręfectum mit D tit. Ananus autem iunior, quem Pontificatum iniisse diximus, moribus confidens, & audax admodum, ex secta Saducæorum erat, qui in iudiciis supra omnes alios Iudæos sæui sunt, & crudeles. Talis itaque quum esset Ananus, oportunum idoneúmque tempus se, Festo defuncto, quum adhuc Albinus in itinere esset, nactum esse existimans, Iudicum consilium cogit: & fratre Iesu, qui dicebatur Christus, Iacobo ei nomẽ erat, quibusdamque aliis in iudicium productis, & actione legum præuaricatarum instituta, vt lapidarentur effecit. Quicunque autem in vrbe ęquiores legúmque peritiores videbantur esse, grauiter id tulere. Et ad Imperatorem clàm legatos misere oratum, vt ille ad Ananum, ne talia faceret, scriberet: eum quippe nec antea rectè fecisse asseuerantes. Nonnulli etiam Albino obuiam processere, Alexandria iter facienti: eúmque docuere, non licuisse Anano, citra eius sententiam & voluntatem, consilium iudicij faciendi gratia cogere. Albinus portò verbis eius persuasus, ad Ananum animo commoto scri- E psit, pœnásque se ab eo sumpturum minatus est. Quin & Agrippa rex, eam ob causam pontificatũ ei, quem tres administrauerat menses, ademisse, eumque Iesu Damnæi filio dedisse videtur. Et Iacobi quidem res sic se habuere. Huius esse creditur prima inter Catholicas epistola, ad omnes Ecclesias: vt ipsius quoque Iudæ, magnificè cum libertate multa scripta. quamuis vtriusq; vetustiores mentionem nullam faciant.

Albinus Iudææ præfectus.

Ananus, siue Ananias, mortis Iacobi author.

Anano Põtificatus abrogatus. Iesum hunc filium Gamalielu fuisse, dixit suprà eodem ca. 4.

CAPVT XXXIX.

Post hunc & Andreas, coryphæi Petri frater, qui primùm Dominum Ioannis indicio cognouit, germanumq; suum ad eundem adduxit: ritè verò, & vt decebat prorsus, à prima vocatione vsq; ad Christi in cœlum ascensionem, vestigiis eius insistens, officio suo functus est. Et cœlitùs in specie ignearum linguarum Spiritus sancti gratia ac- F cepta, sorte quoque ei prouincia ea obtigit, vt ad Gentes mitteretur: in Cappadociam scilicet, Galatiam & Bithyniam: Quibus ille peragratis, ad eam quoq; accessit quæ Anthropophagorum dicitur, & ad Scytharum solitudines, ad vtrunque Põtum Euxinum, oràsque septentrionales & australes, ad ipsum quoque Byzantis solum. Vbi ecclesiæ à se primùm institutæ, primum episcopum diuum Stachyn pręfecit. Deinceps Thraciam, Macedoniam, Thessaliam, & Achaiã peragrauit. In quibus prouinciis omnibus, longo tempore, sermonibus diuinis, signísque, & prodigiis mirificis Christum glorificans, tandem à proconsule Ægæato in crucem quoque est actus: illo ei crimine obiecto, ꝙ coniugem eius Maximillam, fratrémque Stratoclem, impietatem eius detestari docuisset, & ad Christi fidem adduxisset. Philippus autem, & Bartholomæus, Syriam & Asiam superiorem sortiti sunt. Atque in eorum locorum ciuitatibus omnibus, fidei fundamentis iactis, tẽpla construxerunt, sacerdotésque & episcopos eis præfecerũt, Philippus etiam Asiæ vrbibus peragratis, Hierapolim Phrygiæ peruenit, ciuitatem opulentem atque ce-

Andreæ Apostoli acta, & martyrium.

Philippi & Bartholomæi.

† οὐκ ἀμοιροῦσαν. Solenne hoc ætate nostra etiam fuit in Liuonia & Samogitia.

Mariamna Philippi.

A lebrē, †nominíque ipsa suo respondentem. Adeò autem idolis addicta erat, vt etiam viperam, impuram venenosámque feram, sacrario inclusam, tanquam Deum magnifico præcipuóque cultu veneraretur, sacrificiísque quibusdam foueret, & tota illi mirificè addicta esset. Sedenim quum eò Apostolus peruenisset, vnà cum sorore sua Mariamna, quæ eum, quum dudum vitam per virginitatem sibi exigendam statuisset, comitabatur: statim idolorum cultus in ea regione extinctus, & insolentia incolentium ibi dæmonum est labefacta. Siquidem viperinus ille Deus, quem diximus, ex domicilio suo erupit: & quasi ab ardente igne profugit. Ilicet, qui illū tanto studio coluerāt, pudore affecti sese occultant. Cæterùm quum quamplurima à Philippo & Mariamna miracula ederentur, seditio in multitudine exoritur. Partim enim Bartholomæi & Philippi Deo adhærebant (ex propinquo enim Bartholomęus Philippo à Domino auxilio missus fuerat) partim verò dæmoniacæ, per anticipationem conceptæ præsumptioni intenti permanebant: qui etiam coniuratione & coitione

Martyrium eorum Apostolorum.

B facta, cum impetu prorsus in Apostolos irruunt, eísque arreptis, Philippum quidem tanquam victimam quādam in columna capite suspendunt, Bartholomæum autē directum in lignū sub crucis forma agunt. Atque illi talibus affecti suppliciis, ad preces conuertūtur. Cedebat autem statim locus, in multam altitudinem subsidens, simúlque multitudo demergebatur, atque ita in summum tota vrbs decidit periculum. Ibi, qui reliqui erant, sentientes perniciem & cladem, eam vindictam esse eius, quæ in sacros Christi ministros contumeliosè patrata fuerat iniuria, confestim omnes fidem Christi suspiciunt: & Bartholomæus ab eis vinculis soluitur, qui Philippo sanctè fortitérque tum martyrio defuncto, sepulturæ honore præstito, & vrbe tota illustrata, Christóque dicata, aliquanto pòst tempore Vrbanopoli prouinciæ Ciliciæ in crucem rursus actus, ad vnicè desideratum Christum migrauit.

C

CAPVT XL.

Diui Thomæ acta.

QVomodo autem Thomæ, qui & Didymus dictus est, vehementissimum in Christum amorē prætereamus? qui Æthiopes & Indos sortit⁹, à profectione ea abhorrens, sese subducebat: nigrósque & deformes earum gentium vultus, prætereáque caliginosas atque intractabiles earum mentes auersans, iter ad eos suum differebat. Apertè igitur & clarè ei, is qui pulchritudine & forma præstat, assistit, eúmque ad ministerium suum capessendum cohortatur. Et vt certum securúmque redderet, cùm eo se per vitam omnem futurū, auxiliúmque in certaminibus laturum pollicetur. Quin etiam cuidā ex Æthiopibus, quibus ex mercatura lucris inseruiens est vita, vt vendatur efficit, atque ita ei aditum ad Æthiopes facit. Inde in notitiam Smindæi, regionis eius principis, regnū illi cœlorum studiosissimè parans, peruenit: & miraculis prodigiísque maximis Parthos, Medos, Indos, ipsósque Æthiopes in admirationem adducit. D Adhæc, quicunque in extrema Orientis ora, & ad vltimum Oceanum colunt: insulam quoq; quam Taprobanem vocant, gentémque Brachmanum, prædicatione verbi illustrat. Templisque vbique maximis, aliísque pro eo atque decebat rebus omnibus sanctè ordinatis, postremò lanceis latus con fossus, ad eum cuius ipse pertrectauerat latus, peruenit.

Martyrium eius.

Iacobi Alphæi res.

Porrò Iacobus etiam Alphæi filius, & ipse ex duodecim illis vnus, iuxta eius, qui eum regebat spiritus sancti voluntatem & ductum, ab Apostolorum corpore seiunctus, Gazæ primùm, deinde Eleutheropoli, & in vicinis ibi eorundem populorum ciuitatibus versans, maxima quæque miracula edit: & cœlestibus spiritus sancti sermonibus ab eo pacata quadam & inermi vi ad gentes delatis, testimonium regni Christi maxima incrementa capit. Posthæc ad Ægyptios extremámque eorum regionem perueniens, & Christum Seruatorem & Deum esse annuncians, ad vrbem tādem cui Ostracinæ nomen est, adit. Atque ibi quum satis longo tempore vixisset, periculísque & certaminibus plurimis conflictatus esset, tandem ad cō E firmandam eorum quos docuerat salutem, cruci ipse quoque à quibusdam, qui Verbo fidei aduersabantur, affigitur: vt & in ipso non ita multum imitatio mortis Magistri sui abesset.

Cædes eiusdem.

Simonis Zelotæ res.

Operæ preciū etiam fuerit, Simonem Cana Galilææ ortum, qui propter flagrātem in Magistrum suum ardorem, summámque Euāgelicæ rei per omnia curam, Zelotes cognominat⁹ est, hic referre. Accepto enim is cœlitùs adueniente sancto spiritu, Ægyptū, Cyrenem, & Aphricam, deinde Mauritaniam, & Libyam omnem, Euangelium deprædicans percurrit: eandémque doctrinam etiam ad occidētalem Oceanum, insulásque Britanicas præfert. Permultis verò signorum & prodigiorum miraculis, diuinaque doctrina Christum, ita vt debuit, celebrando, innumerabilibusque insuper erumnis & afflictionibus obuiam eūdo, postremò & ipse incredibili quadam lętitia mortem per crucem subiens, ad Magistrum suum transiit.

Martyrium eiusdem.

Iudæ Thaddæi acta.

Non minus & diuus Iudas, nō Iscariotes ille, sed alter, cui duplex cognomen fuit, Thaddæi scilicet & Lebbæi, filius quidem Iosephi, frater autem Iacobi, qui è pinnaculo templi deiectus fuerat, Iudæam primum & F Gallilæam, Samariam & Idumæam, deinde Arabiæ ciuitates, nec non Syriæ & Mesopotamiæ regiones, sagena Euangelij cepit. Postremò Edessam peruenit, Augari ciuitatem, vbi antea alter quoq; Thaddæus ex septuaginta illis vnus Christum docuerat. Atque quum ibi, si quid adhuc ex alterius illius ministerio deesset, pulcherrimè expleuisset, Christúmque, simul & diuinis concionibus & operibus admirandis glorificasset, morte pacifica & quieta ad illum commigrauit.

Mors eiusdē non violenta.

Matthiæ res.

Matthias porrò, qui iacturam duodenarij Apostolorum numeri sarserat, primam Aethiopiam adiit, atque ibi à feris, infestis, immanibusque gentibus multa pertulit. Quum verò, quæ oportuit, & verbis & factis diuino Euangelio annunciando præstitisset, & Christo magnam hominum multitudinem accumulasset, animo intrepido & forti martyrij coronam † suscepit.

Martyrium eiusdem.

† Lapidibus penè obrutus ad postremū securi percussus.

A

CAPVT XLI.

Matthæi acta.

MAtthæus autem, ex publicanis assumptus, ignea lingua non minorem quàm primarij Apostoli gratiam consequutus, sacrorum Euangeliorũ historiam primus Hebræis scripsit. Is quoque sanctus Apostolus, profectionibus multis ex alia regione atque gente in aliam subinde migrans, Euangelio prædicando perfectis, ad postremum Spiritus sancti ductu ad Antropophagorum terram, in ciuitatem cui nomen est Myrmenæ, peruenit: in qua Platone, sectatore suo, Episcopo declarato, ipse in quendam ciuitati proximum collem conscendens, vt sibi gẽtis eius salus reuelaretur, orat. Hoc ita agenti Apostolo, Dominus Iesus formosi pueri specie assistens, quum pacem illi precatur, tum virgam in manus ei dat. Eam, quum descẽdisset, in vrbe ad ecclesiæ, quam ipse & Andreas cõ-

Antropophagi.

B struxisset, portam plantare iubet, in arborem magnam & excelsam ilico euasuram, fructúmq; plurimum magnitudine simul & sapore aliis longè superiorẽ laturam: fontem præterea copiosum & pellucidum, cum leni susurro, ex radice eius erupturum esse pollicitus. in quo quicunque Antropophagi lauissent, eorum simul & vultus ad formam decentiorem compositum, & corda agresti feritate posita, ad placabilitatem & lenitatem conuersum, prorsúsque eos in melius mutatum iri. Descendenti igitur, ciuitatis eius Princeps vnà cum coniuge & Filio (Fuluianorum patri & filio, Fuluianæ autem matri nomina erant) obuius fit. Malignis autem illi excruciabãtur spiritibus. Quibus quum manus statim imposuisset, dæmones illi turbatores profugerunt. Pangit verò & virgam illam, & confestim ea in arborem excrescit: simúlque à radice vndam, quum aspectu amœnam, tùm potioni commodam, scatentem profert. Hoc tam insigni miraculo multitudo consternata, quum eò conflueret: ille è superiore loco, patria eius gentis

C lingua, salutiferum eis annunciat Euangelium. Et statim ex intimo animi affectu, in eo ipso fonte, sacro lauantur baptismo: fructúque itidem arboris illius gustato, omnium pulcherrima illa mutatione perfruuntur. Fuluianus verò statim pœnitentia ductus, & quòd multitudinem ad Apostolum confluere videret, æmulatione sinistra accensus, grauiter id ferre, manúmque militarem ad eum comprehendendum mittere. Quæ quum re infecta rediret, ipsemet quamplurimis secum ductis, contra Apostolum it: atque inter eundum plaga inuisibili ictus, visum amittit. Ibi multis precibus Apostolo exorato, oculorum quidem vim pristinam recipit, cor autem eius induratum cæcúmq; permanet. Nulla enim interposita mora, Apostolum clauis longis terræ affigi iubet, picíque & bitumini ministri eius multa superaccumulãtes sarmenta, materiámque aliam facile ignem corripiẽrem iniicientes, ab inferiore parte eam accendũt. Verùm ea res præter spem & expectationem in roris euadit refrigerium. Quod vbi multitudo vidit, Matthæi Deo aggregatur. Princeps autem ediuerso præstigias esse, quæ Apostolo accidebant, credens, & ira exardescens, quos ex argento & auro habebat factitios Deos (duodecim autem erant)

Martyrium Matthæi.

D efferri iubet: eísque circum Matthæi pyram dispositis, vt videlicet eorum ope ignis officium suum faceret, incendere illã præcipit. Ita sarmenta quidem flammam corripiunt, incendium autem aduersus Deos conuertitur, eósque comminuit diffluentes. Vnde simulacrum tanquam serpentis ardentis prosilit: & à tergo Principis prorepens, cũ ingenti sibilo eum persequitur, ita vt non facile illi esset in regiam suam cõfugere. Quapropter desperatis rebus omnibus, ille denuò ad Apostolum conuertitur, eúmque, vt ab impetu consequentis eum serpentis liberetur, obsecrat. Apostolus autẽ, quòd hora iam instaret qua ad desideratum sibi Christum transiret, rebus omnibus postpositis, ignem increpat. atque is repentè extinguitur, & serpẽs ille euanescit. Principi autem extremis, quæ oportuit, mandatis expositis, omnibúsque precatione confirmatis, in pace emittit spiritum, & ad Christum transit. Cuius quidem sacrum tabernaculum in aureo repositum lecto, splẽdidísque inuolutum vestibus, palatio Fuluianus infert. Idque

E arcæ ferreæ, plumbo insuper probè communitæ inclusum, demittere in mare iubet, hoc sic cogitans: Si is, qui illud ab igne conseruatum tutatus esset, ab vndis quoque vt in ferrea vrna positum supernataret, vindicaret, se diis suis omnibus repudiatis, vni quem ille prædicasset Deo, per pietatis cultum seruiturum. Quum ergo ita in mare proiiceretur, statimque diuina id cœlitùs gubernante manu in littore rursum exponeretur: populus vniuersus vrbe effusus, Platone episcopo præeeũte, hymnis laudibusque à Matthæo prædicatum concelebrat Deum. Fuluianus verò rebus omnibus posthabitis, sacrum suscipit baptismũ, & Matthæi sibi nomen arrogat, occulto quodam arcanóque Apostoli ductu. Simulque, qui eius imperio subditi erant, omnes patriam superstitionem reiicientes, diuinum complectuntur lauacrum. Deinde post annos tres, episcopus quoque Plato ad sempiterna conscendit tabernacula. Porrò Fuluianus adhuc viuente episcopo, alij regnum concessit: & ipse summissæ humilitatis habitu assumpto, quũ secretioribus Christianorum initiatus est sacris, tũ presbyteri dignitatẽ à diuo suscepit Platone. Post

Miraculum in corpore eius defuncto.

F cuius ex hac vita decessum, ab sancto Apostolo per nocturnam visionem admonitus atque consecratus, Episcopalem quoque assumpsit honorẽ. Et quum ritè sacro ministrasset Euangelio, multósque per fidem lucrifecisset Deo, vitam quoque hanc meliore alia commutauit.

CAPVT XLII.

SVperest nobis Ioannes dilectus ille, quique supra* pectus Magistri recubuit, discipulus: cuius profectiones, in eísque miracula diuináque opera edita, mirificósque & arcanos de Deo sermones, sicuti & aliorum discipulorum & Apostolorum res gestas, singillatim exponere, præterquam quòd virium nostrarum nõ est, ab instituto quod in manibus habemus opere alienum etiam esse arbitror. Sed enim historiarũ monumenta produnt, diuinissimum hunc Euangelistam, post Iesu in cœlum ascensum, cum matre Dei in ea quam ad Sion fuisse

** ἐπιστήθιος.*

Acta diui Ioannis Apostoli et Euangelistæ.

A fuisse scripsimus, domo sua vixisse, vsque ad illius ad Dominum migrationem. Postea autem in Asia Christum per Euangelium promulgasse, ibique templum Dianę solo æquasse. Cæterùm persequutionis sub Domitiano tempore exilio damnatum, & in insulam Patmum relegatum: decimoquarto Imperij illius anno, Spiritu sancto plenum, Euangelium ibi suum sublimem in modum intonuisse sacrámque & diuinitùs inspiratam Apocalypsim protulisse. Qui deinde post Domitiani obitum Ephesum in Asiam reuersus, quæ ibi fuêre ecclesias rexit, templa construens, clerum omnem docens, ecclesiarúmque sacros ministros instinctu Spiritus sancti ad perfectionem instituens. Et quum aliquando in ciuitate quadam esset, adolescentémque vultu quidem liberali & honesto, animo tamen & ingenio feruido conspexisset, Episcopum loci eius intuitus, Hunc (inquit) tanquam depositum tibi cura & diligentia summa, sub Christo atque Ecclesia eius teste, commendo. Atque ille quidem illum, nihil se in eo excolēdo rerum omnium prętermissurum pollicitus, suscepit. Ioannes autem Ephesum rediit. Episcopus porrò ille adolescentem domi suæ fouebat, & ad cognitionis & doctrinæ lucem ducebat. Procedente autem deinceps tempore, attentiorem illam diligentiam & curam remittit, perinde atque supremum & perfectum Christi signaculum ei iam impressisset. Ille autem quum ante tempus potestati suæ permissus esset, atque insuper ab æqualibus suis ocio corruptis, præfractis, malisque artibus imbutis, & disciplinæ omnis impatientibus corrumperetur, primùm propter illicita intempestiuaq; conuiuia prædatū ab eis dicitur, ac mox iterū ac tertio ad perpetrāda maleficia mutatur. Deīde verò quo lōgius, eo quoque magis sceleribus atque flagitiis assuefactus, perinde atq; equus robustus frenis ruptis in barathrū fertur. Et quē iam spe omni meliore excidisset, salutémq; ipse suam cōplorasset, latronum prædonúmque complectitur vitam, ipséque adeò maleficorum manipulo tanquam dux præest: & alios feritate, cædiúmque immanitate longè superans, impetum subinde in viatores ex improuiso factitat. Intercedunt anni aliquot, & Apostolus rursum ibi adest. Qui ad Episcopum: Age, inquit, quod tibi, Christo teste aduocato, credidi, mihi depositum redde. Ibi ille obstupescit, pecuniámque à se, quam non accepisset, per sycophantiam exigi putat. Fidem certè quidem Ioanni dicenti non habere, prorsus non licebat: neque rursus ad ea credēda, quorū sibi cōscius non esset, induci poterat. Vt autē adolescentē ille, animámq; eius flagitabat, altè admodū suspirio ducto illacrymans: Iamdudū, inquit, ille mortuus est. perditus enim, & modis omnibus perniciosus homo erat: & vt caput tibi malorum eius indicem, prædo. nā Ecclesia relicta, & monte quodam occupato, prędonum ducit manum. Tum Apostolus veste scissa, & capite suo cum eiulatu & planctu multo pulsato: Egregium sanè custodem, inquit, animæ fratris constitui. Sed equus mihi detur, & dux itineris aliquis adsit. Confestim itaque ex eo loco ab ecclesia ire pergit: & quum ad regionem designatam peruenisset, ab exploratoribus illius comprehenditur: neque fugere cupiens, neque quicquam deprecans. Quinimò ea de causa venisse se dicit, séque ad ducem eorum deduci petit. Ille porrò tum ita fortè, vt armatus erat, in via stabat. Vt autem Ioannem paulatim ad se venientem cognouit, quàm celerrimè potest retrocedit. Ioannes autem senectæ suæ, rerúmque aliarum omnium oblitus, illum consequitur, ingenti voce clarè inclamans: Quid me fugis, iuuenis senem, patrem tuum fili, nudum atque inermem armatus? facessat metus: adhuc tibi vitę spes est reliqua. Ego pro te Christo rationem reddam: ac si opus fuerit, ipse pro tua animam meam statim proiiciam. Consiste, méque à Christo missum tibi crede. Tū ille, his auditis, primùm consistit, oculis in terram demissis: deinde arma deponit, ac tremore multo correptus acerbissimè lamentatur: accedentémque complectitur Apostolum, & lachrymis, quod potuit, noxam deprecatur, genibúsque flexis dextram ad sinum Apostoli extendit. Tum Ioannes, iureiurando addito, salutem, noxæque remissionem illi à Seruatore pollicetur: dextram eius per pœnitentiam iam expiatam deosculatur, eúmque in Ecclesiam reducit. Ibi frequentibus orationibus, ieiuniísque continuis cum eo vacans, suauíque verborum Syrene tumorem animæ illius tanquam incantatione curans, non prius ex eo loco abiit, quàm valentem illum & firmū prorsus Ecclesiæ restituit. Magnum mediusfidius ille hoc Ecclesiis pœnitentiæ specimen, pulcherrimūque regenerationis exemplum, atque adeò tropęū resuscitationis atque restitutionis ante communē illam resurrectionē constituit. Quod sic Clemens ὁ στρωματεὺς, seu contextor, in commentario eo qui inscriptus est, Qui diues saluus fiat, ad memoriam posteritatis scriptum reliquit. Verum enimuerò, quum ad hunc locum peruenerimus, necessarium esse duxi, sacram quoque translationem diui istius Apostoli persequi. Quum enim dudum transitionē suam ad Deum, diémque & horam eius præuidisset, presbyteris ministrisq; ecclesiæ, & præterea quicunque flagranti essent fide fratrib. assumptis, extra Ephesiorum vrbem progreditur: & cum eis in vicinum quendam tumulum, quò frequenter ire precationi operā daturus solebat, conscendit: ibi vehementius orans, Ecclesias Deo cōmendat. mox sarculis quibusdā & ligonib. celeriter sepulchrū sibi fodi præcipit: deinde eos qui tū aderant, arcanis de Deo verbis & pręceptis optimis de fide, spe, & potissimū dilectione (quippe dilectus ipse) erudit. Et corda eorū cōfirmans, Seruatori Verbo cōmendat. Postremóque illis in Domino saluere & valere iussis, vbi se crucis signo communisset, in monumentum descendit: operculúmq; ei imponere, & id firmius cōmunire, deniq; reuerti eos postea, sepulchrū aperire, diligentérq; perspicere mandat. Hoc modo quū ille, vt vestib. sepulchralibus amictus erat, in fossam descendisset, séque ad obitum composuisset, statim eo qui iustis debetur, sopitur somno: quum quidem ad multā senectutem post passionem Seruatoris Christi sexagesimooctauo anno peruenisset. Oportet enim nos ipsi, ac potius Christo, & sapienti credere Chrysostomo, ad testificandam mortem eius illud adducenti: Et non dixit ei Iesus, illum moriturum non esse: sed, Si illum volo manere donec ve-

Quindecim annis imperauit.

Exemplum notabile, quātum vel ad impietatē intermissa, vel ad religionem sinceram obseruata disciplina ecclesiæ valeat. Ioannes episcopo certo iuuenem liberalis ingenij instituendū cōmendauit.

Iuuenis is à seipso per Episcopi negligentiam degenerat, & dux tandem prædonū fit.

Reuocatur atque reducitur ad frugem bonam iuuenis perditus.

Eximium resipiscentiæ exemplum.

Pœnitentiæ veræ formula.

De migratione Ioannis Euangelistæ ex hac vita.

A niã (Hierosolyma videlicet euersurus: vixit enim ad id vsque tempus, atque etiam aliquanto, ad Traiani scilicet ætatem, longius) quid ad te? Et Ioannes quidem ita diem suum obiit. Dei autem ineffabilis atq; inuestigabilis gloria, ea quam ipse solus nouit, hora illucescens, corpus eius terrenum & corruptile in immortale & incorruptibile (ô miraculum ingens) transmutauit, & in diuinum paradisum, itidem vt omnib. laudib. celebrandã Dei genitricem, quæ per gratiam mater eius fuit, recepit. Decebat quippe & ipsum, qui matris loco incorruptam, sempérque virginem habuisset, & dilectus in primis mirificè Christo fuisset, fratérque adeò immortalitatis promptuarij extitisset, paulatim quodammodo immortalitatis participem fieri. Porrò die sequenti, quibus id commissum fuerat, ita vt præceptum acceperant, ad monumentũ venerunt: operculóque eius auulso, nihil ibi aliud quàm sepulcralia lintea repererunt. Atq; hæc quidem de Ioanne.

Exponitur locus ille, Si volo eum manere donec veniam: Ioan. vlt.

De diuorum Apostolorum Petri, Pauli, Ioannis martyriis, Tertull. de Præscriptionibus hæreticorum: Felix, inquit, ecclesia, cui totã B *doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur: vbi apostolus Ioãnes, posteaquam in oleum igneum demersus, nihilque ibi passus, in insulam relegatur. Loquitur autem de ecclesia Romana.*

Nonnulli astruere volunt, Virginem Mariam iam resuscitatam beata cum Christo immortalitate in cœlestibus vestiri. Quod & de beato Ioanne euangelista eius ministro, cui virgini à Christo virgo commissa est, plurimi asseuerant, quia in sepulcro eius (vt fertur) non nisi manna inuenitur, quod & scaturire cernitur. Verumtamen quid horum verius censeatur, ambigimus. Melius tamen Deo totum, cui nihil impoßibile est, committimus, quàm aliquid temerè definire velimus autoritate nostra, quod non probamus. Hieronymus.

CAPVT XLIII.

Acta sãcti Marci euangelistæ.

CÆterùm Marcum quoque & Lucam, etiamsi inter Septuaginta illos numerentur, adiungere tamẽ istis visum est, quòd alter quidem Petri, alter autem Pauli fuerit discipulus. eósque vt Euangelistas, C maximis duobus Euangelistis connumerare conuenit. Sed enim de Marco, eiúsque in Ægypto prędicatione, in hoc ipso libro antea à nobis satis est dictum. Is enim Petri ⁎ex sorore nepos, imperante Tiberio, Ægypto & Libiæ Barbariæque vniuersæ, Christi verbum euangelizans annunciauit, Euangelium suum dictante atque comprobante Petro scripsit, apud Cyrenæos & Pentapolitanos quàm plurima admiranda fecit, ecclesias construxit: clerum & episcopos, atque alia insuper quæ opus erant, ritè & ordine constituit. Et tandem Alexandriam est reuersus: vbi cum quibusdam fratribus, in loco cui Buceli nomen erat, habitauit, liberè Christum deprædicans. Atque tum ibi cultores idolorum repentè impetum in eum faciũt, funibus pedes constringunt, atque ita crudelem in modum per vrbem raptant. Itaque corpus eius saxis allisum, admodum conscinditur, & sanguis ex eo abundè profluit. Deinde carceri virum sanctum includunt. Ibi ei apparet Dominus, futuram illi gloriam renuncians. Denuò autem ex carcere extractum, per plateas immanissimè trahunt. Atque ad hunc modum raptatus, tandem spiritum Deo commendat: corporis ingentibus gratiis, animæ virtutibus mirificè collucentibus atque correspondentibus. Fuit autem is staturæ & ⁎ætatis statæ, atque semicanus. Lucas autem Antiochiæ, quæ in Cœlesyria est, ortus, medicus simul & pictor egregius, Thebis, quæ vrbs septem habuit portas, ad Paulum venit: atque ibi nuncio errori patrio remisso, ad Christum accesit, pro corporum curatore animarum medicus factus. Euangelium is suum Paulo præeunte scripsit, atque itidem Apostolorum acta. Cum Paulo autem Romæ quum fuisset, in Græciam est reuersus, plurimósque ibi diuinæ doctrinæ & cognitionis luce illustrauit, & tandem à diuini verbi contemptoribus ⁎ex fructifera oleæ arbore suspensus, quòd aridi ligni vnde crux fieret copia non esset, Deo spiritum commẽdauit: quum octuaginta, vt dicitur, annos natus esset. Vbi autem corpus eius inter alia cõplura monumenta sepultum esset, fidelium oratione est indicatum. Salubria enim Deus collyria cœlitùs in monumentum eius demisit: ad indicium, vt opinor, curæ sanationísque eius. Vnde etiam sepulchrum eius à fidelibus omnibus est cognitũ. Fertur is quoque primus, Christi, & quæ eum ita vt Deum decebat genuit, matris atque item principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrasse. vnde in omnem deinde habitabilem orbẽ tam venerandum & preciosum opus est illatum. Reliquias quidem certè eius, honore quouis dignas, Constantius, Constantini magni filius, per Artemium, maximum illum martyrem, Thebis, sicuti etiam qui primus ad Apostolatum est vocatus, Andreæ, Patris ex Achaia, & itidem Timothei apostoli ex Asiæ Epheso, in cognominem patri suo vrbem translatas, templo sanctis Apostolis sacro intulit. Verùm de diuinis Christi discipulis hæc dicta sufficiant. In tertio enim deinde libro, de reliquis Apostolis, eorúmque successoribus, & quæ quisque eorum reliquerit scripta, historiam texemus. In præsentia illa persequenda veniunt, quínam fuerint Christi Apostoli: qui ex iis coniuges fuerint, qui rerum à Christo gestarum monumenta ediderint, qui etiam epistolas: quę item scripta, vt irrefragabilia & testamentaria, Ecclesia receperit: quæ etiam vt spuria & adulterina eiecerit.

ἀδελφιδοῦς.

Martyrium eiusdem.

D *μιοπλυξ καὶ μιοσαιπόλιος.*

Diui euangelistæ Lucæ res.

Martyrium eiusdem.

⁎ ἐπὶ καρποφόρου ἐλαίας ἀνηρτήθη.

E *Lucas Christi, & matris eius, Petri quoque et Pauli Apostolorum effigies depinxit.*

Diuorũ Lucæ, Andreæ & Timothei corpora, Cõstãtinopolim perlata. F

CAPVT XLIIII.

ATque equidem duodecim fuerunt Apostoli: septuaginta autem discipuli. Et præter hos, innumerabiles alij. Quandoquidem verò multi, qui fuerint Apostoli ignorant, faciendum putaui, vt sacra eorum nomina scripto huic insererem. Coryphæus itaque & princeps chori eius, est Petrus. Secũdus, frater eius Andreas. Tertius, Iacobus, qui Zebedæi est dictus. Quartus, Ioannes frater eius, dilectus ille, & virgo, qui supra pectus Magistri recubuit. Quintus, Philippus. Sextus, Bartholomę⁹. Thomas, septimus, deinde euãgelist. Matth. octauus. Nonus post hos, Iacobus Alphæi filius: non alter ille frater Domini. Decimus, Iudas, qui

Apostoli 12.

A item Taddæus, atque etiam Lebbæus est dictus: is filius quidem fuit Iosephi sponsi, frater autem Iacobi quem fratrem Dei dixere. Vndecimus horũ, Simon Zelotes. Duodecimus, proditor Iudas: qui quum inexplebili auaritiæ cupiditate crepuisset, Matthias duodenarium expleuit numerum. Et ij quidem sunt reuera Christi discipuli. Paulus verò, electionis vas, neque inter duodecim, neq; inter septuaginta recensetur: sed in omnibus is est, & ante omnes, & cum omnib quippe qui cœlitùs vocatus sit, & supra omnes præcipuè diuino Euangelio propagando laborauerit. Ex his coniugium sunt amplexi, vt quidem Clemens contextor, in tertio libro eorum commẽtariorum quos στρωματεῖς inscripsit, tradit: in oppugnatores namque coniugij acrius inuehens, sic verbis hisce vtitur. An isti tandem Apostolos quoque reiicient? Petrus siquidem & Philippus liberis creãdis operam dederunt. Philippus porrò filias etiam suas viris in matrimonium locauit. Paulus quoque non veretur in epistola quadam ⁎ comparem suam salutatione

Quinam ex Apostolis coniuges fuerint.

τὴν αὐτοῦ σύζυγον.

B compellare: quam quidem ille propterea secum non circumduxit, vt facilius ei expeditiúsq; esset Verbi ministerium. De diuo sanè Petro, in septimo quoque eorum quos diximus, libro: Beatus Petrus, inquit, quum vxorem suam ad mortẽ abduci videret, simul & ingenti est voluptate affectus, ⁎ propter vocationem eam, reditúmq; in patriam eius. & pulchrè admodum eam alloquutus atque cohortatus est, ac de nomine quoque ita cõpellauit: Memineris, ô mea, Domini obsecro. Et talis quidem beatorum hominum coniugij fuit status: tam perfecta eorum qui sibi essent charissimi inter se, animorum affectio. Sed & Polycrates, ecclesiæ Ephesiorum episcopus, ad Victorem Romanum episcopum scribẽs, Philippi, filiarúmq; eius, atque Ioannis Euangelistę meminit, hisce quodãmodo verbis: Etenim in Asia magna professionis nostræ conquiescunt & dormiunt ⁎ initia, quę restituentur atque resuscitabuntur die extremo aduentus Christi, in quo cum gloria è cœlo veniet,

τῆς κλήσεως χάριν, καὶ τῆς εἰς οἶκον ἀνακομιδῆς.

στοιχεῖα.

C & sanctos omnes resuscitabit: Philippus videlicet, ex duodecim Apostolis vnus, qui Hierapoli dormit: & duæ item filiæ eius, quæ virgines consenuerant. Et alia præterea filia eius, quæ in spiritu sancto vitę cursum peregit, Ephesi quiescit. itidẽque Ioannes qui supra pectus Domini recubuit: quíque, quòd sacrorum antistes esset, ⁎ insigne Episcopale gestauit, testis & doctor egregius, Ephesi † dormit. Quin & Caius, cuius pauloante meminimus, his similia ad Proclum quendam ita scribit: Post hunc, prophetissæ quatuor, Philippi filię, Hieropoli in Asia fuere: vbi earum, patrísque etiã est sepulchrum. Mentionem itidem in actis Apostolicis diuus Lucas facit alterius Philippi, non Apostoli, filiarum, vt prophetici illæ spiritus gratia fuerint condecoratæ, quum Cæsareæ Palæstinæ adhuc cum patre suo essent, in hæc verba scribẽs: Venimus Cæsaream, & ingressi in domum Philippi euangelistæ, vnius ex septem, apud eum mansimus. ei erant filiæ quatuor prophetantes. Multis autem, eísque magnis apud nos viris, non videtur Paulus coniugem habuisse: ídque ex verbis eius, quibus virginitatem & cœlibatum commendat, colligunt, quum dicit: Peruellem equidem omnes esse, vt ego sum. Illud verò, Salue mihi & tu compar: non mulieri, sed viro cuipiam, ita fortasse no- D minato, dictum putant.

πέταλον.

† Supra dictũ est, translatum eũ esse in cœlestia.

An diuus Paulus coniunx fuerit.

CAPVT XLV.

De legitimis & Canonicis Apostolorũ scriptis.

HVcusque de duodecim Apostolorum nominibus, & qui inter eos mariti fuere, diximus. De iis verò qui scripta post se reliquerunt, quæ legitima & testamẽtaria habentur, & de sacris quatuor Euangeliis, ac diuinis Apostolorum actis, tum autem de epistolis catholicis, simul & aliis, insuper & de ordine earum, atque etiam quæ Ecclesia vt notha & illegitima repudiauerit, reliquum est vt scribamus. Ac primùm quidem de diuinis Euangeliis est dicendum. Itaque de rebus Seruatoris & Domini nostri, duos ex duodecim Apostolis tantum, historiam scripsisse scimus, Matthæum & Ioannem. Et ex septuaginta illis itidem duos, Marcum & Lucam. Omnes autem isti necessitate qua- E dam ad scribendum adducti esse videntur. Statim enim primus Matthęus publicanus, Hebræis salutifero Verbo prædicato, quandoquidem aliò ad gentes ire maturabat, sermone patrio euangelium suum, quindecimo post Christi ascensionẽ anno scripsit: atque id eis relinquẽs, absentiã suã profectus scripto præsenti compensauit. Longo deinde intercedente tempore, Marcus & Lucas euangelia sua, iussu Petri & Pauli composuerunt. Ioannes autem, qui prius sine scripto verbum deprædicasset, post triginta sex à Christi ascẽsione annos, postremus omnium creditur ad scribendum descendisse, tali ei prębita causa & occasione. Trium priorũ Euangelistarum libri passim iam publicati erãt. Qui quum in Ioannis quoque manus peruenissent, recipiẽdos eos esse censuit, fidẽ illis veritatis attestatus: desiderari tamen in eis quędã dixit, quę Seruator initio prædicationis gessisset. Etenim tres illi, res tãummodo Christi vnius anni, à vinculis Ioannis exorsi, prosequuntur: id quod in F principiis scriptorum suorum indicant. Siquidem Matthæus post expositum quadragesimale ieiunium, & quæ id consequuta est tentationem, ab eo tempore scriptum suum texit. Audiens enim, inquit, Iesus, quòd Ioannes traditus esset, reuersus est ex Iudæa in Gallilæam. Consimiliter & Marcus scripsit: Postquàm autem traditus esset Ioannes, venit Iesus in Gallilæam. Itidem porrò & Lucas, priusquam res Christi narrare incipit, de Ioanne & Herode, quomodo is illum in carcerem coniecerit, commemorat: ac deinceps Christi acta exponit. Proinde apostolus Ioannes, rogatus, tempus quod Ioannis vincula præcessit, & res in eo à Seruatore actas, in euangelium suum retulit. Atque id ipse disertè & variè ostendit, aliquando quidem dicens: Hoc initium miraculorum suorum fecit Iesus. Nonnunquam autem inter medias Iesu res, Baptistæ tantum faciens mentionem, pluribúsque eas persequens, vt ibi, Quum ille adhuc baptizaret in Ænon ciuitate prope Salim: & alibi item, quum illud infert, Nondum enim Ioannes coniectus erat in carcerem: hoc apertè confirmat.

Euãgelium Matthæi hebraicè scriptum.

Qua ratione Ioannes ad euangelium suum scribendum sit adductus.

Epiphanius contra Ebionitas scripsit Euangeliũ Ioannis etiã ex Græco in Hebræũ sermonem trãslatum in Gazophylaciis Iudæorũ asseruatũ esse apud Tiberiadem.

A Satis igitur constat, Ioannem quidem res Christi ante Baptistæ vincula vt plurimùm prosequutum esse: reliquos autem tres, quę post id tempus ab eo sunt actæ, scripsisse. Quapropter quibus ista accurata ratione obseruabuntur, minimè dissidere inter se Euangelistę videbuntur: si hic quidem priores Christi res, quas illi prætericrant, complectitur, illi autem posteriores commemorant. Ostendit id satis, quòd Ioannes quidem Seruatoris genealogiam carnalem præteriit, à Matthæo & Luca antehac expressam. Theologiam autem & diuinã generationem eius, tanquam illa longè præstantiorem, & sibi à Spiritu sancto reseruatam, ab initio Euangelij sui explicat. Fortasse autem & alias quasdam causas afferre quis possit, quare Ioannes Euangelium suum scribendi consilium cœperit. Quòd enim illi præcipuum illud resuscitati Lazari miraculum, maximum futuræ resurrectionis specimen omiserunt, neque veram illam Theologiã principióque carẽtem generationem, tum autem B neque suprema morituri Saluatoris mãdata, testamenti instar obtinentia attigerunt, satis causæ habuisse videtur, quur ad illa tria euangelium suum adderet. Marcus autem, qua adductus causa suum quoque scripserit, paulo antè in quindecimo libri huius capite retulimus. Quum enim Petrus aduersus Simonem fortiter rem gereret, vastitatíque illius obuiam iret, ac simul occidentali oræ lucẽ inferret, tantum concionum suarum in animos auditorum immisit desiderium, vt viua voce contẽti esse non possent. Quamobrem illi Marcum, qui tum Apostolum comitabatur, rogarunt, vt conciones à Petro habitas, in monumentum scriptis relatas, ipsis relinqueret. Delectatus est Apostolus tam propenso illorum desiderio, & Marco euangelium dictauit, atque vt id in Ecclesiis deinceps legeretur sanxit. Talem causam euangelij secundũ Marcum recenset Clemens, in sexto Dispositionum libro: atque itidem Hierapolitanus episcopus Papias. Lucas porrò in initio statim scripti sui consilium, quo ad scribendum peruenerit, expo-C nit. Dicit enim: Plures quidem, de quibus ipse certò edoctus esset rebus, temerè scribere ausos fuisse: se autem dubiis ancipitibúsque libris reiectis, & sermonum veritatis certitudine percepta, quippe qui cum Paulo & cæteris Apostolis vixerit, illorúmque hisce de rebus colloquiis, conuictu, & familiari consuetudine sit adiutus, necessariò ad conscribendum euangelium adductum esse. Hæc germana sunt & natiua Apostolorum euangelia, iam inde ab initio promulgata, & quæ indubitatæ certæque fidei in Ecclesia habentur. Lucas verò & actorum Apostolicorum composuit librum, Pauli (vt aiunt) iussu. Atque equidem duo ex duodecim, & duo item ex septuaginta discipulis & Apostolis, quatuor euangeliorum scripturam absoluerunt. Porrò diuus Iacobus, frater Domini, duodecim tribubus vnam Catholicam conscripsit epistolam: duas itidem Petrus, & tres diuinus Ioannes: vnam autem Iudas, Iacobi, fortasse autem & Domini dicendus, frater. quas numero septem vniuersas, vt germanas atque natiuas, dudum Ecclesia recepit, & in numerum Noui testamenti vernaculorum librorum quàm maximè retulit: sicuti etiam quatuordecim diui Pauli epistolas, qui simul & verborum & sententiarum apparatu in- D structissimus, nihil sibi præterea scribendum esse duxit, quum quidem innumeros de rebus arcanis & ineffabilibus potuisset componere libros, quippe qui in tertium vsque cœlum raptus, & in paradisum diuinis voluptatibus affluentem sublatus, maximas ibi, quę dicere non est, res audiuerit. Deinde & Ioannis Apocalypsim nouimus Ecclesiæ postremùm traditam. Alia autem, præter hæc, omnia illegitima sunt, & adulterina. Ordo autem librorum simul, quum causam editionis autorésque eorum exponerem, à me recensitus est.

Qua occasione Marcus Euangeliũ suum scripserit.

Quo consilio suum quoq; Lucas ediderit.

Acta apostolorum à Luca etiam composita. De epistolis Catholicis.

Itẽ Paulinis.

Apocalypsis Ioannis.

CAPVT XLVI.

Qvandoquidem verò apud antiquos quidam, ex eis libris quos retulimus, Ecclesiæ certò traditos, obelisco quosdam confoderunt: de ea quoque re vbi pauca dixerimus, & quę Eusebius Pam E phili tradiderit adduxerimus, secundo huic tomo finem imponemus. Ac de quatuor quidem quę dicta sunt Euangeliis, nemo adhuc ad hunc vsque diem controuersiam mouit, omnésque ea germana & natiua esse sunt professi. Idem quoque de Actorum libro dicendum. De quibus autem addubitatum sit, hæc sunt. Prima inter Catholicas Iacobi, fratris Domini: & septima Iudæ, fratris eius: item posterior Petri epistola. De his enim anceps apud antiquos fuit opinio. Præterea ex tribus quę dicũtur esse Ioannis, extra primam, reliquis duabus aliquandiu non integra data est autoritas. nam alterius Ioannis presbyteri esse creditæ sunt, qui Ephesi post Ioannem Ecclesiæ præfuerit: vt Papias Hierapolita dicit, duo monumenta Ephesi esse memorans, vnius atque alterius Ioannis: quorum vnius, Presbyteri dicti, discipulum seipsum nominat. Recensens enim Apostolorum seniores, & duorum istorum meminit, ita inquiẽs: Quod si quando quispiam, qui seniorum Apostolorum sectator fuisset, aduenisset, illorum requirebam verba & sententias, quid scilicet Andreas F dixisset, aut Petrus, aut Philippus, aut Iacobus: aut quid Ioannes, Matthæus, aut alius quisquam Domini discipulorum: quæ item Aristion, aut Ioannes presbyter. Non enim libris tantum me, quantum viua voce adiuuari credebã. Eius igitur presbyteri ecclesiæ Ephesiorum secundam & tertiam epistolam, & Apocalypsim insuper, nonnulli esse *somniarunt, Pauli autem epistolarum, præterquam quæ ad Hebræos est, omnes indubiæ, certæque permansere autoritatis. Et Clemens Romanus, quùm mentionem eius ipsius epistolæ facit, tum authoritatibus etiam locorum quorundã qui in ea sunt, decenter vtitur. Vnde satis apparet, non nouam eius esse editionem, rectéq; inter reliqua Pauli scripta censeri. Causa quidem, quod de eius autoritate sit addubitatum, illa esse videtur: quòd non itidem, vt in aliis suis epistolis fecit, diuus Paulus nomen ei suum præfixerit. Id verò factum, ne in ipso statim procemio, tanquam ab eis desciuisset, eos perturbaret. Quapropter rectè nomẽ suũ omisit, præsertim quũ sermone patrio ad Hebręos eã Apostolus scriberet. Quam deinde alij quidẽ à Luca Euangelista, alij verò à Clemente, quod

De scriptis Canonicis noui testamẽti, quorũ authoritas in dubium est vocata.

Duo Ioannes.

*ἐφαντάσθησαν.

De epistola ad Hebræos.

Hebraicè eã scripta.

A verisimilius est, versam esse asserunt. Persimilis enim est epistolæ ad Hebræos stylus, per omnia, Clementis epistolæ. Sententiæ præterea vtriusq; non admodum inter se differunt. Sedenim libri ij, tametsi cõtrouersi ab antiquis sint habiti, postea tamẽ in omnibus quæ sub cœlo sunt Ecclesiis, autoritatem sacrosanctam & irrefragabilem obtinuerunt, & tanquam principia atque elementa pietatis nostræ sempiterna permanserunt. Cæterùm illegitima & adulterina omnino scripta esse, scire debemus: Prædicationem, quæ dicitur, Petri, & quod secundum eũ est Euangelium: Actorum item eius librum, & quæ sub nomine eius circunfertur Apocalypsim. Accepimus verò inter ambiguæ quoque autoritatis scripta esse, actorum Pauli librum: & eum qui Pastoris habet titulum, quem Hermæ quidam ascribunt ei, cui in epistola ad Romanos Paulus salutem nunciari iubet. Nonnullis autem is admodum videtur esse necessarius, eis præcipuè qui prima pietatis discũt rudimenta, multũ afferens maturi fructus & vtilitatis. Non pauci quidẽ certè apud antiquos eo sunt vsi. Inter adsciticia etiam est Barnabæ, quæ

Illegitima & adulterina scripta.

B circumfertur, epistola: & quæ dicuntur Apostolorum doctrinæ. Eodem quoque loco habẽdum, secundum Hebræos Euangelium: quo in primis, qui in Christum ex Hebræis crediderũt, sunt delectati. Verùm enimuerò necessitas quædam nobis imposita erat, vt mentionem inferremus librorum eorum, qui vel ex professo per veram cõstantémque traditionem ab Ecclesia accepti, vel controuersæ quidem fuere autoritatis: plurimorum tamen temporum vsu & præscriptione comprobati, in testamentariorum atque canonicorũ scriptorum numerum relati sunt: vt scilicet norimus, quæ legitimæ & propriæ sint Ecclesiæ scripturæ, & quæ item ab ea quæ falso nominatur scientia, in primariorum referuntur Apostolorũ nomina, Petri puta, & Thomæ, & Matthiæ, & fortasse aliorum etiam quempiam, Euangelia & acta Apostolorum complectentes. quales sunt, quæ Andreæ & Ioannis præferunt nomina: qua-

C rum nullus Apostolicorum successorum, aut Ecclesiasticorum deinceps scriptorum mentionem facit. Stylus quoque earum longè ab eloquutione & more Apostolico abest. Et institutum etiã atq; sentẽtia earum, expectationi ei quam titulus promittit, minimè respondet, & à recta ipsius veritatis doctrina longissimè excidit. Vnde astruere licet, scripta talia à viris dæmonum malorum intemperiis agitatis esse conficta. Quam ob causam ea vt adsciticia & adulterina, attingenda non sunt, sed omnino potius detestanda, & modis omnibus quàm maximè fugienda: atque aliis illis tãtùm, vt diuinitùs inspiratis incumbendum, atque simpliciter ita vt etiam scripta sunt credendum. Diuini siquidem Apostoli, sanctitate vitæ supra naturæ captum conspicui, & omni genere virtutis in animis suis exornati, quamuis alioqui ore rudi sermonéque incompto, fiduciam tamen ex concessa eis cœlitùs vi & gratia spirantes, Magistri sui doctrinam oratione ad persuadendum composita promulgare neque sciuerunt, neque adeò tentarunt. Sed Spiritus sancti res longè maximas efficiente virtute, & miraculorum operibus demonstrationum & probationum loco vtentes, & artificiosæ vel loquutionis vel scriptionis rationem nullam habentes, cœlestem disciplinam annunciarunt. Idque ita fecerunt, quòd se maiori cuidã, quèm quod hominum assequeretur captus, ministerio inseruire scirent. Cæterum de Clemente & Deifero Ignatio, Polycarpo, & Iustino, aliísque Apostolorum successoribus, & quæ scripta ij Ecclesiæ reliquerint, in sequenti commemorabimus historia. Atque equidem acta Apostolorum & obitus, quo ex duodecim illis quisque ad Deum transierit, scriptáque eorum germana & canonica, sic se, vt diximus, habent. Finem verò iam secundo quoque tomo huic, qui necessariò in tantam à decimonono Tiberij, vsque ad quartumdecimum Neronis annum, quo Apostolorum principes Petrus & Paulus martyrij receperunt coronam, euasit magnitudinem, impono. Continet autem annos triginta septem: quum quidem à mundo condito quinquies millesimus quingẽtesimus septuagesimus* quintus, à Christi autem natiuitate lxx. omnino peractus esset annus.

D

Simplici & rudi sermone atque stylo in doctrinis & scriptis suis vsi sunt Apostoli.

E

Quot annos liber hic complectatur.

** Secundũ recentiores Chronicos 4048.*

Annus à natiuitate Christi Saluatoris 70, incidit in tempus Imperij Cæsarum Ser. Sulpit. Galbæ mensium 7. M. Syluij Othonis mens. 3 dier. 5. & A. Vitellij mens. 8. dier. 10.

F

TERTII TOMI CAPITA.

A

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS TERTIVS.

D

CAPVT I.

RECTE equidē, vt puto, nobis secundus tomus est absolutus, qui Apostolica acta & scripta, ita vt decuit cōplexus, ✱ secūdo loco primas præ reliqs tulit. In tertio autem, qui nūc nobis in manibus est, primā illorum successionem exponemus: quomodo scilicet diuini Verbi prædicatio per vniuersum orbē increbuerit, & qui viri maximis quibúsq; ecclesiis præfuerint. Cōtinebit is quoque eam, quæ totam vbique Iudæorum gentem, metropolimque eorum Hierosolyma sustulit, internecionem: necnō ecclesiasticos scriptores atque doctores, qui post occidionem eam floruerūt, & qui ex illis certamine fortiter & generosè peracto martyrij tulerunt coronam, quíve rursus falso nominatæ scientiæ præierunt duces. Itaque diui Apostoli, sicuti diximus, per omnem dispersi terram, prouincias orbis ad Euangelium prædicandū sorte partiti sunt. Petrus quidē Hierosolymis primùm, deinde Galatiæ & Bithyniæ, nec non Asiæ superiori, Cappadociæ & Italiæ cunctæ verbum prædicauit. Ioannes autē in Asia annis pluribus quum docuisset, diem tandē suum obiit. Andreæ porrò, quæ sunt ad Euxinum oræ, Scythia vniuersa, Byzantiū, Macedonia, & Græciæ continens, prouinciæ fuere. Thomas verò Parthis, Indis, & insulæ Taprobanæ Euāgelium promulgauit. Aegyptum & Lybiam alius, alius item extremas Oceani regiones & insulas Britanicas sortitus est. Quas prouincias propè omnes tanquam cœlestis quædam volucris, Paulus orbem habitabilem circumcirca peragrans, peruolauit: & ab Hierosolymis exorsus, vsque ad Illyricum summa cura & fide veræ pietatis doctrinā disseminauit, firmisśimáque ecclesiæ fundamēta iecit. Horum autem ✱ æmulatores adeò multi fuere, vt eos numerare facile non sit, qui nimirum abundè satis & de Verbo & de Spiritu quum percepissent, vt fundatas ab illis ipsi cōstruerent ecclesias, idonei iudicati sunt, qui Domini pascerent gregem, atq; in Apostolorum succederēt locum, accuratè probéque ab illis ipsis Apostolis eruditi. Quapropter ij quoque magno animo salutifera regni cœlorum semina passim seuerunt. Acri enim vehementíque veræ philosophiæ amore perciti, primū iuxta salutare præceptum egenis substantiam facultatésque suas distribuêre: ac deinde pia quadam ambitione ducti, aliis quoq; inobedientibus adhuc fidei verbo gētibus, diuinorum oraculorum prodidere doctrinam. Atque vbi in recens iactis fundamentis, ecclesiísque institutis, pastores ordinassent, aliò ipsi se cōtulere. Et gratia Dei miraculis vberrimè diffusa, † nationes simul totas ad fidem pertrahebat. Longum autem esset omnes, quicunque primæ Apostolorum successionis tempore, per habitabilem orbē pastores ecclesiarum Apostolicam & Euāgelicam suscepêre functionem, singillatim recensere. Satis autem fuerit ex multis paucos referre, quos etiam monumenta Apostolicæ ecclesiæ indicauere. Primus equidem diuus Paulus, cōplurium in Epistolis suis meminít, quos & cooperarios & commilitones vocat. Sed & Lucas non E paucos nominatim laudat: qualis Timotheus ille est, qui primus Ephesi sortitus est ecclesiam, sicuti & Titus Cretæ. qualis etiā Barnabas, & Lucas ipse, Marcus & Crescens, qui in Galliis ecclesiam rexit. Præterea ex Areopagitis sapiētissimus Dionysius, qui etiam Athenis metropolitanæ præfuit ecclesiæ. Linus itē, & sacer Clemēs, diuinus Ignatius, admirandus Apollos. Item septuaginta illi omnes, atque etiam alij, quos oratione recensere facile non est.

✱ ἐκ δευτέρου τὰ τῶν ἄλλων πρωτεῖον κτησάμενος.

B

Dicendorum propositio.

In quibus orbis terrarum partibus ex Apostolis quisq; Euangelium prædicauerit.

C

Successores Apostolorū

✱ ζηλωταί.

† αὔτανδρα πλήθη.

CAPVT II.

QVi verò magnarum ecclesiarum præsides fuere, ij sunt. Post Petrū Romæ primus episcopatum suscepit Linus: cuius Paulus in ea quam Roma ad Timotheum scripsit epistola, mentionem facit. Hic quum annis duodecim Episcopale administrasset ministerium, Vespasiano filióq; eius Tito imperantibus, Anacleto id relinquens, vita excessit. Secundo porrò imperij Titi anno, Anacleto, qui totidem annis magnificè Ecclesiam ibi gubernauerat, successit sapiens ille Clemens, illustri genere clarus, & ad Cæsarum gentem ortum suū referens: de quo paulò pòst plura. Hunc cooperarium suum fuisse, ad Philippenses scribēs testatur Paulus: Cum Clemente, inquiens, & reliquis cooperariis meis, quorum nomina in libro vitæ cōscripta sunt. In Alexādrina autem ecclesia, post diuum Marcum euāgelistam, Episcopatū primus obtinuit Anianus. Quarto autē imperij Domitiani anno, quū viginti duos annos ecclesia præfuisset, vita est defunctus. Post hūc Abilius sedē eam recepit: qui quum eā tredecim ritè gubernans annis obtinuisset, Cerdoni eam successori reliquit. Antiochenam autem, post Petrum & Lucam, primus Euodius gubernauit. Ab hoc secundus fuit Ignatius. is quum annos nouē Episcopatum decenter omnino ibi administrasset, Romæ tertio Traiani anno bestiarum dentibus est commolitus. Huius successoris, numero ab Apostolis tertij, nomen erat Heros. In Hierosolymitano ve-

F

Petri successores in Ecclesia Romana.

Successores Marci in Ecclesia Alexandrina.

Petri & Lucæ in Antiochena.

Iacobi fratris Domini in Hierosolymitana.
** ἀνεψιὸς.*
Cleopam fratrẽ fuisse Iosephi sponsi virginis matris, Egesipp⁹ cõtestatus est. Infrà cap. 9.
Polycarpus Smyrnæ episcopus.
Papias Hierapolitanus.
Quadratus propheta.

A rò episcopatu, quem frater Domini Iacob triginta annos tenuerat, post Hierosolymorũ euersionem, Simeon Cleopæ filius, qui * patruelis Seruatoris fuisse dicitur, illi successit. Tertius ibi ex ordine Iustus, eorum qui ex Iudæis tum crediderant vnus, episcopus fuit. qui quidem Episcopi ad Traiani vsque tempora functionem suam perduxerunt, quum adhuc in viuis esset dilectus ille discipulus. Quo tempore & Polycarpus Smyrnæ in Asia floruit, ab eo ipso Ioanne episcopus creatus. Papias quoque tum Hierapolita, in sua ipse patria Episcopatus magistratu est functus: vir quum eloquentia clarus, tum sacrarum literarum quàm maximè peritus. Sed & Quadratus ea ætate prophetico dono, vnà cũ Philippi filiabus enituit: & alij præterea plures, Apostolica gratia illustres atque conspicui, Apostolorúmque successionem sortiti. Verùm de Clemente, Ignatio, Polycarpo & Papia, quę par erit, deinceps in hoc ipso libro narrabimus. In præsentia enim ea tantum, quæ ad primam Apostolorum successionem pertinẽt, ostendere instituimus.

B

CAPVT III.

Clades Iudæorum sub Nerone, impendentis eorum excidij quasi procemia.

Nunc verò operæprecium est referre, quomodo Iudæorum aduersus Romanos motũ sit bellum: quæ causæ simul & prodigia Hierosolymorum pręcesserint euersionem: & quomodo tandem ea vrbs perpetratę in Christum impietatis, insanæque vecordiæ pœnas luens, sit euersa. Atque equidem quę sub imperio Neronis, & ante id Felice post Pilatum Iudæam prouinciã obtinente, Iudæis acciderint clades, quum Pontifices ciuilibus armis contra se inuicem & aduersus primores ciuitatis armarentur, & vnusquisq; eorum ad res nouas spectans, ducem se ipsum constitueret, nemine id prorsus prohibente: quúmq; summa esset & Antistitum impudentia, & rebellium sicariorum licentia: tum autẽ quum Pontifex Ionathas & multi insuper alij præclari viri clàm occiderentur, denique quum pseudopropheta Ægy-

a Lib. 20. c. vlt. de bel. Iudaic. lib. 2. cap. 13.
b Seditio et intestinũ bellum obortum in singulis ciuitatibus, loca omnia in Iudæa sãguine & cadaueribus ĩpleuit. Ioseph. de bello Iud. lib. 4. cap. 9. Egesip. lib. 4. cap. 6. Tacit. lib. 21 de auaritia & crudelitate Cestij Flori Iudææ pcuratoris.
c μείζονα δὲ τῶν ἐκδίκως τετολμημένων τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπολλομένοις ἀναστάτωσιν.
d Vespasiano Iudææ cura à Nerone commissa.

C ptius quamplurimis seductis triginta millia hominum perderet, & reliqua in perturbato ciuitatis statu, nemine vel imperandi vel parendi officium præstante, committerentur, in proximo exposuimus libro. Decimo sanè imperij Neronis anno [a] maximũ exortum esse bellum, magnámque vniuersę Iudæorum genti [b] accidisse calamitatem, Iosephus commemorat: & pręter plurima alia detrimenta, circiter decem millia eorum qui honores magistratúsque apud Iudæos gesserunt, flagris concisos Hierosolymis, & tandem in crucem actos à Floro: grauem præterea tumultũ contra Iudæos per omnem Syriam motum esse tradit, quum ex vniuersa gente plerique à ciuitatum incolis non aliter atque ab hostibus tam crudeliter cæderentur, vt passim in ciuitatibus loca omnia conspicerentur iacentium insepultorum cadauerum plena, puerorum simul & senum, mulierũ quoque, quarum ne pudendæ quidem partes contectæ fuissent. Et quanuis tota ea prouincia innumeris esset referta cladibus, omnem tamẽ casum atque calamitatẽ [c] longè superabat, quæ propter perpetrata cuique scelera, per minas denunciata fuerat euersio. Hæc quidem bellum præcessisse, Iosephus scribit. Sedenim quum Iudęi apertè Romanis rebellarent, Nero contra eos ira exarsit [d]:

D

e Rebellio Iudæorũ aduersus Romanos, & Deũ ipsum.
f Christiani diuinitùs admoniti Hierosolymis, ante eius excidiũ Pellam cõmigrarũt.
** Regnũ ab Antonio Herodi datum, victor Augustus auxit: & gentem Iudæorũ coercitã liberi Herodis quadripartitò rexere. Sub Tiberio quies, C. Cæsaris mors motum Iudaicum diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicũ redactis, Iudæam pũinciã equitibus Rom. aut libertis permisit. Durauit tamen patientia Iudæis, vsq; ad Cestiũ Florũ procuratorẽ: sub eo bellũ ortũ. Tacit. lib. 21.*
g Diuina vltio in Iudæos
h Lõganimitas Dei frustra Iudæos ad pœnitẽtiã inuitauit.
i Quandiu sub aduenis regibus Iudæa fuerit.
k Regũ eorum catalogus.
† Antipa.
** Priscus.*

& Vespasianum filiúmque eius Titum ex Achaïa & Italia cum exercitu valido & insolenti aduersus Hierosolyma, vrbis eius obsidione illis mandata, misit. Vespasianus porrò ex plerisque, quas à Iudæis retulit victoriis, gloria parta, bellũ id magis magísque prosequutus est [e]. & Iudæi nõ tantum contra Romanos, verumetiam contra Christum ipsum arma sumpserant. Et quum innumeras Romanis tetenderunt insidias, tum Christianorum cædibus sunt lætati. Id quod satis indicauit Stephanus ipse, Zebedæi filius Iacobus, eiq; cognominis ipsius Domini frater, atque alij quãplurimi. Si qui verò adhuc erãt reliqui, persequutione eorum Iudæa sunt expulsi [f]. Quinimò plebs Hierosolymitanę ecclesiæ vniuersa, arcanis quibusdã & diuinis responsis, quæ probatis quibusdam ibi viris per secretam reuelationem reddita sunt, admonita, ante ipsum bellũ ciuitate excessit: & in oppidum quoddam cui Pella nomen erat, ita vt iussa fuerat, commigrauit: vt scilicet à piis diuinísque viris omnibus derelicta ipsa Hierosolymorum ciuitas, tanquã cathedra & primaria metropolis, finitimáque ei Iudæa, quòd cõtra

E

Christum diuinósq; eius Apostolos mala quamplurima perpetrassent [g], diuinam exciperẽt vindictam, vniuersáque eorum natio ex hominũ numero tolleretur *. Annis sedenim quadraginta post ascẽsionem Seruatoris in cœlos, Iudæi aperto bello oppugnati non sunt [h]: quòd Deus illis pœnitentiæ tempus præberet, eósq; ad resipiscendum vita, doctrina, admirandísque operibus diuorum Apostolorum inuitaret. Quum autem minimè vt conuerterentur curarent, tanquam claustro quopiã & obice sublato, diuinitùs ingruentem sibi internecionem, iusto iudicio Dei, in seipsos pertraxerũt [i]. Enimuerò annos centũ sub aduenis fuerũt regibus [k]. Herodes enim primus annis triginta septem eorum regnum tenuit, post hunc Archelaus filius eius annos nouem: cui frater eius † Herodes succedens, is qui Baptistam gladio sustulerat, viginti quatuor annos regnauit.

F

Deinde Agrippa, qui & Herodes * nominatus est, & Iacobum interemit, annos septẽ: atque huius successor filius eius fuit Agrippa & ipse, iunior scilicet, appellatus: apud quem liberè pro se Paulus causam dixit. Viginti autẽ & tres annos is regnum administrauit, quoad vsque occidione Hierosolyma prorsus interiere.

CAPVT IIII.

De bel. Iud.

Hierosolymitanũ excidium Petrus quoq; et Paulus apostoli ĩ sermonibus suis prædixerunt. Lact. lib. 4. ca 21.

Cæterùm signa mirifica apertis quibusdã indiciis cladem iamiam aduenientem prędicebant, » vt etiam Iosephus in sexto Hi- » storiarum libro ostendit. Mise- » rãdam igitur plebem, inquit, se- » ductores illi à Deo longè aberrantes, tum suaden » do decipiebant, certísque & claris indiciis desola- » tionem & vastitiem futuram apertè indicãtibus, » nec animum adhibebant, nec fidem habebãt: sed » tanquam fulminę afflati atq; consternati, qui ne- » que oculos, neque mentem haberent, prædictio- »

A nes Dei contemnebant. Sed quænam tandem ea fuere signa? Stella equidem crinita gladio persimilis, anno toto supra vrbem lucere visa est. Die Azymorum quodam, Aprilis mensis nono, hora quoque noctis nona, lucis splendor aram & templum ipsum ita illustrauit, vt dies clara esse videretur: atque is splendor ad dimidiã durauit horã. Porta vrbis ad Orietẽ spectãs, ex solido ære facta, quę propter ponderis magnitudinẽ vix circa crepusculum à viginti clausa erat viris, ferreis suffulta vectibus, altissimísque in solo firmata palis, circiter horam noctis sextam sua spõte visa est aperiri. Ante solis quoque occasum in nubibus sublimes currus & acies emicãtes, vrbésque obsidentes apparuere. Die etiam quodã apud illos festo, Scenopegia vocant, quum sacerdotes noctu more suo ad sacrum ministerium suum obeundum irent, fragorem & motum quendã sensisse, ac deinceps vocem ingentẽ audisse traduntur, quæ migrandum inde esse denũciaret. Quarto ante bellũ anno vir quidam nomine Iesus, agrestis admodũ, & infimæ sortis homine (cui Anani nomẽ erat) B prognatus, quũ ingens pax & tranquillitas in vrbe esset, derepẽtè in templum ingressus: Vox, inquit, ab Oriente, vox ab Occidẽte, vox à quatuor ventis, vox super Hierosolyma & ipsum tẽplum, vox super spõsos & sponsas, vox super populum omnem. Die autem noctúque hæc vociferãs circuibat. Quapropter nõnulli tam ingrato sermone eius commoti, comprehensum eum plagis mactarunt. Ille verò minimè mouebatur, neq; quicquam de seipso verebatur, & verba ea iam sibi cõsueta inclamare pergebat. Quinetiam ad Romanum pręsidem adductus, quum itidem ibi verberaretur, nõ aliud proloquutus est verbum, neque etiam lachrymas emisit: sed miserandum tantum in modum lamẽtans, ad plagam vnamquamque, Væ væ Hierosolymis, exclamauit. Bos quoq; Azymorum die festo ad sacrificium in medium adducta templum, spectantibus omnibus agnum edidit. Idem ipse Iosephus aliud quiddam magis admirandum refert. Oraculum videlicet quoddam in sacris tẽpli monumentis inuẽtum esse, eo ipso tempore ✶ ex popularibus eorũm quẽdam vniC uerso orbi imperaturum. Et Iosephus quidem responsum id ad Vespasianum imperatorem retulit. Sed ille Romanæ tantum vrbis, non vniuersi terrarum omnium orbis imperium obtinuit. Rectius itaque oraculum tale Seruatori & Domino nostro accommodetur, ad quem & illud Psalmi responsum à Patre refertur: Postula à me, dicente, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cuius etiam discipulorum vox in omnem exiuit terram, & ad terminos orbis verba eorum. Atque his ita præmissis, ad historiam ipsam deueniamus.

Portenta & prodigia excidium Hierosolymitanũ designantia.

Euenerãt prodigia, quæ neq; hostiis neq; votis piare fas habet, gẽs superstitioni obnoxia, religionib. aduersa. Visæ per cœlum cõcurrere acies, rutilãtia arma & subito nubiũ igne collucere templũ. Expassæ repentè delubri fores. Et audita, maior humana, vox: Excedere deos. Simul ingẽs motus excedentiũ, quos pauci in metum trahebant. Tacit. vt suprà.

✶ ἐγχώριός τις.

Oraculum ĩ templo Hierosolymitano de Christi ĩperio repertũ.

Percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis, vt eo tempore Iudæa profecti rerũ potirentur. Id de imperatore Romano, quantũ euentu postea patuit, prædictum, Iudæi ad se trahentes, rebellarunt: cæsóque præposito, legatum insuper Syriæ cõsularem suppetias ferentem rapta aquila fugauerunt. Suet. in Vespas.

Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotũ mliteris contineri, eo ipso tempore fore vt valesceret Oriens, profectíque Iudæa rerum potirentur. Quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Tacitus.

CAPVT V. D

Nero quũ quatuordecim annos imperasset, Galbæ, Ottoni & Vitellio turpiter Imperio relicto, vitam finiuit. atque ii etiam vnius anni & mensium sex tempore, cæsi disperierunt & Vespasiano, qui tum cõtra Hierosolyma magna gloria victor bellum gerebat, imperium reliquere. Vbi à militaribus copiis imperator renunciatus, filio Tito bellum Iudaicum mandauit: ipse autẽ, quanta potuit celeritate, Romã cõtendit. Porrò quanta in omnes Iudææ partes mala peruenerint, quibús ve cladibus vbique gens Iudęorum sit conflictata, quàm varia etiã mortis specie, in primis verò fame & ferro, multa millia omnis ætatis hominum interierint, & quæ seorsim oppida obsessa fuerint: postremóque, quum vndequaque omnes ipsa Hierosolyma tanquã in propugnaculum inexpugnabile confugissent, †† quæ auditu quoq; tolerabilia nõ sunt, pertulerint. Itẽ, qui belli toti⁹ fuerit apparatus, aut quæ seorsim cuiq; tum dura E atque acerba acciderint: denique vt desolationis abominatio, pro eo atq; dudum à prophetis prædictum fuerat, in celeberrimo illo templo, quod quidẽ incendio fœdè vastatum est, steterit: ea omnia ex Iosephi historia peti possunt. Illud certè, quidẽ modis omnibus indicare conuenit, eundẽ ipsum historicum alicubi referre, ad ter centenas myriades hominum multitudinis ex vniuersa Iudæa, ipsis Paschæ feriis Hierosolyma confluxisse, atque eam ibi perinde atque in custodia & carcere circunclusam & obsessam esse [a]. Æquum enim erat, eis ipsis diebus, quibus tanto studio ad Christi Seruatoris benefactorísque omniũ cædem furibundè acti fuerant, virúmque sanguinarium & homicidam summis illius beneficiis præposuerant, regnum quoq; eius (Cæsari addicti) proteruè reiecerant, propter eum quem in Seruatorem euomuerant rabidum furorem, diuinam experiri vindictam, extremúmque subire exitium, atque ita condignam factis suis reportare gratiã & compensationem. Atque equidem prætereundum etiam esse duxi, quas illi vel à ferro, vel ab aliis bel F li tormẽtis acceperint clades: & eas tantum persequar calamitates, quas rerũ omnium inopia & fame sunt perpessi. Sic enim abundè satis, qui historiam hanc aliquando legent, omnibus ostendam, non ita diu ✶ patratæ † in Seruatorem vesanæ & proteruæ procacitatis, condignã cunctatam esse vindictam. Porrò calamitatẽ eam planè Tragicam, nobis in quinto libro Historiarum suarum Iosephus clarè exponit, hisce propemodum verbis.

Galbæ, Ottonis, & Vitellii Imperiũ.

Vespasiani Imperium.

Obsessorum Iudæorum Hierosolymis numer⁹.

† ἀμφὶ τριακοσίας μυριάδας, hoc est, tricies cẽtena millia hoĩm.

a Multitudinẽ obsessorũ omnis ætatis virilis ac muliebris sexus, sexcentena millia fuisse accepimus. Tac. vt suprà

✶ τῆς εἰς σωτῆρα παρανοίας.

† Eo ꝙ exultauerint super amãtissimum & probatissimum Dei filium. Lactan.

†† Hierosolymorum vrbem munitissimam fuisse, testatur Tacitus lib. 21. Sed vrbem arduã situ opera molésq; firmauerant, &c. Alia intus mœnia regiæ circuniecta, conspicuóque fastigio turris, Antonia in honorem M. Antonii ab Herode appellata. Templũ in modum arcis, propriíque muri, labore & opere ante alios. Ipsæ porticus, queis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, &c. Præuiderant conditores ex diuersitate morum crebra bella: inde cuncta, quamuis aduersùs longius obsidiũ. Et à Pompeio expugnatis metus atque vsus pleraq; monstrauerat. Atq; per auaritiam Claudianorũ temporũ empto iure muniendi, struxere muros in pace tanquam ad bellum magna colluuie & cæterarum vrbium clade aucti. Hæc Tac. vt suprà.

A

CAPVT VI.

OPulentioribus sanè quidē, quòd in vrbe manserant, exitio fuit. Non pauci enim sub prætextu initi de fuga consilij, propter opes suas trucidabantur [a]: & vnà cum fame seditiosorum crescebat væcordia. Et indies vtrisque adaugebantur calamitates. In publico equidē nullum erat frumentum. Quare impetu in domos facto, eas scrutati, farra inquirebant. Quæ, siue inuenissent, possessores tanquam ea pernegassent, verberabant: seu nō inuenissent, nihilominus tamen veluti ea maiore cura & diligentia occultassent, torquebant. Indicium autem vel habere, vel non habere eos frumenta, corpora ipsa miserorū faciebant: quæ quicunque adhuc robustiora haberent, abundare alimentis videbantur: qui autem iam contabuissent, præteribātur. Ac præter rationem esse prædones iudicabant, si eos ferro necarent, qui primo quoquo tēpore penuria essent interituri. Multi clàm possessiones suas modio vno, siquidem ditiores essent, tritici: sin indigentiores, hordei permutabant. B Deinde in abditissima quæque ædium conclauia sese abdentes, quidam propter famē summam, frumentum ipsum inelaboratum edebant. Quidam verò, prout necessitas extrema timórq; cohortabantur, id in panis formam redigebant: neque vspiam mensa proponebatur, sed ex igne ipso extracta, adhuc incocta & cruda frumēta rapiebant. Miserandæ profectò tales fuere epulæ, & dignum lachrymis prorsus spectaculum. Potētiores nanque abundabant, superioráque omnia habebant: imbecilles autem & inopes lugebant, & lamentabantur. Fames porrò quū reliquas omnes antecellit ærumnas, tum pudorem etiam tollit. Nam quæ in rebus aliis obtinet verecundia, ea in famis & inediæ miseria proculcatur. Siquidem mulieres ex virorum, liberi ex patrū, & quod omnium luctuosissimū est, matres ex infantum ore cibum rapientes, extrahebant. Et quum dulcissima in manibus earum pignora marcescerent, C extremas tamen illis vitæ sustinendæ reliquias auferebant. Ac ne sic quidem cibum furtim capientes latere potuerunt. Passim enim ipsis, raptísque eorum cibis, seditiosi prædones imminebāt. Vbicunque enim illi ædes clausas conspexissent, sumpto inde indicio, cibum intus capi existimātes, statim foribus perfractis, cum impetu in eas insiliebant: & tantum nō ex ipsis faucibus miserorum minutissima frusta excutientes, reddere cogebant. Verberibus afficiebātur senes, epulas suas propugnātes: capillis raptabantur mulieres, cibos quos habebant occultantes. Nulla caniciei, nulla teneræ ætatis erat commiseratio: sed puellos vnà cum ciborum frustis, quos in ore habebant, in sublime sublatos, solo allidebant. Si qui autem impressionem atque impetum eorum præuenissent, & id quod illi rapturi fuerāt deglutiissent, tum illi tanquam iniuria affecti, ferociores crudelioresq; fiebant, & grauissima ad cibum inquirendū tormentorum cruciatuúmque genera excogitabant ✱. Meatus nanque pudendorum calamitosis hominibus eruo immisso obturabant. Quibusdam in arcana sedium loca (id quod auditu horrendum D est) perticas acutas per vim immittebāt, vt vel panem vnum, vel occultatæ farinæ pugillū indicarent. Carnifices autem illi non omnes egebāt: & iniuria violentiáq; eorum, propter necessitatem, iuris æquitatísque locum obtinuissent, sed væcordiam suam palàm præ se ferentes, alimentum tāquam viaticum sibi rapinis in futurū tempus parabāt. Ac si qui noctu ex vrbe clàm in Romanorum castra & munitiones, ad olera herbásq; agrestes colligendas prorepsissent, quum miseri illi se hostium custodias fallendo euasisse crederent, in latrones eos incidebāt, qui eis quod attulissent diripiebant: & quum sæpe miserrimi illi mortales, horrendo Dei inuocato nomine, prædonibus ad pedes eorum prouoluti supplicarent, vt minimā saltem partem pabuli, quod extremo adito periculo attulissent, eis redderent, nihil prorsus recipiebant. Quin bene etiam secum agi putabant, si ad eum modum dispoliati, non contrucidarētur. His deinceps alia subiungit, dicens: Iudæis porrò & exitus ad fugam omnis præclusus, & spes salutis prorsus præcisa erat. Fames autem inualescēs, passímque per domos & familias populum depascens crescebat. E Domus mulierum & infantū cadaueribus plenæ erāt. In angiportubus passim senes mortui iacebant. Pueri autem & adolescentes intumescentibus corporibus, tanquam idola & simulacra in foro circūeuntes, vbicunque quēque casus occupasset, concidebant. Sepelire verò genere sibi aut necessitudine alia cōiunctos, imbecilli non poterant: valentiores autē horrebāt, quum propter cadauerum multitudinem, tum quod ipsimet de vita sua incerti essent. Multi verò etiā eis quos sepeliebant, immoriebantur. Multi in loculos suos & sepulchra prius descēdebant, quàm extrema adesset necessitas. Neque plāctus vllus, neque eiulatus in eiusmodi cladibus erat: sed fames affectiones tales præpediēs † redarguebat, siccis oculis & ore hianti, ✱ qui ægrè moriebantur, alios se in morte præuenientes inspiciebant. In vrbe altum erat silentiū, & noctu plurima mortis imago: veruntamen tātis ęrumnis & cladibus prædones longè erant grauiores. Sepulchra enim effodientes, cadauera spoliabant: & detractis illorum vestibus, cum risu etiam progrediebantur. F Gladiorum acies in cadaueribus experiebantur: quosdam etiam qui humi strati iacebant, atq; etiā tum paulum spirabant, enses periclitaturi confodiebant. Si qui verò supplices, illos, vt sibi præ famis intolerantia mortem inferrent, obsecrarēt, eos contumeliosè relictos præteribāt. Et qui tam miserè expirabant, ad templum ipsum continuè cum dolore, viuos relinquentes seditiosos, respectabant. Ac primùm quidem publico sumptu cadauera, propter intolerandum fœtorem, sepeliebantur: quum verò iam tumulandis eis libitinarij nō sufficerent, è muro in fossas proiiciebāt. Quas Titus aliquādo circumiens, quum corporibus repletas, & redundantem ex diffluentibus illis mixtum tabo & sanie cruorem cerneret, suspirauit: & manibus sublatis, Deum est testatus, non se tātæ cladis autorem esse. Sub hęc quędā alia in medio commemorans, illa deinde infert. Committere omnino nequeo, quin quod animus iubet, proferam. Ita enim iudico: si Romani bello vindicare nefarios homines cunctati essent, vrbem

a Fames summa Hierosolymis in obsidione.

b Simō, Ioānes, & Eleazarus, intestini belli duces, tēplum arcē & ciuitatem sanguine & cæde ciuium repleru̅t. Ioseph. lib. 6. bell. Iud. c. 5. Taci. lib. 21. Peruicacissimus quisque illuc perfugerat, eoq; seditiosius agebant. Idem.

Multi tempore captiuitatis Iudaicæ principes extitere, qui Christos se esse dicerent, in tantū, vt obsidentibus Romanis Hierosolyma tres ītus fuerint factiones. Hieronymus.

πλεονεκτούντων.

ἐρόβοις ἐμφράττοντες τῶν αἰδοίων πόρους.

ἧττον ἄνομον ἦν τὸ μετ' ἀνάγκης.

† ἤλεγχε.

✱ δυσθανατοῦντες.

Titus Imperator cladem Iudæorū ex animo miseratus est.

Extrema Iudæorũ impietas à Deo vindicata. Iosephi iudiciũ de Iudæorum exitio.

A ipſam aut hiatu terræ, aut inundatione interituram, aut certè Sodomæ fulmina experturã fuiſſe. Multo enim, quàm qui talia olim ſunt perpeſsi, tulit gentem deteriorem, & impiam magis, propter cuius væcordiã populus ſimul vniuerſus interiit. Rurſus in ſexto libro ad hunc modum ſcribit: Innumerabilis prorſus eorum multitudo fuit, qui fame in vrbe perierant, quibus incredibiles dictu acciderunt erumnæ. In qualibet enim domo, vbi vmbra ſaltem aliqua ciborum appareret, bellum gerebatur: & qui arctiſsima inter ſe amoris neceſsitudine erãt coniuncti, manus conferebãt, ſibi inuicẽ calamitoſas miſeræ vitæ reliquias eripientes. Cæterùm ne morientibus quidem, quòd nihil eſcarum haberent, fides habebatur. Nã prędones, animas quoque iam agentes excutiebant, ne quis eorum, cibi quicquã in ſinu habens, mortem aſsimularet. Illi porrò † præ inopia inſanientes, ſicuti rabidi hiantéſque canes, in ædes inſiliebant, & huc atque illuc currentes ferebantur. Et fores, ebriorum hominum more, identidem impellentes, * propter impotẽtiam animi, vna eadémq; hora bis, quãdoque ter, in eaſdem irrum- B pebant ædes. Atque quum iam neceſsitas eos fruges omnes conſumere coegiſſet, collectis etiam rebus eis quæ impuriſsimis quibuſque animantibus ad cibum accommodæ non ſunt, veſci ſuſtinuerũt. Siquidem ad poſtremũ ne à cingulis quidem & calciamentis abſtinuere, & pelles ſcutis detractas macerarunt & comederunt. Nonnullis etiã veteris fœni reiectamenta eſcæ fuere. Et fuere qui collectas quiſquilias parui põderis quatuor Atticis vendiderint.

† ὑπ' ἐνδείας λυσσῶντες.

** ὑπ' ἀμηχανίας.*

Fames ſæuiſſima impuriſſimis reb⁹ Iudæos veſci coegit.

CAPVT VII.

Hiſtoria horrenda de muliere Iudæa, quæ ſuũ ipſa filium in ea famis anguſtia aſſum comedẽs conſumpſit.

SEd quid ego famis inuerecundã impotentiam in rebus inanimis perſequor: ac nõ potius factum tale commemoro, quale neque apud Græcos, neque apud Barbaros vnquam eſt animaduerſum, horrendum quidem dictu, horrendum verò & auditu? Atque equidem, ne prodigia quædam C hominibus aliis recẽſere viderer, libens profectò tam calamitoſum facinus præteriiſſem, niſi innumeros eius apud populares quoque meos haberẽ teſtes. Et tenuem ſanè frigidámque à patria mea inirem gratiam, ſi verbis non proſequerer, quod illa reipſa perpeſſa eſt, malum. Mulier quædam erat, quæ trans Iordanem habitauerat, Maria nomine, Eleazaro patre nata, in vico cui nomen Bathechzor (ſignificat id hyſopi domum) & genere & opibus clara. Hæc, quum Hieroſolyma cũ reliqua multitudine confugiſſet, ibidẽ eſt obſeſſa. Facultates eius alias tyranni rapuerant, quas * vaſis collectis patria excedens, ſecum in vrbem tulerat. Si quid autem ex rebus repoſitis precioſioribus ei fuerat reliqui, & ſi quam præterea habuerat annonam, id omne ſanguinarij illi ſatellites, qui quotidie in domicilium eius impetum faciebant, abſtulerant. Itaq; grauis indignatio muliereculæ inceſsit: & quum perſæpe raptores cõuiciis proſcidiſſet, diríſque deuouiſſet, poſtremò in ſeipſam acerbius eſt cõmota. Quúmque non eſſet qui eam vel per iracundiam, vel per commiſerationem interimeret, difficiliórque ei aliquid frumenti aliis conquirendi labor fieret, (ægrè enim id iam ex omni parte inueniebatur) & fames per viſcera & medullas omnes magis graſſaretur, faméque ipſa grauius etiam ira excãdeſceret, animi indignatione vnà cum vrgente neceſsitate in cõ- D ſilium aſſumpta, † contra ipſam naturam infeſta fertur. Nam filio, qui adhuc lactens erat, arrepto, O te infantem, inquit, bello, fame & ſeditione inteſtina miſerum, ad quam te ſpem reſeruabo? Siquidem apud Romanos, ſi ſub eis ſit viuendũ, ſeruitus te manet: ſeruitutem autẽ ipſam præuenit fames. Quibus calamitatibus duriores etiam ſunt ſeditioſi iſti prædones. Itaque age, mihi matri tuæ eſca, prædonibus vindex Erinnys, & * vitæ mortalium fabularum ſermonúmq; materia eſto: quę vna adhuc Iudæis reſtat calamitas. Vix hæc fuerat eloquuta, & filium necat, eiúſq; ad ignẽ aſsi partẽ dimidiã edidit: ptẽ alterã occultatã ſeruat. Nulla intercedit mora, & latrones illi adſunt, & nidorẽ infandũ ſentiũt. Quapropter ei, niſi quãprimũ qđ paraſſet cibi proferret, cædem minantur. Illa autẽ partem ſe eis bonam reſeruaſſe dicit: & reliquias ſimul filij affert. Illi porrò * horrore confeſtim E & mentis conſternatione occupati, ad conſpectũ talẽ obſtupeſcunt. Atq; illa: Meus hic eſt, inquit, natiuus germanúſq; filius: meum hoc opus: manducate. nam & ipſa iam manducaui: neq; vel molliores fœmina, vel * miſericordes magis matre ipſa ſitis. Quod ſi vobis pietas obſtat, meámque propterea auerſamini victimã, maneant apud me cibi eius, quo iam paſta ſum, reliquiæ. Sic illi tremẽtes abeunt, ad hoc vnũ facinus timidi: & ægrè de epulis eiuſmodi matri ipſi cedũt. Repleta ilico tota eo piaculo vrbs: & ob oculos quiſque eo ſcelere ſibi poſito, tanquam à ſeipſo patratũ eſſet, exhorreſcebat. Proinde ad mortẽ eo procliuius, qui fame premebantur, properabant: beatóſque eos vocabant, qui prius deceſsiſſent, q̃ tantum audiuiſſent & vidiſſent malũ. Deinde Ioſephus numerum multitudinis eius quæ vel fame vel ferro occubuit, colligens, [a] centum myriadas hominũ interiiſſe: factioſos autẽ & prædones, qui ex clade fuerunt reliqui, à ſeipſis inter ſe poſt vrbẽ euerſam interemptos: quicunque autem ex iuuentute F ꝓceritate & forma corporis pręſtitiſſent, ad triũphum reſeruatos: reliquam turbã eorum qui decimumſeptimum exceſsiſſent annum, vinctã ad Ægypti opera miſſam: plurimos quoque in prouincias, vt in theatris & ſpectaculis vel ferro necarentur, vel beſtiis obiicerentur, diſtributos: qui verò intra decimumſeptimũ annum fuiſſent, captos, & ſub corona venditos eſſe. Iſtorúmque tãtum numerũ, præter eos quos diximus, * ad nouem myriadas perueniſſe dicit. Atq; hæc ita acta ſunt, ſecundo imperatoris Veſpaſiani anno.

** ἀνασκευασάμενον.*

† ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει.

De pertinacia obſeſſorũ Hieroſolymis Iudæorũ Tacit⁹: Arma, inquit, cũcti qui ferre poſſẽt, & plus quã pro numero audebant. Obſtinatio viris fœminiſq; par. Ac ſi transferre ſedes cogerentur, maior vitæ metus quàm mortis.

** τῷ βίῳ μῦθος.*

** φρίκῃ καὶ φρενῶν ἐκστάσει ἄρει.*

** συμπαθέστερος.*

a Euſeb. li. 3. ca. 8. μυριάδας ἑκατὸν καὶ δέκα, hoc eſt, vndecies cẽtena millia aliј tantũ cẽtum myriades, hoc eſt, decies cẽtena millia habẽt vt Ioſeph. ipſe lib. 7. cap. 26. & hic Nicephorus, qui Ioſephũ ex primario exemplari allegat.

** Hoc eſt, ad nonaginta millia.*

CAPVT VIII.

HÆc iniuriarum atque contumeliarum Seruatori illatarum pręmia fuere, & autoramenta. Qđ ſi quis hiſtorici eius narrationi, oracula Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti adiecerit, admiranda ei res videbitur. Veram enim clarámque fuiſſe prę-

A dictionem, diuinámque præcognitionem, eorum quæ virtute diuina prænunciata fuerāt, reperiet. Quæ enim futura erant, ea tanquam præsentia præuidit atque prædixit. siquidem illachrymás aliquando, sicuti sacrorum Euangeliorum scripta testantur, ad Hierosolyma conuersus, hæc dixit: Si cognouisses & tu, in die hac, ea quæ ad pacem tuam sunt: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quoniam venient dies in te, & circunducent tibi inimici tui vallum, & circundabunt te, & compriment te vndiquaque, & solo æquabūt te, & liberos tuos. Et alibi rursus, de populo: Erit enim, inquit, necessitas ingens in terra, & ira aduersus populum hunc: & cadent in ore gladij, & captiui ducentur ad gentes omnes, & Hierusalem conculcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gētium. Et rursum: Quum videritis circumdatam ab exercitu Hierusalem, tum scitote quòd appropinquauerit vastities & desolatio eius. Et iterum: Væ autem gestantibus vterum, & lactantibus, in diebus illis. Orate verò, ne fuga vestra incidat in hyemem, neque in Sabbatum.

Clades & excidium vrbis Hierosolymitanæ à Seruatore Christo certò prædicta.

B Erit enim tum afflictio magna, qualis antea à mūdo condito hucusque non fuit, neque postea futura est. Verùm enimuerò, quanuis hæc Seruator noster ita prædixerit, plurifariámque medio tempore amoris erga genus humanum sui bonitatē exhibuerit, & non breue pœnitentiæ tempus cōcesserit, vt meliora cōsilia & rationem rectiorem sequuti, per resipiscentiā vindictam procacis, qua illum affecere, contumeliæ effugerent: atque insuper Apostolicam viuendi rationem & doctrinā magnificam cum admirandorum prodigiorum signis dederit, eámque bonitatem ad quadraginta extenderit annos: internecionem denique eam populo antè, eis quæ diximus ostentis, portenderit: illi tamen longè etiam peiores facti, non tantùm Seruatorem cognoscere per cōtemptum noluerunt, verumetiam de prima lege ipsa minus rectè senserunt, nihil prorsus ex iniquitate & peccato omni relinquētes, quin id nudo (quod dicitur) capite patrarent. Quapropter longanimitate Dei repudiata, + internecione omnes in profundum maliciæ & perditionis demisi sunt barathrum.

Longanimitas Dei Iudæos plurimis annis variè ad resipiscentiam alliciēs, nihil apud eos egit.

Iudæorū internecio, & panolethria. πανώλεϑς τῷ ἀφανεῖ τῆς κακίας βυθῷ παρεπέμφθησαν.

C Hæc omnia qui volet, facilè cognoscere poterit, si diligenter animum ad res quasque à Iosepho historico cum multa gratia & venustate scriptas attenderit. Ego verò in primis, omnia rectè disponentis atque administrantis * Dei magnitudinem admiror, qui hominem ex infidelibus Iudæum ita excitauerit, eidémq; disertam suauémque linguam concesserit, vt ille, ita vt oportuit, Iudaicam historiam quàm rectissimè memoriæ mandaret: videlicet, vt ne quis contra testimoniū eius venire posset: & præterea, quod quidem est maximum, vt, ex hostibus etiam extaret aliquis, qui consona Christi prædictionibus attestaretur. Quis autem Iosephus iste fuerit, quos libros scripserit, quo genere, quáve institutione fuerit, in proximo satis exposuimus libro. Et Iudæorum quidem res hunc habuere exitum. Nobis autem, vt ad reliquas quæ supersunt propositæ historiæ res reuertamur, tempus esse videtur.

** Deus ipse Iosephū historicū, Iudæū infidelē, tanquā locupletē classicūq; testem ad veritatē Euangelicam confirmandam produxit.*

CAPVT IX.

D IAcobus frater Domini, ita vt antea est dictum, martyrio pro ipso est functus [a]. Quum verò Hierosolyma sunt euersa, à mundo condito quinquies millesimus quingentesim° septuagesimusnonus, ab ascēsione Domini autē quadragesimus agebatur annus. Tum discipuli & Apostoli, qui adhuc in vita erant, idem sequuti consilium, ex locis omnibus vnà cum iis qui genere iuxta carnem, Christi propinqui essent (multi autem adhuc supererant) cōuenerunt, & quémnam Iacobo successorē apertè surrogarent, cum cura deliberarunt. Atque equidem omnes in [b] Simeonem filium Cleopæ, cuius etiam sacrum meminit Euangelium, oculos coniiciunt, eíque episcopalem sedem cōmittunt, quem Simeonē Egesippus [c] patruelem Iesu fuisse memorat [d]: Cleopas enim sponsi Iosephi frater fuit. Enimuero [e] Vespasianus Hierosolymis captis, ne quis ex tribu regia clàm profugeret, quicunque à Dauide genus deducerēt, diligenter inquiri iussit. Vnde rursum nō exigua persequutio

E aduersus Iudæos est coorta. Et ea calamitas lōgius processit. Nā & [f] Domitianus Vespasiani filius, qui post Titum Romanis imperauit, multos ex illustribus summóq; loco natis Romanis ciuibus, præter rationem omnem occidere, & bonis omnibus mulctare, & exilio damnare est aggressus. Atque [g] is post Neronem secundus Deo bellum mouit, persequutionémque graué aduersus Christi fideles, quum quidem Vespasianus pater eius nihil acerbius in nos statuisset, excitauit. Quo tēpore & [h] apostolus Ioannes adhuc in terris versans, propter pietatem cultúmque Christi, ab eo in insulam Patmum circunscriptus esse memoratur, vbi ille sacrā illam Euangelij sui detonuit vocem, & simul ipsam scripsit Apocalypsim [i]. De qua Apocalypsi Irenæus Lugdunensis episcopus in quinto aduersus hæreses libro, eo loco vbi de calculo nominis Antichristi, q ibi fertur, tractat, hæc scribit: Si temporibus iis palàm nomen illius promulgari deberet, per hunc profectò qui Apocalypsim ipsam & reuelationem vidit, dictū esset.

F Non enim ante multa tempora, sed nostra propè ætate, circiter Domitiani imperij finem, reuelata est. Non modò autem professionis fideíque nostræ homines, sed multo etiam magis, qui alieno à nobis sunt animo, acerrimam illam sub Domitiano persequutionē, & eos qui tum maximè floruerunt homines, testificationémque & martyrium eorum cōscripserunt, latísq; certò & tēpus ipsum indicarūt. Nam post plures alios, * quintodecimo imperatoris eius anno [k], Flauiam etiā Domicillam, + Flauij Clementis Romanorum consulum vnius ex sorore, neptim, propter eius de Christo testificationem, in insulam quandam Pontiam relegatam esse commemorarunt.

† *Flauij Clementis, qui patruelis Domitiani fuit, Tranquillus in Domitiano meminit: sicuti & persequutionis Christianorum, sub Iudaici fisci nomine: Præter cæteros, inquit, Iudaicus fiscus acerbissimè actus est, ad quem deferebantur, qui velut professi Iudaicā intra vrbem viuerent vitam: vel dissimulata origine, imposita genti tributa non pependissent, &c.*

lz *Flauia Domicilla propter Christum in insulam sub Domitiano deportata. Eutrop. li. 9. in fin.* * *Qui & vltimus fuit*

a Capta, exusta, & solo æquata est Hierosolymorū vrbs, anno Domini 73. Septēbris mensis die 8. Ioseph lib. 7. ca. 26. Titus, ad perdomandā Iudæā relictus, nouissima Hierosolymorū oppugnatiōe septē propugnatores totidē sagittarū confecit ictibus, capitq; tā natali filiæ suæ, etc. Trāquil. in Tito. Secundū neotericos Chronographos, hierosolyma capta est anno mūdi 4050. à natali Saluatoris 72.

b Simeō Cleopæ fili° Hierosolymorū Eps eligitur.

c ἀνέψιον.

d Hic supra lib. 1. cap. 33. Cleophas dictus. Et alt° hic Simeon fuerit ab eo qui suprà est nōiatus Iosephi filius Iacobi Iude & Iosæ frater.

e Vespasianus ad cadē posteros Dauidis requiri iubet.

f Persequutio Christianorū sub Domitiano.

g Prim° Domitian°, Dominū se & Deū appellari iussit: Dominus & Deus noster sic fieri iubet Tranquil. Vxorē item suā, Augustā. Eutrop.

h Ioannes euāgelista ab eo in insulā Patmū relegatus.

i Irenæus de Apocalypsi Ioannis, & calculo nōis Antichristi

A

CAPUT X.

a Posteri Dauidis vt interficiātur à Domitiano inquiruntur.

† υἱωνοὶ ἰούδα.

b Domitianus agnatos Seruatoris repertos, propter inopiam cōtempsit & absoluit. Inter Iudæos quoq; acerbitate tormentorū & cruētissimæ quæstionis exquiri genus Dauid, atq; interfici præceptū est: quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid, dum ꝑphetis fāctis & inuidetur & creditur, qui regnum possit adipisci. Eutrop.

† αὐτουργοῦντες.

⁎ αὐτουργίαν.

VT autem eos quoq; [a] qui ex Dauidis genere ortum habebāt, interficere decreuit: traditum memoriæ est, ex hæreticis quosdam nepotes Iudæ, eo nomine quòd genus ex Dauide ducerēt, in ius traxisse. Fuerat autem Iudas frater Domini, secundum carnē: Iosephi quippe filius. Qua de re Egesippus ita scribit: Supererant adhuc generis & familiæ Domini † nepotes ex filio Iudæ, qui frater Domini iuxta carnem dictus est. Eos, quòd gētis Dauidis esse delati fuissent, Euocatus ad Domitianum adduxit. Metuebat enim, ita vt antehac Herodes, aduentum Christi. Itaque eos ille, esséntne familiæ Dauidis, [b] rogat. Quod quum essent ꝓfessi, rursus ab eis, quæ eorum essent opes & diuitiæ, quærit. Atq; ei illi respondent, nō amplius eis esse quàm nouem millium denariorum patrimonium commune, quod diuisum ex parte dimidia ad quemque eorum pertineret: neq; id in pecunia numerata, sed in æstimatione & precio vndequadraginta agri iugerum cōsistere. B Vnde quum tributū penderent, tum ipsi † manibus suis opus facientes, sumptus tolerarēt. Deinde manus suas ostēdunt, vt corporis duritia & callis continuò labore ductis, operas ⁎ suas comprobarent. De regno autem Christi, quale id esset, vbi & quādo habiturū esset initium, interrogati: Nō mundanum id, neque terrenum, sed cœleste & angelicum fore testantur, in seculi consummatione: quum adueniens ille cū gloria viuos & mortuos iudicaturus, & cuique iuxta studia & facta sua præmiū redditurus esset. Sedenim re ita comperta, Domitianus ipse illos nō condemnat: sed tenuitate illorū cōtempta, simul & liberos eos dimittit, & edicto proposito persequutionem ecclesiarum inhibet. Ita illi absoluti, ecclesiis, vt testes simul & agnati Domini, præfuerunt: & pace reddita, vsq; ad Traiani tēpora peruenerunt. Hæc Egesippus. Sed & Tertullianus Domitiani mentionem facit: Tētauerat, inquiēs, & Domitianus, portio Neronis de crudelitate, eadem quæ ille facere. Sed, vt opinor, aliquid habēs rationis & prudētiæ, maturè destitit, reuocatis etiam iis quos in exilium egerat.

C

CAPUT XI.

a Pestilentia sæuissima sub Vespasiano.

b Mōtis Vesuuij in Cāpania conflagratio, sub Tito.

IMperante autem Vespasiano, [a] ingentem pestilētiam Romæ grassatam esse dicunt, ita vt diebus plurimis quotidie supra decē hominum millia extinguerētur. Quo tempore fama etiā fert, Rhodios colossum æreum centū & viginti septē pedum Ioui in vrbe sua dedicasse. Romæ capitolium, quod cōflagrauerat, Vespasianus restituit: qui imperio annis decem administrato, moriens filio Tito id reliquit. Sub hoc [b] mons Vesuuius ruptus, tātū euomuit incendij, vt regionē proximam ciuitatésque vicinas prorsus sustulerit. Maximopere is contendebat Romam breui tempore beatam reddere, & felicem. studium enim sapientiæ, liberaliúmque artium disciplinam plurimùm amauit. Iosephum, vt virum egregium & præclarum, in summum habuit honorem. D Cuius etiam libros † manibus suis descriptos [c], in Romanam bibliothecam reposuit. Sed enim quum annos duos imperium tenuisset, & æstiuo tempore interdiu iter faciens, plurimū è naribus sanguinem emisisset, atque inde animo defectus fuisset, Domitianus frater eius imperandi cupiditate victus, [d] veneno eum sustulit, atque adhuc spirantem in loculos funeri paratos imposuit. Hic porrò impiè, &, vt paucis dicam, [e] improbè prorsus imperium administrās, & seipsum secundum à Nerone veræ pietatis studiosorum hominum persequutorem constituens, non paucos necauit: vt paulo antè diximus. Sub huius enim imperio [f] & Timotheus, & Onesimus, & Dionysius Areopagita, cursum suum pro Christo in martyrij stadio absoluerunt [g]. Eius ætate ⁎ Apollonius quoque Tyaneus vixit, quem historiæ produnt Roma Byzantium venisse, atque ibi dæmoniacis quibusdam præstigiis atque incantationibus magnam vim serpentum & scorpionum fugasse, & præterea ferocissimos quosque equos frenasse, aliaque multa prodigiosa fecisse. Hunc, quòd Neruæ charus esset, Domitianus, E quum prius totondisset, mox coniecit in custodiam. Sed quum Domitianus per quindecim annos imperium gessisset, à coniuratis occisus [h], Neruæ id inuitus reliquit. Itaque Senatus actis eius abolitis, exules reuocauit, eísque bona sua restituit [i]. Tum quoque Ioannem Apostolum ex Patmo, quò relegatus fuerat, Ephesum rediisse, atque ibi ecclesias rexisse ferunt. Sedenim & Nerua quum anno vno & paulo diutius imperasset, defunctus [k] Traianum habuit successorem: sub quo adhuc discipulꝰ ille, qui supra pectus Domini recubuit, in Asia vixit. Testantur hoc Irenæus Lugdunensis Episcopus, & Alexandrinus Clemens contextor, qui ambo fidei verbum admodum promulgarunt. Horum alter in secundo aduersus hæreses libro, hæc verba facit: Et omnes presbyteri, quæ cum Ioanne discipulo Domini in Asia sermones contulerunt, testes sunt, hæc à Ioanne tradita esse. Mansit enim cum eis vsque ad Traiani tempora, & verus est certúsque testis earum quæ ab Apostolis traditæ sunt rerum. Clemens verò, in capite eo cuius titulus est, Qui diues saluus fiat, tempore hoc disertè indicato, & historia, quam antea narrauimus de F prædone per resipiscētiam seruato exposita, hæc quoque infert ita scribens: Audi fabulam, non fabulam, sed orationem veram de Ioanne Apostolo nobis proditam, & memoria conseruatam. Posteaquam enim tyranno (Domitianum autem prorsus dicit) defuncto, ex īsula Patmo Ephesum rediit: & quæ sequuntur.

† ἰδίαις χερσὶ γραψάμενος (?) ... ἑαυτοῦ χερσίν.

c Tranquillus scribit, Titū velocissime notis excipere solitū cū amanuensibus suis per iocū ludumq; certantē, imitari chirographa quæcūq; vidisset: ac profiteri sæpe se maximū falsariū esse potuisse. Non mirum itaq; fuerit si libros ipse septem Iosephi de bel. Iudai. manu sua descripserit.

d Titi Vespasiani mors.

e Crudele Domitiani imperium.

f Cædes Christianorū

⁎⁎

g Apollonius Tyaneus impostor.

h Neruæ imperium.

i Ioānes Apostolus ab exilio reuocatus

k Imperiū Traiani.

⁎ Hunc cùm Domitianus punire vellet, repentè is in iudicio disparuit. Lactan. libro quinto cap. 3.

⁎⁎ Nerua omnes qui impietatis in Deos rei fuerant, Christianos scilicet, absolui voluit. Et edicto vetuit, ne serui deinde dominos criminarentur, ne've liceret aut impietatis (Christianismi) aut Iudaicæ sectæ quempiam dehinc insimulari. Dionysius.

Nerua pueros & puellas egenis parentibus notos, sumptu publico per Italiam ali iussit: Eutrop.

A

CAPVT XII.

Menāder Simonis Magi, hæresisq; eius discipul⁹, & successor.

Sub eodem imperio, post Simonem illum Magum, insignē diabolicæ operationis & efficaciæ armaturam exhibuit Menāder, discipulus eius, Samaritanus itidem vt ille, imposturis certè & carminum præstigiis lōgè magistrum post se relinquens. Sibi ipsi enim Seruatoris nostri vēdicabat honorem, seque è cœlo salutis hominum ergò demissum esse nugabatur. Illud etiam docens: neminem vnquam aliter ex certamine cum mundi architectis angelis congressum, victorem abiturum, quàm si disciplinam magicarū præstigiarum suam omnem probè teneret, & quem ipse tradidisset baptismum subiret. Quo baptismo si quē dignatus esset, eum expertem senectutis, sempiternam & immortalem vitam victurum esse dicebat. Meminit huius, quem modò nominauim⁹

Baptismus Menandri.

B Irenæus, & item ex philosophis martyr & testis optimus Iustinus, Simonis illius atque Menandri huius mentionē faciens, atque ita dicens: Menander quidam, & ipse Samaritanus, in vico Caparatensi ortus, Simonis discipulus, non minus quàm ille dęmoniorum furore afflatus, permultos Antiochiæ viuens magica arte seduxit, qui etiam sectatoribus suis nunquam eos morituros esse persuasit. Extant etiamnum illius discipuli nonnulli, qui hoc idem profitentur. Verùm enimuerò diabolicæ planè hoc erat solertiæ, per tales Magos, qui Christianorum sibi, prætextus gratia, nomen sumpsissent, ingenti diuinæ pietatis mysterio magicarum præstigiarum inurere calumniam, atque Ecclesiastica de animarum immortalitate & mortuorum resurrectione dogmata traducere atque euertere.

Diabolus per Simonis & Menādri hæresim vehementissimè Christianismum oppugnauit.

CAPVT XIII.

Ebionis hæresis.

Atque illi quidem ita homines seducebant. Alij porrò, quum homines à professione & fide in Christum filium Dei omnino abstrahere non

C possent, tenuiorem de eo opinionem induxerunt. Hebionæos hos, maiores nominarunt: dignos prorsus qui appellationem eam obtinerent, directè & certò mentis eorum inopiam & mendicitatem declarantem. ita enim apud Hebræos mendicus vocatur. Siquidem purū amantem hominem Christum esse docuerūt, morum proficiente accessione iustificatum: qui ex Maria genitus primùm extiterit, & ex cōgressu Iosephi initiū sumpserit: & pręterea, quòd non facile quisquam per solam fidem in Christum saluus fieret, nisi etiam legis cæremonias seruaret, & eam viuendi rationem sequeretur. Hæresi hac & secta in duas partes dissecta, alteri quidem, quę modò diximus, senserunt: alteri autem admiserunt quidem illi, ex Spiritu sancto & Maria virgine Christum natum esse: eundem autem quòd antea ab æterno fuerit, Verbum & sapientiā principio carentis & æterni Dei esse pernegarunt. Proindéque & ij in eadem cum alteris illis versati sunt impietate. Itidem enim vt illi, legis cultum & obseruationem plurimum complectebantur.

Per solā fidē hoc est, sine cæremoniis legis iustificatio est, per cōtrariam rationem.

Duplex Ebionitarum secta.

D Ilicet & Apostoli epistolas omnes, apostatam & desertorem Paulum appellantes, reiiciebant: & soli quod secūdum Hebræos erat, Euangelio adhęrere perseuerabant. Et quum Sabbatum aliámque eorum obseruationem omnem ex æquo cū illis seruarent, nihilominus & nobiscum Dominicos dies ad Christi resurrectionis memoriam colebant.

CAPVT XIIII.

Hæresis Cerinthi.

Eadem ætate & Cerinthū quendam alterius hæresis ducē fuisse, scriptor ecclesiasticus Caius commemorat, ita dicens: Sed & Cerinthus per reuelationes velut à magno Apostolo scriptas, verborum portenta nobis tanquam per angelos ei tradita mentitus inducit, post resurrectionem astruens terrenum futurū Christi regnum: & carnem tum primas obtinentē, denuò cupiditatibus in Hierusalem inseruiturā. Atque quum sacrarum Dei scripturarum sit hostis, seducere homines volens, mille tamen annorū nuptiarum celebritati- E bus destinatum refert. Eius etiā Dionysius Alexādrinus in 11. Promissionum de Ioannis Apocalypsi libro meminit: Cerinthum, dicens, qui & à se nominatam Cerinthianam hęresim instituit, condignum idoneúmque figmento suo nomen sibi vulgo arrogare voluisse. Disciplinæ quippe eius illam fuisse doctrinam: Terrenum Dei regnum fore: & quarū rerum ipse, qui corporis sui amans & admodum carnalis esset, cupiditate teneretur, ventris videlicet, & earum quæ sub ventre sunt partium voluptatis & exuberantiæ, in eis tanquā in somnis vitam peractum iri: hoc est, in epulis, compotationibus, coniugiis, & quibus hæc plausibiliora gratiosioráque fore largiúsque prouentura putauit, diebus festis, sacrificiis, & victimarū mactationibus. Hæc Dionysius. Irenæus autem, quum alia etiam plura vertiginis plena deliramenta eius in primo contra hæreses libro proposuit, tum in tertio eiusdem operis de eo memoria dignam historiam recenset, quam per traditionem Polycarpi Smyrnæi episcopi se accepisse dicit. F Quum nanque aliquando Ioannem Apostolum balneo vti oporteret, atque is futurum cognosceret eò quoque Cerinthum ingressurum, quanta potuit celeritate inde refugit, ne sub eodē quidem tecto vnà cum illo manere iustum esse opinatus. quod etiam iis qui cum eo erant persuasit: Fugiamus, inquiens, ne balneum concidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat.

Regnū Christi in terris, mille annorū post resurrectionem. Chiliastarū siue Millenariorū origo.

Ioannes apostolus præsentiam & conspectum Cerinthi maximè fugit.

CAPVT XV.

Nicolaitarū hæresis.

Præter has, quarta quoque à Simone breui tempore, quæ Nicolaitarum dicitur hæresis, viguit: cuius & Ioannes in Apocalypsi meminit. Autor eius fuit Nicolaus, eorum vnus qui vnà cū Stephano ad pauperū curam & ministeriū in Actis Apostolicis sunt delecti. Is, vt Alexādrinus Clemēs in 3. Contextio. lib. ait, quū formosam haberet vxorem, eíque post Seruatoris assumptio-

A nem, ab Apostolis zelotypiæ crimē obiectū esset, in medium productā, quicunq; vellet, ducere eam iussit: eiq; facto congruens quoq; adiecit dictum, ⁎ Abutendū esse carne, inquiens. Quo quidem illo verbo, vt ego puto, non aliud, q̄ carne ad illegitimas voluptates non vtendum, neque appetitui libidinum eius indulgendum esse insinuauit. Qui autem hæresim eius cōplexi sunt, factum simul dictúmq; eius † sine iudicio sequuti, impudenter fornicatione vtuntur. Sed enim Nicolaus, cū nulla alia muliere q̄ coniuge sua consueuit: & ex liberis quos genuit, fœminæ quidē in virginitate consenuerūt, filium autem in ⁎ incorrupto cœlibatu quoque permansisse scimus. Quæ quum citra controuersiam ita se habeant, satis apparet, q́ ille vxorem, propter quā zelotypus visus esset, in medium Apostolorū produxit, id velut ⁎ repudiationem affectionis carnalis fuisse: eúmque ⁎ per abusum carnis, continentiam, & accuratam voluptatum compressionē docuisse. Quippe qui iuxta Seruatoris pręceptum, duobus heris, voluptati scilicet & Domino, inseruire noluerit. Ferūt autem & Matthiam docentem ita tradidisse: Expu- B gnādam quidem esse carnē, aliterq; ea q̄ ipsa fert vtendum, neque ei quicquam ad voluptatem indulgendum: animam autem per fidem & cognitionem veram alendam atque augendam. Hæc de illis, qui à principio veram & sinceram fidei doctrinam adulterare quum conati essent, statim tamen diffluxerunt, compendiosè diximus: suo loco etiam de reliquis dicturi.

⁎ ὅτι παραχρῆσθαι δεῖ τῇ σαρκί.

⁎⁎ De vero abusu carnis egregia doctrina & exemplū.

† χωρὶς ἐξετάσεως.

⁎ ἐν ἀφθορίᾳ.

⁎ ἀποβολὴν πάθους.

⁎ τῷ παραχρῆσθαι, &c.

Matthiæ Apostoli præceptū optimum.

⁎⁎ *De carnis huiusmodi abusu illustris est etiam sentētia apud Cice. lib. 1. de Leg. Quum animus cognitis perceptisque virtutibus à corporis obsequio indulgentiáque discesserit, voluptatémque sicut labem aliquam dedecoris oppresserit, omnémque mortis dolorísque timorem effugerit, societatémque carnis eiecerit, tum omnibus se natura coniunctum duxerit, cultúmque Dei & puram religionem susceperit, & exacuerit illam vt oculorum sic ingenij aciem ad bona deligenda, & reiicienda contraria, quæ virtus ex prouidendo est appellata prudentia, quid eo dici aut cogitari poterit beatius?*

CAPVT XVI.

C NEro quidem primus persequi Christum est exorsus, Domitianus secundus, tertius Traianus: sub quo & priuatim & publicè, per vrbes vniuersis insurgētibus populis, antiquitùs traditum est, ingentem contra nos concitatam fuisse persequutionem. Quo tēpore Simeonem quoque, patruo Iesu Cleopa, & Maria coniuge eius, quam & sororem (quippe veluti ⁎ cōsponsam, atque adeò filiam) Dei genitricis fuisse dicunt, non ex Anna & Ioachimo, sed ex Salome & Iosepho editam, vt dictum est, progenitum martyrij cursum absoluisse cōstat: cui etiam post Iacobum Hierosolymitanæ ecclesiæ sedes commissa fuerat. Simeon iste à quibusdam hæreticis, velut vnus posterorum Dauidis (nam ad id vsque tempus inquirebantur) & regalis tribus Iudæ, ipsiúsque adeò Christi agnatus, delatus est: & propter eum, quòd liberè pulchram professionem profiteretur, grauis æmulatio & inuidia Principibus incessit. Hic quum diebus pluribus dura verbera, quæ ei Atticus per tormenta inferebat, fortiter pertulisset, pari cum Christo sup- D plicio est affectus. Nanque in crucem sublatus, ad illum moriens transiit: quum quidem centum & viginti peregisset annos. Scribit sanè Egesippus, quum eo tempore Iudæi regiæ stirpis & tribus inquirerentur, ipsius quoque Simeonis accusatores, q́ videlicet ex eis essent, captos esse. Quòd si quis veræ rationi atque obseruationi insistat, rectè profectò Simeonem hunc ex illis fuisse dicat, qui Dominum suis ipsorum oculis viderint, & auribus audierint. Apertum nimirum indicium est, longæuitas ipsius: & quod diuinorum Euangeliorum scriptura, Maria Cleopæ, ex quo hunc prognatum esse suprà diximus, mentionem facit. Idem historicus & aliorum quorundam, qui ab agnato Seruatoris fratre vno, cui Iudæ nomē fuerit, progeniti sunt, meminit, quos ad eam quoque ætatem vixisse dicit: post id, quod antè exposuit, quorundam sub Domitiano pro fide in Christum peractum martyrium. Scribit autem ad hunc modum: Venerunt igitur & præ- » fuerunt ecclesię omni, velut martyres & testes, † » gentiles quoque Domini: & pace ecclesiis reddita, vsq; ad Traianum Cæsarem manserunt: donec E etiam, quem diximus, Simeon Cleopæ filius, Do- » mini patruelis frater, per calūniam ab hæreticis » eodem modo apud Atticum consularem delatus » est. Qui dies multos tortus, ita martyrium obiit, » vt omnes, atque ipse etiam Atticus, mirarentur, hominem centum & viginti annos natum, tantū perferre tormenti. Et is tandem in crucem agi est iussus. Paululum autem historicus digressus, vbi ea quæ cōmemorata sunt dixit, deinde & illa addit: quòd ad ea vsq; tempora, Ecclesia pura & in- » corrupta permāserit virgo, in locis obscuris & ca » liginosis adhuc, si qui tum extiterunt qui sanam » doctrinam salutiferæ prædicationis corrumpere sunt conati, delitescentibus. Postquā autem sacer Apostolorum chorus diuerso mortis genere vitā finiit, generatióque eorum præteriit, qui auribus ipsi suis diuinam sapientiam audiuerant: tum primùm impiorum seductorum, per ⁎ peregrinorū doctorum deceptionem, coitio & cōspiratio initium cepit. Qui deinde nullo iam ex Apolis reliquo, nudo (vt dicitur) capite contra veritatis prædicationem, falsò nominatam cognitionem pro- F mulgare sunt ausi. Et hæc quidē Egesippus. Nos porrò reliquum Traiani imperium historiæ huic subiungamus.

Persequutio Christianorū sub Traiano.

⁎ σύννυμφον

Martyrium Simeonis episcopi Hierosolymitani.

Simeon iste annos 120. vixit.

† οἱ ἀπὸ γένους κυρίου.

Ecclesia vsq; ad tempora Traiani, perinde atq; virgo, ab hæreticis incorrupta fuit.

⁎ ἑτεροδιδασκάλων.

Hæreticorū origo.

CAPVT XVII.

PErsequutio igitur tum ad summum peruenerat: adeò vt etiam Plinius Secundus, inter prouinciæ rectores præcipuus, q́ tantā martyrum esse videret multitudinē, ad imperatorē scribendū, & turbā tantā eorū qui pro fide cæsi essent, ei significādam duxerit. Illo etiam addito quicq̄ non sceleris contra leges Christianos cōmittere, præterquam quòd cum primo diluculo consurgentes, Christum tanquā Deum laudibus celebrent, à sceleratis omnibus flagitiis alienissimi. Quibus verbis Traianus flexus, ei rescripsit: Christianorum quidem gentem non inquirendā esse,

Plinius Iunior de Christianorū persequutione.

Rescriptum Traiani de eisdem.

** προφανῶς: καθολικῶς.*

A oblatos verò puniri debere. Proinde vis & persequutio ea aliquatenus quidẽ cohibita est: non tamen res Christianorum, ab insidiis eorum qui illos affligere cõstituissent, tutæ prorsus fuere. Alicubi enim populus ipse, alicubi verò & præsides locorum cõtra nos insurgebant. Et quanuis * publicè in vniuersum persequutio mandata & promulgata non esset, seorsim tamen per prouincias ea exercebatur, vt sic quoq; quamplurimi fierent martyres. Hæc Tertullianus in defensione sua, quam Romana conscripsit lingua, commemorat hisce propè verbis: Atqui inuenimus, inquisitionem quoq; in nos prohibitam. Plinius enim Secũdus, quum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tandem multitudine perturbatus, & quid de cętero ageret nescius, consuluit tunc Traianum imperatorem, allegans, præter obstinationẽ non sacrificandi, nihil se scelerati de eis cõperisse. Insinuãs quoque & illud: Surgere atque cõuenire summo mane Christianos, & Christum tanquam Deum carminibus laudare: & ad conseruandam eorum B disciplinã, homicidium, adulteriũ, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibere. Ad quæ Traianus rescripsit, Christianos inquirendos non esse, oblatos autem puniendos.

CAPUT XVIII.

EO tẽpore adhuc Romę Clemens enituit, & Ignatius ecclesiã Antiochenam rexit. Papias autẽ Hierapoli scriptis edendis operã dedit. Vixit etiã Pancratius, & Smyrnensiũ antistes Polycarpus. quorum illi quidẽ Petri discipuli: Polycarpus autem, eius qui supra pectus Domini recubuit, sectator fuit. Clemens porrò Romæ illustri loco natus, genúsq; suum ad imperatores Romanos referẽs, † Fausti cuiusdam & Matthidię filius, variis Gręcorum disciplinis eruditus, atq; in omni genere scientiarum summè exercitatus, Apostolorum principis familiaris fuit, sicuti antea à me dictum est: à quo arcana Christi sacra edoctus, Euangeliũ promulgauit. Quum autem imperata Traiani non faceret, in ciuitatem quandam obscurám & desolatam * Chersoni vicinam est relegatus. Multísq; casibus propter Christi confessionẽ conflictatus, tandẽ ancora ferrea è collo eius suspẽsa, in altum mare proiicitur. De quo, supra opinionẽ præsentis memoriæ quiddã accidit. Siquidem mari diebus septem ad tria millia passuum diuiso, multi eò eunt, & martyris corpus exosculantur, templo diuina virtute excitato. Et quum aliquãdo mare, vt assolet, diuisum esset, populúsque stata ibi sacra peregisset, atq; inde rursus reuerteretur: euenit, vt per parentũ obliuionem illic puer quidam relinqueretur. Atque vbi mare in sese rediit, puer tenellus etiãnum vndis est obrutus. Deinde quũ rursum fluctus recessissent, parentes eò accessere, & puellũ saluum & validum loculis sancti martyris asidentẽ repererunt. Qua re cognita, intellexerunt, eum per inhabitantẽ ibi gratiã fotum, & citra nocumentũ à feris marinis conseruatũ esse.

Clemẽtis Romani martyrium.

† Alij habẽt Faustini.

**

C

τῇ χερσῶνι παρακειμένην. Chersonensem alij vocant. Miraculũ ingẽs de corpore Clemẽtis defuncti.

Clemẽtis Romani scripta

*** Clemens iussu Traiani in insulã est deportatus: in qua duo millia Christianorum ad secanda marmora damnatorum inuenit.*

D Quapropter Apostolo, quem decuit atque oportuit, honore habito, cum puero suo domum sunt reuersi. De Clemente hoc antea quoq; diximus. Epistolam huius nomine editã, magnam & admirandam, Eusebius Pamphili attingit: quã Romanæ ecclesiæ nomine, Corinthiis, quum apud eos tum seditio esset, scripsit. eã & antiquitùs & suo tẽpore publicè in ecclesia lectã dicit, in qua multis sentẽtiis epistolę Pauli ad Hebręos vtitur. Fuit & alia sub huius nomine epistola, priori illi lõgè impar: quã veteres ignorasse, idẽ Eusebius scribit. qui porrò & exigua eius scripta, quæ Petri & Apionis esse ait dialogũ reprobat, quæ nimirũ sincerã certámq; Apostolicæ orthodoxiæ formã retinere negat. Ego verò illi, si de eis quę nunc apud nos Clementina dicuntur, sentit, nõ assentior: ea enim Ecclesiæ recepta sunt. Si verò præterea aliqua sint alia, nihil refragor. Hunc autẽ & Apostolicarum constitutionum, & sacrorum quoque canonum, autorem esse credimus. Cæterùm de epistola ad Hebręos anceps est opinio, hiccine an Lucas Euangelista eam transtulerit à Paulo, cuius natiua & propria est, primùm dictatam. E

Canones apostolici Clemẽtis.

De Epistola ad Hebræos.

CAPUT XIX.

DIui Clemẽtis res sic se habuere. Ab omnibus autẽ celebratus Ignatius, secũdus in Antiochena ecclesia Petri successor, quũ Traiani, qui tum Antiochię erat, nõ desineret reprehendere superstitionẽ, vinctus Romam vt ibi leonibus esca obiiceretur, si fidẽ Christi non abiuraret, missus est: & Asiam cum firma militũ custodia vinctus peragrans, ecclesiásq; oppidatim adiẽs, sermonibus familiaribus & cohortationibus cõfirmabat. Et quoniã tum primũ hæreses paulatim liberius se proferre auderẽt, vt sibi ab eis cauerent, doctrinæque Apostolicarũ traditionum cõstanter insisterent, admonebat. Quod vt illis certius persuaderet, in literas cohortationes suas referendas esse duxit. Itaq; Smyrnæ quũ esset, vbi Polycarpus ecclesiam regebat, epistolã vnam ad Ephesiorum ecclesiam dedit, Onesimi pastoris mentionem faciens. Aliam autẽ Magnesiæ F ad Mæandrum sitæ scripsit, in qua Episcopi cuiusdam Damæ meminit. Aliam item ad ecclesiã quæ Trallis fuit, misit, cui tum Polybius præfuit. Quartã porrò ad Romanam scripsit ecclesiã, cum ampla exhortatione, ne quod martyrio eius obiicerent impedimentũ: néve propter animorũ imbecillitatem quicq̃ agerent, vt ipse cõcepta optatáq; spe sua exciderent. Operæpreciũ verò est, verba aliqua linguę illius, ad fortitudinis & fidei eius magnitudinẽ declarandã, historię huic apponere. Scribit enim ad hunc modũ: Ab ipsa Syria Romã vsq;, terra maríque, diu noctúq; cum bestiis mihi depugnandũ est, cum decem videlicet leopardis: hoc est, militari manipulo, qui beneficiis affecti longè etiã deteriores fiunt. Verùm iniuriis eorum magis etiã magísq; erudior. Verũtamen ea de causa iustificatus nõ sum. Quàm velim mihi iam adesse, quæ in me destinatæ paratæque sunt bestiæ, quas etiam vt quamprimum reperiam opto. Eas per assentationem & palpationem demulcebo, vt me quàm celerrimè deuorent. Atque etiã si id facere nolẽt, ego eas vim illis inferẽs incitabo. Date

Ignatij Antiocheni episcopi res.

Epistolæ ei'.

Pectus martyrij cupidissimum.

A mihi quæso hãc veniam. Quid mihi expediat, noui. Nũc enim demùm discere incipio, nihil optare aut desiderare rerum omnium & inuisibilium & visibilium, nisi vt ad Iesum Christum veniam. Ignes, cruces, bestiarum cohortes, dissipationes ossium, membrorum concisiones, totius corporis commolitiones, & diaboli tormenta & supplicia in me progrediantur, vt modò ad Iesum Christum perueniam. Atq; hæc Smyrnæ scripsit. Quũ autẽ Troade esset, per literas cum Philiadelphiæ ecclesia colloquutus est. Epistolam quoque ad Smyrnæos dedit, & aliam item seorsim ad episcopum eorum Polycarpum, simul & vt virum diuinum honorans, & velut Apostolico pastori (quippe & ipse pastor bonus) gregem cõmendans: additis quoque precibus, vt curam illius habere, & quæ optima essent, eum docere vellet. In epistola ad Smyrnæos, verbis quibusdam insignibus de Christo vtitur: quæ vnde desumpserit, non satis scio. Ego verò etiã post resurrectionẽ in carne, inquit, eum vidi, credóque eum esse. Et quum ad Petrum & eos qui cũ eo erant venit, eísque dixit, Accipite, contrectate, & videte me non esse dæmonium incorporeum: statim eum tetigerunt,
B & crediderunt. Sed & ipse Irenęus martyrium eius nouit, & epistolarum eius Polycarpus mentionem facit. Irenæus de eo sic scribit: Quemadmodum nostrorũ quidam dixit, propter professionem atque testificationem de Deo ad bestias condemnatus: Frumentum sum Dei, & per bestiarum dentes commolor, vt purus sincerúsque inueniar panis. Polycarpus autem in epistola sua ad philippenses, hisce verbis, eius meminit: Obsecro igitur vos omnes, vt magistratibus obediatis, & omnem patientiam exerceatis, quam ad oculum vidistis, non solùm in beatis viris Ignatio & Ruso & Zosimo, sed etiam in aliis nostræ professionis hominibus, atque adeò in ipso Paulo, & reliquis Apostolis: illud persuasum habentes, quòd
C illi omnes non in vanum cucurrerint, sed in fide & iusticia: & quòd in debito destinatóque eis loco sint apud Dominum, cui etiam compassi sunt. Non enim præsens complexi amauerunt seculũ, sed eum qui pro nobis mortuus est, & qui propter nos à Deo est resuscitatus. De epistolis eius ita scribit: Scripsistis mihi & vos, & Ignatius, vt quum quis in Syriam ierit, literas ad vos perferat. quod quidem curabo, opportunum nactus tempus. Et rursum: Epistolas Ignatij ab eo ad nos missas, & alias item, quas nobiscum habuimus, ita vt iussistis, ad vos misimus. Quæ quidem literis hisce nostris sunt adiũctæ, quibus multum adiuuari poteritis. Complectuntur enim fidem, & patiẽtiam, & ædificationẽ omnem, quæ ad Christum nostrũ refertur. Romæ porrò quum prius varia tormenta pertulisset, neque quicquam de constanti decentique sua sententia remisisset, postremò in medio theatro duobus leonibus obiectus, martyrio est defunctus. & carnes quidem eius atque ossa teneriora bestiæ deuorarunt: quęcunque autem firmiora reliqua fuere, multo deinceps tempore Roma Antiochiam ab sodalibus sectatoribúsque eius sunt perlata. Hæc de ipso diuino Ignatio.

Præclarũ exemplum τῆς πειθαρχίας, hoc est, obedientiæ quæ magistratibus debetur.

Locus sanctorum post obitum.

Ignatij martyrium.

CAPVT XX. D

Papias verò Hierapolitanus, & ipse vita Apostolica clarus fuit, multáque Ecclesiæ scripta reliquit: quorum quinq; tantũ, quæ Dominicorũ sermonũ expositionẽ inscripsit, circunferuntur. Eorum Irenæus quoque mentionem facit, ita inquiens: De iis Papias, Ioannis quidem auditor, Polycarpi autem sodalis, vir priscus, scripto testatur, in quarto voluminis sui libro. Quinq; enim composuit. Papias porrò ipse, in prooemio scriptorũ suorum, se oculis suis Apostolos non vidisse, sed fidei professionem ab eis qui illis noti atq; familiares fuerint, addidisse, hisce verbis innuit: Non grauabor enim, inquit, quęcunq; à presbyteris rectè didici, ac rectè memini, veritatem eorũ interpretatione cõfirmans, tibi exponere. Minimè enim iis sum, vt multi, delectatus, qui multa dicerẽt, sed qui vera docerent: neque qui aliena, sed qui à Domino, & ab eis quibus cum ipsa veritate cõsuetudo fuit, de fide tradita præcepta commemorarẽt. Quod si quando aliquis presbyterorum sectator E aduenirent, eorum ipsorum requirebam sermones quid scilicet Andreas, quid Petrus dixisset: quid Thomas, aut Philippus, aut Simon, aut Iacobus: aut quid Ioãnes, aut Matthęus, aut quid alius quisquam Domini discipulorum: aut quid etiam Aristion, & Ioãnes presbyter, & ipsi discipuli Domini dicant. Non enim tantum me libris adiuuari, quantũ viua & præsenti voce, arbitratus sum. Notandum porrò est, bis eum in scripto hoc Ioannis nomine vti: primò quidem vbi Apostolorum nomenclaturam instituit, vt dilectum illum intelligere liceat: secundo autẽ loco, Aristionem & Ioannem adiicit, & presbyterum vocat. Cuius quidã ignorãtes † commune cum Apostolo nomen, posteriores duas Ioannis epistolas, & Apocalypsim, Apostolo ipsi adscripserunt. Ephesi nãque presbyter quoque iste vixit, vbi etiam nunc duo extare dicuntur monumenta, quę eodem nomine Ioannis feruntur. Quandoquidem autem idem Papias quoque admiranda quædam in libris suis refert, à decessoribus suis per manus sibi F tradita, agedũ de eis quoq; pauca dicamus. Statim enim Philippum, eum qui Hierapoli fuit, & filias ꝓphetissas, vt antea dictũ est, habuit, vnũ ex duodecim Apostolis, non ex septẽ illis diaconis, quos in Actis recenset Lucas, fuisse memorat: & se cum filiabus eius colloquutum esse ait, vnde intellexerit ætate ea mortuum quendam resurrexisse. De Barsaba sanè quidem, qui Iustus cognominatus in Actis dicitur, illud refert: ꝙ veneno pestifero hausto, nihil senserit per Domini gratiã detrimẽti. Sed & alia plurima ex maiorum sine scripto traditione accepta, vt parabolas & doctrinas Seruatoris quasdam, & item alia fabulosè quodam modo commemorat. Mille quoque annorum post mortuorum resurrectionem fore dicit Christi regnũ, corporaliter in hac terra producẽdum. quod illum ignorantẽ promissiones arcano quodam mysterio esse editas, ita crassius accepisse credo: quippe qui mente acri non fuerit, id quod ex oratione eius coniicere licet. multos tamen in eãdem æmulationem, vetustatem viri admiratos,

Papiæ Hierapolitani antistitis res De verbis Domini. libri eius.

† τὴν ὁμωνυμίαν.

Philippus Apostolus filias ꝓphetantes quoq; habuit.

Mille annorum Christi in terris post resurrectionẽ regnum.

Qui opinionis & hæresis eius sunt, χιλιασαὶ, hoc est, millenarij dicuntur.

A pertraxit: ſicuti Irenæus, & ſi quis pręterea alius eiuſdem cum illo eſt ſentētiæ & opinionis, oſtendit. Quin alias etiam ſe, ab eis qui dicti ſunt, Ariſtione & presbytero Ioanne, traditiones habere dicit: ad quas ſtudioſos reiiciēs, quæ de Marco & Matthæo euangeliſtis tradit, neceſſario hic perſequenda eſſe putaui. Ita enim ſcribit: Hoc quoque Ioannes presbyter dixit: Marcus, quòd Petri eſſet interpres, quæ memoriæ commendauerat, certò & diligēter conſcripſit, non tamē ſeruato dictorum factorúmque Chriſti ordine. Non enim audiuit, neque conſectatus eſt Dominum: ſed poſterius: vt dixi, Petri diſcipulus fuit: qui quidē ex vſu auditorum doctrinam ſuam promulgauit, non ordine ſermones & oracula Domini commemorauit. Quapropter minimè hallucinatus eſt Marcus, ſic pleraque ſcribens, vt ea memoria fuerat conſequutus. Vnum enim hoc ſibi in ſcribendo propoſuerat, ne quid eorum quæ audiſſet, omitteret, né ve à veritate aberraret. Matthæus verò ſermone Hebraico librum ſuum cōpoſuit: quem deinde, vt quiſque potuit, eſt interpretatus. Vtitur idem Papias teſtimoniis & autoritatibus ex priore Ioannis, & itidem ex priore Petri epiſtolis. Addit præterea *hiſtoriam aliam, de muliere, quæ multis criminibus apud Dominum per calumniam ſit delata. Et Papiæ quidem ſcripta ad hunc ſe habent modum. B

Eam Euangelium ſecūdū Hebræos cōtinet. Euſeb. lib. 3. ca. vlti.

CAPVT XXI.

Quadratus & Ariſtides, viri Eccleſiaſtici.

FLoruit autem eo tēpore diuinus quoque Quadratus: cui nihil eorum donorum, quæ Apoſtolicos decent ſucceſſores, defuit. Itidem verò & Ariſtides, vir ætate ea ingenti fidei noſtri æmulatione & ardore flagrans. Ambo doctrina, feruore, & vitæ Chriſtianę moribus pares: ambo etiam orationes ad Ælium Hadrianum, qui Traiano in imperio ſucceſſit, quibus Chriſtianum dogma defendunt, compoſuerunt, quum improbi quidam homines eccleſias vrgere atq; perſequi aggrederentur. In quibus orationibus videre eſt, non exigua eorū virorum ſplendidæ mentis Apoſtolicæq; & rectæ doctrinæ indicia. Quadratus quidem certè priſcam ſinceritatem & fidē ſuam ſatis declarat iis ipſis quæ ſequuntur verbis: C

„ Seruatoris autē noſtri opera ſemper præſto fuere. Ingens eſt enim eorum qui ab eo ſanati ſunt, multitudo. Multi qui à mortuis reſuſcitati ſunt, non ſolùm quum curarentur & exuſcitarentur, ſed poſtea etiam viuentes continuè apparuerunt: & nō tantùm quum Saluator in terris verſaretur, verùm poſt diſceſſum quoque eius longo vixerūt tempore, adeò vt nonnulli etiam ad noſtram durauerint ætatem.

CAPVT XXII.

Chriſtianiſmus florens.

AC res quidem noſtrę ita florebant, quotidianúmque incrementum capiebant, radicibus Apoſtolicorum virorū, qui tum multi in vita erant, doctrinæ altè actis, & ſanctorū martyrum ſanguine vbertim rigatis. Iudæorū autem natio frequentibus, aliiſq; ſuper alias accumulatis cladibus admodū accidebatur. Decimusoctauus imperij Traiani agebatur annus, quum Iudęorū rurſus excitatus eſt motus: qui quod reliquum eius populi fuit, ſuſtulit. Quum etenim grauis & ſeditioſus eos afflaſſet ſpiritus, qui irā vindictámque vehementius commouit, tumultum aduerſus ciues ſuos Græcos in ciuitate Alexādrina, in Ægypto, & vicina ei Cyrene conciuerunt. Quo deinde paulatim gliſcente, qui proximè conſequutus eſt, anno, maximum cōflarunt bellum *. Tenebat tum cum imperio prouinciam Aegyptum Lupus. Et primùm quidē Iudæi ſuperiores eſſe: Græci autem ex turpi & fœda fuga cōgregati, ex improuiſo Iudęos, Alexādriæ adoriri, & partim ferro cædere, partim captiuos abducere. Itaque qui Cyrenæ erant, ſubſidio tali amiſſo, cunctam percurrunt Aegyptum, quam Lupus adhuc adminiſtrabat: & quam poſſunt, impunè inferunt cladē. Ea re permotus Traianus, Martiū Turbonem eò cum valido mittit exercitu, qui cum Iudæis cominus congrederetur: & claſſem maritimam, peditum equitúmq; cōſequuntur auxilia. Martius porrò breui multis variiſque certaminibus cōmiſsis, bellóque fortiter confecto, plurimas myriadas Iudæorum, non Cyrenaicorum ſolùm, verùm Aegyptiorum quoque, qui regi ſuo Lucæ (ita enim dicebatur) auxiliaria tulerant arma, cōtrucidat. Veritus autem Traianus, ne illi quoque qui in Meſopotamia erāt, pari modo popularibus ſuis bellum inferrent: Lucio Quinto mandat, vt prouinciam ſuam Iudæis oppreſsis repurget. Quapropter ille occultè copiis militaribus cōparatis, illos aggreſſus, tantam eorum ferro concidit multitudinem, quanta nō facile ſub numerū cadere poſsit. Eámque ob cauſam Lucium prouinciæ Iudææ præfecit imperator: ſicuti id quoq; profani Annalium ſcriptores memoriæ prodidere. D E

Nouæ Iudæorū clades ſub Traiano apud Alexandriā & Cyrenē, atq; in Aegypto

Iudæi hic ducem habuerunt Andream.

Lupus Aegypti præfect⁹.

Martius Turbo.

Itē in Meſopotamia.

Lucius Quintus Iudea præfectus.

* *In motu iſto Iudæi cædibus contenti non fuerunt, ſed humanis carnibus veſci cœperunt. Cyprij etiam ab eis ingenti clade, duce Iudæorum Artemione, ſunt affecti. Iudæi conſpiratione facta, paſſim ducēcena & quadraginta millia hoīm cōtrucidarūt. Dio. Oroſ.*

CAPVT XXIII.

TAm ſtudioſus autem fuiſſe fertur [a] Traianus iuris & iuſticiæ, & tam ab improbitate alienus, vt aliquando enſem ſtrictū pręfecto vrbi in conſpectu omniū dederit, atq; dixerit [b]: Cape ferrum hoc, & ſiquidem rectè imperium geſſero, pro me: ſin aliter, contra me hoc vtere. Idem Dacos vicit, & de eis triumphauit [c]. Sub eo quoq; Perſę ad Antiochiā vſque excurrerant: eiq; vrbi per pacis cōditiones captæ, tributum ſimul & præſidiū impoſuerant. Continuò ſuis auxiliū fert imperator: & quum ad fines eorū veniſſet, + per notas illis ſcribens, clàm ſignificat, vt præſidiū quod ibi Perſarum rex reliquiſſet, necarent ſe ad auxilium eis ferendū, Perſicúmque metum tollēdum, præſtò adeſſe. Illi, quod iuſſi fuerāt, faciunt [d]. Et ipſe cum Perſis prælio congreſſus, rege eorum cæſo, clariſsimáque reportata victoria, quē voluit eis regē dat. Et inde in eā vrbē victor ingreſſus, multis eam ædificiis exornat, multos etiam Chriſtianos F

a Traiani principis æquitas.

b Ego quidē in me, ſi oīm vtilitas ita poſceret, etiā præfecti manum armaui Traianus apud Plin. iuniorē ī Panegyrico. Traian⁹ quoque ad amicos dixit: Talem ſe eſſe īperatorē priuatis & ciuibus, qualem ſibi ipſe imperatorē priuatus optaſſet. Idem fiſcum lienem vocauit: ꝙ eo creſcēte, reliqui artus tabeſcerent.

c Decebalo eorum duci pacem dedit.

ἐν ἀπορρήτοις ἔγραψε.

d Traianus Antiochiã à Persis captam recuperauit.
e Martyriũ quinque virginum Antiochiæ.
f Miraculũ de earum cineribus.

A interimit. In quibus, [e] & quinque virgines fidem palàm profitentes comburit, & ossibus earum ad summum combustis, cineribusque ęri commistis, ahena quædam & alia vasa fieri curat, eáque publico lauacro, quod ipse magnificentissimè construxerat, dicat. [f] Verùm enimuerò quicunque eò lauatum ingrediebãtur, quamprimùm calidas attigissent aquas, caligine simul & vertigine correpti, cum impetu inde procurrebant & concidebant. Causa verò eius mali cognita, Traianus vt alia ex ære puro vasa balneo parentur, mandat: priora autem illa in fornacibus conflata, in quinq; trãsformat statuas, eásque virginum combustarũ forma & habitu pro balneo collocat.

CAPVT XXIIII.

Aelij Hadriani imperium.
b neptis ex sorore sua. Dion.
** Hoc est, quinquies cẽtena & octuaginta millia.*
c Extremũ Hierosolymorum excidium, & gentis Iudæorum internecio sub Hadriano.
d Iul. Seuerus in Iudæã missus ab Hadriano, arces 50. diruit, & vicos 980. ferro & igni vastauit: Dion. Oros. libro 7. cap. 13. Ariston Pellæus historiarũ scriptor.
e Recidiua Hierosolyma Aelia dicta.
f Hadrianopolis cõdita.

VNdeuiginti annis, & mensibus sex, Traianus imperium administrauit: & moriens, id Hadriano [b] sororis suæ viro reliquit. Publica is statim ciuitatibus remittit debita, & vectigalia multa Ro- B manis donat, vnde ei in vrbe diuini decreti sunt honores, Nicæam & Nicomediam, quæ motu terrę multum detrimenti cœperant, firmo circundat muro. Leges quoque ad Draconis & Solonis Atheniensium legislatorum imitationem promulgat. Rebellasse etiam sub ipso Iudæos, & templum Hierosolymis restituere voluisse, dicunt. Qua de causa Hadrianus [c] quinquaginta & octo myriadas eorum vno die interfecit: & quæcunque ex vetustis ędificiis reliqua adhuc fuerãt, diruit prorsus, [d] & solo ita æquauit, vt ne lapis quidem super lapidẽ permaneret, & oraculum Seruatoris ad exitum suum perductum, verborum eius certitudinẽ corroboraret. ciuitatísque totius pomeriis plurimùm contractis, denuò eam suo sub nomine excitauit: & appellatione sua ei imposita, [e] Æliam vocauit, atque in ipso templi adyto statuam ipse suã collocauit. Quam si quis non ineptè abominationem desolationis nominet, in loco sancto, iuxta C Seruatoris dictum, stãtem, minimè is iudicio meo errarit. Solis autem Græcis incolendam eam dedit. Idem Hadrianus templum etiam Cyzici extruxit, maximum & celeberrimum: & item vrbem eam quę hodie quoque nomen eius obtinet, [f] Hadrianopolim. Quæ verò & Ariston Pellæus de postrema Iudæorum obsidione literis prodiderit, cõmodum fuerit ex verbis eius cognoscere. Porrò rebellione atque defectione Iudæorum longius rursum progressa, Rufus Iudææ præfectus, acceptis ab Imperatore militaribus copiis, & vecordia eorum, pro occasione bene gerendæ rei, subinde vsus, infestis contra eos signis est progressus: & plurima passim millia virorum simul & fœminarum, atque etiam puerorum concîdit, belliq́ue iure loca eorum direpta in potestatem suam redegit. Dux Iudæorum tũ Barchochebas erat, quod nomen stellam significat: cæterà vir sanguinarius & prædator: ex nomine autem suo perditis mancipiis prodigiosè persuaserat, cœlitùs se lucem demissum esse, quæ afflictos atque oppressos illustraret. Quam maximè autem bello flagrante, decimo octauo imperij Hadriani anno, ad Bitheram ciuitatem munitissimam, nec ita longè à Hierosolymis sitam, quum diuturnior obsidio instituta, re- D bellésque & rerum nouarum studiosi, fame ac siti ad extremum exitium redacti essent, & qui eis tantæ væcordiæ autor fuisset, dignas per vindictam dedisset pœnas, gens tota ex eo tempore, vicinam in circuitu Hierosolymis regionem prorsus attingere prohibita est. idque sic constitutione & sanctione Hadriani factum: qui hoc sic iussit, vt illi ne aspicere quidem ex loco quopiam editiore patrium solum possent. Ad hũc modum vrbs Hierosolymorum Iudaicum populum, antiquissimos suos colonos, internecione summa amisit, & postea ab aduenis culta atque inhabitata, vt Romana planè ciuitas, in Imperatoris Ælij Hadriani honorem Ælia est appellata. Ac sic quidem etiam sub hoc Iudæi extremum contra Christum per furorem perpetrati piaculi luêre supplicium. Nos autem rursum ad diuinorum virorum descendamus successionem.

Barchochebas perduellis iste, Iustinophilosopho & martyre teste, apud Euseb. libr. 4. cap. 8. Christianos solos, nisi Christũ abnegassent, atque blasphemiis incessérent, ad grauissima supplicia trahi iussit. Habuit ætas quoque nostra in Germania suum Barchochebam, stellæ insignib⁹ superbum.

CAPVT XXV.

Romani Põtifices.

DVodecimo imperantis Traiani E anno, quum Euarestus põtificatum Romæ octo annos gessisset, Alexander quintus à Paulo & Petro successor ecclesiam regendam suscepit. Qui tertio Hadriani imperij anno, decennio in Episcopali functione expleto, Xysto eam concessit. Duodecimo porrò Hadriani anno, quum Xystus decennium itidem ecclesiæ præfuisset, Telesphorus ei successit. Verùm & hoc vndecimo pontificalis ministerij sui anno, vita per martyrium defuncto, vt Irenæus inquit, Hyginus prouinciam eius est sortitus: primo imperij Antonini, qui Pius est dictus, anno. Hygino porrò post quartum annum mortuo, Pius successit. Atque huic rursum Anicetus, vigesimo imperantis Pij anno. Anicetus autem vndecim annis ecclesia Romana administrata, Soteri eam reliquit. Cui post annos octo Eleutherus est suffectus, duodecimus à Petro successor, quum decimumseptimum annum M. Antonius cum filio Romanum regeret imperium. † In Alexandri- F na ecclesia Primus, quartus ab Apostolis episcopus fuit. Ei, quum duodecim annos põtificale obiisset munus, Hadriano tertium imperãte annum, Iustus est surrogatus. Circiter duodecimum autẽ eiusdem imperij annum, anno præterea vno & mensibus aliquot intercedentibus, ecclesiæ eius administrationem Eumenes est sortitus, quum quidem Iustus vndecim ei præfuisset annis. Eumenes verò tredecim annis episcopatum tenuit. Cui Marcus succedẽs, decem annis curam pastoralem gessit. Marco Celadion suffectus, qui quatuordecim annis episcopatu functus, successorem habuit Agrippinum, nonum ecclesiæ eius ab Apostolis episcopũ. ★ Apud Antiochenos postHeronem, ecclesiam rexit Cornelius. Huic quinto Apostolicę successionis gradu Eros successit, deinde sextus Theophilus, & post hunc septimus Maximinus. Hierosolymitanorum autem episcoporum tempora literis mandata non sunt, quos breuis admodum æui fuisse constat, quindecim ex ordine, vt quidem memoria sine scripto est proditum, Hebraici generis omnes, rectéq; officio suo functos,

Pius annis 15. cathedrã obtinuit.
† Alexandrinæ ecclesiæ episcopi.
M. Aelius Antoninus Philosoph⁹, & L. Aelius Cõmodus Verus, Diui fratres æquo iure imperium administrarunt annis 11. M. Antoninus solus annis 4. cum Commodo filio itidem annis
★ Antiocheni episcopi.
Hierosolymitani.

A quòd Christi doctrinam & professionem probè tenuerint. Quę res effecit, vt ad episcopatum eum ab ecclesia Hierosolymitana, quæ ab Apostolorũ tempore ex fidelibus Iudæis ferè tota constabat, & vsque ad extremam obsidionem perdurabat, sint delecti. Eorum itaque episcoporum qui ex circuncisione Christianam professionem ritè sunt complexi, & mutuis Iudæorum seditionibus atq; vesaniæ fuerunt reliqui, catalogum à primordio exponere conuenit. Primus itaque fuit Iacobus, frater Domini dictus: secundus, Simeon: tertius, Iustus: quartus, †Zachæus: quintus, Thobias: sextus, Beniamin: septimus, Ioannes: octauus, Matthias: nonus, Philippus: decimus, Seneca: vndecimus, Iustus: *Lebes, duodecimus: Ephrem, tredecimus: quartusdecimus, Ioseph: & quindecimus, Iudas. Quibus post euersionem vrbis, ex gentibus successit Marcus. Tot Hierosolymis ab ipsis vsq; Apostolis, ad eum quem diximus Iudam, ex circũcisione fuerũt episcopi. Totidem, vt exposuimus, aliarum maximarum ecclesiarum gubernatores.

† Alij Zachariam nominant.

** Alij Leui vocant.*

B

CAPVT XXVI.

Hac ipsa ætate Hadriani, Iustinus etiam ex philosophis martyr, inter præcipuos est habitus, germanus & sincerus verę philosophię amator, & in Græcorum disciplinis egregiè exercitatus. Sed enim quis qualisve fuerit, & quemadmodũ à Græcorum erroribus ad germanam philosophiã trãsierit, commodissimum fuerit ex ipsius verbis recognoscere. Quùm enim aduersus Græcos & gentiles pro Christianis orationes scripsit, quibus repugnare atq; refragari illi non potuerũt: tum Romæ, vbi vitam degebat, Antonino Pio Imperatori & Senatui Romano pro nobis Apologiam exhibuit, ita eam inscribens: Imperatori Tito Ælio Hadriano Antonino Pio Augusto, & Verissimo filio Philosopho Cæsari, & Lucio Philosophi Cęsaris, & Pij adoptione filio, amatoribus doctrinæ, sa-
C cróque Senatui & populo Romano vniuerso, pro eis qui ex omni hominum genere iniquissimè inuidia laborant & affliguntur: Iustinus +Priscus Bacchij filius, Flauia noua ciuitate Syrię Palæstinę oriundus, orationem atque deprecationem hanc obtuli. Et in eadem oratione se non temerè, sed iudicio ad Christianam professionem peruenisse, ita refert: Ego quidem, qui Platonicis delectarer disciplinis, quum Christianos calumniose deferri audirem, viderémque eos impauidos interritósq; esse ad mortem, & quæcunque horrenda mortalibus videntur: consideraui ipse mecum, fieri omnino non posse, vt illi in flagitiis deliciisque viuerent. Quotus enim quisque voluptatis consectator & libidinosus, quíque humanarum carnium dapibus delectetur, bono sibi mortem esse putet? vt per eam cupiditatibus deliciisque suis priuetur: & non potius illud agat, vt semper hanc vitam viuat, magistratúsque & leges fallat, nedum seipsum ad cædem offerat? In Apologia ea illud quoq; scribit: Non absurdum verò fuerit, Antinoi quoque hic meminisse, qui non ita pridem decessit, quem omnes veluti Deum per timorem colere sustinuerunt: quum quidem omnes probè sciuerint, &

Iustini Philosophi & martyris res.

Apologia eius pro Christianis titulus.

Alij legũt, Prisci Bacchij filius.

Martyrum constantia et fortitudine ad Christianismum adductus est Iustinus.

Antinous eximiæ formæ puer Hadriano in deliciis fuit. Ei in Æ-

D quis fuerit, & vnde prouenerit. Antinoi eius & Egesippus mentionem infert, qui & ipse eisdem tẽporibus florens, permultas Apostolicas traditiones in historiis suis, quarum quinque reliquit libros, recenset, simplici dicendi genere clarè doctrinam Apostolicam exponens. In quibus, quùm tempora quib. enituit ostendit, tum de iis qui primùm idola & simulacra statuerint memorat. ac deinceps ad hunc modum infert: Quibus cenotaphia, sepulchrorúmque simulacra, & templa, ad hoc vsque tempus construxerunt. Quorum vnus etiam est Antinous, Hadriani Cæsaris seruus. Huius sunt ludi agonales, Antinoij dicti, & ætate nostra acti. Vrbem quippe cognominem ei Hadrianus condidit. Temporibus quoque eis, pari cum iis quos diximus vitæ instituto, paríque in ecclesiam ardore, Sardianus episcopus Melitõ fuit: quẽ satis patet, ea quoque ętate floruisse. Indicat id defensio eius, quam pro Christiano dogmate ad Verum scripsit, luculẽtam admodum & vtilem, orationis vrbanitate & persuadendi virtute auditorẽ maximè mouens atque afficiens.

gypto mortuo, princeps is vrbem Antinoiã condidit. Tẽplum quoq;, statuas, & sacerdotes instituit, stellã se eius vidisse asseuerans: Dion.

Agones Antinoij. Antinoum istum, secundum quosdã autores, Hadrianus in magicis sacris Diis suis sacrauit.

Melio episcopus Sardianus, Apologiam quoque pro Christianismo scripsit.

E

CAPVT XXVII.

Memoriæ mandauit sapiẽtissimus Iustinus, Hadrianum pro Christianis literas à Graniano Serenio ad se scriptas accepisse: periniquum esse, quòd illi vociferationi populi donarentur, nullóq; iusto prætextu indicta causa necarentur. Quapropter rescriptum is ad Minutium Fundanum Asiæ proconsulem miserit, neminem de cætero occidi iubens, nisi legitima iustáque præcessisset accusatio. Rescriptúmque id in librum suum de verbo ad verbum retulit, hæc præfatus: Possumus hoc à vobis ex rescripto maximi & illustrissimi Cæsaris Hadriani patris vestri, qui ita vt per supplicem libellum rogauimus, iudicia exerceri iussit, petere: idque non tam quòd ab Hadriano mandatum sit, quàm quòd iustam esse petitionem nostram sciamus. Subiecimus autem epistolę Hadriani exemplum, vt hac quoque parte, veritate nos niti cognoscatis. Quæ epistola ex Romana in Græcam F
linguam translata, hanc complectitur sentẽtiam. Hadrianus Cæsar Minutio Fundano: Literas à Serenio Graniano, viro clarissimo, cui tu in prouincia successisti, accepimus. Inquirenda nobis res prorsus esse videtur, ne homines innocentes opprimantur, néue calumniatoribus occasio grassandi præbeatur. Quòd si prouinciales tui, persequutiones aduersus Christianos suas, processu legitimo pro tribunali probare possunt, vnam eam sequantur viam, neque solis petitionibus atque vociferationibus vtantur. In primis enim conuenit, si qui ad accusandum accedere velint, te causam legitimè cognoscere. Itaque si quis eos detulerit, atque probauerit contra leges quicquam commisisse, tu pro delicti qualitate ita sententiam aduersus eos feres, vt mehercules, qui calumniæ causa crimen cuiquam intẽdisse compertus fuerit, pro maleficij grauitate, in eum modis omnibus animaduertas. Rescriptum Hadriani pro nobis editum, tale fuit.

Rescriptum Hadriani Imperatoris pro Christianis.

A

CAPVT XXVIII.

POstquam verò is vno & vinginti annis imperio administrato, naturæ debitum persoluit, Antoninus Pius ei succeſsit: ad quem, & ad Senatum Romanum Iustinus apologiam suam Christianos defendens conscripsit. A quo ille, & simul ab aliis quamplurimis fratribus, qui à prouincialibus in Asia conuiciis & iniuriis grauibus contumeliosiſsimè exagitabantur, permotus, literas publicè ad Asiæ populos dedit, quas itidem inserere historiæ nostræ est visum. Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antoninus Augustus, Armenicus, Pontifex maximus, Trib. potest. xv. Cos. iij. Asiæ populis salutem. Equidem scio, diis quoque ipsis curæ esse, ne tales homines lateant. Multo enim magis illi vindicauerint eos qui sacrificare illis nolint, quàm vos, qui contra eos tumultum commouetis: opinionem quoque eorum quam de vobis conceperunt, vt atheos vos, nullorúmque prorsus deorum criminentur, confirmantes. Quibus præstabilius etiam est, dum accusari arguíque videntur, pro Deo suo mori potius, quàm invita manere. Proindéque victores euadunt, animas ipsi suas citius proiicientes, quàm vt à vobis persuasi, quod vos vultis, faciant. De terræ motib. autem, qui vel fuere, vel adhuc fiunt, non importunum fuerit, vos, qui ea de causa animos despondistis, admonere, vt scilicet res vestras cum rebus illorũ conferatis. Atque illi quidem liberioribus maioribúsque erga Deum sunt animis: vos autem toto hoc tempore, quo causas eorum ignorare videmini, Deos & res alias negligitis, & Christianos à cultu immortalis Dei quem illi venerantur arcetis, & ad mortem vsque persequimini. Cæterùm de iis antea quoque multi prouinciarum rectores diuo Patri nostro scripserunt. Quibus ille rescripsit, nihil molestiæ facessendum esse illis, præterquam si quid contra Imperium Romanum moliti esse deprehenderentur. Quin & ad me multi de eis literas dederunt: quibus de Patris mei, quem mihi imitandum esse duxi, sententia rescripsi. Si verò quispiam perseuerauerit cuiquam Christianorum, quòd talis sit, negocium exhibere, delatus quidem crimine absoluetur, quamuis talis esse cõpertus sit: delator autem ipse pœnas dabit. Proposita est hæc epistola Ephesi, in conuentu publico Asiæ. Hæc sic & Antoninus pro Christianis rescripsit.

Rescriptum Antonini Pij Imperat. pro eisdem.

B

Infideles, casus mundi fatales Christianis adscribere solebant.

C

CAPVT XXIX.

ANtequam autem eiusmodi ederentur literæ, permulti dicuntur egregiè certamen pro Christo pertulisse: quorũ vnus etiam fuit victoria clarus martyr Eustathius. Is sub Traiano prætoriam gerens dignitatem, Placidas dicebatur, & genere & opibus illustris. Quum verò plurimis eniteret ornamentis, postremò cœlesti quoque vocatione est cohonestatus. Etenim in solitudine quadam venãti Christus cerui cornibus insidens apparuit, eúmque arcanæ sapientiæ consilio ad se pertraxit, & simul quæ ei euentura essent prædixit. Itaque baptizatus cum tota domo sua, Christo se dedidit. Verùm enimuerò occulta & arcana exploratione atque excussione, rebus omnibus statim est nudatus. Nam opibus honoribúsque omnibus proiectis, vxore etiam & liberis longo tempore caruit. Atque ita erumnis ferendis, veluti alter quidam Iob factus: postea, quemadmodum & ille, Seruatoris dispositione, vnà cum vxore & filiis Agapio & Theopisto, ad pristinam restitutus est felicitatem & gloriam. Multis deinde victoriis ab hostibus reportatis, quibus magno terrori erat, quũ Romæ esset apud Hadrianum, qui de rebus multis eum est percontatus, quòd dæmonibus sacrificare recusaret, in æreum taurum igne candẽtem vnà cum coniuge & liberis coniectus, vitam ibi morte commutauit: quum quidem illis sic martyrio defunctis, ne pilum quidem ignis consumpserit, nec detrimentum aliud attulerit. Ea ipsa ætate præstanti virtute iuuenis Eleutherius, in Illyrico erat. Romæ is quoque ortus, matre Anthia, quam magnus ille Paulus ad profeſsionem Christianam perduxisse fertur. Illa verò filium quoque religionis eius hæredem fecit, & Aniceto Romano episcopo tradidit: à quo sacras literas edoctus, sacro cleri numero inseritur, & quintodecimo ætatis anno diaconi gradum consequitur: mox triẽnio pòst presbyter creatur. & deinde viginti natus annos Illyrici episcopus deligitur, vita priore signis miraculísque ingentibus edendis transacta. Vbi verò quamplurimis ad Christum perductis, ab Hadriano accersitus, fidem Christi constantiſsimè defendit, primũ in lectũ ferreum ignitũ reponitur, deinde in ahenum oleo & aruina feruenti plenum cõiicitur, atque mox in foco igne conferto collocatur. Quum autem his tormentis omnibus superior esset, in fornacem igne ad summum calefactum, qui + primum Ceraborem opificem eius, quòd Christi complexus esset fidẽ, exceperat, protruditur. Porrò Eleutherius ex custodia deinceps extractus, indomitísque equis alligatus, huc atque illuc trahitur: & vi diuina vinculis eius solutis, mõtem quendam conscendit, atque ibi aliquãdiu versatur, cum feris quas cicures reddebat habitans. Atque quum Dei præcepta promulgasset, & quingentos ad diuinum perduxisset lauacrum, rursum in conspectum Imperatoris pertractus, bestiisobiicitur: & quum ab iis quoque saluus conseruaretur, ex militibus duo impetum in eum faciunt, atque occidunt. Mater etiam filio vitam finienti circumfusa, itidem vt ille, martyrij coronam excipit.

Diui Eustathij martyrium.

D

Sancti Eleutherij martyrium.

E

Is ante iustã ætatem clericus, diaconus, presbyter, & episcopus propter insignem virtutem & pietatẽ creatus.

πρῶτον κεράβορα τὸν κατασκευάσαντα ὑποδεξάμενον Alij Coreborũ vocant.

F

Matris eius Anthiæ martyrium.

CAPVT XXX.

ADhuc Anicetus Romæ ecclesiam gubernabat, quum Polycarpus, Irenæo referente, propter quandam quæ de Paschate inciderat quæstionem, Romam venit, atque ibi cum Aniceto familiariter est colloquutus. Sed & alia Irenęus de Polycarpo commemorat: quę præsenti operi adiũgere pium esse iudico. In tertio enim contra hæreses libro, hæc ita de eo refert. Polycarpus verò nõ modò ab Apostolis institutus, cum multis eorum vixit, qui Dominum ipsi viderunt: sed etiam per Apostolos, Smyrnensi ecclesiæ in Asia episcopus

Polycarpus Romæ apud Anicetum fuit.

Egregium de Polycarpo Irenæi testimonium.

A ordinatus eſt. Quem & nos in prima noſtra ætate vidimus. diutius enim vixit, & in multa ſenectute cum magna gloria magnificentiſsimè martyrio obito, è vita exceſsit, ea ſemper docens quæ ab Apoſtolis didicerat, & quæ Eccleſia tradit, quæ videlicet ſola ſunt vera. Teſtatur hoc eccleſiæ Aſianæ omnes, & qui ad hunc vſque diem in Polycarpi ſucceſſere locum, quod fidei maioris certiórq; veritatis teſtis fuerit, quàm Valentinus & Marciō, & item alij inſanarum opinionum autores. qui quum Romam ſub Aniceto perueniſſet, multis ex eis qui dicti ſunt hæreticis perſuaſit, vt ad eccleſiā Dei redirent, vnam & ſolam hanc veritatem, quā eccleſia tradiderit, ſe ab Apoſtolis accepiſſe prædicans. Extant adhuc qui ex eo audiuerint, Ioannem Domini diſcipulum Epheſi lauatum aliquando iuiſſe. Cæterùm quum in balneis Cerinthum vidiſſet, illotum inde profugiſſe, atque dixiſſe: Fugiamus obſecro, ne balneum, in quo Cerinthus veritatis inimicus eſt, concidat. Ipſe quoque Polycarpus, quum ei Marcion in conſpectum veniret, &

Pius Chriſtianis cum hæreticis nihil eſt commercij.

B diceret, Noſce nos: reſpondit, Noſco, inquiēs, noſco primogenitum Sathanæ. Tanta apoſtoli & diſcipuli eorum religione fuerunt, vt ne verba quidem communicarent cum quopiam eorum, qui veritatem adulterant atque deprauant. vt Paulus etiam dixit: Hæreticum hominem poſt vnam atq; alteram admonitionem deuita, ſciens quòd ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit, proprio iudicio ſuo condemnatus. Eſt autem & epiſtola Polycarpi longiſsima ad Philippenſes ſcripta, ex qua, qui voluerint, quíque ſalutis ſuæ curam geſſerint, ſimul & ſpecimen fidei illius, & doctrinam veritatis diſcere poterunt. Hæc de eo Irenæus. Multis autem teſtimoniis prioris epiſtolæ Petri Polycarpus, in ea ipſa quam modò diximus, epiſtola ſua vtitur.

CAPVT XXXI.

Antonini Pij actaquædam.

T. Aurel. Antoninꝰ Pius, Hadriani gener; ab eodē in filiū adoptatus fuit: ſicuti & ab hoc M. Antoninus gener. L. autē Annius Antoninus nepos Antonini Pij fuit. M. Antoninus, qui & philoſophus dictus L. Anniū Antoninū Verum imperij ſociū ſibi adſciuit. Et tum primùm Rom. reſpub. duobus æquo imperantibus paruit, quum antea ſingulos ſemper habuiſſet Auguſtos. Vtrumque Hadriani iuſſu Antoninus Pius adoptauit.

C ANtoninus Piꝰ viginti tres imperauit annos: & imperium Romanū decedēs Marco Ælio filio, & ipſi Antonino dicto, & Lucio fratri eiꝰ reliquit. Piꝰ porrò iſte Alexādriç, Antiochiæ, & in multis aliis celebribus vrbibus lauacra, aliáque plurima publicitùs ædificia, Romæ quoque magnum aquæductū conſtruxit. [a] Atq; abrogata veteri C. Iulij Cæſaris lege, qua Senatorio viro de bonis ſuis teſtari non permiſerat, niſi dimidiam eorum partem, qui pro tempore futurus eſſet, Principi relinqueret: omnibus, per conſtitutionem, liberam dedit poteſtatem de facultatib. ſuis, ita vt vellent, diſponendi. Marcus aut filius eius iuſtam illam† legē tulit, qua parentibus liberi ab inteſtato ſuccedunt. Idémq; ſanxit, vt filio, qui in teſtamento præteritus, à parentibus*debitam gratiā non retuliſſet, quadrans paternæ†hæreditatis detur. Non diutius autem quàm vndecim annis [b] Luciꝰ in imperio vixit. Antoninóq; philoſopho id reliquit, qui & ipſe octo propè annis imperauit: & quum vnum & ſexaginta circiter ætatis annos expleuiſſet, [c] ad Vēdobonā deceſsit. Iis imperantibus, multi & apud Græcos præclari extiterunt poetæ: oratores quoq; & Medici, omnis deniq; Philoſophiæ periti viri. in quibus Hermogenes rhetor, & Ariſtides orator nobi D lis, Galenus, Oppianus poeta, Alexandrinus Apollonius, eiúſque filius Herodianus, Grammaticæ artis autores, atque item alij fuere, quos longum eſſet in præſentia enumerare. Illud ſcire conuenit, [d] Marcum Antoninum filio ſuo inſtitutionis Imperialis librum à ſe cōpoſitum reliquiſſe, omnis generis profanorum exemplorum & diſciplinę plenum. Non apud Græcos verò tantum inſignes tū, verumetiam in profeſsione noſtra plurimi maximíque, de quibus in ſequenti agemus hiſtoria, floruere viri.

** ἀχαριςούμενος.*

† Hodie legitima dicitur.

a Lex de Senatoriorū teſtamentis. b L. Verꝰ apoplexia interijt inter Altinum & Cōcordiam, cum fratre in vehiculo ſedens.

c M. Philoſophus in Pānonijs obiit ad Vendobonam, quam nonnulli Viennam eſſe volunt.

d Magna hunc diligentia curáque educauit, accitis vndique viris doctrina claris, maximáque propoſita mercede, vti mores pro ſe quiſque filij ingeniúmque excollerent. Herodianus.

CAPVT XXXII.

EO tempore adhuc Iuſtinus, cuius paulo antè fecimus mentionem, E enituit. & quum, quos diximus, Principibus aliam etiam pro dogmate noſtro defenſionem obtuliſſet, & contra oppugnatores Græcos & Iudæos, in faciem eorum Chriſtianæ profeſsioni patrocinatus eſſet, atque etiam hæreticorum vanam linguæ loquacitatem, nocentémque mentis inſaniam luculentis orationibus retudiſſet, fidem noſtram firmis adamantiníſque propugnans, rationibus, abundéque veritatem certitudinémque eius demonſtrans, corona martyrij ſeipſum exornauit. Cui Creſcens quidam philoſophus, vita morúmque æmulationibus Creſcentē, quòd pleraque perperam faceret, falſóque in profeſsionem noſtram criminans inueheretur, Iuſtinus conuiciſſet, cum improbis quibuſdam qui magiſtratus gerebant, atque itidem cum aliis, ille conſpiratione contra Iuſtinum facta, tormentis quamplurimis eum affecit, & poſtremò gladiis etiam confecit, veræ prorſus ſapientiæ ſectatorem. F Ita ille ad deſideratum ſibi Chriſtum tranſiit. Quæ autem paſſurus fuerat, ea antea quoque in ea, quam diximus, poſteriore defenſione diuinans prædixit, ad hunc modum ſcribens: Ego quidem inſidias & †fuſtuarium expecto à quopiam, qui alicuius ſit nominis, vel ab ipſo etiam Creſcente, inſipiente, *arrogantiæ quippe magis quàm ſapientiæ amante. Indignus namque eſt, qui philoſophus & ſapiētiæ amator dicatur: propterea quòd publicè de rebus quas ignorat, videlicet quòd Chriſtiani athei prorſúſque ſine Deo & impij ſint, aſſeuerat, ad gratiam & libidinem eorum qui ab eo ſunt in errorem ſeducti, id faciens. Si enim doctrinam Chriſti, quam non attigit, reprehendendo proſcindit, improbiſsimus eſt: idiotis atque indoctis hominibus multo deterior, qui ſæpe de rebus quas ignorant, loqui, & falſo teſtificari ſuperſedent. Sin Chriſtianam profeſsionem didicit, aut amplitudinem eius nō intellexit: aut certè intellexit, & ne Chriſtianus eſſe ſuſpectus fiat, nos criminatur. itaque longè adhuc eſt importunior, nihil ingenui & liberalis ingenij habens, vtpote inepta & abſurda opinione vir, timoriq; ſor

Iuſtini Philoſophi martyrium.

Idem martyrium ſuum præuidit, & prædixit.

** ἀφιλοσόφου καὶ φιλοκόμπου.*

† ξύλῳ ἐντιναγῆναι.

Vtinam hoc de idiotis ſeculi noſtri dicere liceret.

Creſcens philoſophus Cynicus Iuſtino mortis cauſa fuit.

A dido obnoxius. Hæc Iustinus. Quod autem iuxta suam ipsius prædictionem à Crescente, qui autor initæ contra eum coniurationis fuit, sublatus sit, Tatianus satis testatur, vir egregius, qui primam ætatem Græcorum disciplinis docendis consumpsit, magnámque in eis laudem est consequutus, quique nō pauca memoria digna nobis etiam scripta reliquit. Is itaque in oratione sua ad Gręcos ita scribit: Et Iustinus admiratione omnium dignissimus, rectè eos de quibus diximus, persimiles esse prædonibus exclamauit. Deinde aliis quibusdam, de philosophis, rebus expositis, infert: Itaq; Crescens ab ineunte ætate in magna versatus vrbe, + lasciuia quidem in pueros, omnes exuperabat. Auaritiæ autem valde deditus erat. Qui verò aliis mortis contemptum suadebat, ita eam ipse metuebat. vt Iustino mortem, veluti magnū aliquod malum, concinnauerit: propterea quòd ille veritatem prædicans, philosophos helluones atque impostores esse coarguit. Atque hæc quidem Iustino martyrij causa fuit.

+ παιδεραστίας

CAPVT XXXIII.

B

IDem verò in Apologia sua, aliorum quoq; ante se martyrū meminit. & argumento proposito percommodè subseruiens, illud etiam addit. Mulierculam rerum malarum vsu temerariam, viro itidem luxurioso iūctam fuisse. Vt autem ea mysticam Christi professionem alicunde perdidicit, quùm ipsam moderatam continentémque vitam complexam esse, tū idem quoque marito suasisse: propterea quòd illi æternum illum ignem, quæ impudicis & voluptuariis paratus sit, indicaret, & subinde promissiones quoq; æternorum bonorum proponeret. Sedenim quum multa sæpe dicendo, nihil apud eum efficeret, & ille in procaci petulantia sua permaneret, mulierem improbis moribus suis à se alienauit. Illa enim impium esse iudicans, cum tali deinceps viro consueuisse, qui præter naturæ le-
C ges modis omnibus per libidines varias voluptatem consectaretur, secedere ab eo constituit. Vt verò eam propinqui, pro autoritate sua, ab eo consilio sunt dehortati, spémque ei fecerūt, virum in melius mutatum aliquādo iri, manere cum eo est coacta. Postquam verò maritus Alexādriam profectus, longè etiam deterior factus esse dictus est: mulier verita, si de cæterò eodem cum illo lecto eadémque mensa vteretur, ne impietatis quoque eius fieret particeps, misso illi repudij libello, ab eo seiuncta est. Ille porrò quum coniugis suæ causa lætari debuisset, quæ scilicet priori suæ vitæ nūcium remisisset, simúlque ebrietatem, lasciuiā, & (vt vno verbo dicam) improbitatem omnem, vt amplius cum seruis aliisque turpis quæstus gratia impudicis non congrederetur, nec in libidinū cœno volutaretur, valere iussisset, ipsi quoq; vt meliora sequeretur suasisset: tantum abest vt id fecerit, vt ab ipsa statim discessione, accusationis libellum, Christianam eam esse, Imperatori obtulerit. Mulier porrò citata, supplici quoque libello Principi dato, petiit sibi permitti, vt rem familiarē suā primùm constituere, ac deinde accusationi ei respondere posset. Quod quum illa impetrasset, ma-

Mulier ipudica marito nequam con iūcta, simul atque Christiana est facta, & maritus ad frugem bonam perduci non potuit, improbitati iuxta & marito ipsi nuncium remisit.

ritus accusatione abolita, illam quidem dimisit: ad D
Ptolemæum autem quendam, qui illam pietatis professionem docuisset, est conuersus. Eum dolo aggressus, vt in vincula coniiceretur, effecit. Centurioni enim cuidam sibi amico persuasit, vt Ptolemæum arreptum, hoc tantū interrogaret, an Christianus esset. Illum quippe veritatis amantem, minimé que fraudulentum aut mendacem, statim se Christianum esse professurum. Itaque in vincula ille coniectus, longo tempore à cēturione est tortus. Postremò, vbi ad Vrbicium præfectum adductus, & ab eo interrogatus est, propterea quòd Christi doctrinam consectatus, bene sibi esset cōscius, diuinæ virtutis doctrinam est professus. Qui enim neget, vel quia professionem damnet, id faciat: vel quia indignum se & alienum à re tanta esse sciat, non profiteatur. Neutrū autem veri Christiani est. Vrbicius igitur propter eam professionem duci Ptolemæum iussit, Lucius autem quidam, & ipse Christianus, tum ibi astabat: qui improbato atque damnato iniquo Vrbicij iudicio, Quæ malùm ratio hæc est? inquit. Numquid infamis maleficij vir hic admisisse conuictus est? An, E
quòd Christiani nomine tantum is gaudet & gloriatur, propterea ad puniendum eum commotus es? Non hoc decet Imperatorem Pium, non Imperatoris filium Philosophum. Non ita, vt sacro Senatui conuenit, iudicas Vrbici. Et ille non aliud ad Lucium dixit, quàm eum quoq; talem sibi, qui hactenus latuisset, videri. Idque ille quum maximè asseuerasset, abduci eum simul pręcepit. Cui se gratiam quoq; ille debere professus est: à malis quippe dominis se liberari, & ad Deum patrem & regem optimum transire. Ad quos tertius alius itidē accessit, in quem supplicio quoque est animaduersum. His ita commemoratis, Iustinus ea quę suprà exposuimus, subiicit verba: ego quidem insidias & fustuarium expecto, &c. Multa verò is quoque diuina probè instructus doctrina, edidit scripta, cœlesti sapientia supremáque sciētia referta. De quibus in eo qui sequitur Tomo, cōmodè dicemus.

Ptolemæus mulieris eius catechistes, deferēte marito martyrio afficitur.

Christianus homo veritatē loquitur, & Christianismum non tegit.

Ptolemæo martyri Lucius martyr adiungitur. Spectatū ingenuæ & Christianæ libertatis dicendi exemplum.

Tertius quoque superioribus duobus additur martyr.

CAPVT XXXIIII.

MVltos verò & alios martyres in F
Asia fuisse cōstat, priusquam M. Aurelius Antoninus Iustini aliorúmque Christianorum libellis permotus, epistola, quam paulo antè retulimus, ad Asiæ populos missa, persequutionem cohibuit: quo tempore in maximis Asiæ motibus & ingenti tumultu, Apostolorum sectator Polycarpus martyrio est defunctus: qui post Bucolum admirandorum operum effectorem, Smyrnæorum ecclesiæ præfuit. Martyrium verò eius, in scripto hodie quoque circumfertur, quod in persona eius quam in Asia rexit ecclesiæ, ad ecclesias Ponti editum, extremum eius vitę actum clarè exponit. Vnde aliqua nostro quoque operi inserere placuit. Verba eius hæc sunt. Ecclesia Dei quæ Smyrnæ est, ecclesiæ Dei apud Philomelium, omnibúsque vbique sanctæ Catholicæ ecclesiæ paræciis, misericordia, pax, & charitas Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi multiplicetur. Scripsimus vobis fratres de martyribus, & beato Polycarpo: qui veluti signo suo fidei pro-

Martyrium sancti Polycarpi.

Scriptum ecclesiæ Smyrnæorum ad ecclesias Pōti.

A fessioni impresso, per martyrium suum persequutionem cohibuit. Et initium scribendi faciũt ante Polycarpum, de martyribus aliis, quorum egregia admirantur certamina, quibus illi spectatores ad admirationẽ extitere. Quidam eorum ita flagris ad interiores vsque venas & arterias sunt cæsi, vt in abditis sinubus secreta corporis mẽbra & ipsa viscera conspicerentur. Quidam humi testis marinis aliísque acutis spiculis constratis, super ea collocati, atque hinc & inde raptati sunt. Et mox plurimis omnis generis pœnis, tormentis & cruciatibus afflicti, postremò bestiis sunt obiecti. In primis verò martyrio enituisse dicunt Germanicum, qui diuina adiutus gratia, insitum corpori mortis metum superauit. Quum enim proconsul subducere eum ex reliquorum martyrum numero vellet, parcendum esse ætati florenti & formæ excellenti præ se ferens, nihil id moratus est adolescẽs, sed magna animi cupiditate bestiam in seipsum pertraxit, eam tantum non per vim irritans atque B concitans, vt scilicet quàm celerrimè ab improbis impiorum hominum liberaretur moribus. Tam fortiter certè & pulchrè per mortẽ propter Christum martyrium suum absoluit, vt eum multitudo demiraretur, & ad virtutem totius Christianorum gentis cum stupore consternaretur. Requirebatur autem Polycarpus.

Supplicia aliorum martyrum.

Germanicus iuuenis & martyr generosissimus.

CAPVT XXXV.

QVod quum ille cognouisset, constantiã robúrque animi retinens, manere in ciuitate sua, & expectare eos qui illum abducturi erant, constituit. Sedenim presbyterorum ecclesiæ, quas multas prætendebant, precibus victus, in agrum quẽdam non longè ab vrbe situm concessit: atque in eo cũ paucis habitans, continuè ieiuniis & orationibus incumbebat, pacem omnibus per orbem ecclesiis optans: id quod ei aliàs quoq; semper diu noctúque facere in more erat. Ibi triduo antè quàm cõ- C prehenderetur, noctu somnium, seu potius visionem vidit: orante scilicet eo, culcitram, quam capiti supponere solebat, ignem derepẽtè concipere, omnémque conflagrare. Quo viso consternatus, è lecto surrexit, & rem eis qui secum erant exposuit: debere se certò per ignem, vita posita, ad Christum migrare, dicens. Magno autem studio inquirebatur: & qui cum eo erant, intima animi amorísque erga eum actione expugnati, in alium eum abducunt agrum. Confestim verò etiam qui eum persequebantur, ad mansionis eius locum adsunt. Et iam vespera erat, & ipsum superior ædium locus habebat: vnde facile in domum aliam transire, & insidias persequutorũ effugere poterat. Sed id facere noluit, verbum illud vsurpans: Fiat voluntas domini. Itaque læto hilaríque prorsus vultu descendit, suauíque sermone, ac composito blãdóq; more & gestu, liberaliter illos ad cœnam inuitat. Illi porrò haud aliter quàm si amici essent, cibo copioso, somno deinde & quiete laxiore, ex itineris labore fessi, se recreant. Ipse autem sine timore omni, Christi gratia plenus, orationi intentus erat: ita vt multi ex illis qui eum audiebant, stupentes mirarentur, pœnitentiáq; afficerẽtur, si au-

Polycarpus in somnis videt, quo supplicij genere martyrium sit obiturus.

tores ipsi fierẽt, vt tã venerandus & pius senex occideretur. De quo, id quod diximus scriptũ hæc sic D infert. Postquam tandem precationẽ finiit, in qua omnium qui aliquando secũ vixissent, humiliũ & magnorum, clarorũ & obscurorũ hominum, omniúmque adeò in orbe toto Catholicarum ecclesiarum fecit mentionem: quum iam proficiscendi adesset hora, asino eum impositum, in ciuitatem duxerunt, quum quidẽ magnũ esset Sabbatũ. Processerunt autem ei statim obuiã, ✝ Irenarcha Herodes, & pater huius Nicetes, qui in vehiculũ suũ ei translato assidentes, ita suadebant: Quid rogo mali est, si dicas, Domine Cæsar: & si sacrifices, saluúsque ita maneas? Ille autem primùm eis non respondit. Insistentibus autem amplius: Non sum, inquit, facturus quod suadetis. Tum illi, quòd ei quę vellent non persuasissent, grauibus virum increparunt verbis, & cum impetu ex vehiculo deturbarunt. quo casu, in crure est grauiter læsus. Nihil autem rebus omnibus commotus, aut commutatus, in stadium suũ est progressus. & progredienti è cœlo vox intonuisse fertur: Fortis esto, & viri- E liter age Polycarpe. Atque qui hanc edidit vocem, inuisibilis quidem ille fuit: sed plures ex hominibus nostris, qui tum ibi aderant, eam exaudierunt. Vt autem eò peruenit, an ipse Polycarpus esset, primùm à Proconsule est interrogatus. Qui eũ etiam, quasi cum eo paciscens, cohortatus est, vt ætatis suæ haberet rationem, per Cæsaris fortunas iuraret: ea quæ antea fecisset, per pœnitentiam aboleret: ac ingẽti voce exclamaret, Tolle atheos Deorúmque contemptores. Quum autem ad ea verba nõ permoueretur, necessitatem ei imponere Proconsul perrexit, vt fortunam & honorem Cęsaris, quem diminuisset, restitueret, & Christum conuiciis incesseret. Quod si fecisset, statim eum liberatum iri promisit. Tum ad ea Polycarpus dixit: Octuaginta & sex annos ei inseruio, neque vlla ab eo sum affectus iniuria. Quomodo ergo animum inducere possim, vt per blasphemiam ei maledicam, qui me saluum fecit, Regem meum? Quod si dissimulas, me quis sim, nosse, Christianum me esse scito: atque si studio habes professionem no- F stram cognoscere, da locum & tempus opportunum, eámque addisce. Hic Proconsul: Plebi hoc, inquit, persuade. Et rursus Polycarpus: Te equidẽ, ait, ⋆ ægrè veneratione aliqua dignor. Præceptum enim habemus, magistratui & potestatibus debitum exhibendi honorem, siquidem diuinæ pietatis cultui non aduersetur. Cum plebe autem, quæ nulla ratione ducitur, quæ mihi est communio? Deinde Proconsul: nisi resipiscere vellet, bestiarũ ei furentem impetum minatus est. Ad quem ille: Accerse, inquit, eas: nunquam enim resipiscẽtiam esse, mihi satis probabitur, à melioribus ad deteriora transitum: sed eam quæ à perniciosis ad iusta & sancta opera fit, mutationẽ. Ibi rursum iudex igne eum terruit. Et ille: Qui mihi (inquit) ignem, qui hora vna extinguitur, minabundus infers, prorsus ignorare videris, eum qui in gehenna impietatis sectatoribus pręparatus est ignem sempiternũ. His atque aliis quamplurimis hinc atq; inde prolatis dictis, fiducia statim vir sanctus repletur, vsqueadeò vt iudex ipse stupescens, lætum illius vultum atque impauidum animum admiraretur. Atque ille præconẽ ter ad populũ proclamare iussit,

εἰρηνάρχης. Irenarcha, huius offici est, tranquillitatem publicam seruare, & viatoribus securitatem præstare. L. munerum. ff. de muner. & honor. Hi etiam delicta notoria, quæ vbique fierent, præsidibus denunciabant. Tales in Principum curiis Curiosi dicũtur C. de curios. & stationar.

Præceptum πειθαρχίας & obedientiæ magistratibus debitæ.

Vera pœnitentia.

Polycarpum

A Polycarpum magna cũ libertate se Christianum profiteri. Tum cuncta multitudo Græcorũ, & Iudæorũ maximè, qui Smyrnam incolentes, in eiusmodi turbis admodũ tumultuantibus subseruire consueuerãt, vociferationibus confusis & obscuris acclamarũt: Pater Christianorũ, qui Deos nostros abolet, quiq; nec sacrificia nec adorandi atq; colendi honorẽ eis præstare iubet, ad ignem condemnetur. Eamq; sententiã Philippum✝ Asiæ rectorem, vt ferre maturaret, rogarunt. Oportebat nãq; virum prophetici spiritus, visione sua nõ excidere. Ac quum id ille annuens permisisset, dicto citius res ad exitũ suũ est perducta. Eueſtigiò enim ex populo ociosa & inutilis turba, tumultuariis actionibus gaudens, & præterea Iudæorũ Smyrnẽsium gens, Christianorum inimicis quã promptissimè extrema etiã quæq; subministrãs, ex propinquis officinis & balneis, ligna, sarmenta, aliáq; omnem quæ incẽdio idonea atq; accommoda est materiã, rapientes, cõgerunt atq; accendũt. Postquam flãma multum iam excreuisset, vestibus positis

τηράσιαρχην Rufinus vertit munerarium.

B Polycarpus, calceamẽta quoq; detrahere sibi tentat: quod quidẽ antea nõ fecerat, præpeditus scilicet atq; præuentus semper à suis. Optimo enim viuendi instituto atque disciplina, etiam ante caniciem à familiaribus cohonestatus atque cultus fuerat. Ne verò corpus eius tum attingerent, quicunq; superfuere fideliũ, corporis ea parte quã oportuit à seipso velata ac tecta, in ignem est progressus: insignis alicuius arietis instar, sicuti victima & holocaustũ quoddam è magno grege Deo productus, talia ferè ad verbũ prius precatus: ô Deus & Domine omnipotens, dilecti & benedicti filij tui Iesu Christi pater, per quem cognitionem tui accepimus: Deus angelorũ atque potestatum, vniuersæq; creaturæ, ac totius generis iustorum, qui in cõspectu tuo viuunt: Benedico te, qui dignatus me sis die hac & hora, vt reciperem partem in numero martyrũ, de calice Christi, in resurrectionem vitę eternæ cũ anima & corpore, in immortalitate & incorruptione Spiritus sancti.

Exemplũ domesticæ disciplinæ & honoris eius, qui senioribus debetur, &c.

Oratio Polycarpi extrema, rogũ conscensuri.

C In quibus martyribus suscipi me optarim in conspectu tuo hodie, velut hostiã pinguem & acceptam: queadmodum præmanifestans atq; adimplens præparasti, Deus verax, & fallere nescius. Quapropter te de omnibus laudo & benedico, & glorifico per sempiternũ pontificem Iesum Christum, dilectũ filium tuũ, per quem tibi sit cũ ipso in Spiritu sancto gloria, honor & laus in secula: Amen. Deinceps ea quæ sequuntur, epistola illa, quam diximus, infert: Vt ignem homines accenderunt, & ingens illuxit flamma, miraculũ visum est ab eis quibus id quidẽ videre datũ est: ex quibus aliqui seruati sunt, qui ea quæ accidissent, reliquis annunciarent. etenim ignis fornicis seu cameræ speciem præbuit, qui quasi velũ nauigij vẽto inflatum corpus omne circumdedit martyris. Pręterea verò & odor suauis, ceu thuris, alteriúsve preciosi aromatis fragrantis ad nos est perlatus. Ad extremũ, quum homines viderẽt ignem nullam habere vim in martyris carnem, præceperunt cuidam, vt ab exteriore parte cuspide virũ sanctũ confoderet. quo facto, tanta vis sanguinis effluxit, vt ignis violentiam omnem extingueret. Permultos sanè stupor admirantes inuasit, tantũ interesse inter prophanos & sanctos viros: quorum

vnus hic fuerit, admiratione dignus, Apostolicus planè & propheticus vir. Ille porrò qui bonis semper insidiatur, quum tam celebre martyrium esse, & virum eũ ab ineunte ætate irreprehensibili viuendi ratione vitam transegisse, & postremò victoriæ coronã & brabium retulisse cerneret, quã potuit maximo studio laborauit, vt sacro illius corpore nos excideremus. Quidam enim Niceten Herodis patrem, fratrem autem ✶ Darcæ subornarunt, vt præsidi persuaderet, ne ita martyris cadauer integrũ relinqueret: periculum esse dicentes, ne crucifixo illo relicto, isti hunc tandem colere inciperent. Ita suggestione Iudæorum corpus igni traditur. Sectatores autem illius, collectis ossium reliquiis, auro quouis preciosioribus, sibi eas, quo decuit atque oportuit loco, velut thesaurum conseruarunt. Et ab eo tempore, cum exultatione memoria eius est celebrata. Et res quidem celeberrimi Polycarpi talem habuere finem, vnà cum duodecim illis ex vrbe Philadelphia martyribus, qui sacrum itidem strenuè compleuere certamen. D

al. Dalcæ.

XII. Martyres Philadelpheni.

CAPVT XXXVI. E

EAdem hac ętate apud Smyrneos & alia diuersa martyria fuisse, epistola sæpius allegata declarat: in quibus & Metrodorus quidã Marcionis errorem sequutus, presbyter autem esse iudicatus, viuus combustus est. Præterea insignis ille martyr Pionius, cuius quidem vel priuatã professionem, vel publicam in mediis populis dicendi libertatem, & fidei defensionem, præterea tempore persequutionum hospitalem benignamq; eorum qui ad se cõfugerent exceptionem, & quum in carcere esset, pauidorum plenas consolationis cohortationes, tormẽta etiam, clauorum fixuras, ignis cruciatus, omnisq; generis pœnas & excarnificationes, denique sempiterna memoria dignã mortem, qui cognoscere velint, eos ad eã quæ sæpe dicta est testificationem remittimus. Non enim nobis vacat, cyatho vno certaminum sanctorum martyrum mare metiri. Eodem ipso anno & Pergami Carpum episcopum, & Papylum diaconum, & mulierem Agathonicen, morte pulchra cum aliis quàm plurimis martyrio perfũctos esse, memoriæ proditum est. F

Metrodorus Marcionis sectæ martyr.

Pionius celeberrim⁹ martyr.

Martyres Carpus, Papylus, Agathonice.

CAPVT XXXVII.

ADhuc autem M. Aurelio Antonino imperiũ administrãte, quod tum accidit, nõ prætereundũ est silentio. Iudæus enim quidam in solis aridisq; locis iter faciens, cõmuniter cũ viatoribus Christianis psalmos canebat. Quum verò morbo repẽtino ita affligeretur, vt crederetur moriturus, atque ibi in locis illis permãsurus esse, magna contentione viatoribus suis obsecrando institit, ne eum ita præsidio omni destitutum relinquerent, sed vt diuini lauacri participem facerent, ac deinde abirent. Vt autem illi, neque qui præstare hoc posset, (sacerdote enim opus erat) neque aquæ copiam adesse, quæ in baptismo perficiendo, &

Iudæus in locis aridis cũ Christianis iter faciens, propter extremam valetudinis necessitatem, harena pro aqua baptisatus.

A consuetudine antiqua, & lege certa & inuiolata requirerentur, causati sunt, & propterea in tantarum rerum penuria petitioni eius nō annuerunt: Iudęus porrò in sententia sua permansit, & iureiurando eos, vt sibi satisfacerēt, adegit. Illi itaq; detractis homini vestibus, arena quæ ibi erat, pro aqua vsi, in nomine patris & filij & spiritus sancti, tertiùm arena in eum coniecta, baptizarunt. Per hanc tam insolitam & admirandam sacrorū mysteriorum initiationem, imbecillitate omni tanquam vinculo quodam is solutus, longè melius quàm illi validus iam prorsus iter fecit. Postquam autem domum sunt reuersi, rem eam ad Dionysium Alexandriæ episcopum retulerunt. Ille verò admiratione stupens, ecclesiam de ea consuluit. Cui visum est, aqua insuper ad eum modum initiatum, iuxta ecclesiæ traditionem abluēdum esse: vt ita, quod sacro ei deesset, sarciretur. Simile quiddam accidisse etiam sub Athanasio Magno, historiæ tradunt. Verùm æuo etiam nostro idem factum esse nouimus. Christianorum pueris Hebræus puer familiaris erat: & quùm eis ad mare colentibus natandi incesisset cupiditas, consequutus est eos Iudæus. Hunc per ludum pueri nudum ad mare stantem baptizarunt, principiò statim nō inuitum: posteaquam verò & tertiam diuini numinis appellationem nominarunt, & simul tertiā mersionem peregerunt, extrema lineæ vestis textura discissa, & qui circa hæc frequentatur, imaginario amictu facto, in capite eius arcanam mysticámque galeam adumbrarunt: deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quę eius sacri & ritus sunt, mysteria omnia absoluerunt: postremò & circum vicinum templum psallentes obambularunt. Vt verò etiam templum ingresi sunt, diuinam receperunt †remunerationem. Idem porrò ex æquo, qui ita baptismo initiatus erat, fecit. Quā rem per diligentem inquisitionem cognitam, qui ibi sacris præfuit, ad ecclesiam Constantinopolitanam renunciauit. Eò puer etiam est accitus: quū quidem Iudæi, ne id fieret, multa molirentur. Atque ibi quoque decretum, vt etiam in illo quod deesset, iuxta mysterij exequutionem compleretur. atq; id ita est factum. Qui puer, vbi ad iustam ætatem peruenit, in sacerdotij ordinem est allectus: & ⋆ædituus seu custos maximi tēpli factus, etiamnum ibi viuit. Hoc loco finem quoque tertio huic historiarum libro impono, qui annos continet centum & duos: initium quippe sumpsit à Galbæ & Otthonis & Vitellij imperio: exitum autem ad Marci Veri, filij Antonini primi, imperij finem habet: quum à mundo condito, quinquies mille †sexingenti & septuaginta septem: à diuina autem Domini incarnatione & natiuitate, centū & septuaginta duo anni præteriissent.

Idem post talem baptismum conualuit.

In Iudæo eo aquæ baptismus additus.

Nicephori ipsius ætate puer Iudæus per ludum à pueris Christianis cum cæremoniarū omnium obseruatione baptizatus.

Cæremoniæ circa baptismum obseruari solitæ.

ἀντίδωρον.

Puer is denuò baptisatus.

νεωκόρος.

† Iuxta recētiores Chronicos 4149.

QVARTI TOMI CAPITA.

A ECCLESIASTICAE HI- D STORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS QVARTVS.

CAPVT I.

PRIMA quidē Apostolorū successio in diuino Polycarpo, vsq; ad Antonini posterioris tempora, qui & Philosophus nominatus est, & Lucij Veri frater & in Imperio cōsors fuit, durauit. Ac diui Apostoli simplici in docendo oratione vsi, stupescendis miraculorum factis orbem terræ, ita vt decuit, sibi subdidere, cœlesti vi atque virtute, & spiritus demonstrationibus omnia efficientes. Qui verò eis successere, aliquanto illis inferiores, virtutem eorum assequuti non sunt: propè tamen vitæ splendore ad eos accessere, non ita simplicem, vt magistri eorum, orationem consectantes. Et primus sanè Historiæ huius liber, sicuti par fuit, Christi res omnes exposuit. Secūdus, Apostolorum & discipulorum eius, quantum licuit, gesta prosequutus est. Tertius, primam illorum successionem compendiosè recensuit. In quarto hoc, qui nobis est in manibus, commemorabimus, qui post illos improbi & impostores, nostra abusi doctrina, gregi Christiano plurimùm attulere detrimenti. Eis nimirū veluti perniciosis animarū instrumētis & perditionis administris, honesti pietatisque inimicus ille, quùm se C contra ecclesiam, aliud eius impugnandæ stratagema aggressus, armaret, est vsus. Et quos ediuersò Dei prouidentia illis opposuerit viros, qui contra impias illorum hæreses fortiter rem gerentes, verbisq; veritatis pugnantes, facilè cœpta eorum compressere: nominaque eorum doctorum, & scripta, & cum qua quisque hæresi sit congressus, queúe præterea memoratu digna Ecclesiæ reliquerint monumenta, apponam. Deinde illustria sanctorū Martyrum certamina exequar. Et quem finē, questio antiquitùs de festo Paschæ orta acceperit: præterea de aliis quibusdam viris, Apostolicis dotibus claris, commemorabo. Et sic, Deo adiuuante, extremam quoque huic libro imponam manum. Initium porrò inde sumendum.

Verus Antonin' hi, & præterea Diui fratres in Iure ciuili dicū tur. B

Antea dictorum breuis repetitio.

Dicendorū in hoc libro propositio.

CAPVT II.

IAm verbum salutis per omnem peragrabat terram, orbémq; ipsum, quoad eius fieri potuit, occupabat. Et fidei doctrina altius in piorum hominum cordibus radicibus actis, firmum habebat fundamentum, ex Apostolica videlicet doctrina & vita, & quæ inde profluxerunt miraculis: tum autem ex Apostolorum successorum sermonibus & libris, qui propter veritatem eorum inexpugnabilem refelli nō potuere: insuper verò ex generosorum etiam martyrum certaminibus, & luctis. + Persequutiones enim lætiorem quoque & florentiorem reddidere ecclesiam. Communis autem pietatis & religionis nostræ aduersarius & hostis, quietus esse non potuit: Quum enim cerneret, per omnes passim regiones Ecclesias luminarium instar clarè atque splendidè, per eam quæ est in Seruatorem & Dominum nostrum Iesum Christum fidem, relucentes admodum florere atque vigere, saluti hominum [a] inimicissimus, quum iamdudum omnes expertus artes, externis persequutionibus funditùs eas esset extirpare conatus, vbi cœptum suū fortiter repulsus & martyrum sanguine propè suffocatus, frustra esse vidit, alia rem via tentandam esse existimans, dolum talem excogitauit, vt viri seductores & impostores, Christianum sibi vsurpantes nomen, simul & quos cepissent fideles in foueam perditionis impellerent: & qui technas illorum ignorarent, eis sani & salutaris verbi discēdi studium & desiderium corrumperent & deprauarent. [b] Primùm igitur contra nos excitauit Simonem: deinde Menandrum, Cerinthum, & Nicolaum; de quibus in superioribus diximus libris. Paruo deinde interuallo, temporibus eis quæ iam commemorauimus, monstra alia exhibuit. A Menandro namque, ambiguæ bicipitisque contagionis viperina vis exorta, duarum hæresum progenuit duces, [c] Saturninum & Basilidem, quorū hūc Alexādria, illū Antiochia produxit: & alter in Ægypto, alter autē in Syria exosas Deo aperuere scholas. Irenæus Saturninum, eadem quæ Menandrū, ementitum esse dicit: Basilidem autem portentosas confinxisse fabulas, & arcanarum ineffabiliúmque rerum præ se ferentem scientiam, latentem earum sensum & inuentionem in infinitum extendisse. Et quum eò tempore quamplurimi Ecclesiastici viri obuiam illis, à recta ratione petitis argumentis, euntes, Apostolica obtinerent decreta: fuere quoque inter eos, qui in libris suis contra insidias taliū hæresum + præseruatiua præcepta reliquerint. In quibus & Castor Agrippa, reprehensionem Basilidis importunitatis edidit: prēstigiásque eius & arcana proferens, in Euāgelium viginti & quatuor libros eum composuisse ait: Barcabámque & Barcoph prophetas, * qui in rerum natura nunquam fuerint, ad barbarorum hominum terrorem sibi constituisse, Pythagoricum silentium induxisse, & res + nullo in discrimine ponere docuisse: perinde atque tempore exigente, absque exceptione omni præcisè fidē abiurare, & gustare quæ idolis sint mactata, liceret. Atque equidem de Basilide Irenæus itidem agens,

Quibus rebus in orbe propagata sit

Euangelica doctrina.

οἱ γὰρ διωγμοὶ καὶ φαιδροτέραν μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν εἰργάζοντο.

E

a Diabolus, quum tyrannorum crudelium persequutione Euangeliū opprimere non posset, fraude & versutia hæreticorum euertere id est aggressus.

b Primi in ecclesia heretici, crassi, ac potius Epicuri & impostores manifesti.

F

c Saturninus & Basilides hæretici. Saturninus etiam Christum phantasmate passum esse docuit, & resurrectionē negauit. Tertull. de hære. Castor Agrippa aduersus Basilidē scripsit.

† προφυλακτικὰς ἐφόδους.

** ἀνυπάρκτες.*

† ἀδιαφορεῖν.

d Basilides, inter cætera deliramẽta, Christũ non à Deo, qui creauit omnia, sed ad Abraxas, in phantasmate, non in substantia carnis missum: nec à Iudæis cruci affixum, sed Simonem eius vicem passũ, & proinde crucifixum non adorandum esse, blasterauit. Tertullianus.

e Carpocrates hæretic⁹, impurus, impudens, & voluptuari⁹.

f De Gnosticis Irenæ⁹ libro 1. cap. 24. aduersus hæreses. Alij ex ipsis signant cauteriantes suos discipulos in superioribus partibus extantiæ dextræ auris, &c. Gnosticos se autem vocãt, &c.

A [d] pudendum errorem eius pulchrè in apertũ produxit. Æqualem cuius idem fuisse refert [e] Carpocratem, eorum qui Gnostici appellantur [f], autorẽ & ducem: quem non puduit propalàm artem magicam exercere, quam pater eius Simon clàm & subdolè professus fuerat. [g] Gloriam is aucupabatur, & sese efferebat artibus curiosis, per eos quos ipse cõficiebat amores, per somniorum visiones, & per assessores dæmones. Docebat quoque, omnem eos oportere perpetrare turpitudinem, qui ad perfectionem arcanorum sacrorum suorũ peruenire vellent: neque fieri posse, vt quispiam eos effugeret, qui mundi principes apud eos appellarentur, nisi infandis fœditatibus omnibus satisfecisset.

g Idem Carpocrates, vnam dixit esse in superioribus virtutem principalem, ex hac prolatos angelos: Christum non ex virgine, sed ex semine Ioseph hominem genitum, virtute & iusticia aliis præstantiorem: & solam eius animam in cœlum receptam. Tertullianus.

CAPVT III.

Atque ij sub Hadriani imperio extitere. Sub Pio autem Antonino, ecclesiæ Romanæ Hygino præsidente, idẽ B Irenæus[a] Valentinum & Cerdonem hæresum suarum autores fuisse scribit: qui Marcionis quoque erroris duces extiterint, & Romæ vterque domicilium inuisi Deo dogmatis constituerint. Scribit autem ad hunc modum. [b] Valentinus enim venit Romam sub Hygino, inualuit autem temporibus Pij, durauítque vsque ad Anicetum. [c] Cerdon verò, qui ante Marcionem fuit, & ipse sub Hygino, qui in vrbe Roma nouus erat episcopus, in ecclesiam venit, & pietatem profitens atque resipiscens, ita ibi mansit, vt aliquando ✶ occultè doceret, aliquando autẽ rursus se pœnitere confiteretur: nõnunquam etiã coargueretur de his quæ perperam doceret, atque etiam à fratrum cœtu excluderetur. Hæc in tertio aduersus hæreses libro. In primo autem, de Cerdone etiam ita refert: Cerdon verò quidam, à sectatoribus Simonis impietatis suæ occasionibus C sumptis, Romam venit sub Hygino, nouum locũ episcopalis succesionis ab Apostolis sortito: ibíque docuit, eum qui à lege & prophetis prædicatus estDeum, non esse patrem Domini nostri Iesu Christi. hunc quippe nosci, illum esse ignotum: & alterum quidem iustum, alterum autem bonum esse. Cui Marcion succedẽs, doctrinam eam adauxit, sine pudore & verecundia omni blasphemans. Valentini autem immensum & profundum pelagus Irenæus facile emensus, intimis obscuræ & erroneę populíque seductricis syluæ speluncis incubantem imposturarum serpẽtem, vbi dudum abstrusus latuerat, extraxit, & nudum in apricũ produxit locum. Quo tempore Marcum etiam fuisse dicit, nequitię magicę peritissimum. Quorum detestanda sacra talibus ostendit verbis: Etenim quidam eorum thalamum nuptialem construunt, & arcanum quoddam initiandi genus celebrant, adiectis nonnullis super eis qui initiantur votis & precationibus: & spirituales nuptias, quas faciunt, esse dicunt, ad similitudinem supernorum coniugiorum. Alij ad aquam eos ducunt, & baptizantes hæc verba addunt: In nomine ignoti patris omnium, in veritate matre omnium, & in eo qui descendit Iesu. Sunt etiam qui Hebraica insuper afferunt nomina, ad eorum qui initiantur terrorem, & consternationem maiorem.

a Valentinus hæretic⁹.

c Itẽ Cerdõ.

✶ λαϑροδιδασκαλῶν.

Item Marcion Cerdonis discipul⁹.

Item Marcus.

Spirituales eius nuptiæ.

D *Eiusdem baptismus.*

b Valentinus, vsque ad triginta æonum fœtus, tanquam Aeoniæ scrofæ examen diuinitatis effudit: & Christum in substantia corporis nostri fuisse negauit. Tertull. Cerdon duo introduxit initia, id est, duos deos: vnum bonum, & alterum sæuum, &c. Christum item verum hominem, & verè passum esse negauit. Idem.

CAPVT IIII.

Post Saturnini & Marcionis, Encratitarum hæresim conflatam esse tradunt: cuius princeps fuisse fertur Tatianus, qui discipulus Iustini martyris fuisse perhibetur. Sed tantisper dum cum illo erat, nihil rerum huiusmodi protulit. Postquam verò ille martyrio est defunctus, tumore disciplinæ inflatus, tanquam aliis scientia superior, peculiarem cœpit promulgare doctrinam: itidem vt Valentinus, secula inuisibilia producens: & eadem quæ Saturninus & Marcion de nuptiis, corruptio- E ne, & fornicatione, nugando effutiens: à se ipso quoque causam nouam salutis Adæ est commentus. Cuius successor Seuerus, hæresim illius magis etiam adaugens, causam arripuit, qur sectatoribus illius ad se pertractis, à suo ipse nomine Seuerianos eos vocaret. Legem quidem, prophetas, & ipsa Euangelia ij quoque recipiunt: propriis quibusdam interpretationibus, prout eis est visum, sacras scripturas accõmodantes. Apostolũ autẽ Paulũ maledictis & conuiciis proscindẽtes, Epistolarum eius librũ, & item Apostolorum acta prorsus reiiciũt. Tatianus porrò iste quatuor Euangeliorũ cõciliationem & concordantiam fecit, eique libro nomen Διὰ τεσσάρων imposuit, qui longo etiam durauit tempore. Ferunt eum quoque quædam Apostoli transtulisse atque immutasse loca, vt scilicet inelaboratam eloquutionis expoliret simplicitatem. Magnam præterea librorum vim is reliquit: in quibus maximè celebratur, quæ ad Grecos siue gentes scripta ab eo est oratio. In ea, veterum temporum memoriam ac priscos persequẽs, omnium antiquissimum fuisse Mosen ostendit: sicuti F & me legere memini. Hæc de secta Tatiani, seu mauis Seueri, dicta sufficiant.

Tatianus, Encratitarũ hæresis autor.

Encratitæ autem dicuntur, quasi cõtinentes.

Exemplum scientiæ inflantis.

αἰῶνες Valentini.

Primi hominis salus.

Ii postea à Seuero Seuerini dicti.

Alia eiusdem scripta.

Concordantia quatuor Euangeliorũ Tatiani. Quaternionem dicere Latinè posses.

Veterum omnium antiquissimus Moses.

CAPVT V.

Ad hunc modum temporibus illis hęreses suppullularũt: & p eas vet⁹ generis nostri hostis, hæreticos quidem miserabiliter in ius suũ & perditionem pertraxit. Apud gẽtes autem, suis ipse portẽtosis turpibúsque fœditatibus, maximam contra Christianum nomen, & salutiferi Verbi doctrinam, grauissimæ infamię calumniam induxit: vt qui nondum ad fidei nostræ professionem essent pertracti, impiam admodum de nobis conciperent suspicionem, quasi nefandis libidinibus, matribus sororibúsque nostris commisceremur, impuróque prorsus scelerata vitæ genere contaminaremur.

Diabolus per impuras, impudentes & impias hæreses, Christianismum admodum apud infideles traduxit.

Prouidentia diuina hæreses per seipsas, vnà cũ ifamia Christiano nomini iniusta, extinctæ.

A Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus. Nam adulterina ecclesiæ dogmata, quæ paulatim emicuerant, breui sunt extincta, & à seipsis inter se abolita, quum alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se conflictarentur: non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde, atque decidentes, in varias multiplicésque abeunt formas, & postremò vt nihil eorum appareat euanescunt. Contrà, veritatis ipsius causa tum incrementa sua capiebat, magísque indies augebatur, accessionem quandam & robur certum ex hæreticorũ insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status: & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ morúmque disciplinæ ordo, doctrinæque sinceritas, apud Græcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur. Atque illis vt ✝inobsequentibus tempore diffluentibus, simul etiã coorta in doctrinam nostram inuidiosa calumnia diffluxit: soláque quam nos profitemur fides & doctrina, sincerorúmque dogmatum philosophia, in B graui simul & moderato statu suo pulchre atque decenter perstitit, vt deinceps nemo facile per calumniam contra eam infame quicquam & indecorum proferre auderet. Quam rem veteres, si qui aliquando aduersus ecclesiæ Catholicæ doctrinã insurgerent, in primis studio habuerunt, propter impurorum & prophanorum hominum ✶ vaniloquentiam. Et hoc quidem sic ipsa gratia & prouidentia Dei multis, ita vt decuit, modis efficiebat: nihilominus tamen illa alios quoque, qui eiusmodi deliramenta oppugnarent, in medium produxit, cum perniciosis illis & consceleratis pedem collaturos, & non tantum editis libris, verumetiã sine scripto firmissimis demonstrationum atque rationum probationibus, impiarum hæresum mẽdacia debellaturos. In quibus post Clementẽ, Ignatium & Polycarpum, primus Iustinus ex philosophis martyr fuit. de quo in proximo, qui hũc præcessit, libro diximus. Post eum Egesippus laudem multam obtinuit. Ab hoc tertius Dionysius, Corinthiorum episcopus. Quartus, Antiochenus C Theophilus. Deinde Philippus, & Modestus, Meliton, Apollinaris, & Musanus. Secũdum hos duodecimũ locum consequutus est Bardesanes Syrus. Qui sanè omnes plurima variáque reliquerũt scriptorum monumenta: de quibus, quantum poterimus, in præsenti dicemus tomo. Sicuti in reliquis quoque faciemus: nec memoriam illorum qui hosce sunt subsequuti, intercidere patiemur. Faciemus etiam deinceps mentionem Pantæni, & Alexandrini Clementis, qui à volumine suo cognominatus est στρωματεύς, seu contextor: preterea Rhodonis & Miltiadæ, Apollonij & Serapionis, Irenæi & Hippolyti, & cæterorum vsque ad ipsum doctissimum Origenem: qui orationis virtute, doctrina, monumentísque librorum plurimùm professioni Christianæ contulerunt momenti. De Papia quidem, Quadrato, Aristide & Castore antea diximus. Nunc de Iustini libris agamus.

Ecclesia florens.

Optima abolendarũ hæresum ratio, quam nostra etiam ætas vtinam seruaret.

ἀνυποτάκτων.

Veteres eam sedulo retinuerunt.

κενοφωνίαν.

Deus etiam hæresum oppugnatores excitauit.

Catalogus primorũ Ecclesiasticorũ, virorum qui monumẽta scriptorũ post se reliquerunt.

CAPVT VI.

Permulta is quidẽ edidit scripta: D quæ autem ad nos peruenerunt, hæc sunt. Ad Antoninum Pium & liberos eius, Romanúmq; Senatum, pro fide nostra, oratio. Altera quoque eiusdem argumẽti, ad Marcum Verum Antonini successorem defensio. Oratio item alia ad Græcos scripta, in qua multa de natura dæmonum facit verba: quæ sanè diu multúmque, & apud Græcos sapientes, & apud nostros agitata est quæstio. Liber rursus alius ad Græcos editus, cuius titulus est, ✶Confutatio. Itẽ liber de monarchia Dei, cuius argumenta & locos non solum ex nostrorum, verumetiam profanorum autorum libris decerpsit. Præterea liber qui inscribitur, Psaltes. Scholiũ de anima, in quo quæstionibus variis Philosophorum Græcorum expositis, opiniones quasdam apponit, aduersus quas rationes suas se aliquando producturum, sententiámque suam alio commentario expositurũ pollicetur. Liber contra Marcionem Ponticum compositus, in quo, sicuti & in oratione ad Antoninum Imperatorem, hæc quoque scribit: Marciõ E Ponticus hodie quoque sectatores suos docet, alium quẽdam maiorem eo qui creauit omnia, esse Deum, qui etiam per omne genus hominum, dæmonum fretus auxilio, permultis persuasit, vt blasphema dicerent, & pernegarent factorem totius huius vniuersi patrem esse Christi, sed alium quẽdam isto maiorem hunc creasse profiterẽtur. Atque omnes qui ab iis prouenerunt, quemadmodũ diximus, Christiani vocantur: haud aliter quàm, quum philosophis non sint communia dogmata, quod tamen Philosophiæ dicitur, commune omnibus est nomen. Quibus verbis postea illud addit: Est autem nobis contra omnes hæreses volumen compositum, quod vobis, si voletis, legendũ dabimus. Edidit quoque ad Iudęos dialogum, quẽ Ephesi quum esset, Tryphoni, celebri apud Hebræos viro, quem etiam in eo secum disserentem introducit, dicauit. In eo clarè profitetur, diuina gratia se ad fidei nostræ professionem esse pertractum: proindéque quum multum studij in philosophorum disciplinis consumpsisset, animo se F percupido ad veritatis inquisitionem decurrisse. Dicit quoque multa Iudæos contra Christi doctrinam insidiose molitos esse, huiusmodi ad Tryphonem verbis vtens: Non modò autem non egistis, super eis quæ malè fecistis, pœnitentiam: sed viros eximios delectos Hierosolymis in omnes orbis partes misistis, qui Christianam sectam vt atheam & deos abolentem, impietatísque manifestæ compertam esse dicerent: eáque omnia de nobis, quæ qui nos ignorant, loquuntur, recenserent. Quapropter non vobis tantum ipsis, verùm aliis etiam prorsus omnibus hominibus iniquitatis estis authores. Scribit præterea, ætate sua dona prophetica in ecclesia Dei enituisse. Asserit etiam, Apocalypsim ex professo Ioannis esse. Redarguit denique Tryphonem acriter, quòd Iudæi multa prophetarum dicta, manifestè de Christo vaticinantia, sustulerint. Aliæ quoque plures eius extiterunt lucubrationes. Adeò autem scripta eius veteribus in precio fuere, vt Irenæus in quarto aduersus hæreses libro, dicta

Iustini Philosophi & martyris scripta.

ἔλεγχος.

Iustinus de Marcione hæretico.

Marcionis hæresis.

Per diuinã gratiam Iustinus à Philosophia ad Christianismum perductus.

Teste Iustino, Iudæi plurima contra Christianos sunt machinati.

Prophetica dona in ecclesia, Iustini tempore.

Apocalypsis Ioannis Apostoli est.

Iudæi è Bibliis dicta de Christo quædam sustulerunt.

Præclare dicta Iustini.

A quædam eius referat, dicens: Rectè verò Iustinus in libro aduersus Marcionem inquit: Quin Domino ipsi fidem non haberem, si alium quàm rerum conditorem Deum promulgaret. Rursus in quinto eiusdē operis: Rectè Iustinus dixit, Quòd ante Domini aduentum non ausus fuerit Satanas blasphemare Deum, quippe qui nondum cōdem nationem suā sciret. Iustini scripta sic se habent.

CAPVT VII.

Egesippi scripta.

Eadem ætate & Egesippus viguit Quinq; is libris integrā & simplicem Euangelicę professionis reliquit doctrinam: in quibus satis indicat, multos se cōuenisse, quum Romam proficisceretur, episcopos, à quibus vnam eandémque doctrinam acceperit. Mentionem etiam facit Clementis ad Corinthios epistolæ, cuius loca quædam recēset. Commemorat quoque, vt in episcopi eorum Primi colloquium peruenerit: atque inde Romā traB iecerit, quum episcopatum ibi Anicetus teneret. Cuius diaconum Eleutherum memorat, qui Soteri successit, sicuti is Aniceto. In vrbibus porrò omnibus sanam se testatur inuenisse prędicationem, quemadmodum scilicet lex, prophetæ, & Dominus ipse docuerit. Meminit itidem initiorū hæresum quarundā, ita inquiens: Posteaquā Iacobus Iustus martyrio est defunctus, sicuti & Dominus, idem ob verbum: in locum eius, patrui eius Cleopæ filius Simeon est suffectus, quem omnes Domini fratrem † patruelem secundum esse retulerunt. Propterea autem Ecclesiam vocauerūt virginem, quòd nōdum esset inanibus, & vanis corruptá doctrinis. Primus eam deprauare cœpit, ꝙ in petitione episcopatus repulsam tulisset, * Thebutes, vnus è septē hęreticis, & † plebeius: à quibus & Simon est, vnde Simoniani dicti: & Cleobius, vnde Cleobiani: & Dositheus, vnde Dositheani: & Gorthæus, vnde Gorthæani: & Masbatheus, vnde Masbotheni. Ab iis autem & MeC nādriani, & Marcionistæ, & Carpocratiani, & Valentiniani, & Basilidiani, & Saturniniani. Hi pro se quisque, proprias seorsim induxerunt opiniones. Ab iis Pseudochristi, pseudoprophetæ, pseudapostoli, qui vnitatem Ecclesiæ diuiserunt, perniciosis sermonibus aduersus Deum & aduersus Christum eius. Scribit verò de Iudæorum quoque hæresibus, dicens: Fuerunt autem variæ quoque in circumcisione inter filios Israel aduersus tribum Iuda & Christum ipsum, sententiæ & sectę: videlicet Hessęorum, Gallilęorum, Hemerobaptistarum, Masbotheorum, Samaritanorum, Saducæorum, Pharisæorū. Scribit insuper alia plurima, quorum partem antea suo quæque loco adducentes retulimus. Atq; in iis quædam ex Hebræo & Syriaco Euangelio, & de Hebraica lingua affert. Tum autē satis indicat, à Iudæis se ad Christianismum peruenisse. Mentionem quoq; aliarum rerum facit, ex Iudaica sine scripto traditione. Et virtute omni refertam sapientiā Prouerbia Solomonis vocat: non ipse verò tantum, sed & Irenæus, & plerique omnes qui vetustate sunt insignes. De iis autem libris qui Apocryphi dicuntur, dicit, ætate sua ab hæreticis quibusdam ea quæ sunt conficta, illis esse clàm inserta. D

Egesippus de quibusdā primis hæresib⁹
† ἀνεψιὸν δεύτερον.
Ecclesia adhuc incorrupta & virgo
** al. Thebulis.*
† ἐν τῷ λαῷ ὤν.
Septem primæ hæreses.
Hæreses Iudaicæ.
Euangelium Hebræum. Egesippi & antiquorū de puerbiis Solomonis iudiciū. Item de libris Apocryphis.

CAPVT VIII.

Dionysij Corinthij scripta.

Ab hoc ad Dionysium Corinthiū oratio conuertenda, qui ecclesię eius loci præfuit: & non solùm pio & sancto labore eis qui curę eius fuerant commissi, sed etiam qui in lōginquis essent regionibus, plurimùm profuit, omnibus seipsum facilem præbens, & epistolas Catholicas ad eos scribens: quarum vna ad Lacedęmonios est, catechesim & institutionem orthodoxiæ rectiorisque doctrinæ cōtinens: cuius titulus est, De pace & vnitate. Secundam ad Athenienses dedit, qua eos ad sincerā fidem complectendam excitat, cum legitima obiurgatione: quòd parum essent ad accuratū Euangelicæ doctrinæ & vitæ institutum intenti, quippe qui prorsus ferè à ꝓfessione Christiana desciuerint, ex quo in eorum temporum persequutione Publius episcopus eorum è vita martyrio consignata excessit. cui Quadratum successisse, ecclesia gubernanda, commemorans, studio diligen- E tiaque eius conuentus fidelium denuò agi cœpisse, & fidei igniculos rursus excitatos esse, dicit. In ea epistola quoque indicat, Pauli cohortatione Dionysium Areopagitam episcopatum ecclesiæ Atheniensium suscepisse. Scripsit aliam quoque ad Nicomediæ ecclesiam, in qua Marcionis hæresim vehementer impugnans, ecclesiastico canoni insistit atque innititur. Ad Gortinios etiā, & reliquas per Cretam ecclesias alia circumfertur, in qua, quùm episcopum eorum Philippum, quòd ecclesiam suam fortitudinis & virtutis omnis laude florētem ritè gubernauit, commendat: tum in fine eos hortatur, vt sibi à fraude & peruersitate hæreticorum caueant. Amastridi porrò & Pōticis ecclesiis scribens, Bacchilidę, & Elpisti, qui eum ad scribendum sint cohortati, & Palmæ episcopi mentionem infert. In ea epistola, multas scripturarum solutiones & declarationes exponi: multa de castitate & cōiugio refert. Iubet etiam omnes qui à quacunque hæresi, delicto, & F peccato, per pœnitētiam conuertantur, ad ecclesiā benignè recipi. Has consequitur, quæ ad Gnosios, est data epistola: in qua episcopum Pinytum admonet, † ne cœlibatus onus tanquam necessarium fratribus imponat, sed infirmitatis multorum rationem habeat. Ad quam ille rescribens, quùm virum eum admiratur, laudat, & complectitur: tum ab eo maturiores firmioresque petit literas, quibus illis meliorem solidioremque cibū impertiat, ne puerilibus innutriti alimentis, in lactis nutricatione consenescāt. Per quā epistolam

Peccatores oēs pœnitentiam agentes in ecclesiā recipiendi.
[redacted]

† Μὴ τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἁγνείας, ὡς ἐπαναγκὲς, ἐπιτιθέναι τοῖς ἀδελφοῖς, τοῖς δὲ τῶν πολλῶν ἀσθενείας καταστοχάζεσθαι.

De onere cœlibatus diui Ignatij extant sententiæ. Si quis potest in castitate manere, ob carnis Dominicæ honorem, citra gloriationē maneat. Decet autem & nubentes & nuptas de sententia Episcopi coniugium instituere, vt nuptiæ iuxta Deum contrahantur, nō secundum fœdam libidinem. [redacted] *Iuuenibus nuptias permitte, priusquam meretriciis amoribus corrumpantur. In Gnomologico Græco, libro primo, cap. 14.*

Pinytus episcopus Gnosius.

A non modò Pinytus orthodoxam rectamque fidem, sed & eloquentiã, diuinamque prudentiam & curam suam, quam de gregis sui profectu & vtilitate gessit, satis declarat. Sed ad Soterem quoque Romanæ vrbis episcopum epistolam dedit, ex qua per pauca hic inserere placuit, de consuetudine ecclesiarum, quæ vsque ad persequutionem durauit. Eam quum ipse quoque approbet, ita refert: Iam inde ab initio hæc vobis est consuetudo, vt fratres omnes vario beneficiorum genere afficiatis: & ecclesiis multis, quæ passim sunt in vrbibus, subsidium mittatis: per quod iamdudum & egenorum penuriã recreatis, & fratres in metallis opus facientes alleuatis, moremque Romanum à maioribus acceptũ Romani retinetis. Quẽ non modò conseruauit, sed adauxit etiam, beatus episcopus vester Soter, quum liberaliter munera sanctis summittendo, tum fratres ad nos redeuntes, vt filios suos pater amantissimus, sermonibus beatis cohortando. In ea ipsa epistola, & Clementis ad Corinthios epistolę meminit, superioribus temporibus more antiquo in Ecclesia eam legi solitam significans. inquit: Hodiernũ transegimus Dominicum diem, quo epistolam vestrã legimus, quam etiam deinceps semper cohortationis institutionisque nostrę gratia legemus: itidem vt alteram illam à Clemente ad nos scriptã.

Vetus Romanæ Ecclesiæ consuetudo, Ecclesiis & afflictis Christianis eleemosynã mittendi.

B Epistola Clementis Romani Corinthi in ecclesia lecta.

Epistolæ Dionysii Corinthij adhuc viuētis ab æmulis deprauata

Insuper & de epistolis ipse suis, tanquam callidè deprauatis, ita scripsit: Epistolas enim fratrum rogatu scripsi, sed eas diaboli apostoli zizaniis cõpleuerunt, quædam quidem expungentes, quædã autem inserentes. Quibus Væ illud est repositum. Non mirãdum certè, si etiam Dominica scripta nonnulli corrumpere sunt ausi: quando nostris, etiam illis longè dissimilibus, insidias struxerunt. Est etiam epistola eius ad Chrysophoram, fidelem sororem: cui ille conuenientia scribens, rationali eã exatiauit alimento. Hæc de Dionysio.

CAPVT IX.

C Theophili Antiocheni scripta.

† Alij habent Anatolium.

THeophili autem Antiochiæ episcopi ad † Autolycum tres feruntur Institutionũ libri. Et aduersus Hermogenis hæresim liber, in quo multis vtitur testimoniis ex Ioannis Apocalypsi. Extant eius quoque scripta alia, diuinis referta doctrinis. Cæterùm ea tempestate, quum hæretici zizaniorum more, in sincera & pura semente Ecclesiæ, valde succresceret, ecclesiarum per orbem Episcopi illos perinde atque syluestres feras propellendo arcebant, aliquando quidem scriptis ad fratres exhortationibus & pręceptis, nonnunquã verò etiam sola verborum vi in faciem hostibus ad eos euertẽdos congressi: quãdoque libris editis, densis atque certis confutationibus eos persequentes. Ex quibus etiã vnus est, de quo nunc agimus, Theophilus, fortis sanè propugnator: quem cõtra Marcionem strenuè rem gessisse, errorémque eius & fraudem in pubicum produxisse, ex libris eius qui adhuc circunferuntur, satis apparet. [illegible] is modò [illegible] Ponticum Marcionem depugnauit: sed & Philippus, [illegible] ex Dionysij verbis, episcopum Gortynæ fuisse didicimus, luculentum aduersus eundem edidit librũ.

Libri eius aduersus Marcionem.

Item Philippi Gortynæ episcopi.

sicuti & Irenęus: & Modestus, qui præ cæteris maximè imposturas eius & deprehendit, & redarguit. Quin & plures alij certamen contra eum susceperũt: quorum monumenta ad hoc vsq; tempus à studiosis sunt conseruata.

D Irenæi. Modesti.

CAPVT X.

EIsdem temporibus Melito quoq; Sardensis, & Apollinaris Hierapolitanę ecclesiarũ episcopi, eloquentia simul Apostolicáque doctrina in primis floruere: qui ambo seorsim apud Marcum Antoninum iuniorem, Christianam defendentes religionem, orationem habuere. Melito sanè duos de Paschate composuit libros, in quorum principio, quo tempore eos cõscripserit, ostendit hisce verbis: Sub Seruilio Paulo Asiæ Proconsule, quo tẽpore Sangaris martyrium obiit, quæstio magna Laodiceæ, de Paschate, quod tẽpestiuè in eos, incidit dies, est exorta, hæc quoq; à me sunt perscripta. Istorum librorum Clemens quoq; Alexandrinus meminit, in suo de Paschate opere, quod se propter Melitonem composuisse testatur. Pręterea Melitonis liber circũfertur, de Politia & ꝓphetis, item de Ecclesia, alius de die Dominico, alius de Natura & figmento hominis inscriptus. Item de Obedientia fidei: de Sensibus, eorúmq; sedibus. Alius prætereà, de Anima & corpore. Rursus, de Lauacro & veritate. De fide, & de natiuitate Christi. Insuper de Prophetia, & de Hospitalitate. Item is qui dicitur Clauis. de Diabolo. de Apocalypsi Ioannis. de Incorporato Deo. Ad hos accedit liber Antonino oblatus, in quo de rebus nostris talia quædam memorat. Quod antea nunquam est factum, id nũc tandem fit, vt cultores Dei affligantur, & edictis propositis per Asiam proscribantur. Impudentissimi enim sycophantæ, & qui alienis bonis animum per cupiditatem & auariciam adiecere, occasione ex principum cõstitutionibus arrepta, diu noctúque propalàm excutiunt & rapiunt eos qui nihil admisere mali. Ac siquidem hæc iussu tuo fierent, probarentur sanè. Iustus enim princeps nihil iniusti statuerit vnquam: & nos æquo libentíque animo cædium eiusmodi ferremus honorem. Et te illud modò rogaremus, vt ipse prius rem dispiceres, autorésq; tantæ pertinaciæ inquireres, atq; ex æquo & bono decerneres supplició ne & morte, an salute & quiete sint digni. Sin autem te quoq; sciente constitutio & sanctio hæc est promulgata, vt nouo prorsus more, igne & laceratione in corpora ciuium sæuiatur, quod antea ne aduersus barbaros quidẽ hostes facere decuit: multo magis obsecrandus nobis es, ne nos in tam aperta & publica violentia & direptione despicias. Posthæc etiam illa refert: Philosophia nostra antea quidẽ inter barbaros viguit. Et quum in Romani imperij prouinciis, ex maioribus tuis, Augusto Cęsare rerum potiẽte, efflouresceret, admodum imperio tuo commodauit. Ex eo nanque tempore in immensum res Romana creuit: cuius tu successor optatus factus, diutissimè imperium administrabis, si vnà cum filio tuo, philosophiam istam, quæ cum imperio quasi simul nutrita, & cum Augu-

Scripta Melitonis & Apollinaris.

E

Defensio Melitonis pro Christianis ad Antoninum imperatorem.

F

Christiana religione promulgata Romanũ imperium ad summum floruisse sub Augusto principe peruenit.

A sto incrementa sua cepit, conseruaueris. Ea quippe & à maioribus tuis, præ cæteris religionib⁹, est habita in precio. Professionem porrò nostram Reipublicæ bono esse, illud in primis indicat, quod vigorem suum habere cœperit vigente maximè imperio: & quòd in Augusti rerum administrationem nihil aduersi inciderit, sed ediuersò prospera omnia & præclara ex arbitrio & voto omnium successerint. Soli reperti sunt Nero & Domitianus, qui ab inuidis & malè conciliatis quibusdam hominibus persuasi, professionem nostram calumniç expositam esse voluerunt. A quibus, more iniquissimo, per illos impudétis sycophantiæ profluxit mendacium. Sed enim pij parentes tui, imperitiam illorum correxerunt, multis sæpe rescriptis eos obiurgantes, qui de nobis præter leges & æquitatem, quicquam statuere aut tétare fuissent ausi. Inter quos auus tuus Hadrianus, quum ad alios plures, tum ad Fundanũ Asiæ proconsulem, ea de re scripsit. Pater quoque tuus, tecũ imperij res administrãs, in edicto eo quodad ciuitates, nominatim verò ad Larissæos, & Thessalonicéses, & Græcos omnes, ne quid rerum no- B uarum fieret, dedit, de nobis scripsit. Te verò amplius etiam, qui de religione nostra eãdem quam illi, immo verò humanitati & philosophiæ accómodatiorem obtines sententiam, facturum esse persuasum habemus, quæ petimus, omnia. Hæc ille in oratione ad Antoninum. In eis autem, quas scripsit, Eclogis & scripturarum compendiis, statim à principio, Onesiphoro cuidam eo opere inscripto, veteris instrumenti extra controuersiam positos libros recenset. Eum autem virum laudibus vehit, quòd & fide probata fuerit, & multum studij in scripturis addiscendis posuerit. Hierosolyma autem se ea gratia profectum esse asserit, vt certa ibi de libris eis comperiret. Itaque numerum & nomenclaturam eorum proferens: Quinque, inquit, sunt Mosæ libri, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: Iesus Nauæ, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Psalmorum Dauidis liber: Solomonis prouerbia, siue Sapientia: Ecclesiastes, Canticum canticorum, Iob: Prophetarum, Esaiæ, Hieremiæ, & duodecim prophetarum liber: Daniel, Ezechiel, C Esdras. Deinde infert: Ex quibus Eclogas selectásque sententias & doctrinas collegi, in sex libros digestas. Hæc de Melitone.

Nero & Domitian⁹ Christianorũ persequutores.

Melito de Canonicis veteris testamẽti libris.

CAPVT XI.

Apollinaris libri.

Hæresis Cataphrygas.

Apollinaris autem, quum multa alia, tum hęc quoque feruntur. Ad Antoninum pro fide oratio. Quinque libelli, in quibus cum Græcis seu Gentilibus agit. De veritate liber vnus & alter. Ad Iudæos item libri duo, & quæ præterea contra Phrygum hæresim composuit: quæ non longè pòst res nouas in ecclesiam induxit, tum primùm autem pullulare cœpit, ex quo Montanus cum pseudoprophetissis suis à vera fidei via declinauit. De Apollinari Hierapolitano tantum. Musani autem, cuius antea meminimus, pulcherrimus extat Dehortatorius liber, ad quosdam fratres ab eo compositus, qui præter rationem ad sectam Encratitarum deflexerãt: quę eis quoque temporibus exorta, nouam pernicio- D samque hæresim & opinionem in orbem intulit. Ducem eius & autorem fuisse, historia nostra antea Tatianum, Iustini Martyris auditorem, propagatorem autem Seuerum, indicauit. De Encratitis Irenæus quoque ita scribit: A Saturnino & Marcione Encratitæ nominati, cœlibatum docuerunt, simul & primam Dei creationem reiiciẽtes, & tacitè eum qui ad hominum propagationem masculum & fœminã creasset, accusantes. Iidem quoque abstinendum esse ab eis quę ipsi animata dicunt, instituerunt: † malam referentes gratiã, qui cuncta creauit, Deo. Pernegãt etiam primi hominis salutem. Hæc quoque de Musano. Ea ipsa tempestate, quum Phrygum aliorúmque etiã hæreses in Mesopotamia exundarent, Bardesanes Syrus, quum linguarum aliarum, tum Syri sermonis peritissimus, præterea verò hæreticis refellendis exercitatissimus, aduersus Marcionẽ & alios quosdam, quinque variantium inter se dogmatum autores, strenuè cum eis congressus, Dialogos, & insuper alia plurima scripta, sermone suo vernaculo edidit: quæ, quòd fortiter fidei verbũ propugnarent, plures eius auditores in Græcam transtulere E linguam. In iis liber est, quem ad Antoninum de fato conscripsit, satis in eo Patrem Verbi exprimẽs. Sed & alia opuscula eum occasione ex persequutione accepta, edidisse ferunt. Atq; hic quidem Valẽtini primùm sectator fuit: quem quum improbasset, fabulosasque eius doctrinas & opiniones satis refellisset, ipse quidem sibi ad perfectionem & finem rectæ fidei peruenisse est visus: non omnino tamen veteris opinionis suę, quæ in habitum abierat, sordes abstersit.

Montanus hæreticus.

Musani Ecclesiastici doctoris scripta

Encratitarũ hoc est, continentiũ hæresis, phibentiũ nubere, iubẽtiũ abstinere à cibis, &c. 1. Timo. 4.

† ἀχαριστοῦντες θεῷ.

Primi hominis salus.

Bardesanis Syri scripta Ecclesiastica.

Hic ex Valentini, cuius discipul⁹ fuit errore, per cõtagionem nõ nihil ægritudinis contraxit.

CAPVT XII.

Sed & alij plures Christiano planè animo pro fide nostra decertarunt, & aduersus hæreses depugnarunt: ecclesiæque statu & moribus receptis, aliísque quæ vel scriptis, vel sine scriptis à maioribus accepissent, in literas relatis, libros plurimos posteritati reliquerunt. Quibus [a] Caius & Tertullianus meritò sunt annumerandi, qui plurima certè & pulcherrima ediderunt scripta: quæ F singillatim recensere, præsentis instituti nõ est [b]. Tertullianus porrò iste presbyter fuit, patre centurione natus: cuius lectione Cyprianus plurimùm est delectatus [c]. Et, quòd eloquentia admodum polleret, multos sub Seuero imperatore cõposuit libros. Sed postea propter cleri Romani inuidiam, ad Montani est delapsus dogma. Et libros aliquot aduersus ecclesiam, Montani opinionem defendens, edidit. Scripsit etiam de continentia, de persequutione, de ieiunio, de monogamia, de ectasi libros sex: cõtra Apollonium septem, & plures alios. Quibus Apologiam pro fide ad Senatum Romanum addidit, in qua cõmemorat: [d] Quum Marcus Antoninus bellum cõtra

a Caius scriptor Ecclesiasticus.

b Tertullianus.

c Magistrũ eum appellare solitus.

d Milites Christiani sub M. Antonino merẽtes, pluuiã in summa siccitate, & victoriã in vltima ppè desperatione, à Deo precatione sua imprecarunt. ea victoria Antoninus Marcomãnicũ bellum cõfecit. & Pãnonias Marcomannis, Sarmatis, Vãdalis, simul & Quadis extinctis, liberauit. Oros. lib. 7. c. 15. Iul. Capitoli. Eutr.

A Germanos & Sarmatas gereret, aciémque aduersus hostes strueret, exercitum eius omnem, propter sitim grauem & diuturnam ad rerum omniũ inopiam & desperationẽ peruenisse, ac legionem nostram in genua more nostro procubuisse, precantem, atque Dei opem implorantem: eámque rem vt nouam & insolitam, hostibus terrorẽ ingentem incussisse. Atque illis ad eum modũ orantibus, aliud insuper maius, præter opinionem & expectationem, accidisse. Quum enim frequẽtibus fulminum ictibus hostes pulsos: tum qui ea sunt subsequuti, multa densorũ imbrium vi, exercitum iamiam siti & aquæ penuria interiturum, recreatum & restitutum esse. Tam efficaces scilicet nostrorum fuisse preces. Hanc rem † profani etiam historici tradidere, qui de Romanis imperatoribus scripserunt: non illi quidem precibus nostrorum miracula tanta adscribentes, (quomodo enim id facerent, qui alienis prorsus à nobis B sunt animis?) sed qui partium nostrarum sunt, aut nobis fauent, nulla deprauati affectione, † simpliciter & verè hominibus id factum nostris tribuunt. Ex quibus Apollinaris memoriæ mandauit, Imperatorẽ statuisse, vt legio ea quæ ex Christianis constaret militibus, * prærogatiua quadã principem in exercitu obtineret locum, aliísque semper præiret copiis. cui idem etiam imperator nomen † Ceraunoboli, hoc est fulminatricis imposuit. Sed & Tertullianus satis idoneus & locuples eius rei fuerit testis, qui scribit: » Marci prudẽtissimi imperatoris etiam tum literas extitisse, » quibus illam Germanicam sitim, quum iamiam » aquarum penuria exercitus periturus esset, Chri» stianorum militum precationibus impetrato im» bri discussam contestatur. Eundémq; imperato» rem capitis quoq; pœnam, & quidem tetriorem » constituisse dicit Christianorum accusatoribus. » Ac deinceps subiungit: Quàm igitur sunt iniqui » iudices isti, qui in nos solos inquirunt, impii, iniusti, crudeles? quos Vespasianus † seruari nõ iusserit, quanuis Iudæorum victor? Ob quos Traianus ex parte leges frustratus sit, vetando inquiri Christianos? Quos neque Hadrianus, quanquam cu- C riositatum omnium explorator, neque qui appellatus est Pius, prosequendos sanxerit? Caius autẽ sub Zephyrino, aduersus Proclum Montani studiosum, dialogo composito, in quo temerariam eius audaciam taxat, quòd nouam induxerit prophetiam, maximam est consequutus laudem & gloriam.

Margin: † ἀπλῶς καὶ ἀκακοήθως τοῦτο. *Vnã legionẽ Christiani nominis id impetrasse, Dio ny. autor est. Suidas rem omnẽ in Iulianum quendam mysten coniecisse videtur.* † κεραυνοβόλος. † ἐκ ἐφύλαξε. *Seruari hic dictum, sicut apud Teren. Me infensus seruat. Caij scriptũ.*

† *Fulmen de cœlo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluuia impetrata, cùm siti laborarent. Iul. Capitolinus in Marco philos.*

* *Diui fratres tanti Christianæ legionis beneficij memores, per rescriptum etiam Christianam religionem confirmarunt, Christianos accusari vetuerunt, & eiusdem conditionis cum cæteris esse in honoribus adipiscendis constituerunt. Constitutio eorum perstringitur. l. generaliter. §. final. ff. de decuri. Eis, qui Iudaicam superstitionẽ (Christianam professionem intellige) sequuntur, Diui Verus & Antoninus, honores adipisci permiserunt: sed & necessitatem eis imposuerunt, qui superstitionem eorum non læderent. Vlpianus.*

CAPVT XIII. D

CÆterùm Irenæus Lugdunẽsis ciuitatis, quam Rhodanus præterfluit, episcopus, Pothini, qui nonaginta annos natus cum reliquis in Gallia martyrib⁹, de quibus paulo pòst agemus, vitam finiit, successor: in tenera sua ætate Polycarpi auditor fuit, & multa variáq; memoria digna reliquit monumenta. Sed quinque eius extant libri, quibus titulum fecit, Confutatio & euersio falso nominatæ † scientiæ. In secundo porrò libro disertè astruit, adhuc suo tempore in ecclesiis plurima » extitisse diuinæ & admirandæ virtutis indicia. Ita » enim inquit: Tantum abest vt exuscitandorum » mortuorum dono, per orationem, quemadmodũ » ipse Dominus & Apostoli fecerũt, careat, vt per» sæpe, necessitate interueniente, inter fratres, eccle» sia eius loci omni orante, & ieiunio accedẽte vbe» riore, spiritus in corpus defuncti reuersus, homó» que precibus sanctorũ donatus sit. Et rursum: » Quod si per phãtasiam tantum, & quasi fuco ob» iecto, hæc Dominum fecisse dicent, ad propheti- E ca illis scripta deductis, ostẽdemus, omnia ista ita » de eo prædicta, proindéq; etiam certò facta esse, » ipsúmque solum Filium esse Dei. Quapropter in » eius quoque nomine veri germaníque eius disci» puli, accepta ab eo gratia, aliis hominib⁹ benignè » facere, sicuti ab eo quisque donum est consequu» tus, perseuerant. Nam quidam dæmones profli» gant: aliqui futura prænunciant, visionésque & » responsa habẽt prophetica. Nõnulli ægrotis sub» ueniunt, & manuum impositione eos restituunt. » Iam verò, sicuti diximus, mortui etiam resuscitati » sunt, qui satis diu inter nos fuerunt superstites. » Quid enim dicam? quum numerũ donorum Dei » inire non sit, quæ per orbem terrarum omnem » Ecclesia à Deo accepta, in nomine Iesu Christi, » sub Pontio Pilato crucifixi, quotidie populis be» nefaciendo exhibet & præstat? neque quempiam » defraudãs, neque argentũ emungens. Sicuti enim » gratuitò à Deo accepit, ita etiam gratuitò ea di- F spensat. Similia quoque alio loco profert: Sicu» ti multos audimus fratres in Ecclesia prophetica » dona habentes, variis per Spiritum linguis loqui, » hominúmque occulta in lucem, vtilitatis eorum » gratia, proferre, & mysteria arcanáque Dei consi» lia declarare. Hæc hactenus.

Margin: *Irenæus Polycarpi discipulus. Eiusdẽ libri. † Gnosticorum hæreticorum videlicet. Tempore Irenæi ĩ ecclesia adhuc virtutes diuinæ & miraculaui guere.*

CAPVT XIIII.

FAcit is etiam sacræ scripturæ mentionem, & testamentariorum eius librorum, primo loco quatuor Euãgelia recensens, ita ferè sicuti nos in fine secũdi Tomi exposuimus. In quinto autẽ argumenti eius quod dictũ est libro, Ioãnis quo» que Apocalypsis, epistolæque eius, & item Petri » epistolæ meminit. De Apocalypsi verò & hæc » scribit: Hæc sic habent, atque in omnibus emen» datis & antiquis exemplaribus numerus iste in» uenitur. Testificantur hoc etiam illi qui Ioannem » de facie viderunt: verbáque insuper ipsa declarãt » numerum nominis bestiæ, iuxta Græcorum cal-

Margin: *Canonici noui testamenti libri. De Apocalypsi Ioãnis.*

A culum,per eas quę in ea sunt literas esse expresſū.

De reuelatione Antichristi.

* Et rursum: Nos equidem nō periclitabimur de nomine Antichristi quicquam certò asseuerare & confirmare. Quod si enim hac ætate nomen eius propalàm prædicatum oporteret,per eum id indicatum fuisset,qui Apocalypsim & reuelationem ipsam vidit. Non ita dudum nanque is visus est,nostra propè ætate,circiter Domitiani imperij finem. Mentionem etiam Irenæus facit Sapientiæ Solomonis. Recipit quoque eum qui dicitur Pastoris librum,cuius illo vtitur testimonio & autoritate: Rectè igitur scriptura dicit: Crede in primis vnum esse Deum, qui omnia creauit & perfecit. Meminit item Presbyteri cuiusdā Apostolicæ vitæ viri,cuius nomen nō exprimit. Ego autem Ioānem alterum esse puto,qui Ephesi fuit, Presbyter ita cognominatus: cuius etiam enarrationes & dicta memorabilia multa scriptis suis inserit. Meminit præterea Clementis, & Iustini,eorúmque loca quędam allegat.Quæ is autem de Septuaginta interpretum translatione diuinitùs inspiratarum scripturarum scribat,æquum visum est ipsius verbis referre.

Sapiētia Solomonis.

Autoritas ex Pastore.

B Itaque Deus homo factus est, & ipse Dominus saluauit nos, virginis signo exhibito.& non sicuti quidam dicunt,perperam transferre scripturam ausi: [a] Ecce adolescentula vterum gestabit, & pariet filium: ita vt Theodosion Ephesius,& Aquilas Pōticus, Iudæi proselyti ambo verterunt: quos consectati Ebionitæ,ex Iosepho eum prognatum esse dicunt. Et paulo pòst inquit:Priusquam Romani imperium in Iudæos haberent, & Macedones adhuc Asiam obtinerent, [b] Ptolemæus Lagi bibliothecam,quā Alexandriæ magnificè instruxerat,ingenti studio omnis generis bonorum librorum copia exornare contendens,à Hierosolymitanis petiit,vt sibi habere liceret in Græcam linguam eorum scripturas trāslatas.Tum illi, quòd Macedonibus adhuc subiecti essent,ex senioribus suis, scripturarū sacrarum & vtriusque sermonis peritissimos septuaginta viros ad eum miserunt,Deo hoc sic disponēte.Ptolemæus autem, de quolibet eorum [c] seorsim periculū facere volens: simúlque timens ne ex conuentione,per versionem suam, scripturarum veritatem celarent & supprimerēt, seiunctos eos,eūdem librum omnes vertere iussit.Idq; in omnibus voluminibus fecit. Deinde quum illi apud Ptolemæum conuenirent,& versiones suas inter se cōferrent, simul & Deus est glorificatus, & scripturæ eo modo ad noticiam & cognitionem hominum peruenerūt. Euenit enim,vt omnes omnium translationes à principio ad finē vsque,eisdem loquutionibus & verbis sint conceptæ: adeò,vt hodie quoque gētes omnes persuasum habeant,de cōsilio Dei ipsius versas esse scripturas.Neque mirandum est,Deum hoc ita ordinasse,qui etiā scripturis in populi captiuitate sub Nabuchodonosor amissis, quum post annos septuaginta Iudæi in terram suam, Artaxerxis Persarum regis temporibus,reuersi essent, Esdræ sacerdoti è tribu Leui inspirauit, vt omnes qui interciderant prophetarum libros denuò componeret,& leges Mosaicas populo restitueret. Atq; hæc quidem de diuinis scripturis dixit, Cap.15.

Alma.

a De loco illo Esaiæ, Ecce virgo cōcipiet,& pariet filium. Esa.7.

b De septuaginta interptibus historia.

c Hieron.in præfat.ī Pentateuchum, Vna basilica interpretes. Septuaginta congregatos cōtulisse scribit,non prophetasse: Aristeæ & Iosephi sequutus autoritatem.

C

Esdras Mosæ & aliorū libros sacros restituit.

* *In Irenæo,de inquisitione numeri & nominis Antichristi timidè simul & sollicitè agente,circa finem libri quinti,illud maximè obseruandum,quòd fatidico spiritu exempli gratia tria ista nomina numerum 666. repræsentantia lectori proponit, λατεῖνος, τειτάν, ἀρνοῦμε. Non enim hæc insigni carent mysterio.*

D In tertio autem aduersus hæreses libro, per catalogum episcopos Romanos recenset,vsq; ad Eleutherum, qui Soteri succesit. Eleutherum porrò duodecimum per successionem ab Apostolis facit.Enumerat autem eos,sicuti nos quoque prius in nomenclatura eorum recensuimus. Vbi verò de Clemente pluribus agit, seditionis etiam Corinthiæ,& epistolæ Clementis meminit. Perlongam enim,inquit,ecclesiæ Corinthi epistolam ecclesia Romana scripsit, ad pacem & concordiam dissidentes reducens, fidémque eorum, & quam ab initio ab Apostolis accepisset traditionem renouās.Vnum porrò,post Clementem,ex Romanis episcopis Telesphorum, magna gloria martyrium subiisse inquit. & postremò infert: Nunc autem duodecimo loco ab Apostolis episcopatus sortem ordine & doctrina sua obtinet Eleutherus,& Apostolorum in ecclesia traditio & veritatis prædicatio ad nos quoque peruenit.

Clemens & Telesphorus Ro. episcopi martyres.

E Quo autem ardore erga fidem diuinámq; professionem fuerit Irenæus,abundè testatur epistola, quā Viēnenses & Lugdunenses martyres,quum adhuc in carcere inclusi affligerentur, ad Eleutherum Romæ episcopum, & Irenæum, qui tum presbyteri dignitate fulgebat,commendantes dederunt.Cōmendatio ea sic habet. Saluere te, rebúsque omnibus semper lætari optamus,pater Eleuthere. Literas hasce nostras vt ad te perferret,fratri & participi nostro Irenæo persuasimus. Quē rogamus, vt tibi commendatum habeas, egregium scilicet testamenti Christi æmulatorem. Quod si sciremus,ex loco & honore aliquo iusticiæ laudē cuiquam parari, vt presbyterū ecclesiæ, qui ipse est, eum in primis tibi commendaremus. Fit & aliorum Irenæi pulchrorum operum mentio, vt sunt quædam ad Blastum,& Florinum,& Marcianum scripta: & disputationum liber.Et item qui ab eo F inscriptus est De scientia, ad Græcos, admodum necessarius liber.Et ea quę de Paschate ab eo sunt dicta:de quibus postea loco suo dicemus.Hæc de diuino Irenæo.

Cōmendatoria literæ viēnensiū martyrū ad Ro. episcopum pro Irenæo.

CAPVT XVI.

Qvandoquidem autem Irenæi & Viennensium [a] Gallicanorúmque martyrum fecimus mētionem,æquum visum est, de constantia fortitudinéque eorū pauca referre. Decimusseptimus agebatur imperij Antonini Pij annus,quū in omnibus terræ partibus turbulento persequutionis Christianæ spirante vento,populisq; per vniuersum orbem præcipiti audacia aduersus nos insurgētibus,plurima martyrū millia propter Christum mortem obiere: sicuti hoc facilè est ex iis quę apud certas gentes sunt facta, coniectura assequi.

a De martyrib⁹ sanctis, qui ī Gallia fortissimè pro Christo mortem cruciatibus magnis obiere. Alij hæc martyria in tēpora diuorū fratrum Veri et Antonini, oriēte bello Marcomannico, ad quod se ambo imperatores parabāt, referunt.

Testantur id quoque scripta ea, in quæ tam egregia illorum æternáque memoria digna certamina sunt relata. Verum enimuerò alius quisquam,historia scribenda, ad memoriam posteritatis,stylo indulgens, trāsmittat victorias & triūphos ab hostibus deuictis reportatos, Imperato-

A rias ducum artes, consilióque simul & manu res prudenter & fortiter gestas, ac strenuorum militum pro coniugibus liberis & patria ipsa certamina obita, sanguinémque pro salute eorum multis præliis abundè profusum. Oratio autem nostra de moribus & institutis vitæ & religionis Christianæ suscepta, impressiones aduersus veritatem factas, & pacatissima egregiarum animarum prælia, admirandámq; & omnem naturæ captum superantem fortitudinē & virtutem eorum qui magis pro pietate veróque Dei cultu, quàm pro charissimis sibi capitibus rem strenuè gesserunt, tropæáque & victorias aduersus inuisibiles hostes partas, coronásque triumphales persequetur: atque ea omnia veluti in columna, nō ærea illa, aut marmorea, sed adamantina prorsus insculpet, ad memoriam posteritatis omnis sempiternā. Eximium porrò ea tempestate martyrij tanquam stadium Gallia prouincia erat: in qua præter cæteras duæ sunt metropolitanæ vrbes, Lugdunū & Viēna, quas reliqua eorum locorum regione emēsa, fluuius Rhodanus perstringit. B Martyriorum autē eorum commentarium, vrbium earum ecclesiæ illustres, ecclesiis quæ in Asia & Phrygia fuere, misere, tali præfatione vsæ. Qui Viennæ & Lugduni in Galliis habitāt, serui Christi, in Asia & Phrygia eādem nobiscum redēptionis fidem & spem habētibus fratribus, Pax, & gratia, & gloria à Deo Patre & Domino Iesu Christo, Domino nostro. Deinde præfationi eiusmodi, aliis quibusdam verbis additis, tale scribendi initium faciunt. Afflictionum ærumnarúmque nostrarum magnitudinem, & tantam gentium aduersus sanctos iram, atque eas quas beati martyres sustinuerunt calamitates, ad plenum perscribere, neque nostræ est facultatis, neque id à quoquā fieri posse putamus. Omnibus enim suis copiis in nos irruit aduersarius: & in initio statim ipso apparuit, nihil fore terrori nobis † præsentiam eius. Expertus est genus omne persequutionis & afflictionis, assuefaciens atque exercēs suos aduersus Dei ministros. siquidem non ædibus tantum, balneis, & foro nobis, sed publico quoque prorsus, necubi nostrûm quisquam appareat, interdixerunt. Verùm contra eos pro nobis gratia Dei depugnās, infirmos C quidem confirmauit, stabiles autem eis opposuit columnas: eos videlicet homines, qui per tolerantiam omnem, mali illius impetum in seipsos pertraherent: quíque conferre pedem, omne contumeliæ & supplicij genus sustinere, & quæ plurima essent, perpauca & exigua esse ducere possent, & ita ad Christum venire festinarent: rebus ipsis ostendentes, indignas esse passiones temporis huius, ad futuram gloriam. Primùm quippe confertim vniuersi, quæ eis à multitudine inferrentur, pertulere, contumeliosas inclamationes, verbera, volutationes, rapinas, lapidationes, & carceres: omnia deniq; alia, quæ ferocienti multitudini contra inimicos & hostes facere in mentem venire solent.

Scriptū ecclesiarum Gallicanorum ad ecclesias Asiæ & Phrygiæ, de earū martyrijs.

Diabolus persequutionis piorū hominum autor.

† παρουσίαν.

CAPVT XVII.

Deinde scriptū id exequitur, sanctos ad tribunum abductos, atq; ibi interrogatos, in carcerem coniectos esse. Atque inter eos Vetium quendam Epagathum, quum ætatis flore vigentē, tum D fide omníque bonorum operum genere pollentem, tantam multitudinem abduci ægrè tulisse, & se ad defensionem eorum obtulisse, atq; ob tam pulchram professionem cum aliis simul abreptū esse. Decē verò periculi magnitudine victos, martyrio renunciasse: & sanctis timorem ingentem reliquisse, admodum metuentibus propter dubiū futuri casus exitum, ne scilicet de eo quoque periclitarentur, vt Christo exciderent. Eorum tamen numerū alios paulatim expleuisse. Optimos quosque ex vtraque ecclesia delectos, & cum martyribus ipsis ex gentibus seruos vnà comprehensos, eósque flagrorum vi & necessitate coactos, contra nos ementitos esse Thyestis cœnas & Oedipi concubitus, aliáque item plurima vulgasse, quæ neque auditu neque dictu credibilia essent: neq; etiam vnquam post homines natos, quòd facta essent, fidem obtinuissent. Quarum rerum infamia vulgò iactata, omnes (inquit) cōtra nos sunt efferati. Et qui hactenus propter familiarem consuetudinem & humanitatem moderatiores fuerant, grauem in nos fremebundi acceperunt animum. E Quapropter cruciatus orationis vim omnem superantes sancti martyres pertulerunt, satana summo studio contendente, vt ab eis quoque blasphemiæ quicquam proferretur. Precipuè autem multitudinis ipsius & militum & Præsidis furor incubuit in Sāctum, ecclesiæ Viennensis diaconum: in Maturum, recens quidem illum illuminatum, sed generosum & fortem decertatorē: in Attalum Pergamenum genere, columen & firmamentum Gallicorum Christi fidelium: & in Blandillam, quæ statu quidem serua fuerat, ingenium autem & animum habuit perquàm liberalem. In ea nimirum exhibuit atque repræsentauit Christus, quæ apud homines vilia, ingrata, nullíusque adeò precij habeantur, ea apud se in maximum esse honorem, propter egregiam in se piorum animorum affectionē & amorem. Quum enim omnes metuerent, heráque etiam eius carnalis * maximopere de ea esset anxia & solicita, (aderat nanq; & ipsa, fortiter certamini pro Christo incumbens) ne illa naturæ imbecillitate, vel solam liberiorem professionē non perferret, tanto eam animi robore confortatam esse tradunt, F vt tortores, qui sibi inter se succedentes à matutino tempore ad vesperam vsque virgis & fustibus eam ceciderant, animos desponderent, victósque se profiterētur, quid rerum deinceps de ea agerēt dubij. Obstupescentes etenim, mirabātur spiritum prorsus in ea remanere, cuius corpus circunquaq; conscissum & apertum esset. At illa, perinde atque ab ineunte ætate certaminibus esset exercitata, perdurabat: laxamētúmq; ei, & (vt ita dicam) † indolentia plagarum & cruciatuum erat, quòd subinde [a] Christianā se esse proclamaret [b]. Sāctus verò & ipse tanta animi præsentia, & tam generosè & fortiter se carnificibus opposuit, plurimámq; eorum sæuitiā & pœnis incutiēdis feritatem adeò superauit, vt ab illis interrogatus, non gentem suam, non patriā, non nomen, non aliud quicquam, sed vnicum hoc in certamine & lucta tormentorum omni, Christianum se esse diceret: quum quidem illi se ex eo, propter tam graues ac intolerabiles cruciatus, degenerem aliquē nobísque

Vetius Epagathus egregius iuuenis.

Decem Christiani à martyrio abhorruerunt.

Eorum vicē sancti martyres doluerūt.

Serui infideles, vt de christianis fœdissima quæque flagitia confingerētur, torti.

Eo modo christiani in infamiā & odiū publicum cōiecti.

Primarij martyres: Sāctus Diaconus, Maturus, Attalus, Blādilla.

** ἀγωνιῶσα.*

Admirāda Blādillæ in perferendis omnigeneris tormentis tolerantia.

† ἀναλγησία.

a Maximopere pij sanctiq; homines Christiani nomine sunt gloriati, & delectati.

b Mirifica etiam ipsius Sancti patientia.

A que infaustam atque ominosam vocem audituros sperarent. Itaque cõtentione illa cruciatuum summorum inferendorum fracta, ad postremum æreas squamas candentes mollissimis & tenerrimis quibusque martyris membris asperserunt, & agglutinarunt. Atque ita ex illis quidem sic adustis, nidor & aruina profluebat: ipse verò constans & immotus permanebat, fidéque stabilis, & aqua vitæ ex cœlesti fonte promananti conspersus atque recreatus, magis magísque confortabatur.* Ac corpus totum inter se membris congruens, martyr erat: vnum totum vulnus, vna totum cruenta vibex, contractum prorsus, & ab humana specie, exteriore sua parte, alienissimum. In quo ipsemet CHRISTVS patiens, gloriam & laudem ingentem perficiebat, & aduersarium proculcabat. Apertum quippe reliquis omnibus exhibuit exemplum, nihil ibi esse terribile & metuendum, vbi adsit Dei patris dilectio: nihil erumnosum atque dolendum, vbi CHRISTI gloria. Aduersarij sanè quidem incredibili animorum tumore & incensione laborantes, ita demum se superiores fore sunt opinati, si ex B interuallo deinceps eadem inferrent tormenta. Martyres enim ipsos vel cruciatibus tantis victos in impietatem eorum concessuros: vel suppliciis immanibus immortuos, grauem reliquis allaturos esse timorem & terrorem existimarũt. Quod vbi facere sunt aggressi, adeò sunt spe sua frustrati, vt ille corpore tormentis dolotibúsque omnibus releuato, confestim restitutus, vsum membrorum formámque integram ita receperit, vt quæ ei iterum sunt illatæ pœnæ, non excruciatio, sed sanatio atque restitutio esse viderentur, cœlitùs videlicet ei allato auxilio. Cæterùm Bibliadem etiam quandam produxerunt, eámque flagris crudelem in modum conscindentes, persuadere illi conabantur, vt sacra nostra detestandum piaculum esse diceret. Illa autem veluti è somno excitata, longè aliud, diuersúmque magis quàm ipsi expectantes volebant, professa est, illud insuper adiiciens: Quomodo verò homines isti infantes vorent, qui etiam ab animantium ratione carentium sanguine abstineant? Ac talia quum C & pateretur & diceret generoso admodum animo, ordini martyrũ est allecta. Enimuerò postquam quæsitores isti & carnifices, virtute Christi ad hunc modum infirmiores esse comperti, atque martyrum impressione & tolerãtia prostrati sunt, vt in carcere eos affligerent, consilium ceperunt. Ita illi terra horrentium tenebrarum caligine & pedore excruciantur, & pedum distractio ad quintum vsque fidicularum foramen extenditur. Quapropter multi in vinculis sunt suffocati: multi ægrè viuentes, spiritum cum dolore traxerũt, omni prorsus humano destituti auxilio. Fuerunt etiã, qui simulatque in carcerẽ sunt coniecti, ꝙ grauem eius squallorem non ferrent, decessere, CHRISTO IESV variis Martyres modis glorificante. Pothinus autem + Lugdunensis Ecclesiæ episcopus, vir imbecillus, vt qui nonaginta supergressus esset annos, & naturali quidem infirmitate ægrè corpori vitalem auram suppeditaret, spiritu autem propter obeundi martyrij desiderium esset validissimus, ad

D tribunal est pertractus, corpore tenui & soluto, perinde atque vasculo quopiam animam vix retinens. Atque ibi consistens, quum pulchram professus esset professionem, à tribuno, quisnam esset Christianorum Deus, interrogatus: Quum Christianus, inquit, fueris, scies. Quapropter violentius quoque statim acceptus, plagas tulit. Qui enim propius ei astabant, manibus pedibúsque in eum insilientes, summa contumelia canos eius affecerunt: qui verò longiùs remoti fuerant, quæcunque locus subministrabat tela, in eum coniecerunt. Omnes quidem certè flagitium se & piaculum committere existimarunt, si quid insolentiæ peruicacis & petulantiæ proteruæ in eum intermitterẽt: eóque modo se deos suos vindicare putauerunt. Deinde, quum ægrè iam spiraret, in carcerem est demissus. vbi biduo pòst, spiritum Deo decedens commendauit. + Porrò qui CHRISTVM abnegauerant, vt malefici in martyrum custodiam coniecti, quòd viderent illos quidem iucundius relucere ac lætius florere, hilarésque gloria & gratia abundantes, nec non suauitatem odoris CHRISTI redolentes, vnguento scilicet quodam, sicuti non- E nullis visum est, ita delibutos, vt vincula eorum quasi comptorum sponsorum ornatum decentem præ se ferrent: seipsos autem deformes ac malè olentes probrísque obsitos, vindicémque intra se & carnificem conscientiam in animis gerentes. qui videlicet vt illiberales parúmque viriles homicidij sibi ipsis crimen impingentes, omnium præstantissimũ nomen reiecissent: ex martyrum conspectu confirmabantur, séque ab eis recipi rogabant. Atque illi eos non grauatè, nullam prorsus suspicionem reliquam faciẽtes, susceperunt. Ex eo tempore martyria variè sunt diuisa, atque distincta. Ex multiformibus nanque & versicoloribus floribus coronã illi texentes, Christo eam obtulerunt, & maximum illud immortalitatis præmium receperunt. Maturus quidem, & Sanctus, Blandilla & Attallus, in publicũ producti, & in amphitheatro bestiis obiecti, eosdem sunt angores experti: plurimísque tormentis superatis, tandem in sedili ferreo, cui ignis esset suppositus, sunt collocati, vbi ex corporibus eorum adustis nidor ingens redditus, carnifices cõ- F pleuit. Qui tantum ex constantia martyrum conceperẽ dolorem, vt patientiam illorum tanquam furiis agitati exuperare contenderent. Ac Sanctus quidem & Maturus certamine tanto obito, eo die cursum suum absoluerunt, & gladio cæsi, veluti victimæ DEO sunt oblati. Blandilla autem in stipite distenta, bestiis esca est proposita: faciémque supplicij eius qui pro ea est crucifixus referens, magnũ cõcertatoribus suis præbuit desiderium, in sorore sua habitum & formam exoptati illius inspicientibus. Quare illud quoque exhibebat, ac veluti persuadebat, qui pro CHRISTI gloria patiatur, eum passionibus participem esse viuentis Dei. Sed enim quum bestiæ eam non attingerent, ad alium reseruata est agonem, vt simul & multis variísque colluctationibus deuicto perplexo illo serpente, certum constantis fortitudinis exemplũ fratribus fieret, vilis ipsa & imbecillis, & inuictum habens propugna-

k

Ἐν δὲ σωμάτιον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων. q.d. etiã sic verti potest: Ac corpusculum ipsum crudelitatẽ tãtam testabatur: vel, Earũ rerum quæ acciderãt, testis erat.

Christus ipse in sanctis martyribus, vt membris suis, patitur.

Corpus Sancti à tortoribus fœdissimè ex carnificatũ, formæ suæ diuinitùs restitutum.

Bibliadis generositas.

Martyres in carcere squalore & pedore excruciati.

Pothini episcopi martyrium.

† [illegible] νίαν τῆς [illegible] σκοπῆς ἐν Λουγδούνῳ πεπιστευμένος. Euseb. lib. 5. c. 1. Nonagenarius martyr.

† Christi negatores fide Christiana abiurata, tãquam malefici in carcerẽ coniecti, quũ martyrum optetiã sortẽ admirantur, tum vicẽ ipsi suam miserantur. Conscientia carnifex.

Nõ grauatè isti à Martyribus in gratiam & consortiũ recepti.

Sanctus & Maturus in Domino obdormiunt.

Blandillæ agon.

A torem Christum, diuersisque aduersarium certaminibus debellans, immortalitatis coronam reportaret. Secundum hanc, Attalus in theatrum ducebatur, cui tabella præferebatur, cum inscriptione huiusmodi: Hic est Attalus Christianus. Erat autem is ex clarorum virorum ordine, firmam sanámque obtinens conscientiam, atque in certaminibus pro CHRISTO susceptis probè exercitatus, & constans veritatis testis. Quo producto, quum petulantius plebs tumultuaretur, Præses eum, vt ciuem Romanum, in custodia asseruari iussit, donec Cæsaris de eo atque aliis explorasset sententiam. Interea qui antea negatione mortui fuerant, spiritum vitæ resipiscentia receperunt: & quos extinctos eiecerat, eos reuiuiscentes mater est complexa. Ij dulciore doctrina accepta, ab eo qui non vult mortem peccatoris, virtutem & robur ad perpetiendum assumpserunt. Nam allato à Cæsare rescripto, quicúnque ex Christianis Romani essent, gladio sunt cæsi: cæteri bestiis sunt obiecti, aut aliis grauibus suppliciis affecti.

Attali certamen.

Negatores Christi ab ecclesia matre resipiscētes suscipiuntur.

Ex Martyribus Ro. ciues gladio iugulati, alij bestiis obiecti.

Nōnulli denuò Christū abiurarunt.

Alexander medicus Martyr.

B Primi autem omnium, qui antea pœnitentia vsi fuerant, inquirebantur. Spes quippe quæsitoribus erat, eos denuò captum iri. Verùm illi partim martyrum aggregati sunt ordini, partim perditionem sequuti: illi nimirum, qui indigni parúmque firmi fuerant, & de religione nostra minus rectè senserant. Martyrum catalogo ascriptus etiam est Alexander, artis medicæ peritus, & in Galliis omnibus notus. erat enim multa dicendi libertate præditus, & Apostolicæ gratiæ non expers. Et tribunali assistens, ac nutu martyres cohortans, deprehensus & ipse est veluti certamina parturire. Itaque iudici delatus, & capitis damnatus, vnà cum Attalo bestiarum feritati est obiectus. Sed quum nihil aduersi ab eis sensissent, pluribus defuncti certaminibus, postremò & ipsi vt victimæ sunt cæsi: Alexander quidem, nihil proloquutus: Attalus autem, quum in ferreo sedili vreretur, nidórque ab eo prodiret, illud tantum Romana lingua præfatus, En hoc ipsum est humana vesci carne, quod

Attali cædes

C vos facitis: nos verò neque homines voramus, neque præterea mali quidquam facimus. Interrogatus etiam, quod Dei esset nomen? respondit, Deus nomen non habet, vt homo. Post hos omnes, vltimo † gladiatorum die, cum Pontico puero quindecim propè annos nato, generosa Blandilla est producta. Ij per simulachra deorum iurare iussi, non paruêre. Quapropter multitudinis animis aduersus eos efferatis, permultis sunt excruciati tormentis. Et puer quidem suppliciis tantis cedens, reddidit spiritum. Blandilla verò postrema, veluti mater generosa, excita, quæ liberos victores ad regem suum præmisisset, festinabat & ipsa per mortem exultans, veluti ad nuptiale conuiuium: & non ad bestiarum, quibus obiicienda erat, lacerationem. Itaque post flagra, post bestias, post ahenum, ad vltimum reticulo inclusa, tauro agresti & feroci est obiecta: & quum diu multúmque à belua ea esset iactata, tandem & ipsa est magnificentissimè iugulata. Cuius tantam demirati fortitudinem immanissimi illi persequutores, haud vnquam apud eos visam esse mulierem tot & tanta supplicia perpeti, testati sunt.

† τῶν μονομαχιῶν.

Itē Pontici pueri.

Item Blandilla.

Tortores ipsi à Martyribus victi.

D His ita peractis, denuò contumeliosa iniquissimorum hominum iniuria sæuire in martyrum corpora cœpit. Quòd nanque ab illis essent superati, id in maiorem euasit iram. Proinde & eos qui in carcere mortem obierant, & eos qui variis & exquisitis suppliciis excruciati fuerant, ne quis eorum sepulturæ honorem sortiretur, canum nocturnis simul & diurnis tradiderunt custodiis. Præterea quæ à bestiarum feritate & ignis violentia superfuerant reliquias, comminutas illas & in carbones redactas, capita quoque & resectamenta eorum per dies plures asseruanda diligentius militaris manus excubiis mandarunt. Ac impij milites partim dentibus in eos stridebant, vt per furorem defunctorum quoque reliquiis insultarent: partim in ludibrium cadauera vertebant. Si qui verò viderentur esse aliis æquiores, probosè, vbi Deus eorum esset, quídve illis religio eorum, cui animas ipsi suas posthabuissent, prodesset, requirebant. Grex autem fidelium in magno fuit mœrore & luctu, quòd humare martyrum cadauera non liceret. Neque enim ad hoc eis nox pro-

Cadauera sanctorū martyrum inhumaniter tractata.

Sepulturæ honor martyribus denegatur.

E fuit, neque auro ea redimere potuerunt: nedum precibus vllus locus esset apud eos, quibus id maximum lucrum est visum, si illa sepultura arerent. Sub hæc scriptum, quod diximus, infert. Itaque corpora sanctorum illorum omni genere ludibrij & probri traducta, & sex diebus sub dio iactata, postea autem combusta atque in cineres redacta, ab iniquis hominibus in Rhodanum fluuium ibi pręterlabētem sunt sparsa, vt nihil prorsus eorum in terris amplius esset reliquū. Et hoc sic fecerunt, perinde atque Deum deuincere, aut regenerationem eorum prępedire possent: vt nequam (sic illi dicebant) resurrectionis spem habeant, qua ipsi adducti, peregrinam nobis & nouam inducunt religionem, & dura acerbáque omnia despiciunt, prompti prorsus & parati cum gaudio adire mortem. Videamus nunc, an sint resurrecturi, & si potest eis opem ferre Deus eorum, & è manibus nostris eos eripere?

Corpora corū in cineres redacta, & in amnem Rhodanū disiecta.

Ea crudelitate tyrāni christianos à spe resurrectionis absterrere sunt conati.

F Atque hęc quidem commentarius ille refert. Facili autem coniectura & ratione conuenienti colligere licet, quæ in reliquis etiam prouinciis sint acta, quantave tum martyrum extiterit vbique multitudo.

CAPVT XVIII.

IN commentario eo aliud quiddam memoratu dignum traditur, quod ad multorum vtilitatem, si historiæ huic inseruissem, minimè id īuidiosum mihi fore duxi. Alcibiades quidā martyrū choro adscriptus, squalidam planè & duram agebat vitam, & solo pane & aqua victitās, à cæteris cibis omnibus abstinebat. Quem morem quum in carcere quoque seruare pergeret, Attalo, qui & ipse post primum obitum certamen eò coniectus fuerat, res ea

Alcibiades martyr duriorē cōsectās vitā, ab Attalo martyre in carcere admonitus, de seueritate ea remittens, ciborum delectum reiecit. [redacted]

A eſt reuelata. Is porrò illum admonuit, non rectè facere, qui creaturis DEI non vteretur, & multis exemplum ſcandali atque offendiculi fieret. Proinde Alcibiades poſthac nullo diſcrimine, omne genus cibi, citra ſatietatem tamen cæpit: & gratias Deo egit, qui quod ei defuiſſet, ita expleuiſſet. Minimè nanque ab eis aberat gratia Dei, ſed Spiritus ſanctus erat cum eis, omnia conſulens atque dirigens in melius. De eorundẽ martyrũ æquitate atque humanitate, ſcriptura ea quã diximus, talia memorat: In tantum videlicet æmulatores fuiſſe Ieſu Chriſti, vt quum in tãta eſſent gloria, ſæpiúſque martyrij agonem obirent, Chriſtíque adeò ſtigmata circunferrent, neque ſeipſi martyres vocarent, neque nobis permitterent vt eos nomine eo compellaremus. Quòd ſi quis noſtrûm vel in epiſtolis, vel in ſermonibus martyres eos nominaſſet, acrius id reprehẽdebant: perlibẽter martyrij appellationem cedentes Chriſto, vero & fideli martyri atque teſti, eidémq; primogenito ex mortuis, & duci autoríque vitæ Deo. Addit præterea illud, ꝙ etiam defunctorum memo-
B riam celebrarint: illos ſcilicet eſſe martyres, quos Chriſtus ad ſe traxiſſet: ſe autem viles eſſe, & nullius rei homines, dicentes. Orationes quoque pro ſe fieri petierunt, vt & ipſi certamine cum laude defungi liceret. Qui quum libertate multa freti, rebus ipſis martyrij virtutẽ præſtarent, nomen tamen ſunt deprecati: timore Dei ſub potẽti manu eius humiliati, à qua ſatis deinde ſunt exaltati. Et ipſi quidem defenderunt omnes, accuſarunt autẽ neminem. Soluerunt itidem omnes, ligarunt neminẽ: atque pro eis qui ſe ſummis affeciſſet malis, ſunt precati, ita vt id antea fecerat Stephanus. Deinceps ſcriptum id hiſce de eis vtitur verbis. Maximum illis bellum cõtra aduerſarium fuit, per charitatis ſinceritatem, vt belua illa ſtrangulata, quos pri' ſibi deuoraſſe videbatur, viuos redderet. Nõ enim gloriati ſunt ſuper delinquentium caſu: ſed quibus ipſi abundarũt gratiis & donis, de eiſdem indigentibus cõmunicarunt. Et materna prorſus habentes viſcera, multas pro eis ad patrem profuderunt lachrymas. Vitam petierunt, & dedit eis, quã proximis ſuis impertierunt. Et omnes victo-
C res ad Deum tranſierunt. Pacem ſemper complectentes, & pacem nobis cõmendantes, in pace ad Deum peruenerunt. Non laborem aut dolorẽ matri, neque ſeditionem aut bellũ fratribus: ſed gaudium, pacem, cõcordiam & charitatem relinquentes. Hæc addidi, tum propter ſincerã piámque ſanctorum illorum virorũ erga lapſos affectionem: tum propter inhumanũ immiſericordémque eorum animũ, qui poſtea ſuperbè & crudeliter mẽbris Chriſti inſultarũt, nullámque eorũ per compaſsionis virtutem habuerunt rationem. Qui ſanè etiamſi tum quidquam aut officioſè fecerunt, aut rectè ſtatuerunt, nõ continuò tamen ſibi placeant, vel ſupercilia erigant. Cæterùm quum iam tum primùm apud Phryges Montanus, & Alcibiades, & Theodotus, prophetarum opinionem paſsim fama obtinuiſſent (quòd enim ea quoque tempeſtate varia dona Dei in multis florerẽt Eccleſiis, multis illi viſi ſunt chariſmatum eorum participes eſſe, proindéque prophetiæ fidem meruere) & ſententiæ plurimorum de eis variarent, qui in Gallia fuere fratres, pium rectúmque de eis iudicium ſuum, in ſcriptum, quod ſæpe diximus, D
retulerunt, eidémque quaſdam eorum qui commemorati ſunt martyrum epiſtolas inſeruerunt, quas illi ex vinculis & carcere ad fratres in Aſia & Phrygia de nonnullis Eccleſiaſticis quæſtionibus dederunt. Atque hæc quidem hactenus.

Admirãda ſanctorum martyrum ſummiſsio & humilitas, nomẽ martyrũ repudiantiũ. Chriſtus verus & fidelis martyr.

Memoria defunctorum Martyrum. 1. Petri. 5.

Abſolutæ & perfectæ Chriſtianæ pfeſsionis ex oſculãda exẽpla: quæ vtinam præſtarent noſtri æui Euangelici homines. O ſãctiſsima & Chriſtianiſsima præſtãtiſsimarũ animarum pectora.

Aduerſus eos qui ſanctitatis ſibi gloriã arrogãtes ſuperbè lapſos auerſantur, & ab Eccleſia arcent. Gallicani martyres ex ipſo carcere iudicium de Montano & pphetia eius ſuum in Aſiã & Phrygiam perſcripſerunt.

CAPVT XIX.

ANtoninus autẽ Veri frater, ſeptem annis & quatuor menſibus Romano adminiſtrato imperio, Commodo id reliquit. Cuius decimo anno, Eleutherus Soteris ſucceſſor Romæ epiſcopatum tenuit. Cui deinde, quum tredecim præfuiſſet annos, Victor eſt ſurrogatus. Hic eccleſiam ibi decem gubernauit annis: & ſucceſſorem Zephyrinum habuit, nono imperij Seueri anno. Zephyrino, qui decem & octo annis eccleſiam Romanam rexit, Calliſtus eſt ſuffectus: qui eam quinque annis adminiſtratam, Vrbano ſucceſſori reliquit. In Alexandrina eccleſia Agrip- E
pinus duodecim annos epiſcopatum geſsit. Ei Iulianus ſucceſsit: qui decem annis munere ſacro obeundo expletis, Demetrium ſucceſſorem recepit. Apud Antiochenos poſt Maximinum, qui vndecim annis eccleſiæ gubernator fuit, Serapion epiſcopus creatus eſt, octauus ab Apoſtolis ſucceſſor. Qui ſatis diu cum laude eccleſiæ præfuit, & eam Aſclepiadi regendam reliquit. Eiſdem temporibus Hieroſolymis, in ſancta Sion, * adhuc admirandus ille Narciſſus ſacroſancto fungebatur munere, quindecimum obtinens ſucceſsionis locum, à ſecunda, quæ ſub Hadriano facta eſt, eius vrbis euerſione: ex quo, poſt eos qui ex circunciſione ibi fuerunt, epiſcopos, Marcum primum ex gentibus regendæ eccleſiæ præfectum eſſe, antea diximus. Cui Caſsianus, ſicuti ſucceſsiones eius eccleſiæ tradunt, eſt ſuffectus. Huic autem Publius, Publio Maximus, Maximo † Iulianus. cui ordine ſucceſſerunt: Caius, Symmachus, Caius alter, Iulianus item alter, Capito, Valens, Dolichianus, & ab Apoſtolo- F
rum ſucceſsione trigeſimus Narciſſus. Cæſareæ porrò Paleſtinæ epiſcopale munus tum habuit Theophilus. In Græcia autem, Corynthi Bacchylus epiſcopus fuit, Epheſi verò Policrates, & alibi alij, vt par erat, quamplurimi, Commodo, ac deinde Seuero Romanũ imperium adminiſtrantibus. De iis nunc ſatis.

M. Antoninũ 19. annis imperaſſe, ſcribit Euſeb. lib. 5. c. 9

Epiſcopi Romani. Euſeb. lib. 5. cap. vlti.

Alexandrini.

Antiocheni.

Hieroſolymitani ab vrbe iterũ euerſa ex gentibus lecti. Euſeb. lib. 5. cap. 12.

† Alij Iulium habẽt.

Epiſcopus Corinth. Item Epheſius.

* *In perſequutione ſub Seuero, Narciſſus epiſcopus Hieroſolymitanus annos aliquot in ſolis locis latuit. Quo tempore interim ei ordine ſubſtituti ſunt, Dius, Germanion, Gordius, vt infrà libro quinto, capite decimo ſcribitur, vbi alia huius ſeceſſus affertur cauſa. Alij autores in hoc catalogo Symmachum & Caium alterum non recenſent. Eáque ratione Narciſſus, quum è ſolitudine reuerſus Epiſcopatum recepit, à Marco quindecimus, ab Apoſtolis trigeſimus fuerit Hieroſolymis epiſcopus.*

A

CAPVT XX.

Hæresibus autem, quas diximus, diuinorũ, quos retulimus, virorum virtute & doctrina prorsus euulsis, zizaniorũ sator alias insuper seminare nõ cessauit. Sed & priorum illarũ multi adhuc restabant surculi, puræ agrorũ Christi sationi officientes, multę etiam derepentè tum primùm initium sumẽtes producebãtur [a]. Omnes tamẽ à Simone & Saturnino, atque ab absurda & importuna scientia Cerinthi ortũ traxerunt. Artemon & Montanus tum primum pullulabant, & tanq̃ serpentes rubetæ interitum spirantes, venenatorum reptilium more, per Phrygiã in Asia prouoluebantur. Marcionis autẽ secta dissecta atq; diuisa erat. Quidam etiam Romæ vigebant, vt Florinus & Blastus, qui & ipsi nouas opiniones de vero veritatis Verbo induxerunt. Et Florinus quidem, ꝙ in petitione presbyterij repulsam tulerat: Blastus autem, nõ ob dissimilem quoque causam. Quilibet verò eorum officina seorsim cõtra veram pietatẽ

a Primi hæresum autores.

Artemõ & Montanus hæretici in Phrygia. Marcion. Florinus, & Blastus.

B instituta, permultos ex ecclesia in errorem suum pertraxit. Sed enim contra Artemonem, eiúsque successorem Theodotum Byzantium coriarium, qui illius errorem multum prouexit, beatus [b] Victor depugnauit. Redarguit quoque importunitatem eorũ liber, qui paruus Labyrinthus dicitur, quem nonnulli ab Origene compositum esse autumant: sed eos stylus & eloquutionis forma refellit [c]. Montano porrò tanquam inexpugnabile propugnaculũ Deus obiecit Hierapolitanæ ecclesiæ antistitem Apollinarem, virum eximium, qui ad diuinæ doctrinæ cognitionem profanas etiam disciplinas adiecerat. Aduersus hunc quod scripserunt Miltiades, Apollonius, Serapion Antiochenæ ecclesiæ episcopus, & alij complures: sicuti & contra [d] Proclum, eiusdem hæreseos antesignanum, Caius, quem antea quoque nominauimus [e]. Marcionis autem opinioni, eiúsque diuisioni, sapientissimus restitit Rhodon. Ad Florinum autẽ, & Blastum, qui Romę schismatis & dissidij duces fuere, sępe nobis nominatus Irenęus cohortatio-

b Victor Ro. episcopus, Artemonem & Theodotũ refutauit.

Paruus Labyrinthus.

c Montanũ Apollinaris impugnauit, & alij.

d Proclum Caius.

e Marcionis sectam Rhodon.

Florinum & Blastum Irenæus.

C nes scripsit: vt nuncio vanis atq; inanibus sermonibus & cõcertationibus remisso, Apostolicis inhærerẽt traditionibus. Enimuerò rectè me facturum esse puto, si perniciosorum eorum hominũ illegitima & adulterina dogmata exposuero, & quantum licebit eis præclaros illos viros opposuero, qui validis atque inuictis diuinorum oraculorum argumentis, superfluas & inutiles illorum nugas & deliramenta fortiter confutarunt.

CAPVT XXI.

Hæresis & deliramentũ Artemonis.

Artemon igitur, qui & Artemas dictus est, eadem quæ nos, de Deo vniuersitatis huius sensit, conditorem eum esse rerum omnium dicens. Dominum autem nostrũ Iesum Christum asseruit merum esse hominem, ex virgine natum, & virtute prophetis præstantiorem. Atque eadem hæc Apostolos quoque prædicasse asseuerauit, perperàm exponens atque deprauans diuinarum literarum sensum. Successores autem eorum diuinitatem D tribuisse Christo, quum antea Deus non fuerit, dixit. Coriarius verò quidam Byzantius Theodotus nomine, discipulus eius, alterius sectæ princeps extitit, & multo adhuc peiora est commentus. Præclaram autem rem se facere existimauit, quòd autoritatem diuinitùs inspiratis literis abrogauit, & eas quas ipsemet recepit, corrupit. His Victor episcopus Romanus, veluti doctrinam fidei adulterantibus generosè restitit, coriariúmque ab Ecclesia proscripsit. Qui paruum Labyrinthum composuit scriptor, hos redarguit, asserentes se eiusmodi doctrinam ab Apostolis & successoribus eorum accepisse, veritatémque vsque ad Victoris tempora, qui decimus tertius à Petro Romanæ vrbis episcopus fuit, obtinuisse, & à successore eius Zephyrino corruptam fuisse. Verba eius sic habent. Et fortasse id quod illi docebant, verisimile fuisset, nisi eis refragarentur primùm diuinæ scripturæ, deinde fratrum quorundam Victoris tempore presbyterorum libri, quos illi & ad gentes & aduersus hæreses pro veritate scripserunt: Iustini inquam & Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorum complurium, E in quibus omnibus diuinitas Christo tribuitur. nam Irenæi, Melitonis, & reliquorum, quis ignorat scripta Christum Deum eundémque hominem deprædicare? Psalmi etiam & carmina quæcũque iam inde à principio à fidelibus sunt cõposita, Verbũ dei Christum laudibus celebrãtia deitatem ei tribuunt. Quomodo igitur ecclesiastico dogmate à tot annis deprędicato defendi potest, vsque ad Victoris tẽpora doctrinam hanc, vt ipsi dicũt, in ecclesiis obtinuisse? Quomodo etiã non erubescunt, hæc contra Victorem ementientes? quum certò sciant, Theodotũ coriarium, qui post Artemonẽ, pater & princeps huius diuinitatẽ negantis defectionis fuit, & Christum primus purũ hominem esse dixit, à Victore esse à cõmunione repulsum? Si enim Victor eadẽ quæ illi sensisset, (sicuti illorum docet blasphemia) quomodo is Theodotum hęresis eius inuentorẽ reiecisset? Ad hæc, illa adiicit: Scripturas quidẽ sacras absque timore & pudore omni adulterarũt, antiquos fidei canones abrogarunt, Christũ ignorarunt. Nec illi F quid diuinæ literæ dicãt quærunt, sed Euclidẽ fortasse & Galenũ adorant. Et paulo pòst: Propter eã causam scilicet diuinis literis manus iniecerunt, emendare se & castigare eas dicentes: & subdola improbitate simplicẽ sacrarum scripturarũ vim & sententiã deprauarunt, sapientiores seipso spiritu sancto iactantes. Memoriæ etiã prodidit, non vno consensu hoc eos fecisse. Aliter enim Theodotum, aliter Asclepiodotum, aliter quoque Hermophilum, Apollonidẽ rursum aliter scripsisse. Quemlibet etiam illorũ castigationem propriorum scriptorum edidisse: ídque variantiũ & dissidentium inter se exemplarium discordantiam indicare. Quosdam etiam istorum refert, non deprauasse scripturas: sed lege & prophetis prorsus abnegatis & abolitis, per iniquam & impiam planè doctrinam, sub † gratiæ obtentu, ad extremum perditionis delapsos. Idem scriptor, qui librum eum aduersus illos edidit, de eis quiddam etiam commemorat, quod huic operi inserere est visum. Natalem enim quendam ex ge-

Theodoti Byzãtij sutoris.

Aduersus hos ex paruo Labyrintho refutatio.

Hæretici isti successores Apostolorum primùm Christo diuinitatẽ tribuisse, & scripturas Apostolicas deprauasse, negati sunt.

† προφάσ. χάριτος.

Theodotiani isti Natali, egregio Christi confessori, pecunia expugnato persuaserunt, vt eorum heresi præesset.

A nerosis & intrepidis cõfessoribus vnum, dicit ab Asclepiodoto, & Theodoto alio quodã argentario, qui Theodoti illius, post Artemonẽ sectę eius ducis, discipuli fuere, deceptum persuasúmq; esse, vt mercede condicta, (factũ id propter confessionis eius laudem & celebritatem) sodalitati eorũ præesset, eósq; illi cẽtum & quinquaginta + denarios diurnos daturos pollicitos esse. Itaq; quum in eorũ hæresi esset, in somnis ei aliquoties Christus, verus animarum medicus assistẽs, vt se à tali errore & seductione alienaret, hominem est cohortatus. Minimè enim illum, ꝙ passionum suarũ testis & martyr fuisset, ab ecclesia segregatũ perire voluit. Illo quoque adiecto, nõ illum pro istorum opinionibus, sed pro Euãgelicis dogmatibus, strenuè decertasse. Minus tamen ille visioni obsequutus est, honore eo, quem se, ꝙ deceptis atque seductis hominibus præiret, habere credidit, captus: & fortasse lucri quoq; splendore, vt homo, inescatus. Itaq; noctu rursus ei Saluator insistens, graues per Angelos flagris intulit plagas. Tũ demum ille experientia edoctus, quantũ malũ sit, + se Deo opponere: sacco sumpto, & cinere cõsper sus, q̃ celerrimè cum ipso diluculo ad ecclesiã confugit, & ad Zephyrini ecclesiæ Romanæ præsidis pedes prouolutus, orationem atque deprecationem pro se ad Deum generis humani amatorem fieri rogauit: publicè in media plebe vibices, quas acceperat, plagarum ostentans. Eum verò ita eiulantem & quiritantem miseratus ille, manu porrecta ad pœnitentiam facile quidem recepit, ægrè tamen ad communionem admisit.

† καθ' ἑκάστην Niceph. μηνιαῖα δυνάρια, hoc est, menstruos, Euseb. lib. 5. cap. vlti.

Natalis ĩ sõnis ea de causa vapulat, & à Christo semel atq; iterũ ad pœnitẽtiam innitatur.

B

† Τῷ ἀντιπίπτειν θεῷ. Insigne resipiscẽtiæ eius exemplum. θριαμβεύων.

CAPVT XXII.

MOntanus autẽ, vico quodam cui nomen est Ardaba ortus, hæresim quæ dicitur Cataphrygas ĩuenit: & ambitione honoris atque dignitatis percitus, & arrogantia cupiditatéque primatus trãsuersum actus (ô absurdã & importunã blasphemiam) Paraclerũ se & diuinum spiritum nominauit. Mulierculas duas, coniuges suas, Priscillam & Maximillã, prophetissas suas vocauit, earúmq; scripta ꝓpheticos libros esse dixit. Maligno autẽ spiritu plenus, sicuti & duę illæ mulieres, noua quędam & insolentia dicere cœpit: insania apertè, & dæmonũ intemperiis actus. Cæterùm vt adulterinus ille spiritus fidẽ sibi pararet, quædã ꝑ illos, * cõiecturis ductus, prædicebat & diuinabat, seducens plerosque, & à recta via auertẽs promissionúmq; tumẽti magnitudine inflans: beatósq; eos pronuncians, qui de se quãuis absurdè, magnificè tamẽ sentirent. Non admodum tamen multis ex Phrygibus fuere, qui ab eo erant seducti. Vniuersalem porrò & quæ sub cœlo est ecclesiã omnẽ, omni pudore abiecto, impudentissimus ille dæmon calũniis proscindere non cessauit. Ea hæresi passim vulgata, qui in Asia fuere fideles, sæpe multis in locis regionis eius conuentus egere, recens exortã peregrinámq; inquirentes doctrinã: & tandem sectã eam, vt impiam & execrandã damnatam, è Catholica ecclesia eiecerunt, atque à cõmunione propulerunt. Idẽ Montanus nouorũquoq; ieiuniorũ, præter ecclesiæ cõsuetudinẽ, autor fuit:

Hæresis Mõtani Cataphrygas.

C

Priscilla & Maximilla prophetissæ.

* στοχαστικῶς Montani diuinatio.

Hæresis eius excõicata.

Montani noua ieiunia. Cõiugiorum solutio.

& de soluendis dirimendísq; coniugiis legẽ tulit. D De diuina autẽ Trinitate, & mundi creatione eadem nobiscũ docuit. Nonnulli tamen ex sectatoribus eius postea, tres diuinitatis subsistentias vnũ esse sunt opinati: eundẽ esse patrem, & filiũ, & spiritũ sanctũ, dicentes. vnde etiam Sabelliũ ex Libya, principia hęresis suæ sumpsisse ferunt. Porrò qui Montani disciplinã secuti sunt, Mõtanistæ ab eo dicuntur. Vocatur quoq; Cataphrygas, seu secundũ Phryges hæresis, ab ipsa gente scilicet. Appellantur etiã Pepuziani, à vico quodã, quem ille Hierusalem vocare solitus erat. Priscillæ verò & Maximillæ prophetiam, fide & veneratione sacro sancto præferunt Euangelio. De quibusdam sanè eorum mysteriis nonnulli non pauca vulgarunt, quæ illi non agnoscunt, sycophanticè ea aduersus se excogitata esse affirmantes.

Sabellij Libyci hæresis ortus.

CAPVT XXIII.

EVculenter sanè, id quod antea retulimus, cõtra hanc sectam scripsit Apollinaris Hierapolita, qui statim in prĩcipio scripturę suæ, se aduersus eam argumẽtis quoque & cõfutationibus sine scripto depugnasse ostendit. Librum autem eum ad Abercium quẽdam scripsit, talẽ exorsus pręfationem: Charissime Aberci Marcelle, Mandato à te, vt aliquid aduersus Alcibiadis, fortasse aũt dicẽdũ, Montani hæresim, cõponerem, aliquandiu deliberabundus & hæsitans me continui: nõ equidem, ꝙ minus mendaciũ redarguere, veritatíq; patrocinari possem: sed ꝙ veritus sim & cauerim, ne cui viderer scripto & lucubratione mea aliquid ad Euangelij & noui testamẽti libros addere: quibus certè, qui sibi ex præscripto Euangelij vitam degendam constituit, neque adiicit, neque adimit quicquam. Quum autẽ nuper Ancyram Galatiæ, & in ecclesiam eius loci, quæ nouæ istius, non vt ipsi dicunt, Prophetiæ, sed potius, vti ostendetur, F pseudoprophetiæ nomine est decãtata, venissem, pro virili mea, Domini gratia suppeditante, de eis ipsis, & quæ ab eis obiicebantur omnibus, diebus pluribus ecclesiæ, omnia disputãs disserui. Quod quidẽ, aduersariis repugnantibus, ecclesiæ pergratum accidit. Ostẽdit pręterea, quod rogatu quorundam, dialogum & disputationem tum ibi habitam in scriptum retulerit. Zotici cuiusdã Ostreni presbyteri mẽtionem faciens. Deinde post breuem digressionem, res Montani, qui fuerit, vnde prodierit, & quæ delirans nugatus sit, exponit: ad eum ferè modum, sicuti nos de eo paulo antè scripsimus. Atq; hæc quidem, fraudẽ seductionémq; eius arguens, in primo libro disserit. In secundo autem, de obitu eius ita refert. Quãdoquidem verò + propheticidas nos vocant, quòd immensas prophetiarum eorum ambages non recipimus (eos se nanq; iactant esse, quos populo missurũ se Dominus promisit) respõdeant nobis, per immortalẽ Deum: Estne quispiam, ô viri boni, ex omnibus iis qui à Montano, eiúsque vxoribus ꝓuenientes docere cœperũt, qui persequutionem à Iudæis passus, & à legis transgressoribus occisus sit? Sed neq; quisq̃ eorũ cõprehensus, aut ꝑ lege ipsa crucifix⁹, neq; in Iudæorũ synagogis flagellis

E

Apollinaris Montanistarũ refutator.

Veteres timide, verecũde, & piè de rebus diuinis scripserunt.

Zotic⁹ Ostrenus presbyter & Iulianus Apamen⁹, spiritum Maximillæ cohibere sunt aggreßi. Euseb. lib. 5. ca. 16. προφητοφόντας.

Interitus Mōtani, Maximillæ, & Theodoti.

A cæsus est. Aliã autẽ mortẽ obiisse Mõtanus & Maximilla dicuntur. A spiritu nanque vesano vterq; agitatus, seipsum seorsim suspendit, eóque modo ad instar Iudæ proditoris vitam finiit. Sicuti etiã primus prophetiarum eorum defensor, admirandus ille Theodotus, quum se seductionis spiritui commendasset, potestatique eius permisisset, iactatus, atque sublatus in cœlum, ac rursum delapsus pessimè periit. In eodem libro astruit, diuinos quosdam viros periculum fecisse, vt Maximillæ spiritum malignum redarguerent, vanitatísque conuincerent: sed ab aliis impeditos esse, qui dæmoni ei subseruierunt. Progrediens deinceps, ex ipso tempore prophetias eiusdem falsas fuisse ostendit. Tredecimum, dicens, præteriisse annum, nihílque earum rerum quæ ipsa diuinauerat, accidisse. Neque enim vel in vniuerso orbe, vel in regione aliqua bellum fuit: sed & Christianis ex misericordia & gratia Dei, pax & tranquillitas data.

Maximillæ ꝓphetiæ falsæ.

B In tertio porrò libro, gloriantes eos, quòd plures apud se sint martyres, ídque certum esse indicium prophetici, sicuti ab eis dicitur, spiritus refellit. Hoc verò ipsum longè omnium, inquit, est falsissimum. Siquidem & aliarum hæresûm nonnullæ quamplurimos habent martyres, non ideo tamen pedibus in illorum imus sententiam. Ac primi statim à Marcionis secta Marcionistæ dicti, plurimos habere martyres feruntur: veruntamen Christum ipsum, iuxta veritatẽ non profitentur. Et paulo pòst: Proinde quum Christiani ex ecclesia, ad martyrium & professionem veræ fidei & pietatis, vnà cum eis martyribus qui Phrygum hæresis dicti sunt, vocãtur, seorsim, nec assentientes eis, neque cum eis communicantes, moriũtur, propterea quòd nolint in Montani muliercularúmque eius spiritus sentẽtiam concedere. Id autem verum esse, quod nostro quoq; æuo Apamææ, quæ ad Meandrum fluuium sita est, accidit, exemplum declarat, in Caio & Alexandro ab Eumenia martyribus, qui de recta fidei sententia & opinione decertarunt.

Montanistæ plures se martyres habere iactitarunt.

Catholici martyres cum iungi cũ hæreticis martyribus noluere

** περὶ σύμενέας μαρτυρήσασι. Niceph. ἀπὸ σύμενέας, Euseb. lib. 5. ca. 16.*

C *Pseudopropheta, qui neq; timore neq; tremore ducitur in cõsternatione animi sinistra, à non voluntaria incipit inscitia, & in voluntariam desinit animæ insaniam. Euseb. lib. 5. cap. 17.*

CAPVT XXIIII.

IDem scriptum Miltiadis scriptoris quoque meminit, qui & ipse cõtra eandem hæresim doctè scripserit, dicta quædam eius ad hunc propè modũ citans. Hæc quum in cõmentario quodam Miltiadis fratris, in quo asserit & probat, prophetas non in ecstasi & consternatione loqui oportere, inuenissem, in epitomen & cõpendium redegi. Progrediens deinde oratione sua, noui testamẽti prophetas enumerat, in quibus etiã Ammiam quandã, & Quadratum recenset. Talem autem prophetã ex omnibus eis qui vel in veteri, vel in nouo testamento, † spiritu sunt acti, nullũ indicare poterũt: neque vel Agabũ, vel Iudam, vel Silam, neq; etiam Philippi filias, aut * Philadelphensem Ammiam, aut Quadratum, aut quosdam alios quicquã ad se ptinere gloriabũtur. Paulo pòst deinde: Ac siquidem post Quadratum & Ammiam, sicuti iactitant, Montani mulieres donum propheticũ acceperunt, quínam alij post Montanum & eius vxores per successionẽ id acceperint, ostẽdant. Oportere enim charisma propheticũ in omni ecclesia esse, vsque ad supremũ Christi aduẽtum, Apostolus arbitratus est. Sed quem nobis indicent, nõ habent. Decimusquartus nanque iam agitur annus, ex quo Maximilla mortua est. Hæc quidem is scriptor. Miltiades autẽ iste, alia etiam nobis studij diligentiæq; suæ de rebus sacris reliquit monumenta. Vnum siquidem librum ad Græcos, alterũ verò ad Iudæos perquàm eruditè composuit: sed & tertium scripsit ad principes, defensionem pro ea quam complexus est philosophia instituens. D

Euseb. lib. 5. cap. 17. Propheta in ecstasi non diminat, iuxta Miltiadem. Propheta noui testamẽti.

† τῶν πνευματοφορηθέντων.

** τὴν ἐν Φιλαδελφίᾳ Ἀμμίαν.*

Miltiadis scripta. Apologia eiusdem pro Christianis.

CAPVT XXV.

VErùm enimuerò & Apollonius, scriptor ecclesiasticus, orationibus editis hęresim Cataphrygas tum vigentem oppugnauit, quũ falsas eorum prophetias ad verbum refellens, tum vitam & mo E res autorũ eius erroris traducens his, quæ sequuntur, verbis. Hic ille est, qui matrimonia dirimere docuit: hic, qui ieiunia legibus latis sanxit: hic, qui Pepuzam & Tymium, parua Phrygiæ oppida, vbi quos vndequaque ad se pertraxisset homines congregare voluit, Hierusalẽ nominauit: hic, qui ærusca tores & pecuniarum exactores instituit: qui sub prætextu & nomine oblationis, auaritiæ sordes & munerũ emũctiones, arte quadam inuenit: qui salaria verbum eius prædicantibus numerauit, vt per ventris curã doctrina eius inualesceret atq; cõfirmaretur. Atq; hæc de Montano. deinceps, quæ etiam de prophetissis eius dicat, audi. Ostẽdimus igitur has ipsas primarias ꝓphetissas, ex quo spiritu sunt replete, à viris suis ꝓfugisse. quî ergo fit, vt tam impudẽter Priscã virginem appellantes, mẽtiantur? Deinde hæc quoque addit. Non tibi videtur scriptura omnis prohibere, ne ꝓphetæ munera & pecunias accipiãt? F Quum itaq; egregiam istã prophetissam aurũ, argentum, & vestem pretiosam accipere viderim, quomodo eã non detester & abominer? Et paulo pòst, de quibusdam confessoribus eorũ hæc dicit. Præterea Theomison inexplebilis auariciæ vir, qui ꝙ * professionis sigillum perferre nõ potuit, magna pecuniæ vi vincula sua redemit: quo ille nomine, quũ summissius se gerere deberet, gloriosius pro martyre venditauit. Ausus is etiam est ad imitationẽ Apostoli, Catholicã ad vniuersoscõ scribere epistolã: in qua, si diis placet, eos docet ꝙ melius ꝙ̃ ipse de fide sunt persuasi: & vaniloquentiæ verba defendit, simúlque blasphema & impia in Dominũ & Apostolos sanctãmq; ecclesiã verba effundit. Sub hæc quendam apud eos martyrem Alexandrum redarguit, qui vt prædo captus, & * domini appellatione solutus atq; dimissus, familiariter eisdem in ædibus cùm prophetissa vixit, eíque pecuniam ingẽtem quæsiuit. Cuius, inquit, prędas & latrocinia, aliaque audacia facinora, propter quæ est excruciatus, non opus est nos commemorare, quum ea in acta publica relata *, Curia habeat. Itaque istorum quis cui noxam re-

Apollonius contra Montanum.

Ornãtur virtutibus suis prophetissæ Montani.

Theomison Montanista falsò se cõfessorẽ Christi iactitauit.

** ὁμολογίας σημεῖον, hoc est, martyriũ. Similiter & Alexãder.*

** τοῦ κυρίου ἐπικλήσει.*

** ὁ ὀπισθόδομος.*

A mitteret? vtrum prophetissa martyri latrocinia, an martyr prophetissæ auariciæ lucra? Rursum de prophetis, quorũ nomine ipsi sibi gloriantes placent, hæc infert. Quòd si negant prophetas suos munera capere, illud confiteantur, si conuicti fuerint eos dona recepisse, non esse prophetas: & innumerabilibus id exemplis probabimus. Pernecessarium autem est, omnes prophetæ fructus explorare & excutere. Dic rogo mihi, num propheta cerussa fucatur? propheta stibio linitur? propheta formam excolit? propheta tabulis & talis ludit? propheta fœnerat, & lucro studet? Ad hæc idem Apollonius in opere suo illud indicat, quòd quadragesimo pòst anno scriptum id condiderit, ex quo Montanus asimulatã & dæmoniacã prophetiam instituit. Memoriæ quoq; tradidit, Zoticum Ostrenum, cuius antea quoque mẽtionem fecimus, quum iam Maximilla prophetare apud Pepuzam cœpisset, dæmonium id conuincere instituisse: prohibitum tamen ab eis esse, qui sectæ illius addicti fuere. Meminit quoque Thraseæ cuiusdam martyris. Præterea ex veterum traditione

Zoticus Ostrenus exorcista.

Thraseamartyr.

B se accepisse scripsit, Christum Apostolis præcepisse, vt ne ante duodecimum annum Hierosolymis discederent. Vtitur quoq; in multis locis testimoniis ex Apocalypsi Ioannis petitis, quem etiam mortuum exuscitasse Ephesi dicit. Scribit insuper alia quædam, fraudem & errorem eiusmodi hæresis explanans.

Apostoli post Ascensionẽ Christi, 12. annis Hierosolymis mansere.

Ioannes apostolus mortuũ resuscitauit.

CAPVT XXVI.

IDem hic Apollonius, in omni genere doctrinæ & sapiẽtiæ clarus, Romæ martyrij perfecit cursum. Nam sub Commodo per vniuersum orbẽ pax & tranquillitas religioni nostræ data est, & salutiferum verbum omnem animam ex omni genere hominum ad verum Dei cultũ perduxit: & Romæ totæ omus & familiæ simul ad fidem sinceram peruenerunt. Quomodo autem id ferret is, qui pulchris sanctísque rebus semper insidiatur? Quapropter quum multa alia contra nos fraudulenter excogitauit, tum scelestum quendam, [a] ad

Apollonius Romæ martyrio defunctus sub Cõmodo.

C suam ipsius fraudem propensum instigauit, vt Apollonium ad tribunal protraheret, accusationẽque cõtra eum institueret. Is porrò delator, quòd non legitimè actionem intẽdisset, Perennio sententiam ferente, cruribus eius fractis, debitas luit pœnas: ex cõsuetudine quadã, quæ cõtra eos Romæ inualuit, qui res tales ad iudices deferrent. [b] Ipse autem martyr, quum in Senatu Romano, iudice ita statuente, rationem professionis fidei suæ oratione luculenta reddidisset, de sententia Senatus ✱ capitali affectus supplicio, è vita migrauit. Qui verò certius accuratiúsque res eius cognoscere velit, eum ad martyrium eius, quod in literas relatum est, reiicimus.

a Secũdi huic nomen fuit: Hierony. de viris illust. qui Apollonium Senatorẽ vrbis Rom. fuisse scribit.

Perennius præfect⁹ multos nobilium interfecit. Lãprid. Herodian.

b Suppliciũ delatorum: quod vtinã apud nostros etiã principes seruaretur.

✱ *Eo quòd lex Romæ esset, non debere absolui hominem Christianum, qui pro tribunali causam dixisset, nisi propositum mutaret. Eusebius lib. 5. cap. 21.*

CAPVT XXVII.

SCriptorum verò quæ Aollinaris contra hæresim Cataphrygas cõposuit, etiam Serapion, quem Antiochiæ ad Orontem Maximini in episcopatu successorem fuisse indicauimus, meminit in epistola quadã † ad Cariconem & Pontium ita scribens: Vt verò intelligatis, quæ in toto orbe est fraternitatem, detestari efficaciã ordinis & sectæ eius, quæ nouæ prophetiæ dicitur, literas beatissimi Claudij Apollinaris Hierapolitani in Asia episcopi ad vos misi. In eadẽ Serapionis epistola & annotatiões, siue subscriptiones plurium episcoporum recensentur, quorum quidam ita ferè manu sua ei subscripsit: Aurelius Cyrenius martyr, opto vos valere. Quidam hoc modo: Ælius Publius Iulius, Debelti coloniæ Thraciæ episcopus: Viuit Deus, qui in cœlis est, quòd beatus Sotas, qui est Anchiali, dæmonium Priscillæ eiicere voluit: sed hypocritæ id nõ permisere. Et alij complures Episcopi calculo & sententia sua literas eas comprobantes, suis ipsorum manibus eis subscripserunt. Et Montani quidem atque Cataphrygas hæresis, sic se habuit. E

D *Serapion Antiochenus.*

† Euseb. Caricũ habet, lib. 5. ca. 19. Item Ponticũ. Alij etiam Carinum habẽt.

Sotas exorcista.

CAPVT XXVIII.

MArcion autem Ponticus, cuius antea quoq; meminimus, Cerdonis impietatem adauxit, & quatuor substantias ingenitas verborum portentis confinxit. Ex quib. vnum quidem bonum, eundémq; incognitum appellat, & Patrem Christi dicit: secundum verò iustum & conditorem, prauum tamen nominat. Præterea materiã malam dicit: & ab alio malo perfectam atque absolutam. Et conditorem malo superiorem, materiã accepisse, & condidisse omnia: & quidem ex purissimo quoq; cœlum & alia excolantem fecisse refert, ex crassiore autem parte paradisum, atque ex gleba eius Adam: cui ex propria substantia animam indiderit, vnde † perpetua illa pugna inter corpus & animam extet. Meliorem verò etiã serpentem creatore ipso fingit, ipsúmque adeò serpentem honore etiam prosequitur. Blasphemiis & impiis verbis inuehitur in Patriarchas & Prophetas. Ex Euangeliis solum id quod secundum Lucam est, reiecta tamen Genealogia, recipit. F Nouem tantum Apostoli epistolas probat, atque in iis resecat loca quàm plurima. Vetus Testamẽtum & Prophetas abiicit omnino, veluti ab alieno editos Deo. Christum phantasia tantũ & specie hominem fuisse nugatur. Tollit etiam è vita resurrectionem. Idem, Caim & Sodomitas Salutem consequutos esse scribit, quòd ad Christũ apud inferos accesserint. Abel autem, Enoch, Noë, Patriarchas, Prophetas, & reliquos iustos, quòd ad illum non venerint, apud inferos manere. Sed & alia quamplurima, contra Deum, per insaniã mentis elatrauit: quæ silentio cõmendanda duximus. Sectatores autem eius in multas diuisi sunt sectas. ✱ Apelles enim quidam, illius quatuor ingenitis, alium addidit igneum: & libro à se composito, Philumenæ prophetia, nomen indidit. Christo autem corpus tribuit non humanum, sed † ex eius qui apud ipsos est mundi substantia.

Marcionis hæresis.

† διαμάχῃ.

✱ Igitur de calcaria, quod dici solet, in carbonariã, à Marcione ad Apellẽ: hoc est, à malo præceptore ad eius discipulum. Tertullianus.

Appelles Marcionista.

ἐκ τῆς τοῦ παρ' αὐτοῖς κόσμου οὐσίας.

A

CAPVT XXIX.

Rhodon aduersus Marcionistas.

Contra hos, eorúmque varias sectas, Rhodon Asianus genere, Tatiani, de quo antea dictum est auditor, librum cōposuit: quùm impietatem eorum refellēs, tum autores eorum dissectionis accuratè recensens. Propterea, inquit, discordes inter se sunt, quòd sententiam + quæ consistere atque extare nequaquam potest, tuentur atque defendunt. Ex cohorte enim eorum progressus Apelles vita ipsa & senio venerationem quandam consecutus, vnum principium profitetur: Prophetias autem ab aduersario prouenire spiritu dicit, dictis atque responsis virginis à dæmonio agitatæ, cui nomen Philumena fuit, persuasus. Alij autem, sicut & ipse Marcion, duo principia inducunt: ex quibus sunt Potimus & Basiliscus: Ponticum illū Lupum secuti, qui nudis verbis, ac sine omni demonstratione atque probatione, duo principia cōstituit: Synerus verò tria posuit. Scribit itidē Rhodon, se cum Apelle congressum atque colloquutū B esse. Apellem namque prouecta iam ætate, quum se Catholicis Christianis immiscuisset, multa perperam dixisse. Atque etiam asseruisse, omnes homines in crucifixum + credentes saluos fieri, si modò bonis operibus explorati probatíque sint. Deinde omnem eius opinionem recensens: ita infert. Quum autem ei dicerem, Vnde hanc habes demonstrationem seu finitionem? aut quomodo vnum principium esse asserere potes? Dic nobis. Tum ille: Prophetiæ, inquit, quæ nihil prorsus verè dicant, seipsas refellunt: quippe dissidentes inter se, falsæ, & sibi ipsis aduersæ. Quomodo autem vnum sit principium, nescire se, ac tantummodo sic moueri & adduci, dixit. Deinceps iuramento eum, vt verum diceret, adegi. Et ille iuratus, vera se dicere, inquit: ignorare autē, quomodo sit vnus ingenitus Deus: sed tamen se ita credere. Itaq; eū risi, & reieci, quòd pro doctore se gereret, & doctrinam suam confirmare & defendere non posset. C Rhodon iste, in libro quem ad Callistionem scripsit, Romæ Tatiani se discipulum fuisse significat. A quo opus editum esse commemorat, in quo tectos & obscuros diuinarum literarū locos se illustraturum expositurúmque pollicitus sit. Ipséque Rhodon, proprio quodam scripto, se problematum & propositionum illius solutiones explanaturum promittit. Ferūtur etiam varij eius libri in Hexaemeron. Apelles autem, quem diximus, multa etiam contra Mosaicam legem composuit, plurimum studij ad eam euertendam collocans. Hæc Rhodon aduersus diuisionem Marcionis opinionis conscripsit.

ἀσυςάτῳ γνώμῃ ἀντιχοιόμενοι.

Philumena Pythonissa Apellis.

Apellis secta & opinio.

† Euseb. lib. 5. cap. 13. ἠλπικότας, hoc est, sperātes. Idem Apelles dixit, Prorsus opus non esse rationem fidei inquirere, sed in sua quemq; persuasione perseuerare debere. Id. ibidē.

CAPVT XXX.

Æterum aduersus Florinum & Blastum, Romę rei ecclesiasticæ hostes iudicatos, qui casu quodam à petitione presbyterij excidentes, zelotypia quadā & ęmulandi studio, Marcionis errori inuoluti, & ecclesiasticas sanctiones deprauare conati sunt, Irenæus adhuc superstes duas scripsit epistolas: & alteram ad D Blastum, de schismate & dissidio: alteram ad Florinum, de Monarchia, siue Deum non esse autorē malorum, inscripsit, quòd is propugnator eius erroris fuisse sit visus. Qui deinde propter variantē sententiæ instabilitatem, etiam in Valentini hæresim protractus, causam Irenæo præbuit, vt is aliud componeret opus, cuius titulus est, de Ogdoade seu octonario: in quo opere se primam apostolorum successionem attigisse ostendit. Ad finem verò eius libri, annotationem sanè quam scitam adiecit, quam hoc loco referre non intempestiuum esse iudicaui. Verba eius hæc sunt. Adiuro te, qui hunc librum descripsisti, per Dominum nostrum Iesum Christum, & per gloriosum aduētum eius, quo venturus est iudicare viuos & mortuos, vt cōferas quod transcripsisti, & castiges ad exemplar vnde descripsisti, accuratè: & iuramentum hoc, vt itidem describas, & exemplo tuo apponas. Non ociose sanè hoc sic adiecimus, vt scilicet exemplū propositum habeamus, qua cura & prouidentia sacri illi & boni viri cauerint, ne veterum scripta deprauarentur. In epistola verò ad Florinum conuersationis suæ cum Polycarpo meminit, ad hunc E scribens modūm. Hæc dogmata, Florine, vt parcè & modestè dicam, nō sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata dissona & diuersa sunt ab ecclesia, quæ eis obsequentes in maximam coniiciunt impietatem. Hæc dogmata, ne illi quidem, qui ab ecclesia sunt exclusi heretici, vnquā promulgare sunt ausi. Hæc dogmata, qui ante nos fuere, quíque cū Apostolis conuersati sunt presbyteri, tibi non tradidere. Vidi enim te, quū puer adhuc in inferiore Asia apud Polycarpum essem, splendidum habere locū in Imperiali aula, & famam laudémque apud eū aucupantem. Melius namque eas res, quàm quæ proximè acciderunt, memoria teneo: + quòd res quas à pueris didicimus, cum anima coalescentes, eidem prorsus vniuntur. Itaque dicere possum locum in quo cōsidens beatus Polycarpus disseruit: progressus quoque & ingressus eius, vitę modum, & corporis formam: orationes etiam quas ad multitudinem habuit: præterea familiarem consuetudinem, sicuti ipse narrauit, quæ ei cum Ioanne & reliquis qui Dominum oculis suis videre, intercesF sit: quomodo etiam dicta eorum, & item Domini ipsius, quæ illi ex eo audierant, recitarit: item, quæ de virtutibus & doctrinis eius dixerit: vt denique Polycarpus omnia à spectatoribus ipsis vitæ Verbi accepta, & scripturis consonantia memoriter referre solitus sit. Hæc tum per eam quæ mihi cōcessa est Dei misericordiam, diligenter & studiose audiui, memoriæ mandans, non in charta, sed in corde meo: quæ etiamnum semper per gratiam Dei sincerè in intimo verso atq; reuoluo animo. Et profectò affirmare & testari possum in conspectu Dei, quòd si quid tale audiuisset beatus ille & Apostolicus presbyter, exclamans, & aures obturans, frequentiúsque vsurpatum illud sibi verbum vociferans, dixisset: O bone Deus, in quæ tempora me conseruasti, vt hæc sustineam? ex eo etiam profugisset loco, vbi vel sedens, vel stans huiusmodi audiuisset sermonem. Sed & ex epistolis eius quas vel ad vicinas ecclesias, eas confirmans, vel ad fratres quosdam, eos instruens & docens, dedit, puritas doctrinæ eius colligi potest.

Irenæi ad Florinū & Blastum scripta.

Cautio Irenæi ne scripta eius à notariis deprauarentur.

Ireneus auditor Polycarpi. αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις, συναύξουσαι τῇ ψυχῇ, ἑνοῦνται αὐτῇ.

Antiquitùs sancti viri hæreticorū impias voces audire non sustinuerūt.

A Hæc de iis qui Romæ ecclesiam oppugnarunt, ab ea segregati.

CAPVT XXXI.

Temporibus Seueri Hippolytus etiam† Portuensis episcopus, floruit. qui quùm alia plurima scripta prudenter & doctè edidit, tũ de Paschate librum composuit, in quo descriptione temporum & veluti Fastorum inita, & Canone annorum sedecim de Paschate proposito, rationem temporũ vsque ad primum annum Alexandri deducit. Catalogus librorum eius sic habet. Liber in Hexaemeron: & alter post Hexaemeron, refutatorius cõtra Marcionem: in Canticum canticorum, in partes Ezechielis, de Paschate, Opus contra hæreses omnes longè vtilissimum, de aduentu Antichristi, de resurrectione, & alia plurima: in Zachariam, de Psalmis, in Esaiam, in Danielem, de Apocalypsi, de Prouerbiis, de Saul & Pythone: de laudibus Domini nostri Iesu Christi, in quibus cum Orige-
B ne colloquitur. Quædam porrò scripta eius quum †reprehensione nõ careant, martyrio postea pro Christi nomine absoluto, ignorantiæ eius maculam detriuit atque detersit. Vnde Origenem aiunt initium commentariorum in sacras scripturas scribendorum sumpsisse. Hæc de * Hippolyto.

† ὁ πόρτου τῆς ῥώμης ἐπίσκοπος.

Hippolyti Portuensis episcopi scripta.

Hippolytus in visiones Danielis cõmentarium scripsit, & in Prouerbia Solomonis. Suid.

† ἐπιλήψιμα.

* *Huius passionẽ hymno prolixiore prosequutus est Prudentius.*

CAPVT XXXII.

Pantænus etiam sapientia clarus, sub Commodo, diuinæ apud Alexandriam præfuit scholæ, iam inde ab antiquo sacrarum ibi literarum studio florenti: quod sanè ad multa etiam durauit tempora, multis inter se in omni genere disciplinarũ æmulatione concertantibus. Inter veteres illos Pantænum hunc in primis celebrem fuisse ferũt, qui scilicet ex Stoicorum philosophorum familia ad nostram transierit professionem. Tam studiosus autem propagandi diuini verbi fuit, vt Christũ etiam Orientalib. populis prædicauerit, & ad In-
C dos vsque peruenerit. Permulti sanè eo tempore extiterunt viri generosis prorsus animis, qui cum magna laude diuino & Euangelico semini vbique terrarum serendo & amplificando incubuerunt. In quibus & hic noster fuit, qui tam longam atq; difficilem profectionem non detrectauit. Refert is, apud quosdam fideles Matthæi Euangelium ibi inuentum esse, à Bartholomæo Hebraico sermone expositum: quod in multa tempora formas literarum eius, qui id primùm scripsit, illæsas conseruarit. Hic multis præclarè ad finem vsque vitæ actis illustris, sacræ Alexandrinæ scholæ præiit, simúlque & viua voce & doctis commentariis diuinorum dogmatum scripturas explicuit.

Pantænus Theologicæ scholæ Alexandrinæ præfectus.

CAPVT XXXIII.

Eodem temporum curriculo & Clemens presbyter, qui στρωματεὺς seu Cõtextor cognominatus est, Alexãdriæ eidem studio cum Pãtæno incubuit, eundémque cursum & viuendi insti-

Clemẽs Alexandrinus presbyter, eiusdem studij consectator.

tuto & docendi consuetudine tenuit. Patrem cer- D
tè librorum suorum, in Dispositionibus quas vocat, suis, Pantænum memorat. Et in primo libro στρωματέων, seu contextorum, obscurè hunc mihi designare videtur, quum præclaros Apostolorum successores enumerat, sic scribens: Libri porrò qui à me scribuntur, non sunt ad ostentationem instituti, sed monumenta memoriæ gratia ad senectutem composita, vt sint obliuionis remediũ, simulacrúmque euidens, & adumbratio dilucidæ & viuidæ illius doctrinæ, quam dignatione Dei audiui & didici à beatis illis & præstantibus viris: quorũ quidem alius in Græcia Ionicus fuit, alius autem in magna Græcia, alius rursum in Cœlesyria, tu verò in Ægypto, alius alij porrò in Oriente. Ibique alius in Assyria, alius in Palæstina Iudæus à maioribus suis. In vltimum deinde incidi, qui reliquorum omnium vi atque virtute princeps fuit in Ægypto: atque ibi, quæ antea latuerãt repertis, alia inquirere desiit. Illi siquidem veritatẽ diuinæ doctrinæ conseruarunt, & traditionem statim à Petro & Iacobo & Ioanne & Paulo, sanctis
E illis Apostolis, * velut filij à patribus successione per manus acceperunt. eandémque† Deo ducẽte, ad nos quoque transmiserunt, apud nos itidẽ maiorum suorum ipsorúmque Apostolorum semina deponentes. Pantæno Clemens succedens scholã rexit, quam etiam eo tẽpore Origenes adhuc puer frequentauit. In volumine Contextorum, primũ librum vsque ad Commodi obitum deducit, tanquam annales conscribens. Contextorum verò octo sunt libri: totidem, quos Dispositionum, seu informationum vocat, vbi magistri sui, sicuti dictũ est, Pantæni mentionem facit, dictata quædã eius & traditiones recensens. Scripsit quoque ad Grecos siue gentes librum exhortatorium, & tres alios libros, quos Pedagogos nominat. Alium item lectu dignum, & doctè compositum, cuius titulus est. Qui diues saluus fiat. Præterea scriptum aliud, in quo de Paschate disserit. Item homilias de ieiunio, de obtrectatione. Rursum cohortationem ad patientiam. Alium quoque ad recẽs illuminatos. Insuper eum qui Ecclesiasticus canõ ab eo est inscriptus: & quem contra iudaizantes ad Alexandrum episcopum edidit. In Contextorum li- F
bris non solum pleraque ex diuinis literis sternit atque contexit, verumetiam si quid apud Grecos est scitu dignum, affert. Et simul Græcorũ atq; barbarorum dogmata, nec non falso nominatæ scientiæ hæresiarcharum & philosophorum opiniones explicans, multiiugam omnis generis doctrinæ exhibet institutionem. Quapropter ex varietate materię, meritò illi talem sortiti sunt inscriptionem. Vtitur in eis testimoniis Ecclesiastici Sirach, nec non Barnabæ, & Clementis epistolæ. Mentionem etiam facit libri Tatiani ad Græcos, & Cassiani, qui & ipse annales temporúmque rationes scripsit: sicuti etiam Philonis, & Aristobuli, & Iosephi, & Demetrij, & Eupolemi, Iudaicorũ scriptorum. Ex quibus astruit & probat, Mosen antiquissimis quibusque Græcorum vetustiorem esse. Omnes certè libri viri eius, eruditione & doctrina vtili sunt referti. Indicat quoque in libro primo, se proximè ad Apostolorum successionẽ accessisse, & simul commentarios se in Genesim relicturum pollicetur. In libro de Paschate, coactũ

Præceptores Clementis.

* παράδοσιν παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεξάμενος.

† σὺν θεῷ.

Clemens Pãtæni in schola Alexandrina successor.

Scripta eius.

Libri στρωματεῖς, hoc est variè cõtexti aciniosa et varia diuersitate compositi.

Moses antiquorum omnium antiquissimus.

Canonici libri noui testamēti iuxta Clementem. *Euseb. addit Iudæ & Catholicas epistolas.* *De epistola ad Hebræos.*

A se esse à quibusdam dicit, vt quas à senioribus presbyteris acceperat historias & traditiones, ibi exponeret: Melitonem nominans, Irenæum, & alios quosdam, quibus etiam quædam dicta sua adscribit. In libris verò Dispositionum, totius scripturę testamentariorum siue Canonicorum librorum, vt breuiter dicam, compendiosam instituit enumerationem: non prætermittens etiam, quibus contradicitur, scripturas: vt Petri Apocalypsim, & Barnabæ epistolam, Epistolam sanè ad Hebræos Pauli esse censet, Hebræis Hebraico sermone scriptam: à Luca autem ambitiosa splendidè versam lingua, Græcis esse expositam. Ac rectè quidem illum dicit, qui mos ei in aliis fuerat, Pauli nomen epistolæ ei non præfixisse. Quòd enim Iudæi tum præsumptione quadam suspectum eum haberēt, ne statim in ipsa præfatione illorū à lectione absterreret animos, prudenter fecisse, qui nomen suum prætermiserit. Quapropter eundem esse inquit orationis ductum in epistola ad Hebræos, & in Apostolorum actis. Alibi quoque scribit: Porrò B sicuti beatus dixit presbyter, quandoquidem dominus apostolus Omnipotentis, ad Hebræos est missus, humilioris summissionis gratia Paulus, vt qui ad gentes legatus esset, nō scribit se Hebræorum apostolum, honore eo Domino cedens: superfluum præterea esse ducens, quum gentiū pręco & apostolus esset, etiam ad Hebræos epistolā dare. De Euangeliorum ordine autem, sicuti à vetustioribus accepit, primùm ea edita esse dicit, quę genealogias persequuntur. Marci autem Euangelium, eiusmodi † dispositione atque occasione scriptum. Quum Petrus Euangelium viua voce prædicasset, sectatores eius & familiares, qui plures fuere. Marcum, comitem eius sedulum, dictorúmque eius vim & virtutem tenentem, hortatos esse, vt cōciones illius in scriptum referret: id eum ita fecisse, librúmque eum illis dedisse. Petrum porrò quum id resciuisset, neque impediisse vt is vulgaretur, neque admodum præcepisse. Ioannem autē postremum, quum animaduertisset, quòd ab aliis C quibusdam in Euangeliis corporalia satis essent exposita, diuino spiritu vehementius agitatum, vt spiritualia, & quæ Theologiæ atque diuinitatis propria sunt, accuratè proferret, suum composuisse Euangelium. Hæc de Clemente.

Ordo quatuor Euangeliorum.

† οἰκονομίας.

CAPVT XXXIIII.

Tertullianus & eius scripta.

EAdem tempestate & Tertullianus, quem antea diximus, presbyter post Victorem & Apolloniū Romanis accēsetur: Carthagine in Africa ortus, patre centurione Proconsulari. Hic acris & ingeniosus admodum, sub Seuero maximè floruit, & multos condidit libros. De quo & Paulus à Concordia, Italus, memoriæ mādauit, vidisse se etiamnum iuuenem, Romæ beatisimi Cypriani notarium superstitem, iam grandæuum: atque ex eo audiuisse, nullam ferè diem pręterire passum esse Cyprianum, sine Tertulliani lectione: identidem verba ista vsurpantem, Cedo magistrum, Tertullianū videlicet designando. Is ad statam mediámque ætatem, in ecclesia catholica presbyter, plura aduersus Montani dogma conscripsit. Postea verò in illius delapsus errorem, plures rursum libros pro il D lo composuit. In quibus nouæ etiam prophetiæ mentionem facit, eámque ob causam & peculiarē contra ecclesiam Catholicam librum edidit. Scripsit alium quoque † de pudicitia. alium de Monogamia. Item de persequutione. alium de ieiunio. præterea de Ecstasi seu consternatione libros sex: septimum aduersus Apollonium, & plures alios. Vixit autem ad ætatem decrepitam. Floruit quoque sub Zephyrino Romæ episcopo Caius, Antonino Seueri filio imperante. Is aduersus Proclum, Montani studiosum, dissertationem copiosissimā composuit, temerariæ audaciæ & nouæ prophetiæ nomine eum arguens: in quo volumine tredecim tantum diui Pauli epistolas numerat. Quæ enim ad Hebræos est, decimam quartam, negat esse Pauli germanam: illud addens, eam etiam à Romanis vsque ad præsens non esse pro Paulina habitam. Hæc quoque de his dicta sufficiant.

Huius lectione Cyprianus est delectatus.

Montanista factus Tertullianus.

† De exhortatione castitatis.

Caij scripta.

Epistolam ad Hebræos non esse Pauli.

CAPVT XXXV.

MVltorum pręterea Ecclesiasticorum virorum commentarij, qui E vetustate facile primas obtinuerunt, egregium de fide & vita Christiana specimen & studium complectentes, sunt celebrati, quùm aliorum quorundam, tum eius qui eo tempore cum reliquis enituit, Iudæ historici, qui in hebdomadas Danielis plurimum operæ collocauit, & optimum de eis opus à se compositum reliquit. Siquidem veluti historiam instituēs, scripturam eam vsque ad decimum Seueri annum producit. In eo libro apertè præ se fert, in ea se fuisse sententia, vt decantatum Antichristi aduentum, temporibus eis in expectatione esse, & appropinquare crederet. Auxit verò eam opinionem, multorúmque mentes vt rem tantam expectarent cō turbauit, acerrima quæ tum mota est persequutio. Non pauca etiam Heraclitus vir diuinus composuit, qui primus enarrationes sibi in Apostolum scribendas duxit. Maximus autem, super quæstio- F ne illa, quæ hæreticis in ore est, Vnde sit malicia & vitiositas: & item de eo quòd materia creata sit, solutiones atque decisiones irrefragabiles edidit. Sed & Candidus, quùm plurima alia elaborauit, tum in Hexaemeron commentarios scripsit: in quo argumento itidem Appion magno studio est versatus. Sextus quoque resurrectionem scriptis suis cum magna laude comprobauit: & Arabianus insuper in aliis quibusdam sacris argumentis multum laboris & operæ posuit. Multorū præterea aliorum scriptorum plurima & maxima literarum monumenta sunt vulgata, quorum neque tempora, neque argumenta singillatim (nam id instituto præsenti, historiæque nostræ non admodum conuenit) commemoranda duximus. Atque ij quidem ante Origenem scriptores ecclesiastici, quùm sacram historiam doctrinámq; ordine per successionem continuarunt, tum in eos qui nugis ac deliramētis deprauare rectam fidei doctrinam in animum induxerant, cominus atque in faciem illis congresi, quasi diuina tela coniecerunt: ita rerum omnium Deo id prouidentia sua disponente, vt post Apostolos eorundémque successores,

Iudæ historici in hebdomadas Danielis lucubratio.

Aduentus Antichristi sub Seuero expectat⁹. *Ecclesiastici scriptores, Heraclitus, Maximus, Candidus.*

Appion. Sextus. Arabian⁹.

A rursum martyrum sanguine & doctrina, nec non sanctioris vitæ splendore, res Christianæ confirmarentur: & ad summum, vt immotæ & inexpugnabiles essent, stabilirentur. De iis satis.

CAPVT XXXVI.

Quæstio de tempore celebrandi Paschatis, inter Asiaticas & Occidentales ecclesias.

Nimuerò circa finem Imperij Cõmodi, inter Orientales & Occidẽtales ecclesias non parua incidit quæstio. Ecclesiæ namque Asianę ex traditione vetusta, quæ ad eas vsque ad id tempus transmissa erat, quartum decimum diem lunæ obseruandum esse necessariò duxerunt: quando & Iudæi ex pręscripto legis agnum mactare, & Pascha suum mãducare soliti sunt. Perinde atque necessitas prorsus quædam imposita eis esset, in quencunque diẽ hebdomadis incidisset, eo ipso die stata consuetáque soluerentur ieiunia, & (vt semel dicam) vnà cum Iudæis, apud ipsas quoque, sacrum nostri Paschatis mysterium celebraretur. Reliquæ verò per Orientem, & item per Occidentem ecclesiæ, non B licere id ita facere asseuerabant: sed potius obtinẽte tum, quam antiquitùs ex Apostolorum traditionib. continuatam accepissent, consuetudine stãdum esse. Non enim decere alio, quàm resurrectionis Dominico die, + ieiunio reiecto, Pascha celebrare. Hoc verò modo controuersia & dissidio multò maximo in ecclesiis vsque adeò exorto, vt inter se sibi, aduersariorum partes, vtrinque antiquitùs traditam consuetudinem obtinere debere contendentibus, sumerent, conuentus Episcoporum variis in locis sunt acti. Vbi quum in eandem concessissent sententiam, postea omnib. vbiq; ecclesiis decretum siue edictum scriptum promulgarunt & proposuerunt, vt de cætero, nõ alio quàm Dominico die, tremendum resurrectionis & Paschatis mysterium, ieiunio tum soluendo, celebraretur. Circunferũtur etiamnum celebratarum eo tempore Synodorum literæ, quæ variarum hinc C & inde ecclesiarum episcopos designant: Romanæ scilicet Victorem, Hierosolymitanæ Narcissũ, Cæsareæ Palæstinæ Theophilum, Tyriæ Cassium, Ptolemaidis Clarum. Eædem literæ, Ponti ecclesiis tum præfuisse indicant antiquissimum Palmã: Galliæ autem & regionum quæ ad Rhenum flumen sunt, Irenæum: Corinthi autem, Bacchylum: & prouinciarum aliarum alios, qui vno suffragio & sententia omnes, Dominico die Pascha celebrandum sanxerunt, Narcissus sanè, & Cassius, Palæstini: & Clarus à Ptolemaide, & qui præterea in eandem conuenere Synodũ, quum primùm quãplurima de traditione, quam initiò ab Apostolis sumptam vsque ad tempora sua conseruarant, exposuissent, circa finem Synodalis decreti, hæc quoque addidere. Epistolæ huius nostræ, facite vt ad ecclesias omnes exempla mittantur: ne scilicet rei atque participes simus eorum, qui facile animas suas decipiunt atque seducunt. Certiores autẽ vos facimus, eodem prorsus die Alexandrię, quo apud vos, Pascha celebrari. literas namque ea de re ad illos dedimus, atque illi itidem ad nos scripsere, ita vt vno consensu simul sanctum hunc peragamus diem. Ad omnes igitur vnum hoc præscriptum & regula est diuulgata.

τὴν νηστείαν ἀπωθόμενος. Tum enim ieiunare christiani desinunt.

Decisio eius quæstionis, vt ipso resurrectiõis christi die, Pascha Christiani celebrent.

CAPVT XXXVII.

D

Asiani recepto more Pascha 14. Martij mensis sibi celebrandum esse putant.

Asiani autem sentẽtiam adhuc suã retinebãt, & se ad finem vsq; traditiones Apostolicas defẽdere oportere opinabantur. Sententiæ eorũ primarius potissimũ propugnator erat Polycrates, ecclesię Ephesiorum antistes. Hic magnus & apostolicus vir habitus, traditionem & autoritatem Apostolicam ad tempora sua durantem, Victori episcopo & ecclesiæ vrbis Romanæ declarans, ad hunc modum scripsit. Nos profectò diem hunc intemeratum atque inuiolatum, neque addentes neque auferentes quicquam, peragimus. In Asia namque + ingentia primordia dormiũt ac conquiescũt, quæ quidem resurgent in aduentus Domini nostri die: quo die cum gloria è cœlis veniet, & exuscitabit omnes sanctos: Philippus videlicet ex duodecim Apostolis vnus, qui Hierapoli obdormiuit: duæq; filiæ eius, ad decrepitam vsque ętatem virgines: & alia præterea filia eius, in Spiritu sancto cursu vitæ absoluto, Ephesi quiescit. Itidem & Ioannes, E qui supra pectus Domini recubuit, quíque sacerdos creatus Pontificium insigne, petalum scilicet, siue auream in fronte laminam, martyr simul & doctor gestauit, Ephesi obiit. Pręterea Polycarpus Smyrnensis episcopus & martyr, item Thrasæas Eumeniæ episcopus, idémq; martyr, Smyrnæ morte sopiti sunt. Quid Sangarim episcopum & martyrem dicam, qui Laodiceæ mortuus est? Præterea beatus Papyrius, & Meliton eunuchus, qui per Spiritum sanctum vita peracta Sardis humatus est, visitationem è cœlis expectans, in qua à mortuis resurget. Isti omnes retinuerunt & seruarunt decimumquartum diem Paschatis, iuxta Euangelium, nihil transgredientes, sed præscripto canonum fidei insistentes. Ego quidem vestrûm atque adeò omnium minimus Polycrates, iuxta * cognatorũ meorum, ex quibus quosdam sum cõsectatus (septem namque cognati mei Episcopi fuere, ego octauus sum) traditionem ambulo. Et cognati mei semper diem hunc † quando Iudæorum populus azyma condiit, celebrarunt. Ego, inquam, fratres, sexaginta & quinque annos natus in Domino, F qui cum totius orbis fratribus hac de re contuli, & scripturam sanctam omnem perlegi, nihil moueor aut perturbor minacibus denunciationibus & terroribus. Nam qui me longè maiores fuere, plus obediendum esse Deo quàm hominibus edixere. In fine porrò, episcoporum omnium qui sententiæ suæ consentientes affuerunt, meminit, sic scribens. Possem quidem episcoporum, qui mihi affuere, edere nomina, quos ita vt voluistis, accersens euocaui: sed eorum nomina si asscriberem, multitudo eorum in immensum excresceret. Illi autem tenuitatis meæ probè conscij, epistolam sententia sua comprobarunt: non ignorantes me non frustra canos circumferre: tum autem vitam me semper in Iesu Christo egisse sciunt.

μεγάλα στοιχεῖα. Polycratis Ephesij antistitis verba ad Victorem Ro. episcopũ. Sancti homines in Asia sepulti.

** συγγενῶν. † Euseb. li. 5 c. 24. ὅταν ὁ λαὸς ἤρτυε τὴν ζύμην. Niceph. addit, ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων. Legendũ tamen ἄζυμα, pro τὴν ζύμην puto. Et apud vtrunque autorem notarios τὴν ζύμην pro ἄζυμα scripsisse credo, ad Græcorum sententiam astruendam, qui in eucharistia pane fermentato vtuntur.*

CAPVT XXXVIII.

Victor Ro. episcop⁹ Asianos excommunicare statuit. Victorem ab ea sententia, episcopi alij Occidentales abduxerunt, inter quos fuit Irenæus.

** ἀπραγματεύτως.*

A Victor verò literis eiuſmodi acceptis, extemplò Aſiæ, eíque finitimas eccleſias, veluti alienum atque diuerſum dogma propugnātes, reiicere, & ab vnitate Catholica arcere, in animo habebat. Quam ob cauſam & ſubitò literas cōſcripſit, quibus illos publicè notabat, omnéſque ſimul à communione prohibebat. Atque ille quidem eiuſcemodi ſumpſerat conſilium. Verùm id aliis, qui cū eo erant, Epiſcopis minus placuit. Itaque illū ſunt adhortati, vt benignius per conſilia pacata de eis qui idem fidei prædicarent dogma, ſtatueret: neq; tam facile, ⋆re intētata, proximorum abiiceret & poſthaberet vtilitatem. Senſim id & doctrina & tempore aliquando corrigi ac perfici poſſe. Et acrius ſeueriúſque cum illo, qui gloria eos anteiret, egerunt: inter quos & Irenæus erat, vt quidem ex eo ſcripto, quod Gallicarum eccleſiarum, quas regebat, nomine ad Victorem dedit, apparet. Aſtruit quippe & ipſe, debere quidem omnino Dominico die Paſcha peragi: nequaquam tamen Victori

Locus animaduertendus.

B permittit, vt tantam eccleſiarum multitudinem ab eccleſiaſtica vnitate ſegregetːidque, quum vetuſtæ & Apoſtolicæ conſuetudinis obſeruent traditionem. Multa ſanè præclarè, & vt par fuit, Irenæus de pace & vnitate ad Victorem ſcribens, hęc quoque refert. Operæprecium enim eſt, ſicuti modò de Polycrate fecimus, verba eius perutilia & neceſſaria eccleſiæ futura, adducere.

Præclara Irenæi ad Victorē verba.

CAPVT XXXIX.

Varietas in obſeruatione ieiunij.

Irenæus ita ſcribit: Nō modò enim de die, verumetiam de ieiunij ſpecie cōtrouerſia & quæſtio eſt. Quidam namque exiſtimant, vnum ipſos oportere diem ieiunare, quidam duos, alij etiam plures. Nonnulli autem quadraginta horis diurnis & nocturnis diem metiuntur. Atqui varietas hæc obſeruationum nō ætate noſtra exorta eſt, ſed longè antea apud maiores noſtros extitit: qui ita vt decuit, accuratè cōſeruatam per ſimplicem ſinceritatem conſuetudinem, ad poſteros tranſmiſere. Nihilominus tamē

C iſti omnes pacem tenuere, atque etiamnum pacē inter nos retinemus, ⋆& ieiunij diſſenſio fidei cō ſenſum confirmat. His verbis hiſtoriam annectit, dignam profectò quæ hic quoq; inſeratur. Enimuerò qui Soterem præceſſerunt presbyteri, & eccleſiam quam tu nunc gubernas adminiſtrarunt, Anicetum dico, Pium, Hyginum, Teleſphorū, & Xyſtum: neque ipſi ita Paſcha & ieiunium obſeruarunt, neque eos qui cum illis fuere, obſeruare permiſerunt. Sed nihilominus ipſi non obſeruantes, pacem tenuerunt aduerſus eos qui ad ſe ex eccleſiis, quæ ita obſeruarent, venerunt. Atque equidem maximopere inter ſe iſta, obſeruare, ſcilicet, & non obſeruare, diſſidebant. Nunquam tamen eam ob rem aliqui ſunt reiecti. Quin ipſi non obſeruantes, qui ante te fuerunt presbyteri, aduenientibus ex eccleſiis obſeruantibus Euchariſtiam miniſerunt. Ac quum beatus Polycarpus peregrè Romam ſub Aniceto veniſſet, & aliquātulum illi inter ſe de reb. non magnis diſſiderent, eis ſtatim cō

⋆ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι.

Euchariſtiæ cōmunis participatio, cōmunionis

D poſitis, deinceps nihil quicquam controuerſię inter ſe de hoc capite mouerunt. Neque enim Anicetus Polycarpo perſuadere potuit, vt non ita obſeruaret, quippe qui id poſt Ioānē Domini noſtri diſcipulū, & reliquos Apoſtolos cum quibus vixerat, ſemper obſeruaſſet: neque Polycarpus Anicetum, vt obſeruaret, induxit, conſuetudinem eorū qui nos præceſſerunt presbyterorum retinendam eſſe allegantem. Quæ quum ita ſe haberent, communionem inter ſe celebrarunt. Et in ipſa eccleſia Anicetus Euchariſtiæ miniſterium Polycarpo honoris ergò permiſit. Atq; ita in pace per diſceſſum ſunt ſeiuncti: pacem quoque eccleſiis, ſiue obſeruarent, ſiue non obſeruarent, retinentibus. Quapropter egregius, vt aptiſſimo nomini ſuo reſponderet, pacificator Irenæus fuit, qui ſic interceſſione ſua pacem eccleſiæ conciliarit, & non modò cū Victore, ſed etiam cum aliis permultis eccleſiarū antiſtitibus, congruentia conuenientiáque eis quę diximus, de propoſita quæſtione afferēdo, egerit.

charitatis & vnitatu Eccleſiæ certiſſimum ſymbolum.

****

E ⋆Quod verò ratio non perſuaſit, id dies poſtea perfecit. Nam hac in re Aſia vix tandem ceſſit: & vbique terrarum in orbe decretum eſt, vt nō cum Iudæis, ſed ipſo Dominico die myſterium Paſchæ peragatur. Quamuis adhuc in Aſia reliquiæ quædam maneant, conſuetudinem eam in paucis prorſus inuiolatam retinentes. Vnde etiam Quatuordecimani cognominati ſunt, cōſuetudinem eam, & alia quædam ex illegitimis & ab eccleſia reiectis libris decerpta ſeruantes, & nominibus quorundam magnorum Apoſtolorum ea in re abutētes. Porrò de Paſchate quæſtio ita eſt deciſa, cum qua & nos finem quarto huic libro afferimus: ex quo Commodus quidem poſt tredecimum imperij annum vitam finiit, Seuerus verò poſt Pertinacem nondum prorſus menſes ſex in adminiſtratione eius tranſegit. Cōtinet verò hic liber annorum non integrorum viginti quatuor tempus: initiúmque habuit⋆ab Antonino Veri fratre, finem autem cum ipſo Commodi & Pertinacis imperio: quum à mundo condito quinquies milleſimus ſeptingenteſimus & primus, à diuina autem natiuitate centeſimus nonageſimus† ſextus expletus eſſet annus.

⋆ λόγος οὐκ ἔπεισε, τοῦτο χρόνος ὕστερον ἔδρασε.

Quatuordecimanorum in Aſia hæreſis.

Libri huius anni.

** Hoc eſt, ab eo tempore, quo defuncto L. Vero, M. Antoninus Philoſophus ſolus*

F *imperare cœpit.*

Secundum neotericos Chronologos 4173.

† Quintus potius.

** *Concedere Roma Debuit, aiebat, potius quàm rumpere pacē, Humani quæ iuris erāt, modò ſalua maneret Lex diuina, fides Chriſti, doctrina, Senatus Quam primus tulit ore ſuo, quia tradita ab ipſo Chriſto erat humanæ doctore & lumine vitæ. Nec curandus erat morem conſenſus in vnum Vſque adeò, dixit, &c. Baptiſta Mantuan. lib. 1. Faſtor. de S. Hilario. Et hæc certiſſima eſt de Adiaphoris omnib. regula. Ob quæ ætate noſtra multi mortales cœlum terræ miſcere intendunt.*

Iſti autem Diui fratres æqua ſimul poteſtate imperium adminiſtrarunt annis 11. L. Vero mortuo, M. Antoninus ſolus 4. cum filio Commodo 5. Ita vt imperij M. Antonini tempus 19. propè annos complectatur. Nicephorus autem in ea fuit ſententia, vt crediderit, L. Verum tantum 6. annis cum Marco imperaſſe, & poſtea Marcum annis 10. & aliquot inſuper menſibus. Sed nos aliorum ſcriptorum autoritatem verſione noſtra ſequuti ſumus. Sed enim poſt cædem Commodi, Pertinax imperij menſe 2. die 25. Didius autem Iulianus menſe 2. die 5. ſunt interempti. Et L. Septimius Seuerus aduerſus Peſcennium Nigrum ab exercitu Syriaco Antiochiæ Imperatorem creatum, copias ſuas duxit. Hoc ſic propterea annotatum eſt, vt Nicephoro numerus & ratio annorum conſtet.

Quinti

QVINTI TOMI CAPITA.

I

A

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS QVINTVS.

D

CAPVT I.

AGEDVM quæ reliqua sunt, his adiungere pergamus, vt serie sua oratio nostra progrediatur, integrúmq; sacræ historiæ corpus contextatur. Ac primũ quidem librum voluminis huiꝰ rectè sanè, & vt par fuit, capiti

Dictorũ breuis repetitio.

B omnium Christo dedicauimus. Secundum sectatoribus eius, sacris autoribus, ducibúsque nostris, itidem meritò consecrauimus. Tertium primi eorum successores sortiti sunt. In quarto autem eos commemorauimus, qui vel certaminibus egregiis martyres, vel eruditis scriptis doctores, erroris munitiones atque falso nominatam scientiam expugnarunt: qui etiam ecclesiastici fuerint scriptores, quibúsue illi post se relictis commentariis decessérint: tum autem, quænam de quæstione Paschatis acta atque decreta sint. Quintus porrò liber iste, res eruditissimi Origenis, qui & Adamantius dictus est, plenissimè expediet: quos ille pro vera pietate adierit labores: vnde, & qui fuerit: & vt quàm plurimum studij ad res diuinas conferens, permultos ad certamen pro Christo obeundum excitauerit: quàm item multos amatores atque sectatores studiosos duplicis philosophiæ suę habuerit: quæ in seipso ausus sit, cœlibatum atque virginitatem

Dicendorũ propositio.

C conseruare volens. vt denique ad postremum seductori dæmoni obsequutus, & à recta via aberrarit, & à sana doctrina exciderit. Complectetur præterea alia quoque: grauem videlicet illam sub Decio persequutionem, ecclesiarúmque sacrarum antistites, & quæ in eis acciderint res inopinatę & admirandæ. Initium autem inde sumendum.

CAPVT II.

COmmodo imperium administrante, res Christianæ pacatæ † tranquillęque fuere. Postquã autem ille ex insidiis cæsus est, & Pertinax breui admodum tẽpore imperauit, atque huic (sicuti diximus) Seuerus successit: tum quoque satis bono loco res nostræ fuêre, indiésq; fidei professio augmenta sua cæpit, eorum quos recensuimus ecclesiasticorum doctorum scriptis atque doctrinis illam prouehentibus, ídque in maximis quibusque potissimum vrbibus, nimirum Alexandriæ, Antiochiæ, Aeliæ, & per Palæstinam omnẽ, Ephesi, Cæsareæ, & occidentem versus Thessalonicæ, Athenis, Corinthi, in Galliis, & Romæ maximè. ⋆ Vniuersæ enim multitudines & domus totæ ad finem accedebant, quidúis facere & pati paratæ, quàm vt quidquam contra religionem nostram agerẽt, aut nouarent. Quod vbi Seuero minimè tolerandum est visum, insignem statim contra ecclesiam omnem mouit persequutionem. Et subitò per omnem terrarum orbem eximia instituta sunt martyria, maximè verò in Aegypto & Libya atque Thebaide. Alexandriæ porrò veluti stadium veræ pietatis constitutum, vbi fortissimi quique & optimi delecti martyres, variis atque exquisitis tormentorum generibus mirificísque impressionibus exceptis, à Deo, cui chari fuere, præmia & coronas acceperunt. Quo tempore & Leonidem, Origenis E patrem, obito pro Christi nomine martyrio è vita excessisse tradunt, gladio videlicet cæsum, quũ filium admodum adhuc puerum relinqueret. Quãtus autem Origenes fuerit, & quo studio animíq; destinatione in sacras literas incubuerit, citra inuidiam exponi posse puto: non solum quòd celebris is vir apud nos sit, verumetiam quòd ingentem, vita sua, quamuis ad finem non integra prorsus, famam & gloriam post se reliquerit. Verumenimuero singulari ocio opus esset, ad vitam eius omnem literis memoriæ mandandam. Sed nos è multis quæ de eo sunt tradita, plurima resecantes, aliqua tantum historiæ huic inseremus. vt res tanti viri studiosis incognitæ non sint: quæ sanè iudicio multorum dignæ visę sunt, vt vel ab ipsis incunabilis repetitæ, memoriæ traderentur.

† Propter Diuorum scilicet fratrum rescriptum.

Ecclesia Christiana florens.

ἀντανδρα-κλάζειν.

Persequutio sub Seuero imperatore. In Aegypto potissimum.

Leonides Origenis pater martyr.

Origenis res.

CAPVT III.

STatim namque ab initio, tenera exacta ætate à patre diuinis imbutus est literis. Cui illa prima cura F fuit, vt filius ⋆ non succisiua, sed iusta opera, vnà cum Cyclicis disciplinis eas addisceret. Quapropter ante earum disciplinarum exercitium, quotidie ab eo, ex sacris scripturis promissiones & certa loca, quæ memoriter didicerat, requirebat: quæ res minimè præter iudicium & voluntatem pueri fuit. Mirifica enim cupiditate magis in hæc studia, quàm in Grecorum artes ferebatur: vsque adeò, vt nõ contẽtus esset ex sacris oraculis, quæ simplicia & non ita difficilia sunt, discere: ⋆ sed curiositate vteretur, & abditos eorũ sensus scrutari conaretur, subindéque quidnã arcani sensus in litera lateret, percunctando patri negocium facesseret. Is porrò apud seipsum ea de causa cum admiratione stupebat, & valde gaudebat, quòd Deus se patrem tali dignatus esset filio. Et quandoq; priuatim simulabat se eũ acrius obiurgare, ne quid supra ætatẽ suã & simplicẽ sensum scrutaretur admonẽs. Tãtopere verò admiratione eiꝰ est cõsternatus, maximas se datori bonorũ Deo gratias debere ꝓfessus,

οὐ παρέργως. Exemplum puerilis institutionis pulcherrimum.

πολυπραγμονεῖν αἱρεῖσθαι.

οἰδαρμίως.

ἐυτεκνίᾳ.

A vt sæpenumero dormienti asſiſteret puero, pectúſque eius nudatum ✶ cum veneratione multa deoſcularetur, perinde atque in eo diuinus Spiritus domicilium ſuum haberet. Beatúmque prorſus ſe tam + felici prolificatione iudicabat. Quæ res magnam præbuit cauſam & occaſionem, vt puer fidẽ ſacráſque literas ab ineunte ætate aſſequeretur, & rectè admodum educaretur, eundem & patrem & præceptorem habens, magnámque de ſe præbens expectationem. Hæc atque item alia his ſimilia de puerili ætate Origenis ſunt prodita.

Eundem habuit puer Origenes & educatorẽ & præceptorẽ, patrem.

Lætus Aegypti Procõſul. Origenes adoleſcentulus martyriũ affectans.

Poſtquam verò decimo Seueri imperantis anno, Lætus Aegypto præfectus eſt, & Demetrius Alexandriæ Iuliano in Epiſcopatu ſucceſsit, eccleſiarúmq; perſequutio admodum inualuit, ac multi certaminibus magno animo obuiam euntes, coronas reportarunt: tantam dicunt martyrij cupiditatem Origeni inceſsiſſe, quũ in iuuenili admodum adhuc ætate eſſet, vt exultans iã ardore quodam incredibili, pericula pro Chriſto toleranda adiret. Et finiuiſſet ille iam tum martyrio vitam, niſi alia diuinæ prouidentiæ ratione, vtilitatis multorum gratia, mater eius interceſsiſſet. Illa enim B in cubiculũ eius ingreſſa, ſupplex ei fuit, vt ne, materno ſuo erga eum animo & amori parcens, ægrã ſe ita relinqueret, & intolerabili luctui & mœrori obiicere perſeueraret. Vbi verò pater eius captus & in vincula cõiectus eſt, maior eum etiam amor, acriúſq; martyrij deſiderium inuaſit, indies id (vt ita dicam) ardore & igne nouo excitante atq; accendente. Quapropter quum ita animatum Origenem eſſe mater videret, omnem eius veſtem recõdidit, neceſsitatémque ei domi manẽdi impoſuit. Hic quùm aliud facere non poſſet, alipten & vnctorem certaminis ſe patri præbuit, & frequenter cohortatorias ad illum literas ſcripſit, inter alia verba iſta vſurpans: Suſtine, & ne quid alterius ſententiæ aut conſilij noſtra cauſa capias vide. Atque hoc primum ſit euidentiſsimum, à primis (quod dicitur) carceribus, germanæ fidei, ſincerique eius erga Deum animi, ſpecimen atque indicium.

Curſum ad martyrium eius mater inhibuit.

Patrem in carcere Origenes ad martyrium animauit.

C

CAPVT IIII.

Patre eius, ſicuti diximus, vita per martyrium pro Chriſto defuncto, nondum prorſus ſédecim annos natus, quum apud matrem cum aliis ſex natu minoribus liberis eſſet, & [a] quod patrimonium eius omne imperiali fiſco illatum fuerat, vnà cum ſuis erumnoſe in magna rerum neceſſariarum anguſtia & penuria viueret, [b] Diuino ei ſuccurrente numine, incredibile conſequutus eſt auxilium. Siquidem mulier quædam ingentibus diuitiis & copiis clara, & aliter quoq; Alexandriæ celebris, magni nominis virum Antiochenum genere, & inter hæreticos Alexandrinos primarium, conſectans, atque complectens, adoptato ſibi filij loco Origene, quùm maximi eum fecit, tum ei ſuíſq; omnibus ad quotidianum vſum liberaliter & copioſe omnia ſuppeditauit. Familiariter ergo cum [c] Paulo (hoc enim nomen mariti eius mulieris erat) viuens, nunquam à conſueta ſibi deflexit precatione, communicare preces cum Paulo hæretico nolens: eccleſiaſticáſque ſanctiones accuratiſsimè ſeruans: quum quidem ad Paulum permulti frequentarent, non ſolum qui ex D Græcorum eſſent ſuperſtitione, ſed etiam noſtri homines. Grȩcorum porrò diſciplinis iampridem à patre imbutus, magis etiam in Pauli ſchola proficiebat.[e] Proinde poſtea ex earum doctrinarum diſciplina, cui præibat, abundè res familiaris ei ſuppetebat. Poſteaquam autem perſequutionis timore omnibus expulſis, nullus Alexandriæ ſacrorum oraculorum enarrator fuit, multi ex gentibus ad Origenem accedentes, Verbum Dei ſunt profeſſi: multique illorum patria ſacra deteſtati, partim vt familiariter cum eo viuerent, partim vt ſemper ei adeſſent, præ rebus omnibus ſtudio ſibi habuerunt. Ex iis primus eſſe perhibetur [f] Plutarchus, quùm vitæ ſanctitate, tum martyrij corona clarus. Alter ab hoc Heraclas recenſetur, Plutarchi ipſius frater: qui tantum de ſe verioris philoſophiæ ſtudij ſpecimen præbuit, vt poſtea in eccleſia Alexandrina Demetrio ſucceſſor ſit ſurrogatus.[g] Porrò decimumoctauum agens annum Origenes, ſcholæ Catechiſtes in vrbe Alexandrina eſt præfectus. Et quũ ibidem ſub [h] Aquila præfecto perſequutio maximè exundans incrudeſceret, magnum conſequutus eſt nomen apud eos E qui Chriſti nomine cenſentur: quòd & notos ſibi & ignotos familiariter excipiens complecteretur: & qui in vinculis erant, ſedulò viſitaret, alacritatem eorum excitans & adaugẽs: tum autem, eos qui ad mortem raperentur, cum multa fiducia & libertate produceret atque exoſcularetur. [i] Quapropter ſæpe eſt factum, vt ex gentibus plebes furore correpta, lapidibus eum obruere contenderit. Sed illum præter expectationem, cœlitùs dextra Dei præſenti ope eſt tutata. quemadmodum etiam ſæpe aliàs, propter ſummam alacritatem libertatémque diuini verbi docendi, inſidiis expetitum conſeruauit. Tantus porrò aduerſus hominẽ extitit motus, vt plebe ethnica procurante, non contemnenda militum manus, in ea vbi habitabat domo verſaretur, & turbam eorum qui ab illo in ſacris diſciplinis inſtituerentur, ſeruaret. Denique vſque eò perſequutio aduerſus eum inualuit, vt per vrbem omnem, domum domo mutans, clàm F circuiret, multitudinis eius gratia, quæ doctrina eius adducta ad diuinam acceſſerat profeſsionem. [k] Siquidem non verba ſolum, ſed facta etiam eius certiſsimum grauiſsimæ philoſophiæ eius fuere indicium. Prorſus namque, orationi vita congruẽs reſpondebat. Quam ob cauſam etiam vi & ope diuina auxiliante, multos ad ſe pertraxit, innumeróſque habuit imitatores.

a Patrimonium eius fiſco illatum.
b Paupertati eius diuinitùs ſubſidium venit. Origenes à fœmina locuplete Alexandriæ adoptatus.
c Apud Euſebium lib. 6. cap. 3. eſt, Paulum iſtũ à fœmina adoptatũ, & Origenem cum eo apud

illam verſatum fuiſſe.
d Idem cum hæretico habitans, eccleſiaſtica inſtituta ſeruat.
e Idem mercede doctrinæ ſumptus tolerat.

f Familiares & diſcipuli eius. Plutarchus martyr.

Heraclas frater eius.
g Origenes ſcholæ Chriſtianæ catechiſtes, 18. agens annum.
h Aquila Aegypti præfectus.

i Perſequutionem grauem Alexãdriæ ſuſtinet Origenes.

k ζ οἷον γὰρ τὸν λόγον, τοιόνδ' ἐ φασὶ τὸν τρόπον: καὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιοῦτον καὶ τὸν λόγον ἐπεδείκνυτο. Itaque ille qualem orationem talẽ quoque vitam: & qualem vitam, talem etiam orationẽ exhibuiſſe dicitur. Euſeb. lib. 6. cap. 3.

CAPVT V.

Enimuerò vbi quamplurimos ad ſe diſcipulos confluere, munere Catechiſtȩ vnà cũ ſchola ea à Demetrio ſibi cõmiſſa, vidit, abſurdum (ita vt par erat) arbitratus, [a] prophanarũ literarũ eruditionẽ ſacræ cõmiſcere doctrinæ, illicò externarum artiũ ſtudiũ poſthabuit: quippe quæ tãtopere vtiles eſſe nõ poſſet, & diuerſa ſacris oraculis afferre ſolerẽt. Deinde generoſo & virili, planéq; (vt amplius quiddam dicã) philoſopho animo, ne externo quopiã

a Idẽ profanas literas repudiat. Vita doctrinæ in Origene reſpõdẽs.

Et libros Græcarum artiũ vendit.

A ſubſidio indigere videretur, quæcunque ei erant, Græcorum librorum ſumma elegantia & venuſtate concinnata volumina, venalia propoſuit, & quatuor obolorum in diem quemuis precium ſibi ab emptore pendendorum eſt ſtipulatus. Vnde plurimo tempore ad eum modum philoſophari perſeuerabat: cauſam & materiam omnem, quę al licere eum ad res nouas & illicitas poſſet, atque cõ cupiſcentiam indecentem longe à ſe propellens. Et die ſudoribus vt plurimum peracto, noctu etiã multo incumbebat labori, maximam eius temporis partem meditatione diuinarum ſcripturarum conſumens. Si quando etiam ſomnus obiter degu ſtandus eſſet, non in ſtrato aliquo, ſed in nuda humo iacens, eo parciſsimè vtebatur, ieiuniis plurimùm aliiſque philoſophicis exercitiis conſtantiſſimè ſemper intentus. Ex Seruatoris præceptis illa maximè ſeruanda eſſe iudicabat, quæ prohiberẽt duas habere tunicas, aut calceamentis vti, aut animum futurarum rerum cura & ſollicitudine macerare vetarent. Eáque ipſa ſeruauit accuratè, in fri B gore & nuditate, etiam præter ætatem, vitam exigens. Illis quoque rebus animi ſui promptitudinẽ & ardorem ſatis declarauit, quòd regiones multas temporibus multis peragrãs, nullis vſus ſit calceis: vinóque prorſus, aliiſque rebus, extra neceſſarium alimentum, abſtinuerit: vſque adeò, vt periculum & perniciem corpori ſuo conciliarit. Atque hoc modo viuens, exemplóque ſuo optimum viuendi inſtitutum oſtendens, in admirationem quidem ſui extulit omnes. Eos autem qui dare aut commu nicare quicquam cum eo volebãt, familiares ſuos, auerſatus eſt.

Chriſtiani philoſophi vita.

Præceptorũ Chriſti ſimplex iuxta literam obſeruatio.

CAPVT VI.

Ex ſectatoribus Origenis martyres

Complures ſanè ex ſectatoribus ſuis, atque etiam ex eis qui adulterinæ erant doctrinæ, ad eũdem philoſophandi amorem excitauit. In quorum intimis animis ita diuinum fidei verbum inſeuit, vt maturum vberémque deinceps caperet fructum: in tantum, vt ex eis quidam, perſequutionum tem C poribus martyrij coronis ſint illuſtrati. Primus quidem, quem diximus, Plutarchus fuit: qui quum ad ſupplicium duceretur, parum abfuit quin Origenes quoque ab illius occideretur ciuib. vt qui au tor necis illius dictus eſſet. Idq́ue factum profectò eſſet, niſi eum rurſum (quæ res eius omnes dirigebat) diuina Prouidentia cuſtodiuiſſet. Secundus ab hoc martyr fuit Serenus, qui ex ſchola illius profe ctus, ſpectatam fidei conſtantiam in igne apertè exhibuit. Heraclides porrò tertium obtinuit locũ, quum adhuc in ſacra inſtitueretur doctrina, vt poté catechumenus. Quartus Heron, ✶ ſymbola adhuc & ſigna diuinæ lucis[a] circumferens. vtrique ij gladio ſunt percuſsi. Quintus ordine, ſcholæ illius alumnus, priori illi cognominis, Seren⁹ alter, poſt quamplurima tormentorum diſcrimina, per capitis reſectionem, pro veræ pietatis præmio, diuinã gloriæ ſuſcepit coronam. Sextus deinde Baſilides, qui decantatam illam Potamiænam, ex commiſeratione ab impudicorum multorum petulan ti iniuria vindicauit.

Plutarchus.

*Serenus. Heraclides. Heron. a Neophitus videlicet. * In ſacro baptiſmo ſuſcepta.*

Serenus alter.

Baſilides.

CAPVT VII. D

Rais catechumena. Baptiſmus per ignem.

Ex fœminis autem ſeptima eſt Rais, quæ adhuc de fide & ſacris noſtris inſtituebatur, & baptiſmo (ſicuti alicubi ipſe dicit) per ignem ſuſcepto, martyrium com pleuit. Octaua porrò Potamiæna, cuius adhuc celebris eſt apud populares ſuos fama: vt ſcilicet plurima, contra amatores, pro pudicitia & virginitate ſua tuenda, ſubierit certamina, (accedebat enim in ea ad florentis animæ pulchritudinem, etiam forma, & vigor vultus ingenui & liberalis ſummus) & conſtanti generoſitate ſua, poſt intolerabilia tormenta ſatis oſtenſa, ad poſtremùm vnà cum matre Marcella, in ignẽ con iecta mortem obierit. Fertur equidem, Aquilam iudicem, quum corpus eius primùm grauiter flagris fuſtibúſque cecidiſſet, minatum ei eſſe, iuuenibus petulantibus ſe eam ad contumeliam daturum: eámque, quidnam ex propoſitis conditionibus per optionem eligeret, interrogatam, paululũ ſecum tacitam deliberaſſe, & per quàm genero- E ſum animo præſenti reſponſũ dediſſe: ✶ per quod, moribus eorum, impium quiddam proloquuta vi ſa eſt. Itaque, quum illico ſententia damnationis contra eam lata, à Baſilide ad locum ſupplicij abduceretur, & multitudo conuicia atque impudica verba per iniuriam in eam cõiiceret, Baſilides per commiſerationem humanius erga eam affectus, turbam iniurioſorum hominum arcens, ab ea remouit ac propulit. Ibi illa curam officiúmque tale gratum habens, Baſilidem confidere, & bono ani mo eſſe iuſsit: breui ſe ad Dominum ſuum euntẽ, condignam ei relaturam gratiam. Hæc quum ita dixiſſet, pix ignita per totum eius corpus diffuſa, vitam ei ademit. Non multum deinde interceſsit temporis, & à Baſilide iuramẽtum non vilide cau ſa inter commilitones ſuos exigebatur. Ille verò, non licere ſibi prorſus iurare, aſſeuerauit. Chriſtianum enim eſſe, & id ſe propalàm omnibus profiteri. Commilitones porrò primùm eum ludere, & ad contumeliam noſtram ea verba proferre ſunt opinati. Vt autem id perſeueranter confirmauit, ad Aquilam eſt productus: apud quem vbi idem F diſertis verbis eſt profeſſus, ilicet in vincula eſt cõ iectus. Ad quem quum fratres quidam viſendum irent, & cum ſtupore tam repentinam eius mirarentur mutationem: ille eis retulit, vt Potamiæna, tertio antè die, læto planè & liberali animi corpo riſque ſtatu ſibi inſiſtens, & capiti ſuo coronam imponens, dixerit: deprecatam ſe eſſe pro eo Deũ, neque preces eas fruſtra fore, breuiq́ue ſe eum ſecum habituram. Itaque fratres ✶ ſigillum ei Chriſti circumfuderunt: poſtridiéque eius diei gladio percuſſus, martyrium pro Chriſto abſoluit. Non ipſe verò tantum, ſed & multi alij confertim Alexandriæ, in ea quę dicta eſt perſequutione, ad Chriſtum tranſiiſſe, memoriæ ſunt proditi: quum quidem eodem quo Baſilidi modo, Potamiæna eis in ſomnis apparens, ad meliora eos eſſet cohortata. Et ij quidem ab Origene catechiſta eo tempore de fide inſtituti, diuinum ſic cõſecuti ſunt immortalitatis præmium.

Potamiæna.

Marcella mater eius.

ὡς καὶ νενομισμένην δόξαι τῶν δικαστῶν, Niceph. δι' ἧς ἔδοκε νενομισμένον τι αὐτῶν ἀσεβὲς ἐπιφθέγξασθαι. Euſeb. lib. 6 cap. 5.

Baſilidi carnifici ſuo martyrium prædicit moritura Potamiæna.

Chriſtiani olim non iurarunt.

Eiuſdem Baſilidis martyrium.

Potamiæna ei apparuit.

Græci Chriſtiani baptiſmum σφραγίδα, ſignaculum dixere.

Aliis itidẽ martyribus.

τὴν ἐν χριστῷ σφραγῖδα.

Signaculum crucis, aut baptiſmum poti⁹ intellige.

A

CAPVT VIII.

QVum ad hunc modum Origenes Adamantius Alexandrinæ fidelium scholæ præiret, rem quandam aggredi ausus est, imperfectæ quidem illam & iuuenilis mentis, sed fidei castitatísque firmitatem & stabilitatem satis declarantem. Quoniam enim adhuc iuuenis, non solum viris, sed & mulieribus docendo salutare prędicabat verbum, volens calumniam omnem fœdæ suspicionis prę-cidere, & simplicius dicto illo Saluatoris intellecto, Sunt eunuchi quidam, qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorum, adimplere id re ipsa in animo habens, seipsum castrauit: summa cura & diligentia familiares suos id factum celare studẽs, quod tamen difficile factu erat. Permultis enim ea res innotuit. Quam vbi etiam loci eius episcopus Demetrius resciuit, quùm facinus tale est admiratus, tum feruorem tantæ fidei non improbandum esse ducens, bono eum esse animo, nihílque eam ob rem metuere iussit. Atque tum quidem tali erga eum animo fuit episcopus. B Procedente verò deinceps tempore, quum hominem vbique celebrari laudaríq; videret, humano quodam affectu seductus, ad episcopos scribens, premere atq; obscurare famam eius est conatus, cœptúmq; huiusmodi absurdum in literis suis exposuit. Cæterùm quum in Palæstina, Hierosolymorum & Cæsareæ episcopi, gloria & dignitate cęteris pręstabiliores, Origenem maiore dignum duxissent honore, eáque de causa per manuum impositionem in presbyterorum ordinem cooptassent, ex eo tempore gloria eius crescente, nominéque & laude virtutis atque sapientiæ apud omnes ferè homines maximè inualescente: Demetrius, quia non haberet quod in tanto viro reprehenderet, id quod ille aliquando per iuuenilem imperitiam fecerat, ad grauem traxit calumniam: & aliquantum etiam eos qui illũ dignitate presbyteri ornauerant, notauit. C Verùm serius hęc Demetrius est exorsus. ille enim impigrè cum omnibus qui ad se venirent, doctrinam cõmunicabat, tempus omne & studiũ discipulis suis impertiens. Interea Seuerus decem & octo annis imperio flagitiosè administrato, Antoninum Caracallam filium suum successorem habuit.

Origenes seipsum propter regnum Dei castrauit.

Id factum Demetrius Alexandrinus episcop⁹ primum non ægrè tulit.

Postea autẽ gloriæ Origenis inuidens, quum is in Palæstina presbyter creatus esset, scriptis traduxit.

Antoninus Caracalla Seueri in imperio successor.

CAPVT IX.

EA tempestate Alexander, ex illis vn⁹ qui plurima in persequutione sub Seuero pro vera pietate sustinuerant, à Deo seruatus, administrationem ecclesiæ Hierosolymitanæ suscepit: Narcisso, qui ibi mun⁹ id gesserat, adhuc superstite. De quo Narcisso eius loci homines quùm multa alia admiranda opera memorãt, tum hoc etiam in literas relatum tradunt. Dicunt enim, ad vesperã Paschæ oleum ad vsum lucernarum defecisse: quod quum populus ægrè ferret, Narcissum mandasse, vt eius rei ministri ex propinquo puteo aquam haurirẽt, atq; ad se afferrent. Hoc sic facto, illũ precatũ esse, aquæ benedixisse, & germana certaq; fide, vt in lucernas infũderetur, iussisse. Quare vt iusserat peracta, diuina vi & efficacia aqua derepentè in olei D naturam colore & qualitate versa, igni nouã quãdam clarioremque lucẽ præbuit. Ex quo tempore id oleum à multis miraculi gratia diutissimè est seruatũ. Plura præterea de vitæ eius instituto memoratu digna referunt, in quibus & illud præclarum est. Homines quidã mali, qui per flagitia omnia & scelera innumera vitam exegerant, constantiam & seueritatem viri nouerant. Itaque iudiciũ eius timentes, ne in fœdo deprehensi facinore, quas meriti essent, luerent pœnas, fallaciam quandam anteuertentes comminiscuntur, & grauem ei impingunt calumniam. Atque vt opinionem se vera dicere apud homines consequerentur, sycophantiam periurio confirmant: diris quoque sese, si fallerent, deuouentes: primus quidem, vt igni cõflagraret: secundus, vt sontico detestabilique morbo periret: tertius verò, vt oculis priuaretur. Et quanuis illi calumniam iuramenti & execrationis obtentu contexissent, nemo tamen eis fidem habebat: quippe omnibus Narcissi castitas & virtus spectata erat. Ille autem, quum improbitatem tantam hominum eorum ferre nequiret, aliterq; à negociis semotam, quietam, philosophicámq; vitam E persequeretur, multitudine, arte quadam decepta, profugit, atque annis multis non comparuit. Et ille quidem ita vitam, ac deinde discessionem instituerat. Cæterum magnus ille vindictæ oculus nequaquam cunctabatur, sed quàm celerrimè pestiferos & perniciosos illos homines comprehẽsos, malis eis quibus seipsos iuramẽto interposito obstrinxerant, maximè deuinxit. Primus igitur nulla propè de causa, scintilla vnica à lucerna prosiliente domo succensa, vnà cum omnibus genere sibi propinquis, atque etiam cum substantia omni, miserabiliter præter opinionem omnem comburitur. Secundus morbo grauissimo, qui totum eius corpus inuasit, corripitur. Tertius porrò, quum tã grauem & durum in illis exitum rei videret, & celeritatem omnia speculantis diuinæ vindictæ cõsideraret, quæ communiter inter se, per dolum & maliciam, contra virum optimum confinxissent, statim est professus: neque luctus lacrymarúmque prius modum fecit, quàm vnà cum illis oculorum vim & aciem diffluere sensit. Sic illi dignum periurij tulere precium. F

Alexander Hierosolymis Narcisso in episcopatu coadiutor datur.

Narcissus episcopus aquã in oleũ vertit.

Eidem flagitiosi quidam homines calumniam intendunt, eãq; certo suo malo, iuramento confirmãt.

Narcissus Hierosolymis profugiens, annis pluribus latitat.

Exemplum periurij diuinitùs vĩdicati, in Narcissi calumniatoribus.

CAPVT X.

QVum verò Narcissus profugus longo tempore non appareret, ecclesiarum antistitibus visum est, alium suffragiis creare episcopum. Ita illi Dium quendam Hierosolymorum præficiunt ecclesiæ: cui, quòd non multo pòst decessit, Germanion successor sufficitur. Atque huic rursum tertius succedit Gordius. Sub quo Hierosolymis subitò, veluti ex quadã reuiuiscentia præstò adest[a] Narcissus, episcopatúmque ecclesiæ ibi, fratribus plurimùm cogentibus, recipit. Multũ porrò venerationis ei accesserat, ex philosophico illo secessu: & pręter alia plurima bona, etiã ex vindicta illa nefariorũ hominũ, qua eũ etiã absentẽ Deus fuerat dignatus. Quãdoquidem autẽ propter ętatẽ decrepitam (iam enim centũ & sex annos vixerat) ministeriũ suũ obire nequibat.

Absente Narcisso Episcopi Hierosolymis creati.
Dius,

Germanion,
Gordius.

a Narcissus rursum episcopatũ suũ reuersus accipit.
Idem 106. annos natus.

b Alexander ei coepiscopus & collega adiungitur.

A [b] Alexandrum, quem diximus, alterius ecclesiæ episcopum, vnà cum Narcisso, prouidentia & dispositio diuina Hierosolymitanæ ecclesiæ præficit, noctu per visionem ei designans omnia. Qua etiam ille, veluti diuinum aliquod oraculum perficiens, ex ipsa Cappadocia, vbi episcopatum gerebat, excitus, [c] Hierosolymitanam profectionem [d] precationis ergò, atque vt res ibi peractas cognosceret, suscepit. Itaque fratres Hierosolymis, affectione amica & pia, Alexandrum domum redire passi non sunt: ex alia videlicet, quæ eis noctu fuerat oblata, & idem bonis ibi omnibus denunciauerat, reuelatione. Acceperant etiam, quum extra portas obuiam ei honoris ergò progressi fuissent, cœlitus vocem, dicentem: [e] Quem vobis gratia diuina misit, eum vltro suscipite episcopum. Hoc vbi sic factum est, finitimis episcopis etiam, qui circumcirca ecclesias regebant, designationi ei acquiescendum esse visum est. Quamobrem cogentes, vt ibi maneret, ei necessitatem imposuerunt, annuente etiam ipso Narcisso. Eiusmodi communis cum Narcisso episcopatus administrationis, Alexander quoque ipse in epistola ad [f] Antinoitas ab ipso scripta, circa finem hisce verbis meminit.

c Profectio Hierosolymitana precationis ergò suscepta ab Alexandro Cappadocū Antistite.

d εὐχῆς χάριν καὶ ἱστορίας τῶν ἐκεῖ σι ἱερῶν πε-πραγμένων.

Is Hierosolymis inuitus retinetur, & episcopus diuina ordinatione creatur.

B Salutat vos Narcissus, qui ante me locum episcopatus huius tenuit: & nunc ad centum & sex annos vita extracta, orationibus mecum incumbit, cohortans vos mecum vt consentientes idem sapiatis. Mentionem etiam [g] Alexander Asclepiadę facit, qui Antiochiæ Serapioni successit, cuius paulo antè quoque in hæresi secundū Phryges meminimus. Verba eius sic habent: Alexander seruus & vinctus Iesu Christi, beatę Antiochenorū ecclesię in Domino salutē. Facilia mihi & leuia Dominus custodiæ meæ tempore, vincula effecit, quū intellexissem, sanctæ vestræ Antiochenæ ecclesiæ Episcopatum, diuina prouidētia, Asclepiadæ propter eximiā fidē maximè idoneo, demandatū esse. Eam epistolā per Clemētem, quē etiā commēdat, se ad eos mittere, hisce verbis indicat. Literas hasce, domini fratrésque mei, ad vos misi, cum [h] Clemente presbytero beatissimo, insigni spectatáq; virtute

f Antinoⁿ, ἀντινόου, Aegypti vrbs, in honorem Antinoi, vt suprà dictum est, ab Hadriano Imper. condita. Vocatur etiā Antinoia, & Hadrianopolis.

g Asclepiades episcopus Antiochiæ

h Clemens presbyter Alexandrinus.

C prædito viro, quem vos nouistis, atque etiam amplius cognoscetis. Is quū hic esset, per prouidētiā & * visitationē Domini, cōfirmauit atque auxit ecclesiam Dei. Idem Clementis quoque & Pantæni, vt familiarium sibi virorum in epistola ad Origenem meminit, ita scribens: Hæc enim voluntas Dei, vt scis, fuit, vt quæ à maioribus nostris ad nos peruenit amicitia, sarta † tecta, seu potius feruentior firmiórque esset. Patres siquidem agnoscimus beatos illos, qui nos præcesserunt, viros: cum quibus nos breui fore peruelim, Pantænum dico, illū verè beatum & dominum: & sacrum Clemētem dominum meum, & benè de me meritum: & si quis præterea fuit eiuscemodi, per quos omnibus modis optimum Dominum & fratrem meum cognoui. Scripsit quoque aliam ad Antiochenos epistolam, aliam itidem ad Origenem, & rursum aliā contra Demetrium pro Origene: quòd videlicet Origenem, Demetrio bonum ei perhibente testimonium, presbyterum crearit. Sed & aliæ eius ad alios circunferuntur epistolæ. In persecutione autem sub Decio, Alexāder rursum ad Præfecti productus tribunal, causam dicendo iudicij periculū subiit, graui & propè decrepita senectute venerādus: Cæsareámque ductus, atque ibi aliquandiu in carcere seruatus, coronam martyrij reportauit. D

** ἐπισκοπήν. Pantænus.*

† ἀσυλον.

Alexandri Hierosolymitani episcopi epistolæ.

Eiusdē martyrium.

CAPVT XI.

ORigeni autem Romanæ vrbis visendæ, quum ibi Zephyrinus ecclesiam regeret, cupido incessit. Vbi quum non ita diu mansisset, & inde Alexandriam rediisset, doctrinę atque institutioni, vt catechistes, ibi præfuit: Demetrij rogatu adductus, vt eo maiore studio operi ei incumberet. Quum verò animaduerteret, abstrusiori se scripturæ sensui scrutando atque eruendo, ita vt volebat, vacare non posse, quòd ne respirare quidem liberius ei liceret, per eos qui quotidie à sole orto ad vesperā vsque scholam eius frequentabant: faciendum sibi putauit, vt tantam multitudinem diuideret: & Heraclam, ex sectatoribus suis præcipuum, virum doctissimum, qui in disciplinis philosophicis & sacrarum literarum eruditione plurimum collocauerat studij, sibi in instituendo socium & adiutorem ascisceret. Ita factum, vt primum laborē eorum docendorum, qui fidei elementa nuper assequuti essent, illi demandaret: sibi ipsi verò prouinciam eos instituendi qui perfectiores essent, diuinámq; doctrinam veluti in habitum deduxissent, reseruaret. Vsque eò autem accuratam sacrorum oraculorum inquisitionem & studium produxit, vt Hebraicam etiam addisceret linguam, & Hebraicos libros ad prima exemplaria descriptos cōquireret: insuper etiam omnes translationes eorū qui sacras scripturas verterunt, & à vulgata interpretatione discesserunt, inuestigaret: Aquilæ denique, Symmachi, & Theodotionis editiones, ex occultis abstrusisque terræ recessibus, vbi lōgissimo latuerant tēpore, in lucē proferret. Ex quibus omnibus opus quòd ab eo Hexaplum siue Sextuplū inscriptum est, cōposuit: Cuius operis quæ vis & ratio sit, ex sequentibus intelligetur verbis. Translationes sacrę scripturæ, quæcunque extarent, collegit. Primam quidem septuaginta interpretū, deinde eorum qui post Christum natum fuere, Aquilæ Iudæi cuiusdam, qui eam Græcè vertit, post hūc Symmachi, aliam rursus Theodotionis, & aliā deinceps innominati atq; incerti cuiuspiam autoris: qui sanè omnes Hebraici & Græci sermonis egregiè periti fuêre. Quarum translationum quandam se * Nicopoli, quæ septētrionē versus sita est, atque aliam alio loco inuenisse scribit. In Psalmorū autem Hexaplis, post quatuor celebriores editiones non quintam solum, sed & sextam, atque adeò septimam trāslationem se apposuisse ostēdit, Hierichunte in dolio, temporibus Antonini Seueri filij, repertas. Hasce igitur interpretationes atque editiones veterum inter se compositas, atque in vnaquaque pagina vnà cum Hebraici exemplaris annotatione digestas, proposuit. Vnde certus scripturæ sensus, translationúmque consensus vel dissensus certò intelligi queat. Et sic ille nobis hexapla, siue sextupla reliquit exemplaria: quum quidē antea seorsim Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, & Septuaginta interpretum translationem in volumine * quod Tetrassum, siue quadruplum nominauit, composuisset.

Origenes Romæ etiā fuit.

Idem socium sibi & cooperarium doctrinæ i schola Alexandrina assumit Heraclam. E

Origenes Hebraicè addiscit.

Translationes sacræ scripturæ inquisiuit. Opus Bibliorum Hexaplum. F

** τῇ πρὸς ἀκτίῳ νικοπόλ, Nice. τῇ πρὸς ἀκτίῳ νικοπόλει, Euseb. lib. 6. cap. 17. Est enim ad Actiū promontorium ab Augusto Cæsare extructa Nicopolis. Est item non longè ab Euxino sita eiusdem nominis ciuitas.*

** ἐν τοῖς τετράσσοις.*

A

CAPVT XII.

Symmachus interpres Ebionita fuit.

SCiendum porrò, Symmachum interpretem Ebionitarum ſectę fuiſſe, quæ (ſicuti in ſuperiorib⁹ expoſuimus) inopes quaſdam & mendicas opiniones de Chriſto induxit: illum ſcilicet purũ eſſe hominem, & ex Ioſeph & Maria principium & ortum ſumpſiſſe, legémque Iudaico more obſeruari oportere confirmãs. Edidit quoque Symmachus in ſacrum Matthæi Euãgelium commentaria, ex quo hæreſim ſuam aſtruere & ſtabilire videtur. Ea verò commentaria Symmachi vnà cum eiuſdem ſcripturarum verſione, Origenes ſcripſit ſe à quadam fœmina Iuliana recepiſſe: quæ quidẽ fœmina eos libros ab ipſo autore acceptos, apud ſe reſeruauerit. Interea & Ambroſius quidam hæreſi Valentini admodum infectus, ab Origene cõuictus, veritatíſq; luce mentem illuſtratus, ad ſinceram fidei doctrinam tranſiit. Et alij verò permulti, quorũ aures oratione doctrináque ſua Origenes permulſerat, vndiquaq; ad eum conueniebant, periculum de perfecta eius doctrina facturi. Atq; in iis nõ pauci quoq; ex hæreticis, pleriq; verò etiam ex viris præclaris & illuſtribus, qui vtrãque philoſophiam purè addidiciſſent, magno ſtudio ad eum confluebant. Et quos ille idoneos eſſe ad mathematicas diſciplinas percipiendas videbat, eos ad Geometriã, Arithmeticam, aliáſque liberales artes producebat. Inſuper autem & ad philoſophorum ſectas cognoſcendas inſtruebat, dogmata eorum illis exponẽs, & commentarios in res quaſuis edẽs: ita vt apud philoſophos quoque magnus haberetur. Quod ſi qui eſſent paulo rudiores, eos artes Cyclicas docebat, magnam inde vtilitatem comparari ad ſacrarum diſciplinarum doctrinam perhibẽs. Proindéque & ſeipſum neceſſitate quadam ad prophanas literas diſcendas deſcendiſſe teſtatus eſt. Confirmant hoc qui eo tẽpore cum eo enituere philoſophi, in quorũ libris multa eius inuenitur mentio. Quandoque etiam illi libros ei ſuos dedicarunt, nõnunquam autem eos iudicio eius ſummiſerunt.

Ambroſiũ quendã à Valentini errore Origenes ad orthodoxiam perduxit.

Plurimi eius ſectatores & diſcipuli.

B

Eos ꝑ captu cuiuſq; in liberalib⁹ etiã artibus exercuit.

Artes eiuſmodi ad Theologicã doctrinam vtiles.

Origenes apud Philoſophos etiã magnus habitus.

C

CAPVT XIII.

Porphyrius Chriſtianorũ inſectator.

** ἐν σικελίᾳ καταστάς. Euſe. lib. 6. c. 19*

ET quid opus eſt aliis? quando & Porphyrius * Siculus, qui plurimum ſtudij ad id contulit, vt in Chriſtianos inueheretur, & literas diuinas perinde atque nihil eſſent, reprehenderet & aboleret, mentionem inferens eorum qui in eis elaborarunt, earúmque ſecretiorem ſenſum expoſuerunt, quum nihil argumenti & verborum inopia haberet, quod contra noſtra dogmata criminãdo afferret, ad conuicia ſe conuertens, & enarratores eorum carpens, inter eos Origenem, quem in tenera ætate viderat, proſcindere conatur. Qua tamen in re commendationem illius legitimam vel ingratis affert, nunc quidem vera memorando, quum ſcilicet aliud quidquam dicere non poſſet: nunc verò mendacia confingendo, vbi ſe latẽre & fallere poſſe ſperaret. Siquidem eum vt Chriſtianum criminatur: rurſum verò, quũ philoſophicè viuentem deſcribit, admiratur. Verum quæ de eo commemoret, rectius ex ipſius verbis intelligentur. Flagitioſę improbitatis Iudaicarum literarum nõ abrogationem, ſed ſolutionem quidam ſe inuenturos ſperantes, magna animorum alacritate ad expoſitiones & enarrationes ſe contulerunt, abſurdas illas, ineptas, & ſcripturis ipſis minimè cõgruentes, & non tam defenſionẽ peregrinæ diſciplinæ, quàm quæſtum & laudem autoribus ipſis afferẽtes. Magno enim faſtu, apud Moſen, pleraque obſcurè dicta, atq; ænigmata prorſus eſſe, præ ſe ferentes: & diuinorum oraculorũ, quæ arcanorum ſenſuum & myſteriorum ſint plena, autoritatem eis tribuentes, iudicio eorum arrogantiæ præſtigiis faſcinato, enarrationes eiuſcemodi inſtituunt. Et paulo pòſt. Huius verò abſurditatis autor eſt Origenes, in quem ego adoleſcentulus admodum incidi, magna tum gloria virum: ſicuti etiamnum magnum eius eſt, propter ea quę poſt ſe reliquit librorum monumenta, apud eos pręcipuè qui talia docent homines, nomen. Quum enim Ammomij, qui ætate noſtra in maximo fuit precio, auditor eſſet, plurimùm in eloquentia & diſciplinis omnibus apud eum magiſtrum eſt ꝓgreſſus: viuendi autem inſtituto, contrariam illi ſequutus eſt viam. Ammonius nanque Chriſtianus, & à Chriſtianis parẽtibus educatus, poſtquã ſapere cœpit, philoſophiámque attigit, illico ad legitimam viuendi rationem ſe contulit. Origenes autem Græcus, & Græcis eruditus diſciplinis, animum ad barbarã appulit temeritatem, in qua ſeipſum * doctrinámque ſuam ad quæſtum expoſuit: Chriſtianè quidem ille & legitimè ex inſtituto profeſsionis eius viuẽs, in perſuaſione autem religionis atque in ſtudiis lucubrationibúſq; ſuis Græcos conſectans, & Græcorum dogmata peregrinis ſubiiciens fabulis. Semper enim verſatus eſt ĩ Platone, Numenio, Cronio, Apollophane, Longino, Moderato, Nicomacho. Plurimum etiam operæ in eorum libris poſuit, qui inter Pythagoricos excellũt. Vſus quoque eſt Chæremonis Stoici & Cornuti libris, ex quibus allegoricũ eorum quæ apud Græcos ſunt myſteriorum enarrandi morem didicit, & ſcripturis Iudaicis accommodauit. Hæc Porphyrius, in tertio eorum quos contra Chriſtianos ſcripſit librorũ, refert. In quibus ea quidem quæ de multiiuga viri eruditione commemorauit, vera ſunt: alia verò apertiſsimè mentitur. Quid enim ille, more ſycophante, non comminiſceretur, qui contra Chriſtianos ita eſt debacchatus? Auſus quippe eſt, Origenem affirmare à Græcorum ſuperſtitione trãsfugiſſe: Ammonium verò contrà à veræ pietatis inſtituto ad peregrinam religionem tranſiiſſe: quum Origeni Chriſtiana profeſsio patria prorſus fuerit, ſicut de eo ſtatim à principio retulimus: Ammonius autem ad extremum vſque ſpiritum cõſtanter perſuaſionem fidei in Chriſtũ retinuerit. Quemadmodum id lucubrationes eius, quibus magnam laudem & gloriam eſt cõſequutus, manifeſtò teſtantur: præcipuè verò commentarius eius, qui de Moſę & Ieſu conſonantia inſcriptus eſt: ac deinde alij, qui eiuſdẽ generis apud ſtudioſos aſſeruantur. Atque hæc propterea adduxi, vt ſimul & ſycophantiam calumniatoris refellerem, & quantus in externis diſciplinis Origenes fuerit oſtẽde-

D

Verba eius de Origene.

E

Ammonius Origenis præceptor.

** τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν ἐκαπήλευσε.*

F

Exiguntur ad veritatis examen verba impij Porphyrij.

Ammonij ſcripta.

A rem. Quo nomine, quòd scilicet nimium in eas operæ & studij collocaret, quum à nonnullis reprehensus esset, talibus ad eos in quadā epistola vsus est verbis. Posteaquam totus diuinarū literarū doctrinæ incubui, famáque de iudicio ac studio meo increbuit, proindéque frequenter ad me aduenerunt, nunc quidem hæretici, nunc autem Græcarum literarum studiosi, & philosophi in primis, visum mihi est, & hæreticorū dogmata, & philosophorum, quæ se de veritate afferre pollicentur, placita perscrutari. Qua in re imitati sumus, qui nos præcedens multis plurimum attulit vtilitatis, Pantænum, non parum artibus profanis instructum: & qui nunc in ordine est Alexandrinorum presbyterorum, Heraclam, quem ego operam talibus literis nauantem apud philosophiæ magistrum reperi: quum quidem quinque annis ille prius sectator philosophi eius fuisset, quàm ego disciplinis talibus vacare inciperem. Quam ob causam quum antea communi vestitu vsus fuisset, eo deposito, postea philosophi habitum sumpsit, quē
B etiam ad hunc vsque diem gerit. Hæc de studio Græcarum artium suo Origenes refert.

Quo consilio Origenes philosophicas & prophanas literas magno studio sit consectatus.

Heraclas presbyter philosophicū habitum gessit.

CAPVT XIIII.

Porrò quum ex Arabia literæ venirent, vt verbi doctrinam cum principe regionis eius communicaret, profectus est eò, ea ipsa de causa. Sed non diu ibi moratus, Alexandriam rediit. Atque inde rursus propter motus bellicos secedens, Ægyptúmque itidem propter armorum discrimen suspectam habens, in Palæstinam se recepit. Ibi quum Cæsareæ degeret, episcopi Palæstini legatione quoque ad eum missa, ei permisere, vt de sacris literis dissereret, & publicè eas in ecclesia interpretaretur, quanuis nondum presbyteri honorem esset consequutus. Id quod comprobatur ex scriptis eis, quæ Demetrius malè erga Origenem affectus, vt paulo antè meminimus, episcopis Pa-
C læstinis misit. in quibus scriptis, præter alia, illud erat: Nunquam antè auditum, nunquam factum esse, vt præsentibus Episcopis laici concionarentur. Quapropter illi, & potissimū Alexander Hierosolymitanus & Theoctistus Cæsariensis antistites, defensionē eius rei ad eum scripserunt, non vera illum dicere asseuerantes. Vbi enim, inquiūt, reperiuntur idonei homines, qui doctrina sua prodesse fratribus possint, si illi sanctorum episcoporum iussu & permissione per cohortationes ad populum verba faciant, id offendiculo nō est: sicuti apud Larādos Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celso, Synadæ Theodorus ab Attico, omnibus illis beatis fratribus inuitati fecerunt. Verisimile autem est in aliis quoque locis, quod nos ignoramus, itidē esse factum. Tanto in honore Origenes nō solùm apud ciues & prouinciales suos, sed etiam apud externos episcopos fuit. Cæterùm quum ei aliquando Demetrius scripsisset, Alexandriam reuersus, docendi ibi munus laborémque solitū obiuit. Sed enim ad ea vsque tēpora quàmplurimi alii eloquētia & doctrina viri clari floruere, quorum scripta & epistolas in bibliotheca apud Æliam, ad ætatem suam cōseruatas esse, Eusebius

Origenes in Arabia versatur.

Item in Palæstina.

Ibi ab episcopus rogatus nōdum presbyter sacras literas in ecclesia docuit. Defensio eius rei.

Origenes Alexandriam ad munus suū obeundū reuersus.

Pamphili memoriæ prodidit: vnde sibi argumen- D tum & materiam ecclesiasticæ historiæ componendæ suppeditatam esse ait. Eam bibliothecam idem refert instructam esse ab Alexandro, qui ibi vnà cum Narcisso, ex diuino respōso, episcopalē administrauit prouinciam.

Multi eo tēpore docti & eloquētes viri Bibliotheca insignis Hierosolymis ab Alexandro instituta.

CAPVT XV.

Verùm enimuerò quum permulti libris edendis eniterent, plurimáque ecclesiæ componerent monumenta, in quibus contra hæreses maximè decertarunt: inter quos etiam Beryllus Bostrensis Arabs, qui elegantia vtiliáque scripta post se reliquit, & * Hippolitus Portuensis episcopus, & Caius, scriptores ecclesiastici fuere, quorum antea quoque nobis facta est mentio: Origenes etiam ipse ad enarrationes scripturæ cōponendas animum contulit, Ambrosio quodam eum ad id studij & laboris excitante. qui sanè nō admonitionibus verborum & cohortationibus E tantum est vsus, sed liberaliter etiam sumptus cōgruentésque impēsas ei suppeditauit. Septem etenim ei attribuit * celeres notarios, qui certis designatis horis, in scribendi opera sibi inuicem succedebant. Ad hos totidē addidit alios, qui dictata illius * formis pulchrioribus in libris accuratè describerent. Aderant etiam puellæ in scribendo probè exercitatæ, quibus omnibus Ambrosius ex facultatibus suis quotidie abundè sumptus præbuit. Quinetiam aliis pluribus modis ille alacritatem viri, in tali diuinarum literarum studio, sedulò auxit, vt libentius prolixiúsque, sic inuitatus, in editionem commentariorum suorum incumberet. Æquum autem esse puto, quæ studiorum suorū monumenta reliquerit, in præsentia recensere. Alexandriæ quidem conscripsisse dicitur in Euangelium Ioannis libros sex. † In totū Euangelium, libros viginti duos. In nono autem eorū quos in Genesim scripsit libro (duodecim autem edidit) eos qui nonum præcesserunt, Alexandriæ F etiam cōmentatum se esse dicit, sicuti & expositiones in vigintiquinque primos Psalmos. Præterea in Threnos tomos nouem: in quibus duorum librorum de resurrectione mētionem facit. Libros itidem de principiis, & quos inscripsit στρωματεῖς, seu contexta (sunt autem decem) Alexandriæ quoque composuit. In enarratione autem primi Psalmi, numerum sacrorum librorum veteris testamenti hisce verbis recenset.

Beryllus Bostrensis scriptor ecclesiasticus.

** ἱππόλυτος ἑτέρας που καὶ αὐτὸς ἐπίσκοπος παροικίας. Euse. lib. 6. ca. 21.*

Origenes cōmentarios in Sacram scripturam edit, Ambrosio ei notarios et sumptus suppeditante.

** ταχυγράφοι, καλλιγράφοι.*

Eiusdem scripta.

† εἰς ὅλον τὸ εὐαγγέλιον, *Niceph.* εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον, *Suid.* εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον αὐτοῦ δὲ τοῦτο, *Euseb. lib. 6. cap. 24. Vbi in sexto in Ioannem commentario, quinque Alexandriæ eum edidisse, qui sextum præcesserunt, & in totum Ioannis Euangelium tantummodo 22. tomos in manus hominum peruenisse dicitur.*

CAPVT XVI.

Scire peropus est, testamentarios libros, vt Hebræi tradiderunt, esse viginti duos, ita vt is numerus cum elementis literarum eorum conueniat. Deinde infert. Sunt autē apud Hebræos viginti duo libri isti. Qui apud nos inscriptus est Genesis, apud eos à principio titulum

Origenes de Canonicis Bibliorũ libris.

A habet, Beresith, quod est, in pricipio. Exodus, Vellesemoth: hoc est, Hæc nomina. Leuiticus, Vaicra: hoc est, Vocauit autẽ. Numeri, Vaiedaber: hoc est, Locutus est. Deuteronomium, Ellehaddebarim: hoc est, Hæc sunt verba. Iesus filius Naue, Iehosua Ben Nun: hoc est, Iesus filius Nun. Iudicũ, Sophtim. Ruth, apud ipsos Iosaphatim. Regum, Melachim primus & Secundus, siue Samuel: hoc est, à Deo vocatus. Regum, Melachim tertius & quartus, seu regnum Dauid. Paralipoménωn primus & secundus, Dibræ haiamin: hoc est, sermones dierum. Esdræ primus & secũdus, Esdras: hoc est, auxiliator. Liber Psalmorũ, Spharthelim. Prouerbia Salomonis, Misle. Ecclesiastes, Coheleth. Canticum canticorum, non autem (vt quidam putant) Cantica canticorum, Sirasirim. Esaias, Hieremias cum Threnis & epistola, Daniel, Ezechiel. Duodecim prophetarum liber, Thereasar, Iob, Esther. Præter hos sunt libri Macchabæorum, qui apud eos inscribũtur, Sarbeth Sabanaiel. Atq; hęc in eo quem diximus cõmentario exponit. In primo autem in Euangelium secundum Matthæum libro, ecclesiasticũ seruans canonem, quatuor tantummodò Euangelia se nosse, sic quodammodo B testatur: Vt quidẽ ex traditione didici de quatuor Euãgeliis, sola ea sunt certæ autoritatis, & irrefragabilia in ecclesia Dei quæ est sub cœlo. Primum scriptum est ab olim publicano, postea verò Apostolo Iesu Christi, Matthæo, & fidelibꝰ Iudæis sermone Iudaico traditum. Secundum à Marco, sicuti à Petro illi est dictatũ, quem is in Catholica epistola sua, eam ob causam filium agnoscit, inquiẽs: Salutat vos in Babylone electa, & Marcus filius meus. Tertium secundum Lucam, à Paulo laudatum est Euãgelium, quod is gentibus scribi curauit. His accessit, id quod secundum Ioannem est. In quinto porrò in Euangelium Ioannis Enarrationum libro hæc etiam de epistolis Apostolicis refert: Qui verò dignus iudicatus est minister fieri noui testamenti, non literæ, sed spiritus, Paulus, qui cursus Euangelij ab Hierusalem & circũcirca vsque ad Illyricum absoluit, non ad omnes quas docuit, etiam scripsit ecclesias. Ad quas autẽ scripsit, perpaucis vsus est versibus. At Petrus, † super quo ædificatur Christi ecclesia, aduersus quã C neque inferorum portæ præualent, vnã citra controuersiam reliquit epistolam. Verùm sit eius etiã altera, quæ tamen in dubium vocatur. Quid verò de eo dicendum, qui supra pectus Iesu recubuit, Ioanne? qui Euangelium vnum ad posteros trãsmisit, tot se edere posse professus, quot vniuersus non caperet mundus. Scripsit quoque Apocalypsim, iussus tacere & non scribere septẽ tonitruũ voces. Reliquit idem admodum paucorum versuum epistolam: sed sit eius & secunda, atq; etiam tertia, quas non omnes germanas esse putant, & vtraq; centum versus non excedit. Ad hęc de epistola ad Hebræos, in eiusdem homiliis hęc refert: Stylus & eloquutio epistolæ ad Hebræos inscriptæ, non redolet genuinum & rudiorem Apostoli ductum: qui seipsum rudẽ esse professus est sermone, hoc est, eloquutione. At epistola ea verborum cõpositione maiorem habet Græci sermonis venustatem. Id sanè, quicunque de eloquutionum differẽtiis iudicare potest, profitebitur. Rursum, quòd sententiæ eiusdem epistolæ admirãdæ D prorsus sint, & à scriptis eis quæ ex professo Apostolica habentur, minimè secundæ, & id qui attentè in Apostolica lectione est versatus, non negabit. Deinde illa subiungit. Ego quidem iudicium meum declarans dixerim, sententias prorsus Apostoli esse: eloquutionem autem & contextum alicuius qui Apostolica dicta memoriæ gratia inscriptum retulerit, & verba magistri in commentarium annotans redegerit. Itaq; si quæ ecclesia epistolam eam pro Paulina habet, meritò ea isto nomine benè audiat. Non frustrà enim veteres eam Paulo adscripsere. Qui verò autor eius scripti sit, solus id certò nouit Deus. At enĩ quæ ad nos peruenit memoria rerum, partim à Clemẽte Romano episcopo, partim à Luca qui Euangeliũ & Apostolorũ acta scripsit, editam esse tradit. Atque hęc quidem Origenes Alexandriæ composuit. Quæ verò in Palæstina, aut alibi versatus, lucubrãs ediderit, paulo pòst recensebimus.

Noui Testamenti libri.

† ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται ἡ χριστοῦ ἐκκλησία. Euseb. lib. 6. ca. 25.

De epistola ad Hebræos.

CAPUT XVII.

POst Antoninũ,[a] qui annos sex & mẽses sex Romanæ rei præfuit, Macrinus[b] eã administrauit: qui nõdum integro exacto E anno extinctus, alteri Antonino imperij summã, quatuor tantùm annos retinendã reliquit. Cuius successor imperator Alexander fuit. Huius Alexandri mater Mãmæa nomine, celebritate famæ Origenis permota, explorare atq; cognoscere in diuinis rebus ab omnibus laudatam cognitionem & prudentiam eius (piè enim diuina colebat, moribúsque, si quę alia, & ipsa maximè castis & modestis erat) cupiens, quum Antiochiæ esset, virum eò ad se honesto militaris manus satellitio & comitatu accersiuit. Ibi ille satis diu mansit[c]. Quúmque eam doctrina sua, ita vt par erat, ad diuini verbi Christianæque disciplinæ amorem excitasset, eidémque Dei in rebus omnibus sibi concessam gratiam exhibuisset, ad consuetum sibi inde scholæ suæ laborem est reuersus.

a Antoninus Caracalla à veste talari Gallica, quã militi et populo dedit, sic dictus, fratrẽ Getã Cæsarem in sinu matris occidit, & nouercam Iuliam vxorem duxit.

b Opiliꝰ Macrinus, Antoninus Heliogabalus, Aurel. Alexander Seuerus, imperatores Romani.

c Origenes Antiochiæ cum Mammæa fuit.

CAPUT XVIII.

HVius imperatoris temporibus, ecclesiasticis quibusdam labo- F ribus flagitantibus,[a] in Græciã trãsmissurus Origenes Palæstinam adiit: ecclesiasticóque ibi presbyterij honore, per impositionem manuum eius loci episcoporum, Alexandro autore, Cæsareæ Philippi ornatur[b]. Verùm quæ simultas ea de causa inter ecclesiarum antistites sit exorta, & quantum operæ atque laboris ipse viuida adhuc ætate in sacras literas collocauerit, quòd alterius sint historiæ atq; lucubrationis, ex aliis ea scriptoribus cognoscere volentibus petere permittimus. Quum autem Alexãdria discedens, in Palæstinam se conferret Origenes, duodecimo imperij[c] Alexandri anno[d], Hera-

a Conincendorũ hæreticorũ gratia: Rufin.

b Idem Cæsareæ Palæstinæ, cũ magna quorundam inuidia presbyter ordinatus.

c Imperator iste Aurelius Alexãder Seuerus doctißimos integerrimosq; viros, Papiniani viri sanctißimi discipulos à cõsiliis habuit eósq; plurimos. Lãprid. Eorum responsis libri Pandectarũ iuris ciuilis referti sunt. Tutorẽ habuit Domitiũ Vlpianũ iurisconsultum. Bello aũt Germanico in tumultu militari vnà cũ matre Mãmæa, nõ longè à Moguntia, ad oppidũ Viceliam, siue Vesaniam (Vesalia hodie dicitur) cæsus est: vbi quoque mater eius iacet sepulta.

d Heraclas Alexandriæ in schola Theologica Origenis successor.

Heraclas episcopus Alexandrinus.

A clam scholę suæ, in qua diuinum docuerat verbũ, successorem reliquit. Qui nõ diu sacrę ibi doctrinæ præfuit. Breui enim Demetrius episcopus Alexãdrinus, quum quadraginta tribus annis munus ecclesiasticum ritè administrasset, decessit: cuius locũ in episcopatu eo Heraclas recepit. Dionysius autem, qui postea Heraclę in episcopali dignitate successit, tum quoq; pro eo scholæ sacrę Catechistes est creatus, quinto ab ipso Pãtæno successionis ordine, loco. Pantænus enim primus fuerat: post eum Clemẽs presbyter, contextor ille, secundus: Origenes, tertius: Heraclas, quartus: quintus, Dionysius: & post eum sextus Athenodorus. de quo paulo pòst dicemus.

Dionysius Heraclæ in schola administrãda successor.

CAPUT XIX.

a Opera Origenis ĩ Palæstina edita.

PORRÒ [a] in Palæstina quum Origenes esset, lucubrationes in Esaiã & in Ezechielẽ cõposuit. Quas in partem tertiam Esaiæ, vsq; ad visionem quadrupedum in solitudine, scripsit, trigĩta tomis ab-
B soluit. In Ezechielem autem, quinque & viginti. Porrò in Canticum canticorum ad quintum vsq; tum progressus est commentarium: quiquidem omnes decem sunt numero. Professione autem fidei nostræ magis ac magis, ita vt cõueniebat, incrementa sua capiente [b], quum iam sexagesimũ Origenes egressus esset annum, maximámque sibi & expeditissimam ex diutina meditatione & assuetudine comparasset eruditionem, docẽdi atque disserendi virtute ad summum progressa, quę in medium proferebat præcepta & documenta, quod antea nõ permiserat, celeribus notariis excipienda dictauit. Quo tempore etiam contra Celsum Epicureum, qui maximo studio in diuinã doctrinam inuectus fuerat, præclaros illos conscripsit libros. Quinque verò alios in Euangelium secundum Matthæum, alios item plures in duodecim Prophetas. Est etiam in manibus hominum, ad imperatorem Philippum epistola: & præterea ad Seueram coniugem eius data altera: & ad alios quosdam aliæ. Scripsit etiam ad Fabianum eccle-
C siæ Romanæ episcopum, & ad multos alios aliarum ecclesiarum Antistites: quæ omnia rectam fidei professionẽ docent [c]. In persequutione autem sub Maximino Cæsare: maximum enim is, odio eius qui eum pręcesserat, Alexandri imperatoris, qui magna fuit in Christianos beneuolẽtia, omnésque ferè in aula sua nostræ professionis familiares & ministros habuit, contra nos excitauit tumultum: potissimúmque in ecclesiarum recto-

b Idẽ dictare primum tachygraphus cœpit sexagesimũ egressus annũ. Suprà cap. 15. eod.

c Per sequutio Christianorũ sub Iulio Maximino.

Alexander ĩ larario, hoc est domestico sacello, Abrahami & Christi Seruatoris statuas habuit.

* *Alexander Seuerus Christianos esse passus est. Christo tẽplum facere voluit, eúmque inter Deos recipere. Quod & Adrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus sine simulachris iusserat fieri: quæ hodie idcirco, quia non habent numina, dicuntur Adriani, quæ ille ad hoc parasse dicebatur. Sed prohibitus est ab his, qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros, si id optato euenisset, & templa reliqua deserenda. Alexãd. Seuerus sententiam illam Christianam, Quod tibi non vis, alteri ne feceris: vsqueadeò dilexit, vt & in palatio, & in publicis perscribi iuberet. Nomina eorum quos publicis præficiebat muniis, proponebat, hortans populum: vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis verbis: si non probasset, pœnam capitis subiret. Dicebátque graue esse, cùm id Christiani facerent in prædicãdis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur, & capita. Ael. Lamprid.*

res, veluti doctrinæ Euãgelicæ autores, in quos so D
los capitalibus suppliciis sæuire iussit, est debacchatus. Eo itaque tempore præclaram illam orationem, qua ad martyriũ cohortatur, composuit, eámque [d] Ambrosio & Protocteto Cæsariensibus presbyteris inscripsit. magna enim eis solicitudo & anxietas propter persequutionis eius vehementiam incesserat. In qua oratione ambo illi » rationes explicatas habuerunt, vt fortiter in » martyrij stadio certamen pro Christo sustinerent at- » que perferrent. Sed quid opus est certum scri- » ptorum eius viri numerum inire, quum ea res pe » culiari indigeat ocio & labore? » Atqui Eusebius Pamphili, Pamphilũ ipsum martyrem dignis prosequẽs laudibus, summúmque eius in rebus diuinis studium celebrans [e], nomenclaturam & tabellas eum Origenis aliorúmq; ecclesiasticorum scriptorum monumentorũ in bibliotheca sua repositorũ, sex libellis explicuisse scribit, in quo scripto de epistolis quoque eius Eusebius hæc refert: Quarum, inquit, quascunque apud plures variis in locis sparsim seruatas conquirere potui, singilla-
E tim in tomos suos digestas, vt ne interciderent, supra centum collegi. Reperias quoque librorũ eius catalogum in sexto libro eius, quam pro viro eo scripsimus, Apologiæ.

d Ambrosius & Protoctetus Cæsarienses presbyteri, martyres.

Pamphilus martyr.

e Apud Suid. scriptũ est, Origenẽ ꝓpterea quod tam multos cõposuerit libros, συντακτικὸν vocatũ esse, quasi dicas cõpositorem: quæ ei res causa hallucinandi, vt magnoperè, erraret, fuit.

CAPUT XX.

MULTOS verò etiam Cæsareæ Palestinæ docens [a] Origenes habuit discipulos, non incolarum modò, sed aduenarum quoque qui patriæ dulcedinem, doctrinę cõsuetudiniq; eius viri posthabuere. Inter quos præclariores fuere: Theodorus, qui in Palęstina cum magna gloria sacerdotio est functus: & Athenodorus: atque huius frater Theodorus, qui etiam Gregorius, atque insuper † mirificus est cognominatus. De quo, loco suo dicemus: nam postea episcopatũ Neocæsareæ in Ponto gessit. His Græcarum & Latinarum disciplinarum maximè studiosis, omnémque in eis operam ponẽtibus, quum Origenes verioris philosophiæ F
venustatem ac pulchritudinem ostendisset, facilè persuasit, vt cũ ingenti desiderio priora studia sua meliore doctrina commutarent. ij quinquennio solo opera in sacris literis apud eum nauata, tantum profecerũt, vt eis ambobus adhuc iuuenibus regendarum in Ponto ecclesiarum cura rectè demandaretur. Vnà cum his etiã Dionysius fuit, qui Alexandriæ non solùm diuinam scholã Catechistes, sed etiam ecclesiã Episcopus rexit. Tanta scilicet Origeni disciplinis tradendis inerat facilitas & elegantia, tantúmq; celebris eius fama plerosque ad spectandam doctrinam & sapiẽtiam eius pertrahebat. Nec tantum qui studiosi essent dicẽdi, aliarúmque artium, verumetiam qui præclarũ iam in eis nomen erant cõsequuti, ad eum veniebant. Firmilianus quoque Cæsareæ Cappadocum episcopus, tanti hominem fecit, vt aliquando internuncium ad eum miserit, per quem eum ad se, ecclesiarum suarum emolumenti causa inuitaret. Cæterùm quum ille morarum subinde causas necteret, ipse in Iudæam profectus, atque ibi aliquandiu cum illo versatus: tandẽ multos quàm

Discipuli Origenis in Palæstinã: Theodorus Palæstinus, Athenodorus, & frater eius Gregorius Mirificus.

Theodorus Palæstinus apud Euseb. nõ recẽsetur.

† θαυματουργὸς. Euse. lib. 6. cap. 30.

Dionysius Alexandrinus.

Firmilianus Cappadox.

Alexander Hierosolymitanus. Theoctistus Cæsariensis. A antea fuerat, sacrarum literarum peritior ad suos rediit. Sed & Alexander Hierosolymorũ & Theoctistus Cæsareæ Palæstinæ episcopi, semper ferè ibi cum eo vt magistro, qui in sacris doctrinis maior quàm humana natura fert, esset, fuere, operã ei nauantes: & propalam, quæ vel ad ecclesiasticam doctrinam, vel ad sacrarum literarum interpretationem pertinerent, ei concedentes.

CAPVT XXI.

Eodem tẽpore cum Origene etiã [a] Iulium Aphricanum vixisse, historiæ tradunt: qui & illius fuerit sectator, & diligens annaliũ scriptor, quos libris quinque est cõplexus. In eis porrò scribit, se præclara fama [b] Heraclæ excitum: profectionem Alexãdrinam suscepisse. Aphricanus iste, librorum eorum qui inscribuntur Cesti, autor perhibetur. Dedit is quoque ad Origenem epistolam, in [c] qua historiã Susannæ, veluti adulterinum scriptum, ex Daniele B reiicit. Ad quem rescribens Origenes, eam non illegitimam, sed germanam potius esse scripturã, quæ scilicet plurimùm afferat vtilitatis, ostendit. Circunfertur & alia Aphricani ad Aristidem epistola, de ea quæ videtur esse, quum non sit [d], dissonantia genealogiæ Christi apud Matthæum & Lucam: in qua, ex historia quadam, quam à veteribus acceperat, Euãgelistas magis inter se cõsentire, quàm dissonantiam aliquam apud eos esse, probat. Eã volumini huic nostro, loco suo, in primo Tomo inseruimus [e]. Atque hæc quidẽ Origenis gloria apud omnes fuit, hoc ipsius in sacris disciplinis studium: in hac quoque Episcoporum fuit admiratione, quibus eisdem etiam vsus est discipulis. Quantus autem eidem fuerit ardor, contra eos qui peruersa & peregrina induxerunt dogmata, deinceps ostendere pergemus.

a Iulius Aphricanus.
b Fortè hic p Heraclæ legendũ Origenis.
De Cestorũ libris Suidas in dictione Αφρικανὸς.
Scripta Aphricani.
c De historia Susannæ
d Cõcordantia genealogiæ Christi apud Matthæum & Lucam.
e Origenes egregius hæreticorũ confutator.

CAPVT XXII.

C Beryllus, quẽ paulo antè Bostrensem in Arabia diximus fuisse episcopum, nouas quasdam, & ab ecclesiastico Canone alienas, ꝑtulit opiniones. Asseruit nanq; Dominum nostrũ Iesum Christum non prius † propriam essentię subsistẽtiam habuisse, quàm ad nos venerit: neque propriam obtinuisse diuinitatem, solã autem paternã subsistẽtiam & Deitatem in eo apud nos versante extitisse. De nouo hoc & maligno dogmate, multi cum homine ecclesiarum antistites per disputationes congressi, auertere ab eo tam impiam sententiam sunt conati. Verùm ille quam semel concepisset, pertinaciter retinuit opinionem. Posteaquam autẽ à multis excitatus, ad eum clarissimus peruenit Origenes, primùm sermone cum eo collato, quænam haberet, quæve doceret dogmata, ab eo quæsiuit. Vt verò rem omnem satis cognouit, firmis atque irrefragabilibus argumẽtis eum non rectè sentire conuicit: & vix tandẽ demonstrationibus certis persuasum, sensim & humaniter cum eo agens, ad sincerã veritatis reduxit doctrinam, pristinúmque ei sanæ sententiæ restituit habitum. Monumenta Synodi episcoporum propter D Beryllum coactæ, longo tempore sunt asseruata, quæ ipsius atque Origenis quæstiones simul & solutiones ordine continent. Hæc de Berylli resipiscentia.

Erroneũ Berylli Bostrensis episcopi de subsistentia & diuinitate Christi dogma.
† ὑπόστασιν ἰδίας ἰδίαν.
Per Origenẽ is ad veram doctrinam reductus.

CAPVT XXIII.

Qua tempestate alij quoq; in Arabia extiterunt, qui adulterinis opinionibus ecclesiã turbarunt: animam hominis ipsam vnà cum corpore in præsentia mori atque interire, & aliquando tandem in resurrectione futura, vnà cũ corpore suo reuicturam esse, ac de cætero ad immortalitatem conseruatum iri arbitrãtes. Hæc quum illi sic per inaniloquentiam iactarent, conuentus episcoporum sunt acti: in quibus, quum efficere nihil possent, Origenes est euocatus. Atq; ille nulla interposita mora affuit. Et verbis hinc & inde factis, E quæstionéque in medium proposita, ita ibi vir ille disseruit, eáque ex scripturis in consessu illo attulit argumenta, vt aduersarij deinde quod cõtrà proferrent, nõ haberent. Itaque statim ita sunt cõuersi, vt se ipsos erroris condemnarent, pœnásq; à se ipsi exigerent

Arabũ hæresis de aïarũ mortalitate. Eam quoq; Origenes redarguit.

CAPVT XXIIII.

Post has alia illis longè perniciosior, Helcesae quodam autore, exorta est hæresis: quæ prius est extincta, Origene aquis eam repente ex scripturarum torrentibus haustis obruente, quàm in apertum maligni spiritus auris exuscitata prodiret. Helcesaitæ nanq; isti vndecunque fabulis collectis, portẽtosum sibi quendam composuẽre errorem. Et quidem de rerũ omnium principio nobiscum cõsentiunt. vnum siquidem & ipsi rerum omnium conditorem asserunt: non vnum autem Christum, sed plures & diuersos. Ac vnum qui- F dem sursum esse, alium autem deorsum: quem in multis antea inhabitasse, deinde verò etiã in Mariæ filio Iesu incoluisse dicunt. Iesum verò aliquãdo ex Deo esse, aliquando matrem habuisse virginem referunt: nonnunquam autem ne hoc quidẽ aiunt. Spiritum porrò ipsum quoque transcorporari, atque in diuersa ingredi corpora, & vnoquoque tempore variè exhiberi sentiunt. Vtuntur inuocationibus atque incantamẽtis dæmonum, atque item baptismis ✶ in elemẽtorum professione. Astrologiam & Mathematicum errorem cõplectuntur, prognosticos & ariolos se nominantes. Diuum Apostolum, eiúsque scripta, inducunt prorsus & abolent. [a] Librum quẽdam, quem ipsi cõposuere, de cœlo delapsum esse prodigiosè iactitant. Quod si quis dignus inuentus sit vt eum audiat, eum aliam quam Christus dederit, peccatorum consequi remissionem. Aduersus hanc & [b] Alcibiades Apamænus Syrus plurimũ depugnauit: Origenes verò ea conuincẽda primas tulit. Eius hæresis, ad populum pro concione verba „ faciens, in octuagesimo secũdo Psalmo hisce ver- „ bis meminit. Aduenit quidam hoc tẽpore vir ar- „

Helcesaitarum hæresis.
✶ ἐπὶ στοιχείων ὁμολογίᾳ
Mathematicus error, qui tãquam maleficus phibitus est. C. de malefic. et mathemat.
a Fraudem hanc deinde imitatus est Mahometes
b Eam hæresim refellit Alcibiades Apamen, & Origenes.

A rogans & elatus, qui sententiam flagitiosam prorsus & impiam, quæ dicitur Helcesaitarũ, promulgat, nuper admodum in ecclesias inductam. Ea q̃ perniciosa profiteatur, exponendum vobis putaui, ne quos ad quædã fidei nostræ dogmata abroganda, transuersos abripiat. Vtitur vniuersæ scripturæ veteris & Euãgelicæ autoritatibus. Apostolum in ordinẽ redigit, atque adeò prorsus abolet. Docet quoque ⋆ liberum permissúmque esse, fidem abnegare: quòd qui fidẽ stabilem in animo conceptam habeat, ore quidem necessitate adductus abiuret, corde verò minimè. Et librum circũferunt, quem è cœlo decidisse aiunt: audientémq; & credentem ei, noxarum remissionem, aliam ab ea quam Christus Iesus instituerit, accipere affirmant. Hæc hactenus. Innumera pręterea alia memoria digna de Origene commemorantur, quæ perinde atque non essent præsentis operis, breuitatis etiam causa prætermittere est visum. Ac quę necessaria esse vt huic historiæ insererentur putaui, rectè (opinor) & ordine collegi atq; contexui. Superest vnum de Origene dicẽdum, inuidia eius qui malorum omnium est autor, virum tantum, B qui simul & verbis & factis eò magnitudinis, continuis studiis suis, in certiore atq; absolutiore philosophia processit, à recta quoque via per errorẽ esse digressum, peruersisq; inuolutum dogmatibus, præsentem simul & futurã contaminasse gloriam. Sed non in præsentia. Vbi enim, tum eorũ qui imperio, tum eorum quoq; qui maximis quibusq; ecclesiis præfuerunt, catalogũ prius texuero: deinde insana quoque dogmata, & mortem eius impiã persequar: & sic finem quoq; Quinto huic libro, vt potero, faciam. Nunc ergo de imperiis dicam.

⋆ ἀδιάφορον

Horrendus Origenis tãta doctrina & sanctitate viri, lapsus

CAPVT XXV.

Seuero, qui decem & octo imperauit annis, Antoninus filius successit. Huic, septem annis & mensibus sex rerũ potito, Macrinus. Macrino autem, ante integrum annum in imperio exactũ, defuncto, Antoninus id alter, Heliogabalus cognominatus, obtinuit: quod is quatuor C annis administratum, ad Alexandrum Mammeæ filium trãsmisit. quam fœminam religionis diuinæque pietatis perquam studiosam fuisse, antea diximus. Alexander autem tredecim annos in imperio exegit, atque in eius locum Maximinus Cæsar successit. Quem Alexandri odio, quòd in eius domo plurimi fuerint fideles, ecclesiarum antistites solos sedere iussisse scripsimus. Post Maximinum, qui trib⁹ annis imperium gessit, Gordianus imperator factus: cui nõ totis sex annis repub. ab eo administrata, Philippus vnà cum Philippo filio est surrogatus. Hunc primum aiunt ex imperatoribus ad Christi fidem accessisse: eúmque vltimo Paschatis peruigilio, de reliquiis orationũ in ecclesia participare voluisse. non prius tamen in cõuentum fidelium accedere, intercessione & impedimento eius qui tum ecclesiæ præfuit episcopi, permissum esse, [a] quàm confiteretur, & pœnitẽtium numero, qui ordine & loco suo segregati, disciplina certa explorabantur, aggregaretur: quòd non aliter licere ille diceret, nisi hoc fecisset, propter multas eius noxas, cum ecclesię multitudine conuentus eius festi participem fieri. Eum verò D rebus ipsis timorem diuini numinis religionémque debitam ritè atque sincerè declarãtem, [b] obsequutum illi esse ferunt. Philippi, qui ⋆ septem imperauit annis, Decius Christi persequutor, successor fuit. Atque is biennio in imperij culmine transacto, Gallo rerum summam, annum vnum & menses octo obtinendam reliquit.

Imperatorũ Rom. successiones.

Persequutio sub Maximino.

Maximinus cũ filio apud Aquileiam occisus. Mox quoq; Maximus Pupienus & Balbinus imp. lecti, militari tumultu iugulati. & Gordianus iunior solus imperauit. Philippus primus ex imperatorib. Ro. Christianus. a Episcopalis libertatis exẽplum, Fabianus Rom. Antistes. b Exemplũ Principis, ecclesiasticæ disciplinæ sese submittẽtis, Philippus imperator. ⋆ Eutropius quinq; annos habet.

CAPVT XXVI.

Qvi verò sub his imperatoribus ecclesiis præfuerunt, ij sunt. Romæ Alexãdro imperante, Vrbano, qui octo annis ecclesiæ ministerium ibi gessit, Põtianus successit. Hic annis sex sub Gordiano episcopatu ritè functus, Anteroten successorem habuit. Quo post mensem vnum in episcopali munere mortuo, diuinitùs sacra administratio ad Fabianum est delata. quem dicũt post Anterotis mortẽ ex agro Romam venisse, atque ibi cum aliis versatũ esse. Quum verò Romæ episcopi & fratres omnes in ecclesia ad episcopum creandum conuenissent, atq; suffragia deligentiũ, E de multis pręclaris & illustribus viris, quibus eam dignitatem collatum iri hominũ opinio erat, variarent, affuit etiam Fabianus: & quãuis de eo nulli episcoporum in mentem veniret, derepentè tamen alicunde aduolãs columba, ac capiti eius insidens, eum designauit, & spiritum in eo acquiescere significauit, in columbæ specie apparere solitum: quemadmodũ olim certum Seruatori perhibuit testimonium, vocẽ cœlestem super ipsum Verbum pertrahens. Qua re tam admiranda vniuersus populus delectatus, eadem alacritate, atq; eodem simul ore omnes dignum eum esse & idoneum acclamauerunt, & continuò in episcopali throno collocarunt. Atq; is in persequutione sub Decio spiritualem verticem martyrij corona exornatus, episcopatum ad Cornelium successorem transmisit. Alexandriæ autẽ, Alexãdro Mammææ filio imperante, post Iulianũ Demetrius, qui quadraginta tribus annis sacrarum ecclesiarũ regendarum munus obierat, Heraclam philosophum, primariúmque Origenis discipulum, successorem F habuit. Sed & huic, quum post annum tredecimũ episcopatus sui decessisset, magnus Dionysius successit, Gordiano tum imperante. Rursum Antiochiæ sub Alexãdri imperio, in episcopali functione Asclepiadæ suffectus est Philetus. cuius deinde Zebenus successor fuit. Cæterùm eo quoque sub Gordiano defuncto, Babylas sacer martyr ecclesiæ gubernacula ibi suscepit: qui sub Decio post cõfessionem fortiter obitam, in vinculis decessit, ecclesiámque ⋆ Fabio regendam reliquit. Porrò Hierosolymis post decantatum illum Narcissum, seu potius cum Narcisso (Dio, Germanione, & Gordio interuenientibus) pastorali munere in ecclesia functus est Alexander: de quo in superioribus multa fecimus verba. Is Origenem per impositionem manuum in presbyterorum ordinem legit. Et quum antea in prioribus persequutionibus confessionem pro Christo cum laude fortiter pertulisset, post episcopalem dignitatem, qua Hierosolymis est functus, multa iam & propè decrepita senectute venerandus, rursus Cæsareæ

Pontifices Romani.

Canonica episcopi Rom. electio.

Fabianus columbæ auspicio Antistes creatur. Euseb. libro 6. cap. 29.

Fabianus martyr ãnis 12. cathedrã Ro. tenuit, Corneli⁹ annis 3. Episcopi Alexandrini.

Antiocheni

Babylas martyr Antiochenus.

⋆ Alij hũc Fabianũ vocant.

Hierosolymitani.

Alexander martyr.

A reæ Decio plurimum aduersus fideles ſęuiente, ad iudicũ ſubſellia pro Christo tractus, egregiè martyrium obiit, atque in carcere deceſsit. Quo tempore & ✶ Babylas apud Nicomediam pro Christo fortiter decertauit. Alius hic Babylas eſt ab eo qui Antiochiæ ſub Numeriano pulchram profeſſus eſt profeſsionem. Hieroſolymis poſt Alexandrum epiſcopus fuit Mazabenes, cui poſtea Hymenæus grandæuus admodum ſucceſsit. Hæc de eorum temporum profanæ ſimul & ſacræ ditionis ſucceſsionibus. Nunc denuò ad hiſtoriam noſtram reuertendum.

** Babylas martyr apud Nicomedienſes.*

CAPVT XXVII.

Decius ad imperialem euectus dignitatem, ꝓpter Philippi odiũ, qui Chriſtianiſmum fuerat complexus, grauiſsimã contra Chriſtianos perſequutionem excitauit. In qua multi quidem ſacrũ pro Chriſto obiere certamen: in primis tamẽ eccleſiarum præſides, & quicunque alios apud nos eloquentia & ſapientia antecellerent, infanda cru
B deliáque tormenta tolerantes vitam reliquerunt. Sicuti Romę Fabianus, in Palęſtina Hieroſolymis Alexãder, Antiochiæ aũt Babylas (cuius in epiſcopatu Fabius ſucceſſor fuit) bonũ certamẽ decertãtes epiſcopalẽ ſtolam ſanguine multo imbuerũt. Acceſsit ad hos Carthagine in ſapiẽtia clarus Cyprianus, qui olim magicis libris incubuerat. Quũ vero animum per amorem ad Iuſtinã, eximia formæ pulchritudine præſtãtem puellam adieciſſet, cupidinémque ſuam dæmoni cuidam ✶ carnali & libidinoſo & ad amores illicitos conciliandos induſtrio credidiſſet, neque tamen optatis amoribus perfrui poſſet, quòd puella virginitatem ſuã antè Deo conſecraſſet, & tum (ita vt par erat) ieiuniis, precationibus atque aliis fidei armis caſtitatẽ tueretur: errorem ſuũ agnouit & propalauit, fraudémque & ſeductionem diutinam, libris magicis in ignem coniectis, Vulcano dicauit: & per eam virginem Chriſto pulcherrimè deſponſatus, ſa
C cráque Chriſtianorum complexus, mox in preſbyterorum ordinem templi cuſtos cooptatus, ac tandem toti Aphricæ ſacrorũ Antiſtes præfectus eſt. In qua functione ſermonibus ſcriptíſque ſuis cohortatoriis permultos ad certamẽ pro Chriſto fortiter perferendum confirmauit: atque ad poſtremum ipſe quoque, vnà cum admirãda illa Iuſtina, in Deciana perſequutione, multis prius exploratus cruciatibus, dignitatem epiſcopalem capitali ſupplicio cohoneſtauit. Quo tempore etiã Chriſtophorus martyr, & Epheſij pueri, & alij propè innumerabiles, certaminibus pro Chriſto peractis, cum magna laude innotuere.

Sub Philippo, Milleſimus Ro. vrbis annus, ingenti ludorũ apparatu celebratus eſt. Perſequutio Deciana.

** Cyprianus martyr.*

** φιλοσάρκῳ*

Exemplum virginitatis & caſtitatis conſeruandæ.

Fidei arma.

Chriſtophorus martyr. Epheſij pueri.

* *Sæpe etiam magicum cantamen inire per ſepulchra, Quo genìale tori ius ſolueret æſtuante nupta. Luxuriæ rabiem tantæ cohibet repentè Chriſtus. Diſcutit & tenebras de pectore, pellit & furorem, Implet amore ſui, dat credere, dat pudere facti. Prudentius in hymno de ſancto Cypriano, quem ipſe ſub Valeriano & Galieno paſſum ſcribit.*

CAPVT XXVIII. D

Iuſdem perſequutionis tẽpeſtate, quum Alexandriæ etiam in Chriſtianos maximè ſæuiretur, martyrium ibi quoque obibat eccleſiæ Antiſtes Dionyſius, quem poſt Heraclam ad munus Epiſcopale prouectũ eſſe diximus. Verùm illũ, diuino nutu & ꝓuidentia, multorum vtilitatis & ædificationis gratia, cœptis conatibúſq; perſequutorum ſuperiorem oſtendit Deus. Primùm nanque, qui ad eum inquirendum miſsi fuerant, cæcitate afflicti, quãuis domi is eſſet, aduentúmque eorum expectaret, ſtudio tamen & conatu ſuo potiti non ſunt. Deinde autem, quum ſua ſponte ſe illis, rebus omnibus domi ſuæ per eos direptis, vt ſe abducerent obtuliſſet, & quidem id factum fratribus ✶ in nuptiis noctu peruigilantibus renunciaſſet, illico confertim vno impetu omnes conſurgentes, celeri curſu cum iubilo & vociferatione continua ad locum eum contenderunt. Atque ibi cuſtodibus in fugam verſis, Dionyſium craſsiore linea veſte indutum, & in lecto non ſtrato repo- E
ſitum, exurgere, & ſe quamprimum ſequi coegerunt. At ille ad pedes eorum prouolutus, obſecrat, vt vel abirent, ſéque ibi relinquerent: vel caput eius milites, qui eum captum abduxiſſent, auferre paterentur. Quem illi quanuis multa orantem atque obteſtantem, ne audire quidem ſuſtinuerunt: ſed manibus pedibúſque protractũ, & clitellarum inſtar aſino nudo impoſitum, in epiſcopalem domũculam reduxerunt. Ac de Dionyſio quidem hæc ſic ſunt acta, poſtea autem impij milites in domos, qui rem eam denunciauerant, Chriſtianorum propalàm audaciſsimè magno impetu irruentes, † res eorum precioſas atque ſepoſitas diripuerunt: eis verò quæ viliores eſſent, nec facile comprendi aut ferri poſſent, fractis, abierunt. Quæ ſanè militum licentia & impunitas, faciem vrbis ab hoſtibus captæ præbuit. Vbique luctus erat, vbique direptiones, militibus de ſpoliorum & rapinarum immanitate inter ſe concertantibus. Non iter, non via, non angipor- F
tus exitum & fugam admittebat: diu noctúque clades ea durabat. Præcones per vrbem totã ibãt, & magnis clamoribus vociferabantur: vt ſi quis Chriſtum infauſtiſsimis impuriſsimíſq; quibuſque verbis non proſcinderet, is paſsim raptaretur: atque ita fœdiſsimè raptatus, tandem igni combureretur.

Dionyſium Alexãdrinũ à martyrio conſeruauit Deus.

** γάμῳ διαπαννυχίζουσιν. Exẽplũ in ſignu ouium ĩ paſtorẽ ſuum amoris.*

† κειμήλια. Tumult⁹ Alexandrinus aduerſus chriſtianos immaniſſimus.

CAPVT XXIX.

Itaque permultos tum videre erat pallidos, timoréque perculſos, & prorſus conſternatos, neque ſui compotes, ad impura ſacra & impia ſacrificia accedere, nõ illos tanquam ſacrificaturos, ſed veluti idolis ipſis ſacrificandos: adeò vt impij illi homines, ſannis & ludibriis, eos qui ita animos deſpondiſſent, proſequerentur. Quidam prõptius citiúſque quàm iuberentur, ad aras accurrebant, & magnis animis, ſe ignorare, quídnam Chriſtianus eſſet, aſſeuerabãt. Atq; ij quidẽ raptores ſequebãtur alij fugiebãt, alij capiebantur, nonnulli etiam vſ-

Miſerãda facies Alexãdriæ Chriſtianorũ quorũdã martyrij metu Chriſtũ abiurãtium.

A que ad carcerem & vincula progreſsi, prius fidem abiurarunt, q̃ ad tribunalia protraherẽtur: nõnulli autem aliquantũ cruciatibus & tormentis toleratis, ſuppliciis, quæ ſubſequutura erãt, renunciabant. Qui verò firmi ſtabiléſque erant, totúmque Chriſtum in pectoribus ſuis gerebãt, ab eo cõfirmati, & condignum inexpugnabilis fidei & conſtantiæ ſuæ robur conſequuti, præclaros atque illuſtres ſe regni eius exhibuerunt teſtes & martyres. Sed enim in præſentia omnes eos qui tum pro Chriſto martyrio vitã finierunt, recenſere, ac tempus, locum, & modum tam inſignium certaminũ exponere, tam id fieri non poteſt, quàm arenam maris numerare non eſt. Itaq; perpaucas tantum, memoriæ gratia, quas à maioribus nobis traditas accepimus, martyrum luctas hoc loco rectè exequemur: quæ fortaſſe non eam fidem & opinionem in eccleſia, quam traditio tulit, ſunt conſequuturæ. Et faciemus id breuiter, & compendioſè. Quæ autem memoriam noſtram ſubterfugêre, eas ſecreto diuinæ ſcientiæ & opinionis relinquemus. Et ſic agonibus huiuſcemodi paucis cõmemoratis, ad ea quæ ſuperſunt progrediemur. B

Egregia martyrum conſtantia.

CAPVT XXX.

Metræ.
Alij hunc martyrem Metranum nominant.

SEd primus omnium admirandus ille ſenex deprædicetur Metras quẽ beluæ illæ crudeliſsimè raptum, ea dicere cogebant, quæ ad ſummam iniuriam, contumeliam, & blaſphemiam in Chriſtum nihil facerent reliqui. Vt autem ille minus eis eſt obſequutus, totum corpus eius ſæuiſsimè fuſtibus diuerberarunt, faciem arundine acuta conſciderunt, oculos confoderũt, interiora quoque & latentia corporis loca laniarunt: atque ad vltimum, immanitati ſuæ quaſi renunciantes, ingenti vi lapidum eum obruerunt. Quintam verò, fœminam quandam, ad ſimulacrum adductam, adorare illud iuſſerunt. Quod quia illa facere detrectabat, alligatis atque ſuſpenſis ex pedibus eius funibus, per mediam eam diſtraxere Alexandriam. C Deinde durioribus atque accliuibus locis raptatam, tãdem in eundem, quo paulo antè Metram, locum perductam, itidem vt illum, lapidum corona oppreſſerunt. Poſt hanc admiranda adducitur Apollonia, virgo ſenectute iam venerabilis, eſca beſtiis aſſeruata: quæ quum lapidum ictibus ſimul & maxillas & dentes omnes amiſiſſet, quòd ad arã ſacrificare prorſus nollet, in pyram, quæ idolis parata fuerat maxima accenſam ingenti alacritate proſiliuit: longè præſtantiſsimum eſſe ducens, vt ſic ipſa Deo victima offerretur. His acceſsit Serapion, patria Epheſius: cuius quum membra omnia magna flagrorum vi concidiſſent, articulóſque corporis locis ſedibúſque ſuis dimouiſſent, poſtea præcipitem eum ex ſuperiore loco deiectum enecarunt. Tum quoque Iulianus, ita pedibus æger, vt neque ambulare neque mouere ſe poſſet, cum duobus aliis, qui eum ſublimem ſuſtinebant adducitur. Quorum alter ſtatim ad tantam malorum immanitatem animum deſpondit, fidem abiurauit, & liber dimiſſus eſt: alter autem, cui Iſchyrionis nomen, * Euni autem cognomen fuit, reipſa ſatis eas appellationes comprobrans, & perſequutoribus fortiter repugnans: quippe * ſexcenties potius mori, quàm quicquam de bona profeſsione remittere paratus: ipſéque Iulianus, qui in eadem cauſa erat: camelis ſublimes impoſiti, atque ita per mediam vrbem vecti, flagris cæſi ſunt, donec à plebe ferocius inſultante in ignẽ coniecti conflagrarunt. Sed & Beſas ibi hoplomachus, ſeu armatus miles, * victor ope CHRISTI egregius, quòd ſe in veræ pietatis profeſsionis optimatem ſpectatum præbuerit, capitis reſectionem ſuſtinuit. Macarius quoque, † verum hoc obtinens nomen, in Libya ortus, quum plurimis eſſet ad negationem allectus modis, ipſe autem immotus permaneret, viuus eſt combuſtus. Præterea Epimachus & Alexander, poſteaquam carcerem, vincula, & ſuper alia nouaculas ferro acuminatas pertuliſſent, poſtremò in calcem ardentem proiecti, grauiſsimè ſunt exuſti.

Quintæ.
Apolloniæ.
Serapionis.
Iuliani podagrici.
** εὔνοι. Iſchyrionis Euni.*
D ** μυριάκις.*
Beſæ.
** καλλίνικος.*
Macarij.
† φερώνυμος.
Epimachi. Alexandri.

CAPVT XXXI.

E

MVlieres quoque à tam pulchro certamine non aberant, quæ virilem habentes animum, ſanè q̃ fortiter depugnarũt. Quarũ prima fuit Ammonaria, abducta enim eſt promiſsionem ſuã conſtanter conſeruans: qua ſe nihil facturam receperat, quod iudex variis tormẽtorũ generibus cum ea cõtendens, eámque expugnare ſtudens, iuſsiſſet. Poſt hanc & admiranda illa Mercuria: nec nõ multorũ liberorũ mater, & quod maius eſt Dei amans Dionyſia, quum quidem quæſitorem ipſum iam puderet, quòd in immenſis carnificinis ſuis à mulierum conſtantia vinceretur, ferro ſunt necatæ. Deinde Heron, & Aſter, & Iſidorus, & Dioſcorus qui nõdum decimũ quintũ expleuerat annum, Aegyptij omnes, producti: & cæteri quidem igni ſunt combuſti, adoleſcentulũ autem iudex dimiſit, abſurda quadam de eo concepta opinione, ꝙ illum nõdum ſatis firmum, necdum virum, fraudi & ſeductioni idoneum eſſe putaret: morámq; & tempus in eo cõpleturum diceret, ꝙ ætati deeſſet. Hos cõſequutus eſt Nemeſiõ, Ægyptius & ipſe, atque inter prædones educatus, quo F nomine in iudiciũ fuerat pertractus, poſtq̃ autem cauſa dicta, crimẽ id à ſe eſt amolitus, deinceps vt Chriſtianus in vinculis eſt detẽtus. Quæſitor porrò iniquiſsimus, magis etiam in hunc quàm in illos ſæuiens, martyrem inter prædones medium igni exuſsit. Turma deinde ſuccedit militum: Amon videlicet Zeno, Ptolemæus, Ingenuus, & quidam affecta ætate Theophilus, pro tribunali apparentes: qui agonem decertantium martyrum ſpectantes, ſi quem viderent ad abnegationem propenſum, indignationem præ ſe ferentes, ringebantur, & aliquando quidem illis innuebant: quandoque verò manus ſuas extendentes, corpora illorum ad decentem habitũ pulchrè cõponebant. Quod cũ ita facere in flagranti facto deprehenſi eſſent, ilicet ad quæſitoris tribunal ſunt abrepti: vbi tanta fiducia Chriſtianiſmũ ſunt ꝓfeſsi, vt Præfectus ipſe & aſſeſſores eius vehemẽter cõturbarẽtur, & incredibili timore corriperentur: quũ illi cõtrà fortitudine animi magis ĩplerẽtur, maioréq; q̃ quæ verbis explicari poſsit

Ammonariæ.
Mercuriæ.
Dionyſiæ.
Heronis.
Aſteris.
Iſidori.
Dioſcori pueri.
Euſebius, Dioſcorum à tyranno primum verbis ad Chriſtum abiurandum illectũ, deinde verberib' coercitũ, illi minimè ceſsiſſe, lib. 16. ca. 41 ſcribit.
Nemeſionis.
Amonis, Zenonis, Ptolemæi, Ingenui, Theophili, militum.

A exultarent lætitia, & tam magnifico triumpho victoriæ susciperent coronas. Nec minus interea in pagis & villis plurimi ab infidelib⁹ sunt malè accepti. In quibus & Ischyrion ille fuit, cui à claro quodam eius loci viro, villæ procuratio mandata fuerat. Eum dominus sacrificare ad aram deorum iussit. Et quum id ille recusaret, contumeliis primùm, deinde etiam conuiciis in eum est inuectus. Sed enim quum adhuc in sentẽtia Ischyrion persisteret, Scipione maximo cõprehenso, per interiora eum ille viscera transfossum occidit. Sed quid opus est turbã eorum recensere, qui in solis locis & montibus oberrãtes, partim fame, partim siti, quidã acriore frigore aut morbo, nõnulli etiã à prædonibus oppressi, aut à bestiis discerpti interiere? Quorum omniũ, qui ex eis superstites fuere, idonei extitere testes. De iis, ex pluribus vnum saltem exemplum referre necessarium esse duxi. Chæremõ erat, eius quæ Nilopolis dicitur, episcopus, vir multa senectute admodum venerandus, is vnà cum * coniuge sua, quum in montem, qui B Arabicus dicitur, profugisset, nunquã inde est reuersus, neque cuiquam eorũ postea apparuit: sed neq; quónam corpora eorum peruenerint, cuiquam est deinceps cognitum. Quin multi quoq; alij in Arabico eo monte, ab eis qui illum incolũt barbaris capti, vel pecunia ab eis sunt redempti, vel propter æris inopiam miserè ibi perierũt. Atque hæc quidem Alexandriæ & in Ægypto acciderunt aduersa. Cæterùm non minores luctæ & certamina in Palæstina fuere. Sic passim plurimi martyres cohortatoriis Origenis orationibus viriliter agones pertulerunt.

Ischyrionis, quem herus suus necauit.

Fuga & dispersio Christianorum in solitudine.

Chæremon episcopus Nilopolitanus.

** συμβίῳ Episcopus coniunx.*

CAPVT XXXII.

ET ille quidẽ permultos fecit martyres, sed quum omnibus suis copiis hostiliter Satanas bellum ei moueret, omníq; vi & conatu aduersus eũ duceret, & acrius ei tum quàm aliorum alicui, infestiúsque immineret, perfecta & absoluta virtute est destitutus: nimirum qui virtutũ omnium pa- C rente summissione & humilitate, & quæ per illã prouenit immobili & recta animi constitutione atque * indolentia excidisset. Aiunt enim, Deciana persequutione & ipsum cõprehensum esse, & vinculis constrictum. Primùm itaque tormentis grauib⁹ corpore toto afflictus, mox deinde in acerbissimũ demissus est carcerẽ. Ibi ingentis põderis ferramentum eum distringebat, & insuper supplicium ignis ei intendebatur: aliaque mala partim iam tum inferebantur, partim paulo pòst imminebãt, ac diebus pluribus * quatuor vinculorũ catasta pedes eius distinebantur. Quę omnia generoso & forti animo pertulit. Et ille quidem mortẽ obire paratus erat. Quæsitori autẽ contentiosa quadam crudelitate aliter visum est, hominẽ à sententia desiderióque suo abducere. Ac gladio quidem in ipsum animaduertere noluit, aliis verò ærumnis paulatim vita eum priuare cõstituit. Ad postremũ, quum se tormentis victum ab illo intelligeret, ad diabolicũ prorsus consilium animũ adiecit. Quòd enim philosophicũ planè animum castitatémq; viri nosset, ea parte oppugnare eum decreuit. Itaq; è vinculis quidem eum dimisit, sed ad aram, apud quam obscœnum impudicúmque Aethiopem collocarat, sacrificare, & thura adolere iussit: quod nisi, vt faceret, animũ induceret, fore minatus est, vt * re detestanda dirísque omnibus execrãda, corpus eius ab impudico illo contaminaretur. Et ille quidem hæc ei intentauit. Origenes verò optione atque electione rei deterioris, abiurare fidem maluit, † animo præter vtilitatem omnem conspurcato, quàm sordes aliquas corpore excipere. Atq; inde à diuina sententia & gratia delapsus, alienas opiniones, Satana instigãte, induxit: per quas multis à saniore sententia seductis lõgo pòst tempore ab ecclesia Christi per excommunicationem est proscriptus. Quales autem (Eusebius inquit) postea reliquerit voces, easque plures, ad eos qui auxilio & vtilitate indigerent receptionis in gratiã, quàm plurimæ eius testantur epistolæ, veritatem ipsam certò satis complectentes. Ego verò non grauatè faciã, & verba eius apponã, per quæ manifestè arguitur, eum finibus & constitutionibus apostolicis nõ perstitisse. Atque vt alias eius absurdas opiniones & bla E sphemias omittam, harum tantum verbis ipsius meminero. Sic enim scribit.

Origenes martyriũ nõ pertulit.

Virtutum omnium parens Humilitas, ταπεινοφροσύνη.

** ἀπαθείας.*

** καὶ τέσσαρσι ξύλῳ διαμόνοις τοὺς πόδας ἐντεινόμενος. Euse. lib. 6. ca. 26.*

Quæsitor Origeni stuprũ per impurum & impudicum Aethiopem comminatus est.

Eadẽ de Origene. Suid.

Origenes fidem abiurat.

** μυσαρὰς ὁμιλίας.*

† τὸν νοῦν ἀχρείως κηλιδώσεις.

*** Errores abominandos inducit.*

Excõicatur.

Eusebius Pãphili, sicuti & alij multi patres, benignius de Origene sen serunt.

** *Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum autore suo dicimus esse renuenda. Dist. 15. Sancta Rom. ecclesia.*

CAPVT XXXIII.

MEntes, inquit, à principio erant, absque omni numero & nomine, ex vnitate principium ducẽtibus, & rationalibus existentibus omnibus, substantia, efficacia & virtute eadem. Vt autẽ eas satietas cœpit diuinæ charitatis & cõtemplationis, iuxta proportionem cuiusque propensionis in deterius, vel tenuiora vel crassiora sumpsere corpora & nomina. Vnde cœlestes etiam & * ministrantes substitere virtutes: ipse quoq; Sol F & Luna & stellę omnes ab vnitate illa rationaliũ, ex propensione in deterius, sunt factę. Ea verò rationalia, quæ magis à diuina charitate refrixerant, animæ sunt appellatæ, & in crassiora corpora nostra coniectæ. Quæ verò ad summã maliciæ & vitiositatis fuerant progressa, frigidis & caliginosis inclusa corporibus, dæmones & facti & nominati sunt. Ad hæc illa quoq; negatur: Quòd ex angelica quidẽ constitutione animata facta est constitutio, ex animata autẽ, dæmoniaca & humana. Vnam porrò mentem ex vniuersa rationaliũ vnitate, inconcussam & immotam à charitate & cõtẽplatione diuina permanere, quæ mens & Christus & rex & homo sit facta. Item, ꝙ † perfectus futurus sit corporum interitus: quum ipse Dominus, primùm proprium deposuerit corpus, & reliqui item omnes. Pręterea, quòd vniuersi reuersuri ad eandem illam vnitatem, mentésque futuri sint, quales antea in [a]præexistentia fuerint: ipso videlicet diabolo quoque & reliquis dæmonibus, atque etiam nefariis & impiis hominibus ad eandem vnitatem restituendis, cum diuinis píisque viris, & cum cœlestibus virtutibus eandem vnionem ad Deum habituris, quam & Christus

Absurdæ et impiæ Origenis opiniones.

** λειτουργικαὶ*

† παντελὴς ἀναίρεσις.

a προυπάρξει. Nõ semel in hoc opere Nicephorus Gothos ꝓ Scythis habet, sicuti & hoc loco.

Decius bello aduersus Gotthos in Thraciæ palude submersus, & filius eius occisus est. Eutrop.

Virius Gallus Christianos quoq; affligit.

A habet, quemadmodum & antea eam habentes extiterint: vt Christus nihil prorsus sit habiturus præ rationalibus præcipuum, neq; substantia neque intelligentia neq; virtute. Hæc ille. Decius autem post duos imperij sui annos, aduersus Scythas, qui Istrum trãsierant, & ditionem Romanã vastabant, progressus, supra triginta millia ex eis primùm victor concîdit. Secunda autẽ pugna cũ illis congressus, victus vnà cum filio ab eis est interfectus. Sic imperiũ ad Gallum & Volusianum peruenit. Gallus porrò, quod nõ animaduerteret qua de causa Decius in tantã cladem inciderit, ad eundem impegit lapidem. Quum enim imperiũ pulchrè staret, & res omnes ei ex sententia succederent, viros sanctos, qui preces ad Deum pro pacata tranquillitate & valetudine eius secunda fundebant, afflixit. Quapropter in eis viris simul etiã vota, & quę pro eo fiebant orationes est persequutus. Sic duo isti statim, anno vno & mẽsibus quatuor imperio administrato, decesserunt. Quibus succedens Æmylianus, quatuor imperauit menses, & rerum summã ad Valerianum & Gallienum moriens transmisit. Gallo sedenim post Decium imperãte, Origenes vndeseptuaginta annis peractis, B miserabiliter infelix obiit. In quo & nos cõuenit finem suum libro huic imponere: cui quidem bonum initium Origenes prębuit, quanuis finis eius principio non responderit. Habet autem hic tomus annos sexaginta & duos, cuius exordium à D primo Seueri anno incœpit, finis autẽ in Valeriani & Galieni imperium incidit: anno à mundo cõdito quinquies millesimo septingentesimo sexagesimotertio, à natiuitate verò Christi ducentesimo quinquagesimo octauo.

Christiani pro principibus & republica orant.

Successiones Ro imperatorum.

Origenis mors.

Anni libri istius.

Secundum Chronicos nostros 4236,

Origeni industria & curiositas causa vt fœdè laberetur, & multis præterea offendiculum exitiiq; occasio fuit. Quum enim nihil non in sacris literis exponere vellet, seipsum in errorẽ coniecit. Vnde multa nefanda & exitiosa protulit verba. Ex quibus Arius, sectatorésque eius inæqualem patri filium esse asserentes: & reliqui impij hæretici dogmatum suorũ materiam sumpserunt. Profiteri enim est ausus, vnigenitum filium cernere patrem non posse, neque spiritũ sanctum ipsum filium: sicuti neque angelos spiritum, neque homines angelos. Et filium non esse ex substantia patris, sed creaturã: eúmque gratia tãtum filium dici, & animas hominũ præexistere. Atque alia item absurda, blasphema, & impia. Non ille Salomonẽ audiit dicentem: Fili, caue multos componas libros, & ore tuo properes. Cor tuum non sit velox ad proferẽdum sermonem corã Deo. Deus nanq; in cœlo sursum, & tu in terra deorsum. Proinde verba tua pauca sint. Multa enim verba multiplicant vanitatẽ. Noli esse iustus multum, nec plus sapias quàm necesse est. Iustus enim disperit in iustificatione sua. Ab ecclesia porrò proscriptus, contumeliam eam non ferens, Alexãdria relicta in Iudæam est profectus. Et Hierosolyma quum venisset, ab ordine sacerdotali, vt verba in Ecclesia faceret (erat enim presbyter) rogatus primùm, deinde etiam coactus, surrexit, & verba illa tantum recitauit: Peccatori verò dixit Deus, Quidnam tu annuncias iustificationes meas, & vsurpas testamentum meum in ore tuo? Libróque complicato, cum lachrymis & eiulatu multo consedit, omnibus vnà cum eo plorantibus. Sepultus est autem Tyri. Suid. E

SEXTI TOMI CAPITA.

A ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS SEXTVS. D

CAPVT I.

Dicendorum propositio.

QVINTVS libros Origenis, & alias præterea quæ ætate eius acciderē, cōplexus, vnà cum morte eius, finem quoq; suū accepit. Sextus autem, qui nobis est in manibus, argumētum habebit, magnum Alexandriç episcopū Dio-
B nysium: scriptis eius quç post se reliquit, per proprias eius voces, materiæ satis suppeditantibus. Exponemus quoque in eo, quæ post Seueri, Maximini & Decij persequutiones, in Ecclesia sint acta. Vnde etiam Nouatus progressus, seipsum nouæ hæresis ⋆ Catharorum siue purorum ducem promulgarit. Prçterea quomodo is reiectus sit: & illi qui in persequutione lapsi fuerāt, in ecclesiam recepti. Itē de diuino lauacro, quod nonnulli post persequutionem inducebāt: & de aliis hæresibus. Item de tyrannorum Ægypti & Palæstinæ actis. Mentionem quoque faciemus quorundā prodigiorū: item Dionysij epistolarū: adhæc, Nepotis, Pauli Samosateni, & peruersç Manichçorum opinionis. Postremò diuinos recēsebimus viros, qui ea tēpestate vsque ad Diocletianum & Maximianum, qui quidem acerbissimè ecclesias oppugnarūt, enituere. Initium autem inde sumendum.

⋆ καθαρῶν.

CAPVT II.

C

IN persequutionibus, quas recēsuimus, multi Christianorum fortiter per martyria cum hostibus cōgressi, debitū victoriæ præmium reportarunt. Plurimi etiam propter animorum imbecillitatem, obuiā quidem illi periculis sunt progressi: sed quū ea perferre non possent, simul & idolis sacrificarunt, & veræ pietatis cultum abiurarūt. Ij verò, persequutionis motu & ærumna cōquiescente, quum in animis secum ipsi suis quónam miseriæ calamitatis peruenissent, perpenderent, grauiter afflictis vehemens incessit dolor & pœnitentia. Itaque ad ecclesiarum eius temporis Antistites se cōtulerunt, pœnitere se atque resipiscere, paratósque esse quidquid illis imperatum esset facere, profitentes. Porrò diuini illi viri, humanitatem & clementiam Dei imitati, non grauatè eos susceperunt, & complexi sunt: & quum legitima atque competenti pœnitentia inuitatos in ecclesiam produxerunt, tum tempore ⋆ quoque suo stationem & locum eis inter fideles, interueniente solummodo oratione, vnà cum manuum impositione, dederunt: id quod ita ex consuetudine longa in Ecclesia obseruabatur. Quā consuetudinem primus Cyprianus Carthaginēsis pastor mutandum esse ⋆⋆ censuit: non aliter & lapsos, quàm per lauacrum expiandos, & quoscunque ex qualicunque hçresi resipiscentes, admittendos esse arbitratus. Atque ecclesiarum quidem episcopi ita se gerebant, & quotidie propalàm perlibenter quoscunque reuertentes suscipiebant.

Christiani, qui fidem in persequutionibus abiurauerāt, ad pœnitentiam cō fugiunt.

Pœnitentes in ecclesiam recepti.

⋆ Exomologesi peracta scilicet.

Pœnitentiæ formula.

Cyprianus lapsos & ab hæresi reuersos denuò esse baptisandos censuit.

⋆⋆ Placuit hoc etiam plerisque omnibus Africæ, Numidiæ, Mauritaniæq; episcopis. Ipsum etiam beatum Hilarium aliquando huius sententiæ fuisse, vt ab Arianis baptizatos non reciperet, E *nisi rursus ab orthodoxis baptizarentur, palàm scribit Hieronymus. Ab hoc dogmate hodie dissentit Ecclesia, & iterationem baptismi prohibent imperiales cōstitutiones. Nec satis esset tutum eam aperire de sacris cæremoniis fenestram, vt sacerdos impius nihil agere credatur. Quam opinionem obtinuere Donatistæ, Sedenim in Polonia nunc quoque Episcopi, homines ab Orientalibus sacerdotibus, quales sunt in Moscouia & Russia omni, baptizatos denuò tingunt, illis adiectis verbis, Si non es baptizatus. Affui ipse ablutioni huiusmodi susceptor.*

CAPVT III.

De Nouato & eius hæresi

ROmæ autem eis tēporibus presbyter erat Nouatus nomine. Is fastu & iactantia inani sublatus, omnem (vt in prouerbio est) mouerat lapidem, vt Romanæ ecclesiæ gubernationem consequeretur. Vbi autē omnia expertus, nihil egit (erat enim tumore, ambitione, & gloriæ cupiditate immensa correptus) in desperationem incidit: & tandem aliud quod faceret non habens, ab ecclesia seipsum segregans, proprios cœtus cogere, & F nouam quandam hæresim per defectionem instituere cœpit: secessionis suæ obtentum illum prætexens, quòd episcopi eos qui Deciana persequutione diis sacrificassent, per condignam pœnitentiam in gratiam recepissent. Breui sanè tempore permultis seductis, suum sibi constituit conuenticulum: & eorum qui propter sordes † Cathari siue puri nominantur, ducem se fecit. Quum autem eum episcopali dignitate, quam tantopere dudum adamauerat, potiri oporteret, per duos quosdam sectæ suæ homines, qui salutem suam prorsus iam desperarant, tres ad se Romā obscuri nominis ex Italia episcopos, eósque simplicibus atq; adeò rusticis moribus, ad simulandum & dissimulandum scilicet minimè idoneos, pertrahit: illo splendido prætextu vsus, vt ipsi partibus suis interpositis, mediatores inter se & episcopos, veteres simultates & inimicitias componerent. Illi porrò, propter animorum simplicitatem nihil tale veriti, ad eum venere. Ibi eis in conclaui conclusis, quidā ex eius sodalitate, per animorum crapulç & ebrietatis grauedinem, vim afferunt, & ⋆ imaginaria manuum impositione

† Per antiphrasin videlicet.

Nouat⁹ fraudulēter episcopus creatus.

⋆ εἰκονικῇ ἐπιθέσει.

A tione episcopalem dignitatem homini conferre cogunt. Quod sanè illi, vel inuiti, vi atque necessitate adducti, fecere. Et Nouatus honorem eum, quem tam scelerate, vt videbatur, cōsequutus fuerat, vsurpabat, eundémque contra obtrectatores defendere parabat: homo, in quo Satanas domicilium habens, ⁎ Christi nomē & fidem ad prętextum saltem vteretur [b]. Quum enim ab exorcistis de fide institueretur, morbo est correptus graui: [c] quúmque iam in expectatione mortis esset, aquā petiit, qua in ipso lecto, ita vt decumbebat, perfusus, [d] baptizatus scilicet est: si quidem tinctionem huiusmodi baptismum vocare licet. Sedenim ille postea reliquis ecclesiæ [e] symbolis atque cęremoniis, quibus ad eum modum tincti iuxta ecclesiæ sanctiones vti solent, minimè dignus est habitus: † neque quum conualuisset, signaculum ab episcopo deinde recepit. ⁎ Porrò quum mystica huiusmodi symbola nō sit sortitus, quomodo spiritum sanctum est assequutus? Sed & persequutionis temporibus, per timiditatē presbyteri honorem abiurauit. Postquam enim à diaconis rogatus est, B vt periclitantibus fratribus, in tormentorum discrimine maximè auxilio indigentibus, ita vt sacerdotem deceret, præstò adesset: tantum abest vt illis sit obsequutus, vt cum indignatione magna se subduxerit, & de cætero presbyter esse noluerit, aliud scilicet philosophiæ genus sequutus. Aliam quoque absurdam admodum rem in se admisit. Quum enim ⁎ oblationes offerret, qui mos sacerdotibus est, & iam ad distributionē panis peruenisset, data cuilibet parte sua, pro eo quòd cum gratiarum eam actione percipere debebāt, [f] iurare miseros coegit [g]: vtrāque enim percipientium manum comprimens, non prius eas remisit, quàm iuratum ab eis esset: (vtar autem verbis eius conceptis) Adiura mihi per sanguinē & corpus Domini nostri Iesu Christi, nunquam te à me discessurum, & ad Cornelium (Romanus hic fuit episcopus) redituru esse. Miseri autem illi non prius quòd acceperant, degustarunt, quàm se illi deuouerūt: & pro eo quod Amen, reuersuros scilicet se ad Corneliū profitentes, dicere debebant, minimè se redituros dixerūt. C Huius fraudem, malignitatem, & cacoëthes hæresis, Maximus presbyter, & Vrbanus, qui bis liberrimè pro Christo decertarunt, & ingentem ex confessione fructum tulerunt, præterea Sidonius & Celerinus, qui in eodem stadio decurrerūt, primi deprehenderunt: primíque cum eo congressi, de eo triumphum in ecclesia egerunt. Ex eis autem qui suffragio & consecratione sua Nouatum episcopum ordinarant, vnus non longè pòst ad ecclesiam reuersus, crimine per pœnitentiam & luctū abolito, receptus quidem, sed laici tantum ei concessa sors est, ac in episcoporum eorum locum alij sunt suffecti.

b Nouat⁹ dæmoniacus.
⁎ ἡ εἰς χεῖρας πιστεῦσαι πρόφασις ἦν.
c Tales olim Clinici dicti.
d Nouatus æger in lecto baptisatus.
† ὅτι ἀπ' ἐπισκόπου ἐσφραγίσθη οὐ... σφραγίς.
Cōfirmationem hoc nūc vocamus.
e Symbola et cæremoniæ baptismi. Euse. li. 6. c. 43.
⁎ τούτων δὲ τῶν μυστικῶν μὴ τυχὼν πῶς ἂν ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν. Nicepho. τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν. Eusebius.
⁎ ποιῶν προσφοράς.
f Nouat⁹ factionis suæ populares iuramēto, vt sibi adhærerēt, in perceptione Eucharistiæ obstrinxit.
g Ea tēpestate laicis etiā Eucharistia in manus dabatur: quod postea ī ecclesia est mutatum.
h Episcopis, qui Nouatū epm creārūt, dignitas adēpta. Eorum aūt vnus, vbi pœnitentiam egit, ab ecclesia in ordinē laicorum est receptus.

CAPVT IIII.

HÆresi ea longè latéque vulgata, ingens erat tumultus: & multi orationibus scriptis, multi etiā aliis modis aggressi sunt fundamenta eius erroris euertere. Quæ verò in epistola quadam Alexandrinus Dionysius scripserit, audiamus. Diui ipsi apud nos martyres, Christi nunc assessores, regníque eius participes, D participes etiam iudicij, & pro tribunali cum eo sedentes, lapsos quosdam fratres sacrificiorúmque crimen sustinentes receperunt: conuersionémque & pœnitentiam eorum videntes, atque acceptam gratámque fore ei existimantes, qui nō vult mortem peccatoris, explorata ea atque comprobata in ecclesiam admiserunt, & ad eum modum receptis locum suum dederunt, orationémque simul & cibum cum eis communicarunt. Quódnam igitur, fratres, nobis de eis consilium datis? quid faciendum putatis? suffragatorésne & subscriptores illorum sententiæ erimus, iudiciúmque & gratiam eorum seruātes, benignos nos erga eos, quorum illi miserti sunt, exhibebimus? an iudicium eorum veluti iniquum reprobabimus, atque in sententiam eorum inquiremus, benignitatémque contristabimus, & quod bene est constitutum & ordinatū retractabimus, Deúmq; ipsum exacerbabimus? Hæc Dionysius, de eis qui per infirmitatem persequutionū temporibus lapsi fuerant, scripsit. Qualia verò & ad ipsum Nouatum ecclesiam Romę perturbantem scripserit, E ęquum est vt hic proferatur. Quum enim ille sub obtentu quodam, in nonnullos fratres schismatis & dissidij causam, perinde atque ab illis ad cōsilia cœptáque eiusmodi, per vim descendere coactus esset, conferret, vide quæso quibus ad eum vtatur verbis. Dionysius Nouato fratri salutem. Si inuitus, vt inquis, hoc consilij cepisti, idipsum, si voluntate & sponte tua in viam redieris, declarabis. Et non minoris martyrij laudis & gloriæ fuerat, imò meo iudicio etiam maioris, Ecclesiam non scindere, quàm idolis non sacrificare. Hac enim parte alicui de vna, eáque sua ipsius anima, suscipitur certamen: in illa autem, de ecclesia vniuersa martyrij subeundus est agon. Proinde si vel persuaseris, vel coegeris fratres ad concordiam redire, ⁎ illustrior tibi ipso lapsu fuerit resipiscentia: & quum erratum tibi vitio minimè vertetur, tum castigatio maximè laudi erit. Quod si illos parùm tibi obsequentes, in potestate tua non habes, tuam saltem ipsius animam seruans seruato. F Valere te, quatenus, pacem consectaris, in Domino, opto.

De lapsis, si pœnitentiam agant in ecclesiam recipiendis.
Pœnitētes in ecclesia ad cōmunionē cibi & pcationis sunt loco suo admissi: ad Eucharistiæ autem perceptionem non statim, &c.
Dionysius Alexādrinus fraternè Nouatum ab errore in viā reuocat, & ad resipiscentiam inuitat.
⁎ μᾶλλον δὲ τοῦ σφάλματος τῆς κατόρθωμα.

CAPVT V.

NOuatus autem animi arrogantia trāsuersim actus, ppalàm & impudenter magna libertate prędicans docebat, nullam esse salutis spem reliquā eis qui persequutionum tēporibus lapsi essent, q̄uis omnia quæ ad legitimā & veram pertinent cōuersionem & confessionē perfecerint. Nec contemnendā ad se pertraxerat atq; collegerat multitudinem, & plures ex viris celebribus eius sequebātur errorē: per inflatas eorū mentes, Catharos & puros seipsos vocabāt, à duce & imperatore diabolici examinis Nouato ⁎ turpiter & impurè ducti. Talē autē ecclesiæ cladē latius serpētem, quū ecclesiarum antistites, ī primis verò Romanæ Cornelius, & Carthaginensis † Cyprianus, (nōdum enim sacro martyrio coronatus fuerat) episcopi

⁎ ἀνάγνως καὶ ἀκαθάρτως.

† *Rectè ergo Prudentius Cyprianum sub Valeriano & Galieno passum scripsit.*

A viderent, ille quidem Romæ, hic autem Carthagine Synodos & conuentus maximos egere: in quibus ✶ sexaginta fuere episcopi, presbyteri autem & diaconi longè plures. Celebrata quoq; alia seorsim in multis locis & regionibus concilia: quorum omnium calculo vno decretum est, Nouatum quidem, adhærentésque ei episcopos, & quicunque præterea inhumaniore sententia opinionem illorum comprobarêt, ab Ecclesia proscribendos prorsus: lapsos autem fratres admittendos, humanitérque tractandos esse, cōdignos pœnitentia exhibentes fructus. Satis hoc ostendunt Romanæ Synodi, atque etiam eorum qui ante eā in Italia & Aphrica (in qua sacrorum antistes, vt diximus, Cyprianus fuit) coacti sunt conuentuum acta & decreta: nec non Cornelij Romani episcopi, atque etiam Cypriani, aliorúmque qui cum eo fuere episcoporum latinè composita scripta: certò confirmantia, omnibus tum visum esse, vt & lapsis in persequutione subueniretur, debitúmq; auxilium impertiretur: & autor hæresis, ita vt par erat, vnà cum omnibus sectatoribus suis per excōmunicationem

B proscriberetur. Extat aliud quoq; scriptum Cornelij, in quo copiosè conuentus consulta exponuntur. Aliud item, quod ad Fabianum Antiochenum episcopum est datum, in quo res Nouati vnà cum ipso describuntur. Vnde etiā pleraque de ineptiis & detestationibus eius in nostrā hanc transtulimus historiam.

** Hoc tantum de Ro. concilio refert Euseb. lib. 6. ca. 43.*

*** Nouati hæresis in pluribus prouincialibus Synodis damnata.*

Nouatiani excommunicati. Pars epistolæ eius est apud Euseb. vt sup.

*** Hippolytus Portuensis episcopus & martyr cum ad suppliciū raperetur, vt est apud Prudentium, Respondit, fugite ô miseri execranda Nouati Schismata, Catholicis reddite vos populis. Vna fides vigeat, prisco quæ condita templo est, Quam Paulus retinet, quámq; cathedra Petri. Quæ docui, docuisse piget venerabile Martyr Cerno quòd à cultu rebar abesse Dei. Insigne retractationis seu reuocationis exemplum.*

CAPVT VI.

AD ✶ Fabium eum, in Nouati sectā aliquantulum inclinantem, quem modò diximus, diuinus vir Dionysius scribens, plurima de pœnitentia differit: & martyrum certamina iam inde ab initio discernens,

C sicuti & nos exposuimus, atque alia multa afferēs, admiratione quiddam dignum memorat, quod hoc quoque loco tempestiuè referendum duxi. Vnum tibi, inquit, exemplum quod apud nos euenit, exponam. Serapion quidam nobiscum fuit senex fidelis, & qui sine crimine ad multum vixisset tempus, persequutionis autem tempestate lapsus esset. Is sæpe quidem vt reciperetur obtestatus fuerat, sed nemo illi aduertit animum. Idolis enim sacrificauerat. Morbo verò deinde oppressus, tres cōtinuos dies sine voce & sensu iacuit: paululum verò viribus recuperatis, quarto die nepotem ex filia ad se vocauit: &, Quandiu me tandem, inquit, ô fili, distinetis? accelerate quæso, & me quamprimùm absoluite, presbyterorúmque aliquem tu ad me voca. His dictis, rursum obmutuit. Puer cursu ad presbyterum contendit: erat autem nox, & ille æger decumbebat. Quapropter quum ad senem venire non posset, mādatúmque à me haberet, vt è vita decessuri, si opus esset, & maximè si antehac suppliciter precibus id flagitassent, vt scilicet eo meliore spe satis concederent, [a] absoluerētur: pau-

D lulum puero † Eucharistiæ dedit, infundere atque instillare id in os seni iubens. Puer rediit: quum nō longe abesset, priusquam ad illum ingrederetur, erigens se rursum Serapion, Venisti, inquit, fili? Presbyter quidem venire ad me non potuit: at tu celeriter, quod iussus es perfice, & me dimitte. Instilauit ei puer Eucharistiam, & simulat-q; ori eius infudit, atque ille paululum id glutiendo demisit, confestim reddidit spiritum. An non apertè cōseruatus eò vsque in vita permansit, donec absolueretur, ✶ peccatísque per multa quæ egit bona opera extinctis, confiteri posset? Hæc de Serapione. Idem porrò Dionysius epistolam aliam de pœnitentia ad Ægyptios scripsit, in qua iudicium suum de lapsis, ordines eorum & discrimina persequēs, exponit. Aliam rursum, eandem inscriptionem de pœnitentia habentem, ad Cononem episcopum Hermopolitam. Aliam præterea cohortatoriā ad ecclesiam Alexandrinam. Est item eius alia epistola ad Origenem, de martyrio, alia ad Laodicenses, quorum episcopus fuit Thelymidris: sicuti alia etiam de pœnitentia, ad Armenios, quorum eccle-

E siæ præfuit Meruazanes. Scripsit quoque ad Cornelium Romæ episcopum, quum ab eo aduersus Nouatum accepisset epistolam. Cui etiam significat, rogatum se esse ab Heleno Tarsi Ciliciæ, & à Firmiliano Cappadocum, nec non à Theoctisto Palæstinorum episcopis, vt Antiochenam Synodum adiret, vbi nonnulli obtinere atque confirmare Nouati hæresim conabantur. Indicat eidem illud quoque, Fabium quidem obdormiuisse, Demetrianū verò pro eo ecclesiæ Antiochenę præfectum esse. De Hierosolymitano autem episcopo, ad eum hisce verbis scribit: Admirandus ille Alexander in carcere feliciter est defunctus. Dein de & alias duas ad Romanos scripsit epistolas, alteram de pace, alteram de pœnitentia. Aliam item ad eos qui ibi fidem sunt confessi, Nouati opinioni adhuc adhærentes: & ad eosdem rursum, quum ad ecclesiā essent reuersi, alias duas. Ad alios quoque plures literis datis, plurimùm omnibus attulit vtilitatis. F

** Alij Fabianum nominant.*

Serapiō, qui in persequutione diu sacrificauerat, pœnitētiam egit: & quū in ecclesiam plenè recept⁹ non esset, mori sine eucharistiæ cōmunione non potuit.

a ἀφιεθῇ.

Olim morituris quoque Eucharistiæ communio permissa.

καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐξαλειφθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς

Dionysij Alexādrini scripta.

† Audio quòd dicant, mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse. Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetua manet in illo. Cyrillus ad Calosyrium Episcopum.

CAPVT VII.

POrrò quum Cornelius Romæ post tertium annum Episcopatus sui decessisset, Lucius ei est suffectus: qui non integris septē mensibus ecclesia administrata, Stephanum habuit successorem: ad quem Dionysius primam de baptismo scripsit epistolam. Cyprianus quippe Apher primus opinatus est, oportere eos qui ab hæresi conuerterentur, lauacro expiari & recipi, Stephanus contrà, † nihil ea in re præter receptam consuetudinem nouandum esse duxit: sufficere scilicet in eis veteri more orationem solam, cum manuum impositione. Itaque ad eum ægrè dissensionem eam feren-

Cyprianus ab hæresi resipiscentes, rebaptizandos censuit.

† μὴ παρὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος νεωτερίζειν.

Huic restitit Stephan⁹ Ro. Pōtifex. Dionysius Alexandrinus ad Stephanum episcopū Rom. de concordia Ecclesiarū.

A tem, Dionysius plurib. scripsit: & postremò certiorem eum facit, persequutione sopita, ecclesias omnes nouis rebus Nouati repudiatis, pacem inter se habere. Verba eius hæc sunt. Scito nunc, frater, Orientales, atq; etiam vlteriores ecclesias, quæ antea dissidebant, ad vnitatem esse redactas, omnésque vbique earum Antistites vnanimes & cōsentientes supra modum de pace & concordia, quæ præter expectationem accidit, lætari. Demetrianum in primis Antiochenum, Theoctistū Cæsariensem, Mazabanem Aeliensem Alexandri defuncti successorem, Marinum Tyrium, Heliodorū Laodicensem, qui in locum Thelymidris surrogatus est, Helenum Tarsensem, & ecclesias Ciliciæ omnes, Firmilianum, & Cappadociam omnem: præcipuos enim Episcoporum nominaui, ne epistola longior fiat, néve multis verbis sim molestior. Sed & vniuersæ Syriæ & Arabiæ: quibus semper aliquid suppeditatis doctrinæ, & nunc etiam scripsistis. Mesopotamia ipsa, Pontus, Bithynia, & (vt semel dicam) exultant vbique omnes, concordia & fraterna charitate glorificantes Deum. Hæc Dionysius ad Stephanum. Ad Xystum autem, qui

Idē ad Xystum Ro. Episcopum, de hæreticorum resipiscentiū baptismo.

B illi successit, secundam de baptismo epistolam idē dedit, Stephani & reliquorum iudicium in ea ostē dens. Scripserat namque Stephanus prius de Heleno & Firmiliano, omnibúsque finitimis populis, se cum illis non communicaturum, eam ipsam ob causam, quòd hęreticos rebaptisarent. Et considera, inquit, magnitudinem rei. Certum enim est, de ea in maximis Episcoporum conuentibus, vt audio, decreta esse facta, videlicet: vt qui ex hæreticis per pœnitentiam conuertuntur, primùm de recta fide per catechesin instituantur. deinde abluātur, veteris & impuri fermenti deponentes sordes. Et paulo pòst: Quin & dilectis nostris compresbyteris Dionysio & Philemoni, qui antehac suffragatores Stephani fuere, quum ad me de hisce rebus scripsissent, prius quidem paucis, nunc autem pluribus respondi. Et de baptismo nūc hactenus. De hæresi autem Sabellij, quæ tum emergebat, mentionem faciens. De dogmate, inquit, quod Ptole-

Idem de Sabellij hæresi. Negauit is Christum filium Dei, & primogenitum omnis creaturæ esse simúlque spiritus sancti intellectum ademit.

C maide, quæ vna ex quinque ciuitatibus est, recens orto, impio prorsus, quippe quòd multam blasphemiam in omnipotentem Deum, patrem Domini nostri Iesu Christi, multam infidelitatem in vnigenitum eius filium, primogenitum omnis creaturæ, inhumanatum Verbum, insensibilitatem autē Spiritus sancti continet, quum ✱ vtrinque ad me peruenissent, & decreta, & fratres disputaturi, quędam scripsi pro virili mea, Deo suppeditante, explanatius exponens omnia.

✱ ἐλθόντων ἑκατέρωθεν πρὸς ἐμὲ καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν διαλεξομένων ἀδελφῶν.

CAPVT VIII.

Dionysius etiam in hæreticorum libris versat⁹.

IN tertia epistola de baptismo, quā ad Philemonem presbyterum Romanum scripsit, hęc refert. Ego verò etiam in scriptis & traditionibus hęreticorum lectione versatus sum, opinionibus eorum impurissimis aliquantum animum meum polluens: vtilitatem autem illam ab eis capiens, vt facilius eos apud me ipsum refellam atque repudiem, magísq; etiam execrer ac detester. Atque equidem frater quidam presbyter, ab eis legēdis me arcebat, quòd vereretur, ne in cœno maliciæ vnà cum illis inuo- D lueret, néue anima mea noxam & perniciem contraheret. Eúmque quum vera dicere sentirem, visio quædam diuinitùs exhibita, & vox me confirmauit. Disertè namque & clarè mandauit, dicens: Omnes versato, quos in manus acceperis, libros. disquirere enim, castigare, & explorare omnia potes, quæ tibi etiam ab initio fidei complectendæ causa fuit. Visionem eam accepi Apostolicæ voci congruentem, quæ firmioribus dicit: †Estote spectati atque probati trapezitæ. Deinde quum quædam de hæresibus omnibus dixisset, talia infert.

Ea in re visione est confirmatus. † γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται. Euseb. li. 7. cap. 7. Omnia legite, quæ bona sunt tenete. Rufin. Vtile est hæreticorū nosse opiniones. ἑτεροδιδασκαλοῦντων.

CAPVT IX.

HAnc ego regulam & formam, à beato nostro Papa Heracla accepi. Ille siquidem quosdam ab hæresibus reuertentes, quòd ab Ecclesia defecissent, seu potius non defecissent, sed quòd conuenire & communicare quidem nobiscum viderentur, indicati autē fuerāt ✱quendā aliena docentē con E sectari, qua de causa ab ecclesia erāt repudiati, obtestantes eos nō prius admisit, quàm publicè quæ ab aduersariis audiuissent, omnia exposuissent. [a] Et tum primùm ad ecclesiam eos perduxit, nihil prorsus in eis opus esse baptismo alio iudicans: sacrum enim id lauacrū antehac ab eo obtinuerant. [b] Ac quæstione hac pluribus tractata, ita infert. Didici illud quoque, non solum nunc Aphricanos hoc perperàm induxisse, sed & ab eis qui dudum ante nos episcopi in frequentissimis ecclesiis fuere, in conuentibus fratrum Iconij & Synadæ, & præterea apud multos ita decretum fuisse. Quorum consilium reiiciens, in contentionem & rixandi studium eos coniicere supersedeo. Nō enim mouebis, inquit, terminos proximi tui, quos constituerunt patres tui. Quartam autem quam ad Dionysium Romanum de baptismo dedit epistolam, quum adhuc is in presbyterorum ordine esset, scripsit: quem Dionysium Romanum eximium & admirandum quoque fuisse, satis ex nostri istius Dionysij scriptis colligitur. Porrò in epistola quam ad eum dedit, sic etiam Nouati memi F nit: Nouatum iustis profectò de causis odimus, qui Ecclesiam discidit, fratrésque quosdam ad impietatē & blasphemias pertraxit, & impurissimas de Deo doctrinas inuexit. Nam benignissimum Dominum nostrum Iesum Christum, vt immisericordem, more sycophantæ traducit. Ad hæc, sacrum abolet lauacrum, fidem Christianam & confessionem euertit: & Spiritum sanctum ex hominum cordibus, si qua spes esset vt vel in eis maneret, vel ad eos reuerteretur, prorsus propellit. In quinta verò epistola ad Xystum Romanum data, dum multa contra hæreticos scribit, eiuscemodi quiddā sibi accidisse, hisce verbis refert: Sed enim, frater, consilio indigeo, & sententiam iudiciúmq; tuum requiro, posteaquam huiusmodi quędam apud nos res accidit: vereor enim, ne halluciner. Fratribus quippe congregatis, fidelis quidam iamdudum ante meam etiam, imò quoque (vt opinor) ante beati Heraclæ electionem habitus, quum in cetum nostrum venisset, & eos qui tum baptizarentur videret, interrogationésque & responsio-

a Inde est, quòd hucusque resipiscētes ab hæresi propalàm in ecclesia per recantationem, siue reuocationem, errorem suū confitentes exponunt. b Improbat Dionysius resipiscentiū hæreticorum anabaptismum.

Nouatus Christum Iesum immisericordē facit.

Frater quidam non ritè ab hæreticis baptizatus, vt rebaptisaretur, à Dionysio petiit: sed id non obtinuit.

A nes eorum audiret, accesſit ad me flens, ſeipſúmq; complorans, atque ad pedes meos prouolutus: cõfitens quidem & abiurans baptiſmum, quem ab hæreticis ſuſceperat, non talem eum eſſe prorſus, neque quidquam cum hoc habere communionis dixit, quin etiam blaſphemiis illum refertum eſſe aſſeuerauit. Animam verò ſuam admodum compunctam eſſe, ſéque non audere oculos ſuos ad Deum, propter nefariam impuritatem ſcilicet dictorum factorúmq; illorum quib. initiatus eſſet, tollere dicens, obteſtabatur vt reciperetur, & ad puriſsimum baptiſmi noſtri lauacrum gratiámque admitteretur. Quod ſanè ego facere non auſus, dixi ſufficere ei tam diuturnam nobiſcum communionem, qui gratiarum actione exaudita, ſimul nobiſcum Amen accinuerit: quique menſæ aſsiſtens manus ad exceptionem ſancti alimenti porrexerit, & id ſuſceperit, corporiſque & ſanguinis Domini noſtri Ieſu ſatis lõgo tempore particeps fuerit. Proindéque minimè faciendum putaui, vt hæc denuò à principio retexerem atque renouarem. Bono autem animo eum eſſe iuſsi, & cõfidere, fir-

In manus olim communicantibus Eucharistia data.

B máque fide & conſcientia bona ad communionẽ ſanctorum myſteriorum accedere. Ille autem neque luctui modum fecit, neque præ timore & tremore ad menſam acceſsit. Atque ægrè tandem eò eſt cohortationibus perductus, vt orationibus aſsiſtere ſuſtineat. Alia quoque extat ad Xyſtum epiſtola, in qua multa de hac quæſtione verba facit. Itidem & alia de Luciano, & de quæſtione eadem ad Dionyſium Romanum epiſcopum data. De Dionyſij epiſtolis in cauſa baptiſmi, ſatis.

CAPVT X.

Licin. Valerianus Galli Hoſtiliani ſucceſſor, Chriſtianorum primùm fautor eximius.

Valerianus poſt Gallum imperio ſuſcepto, primùm clemens & bonus viſus eſt, atque erga homines Dei beneuolus atque benignus. Neque enim alius quiſquam, qui ante eum fuerant Imperatorum, in illos propenſior humaniórque fuit, ne illi quidem qui manifeſtò Chriſtianiſmum erant com-

C plexi. Adeò ſe ab initio mitem & placidum nobis præbuit. Tota namque domus eius, diuini numinis cultoribus plena erat: eáq; prorſus nihil aliud quàm Dei eccleſia eſſe videbatur. Sedenim magorum Aegyptiorum ſectæ princeps & doctor, impoſturas & præſtigias magicas docens, ei perſuadet, vt ſanctos viros non tãtum domo ſua exigat, & quàm longiſsimè repellat. ſed ferro quoque tollat, vt qui artibus incantationibúſque illorum obſtarent & reſiſterent. Reſtabant enim adhuc, qui pernicioſorum peſtiferorúmq; dæmonum actiones viſas tantum aut auditas reprimerent. Talibus igitur conſultoribus vſus, Chriſtum confitentes crudeliſsimè perſequutus eſt: & ad ſceleratiſsima ſacra animum adiiciens, impias obtulit victimas, pueros miſeros occidens, infelicium parentum liberos inhumaniſsimè ſacrificans, recens edita viſcera diuidens, & creaturas Dei in minutiſsimas partes concidens. Atque his rebus felicem ſe & beatum fore eſt opinatus. Quapropter & Eccleſię hoſtis factus eſt, & indignum ſe benignitate Dei effecit. Ita ſcilicet magnam is quoque concitauit perſequutionem. Et qui temporibus eis, certami-

Seduct⁹ deinde à magis Aegyptiis, ad nefanda eſt delapſus ſacra.

Humanæ victimæ.

Idem acerrimus Chriſtianiſmi hoſtis & perſequutor.

D nibus obeundis ſunt conflictati, ſi ad plenum omnes referri deberent, peculiari illi indigerẽt hiſtoria. Tum ſanè & Dionyſius, quem diximus, malo eo inualeſcente, quum Aemilianus pręfectus Aegyptum prouinciam teneret, pro tribunali cauſam dixit: & cum eo Maximus presbyter: præterea duo diaconi, Fauſtus & Euſebius: & cum Chæremone alter*quidam. Et quum ij vnà cum Hierarcha ſuo ſacrificare iuſsi eſſent, renuerunt id primùm, deinde Chriſtianos ſe eſſe, fieríque omnino non poſſe vt Deum alium vel timerent vel colerent, profeſſi ſunt. Hunc namque eſſe qui cœlum & terram condiderit: & qui Principibus, deſignatis certiſq; temporibus, in terris poteſtatem & imperium cõcedat. Hæc atque alia quum ab eis afferrentur plurima, Æmilianus in ſententia perſtitit: & quum ſe hoc illis perſuadere nõ poſſe videret, nulla interpoſita mora, Dionyſium, quantumuis morbo correptum, in ſolos quoſdam & à frequentia hominum longè diſsitos locos in Lybiam relegauit. Ad quem permulti ex vrbe, non pauciſsimi verò etiã ex Ægypto conuenerunt, atque ibi cum eo doctrinam fidei eius addiſcentes manſerunt. Deinde ve-

Aemilian⁹ Aegypti præfectus.

** Fuit is ex vrbe Ro. frater. Euſeb. li. 7. ca. 11.*

Dionyſius cum quibuſdam fratribus apud eũ præfectũ cauſam dicit.

Idem ſemel atque iterũ relegatur.

E rò ad longè duriorem grauiorémque ærumnam, in regionem cui nomen eſt Cephro, & locum Colythium dictum, exul eſt deportatus. Porrò beatus Dionyſius aduerſa omnia magno fortíq; pertulit animo. Nec minus & fratres quidam continua conſuetudine ſua loci aſperitatem lenierunt, conſolationiſque pietatem ei præſtiterunt. Qui verò accuratius cognoſcere volunt, quæ ea perſequutionis tempeſtate, nõ ipſe tantum Dionyſius, ſed alij etiã innumeri fratres aduerſa pertulerint, ij legere poterunt, quę ipſe ad temporis ſui epiſcopum quendam, nomine Germanum, obtrectatorem eius, ſcripſit, ita exorſus. Stultus ſanè atq; inſanus fuerim, ſi neceſsitatem eam mihi imponam, vt admirandam de me Dei curam atque diſpoſitionem ſcriptis perſequar. Sedenim quum (ſicuti ſcriptura ait) arcanum regis celare pulchrum ſit, opera autem Dei deprædicare glorioſum, ad narrationem rerum propius accedam: & cætera.

Fratres, exilij eius comites & ſocij.

Reperitur hoc ſcriptum apud Euſeb. lib. 7. cap. 11.

F

CAPVT XI.

Valeriana autem perſequutione plurimi quidem alij martyrij coronã tulerunt. Cæſareæ autem Palæſtinę, tres fortiter cum laude magna confeſsionem Chriſti perferentes, in diuino decurrẽre ſtadio, ad beſtias damnati. nomina eorum ſunt: Priſcus, Malchus, & Alexander. Ij dicuntur in agro habitãtes, ſeipſos vt ſegnes & ignauos, in re omnium pulcherrima accuſaſſe: quòd ſcilicet diuinis propoſitis præmiis, per ſocordiam ea arripere negligerent: martyrij coronam deſignantes. Itaque re ſic pulchrè deliberata, confeſtim feſtinabundi Cæſaream contenderunt, & apud iudicem de profeſsione Chriſti, quæ opus erant, dixerunt: ac mox beſtiis obiecti, felicem ſunt cõſequuti finem. In eadem vrbe fœmina etiam quædam Marcionis ſequuta hæreſim, vt fertur, eodem eſt certamine defuncta.

Martyrium Priſci, Malchi, Alexãdri.

Fœmina itẽ Marcionis hæreſim ſequuta.

CAPVT XII.

Valerianus in Rhetia à militibus, Galienus eius filius Romæ à Senatu, Augusti creati, æqua potestate imperium obtinuerunt.

Galieni pro Christianis rescriptum.

A Valerianus autem ad eum modũ transuersim raptus, non diu persequutionem continuauit. A barbaris enim captus,* & in seruitutẽ redactus, imperium ad filium Galienum transmisit. Qui pro humanitate sua statim edictis promulgatis, Christianorum persequutionem inhibuit, liberiúsque Verbi antistitibus stata solitáque officia sua peragere permisit. Literæ eius in hæc ferè verba sunt conceptæ. Imperator Cæsar, Publius Licinius Galienus, Felix, Pius, Augustus: Dionysio, Pinnæ, & Demetrio episcopis. Officium & benignitatem liberalitatis meæ per terrarum orbem omnem produci imperaui, vt ex locis omnibus, in quib. piè diuina coluntur, decedatur. Quapropter & vos rescripti mei exemplo vti potestis, vt ne quisquam vobis sit grauis & molestus: & id quoad eius fieri potest, à vobis adimpleatur, quod à me dudum est permissum. Itaque Aurelius Cyrenius summi + ordinis præfectus, constitutionem à me promulgatam seruabit. B Circumfertur etiam alia eius constitutio ad Episcopos alios data, per quam, vt Christiani loca cœmiteriorum suorum reciperent, permisit. Talis quidem Galienus fuit. De quo Dionysius + hæc quoque refert. Atque ille [a] eorum qui ante se fuerunt Imperatorum, [b] hunc quidem deserẽs atque destituens, [c] illum verò cum impetu inuadẽs, cũ omni genere suo funditùs statim disperiit. Declaratus autem, communibúsque suffragiis ab omnibus renunciatus est Galienus, vetus simul & nouus Imperator. Qum enim ante eos fuisset, post eos quoque existit. Iuxta id quod ad prophetam Esaiam est dictum: Quæ à principio fuere, ecce veniunt, & noua sunt quæ nunc exoriuntur. Quemadmodum enim nubes radios solis subiens, & ad breue tempus eum vmbra obiecta obscurat, & præ eo prominet: deinde vel prætereunte vel euanescente nube, sol siue subortus seu præortus resplendet: ita Macrinus imperium Galieni, cui præfectus fuerat, per tyrannidem inuasit. Atq; ille quidem nunc non extat, quandoquidem nihil C erat: hic autem itidem, vt antea fuit, constat: & imperium eius, perinde atque senium deposuisset, & adhærens sibi vitium repurgasset, floridius etiam nunc viget, longiúsque multo vbique spectatur, auditur, frequentatur. Hæc de illo Dionysius.

τάγματος, Nicepho. πράγματος, Euseb. lib. 7 cap. 13.

Cœmiteria Christianorum.

a Macrinũ siue Macrianũ designat.
b Galienum
c Aureolũ.

** Valerianus in Mesopotamia à Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos in seruitute consenuit. Et quàm diu vixit, rex eius prouinciæ, ceruici eius insistens, equum conscendere solitus est. Eutrop. Idem Tammerlanes Scytha in Baiazethe Turca fecit.*

Galienus imperauit annos sex cum patre Valeriano, nouem solus. Eo tempore multi in diuersis prouinciis per seditionem creati imperatores. in quibus Macrinus fuit, qui in Illyrico vnà cum filio est interfectus. Odenatum autem ipse Galienus consortem imperij fecit, &c.

† Macrianus, Galieno negligentius rempub. administrante, imperium in Oriente arripuit: deinde in Illyrico cum Aureolo, qui & ipse contra Galienum imperium sumpserat, duce Domitiano manũ conseruit. Sed victus cum filio Macriano est, & exercitus omnis Aureolo deditus. Vterque etiam & pater & filius cæsus, sicuti & alter filiorum eius ab Odenato in Oriente est interemptus. Iul. Capitol. in Galieno.

CAPVT XIII.

Eo tempore, quum pax vbique esset, Cæsareæ Palæstinæ Marinus D quidam opibus, genere & dignitate clarus, pro Christo capite plexus est, per talem causam. Vocabat eum disciplinæ militaris ordo ad honorem, Romanorum more, maiorẽ, gradúmque dignitatis altiorem. + (vitem vocabant: & eam qui consequebantur, Centuriones fiebant) Et iam honorem talem recepturus erat, quũ alius ęmulationis studio ad tribunal procedit, miniméque conuenire criminando asserit, vt is Romanam dignitatem consequatur, qui Christianus sit, & Imperatoribus non sacrificet: proindéque ordinem eum sibi potius deberi contendit. Ibi Achæus iudex id iniquè tulit, Marinúmque an in sententia perseuerare pergeret, interrogauit. Atque vbi constantem eius in Christum animum, firmámque affectionem vidit, tres ei ad deliberandum extra iudicium concessit horas. Atque eum sic exeuntem, Theotecnus eius loci episcopus manu apprehensum, in ecclesiam deducit, sermonésque cum eo quos opus erat, cõfert. mox etiam in sacratiorem templi locum admittit, tunicáque eius diducta, ensem quo accinctus erat, ei demonstrat, simúlque E sacrum Euangelij librum productum in medio proponit: optionémque ei vt vtrum vellet, acciperet, permittit. Porrò, postquam ille statim dextrã ad librum ipsum accipiendum extendit, precatione martyrem armatum producit, eumque vt magis Deo obtemperando quàm hominibus adhæreret, cohortatur. Facile enim eum ab illo confortatum, quæ maximè desideraret, consequuturum esse. Illumque sic cum pace dimittit. Atque vbi cõstitutum vocaret tempus, & præco martyrem rursum citaret, assistens ille, maiorémque quàm antea pro Christo alacritatem ostendens, extemplò inde ad mortem est abductus, & truncatus.

Martyrium Marini militis.

Spartianus in Hadriano. vitẽ pro Cẽturionatu accipit. κλῆμα τοῦτο ἐκάλουν: Niceph. τιμὴ τις ἐστὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἡ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους γίνεσθαι, τοῦ κλήρου χωλάζοντος. Eusebius lib. 7. cap. 19.

Theotecnus episcop[9] Marinũ ad martyriũ pulcherrimẽ, sine oratione, libro Euangelico exhibito, cohortatur.

CAPVT XIIII.

Verum enimuerò Asterius, vir apprimè Dei amans, Senator Romanus, F claro loco natus, copiosus, & magno ab Imperatoribus in precio habitus, proindéque propter nobilitatem & opes nemini ignot[9], morti martyris affuit: & mox preciosis allatis vestibus, sacrum illud tabernaculum in humeros sublatum, & (sicuti decebat) inuolutum, sanè quàm splendida & magnifica dignatus est sepultura. Huius viri alia quoque plura sunt memoratu digna facinora. Quod verò is Cæsareæ Philippi, quam Phœnices Paneadem vocant, fecit, referre in historiam nostram nõ intempestiuum est visum. Propinquum ei vrbi montem esse ferunt, qui Panius dicitur. ad radices eius fontes sunt vberiores, vnde etiam Iordanem profluere dicunt. In eos fontes, patrio quodam more accolæ celebri festóque die congregati, victimam dæmoni nescio cui proiicere solebant. quæ quòd mirificè derepẽtè vi & opera efficacis illi[9] dæmonis disparebat, pro miraculo ingenti vbique ea res est celebrata. Et quum aliquando ibi adesset Asterius, simulque id quod fiebat videret, hominésq; eo cõsternari animaduerteret, miseratus primùm errorem eorum: deinde sublatis in cœlum mani-

Asterius Senator Ro. corpus Marini magnificè sepelit.

Idem Asterius Cæsareæ portentosum dæmonis miraculũ cohibet & abolet.

Iordanis fontes.

A nibus, rerum omnium Deum inuocat, vt quùm seductorem populi dæmonem illum aquis innatantem dispelleret, tum fraude & errore tanto miseros illos liberaret. Et ille quidem sic orabat: confestim verò hostia illa subnatans emersit. Ita miraculum id, hominúmque de eo portentosa opinio, adeò est sublata, vt deinceps nihil quicquam eiusmodi in eo loco sit factum.

CAPVT XV.

Mulier sanguinis profluuio laborans in Euangelio, Cæsariensis fuit. Ea monumentū & statuam Christo Cæsareæ pro ædium suarū foribus erexit.

QVandoquidem autem Paneadis meminimus, nec aliam quādam historiam prætermittendam esse duximus, dignam illam quæ sit in ore omnibus. Ex hac enim vrbe fama fert ortam fuisse mulierem illā, quā sanguinis profluuio laborantem, fimbriæ Christi adtactu sanationem rapuisse, diuinorum Euangeliorum testatur scriptura. Ibi domus quoque eius magnifica adhuc visa est, simúlq; admirandum tropæum & monumentum collati in eam beneficij Seruatoris permansit. Pro foribus B namque domus eius in columna quadā æreæ duæ statuæ stabant sublimes: quarum altera, genibus flexis, manibúsque protensis, fœminæ habitu, supplicantis faciem præ se tulit: altera autem ex aduerso collocata, directo viri statu, diploide cum decēti quadam grauitate amicti, manum inclinatæ fœminæ porrigere visa est. Ad huius pedes in statuæ ipsius basi herba excrescere, quæ quum ad fimbriā æreæ diploidis pertigisset, non altius progrediebatur: eámque veluti sacram fimbriam tangens illa, præsens aduersus omne genus morborum auxiliū habuisse dicta est. Statuam porrò istam à muliere illa sanguinis profluuio laborante, ad Christi formam & habitum conflatam esse, vera certáq;, quę ad nos peruenit, historia tradidit. Atque ea ad Iuliani vsque tempora perdurauit. Neque adeò mirum videri debet, qui aliquid beneficij olim à Seruatore nostro accepere, eos per eiusmodi monumēta grati erga eum animi memoriam reliquisse.

Sub ea statua herba ἀλεξιφάρμακ(ος) excreuit. Euseb. lib. 7. cap. 14

C

CAPVT XVI.

Vsus sacrarum imaginum.

QVum etiam sanctorum Apostolorū Petri & Pauli, ipsiusque adeò Christi, & quæ eum supra naturæ captū mirificè genuit Virginis matris, coloribus adumbratas imagines, plurimas ad hunc vsque diem conseruatas esse norimus. Ac Lucas quidem Apostolus primus ipsas accuratè, opus id exorsus, manibus suis depinxit: deinde verò ex veteribus alij quoq; viri, pro eo atque par erat veluti seruatores suos in signis & picturis seruantes, idem fecere: ethnica quidem illi fortasse consuetudine ducti, & morē eum colere soliti, absque tamen necessaria ✶ obseruatione obtinere id tradiderunt. Sed ecclesia inde acceptum magis ac magis adauxit, (prouidentia Dei curante atque disponente) non modò effigies & statuas, verumetiam vestes, baculos, & lectos sanctorum illorum virorum conseruans, ad memoriam eorum sempiternā. Sicuti & Iacobi thronū ad multa tempora seruatum esse scimus, quem fratrem ipsum Domini, primum Hierosolymorū D episcopum, ab ipso Christo & Apostolis creatum esse, sacra monumenta tradidere. Venerati sunt enim hunc successores eius, asseruatum: satis apertè declarantes, quo cultu & studio Deo dilectos viros sint prosequuti. Quemadmodum id ad nos quoque est transmissum, apud quos multa etiam memoriæ gratia asseruantur. Verùm de his hæc dicta sufficiant.

Lucas eas primus pinxit.

ἀπαραφυλάκτως οἷα σωτῆρες. Niceph. ἀπαραλλάκτως, Eusebius, vt suprà.

Vsus defunctorum sanctorum monumentorū.

Thronus Iacobi fratris Domini.

CAPVT XVII.

Gregorius episcop. Neocæsariensis Mirificus.

GAlieni temporibus simul & doctrina & miraculis ingētibus floruit Gregorius, cum fratre Athenodoro ecclesias in Ponto gubernans. Ipsi autem Neocæsariensis obtigerat episcopatus, & ab efficacia miraculorum edendorum cognomen ✶ Mirifici. Græco autem patre genitus, in fide maximè profecit: & Alexandriæ Origeni operam dans, sacras atque profanas literas summè addidicit. Vbi meretricula, quæ calumniæ causa ad eum venerat, à dæmone correpta, per orationem eius sanationē est cōsequuta. ✶✶ ecclesiæ autē præfectus, quū E Phædimus ei Amasænus episcopus manus imposuisset, rupem ingētem collis instar, quum ad eam esset perductus, oratione sola mouit, & in alium transtulit locum. Deinde sacerdotem profanum templi custodem, † eiecto atque recepto dæmone, ad Christi fidem pertraxit. Et lacum quendam, de quo fratres duo ingenti contentione decertabant, siccum aridumque reddidit.[a] Præterea Lyci fluminis vndas perniciosas repressit, scipione suo defixo, qui hucusque in ingentem excreuit arborem, & à viatoribus ibi cernitur. Iudæum quendā, qui mortuum se esse simulauerat, reuera mortuū effecit. Et quum eum aliquando quidam persequerentur, in arborem transformatus, ita orationi intendens constitit, vt à nemine videretur. Pestilentiam infidelibus conciliauit: & fœminam quandā, quæ ad fidem accesserat, à morte liberauit. Huic Dei mater apparens, per Ioannem Euangelistam, professionem fidei nostræ,[b] quātum ad Theologiam & diuinitatis rationem pertinet, scriptam exhibuit. Ad multam autem peruenit senectutem, F & ad Diocletiani vsque [c] tempora durauit, gratiarum actionis voces edere solitus, quòd vrbem frequentissimam, & infidelitatis plenissimam, ad cōtrarium professionis fidei redegisset statum. Quātum enim ibi eorum adueniens repererat, qui ante se fidem receperant, tantum eorum qui in infidelitate perseuerarent, moriēs numerum reliquit. Hæc breuiter & compendiosè de admirando Gregorio sint dicta.

[c] *Imò alia etiam eius miracula sub Constantino Magno referuntur infra lib. 8. cap. 15.*

✶ θαυματουργοῦ. Mirifica eiusdē facta.

✶✶ ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας τεθείς, φαιδίμου αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπιβαλόντος, &c. ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἤγετο λίθον, &c. Niceph.

† τῇ τῶν δαιμονίων ἐκβολῇ τε καὶ εἰσβολῇ. Euseb. lib. 7 cap. 25. Rufi. interprete.

a Quum ecclesia in quodam loco arctissimo inter montē & fluuium posito cōstrui deberet, & spacium sufficiens non esset, ipso sancto in orationibus pernoctante, mane facto, inuenta est rupes tanto spacio loco cessisse, quantū erat competēs pro ipsa Ecclesia fabricanda. Hier. de viris illustr.

b Theologia hæc reperitur apud Rufinū, Eccl. hist. Euseb. li. 7. cap. 25.

CAPVT XVIII.

DIonysius autem Alexandrinus, nondum pace ecclesiis à Galieno reddita, ad eas quas diximus de pœnitentia & baptismo, alias quoque de Paschate † festas cōposuit epistolas. Quarum vnā quidē ad ✶ Flauianum dedit: aliam ad Didymū & Domitiū, in qua etiā octo annorum canonē ex-

Dionysij Paschales epist.

† ἑορταστικάς.

✶ Euseb. Flauium habet, libro 7. cap. 20.

Idem, post æquinoctium vernum, μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν. Ibid.

Idem ab exilio Alexandriã reuersus

A ponit, non aliàs quàm æquinoctio verno Pascha celebrari oportere astruens. Aliam rursus ad presbyteros Alexandrinos, atq; diuersas alias ad alios scripsit. Pace porrò exorta, ab exilio Alexandriam rediit. Ibi seditione & tumultu ciuili excitato, quoniam Episcopali munere suo fungi non potuit, fratribus scilicet in alterutram partem factionis inclinatis, ipsis Paschæ feriis ex ipsa Alexandria veluti exul per literas cum eis est collocutus. Dedit quoque ad Hieracem Aegyptium episcopum festas siue Paschales literas, in quibus seditionis Alexandrinæ mentionẽ faciẽs, ad hunc modũ scribit.

CAPVT XIX.

Paschalis Dionysij ad Hieracem episcopum Aegyptiũ epistola, de calamitatib⁹ Alexãdrinæ vrbis, propter seditionem ciuilem.

Quid ego admirer difficile esse, cũ eis qui magna locorum intercapedine à nobis sunt dissiti, per epistolas agere? quũ in dubiũ venerim, quomodo ipse mecũ colloquar, & ipse animæ meæ cõsulã? Ad ipsa enim viscera mea, hoc est, ad fratres qui eiusdem sunt contubernij, eiusdem animi, eiusdẽ

B vitæ instituti, & eiusdẽ ecclesiæ, epistolis opus est eásq; quomodo perferri curem, durũ & propè impossibile est. Facilius namq; aliquis non dico in lõginquum exilij locũ, sed ab Oriente ad Occidentẽ transierit, quàm Alexandriam ex ipsa Alexandria peragret. Longè quippe solitudine illa deserta atque inuia, quam duabus ætatibus seu generationibus filij Israel pertransierunt, periculosior & impeditior est mediæ ciuitatis via: & mari item illo, quod illi diuisum, & in parietum formam redactum, latè habuerunt peruium, in quorum etiam quasi publica via Aegyptij sunt submersi, quieti & tranquilli portus nostri facti sunt procellosiores: ita vt frequenter propter eas quæ in illis fiunt cædes, rubri maris speciem præbeant. Qui verò per vrbem ipsam profluit amnis, aliquando quidem solis illis & inaquosis locis, per quos Israel incedens vsque adeò siti est pressus, vt ad clamorem & vociferationem Mosę, ab eo qui solus admiranda facit, ex altissima & durissima rupe vnda proflueret, visus est multo aridior sicciórque. Aliquando

Cædes in vrbe & portubus.

Nilus exiccatus.

C autem in tantum exundauit, vt vicinam regionem vniuersam, viásque & agros omnes diluuio obrueret, eámque quæ sub Noe fuit, se aquæ inundationem adducturum esse minatus sit. Semper equidẽ cruore, cædibus, ciuiúmque submersorum suffocationibus infectus fluit, & contaminatus: qualis ille Pharaonis per Mosen in sanguinem conuersus, & sanguinem olens fuit. Quæ verò fluminis eius quod repurgat omnia, reperietur expiatrix vnda? Quomodo etiam immensus & hominibus impermeabilis Oceanus, huic superfusus, amarũ hoc deteret atque abolebit pelagus? Aut quomodo ingens ille fluuius ex Edem, in quatuor ad quæ est designatus regna profluens, si in vnam terrã Gęon traducatur, cruentam abluet saniem? Quomodo denique aer, à cladium vbique tantarum impurissimis exhalationibus infectus atque pollutus, purgabitur? Tanti à terra vapores, à mari venti, à fluuiis auræ, à portubus crassiores nebulæ feruntur, vt tabescentibus ac diffluẽtibus, in omnibus subiectis elementis, cadaueribus, cruore roret. Et admirantur adhuc & dubitant, vnde cõtinuæ proueniant pestilentiæ, vnde graues morbi, vnde omnis

Idem diluuio exundãs.

Idem sanguinolentus.

Aeris infectio.

Pestilentiæ.

D generis calamitates, vnde tot & tam varij hominũ interitus? Quid ita tam ampla ciuitas, non tam frequentes iam habeat incolas, si eos ab infantibus ipsis vsque ad senes decrepitos recenseas omnes: quàm antea eorum tantum, quos[a] crudæ senectutis vocabat, fouit? Aliorum porrò à quadragenariis vsque ad septuagenarios tãta antehac fuit multitudo, vt illorum numerum nunc non suppleant, quum eis accenseantur & attribuantur, ad publicam percipiendã annonam, qui quatuordecim annorum sunt, vsque ad octogenarios. Sic qui olim erant decrepiti, eorum nũc quasi[b] æquales sunt facti, qui[c] vultu maximè sunt iuuenili.[d] Et qum in terris semper diminui atque consumi genus hominũ conspiciant, internecione omnium indies gliscente atque grassante non contremiscunt.

a ὠμογέροντας.

Hominum Alexãdriæ mira paucitas.

b ἡλικιῶται

c οἱ ὀξυνεώτατοι.

d καὶ οὕτω μειούμενον ἀεὶ καὶ δαπανώμενον ὁρῶντες τὸ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων γένος, οὐ τρέμουσιν, αὐξομένου καὶ προκόπτοντος τοῦ παντελοῦς αὐτῶν ἀφανισμοῦ.

CAPVT XX.

Post seditionem autem pestilẽtia admodum in vrbe sæuiit. Et quũ Paschalis dies pro forib. esset, ad fratres scripto verba faciens, contagiosi morbi erumnas huiusmodi ornauit verbis. Aliis equidẽ ho E minibus, vt nunc se res habent, non videatur esse festi diei celebrandi tempus. Neque adeò illis est vel tale, vel aliud quodpiam, non†luctuosum dico, sed quod & sit & videatur maximè lætũ. Nũc sanè lugent omnia, mœrent omnes, & resonãt per vrbem eiulatus, propter tantam mortuorũ & quotidie morientium multitudinem. Sicuti enim de primogenitis Aegyptiorum scriptum est, sic nunc quoque ingens est clamor. Non enim est domus, in qua non reperiatur mortuus. Atque vtinam nõ reperiretur. nam & eis quæ hæc præcesserunt temporibus, permultas & graues perpessi sumus calamitates. Et quum soli nos ab omnibus affligeremur & necaremur, nihilominus tamen tum quoque festos egimus dies: & omnis cuiuslibet cladis locus, conuentus agendi nobis præbuit commoditatem: ager, solitudo, nauigiũ, publicum diuersorium, carcer. Omnium autem lætissimum Pascha egerunt, perfecti, qui in cœlo conuiuantur, martyres. Post eas clades bellum & pestilẽtia irruit, quæ F vnà cũ gentibus pertulimus mala. Et soli nos quidem, quæ nobis sunt illata detrimẽta sustinuimus: vnà cum illis autem, quæ inuicem ipsi inter se vel fecerunt, vel perpessi sunt, per tumultum scilicet, tolerauimus dispendia. sed Christi rursum exhilarati sumus pace, quam solis nobis concessit. Quũ verò paulũlum admodum & nobis & ipsis datum esset, vt respiraremus, contagiosa hæc lues vrbem inuasit: res metu omni illis horribilior, & erumna quauis calamitosior: &, vt quidam eorum dixit historicus, [a] clades vna opinione & spe omnium ⁎⁎ maior: nobis verò haudquaquam talis, sed non minus atque alia, exercitium atque exploratio

Infidelibus nullum est dierum festorum celebrãdorũ tempus.

† ἐπίλυπον.

Christiani in persequutionibus & erumnis suis quouis etiã loco statos dies festos celebrarunt.

Idem cladiũ quas sibi insideles ipsi crearunt, per seditionẽ, participes.

Perfecti martyres.

Pax Christi.

a πρᾶγμα μόνον δὴ τῶν πάντων ἐλπίδος κρεῖττον γενόμενον.

⁎⁎ *Pestis ista & lues, quæ horribilis & feralis videtur, explorat iusticias singulorum, & mentes humani generis examinat, an infirmis seruiant sani, an propinqui cognatos piè diligant, an misereantur seruorum languentium Domini, an deprecantes ægros non deserant medici: an feroces violentiam suam comprimant, an rapaces auariciæ furentis insatiabilem semper ardorẽ vel metu mortis extinguant, an ceruicem flectant superbi, an audaciam leniant improbi, an pereuntibus charis vel sic aliquid diuites largiantur & donent sine hærede morituri? Exercitia sunt nobis ista, non funera, dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam. Cypri. in Ser. de mortalit.*

a Pestilentie & erumnæ aliæ infidelibus pro extremis malis sunt: Christianis autē, patientiæ exercitiū, & pietatis probatio. Thucyd.

b Quales se olim Christiani pestilētiæ tempore inter seinuicē gesserint.

† φιλοφροσύνης.

** ἀχίοντες αὐτῶν πάντων περίψημα.*

A ratio. Non illa quidem à nobis abstinuit, verùm multo maximè in gētes est grassata. Deinceps hæc infert. Plurimi itaque fratres, pro excellenti suo amore & fraterna charitate, sibi ipsis non parcētes, & alius ab alio inuicem animis dependentes, sine metu omni ęgrotos visitarunt: & magno studio & cura illis in Christo inseruientes, vnà cum illis mortui sunt, perquàm libenter aliorum dolore seipsos implentes, morbúmque proximorum in se pertrahentes, ac non grauatè cruciatus deuorantes. Multi curantes atque confirmantes alios, ipsi decesserunt, mortem illorum in seipsos transferētes. Ita vulgatum illud verbum, quod †comitatis solius & beneuolentiæ semper visum est, factis tū adimplerunt, dum ad eum modum decedentes, se *peripsema omnium esse declararent. Hoc pacto optimi apud nos fratres, presbyteri etiam quidam & diaconi, & ex plebe laudatissimi quique, ex hac vita emigrarunt: vt iam id genus mortis pietate multa & fide roboratum, non multum videretur abesse à martyrio. Et sanctorum cadauera illi supinis manib. & sinu excipere, oculos repurgare, ora
B claudere, in humeros tollere, componere, ad se applicare, complecti, lauare, vestibus funeralibus exornare, & paulo pòst æquali sorte potiri, superstitésque eos qui præcesserant statim subsequi. Gentes porrò contrà omnia fecerunt, eos qui ægrotare cœpissent propellentes, & charissimos quosque refugientes, semimortuos in vias sternentes, mortuos insepultos proiicientes, successionémque & communionem mortis auersantes, quam tamen quantumuis multa molientibus euitare facile non erat. Deinde quum iam ea in vrbe pacatiores essent res, Dionysius ad fratres in Ægypto Paschalē epistolam, & rursus aliis alias scripsit. Circunfertur etiam eius de Sabbato scriptum, & aliud de exercitio: & ad Hermanionem fratrésque Aegyptios literas scribens, inter alia de Decio & Gallo, prauísque eorum moribus pleraque commemorat: & tranquillitatis quæ sub Galieno fuit, mentionem facit.

c Quales quoque infideles.

Dionysij scripta.

**Veteres vrbium expiationes anniuersarias facientes, homines sacros, hoc est, qui peste alió ve morbo expiando iis immolabantur, & Catharmi atque Pharmaci vocabantur, in victimarum morem redimitos, è loco præcipiti in mare deiiciebant, Neptuno immolantes, cū solennibus hisce verbis, περίψημα ἡμῶν γίνου, ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις: Sis pro nobis peripsema, hoc est, piaculum, luitio, redemptio nostra, & seruatrix vrbis victima. Suidas, & Nicolaus Leonicus de Varia historia lib. 3. cap. vlt. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema: hoc est, Nos tanquam piacula mundi facti sumus, & succidaneæ pro populo victima. 1. Cor. 4.* C

CAPVT XXI.

Dionysi' de hæresi Nepotis.

Error & Iudaica fabula Chiliastarū.

AD hæc duos libros de promissionibus composuit, quibus argumentum præbuit Nepos: qui Aegypti episcopus, Iudaica opinione, quæ in scripturis sanctis Christi promissa sunt, sensu corporali crassius intelligens, ea ad præsens seculum, & designatam quādam mille annorum vitam referebat. Et quòd is ex Apocalypsi Ioannis opinionem suam se confirmaturum esse opinaretur, librum composuit, cui titulum Confutationis indidit. Cui Dionysius in eis quos diximus libris respōdens, in priore quidem sententiam suam de illius dogmate exponit, in posteriore autem de Apocalypsi Ioannis agit pluribus. Quandoquidem, inquit, scriptum quodD dam proferunt Nepotis, quo valde nituntur, veluti certò & irrefragabiliter ostendente atque probante, regnum Christi in terris futurum: in aliis quidem multis Nepotem recipio & complector, propter fidem, tolerantiam laboris, scripturarum lectionem, & frequentes psalmodias, quibus huc vsque multi delectantur fratres, hominémque ipsum obseruo. Deīde progressus infert. Sed enim si quid rectè dictum sit, laudare id conuenit. Rursum, verò si quid secundum sanam doctrinam non sit scriptum, id castigare oportet. Ac si quidem ipse adesset, satis esset rationum in colloquio, per interrogationem & responsionem, ad persuasionem, & conciliationem eorum quæ inter se opponuntur. Quum autem scriptum eius satis ad persuadendum compositum, in hominum sit manibus, quo scripto legi & prophetis cōuiciatur, Euangelia nihil esse ducit, & Apostolicos libros tāquam nullius precij eleuat: ipsum autem perinde atque occultum & arcanum mysterium celebratur, simpliciorum fratrum animos nihil permittens magnum & sublime de certa, vera & E
gloriosa apparitione Christi, aut de nostra à mortuis resurrectione, atque ad ipsum aggregatione & assimilatione, sed humilia quædam & caduca, qualia præsentis vitæ sunt, sapere & sentire: perquam est necessarium, vt veluti cum præsente fratre nostro Nepote disserentes agamus. Deinde cōmemorat, se †in Arsenoite fuisse, vbi huiusmodi emersit hęresis: ibíque omnib. Ecclesiasticis atque aliis item viris præsentibus, tribus continuis diebus de Nepotis doctrina, libro eius proposito, disseruisse. *Fratrúmque stabilem ac decentem morem admiratur, qui ritè atque ordine responsionibus assensiones approbationésque suas accommodarint: neque contentiosè defendere perseuerarint, quæ semel apud se constituissent: neque obiectiones legitimas intermiserint, veritatem illi cognitam (quod pudore quodam aliqui, quum conuincuntur, non faciunt) profitentes: bonáque conscientia, quæ autoritate diuinarum literarum probata essent, citra simulationem & dissimulationē, F cordibus ad Deum simpliciter compositis, suscipientes. Addit præterea, vt etiam eius loci doctor Coracion dictus, vocibus eis quæ contra illius opinionem prolatæ fuerant persuasus, præsentibus omnibus receperit, veritate iam abundè satis perspecta, sibi de cætero nihil futurum cum Nepote negotij, neque mentionem se eius facturum, neque doctrinam promulgaturum. Alios quoque fratres dicit lætatos delectatósque esse dissertationibus eis, atque communi omnium conciliatione & cōsensu.

ἐν ἀρσινοΐτῃ

Dionysius apud Arsinoen oppidū de Nepotis dogmate disseruit, hæresimq; eā refellit.

Optimus de rebus sacris, in conuentu publico disputandi processus. Euseb. lib. 7. ca. 14.

** ἔνθα καὶ τὴν στάσιν καὶ φιλαλήθειαν καὶ τὴν εὐπαρακολούθητον γνώμην καὶ σύνεσιν ἐθαύμασα τῶν ἀδελφῶν.*

† Autore Plin. lib. 5. cap. 9. inter reliquas multas Aegypti præfecturas, quas nomos vocant, Arsenoites numeratur: ab Arsinoe oppido sic dictus, quod Ptolemæus Philadelphus sub nomine sororis suæ, quæ ita nominabatur, condidit. Idem, amnē qui Arsinoen præterfluit, Ptolemæum appellauit. Plin. lib. 6. cap. 29.

CAPVT XXII.

Dionysi' de Apocalypsi Ioannis.

DEinde de Apocalypsi Ioannis sententiam suā profert, quę omnia quāuis sint longiora, tamen necessario verbis ipsius commemoranda putaui.

A Nonnulli eorum,inquit,qui eos præcesserũt,aboleuerunt,& restituerunt rursum librum ipsum,atque eum per capita omnia corrigentes,in eam formam redegerunt,vt cognosci non posset,& nulla ratione cõpositus esse videretur.Falsam quoq; inscriptionem habere dixerũt: neque enim Ioannis esse,neque reuelationem vllam habere,qui tã magno & crasso obscuritatis velo coopertus esset: & non modo non ab Apostolo quopiã,sed ne à sancto quidem aut Ecclesiastico viro editum esse. Cerinthum autem,qui eius quę ab eo Cerinthiana dicitur hæresis autor est,voluisse celebri nomine fide dignam autoritatem figmento suo parare.

Cerinthus φιλοσώματος & φιλόσαρκος.

Hoc enim esse professionis suæ dogma,regnum Christi terrenum futurum: & quas ipse corporalis admodum & carnalis concupiuerat res, in eis spem esse,vitam veluti in somnis traductum iri,in ventris scilicet & eorum quæ sub ventre sunt libidine & vbertate:hoc est,cibo,potu,cõnubio, &(vt absurditatem tãtam speciosis ornaret verbis) diebus festis,sacrificiis,& victimarũ mactationibus.

Cerinthi hæresis.

Ego verò abrogare librum eum, quẽ fratres multi studiosè legunt,non ausim: maiorem autẽ quàm pro B tenuitate mea decet,de eo concepi opinionẽ. Nã etsi non intelligo,suspicor tamen altiorem secretiorémque in verbis eius latêre sensum,eúmq; longè sublimiorem,quàm vt à me percipi queat.Id ꝙ non arbitrio meo iudico , sed fidei magis tribuo. Non reiicio quidẽ quæ non perspicio , magis autẽ admiror quod non intelligo.

Verum sinceri Theologi iudicium. Hoc ætate nostra etiam Laici nõ faciunt.

Posthæc scriptura reuelationis omni diligentius & exquisitius perpẽsa,fieri non posse demonstrat,vt facile quis sentẽtiam eius assequatur,ac deinde refert: Absoluta verò,vt ita dicã,prophetia vniuersa, beatos propheta renunciat,qui eã seruauerint,séque adeò ipsum. Beatus enim,inquit,qui seruat verba prophetiæ libri huius:& ego Ioannes,qui hæc & vidi & audiui. Vocari quidem Ioannem eum,& Ioannis esse scriptum id,non repugno. Et sancti alicuius ac diuinitùs afflati viri esse assentior: non facile tamen Apostoli esse concesserim,filij Zebedæi,fratris Iacobi,cuius Euangelium est quod secundum Ioannem inscriptum est,& epistola Catholica. Coniecturam autẽ facio,ex vtrorumque scriptorum more & indole,ex verborum forma,& ex ipsius libri C ductu,illius non esse. Ac Euangelista quidem nusquam nomen suum ascribit:neque seipsum vel in Euangelio,vel in epistola deprędicat.Et paululum progressus , rursum inquit : Ioannes quidem nusquam,neque tanquam de alio,neque tanquam de seipso.qui verò Apocalypsim scripsit,statim à principio seipsum præponit:Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus,palàm facere seruis suis celeriter, & significauit mittens per angelum suũ seruo suo Ioanni,qui testimonium perhibuit Verbo Dei,& testimonium eius quæcunque vidit. Deinde etiam epistolam scribit: Ioannes septẽ ecclesiis in Asia,Gratia vobis & pax.Euãgelista autem,neque in Catholica epistola nomen suũ præmisit,verùm+ineffabili quodam modo ab ipso statim arcano mysterio diuinæ reuelatiõis est exorsus: Quod fuit ab initio,quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris.Cuius reuelationis nomine etiã Dominus beatũ deprædicauit Petrum,inquiens : Beatus es tu Simon Bariona,quoniam caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus cœlestis. Quin neque in secunda,quæ fertur, neque in tertia Ioannis,quantumuis breuibus epistolis,Ioannes nominatim præponitur : sed sine adiectione nominis, presbyter scribitur. D Iste porrò non satis habuit , vt semel nomine suo edito,consequentia exponeret: sed id repetit identidem, Ego Ioannes qui vidi & audiui ista.Deinceps indicat, Ioannis quidem esse scripturam eam, illi cognominis , sed non dilecti illius : & per coniecturam esse arbitratur Asiatici Ioannis, qui cognominatus est Presbyter , de quo prius diximus , videlicet quòd duo monumenta, idem Ioannis nomen habentia, Ephesi monstrentur. Multi enim,inquit, propter suam in Apostolos+propensionem & affectionem,nomina eorũ libris suis imponebant.

ἀπορρήτως.

χίσιν.

CAPUT XXIII.

Apocalypsim Ioannis Euangelistæ nõ esse.

OStendit quoque ex compositione dictionis,sententiis,& verbis ipsis,alium esse,quàm Ioannẽ Euangelistã,eius libri autorem,ita scribens. Cõsona enim sibiipsis sunt Euangeliũ & Epistola,& simile habent initiũ. E Illud enim dicit,In principio erat Verbum.hæc autẽ eadem + pauxillũ mutata: Quod audiuimus,quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contrectarunt de Verbo vitæ,& vita manifestata est.Hæc enim verba veluti✱pręludens præmittit, contra eos contendens , sicuti in sequentibus ostendit,qui dicebant , Dominum in carne non venisse.

παρηλλαγμένα, προανακρούεται.

Consonantia Euangelij & epistolæ catholicæ Ioannis.

Quapropter accuratè & appositè connexuit, Et quod vidimus & annũciamus vobis : ex seipso nimirum continuè dependens, & à proposito non digrediẽs. Et sic, per eadem rerum capita& nomina,omnia persequitur:quorum aliqua nos compendiosè cõmemorabimus. Qui verò attentè ea leget,in vtrisque inueniet, multam vitam, multam lucem , detestationem tenebrarũ, perpetuam veritatẽ,gratiam,gaudiũ,carnem& sanguinem Domini,iudicium,remissionem peccatorũ,Dei in nos dilectionẽ,fraternæ inter nos charitatis mandatum,præceptorum omnium obseruationẽ , redargutionem mũdi,diaboli, Antichristi, promissionem spiritus sancti , adoptionem filiorum Dei , fidem quæ per omnia à nobis exigitur. F Et quòd pater & filius vbique designentur,quódque omnino per omnia eos vnum atque eundem spectandum cognoscendúmque literis suis proponunt & adumbrant. Euangelij quidem & epistolæ formæ & ideæ propositæ sunt. Peregrina autem & aliena prorsus ab his est Apocalypsis, neque illis cohærens , neque proximè ad ea accedens,ex aliqua parte.quippe quæ,vt ita dicam , ne syllabam quidem communem cum eis habeat. Sed neque mentionem vllam,neque sententiam, vel epistola Apocalypsis (omitto enim Euangelium) vel Apocalypsis epistolæ habet: quum quidem Paulus , aliquid etiam in epistolis suis de reuelationibus suis ostendat, quas tamẽ ipsas in scriptum peculiare non retulit. Præterea discrimen eloquutionis Euangelij & epistolæ ad ipsius Apocalypsis ductum colligere & notare licet . Hæc enim non solum non viciosis,iuxta Græcorum sermonem, sed etiam exquisitis & egregiis verbis, syllogismis,cõpositionibus,& interpretationibus

Eorundem materia & argumentũ.

Apocalypsi nihil cum eis commune.

A ſcripta ſunt. Tantum ſcilicet abeſt, vt barbaram in eis vocem aliquam, aut ſolœciſmum, aut omnino ruſticitatem reperias. vtrunque enim, vt videtur, habuit donum, & ſermonis & intelligentiæ: vtraque ei à Domino & ſapientiæ & cognitionis conceſſa gratia. Hunc autem reuelationes quidem vidiſſe, ſcientiámq; & prophetiam accepiſſe, non eo inficias cæterùm in oratione ſua eum ſermonem Græcum accuratè ſeruare non video. Nam & ruſticis barbariſmis, & ſolœciſmis alicubi vtitur. Quæ quidem ego, ne quis id exiſtimet, non conuiciandi & reprehendendi animo, neq; adeò neceſſariò, ſed vt diſsimilitudinem tantũ ſcripturarũ iſtarũ indicarem atq; expedirem, dixi. Atque hæc in poſteriore libro Promiſsionũ, cum Nepote cõgreſſus, de Ioannis Apocalypſi, Dionyſius ſcripſit.

CAPVT XXIIII.

SVnt & aliæ plurimæ diuini eius viri epiſtolæ: vt contra Sabelliũ, ad Ammonẽ Beronicenſem epi B ſcopum, item quæ ad Teleſphorum & ad Euphranorem, & rurſum quæ ad Ammonem & Euporum eſt ſcripta. Compoſuit præterea in eodem argumento libros quatuor, ad cognominem ſibi Romanum epiſcopũ. Inſuper aliæ plures ſunt epiſtolæ, & orationes prolixæ inter epiſtolas connumeratæ: ſicuti quas Timotheo puero conſcripſit, inſcriptionem habentes, De natura. Sicuti etiã eſt ea quam ad Euphranorem compoſuit, De tentationibus. Ad Baſilidem autem eccleſiarum Pentapolitanarum epiſcopum ſcribens, ab initio commentarios ſe compoſuiſſe indicat, in Eccleſiaſtem. Diuerſæ etiam ad ipſum datæ epiſtolæ. Scripſit itidem contra Paulum Samoſatenum, & Manetem, qui eo tempore extiterunt. De eis autem poſtea dicemus. Quum autem ad multam perueniſſet ſenectutem, duodecimo imperij Galieni anno mortuus eſt, quo tempore contra Paulum Samoſatenum Antiochiæ Synodus eſt coacta. Quæ verò C de Dionyſij libris Baſilius Magnus ad Maximum philoſophum ſcribat, addendum hiſce putaui.

Alia Dionyſij ſcripta.

CAPVT XXV.

QVæ inquiris, inquit, Dionyſij ſcripta, plurima ad nos peruenere. Quòd autẽ librorum eorũ copia nobis nõ eſt, propterea ad te nõ miſimus. De quibus ſic noſtra eſt ſententia. Non omnia eius viri admiramur opera. Sunt etiã nonnulla quæ prorſus abrogamus. Ferè enim impietatis iſtius, quæ tantopere nunc celebratur, eam dico quæ κατὰ τὸ ἀνόμοιον, ſiue de inæqualitate eſt, quantum ego ſcio, ipſe primus ſeminarium præbuit: non ille quidem improbitate mentis & ſententiæ, ſed quòd vehemẽtius acriúſque oppugnare Sabellium voluerit. Quem ego cõparare ſolitus ſum inſitori, qui quũ incuruum tenellæ arboris ſtatum ſedulò corrigere ſtudeat, deinde immodica attractione peccet, & modò excidat, plantámque ipſam in contrariã diuerſámque deducat formam. Simile quiddam enim & in hoc viro factũ eſſe deprehẽdimus. Ille D enim acrius impietati Libyci hæretici congreſſus, non ſenſit, nimio contentionis ſtudio ſe in contrarium ferri malum. Cui ſatis fuerat oſtẽdere, nõ idẽ eſſe † ſubiecto ipſo patrem & filiũ, & per hoc ✶ victoriæ laudem à blaſphemo illo reportare. Ipſe autem vt apertè admodum & prolixè illum conuinceret, non tantùm diuerſitatem ſubſiſtentiarũ, verumetiam ſubſtantiæ differẽtiam, & poteſtatis veluti † remiſsionem, & gloriæ ✶ mutationẽ affert. Ita vt eum per hoc cõtigerit malũ ipſum malo alio cõmutare, & à recta doctrina aberrare. Itaque in ſcriptis ſuis varius eſt. Nonnunquam enim τὸ ὁμοούσιον ſiue conſubſtantiale tollit, per eum, quo ad ſubſtantias abrogandas malè vtitur, librũ. Aliquando autem id admittit, in eis ſcilicet, quæ pro defenſione eius ad ſibi cognominem compoſuit ſcriptis. Tum autem de ſpiritu etiam ſancto voces emiſit, ſpirituali viro minimè congruentes, ab ea quæ adoratur, eum diuinitate proſcribens, & veluti in infimum ordinem creatæ & miniſtræ naturæ redigens. Ac talis hic quidem vir fuit.

Iudicium Baſilij Magni de Dionyſij Alexãdrini ſcriptis.

† τῷ ὑποκειμένῳ. ✶ τὰ νικητήρια. Errores Dionyſij. † ὕφεσιν ✶ παραλλαγήν.

CAPVT XXVI.

SAbellij autem paulo antè meminimus. Nunc verò & quis fuerit, & E quæ eius fuerint blaſphemiæ, clarè exponam. Et ille quidẽ Libycus genere fuit, Pẽtapoli eius regionis ortus. Docuit autem, vnam ſubſiſtẽtim eſſe patrem & filium & ſpiritum ſanctum, vnámque trinominem perſonam. Et in veteri quidem Teſtamẽto, veluti patrem legem dediſſe: in nouo autem, quaſi filium hominem factum eſſe: vt Spiritum ſanctum verò, ad Apoſtolos aduenìſſe. Huic Dionyſius, ſicuti à magno illo patre Baſilio dictum eſt, reſiſtens, in contrarium delapſus eſt malum. Hæc de Sabellio paucis.

Sabellij hæretica opinio.

CAPVT XXVII.

EO tempore, Demetriano epiſcopo [a] Antiochiæ defuncto, Paul' Samoſatenus thronum eius accepit, quũ F Zenobia ✶ eius loci regnum obtineret. Perſæ enim Romanis victis, adminiſtrationem ei Syriæ & Phœniciæ tradiderant. Paulus porrò iſte, curare eam in religione Iudaizantem volens, plurimúmque operæ & curæ in ea rectè inſtituenda atque conuertenda ponẽs, [b] in Artemonis hæreſim impegit. Nimis enim humilia atque humi ſerpentia de Chriſto docuit. Communem quippe hominem natura fuiſſe, neque quicquam præcipuum præ nobis habuiſſe, & diuinæ ſubſtantiæ expertem extitiſſe, atque in eo perinde atque in propheta filium Dei inhabitaſſe, & rurſum ab eo diſceſsiſſe, nonnulláque hiſce ſimilia contra Eccleſiaſticam doctrinã cẽſuit. Quod vbi tum eccleſiarũ paſtores cognouerũt, non deſpiciendam ſerpentẽ iam tantã cõtagionẽ iudicarunt: præcipuè quũ piaculũ id domicilijũ & tanquã adiutricẽ, tam magnam nactũ eſſet vrbem.[c] Atq; Dionyſius quidẽ Alexandrinus, vir celebris, propter ætatẽ affectam, & grauem imbecillitatem, proficiſci eò diſtulit. Literis autem & ipſum ad officium eſt cohortatus, & eos qui ad

Suprà cap. 7. Eodem.

τοπαρχούσης.

a In Oriẽte Odenatus Perſas vicit, Syriam defendit, Meſopotamiam recepit, vſq; ad Cteſiphõtẽ peruenit. Deinde verò cum filio Herode, Sapore victo (fuit autem Palmirænorum princeps Odenatus, & à Galieno in ſocietatem imperij adſcitus) inſidiis conſobrini ſui occiſus eſt. Cuius vxor Zenobia cum Herenniano & Timolao filiis regnum obtinuit.

b Pauli Samoſateni hæreſis.

c Dionyſius eam oppugnauit.

Eam Aurelianus non lõgè ab Antiochia, magis prælij terrore, quàm ꝑlio, cœpit: quæ currum eius triũphãtis Ro. præcessit. Eutrop.

A eum confluebant, ad ardorem & æmulationem veræ pietatis exacuit, iudiciúmque suum & sententiam de proposita quæstione ad eos misit. Reliqui verò ecclesiarum antistites, veluti ad vastantem & perniciosam feram conficiendam, [d] Antiochiam vndiquaque alius post alium congregabantur, resplendentes enses & cuspides, vera ecclesiæ dogmata, prę se ferentes. Eorum primi nominis & maximè celebres, sicuti stellæ radiantes præfulgebãt: Gregorius magnus ille, miraculis edendis decantatus: & Athenodorus, sententiis, verbis & factis, fraternè illi coniunctus: Ponticarum ecclesiarum episcopi, Firmilianus Cæsareę Cappadocum antistes, vir præclarus, & vtriusque generis literarum summè doctus: Helenus metropolis Tarsi Cilicũ episcopus: præterea Nicomas Iconij, Hymenæus Hierosolymorum, & Cæsareæ Palæstinæ Theotecnus, episcopi. Maximus insuper, qui fratrib. Bostræ præfuit: Theophilus, Proclus, Helianus, Paulus, *Babylianus, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus, Malchion, & Lucius, diuersarum ecclesiarum præfecti. Hi omnes, & alij quamplurimi, vnà cum presbyteris & diaconis, in eam quam diximus ciuitatem conuenerunt. Quum igitur in vnum congregati essent, sępe multúmque sermones conferebantur, & in quolibet concessu quæstiones plures proponebantur. Ibi Paulus obumbrare, & quantum posset, hæresim suam tegere & occultare laborabat. Illis autem illud maximè studio fuit, vt illa proferretur, & tanta in Christum blasphemia omnibus propalam nota fieret. Quapropter suadendo primùm & consulendo, conati sunt Paulum à cõcepta opinione abducere, & in contrariam sententiam pertrahere. At quum ille, iuramento interposito, apertè errori ei renunciaret, neque se quidnam eiusmodi sentire, sed Apostolicis finibus & doctrinis adhærere, eísque insistere confirmaret: tum quidem illi, communẽ Seruatorem Deum de ecclesiarum consensu & concordia quum laudibus concelebrassent, Synodum soluerunt, & pro se quisque ad greges suos redierunt.

d Episcopi Antiochiæ aduersus Paulum Samosatenum congregati.
** Alij, Bolanus.*

B

Samosaten' orthodoxum se esse iurat. Conuentus episcoporum soluitur.

C

CAPVT XXVIII.

Sedenim temporis processu, quũ rursum vbique fama spargeretur de Paulo, qui ita à verę fidei professione degenerans desciuisset, celeberrimi illi viri ne tum quidẽ statim ad illum deturbandũ sunt progressi, sed literis scriptis, vulnus eius curare sũt conati, lethalem se eo modo doctrinam oppressuros esse opinati. Dionysius equidem epistolam dedit, autorem erroris eius ne alloquutione quidem dignans, sed populũ ecclesiæ Antiochenæ instruens tantum & confirmãs. Firmilianus autem Cappadox Antiochiam venit: sed statim dolo ab eo repulsus, resipiscentiam & conuersionẽ denuò pollicente, inde decessit. Postea verò quum rursus cũ eo congredi deberet, vt qui toties Deum negantis audacię eius periculum fecisset, è vita excessit. quo tempore etiam Dionysius Alexandrinus est mortuus, duodecimo, vt dictum est, Galieni imperantis anno, quum quidem decem & septem annis rẽ Ecclesiasticam administrasset. Atque huius successor Alexandriæ Maximinus fuit. Cæterùm quum Galienus quindecim iam annis rerum potitus esset, Claudius ei successit, qui biennium tãtum imperio administrato, Aureliano id reliquit: sub quo vltimus est contra Samosatenum, quamplurimis episcopis confluentibus, conuentus peractus. Postquam enim illi multa admonẽdo, cohortationes adhibendo, & priorum promissionum atque conuentorum pacta in memoriam reuocando, in inficiatione eum persistere viderunt, & accusatores eum confutaturi institerunt, cõcilium est coactũ. Hic Malchion quidam, qui prius Antiochiæ Sophisticæ scholæ græcarum disciplinarum præerat, & postea propter egregiam eius in Christum fidem, singularémque virtutem, ad dignitatem presbyterij euectus fuerat, cum eo in publico colloquio congressus, celerib. notariis, qui verba omnia chartis exciperent, dispositis, illum conuicit: & tectum latentémque eius sensum fraudulenta seductione plenum, ita in lucem protulit, vt eum alij quoque manifestò deprehenderent. Itaque aliena opinari atque docere conuictus, & vt hæresis dux & autor, à catholica & vniuersali, quæ sub cœlo est, Ecclesia proscriptus, non solum fideli cleri ordine motus, sed etiam ecclesia est eiectus: & Domnus pro eo ecclesiæ Antiochenæ gubernacula suscepit.

Samosatenus in errorẽ relapsus. Processus cõtra hæreticũ legitimus. Aliquoties Episcopi ꝓpter Samosateni hæresim conuenere.

D

Fl. Claudius Galieni in imperio successor. Claudij, Valerius Aurelianus. Vltimus episcoporum aduersus Paulum Samosatenum conuẽtus. Malchion presbyter Paulum redarguit. Paulus excõmunicatus.

E

Domnus episcopus Antiochenus.

CAPVT XXIX.

Sedenim quum Paulus contrà niteretur, ecclesiæque administrationẽ retinere conaretur, & in Synodi decreto acquiescere nollet, audacia eius ad Aurelianũ tũ imperãtem est delata. Is sanctissimè de ea re constituit, eis scilicet Episcopatum mandari iubens, quos Italici & Romani episcopi literis suis comprobassent. Etiamsi enim dæmonum cultui deditus esset, tum tamen quod iustum esset iudicauit, vt qui in fidei professione consentientibus responsaret, decretúmque eorum contemneret, ab illorum sodalitate & collegio resecaretur. Ita Paulus ab ecclesia, non tantũ à sacra & ecclesiastica, verumetiam à profana & mundana potestate turpiter est pulsus. Aurelianus autem, tum quidem tam æquum se erga nos præbuit. Procedente verò, vnà cum tempore, imperio eius, vt alio in nos esset animo, à quibusdam persuadebatur: paulatímque vt & ipse persequutionẽ aduersus Christianos moueret, incitabatur. Et iam non minimus rumor de ea passim increbrescebat. Qúmque vix tandem suadentibus cederet, & subscribere literis eis, quæ contra veram pietatẽ editæ fuerant, deberet, derepentè diuina affuit vindicta, quæ vnà cum ipso cubito improbi scribæ manus inhibuit: †omnibus satis declarãs, nõ semper eis qui in nos commouentur, facile esse aduersus ecclesias eius quod constituerint perficere: nisi illa arcano occultóque iudicio, quo ei visum

Romani episcopi prærogatiua, Euseb. libro 7. cap. 30. Pauli proscriptionem Aurelianus Imper. idololatra, sententia sua comprobat.

F

Aurelianus & ipse persequutionem contra Christianos molitur. Primus hic apud Romanos diadema capiti innexuit, gẽmisque & omni aurata veste, quod ad id tempus Romanis moribus incognitum fuit, vsus est. Eutro. Aureliani cœptum Deus inhibuit, qui tẽpore suo castigari suos permittit.

† *Aurelianus quum persequutionem aduersus Christianos, nonus à Nerone decerneret, fulmẽ ante eum magno circunstantium pauore ruit. Ac non multo post inter Constantinopolim & Heracleã, Mnestei notarij sui fraude, qui ad quosdam militares amicos eius, nomina eorũ annotata pertulit, falso manum illius imitatus, perinde atque Aurelianus eos interficere constituisset, occisus est. Eutrop. Fl. Vopiscus.*

A est tempore, explorationis, castigationis, & cōuersionis nostræ gratia, id permiserit. Porrò Samosateno ad eum modum reiecto, Ecclesiarum pastores conuenientes, ad Dionysium Romanū & Maximinum Alexandrinum episcopos, communem conscripserunt epistolam, eámque ad omnia terræ loca miserunt: in qua plenissimè Synodi acta, videlicet eximium studium suum, & Pauli morū improbitatem, disputationésque & confutationes publicas, atq; impuram impudicámque hominis vitam exposuerunt. Vnde pauca quædam huc afferre placuit.

CAPVT XXX.

De improbis Pauli Samosateni moribus.

ET alia quidem prætermittā: quæ verò mores eius, veluti in colūnam incisa, declarāt, percurram. Ea sic habent. Postquam à canone & regula sinceræ doctrinæ digressus, ad illegitima & adulterina dogmata desciuit, nihil opus est actiones eius B extra Ecclesiam recensere: neque, quum prius pauper fuerit & mendicus, quippe qui neque à parentibus patrimonium aliquod creuisset, neque arte aut studio quopiam quicquam parasset, quod ad immensas opes, per fraudes iniquissimas & sacrilegia peruenerit: neque etiam quæ fratres excutiēs exegerit, præmia ab eis quos iniuria affecit capiens, & mercede se eis opem laturum pollicens, quos tamen ipsos fefellit: frustráq; vberes fructus percipiens, ex propensione & promptitudine eorū qui negociis impliciti eo nomine illi dederunt, vt molestia litium defungerentur, †prouētum atque vectigal Dei cultum esse ducens: neque vt ille superbierit, sublatúsque fuerit mundanis dignitatibus, ✱ducenarius potius quàm episcopus vocari volens: neque vt per forum superbè incesserit, simúlque & epistolas legerit & dictauerit, cum satellitio publicitùs ingrediens, magno numero his præcedentibus, illis sequentibus: vel vt propter fa C stum & arrogantiam cordis eius, fidē odio habuerit & execratus sit. Non etiam in Ecclesiasticis cōuentibus monstrosam eius superbiam, quam aucupatione famæ & gloriæ, & oculorum præstigiis, fucorúmque meditatione est molitus, quibus rebus simpliciorum animas conterruit, & consternatione impleuit, gradum quidem & thronum altiorem sibi construens, non vt Christi discipulus, [a] secretum verò sicuti mundi Principes & habens & nominans: subindéque femur manu pulsans, & suggestum pedibus quatiens. Quòd si qui hæc nō laudarent, & quod in theatris fieri solet, fasciarum tenuium iactatione & concussione nō applauderent, quíve nō acclamarēt atque itidē vt qui circa ipsum stabāt factionis eius exilirēt, ab eis sibi iniu- D riā fieri putabat. Sic enim & viri mulieres cōcionātē indecorè admodū audiebant. Atque in eos qui, vt in domo Dei, statu corporis ad grauē decētéq; habitū composito sederēt, acerbius cum cōtumelia inuehebatur. Doctores etiā & enarratores verbi, qui ex hac vita migrassent, petulanter proscindebat. Grauis & molestus in publico, & magnifica de seipso prędicans, non vt episcopus, sed sophista & impostor. Psalmis porrò de Domino nostro Iesu abrogatis, tanquam recentibus, & à recentioribus compositis, in media ecclesia, magno die Paschæ de seipso mulierculas laudes cantare instituebat, quas nemo sine horrore audiuerit. Quemadmodum etiam, vt de se pro concione ad populum dicerent, ex finitimis agris & oppidis, per assentationem sibi adulantes episcopos & presbyteros summisit atque disposuit. Filium quidem Dei, nō vult nobiscum profiteri, è cœlo descendisse: vt aliquid earum rerū quæ postea scribentur, præoccupantes afferamus: idq; non nudis à nobis dicetur verbis, sed ex commētariis, quos ad vos misimus, omnino probabitur. Non minus verò etiam alicubi dicit, Iesum Christum è terra ortum habuisse. Qui autem in populo psalmis & laudibus impiū hunc hominem celebrant, angelum eum & magi E strū ad se è cœlo descendisse canunt. Et hæc ille superbissimus non prohibet, sed ea canentib. adest. Quid autem mulieres eius ✱subintroductas? vt Antiocheni nominant: quid eius presbyteros & diaconos? quibus & hoc delictum, & alia immedicabilia peccata permittit, eáque cum illis celat, conscius sibi eorum, & simul illos de eis arguēs, vt sibi obnoxios habeat, dicamus? Quib. in rebus, verbis simul & factis eis est iniurius, quòd accusare eum, sibiipsis timentes, non audeant. Sed eos ille quoque collocupletauit. Quapropter ab eis qui talia consectantur, amatur, & in admiratione habetur. Quid hęc inquā scribamus? scimus autem, dilecti, episcopū & sacerdotalē ordinē omnē, multitudini exemplo esse debere bonorū operū omniū. Ne illud quidē ignoramus, perquā multos, qui sibi mulieres subintroduxissent, grauiter lapsos esse.

Episcopus æruscator.

† πορισμὸν ἡγούμενος τὴν θεοσέβειαν. Vtinam hoc probè perpendant Antistites nostri.

Sensibus hæc imis, res est non parua, repone, Describitur episcop⁹ superb⁹ auar⁹, van⁹ & plane secularis.

a σίκρητον. Vnde secretarij, & à secretis dicuntur.

Hæresis Samosateni impia.

** Cap. 3. Niceni concilij: Interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non subdiacono, non alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem. nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiā eas idoneas personas quæ fugiant suspiciones. Dist. 32. Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. συνείσακτες.*

✱ *Ducenarius princeps officij fuit, vel apud Præfectum Augustalem, vel apud Comitem Orientis, vel etiam apud alios prouinciarum præfectos, adscitus ex Schola agentium in rebus, qui adorata clementia Principali cum insignibus exibat. Is sub se habebat Cornicularium, Adiutorem, Commentariensem, Ab actis, Numerarios, Exceptores, &c. Scotus de insignibus magistratuum. Ducenariorum mentio fit in L. Matriculam, de agent. in rebus. 12. lib. Cod. Temporibus nostris, Ducenariis pares esse videntur apud Reges & principes, Cancellarij.*

✱ *συνείσακτοι, hoc est, subintroductæ, neque vxores, neque concubinæ, sed tertij cuiusdam generis mulieres sunt, quas secum presbyteri, &c. non creandæ sobolis, neque libidinis gratia, sed pietatis studio, aut certè pietatis prætextu fouebant. De quibus præclara extat Chrysostomi homilia. Rufinus in Canonibus Nicænæ Synodi in Ecclesi. histor. lib. 10. cap. 6. extraneas mulieres vertit. Sicuti etiam extraneæ dicuntur in L. eum qui C. de episc. & cler. Gregorius theologus ad virgines Deo dicatas, contra subintroductos:*

Ζωὴ καὶ θάνατος ἐστὶν ἔχουσι μέσον
Τοὺς δὲ συνεισάκτους, ὡς δὲ φάσκουσιν ἅπαντες,
Οὐκ οἶδ' εἴτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμοις
Θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν, &c.
Ἄρσενα πάντ' ἀλέεινε, συνείσακτόν τι μάλιστα,
Μιῤῥᾶς πικρὸν ὕδωρ, παρθένε πείθεό μοι.

Item.

παρθένε παρθένος ἴσθι καὶ ὄμμασι καὶ κρυφίοισι,
Μηδὲ συνεισαγάγῃς ἄρσενα κηδέμονα,
Χριστὸν ἔχεις ἀγαπητόν, &c. *Hoc est.*

Num medij quidquam vitáque mórsque ferat?
Nempe subinductos, quos dicunt, an ne maritis
Iungemus lectis cœlibibúsue magis?
An medium quiddam ponemus, &c.
Quisque vir, in primísque subinductus, fugiendus.
Marræ, crede mihi, potus amarus aquæ. *Item:*
Pectore sis virgo, non tantum lumine, virgo:
Marem conducas sub tua tecta caue,
Est tibi dilectus Christus, tibi Christus amator, &c.

A Multos in fœdam ſuſpicionem perueniſſe. Atque vt concedamus, vnum aliquem in tali re nihil turpe atque impudicum committere: ſuſpicionem tamen, quę ex eiuſmodi conuictu naſcitur, vitare oportet, ne quem offendat, aut ad imitationem malæ conſuetudinis incitet. Quomodo namque aliũ obiurgabit, vel inſtituet, vt videat ne frequenter cum muliere conueniens labatur, ſicuti ſcriptum eſt: qui vnam quidem iam repudiarit, duas autem ætate florentes & forma præſtantes apud ſe foueat, atque etiam, ſi quópiam eat, ſecum ducat, laſciuiens, atque deliciis diffluens? Cuius rei gratia pij omnes ſecum grauiter ſuſpirant, & lugent. Adeò autem impotentem eius tyrannidem reformidarunt, vt nullus accuſare eum auderet. Atque hęc quidem, ſicuti diximus, quiſquam emendauerit in viro qui catholicæ eſſet ſententiæ, & ordini noſtro connumeraretur. In eo verò qui tacenda enũciauerit, myſteriúmque prodiderit, & deteſtãdam hæreſim Artemonis (cur enim tandem parentem eius non oſtendimus?) producendo iactarit, non B oportet rationem talium delictorum requirere. Deinde in fine epiſtolæ, epilogi loco hæc adiiciũt. Quapropter quum is tantopere Deo repugnaret, nec cedere vellet: ea nobis eſt impoſita neceſsitas, + vt homine iſto excommunicato, alium pro eo, nõ ſine Dei, ſicuti perſuaſum habemus, prouidentia, eccleſiæ Catholicæ pręficeremus: beati Demetriani, qui eccleſiam eam ante hunc præclarè adminiſtrauit, filium Domnum, omnibus epiſcopalibus donis ornatum. Hoc ideò vobis ſcripſimus, vt ad eum communionis literas detis, & rurſum ab eo accipiatis. Samoſatenus autem ad Artemonem epiſtolas ſcribat: & cum eo etiam, qui Artemonis ſententiam probant, communicent. Res Samoſateni ſic ſe habuerunt.

Artemonis qui ab Euſeb. Artemas dicitur, lib. 7. capite 30. hæreſim Samoſaten⁹ renouauit.

Domnus epiſcopus Antiochenus, epiſcopi filius. Epiſcopus cõiunx.

CAPVT XXXI.

MOndum ea procella ſatis ſedata fuerat, quum rurſus alia, priore multo ſæuior, coorta irruit, ingẽtes fluctus ſecũ trahẽs, atq; acrius C inſultãs. Is Manes erat, mẽte prorſus captus, & inſaniẽs: qui pro deprauatæ mentis peruerſitate, lingua etiam armata, verbis diabolicæ hæreſis venenatis, ſe in multorũ animos ad eorum perniciem inſinuauit. Fuit autẽ Perſa genere, iugúmq; ſeruitutis lõgo traxit tẽpore. Ac quum derepentè heræ ſuę ex teſtamẽto hęreditatem adiiſſet, non contentus fuit molliore & affluentiore, quæ ei præter ſpem obtigerat, vita: & gratiam eam largitori talium ſe debere ſciens, inſtrumentum ſe, quantus quãtus eſſet, veritatis inimico præbens, ad impias fabulas diuertit. Et duo ingenita eſſe dixit, Deum & Materiam: quorum illum Lucem, hanc Tenebras appellauit. & Lucem quidem bonam, Tenebras malas: vtrunque autem arbores nominauit, congruentes ferentes fructus. Deum longè abeſſe à Materia, & Materiam rurſus longius à Deo. Deum etiam orientalem, ſeptentrionalem, & occidentalem obtinere plagam: Materiam, auſtralem. Et multis poſtea ſeculis Materiã ſeditionem mouiſſe aduerſus fructus ſuos: cõmiſſóque prælio, hos quidem fugaſſe, illos autẽ fugiſſe: eáq; contentionẽ & perſequutionẽ vſque ad Lucem perueniſſe. Et Materiã cũ dæmonibus & igne D & aqua impetũ feciſſe in Lucẽ dicit: Deum autem tam repentina exercitus eius impreſsione conterritum, non habuiſſe quo tantã vim vindicaret. Itaq; illum partẽ Lucis arreptam, veluti quandã ineſcationem, contra Materiã miſiſſe. Hanc verò vulneratam, partéque ea lucis abſorpta grauidam eſſe factã. Qua re adactũ Deum, mundum cõdidiſſe, vt concertationẽ talẽ ſolueret, & ad pacẽ, ea quæ inter ſe pugnarent, reduceret, Lucẽq; Materię mixtã paulatim in libertatẽ redigeret. Hominem porrò nõ à Deo, ſed à + principe materia Seucla fictũ eſſe: & Euam ſimiliter, ſed inanimatam creatã, & immobilem. Adam verò + forma feræ, aliáque hiſce ſimilia nugatus eſt. Solem & Lunã diuinũ quiddã eſſe putauit, ac de eis multa ſilentio digna portentoſè cõfinxit. Diabolum nunc materiã, nunc materię principem vocauit. Coniugium diaboli legẽ & conſtitutionẽ eſſe dixit. Dominũ autem neque animã neq; corpus recepiſſe, ſed hominem tantum viſum eſſe, nihil humani habentẽ, aſſeuerauit: perpeſsiones verò ei + per ſpeciem tantum & fucum accidiſſe. Reſurrectionem corporum veluti fabulam repudiauit: nullam enim materiæ parti E culam dignam ſalute iudicauit. Animarum autem +tranſitiones ẽ corpore in corpus, & quidem etiã in volucrũ & pecorum & ferarũ corpora, docuit. Cuius ſectatores etiam elementa omnia animata eſſe arbitrantur. Vtuntur variis impoſturis, ⁎ nefariáque & execranda peragunt myſteria. Quapropter doctrina eorum ineluibilis habetur: dæmonum incantationibus animas hominũ, qui ea ſunt initiati, obſtrictas tenentibus.

⁎⁎ Manes, qui & Scythianus dictus eſt, Brachmam fuit genere, & præceptorem habuit Buddam, antea Terebinthum nominatum. Buddas in Græcis diſciplinis Empedoclis hæreſim eſt ſequutus, qui duo principia inter ſe contraria eſſe dixit, Contentionem & Amicitiam. In Perſide Buddas è virgine ſe genitum, & in montibus educatum, mentitus eſt. Quatuórque compoſuit libros, quibus nomina indidit, Myſteriorum, Euangelij, Theſauri, Capitulorum. A dæmone autem tortus interiit. Eius libros cum reliqua hæreditate Vrbicus, qui ſe Manetem poſtea nominauit, ab ea fœmina conſequutus eſt, & pro ſuis venditauit: quæ fœmina Buddam fouerat, & Vrbicum ſeptem annos natum ære & libra emit, libertatéque deinde donatum heredem inſtituerat. Suidas. F

Manetis, eiúſque ſectatorum Manichæorum hæreſis. Manetem hunc quidã etiam Manichen dixere, vndè Manichæi dicti, quod verbũ Græcis quodammodo ſignificat inſaniam fundẽtes. Id verò ipſi Manichæi nomen fugientes, Manichæos ſeſe vocitarunt, quaſi manna fundentes, vt verbi lenocinio rudiores ad ſe homines pertraherẽt.

ἐπὶ τῷ ὑλάρχῳ σϰύϰλα.

† θηριόμορφον.

Sic & Baſilides ab Abraxa Chriſtum in phãtaſmate carnis miſſum eſſe blaterauit. Tertull. Ita enim ſibi hæretici monſtroſa confingunt vocabula.

† φαντασίᾳ.

† μετενσωμα

⁎ ἐναγεῖς ϰαὶ νυϰτερινὰς ϰαὶ παρανόμους μίξεις, ϰαὶ ἀρρήτοποιΐας. hoc eſt, execrandos, nocturnos, & illegitimos concubitus, & flagitia infandæ. Suidas.

τώσεις.

CAPVT XXXII.

MAnes autem quum tres haberet ſectatores, Addã, Thomã, & Hermam: ex iis Addã ad Syros, ad Indos autem Thomã miſit, præcones. Qui reuerſi, quum ſe dicerẽt multa dura paſſos eſſe, neq; quẽquam doctrinam eius recipere voluiſſe, auſus eſt omnium hominũ importuniſsimus, ſeipſum Chriſtũ nominare, & Spiritum ſanctũ, aliúmq; Paracletũ miſſum eſſe dicere. Et duodecim ſecũ ducens diſcipulos, in Meſopotamiã peruenit, Perſarúmq; regnũ peragrauit, ac temerario impotẽtique animo regis ibi filiũ ſe curaturũ eſt pollicitus: qua re maioribus ſe obiecit malis. Poſteaquã enim inde eſt, vt manifeſtus Dei cõtẽptor, repulſus, quũ eò rediiſſet, à rege cõprehẽſus[a] Perſicũ ſuſtinuit ſuppliciũ. Detracta enim cute, ita nudus canib⁹ eſca eſt obiectus. Atq; talẽ impi⁹ ille cõſequutus eſt finẽ. Quod ſi quis nugamẽta eius perſequi velit, compluribus is opus habeat libris. Et falſa hæc & impia dogmata, ex innumeris iamdudum extinctis hæreſibus

a Manetis interitus.

a Perſarum rex eum viuum excoriari iuſsit, vt filij ſui necis authorem.

Aegrũ nãque illum, citra omnem omnium medicorum opẽ & operã ſe ſanaturũ curaturúmque eſſe pollicitus eſt. Quũ itaque medici, in quorũ cura regi⁹ puer erat, dimiſsi fuiſſent, breui ille mortuus eſt. Vetus teſtamentum, perinde atque nõ boni Dei eſſet, Manes quoque reiecit: & nouum, tanquam boni approbauit. Chriſtũ autẽ opinione tantũ & phãtaſia, apparuiſſe, omniaq; per fucum geſſiſſe, aſſeruit. Idẽ. Suidas.

A congeſsit atque accumulauit,eáque ex Perſide in orbem noſtrum veluti quoddam mortiferum venenum euomuit. Tales doctrinas hominum animis verſutiſsimus inſpirauit ſerpens,talibúſq; anteſignanis ordinúmque ductoribus aciem contra veritatem ſtruens vſus eſt. Verùm enimuerò facile Dominus mendacium coarguit,& cohortē patronorum eius,ſicuti araneæ telam, ſoluit. ✝ Aduerſus hanc hęreſim ſtrenuè libris compoſitis depugnarunt,Titus Boſtræ, & Diodorus metropolis Ciliciæ,epiſcopi. Scripſit etiam contra eam Gregorius Laodicenſis, vir qui hæreſim quidem Arianam defenderit,ſed philoſophicis diſciplinis ab ineūte ætate apprimè eruditus fuerit. Pręterea Phœnix Euſebius.Hęc de hæreſi [b] Manētis,à quo multis adhuc nomē Manichæorum adhæret.Ego porrò ad reliqua iſtius hiſtoriæ deſcendam.Imperatorum enim, magnarúmque eccleſiarum antiſtitum ſucceſsionibus recenſitis, mox etiam quæ monumēta tum eccleſiaſtici ſcriptores ediderint, & qui ex eis vſque ad impiorum tyrannorū perſequutionem eccleſiarúmque' oppugnationem vitam produxerint,exponam. B

✝ Qui contra hæreſim eam ſcripſerint eccleſiaſtici viri. b- τοῦ μανίντος ὁ μάνης, Manes, genitiuū facit Manetis. Sed quia is prorſus inſaniit, affinitate vocis Niceph. luſit. μανεὶς enī inſaniens, μανέντος genitiuū habet: & μανέντα, Manētem, hoc eſt, inſanientem dixit.

CAPVT XXXIII.

POſt [a] Decium Gallus duobus imperauit annis. Ab hoc ad Valerianum & Galienum imperium peruenit. Valerianus autē bello contra Perſas moto,quum ad Edeſſam exercitus eius fame magis quàm ferro occideretur,Perſæ aciem contra eum ſtruxerunt. Cuius ille gētis impetum quòd ſe ſuſtinere non poſſe vereretur, conflicturum ſe cum hoſtibus aſsimulans,ad eos transfugit, pacem cum eis pacturus, exercitúmq; ſuum proditurus. [b] Quod Romani quia animaduerterunt,fuga ſibi,non paucis amiſsis,conſuluerunt.Ibi ergo apud barbaros & Saporem regē ſeruitutem ſeruiit, & tādem iugulatus imperium ad Galienum filium tranſmiſit. Ij quindecim annos imperatores fuere, & Claudiū ſucceſſorē habuere. [c] Et hic annū vnum &mēſes decem rerū ſumma adminiſtrata,poteſtatem eam Aureliano reliquit. C Quum autē is per inſidias in nouo quodā ✶ caſtello fraudulenter cæſus fuiſſet, imperiúmque annos ſex tenuiſſet. Tacitus ei ſucceſsit: qui ſex tantum menſes in imperiali ſublimitate trāſegit. Sub eo magnum illum Charitonem, confeſsionē ſuam peregiſſe ferūt.Poſt Tacitum Florianus imperator factus,menſes tres rem Romanam adminiſtrauit. [d] Vtrique ij ferro trucidati ſunt, & cæde eorum imperium ad Probum tranſlatum eſt. Hic annis ſex & mēſibus quatuor eo potitus, atque in Sirmio occiſus: [e] Caro, eiuſdémque filiis Carino & Numeriano,poteſtatem ſummam reliquit.Sed & ij,non totis tribus annis imperiū tenuerunt, & ab eis rerum ſumma ad Diocletianū peruenit.Enimuerò quum Cari filius Numerian⁹ Antiochiam,quæ ad Orontem eſt veniſſet, in eccleſiam Chriſtianorum ingreſſus eſſe dicitur: & quum ibi liberè quaſi per tranſennā inſpicere arcana eorū myſteria vellet,Babylas epiſcopus magno animo in faciem ei conſiſtens, id prohibuit: non licere dicens,eum cruore ex idolorum ſacrificiis pollutū, in domū Dei tam præcipitanter ingredi,&diuina myſteria contaminatis oculis ſpectare. D [f] Qua re Numerianus offenſus,excruciatū illum necauit.Et Carus quidem, quum tētorium eius fulmine ictum eſſet, vnà cum eo cōflagrauit: Numerianus autem à ſocero ipſe ſuo ✝ interemptus eſt Carinus etiam,quòd turpiter ſe in imperio gereret,à populo eſt ✶ cæſus. His ita ſublatis, Diocletianus genere Dalmata, iamdudum Senator,& conſulatu geſto clarus,quíque plurima manu egregia fecerat facinora, & bello ſtrenuus, & cōſilio promptus, ab exercitu imperator Romanorum eſt renunciatus.

a Succeſsiōes in Romano imperio.
b Alij hiſtorici nō cæſum eſſe,ſed in fœda ſeruitute cōſenuiſſe Valerianum ſcribunt.
c Poſt Fl. Claudij mortē, Quītilius frater eius à militib. imperator lectus, & 17. imperij die iugulatus eſt. Eutr.
✶ Caſtelli nomē eſt Cænophrurium.
d Sic Vopiſ. Oroſ. Sed Eutr. Tacitū intra ducēteſimū imperij diē, apud Tarſum febre īteriiſſe: Florianū inciſis à ſemetipſo venis obiiſſe, dicit.
e Charito cōfeſſor.
f Martyriū Babylæ apud Antiochiā. Exemplum epiſcopalis libertatis.
✝ Apro ſcilicet.
✶ Tribuni eius dextra, cuius coniugē polluerat. Eutrop.

CAPVT XXXIIII.

HÆc de mundano imperio. Nūc etiam nomina eorum qui maximas quaſque eccleſias ſacra adminiſtratione gubernarunt, recēſeamus. Et Romæ quidē poſt Cornelium, qui Nouatum ſuis ſatis ornauit laudibus,& tribus annis eccleſiā rexit,Lucius epiſcopus creatus eſt.Lucius non integris octo mēſibus miniſterio eccleſiaſtico obito, E ſortem locúmque ſuum Stephano reliquit.Et hic duobus annis epiſcopatu geſto,Xyſtū habuit ſucceſſorem. Atque ij ſub Valeriano fuere. Galieno autem imperante, Xyſtus epiſcopale munus vndecim annis tenuit: eíq; Dionyſius ſucceſsit: qui epiſcopatu annis octo eſt functus.Felix autē ſucceſſor eius annis quinque eccleſiæ Romanæ prę̄fuit,eámque Eutychieno gubernandam reliquit. Is vix octo menſibus epiſcopali munere functus, Caium ſucceſſorem habuit. Et hic annis quindecim ſacram poteſtatē tenuit, & Marcellino eam reliquit, in quem eccleſiarū perſequutio incidit. Alexandriæ porrò,Dionyſio illi magno, qui poſt Heraclam decem & ſeptem annis eccleſiā gubernauit, duodecimo Galieni anno, ✝ Maximinus ſucceſsit. Poſt hunc,quum decem & octo annos eccleſiæ præfuiſſet, Theonas eam regendam ſuſcepit.Hic decem & nouem annis epiſcopus fuit, &Petrum ſucceſſorem habuit.Qui quidem duodecim annis optimè munere ſuo eſt functus. Nā tribus,ante perſequutionem,faciliorem, reliquis F autem duriorem vitam per grauia certamina exegit,communem eccleſiarū vtilitatem quàm maximè procurans.Et nono tandem perſequutionis anno capite plexus,magnificè martyrij coronam eſt conſequutus. Verùm in eccleſia Antiochena,epiſcopatu gerendo, Fabio Demetrianus, atq; huic Paulus Samoſatenus ſucceſsit. Poſt eum loco ſuo pulſum,Domnus Demetriani filius miniſterio eo eſt functus.Hic Timæū, atque is rurſum Cyrillum,Cyrillus Tyrannū ſucceſſorem habuit. quo tempore maximus ille aduerſus eccleſias exortus eſt motus, Hieroſolymis autem in eccleſia ſacram functionem poſt Hymenæum ✝ Zabdas obiit: qui quidē poſt annos plures,ſomno eo qui iuſtos decet obdormiuit, & eccleſiæ clauū gubernandū ad ✝ Hermonē tranſmiſit: atq; hic eccleſiā eā,vita in annos multos producta,egregiè Apoſtolicam ſedem tutatus, vſq; ad perſequutionem adminiſtrauit.Ij ſunt,qui vſq; ad maximam illam Diocletiani & Maximiani perſequutionē, primi noīs eccleſias, ordine p ſucceſsiones gubernarūt.

Epiſcopi Romani.
Alexandrini
✝ Alij Maximū vocāt.
Antiocheni
✝ Alij Labdas. Hieroſolymitani.
✝ Alij Thermonē legunt.

A

CAPVT XXXV.

Aliarũ quoq; ecclesiarũ illustres epi.

CVm verò in aliis quoque parœciis sapiẽtes & magnanimi viri fuerint, de eis etiam quàm fieri potest breuissimè dicamus. Ac de Gregorio illo miraculis claro, & de Athenodoro eius fratre, præterea de Firmiliano qui Cappadocũ ecclesiis præfuit, atque etiã de Theotecno Cęsareæ Palęstinę episcopo, quę opus fuit, antea retulimus. Dorotheus autem eo tempore Antiochiæ, † Tyranno ibi episcopatum gerente, presbyter, in omni genere artium liberaliũ apprimè eruditus, floruit. Qui adeò studiosus pietatis fuit, vt diuinarum literarum gratia Hebraicam linguam egregiè perdidicerit. Fuit is natura ex ipsa natiuitate eunuchus. Quam ob rem illũ etiam imperator, vt nouum & insolitum quiddam habentem, familiarius complexus, honorem ei detulit, vt Tyri tingendæ purpuræ præesset. Docuit autem populum res sacras pro concione, eiúsque auditorem se fuisse dicit Eusebius Pamphili.

Dorotheus presbyter Antiochenus.
† Euseb. Cyrillo. lib. 7. cap. 32.
Idẽ eunuchꝰ natus,
Idẽ purpuræ tingendæ Tyri præfectus.

B Alexandriæ verò clarus fuit & celebris Pierius presbyter dignitate, & quum diuitiarum contemptu, philosophiæque & Græcarum disciplinarũ scientia, tum sacrarum literarũ studio & peritia, publicísque scripturæ enarrationibus & disputationibꝰ admirationem omniũ meritus. Episcopatum ibi tum administrauit Theonas. Et vnà cum Pierio, Achillas quoque in presbyterorum cathedra laudem magnam est consequutus, sacrarum scripturarum doctrinæ præpositus: qua prouincia rectè obeunda multum ei profuit philosophiæ studiũ, quę sincera Euangelij dogmata & instituta clarissimè in apertũ protulit. In Ponti autem regionibus Melitius magni nominis fuit: quẽ, qui Græcam consectantur sapientiam, mel Atticæ cognominarunt. De eo illud nobis necessariò dicẽdum est, vt si quis in omnibus præclaris studiis perfectissimum aliquem hominem describere velit, ei tanquam absolutum exemplar Melitius sufficiat. Ars enim oratoria natiua in eo est visa.

Pierius & Achillas p̃sbyteri Alexandrini.
Profanæ literæ Theologis vtiles.
Melitius Põticus.
Mel Atticæ.
Vir absolutissimæ ĩ omni disciplinæ genere eruditionis, & virtutis summæ

C Ac si eum eo tantum nomine admiraremur, minus ei quàm meritus sit, tribueremus. In aliis autem omnis generis studiis atque doctrinis amplius quicquam, quàm ille assequutus sit, nemini in mentem venire potest. Quod si enim in disciplina quaque absolutissimus quisquam cum illo de ea verba contulisset, in ea sola eum eruditum atque exercitatum fuisse dixisses. Et rursus de alia arte si quis cum eo egisset, in ea quoque eum longius excellere, præ eo studio in quo prius primas habere visus esset, iudicasses. Virtutes porrò non solùm cum tam varia eruditione in eo certabant, verumetiam si nihil prorsus doctrinarũ habuisset, hęc satis illi fuissent. Adeò in eis ad summam laudem & gloriam nihil fecerat reliqui. Hic in ipsa graui persequutione, septem annos in Palestinæ partibus mansisse dicitur.

CAPVT XXXVI.

Euseb. Alexandrinus Laodiceæ episcopus.

LAodicensis ecclesiæ sacrum munus gessit post Socratem Eusebius. Is Alexandria profectus, propter Paulum Samosatenum, in quem tum inquirebatur, in Syriam venit. Vnde ab iis qui ibi diuinarum rerum studiosi erant, D in patriam redire est impeditus: quòd fide; eius in Deum tẽporibus illis summa, satis perspecta fuisset. Eius deinde locũ Anatolius obtinuit, † optimi decessoris bonus successor. Huic Alexãdria patria fuit. Præcipua certè laus ei in ꝓfana simul & sacra philosophia, omnibus omnium præclarorũ virorum calculis est tributa: vt ei, qui ad summã peritiam Geometriæ, proportionis numerorum, Astronomiæ, Dialecticæ, Physicæ, ipsiúsque adeò Theologicæ sapientię, artiúmq; dicendi omnium peruenerit, neminémq; sibi parem esse passus sit. Quem fama etiam est dignũ esse iudicatum, qui primus Aristotelicam institueret scholam. Multáque eis Alexandriæ * Pyruchij obsidionis tempore in ciuili dissensione & famis discrimine, ꝑpter annonæ angustiam, optimè fecisse, ciuibúsq; consuluisse traditur. Et rationes finésque certos, Pascha æquinoctiali tempore celebrandum esse, ostendit: Arithmeticas institutiones decem libellis composuit, aliáque plurima literarum monumenta, E quæ eximij eius in honestis & liberalibus artibus studij satis magno sunt documento.

b Huius ibi successor Anatolius, Alexandrinus itidem.
Anatolius vir doctissimus, & de repub. Alexãdrina optimè meritus.
c † ἀγαθὸς ἀρίστου διάδοχος.
*d * πυρουχεῖον, publicæ annonæ & tritici, quod πυρὸς græcè dicitur receptaculũ atq; granarium. Refertur hoc ab Euseb. lib. 7. ca. 32.*
** ἐν τῇ τοῦ βρουχίου πολιορκίᾳ, Nicepho. ἐν τῇ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν τοῦ πυρουχείου πολιορκίᾳ, Euseb. vt suprà.*

Primus ei Cæsareæ Palæstinæ episcopus Theotecnus manus imposuit, episcopúmque creauit, ecclesiæ suæ successorem eum designans atque destinans. Sed ambo non ita diu ecclesiæ ei præfuerunt. Nã quum & hunc Synodus contra Paulũ coacta euocasset, & ipse per Laodiceam iter faceret, nupérq; admodum ibi pietatis nomen referens episcopus Eusebius è vita migrasset, à fratribus detentus, ecclesiæ ei est præfectus. Anatolio huic, quũ post annos complures decessisset, postremus ibi fidelium episcopus, ante persequutionis tempora, suffectus est * Stephanus: satis ille quidem profanis artibus instructus, sed non itidem vt decessores eius, in diuinis literis institutus. Declarauit id persequutionis tempus, quòd virum hunc † meticulosum, ad simulationémque & dissimulationem compositum, alienũ esse etiam à philosophia indicauit. Quod si talis ille fuit, quid mirum est ecclesiam quoq; eius postea à recta fidei professione decessisse? Sed enim, Deo opitulante, se illa erexit atque confirmauit. F Theodotus nanque post illum episcopale munus sortitus, nomini suo factis ipsis respondit: & operibus, qualem esse oporteat episcopum ostendit, animabus simul & corporibus rectè curandis nemini secũdus, humanitatéque singulari, si quisquam alius, & ipse præditus. Sic ille affectionum accommodatione & † condolentia, studium officiúmque pastorale temperauit: atque vtilitatem eorum qui se consuluere, in hac vel in illa medicatione diligenter & fideliter procurauit.

** Stephanus Laodicensis ep̃s profanarum artium quàm sacrarum literarũ doctior.*
† δειλίας καὶ εἰρωνείας ἀνάπλεων,
Successor eius Theodotus, corporũ simul & animarũ Medicus.
† συμπαθείας.

CAPVT XXXVII.

Agapius Cæsariensis episcopus.

IN ecclesia Cæsariensi Palæstinæ post Theotecnũ, Agapius magnopere est laudatus: quem bonum fidelémque episcopum fuisse, doctrina simul & vita ipsa declarauit. Rectè enim piéque populo suo præiit, & munifica liberalíque manu benignè egẽtibus facultates suas impertiit. Eodem tempore, eruditione iuxta & vitæ instituto philosophũ Christianum, & presbyteri dignitate auctum, di-

Pãphil. presbyter, martyr

Schola Cæsariensis institutio.

A uinum Pamphilum floruisse scimus. Cuius vitam & actiones omnes, celebrem etiam quam ibi instituit profanæ diuinæque philosophiæ scholam, præterea constantem in variis persequutionibus cõfessionem, & certamina egregiúmque ꝓ Christi nomine martyriũ, Eusebius sororis eius filius, eidémque adeò charus vt nomen illi suum impo suerit, copiosè peculiari scripto est prosequutus: ad quem eos qui accuratius hæc cognoscere voluerint, reiicio. Eusebius iste disciplinis omnibus perceptis, sacrarum maximè literarum, in quibus conquieuit, scientia enituit: & ad Constantij vsque tempora vixit. Et quũ Christianæ professionis studiosissimus esset, egregiámque pro Christi honore æmulationem spiraret, vndecim tomis Euangelicam præparationẽ, & decem aliis Euangelicam demonstrationem est complexus. Et primus ipse manum præsenti argumento admouit, primúsque libros eos Ecclesiasticam historiã appellauit, decémque eã tomis absoluit. Est & aliud eius volumen, in quo temporum certam accuratámq; rationem digessit, Chronicorum seu Annalium. Scripsit quoq; de Constantini vita libros quinq;. Edidit & alium ad eundem, quem † Tri-
B cennalem inscripsit. Ad Stephanũ item alium de iis quæ in Euangeliis in dubium seu disputationẽ vocãtur. Sed & alia varia reliquit scripta, quę multum ecclesiæ afferunt vtilitatis. Verumenimuerò
D etiamsi talis fuerit, in multis tamen eum apparet Arij sententiam comprobasse, vt qui filium (sicuti id ex eius scriptis colligere licet) creaturã vocet. Quanuis Socrates, qui & ipse ex Nouatianis res ecclesiasticas scripsit, in secundo tomo maximopere persuadere contendit, rectè eum virum sentire, eundémque sycophanticè eo nomine à nonnullis impeti. Atque vt id magno animo certius comprobet, in defensione sua, dicta illius quædã, ambiguitatem tamen cõplectentia, contexit: eundemque primæ Synodo affuisse, atq; vnà cũ aliis suffragio suo & calculo εἰς τὸ ὁμοούσιον, siue in cõsubstantiale consensisse refert. Ego verò, si ille quidẽ sine scripto rectã complexus est opinionem, Socrati nõ refragor: sin autem ex scriptis illius, quæ legi, res sit diiudicanda, multum abest vt sanã sincerámque eius de fide sententiam fuisse putem. Verùm de hoc etiam hæc satis sint. Et continet hic quoque huius historiæ liber annorum triginta duorum tempus: qui initium sumpsit à primo Valeriani anno, finem autem accipit ineunte Diocletiani imperio: à Mundo cõdito quinquies millesimo † septingentesimo nonagesimoquinto, à
E diuina autem Domini nostri Iesu Christi natiuitate * ducentesimo nonagesimo anno.

Eusebius Pamphili, & eius scripta.

† τριακονταετηρικόν.

Eusebius iste Nicephoro Arianismũ redolere videtur.

† *Secundum Neotericos Chronologos* 4265.
* *Al.* 287.

SEPTIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS SEPTIMVS.

CAPVT I.

A FACILIS hucusque nobis fuit labor, leuique & plana via sacra decurrit historia. Quãuis enim antea quoque grauiter aduersus nos malignus spirauerit spiritus, simplex tamẽ & vniformis ea fuit calamitas. Deiceps
B verò horret progredi stylus. Interrumpitur nãq; & quodammodo ingenti & violento variarũ cladium impetu inhibetur: atque ei inundatione sanguinis martyrũ, pelagi prorsus instar fluentis, cursum tenere non Permittitur. Sedenim qui semel operi huic manus admouerimus, procedendũ nobis est necessariò. Itaque qui, vt potuimus, priora exposuimus, in hoc libro etiam res sub Diocletiano, eisque quos ille sibi in imperio adoptione adsciuit gestas persequemur. Sub iis enim maxima omnium persequutio est excitata. Et non ita multis, quæ certis in locis accidêre calamitates, attin-
C gemus. Quasdam etiam singillatim memorabimus. Tum autem, quomodo tyranni sæuißimi, qui supra modum crudelitatem in nos exercuerunt, ad palinodiam & tyrannidis suæ recantationem sint redacti, postremóque internecione interierint. Præterea, vt maximus ille Constantinus, Deo annuente, salutari instructus armatura, iuuictæque Crucis signo armatus, regiones & terras omnes à prædonibus repurgarit tyrannis, superstitionémque Græcorum nefandam extirparit, &
D res nostras oppidò quàm inclinatas, ruinámque iam minãtes, auxiliari adhibita manu restituerit, atque in perpetuũ diuini numinis nutu permansuras confirmarit, referemus. Et res sic habet,

Dicẽdorum propositio.

CAPVT II.

ERat aliquando tempus, quum Christiana professio pulchrè staret, gloriáq; sua & libertate clara haberetur: Græcis iuxtà & barbaris, quòd diuini verbi prædicatio vbique terrarum vigeret, grata & accepta. Huius rei certa do- E
cumenta sunt, quum magnorum Principum erga homines nostros egregia beneuolentia & humanitas, ac gentes quædam, quarum prouincię Christianis administrandæ datæ sunt: tum imperatores ipsi Romani, & maximi quique magistratus, qui res aulicas & domesticas suas nostris curãdas commiserunt. Eos quippe propter egregiam spectatámque fidem præesse aliis, atque honore dignitatéque præcellere oportere iudicarunt. Satis id declarauit Dorotheus ille, qui neminem honore ex magistratibus & pręfectis omnibus, propter bonæ mentis integritatem & fidem, habuit parẽ: & præclarus Gorgonius, atque alij eis pares: qui etiam ad supremum cœlestis regni honorẽ sunt F
assumpti, propter fidei sinceritatẽ. Ac per eiuscemodi viros in locis paßim quibusque ecclesiarũ Antistitibus non parum accidit opis & consolationis. Ostendunt id quoque plurimorum milliũ hominum in oratoriis domibus cœtus & cõuentus habiti, quæ oratoria, quum propter angustiã, confluentem tantam multitudinẽ non caperent, cernere erat, ex paruis initiis & fundamentis, in

Florens rei Christianæ status.

Dorothe' & Gorgonius aulici, & iidem christiani, ecclesiæ multum profuerunt.

εὐκτήρια parua in templa ingentia mutata.

A augusta, amplitudine & magnitudine admiranda, in locis omnibus, excitari atque construi templa. Quæ ipsa temporis processu deinde incrementa quoq; ampliora cepere, quum qui ea ædificari atque augeri prohiberet, aut per fascinantem inuidiam aboleret, nemo esset. Sic ea cœlestis manus custodiuit, atq; extra insidiarum omnium aleam posita esse voluit. Posteaquam autem per multã libertatem nostram, in molliciem & languorem professionem fidei cõuertimus: atque inuidia stimulati, armari ipsi contra nos cœpimus: orationibúsque & scriptis pro hastis & spiculis vsi, turpiter fœdas seditiones excitauimus, proindéq; * simulatio quædã & dissimulatio quàm potuit maximè in ecclesiam inuolauit, & malitia vires maiores accepit, oculus Dei more suo benignè nos castigãdo visitauit, & paternè coercuit. Ac primũ quidem ærumnæ à fratribus castra & militiam sectãtibus incœpere. A quarum sensu quum adhuc longius abessemus, tantũ abest vt de placanda iusta Dei in nos ira cogitaremus, vt etiam insuper B omne genus malitiæ & peccatorum aliorum, ad pristina delicta accumularemus: perinde atq; nõ esset qui hæc cõsideraret atq; specularetur, quíve rationem istorum omnium flagitaret. Cæterùm qui sibi religionis nostræ columnæ esse videbantur, & munus pastorale gerebant, diuinis sanctionibus & legibus abiectis, ad cõtentionis studium prolapsi, & vehementius inter se ardore quodam concitati, dissidium ex dissidio seuêre, ac mutua odia magis ac magis adauxere, ambitionem & cupiditatem dominandi vindicantes, & tyrannorũ more contentiosè ad se pertrahentes. Tum scilicet euenire ea, quæ scriptura refert, vidimus: Obscurauit in ira sua Dominus filiam Sion, & disiecit è cœlo in terram gloriam Israël. Destruxit omnes macerias eius, & euertit testamẽtum serui sui. Et profanando prostrauit in terram, per ecclesiarum vastationem, sanctificationem eius: & quæ sequuntur. Templa nanque ex ipsis reuulsa fundamentis, solo æquata sunt. Et sacrosancta scripta in medio foro conflagrarunt. Qui verò honore in- C ter nos excellebant, hinc & inde cursitantes, fuga saluti suæ consuluerunt. Alij porrò in fuga excepti, ludibrium fuere eorum qui nobis insultant. Quum etiam, iuxta alium Prophetam, effusus est cõtemptus in principes: & errare fecit eos in inuio, & non via. Verùm hæc persequi oratione, nostrum non est: præterquam vt diuinum iudicium indicemus, eíq; iusticiæ laudem tribuamus, quòd videlicet certa & æqua ratione procedit in omnes. Sed his nunc omissis, ad sacra martyrum certamina, breuiter ea expposituri, procedemus. Primùm autem, quomodo se Romani imperij res habuerint, dicemus.

Rebus secundis se Christiani ad ignauiam dedere. Dissidia eorundem intestina.

* ὑπόκρισις καὶ εἰρωνεία.

Afflictio et coercio christianorum diuina.

CAPVT III.

Diocletianus, vti dictum est, imperio accepto, quum contra Christum quantum antea nunquam fuisset, bellũ mouere constituisset, martyrum Christi magnitudinem animi, robur & fortitudinem satis perspectam habens, quòd cum tam eximiis bellatoribus sibi certamẽ fore videret in primis curandum sibi putauit, vt seipsũ confirma- D ret, atque ita demum cõfidentius prælium iniret: homine pari secum ingenio & crudelitate † Maximiano Herculio reperto, eum sibi vt æqua potestate imperium administraret, adsciuit. Quo tam eximio tyrãnorum pari, accommodato sibi prorsus & proprio, maximè vsus fidei nostræ hostis, tanquam volucris supra eam quæ sub cœlo est terram volitauit, omnes in potestatem suam redigere, & Christi nomen ex ipsis quod dicitur fundamentis eruere satagens. Atque equidem primùm non vno statim impetu persequutionem contra nos, sed insidiosè, atque vt ita dicam, clandestinè est aggressus. A principio igitur Christianis affligẽdis, consilij sui in exercitu & castris periculum fecit. Facile enim ex sententia cœptum sibi successurum putauit, si illos sensim quodãmodo & arte circunuentos vicisset. Et multi sanè ex ordine militari, propter insignem erga diuinum numen pietatem, vitam priuatam honoribus quibuscunque prætulerunt. Postquam enim lustrator & re- E purgator exercitus, idémque persequutionis autor, optionem militibus Christianis illam obtulit, vt vel ipsi obsequentes ordinibus ducendis honoribúsque gerendis cum aliis participes fierent, vel constitutionum imperialium autoritate contempta militiam relinquerẽt: quamplurimi tum Christi milites eam quæ videbatur esse felicitatẽ abiecerunt, parati non dignitatem & honorẽ tantum deponere, sed etiam mortem, si aduersarius illis acrius instaret, obire. Id quod à principio in vno atque in altero est perspectum. Rarius enim id insidiosi cœpti autor est ausus. Certamen nãque cœptum vsque ad sanguinis fidelium effusionem producere, simúlque bellum contra omnes excitare, adhuc quadam quasi desidia distulit. Vt autẽ seipsum nudauit, totúsque in persequutionem incubuit, oratione nulla explicari potest, quãta vbique per omnia ferè loca & oppida fortissimorum Christi martyrum multitudo sit exhibita. Primũ quidem vbique circunferebantur & proponebãtur imperialia edicta, vt templa solo æquarentur, diuinæ scripturæ comburerentur, magistratus & honores gerẽtes cum ignominia in ordinem redi- F gerentur, serui Christianismum abiurantes libertate donarentur. Deinde verò paruo interuallo alia sunt edicta proposita, quibus imperabatur, vt ecclesiarum prẽsides, vbicunque locorum essent, vincirentur: vtque eisdem, quibuscũque fieri posset modis, necessitas diis sacrificãdi imponeretur.

Diocletian⁹ consortem sibi imperij legit Maximianum Herculium.

† Al. Maximianum vocant.

Christianorũ persequutio à castris imperatoriis grassari incipit.

Edicta imperialia aduersus Christianos. Vt hoc eodẽ tempore feriis paschalibus vbiq; fieret, institutum mandatumq; fuerat.

CAPVT IIII.

Ibi tum videre erat, multos ex eo numero incredibiles tormentorũ cruciatus constantissimè perferre. Erãt etiam qui animorum torpedine infirmiores, ad primum cederent terrorem. Et varia sanè pœnarum proponebantur genera. Hic enim flagella copore toto perferebat, ille autem constrictus torquebatur, & vngulas altè penetrãtes tolerabat. Cui supplicio quidam etiam immoriebantur, & alij aliter cum cruciatibus luctabantur. Quidam etiam per violentiam protracti, & ad impura sacrificia adducti, quum non sacrificassent, sed tamen veluti sa-

Varij eorum dẽ cruciatus.

Pulcherrim⁹ sanctorum martyrū sacrificare diis nolentium agon.

A crificassent, liberi dimittebantur. Inueniebantur quoque, qui execrāda sacra ne conspexissent quidem: sed ꝙ ab aliis sacrificasse iam dicerentur, silentio fraudem eam & sycophantiam tegentes abibant. Aliquis adhuc spirans & decedens, tanq̃ iam mortuus omnino proiiciebatur. atque eum ipsum alij pedibus tractū, perinde atque cum aliis sacrificaturū corripiebant. Aliquis rursum ingenti clamore vociferans, dolúmque & sycophantiā à se amoliēs, minimè se sacrificasse, affirmare perseuerabat. Nonnulli ornamēto erat, ꝙ Christianū se esse, acclamare ꝑgebat. Aliusse neq; sacrificasse, neq; vnq̃ sacrificaturum esse, constanter contendebat. Verùm ne illi quidem malorum expertes erant. milites enim pugnis os, maxillas & facies eorū diuerberantes pulsabant, atque eos silere iussos repellebant. Adeò non solùm si quod volebāt perfecissent, sed etiam si id perfecisse viderentur, + pestes illæ plurimi ducebant. Sed hæc aduersus veros & germanos pietatis propugnatores atque decertatores locum non habebant: quorum constantiæ & fortitudinis accuratam plenámque cōmemorationē, nulla profectò potest exequi oratio.

† ἀλάστορες.

B

CAPVT V.

Martyrium viri præclarißimi, qui edictū imperiale contra Christianos propositum conscidit.

** οἷα ἦν εἰκὸς παθῶν, Niceph. τοιαῦτα οἷα καὶ εἰκὸς ἦν παθόμενος. Euseb. lib. 8. cap. 5.*

EX celebrioribus viris quidā, magnis defunctus honoribus, vbi Nicomediæ edictum cōtra pietatem legi audisset, ardore diuino cōfirmatus, atq; æmulatione vehementi in animo suo incensus, scriptum id vt dirum & execrādum, sicuti publicè propositum erat, arripuit, atque in minutissimas partes conscidit, quum quidem ea in vrbe vterq; imperator adesset. Quo commisso facinore, perinde atque in audacissimo atque maximo crimine, grauissimas ⋆ vt par erat, pœnas pendēs, ad extremum vsque spiritum, propalàm in summis exquisitissimísque cruciatuum tormentis, liberum illum quem prius habuerat, generosúmq; & constantem animū magnificè ostendit. Secundum hunc, imperatorum domestici & familiares, Petrus, Dorotheus, Mygdonius, & Gorgonius, omnium qui vnquam apud Græcos & barbaros celebrati sunt, fortitudinis laude maximè præstantes, quum abūdè gratia & existimatione apud heros suos ita pollerent, vt illis non minus quam + germani filij chari essent, pro nihilo tamē ea omnia reliquámque vitæ huius vmbram duxere, præ eo vt ꝑ Christo paterentur, & ad nouos carnificū cruciatus nouam etiam animorū afferrent promptitudinem & alacritatem. Petrus nanque cōprehensus, per mediam Nicomediam est tractus: atque vbi simulacris sacra offerre renuit, denudat⁹, atq; in sublimè suspensus, crudelissimè est diuerberatus, vt vel inuitus & tantis tormētis adactus, quod recusauerat, facere cogeretur. Sedenim quū etiam tum fortiter in sententia persisteret, & iam ossa flagrorum fustiúmque ictibus nudata apparerent, salem aceto mistum tortores in membra diffluentia infuderunt atque intriuerunt. Sed & hoc tormentum quum ille superasset, ignis est cōstratus, & craticula posita: super hanc ille collocatus, sic carnes ipsius, aliarū edulium carnium instar, paulatim igni tostæ atq; frixę sunt. Et carnifi-

Martyres imperatorum domestici: Petrus, Dorotheus, Mygdonius, Gorgonius.

† βασιλικοὶ παῖδες. Id.

C

Illustrißimū Petri martyrium.

ces non prius se remissuros quicquā de tantis supD pliciis, quàm ille imperata fecisset, confirmabant. Ille autem quum totus in eo esset, vt fortiter illis resisteret, in ipsis tantis cruciatibus ⋆ victoriæ corona ornatus decessit. Ac ille quidē martyrio ita est defunctus. Reliqui autem non minus fortasse tormētorum pertulere, quæ breuitatis causa prætermittimus: & illud duntaxat adiicimus, eos post multos insustentabiléśque cruciatus postremò laqueo vitam finiisse. Qui omnes exequiarum quidem & sepulturæ iusta consequuti, deinde verò effosi, in mare sunt coniecti: vt ne, sicuti dicebatur, in sepulcris positi, dij esse iudicarentur.

** στεφανίτην ἀνέδησε.*

Martyrium reliquorum.

CAPVT VI.

Martyrium Domnæ virginis, & Indæ eunuchi.

POst hoc Domna virgo, & Indes eunuchorum fidelissimus, in iudiciū sunt producti. Postquam enim Anthimi Nicomediæ episcopi institutione & opera diuinam consequuti fuerant gratiam, quicquid habuerant in imperiali aula fauoris, id omne fouendis curandísque pauperibus insumpserant. Et quum Diocletianus E expeditionem bellicam aduersus + Æthiopes suscepisset, ⋆ præfectus eunuchorum, cui ciuitatis cura mandata fuerat, cognita in Christum fidei professione Indæ, & Domnæ, quæ in aula Principum sacerdos idolorū fuerat, in carcerem eos demisit. Ibi Domna vultu in speciem distorto, à dęmonio se correptam esse asimulauit: & ob eam causam [a] Anthimo episcopo, cuius eximia erat ingentis aduersus dæmones potestatis fama, tradita est. Reuersus eò imperator, vbi eā rem cognouit, eunuchum statim securi percuti iussit: furorémque suum omnem contra asceteria emisit, & persequutionem ab omni humanitate alienissimam in nos concitauit. Quo tēpore puellæ multæ, quæ ibi piis studiis ⋆ virginitatem conseruare studebant, in martyrij stadio constantissimè decurrerunt. Cum quibus & Glycerius, inter presbyteros primas tenens, quum varia tormenta egregiè vicisset, totóque corpore neruis bubulis concisus fuisset, igni tandē est exustus. Permulti quoF que Senatores, & qui ordines in exercitu duxerant præclari viri, sunt iugulati: quibus omnibus non aliud quàm veræ pietatis crimē est obiectū. Verumenimuerò quum natalis Christi festus adesset dies, & multitudo ætatis omnis, quæ Christi nomine censetur, in templo natalem eum celebratura conuenisset, tyrannus veluti opportunum tempus & lucrosam occasionem nactus, per quam vęsaniam & furorem suum adimpleret, misit eò qui templum clauderent, & ignem circūcirca accēderent. Aderat ibi præco, qui voce clariore promulgabat, vt qui viuere vellet, ex tēplo exiret, & in proxima Iouis ara thura adoleret: alioqui nisi hoc fecisset, vnà cum domo ipsa conflagraturus. Tum verò in templo ipso quidam pro multitudine ea omni, cum libertate insigni propalàm respondit, & pulcherrimam illam edidit vocem: Omnes nos Christiani sumus, vnū eúmque solum Deum & regem credimus esse Christum: & ipsi, Patríque eius, & Spiritui sancto sacrificare, atque nos omnes vnà offerre facile parati sumus. Vix hęc ille dixerat, & ignis est accensus,

† For. legendum Aegyptios. Aegyptū enim inuasit Diocletianus, & Achilleum incubatorē imperij Alexādriæ vicit.

** ἀρχιευνοῦχος.*

a Anthimus Nicomediensis episcopus, egregius exorcista.

** παρθενίαν ἠρημένων ἀσκεῖον.*

Persequutio Ascetriarū puellarum, earundémq; martyria. Item Senatoriorū virorum.

Viginti millia martyrū in ecclesia Natalē Christi celebrantium holocaustum Deo offeruntur.

A ſus, qui in temporis veluti momento eccleſiam omnem complexus, illos omnes viginti millium numerum explentes, in cinerem redegit. Deinde etiam beatæ Domnæ, poſt ſupplicia multa fortiter tolerata, gladio caput reſecatur. Diuinus autẽ Anthimus primùm quidẽ crudeliſsimè cæditur, ſubulis ignẽ cãdentibus talos perforatur, ſuper fractis teſtis reponitur, baculis conuerberatur, crepidas æreas ignitas induitur, fidiculis aliiſque tormentorum inſtrumẽtis excruciatur, facibus aduritur, & ad poſtremum ſecuri percutitur.

Domna capite plectitur. Anthimi epiſcopi martyrium.

CAPVT VII.

Generalis martyriorũ plurimorum multis in locis exhibitorũ deſcriptio. † χώρᾳ, regiõe. Euſeb.

HÆc ſic apud Nicomediam in initio perſequutionis gerebãtur. Nõ minus autem in Melitina † vrbe tyrãnis graſſabatur. Idem in Syria fiebat. Circũferebantur enim imperialia ſcripta, quæ eccleſiarũ paſtores carcere ĩcludi iubebant. Et erat vbiq; miſeranda & grauis rerum facies, ꝙ plurima millia paſsim traherentur atque raptarẽtur. Et quæ antea percuſſoribus, homicidis, & ſepulcrorũ violatoribus erant præ- B paratæ cuſtodiæ, hæ presbyterorum, diaconorũ, aliorúmq; eius ordinis ſanctorum virorũ choro replebantur: vt iam maleficis, prædonibus, aliiſq; cõdemnatis hominibus locus in carcere nõ eſſet. Nec longè pòſt, aliæ ſuperueniunt literę: vt qui in cuſtodiis diis ſacrificarent, liberi abirent: qui id facere recuſarent, omni malorũ genere affligerentur. Sed enim quis tandem, qui talia legat, tantam martyrum turbam dinumeret? qui per prouincias omnes ſtrenuè decertarũt: maximè autẽ in Aphrica, & Mauritania: item Thebaide, & in Ægypto, vnde nõnulli etiam in alias diuertentes vrbes, ibi fortitudinem ſuam pro Chriſto, & conſtantiam exhibuerũt. Quorum quis non, ſi videat, cum ſtupore admiretur alacritatem, ſuppliciáque numero longè ſuperiora? potiſsimum autem, poſt hæc omnia, cum agreſtibus feris colluctationẽ? Pardi nanque, vrſi, apri, & tauri ſylueſtres, ferro & igni ad feritatem excitati, grauiſsimè in eos immittebantur. In quibus omnibus, admirandum ſpectaculum erat, tanta generoſorum & nobilium martyrum cõſtantia & fortitudo. Verùm & illud maximo fuerit miraculo, quòd feræ illæ carnibus hu- C manis veſci ſolitæ, & longa fame efferatæ, ab illis abſtinuerunt, neque martyrum corpora attingere auſæ fuerunt: ſed in alios, eos videlicet qui extra arenam ſtantes, illas contra pios Deóque charos homines prouocabãt & concitabant, ſtridore & impetu multo irruerũt, ſacroſanctos athletas, nudis conſiſtentes corporibus, eáſque manibus in ſe adtrahentes, minimè lædẽtes. Quod ſi aliquæ etiã incurrere in eos cœperant, quum quàm proximè ad eos acceſsiſſent, derepentè ibi tãquam vi quadam repulſi, retrocedebant. Quod ſanè factum, cõſternatione homines impleuit. Quippe quum in vnum martyrem ſæpius multæ immitterentur beluæ, infectis tamẽ ab eis rebus ferarum ductores abirent. Non minorem admirationem mouit ſtrenuorũ illorum martyrũ animus infractus, & quorũdam in imperfecta adhuc ætate ſenilis conſtantia. Vidiſſes enim ibi iuuenem nondum viginti totis expletis annis, vinculis liberũ, manibus recto ſtatu in crucis ſpeciem extentis, intrepido im- D motóque corde tacitè precibus ad Deum vacantem, neq; vel ſe mouentem, vel genua inclinantẽ: quum quidem circa eum ferę crudelitatem ſpirarent, grauitérque rugirent, & iam penè diuinas illius carnes inuaderent & laniarent: cœleſtibus autem frænis ora earũ obturarentur, & veluti catenis in eos qui poſt illos ſtabant retraherentur. Vidiſſes alium tauro obiectũ, qui aliis quidẽ, ex ſpectatoribus infidelibus cornibus in ſublimẽ iactatis, quum plurimam vitæ partem ictibus diſieciſſet, minacius autem & ferocius martyri appropinquãs, ne ſtringere quidem eum poſſet, ſed ſenſim tãtummodo cornu peteret, linguáque pedes lamberet, & religiosè quodammodo diſcederet. Et quum ad eum modum multę beſtiæ in martyres immiſſæ eſſent, idémque omnibus accidiſſet, poſtremò carnifices ipſi animos deſpondentes, poſt plurima ſupplicia, aliámq; grauium tormentorũ vim illis illatã, ferro crudeliter omnes iugulabãt, & in profundũ mare deiiciebant. Atque hæc quidem ſunt nobiliſsimorum Ægyptiorum athletarum, quæ Tyri decertarunt, certamina.

Quędã iſtorum martyriorũ in Palæſtina & Tyri in Phœnice vidit ipſe. Euſeb. lib. 8. cap. 7. Feræ martyres qui eis obiecti erant, nõ laniarũt.

CAPVT VIII. E

Martyria Aegyptiaca.

QVi verò in patria ſua martyrium obiere, quis vel eorũ numerum inire, vel tot & tã varia tormentorum genera explicare queat? Quandoquidem quamplurimi vnà cum coniugibus & liberis propter Chriſtum vitam ipſam prodidere, variáſque mortis ſpecies adiere. Quorũ aliqui poſt vngulas, flagella, & fidiculas, alióſque cruciatus, ad quorum mentionem ſolam animus exhorreſcit, fortiter præſenti robore toleratos, tãdẽ igni ſunt conſumpti. Alij, & quidem innumerabiles, ſcaphis impoſiti, in alto ſubmerſi pelago. Nonnulli etiam reſecare volentibus caput magno animo, iugulum præbuerunt. Multi fame enecti ſunt, plures in crucem acti: & alij quidem eodem quo malefici modo, ſupplicio affecti: alij autẽ † inuerſi, pedibus videlicet in ſublimè ſublatis, vitam diu grauitérque traxerunt, donec in cruce ipſa ita ſuffixi fame perierunt. Thebaide porrò quæ ſancti martyres pertulerint, oratione perſequi facile nõ F eſt. Corpora enim eorum teſtis vngularum vice tantiſper dum vita illis ſupereſſet, tortores dilaniabant. Et machinis quibuſdam mulierculas in ſublimè pede vno, capite depẽdente tractas, victimarũ more ſuſpendebant, * neque ea quæ natiuus pudor occulta eſſe voluit cõtegentes, & omnibus ſummæ inhumanitatis & crudelitatis præbentes ſpectacula. Quidam arborum frondibus alligati, miſerabiliter excarnificabantur. Rami enim robuſtiores vi & arte quadã contracti martyrum crura diducta vinculis diſtringebãt: ac deinde illis in naturalem ſtatum ſuũ redire permiſsis, ſubitò membra, vt cuiq; erant alligata, ſæuiſsimè diſcerpebant. Atq; hęc omnia non breui tempore ſunt patrata, ſed annis pluribus malũ hoc durauit. Ad decem nãq;, & triginta, & bis totidẽ, atq; etiã quandoque ad centũ quotidie viri, iuuenéſq; admodum & mulieres ſuppliciis variis occidebantur, cõfertim veluti vna plaga internecionẽ ſuſtinentes: ita vt ferri quoq; acies continua ſanguinis

† τοὺ μὴ πάλιν κύμβαχοι προσηλωθέντες. Martyria Thebaidis crudeliſsima.

** μήτε τῆς ἐπ' αἰδῶ σχέσεως μεταλαγχάνοντα.*

A tinctura hebetior fieret, & scindere amplius non valeret: carnificésq; defatigati, infirmioresque facti, successores alios acciperent. Animaduertere verò erat in hominibus nostris alacritatem, & fidei in Christũ ardorem viuidum: quum enim vix cõtra priores sententias condemnationis à iudice prolata esset, alij aliunde cõfluentes, Christianos se esse confitebantur, pro tribunali ipso exultantes, neque tormentorũ acerbitatem respicientes. Sed interrita prorsus libertate ꝓ Christo decertantes, cũ magna animorũ lęticia libentissimè supremam excipiebant sententiam: vsque adeò, vt cum gratiarum actione ad finem vsque perquàm † decenter hymnos laudésque Deo canerent.

Diuina martyrum alacritas.

† εὐρύθμως.

CAPVT IX.

Et omnes quidem eximij veræ pietatis propugnatores digni sunt admiratione: multo tamen excellentiores, qui diuitiis, genere, gloria, & sa-
B pientiæ studiis, præclarã consequuti famam, omnia ea Christi desiderio posthabuere. Qualis Philoromus ille fuit, qui primariam dignitatem ab imperatore apud Alexandrinos consequutus, cum splẽdido militum satellitio, pro dignitate sua, Romano more quotidie tribunali, causam dicens, astabat. Et Philæas Thmuitarum ecclesiæ Episcopus, qui quum muneribus ciuilibus ritè & decenter obeundis clarus fuit, tum maximè philosophicis artibus excelluit. Quum igitur propinqui, amici, & familiares, & alij magnas gerentes dignitates, ipse quoque iudex eos obtestarentur, vt sibi ipsis parcerent, coniugúmque & liberorum per misericordiam rationem haberẽt, nullo modo adduci potuêre, vt vitæ suæ consulerent, & cultum Christi abiurarent. Itaque illi, constanti sapientiæ, seu potius Dei amantis animæ robore iniurias tormentáque à iudice eis illata, & postremò generosè admodum & fortiter etiã capitale supplicium sustinuere. Quandoquidem autem Philæam paulo antè diximus eloquentiæ vi longè alios antecelluisse, ipsemet prodeat, simúlque & Alexandrina martyria exponat, & ip-
C se sibi verbis suis certum præbeat testimonium, quæ verba ipse ex vinculis prius ad ecclesiæ suæ plebem scripsit, quàm extrema in eum est & capitalis lata sententia. Quum enim prolixè martyres, de egregia eorum in Deum æmulatione & Christi imitatione laudasset, hęc deinceps infert. Itaque æmulantes maiora illa dona Christiani martyres, labores omnes & omnigenas pœnarum species non semel, sed aliqui etiam bis pertulerunt. Et omne genus minarum, quum quidem militares satellites cum illis ambitiosa ferocitate contendentes, eas non verbis modò, sed etiam factis intentarent, de concepta eos sententia minimè deterruit, ꝓpterea quòd charitas perfecta timorem eiiceret. Quorum virtutem, & in cruciatibus omnibus constantiam, quænam valeat commemorare oratio? Siquidem omnibus qui eos conuiciis iniuriísque afficere vellent, potestate permissa, quidam fustibus verberabantur, aliqui virgis, nonnulli flagellis, alij loris, alij rursum funibus. Et tormentorum varium spectaculum plurimũ laboris & ærumnæ habuit. Hi nan-

Martyrium Philoromi et Philææ.

Philææ Thmuitæ epi de Alexandrinis martyribus scriptũ.

que manibus post terga ligatis è ligno suspende- D
bantur, & machinis quibusdam membra eorum omnia distrahebantur: deinde in corpora ad hũc modum distenta carnifices ex iudicis præscripto atq; mandato, non quemadmodũ aduersus homicidas fieri solet, in latera solũ, sed etiam in ventrẽ ipsum, in suras, & maxillas tormenta variè & crudeliter ingerebant. Illi verò ex fornice manu vna alligati pendebant, quibus cruciatu omni grauior erat articulorũ membrorúmq; omniũ distensio. Alij porrò ad columnas, vultu ad eas verso, ita alligati erant, vt pedibus non insisterent. Vnde fiebat, vt corporũ mole deorsum vergente, vincula quoque ipsa magis constringerentur, grauiorémque illis afferrẽt dolorem. Atque hæc non tantũ, quũ verba cum eis conferrentur, aut præses ipsis instaret, sed tantũ non diebus integris sustinebãt. Quũ enim ille ad alios progrederetur, apud priores cum potestate sua alios relinquebat, qui eis vicem suam adessent, sicubi aliquis tormẽtis victus de sentẽtia decedere videretur. Iubebat ille quoque vinculis eos acriter cõstringere, ac deinde anima defectos, atq; in terram repositos, hinc & in- E
de trahere. Ita autem erant in nobis discrutiandis in partem omnem solliciti, eáq; tormenta excogitarunt & adhibuerunt, vt nequaq̃ hæc secundas ferrent partes, præ eis quæ aliquando quidam crudelissima aduersus hostes inuenissent. Fuerũt qui post cruciatus in catasta supra quatuor foramina pedibus vtrisq; distenderentur, & necessariò supini iacere in catastæ ligno cogerentur: quum toto corpore à tot plagis recẽtia adhuc haberẽt & intima vulnera, nec substratas sibi testas ferre possẽt. Alij verò in solũ ab omnis generis tormentorũ vi proiecti, iacebant, grauiorémque etiã cruciatibus ipsis spectãtibus speciem præbebãt: varia quippe & multiplicia pœnarũ genera corporibus præ se ferentes. Et quũ crudelitas ipsa ad hunc modũ sæuiret, quidã inter ipsa tormenta decedebant, constantia sua aduersariis pudorem incutientes: quidam semineces in carcere inclusi, post dies paucos doloribus constricti emoriebantur. Nonnulli verò à tormentis medicorũ cura restituti, diutiúsque in custodiis detenti, animosiores etiã fiebant. Itaq; quum imperatũ esset, optione proposita, vt vel cõtactis diris illis sacrificiis molestia om- F
ni carerent, libertatémq; quam à seipsis habebãt, ab illis consequerentur: vel si non sacrificarent, capitalem sententiam exciperent: illi nihil morati, perlibẽtes ad supplicium ibant. Sciebant etenim, quæ nobis in diuinis literis sunt proposita atque præscripta oracula: Nã qui, inquit, diis aliis sacrificat, exterminabitur. Et rursum: Non erunt tibi dij alij, præter me. Hęc Philæas, † non minus Dei q̃ sapientiæ amator, sic recenset: ecclesiã suã, vt verã pietatem ✱ tenacissimè retineret, cohortans.

Contra idololatriam.

† οὐχ ἧττον φιλόθεος ἢ φιλόσοφος.

✱ ἀπρὶξ ἔχεσθαι.

CAPVT X.

Sed quid opus est singillatim Deo dilectorũ martyrũ fortiter facta & noua certamina, quę per orbẽ omnẽ obiere, referre? Quũ alia afferre liceat, per quę facilius quũ ipsorum tyrannorũ efferatã crudelitatem, tum egregiorũ victorum incredibilem

Oppidum quoddã phrygiæ totũ propter Seruatoris Chriſti cõfeſsionẽ incendio cõſumptũ.

Adauctus martyr. Magiſter officiorum Catholicus.

A erga Chriſtum affectionem & pietatem probare poſsimus. Non enim vnum & alterum, aut etiam plures cateruatim, ſed oppidum + totum Phrygiæ quoddam, ciues ſcilicet vnà cum coniugibus & liberis vniuerſos, milites armati circũuallantes, igne iniecto exuſſerunt. Crimen erat, quòd & præfectus magiſtratúſque & populus eius omnis Chriſtum inuocarent, eíſque qui idola colere eos iuſsiſſent, minus obſequẽtes eſſent. Vir etiam quidam Adauctus nomine, omnibus honoribus functus, illuſtríque apud Italos loco natus, quíque per magiſtratus & dignitates, quas plurimas geſſerat, ad ſublimitatem Magiſtri officiorum peruenerat, pietate autem & confeſsione Dei facilè omnes antecellebat, in eo ipſo munere martyrij coronam accepit.

CAPVT XI.

Varia martyrum ſupplicia.

SEd quid attinet ſingillatim martyres ipſos recenſere, aut etiam numerum eorũ inquirere, ſuppliciorum denique tam varias ſpecies ſtilo perſequi? Quum eorum plerique ſecuri percuſsi, quod eis in Arabia accidit: nõnullis crura fracta, ſicuti in Cappadocia factum: aliqui pede altero ad caput alligato, in ſublimè ſublati, molliore igne ſuppoſito, fumo ex materia viridiore proueniente ſint ſuffocati, quod in Meſopotamia eueniſſe legimus. Quibuſdam B nares, labia, aures, manus etiam & pedes amputati, & ipſi veluti quædam victimæ in carnes diſſecti: quod Alexandria vidit. Quis verò Antiochena ſupplicia memoret? vbi ignes & craticulæ fiebãt, non confeſtim mortem accelerantes, ſed ſenſim martyrum copora torrentes, ſuppliciáque & pœnas in longum extrahentes. Fuerunt ibi etiam, qui dextras citius igni ardenti comburendas immitterent, quàm execranda ſacra & ſacrificia attingerent. Reperti quoque ſunt, qui prius ſe ex locis ſuperioribus præcipites darẽt, quàm periculum tormentorum adirẽt: mortem potius citam obire, quàm vt impiorũ laqueis caperentur, properantes. Horrenda verò prorſus ſunt, & auditu intolerabilia, quæ in Ponto martyres ſunt paſſi. Quibuſdam enim in ſummis digitis præacutis C calamis vngues perfodiebantur. Alij verò plumbum igne liquefactum, picémque bullientem ſcapulis & dorſo excipiebant. Nonnulli partibus eis quæ honeſtè non nominantur, cruciatus fœdos ſilentióque tegendos perferebant: quos nobiles illi & fortes viri philoſopho planè animo & pia quadam ambitione ſibi contra recens inuenta tormenta, exuberantem abundantiam con ſtantiæ eſſe oſtenderunt, generoſam quandam cõtentionem nouis præmiis aduerſus ſpurca & inhoneſta ſupplicia inſtituentes. Poſtquam verò victi immanium tormentorum noui artifices, cædibúſque fatigati ſunt, adimpleti iam ad ſatietatem vſque torrentium inſtar profluente martyrum ſanguine, tandem ad adumbratam & fucatam bonitatem ſunt cõuerſi, vt ſcilicet amplius tam inhumaniter atque crudeliter nobiſcũ agere non viderentur. Non enim popularium cruore ciuitates contaminari, neque inhumanitate imperatorum benignitatem calumniis obiici debere, ſed potius imperialis poteſtatis † beneuolẽtiam D atque clementiam in vniuerſos extẽdendam eſſe dicebant. Quapropter edicto cautum eſt, ne Chriſtiani neci dederentur: quòd perinde id eſſet, atq; ſi pœnis ſuppliciíſque modus finíſque imponeretur. Imperatũ verò, vt oculi hominibus noſtris effoderentur, & pedum alter abſcinderetur. Ita enim fore, vt inhumanitas ipſa humanior, & ad vindictam lenior eſſe videretur. Factum ſanè per eiuſcemodi + humanam inhumanitatem impiorum hominum, vt iam verbis complecti non ſit, quanta multitudo eorum quibus dextri primùm oculi ferro exciſi ſunt, deinde ignis in vulnus ipſum iniectus, veluti errabunda hincinde circumierit: aut quanta vis fuerit eorum qui ſiniſtros pedes ignito ferro violentius aduſti, eos poſt ſe trahebant, quaſi telluris inutile pondus facti: prætetea eorum, qui inhumaniſsimè per prouincias ad metalla, non illi quidem neceſsitatis aut vſus alicuius gratia, ſed vt ibi ſummis ærumnis vexarẽtur, ſunt damnati. Alij porrò aliter afflicti perdurarunt: quos referre, quia luctę certationéſque eorum omnem ſuperant orationem, perquam eſt difficile. E

Martyria Antiochena.

Pontica.

Virtute & cõſtãtia martyrum carnifices victi.

Cædes Chriſtianorũ phibetur, mutilatio mẽbrorũ in eiſdẽ præcipitur.

† ἀπάνθρωπον ἢ φιλάνθρωπον.

CAPVT XII.

NEc viri tantùm, ſed multo etiam magis mulieres virilibus animis præclarè ſe geſſerũt. Qualis Antiochena illa fuit, propter virtutem aliáque eximia ornamenta apud omnes admodũ celebris. Quæ filias duas forma & ætatis flore excellentes habens, quũ ad euitandam inuidiam clàm in longinqua terra latens aliquandiu manſiſſet, & in patriam reuocata eſſet, à militũ manu, vnà cum illis capta eſt. Atq; vt de ſeipſa & puellis itidem ſpem omnẽ abiecit, quæque expectandæ eſſent ærũnæ atque calamitates ſecũ ipſa in animo cõſideraſſet, & ab improbis illis violentíſq; hominibus, de fornicationis periculo ea quę nec ſummis auribus ferenda eſſe viderẽtur audiuit, quũ filias ad virginitatem vſq; ad vitę finẽ inuiolatam cõſeruandam eſt adhortata, tum verò idolorũ cultũ quauis pernicie, ipſáque adeò morte deteriorẽ eſſe illis perſuaſit: vnũ eſſe vtriuſque mali effugiũ ſapienter aſ F ſerens, ſi ad Dominum perfugerẽt. Puellę porrò, quũ ambæ in matris ſententiam diſcederent corporibus ſuis ritè atque decenter eo habitu quem tum tempus ſuppeditabat amictis, quia in medio erant itinere, paululum à via digreſſæ, cuſtodibus deceptis, in fluuium qui ibi præterfluebat ſe coniecere. Aliud quoq; in eadem vrbe ſororum par, non minus quàm illæ virginitatis dote, vnanimi conſenſu, pulchritudine vultus, animorum generoſitate claræ, diuitiis quoque & præclari nominis fama illis non inferiores, ſtudio etiam & æmulatione pares, eodem decurrentes ſtadio, vt tamẽ non ſola terra eiuſcemodi obtineret ornamenta, in ſinum maris ſeipſas præcipitarunt. Hoc enim ita eas facere, quorum incomparabilis eſſet improbitas, perſequutores ſimul & impudici homines cogebant. Addam quoque aliud grauis & pudicæ virginis, ſanctum quidem illud, ſed feſtiuum etiam atque facetum factum.

Honeſtæ Antiochenæ viduæ filiæ, ne ſe ſtupro & idololatria cõtaminarent, matris ſuaſu ſe in amnem præcipitant.

Euſeb. lib. 8. cap. 12. Aliæ quoq; duæ Antiochenæ virgines ſorores eadẽ de cauſa ĩ mare ſe coniecere.

A

CAPVT XIII.

Puella Nicomediensis, quòd diis sacrificare nollet, ad prostibulum dãnata, arte quadã pudicitiã conseruat, & martyriũ subit.

ALia quędam puella, perpulchrum & inuiolatum testimonio omniũ virginitatis ornamentũ, quia comprehensa deorum cultum vt summum malum auersata fuerat, impotentibus & impudicis viris ad ludibrium & turpem libidinem tradita est. Et illa iam ita abducebatur: quum ei casu quodam, inter eundum Antistes ecclesiæ Nicomediensis Anthimus obuius fit. Ibiq; ab illa interrogatus, vtrum sibi è duobus æqualibus malis magis eligendũ videretur? respondens ille: Filia, inquit, Euphrasia, pulcherrimum quidem est castæ virginitatis donum, sed maius præstantiúsque fidei præceptum. Quandoquidem enim, si casus aliquis aut necessitas ita ferret, multo magis pallam ipsam præstaret quàm corpus diripientibus dare: in præsentibus quoque malis & tentationibus eodem modo rem dispicere conuenit. Et si permissum non est vt vtrunque retineas, vt saltem animam incontaminatam conserues, faciendum tibi esse duco: vt scilicet mente ipsa per **B** fidem confirmata, carnem iniuriis & contumeliis improborum permittas. Consilio viri eius cognito, animo etiamnum in vtranque partem fluctuante, tandémque se vt vtrunque saluum retineret, cõfirmante, quò abducebatur sequitur. Atque vbi iam in eodem est conclaui cum improbo iuuene clausa, techna quadam illum circumuenit, veneficam se esse profitetur, mercedémque ingentem conseruatæ pudicitiæ pollicetur, quæ eum à morte conseruet: pharmacum scilicet, quo ille perunctus, in bellorum certaminibus & præliis nullo prorsus telo aut ferro violari aut confici posset. Quod si de tali remedio, inquit, periculum facere vis, illico id tibi manifestò exhibebo. Ille id statim parari permittit. Tum illa verè sapiens, ceram oleo liquefactam, manibúsque subactam collo suo circũcirca inungens illinit: quod vbi perfecit, petere eum iugulum suum ense quibus posset viribus adacto, remediíque eius vim & efficaciam experiri iubet. Atque ille, quàm potuit validissimè ensem in eam demisit, capútque eius ictu vno resecuit.

Nã & pximè ad lenonem dãnando christianã potius quàm ad Leonẽ cõfeßi estis labem pudicitiæ apud nos atrociorẽ omni pœna & omni morte reputari: nec quicquã tamen profuit. Tertull. 9.

† Puella alia castitatẽ quoque suã pia techna, quũ impudicis hominibus ad contumeliam data esset, cõseruauit.

† Consimiliter huic virgo alia libidinosis ad turpem concubitum data, **C** ad eam venientibus, putridum contagiosúmque vlcus se in tectis membris occultísque locis habere dixit: eosdémque, vt sibi ipsis parcerent, ne scilicet consuetudine Venerea se quoque eo malo contaminarent, rogauit: dilato fœdi congressus tempore, quàmprimum integram valetudinem recuperasset, se in potestate eorum futuram pollicita. Ad hunc modum insanis amatoribus decepti, Deus pudicitiam eius tali arte conseruauit, & se illa ab illis absoluit.

** Iuuenis pius puellæ eius pudicitiam morte sua redimit.*

* Alius enim iuuenis quidam, sub libidinis & petulantiæ pretextu meretricularum curatorem lenonem accedens, noctem puellæ eius quinque numis aureis mercatus, & ad eam ingressus, tunicam quidem ipse suã ei iniecit, eámque vt agnosci non posset, probè contectam exire iussit: ipse autem vestibus illius amictus, & deprehensus, capitis pœnam dedit.

Monachus inter impudicæ mulieris illecebras, linguam suam morditus cõscindit.

Eodem tempore Asceres quidam, castitatem & virtutes alias piis studiis sedulò meditans, æquali decertauit agone. Is quũ expugnari omnino non **D** potuisset, nullámq; aduersariis vincendi spem reliquisset, post innumera tormenta in lecto vinculis ligatus reponitur: & mulier impudica ad eum immittitur, quæ illum complectens, exosculans, manúsq; petulanter ad membra secreta adhibẽs, procacissimè ad rem illicitam, nihil prorsus lasciuiæ & illecebrarum prætermittens, concitat. Ille aliud quod faceret nõ habens, linguam ipse suam morsu concisam, dentibúsq; comminutam, in faciem meretricis expuit. Qua re sibi ipse quidem pro voluptate acres dolores, impudicæ autem illi probrum atque stuporem cum acerbitate, tam vehementibus illis illecebrarum insultationibus superior, conciliauit. Et sicuti in certamine pudicitiæ aduersus eam victor fuit, ita paulo pòst vitam martyrij sigillo confirmauit.

CAPVT XIIII.

Martyrium Panteleemonis.

EAdem tempestate & Pantaleon, qui & Pantaleemon dictus est, enituit, verbísque & factis miraculorúmq; prodigiis Christũ exaltans magnificauit. Factis quidem, quib⁹ ille insuperabilibus cruciatibus fortiter restitit: depugnauit enim cũ ferro secante, plumbo feruente, & rota membra comminuente: atq; in æquore maris innatans, lapidẽ molarem perinde atque leuẽ volucrem suũ traxit, in mediis vndis non aliter atq; **E** in sicco pauimento subsiliens: bestiis quoque & gladiis, vnà cum Hermolao episcopo, Hermippo & Hermocrate superior fuit: & ita corpore solutus, spiritu coniunctus cõpactus atque vnitus est. Verbis autem, quibus Dei mysteria & virtutẽ deprædicans, aduersariũ ipsum pudefecit.

Hermolai episcopi, Hermippi, Hermocratis.

Item Clemẽtis Ancyrani episcopi, et Agathangeli.

Hoc ipso anno & clemẽs Ancyranus episcopus, cum Agathangelo excellentissimũ martyrium suũ est exorsus. Viginti octo nanq; annis pro Christo splendidissimũ absoluit cursum. Siquidem post mũdum conditũ quicũque pro Christo certamen igne ferro, lapidibus, lignis obierunt, quíve cũ bestiis depugnarũt, & diuturnis vinculis afflicti sunt: præterea qui diuersis modis in terra, in aëre, in aquis, cũ suppliciis sunt colluctati: tum autẽ qui vel frigore, vel calore nimio sunt consumpti, aut qui aliis quibuscũque pœnis & tormentis vitã amiserunt, eos omnes meo quidem iudicio sanctus ille **F** Clemens, & cũ ipso Agathangelus longè superauit: primùm quidem Romæ, deinde Nicomediæ, quũ feritate & crudelitate aliis præstantes tortores, eis excruciandis, vices per successionẽ mutantes, ab omni iam tormentorũ specie destituerentur: ad postremũ autẽ gladio percussi, vitã hãc immortali illa cõmutarũt.

Eustratij. † συνοδίαν.

Quomodo verò Eustratium, † comitésq; eius prætercam? qui ex Arabracis regione Armeniis finitima ortus, in Græcarũ quidẽ disciplinarũ scientia nemini erat secundus, professionem autem nostrã occultè discens, propalam Lysiæ Orientis præfecto inseruiuit: qui ibi impiorum imperatorum iussu, cædes piorum hominum patrabat. Enimuerò Eustratius scriniarius, siue Ducalis ordinis scriba factus, quum mirificam nobilium martyrum constantiam vidisset, æmulationémque eorum in animo concepisset, non alios expectat accusatores, sed seipsum ipse defert. Nam impiorũ amentiam & vanitatẽ coarguens, in sublimè extẽsus, acriter verbe-

A ratur, igne viscera eius adurũtur, sale & aceto perfunditur: ad hæc fragmentis testarũ ita obteritur, vt totus ipse vnum videretur esse vulnus. Vt autẽ diuino nutu, corpus fortißimi martyris veluti squamis ab eo delapsis, ad pristinũ formæ statum est reuersum: idem stadiũ eiusdem cum eo animi Eugenius ingreditur, & item Auxentius, Lysia autem Nicopolim proficiscẽte, martyres crudelem in modum tracti atq; raptati sunt. Ibi etiã Mardarius est productus. Et Auxẽtius quidem capite est plexus: Mardarius autem per talos in sublime suspensus, subulisq; ignitis perforatus atque dispunctus, & facibus insuper exustus, vitam finiit. Cęterùm Eugenius, ꝙ in impietatem inuectus esset lingua abscissa, deinde manibus atque pedibus eius fractis, decessit. Sapiẽs verò Eustratius, cum Oreste, ad Agricolaum Sebastiam abductus, per ignẽ vterque holocaustum Domino sunt oblati. Multiplices quoque & variæ torturæ Eulampij & Eulãpiæ in vrbe Nicomediensi: Anastasiæ etiã, quæ Romæ membris est mutilata: alteriúsq; ei cognominis, quam post supplicia alia tolerata ignis tan-
B dem consumpsit. Insuper Agapæ, Irenę, & Chioniæ, nobilißima martyria silentio prætereunda non sunt. Sicuti neque Sergij & Bacchij, egregiorum sanè victorum, ad finem vsq; conseruata fortitudo: quorum alter fustium lethalibus verberibus, alter gladio interemptus est. Aliorũ verò innumerabilium, quis vel saltem ipsa nomina, vel martyriorum genera recensere queat?

Eugenij, Auxentij, Mardarij. *Orestis.* *Eulampij. Eulampiæ. Anastasiæ. Anastasiæ alterius, Agapæ. Irenæ. Chioniæ. Sergij. Bacchij.*

CAPVT XV.

Georgij.

EIsdem quoque tẽporibus, Georgius ille, magni inter certatores istos nominis & agminis martyrũ coryphęus, laborum pro Christo toleratorũ veros percepit fructus. Hic in Cappadocia adhuc adolescens forma præstanti, & qui nõdum primã produxisset lanuginem, fortißimè certaminibus pro Christo perferẽdis martyrium obiit. Captus enim, quòd in dæmones acriter inuectus esset, Imperatorúmq; impietatem derisisset, supra naturæ captum perquàm acerbos susti-
C nuit cruciatus. Nanq; post carcerẽ & vincula, vngulæ acutę eum excepere: mox calce ardenti est adustus, fidiculisque rursum distractus, mucronibus mẽbratim dissectus, plurimísque aliis pœnarum tormentorúmq; machinis attritus, generosam animi sui constantiã, firmúmque mentis suæ robur satis declarauit. Adhęc Glycerij impostoris † bouem euertit ac sustulit, & Alexandram reginam iamdudum defunctã oratione sola ab inferis reuocauit: tandémque vt virum decet, gladio percussus, ex hac vitã migrauit. Nobilis quoq; ille Procopius Cæsareæ Palæstinæ natus, inter martyres eodem tempore illustris maximè fuit, cui Diocletianus Ducalem quidẽ in Oriente sublimitatẽ dedit, Christus autẽ eum è cœlo ad se veluti Paulum vocauit. Et is quidem illa accepta, inexpugnabili verò crucis armatura perinde atq; generosus & fortis miles armatus, primùm aduersus eos qui sensu percipiuntur, deinde etiam in eos qui mente sola perspiciuntur hostes depugnauit. Aureis nãq; & argẽteis, quos sibi fieri curauerat, diis cõminutis, eorúmque precio in pauperes expenso,

† βοῶν ἀνῖσα. *Procopij.*

mox etiam cum eis qui friuolos adulterinósque D deos propugnabant, bello cõgressus, illorúmque infirmitate per infamiam notata, ipsius verò Iesu Christi immensa naturámque supergressa potentia magnificè laudata, quas non ille pœnas fortiter tolerauit? quæ illum fidiculæ & torturæ prætereiere? quibus vngulis cutis eius concisa non est? quos ignes quásve faces membra eius experta nõ sunt? quorum ferramentorũ mucronúmque corpori eius intentatorum acies hebetatæ non sunt? Per quæ atque his similia tormenta, quãplurimis ex primis intimísque imperatorum cõsiliariis ad Deum præmissis, postremò & ipse gladio percussus, cum incredibili lætitia ad dudum sibi desideratum Christum concesit. Herculius autẽ, quum Thessalonicam venisset, Demetriũ quidem Christi martyrem, primariũ eius loci virum, ciuitatísque adeò ipsius præfectum, ꝙ ei Christum profiteri delatus esset, custodiri iubet. Ciuitati autẽ certamina & ludos equestres exhibet. Atque in iis luctatorem & pugilem nobilem atque inuictũ, roboréque & viribus corporis insustentabilem, artis militaris & bellicæ peritum, cuius fortitudine E Maximianus gloriari etiam solitus fuerat, nomen illi erat Lyæo, in harenã producit. Quum itaque is in medium processisset, neq; quisquã esset qui cum illo congredi auderet: iuuenis quidam Thessalonicensis ciuis, aspectu pulcher, moribus autẽ humanus & gratiosus, ac martyri Demetrio maximè charus, Nestor nomine, celeriter ad Demetrium currit, ab eóque petit, vt quum ei cum pugile illo cõgredi permittat, tum oratione sua robur virésq; augeat. Demetrius ei benedicit, &, Lyæũ (inquit) vinces, simúlque pro Christo martyrium sustinebis. Ille in certamen progressus, Lyæum, in mucrones, qui in terra sursum versum defixi fuerant, prostratũ occidit. Sed & ipse illico, imperatoris iussu, qui ira contra eum exarserat, occiditur. Deinde quoque Demetrius, ꝙ illum precatione cõfirmasset, hastis ꝑ latera pluribus cõfossus, è vita excessit: & in proximũ coniectus puteũ, ad hunc vsque diem iugem vnguentorũ profert fontem. Hæc de celebribus illustribúsq; martyribus. Qui verò reliquorũ multitudinem cognoscere vult, is diligenter Eusebij Pamphili volumẽ legat, quod de cœtu martyrum composuit, in quo ineffabilis F Christi virtutis & potestatis clarißima indicia atque testimonia ostenduntur.

Demetrij. *Lyæus pugil.* *Nestoris.* *Eusebij Pãphili de martyribus liber.*

CAPVT XVI.

NAm vnũquenque eorũ nominatim recensere, nõ modò difficile mihi esse, sed neque omnino fieri posse videtur. Vt autẽ simplicius præclarißimos quosque referamus, primus veluti in publica verę pietatis colũna illustríq; loco proponatur Nicomediæ episcopus Anthimus, capitis supplicio defunctus. Secũdus sit, qui vitã omnẽ sanctißimè peregit Antiochenus Lucianus, ecclesiæ vrbis eius presbyter: qui verbis iuxtà & factis Nicomediæ in præsentia imperatoris bonã professionẽ cõsummauit. Tulit quoq; Phœnicia spectatos martyres, rationalisq; gregis Christi pręclaros pastores, ecclesiæ Tyri episcopum Tyrãnionem, & Sydonis presbyterum Zenobium. Syluanus au-

Anthimus episcopus. Lucianus presbyter.

Tyrannio martyr. Zenobius. Syluanus. Martyr ἀνώνυμος. Zenobius.

A tem, Emesenæ ecclesiæ antistes optimus, cum quibusdam aliis, bestiis obiectus, inter martyres cœlestibus perfruitur gaudiis. Antiochiæ porrò duo præcipui, fortissimè mortē perferentes, Deo victimam seipsos obtulerunt, alter in vndas maris proiectus, alter (erat is Zenobius, medicorum optimus) laterum tormentis immortuus. In Palæstina apud Gazam Syluanus episcopus, cum aliis vndequadragita, ad ⋆ Phænę æris metalla gladio est confectus. Peleus autē & Nilus, Ægyptij episcopi, cum quibusdam aliis non paucis, igne sunt combusti. His accenseatur magnus ille & admirandus Cæsariensis Pamphilus, cuius filius (sicuti fertur: vt autem alij putant, sororis eius filius) fuit Eusebius, ecclesiasticus historicus. Alexādriæ verò & in Ægypto omni, atq; etiam Thebaide, primas fert episcopus Alexandrinus Petrus, certissimus episcopalis functionis canon & regula. Cum quo eodē stadio decurrerunt, Faustus, Didymus, & Ammonius. Præterea autē Phileas, Hesychius, Pachomius, & Theodorus, Ægyptij episcopi: &

*Syluanus cū 39 sociis. * ἐν φαινοῖ. Eeuseb. Peleus. Nilus. Pamphilus. Petrus Alexādrinus eps Epi Aegyptij*

B innumerabiles insuper alij satis celebres, qui in literarum monumenta nō relati, ab eis apud quos martyrio sunt defuncti hominibus magnis ornātur laudibus. Eorum verò labores & certamina historiæ huic inserere, quod præter institutum nostrum sit, visum non est. Restat nunc, vt palinodiā & recantationem perpetratæ in nos crudelitatis adtexamus. Fuere quidē antea nobis à Romanis imperatoribus res quietæ & tranquillæ, quo tempore professio Christiana omnibus modis quàm maximè floruit: ita vt totis decem atque etiam viginti annis splendida pacatáq; serenitate plurimū fulgente, frequentissimos ageremus conuentus, iucunditatibúsque ac deliciis frueremur, & pace secura quasi difflueremus, libertate nostra magis ac magis gliscente, atque incremēta sua indies capiente. [a] Ecce autem de improuiso imperatores sententia mutata, citra clarigationem atrox illud & irreconciliabile contra nos bellum mouent, quod propè perpetuum durauit biēnium. Quum verò nouum insolitúmq; quiddam autori & duci importunitatis eius & malitiæ accidisset, rursum id mutauit omnia, & ad statum inopinatum adduxit, rebus imperij in duas partes diuisis: quod ante id tempus ad eum modum factum esse non legi-

Pax ecclesiarū ante Diocletianum.

a Repentina sub Diocletiano Christianorū persequutio.

C tur. Ego verò mutationem eam altius ab ipso initio repetens, quantum potero exponam.

CAPVT XVII.

Diocletianus ipse viginti duobus omnino annis imperium tenuit: & quarto imperij sui anno, cum æqua potestate, Maximianū Herculium sibi adsciuit. Horum Diocletianus generum sibi in filia Galleria legit ⋆ Maximinum, qui etiam Gallerius est cognominatus. Maximianus Herculius autem Theodoram priuignam Cōstanti, cui etiam Proceri & Chlori cognomen fuit, Claudij, qui ante Aurelianum imperauit, ✝ Amitino tribuniciam

Diocletian⁹ & Herculi⁹ biēnio toto cōtinēter Christianos afflixerūt. Persequutionē aūt reliquā annis octo tyrāni successores

****

D tum obtinenti dignitatem, in matrimonium locauit. Generi porrò isti, ambo vxores antea habebat, sed eas in imperatorum gratiam repudiarūt. Theodoræ porrò frater erat Maxentius, qui, sicuti deinceps dicemus, in Miluio ponte interiit. Ex ea Constans duos suscepit filios; Constantiū, qui impij Iuliani & Galli pater fuit: & Anibalinū, qui Dalmatius quoque dictus est, iunioris Dalmatij patrem: & filiam Constantiam, quę Licinio postea Cæsari renūciato nupsit. Gallerius Maximinus Diocletiani gener, duos quoque habuit filios: Maximinum, qui Oriētale tenuit imperium, sub quo Basilij magni paterni parentes, propter eius sęuissimam persequutionem, in solis habitarūt montibus: & Seuerum, Romæ Cæsarem declaratum. cuius in locum deinde Romani suffecerunt Licinium, Constantino gratificati, coniugis illius fratri, qui tum in Galliis & Britannia cum imperio fuit. Cōstans enim Chlorus, aliū quoque ex beata Helena sustulit filium Constantinum: cui etiā imperium, quòd Christianam ritè suscepisset fidem, reliquit: reliquis, quos ei Theodora genuit, filiis (propter segnitiem) abdicatis. Constantini E eius ortus sic habet. ⋆⋆

*Sunt exequuti. Infrà cap. 22. * Nonnulli Maximianū vocant. De Diocletiano et Maximiano, eorúmq; liberis & generis. Constātem alij Constantium vocant. † Per filiam nepoti. Eutr.*

CAPVT XVIII.

Tyranni, quos diximus, quum irreconciliabilē prorsus furorē in Christum suū satis ostendissent, continuò variæ grauésq; diuina vindicta plagæ imperiū Romanū obruerunt. Nā Persæ, Parthi, Sarmatę quoq;, et pleriq; alij finitimi populi, Varacho duce, Romanā ditionē vastarunt. Ad quem per fœdera pacta placādū, qui tum rerū potiebantur imperatores, Constantē Roma legatū misere, vt quum pacē cum eo componeret, tum annua ei dona, redimendi scilicet belli gratia polliceretur. Is ab occidēte orientē versus nauigās, ad locū qui ✝ Drepanum dicitur, applicat. Situm autem est Drepanū ad Nicomediæ sinū, in altū mare lōgius prominēs. Ibi Constanti desideriū cōcubitus incessit. Quod vbi cognouit hospes eius, magnificētia & splendore cohortis eius regio permotus, F filiā ei suā, venusta forma ætatísq; flore iam nubilem puellā cōciliat. Ille cū ea rē habet, cōcubitúsq; mercedē peplū ei purpura intextū donat. Nocte ea Cōstanti mirifica visio est oblata, quæ cū timore quodā perculit. Quapropter & puellę patrē est cohortatus, vt filiā, quæ insigne quoddā ⋆ donarium gereret, impollutam diligētius asseruaret: & quod ex ea natū esset, accuratius educaret. Vidisse qppe se ea qua dictū est nocte aiebat, ī tabernaculo suo, pręter naturā ab occidētali oceano orietē ✝ solē. Cæterū legatione rectè obita, Cōstās alio itinere Romā reuersus, vnà cū Gallerio Maximino Cęsar est creat⁹: nec ita lōgè pòst, vterq; Augustus factus. Et Diocletianus Herculio imperatore

Constans ad Persas legatur. Ab aliis Drepana nominatur.

Drepani Cōstans filium Constantinū creat.

** κειμήλιον.*

† φωσφόρον. Cōstās Chlorus, Maximinus Gallerius, Cæsares iidem AA.

Diocletiani } gener { Maximinus Gallerius } ex { Galleria { Maximinum, Seuerum.

Maximiani } gener { Constans Chlorus } ex { Theodora. huius frater fuit Maxentius. } suscepit { Constantium patrem { Galli, Iuliani; Dalmatium, patrem Dalmatij iunioris; Constantiam, Licinij vxorem.

Idem Constans ex Helena, vxore priore, sustulit Constantinum.

De Helena Conſtantini matre hiſtoriæ variant. Græci eam nationi ſuæ arrogant. Latini Britonũ regis filiam fuiſſe ſcribũt. Pater quippe Conſtantini Conſtãs Galliæ & Britãniæ imperauit.

† Poſteriore potius.

Conſtãtinus in aula Diocletiani educatus.

Domeſtici ſcholarum, quales etiãnum in Principum aulis aluntur regij pueri.

A Romæ relicto, ipſe Nicomediã ſe recepit. Accidit deinceps, vt Oratores alij ad Parthos mitterentur, qui & ipſi Drepanum diuerterunt. Et qui Conſtãti ex hoſpitis filia Helena progenitus erat infantulus, puerilem ludens ludum, à quodam ex Oratorũ comitum numero offenſus, admodum ei ſuccenſuit, & obiurgationes illius indigniſsimè tulit. Ibi tum mater, Conſtantis eum puerum eſſe indicauit: eámque rem, peplum illud purpura exornatum proferens, confirmauit, & facies ipſa indoléſque generoſa filium illius eſſe ſatis teſtabatur. Ea re Cõſtans ex legatorum ſermone cognita, poſtea comitatu regio puerum vnà cum matre Romam adduci curauit: Veritus autem, ne illis abſurdi quidquã à Theodora † legitima vxore ſua per zelotypiam & coniugalem æmulationem accideret, Conſtantinum filium Nicomediam ad Diocletianum, qui ibi cum Gallerio Maximino genero erat, miſit. Atque ibi ille benignè ſuſceptus, in palatio apud Imperatorem vixit: & inter domeſticos ſcholarũ adſcitus, Græcas diſciplinas addicit, ſimúlque Chri- B ſtianiſmum eſt complexus.

CAPVT XIX.

QVum autem videret illos Chriſtiano gaudere ſanguine, abhorrere ab eorum conſuetudine & cõtubernio cœpit. Illi porrò Deorum ſuperſtitioni, vt nulli alij, quam maximè dediti, auguribus auſpicibúſque conſultis, occultè cognouerunt, Cõſtantinum non modò toto Romanorum imperio potiturum, verùm etiam Græcorum idololatriæ euerſorem, ac Chriſti & Chriſtianorum eximium amatorem futurum. Itaque Diocletianus illum Alexandriæ in Aegyptia[a] Achillis rebellione, quãuis egregia manu edentem facinora, interficere eſt conatus: & Gallerius in Palæſtina ei inſidias ſtruxit.[b] Quibus ille cõpertis, nutu Dei, qui omnia rectè & ſapienter dirigit, Nicomedia ſoluens, C ad patrem in Gallias traiecit: qui illum etiam, Chriſtianorum ſacra piè colens, & propediem teſtamẽto iam condito moriturus, ad ſe commodùm euocauerat: quo maiore etiam animi voluptate & lætitia aduenientem eum excepit. Aſſurgens igitur in lecto, aliis abdicatis, quum ei ipſi liberi, Senatus, populúſque vniuerſus, & aduenæ quoque permulti adeſſent[c], inſignia Imperatoria & coronam auream Conſtantino impoſuit, præconis munus ipſe pater in filio adimplens. Hæc enim ad Senatũ & filium ipſum eſt loquutus: Nunc mihi mors vita ipſa dulcior eſt futura: nunc optatus adeſt obitus. Teneo ſiquidem maximum Epitaphium, ſepulchraléque monumentum, meum filium. Et quod in terris Imperatorem relinquo, qui Deo bene iuuante, Chriſtianorum lacrymas abſterſurus, & patratam ab impiis tyrãnis crudelitatẽ vindicaturus eſt: id ego ſũmæ mihi felicitatis loco eſſe duco.[d] Deĩde ad multitudinẽ cõuerſus, bono animo eſſe omnes iuſsit, qui à vera in Chriſtũ pietate non deſciuiſſent, quem deinceps cũ Conſtantino in armis fore dicebat. Conſtans namque in crapula illa impietatis ſobrietate conſeruauerat, & Chriſti religionem obtinere plurimùm ſtuduerat, atque

a Achilles incubator imperij Alexandriæ per menſes aliquot obſeſſus, & in poteſtatem redactus, feris à Diocletiano obiectus. Achilleum alij hunc vocant.

Conſtantinus parta ex Sarmatis egregia victoria, veritus ex ea laude gliſcentem inuidiã, ad patrem transfugit. Bapt. Egnatius.

b Inſidias ſibi ſtructas Conſtãtinus deuitat.

c Conſtantinus à patre Conſtante ſucceſſor Imperij inſtituitur.

d Conſtans Chriſtianis ſemper fauit.

D in ingenti illa iniquitatis eluuione igniculus inextinctus permanſerat. Quum etenim plurimum eſſet vbique piaculorum, & cædes ciuiles per orbem vniuerſum graſſarentur, quæcunque ſub eius ditione erant vrbes, immunes ab ea contaminatione & clade erant. Et imperium eius veluti tutiſsimus portus erat pietatis Chriſtianæ, in quem, quicunque propter Chriſtum affligerentur, rectiſsimè perfugiebant, ibíque conſeruabantur. Conſtans, Conſtantino Imperatore facto,[e] primo anno ducenteſimæ primæ Olympiadis feliciter[f] deceſsit, ætatis quinquageſimo ſexto, Imperij autem vigeſimo tertio: quod ita cum magna gloria adminiſtrauit, vt à Romanis quodammodo in Deorum numerum referretur. Natura namque fuit maximè leni & clementi, nec vnquam quidquam contra nos egit: imò nos ille ſemper fouit & ſeruauit, ſicuti eſt dictum. Quapropter dignam etiam tali vita eſt conſequutus mortem, tam moderato & pio filio ſucceſſore & imitatore abſolutiſsimo ſibi conſtituto, defunctus. Hæc de Conſtantino, qui ita diuini numinis prouidentia ad Imperatoriam ſublimitatem eſt euectus, ſatis ſint. Nam hac de re deinceps quoque dicemus. E

Conſtans natura mitiſsimus, Italiæ & Africæ imperium ſuſcipere recuſauit, Britãnia & Gallia contẽtus. Põp. Latus.

e Apud alios reperitur Olympias 272. & hoc rectius.

f Conſtantis obitus.

Eutrop. Eroci Almanorum regis præcipuè ope & opera Cõſtantinus imperium arripuit.

*** De Conſtante iſto Euſebius lib. 1. de vita Conſtantini memorat, percharum eum ciuibus & ſubditis ſuis fuiſſe, quos nullis exactionibus grauarit. Et cùm aliquando ſiue Diocletianus ſiue Maximianus per legatos pecuniæ ei penuriam obiiceret, illum opulentiſsimos quoſque, vt ſe pecunia ad neceſſarios vſus præbenda adiuuarent, euocaſſe: Hi verò magna animi alacritate ingentem vim auri & argenti, de occaſione principi ſuo gratificandi, ſibi gratulantes, ad illum eis qui dicti ſunt legatis præſentibus attulerunt. Tum Conſtans ad legatos conuerſus, nunc demum ſibi dixit repræſentatum theſaurum eſſe, qui dudum apud ciues ſuos ſeruatus fuiſſet. legati renunciare hoc Auguſto iuſsi, cum admiratione diſceſſere. Et Conſtans ciuibus ſuis pecuniam eam omnem reſtituit.*

CAPVT XX.

NOn multum interceſsit temporis, & Diocletianus vnà cum imperij ſui conſorte Herculio Maximiano, ex conſtituto Salonæ conuenêre: ibíque inter ſe conſtituêre, vt die vno ambo Imperia- F li poteſtate depoſita, priuatorum veſtem ſumerẽt: vt quidem Euſebius Palæſtinus ait, quod mente capti, deſipere cœperint: vt reliqui verò ſcriptores referunt, quod Græcorum philoſophorum vitam ſibi degendam legerint. Quum etenim ſatis diu imperio gerendo ſumma poteſtate vſi, & deliciis affluxiſſent, & gloriam magnam ſibi comparaſſe viſi eſſent, generos etiam ſuos in locum ſuum ſurrogaſſent, ad philoſophandum ſe etiam per excellentem & ſuperbam ambitionem contulerunt: vt ſcilicet, quod ſe imperium optimè adminiſtraſſe exiſtimarent, ex philoſophica quoque vita gloriã aliquam apud poſteros conſequerentur. Atque Herculius quidem fune ſuffocatus, vitam finiit. Diocletianus cùm ad extremam propè perueniſſet ſenectam: miſerè quoque periit. Galler.[b] Maximinus autem diuinis expetitus plagis, toto primũ corpore tumorem ingentem concepit: quo deinde variè diſrupto, lentè ita emarcuit, vt blaſphema eius & impia lingua, quæ iniquitatem in altum euomuerat, intra fauces ipſas vermium vim proferret, qui ex ore illius prorepentes fœtore peſsimo

a Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram eodẽ die poſuere. Eius rei cauſa excutitur.

Diocletianus poſt triũphũ de Perſis actum, adorari voluit. Et fratrem ſe ſolis & lunæ vocari, pedéſque ſibi oſculari, auro & gemmis calceamenta exornans, præcepit. Pomp.

b Mors Maximiani &

Diocletiani. De morte Diocletiani Egnatius scribit: Obiit duodeoctoginta natus annos vel alienatione mentis, vel veneno hausto, veritus Licinium ac Constantinũ qui illum tã quam Maxentij fautorem grauiter increpuerãt.

† Genitalibus putrescẽtibus, vitæ tædio vim sibi gladio intulit. Egnat.

c Gallerius Maximinus in Oriente imperat. Constãtinus in Gallia.

** al. Sapores. Saborius rex Persarum.*

d Maxẽtius Augustus.

e Maximini & Seueri obitus.

Licinius Cæsar.

e Seuerus à Maxentio fusus, Rauẽnæ captus & cæsus est. Oros. Ad tres tabernas extinctus est. Eutrop.

† A factione Maxentij Romæ intra Tabernas oppressus. Egnat.

f Maximinus à Licinio superat⁹, Tarsi viscerum internorum morbo periit. Euse.

g Herculius imperium repetit, sed frustra.

h In Illyrico vlcere inguinibus innato, & vermibus vndique erumpentibus. Egna.

i Memoria eiusdẽ abolita

A locum habitationis omnem replebant. Postremò autem, more †canis quam maximè latrans, sceleratam & nefariam cum quadam violentia exhalauit animam. Gelasius porrò Cæsareæ Cappadocum episcopus, literis memoriæ mandauit, eos imperio deposito postea pœnitentia ductos, id recuperare voluisse: sed senatusconsulto necatos esse. Sunt qui dicunt, per furorem & insaniam aduersus Christum eos imperium abiecisse: quòd propter viriles nobilium & generosorum martyrum & constantes animos, illius nomen extirpare, & tollere non potuissent. Verùm enimuerò illis ad eum modum extinctis, & Constante Constantini patre in Domino defuncto,[c] in Orientalibus partibus Nicomediæ Gallerius Maximinus imperiũ tenuit, in Occidente autem in Galliis Constantinus summam rerum administrauit. Apud Persas tum *Saborius regnauit, & Romæ post Miltiadẽ Syluester ecclesiæ præfuit. Eo tempore Romæ à militibus [d]Maxẽtius Herculij filius, Augustus renũciatus est. Gallerius autem duos filios suos, Maximinum & Seuerum, Cæsares dixerat: atque illi B Orientis, huic Italiæ imperium destinauerat. Vterque verò eodem periit tempore: [e]Seuerus morbo †extinctus: Maximinus in Cilicia, quum paternã ad seditionem pertrahere conatus esset, turpiter[f] vita defunctus. Quare Licinius Constantiæ sororis Constantini maritus, à Maxentio & sacro diuinóque Constantino Cæsar est factus. Id verò pessimè[g] *Herculiũ Maximianũ habuit, qui tũ adhuc tantum Cæsar dicebatur. Quòd namque natura tyrannicus esset, dignitate Imperatoria arrepta, seipsum postea Augustum creauit: & potestatem, quam antea deposuerat, vẽdicare sibi rursum volens, insidias quas filio Maxẽtio struxerat, perficere, militibus qui Romæ erant impedientibus, non potuit. Qua re desperata, ad Constãtinum generum insidiis & ipsum circumueniendum atque tollendum se conuertit. Sed cõsilio eius à filia Fausta Constantini coniuge deprehenso, ex Romani Senatus decreto est interemptus. Mortem eius[h] fœdam mox ignominia alia est subsequuta. [i]Imagines enim eius & statuæ in locis omnibus omnes, tanquam impiæ & piaculares, euersæ atque abolitæ sunt. Atque vt eò vnde digressus sum re-C deam, tyrannis illis sublatis, Constantinus ditionẽ paternam in Gallia & Britannia tenuit. Gallerio Maximino Nicomedia & Oriens paruit. Maxentius Herculij filius Romam atque Italiam ipsam cum Imperio habuit: & cum eo Cæsar Licinius.

*† *Maximiani Herculij coniunx Eutropia fuit, vnde Maxentiũ & Faustam suscepit. Entrop.*

CAPVT XXI.

[a]MAxentius vt se primùm populo Romano arte quadam per assentationem insinuaret, pietatem adsimulauit: & apud eos qui eius imperio erant subiecti, Christianorum persequutionem edictis propositis inhibuit: fidémque & religionem præ se ideo tulit, vt sub eo obtẽtu decessores suos multis modis flagitiis superaret. Nequaquam enim talem se rebus ipsis exhibuit, qualem esse finxit. Et ad impura atque impia scelera delapsus, ad summam turpitudinem & fœditatem nihil reliqui fe-D cit. Nam potestate sua abutens, vxores à maritis suis per diuortium segregatas corrupit, & corruptas illis remisit: talibúsq; iniuriis viros primæ dignitatis, qui in consilio eius erant, affecit. Quam ob causam omnium bonorum vniuersíque populi, vnà cum metu, ingens in eum est cõcitatum odium. Grauissimè enim crudelissima tyrannide vexabantur, neque spes quæpiam, vt finem aliquando sæuitia tanta caperet, reliqua erat. Per quamuis siquidem occasionem satellites suos immittens, maximam vim hominum iugulabat. Et iam cæsorum ea erat multitudo, vt numerus eorũ iniri non posset. In iis non pauci fuere Senatorij, quorũ bonis insidiæ struebantur. Malorum verò talium coronis tandem in magicas imposturas & incantationes euasit. Aliquando namque mulieres grauidæ sunt discissæ. Nonnunquam tenellorum infantiũ viscera perquisita. Leones insuper mactati. In bellis quædam euocationes & expiationes dæmonum peractæ, quibus ille victoriam sibi conciliari est arbitratus. Et Maxentius quidem talis fuit, tyrannorum crudelitatem longè supergressus. Sub quo Romæ tanta rerum necessariarum fuit penuria, quanta nunquam antea fuisse memoriæ proditum est. E Maximinus autem Tyrannus Orientis, eadem faciens, contentione quadam illius fœdissima scelera vincere, primásque in flagitiis ferre studuit. apud quem magi, & id genus præstigiatores, præcipuos tulere honores. Et quum superstitionis esset quàm maximè studiosus, atque in idolorum cultu & errore prorsus immersus, nullam rem vnquam vel minimam facere est aggressus, quin vates & auspices consuleret. Ita scilicet est factum, vt persequutionem aduersus nos susceperit multo acerrimam, ac templa Deorum passim construxerit, sacerdotésque per oppida & loca omnia cõstituerit, & per prouinciam quamlibet Põtificem eis præposuerit, celebrem quempiam & præclarũ virum, qui se satellitio militari venditaret atq; circumferret. Præstigiatoribus aliísque nominibus impiis hominibus, veluti Deorum amicis, idẽ maximas quasque concessit dignitates. Exactiones pecuniarum innumerabilium instituit. Populos subiectos grauissimis oppressit & antea inauditis oneribus. F Locupletum domos vel minima de causa & prætextu vndecunque petito compilauit, bonáque eorum adulatoribus & mimis suis est largitus. Vino autem multo deditus, ad summam contumeliam, petulantiam & crudelitatem, quę ex ebrietate proueniunt, nihil fecit reliqui. Quapropter per sobrietatis tempus, graui de flagitiis per violentiam admissis, sæpe pœnitentia est actus: & quòd prolixissimè crapula se ingurgitaret, nihil sceleris intentatum reliquit, familiaribúsq; suis omnibus turpitudinis magister fuit. Disciplina militari soluta, autor fuit, vt exercitus ad deliciarum & rapinarum studia delaberetur. Ordinum militarium duces, & prouinciarum rectores, perinde atque tyrannidis eius socij, auariciæ artibus se collocupletarunt. Fœditates porrò quas libidine incitatus perpetrauit, stupráque & adulteria eius, quis quæso exponere possit? Ciuitatem præterire potuit nullam, quin pleræque mulieres vitiarentur atque raperentur. Nec in nos solos, sed in omnes etiam subditos suos res tã graues exercuit. Apud

a Maxẽtius sub prætextu Christiani nominis summam fœdissimãq; exercet tyrãnidẽ. Oderunt, quẽ metuũt.

Maximini in Oriente tyrannis.

Idolomania eiusdem, & Christianorũ persecutio.

A nos quidem in Oriente iuxtà & Occidente, non viri tantum propter veram in Deum pietatē, aduersus ignem, ferrum, gladios, maris undas, famē, æstum & algorem, & cōtra bestias, membrorumque concisiones depugnarunt: sed & mulierculæ diuino confortatæ verbo, eadem hæc perferre sustinuerunt. quæ, quum * ad corruptionem, stuprū, & pudicitiæ contaminationem ducerentur, vitam citius quàm corpus prodiderunt. Id quod egregiè ostendit Alexandrina illa mulier, opibus, vitæ instituto, virtute, & in primis castitatis gloria celebris, quæ libidinosum eius animum fortissimè superauit. Quum namque eum illa obtestaretur, vt vitam sibi potius quàm pudicitiā adimeret, quòd cupiditate magis, quæ eum in magnam spem voto suo potiendi sustulerat, quàm ira grassaretur: precibus eius non acquieuit, sed eius in perpetuum actæ exilium substantiam omnem inuolauit, sibiq; vendicauit. Multæ præterea aliæ in plerisque locis, ne summis quidem auribus de stupro se compellari patientes, durissima quæque ad mortem vsque pertulere mala. Quæ quidem admirandę sunt

** εἰς φθορὰν*

Fœminæ egregiè de pudicitia cōseruanda decertantes.

Alexādrina mulier, bona omnia amittere & exulare, quā castitatem perdere, maluit. Rufin⁹ eam Dorotheam nominat.

B omnes, illa tamen præclara maximè nobilissima in vrbe Romana anima. Maxentius namque, qui libidine Maximinum æmulari in animum induxerat, eadem in rebus omnibus quæ ille, veluti propinquus atque frater, & sentiens & faciens, in ędes eius fœminæ ad ministros stupri miserat: maritúsque eius præfecturam vrbis gerens, timore perculsus, abduci eam iusserat. Ipsa autem domo egressa, quum paululum admodum processisset, dolosis blanditiis à productoribus suis impetrauit, vt sibi in ædes ad habitum vestitúmque cultiorem sumēdum redire liceret. Atque ibi quum sola esset, cultro seipsam confodit. Sic illa cadauer eis suum reliquit: facto autem tali satis declarauit, * rerū omnium maximè inuictam atque inexpugnabilem Christianorum virtutem, nihilque esse animo firmo & constanti violentius. Tantus vitiorum flagitiorúmque omnium vno eodémque tempore per Orientem Occidentémque simul, sub duobus hisce tyrannis, fraternos in sceleribus omnibus animos obtinentibus, prouentus fuit. Affirmare C mediusfidius certè possum, quòd illi breui postea in tantum sunt coniecti discrimen, nihil aliud in causa fuisse, quàm eam quę contra nos excitata est persequutionem. Ea verò vigorem statúmque suū firmiorem est consequuta, quum nos consuetam libertatem & constantiam nostram recepimus.

Mulier Romana eandē ob causam sibi ipsi man⁹ attulit. Sophroniam Rufinus vocat.

* Μόνον χρημάτων ἀπάντων ἀνώλεθρον καὶ ἀήττητον ἡ παρὰ χριστιανοῖς πέφυκεν ἀρετή.

Καὶ οὐδὲν ἐῤῥωμένου λογισμοῦ βιαιότερον.

Propter christianorum persequutionem in maximas clades tyranni inciderunt.

** De Sophroniæ huius casu Prudentius scripsisse videtur:*
Aut si nupta torum regis conscendere iussa,
Cœperat impurum domini oblectare furorem,
Morte maritalis dabat indignatio pœnas.

CAPVT XXII.

Qvum iam decimus persequutionis ageretur annus, nihil illi quoq; quod vel ad occultas insidias, vel ad apertum inter se bellum pertineret, omiserunt. Bellum enim inter duos istos tyrannos gestum est, & mare infestum atq; innauigabile fuit. Quod si id à quopiam nauigaretur, eum quòd vtrinque alios alij captos abducerent, fidiculæ, fla-

Bellum ciuile inter duos istos tyrannos.

gra, tormenta varia, cruces, & postremò ignis sup- D plicium manebant. Apparabantur vbique thoraces, cuspides & hastę: prætereà triremes, classes, & instrumenta belli omnia in promptu erant, temporéque eo toto in locis & prouinciis omnibus nihil aliud vel audiebatur vel expectabatur, quàm hostiles incursiones, cædes, rapinæ. Quibus cū malis fames quoque irrupit & pestilentia, de qua suo loco dicemus. Hæ tot & tantæ clades circiter decimum persequutionis annum, Deo opitulante, prorsus conquieuerunt, finémq; suum habuerunt, quum quidem post octauum cessare cœpissent. Quod namque diuina visitatio pro clementia & benignitate sua nos viseret atq; respiceret, seu potius respicere inciperet, qui tum rerum summam obtinebant, sententia sua mutata, palinodiam & recantationem cecinerunt, & perquàm humanis literis excitatum quàm maximè contra nos incendium persequutionis extinxerunt. Quæ res profectò sic non humano consilio euenit. Quî enim ab hominibus prouenire potuit? quî, quum quotidie crudeli quadam ambitione ducti, noua aduersus nos tormenta inuenirent, sibi ipsis tamen non sa- E tisfaciebant? Manifestum porrò est, opem eam à diuina bonitate nobis accidisse, quę populum ipsa suum clementer respexit, autorémque malorum perculit, ac vehementiorem, &, vt ita dicam, meraciorem iram suā duci persequutionis grauissimæ exhibuit. Quòd si hoc etiam vt tantopere in nos sæuiretur, iudicio & dispositione atque adeò permissione diuina factum esse cōcedamus, diuinum tamen oraculum: Væ, inquit, ei per quem scandalū & offendiculum venit. Confestim siquidem in eū Dei irruit vindicta, à carne quidem illa incipiens, sed quę dęmonum intemperiis agitatam animam eius quoque pertingeret. Qualis autem ea vindicta fuerit, Eusebium commemorātem audiamus: Circa media enim tectorum occultorúmque mēbrorum loca, corporis abscessus, & suppuratio repentè extitit, quæ mox deinde in fistulosum altè radicibus actis hulcus euasit. Id incurabili & proserpente contagione, interiora etiam viscera depascebatur. Inde incredibilis vermium vis scaturiēs, F lethalem fœtorem à tota corporis mole excitauit: quæ moles ex nimia edacitate illius, etiam ante ipsum morbum, ad summum vsque multa aruina obducta fuerat: eáque tum marcescendo diffluēs, horrendum maximè & intolerandum accedentibus præbuit spectaculum. Et medici partim ne sustinere quidem summam tam fœdi odoris grauitatem potuerunt: partim quòd tam corpulēta moles magis etiam intumesceret, spe salutis omni abiecta, nihil auxilij, exploratis reb. omnib⁹, tulerūt. Itaque crudelem in modum sunt interfecti. Ille porrò cum tantis conflictans malis, aliquando tandem nefariam suam erga pios homines temeritatem atque sæuitiam agnoscit, ac re secum ipse deliberata, primùm rerum omnium Deo flagitia sua confitetur: mox præfectos familiarésque suos ad se vocat. quibus celeriter aduenientibus suadet, vt Christianorum persequutione tandem supersedeatur, constitutionéque & edicto Imperiali nobis permittatur, ecclesias cōstruere. Addit prætereà mandatum, vt statas solitásque pro Imperatore preces ad Deum funderemus. Talibus iussis illico ad rem collatis, per vrbes passim omnes Imperia-

Calamitates publicæ.

Persequutio conquiescit.

Palinodia tyrannorū.

Diuinitus finis persecutioni impositus.

Permißione diuina Christiani afflicti.

Vindicta diuina in grauißimū morbum Maximinus incidit.

Eusebij de eo morbo verba.

Agnoscit & confitetur impietatem suam sera pœnitētia Maximin⁹ Persequutionem Christianorum inhibet. Christianorum semper olim fuit, sedulò p principū salute orare.

A lia mandata propoſita ſunt, quæ palinodiam patratæ in nos perſequutionis eiuſcemodi verbis continebant.

CAPVT XXIII.

Imperator Cæſar Gallerius Maximinus, Inuictus, Auguſtus, Pontifex Maximus, Thebaicus Maximus, Sarmaticus Maximus, Germanicus Maximus, Aegyptiacus Maxim⁹, †quinquies Perſarum Maximus, bis Carporum Maximus, ſexies Armeniorum Maximus, Medorum Maximus, Adiabenorũ Maximus, Trib. pot. xx. Imperat. xix. Coſ. viij. Pater patriæ, Procõſul: & Imperator. Cæſ. Flauius Valerius Conſtantinus, Pius, Felix, Trib. pot. v. & *Imperator Cæſa. Valeri⁹ Licinius Trib. pot. iiij. Imper. iij. Coſ. Pater patriæ, Proconſul, Prouincialibus ſuis ſalutẽ. Inter alia quæ ex vſu & vtilitate reipu. promulgauimus, conſilium quoque illud antea cæpimus, vt ſecundum B veteres leges & publicam Romanorum diſciplinã ritè omnes viuerent. Prouidere præterea & efficere voluimus, vt Chriſtiani qui à maiorũ ſuorũ inſtitutis deſciuiſſent, mẽtem meliorem reciperent. Tanta namque conſilio neſcio quo eos cupiditas inuaſerat, & tanta dementia cæperat, vt ea quæ dudum à maioribus promulgata, & fortaſſe prius etiam à patribus eorum inſtituta ſunt, reiicerent: & ex ſententia ſua, prout cuique viſum eſſet, leges ipſi ſibi conderent, eaſdem ſeruarent, & variis in locis varios cogerent conuentus. Et quũ edictum eiuſmodi à nobis eſſet propoſitum, vt ad inſtituta maiorum colenda ſe accommodarent, quamplurimi eorum extremo adito periculo, erũníſque & cruciatibus toleratis, omnis generis ſupplicia pertulere. Nos verò, quòd multos videamus in concepta dementia perſiſtentes, neque cœleſtibus diis debitum præſtare honorem, neque etiã ipſa Chriſtianorum ſacra colere, humanitatem nobis perpetuámque conſuetudinem noſtram conſeruandam eſſe duximus, per quam ignoſcere, ve- C niámque concedere omnibus hominibus libentiſſimè ſolemus. Itaque gratiam eam noſtram ad id genus hominum quoque extendere eſt viſum, vt ſcilicet rurſum Chriſtiani ſint, & in domibus ſuis conuentus ſolitos ita agant, vt nihil contra diſciplinam publicam committant. Per alias autem literas iudicibus, quid eos obſeruare oporteat, indicabimus. Quapropter quũ hoc illis permittamus, meritò illi Deo ſuo ſupplicare debent, pro noſtra, reipublicæ, & ſua ipſorum ſalute, vt modis omnibus & publicæ res incolumes ſint, & ipſi in domibus ſuis citra ſolicitam curam & anxietatem viuere poſsint.

† πεντάκις περσῶν μέγιστος.

** Aliter hæc reperiũtur apud Euſeb. lib. 8. ca. 17. vbi Licinius non additur.*

Edicto hoc promulgato, Galler. Maximinus miſerè diẽ clauſit extremũ. Eutr. Oroſ. Pomp.

CAPVT XXIIII.

Et palinodia quidẽ ſic ſe habuit, literæque Imperatoriæ per Aſiã vulgabantur, & paſsim in prouinciis & vrbibus legebantur. Maximinus verò Orientis tyrãnus, qui præ aliis ſuperſtitioni deorúmq; cultui deditus, bellum cum rerum omnium Deo perpetuum gerere conſtituerat, ſcriptum eiuſmodi non approbauit. Itaque præfectos familiaréſq; D ſuos verbis tantummodò reprimere iuſſit ſuſceptum contra nos bellum. Et quod ſententiæ eorũ, qui poteſtate & opibus eum antecellerent, repugnare non poſſet, in ditione ſua literas eas ne lectione quidem & recitatione dignatus, edicto ſine ſcripto promulgato, doloſè perſecutionem inhibuit. Sabinus verò ſummum apud eum præfecturæ magiſtratum, gerens, populorum præfectis Principis ſui volũtatem publicè per literas inſinuauit: Iamdudum cõſtitutum decretúmq; eſſe, vt qui peregrinas conſuetudines conſectari videretur, diis cultum ſuum præſtarent: & pertinaciã quorundam multum excitaſſe diſcriminis. Quam obrem Principibus viſum eſſe, ſi quis Chriſtianorum gentis ſuæ ſacra colere comperiretur, vt is extra periculum eſſet, eámque ob cauſam tormentis non ſubiiceretur. Longo iam eos tempore ea de ſe documenta præbuiſſe, vt à deſtinata ſua conſtantia non declinent. Scriptum id Sabini aliis quoq; magiſtratibus demandabat ſignificari, non debere amplius eos de Chriſtianis eſſe ſolicitos: qui ſanè iuſſa ea veritate niti arbitrati, per epiſtolas publicè Principis ſententiam omnibus declararunt. Et non verbis tantum literíſque hæc ita acta, ve- E rumetiam ipſi ſtatim quos in cuſtodiis propter diuinum verbum clauſos habebant, in publicũ productos liberos dimiſerunt, & ad metalla damnatos abſoluerunt. Quod quum ita facerent, gratificari ſe Imperatori ſuo exiſtimarũt. Sed ea in re admodum ſunt falſi. Hæc rerum facies quum ſic exhibita eſſet, ſtatim ex altiſsimis tenebris ingẽtem lucem exortam eſſe homines viderũt. Eccleſiæ frequentabantur, conuentus numeroſiſsimi cogebãtur, & ex gentibus hæc quiſque cernens obſtupeſcebat, mirificámque rerum mutationem admirabatur, ſolum Chriſtianorum Deum magnum eſſe acclamans. Noſtrorum autem hominum quicunque generoſè & fortiter agonem pertuliſſent, publicè cum ingenti libertate in veneratione erant. At qui per animorum imbecillitatem infirmiores in malorum colluctatione fuiſſent, lapſus ſuos per pœnitentiã ſarcire & curare feſtinabant, dextras eorum qui fidem ſaluam conſeruaſſent prenſantes, eoſdémque ſummiſſo & ſordidato habitu F & ſpiritu contrito, vt Deum precibus ſuis propitium ſibi redderent, orantes. Ad metallum damnati liberabantur: lætique atque hilares cum libertate multa, incredibili atque ineffabili gaudio pleni, in patriam ſuam redibant. Itinera publicæque viæ triumphalibus hymnis & carminibus, viatoribus Deum de inopinata libertate glorificantibus, reſonabant. Et qui paulo antè violenter patria ſua exacti erant, eos vultu iucundò ad focos penatéſque ſuos reuerti vidiſſes: & qui antehac contra nos rugierant, inſperatam rerum mutationem cernẽtes, nobiſcum congratulantes exultabant.

Maximin⁹ ſcriptum hoc in ditione ſua publicè non proponit. Sed ſine ſcripto per edictum perſequutionem Chriſtianorũ inhibet.

Sabinus P. P. nomine eius literis ſuis, magiſtratibus reliquis eã rem inſinuat. Euſeb. lib. 9 cap. 1.

Edictũ exequutioni mãdatur.

Chriſtiani reddita ſibi quiete exultant.

Pœnitentia lapſorũ Chriſtianorum.

Chriſtianorum Pœanes

CAPVT XXV.

In hac porrò ſententia Maximinus Orientis tyrannus non bene ſex mẽſes perdurauit. Quomodo enim ille qui honeſtatis omnis inimicus, ſæuus, & aduerſarius Chriſti eſſet, tantopere augeri lætarique Chriſti gre-

Poſt patrem ſuum Maximinus perſequutionem Chriſtianorũ renouat.

A gem pateretur? Ilicet quæ tum esse videbatur pacẽ dissoluturus, primùm quidem conuentus nostros in cœmiteriis prohibuit: deinde verò techna quadam, ipse ad seipsum Antiochenorũ nomine per ciues eorum legationem misit, id agens, vt ne cui Christianorum eam vrbem incolere permitteretur: maximámque illos à se gratiam inituros illis significauit, si hoc ipsi aduersus Christianos † per assimulationem facere viderentur. Sed aliis quoq; idem vt facerent, suggessit. Quorum præcipuus Theotecnus erat, vir impostor, & ingenio deprauatissimo præditus, nominéq; suo indignissimus, Logistæ siue curatoris & rationalis munus ea in regione gerens. Multa autem veluti dux quidam contra nos molitus, sycophantiísque plurimum vsus, id studio habuit, vt nos tanquam fures & prędones abigeret. Quapropter quum multis autor & minister cædis fuisset, postremò simulacrum quoddam * Iouis amici incantationum & imposturarum ergò erexit, & sacrificia, initiationes, aliaque detestanda, & impuras impiasque expiationes & purificationes instituit. Quæ res vnà cum B eius idoli responsis ad Principem etiam ipsum peruenit. Theotecnus porrò per illiberalem fœdamque assentationem veluti speculatorem Imperatoris constituere volens, simulacrum ipsum aduersus Christianos cõcitauit. Dixit enim, eum Deum iratum, Christianos perinde atque perpetuos & irreconciliabiles hostes ex vrbe & agris circumiacentibus quam longissimè expelli iubere. Postea quam hæc Imperatori perplacuêre, aliarũ quoque vrbium duces & præfecti gratificari illi studẽtes, eadem contra nos constituerunt, populísq; & ciuibus suis denunciarunt. Nec ita multum temporis intercessit, & tyrannus ipse calculum & sententiam quoque suam ad decretũ huiusmodi adiecit. Itaque acris aduersus nos excitata est persequutio. Et sacerdotes aliis hominibus celebriores per vrbes passim, Pontifices præterea, qui existimationem & gloriam summam consequuti fuerant, deorúmque cultui maximè studebant, Maximinus constituit: atque insuper summa ipsius superstitio subditos suos populos omnes, qui gratificari illi contendebant, ita contra nos commouit, vt sæuitiam eorum quam in nos exercuerunt, ver- C bis persequi non liceat. Maximas quippe se ab eo vtilitates consequuturos arbitrabantur, si nouarũ contra nos rerum insolentiúmque iniuriarum inuentores extitissent & administri. Quo maiore diligentia in id studium, vt nobis incommodarent, incubuere.

Technā per assimulatam legationē instituit, vt Christiani Antiochia exigantur.
† σοφᾶς τάυτ' οἴεσθαι δράσαντας.
L. Curator. C. de mod. mulct.
Pheotecnus Logista Antiochenus idolomaniæ & persequutionis Maximini administer.
** Ζιὸς φιλίος.*
Simulacrum & oraculũ Iouis Amici erigitur. Iupiter amicus, Christianorum inimicus, Antiochia eos eiici iubet.

CAPVT XXVI.

COmpositis sanè quidem & confictis, qui rerum talium architecto & autori non displicerent, blasphemiam & maledicentiam om nem exsuperantibus commentariis, interrogationes scilicet Pilati & Seruatoris nostri continentibus, in ditiones eos suas miserunt: epistola quadam, vt scriptum id omnibus publicaretur, præfixa. mandatum etiam additum, vt literatores librum talem pueris omnibus, in quo primis rudimentis se exercerent, teneramque memoriam veneno tali imbuerent, legendum proponerent. Hæc quum ita fierent, alius D quidam quem Romani ducem vocare solent, circa Damascum Phœniciæ, mulierculis quibusdam circunforaneis & flagitiosis comprehensis vim afferens, plagas minitatus est, nisi testimonio scripto confiterentur, se aliquando Christianorum sacris initiatas, consuetudinem stupri cum eis qui primæ apud nos fuissent dignitatis habuisse, nefariaque † flagitia in sacris ædibus nostris fieri solita. Atque item alia plura hisce similia, quib. doctrinã professionémque nostram calumniarentur, excogitarũt. Voces etiam eiuscemodi in scriptum relatas ille ad Principem misit, quę deinde de consilio eius in ciuitatibus & locis omnibus publicè sunt propositæ. At non multo interueniente tempore, calumniarum talium artifex dux ille, digna iniuriarum Christo contumeliosè illatarum, sibi ipsi manus afferendo, præmia tulit. Nobis verò sub eo paratę persequutiones, fugæ, populorúmque insultationes, & alia prioribus illis consentanea, adeò vt nonnulli claro loco geniti magni viri capti, citra recusationem non grauatè vltima mortis pertulerint supplicia.

Libell' actorum Christi & Pilati cõmenticiorũ.
Pueri in hoc prima in scholis rudimenta
addidicerũt Mulierculæ quædam vi adactæ, summas Christianis fœditates falsò impingunt.
† ἀθέμιτα ἐν τοῖς κυριακοῖς ἐνεργεῖν.
Noua Maximini aduersus Christianos persequutio.

CAPVT XXVII. E

TVm quidem Emesæ, quę Phœniciæ ciuitas est, tres Christũ profitentes bestiis sunt obiecti: quorum vnus Syluanus episcopus fuit, iam decrepitus, vt qui quadraginta annos pastorale munus obiisset. Eodem tempore & Petrus Alexandrinus antistes, diuinum prorsus episcopalis functionis exemplar, virtutis causa, & quòd ab ineunte ætate in diuinorum oraculorum literis exercitatus fuerat, correptus, nulla ei iusta obiecta causa (nam id Maximinus ita statuerat) capitis supplicium subiit & cum eo alij præterea Aegyptij episcopi multi. Lucianus quoque presbyter, qui propter vitæ continentiam, & sacrarum literarum peritiam, Nicomediam ductus fuerat. Ibi ille, quod in præsentia Imperatoris fidem, pro qua decertabat, mira cum libertate defendit, in carcerem coniectus, atq; necatus est. Tam grauia in nos impius Maximinus facinora edidit. Visus certè quidem est maiorem etiam priore persequutione contra nos concitasse F motum. Cuius etiam tanta fuit mentis vecordia, quanta nunquam antea extitisse memoriæ prodita est. Decreta enim vrbium, & Imperialium constitutionũ rescripta æreis insculpta columnis, terrẽdorum Christianorum causa in mediis vrbibus publicata: & pueris in ludum literarium ad magistros euntibus, nihil aliud toto die in ore erat, quã Pilatus & Iesus, aliaque eius generis ad contumeliam nostram tum primùm conficta & excogitata: per quæ omnia summum Maximini in Deum odium, arrogantissimúmque scelerosę eius animę supercilium perspicere licuit. Quam ob causam † diuina etiam vindicta est obstupefacta, quæ excubare continua quadam vigilia super impiorũ malitia, eosdémque in vestigio cõsequi solet. Ab hac ille perculsus, non multo pòst lege scripta, priori pacificationi contrarium prorsus de nobis statuit. Vt autem impietas eius manifestò probetur, partem quandam constitutionis eius quam in colum

Celebria sanctorum multorum martyria. Suprà cap. 16. eodẽ.
Vidicta diuina Maximinum persequitur.
† τὴν ἱεράν ἐκπλαγῆναι δίκην, ἄγρυπνον οὖσαν τῆς τῶν ἀσεβῶν πονηρίας καὶ κατὰ πόδας ἐπεξιοῦσαν.

A ná incidi curauit, historiæ huic inserere est visum. Res sic se habet. Iam tandem imbecilla humanæ mentis audacia seductionis errorisque obscuritatem atque caliginem depulit & discussit: qui quidem antehac perniciosis ignorantiæ tenebris, ita non tam impiorum quàm miserandorum hominum sensus inuoluit, vt rem veritatémque ipsam cognoscere nõ potuerint. Sed singulari benignáque Deorum immortalium prouidentia, infidum atque iniquum (vt ita dicam) libræ momẽtum, ad iustam rectámque stateram est reductum, vt res omnes vobis gratę, suaues & iucundæ eueniant, & vt iam maximum certissimúmque nostræ de Diis ipsis opinionis ac pietatis extet indicium. Sed neque antehac cuiquam ignotum fuit, quibus ceremoniis & sacris dij immortales à vobis sint culti, quos nõ nudis atque inanibus fidei verbis, verùm admirandis præclarísque operibus perpetuò venerari & magnificare conuenit. Rectè profectò ciuitas vestra deorum immortalium, propter cultũ timorémque eorum, sacrarium & domicilium vocari queat: & multis indiciis satis constat, eam cœlestium Deorum præsentia florere. B Itaque vrbs vestra quùm rebus omnibus illi peculiariter conducibilibus posthabitis, tũ etiam prioribus quæ cepit detrimentis contemptis, quamprimùm rursus homines execrandæ vanitati deditos latè serpere & propagari, ac veluti neglectam atque sopitam auram facibus vim ignémque suum per eam recipiẽtibus, vastum incẽdium differre ac dilatare sensit, nulla interposita mora confestim ad pietatem nostram perinde atque ad sacrorum cultúsque Deorum omnis metropolim vrbémque principẽ confugit, opem & auxilium implorans. Et cætera quæ sequuntur, consimilis impietatis plena, professionémque nostram perstringentia: tanquam diuinũ numen propter nos iratum, quidquid est in aëre, in terra & in aquis mali, hominibus immittat.

Edictũ Maximini cõtra Christianos.

Idololatræ casuum fatalium clades Christianis adscribere soliti. Eusebius lib. 9. cap. 7. qui scriptum hoc Tyri propositum vidit. Persequutionẽ istã plurimæ publicæ consequuntur calamitates.

CAPVT XXVIII.

C Huiuscemodi literis contra nos publicatis, spes rerum meliorũ omnis quantum in nobis situm est, præcludebatur: & electi quoque inter nos, vt est in sacro oraculo, non in mediocre delabebantur scãdalum & offendiculum. Verumenimuerò omnibus tam inexpectata rerum mutatione consternatis, quum adhuc passim in itineribus decreta ea essent, & ad multas vrbes nondum perlata fuisset, qui omnia solo nutu & voluntate sua facit & mutat Dominus, gloriosam tyranni superbiam velutì strangulans, derepentè auxiliũ cœlitùs tulit. Statim enim solitæ pluuiæ hyberno etiam tempore in nubibus ipsis vinctæ sunt & retentæ: fames mox consequuta, & deinde pestilentia. Accessit ad eas clades, qui propter colorem igneum carbunculus vocatur, hulcus odoris pessimi, membra corporis admodum contrahens, & quod latius serpẽs ingẽs crearet periculum, occupatísque oculorum angulis viros simul & mulieres quas occupasset luminibus orbaret. Bellum insuper Maximino ab Armeniis illatum, qui antea socij Romanorũ fuerant. Belli causa erat, Christiana fides & religio.

Siccitas. Fames. Pestilentia. Carbũculus.

Bellum Armenium.

D Quòd enim homines inducere atque persuadere illis voluit, vt quem Christo præstabant, idolis offerrent cultum, ex amicis hostes eos habuit. Quæ mala omnia eodem tempore coaceruata, tyranni audaciam furorémque contra diuinum numen cõceptum, satis coarguerunt. Et quum per iactantiã gloriosè eo quòd Christianos persequeretur, atq; idolorum cultum propagare studeret, sibi polliceretur, non famem, non pestem, non bellum imperij sui ditionem inuasurum esse: clades eæ confertim cumulatę, quùm ineptam iactantiam & audaciam eius represserunt. tum ✶ euersionem interitúmque eius iamiam affuturum, certò satis indicarunt. Et ipse quidem expeditione bellica cum copiis suis contra hostes suscepta, quotidie viribus amissis inferior abibat. In vrbibus autem & locis Imperij sui reliquis, pestis fami implicata sæuissimè grassabatur. Tanta porrò annonæ erat & rerũ necessarium penuria, vt medimnus vnus tritici bis mille & quingẽtis Atticis compararetur. Permulti sanè etiam in vrbibus cadebant. Rusticorum autem qui in agris mortui sunt, multitudo numerari non poterat. E Et ferè eos omnes sæua consumpserat pestis. Nõnulli res sibi charissimas locupletioribus paruo panis frusto diuendebant. Alij possessionibus suis apud creditores depositis, ad summã inopiam redigebantur. Erant qui fœni reiectamẽta ruminantes, & perniciosas herbas adiicientes, emoriebantur. Mulieres honesto loco natæ, inopia rerum omnium ad inuerecundam redactæ necessitatem, in foro obambulantes stipem mendicabant, pudore quodam & vestitu mundiore pristinam deliciarum affluentiam & libertatem tacitè quodammodo præ se ferentes. Quidam pallidi & summè macillenti, perinde atque simulacra quædam, rerum omnium egeni, hinc & inde oberrantes atque lapsantes, proni in triuiis ipsis concidebant, subsidij omnis expertes: & ad hoc vnum ægrè firmi, vt fame se premi testarentur, miserandaque voce à prætereũtibus cibi frustum sibi præberi suppliciter peterent. Locupletiores porrò propter mendicantium multitudinem desperãtes, quum multa eis largiti essent, tandem & ipsi in sęuam famis indigentiam perueniebãt: F & quum eadem quæ indigentes paterentur, non satis humaniter eam sortem ferebant. Plurimis ergo diebus nuda cadauera passim iacẽtia, miserrimum adhuc viuentibus præbuere spectaculum. Iam nonnulli etiam canibus esca erant: cuius rei gratia frequens canum cædes fiebat, quòd metus esset ne illi in rabiem acti, humanæ carnis cibo assuefierent. Pestilentia verò domos ipsas peragrans, omnes carpebat, atque in primis ditiores conficiebat. Et quos fames non enecauerat, eos contagiosa pestis lues tollebat. Itaque suspiriis omniã plena esse, domus, plateæ, fora, luctus vbique, & væh, cum solitis dolorís vociferationibus & planctibus, exaudiebatur. Et duabus hisce quasi armaturis, fame & peste, mors ipsa depugnans, generationem & populum eius temporis ferè omnem sustulit. Eadémque die quamplurima efferebantur cadauera, & innumera quotidie fiebant sepulchra. Hæc autoramenta & præmia, edicta contra nos proposita gloriosi & arrogãtis Maximini sunt consequuta. Qua tempestate multi nostrorum hominum egregia veræ pietatis suæ edidere documenta. Humanitatem enim

† καταστροφήν.

Fames sæua.

Miserrima famis erũna.

Pestilentiæ lues.

Omnes propè homines cladibus hisce extincti.

Chriſtiani peſtis & famis tempore mortuos piè ſepeliunt, & eſurientibus cibum præbent. Eam ob cauſam apud gentes Chriſtiani benè audiũt. Poſt iteratã afflictionẽ, Chriſtianis læta diuinitùs aduenit conſolatio. Diuina prouidentia paternè ſimul caſtigamur, & erigimur.

A enim ſuam declarantes, cadauera quę paſsim inſepulta iacebant (erant ea quamplurima) cum cura ſepeliebant: quos verò fames vexaſſet, eis congregatis panes alimentáque alia præbebãt, pro facultatum ſcilicet copia. Vnde longè latéque fama celebris de nobis vulgata, quæ ex omnibus aliis hominibus veræ pietatis cultúſq; diuini laudem nobis tribuit, & Chriſtianorum inſpectorem curatorémque Chriſtum magnificè laudauit. Cladibus iſtis peractis, ſalutis Deus, tutor & propugnator noſter, oſtenſa ſatis & exhibita ira & indignatione ſua, per eas quas cumulatè immiſerat calamitates, propter petulantem temerariámque ei illatam iniuriam, ſuſceptáſque aduerſus nos inimicitias, prouidentia ſua lætiora nobis affulgere tempora fecit, & poſt denſas tenebras lucem ineffabilem pacatæ tranquillitatis præbuit. Eo profectò tempore certò declaratum eſt, Deum ipſum ſpectatorem & moderatorem eſſe rerum noſtrarũ, qui quidem flagello in afflictionibus, conuerſionis caſtigationíſque ſuorum gratia, vtitur: coercione autem & quaſi diſciplina, pro eo atque decet & expedit, peracta, perhumaniter & paternè
B eos reſpicit, qui ſpem ſalutis firmam in eo collocatam habent. Quemadmodum autem id ſapienter prorſus diſpoſuerit & fecerit, dicere conſtitui.

CAPVT XXIX.

Conſtãtinus iniurias chriſtianorum in Maxentio tyranno perſequitur & vlciſcitur.

Romæ ciues ſuos fœdiſsimis, quæ diximus, facinoribus atterebat Maxentius, Herculij filius. Quod vbi Conſtantinus (frequentes namque ad eum Roma veniebant oratores, ne vrbem eam Imperatorum matrem deſpiceret, néue ita à ſæuiſsima fera vaſtari pateretur, orantes) cognouit, admodum eſt ira commotus, grauitérque tantæ indignitatis famam tulit. Nam qui ex præſcripto & voluntate Dei viuunt, aliis illatam, ſuam eſſe reputant iniuriam. Ac primùm per literas admonere & perſuadere Maxentio, vt à tam nefariis ſceleribus ſe abſtineret, cæpit. Vt autem ea re nihil egit, arma ſibi ſumenda eſſe, & iniuriam afflictorum quoad poſſet vindicandam iudicauit. Itaque exercitu pa-

Bellũ inter Maxentiũ & Conſtantinum.

C rato, in Italiam contendit: non tam apparatu belli quàm omnigena Dei armatura inſtructus. Id vbi Maxentius intellexit, nefandis magicarum artium impoſturis magis quam ciuium beneuolentia cõfiſus, ne extra vrbem quidem progredi primùm eſt auſus. Inſidiis autem collocatis, locíſque Imperij ſui pleriſque circumcirca armatorum hominũ præſidio impoſito, copias alias aduerſus Conſtantinum miſit. Ille porrò vno atque altero prælio cõtra tyranni exercitum victor, in Italiam longiſsimè progreſſus, ad vrbem Romam propius accedit. Ne autem vnius Maxentij cauſa cum Romanis omnibus bellum gerere neceſſe haberet, inenarrabili quadam potentia Deus tyrannum longius extra vrbis portas produxit. Ille namque ponte ex nauibus ſuper eo flumine quod vrbem præterfluit, in quo etiam alius pons qui Miluius dicitur conſtructus eſt, arte quadam & fallacia confecto, exercitum eduxit, & cum magno impetu aduerſus Conſtantinum eſt progreſſus. Conſtanti-

Põs Miluiꝰ.

D nus porrò de euentu belli ſolicitè cogitabat, & quémnam ſibi adiutorem aduocaret, cõſiderabat. Hæc illi meditanti, in mentem venit, Diocletianũ quidem, qui Græcorũ ſuperſtitione diis plurimis fretus fuerit, nihil adiutum eſſe: patrẽ verò ſuũ Cõſtantem longè felicius vitã egiſſe, qui maturè Græcorum religioni nuncium remiſerit. Quapropter paternum Deum, vt ſe reſpiceret, dextrámque ſibi in periculis imminentibus porrigeret, ex intimo animi affectu humilimè inuocauit: id quod ad rẽ ſtatim eſt collatum. Meridiano enim tẽpore iter ei cum exercitu ſuo facienti, ſole iam occidentem verſus vergente, miraculum maius quàm dici poſſit, oblatum eſt: ignea ſcilicet columna, & lucis fulgor in aëre crucis formam referens, quæ ſtellis æqualibus in Latinarum literarum figuram expreſſis, Conſtantino clarè † in hoc vince, oſtendebat. Qua re conſternatus, quòd de viſione ea ſecũ ipſe ambigeret, amicos qui ſecum erant, an ipſi quoq; idem viderent, percõctatus eſt. quod illi quũ affirmaſſent, nocte proxima Chriſtus ei vnà cũ horrendo illo ſigno apparens, tale quiddam eum facere, atque in bellis præferre iuſsit: fore enim, vt per id omnes vinceret hoſtes. Et quamprimum dies eſt exorta, viſioni ei obſequẽs, ex auro ſignum ta- E le fieri curauit: quod ad hunc vſque diem in Imperatorio & aulico inſtrumento à tot ſeculis aſſeruatur. Id paucis deſcribere, non fuerit intempeſtiuũ. Haſta longa ex auro elaborata, cornu obliquum habet, in crucis formam compacta: in cuius ſummitate corona mediam Gręcam literam P * decuſſatam contrahens, primariis literis Chriſti nomen obſcurè refert. Ex obliquo autem cornu, quod per haſtam eſt impactum, velum aureum ſublime dependet, in quo imago aurea pectore tenus pij Imperatoris liberorúmque eius pulchrè eſt expreſſa. Huiuſcemodi quiddam pro tempore tum repentè factum ſanxit vt in bello præferretur. Quo etiã fretus, alacriter ad conflictum proceſsit. Cæterùm prælio commiſſo, Maxentius magna vi eſt deuictus, & ex hoſtibus quamplurimi per crucis armaturam ferro cæſi. Maxentius verò, quem Conſtantinus Imperator fugientem perſequebatur, ſuo ipſius (quod dicitur) laqueo eſt captus. Põte enim diuina virtute rupto, nauibúſq; quibus flumẽ conſtratum fuerat ſolutis, tranſitus ipſe peſſum iit, & F ſcaphæ ſubitò cum hominibus omnib. in vndis ſubſedere. Ipſéque miſer primus cũ propugnatoribus ſuis in flumine merſus & ſuffocatus eſt, ſicuti olim cũ vniuerſo exercitu Pharao: ita vt fluuius ille, ad eum qui Miluius dicitur põtem, equis & aſcenſoribus refertus viſus ſit. Tum verò ea quæ olim cantata fuerant, ad oculum repræſentata videre licuit: Currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare: electos aſcenſores ſatellitéſque ſubmerſit in mari rubro. Deſcenderunt in profundum quaſi plumbum, cum aquis vehementibus. Aequum ſanè fuerit, ad exemplũ magni illius ſerui Dei Moſæ, qui victoriam Deo acceptam tulit, itidem vt ille fecit, nos quoque lætos contra impium iſtum tyrannũ hymnum concinere: Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt. Equum & aſcenſorem coniecit in mare: auxiliator & protector factus eſt mihi in ſalutem. Iſte Deus meus, & glorificabo eum: Deus patris mei, & exaltabo eum. Quis ſimilis tibi in diis Domine?

Crucẽ victricem medio die in cœlo Conſtãtinus videt.

† ἐν τούτῳ νίκα.

Labarũ, ſeu vexillũ crucis exercitum Conſtantini præiit. Euſeb. lib. 1. de vita Conſt.

** χιαζομένην.*

Victoria Cõſtantini.

Maxentij tyrãni, Pharaonis alterius interitꝰ.

ἐπινίκιον, carmen in victoria Conſtantini.

A quis similis tibi? Glorificatus in sanctis, admirandus in gloria, faciens mirabilia?

Prudentius:

Testis Christicolæ ducis aduentantis ad vrbem
Miluius, exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Præcipitans, quanam victricia viderit arma
Maiestate regi, quod signum dextera vindex
Prætulerit, quali radiarint stemmate pila.
Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.

CAPVT XXX.

Constantin⁹ victor vrbẽ Romã ingreditur.

HÆc porrò, atque his similia, Constantinus tam mirificam consequutus victoriam, Deum celebrando canens, & voce clariore triumphando iubilans, vrbẽ Romanam est ingressus: ciuibus omnibus hilaritate & lætitia summa animis eorum exultantibus, cum plausu feliciq́ue omine & acclamatione eum tanquam seruatorem & libera-
B torem suum, victoriæ tropæum ferẽtem, quũ quidem * prius vrbem totã coronis obsedissent, producentibus atque excipientibus. Constantinus autem veram erga Deum pietatẽ à natura sibi quodammodo insitam habens, nequaquam applausu tali commotus, vt qui à Deo secũdum rerum suarum successum prouenisse sciret, statim crucis signum in sublimi loco statui iussit. Nec mora vlla interposita est, & statua ad formã similitudinémque eius ex ære fabrefacta est, quæ dextra manu ex eadem materia crucis signum elaboratum teneret. Eam statuam, crucem ita magnifico lætóq; habitu tenentem, Romę in loco maximè celebri firmis innixam fundamentis collocari præcepit, cũ huiusmodi Latina inscriptione: Hoc salutifero signo, & vero fortitudinis documento, vrbem vestram iugo tyranni solutã liberaui. Senatúmque & populum Romanum antiquo splendori & amplitudini restitui. Romana vrbe in potestatem suam redacta primùm omnium vt sanctorum reliquiæ collectæ, iustæ sepulturæ mandarentur, constituit. Deinde illud curauit, vt ab exilio proscripti reuo-
C carentur. Edictum denique proposuit, vt ne quis Christianos persequeretur, vt captiui & vincti soluerẽtur, vt bona publicata legitimis possessoribus suis restituerentur. Ad hæc in primis maturauit ecclesias Dei restaurare, eásq; donariis exornare: simulacrorum verò aras ex ipsis prorsus eruere fundamentis, atque igni comburere: ac si quos illæ habuissent prouentus, eos diuinis consecrare tẽplis. Quæ omnia mira celeritate sunt confecta. Totis autem septem diebus ciuitas Romana celebrẽ ob victoriam eam egit conuentum: simul & autorem illius Deum, triumphalémque crucis armaturam, & victorem ipsum Constantinũ laudans, honoribúsque dignis prosequẽs. Septimus tũ à morte patris Imperij Constantini agebatur annus. Et quũ ille vnà cum Licinio, qui nondum insanire atque furere contra Deum cœperat, debitum Deo præstitisset cultum, ambo consentientibus sententiis constitutionẽ optimã pro Christianis edidere. Prętereа quæ à Deo eis præter spem & opinionẽ omniũ accidissent res mirificas, & vt Maxentius deuictus esset, tũ autẽ & constitutionem eam ad Maximinũ Oriẽtis tyrãnũ, amicitiã adhuc erga eos prę- D
se ferẽtẽ, verbis amplissimis perscripserũt. Ille porrò factum id grauiter ferens, vt arte quapiã, ne illis obnoxius esse videretur, effugeret, (nã edictũ ad se missum reiicere, quòd illos vt potentiores & maiores metueret, nõ facile ei erat) quidnãm excogitauit? Simulauit scilicet & finxit, se consilio proprio motũ, de Christianis benigni⁹ statuisse, & ad populos sibi subditos pro eis literas, res nõnullas commemorans quas nunquam fecerat, dedit. Itaque consultò seipsum fallens atque decipiens, mẽtitus est. Quæ autem scripsit, erant huiusmodi.

** σιφάνοις πρότερον τὴν πόλιν πᾶσαι διλημμένων.*

Status Constantini Imperatoris cũ vexillo Crucis Romæ collocata.

Statuæ eius inscriptio.

Pia Constãtini in vrbe Ro. opera.

Supplicationes propter victoriã Romæ peraguntur.

Edictum Cõstantini & Licinij pro Christianis.

CAPVT XXXI.

Edictũ Maximini pro Christianis per hypocrisim ementitum, & vi ab eo extortum.

IOuius Maximinus August⁹ Sabino. Et fortitudini tuæ, & hominib⁹ omnibus notũ esse, persuasum habeo, Dominos nostros & parentes Diocletianum & Maximinum, quum viderent mortales penè omnes Deorum relicto cultu, se Christianorum genti adiungere, rectè cõstituisse, vt omnes qui à Deorum immortaliũ religione desciuissent, coercione & vindicta publica ad eorundem Deorum cæremonias E
redire cogerentur. Posteaquam verò ego primũ feliciter & auspicatò in Orientem perueni, atque cognoui, in quæ loca quamplurimi homines, qui reipub. commodi & vtiles esse potuissent, à iudicibus & pręfectis, ob eam quam dixi causam, in exilium acti fuissent: iudicibus eis omnibus mandaui, ne quisquam eorum posthac crudelius quicquam de prouincialibus statueret, sed potius blandiore cohortatione eos ad Deorum sacra reuocaret. Quapropter quũ ita iudices, vt par erat iussis meis obsequerentur, euenit, vt nemo prorsus in Orientalibus partibus vel † in exilium mitteretur, vel iniuria atque contumelia afficeretur. Et pleriq;, quod nihil grauius duriúsque in eos constitueretur, ad Deorum religionem rediere. Postea verò quũ anno proximo Nicomediã feliciter ingressus essem, ibique manerem, venerunt ad me eius vrbis ciues cum Deorum simulacris: & me magnoperè rogarunt, vt modis omnibus curarem, ne genti ei in patria eorum domiciliũ habere permitteretur. Quibus respondi, me quidem eorum petitioni perli- F
benter gratificari velle, sed non ab omnibus ex æquo preces eas apud me fieri. Quod si qui in superstitione eorũ perseuerarent, liberũ id eis, pro vniuscuiusque arbitrio & voluntate esse: neque tamen eos, si ad Deorum religionem agnoscendam redire vellent, prohiberi. Sedenim & Nicomediensibus & aliarum vrbium ciuibus, quæ & ipsæ eandem petitionem, videlicet vt ne quis Christianorum ciuitates incoleret, magno studio & contentione apud me interposuêre, necessitate quadam benignè respondi: me quoque, quoniam idipsum etiam antiqui Imperatores omnes seruassent, & diis ipsis, per quos omnes homines cum ipsa rerum publicarum gubernatione consistunt, placuisset, petitionem eiusmodi, quæ de diuinorum numinum cultu causam ad me referret, confirmare. Proinde etiamsi antehac deuotioni tuæ potissimum per literas significatum, & per iussiones itidem mãdatũ est, vt ne quid cum prouincialibus præfecti, quibus tot tãtorúmq; populorũ cura est

† μήτι ἐξορίστου μήτι ἐξυβρίστου γενέσθαι.

A iniuncta, durius seueriúsue agant, sed clementer, moderatè & patienter eos ferant: nunc tamen visum quoque est scripto isto fortitudinem tuã admonere, vt illi neque à beneficialibus, neque ab aliis quibuscunque iniuriis afficiantur, vexẽtur, excutiantur: sed potius vt humanis benignísque exhortationibus Deorum curam & cultum agnoscere persuadeantur. Itaque si quis iudicio ipse suo Deorum religionem suscipiendam duxerit, eum complecti decet: si qui verò cæremonias suas seiunctim sequi malunt, arbitrio potestatiq; suæ relinquendi sunt. Dabit ergo deuotio tua operam, vt quod mandatum ei est, seruetur, & vt nemini posthac prouincialium nostrorum à religione sua reuocandorum facultas permittatur. Porrò vt iussa hęc nostra ad noticiam subditorum nostrorum perueniant, constitutione à te publicitùs proposita curare debebis.

CAPVT XXXII.

B HÆc quum ita non ex sentẽtia, sed necessitate adductus mandasset, minimè visus est vera dicere, eis qui in animis suis considerabant, paulò eum antè per iudicij sui inconstantiam, longè alia ac diuersa cõstituisse. Quapropter nemo publicè conuentus cogere, nemo liberè quæ legitimi cultus nostri sũt peragere audebat. Neque id rescriptum ipsum volebat, quòd securitatem tantum nobis ab iniuriis & contumeliis concedebat: minimè autem conuẽtus agere, diuinas domos extruere, & alia quæ solita consuetáq; nobis sunt facere permittebat: quũ quidem ea omnia veræ pietatis pacísque nostræ dux & autor Imperator Constantinus, vnà cum Licinio, literis suis ad eum omnésq; ditioni & imperio eorum subiectos populos datis, permisisset. Cæterùm impio illi hęc displicere: quanuis postea diuina vindicta coactus, vel ingratis eadem quæ illi constituerant, sancire necesse habuerit. Præcipua autem eius vecordiæ causa erat, quòd magni- C tudinem Imperij quod ei obrigerat, ferre atque sustinere non posset: quamobrem cogitationibus & consiliis stultis actus, ineptè & perperam res gerebat. Iam & inani in animo suo inflatus arrogantia, per temeritatem & confidentiam opponere se ausus est Imperatoribus, qui eum multis atq; incomparabilibus modis longè antecellebant, genere, educatione, institutione, prudentia, dignitate, vera erga Deum pietate, atque in rebus omnib. officiosa, decenti & moderata animi constitutione: quæ virtutes in eis vt præcipuæ & maximè illustres, præ aliis mirificè elucebant. Ac primùm quidem in solitis quę publicè fiebant acclamationibus & votis, primo loco se renunciari curauit: deinde autem amentiam in insaniam vertens, fœdera cum Licinio antea pacta rupit. Et quum in animo secum ipse reputaret, quæ per vim & efficaciam crucis Maxentio acciderant, non solum contra Imperatores, verumetiam aduersus crucifixum Christum arma sumpsit. Et terrore correptus, paulatim rursus persequutionem in Christianos permisit. Quo tempore multi sanè admirandi & fortes viri in martyrij stadio strenuè cursum peregere.

Parum edictũ hoc Christianismo profuit.

Maximin' ad imperandum parum commodus.

Constantini & Licinij laus.

Maximin' aduersus Liciniũ res nouas molitur.

Christianos denuò persequitur.

CAPVT XXXIII.

D HÆc quum diuus Imperator Constantinus audiuisset, atque in primis cognouisset, vt ille apertã aduersus Christianos persequutionẽ renouarit, quod à puero malitiam & flagitia omnia odisset, animum despondit, séque ipsum curis macerauit, sedulò cogitans quomodo hunc quoq; è medio tollere posset. Atque eum talia meditantem, quum nondum sacro tinctus fuisset lauacro, ex improuiso grauissimè ęgritudo quædam occupat, plaga certè ingẽs & prodigiosa, quæ per corpus totum serpens, atq; idipsum exulcerans, ac veluti vnũ vulnus efficiẽs, anhelitum eius quem acerbè & grauiter ducebat, frequenter atque adeò continuè rumpebat, & paulo pòst in lepram radicibus altè actis corpore toto euadit.[a] Ad quã curandam multi magi & incãtatores, multi etiã ex Perside aderant impostores. Hi tantùm abest vt quicquã ei profuerint, vt morbum etiam ipsum adauxerint. His etiam superue- E niũt [b]Græci, qui Imperatoris in religione mutationem ægreferentes, per morbum eum, tãquam opportunum quoddam auxilium oblatum, illum imposturis suis ad partes suas pertrahere conãtur: & monstrosè ostendunt, in Capitolio lacum siue piscinam fieri oportere, in qua innocentium puerorum sanguine, eóque recenti adhuc & vaporante repleta, si Imperator lauaret, facile eum curatũ, corpúsque eius purgatũ iri. Aliter verò, vt à tali lepra mundetur, fieri non posse. Ea re tam noua quũ illi homines decepissent, derepentè infantes plurimi congregantur. Et iam tempus adest, carnificésque se ad illorum cædem expediunt. Adest iam & imperator ipse. Ecce autem matres puerorum adueniunt, capillis passis, mammillas decenter quodammodo subostendentes, lactis copia angustiã & dolorem illis parientes.[c] Hæ vlulatu & planctu cœlum complent. Porrò Imperator causa tanti luctus cognita, misericordia commotus, muliercu- F lis condolet, & pro humanitate sua summa sentẽtiam mutat: potiúsque æger esse vult, quam per tam abominandũ scelus conualescere. Itaque prolixè illacrymãs: Romani, inquit, Imperij dignitas & amplitudo fontem atque radicem veram habet pietatem. Vt igitur ex ea me prouenisse omnibus liquidò ostendam, valetudinem meam innocentium puerorum vitę posthabeo. His verbis dictis, solida prorsus beneficentia acerbissimum matrũ dolorem solatur & aufert: simúlque domũ reuertitur. Enimuero nocte proxima bonitatis eius fructum percipit amplissimum. Petrus enim & Paulus Apostolorum principes, ei apparent & dicunt: Constantine, nos sumus Petrus & Paulus à Domino Deo ad te missi, vt signum tibi & indicium salutis exhibeamus. Deinde eum hortantur, vt Antistitem sacrorum eius vrbis Syluestrem inquirat, apud quem piscina sit, in qua si lauaret, celeriter morbum omnem cessurum: ídque ea gratia, quòd innocentibus & incorruptis infantibus vitam donasset. Porrò vt eum somnus reliquit, medicum adstantem longissimè à se repellit, non iam arte aut ope humana se indigere dicens, auxilium deinceps & salutem ab altissimi manu aduenturam.

Constantin' de bello Maximino inferẽdo [illegible] [illegible] ti Syluestri apostolicæ sedis præsulis, licet eius qui scripsit nomẽ ignoremus, à multis tamẽ in vrbe Ro. Catholicis legi cognouimus, & pro antiquo vsu multæ hoc imitantur Ecclesiæ. Sed cũ huiusmodi scripta ad Catholicorũ manus peruenerint, beati Pauli apostoli sententia præcedat: Omnia probate, quod bonum est tenete. Gelasius Papa dist. 15. Sancta Rom. ecclesia.

a In lepram incidit.

b Sanguinarium remedium Græci contra leprã Imperatoris instituunt.

c Id propter pietatem Cõstantinus reiicit.

Imperatoria eiusdem vox Constantin' à Deo pietatis mercedem capit.

Petrus & Paulus ei apparent, & remedium morbi indicant.

Colloquium Constantini & Syluestris Ro. Pōtificis.

A Itaque medicus ab eo discedit. Vt autē Syluester accitus affuit, & ea qua decuit obseruantia & veneratione considere iussus est, haberet ne deos Petri & Pauli appellatione, diligenter eum Constantinus est percūctatus. Ibi Syluester: Nobis, inquit, ô Imperator, dij multi non sunt, sed vnus, cuius opus est vniuersum hoc. Petrꝰ verò & Paulus, quos dixisti, dij prorsus non sunt, verùm serui & Apostoli Dei: qui quòd præcipuè propter egregiam fidem, charitatisque ardorem & desideriū Deo chari gratique fuere, sanctitatis arcem occuparūt, primum inter sanctos locum obtinentes. Primi quippe ipsi gētibus omnibus diuinitatem Domini nostri Iesu Christi annunciarunt, atque ab ipsis ecclesiæ omnes initia sua sumpserunt. Atque illi opere & cursu suo completo, per martyrium ex hac vita migrarunt, & nunc amici sunt Omnipotētis. Vbi verò sacras quoque illorum effigies requisiuit, & Hierarcha eas illi exhibuit: tum re certius cognita, eos ipsos esse quos vidisset, confirmauit. Itaque pro purpura saccum sumit, & diebus septem ieiunio & orationi vacat, idolorū templa claudit, carceres aperit, per misericordiam multam liberaliter omnes muneratur, & tandem ad sacras vndas procedit. Vehemens autem & intensa ab ecclesia omni, ita vt Syluester iusserat, oratio fiebat. Antistes porrò ad aquam baptismi respiciens: Hæc (inquit) Imperator, aqua diuina virtute per inuocationem † viuificæ Trinitatis concepta, sicuti extrà corpus hominis abluit, ita etiam animam intra à sorde & inquinatione omni mundificans, splendidiorem radiis solaribus efficit. Et iam oleo vnctus lauacrum ille ingreditur, atque more recepto sanctissimæ Trinitatis fit inuocatio. Et ecce lucis inenarrabilis splendor alicunde emicans, locum eum illustrat, & sonus quidam admirandus veluti psalterij & lyræ absoluta harmonia & concentu redditus exauditur. Egreditur deinde Imperator optimus è lauacro, totus saluus & incolumis, perinde atque carne recenti indutus, quibusdam quasi piscium squamis in vnda relictis. Atque ibi beato quoque Syluestri dixit, se quum adhuc in sacris esset vndis, manus cuiusdam veluti è cœlo missæ attactum sensisse. Vnà cum ipso autem Crispus etiā filius eius diuinum participauit lauacrum, & ambo candidam vestem induerunt.

Pia Constātini ante baptismū opera

B

Ecclesiæ oratio pro eo.

† ζωαρχικῆς. Vis aquæ baptismi. Baptismi ceremoniæ.

Constantinꝰ in baptismo lepr. abiicit.

C

CAPVT XXXIIII.

Constantini leges & actiones pro Christianis. Templū Seruatoris in Lateranensi palatio à Constantino conditum.

Vox deinceps legē primùm fert, vt qui posthac per blasphemiam Christo maledicere, aut quēquā qui eius censentur nomine, iniuria afficere auderet, dimidiā bonorum suorum partem amitteret. Et manibus ipse suis ligone accepta, in palatio suo quod Lateranense dicitur, primus terram fodere, & ecclesiæ formam in nomen Domini nostri Iesu Christi describere cœpit. Deinde promulgauit, quicunque egerent, & Christianorum sacra colenda susciperent, eis sumptus & vestitū ex Imperiali ærario præbitum iri. Et multi, quibus hoc pij & religiosi viri testarentur, gratiam eam & munus consequebantur. Anno eo supra duodecim millia, qui baptizati sunt, virorū, extra mulieres & pueros, in rationem regenerationis sunt relata. Et grex quidem Christi quotidie incrementa sua capiebat, simulacrorum autem cultus paulatim diffluxit ac disparuit. Porrò Senatu in basilicam quæ Vlpia dicitur conuocato, sincera mente sanxit, ne de cæterò dij esse vel dicerentur, vel crederentur: nō deos hominum esse, sed potius homines deos illorum esse dictitans. Et quum se ipsum ea in re apertum manifestúmque haberent exemplum, vt Dominum nostrum Iesum Christum vt Deum verum certúmque in cœlis regnantem adorarent & colerent. Et ne quis aliquid veteris erroris apud se hærere suspicari posset, sinceritatis suæ indicium, templum in Palatio suum ostendit. Populus porrò huiusmodi Imperatoris dictis applaudēs, quadragesies Christianorum Deum verum Deum esse exclamauit. Constituit præterea, volūtarium & non coactum baptismum esse: neque metu humano ad Christianorum cultum quenquam accedere, verùm volentem casto maturóque consilio, sacro illorum numero aggregari debere. Itaq; incredibilis in populo fuit lætitia, lege ea publicata: quòd nemo contra animi sui sententiam, ad aliam religionem pertraheretur. Cum ecclesiis ipsis monumenta sanctorum exornabantur, gratáque & accepta in exilium actis præmia constituebantur: & quicunq; Christum profiteretur, is amicus Imperatoris esse promulgabatur.

D

Idē seipsum Christi fidelibus exemplar, quod imitentur, viuum proponit.

Voluntaria Christianorū religio.

E *Monumēta sanctorum.*

CAPVT XXXV.

Qvòd autem Romę à Syluestre sacratus & diuus Constantinus baptizatus sit, post Maxentij oppressionem, qui fortissimè sub signo crucis est deuictus, satis ostendit baptisteriū, quod ad hoc vsq; tēpus, eius rei gratia in testimonium certissimū Romæ asseruatur: sicuti hoc de viris natu grādioribꝰ, qui veritatē maximi faciunt, auditur. Nemini verò mirū videri debet, quòd ante baptismum laudatissimus Princeps tanta gratia dignus iudicatus sit, vt diuinam vocem ad se delatā audiret, vt venerandam crucis formam in cœlo videret, vtque honorandas diuorum & sacrorum apostolorū Petri & Pauli imagines spectaret. Dudum enim antea moribus Christianus fuerat, & nomen eius in cœlis scriptum erat. Et non infidelibus tātum, sed & credentibus signa exhibentur. Qui in Oriente olim Arianæ sectæ fuere, Constantinum Nicomediæ ab Eusebio eius vrbis episcopo iam moriturum baptismum suscepisse, prodiderunt: propterea eum sacrum lauacrum distulisse dicentes, quod id in Iordane fluuio perficere voluerit. Id vero ex eo facile refellitur, quòd Ecclesia à Syluestre eum Romæ baptizatum esse certò prædicat. Quapropter testatum omnibus esse volo, vt hoc sic etiam ipsi tutò & opinētur & credant. Ariani enim malè sentientes, animo & consilio diabolico hoc confinxerūt, nō Romæ baptizatum eum esse asserentes, aut fortasse eadē cū illis sensisse astruētes, perinde atq; ab ipsis propterea baptismi gratiam susceperit: quod absurditatis & mendacij plenum est. Quod si enim nōdū sacri lauacri particeps fuit, cōsequitur eū neq; in Nicæna Synodo cū patribus cōgressum esse, & cū eis diuina mysteria nō participasse. Quomodo verò aliter benedictione eorū dignus

Constātinus Romæ baptizatus.

F

De eius baptismate vti variant autores, sic constanti fide, quæ de imperij donatione circumferuntur, vti minus similia vero, nō probant. Egnat.

A reputatus esset,& communis mẽsæ particeps fuisset?sicuti historia tradit. Verùm Ariani quidem hæc sic ludant,nos verò ad historiam reuertamur. Neque sanè ignoro,quæ etiam Græci per sycophãtiam & calumniam crimina Constantino impingant. Dicunt enim illi,Constantinum, quòd quosdam sibi propinquitate & sanguine iunctos interemisset, & Crispum filium suum manu sua occidisset,quem Fausta nouerca,quasi illam de incesto stupro compellasset,apud patrem detulerit, pœnitentia ductum,cum Sopatro philosopho,qui tum Plotini scholæ præerat,de lustralibus purgationibus contulisse,illúmque respondisse,nominè prorsus tantarum inquinationum reliquisse expiationem.Quúmque ea de causa in maxima esset solicitudine & anxietate,in Christianorum episcopos eum incidisse,qui illi polliciti sint,per baptismum se non ea tantum,sed multo etiam grandiora piacula purgare posse. Itaque quòd voti sui compos factus esset, vehementer eum lætatum, Christianorúmque sacra admiratum esse:datóque Christo nomine,subditis suis eam necessitatem imposuisse,vt
B Græcorum religionem abiurarent. Verùm hæc manifesta sunt figmenta,quibus Christianorum fidem & pietatem veluti per comœdiam traducere studuerunt. Crispus enim vigesimo imperij eius anno decessit, propter quẽ illi expiatione eum opus habuisse dicunt. Is quoque multas pro Christianis superstes adhuc cum patre leges tulit, vt qui secundum in imperio locum haberet,& Cęsar esset: sicuti hoc hodie quoq; tempora legibus ipsis subiecta satis indicant. Vbi verò Sopater in Constantini colloquium venit?qui soli ei orę quę ad Oceanum & ad Rhenum est,præfuit. Quum autem aduersus Maxentium bellum gereret, & in Italia ageret,rebus Romanorum tum dissidentibus,non facile erat se Gallis & Britanis immiscere,apud quos constat Constantinum Christianorum religionem suscepisse,prius etiam quã contra Maxentium pugnauerit,& Romam atq; in ipsam Italiam venerit:id quod etiam & tempora & leges quas pro nobis sanxit,certò testificantur. Et vt concedamus, Sopatrum facile cum illo colloqui, aut per epistolam agere potuisse: non tamen cre-
C dibile videatur, philosophum tantum ignorasse, quod Hercules post liberorum suorum necem,& Iphiti amici & hospitis cædem,Athenis mysteriis Cereris expiatus atque purgatus sit. Satis porrò fuerit ostẽdisse,Græcos etiam ipsos fœdorum flagitiorum lustrales expiationes promittere solitos: eósque qui ista confinxere, Sopatri magis accusatores esse. Non enim persuaderi possum,tam clarum in sapiẽtia virum talia ignorasse. De his satis.

Refutatio calumniæ qua Græci idololatræ Constãtinum expetiere.

Sopater philosophus. Plotini schola.

Crispus Constantini filius, & Licinius iunior Constantini ex Constantia sorore nepos, Licinij senioris fil. plurimique nobiles & præclari viri, 20. Constantini imperij anno, Faustæ Constantini coniugis dolo interfecti sũt. Põp. Oros. Cõstãtinus imperij sui 22. anno Faustam interfecit in balneas ardẽtes coniectã. Eutrop. Herculis post parricidia patrata lustratio. Mysteria Cereris.

CAPVT XXXVI.

IMperatoris mater Helena in prouincia tũ Bithynia agebat. Ibi Iudæi Imperatoris mutationem secũ ipsi reputantes,matri eius suadent,vt ad filium scribat, eúmque admoneat: Rectè quidem fecisse, quod ab idolorum cultu discesserit:non rectè autem, quod nouam Nazarenorum religionẽ sit cõplexus. Quod illa ita fecit. Constantinus verò acceptis à matre literis, ei id quod decebat rescripsit: & ex Iudæis quosdam Romam euocauit, vt cum presbyteris
D Christianorum sermones per colloquium conferrent,& quę pars meliora afferre reputaretur,vt ea necessariò pars altera sequeretur. Et iam quartùm, curante ac præeunte Constantino, conuentus in Romana vrbe cogebatur,in quo Romanorũ quidem episcoporum viginti quatuor erant:Iudæorũ verò sacerdotes cẽtum & viginti,in quibus duodecim reliquis præibant. In conuentu & colloquio eo, Syluester princeps erat: Aderat in eo & Imperator ipse,& mater eius Helena,attentè & diligenter vtrosque audientes. Quum autem sacratissimus Syluester eloquentiæ vi multis modis illos ita superaret,vt eum magna cum admiratione delecti illi Iudæi hianti ore stupentes audirent,efficaci responsionum eius persuasione consternati:quúmque postremò taurum ille veneno enecatum,inuocato Christi nomine restitueret, omnes ad pedes eius sunt prouoluti: cultuque suo proiecto,idem de religione cum Syluestre senserũt, ita vt qui eo animo venerant vt alios caperẽt,ipsimet sint capti. Hoc factum etiam beatæ Helenæ,vt de filio melius iam sentiret,persuasit. Quin & ipsa patriæ religionis cultu relicto,ad Syluestris procidit E
pedes: ab eóque sacra fidei nostræ mysteria edocta, vera tandem tot tãtisque virtutibus præditi filij mater esse apparuit, eodem cum illo ardore & fide in Christum concepto.

Iudæorũ & Christianorum episcoporum de religione in vrbe Rom. colloquium.

Iudæi per Syluestrẽ ad Christianismum adducuntur. Helena Cõstantini mater Christiana fit.

CAPVT XXXVII.

HÆc quum cognouisset Maximinus Orientis tyrannus, non potuit non impatienter ferre. Quãobrem bellũ irrecõciliabili odio *maximum mouit,breuíque res omnes miscuit & turbauit,exercitum collegit, ingentes innumeræ multitudinis copias contraxit,& ad pugnam se quam maximè potuit instruxit,spe & fiducia dæmonum,nec non armatorum plurima turba seductus. Itaque etiam Imperator celeberrimus,vnà cum Licinio Cęsare, Roma terra marique Orientem versus est profectus,cum exercitu forti & robusto:quo tamen ille non tantum,quantum ipsius crucis armatura,con F
fidebat. Et posteaquam in Bithyniam ad locũ qui Astacus dicitur,ventum est,contra sceleratum hostem signa infesta iam inferentem, maxima cum fiducia acie instructa progreditur. Iusserat autem Constantinus magnus crucis signũ præferri,quod à Romanis antea Labarum dicebatur, signis militaribus aliis longè præstantius,quod id à militibus †præferri & adorari lege cautum fuerit. Quam ob causam etiam Constãtinum puto, celeberrimum Romani imperij vexillum in Christi signum mutasse,vt frequenti eius spectaculo & cultu subditi in desuetudinem pristinæ superstitionis venirent, eumque solum Deum esse arbitrarentur, quẽ Imperator & duces eius colentes, propugnatore aduersus hostes vterentur. Hoc igitur signum pręferri,& laborantibus periclitantibusque cohortibus adesse, atque à satellitib. per vices in humeris gestari,ordinésque cum eo circuire iusserat. Salutifera hæc armatura quum sic Cõstantini aciem præiret,Maximinus suis præcepit,vt quicũq; collimare certóq; iaculari possent, in signũ id tela cõiice-

*Bellum aduersus Maximinũ gestum. *pactis violatis quæ cũ Licinio inierat. Euseb.*

Labarũ,præcipuũ Rom. signorum vexillũ,in crucis formam mutatum. † καὶ προσκυνεῖσθαι.

A rent, atque in ipsum confertim cum impetu ferrẽtur. Quapropter is qui id ferebat (dicitur autem Græcæ superstitionis fuisse) metu perculsus, alij portandum tradere festinauit. Atque ibi alter quidam patre martyre prognatus alacriter admodum prosiluit, thoracem & galeam longè à se abiecit, solâque tunica tectus signum Crucis arripuit. Porrò ille qui sibi à telorum ictibus cauerat, lethali vulnere accepto concidit. Qui verò sacratum crucis signum ferebat, quanuis densæ niuis instar tela in eum coniicerentur, à nullo tamen est vulneratus. Nam præter opinionem omnem diuina quadam virtute tela ab hostibus emissa, hastæ signi illisa atque impacta, ab eo qui id ferebat in medio armorũ discrimine versante auolabant. Dicitur præterea, atque à Dei amantibus viris creditur, nec alio vnquam tempore qui signum id tulerit, in sinistrum aliquem decidisse casum, aut vulneratum captúmue esse. Sedenim prælio commisso, tyrannus, qui detestandis magorum imposturis fretus fuerat, interiore quoque tunica abiecta,

Panopliæ siue armaturæ victricis Crucis efficatia.

Maximin⁹ victus profugit.

B militarique habitu sumpto, cum paucis admodum qui ei bene volebant euadẽs, quàm celerrimè quò eum pedes ferebant profugit, & vicum alium alio mutans, vix se ex hostium manibus subduxit: reipsa verum esse ostendens diuinum illud oraculũ, quod dicit: Non saluatur rex per multas copias suas, & Gigas non saluabitur in multitudine fortitudinis suæ. & quæ in Psalmo sequuntur. Postquã verò ex turpi fuga in ditionem suam peruenit, irã furorémque omnem in sacerdotes & vates suos emisit, quorum magicis incantationibus & imposturis adductus, tantum susceperat bellum: collectósque ex iis clarissimos quosque, veluti præstigiatores ac seductores iugulauit. Christianorum autem tutelari Deo, non qualem antea, sed perfectam iam integrámque pro eis constitutionẽ proposuit: nec ita longo pòst tempore, præter fatum fœda morte vitam finiit. Constitutionem eam his annectendam censui.

Idẽ magos, qui eum seduxerant, iugulat.

Maximini mors.

CAPUT XXXVIII.

Rufinus habet Galleri⁹. Idem suprà Iouius nominatus.

C „ Imperator Cæsar Caius + Valerius Maximinus, Germanicus, Sarmaticus, Felix, Pius, Inuictus, Augustus. Omnibus nos modis cõtinuæ prouincialium nostrorum commoditati prouidere, eaque eis præstare velle, quæ omnium maximè fructuosa sint, & quę ad vsum vtilitatémque omnium communem faciãt, reique publicæ conueniant, atque animis omniũ chara grataque accidant, neminem ignorare: sed vnumquemque hominum, ad rem ipsam recurrẽtem, nosse, persuasúmque habere credimus. Quandoquidem autem manifestũ antea vobis est, propterea quòd à diuis parentibus nostris Diocletiano & Maximino præceptum fuerat, conuentus Christianorum tollendos esse, permultos à beneficialib. excussos spoliatósque esse bonis suis, id ꝙ in futurum quoque sic contra subditos nostros, quorum nos, quod ita facultates eorum & possessiones diriperentur, curam maximè gerere decuit, procedere debuerat: datis proximo anno ad cuiusque prouinciæ præfectos literis constituimus, si quis cõsuetudini tali aut obseruationi cultus eius-

Maximini serũ pro Christianis edictum.

D cemodi adhærere vellet, vt is nullo interposito impedimento propositum suum teneret: neque à quopiam, quo minus facile absque timore & superstitione omni, quod cuique placuisset faceret, prohiberetur. Cæterùm ne nunc quidem latêre vos potest, iudices quosdam iussiones nostras nõ rectè + accepisse: quapropter factum, vt de eis homines nostri ✱ dissentire cœperint, lentiúsque ad religiones eas quas ipsi probassent, accesserint. Sedenim vt deinceps omnis metus suspicio & dubitatio præcidatur, constitutionem præsentem proponere voluimus, vt omnibus sit notum ac manifestum, quicunque sectam religionémq; istã complecti volunt, licere id eis, vt ad numinis cultum hunc quem sibi moribus sequendum sumpserunt, se conferant, ex liberalitate & gratia legis huius facere. Quin & κυριακὰ atq; templa sua eis extruere conceditur. Vt autem maior sit liberalitas hæc nostra, illud quoque sanciendum esse duximus: Si quæ sunt domus & prædia, quę antea iuris Christianorum fuerint, & parentum nostrorum iussionibus in ius fisci cesserint, aut à ciuitate aliqua teneantur, siue vẽditio seu donatio aliqua intercesserit, vt ea omnia in antiquũ Christianorum

† παρενεθυμῶντο. *✱ διστάζειν, ambigere.*

Hinc credibile certúmque adeò est, Germanos ecclesias kirchen appellare.

E ius reuertantur, vt in eo quoque pietatis & prouidentiæ nostræ percipiant fructum. Hæc ille postea scripsit, fortasse etiam vt Constantinum mitiorem sibi redderet. Edictum porrò istud propositũ est nondum integro exacto anno, ex quo iussiones eius aduersus nos columnis incisæ fuerant. Et quibus antehac apud eum non dico regionem aliquam, sed ne solitudinem quidem incolere permissum fuerat, verùm vt impij Deóq; prorsus carentes, ex locis omnibus eiecti, omnibúsque malis expositi, atque ferro, igni, bestiis, & innumeris suppliciorum, mortísque generibus obiecti, tormenta & cruciatus omnes sustinuerant: ij tandem religionem suam habere, & ædes sacras construere iubentur, iuribúsq; suis illis vti frui permittitur.

Diuersũ hoc prorsus ab priore est edictum.

CAPUT XXXIX.

Euseb. lib. 9 cap. 10.

Atque hæc post fugam, quasi insigni quopiam beneficio in ea affectus, & aliquid nostra causa, quã-

F uis nõ ita vt commeruerat, passus, perinde atque id propalàm confiteretur, scripsit. Quum autem secũdo nobiscum conflictu congrederetur, vitam amisit: sed non ita vt decuerat decertans, neque cum laude & gloria fortiter cadẽs. Namque acies quidẽ eius in loco plano structa cõsistit. Ipse autẽ domi se continens, & tela effugiẽs, veluti qui manus aduersus Deũ sustolleret, diuino in toto corpore suo affligitur flagello. Confestim siquidem dolore ex anxietate summa correptus, in lecto voluebatur, & inedia tabescebat. Incensio autem intra viscera exorta, habitũ & formã omnem corrumpebat: extrinsecus etiã specimẽ eius deformabat, ita vt breui nihil in eo esset reliqui, quã os aridũ, simulacro persimile, quod horrorem timorémque spectantibus incuteret, & vt corpus eius tanquam animæ sepulchrũ, aut culeus quidam altius eam in se defossam continens, esse videretur. Et quum cerebrum omne exustũ esset, oculorũ orbes loco suo moti exciderunt, eúmque excæcarunt. Ipse porrò doloribus maximis excruciatus, Deóq; confessus,

Maximini morbus horrendus.

Mors eiusdẽ

His Cæsar quadriennio, Augustus triennio per Oriētē fuit. Diac. Tyranno hoc sublato, Christianismus in Oriente reflorescit.

A mortem sibi accelerari orauit: postremóq; omnium condignas se pœnas, pro flagitiis ac contumeliis, quibus proteruè & petulanter Christum esset persequutus, dare testatus, execrandam tandem illam egit animam. Verùm enim verò hoc quoque ad hunc modum, qui tyrannorum omnium acerbissimus fuerat, è medio sublato, ecclesiæ statim ex ipsis fundamentis excitantur, fidei verbum liberius quàm antea prædicatur, idolorū furor potius quàm cult⁹ ignominiosè intercidit. Et ipse Maximinus primùm vt Deo inuisus & tyrannus, literis vbique propositis, publicisq; inuectiuis declaratur. Statuæ eius & imagines, quæcunque in vrbibus in illius honorem erectæ fuerant, ille quidem ex locis editioribus deiectæ comminuuntur: hæ autem in facie fuligine coloréque atro oblinuntur, ludúsque & ludicrum illudere ei volentibus proponuntur. Et honores alij veritatis inimicorum abolentur. Deinde etiā qui eadem cum illo senserant, partésque eius sequuti fuerant, & superbius sacris nostris illuserant, amici & familiares eius, iustas ferunt pœnas. Qualis Peucentius ille fuit, in magna apud illum veneratione habitus, & amicorū omnium intimus, tertiùm ab eo consul creatus, aliísque etiam + honoribus gestis clarus. Lucianus quoq;, omni itidem dignitate ac potestate præcipuè ab eo exornatus, qui sanguine Ægyptiorum, Christianorum honores sibi & magistratus parauerat. Plurimi præterea alij, per quos potestatem Maximinus summā, vt omnibus terribilis videretur, consequutus fuerat. Comprehendit quoq; Theotecnum vindicta non diu morata, propter scelera ea quæ aduersus Christianos commentus fuerat. Quod enim propter nouum illud simulacrum & figmenta cōtra nos excitata, honore auctus fuerat, ad dignitates quoque primarias est euectus. Et postquam Licinius Antiochiam peruenit, & magorū atque impostorum turbam ad interitum adegit, affuere ibi recentis illius simulacri sacerdotes, tormentísque affecti causam imposturæ suæ edere sunt coacti. Atque illi vbi Theotecni fraudem prodidere, primùm Licinius Theotecnū occidit, deinde impostoribus illis dignam inflixit pœnam. Ad hoc Maximini liberi, & qui vel genere vel amicitia ei cōiuncti erant, adiecti, paríque cotumelia & pœna affecti, cæsi sunt. Quoniam non susceperunt disciplinam, neque intellexerunt vt non confiderent in Principibus, in filiis hominum in quibus non est salus: In die ergo illa perierunt omnes cogitationes illorum.

Statuæ Maximini deijciuntur, & memoriacius damnatur.

Amici eiusdem malè accipiuntur.

Lucianus: Euseb. Culchianū, Rufin. Quintilianū habet.

B

Peucentius. Catholicus rationū omniū præfect⁹ ab eo constitutus.

Theotecnus rationalis.

Sacerdotes Iouis Amici.

Liberi Maximini.

C

CAPVT XL.

Ecclesia christiana florēs.

TYrannis Deo inuisis ita sublatis, res imperij totius firmæ atq; inconcussæ ad Cōstantinum & Licinium peruenêre: qui pessimis illis oppressis, satis certò vim diuini auxilij experti, fidei suæ generositatem, & ad virtutem omnem propensionem, pro Christianis omnia mouendo atq; agendo, & leges pro eorū salute & securitate promulgando, abundè ostenderunt. Itaque læta admodū & serena prorsus, nulla interueniente nube, vbiq; illuxit dies, & diuinus quidā mirificúsque ecclesias per orbem omnes splendor illuminauit, & res D nostræ tutæ atque extra inuidiam omnem positæ fuerunt. Abundè quilibet eius quę à Deo immissa factáq; fuerat, pacis particeps factus est: & dominatione iniusta depulsa, liberalem vnusquisq; conspexit solem, solum verum Deum piorum propugnatorem laudibus vehens. Omnibúsque ingens incessit lætitia, res omnes quasi reuiuiscentes cernentibus, quæ dudum pestifera clade & calamitate interierant. Itaque magnifica templa amplitudine & sublimitate ingenti, & longè quàm antea venustate & splendore maiore constructa: & quod omnium nobis est optatissimum, festi dies encæniorum nouarúmq; dedicationum splendidè acti, sacræ ædes recens fundatæ, Episcoporū vndique conuenientiū conuentus celebrati: & Christi mēbra amanter aliud aliunde confluentia, rursus ad vnam harmoniam corporísque constitutionē decenter compacta atque, vt cum Propheta dicā, os ad os, & harmonia ad harmoniam contracta: & quæ præterea per oraculum diuinū prædixit verbum, impleta ea sunt. Vna diuini spiritus vis per omnes peragrare cognita est, omniū vna anima, & idem studium: omnibus in ore fuit, & ab omnibus exauditus est hymnus vnus, diuinitatē verbi Dei concentu pulcherrimo celebrans, cultúsq; numinis purus, & sincerum sacrificiū, sanctiones & constitutiones ecclesiarum, psalmorū cantus, frequētati. Ad hæc diuini verbi prædicatio, atque arcana mysticáq; ministeria piè sanctéq; peracta, & salutiferæ passionis + inenarrabilia symbola & signa sumpta. Ætas quoq; omnis, & omnis generis homines, orationi & gratiarum actioni incumbentes, conciliatorem & autorem tam subitorum bonorū laudarunt. Conciones orationésque ad populum, pro eo atque tempus derepentè argumentum suppeditabat, in conuentibus habitæ. Atque aliquis in tam frequenti ecclesiæ concione humanus atq; modestus piúsque vir, in plurimorum hominum & aliquorum episcoporum præsentia, decenter & placidè aures prębentium, orationem domi compositam in medium produxit. Qualis illa fuit, quam ad Paulinū Tyri episcopum quidam optimè conscripsit & recitauit. Paulinus porrò iste apud Phœnices clarus, multa magnificè Tyri templa construxit. Atque hæc quidē sic tum agebantur. Mihi verò minus molestū erit, constitutiones eas quas Deo charus imperator ꝓ nobis publicauit, in opus hoc referre. Primo autē loco eam ponam, quam is communiter cum Licinio, qui nondum in rabiem actus fuerat, pro rebus Christianorum conscripsit: quæ sic habet.

Pulcherrim⁹ ecclesiæ Christianæ tranquillis secundúsq; rebus status.

E

† σωτηρίο πα θος ἀῤῥήτα σύμβολα

Extat hæc oratio apud Euse. lib. 10. cap. 4.

F

CAPVT XLI.

Constantini & Licinij ꝓ Christianis edictum.

QVum re probè deliberata, libertatē religionis nō denegandā, sed vniuscuiusque arbitrio & volūtati, vt pro suo quisq; iudicio sacra coleret, permittēdam esse existimaremus: Christianos quoque professionis suæ sectam, cultúmque diuinū seruare iussimus. Quandoquidem autem multæ ac diuersæ + opiniones, in eo ipso rescripto, in quo eis talis est permissa potestas, verbis disertis additę esse videbantur, factum fortasse est, vt quidam paulo pòst ab huiuscemodi ob-

† αἱρέσεις, Sectæ.

A seruatione religionis complectenda resilirent. Quũ igitur ego Cõstantinus, & ego Licinius, Augusti ambo, feliciter Mediolanum venissemus, atque ibi in consilio quæ ad vsum & vtilitatem reipublicæ præcipuè pertinerent, inquireremus: inter alia plura, quæ cõmoda esse omnibus, seu prima potius visa sunt, constituenda atque ordinanda esse duximus, ea videlicet, quibus honor & cultus diuini numinis cõtinetur: hoc est, vt etiã Christianis liberũ prorsus concedamus arbitrium, religionem quã velint consectandi. Vt quidquid tandẽ est diuini & cœlestis numinis, id nobis & qui sub potestate & ditione nostra degunt, omnibus propitium benignúmq; esse posset. Itaque sententiam hanc nostram sana atq; recta deliberatione in edictum retulimus, vt nemini prorsus potestas præcideretur, quouis tempore Christianorũ obseruationem & religionem complectendi: & quẽ animo suo commodũ congruentémque esse crederet cultum, sequendi, vt diuinum numen in rebus omnibus propensum atque benignum nobis
B esset. Aequũ sanè est, vt hoc sic nobis placere, rescripto isto nostro nunc significemus: vt hæresibus omnino sublatis, quę in prioribus ad * deuotionem tuã datis literis nostris de Christianis cõtinebantur, si quæ sunt insuper sinistra prorsus & à clementia nostra aliena, ea inducantur. Proinde quilibet liberè & apertè, qui Christianas cæremonias obseruandas sibi esse duxerit, eas sine perturbatione & periculo omni tutò obseruet. Quod ita solertiæ tuæ plenissimè indicatũ volumus, vt scias nos liberam absolutámque potestatem Christianis religionis suę colendę decreuisse. Et quum deuotio tua animaduertat, tam absolutã ipsis esse datam facultatem, aliis quoque ad sacra ea & cæremonias transire volentibus id facere sciat esse permissum. Id quod tranquillitati temporum nostrorum cõuenire manifestũ est, vt potestas vnicuique sit, pro eo atque velit, diuinum colendi numen. Factum id à nobis, ne cui diuino honori aut cultui quidquam per nos diminutum esse videatur. Itaque & hoc in personam Christianorũ decernentes statuimus, vt loca eorum in quibus antea conuenire soliti fuerant, (de quibus, prioribus
C etiam literis nostris alio tempore ad deuotionem tuã datis, formam & modũ aliũ constitueramus) si ea aliqui vel à fisco nostro, vel à quopiã alio, emptione interueniente comparauerint, ipsis Christianis absque pecunia & absque repetitione vlla precij dati, citra omnem cunctationem & deliberationem restituant. Quod si qui talia loca dono à quopiam acceperint, aut etiam ex liberalitate & munificentia nostra cõsequuti fuerint, ij ad præfectum cuiusque loci iudicis locum obtinentem adeant, vt ipsorum per benignitatem nostram ratio habeatur. Atque ea loca omnia, nulla interposita mora, corpori Christianorum omnino reddi curabis. Et quoniam Christianos ipsos nõ solùm ea in quibus cõuentus agere soliti sunt, sed & alia loca habuisse constat, nõ priuatim ad quenquam illorum, sed ad ius corporis eorum, hoc est, Christianorum pertinentia, ea quoque omnia qua diximus lege citra ambiguitatem omnem Christianis ipsis, hoc est corpori ipsorum, & cuilibet eorũ conuentui restituenda iubebis: eo quem diximus seruato modo, vt videlicet qui ea absque restitutione precij, sicuti dictum est, reddiderint, indem-
D nitati eorum à benignitate nostra prouideatur. Quibus in rebus omnibus Christianorum, quod diximus, corpori operam studiúmq; tuum, quoad poteris, pręstare debebis, vt iussa nostra primo quoque tempore impleantur: & vt per bonitatẽ liberalitatémque nostram, communi & publicæ quieti consulatur. Ita enim futurum est, quemadmodum prædiximus, vt diuina erga nos gratia & benignitas, quam multis iam in rebus sumus experti, perpetua nobis firmáque maneat. Cæterùm vt eiuscemodi liberalitatis & constitutionis nostræ sententia ad notitiam omniũ perferri queat, consequens est, vt literis tuis præfixis, decretum hoc nostrum passim in locis omnibus proponas, & in noticiam omniũ deducas, ne quempiam munificentiæ nostræ lex latẽre possit.

*κaθοσίωσιν

Restitui iubentur loca & bona sua Christianis.

CAPVT XLII.

Secundam verò hanc quæ sequitur constitutionem promulgarunt, in solam catholicam eccle-
E siam liberalitatem talem collatam esse significãtes. Salue Anyline, plurimùm nobis honorande. Liberalitatis benignitatísque nostræ modus hic est, vt quæ alieni iuris sunt, nõ solùm nõ violenter inuolari, verumetiã restitui velimus, Anyline reuerẽdissime. Quapropter pręcipimus, quãprimùm literæ hæ nostræ ad te perlatæ fuerint, vt quæcunque bona ad ecclesiam catholicam Christianorũ, vel in vrbibus vel in locis aliis pertinentia, siue à ciuibus, seu à quopiã alio occupata detineantur, confestim ecclesiis ipsis restituãtur. Prorsus enim constitutum nobis est, vt quas antea ecclesiæ habuerũt possessiones, in ius earũ redeant. Quum itaque deuotio tua mandati huius nostri iussionem clariorem perspiciat, operam dare debes, siue horti siue ædes, seu quidlibet aliud ad ius ecclesiarum pertinuit, vt hæc omnia eis quamprimùm reddantur, vt videlicet te iussionibus hisce nostris cum cura & fide paruisse intelligamus. Vale Anyline, nobis admodum honorande. Aliam quoque constitutionem ad eundem scripserunt, in qua ecclesiarum ministros & præsides, à ciuili-
F bus muneribus liberos & immunes esse iubẽt, in hunc modũ: Salue Anyline reuerendissime. Postęaquam rebus multis constat, neglectam cõtemptámque religionem, per quam summa sanctissimi cœlestis numinis obseruantia & reuerentia cõseruatur, ingentia rebus publicis intulisse pericula: eandémque ipsam legitimè atque sanctè receptam & cultam, maximam Romano nomini felicitatem, plurimáque omnibus hominibus beneficia, diuina benignitate suppeditãte, cõciliasse: placitum nobis est, viros eos qui debita sanctitate & præcipua talium sacrorũ cura ministeriis suis per egregium sacræ religionis cultum funguntur, laborum suorum digna referre præmia. Quam ob causam qui intra prouinciam tibi creditam in ecclesia catholica sunt, cui Cecilianus præest, functionémq; & operam suam sanctissimæ religioni præstant, quos Clericos nominare solent, eos ab omnibus prorsus muneribus immunes conseruari volumus, vt ne errore aliquo aut lapsu sacri-

Eorundẽ constitutio de bonis ecclesiæ catholicæ Christianorum restituendis.

Hæretici nõ gaudẽt catholicorũ priuilegijs Constantini. L. Priuilegia. C. de hæret. & Man.

Cõstitutio de immunitate clericorũ. L. Iuxta sanctionem. C. de episcop. & cleric.

A lego, à cultu qui ſummo numini debetur, abſtrahãtur: ſed potius citra omnem perturbationem, religioni ſacríſque ſuis inſeruiant. Qui ſanè ſi cultum ſuum, qui longè maximus eſt, Deo ritè exhibeant, plurimum rebus publicis videntur afferre commodi & emolumenti. Vale Anyline, plurimũ nobis & honorate & deſiderate. Edidit præterea Conſtantinus quartam quoque conſtitutionẽ, in qua eccleſiis pecunias donat, ad Cecilianum epiſcopum Carthaginenſem ita ſcribens: Cõſtantinus Auguſtus Ceciliano epiſcopo Carthaginis. Quandoquidem viſum nobis eſt, per prouincias omnes Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, certis quibuſdam miniſtris legitimæ & ſacroſanctæ catholicæ religionis, aliquid ad ſumptus tolerandos largiri, literas ad Vrſum Catholicum Africæ dedi, eíque ſignificaui, vt ter mille pholles dinumerandos tibi curaret. Quapropter vbi quam diximus pecuniæ ſummam recipiendam mandaueris, omnibus eis qui in breui ad te ab Hoſio miſſo deſignati ſunt, diſtribui eam iubeto. Ac ſiquidem deeſſe quidquam compereris ei ſummę, quo minus liberalitas quam erga omnes eos præſtandam ſta-

Cõſtitutio de donatione Cõſtantini.

Catholicus Africa.

De Pholli Alciat. de prætorib. & honor. prætur. lib. C. 12

Imperatoris poſſeſſionum curator.

Coërcio hæreticorum.

B tuimus, impleatur: ab Heraclide poſſeſsionũ noſtrarum curatore, nulla interueniente dubitatione, quod opus eſſe videris, petere debebis. Ei enĩ, quum mecum eſſet, iniunxi, ſi quid pecunię ab eo exigeres, vt id abſq; ambiguitate omni tibi expẽſum ferret. Et quoniam audiui, quoſdam non ſatis compoſitæ aut ſanæ mẽtis homines populum ſanctiſsimæ catholicæ Eccleſiæ, praua quadam & ſubadulterina fraude peruertere velle: ſcito me Anylino procõſuli, atque etiam Patricio Vicario præfectorũ, quum vterque præſens adeſſet, eiuſcemodi mandata dediſſe, vt inter alia omnia, ad hãc quoque rem, quam par eſt maximè, conferant curam: neque ſi tale quidquam accidat, negligendum ſibi putent. Itaque ſi aliquos eiuſcemodi homines in ea ipſa væſania perſeuerare videris, ſine omni procraſtinatione ad eos qui dicti ſunt iudices accedes, & rem ipſam eis propones, vt illos quemadmodũ præſentibus eis præcepi, caſtigent & coerceant. Diuinitas magni Dei te in multos conſeruet annos.

Vicarius præfectorum.

CAPVT XLIII.

C INſuper quintam etiam compoſuit conſtitutionem, conuentum epiſcoporum agi præcipiens, vt concordia fieret, conſenſúſque vnus eccleſiarũ ad hunc modum ſcribens. Cõſtantinus Auguſtus Miltiadi epiſcopo Romanorum, & Marco, &c. Quandoquidem plures libelli à clariſsimo viro Anylino proconſule Africæ ad me ſunt miſsi, in quibus refertur, Cecilianum Carthaginẽſis vrbis epiſcopum à quibuſdam eius collegis, qui in Africa ſunt, de rebus multis argui & accuſari: mihíq; id graue & moleſtum accidit, in prouinciis ſcilicet iſtis, quas deuotioni meæ diuina prouidentia ſuo ipſius arbitrio ſuáque ſponte mandauit, & in quibus frequens eſt populi multitudo, turbam aliquam & motum deteriorem ad ſeditionem concitandam reliquum eſſe, diſsidiúmque inter epiſcopos extare: placuit mihi, ipſum Cecilianũ vnà cum decem epiſcopis, qui eum reum agere videntur, & alios præterea decem, quos ipſe ſibi ad cau- D ſam ſuam neceſſarios eſſe arbitratur, Romã in nauim impoſitos mittere, vt ibi vobis, & item Reticio, Materno, & Marino, collegis veſtris præſentibus, quos eius rei gratia Romã properare iuſsi, audiantur. Vt verò cauſam totam ad auguſtiſsimã legem accommodare, atque pleniſsimè de re hac omni certiores fieri poſsitis, exempla ſcriptorum Anylini ad me datorum literis meis adiuncta, ad eos quos dixi collegas veſtros miſi: quibus firmitas veſtra perlectis cognoſcet, quomodo ea quæ dicta eſt cauſa ritè atque ordine ſit decidenda, atque ex æquo & bono finienda. Neque enim ſedulitatem diligentiámque veſtram latet, ea me veneratione ſanctam catholicam Eccleſiam proſequi, vt nullum prorſus diſsidium aut ſeditionem in loco aliquo relictam velim. Diuinitas magni Dei vos plures annos conſeruet, reuerendiſsimi. Aliã itidem conſtitutionem vulgauit, vt alter quoque conuentus cogeretur, in quo diſsidium omne ex ſacro presbyterorum ordine tolleretur. Eius verba hæc ſunt. Conſtantinus Auguſtus Chreſto epiſcopo Syracuſano. Iampridem antea quum nonnulli prauè & peruersè à ſancta religione virtutéque cœleſti & catholica ſecta ſeceſsionem face- E rent, præcidere volentes eiuſcemodi eorum contentionem & rixandi ſtudium, cõſtitueramus, vt accitis quibuſdam ex Gallia epiſcopis, euocatíſq; ex Africa iis qui inter ſe hoſtilem in modũ peruicaciter & obſtinatè contenderent atque certarẽt, præſente quoque Romano epiſcopo, id quod in controuerſiam & concertationẽ veniſſet, in præſentia eorum diligẽti cura & iudicio decidi componíque poſſet. Quandoquidem verò, ſicuti fieri ſolet, quidam ſalutis ſuæ cultúſque & obſeruantiæ, quæ ſanctiſsimæ ſectę debetur, obliti, odia atque inimicitias amplius exercere nõ deſinũt, neque rei iudicatæ acquieſcere volũt, per exceptionem obiicientes, perpaucos quoſdam ſentẽtiam tuliſſe, qui etiam prius ad deciſionem celeriter & cupidè ferendam accelerarint, quàm omnia quæ inquiri opus fuit, diligẽter & accuratè excuſsiſſẽt. Quibus ex rebus omnibus illud euenit, vt ſimul & illi quos fraternam concordiam & vnanimitatem obtinere decuit, turpi quodam, ſeu potius deteſtando more, per ſeceſsionem inter ſe diſsideant: & hominibus qui à ſanctiſsima religione F alieno ſunt animo, occaſio ridendi atque obtrectandi ſit prębita. Itaque prouidendũ mihi eſt, quod dudũ poſt ſententiam latã ſpontanea tranſactione compoſitum oportuit, vt id nũc tandem multis præſentibus finem debitum conſequatur. Poſteaquam igitur ex diuerſis plurimíſque locis epiſcopos in Arelatenſem ciuitatem intra Calendas Auguſti conuenire iuſsimus, tibi quoque ſcribendum eſſe cẽſuimus, vt accepta à viro clariſsimo, Latroniano † Agitatore Siciliæ, publicæ vecturæ teſſera: duobúſque aliis ex ſecundo ordine, quos ipſe eligẽdos putaueris, tibi adiuncti, & pueris tribus qui in itinere vobis inſeruiũt aſſumptis, intra eam diem in eum quem diximus locũ peruenias. Vt per firmitatem tuam, reliquorúmque qui ibi conuenient, vnanimem & conſentientem prudentiam, controuerſia quæ hucuſque non rectè per fœdam inteſtini diſsidij cõtentionem durauit, omnibus quæ hinc & inde ab iis dicentur,

Cõſtãtinus cauſam Ceciliani epiſcopi Carthaginẽſ. antiſtiti Ro. & aliis quibuſdam epiſcopis decidẽdam cõmittit

Nõ vult imperator pius, aliquod eſſe inter epiſcopos catholicos diſsidium

Cõmiſsio imperialis de cõponendis inter diſsidẽtes epiſcopos contentionibus.

Propter diſsidia chriſtianorum apud infideles profeſsio noſtra malè audit.

† αὐτίκτορος.

Publica vectura principe permittente olim epiſcopi in profectionibus eccleſiæ cauſa ſuſceptis vſi ſunt. Tantæ illorũ ſcilicet fuere opes & copiæ.

A qui inter se dissidet, quos adesse ibi etiam præcepimus, auditis, vel nunc tandem ad debitum cultum professionem, concordiámque fraternam reduci queat. Incolumẽ te Deus omnipotens multos conseruet in annos.

CAPVT XLIIII.

Huiuscemodi ille tum leges constitutionésque ferebat, quum vberrimè nobis Deus pacem, cœlestisq; gratia libertatem prolixissimè dedisset. Cæterùm id ferre non potuit antiquus ille generis nostri hostis. Continuò enim Licinium occupauit, eúmque à recta sententia abductum, ad inimicitias aduersus Constantinum suscipiendas permouit: quem ille, quòd magnam in bello cõtra Maximinum gesto gloriam consequutus fuerat, quũ imperatoris nomine decorauit, tum ei Nicomediæ, ✶ Heracleæ quæ ad Thraciam est, atque Orientis ditionem permisit.

Licinij cõtra Constantinũ res nouæ.

✶ Hæc antea Perinth⁹ dicta.

B Licinius autem, quum ea quæ prioribus tyrannis acciderant, nosset, (quæ quidem eum vt saniora sequeretur consilia, abundè satis admonere poterant) & quum sororis Constantini maritus esset, dignitatéque & gloria ab illo secũdas obtineret, imitatione eius abiecta, tyrannos, quorum euersionem atque interitum, si quis alius, & ipse maximè viderat, æmulari maluit. Quapropter quum alia omnia paruipendit, tum affinitatem etiam & fœdera iureiurando confirmata contempsit, varios aduersus Constãtinum dolos struens, & benefacta mala gratia compensare studens. Ac primùm quidem insidias occultans, & amicitiam simulans, sæpe fraudibus illum aggressus, nihil tamẽ egit. Inexpugnabili enim vi, vtpote Deo charus, munitus erat: & quæ hostis ipse in cordis latebris alia super alia struebat, facilimè ipse in lucẽ producta coarguebat atque opprimebat. Tã præsens illi diuini cultus & pietatis armatura auxilium ad salutem attulit. Atque ipse quidem, qui in tanta apud Deum esset gratia, occultos illius conatus ad hũc modum effugit. Ille autem quòd insidiæ clandestinæ ei minus ex sententia succederent, Deo illas in apertum pertrahente, citra dissimulationem propalàm se aduersus Constantinum,

C fortasse autem dicere licet, etiam aduersus rerum omnium Deum, quem ab eo coli sciebat, armauit. Primùm igitur paulatim Christianos, qui sub ditione eius erant, premere aq; oppugnare est aggressus. deinde mente ab insita sibi insania captus, manifestam contra ecclesias commouit persequutionem: futurum ratus, vt Constantinus, religione periclitante, summo afficeretur mœrore. Neque cũ latebat, ecclesias pro illo orare, atque studere vt sub illius essent imperio. In primis verò delectu instituto, † Christianos omnes è domo familiáque sua exegit: militésque qui dæmonibus sacrificare nollẽt, honore dignitatéque spoliatos exautorauit. Mox leges illegitimas & iniquas tulit, in custodiis conclusis misericordiam omnem claudens: & Christianis deprehensis, easdem quas maleficis pœnas decernẽs. Quid ego nunc dicam, quæ ille prius inaudita de coniugiis statuerit? quæ nouo quodam modo in defunctos admiserit? quantam auri & argenti vim à ciuibus exegerit? vt nouas agrorũ mensiones instituerit? aliásque adinuentiones excogitarit? & delationes illustri loco natorum & magna gloria virorum receperit? quorum vxores per repudium ab eis separatas, impotẽtibus atque impudicis ad ludibrium dedit. Quid etiam dicam, quibus ipsemet in extrema etiam senecta vel virginibus vel

Licinius chri stianos persequitur.

Fœda eiusdẽ tyrannis.

E coniugibus quotidie libidinosissimè illudens, exsatiare tamen impotentem suam petulantiam nõ potuerit? Sed enim quæ sequuntur flagitia eius, parua hæc & nihili quæ diximus esse coarguunt. Postremò nãque furori suo longè maximo quasi victus cedens, vim omnem in episcopos conuertit, quos ministros Dei esse sciebat. Horũ præclarissimos quosque clàm fraudulenter enecauit, cædisq; nouus planè & insolitus modus fuit. Ac quę in Ponto & in vrbibus circũ Amaseam is peregit, sæuitiam atque crudelitatem omnem longè superant. Ecclesiæ nãque partim à radicibus ipsis euulsæ & solo æquatæ, partim clausæ prorsum sunt. Sacerdotes autẽ magno cum contemptu perinde atque malefici quidam, grauiora etiam quàm homicidæ, propter innumeros eis illatos cruciatus passi, tandem ferro in minutas partes dissecti, in mare vt piscibus esca fierent, proiecti sunt. Nam aliorum piorum cædes quis enumerare queat? Solitudines etiam tum & montes inculti pro vrbibus frequẽtabantur. Atque ad eum modũ quum animatus esset, quocũque se conferret, diripiebat

Licinij in episcopos sæuitia.

F omnia, & vastabat. Quo tempore etiam exercitus dux Theodorus martyrio est defunctus, spectata fortitudine vir, qui Heracleæ in Ponto habitans, Mariandynorum genti præerat: & quòd euocatus ad Licinium non venisset, hospitem ipsum habuit, eiúsque Deos comminutos egentibus dedit. Hunc Licinius etiamsi egregiè charum habuerit, multis tamen affecit cruciatibus. Nam & in crucem eum egit, & subulas in meatus secretiores corporis eius immisit, postremóque capite truncauit. Cuius corpus postea in patriã eius Euchaitẽ magnificè deportatum, & ibi insigni templo cohonestatum est. Alius hic est à tyrone illo, qui in Amasea ciuitate sub Bringe Maximiani præfecto holocaustũ factus, supplicium ignis fortiter pertulit. Sicuti & ille, qui Pergæ in Pamphilia crucifixus, vitam hanc finiit. Quanuis omnes ij corpus vnũ & spirit⁹ vnus in Christo fuerint. Post Theodorũ & Basileus Amasenus episcopus, quũ prius intolerabilia tormenta esset perpessus, capitale

Theodori ducis martyriũ.

Theodorus tyro martyr.

Item Theodorus Pergẽsis. Basile⁹ Amasenus episc.

† Confessio Auxentij ex Suida. Erat hic in palatio Licinij inter subscribas, quos Latini notarios vocant, illustri loco. In imperiali autem quadã domo fons aquæ fuit, & super eo fonte Bacchi simulacrũ: tum autem vitis ampla, quæ locũ eum omnem tegens, multa cum amœnitate obumbrabat. Huc quum Licinius veluti deambulans, Auxentio, & multis præterea aliis eum officij gratia comitantibus, venisset, & botrum ingentem & maturum è palmite pendentem conspexisset, Auxentio vt eum decerperet, mandauit. Auxentius nihil prorsus subesse doli suspicatus, pugione quem ex femore suspensum gestabat stricto, botrum resecuit. Tum Licinius ad eum, D *Ad pedes Dionysij vuas depone, dixit. Auxentius verò: Minimè gentium, inquit, imperator. Christianus enim sum. Licinius rursum: Itaque ex aula, ait, confestim abibis, dignitate posita. Alterum tibi duorum istorum necessariò faciendum. Enimuerò Auxentius, nulla interposita mora, cingulũ perquàm libenter solutũ posuit, & aulæ discedens valedixit. Hunc aliquanto pòst, episcopi Mopsuestiæ antistitem legerunt.*

Sebastienses 40. martyres A

subiit supplicium. Sebastia quoque vrbs in stagno suo quadraginta illos egregios & diuinos viros per frigus & vndã mirificè Deo totos holocausti instar oblatos vidit, quum Lysias adhuc & Agricolaus satellites propugnatorésque eius superstites essent, inueniendísque aduersus martyres nouis cruciatibus apprimè pollerent. Illorum porrò côiuges, quæ & ipsæ quadraginta numero fuere, Heracleam Thraciæ abductæ esse feruntur: atque ibi cum Amone quodã diacono tormentis, quę quisquam exprimere posit maximis, generosè & fortiter toleratis, cum pulchra professione, per gladium victimæ Deo sunt oblatæ.

Coniuges eorundem itidẽ 40. martyres

Amon martyr.

CAPVT XLV.

AD extremam ergo dementiã ruens, ita vt cœperat, defectionem suam à fide in apertũ proferre perrexit: & ad manifestam idololatriam côuersus, sacrificiis & victimis mactatis, se facilius rectiúsque bellum eo modo expediturum arbitratus, dæmones euocauit. Dicũt quoque seductum eum à quibusdam qui vctoriam ei pollicebantur, Mileti oraculum Apollinis Didymęi siue gemelli consuluisse: eíque de belli euentu percontanti, à dæmonio responsum esse versibus hisce: *

Licinius à prostata oracula de belli euentu consulit. B

* ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
σή τε βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Te grandæue pater iuuenilis pugna fatigat,
Et tua fracta iacet senio grauiore potestas.

Constantinus porrò imperator Deo charissimus, verecundia quadam singularíque humanitate & modestia præditus, talia quum de eo audiret, seipsum primùm continuit, vicémq; eius qui indignus erat cui quispiam condoleret, admodum est miseratus. Postquam verò ad conatus illius hostiles nihil superesset, rabiésque contra Christum suscepta magis magísque procederet, moderatam pro consuetudine sua aliquantũ contrahens mentem, & humanitatẽ iusticia temperans, subueniendum eis esse qui ab illo tam crudeliter vexarẽtur, statuit: illud certum compertúmque habens, fructum pietati suæ, victoriam, cœlitùs contra hostes suos propositũ esse. Quam ob causam honestatis virtutísque amori malitię vitiorúmq; odio misto, vnà cum pio filio Crispo, contra Licinium salutari armatura duce & auxiliatrice processit. Et tandem ambo acie structa, ad Chrysopolim Bithynię vrbem cum illo prælium commisere: omnibúsq; rebus eis ritè atque feliciter cedẽtibus, victoriam ab hoste fortissimè retulere, peditatu illius omni naualíque subsidio in fugam verso. Ille porrò quũ quid faceret nô videret, seipsum victoribus dedidit: ille inquã, qui paulo antè minas ferociter spirauerat, atque omnia potestati suæ subiicere contenderat. Imperator sanè more suo solito vsus, vitam quidem illi donauit, eúmq; sub custodia esse Thessalonicæ mandauit. Vbi verò ille à moribus suis consuetis non discessit, & fraudulenter insidiosa consilia captans, barbarorúmque multitudinem mercede conducens, vt bello restaurato cladem acceptam sarciret, ad res nouas rursum spectare deprehensus est: Imperatoris iussu vitam ferro cęsus amisit, idem scilicet quod priores tyranni

Pius planè Constantini animus.

C

Victoria Côstãtini aduersus Liciniũ. Licinius se Constantino dedit.

Licinij cædes

passus. Quandoquidem enim illorum malis & aduersis rebus edoctus ad frugem & officiũ non rediit, eandémque quã illi impietatem sequutus est, non immeritò in easdem quoque fœdas calamitates decidit. Statuæ quoque, & quæcunque imagines eius in muris positæ atq; insertæ fuerant, euersę, erutę atque abolitæ sunt. Atque ille quidem ita victus occubuit. D

Memoria eiusdem damnata.

Licinius literis adeò infestus fuit, vt virus ac pestem publicam eas appellaret, illarum tam expers vt ne decretis quidem subscribere posset. Illud in eo non reprehendendum, quod spadonum aulicorúmque insolentiam mirè compescuit. Egnat.

CAPVT XLVI.

TOtus autem Oriẽs simul & Occidens sub Constantini imperiũ peruenit: quas ille regiones, omnésque circumcirca prouincias, necnon septentrionales atq; australes oras, tranquilla pace, metu omni depulso, repleuit. Itaque magnifici vbiq; conuentus celebrari, lętis alius alium oculis respicere, feruentiúsque subridere, mœrore pristino tristitiáque eiecta, noua luce loca omnia relucere: in vrbibus & vicis omnibus pæanes & hymni, primùm quidem in rerũ omnium Deum, deinde etiã in tantę prosperitatis subministratorem cani, memoria malorũ aboleri, obliuio impietatis induci, omnes præsentibus bonis vbertim vti frui, maior etiam meliórque rerum futurarũ spes esse, legum videlicet & côstitutionum humanitatis plenissimarum, bonorúmque aliorum quæ tum liberè & propalàm iactabantur, donationũ quoque amplitudinem pietatis declarantium: quarum multitudinem quænam oratio enumerare queat? Siquidẽ publicitùs omnes Imperator ipse cohortatus est, vt in primis diuinũ numen piè colerent. Ita enim fore, vt omnia eis abundè prorsus suppetant, omniáque cœpta cum spe optima feliciter cedant: sin à pietate tali & veri dei religione aberrarent, nihil eos & pace & bello q̃ res aduersas expectare debere confirmans. Atque hæc quidem non per iactantiam gloriabundus, sed gratiam Dei agnoscẽs & profitens protulit. Ita ille commodum se Deo ministrũ prębens, terras omnes ditioni suæ subiecit, vt Christianorũ religio q̃ maximè augeretur: & qui in ea colenda constanter perseuerarent, illustres maximè dignitatibus & honoribus fierent. Talibus igitur consiliis fretus, quęcunque iam inde ab initio contra nos decreta fuerant abrogauit, exules reuocauit, honores illis & bona sua, siue militaris dignitas, seu possessio fortè cuiquam adempta fuerat, restituens. Ecclesias ampliores publica pecunia construxit, immunitatem ministris Dei concessit, côuentus fieri permisit, aliáque peragere iussit, quæcunq; ad Christianum pertinent cultum. Postquam ad hunc modũ omnes in pristinã reuocauit libertatem, eísque honores solitos bonáq; sua restituit, si qui sententia capitali damnati vitam finiuissent, genere proximos, si qui essent, adire illorum hæreditates iussit: si non essent, loci eius ecclesiam in bona eorũ siue priuata seu publica essent, succedere lege lata præcepit. Atque hæc quidem sic imperator rectè constituit, legitiméq; côfirmauit: præterea verò christianis omnes pro-

Tyrãnorum internecione, summa tranquillitas & felicitas ad Christianos peruenit.

E

Per pietatẽ verã res secundæ consistunt.

F

Christianismi mirifica propagatio.

Idolomaniæ abolitio.

πῆχυς, cubitus Nili. Plin lib. 5. cap. 9.

L. vnic. C. de glad. lib. 11. Prostitutio virginũ apud Heliopolim sublata.

A fanos magistratus gerere permisit. Festos autem Græcorum dies, simulacrorum victimas, & orgia, incantationes, & sacra dæmonum prorsus prohibuit & interdixit. Multa etiam ex prisca consuetudine ĩ melius ab eo mutata. Apud Ægyptios enim cubitus non amplius in Græcorum delubra, sed in sacras nostras ædes deportatus, atq; ibi dedicatus est, quo incremẽtum exundantis Nili mensum dignoscebatur. Spectaculũ singulari certamine concertantium gladiatorũ Romæ frequentari solitũ, ex eo tempore prohibitum. Phœnices, qui Libanum montem ad Heliopolim incolebãt, virgines suas ante legitimas nuptias ad stuprũ prostituere desierũt, quod lege antea apud eos fieri receptum erat. Templa altitudine & latitudine ampla extructa. Quæ verò antehac iam ædificata fuerãt, instrumento Ecclesiastico & donariis exornata. Nõnulla etiã ex ipsis fundamentis excitata sunt. Ad quæ omnia imperator liberaliter impensas contulit, Episcopis eam rem curantibus, magistratibúsque iussu illius pecuniã ex publico præbentibus. Sauromatæ quoque & nationes Istrum accolẽtes, imperio eius subditę, quæ gẽtium aliarũ victrices, solos Romanos qui eis resisterent, habuerunt. Eas

Sarmatæ à Constantino victi.

B Constantinus miraculorũ nocturnorúmque insomniorum denunciationibus deuicit. Quoscunque autem populos bello superauit, perinde atq; cum Christo de gloria contenderet, gratiam in se collatam, propagandæ religionis studio rependit. Omnes nãq; homines ad hanc solã colendam excitauit, & in omnibus prouinciis partẽ aliquam publicorum vectigalium ecclesiis tribuit, donatiónẽmque eam ratam esse tẽporibus seculísque omnibus sanxit. Atque vt memoria continua milites Christum colere assuefacerẽt, arma eorum signo crucis exornauit. Et quum, sicuti dictum est, in imperiali palatio suo templũ construxit: tum † portatilem ecclesiam aliam fieri sibi curauit, quę vbicunque locorum esset, & maximè in bello circũferri posset, vt ne in solitudine quidem agens, vbi opus esset, Deúmq; colere & diuina mysteria participare deberet, ædibus sacris careret: ad quam veluti ad tabernaculũ semper prę̃stò fuere sacerdotes & diaconi, sine intermissione ministeria diuina, iuxta statas ecclesiæ cæremonias, obeuntes.

Donatio Cõstantini.

† μεταφερτά. Portatilis ecclesia.

C Diem eum quem Iudæi primum numerarunt, & Græci soli dicarũt, ⁎ Dominicũ appellauit, eúmque festum & feriatum esse omnibus lege lata statuit: similiter & eum qui Sabbatũ præcedit, vt in iis precationibus vacaremus, supplicationibúsque Deum exoraremus: alterum quidem, quòd in eo Christus resurrexit: alterum autem propter crucem, à qua plurimum sibi bonorum prouenisse variis modis expertus fuerat. Quam etiã ob causam eam summopere inveneratione habens, in numis suis & imaginibus omnibus insculpi inscribíque fecit. Testatur hoc imagines eius, habitu eo & forma propositæ. Supplicium crucis quod Romanis ex lege frequens maximè & vsitatum fuit, ex iudiciis sustulit. Et quũ diuini cultus augẽdi studiosus fuit, tum ferendis etiam legibus laudem & gloriã est consequutus. Nam impudicos illicitósque concubitus, quos ante eum nemo inhibuerat, ipse coercuit: sicuti hoc ex cõstitutionibus eius legibúsque latis patet. Absurdas etiam illas apud Romanos leges, ne cœlibes in adeunda hæreditate con-

L Omnes iudices. C. de feri. ⁎ κυριακήν.

Nec illud omiserim, mutata dierum istorum nomina in quæ nunc à Christianis vsurpãtur, autore Constantino principe sicut in illius Græca laudatione meminit Nicephorus. Angel. Politian. Miscel. cap. 8. Crux in numis Cõstantini impressa. Crucis supplicium abolitum

iugibus æquarentur, neve præterquam genere propinqui quicq; ex testamento lucrarentur: pręterea vt qui liberos non procreassent, dimidia bonorum parte mulctarentur, abrogauit: ne scilicet qui cœlibatum cõplecterẽtur, quòd deteriore maritis essent conditione, minus eam sectarentur vitam, quę se in studiis Deo placitis sedulò exercet. Quin vt ij qui per continentiam in cœlibatu vitam degunt, præcipuum quiddam præ illis haberent, sanxit: vt cœlibes scilicet oẽs, etiã impuberes, pro eo atque eis visum esset, testari possent: contra consuetudinem quæ olim apud Romanos obtinuerat, qui leges tales tulerãt, vt vrbem seditionibus bellísque ciuilibus ante eiusmodi sanctionem exhaustam, ciuibúsque orbatam, matrimoniis liberorúmque procreatione frequentiorẽ redderent. Qua verò imperator Constantinus obseruantia erga professionem fidei nostræ fuerit, abundè illud quoque testatur, quòd clericos omnes constitutione lata immunes liberósque esse permisit: iudiciúmque & iurisdictionem in eos episcopis, siquidem ciuilium iudicum cognitionem declinare vellent, mãdauit: & quod episcopi iudicassent, id robur & autoritatem sententiæ omnem habere debere decreuit. Firma quoque & immutabilia esse voluit quæ in Synodis cõstituta essent. Et quæ ab episcopis iudicata forent, vt ea à magistratibus respublica administrantibus militaríque quæ sub eis esset manu exequutioni mandarentur, atque ad rem collata perficerentur, constituit. Libertatem quoque ecclesiæ lege lata concessit, & vt libertate sacerdotibus testibus donati ciuium Romanorum numero ascriberentur. Quæ omnia tempus quoque ipsum ad hunc vsque diem, consuetudine probata plurimorum annorum præualente, confirmat. Atq; ille quidem magno studio leges eiusmodi cõdidit, rebus autem ipsis cultum diuinum sedulò propagauit. Sed & ipsa religio per seipsam admodum viguit, propter eorum qui eam colebant virtutem: quòd multi adhuc persequutione sopita superessent cõfessores. Et præter eos alij quoque tum extitere magna gloria boni Apostolicíque viri, operibus simul & doctrinis fidem maximè exornantes, de quibus loco suo dicetur.

D Illiciti concubitus prohibiti. Cœlibatus honoratus.

Veteres leges de cõtrahẽdo matrimonio. Immunitas ecclesiastica.

Forum cleri.

E Decreta Synodorum.

Libertas ecclesiæ. L. 1. & 2. C. de his qui in ecclesi. manum.

Confessores Christiani.

CAPVT XLVII.

F

POstquam verò & belli & religionis res ei feliciter successerunt, Orientis simul & Occidentis regiones in ditionem eius peruenerunt, & ipse solus Romanorum imperator factus est, Christianismus indies magis ac magis propagatus est, & pax tranquilla per omne Romanum imperium fuit. Et tum quidem Crispus maximus natu filius eius, diem suum obijt. Ipse verò reliquis filiis Cæsaribus dictis, & Cõstantino natu tum maiore Romam misso, contra Byzantios est profectus. Byzas nanque quidam genere Græcus, temporibus Manassæ Iudæorum regis vrbem paruam sub nomine suo construxit, quam antiquitùs homines barbari incolentes, propterea quòd suis liberè vterentur legibus, & agrestiores essent, Romanorũ imperio subiicere se prorsus renuerunt. Itaque post bellum in Bithynia contra Licinium gestum, Nicomedia

Crispi mors.

Oppidũ Byzantium libere seditionis, antea Lygos dictum Plin. lib. 4. cap. 11.

A comedia soluens Constantinus, bellum eis intulit. Byzantij porrò quum ceruicem ei submittere, & tributum pendere nollent, pertinacitérque Romanæ seruitutis iugum excuterent, res ad manus peruenit: ac prælio commisso, sex millia primò in Constantini exercitu, deinde conflictu altero tria rursum millia hominum sunt cæsa. Quo fortunæ successu Byzantij sublati, vt copias Romanorum omnes conciderent, dispiciebant. Pauci nanque eo tempore cum imperatore milites erant, omnibus ferè, exiguo excepto numero, ad præsidium Romanæ ditionis, quòd de Persarum expeditione & incursione renũciatum esset, missis. Vespera diei erat, & imperator lãguidus & mœstus inopia consilij cõtinuè oculos in cœlum intendit: atque ibi rursum, itidem vt Romæ, quum contra Maxentium bellum gereret, scripturã stellarum ordine atque distinctione conformatam vidit, hoc sic significantem: Inuoca me in die tribu-lationis tuæ, & liberabo te, & glorificabis me. Stupore igitur percitus, rursum oculos in cœlum sustulit, atque iterum Crucem stellis sicuti antea effigiatam in cœlo, & inscriptionem circum eam
B conspexit, cuius hæc verba erant: In hoc ipso signo hostes omnes vinces. Et confestim in memoriam ei quæ antea acciderant, venêre. Postridie ergo classicum canere iussit, præliúmque rursus cũ Byzantiis commisit: & quòd tropæum & signũ Crucis præferri in acie mandasset, fortiter illos vicit, simúlque vrbem ipsam cæpit. Victoriæ autem eius tropæum & signum eo loco statuit, vbi nunc Porphyretica eius columna in magnam altitudinem ampliter excurrit.

Bellum Constãtini cõtra Byzantios.

Videt iterũ signũ crucis in cœlo Constantinus.

Constantini Victoria.

CAPVT XLVIII.

AD tantam sublimitatem quum imperium eius maximum pertigisset, vrbem aliam Romanæ honore & magnitudine æqualem construere, suúmque ei nomen imponere statuit. Erat tum iuxta Hellespontum, planicies sub Ilio, ad Aiacis sepulcrum, vbi olim Achæi bellum cum Troianis
C gerentes, stationem naualem habuisse dicuntur: ibi vrbis forma quæ ei videbatur descripta, quibus locis portas extrueret, circumspiciebat. Hoc sic eum in animo agitantem, noctu apparens Deus oraculo admonuit, exaduersum Chalcedoni circum Byzantium quod cõstituisset opus eum perficere debere. Ille porrò iussis obsecundans, locum eum omnem circumiens occupat, syluam repurgat, ciuibus benignitatem gratiámque solitam atque decentem exhibet: naturáque regionis & cœli temperata clementia & situ loci sublimioris maximoperè delectatus, maximis eum mœnibus circumdat, & de nomine suo Constantinopolim vocat: Regiam magnificè ad ma-**

Cõstantinus vrbẽ Cõstantinopolitanã condit.

D rei, variis omnigenísque ornamentis ex Oriente omni decoratam, construit. Iuxta hanc ἱππικὸν seu circum equestrẽ instituit: & † porticus duas coctili latere in vsum viatorum, vt sub eis ambularent, proiicit: aliáque insuper multa ædificia animo simul & manu liberali ambitiosè circumcirca excitat. Addit lauacra, & fontes copiosarum & pellucidarum aquarum. Et quum † originarios loci eius, magnitudini tantæ vrbis minus sufficere videret, ædes maximas per plateas passim extruit, virísque & opibus & fama celebribus incolendas attribuit, quos vel ex veteri Roma, vel aliis ex gentibus eò pertraxerat. Tributáque & ad structuram ciuibus, & in alimenta colonis, vt copiis omnibus vrbs ea abundaret atque cresceret, designat. Amplam quoque curiam Senatui ædificat, vrbémque ipsam nouam Romam, & † imperialem, nulla re ab altera illa differẽtem, nominat. Et maxima profectò illa cepit incrementa, tum conditoris pietate atque insigni erga Deum amore, tum ciuium ipsorum religione, singulariq; ad
E benignitatem & commiserationem propensione. Tanta certè quidem ei inest ad persuadẽdum, & ad Christi fidem pertrahendum, vis & illecebra, vt omnes ferè & Iudæos & Græcos ad complectendum Christianæ vitæ institutum alliciat. Et ex quo verã pietatem semel colere cœpit, nunquam aras, sacrificia & cultum simulacrorum est experta, præterquam sub impio Iuliano: quæ tamen macula pauxillulum progressa, statim restincta diffluxit.

† δύο ἐμβόλους εἰς σκέπην εἶναι τῶν ὁδοιπόρων.

† αὐτόχθονας.

† βασιλεύουσαν.

Laus vrbis Constantinopolitanæ, ꝑpter sincerũ veræ religionis cultum. Sed eã, proh dolor, à Turcis anno Domini 1453. captã amisit.

CAPVT XLIX.

VRbem porrò recens conditam, quum multis aliis decorauit ornamẽtis, tum præcipuè varij generis simulacris & statuis: quas ex Græcorum templis, ideo solo æquatis, vt obliuionem erroris illis induceret, huc transtulit. His adiecit lapides luculentos, tectorum fastigia, porticus, columnas, aliáque quæcunque spectaculo digna essent. Multa præterea opera arte naturam ipsam æmulantia, ad ea quæ ibi fiebant, aliunde eò mi-
F sit. Multæ etiam vrbes religione mutata, templísque deorum direptis, simulacra, vt imperatori gratificarentur, Constantinopolim perferenda curarunt. In foro autem, quod nunc quoque Constantini dicitur, Porphyreticam & maximam illam columnam Roma aduectam statuit, in qua statuam suam ex ære factam collocauit, quæ dextra manu ingẽs [a] aureum malum continet: atque ipsi malo veneranda crux ab eo infixa, cum tali inscriptione: TIBI CHRISTE DEVS VERBVM HANC COMMENDO. Quatuor autem solidis firmísque absidis pulchrè circuncirca basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos & septẽ sportas, necnon reliquias septẽ panũ, quibus benedictione cõsecratis Christus multitudinem pauit: præterea dolabram Noæ, qua ille arcam construxit, manibus ipse suis imperator, sigillo suo ea omnia obsignata, reposuit. Quæ ad nostra vsque tempora etiamnum vrbi ipsi intactus inuiolatúsque thesaurus permanent. Istrum fluuium, qui Danubius quoque dici-

Oornamẽta vrbis Cõstantinopolitanæ

a Sunt autores, qui ꝑpter malum istud aureũ à Turcis Cõstantinopolitanam vrbẽ Aureũ malum dici putant.

Statua Constantini. In futuro Christi iudicio nec absidæ gradatæ, nec cathædræ velatæ adhibebuntur. August.

Pons saxeus in flumine Istro.

** *Ad reliquam felicitatem accedit, quòd mare Constantinopolim pulchriorem situ reddit, circa eam se insinuans quàm maximè, & in pelagus vastum exundans, admodum eam exornat, & tranquillos portus nautis præstat. Duo nanque maria, Aegæum & Euxinum, ea parte qua ad Orientem vrbs spectat, confluunt, fluctuúmque mutua collisione commoditatem & amœnitatem plurimam ex parte omni illi afferunt. Procop.*

Tertio crucē in cœlo Cōſtātin⁹ videt.

A tur, ponte ſaxeo iunxit: eóque tranſito, Scythicam gentem, quæ vltra id flumen coluit, ſibi ſubiugauit. Quo tempore ei denuò in cœlo ſalutifera illa armatura apparuit, victoriámque eam, ſicuti & antea conciliauit. Templa porrò, quæ vbique terrarum ædificauit, quid attinet enumerare? Primum quidem manibus ipſe ſuis, quemadmodum diximus, Romæ in Lateranenſi palatio deſcribendo conformauit. Quod ſanè palatium ipſe quoque in gentibus impenſis magnificè conſtruxit, & CHRISTO ſacrauit. In vrbe Nicomedienſi, loco illuſtri, cui Brachiæ nomen fuit, templum viginti millium martyrum ſplendidum excitauit. Sicuti etiam Antiochiæ κυριακὸν ſeu Dominicum octogonum. Drepani item, vbi genitus eſt, in honorem Luciani martyris delubrum aliud extruxit: eámque vrbem, matri honorem deferens, Helenopolim cognominauit. Tria quoque Conſtantinopoli maxima templa SERVATORI CHRISTO conſtructa dedicauit: ſanctæ Sophiæ ſiue Sapientiæ, ſanctæ Pacis, & ſanctæ Virtutis. Inſuper celeberrimus Apoſtolis templum quoq; ſuum condidit. B Eáque omnia deinceps etiam à ſucceſſoribus imperatoribus magnificè ſunt inſtructa atque ornata. Diuo itidem Mocio, & Acacio, & Agathonico, & Menæ, martyribus, ſplendida martyria ſeu delubra ædificauit.

Lateranenſe palatium Romæ.
Scythæ Pariſtrij ſubacti.
Tēpla à Cōſtantino cōdita.
Drepanum, ſeu Drepana, Helenopolis dicta.
Eccleſiæ ἁγίας σοφίας εἰρήνης, δυνάμεως.

CAPVT L.

SEd & † traiectu, & in loco eo qui Soſthenium vocatur, eccleſias duas archangelo Michaëli extruxit: ** in quibus ſplendidè exornandis, ad Imperialem magnificentiam nihil omiſit. Mihi verò moleſtum non fuerit, hiſtoriæ huic inſerere earum ſtructurarum cauſam, & vnde loco ei Soſthenij nomen ſit impoſitum, Memoriæ nanque proditum eſt, Argonautas Græcorum quum ad eum quoque locum perueniſſent, prædari atque diripere regionem eam cœpiſſe: & ab Amyco, qui ibi rerum tum potiebatur, in fugam verſos, palantes in quendam ne- C moroſum & incultum, propter denſitatem arborum, locum profugiſſe: ibique eis latitantibus, virtutem cœlitùs aduenisse, viri ſpecie, alas veluti aquilæ in humeris habentis, victoriámque aduerſus Amycum oraculo denunciaſſe. Illos porrò id ſequutos, cum illo conflixiſſe, victoriam reportaſſe, ipſum vnà cum copiis ſuis concidiſſe. Atque vt gratiam viſioni ei referrent, fanum eos & ſtatuam, ea quæ eis apparuerat forma, in loco eo excitaſſe: noménque regioni Soſthenium

*** † ἐν τῷ ἀνάπλῳ. Soſtheniū locus traiectui Cōſtantinopolitano, qui dicitur, e regione oppoſitus. Diuus archāgel⁹ Michael Argonautis apparuit.*

*** De duobus hiſce ſancti Michaelis templis, Procopius Cæſarienſis ſic ſcribit: Littus vtrunque ad Conſtantinopolim ſingulari pulchritudine exornauit Iuſtinianus. Templa duo archangelo Michaeli, alterum ex aduerſo alteri, ad fretum conſtructa fuere. Alterum in regione quæ dicitur ἀνάπλους, hoc eſt tranſitus, ſiue traiectus, in parte dextra Euxinum pontum nauigare incipienti. Alterum autem in littore huic oppoſito, quem locum veteres προόχθους, hoc eſt promontorium, propterea opinor quòd longius à littore in fretum procurrit, appellarunt. Hæc ipſa templa imperator Iuſtinianus vi temporis deformata denuò ex ipſis fundamentis reſtituit, ſtructura admiranda.*

D indidiſſe, quòd ſcilicet robore ibi accepto ſalui euaſiſſent. Eam ſtatuam laudatiſsimus princeps Conſtantinus, quum in eam oram neceſſaria de cauſa diuertens vidiſſet, familiaribus comitibúſque ſuis rem talem expoſuit: regionémque eam cum ſtupore admiratus, ibi manſit. Somni porrò capiendi tempore aſsiſtens illi viſio ſtatuæ eius ſimilitudine: Ego, inquit, ſic † ſum Michael archidux Domini Sabaoth virtutum, Chriſtianorum fidei tutor: qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fideli & germano illius miniſtro, auxiliaria arma contuli. Itaque è ſomno excitatus, regionem eam pulcherrimè excoluit, & ara imperiali, magnificáque manu & liberalitate in parte Orientali conſtructa, celeberrimum id templum ciuibus ſimul & aduenis reddidit. Maximè tamen ſacram eam ædem apparitionibus ſuis illuſtrauit Archangelus. Nullus enim graui quopiam caſu, aut ineluctabili periculo, aut ægritudine incognita, morbo denique incurabili circumuentus, † qui ibi Deum orans implorauerit, non facile opem & auxilium inuenit. E Et certò ſatis creditur, diuum Michaelem Archangelum apparere ibi ſolitum, ſalutiferum eum efficere locum: cuius rei gratia, ab antiquis etiam Michaelium eſt vocatus. Sedenim quod antiquitùs eo loco Probiano accidiſſe, qui medicus in imperatoria cohorte militauit, audiui, dicam.

† οὕτως. Diuus Michael Cōſtantino quoque apparet.
Apparitiones ſancti archangeli.
† ἐνταῦθα λύ. ἐξάμιν.
Soſthenium etiā Michaelium dictum
Probianus medicus īperialis podagricus ibi ſanatus.

Graui is correptus erat morbo, ex pedibus admodum laborans, iuncturis connexionibúſque eorum longo tempore diſtortis. Cæterùm ægritudine tali, viſione diuina in eo templo prorſus eſt liberatus. Hic porrò, quòd Græca ſuperſtitione imbutus, ad Chriſtianam pietatem tranſierat, alia quidem religionis noſtræ quodammodo credibilia atque probabilia eſſe dicebat: Crucem autem diuinam ſalutis cauſam eſſe, omnino non admittebat. Atque in hac illi ſententia perículoſe ſatis perſeueranti, Archangeli viſio aſsiſtens, Crucis ſignum, quod in ſacro Eccleſiæ eius altari collocatum fuerat, exhibuit: diſertíſque verbis oſtendit, ex quo tēpore CHRISTVS ſit crucifixus, nullam eſſe rem quæ opitulari generi humano priuatim & publicè, finémque debitum & effectum conſequi, abſque augusti huius ligni virtute poſsit, neque apud Angelos, neque apud pios ſanctóſque, quicunq; veri in Deum amoris teſtimonium obtinerent, homines. F Qua perſuaſione ſaniorem ille mentem recepit. Hæc hactenus. Ora autem hæc, ad dextram partem, ex Ponto Conſtantinopolim nauiganti, conſiſtit, circiter ſtadia triginta quinque ab ea, maritimo itinere: ſeptuaginta verò inſuper pedibus fretum, quod in medio, eſt circumeunti diſtans. Eandem vim & gratiam quoque habet Archangeli delubrum, quod in ipſo, quem diximus, traiectu eſt. Verumenimuerò Argonautæ, vt in Pontum Euxinum peruenere, Æetem propter † vellus aureum direptum fugientes, non eadem qua prius vſi erant nauigatione, in Græciam redire: ſed mari quod ſupra Scythas eſt tranſmiſſo, per flumina quæ ibi ſunt, ad Italiæ fines appulere: atque ibi hybernantes,

Signi ſanctæ crucis virtus ſeu crucifixi Chriſti potē⁹.
† χρυσόμαλλον δέρας.

Argonautarum in Græciam reditus.

Optim' christianorũ status sub Constantino.

A ✱ Emum oppidum condiderunt. Æstate deinde proxima, adiuuantibus eius regionis incolis, machinis quibusdam Argo nauem ad quadringenta stadia terra trahentes, ad fluuium cui Acylis nomen erat, Eridanum influentem, perduxerunt. Eridanus verò ipse in mare, quod Italiam alluit, prouoluitur. De his autem satis. Quamplurima sanè alia quoque templa vbiq; Constantinus construxit, aliáque omnis generis veræ pietatis opera perfecit: illud maximè studio habens, vt Christianæ religionis professio per terras omnes quas sol illustrat, propagaretur. Id quod ei ex sententia succedere perspectũ est. Pax certè optata Christianorum rebus, scandalis impedimentísque omnibus celerrimè sublatis, affulsit. ** Sed iam tempus est, vt suus quoque septimo huic libro historiarum imponatur finis, viginti & sex D complectenti annos: quorum sanè viginti Diocletianus & Maximianus Herculius in imperio peregerunt, reliquis sex Gallerius Maximinus, Maxentius, & Licinius tyrannidem exercuerunt. Quibus etiã magnus Constantinus in Galliis nondum Augustus salutatus, & in vrbe Roma rerum summæ præfuit. Quos annos nonnulli Diocletiano tyranno contribuunt: alij verò potius diuo Constantino, sicuti & nos, adscribunt. Atque iis subtractis, reliqui fiunt viginti sex anni eius, quibus post tyrannorum euersionem solus ipse & vnus Princeps sincerè ac ritè imperium administrauit. Et Occidente relicto, in Orientis, quod Nicomediæ fuit, imperiale palatium est profectus, & deinceps magno etiam studio vrbem sibi cognominem condidit. Quo tempore à condito orbe fuit annus quinquies millesimus octingentesimus, vigesimusprimus: à Christi natiuitate trecentesimus, sedecimus.

Anni huius libri. Secundum alios viginti duos.

Anni imperij Cõstantini Magni

Secundum neotericos 4294.

* *Plinius libro tertio, cap. 18. Argo nauis flumine in mare Adriaticum descendit, nec procul Tergeste. Nec iam constat quo flumine. Humeris traiectam Alpei, diligentiores tradunt. Subiisse autẽ Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomẽ ex ea causa est, inter Aemonam Alpésque exorienti.*

** *Vtcunque Constantinus optimus princeps & Christianissimus fuerit, de eo tamen à quibusdam sic memoriæ proditum, vt decem primos annos præstantissimus diceretur, duodecim sequentibus latro, decem nouissimis pupillus, ob immodicas largitiones. Egnat.*

Licinio postremùm oppresso, Constantinus solus imperauit annis 26. Cum Licinio & Maximino (Maxentium omitto) circiter annos 6. Ante hos Constans Chlorus, Constantini pater, & Gallerius Maximinus, postquam Diocletianus & Maximianus purpuram posuere, annos ferè 4. Duo isti simul 6. Diocletianus solus quatuor annos.

OCTAVI TOMI CAPITA.

A ECCLESIASTICAE HI- D STORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS OCTAVVS.

CAPVT I.

† ἰσαποστόλο

Res gestæ † Apostolis ipsis comparandi Constantini, postquam hostiliter cū impio Licinio bello est congressus, vsque ad conditum atq; in ampliorem vrbem redactū Byzantium, sic se habent. Quādoquidem verò admo-
B dum absurdum mihi esse videtur, tam illustrē imperij administrationem, veræque in Deum pietatis, vt ita dicam, fundamētum simul & fastigium, impiissimorum tyrannorum catalogo & historiæ ita insertam (quod quidem necessariò prorsus factum est) relinquere: facere nō possum, quin eam, quoad eius fieri potest, ab illis seiunctam, proprio persequar libro: quum scilicet tam ampla sit, & rebus omnibus excellēs. Quapropter quæ antea Tyrannorum temporibus coniuncta exposui, quàm potero breuissimè oratione perstringam, de patre nimirū eius, de natiuitate, de educatione, quomodo ad rerū administrationem peruenerit: mox etiam veteris Romæ imperium consequutus sit, vt triumphale victoriæ signum in cœlo conspexerit, per quod etiam exitiales & execrandos illos tyrannos deuicit: deinde quomodo diuino Romæ lauacro sit ablutus, quæ pro Christianis & Ecclesiis ipsis peregerit: quibus cōstitutionibus pro religione nostra promulgatis effecerit, vt res nostrę breui magna acceperint incrementa: vt postremùm Licinium attriuerit: denique Byzantio ca-
C pto, prædonibúsque inde pulsis, cognominem sibi vrbem magnificè excitarit, eandémque sacris & profanis ædibus, porticibus, † proiectis, statuis, aquis, aliísque publicis intra & extra mœnia ædificiis exornarit. Hisce omnibus, quæ antehac latius sunt explicata, breuiter repetitis, quæ sequuntur fusius cōmemorabimus: res scilicet impiissimi Arij, primámque Oecumenicam & vniuersalem Nicænam Synodum: & vberem, qui tum floruerunt, diuinorum virorum prouentum, quæ gentes, & quomodo professionem fidei nostrę susceperint, Arianorum post Synodū improbitate reiecta: quæ Antiochiæ, Tyri, Æliæ, Alexandriæ, & Constantinopoli contra Eustathium & Athanasium veræ pietatis illustratorem acta sint. Deinceps de rebus beatæ Helenæ, quomodo ea Hierosolymis preciosam venerandámque Domini crucem inuenerit, quibus rebus ibi pulcherrimè sacrosancta excoluerit loca, & quomodo tandem diem suum obierit. Multa præterea alicubi inserentur, videlicet de Asterio & Marcello Melitianis, de Nouatianis: & quomodo Arius crepuerit, libello prius verioris pietatis exhibito. Post hæc omnia felicissimam Cōstantini mortem, magnificásque & tali principe dignas exequias, qui innumera deinde miracula & prodigia ediderit, referemus. Sed enim manum operi admouentes, commodè id tali initio ordiemur.

Dicendorum propositio.

† ἐμβόλοις.

CAPVT II.

Diuo Constantino pater fuit Constās, cui * Proceri, ab aliquibus etiam Chlori seu virentis cogno- E men impositū. Illustri is admodum loco natus, genus ad imperatorum familiam retulit. Claudij enim, qui ante Diocletianum & Aurelianum ipsum Romæ imperauit, † ex filia nepotem fuisse constat. Posteaquàm autem Persæ, Sarmatæ, & insuper Parthi, Varacho concitante, aduersus Romanos bellum mouere: Diocletianus, qui tum imperium obtinebat, Constantem oratorem ad barbaros componendæ pacis gratia misit. Hic ex Hesperiis in Orientem profectus, ad locum cui Drepani nomen erat, appulit. Ibi hospes, comitatus eius & cohortis regiæ splendore captus, filiam ei suam viuida & nubili iam ætate puellam subiicit. Constans amoris concubitúsque mercedem, pallium mulieri, regia purpura intextum atque exornatum, donat: & puellæ patrem, quod illa procreatura esset, tollere atque educare iubet: nouum & id admirandū quiddam fore arbitratus, ex eo quòd cum puella dormiens, in Occidente, circum ipsum lectum, solem illucescentem se vidisse in cubiculo, dixit. Cæterùm legatione sua ritè defunctus, domum rediit: ibíque F egit. Interea Diocletianus, postquam ad imperium peruenerat, quarto administrationis eius anno, Maximianum Herculium socium sibi imperij adsciuerat. Constans verò & Maximinus Gallerius, Cæsarum † insignibus decorati sunt. Quorum hic Galleriam Diocletiani, ille verò Theodoram Herculij filiam vxorem duxit: quum quidem vterque quam antea habuerat coniugem, propter eam quam erga imperatores gerebant animi affectionem & propensionem repudiasset. Cōstanti Britannia, Alpes & Gallia superior prouincia obuenit, † inaccessæ & non ita multorum vectigalium regiones. Annis aliquot intercedentibus, quò ipse antea legatus missus fuerat, oratores quoq; ire iubet, viros genere claros. Cæterùm & illi, quū Drepanū delati essent, hospitio matris Cōstantini excipiuntur. Vbi puer ludēs, ab vno oratorū ad animi acerbitatem per obiurgationē est cōmotus. Cuius verba ille ægrè impatiēterq; ferēs, lachrymis profusis ad matrem quere-

* πανδωτερ τος.

Parentes & ortus Cōstantini.

Alij ex filia Chrispi, qui fuit frater Claudij, patre Eutropio genitum tradunt.

Cōstās dicere solitus fuit, Opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intrà vnum Principis claustrū reseruari. Eutrop.

† ταινίαις.

† δυσέμβολα καὶ δυσπόρευτα χωρία.

A Iam defert. Tum illa rem omnem de puero in medium producit, Regij asseuerãs sanguinis esse. Et verba ea facile confirmabant, quum pueri facies, quæ Constantis vultum apprimè referebat, tum purpura illa infecta vestis, quam ex arca mulier protulit. Atque ij quoque legatione ex Constantis sententia confecta, in patriam reuersi, quũ alias muneris sui res illi exposuere, tum de puero etiam Constantino retulere, formosum eum ingeniosúmque adolescentulum gestus edere regios, & vultum constitutionémque eius ferè omnem egregiè referre. Quam ob causam Constans filium statim vnà cum matre ad se adducendum curauit. Quum verò metueret, ne quid vel puero vel matri ab vxore sua, per zelotypiam & coniugalem æmulationem accideret, Helenæ ipsi, sicuti decebat, prospexit, puerũ autem aliquanto pòst Nicomediam ad Diocletianum misit. Ibi ille in imperatorio palatio, perinde atque pignus quoddam degebat, inter domesticos scholarũ cooptatus. Et fortia manu peragens facinora, Christianorum sacra sensim & occultè est complexus: & imperatores, qui tantopere vanę superstitioni dediti essent, & plurima martyrum cæde oblectarentur, detestatus. Porrò vt incantationibus diuinationibúsque quibusdam Diocletianus cognouit, ipsum Constantinum solum summa rerum & imperio potiturum, idolorúmque cultum sublaturum, odio erga eum est accensus, consiliúmque occidendi eius cepit. Qua re comperta, Constantinus ad patrem se contulit: quem iam supremum propè trahentem spiritum, & circa testamentum condendum occupatum reperit: in quo illi Christianorum religionem consectanti, imperium potestatémq; suam reliquit: reliquis, quos ex Theodora susceperat liberis, præteritis: ipse quoq; manibus suis, in Britania coronam imperialem ei imposuit, quinquaginta & sex ætatis, tribus [a] verò & viginti imperij, exactis annis: quum quidem omnibus, qui veram pietatem colendam statuissent, tutus & tranquillus fuisset portus & perfugium. Eo modo Constantinus paternum est consecutus imperiũ, ducentesima septuagesima quinta ineunte Olympiade: qui annus est à mundo cõdito, quinquies millesimus octingẽtesimus quintusdecimus. C

Cõstantinus in aula Diocletiani educatus. (B)

Cõstantinus Constantis successor.

a 19, vt Cæsar. 4. vt Augustus.

Apud alios chronicos scriptores inuenio Olympiadẽ 272. Annũ mũdi conditi 4271. Annũ Domini 310 Bibliãder ponit annũ mũdi conditi 4289. Et annum Domi. 311.

CAPVT III.

Diocletianus autem & Maximianus, viginti annis in imperio administrando completis, propter certas causas, & quòd dura quędam perpessi essent, potestatem eam sua sponte sibi ipsis abrogarunt. Qualia autem vel contra nos, vel etiam pro nobis proposuerint edicta, & quot martyrũ millibus strenuè pro Christi nomine decertantibus, ipsi simul & Maximinus successor eorum necis causa extiterint, plenissimè à nobis paulo antè est explicatum. Maxentius porrò Romæ, & Maximinus Nicomediæ, hic in Oriente, ille in Occidente, tyrannidem exercentes, eisdem detinebantur studiis, ciuium subditorum bona diripientes, matrimonia aliena violantes, & cædes innumeras quolibet propè die subornantes. Aduersus hos, oppressorum legationibus pluribus excitus è Galliis Constantinus, primùm Maxentio ad vrbem Romam bellum intulit. Quo tempore aleam Martis prælio aduersus eum experturus, paternum inuocauit Deum. Et derepentè in cœlo salutiferum Crucis signum longius distentum, Orientem versus, meridiano tempore, splendore solem ipsum superante, apparuit: circum quod, in orbem, stellis itidem, vt in cruce literarum latinarũ formam referentibus, inscriptio hisce verbis est visa, IN HOC VINCE. quod signum confestim ex auro & lapillis preciosis, ad militaris vexilli instar fieri curauit: & simul Maxentium fortissimè deuicit, in ponte submersum, & Romam in potestatem suam recepit. Deinde deorum simulacra cõminuens, in cinerem redegit, eorundémque delubra solo æquauit. Mox, manibus ipse suis, Seruatori in Palatio Romæ templum sarculo descripsit & excitauit. Leges pro Christianis tulit, aliáq; magno studio pro eisdem egit, quæ paulo antè recensuimus. Et quum eum morbus inuasisset, & medici infantum sanguine id malum discuti purgaríque posse renunciarent, abhorruit resiluítque ab eo facinore Deo charissimus imperator, luctu & eiulatu matrum permotus. Intercedit nox, & principes Apostolorum se ei spectãdos exhibent, Romanæque vrbis Antistitem accersere iubent, piscinam apud eum esse ostendentes, cuius lauacro ablutum illum saluum subitò & incolumem fore dicunt. Aduenit ille, quæ opus sunt refert, imperatorem baptizat: & morbus ipse aquis innatat, squamarum in morem, non ab oculis, verùm à carne ipsa decidentium. Itaque ille melius habet, vsque adeò vt miraretur ipse, is ne esset, qui antea fuerat Constantinus. Postea Iudæorum turba existit, qui imperatoris matrem adeuntes, Constantini quidem ab idolorum cultu defectionem laudant & admirantur, sed transitionem eius ad CHRISTVM valde arguunt & criminantur.

D

Bellum Constantini aduersus Maxentium.

Signum Crucis ei in cœlo apparet.

E

Cõstãtinus Romæ baptizatur.

Et literæ ea de re ab Helena ad filium datæ.

At ille firmis nixus fundamentis efficit, vt illi ipsi Iudæi cum Syluestre Romanæ vrbis Episcopo congrediantur, sermonésque conferant. Atque is magna eloquentiæ vi cum illis agens, facilè eos conuincit. Mox cum Maximino prælio congressus, tropæum Crucis inferri in hostem iubet, aduersus quod quum ille iacula emittere iuberet, victus succumbit. Quo è medio sublato, magis etiam res Christianorum sunt auctæ. Itaque encænia, innouatarúmque rerum feriæ, tranquillitate vbique à Deo concessa, celebratæ: aliáque omnia peracta, quæ in eiuscemodi mutationibus & Dei dispositionibus, moribus fieri receptum est. Sub hæc constitutiones in scripto & sine scripto, quæ pro eo atque deceret, res Christianorum ordinarent, editæ. Templa quædam de integro cõstructa, quædam in ampliorem decentiorémque formam mutata. Leges latæ, immunitatem ministris Dei conferentes, libertatémque & magnificas donationes templis sacrísque ædibus largientes. Aliæ præterea, synodos & conuentus fidelium in vnum cogentes: atque item aliæ concordiam ecclesiarum conciliantes. Atque hæc quidem tum ad eum modum se habebant. Licinius autem, qui Constantiam Constantini sororem in matrimonio habebat, Orientémque ad

Maximinũ opprimit. F

Christiani Encænia vbiq; celebrant.

Licinium imperij socium Cõstantinus

primùm in Pannonia, deinde ĩ Macedonia, rursum in Thracia, postremò in Asia vicit, fugauit, & per deditionem cepit: literarum acerrimũ hostem, Dacia oriundũ, parentibus armẽtariis. Vnde ei etiam Armentarij cognomen inditum.

Cauit Cõstãtinus Licinio cædendo, ne idem is tentaret, quod Maximianus Herculius imperio, quod deposuerat, repetẽdo fecerat.

A Nicomediam cum imperio administrare iussus erat, quòd magnitudinem Imperij moderatè perferre non posset, rebellionem exitiúmque aduersus eum, à quo summa acceperat beneficia, molitur: conatúmque suum, occultè Christianos, quorum ille magnus amator erat, occidens, ac multos ex eis in rationem martyriorum referẽs, declarat. Apud quem quum Constantinus neque cohortãdo, neque suadendo, neque adeò territando, vt à cœpto desisteret, aliquid efficeret, postremò bello eum aggressus, ad Chrysopolim Bithyniæ prælĩu cum eo committit. In quo superatus ille, in potestatem quidem Constantini peruenit: vitam, victore donante, recipit, & Thessalonicæ sub custodia seruatur: vbi verò tum quoq; ad nouas res spectare deprehẽsus est, ipse in seipsum ferrũ pertraxit. Quam obrem securi percussus, sibi ipsi quidem vitæ finem, tyrannidi verò & idololatriæ bellicum motum creauit.

CAPVT IIII.

B

Constãtinopolis cõstruitur & exornatur.

REbus contra Licinium prosperè gestis, vrbem quoque vt sub nomine suo condat, circumspicit. Byzantij quidam erant sæui admodum, armísque sibi barbaro more plurimùm arrogãtes. Hos armis adortus, belli iure vincit: eorúmque vetusto castello diruto, ingentibusque & magnificis tributis comportatis, magnam construit vrbem, nihil prorsus rerum omnium, quę ad eam illustrandam spectarent, omittens, ædes præclaras struens, ex ipsa Roma aliisque populis incolas eò alliciens: + circum equestrẽ, porticus, proiecta, aquæductus, fontes, statuas, imagines, & quæcũque essent præcipuæ artis opera, fieri, eóque comportari, vt splendida ornatáque redderet omnia, curans. Ad hæc, templa Deo, Apostolis & martyribus, & maximã illam ⁎ Porphyretici marmoris columnam construens, in qua statuam quoque suam collocauit, in polo seu vertice mundi crucem infixam manu tenentem. Quo ille symbolo indicauit, virtute inuicti eius tropæi & signi, terram omnem & mare ipsum à se esse subactum. In regione etiam ea quæ Sosthenium dicitur, & ⁎ in traiectu, ex apparitione archangeli Michaelis, templa condidit, aliáque plura opera perfecit, quæ illius diuina mẽte & prudentia, atque etiam in rebus omnibus magnificentia digna erant. De cognomine ei vrbe dicitur, nõ longè ab Ilio, circa Græcorum naualem stationẽ, eam illum excitare cœpisse. quòd autem noctu oraculo diuino admonitus, circum Byzantium, è regione Chalcedoni extruere iussus esset, responso ei morem gerentem, amplis ita mœnibus ibi circumdedisse: rebusque omnibus & ornamentis atque honoribus præcipuis Romæ parem extruxisse, curiam atque Senatum, sumptus, ⁎ tesseras frumentarias, dignitatisque genus omne, Imperatoria prorsus munificẽtia ciuibus largitum esse. Atque ita omnibus rebus ritè atq; ordine dispositis, Constantinopolim & nouam Romam appellasse, eadémque cum illa potestate, eisdem moribus atque institutis, eisdémque legibus esse iussisse, & insuper + Imperatricem vrbem declarasse, populorum omnium qui Romanum imperium agnoscentes, Septentrionem, Austrum, & solem Orientem versus, & quod in medio est mare colunt ab eis quæ ad Istrum extructæ sunt vrbibus, & ab Epidamno, quæ non longè ab Ionio sinu est sita, vsque ad Cyrenẽ & proximam Libiam, per totum, quod dicitur, Boreale clima & regionem Arctoã. Et vrbem eã condi cœpisse, à mundo creato quinquies millesimo octingentesimo vigesimoquinto, Imperij eius decimo: absolutam autem prorsus esse, eiusdem Imperij vigesimooctauo anno, qui incidit in conditi Mundi annum quinquies millesimum octingentesimum quadragesimum tertiũ, siue, vt alij tradunt, trigesimumoctauũ. [a] De ea illud quoque memoriæ est proditum: vt Imperator ipse pedibus, hastam manu tenens, ambitum mœniaque eius definiens circumiit: quòd comitibus eius vlterius quàm conueniret, pomeria vrbis proferre videretur, quendam ex eis ad eum accessisse atque rogasse, Quò vsque tandem here? illumque disertè respondisse: Eò vsque, dum qui me præcedit ductor, constiterit. Vnde satis constabat, cœlestem quampiam ei præiisse virtutem, quę eũ, quod fieri deberet, instrueret. Eam tam magnificè fundatam, almam quoque Romã vocauit, quod verbum Romanis + gloria præclaram significat. Constantinus sanè nunquam non pro Christiana pietate aliquid agens, non Byzantij tantum, sed & vbique terrarum, pulcherrima ædificauit tẽpla, potissimumque in metropolitanis sedibus, sicuti Nicomediæ in Bithynia prouincia, Antiochiæ ad Orontem, in veteri Roma, & Hierosolymis ipsis. De quibus, quæ ibi opera perfecerit, postea dicemus. Quum verò res omnes ei ex sententia cederent, etiam apud exteras nationes, finitimas simul & lõginquiores, vel iure belli, vel fœderibus pactis pacatas: altissima annis pluribus pax & tranquillitas in orbe Romano floruit, & professio fidei Christianę vbique terrarum est propagata. Multę quoque feræ nationes sacra nostra sunt complexæ: & mirificum vitæ institutũ in ecclesiis, & apud multitudinem ipsam, denique in montibus etiam & solis locis resplenduit, quòd nuper admodum Monachi pullulare cœpissent, & quòd martyres adhuc & confessores superstites essent, sacerdotésq; insuper Apostolicis donis & miraculis, vitæq; simplicitate vigerent. Per quos cœlestem prorsus vitã in terris cernere erat, religione ipsa indies semper & in rebus omnibus augmenta sua capiente: & Constantino studio omni in hoc incumbente, vt apud omnes ea vbique confirmata stabiliretur, & ad ampliorem magnitudinem excresceret: vtque per ipsum, adiuuante Deo, Christianismus in serena certaque trãquillitate & altissima pace cõsisteret. Atque vt simpliciter dicam, ea tempestate res nostræ lætissimæ, iucundissimæ, & florentissimæ fuere: aduersarij autem contrà, in tristicia, summissione, & mœrore summo vixere.

ἱπποδρομόν τι καὶ ἔμβολος.

πορφυρέαν κίονα. Constantini statua equestris.

C

ἐν τῷ ἀνάπλῳ. Apparitio sancti Michaelis.

σιτηρέσια.

βασιλίδα. Noua Roma & vrbs Imperatrix.

D

Terminus Orientalis & Constantinopolitani imperij.

Tempus Cõditæ vrbis Constantinopolitanæ.

a Si scilicet aut intra tredecimum annũ perfecta, aut quĩto imperij eius anno ædificari cœpta esset.

Auguriũ auspicatissimum cõditæ vrbis Constantinopolitanæ.

Alma Roma.

ἔνδοξον.

E

Iustinian. Constantinopolim nouam Romã Deo propitio, melioribus quàm veterẽ conditã esse auguriis censet, l. Deo autore C. de veter. iure enucl.

Christianismus vbique florentissimus.

F

CAPVT V.

Λῆξαι. Tranquillitã florentémq; rei ecclesiasticæ statũ importunitate sua hæretici perturbarũt.

REligio nostra quum in tanta esset gloria & flore, pacem & quietẽ tantam intestinum turbauit bellum. + Nugæ namque & disputationes cõtentiosæ, veram pietatem perfectãque diuini numinis cognitionem prætexentes, de

ἀλάςωρ καὶ πονηρὸς, καὶ παλαμναῖος

A quibus antea inquisitum non fuerat, ea in quæstionem deduxerunt, eáque re ingentes turbas in ecclesiis cócitarunt. Siquidem generis nostri* pestis, improbúsque prorsus & exitiosus hostis, nauim ecclesiasticam tam placidè secundis vētis ferri, & ab vniuersitatis huius Deo gubernari vidés, ferre id non potuit: & graue molestúmque sibi esse putauit, nisi submergendam eam curaret, quæ tam securum citra prauorum dogmatum fluctus & procellas teneret cursum. Vt enim Græcæ superstitionis præstigias proculcari, dolosósque laqueos eius in apertum protrahi, & manifestò argui atque conuinci, & creaturam quidem (vt antehac) amplius non coli, creatorem verò eius, sicuti conuenit, laudibus vehi & adorari animaduertit: apertum rursum contra Deum mouere bellū posthabuit, & dolo rem clandestinè admodum & fraudulenter aggressus est. Repertis namque quibusdam, qui Christianam quidem profiterentur fidem, arrogantia autem inaniq; vanæ gloriæ ambitione & dominandi cupiditate quasi intemperiis quibusdam agerentur, eis ipsis veluti instrumētis adinuentionis fraudísque suæ vtens, alio quodam modo rem in priorem reduxit errorem & seductionem, vt conditor scilicet rerum omnium Deus, creaturis ipsis exæquatus & connumeratus, creatura rursus quemadmodū antea adoraretur, cultúsque diuinus adorationi† illius similis fieret. Verùm vnde, quóue modo, & per quem zizania hæc sata sint, re altius repetita, vt potero, exponā. Alexandriæ, quæ primaria & pręcipua inter Ægypti, Thebaidis & Libyę vrbes, ciuitas est, amplissima sanè & populosissima, post Theonem, vt antea diximus, Petrus eximius veræ pietatis propugnator, ecclesiam gubernauit: qui certaminis sacri cursu splendidè sub impiis tyrannis peracto, Achillam breui habuit successorem. Atque huic, ecclesiæ clauo dirigendo Alexander suffectus est, Apostolicæ doctrinæ generosus defensor: qui in ea, quam diximus, tranquillitate & pace, diuinis institutionibus quotidie ecclesiam exhilarauit. Ea tempestate Arius quidam erat, in rationē quidem ille sacri ordinis relatus, sed qui iam inde ab initio studium suum super dogmate suo satis declarauerat.

C Melitio namque nouas res molienti primùm adhæsit: atque eo relicto, se postea ad diuinum, quem diximus, Petrum contulit, à quo etiam Diaconus est factus. sed ab eodem rursum ecclesia exactus, eo quòd Petrus Melitium sectatorésque eius excommunicauit, & baptismum eius non* recepit, propter nonnullas quidem causas, potissimum autem quòd ille persequutionis periculo non perlato, cultum diuinum abiurarit, & dęmonibus sacrificarit. Eius quippe rei gratia in ordinē redactus, neque aliam quampiam ob causam, quæ probari aut defendi posset, ab ecclesia proscriptus Melitius, iniuria se affectum esse dictitans, conuiciis & maledictis Petrum proscidit. Et quum sectatores multos haberet, hæresiarchā se & ducem eorum constituit: & [a] Episcopali dignitate sibi arrogata, in oppido† Lyco, quod ad Ægyptum est, quæcunque sunt Episcopalis muneris, citra pudorē timorémque omnem peregit, Petro prorsus præ se contempto. Itaque vnà cum aliis Melitio fauentibus, Arius quoque quiescere nolens, in Petrum est inuectus. Vbi verò Petrus accepta martyrij corona, vitæ cursum finiit, [b] ab Achilla successore eius Arius veniam impetrauit: & rursum Diaconi ministerio fungi permissus, [c] postea in Presbyterorum quoque ordinem est allectus. Apud Alexandrum quoque, proximum ab Achilla episcopum, honesto loco fuit: & quòd cauillationum dialecticarum non imperitus, atque in eiusmodi disciplinis probè exercitatus esset, scripturarū interpretatio credita ei fuerat. Enimuerò quum nō benè ferret Alexandrum Episcopi dignitatem obtinere, † quòd non ritè is quoque, neque ordine lectus esset, dissidia aduersus eum latenter & contentiones mouit. Quúmque non haberet quod in vita moribúsque Alexandri carperet, neque per sycophantiam facile quicquam confingere posset, ea quidem in parte quiet⁹ fuit. [d] quæ verò ille in ecclesia pro cōcione rectè piéq; doceret, in eis repugnare illi instituit. Episcopus namque, filium cum patre ὁμότιμον, hoc est, eiusdem honoris, atque eiusdem substātiæ, æqualémque per omnia eidem qui eum genuit, esse, ex diuinarum scripturarum sententia & traditione docuit. Arius autem inter presbyteros primas tenens, verbóque veritatis prorsus repugnans, creaturam factúramque patris filium vocauit, in absurdas opiniones prouolutus. Ex non existentibus siquidem genitum esse: & fuisse aliquando tempus quum non fuerit, meráque sententiæ &† arbitrij libertate vitij & virtutis capacē esse: aliáque eiuscemodi censuit, quæ opinari eum par erat, qui sibi de huius generis rebus differendum atque inquirendum esse cōstituisset. Et quum existimaret episcopum Libyci Sabellij dogma asserere, contendendi & aduersandi studio in errorem ex diametro illi contrarium decidit. Sanè quidem permultos ad nouas eius dogmatis res pertraxit, & ex parui igniculi scintilla ingēs est & altum exortum incendium. Ab Alexandria enim doctrina hæc progressa, Aegyptum, Libyam, & superiorem Thebaidem percurrit, mox etiam ad alias prouincias & vrbes peruenit. Quæstione tali iam in controuersiam vocata, Alexander dissuadere eam est conatus. Sed iam non pauci Episcopi, & plurimi ex clero rectè dicere Arium affirmabant, sententiámque eius complectentes comprobabāt. Postquam autem inter se non cōsenserunt, seu potius Arius† furiis correptus propalàm impietatem docuit: Alexander illum, & cum eo qui partes eius sequerentur, clericos omnes excommunicauit, & sacro ordine mouit. Sentiebant porrò cum eo in Alexandrina parœcia, Aithalas, Achillas, Carponas, Sarmates, & alter Arius, presbyteri: & Euzoius, Macari⁹, Iulius, Menas, & Helladius diaconi, multam etiam populi partem secum trahētes. In quo, alij idem sibi de Deo sentiendum atque credendum esse quod Episcopus arbitraretur, putabant: alij verò, sicuti multis euenire consueuit, istos miserabantur, veluti iniuria affectos, & indicta causa ab ecclesia proscriptos. Sunt qui dicunt, contentionis huius alium, ante Arium, autorē fuisse: Alexandrum, secūdo ab Ario loco presbyterum, Baucalim cognomine qui nomē id adeptus fuerat, ex supercrescentis carnis pondere in dorso eius collecto, testacei vasis forma, quod Alexandrini vernaculo sermone baucalam nominare solent: hūc inquam, secundas in ministerio sacro ferentē, dissensionis causam extitisse putant. vnde postea in-

Marginalia (left):

Diabolus idololatriæ autor & propagator.

† ἀξίωσιν τῇ κτίσει προσκυνήσει. *Tumult⁹ Ecclesiastici initium.*

Alexādrini Episcopi.

Arius Melitij sectator.

Melitius hæresiarcha à Petro antistite Alexādrino excommunicat⁹, et cū eo Ari⁹.
* μὴ προσιέμενος, non admisit: hoc est, nō passus est eum sacramētum baptismi administrare.
a Melit⁹ sibi ipsi Episcopalem dignitatē sumpsit.
† Deinde Ptolemaïs, & Panopolis, ac Veneris oppidum

Marginalia (right):

D iterum: & in Libyco Lycon, vbi montes finiunt Thebaidem. Plin. lib. 5. cap. 9.
b Arius ab Achilla Episcopo Alexandrino in Ecclesiam et rorũ gratia impetrata receptus.
c Ari⁹ presbyter & scrarum literarū doctor Alexādria ordinatus.
ἐπειδὴ γὰρ καὶ οὐ τοῦ ἐπιχειρ
d Contentio Alexandri episcopi, & Arij presbyteri, de doctrina Christianæ professionis.
E Arij hæresis.
† αὐτεξουσίου γνώμης.

Ea longè lateque grassata.

F † χορυβαντιῶν.
Alexander episcop⁹ Arium cū popularib⁹ suis ab ecclesia proscribit. Scinditur incertū studia in contraria vulgus.

Alexander Baucalis, presbyter & ipse Alexādrinus, dissensionis huius autor à quibusdam habitus.

A ter Alexandrum & Arium contentio commota, & τὸ ὁμοούσιον, hoc est, consubstantialis promulgatio exorta sit. Quod namque Baucalis prælatum sibi honore Arium ægreferret, nouationem dogmatis istius illi adscripsit. Alexander verò episcopus, vtrumque à contentione abducere volẽs, ad disputationes sermonúmque collationes eos inuitauit: persuasione potius quàm violenta iussione controuersiam sopire, conducibilius esse ducens. Et quum multoties disputando congressi essent, sicuti fieri assueuit, contentione inter quospiam mota: Episcopus nunc huic, nunc illi beneuolè & cõmodè adhæsit: postremò verò tandem & ipse coæternum & consubstantialem patri filium, ita vti antea semper senserat, disertis verbis pronunciauit, Ariúmque idem sentire iussit. Quod vbi ille, vt faceret, in animum inducere non potuit, sacris ædibus est ab eo eiectus.

CAPVT VI.

Primariarũ in orbe Christiano ecclesiarum Episcopi.

EO tempore Romanę ecclesiæ Syluester præfuit, Miltiadis successor, qui post Marcellinum egregiè in persequutione ipsa certamine defunctũ, sacri muneris suscepit administrationem. B Alexandrię autem post Theonem & Petrum, Achillas, ac deinde quem dixi Alexãder, ecclesiasticam tenuit præfecturam. Antiochiæ, Tyranno in ecclesiastico ministerio Vitalis suffectus, pace primùm ecclesiis reddita. Is à tyrannis ecclesiam dirutam denuò excitauit: cuius structuram reliquam Philogonius perfecit, qui ex causidico episcopus factus illi successit, Liciniíque temporibus, vti virum fortem decet, ardorem æmulationémque suam pro vera pietate ostẽdit. Porrò Hierosolymis post Hermonẽ Macario sacrũ munus creditũ, digno tali nomine viro, vt qui omnibus bonis & ornamẽtis floruerit. Cõstãtinopoli verò, post Metrophanẽ, Probi Imperatoris ex fratre nepotẽ, Alexãdro sacrorũ cura sorte cesserat. Verùm enimuerò hoc loco faciẽdũ mihi omnino videtur, vt altius ab ipsis Apostolis repetitos Byzantios episcopos recenseam, & veluti sacram quandam inscriptionem historię huic adiiciam. C Andreas Domini apostolus, Thraciam, Macedoniam, & Euxinum, prouincias sortitus, Byzantij Christum prædicauit. Et quum à Zeuxippo, tyrannidem tum ibidem tenẽte, ad cædem quæreretur, Argyropolim transiit, atque ibi biennium conuentus agens, permultos ad Christi fidẽ pertraxit. Cæterùm sacra eo loco fundata æde, & Stachy apostolo episcopo creato, Sinopen concessit. Stachys sacro eo munere annis sedecim administrato, ibidem sepultus, Onesimum habuit successorem. Onesimus quatuordecim annos ecclesiam eam gubernauit, eique Polycarpus surrogatus: qui decem & octo annis munere suo cum laude functus, Plutarcho id reliquit. Hic sedecim annis ecclesiæ præfuit, eamque moriens Sedecioni concessit: quo post annos nouem defuncto, Diogenes quindecim annis eam rexit. Illi Eleutherius suffectus: qui septem annis episcopali munere obito, Felicem habuit successorem. Felix quinq; annis sedẽ Episcopalem tenuit, eámq; ad Polycarpũ

Catalogus Episcoporũ Byzantiorũ ab ipso apostolo Andrea vsque ad Alexandrum, cuius precibus Arius est pessũ datus.

transmisit. Qui sanè omnes, propter infideliũ in- D cursiones, in eo quod memorauimus Apostoli oratorio synaxes & conuentus celebrarunt. Deinceps Athenodorus functione ecclesiastica suscepta, quatuor eam annis obtinuit: ecclesiámque aliam, in loco cui nomẽ erat † Olea constrnxit, ibique synaxim peregit. Eam ædem postea Constantinus Magnus splendidissimè auxit & ornauit. Athenodori successor Euzoius, sex annis Episcopatum gessit, cui Laurentius succedens, vndecim annis ecclesiæ præfuit. Post hunc Alypius tredecim annis sacrum magistratũ administrauit. Istius successor Pertinax, vir Consularis, nouem annis Episcopalem dignitatem obtinuit: qui quum locupletior esset, ecclesiam aliam ad mare, in loco quem *ficos nominabant, excitauit, eamque Pacem appellauit. Eum locum Christiani perpulchris & cõtinuis ædificiis in oppidi formam redegerũt. Quapropter eum etiam mœnibus eximiis, magna virtutis gloria pollens Constantinus est dignatus, ꝙ in eo scilicet Pacis esset templum. Post Pertinacẽ, Olympianus vndecim annis sacrorum antistes fuit: rursum post hunc Marcus, annis tredecim. Post Marcum Cyrillianus sedecim. Post Cyrillianum Constantinus, septem. Hic primo episcopatus sui anno, intra Byzantium in parte septentrionali templum ędificauit, atque id Euphemiæ martyri, quæ tum sacrum peregerat certamẽ, consecrauit. E Ad quod templum reliquo vitæ tempore transacto, episcopale munus Tito reliquit: qui id supra triginta & quinq; annos administratum, ad Dometium Probi imperatoris fratrẽ transmisit. Atque huic Probus filius successit. Et Dometius antistitis honorem viginti quatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. Hic annis decem cum ingenti laude Episcopale ministerium cohonestauit. Sub quo etiam Constantinus semper Augustus, cognominẽ sibi vrbem magnificè condidit. Metrophanis porrò successor fuit Alexãder, Apostolicis donis præclarus. Hæc de Episcopis. Sed enim Alexãdriæ episcopus Alexander, quum Arium videret † dominandi furore flagrantem, priuatim illegitimos cõuentus agere, & turbam motúmque ingentem cõcitare: nõ modò ad sacros ecclesiarum præfectos, verùm etiam ad fideles passim in vrbibus omnes, de blasphemia eius publicitùs literas dedit. Ex F quibus partes certas operi huic intexam, vt mihi verior narratio rerum constet, & nemini confingere quidquam videar. Adiiciã præterea alia, quæ veritati sunt consona, historiamque omnem dilucidiorem reddere possunt.

† Ἐλαία. Olea Constãtinopolis regio.

*Item, Fici. Pacis tẽplũ. *συκαῖ. Christiani ad hoc tẽplũ oppidum construxerunt.*

Probi imperatoris frater, & ex fratre nepotes duo, Byzantij episcopi.

† φιλαρχίας οἴστρῳ κινούμενον.

CAPVT VII.

Alexandri Alexãdrini episcopi ad Alexandrum Cõstãtinopolitanũ episcopum, de rebus in doctrina ecclesiæ nouis Arij, scriptum.

ALexander itaque iste Alexãdrinus, ad cognominem sibi Alexandrum Constantinopolitanum hæc scripsit. Reuerendissimo & vnanimi fratri Alexandro, Alexãder in Domino salutem. Prauorum hominum, qui dominandi libidine & pecuniæ cupiditate ducuntur, institutum, semper quæ ampliores eis esse videntur, insidiatur ecclesiis: qui vario sanè prætextu pietatem ecclesiasticam inuadere solent. Siquidem tanquam stimulis quibusdam, ab

A eo qui in illis efficax est, diabolo, ad propositam sibi voluptatem incitati, religione omni proiecta, iudicij Dei timorem proculcant. De quibus necessitas mihi imposita est, multa ab eis passo, vt ad pietatem vestram scribam, vt eiusmodi homines caueatis, & ne quis eorum se in parœcias & ecclesias vestras subinsinuare audeat, prouideatis. Instructi enim sunt per simulationem & dissimulationem, ad fraudem & seductionem, impostores isti, vt siue per seipsos, seu per literas, per assentationem & venditationem falsam arte quadam compositas, transuersos agant simplicem atque sinceram fidē consectantes homines. Quandoquidem Arius & Achillas, coniuratione nuper facta, Colluthi † dominandi cupiditatem, longè etiam deterius quàm ipse ille, sunt æmulati. Ille namque accusatione aduersus hos ipsos instituta, maligni consilij sui aliquem reperit prætextum. Isti verò, * æruscationē illius sub Christi nomine susceptā videntes, ecclesiæ amplius subiecti esse nō sustinuerūt: sed extructis sibi ipsis latronū spelūcis, continuos ibi peragētes cōuentus, diu noctúque se in calūniis aduersum Christū & nos excogitatis, meditādo exercēt, B atque omnes pias & Apostolicas sententias reprehendentes, Iudaico prorsus more, Christi persequutricem instituunt officinam, diuinitatem Saluatoris nostri pernegantes, omnibúsque eum parem esse docentes, & voces salutiferæ eius œconomiæ & administrationis nostráque causa summissionis colligentes, cōgerere ex illis impietatis suæ dogma contendunt, verbáque diuinitatis initióq; simul & fine carētis Paternæ gloriæ eius auersantur. Quapropter impiam Græcorum & Iudæorū de Christo opinionem corroborantes, laudem ab illis, quam maximè possunt, venantur: omnia ea quibus illis ludibrio sumus, subornantes atq; procurantes, seditionésque & persequutiones quotidie contra nos excitantes: & quùm iudicia aduersus nos, impudicis mulierculis, quas ipsi dolosè seduxerunt, interuenientibus instituentes: tū Christianismum ad obtrectationem traducentes, ex eo quòd per plateas & vicos omnes, nouæ eorum, adulterata pietate, res temerè vulgantur. Quinetiā indissolubilem Christi tunicam, quam ne carnifices quidem illi diuidere voluerunt, scindere ipsi ausi sunt. C Itaque nos ea quæ moribus improbísq; & apertis conatibus illorum congruunt, adhibentes remedia, communibus suffragiis nostris, illos ab ea quę diuinitatem Christi adorat ecclesia proscripsimus. Consilium illi quoque cœperunt, vt nos fraudulenter circūueniant, & ad consentientes nobis collegas furtim transire, sub obtentu pacis atque vnionis, deprecationem quidem præ se ferentes, re ipsa verò aliquos ex illis in contagionē morbi sui pertrahere per † blandiloquētiam satagentes, & vt captiosis argutísque ab eis acceptis literis, habeant, quas à se in fraudem abductis perperam legant: eósque impietati iam assuefactos, prorsus à pœnitentia & fuga errorum, quibus sunt seducti, abstrahant, perinde atque suffragantes sibi & consentientes haberent Episcopos. Non illi sanè, quæ apud nos malè & docuerunt & egerūt, (quam ob rem etiam excommunicati sunt) confitentur, sed aut silentio ea committunt, aut confictis atque compositis verbis & scriptis adumbrātes tegunt, hominésque decipiunt, atque † ad persuadendum comparatis insidiosisque sermonibus D pestiferam suam occultātes doctrinam, seductioni & fraudi expositos abripiunt. Sed & pietatem quoque nostram, passim apud omnes sycophanticè carpere non omittunt. Quapropter illud euenit, quum nonnulli literis eorum subscribant, vt in ecclesiam illi recipiantur: & * collegæ, qui id permittere audent, vt equidem puto, graui calumniæ crimine non careant: qui scilicet non solum id faciunt, quod Apostolicus canon eis non permittit, verùm etiam diabolicam, quæ in illis est, cōtra Christum efficaciam succendunt & augent. Eā ob causam nihil cunctatus, dilecti, meipsum excitaui, vt taliū hominū vobis ostenderē infidelitatē.

Deinde blasphemias illorum singillatim exponit, eísque copiose ex diuinis scripturis refutationes obiicit, impietatem ipsorum redarguens: & lōgius stilo progressus, infert. Multa, dilecti, quū dicere possem, prætereo: molestæ arrogātiæ esse ducens, eadem sentientes doctores, pluribus admonere. Nā vos ipsi † à Deo docti estis, minimè ignorantes, doctrinam hanc Ebionis ipsius, & Artemę, & Pauli Samosateni esse, quorum isti impietatis E fecibus haustis, nobis nunc, ex non existentibus, illorum clam * viuiradices producunt: Arius nimirum ipse, & Achillas, & quod cum eis est malignātium conciliabulum: & tres præterea illi in Syria nescio quo modo creati episcopi, de quibus iudicium arbitrio vestro permittimus. Deinceps declaratis summissioribus scripturæ vocibus, quas Saluator † adsciticias nostra causa per exinanitionem salutarémque passionem suscepit, itidémque eis locis relatis atque expositis, quibus extra initiū omne principium ac Deitas, naturalísque gloria & diuinitas eius exprimitur, hęc prosequitur. Quis verò quod scripturus sum mirabitur, dilecti? si cōtra me, & piissimam plebem nostram, ementitas eorum calumnias exposuero? Qui etenim aduersus diuinitatem filij Dei aciē struere ausi sunt, cōtra nos quoque * cum nulla prorsus gratia, probra & conuicia dicere nō verentur. Qui etiam ex veteribus nullos esse dignos putant, qui cum eis conferantur: neque eis æquari se patiūtur, quibus nos à pueris præceptoribus vsi sumus: sed ne ex omnibus quidem qui passim sunt, collegis & presbyteris, quenquam ipsis comparari volunt, solos se sa- F pientes, possessionum contemptores, & dogmatū repertores esse iactantes: vt quibus vnis reuelatū sit, quod nemini omnium qui sub sole sunt hominum in mentem venerit. O tumorem impium, & furorem immensum: ô opinionem insanam, & Satanicum planè sensum. Sub hæc aliis quibusdam memoratis, & dogmate fidei eorum fusius exposito, circa finem epistolæ hæc adiicit. Hosce igitur anathematis fulmine, de fidelium fratrum consensu, ictos, nemo vestrûm recipiat, neque vel dicta vel scripta eorum sustineat. Qui enim mentiri omnia consueuere, impostores, veritatem certè non proloquentur. Vrbes illi circumeunt, nihil aliud agentes quàm vt amicitiæ obtentu, per hypocrisim & adulationem, literas dent & accipiant, quibus seducāt, ab ipsis iam deceptas paucas mulierculas peccatis oneratas: Et quæ sequuntur. Hosce itaque talia contra Christum ausos, & qui Christianismum quùm publicè ad populum traducūt, tum in iudiciis magno studio & contentione pro-

Colluthus.
† φιλαρχίαν.
* χριστεμπορίαν.
Et Colluth' quadā peruersa docebat, sed non durauit eius hæresis: nam statim disparuit. Epiphan. contra Ariomanitas.
Ariana hæresis.
Hæreticorū ferè cœpta apud plebē & infideles homines plausibilia.
Indissolubilis Christi tunica.
Arianorū proscriptio & excommunicatio.
† χρηστολογίαν.
Hæreticorū cōsilia & cœpta fraudulenta.
† πιθανότ-
[illegible] μονοχειδίας ὁμιλίας.
* συλλειτουργοί.
† θεοδίδακτοι.
Hic etiam Artemō suprà dictus.
* μοσχεύματα.
† ἐπικτήτους.
Hæreticorū arrogantia.
* ἀχαρίστου παροινίας.

A bris manifestis exagitant: qui persequutionem tẽporibus pacatis, quãtũ in eis sitũ est aduersus nos concitãt: qui ineffabile Christi natiuitatis mysterium eneruant: hosce, dilecti, auersantes, vnanimi nobiscum consensu & suffragio, calculis quoque vestris furibundam eorum audaciam iugulate: exẽplo collegarum nostrorum, qui in illorum excommunicatione acquiescunt, literis contra eos ad me datis, libellóque damnationis subscripto, quẽ per filium meum Appionem Archidiaconũ misi per Ægyptum omnem, Thebaidem, Libyam, Pẽtapolim, Syriam, Lyciam, Pamphyliam, Asiam, Cappadociam, & alias circumcircà regiones. Ad horum sanè exemplum, à vobis etiam eum confirmatum iri, persuasum habeo. Multum quidem certè opis à me in eos qui ab illis sunt detrimento affecti, est collatum: sed illud maximum fuerit depellendorũ à seducta plebe malorum auxilium, si collegarum nostrorum concordi cõsensu illa persuasa, ad pœnitentiam decurrere studuerit. Salutate vos inuicẽ, eius quę apud nos est consentiẽtis fraternitatis nomine. Valere vos in Domino opto, dilecti. Vtinam fructum aliquem vestrorum tantopere Christi amantium animorum percipiam.

Scriptũ hoc integrum reperitur apud Theodoritũ Eccle. suæ historiæ lib. 1. cap. 4.

B Deinde anathemate excõmunicatos, in epistola recẽset, quos & nos suprà retulimus. In eandem sententiã, Philogonio Antiochiæ, Eustathio Berrœæ in Syria, atq; aliis etiam aliarum ecclesiarum antistitibus scripsit, quos Apostolicam doctrinam comprobare sciebat. Arius porrò neque ipse sibi cessandum esse putauit. Quapropter necessitate quadã ductus, occupare Episcoporum beneuolentiam voluit: & culpam deprecans, de fide sua ad eos scripsit: simúlque petiit, si rectè quidem crederet, vt & ipsi autoritate sua id cõfirmarent: & Alexãdro, ne sibi suísque molestiam exhiberet, significarẽt: Sin minus, vt quemadmodum credendum esset, ritè doceretur. Nec parum ea res Arij partibus profuit. Opinione namq; tali vbique ferè apud Episcopos vulgata, communis omnium de ea quæstio fuit. Itaq; alij ad Alexandrum scripserunt, nequaquam prius Arium recipiẽdum esse, quàm solenniter blasphemiæ suæ nuncium remisisset: alij contrà, illum vt pium, & nihil in fidei doctrina nouantem potius, defenderunt.

Cap. 5. eod.

Arius quoque causam suam per literas apud Episcopos agit.

Episcoporũ variantes de Ario sentẽtiæ.

C Alexander porrò, quũ cerneret multos tum, per speciem sanctimoniæ & grauitatis, Arianos ad se admittere: multos etiam instigare, vt ipse ad recipiendum in gratiam Arium persuaderetur: maximè verò Eusebium Nicomediẽsem, virum præclarum, atque in vtraq; disciplina summè versatum, & in Imperiali palatio plurimùm honoratũ (Diocletianus enim Nicomediæ, & qui ante eum fuere principes, Imperatorum domicilium constituerant) seipsum excitat, atque illis rescribit, Arianos se ad communionem non recepturum. Admodum autẽ literis suis Nicomediensem Eusebium perstrinxit, quæ sic habent.

Eusebius Nicomediensis episcopus, Arij fautor.

CAPVT VIII.

Socrates Eccle. histo. lib. 1. cap. 6. Eiusdem Alexandri Alexandrini antistitis

Charissimis & reuerẽdissimis, qui vbique sunt, per catholicam Ecclesiam, collegis, Alexãder in Domino salutem. Quum corpus vnum sit ipsa catholica ecclesia, præceptúmque extet in diuinis literis, vt vinculum concordiæ & pacis retineamus,

D peræquum est, vt alij aliis inuicẽ, quæ apud quosque accidunt, perscribamus: vt siue doleat seu lætetur membrum vnum, ipsi inter nos vel condoleamus, vel congratulemur. In ecclesia sanè nostra exurrexerunt nunc viri iniqui & † Christi inimici, defectionem docentes, quam rectè quisquam præcursorem Antichristi existimauerit atque dixerit. Constitueram equidem id silentio committere, vt fortè inter solos desertores malum hoc cõsumeretur: neque in loca alia progressum, simplicium quorundam aures contaminaret. Quandoquidem verò Eusebius, qui nunc Nicomediæ est, in se ecclesię res sitas esse existimans, (quoniam in eum, quòd Beryto relicta, oculis cupiditatis in Nicomediẽsem ecclesiã adiectis, eam affectatus est, legitimè vindicatum non est) præire desertoribus istis, & ad loca quæuis scribere, eos commendans, cœpit, ne fortè ignorantes aliquos in extremam & Christi inimicam hæresim pertrahat, necesse habeo, id quod in lege scriptum est memoria tenens amplius non silere, sed vobis rem eam omnibus annunciare, vt & defectores ipsos atque inauspicata eorum verba cognoscatis: & quum Eusebius

ad omnes Episcopos Catholicos de Ariani epistola.

† χριστομάχοι

E scripserit, animum ad literas eius non attendatis. Dudum namque maleuolentiam suam tempore occultatam, nunc tandem per hos renouare volens, præ se fert ille quidem tanquam pro his scribat, reuera autem pro seipso id se studiosè facere declarat. Et desertores quidem sunt, Arius, Achillas, Aithales, Carponas, alter Arius, Sarmates, Euzoius, Lucius, † Iulius, Menas, Helladius, Caius, & cum eis Secundus, & Theonas, aliquando Episcopi dicti, quæ verò contra scripturas adinuenta docent, hæc sunt. * Non semper Deus pater erat, sed erat quum Deus pater non erat: non semper igitur Dei verbum erat, sed ex non existentibus factum est. Qui enim erat Deus, eum qui non erat, ex non existente fecit. Itaque aliquando erat, quũ non erat: siquidem creatura & factura est filius. Neque verò æqualis substantia est patri, neque verum & naturale verbum patris est, neque etiam vera sapientia eius: sed vnus quidem ex creatis & genitis est, † abusiuè autem verbum & sapientia factus. Et ipse * in proprio seu natiuo Dei verbo,

Eusebius Arianus.

Alij Iulianus.

Arianorũ impium dogma.

** οὐκ ἀεὶ ὁ θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ' ἦν ὅτε ὁ θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν, οὐκ ἀεὶ ἦν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, &c.*

† καταχρηστικῶς.

** ἐν τῷ ἰδίῳ τοῦ θεοῦ λόγῳ*

F & in Dei sapientia est, in qua & omnia, & ipsum quoque fecit Deus. Propterea etiam mutationi & alterationi natura obnoxius est, sicuti omnia quoque rationalia. Peregrinum quoq; & alienum segregatumque est verbum à substantia Dei. Et inenarrabilis est pater filio: neque enim perfectè cernere potest verbum patrem, neque perfectè & certò eum cognoscere. Etenim suam ipsius quoque substantiam, vti est, filius non nouit: propter nos namque factus est, vt nos per eum, veluti instrumentũ, crearet Deus: neque is substitisset, nisi nos Deus creare voluisset. Rogauit igitur eos quidã, posset ne verbum Dei mutari, sicuti diabolus mutatus est? atque illi respondere non reformidarũt, posse. mutabilis enim naturæ esse, generationi & mutationi obnoxium. Hæc dicentes, atque his impudenter sese venditantes Arianos, sectatorésque eorum, nos quidem cum Aegyptiis & vicinis Libycis centum numero episcopis, conuentu acto anathemate iugulauimus. Eusebius verò receptos complexus est, qui mendacium veritati & impie-

Ariani in conuentu prouinciali centum Episcoporum excõmunicati.

A tatem pietati commiscere studet. Sed nihil aget. vincit enim veritas. Nulla enim est communio lu ci cum tenebris, nulla concordia Christo cum Belial. Quis enim vnquam audiuit talia? quis ad rem tam peregrinam & insolentem, eam audiens, non obstupescit? auresque obturat, ne verborum istorum sordes auditum pertingant? Quis Ioannem audiens dicentem, in principio erat verbum: non damnat hosce asserentes, Erat aliquando quum non erat? Aut quis audiens in Euangelio, vnigenitus filius: &, per ipsum facta sunt omnia: non auersabitur sonantes, vnum esse creaturarum filium? Quomodo verò par esse eis potest, quæ per ipsum facta sunt? aut quomodo vnigenitus, qui, iuxta eorum sententiam, omnibus connumeratur? Quomodo porrò ex non existentibus sit, quũ pater dicat, Eructauit cor meum verbum bonum: &, Ex ventre ante luciferum genui te? Quomodo inæqualis sit substantiæ patris, qui est imago perfecta, & splendor patris: quique dicit, Qui me videt, videt patrem? Quomodo, si verbum & sapiẽtia est, filius Dei, erat aliquando quum non erat? Perinde enim est, atque si dicant, irrationalem & B insipientem aliquando Deum. Quomodo mutationi aut alterationi subiectus est, qui de seipso dicit, Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus? Per Prophetã verò: Videte me, quòd ego sum, & non mutor. Etiamsi enim in patrem dictum hoc referri queat, commodius tamen rectiusque in præsentia de Verbo dicatur: quòd etiamsi homo factum, non tamen est mutatum: sed sicuti Apostolus inquit, Iesus Christus heri & hodie, idem & in secula. Quid verò eis, vt dicerent, suasit, propter nos factum esse, quum Paulus scribat: Per quem omnia, & propter quem omnia? De blasphemia quidem eorum illa, quòd filius non nouerit patrem, non est quod miremur. Quum enim semel Christum oppugnare hostiliter constituerint, fraudulenter & calumniosè etiam voces eius deprauant, dicentis: Sicut cognoscit me pater & ego cognosco patrem. Si igitur ex parte Pater cognoscit filiũ, videlicet & filius ex parte cognoscit patrẽ. Sin hoc dicere nefas est, & pater pfectè nouit filium: certũ est & manifestum, quemadmodum pater nouit verbum suum, ita etiam verbum C nouit patrem suum, cuius etiam est verbum. Atque equidem nos hæc differentes, & diuinas scripturas explicantes, sæpenumero eos conuicimus: sed rursus veluti chamæleontes mutati sunt, certamine quodam in se pertrahere contendentes illud quod scriptum est: Impius quum venerit in profundum malorum, contemnit. Verum enimuerò, multæ ante eos extitere hæreses, quę longè plura quàm deceret aut oporteret tentare ausæ, in stulticiam decidere. Isti verò omnibus verbis suis abolere verbi diuinitatem aggressi, ✱ iusticiæ illas laude, præut ipsi sunt, ornauere, quippe Antichristo propinquiores. Quapropter etiam ab ecclesia proscripti, & anathemati subiecti sunt. Dolemus quidem nos perditionem & interitum eorum: & maximè, quod & ipsi aliquando sacra mysteria ecclesiæ didicerint, & nunc ab eis desciuerint. Non miramur tamen, qui nihil noui accidere eis scimus. Idem enim etiam Hymenæo & Phileto euenit, & ante eos Iudæ Seruatoris primùm sectatori, postea verò proditori & desertori. Et de iis nobis non desunt documenta & præcepta, sed ipsemet D Domin⁹ prædixit: Videte ne quis vos seducat. multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego sum, & tempus propè est, & multos seducent, ne sequamini eos. Et Paulus eadem à Seruatore edoctus scripsit, quod in extremis temporibus deficient quidam à fide saniore, intendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, auersantium veritatem. Itaque quum & Seruator atque Dominus noster Iesus Christus per se nobis præceperit, & per Apostolum de istis significauerit, ritè sanè & ordine nos, qui auribus ipsi nostris impietatem illorum audiuimus, eos, sicuti antea diximus, anathemati subiecimus, & alienos prorsus ab ecclesia & fide Catholica declarauimus. Idque propterea pietati vestræ, charissimi atque reuerendissimi collegæ, significauimus, vt neque ex eis quenquam, si per temeritatem ad vos accedere ausi fuerint, suscipiatis: neque Eusebio, aut alij cuipiam de eis scribenti, credatis. Conuenit enim vobis, vt Christianis, omnes qui contra CHRISTVM vel dicunt vel sentiunt, veluti Dei hostes, & animarum pestes, auersari, & ne salutatione quidem dignari, ne quando scilicet participes E peccatorum eorum fiamus: sicuti beatus annunciauit Ioannes. Salutem dicite, qui apud vos sunt fratribus. Vos, qui mecum sunt, saluere iubent. Hæ literæ ad loca omnia perlatæ, maiorem etiam contentionem peperêre, malumque propter dissidendi studium adauxêre. Qui enim Alexandro sunt suffragati, eis subscripsere: alij autem, contra eas venêre. in primis verò Eusebius Nicomediensis in contrariam sententiam est raptus, quòd admodum se in eis perstrictum esse intellexerat. Permulti autem partes eius sequebantur. Atque is crebras ad Alexandrum dedit literas, vt Arianos, quæstione posthabita, reciperet: quem ad hoc maximè literis suis excitans, induxit Arius. Ex quibus aliqua adducam, vt simul & participes eius impietatis manifesti fiant: & Alexandri fides, qui nihil perperàm contra eos statuerit, ostẽdatur. Scribit igitur ad Eusebium Nicomediẽsem Arius in hæc verba.

Erroris Ariani confutatio.

Heretici sunt ve uti chamæleontes.

Ariani reliquis heresibus improbiores.

✱ ἰδικαίοσαν ἐξ αὐτῶν ἰ-κτίνας.

Haeretici vitandi.

Dissidium ecclesiarum per Alexandri literas auctum.

CAPVT IX.

F Desideratissimo domino, viro Dei, fideli, orthodoxo, Eusebio: Arius, qui iniustè persequutionem ab Alexandro Papa, propter omnia vincentem veritatẽ, quam & tu propugnas, patitur, in Domino salutem. Proficiscente Nicomediam patre meo Ammonio, rectè me facturum esse putaui, si per ipsum te compellarem, simulque insitam tibi charitatem, & quam erga fratres propter Deum & Christum eius geris affectionem admonerem, magnopere persequi me & oppugnare, omnemque aduersum nos funem mouere Episcopum: vt nos perinde atque sine Deo homines vrbe eiiciat, propterea quòd non comprobamus voces eius, publicitùs dicentis: Semper Deus, semper filius: simul pater, simul filius: coexistit ✱ ingenito Dei filius, † semper genitus est, ✱ ab ingenito genitus est, neque nutu neque momento aliquo præcedit Deus filium, semper Deus, semper filius, semper Christus

Arij ad Eusebium Nicomediẽsem episcopum literæ. Queritur se iniustè ab Alexãdro oppugnari.

✱ Ingenito filius Deo. † ἀγεννῶς. ✱ ἀγεννητο-γενής.

Arianorũ quorundam nomina.

† ὅτι προϋπάρχει ὁ θεὸς τοῦ υἱοῦ ἀνάρχως, Deum præexistere filio sine principio.

A Christus, ex ipso Deo est filius. Et propterea quòd Eusebius frater tuus Cęsariensis, & Theodotus, & Paulinus & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & Orientales omnes dicũt, †Deum qui sine principio est, præexistere filio, anathema facti sunt: excepto solo Philogonio & Hellanico & Macario hæreticis, nulliúsque doctrinæ hominibus. Ex quibus, filium quidam eructationem, aliqui germen, nonnulli coingenitum dicunt. Quorum impietatem ne audire quidem possimus, etiamsi decies mille mortis cruciatus nobis minentur atque intentent hæretici. Nos verò quid dicimus & sentimus? docuimus & docemus? Quòd filius non est ingenitus, neque pars ingeniti vllo prorsus modo, neque †ex subiecto quopiam: sed quòd voluntate & cõsilio substiterit ante tempora & sæcula, plenus Deus, vnigenitus, immutabilis: & priusquã gigneretur, aut crearetur, aut designaretur, aut fundaretur, nõ fuerit: ingenitus enim nõ erat. Affligimur autem, quòd diximus, principiũ habere filiũ, Deum autem esse absque principio: propterea inquam persequutionem patimur. & quòd diximus, B ex non existentibus eum esse. Idque ita diximus, quòd neque pars Dei, neque ex subiecto quopiam est: hanc ob causam affligimur. Reliquum ipse nosti. Valere te in Domino, memorémque tribulationum nostrarum esse opto, ⁎Collucianista, verè pie Eusebie. Porrò qui hic enumerantur, sunt: Eusebius Pamphili dictus, Cęsareæ Palæstinæ episcopus: Theodotus Laodiceæ, Paulinus Tyri, Athanasius Anazarbi, Gregorius Beryti, Aetius Lydæ, quæ nunc Diospolis vocatur. hi Arianarum partium fuere. Aduersarum autem nominat Philogonium Antiochenum, Hellanicum Tripolitanum, & Macarium Hierosolymitanum, quos sycophanticè hæreticos vocat, quòd coæternum & an tesæcularem, † eiusdémque honoris & eiusdem substantiæ cum patre filium esse docuerunt. Hoc scripto permotus Eusebius, quùm plures alios venenum hæresis euomens incitauit, tum ad Paulinum Tyriæ ecclesiæ antistitem literas dedit, quas audire conuenit.

† ἐξ ὑποκειμένου τινός.

⁎ συλλουκιανιστά.

† ὁμότιμον, ὁμοούσιον.

C ⁎ *Collucianistam Eusebium vocat, quasi condiscipulum, qui secũ Lucianum presbyterum Antiochenum martyrem, sacras literas Antiochiæ docentem, audierit.*

CAPVT X.

Eusebij Nicomediensis ad Paulinũ Tyri episcopum epistola.

a Eusebium Pãphili Cæsariẽsem antistitem intelligit.

Domino meo Paulino Eusebius in Domino salutem. Neque egregium Domini mei [a] Eusebij pro verbo veritatis, de quo ad nos est renunciatum, studium: neque tuum eadem de re silentium, Domine, tacitum apud nos est. Itaque pro eo atque conuenit, de domino quidem meo Eusebio lætamur: de te autem dolemus, tanti viri silentio causam nostram damnari existimantes. Quapropter te, qui nosti prudenti viro minimè omnium conuenire, vt aliena & absurda sentiat, veritatémque obticeat, hortor, vt spiritu mentem tuam ad scribendum redintegrante, scribere tandem de rebus iis incipias, quæ & tibi & auditoribus futuræ sunt vtiles: præcipuè, si consentanea scripturæ, vestigiis verborum & sententiarum eius insistens, scribere D animum induxeris. Neque enim duo ingenita audiuimus, neque vnum in duo diuisum, sed neque † corporeum quid perpessioni obnoxium didicimus aut credidimus, domine: verùm vnum quidem ingenitum vnum verò ab ipso verè, non autem ex substantia eius ⁎ factum, prorsus naturæ ingeniti non particeps: neque quod ex substantia eius sit, sed factum planè sit, aliud natura atq; virtute, ad perfectam similitudinem dispositionis & virtutis factoris ipsius factum. Cuius principium non verbo tantum inenarrabile, sed neque mente, non dico hominum, sed eorum quæ supra homines sunt, omnium, comprehensibile esse credimus. Proindéque non nostris ipsorum rationibus freti, sed sacræ scripturæ autoritatibus edocti, dicimus, conditum esse & fundatum & genitum substantia, & immutabili atque inenarrabili natura & similitudine ad factorem ipsum, sicuti ipse dicit Dominus: Deus creauit me in initio viarum eius, ante omnes colles genuit me. Si verò ex ipso, hoc est, ab ipso erat, ceu pars eius, aut ex defluxu substantiæ, non iam creatus, neque fundatus esse diceretur: id quod ipse quoque, domine, profectò E non ignoras. Quòd enim ex ingenito existat, conditum iam ab alio, vel à seipso, fundatúmue non sit, vtpote ab initio ingenitum existens. Si verò genitum id esse dicatur, † indicium quoddam de se præbeat, veluti ex paterna substantia genitum, & ex natura eius⁎æqualitatem habens. Scimus autem, quod non de eo solo genitum esse, scriptura, verum etiam de aliis, illi per omnia natura dissimilibus, loquitur. Nam & de hominibus dicit: Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Et, Deum qui genuit te, dereliquisti. Et in aliis quid dicit? Qui genuit guttas roris: non naturam ex natura, sed cuiuslibet rei quæ generatur, ex voluntate eius, generationem deducens. Nihil enim est ex substantia eius: verùm omnia voluntate eius, pro se quodque, genita sunt, sicuti genita sunt. Atque ille quidem Deus, hæc verò ad similitudinem eius † ratione sua similia futura, & tamen omnia ex Deo. Quæ tu accepta & elaborata, pro ea quæ tibi diuinitùs F adest gratia, ad dominum meum Alexãdrum perscribe. Persuasum enim habeo, si ad hominem scripseris, te eum permoturum esse. Saluta omnes in Domino. Valentem te, & pro nobis orantem, diuina gratia conseruet, Domine.

† σῶμά τι πεπονθὸς, Niceph. Al. σωματικόν τι πεπονθός.

Sententia Eusebij de persona filij Dei Arianisans.

γεγονός.

† ὑπόφασίν τινα παρέχει.

Alij habẽt ὑπόβασιν, hoc est, diminutionem, decrementum.

⁎ ταὐτότητα, identitatem.

† λόγῳ.

CAPVT XI.

Alexander Alexãdrinus vt Arium ad communionem admittat, persuaderi non potest.

Talia & isti scripserũt, aduersus veritatem bellũ instituentes. Postquam autẽ diu multúmq; scribẽtes, persuadere Alexandro quod volebãt nõ potuere, perinde atq; iniuria affecti essent, ęgrè id ferẽtes, magno studio in hoc incubuere, vt Arij dogma obtineret. Et in Bythyniæ primaria vrbe, impietatis instituta officina, Eusebius ad plerosq; orbis Christiani Episcopos literas dedit, vt Arium sectatorésque eius ad communionem admitterent. Sic enim futurum, vt ingentem de dogmate

A consequerentur gloriam: & Alexandro, vt idem faceret, autores fierent. Vt verò nihilo magis cœptum eorum ex sententia processit, quòd Alexander in eis quæ semel decreuisset, constanter perseueraret: desperata ea re Arius, internuncios ad Paulinum, & Eusebium Pamphili, & Patrophilum Scythopolitanum, & ad illorum collegium misit, vt sibi sectatoribúsque suis populi sui in ecclesia cogendi, sicuti antea fecissent, potestas fieret, petens: quippe qui longo ipse iam tempore ordinem locúmque suum inter presbyteros haberet, & ex consuetudine antiqua vnus quidem omnibus præesset episcopus: presbyteri autem suas ipsi regerent ecclesias, atque in eis populum congregatum pro concione docerent. Illi legationem hominis suscipiunt, & cum aliis in Palæstina conuenientes, petitionémque eius adimplentes, decretum in scriptum referunt: Arium quidem, vt antea, conuentus cogere posse: Alexandro autem subditum esse, deprecaríque & supplicare ei, quo in gratiam vnionem'que eius peruenire posset, debere. Sed & alia quoque in Ægypto

Arius vt presbyter, cõuentus in ecclesia sua cogendi potestatem petit. Permissũ id Ario, quatenus Alexandro episcopo morigerus esset, Palæstinæ episcopis statuentibus.

B Synodus hac de re acta. Ario Melitius etiam, sectatorésque eiusdem fauerunt, eúmque maximè iuuerunt: qui & ipsi non ita pridem ab ecclesia desciuerant, & malè erga Alexandrum animati erant. Quis autem Melitius iste fuerit, iam antea diximus. Cæterùm hæresi hac per Ægyptum, & alibi passim in ecclesiis vulgata, dissidium vbique implacabile excitatum est. Et vulgus iudicium earum rerum sibi sumebat. Agebatur de his publicè in foro, aliis ad hanc, aliis ad illam partem animi affectione inclinátibus. Eaque rerum facies risum prorsus, tragicúmque præbebat spectaculum. Siquidem non peregrini & aduenæ ecclesias oppugnabant, sed ciues ac tribules quotidiana consuetudine inter se coniuncti, bellum intestinum gerebant, linguis pro hastis vtentes, & seipsos inuicem mordentes. In eam sanè indignitatem res euasit, vt publicè Christianismus, ad iocum & ludibrium omnibus expositus esset. Iuueniliter namque inter se decertantes, legationes circummittebant, vtra pars maiorem ad se pertraheret hominum frequentiam. Et quamplurimæ

Melitiani Arij fautores Vulgus etiã sibi iudiciũ ecclesiasticarum cõtrouersiarum sumit. Id quoque ætate nostra vsitatũ est.

C epistolæ, inter se contrariæ, passim mittebantur ab eis qui vel Alexandrum vel Arium opinionibus suis assentiri cupiebant. Vnde deinceps, quæ sequutæ sunt hæreses Arianorum, Eunomianorum, & si quæ sunt aliæ, dissidij & conflictationis occasionem sumpsere.

Heresum pluriũ ex cõtentiõe eiusmodi ortus.

CAPVT XII.

Qvæ contentio quũ ad Imperatoris quoque aulã peruenisset, non mediocriter, ea audita, laudatissimus permotus est atque indoluit Princeps. Et graui in animo cõcepto mœrore, propriã eã reputauit esse calamitatem. Confestim ergo flammã accensam extinguere, & quam celerrimè malorum fontẽ obturare studuit. Verebatur enim, quòd nuper admodũ religio vigere cœpisset, multos eiusmodi opinionum dissensione adductos, fidem auersaturos esse. Itaque literis scriptis, & Arium & Alexandrum obiurgans, vicio eis vertit, quòd quę latêre potuerit, quęstionem in medium attulerint: D & nimia ad contendendum inclinatione, ea perperàm vulgarint, quæ neque mouere, neque prorsus in animum admittere, aut certè, si admisissent, silentio tegere, neque ita inter sese dissidere, quãuis illis tum de dogmate non conueniret, debuissent. Omnium quippe maximè necessarium vnũ esse putauit, vt de diuina prouidentia cõsentiamus & omnes eandem fidem seruemus. Exquisitè verò de eiusmodi rebus inquirere, † secundarum esse partium. Quod si ambiguæ emergerent sententiæ, rectius eas in recessibus mentis, tanquam in vmbra, tegi. Quapropter vt à talibus contentionis nugis alienissimi, idem sentirent, eos est cohortatus. Aegrè sibi esse quàm maximè testatus, homines tales & vrbes Orientales, quàmuis vsu publico id flagitante, ipsamq; adeò Alexandriam, tãto sibi eius dissidij impedimẽto obiecto, visere, Talia quædam obiurgatione & suasione temperata, Alexãdro & Ario sapientissimus scripsit Imperator. Grauiter etiam admodum tulit, quòd audisset, quosdam in Oriente festum Paschæ diem non eodem tempore, quo reliquos omnes Christianos, celebrare: eosq; quùm singulare quiddã E sibi vsurpare, atque à destinato receptæ ab alijs consuetudinis instituto recedere, tum ferias eas Iudaico quodam more peragere. Quapropter fieret, vt tam lætus & festus Christianorum conuentus obscuraretur, & dissensione deprauaretur. Itaquè consentientem statum ecclesijs conciliare volens, vtraq; in re inhibere mali currentem impetum, priusquam latius ad plures perueniret, & seditiõe ad cõcordiam reducere studuit. Eius rei gratia, virũ & vita & doctrina insigni pręditũ, qui quùm alijs in rebus præclarus esset, tum in tuenda fidei professiõe paulò antea magnam sibi gloriam comparasset, quiq; in maxima apud Imperatorem veneratione & honore præcipuo esset, nomine Hosium, ciuitatis Cordubæ in Hispania episcopum, ex omnibus familiaribus suis delectum, cum literis ad eos qui in Aegypto inter se dissidebant conciliandos, & ad concordiam reducendos: & item ad eos qui in Oriente, ecclesijs alijs se Paschali die celebrando non accom- F modabant, ad consentientes nobiscum ceremonias pertrahendos, misit. Literarum earum partem aliquam non incommodum fuerit hoc loco inserere. Epistolam enim totam, Eusebius libro secundo eorum quos de Constantino scripsit, de verbo ad verbum retulit. Cuius capita quædam sic habent.

Constantinus per literas Alexãdrũ & Arium ad concordiã est cohortatus.

In fidei professione omnes consentire debemus.

† ἐν δευτέροις τίθεσθαι.

Quęstiones ecclesiasticæ non temerè promulgandæ.

Cõtrouersia de tẽpore Paschatis celebrandi.

Ad dissensiones eiusmodi componendas Constantinus Hosiũ Cordubensem episcopum in Aegyptum & Asiam misit.

Euseb. lib. 2

CAPVT XIII.

Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Alexandro & Ario. Quæstionis præsentis exordium à vobis isthinc extitisse intelligo. Quum enim tu Alexander à presbyteris requireres, quid quisq; eorum sentiret de quodam loco scripturæ, seu potius de cuiusdam partis inani quæstione interrogares: & tu Ari, quod vel prorsus in animum non admissum, vel certè admissum silentio mandatum oportuit, improuidè respondendo

Epistola Cõstantini ad Alexãdrũ & Arium particula.

Dolet Ecclesiasticam vnionem diuisam esse.

A exponeres, excitata inter vos dissensione, conuentus quidem solennis quibusdam denegatus, sanctissimus autem populus in partes scissus, communis corporis apta & consentiente vnione excidit. Itaque vterque vestrûm ex æquo sententiam animúmque animaduertens, ad quod vos conseruus & collega vester legitimè ac iustè cohortatus fuerit, id suscipiat. Quid verò hoc ipsum est? Neq; interrogare de eiusmodi rebus à principio, neq; iterrogatũ respõdere, æquũ erat. Eiuscemodi enim quæstiones, quas non aliqua legis & religionis nostræ necessitas iniũgit, sed inanes inutilis * ocij nugæ proferunt, etiamsi naturalis alicuius exercitationis gratia proponantur, tamen intra abdita mentis nostræ continere, neque vel facilè in publicos conuentus producere, vel incautè omnium auribus credere debemus. Quotus enim quisque est, qui res ita magnas & difficiles admodum, aut certò perspicere, aut ritè exponere queat? Quod si quis id sibi facere procliue esse ducat, cui parti plebis id persuadebit? aut quis tandem erit, qui contra tales tantarum rerum argutias & subtilitates, sine periculoso lapsu consistet? Quam ob

** ἀργείας. Quæstiones de religione non necessaria non facilè proferẽdæ.*

B rem inhibenda est in talibus † disputatio longior, ne quo modo, si vel naturæ nostræ imbecillitas, quod propositum sit, exponere non valeat: vel discentium auditorum hebetius ingenium, id quod exquisitè dictum sit, assequi non possit: in alterius istorum, blasphemiæ scilicet, aut schismatis atque dissidij necessitatem populus incidat. Itaque & interrogatio incauta, & responsio improuida, æquam sibi inuicem in vtroque veniam concedant. Neque enim de præcipuo aliquo legis nostræ præcepto occasionem concertandi sumpsistis, neque nouum aliquod à vobis de cultu Dei institutum est inductum, sed vnam eandemque habetis propositam rationem, sicuti communionis etiam tesseram. Et quum de rebus minimis inter vos contentiosè decertetis, minimè omnium decet, per dissensionem, vos tantam populi Dei multitudinem pro arbitrio vestro ducere. Quod neque decorum, neque prorsus fas esse creditur. Sedenim, vt prudentiam vestram paruo exemplo commonefaciam, non ignoratis sanè, philosophis etiam ipsis de vno omni-

† πολυλογία.

Exhortatio ad concordiã.

C bus conuenire dogmate, & persæpe eosdem de parte aliqua sententiarum aut breuium dictorum dissentire: sedenim etiam si scientiæ virtute discordent, corporis tamen vnione inter se conspirant. Quod si hoc sic habet, quomodo non multo iustius fuerit, vos, qui magni Dei ministri, in tantæ religionis instituto collocati estis, vnanimes inter vos esse? Verùm age, deliberatione maiore consideremus, & cogitatione prolixiore quod dictum est animaduertamus, an rectè propter paucas & vanas verborum inter vos rixas, fratres fratribus aduersentur, & solennes conuentus impia dissensione per vos segregentur, qui de paruis admodum & minimè necessariis rebus mutua contentione decertatis. Vulgaria hæc sunt, & puerilibus mentibus magis conuenientia, quàm sacrorum & prudentium virorum sapientiæ congruentia. Decedamus nostra sponte à diabolicis tentationibus. Magnus ipse Deus & Saluator omnium nostrûm, commune omnibus protulit lumen: per cuius prouidentiam, cœptum hoc mihi, illius longè † potentioris famulo, ad finem debitum perducere permittite, vt * per vos, illius populos, mea admonitione, ministerio, & cohortationis contentione ad conuentus communionem reducam. Est enim, quemadmodum dixi, vna quædam in vobis fides, vna instituti vestri sententia, & legis ipsius præceptum, omnibus suis partibus in vnum animę propositum & voluntatem omnia concludit. Hoc ipsum quod vobis inter vos contentionem peperit, quandoquidem non ad totius legis vim refertur, nequaquam apud vos seditionem aliquam & secessionem faciat. Atque hæc dico, non vt omnino necessitatem vobis istam valde puerilem atque incautam, aut qualemcumque tandem quæstionem sopiendi imponam. Potest enim à vobis sincerè solennitas conuentus retineri, & communio omnium seruari, quamuis maximè in parte quapiam inter vos aliqua sit de re minima dissensio. Siquidem non omnibus nobis, in rebus quibusuis, eadem voluntas est, neque vna apud nos natura aut sententia obtinet. Itaque de prouidentia Diuina, vna in vobis sit fides, vna sententia, vnus de Deo consensus. Ea verò quæ de minimis istis quęstionibus inter vos exquisitè inquiritis, tametsi ad eandem sententiã non deducantur, conuenit intra cogitationem retinere, atque in animi penetralibus conseruare. Itaque facite, vt ineffabile illud & præcipuum cõmunis amicitiæ & charitatis sacramentum, & veritatis fides, Deique cultus, & religionis atque legis nostræ honor & reuerentia, constans & firma apud vos permaneant. Redite ad mutuam charitatem & gratiam, reddite vniuerso populo suos amplexus: & vos ipsi veluti animas vestras expiantes, rursus alter alterum agnoscite. Iucundior namque persępe, post depositas inimicitias, reconciliatione interueniente, fit amicitia. Reddite mihi quoque serenos dies, & noctes securas, vt mihi suauitas aliqua puræ lucis, & tranquilla vitæ læticia deinceps seruetur. Quod si non fit, illa mihi necessitas incumbit, vt suspiriis & lachrymis totus extenuer, & neque vitæ huius tempus placidè sustineam. Si enim tot Dei populi, hoc est conserui mei, tam iniqua & detrimentosa inter se decertatione dissideant, quomodo fieri potest, vt ipse deinceps animo consistam? Cœterùm vt summum meum hac de re mœrorem amplius intelligatis, illud sic habete: Nuper adeò, quum Nicomediæ essem, derepentè nescio quo vrgente, in Orientem cogitaui. Et properantem me ad vos, quum maiore iam ex parte vobiscum essem, nuncius huius rei perculit, & consilium cœptúmque meum disturbauit, méque retrocedere coegit, vt ne oculis conspicere cogerer, quæ auribus quoque intoleranda esse iudicaui. Aperite mihi deinceps, per concordiam vestram, Orientale iter, quod mutuis vestris contẽtionibus clausistis. Date mihi hoc, vt celeriter vos, omnésq; alios populos lætus videre, & pro communi omnium concordia & libertate, orationibus auspicatissimis faustissimísque verbis, debitam gratiam Deo agere possim.

Petit Constantinus, vt sibi permittatur, excõmunicatione Arianorũ abolita, Christianum populum ad vnanimes in ecclesia conuentus reducere.

† παρεσπόνδου, Dei scilicet.

** id est, vestra pace.*

D ... E ... F

Propter quæstiones nõ ita magni momẽti vnio & cõmunio ecclesiastica non scindenda.

Constãtinus insuauem sibi vitam fore putat, nisi res ecclesiastica ad pacẽ & tranquillitatem reducatur.

In Orientẽ, Nicomedia proficiscens Constantin⁹, in itinere de dissidio ecclesiarum certior fact⁹, retrocessit.

A

CAPVT XIIII.

Hosius orator infectis rebus ad Cōstantinū rediit. Constantin⁹ Nicænam indicit Synodum.

ET Imperator quidem prudenter hæc ita ſcripſit. Diſsidium autem magis inualeſcebat: res omnis præter ſpem in deterius vergebat, & contentio impotens reconciliationi locum non relinquebat. Neque enim tam pium Imperatoris ſtudium, neque excellens oratoris virtus, quidquam effecit. Et tantum abeſt, vt ad gratiam redintegrandam homines perſuaderentur, vt amplius etiam ad vindictam ſint excitati. Quapropter infectis rebus ad Imperatorem rediit, qui ad pacem componendam miſſus fuerat, Hoſius. Itaque Imperator, malum id ad ſummum excreſcere cernens, decantatiſsimam illam in Bithynia Nicænā Synodum promulgat: & literis locorum omnium Epiſcopos ad conſtitutam diem eò euocat. Illos publica vehebant vehicula & iumenta, publici equi & muli: nec ipſos tantum, ſed etiam qui eos miniſterij gratia comitabantur. Conuenere eò ferè ex omnibus prouinciis & vrbibus patres: quorum nomina vnà cum vrbibus, quibus Epiſcopali adminiſtratione præfuerunt, magnus Athanaſius in Synodali ſuo libro recenſuit. Epiſcopi fuere circiter trecenti decem & octo: nec pauciores ſacerdotes & diaconi, eorum comites. Apoſtolicas ſedes tum tenuere Alexandriæ ad lacum Maræoticum ſitæ, Alexander: Antiochiæ ad Orontem, eccleſia iam tum Euſtathio commiſſa fuerat, Philogonio non ita pridem ad Deum recepto, & ad meliorem vitam tranſlato. Hunc Euſtathium inuitum admodum & reluctantem, vi plurima allata prouinciales epiſcopi, ſacerdotes, communíſque Domini populus, ex Berthœa ad eum thronum pertraxerunt. Hieroſolymis epiſcopatum geſsit, ſuo reſpondens nomini, Macarius: Romæ Iulius, Conſtantinopoli Alexander. Et Romanus antiſtes, propter ætatem decrepitam: Conſtantinopolitanus verò, propter multam imbecillitatem, in ſedibus ſuis remanſere: ſed eorum nomine bini presbyteri miſsi ſunt, à Iulio quidem Vitus & Vincentius, ab Alexandro autem duo alij, & vita & eruditione plurimùm excellentes. Habebant ij ab illis mandatum & cautionem, vt in conuentu locum illorum obtinerent, & quod ibi ritè atque ordine actum decretúmque eſſet, comprobarent. In Synodo ea, multi Apoſtolicis donis pollebant: non pauci etiam, propter Chriſtianam conſtanter obitam confeſsionem, ſtigmata & notas in carne circumferebant: præſertim ex epiſcopis, Paphnutius ſuperioris Thebaidis, & Spyridon Cyprius Trimythuntis, & Hoſius Cordubæ, & Iacobus Niſibis, (ſic enim Antiochia Mygdoniæ antea vocata eſt) qui etiam mortuos reſuſcitans in vitam reduxit, & innumera alia miracula edidit: Meletius Sebaſtiæ, Baſileus Amaſææ, Nicolaus Myrorum, Gregorius maioris Armeniæ, Paulus Neocæſareæ in Euphratis ripa conditæ: qui ambarum manuum vſu, Licinij improbitate, ignito ferro venis atque neruis, quibus vis mouendi ineſt, peruſtis, orbatus fuerat. Et alij, quibus partim alter oculus ſtridenti ferro ademptus erat, partim poplites dextri cauterio mutilati, pedes ad gradiendum inutiles reddiderant. Inter quos & Paphnutius Ægyptius fuit: de quo, ſicut & de Spyridone, poſtea dicemus. Atque, vt ſimpliciter dicam, martyrum planè populus in vnum conuenit locum. Affuere ibi etiam plurimi alij, ex præſtantibus & laicis, docti & eloquentes, in primíſque ſacrarū literarum, nec non prophanarum quoque diſciplinarum peritia præclari viri, alterutri parti momētum afferre alacriter parati. De eis porrò qui ibi conuenere, Euſebius Palæſtinus in tertio ad Conſtantinum libro hæc refert: Ex eccleſiis omnibus, quæ per Europam, Libyam, & Aſiam omnē ſunt, miniſtrorum Dei columnæ conuenerunt in vna oratoria æde, perinde atque à Deo amplificata: Syri & Cilices, Phœnices & Arabes, Palæſtini, eíſque vicini Ægyptij, Thebæi, Libyes, & qui à Meſopotamia venerant: quin & ex Perſide Epiſcopus aderat. Neque Scytha in eo choro deſiderabatur. Pontus quoque, Aſia, Phrygia, & Pamphylia, delectos ſuos & præcipuos viros eò miſerant. Aderant quoque Thraces, Macedones, Achæi, & Epirotæ. Quin & qui iis longinquiores remotioréſque ſunt, aduenerant. Ab ipſis quoque Hiſpanis, † celeberrimus ille vnà cum aliis, ibi conſidebat. Imperatoriæ ſanè vrbis Antiſtes propter ætatem ſenilem aberat, ſed presbyteri eius præſentes vicem eius implebāt. Solus profectò & vnus Imperator Conſtantinus poſt ſęcula condita, Chriſto ſeruatori ſuo, corona pacis vinculo contexta, de victoria contra hoſtes parta, eiuſcemodi diuinum † gratiarum actionis conſecrauit donarium, & præclarum hoc Apoſtolici chori apud nos exhibuit ſpecimen. Quandoquidem ad exemplum illius, conuentus coactus eſt ex gentis omnis quæ ſub cœlo eſt, viris religioſis: in quibus erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & Meſopotamiam incolentes, Iudæam quoque, & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygiam & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Libyæ quæ eſt ad Cyrenem, aduenæ Romani, Iudæi & proſelyti, Cretes & Arabes. Præterquàm quòd illic non omnes ex Dei miniſtris conuenerant: in præſenti verò choro, Epiſcoporum turba trecentorum numerum exceſsit. Qui verò eos comitati ſunt, presbyterorum, diaconorum, acoluthorum, aliorúmque plurimorum, neque numerum inire erat. Inter eos autem Dei miniſtros, alij quidem ſapientiæ ſermone, alij autem vitæ mórúmque firmitate, & patientiæ conſtantia enitebant: alij rurſum mediocribus dotibus ornati erant. Nonnulli porrò ætate prouectiore venerationem merebantur, nonnulli iuuenilibus annis animorúmque vigore florebant. Quidam etiam non ita dudum functionis ſuæ ſuſceperant munus. Atque his omnibus quotidie Imperator ſumptus liberaliter præberi curauerat. Hæc Euſebius.

Paupertas Epiſcoporū veterum. Numerus Epiſcoporū qui ad Synodum eam cōuenerunt.

B

Primariarū eccleſiarū antiſtites.

Legitima antiquitus Epiſcopi electio ſeu poſtulatio.

C

Mandatarij Romani & Conſtantinopolitani epiſcoporum.

Epiſcopi ſanctitate vitæ, miraculis, & confeſsione Chriſti ſpectati.

D

Laici etiam docti & pij ad conuentū Nicænum venere.

Euſebius Pāphili de Nicæno Epiſcoporū cōuētu.

E

Hoſius videlicet.

† χαριστήριον. Apoſtolic⁹ Epiſcoporū chorus.

F

Liberalitas Imperatoris in Epiſcopis alendis. Epiſcoporū ſanctorum paupertas.

CAPVT XV.

Episcopi Arianisantes.

A Plurimi sanè Arij partibus addicti erant, maximéque opinionem eius comprobabant: Eusebius olim Beryti, postea verò Nicomediæ antistes: Theognis Nicææ ipsius, & Maris Chalcedonis Bithyniæ, episcopi. Quibus cum fortiter congrediebatur Athanasius, inter diaconos Alexandriæ primarius, ipsíque episcopo Alexandro percharus: quippe præclara doctrina & virtute præditus, & disputator grauis & acutus, non minima sanè consilij Synodi eius pars, Imperatori ipsi & familiaribus eius egregiè notus. Quamobrem, magnū contra se Arianorum concitauit odium: sicuti historia procedente postea indicabimus. Prius autē quàm omnes episcopi in publicum coirent conuentum, pro eo atque fieri consueuit, qui artium differendi periti erant homines, quasi præludentes certamina, de sententiis quas sequebantur, & contentiones inibant. Et quum quidam disputationis voluptate longius producerentur, ex confessoribus Laicis aliquis, simplici prudentia ornatus, qui ibi aderat: Doctrinam, inquit, nostram nō verborum B fraude, aut differendi aliqua arte, ✝primi eius autores atque adeò spectatores prodidere, sententia & fide nuda bonísque operibus simpliciter & apertè fundatam. Arianis idem suasit, ne quid de fide ab initio tradita nouarent, sed inexploratò sententiā de numinis diuini cultu complecterentur. At illi non oportere, dixerunt, antiquorum, nisi inquisitare, recipere sententias. Verùm nonnulli quidē consilium confessoris minimè contemnendum esse iudicarunt: nonnulli autem, quòd vera eum dicere scirent, sermones cum eo tum non conseruerunt. Sed & multi ex Græcorum philosophis, disputationibus se immiscuerunt: alij quidem, vt quænam esset religio nostra discerent: alij verò, quòd indignarentur, per Christianismum nuper admodum ortum, Grecæ superstitionis imposturas supprimi & perire. Atque ij professionem nostram in contentiosam controuersiam trahebant, vt propter intestina dissidia pessum iret, minúsq; multis grata esset. Horum quidam, arte dicēdi sese ambitiosè venditans, sacerdotibus nostris insultabat, & nugas ac deliramenta dicta eorum esse, cum repre- C hensione obiiciebat. Eius tam arrogantem superbiam, simplex quidam senex non ferens (creditur autem celebris ille & magnus Spiridō fuisse) cum eo disputatione est congressus. Et temerariis quidem ea res risui fuit: qui verò æquiores humanioresque erant, verebantur, ne ab homine arte multa instructo, vir Græcarum disciplinarum prorsus expers, ludus fieret, & tamen dignitate tanta spectatum inhibere reformidabant. Itaque quū id ei permissum esset: In nomine Iesu Christi, Philosophe, inquit, audi. Vnus est Deus cœli & terræ, visibiliúmque & inuisibilium omnium conditor, qui vniuersa hęc virtute Verbi produxit & sustinet, & sanctitate spiritus eius stabilit & cōfirmat. Id Verbum, quod à nobis filius Dei nominatur, errorem & seductionem humani generis miseratum, natū est ex muliere, & humanum substantialiter recepit corpus: mortuum etiam est pro nobis, & resurrexit. Et veniet primo quoque tempore, factorum cuiusque quæsitor & iudex. Hæc sic se habere, citra curiosam inquisitionē credimus. Nec tu, quo- D modo hæc sint, quære: neque rationem eorum arguere aut explorare aude. Superant enim hæc rationem, & cognitionē omnem longè præcellunt. Et paululum conticescens: Credísne, inquit, hæc? responde. Ad hæc primùm hianti ore consternatus Philosophus: deinde, Credere se, dixit: victúmque esse statim professus, eadem quæ diuinus ille senex sentiret, se quoque sentire constituit: atque vt & alij eūdem reciperent animum, operam dedit, iureiurando confirmans omnibus, non sine diuino numine religionem complexum, sed arcana quadam vi ad sacra Christianorum se traductum esse. Idem postea Alexandro episcopo Constantinopolitano accidisse dicunt. Vix dum post Synodum Constantinus Byzantium venerat, quū quidam Græcorum philosophi accedentes, eū reprehenderūt, quòd se illegitimo religionis cultui dedidisset, ac res diuinas nouasset, sacra alia quàm maiores eius coluissent, & tot seculorum tempora tulissent, sectatus. Et vt periculū eis de noua opinione facere, atque cum Episcopo sermones conferre liceret, rogarunt. Atque ille, tametsi inexercitatus & artium differendi imperitus, vitæque tā- E tum integritate fretus, (erat enim, vt vix alius quisquam, honestus & bonus) tamen Imperatore iubente, colloquij congressum non detrectauit. Et quum permulti Philosophorum conuenissent, vt ex omnibus aliis prestantissimus vnus ad disputādum deligeretur, aliíque taciti & quieti sedentes auscultarent, petiit. Ita vni ad certamen progresso: In nomine Iesu Christi, Alexander inquit, tibi, vt ne loquare, impero. Atq; ille vnà cum hoc verbo lingua eius impedita obmutuit, eo, quod sibi acciderat, facto, reliquos per nutum admonēs atq; exterrens. Et quum signis manuúmque gestu, credere se significasset, cum lingua soluta simul vocē recuperauit. Sic scilicet ille experientia ipsa vim & documentum mysterij cepit. Atque hæc sic gesta.

Athanasius archidiacon⁹ Alexādrinus.

Præludiū disputationis Nicænæ.

Christiana doctrina non est dialectica arte suffulta.

✝ Christus videlicet, & Apostoli eius.

Laici confessoris scitū dictum, eiusdēq; cōsiliū piū Arianis datū. Philosophi etiā infideles de professione Christiana disputant, sed cōsilio improbo.

Spiridō simplex & grādeuus Episcopus Philosophū argutū paucissimis verbis ad religionē Christianā adducit.

Idem in alio philosopho Alexander Constātinopolitan⁹ antistes fecit.

CAPVT XVI.

Imperator ipse quoque, vbi festo die propter victoriam à Licinio repor- F tatam peracto, Nicæam venit, maximum in Imperiali palatio ædificium exornauit, & subsellia sediliáque satis multa, qui conuenerant sacris viris, parietibus quoque productis, fieri curauit: & vnicuique congruenti habito honore, ordine eos omnes ingredi iussit. Quum verò ei videretur, vt & ipse in consilium prodiret, postremus omnium cum paucis ingressus est, digna prorsus admiratione corporis proceritate, vultúque læto cōspicuus, & nouam quandam gratam atque decentem, quæ in facie eius insidebat, præferens venerationem. Et summissiore, quàm Amplitudo eius ferret, throno, qui ei paratus fuerat, posito: non prius sibi considendum putauit, quàm id ei ab Episcopis permitteretur. Tanta in Imperatore humanitas cum reuerentia, qua viros illos prosequebatur, coniuncta inerat. Et tandem primus ipse in conuentu admonitus consedit, & cum eo simul sacer ille chorus.

Sanctorū in sacro Nicæno concilio Patrū sessio.

Sanctis Patribus Constātinus assidet.

Constantinũ meritis ornāt laudibus Eustathius Antiochenus, & Eusebius Cæsariensis episcopi.

A Ibi, quum altum esset silentium, primus Antiochenæ ecclesiæ episcopus Eustathius, orationis laudibus, perinde atque recens decerptis floribus, Imperiale illius caput exornauit, spectatúmque diuinis rebus curandis studium eius legitimo honore & faustis omnibus compensauit. itidem & Pamphili Eusebius assurgens egit. verba enim ad eum, quibus virtutes eius laudibus vehebat, fecit, & per eum gratiarum actiones & hymnos Deo sacrauit. His finitis, silētio rursus facto, Imperator ex ipsa cathedra exhortatione vsus est, qua illos ad concordiam excitauit: & quem quisque priuatim haberet dolorem, eum in præsentia postponere iussit. Permulti nanque alius alium accusauerant: ac tempus datum esse putantes, quo, quod cuique ægre esset, auerti curaríque posset, de quibus rebus inter se conflictabantur, de eis libellos Imperatori obtulerant. Quos quum non grauatè recepisset, ad certum diem postea de eis se deliberaturum dixit: atque in præsens, ad id quod de fide propositum esset, agendum, procedere iussit. Multi siquidem, qui libenter diutinas & acres etiam inimicitias gererent, Episcopos quosdam criminabantur, & querelas suas
B scriptas Imperatori dabant. Quibus ille omnibus colligatis, sigillum annuli sui impressit, eosque diligenter seruari præcepit. Post conuentionem eam, dies constitutus quum venisset, libellos eos omnes in manibus tenens: Hæ, inquit, querelæ & accusationes magno illi Iudici decidendæ remittuntur, statumque tempus extremi iudicij sit dies: cui iudicio occulta etiam manifesta sunt. Mihi quidem homini, errori obnoxio, nefas esse videtur, ecclesiasticorum virorum accusationes recipere & audire. Neque etiam omnino conuenire puto, Dei ministros tales se præstare debere, vt vel à me vel ab alio iudicentur. Si nanque sacerdotum delicta plurimis innotescant, maxima præbetur eis offendiculi occasio, qui impunè nullo timore peccare constituere. Quapropter agite, CHRISTVM æmulati, per mutuam veniam alius alij commissa remittamus. Oportere siquidem remitti ab eo debita, ille dicit, qui ipse gratiam delicti petat. His verbis dictis, libellos in conspectu eorum combusit: iuratus, nihil se prorsus, quæ in eis scripta essent, le-
C gisse. Addidit & illud: Si in Episcopum incideret, alienum coniugium violantem, se purpura sua piaculum id obtecturum esse, ne tam fœdum facinus spectatoribus occasionem mali crearet. Atque hæc quidem sic ante communem conuentum acta. In consessu autem patrum, oratione ad concordiam eos cohortans, de dogmatibus fidei consultare, & sentētias per suffragia dicere iussit. Quæ verò tum ad eos dixit, in summa hæc sunt: Gratias quidem, inquit, rerum omnium causa, sed huius potissimum conuentus nomine, ago Deo, Patres & fratres charissimi. Rectè enim sic vos appello, quando hanc mihi communis Seruator omnium nostrûm concessit gratiam, vt felicius etiam mihi, quàm votis optare sim ausus, res ceciderit. Tantam nanque sacerdotum Dei, in consilio & conuentu vno frequentiam, illo concedente intueri, an non ingentis felicitatis loco habendum? Sed peruelim vos omnes, eadem cogi-

Constantin⁹ episcopis concordiam suadet.

Supplices criminationũ libelli à multis Episcopis Imperatori offeruntur. Eos Constantinus recipit, & criminationibus ad iudiciũ Christi relatis, in conspectu Episcoporũ cõburit.

Episcopos vt alius alij noxam remittat, fraternè admonet.

Episcoporũ delicta propter offendiculum sedulò tegenda.

Summa orationis Constantini, quã in primo patrum cõsessu ad eos habuit.

tantes, & animorum consensu in eadem senten- D
tia consistentes, videre. Rebus enim malisque adeò, quæ quis eloqui possit omnibus, longè deterius mihi esse duco, quòd ecclesiam Dei seditionibus inter se dissidentē, & cõtrariis hostiliter sententiis conflictantem cerno. Quando quidem autē (quod sanè factũ nollē) quæ ad me relata sunt, omnibus iam innotuere: quo dolore animum meum perculsum esse putatis, quum seditionibus inuolutos esse vos audirem? Quod minimè omnium à vobis factum oportuit, qui Dei ministri & pacis præcones designati estis. Quis iam aliis quieta consilia sequi persuadebit, quando vos tam hostiliter arma sumitis, & inter vos depugnatis? Quam ob causam, hanc sacram coēgi Synodum, qui Imperator & conseruus vester sum. Et hanc à vobis vnam peto gratiam, quã quum me à vobis recipere, tum vos mihi dare est æquum, vt rebus quæ seditionem hanc peperere in medium prolatis, controuersiisque quietis consiliis decisis, ad pacem, pro ea quæ vobis inest gratia, cunctos redigatis, & doctrinæ concordiam reducatis. Sic enim futurum est, vt ego cum tam frequenti & sacro cœtu vestro, cõtra inuidum dæ- E
monem, commune statuam tropæum. Qui pestiferis illis tyrannis, quorum opera in rebus omnibus est ex sententia vsus, quàm celerrimè è medio sublatis, rerum suarum satagens, intestinum hoc commouit bellum, inuidens semper, & rebus nostris prosperis imminens. Quod ego vos, tãquam Deo præsente, oro, vt pro se quisque, ea quæ animum eius angit molestia abiecta, se ad communis concordiæ commodum adiungat. Neque enim quisquam vestrûm putet rempublicam ritè administrari posse, si vos ita seditionibus & dissidiis digladiabimini. Et profectò graue admodum & absurdum fuerit, hostibus iam victis, quum nemo cõtrà niti audeat, vos armis inter vos cõtendere, causamque inimicis ea re præbere voluptatis, & ironici subdolique risus: idque de rebus diuinis differentes. Quos doctrina spiritus apertè, quid sit faciendum, docet: Sacrorum namque Euangeliorum scriptura, & Apostolorum diuinitùs inspirata verba, adhæc prisca quoque Prophetarum oracula, manifestè nos, quæ de Deo & dicere & sentire oporteat, erudiunt. Itaque, quæ sacrum hoc bellũ F
excitauit, contentione quàm longissimè missa facta, diuinis doctrinis cõtrouersiarum inquiramus decisionem. Quod sanè commodum nobis, & inuentu facile erit, si voluerimus.

Exhortatio ad concordiã & vnionem.

Intestinis Ecclesiarũ dissidiis hostes Euangelij delectantur.

CAPVT XVII.

HÆc ille, aut certè hisce similia, veluti pius filius, ad Episcopos, tanquam patres, dixit. Alia quoque addidit, quibus disputationē de doctrina moueri permisit, Apostolicam concordiam inducere studens. Et productus est in medium Arius, atque de eis quæ ab ipso in quæstionem deducta fuerant, diligens & accurata disquisitio facta. In primis verò cauebatur, ne temerè atque præcipitanter in alterutram partem sententiæ proferrentur. Quæ porrò hisce de rebus in tertio ad Con-

Processus Cõcilij Nicæni.

[redacted]

A stantinum libro Eusebius memoret, referēda censui. Plurimis sanè argumentis à parte altera prolatis, ac multa primùm disputatione hinc & inde instituta, patienter admodùm omnia audiuit imperator, & intenta diligentia propositas quæstiones sustinuit: seorsimque deinde quæ ab vtraque afferebantur parte excipiens, paulatim eos qui ardore contentionis acrius ferebantur, conciliauit, & placidè cum vnoquoque agens, atque Græco sermone vtens, quòd & huius imperitus nō esset, suauem & iucūdum se exhibuit. Et his quidē persuadens, illis verò sermone silentium imponens, necnon recta dicentes laudans, omnes autem ad concordiam excitans, in eandem opinionem & sententiam de rebus in controuersiam deductis omnibus omnes perduxit, ita vt in ꝓfessione eadem fidei consentirent, & eodem tempore omnes se salutiferum festum celebraturos profiterentur. Decreta quoque communia in scriptum relata: & vniuscuiusque subscriptione roborata. Hæc propterea hic inserui, vt professionis fidei testimonium etiam ab hostium confessione momen-

Euseb. quoq; Cæsariensis subarianiſās vt Nicepho. videtur decretum Synodi Nicænæ laudat.

B tum & pondus aliquod habeat. Ne quis obiicere aut cauillari queat, idiotas & indoctos prorsus fuisse: qui eam in scriptum retulere. Eorum enim, inquit Eusebius, qui Nicææ conuenerunt, seruorum Dei, alij quidem præcelluerunt sapientiæ sermone, alij vitæ grauitate. Et imperator ipse præsens, omnes ita ad concordiam producens, consentientes effecit. Sedenim professio fidei à trecentis & decem & octo Episcopis in scriptum relata, atque ab eisdem, & simul à sapientissimo Constantino annotationibus confirmata, quæ etiam nunc ecclesiis olim tradita obtinet, de verbo ad verbum sic habebat. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilium & inuisibilium omnium factorem. Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei genitum ex patre, vnigenitum: hoc est, ex substantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit, & incarnatus est, homo factus & passus. Et resurre-

Decretū seu symbolū fidei Christianæ Nicænum.

C xit tertia die, Ascendit in cœlos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Qui autem dicūt, fuisse aliquando quū non esset, aut non fuisse priusquam genitus sit, aut ex nō existentibus factū esse, aut ex alia subsistētia vel substantia fuisse, aut creatū, aut mutationi alterationíve obnoxium: eos anathemate ferit catholica & apostolica ecclesia Dei. Ad hūc modum omnibus inter se conuenit, vt cōsubstantialem patri filium esse decernerent, & sanam fidem cōplecterentur.

Arianorū cōdemnatio.

CAPVT XVIII.

Episcopi Ariani, qui vocem & sentētiā τὸ ὁμοούσιο reprehenderunt.

AT pauci admodum Arij laudarunt opinionem. Paulò pòst tamē & ipsi fidem eam approbarunt: (excepto Secundo & Theona) qui etiam ὁμοούσιος & consubstantialis vocem reprehenderunt, Erant autem hi, Eusebius Nicomediæ, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Theonas Marmaricæ, Secundus Ptolemaidis, Menophātus Ephesi, Patrophilus Scythopolis, Narcissus Neroniadis (quæ secundæ Ciliciæ ciuitas est, nunc Irenopolis vocata) Episcopi. Dicebāt nanque ὁμοούσιον cōsubstātiale esse, quod ex aliquo fit † ꝑ partitionem, aut per germinationē, aut ꝑ fluxū. Ac per fluxū quidē, vt paterni liberi: ꝑ germinationē, vt ex radicibus surculus: per partitionē aūt, vt ex massa aurea ramenta duo vel tria. At quia iuxta nullā talium modorū rationē ex patre filius esset, propterea editā fidei professionē reiicere instituerūt. Et quū ὁμοούσιος consubstātialis vocē prorsus nō receperūt, tum subscribere decreto ei, quo dignitas sacerdotalis Ario est abrogata, noluerunt. Quæ res Synodo causam præbuit, vt Arium, atque vnà omnes qui eius adhærerent sententiæ, excommunicatos anathemati subiiceret, ac ne quis eorum Alexandriam ingredi auderet, sanciret. Eadem anathema in voces quoque hæresis eius, & librum quem ille contra pietatem compositum † Thaleiam inscripserat, quasi floridum & viridantē, cuius stylus & eloquutio, sicuti ex scripto ipso cognoui, simplex & dissoluta, Sotadísque poëtæ cātilenis persimilis fuit. Ac præterea, si quod aliud eius aut se-

D

† μερισμόν, προβολήν, ῥεῦσιν.

Ariani isti formulā fidei Nicenā reijciunt, & Arij exauthorationem improbant.

Arius & sectatores eius vnà cū libris suis anathemate iugulati.

† θάλειαν.

Hæreticorū libri ad ignē damnantur.

E ctatorum eius inueniretur scriptū, vt id igni mandaretur. Quin capite quoque Cōstantinus sanxit, si quis quidquam eorum pressum occultasse, nec statim exussisse compertus esset. Multas insuper epistolas per vrbes passim contra Arium, & qui sectæ eius erant, misit. Eusebium & Theognidem sedibus suis exegit. Et Nicomedienses ad complectendam à trecentis proditam rectā fidem, alióśq; Episcopos qui rectè sentirent legendos, * Eusebiúmque obliuioni mādandum, est hortatus. Qui verò cum Ario sensuri, aut opinionem eius laudaturi essent, in eos se grauiter animaduersurū esse, est minitatus. Quibus literis etiam significauit, aliam ob causam inuisum sibi Eusebium esse, vt qui antea Licinij partes secutus fuerit. Itaque non solùm illi sunt proscripti, sed alij quoque in eorū locū lecti. Pro Eusebio enim Nicomediæ Amphiō, pro Theognide autem Nicææ Chrestus, episcopi facti, ambo sincerioris pietatis quàm maximè studiosi. Illud scire oportet, Eusebium & Theognidem, quíque præterea factionis eius erant alios, si dei suæ doctrinam in scriptū relatam seorsim Synodo obtulisse, eámque vt adulterinam & impietatis plenam discerptam esse. Quam ob causam,

Eusebio Nicomediēsi & Theognidi Nicæno episcopatus adempti.

Exequutio synodalium decretorum.

Alij Nicomediæ et Nicææ episcopi.

Arianorum professio fideī in Cōcilio publicè discerpta.

F quòd ingens turba excitata, atque omnes propter manifestam impietatem aduersus eos cōmoti essent, ipsi quoque, pręter Secundum & Theonam, Arium quidem * anathemati subiicere: exautorationíque illius subscribere nolentes, fidei professioni subscripserūt: quod tamen †. simulanter & insincerè fecerunt, ab exilio reuersi, sicut postea ostendemus. Testificabuntur id quoque res eorum aduersus pietatis defensores actæ, & quæ ipsi de rebus his reliquerūt scripta, quæ itidem recensebo. Eusebius sanè alter, cui Pāphili cognomen inditum, affuit & ipse concilio, dubiúsq; etiā atque etiā secum considerauit, an promulgatæ fi-

Euseb. Nicomediensis, Theognis Nicænus, et quidam alij Ariani, Nicænis decretis, extra Arij abrogationē dignitatis, subscribunt, metu adacti, &c.

** ὑπὸ ἀνάθεμα.*

† καθαιρέσει. abrogationi, abdicationi, degradationi

Euseb. Pamphili tardiuscule eadē approbauit.

* *Eusebius Nicomediensis ad Constantinum imperatorem, manu vestem suam quam gestabat demonstrās, dicere est ausus: Etiamsi hæc me inspiciente rupta diuidatur, non tamen eiusdem substantiæ esse dixerim vtrunque.* εἰ τοῦτο τὸ ἱμάτιον ἐμοῦ θεωμένου διαιρεθείη, οὐκ ἄν φαίην τῆς αὐτῆς οὐσίας ἑκάτερον. *Qua blasphemia permotus Constantinus, eo procliuius in proscriptionem eius consensit. Sozom. lib. 2. cap. 21.*

A dei professioni assentiri deberet: atque aliquantulum assensione retenta, eam tandem approbauit, & subscriptione sua cõfirmauit. ecclesiæ quoque suæ quærenti, professionem & definitionem eam misit, in qua vocem quoque τὸ ὁμοούσιος consubstantialis declarat: ne cui suspectus fieret, tanquam tardius aut neglectim, nulla adhibita cura, illi subscripsisset.

CAPVT XIX.

Dissensio Paschatis celebrãdi ad consensionem reducta.

Fidei dogmate ritè atque ordine cõfirmato, rursum cõuenere, ac de sacris Paschæ feriis disceptarũt. Placuitq; omnibus, vt eodẽ tempore ab omnibus festus is dies celebraretur. Tertio porrò congressu, de eo quem antea diximus, Melitio hæresiarcha, eiúsque sectatoribus, atque rebus per eũ in Ægypto nouatis, inquisitum atque decretum, vt omnes illi Lyci essent, nudum Episcopatus nomen retinentes, & ne cui eorum postea imponendæ manus potestas esset. Quos autem antea ma-

Decretum synodale de Melitio & popularibus eius, satis benignum.

B nuum impositione dignati essent, vt illi in ministerio suo, quod sortiti fuerant, permanerent quidem, & absque metu omni communicarent, dignitate autem & honore ab aliis cuiuscunq; ecclesiæ episcopis secũdas ferrent: atque vt in defunctorum locum deinceps recens apud eos cooptati surrogarentur, siquidem suffragio digni viderẽtur, episcopo Alexãdrino legente: ipsi verò legendi arbitrio suo potestatem non haberent. Ac rectè sanè & commodè hoc sic Synodus constituit, vt Melitij sectatorúmque eius temeritas atque celeritas manuum imponendarum compesceretur. Tam præfracta nanque audacia fuit Melitius, vt persequutionis temporibus quum fugeret atque latitaret, manus imponendæ potestatem, ad celeberrimum illum Petrum Martyrem pertinẽtem, sibi raperet atque vendicaret. Quare illud euenit, vt tantopere schisma & factio eius per Ægyptum inualesceret. His ita peractis, moribus conformandis Concilium leges postremò tulit viginti: Canones nominare solent. De quibus quum consultaretur, † reliquis quidem cõstituendum esse

Melitius propagãdæ hæresis suæ causa, temerè & illegitimè sibi manus imponendæ authoritatem rapuit.

Canones Nicænæ Synodi de conformatione morum cleri.

† 22. reperiũtur apud Ruffi. Ecclesiast. historiæ lib. 10. cap. 6.

C visum est, vt quicunque sacrum aliquod sortiti essent ministerium, prætetquam Lectores, de cæterò cum vxoribus suis nõ concumberent, quas ante initum sacrum magistratũ duxissent. Solus autẽ Paphnutius, superiorum Thebarum episcopus, de quo antea nobis facta est mẽtio, intercessione sua rem eam impediuit: veneratione dignum esse matrimonium, neque castitate & pudicitia sua id carere dicens. legitimúmq; insuper ius eius subijciẽs, Synodũ rogauit, vt legem eam non perferret: grauem enim vtrisque, sacerdotibus scilicet & coniugibus eorum, atque etiam fortassevitæ parum pudicæ causam fore. Quapropter, inquit, pro eo atque antiquitùs seruari solitum est, deinceps quoq; obtinere oportet, vt qui sacerdotalem susceperint dignitatem cœlibes, postea quoque à cõiugio abstineant: qui verò vxore ducta in ordinem sacrum cooptati sint, vt à coniugibus suis non separẽtur. Hæc Paphnutio, qui vxorem nunquam duxisset, suadente, Synodus comprobauit: atque de hac re, quam arbitrio cuiuslibet reliquit, nihil sanxit. De aliis autem, vt ei est visum, ritè atque ordine leges

Paphnutij Thebæi episcopi de cœlibatu sacerdotum in concilio Niceno sententia.

Socrat. lib. 1. cap. 11. histo. Ecclesiast.

In sententiã Paphnutij istã Honorij & Theodosii AA. lex est scripta. l. Eũ qui. C. de episco. & cleri. quæ hodie

tulit, ad quarum præscriptum conuenit res eccle- D siasticas geri. Quæ sanè leges propositæ omnibus sunt, & à quouis, si velit, facilè legi possunt.

quoque in Orietalibus eccl[illegible]

CAPVT XX.

Cæterùm Imperator Dei amãtissimus, de communi cõcordia solicitè cogitans, Acesium quoque Nouatianorum episcopũ ad concilium euocauit, eíque & de fidei dogmate, & de die festo decretũ Synodi ostendit: interrogauítque adeò eum, an ea rectè sic ab Episcopis essent cõstituta. Qui quum ea laudasset, neque noui quidquã definitum esse dixisset, se enim & idem dogma fidei à maioribus accepisse, & nunquam aliter Paschæ festum celebrasse: Imperator, Quî igitur, inquit, quum in eadem sis nobiscum sententia, à communione nostra tantopere abhorres? Ibi ille dissidij, quod inter Nouatum & Cornelium Romanæ vrbis episcopum sub Decio imperatore fuit, meminit: Nouatum videlicet, eos qui post baptismum peccatũ E ad mortem patrassent, ac diis sacrificassent, à communione diuinorum mysteriorũ reiecisse: solius Dei, & nõ sacerdotum potestatem eam esse dictitans, talibus hominibus remissionem delicti concedere. Ad quem ex tempore imperator: Scalas, inquit, admoue Acesi, & solus in cœlos ascende. Quo dicto, non Acesium ille laudauit, sed potius, quòd immunẽ à peccatis se fortè existimauit esse, perstrinxit. Ac res quidem Consilij, sicuti breuissimè exposuimus, sunt gestæ. Mihi verò graue aut molestum non fuerit, ad fidem dictorum certius cõfirmandam, quæ de dolo furentiũ Arianorum Eustathius & Athanasius veræ pietatis propugnacula scripserũt, allegare: quæ item Eusebius Pamphili, de Synodi constitutionibus suæ significauit ecclesiæ: præterea quæ à patribus vniuersis sunt communiter decreta: denique quæ Deo charus Constantinus ad quoscunque absentes episcopos, de fidei dogmate, de Paschate, de Ario eiúsq; sectatoribus, & de ipso Eusebio Nicomediensi scripsit. Ex iis enim maximè Synodi acta cognoscentur. Et primùm Eustathij Antiocheni episcopi verba exponã, quibus Arianorum blasphemiã F redarguit, & rem gestam docet: atque insuper dictum illud, Dominus creauit me ab initio viarum suarum, interpretatur. Qui sic scribit:

De Synodi Nicænæ decretis Cõstantinus Acesiũ quoq; Nouatiani episcopi sententiam audit.

Dissidiũ inter Corneliũ Ro. episcopũ, & Nouatũ presbyterum de pœnitẽtibus in ecclesiam recipiendis.

Dicendorum propositio.

CAPVT XXI.

Ad rem ipsam, vt gesta est, progredior. Quid igitur est? Postquam eas ob causas Nicææ Synodus cõacta est maxima (conuenerunt enim eò ducenti, & septuaginta ferè præterea episcopi: certũ enim numerum, propter tantam multitudinis turbam, referre nequeo, neque id adeò magno studio sum scrutatus) vbi de fidei ratione est quæsitum, perinde atque manifestum argumentum atque indicium blasphemiæ, Eusebij scriptum est productũ. quod in præsentia omnium lectũ, quum varium auditoribus motum, propter peruersam deprauationẽ, tum authori ipsi probrum attulit maximũ.

Eustathius Antiochenus de Synodi Nicænæ actis.

Euseb. Nicomediẽsis cum formula fidei sua non pulchrè in Synodo stetit.

A Posteaquam autem conatus fraudulentus Eusebij manifestò est deprehensus, & scriptum iniquissimum in conspectu omnium discerptum, ex composito nonnulli pacificationis nomẽ præ se ferentes, effecerunt, vt qui optimè sententias dicere soliti fuerant, silerẽt. Ariani verò metuentes, ne tam frequentis Concilij decreto damnati relegarẽtur, priores ipsi sententia sua abrogatum dogma anathemate iugularunt, & consentiẽtibus annotationibus professioni fidei manibus ipsi suis subscripserunt: & episcopatibus suis per ambitionem & circumcursationem maximam manus plerorũq; prẽsantes, quòd excidere dignitatibus debuerint, retentis: postea, nunc quidem clandestinè, nũc autem propalàm damnatas docuere opiniones, & variis ea in re vsi sunt argumẽtis & insidiis. Et quum pangere vellent zizaniorum plantas, ab hominibus peritis sibi metuẽtes, Episcopos ipsos deuitarunt, & alios veræ pietatis præcones atque professores fraudulenter expugnarunt. Non credimus autem, impios atq; sine Deo homines diuino numine vnquam fore superiores. Etiamsi enim rur-

Fraus Arianorum in suo ipsorum dogmate damnando.

B sus inualescant, rursum tamẽ vincentur, iuxta grãdiloquum & grauem ꝓphetam Esaiam, &c. Hæc magnus ille Eustathius. Qui verò eo vel virtute vel pietatis æmulatione inferior non est, celebratissimus Athanasius, ad Aphros scribens, hæc infert: Episcopi qui conuenerant, quum abolere ab Arianis excogitatas impietatis voces illas (ex non existentibus creaturam esse, & facturam filium, & erat aliquando quum non erat, & quòd mutabilis sit naturæ) atque eas quæ ex professo in scripturis sunt promulgare vellent, quòd scilicet ex Deo filius natura vnigenitus est verbum, virtus, sapientía sola patris, Deus verus, vt Ioannes dixit: & vt Paulus scripsit, resplendescentia glorię, & expressa imago subsistentiæ patris: Eusebiani à propria insanę opinionis persuasione transuersim acti, inter se sunt colloquuti: ✝ Pactum feriamus, nã & nos ex Deo sumus. Vnus enim est Deus, ex quo omnia: & vetera præteriẽrũt, ecce noua facta sunt omnia, ex Deo autem omnia. In mentem quoque eis venit, quod in pastore scriptũ est: Primùm omnium crede, vnum esse Deum, qui omnia creauerit & perfecerit, atque è nihilo in substantiam de-

Athanasi⁹ de eorundem improbitate.

✝ συνθώμεθα

C duxerit. At episcopi, vbi versutiam illorum atque impietatis malignam fraudem animaduerterunt, dilucidandum esse, quod ex Deo dicitur, rati, ✝ ex substantia Dei esse filium scripserunt: vt creaturæ quidem, quod à seipsis absque autore substantiam nõ capiant, sed principium creationis suæ ex Deo habeant, sic ex Deo esse perhibeantur: filius autẽ solus æternus, substantiæ patris esse dicatur. Hoc etenim peculiare & proprium vnigeniti & veri verbi patris. Ac scriptionis quidẽ eius quæ est, ex substantia patris, occasio & causa hæc fuit. Episcopis porrò rursus paucos, vt tum videbantur, illos interrogantibus, an filium dicerent non creaturam, sed virtutem sapientiámque solam patris, atque imaginem sempiternam, non variantẽ, neque differentem per omnia à patre, & Deum verum: deprehensi sunt Eusebiani sibi inuicem innuere atque dicere, hæc in nos quoque cadere, ꝙ & nos imago & gloria Dei dicamur. Ac de nobis illud dictũ esse, Semper enim nos qui viuimus: &, Virtutes multæ sunt: &, Exiuit omnis virtus Dei

Fraudulẽtis cauillationibus Arianorũ pulchrè obuiam eunt Patres.

Filius ex substãtia patris.

✝ ἐκ τῆς οὐσίας. substãtia siue essentia dicitur. et hoc illo significantius est verbum. Ego verò in vertendo pro essẽtiæ substãtiæ verbo vsi malui. ꝓpter consubstantialis verbũ, Ecclesiæ etiã

D ex Ægypto: &, Erucam atque locustam dici virtutem magnam: &, Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Sed & peculiares nos Dei esse, non simpliciter dici, verùm fratres etiam vocari. Quod si verum quoque Deum filiũ nos dicamus, nihil eos id perturbare: qui quum factus sit, verus sit. Hæc sanè est Arianorum peruersa sententia. Quapropter episcopi etiam, dolo eo perspecto, ex scripturis collegerunt, præter subsistentiam, resplendescentiam, fontem, fluuium, expressam imaginem, &, In lumine tuo videbimus lumẽ: &, Ego & pater vnũ sumus. luculentiúsque deinceps & cõpendiosius scripserunt, ὁμοούσιον consubstantialem patri. Quæ verba ✝ scripturæ non esse, Eusebius Cæsariensis episcopus nouit: sed ab eis stultè reprehenduntur. ✶ Præter scripturam enim & ipsi impietatis autores erant. Minimè nãque scripturæ verba sunt, Ex non existentibus: &, Fuit aliquando quum non esset. Itaque illi verbis non ex scriptura quidem petitis, sed piè tamen inuentis, conuicti sunt & damnati. Ipsi siquidem veluti è stercore erutis vocibus, planè è terra loquuti sunt. Episcopi autem non ipsi sibi verba confin-

num vsitatißimum.

✝ ὁμοούσιον, hoc est, cõsubstantialis patri.

✝ ἄγραφα λέξις.

Eusebij mentio, hic nõ fit apud Theodoritũ, ca. 8. lib. 1. historiæ suæ Eccles.

E gentes, sed patrum de eis testimonium habentes, ea in scripto suo vsurparunt. Veteres enim episcopi ante annos propè centum & triginta, & in magna Roma, & in nostra vrbe, eos reprehenderũt, qui filium creaturam, & nõ consubstantialem patri esse dixerunt. Id quod cognitũ est Eusebio Cæsareæ episcopo, qui prius ✶ quidem Arianæ fuit sectator hæresis: postea verò ipsi Nicænæ subscribens Synodo, ad suos literas dedit, & comprobauit, ex priscis quoque doctos quosdam & præclaros Episcopos & scriptores in patris & filij diuinitate nomine τὸ ὁμοούσιον consubstantialis esse vsos.

Isti igitur morbo suo suppresso, quòd tãtam episcoporũ multitudinem metuerent, in ea quæ decreta sunt, pedibus ierunt, propheticã in se reprehensionẽ pertrahentes. Nam & ad eos huius vniuersi Deus exclamat: Populus iste labiis me honorat, corde autẽ longè abest à me. Theonas porrò & Secundus, quòd idem facere nollent, ab omnibus suffragiis consentientibus, sunt excommunicati, vt qui Arij blasphemiam veritati Euangelicæ anteferrent. Hæc Athanasius.

F

Etiã veteribus Theologis vox τὸ ὁμοούσιον quantumuis ἄγραφον vsurpata.

✶ πρότερον μὲν συνηγορήσας τῇ ἀρειανῇ αἱρέσει.

Assimulata plerorũq; Arianorũ in decretum Nicænum assensio.

Theonas & Secũdus excommunicati

✶ *Stultè Ariani verba Catholicorum, Ex substantia patris, & Consubstantialis, quòd in scripturis non inueniantur, reprehendunt: quum Arianarum præstigiarum nec voces, nec sententiæ, in eisdem reperiantur.*

CAPVT XXII.

Sed enim quæ etiam Eusebius Pãphili, ex ipsa Nicæa ad quosdam Arianos, qui proditionẽ non iniuria ei obiecerant, scripserit, audire cõuenit. Ea sanè rabiẽ quoque eorũ manifestò arguunt. Rectius autem consilium intentionémque eius epistola ipsa indicabit, quæ sic habet: Quæ de ecclesiastica fidei professione, in frequenti Synodo Nicææ celebrata, sint acta, aliũde etiam credibile est vos cognouisse: quòd fama plerunque certam accuratámq; rerum gestarum commemorationem præcurrere solita sit. Cæterùm ne rumoribus huiusmodi rei veritas aliter ad vos q̃ est acta, perfe-

Theodorit. lib. 1. cap. 11. & 12.

Euseb. Pamphili de Synodi Nicænæ actis.

A ratur, necessariò vobis misimus, primùm à nobis propositam de fide scripturam: deinde etiam alteram, quam ad voces nostras accesionibus quibusdam adiectis ediderunt. Scriptum sanè nostrum in præsentia Deo dilecti Imperatoris nostri recitatum, ac rectè probéque conceptum esse iudicatum, ad hunc se habet modum: Professio fidei à nobis exposita, sicuti eam à decessoribus nostris episcopis, atque in prima ✶ rerum sacrarum institutione, & quum sacrum subiimus lauacrum, accepimus, & sicuti ex diuinis dicimus scripturis, atq; simul & in presbyterio & in ipso episcopatu professi sumus & docuimus, ea est talis. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, rerum omnium visibiliũ & inuisibilium factorem. Et in vnũ Dominum Iesum Christum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, filiũ vnigenitum, primogenitũ omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex patre genitum, per quem & omnia facta sunt: qui propter nostram salutem incarnatus, & inter homines versatus, & passus est: & resurrexit tertia die, & ascendit ad patrem, venturus

Profeßionis fidei christianæ formula ab Eusebio Pãphili Synodo oblata.

✶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει.

B rursum in gloria ad iudicandũ viuos & mortuos. Credimus etiam in spiritũ Sanctum: horũ quemque esse & subsistere credentes, patrem verè patrem, & filium verè filium, & spiritum Sanctum vere spiritum Sanctum: quemadmodum & Dominus noster discipulos suos ad prædicãdi munus mittens, inquit: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, & filij, & spiritus sancti. Quæ sic se habere, & nos sic sentire, sic etiã olim obtinuisse, nósque adeò de tali fidei professione vsque ad mortẽ decertaturos esse, etiã atq; etiam confirmamus: anathemate ferientes omnẽ impiam, † Deóque carentẽ hæresim. Hæc nos sic ex corde & animo, iam inde ab eo tẽpore, quo nos ipsos nouimus, sensisse, atque etiam nunc sentire & profiteri verè, omnipotẽtem Deum & Dominum nostrum Iesum Christum testamur. Declarare quoque certa & fideli probatione, & persuadere vobis possumus, prioribus etiam temporibus nos sic & credidisse, & prædicasse. Hæc à nobis exposita fidei professione, nullus erat contradicendi locus. Et ipse Dei amantisimus imperator, noster Princeps, quum rectisimè eam con-

† ἄθεον.

Formula hæc à Cõstãtino laudata.

C ceptam esse testatus, tum ita seipsum sentire professus est: atque vt omnes ei assentirentur, subscriberent, & voce vna suffragarẽtur, admonuit: vno duntaxat adiecto τὸ ὁμοούσιος consubstantialis verbo, quod verbum etiam interpretatus est dicens, non iuxta corporum perpesiones ὁμοούσιον consubstantialẽ dici, neque iuxta diuisionem, neq; iuxta resectionem ex parte subsistere, quòd materiæ prorsus expers intellectualis & incorporea natura corporalem quampiam perpesionem sustinere nequeat: diuina verò & ineffabili ratione debere talia in animo considerari. Atque sapientisimus quidem & piisimus noster imperator ad hũc modum est philosophatus. Illi verò per occasionem & prætextum adiectionis τὸ ὁμοούσιος consubstãtialis, aliam fidei professionem composuerũt (quam paulo antea historiæ adieci.) Ea porrò recitata, quomodo ab eis, & Ex substantia patris, & Consubstantialis patri, esset dictum, minimè indiscussum atque inexploratum reliquimus. Interrogationes nanq; & responsiones interpositæ, ratióq;

Ei verbum ὁμοούσιος adiectum. Expositio eius vocis per Constantinum, &c.

Cap. 17. eod. Expositio verbi, ex substãtia patris.

& sententia dictorum inquisita. Atque equidem D illud, Ex substantia, illi professi sunt significare, ex patre quidem esse, sed non vt partem existere patris. Cui sentẽtiæ, quum recta esse videretur, assensimus: pia quippe doctrina dictante, ex patre esse filium, non patrem substantiæ eius esse. Quapropter quum sententiam eam approbauimus, tum vocem quoque ipsam non repudiauimus, quòd † pacis signum nobis ob oculos positũ haberemus: & præterea, ne à recta sententia excideremus. Eadem ratione &, Genitum, nõ factum, admisimus. Quandoquidem verbũ Factum, communem appellationem esse dixerunt reliquarum creaturarũ, quæ per filium sunt conditæ. Earum quippe nihil habere simile filium: propereáque non esse eum facturam, eis quæ per ipsum factæ sunt, similem: præstantiorem autem quàm creaturam omnem obtinere substantiam, quam ex patre genitam esse diuina docent oracula: quum quidem modus ipse generationis omni genitæ naturæ ineffabilis sit, & inconsiderabilis. Similiter verò ratio probè disquisita, Consubstantialem patris esse filiũ astruit,

† ἐιρήνης σκοπῷ.

Item, Genitũ, nõ factũ.

Item, Cõsubstantialem patri.

E non quidem corporum more, neque ad animantium morti obnoxiorum instar: neque etiam iuxta diuisionem substantiæ, neq; iuxta resectionem: sed neq; iuxta perpesionem quampiam, aut versionem, aut mutationem patris virtutis: ꝙ aliena prorsus ab his omnibus sit ingenita patris natura. Sed quòd cõsubstãtialis patri dicatur, illud significat atq; infert, nullã omnino similitudinẽ ad creaturas conditas filiũ Dei ferre: sed qui eum genuit, patri tantum modis omnibus esse similem, & nõ esse ex alia quapiam subsistentia vel substantia q̃ patris. Cui verbo, eo pacto per interpretationem expositio, rectè nobis visum est assentiri: pręcipuè quum sciremus, ex veteribus eruditos quosdam & spectatos episcopos & scriptores, in exponẽda patris & filij diuinitatis ratione, τῷ ὁμοούσιος consubstãtialis nomine vsos esse. Hæc de professione fidei publicitùs edita, sunt dicta. Cui vniuersi assensimus, & quidẽ non citra disquisitionem, sed iuxta sententias in præsentia Deo dilecti Imperatoris inuestigatas, nobísque expositas, & rationibus quas diximus ex professo consentaneas. Porrò

In his est Iustin' martyr.

F anathema quod professioni fidei ab eis est adiectum, comprobandum esse duximus, vt homines vocibus quæ in scripturis non inueniantur, vti ꝓhiberentur, quæ ferè causam omnem confusioni & seditioni ecclesiæ præbuerunt. Nullus sanè diuinitùs inspiratæ, & quę ritè ordinéque dictis vtitur scripturæ, sunt illa, Ex non existentibus: &, Fuit aliquando quum non esset. Quare rationi minus consentaneum visum est, ea & dicere & docere, quo facilius calculo etiam nostro ritè decretum anathema comprobauimus: quandoquidem

Cur Euseb. Pãphili etiã in anathema Arianorum decreto Synodali adiectũ, consenserit.

Ambrosius de fide, contra Arianos: Quomodo dicis Ariane, in scripturis diuinis non inueniri ὁμοούσιον: Quasi ὁμοούσιον aliud sit, quàm quod dicit Dominus: Ego & pater vnum sumus: Ego de patre exiui, & veni in mundum: Ego in patre, & pater in me est: Qui quum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est vt esset æqualis Deo. Hæc est tamen nominis ratio, vt in patre & in filio vnitatem substantiæ credas: licet rem ipsam, quæ est inenarrabilis, definire non poßis. Vt, siue lumen de lumine dicas, siue verbum de verbo, siue spiritum de spiritu, siue Dominum de Domino, quodcunque de eo dixeris, vnius tamen essentiæ patrem & filium credas, ὁμοούσιον enim Græci dicunt, quod nos cũm vno aliud ipsum. Cap. 5.

De rebus sacris & diuinis, verbis vti, quæ in scripturis nō reperiuntur, religio est.

Expositio verbi, Natū ante omnia secula.

† ἐνεργείᾳ, δυνάμει.

** κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως.*

A neque antè actis tēporibus eiuscemodi verbis vti soliti sumus. Quin & illud, Eum antequā gigneretur non fuisse, anathemate iugulare non absurdum putauimus: propterea φ omnes profiteātur, eum esse filium Dei, etiam ante natiuitatem secūdum carnem. Iam verò & dei amantisſimus imperator professioni inseri curauit, Iuxta diuinam illius natiuitatem, ante omnia illum existere secula. Quum etiam priusquàm + actu gigneretur, potentia fuerit in patre ingenito, patre semper existente patre, sicuti quoq; rege semper & saluatore, potentia omnia existente, semperque ✶ secundum eadem & similiter se habente. Hæc vobis, charisſimi, necessariò perscribenda putauimus, vt quæ disquisitionem & assensionem nostram subsequuta sint decreta declararem, & pulchrè primū quidem ad vltimam vsque horam stetisse nos intelligeretis, quum nos ab aliis aliter scripta offenderent: deinde verò contentionis studio abiecto, ea quæ nos nihil perturbarent cōplexos esse, quū nobis benignè verborum sententiam inquirentibus, manifestum habere cōsensum viderentur cū
B eis, quæ in fide à nobis prius ꝓposita professi fueramus. Verùm enimuerò Consubstātialis vocem non nouam, aut ab episcopis Nicææ tum congregatis primùm proditam, sed à multis antea annis à sapiētibus inuentam, vsurpatámq; patribus esse, apertè ostendit Eusebius. Tum autem τὸ ὁμοούσιον Consubstantiale, communi consensu concordíq; calculo ab omnibus cōprobatum, paulò antè ipse exposui: id quod Eusebius quoque in vita Cōstantini luculenter astruit.

Verbum, Cōsubstantialē, non nouum, aut tum primùm inuentum.

CAPVT XXIII.

Synodi Nicænæ decreto, miraculo ingenti, duo etiam defuncti episcopi subscripsere.

ἀμίσως.

CÆterùm quod in subscriptione sancti symboli insigne accidit miraculum, id non intempestiuum fuerit cōmemorare. Priusquam acta Synodi perficerētur, euenit, vt duo episcopi è vita antè discesserint, q̄ professionis fidei scripto annotationē subscriptionémq; suam apposuissent. At reliqua patrū turba ad cōmunē sepulturæ & dor-
C mitionis locum venere, & monumento illorum asſistentes, scriptúmq; in manibus habentes, tanquam ad viuentes & audientes: Bonum certamē, dixerūt, diui patres nobiſcum decertastis, cursum peregistis, fidem seruastis. Si igitur obtinere debere id censetis, quod à nobis est actum: quoniam nūc, nullo interposito obstaculo, Trinitatis splendore illustrati, clarius id perspicitis, peropus est vos nobiſcum libello subscribere. Hæc illi dixêre, & libellum obsignatum ad tumulum deposuere, noctémque totam insomnem egere. Postridie verò ad locum eum rediere, signa inuiolata inuenere, & libello explicato subscriptiones illorum reliquis insertas cognouere, recentes adhuc in hæc verba conceptas: Chrysanthus & Musonius, qui cum patribus omnibus, in sancta prima œcumenica Nicæna Synodo consensimus, quanuis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus.

CAPVT XXIIII.

Synodalis cōcilij Niceni ad Alexādrinos & Aegyptios epistola

SYnodus autem acta sua Alexandriæ, D Aegypto, Libyæ, & Pentapoli, literis ad hunc modum perscripsit: Sanctæ & magnæ Dei gratia Alexandrinorum Ecclesiæ & qui in Aegypto, Libya, & Pētapoli sunt, dilectis fratribus, qui Nicæę congregati, magnam & sanctam celebrarunt Synodum in Domino salutem. Quandoquidem diuina gratia & Deo dilectisſimo imperatore Constantino suffragante, omnino necessarium visum est, sacram Synodum ad vos dare literas, vt intelligere posſitis, quum quæ ibi in quæstionem & disquisitionem venere, tum quæ decreta sancitáque sunt. Itaque scitote, primò omnium inquisitū esse in impietatem & præuaricationem Arij, sectatorúmque eius: & in præsentia Dei amantisſimi imperatoris Constantini, consentientibus omnium sententiis placitum, vt anathemate impia eius opinio & voces atque verba blasphema condemnarentur, quibus ille filiū Dei blasphemans vsus est, ex non existentibus illum esse dicens, & fuisse aliquando quum non fuerit, & arbitrij libertate vicij virtutísque capacem esse filium Dei, creaturam E eundem & facturam nominans. Quę omnia sancta Synodus anathemati subiecit, ne audire quidē impiam opinionem, mentis væcordiam, blasphemáque eius verba sustinens. Atque equidem res eius quem consequutæ sint exitum, aut iam audiuistis, aut certè audietis: ne insultare nos homini videamur, qui peccati sui condigna tulit præmia. Tantoperè autem inualuit eius impietas, vt simul cum eo pessum ierint Theonas Marmaricæ, & Secundus Ptolemaïdis, episcopi. nam & hi factionis eius sunt. Sedenim quum per gratiam Dei peruersa illa opinione, impietate, & blasphemia, nec non hominibus eis qui seditionem atque discesſionem ausi sunt concitare in populo antea pacato, Aegyptus sit liberata: & temeritas Melitij, atque eorum qui ab eo sunt in sacrum ordinem cooptati, adhuc reliqua fuerit: quæ etiā super hac re Synodus decreuerit, vobis, fratres dilecti, significamus. Constituit nanque, vt Melitius (in quē illa quidē humanius affecta fuit, + summo enim iure nullam prorsus merebatur veniā) in ciuitate sua maneat, potestatem autem nullam habeat vel eligendi, vel manus imponendi: & vt F neque in regione, neque in vrbe alia, huius saltem rei gratia appareat, nudúmque dignitatis nomen retineat: & qui ab eo in sacrum ordinem lecti fuerant, vt arcanioribus sacratioribúsque suffragiis confirmati, ad communionem admittantur. Præterea vt liceat eis quidem honorem simul & functionē ministerij obtinere: secundū autem prorsus locum, ab omnibus cuiuscunq; parœciæ & ecclesiæ exploratis, ac per reuerēdisſimum fratrem & collegam nostrum Alexandrum lectis atq; designatis episcopis, ferant. Cæterùm vt nulla eis sit facultas, quos visum sit designādi, aut nomina eorum subiiciendi, aut omnino faciendi quidquam, præter Catholicæ Ecclesiæ episcoporum, qui sub Alexandro sunt, sentētiam. Qui verò per gratiam Dei & precationes vestras, in nulla disſidij factione reperiātur, sed integri atq; impolluti in Catholica ecclesia consistant, eis potestas permissa est & designandi, & nomina dictādi, eorum saltem qui clero digni sint: & omnia prorsus faciendi legibus

Acta Synodi.

Arius cum doctrina sua damnatus.

Veterum patrum pia modestia.

Itidem Theonas & Secundus damnatus.

Melitius coercitus.

† κατ' ἀκριβῆ λόγον.

A constitutionibúsque ecclesiasticis. Quod si quẽ eorum qui ecclesiæ præsunt, decedere contingat, tum in defuncti locum & honorẽ prouehi quisquam ex recẽs cooptatis debet, vt modò idoneus sit, & à populo eligatur: ita tamen, vt ad electionẽ eiusmodi calculus, suffragium, & confirmatio episcopi Alexandrini accedat. Atque hoc quidem omnibus aliis concessum est: in persona autẽ Melitij non idem constitutum, propter priorem inordinatum eius morem, celeritatémque & præcipitantiã sententiæ & consilij, vt ne qua sit ipsi vel potestas vel autoritas, homini scilicet, qui rursum temeritatem ordinis negligẽtem inducere posit. Hæc sunt quæ præcipuè ad Ægyptum & ecclesiã Alexandrinã pertinent. Si quid verò præterea vel canonibus vel decretis est constitutum, reuerendissimus dominus, frater, & collega noster Alexãder, certius ad vos reuersus perferet, quippe & autor & particeps actorum omnium. Lætum insuper vobis afferimus nunciũ, de sanctissimi Paschatis celebrandi consensu. Nam & hęc res, precibus vestris rectè cõstituta atque ordinata est: fratrésque Orientales omnes, qui antea cum Iudæis fece B runt, ex hoc ipso tempore cum Romanis & nobiscum, omnibúsque adeò alijs, qui antiquitùs nobiscum Pascha celebrarunt, id se concorditer acturos consenserunt. Gaudete igitur de rebus ecclesiasticis ordinatis, de pacis consensu & concordia restituta, & de hæresibus omnibus excisis: atque maiore cum honore prolixioréque charitate suscipite, collegam quidem nostrũ, Episcopum autem vestrum Alexandrum, qui nos profectò præsentia sua exhilarauit, plurimúmque in hac ætate sua, vt pax quoque apud vos esset, laboris sustinuit. Orate pro omnibus nobis, vt quæ à nobis rectè sunt constituta, firma stabiliáque maneant, per Deum omnipotentem, & Dominũ nostrum Iesum Christum, cum sancto Spiritu: cui sit gloria in sæcula, Amen. Non ipsa verò Synodus tantum, sed & celeberrimus Constantinus, ad populum Alexandrinum eius generis dedit literas: quibus ostẽdit, nõ simpliciter, temerè, aut neglectim finitionem professionis fidei editam, sed exploratione multa atque disquisitione accurata adhibita, quæcunque dogmati cõsentanea essent, in medium producta: C primúmque inuestigatione diligenti obseruata, quæcunq; occasionem dissidij & seditionis creare possent: ea ita reiecta, vt contrà dici quidquam non posset: & sic deinde † finitionem ipsam ꝓmulgatam esse, & postremò, Dei sententiam concordem episcoporum Synodi sententiam vocat, atque Spiritui sancto tot patrum consensum acceptum refert, per quem illi à vera & certa sentẽtia non exciderint.

Episcopalis electio.

ἀταξία & ordinis cõfusio cauenda.

Decretũ, vt vbiq; eodem tempore Pascha agatur.

Cõmendatio episcopi Alexandrini.

Cõstantinus quoq; ipse ad Alexãdrinos de eijsdem rebus scripsit.

† ὅρον.

CAPVT XXV.

Constantini imperatoris de rebus Synodi Nicænæ ad Ecclesias quasque literæ.

IDem & ad Episcopos qui ad conuentum venire non potuerunt, & ad omnes vbiq; ecclesias, quę acta ibi essent declarans, ad hunc modũ scripsit: Experientia edoctus, per rerum publicarum prosperitatem, quanta sit diuinæ potestatis gratia, illum mihi propositum esse debere finem iudicaui, vt à beatissimis catholicæ ecclesiæ populis fides vna, & sincera charitas, consentiénsque in Deum pietas seruetur. Sed enim quũ aliter omnino fieri non D posset, vt † ordo stabilis & firmus cõstitueretur, nisi simul omnes, aut certè plures episcopi conuenirent, & de re qualibet ad sanctissimam religionem pertinente diiudicarẽt: eius rei gratia, quàm fieri potuit plurimis coactis, me quoque perinde atque vno aliquo ex vobis (non enim negauerim, quo maximè lætor, conseruum vestrum me esse) præsente, vsque adeò omnia in debitam sunt disquisitionem vocata, quousque † rerum omnium inspectori Deo placita sententia, ad consentientis vnitatis cõcordiam stabiliendã, in lucem est protracta, ita vt nihil iam quod ad dissentionem aut professionis fidei ambiguitatem facere posset, sit relictum. Vbi quum de sanctissimo etiã Paschæ die quæstio esset exorta, sententiis omnium decretum est, conuenire, vt id eodem tempore ab omnibus vbique peragatur. Quid enim nobis esse potest vel pulchrius, vel grauius, q̃ si is dies festus, vnde spem immortalitatis percepimus, vno ordine & celebri ritu ab omnibus certò & inuiolabiliter peragatur? Ac primùm quidem indigna res fuit, sanctissimum eum diem imitatione atq; E consuetudine Iudæorum celebrare, qui manibus suis nefario flagitio cõtaminatis, non iniuria quoq; animis sunt excæcati, homines scelerati. Quid ni enim liceat, gente ea reiecta, rectiore verioréq; ordine, quem à primo passionis die hucusque seruauimus, ad futura quoque sæcula obseruationis huius ritum transmittere? Itaque nihil vobis commune sit cum infestissima Iudæorũ turba. Aliam siquidem à Seruatore accepimus viam. Propositus est sacratissimæ religioni nostræ suus cursus, & legitima quæ illam deceat regula: quam vnanimi consensu complectentes, nos ipsos à fœda illa conscientia & societate retrahamus, fratres reuerendissimi. Et profectò omnium absurdissimum est, illos gloriando iactare, hisce obseruandis nos sufficere nõ posse, absque illorũ doctrina & præscripto. Quidnam verò illi rectè sentire & sapere possunt, qui post illam Domini cædem mentibus capti, non ratione aliqua, sed impotenti impetu, quocunque eos insitus impellit furor, ducuntur? Quam ob causam, quum in hac quoque parte verum nõ perspiciant, sed, vti semper, affectu vicioso transuersi rapiãtur, potius quàm errorem corri F gant, eodem anno bis Pascha peragunt. Qua igitur de causa eos sequemur, qui graui errore se implicatos esse cõfitentur? Bis equidem eodem anno Pascha celebrare haud vnquã sustinuerimus. Atque etiamsi hęc vobis non exponerentur, conueniret tamen, vos, pro mentis vestræ sagacitate, semper & studere & optare, ne cuiuspiam similitudine & exemplo, puritatem animarum vestrarum pollueretis, néve hominum modis omnibus malorum cõsuetudinem imitari videremini. Ad hæc illud quoque considerandum venit, in re tanta, & tã solennibus religionis nostrę feriis, dissensionẽ extare aliquam, longè esse impiissimũ. Vnũ nanque nobis libertatis atque redemptionis nostræ diem, sanctissimæ scilicet passionis suæ, Saluator noster dedit. Vnam esse catholicam suam Ecclesiam voluit: cuius tametsi partes in multis variísq; sunt dispersę locis, vno tamen spiritu, hoc est, diuino arbitrio fouetur. Consideret porrò sanctitatis vestræ solertia, quàm graue sit & indecorum,

† τάξις.

Sacrarũ Synodorum vtilitas.

Imperialis humilitas & summissio.

† τῶν πάντων ἐφόρῳ.

Hæreses sublatæ.

Celebrandi Paschatis consensus.

Infensus Iudæis Cõstantini animus.

De Iudæorũ cæcitate.

Pascha ferias minimè cum Iudæis celebrandas esse suadet.

Idem viuificæ passionis & resurrectionis Seruatoris nostri dies.

Vna in toto orbe Catholica ecclesia.

A corum, per eosdem dies, alios quidem ieiuniis intentos esse, alios verò conuiuiis vacare: & post Paschæ dies, hos quidem feriari & conquiescere, illos autem statis ieiuniis macerari. Quapropter hanc rem, pro eo atque decet corrigi, atque ad vnum institutum formámque perduci, diuina vult Prouidentia: quantum equidem † extra omnem affectum positus perspicio. Itaque quum hoc sic corrigere conueniat, ne quid nobis cum Domini percussoribus sit commune, & decens extet ordo, quem omnes Occidentalium, & Meridionalium, Septentrionaliúmque habitabilis orbis partium Ecclesiæ, & quibusdam quoque in locis Orientales obseruant, ea de causa in præsentia omnibus conuenire visum est, ipséque adeo id solertiæ vestræ placiturum esse recipi, vt quod per vrbem Romanam, Italiam, Aphricam omnem, Ægyptum, Hispanias, Gallias, Britanias, Libyam, cunctam Græciam, Asianam atque Ponticam ditionem, & Ciliciam, vno atque consentienti seruatur consilio, id libenter quoque prudentia vestra

† ἀπαθῶς συνορῶ.

B suscipiat: secum ipsa perpendens, non modò ampliorem esse ecclesiarum in eis quæ diximus locis numerum, verùm etiam idem communiter omnes sentire & velle, esse quàm sanctissimum.

Quin & strictior ipsa atque exactior ratio flagitare videtur, ne qua nobis sit cum Iudæorum periurio communio. Et vt tandem summam rei breuiter dicam: Communi omnium iudicio placuit sanctissimas Paschæ ferias, vno eodémque die peragi. Minimè nanque decet in re tam sancta aliquam extare dissensionem. Et pulchrius est eam sequi sententiam, in qua nulla sit alieni erroris & peccati contagio. Ac quum ita se res habeat, libentibus animis cœleste hoc & verè diuinum suscipite præceptum. ✶ Quidquid enim in sanctis Episcoporum agitur conuentibus, id ad diuinā refertur voluntatem. Itaq; eis quæ scripsimus omnibus dilectis fratribus nostris significatis, iā rationem hāc & obseruationem sanctissimi diei suscipere atque instituere debetis, vt quum in pietatis vestræ (quod dudum mihi fuit in votis) conspectum venero, vno eodemque die sanctas vobiscum ferias celebrare valeam, & rebus om-

✶ πᾶν γὰρ ὅ, τι ἂν ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἐπισκόπων συνεδρίοις πράττηται, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν βούλησιν ἔχει τὴν ἀναφοράν

C nibus vnà vobiscum ex animo delecter, feritatem diabolicam per vim diuinam operibus nostris sublatam, vestramque vbique fidem, pacem & concordiam vigentem cernens. Deus vos seruet, fratres dilecti. Æquum etiam est quæ contra Arium & sectatores eius, omnibus passim Episcopis & populis scripsit, cognoscere. Quum malignos & impios Arius sibi imitandos duxerit, par est, vt eandem cum illis ferat ignominiam. Quemadmodum igitur Porphyrius diuinæ pietatis hostis, iniquis de religione compositis libris, condignam reperit mercedem, per quam omnium futuris sæculis probris obnoxius erit, plurimáque obruetur infamia, atque insuper impia eius abolita sunt scripta: ita & nunc placitum nobis est, Arium & Arij suffragatores, Porphyrianos quidem nominari, vt quorum imitati sunt mores, eorum quoque obtineant appellationes. si quod autem scriptum ab Ario compositum reperiatur, vt igni id tradatur volumus, vt non modò improba eius doctrina abrogetur, verùm etiam ne monumentum

Constantini de Ario, sectaq; eius populoribus, et libris eorūdē, constitutio.

Arianos vult Porphyrianos vocari.

quidem aliquod eius relinquatur. Illud equidem D prædictum volo, si quis libellum aliquem ab Ario conscriptum celare, nec continuò igni comburere, deprehensus fuerit, supplicium ei mortis esse constitutum. Illico nanque in crimine tali comprehensus pœnam sustinebit capitalem. Plures etiam alias aduersus eosdem ad loca omnia misit epistolas, † verbis per ironiam ad simulationem compositis, eis illudens. Nicomediensibus itidem, contra Eusebium & Theognidem scripsit: Eusebium perstringens, veluti Licinio aliquando fauentem, sibíque insidiantem, atque alium Episcopum legere iubens: quod & factum est. Eas epistolas hoc loco apponere, ne longior esse videar, minus conuenire putaui. Ac de his quidem hactenus.

Arianos libros cōburendos esse, capitali supplicio constituto, sancit.

† εἰρωνι τῷ λόγῳ.

Socrat. lib. 1. histo. Eccles. Scripsit alias quoq; contra Arianos literas.

CAPVT XXVI.

Æterùm rebus ad hunc modum euntibus, commodum euenit, vt vicesimus Constantini imperij annus tum compleretur. Et Romani more recepto, decimo E quoq; Principis sui imperij anno, communem & publicum agebant conuentum diémque festum. Itaque & ipse decere id arbitratus, ad epulas Synodum inuitat: & toris plurimis ordine suo collocatis, eodem in loco excipit: multísque & sermonibus & donis honorificentiam & liberalitatem erga illos declarans, præclarissimos quosque eorum mensæ suæ adhibet. Quorumquidem, quum ille mutilata propter CHRISTVM cerneret membra, atque fidei eorum cōstantiam inde colligeret, labiis ipse suis cicatrices eorum exosculari & venerari dedignatus non est, gratiam se osculo eiusmodi & benedictione eorum percipere confisus. Posteaquam autem finem suum conuiuium id habuit, loco suo exurgens, supplicis more conuentum rogauit, vt qui tantum pertulissent laboris, perpaucos sibi dies dare, & recens fundatam vrbem, iam tum perfectam, adire non grauarentur, vt precationibus suis munitiones & muros eius fir- F marent. Atque illi statim, quod petierat faciunt.

Vicennalia sua Constantinus agit, & Synodum conuiuio excipit.

Stigmata episcoporum martyrū exosculatur. Inuitat Patres Byzantiū, ad Encænia ibi celebrāda, & ciuitatem nouam consecrandam.

Constantinopolim veniunt, Encænia & consecrationis festum diem celebrant, † incruento sacrificio operantur, precibus votísque vrbem abundè prosequuntur & firmant, candémque Dei ✶ genitrici dedicant, nouam Romam, impe rantémque Constantinopolim cognominantes, Alexandro tum Byzantij ecclesiam regente.

† τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες

Constantinopolis Virgini matri dedicatur.

✶ θεοτόκος Græcis Dei genitrix dicitur, quod verbum in solam virginem matrem Mariam cadit. θεότοκος autē accentu mutato, Deo genitus, qui vnus est Dominus noster IESVS CHRISTVS. Cui vrbem Constantinopolitanam recens extructam Constantinus dicauit atque commendauit. Supra libro septimo, cap. 49. Vtrunque nomen eisdem compositum literis, sed accentu diuerso prolatum & scriptum. datiuum casum habet θεοτόκῳ. Quapropter hic pro, Dei genitrici etiam verti posset, Dei nato CHRISTO, vt hic locus cum superiore illo concordet.

Sed librarius in Græco exemplari τῇ θεοτόκῳ scripsit, cùm fortasse τῷ θεοτόκῳ scribere debuerit. Potest etiam esse autoris memoriæ lapsus. Qui tamen infra CHRISTO simul & matri eius vrbem eam dedicatam memorat.

Viduis virginibusq; sacrum sumptus annuos Cōstantinus ex publico abundè constituit.

A Hic denuò illis epulo exceptis, alia dona obtulit: & literas ad prouinciarum præfectos dedit, vt in vrbe quaque diuino cultui addictis atque sacratis viduis virginibúsque, ad sanctiora diuinorum tēplorum sacraria excubantibus, annonæ annuæ tribuerentur, quæ ad liberalitatem splendidam magis quàm ad vsum necessarium pertinerent.

† περιεῖλεν. * τὸ τριτημόριον.

Pater dimittit cum pijs mandatis.

Has Iulianus quidem postea † accidit, successor autem eius * ex triente præberi curauit. Vbi verò iam pro se quisque domum redire pararet, cahortatus eos est, vt eandem omnes colerent fidem, mutuámq; pacē & charitatē maximè consectarentur: atque vt absque seditione omni, pacati atque tranquilli, rerum vniuersarum placerent Deo. Et quum multa, oratione longius producta, de communi concordia fecit verba: tum postremò vehementer eos admonuit, vt & pro se, pro liberis suis, & pro imperio Romano orarent, perpetuóque propitium sibi diuinum numē facerent, Synodíque decretis stabilem firmitatem conciliarent. Absentibus porrò ea quæ commemorauimus scribens, vt professionem fidei, diligenti atque accurata exploratione tot virorum

Absentibus episcopis scribit.

B disquisitam, & de sententia totius vniuersi Dei constitutam, suffragiísque tantæ Synodi patrum comprobatam, susciperent atque complecterentur, mandauit. Et illorum quisque tanto affectus honore, domū ad gregem suum rediit. Imperator autem supra modū lætatus, quòd vnam per vniuersum orbem Ecclesiam, eámque in dogmate consentientem cerneret, Deo, de omnium vbique Episcoporum vnanimi concordia † solenniter gratiarum obtulit actiones. E re studiosorum esset, Episcoporum ipsorum nomina, præfecturas vrbium, earúmque appellationes nosse: eáque omnia in Synodali Athanasij libro reperta apposuissem, nisi tædium prolixioris orationis vitarem. proinde ea inquirere volentibus, permitto. Tempus porrò Synodi, sicuti inuenimus, in mensis Maij vndecimam diem † indictionem vigesimam tertiam, & consulatum Paulini & Iuliani incidit: qui annus sexcētesimus trigesimus sextus ab Alexandri Macedonis regno fuit, vigesimus verò imperij Constantini, ex quo rerum

Deo solennibus sacris gratias agit.

† ἀντιθεὶς τὰ χαριστήρια.

Tēpus Nicæni Concilij celebrati.

Anitius Paulinus, Ceionius Iulian. Camænius Coss.

† τρίτης καὶ εἰκοστῆς λ.

C in Britannia potiri cœpit: tertiusdecimus porrò, ex quo ad Byzantium venit. Synodus verò ipsa Nicææ annis tribus & paulo longius est acta. Et res Nicænæ talem habuere finem. Constantinus autem ex eo tempore prolixius etiam quàm antea religionis accensus ardore, ad vrbes & populos Romani imperij omnes, epistolas dedit, vt priori quidem errori nuncium remitterent, Christianam autem doctrinam & religionem amplecterentur. Episcopis porrò sanè quàm liberaliter pecunias mittens, eos ad ecclesiarū ædificationes excitauit, sumptúsque ad id abundè præbuit. Libros itidem ecclesiasticos manibus propriis describere & concinnare iussit. Sed consilium animúmque scribentis certius indicabit epistola eius, ad Eusebium data, quæ sic habet.

Cōstantinus amplificādæ religioni christianæ totus incūbit ecclesijs cōstruendis, & libris sacris parandis.

17. Imperij eius anno Synodus celebrari cœpit 20. aūt finita est. Initium eius in annū Domini 326. finis in 329. incidit.

CAPVT XXVII.

Literæ Constantini ad Eusebium Pamphili de structura ecclesiarum.

D VIctor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio. Tantisper dum ad hoc vsque tempus impietas & tyrannis, pro arbitrio suo, ministros Seruatoris Dei persequuta est, credo atq; adeò certò persuasum habeo ecclesiarum omnium opera vel per incuriam pessum iisse, vel imminentis persequutionis metu minus esse quàm dignitas earum postularet perfecta, frater charissime. Nunc verò libertate reddita, & serpente illo, Dei optimi maximi prouidentia: atque opera nostra, à rerum publicarum administratione depulso, satis in apertum productam esse arbitror apud omnes diuinam potentiam, eósque qui vel metu vel incredulitate vel etiam peccato oppressi fuerant, eo qui † verissimè constat cognito Deo, ad verum rectúmque vitæ statum tandem peruenisse. Itaque quibuscunque vel ipse præes ecclesiis, vel alios passim episcopos, presbyteros, aut diacanos præesse nosti, eos admone, vt diligenter incumbant in opera Ecclesiarum quæ supersunt, vel restaurandarum, vel amplifican-

† τὸν ὄντως ὄντα,

E darum, vel vbi hoc necessitas postulauerit, recens exstruendarum. Petes autem & ipse, & alij per te sumptus necessarios à præfectis & prouincialibus magistratibus. Diligenter nanque eis per literas est mandatum, vt quæ à sanctitate tua dicta fuerint, ipsi exequantur. Deus te seruet, frater dilecte. Hæc de ecclesiarum structuris, non ad hunc modò, sed & ad reliquos Episcopos scripsit. Quæ autem Eusebio Pamphili de librorum comparatione significarit, hisce subiungam.

In eandē sententiā ad alios quoque episcopos scripsit.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio. In cognomine nobis vrbe, Seruatoris Dei opitulante prouidentia, maxima hominum multitudo sanctissimæ Ecclesiæ nomen dedit, séque ipsam illi dicauit: vt omnibus illis plurimùm capientibus incrementi, faciendum omnino videatur, vt plures quoque ibi construantur Ecclesiæ. Quapropter, quod iudicio nostro placuit (prudentiæ enim tuæ significandum duximus) id libentissimè accipe, vt comparatis quinquaginta membranarum codicibus, qui & ad euoluen-

Constantini ad eundem Eusebium de libris ecclesiasticis comparādis epistola

F dum, & ad portandum commodi sint, à notariis pulchrè scribendi peritis, qui scilicet probè eam artem didicerint, describi cures diuinarum scripturarum libros, quorum * instaurationem & vsum ecclesiis maximè necessarium esse iudicaueris. Datæ enim sunt à mansuetudine nostra † ad Catholicū & dispensatorem generalem prouinciæ literæ, vt omnia quæ ad eam rem portandā commoda sunt, præbenda curet. Porrò vt quàm celerrimè codices describantur & concinnentur, procurationis tuæ id fuerit opus. Duorum autem publicorum vehiculorum accipiendorum potestatem, ad librorum deportationem, authoritas harum nostrarum literarum tibi meritò præbebit. Ita enim pulchrè descripti codices, quàm facilimè ad nos perferri poterunt, ex Diaconis ecclesiæ vno ministerium id adimplente: qui quū in cōspectum peruenerit nostrum, benignitatem nostram experietur. Deus te seruet, frater dilecte.

* τὴν ἐπισκευήν.

† πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως καθολικόν.

A

CAPVT XXVIII.

SEdenim quũ facile quis ex iis liquidò cognoſcere Imperatoris erga res ſacras ſtudium poſsit, tum id non minus ea etiam quæ de viuifico CHRISTI ſepulchro Hieroſolymis egit indicabunt. Quum nanque cognouiſſet eos olim, + qui idolorum errore tanquam furoris intemperiis acti fuerant, ſalutiferum monumentum defodiſſe, aggere multo molem altiſsimam excitaſſe, Caluariæ & reſurrectionis vicinum circumcirca locum occupaſſe, & lapidibus ingentibus ſolum eius cõſtrauiſſe, (vt obliuioni monumẽta memoriæ ſempiternæ mandarent) & templum præterea impudicæ deæ Veneris, ſtatuámque eiuſdem ibi collocaſſe, virgineo partui illudentes: vt qui eo loco debitum CHRISTO honorem ſibi præſtandum ſtatuiſſent, ſimulachro ei exhibere viderentur, proceſſúque temporis obliuio veram premeret atque occultaret cauſam: quòd nemini liberè eò commeare, aut aliis rem indicare fas futurũ eſſet, funditùs templum ipſum eruere, aggerémque egeſtum quàm longiſsimè à ciuitate proiicere, vt qui ſceleratis ſacrificiis contaminatus eſſet, iuſsit: ac templum aliud pulchritudine præcipua ampliſsimum magnificentiſsimúmque extruere præcepit. Quod templum luculenter epiſtola oſtendet, Macario Hieroſolymitano epiſcopo, qui & ipſe cum reliquis patribus Arij opinionem labefactauit, hiſce prope verbis ſcripta: Victor Conſtantinus Maximus Auguſtus, Macario. Tanta eſt Seruatoris noſtri gratia, vt nulla orationis vis præſenti miraculo digna ſuppetere cuiquam poſſit. Quod etenim monumentum ſanctiſsimæ illius paſsionis terra iamdudum opertum, tot annorum curriculis latuerit, donec per communis & publici omniũ noſtrûm hoſtis oppreſsionem, miniſtris eius in libertatem vindicatis, erutum reluceret, omnem profectò ſtuporem & admirationem excellit. Nam etiamſi qui vbique terrarũ eſſe videntur ſapientes homines, in vnum eundémque conuenientes locum, dignum aliquid re tanta dicere velint, ne minimam quidem partem tamen eius eloquentiæ concertatione attigerint. Tantum enim miraculi huius fide naturam, quam humana ratio & cogitatio conſequitur, omnem excellit, quanto rebus hominum cœleſtia ſunt efficaciora & potentiora. Eam ob cauſam ille mihi ſemper vnicus & præcipuus conſiliorum actorúmque omnium propoſitus eſt finis, vt quemadmodũ ſeipſam nouis miraculis veritatis fides exhibet, ſic etiam animi omnium noſtrûm caſtitate & conſentienti promptitudine * alacriores reddantur. Quod quum omnibus manifeſtum puto, tum hoc maximè tibi perſuaſum eſſe volo, rerum omnium illud mihi ſummopere eſſe curæ, vt ſacratum locum, quem iuſſu Dei, acceſsione fœdiſsimorum ſimulacrorum, veluti quodam imminenti grauíque pondere leuaui, ſanctum quidem iam tum ab initio illum iudicio Dei factum: ſed ſanctiorem etiam declaratum, ex quo ſalutiferæ paſsionis fidem in lucem protulit, ædificiorum pulchris ſtucturis exornem. Conuenit igitur ſolertiæ tuæ, omnia ſic diſponere, & res quaſque neceſſarias procurare, vt non modò baſilica aliis quæ vbique ſunt præſtantior, ſed & reliqua omnia ita conſtruantur atque parentur, vt quæcunque in quibuſcunque vrbibus pulchritudine ſunt + excellentia opera, à ſtructura iſta longè ſuperentur. Atque equidem de parietum opere atque artificio, Dracilliano amico noſtro, clariſsimorum præfectorum munere fungenti, & prouinciæ rectori, à nobis mãdatam eſſe curã ſcito. Præceptũ enim à pietate noſtra eſt, vt artifices, operæ, & quęcunque præterea ſunt ad ædificationem neceſſaria, quum id ex ſolertia tua cognouerint, confeſtim per prouidentiam illorum mittantur. De columnis autem & marmore, quæ præſtantiſsima & commodiſsima operis ipſius + forma ſummatim perſpecta, exiſtimaueris eſſe, ad nos fac ſcribas, vt quot & qualibus opus fuerit, quum ex literis tuis intellexerimus, ea vndequaque comportari poſsint. Æquum enim eſt, locum totius mundi maximè admirandum, pro dignitate ſua exornari. Baſilicæ porrò camera, lacunaribúſne an alio quopiam opere tibi fieri debere videatur, cognoſcere ex te cupio. Si enim lacunaribus extruenda erit auro quoque illuſtrari poterit. Quod ſupereſt, ſanctitas tua quibus diximus magiſtratibus primo quoque tempore ſignificet, quot operariis artificibúſque, & quantis impenſis ſit opus. Quin & ad nos quoque vt celeriter referatur, da operam, non modò de marmore & columnis, verùm etiam de lacunaribus, ſiquidem hæc pulchriora commodioráque eſſe iudicaueris. Deus te conſeruet, frater dilecte.

† τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην βεβακχευμένοι.

Infideles in Caluariæ loco, ſepulchro Chriſti obruto, Veneris tẽplum extruxere.

Eo tẽplo diruto, eccleſiã ſacrã Cõſtantinus cõdidit & ſepulchrũ Chriſti reſtitutum ibi collocauit.

B

Socrat. lib. 1. cap. 17

Conſtantini ea de re ad Macarium Hieroſolymitanũ epiſcopũ literæ.

Miraculo magno monumentum Seruatoris in lucem platum.

C

** Erga ſanctam legem.*

Inſtitutionẽ ædificationis eius templi Macario antiſtiti committit.

D

† καλλιστευοντα.

† ἀπὸ τῆς συνθέσεως γενομένης.

E

CAPVT XXIX.

LIteris porrò eis conficiendis, mater ipſa imperatoris beata Helena, quæ illum talem genuit, adminiſtra fuit. ipſo nanque Synodi coactæ anno, in ſomnis oraculo admonita, precationis ergò, locorúmque ſacrorum cognoſcendorum gratia, Hieroſolyma petierat: neque ſe ea in re vel itineris laborem, vel ſenectutis moleſtiam remorari eſt paſſa. Ad extremũ enim iam vitæ peruenerat, & de rebus atque religione chriſtianorum piè admodum ſentiebat. Plurimi porrò faciebat, vt crucis lignum & viuificum Chriſti monumentum inueniret. Et quãtũuis difficulter, attamen ea tandem inuenit, vt quidem nonnulli dixere: Iudæo homine ex paterna quadam annotatione regionem indicante: re vera autem, vt equidem puto, Deo ſignis quibuſdam & viſionibus nocturnis oſtendente. Quum enim Deo viſum eſſet, res diuinas & occultas in lucem proferre, minimè opus fuit humanis indiciis. Enimuerò imperatoris iuſſu, contaminato illo templo diruto, aggerémque exportato, ex eo loco ſacrum illud reſurrectionis antrũ extitit, & tres ſparſim diſiectæ cruces: & tabula præterea alba inuenta, in qua diuerſis literis Pilatus regem Iudæorum ſcripſerat, eáq; ſupra caput Chriſti collocata + in morẽ colũnæ, crucifixũ illũ Iudæorũ regẽ eſſe promulgarat. Cæ

Helena mater Conſtãtino filio literis in cauſa pietatis Chriſtianæ edendu'à Secretis fuit.

F

Eadẽ religionis ergò Hieroſolyma pfecta.

Inuentio ſepulchri & crucis Domini.

† ἐν εἴδει στήλης.

A terùm quòd literæ diffluxerant, & tabula temerè iacta iacebat, difficilis adhuc diuini ligni inuentio erat, quòd ordine confuso cruces disiectæ fuerant. Quid nanque curarent, qui ita illas temerè disiecerant, vt loco suo quanque relinquerent? præcipuè quum milites mortem propter sabbatum deproperarent: iidémque præterea inauspicatum esse crederent, ad cruces morari virorum, qui per vim illatam mortui essent, quapropter alia aliò proiecta. Quum ergo incerta inquisitio esset, dubia animi imperatoris mater Deum obsecrauit, vt ei indicium fieret. Atque ille ambiguitatem quodam dissoluit modo, lignum demonstrans, ad quod Dominicum affixum corpus fuerat, & quod diuini sanguinis stillam defluentem exceperat. Mulier quædam honesto loco nata, graui oppressa morbo, extremo laborabat periculo. ad hanc Macarius vnà cum Helena comitibúsque eius venit: & signum ille dedit, quæ ex crucibus istis fœminæ ægrotæ imposita periculum omnino discuteret, eam CHRISTI crucem esse. Atque precatione facta, crucem quamlibet seorsim ille adhibuit.

Miraculum quod veram Christi Crucē indicauit.

Rufinus in Ecclesi. sua histo. c. 7. & 8.

B Et duabus admotis, in eodem nihilominus mulier discrimine mansit, vitæ iam desperatæ. Vt autem verum ei imposuit lignū, subitò illa respexit: viribúsque firmiter collectis, lecto statim exiluit. Dicunt quoque, postea mortuo prorsus crucem impositam, in vitam illum derepentè reuocasse. Hoc sanè modo memoriæ proditum est, sacrum in apertum productum esse lignum. Cuius partem maximam diuina Helena argenteæ cistæ inclusam, Episcopo ad memoriam posterarum generationum reliquit: vbi etiam sacram Exaltationem quotannis peragendam sanxit. Partem verò ad filium imperatorem transmisit. Quam illum quo animo quis suscepisse dicat? quum fide secum ipse reputauerit, vrbem eam seruatum iri, in qua tam sacrum conseruaretur + donarium. Quapropter eam partem statuæ suæ inclusit, quam in vrbe à se magnificè condita, super Porphyretica collocauit columna, in eo quod dicitur Constantini foro. Misit illa etiam ad eum ex sacris clauis quosdā, quos tū ad monumētum repererat: illis porrò corpus CHRISTI transfixum fuerat.

Sacer Exaltationis sanctæ Crucis dies.

† κειμήλιον.

Hæc se Socrat. historic. ex aliorū relatione audita scribere, ait. lib. 1. cap. 17.

C Quorum altero ille sibi fertur galeam instruxisse, alterum equi frenis inseruisse, vt in certaminibus tutus à vulneribus illæsúsq; maneret, & sic tempore suo prophetia Zachariæ impleretur: Erit, dicentis, in freno equi sanctum Domino omnipotenti. Quæ prophetæ quidem sancti olim cognouerunt, postea verò temporibus suis, quum Deo visum est, euentum certum sunt consequuta. Atque id non admodum est mirandum, quandoquidem & Græci diuinarum rerum quædam prænunciarūt. Quemadmodum quidem certè & illud Sibyllæ vel ex aduersariis quisque confitebitur, de sancta Cruce antiquitùs dictum:

Claui, quib' Saluator cruci est affixus

Sibyllæ oraculū de sancta Cruce.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Plurimi nanque apud Græcos, qui cæteris præstare sunt visi, multas nouerant prophetias, quas versibus grauioribúsque ad populum verbis veluti quædam oracula incluserunt. Et erat potestatis diuinæ, vt equidem iudico, ad futurarum rerum certiorem consensum, non solùm per peculiares

ὦ ξύλον μακαριστὸν, ἐν ᾧ θεὸς ἐξετανύσθη.

Apud Ethnicos quoq; nō nullus futura de rebus sacris manifestata.

D ministros futura prædicere, verùm sensim quoque aduenis & alienis ad id vti: perinde atque musicus quispiam, gratum & iucundum decantans carmen, superuacaneas quoque percurrit plectro chordas: aut ornatus gratia, supra eas quæ ex vsu sunt, alias etiam adiicit. Hæc etiamsi per digressionem, commodè tamen dicta esse puto: quod à doctrina nostra alieni, + præstātiore quadam Dei ordinatione, futura de CHRISTO prædicarunt.

† οἰκονομίας κρείττονος.

CAPVT XXX.

IMperatoris mater Helena, amplissimo templo in resurrectionis & Caluariæ monumento ita constructo, vt nulli prorsus, quæcunque vel pulchritudine vel magnitudine eximia sunt, cederet, nouæ Hierusalem nomen indidit, + exemplari scilicet veteris illius & iam soluti tabernaculi. Ipsa verò domesticis propriisque impensis alias duas magnificè sacras cōstruxit ædes. alteram in Bethlehem, ad eam in qua CHRISTVS natus est speluncam, sexies mille passibus ab vrbe distantem: in cuius sanctiore sacrario humi, & præsepe, & speluncam sacram est complexa. alteram verò in oliuarum monte, ad verticem ipsum, vbi relictis discipulis CHRISTVS in cœlos est assumptus.

Templum in Caluaria loco conditum, noua Hierusalem dictū.

E *Tēpla plura Hierosolymis à diua Helena extructa. Plura ī aliis quoq; Iudææ regionibus.*

Excitauit quoque mirificum aliud templum in Gethsemani prædio genitrici Dei, atque in sacrario ipso viuificum eius sepulchrum firmiter inclusit. Quum verò decliuis is sit locus, gradus marmoreos fieri curauit, viatores ex sancta vrbe Orientalem plagam versus ferentes. Multorum quoque sermonibus circumfertur, decliuiorem eum locum, Vallem fletus, & torrentem Cedron, atque etiam vallem Iosaphat dici. In propinquo etiam esse hortum illum, in quo proditus est CHRISTVS, & in quo orare solitus fuerat. Sanctis itidem infantibus, & vbi Angelus pastoribus lætum attulit nuncium, in eis ipsis locis + sacras extruxit ædes: infantibus videlicet ipsis, & + VERBI puerperæ, nec non aliam quoque sponso Iosepho ædem.

Vallis Iosaphat.

† ἱερὰ φροντιστήρια.

† τῇ τοῦ λόγου λοχευτρίᾳ.

F Inde Bethaniam progressa, Lazaro CHRISTI amico insigne ædificauit delubrum: abest id Hierosolymis passuum millibus duobus. Deinde ad sacrum Iordanem conuersa, circa speluncam, vbi olim domicilium Baptista habuit, perpulchram ædem illi erexit. Aliámque + ad accliuitatem montis, Heliæ Thesbitæ. Atque inde quatuor dierum itinere emenso, Tiberiadem venit, vbi τὸ Δωδεκάθρονον, hoc est, duodecim thronorum templum statuit, quo loco CHRISTVS quinque hominum millia pauit. In ea regione est Capernaum, vbi miraculum illud in Centurione editū, & in paralytico, qui per tectū demissus, statim salutē inuenit: deinde vbi mulier sanguinis fluxu laborans restituta est. Sistitur etiam in loco qui dicitur Ἑπτάπηγος, hoc est, ad septē fontes: vbi ingens illud miraculum de septem panibus & paucis piscibus, Dominus fecit. Accessit ad Tiberiadis piscatum, & in locum vbi Magdalena sanata

† πρὸς τὸ ἄναντες.

Ecclesia δωδεκάθρονος.

Ἑπτάπηγος regio.

Mons Thabor.

A eſt. Et quouis loco diuerſa Apoſtolis conſtruxit templa. Intra vrbem Tiberiadem, ſocrus Petri domo reperta, diuo Petro pulchrum cõſtruit delubrum. Itidem porrò in monte Thabor fecit: in quo Melchiſedech Abrahamum dicitur benedictione proſequutus eſſe. In ipſo autem transformationis loco, qui ſplẽdorem illum mirificũ conſpexere, Apoſtolis tribus pulcherrimam extruxit eccleſiam. Quo loco multam etiam reliquit pecuniam, in ſubſidium eis qui ibi manerẽt, locúmque ipſum excolerent. Inde Orientem verſus deſcendens, Nazareth peruenit: & ✶ ſalutationis Angelicę domo reperta, Dei genitrici peramœnũ excitauit templum. Et in Cana Galilææ, vbi Simonis Cananæi nuptiæ celebratæ, & ✝ ex occultis incertíſque botris vinum factum, aliam quoq; ſacram ædem ædificauit. Cæterùm in vrbem ſanctam reuerſa, in Sion ampliſsimum longè latéque conſtruxit templum, in cuius poſtico domum circumcluſit, in qua, foribus clauſis, propter metum Iudæorum, diſcipuli fuerant congregati: in qua etiam ſacra cœna peracta, ſacráque pedum lotio, nec non Spiritus ſancti in cœnaculo aduentus, in

✶ χαιρετισμοῦ.

Simonis Cananæi nuptiæ

✝ ἐξ ἀδήλων.

Sepulchrum Dauidis.

B qua primus quoque Hierarcha & epiſcopus Iacobus renũciatus eſt. In eo tẽplo marmorea quoque fuit columna, ad quam quum flagellis cæderetur, alligatus eſt Seruator. In cuius parte ſiniſtra, diui prophetæ Dauidis ſepulchrum magnificè in ſublimi collocatũ. Sion ipſa ad Auſtralem vrbis eſt ſita partem, ✝ ſuperiorem eius ſortita regionem, paſsibúſq; mille à Chriſti reſurrectionis loco diſtat. Et in palatio Caiphæ, Petro apoſtolorum principi templum aliud cõſtituit. Atque in fouea Hieremiæ, & ad fontem qui Siloë dicitur, mirifica conſtruxit opera. Poſtremò & agrum figuli apparari curauit, in aduenarum ſcilicet & peregrinorum ſepulturam. Sed & filij Conſtantini inſtinctu, ad arborem Mambræ, quæ nunc terebinthus dicitur, quindecim ſtadiis meridiem verſus vicinam habens Hebron, Hieroſolymis autem circiter ducenta & quinquaginta ſtadia abeſt: vbi vera certáque fama eſt, vnà cum Angelis contra Sodomam euntibus, & filium Dei hoſpitaliter acceptum eſſe ab Abraham, ab eóq; Iſaaci procreationem annunciatam, maximum ornatiſsimúmq;

✝ ἵδρυται τῇ προκομιδῇ τῆς ἀναφορᾶς

Quercus Mambre.

In locis plerisq; idolorũ ſacra & cultum tollẽdũ, & ſacras Chriſtianorũ templis magnificè extruendis cæremonias inſtituẽdas Conſtantinus curat. Sicuti in valle Mambre.

C templum erexit. Intellexerat enim Conſtantinus ſub ea arbore, veteres Græcæ ſuperſtitionis aras conſtruxiſſe, Græcis ſacrificiis iſtic operatos eſſe, vinum libaſſe, thura adoleuiſſe, bouem, hircum, & gallum ſacrificaſſe, lucernas accenſas oleo infuſo appoſuiſſe, placentas obtuliſſe: quoſdam etiam numos & varij generis vnguenta, in vicinum puteum conieciſſe, ita vt rerum coniectarum ingenti copia, aqua inutilis ſit reddita. Quod ſanè Conſtãtini vxoris mater, quũ fortè iſtàc tranſiret, viſum, genero ipſi renunciauit. Animaduerterat enim æſtiuo tempore, loci incolas, lõginquiores etiam Palęſtinos, Phœnices, & Arabes, annuas ferias in ea regione peragere. Et cõuentus celebritáſque ea grata fuerat omnibus: Iudæis quidem, ꝙ Patriarcham generíſque ſui principem iactarent Abrahamum: Græcis verò, propter Angelorum in eum locum aduentum: Chriſtianis porrò, quòd Deo dilecto illi, id prædictum fuerat, quod multis poſtea ſæculis de Virgine futurum fuerat. Qua

Sozomenus Eccleſ. hiſto. lib. 2. cap. 4. & 5.

re Conſtantinus cognita, epiſcopis Palæſtinis vi- D tio vertebat, in primíſq; Euſebium Pamphili perſtringebat, quòd ſic tam ſanctum locum deſpexiſſent. Itaque epiſcopis Phœniciæ mandauit, vt ex ipſis fundamentis aræ euerterentur, ſimulachra igne comburerentur, ac templum ibi tantæ antiquitatis nomini cõueniens extrueretur, in quo diuinum numen eccleſiæ recepto ritu coleretur, locúſque de cœtero à contaminatione omni liber eſſet. Quòd ſi quis deinceps eiuſmodi quidquam facere deprehẽſus eſſet, eum graui mulctatum iri pœna, conſtituit. Atque imperata hęc ad rem collata, legitimũ conſequuta ſunt exitum. Nec minus Heliopoli in Phœnicia aliam ſacram ædem Conſtantinus ædificari præcepit, eíque Epiſcopũ ſuum, & ſacrum clerum dedit: veteri ſublata lege, quæ communes eſſe vxores, & aduenientibus hoſpitibus virgines ſuas ꝓſtituere iubebat, vt dubia & anceps apud eos ſoboles, nullúmque eius diſcrimen eſſet. Hoc tam abominandum ſcelus abolens, vt gentes familiæque dignoſcerentur, effecit. Simile quiddam etiam in ✶ Aphacis fecit. E Templum nanque Veneris iſthic ad Libanum montem demolitus, vnà quoque fœdos & indecentes, qui mixtim fiebant, concubitus prorſus ſuſtulit. In Cilicia porrò Pythonicum euertit fanum, atque incubantem ibi dæmonem eiecit. Nõ tantum autem eccleſias è fundamẽtis terræ extruxit, verumetiam pro ſua erga Chriſtum flagranti deſiderio & amore, vt in ſolitudine quoque ſancta haberet ſymbola, ædem ſacram è variis linteis fieri curauit, eámque veluti priſcus Moſes, ſicuti à me antea eſt dictum, ſecum circumtulit. Quin & plures eccleſias alias, in ſanctis illis locis, ſupra triginta, amantiſsima Dei fœmina imperatoris mater condidit: & ad chariſsimũ ſibi filium, in Occidentalibus poſt Synodum agentem partibus, eſt reuerſa.

Item Heliopoli Phœniciæ, vbi vxores cõmunes erãt, & virgines nupturæ ꝓſtituebãtur.

Itẽ in Aphacis ad montẽ Libanum.

✶ Tripart. lib. 2. ca. 10. Nicepho. ἐν φακάκοις.

Aeſculapij ad Aegas oppidum.

Portatilis Cõſtantini eccleſia.

CAPVT XXXI.

PErmulta quidem ſunt, quæ illius in Deum amorem & pietatẽ teſtantur: non minus tamen eam virtutẽ, quod nũc dicturus ſum, declarabit. Dicitur ſiquidem Hieroſolymis, ſacris virginibus ad F epulas vocatis, famulæ præſtitiſſe officium. Manibus enim ipſa ſuis eſcas illis appoſuit, malluuium & aquam præbuit, aliaque omnia miniſteria obiuit, quæ cõuiuis inuitatis exhibere moris eſt. Munera verò plurima & precioſa donaria, Orientalibus attribuit eccleſiis. Indigentibus res neceſſarias affatim largita eſt. Et multos in priorem reduxit ſtatum, qui temporũ difficultate euerſi fuerant. Sic illa captiuorum vincula diuturniora ſoluit, ad metallum damnatos liberauit, & exules reuocauit. Quam ob cauſam condigna etiam à Deo accepit præmia. Etenim in præſenti hac vita, ea eſt conſequuta, vt præſtantius quidquam nemo ei accidere potuiſſe putarit. Nam Auguſta renunciata eſt, & numos aureos ſub effigie ſua procudit, imperialibúſque theſauris in poteſtatem ſuam redactis, pro arbitrio ſuo eſt vſa. Quum autem ei finis vitæ inſtaret, cum ce-

Diuæ Helenæ pietatis opera.

Exemplum hoc imitatur magni Principes ipſis Eucharyſteriis.

Præmia pietatis eius in præſenti & futura vita.

† τοῖς ἐξιτηρίοις.

Helenæ mors.

Memoriæ defunctorũ.
† μνείαις ταῖν νυχίοιν.

A leberrima memoria Romæ decesſit, vndeoctuagesimum agens annum: quum quidem in extrema illa alloquutione & valedictione, moritura, de piæ Christianæque vitæ instituto, permulta mandata filio dedisſet. Ingentes quoque ei post obitum tribuit honores: quales scilicet eam decebant, quæ tam piè sanctèque vixisſet. Extra vrbem Romanam sepulta, in templo rotundo marmorea vrna deposita, atque biẽnio post vnà cum vrna Constantinopolim deportata est: princeps ipse, in imperialia monumenta ædis sanctorum Apostolorum illata, lætísque posthac atque etiã + nocturnis memoriis, vt par erat, est celebrata. Hierosolymis autem venerandæ illæ virgines, quibus veluti quædam ancilla inseruierat, præcipuis eam sunt memoriis solenniter prosequutæ. Quod si quis mundana hæc in aliquam bonarum vtiliúmque rerum rationem referre velit, in eo quoque omnem longè superat obliuionem. Perinde enim atque pignus quoddam futura secula habent, ad memoriam eius sempiternam, in Bithynia vnam, ✶ & in Palæstina alterã B vrbem: quibus imperator filius conditis, memoriam illi tribuit immortalem. Admodum verò beatam Helenam regione & situ alterius delectatam esſe ferunt, quæ antehac Drepanum nominata fuerat: quum quòd ibi orta esſet, tum quòd ✶ Lucianum martyrem post martyrium obitum eò à delphine deportari contigerit. De quo martyre illud est decantatum: moriturum eum, quum vis tyrannica neque templi neque sacrarij copiam faceret, & vincula quoq; atque plagæ motum prorsus denegarent, + in suo ipsius pectore discumbẽtem, horrendo illo operatũ esſe mysterio, ad eúmque modum & ipsum participasſe de immaculato sacrificio, & aliis vt itidem communicarent, suasorem fuisſe. Sacrum id in carcere perficiebatur, & ecclesiæ specimem sacer ille chorus, qui eum iam + morientem stipabat, repræsentabat. Aliam quoque ob causam ita sacris operabantur, vt scilicet quæ à piis peragebantur, ab iis qui alterius esſent opinionis, non conspicerentur. Huius discipulos esſe dicunt, Eusebium Nicomediensem, Marin Calcedonensem, C Theognidem Nicænum, Leontium, qui deinde Antiochiæ episcopus fuit, Antonium Tarsi Ciliciæ antistitem, Numenium, Eudoxium, item Alexandrum, & Asterium Cappadocem, quos ad Græcorum superstitionem deflexisſe fama est, tyrannorum crudelitati cedentes: postea autem lapsui atque errori, opem ferente eis ad pœnitentiã præceptore, renunciasſe. quanuis iterum nõ idem sibi cum magistro sentiendũ esſe delegerint, Arij opinionem ex profesſo complexi. De beata Helena hactenus.

** Cõstãtin⁹ duabus ciuitatibus matris suæ Helenæ nomen imposuit. Idem Ponto quoq; nomẽ, vt Helenopontus diceretur, imposuit. Iustin. de moderat. Helenoponti. Nouel. 28*

** Luciani martyris corpus à delphine Helenopolim Bithyniæ est delatum.*

† ἐν τῷ οἰκείῳ στέρνῳ ἀνακείμενον, τὴν φρικτὴν ἐπιτελέσαι μυσταγωγίαν, καὶ οὕτως μετασχεῖν τῆς ἀχράντου θυσίας.

Exemplum imaginariæ perceptionis Eucharistiæ

† ἀποθνῄσκοντα.

Luciani martyris catholici plures discipuli Ariani.

** Socrates lib. 1. cap. 28. scribit, Constantinum vicos multos amplificatos in formam vrbium extulisſe, atque in primis Drepanam, seu Drepanum, à matris suæ nomine Helenopolim vocasſe: & ciuitati cuidam ab eo auctæ in Palæstina, à sororis suæ appellatione nomen Constantiæ indidisſe.*

CAPVT XXXII.

Erùm enimuerò Constantinus, D quum vbique terrarum in illustribus vrbibus delubra, tum maximè in cognomine sibi ciuitate, ea extruxit: quam statuis & aliis admirandis operibus exornauit, sicuti in fine proximi exposuimus tomi. Quòd verò re ipsa sanctæ Crucis vim & efficaciã expertus fuerat, summopere eam semper venerabatur atque admirabatur. Ac post Helenæ reditum tres immensa magnitudine cruces fabrefieri fecit, ad exemplum earum quas ter in cœlo viderat: primùm Romæ, contra Maxentium depugnans: secundò, quum commisſo cum Byzantiis prælio tropæum de eis statuit: tertiò autem, quũ Istro ponte iuncto, Scythas vltra id flumen subegit. Ad imitationem igitur triplicis istius visionis, tres ex ære fieri curauit cruces, eísque sacra hæc imposuit nomina, ἰησοῦς, χριστὸς, νικᾷ: IESVS, CHRISTVS VINCIT. Ex his, cui nomen IESVS inditũ, auro per omnes partes diffuso ornata collocata est super fornicem seu arcũ triumphalem in foro, vt obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret. E Potentia nãque roboris eius Græcam superstitionem debellauit. Alteram verò venerandã sacrámque crucẽ, CHRISTI nomen preferentem, in Porphyretica Romana statuit columna, in loco qui φιλαδέλφιον, hoc est fraternus amor dicitur. Tertiam, quam Constantinus quidem νίκη, id est victoriam vocauit, Heraclius autem ἀνίκητον, hoc est inuictam nominauit, in alta marmorea columna posuit, in loco cui nomen est ἀρτοπώλιον, id est forum panarium ad quam multæ etiam supra opinionem hominum virtutes sunt editæ: atque in primis, si qui + rigore inflammationis vexarentur, & oculorum doloribus & suffusionibus premerentur, sanati sunt. De qua factum quoddam, quod admodum in admiratione fuit, exponam. Ne verò quisquam narranti mihi fidem non habeat: nihil enim tam præter opinionem & præter fidem est, quod Deus non perficiat: neque etiam quidquam quod Deus velit, imposſibile est. Dicitur nanque, & verè dicitur, quum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altisſimum F intempestæ noctis silentium, perinde atque emicans quoddam cœlitùs fulgur, cum splendore insustẽtabili venit, crucem eum circumire suffitum facientem: suauíque voce quasi cuiusdam tenuis indicis, præsentiam suam illis qui puritate vitæ à vitiis abhorrentes, talia & videre & audire idonei sunt, insinuare: atque vbi cantu ineffabili diuinũ carmen ter sancti hymni psallens concinuerit, rursum illum veluti stellam magnificè emicantem + ad omnia redire sua. Hanc sanè venerandam Domini crucem, longo pòst tempore, decimum octauum annum Mauricio imperante, quòd immenso terrę motu corruerat, ferreis quibusdam operibus Heraclius firmauit, & in basi eius huiusmodi incidit inscriptionem: + Opus Deo acceptum imperatoris magni Heraclius firmauit. Quæ inscriptio ad mea vsq; tempora durauit. Hæc de tribus crucibus à Constantino constructis.

Ter signum crucis in cœlo Constantino apparuit.

Tria crucis tropæa Cõstãtinopoli à Cõstantino locis celebribus statuta.

† ῥίγει φλεγμώσει.

Sanationes ad crucis signũ mirificæ

Miraculum ad eandẽ crucem descendentis è cœlo Angeli.

† πρὸς τὰ οἰκεῖα ἤθη.

† ἔργον θεάρεστον βασιλέως μεγάλου Ἡράκλειος ἥδρασεν.

CAPVT XXXIII.

A QVi rerum omnium illud quàm maximè studuit, vt religio ampliora caperet incrementa. Neq; se continere ea in re potuit. Vniuersos namque homines, quantum in manu eius id fuit, ad Christum adductos atque pertractos voluit, Apostolicam prorsus declarans mentem & studium. Quádoquidem autem homines Romano subditi imperio, præter rationem omnem, metum atque superstitionem, propter conceptam de simulacris opinionem retinebant, ritus patrios complectebantur, & ex antiquitatis autoritate pendebant, inducendam esse cultus eius apud ipsos obliuionē putauit. Id verò nec aliter nec prius fieri potuit, quàm illi templa, & quæ in eis sunt statuas negligerent atque contemnerent. Consiliúmque id ad exitum perduxit. Edictis enim Imperatoriis passim publicatis, populi metuentes ne de rebus sibi charissimis in periculum venirent, in officio fuere. Et templorum custodes sacerdotésque, quum quod agerent non haberent, res quæ antea apud eos in honorem fuerant, despexere: & quæ dudū in abstruso latentia à nemine conspecta fuerāt, ex B adytis arcanísque locis pertraxere: quæque solis ipsis cognita erant, omnium oculis exposuere. Simulacrorum materia, quæ quidem ingentis esset precij, igni adiudicata, & in minuta frusta concisa: quæ verò ex ære artificioso opere fabrefacta esset, propter pulchritudinem & præstantiam, in nouam Imperatoris vrbem comportata est: atque ibi per regiones certas, atque in Hippodromo seu circo equestri, & alibi passim collocata. Abductus igitur est ex Pythij oraculi sede Apollo, ex Helicone Musæ, & Delphis sacer tripos: atque celebris ille Pan, quem Pausanias post Medicum bellum dicauerat. Templa porrò neglecta, prorsus ad ruinas sunt redacta. Omnino etiam tum & apud Ægas Aesculapij* in Syria, & apud† Aphacos ad Libanum montem Veneris delubrum sublatum. Vtrūque autem veteribus & celebre & venerādum habitum. Quæ quum ita fierent, ex sententia Imperatoris res procedebat. Et qui tēpla deorum, quæ prius coluerant, iacere, stipuláque & storea complexa esse videbant, in contemptum eorum venie- C bant, maiorûmque errorem reprehendebāt. Quidam nos sunt æmulati. Alij Imperatoris ipsius gratia, oportere se Principis mores & instituta colere existimabant. Nonnulli porrò ab episcopis & Monachis, in quos diuinis quibusdam indiciis inciderant, edocti, satius esse Christianam suscipere religionem censerunt. Proinde populi multi & vrbes totæ ad Christianismum se conferebant. Quemadmodum Gazæorum †naualc, quod Maiuma dictum erat, maximéque antehac dæmonum cultui addictum fuerat, totum se ad nos contulit. Cuius vt communem & vniuersam transitionem remuneraretur, magnum illi habuit honorem. Vrbem enim esse promulgauit, Constantiámque cognominauit, propter religionem, locum eū vnius ex fi D liis nomine cohonestās. Idem consequuta est quę apud Phœnices Constantina est vocata: nam eandem ob causam Imperatoris ipsius ei inditum est nomen. Multæ quoque & aliæ vrbes sua sponte ad sacra nostra colenda sunt adductæ, quę & simulacra sua libentes euerterunt, & templa in ecclesias Dei commutarunt. Talibus incrementis quum Ecclesia augeretur, professio fidei etiam per barbaras nationes peragrās, omnem occupauit orbem. Non tantum enim qui ad amnem Rhenum sunt populi, Christianam religionem susceperunt, sed etiam Galli & Celtæ, qui vltimi ad Oceanum habitant: Gotthi quoque & finitimæ eis nationes, ad Istrum colentes, non ita pridem fidem in Christū complexæ, ex vita agresti ad humanitatem & māsuetudinem se composuerunt. Atque vt verum dicam, barbaris omnibus, vt Christianismum complecterentur, vna occasio fuit: inter Romanos & exteros populos bellum subinde gestum, sub Galieni imperio, & deinceps. Multitudo siquidē varia permista in Orientem transiens, eam orbis partem prædabunda peragrauit: atq; alij aliunde barbari idem facientes, in finitimos excurrerunt Ro- E manos: atque ibi plurimam prædam agētes, multos quoque ex sacerdotibus captiuos abduxerūt. Qui apud eas nationes, quum morbos curarent, dæmonésque sola Christi inuocatione exigerent, & integros prorsus atque irreprehensibiles vitæ mores exhiberent, barbari passim viros eos propter virtutē & admiranda opera veneratione prosequentes, quid eos facere deceret, ab eis cognouerunt: Deóque per illos conciliato, cultum numinis meliorem sequuti, sincerámque doctrinam complexi sunt, ac postremò ecclesias quoque construxerunt.

Propagandi Christianismi gratia edictis propositis, idolorū templa negliguntur, & statuæ diruūtur, comminuuntur, conflantur, profanantur.

Sacerdotes simulacrorū, superstitione eorum contēpta, sua ipsi sacra prodidere. Quod vtinā in impari & diuersa prorsus causa, ætate nostra factum etiam non esset.

Dij Ethnici turpiter stāt.

Idololatria in cōtemptū venit.

C. lib. 11 tit. 45.

† ἐπίνειον ὃ μαϊουμᾶς κέκληται.

Tota oppida idolorum cultu proculcato, ad Christianismum se contulere.

Gazæorum nauale. id Cōstantiæ nomē accepit.

Constantina Phœniciæ.

Barbaræ quoque nationes Christianam passim suscipiūt religionem.

Religio nostra secū humanitatē & mansuetudinem affert.

Bella à Romanis cum Barbaris gesta, causam propagandæ apud illos religionis nostræ præbuere.

Socrat. lib. 1. cap. 20.

CAPVT XXXIIII.

SIcuti & Iberi, gens barbara & bellicosa, Christiani facti sunt, Constantino Romanum imperium administrante. Habitat autē hæc natio in interiore Armeniæ parte, ad Septētrionem & Euxinum versus. Sunt autem Iberorum in Hispania coloni. F Præiit eis in religione colenda captiua quædā mulier: quæ quùm aliàs semper pudicè castéque vixerat, tum captiua quoq; nihil de pietate sanctioréq; instituto remisit. Nā diu noctúq; pietatis exercitia exhibebat, ieiuniis plurimùm vacabat, continuéq; precationibus insistebat. Itaque barbari nouo vitę instituto viso, eam admirari, & quánā de causa hoc sic faceret, percontari. Illa porrò candidè & simpliciter, sic Christum filium Dei coli oportere, dicebat. Tum barbari & nomine & religione eius qui sic coleretur audito, obstupuerūt. Interea accidit, vt regis filius etiamnum infans, grauiter ægrotaret, & mater patrio quodam more ad alias eū mitteret mulieres, quo facilius remedium mali reperiri posset. Vt autem puer à nutrice circūlatus est, neque meliusculè habuit, tandem etiam ad captiuam illam est deportatus. Quæ in multorum pręsentia, nihil sanè ex materia aliqua compositi remedij admouit, neque enim se quidquam eiusmodi scire affirmauit: sed puero in linteolo, quod ei è

Iberes Armeniæ populi, per mulierem captiuā ad Christianismum perducti.

De Iberib⁹. Pli. lib. 6. cap. 4. & 10.

Sozom. lib. 2. cap. 6. & sequent.

Fœmina ex regis Iberorū filium iā ei-

* *Rectius suprà cap. 30. eod. in Cilicia. Sicuti etiam apud Sozomē. lib. 2. cap. 5. legitur. Lucan. Et extremæ resonāt naualib⁹ Ægæ.*

† *Hic die certo ad innocationem & preces quasdam ex summo Libani montis iugo emicans ignis, perinde atque stella in vicino flumine, qui Adonis vocatur, submergebatur: Venerem cœlestem ciues esse dixere. Sozom, lib. 2, cap. 5.*

ploratum, restituit, per inuocationem nominis Iesu Christi.

A pilis contextum erat, iam lacerum, reposito, simplicem ei fecit medicinam, nomine Christi super eo inuocato. Et ecce qui in ea erat expectatione vt protinus moreretur, quamprimùm precatio est facta, liber à periculo fuit. Ex eo tempore præclara eius mulieris fuit fama, matríque pueri & aliis fœminis innotuit. Nec ita multo pòst, & eam ipsam pueri matrem incurabili oppressam morbo, eodẽ restituit modo: eámque est hortata, vt deinceps ei diuinum præstaret cultum, gratiámque haberet, qui bonorum conciliator, veræque salutis, vitę, & regni sit dator. Eum esse Christum, verum verbũ. Et postea quotidie ad eam frequẽtans, salutaria ei veræ pietatis exhibuit medicamenta. Quapropter regina re ipsa dictorum veritate in se ipsa cognita, hominem in magno habuit honore. Sed enim rex quum è cõiuge & celeritatem & rationem remedij intellexisset, donis mulierem munerari voluit. At illa nihil sibi opus pecuniis esse dixit, cui abundè in Christo suppeterent opes omnes: sibíque ingẽtis muneris loco fore, si & ipsi eũdem numinis cultum complecterentur. His illa dictis, munus satis grande ad regem remisit.

Reginã quoque ipsam ægram sanat. Hanc ad Christianã religionem complectendam exhortatur. Donum sibi à rege oblatũ non recipit. Vbi Christ⁹, ibi opes.

B Quem deinde sensim quodammodo vxor persuadebat, pulchrũ errorem ei suadens, diuerso prorsus quàm olim Eua fuerit, animata modo. Colendum enim esse admonebat eum, quem mulier illa annunciaret Deum: magnum quippe illum, qui facilimè quæ vellet facere, regna in placido atque quieto statu conseruare, obscuros illustrare ac locupletare, humiles subitò magnificare, & quosuis in rebus aduersis saluare posset. Hæc quum sic vxor commemoraret, Iberiæ Princeps flectebatur ille quidem verbis, ambiguus tamen erat. Suspectas enim habebat res nouas, & præterea immutare verebatur patria instituta. Porrò venatum aliquando cum familiaribus suis est profectus, & ecce nebulæ densæ è montibus diffusæ, tenebras ingentes adduxere: opacitatémque syluæ condensantes, diem conuertẽre in noctem. Perangusta venatio erat, & itẽr impeditum & imperuium. Metuebant sibi omnes, & quò quemque sors tulit, sunt dispersi. Nec minus & rex ipse solus pererrans, patrios inuocabat Deos. Vt autem nihil de ea calamitate est remissum, pro eo atq; fieri solet, quum homines inopinatis opprimuntur casibus, captiuæ illius Dei in mentem ei venit: constituítque adeò ipse secũ, culturum se eum decœterò, si malum tam subitũ sibíque præter expectationem oblatum discussisset. Hoc sic decreto, caligo statim soluitur, & serenitas ampla radiis in syluam cõiectis succedit. Itaque lætus domum redit: vxori, quod acciderat, suauiter recenset: mulierculam illam acciri statim iubet, séque ab ea de cultus eius ratione doceri ardẽtius petit. Atque illa, quum quæ par opúsque fuerat dixisset, confestim ipse suos conuocat: & orationem pro concione ad eos habẽs, beneficia quæ captiua illa in domum eius cõtulisset, commemorat: & quamuis + nondum dogmate nostro initiatus, populis tamen suis voluntatem suam exponit. Et illi vniuersi simul cultum Christi ambitiosa alacritate complectuntur. ✶ Ac primo quoque

Regina regẽ suũ ad Christianismum inuitat.

Rex ea de re ambigit. Ambigenti in venatione tenebrarum densarũ plaga offertur.

C *Ibi ad Christianismum animum appellit.*

Mox ciues suos ad eundem complectendum cohortatur. μήπω μυη. θεὶς τὰ τοῦ δόγματος.

* *Regis ad exemplum totus componitur orbis. Claudian. Vita Principis censura est, eáque perpetua. Ad hanc dirigimur, ad hãc conuertimur. Plin. Iun.*

D tempore descriptione à muliere facta, ecclesiam sanè quàm celebrem erigunt. Atque ipse quidem viros, coniunx verò vnà cũ captiua muliebres magno studio ad religionem adducebant. Et iam parietes circumcircà exstruxerant. Postquam autem columnas quoque funibus quibusdam sursum trahentes, locis suis collocabant, vna quidem & altera columna facile sedem suam obtinuere. In tertia verò difficilis admodũ & laboriosa fuit collocatio. neque enim ars conatui sufficiebat, neq; robur trahẽtiũ quidquã proficiebat: & permulti erãt, qui illã machinis adtraherent. Superuenit nox, & alij omnes domum quisq; petiere. sola autem captiua mulier in eo loco permãsit, precibus Deum implorans, vt facilis columnæ in basi sua redderetur repositio. Nam illa ad medium vsque erecta, obliqua consistebat, parte altera sublata, immobili prorsus permanente altera. Factum id, vt Iberibus priora incepta firmiora, & quæ deinceps de numinis cultu statuerent, certiora essent. Diluculo namque proximo ad ecclesiam venientes, veluti miraculum & somnio prorsus simile quiddã viderunt. Quæ etenim prius immobilis fuit colũna, directa paruo interuallo supra basim suam suspensa persistebat. E Et illa consternatis omnibus, & Christum solum verum Deum profitentibus, in conspectu omnium paulatim sua sponte se demittens, melius quàm ars vlla efficere queat, loco suo est adaptata. Postea verò & reliquæ columnæ facilè collocatæ atque firmatæ sunt. Atque Iberes deinde studio omni opus id absoluerunt: cohortante etiam ea ipsa captiua, legatos ad Constantinum misere, qui fœdus cum eo paciscerentur, societatémque belli cum Romanis facerent, ac pro eis rebus genti ei sacerdotes atque Dei ministros dari orarent. Qui quum públice quæ apud eos acta fuerant, & quàm paratus esset populus is vniuersus ad Christum colendum exponerent, mirandum in modum ea legatione delectatus est Imperator. Et quàm potuit celerrimè, rebus quas petierant omnibus ex eorum voluntate confectis, oratores ipsos domũ remisit. Hoc modo, Iberes prædicationem Christi susceperunt, & tot annorum lapsu nunc etiam magis in religionis cultu acquiescunt. F

Ciues Principis sui consilium sequuntur. Ecclesiã construunt.

Fides eorum inchoata per miraculum ingens instructura ecclesiæ diuinitùs exhibitum perficitur atque cõfirmatur. ἐγκάρσιος.

Idem societate belli & pacis cum Constantino per legatos inita, presbyteros & fidei doctores ab eo impetrant.

CAPVT XXXV.

SVb eiusdem imperio, & interiorum quàm qui ad nos vergunt, Indorum gẽs, quæ Bartholomæi doctrinæ expers permanserat, à sacro quodã Frumẽtio instituta, sacri dogmatis particeps est facta. Ne quis autem putet, Christianismũ ab hominibus prouenire: id vel ex eis qui apud Indos fuere Christianis, facile est cognoscere. Indi autem Sabæi primùm, deinde etiam Homeritæ sunt appellati. Nationem eam ex Abraham & Cetura prognatam, regionémque eam quàm Gręci magnam & felicem Arabiam nominãt, esse, extremúmque Oceanum fines eius pertingere dicunt: cuius metropolis & primaria vrbs est Sabba. vnde ad Solomonem, fama obtinet, aduenisse reginam illam Austri. Gens ipsa circũciditur, ac Soli, Lunæ, aliísq; eius regionis incolis dęmonib⁹ sacrificat. Immix-

Indi quoque interiores inopinato modo ad Christianam fidẽ sunt cõuersi. Christianismus non ab hominibus, sed à Deo venit.

Indi, Sabæi, Homeritæ. Magna & felix Arabia.

Plin. lib 6. cap. 23. Idololatria Indorum.

Meropius Tyrius philosophus ad Indiam visendam profect⁹ cum duobus adolescentibus. Socrat. lib. 1. cap. 19.

A ta ei quoque est nō exigua Iudæorum multitudo. Hanc regionem philosophus quidam Meropius Tyrius, cognoscere & perspicere volens, veteres sapientes Platonem, Empedoclem, & Democritum, qui visendorum locorum gratia, longinqua vsi sunt nauigatione, maximéque propinquiorem Metrodorum, qui Indos perlustrauit, imitatus, assumptis adolescentibus duobus genere sibi propinquis, & Græcæ linguę non imperitis, (liberalibus enim artibus eos erudierat) eò est profectus. Atque ibi quibus opus erat rebus perspectis, iam in reditu erat, Aegyptia vectus naue. Propter penuriam autem siue aquæ, seu alterius necessariæ rei, ad portum quendam appulere. Euenerat tum vt fœdus & pax inter Romanos & Indos pacta, solueretur. Atque Indi alicunde incursione in eos facta, quùm alios plerosque, tum ipsum philosophum interemêre: adolescentulos autem captos regi suo dono abduxere. Et ille iuniorem quidē, Aedesij ei nomen erat, ministerio vini miscendi, Frumentium autem arcano regiarum literarum & pecuniarum curandarū muneri (ingeniosum nanque, & ad huiusmodi munia obeūda idoneum esse cognouerat) præfecit. Et quum annis pluribus B egregiam ei fidem præstitissent, moriens rex, vxore & tenero filio relicto, diuturnam illorum beneuolentiam libertate data compensauit, & quocunq; loco esse velent, migrandis eis potestatem permisit. Itaque illi Tyrū, quæ patria eis erat, redire properabant. At Indorum regina, quòd tener admodum filius eius esset, eos, vt aliquot adhuc ad tempus, pueri regníque curatores constituti, donec ille maior fieret, ibi manerent, rogauit. Obsequuntur illi. verebantur enim heræ optata reiicere: & Indorum regnum, quoad potuere, administrant. Et magis penes Frumentium summa rerum erat: qui, vt equidem puto, instigante Deo, si qui apud Indos Christiani, aut qui nauibus eò frequentarēt Romani essent, diligenter perscrutabatur.

Meropius in reditu capt⁹ interficitur. Adolescentes Aedesi⁹ & Frumentius in regis Indorum ministerium assumuntur. Ii libertate donantur.

Mox pupilli Regis curatores constituuntur. Per Frumentium interior India Christiana sacra colere primùm discit.

Eos inuentos perhumaniter accepit, locísque, Christianorum more, suis cum eis orauit. Atque ea progressus via, orationis domum construxit: & quosdam ex Indis sacris nostris instituens, precationibus operari docuit, & religionem C profiteri hortatus est. Et filius regis iam ephebus erat. Atq; illi quamuis, vt manerent, plurimùm cogerentur, attamen & cum regis & cum matris eius bona venia in patriam suam rediere. Et Aedesius quidem Tyri, propter propinquos suos, postea presbyterij assumpsit dignitatem. Frumentius verò Phœnicia relicta, Alexandriam se contulit: atque ad Athanasium quum venisset, qui nuper admodum ad sacra ecclesiæ gubernacula peruenerat, res Indorum ei exposuit, & vt procliues paratíque ad Christianismum suscipiendum essent, ostendit. Et insuper, nō despiciendam esse tam opportunè oblatam venationem, sed episcopum eò & clerum illis quamprimum mittendum esse supplicauit. Athanasius porrò verbis eis in animo suo perpensis, Episcopis, qui tum Alexandriæ aderant, aduocatis, nō alium aptiorem magísque idoneum ad cultum diuinum ibi adaugendum iudicauit esse, quàm eum ipsum, qui primus semina Christianorum cōmunionis apud eos iecisset. Atque ille persuasus, episcopatum suscepit: & in regionem Indorum reuersus, præco Euangelij istic omnibus factus est. Tantopere verò eum laudatum esse ferunt, vt parem D cum Apostolis laudem & honorem tulerit. Clarissimum enim eum Deus reddidit, prodigiis & miraculis insignibus exornans. Et locupletem nactus gratiam, plurima Deo constituit templa. Medicúsque animarum iuxtà & corporum incurabilium diuturna sanauit vulnera. Hæc Rufinus memoriæ prodidit, qui se Ædesium Tyri conuenisse refert. Et ad hunc quidem modū +sacerdotalis dignitas & administratio apud Indos est instituta: vnde deinceps diuinum dogma finitimas quoque regiones peruasit. Eisdem ferè temporibus, Armenios itidem Christianam religionem complexos esse audiui. Quum enim Gregorius ille, qui miraculis edendis clarus fuit, multa à Teridate propter Christum passus, & post multas variásque malorū species ad quatuordecim annos foueæ cœnosæ & caliginosæ inclusus esset, Teridates ipse eius gentis princeps, cum domo sua tota, & cum optimatibus, diuinæ iræ vindictam est expertus. Ad vitā enim simul & formam porcorum redacti, seipsos deuorabāt. Sed enim ex fouea illa extractus diuus Gregorius, vno signo omnibus Christum colere persuasit: & suilla forma atque vita liberatos, institutum nostrum complecti coegit, delubra eis E construxit, sacra arcani & mystici sacrificij celebrauit, & nouis miraculis incolas dæmones ex ea regione exturbauit. Sunt qui Gregorium vnà cum Teridate ad Imperatorem magnum Constantinū venisse tradunt, eúmque tam miranda & inopinata audientem magnopere lætatum esse, & Gregorium ipsum totius eius regionis episcopum ordinatum, eò misisse. Gregorius igitur Teridatis suffragio cōprobatus, quùm idolorum fana ibi euertit, tum Christo sacra templa erexit, & miraculis præcipuis vniuersam gentem ad fidem nostram redactam baptizauit, atque ad Seruatorem Christum adduxit.

Aedesi⁹ & Frumentius in patriam ex India reuertuntur. Aedesius presbyter Tyri fit.

Frumētius, suasore Athanasio episcopo Alexandrino, episcopus ab eodē factus, in Indiam propagandæ fidei Christianæ causa redit. Episcop⁹ corporum simul & animarū medicus. ἱερωσύνη.

Armenij etiam Christū cognoscunt, per magnum & mirificū Gregorium.

** Homines in sues vindicta diuina cōuersi. Idē per Gregorium pristinum statū recipiunt, & Christiani fiunt.*

* *Alium hunc Gregorium Mirificum fuisse aliquis putet, ab eo quem suprà Origenis discipulum, & episcopum Neocæsariensem in Ponto extitisse legimus. Sed vnus & idem est. Sicuti colligere est infra ex lib. 11. cap. 19.*

F

CAPVT XXXVI.

Origo & propagatio Christianismi apud Persas.

NOn longè pòst, per finitimos populos ad plurimos dogma nostrū peruenit: à quibus & ad Persas doctrinam tum pertigisse existimo. Nonnulli etenim ex Persis, cum Osroenis & Armeniis familiarius agentes, & cum sanctis quibusdam viris verba cōferentes, paulatim virtutem illorum experti, ad vitæ eorum æmulationem tacitè ferri, & Christianismum amplecti cœpere. Vbi autem cum tempore numerus eorum est auctus, ecclesiæ cōstructæ, sacerdotum ordo institutus, aliáque quæ nostrorū sunt sacrorum peracta, non mediocrem ea res Magis attulit plagam. Ij enim antiquitùs, veluti familia quædam ad quam sacerdotium pertineat, rem diuinam apud eos procurant. Quin & Iudæis qui ibi sunt, ægrè fuit, iamdudum odio atque inuidia aduersus religionem nostram, nobis infensis. Ij Saporem, qui tum regnum in ea regione obtinebat, adeunt: & Symeonem Seleuciæ Ctesiphontis, pri

Magis ibi & Iudæis, Christum coli, dolet.

Ii Symeonē episcopum Persidis caluniose apud Saporem regem deferūt. Grauis persequutio Christianorum in Perside.

A mariarum in Perside vrbium, episcopum, per calumniam deferunt, veluti Romanorum Imperatori amicum, rebúsque Persarum infestum. Et rex fide illis habita, primùm Christianos vehementer vexauit, præfectos illis viros sæuos constituens, & tributa grauia imponens, vt scilicet egestate & exactorum crudelitate expugnati, religionem repudiarent: id quod ei magnopere studio fuit. Deinde sacerdotes atque episcopos, tanquam eorum præfectos iugulare, ecclesias demoliri, sacra donaria publicare, & Simeonem perinde atque religioni simul & regno Persarum insidiantem corripi iussit. Itaque magi Iudæis adiuuantibus, ecclesias statim solo æquant: & Symeones ferreis compedibus vinctus, apud regem sistitur. Vbi sanè virum se honestum & bonum præstitit. Post multa namque verbera introductus, non amplius, vti cõsuetudo eius fuerat, adorare illum sustinuit. Quapropter ira percitus tyrannus, quid id tandem esset, quod nunc demum præter morem faceret, interrogat. Atque ille: Quòd nunquam antea, inquit

Symeones cõprehenditur. Ad regem vinctus adducitur. Regem legitima de causa non adorat, solita reuerētiæ obseruantia omissa, Symeones.

B sicuti nunc, productus sum, vi mihi illata, vt verū Deum prodam. Quum quidem nulla inter nos esset dissensio, quæ moris Persici sunt feci: nunc autem nefas id esse duco. De veritate namque & fide nobis est certamen. Porrò Sapores illi, vt Solē adoraret, necessitatem imponit: quod nisi faceret, non ipsum modò, verùm etiam omnem quæ ibi esset Christianorum gentem, interituram esse minatur. Sedenim quum neque minis illum territās, neque promissis demulcens, quidquam proficeret, ac nulla spes esset reliqua, illum vel sacra sua proditurum, vel Solem adoraturum, vinctum remittit in custodiam. Quem, dum abducitur, Vsthazanes vetulus eunuchus, Saporis olim pędagogus, primam in aula regia obtinens dignitatem, assurgens, vt martyrem adorat: tum enim fortè pro aulæ palatio considebat. Symeones verò ne verbo quidem eum dignatus, quasi iniuria affectus præteriit: illud in eo detestans, quod non ita pridem † coactus Solem adorandum duxerit. Tum eunuchus oculos lachrymis suffusus ingemiscit, vestem splendidam ponit, pullam sumit, atque pro ędibus

Idem Soli sacrificare iubetur.

Reducitur in carcerem. Vsthazanes eunuch', qui fidē abiurarat, ab eo despicitur. Βιχθεὶς. Adorare est, summissionis gratia se inclinare, aut incuruare.

C considens luctum gemitu & lachrymis mistum continuat, talia subinde verba referens: O me miserum, qualem erga me futurum sperem, qui à me † nulla adhibita vi pernegatus est Christum? quãdo Symeones iste veteri consuetudine mihi coniunctus, ea de causa ne aspectu quidem me dignatus, præteriit? Hæc Saporem latēre non potuerūt. Itaque accito eunucho, num quid domi suæ ei aduersi acciderit, rogat. Ille, nihil infortunij domi esse dicit: felicitatis quippe id esset, si quid domi esset mali. facilius namque id futurum fuerat, quàm tanta opprimi calamitate. Lugeo autem, inquit, ꝙ & viuo, & solem aspicio, iamdudum qui morerer meritus: propterea quòd non ex animi sententia, tua gratia, diuinum Soli exhibui honorem. Itaque vtroque nomine me mori debere iudico, tum quòd tantopere desideratum, rerum longè pulcherrimarum proditor factus, negauerim Christū: tum quòd te quoque ipsum decepi. Atque his dictis, adiurat, haudquaquam se posthac mutaturum sententiam. Sapores ad tantam eunuchi mutationem consternatus, Christianis quàm maximè succenset, imposturis atque incantationibus talia ab

Vsthazanis pœnitentis luctus. † ἀβιάσως.

Vsthazanis publica apud regem Saporem peccati confessio.

Resipiscētia constans.

eis agi existimans. Et propter familiarem consue- D tudinem gratiámque qua nutritium suum prosequebatur, modis omnibus à proposito illum deducere tentat, crudelitatem mansuetudine tēperans. Vt autem perficere, quod voluit, nõ potuit, Vsthazane non tam se esse simplicem aut stupidum dicente, vt pro factore & creatore creaturam colendam esse statuat: ira victus Sapores, caput ei amputari iubet. Enimuerò quum iam ille abduceretur, fidelissimum quendam ex eunuchis ad regem mittēs, hæc renunciari ei iubet. Qua ab ineunte ætate, ô rex, beneuolentia in te, patrem tuum, & familiā omnem fuerim, alacriter vobis inseruiens, nihil mihi testibus opus esse credo: scire enim te omnia noui. Sedenim pro eo quòd semper gratificari vobis studui, vnam hanc peto gratiam: quam te quidem, qui multas acceperis, reddere est æquū. Grauiter enim moriturus fero, quòd perinde atq; infidus, maléque de familia vestra meritus, pœnas pēdam. Quapropter præconē publicè omnibus promulgare iubeto, Vsthazanem morte mulctari, nõ qui in regiam aut regnum quidquam admiserit, sed qui sacra Christianorū professus, minimè regi E parere voluerit, vt quem ardenter coluerit Deo negato, pro illo Soli diuinum ferret honorē, propterea supplicium sustinere. Atque internuncius hæc ita significat. Sapores autem petitionem implet. Rectè namque promulgationem eiuscemodi casuram putabat. Etenim si Christiani cum animis suis reputarēt, nulli decœterò parsum iri, quãdo nutricius & tam charus regi vir necaretur, celerrimè eos Christum colere desituros. Præterea verò factum id Vsthazani quoque commodū accidit. Quemadmodum enim, quum timore adductus Solem adorauit, multos ex Christianis transuersos egit: ita imitatores eius rursum futuri fuerant illi, quum pro veritate religionis cæsum esse cognoscerent. Atque Vsthazanes quidem ita præclarè vitam suam finiit. Postera autem die Symeonem quoque rex trucidari præcepit. Erat autem ea dies, quæ venerandam Dominicam resurrectionē Christi præcedit. Quin & alios itidem centum vinctos, qui ex episcopis & alio sacro ordine erant, tū iugulari iussit. Symeones igitur productus, neque F ipsi regi, neque Soli adorationis cultum exhibere volēs, perquàm liberè & fortiter de dogmate suo decertauit. Maximus porrò Archimagus, siue magorum princeps, quum illos abductos, an viuere, & rem diuinam de regis sui more facere vellent, interrogasset, atque id illi cuncti detrectassent, ad supplicium omnes condemnati sunt. Symeones verò præsenti animo esse, & confidere, eos iussit: atque in memoriam eis reuocauit mortem simul & vitam sempiternam, resurrectionem quoque, & veram pietatem. Et testimonia quædam sacrarū literarum adducens, facile fidem faciebat orationi suæ: Mortem scilicet affirmans esse vitam. At si quis per timiditatē cultum Dei deserat, id demum veram esse mortem. Neque ita multum abesse tēpus, etiamsi nemo occidat, quin sua ipsa sponte mors præstò sit: quippe quam nemini, qui genitus sit, effugere liceat. Quæ autem futura sint æterna, & æuum ipsum testem habentia, nõ omnes ex æquo prorsus consequutura: sed vnicuique certam quãdam & exactam adhibitum iri, quæ vitam hic actam examinet, amussim: accepturúmq; quemli-

Vsthazanes à rege condēnatus, ad supplicium capitale ducitur. Extremæ Vsthazanis ad regem suū preces. Non vult ‹vt› maleficus sed vt Christianus mori. Quod satis ad suppliciū capitis fuit causæ, impetrat hoc à rege, cui contra Christianos id commodū visum est. Commodius verò Vsthazani adChristianos, quos negatione sua offenderat, confirmãdos fuit.

Vsthazanis martyrium.

Symeonis & centū Ecclesiasticorū virorum splendidissimum pridie Resurrectionis Dominicæ martyrium. Quibus verbis Symeones commartyres suos in extremo supplicio capitis ad cõstantiam & fortitudinem sit exhortatus.

A bet pro operibus suis bonis præmia immortalia, atque itidem rursum supplicia pro malis perpetratis sempiterna. Maximum esse, prorsus vitã pro nomine Dei proiicere, atque apud nos bonorum omnium summum & felicissimum. Eiusmodi verbis Symeones, veluti quidam bonus pędotriba, ad certamina discipulos suos inungens, ingenti fiducia illos ad cædem progredi est cohortatus. Cœterùm postquam centum illi iugulati sunt, postremò & ipse Symeones gladio est percussus. Inter hos etiam fuere Abdechalas & Aninas, senes iam, & † seniores seu presbyteri ecclesiæ eius. Trementi verò Aninæ, dum ad cædem præparatur, Pusices regiorum artificum præfectus: Conniue, inquit, paululum ô senex, & oculos claude, & fidenti animo ensem excipe: statim enim videbis magnum lumen Dei. Hæc cum dixisset, correptus, & ad regem tractus est. Vbi quum Christianum se professus esset, quòd liberioribus verbis doctrinam defendisset, & pro martyribus contra regem stetisset, quasi non opportunè aut decenter dicendi libertate vsus esset, nouo quodam modo ad mortẽ est condemnatus. Ceruice namque perfossa, lingua inde eius est extracta. Præterea verò ex B calumnia quorundam, filia quoque eius sacra virgo interfecta est.

Martyres Abdechalas & Aninas. Al. Ananias.
† πρεσβύται δὲ καὶ πρεσβύτεροι.
Martyres Pisices. Aulicus ad animositatẽ cohortans, martyrio quoque ipse coronatur. Filia itẽ eius virgo sacra.

CAPVT XXXVII.

ANno proximo, ipso * luculento Resurrectionis die, edictum Saporis Christianos morte mulctans, passim est propositũ. Ibi tum innumerabilis eorum multitudo dicitur martyrio esse sublata, quod multi etiam ex regia aula sustinuere. Inter quos & Azades, apud Saporem maximè gratiosus, certamen pertulit: propter quem in magnum coniectus mœrorem rex, multitudinem ipsam postea iugulari non sustinuit, solos autem religionis antesignanos gladio feriendos censuit. Simul quoque tum comprehensa est sacra quædam virgo cum famula, eiusdem vitæ instituti sectatrice. Cui soror etiam fuit, quæ post mariti obitum nuptiis secundis renunciauerat. Tarbula porrò ea, quam comprehensam esse diximus, erat episcopi Symeonæ C soror. Erat autem per calumniam in vincula coniecta, quòd Iudęi eam detulerant, propter fratrem Symeonem iratam cædis eius gratia veneficio insidiatam esse reginę. Aegrotabat enim ea cum extremo periculo, & calumniam perinde atque vera esset, approbabat. Facilimè siquidem fidem habuit rebus detestãdis, quæ sic ęrumna oppressa iaceret: præcipuè quum † ex genere Iudæorum esset, institutisque eorum viueret, eósque sibi sincerè & ex animo bene velle putaret. Quæ res illis sa-

Martyrium Azadis eunuchi. Multitudine martyrũ permotus rex, in antesignanos tantum & primarios Christianorũ animaduertendum esse statuit. Veneficium his obiectum.
† παρὰ ἰουδαίων γεγεννημένη.
Martyrium Tarbulæ virginis, Symeonæ martyris & episcopi sororis. Item puellæ, & viduæ sacræ.

* Κατὰ τὴν ἐπιλόχνιον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, Nic. Κατὰ τὴν ἡμέραν ᾗ τὸ μὲν πάθος τοῦ χριστοῦ ἡ ἀνάστασις ἐπετελεῖτο, τῆς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ πανήγυρις προσεδοκᾶτο. *Sozom. Quibus verbis eleganter Parasceues & passionis Christi dies significatur.*

Ante constitutionem istam, alio Saporis edicto, innumeri Christiani in Perside gladio sunt cæsi, qui seipsos Magis quæstiones oppidatim agentibus obtulerunt, ne silentio Christum negarent, veriti. Sozom. lib. 2. ca. 11. Vno passionis Christi die ibi sedecim millia martyrũ variis suppliciis sublata esse, passim in locis multis scribit Hieron.

tis præbuit occasionis, ad odium explendum. Ita- D que sacras illas virgines, in partes duas serra discissas, in crucem egerunt: reginámque ægrotam, vt per medias illas iret, † permouerũt, vt scilicet piaculum abominandum in ipsas immitteret. Tarbulam hanc forma atque vultu valde venustam, quidam ex magis, amore eius ex conspectu antea captus, clàm ad se accitam, de concubitu compellauit: atque si se potestati eius committeret, mercedem ei calumniæ eius abolitionem est pollicitus. Tantum verò abest vt illius cupiditati puella assentiretur, vt cõtumelia impudicam eius petitionem prosequuta sit, moríque potius decreuerit quàm virginitatis pudicitiã prodere. Saporis edicto passim promulgato vt cæteris quidem, sicuti supra dictum est, parceretur, in duces autem religionis solos capitaliter animaduerteretur: magi, eorúmque principes ea re exultantes, incredibile dictu est, quanta cum improbitate Persidem peragrantes, episcopos & sacerdotes occiderint. Potissimũ autem in regione Adiabenorum crudelitatem omnẽ exhibuere. Est porrò ea Persica regio, Christũ tota E profitens. Eadem tempestate & Acepsimas episcopus ductus est, & cum eo ex eius clero permulti. Atque alios quidem facultatibus eorum direptis dimiserunt: Acepsimam autem magi flagris multis verberatum, ingenti vi ad Solem adorandum adigere sunt conati. Verùm vbi nihil egere, carceri eum incluserunt. Quem Iacobus quidam dignitate presbyter, sua sponte sequutus, magos orauit, vt in eundem cum illo carcerem protruderetur. Ibi episcopo grandæuo subseruiit, ærumnásq; eius sedulitate ministerij sui alleuauit. In eisdem vinculis fuere, Aithalas presbyter, † Ioseph, Azadanes, & Abdiesus, diaconi, plurima flagella propter doctrinam perpessi. Postea verò vbi Archimagus, re cũ Sapore communicata, potestatem ab eo in illos, pro arbitrio suo, nisi Soli diuinos offerrent honores, animaduertendi obtinuit, regísque sentẽtiam vinctis declarauit, atque illi in continenti Christũ abnegare, multóque magis Soli diuinam rem facere reclamarunt, multos crudeliter eis intulit cruciatus. Et tum quidem Acepsimas constantis fortitudinis specimine edito, in flagranti certamine vitam finiit: cuius cadauer Armenij quidam, clàm sublatum, sepeliere. Reliqui verò, & quidem plu- F res, loris corpora conscissi, pietate tamẽ nihilominus integri & salui, denuò in vincula sunt coniecti. In iis, Aithalæ, dum tortus neruis extenditur, adeo sunt brachia luxata, humerísque diuulsa, vt deinceps emortua, vsu nullo dependerent, neq; ei ad cibum ori admouendum sufficerent. Quapropter aliorum ea in re eum ministerio vti oportuit. Sed & complures alios sacerdotes, diaconos, monachos, sacras virgines, aliósque pręterea singulari in doctrinam Christianam ardore præditos, magnóque labore in sacris ecclesiasticis versatos, excruciauit. Horum numerum inire nõ fuit. In quibus fuere episcopi, Barbasymes, Paulus, Gadiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Ioannes, Hormisdas, Papas, Iacobus, Romas, Maares, Agas, † Bocchoris, Abdas, Abdiesus, Ioannes alter, Abramius, Abdelas, Sapores, Isaac, & Dausas, in regione Zabdæa (hoc enim illi nomen erat) à Persis bello captus. Ea tempestate, vnà cum * loci eius episcopo Mareade, etiam mortuorum excitator Milas, cũ cleri-

† ὡς ἀκεστήριον νόσου.
Iudæi maleficium piaculo non absimili amoliri instituunt. Tarbula quũ stupro vitam redimere posset, mori cælebs maluit.
Magi per Persidẽ omnem edicto regis adducti, in episcopos & clerũ sæuiunt. Acepsimæ martyrium.
Iacobus presbyter cum Acepsima episcopo in eũdem carcerẽ includi rogat.
† Pro Ioseph Sozomẽ. habet Iacobum.
Aithalas, Ioseph, Azadanes, Abdiesus martyres.
Aithalæ brachia in tormentis loco suo mota, & inutilia reddita.
Episcoporũ martyrũ in Perside catalogus.
† Sozom. habet Bochras.
* χωρεπισκόπου. Mareades episcop.

Milas, alij Milesium vocant.
Et 250. clerici martyres.
ἐχηρίδασα το τῇ πόλει.
Insultauit oppido. Sozomenus.
† ἐξαμαρτόντων εἰς βασιλία
Profectio Hierosolymitana religionis ergò.
Oppidum quoddam apud Persas contempto verbo Dei in crimen læsæ maiestatis apud regē suū, & deinde in perniciem est collapsum.

A cis ducentis quinquaginta numero, qui à Persis itidem captiui abducti fuerant, innotuit. Milas sanè Persicus miles fuerat, mutatóque viuendi more, Apostolicum sequutus est institutum. Et oppidi cuiusdam in Perside episcopus factus, quum sępe multas grauesque sustinuisset plagas, vbi neminem Christianam religionem amplecti velle animaduertit, + dira incolis imprecatus, inde discessit. Non longè verò pòst, quum primarium ibi magistratum gerentes + maiestatem regiam lęsissent, adducto eò exercitu longè maximo, Persa, oppidum diruit, locúmque eius bobus aratro iunctis proscidit, & tanquam agrum conseuit. Milas autem ex eo oppido, sicuti dixi, discedens, sola pera in qua sacrum Euangeliorum librum seruabat, accepta, Hierosolyma precationis ergò venit. Deinde Ægyptum, ad visendos ibi Monachos, petiit. Quantus autem vir is immensis miraculis edē dis, mortuísque adeò restituendis fuerit, Syri ipsi, qui vitam & res eius gestas in literarum memoriā retulerunt, libris suis testabuntur. Mihi satis fuerit, hæc tantum de eo dixisse, eorumque duntaxat meminisse, qui apud Persas sub Sapore diuinum sustinuere
B agonem. Aegrè enim quisquam numerum inierit, & qui nam, & vnde fuerint, aut quomodo, quæúe subierint supplicia. Varij namque, multorumque generum cruciatuū apud Persas sunt modi: qui in eis etiam cum ambitione quadam, laudem & gloriam maximè ostentant. Quantum autem ratione complecti licet, eorum qui tum ibi martyrium absoluerunt, & alicuius fuere nominis viri & mulieres, extra multitudinem eam quæ numerum excedit, ad millia sedecim fuisse dicuntur. Quorum nomina recensere operosum iudicātes, qui Edessæ sunt, Persæ & Syri Christiani, hoc tantummodo memoriæ commendarunt.

De numero martyrum Persarum.

CAPVT XXXVIII.

Posteaquam autem laudatissimus Imperator, Christicolas ibi ita affligi intellexit, ægrè id ferens, magnopere est perturbatus. Et para-
C tus quidem ad opem illis ferendam erat: sed quod faceret vt illi eo quoque loco quietam ducerent vitam, non habebat. Sed enim accidit vt legati tum ex Perside ei adessent: quorum optatis quum satisfecisset, rectè se facturum putauit, si Sapori de Christianis qui sub eius regno essent, quidquam etiam significaret. Itaque epistolam ad eum, dignam profectò illam quæ maximè celebretur, dedit: maximam se illi debiturum esse gratiam ostendēs, si quietem eis qui sacra Christi colerent, permitteret. Neque esse quòd religionis eius cæremonias criminaretur: quippe illos non victimis mactatis, quemadmodū ipsos, sed incruentis gaudere sacrificiis: & preces ad Deum fundere, cui non effusus sanguis gratus esset, sed anima virtutem sincerè exhibens, & dogmata veræ pietati maximè conuenientia. Proinde laudandos eos esse magis, qui sibi ita credendum, Deúmque colendum statuerent. Ad hęc Deum illum propitium habiturum esse recepit, si Christianorum pietati consulendum putaret. Atque ad id indicandum, Galienum illum & Valerianum, prętereа verò ea quæ sub ipso accidissent, produxit. Illos enim, tantisper dum Christianos quiescere
D passi essent, facile imperij cursum tenuisse: eosdē autem, potissimùm verò Valerianum, posteaquā, sicuti reliqui Imperatores Romani, persequutionem aduersus Christianos excitasset, ab ipsis Persis victum, in discrimen diuinæ vindictæ incidisse, & apud eos captiuum miserè vitam finiisse. Sedenim sibi ipsi, propter fidem in Christum, Deum opitulatorem fuisse, omnémque inde Romani imperij ditionem ab ipso vsque occidentali Oceano, cum bona Orientis parte, in potestatem suam peruenisse: multa à se bella confecta, & de grauibus tyrannis diuino nutu tropæa esse statuta. Ad quas res nihil sibi opus fuisse vel hostiarum mactatione, vel vatum ariolorúmque prædictione: sed advictoriam omnem satis fuisse, solam Crucis, quę copiis suis præierit, armaturam, & orationem præterea sanguinis prorsus expertem. Ad finem porrò epistolæ hæc etiam verba affert. Hoc hominum genere, Christianorum dico (de his enim mihi est sermo omnis) quomodo me elatum iri læticia putes, si audiam, Persarum quoq; res florentissimas, pro eo atque cupio, plurimùm exornari? vt res simul
E & tibi pulcherrimè, & illis itidem optimè, atque ita vtrisque ex æquo feliciter eant. Sic namq; vniuersitatis huius Deum clementem habiturus esses, & benignum. Hos igitur, quando ea amplitudine es, tibi commendo. Hos ipsos, quoniam pietate quoque præclarus es, tibi trado. Hos congruē ti tibi humanitate & beneuolentia complectere, à te ipso simul, & à nobis, per fidem, immensam initurus gratiam. Tanta diuino huic viro, de omnibus qui vbiuis locorum in cognitionem Christi venissent, inerat solicitudo. Quapropter talis quū fuerit, abunde quoque diuina cura fretus, Europa, Libya, & plurimis Asiæ prouinciis ditioni suæ subiectis, subditis suis, qui perlibenter ei paruere, beneuolis vsus est. Iam verò & ex barbaris plurimi, partim sua sponte, partim bello subacti, non grauatè eum coluere. Vbique denique tropæa excitata, victorem Imperatorem eum promulgarunt.

Constantini ad Saporem Persarū regē pro Christianis epistola.
Exempla, Christi perse- quutoribus principibus res esse aduersas, defensoribus autem Christianorū secundas.
Amplissimus pietatis Constantini fructus. Subditorum beneuolētia. Barbararum nationū obseruantia. Victoriæ insignes.

CAPVT XXXIX.

Atq; ipse quidem eiuscemodi actionibus suis efflictim religionem no-
F stram auctam honestatámque voluit. Sed & ipsa per se ipsam in magna fuit gloria, per eos qui tum ad virtutem aspirabant, homines. Multi enim adhuc ex Confessoribus superstites erant, in ecclesiis enitentes. Quinetiam celebrem eam reddidere, fidémq; ampliore gloria auxere, morum splendore, qui eo tēpore monasticam solitariámque consectabantur vitam. Nam veluti arcana & diuina quædam res, cœlitùs ad homines delapsa est hæc Philosophia: quippe quæ & disciplinarum artes, & disputationum nugas, vt quæ superuacaneæ sint, ociúmque quod in studiis melioribus poni queat, sibi vendicent, impedimentóque adeò ad puritatē vitæ sint, prorsus negligat: soláque natiua vtens virtute, ea quæ ad illam perficiendam, & ad vitia tollenda faciunt, doceat & excolat: quæ verò inter hęc habētur media, eorum nullam ducat rationem, prorsus autem circa res versetur honestas: atque eos qui à vitiis longè absint, virtutem autem minus consectentur,

Religio Christiana sub Cōstantino per seipsam quoque florens.
Propter Confessores adhuc superstites, et propter Monachos. Describitur vera vita Monastica, qualis omnino etiam esse debet Christiana.

οὐ γὰρ ἐπίδειξιν ἐθέλει ποιεῖν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ πρᾶξιν μᾶλλον αὐτῆς.

A ctentur, prauos atque improbos censeat. Non enim ostentationem, sed actionem virtutis admittit: nihili prorsus eam, quæ ab hominibus prouenit, gloriam faciens. Et quùm generosè fortitérque animæ perturbationes expugnat, tum necessarias naturæ res parum admodum curat, vilipendens etiam quascunque corporis imbecillitates. Viribus autem à diuina mente acceptis, ad immortalem illam mentem sublimis tollitur, noctę diéque illam cogitans atque intuens: mirificis etiam modis colens, continuísque precibus conciliãs. Puritate verò animi, bonorúmque operum factis, ad sinceritatem religionis grassans: externas expiationes, & quæcunque eius generis sunt, lustrationes despuit, & vnum piaculum esse peccatum ipsum putat. Atque ita rebus externis superior facta, imperiúmq; (vt ita dicam) in eas obtinẽs neq; ab inordinata vita, neque ab vlla necessitate, ab honesto debitóq; proposito suo trãsuersa agitur, neq; cõtumeliis affecta perturbatur. Sed neq; indignum quidquam patiens, vindictam meditatur.
B Tantum etiam abest, vt vel moribus, vel rerum necessariarũ inopia, eam adurgens, de statu suo deturbet, vt talibus quoque erumnis magis lætetur, generositatem & mansuetudinem suam declarans. Per vitam itidem omnem illud studet, vt quàm minimo indigeat, atque quantum humanæ naturæ captus permittit, proximè ad Deum accedere nititur. + Transitum autem, siue diuerticulum præsentem existimans esse vitam, neque occupationibus negotiorum irretitur, neque prouidentia rerum præsentium tenetur. Et habitum hominis ✱ succinctum expeditúmque, qui nullis sit superfluis rebus oneratus, laudans, ad futuram respicit beatitudinem, felicémque illam quietem expectat: omni quoque erga Deum pietate, in animo suo, veluti in domicilio excepta, verborum fœditatem, vt rem ingratam, repudiat. Quas enim illa actiones à moribus suis lõgè proscripsit, earum neque mentionem verbis facere sustinet. Naturæ verò necessitates paulatim constringens, & carnem moderatione domans, lasciuiam castitate comprimit, iniustitiam æquitatis amussi pro-
C pellit, mendacium exigit veritate, composito viuendi more omnem accidit inæqualitatem. + Familiarius etiam pro societate humana se hominũ moribus accommodando: & proximorum animis conformando, bene viuendi institutum confirmat: extraneorum simul & amicorum, vt eis prouideat, curam habet: egentium res suas, & opes ducit esse communes, & quæ cuique debentur tribuit. Gaudet illa cum gaudentibus, mœrentibus nihil non adhibet consolationis. In summa, ad id + quòd reuera summum bonum est, studium omne conuertens, sermonibus castis & cogitationibus spiritualibus se ipsam erudit, cultum formæ superfluum prorsus negligit, maledicta magnopere auersatur: colloquia cum veneratione & honoris præfatione ingreditur, auditorem prius veluti medicamento curans. Lõgè ab ea abest iracundia, conuicium, iurgium. Quòd enim vera ratione prædita est, irrationalem omnem declinat motum: & vt semel dicam, perturbationum, quæ vel in anima, vel in corpore sunt, omnium domina existit. Verum enimuerò autorem diuinæ istius Philosophiæ quidam laudant Heliam illum

πάροδον.

τὸ εὔζωνον καὶ ἀπερίττον.

τῷ κοινωνικῷ τὸ ἦθος καὶ τῷ τοῖς πέλας ὁμονοεῖν.

τὸ ὄντως ὂν ἀγαθόν.

ζηλωτήν.

+ æmulatorem, quidam verò Ioannem Bapti- D stam. Philon autem ille, genere Hebræus, secta autem Pythagoreus, temporibus suis Iudęos quosdam, viros graues & venerandos, dicit in regione quadam frequentes habente tumulos, circa lacum Maræoticum ad Alexandriam pertinentem, nouum philosophandi morem complexos esse: quorum domicilia, vitæ consuetudinem, aliáque instituta omnia, talia aliquis esse ex descriptione eius colligat, qualia prisci apud Aegyptios Monachi sunt consectati. Nam vitæ id genus ingressi, possessiones suas propinquis relinquebant: ac rebus omnibus nuncio remisso, extra oppida viuebant, atque in hortis quibusdam & agris solis habitabant. Erant autem eis & mansiones, quæ monasteria rectè dicantur, vbi solitarij cum grauitate & sanctitate sacris initiabantur, carminibúsque diuinis, hymnis & psalmis Deum laudabant atque colebant. Nullus horum prius cibũ, quàm sol occidisset, capiebat. Fuere etiam, qui tribus aut pluribus quoque diebus sine alimento perseuerarent: vino autem & sanguinolentis prorsus E abstinerent, certísque diebus consultò humi decumberent. Cibus eis erat panis, sal, & hysopum: potus, aqua. Prope eos mulieres etiam vetulas fuisse scribit, quæ philosophiæ eius amore, eundem vitæ cursum delegerint. Quapropter & + consilio voluntario cœlibatum consectatæ, vitam ita transigebant. Philon sanè in libro quem de Vita contemplatiua, siue supplicum, inscripsit, memoriæ hæc mandauit. Videtur autem eos significare, qui ex Hebræis tum nuper admodum Christianismum susceperint, Iudaicis adhuc opinionibus præditos, moréſque eorum seruantes. In nulla enim gente alia, præterquam apud nos, tale vitæ institutum inueniatur. Equidẽ ab illis Aegyptiis tãtopere hoc viuendi genus inualuisse coniicio. Sunt verò qui dicunt, persequutionũ tempora huic instituto derepentè primùm causam præbuisse. Quum enim à tyrannis religio exagitaretur: qui sibi fuga consulebant, in montibus intonsis & saltibus quibusdam versabantur, in quibus ne deprehensi caperentur, de industria errabundi sedes mutabant. Et quum ei vitæ assueuissent, paulatim deinceps institutum id ad mortem vsq; pro- F ducebant: & ad magna incrementa, multis per æmulationem, conuersationem talem & vitam subeuntibus, transmittebant.

Philo Iudæos sub Iud. corũ quorundam nomine, priMorum ad Alexandriam, & in Aegypto, Christianorum monachorũ institutũ descripsit.

Diæta monastica.

Asceteriæ.

γνώμῃ ἑκουσίῳ τὴν ἀγαμίαν ἀσκοῦσαι.

Persequutionum tempora plurimos Monachos fecerunt.

CAPVT XL.

SEdenim siue Aegyptij, seu priores illi, quos diximus, aut etiã alij quicunq; instituti huius autores fuere, & eiusmodi philosophia alijs præire, illud quidẽ certè nemo non confitetur, ad summũ, & moribus ipsis, & accurata viuendi ratione, institutũ hoc, ita vt opinio obtinet, exercuisse celebrẽ illum & magnũ Antonium: quem tum in Aegypti montibus viuentem, propter virtutis præstantiam, germanum sibi amicum fecit clarissimus Imperator Constantinus, frequẽtibus ad eum datis literis hominem honorans, & vt + de institu-

Antonius magnus Monachus.

† περὶ ὧν αἰρεῖται, Niceph. περὶ ὧν ἐδεῖτο. Sozom. hoc est, de rebus quibus indigeret.

a τὰ πρῶτα τῆς πατρίδος φερόμενος. Nicephor. τῶν γένει τῶν εὐπατριδῶν, Sozo. lib. 1. cap. 13. hoc est, claro loco natus.
b ὅμορος δ' αὐτῇ Ἡρακλεία τῶν παρ' αἰγυπτίοις ἀρκάδων Niceph. τοῖς παρ' αἰγυπτίοις ἄκραις. Sozo. hoc est, Aegyptiorum montibus.
Monastica Antonij politia.
Hesiod. sententia.
† συντόμοις.

A stis suis se certiorem faceret, rogans. Fuit autem is genere Ægyptius, [a] primas in patria sua partes ferens, in vico cui nomen erat Conia ortus, qui [b] finitimus est Arcadum, quæ apud Ægyptios est Heracleæ. In iuuenili autem ætate, relictus à parentibus orphanus, quidquid ei fuit agri, loci eius incolis donauit, reliquam substantiam egentibus distribuit. Ita enim decere existimauit, vt qui philosophari constitisset, non solum pecunias relinqueret, sed etiam pro eo atque deceret, inopibus eas expenderet. Sanè quidem qui tum rebus pulchris vacarent, eis se coniungens, quæ in vnoquoque eorum præstantissima essent, ea est æmulatus. Quòd nanque sciret optimam quanque vitam consuetudine dulcem gratámque fieri, quãuis grauis primùm sit & molesta, in + compendiosis perfectísque se magis exercuit virtutibus. Et quotidie quasi principio iacto, magis ac magis in vniuersa animi moderatione proficiebat, nouam quandam & vigentem indies præ se ferens alacritatem. Et corporis quidem voluptates erumB nis eius iugibus suppressit, animæ autem inordinatos impetus pertinacia propositi sui constrinxit. Semel autem interdiu post occasum solem cibum sumpsit. Persæpe verò biduum totum, quandoque etiam triduum, escas non attigit. Cibus ei erat panis, obsonium simplex sal, potum præterfluens torrens præbuit. Per totam autem semper, vt sic dicam, vigilans noctem, aliquam etiam diei partem precationibus dabat. Quod sicubi somnus ei obrepsisset, breuis is admodum fuit: humi verò in nudo solo plurimùm cubabat. Et omnino olei simul vnguini, & lauationis vsui renunciauerat: quòd illum non latêret, robustum quoque & firmum corporis habitũ humidis sensim ad mollitiem & luxum conuerti. Haud vnquam eum à quopiam nudum esse visum tradunt. Et quum literas ipse non didicit, tum neque earum peritos admiratus est. Mentem verò bonam vt literis ipsis antiquiorem, taliúmque adeò artium inuentricem, valde laudauit. Quin neque iis quidquam opus esse dixit, si mens per seipsam valida sit. Mitis porrò atque humanus, vt non magis alius quisC quam, & in colloquiis gratiosus maximè, atque item acutus + inuictúsque fuit. In disputationibus præcipuè, etiam si qui interdum contentiosè cum eo conflictaretur, ne perturbaretur, seruabat. Præstantiori siquidem sapientia quadam, & nouo more, vnà cum diuina prudentia, temerè illatum contentionis studium facilè cõtrahere, & ad moderationem conformare nouerat. Vehementiam autem colloquutorum temperans, mores eorum simul reddebat meliores. Diuinam inde cognitionem atque etiam prẹcognitionẽ cõsequutus nihil admodũ esse iudicabat futura præuidere: vanúmque etiam, quod in ea re collocaretur, studium esse dicebat. Neque virtutem vllam esse docuit diuinare: quòd è diuerso, neque in vitio, cuius gratia pœnam quis metuat, sit, futurum non nosse. Cæterum vnum illud beatitudinis esse existimabat, ritè Deum colere, legésque eius & mandata inuiolata seruare. Si cui autem amor futura cognoscendi incessat, puram modò, inquit, habeat animam, & futuri perspectio eum consequetur, Deo veluti per speculum aliquod cognitionẽ futuri exhibente. Socordiam autem detestans,

Fomenta mollitiei.
Menti bonæ nil opus est literis.
ἀκαταγώνιστος.
Antonius non magnũ esse putauit, futura præuidere & prædicere.
Vera beatitudo.
Optimum Christianæ,

omnes qui rectè viuere vellent, admonuit, vt opus D facerent: & vt seipsum quisque in iudicium & rationem diu noctúque factorum abduceret, atque si quid contra decorũ fecisset, vt id literis annotaret. Sic enim fore, vt seipsũ vereatur homo, & deinceps ab absurdis animi motibus, ne multa anno tata reperiat, abhorreat: fore etiam vt metuat, ne scriptura tali à quopiam deprehẽsa, improbus ipse manifestò inueniatur. Acriter quoque, si qui iniuriam accepissent, defendebat, eáque causa frequenter vrbes adibat. Multi namque eum accedentes, calamitatésque suas deplorantes, cogebant vt vrbes ingrederetur, & pro eis precator atque intercessor apud magistratus fieret. Illi porrò plurimi faciebant, si ipsum viderent, & Sirenem verborum eius audirent, quum populum principibus magistratibúsque obedire iuberet. Ipsi enim studio in primis fuit, latêre, & in solis locis versari. Et quod eo esset animo, si quando in publicum prodiret, confecto quanta potuit celeritate, cuius gratia in vrbem venerat, negocio, rursum se in solitudinem recipiebat. Siquidem E dicere solitus erat, lethalem esse piscibus extra vndas conuersationem: neque minus Monachum in periculum cœlestis vitæ & professionis sanctioris amittendæ venire, si moras in vrbibus trahat. Et quum iucundum se omnibus præbuit, tum ne summissus nimium & adulator esse videretur: prẹterea ne ex eo quòd ab omnibus honore afficeretur, quódque ei quos iussisset, morem gererent, fastu & arrogantia efferretur, curauit: Scribenti aliquando Constantino ad se vt veniret, mirificè enim hominem amabat, detrectauit id primùm dicens: Siquidem ad Imperatorem venero, Antonius ero: sin minus, abbas Antonius. atque eo tandem modo ad illum adire sustinuit. Verùm hæc tanquam gustus quidam & exigua imago Antonij vitæ & instituti, sint exposita: vt ex his vniuersam eius, qualis fuerit philosophiam colligamus. Quam rebus omnibus optimus Athanasius, cui etiam fuit charissimus, copiosè memoriæ posteritatis literis mandauit: certaminibus eius contra dẹmones, & artibus quas aduersus illos adinuenit, alíisque vitæ prodigiis & rebus quibusuis conscriptis, vt liber is monastici instituti ceu + finis quiF dam esset. Itidem vt idẽ Athanasius ✶ in vita Syncletices fecit, vt, sicuti in hoc mulieres, ita in illo scripto viri, quod sequerentur institutum, tanquam in commentario expressum, haberent. Habuit autem discipulos multos, probatos admodum, & qui magistrum vitæ institutione, sapientiæ studio, & virtute reliqua satis feliciter retulerunt. Qui partim in Aegypto & Libya, partim in Palæstina, Syria & Arabia sunt philosophati. Præstantissimi sanè ij sunt, atque itidem successores eorum. Et profectò ingentis esset laboris, vel omnes qui Deo vitã suam dicarint inquirere, vel facienda ab eis addiscere: præsertim quum illi magna cura, vt & ipsi & eorũ facta latêrent, studuerint: non perinde scilicet, atque nostrorum temporum Monachi, facientes, qui + fastu & ambitione inani insolenter per forum sese inferentes venditant. Multi sanè spectati fuere sectatores eius: & in primis Paulus ille, qui ex virtute Simplex est cognominatus. Quem ferunt rusticam vitam agentem, & cum formosa con-

atque etiam honestæ vitæ præceptum, Virgiliano viro bonoũ sonum.
Oppressorũ defensio.
πειθαρχία.
Quod piscis in arido, hoc Monachus in oppido.
Moderatio animi.
Scitè Antonij dictum.
Athanasius vitam Antonij Monachi conscripsit.
† τέλος.
✶ ἐν τῷ βίῳ συγκλητικῆς.
In vitis patrum, Syncletice inter sacras Abbatissas allegatur.
Hieronym. Athanasiũ librũ de Virginitate conscripsisse testatur.
Discipuli & sectatores Antonij.
Paulus Simplex.
τύφῳ καὶ δια κένῳ φιλοτιμίᾳ σοβοῦντες, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐμπεριπατοῦντες.

A iuge habitantem, & posteaquam eam + in flagranti crimine cum mœcho concumbentem vidisset, grauiter subridentem, adhibito iureiurando, coniunctioni eius renunciasse: eáque statim dimissa, ad Antonium peruenisse. Mitis verò admodum fuisse, & obedientiam præcipuè coluisse dicitur. Monasticis quoque studiis & certaminibus cum magistro contendit, omnem adhibente curam atque diligentiam, ne quid quod ab illo degeneraret, in imitatione eius deprehenderetur. Qui sanè testimonium ei perfectionis in optimo instituto, monasticáque philosophia perhibens, nihil ei deinceps præceptore opus esse dixit. Ipsum quippe per seipsum philosophari egregiè admodum, iam senem: qui scilicet studium id nō à puero esset meditatus, sed non ita pridem ad certamen tale descendisset. Sed & Deus cœlitùs, quæ de eo Antonius pronunciauerat, autoritate sua confirmauit: breuíque ita clarum reddidit virum, vt melior etiam præceptore, ad dæmones lucta supplantandos atque propellendos, esset.

ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχωμένην.

B

CAPVT XLI.

Amō Aegyptius.

EOdem tempore & Amon ille Ægyptius itidem viguit, qui à propinquis & familiaribus coactus, vxorem quidem duxit: cum ea tamen coniugij more, vti viri consueuere, congressus non est. Quum nanque nuptiarum dies aduenisset, & sponsa, sicuti fieri assolet, in thalamum eius deducta esset, solus cum sola colloquutus, finem iam suum nuptias habere dixit: & magnum quiddam fore, si virgines vitam exigerent, docuit: præmiáque cœlibatus commemorans, persuadere ei conatus est, vt solitariam pro se vterque sectaretur vitam. Et puella quidem verba eius laudibus extulit, segregari tamen ab eo prorsus noluit. Itaque Amon decem & octo annos cum ea vixit, seorsim cubans, & quod secundum Deum est vitæ

Sponsus & sponsa 18. annos cœlibes vnà viuunt.

C institutum colens. Muliercula verò æmulatione illius, & ipsa spe animóque erecta, iniquum esse existimauit, sua causa tantum + virum in obscuro latêre: & vtrunque potius ab altero segregatum, pietatem exercere debere censens, separari à viro petiit. Atque ille relicta mulieri domo, ipse meridiem versus ad lacum Maream, in solitudine, circum Scetin & Netriæ montem, duos & viginti annos Monasticam est philosophatus, bis quotannis adire & visere mulierem solitus. Multos & hic veluti dux habuit sectatores, & multa diuina edidit opera. Multa dicta eius memorantur, quæ ab Ægyptiis monachis, accuratè talia & studiose inquirere, veterúmque monachorum facinoribus, siue in scriptum sint relata, siue minus, delectari solitis, per temporum successionem percepta, hodie quoque feruntur, auditoribus perquàm iucunda. Quorum vt gustum aliquem proponamus, hæc subiungere libet. Petebat magnus iste vir solitudinem quandam, cum discipulo suo Theodoro: quúmque fossam quandam vndis scilicet repletam traiicere opus haberent, ne vestes altius attollentes, alter alte-

Seiunguntur tandē ij, vt rectius monasticam philosophiā colere possint

† τηλικοῦτον ὄντα οἴκοι κρύπτεσθαι δι' αὐτήν.

Verecundiæ conseruatæ exemplum.

rius nuditatem cōspiceret, retroducere paululum Theodorum iubet. Quum verò seipsum quoq; nudum videre vereretur, diuino momento in sublime sublatus, in vlteriorem peruenit ripam. Vt autem Theodorus quoque satis madens transgressus, vltra Lycum (sic enim incolæ fossam eam nominabant) venit, vestémque & pedes Amon siccos vidit, precibus senem fatigans, causam eius rei vt sibi diceret petiit. Ille tectum id, quidquid esset, tacitúmque esse voluit. Vt verò magis magisque Theodorus contendit, nihil se de petitione ea remissurum professus: Amon tandem pacto prius interposito, se viuo nemini id prolaturum, rem actam exponit. Quapropter is postea præstantioris cuiusdam naturæ virum eum esse credidit. Porrò quòd etiam præcognitionis diuinæ plenus fuerit, id quod nunc dicemus, satis indicabit. Puer quidam parentum iniustorum à rabido cane morsus, in ea expectatione, vt quamprimùm moreretur, erat. Ille: Non ego, inquit, sed vos, siquidem voletis, eum curabitis. si enim, quem surripuistis bouem, dominis suis restituere voluerítis, statim malo omni puer liberabitur. Bos redditus est, & periculum omne confestim profugiens, vacuum erumnæ omnis puerum reliquit. Quum autem aliquo pòst tempore Amon decederet, animam eius Antonius dicitur in cœlū deduci vidisse, diuinis virtutibus eam comitantibus, venerationéque & stipatione multa, atque etiam ineffabili quodam hymnorum carmine pro sequentibus. Et quum, qui tum cum Antonio erant, per consternationem in aerem suspiciente, & rei tantæ faciem admirante, causam ab eo requirerent: ille visum id haudquaquam occultum habuit. Et verba eius re ipsa sunt confirmata. Postquam enim à Sceti multi venere, & tempus obitus Amon indicauere, illud ipsum tempus esse cognitum est, quum Antonius stupore correptus in cœlos suspexit. Vterque sanè meritò beatus habendus: Amon quidem, quòd sic è vita præsenti sit subductus: Antonius verò, quòd eum Deus visione ea sit dignatus: quum quidem inter vtriusque habitationis locum, magnum interuallum atque dierum aliquot intercederet iter. Atque F hæc quidem de Antonio & Amon, memorię sunt prodita. Eodem verò tempore, & in Olympo Bithyniæ Eutychianus ille versatus, monasticæ philosophiæ nauauit. Tantopere siquidem per virtutem diuinę gratiæ particeps est factus, vt miracula & prodigia plurima ediderit, morbósque incurabiles sanauerit. Quapropter Constantinus quoque Imperator magno studio amicitiam consuetudinémque eius ambiuit. Accidit tum, vt ex Imperatoris satellitio quidam, tyrannidis affectatæ suspectus, & circa Olympum occultatus, captúsque in vincula sit coniectus. Et quū perquàm acerbè in carcere cruciaretur, propinqui & cognati eius Eutychianum conuenientes, vt legationem precationéq; pro eo apud Imperatorē susciperet, atque aliquo modo prouideret, vt interea vinculis liberaretur, ne scilicet ante legationem obitam acerbitate tormentorum interiret, rogarunt. Atq; ille ad carceris custodes, vt hominem vinculis leuarent, oratum misit. Vt verò illi petitioni eius non acquieuere, ipsemet ad carcerem venit. Et ecce custodiæ portæ sua sponte claustris

D

Amon diuina virtute vltra Lycū fossam transfertur.

Aliud Amonis miraculum.

E

Antonius Amonis morientis lōgè ab eo dissitus animā in cœlū ferri vidit.

Euthychianus monachus.

Socr. lib. 1. cap. 13.

Is vinctū & ad mortē condemnatum liberat.

A fractis, ad viri præsentiam statim patuere, & compedes ferreæ, numellæ, vinculaque ceruicis vinctum relinquentia, cum strepitu delapsa sunt, & huc atq; illuc dispersa. Deinde ad Imperatorem, qui tum Byzantij erat, profectus, illicò reum condemnatum supplicio liberauit. Nihil enim Constantino difficile aut molestum fuit, quod vir ille peteret, quem vehementer amabat, & magno in honore habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea † ad Nouati hæresim desciuisse, & ea quę ei inerat gratia excidisse. Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de Monachorum instituto & philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari volet, multos inueniet libros, inquibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate vitæ enituere, cōmemorantur. Potissimùm verò, quæ de iis Lausus Præpositus conscripsit. Multam quoque & vtilem de eis historiam Sophronius Hierosolimitanus nobis reliquit, Prati & noui Paradisi titulo, scripto ei indito.

Lausus præpositus, & Sophronius Hierosolymitanus, de Monachis sanctis scripserunt.

ἅιρεσιν δὲ τὴν Ναυατιανῶν πρεσβεῦον θείας χάριτος μετέσχε, &c. Sozom. lib. 1. cap. 14. hoc est, Nouatianorum hæresis quum esset, gratiæ diuinæ particeps fuit. Hæc verba apud Sozom. in principio narrationis de Eutychiano posita sunt. Nicephorus autē in toto hoc opere Nouatianis est iniquior.

CAPVT XLII.

B Q*Vando quidem verò & Spiridonis, & Nicolai mentionē me facturū esse recepi, hoc loco fidem mihi liberandam esse duxi. De aliis nāque Confessoribus & Hierarchis, qui innumerabilia & mirifica passi sunt & fecerunt, & quorum multi, quę in eis fuit, gratiæ robore mortuos quoque excitarunt, suprà exposuimus. Ipsi quidem diuo Spiridoni tanta diuini spiritus incessit gratia, vt quæ de eo celebratur fama hoc quoque tempore, virtutem eius astruere possit. Rusticus enim cum esset, coniugémque in matrimonio, & liberos ex ea susceptos haberet, non propterea in rebus diuinis deterior aliquo fuit. Tanta nanque is sanctitate erat, vt & à pastorali vita non abhorreret (Trimmythus autem, quæ vna in Cypro insula vrbium* est, forte ei obuenerat) à fastu tam alienus, vt eodem in loco & oues pabulo, & homines doctrina atque vitæ exemplo pasceret optimè. Quum autem mul-

De Spiridone ouium simul & hominum pastore, rustico videlicet, & Trimmythuntis in Cypro episcopo, eiúsque miraculis.

C ta sint, quæ de eo liber in ipsius vitam compositus recenset, ne socordiæ sustineam crimen, néue rursus extra propositum longius digredi videar, duorum aut trium egregiorum eius factorum meminero. Fures aliquando noctu irruisse dicuntur in sancti viri ouile, insidias gregi eius tendentes, & clàm oues aliquot rapere conātes. E quum nemo eis compedes iniiceret, derepentè diuinitùs vincti sunt, Aurora illucescente, magnus ille vir adest, manus eorū post terga redactas inuenit, subridet: vincula illa, quæ sub oculos non caderent, soluit: docens eos admonet, licuisse illis si quid petiissent, accipere: neque opus fuisse, cur noctu se erumnosè fatigarent: mores eorum ad meliorem vitam, vt iusto quæstu vitam tolerarent, transformat: & postremò erumnæ eorum misertus, Abite, inquit, & arietem hunc accipite, ne noctem hanc frustra peruigilasse videa-

Fures diuinitus per miraculum vincti, ad meliorem frugem redacti.

* *Spiridonem istū, cùm episcopus esset, oues pascere non puduisse, per summam humilitatem & simplicitatem, Suid. scribit. Quod in veterum episcoporum paupertate, non adeò mirum fuit. Eidem Deus ante tempus, promissam mortuorum resurrectionem, per filiam eius rediuiuam, exhibuit. Socrat. lib. 1. cap. 12.*

D mini: reprehensionémque mihi, propter toleratos domi meæ labores, veluti qui vacui abieritis, impingatis. Vnum hoc est quod à Spiridone, non sine admiratione facetè est factum. Nec illud quidem nō admiratione dignum. Erat beato illi filia Irene, germana tanti patris puella. Apud hanc ex notis quidam magni precij gestamen atque † ornamentum deposuit. Illa vt rem certam tutamque sequeretur, domi quidquid id erat defossum, terrę seruādū credidit: nec ita multo post, nullo eius rei indicio post se relicto, è vita migrauit. Venit breui qui id deposuerat & nūc incusando, nunc orando, molest⁹ erat Spiridoni. Vt verò gestamine tali diu multumq; domi quæsito, id nō inuenit, suam ipsius senex putauit esse calamitatem: hospitis, qui tantopere lugeret, capillum conscinderet, ac sese prorsus conficeret, iacturam. Itaque, Agedum (inquit) ad filiæ sepulchrum eamus, eamque interrogemus. Vbi eò ventum, nominatim filiam vocans Spiridon interrogat, quónam loco gestamen deposuerit? Ibi illa subitò apparens, beato illi rem omnem exactè exponit, & rursum sepulchrum E subit. Spiridon porrò ornamentum, quo illa loco indicauerat, inuentum, homini reddit, eúmque dimittit. Alteri quoque indigenti homini, & inopia magna circumuento, serpentem ad sepem & maceriam se voluentem, in aurum conuertit, eúmq; illi dedit, vt eo mutuam pecuniam sumens vteretur, penuriamque suam solaretur. Cęterùm, quum se ille inopia depulsa aliquantum locupletasset, Spiridon serpentem ita vt tum erat, ad locum suū circa sepem reposuit. Qui viri sancti precatione, pristina recepta natura, rursum reptans, ac sese circumuoluens, latebras suas intrauit. Verum enimuerò illud quoque factum eius vt memorem, conuenire mihi visum est. Mos beato illi erat, sementem & fructus qui ei prouenissent, vendenti, partim pauperibus largiri, partim sine fœnore vtendos dare. Siue igitur daret, seu acciperet quidquā, non id per manus eius gerebatur: sed quæ ei erat repositoria cella, ad se venientibus commonstrata, vel accipere eos, vel vsui acceptum reponere iubebat. Quidam sanè qui mutuum ab eo acceperat, vt debitum redderet, ad eum venit. quum autem is more solito, cellæ rursus inferre quod acce F perat, iussus esset, reponens id, sustulit potius. Non enim tātùm debitum non reddidit, sed insuper aliquid quoque harpagatum secum ferens abiit: ita tamen, quasi mutuum dissoluisset. Sedenim celare factum non potuit. Aliquanto nanque tempore pòst rursus illum, mutuum accipere volens, conuenit. Et ille ex consuetudine sua hominem ad loculos granarios mittens, metiri quantum vellet, iussit. Vt autem is nihil ibi frumenti inuenit, id patri significauit. Ibi ille: Mirum profectò, inquit, si vni tibi cella vacua videtur. Quapropter considerare conuenit, an quum prius nihil reposueris, recipere nunc quidquam conere. Sciens enim esto, nisi fallaciæ quidquam subsit, voti te compotem fore. Vade ergo denuò cum certa, te inuenturum esse, fiducia. Atque ita ille demum deprehensus, veniam fraudis petiuit. Tale quiddam alij quoque, qui oues à viro sancto mercabatur, euenit. Centum erant, quas emerat. At ille capram vnam insuper annumerauerat: quæ quum ab illo vi traheretur, ipsa minimè sequebatur. quodam-

† κόσμιον.

Filia Spiridonis Irene è sepulchro iā mortua patri, quo loco ornamētum apud se ab hospite depositum recondiderit, ostendit.

Miraculum huic propè simile de diuo Stanislao Cracouiensi apud Polonos episcopo fertur.

Serpēs in aurum versus.

Infidus commodatarius miraculo in officio esse docetur.

Infidus itidē emptor.

A modo enim resistens, balatu hominis iniquitatem traducebat. Et ille, quum nihil non ageret, in humeros tandem eam sustulit. capella autem & calcibus & cornibus ceruicem eius acrius petens, delapsa est, & in stabulum suum recurrit. Quod vbi Spiridon cognouit, illi vt ritè metiretur & numeraret, suasit. Atque vbi ille factum statim confessus est, hic noxam remisit, capramque sequi illum iussit: quod alacriter sanè illa faciens, sua sponte emptorem est sequuta, interdum etiam eundem properans præcessit. Pulchra quidem sunt hæc. Constantiam verò eius viri, ecclesiastico ritu seruando, simplicitatémque diuinis traditionibus colendis, quomodo silentio prætercam? Conuentus aliquando agebatur, in quo Triphyllius ille quoque erat, + Ledrensis episcopus, literarum artibus probè eruditus, & legibus discendis diu Beryti versatus. Hic episcoporum iussu populum docens, Spiridone præsente, quum dictum quoddam referre deberet: quo Christus ad paralyticum est vsus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum, & ambula: + pro grabato, lectum ✶ dixit. Quod molestè ferens Spiridon: Non tu B quidem, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit quî igitur, malùm, pudor iste est, verbis illius cum decoro non velle vti? Atque his dictis, in conspectu omnium episcopali sede exurgens, fastum & supercilium eorum qui oratione affectata sese efferrent, contrahere est conatus. Rectè enim id facere potuit, quamuis apertus omnino & simplex esset. Magna quippe dignitate gloriaq; venerandus, propter mirifica quæ edebat opera, atque ætate prouectiore, sincere & grauiter episcopali munere gerendo clarus erat. Sed & quàm fuerit in amicis accipiendis dexter & humanus, ostendam. Magnum quadragesimæ ieiunium agebatur, & ex amicis quidam ad eum ex itinere longinquo venit, & quidam eo quo ipse ieiunaret tempore. Certis enim quibusdam diebus à cibo omni abstinens, postea vescebatur. Illum igitur sacratis eis diebus venientem, quum de itinere fessum videret, filiæ suæ vt pedes illius lauaret, mensámque proponeret, præcepit. Atque illa vbi neq; panem neque farinam domi esse, propter præsentem abstinentiam & ieiunium, dixit: precatione C ipse facta, + succidiam ad focum pendentem recipere eã, & quamprimùm ad ignem torrere iussit. Et vt assa satis fuit, hospiti & ipse assidens, cibóq; manus admouens, comedit, & amicum vt itidem faceret est hortatus. Atque ille qum detrectaret. Christianum se esse dicens, neque tali tempore eiuscemodi esca indigere confirmans: Spiridon il+ lum, ne quidquid id esset cibi, pro ea rerum inopia aspernaretur, admonuit. diuinum enim oraculum extare, quod mundis omnia munda esse declaret. Multa porrò alia hisce similia ab illo acta, institutum nostrum commemorare non permittit, quæ Rufinus primùm Romano exposuit sermone, aliáque præterea plurima ad rem Ecclesiasticam pertinentia. Et de Spitidone hactenus. Floruit etiam tum Nicolaus, a-

τουλεδρῶν ἐπίσκοπον.

Beryti olim præclara docendarum legum schola fuit.

σκίμποδι ἀντὶ κραβάτο ἐχρήσατο.

Spiridon in accipiendo hospite benignus & officiosus.

Magnum quadragesimæ ieiuniũ.

Officia hospitalia.

τῶν ἀπηωρημένων ταρίχων κρεῶν τῇ ἑστίᾳ ὑείων.

Succidiam ei hospiti edẽdã proponit.

* *Non tulit Spiridion, in conuentu publico episcopum Triphyllium verba Euangelica per affectationem mutata allegantem. Quid hic Deus bone, hodie nostris faceret Theologis?*

† *Penuria, charitas, & bona conscientia, de ciborũ delectu dispẽsat.*

pud Myra Lyciæ episcopus, Spiridoni, vita, mo D rum simplicitate, naturæque conuenientia par: nec non miraculis, & accurata certaque doctrinę obseruantia perquàm celebris. Huic ea fuisse dicitur gratia, vt qui eum complecteretur, familiariúsque secum ex animo colloqueretur, diuini quiddam doni hauriret, momentumque inde aliquod reciperet, vitæ ad optima quæque opera conformandæ. Eius actiones veluti omnibus notas, prætermitto. Par istis etiam fuit Parthenius, vrbis vnius in Hellesponto episcopus, vitæ splendore, humanitate, & prodigiis ingentibus clarus, adeo vt accepta à Deo potestate, mortuos excitarit, dæmonibus imperarit, & variorum morborum curator gratuitus ac promptus fuerit. Ac de his hactenus. Ad hunc scilicet modum, doctrina fidei in nationibus, solitudinibus, & vrbibus omnibus, magno consensu frequentata est: atq; in ecclesia Dei indies incrementis suis eluxit, in cœlum vsque sublata. Cœterùm hisce dimissis, orationem ad ea quę in ecclesia gesta sunt, rursum conuertam.

Nicolaus Myrorũ in Lycia episcopus, alterius Nicolai antistici auunculus & decessor.

Parthenius Hellespontiacus episcopus.

CAPVT XLIII.

E

Laudatissimus quidem ipse imperator, omnem mouebat funem, vt religio nostra magis ac magis augeretur, & incrementa sua caperet, quippe qui Apostolico cœlestíque prorsus esset animo. Inter ecclesiarum præsides, rerúmque sacrarum magistratus tum erant, qui non solum cum illo ædificandum, verùm etiam destruendum sibi, & ecclesiæ fundamenta funditùs euertendum statuerant: sicuti stilo progressi ostendemus. Arius enim Synodi ipsius atque Imperatoris calculo condemnatus, & exilio mactatus fuerat: atque itidem Eusebius Nicomediensis, sectatoréśque eius, qui professioni quidem fidei subscripserant, Arij autem exautorationem sententiis suis comprobare noluerant. Et Arius non longè post Nicænam Synodum ab exilio quidem est reuocatus, Alexandriam autẽ ire prohibitus. Cœterùm postea quoque ei ab Eusebio, post palinodiam & recantatio- F nem, reditus in eam vrbẽ impetratus est: id quod suo loco dicetur. Breui quoque & Eusebius & Theognis ecclesias suas receperunt: eis qui in eorum locum surrogati fuerant, Amphione Nicomedia, & Chresto Nicæa eiectis. Quum nanque pœnitẽtiæ libellum primariis episcopis misissent, Imperatoris iussu sunt reuocati. Libellus autem is de verbo ad verbum talis fuit: Quum quidem calculis ✶ vestris ante iudicium factum, à pietate vestra damnati simus, silere debuissemus de pietatis vestræ decretis. Quandoquidem verò absurdum fuerit, silentio ipso sycophantiæ opinionem & indicium contra nos ipsos præbere: eam ipsam ob causam ad vos referimus, nos professioni fidei cõsensisse, sententiáque τῷ ὁμοουσίῳ & consubstantialis explorata, pacatos prorsus fuisse, neque vlla ex parte hæresi adhæsisse. Certitudinis autem ecclesiarum causa, quæ nobis in mentem venerant, in medium protulimus. Atque ipsi tandem certò + persuasi, aliísque etiam quos oportebat itidem

Acta Synodi Nicænæ in controuersiã retracta.

Arius ab exilio reuocatus.

Eusebius & Thegonis ecclesias suas recipiunt.

Pœnitentiæ eorũ libellus.

✶ καταψηφισθέντες πρὸ κρίσεως.

Fidei formulæ Nicanæ ij subscripserunt.

πληροφορηθέντες.

A à nobis persuasis, fidei subscripsimus. Anathemati verò subscribendum non duximus, non quidem quòd fidem ipsam carperemus: verùm quòd eum qui accusatus fuerat, talem esse non crederemus. Ex epistolis enim eius ad nos datis, sermonibúsq; in faciem collatis, certiores facti sumus, talem nō esse. Quod si sancta vestra Synodus de eo sic persuasa est, nos nihil repugnamus. Cœterùm suffragium nostrum ad decreta vestra accommodantes, per hasce literas, + plena fide consensum nostrum confirmamus: non nos quidem grauiter exilium ferẽtes, sed suspicionem hæresis amoliẽtes. Quod si dignabimini nos in conspectum vestrum admittere, vnanimes in omnibus habebitis, rebúsque vestris iudicatis stantes. Et quum pietati vestræ placuerit, eum qui * criminis huius nomine est delatus, humaniter reuocare: absurdum esse duximus, ※ posteaquam reus ipse reuocatus, de intenta sibi calumnia causam dixit, vt nos prorsus taceremus, contra nos ipsos reprehensionis occasionem exhibentes. Facite igitur, sicuti pietati vestræ Christianæ conuenit: vt Dei amantissimum B Imperatorem admoneatis, preces nostras eidem offeratis, & quamprimum quæ vos facere decet, de nobis statuatis. Post hanc palinodiam & recantationem, reuocati Eusebius & Theognis, ecclesias suas receperunt, eis qui illis suffecti fuerant repulsis: sicuti dictum est. Sic illi sub prætextu ouium pellibus amicti, lupos egerunt. Nam Imperatoris humanitate ad seductionis commoditatem abusi, & continuo Imperatoriæ aulæ aditu pristinam dominationem consequuti, quemadmodum deinceps dicemus, res pessimas admiserunt.

Arij condẽnationi non itidem.

πληροφορȣ̃μϵν τὴν συγκατάθεσιν.

** αὐτὸν ἐπὶ τούτοις ἀγόμενον.*

※ τῷ δοκοῦντι εἶναι ὑπευθύνον ἀπολογησαμένου ἐφ' οἷς διεβάλλετο.

Eusebius & Theognis Imperatoris Cõstantini bonitate abusi sunt: quem Synodo peracta, Socrates in Occidentales partes profectũ esse scribit, lib. 2. cap. 13.

CAPVT XLIIII.

TVm temporis post quintum Synodi mensem, Alexander Alexãdriæ antistes moriturus, sedis suę successorem, diuini iudicij (sicuti cõiicere licet) calculo, celebrem reliquit Athanasium. Quum nan C que Athanasius refugeret atque reluctaretur, Alexandrum ferunt vim illi inferentem, vix tandem vt thronum susciperet, persuadere potuisse: sicuti id quoque Apollinaris Syrus ad hunc modum scriptum reliquit: Non desijt verò postea quoque belligerari impietas. Sed primùm quidem aduersus beatum viri huius magistrum, cui hic perinde atq; patri filius, patronus affuit, arma sumpsit. deinde verò in hunc quoque ipsum, postquam ad episcopatus peruenit successionem, multa quidem ille vsus tergiuersatione, sed tamen consilio Dei productus. Sicuti beato quoque illi viro, qui ei episcopatum quasi in manus tradidit, diuinis indiciis, nō alium videlicet quàm hunc successorem fore, est significatum. Euocabatur namque è vita, iámque adeo prope obitum erat Alexander, quum nominatim Athanasium vocauit absentem: atque ibi, quum qui tum aderat eiusdem nominis, vocationi audiens esset, ad eum, veluti quem non vocasset, conticuit, denuóque vocatione est vsus. Et quum id ab eo sæpius fieret, consiluit tandem Athanasius præsens, declaratus est autem alter absens. Et prophetico demum spiritu beatus

Athanasi⁹ Alexandri episcopi Alexandrini in episcopatu successor.

Apollinaris de Athanasij in Alexandrina ecclesia successione.

Vel inuitus ab Alexandro Athanasius episcopus substituitur

Alexander: Athanasi, inquit, effugiturum te cre- D dis, sed non effugies. Quo verbo ad certamen eum euocari ostendit. Hæc Apollinaris. + Arij autem tribules iactant, post Alexãdri mortem cõmunicasse consilia inter se, qui Melitium, quíque Alexandrum sequuti fuerant: conuenisséque in eundem locũ, ab vtraque parte, ex Thebaide & reliqua Aegypto episcopos quinquaginta quatuor, & decretum ab eis esse, vt communibus suffragiis ab eis legeretur, qui Alexandrinę prępesset ecclesię antistes. Septem verò episcopos quosdam, iureiurando proculcato, præter sententiam & voluntatem omniũ reliquorum, electionem Athanasij, ad id ab eo coactos, in ea quæ nominatur Dionysij ecclesia, furtim peregisse. Mihi verò magnus iste vir, non absque diuino numine ad episcopatũ peruenisse videtur: qui sanè talis fuit, qualem ea flagitarunt tempora, ad intelligendum, dicẽdum, atque etiam scribendum idoneus maximè: & qui quod telo peteret, tangere atq; assequi posset, quíque ad resistendum insidiis structis esset firmissimus. Erat præterea vir admodum ecclesiasticus, E & ad sacra peragenda aptissimus, atque (vt sic dicam) in rebus eiusmodi αὐτοδίδακτος, & à seipso doctus. Ferunt nanque, + quum necdum ad ephebos accessisset, à Deo eiusmodi quiddam in eo adumbratum & simulacro quodam repræsentatum esse. Alexandrini in vrbe sua festum quendã diem insignem agũt, quo die Petrus, qui apud eos ecclesiam rexit, martyrio est defunctus. Hasce ferias, vt moris erat, Alexander quoque, præfectus tum ecclesiæ, celebrabat, & sacris mysticísq; cæremoniis operatus sedebat, eos qui cum eo assurrecturi fuerant, præstolans. Quum verò sederet sublimior, oculos ad mare coniecit, & pueros quosdã in arena ludentes vidit. Ludus erat, rerũ quæ in ecclesia peragũtur imitatio, & episcopi tandẽ electio. Atq; aliquatenus quidem id nihil habebat periculi. Vt autem arcaniora mysteria, sacráque nō tangenda, pueri attigere, grauiter factum id tulit: accitísque cleri primoribus, pueros ostendit, eósque ad se adduci iussit. Illi vbi sunt adducti, de ludicro eos interrogauit: mox etiam quę egerint, dixit. Pueri pudore simul & timore correpti, primùm quidẽ rẽ negarunt: deinde vero, vt verbera eis Alexander F minatus est, actũ omnẽ exposuerũt, vt scilicet Athanasius episcopi munus sortit⁹, multos baptizarit, & impositione manuum in ordinem ecclesiasticum sacerdotes & diaconos cooptauerit. Inquisiuit etiam rem quanq; Episcopus, quũ quid vmbratilis + episcopus per ludum ritus sacros peragens dixerit, tum quid responderint, qui sacris ab eo initiati essent. Atque vbi rem quamlibet iuxta ecclesiasticam traditionem seruatam reperit, cum episcopis qui ei tum aderant, re deliberata, nō denuò baptizandos esse censuit, qui semel per simplicitatẽ diuina gratia digni effecti essẽt. Et tátũmodo ea quæ sacerdotibus facere fas est, in mysterio adimplere iussit. Pueros autẽ eo quem in ludo cœperant ordine, ipsum Deũ testem faciẽs, in ecclesiam induxit: & propinquis suis traditos, vt ab eis custodirentur, atque in imitatione ad progressus faciendos instruerentur, qui sic abundè institutionem puerilem assequuti essent, rogauit. Maximè verò id de Athanasio egit: quo deinde notario & familiari vsus, non ita longo pòst tempore eum

† οἱ τῆς ἀρείου συμμορίας.

Ariani illegitimè electũ esse cauillati sunt.

Diuino nutu Athanasi⁹ episcopus est lectus. Sozomeni indicio & Niceph.

Athanasi⁹ episcopus αὐτοδίδακτος.

† ὄπω προελθὼν γενομένῳ.

Athanasi⁹ per ludũ, nõdũ ephebus, à pueris eps lectus, episcopalia munera obijt. Sozom. lib. 2. cap 17.

† ὁ τῆς παιδιᾶς ἱερεύς.

Etiã per ludum baptisati, denuò baptisandi non sunt, sed cæremoniæ tantũ solẽnes in eis implendæ.

Athanasi⁹ Alexandri notarius. Idẽ diaconus ordinatus.

A in diaconorum ordinẽ euexit. Atque hic in grammaticis literis exercitatus, & apud Rhetores versatus, præterea verò etiam in sapientiæ studiis institutus, quũ ex eis artibus tantũ percepisset, quantum ad hoc satis esset, ne ab eis qui in illis eximij sunt & clari percelleretur, Nicæam est perductus, vbi maximè decertauit: quippe qui propter firmitatem sermonum veritatis non minima ibi actionum omnium pars fuerit. Specimẽ verò ille quoque in ætate iuuenili, sapientis, spectati, & + senilis viri præbuit. Postquam autem Alexander mortuus, & ipse successor eius factus est, tum magis gloria eius enituit, virtute ipsius in rebus omnibus seipsam cõfirmante atque laudante. Quam ingẽtem quoque reddidit magnus Antonius, quũ optima quæque de eo testificans, tum etiam iussis eius morem gerens. Nam & eius causa ex montibus in vrbes frequẽtius venit, & in ecclesia cum eo est versatus. Tum autẽ, sententiæ eius quam de Deo habuit, calculum suum addidit: eis qui inimicitias contra eum suscepissent aduersus, ipsius autẽ Athanasij amicus intimus & summus. Quin & Ariani Athanasium illustriorem reddidere, qui vnà cum Melitio Aegyptum motibus compleuerant.

Magn⁹ eius in Nicæna Synodo vsus fuit.

† διαβεβηκότος. Præclara Athanasii gloria.

Ariani Athanasium illustrarunt.

B Insidias enim sine intermissione ei molientes, capere eum legitimè non potuerũt. Et nuper admodum Eusebius ab imperatore ab exilio reductus, nõ mediocrem sibi vsurpabat libertatem, ab illo in magno honore habitus, perinde atq; à praua opinione ad rectæ pietatis sententiam transiisset. Quocirca libertate ea abusus, maiorem etiam in ecclesia turbã excitauit, per eam quæ ei inerat falsam opinionem, eásque quas aduersus Athanasium susceperat inimicitias, ex quo in Synodo in illum, veluti veræ pietatis propugnaculum impegit. Et primùm quidem electionem eius Eusebiani reprehendebant, tanquam neque legitimè, neque ab idoneis, quæ fidem mererẽtur, personis factam. Vbi verò insimulationem eam refellit, magno animo pro fide Nicæna decertans, aliam illi texuere telam, eo consilio, vt Athanasio exilium struerent, atque Ario reditũ in vrbem Alexandrinam pararent. Ita enim facillimum ipsis fore putabant, vt ὁμοουσίου consubstantialis fidem eiicerent,

Euseb. Nicomediensis Athanasii aduersarius.

Eusebius modis omnibus apud Athanasium, vt Arius Alexãdriã reducatur, agit.

C & pedetentim impietatem suam pro ea inducerent. Tentauítque adeò, ad Athanasium scribens Eusebius, vt ab illo susciperetur Arius. Sin minus, sine scripto per internũcium, magnum illi minatus est malum. Postquam autem omnem mouens lapidem, persuadere id illi non potuit: eos qui in doctrina res nouas induxissent, nouámque hæresim instituissent, & eam ob causam à tam frequenti Synodo proscripti essent, minimè recipiendos esse contendenti: alio modo conatus est, vt Arius reciperetur, Alexandriámque reduceretur, Imperatori persuadere. Id quod tandem, sicuti suo loco dicam, ægre effecit.

Sed id ei persuadere nequit.

† διαβεβηκότες dicuntur, apprimè spectati, probati, perfecti, sublimes, & extra iudicij aleam cõstituti: qualem Grego. Theologus esse dixit Basilium Magnum. Homo Dei, inquit, & fidelis serue, & vir desideriorum: sed spiritualium. Ita enim vocat scriptura τοὺς διαβεβηκότας: hoc est, eos qui ad summũ euasere locum, & sublimes visibiliáque hæc supergressos.

CAPVT XLV.

D Tum verò alia etiam turba inter coniunctos episcopos exorta, ecclesiam excepit, qui de verbo ὁμοουσίου consubstantiali + nimirum subtiliter inquirentes, eóque sese exercentes, intestinum inter se ita commouere bellum, +. vt concertatio eorum nihil à nocturna pugna differret. Neque enim alius alium intelligebat in eis verbis, vnde sese inuicem blasphemiis expeti putabãt. Siquidem qui consubstantiale non probabant, opinabantur eos qui id reciperent, Montani & Sabellij sententiam sequi: blasphemósque vocabant, velut qui filij Dei existentiam euerterent. Qui verò consubstantiale complectebantur, illos auersabãtur, ac si Græcismum pluresque deos assererent. Potissimũ verò de iis Eustathius Atiochenus, & Eusebius Pãphili, congressi decertarunt: atq; vterque in subsistentia filium Dei, atque vnũ Deum in tribus subsistentiis profitebatur. Et Eustathius Eusebium ⁎ incusabat, quòd professionem fidei Nicænã nouaret. Atq; hic rursum, acquiescere se in decretis Nicænis dicebat, illi aũt Sabellij errorem criminãdo

Contẽtio noua inter episcopos coniunctos de consubstantialis verbo. ἀκριβολογȣμένων. ὡς μηδὲν τῆς νυκτομαχίας διαφέρειν.

Ardor altercandi facit, vt contendentes se non intelligant.

⁎ Nicomediensem.

E obiiciebat. Enimuerò ea de re Synodo Antiochiæ coacta, episcopatus Eustathio abrogatur, re quidẽ vera, quòd Nicęnam fidem propugnans, Eusebiũ, Patrophilum Scytopolitanum, & Paulinum Tyrium, quorum sententiæ Orientales episcopi astipulabantur, vt Arianos auersaretur: sicuti autem illi ipsi Ariani præ se ferebãt, tanquam is qui cum Sabellio faceret, aliásque item nõ optimas ob causas: quemadmodũ de omnibus episcopis, qui exautorantur, multa dici, moribus est receptum. At res tota sycophantia erat, cum calumnia coniuncta. Veluti enim Episcopalem dignitatem impudicæ mulierculæ concubitu, fœdǽque voluptatis vsu turpiter contaminasset, sancto viro eam ademerũt. Nam meretriculam vultu venusto, formæ ætatísque florem cuiuis mercede prostituentem, conductam, vt linguam illis daret, verbísque subseruiret, permouere. Et conuentu coacto, in quo ducenti & quinquaginta erant, alios quidem omnes exire, mulierculam autem illam rerũ vsu proteruam ingredi iussere. Progreditur illa, lactẽtem infantem in vlnis gerens, eúmque impudenter ex

Cogitur ea de causa Antiochiæ Synodus. Sozom. lib. 2. cap. 19 Eustathius Antiochenus episcop⁹ ibi exautoratur iniquissimè.

Idem per calumniã stupri insimulatur, & condemnatur.

F Eustathij consuetudine se concepisse & peperisse clamat. Eustathius, si quẽ alium facinoris eius testem conscium, aut qui tale quidquam nosset, haberet, rogat. Quæ quum id negaret, iusiurandum ab ea iudices acerbi postulãt, quum quidem disertis verbis lex vociferetur, quæ de quopiã sinistrè vulgentur, ea duobus aut tribus testibus firmitatẽ obtinere: & Apostolus rursum, aduersus presbyterum actionem recipi absque duobus aut tribus testibus, prohibeat. At illi nulla legis ratione habita, & nullis testibus, aduersus tantum virum iudicium instituere. Posteaquã enim illa, verba sua iuramento confirmauit, infantem videlicet Eustathij improbæ libinis opus esse, ilicet illi veluti cõtra mœchũ calculos produxerunt: Episcopis aliis, qui insidias structas ignorabant, frustra contrà nitentibus, & non legitimè virum damnatũ esse contẽdentibus. Porrò qui fabulã hãc concinnauerant, nulla interposita mora imperatorem adeũtes, eiq; legitimè per sentẽtiam Eustathium damnatũ esse persuadẽtes, Episcopatu hominem mouere atque

Meretriculæ subornatæ periurium. Iniquus iudicij corrupti processus.

Obtinet id nunc quoque in quibusdã consistoriis, vt puellis vitiatis iuramẽtum à iudicibus deferatur.

A exigere sunt conati: tantum nimirum veræ pietatis & castitatis defensorem, & quasi margaritum. Grauis autem, propter illius abrogationem, Antiochiæ coorta est seditio: vt parum admodũ abfuerit, quin eam prorsus euerti atque aboleri contigerit: quippe quæ in duas discesserit partes, alterique factioni manus militaris opem ferret. quæ res plurimum Eustathio nocuit. Vbi enim imperator cognouit ecclesiæ seditionem, vehemẽter indignatus, Eustathium tanquam hominem factiosum eo nomine suspectum habuit: & quendam + honoraria militiæ illustris dignitate præditum eò misit, qui quum tumultum ibi sedaret, tum Eustathium occultè inde abduceret. Itaq; ille per Thraciam in Illyricum est deportatus, perplacidè calũniam ferẽs, ꝙ hoc sic ✶ præstare iudicaret, vir rebus omnibus honestus, bonúsque, & orationibus componendis facundia iucunda & copiosa, sicuti id opera eius testantur: eloquutionísq; priscæ põdere, sententiarũ castitate, verborum eleganti gratia, & pronunciationis vehementia præcipuè pollens. Deinceps verò infelix illa muliercula graui B circumuenta morbo, sicophantiæ eius actum confessa, tragœdiam omnẽ, vt edita fuerat, exposuit. Dixit etenim, sacerdotes plurimos, qui eam pecunia corrupissent, flagitium id facere ausos: seipsam autem non omnino mendacem esse, quod scilicet ex Eustathio quodam + illiberalis artis opifice, puerum concœpisset. Quum Arianorum phalanx Antiochiæ contra sanctum virum hæc admittere ausa fuisset, ita insuper ipsi secum rationem duxerunt & cõstituerunt, si imperatori notum quempiam atque eloquentia præclarũ virum in Antiocheno throno collocarent, facillimè eos vniuersos in opinionem suam pertracturos. Proindéque Eusebium Pamphili, aliis prælatum, traducere in eum locum studuere. Quo decreto imperatori significato, illud pręterea addidere, virum eum plurimi à populo Antiocheno fieri, gratiosúmque ibi esse. Hoc sic præcipuè scripserunt, qui hostili erga Eustathium animo erant. Ipse verò Eusebius decreto ei reluctatus, literas ad imperatorẽ, quibus Antiochenam sedem deprecabatur, dedit. Imperator verò consilium eius, qui sic Ecclesiasticum canoC nem seruaret, ab ecclesiáque quæ semel ei administranda credita esset, ad episcopatũ alium transferri renueret, admiratus: & populo, & ipsi Eusebio rescripsit, sententiam eius gratam habẽs, beatúmque eo nomine vocans: quippe qui non tantum Antiochiæ, sed vniuersi etiam orbis episcopatum recipere dignus esset. Ad eundem modum Synodo quoque scripsit. Et quòd sincera fide esse opinaretur, presbyterum Cappadociæ Euphroniũ, & Arethusæ Georgium, alterum istorũ, aut alium certè quenquã, quem magis idoneum iudicarent, designare, & sedi Antiochenæ pręficere pręcepit. Atque illi ante Eusebij electionem, Eulalium episcopum creauerant: qui quum paulo pòst vitam finisset, tum demum Eusebium transferre properauerãt. Quod quia ille refugit, Imperatórq; trãslationem eam inhibuit, vacuam sedem eam fuisse annis ordine octo ferunt: deinde Euphroniũ electum. Quo post annum & menses aliquot defuncto, Phlacito eius ecclesiæ præfecturam commissam. Omnes autem Ariana cõtagione magnopere erant infecti: quanuis clandestinè eam fouere viderentur. Cuius sanè rei gratia multi ex clero & D sacerdotũ ordine, alij præterea qui nihilominus rectè sibi pietatem colendam statuissent, conuentibus in ecclesiis relictis, ipsi seorsum cõgregabantur. Habebant ij Eustathianorum nomen, quòd ei post illius etiã discessum maximè fauerẽt. Ac quæ Antiochiæ de Eustathio accidere, hæc sunt.

Seditio propter Eustathium Antiochiæ orta.

† τῶν ἐν τιςὶ φανέσι στρατευομένων. *Eam ob causam Eustathius iussu imperatoris in exilium abducitur.* *✶ ἄμφνον εἶναι.* *Eustathij egregia laus.* *Meretricula ea tãdẽ fraudem indicij detegit.*

† βάναυσον μετιόντος τέχνην. *Ex opifice quodã ea puerum conceperat.* *Arianisantes epi Eusebiũ Pãphili Cæsarea Antiochiam traductum volunt.* *Eusebius id detrectat, imperatore cõsilium eius approbante.* *Nicænæ Synodi canõ est de non trãsferẽdis ex vna ecclesia in aliã episcopis. Socrat. lib. 1. cap. 24.* *Arethusa Syriæ oppidum.*

Sedes Antiochena octo annis vacat.

Euphronius Phlacitus, episcopi Antiocheni Ariani.

Eustathiani suos sibi conuentus cogentes, Antiochiæ ab ecclesia secessionẽ faciunt.

CAPVT XLVI.

Syluestri autẽ in ecclesia Romana, ante quem prius eam Marcellinus, deinde Miltiades, non ita diu gubernauerãt, Iulius successit. Post Macarium verò sedẽ Hierosolymitanã obtinuit Maximus, qui antea in Diospolitana ecclesia, à Macario episcopatu accepto, tandem à Hierosolymitanis est retentus. Quòd etenim superioribus temporibus confessor extitisset, alitérque vir bonus esset, populi suffragiis designatus fuerat, qui Macario vita functo, episcopatum eius reciperet. Vbi verò Diospolitani viro eo orbati, id ferre nõ possent, & certamen propterea moueretur, alium an- E tistitem Diospolitanis legendum: Maximum autem apud Macariũ, cum quo vnà episcopalem gereret curam & functionem, retinendum: atq; vbi ille decessisset, vt hic in locum illius surrogaretur censuerunt. Illud porrò scire oportet, ꝙ qui hæc diligentius inquisiuere, de sententia Macarii multitudinem, quod de Maximo ingenti studio egerat, fecisse confirmant. Macarium nãque post illã Maximi electionem, haudquaquam pœnitentia ductum esse: atque cum animo suo considerantẽ, & quòd vir is rectè de Deo sentiret, & quòd multitudini propter strenuè obitum confessionis certamen, valde charus esset, necessariò eum qui sibi succederet, retinẽdum esse censuisse. Non paruus enim ille animum eius subiit metus, ne ipso morte sublato, Eusebius & Patrophilus opportunitate temporis arrepta, alicui ex Arianis episcopatũ suum concederent: quandoquidem, se adhuc superstite, nouas res moliri cœpissent: & à se ✶ excõmunicati, nugas tandem suas repudiassent. Nõ- F dum verò, qui in Ægypto quoque coortus fuerat motus, sopit[9] erat. Arii nanque hæresis à Nicæna Synodo proscripta. Melitius verò eis quas suprà exposuimus conditionibus receptus erat. Et Alexandro in Aegyptum reuerso, Melitius quas extra ordinem non rectè tenuerat ecclesias, restituerat. Ipse Lyci agebat. Et priusquam Melitius decesisit, Ioannem quendam, + qui eadem cum eo de Synodi Nicænæ dogmate sentiebat, in locum suum substituit: qui noui rursus motus in ecclesiis autor fuit. Quod vbi Ariani videre, neque ipsi rerũ suarum negligẽtes fuere. Et quod apud factiosos eiusmodi homines fieri assolet, hi quidẽ Arii opinionem laudibus ferebant: illis verò magis conuenire videbatur, vt ecclesiis Melitiani pręessent, quibus etiam pleriq; magis erant addicti. Atque antea quidẽ vtrique ab alteris dissidebant. Vbi verò animaduertẽre, multitudinem episcopos catholicæ ecclesiæ sequi, conuentu coacto, fœdus inter se pepigere, communéque aduersus pium Alexãdrinæ vrbis clerum suscepere bellum. Et adeò criminationes simul & defensiones ex æquo cõmu-

Episcopi Romani.

Hierosolymitani.

Duo eodem tẽpore Hierosolymis cõsentientes episcopi, sicuti apud nos qui Coadiutores assumi solent. Sozom. lib. 2. cap. 20.

Pia Macarij de successore & posteritate solicitudo. *Melitianus ui motus mories in Aegypto causa est.* *✶ ἀφορισθέντες.*

† τῶν ὁμοδόξων περὶ τ̃ δόγματος ἐν νικαίᾳ συνόδῳ. Niceph. *τῶν αὐτῷ συνόδων περὶ τ̃ δόγματος &c. Sozom. lib. 2. ca. 21. hoc est, familiarem suum cõtra Nicænæ Synodi decretum. Et rectius.* *Melitiani et Ariani inter se dissidẽtes, cõtra catholicos cõiunguntur: & cõmunes inuicẽ actiones & defensiones, ipsaq; etiam nomina faciunt.*

A niter decertantes protulere, vt tempore procedente, Ariani vocarentur Melitiani, & Melitiani Ariani. Atqui Melitiani de ecclesiarum præfecturis tantum decertabant, Ariani autem malè sentiebant de Deo. Veruntamen quòd sibi cōmuniter inimicitias contra nos sumpserant, consensum atque cordiam asimulabāt, vtrique arbitrati facilius sibi eo modo res ex sentētia successuras. Cæterùm temporis processu ꝓpter perpetuos de rebus eiusmodi sermones & colloquia, ad eū peruenere habitū, vt idem vtrique de Deo sentirent. Sedenim deinde Melitiani, iuxta pristinam secessionem, ab Arianis sunt disiuncti. Simul nanque vtrorumq; clerus & populus alij ab aliorū abhorrebant communione. Multásque vrbeis id peruasit malum, maximè verò Arianismus viguit in Bithynia & Hellespōto, necnon in ipsa Cōstantinopoli. Inde adeò, quòd Eusebius Nicomediensis & Theognis Nicænus, arte quadam eum cui decretum Nicænæ Synodi asseruandum cōmissum fuerat, dicuntur circumuenisse, subscriptionésq; suas

Idē rursus disiungūtur. Euseb. Nicomediensis, & Theognis Nicænus, subscriptiōes suas in Nicæno decreto fraudulenter inducūt atque delent.

B deleuisse: atque liberè & propalàm docuisse, non oportere filium patri consubstantialem dicere. Ij quoque primi Athanasio autores fuere, earū quas pertulit ærumnarum. Multam nanq; ab imperatore consequuti potestatem & libertatem, Arium quidem, qui consentiens & amicus illis esset, Alexandriam reducere: illum verò veluti ex diametro eis repugnantem, abigere inde contenderunt. Et sanè vix tandem consilium id ad exitum suum perduxere. Quomodo autem id conficere potuerint, & quo pacto imperator vt Arium reciperet, adductus sit, quàm potero breuissimè dicam.

CAPVT XLVII.

Quę fraude Ariani effecerint, vt Cōstantinus Ariū Alexandriā reducendum censuerit.

PResbyter quidam ægritudine Ariana, quanuis ea occultior esset, occupatus, Constantiæ imperatoris sorori, quā Licinius in matrimonio habuerat, familiaris erat, & amicus. Is ex familiaribus colloquiis, quum multa apud eā vteretur sermonum libertate, illata aliquādo Eusebij mentione,

Presbyter Arianus Cōstantiæ Constantini sorori, iniuriam Ario factam eſſe persuadet.

C de Ario quoque verba aspersit, minus rectè de eo statutum esse dicens: per inuidiam quippe & æmulationem Alexandri damnatum, simul & à patria exulem, & ab ecclesia extorrem, in miseria viuere, séque indigna pati: neque ea esse, qua plerique credant, opinione. Hæc vera esse Constantia arbitrata, apud seipsam celauit. Nihil enim nouare audebat, confirmatum esse sciens, stabilémque in Synodi decretis imperatorem. Et quamdiu superstes fuit, tectam tacitámq; opinionem eam habuit. At vbi graui est oppressa morbo, à fratre frequenter eam visente, supremam hāc petiit gratiam, vt presbyterū, de cuius eximia pietate testificabatur, familiarem haberet: rectè eum sentire, sincerámq; ei beneuolentiam conseruaturū esse. Se quidem iam decedere. Ei verò, ne quid pateretur, admodum metuere affirmans, quòd à nonnullis persuasus, viros graues perpetuo mulctasset exilio. Atque illa his dictis, fatis concessit. Presbyter verò libertate inde sumpta, paulatim eosdem apud imperatorem mouebat de Ario sermones, quos ad sororem quoque eius dudum retulerat:

Idē Constātino quoq; à Cōstātia moritura ei commendatus persuadet.

D nihil scilicet contra Synodi decreta Arium sentire. venientem eum, si ipse iubeat, vera hæc esse: & quòd præter rationem sycophantia circumuentus sit, in faciem ostensurū. Imperator, siue sorori gratificans, seu presbyteri dictis credens: Si Arius, inquit, † recipit, fidémq; facit, se cum Synodo sentire, accipio hominem, cum honore omni Ale- »
xandriam eum remissurus. Ad hæc verba, lite- »
ras quoque eiusmodi ad illum addidit. Victor »
Constantinus Maximus Augustus, Ario. Iampridē »
firmitati tuæ, vt in + aulam nostram venires, & »
cōspectu nostro fruerere, significatum est. Quod »
te illico non fecisse, valde miramur. Itaq; publico »
vehiculo conscenso, ad nos venire propera, vt be »
neuolentia curáque nostra adiutus, in patriā redire queas. Deus te seruet, dilecte. Datę ante Quint. Cal. Deceb. Hæc imperatoris est epistola. Mihi autem admirari in mentem venit, ipsius de vera pietate ardorem & æmulationē. Apparet enim ex iis quæ scribit, sæpius illum ab eo ad pœnitentiam excitatum esse. Quapropter eum reprehendit, qui multoties literis admonitus, ad veritatem

† συντίθεται

Euocatur in aulam imperialem Constantini literis Arius.

στρατόπεδον.

Socrat. lib. 1. cap. 25. Benigna literarum earū interpretatio

E non redierit. Ille igitur literis eis acceptis, cum Euzoio Constantinopolim venit. Erat autem Euzoius diaconus, & ipse ab Alexandro exautoratus, quum Ario presbyteri dignitas adempta est. Imperator in conspectum suum admissos, an fidei promulgatæ assentirentur, rogauit. atque illis id asseuerantibus, libellum eos offerre iussit, qui eorum de Deo sententiam complecteretur. Tum illi declinata priore via, quam sententiis quibusdam inueniendis inierant, simplicibus aliis notísque diuinitùs inspiratę scripturæ verbis, nouam formulā & expositionē texuere: iureiurando confirmantes, ita se ex animo credere & sentire, neque aliter vnquam sensisse. Scriptum id hisce verbis conceptum fuerat. Piissimo Deíque amantissimo domino nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius. Sicuti Deo grata pietas tua Imperator domine præcepit, ita in scripto exponimus fidei nostræ professionem. Et coram Deo testamur, sic nos, omnésque qui nobiscum sunt, quemadmodum subiecimus, cre-

Arius & Euzoius ad Imperatorē veniunt.

Libellus ꝓfessionis fidei Arij & Euzoij Constantino oblatus.

F dere. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem. Et in Dominum Iesum Christum filium eius, ex eo ante omnia secula genitum, Deū verbum, per quem omnia facta sunt, quæ vel in cœlo, vel in terra sunt, qui venit, & carnem assumpsit: qui passus est, & resurrexit: qui reuersus est in cœlos, & rursum veniet iudicaturus viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam vēturi seculi, & regnum cœlorum: & vnam ecclesiam Catholicam Dei, quæ à finibus ad fines mundi est. Hanc verò fidei persuasionē ex sanctis Euāgeliis accepimus, dicente Domino discipulis suis: Euntes docete omnes gētes, baptizantes eos in nomen patris, & filij, & spiritus sancti. Quod si non ita credimus. & verè recipimus patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicuti cuncta Catholica ecclesia, & sanctæ scripturæ docent, pro eo atque omnino persuasum habemus, iudex noster erit Deus, & nunc & in venturo illo die. Itaque pietatem tuam, Deo dilectissime Imperator noster, cohortamur, vt nos, qui ecclesiasti sumus, fidémque & sententiam ecclesiæ & sacrarum scripturarum obtinemus, per pacifi-

A cam & diuinam pietatem tuam, matri, videlicet Ecclesiæ, vnias atque coniungas, quæstionibus, & quæ ex quæstionibus oriuntur superfluis, & ad rē non pertinentibus verbis accisis: vt & nos & Ecclesia per pacificationem inter nos conciliati, solitas preces pro pacifico & pio imperio, totáq; familia tua communiter omnes peragamus. Hoc scriptum nonnulli insidiosè compositū dicebant. Illos nanque verbis quidem ecclesiæ conciliari, nihilominus tamen prioribus opinionibus suis inhærere, verborum ipsorum significatione id satis declarante, ambiguè in vtranque partē inclinantium, & ad ancipitem sensum vergentium. Imperator autem existimans eos Nicænis decretis assentire, supra modum læticia efferebatur. Veruntamen ante legitimam, pro recepto more, explorationem atq; inquisitionem eorum qui summā † rei ecclesiasticę tenebant, sibi hoc non sumpsit, vt illos ad communionem admitteret: sed ipsos ad eos qui tum Hierosolymis cōuenerant, episcopos misit, quibus significauit, vt nouam illorū formu-

Imperator Cōstantinus per credulitatis errorē formulā hanc fidei ecclesiasticæ concordiæ causa laudat: eámq; cōuentui episcoporū Hierosolymitano perpendendam mittit.

† τῶν κυρίων τῆς ἐκκλησίας

Eusebiani ibi Arium & Euzoium recipiunt, & aliis recipiendos cōmēdāt.

B lam expēderent: humaniter perspicere iubens, sue illi rectè sentientes per inuidiam circumuenti insidias pertulerint, seu malè opinantes per pœnitentiam in rebus iudicatis tandem acquiescerent. Eusebiani porrò † cōmodum nacti tempus, imperialium literarum prætextu, † Synodo nondū acta, ad communionem eos admisere. Atque hoc quum fecissent, Imperatori rem eam insinuarunt: & ecclesiæ Alexandrinæ, Ægypto, & Libyæ omni, episcopísq; & clericis earum scripserunt, vt nō grauatè eos reciperent: quorum & imperator ipse piam fidem esse testaretur, cuius etiā fidei formulam epistolæ suæ adiunxerūt, imperiali iudicio Synodi calculum addentes.

† ἑρμαῖον καιρόν, μήπω τῆς συνόδου γεγενημένης.

CAPVT XLVIII.

ἀλλ' ἡ τῷ ψεύδους κατασκευὴ ἥττων τῆς ἀληθείας ἦν: Nicepho. ὁ μέν τοι γε κρείσσων ἡ κατασκευὴ τῆς συνωμωμένης ἀληθείας ἐγίνετο: Socrat. lib. 1. ca. 27.

HOc modo Arius Alexandriā venit. At enim † mendacij molitio veritati succubuit. Tantū nāque abest vt eum sacer admiserit Athanasius, vt etiam perinde
C atque piaculum aliquod sit auersatus. Arius ibi manens, hæresim rursus cōmouebat. Et Eusebiani Athanasio scripserunt, & imperatori quoque vt scriberet persuaserunt, vt ita illerem, quo Arius reciperetur, moderās administraret. Id verò Athanasius facere omnino recusauit, & ad ipsum imperatorem literas dedit, fieri nullis modis posse, vt ij ad communionem admitterentur, quos tam frequēs Synodus, propter veræ pietatis fidem proculcatā, anathemate notasset: præcipuè quum non legitimè, pœnitentia ac conuersione interueniēte, resipuissent. Id imperator grauiter tulit: maximo enim studio ad sarciēdam ecclesię concordiam incumbebat. Itaque Athanasio rescripsit, ne quem ab ecclesia arceret. Ac si contemptim iussa sua acciperet, missurum se eò, qui illum inde exigeret, est minatus. Qua de re particulam epistolæ Constantini annectere scripturæ huic libet, quæ sic habet. Quum igitur volūtatem meam perspectam habeas, omnibus quicunq; intrare in ecclesiam volent, liberum præbe ingressum. Si enim cognouero quenquam à te ab ecclesia repulsum, aut ab introitu eius prohibitum esse,

Imperator īdignatur.

Exiliū Athanasio minatur.

præsto ibi confestim erit, qui à me missus, iussio- D ne mea exautoratum te ex eis locis deportandum curet. In hanc sententiam Constantinus scripsit, vtilitatem publicā in consilio habens, & ecclesiā scissam videre nolens. Athanasius autē quum imperatori denuò scripsisset, non esse participādam cum Arianis communionem: rursum Ario immi nens, Alexandria eum expulit. Tum demū Eusebiani animaduertentes, se voti sui impotes fore, nisi episcopatu Athanasius detrusus esset: exacerbatum imperatoris aduersus illum animū, in occasionem consilij desideriíque sui perficiendi arripuerunt. Erant autem qui contra sanctum virum conspirauerant: Eusebius Nicomediæ, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Vrsicius Singidonis, & Valens Mursorum, Pannoniæ episcopi. Quum verò non satis occasionis haberent ad tantam calumniam, ex Melitianis quosdam accusatores eius pecunia clàm conductos subornarūt. Ac primam apud imperatorem [a] Esione, Eudæmone, & Callinico, Melitianis episcopis calumniantibus, illam accusationem sustinuit, quòd Ægypto lineam vestem Alexandrinæ ecclesiæ pendendam imperas- E set, & tributum exegisset. Quam sanè calumniam apud imperatorem, quū eum † fortè fortuna aliā ob causam Nicomediæ conuenissent, Alypius & Macarius presbyteri falsam esse coarguerunt. Imperator ergo delatores literis perstrinxit, Athanasium autē ad se euocauit. Nondum autem ad Constantinū venerat, quum ei Eusebiani aliud crimen intendêre: insidias eum clàm Principi tendētem, Philumeno cuidam arcam auro refertam misisse. Quam rem vbi imperator meram itidem esse sycophantiā manifestò deprehendit, in Psamathia, quod ex suburbiis Nicomediæ vnū est, tum agēs, cum ingenti honore Athanasium Alexandriam remisit: literis datis, quibus omnia quæ in hominem dicta fuerant, ementita esse ostendebat: & insuper testificabatur, perhumanum eum ac rectè credentem planéque diuinum esse virum, qui propter inuidiam crimen sustinuerit, & superior tamen accusatoribus euaserit. Cohortabatur quoq; multitudinem, ne dissideret, sed modis omnibus concordiam consectaretur, & Deum susciperet.

Atque ille quidem talia scribendo, pacem conciliare studebat. Melitiani autem & Ariani cri- F mina alia aduersus Athanasium instituerūt. Quorum vnum erat, mysticum eum comminuisse poculum, sacram mensam euertisse, & diuinos quosdam libros combussisse. Alterum verò, Arsenij cuiusdam Melitianorum hæresis episcopi, quam ei amputauerit, manum secum habere, † per quā prodigia ederet. Arsenium porrò apud presbyterum quendam Patrinem nomine in monasterio quodā cum cura & diligentia occultantes, humanitate benignitatéq; omni fouebant, vt tectus ibi maneret, & neutiquam in publicum prodiret. * Res ** Arsenij huius Ioannes etiam monachus

Benigna verborum Constantini interpretatio.

Arius ab Athanasio Alexandria exigitur.

Eusebiani consilium, vt Athanasio episcopatus abrogetur, capiunt.

Calūniatores aduersus eū apud imperatorem subornant.

Prima calūnia nō procedit a Al. Esionē habēt.

† ἐκ τοῦ παρατυχόντος. Niceph. τότε τυχεῖν ἐν νικομηδείᾳ τυγχάνοντες. Socrat. vt suprà.

Neq; itē secūda, crimen maiestatis læsæ Athanasio intentans.

Imperator honestè cum prolixa commendatione Athanasiū à se Alexandriā remittit.

Nouæ aduersus Athanasium Arianorū & Melitianorū criminationes, sacrorum prophanatorum cadis & magicarum artium.

Ischyras sibi ipsi sacerdotalem arrogans dignitatem, Athanasii accusator.

† πρὸς μαγείας τινάς. Socrat. hoc est, Magiæ gratia.

* Παρεσκεύαστο δὲ πρὸς τοιαύτην κατηγορίαν καὶ ἰωάννης μόναχός τις ὁ γραφόμενος. *Sozom. lib. 2. cap. 23. hoc est, Institutus verò ad eiuscemodi quoq; criminationem est Ioannes monachus quidam accusator.*

** *Arsenium hunc Eusebius lib. 10. dicit aliquando Athanasij lectorem fuisse, & ob noxam quandam castigationem veritū profugisse, & latuisse, cap. 17.*

A criminator adornauit. Et autores rei istius technis insidiísque talibus structis, vbique obambulabant, sermones serentes, & Athanasium traducentes. Vehemétius verò in eum inimici eius inuehebantur: & Ischyras ille maximè, qui in Mareote colebat, quæ regio Alexandriæ est, plures frequentésque habens vicos, in quibus multæ & magnæ sunt ecclesiæ episcopo Alexandriæ subiectę, cuius vrbis censentur esse parœciæ seu viciniæ. Ibi agẽs Ischyras, † sua sponte & ex sese natus domo ꝓdierat sacerdos: quod quidem facinus pœnã omnem longè supergreditur. Qua in re ab Athanasio deprehensus, quum in eum inquireretur, fuga sibi cõsulens, Eusebianis Nicomediæ est iunctus. Atque illi, pro eo quo aduersus Athanasium ardebant odio, veluti presbyterum susceperũt, episcopali se eum dignitate ornaturos polliciti, si accusationem Athanasio intenderet. Ille sanè † ea quæ dicta erãt, facile instituit. Imperator porrò his verbis auditis, * Censori Dalmatio fratris filio res Antiochenas in Syria administranti scribit, vt de eis rebus iudicet, iustásque exigat pœnas. B Mittit quoque ad eum Eusebium & Theognidem, vt eis assessoribus iudicium de Athanasio perageretur. Quod vbi Athanasius ex Censore, qui eũ euocauerat, cognouit, secũ ipse perpendens quàm arduum sit causam dicere apud minus beneuolos & æquos iudices: illorum artibus aduersus eos concertat, & modis omnibus veritatem minimè oppressum iri sperat. Et quia difficile ei videbatur, rẽ omnibus probare, Arsenio non cõparente: & ipse secum reputabat, non aliter se innocentiam suam declaraturũ esse, nisi viuere eum ostẽderet, quem ipsi mortuũ esse asserebant: ex familiaribus quendam diaconum in Ægyptũ mittit, qui Arsenium quærat. Ille postquam Thebaidem peruenit, vbi ageret cognouit: apud Patrinem scilicet, qui eum occultabat. Atque ipsum quidem ibi non inuenit: aduentu enim diaconi cognito, in inferiorẽ transierat Aegyptum: Patrinem autem, & simul Eliã, qui illum aliò traduxerat, assumptum, Alexandriã adduxit. Qui ambo apud præsidem, viuere Arsenium confessi sunt, qui ab ipsis antea occultatus, C eo tempore in Aegypto esset. Hæc ad imperatorẽ quoque sunt relata. Is Athanasio scribit, suadens, vt cum cura episcopatum retineret atque administraret, Meletianorum delationes non metueret. Et præterea dignas pœnas legibus persoluturos esse recepit, qui tam grauia auderent, & quiescere quidem nollent, tumultus verò in ecclesia concitarent: eos scilicet homines, qui non modò bonis atque innocentibus per inuidiã insidias struerent, verùm etiam † ordini veræque pietati detrimento essent. Hæc quum ad Athanasiũ scripsisset, publicè is epistolam recitari iussit. Melitiani in metũ coniecti, † deinceps minas imperatoris vertẽtes, conquieuerunt. Et ecclesia in Aegypto pacata est, quę à tanto Põtifice administraretur. In dies quoque ea augebatur, frequentiórque fiebat: ꝙ multi ex superstitione etiam Græcorum ad fidem accederent, & populi toti ad Christianismum aggregarentur.

† οἴκοθεν αὐτόματ☉ ἱερεὺς ἀνεδέκνυτο. *Tales multos nostra tulere tempora.*

† τὰ εἰρημένα εὐχερῶς ἐσκαιώρησε. *Cõstantinus nouarum aduersus Athanasiũ institutarũ calumniarum Dalmatium iudicem delegat, eidémq; Euseb. & Theognidẽ assessores attribuit.*

** Legendum puto Cæsari, ex Eutropio qui de Cõstãtino scribit: Tricẽnalibus suis Dalmatium fratris sui filiũ Cæsarem legit. In Catalogo Consulũ Romanorũ, 25. Imperij Constantini consul reperitur Dalmatius Cæsar.*

Athanasius aduersariorũ suorũ assessorum forum declinat: & se prudenter ad dicendã in legitimo iudicio causam parat, & ꝓbationes quærit, Cõstantinus literis suis Athanasiũ absoluit.

† εὐταξίᾳ. εὐσεβείᾳ.

† τῷ λοιπῷ, *Nicep.* τέως, *Sozom. vt supra: hoc est, tum.*

CAPVT XLIX.

NOn longè deinde pòst, aduersa- D riorum technæ rursum Athanasio negotiũ exhibuere, odiúmq; apud imperatorem creauere. Nã accusatorũ turba coiit. A quibus vix tandẽ imperator permotus, Synodũ Cæsareæ Palæstinæ cogi iussit. Quò euocatus Athanasius, ad menses triginta aduẽtum suum distulit, eius qui ibi sacris pręsidebat Eusebij Pãphili, & cognominis ei Nicomediensis, factionísque eorum dolum suspectum habens. Atq; eò quidem venire supersedit: postea verò acriore ei adhibita vi, Tyrum venit. Imperator nanq; ad dedicandum Hierosolymis templum, quod ipse cõstruxerat, Synodum congregari iusserat: quò, vt † spectaculo essent, Eusebius, & qui factionis eius erant, cum multo & regio apparatu ibant. Eam Synodum imperator ex itinere Tyrum diuertẽtem, prius Athanasij causam discutere iussit. vt iurgiis nugísque omnibus è medio sublatis, pacatioribus animis templo Deo consecrando, † mystica sacra perficerent. Tum autẽ trigesimus imperij Cõstantini agebatur annus. E Et aderant ex episcopis Orientalibus sexaginta numero, quos Dionysius Consularis coegerat. Eò * ferreis catenis vinctus ex Alexãdria Macarius presbyter, militari eũ ducẽte manu, venit. Athanasius autem citatus, primùm quidem moras nectebat, non tam criminationes timens, quàm ne quid de fide aliter quàm in Nicæna Synodo decretum fuerat, nouaretur cauens. Veritus tamen imperatoris literas, quæ, nisi sua sponte veniret, inuitum eum vi eò abductum iri minabantur, Tyrum venit. Dei autẽ prouidentia quædam, qui mortuus dicebatur, viuum Arsenium eò quoque ire impulit. Nõ enim rationem habuit vel acceptæ à sycophantis pecuniæ, vel eorundem de occultatione mandati, quin Tyrũ ipse quoque clàm veniret, quémnam tandem finẽ res habituræ essent, cogniturus. Porrò Archelai consularis ministri in caupona quadã vino & ebrietati vacãtes, quum ex quodam, eum qui interfectus esse dictus fuerat, Arsenium adesse, & in quadam domo latitare audissent, rem hero renunciarunt: qui eam statim inquisitam atque cõpertam pres- F sit, certámque reddidit: & Athanasiũ secretò per internuncium fidelem, bono animo esse iussit, ꝙ viuens scilicet Arsenius adesset. Atque ille præsens, † quum iam in potestate eorum esset, eum se esse pernegabat. Paulinus autẽ Tyri episcopus, qui hominem iamdudum nouerat, ipsissimũ eum esse profitebatur. Et prouidẽtia quidem rem eam disponens, sic est moderata. Athanasius verò postquam citatus apud Synodum constitit, crimina sibi obiecta partim diluit: partim vt de eis amplius dispiceret, dilationem petiit, (valde nanque difficilis & impedita ei res erat, qui accusatores apud iudices gratiosos esse, testes multos ex Arianis & Melitianis, sententias illorum comprobantes, dispositos: & delatores in eis criminibus, de quibus ipse eos cõuicerat, venia dignos iudicatos esse videret:) potissimum verò in accusatione de Arsenio: & rursum de muliercula quadam, quam muneribus datis inuitam noctu vitiasse arguebatur. Quas sanè ambas deinde ridiculas esse ostendit. Siquidem deinde, quum mulier in medio consilio assistens Athanasiũ incusaret, presbyter qui-

Cogitur Cæsareæ Palæstinæ cpõrum cõuentus, Athanasij causa: sed is eò non venit. Cõuentus eorum alius dedicandi tẽpli Hierosolymitani gratia.

† θείας χάριν.

Is Tyrũ iussu imperatoris, vt ibi Athanasii causam discutiat, diuertit.

† ἐπιβατήρια. *Ita etiã Cereris Eleusinæ sacra mystica dicta sunt.*

* σιδηροδέσμι☉.

Macarius Alexãdrinus presbyter vinctus Tyrũ adducitur Venit eò Athanasius. Item Arsenius.

Athanasius Arsenium a Tyri adesse, certior fit.

† ἐν χερσὶ γενόμεν☉ συλληφθείς. *Socrat. lib. 1. ca. 28. hoc est, captus.*

Accusationũ capita plura, quæ Athanasio sunt intẽtatæ, apud Sozom. inueniuntur, lib. 2. cap. 25. Suspectũ omni ex parte Athanasij iudicium.

Calumniam stupri pulchre & sapienter Athanasius à se amolitur.

A dam Alexandrinus Timotheus, qui ibi aderat, ſicuti ei cum Athanaſio clàm conuenerat, cauſam ſcilicet perinde atq; propriam in ſe recipiens: Itáne tandem, inquit, mulier à me tibi oblatum eſſe vitium dicis? atque illa, An verò non à te? (ipſum digito demonſtrans) dixit: tẽpore quoque & modo, vt vis ei illata eſſet, adiecto. Et hoc quidem crimen, vt ridiculum, ſic facilè eſt refutatum. Deinde manus Arſenij producta: & accuſatio nõ iam verbis, ſed factis inſtituebatur. Ille verò dextrè admodum & prudẽter criminationi obuiam iit. Interrogauit nanque, an ex præſentibus quiſquã Arſenium noſſet? Atque nonnullis, noſſe ſe cum dicentibus: Arſenium in concilium adduxit, ſub veſte manum vtranque tegentem. Et tandem: En vobis, inquit, mortuus præſtò adeſt. atque vna illius, mox quoque altera producta manu: En, ait, Arſenium habetis, manus duas habentem: tertiæ autẽ locum vbi quis inueniat, accuſatores mihi oſtendant. Deus ſiquidem conditor in principio hominem prorſus † trimanum nõ creauit. Calumniis

Arſenium quoq; viuum exhibens, cædis crimen refellit.

† τρίχειρα.

B his apertè ad eum modum confutatis, doli architecti rerũ ſuarum ſatagẽtes, turbæ ſe immiſcuere, & fuga ſibi cõſuluere. Et crimẽ quidẽ hoc à ſe Athanaſius, Arſenij vita remouit. Deinde Iſchyram † exceptione repulit, in primis ꝙ presbyter * non eſſet. Inſuper etiam, nõ debere quenquam ab inimicis iudicari, allegãs, Euſebianos ſubmouit. Et quum alia quoque accuſationis capita in medium proferrentur, viſum concilio eſt, Mareoten ire: vt † in re præſenti, quæ in cõtrouerſiam erant deducta, inquirerentur. Vt verò ad rem inueſtigãdam electi ſunt, quos Athanaſius per exceptionem iudices reiecerat (mittebantur enim eò, Theognis, Maris, Theodorus, Macedonius, Valens, & Vrſicius) ipſe reluctabatur, & apud vniuerſum concilium, rem eam † inſidioſam eſſe in molitionem, vociferabatur: ac ſi accuſator vnà cum ſuſpectis & inimicis iudicibus adeſſet, iniquum id † vniúſque tantum partis iudiciũ eſſe proteſtabatur. Hęc quum ille diceret, neque quiſquam, ac ne Dionyſius quidem conſularis rationem eius haberet, atque inſuper metueret, ne manus ſibi per vim &

† παρεγράφετο.
Iudiciũ Iſchyræ & Athanaſij.

† τοπικῶς.

Mittũtur ab epiſcopis Mareoten quidã, qui in re præſenti cauſæ ſtatum inquirant.
† σκευώρημα.

† ἐκ μονομεροῦς δίκη
Athanaſi⁹ oĩa in iudicio ſiniſtrè agi cernẽs, ad imperatorem cõfugit.

C cædem afferrent, ex conſenſu eo ad imperatorem profugit. Poſtquam qui Mareoten miſſi fuerãt, rediere, atq; † ad teſtationes vniformes, ſub vna ſcilicet perſona, vera eſſe quæ aduerſus Athanaſiũ accuſator dixiſſet, confecere: Synodus primùm eum nullo defendente, † veluti contumacem cõdemnauit: deinde etiam ſententiam, qua ei dignitas Epiſcopalis abrogata eſt, tulit, in qua ſententia virum conuiciis multis vt ſeditioſum, & Ægyptũ motibus turbulentis implentem proſciderunt: ſimul & de muliercula illa, & de Arſenij cæde probrum prætermittentes. Ad omnes quoque locorum omniũ epiſcopos literas dedere, ne vel ſer

† ὑπομνήματα μονοπρόσωπα.

† ἐρήμην τοῦτου κατεδίκασαν.
Teſtificatio ſuſpecta.
Athanaſi⁹ vt cõtumax damnatur.
Dignitas eidem abrogatur.

* *Iſchyræ, ſeu Iſchyrionis (ita enim eum Sozomenus nominat) cauſa in eo ſtatu fuit. Arrogabat is ſibi & vſurpabat ſacerdotis dignitatem, & quæ presbyteri ſunt munia obibat. Eum verò quum Athanaſius in facto flagranti myſticis ſacris operantem deprehendiſſet, menſam ſacram euertit, calicem confregit, & impiam temerarij hominis audaciam inhibuit. Qua de re accuſante Iſchyra, Athanaſius cauſam apud iniquos iudices dixit. Aetas noſtra multos vidit Iſchyras, Athanaſium nullum. Porrò Athanaſius ea quæ modò dicta ſunt, per Macarium presbyterum Iſchyra exautorando egit, qui & ipſe è vinculis cauſam dixit.*

mone vel vſu & commercio aliquo cum eo com- D municarent, néve ei Alexandriæ eſſe permitteretur. Verum quoque eſſe aſſeruerunt, myſtici poculi comminuti crimen: & accuſationũ capita quæque attingentes, ſingulari quadam arte calũniam pertexuerunt, ſycophantas conuictos ſilentio tegentes, & accuſatores eius omnes laudantes. Ioanni quoque illi qui Melitio ſucceſſerat, ſectatoribúſque eius, aut quicunque ex clero eius erant, honorem dignitatémque tribuêre. Ipſum etiã Arſenium, qui cæſus eſſe dictus fuerat, receperũt: qui tum quoq; Melitianorũ ſectator, & tanq̃ Hypſelopolitarum epiſcopus, iniquæ illi Athanaſij abrogationi ſubſcripſit. Qua in re illud nouum mirúmque viſum eſt, ꝙ qui ab Athanaſio iugulatus eſſe dicebatur, is viuens, quãtum in eo ſitum erat, Athanaſiũ exautorando iugulauit. Hoc tam iniuſtum inſanúmque iudicium, multi etiam qui ibi affuere epiſcoporũ deprehendere. Nam Paphnutium confeſſorem tum præſentem, dicunt, apprehenſa Maximi Hieroſolymitanæ eccleſiæ antiſtitis manu conſurrexiſſe, atque vtriq; minus conuenire arbitratum eſſe, qui cõfeſſores extitiſſent, E oculóſque propter ſermonem veritatis effoſſos, & articulorum iuncturas mutilatas circũferrent, vt commune quicquam cum prauis improbíſque hominibus haberẽt, & aduerſus verę pietatis propugnatores ſententiam ferrent.

Indiciũ corruptorum fraus & peruerſitas.

Arſeniusque q; ipſe Athanaſiũ ſententia ſua iugulat.
Paphnucius Thebæus & Maximus Hieroſolymitan⁹ epiſcopi, peruerſum hoc iudicium damnant.

CAPVT L.

EO tẽpore, quo & trigeſimus imperij Conſtantini annus complebatur, & templum Hieroſolymis in Caluariæ loco magnificentiſſimè abſolutum fuerat, quod magnum martyrium dicitur: Marianus quidam ampla dignitate vir, ab imperatore cũ literis ad Synodum venit, quibus quàm celerrimè Hieroſolymã adire, propter ſacri eius templi dedicationem iubebantur. Atque illi protinus vt potuere, Hieroſolyma contenderúnt, diſſidio atque diſcordia omni ſepoſita, templúmq; ipſum dedicarunt, donaria ſimul & ornamenta ab imperato- F re miſſa maximi prorſus precij conſecrantes: quæ longo ſanè pòſt tempore ibi fuere, ſtuporẽ & cõſternationem planè ſpectãtibus conciliantes: tanta illorum erat magnitudo, tantum precium. Erat is decimuſquartus menſis Semptembris dies, qui ab eo tempore in eccleſia Hieroſolymitana quotannis publicè ab omnibus feſtus & celebris agitatus eſt, octo ex ordine diebus cõuentibus celebrandis. Quibus diebus ex omni terrarũ orbe homines eò conueniunt, & ad feſtos conuentus concurrunt, arcana ſacra peracturi, & loca ſancta cognituri. Deinceps verò & decantatam illam ibi egere Synodum, in qua Arium & Euzoium ſuſcepere: Imperatoris videlicet literis adducti, quibus ille rectè eos de fide ſentire ſignificabat. Scripſerunt illi quoque ad eccleſiam Alexãdrinam: multam eſſe, odiis diſcuſſis, eccleſiis pacem conciliatã: Arium reſipuiſſe: eúmq;, accepto ab homine pœnitentię libello, ritè ſuſceptum, prorſus in eccleſię poteſtate eſſe. Acta ea ad imperatorem etiam retulere. Atq; illi quidem hæc ſic † egere. Athanaſius autem Conſtantinopolim contendens, de iniuriis quas

Epiſcopi Tyro Hieroſolyma ire iubentur, ad tẽplũ nouæ Hieruſalem dedicandum.

Anniuerſarius Exaltationis ſanctæ Crucis dies.
Profectio Hieroſolymitana religioniſ ergò.
Suprà cap. 47. eod.
† Proſcriptũ eſſe Aſiũ obſcuthanarè ſignificantes. Socrat. lib. 1. cap. 33.

Athanaſi⁹ ad imperatorem Conſtantinum preces.

A quas acceperat, apud imperatorem est quiritatus. Et quum ibi nonnulli qui eum sententiis suis dānauerant adessent, illud ab imperatore supplex petiit, vt rerum Tyri de se actarum in eius præsentia inquisitio & iudicium fieret. Porrò imperator Athanasium æquum petere censens, ad episcopos qui Tyri conuenerant, eos ad se venire iubens, in hæc verba scripsit. Ego quidem quæ sint res à Synodo vestra per tumultum, & quasi procellam quandam iudicatæ, ignoro. Videtur tamen quodammodo tumultuanter per inordinatam consultationem veritas esse deprauata, quòd scilicet vos propter nugandi aduersus proximos studiū, quod quidem inuictum esse vultis, ea quæ Deo placita sint, peruidere non possitis. Enimuerò diuinæ prouidentiæ fuerit, vt quum contentiosi ardoris vitium manifestò deprehensum discutiatur: tum apertè nobis declaretur, num in cōuentu isthic vestro curæ vobis veritas fuerit, & res absque odio & gratia sint iudicatæ. Quam ob causam vt properè ad pietatem nostram veniatis volo, vt & re-
B rum à vobis actarum exactam rationem nobis exhibeatis, & de vobis ipsis satisfaciatis. Qua re autem vt hæc ad vos scriberem, & vos per literas ad me euocarem, adductus fuerim, ex verbis sequentibus intelligetis. Ingredienti mihi iam cognominem nobis & modis omnibus felicem vrbē Constantinopolim, (accidit autem vt equo tum veheter) derepentè Athanasius episcopus, cū aliis quibusdam quos secum habebat, in media publica via, ita præter expectationem obuius est factus, vt consternationis etiam præberet causam. Testem autem facio † inspectorem rerum omnium Deum, me illum primùm qui fuerit non nouisse: donec nostrorum quidam quis esset, indicarunt. Atque quibusdam de iniuriis quas sustinuit eum percunctantibus, quæ æquum erat renunciauit. Ego quidem eo tempore cum eo verba non feci, neque colloquutus sum. Vbi verò ille id postulauit, ego autem denegaui, parum admodum abfuit quin eum reiici iuberem: ille tamen cum multa libertate nihil peteret à nobis aliud, quā vt vos præstò essetis, quò necessitate vrgente, in præsen-
C tia vestra, quæ passus esset, satis deplorare posset, & ego id rationi & tempori conuenire duxi, perlibenter hæc ad vos scribi præcepi, vt omnes quicunque conuentui Tyrio interfuistis, citra procrastinationem, in ✶ aulam mansuetudinis nostræ venire acceleretis, & rebus ipsis iudicationis vestræ sinceritatem & veritatem, me cognoscente, declaretis: quem sanè germanum Dei famulum esse non negaueritis. Per meam certè quidem erga Deum religionem, pacata sunt vbique omnia. Quin ipsi etiam barbari nomini Dei ritè laudibus benedicunt, qui hactenus veritatem ignorarunt. Manifestum autem est, † qui veritatem non norit, eum neque Deum nosse. Veruntamen, quemadmodum modò dixi, & barbari per me germanum Dei ministrum, Deum cognouerunt, & metuere didicerunt. Ipsúmque me vbique tutari, & rebus ipsis mihi prospicere senserunt. Vnde maximè Deum norunt, quem illi quidem propterea quòd nos metuunt, colunt: vos autem, qui arcana sacra benignitatis eius ✶ præferre (quid enim dicam † seruare?) videmini, vos inquam nihil agitis aliud, quàm quod ad discordiam & odium facit, & quod (vt simpliciter dicam) ad generis humani exitium refertur. Verùm properate, sicuti dictum est, & ad nos quamprimùm omnes venire maturate: illud persuasum habētes, omnibus neruis conaturos nos esse, vt iis quæ corrigenda sunt, emendatis, in lege Dei omnia ritè seruētur, vtque eis neque probrum neque praua aliqua opinio & suspicio inhærere possit: dissipatis nimirum, prorsúmque attritis, atque adeò sublatis omnino legis inimicis, qui quidem sub prætextu speciosi nominis, varias atq; omnigenas prębent blasphemias, & obtrectandi occasiones. Talia imperator quum scripsisset, alij quidem episcopi maximo territi metu, pro se quisque domum redibant. D

Cōstantinus conuentū Tyrium episcoporū Constātinopolim ad se euocat.

Mens rixandi cupida, res diuinas perspicere nequit.

† ἔφορον.

† στρατόπεδον

Grauis et imperatoria contentiosorum episcoporum obiurgatio.

† ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν, οὐδὲ τὸν θεὸν ἐπιγινώσκει.

Deum sibi in rebus omnib⁹ affuisse gloriatur Constantinus.

✶ προβάλλεσθαι.

† φυλάττειν.

Eusebiani autem se in oculos imperatoris ingerētes, iustam esse Synodi sententiam asseuerarunt. Et multis in Athanasium conuiciis coniectis, non iam de poculo fracto, aut mensa, aut viui hominis brachio, quòd vera ea essent, instabant: sed ad nouam aliam confugēre calumniam. Minatum enim esse Athanasiū dixerunt, inhibituros sua suasione Ægyptios esse, ne frumentum pro eo atque Constantinus sanxisset, quotannis Alexādria Constantinopolim subueheretur: eáque verba audiuisse Adamantium, Annubionem, Arbathionem, & Petrum, episcopos. Hæc allegantes, causam calumniis obtinuere. † Sæpenumero nanq; mendacium vincit, quum is qui calumniam struit, bonæ fidei opinionem consequitur. Confestim igitur imperator iracundia correptus, in Galliam ad Treuiros virum proscribit. Idque ita fecisse Constantinum opinio est, non tam quòd vera esse quę in eum dicta fuerāt, crediderit, quàm vt ecclesiam ad vnitatem & episcopos ad concordiam perduceret. Quod quidem aliter fieri nō potuit, nisi Athanasius relegaretur. Communionem enim Arianorum omnino auersabatur. Atq; ille ad eum quidem modum ad Treuiros in Galliam est abductus. E

Eusebiani tātū episcopi Constantinopolim veniūt

† ἰσχύει γὰρ πολλάκις τὸ ψεῦδος, ὅταν ὁ διαβάλλων τὸ ἀξιόπιστον ἔχῃ.

Athanasius calumniis nouis Eusebianorū circumuentus Constantino censente, ad Treuiros relegatur.

CAPVT LI.

ARius autem Hierosolymis Alexandriam rediit. Quum verò ecclesia Ægypti nihil sibi cōmunionis cum eo esse vellet, ille cum sectatoribus suis denuò turbas ciere, & hæresim suam fraudulenter serere cœpit. Plebs quū ipsius reditum, tum pastoris sui exilium grauiter tulit. Ac imperator vbi Arij sententiam prauam esse cognouit, Constantinopolim hominem vocauit, peruersæ opinionis cœptorúmq; suorum rationem redditurum. Cōstantinopoli populus in duas partes discesserat. Atq; ij quidem nihil prorsus de Nicænis decretis mutandū esse dicebant, alij autem Arium rectè profiteri contendebant. Et maximo in vrbe motu excitato, homines pleriq; vt conuentus cogeretur, conabantur. Alexander porrò Constantinopolitanæ ecclesiæ antistes, qui dudum Metrophani successerat, vir præter cæteros Dei maximè amans, vt motum eum sedaret, nihil non experiabatur. Quod vbi ei min⁹ successit, in maximū se demisit certamen. Et quū quod faceret aliud nō haberet, F

Arius Alexandriam reuersus contēnitur.

Idē Constantinopolim ab imperatore euocatur.

Constantinopoli quoq; in religione dissidetur.

Cōtentio Alexandri Cōstantinopolitani episcopi & Eusebij Nicomediensis, de Ario.

A pacem & communionem cum Ario tum deprecatus est. Nefas enim esse, miniméque consuetudini ecclesiasticæ cõuenire dixit, quæ ab ipsis atque eis etiam qui ex terris omnibus quæ sub sole sunt, Nicæam concurrerant, decreta essent, abrogare. Eusebius autem post conuicia multa apertè minabundus grauia ei denunciauit, nisi ad certum diem Arium in communionem admitteret. Asque eo enim si esset, ipsum quidem extorrem ab ecclesia futurum, successorem autem eius cum Ario communicaturum. Hæc vbi sunt dicta, tum quidem colloquio soluto discessere: Eusebius quidem etiam atque etiam, vt quæ minatus fuerat, ad exitum perducerentur moliens: Alexander verò, ne ad rem conferrentur, quæ fremens ille denunciauerat, precationibus incumbens. Quem, non tantum vt ipse exautoraretur mouebat, quantum ne quid de doctrina mutaretur solicitabat. Pertimidum eum maximè imperator faciebat, qui quodammodo in aduersariorum verbis acquiescere videbatur. Itaq; in ea solicitudine & anxietate trepidans B diuinus senex, rebus omnibus posthabitis, & arti disserendi nuncio remisso, festinabundus† ad sanctius confugit sacrarium, ieiunio & orationi sese dedens: neque quidquam rerum earum remittens, quæ ad placandum exorandúmq; Deum facerent. Et in ea ecclesia quę Pacis cognomẽ obtinet, se clausit: & ore in sacram sanctioris sacrarij mensam procumbens & lachrymãs, continuè dies noctésque orauit. [a] Cuius illa fuit oratio, vt siquidem opinio Arij vera esset, ne ipse constitutum conuentui & communioni videret diem: sin quam ipse coleret, sententia maximè veritate niteretur, vt Arius dignas lueret pœnas, veluti malorũ in professione fidei omnium autor. Sic episcopus Alexander precabatur. Sed & imperator periculum de Ario facere volens, in regiam suam eum accitũ, num & ipse Nicænis decretis assentiretur, rogauit. Atque ille, citra moram & deliberationẽ omnem, in conspectu Principis [b], decreto Synodi callida simulatione subscripsit. Factum id admiratus Cõstantinus, iureiurando quæ scripserat confirmare eum iussit. Quod & ipsum confestim C † dolosa adhibita fallacia, sicuti eos qui de hac re memorãt, dicere audiuimus, fecit. Quòd nanque suam de diuino numine opinionem Arius in charta descriptam sub axillis in sinu ferebat, ita se verè sentire, quemadmodum scripsisset, iurauit. Quare imperator persuasus, Alexandro, vt Arium reciperet, seuerius mandauit. Sabbathum erat, & postridie vt ad communionem admitteretur Arius, expectabat. Verùm vindicta nequaquam morata est, quæ vestigia eius qui tam † absurdis cauillationibus vsus esset, in pedibus ipsis est insecuta. Ex imperatoris palatio à quibusdam Eusebij satellitibus Arius deductus, per forum insolenter gradiebatur, & per mediam vrbem venditans sese inferebat. Postquam ad Constantini forum ventũ est, vbi ingens illa Porphyretica Cõstantini ipsius columna magnificè in altum excurrit (serum autem diei erat) timor derepentè ex conscientiæ vulnere Ario incessit, eúmque alui laxitas consequitur. Et vrgebatur eo casu maximè: proindéque secessum publicum, qui in propinquo erat, petit. Ibi animo ei defecto, sua sponte incrementa effluũt: & † vi naturæ constringente soluta, sedes ipsa D procidit, & multus sanguis effunditur, constitutio quoque interna corporis omnis vnà cum intestinis epate & splene diffluit. Atque ita ille perit. Quum autem inde non exiret, ingressi quidam propter diuturniorem eius moram, mortuum in fœdo subsellio reclinatum inuenere. Secessus is longo pòst tempore est ostensus retro forum & macelli porticum: perpetuáque loci eius & mortis Arij est memoria, quippe quem prætereuntes omnes digito semper designare soliti fuerint. Diu verò postea, fama est neminem subsellío eo vsum esse. Omnes enim locum eum fugerunt, pro detestando habentes, in quo videlicet Arius impietatis pœnas persoluisset. Postea autem Arianus quidam, vir perquàm opulentus, locum emit: & forma eius priore abolita, domum magnificam in eo construxit, vt obliuioni res ibi acta mandaretur, neq; amplius mors Arij sempiterna memoriæ successione, † veluti per Comicum ludum posteritati exhiberetur. Obitu verò eius publicato, variæ de eo hominum fuere opinio- E nes. Quibusdam enim videbatur repentina ægritudine correptus, & per animi liberiorem relaxationem, vt cui res ex sententia cecidisset, ex immensa, quæ cor eius affatim offuderit, lætitia, subitò extinctus esse. Alij, impietatis dignum luisse supplicium putabant. Familiares eius, ab obtrectatoribus ex insidiis per incantationem & veneficium necatum dicebant. Non mediocris verò animi solicitudo Nicomediensem cepit Eusebiũ. Factum nanque istud non vrbem modò, sed vniuersum propè orbem percurrit, fama de eo velociore passim increbrescente. Imperator sanè re ea maiorem in modum est delectatus, & propterea professionem fidei Nicænam perinde atque à Deo ipso dictatam, magis etiam defendit, Christianæ religioni mirificum in modum addictus.

Locus ipse postulare videtur, vt quæ magnus Athanasius de Arij rebus scripta reliquit referam[9]. Quę sic habent. Nam & ipse Arius hęresis quidem princeps & antesignanus, Eusebij verò particeps & socius, studio & opera Eusebij & amicorum eius, vocatus à beato Constantino Augu- F sto, & ab eodem vt in scripto persuasionem fidei suæ exponeret flagitatus, in libellum eam dolo malo, impudentibus de impietate sua dictis suppressis, retulit: verbáque scripturarum simplicia, sicuti in eis expressa reperiuntur, itidem vt diabolus assimulauit. Deinde quum beatus Constantinus dixisset, Siquidẽ nihil præterea tectum in mente habes, veritatem testimonio iurisiurandi confirma. Vlciscetur enim te, si falsò iuraueris, Dominus ipse, Iurauit miser, neque habere se, neq; aliud quàm tum scripserit, quamuis dictum aliquando ab eo sit, sentire. sed ilicò egressus, tãquam pœnas pendens concidit, & suspensus crepuit medius. Atque omnibus quidẽ hominibus cõmunis vitæ finis cõstitutus est mors ipsa: neq; cuipiã, etiã si is inimicus fuerit, qui vita defunctus sit, † insultare cõuenit: quòd incertum sit, an non idem sibi ante vesperã accidat. Sed Arij obitus quando quidem non simplex fuit, dignus propterea est qui cõmemoretur. Quum enim Eusebius se eum in ecclesiã introducturum minaretur, episcopus quidem

Constituitur Alexandro dies, quo Arium in communionem admittat.

Alexander ad preces confugit.

† τῷ θυσιαστηρίῳ προσφύγη. Alexandri precatio contra Arium.

a Precatus est Deum, vt vel animam suam susciperet, ne cõmunione Arij contaminaretur: vel inopinatum quidquã faceret, quod & factum est. Epiph.

b Arius Nicænis decretis apud Cõstãtinopolim subscribit.

† σοφιστικῶς. Subscriptionẽ dolo malo per iusiurandũ cõfirmat. Socrat. lib. 1. cap. 38.

Vindicta diuina eum cõsequitur.

† τοῖς σοφιστικοῖς ἀτοπήμασι.

Constantini forum.

† φύσεως σφιγκτῆρος.

Repẽtina & horrenda Arij mors.

In loco eo vbi Arius interijt, ad abolendã mortis eius infamiã, magnificæ ædes ab Arianis cõstructæ.

† κωμῳδεῖσθαι. Variæ de morte Arij opiniones.

Athanasius de Arij perurio & obitu.

† ἐπεμβαίνειν.

Nullius calamitatis insultandum.

Nescis quid serus vesper vehat.

A Constantinopolitanus Alexander id futurum negauit: Arius autem vi & minis Eusebij confisus est. Sabbathum quippe erat, & postridie sperabat se ecclesiæ conuentui aggregatum iri. Certamen erat acre: his quidem minitantibus, Alexandro autem orante. Sed enim Dominus, iudicio suo interposito, aduersus homines iniquos iudicauit. Nondum enim sol occiderat, & necessitate eum in locum suum pertrahente, ibi pessum iit, vtroque simul, & communione & vita confestim orbatus. Beatus certè quidem Constantinus re audita, admiratus eam est, periurium eius vindicatum esse perspectũ habens. Omnibus autem tum manifestum fuit, quum Eusebij minacem denunciationem, tum Arij spem & expectationem frustra fuisse. Declaratum quoque rursum, Arianum furorem ab ipso Seruatore exclusum esse à communione, & hic, & in primogenitorum ecclesia. Quis igitur non miretur, homines istos magno cotentionis studio videns iusticiæ laudem ei tribuere, quem condemnauit Dominus? eosdémque cernens hæresim defendere eorum, quos ex- B communicatos esse conuicit Dominus, ducem eius Ecclesiam ingredi non passus? Hæc de Ario Athanasius.

CAPVT LII.

Non persuadetur Cōstātinus, vt Athanasiū ab exilio reuocet

EO tam fœda morte sublato, finem tamen nugamenta eius non habuere. Neque qui factionis eius erant, vel ad breue tempus desierunt insidias eis struere, qui in diuersa erāt sententia. Populus sanè Alexandrinus frequenter ad Imperatorem, qui ei de restitutione Athanasij miserabiliter supplicarunt, misit. Et ad eundem scripsit multa virtute pollens Antonius, ne omnino Melitianis fidem haberet, sed potius vt sycophantiam omnino esse, intentatam Athanasio accusationem, crederet, orans. Imperator autem nequaquam persuaderi potuit: sed populo Alexandrino rescribens, dementiam atque + inordinatam confusionē obiecit. Sacerdotibus autem, & cœlibatum colen- C tibus Monachis scilicet, vt quieti essent, mandauit. Neque enim vnquam se mutaturum de Athanasio sentētiam, neque eum reuocaturum esse asseruit: tanquam virum seditiosum, & malorum patratorem, præsertim quum ecclesiastico iudicio condemnatus esset. Clàm quoque Antonio significauit, se Synodi decreta non facilè irrita fa cere posse. Nam etiamsi pauci, inquit, fuerint, qui hostili animo sententia sua illum iugularint, tamē reliquam cōuentus eius multitudinem bonorum & probatorum virorum, non ita simpliciter & temerè prorsus illorum calculos fuisse sequuturam. Addidit insuper, effreni esse lingua, & contumeliosum virum Athanasium, atque ad seditiones & discordias concitandas idoneū. Ita nanque qui hostili in eum erant animo, apud Imperatorem de talibus criminibus eum detulerant: quum imperatorem scirent vicia eiusmodi supra modum grauiter ferre. Porrò quum multitudinem in duas esse sciret factiones diuisam, & aliam Athanasio, aliam autem Ioanni fauere, qui Melitij successor, in Synodo Tyria communione vti, ho-

† ἀταξίαν.

Plurimū Cōstantinus iudicio conuentus Ecclesiastici, qui Athanasium dānauerat, tribuit.

Eidē persuasum erat, Athanasiū seditiosum virum esse.

Ioannē quoque Melitianū episcopum Cōstantinus exautorat.

norémque suum in clero suo, sicuti & sectatores D eius, habere iussus fuerat: valde ea re cōmotus ipsum quoq; ab ecclesia proscripsit. Quod quidem pręter opinionem Athanasij inimicorum accidit: accidit tamē. Neque Ioanni profuere quicquam, quę Tyri à Synodo acta decretáque fuerant. Imperator nanque nulla supplicatione aut deprecatione flecti potuit, si quando suspicionē in quenquā, ad seditionem eum & discessionem Christianum clerum concitare, concepisset. Scire autem oportet, Arij dogma, quāuis à multis magno studio in sermonibus & disputationibus frequētaretur, sine nomine tamen etiam tum fuisse, neque in corpus proprium coaluisse. Nam pręter Nouatianos, Phryges, Valentinianos, Marcionistas, & Paulianos, omnes alij simul communicabant, & in vna conueniebant ecclesia. Quippe contra quos lege lata, Imperator precatoria eorum aboleri, eósque in Catholicis ecclesiis cum aliis congregari iusserat. Alibi verò illis neque priuatim neque publicè conuentus agere licere, sed in vno communiter omnes loco conuenire voluit. Per quam legem, quantum ego colligo, multę hæreses, memo- E ria earum sublata, diffluxere. Superioribus enim temporibus, quicunque Christi appellatione censerentur, quanuis diuersarum essent opinionum, eodem tamen loco apud eos qui Gręcam suscepe rant superstitionem, erant: & quum ab illis affligerentur, de discrimine si quod inter eos esset, curiosè ipsi inquirere supersederunt, communibus quippe calamitatibus expositi. Quapropter facillimè per partes conuenientes conciones habebāt: frequentiorique cōsuetudine, quum pauci essent, in factiones multas non discedebāt. Constitutione autem ista promulgata, difficile eis fuit publicè seorsim conuenire, multo verò minus clandestinos cœtus cogere, episcopis loci cuiusq; id obseruantibus. Proinde metu eo coerciti, Catholicæ ecclesiæ sunt vniti. Quod si fortè aliqui in sua sen tentia perstitere, decedētes nullos reliquere successores, quum neque conuentus eis agere permitteretur, neque liberè hæresim docere possent. At hæreses aliæ vel propter autorum improbitatem, vel propter dogmatum + ineptias, non ita multis G sunt frequentatæ. Nouatiani autem, vt qui eadem cum vniuersali Ecclesia de CHRISTO sentirent, diutissimè statum suum retinuere, neq; illis constitutio ea obfuit. Videtur verò & imperator ipse non illibenter aliquid de rigore & seueritate remisisse, & terrere potius quàm perdere subditos maluisse. Et Accesius, qui tum Nouatianorum episcopus fuit, maximè Ecclesiæ suæ profuit, apud Imperatorem propter sanctiorem vitam gratiosus. Phryges verò, pręterquàm in Phrygia & locis finitimis, eadem in aliis Imperij partibus, quæ aliæ hæreses, sunt passi. In locis autem suis, ex quo Montanus extitit, sectæ suæ exordio sumpto, longo permanserunt tempore. Eo autem anno Eusebius & Theognis, nouas res de dogmate Nicænæ synodi, scriptis moliri cœpe-

Seditiosorū hominū inimicus Constantinus. **

Ariani nōdum collegiū & ecclesiam suā habuere.

Lex Cōstantini, vt certis exceptis hæresibus, cuiuscũque opinionis Christiani in vna conuenirent ecclesia, neq; suos sibi cogerēt cœtus

Nouatianorum ecclesia.

Phrygum cōuenticula.

Eusebius & Theognis noua fidei formula cōposita, Nicæna decreta rescindere.

** ὁ γὰρ βασιλεὺς κρείττων ἱκεσίας ἦν καὶ παντοδαπῆς παραιτήσεως, ὁπηνίκα ἐν ὑπονοίαις ἔχοι τινὰ εἰς στάσιν καὶ μερισμὸν τὸν χριστώνυμον κλῆρον διερεθίζοντα. *Imperator preces & deprecationes omnes eorum repudiabat, qui suspecti ei erant, quòd ad dissidium & factiones Christi nomen vsurpantem Clerum concitarent. Eusebius de vita Constantini.*

A runt: & nudo quidem capite, quod dicitur, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale reiicere ausi non sunt. satis enim sciebant, Imperatorem ipsum ita sentire, & mirificè formulam eam complecti. Aliam autem componentes scripturam, seu formulam fidei, interpretationibus quibusdam complecti eam, ea quæ Nicææ decreta esset, Orientalibus episcopis significarunt. Atque ex eius verbis, eorúmque sensu, in disputationē prior quæstio est deducta. Quę tametsi finem suum consequuta esse videbatur, tamen eo pacto in controuersiā est reuocata. Et res quidem de Ario sic sunt actæ.

CAPVT LIII.

Marcello Ancyrano epō in conuentu episcoporum Cōstantinopolitano dignitas adempta.

SVb idem tempus episcopi Constantinopoli congregati, Marcello quoque Ancyræ minoris Galliæ episcopo dignitatem, veluti qui noua inuexisset dogmata, abrogarunt. Asterius nanque quidam ex Cappadocia sophista, qui ostentationis B & quæstus causa philosopharetur & doceret, eo studio posthabito, Christianam religionem se culturum professus fuerat. Et libris aliquot compositis, Arij opinionē astruere contenderat. Cum quo itidem Christum Dei virtutem esse scripserat, vti Moses erucam & locustam magnam virtutem Dei esse dixit. Aliaque hisce similia cauillans, Arianis adhærebat: atque in synodis eis asistens, plurimùm eos adiuuabat. Illud autem in consilio habebat, vt præclaræ alicuius vrbis episcopatum consequeretur. Verùm id quod cōstituerat, parum ei successit. Persequutione enim non tolerata, diis sacrificauerat: eámque ob rem, sacrorum administratio ei est denegata. Porrò quos composuerat libros, in Syria vulgauit. Aduersus quos Marcellus scribens, siue sciens, seu imprudens, in errorem ex diametro illi contrarium est delapsus, & cum Paulo Samosateno CHRISTVM merum esse hominem dixit ✶. Quod vbi intellexerunt qui Tyri & Æliæ coacti fuerant episcopi, Asterio quidem ipsi nihil obiece C runt, quòd scilicet sacris ecclesiastici ministerij initiatus non esset: Marcello autem episcopali dignitate prædito, quū plurima vitio verterunt, tum quòd perperam scripsisset, dicam impegerunt: aboleréque eum libros, qui nihil à Samosateni scriptis differrent, iusserunt. Atque ille facturum se id pollicitus, minimè tamen fecit. Cæterùm vbi Eusebius inde literis Constantini vocatus Byzantium venit, rursum Marcelli causa in disceptationem est deducta. Postquam autem minimè illi visum est, vt impietatis libros, sicuti receperat, igni consumeret: episcopatum ei Eusebiani ademere, & Basilio cuidā eloquentia & varia doctrina præclaro viro, Galatię ecclesiam regendam tradidere. Scripserunt ij quoque, vt Marcelli scriptum, vbicunque reperiretur, prorsus aboleretur: capitibus quibusdam ex eo scripto, vt dissonantibus, epistolæ insertis. Quod sanè scriptum libris tribus, quēadmodum audiui, pulcherrimè refutauit Eusebius Pamphili: Marcellus autem in Synodo Sardicensi postea episcopatum suum recuperauit, quòd nō ita sentire existimatus esset. Non enim satis perpensa & intellecta à multis eius scripta: ob eámq; causam, in Pauli eū opinionē incidisse, calumniā D homini obiectam esse, sicuti suo loco à me referetur, creditum est. Simúlque dictum, ✶ per modū quæstionum à Marcello scripta ea esse instituta. Et imperator ipse, manifestam esse Eusebianorū contra eum calumniam deprehendit. Admodum enim infesti illi erant, quòd neque in Phœnicia quæ aduersus Athanasiū ipsi cōstituerant, neq; rursus Hierosolymis quæ pro Ario decreuerant, cōprobasset. Sed neque in dedicando Caluariæ templo, quod magnum martyrium est cognominatū, à communione eorum se subducens, eis affuisset. Quapropter ad imperatorem scribentes, præter alia viro obiecerant ✶ in imperatorem ipsum cōtumeliam, eo quòd ecclesiam splendidissimè conditam, cum reliquis episcopis consecrare supersedisset. Hæc de Marcello.

Asterius Cappadox ex Sophista christianus factus, sed Arianus.

Is martyrio repudiato, dijs sacrificauit.

Itaq; in presbyterorū ordinem non est receptus.

✶ Filiū enim Dei ex Maria initium sumpsisse, & regnum eius finē habiturum esse, dixit. Sozome. lib. 2. cap. 33.

Marcelli Ancyrani hæresis.

Libros is suos abolere ab episcopis iussus, dicto audiens nō fuit.

Basilius epš Ancyranus.

Marcellus postea episcopatum suum recuperauit. Scripta eius nō satis à plerisq; ītellecta

✶ ὡς ἐν ζητήσει.

Eusebiani Marcello infensi.

✶ βασιλέα ὕβρισαι.

CAPVT LIIII.

Cōstantinus imperij ditiones inter filios diuidit.

IMperator imperio filiis iam diuiso, Constantino quidem & Constanti partem Occidentalem desi- E gnauerat, Constantio autem Orientem dederat. Quorum primo imperij sui decennio Constantinum, secundo Constantium, tertio minimū natu Constantem Cæsarē dixit. Deinde anno vno & mensibus aliquot peractis, ✝ sexaginta & quinq; annos natus, corpore male affecto, Helenopolim Bithyniæ transijt, vt ibi quæ in propinquo sunt, sua sponte profluentibus & naturalibus lauacris vteretur. Quum verò grauiorem sentiret imbecillitatem, lauatione posthabita Nicomediam venit: atque ibi in suburbano agens, quemadmodum Hermes, Socrates, & Theodoritus ecclesiastici scriptores dicūt, diuinum percepit baptismum. Quorum verba hic apponere visum est. Hermes enim » Sozomenus sic inquit. Ibi sanè quum in suburbano ageret, sacro initiatus est baptismo: qua de re vehementer lætatus, Deo egit gratias. Socrates » autem: Helenopoli Nicomediam est profectus, » ibíque in suburbano agens, Christianum suscepit » baptismum. Itidem & Theodoritus: Trigesimus imperij eius præterierat annus, atque anno » F insuper & mensibus paucis exactis, Nicomediæ » in Bithynia agens, ægrotare cœpit. Quum verò » quàm incerta sit hominis vita cognitum haberet, » diuinum baptismi donum suscepit: quem ad id vsq; tempus ideo distulerat, quòd in flumine Iordane percipere concupiuisset. Hæc illi quidem nescio quomodo dicunt: nos verò Ecclesiæ vniuersali consentientes, Romæ eum sacro lauacro tinctum esse, Syluestre administram ei imponēte manum, diximus. Ac de his quidē satis. Porrò testamento cōdito, Imperium tribus filiis, sicuti antea distribuerat, reliquit. Et multis veteri Romæ, & cognomini ei vrbi honoribus & præmiis concessis, vita est defunctus, sexagesimoquinto ætatis anno: quum quidē imperasset annis triginta duobus, mensibus aliquot decollantibus, vigesimoprimo mēsis Maij die, Feliciani & Tatiani cōsulatu, qui ✶ ducentesimę octuagesimæ septimæ Olympiadis secūdus annus fuit. Moriturus reuocari Alexandriā Athanasium iussit, Eusebio aliísq; qui ei aduersabantur, præsentibus. Nemo verò miretur,

✝ Sexaginta sex, Eutrop.

Thermæ c l Helenopolim.

Idem ad Nicomediā baptisatus ab Euseb. Nicomediensi epō. In eadē sententia est Rufin. Oros. Cassio. & Pomp. Latus.

Constantini mors. Ea biēnio antè per inusitatæ magnitudinis cometam denunciata est.

✶ Quidā ponunt Olympiadem 279

Hæc tēporis obseruatio cū aliorū Chro-

nographorũ ratione non prorſus concordat.

A quòd tantos viros deceptus exilio mulctauerit. Nam qui id ei perſuaſere, Antiſtites ſacrorum fuere, intra ſe quidem fraudem illi & dolum occultantes, extrà verò ſplendorem magnificum prę ſe ferentes: quando etiam diuinum & magnum illum prophetam Dauidem non pontifex aliquis, ſed domeſticus verbero ſeruus decipit. Sibā enim illum, ſatis ſcio quòd legeritis: qui confictis mendaciis regem contra Miphiboſet, vt agros illi auferret, concitauit. Quod quidem nō ideo, vt Prophetam accuſem, dixi: ſed vt imperatorem defendam, & naturæ humanæ imbecillitatē declarem: ſimúlque illud admoneam, ne ſtatim prorſus accuſatoribus, etiā ſi ſint vel præclari, vel ⁎ exacta ætate viri, fides habeatur, ſed vt auris altera ſemper aduerſario reſeruetur. Teſtamentū apud preſbyterum depoſuit, quem Arij laudatorem Conſtātia ſoror eius, eadémque Licinij coniunx, moriens ei vt virum bonum commendauerat. Id iuramento interpoſito, Conſtantio, quum ex Oriēte veniret, dandum præcepit. Ex filiis enim decedenti nullus affuit.

Cōſtantinus moritur⁹, ab exilio reuocari Athanaſium iuſsit, quē ab Epiſcopis deceptus proſcripſerat. Theodor. lib. 1. cap. 33.

⁎ διαβιβηκότες.

Teſtamentū Conſtantini.

B

Conſtantinus ſpadonum & aulicorum omnium vehemens domitor fuit, quos tineas & ſorices Palatij appellare ſolitus erat.

CAPVT LV.

AT ille quidem ſic ad meliorem regni felicitatem migrauit. Duces autem & præfecti, ſatellitiúmq; eius omne, arcæ aureæ corpus eius impoſitum, in cognominem ei vrbem duxere: & in ſuggeſtu quodam ei collocato, quicūque viuo honor præſtitus, idem quoque defuncto tum à comitatu aulico eſt exhibitus. Vniuerſi etiā perinde atque patre, cuius benignitatem omnes experti fuerant, orbati, perquàm amarè luxere. Sed quid dicere attinet, qua eum ſint illi proſequuti honorificētia & cultu, donec aliquis liberorum eum humaturus adueniret? Atque vbi Conſtantius certior de morte eius factus ex Oriente affuit, magnificētiſsimè patrem funere elatum, in eccleſia quæ Apoſtolorum dicitur ſepeliuit, vbi ſuperſtes adhuc C ille ſepulchrum ſibi ipſi extruendum curauerat, quod Grecorum † ara antea ſub duodecim deorum nomine fuerat, admirandum ſanè ſpectaculum. Ibi in vrna marmorea, vnà cum matre Helena repoſitus eſt. Vnde mos poſtea ſequutus, vt deinceps ibi quoque Chriſtiani imperatores ſepelirentur. Quin & Cōſtantinopolitani, aliique item virtute inſignes epiſcopi in Apoſtolorū delubro ſunt tumulati, perinde atque imperatoriæ dignitati par honore eſſet ſincerè obitus Epiſcopatus. Idque factum, vt non longè ab Apoſtolorum

Corpus eius Conſtantinopolim perlatum.

Luctus publicus.

Sepultura Conſtantini.

† δωδεκάθεος βωμός.

Cōmune imperatorum ſepulchrū Conſtantinopoli. Ibidem quoque epiſcopi ſepulti.

reliquiis abeſſet. Magna enim gloria poſtea bono D rum conciliator Deus virum eum, veluti fidelem miniſtrum accumulauit, ſanationū & miraculorū gratia & vrnæ & ſtatuæ ipſius, quæ in Porphyretici marmoris columna poſita eſt, immiſſa, vt deinceps nulla ægritudo contrectatis eis non cederet, & fides verbi illius Chriſti adimpleretur, dicētis: Ego glorificātes me, glorificabo. Maximus autem hic vir Chriſtianæ religionis laudator fuit. Et quum primus imperatorum omnium curam eccleſiaſticarum rerum ſuſcepit, tum ita eas auxit, vt ad ſummam amplitudinem nihil eſſet reliqui. Et neſcio an quiſquam alius, vt ipſe, quaſcunque aggreſſus eſt res, perfecerit. Nam & ſine Dei numine nihil prorſus egit. Foris in bello fortiſsim⁹ extitit victor: domi autē tam facilè rempublicam adminiſtrauit, atq; vt ei viſum fuit compoſuit, vt celeriter conſilium aliud & ſenatum & vrbem imperantem conſtituerit. Græcorum religionem quæ diutiſsimè magno ſtudio frequentata, ad ſummā ſuperſtitionem peruenerat, plurimúmq; vigebat, facillimè, quamprimum eſt aggreſſus, ſuſtulit. Mo E ribus bonus, mitis, & māſuetus admodum, animi fortitudine magnificentiam exhibuit. Mentis acumine, bonarū artium diſciplina, recto iuſticiæ cultu, & munificentię alacritate, omnes ſuperauit. In præliis vir, formę decore nemini ſecundus: & quū gratioſus maximè fuit, tum decentiæ ipſi magnificentiam coniunxit. Statura quoque corporis ſpectandus. nam neque nimium procerus eſſe habitus, & exiguam breuitatem lōgè ſupergreſſus eſt. Humeris latis, ſenſim ceruicem craſsiorem prætulit. Colore corporis rubicūdus, minus denſum habuit capillum, eúmq; flaueſcentem. Barba mediocriter tenuis & rara, neq; admodum demiſſa erat, ita vt in pleraque faciei parte ſuccreſcere nō videretur. Oculi, quales virū decent, & placidi: ex quibus mirifica quædam eminebat gratia, acutioreſque illi & grandiores. Naſus ſubaduncus, cui carnoſum quiddā inſidebat. Facies ipſa latior, & magnanima admodum. Denique ſupra alios Dei maximè amans fuit. Totius eius vitæ tempus ſexaginta & quinque anni fuere, quorum triginta & duos in imperio egit, mēſibus aliquot deficientibus F ſicuti ſuprà diximus. Imperium cum ſumma poteſtate ſolus viginti ſex annis obtinuit. Complectitur porrò octauus iſte hiſtoriarum liber, à primo Conſtantini imperij anno, ad obitum vſque eius, annos triginta duos. Quum conditi mundi annus fuit, [a] quinquies milleſimus octingēteſimus quadrageſimusſeptimus. A natiuitate autem Domini tum agebatur annus trecenteſimus [b] quadrageſimusſecundus.

Ingentia miracula ad monumentum Conſtantini edita.

Conſtantini laus.

Statura & forma eius.

a Secundum recētiores circiter 4318.

b Al. 340.

NONI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS NONVS.

CAPVT I.

A QVÆ catholicæ ecclesiæ superstite adhuc Constantino acciderint, abũdè à nobis dicta esse videntur. Superest, vt quæ consequuta, & à sacro episcoporũ ordine sub filiis eius acta sunt, ꝑsequamur. Atq; equidem in hoc libro commemorabo, quemadmodum Athanasius ex Galliis reuersus, Eusebio restiterit. Et vt imperium ad constantem simul & Constantium, deinde autem ad solum Constantium peruenerit. Dicam præterea de Paulo, Eusebio, & Macedonio, Constantinopolitanis antistitibus, & quæ sub his acta. Et quas res Antiochiæ & B Alexandriæ gesserint, qui ibi minus dignè sacro sunt magistratu functi. Et vt Roma cum Constantis & Iulij literis reuertentes Paulus & Athanasius, sedes suas receperint, & mox ex eis rursum sint expulsi. Item de variis & in Occidente & in Oriente conciliis: in Sardica, Sirmio, Mediolano, Palæstina, & Seleucia coactis. Dicemus quoque de Gallo Cæsare, & de quibusdam hæresiarchis, Photino, Aetio, Macedonio, Eudoxio, & duobus Apollinaribus. Faciemus etiam mentionem clarorum quorundam propter virtutem virorum. Præterea Eustathij & Meletij, Antiochiæ & Sebastiæ episcoporum. In fine, quomodo minus laudabili morte vitam finierit Constantius, exponemus. Initium autem inde sumemus.

Dicendorum propositio.

CAPVT II.

VIuente adhuc Constãtino, nemo apertè contra Nicænã fidei professionem niti audebat: quanuis nonnulli clàm eam non receperint. Postquam autem is decessit, qui in cordis recessu hæresis venenum occultum antea habuerant, & ob id tum quoque suspecti fuerant, confestim alicunde progressi, clandestinis colloquiis posthabitis, nudo (vt dicitur) capite cum omnibus congrediebãtur, vt Arij maximè opinio obtineret laborãtes. Quorũ duces erãt episcopi Bithyni, Eusebius & Theognis. Facilius autem cõsilium suum ad optatum exitum peruenturum putabant, si Athanasij in vrbẽ Alexandrinam reditum impedirent. Et quum eis sic esset instituta ratio, tum veluti manu quadam in rebus omnibus vsi sunt administro presbytero, qui autor etiam vt Arius reuocaretur extitit, nõ apud Constantinum tantum, sed etiam apud Constantium maximè gratiosus, quòd per eum res plerasque ex voluntate sua peragebat. Dudum enim Orientis imperio potiri voluerat: quod ei tum ex testamẽto patris, à presbytero eo illi in manus tradito, permissum erat. Quam ob rem hominem in honore habuit: & libertatem ei multam, simúlque apertum ad Imperialem aulam aditum dedit. Quæ res noticiam ei apud omnes conciliarunt, & gratum veréque charum Imperatoris coniugi, & qui Imperatorio cubiculo præerant eunuchis effecerunt: quorum princeps tum fuit Eusebius nomine, maximam quoque in tota Imperatoris domo potestatem obtinens. Hic ex presbyteris eius de rebus sacris institutione, Arij rabie imbutus, acerrimus sectatorum eius laudator fuit, plurésque in aula Imperiali celeriter in sentẽtiam ipse suam adduxit. Quin ipsam quoque Imperatoris coniugem, per mulierculas quæ in Gynæceo erant, & per presbyterum ipsum in impiam opinionẽ pertraxit. Et malum hoc paulatim per omnem serpẽs

C *Ariani Cõstantino defuncto animos sumunt.*

Presbyter Arian⁹ effecit, vt Arius ab exilio reuocaretur.

D

Presbyteris in aula Imperiali gratiosus.

Eusebius Archieunuchus Arianus.

Arianismi propagatio in vrbe Constantinopolitana.

A aulam, ad ipsum quoque transiit Imperatorem. Et breui per aulæ interiora vagatum, extra quoq; aulam apertè progressum, omnem vbique percurrit vrbem. Ibi tum + bellum quoddam dialecticũ atque disputatorium est exortum. Et in vicis, congregationibus cauponis, cõuentibúsque adeò omnibus mulieres quoque & pueri non aliud studio habuere, quàm de dogmatibus blaterare: his videlicet Arij opinioni veluti honestæ & bonæ addictis, his autem decreta magis Nicæna complectentibus, vnde rixæ, æmulationes, & inimicitiæ excitatæ.

διαλεκτικός τις πόλεμος

Disputationes de religione populares.

CAPVT III.

HIc rerum status in vrbibus Orientis erat. Occidentales enim Nicænum decretum inuiolatum retinuere. Porro Eusebio & Theognidi res, quæ incrementa sua in deterius capiebat, & quotidie, vt B ita dicam, magis magisque excitabantur, ex sententia procedebant. Qui in primis studebant, id quod constituissent, ad exitum perducere. Id verò erat, vt vnum aliquem qui opinionis eorum esset, Alexandrinæ ecclesiæ Hierarcham præficerent. Sed consilium eorum ab Occidente reuersus impediuit Athanasius, vnius Augustorum, iunioris videlicet Constantini, qui Occidentalibus Gallis imperabat, literis fretus. Is nanque vbi cognouit, patrẽ cognominémque suum, Athanasij exilium testamento abrogasse: reditu concesso, vt Alexãdriam is reuerteretur, curauit. Literæ quas secum attulit, hisce verbis scriptæ erant. Constantinus Cæsar populo catholicæ ecclesiæ Alexandrinorum. Nõ puto sacris animis vestris excidisse, quam ob causam Athanasius adorandæ legis sacerdos, ad tempus in Gallias missus fuerit. Quum enim sanguinariorum infestorúmq; inimicorum feritas capiti eius ad periculum creandum immineret, ne per improborum peruersitatem extremum discrimen adiret, sed vt immanitas ea eluderetur, è faucibus C ingruentium ei virorum ereptus, in ditione mea viuere iussus est, ita vt in ea qua versatus est vrbe, res ei necessariæ omnes abundè suppeditarent. Quamuis præclara eius virtus, diuino confisa auxilio, durioris fortunæ graues erumnas maximè subleuet, atque adeò contemnat. Sedenim tametsi dominus noster beatæ memoriæ Constantinus Augustus, pater meus, episcopum hunc in locum suum apud grauissimam pietatem vestram restituere constituerit: tamẽ posteaquam humana sorte præuentus prius obdormiuit, quàm votum suũ impleuerit: conuenire mihi visum est, consilium diuinæ recordationis Imperatoris, per successionẽ ad me transmissum, perficere. Qui vir vbi in conspectum vestrum venerit, qua apud me acceptus fuerit veneratione, cognoscetis. Neq; adeò mirãdum est, si quid à me pro eo est factum. Animum namque meum ad id, quùm desiderij vestri facies, tum tanti viri species mouit & excitauit. Diuina prouidentia vos conseruet, fratres dilecti. Secundum hasce literas, suauiter ab Alexandrinis susceptus Athanasius, Aegypti ecclesias administrauit. Eusebius verò tanquam telo quopiam, sic reditu illius ictus, sycophantiis oppugnare eum rursus, & rem ad seditionem perducere est aggressus, negocíumque adeò ei nouis calumniis exhibuit. D Citra moram enim omnem Imperatore adito, illum vt virum seditiosum, & qui ecclesiasticas costitutiones ordinémq; turbarit, ac citra episcoporum sententiam sibi ipsi ingressum in ecclesiam vsurparit, detulit. Tantopere certè Imperatorem permouit, vt illum rursus sede episcopali deturbarit, sicuti postea dicemus. Eo tempore Eusebius quoq;, qui Pamphili cognomen sortitus fuerat, simul & episcopali functione Cæsareæ Palæstinæ, & vita ipsa relicta, + Acacium habuit successorem. Qui quũ magistro illo sacras leges didicisset, ardorémq; & æmulationem illius referret, facundia venusta & faceta celebris admodum fuit. Et cùm libros multos non pœnitendos reliquit, tum præceptoris sui vitam pulchrè descripsit. Nec multo pòst Constãtinus Cæsar fratri Constanti aduersus (nam in ditionem illius impetum fecerat, vnde graue bellũ inter eos motum) à ducibus illius non longè ab Aquileia cęsus est. Sic Romanum imperium quod in Occidentem vergit, Constanti: Orientale autẽ, E Constantio cessit.

Eusebius & Theognis Arianorũ antesignani.

Athanasius ex Gallia Alexãdriã reuersus.

Constantini iunioris Alexandrinos pro Athanasio epist.

Nouæ aduersus Athanasium Eusebij calũniæ.

Eusebij Pãphili mors. Hic Agapius dicitur, Tripart. lib. 3. cap. 3. Acacius eius successor.

Constantini iunioris cædes. Corpus eius in flu. Alsam est proiectum.

CAPVT IIII.

COnstantinopoli verò tumultus alius ecclesiam inuasit. Alexãdro enim episcopo, qui precationib. Arium expugnauerat, episcopatus quidem sui vigesimotertio, ætatis autem nonagesimooctauo anno, vita defuncto, Paulus in locum eius est surrogatus: vt quidem Ariani calumniantur, sibi ipsi dignitate ea præter Eusebij Nicomediæ & Theodori Perinthi, quæ nũc Heraclea dicitur, episcoporum sententiam (ad quos dudum, vtpote vicinos maximè, Byzantij episcopi electio pertinuerit) vendicata: vt autem veritas ipsa fert, Alexandri iudicio & designatione, episcoporúmque qui tum ibi aderãt, suffragio accepta. Siquidem in extrema senectute Alexander iam moriturus, familiaribus eius eum rogantibus, cuínam sedes ea cõmittenda esset: è duobus alterum eligendum suasit. Ac siquidem episcopus creandus est rebus diuinis probatus, & ad docendum idoneus, Paulum F habetis, inquit, presbyterum, qui ętate quidem iuuenis est, animum verò senilem obtinet. Sin deligendus, qui rebus agendis aptus sit, & ad consuetudinem magnorum virorum, qui cum potestate rempub. gerunt, accommodatus: ea re, & præterea religionis specioso obtẽtu multis modis pręstãtior fuerit Macedonius. Et ambos, Macedonij laudatores testimoniũ ab Alexãdro tulisse dixerũt: Paulũ quidem vt doctrina & eloquentia clarũ, Macedoniũ autem veluti vita meliorẽ. Iidem paulũ ob delicias & vitam liberiorem reprehendêre. Videtur sanè Paulus eruditione singulari fuisse, & ad docẽdum in ecclesia valde commodus. Tractandis autem profanis negociis, & in hominum conuictu, posteriores partes tulit. Sicuti pericula, quæ ei accidêre, ostendunt: quorum ille nullum, sicuti harũ rerum periti faciunt, discussit. Et quamuis multitudini vehementer charus esset, malè tamẽ ab eis est acceptus, qui Nicæna decreta oppugnarunt. Ac prima statim accusatione, quasi nõ secundum

Alexandri episcopi Constantinopo. mors.

Successor eius Paulus.

Alexander moriturus, duos per optionem sibi designat successores: Paulum, vel Macedonium.

A leges viueret, ſede deiectus, & exilio dãnatus eſt. In quo etiam, inimicis eius id procurantibus, ſtrangulatus, mortem oppetiit. Sed hæc poſtea accidere. Tum verò de epiſcopi electione ingens motus eſt exortus. Superſtite namque Alexandro, nõ multa Ariani vſi ſunt libertate, ſuperioréſque eis fuere qui ὁμοούσιον conſubſtantiale profiteri docuere: quòd ſcilicet Arium fœdiſsima morte, per diuinam prorſus vindictam, abſumptum vidiſſent. Vt verò Alexander mortuus eſt, plebs in duas partes ſciſſa, ad apertas progreſſa eſt inimicitias, & conte tio dubia multitudinem occupauit. Nicænæ enim fidei ſectatores Paulum epiſcopum deſignabant: Ariani autem Macedonio ſacram adminiſtrationem committere contendebant. In ea ſanè eccleſia quæ Pacis nomen obtinet, quæque Dei Sapientiæ templo vicina eſt, cum prærogatiua defuncti epiſcopi ſententię, Paulus epiſcopus eſt renunciatus. Quam electionem Imperator grauiter tulit: peregrè enim tum aduenerat, & conſilio veterum Pauli inimicorum coacto, illum quidem vt ſacro munere indignum deiecit, thronúmque Euſebio B Nicomedienſi cõceſsit: quum quidem id Canon eccleſiaſticus interdiceret, epiſcopos ex vna vrbe in aliam tranſire vetans. Nihil autem mirandum eſt, qui ſic contra Vnigeniti diuinitatem rabie furentes ferantur, ſi abſque timore omni leges quoque eius transgrediantur. Sed hoc ille non tum primùm auſus eſt. Antea namque quum Beryti epiſcopatum gereret, Nicomediam quoque inde tranſiluit. His actis, Conſtantius Antiochiam venit.

Pauli exiliũ & cædes.

Diſſenſio Cõſtantinopoli inter Catholicos & Arianos de electione epiſcopali.

Conſtantius Euſebiũ Nicomedienſem, epiſcopũ Conſtantinopolis facit. Tranſlationes Euſebij ex vno epiſcopatu in alium.

CAPVT V.

Per cauſam Antiocheni templi encæniorum, Euſebius concilium epiſcoporum cogit.

EVſebius autem, ampliore eo modo auctus poteſtate, non moderatè ſe geſsit: ſed omnẽ, vt in prouerbio eſt, mouit funẽ, vt quod ſemel ſtatuiſſet, efficeret. Et commodum eccleſia Antiochena decimo tum poſt iacta eius fundamenta anno abſoluta erat: quam, Conſtantio filio adminiſtro vſus C magnificè ex ipſis fundamentis magnitudine ſimul & pulchritudine nulli ſecundam Conſtantinus extruxit. Itaque prætextu & occaſione encæniorum, & dedicationis templi eius, per opportunum Euſebio viſum eſt, concilium cogere, ad profeſsionem τὸ ὁμοούσιον conſubſtantialis apertè abolẽdam, & decreta Nicæna immutanda. Et conuenere vndequaque Antiochiam epiſcopi nonagintaſeptem numero: vbi tum poſt Euphronium, eccleſiæ Phlacitus præfuit: Hieroſolymis autẽ, poſt Macarium, Maximus: qui conſultò ad Synodum eam venire renuit, ſecum ipſe + conſiderans, ne quid rurſus præter animi ſententiam faceret: ſicuti antea, quum inuitus etiam Athanaſij exautorationi ſubſcripſit. Sed neque Romanus epiſcopus Iulius, Syluestris ſucceſſor, vel per ſeipſum, vel per quẽpiam qui locum eius obtineret, Synodo ei interfuit: quum quidem eccleſiaſtico Canone ſancitũ ſit, + non oportere eccleſias citra Romani epiſcopi ſententiam in Synodis quidquam ſtatuere. Ex Italia quoque ipſa & prouinciis vlterioribus nemo eòvenit. Quintus tum à Conſtantini obitu annus erat, & Synodus Imperatore præſente agebatur. Euſebiani Athanaſium accuſarunt, quòd ſan- D ctiones eccleſiaſticas tranſgreſſus eſſet, prius ſcilicet thronum eum recepiſſe, quàm ei à Synodali epiſcoporum conuentu id permiſſum eſſet, aſſeuerantes. Et quòd multis prætereà mortis cauſa extitiſſet, ſeditione in ingreſſu eius coorta: in qua nõnulli cæſi, nonnulli iudicum quæſtioni traditi, pecunia mulctati eſſent. Multis inſuper aliis calumniis in Athanaſium textis, primùm Euſebium, qui Emeſenus cognominatus eſt, Alexandriæ antiſtitem deſignarunt, de quo poſtea dicemus. Eo verò Alexandriam adire metuente, Gregorium ſuffragiis ſuis delegere. Deinde quæſtione de doctrina mota, nihil illi quidem, quod in Nicænis actis reprehenderent, habuere: opportunitatem tamen crebras Synodos cogendi, aliáſque fidei formulas promulgandi præbuere, vt alia atque alia ſubinde mutatione pedetentim in gurgitem Arianorum homines delaberẽtur. Hæc quemadmodum proceſſerint, apertius hiſtoria ipſa indicabit. Quæ autem ad vrbiũ epiſcopos paſsim ſcripſere, hæc fuere, Nos neque Arij ſectatores fuimus: quomodo E enim epiſcopi presbyterum conſectaremur? neq; aliam quampiam fidem, præterquàm quæ ab initio promulgata eſt, recepimus. Sed excuſſa exploratáq; eius fide, illũ potius recepimus, quàm ſequuti ſumus. Id quod ex verbis noſtris cognoſcetis. Didicimus namque ab initio, credere in vnum rerum vniuerſarum Deum, omnium intelligibilium ſimul & ſenſibiliũ conditorem & ⁎ prouiſorem. Et in vnum filium Dei vnigenitum, qui ante omnia ſæcula extat, & ſimul exiſtit cum eo qui eũ genuit patre: per quem omnia facta ſunt, viſibilia iuxtà & inuiſibilia. Qui extremis diebus, iuxta beneplacitum patris deſcendit, & carnẽ ex virgine ſancta recepit, & omnem paternam eius voluntatem ſimul expleuit. Qui & paſſus eſt, & reſuſcitatus: & reuerſus in cœlos, ſedet in dextra patris. Qui venturus eſt ad iudicandum viuos & mortuos, & manſurus rex & Deus in ſæcula. Credimus etiam in Spiritum ſanctum. Si verò addere oportet, Credimus quoque de carnis reſurrectione, & vita æterna. Hæc primùm ſcripta ad epiſcopos miſerunt, ſilentio, vtrum coæternus ſit, aut conſubſtan F tialis patri filius, an contrà, prætereuntes. Porrò Antiochiæ morati, perinde atque priorem formulam damnaſſent, profeſsionem aliam fidei edidere, in omnibus Nicænæ conſonam: neſcio tamen an non occulta verbis eius ſententia quæpiam inſit. Ea ſic habet. Credimus, pro eo atque Euangelica & Apoſtolica traditio docet, in vnum Deum patrem omnipotentem, rerum vniuerſarum conditorem atque factorem. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, filium eius vnigenitũ Deũ, per quem omnia facta ſunt, genitum ante omnia ſæcula ex patre, Deum de Deo, totum ex toto, ſolum ex ſolo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, Dominum à Domino, Verbum viuens, ſapientiam, vitam, lumen verum, viam veritatis, reſurrectionem, paſtorem, oſtium, immutabilem atque inalterabilem ⁎ diuinitatis ipſius, ſubſtantiæ, & poteſtatis, & conſilij, & gloriæ patris ipſiſsimam atque per omnia ſimilem imaginem, primogenitum omnis creaturę, in principio exiſtentem apud Deum, verbum Deum: pro eo atque in Euangelio eſt dictum, Et Deus erat verbum: per quem om-

ἐπιλογισάμενος ὡς εἶεν ἀρπαγεὶς, καὶ τῇ καθαιρέσει ἀθανασίου ὑπογράψας. Socrat. lib. 2 cap. 8.

Prærogatiua Rom. Eccleſiæ in Conciliis.

† μὴ δεῖν εἶναι γνώμης ἄνευ τοῦ ἐπι-

μαίων ἡγουμένου, τὰς ἐκκλησίας συνοδικῶς κανονίζεσθαι.

Actiones Synodi cõtra Athanaſiũ

Euſebius Emeſenus.

Gregorius Athanaſio ſucceſſor à cõciliabulo Antiocheno deſignatur.

Crebræ Synodi Eccleſiis obſunt.

Formula fidei Antiochenæ.

προνοητήν.

Formula eiuſdem conciliabuli prolixior.

τῆς θεότητος.

A nia facta sunt, & in quo omnia cōsistunt. Qui diebus extremis descendit de cœlo, & natus ex Maria virgine, secūdum scripturas: & homo factus, mediator Dei & hominum, & Apostolus fidei nostræ, & dux vitæ (quemadmodum dixit, Descendi de cœlo non vt faciam voluntatem meam, Sed voluntatem eius qui misit me.) Qui passus est pro nobis, & resurrexit pro nobis tertia die: & ascendit in cœlos, & consedit in dextra patris. Et iterum venturus est cum gloria & virtute, ad iudicandos viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum, qui consolationis & sanctificationis & perfectionis gratia credentibus datus est. Sicuti & Dominus noster Iesus Christus discipulis mandauit, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizātes eos in nomen patris & filij & spiritussancti. Manifestum porrò est, Patrem verè esse patrem, & filium verè esse filium, & spiritum sanctum verè esse spiritum sanctum: nominibus hisce non simpliciter neque ociosè positis, sed cuiusque eorum qui nominantur propriam certò significantibus subsistē-
B tiam, ordinem & claritatem. Ita vt subsistētia quidem tria sint, †consensione autem vnum. Ad finē porrò hæc adiecere. Hanc igitur obtinentes fidei persuasionem, coram Deo & Christo ipso, omnē hæreticam prauámque anathemate iugulamus * opinionem. Et si quis contra sanam rectámq; scripturarum fidem docet, dicens aut tempus aut sæculum esse, vel fuisse, antequam filius Dei fuerit, anathema sit. Et si quis dicit filium creaturā, perinde atque vnam aliquam creaturarum: aut genimē, perinde atque vnum aliquod geniminum, & non sicuti diuinæ scripturæ de prædictis omnib. prodidere sentit: aut si quis aliud docet vel annunciat, præterquam quod accepimus, anathema sit. Nos enim omnia quæ ex sacris literis à Prophetis & Apostolis tradita sunt, verè atque apertè & credimus & sequimur. In hac formula quum immutabilem & inalterabilem filij diuinitatem, imaginēque non differentem à diuina substantia & consilio & potestate & gloria, atque primogenitū omnis creaturæ clarè dixerint: nescio quomodo etiā consubstantialem ipsum patri dicere detrectaue-
C rint. Vulgarūt sanè quidam, fidem talem sic se inuenisse scriptam, & à Luciano conceptam, qui Nicomediæ martyrio decertauit, viro diuino, & in sacris literis supra cæteros apprimè erudito: amplitudine, vt equidem puto, martyris, celebritatem potius scripto suo vendicantes, quàm vera dicentes. Interfuit autem concilio huic, Eusebius, qui ex Nicomediensi ad Constantinopolitanam sedem est translatus: Acacius Eusebij Pamphili throni iuxtà & eruditionis successor: Patrophilus Scythopolitanus: Theodorus Heracleotes seu Perinthius, vir præclarus, qui Euangeliorum expositiones edidit: Eudoxius Germaniciensis, qui post Macedonium Constantinopolitanam ecclesiā gubernauit: Gregorius, quem ecclesiæ Alexandrinæ episcopū designauerant, qui omnes eadem sentiebant: sed & Dianius Cæsareæ Cappadocum, & Georgius Laodiceæ Syrorum episcopi, aliíque plures insignium thronorum Metropolitana dignitate præditi Antistites: præter Iulium Romæ & Maximū Æliæ episcopos, qui ob eas quas paulo antè recensuimus causas nō affuere. Ad illos etiam Eusebius Emesenus accessit. De eo, qui fuerit, nunc dicam.

συμφωνίᾳ.

Anathemata.

* *κακοδοξίαν*

Consultò in hac formula nomen τοῦ ὁμοουσίου omissum. Formula hæc Luciano martyri callidè adscripta.

Primarij episcopi, qui Concilio Antiocheno interfuere.

De Eusebio Emeseno.

Hic Edessæ Osroenorum claris parentibus geni- D tus, sacras primùm literas, postea etiam Græcas disciplinas, ab eius loci magistris didicit. Deinde cū Eusebio Pamphili familiarius agens, atque etiam cum Patrophilo Scythopolita, accuratius in sacris est eruditus literis. Antiochiam venit, quum ibi † Eustathius propter crimen ei intentatum ex autoritate Synodi condemnatus est: atque cum successore eius Euphronio eisdem in ædibus ægit. Sacerdotalem autem dignitatem deprecatus, scholas Alexandrinas frequentauit. Ibique quantum opus erat exercitatus, Antiochiam rediit: & cum Phlacito, qui in episcopatu Euphronio succesit, fuit. Hic, Eusebius Constantinopolitanus quum Synodum celebraret, Alexandrinæ sedi hunc destinauit. Quòd enim & eloquētia polleret, & bene honestéque viueret, breui is Ægyptios ab amore & desiderio, quo in Athanasium ferebantur, abducturus esse existimabatur. Eam functionem vbi repudiauit, id quod res erat secum reputans, iustam nimirum erga se odij causam facilè Alexandrinos reperturos, qui alium neminē pro Athanasio cer- E nere sustinerent episcopum, Emesam est missus: Gregorius autem Alexandriam deductus. Ille calumnia Emesæ expetitus, quasi eius partis Astronomiæ quæ Apotelesmatica dicitur, responsis scilicet dandis occupata, studiosus esset, Laodiceam ad Georgium episcopi isthic munere fungentem, veterem amicum profugit: & cum eodem Antiochiam ad Phlacitum & Narcissum profectus, inde apud Emesenos in episcopatum suū restitutus est. Fuit autem & Constantio Imperatori pergratus, qui eum secum aduersus * Persas bellum gesturus duxit. Multa namque diuinum numen prodigia per ipsum edidisse, Laodicēsis refert Georgius, qui vitam eius conscripsit. Et quanuis tantus vir fuerit, non tamen inuidorum, qui honestis imminere soliti sunt, laqueos effugit. Obiectum enim ei est, quòd in eadem esset cum Sabellio sententia. Tum sanè quidem, vti dixi, Antiochiæ decretis faciendis cum aliis suffragator interfuit. Hæc de Eusebio. Et Synodus Antiochena rebus ita gestis, soluta est.

† Apud Socratem est li. 2. cap. 9. συνέβη Εὐστάθιον ὑπὸ Κύρου κατηγορηθέντα τοῦ Βερροίας καθαιρεθῆναι ὡς σαβελλίζοντα. Euenit vt Eustathius à Cyro Berrhæo accusatus tāquam Sabellizans, in ordinem damnatus redigeretur.

Olim episcopis Mathematicam & Astronomiam Apotelesmaticā tractare religio erat.

** Socrates habet, aduersus Barbaros. Ex Eutropio videtur esse legendum Parthos.*

F

CAPVT VI.

EA verò tempestate res etiam publicæ infeliciter administratæ. Franci enim, gens bellicosa, Galliam occidentalem percurrētes, maximè vastarunt. In Oriente autem loca pleraque sæuis terræmotibus sunt concussa: Antiochia verò maximè. integro namque anno id pertulit malum. Quo tēpore cum magna militum manu (quinque hominum millia erant, quos Syrianus ducebat) Gregorius Antiochia Alexandriam est profectus. Milites propterea eum sequuti, vt tutò & absque seditione omni ingredi eam vrbem posset. Incredibili enim erga Athanasium desiderio multitudo tenebatur. Non parum tamen Ariani quoque, qui Alexandriæ erant, quomodo Athanasius exigeretur dispicientes, hac in parte profuerunt. Metuebant enim illi, ne tumultu in plebe excitato, malè ab ea acciperentur. Quod & ipsum Athanasius veritus, sensim fugiebat. Serum iam diei erat, & ipse in

Clades reip. Franci Galliam vastāt. Terræ motus diuturnus. Gregorius militari manu in possessionem Ecclesiæ Alexandrinæ perducitur.

A ecclesia, quòd Synaxis & conuentus in expectatione esset, rebus sacris intendebat. Et manus iam militaris ecclesiam per manipulos ordine suo occupauerat: quum ille precatione peracta, psalmodiam continuare iubet. Milites quieti tum erant, quòd intempestiuum, impetum in eum facere, existimarent, quum concentu vno carmina resonarent. Atque interea, quòd omnes vna porta egrederentur, Athanasius in media psalmos canẽtium turba tectus, incolumis euadit, atque Romam recurrit. Gregorius porrò, illo profugiẽte, thronum recipit. Propter quod factũ multitudo malè animata, ecclesiam quæ apud ipsos sub Dionysij episcopi nomine erat, igni combussit. Eusebius cum suis ea re ad voluntatem suam peracta, magnóque studio episcopis in Oriente catholicis reiectis, & aliis qui eadem secum sentirent, insignioribus sedibus, Alexandriæ, Antiochiæ ad Orontem, præfectis, & in ipsa ad Hellespontum imperante vrbe per seipsum sede occupata, admodum morigeros omnium eorum locorum habuit episcopos.

Athanasi⁹ Romam refugit. Plebs tumultuans ecclesiam Dionysij incendit.

Eusebi⁹ Arian⁹ regnat. Occidentales Episcopi dissidiis Orientalibus perturbantur.

B Iulius autem Romanus Pontifex, & totius Occidentis episcopi, constantes Nicænæ Synodi suffragatores & laudatores, rebus quæ in Oriente præter spem acciderant, grauiter affligebantur. Ipsum quoque Athanasium ad se veniẽtem perbenignè susceperunt: & virum tantum, eadémque cum eis sentientem, honore sunt prosequuti, causámque eius ad iudicium cognitionémque suam transferendam duxerunt, & scriptis eam ob rem literis Synodum ad se euocarunt. Quibus literis Eusebius exacerbatus, missis ad Iulium legatis, iudiciũ ei rerum in Tyria Synodo aduersus Athanasium decretarum permisit.

Iidem Synodum Antiochenam & Tyriam in occidentem euocant.

CAPVT VII.

Eusebij mors.

PRiusquam autem responsum Roma accepisset, Eusebius diem suũ obiit, non diu à Synodo Antiochena superstes. Porrò belua ea sublata, Constantinopoli cœtus piorum studio & ardore, quo erga Nicæna decreta ferebantur, Paulum in ecclesiã

Noua Byzãtij de electione episcopi seditio. Paulus in Ecclesiã Cõstantinopolitanam reductus. Macedonius iterum eius competitor.

C reduxere. Tum quoq; Arianorũ factio, & Theognidis atque Theodori Perinthij (Heracleotem eũ nominant) sectatores, in ea quæ Pauli dicitur ecclesia, conuentu acto, Macedonium Constantinopolitanum elegerunt episcopum. In quibus quùm alij multi, tum Vrsicius & Valens, alter quidẽ Singidonis superioris Mysiæ, alter autem Mursorum superioris Pannonię episcopi fuere. qui postea resipuere, & libello pœnitentiæ Iulio Romæ episcopo oblato, ὁμουσίῳ consubstantiali assensere, & ad communionem admissi sunt. Tum temporis autem acres Arianæ opinionis æmulatores, non paruos ecclesiæ motus excitarunt. quorum vnus etiã Macedonius fuit. Ciuili namque ex ea causa bello exorto, plebs quotidie ferè seditionem cõcitabat: & multitudine vtrinque concurrente, plurimi atterebantur atque peribant. Qua re Imperator cognita, quum adhuc Antiochiæ moraretur, ira percitus, Hermogeni duci, qui tum in Thraciam missus fuerat, mandauit, vt ex itinere cũ equestri manu in vrbem imperatricem diuerteret, & Paulum ecclesia eiiceret. Qui vbi affuit, & Imperata factu-

Constantius ad eiiciẽdum ecclesia Paulum, Hermogenem ducẽ Constantinopolim mittit.

rus militarem manum adhibuit, plebs ei restitit. D Eam verò, ad vim vindicandam paratam videns Hermogenes, amplius etiam militari robore instituit. Ibi multitudo ad seditionem & tumultum paulatim concitata, præter rationem ad impetum prosiliuit: & deinde vnà simul omnes ruentes, Hermogenis domum incendêre, ipsúmque occidêre: fune quoq; ad pedes eius alligato, per vrbis vias traxere. Hæc vbi ad Constantium sunt relata, equo vehens Constantinopolim venit. Et quum grauiter in multitudinem animaduertere statuisset, noxam eis, quòd lachrymantes ei obuiam ierant, remisit. Dimidiam tamen circiter frumenti partem ademit, quod Constantinus quotannis ex Alexandriæ & Ægypti tributis, ciuibus suis largitus fuerat. Melius fortasse Constantius esse ratus, sic seditionum, quàm aliter, accidere causas, quæ ex luxu plurimùm & secundarum rerum licentia emergere solent. Octo enim myriades medimnorum frumenti quotannis à Cõstantino plebi datæ fuerant, cuius dimidiam partem tum Constantius diminuit: ira omni in Paulum conuersa, quem non E solum throno, sed vrbe etiam eiecit. Macedonio quoque succensens, vt seditionum, tumultuum, atque adeò cædis Hermogenis autori: qui iniussu suo episcopatum recepisset, atque electione eius neque comprobata neque abrogata, in ea qua cõuentus agebat ecclesia, eum sic manere passus Antiochiam reuertit. Interea Ariani Gregorium perinde atque in religione segnem, & Alexandrinis minus gratum, & propter ecclesiæ, quæ Alexandriæ Dionysij episcopi fuerat, in introitu eius conflagrationem, episcopatu mouent: & Georgium quendam Cappadocem genere, qui circa panem viliorem & furfur ætatem egerat, succidiæq; adeò suillæ promus condus fuerat, quòd in religione tuenda industrius esset, pro eo in Alexandrina sede collocarunt.

Hermogenes à plebe furente interficitur.

Constantius dimidiã partem annonæ publicæ plebi, mulctæ loco, adimit. Paulum proscribit.

Alexãdriæ Ariani Gregorio repudiato, Georgium ei substituunt.

* *Acta sunt hæc Constantio III. & Constante II. Coss. quo tempore Constans Francorum gentem bello victam fœdere sibi coniunxit Socr. lib. 2. cap. 15.*

CAPVT VIII.

F ATHanasius autem Romæ agebat, Constante Constantini minimo natu filio toti Occidenti imperante. Venit eò Cõstantinopolitanus quoque Paulus, & Marcellus Ancyranus, propter eam quam diximus causam, Asclepas etiam Gazæorũ episcopus, qui & ipse quòd fortiter Arianis resisteret, accusationem iudiciúmque, quasi sacrificij aram euertisset, sustinuit: & ob id episcopatũ deponere coactus fuit, quem episcopatum Quintianus est consequutus. Lucius præterea Adrianopolitanus eodem crimine delatus, & dignitate itidẽ spoliatus, Romam confugit. Horum causa Iulius antistes Romanus cognita, quòd cõsentientes sibi de Nicænis decretis inuenit, communione eos est dignatus. Pro amplitudine autem sedis suæ, ex veteri priuilegio & prærogatiua, persuasum habens, omnium vbique episcoporum curam & iudicium ad se pertinere, datis cuique liberrimè scriptis literis, suas eis ecclesias reddidit, eósque in Orientem remisit: eos qui temerè illos exauthorassent, per-

Catholici episcopi ex Oriente Romã profugiunt.

Episcopus Ro. profugos episcopos ad communionẽ admittit. Ecclesiæ Romanæ vetus priuilegium. Socr. lib. 2. ca. 15 Sozo. lib. 3. cap. 8. Profugi episcopi in integrum restituuntur.

A ſtringens, vt qui nō recta ſequeretur conſilia, motuſque & turbas eccleſiis crearent, neque ſemel Nicææ factis fidei decretis ſtarent. Ad hæc præcepit, vt quidam ex eis ad diem conſtitutum Romę prẹſtò eſſent, qui rectè ſententiam in condemnatos latam eſſe probarent. Sin minus, minas addidit: niſi à rebus nouandis deſiſterent, ſe ab eis ſacras exacturum pœnas. Athanaſius, & qui cum eo erant, miſsis ad Orientales epiſcopos literis, eccleſias ſuas receperunt. Illi contumeliam eſſe rati Iulij obiurgationem, Antiochiæ congregati, de ſententia omnium epiſtolam ad eum miſere, luculenter quidem illam ſcriptam, ironiis autem aculeatiſque verbis refertam, forenſémque & iudicialem in modum compoſitam, & quæ ſtyli vi & grauitate minarum expers non eſſet. Scripſerūt enim, Romanæ quidem vrbi ab omnibus obſeruantiam exhiberi & honorem: quippe quæ antiquitus Apoſtolorum domicilium & ſchola, veræque pietatis, vt aliquis dicat, Metropolis & primaria vrbs fuerit: quamuis ex Oriēte præcones eius eò venerint, B ſe tamen non ideo ſecundas ferre debere, quòd Eccleſiæ magnitudine ſuperiores non eſſent, quum virtute & rebus aliis priores ſe eſſe exiſtimarent. Illud etiam criminis loco obiecere, communicare eum cum Athanaſio animum induxiſſe: ídque indignè tulere, veluti contumelia Synodi eorum ſententiæ irrogata eſſet. Et factum ipſum, vt quod cōtra ſanctiones Eccleſiæ proceſsiſſet, iniquum eſſe, ſunt calumniati. Atque ægrè id eis eſſe, rectéque ſe eum reprehendere, quum dixiſſent: poſtremò, ſiquidem quùm ſententiam ipſorum qua illos condemnaſſent, tum electionem eorum quos pro illis eccleſiis præfeciſſent, comprobaret, pacatos etiam ſe fore, & ſecum communicaturos. Sin aduerſari eis pergeret, & ipſos coniunctos aduerſus eū ituros eſſe, intulere: quum neque maiores eorum contra Cornelium Romæ epiſcopum conati aliquid fuerint, quum ille Nouatum presbyterum eccleſia ſummouiſſet. De rebus verò Nicænis nihil reſcripſere, ſuperfluum id eſſe arbitrati, etiāſi plurima quæ ſcriberent haberent: quæ tamen vt omitterent, res præſentes neceſſariò efflagitarent. In eā C ſententiam Orientales epiſcopi ad Iulium literas dedere.

Orientaliū epiſcoporum ad Iuliū Ro. antiſtitem acres literæ.

Sententia eius ſcripti.

CAPVT IX.

COnſtantio verò Imperatori Antiochiæ agenti ſcribentes, illos vt ſeditioſos homines à ſe expulſos eſſe, ſunt calumniati. Ille vbi Paulum recuperaſſe locum ſuum audiuit, admodū ferociit: & ad Philippum vrbis * præfectum, ſecundam ab imperia li poteſtate dignitatem tum obtinentem, ſcripſit, vt Paulo vrbe eiecto, Macedonio eccleſiam traderet. Philippus ex Hermogenis caſu cautior factus, quòd multitudinis furorē metueret, arte qua dam rem eſt aggreſſus. Priuſquam enim ea vulgaretur, perinde quaſi de publicis quibuſdam rebus conſilium habiturus, Paulum ad ſe in Zeuxippum (quod publicum & celebre ampliſsimúmque eſt lauacrum, poſtea † Numerorum cognominatum) vocauit, eíque decenti cum honore aduenięti, Imperatoris literas exhibuit. Ac hominem per palatium Imperiale, lauacro quod diximus vicinum, D ad mare deductum, nauigióque impoſitum, Theſſalonicam miſit: quam etiam patriam habere, & à maioribus ſuis inde oriundus eſſe dicebatur. Eidémque Oriente toto interdicens, in Illyrico & vlterioribus terris viuendi liberam permiſit poteſtatem. Præfectus ex eo loco, vnà cum impio Macedonio, incitato curſu in eccleſiam ire contendit: & multitudo ex omni hominum ordine miſta, ea re audita, pro ſe quiſque locum antecapere feſtinans, ad eam eccleſiam cucurrit. Innumeri prorſus, qui eò confluebant, erant. Et militaris manus armata ad terrorem plebis conſequebatur. Atque ea vbi proximè ad eccleſiam venit, nec ei acceſſus propter vndique concurrentem turbam patēret, milites vi homines reiicere per audaciam cœperunt. Quum verò illi propter multitudinem oppidò in anguſtum redactam, cedere & * conſidere non poſſent, reſiſtere eos, milites, neque ſponte tranſitum dare velle opinati, ſtrictis vſi gladiis, veluti reluctantes cecidēre, multóſq; (vt fieri ſolet) neci dedere. Non pauci etiam inter ſe conculcati E atque attriti interiiſſe dicuntur, ita vt occiſorum turba trium millium centum & quinquaginta numerum ſuperauerit. Porro Macedonius, perinde atque noui nihil factum eſſet, tanquam innocens & purus, in † Epibateriorum introitúſque arcanioribus ſacris, quaſi ex aliqua prẹſtigiarum ſcena aliquis, aut Deus (quod dicitur) ex machina, de improuiſo Hierarcha apparens, à præfecto magis, quàm ex eccleſię conſuetudine, ab epiſcoporum ordine in thronū eſt deductus. Ad hunc modū, & per has cædes Macedonius & Ariani eccleſiā occupauere. Ita etiam Paulus ſolum iniqui exilij gratia vertere eſt coactus. Athanaſius autem Conſtātij minas veritus, fuga ſibi conſulens diſparuit. Nā ille capite in eum ſe animaduerſurum denunciaue rat, quòd obtrectatores eius & inſidiatores eum vt ſeditioſum detulerant, reditu eius ex vrbe Romana in eccleſiam, multitudinem ingentem conculcatam interiiſſe allegantes. Maximè verò Conſtantium in eum incitauerat calumnia ab Arianis ei intentata, veluti annonam pauperum, quam Imperatoris pater Conſtantinus Alexandriæ in ege- F norum alimenta diſtribuendam ſanxerat, Athanaſius vendidiſſet, atque in pecuniam redegiſſet. Ob ſeruandum illud, eo tempore quo Macedonius epiſcopatum recepit, Conſtantium magnam eccleſiam abſoluiſſe, quæ σοφία, Sapientia nominata eſt: proximè ad cognominem Paci eccleſiam, quam Conſtantinus Conſtantij pater, quum prius exigua fuiſſet, ad eam etiam quæ nunc cernitur amplitudinem perduxit: ita vt duorum iſtorum templorum oræ contiguæ, vnúſque ambitus & muri eſſe videantur.

** ὕπαρχον. Cōſtantij iuſſu Paulus epiſcopus Conſtantinopolitanus in exiliū mittitur.*

† νομίσμων.

Macedonius in poſſeſsionē epiſcopatus deducitur.

** συνίζησιν. Cædes hominum multa in ingreſſu Macedonij in eccleſiam.*

† Inueſtiturā nūc vocāt. Macedonius vir ſanguinarius ſubitò epiſcopus apparet.

Athanaſij fuga.

Per grauem calumniā in inuidiā Athanaſius apud Conſtantium adducitur.

Sapiētia Dei templū, quod Conſtantin⁹ non perfecit. Supr. lib. 7. cap. 49.

CAPVT X.

IVlius Romanæ vrbis epiſcopus literis, quas Euſebius ante obitū ſuum contra Athanaſium ſcripſerat, aliíſque quas ij qui Antiochiæ conuenerāt dedere, atque aliis rurſus quorūdam Ægyptiorum epiſcoporum, ementita eſſe aduerſus Athanaſium omnia declarantibus, eíſque ſic inter ſe pugnantibus, acceptis, Antiochenis

Iulij ad Antiochenum cōciliabulum reſponſum.

A Antiochenis illis rescribens, epistolæ eorum arrogantem & præfractam sententiam coarguit: & quòd latenter aggresi essent, contra decreta Nicæna, fidem nouare & adulterare. Præterea, quòd præter ecclesiasticam consuetudinem, se quoq; in Synodum vocare intermisissent. Extare enim ecclesiasticum Canonem, authoritatem omnem eis abrogans, quæ præter Romani antistitis sententiam peracta essent. Rursum, quòd in rebus quas in Tyro vrbe & Mareote decreuissent, non legitimè procesisissent, inquisitione videlicet vna tantũ præsente parte facta. Arsenij autem manum liqui dò apparentem, apertam sycophantiam esse, eis obiecit. Et secundum ea omnia, æquum esse vt Athanasio & Paulo subueniretur, intulit. Breui nam que pòst, Paulus quoque Corinthum se ire asimulans, in Italiam venit, & casum suum miserandum in modum deplorauit. Verumenimuerò vbi Iulius scriptis suis apud Orientales episcopos nihil effecit, Occidentis Imperatorem Constantem, de rebus Athanasij & Pauli certiorem fecit. Qui ei etiã

Autoritas Ro. episcopi. μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τῶ ἐπισκόπου ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. Socr. il. 2. cap. 17

B adito, Arianæ factionis subdolas fraudes exposuere: patris mentione illata, vt ille œcumenicam & vniuersalem Synodum coegerit, constitutionéq; decreta illius stabilierit, referentes, & eum ad paternam æmulationem consectandam cohortantes. Constans rebus eis cognitis, casum eorum virorum calamitatem suam prorsus esse putauit: & ad fratrem scribens, eum admonuit, vt paternæ religionis incorruptam integrámque seruaret normam. Ille enim, inquit, vera pietate imperio stabilito, tum tyrannos Romanos omnino sustulit, tũ barbaros hostes circumcircà deuicit. Significauit eidem etiam, vt tres ex Oriente in Occidentem mitterentur episcopi, qui rationem de Athanasij & Pauli exautoratione exponerent. Ad id delecti sunt, Narcissus Irenopolis Ciliciæ, Theodorus Perinthi, & Marcus Arethusæ Syriæ episcopi. Qui in Italiam quum venissent, Imperatori Constanti iustam esse, quæ contra illos lata fuerat, sententiam persuadere voluerunt. In Athanasij verò colloquium venire non sustinuerunt. Porrò vbi de fidei eorum ratione quæsitum est, aliam eius, quàm quæ

Athanasi° & Paulus apud Constantem Impe. quiritantur.

Constãtis ad Constantiũ pro orthodoxia literæ.

Tres Orientales episcopi in Occidẽtẽ legati.

C Antiochiæ composita erat Constanti formulam obtulere, hisce verbis expressam. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, creatorem & factorem vniuersorum: ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et in vnigenitum eius filium Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia secula ex patre genitum, Deum de Deo, lumẽ de lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia simul & inuisibilia Verbum existentem, & sapientiam, & virtutem, & vitam, & lumen verum. Qui in extremo dierũ propter nos homo factus, & genitus est ex virgine sancta. Qui crucifixus, & mortuus, & sepultus est: & resurrexit ex mortuis tertia die, & ascendit in cœlos, & consedit in dextra patris, venturus in consummatione seculorum ad iudicandum viuos & mortuos, & reddendum vnicuique secundum opera sua. Cuius regnum interminatum in infinita permanet secula. Sedet nanque in dextra patris, non solum in seculo præsenti, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum, hoc est paracletum: quem quum Apostolis promisisset, post ascensionem suam in cœlos, misit, vt doceret & suggereret eis

Formula fidei, quam legati isti Impe. Constanti obtulere.

omnia. Per quem etiam sanctificabuntur, quæ sin- D cerè in eum credidere, animæ. Eos autem qui ex non existentibus dicunt esse filium, aut ex alia substantia, & non ex Deo, & fuisse quandoque tempus quum non fuerit, alienos esse nouit Ecclesia catholica. Hanc exhibuere formulam.

Constans autem perspectum habens, eos iniquè contra diuinos viros conspirasse, neque criminum aliquorum gratia, neque propter vitæ prauitatem, sicuti attestationes declarabant, communionem illorum auersatos, sed dogmatis dissonãtiam prorsus causam disidij esse: infecta cuius causa venerant re, eos dimisit. Et Orientalibus atque Occidẽtalibus veluti chasma seu hiatus fuit, quæ eis intercesserat, dissensio. Qua tempestate & in Sirmio, quæ Illyrici vrbs est, Photini hæresis emersit: qui in minore Gallia ortus, & à Marcello, de quo diximus, loci eius episcopo eruditus, ecclesiis ibi præfuit, merum esse hominem Dominum docẽs. De quo, suo tempore dicemus.

Constãs Arianorũ fraudem & caiũniã cognoscit. Dißidiũ inter Orientales & Occidentales. Photini hæresis.

CAPUT XI. E

Triennio deinde elapso, Orientales episcopi scripto alio composito, ad Occidentales id misere: quod μακρόστιχον, hoc est, longiorem vocarunt formulam, seu expositionem, quòd scilicet verba & sententias plures complecteretur. Verùm ne in eo quidẽ substantiæ Dei nominatim mẽtionem fecere. Eos verò qui filium ex non existẽtibus, aut ex alia subsistentia quam ex Deo esse: & fuisse quandoque tempus aut seculum, qum ille non fuerit, dicerẽt, proscripsere. Scriptum id pertulit Eudoxius Germaniciæ antistes, qui etiam post Macedonium Constantinopolitanæ præfuit ecclesiæ: & Martyrius, & Macedonius Mopsuestiæ Ciliciæ episcop°. Occidentales episcopi scriptum non receperunt: sufficere sibi Nicænam fidei professionẽ, neque se vlterius anxiè nimis & curiosè ĩquirere de ea velle, dicentes: atque illud etiã prætexẽtes, aliena lingua libellum scriptum esse, & se verborum sententiam non intelligere. Lõgior autem illa expositio F ad verbum hæc est complexa. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, creatorem & factorem vniuersorum: ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius Iesum Christum, Dominum nostrum, ante omnia genitum ex patre, Deum de Deo, lumen de lumine, per quẽ facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia: Verbum existentem, & sapientiam, & virtutem, & vitam, & lumẽ verum. Qui extremis diebus propter nos homo factus, & ex virgine sãcta natus, crucifixus & mortuus & sepultus, tertia die resurrexit: & receptus in cœlos, sedet ad dextram patris, venturus in consummatione seculorũ ad iudicandũ viuos & mortuos, & reddendum cuique secundum opera eius. Cuius regnũ interminatũ, & in infinita secula permanet. Sedet enim in dextra patris nõ tantũ in seculo isto, sed & in futuro. Credimus verò & in Spiritũ sanctũ, hoc est, in Paracletũ, quem Apostolis promissum, post ascensionem suam in cœlos, misit, vt doceret & suggereret eis omnia: per quẽ etiã sanctificãtur, quæ sincerè in ipsum credũt animæ.

Orientales per episcopos alios μακρόστιχον, hoc est, longiorẽ fidei formulam ad Occidentales miserunt.

Episcopi legati Occidentales eam non recipiunt. Μακρόστιχος, hoc est, prolixior fidei formula.

A Qui verò dicunt, ex non existentibus esse filium, aut ex alia subsistentia, & non ex Deo: & quòd fuerit aliquando tempus, quum non fuerit: eos alienos nouit esse sancta Catholica Ecclesia. Non minus & eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum ante secula: neque Christũ, neque filium Dei ipsum esse: aut eundem esse & patrem & filium & spiritum sanctum, aut ingenitum filium: aut quòd non ex proposito neque volũtate pater filium genuerit: anathemate ferit sancta & catholica Ecclesia. Non enim, ex non existentibus esse filium, dicere tutum est: quandoquidem nullibi hoc in diuinitùs inspiratis scripturis de eo fertur. Neque sanè * ex alia subsistentia, præter patrem, prægrediente: sed ex solo Deo germanè seu natiuè ipsum genitum esse, docemus. Vnũ namque ingenitum & principij expertem Christi patrem, diuinum docet verbum. Sed neque illud, fuit aliquando quum non fuit, quod præter autoritatem scripturæ periculosè dicunt, tanquam temporale interuallum præconsiderandum: sed solus, B qui eum sine tempore genuit, Deus contemplandus. Nam & tempora & secula per ipsum facta sunt. Neque verò † simul principij expers, neque * simul ingenitus cum patre filius esse putandus est. Etenim simul principij expertis & simul ingeniti, nullus propriè pater aut filius dicetur. Sed patrem quidem solum principij expertem existentẽ & incomprehensibilem genuisse incomprehensibili, & quem omnes consequi non possint modo scimus, filium autem genitum esse ante secula. Et neque itidem vt patrem ipsum quoque ingenitum esse: sed principium habere, qui eũ genuit, patrem ipsum. Caput namq; Christi Deus. Enimuerò tres confitentes res, & tres personas patris & filij & spiritus sancti, secundum scripturas, nõ tres propterea facimus deos. Quãdoquidem * per seipsum perfectum & ingenitum, principióque carentem, & inuisibilem Deum, vnum tantum nouimus, Deum & patrem vnigeniti, solum ex seipso essentiam habentem, solum aliis omnibus abundè † existentiam largientem. Neque sanè dum vnum Deum esse dicimus, domini Iesu Christi pa- C trem solum ingenitum, propterea Christum Deũ esse antesecularem negamus: quales sunt Pauli Samosateni sectatores, post inhumanationẽ eum * ex profectu deificatum esse dicentes, eo quod natura merus homo factus sit. Scimus enim ipsum, etiamsi subiectus est patri & Deo, tamen genitum ex Deo, Deum natura esse perfectum & verum, & non ex homine postea Deum, sed ex Deo hominem factum propter nos esse, neque vnquam desiisse esse Deũ. Execramur verò insuper, & anathemati subiicimus, eos qui verbũ quidẽ ipsum Dei, sed tantũ nudum & * sine subsistentia ficticiè vocãt: in alio verò essentiã habens, aliquãdo sanè vt vocale seu † enunciatiuum, aliquando verò vt * internum seu mentale à quibusdam dictum. Christum autẽ ipsum & Dominum & Deũ, & mediatorem, & imaginem Dei esse ante secula nolunt: sed eum ex eo tẽpore Christũ esse factum & filiũ Dei dicũt, ex quo nostram ex virgine carnẽ assumpsit, ante trecẽtos quinquagita annos. Ex eo enim tẽpore initiũ regni Christũ habuisse, & finẽ id habiturũ esse post consummationem & iudiciũ, volunt. Tales autem sunt Marcellus & Photinus Ancyrani in Galatia, qui antesecularẽ subsistẽtiam & D diuinitatẽ Christi, & similiter interminatum eius regnũ abolent, eo modo, vt ipsis videtur, monarchiã seu vnius imperium constituentes. Nos enim scimus, esse non simpliciter verbum enunciatiuũ, aut internum: sed viuentem Deũ verbum, per seipsum subsistẽtem, & filiũ Dei & Christum, & ita * præscienter simul existentem & simul agentem ante secula cum suo patre, & ad omnẽ eius administrantẽ creationẽ, siue inuisibiliũ seu visibiliũ, vt qui † subsistentiale verbum sit patris, & Deus ex Deo. Hic enim est ad quem pater dixit, Faciamus hominem secundũ imaginẽ nostrã & similitudinẽ, qui & à patribus visus est quũ legẽ ferret, & loquutus est per Prophetas: & qui postremò homo factus est, & patrẽ suum omnibus hominib. manifestauit, quíque regnat in secula seculorũ. Siquidẽ nihil nouæ dignitatis Christus assumpsit, sed eum antea perfectũ, & patri per omnia similẽ esse credimus. Atq; itidem, eundẽ esse patrẽ & filiũ & spiritũ sanctum, & vnius eiusdẽq; rei & personæ tria hęc nomina impiè accipientes, meritò ab Ecclesia E proscribimus: quoniã patrem qui cõprehendi nequeat, atque perpessioni obnoxius non sit, & comprehẽsibilem, & perpessioni obstrictum per inhumanationem cõstituunt. Tales sunt, qui Patropassiani apud Romanos, Sabelliani apud nos dicũtur. Siquidẽ nouimus patrem quidem, qui miserit, in suo immutabilis diuinitatis statu permansisse: qui verò missus est Christũ, inhumanationis œconomiam & munus obiisse. Consimiliter autem eos qui impiè, non cõsultò neque voluntate genitum esse Christũ dicunt, necessitatem videlicet quandam imponentes, & substantiã voluntate & delectu carentẽ Deo tribuentes, ita vt inuitus filiũ genuerit, impiissimos & à veritate alienissimos cognoscimus. Quoniam aduersus cõmunes de Deo * noticias, atque etiam aduersus diuinitùs inspiratæ scripturæ sententiam, talia de eo statuere audent. Nos etenim † absolutissimæ potestatis eum esse, perfectissimíque * iuris sui Deum scientes, sponte & voluntate sua filium genuisse, piè existimamus. Et cum timore illud de eo dictum esse credentes, Dominus creauit me in initio viarum sua- F rũ ad opera sua: non itidem eum vt creaturas factu rásque eius gẽitum esse arbitramur. Impium enim est, & ab ecclesiastica fide alienum, cõditorẽ cum creaturis per eum conditis comparare, eundémq; etiam generationis modũ cum eis quæ ab eo sunt aliena habere putare. Solum namque, & solo seu vnico modo vnigenitum filium germanè seu natiuè atque verè genitum esse, nos diuinæ literæ docent. Quin neque dum filium per seipsum esse, viuere, & existere consimiliter patri dicimus, propterea eum à patre segregamus, loca & interualla quædam inter eorum coniunctionem corporaliter imaginãtes. Credimus enim * sine medio, & † sine spacio vllo, ipsos coniunctos esse, & inseparabiliter à seipsis existere, patrẽ quidem complectẽte, & * pectori applicante filiũ totũ: filio verò toto prorsus † deuincto & * applicato patri, eóque solo perpetuo in sinu paterno cõquiescente. Itaq; in modis omnib. perfectã & sanctissimã trinitatẽ credentes, patrẽq; Deum dicentes, & filium, non ipsos duos deos, sed vnum confitemur, iuxta diuinitatis amplitudinem, & vnam certam absolu-

Marginal notes (left): * ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως παρὰ τὸν πατέρα προϋποκειμένης. † συνάναρχος. * συναγέννητος. * κατετιλῆ. † τὸ εἶναι. Pauliani hæretici. * ἐκ προκοπῆς θεοποιηθῆναι. * ἀνύπαρκτον. † προφορικόν. * ἐνδιάθετον.

Marginal notes (right): Marcellus, Photinus, hæretici. * προγνωστικῶς. † ἐνυπόστατος λόγος. Patropassiani. Sabelliani. † ἐννοίας. † αὐτοκράτορα. * κύριον αὐτὸν ἑαυτοῦ. * ἀμεσιτεύτως. † ἀδιαστάτως. * ἐνεστερνισμένου. † ἐξηρτημένου. * προσπεφυκότος.

A támque regni coniunctionem. ✶ Vniuersarũ quidem rerum per omnia cum summa potestate† imperium obtinente Patre omnium, & ipsius filij: filio autem patri quidem subiecto, extra verò eum vniuersa post eum quæ per ipsum facta sunt regẽte, & spiritus sancti prolixè ex volũtate patris gratiam sanctis donante. Ad hunc enim modum, ordinem & rationem monarchiæ vniúsque imperij in Christo constare, nobis sacra prodidere oracula. Hæc vt post breuiorem fidei formulam fusius exponeremus, necesitas nobis imposita est, non per superfluam ambitionem, siue venditationem: sed vt omnem alienam suspicionem contra sententiam nostram conceptam, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: & vt Occidentales omnes quùm calumniæ aduersariorum impudentiam, tum ecclesiasticam Orientalium opinionem cognoscant, cui opinioni diuinitùs inspiratæ scripturæ, quæ apud eos inuiolatæ conseruantur, per nullam coactam aut violentam interpretationem, perhibent testimonium. Hoc quidem modo pro-
B lixior illa expositio fuerat instituta.

✶ Παντοκράτορος μὲν καθόλου τὸ κράτος πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ, &c. Quod etiam aliter, & fortasse rectius ita verti potest: Patre quidem rerũ vniuersarũ per omnia cũ summa potestate imperium etiam in filium obtinẽte, &c.

† παντοκράτορος. Socrat. li. 2. capite 19.

CAPVT XII.

VT autem ab Occidentalibus est repudiata, Constans Cæsar vnum illud à fratre sibi dari postulauit, vt Paulus & Athanasius sedes suas reciperent. At quum literis suis nihil effecisset, propterea quòd aduersarij contrà niterentur: & quum populus ea de causa seditionem moueret, Paulus & Athanasius rursum Cõstantem adiere, & vt vniuersalis Synodus cogeretur petiere, vt de professione fidei, & de eorum causis accuratius res explorari posset. Exautorationis enim ignominiam se propter fidei sinceritatem sustinere affirmarũt. Quapropter de duorum Imperatorum istorum sententia statutum, vt vtriusque Imperij episcopi ad diẽ certum Sardicam, quæ Illyrica ciuitas est, conuenirent. Id quod Constans sic petierat, Constantius autem assenserat, vt videlicet seditio solueretur. Atque ex Occidentis partibus circiter trecenti cõ-
C uenere episcopi, sicuti alicubi sacer dicit Athanasius: ex Oriente verò, Sabino Macedoniano referente, sex & septuaginta. Quibus accensus est & Ischyras ille, ex sese ortus presbiter. Ob quam causam, quum negocium ei cum Athanasio esset, in aduersariorum partes concesit, apud quos propter mendacia conficta episcopus apud Mareoten est creatus. Reliqui autem angustias constituti tẽporis prætexentes, atque alius aliam causam allegantes, non comparuere. Potisimùm verò in Iulium culpam eius rei conferebant, quum quidem mensibus viginti ante episcoporum aduentũ dies esset constituta. Decimus is erat annus, ex quo Cõstantinus, Imperatoris vtriusque pater, ad meliorem migrauerat vitam. Et Orientales, qui † Philippopolim in Thracia venerant, Occidentalibus, qui Sardicæ iam præstò erant, scripsere, vt Athanasium, eiúsque studiosos, vt quibus sacris ministeriis interdictum esset, à concilio remouerent: aliter enim fieri non posse, vt in vnum conuenirent. Quod quidem postea quoque, quum Sardicæ essent, obtinere contendebant. Occidentales autem, atque in primis Hosius Cordubensis Hispanus, & Protogenes Sardicensis, respondère, nun-
D quam se communionem illorum deuitasse, neque porrò etiam vitaturos esse: quum Iulius episcopus Romanus, causa eorum perspecta, iniquè eos insidiis circumuentos esse iudicarit. Adesse ipsos quoque, & redarguere iniquum illud iudicium velle. Plura quoque alia vltro citróque & scripsere, & per internuncios alteri alteris significauere. vnde maior etiam inter eos est excitata simultas, maius odium, dies quoque constituta præteriit. Et confestim discesione facta, seorsimque vtrisque consilia agitantibus, contrarias alteri aduersus alteros sententias tulere. Orientales namque Philippopoli conuentum egere, atque ibi decretis suis in Athanasium, Paulum, Asclepam, & Marcellũ magis etiam confirmatis, Iulio insuper Romæ antistiti magistratum ecclesiasticũ abrogauere, quod primus ipse cum illis communicasset. Confessorem etiam Hosium ea de causa, & præterea quòd amicus Eustathij & Paulini Antiochenæ ecclesiæ episcoporum fuerit, exautorarunt. Deinde & Ma-
E ximinum Treuirorum antistitem, qui primus ad communionem Paulum admiserat, reditúmque eius in vrbem Constantinopolitanam procurauerat: insuper quòd Orientales episcopos in Occidẽtem venientes proscripserat. Nec iis tantum sacram ademere dignitatem, sed & Protogeni Sardicensi: quoniam Marcellum Ancyranum quem antea calculo suo dãnauerat, ope sua subleuaret: atque item Gaudentium, quia quos illi per abrogationem ignominia affecerant, multo prosequeretur honore: & quòd aliter de reb⁹ diuinis quàm Cyriacus sentiret, cuius ipse successor erat. Porrò in causa fidei ὁμοούσιον consubstantiale quidem repudiarunt, τὸ ἀνομοίου inæqualitatis verò opinionem literis in partes omnes scriptis diuulgarũt. in quibus locorum plerorúmq; episcopis quoque significarunt, ne eos quos proximè sententia sua notassent, vel in communionem reciperent, vel literis etiam dignarentur. Alij autem dicunt, eos de fide, iuxta prolixiorem quam præmisimus formulam, credere iusisse: in qua ὁμοουσίας consubstantialis, verbo nullo meminere: sed eorũ tãtum qui três Deos esse, aut Christum non esse Deum, aut eundem es-
F se patrem & filium & spiritum sanctum, aut filiũ ingenitum, aut fuisse aliquando tempus aut seculum quum ipse non fuerit, dicunt. Hæc quidem episcopi Orientales Philippopoli in Thracia agebant. Hosius autem, & qui cum eo Sardicæ erant, primùm quidẽ illos indicta & deserta causa, propter contumaciam damnarunt: Athanasiũ receperunt, & quæ aduersus eum Tyri acta fuerant, anathemate sunt persequuti, Marcello episcopatum suum reddiderunt, quòd se diceret nunquam ea sensisse, de quibus per calumniam accusatus esset. Asclepæ episcopatum Gazæorum autoritate sua confirmarunt, qui antea etiam multorum antistitũ, & maximè Eusebij Pamphili suffragio Episcopalem susceperat dignitatem, cuius rei certitudinẽ acta iudicij declarabant. Lucium etiam Adrianopolitam, quòd accusatores eius profugerant, restituerunt. Horúmque parœciis & ecclesiis scripserunt, ne alios quàm hos ipsos haberent episcopos, eorúmque quamprimũ expectarent aduentũ. Abrogarunt quoq; episcopatũ ✶ Gregorio Alexandrino Basilio, Ancyrano, & Quintiano, Gazæo:

Institutur Conciliũ Sardicense de Cõstantij & Cõstantis voluntate.

300. episcopi Occidentales, Orientales episcopi 76.

Sabinus Heracleæ Thraciæ Macedonianorum episcopus. Ischyras αὐτόματος.

† ἐν τῇ φιλίππου πόλει.

Orientales Athanasiũ & Paulum à concilio exclusos esse volunt.

Occidentales iniquum id esse cẽsent.

Disidiũ inter Orientales & Occidentales.

Mutuæ inter eos exautorationes.

Maximin⁹ Treuerensis episcopus.

Orientales Philippopoli coacti, ἀνόμοιον, hoc est inæqualitatẽ in Trinitate inducunt.

Occidentaliũ episcoporum Sardicæ acta.

✶ Legẽdum fortè Georgio, suprà ca. 7. eod.

A & vt non modò episcoporum, sed ne Christianorum quidem appellatione honorarentur, statuêre. Idem fecerunt Theodoro Perinthio, Narcisso Irenopolitano, Acacio Cæsariensi Eusebij Pamphili successori, Menophanto Ephesio, Vrsicio † Singidonis, & Valenti Mursiæ Pannoniorum episcopis, & Laodicensi Georgio, quamuis Synodo Orientalium is non interesset. His omnibus dignitate adempta, communione interdixerunt, quòd filium Dei à paterna substantia separarent: & quòd, qui dudum propter Arianam hæresim reiecti fuerant, eos recepissent, & ad ampliorem ministerij Dei euexissent dignitatem. Eis dãnatis, ad omnes vbique episcopos miserunt, vt decreta ea rata haberent & confirmarent, nec non Nicænis placitis consentirent. Quibus roboratis, τὸ ἀνόμοιον, inæqualitatem repudiarunt, τὸ ὁμοούσιον, consubstantiale apertè promulgarunt. Et scripto quodam composito, quod diffusius quidem quàm Nicænum esset, finitionem autem eius seruaret, verbísque non admodum ab illo differret, B id passim ad loca omnia miserunt. Ne verò nouare quidquam contra Nicæna decreta viderentur, Hosius & Protogenes, qui tum Synodo præierãt, cum certa attestatione ad Iulium literas dederunt autoritatem suam se Nicænæ fidei professioni integram relinquere: perspicuitatis autem gratia, quæ Nicææ constituta essent, non ita multis latius extendisse, ne scilicet Ariani compendio professionis fidei ad absurdas opiniones eos abducerẽt, qui dialecticæ sunt imperiti. His ita peractis, domum reuertêre. Et vtrique in ea erant opinione, rectè ab eis quæ sententiis proscriptionis ferendis egissent, esse facta. Orientales quidem, quòd Occidentales, quos ipsi sacro ordine mouissent & reiecissent, eos ad communionem admisissent. Occidentales autem, quòd illi qui Athanasium & alios damnationis sententia notassent, ante publicam cognitionem profugissent. Et quòd ij Nicæna decreta complectebantur: illi verò ea deprauare & adulterare audebant. In Sardicensi concilio Marcello quoque, de quo suprà diximus, Ancyræ Galatiæ episcopatum, sicuti commemorauimus, C rursum mandarunt. Nam is Synodo exposuit, à multis libri sui scripta intellecta non esse. vnde illi suspicionem conceperint, eadem se cum Samosateno Paulo & Sabellio sentire.

† Singidõ hodie Sgedinũ dicitur.

Occidentales τὸ ἀνόμοιον in Trinitate dãnant.

Magno cum metu & religione veteres de fide noui aliquid edidere.

Marcellus in Ancyranum episcopatũ ab Occidentalibus restitutus. Eius scripta à multis non satis intellecta, & proinde pro hæretico habita. Eusebius Pamphili cõtra Marcellum scripsit. Socr. lib. 2. cap. 20.

CAPVT XIII.

Sciendum sanè, Eusebium Pamphili tribus libris suspectum illũ Marcelli commentarium refellisse. Scripto nanque eo in partes suas diuiso, deinde confutationẽ infert: idque in toto opere facit. Ex quibus libris Socrates scriptor ecclesiasticus plurima allegat, quapropter Eusebius quasi Arianus taxatus sit. Ac deinceps refert, primæ Synodo eum interfuisse, aliísque episcopis decretis faciendis consensisse: sicuti Eusebius ipse in tertio ad Cõstantinum libro memoret. Profert verò idem & piam eius in illud, Dominus creauit me in initio viarum suarum, interpretationem, in qua hæc sic scribit. Quòd Dominus seipsum creatum esse ait, non hoc sanè ita dicit, tanquam qui antea non fuerit, ac tum primum esse cœperit: vt quemadmodũ D reliquæ creaturæ, itidem & ipse ex non existente extiterit, quod nonnulli nõ rectè acceperunt: sed vt constans quidem & viuens & præexistens atq; subsistens ante totius mundi constitutionem, ad * regendum autem & administrandum vniuersa à Domino suo, ipsius patre, ordinatus: vt eo loco hoc verbum Creauit, pro verbo ordinauit seu cõstituit, sit dictum. Apertè certè quidem hominum principes & duces creaturam nominauit Apostolus dicens, Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Dominum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis. Et propheta ex persona Dei dicens, Ecce ego firmãs tonitrum, & creans spiritum, & annuncians ad homines Christum eius: hoc verbum Creans, non ea sententia, quòd antea non fuerit, accepit. nõ enim tum Deus creauit Spiritum, quum Christum suũ per eum omnibus hominibus annunciauit: neque recens sub sole fuit. Sed fuerat quidem ille, & prȩextiterat: missus autem tum est, quo tempore Apostoli congregati erant, quum instar tonitrus E è cœlo sonitus prouenit, tanquam aduenientis flatus vehementis: hoc verbo Creans, pro eo quod est demittens, aut ordinans seu statuens, posito: tonitru verò ipso, alio quodam modo Euangelicam prædicationem significante. Tale est & illud, Cor mundum crea in me Deus: vbi non ille quidẽ tanquam cor non habens, sed vt tandem habenti & purificaretur & perficeretur, precatus est. Et illud, Vt crearet duos ĩ vnũ nouũ hominẽ: pro † cogeret seu congregaret. Vide porro an non tale sit & illud, Induite nouum hominem, secundum Deum creatum. Item illud, Si quis in Christo noua creatura: & quæcunque sunt eiusmodi. Vt ne mireris, si metaphoricè & per trãslationem in verbis istis, Dominus creauit me in initio viarum suarum: Creauit, pro constituit, aut ordinauit dictum sit. Hæc in tertio ad Marcellum libro Eusebius. Socrates autem hæc quoque hisce verbis pro Eusebio refert: Quum itaque Eusebius Nicænȩ Synodi mentionem faciens, soluta esse & constituta, quæ tum in controuersiam deducta fuerant, atq; omnes consensu vno eadem sensisse atque dixisse F referat, quomodo quidam illum Arianisare suspicantur? Falluntur verò Ariani etiam, qui illum cum eis sensisse existimant. Sed dicet aliquis, in scriptis eius Arianum esse eum videri, propterea quod frequenter dicat, † per Christum. Cui respondemus, hac loquutione sæpenumero ecclesiasticos viros vsos esse, aliísque, quibus œconomia seu mun⁹ humanitatis Seruatoris nostri significatur. Et ante omnes istos Apostolus ipse verba hæc vsurpauit: & nunquã tamẽ veluti prauæ opinionis habitus est doctor. Ac rursum hæc infert: Non enim ostendere habebunt, Eusebium principium existentiæ tribuere filio Dei, quanuis in libris eius œconomię siue dispensationis humanæ verbis abuti eum inueniant. Maximè vero, quod admirator & æmulator Origenis librorum fuit, in quibus vbique filium ex patre genitum esse reperiunt, qui Origenis librorum acumen assequi possunt. Hæc & alia Socrates afferens, sinceritatem doctrinæ Eusebio adscribere contendit. Ego quidem talem potius virum eum fuisse velim: Ecclesia autem Catholica non talẽ fortas-

Eusebij Pãphili verborum, Dominus creauit me, &c. expositio.

** ἄρχειν.*

Verbũ creare in scripturis quomodo accipiatur.

† εἰσαγάγῃ.

Socratis pro Eusebio Pãphili Apologia, cum Arianis eũ non sensisse.

† διὰ χριστοῦ. Offendiculo olim fuit piis si Christus simpliciter sine præfatione honoris, & illatione diuinitatis nominaretur.

A ſe iudicat, quam potius ſequi par eſt. An verò ille certò in pietatis ſinceritate ſit, ſicuti iſte qui quidem Nouatianus eſt, dicit, id accuratè certóque occulta omnia perſpicienti Deo relinquendum. Et de his quidem ſatis. Sardicenſi verò conuentu ita peracto, domum ſe quiſque recepit. Ac deinceps Occidens ab Oriente per ſeceſsionem diuiſus eſt. Non amplius enim Occidentales cum Orientalibus, haud eadem ſecum ſentientibus, negotij ſibi quidquam & coniunctionis eſſe voluere. Et communionis finis Occidentalibus fuit inter Illyricum & Thraciam, circa montem qui Suſacis dictus eſt. Vltra eum autem locum propter variantem fidem, minimè inter ſe inuicem communicare voluerunt. Vt verò fieri ſolet, in eccleſiis, calumniæ & diſſenſiones erant. Et ingens turba & confuſio Eccleſiam catholicam inuaſit. Antea ſiquidem, etiamſi diſsiderent, conſuetudine tamen inter ſe iungebantur, nec adeò grauem eam rem putabant. & conſuetudinem eiuſmodi, eundem de Chriſto ſenſum eſſe exiſtimabant. Et vt paucis

Socrates Nouatianus.
Diſsidium apertum inter Occidentales.
Suſacis mõs.
Diſsidij eius magnitudo.

B dicam, eccleſia Occidentalis omnis patriæ inſiſtens religioni, contentionis expers, & à ſtudio de dogmatibus nugandi aliena fuit, ſincerè profeſsionem fidei Nicænam ſonans atque profitens. Quamuis etiam tum Vrſicius Pannonius & Auxentius Mediolanenſis conati ſunt eccleſias diſtrahere, & ad Arianam opinionem traducere: efficere tamen id nequiuere, ſede Romana & aliis Occidentalibus epiſcopis vigilantibus, & hæreſis eius ſurculos illico exſtirpantibus. Oriens autem poſt Antiochenum concilium ſeditiones concitauit, & propalàm aduerſus Nicænam fidem diſceptans iudicio contendit: reuera tamen, ſicuti colligere eſt, plures ſententiam Nicæni dogmatis comprobabant, filium ex ſubſtantia patris eſſe cõfitentes: cõtentionis verò cupiditate deuincti, aduerſus verbum τὸ ὁμοούσιον conſubſtantialis, impotentibus animis pugnabant. Nonnulli quidem, ſicuti quidã tradidere, quòd iam inde ab initio contra id verbum ſtetiſſent: & quemadmodum eiuſmodi homines facere ſolent, ne victi eſſe, ſi cederent, viderentur, in ſententia propterea perſiſte-

Occidentales conſtantiſsimè Nicænum Symbolum retinuerunt.
Vrſicius & Auxentius Ariani.
Orientales verbum ὁμοουσίου exagitarunt.
Hominum peruicacis contentionis ἦθος.

C bant, & vocabulum id abolere ſtudebant: probro ſibi fore, ſi opinionem mutarent, arbitrati. Nonnulli autem, quòd frequenter de his nugati eſſent, ita opinari ex animi ſententia malebant. Et quum ſemel ab eo quod decebat excidiſſent, opinionem ſuam firmiter retinebant. Erant qui indecorũ contendendi ſtudium ſecum ipſi perpendentes, ad gratioſiorem declinarent ſentẽtiam, vel propter gloriam aut timorem, vel propter vim aut familiaritatem, plerunque etiam propter amicitiam, & fortaſſe alias ob cauſas, quibus homines adducti, vt ſeſe res tulit, etiam in his quæ parum decent, gratificantes aliis obſequuntur: denique quòd nonnullli liberè & palàm, quæ ab aduerſariis obiicerentur, redarguere atq; refellere non poſſent. Nõ pauci verò eius temporis homines, ineptias prorſus & ſuperfluas nugas eſſe exiſtimantes de rebus eiuſmodi conflictari, ab illorum conſuetudine ſeiuncti, taciti ſecum Nicæna decreta complectebãtur & colebant.

Hominũ à contẽtione alienorũ ἦθος.

CAPVT XIIII.

D Supra omnes autem qui in Oriente magna cum libertate ſaniorem doctrinam defenderunt, tenaciſsimè Nicæna decreta retinuere, Paulus Conſtantinopolitanus, & Athanaſius Alexandrinus, epiſcopi, atque cum iis vniuerſus Aegyptiorum monachorũ cœtus: quibus præiit Antonius adhuc ſuperſtes, quiq; cum eo erant (plurimi autem erant) in Aegypto & aliis Romani imperij locis aſcetæ: quorum multi vſque ad Conſtantij imperium & poſteriora etiam tempora durauere: quales fuere (Amonem enim, & Thebæum Paulum omitto) eodem veróq; nomine dicti Macarij, hoc eſt beati: Aegyptius ſcilicet ille, & cui † Vrbani cognomẽ inditum fuit. quales etiam circa Illyricum & Thraciam Martinus Sabariæ ortus Pannonius, & Hilarius Pictauienſis, homines admirandi: de quibus paulo pòſt ſuo loco referemus. Multi denique alij aliter ſpectati viri, eiſdem annis viguere, atque in Eccleſiis Dei enituere: inter quos præcipuè eruditione & eloquẽtia floruit

Catholici in Oriente.
Præclari eius temporis & orthodoxi viri.
† πολιτικὸς.

E Euſebius Emeſenus epiſcopus, Titus Boſtrenſis, Serapion Thmuæus, Baſilius Ancyranus, Eudoxius Germanicienſis, Acacius Cæſarienſis Euſebij ſucceſſor, Cyrillus, qui poſt Maximum Hieroſolymitanam adminiſtrabat eccleſiam, & Theodorus Perinthius: qui omnes doctrinæ ſuę fœtus haud pœnitẽdos eccleſiis reliquere. Videtur autem omnes hac in parte gloria præcellere, atque eccleſiam vniuerſalem exornare Ephraim Syrus. Tum quoque extitere, Lucifer, Didymus, & Aetius, admodũ quidem illi eximij viri, ſed aduerſus veritatem plurimum etiam pugnarunt. Atque vt ſummatim dicam, præfecti ea tempeſtate eccleſiarum exactiſſimis vitæ inſtitutis dediti erant, à quibus plebes ritè gubernata, Chriſti religionem conſtanter coluit, & indies fides eſt adaucta, atque eccleſiã ſenſim pro inſita ei virtute atque bonorum operum ſplẽdore, & quòd à ſacris aliiſq; eccleſiaſticis viris prodigia diuináq; miracula fiebant, ad ingentẽ gloriam peruenit: Græcorum autẽ ſuperſtitio peſſum iit, & ab improbis nugis adverã fidẽ trãſiit. Et quoniã ſanctorũ iſtorũ virorũ facta eſt mentio, faciẽdum eſſe duxi, vt breuiter eos, & ſi qui inſuper eo

Chriſtianiſmus ſummè floret.
Idolomania interit.

F tempore illuſtres homines cum laude floruere, oratione perſequar. Ac primo loco percelebres illi cõmemorentur viri, qui Scetis montiúmque eius duces fuere. Vtriq; nomẽ erat Macario: quorũ alter in Aegypto ortus erat, alter Alexandriã patriã habuit, & cognomẽ Vrbani: ãbo certè diuini prorſus viri, atq; in Monaſtica philoſophia admirandi, diuinatũ prædictionũ non expertes, dęmonũ induſtrij expulſores, & prodigiorũ ſanationũq; prompti & expediti autores. Horũ alter, Aegyptius, ſcilicet, mortuũ quoq; excitauit: vt quendam alieni dogmatis ſectatorem, ad credendum mortuos reſurgere, perſuaſione ea adduceret. Hic vltra nonaginta annos vixiſſe perhibetur, quorũ plus quàm dimidiam partem in vita ſolitaria tranſegit. Et adoleſcens admodum ſapientię ſtudiis excelluit: & ob id παιδαριογέρων quaſi puerum ſenilem dicas, cognomen obtinuit. Presbyteri dignitatem quadragenarius ſuſcepit. Vrbanus verò breuiore tempore ad eandem peruenit dignitatem. Exercitia pietatis omnia ad ſummum excoluit, quæ partim ipſe inuenit, partim ex aliis audita modis omnibus

De ſanctis eius ætatis Monachis.
Duo Macarij: Aegyptius, & Politicus, ſeu ciuilis. Mortuus ad fidẽ reſurrectionis confirmãdã excitatus.

A absoluere est conatus. Adeò autem extenuatus & macie confectus fuit, vt non esset vnde pili barbę excrescerent. Et Aegyptius, cum reuerētia quadam austerus: Alexandrinus autem quum in aliis omnibus par Aegyptio esset, in hoc tantum ab illo variauit, quòd in colloquiis hilaris & iucundus, vrbanis salibus vtens, iuuenes ad studium & exercitationem pietatis adduceret. Horum discipulus fuit Euagrius, apud quos Philosophiæ sanctioris ⁎ præcepta factis exprimere didicit, quum antea verbis solis sapientiæ studium professus fuisset. Eodem verò tempore, & eisdem in locis, cum illis philosophati sunt, decantatus ille ⁎⁎ Pambo: atque qui angelicam prorsus, si quis alius, & ipse exercuit vitam ⁎ Paësius: item Heraclides Cronius, Paphnutius, Putubastes, Arsesius, & magnus Serapion. Præterea Pityrion ille, qui tamen alibi, apud Athenas videlicet, asceterium, seu exercendæ pietatis domicilium habuit. Insuper ingens quoque ille Pachomius, qui dux & autor vitæ Tabēnesiotarum fuisse dicitur. Noua autem quædam illis est
B vitæ ratio, in quibusdam rebus à reliquis Monachis euarians. Animum enim assuefacit ad virtutem aspirare, & terrena proculcare, & sursum respicere semper: vt facilè deinceps sit puluerem hunc deponentibus, in cœlestem peruenire regionem. Siquidem indumentum illis erat melota seu pellis ouilla: symbolum atque monumentum, vt opinor, generosæ & fortis illius Heliæ Thesbitæ, rei Venereæ & concupiscentiæ macerationis atque mortificationis, vt æmulatione & ardore eiusdem cum illo spei, ad continentiam & castitatē strenuè grassarentur. Cæterùm reliquorum quoque Aegyptiorum monachorum amictus, vt opinio fert, ad exemplum aliquod & specimen arcanioris philosophiæ spectat. Non enim illi temerè à communi habitu vestitum suum mutauere. Amiculum namque manicis carens, indicium atq; institutionem esse arbitror, ne manus ad iniuriam inferendam faciles sint & promptæ. Capitis verò tegmen acuminatum, vt simplices sint, & iniurias non vindicent, puréque & innocenter viuant: lactētium puerorum instar, quorum capita eiusmo-
C di lineis mitris operiri solent, quæ partem rationis principatum imperiúmque obtinentem tegūt atque fouent. Zona porrò, & quæ humeros & brachia comprimit cinctura, promptam alacritatem in ministerio Dei suobscurè indicat: vt quæ adimplere iussi sunt, succincti perficiant. Fortasse autem alij alias reddiderint rationes monasticæ phi-

Euagrius Macariorū discipulus. Catalogus sanctorum Monachorū

** Hunc Sozom. non habet lib. 3. cap. 14.*

Institutum vitæ Monachorum Tabennesiorū, quorum dux Pachomius fuit.

Non temerè Monachi peculiarem sibi sumpsere habitum. Quid sibi velit mysticè Monachorū habitus.

* τὴν δι' ἔργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλοσοφῶν.

** *Pambo quum illiteratus esset, doctorem Psalmos exponentem adiit. & quum primum versum Psal. 38. (Dixi, custodiā vias meas, vt non delinquam in lingua mea) audisset, discesßit, sufficere sibi inquiens versum istum, vt illum factis exprimere addisceret. Doctor cum eo expostulauit, quòd eum ab eo tempore totis sex mensibus non vidisset. At Pambo respondens, Quòd nondum re ipsa versum primum assequutus esset, se excusauit. Multi intercessere anni. & amico cuidam roganti, num versum eum addidicisset? Vix tandem, ait, decem & nouem annis, factis ipsis eum addidici. Eidem auri certum numerum quidam in pauperum alimenta dedit, &, Numera quod datum est, inquit. Tum ille: Numero hac in re opus non est, sed animi affectione pia & benigna. Socr. lib. 4. cap. 23. Idem Pambo ab Athanasio episcopo euocatus, ex eremo Alexandriam venit. Ibi scenica gesticulatrice visa, prolixè illacrymauit. & amicis fletus causam inquirentibus, duplicem esse respondit: alteram, muliercula ipsius exitium: alteram, quòd ipse nō tantum studij in hoc impenderet vt Deo placeret, quantum illa vt hominibus fœdis placeret. Idem ibid.*

losophiæ appositas: mihi hæc dixisse sat est. De Pa- D
chomio verò dicitur, quum primùm in antro quodam constanter philosophiæ huic incumberet, ei angelum cœlitùs assistentem mādasse, vt nouum Monachorum cœtum cogeret. Oportere namque eum qui ritè veriorem irreprehensibili vita repræsentaret philosophiam, ducem multorum, quibus prodesse posset, fieri, eósque certis instituere legibus. His ille dictis, tabulam ei dedit, & seipsum vt stola indutus fuerat, exhibuit. Quæ sanè tabula ad hodiernum vsque diem seruatur. In eo scripto, leges præscribētis more, expositum erat, permitti debere vnicuique, vt quantum posset & vellet, ederet, biberet, operaretur: atque itidem vt pro arbitrio suo ieiunaret, aut non ieiunaret. Et vt validius cibum capientibus, duriores labores: qui verò parcius alimentis vterentur, & ad pietatis exercitium incitatiores essent, leues atque faciles operæ mandarentur. Domicilia autem religiosa circumcirca eis extrui iussit, in quorum vnoquoque tres manerent. Cibum porrò in vnis amplioribus ædibus vt caperent constituit, ídque cum alto silē- E
tio considentes: facie ita operta, vt neque alius alium, neque præterea aliud quidquam, quàm mensam & cibum propositum cernere posset. Cum iis ne alius quisquam habitu alio in eadem mensa cibum sumeret, præterquam si hospes eò diuertens acciperetur. Signis autem quibusdam, manuum impulsione, vel nutibus rē necessariam ab eis quibus sorte, vt mensæ præessent, obuenisset, insinuādo peterent. Quod si quis cum illis viuere vellet, vt tribus prius annis mutato paulùm habitu, duriores perferrret labores: atque ita tandem arcanis eorum sacris institutus, eodem cum illis loco esset. Vestimentum autem vt esset sagum pelliceum, & capitis tegmen mitra lanea: quæ mitra quibusdam purpureis distincta filis, puncta sua haberet, crucis formam referentia. Tunicæ autem & zonæ itidem vt lineæ essent: in quibus simul & in sagis considentes, super extructis toris mediocrem caperent somnum. Domicilium porrò vt ita sepimēto circumuallaretur, vt id lectum cuiusque concluderet. Primaria autem & Dominica die vt ad communionem & perceptionem diui- F
norum mysteriorum accedentes, solutas zonas & sagula pellicea deponerent. Atque vt duodecies interdiu semper orarēt: itidem verò ad vesperam, noctu similiter, & item hora nona tertiò. Et quum cibus esset capiendus, vt orationem quamq; psalmus præcederet. Præterea vt ad numerum Græcarum literarum cœtum monachorum cohabitātium in viginti quatuor ordines diuideret, & cuique ordini congruētem, sicuti animus, vita & mores cuiusque ferrent, imponeret appellationem scilicet vt simpliciores, ι & ο: qui verò praui essent, & minus recti, ζ & ξ vocarentur: atque aliter alij, iuxta cuiusque institutū, & literæ ipsius habitum, aptum accommodando cognomen. Eiusmodi sanè legibus Pachomius monachos suos rexit. Quiquidem humanus maximè & Dei amans fuit, eò amplitudinis progressus, vt res quoque futuras non ignoraret: quippe quas præcipuè ex continuo angelorum colloquio cognoscebat. In Thebaide autem philosophiæ suæ officinam habuit, in quadam insula quæ Tabenna nominata est: à qua hucusque Tabennesiotæ dicuntur. Qui cum

Monachorū Tabennesiorum leges.

Ascetæ cuiusdam scitè dictum est, Monachū, nisi opus faciat, auaro homini esse persimilem.

Anni δοκιμασίας, hoc est probationis.

Perceptio sacrosanctæ Eucharistiæ.

Tabenna insula.

Septies mille eiusdē instituti monachi.

A tempore magna cæpere incrementa, adeò vt septies mille, & quidem admodum celebres, vitam eis quas diximus legibus ad exactā prorsus rationem agētes extiterint. Intra Tabennā nanq;, cum quibus etiam Pachomius erat, circiter mille & trecenti fuisse dicuntur. alij autem per Thebaidem, & reliquā Ægyptū coluere. Eorum omnium vnū erat institutum, vnus viuendi modus, communia omnia inter se habētiū. Insulam ipsam quasi metropolim quādam esse putabant: & qui ibi rebus præerant, patres. Ex quibus quoque, qui instituti eius æmulatores erant, cœtui cuique & domicilio præfectos suos accersentes accipiebant. Hæc de Pachomio. Eadē verò ætate & Apollonius ingenti erga diuinam philosophiā amore flagrans pollebat: qui quindecimo ætatis anno solitariæ philosophiæ initiatus sacris, quadragenarius diuinæ obsequēs visioni in publicum ad loca hominibus habitata rursus prodiit, atque in Thebaide tuguriolum sibi condidit. Et quum in primis Dei esset amantissimus, admiranda edidit opera: nihílq; re-

Apollonius monachus.

B rum omisit omnium, quin in eis præcipuè excelleret, quęcunque ad id genus philosophiæ pertinēt. Moribus fuit optimis, & in pietate prolixè docenda magna gratia. In precationibus adeò habuit benignum & propitium Deum, vt ab eo orans nihil non exoraret. Et pro sapientia sua ea prorsus petebat, quæ facile Deus tribuere solet. Floruit tum quoque Anub ille, quem post confessionem pro Christo in persequutione obitam, ferunt nunquā postea mendacium dixisse, neque quidquam terrenæ rei concupiuisse: quæ verò à Deo orasset, omnia obtinuisse: angelóque adeò institutore vsum, pietatis virtute exercenda ad summum vsque peruenisse.

Anub.

CAPVT XV.

SEdenim de Ægyptiis monachis hæc satis est dixisse. Inde verò etiam Palæstina * peragrata, eandem philosophādi rationē complecti cœpit. In qua primus floruit Hilarion: cui patria fuit vicus nomine † Thebasa, quæ non minus q̃ quin-

** ὁ δηγητεῖσα.*
Hilariō Palæstinus monachus.
† Thabathe, Sozo.

C decim stadiis à Gaza abest, austrum versus ad torrentem sita, qui mare influens vernaculum à vico ipso accepit nomen. Quum autem Alexandrinas frequentaret scholas, Antonij fama quæ tum increbuerat audita, videndi eius gratia solitudinem petiit: & aliquantulum cum eo moratus, item vitæ institutum sequi constituit. Quòd verò ad Antonium quotidie multi ventitarent, voti compos fieri non potuit. Itaq; in patriam reuersus, quum parentes eius è vita hac migrassent, substantia sua omni fratribus & egenis distributa, nihil sibi ex ea reliquū fecit. Et mox deinde in loco quodam maritimo, viginti stadiis à vico distante, tuguriū è latere sibi extruxit, congerie fractarū testarum tectum. Cuius tanta fuit latitudo, longitudo, & altitudo, vt stantem eum caput inclinare, recumbere autē volentē pedes ad seipsum + contrahere necessariò oporteret. Hic rebus omnibus p assuetudinem, promptam sibi & facilē faciebat ęrūnam. Atque in moderatione & tēperantia egregiè elaborans, nullum prorsus ex factis suis concepit fastum, quum quidem ea in re superiorem haberet

† ὁμυζάνζν.

neminem. Corporis autem voluptates & animæ D blanditias edomans, cū inedia, siti, frigore, & æstu strenuè conflictabatur. Moribus integris pręditus fuit, sermone humanus & placidus: & quæcūque sacrorum oraculorū didicisset, accuratè memoria tenebat. Tantopere porrò pietatis virtute charus Deo factus est, vt hodie quoque pro data sibi gratia, multi à morbis incurabilibus liberentur: & dęmones ab eis profugiant, qui ad monumentū eius accędunt, non tantū apud quos prius sepultus fuerat Cyprios, verūetiam apud Palæstinos, ad quos postea peruenit. Quum nanque in Cypro degens vitam finiisset, traditus sepulturæ, magno ibi cultus est honore. Postea Helychas, ex discipulis eius celeberrimus, corpus eius arte quadam sublatum, ad domicilium eius in Palæstinam detulit. Ab eo tempore, more eius regionis sic obtinente, publicitùs memoria eius celebratur. Ita nanq; Palæstini præclaros apud se viros cohonestare solent. Sicuti etiam in Abrillo Anthedonio faciunt, & in Alexione Bethagathonio, & in Alaphio Asaliensi: qui eadem ipsa ætate piè vitam exegere, & E virtutum abundantia maximopere veræ pietatis religionem adauxere, in vrbibus maximè quæ Græcæ essent superstitionis, sub Constantij imperio decertantes. Tum etiam apud Edessam accuratiore & angelico viuendi more, magnus ille Iulianus est philosophatus: cuius tanta fuit continentia, vt ossa carnibus carentia cuti cōstricta habere videretur. Vitam eius Ephraïm etiam Syrus conscribendam sibi esse duxit. Porrò Deus ipse hominū opinionem de eo cœlitùs autoritate sua confirmauit. nam & variarum ægritudinum sanationes homini præbuit, & pellendorum dæmonū potestatem exhibuit: in quibus omnibus vnū erat promptum & expeditū remedium, precatio. Multi verò & alij per eam Edesseni nomi regionem, & apud Amidam, & ad montem Gaugalium, qui dicitur, Christianam philosophiam sunt complexi: quorum præfecti erant Daniel & Symeon. De monachis Syris, hæc in præsentia sint dicta. Deo autem volente, fusius etiam postea & de eis, & de eorum successoribus dicemus. F

Miracula īgentia ad diui Hilarionis monumētum.

Memoria diui eiusdem.

Item Abrilli Alexionis, Alaphij.

Iulianus monachus ad Edessam.

Daniel. Simeon.

CAPVT XVI.

APud Armenios verò & Paphlagones, atque in Ponti mōtibus, Monasticam philosophiam colere primū cœpisse Eustathius fertur, qui Sebastię Armeniorum sacris Ecclesiæ rebus præfuit. Tanto autē studio consectatus esse dicitur institutū, vitam, vestitū (quo scilicet vtendum esset, & quo non) morúmque exactum modum, vt etiā qui Basilio magno adscribitur liber, & Asceticus dicitur, opus istius esse, à multis feratur. Vulgatum porrò de eo est, nimis eum exacta cura & diligentia in absurdas quoq; impegisse obseruationes, Ecclesiastico canoni minimè accōmodatas. Sunt tamen qui eū reprehensioni eximunt, & quosdam ex sectatoribus eius eo nomine incusant. Nam illi precationibus, in domibus virorum qui in matrimonio viuerent, etiāsi presbyteri essent, operari recusarunt, eósque nec alloquio dignati sunt. Diebus quoque Dominicis ieiunia seruarunt, & conuentus ecclesiasticos plurimùm do

Eustathius Sebastiensis Armeniæ episcopus, antea monach⁹

Absurdæ sectatorū eius obseruationes

A mi egerũt. Locupletes extorres prorſus regno cœlorum eſſe duxerunt. Qui vel ſemel carnes ediſſent, eos repudiarunt. Veſtitum monachorũ aliorum conſuetum reiicientes, nouo atque inſolito amictu ſunt vſi. Sed & alia multa nouarunt. Ab iis multæ non obſcuro loco natæ fœminæ ſeductæ, ſub continentiæ prætextu, maritos ſuos quibus adoleſcentulæ nupſerant, reliquere. Poſtea autem quũ continere ſe non poſſent, in libidinis lubricũ ſunt coniectæ. Fuere ex eis quę capillo cæſo, quod mulieribus fas non eſt, virilem habitũ ſumpſere. Horum gratia ab epiſcopis finitimis, Gangrenſis apud Paphlagones Synodus coacta eſt: in qua decretum, vt ab eccleſia catholica illi excluderētur, niſi ea quæ diximus omnia anathemate confodere animũ induxiſſent. Quapropter Euſtathius, vt oſtenderet, non importuni aut præfracti moris cauſa, ſed pietatis erga Deum exercendæ gratia, ſe eiuſmodi leges tuliſſe, veſtem inſolitam mutauit, & habitu eodem quo reliqui ſacerdotes deinceps vſus, itidem vt illi in publicũ eſt ꝓgreſſus. Et quũ B vita talis eſſet, ſermonem quoque congruentem ei habuit, nõ ille quidem eloquentia pollens, quã exactiore cura & diligentia non didicerat, moribus autem admirandis vtens, facile multos perſuaſione ſua quò volebat duxit: adeò vt viros quoſdam & mulieres in fornicatione degentes, caſtiorem exactiorémq; viuendi rationem ſequi perſuaſerit. Ferunt ſanè, virũ quendam & mulierem per prætextum Eccleſiaſtico more cœlibatum colere aſsimulaſſe, eoſdémq; in clandeſtinæ conſuetudinis infamiam decidiſſe. Euſtathiũ porrò magnopere perſuadere eis annisum eſſe, vt congreſſu eiuſmodi ſuperſederent. Quum autem nihil efficeret, altius ſuſpirio ducto, dixiſſe, pleraſque mulieres quæ cum viris ſuis ſecundum matrimonij leges, vt fas eſt, vixiſſent, ab eorum virorum conuictu oratione ſua adductas deſciuiſſe, caſtitatémque complexas eſſe. apud hos autem qui inter ſe contra leges conſueſſent, inefficacem orationis ſuæ ſuadelam eſſe. Atque hic quidem in eis orbis partibus ſũmi inſtituti abſolutæque philoſophiæ dux & autor fuit. In Europa autem per Thraciam C & Illyricum, etiamſi homines monaſticam conſuetudinem ad id vſque tempus ignorarent, non omnino tamen viris Chriſtianæ philoſophiæ peritis regiones iſtæ caruere. Floruit apud hos Martinus ille, qui Sabariam Pãnoniæ patriam habens, quum generis tum militiæ ſplendore adeò clarus fuit, vt honores etiam ſit meritus, & ordines duxerit. Sed illæ Cæſarianã diuinæ militiæ poſthabuit. In Illyrico primum philoſophatus: atque inde variis perſequutionibus & inſidiis expetitus, ſecedere eſt coactus. Multos nanq; ex epiſcopis, qui Arij contagionem conceperant, manifeſtò deprehenſos coarguit. Ac deinde Mediolani ſecum ipſe vixit. Vnde Auxentij, eius vrbis epiſcopi non rectè de Nicænis decretis ſentientis, inſidias veritus, diſceſsit: & ſe in inſulam quandã, quę vernaculo nomine ⁎ Gallinaria dicebatur, abdidit. In hac alimento radicum herbarum vixit. Inſula autem ipſa exigua admodũ eſt, & ædificiis carens, Tyrrhenũ reſpiciens mare. Atq; inde abductus, adminiſtrationem eccleſiæ Turonenſis ſuſcepit. In tantũ verò diuinis reſplenduit donis, vt & mortuos in vitam reſtituerit, prodigiáque & miracula plurima,

Fœminæ capite raſo.

Gangrenſis Synodus horum inſtitutum dãnauit

Par fornicatorũ cœlibatum & monachatũ præ ſe ferens.

Diuus Martinus Pannonius.

⁎ In Mari Tuſco contra mõtes Lygusticos ſita.

Mortuorũ reſuſcitatio, et alia eius miracula.

quæ non multum ab Apoſtolicis abeſſent ſignis, D edìderit. Eodem & tempore & loco ſimul quoq; Hilarius ille viguit, vir diuinus, qui quũ Martinus profugeret, eandem ſuſtinuit fortunã: quippe qui eodem cum illo ardore in fidem ferretur. Hic † Pictauiẽſem gubernauit eccleſiam, atque de fide, & aduerſus quoſdam qui alienas à ſana doctrina afferrent opiniones, libros ad perſuadendũ valde appoſitos cõdidit. Apud Italos ſanè & in locis vlterioribus enituere Euſebius & Lucifer, patriæ eloquentiæ vi alios omnes antecellentes. Euſebius etiam eccleſię Vercellenſi præfuit: Lucifer verò, ſicuti mox dicemus, nominis ſui ⁎ hæreſi præiit. Præterea Flauianus & Paulinus clari tũ fuere, qui poſtea Antiochenæ eccleſiæ res adminiſtrauere: quibus etiam Leontius, ꝙ ſententiis ab eo diſcordarent, epiſcopatum abrogauit. Ii ſunt, qui Euſtathio in exilium deportato comites fuere: qui ſanè nihil prorſus tẽporibus illis, de ſacris Antiochenę Eccleſiæ curis, ac potius de tota ſinceriore pietate ⁎ vitiari ſuſtinuit. Eadẽ hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo interual- E lo omnes præceſsit. Hic Niſibin patriam habuit, & in monachorũ philoſophia exercitatus, breui tantum in lingua Syrorũ, quum quidem eam prius ab aliis non didiciſſet, neque ſpecimẽ aliquod aut ſpem, talem eum fore, præbuiſſet, profecit, vt quũ pietatis exercitio ad ſummũ cõtemplationis peruenerit, tum ſplendore, facilitate & ſuauitate verborum, necnõ denſitate & grauitate ſententiarũ, etiam præclariſsimos quoque Græcorum, qui eloquentia antiquitus excelluiſſent, ſuperauerit. Etenim ſi quis illorum Græca ſcripta in Syrorũ fortè aut aliorum peregrinam linguã transferret, & florentem illam Græcorum ornamentorũ gratia, decentémque nitorem & fucum verborũ detraheret, illico quoque adſcititiis coloribus deficientibus, ſententiarum obſcuritas ſeſe prodebat. At Ephraim lõgè alia erat oratio. Nam quum eo adhuc ſuperſtite, atque etiam defuncto, poſtea libri eius in Græcam linguam conuerterentur, nõ longè ad modum à propria & natiua decedebãt virtute. Mirum quidem auditu eſt, eundem & Græcè & Syriacè legi. Quam ob cauſam magnus ille & F oratione & virtute Baſilius, qui Cappadocũ metropolim epiſcopatu ſuo exornauit, ſummopere virum eſt admiratus, eundémq; eruditionis nomine beatum cenſuit. Vt tãti viri tam certò teſtimonio manifeſtũ ſit, communiter quoque à Græcis, qui tum clarum in eloquentia obtinuere nomen, pręſtantiſsimum omnium Ephraim iudicatũ eſſe. Vox ſanè Baſilij talis, nõ temerè prolata eſſe exiſtimanda eſt. Dicitur autem diuinus Ephraim trecentas verſuum myriades cõſcripſiſſe. Multi quoque ei fuere diſcipuli, qui inſtitutionẽ & philoſophiã eius ſunt æmulati: in quibus celebriores ſunt, Abbas, Zenobius, Abraham, Maran, & Simeon, apud Syros ingenti gloria viri: & alij quibus cum præterea hunc vitæ modum illi communicauere. In locis verò eiſdem, facundia maximè præſtantes, Paulonas & Anarad extitere: qui deinde lapſi,

Hilarius Pictauienſis.

Euſeb. Vercellenſis eps.

⁎ Quæ & Homonymianorum dicta.

Lucifer Sardous.

Flauianus.

Paulinus.

Euſtathius Antiochenus

Ephraim Syrus.

⁎ ϑόγχισται. λύεσθαι.

Ephraimũ Baſilius magnus admiratus eſt.

Ephraim ὁ θεοφόρος.

Diſcipuli eiuſdem.

Paulonas.

Anarad.

† *Diuus Hilarius coniunx fuit. Non nocuit tibi progenies, nõ obſtitit vxor, Legitimo coniuncta toro, non horruit illa tẽpeſtate Deus thalamos, cunabula, tædas. Sola erat in precio, quæ nũc incognita virtus Sordet, & attrito viuit cum plebe cucullo. Bapt. Mantuanus.*

Bardeſanes. Harmonius

A ſana excidere fidei doctrina. Alij inſuper apud Oſroenos fuere, eodem præclari modo, Bardeſanes, & filius eius Harmonius. Et pater quidem nominis ſui hæreſim inſtituit: filius autem Græcis diſciplinis ſatis eruditus, patriis vocibus legitimis modis muſicíſque numeris incluſis, † ordine circulari eas cani inſtituit, quos ex eo tempore hucuſq; Syri pſallentes vſurpant: nō illi quidem carminibus ipſi ſicuti ab illo ſunt prodita, ſed ſonis tantū eorum vtētes. Nam ille ad paternam delapſus hæreſim, eadémq; cum Græcis de animæ generatione & corporis interitu, necnon de futura regeneratione opitulatus, lyricis modulis doctrinas eiuſmodi aſperſit. Quibus multi ex Syris propter verborum venuſtatem & ſonorū numeros demulſi, paulatim opinionibus talibus recipiendis ſunt aſſuefacti. Cæterùm diuus Ephraim ea re cognita, quanuis Græcarum artium expers, Harmonij numeros moderatus eſt: atque eiuſdem modulis, carminibus Eccleſiaſticæ ſententiæ cōſonis, adiectis, Syris ad hoc vſque tempus ea canēda dedit. Nam

Syrorum Muſica.

† κατὰ κύκλον ᾄδειν χοροῦ παρεδίδο.

Bardeſanæ hæreſis.

B diuinos hymnos plurimos, quib⁹ Deum in primis celebrat, & laudes præterea virorum qui inſtituto Deo placuere canit, ad Harmonij carminū leges compoſuit: à quibus, vt equidem puto, per æmulationis ardorē, poſteriores eccleſiæ cantores modulorum formulas mutuati, magis etiam atq; magis augere atq; propagare eas ſunt aggreſsi. Qualis igitur is ſermone fuerit, vel ex hoc ipſo cōiicere licet. Vita verò ei valde exacta, & bonis operibus ſpectata fuit. Quietem etiam multo ſtudio eſt ſectatus. Et propter morum caſtitatem tantopere calumnias deuitauit, vt ferè à conſpectu mulieris prorſus abhorruerit. Fertur ſanè, quū mulier quædam nulla prorſus vitæ diſciplina, & pudore nullo, in anguſto admodū loco ei obuia facta, ſiue cōſultò veluti virum tentatura, ſeu ab aliis vt hoc faceret mercede conducta, oculos ſine intermiſsione in eum coniiceret, increpans in terram eā proſpicere iuſsiſſe, illámque reſpondiſſe: Sed quomodo tandem terram ego intuear? quum æquius ſit te eam reſpicere, qui ex ea conditus ſis, quàm me ortum ex te habentem, proindéque rectè re reſpe

Acutè meretriculæ cuiuſdam ad Ephraimū dictum, quod ipſe verſib. Syris īcluſit.

C ctantem. Quod mulieris verbū ille admiratus, deinde ſcripto mandauit. Atq; id Syri in primis memoratu dignum ex illius rebus eſſe cenſent. Et primùm quidem is ſæpe ira victus eſt: poſteaquā autem monaſticæ philoſophiæ incūbere cœpit, nunquam commotus eſſe viſus eſt. Atque aliquando, quum dies multos pro conſuetudine ſua ieiunio trāſegiſſet, & miniſter tempore cibum ei afferret, accidit vt is ollam frangeret. Ephraim verò pudore iuxtà & timore correptum illum videns: Bono, inquit, eſto animo. Quādoquidem enim obſoniū ad nos venire renuit, nos age ad id accedamus, & ad ollæ fragmenta conſedens comedit. Enimuerò vt vana etiam gloria ſuperior fuerit, inde liquidò patebit. Deſignabatur vrbi cuidam epiſcopus, & iam qui ſe ad electionē abducturi erant, adueniebāt. Ac ipſe ſtatim eo cognito, in forum progreſſus, veluti mente captus indecorè gradiebatur, nō ſatis honeſtè veſtem poſt ſe trahens, & quæ venalia erant ſurripiens, propalámque comedens. Sic ille mētis impos exiſtimatus, electionem effugit. Et tantiſper dum alius epiſcopatum reciperet, occultans ſeſe latuit. Plurima ſanè & alia memoratu digna, & qui de eo conſcriptus eſt liber, & prouinciales eius, Romani ſimul & Syri de eo referūt quæ cuiuis cognoſcere eſt procliue. Vnum illud ſanè q̄ memorabile, hiſtoriæ huic inſerere viſum eſt, quod ab eo ante obitum eſt geſtum. Fames ingens Edeſſenorum vrbem premebat: atque ipſe, qui multos annos non fuerat domo progreſſus, tū philoſophandi ſtudio aliquantū intermiſſo, prodiit: & in homines locupletes, qui ſic turpiter rerū neceſſariarum inopia ciues ſuos pereuntes deſpicerent, acriter eſt inuectus, arguens eos, quòd animarum cura neglecta, ſtudium omne in corpore fouendo collocarent. Illi autem integritatem & paupertatem viri obſeruāter veriti, minimè id ſic eſſe affirmarūt: facile enim & promptum eis eſſe, indigentibus facultates diſtribuere: deeſſe ſaltem, qui in eo miniſterio, pro eo atq; deceret, fidelem ſe præberet, omnéſque lucro inhiare, & talia fœdè in quęſtum ſuum vertere, dixere. Tū Ephraim: Ego verò, inquit, qualis vobis eſſe videor? & illi, Honeſtus atque bonus, reſpondere: & talis prorſus, qui opinioni quæ de eo fertur, vita ipſa reſpon E deat. Itaque, ille ait, paratus ſum omnibus hac in re inſeruire. Et multo ab eis ſumpto argento, trecentas parauit mēſas: & † in publicis porticibus eos qui fame affecti erant, acceptos, diligenter & benignè fouit: aduenas quoq;, & alios qui inopia affligerentur, humaniter curauit. Idque tantiſper fecit, dum fames ibi eſt graſſata. Ea verò depulſa, ipſe ad philoſophiæ ſuæ officinā reuerſus, ibi paucos poſt dies vita eſt defunctus. In Eccleſia, clerici miniſterium ſumpſit. Vita autem monaſtica percelebris, ex æquo cum iis qui epiſcopatu, doctrina, & vitæ ſanctitate clari ſunt, laudatur. Hæc pauca ex multis, quæ ab Ephraim rectè piéque facta ſunt, diximus. Res nanq; eius omnes ſi pro dignitate earū exponere nos oporteret, aut etiam aliorum qui tum in eodem philoſophādi genere elaborarunt, quomodo ſcilicet eorum quiſque vixerit, & quali morū inſtituto vſus ſit, qualis ipſe fuit, ſcriptore eſſet opus. A nobis certè quidem id pręſtari omnino nō poteſt, cùm propter orationis & ſtyli tenuitatem, tum ꝙ res eorum rectiſsimè geſtas ingnoramus. Nam illorū multi in ſolis degentes locis, vt plurimùm latuere. Quòd ſi nōnulli in F vrbibus domicilia ſua habuere, quòd viles eſſe apparerēt, & nihil ab aliis differre viderentur, cōſultò actiones ſuas celarunt. Nā humana laude repudiata, ſolóque Deo actorum ſuorum teſte aduocato, minimè ab hominibus gloriam ſunt aucupati. Atque equidem de viris qui imperij eius tempore monaſticam philoſophiā ſunt ſectati, & ſecundum eccleſię leges perfectè & exactè in pleriſque Romani imperij locis tum vitam exegere, hæc mihi comperta ſunt.

Ephraim iram in poteſtate ſua habere didicit.

Eiuſdem facetè dictū & factum.

Simulatione inſaniæ, quo minus epiſcopus conſecratus ſit, Ephraim effugit.

Ephraim ſūmo tempore pauperibus eleemoſyna, quam à locupletibus acceperat, diſtribuenda inſeruiit.

† ἐν τοῖς δημοσίαις ἐμβόλοις.

Sācti monachi οἱ λάθει βιώσας cōſectati ſunt.

CAPVT XVII.

TEmporibus autem eis clarus etiā fuit eccleſiaſticus ſcriptor Didymus, ſcholæ ſacrarū diſciplinarū Alexandriæ præfectus. Neq; vero laudem in ea eruditione tantum meritus fuerat, verumetiā omne genus alterius ſapiētiæ ſummo excoluerat ſtudio. Poëticam nanque & Oratoriam perfectiſ-

Didymus Alexādrinus doctor, & eccleſiaſticus ſcriptor cæc⁹, naturæ miraculum.

A simè didicerat de astronomia autē & geometria, numerorúmq; proportionibus & conuenientiis nihil eum latebat. In diuersas philosophorum opiniones tāta incubuerat, vt eas exactè perdisceret, cura, vt præterea aliud nihil scire videretur, quę sanè omnia acumine mētis & auditionis pceperat. In pueritia nanque visum prorsus amisit, quū elementa prima discenda ei essent. Ephebus verò artium liberaliū eruditionem adamauit, atq; in scholis præceptores audiebat tantum. Eò verò sapientiæ breui peruenit, amplitudine & celeritate ingenij, vt mathematicarū artium obscura, & theorematum speculationúmque arcana exactissimè addidicerit. Et quum cœcus esset, literarū noticiam manuum contrectatione assequutus esse dicitur: nam earum formas in tabula altius exsculptas, sæpius tangendo cognouit. Alia porrò, vt syllabas, literarúmq; connexiones, & quæ ordine cōsequuntur cætera, propter naturæ acumen, animo & auditu peruestigata percepit. Pręcipuúmque ipse miraculum fuit, quū audiretur & cōspiceretur. Mul-
B ti quidem vel vt virum eum tantū viderent, vel vt suauem gratámque eius orationem audirent, Alexandriam venere. Pro Nicænis verò decretis pugnans, Arianis restitit, eósq; orationis suę suadela, quā vi nulla adhibere videbatur, pressit. Et ad eos qui secum disputabant, verba faciens, rerum controuersarum iudiciū detulit. Et quum ad morem gerendum & cedendum facilis, tum orthodoxis eo nomine charus maximè fuit. Nec ab his tantū, sed etiā à monachis Ægyptiis magno honore cultus est. Præcipuè verò eum clarissimus ille pietatis exercitio Antonius admiratus est. Quem dicunt, quum Alexandriam venisset, vt Athanasio firmæ certæque fidei perhiberet testimoniū, hæc ad Didymum proloqututm esse verba: Non est Didyme, quod teipsum mœrore conficias, propterea ꝙ oculis careas, quos mures, lacertæ, & vilia animalcula habent. Voluptate potius & lætitia efferri te cōuenit, qui itidem vt angeli internis maximè vigeas oculis: quibus clarè immortalem & diuinam
C cognitionem percipis, veritatémq; ipsam exactè perspicis. Hic hosce reliquit libros: In totum Psalmorum librum varios cōmentarios, in Oseam & Zachariam libros quinque, in Esaiam libros duodeuiginti, in Euangelium secūdum Matthæum & secūdum Ioannem non paruos cōmentarios scripsit. Insuper contra Arianos, & de Spiritu sancto, aliáque scripta plurima composuit. Floruit eadē ætate Syrus quoq; Aetius, qui ab eis disputatorad mirandus habitus est, qui diuersa à nobis docent. In altercationibus quippe, verborúmque contentionibus, ratiocinationibus, & fallaciis ludificantibus, valde cōmotus, vt qui ex professo in rebus eiusmodi studium omne consumpsisset. Et proinde ꝙ talis esset, quódque facilè quidquid sors tulisset, malè feriatus de Deo theologaretur seu blateraret potius, ἄθεος & contemptor deûm appellatus est. Patria ei fuit Cœlesyria. Cuius pater quum in militia aduersis rebus conflictatus tandem interiisset, bona eius qui tum rerū potiebatur Princeps publicauit. Qua re vnà cum matre Aetius ad extremam redactus pauperiem, ad aurificū artem discendam se contulit, vt quocūque posset modo victum sibi pararet. Ea arte vbi satis est vsus, propter ingenij vim ad dicendi disciplinam est cōuer-

Præclarum Antonij Abbatis ad Didymū dictū.

Didymi libri.

Aetius.

ερωφάς.

ἄθεος is dictus.

Idem ꝓpter penuriam aurifex factus.

D sus: Paulinúmq; audiuit, qui ex ecclesia Tyria Antiochiam fuerat translatus. Porrò mortua matre, cuius gratia aurum conformanti arti operam nauauerat, totus statim in dicendi studium incubuit. Breuíque certamē subiens, multos disputādo conuicit. Postquam autem Eulalius post Paulinum in Antiochenā sedem est collocatus, multitudo ingens motu aduersus Aetium concitato, vrbe eum expulit. Quo tempore Anabarzū Ciliciæ concessit, atque ibi artem rursus suam ita parandi victus gratia exercuit, vt non prorsus dicendi certamen omitteret. Accidit tum, vt Sophista quidam Aetij ingenium admiratus, artem suam cum eo communicandam duceret. Atque ille in Sophistæ domū receptus, homini inseruiens, omne (vt fieri solet) famuli ministerium præstitit. Sophista grammaticen & logicē ei tradidit. Ipse verò quum herum ob minus rectam de diuinis oraculis opinionē argueret, mercedē bene de se meritæ domus † abdicationem tulit. Atque inde eiectus, cum Athanasio Anabarzi antistite vixit, apud quem Euāgelistas exactè excutiēs legit. Deinde Tarsum ad An- E tonium, Luciano martyri notum, venit. A quo Apostolum discēs, satis diu cum eo, quum adhuc in presbyterorum ordine esset, mansit. Vbi verò Antonius episcopi functionem suscepit, neque iam doctrinæ, qua Aetium erudiebat, vacare posset, ille Antiochiam est reuersus. Et ibi quū à Leontio adhuc presbytero (Luciani martyris & hic habitus sectator) prophetas, atque imprimis Ezechielem doceretur propter linguæ intemperātiam, & sententiæ impietatē, inde rursus est expulsus. Itaque Sophisticam exercens, & certamine cum eis qui clari eo studio erant congrediens, loca multa circumiit. Postea verò & medicam artem accuratè didicit. Sopolis in tali disciplina doctor ei⁹ fuit, vir in eo studio nemini secundus. Ipse etiā Aetius optimus in eo habitus, gratuitò pauperes curauit. Quod si aliquādo egeret, noctu ad quempiam artis suæ peritū, ne interdiu à studiis potioribus abduceretur, adibat: & aurum, quod accuratiore arte elaborandum esset, petebat: atque opere celeriter perfecto, & à conductore operæ suæ mercede F accepta, vitā tolerauit. Leontio verò ad episcopatum Antiochenum euecto, Aetius ab eo diaconus designatus, & ad munus in ecclesia docendi delectus est. At ipse diaconatum suscipere veritus, docendi functionem non reiecit. Atque ibi satis diu versatus, Alexandriam venit, Athanasium oppugnaturus. Vehementer nanque de consubstantiali propugnando Athanasius egit. Et quū à quibusdam ad episcopatum Aetius recipiendū delectus esset, dignitatem eam cōtempsit. Sanè antequam Aetius ad Arianos defecisset, tametsi illi ab ὁμοούσιον consubstantiale profitentibus dissidebant, nihilominus tamen preces, hymnos, consilia & res propè omnes cum eis communicabant, mystico duntaxat sacrificio excepto. Ex quo autem ille primus secessionem facere cœpit, omnibus consentientis conuentus amicitiæ, & consuetudinis vinculis ruptis, in aduersas eis qui in alia essent opinione maximè partes per factionē transiere. Tum verò & Eunomius Aetij sapiētiæ fama adductus, ex Cappadocia Antiochiam profectus est, & Secundo se ibi cōiunxit: qui illum Aetio Alexādriæ adhuc degenti, commendauit. Atque hic alter al-

Idem in matrē impius.

Aetius Antiochia expulsus.

Anabarzi Sophistæ operam dat.

Sophista eū domo exigit.

† ἀποκήρυξιν

Sacras literas Tarsi discit.

Antiochia rursum exigitur.

Idem medicus factus.

Gratuitò egenos curauit.

Sozo. lib. 3. cap. 15 Aetiū primum medicum fuisse dicit.

Aetius Antiochenus doctor.

Idē episcopatū cōtempsit.

Aetio suasore prorsus se Ariani à catholicis seiunxere.

παρὰ τῆς μουσικῆς θυσίας.

A teri obstrictus, ille quidem docens, hic autem di-
scens, in sacris vterque desudabat doctrinis. Ætius
Gallo quoq; Cæsari notus fuit: cui quum religio
magnopere curæ, tum viri qui sacris literis & ec-
clesiis nauarent, chari fuere. Quapropter talium
dissertationum causa, in hoc quoq; genere dispu-
tationum, vt illi gratior esset, se exercuit. Dictus e-
nim est Aristotelica quoq; opera perlegisse, & ad
eos qui talia Alexandriæ docerent frequentasse.
Cæterùm quod in Galli odium, ꝓpter peruersam
suam opinionem inciderat, iussu illius alterum ei
crus perfractũ fuisset, nisi Leontius Antiochenus
dissuasione sua cõdemnationis calculum amouis-
set. Verùm enimuerò Gallus in conspectum suum
eum primũ admissum, charum maximè habuit: &
ad Iulianum crebrò misit, quum illum ad Græcis-
mum & idolorũ cultum deficere intellexisset, vt
scilicet hominem ex impietatis barathro extrahe-
ret. Quin & diuinarum literarum doctorem illũ
Gallus instituit. Hæc de Ætio. Quomodo autẽ ad
episcopatum euectus, non exigua pars eorum fue
B rit, qui τὸ ἀνόμοιον καὶ ἑτεροούσιον, hoc est, inæquale &
altero substantiale docuerunt, atque etiam exau-
toratus solum exilij causa verterit: Eunomius au-
tem multo eo deterior, factione eius sycophantia
circumuẽta. in locum eius suffectus sit, & de ipso
etiam Eunomio, postea dicemus. Eodem tempo-
re Laodiceæ in Syria viri etiã duo floruere cogno-
mines, pater videlicet & filius: vtrique enim Apol
linaris nomẽ erat. Et pater presbyteri, filius lecto-
ris ordinem obtinebat. Ambo Græcarum discipli
narum, Grammaticæ pater, Rhetoricæ filius, ma-
gistri erant. Senex Alexãdriæ ortus, Beryti docuit:
& ducta Laodiceæ cõiuge, Apollinarim filiũ pro-
genuit. Et cum Epiphanio Sophisticam profiten-
te, illi simul florentes, eum vt veri amici sunt com
plexi. At Theodotus Laodicensis tum episcopus,
quòd metueret ne continua illius cõsuetudine ad
Græcam impietatem declinarent, familiaritate il-
lius eis interdixit. Sed illis Epiphanij amicitia, epi-
scopi edictis potior fuit. Proinde & Theodoti suc
cessor Georgius, quum multa tentasset, vt illorum
dirimeret coniunctionem, postquam operã suam
C frustra esse vidit, Ecclesiastica eos prohibuit com
munione. Quo facto pro insigni contumelia acce
pto, filius Sophisticis fretus * capturis & argutiis,
nouam quandam hæresim instituit, nomen auto-
ris ipsius referentem. Est & alia opinio, non ob eã
quam scilicet diximus causam, illũ à Georgio de-
sciuisse: sed quòd Georgius aliena prorsus & ab-
surda opinione nunc Arij defendens sententiam,
nunc æqualem patri filiũ profitens, conuentui Se-
leuciæ acto assensisset: ea illum arrepta occasione,
discessionem ab eo fecisse: & quum id nemo cu-
raret, opinionem nouam inducere conatũ fuisse.
Docuere autem Apollinares, Dominũ carnis œco
nomiam & functionem factis ipsis obeuntem, a-
nimam nõ recepisse. Ac rursum veluti absurditate
ea per pœnitentiam correcta, animam quidem re
cepisse addidere, eam autem humanam non habe
re mentem. Satis nanq; ei pro anima diuinitatem
fuisse, quæ hominem assumpserit. Atque ea re vna
ab Orthodoxis dissidentes, in aliis eadem quæ Ni
cænorum decretorum studiosi, sentiebãt. Verùm
de his postea quoque loco suo dicetur.

Eunomius Aetij sectator.

Aetius Galli familiaris.

Galli in eundẽ odium

Gallus Iulianum fratrem ab idololatria auertere per Aetium studuit.

Duo Apollinares.

Epiphanius sophista Laodicẽsis, Apollinarij amic⁹

Apollinares ꝓpter cõsuetudinẽ quæ illis cum Epiphanio fuit, excõicati.

Hæresis Apollinaristarum.

** πλεκτάναις.*

Socrat. lib. 2. cap. vlt.

CAPVT XVIII. D

FVit tum etiam propter virtutem
& doctrinã magnopere lauda-
tus Theophilus ille, qui cogno-
minatus est Indus: non ille qui-
dem hæresis alicuius autor, sed
Arianismo plurimum addictus.
Qui sub Constantino ab Adiabenis admodũ ac-
huc iuuenis, + obses, in Romanorum ditionem
fuerat missus. Adiabene verò regio est Indica, am
pla & celebris. Ac Theophilus consuetudine diu-
turna adeò mores ad Romanorum instituta con-
formauit, vt & monasticã delegerit vitam, & dia-
coni susceperit dignitatem, Eusebio Nicomedien
si manus ei imponẽte. Quum autẽ legatio à Con-
stantio propagandæ veræ pietatis & confirman-
dæ fidei gratia, ad Orientales nationes mittenda
esset, ambitiosa munificentia eam instituit: & prin
ceps eius, quem modò dixi, Theophilus designa-
tus est. Constantius sanè perquàm magnificè, vt q̃
maximè posset gratiosum eum redderet, ad ducen E
tos generosos è Cappadocia equos nauibus impo
sitos, aliáq; insuper dona ad illos perferẽda Theo-
philo dedit, vt scilicet illi simul & liberalitatis eius
amplitudinem & animi magnitudinẽ admiraren
tur. Et Theophilus legationem obiit, eámq; ad fi-
nem debitũ perduxit. Nam qui in regionibus eis
regnum obtinebat, à Græca superstitione ad veræ
pietatis religionem deflexit. Et ecclesias tres in di
uersis locis erexit, non tantum quæ ab imperato-
re missa acceperat donis, sed maximè etiam quos
ipse addiderat sumptibus, per animi alacritatem
cm illo concertans. Ecclesiarũ istarum vna in me-
tropoli & principe vrbe totius gentis, Tapharum
eam nominant: secunda in loco vbi Romanũ em
porium erat, extrorsum ad Oceanum versum, re-
gio Adane vocatur: tertia in alia terræ eius parte,
vbi est quod Persicum emporium dicitur, in Per-
sici maris ore cõstructa. Theophilus porrò rebus
apud Homeritas ampliter dispositis, templísq; eis
consecratis, atque etiam pro rerum copia exorna-
tis, in Adiabenen quam patriam eius esse diximus,
traiecit: ac deinceps in reliquam quoque Indiam F
trãsiit, multáque quæ apud eos non ritè agebãtur,
correxit. Etenim cõsidentes Euangelicum audie-
bant oraculum, aliáque multa faciebant, quæ san-
ctiones Ecclesiasticæ non iubebant. † Ea omnia
pulchrè immutans, ad Ecclesiæ placitum morem
composuit. Vna saltem, & quidem maxima re in-
commodans, quod τὸ ἑτεροούσιον altero substantia-
le colere docuit. Porrò ex India & Arabia magna,
ad Auxumitas Aethiopes est progressus, qui in pri
mis rubri maris littoribus habitabãt, quod Ocea-
nus sese illi insinuans efficit. quod sanè rubrũ ma-
re, in maximam longitudinem protẽsum, in duos
diuiditur sinus. Horum alter quidem ad Aegyptũ
exundans procedit, vbi etiam nomen sibi suũ fer-
re desinit: quẽ antiquitùs filij Israël Aegyptios fu
gientes, siccis pedibus transiere. alter ad Palæstinã
excurrit, prope vrbem cui vetus nomen est Aela.

Theophilus Indus.

† καθ' ὁμηρείαν.

Adiabene. Apud Plin. Adiabene Assyriorũ est initiũ, lib. 6. cap. 13.

Theophil⁹ ad Oriẽtales populos legatus à Constantio missus, Christianismi ꝓpagandi gratia.

Tapharum.

Adane regio Homeritæ Arabici populi sunt. Plin lib. 6. cap. 28.

Res Ecclesiasticas in Oriente Theophil⁹ ordinat

Auxumitæ populi. Rubri maris duo sinus.

Aela vrbs.

† *Apud Suid. est, Theophilum hunc veluti quandam Apostolicam imaginem fuisse, qui etiam Iudææ cuiusdam mortuum resuscitasse dictus sit. Testatúmque id de eo esse Thalassium familiarem eius, virum in quem mendacij suspicio non caderet: multósque præterea alios, qui ætate ea vixere.*

Auxumis. Assyrij.

A In rubri istius maris partibus exterioribus, ad sinistram Auxumitæ sunt, quorũ metropolis est Auxumis. Ante hos verò ad extimum pertingentes Oceanũ, Orientem versus, Assyrij: apud quos etiã hanc appellationem habent, quos Alexãder Macedo ex Syria pulsos, colonos eò deduxit. Ii ad hoc vsque tempus patria vtũtur lingua. Omnes autem nigerrimi sunt, acutis solis radiis eos adurentibus. Apud quos maximè prouenit xylocasia, & casia, & casamum, & cinamomum: necnon innumerabilis elephantorum multitudo. Et Theophilus rectè constitutis Auxumitarum rebus, in Romanorum reuersus est ditionem. Atque post reditum in magno habitus honore, suam quidem ille vrbem, aut ecclesiam, cui episcopus præesset, sortitus non est. Vbique tamẽ locorum propter hominis reuerentiam, in eum vt miraculum quoddam, omniũ coniecti oculi erant: donec Aetio & Eudoxio in exilium, quod consilia cum Gallo cõmunicassent, eiúsque rebus fauissent, actis, & ipse Heracleam in Pontum est deportatus, Gallo in intimis habitus.

Exiliũ Aetij Eudoxij, Theophili.

B

CAPVT XIX.

Ex Philostorgio, de amne Tigride.

SEd enim, quę Deo inuisus Philostorgius de sententia Theophili, quem diximus, memoriæ literis mãdauit, ea nunc paucis perstringemus. Dicit enim, in sinũ Persici maris, qua ea in parte Oceanus sese effundens, vastum & circumcirca multas gentes complectens efficit, quum alios maximos fluuios, tum Tigrim se vndis suis inferre. Qui cum Apeliotem versus sub Hyrcano mari in Cordyæis manifestò sibi ipsi redditus emersit, iuxta Syriam profluens, simulátque Susidem terram pertingit, Euphrate ibi se ei commiscente, magnus iam & aquarũ vi rapidus, ingenti & fragoso sonitu prouoluitur. Vnde illum Tigridis feræ cognomen accepisse ferunt. Priusquam autẽ in mare delabitur, in duo ingentia flumina scissus, ostiis duobus longè inter se dissitis, in Persicũ se mare coniicit, multum terræ in medio concludens: eámque fluuialẽ C simul & maritimam insulam efficiens, quam gens Mesenorũ incolit. Euphrates autem fluuius ex Armeniis manifestò apparens exoritur, vbi mons est Ararat, ab incolis ita appellatus: ad quem arcã Noæ constitisse, sacræ produnt literæ, cuius etiam nunc ibi lignorũ & clauorum non paucæ seruantur reliquiæ. Inde primum exiguus profluens Euphrates, quo longius fertur, eo maior existit, plurima alia flumina in alueum simul & nomen suũ excipiens. Maiore autẽ & minore Armenia emensa, vltrà progreditur, eam quæ peculiari nomine Euphratesia dicta est, deinde etiam reliquã secans Syriã. Hac porrò & illa post se relicta, omnísque ✶ generis qua fluxit, helice diuulsa, vbi Arabiæ propinquaturus est, refringitur: ac obliquè in circulũ contra mare rubrum prolabens, & regionem nõ paruam sinuosè claudẽs, ad Cæciam ventum cursum conuertit. Inde vbi inter Boream & Apeliotẽ medius constitit, & ad Tigridem flumen procurrit, non totum se ei immiscet, sed portionibus tantum quibusdã medio interuallo amissis, parte reliqua, eáque maxima & nauigabili, in Tigrim eundem apud Susas omnis incidit, ac nomine suo amisso, cum illo in Persicum deuoluitur sinum. Id D porrò quod intra duo ista flumina protẽditur terræ, Mesopotamiæ nomen obtinet. Enimuerò Tigris & Euphrates, quibus in locis emergentes appareant, dictum est: sacræ autem literæ nostræ è Paradiso eos profluere, verissimè commemorant. Ex eo nanque fontes & primordia lympharũ suarum recipientes, fortasse ad certum vsque locum super terram profluunt. Deinceps verò à vasta & harenosa solitudine excepti, atque ibi in profundum per cuniculos absorpti, non prius deorsum versum currere desinunt, quàm ad angusta & lapidosa eius terræ loca pertigerint, progressúmque eorum ad inferiora præcipitem solum durius & solidius præpedierit. Vbi vndæ eorũ continuè & cõfertim confluentes, vi & magnitudine sua directũ eos deinde cursum tenere cogũt. Qui deinde subterraneo meatu fluentes, partem aquarum eorum non minimã quæ in medio est terra carpente, minores & tenuiores iam ad ea loca perueniunt, vbi ex cuniculis in apertum erumpunt. Quòd illi autẽ occulti subterraneo cursu longissimè voluãtur, id E nõ debet videri incredibile. Sũt enim & alia passim flumina & maxima & rapidissima, quę sub terra feruntur. Apparet id ex eo sonitu, qui ad aures nostras ab eis cum strepitu & fragore ruentibus perfertur. Et nonnulli, quod quum supra eos fluuios puteos effodissent, & quod se eis infernè obtulit solũ lapidosum paululũ rupissent, vnda perstrepens cursum sursum versum cum vi quadam moliretur, vix ab eis qui ad summũ putei os constiterant, sunt retracti & recepti. Atque illa subsequuta in riuũ euasit, quem nulla cœli siccitas propter vim & fluxum perpetuum turbarit. Ineffabilis nanque Dei sapientia, tãquam venas quæ opus essent suppeditantes, sic aquarum procursus tum occultos tum manifestos perfecit. Vnde quoque ꝓpheta Dauid illud cecinit: Ipse super maria fun »
dauit eam, & super flumina præparauit eã. Maria »
scilicet quàm maximis terræ sinubus thesauri instar accumulans, solo eorum robustius consolidato, ad tantã vim & molem, quæ in ea inferuntur, aquarum sustinẽdam. Flumina autem, commoda & mirifica constitutione transitum eis liberũ prębens, regionibus semper ex alto se summittentibus F atque recedẽtibus, & ex sublimioribus ad humiliores oras aquarum ruentium momentis locũ concedentibus. Idem ipse coniectura ductus, Paradisum ad Oriẽtem sub æquinoctiali situm esse ait circulo. Primùm ex eo, quòd ad meridiem manifestum est loca ferè omnia esse habitabilia, ad extremum vsque duntaxat mare, quod ✶ iam sol adurit, anno toto radios suos in id emittens. Hæc quippe est illa quæ media zona dicitur. Deinde quod is qui nunc [a] Hyphasis dicitur fluuius, in scripturis sacris Phison nominatus, & ipse è Paradiso ortum

Mesopotamia.

Tigris & Euphrates è Paradiso profluunt.

Fluuij isti sub terra aliquãdiu fluũt.

Sciũt & experiũtur hoc homines metallarij.

Paradisus vbi sit.

a Apud Plin. Hyphasis est lib. 2. cap. 73

Meseneregio. Mons Ararat in Armenia.

Reliquiæ arcæ Noæ. De Euphrate. Euphratesia Syria.

✶ ἕλικα διασπῶν ὧν διέσου ποικιλοτάτην.

✶ *Hæc quidem veterum prope omnium fuit opinio. Sed patrum nostrorum memoria inceptore Columbo Liguri. noua Hispanorum nauigatio magnam Africæ partem priscis hominibus ignotã: & plurimas in Oceano meridionali, &c. insulas habitabiles inuenit. Vt satis iam constet Oceanum non esse inertis magnitudinis. Sed insulis atque terris immensæ etiam magnitudinis (nouũ orbem vocant) abũdare: quas homines colant. Et vniuersum orbem qui vbique sit vitalis auræ particeps, non esse inhabitabilem. id quod antiquitùs etiam primum Possidonium philosophum Panætij discipulum, deinde quoque Auicennam Arabem medicum obseruasse, quorundam est opinio.*

Hyphasis, seu Phison flu. itidē è paradiso ꝓfluit. Caryophillū.

A tùm ducens, ex Arctois magis Orientis partibus meridiem versus ꝓfluere videtur, & in eius ipsius oræ Oceanū aquas suas coniicere ex aduerso Taprobanę insulæ. Ad cuius fluminis ripas inuenitur quod caryophylū vocatur, siue id fructus, seu flos est. Et persuasum habent qui ibi habitāt homines, arborem eius, ex eis quę in Paradiso sunt, vnā esse. Etenim ea quæ supra eos est terra, admodū deserta est tota & sterilis. Quod autē is fluuius florem eum adfert, satis cōstat illum super terram totum ferri, neq; vspiam sub terram in cuniculos demitti. aliter enim, quod ibi natum esset, perferre non posset. Habet & aliam flumē hoc notam terrenæ cum Paradiso commistionis. Fertur enim, si quis febri laboret ardenti, & in flumine eo mergatur, derepentè eum morbo liberari. Tigris verò & Euphrates, quod terram subeant, & rursus emergant, non aliquid inde, vt Hyphasis, efferre possunt. Sed ne Nilus quidem, nam & hunc ipsum inde profluere, inspiratæ Mosæ literæ testantur. Gæon ab ipso, à Græcis autem Aegyptius appellatus. His nanque, quantum coniicere licet, è Paradiso proruens, priusquam habitabilem orbis partem attigit, sub terram cuniculis immissus, inde Indicum mare subit, sub quo in orbem circumuolutus (vt coniectura est, quis enim hominum hæc certò asseueret & demonstret?) & præterea sub omni ea quæ in medio protenditur terra, ad mare rubrum procurrens, ac sub eo quoque ꝓlapsus, in alterū eius defertur littus, sub id quod dicitur Lunæ promōtorium, (vbi duos fertur efficere fontes, non parum inter se distantes, & sursum versum magna vi & fragore prorumpentes) & inde per Æthiopiam prouolutus, in Ægyptum procurrit, per altissimas rupes strepitu immenso præcipitans. Addit insuper & illud, tractum illum orbis ad Orienrem & meridiem omnem, quatūuis in immenso ardore, maxima tamē & robustissima ferre omnia, quæ vel terra vel aqua gignuntur. In eo enim mari admirandæ magnitudinis immania cete reperiuntur, quæ sæpenumero Oceanum eum nauigātibus pelago innatantia & emergentia apparuerunt, & terra ipsa elephātos habet longè maximos & vastissimos: præterea eos qui † spurij elephanti dicuntur, quorum genus cætera quidem boues sunt maximi, pelle autem & colore, ipsáque adeò magnitudine elephanti. Sunt ibi quoque dracones siue serpentes crassitudine trabibus non minores, longitudine ad quindecim protensi orgyas seu passus, quarum exuuiæ etiam Romam visæ sunt perferri. Et apud eas gentes Monoceros, seu vnicornis animans, caput draconis habens: & cornu nō magnum quidem illud, sed tortuosum. Mentum illi omne barba obsitum, collū longum in altum protensum, & serpentis tractui quàm simillimum. Reliquum corpus ceruo similius: pedes autem sunt leonis, cuius effigiem coloribus expressam à pictoribus conspicere licet. Camelopardalis etiam regionis eius est soboles, quæ quidem aliis partibus cerui magnitudinem refert, proceritate autem cameli corpus imitatur. Collum longissimum, & reliquæ corporis proportioni & conuenientiæ minimè respondens, in altum rectum gestat: ac pelle tota à summo capite ad imos pedes versicolore, quàm proximè ad pardalim accedit, pedésque priores posteriori-

Hyphasis vnda febrib⁹ medetur.

Gæon quoq; Nilus e Paradiso fluit.

B

Lunæ ꝓmontorium.

In Oriente & meridie terra simul & mari magna creantur omnia.

Cete.

Elephantes.

† παρελέφαντες.

C

Dracones.

Moneceros.

Camelopardalis.

Diuersum cōfusa genus pāthera, camelo. Horat.

Angel. Politian. cap. 3. Miscell.

Simiarū variæ species.

bus altiores habet. Est item apud eos qui dicitur D Ægopithecus, simia quædam. Plurima enim sunt simiarum genera: arctopitheci scilicet, leontopitheci, & cynocephali, & aliæ aliis multarum animantium speciebus simiarum forma permista. Quarum permultæ etiam ad nos perlatæ, hoc manifestò declarant. Ex quibus etiam est is qui dicitur Pan, capite, vultu & cornibus capram referens, & ab ilibus item deorsum versum caprinis pedibus insistens, ventre autem pectore & manibus mera simia: quem tum quoque Indorū Rex Constantio misit. Quod sanè animal ad tempus aliquod, quum ferretur in cauea propter ferocitatem inclusum, vixit. Vbi verò mortuum est, aromatibus condierunt exenteratum, qui ferebant, & insolitæ formæ ostendendæ gratia Constantinopolim seruatum pertulerunt. Videntur autem mihi animal hoc olim vidisse Græci, eósque insolentia aspectus exterritos, Deum sibi constituisse: quum solenne hoc illis esset, vt quæ fidem excellerent, ea in deos referrent. Id quod in Satyro quoque ab eis est factum, qui & E ipse simia est, facie rubra, ad motum facilis, & caudam habens. Quin & Sphinx ex genere simiarum est: cuius reliquum corpus, vt aliarum simiarum, hirsutum est, pectus autem ad collum vsque glabrum. Mammas porrò mulieris habet: totúmque corpus, quà nudum est, rubra quædam & tenuis, milij specie, eminentia in orbem circundat, & multum decoris atque gratiæ colori, qui in medio humanus est, conciliat: facies plusculum rotunda & acuta est, & ad muliebrem inclinans formam. Vox itidem prorsus humana, sed non articulata, celeriter cum quadam quasi indignatione & dolore obscurum quiddam vociferanti similis: grauior autem est & molestior, si ea acuetur. Ipsum porrò animal ferum admodum est, astutum & maleuolum, neque adeò facilè domatur. Hoc antiquitùs mihi videtur Thebas Bœotiæ esse apportatum: & quum fortè in quosdam, qui ad spectaculum eius confluxerant, insiluisset, & vultus eorum vnguibus deformasset, non ferentem Oedipum ciuium suorum contumeliam, feram interemisse, & nomen inde illustre retulisse. Cæterùm fabulæ Oedipo fortitudinis laudem adornantes, alas beluæ isti affingunt, quod celeriter in obuios inuolaret. Eædem illi pectus mulieris & corpus leonis accommodant: illud propter nuditatis cōmoditatem & muliebris formæ similitudinē, hoc propter ferocitatē, & quod plurimum quatuor insistat pedibus. Sermonē quoq; ei figmentum tribuit, ꝙ vox eius humanæ conformis esset: tribuit & ænigmata, ꝙ obscura & non intellecta vociferaretur. Neque hoc mirum est. nam & multa alia Græci fabulis fingendis mutare consueuerunt. Hæc eadem regio & asinos feros magnitudine ingentes fert, pelle mirificè præter morem versicolores: albo scilicet & nigro colore admodum inter se variatis, & zonæ quædam à summa dorsi spina ad latera & ventrem demissæ atque ibi diuisæ, & conuersionibus quibusdam inter se implicatæ, mirificam & nouam efficiunt plicaturam & varietatem. Sed enim & phœnix, decantatissima illa volucris, apud eos est: & psitacum inde ad nos apportari scimus, auium loquacissimā, & ad æmulationē hu

Pan.

Quō Græci Panē simiā deū fecerunt. Itē Satyrum

Sphinx.

F

Fabula de Sphinge & Oedipo vnde originem ceperit.

Onagri.

Phœnix. Psitaci.

A manæ vocis accommodatiſsimam. Et item varias punctiſque diſtinctas aues, quas quidam Garamãtidas vocant: nomine à gente, vnde plurimæ afferuntur, eis impoſito. Plurima porrò alia apertè eximia & præſtantia ibi gignuntur, quorum multitudinem præſens commemoratio reformidat. Nam & aurum hic naſcitur puriſsimum, quaſi quibuſdam aureis capillamẽtis ſponte ſua è terra exiſtentibus, quæ ſibi inuicem impoſita iacent, & manifeſtum prouentum præbent. Sunt etiam ibi fructus tum pulcherrimi, tum maximi: ex quibus nota ſunt carya. Verum enimuerò & tractus earum gentium, quæ ſupra Homeritas ſunt, vſque ad mare rubrum, bis anno fructus edit: vnde & regionem eam Arabiam felicem cognominarunt. Et omnino cuncta quæ ad Orientem ſolem eſt ora, longè reliquam terram rebus omnibus excellit. Paradiſum autem, quem extremum mare Orientale alluit, quum totius Orientis pulcherrimus & puriſsimus ſit, cœlum lætiſsimũ amœniſsimúmque habẽs, & aquis pellucidiſsimis rigetur, ſatis cõ B ſtat incomparabili præſtantia, quàm terram quæ ſub ſole eſt omnem, omnia gignere & ferre meliora. Atque hæc tametſi per digreſsionem ſunt extra inſtitutum argumentum dicta, tamen neceſſaria, vt puto, eſſe videbuntur doctrinæ piæ & liberalis ſtudioſis. Præter hoſce verò & alij plures extitere viri, qui ſacras literas probè intellexerunt, & de eis copioſè diſſeruerunt. Eos autẽ omnes recenſere, præterquàm quod præſentis operæ non eſt, difficile fuerit. Sedenim nemo me rectè reprehenderit, quòd nonnullos hæreticarum ſectarum auctores aut ſectatores, inter eos viros qui optimè de ſacris religionis profeſsioníſq; noſtræ ſenſerunt atque ſcripſerunt, cõmemorarim. Non enim nunc de fide nobis & opinionibus eorum, iudicium ſumpſimus: ſed propterea tantum mentionem talium virorum, quod ab eloquentia graui & feſtiua multum valuerint, intulimus. Minimè nanque, ſicuti diximus, conſtitutum nobis eſt, de dogmatibus ſententiam ferre: ſed ſimpliciter ita, vt quæque res ſuo tempore ſeſe dederε, exponere, decreuimus, nihil ex arbitrio noſtro te- C merè adiicientes. De opinionibus ſanè quidem aliiſque eiuſmodi rebus, manifeſta propalàm extat veritas. Atque de eis, quibus hoc per leges conceſſum eſt, iudicium facere poſſunt. Porrò qui tẽpeſtate ea virtute inſigni & eruditione pręclara excelluere, ij ſunt. Deinceps verò poſteros quoque loco ſuo recenſebimus.

Garamanti des aues.

Aurum puriſsimum.

Bis pomiferũ lis arbor.

Arabia felix

Paradiſi felicitas.

Hæretici etiam quidã inter orthodoxos viros nõ temerè recenſiti.

CAPVT XX.

Propagatio chriſtianiſmi ſub Conſtantini magni liberis.

NVnc autem hiſtoriam inſtitutam proſequamur. Non ſolùm quos diximus Dei amantes viri, vita & ſapientiæ ſtudio pollentes, religionem nouis exercitiis adaugẽtes cohoneſtarunt: ſed etiam imperatores ipſi æmulatione paternas res Eccleſiaſticas & diuinum cultum in deliciis habuere. Clerum enim Dei eiúſque liberos & propinquos inſignibus honoribus & immunitatibus decorarũt, boniſque & honeſtis patriis legibus alios & ipſi pro ſuo in Deũ amore, ad religionem adduxerũt. Qui ſanè omnes idolorũ cultum ſimulacrorúmque curam ſuſtulerunt: & vbique locorũ clauſtra D Græcorum templis impoſita ſunt, quædam etiã in materiæ ✱ rationem à noſtris reuocata, & funditus ſtatim diruta. Nec paruo illis ſtudio fuit, ſacra eccleſiarum delubra temporis diuturnitate penè collapſa reſtituere, quædam etiam ex ipſis fundamentis conſtruere. Quorum vnum eſt & pulchritudine & magnitudine aliis multis præſtantius, quod apud Emeſam Cõſtantius condidit. Ad hæc lege ſanxerunt, ne quis Iudæus mancipium Chriſtianum, cuiuſcunque tandem ſectæ, ære & libra emptum haberet. Sĩ qui aliter feciſſe compertus eſſet, ſeruum eum publicum fore. Quo ſi eum circumcidiſſe deprehenſus eſſet, capitis ſupplicium eum ſubiturum, bonis eius publicandis. Quum enim conſtitutũ in animis ſuis haberent, Chriſtianum cultum propagare, hoc etiam maximè prouiderunt, vt ne temerè à Iudęis aliqui in religionem ſuam pertraherẽtur: ſed potius veræ Eccleſiæ omnes, de quibus aliqua ſpes eſſet, conſeruarentur, & Chriſtiani fierent. Chriſtiana enim pietas ex Gręcis & gentilibus magis incremẽta ſua capiebat. Ve E rùm enimuerò primùm Conſtantini filij paternã opinionẽ integram certámq; ſeruarunt: & vterq; acer Nicænæ fideli laudator fuit. Conſtans quidẽ ad finem vſque in ea perſtitit: Conſtantius verò aliquandiu eam ſequutus, poſtea τῶ ὁμοουσίου conſubſtantialis verbo paſsim iactato, aliquantulum de ſententia ſua ceſsit: non ille quidem ita prorſus ab ea deſciſcens, vt nonfilium æqualem ſubſtãtia patri apertè profiteretur. Sed Euſebius Nicomedienſis, & alij eius temporis Orientales epiſcopi, virtute & doctrina magnam gloriam conſequuti, differre loquutiones has aſſeuerabant, τὸ ὁμοούσιον cõſubſtãtiale, & ✝ ſubſtantia æquale, id quod etiam ὁμοιοούσιον æquiſubſtantiale dicebant. Subiiciebant nanque, ὁμοούσιον conſubſtantiale propriè de corporibus dici, vtputa de hominibus & aliis animãtibus, item de arboribus & plantis, quibus omnibus communicatio & generatio ex æquali eſt. ὁμοιούσιον æquiſubſtantiale autem, de rebus materia carentibus vſurpari debere dicebant, veluti de Deo & angelis: horum enim quodlibet, ſi per ſeipſum mente & intelligentia quis contempletur, F ✱ pro ſe ſeorſim ſubſiſtat. Quibus verbis, vt videtur, Conſtantius ſeductus, & aliter quàm antea perſuaſus, aliquãtum tranſuerſim eſt actus. Atque equidem, quantum coniicio, animo & ſententia idem is cum patre & fratre ſenſit: verbo autẽ mutato, minimè ſe in pietatis cultu labi putauit, videlicet ſi pro ὁμοουσίου conſubſtantiali, ὁμοιούσιον æquiſubſtãtiale diceret. Quod ſanè eis qui id afferebãt rectius certiúſque eſſe viſum eſt. Affirmabant nãque, niſi quis hoc ſic diceret, periculũ deinde eſſe, ne corpus eſſe quod incorporeum eſt & diceret & ſentiret. Id ſanè vt ſtupiditatis plenum, multis ridiculum viſum eſt. Cæterùm illud eos ſcire oportebat, quòd rerum, quas mente & intelligentia cũ templamur, nomina, à rebus apparentibus ✝ per tranſumptionem neceſſariò accipiuntur. Quod verò poteſt eſſe in nominibus periculum, quũ in ipſa intelligẽtia & mẽte nullus ſit lapſus & error? Inde etiã cõiicere eſt, magnũ illum in Theologia Gregoriũ, in ſuis in Iulianũ inuectiuis orationib⁹, dũ in laudãdo Conſtãtio totus eſt, nõ iniuria mirificis eum ornare præconiis, pietatémque eius ita

✱ ὕλης λόγον ἐπέχον τοῖς ἡμετέροις.

Tẽplũ apud Emeſam à Conſtantino conditum.

Cõſtãtini. l. vnica. eſt. C. ne chriſtian. mãcip. l. Deo nobis. §. his ita diſpoſitis. C. de epiſc. & cler.

Conſtans cõſtãter ſidei profeſsionem piam cõſubſtantialis retinuit.

Conſtantius epiſcoporum quorundam ſuaſu à verbo eo receſsit.

✝ κατ' οὐσίαν ὅμοιον.

Differentia inter ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον.

✱ ἑκάτερον νοούμενον κατ' ἰδίαν οὐσίαν. Sozom. vtroq; iuxta propriã eſſentiã cogitatione inſpexit.

✝ κατὰ μετάληψιν.

Greg. Nazãzenus plixè Cõſtantium laudauit.

A deprædicare, vt illũ, à morte scilicet, productũ angelicæ etiam virtutes stipantes, nouísque & admirandis honorantes carminibus, sint prosequutæ: sicuti in fine Tomi huius exponemus. Neque mirum videri debet, imperatorem rerum administratione occupatum, magnorũ hominum suasu verbum hoc approbasse: quando multi tum ex sacris viris animo & sententia Nicæno dogmati assentientes, citra contentionem omnem simpliciter id quoq; recepere. Aliqui autem nihil prorsus de vtraque dictione suspicantes sinistri, vno eodémque sensu piæ sententiæ alterutrũ vsurparunt. Vnde illud satis constat, tumorem merum & fastum esse, quod Ariani suo videlicet commodo confinxere. Aiunt enim, post trecẽtorum decem & octo sanctorum patrum cõuentum, episcopos multos, in quibus etiã Eusebius & Theognis Bithyni fuerint, noluisse filium ὁμοούσιον consubstantialem patri dicere, quũ quidem formulæ fidei subscripsissent. Qua etiam re commotus Constantinus, exilio eos mactarit. In somnis autem imperatoris sorori diuinitùs oraculo ostensum esse iniquè illos

Defenditur Constantij lapsus.

Arianorũ figmentũ contra Nicæna decreta.

B in exilium actos, qui rectè de Deo opinarẽtur. Atque deinde reuocatos eos imperatorẽ interrogasse, cúrnã ita aliter q̃ Synodus statuisset, sentirent, qui suffragatores & participes scripturæ rerũq; aliarũ in ea fuissent. Atq; illos respõdisse, nõ ex animi sentẽtia se decretis eis assensisse. Timorẽ enim eos inuasisse, ne cõtentione ea de re orta, ĩperator ipse à Christiano dogmate velut inutili & cõtrouerso deficeret, & ad pristinã relaberetur supstitionem: qui heri & nudiustertius, vt dicitur, Christianus esse cœpisset, + & non ita pridem baptismo initiatus fuisset, proindéque consilio mutato persequutor Christianorum fieret. Quibus verbis auditis, Constantinum exilium quidem illis remisisse, rationémq; consilij & facti eorum comprobasse: meditatum verò esse, vt Synodum aliam cogeret. Atque id facere volentem, mortem impediisse. Constantio autem, vt filiorum natu maximo, ✱ vt consilium id exequeretur, mandasse: + quòd regni administrationẽ sibi nihil profuturã esse, nisi omnes cõcordes essent, dixerit. Proinde

Apud Sozo. est, καὶ ἔτι ἀβάπτιστος ὢν hoc est, et nõdum baptizatus esset. lib. 3. cap, 19.

Arminẽsis Synodus.

** Si quis illũ cũ Constante cõferat. nam Cõstantium Constãtinus ætate præcessit.*

Commenti Arianorũ refutatio.

C hunc patris iussa transgredi nolentem, Atiminẽse indixisse conciliũ. Sed figmenti istius mendaciũ, prudenti facile est deprehendere [a]. Vigesimus primus imperij Constantij annus erat, quum Synodus Arimini coacta est: multis aliis conuentibus ante id tempus celebratis, in quibus maximè quæstio τῷ ὁμοουσίῳ consubstantialis, & τῷ ὁμοιουσίῳ æquisubstantialis, est disputata. Substantia autem [b] æqualem patri filiũ docere, omnes omnino renuerunt, donec Aetius Syrus hac de re perperam sensit: propter quem, quod malè opinans, nõ melius doceret, eodẽ tempore Arimini & Seleuciæ Constantius omnes vndequaque episcopos conuenire iussit, opinionem eiusmodi abolituros. Vt iam omnibus liquidò pateat, Constantiũ non ob eam quam Ariani ementiri sunt causam, Ariminensem instituisse Synodum: sed propter opinionem, quã Aetius perperam vulgauerat. Atque hęc vera esse, historia procedens declarabit. Porrò ista quanuis per digresionem, argumento tamẽ instituto consentanea, necessariò à me sunt exposita. Sed eò, vnde diuertimus, redeamus.

a Sozom. vigesimus secundus.

b Videtur esse legendũ, inæqualẽ: infrà. c. 36. eod.

† ὡς οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ βασιλείας, εἰ μὴ συμφώνως πρὸς πάντων τὸ θεῖον θρησκεύοιτο.

Ariminẽse & Seleucenũ Concilium.

CAPVT XXI.

D Constans Occidentis imperator, actis Sardicẽsibus cognitis, duobus Episcopis & Saliano duce quodam, pietate & iustitia claro viro, ad fratrem missis, per literas etiã quæ Sardicę gesta essent, ei declarauit. Et Paulo atque Athanasio, qui iniuria affecti fuerant, ecclesias suas reddere iussit. Quum autem Constantius frustra tempus extraheret, alia epistola ei Constans institit, vt aut Paulum & Athanasium reciperet, eisq; thronos suos reddendos curaret: aut nisi hoc faceret, ad bellum se præpararet. Atque ille re cum quibusdam episcopis deliberata, de eorum sentẽtia, satius esse statuit, Athanasio de ecclesia decedere, quàm ciuili decertare bello. Constantis literæ Laconicè his verbis scriptæ erant:

> Venit ad nos Athanasius, & ad se episcopatum Alexandriæ pertinere probauit. Quapropter illum ope tua fac consequatur. Alioqui nanque armis eum meis recuperabit.

Cõstãs Athanasium & Paulũ in integrum vult restitui.

Literæ Constantis ea de re ad Constantium.

E Hisce literis adactus Constantius, Athanasiũ publica disposita vectura ad se vocauit. Atq; illo, qđ aduersariorum dolos suspectos haberet, reditum differente, iterum sæpiúsque Constantius literis eum ad se inuitauit: quas ad fidem dictis faciendam, historiæ inserere libet.

> Constantius victor Augustus Athanasio episcopo, Diutius tanquam sæuis pelagi fluctibus te differri & affligi, non patitur mansuetudinis nostræ humanitas: neque patriis expulsum laribus, bonísque spoliatum, atque in inaccessis ferarum locis oberrantem, despicit indefessa pietas nostra. Equidem diutius ad te animi mei sententiam perscribere distuli, sponte tua te ad nos venturum, atque laborum remedium petiturum esse opinatus. Verùm quum fortasse consilium propositúmque tuum timor impedierit, literas hasce munificentiæ plenas, ad firmitatẽ tuã dãdas existimauimus: quo citra metum omnẽ in cõspectum nostrum quàm celerrimè venire properes, vt quum integrum statum tuum recipias, tum humanitatem nostram expertus, in ea quę iuris tui sunt restituaris. Hac enim de causa & dominum atque fratrem meum Cõstantem Victorem Augustum pro te rogauimus, vt redeundi tibi facultatem permitteret, quo ad eum modum, vtrísque nobis annuentibus, in patriam reducaris, & hoc nostræ in te gratiæ pignus habeas.

Constãtius literis suis Athanasium reuocat.

F

> Constantinus Victor Augustus Athanasio episcopo. Etiãsi prioribꝰ literis nostris tibi significauimus, vt absque solicitudine omni in comitatum nostrum venires, quòd te maximè in ius tuum restituere cupiamus: tamen nunc quoque hasce ad firmitatem tuam dedimus. Quapropter te hortamur, vt diffidentia metúque omni sepoſito, publica conscendas vehicula, & ad nos venire contendas, vt quarum rerum recuperãdarum desiderio teneris, eisdem potiri queas.

Literæ aliæ. Cõstãtij eiusdem sententia

> Constantius Victor Augustus Athanasio presbytero: Quum Edessæ ageremus, & presbyteri tui ibi pręsto essent, placuit nobis, vt misso ad te presbytero, in comitatũ nostrũ venire properares: quo in conspectũ nostrum admissus, confestim Alexandriam proficiscerere. Quandoquidẽ verò plurimũ iam præteriit tẽporis, ex quo literis nostris acceptis non venisti: nunc quoque

Aliæ item eiusdẽ literæ.

A commonere te voluimus, vt aduẽtum ad nos tuũ matures,& sic patriæ tuæ restitui,& voto tuo potiri possis. Misimus autem ad te Achetam diaconum,vt plenius hæc ad te referret: ex quo animi nostri voluntatem,te scilicet quod optas cõsequuturum esse,cognoscere poteris. Athanasius epistolis Aquileiæ(ibi enim degebat)acceptis, Romam ad Iuliũ,vt de rebus suis cum eo constitueret,profectus est. Cui quidem Iulio & Romanæ ecclesię, ille plurimum attulit lætitiæ,quum literas eis exhibuisset. Credebant enim Orientis quoque imperatorem cũ eis professioni fidei assentire, qui tam humaniter ad se Athanasium inuitaret. Et Iulius rebus quibus oportuit illum instruxit, viaticóque donauit: & literas insuper ei ad clerum & populum Alexandrinum dedit,quibus se lætari & gratulari eis indicat de tanti præsulis restitutione. Ad verbum epistola hoc modo scripta erat.

CAPVT XXII.

Iulij Romani episcopi ad Alexandrinos ꝑ Athanasio epistola.

B IVlius episcopis & presbyteris & diaconis & populo Alexandriam incolenti, dilectis fratribus, in Domino salutem: Congratulor & ego vobis, fratres dilecti, vos fidei vestræ fructum oculis vestris percipere. Id enim verè quispiam fieri dicat, in fratre & coepiscopo nostro Athanasio: quem & propter vitæ eius puritatẽ,& ꝓpter vestras preces, Deus vobis restituit. Ex hoc sanè pespicere est, puras vestras charitatísque plenas orationes semper ad Deum esse delatas. Cœlestium enim promissionum charitatísque in Deum memores, quam ex doctrina eiusdem fratris quem diximus nostri addidicistis, illud certò cognouistis,& pro insita vobis recta fide percepistis,non ad finem vsque à vobis segregatũ eum iri,quẽ in piis vestris animis veluti præsentem semper habuistis. Itaque non multis mihi opus est verbis,ad vos scribenti. Quæcunq; enim à me dici vobis possunt, ea fides prius vestra anticipauit. Et profectò impleræ sunt per gratiã Christi communes omnium vestrûm precationes.

Precum ecclesiæ concordis vis.

C Gratulor igitur vobis,iterũ enim id dico, inuictas vos in fide animas vestras conseruasse. Nec minus fratri meo Athanasio gratulor,quòd tametsi luctuosa multa est perpessus,nulla tamen hora charitatis vestræ & desiderij in obliuionem venit. Quanuis nanque corpore ad tempus à vobis distractus esse visus est, spiritu tamen cõtinuè veluti præsens vobiscum fuit. Atque equidem,dilecti,tentationem & erumnam eius omnem,non puto gloria sua carere. Nam simul & vestra & illius fides multis est perspecta & explorata. Nisi enim hæc intercessissent, quis tandem credidisset,aut vos tantum iudicium,tantúmque erga talem episcopum obtinere amorem? aut illum tantis esse accumulatum virtutibus? per quas cœlesti etiam spe non excidet. Consequutus nanque est variis modis, & in præsentia, & in futuro gloriosum confessionis martyrium testimoniúmque: quòd multis terra simul & mari variè procellis iactatus, insidias & fraudes Arianæ hæresis omnes conculcauit. & sæpius per inuidiam in periculum insidiosè coniectus,mortem contẽpsit: præsidio scilicet omnipotẽtis Dei & Domini nostri Iesu Christi tectus,

Fides in tentationibus perspicitur.

Explorant aduersa viros.

D ille sperauit simul & insidias aduersariorum se euasurum,& ad vos consolationis vestrę gratia rediturum. Et simul vobis ex cõscientia vestra,præclara tulit tropæa, per quæ ad orbis vsque terminos explorata vitæ sanctitate præclarus cognitus est: multa ille quidem libertate propalàm animi instituto & cœlesti doctrina vsus, abundè autem perpetuo & constanti se à vobis iudicio esse amatum testatus. Redit igitur ad vos multo etiã splendidior, quàm à vobis discessit. Si etenim preciosiorem materiam,aurum dico & argentum ad puritatem ignis explorat: quid nam quisquã pro rei dignitate de viro isto dixerit? qui tot & tantis erũnarum incendiis & periculis deuictis, vobis redditur purus & insons, non à vobis tantum, sed à cuncta etiam Synodo receptus. Suscipite ergo, dilecti fratres, cum omni quæ Deo accepta est gloria & lætitia,episcopum vestrum Athanasium, vnà cum eis qui aduersarum rerum eius participes fuere. Et gaudete,quòd optatis vestris fruimini:& quod pastorem vestrum, vt ita dicam, desiderantem & sitientem pietatem vestram, salutaribus E scriptis aluistis & potastis. Siquidem ei peregrè quoque versanti, vos solatio fuistis,eúmq; in mediis persequutionibus, procellis,atque inimicorũ insidiis,fidelissimis animis & mentibus vestris fouistis. Me verò iam exhilarat,quod mecum in animo considero & præuideo vniuscuiusq; vestrûm in reditu illius gaudium,& multitudinis sanctissimæ occursationes, necnon præclaros & festos concurrentium hominum conuentus. Et quæ tandem & qualis ea futura est dies? quum frater quidem meus restituetur: qui verò ante eum fuere, destituentur, & honoratissimus optatissimúsque reditus in lætitiam gaudio plenissimam vos efferet omnes? Quod sanè gaudium maxima ex parte ad nos etiam pertingit,quibus à Deo & hoc cõcessum est,vt in tanti viri notitiam peruenire potuerimus. Sedenim pulchrũ fuerit, epistolam precatione claudere. Omnipotens Deus, atque huius filius Dominus & Saluator noster Iesus Christus, gratiam hanc vobis perpetuam esse velit,qui pręmium admirandæ fidei vestræ dedit, quam in episcopo vestro præclaro testimonio exhibuistis: & F vt vobis & posteris vestris, & hic & in futuro,bona ea maneant,quę nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis conscendêre,quę scilicet præparauit Deus diligentibus se,per Dominũ nostrum Iesum Christum, per quem omnipotenti Deo gloria sit in secula seculorum: Amen. Valere vos opto,fratres dilecti

CAPVT XXIII.

HIsce instructꝰ literis Athanasius, in Orientem Antiochiam Syrię, vbi tum Constantius agebat,ꝓfectus est. Ecclesiam autẽ ibi regebat eo tempore Leontius. Ex quo enim Eustathius exulare iussus fuerat,sicuti suprà diximꝰ,primus sedẽ eã obtinuit Euphronius,cui successit Phlacitus:atq; huic rursum Stephanus. Hic verò ꝓpter dolum & insidias,quas p propinquũ quendã suũ animo simul& moribus ferocissimũ,Onagrũ nomine,Roma veniẽtibus Cõstãtis,qui easdẽ quas Cõstãtius malo-

Episcopi Antiocheni.

Stephanus eps Antioche nus Legatis Romanis insidiatus. & ppterea episcopatu priua tus est.

A rum hominum dirimebat * calumnias & cœpta sinistra, legatis, Euphratæ & Vincentio episcopis pro Athanasio missis, tetenderat: à Constantio iu dice, vt ea dignitate indignus, reiectus est. Veritati enim aduersus, omnis generis erumnis eos qui pro vera doctrina stabant, afflixit. Et forum perambu lans, domósque ingrediens, non viros tantum, sed & mulieres pudore & sanctitate vitæ spectatas pulsauit, cõuiciisq; proscidit. Vel ex eo solo quod in legatis admisit, qualis vir fuerit, satis coniicere licet. Metuens nanque ne Athanasius, cuius gratia maximè legatio ista missa fuerat, ecclesias reciperet, ancillam per Onagrũ suum è prostibulo mercede conductam, in episcoporum hospitio collocat: deinde non longè ab eo loco improbissimè insidias per homines seditiosos disponit, vt cum impetu in sanctorum virorum irruerent ædes. Quorum alter quum impudicæ illius aduenientis strepitum sensit, dæmonem esse ratus psalmum + succinuit. Huius fabulæ & sycophantiæ, vnde & quomodo instituta esset, quæsitore ipso imperato B re, autor repertus Stephanus, vt nepharij sceleris artifex exautoratus est, & Leontius Antiochiæ epi scopus delectus. Quẽ Athanasius propter dogma deprauatum deuitans, cum Eustathianis, qui in pri uatis ædibus ecclesias & conuentus agebant, com municauit.

Euphrates et Vincentius episcopi.

** Theodor. lib. 2. cap. 9.*

** Seruatoris Christi opem implorauit Theodorus.*

Athanasius Antiochiæ cum Eustathianis communicauit.

CAPVT XXIIII.

ET Constantius quidem non illibenter eum suscepit, nihilominus tamẽ beneuolentiã humanitatémq; eius tẽtauit. Captioso enim sermone eũ, aduersariorum suggestione, fallere volens, sic ad eum loquutus est: Ego quidem de communi Synodi sententia, fratrúmque & mea, tibi quod optas perficio, & thronum tibi tuum trado. Æquum verò est, te quoque mihi hanc reddere gratiam, vt vnam Alexãdriæ ecclesiam eis permittas, qui à te dissidẽtes, à communione tua abhorrent. Atque Athanasius: Aequissimum sanè est, ô imperator, inquit, vt mos tibi geratur. Sed C eandem rursum te gratiam peto, quandoquidem & Antiochiæ quidam sunt, qui eorum cõmunionem, qui aliter quàm nos sentiunt hic auersantur, iube eos quoque ecclesiam suam habere, in qua li berè placitas sibi & statas peragant cæremonias. Ad hæc quum imperator quod diceret non haberet, satius esse duxit, aduersarios quietos esse, petitionéque sua vt parum cõmoda supersedere. itaque nihil amplius mouere. Atque illi rectè profectò eam rem putarunt, nihilo scilicet minus Alexandriæ res catholicorum incremẽtum suum habituras, quum Athanasius non solùm suos à periculo tueri, sed alienos etiam ad se allicere, pro industria sua posset. Si verò Antiochiæ, quod ille petebat, fieret, non exigua augmenta Eustathianis, qui non pauci essent, accessura. Et fortasse eos ad res nouas aspiraturos esse, quũ sine periculo quæ consueuissent, agere possent. Ille quoque non minor metus animos eorũ subiit, quod etiãsi penes eos ecclesiarũ eius loci potestas summa esset, non omnem tamen clerum & populum obedientem haberent. Sentẽtiam enim quam quisque de Deo obtineret, in choro stantes, ad finẽ psalmodiæ declarabant. Quidam enim patrem & filium eodem D honore celebrantes, nõnulli patrem in filio (præpositione interiecta obscurius secundas partes filio tribuentes) alij, gloria patri per filium in spiritu sancto: quidam etiam, gloria patri & filio in spi ritu sancto, canebant. Primum omnium ferunt Antiochenum Flauianum, monachorũ coacta caterua clarè accinuisse, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Quod quidem, vt nihil habẽs suspicionis, in ecclesiis Dei obtinuit. Id verò Leontius videns, inhibere eos, qui iuxta Nicænæ fidei tradi tionem Deum laudibus prosequebantur, non audebat, seditionem timens. Atque aliquando caput canis florescens manu demulcens, dixisse fertur, niuem eam solutam lutum multum subsequuturum esse: ænigmate obscurius subindicans, dissonantiam celebrandi Dei apud populum aliquãdo in seditionem euasuram, neque eos qui factionis suæ essent, cum reliqua multitudine consensuros. Constantius Athanasio & aliis, scripto quoq; edito, ecclesias suas reddendas curauit: cum quo scripto (iubebat enim eos nõ grauate recipere) illi in E vacuam sedium suarum possessionem rediere. Et Asclepam Gazæi facile admisere. Itidem & Adrianopolitę Lucium. Ancyrę verò, Marcello reuertẽte, propter Basilium pulsum non paruus concitatus est motus: qui motus aduersariis ad conuiciandum prębuit occasionem. Non inuitus quoq; Paulo Macedonius thronum concessit, & non ita diu seorsim in delubro quodã intra vrbem Synaxim & conuentus egit. Ne ipsi quidem Athanasio difficilis in Aegyptum reditus fuit. Cõstantius enim per epistolam Georgium acciuerat: qui in patriã indignabundus profectus, ibi vitam egit, suas sibi res gerens. Athanasio verò alias etiam literas Cõstantius dedit, quibus ei reditum permisit: & ea quæ variis modis in iudiciis cõtra eum gesta fuerant, aboleri atq; obliuioni tradi iussit. Literas eas, atque itidem alteras, hic subiiciendas esse duxi, quæ sic habent.

Constãtius ecclesiam vnã Alexãdriæ Arianis petit ab Athanasio

Athanasius itidẽ Constãtium, vt Antiochiæ catholicis ecclesia vna detur, rogat.

Constantius petitioni non annuit.

Quur hoc sit ab eo Arianis suadentibus factum.

Antiochiæ variãtes desi de, opiniones se in hymno diu exhibuere.

Hymnus, Gloria patri &c.

Leõtij episcopi Antiocheni diuinitatus pulchrè dictum.

Athanasius & alij catholici episcopi ĩ integrum restituuntur.

CAPVT XXV.

VIctor Constãtinus Maximus Au F gustus, Episcopis & presbyteris „ catholicæ ecclesię Alexandrinę. „ Non destitutus est diuina beni- „ gnitate reuerendissimus episco- „ pus vester Athanasius. Sed quan „ uis ad breue tempus humanæ obiectus est explo- „ rationi, tamen debitum ab ea quæ omnia respi- „ cit Prouidentia tulit calculum, voluntate Dei & „ iudicio nostro patria simul & ecclesia, cuius præ- „ fectura diuino ei nutu contigit recepta. Quem „ æquum fuit, vt sententia cõsentanea nostra quo- „ que imitaretur mansuetudo: videlicet vt omnia „ quæ antehac contra eos qui cum ipso commu- „ nione vsi essent, decreta sunt, nunc obliuione ob- „ literentur, suspicióque aduersus eum omnis de- „ inceps intercidat: & immunitas, quam dudum „ qui cum eo fuere clerici habuere, pro eo atque „ decet, literis hisce confirmetur. Quin & illud no- „ stræ erga eum benignitati meritò adiiciẽdum esse „ iudicauimus, vt vniuersi, qui in sacri ordinis albo „ sunt, cognoscant securitatem adauctam esse om- „ nibus, qui ei fuere coniuncti, episcopis simul & „

Constãtij ad ecclesiã Alexandrinã, pro Athanasio literæ.

† τῆ κρίσει.

Christi gratia Socr.

ἀμνησία iniuriarum.

Immunitas ecclesiastica.

A clericis. Certum verò vniuscuiusque rectæ sententiæ indicium erit, si cum hoc vnitus coniunctúsq; fuerit. Quicunque enim præstantiore sorte & iudicio communionem ipsius sequendam sibi delegerint, eos omnes ad similitudinem, quæ nos præuenit, prouidentiæ, hac nostra, Dei voluntate exhibita gratia & benignitate perfrui iussimus. Victor Constantius Maximus, populo catholicæ ecclesiæ Alexandrinæ. Quum in rebus omnibus ꝓposita nobis sit vestra, quæ ex recta iuris legúmque constitutione prouenit, felicitas: & non ignoremus, satis diu episcopi vos caruisse prouidentia: Athanasiũ antistitem, virũ propter insitã sibi fidei sinceritatem morúmq; natiuã probitatem hominibus omnibus spectatum, æquum esse duximus, vt ad vos remitteremus. Eũ ita vt consuetudo fert & decet, suscipientes, precúmq; ad Deum vestrarum adiutorem constituentes, quæ & vobis congruit, & nobis accepta est, concordiam & pacem, iuxta ecclesiæ sanctionẽ, prolixè seruare studete. Minimè enim omnium conuenit, discordiam aliquam aut seditionem inter vos concitari in ista B temporum nostrorum tranquillitate. Atque eam quidem incommoditatem abesse à vobis omnino volumus. In precationibus verò, vt eo quem diximus autore & adiutore sedulò vtẽtes, diuinis rebus more recepto insistatis, vos admonemus: vt tali animorum vestrorum proposito ad vniuersorum vota transeunte, ex gẽtibus etiam qui adhuc idolorum errori sunt implicati, ad † sacrosancti sacrificij cognitionem peruenire, Alexãdrini charissimi, maturẽt. Quare vos iterum admonemus, vt in iis quæ diximus persistatis. Episcopum verò Dei ipsius nutu & sententia nostra ad vos missum, libẽter recipiatis, atq; eũ ex animo complectendũ vobis esse existimetis. Id quod & vos decet, & mãsuetudini nostræ conuenit. Vt enim tumultus & seditionis occasionem omnem eorum † qui consultò deteriora cœpta consectãtur, præcideremus, iudicibus qui apud vos sũt, literis nostris mandauimus, vt omnes quos seditiosos esse cognoscerent, legum subiiciant vindictæ. Itaque quũ vtrunque perspiciatis, simul scilicet & diuinã nostrámque sententiam, curam etiam quam de vobis at- C que concordia vestra gerimus, & legitimam aduersus improbos pœnam, ea quæ sacræ religionis sanctionibus conueniunt, ritè seruantes, & quem diximus episcopum omni honore & reuerentia prosequentes, preces quum pro vobis ipsis, tum pro vitæ totius & reipublicæ prosperitate, ad rerum vniuersarum Deum patrem fundere sedulò studete. Eodem exemplo præfectis Augustonicæ, Thebaidis, & Libyæ scripsit, in quibus & illa fuere. Quod si quando antehac cum ignominia & detrimento eorum qui cum Athanasio episcopo communicarunt, quidquam actum reperitur, abolitum id nunc volumus. Immunitatẽ nanque quam clerici prius habuerũt, eandem eos recipere statuimus, & constitutionem hãc nostram seruari præcipimus vt reddito ecclesiæ Athanasio episcopo, participes quoque eius quam antea habuere, immunitatem retineant: eam scilicet, quam reliqui habent clerici, vt & ipsi ea vtentes gaudeant.

Inuitat rectè sentientes Athanasij cõmunionem

Cõstãtius ad populũ Alexandrinum.

† ἱερᾶς θυσίας. Niceph. ἱερᾶς ἐρνοκίας. Socrat. lib. 2. ca 23. *Sacræ religionis.*

† τῶν ἐθελοκακία χρωμένων.

Constantius ad Augustonicæ, Thebaidis, & Libyæ præfectos.

Immunitas ecclesiastica.

CAPVT XXVI.

Huiuscemodi literis munitus Athanasius, per Syriam in Aegyptum con- D tendit, & inde per Pelusium Alexãdriam profectus est. Peragrans autẽ vrbes in Aegypto, quos ibi Ariano dogmati addictos reperit, illis exautoratis, quorũ doctrinam exploratam probasset, ecclesiarum eis administrationem committebat. Idque itidem, quum per nationes alias iret, fecisse dicitur: siquidem ibi quoq; ecclesię Arianus gubernandæ mandatæ fuissent. Quæ res postea ei aliarum criminationum initium & causa fuit, quòd nimirum in parœciis, quæ ad iurisdictionem eius non pertinerent, electionem Ecclesiasticam vsurpare ausus esset. Et quum reditu suo non ex aduersariorũ sententia instituto, propter Cõstantis amicitiam, maiore esset animo: eo minus contemnendus visus est, quo in maiorem illustrioremque honorem & gloriam ita euectus fuerat, vt ex aduersariis multi animos desponderint: & quod in eum gerebant odio deposito, communioni eius se aggregarint. Quemadmodum quidam Palæstini fecere, & Ma- E ximus Hierosolymorum episcopus, qui in Licinij persequutione egregium se ostendit martyrem, quum ei ex oculis alter propter veram pietatem effossus est. Expositis nanque apud hos Sardicensibus actis, & literis imperatoris quæ idem decernebant exhibitis, in sententiam eos suam Athanasius pertraxit. Atque illi, Synodo ex Syria, Palæstina & regione finitima coacta, ad communionem eum receperunt, debitúmque dignitati eius honorem exhibuerunt. Vnde non minima ab eis qui Athanasio malè volebant, Maximo prouenit inuidia & reprehensio, quod qui antea Tyri suffragator Athanasium condemnantium fuisset, nunc seorsim sententiam pro eo talem tulisset, autoritate sua dignitatẽ illius confirmasset, & alacritate summa cum eo communicasset. Quæ verò pro eo Synodus Hierosolymitana in Aegyptum, Libyam, & ipsam Alexandriam ad presbyteros & diaconos & plebem reliquam scripsit, talia fuere. Sancta Synodus Hierosolymis congregata, eis qui in Aegypto, & Libya, & in ipsa Alexandria sunt, presbyteris, diaconis, & populo, dilectis desideratisque fra- F tribus in Christo salutem. Vniuersarum rerum Deo, dilecti, pro rei dignitate debitas agere gratias, propterea quæ semper fecit admiranda non possumus. Fecit autem nunc quoque cum ecclesia vestra, pastore vestro & domino † collegáq; nostro Athanasio, vobis reddito. Quis etenim se oculis suis visurum sperauit, quæ nunc vos rebus ipsis percipitis? Sed enim verè profectò orationes vestræ exauditæ sunt ab vniuersitatis huius Deo, qui ecclesiæ suæ curam gerit: quíque lacrymas vestras & luctum respexit, & propterea preces vestras exaudiuit. Eratis nanque sicuti oues iactatæ & dispersæ, non habentes pastorem. Et verus in cœlo pastor, oues suas curans, reddidit vobis quem desiderastis. Ecce enim & nos, qui nihil pro Ecclesiastica pace nõ agimus, & cum vestra conspiramus charitate, illum prius receptũ complexi sumus. Et per eum in cõmunionem vos recipientes, hoc scriptum & gratiarum actionem nostram ad vos dedimus, vt dilectionis vinculo nos & illi & vobis vnitos atq; cõiunctos esse intelligatis. Debetis verò etiã pro pietate Dei amãtissimorũ impe-

** Pelusium vnũ ex ostiis Nilij & ciuitas in Augustonica Aegypti parte.*

Athanasi' Alexandriã reuertẽs, Arianos ecclesiis exigit, eisq; orthodoxos substituit.

Vnde nouæ aduersus eũ criminatiões sunt exortæ. Maximus confessor.

Athanasius Maximum Hierosolymitanum & alios episcopos in sententiam suam adducit.

Synodus ꝓuincialis Hierosolymitana, ad cõmunionem Athanasiũ recipit.

Synodi eius ad Alexandrinos ꝓ Athanasio scriptum.

† συλλειτουργῷ

Cõmunes ecclesiæ preces efficacessimæ

Pro principibus orãdũ.

A ratorum orare. Qui ſanè & ipſi, tum deſiderio in illum veſtro, tum ſinceritate eius cognita, reſtituere eum vobis cum omni honore ſunt dignati. Itaque obuiis eum excipite vlnis, & debitas pro eo gratiarum actiones, à quo hanc tantam recepiſtis gratiam Deo reddere ſtudete, vt perpetuò cũ Deo lætari, & Dominum celebrare valeatis, in Chriſto Ieſu Domino noſtro: per quem patri ſit gloria, in ſecula ſeculorum. Hæc Maximus & Palæſtina Synodus pro Athanaſio ſcripſit.

CAPVT XXVII.

Vrſicius & Valens Ariani, Athanaſio ſe coniungunt.

Vrſiciũ alij Vrſaciũ vocant, conuenienti Hungarorum linguæ nomine, quaſi Orſacum dicerẽt: Orſacus autem apud eos nobilis & generoſus dicitur, ſiue nobilitas ipſa.

Vrſicij & Valentis pœnitentiæ libellus Iulio epiſcopo Ro. oblatus.

Coeterùm alij quoque, tametſi ingenti erga Arianam religionẽ ardore eſſent, in illius tamen cõceſſere ſententiã: id quod & Vrſicius & Valens fecere, qui cum Theognide & aliis apud Mareoten fuere, ea quę Iſchyras dixerat, de cõfracto myſtico poculo, & aliis rebus inquirentes. Ij priore B opinione mutata, Romam profecti ſunt: atque ibi Iulio epiſcopo libello pœnitentiæ oblato, victos ſe ab Athanaſio eſſe ſunt confeſſi, ſimúlque in poſterum ſe τῷ ὁμοουσίῳ conſubſtantiali aſſenſuros eſſe receperunt. Ad ipſum etiam Athanaſium ſcribentes, benignè ſe cum eo communicaturos eſſe ſignificarunt. Quæ ſanè res publicitùs in maximum euaſit veluti triumphum & documentum certum, iniquas eſſe Tyri dictas latáſque in Athanaſiũ ſententias. Ad Iulium epiſcopũ Romanum quæ ſcripſerant, hæc fuere: Beatiſsimo domino Papæ Iulio, Vrſicius & Valens. Quandoquidem antehac multa & grauia de Athanaſio epiſcopo ſcriptis noſtris ſuggeſsimus, bonitatis tuæ literis in ſententiã aliam traducti, negotio eo de quo ad te ſcripſimus impediti, rationem eorum reddere nõ potuimus. Sed enim præſentibus nũc fratribus noſtris presbyteris omnibus apud humanitatem tuam profitemur, omnia quæcũque antea de nomine, quem diximus, Athanaſij ad aures noſtras peruenere, falſa & conficta, modíſque omnibus aliena ab eo eſſe. Quapropter communionem eius cupidè affe- C ctamus præcipuè quum pietas tua, pro inſita ſibi integritate, gratiam nobis erroris facere eſt dignata. Profitemur & illud, ſi quando Orientales malignè, aut ipſe etiam Athanaſius, nos de rebus his in ius vocare voluerint, nos præter animi tui ſententiam eò non ituros. Arium autem hæreticum, eiúſque defenſores, qui dicunt, fuit aliquando quũ non fuit filius: &, Chriſtum ex non exiſtente eſſe: &, qui Chriſtum Deum eſſe & filium Dei ante ſecula negant, ſicuti & in priore libello noſtro Mediolani oblato, ita nunc quoque anathemate mactamus. Hæc autem manuum noſtrarum ſubſcriptione annotãtes, iterum iterúmque profitemur, nos, quemadmodum modo diximus, Arianã hæreſim & autores eius damnare in ſeculum. Ego Vrſicius profeſsioni huic meæ præſens ſubſcripſi. itidem verò & Valẽs. Hæ quidem ad Iulium. Quę verò ad Athanaſium ſcripſere, ſic habebant. Domino fratri Athanaſio epiſcopo, Vrſicius & Valens epiſcopi. Occaſionem per fratrẽ & compreſbyterum noſtrum Muſæum, qui ad dilectionem tuam proficiſcitur, frater dilecte, nacti, compellandum te ex ipſa Aquileia duximus: optantes, vt ſal-

Pro Athanaſij innocentia teſtimonium.

Vrſicij & Valentis ad Athanaſiũ ſcriptum.

D uus literas noſtras legas. Addes autem nobis fiduciam, ſi tu quoque ſcribendo nobis reſponderis. Scito nanque pacatos nos eſſe, & eccleſiaſticam tecum communicare coniunctionem. Indicium earum rerum eſt, literarum noſtrarum iſthæc cõpellatio. Res Athanaſij ita ſe habuere. Et ſic ille ex Occidente in Orientales partes reuerſus, eccleſias in Ægypto rurſus gubernauit. Itidem verò & Paulus, & Marcellus, & Aſclepas, & Lucius, ſedes ſuas recepere.

CAPVT XXVIII.

De Conſtantini tribus filiis, ita ſcribit Eutrop. lib. 21.

Conſtantini iunioris cædes.

** Ad Aquileiam.*

Dalmatij iunioris cædes.

Conſtantinũ primum filiũ decennali ſuo tranſalpinis gentibus præfecit. Conſtantiũ ſecundũ, vicennali in Orientalem miſit. Conſtãti natu minimo tricennalibus Illyricum Italiã & Africã prouincias dedit.

Ea tempeſtate & reſpub. laborarunt. Ex trib. enim Conſtantini filiis, qui natu maximus, patri cognominis erat, à ducib. Conſtantis fratris * trucidatus fuerat, non iubente illo quidem, ſed nec prohibente etiam: ſicuti à nobis ſuprà eſt dictum. Illud quoque nõ omittendum videtur, vnà cum Conſtantini, poſt mortem eius, filiis, imperaſſe patri ſuo cognominem Dalmatium Cæſarẽ, E proſperrima indole patris perſimilem iuuenem, Sed eum breui iugulatum eſſe à militibus, Conſtãtio ſinente potius quam iubente. Deinde minus quoque feliciter Conſtantio res in Oriente ſucceſſere. * maxima nanque à Perſis expeditione ſuſcepta, perinde atque nox quædam confertim Romanis offuſa eſſet, victoria verè ad Perſas inclinauit. quum Athanaſius etiam variis caſibus iactatus, & de conſubſtantiali aduerſus eum bellum eſt excitatum. Niſibim, quæ etiam Antiochia Mygdoniæ à quibuſdam dicitur,[a] Sapores ad dies ſeptuaginta oppugnauit, tormentis per circuitũ diſpoſitis, vallo in magnam altitudinem excitato, omni genere armorum bellicarúmque ad expugnandas vrbes comparatarum machinarum emiſſo, foſsiſque & aggeribus ductis. Vt autem res omnes expertus nihil egit, fluuium Mygdoniũ (ita enim dicitur, qui mediam ſecat vrbem) longius à muro aggeribus ex vtraque parte prǽaltis, qui vndas cohiberent, conſtructis inhibuit, & derepentè quaſi tormentũ quoddam mœnibus immiſit. Atque illa quod vim & impetum vndarum non ſuſtinerent, in parte vtraque meatum illi præbentia, ceſſere atque concidere. F Perſa autem in ſpem vrbis potiundæ erectus, poſtridie lutoſis aquoſiſque locis exiccatis ad muri qui conciderat, partes cum copiis omnibus accedens, mœnia ipſa ita vt antea fuerant, reſtaurata vidit. Vrbis nanque epiſcopus Iacobus, diuinæ ſortis minimè expers, oratione celeriter ea reſtituit. Et accedentes præterea ad ea Perſas, quæ in conſpectum non caderent, depulit telis. Quod Sapores cernens, conſternatus obſtupuit: Et quod circa murum virum ſplendido regióque cultu ornatum vidiſſet, Conſtantium eum eſſe arbitratus, cædem eis minatus eſt, qui eum non adeſſe renunciauerant. Vbi verò illi vera eſſe quæ dixiſſent, Cõſtantium ſcilicet Antiochiæ eſſe, confirmarunt, agnouit viſionis eius prodigiũ, Deúmque res Romanas propugnare dixit. Eaque de re ad iram prolapſus, in aërem tela, vulneraturũ ſe eſſe eum qui corpore caret, ratus, miſer coniecit. Ephraim autẽ, qui apud Syros optimus fuit ſcriptor, muro cõſcenſo, vbi innumerabilem illam hoſtium multitudinẽ vidit, Iacobum qui tum ibi, vt dictum eſt,

a Sapores Perſarũ rex Niſibim oppugnat.

** Nocturna ſiquidẽ pugna inter Romanos & Perſas in collimitio commiſſa, firmiores ad breue tempus res Perſarũ ſunt viſæ. Socra. lib. 2. ca. 25.*

Mœnia Niſibis fluminis inhibiti ſubito impetu ſternuntur.

Iacobi epiſcopi eius vrbis precibus ea reficiũtur, Deus Niſibim defendit

Ephraim.

Culices & muliones diuinitùs Persis immissi, victoriā ab eis reportant.

A episcopum agebat, rogauit, vt muliones & culices Persis immitteret: quibus illi, etiam per minima animalia Deum eis abundè auxilium ferre, cognoscerēt. Et ecce, simul cum ipsa precatione, animalculorum aëreus exercitus nubis instar confertim in illos inuolat, & in elephantorum proboscides, quę veluti tibiæ directæ eminebant, equorúmque & aliorum iumentorum aures & nares irruit. Illi verò animalculorum eorum non ferentes cōgressum, nullo seruato ordine, cum impetu discurrentes miscentur, fugientésque turpiter concidunt. At Sapores ex rebus minimis maximo Dei subsidio cognito, quum multa per eam expeditionem tentasset, cum probro tamē & ignominia inde discessit, clade sibi ipsi potius quàm victoria parta. Cōstantio autē bello Persico in Oriente occupato, Magnentius in Occidente tyrānidem arripuit, qui imperatorem [c]Constantem apud Gallias per insidias interemit, imperiúmque illius sibi subdidit. Vnde ciuilis belli causa extitit. Huius * nanque impotentem animū verita Imperatoris soror Cōstantia, Britanioni Imperiale imposuit diadema, B eúmque aduersus tyrannum ducere iussit. Quod vbi Constantius cognouit, & ipse Imperatoris † insignia eidem misit. Sed & hic imperandi [d] libidine corruptus, in tyrannidem apud Sirmium erupit. Romæ quoque non mediocris tumultus fuit, quòd Nepotianus Constantij ex sorore Eutropia nepos, imperium sibi in vrbe vendicans, fortem ex gladiatoribus satellitibus exercitum contraxerat. Eum tamen non diu rerum potitum, Magnentius necauit: qui loca omnia in ipso Occidente vastare non intermisit. Tantum breui tempore malorum est accumulatum. Erat is quartus à Sardicensi Synodo annus. Constantius porrò, qui Oriētis Imperator declaratus fuerat, Occidētem quoq; potestati suæ subiicere contendit, bellúmque aduersus tyrannum, qui ibi grassabatur, adornauit.

c Constantis cædes. Magnentij in Occidente tyrannis. Item Britanionis. Item Nepotiani.

** Ad Illyricum autem Sirmij à militib alius tyrannus lectus, nomen illi erat Britanionis. Socr. vbi suprà.*

† Veniam petenti facile dedit. Egna. Cædes eiusdem.

Eo tempore Athanasius episcoporum Aegyptiorum Synodum Alexandriæ coegit: in qua quæ de eo vel Sardicæ vel in Palæstina decreta essent, cōprobarentur atque confirmarentur.

Alexādrina pro Athanasio coacta Synodus.

C *d Constans ad delicias delapsus, Magnentij, qui comes ordinum Augustæ, Germaniæ vrbis, erat, insidiis, haud longè ab Hispaniis, in oppido Helene, occisus est. Eutrop. qui Augustam, Augustodunum nominat. Nepotianum die vigesimo octauo Magnentius oppressit: & caput eius hastæ infixum, in vrbe circumlatum est. Idem.*

CAPVT XXIX.

Imperator autem aduersantis sectæ importuna solicitatione transuersim actus, priorem mutauit sententiam. Suggesserant enim ei, [a] Athanasium rursum Aegyptum & Libyam turbare. Addiderant etiam, in parœciis quæ iurisdictionis eius non essent, episcopos & presbyteros designasse. Et quod omnium maximū foret, ipsum quoque fratrem Constantem ad inimicitias aduersus eum concitasse [b] Quibus criminibus apud Constantium, vt qui Euripus esset, effecere, vt quæ Sardicæ constituta fuerant prorsus aboleret, & eos qui per eam Synodū restituti fuerant episcopi, exigi iuberet. Ita factum, vt Marcello deiecto, Basilius Ancyram Galatiæ sit reductus, & Orestiadis episcopus † Lucius vinctus in carcere interierit: D Paulus verò Constantinopolitanus perpetuo exilio mulctatus, in oppidum quoddam Armeniæ in solitudine situm, [d] Cucusum nomine, deportatus sit: vbi laqueo strangulatus, Macedonianorum opera periit. Tantum autem calumnia Athanasio apud Imperatorem intētata valuit, vt is quendam summiserit, qui caput illi vbicunq; reperto amputaret: & cum eo Theodulo itidem, & Olympio, ecclesiarum quarundam in Thracia episcopis. Quam rem vbi Athanasius præsensit, minis illius cedens, [e] fuga vitæ suæ consuluit. Quā deinde fugam Ariani sunt calumniati, & Maximè Narcissus Neroniadis Ciliciæ episcopus, & [f] Leōtius Laodicensis, tum autem Antiochenus episcopus. De quo Athanasius dicit, presbyterum eū ministerio, quod seipsum castrarit, motum esse. Nam is ancillæ cuidam Eustoliæ venustæ mulierculæ cohabitans, quum inualescētem eam ob causam fœdam suspicionē abolere studeret, seipsum castrauit, vt liberè deinde cum ea esse posset. Cæterùm ne eo quidem facinore suspicionem sustulit. Nam E eam ob rem tum illi dignitas adempta: postea autem Constantij opera, Laodicensi primùm, deinde etiam post Deo inuisum Stephanum, qui Phlacito post Euphronium successerat, Antiochenæ præfectus est ecclesię. Verùm enimuerò post Athanasij quæ dicta est fugam. Georgius in locum eius surrogatus, ecclesias Aegyptias malè tractauit. [g] Quæ autem is commiserit, ea ex Athanasij verbis, qui eis rebus interfuit, eásque pertulit, rectius intelligentur. Nam in Apostolico libro, quem de Fuga inscripsit, defensionem aduersus eos qui eū carpserant instituens, mētionem quoque eorum quæ tum ibi acta essent facit, & hisce vtitur verbis: [h] In Alexandriam rursus irruerunt, qui nos vt occiderent inquirebant. Et facta sunt posteriora, deteriora prioribus. Subitò enim milites ecclesiam circūuallarunt, & pro precatione bellum institutum. Deinde quadragesima ipsa, qui ab eis è Cappadocia missus fuerat Georgius ingressus, clades quas ab illis cognouerat, adauxit etiam. Post Paschæ hebdomadam virgines in vincula coniiciebantur, F episcopi à militibus vincti ducebātur: pupillorum & viduarum domus & panes diripiebantur, impetus in ædes fiebāt. Noctu Christiani submergebātur, domus resignabantur: clericorum fratres pro fratribus periclitabantur. Et dura quidem ista: quę verò subsequuta sunt, duriora. Hebdomada enim post sanctam Pentecostem, ieiunio absoluto, populus ad cœmiterium oratum, propterea quod cōmunionem cum Georgio omnes auersarentur, egressus erat. Atque eo cognito, improbissimus ille ducem Sebastianum Manichæū excitauit. Et ipse adeò cum ingenti militum arma, strictos enses, arcus & sagittas ferentium manu, ipso die Dominico contra populum processit, & paucis qui precabantur (plurimi nanque iam propter diei horā domum se receperant) repertis, talia ibi fecere, qua-

a Criminantur aduersarij Athanasium apud Cōstantiū.

b Cōstātius mutata sentētia restitutos paulo antè catholico episcopos denuò extrudit.

d Cucusum Cappadociæ Socr. Athanasio & aliis quibusdā episcopis percussor subornatur.

e Athanasij fuga.

f Leonti9 Antiochenus episcopus, adhuc presbyter, seipsum castrauit.

g Georgius Athanasio fugato, ecclesiam Alexādrinā regit.

h Athanasi9 de calamitatibus ecclesiæ Alexādrinæ, quas illa in fuga eius pertulit.

Ieiuniū post. Pentecosten

Horrenda Ariani in Catholicos admittunt.

† *Hic suprà cap. 8. Eod. Adrianopolis episcopus fuisse dictus est. Sicuti & apud Socr. lib. 2. c. 26. Orestiam autem siue Orestiadem vrbem esse dicunt supra Macedoniam in eminenti monte sitam in Orestis. Orestas enim populos nominat Plin. lib. 4. cap. 10. Patria hæc fuit Ptolemæi Lagi. Eadem videtur dicta esse Adria colonia Romana Adriani patria, quam is postea amplificauit, & Adrianopolim vocauit.*

A lia ab eis fieri decebat. Rogo enim accenso, & virginibus ad ignē admotis, vt se Arianæ fidei esse dicerent, cogebat. Atq; vbi eas superiores esse, ignēque nihil curare vidit, denudatis eis ita facies verberibus contudit, vt ad tempus aliquod vix cognoscerentur. Et viris quadraginta comprehensis, nouo eos diuerberauit modo. Virgis nanque è palmarum arboribus repentè desectis, quibus adhuc acumina sua inessent, terga eorum tam crudeliter conscidit, vt quidam ex eis sæpius à chirurgis propter acumina infixa curati: quidam verò quòd curam eam ferre nequirent, mortui sint. Reliquos verò simul omnes, atque vnà virgines in magnam Oasim in exilium egit. Mortuorum porrò corpora primùm reddi suis non permiserunt, sed ea insepulta vt voluere celarunt: quòd existimarēt crudelitatem tantam se occultaturos esse. Et fecerunt illi hoc, opinione sua seducti, homines dementes. Dum enim defunctorum familiares lætarentur quidem propter confessionem obitam, lugerent autem propter corpora denegata, magis ac magis
B impietatis simul & crudelitatis contra eos increbuit crimen. Confestim etiam ex Aegypto & Lybia exilio mulctarunt episcopos, Ammonium, Thmuim, Caium, Philonem, Hermem, Plinium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagāphum, Ammonium alterum, Marcum, Dracontiū Adelphium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum. Eósque tam acerbè exegere, vt nonnulli quidem in itinere ipso, quidam autem in exilio decesserint. ✶ Expulere verò episcopos plures quàm triginta. Studio enim eis erat, iuxta Achab, si fieri posset, tollere veritatem. Et quæ Alexandriæ à Georgio sint acta, talia fuere.

Episcopi Catholici ab Arianis in exiliū acti.

✶ ἐφυγάδευσαν. Hic Theodor. ἐφόνευσαν, iugularunt.

CAPVT XXX.

Macedonij Constantinopolitani sæuitia tyrannica in Orthodoxos.

NOn secius verò & Macedonius Constantinopoli post Paulū ecclesia ibi occupata sæuiebat. Accepta enim plurima ab Imperatore potestate, bellum contra ecclesiam suscepit, nihílque ad ty-
C rannicam crudelitatem reliqui fecit. Et Imperatore arte circumuento, constitutione eius, rapinas & direptiones suas, quas in ecclesiis peragere decreuerat, confirmauit. Circumferebantur per vrbes Imperatoris literæ. Militaris manus sanctionibus subseruiebat: & non solum ecclesiis, verumetiam vrbibus ipsis pellebantur, qui Paulo fauebant, & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitebantur. Ac primùm quidem persequutionem tantum vrgebant: deinde verò necessitatem quoque eiuscemodi, vt cum illis communicarent, eis imponebant, cui ad sæuitiam eā nihil deesset, quæ olim eis qui ad idolorum sacrificia adacti sunt, illata fuerāt. Nō enim proscriptione tantum res agebatur, sed & publicatione atque direptione bonorum, præterea flagris, verberibus, variísque generis cruciatibus, & exiliis. Multi plagis confecti interiere. Aliis ius ciuitatis ademptum. Quidam in fronte notis compuncti, vt dignosci tanquam stigmatici possent. Clades ea ad cædes etiam processit. Nanque cum multis aliis, & Marcianus & Martyrius, cum magna fortitudinis laude sunt mortui, qui familiares & scribæ Pauli fuerant. Eos Macedonius præfecto

Marciani & Martyrij martyriū.

tradidit, crimen illud obiectans, quòd seditiosi essent, & plurimum opis ad Hermogenis cædem cōtulissent. D Horum Marcianus subdiaconus fuit: Martyrius autem psaltes seu cantor, diuinarúmq; scripturarum lector. Sepulchrum eorum extra vrbis murum est celebri fano clausum, quod fanum martyrum monumentum esset. Id Ioannes Chrysostomus primus construere cœpit, Sisinius deinde absoluit: qui postea ambo ecclesiæ Constantinopolitanæ præfuere. Rectè enim putarūt, dignos esse honore martyrum, qui gloriam à Deo consequuti essent, quum dæmonum eiiciendorum, tum variorum aliorum morborum cōtactu monumēti sanandorum. Itaque locus is damnatus antea, apparitionibúsque simulacrorum horrendus, expiatus ab eis est, & purgatus. Et Macedonius quidem hæc sic in Orientis vrbibus gerebat. Vrbes verò Occidentis & Græciæ ad Illyricum vsque, nihil eiusmodi pertulere: quòd concordes essent, & iam inde ab initio Nicænæ Synodi decreta constanter retinerent. Cæterùm Paulus, sicuti antea quoque dictum est, Cucusi exulans, impiorum hominum E crudelitate ✶ per strangulationem vitam finiit. Obitus eius Athanasius quoque in defensione fugæ suæ meminit, hisce verbis: Constantinopolis enim episcopum Paulum, quum prosequuti essent & inuenissent, propalàm suffocādum curarunt in oppido Cucuso, carnifice ad cædem eam vsi Philippo præfecto: erat nanque hæresis eorum antesignanus, & prauorum consiliorum administer. Hæc sic ferebantur.

Miracula ad monumētum eorum edita.

Sozom. addit, Capite damnatos ibi morte mulctari solitos.

Occidentales in orthodoxia colenda constantes.

Paulus Constantinopolitanus episcopus Cucusi strangulat⁹.

✶ *De cæde Pauli lib. 4. cap. 2. Sozom. Paulus ad exilium perpetuum condemnatus, & Cucusum Armeniæ deportatus est. vbi etiam vitam finiit, morbône dicam, an vi ei adhibita, non satis scio. Fama certè hodie quoque obtinet, à Macedonianis laqueo strangulatum esse.*

CAPVT XXXI.

COnstantius autem ex Oriente in Illyricum aduersus tyrānos exercitum ducebat. Et quæ cōtra eos gesserit, paulo pòst referam. Quū autem Sirmij esset, Photini dogma in disquisitionem adduxit. F Qui eloquens quidem, & ad persuadendum idoneus, ecclesiæque Sirmiēsis Antistes fuit: noua autem hæresi instituta, multos in sententiam suam pertraxerat. quam etiam in Imperatoris præsentia propalàm & liberè promulgabat. Dogma eius erat, vnum esse Deum omnipotentem, qui verbo suo vniuersitatem hanc constituerit. Antesecularem verò verbi generationem & existētiam prorsus negabat. Ex Maria autē Christum initium sumpsisse docebat. Eo dogmate vbique locorū diuulgato, vniuersi tam in Oriente quàm in Occidente episcopi, siue Nicænam sequerentur fidem, seu Arianam complecteretur sententiam, grauiter id tulere: quòd ex æquo contra omnes, nouas res inducere existimaretur. Ne ipse quidē Imperator mediocriter dissidio eo est commotus. Quapropter etiam concilium ibi coegit. Conuenere eò ex Oriēte episcopi, Marcus Arethusius, Georgius Alexandrinus, quem Ariani miserant: Basilius Ancyranus, Pancratius Pelusius, & Hypatianus Heracleotes. Ex Occidente, Valens Mursorum, & pro-

Photini Sirmiensis episcopi hæresis.

Concilium Sirmiense propter Photini hæresim coactum.

Hosius confessor.

A pter virtutem magnus Hosius Cordubæ Hispaniæ vrbis episcopus, confessor & Nicænæ Synodi particeps, qui quidem perinuitus tum Sirmij affuit. Arianorum enim dolo non dudum antea in exilium pulsus, annitentibus eis qui Sirmium con uenerant, Imperiali edicto reductus fuerat. Sperauerant enim illi, si is suffragator eorum siue persuasione seu vi fieret, multum eum ad constituendum stabiliendúmque dogma eorum momenti allaturum esse: vt qui spectata fide testis, & veluti miraculum quoddam eius ætatis hominibus haberetur. Verùm vbi assentiri eis renuit, varios rursum contracto iam extenuatóque grauiore ætate corpore sustinuit cruciatus, adeò vt ad fidiculas & verbera peruenerit. Quibus ille coactus, tribus eorũ formulis assensit & subscripsit. Sedenim Synodus, quum Photinum cum Sabellio Libyco & Paulo Samosateno facere, eadémque docere manifestò deprehendisset, statim ei episcopalem abrogauit dignitatem. Quod sanè vt ritè atque ordine factum, & tum & postea omnes complexi sunt, &

Hosius tormentis coactus, tribus Arianorũ fidei formulis subscripsit.

Photin⁹, Sabellius, Samosatenus, Sirmij damnati. Sozom.lib. 4.cap.6. Socr.lib.2. cap.30.

B comprobatione debita dignum iudicarunt. Cæterùm illi diutius ibi manẽtes, perinde atque priores fidei formulas damnarent, tres alias promulgarunt. Atque vnam quidem Græca lingua Marcus Arethusius composuit, reliquæ Latino sermone fuerant conscriptæ: quæ simul & verbis & eorum structura atq; compositione ab Arethusij expositione prorsus dissidebant. Quin neque eadẽ quæ priores formulæ, complectebantur. Græca nanq; neque ὁμοούσιον consubstantialem neque ὁμοιούσιον æquisubstantialem patri filium dicebat. Et eos qui docerent filium principij expertem esse, aut qui filium † dilatatam Dei substantiam facerent, aut qui etiam coniunctum, non autem subiectum patri dicerent, excommunicabat. Itidem verò & altera Latina de substantia agens, ὁμοούσιον consubstãtialem iuxta & ὁμοιούσιον æquisubstantialem omnino dicendum esse inhibebat: vt quæ verba neq; in scripturis sacris vspiam inuenirentur, neque † notitiis primis aut cognitione hominum perciperentur. Constituit sanè, patrem maiorem dicendum esse quum honore & dignitate & diuinitate, tum

Triplex fidei formula Sirmij ab Arianisantib⁹ composita.

Primæ formulæ summa.

† πλατυνομένην.

Secunda.

† ἐννοίαις.

C ipso paternitatis nomine. Decernit etiam cũ omnibus filium subiectũ esse patri. Et principij quidẽ expertem esse patrem, omnibus verò (patre excepto) filij generationem esse incognitã. Quam formulam vt minus rectè compositam, posteaquam multis promulgata traditáque fuerat, episcopi retractare contenderunt. Et Imperator ipse id seriò, coërcionem eis & pœnam qui eam in lucem prolatam non reddidissent minatus, mãdauit. Verùm ea quòd in multorũ manus peruenerat, non prorsus est abolita. Alteram quidam ex Latinis, ei quæ ab Arethusio Marco edita est † cõnexam, in præsentia referam. Alteram autem quæ postea lecta est, loco suo reponam, quum res Arimini actas cõ memorabo. Quam Marcus dictauit, sic se habet: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentẽ, creatorem & factorem vniuersorum: ex quo omnis paternitas & in cœlo & in terra nominatur. Et

† συνηθεῖσαν.

Formula fidei Sirmij à Marco Arethusio composita.

†† *Sirmiensem conuentum coactũ tradunt post Sergij & Nigriani consulatum: quo anno, neque ex Oriente, neque ex Occidente quisquã Consul creatus fuerit, propter tyrannorum motus, & reipub. perturbationẽ. Socr.lib.2.cap.29. Sozo.lib.4.cap.6. Chronici tamẽ obseruatores, Coss. annotant, Constantiũ Aug. V. Cõstantiũ Gallũ Cæsarẽ.*

in vnigenitum eius filium Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia secula ex patre genitũ, Deum de Deo, lumen de lumine: per quem facta sunt omnia, in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia. Qui est verbum, & lumen verum, & vita. Qui extremis diebus, propter nos homo fact⁹, & natus è virgine sancta, & crucifixus & mortuus & sepultus est. Et resurrexit à mortuis tertia die, & receptus est in cœlum, & consedit ad dexterã patris: venturus in cõsummatione seculi, iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique secundũ opera sua. Cuius regnum interminatum in infinita secula permanet. Sedet nanque in dextra patris nõ solum in seculo isto, sed & in futuro. Et in spiritum sanctum, hoc est, paracletum, quem quum se Apostolis post ascẽsionem in cœlos missurum promisisset, vt eos doceret & admoneret omnia, misit: per quem etiam sanctificantur, quæ in eum sincerè credunt, animæ omnium. Eos verò qui dicunt, ex non existentibus esse filiũ, aut ex alia subsistentia quàm ex Deo: & quòd fuerit tempus aut seculum, quum non fuerit, alienos esse scit sancta Catholica Ecclesia. Ac rursum dicimus, si quis patrẽ & filium duos profiteatur deos, anathema sit. Et si quis Deum dicens Christum antesecularem filiũ Dei administrasse patri in rerũ vniuersarum creatione non profiteatur, anathema sit. Si quis ⁎ ingenitum, aut partem eius ex Maria progenitam esse dicere audeat, anathema sit. Si quis iuxta præscientiam, eum qui ex Maria genitus est, filiũ esse dicat, & non ante secula ex patre natum apud Deũ esse, & per eum facta esse omnia, anathema sit. Si quis dilatatam substãtiam Dei filium facere dicat, aut dilatationem substantiæ eius filium nominet, anathemata sit. Si quis substantiam Dei vel dilatari vel contrahi dicat, anathema sit. Si quis vel † mẽte conceptum, vel ore ⁎ prolatum verbum dicat filium dei, anathema sit. Siquis hominẽ solũ dicat, filiũ ex Maria prognatũ, anathema sit. Si quis deũ & hominẽ ex Maria genitũ profitens, Deũ ingenitũ ipsum intelligat, anathema sit. Si quis illud, Ego Deus primùm, & ego ⁎ postea, & præter me non est Deus: quod de abolitione idolorum, & eorum qui dij nõ sunt, dictum est: ad abrogationem vnigeniti antesecularis filij Dei Iudaicè accipiat, anathema sit. Si quis illud, Verbum caro factum est, audiens, Verbum in carnem mutatum, aut conuersionem subiisse, & sic carnem assumpsisse existimet, anathema sit. Si quis vnigenitum filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, vel perpessionem, vel mutationem, vel diminutionem, vel ⁎ abolitionem secundum diuinitatem sustinuisse dicat, anathema sit. Si quis illud, Faciamus hominẽ, nõ patrem ad filium, sed ipsum ad se ipsum Deum dixisse profiteatur, anathema sit. Si quis cum Iacob, non filium vt hominem, sed ingenitum Deũ aut partem eius colluctatam esse dicat, anathema sit. Si quis illud, † Pluit Dominus à Domino, non de patre & filio accipiat, sed ⁎ seipsum à seipso pluisse dicat, anathema sit. pluit enim Dominus filius à Domino patre. Si quis audiens Dominũ patrem, Dominum filium, Dominum & Dominum patrem & filium dicat, & Dominus ex Domino dicens duos statuat Deos, anathema sit. non enim componimus filium patri, sed patri subiectum esse dicimus. neque descendit in corpus absque consi-

D … E … F (section letters in the right margin)

⁎ τὸν ἀγέννητον patrem scilicet.

† ἐνδιάθετον, ⁎ προφορικόν.

⁎ μετὰ ταῦτα.

⁎ ἀναίρεσιν.

Hæc paulo aliter referũtur apud Socratem li.2. cap.30.

† ἔβρεξε.

⁎ Hodie quoque Rabini Iudæorum, quibus cũ mihi hac de re res fuit, & Iudaizantes Chri-

stiani, hoc dictum ita accipiunt, & exponunt.

A lio patris: neque pluit à seipso, sed à Domino, autore patre. neque sedet à dextris à seipso: sed audit patrem, Sede à dextris meis. Si quis patrem & filiũ & spiritum sanctum vnam personam dicat, anathema sit. Si quis spiritum sanctum paracletum profitens, ingenitum Deum intelligat, anathema sit. Si quis, sicuti Scriptura nos docuit, non alium à filio dicat paracletum: dixit enim, Et alium paracletum mittet vobis pater, quem ego rogabo, anathema sit. Si quis spiritum partem dicat patris, † aut filij, anathema sit. Si quis patrem & filium & spiritum sanctum tres dicat deos, anathema sit. Si quis * proposito Dei filium Dei vt vnam creaturarum factum esse dicat, anathema sit. Si quis non volente patre genitum filium dicat, anathema sit. non etenim inuito patre, naturali necessitate coactus ille, nolẽs genuit filium: verùm vnà cum ipsa voluntate, & absque tempore, & absque perpessione, ex se genitum ipsum exhibuit. Si quis ingenitum & principij expertem dicat filium, tãquam duo ingenita & duo principio carentia dicens, & duos deos statuens, anathema sit. caput nãque est

† al. &

** βουλήσει, voluntate.*

B & principium omnium filius, caput autem Christi Deus. Ita enim ad vnum initio carens rerũ omnium principium, per filium piè omnia referimus. Ac denuò Christianismi certius accuratiúsque sententiam inquirẽtes, dicimus: Si quis Christum Iesum filium Dei antesecularem administrasse patri in rerum vniuersarum creatione non dicat, sed ex quo Maria genitus est, tum filium & Christum vocatum esse, & principium * vt Deus esset cœpisse asserat, eum anathema esse: sicuti Samosatenum Paulum. Fidei formula aliter apud Sirmium Latinè edita, & Græcè versa. Quãdoquidem placitum est, vt de fide consideraretur, omnia certò exquisita & exposita sunt Sirmij in præsentia Valentis, Vrsicij, Germinij, & reliquorum: constitit itaque vnum esse Deum patrem omnipotentem, quemadmodum & in vniuerso orbe annunciatur. Et vnum vnigenitum eius filium Iesum Christũ, Dominum & Deum & Seruatorem nostrum, ex eo ante secula genitum. Non autem duos oportere dicere deos: siquidem & ipse Seruator dixit, Vado

** τὸ θεὸν εἶναι, vt Dei esset. Socrat. Secunda fidei formula Sirmij scripta, quã autores eius magnopere supprimere voluere.*

C ad patrem meum & patrem vestrum, & Deum meum & Deum vestrum. Propter quod & omniũ Deus est, sicuti Apostolus quoque docuit: An Iudæorum Deus tantùm? non autem & gentiũ? profectò gentium quoque. Siquidem vnus Deus, qui iustificabit circumcisionẽ ex fide. Et reliqua quidem omnia consona sunt, & nihil habent dubij. Quoniam verò permultos mouet substantiæ verbum, hoc est (vt certius intelligatur τὸ ὁμοιούσιον æquisubstantiale, siue τὸ ὁμοούσιον, consubstantiale, neminem prorsus mentionem dictionum earum facere, neq; eas in Ecclesia docere oportet, propter hanc causam & rationem, quod ille in diuinis scripturis non reperiantur, & captum humanæ mentis & cognitionis excedant: quódque nemo generationem filij explicare possit, quemadmodũ scriptum est, Generationem eius quis enarrabit? Soli autem patri manifestum est, quomodo filium genuit: & item filio, quomodo ipse genitus sit à patre. Nemini etiam dubium est, maiorem esse patrem honore, dignitate & diuinitate, & ipso adeò nomine paterno maiorem esse: ipso etiam testificante filio, Qui me misit pater * maior me est, Il-

Repudiãtur omnino verba hæc: ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον.

D lud quoque catholicum esse nemo ignorat, duas esse personas patris & filij: & patrem quidem maiorem, filium autem subiectum cum omnibus quę ei pater subiecit. Et patrem principium non habere, & esse inuisibilem & immortalem, & passionis expertem: filium verò genitum ex patre, Deũ de Deo, lumẽ de lumine: eiúsque generationem neminem nosse, sicuti dictum est, nisi solum patrẽ. Ipsum porrò filium Dominum & Deum nostrũ, carnem siue corpus, hoc est hominem assumpsisse, quemadmodum & Angelus renunciauerat, & scripturæ omnes docent: atque in primis Apostolus ipse gentium doctor, Hominem Christus ex Maria virgine assumpsit, per quem & passus est. Caput autem fidei totius & firmamentum est, vt Trinitas semper seruetur, ita vt in Euangelio legimus, Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Integer autem & perfectus est trinitatis numerus. Paracletus autem spiritus sanctus per filium missus, iuxta promissionem venit, vt Apostolos & credentes omnes sanctificet & * designet. Hæc ea formula

** Verbum hoc est temporaneæ submissionis & exinanitionis, iuxta illud: Minuisti eum, & inferiorem fecisti paulisper angelis. Psalm. 8. Hebr. 2.*

E est, cui vt Photinus etiam post episcopatus abrogationem assentiretur, & subscriberet, hominem sunt hortati: dignitatem se ei episcopalẽ vnà cum throno reddituros polliciti, siquidem per pœnitẽtiam quęcunque perperam docuisset, anathemate iugularet. Ille ne audire quidem hoc sustinuit, sed eos ad disputationem prouocauit. Et iussu Imperatoris die dicta in locum vnum, quicũque doctrina, eloquentia & honore antecellere alios videbãtur, conuenientibus, conditionem disputandi accepit Basilius, qui tum Ancyranam curabat ecclesiam. Concertatio ea longius producta, & notarij celeres vtriusque dictata exceperunt: quibus longè superior fuisse existimatus est Basilius. Porrò Photinus ad exilium est damnatus. In quo ille degens, opinionẽ suam Gręcè & Latinè (multa enim ei in vtroque sermone erat gratia) scriptis mandauit. Quod verò in eis maximè elaborabat, illud erat, quòd præter opinionem suam, alias aliorũ omnes nihil esse, parum decorè probare est conatus. Photini quidem, eiúsque sententiæ res, ad hunc se habuere modum.

** ἀναδέξῃ. Nam qui spiritũ Christi non habet, non est eius. Rom. 8*

Hæretica pertinacia in Photino.

Disputatio Photini cũ Basilio Ancyrano.

Huic disputationi multos adhibuisse Constantium Senatorios viros, dicit. Socrates lib. 2. cap. 30.

Photinus exulat.

F

CAPVT XXXII.

Imperator autem aduersus tyrannos exercitum duxit, & conditionibus pactísque certis bellum cum Britanione decidit, militibus illius vt animos mutarent, & se vnum Imperatorem acclamationibus renunciarent, persuasis. Nam insidiis eis cognitis, Britanio ad pedes Imperatoris supplicis habitu miserabiliter est prouolutus. Et Constantius ei Imperij insignia purpuram & coronam detraxit, quietúmque & priuatum esse iussit: Seni magis conuenire dicens, vt in ocio viueret, quàm nomen tumultuum plenum obtineret. Sumptus autem ex publicis vectigalibus ei, vt seni, ad Prusam circa Olympũ amplos attribuit: vbi ille degens, postea ad Imperatorem scripsit, gratiásque ei egit, qui se tantis & tam multis curis & erumnis, quæ in Imperio essent, liberasset. Rebus de Britanione prosperè confectis. maximam copiarum suarum, quas secũ habebat,

Britanio à Constantio in gratiam receptus.

Imperiũ curarum & ęrũnarũ nomen est.

A partem, in Italiam aduersus Magnẽtium misit. Patruelem autem fratrem suum Gallum, Constantij (frater autem hic Constantini magni patris fuerat) filium, in Orientem & Syriam ire iussit, vt prouinciis isthic aduersus Persarum excursiones præsidio esset: eundémque cum nominis sui adiectione Cæsarem fecit, Cæsarem Constantium renuncians. Quo sanè tempore, illo Antiochiã proficiscente, rursum crucis signum in cœlo ad Hierosolyma apparuit, solem radiis suis præcellens, arcu quem irim vocant ingenti ad instar coronæ circumfusum, hora diei tertia, Pentecostes feriis ineuntibus: Cyrillo tum Hierosolymis post Maximum res Ecclesiasticas gubernante. Cæterùm crucis illa lux sparsim non diffluebat, quod in cometa fieri solet: sed multo magnóque fulgore densa & perspicua consistebat. Occupauerat autem cœlo incumbens circiter quindecim stadia. Longitudo eius, quantum colligere licuit, à Caluariæ monte ad eum qui dicitur Oliueti pertingebat: latitudo autem, quæ longitudini ei proportione conueniret. Ad miraculum timor etiam, in re tam insolita

Constantius Gallus Cæsar in Oriẽte.

Gallus crucẽ relucentẽ ferè medio die in cœlo Hierosolymis cernit.

B & inexpectata, omnibus incessit. Itaque omnes cum cõiugibus & liberis ad templum maius Deũ laudibus ferentes, relicto à quoque quod tum forte faceret, opere confugerunt. Et ea res in terras omnes promulgata, homines consternauit, quòd eam ex prouinciis cunctis, qui peregrè precationis ergò Hierosolyma venerant, vbique vulgarẽt. Multos sanè & ex Iudæis, & ex Græcis, ad Christianismum perduxit. Factus etiam de ea certior est Imperator, familiarium suorum & ipsius Cyrilli literis. Et diuinitùs ea quasi prodigium exhibita esse dicebatur à peritis, vt quæ antiquitùs in sacris expressa esset literis. Splendidum hoc & venerandum spectaculum, ipsi quoque exercitui nõ fuit inuisum. Apparuit namque [a] signum id, quum Imperator ad Occidentem Britanionem & Magnentium tyrannos deuinceret: vbi exercitus vario labore fatigatus, miraculo tanto viso, immensa eius luce afflatus & lustratus est. Nam Magnentius veteri Roma capta, grauiter ibi sæuiebat, & multos ex Senatu atque ipsa etiam plebe crudeli-

Hierosolymitana precationis ergò profectio.

a Signũ hoc crucis itidem Constantij exercitui in Occidente apparuit.

Magnentij tyranni & exitus.

C ter necabat. Vbi autem Constantij exercitum adesse cognouit, cedens istinc, Galliam per Alpes Iulias petiit. Ita enim peranguftus transitus dicitur, altissimis ex vtraque parte montibus in locum vnum, vt propè complicentur, coeuntibus, [c] angustiis quæ in Thermopylis sunt perquàm similes. Et Alpes quidem Iuliæ Gallias ab Italia diuidunt. Quæ verò vocantur [d] Susacenses Alpes, inter Daciam & Thraciam sunt. Porrò vbi aliquoties acies inter se concurrêre, & nunc hi nunc illi prælio superiores fuere, postremò victus Magnentius ad † Mursam Galliæ castellum profugit. Quo loco copias suas casu eo perculsas animare, & ad fortitudinem atque fiduciam excitare conatus est. [e] Quũ autem & ipsæ militari more acclamatione sua illi vt Imperatori fausta ominari deberent, vel inuitæ pro [f] Magnentio Constantiũ Augustum promul-

b Alpes Iuliæ.

c Angustiæ Thermopylarum. Suprà cap. 13. eod facta mentio mõtis Susacis.

d Alpes Susacenses.

Præliis istis vires Romanæ ferè consumptæ sunt. Bellatorum enim quinquagintaquatuor millia periere. Oro. Eutrop.

† Ad Mursiã, Egnat.

Britanionem magistrum militum in Pannonia ad Mursam milites Imperatorem renunciauerant, grandæuum iam, & omnibus charum virum: quippe probum, & priscorum morum, iucúndæque ciuilitatis: sed omnium liberalium artium expertem, adeò vt ne primarum quidem literarum elementa, nisi in extrema ætate, addidicerit. Eutrop.

D garunt. Vnde ille imperium sibi nõ esse à Deo delatum intellexit: & castello eo derelicto, vlterius est profectus. Verùm quum eum Constantij exercitus magna celeritate persequeretur, solus profugiens in vrbem Lugdunensem peruenit. Atque ibi fratrem Desiderium, per beneuolentiæ causam scilicet, vt eum hostium manibus & iniuriis eriperet, deinde matrem, postea etiam si quis ex propinquis suis alius adesset, iugulauit. Et tandem in gladium sibi ipsi intentatum incumbẽs, dorso etiam ipso perfosso, vitam finiit, quum non totos quatuor annos tyrannide potitus esset. Paulo deinde pòst, qui ei alter erat frater, [g] Decennius Cæsar ab ipso dictus, laqueo etiam seipsum interemit. Sedenim ne sic quidẽ respub. pacatæ fuere. Statim tyrãnus enim alius, nomine Syluanus, apud Occidẽtales Gallos extitit: quem non ita diu res turbãtẽ, Cõstãtij duces interemere. Enimuerò Iudæi quoq; Diocęsareę Romanis rebellãtes, & seruitutis iugũ excutiẽtes arma sumpsere, & Palęstinã vicináſque in circuitu regiones percurrentes vastarunt.

f Magnẽtius charissimos sibi quosque primùm, deinde etiam se ipsum necat.

Syluani tyranni interitus.

g Decennius frater Magnentij αὐτόχειρ. Alij Decennium vocant.

Iudæi Diocæsareæ rebellantes à Gallo coerciti.

E Contra quos ex Antiochia, vbi agebat, profectus est Constantius Gallus, eísque superatis tropæum ingens statuit, & vrbem eorum ex ipsis fundamẽtis diruit. Sedenim rebus feliciter gestis, fortunam blandientem prosperitatémque eam non bene tulit: nam & ipse ad res nouas aspirare, & tyrannidẽ meditari cœpit. Sed breui conatus eius manifestò comperit Constãtius. Siquidem ille per effrenem audaciam Orientis præfectum Domitianum, & quæstorem † Montium suapte potestate necauit, cædis eius causa Imperatori non significata. Quæ res aliæque insuper ad eam accedentes effecere, vt Imperator eum, vt sibi iniurium, sublatum vellet. Et ira incitatus, ad se eum euocauit. Atque ille in deteriorem partem eam vocationem fieri suspicatus, sibique propterea metuens, etiam inuitus profectus est, vxore sua Constantia, quæ pro eo precaretur, præmissa. Ea in itinere mortua est. In comitatu Galli Theophilus etiam Indus fuit, de quo suprà diximus. Nam is medium se inter Gallum & Constantium gerebat, coniunctionem eorum & concordiam cõfirmans, quum Cæsar Gallus designaretur, & pacta fierent. At Gallus, adem-

Gallus res nouas molitur.

† Magnum Socrat. & Sozom. Est hoc crimen læsæ Maiestatis.

F pta ei primùm purpura, circa * Phlanonem insulam in Occidentalibus partibus, ex insidiis Eusebij eunuchi † trucidatus est. Quod quidem ita tũ fieri iussit Constantius: postea autẽ eum facti pœnituit. Breui pòst fratrem eius Iulianum ex Ionia accitum, quòd Imperij grauitatem secum perpenderet, Cæsarem creauit: & aduersus barbaros in Galliam misit, qui res ibi turbulentas pacaret & constitueret. Sed de Iuliani rebus in historia sequenti accuratius omnia exponemus.

** περὶ φλανωνατῶν νῆσον. Socra. li. 2. cap. 34. Plin. in Illyrici descriptione meminit vrbis Flanonæ, & Absyrtij insulæ libro 3. cap. 21.*

† Galli cædes.

Iulianus Cæsar dicitur. Iulianus in Galliã missus.

CAPVT XXXIII.

CONstantius cura & periculo tyrannorum liberatus, venit Romam: vbi de tyrãnis triumphum sibi agendum esse duxit. Eodem tempore ad concordiam dogmatis Orientales simul & Occidentales episcopos, sicuti putabat, adducturus, Synodum cogi in Italia pręcepit. Iulius tũ viginti quinque annis Romana ecclesia administrata, decessit, prouin-

Constantius Romæ triũphat.

Liberius Iulij Romæ successor.

Fucunt rursum Ariani fraudulenta aduersus Athanasiũ & orthodoxos consilia.

A prouinciámque eius Liberius sortitus est. Tũ verò opportunitatem sibi oblatam esse existimantes, qui professionem fidei Nicænam abrogauerant, calumnias rursum contexuerunt, vt τῶ ὁμοουσίου consubstantialis professores, quos antea vt sententiæ alterius sectatores exautorauerant, ecclesiis prorsus exigerent. Constante namque adhuc superstite, non ausi fuerant fraudulenta temeritate imperia inter se committere. Quippe bellum fratri Constans denunciauerat, nisi Athanasium, sicuti dictum est, reciperet. Potissimùm verò Athanasium illi expellere studio omni contendebant: qui sanè etiam Constante nondum cæso, Constantio autem propter illum, Athanasium se complecti assimulante, (tantum illorum erat odium) conquiescere non potuerunt. Sedenim triginta ex maligna eorum multitudine Antiochiæ congregatis, Narcisso videlicet Cilice, Theodoro Thrace, Eugenio Nicæno, Patrophilo Scythopolitano, Menophanto Ephesio, atque aliis, reditum Athanasij illi tanquam illegitimum culpabant: & omnibus vbique episcopis scribebant, ne cum illo cõmunicarent, néve ad illum scriberent: sed Georgium honore prosequerentur, quem ipsi episcopum constituerant. Athanasius autem nihil prorsus hæc curabat. Id ita factum, donec Constantius tyrannis sublatis, vnus ipse Orientis simul & Occidentis imperio est potitus. Et Constãtius quum in Occidente esset, cum episcopis τῶ ὁμοουσίου consubstantialis fidei assentientibus se coniunctum esse, & cum eis sibi conuenire simulauit: & fortasse in partibus eorum esse omnino constituit.

Conciliabulum 30. Arianorũ episcoporũ Antiochiæ aduersus Athanasiũ congregatum.

B

Constantius per vnanimẽ Athanasij condemnationem inter Orientales & Occidentales vnionẽ fidei conciliare contendit.

Arte certè vsus est, quum vim nullam eis primùm adhiberet, sed tantum persuaderet, vt eandem contra Athanasium, quam Orientales episcopi tulissent, ipsi etiam sententiam ferrent. Sic etenim quodammodo putauit, si omnium Orientalium iuxtà & Occidentalium calculis Athanasius damnaretur, facillimum sibi fore, vt religionem pro arbitrio suo cõstitueret atque ordinaret. Itaq; in Italia Mediolani conuentus coactus est. Et ex Oriente quidem pauci admodum ibi præstò fuere. Itineris enim magnitudo, & morbus, & ætas grandior, multorum impediit aduentum. Occidentales autem plures quàm trecenti conuenêre. Enimuerò Orientalium consilium fuit, vt Athanasius damnaretur, eique Alexandrina vrbe interdiceretur. Et reliqua Synodus siue errore aut metu, seu etiam ignorantia pedibus in eam ibat. Soli verò ex omnibus Dionysius Albæ, quæ vna ex metropolitanis in Italia vrbs est, & Eusebius Vercellarum Liguriæ, & Paulinus Treuirorum in Gallia, episcopi, & præterea Rhodanus & Lucifer, dolo deprehenso, Orientales euertendi Nicæni dogmatis gratia condemnationem Athanasij vrgere, assurgentes, vociferati sunt: Fraude Christianismum circumueniri, neque verbis eiusmodi de Athanasio agi: sed insidias decretis ritè atque ordine de Deo olim factis, Imperatorem & Arianos tendere. Hæc vbi dicta, conuentus rebus infectis solutus est. Qui autem liberius sententiam dixerant, condemnati, solum exilij causa verterunt. Inter quos Hilarius etiam Pictauiensium episcopus fuit. Porrò verum fuisse, quòd sub obtentu nominis Athanasij aduersum fidem Nicænam Mediolanensis Synodus sit congregata, ea quæ

Synod⁹ Mediolanensis,

C

Orientales per dãnationem Athanasij callidè Nicæna decreta suppressa volunt.

Lucifer Sardiniæ insulæ metropolitanus dicitur apud Theod. lib. 2. cap. 15 vbi ista fusi⁹ referuntur.

Dolũ orthodoxi pauci sentiunt.

Mediolani nihil agitur.

Hilarius Pictauiensis & quidam alij catholici in exiliũ aguntur.

sequuntur confirmabunt. Nam quæ paulo pòst D eodem tempore & Arimini in Italia, & Seleuciæ in Isauria, acta sunt concilia, res nouas contra Nicænas constitutiones molita sunt: quemadmodum mox declarabimus. Imperator stomachabundus vniuersale concilium cogere, & episcopos Orientales omnes in Occidentem pertrahere volebat, omnem mouens funem, si quo modo facere posset, vt ad concordiam omnes adduceret. At vbi re deliberata, difficile id visum est, quod ei itineris longinquitas obstaret, vnam quidem, sed duobus in locis congregandam esse Synodum statuit. Et Occidentales Arimini, Orientales verò Nicomediæ conuenire, literis suis iussit. Imperator sanè quidem hoc sic concordiam omnium spectans instituit: sed consilium eius aliter cessit. vtrinque enim dissensio inter eos intercessit. Neque enim Arimini qui conuenerant, concordes erant: maius autem inter eos qui Nicomediæ quidem per terræmotum coire impediti, Seleuciæ vero deinde congregati fuerant, dissidium est ortum. Cæterùm quæ vtrobique sint acta, historia E ipsa deinceps ostendet. In præsentia autem, quæ Athanasio per omne Constantij Imperium acciderint, breuiter referemus, vt ordine suo nobis procedat oratio.

Constantius Ecclesiasticæ cõcordiæ gratia Occidentales Arimini, Orientales Seleuciæ in Isauria conuentũ eodem tempore agere iubet. Consiliũ eius frustrà fuit.

CAPUT XXXIIII.

Res & erũnæ Athanasij sub Cõstantio. Sozom. habet Thebaus lib. 4. cap. 9. & 10.

Llé siquidem auditis quæ aduersus eum in Imperatoria aula factæ fuerant comminationibus, ad tempus profugit. Deinde quinque qui sub eo erant episcopis delectis, in quibus Serapion etiã + Thmuæus, vir Dei in primis amans, atque in dicendo & scribendo grauis, fuit, ad Imperatorem in Occidente degentem eos misit, tribus ex ecclesia sua presbyteris additis: qui, si id Imperator iussisset, aduersariorum calumnias confutarent. Dum illi proficiscuntur, Imperatoris interea literę, quibus ad eum euocabatur, afferuntur. Itaque ipse cum suis in graui erat cura & solicitudine. Neque enim tutum satis F esse putabat, dicto Imperatoris audiẽtem esse, qui in professione fidei hallucinaretur. Neque vero illi morem non gerere, periculo carebat. Mansit sanè. Et qui literas attulerat, vacuus ad Imperatorẽ rediit. Porro æstate ineunte, alter venit, cum quodam Alexandrinæ vrbis illustri ciue: atque is Athanasium vrbe expellere, & clerum malè accipere incœpit. Sedenim quum plebs rebellans vim pararet, & ipse nihil efficeret, retrocessit. Postea intempesta nocte ordinum ibi militarium dux, & qui ab Imperatore missus fuerat, atque hæc curabat, Hilarius, vbi Athanasium in ecclesia occultari intellexit, quæ Theonæ dicitur, cum delecta Aegyptiorum fortique manu ei institit: & postibus effractis in templum quidem irruit, sed Athanasium quæsitum non comprehendit. Diuinitùs enim ei irruptionis huiusmodi cõsilio manifestato, paulo antè inde exiuerat. Milites autẽ tardi⁹ ad comprehendendum eum venerant. Dicitur sanè hic vir multa & diuersa diuino iudicio euasisse pericula. Quod namque Deo esset perquàm charus, quæ futura erant, itidem vt præsentia, per gratiam

Athanasi⁹ è manibus militum euadit.

Sæpenumerò Athanasius diuinitùs pericula prę̃sentia effugit.

A Dei prouidebat. Multa certè admiranda futurorum cognitionem viro ei contestantur. Primum namque Constante adhuc viuente, & Constantio insidias ei struente, quum fuga sibi consuluisset, apud notum quendam hominem in subterraneo & caliginoso specu, aquæ olim cisterna, latuit, nemine præter ancillam conscio: quæ quòd fidelis esse videretur, ad vsus necessarios ei inseruiebat.

Idem in specu latitauit sex, vt quidam scribũt, annis.

Ancilla infida perfidiæ mercedem recipit.

Postquam autem in hoc magno studio aduersarij incubuêre, vt virum viuum caperent: & ancilla ea, pecunia ab illis corrupta, mercede eum proditura erat: præueniens Deus, insidias ei indicauit. Ita ipse aliò concessit. at illa, vt quę contra heros suos falsa dixisset, plagas reportauit. Grauis siquidem eis constituta fuerat pœna, qui Athanasium celare comperti fuissent, vt qui contra Imperatoria iussa niterentur, & rectam reipub. administrationem tollerent. Multi sanè eo nomine res duras sunt experti. Persimile quiddam alio quoque ei tempore euenit. Eandem namque ob causam in Aegyptum profugiens, aduerso nauigabat Nilo. Quum au-B tem fuga eius indicata, quidam eum persequerentur, cœlitùs id cognouit, & nautas atque vectores Alexandriam redire secundo flumine iussit: & in descensu persequutoribus suis præteritis, populi deinde turbæ in vrbe frequentissima mixtus, latuit, incolumísque permansit.

In Nilo nauigans, persequutionem inimicorum eludit.

Quapropter non solùm Ariani, sed & Græci atque gentiles eum vt magum & præstigiatorem, tales ob res criminati sunt. Aliquando namque vrbem eo ingrediente, cornix in aere volans crocitabat: & Græcorum quæ illic stabat turba, scommate eum veluti impostorem persequens, quid nam cornix diceret, interrogauit. Et ille perquàm vrbanè & suauiter ridens: Cras, inquit. Portendit namque, crastinum diem vobis non benè cessurum. Mandatum enim ab Imperatore veniens, festum diem vestrum inhibebit, & magnificentia vestra iniucunda vobis erit. Porrò id Athanasij dictum exitum suum habuit. Ab imperatore enim literæ venêre, quibus magistratus iubebantur, de cætero Græcos prohibere, ne ad templa accederent, & more superstitionis suæ dies festos peragerent. Et celebritas C ea quæ iam aderat, & ab illis plurimi fiebat, venerationéque maxima colebatur, tum soluta est, neque postea peracta. Declarare hæc satis possunt, diuinum eum virum, & prophetici doni non expertem fuisse.

Athanasi⁹ ab Arianis & Græcis Magiæ insimulatus.

Abolitionẽ idolomaniæ Alexãdriæ ĩs Græcis prædixit.

Eiusdem stitè dictum.

Ipso autem, vt dictum est, profugo, clerus eius ecclesias tenuit: donec adueniens dux cũ armatis, Georgium expectantibus eas tradidit, & ipse postea Georgius aduenies occupauit. Is quòd non apparatu aut more episcopi administrationem suam institueret, terribilem se exhibuit. In Athanasij autem laudatores ferus admodum fuit: ac viros simul & mulieres arripiens, tanquam sæuus tyrannus, in vincula coniecit. Quamobrem publicum populi odium in se concitauit. Periisset certè quidem, nisi periculo vitato ad Imperatorem procurrisset. Ibi tum sectatores Athanasij ecclesiis præfuêre, quamuis ad breue tempus. Præfectus namque Ægypti illis eiectis, eas factioni Georgij restituit. Nec longè pòst & ipse rediit, terribilior quidem quàm antea, non minus autem omnibus inuisus: quippe qui Imperatorem ad iram contra eos commouisset. Infidelis verò, & fastu plenus à plerisq; increpitus est: & ab Aegyptiis monachis maximè, quos hominũ mul-D titudo in primis, quùm quòd vera dicere existimati sunt, tum quòd philosophicè planè virtutem & pietatem exercere perseuerarunt, sequebatur. Res Athanasij, sicuti sub Constantio vario euentu fuere, breuiter & ordine expositæ, sic se habuere.

Georgij Ariani episcopi Alexãdriæ in Catholicos crudelitas.

Plebs fidem monachorũ orthodoxorũ est æmulata.

CAPVT XXXV.

Imperator verò priusquam Romam iret, & solitum ob victoriam triumphum ageret, accito Liberio Romanorum episcopo, Iulij successore, persuadere ei conatus est, vt in sententiam quos secum habebat episcoporum iret: quorum vnus Eudoxius erat. Quod vbi ille ei resistens se facturum negauit, ad exilium est damnatus. Berœa autem Thraciæ, quò deportaretur, designata fuerat. Sed & alia condemnationis eius causa fuisse dicta est: videlicet quòd renunciare Athanasij communioni noluerit, eundémque apud Imperatorem defenderit, qui Athanasium accusabat, quòd & ecclesias iniuria affecisset, & causa necis duobus fratribus suis fuisset. E

Liberius exulare iubetur.

Causæ exilij eius.

Idem comprobanda esse quæ Tyri aduersus Athanasium, per inuidiam alienæ sententiæ sectatorum acta constitutáque fuerant, dicebat. At Liberius pœnitentiæ libellum Visicij & Valentis Iulio decessori suo oblatum, Imperatori exhibuit: in quo falsa esse & ementita, quæ apud Mareoten acta erant, significantes, noxæ gratiam petierunt. Rogauit insuper, ne ita indicta causa Athanasium damnaret, néve quæ perperam decreta & manifestæ calumniæ essent, comprobaret. De fratribus autem ne prorsus episcopali manu vindicatam iniuriam vellet, dixit: quam manum Deus non ad eiusmodi facta, sed ad sanctificationem & omne aliud bonum opus constituerit. Sed enim Constantius nihil omnino illum de sententia sua decedentem videns, biduò ad deliberandum ei permisso, nisi animum mutaret, in Thraciam deportari iussit. Atque ibi Liberius: Mihi verò, inquit, dudum hæc deliberata atque cõstituta sunt, & paratus adeò sum in exilium ire. F Porrò quum iam abduceretur, Constantius ei quingentos aureos misit. quos ille reiecit, & ei qui illos attulerat, Imperatori renunciare iussit: Non indigere se eis: daret eos quos secum in aula haberet adulatoribus, & ad simulandum dissimulandúmque compositis hominibus, quorum insatiabilis cupiditatis inopia animis eorum semper insidens, eósque excrucians, nunquam expleri posset. Mihi namque Christus, inquit, patri æqualis, largitor semper alimentorum atque conciliator, & promus condus bonorum omnium erit.

Colloquium Constãtij & Liberij.

Ne per episcoporũ manus inimicitias exercueris aut vindicaris, Imperator. Ecclesiasticorum namque hominum manus sanctificatione operari debent. Theodor. lib. 2. cap. 16. Liberius exulaturus donum quingentorũ aureorũ à Cõstantio sibi missum reiicit.

Hæ Liberio causæ, vt in Thracia exularet, extitere. Felix autem Romanæ ecclesiæ diaconus, administrationem eius sortitus est. Qui Nicænã quidem fidei professionem retinebat, & in religione reprehensione carebat: vnum tamen illud vicio ei vertebatur, quòd priusquam episcopus creatus esset, cum diuersæ opinionis studiosis communicare sustinuerit. Vbi verò Constantius Romam venit, populi & nobilitatis illustriores fœminæ, pro Liberio deprecãtes, vt illũ restitueret, ei institêre.

Felix Romæ Liberio substituitur.

Romani restitui sibi Li

berium à Cõstãtio petüt.

A Et Imperator cum episcopis suis re communicata redditurum se eis hominem pollicitus est, si in eãdem cum episcopis suis concederet sententiam.

CAPVT XXXVI.

Aetij hæresis.

Idẽ ab Arianis reiectus.

PEr idem tempus, quem suprà diximus, Aetius Syrus manifestò & liberè suam de Deo opinionem diuulgabat. Diaconus tum adhuc erat, sicuti à Leontio Antiochiæ episcopo castrato illo creatus fuerat. Opinabatur autem itidem vt Arius, cõditũ, & ex nõ existentibus, atque inæqualẽ patri filiũ esse. At quod ingẽti contẽtione acriúsque de Deo disserere auderet, variisq; vteretur ratiocinationibus, factionis suæ popularib. diuersus esse, atque ab eis dissidere visus est. Quam ob causam ecclesia eorũ pulsus, arte quadam per dissimulationem eos vitabat, cõmunionémque eorũ detestabatur, veluti qui se Ario post periurium cõiunxissent, quum ille B pœnitentia ductus, Constantino Imperatori consentanea se cum Nicæna fide sentire adiurauit. Sed de his satis. Quum Imperator adhuc in Occidente esset, nuncij venêre, Leontium Antiochenum episcopum diem suum obiisse. Et Eudoxius Germaniciæ antistes, qui in Imperatoris comitatu erat, per cubicularios eunuchos vacantem eam sedem ambit & vendicat. Assimulans enim locum eum consolatione & custodia indigere, vt sibi in Syriam ire liceret, ab Imperatore petiit. Quod vbi ei est permissum, ingenti celeritate eò venit: ac throno recepto, repentè perinde atque * ex se ipso ortus episcopus Antiochiæ extitit, re cum celebrioribus Syriæ episcopis, vtpote cum Marco Arethusio, Georgio Laodicensi, qui eandem sententiam sequebantur, atque aliis ad quos more quodam patrio electio pertinebat, non communicata. Dictum etiam est, de voluntate Imperatoris, & eorum qui in aula † rerum potiebantur, id factum esse: qui vnà cum Eudoxio Aetij sententiam sequebantur, inæqualem patri filium esse docentis.

Eudoxius Germaniciẽsis arte aulica episcopatũ Antiochenũ inuadit.
** αὐτόματος.*

† Eunuchorũ præcipuè. Eudoxius Aetianus.

Postquam verò Antiochiam ita obtinuit, ampliorémque C adeptus est potestatem, propalàm iam Aetij opinionem propugnabat, & adiuuare illum maximè conabatur. Et contendebat ille quidem episcoporum cogere concilium, atque illi diaconatus honorem restituere: sed id efficere minimè potuit, quod apud omnes Eudoxij dignitas & studium post Aetij odium esset. Congregauit tamen tum consentientium ei episcoporum conuentum Antiochiæ: in quibus erant, Acacius Cæsareæ Palæstinæ Eusebij successor, & Vranius Tyri episcopus: qui vnà cũ æquisubstãtiali & cõsubstãtiale reiiciebat, sub obtẽtu Occidentaliũ episcoporũ autoritatis, qui hoc sic Sirmij statuerint. Admirãd⁹ nãque ille Hosius, atq; vnà cũ eo qui ibi conuenerãt, quum propter contentionem qua aduersus Vrsicium, Valentem, & Germinium vsi fuerant, vim multam, vt diximus, passi fuissent, vt neque consubstantialis neque æquisubstantialis filius diceretur, concesserant, tanquam ea verba tam expressè in diuinis scriptis non apparerent: prętereáque supra humanæ mentis captum esset, de essentia Dei subtiliter nimium & anxiè inquirere. Et quòd eis tum visum esset, cœptis suis Hosij literas multum

Eudoxi⁹ popularũ sectæ suæ conciliabulum Antiochiæ cogit. Vranius Tyrius ὁμοιούσιον simul & ὁμοούσιον reiicit, Sirmiensis Synodi prætextu.

allaturas esse momenti, epistolam tum Hosij alio- D rúmque Occidentalium nomine, Sirmio ad Oriẽtales dederant, ingentes Vrsicio, Valenti & Germinio agentes gratias: & quod Occidentales rectè tandem sentirent, eius beneficij causam illis asscribentes. Sedenim Eudoxio ita res nouante, multi Antiochia qui rectum dogma defendebant, & ei aduersabantur, ab illo pulsi, Georgium Laodicensem adiere, eíque quæ Antiochiæ agerentur exposuêre. Atque ab eo literis acceptis, Ancyram Galatiæ sunt profecti. Basilius enim, qui ibi post Marcellum episcopatum gerebat: plures ex vicinis episcopis ad se dedicandæ quam recens construxerat ecclesiæ gratia conuocauerat. Ibi illi per querelam re omni exposita, literas reddidere, hisce verbis conscriptas. Reuerendissimis dominis, Macedonio, Basilio, Cecropio, Eugenio, Georgius in Domino salutem. Aetij naufragium penè omnem occupauit Antiochiam. Quos enim vos ignominia notastis, execrandi Arij discipulos, eos omnes Eudoxius receptos in clericorum ordinem cooptat, & Aetium hæreticum maximo honore E prosequitur. Subuenite igitur tantæ vrbi, ne in illius naufragium orbis totus pertrahatur. Et concilio eorum coacto, quicunque adesse possunt, ab reliquis episcopis subscriptione decretorum vestrorum accepta, postulate: vt quùm Aetium Eudoxius ex Antiochia eiiciat, tum sectatores eius ex sacro clericorum albo tollat. Aut certè si perrexerit cum Aetio inæqualem dicere, atque eos qui hoc dicere audent, illis qui id non faciunt, honore præferre, sicuti modò dixi, Antiochia vobis periérit. Hæc Georgius. At qui Ancyræ congregati erant, quum compertum haberent, eo quòd sibi ipsi Antiochenæ sedis dignitatem arrogasset, Eudoxium res nouas inceptare, Imperatori statim rem eam significarunt, eundémque obsecrarunt, vt ope sua interposita videret, ne ea quæ Sardicæ, Sirmij, & in aliis conuentibus constituta essent, conuellerentur: in quibus omnibus filium patri substantia æqualem esse decretum sit. Legationem etiam ad Imperatorem misere, ipsum Basilium Ancyranum, Eustathium Sebastiensem, Eleusium Cyzicenum, & Leontium ex Imperiali- F bus cubiculariis presbyterum. Hi vbi ad Constantinum venere, presbyterum quendam Antiochenum Asphalium, qui Aetij studiosus maximè quascunque voluisset res ex sententia confecerat, comperẽrũt iamiam cum literis Imperatoriis abiturum esse. Imperator autem Ancyranorum oratorum postulatis cognitis, epistolam quam Asphalius profecturus secum laturus fuerat, retractauit, alióque scripto Eudoxium condemnauit. Cuius scripti hæc fuere verba. Victor Constantius Maximus Augustus, sanctæ ecclesiæ Antiochenæ. Eudoxius non à nobis ad vos missus venit: ne quis hoc putet. Longè alia nobis mẽs est, quàm vt eiusmodi hominibus faueamus. Quod si quùm alia, tum hoc sic astutè mentiuntur, satis manifesti sunt, erga * Deum eos arrogantes & versutos esse. A quibus enim rebus illi se libenter abstineant? qui potentiam aucupantes, vrbes ingressi, ex vna in aliam transiliunt: & perinde atque coloni quidam solum subinde mutantes, angulos omnes rerũ ampliorũ cupiditate curiosè perscrutantur, circulatores meri & fraudatores, quos ne nominare

Ariani, Hosij & aliorũ catholicorum nomine ementitas literas Sirmio ad Orientales dederunt.
Orthodoxi episcopi Antiochia ab Eudoxio pulsi.
Pro his Georgius Laodicẽsis ad conuentum episcoporum Ancyrã scribit.

Sacrũ clericorũ album.

Legatio ab eo conuentu ad Imperatorem ea de re mittitur.
Ariani sũ res suas in aula confecerunt, sed hæ à Constãtio retractãtur.

Constantij ad Antiochenos literæ contra Eudoxium.

** εἰς τὸ κρεῖττον κομψευόμενοι.*
Describũtur ambitiosi & rerum nouarum studiosi episcopi.

A quidem fas sit. Officinæ prauæ & impiæ prorsus factionem eos esse, vos quoque intelligitis. Et satis ex verbis suis autorem ipsum, sectatorésque hæresis huius cognoscitis. Quorum hoc vnũ est studium, vt populum deprauent. At versuti isti, & ad omnem audaciam prõpti, temerè iam apud quosdam vulgare non dubitarunt, nos electione quam sibi ipsis subornarunt, lætari. Quæ quidem ita ab eis dicuntur, qui talia in vulgus efferre consueuerunt, prorsus verò facta non sunt. Atque ipsi mihi in animum reuocate doctrinam illam primam, quum de fidei sententia deliberantes inquisiuimus, in qua Saluator noster & filius Dei substantia patri æqualis declaratus est. Verùm boni isti viri, qui facile quæcunque eis in mentem venere, de Deo dicunt, eò processere impietatis, vt etiam alia quædam quàm res ferat arbitrentur, aliósque ea docere contendant. Atque ea in capita ipsorum redundatura esse, valde persuasum habemus. Sed nunc satis erit, à Synodis eos & conuentibus arcere. Nam ferè eò productus scribendo fueram, vt in præsentia dicerem, quæ illi breui passuri sunt, B nisi à rabie ista discesserint. Isti verò (quid enim non inferant mali?) improbissimos quosque perinde atque mandatum haberent, aggregantes: hos inquam hæresium antesignanos in cleri album referunt, ordinem venerandum tam turpiter dehonestantes, non aliter atque eis concessum sit ✱ agere & ferre omnia. Enimuerò quis ✝ mortalium omnium istos perferat? qui vrbes quidem impietate implent, exilium autẽ piaculis obtegunt? Vnũ illud studio habentes, vt omnibus bonis perpetuò sint infesti. Facessat importuna factio, & sanctis insidere thronis desinat. Nunc tempus est, vt veritatis alumni in lucem prodeant, quique ✱ medij tales hominum mores fugientes dudum metu sese continuere. Istorum namque sapiẽter instituta consilia in medium producta iam apparent. Sed nihil non quod aggressus fuerit perficiet, qui hosce ab impietate eximet. ✝ Bonorum virorum fuerit, maiorum fide viuere, eámque vnam, vt dictum est, asserere, neque vlterius quidquam anxiè nimis & curiose inuestigare. Quin & illos admonuerim, C vt aliquando tandem ex barathro prorumpentes, animis mutatis, ad sententiam istam accedant, quã diuina præditi sapientia de Deo ritè atque ordine episcopi tulere. Tantum scilicet paruo momento periculum fuit, vt inæqualitatem asserentium opinio obtineret, nisi Imperator ipse episcoporum opera & diligentia intercessisset.

✱ ἄγειν καὶ φέρειν.
✝ εἰς ζῶντας πιλῶν.

✱ μίσει ὅσοι τῶν λεῶν ἐκφυγόντες φόβῳ κατείχοντο πάλαι.
✝ Ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον τῇ πίστει τῶν πατέρων συζῆν.

CAPVT XXXVII.

Constantius & Arianisantes episcopi Liberiũ à professione τοῦ ὁμοουσίου abducere conantur.

Breui deinde quum Roma in Sirmiũ Constantius rediisset, Occidentalibus episcopis precantibus, Liberius ex Berrœa reductus est. Atque ibi in præsentia eorum quos diximus, aliorúmque plurimorum Orientalium episcoporum, Imperator suadere Liberio, vt filium non esse patri consubstantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoque Basilius, & qui cum eo erant: eámque rem illi Imperatori, apud quem in magno erãt precio, suggessere. Et afferentes, quæ vel de Paulo Samosateno, vel de Photino apud Sirmium constituta fuerant omnia: & præterea formulam fidei Antiochiæ Encæniis in ecclesiæ consecratione, ob D ὁμοουσίου consubstantialis causam editam allegantes, veluti contenderent quidam hæresim propriam per prætextum & occasionem cõsubstantialis instituere, in sententiam suam adducere studuère Liberium, & Athanasium, & Alexandrum, & Seuerianum, & Crescentem, Africanos episcopos. Nõ minus id quoque conabantur Vrsicius & Valens, & Germinius Sirmiensis episcopus, & qui præterea ex Oriente ibi aderant. Liberius autem aliam quoque seorsim fidei conscripsit professionẽ, quæ omnes ab ecclesiæ communione arcebat, qui filium patri non secundum substantiam & per omnia æqualem dicerent. Id propterea fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuere, non ita pridem Antiochiæ propter Aetij hæresim congregati, qum Hosij epistolam in manibus haberent, plurimùm verborum fecerant, quibus Liberium per calumniam traduxerant: perinde atque τὸ ὁμοούσιον consubstantiale repudiasset, & patri filium omnino inæqualem dixisset. Occidentales legati rebus ita bene gestis, assumpto secum Liberio Romam E reuerterunt, literas ab episcopis Sirmij congregatis ad Felicem Romanæ tum ecclesiæ præfectum, & ad clerum populúmque ecclesiæ eiusdem afferentes: quibus, vt pastorem suum libenter susciperent, admonebantur. Ambobus porrò & Felici & Liberio permissum est communiter sacra curare, & munus Apostolicum administrare. Qui quidẽ concordes fuere, & quidquid medio tempore acciderat rerum aduersarum & tristium, per amnestiam & obliuionem aboleuere. Quòd namque admodum bonus vir esset Liberius, quódque pro recta ecclesiæ doctrina Imperatori constanter restitisset, multa pietate & benignitate populus Romanus in eum fuit: vsque adeò certè, vt in eius eiectione per seditionem eius causa motam res ad cædem processerit. Sed paulo pòst Felix mortuus est, & solus Liberius episcopatũ administrauit. Quod sic Deus rectè prouidit, ecclesiæ, ita vt decebat, rebus consulens: ne primaria Apostolorum sedes fœdam illam & incommodam à duobus gubernata ducibus contraheret notam: quæ res ab ecclesiæ constitutionibus perquàm est aliena, discor- F diámque vt plurimum conciliare solet. Hæc in Sirmio acta.

Formula professionis fidei Liberij.

Liberius Romam redit.

Duo eodem tempore Romæ episcopi concordes.

Felix moritur. Liberius solus ecclesiam regit.

CAPVT XXXVIII.

Constantius Synodũ aliã indicit.

ET pulchrè conuenire tum Orientalibus cũ Occidentalibus est visũ. Res verò aliter se habebat. Imperatoris enim metus id faciebat: cui propter Aetij & Eudoxij in vrbe Antiochena excitatas res nouas, rursum Niceæ Synodũ cogere placuit. Quũ autẽ Basilius Ancyranus cõtrà niteretur, quòd primùm ibi de fide disquisitũ esset, magis conuenire, vt id Nicomediæ fieret, est visum. Et ex nationib. iam omnibus, qui vel à prudentia, vel ab eloquẽtia aliquid valerent, episcopi eò cõtendebãt. Quũ terræmotus ingens exortus vrbem, & simul templũ nuper admodum cõstructũ, ex fundamentis ipsis cõcussit atque deiecit, multósque pro eo atq; hoc vel illo quemque loco deprehendit, vel seruauit, vel interemit. Cecropius quidẽ Nicomediẽsis, &

Terræmotus Nicomediæ.

† Bosporanũ hunc Antistitem fuisse, Sozo. ait.

A + alius quidam episcopus, paruo momento periculum euasere. Quæ res fama vbique vulgata, episcoporum aduentum prohibuit. Atque illa Nicæã quoque, & Constantinopolim, & Perinthum, aliasque Thraciæ ciuitates tali casu euersas esse promulgauerat. Dictum tum est, Arsacio cuidam, qui sub Licinio confessionem fidei obierat, milesque antea & leonum ferarúmque aliarum domitor & custos in Imperiali comitatu fuerat, tum autẽ Nicomediæ in turri prealta pietati studens philosophabatur, cladem eam diuina visione reuelatam: eámque ab eo, ex turri digresso, clero populóque prædictam esse. Sed tantum abest vt fides ei habita sit, vt derisus etiam fuerit, qui casum tam inexpectatum promulgaret. Illum autem rursum in locum suum conscendisse, supinúmque in solo iacentem, Deum deprecatum fuisse. Vbi etiam in ipso cladis eius impetu, turri ipsa immota & stabili permanente, orantis habitu martyr mortuus est repertus à multis, qui eò concurrerant, vt terræmotum ex loco superiore spectarent.[a] Orasse B autem eum, precatúmque Deo esse ferunt, vt vitã prius finiret, quàm eam vrbis calamitatem videret, in qua Christum cognouisset, & ecclesiastica philosophia initiatus esset.[b] Multa is etiam supra vim & captum hominum fecit. dæmones namque eiecit, aliis quoque casibus afflictos homines restituit, & ad saniorem mentem multos reduxit. Et draconem siue alterius reptilium generis venenosam feram viæ publicæ incubantem, & afflatu solo viatores necantem, oratione, ex latibulo vt spõte sua prodiret, & per seipsam caput semel atque iterum terræ illideret, & sic tandem rumperetur, protraxit. Multi sanè mortales Nicomediæ ruinis ædificiorum interierunt, multi sibi fuga in solitudinem & agros consuluerunt.[d] Etenim incendij flamma è furnis & balneis officinisque artificum qui ad ignem opus faciunt coorta, & ruderibus decidentium culminum circumclusa, materiáque proxima & sarmentis, vt fieri solet, ei admistis, tabulatisque resinam exsudantibus, & ad concipiẽdum propagandúmque ignem commodis aucta, tanta alimenti copia in partes omnes proserpens, C & ad seipsam reuertens, veluti vnum (vt ita dicã) ardentem rogum vrbem ipsam effecerat. Quo incendio, quòd ex ædibus transitus non pateret, multi sunt consumpti. Et quoniã Nicomediensis casus episcoporum conuentum interturbauit, primùm quidem Imperatori, vt Nicææ rursum congregarentur, placuit. Basilius autem de eo loco diu multúmque deliberauit.[e] Et sic in vrbe Nicæna, populo ibi omni terræmotu conturbato, deliberatio hærebat. Porrò Marco Arethusio, Georgio Alexandrino, & Basilio Ancyrano, qui tum Sirmij cum Imperatore in negotio quisque suo agebant, Tarsus Ciliciæ commoda visa. Vt verò & hæc aliis minus conuenire existimata est, tandem vt Seleuciæ in Isauria Synodus ageretur, constitutum. Atq; hoc sic decreto, quia ibi aderant Valens, Vrsicius, & Eudoxius, qui potissimũ inequalitatis opinioni præibant, effecerunt illi, vt episcopi eo loco congregati, formulæ fidei ex tempore cõpositæ subscriberent. In qua formula substantiæ nomen insertum non erat. Adhæc in animis ipsi secum perpendêre, episcopos Seleuciæ coactos partim Nicænam fidem, partim Antiochiæ in templi dedi-

Arsacius cladem hanc Nicomediensem prauidit.

Mors Arsacij istius.

Precatio eiusdem ante mortem.

a Ad hunc item modum ante excidiũ Hipponis regij orasse diuus Augustinus fertur.

b Miracula eiusdem.

c Dæmoniacus quidam ense stricto Nicomediæ per forũ currebat, & homines omnes ad conspectũ eius diffugiebant. Ibi ei Arsacius occurrit, & Iesum Christum nominauit. Ita cõfestim dæmonium pulsum est, atq; miser ille purgatus, & ad frugem bonã reductus. Sozom. lib. 4. cap. 16.

d Terræmotum incendium fœdum Nicomediæ consequutũ.

e Deliberatio de loco Synodi celebrãdæ.

Conciliũ Seleuciæ Isaurorũ coactũ.

Formula fidei cõposita.

catione professionem editam complexuros, & per D æmulationem ardentius defensuros. Vtranque verò formulam substantiæ nomen habere, & filium patri per omnia similem disertè promulgare. Ac si in locum vnum episcopi conuenirent, omnino eos Aetij opinionem, quam ipsi laudantes studio omni stabilire conabantur, repudiaturos esse, illis minimè dubium fuit. Quid ergo faciunt? Dolum instituunt, vt Occidentales quidẽ Arimini, Orientales verò Seleuciæ congregarentur, vt eo facilius quod agebant perficeretur. Procliuius namq; putabant, paucis quam multis, quod vellent, persuadere. Et patribus ita segregatis, siquidem possent, vtramque etiam Synodum, dissidio in vtraque instituto: sin minus, alteram saltem in sententiam suam se pertracturos esse confidebant, illo prouiso, vt ne calculis omnium hæresis eorum damnaretur. Hæc agebant per eunuchum Eusebium, Imperatoriæ tum aulæ præfectum, Eudoxio quàm maximè assentientem: & alios quosdam, qui magistratus & honores gerentes, & gratia pollentes, ex sententia omnia perficiebant. A quibus persuasus E Constantius, perinde atque incommodum simul & reipub. propter graues impensas, & ipsis episcopis propter itineris magnitudinem esset, si in eodẽ loco conuenirent, Synodum diuisit, eámque Arimini & Seleuciæ celebrare iussit. Atque in literis suis constituit, vt primùm controuersia de fide professione decideretur, deinde de aliis ecclesiasticis sanctionibus deliberatio fieret. Tum autem de eis qui per iniuriam exautorati, & in exiliũ acti visi essent, in quibus etiam Cyrillus Hierosolymorũ episcopus fuit, consultaretur: postea de eis quoque episcopis, qui rei agerentur, inquireretur. Permulti enim accusabantur, & ab Aegyptiis maximè Georgius: quòd scilicet alienorum bonorum rapinis gauderet, & contumeliosis quibusdam hominibus delectaretur. Postremò, vt pea decẽ delectos legatos se de actis suis certiorem facerent.

Dolosum Arianisantium cõsiliũ, vt Orientales episcopi Seleuciæ, Occidentales Arimini cõgregentur. Eius doli causa.

Eusebius eunuchus aulæ Imperatoriæ præfectus.

Constantius processum Synodis præscribit.

Crimina Georgij Alexandrini episcopi.

CAPVT XXXIX.

EPiscopi, sicuti Imperator iusserat, conuenêre: & primùm quidẽ Arimini Occidẽtales quadringenti, & F aliquot præterea numero. Et qui grauiter in Athanasiũ animati erãt, minimè omnium de eo quidquã mouẽdum esse duxere, quòd hoc sic commodius esse putarent. Cæterùm postquam de fide, quomodo eam profiteri conueniret, quæstio proposita est, ibi Valens & Vrsicius, qui primùm Arij opinionem defenderant, medio autem tempore libello supplici Iulio Romano antistiti dato, τῷ ὁμοουσίῳ consubstantiali assenserant, quemadmodum diximus, temporibus sese & rebus obtinentibus semper accommodantes, aliis alia sicuti fieri solet censentibus, dixere, priores fidei formulas abolendas esse: vnámque eam obtinere oportere, quæ non ita pridem Sirmij lingua Romana composita, ab ipso etiã Imperatore plurimi fieret. Debere quippe Synodum quoque de sententia illius professionem eam approbare, neq; vlterius quidquam curiosius indagare: vt eo modo omnis discordiæ occasio, verbis nihil ambigui habentibus, quæ subtili & accurata exploratione perpensa

Ariminẽsis Synodus.

Vrsicius & Valens veri Protei.

Latinã ij fidei formulã Sirmij compositam defendunt.

* κρεῖττον εἶναι ἐτίθεντο, μετὰ τῆς ἀγροικίας ὀρθὴν ἔχειν δόξαν περὶ θεοῦ, ἢ ξενίζουσι λόγοις ἐξ ἑλληνικῆς τερθρείας ἀντιπονήτος ἐπισάγειν λέξεις.

A essent, in formula insertis, præcideretur. * Longè præstantius esse asserentes, cum rusticitate quadã rectam de Deo tenere opinionem, quàm ex Græcorum nugamentis nouis peritis verbis, quæ non intelligerentur inducere vocabula. Quibus illi dictis obscurè innuebant, seu potius propalam τὸ ὁμοούσιον consubstantialis verbum per calumniam reprehenderunt, veluti in sacris literis non expressum. Sub hæc verba charta prolata, legi eam postularunt, in qua æqualem patri filium secundum scripturas dicebant: mentionem verò substantiæ in Deo omnino fieri interdicebant, & pro eo æqualem per omnia filium patri reponi volebant. Hæc porrò formula illa erat, quam antea quidem pressam seruauerant, tum verò in lucem proferebant. Eam maximè probabant Germinius & Auxentius & Caius, & Demophilus. Ea lecta, plurimi nihil opus esse noua fidei formula eo tempore affirmabant, contẽtos se esse professione Nicæna. In præsentia propterea in locum vnum conuenisse, si quid nouatum esset, vt id inhiberetur. Et vtcunque ea quæ tum lecta essent, nihil haberent nouarum rerum: vt dicerent tamen eos qui scriptum id composuissent, atque vt illi ipsi Arij dogma, quippe quod turbas vbique in ecclesiis concitarit, anathemati primùm subiicerent, petebant. Vbi Valẽs & Germinius petitionem eam repudiarũt, illi formulas hæreticorum & item Nicænam in mediũ proferre iussere, vt illæ quidem damnatæ reiicerẽtur, hæc verò autoritate denuò & suffragiis Synodi confirmaretur. Et vt de cætero neque disputatio de fide moueretur, neque Synodus peteretur, sanxerũt. Sufficere enim quæ à maioribus dudum constituta essent: ea complecti posteros debere: & perquàm absurdum esse, nunc demum fidem conscribere eos, qui nuper admodum credere cœpissent: & veterum traditionem abolere, per quã & ipsi & patres eorum ecclesias gubernassent, ex quibus plures martyriis & obitæ confessionis coronis condecorati fuissent. Et ij quidem sic dicta sententia, antiquitùs decretis stare, nihílque nouũ inducere constituerunt. illi autem, Valens scilicet, & reliqui, quos paulo antè nominauimus, contrà

Sanior & maior pars episcoporum in Nicæno Symbolo acquiescit.

B

Petrum decretorum defensio.

C nisi sunt. Summoperè namque contenderunt, vt Synodus recens compositam Syrmij fidei formulam comprobaret. Tantum autem abest, vt patres id facerent, vt etiam Vrsicium, Valentem, eorúmque complices damnationis sententia exautorarint. Et Synodus professionem Nicænam amplius etiam cõfirmauit. Illi autem damnationem ægrè ferentes, ad Imperatorem confugêre. Porrò Synodus ea non solum formulæ illorum præfationem, sed ipsam quoque formulam reprehendit. cuius verba erant. Composita est fides catholica in præsentia Domini nostri Constantij perpetui Augusti, consulatu clarissimorum virorum, Flauij Eusebij & Hypatij, Syrmij, ante xi. calen. Iun. Ac deinde. Credimus in vnum solum & verum Deũ, patrem omnipotentem, creatorem & conditorem omnium. Et in vnum vnigenitum filium Dei ante omnia secula, & ante principium omne, & ante omne quod mente concipi intelligique potest tempus, & ante cõsiderationem & cogitationem omnem, † sine perpessione siue affectione genitum ex Deo: per quem secula condita, & omnia facta sunt. Genitum verò vnigenitum, solum ex so-

Nicænã formulam propugnantes. Arianisantes exautorant.

Condemnationis eius causam præcipuam fuisse Socrat. scribit, quòd Arianum dogma Arianisantes damnare noluerint. libr. 2. cap. 37.

† ἀπαθῶς.

Latina Sirmiẽsis conuẽtus fidei formula.

lo patre, Deum ex Deo, æqualem qui ipsum genuit D patri, secũdum scripturas: cuius generationem nemo nouit, præterquam solus qui eum genuit pater. Hunc ipsum vnigenitum filium eius scimus nutu paterno aduenisse cœlitùs, ad abolitionem peccati. Et natum ex Maria virgine, & conuersatũ cum discipulis, & omnem œconomiam siue administrationem exequutum, secũdum paternam voluntatem: crucifixum, & passum, & mortuũ. Qui descendit ad inferos, atque res ibi constituit: ad cuius conspectum infernalium portarum ianitores exhorruerunt. Qui etiam resurrexit tertia die, & cum discipulis conuersatus est. Et diebus quadraginta expletis, receptus est in cœlum, & consedit ad dextram patris: venturus extrema die cum paterna gloria, & redditurus vnicuique secundum opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse vnigenitus filius Dei Iesus Christus se missurum pollicitus est generi hominum, paracletum siue consolatorem, pro eo atque scriptum est: Vado ad patrẽ meum, & Rogabo patrem meum, & alium paracletum mittet vobis, spiritum veritatis: ille de meo E accipiet, & docebit atque admonebit vos omnia. Et circa finem hoc etiam addidère. Nomen essentiæ per simplicitatem à patribus positum, non intellectum verò à populis, scandalo & offendiculo est. Et quoniam scripturę id quoque non habent, placitum est id tollere, & deinceps nullam omnino essentiæ in Deo facere mentionem, propterea quod diuinæ scripturę patris & filij substãtię prorsus non meminere. Aequalem autem filium patri per omnia dicimus, sicuti sacræ scripturæ & dicũt & docent. Ridiculum porrò episcopis visum est, Imperatorem quidem perpetuum seu æternũ nominare, filium autem Dei sempiternũ vocare nolle: certúmque tempus editæ fidei formulæ præfigere, manifesta quoque calumnia ea iudicata est aduersus maiorum fidem. Maximè verò eã Athanasius criminatus est, vt alicubi ad suos scribens ostendit. Et inseruissem hic confutatoriam † eius epistolam, nisi orationis prolixitatem fugiens, studiosis eam inquirendam, atque ex ea rem omnem cognoscendam, relinquerem. Damnati illi, sicuti dixi, formulam secum ferentes, ad Imperatorem F confugêre. Concilium verò decem ad eum legatis episcopis, literis quoque rem actã declarauit, quæ in hanc formam scriptæ fuerant.

τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα.

οὐσία Substãtia & essentia dicitur.

Arianisantes verbum substantiæ ex Symbolo tollunt.

Quomodo formulã istã Sirmiensem Patres catholici acceperint.

† Epistolæ istius pars ad finem Tomi huius est adiecta.

CAPVT XL.

ET Dei iussu, & pietatis tuæ mandato, quæ antiquitùs constituta sunt, credimus. Ariminum namque ex omnibus Occidentis vrbibus episcopi omnes in locum eundem conuenimus, vt simul & fides Ecclesiæ catholicæ cognosceretur, & qui aliter sentiunt manifesti fierent. Atque vbi rem omnem diu multúmque considerauimus, faciendum esse comperimus, vt quę fides antiquitùs obtinet, & quam Prophetę & Euãgelia & Apostoli per Dominum nostrum Iesum Christum imperij tui custodem, valetudinísque etiam tutorem, promulgarunt, eam à maioribus acceptã seruemus, & seruatam ad finẽ vsque custodiamus. Et absurdum nefariúmque esse putauimus, quæ

Litera Synodi Ariminensis catholicæ ad Imperatorem Constantium.

Fides Nicæna prophetica, euãgelica, & apostolica est.

A rectè & legitimè à patribus constituta, & Nicææ communiter vnà cum gloriosissimo parente tuo imperatore Cõstantino deliberata sunt, ex eis mutare quidquam: quorum doctrina & sententia ad omnes omnium hominum aures & animos vulgata peruenit, quæ vnà Arij hæresim expugnauit atque extinxit: per quam non solùm ea ipsa, sed & reliquæ hæreses sunt euersæ: cui omnino vel addere quidquam non tutum, vel adimere etiam periculosum est. Atque si alterutrum in ea fiat, licentia aduersariis detur, vt quod libeat, facere eis liceat. Proinde Vrsicius atque Valẽs, quòd iamdudum suffragatores & participes Ariani dogmatis fuerint, à communione nostra exclusi sunt. Ad quam tamen admissi sunt, posteaquã se errasse cognouerunt: atque vt ad pœnitentiam admitterentur, & noxæ gratiam consequerentur, orauerunt: id quod scriptum eorũ attestatur. Quapropter vt in gratiam reciperentur, & venia eis delictorũ daretur, obtinuerunt. Factum id eo tempore, quum Mediolani Synodus est coacta, presbyteris quoq; Romanæ ecclesiæ præsentibus.

Excõicatio Vrsicij & Valentis.

B Norunt illi, cũ qui etiam post obitum memoria dignus est, Constantinum, omni adhibita exquisitiore cura & diligentiore inuestigatione, fidei professionem, quæ edita est, publicasse. Posteaquam autem baptizatus ille, inter homines esse desijt, & ad debitã sibi quietem trãslatus est, ineptum esse sciunt, nouæ quidquam rei inuehere, & tot sanctos patres cõfessores & martyres dogmatis ipsius autores atque inuentores despicere: qui quidem patres, iuxta veterem ecclesiæ catholicæ sanctionem, omnes in eadem sententia perseuerarunt: eorúmque etiam fidem Deus ad imperij tui tempora transmisit, per Dominum nostrum Iesum Christum: cuius beneficio imperium obtines, rerúmque in orbe etiã nostro potiris. At rursus miserandi & erumnosi illi impia mente nefarióq; ausu, præcones seipsos impiæ opinionis renunciarunt, & veritatis constitutionem euertere conati sunt. Postquam enim iuxta mandatum tuum, Synodi concilium coactum est, seductionis fraudísque suæ illi consilium detexerunt. Contenderunt nanque versutia quadam

Vrsicius & Valens post pœnitentiam ab Orthodoxia ad Arianismũ relapsi.

C tumultuosè sese ingerentes, nouare quiddam, vbi sodalitatis impietatísque eiusdem suæ compertos homines inuenissent, Germinium, Auxentium, & Caium, dissidij & seditionis autores: quorum inconstãs doctrina blasphemiarum omnium acerrimum impietate sua longè excedit. Vbi verò animaduertere nos non eiusdem hæresis esse, neque prauis opinionibus eorum assentiri, in consilium se nostrum insinuarũt, perinde atque aliud quidquam decreturi. Perbreue autem intercessit tempus, quod eorum sententias in lucem coarguens protulit. Verùm enimuerò ne res ecclesiæ semper eodẽ affligeretur casu, turbáque & tumultus prouolutus omnes comprehenderet, tutissimum visum est, vt quę antiquitus decreta sunt, integra atque inuiolata seruarentur: atque illi quos diximus, à commercio communionéque nostra segregarentur. Quam ob causam Oratores nostros ad humanitatem tuam misimus, qui eidem consilij nostri sententiam per scriptum quoque indicent atque declarent. Quibus illud quoq; præcipuè man dauimus, vt ex antiquis legitimísque decretis, veritatis fidem faciant, eámque confirment. Declarabunt illi etiam sanctitati tuæ, minimè futuram,

Cõmendatio legatorum Synodi, vt eis fides habeatur.

D sicuti Vrsicius & Valens dixere, pacem, si quid in legitimis constitutionibus immutatum fuerit. Quomodo nanq; pacem seruent, qui pacẽ ipsam tollunt? Quin contentio potius & turba per cœpta eiusmodi quum alibi, tum in Romana ecclesia exorietur. Itaque humanitati tuæ supplicamus, vt sereno vultu respicias, benignísq; auribus oratores nostros audias, neq; cum defunctorum iniuria nouare quidquã & mutare permittas: sed nos in iis quæ à maioribus nostris definita legitiméq; constituta sunt conquiescere finas: quos profectò solerter & prudenter omnia spiritus sancti afflatu egisse diximus. Quę verò nunc ab istis nouãtur, fidelibus quidem incredulitatem, infidelibus autẽ ferocitatem afferũt. Supplicamus præterea, vt episcopos qui in longinquis alienísq; regionibus degunt, & vel ætatis grãdioris imbecillitate, vel paupertatis grauioris difficultate premuntur, cum bona venia redire ad suos iubeas, ne ecclesiæ, episcopis eorum ab eis disiunctis, diutius in tali solitudine permaneant.

Supplicatio pro episcopis exulibus restituendis.

E Ad hęc insuper omnia, illud quoque te oramus, vt ne quid adimatur, néve addatur ad ea quæ prius extant, quidquam: sed vt omnia intacta integráque permaneant, sicuti à patris tui pietate ad hoc vsque tempus sunt conseruata. Ac ne deinceps nos itineris labore affligi, atque alienos longéque dissitos à parœciis nostris esse permittas: sed vt episcopi potius cum populo suo in pace sacris epulis & rebus diuinis vacare possint, pro tua salute, imperio, & pace orantes, quam tibi diuinum numen largiri dignetur prolixam. Legati verò nostri, & subscriptiones & nomina episcoporũ secum ferunt: quiquidem etiã ex ipsis sacris literis, de sententia nostra certiorem facient tuam pietatem. Hæc episcopi Arimini cõgregati, ad imperatorem scripsere.

CAPVT XLI.

Sed Valẽs & Vrsicius legatos prę uenerũt, & imperatori rem omnem arbitratu suo exposuerunt: scriptóque quod legerant osten-

F so, Synodum apud eum calumniosè proscinderunt, vt quæ formulam nõ receperit, cui conscribendæ ipse affuisset. Atque ille Synodo succensus, oratores, quibus diuturna mora in aula molesta erat, diẽ de die diffundens, differebat: contrà autem, quos illi damnauerant, in precio habebat. Et vix tandem excusans se, scripsit, quòd necessitate vrgente, vt contra hostes iret, per expeditionem eam legatos facile videre non potuerit: Adrianopoli autẽ redeuntem se expectare illos iusserit, vt ibi ab extremis tumultibus liber, per ocium & legationem audiret, & quæ opus essent constitueret. Addidit & illud, de rebus diuinis deliberare volentem, negotiis aliis vacuum, animúmque sincerum atq; quietum obtinere debere. Ad quæ Synodus rescripsit, nihil se aliud omnino quàm decretum esset, etiãsi quidquam præterea statueretur, facturam. Et non modo scripsit, sed id quoque dicere legatos iussit. Insuper eidem supplicauit, vt placidè oratoribus receptis, & quæ dicturi essent benignè acciperet, & quæ ipsi scripsissent diligẽter cognosceret. Du-

Oratores Synodi Vrsicius & Valens præuenerunt. Constantius erga oratores eos parum benignus.

Sũma rescripti Constantij ad Synodũ scripti.

Ariarũ literarum Synodi ad Cõstantinum sententia.

A rum etiam quodammodo esse significarunt, ipso imperante tot ecclesias tãto tempore viuis adhuc episcopis orbari. Opúsque esse, si ipsi quoque videretur, prius eos ad ecclesiam quemque suam redire, quàm hyems eos opprimeret. Hæc atque alia hisce similia, ita vti supplices episcopos decebat quũ oratione ad persuadẽdũ apposita per epistolã grauem & tersam ad eum scripsissent, atque ipse celeriter eis nihil respondisset, satis diu adhuc ibi morati, deinde ad sedes suas sunt reuersi. Atq; ꝙ episcopi quidẽ Arimini congregati Nicænam cõfirmauerint fidem, satis iam constat. Quòd verò postea multi formulæ ab Vrsicio & Valẽte ex Sirmio allatæ subscripserint, id quoq; declarabimus. Qua de re duplex fertur opinio. Harum altera est: imperatorem occasione arrepta à Synodo, quasi non sua volũtate soluta, Valenti eiúsque sectatoribus facultatem permisisse, vt quas vellent in Occidente ecclesias administrarent, omnibúsq; lectã ab eis fidem traderent: & quicunque subscribere illi nollent, sedibus suis deiicerent, atque alios factionis suæ illis surrogarent. Qua potestate acce-

Ariminẽsis Synodus soluitur.

B pta, illos vi omnes, vt quã diximus formulam cõprobarẽt, adortos esse: & qui id facere noluissent, quamprimum ecclesiis expulisse. Primúmque Liberium, quòd dicto audiens non fuisset, vi exactũ esse. Quidam sanè secundam hanc proscriptionẽ eius fuisse dicũt: alij autem primã, quum ea etiam quę suprà de Felice diximus, acta sunt. Atque illos rebus ita per Italiam gestis, eadem per Orientem quoque facere constituisse. Et per Thraciam euntes, vbi in oppidum quoddam regionis eius nomine Nica peruenissent, cõuentum coegisse: fidémq; Arimini à se lectam, ex Latina in Græcam linguã conuersam stabilire conatos esse: atque publicè sermonibus sparsisse, formulam eam Nicæ à Synodo vniuersali ritè atque ordine æditam confirmatámque esse: vt videlicet nominum vicinitate per fraudem simpliciores scriptum id, perinde atque Nicææ in Bithynia compositũ esset, accipientes, decipere possent. Verùm calliditatem * cauillationémq; eam deprehensam, in risum atque ludibrium abiisse. Atque hoc sic nõnulli tradidere.

Quũ deinde plures Occidentales episcopi vi eis illata, symbolo Sirmiẽsi subscripserint, opinio duplex.

Synodus Nicæ in Thracia ab Arianis coacta.

** σόφισμα.*

C Altera autem opinio fuit. Quum episcopi Arimini congregati, quòd imperator responsum differret, quódque illis redire ad sua non liceret, macerarentur: qui alteri sententiæ addicti erant, subornarunt quosdam qui dicerent, non conuenire, ꝙ quidam vnum substantię verbum tantopere propugnarent, vt propterea omnes vbique episcopi per seditionem dissideant. Licere æqualem patri filium dicere, & vniuersalem orbis contentionem sopire. Episcopos Orientales, nisi substantiæ nomen tolleretur, conquieturos nõ esse. Hæc quũ ab eius sententiæ studiosis cum versuta quadã grauitate & vi dicta essent, ægrè tandem Synodũ adductam esse, vt Vrsicij & Valẽtis formulæ subscribendũ putaret. Veritos quippe artifices doli istius esse, ne legati apud imperatorem Occidentalium episcoporũ constantem quam inde ab initio præstitissent alacritatem, & τ̃ ὁμοούσιος consubstantialis tollendi causam exponerent. Quare illud eos inuenisse consilium, vt Oratores in Oppido Thraciæ quod dictum est Nica distinerentur, per causę eiusmodi obtentum, propter hyemis asperitatem & itinerum difficultatẽ, iumenta progredi & viæ laborem ferre non posse. Atque in ea interim mora constituisse, fidem ab ipsis compositam ex Latino in Græcum sermonem translatam ad Orientales mittere episcopos. Sic nanque fore, quum illi ad sentẽtiam eorum inclinati essent, vt quod ageretur perficerent. Fallaciam verò talem nõ deprehẽsum iri ab eis, qui rem hãc consideraturi essent, conuentum videlicet Ariminensem inuitum ab ὁμοούσιος consubstantialis verbo recessisse: vtpote ab Orientalibus episcopis, qui dictionem eam prorsus reiecissent, coactum. Quod quidem reipsã falsum erat. Ferè enim omnes in Oriẽte, paucis exceptis, substantia patri æqualem filium sunt opinati. Et controuesia in eo tantũ erat, quòd partim quidem ὁμοούσιον consubstantialem, partim autẽ ὁμοιούσιον æquisubstantialem filiũ dicerent. Et hæc quidem in Occidentis partibus acta. D

CAPVT XLII.

IN Oriente verò, priusquam Synodus Seleuciæ coiret, non minores E erant turbæ. Arianæ enim hæresis propugnatores ingenti confidentia ex imperiali inclinatione concepta, effrenato atq; impotenti erant animo, sempérq; nouis studebant rebus. Proinde Acacius Cæsariensis, & Patrophilus Scythopolitanus, Maximo exautorato, Cyrillo Hierosolymitanæ ecclesiæ curam commisere. Et Macedonius Constantinopolim, vicinásque ei præfecturas & vrbes miscens turbabat: episcopos eis quos rebus suis idoneos esse sciebat, designans. nam Eleusio Cyzicenam attribuit ecclesiam, qui antehac loco splendido in imperiali aula stipendia fecerat. Marathonium autem Nicomediæ sacrorũ antistitem creauit, qui ecclesię ipsius diaconus quum fuisset, egregium se præstitisse virum dicitur, indigentium hominum domiciliis, virorúmq; & mulierum scholis extruendis atque curandis. Et quum amborum istorum vita probaretur, affligendis tamen eis qui ὁμοούσιον consubstantialem patri filium profiterentur, nimium erant industrij: veruntamen ea in re Macedonio dissimiles. Is etenim non modò cru F deliter eos persequebatur, qui communionem eius vitarent: sed in vincula quoque coniiciebat inuitos, & iudicibus tradebat. A cõmunione eius abhorrẽtes, ad eam vi intentata cogebat multósq; religione præclaros pulsabat, & fuste ora eorũ diducens, vel inuitis sacra mysteria ingerebat. Qui quidẽ ingens visus est esse cruciatus, tormẽta alia longè superans. Ad eundem modum & mulieres atque pueros, qui de rebus sacris nondum instituti essent aut baptisati, arripiẽs, ad percipiẽdas sanctiores epulas adigebat. Quod si quis renueret, aut responsaret, eum plagæ, flagra, vincula, carcer, & quæ iis conuenientia sunt, consequebantur. Cæterùm vnius atque alterius exempli eius mentione facta, satis omnino erit, quanta Macedonij feritas, eorúmq; qui cum eo viguere crudelitas fuerit & inhumanitas, ostendere. Quarundam enim fœminarum quæ eius auersabantur communionem mammas arcis & cistis compressas auulsit. Erant quibus easdem corporis partes nunc ouis ad summum igne tostis, nunc ferro cãdenti adureret. Insolitum sanè id, exoticúmq; supplicium, ab eis qui

Turbæ ecclesiarũ Orientalium. Cyrillus eps Hierosolymitanus.

Eleusius Cyzicenus. Marathoniꝰ Nicomediensis.

Macedonius Constantinopolitanus orthodoxorum acer persequutor. Horrẽda se uitiæ eius exempla in orthodoxos edita.

A Christum professi sunt inuentum, quod ea quæ olim Græcorũ tyranni magno studio & ambitione excogitarũt, longè post se relinquit. Quin multas quoque ecclesias solo æquauit, Imperatoris literas preferens, quæ domos precatorias τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitentiũ statim euertere iubebant. Ex qua caussa etiam Nouatianorũ ecclesiã, quæ in vico τῶ πελαργῶ, hoc est ciconiæ erat, est demolitus, quòd eos quoque τῷ ὁμοουσίῳ consubstantiali assentiri sciret. Quo tempore illi egregium strenuæ manus opus edidere, forsitan eos vt eiusdem sententiæ assertores adiuuantibus τῷ ὁμοουσίῳ consubstantialis professoribus. Ecclesia enim illa ab eis quibus hoc cõmissum fuerat, euersa: illi coacta manu vniuersi cũ coniugibus & liberis, quod opus erat & conueniebat, pro se quisque afferentes, supra modum laborarunt: & breui temporis momento, in loco cui nomen est συκαῖ, hoc est + fici, e regione vrbi euestigiò aliam condidere ecclesiam, eamque ἀνασασίαν, id est vastitiem siue resurrectionem vocauere, ex euentu ipso nomen id ei
B imponentes. Quam deinceps rursum Iuliano imperante atque permittente, in priorem locum materia ex ficis deportata transtulerunt, opere vtroq; incredibili celeritate perfecto. Hæc quum à Macedonio ita gererentur, Nouatiani ferè & catholicę Ecclesiæ τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitentes, cõiuncti atque vniti sunt, eandem obtinentes sentẽtiam, atque eisdem exagitati malis. Pacem naque inter se agebant, conueniebant, orationésq; & alia cõmunicabant nullo ab Arianis qui ecclesias omnes occupauerant, catholicis relicto tẽplo. Ita consuetudinis assiduitate, & rerum aduersarũ æquabilitate, frustra illi esse, si inter se dissiderent, existimantes, ad mutuam cõmunionem erant propensi. Et perfecta res fuisset, nisi multitudinis alacritatem parua quædam inuidia intercedens impediuisset: multis morem rursum vetustum retinendum, atque communionem imperfectã auersandam esse dicentibus. Eisdem porrò modis Cyzici Eleusius Nouatianos affligebat: templum enim eorum ibi prorsus sustulit. Idem qui Mantinij habitabant, & alij quoque in Paphlagonia Nouatia-
C ni patiebantur. Quos eiicere Macedoniani quum non possent, Imperatoris opem implorarunt, qui eis † quatuor millia armatorum attribui iussit: fore ratus, vt illi in solito armorum metu cederent atque vincerentur. Verùm res aliter cecidit. Populus enim falcibus & clauis & securibus, aliísque armis vt sors ferebat, correptis, cum militari manu pro se quisque congressi sunt. Et prælio vtrinque commisso, multi quidem etiã ex Paphlagonibus, milites autem ferè omnes conciderũt. Quamobrem à multis, popularibus etiam suis, Macedonius est reprehensus. Alienauit quoque ab eo beneuolentiæ ardorem imperator, neq; adeò bene posthac erga eum animatus fuit: vtpote qui tot fuisset cædium autor. Et quum aliud etiam quiddã accidisset, Imperatoris erga eum odium magis est auctum. Templum in quo vrna & corpus Constãtini situm erat, ruinam minabatur. Atque vbi custodibus eius & sacerdotibus ea de causa non minimus incessisset metus, * Macedonius imperatoris ossa in alium transferre locũ volebat. Ea re cognita, multitudo tumultuari cœpit, nefas esse vociferans, [a] magnum imperatorem ita transferre:

Nouatiani cũ orthodoxis τὸ ὁμοούσιον pariter profitentur.

Horum etiã tẽpla, sicuti et catholicorũ, Macedonius est demolit⁹. ἀνάστασις & ἀνασασία vastitatẽ, & per contrariam significationẽ restitutionẽ atq; resurrectionẽ designat, in vtranq; sanè partẽ templo ei appellatio ista conuenit.

† Socrat. Ficos tredecimã vrbis Cõstantinopolitanæ regionem esse scribit.

Catholicorũ, & Nouatianorum tẽporanea coniunctio.

Nouatianorum persequutio.

† τετρακισχιλίους ξιφήρεις, Niceph. τέσσαρας ἀριθμὸς, Socrat. τέσσαρα τάγματα, Sozo. τετρακισχιλίους στρατιώτας, Suidas.

In ea persequutione Nouatiani Paphlagones vĩ vi repellẽtes, Macedonianã manũ malè accipiunt.

** Macedonius multorũ bonorũ virorũ, atq; etiã imperatoris Constantij odiũ erga se concitauit.*

a Idẽ è loco

quòd ea res nihil à sepulchri violatione differret. D Cum quibus verbis etiam concordabant dogmatis Nicæni professores, contumeliam imperatoris translationem eam esse putantes. Ad id accessit, quòd de industria Macedonio aduersarentur. Ille autem verbis eiusmodi cõtemptis, corpus in templum transfert, vbi etiam cadauer [b] Acacij martyris est sepultum. Quod quum fieret, ingens est populi inter se dissidentis facta concursatio. Atque his factum laudantibus, illis autem reprehendentibus, primùm quidem iniuriã arcentes se tuebantur: deinde verò alteri in alteros conuersi, eò væcordiæ processerunt, vt & eam ipsam ædem sacrã, & proximum in circuitu locum, sanguine & cædibus compleuerint. Imperator autẽ in Occidente adhuc degens, vbi quid de paterno sepulchro actum esset intellexit, graui id tulit animo. & Macedonio, iniuria ab eo affectum esse patrem, qui illum præter voluntatem suam transferre ausus fuerit: ipsum quoq; cædis tantę multitudinis causam esse, denunciauit. Et postea ex Occidente ad partes Orientales transiit. Et Iulianum patruelem fratrẽ E tum Cæsarem factum, vt prouinciis Occidentalibus præsidio esset, in Galliam misit.

suo diui Constantini ossa in tẽplum aliud trãsfert.

b Acacius martyr.

Populi tumultus ĩ trãslatione ea exortus.

Iulianus Cæsar in Galliã missus.

CAPVT XLIII.

Æterùm vt Macedonius throno suo sit deturbatus, multorúmq; malorum exiguã eam luerit pœnam, paulo pòst dicam. Nunc ad Synodum Seleuciæ celebratam transeo, quam Constantius propter viæ difficultatem Ariminensis æmulam in Oriente agi præcepit. Seleuciæ apud Isauros centum & sexaginta episcopi cõuenere. Cum quibus Leonas fuit, qui dudũ apud imperatorem præclarum in aula obtinebat locum. Sub eo fidei disquisitionem literis Cõstantius fieri iusserat. Affuit ibi quoque Lauricius, gentis eius dux, mãdato ab imperatore accepto, vt si qua in re opus esset, & illi & episcopis adesset. Vbi in vnum locum conuenere, celerésque notarij affuere, quæcũq; ibi dicerẽtur scriptis excepturi: in primo consessu multi ab- F esse cõperti sunt: in primis Cõstantinopolitanus Macedonius, Basilius Ancyranus, & Scythopolitanus Patrophilus. Hic quidẽ ægrum se esse, ille autem ex oculis laborare, atque alius aliud quidquã prætexens: reipsa verò, quòd accusatorum metuerent ora, conuentum vitantes. Postquam autẽ propter istorum absentiam, Synodus rerum controuersarũ dispositionem instituere detrectauit: Leonas sic quoque vnumquemque, quod sibi visum esset, in quæstionem producere iussit. Ita alij primùm doctrinam cõstituendam, alij in eorum vitam qui inter ipsos rei agebantur inquirendum esse censuerunt: atque id propter Cyrillum Hierosolymitanum, & Eustathium Sebastiensem, atque alios protulerunt. Cui rei causam etiam imperatoris literæ, nunc de fide primùm, nunc de moribus inquirere iubẽtes, præbuere. Proinde in verborum contentionem delapsi, alteri alteros malè accepere: & rixandi studio in duas discessere partes. quarum alteri Acacius Cæsariensis præiit, & Georgius Alexandrinus, & Vranius Tyrius, & Eudoxius Antiochenus, habentes secum alios trigin

Acta Synodi Seleuciæ celebratæ.

Leonas Synodi præsidẽs

Lauricius Isauriæ dux

Primus consessus.

Disceptatio de processu Synodi.

Duæ Synodi factiones.

Cõtentio de fidei formula.

A ta & duos: alteri autem Georgius Laodiceæ in Syria, Sophronius Pompeiopolis in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici episcopus, quos reliquus Synodi cœtus sequutus est. Vicit tamen eorum sententia, qui primùm de fide disputandum censuerũt. Huc vbi ventum, Acacius formulam fidei Nicææ editam abrogandam, aliamque nouam promulgandã esse censuit. Altera autem factio, quæ etiam numero superior erat, Nicænam formulã complectendam comprobandámq; esse dixit, vt modò vnum τὸ ὁμοούσιον consubstantialis verbũ induceretur. Contentio hæc ad vesperam vsque extracta est, donec Syluanus Tarsensis ecclesiæ antistes, voce magna, Non opus esse exclamauit, aliam fidei scripturam componere: sufficere enim quæ Antiochiæ prius accuratè & subtiliter dictata esset, eam ipsam retinendam esse. Quibus verbis commotus Acacius, cum factionis suę popularibus ex conuentu abiit. Qui verò ibi remansere, Antiochenam fidei professionem tum in consilio recitari iusserunt. Et sic consessus solutus est.

Antiochenum fidei Symbolum. Secundus consessus.

Postridie autem templum
B diuæ Theclæ ingressi, foribus clausis, sentẽtiis suis quæ lecta fuerãt comprobarunt, seorsimque subscriptionibus confirmarunt. Quidam etiam mandatũ ab aliis absentibus habentes, lectores & diaconi, autorum suorum nomine eis subscripserũt. Quod factum Acacius reprehendit: ✶ quę occultò gererentur, minus laudanda esse, atque à sinistra suspicione non abesse, dicens. Conabatur autem nouam inferre fidem: quam etiam, sicuti ipsi visum fuerat, à se compositam, priuatim principibus viris Leonæ & Lauricio legit, & obtinere maximè contendit. Hęc in secundo congressũ acta.

✶ τὰ ἐν ἀποκρύφῳ λέγων γινόμενα πόῤῥω μὲν εἶναι τοῦ καλοῦ, κακῆς δὲ ὑπονοίας οὐδὲ ἀπέχειν.

Tertius consessus.

Tertio porrò die, iam etiam qui abfuerant præstò erant, Macedonius Constantinoplitanus, & Basilius Ancyranus. Cæterùm Acacius cum factione sua in conuentum se vẽturum negauit, nisi qui ab ipsis & antea exauorati, & tum accusati essent, cõsessu exigerentur. Et multa inde coorta rixa, placitum est tandem, vt illi secederent, quod etiam est factum. Illi enim cessere. Statuerũt hoc sic patres, Acacium causam Synodi soluendæ fingere rati, vt simul & Aetij hæresis præsenti disquisitioni eximeretur,
C & qui rei agebãtur iudicium effugerent: ipsique adeò Acaciani, de quibus arguebantur criminibus, causam non dicerent. Atque vbi illis digressis, Acacius cum suis introiit, Leonas libellũ quem sibi ab Acacio & popularibus eius datum, non fidei † formulã continere dicebat, exhibuit. Simul enim is & clàm & palàm eos qui in Synodo aderant oppugnabat, nec minus libellus apertè & clandestinè lectores infestabat. Illis igitur tacentibus, & confidentibus, quod minimè fidei formulam esse in scripto eo putarent: Acacij tum fidei professio est publicata, cum præfatione ad hunc concepta modum. Nos qui Seleucię Isaurorum imperatoris iussu hesterno die (qui dies erat ante V. Cal. Octob.) conuenimus, omni studio, in hoc incubuimus, debitam moderationẽ omnem adhibentes, vt pacem Ecclesiæ conseruaremus, & de fide grauiter & constanter, sicuti Dei amantissimus imperator noster Cõstantius præcepit, iuxta propheticas & Euangelicas voces tractaremus, & nihil præter scripturam in Ecclesiasticam fidei professionem insereremus. Quoniam verò in Synodo nonnulli quosdam ex nostris iniuria affecere,

† Consulto enim id cælabat, Acacij partibus fouens. Sozom. lib. 4. ca. 21. Surreptitiè ĩ Cõcilio noua fidei formula Acacij Cæsariensis recitatur.

quibusdam ora, non permittentes eos sententiam D dicere, obstruxere, alios exclusere inuitos: atque eos, quibus dignitas adempta est ex variis prouinciis, vel qui cõtra canones in ordinem ecclesiasticum cooptati sunt, secum adduxere, ita vt ex omni parte conuentus turbis repletus sit: queãdmodum id clarissimi viri, Leonas Comes, & Lauricius prouinciæ huius præfectus, oculis ipsi suis conspexere. propterea profitemur, nos non defugere autoritatem fidei, quæ Antiochiæ encæniis ipsis publicata est, quam etiam proferimus. Et quanuis patres nostri tum quæstionis in præsentia propositæ gratia conuenerint, quandoquidem multos τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & τὸ ὁμοιοούσιον æquisubstantiale præteritis temporibus, atque adeò nũc quoque perturbauit, & nuper admodm quidã per res nouas inęqualem esse patri filium promulgarunt: ea ipsa de causa & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & τὸ ὁμοιοούσιον æquisubstantiale, vt voces à scripturis alienas, reiicimus. ἀνόμοιον, hoc est, inæquale autem anathemati subiicimus: & omnes qui hoc opinãtur, alienos ab ecclesia esse censemus. Æqualitatẽ E verò filij ad patrem disertè profitemur, de Apostoli sententia, qui de filio dicit: Qui est imago Dei inuisibilis. Profitemur porrò, & credimus in vnũ Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium & inuisibilium. Credimus verò etiam in Dominum nostrum Iesum Christum, filium eius, ex eo genitum citra perpessionem omnem ante omnia secula, Deum verbũ ex Deo, vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam: per quem omnia facta sunt, quæque in cœlis, quæque in terra, siue visibilia, siue inuisibilia. Hunc credidimus in cõsummatione seculorũ, ad abolitionẽ peccati carnem sumpsisse ex sancta virgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris. Qui & resurrexit, & receptus est in cœlos, vt sedeat in dextra patris, venturus rursum in gloria ad iudicandum viuos & mortuos. Credimus autẽ & in spiritum sanctum, quem Paracletum nominauit, & missurum se post abitionem suam Apostolis promisit, sicuti & misit Saluator & Dominus noster: per quem & sanctificat in Ecclesia credentes, & baptisatos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui verò præter hãc fidem aliud quid- F quam prædicãt, eos ab Ecclesia catholica esse alienos. Hæc est Acacij formula. Cui etiam populares eius triginta duo illi subscripsere. Ad quã Sophronius Paphlago Põpeiopolitanus episcopus apertè hæc verba dixisse fertur: † Si quotidie voluntatẽ suam exponere, fidei formulã edere est, destituet nos veritatis ipsius certitudo. Sophronius quidẽ hoc tum sic voce magna dixit. Egò verò censuerim, si & qui ante eos fuere, & qui eos sunt sequuti, itidem de Nicæna fidei professione cogitassent atque egissent, sincerum Ecclesiæ dogma conseruaturos, & deliramenta omnia longè à sacris mœnibus abfutura fuisse. Ac tum quidem quum alteri alteros accusantes, plurima & dixissent & audissent, consessus est solutus. Quarto cõgressu multa futiliter nugati sunt. Et Acacius nihil obstare, quin alia fides ederetur, contendedat, quandoquidem semel Nicæna formula mutata esset. Semel autem? imò sæpius etiam. Ad quæ Eleusius Cyzicenus: Hæc Synodus, dixit, coacta est, non vt addiscat quæ prius nouit, neque vt probatiorem inue-

τὸ ὁμοούσιον & τὸ ὁμοιοούσιον repudiantur. ἀνόμοιον condemnatur

Sophronij Pompeiopolitani pulchrè dictũ

Socrat. lib. 2. cap. 40.

† εἰ τὴν ἰδίαν ἑκάστης ἡμέρας ἐκτίθεσθαι βούλησιν πίστεώς ἐστιν ἔκθεσις, ἐπιλείψει ἡμᾶς ἡ τῆς ἀληθείας ἀκρίβεια.

Quarta sessio.

A niat fidem, quàm ea est quæ à patribus Antiochiæ est promulgata. Nam in eius finibus assensu conquiescés, quãuis aliud quidquam ab ea edatur, nõ tamen vnquam illam relinquet. Cui ego obuians dixerim: Quomodo tandem, Eleusi pessime, qui Antiochiæ congregati fuere, patres vocas? Multo enim magis patres te nominare eos conueniebat, qui Nicææ conuenientes, vna voce τὸ ὁμοούσιον consubstantiale promulgarunt: quum quòd tempore sunt vetustiores, tum quòd qui Antiochiæ coacti sunt, ab illis sacrorum munerum functionem acceperunt. Quod si isti patres suos reprobarũt, parricidas potius quàm patres eos dicas. Quis itaque tales viros sequatur? Et illorũ fides si reproba est, nec electio siue ordinatio eorum prorsus non potest in dubium vocari. Nanque si ante istos illi spiritum sanctum non habuere, qui per impositionẽ manuum maximè venit, neque isti omnino inter episcopos & sacerdotes censendi. + Quomodo enim dignitatem talem ab eis accipere potuerunt, qui illam nunquam habuerint? Hisce verbis quisquam contra Eleusium venire potuisset. Porrò disputatione progrediente, ad quæstionem aliã peruenere. Et quoniam in formula æqualem dixerãt patri filiũ, Acacij factio interrogata est, quánam re æqualem patri filium profiterentur? Atque illa, voluntate sola, non autem substantia æqualem dicente: alij omnes, etiam substãtia æqualem dicendum esse confirmabant. Qua de re toto eo die maxima fuit contentio. Conuicerunt quoque ipsum Acacium, quòd sibi ipsi propter variam scriptionẽ in libris suis quos edidisset, non constaret, in quibus prius æqualem per omnia patri filium dixerit, idémque cum ipsis senserit: nunc verò tandem substantia æqualem esse negaret. Ad quæ ille, neque ex recentioribus, neque ex antiquis quẽquam ad scriptorum suorum rationem reddendã obstrictum esse, respondit. Cõtentione inde maximè gliscente, postremò Eleusius Cyzicenus: Siquidem Basilius, inquit, aut Acacius, aut Marcus, per se aliquid agant, vel ipsi mutuò sese de quopiã criminentur, nihil id ad Synodum pertineat. Sed neq; quæ ipsi de fide siue rectè seu perperàm perscripsere, necesse habemus curiosius de eis inquirere. Peropus autẽ esse iudico, in professione Antiochena à nonaginta & septem patribus prodita acquiescere. Si quis autẽ aliam subijcere velit fidei formulã, eum æquũ esse vt omnes à vera pietate & ecclesia alienũ esse censeant. Hisce verbis conuentus rursum solutus. Postero autem die Acacius & Georgius cum sectatoribus suis in conuentum venire noluerũt. Atque ipse Leonas, vocatus quoq; non venit. Apertè nanque cum illis sentiebat, illam præ se ferens causam, ab imperatore se ad Synodi cõcordiam conciliandam missum esse. Quandoquidem verò ita nullo seruato ordine inter se dissiderent, non facile ei esse ad eos accedere. Si verò ipsi vellent, abirẽt, atque in ecclesia sedentes nugas agerent. Ita tempus extrahebatur. Et vocabatur quidem cum suis in conuentum Acacius. Illi autem certos episcopos in Leonæ domũ, vbi frequentes ipsi esse solebant, venire voluerũt: atque insuper asseuerarunt, mãdatum se ab imperatore habere, vt alios iudicarent. Sed neque eandem cum aliis fidem profiteri, neque ad obiecta crimina respondere sustinuere. Quin etiam ad Cyrilli Hierosolymitani causam audiendam inuitati, quem ipsi episcopatu abire iusserant, non affuere. Neq; enim qui eos cogeret, aderat quisquam. At alteri illi non modò liberè hæc egerunt, sed Acacium etiam, & quicunque ad eum confugissent, quippe qui intẽtata eis crimina diluere timuissent, dignitate priuarunt: Georgium scilicet Alexandrinum, Vranium Tyrium, Patrophilum Scythopolitanum, & Eudoxium Antiochenum: alios autẽ excommunicationis canoni subiecere, donec de criminibus eis obiectis per causæ dictionem satisfacerent. Atque id quod de eis actum esset, parœciæ cuilibet perscripsere. Et in Eudoxij locum Antiochiæ + Hadrianum surrogauere, ecclesiæ Antiochenæ presbyterum: quem confestim Acacius comprehensum, Leonæ & Lauricio tradidit, qui sub militari custodia eum tenuere, & postea exilio condemnauere. Et res quidem Seleuciæ in Synodo actæ, sicuti eas compendiosè exponere potui, hũc habuere finem. Qui verò accuratè omnia cognoscere velint, ex monumentis ea petant, quæ diligentia summa cõfecere. Rebus ita gestis, Acacius celeriter ad imperatorẽ est profectus. Alij verò domũ quisque suã se receperunt.

Marginal notes (left): B — C — *Refutatio eorũ acuta, qui cornicum oculos configunt, & patrũ decreta abolẽt.* — *Impositio manuum.* — † πῶς γὰρ ἂν καὶ λαβεῖν εἶχον παρὰ τῶν καθαίρεθέντων λαβόντων. — *Inepta Acacij Cæsariensis vox.* — *Quinta sessio.* — *Acaciani in cõsessum venire nolunt. Leonas itidẽ.*

Marginal notes (right): D — E — *Cyrillus à Synodo ad imperatorem prouocauit, & imperator prouocatione approbauit factum hoc cõtra Ecclesiastici canonis consuetudinẽ Socrat.* — *Hadrianus designat⁹ eps Antiochenus Idem in exilium pulsus.* — *Acaciani partim exautorãtur, partim excõmunicantur.* — † *Socrat. habet Anianũ.*

CAPVT XLIIII.

IMperator tum ex Occidẽtis partibus Constantinopolim venit, quum proconsulari abolita dignitate, Honoratum primum vrbi præfectum constituit. Synodus de communi sentẽtia, decem ad imperatorem miserat episcopos. qui Constantinopolim venientes, decẽ quoque alios ex Arimino legatos ibi repererunt, atque etiam Acacium cum suis quæ vellet conficientem, beneuolentia principis sibi per aulæ purpuratos conciliata. erãt enim nonnulli eiusdem cum eo sententiæ: quidam sacris ecclesiæ ⁎ donis corrupti, alij illecebris Acacij blanditiarum deliniti. Non enim vel in consultando, vel in dicendo contemnendus vir fuit Acacius, & ad res quas instituisset conficiendas nõ incommodus. Ecclesiam quoque celebrem administrabat, & Eusebium Pamphili præceptorem habuerat, cuius etiam episcopatum sortitus fuerat: & quum plurima addiscere cõtendisset, existimatione simul & librorum copia quos à Pamphilo relictos habebat, alios antecellere iudicatus est. Et quòd talis erat, nõ difficile ei fuit, ex sententia res plerasque conficere. Sed enim quũ ab vtraque Synodo isthic adessent viginti episcopi legati, & alij item qui eò ob negotium fortè venerãt, de Aetio ij primùm consilium habere atque iudicare sunt iussi, multis etiam maiorum gentium senatoribus præsentibus, quibus Honoratus quem dixi præiit. Postea verò in præsentia quoque imperatoris, quũ disquisitio denuò fieret, deprehẽsus est Aetius admodũ in fide hallucinari. Proinde & imperator, & honores apud eum gerentes, malè in eum fuere animati, propter manifestam blasphemiam. Acacius autem cum popularibus suis per pœnitentiam resipuit, simulans se hæresim eam primùm ignorasse. At ille in primis contendens operam dederat, vt princeps obiter & extra ordinem, causam eius iudicandam præciperet, inexpugnabilem esse argumẽtis Aetium putans, satísque idoneum

Marginal notes (right): F — *Decem legati Synodi Seleucenæ ad imperatorẽmissi Acacius hos præuenit.* — ⁎ οἰολαις. — *Constantinopoli de Aetij hæresi agitur* — *Error eius deprehẽditur* — *Acacius resipiscit, & Aetij opinionem reijcit.*

A ad eos qui secū disputando congrederētur, vel verborum persuasione, vel rationum vi conuincendos, atque ad opinionē suam inuitis omnibus confirmandam. Vbi verò cœptum ei nō successit, scriptum Arimino allatum in medium produxit, atque id decem illos qui Seleucia venerant episcopos recipere iussit. Eísque, ꝙ vehementer resisterent, fieríque omnino non posse dicerent, vt substantiæ nomen prætermitterent, iuramenti per Dei nomen sacramēto interposito, se filium substantià inæqualem nō profiteri, paratúmque esse, qui aliter sentirent, eos ab Ecclesia proscribere, vt Ariminensi formulæ subscriberent, suasit. Quum verò præter omnem opinionem Occidentales ex Arimino præstò essent episcopi, & substantiæ verbum omitterēt, quàm plurimi apud eos esse eiusmodi fidei professionem Acaciani dixere. Existimabant nanq; si ea formula reciperetur, substantiæ nomine prorsus tacito, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale quoque in alto futurum silentio: quod sanè episcopi Occidentales ob Nicænæ Synodi reuerentiam magni faciebant.

Efficit idem, vt Orientales & Ariminenses legati formulæ fidei Sirmiēsi Arimini lectæ subscribant.

Eandem formulam laudat imperator.

B Sedenim ipse etiam imperator eam formulam apprimè laudauit. Reputabat nanque secum, quum tot Antistites viri Arimini fuerint, non tantopere lapsuros eos fuisse, vt temerè ὅμοιον, hoc est, æqualem profiterentur, antea ὁμοούσιον consubstantialem professi. Nihil quidem apud se, quo ad sensum, referre, si verbis quæ sacræ scripturæ ignota essent, non vsus, nomine eiusdem efficaciæ, & quod nihil haberet controuersiæ τῷ ὁμοίῳ æquali scilicet, sententiam suā profiteretur. Hæc quum eius esset ratio, suadere episcopis Seleucia missis non desiit, donec & ipsi Ariminensem formulam comprobarent. Acacius verò, atque eius studiosi, Constantinopoli diutius moratēs, Bithynos etiam acciuere episcopos: in quibus erant, Maris Chalcedonis, atque Vlphilas Gotthorum episcopus, qui prius Nicænam cōprobauerat fidem, decessorem suū sequutus Theophilum, qui Synodo Nicænæ interfuerat, & calculo suo sententiam confirmauerat. Et quū quinquaginta Antistites cōuenissent, Arimini lectam fidei professionem autoritate sua stabilierunt: il-

Theophilus Gotthorum episcopus, qui Nicænæ Synodo interfuit.

C lo insuper addito, se deinceps in Deo nequaquam substantiam aut subsistentiam nominaturos: & præter eam ipsam, aliam fidei formulam vel antea editam, vel postea edendam, non recepturos. Et quanuis hanc prius retulimus, faciendum tamē esse duxi, quum id locus poscere videatur, vt hic quoque, quantum fieri posset, insererem. Ea cum appendice sua de verbo ad verbum sic se habet.

Formula fidei Sirmiensis Arimini lecta. Supr. eod. ca. 39.

Credimus in vnum solum Deum, patrem omnipotentem. Et in vnigenitum filium Dei, ante omnia secula, & ante principium omne genitum ex Deo, per quem omnia facta sunt, visibilia & inuisibilia: genitum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, æqualem qui eum genuit patri, secundum scripturas: cuius generationem nemo nouit, nisi solus qui eum genuit pater. Hūc scimus vnigenitum Dei filium, mittente patre, è cœlis aduenisse, sicut scriptum est, ad abolendum peccatum & mortem: & natum esse de spiritu sancto, ex Maria virgine, secundum carnem, sicut scriptum est. Et versatum cum discipulis: & œconomia seu functione omni secundum paternam voluntatem completa, crucifixum esse, & mortuum, & sepultum. Et descendisse ad inferos, ipsúmque D Orcum eum exhorruisse. Qui & resurrexit à mortuis tertia die, & versatus est cū discipulis. Et diebus quadraginta expletis, receptus est in cœlos, & sedet in dextra patris, venturus die extremo resurrectionis in gloria paterna, vt reddat vnicuiq; secundum opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse vnigenitus Dei filius Dominus & Deus noster se missurum promisit generi hominum paracletum seu consolatorem, quemadmodum scriptum est, Spiritum veritatis, quem eis misit quum receptus est in cœlos. Substantiæ autem nomē, quod simplicius à patribus positum est, & populis non intellectum, scandalum seu offendiculum attulit: propterea quòd & scripturæ id non habent, placitum est tollere, & eius decæterò nullam omnino fieri mentionem: quandoquidem diuinæ quoque scripturæ, neutiquam substantiæ patris & filij meminere. Neque enim subsistentia de patre & filio & spiritu sancto nominari debet. Aequalem autem profitemur filium patri, sicuti diuinæ scripturæ dicunt & docent. E Omnes autem hæreses, & quæ iam antea sunt damnatæ, & si quę nouæ sunt ortæ, scripto huic promulgato aduersæ, anathema sint.

Socrat. lib. 2. cap. 41.

Hæc est fidei formula primùm quidem Arimini, tum verò etiam Constantinopoli lecta. Quandoquidem vero nos vix tandem ex formularū fidei labyrintho expediuimus, breuiter iam numerum etiam earum inire visum est. Ac primùm quidem professio fidei Nicæę rectè est dictata. Secunda formula Antiochiæ in dedicatione templi dupliciter est prolata. Tertia à Narcisso sectatoribúsque eius imperatori Constantino iuniori in Galliis est exhibita. Ad has quarta Eudoxij accessit, quæ in Italiam est missa. Sirmij tres aliæ editæ, quarum vna Arimini quoque est recitata. Octauam Seleuciæ Acacius composuit. Nona & vltima Constantinopolitana est, cui etiam Ariminensis appendix addita, ne in Deo vel subsistentia vel substantia nominaretur. De his satis.

Numerus symbolorum, seu formularum fidei Christianæ.

CAPVT XLV.

F Erùm enimuero Acaci⁹ & Eudoxius cum factionis suæ popularibus studio quoque habuere, quū Byzantij essent, aduersę partis episcopis dignitatem adimere: non religionis quidem, sed aliarum rerum causa. Communiter quidem, quod ecclesias perturbassent, & sanctiones earum commisissent: seorsim autem, vnicuique alij alia crimina intendebāt. Atque illi de fidei professione inter se dissentiētes, in sententiis exautorationis fidei crimen non inserebant. Et primùm Aetium diaconatu priuant, vt qui turbæ & seditionis in ecclesia autor extiterit, disputationibúsque contentiosè Sophistarū more ad ostentationem cum mala fama, contra Ecclesiæ consuetudinem & institutum, abusus fuerit, & eundem in scribendo modum seruauerit. Hunc quidem ita, non ex animi sententia, sed vt opinionem multorum abolerent, quod ferè omnibus eadem quæ ille sentire viderētur, exautorarūt. Imperatoris autē ira quasi quodam subsidio vsi, qua ille quum aduersus alios plerosque, tum maximè in Macedonium commotus

Acacius & Eudoxius Cōstātinopoli aduersarios episcopos nō ꝓpter fidē sed alias varias ob causas exautorant.

Aetio diaconatus adimitur.

Exautoratio Macedonij.

A motus fuerat, propter eas quas diximus seditiones & cædes, nec non ob vrnæ cinerum Constantini patris translationem: & quòd insuper diaconum in fornicatione deprehensum ad communionem admisisset, ei quoq; dignitatem abrogant. Eleusio

Eleusij Cyziceni.

præterea Cyziceno, crimine illo abiecto, quòd Heraclium quendam Tyrium, sacerdotem Herculis Græci dei in vrbe Tyro, manifestũ impostorem, inconsideratè ad baptismum admissum, in diaconorum quoque ordinem legisset, quum quidem is Christianismum tantum simularet, & propter imposturas Tyro profugisset: tum autem, quòd quum postea talem eum esse cognouisset, nihilo tamen magis sacro ordine mouisset. Præterea ꝙ viros quosdam à Mari, qui tum Constantinopoli conuentui isti affuit, Chalcedone damnatos atque proscriptos, contra canones sacerdotali dignitate ornasset. Basilium quoque, qui & Basilas, vt binominis, dictus est, & pro Marcello Ancyranam ecclesiam obtinuit, exautorant, quòd hominem quẽdam præter rationem omnem ad tormenta tradidisset, & catenis vinctos longo tem-

Basilij Ancyrani.

B pore in custodia habuisset. Et quòd graues calumnias clericis quibusdam Antiochenis, Cilicibus, Galatis & Asianis texuisset, quibus indicta causa prouinciarum rectoribus traditis mulctæ exiliíque causa extitit. Idem quòd Diogeni presbytero Alexandria Ancyram eunti, chartas quas secum ferebat abstulisset, eundémque verberibus affecisset. Aliam quoq; ei impegere dicam, ꝙ imperialibus scilicet mandatis resistere ausus fuisset, quibus præcipiebatur, vt Aetius & alij quidam, ad Cecropiũ, causam de criminibus quæ eis obiiciebantur apud eum dicturi, ducerentur. Et ꝙ Hermogeni duci atque etiam Syriæ rectori scripsisset, quos & quónam locorũ deportandos curaret: pro quibus quum imperator, in patriam eos reducere iubens, scripsisset, ipse tamen arte quadam vt aliud fieret effecisset, magistratibus simul & episcopis aduersus. Insuper quòd Sirmij, Germinij clerum, ne cum eo communicaret ad rebellionem concitasset: quòdque in periurio deprehensus fuisset: quod Illyricis, Romanis & Aphris per literas dis-

C cordiæ & seditionis causam præbuisset: quòd ad Africanos scribens episcopos, Vrsicium & Valentem calumniosè criminatus esset: quòd ancillam vinctam falsum contra heram suam testimonium dicere compulisset: quòd virum cùm muliere fœda consuetudine viuentem baptisasset, eidémque diaconi dignitatem contulisset: quòd exploratorem quendam itinerum, qui multis necis causam attulerat, ecclesia non exclusisset: quòd ad mysticam mensam cõiurationes fecisset, clerúmque ibi iurisiurandi sacramento, ne alius alium accusaret, obstrinxisset, id quod dolo ab eo factũ, vt scilicet ipse primam in clero dignitatem obtinẽs, iudicia eo modo effugeret. atque vt Basilio Ancyrano episcopatus adimeretur, causæ hæ fuere. Eustathio autem Sebastiæ Armeniorum antistiti, primùm quidem quum presbyter crearetur, quòd eum pater eius † Eulalius præiudicio suo damnauerit, & ecclesia eiecerit, propterea quòd habitu qui sacerdotem non deceret, vteretur. Fuit autem Eulalius Cæsareæ Cappadocum episcopus. Deinde quòd Neocæsareæ in Ponto à Synodo isthic coacta excõmunicatus fuerit, propterea quòd minus fideli-

Eustathij Sebastiensis. Socrat. habet † Eulalium lib. 2. ca. 43.

ter res quasdam sibi commissas gessisset: quam no D tam ei intulit Eusebius primùm Beryti, deinde Nicomediæ, postea verò etiã Constantinopolis, post Paulum, episcopus. Adhæc, quòd ei in Synodo Gãgrensi, propterea quòd aliter quàm conuenit, & sensisset, & in ecclesia docuisset, episcopalis dignitas sit abrogata. Et quòd in Antiochena Synodo periurij fuerit conuictus: quódque conatus sit ea quæ rectè in Melitinensi conuentu constituta fuerant, abolere. Et quũ tot criminibus reus ageretur, iudicis sibi tamen partes sumpserit, alienos à fide alios vocans. Eortasium verò Sardis episcopatum gerentem damnarunt, ꝙ episcopi Lydij electionẽ eius non approbassent. Dracontium autem Pergamenum, quòd in Galatia prius ecclesiæ episcopus præfuisset: & adempto illi episcopatu posteriore, ad priorem quoque eum redire non permisere. Sophronium porrò Paphlagonem, quòd auariciæ studio in ecclesiæ pecunia quæstum fecerit: & ꝙ semel atque iterum citatus, vix tandem venerit: & quòd responso Synodum dignatus non sit, profanum iudicem per prouocationem appellans. Præ- E ter hos Satalenorum episcopum Elpidium, vt Basilij socium, & ordine sublato confusionis & turbæ autorem, qui etiam Eusebium quendam, cui Melitinensis Synodus sacerdotalem ademerat dignitatem, temerè citra inquisitionem in presbyterorum ordinem restituerit: & Nectariæ cuidam, cui propter iusiurandum violatum, communione interdictum fuerat, diaconatum contulerit: & ad honorem ecclesiasticum eam, cùm nondum iuxta Ecclesiasticæ disciplinæ morem pœnitentiam egisset, admiserit. Neon autem Seleuciæ pontifex propterea ad episcopatum deponendum est damnatus, quòd ex composito in Ecclesia sua Hadrianum Antiochiæ episcopum creari permiserit: præterea quòd nonnullos sacrarum literarum imperitos, & ecclesiasticarum constitutionum ignaros, maléque insuper viuentes, re nõ deliberata, episcopos fecerit: qui deinde pecunias Episcopali dignitati præferentes, literis suis attestati sunt, † malle se opes habentes res sacras curare, quàm sine illis episcopatum gerere. Syluanus autem, quòd aliis & Seleuciæ & Con- F stantinopoli vecordiæ causa fuerit. Porrò Theophilus Castabalenorum ecclesiæ antistes, quòd antea ab episcopis Palæstinæ Eleutheropolis episcopus lectus, non ex animi sententia iurauerit, se aliam ecclesiam non esse suscepturum. Obseruandum autem illud, quòd Gangrensis Synodus Eustathio Sebastiensi, antea quoque in Cæsariensi conuentu exautorato, propterea episcopatum ademerit, quòd multa præter ecclesiæ consuetudinem fecerit atque statuerit. Coniugium enim prohibuit, & à carnium cibo abstinendum esse docuit. vnde factum, vt multi coniugalem coniunctionem dissoluerent. Et qui communionem in ecclesia vitarent, eis in priuatis ædibus vt communicarent suasit. Seruos, qui Deum colere cum prætextu pietatis constituissent, etiã præter dominorum voluntatem libertate donauit. Et quum ipse singularem sibi & insolitum philosophorum more habitum sumpsit, tum nouas quoque sectatoribus suis vestes dedit. Mulieres ne comam haberent, constituit. Stata ieiunia auersatus, Dominicis diebus potius ieiunandum

Eortasij Sardiani. Dracontij Pergameni. Sophronij Pompeiopolitani.

Elpidij Sataleni. Satala vrbs Armeniæ.

Neonis Seleuceni.

† ἐγγράφως εἵλοντο τὰς οὐσίας ἔχοντες λειτουργεῖν ἢ δίχα τούτων ἐπισκοπεῖν. Castabala Ciliciæ oppidum.

Syluani Tarsensis. Theophili Castabaleni. Causæ quur Eustathius Sebastiensis in Synodo Gangrensi sit dãnatus.

A esse docuit. In coniugum domibus precationes fieri prohibuit. Ac si laicus quisquam coniugem in matrimonio legitimo habens, presbyter lectus esset, eius benedictionem & communionem perinde atque piaculum abominãdum, deuitare iussit. Hæc ille, atque alia hisce similia & docuit & egit: quapropter Gangrensis in Paphlagonia Synodus eum exautoratum, cum institutis suis, anathemate quoque iugulauit.

CAPVT XLVI.

Condẽnatio Cyrilli Hierosolymitani Cyrillia.

Post hos tredecimum damnarũt Cyrillum Hierosolymitanũ, ingenti virtute, & ad populum docendum egregium virum: cuius scripta sunt, quæ ecclesia Cyrillia nominat. Vt autem dãnaretur, causæ illę fuere: primùm quòd cum Eustathio & Elpidio communicauerit, qui Melitinensi Synodo, cuius & ipse potissima pars fuerat, aduersati sunt. Et quòd itidem Basilium & Georgium B Laodicensem, posteaquam in Palæstina episcoporum ordine moti fuerant, in communionem receperit. Insuper quũ Hierosolymorum episcopus creatus Apostolicum thronum cõscendisset, quòd de iurisdictionis ecclesiasticæ finibus & iure Metropolitano cum Acacio Palæstino disceptarit. Qua ex causa in mutuum adducti odium, alter alterum, quod non rectè de Deo sentiret, est criminatus. Acacius enim Arianæ erat sententiæ, Cyrillus autem τὸ ὁμοούσιον consubstantiale laudantes probabat. Eam ob rem malè in eũ animatus Acacius, episcopis Palæstinis qui secũ faciebant congregatis, administratione sacrorum ei interdixit: talem insuper maximè præferens causam. Fames Palæstinam affligebat, & plebs in rerum necessariarum inopia ad episcopũ respectabat. Et quum ille neque pecunias neque frumẽtum haberet, donaria templi & sacra aulæa vendidit, & quoad potuit penuriam populi est solatus. Et quidã vir honestus donarium suum agnouisse dicitur, †* vestem videlicet, qua fœmina ex scenicis atque thy- C melicis quędam amicta erat. Vbi res inquisita est, à mercatore quodam comparatam esse, qui ab episcopo eam prius emerit, cõpertum est. Huius prętextu rei Acius Cyrillum episcopatu abire coegit.

Cyrillus in summa plebis ꝓpter famem penuria ecclesiæ aulæis vestimentis & donariis venditis, egenis subuenit.

*†**

Talem quidem condemnationis eius causam fuisse audiui, sed nõ satis certè tum, vt mihi videtur, conuenientem: quoniã fames & penuria venditionis causa fuere. Quibuscunque autem Acacius factionísque eius populares dignitatem abrogauerant, eos etiam omnes Constantinopoli expulerunt. Erant autem in ea factione decem, qui sententias talium abrogationum calculis suis cõprobare noluerũt. Eos in loco certo asseruari iussere, vt ibi priuati agerent, neque rem diuinam attingentes, neque eorum quidquam quæ episcopalis muneris sunt agentes, donec condemnationũ sententiis subscriberent. Et nisi intra menses sex per D pœnitentiam resipiscerent, & rebus omnibus quę Synodus constituerat assentirentur, ipsis quoque ademptum ecclesias, aliísque commissum iri, qui cum eis consentirent, sicut fieri solet, minabãtur. Hoc vbi cõstituerunt, consiliúmque suum ad exitum perduxerunt, ad episcopos vbique omnes literas dederunt, vt Ariminensem fidei professionem vnà cum adiectione sua seruarent, eámque subscriptionibus suis confirmarent. Aliter si facerent, solum exilij causa verterent. Ad quæ imperatoris quoque, cœpta eorum comprobrans, accessit sanctio. Certiorem quoque de his Patrophilũ Scythopolitam fecere, qui se statim Seleuciã ad suã contulerat ecclesiã. Et paulo pòst, Eudoxius cum sectatoribus suis, alios aliis in sedibus episcopalibus substituit. Ipse quidem Eudoxius primus Macedonio surrogatus est: Basilio autẽ Ancyrano Athanasius. Porrò Eleusio successit Eunomius, qui etiam hæresis nominis sui princeps extitit. Et pro Eustathio Sebastiæ, diuus Meletius ecclesiæ præfectus. Macedonius Constantinopolitano episcopatu priuatus, eregionè vrbi Oriẽtem E versus in loco cui nomen + Claustra, diutius degens, ibi aduersus Spiritum sanctum blasphemiã ore minimè clauso euomuit, & malè vitam transegit. Porrò Acacius, & sectatores eius, Eudoxium in possessionem vacuam ecclesiæ Constantinopolitanę deduxerunt, longè ab eis quæ paulo antè iudicauerant diuersa statuentes. Qui enim non ita pridem Dracontio episcopatum, quod ex Galatia Pergamum transisset, ademerant, non animaduerterunt, se, dum Eudoxium non in vnam, sed iam in alteram ecclesiam transferrent, cõtraria sibi ipsis decernere & facere. Porrò quum is ecclesiam recepit, tum & magna ecclesia quæ σοφία, hoc est, Sapientia dicitur, Encænia celebrauit, quindecimo Februarij mensis die. Hic ille in throno suo considens, primùm diuulgatam illam in ecclesia edidit vocem: Pater, inquiens, ἀσεβὴς, hoc est, simpliciter accipiatur, impius: aliter, nõ colens. Filius autem εὐσεβὴς, hoc est, verè pius, & rectè colens. Et tumultu ad talia verba, sicuti par erat, à populo & seditione mota, ne turbam cierẽt, hortatus est. Pa- F ter enim, inquit, neminem colit, & sic ἀσεβὴς est: Filius verò εὐσεβὴς, meritò enim & rectè patrẽ colit. His dictis tumultus sopitus est, & magnus subsequutus risus. Atque hodie quoq; dictũ id ridiculũ habetur. Talibus impij illi rebus occupati, & cauillationibus eiuscemodi vsi, ecclesiam ad absurdas opiniones distraxerunt. Omníque prorsus cura & studio & ipse Eudoxius & Acacius summopere in hoc incubuere, vt in obliuionem Nicæna decreta adducerent. Proinde Ariminensem formulam cum appendice sua ad loca omnia miserunt: & qui eam non reciperent, sicut dictum est, exilio eos perpetuo mulctarunt. Quod + sanè quum facile rem præter rationem susceptam perfecturum esse videretur, aliarum calamitatum initium præbuit: & non modò ecclesiis, sed & vrbibus omnibus magnum conciuit motum. Persequutio namque, quæ nulla in re Græcorum tyrannidi & crudelitati cæderet, Romanum peruasit imperium. Quamnis enim, quantum ad corporũ supplicia pertinet, minor fuerit: probrum tamen ipsum, maiorem grauioremque

Acaciani per vim episcopos, qui Constantinopoli fuere, sententiæ suæ assentiri coegerũt.

Sententiam suã episcopis absentibus insinuant.

EamCõstantius cõfirmat

Successores damnatorũ episcoporum.

Macedonius in Claustris priuatus habitans.

χηλαί.

Iniquum iudicium.

Inepta & impia Eudoxij Constantinopolitani vox, in ingressu ecclesiæ primo, acumen & salem affectantis.

Eudoxius et Acacius Nicænum symbolum abolere cõtendunt.

† ὃ δὴ δόξαν τὴν παράλογον ἀπόνως διανῦσαι σπουδήν.

Eam rẽ persequutio grauis catholicorum est subsequuta.

†* *Apud Theodoritum lib. 2. cap. 27. scriptum est: Vestem istam auro contextam, à laudatißimo imperatore Constantino magno Macario, episcopo Hierosolymitano, vt ea indutus episcopus sacrosancti baptismi perageret cæremonias, donatam esse. Eam quum Cyrillus vendidisset, & deinceps à mercatore Thymelicus saltator emisset atque induisset, in ipsa saltatione eum exanimatum concidisse.*

Ἦθος hominū rebus in ecclesia nouis per licentiam studentium.

A eam apud eos qui rem rectè putarunt, fecit. Nam & qui persequerētur, & qui persequutionem exciperent, eiusdē erant ecclesiæ & religionis. Tanto verò id malum propter fœditatem maius fuit, quanto turpius ciuibus quàm aliis infertur bellū: quum quidem id etiam erga exteros facere, episcopalis functionis prohiberent sanctiones. Et res nouæ tum laudabantur, paulatímque incrementa sua capiebant, atq; ad mutationem insolitam spectabant: eóque demū præfractæ temeritatis peruenerunt, vt homines veteres & patrias leges cōtemnerent, & nouas sibi pro se quisque conderet. Atque equidem eadem de Deo plerique cum turbulentis illis sentire nolebant, sed noua idētidem quædam dogmata comminiscebantur, neque se ab aliis super alias nouis rebus inueniendis continere poterant. Talis tum fuit rerum status.

CAPVT XLVII.

B Macedonius nanque, etiamsi antè idem cum Eudoxio & Acacio sensisset, nihilominus tamen ex ecclesia sua deturbatus, nō eadē porrò quam illi sequebatur opinionem, sed fidei professionem Antiochiæ primùm, postea etiam Seleuciæ cōfirmatam, quam ipse seu potius Marathonius, quem Nicomediæ episcopum fecerat, vt quidam putāt, ὁμοιούσιον, hoc est, æquisubstantialem appellabat, obtinere debere censuit. Verùm nō id modò egit, sed etiam in Theologia seu diuinitatis ratione exponenda, Spiritum sanctum personam vnam Trinitatis dicendam esse negauit. Ac filium quidem Deum perfectum, & substātia patri æqualem esse dixit: Spiritum sanctum autem expertem honoris & dignitatis eiusmodi statuebat, famulum eū & administrū, Angelicísque ordinibus paulo prǣstantiorem esse docens. Et in eadem cum eo sententia erant Eleusius Cyzicenus, & Sophronius Paphlago, & [a] Eustathius Sebastiensis. qui tamen aliis æquior, neque Deum neque creaturam Spiritum sanctum dicere maluit. Suffragabantur eis C & alij multi, & ferè omnes quibus à parte aduersa dignitas abrogata fuerat. Nec minimam secum partem populi in vrbe Constantinopolitana, atque in Bithynia, Thracia, Hellesponto, & aliis vicinis in circuitu populis trahebant. Vita nanque & moribus (quos potissimum multitudo spectare solet) probatis erant. In publicum cum grauitate quadam veneranda prodibant. Instituta eorum non multum à monasticis aberant. Et sermo affectata quadā sanctimonia mistus, vim ad persuadendum satis accommodatā præferebat. Qualis sanè & Marathonius fuit. qui publicorum vectigalium inter milites sub ducibus stipendia facientes † rationalis, loculis probè refertis, postquam eum quæstum posthabuit, egenorum publicis domibus curator præfuit, & ægrotis inseruiit. Deinde asceticam siue monasticam quoque vitam, Eustathio Sebastiensi autore, sequutus est. Insigne is etiam monasterium Constantinopoli cōstruxit, quod ad longum durauit tempus. Tam studiosus verò Macedonij hæresis fuit, vt pecunia sua expensa, propagandam eam curauerit: Marathonia nósque populares eius appellandos esse, illis persuaserit. Et vnus ipse, ne prorsus secta ea Cō D stantinopoli interiret, obstitisse visus est. Macedoniani nanq;, ex quo tempore episcopatu Macedonius est deiectus, neq; ecclesiā neque episcopum postea, eis quos exautoratos paulo antè nominauimus exceptis, donec Arcadius ad imperiū peruenit, habuere. Siquidem Ariani, omnes qui alterius essent q̃ suæ sectæ, ecclesiis exactos, plurimis etiam aliis malis afflixere. Cæterùm isti non tantum Macedoniani & Marathoniani, verumetiam πνευματομάχοι, hoc est, oppugnatores spiritus, sunt nominati. Ac qui eo tēpore episcopi sedibus suis sint eiecti, operosum esset omnes recensere: vt autem breuiter dicā, nulla ferè fuit in Romano imperio gens, quæ calamitatem eam experta nō sit.

Macedonij hæresis.

Eiusdē adstipulatores.

a Eustathij Sebastiensis de spiritu sancto opinio.

Hæreticorū vitæ sanctitas.

b Eustathij Sebastiensis verbū: Ego, inquit, neque Deum spiritum sanctū nominare cēsuerim, neq; creaturā vocare ausus fuerim. Socrat. lib. 2 cap. 45.

† ψηφιστής.

Marathonius Nicomediensis.

Macedoniani quoq; Marathonij dicti.

Item πνευματομάχοι.

CAPVT XLVIII.

Qvum Eudoxius ad Constantinopolitani episcopat[9] opes respiceret, & iā possessionem eius obtineret, nō parua per ambionē de Antiochena sede E orta est contentio. Quod nanque, vt ita dicam, vnusquisq; episcopatum eum ad se pertinere putaret, seditiones in clero simul & populo, vt fieri solet, sunt motæ. Et cuiusque opinionis sectatores, in ea episcopatus consequendi expectatione, ex popularibus suis quenquam deligi studuerunt. Ingens nanque adhuc in multitudine de dogmate erat dissidium. Vnde in psalmodiis quoque non concordabant: sed vnusquisque pro ea quam obtinebat opinione, carmina conformabat. Et quum talis esset Antiochiæ status, Eudoxio sectatoribúsque eius placitum est, in eam vrbem transferre, qui dicendo atque persuadendo egregius, simúlq; vitę consuetudine laudatus maximè, eiusdémque antea cum eis sententiæ suffragator fuisset, Meletium. Magnam enim conceperant spem, fore vt multis eius viri primariis dotibus non solùm Antiochenos in sententiam suam pertraherent, sed etiam vicinas circūcirca vrbes, & eos maximè qui à diuo Eustathio Eustathiani vocabantur, & fidem Nicænam integram seruabant, suas ipsi sibi synaxes & con- F uentus seorsim agentes. At enim magnopere opinione sua sunt falsi. Et ad Meletium, vbi Antiochiam peruenit, permulti Ariani, permulti etiam alterius partis, quæ Paulinum sequuta fuerat, accessere. Et alij quidem propter tanti viri gloriam (celebris enim aduentum eius præcesserat fama) alij autem videndi eius gratia. Quibus quoque studio fuit, ad quam partem inclinaturus esset, rescíscere. Vulgatum quippe rumoribus erat, plurimi eum Nicæna decreta facere: sicuti etiam exitus comprobauit. Ac primùm ille quidem vt de dogmate verba faceret, secundo loco habuit, † doctrinam autem morum publicè coluit. Deinde verò progressus, Nicænam etiam fidem intulit, & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale prædicauit. Fertur sanè quidem, clericum Archidiaconū ad illum quum doceret accessisse, cauámque ei manum iniecisse, atque os obstruxisse. Illum autē manu magis quàm voce fidei sententiam indicasse, tres apertè digitos extēdentem, eisque rursum leniter contractis, vnum tantum directè erigentem. Qua ille re omnibus per imaginē quandā ex-

Meletius ep̃s Antiochenus designatur, antea quidē Arianisans, deinde autem orthodoxus.

† ἠθικὴν διδασκαλίαν.

Meletius simul & manus indicio & voce libera trinitatē ὁμοούσιον publicè deprædicat.

A hibuit, quæ ſentiens dicere non potuit. Vbi verò diaconus ore relicto, manum eius cõpreſsit: tum illum ore libero & voce graui diſertè ſententiam de Deo ſuam promulgaſſe, & omnibus Nicænam fidem commendaſſe: apertè, qui aliter ſentirent, eos à recta opinione aberrare teſtatum. Quum autem nõ ceſſaret vel verba faciens, vel manu geſticulãs, animi ſui ſententiã viciſsim, vt ſe res dabat, aduerſus Archidiaconi inhibitionem atq; contentionem aſtruere, & cõcertatio ea inter epiſcopos, perinde atque pancratio, hoc eſt, omni certaminũ genere & viribus opibúſq; omnibus decertantes, diutius duraret, Euſtathianos lætitia plenos exultaſſe & vociferatos eſſe, Arianos verò pudore atque ignominia affectos ceſsiſſe. Et eam ob cauſam Eudoxium cum ſuis indignabundum, ab eccleſia Meletium proſcripſiſſe: eundémque deinde vt ſententiæ ſuæ ſuffragaturum, (ita enim exiſtimabat) & priora dicta correcturũ, reſtituiſſe. Nã Meletius Arianorũ ſuffragiis Sebaſtiæ epiſcopus creatus, atq; inde rurſum per eoſdem Berrhœam Syriæ tranſlatus fuerat, & Seleuciæ in concilio A-

παγκράτιον ἀγωνίζεσθαι

Meletius ab Eudoxio proſcriptus. Mox idem reſtitutus.

B cacij fidei formulæ ſubſcripſerat. In Conſtantinopolitana præterea Synodo affuerat: & cũ illis quæ eis placita erant, egerat & ſanxerat, atque ab eiſdẽ ad Antiochenam ſedem euectus fuerat. Sed illi, vt diximus, eum reſtituêre. Vt autem à recta ſententia deduci minimè potuit, Imperator ea re intellecta, exilio eum mulctauit: & Euzoio Arij familiari, cum quo etiam antea damnatus fuerat, eccleſiã Antiochenã commiſit. Porrò qui Meletium conſectati, doctrinã eius laudabant, ab Arianis ſeiuncti, ſuas ipſi ſibi eccleſias & cõuentus agebãt. Paulini ſiquidem ſectatores, & τὸ ὁμοούσιον conſubſtantialis aſſertores, qui Euſtathiani vocabantur, Meletium eiúſque ſtudioſos auerſati ſunt, neque cõmunionem ſibi cum eis eſſe voluerunt: propterea quod Meletius Arianorum electione epiſcopus factus, ſectatoréſque eius eorũdem baptiſmo initiati eſſent. Atque ij ſanè quãuis ſententiis eſſent cõiuncti, tamen propter ſolam electionis cauſam à ſeipſis ſunt diſiuncti. Ita factum, vt in eccleſia Antiochena diſsidium, duabus quæ idem ſentirent par-

Idẽ à Cõſtãtio in ex.liũ actus.

Euzoius Antiochenus epiſcopus.

Pauliniani orthodoxi cũ Meletianis catholicis Antiochiæ ꝓpter Arianã Meletij electionem, nõ communicarunt.

C tibus intercederet. Eodem tempore Conſtantius Perſas res nouas moliri cognouit, & ſe Antiochiã contulit.

CAPVT XLIX.

Acacius, & populares ſui, quieſcere rurſum non potuerunt: & quum eos rerum ſuarum pœniteret, priora decreta ſua mutare ſunt aggreſsi. Quã ob rem cum paucis Atiochiam venere, atque ibi Euzoio eccleſias gubernante, & imperatore præſente, in fidei formula primùm Arimini, deinde Conſtantinopoli edita, τὸ ὅμοιος, hoc eſt, æqualitatis nomen inducere atque abolere conſtituerunt. Iam enim nõ occultè, ſed propalàm, citra pudorẽ, per omnia ſubſtantia ſimul & voluntate inæqualem patri filium, & ex non exiſtentibus genitum eſſe docebant & prædicabant: ſicuti & Arius à principio opinatus eſt. His autem maximè ſuffragabantur, quicunque Aetij ſententiam comprobarunt: qui primus poſt Arium eiuſcemodi nomina in publicum produxit, & liberè cum magna cõfidentia promulgauit. Vnde ipſe quidem

Acaciani apertè τὸ ἀνόμοιον, hoc eſt inæquale, in formulã fidei inſerere conãtur, in conciliabulo Antiocheno.

Aetij ſententia & Arij eadem.

D ἄθεος, hoc eſt, contemptor Deûm: ſectatores autẽ eius ἀνόμοιοι, hoc eſt, inæquales & † non exiſtentiales, Antiochiæ ab Homouſianis ſeu conſubſtantialis profeſſoribus cognominati ſunt. Qui quidem tum propter Meletium ſegregati erant, vt à me paulo antè dictum eſt. Sedenim Ariani à noſtris interrogati, cúrnam, quũ antea in profeſsione fidei ſuæ, filiũ Deum ex Deo dixerint, inæqualem nunc, atque ex non exiſtentibus, profiteri auderent? Propterea, reſponderunt, quòd & Apoſtolus Paulus: omnia autem ex Deo, inquit. Proindéque vnum etiam eſſe rerum omnium filium: & ob eam cauſam in fidei formulis addi illud Secundum ſcripturas. Huiuſmodi illi cauillationibus reſponſiones & refutationes ſuas inſtituêre. Quarum autor Georgius Laodicenſis fuit, qui nõ bene loquutiones eiuſcemodi aſſequutus, ſuperioribus temporibus hæc Origenem inueſtigaſſe, & Apoſtolicas verborum proprietates fuſius interpretatum eſſe ignorauit. Cæterùm tametſi arroganter iſta in reſponſionibus ſuis iactarent, con

† ἐξουκόντιοι.

Quõ Ariani τὸ ἀνόμοιον autore Georgio Laodicẽſi defenderint.

Ariani hac in parte ab Origene refutati.

E uicia tamen multorum tum perferre, & per interrogationes eos vrgentibus ſatisfacere non potuerunt. Et quum quod in aduerſarios crimen regererent, non haberent, confirmata denuò q̃ Conſtantinopoli ediderant formula, conciliabulum ſuum ſoluerunt, & ſe domum receperunt. Eadem hac tempeſtate Athanaſio adhuc latente, Georgius Alexandriæ non eos modò qui diuerſum ab opinione ſua ſentirẽt, malè accipiebat, ſed Græcis quoque ipſis grauis erat. Nam eos etiam, ſicuti ipſi viſum eſſet, opinari atque ſentire volebat, & facere id nolentes perſequebatur: quin vniuerſæ quoque vrbis eius plebi moleſtum ſe exhibebat: principum maximè virorum obiurgator, & doctis atque claris, quòd eos contemnebat, nec non multitudini ipſi inuiſus, veluti tyrannicus, & qui dominationem ſibi quaſi iure ſuo vendicaret. In primis verò Græcæ ſuperſtitionis cultores exacerbauit, quod eos patriis ſuis ſacris operari, dieſq; feſtos peragere prohibuit. Et militari ex Ægypto adducta manu, deorum imagines atque alia donaria, & quicquid præterea in templis eorum eſſet

Georgius Alexandriæ hominibus omnibus, præterquam Arianis ſuis, grauis & moleſtus.

F ornamenti, diripiens abſtulit. Quæ ſanè omnia, vt necaretur, cauſam præbuere: ſicuti libro proximo oſtẽdemus. Cyrillo eccleſia Hieroſolymitana, eo quo ſuprà dictum eſt modo, adempta eſt, & Herennio mãdata. Cui Heraclius, atque huic rurſum ſucceſsit Hilarius. iſti nanque vſque ad Theodoſij imperium eccleſiam eam adminiſtraſſe traditi ſunt, poſt quos Cyrillus ipſe ſedem ſuam recuperauit.

Hieroſolymitani epiſcopi.

CAPVT L.

Iulianus ſanè Cæſar bello barbaros † ad Rhenum vicit, pleriſq; cæſis, quibuſdam etiam captis. Et quòd militibus tum propter moderationis animi & æquitatis obtentũ præclarus eſſe videretur, Imperator Romanorum ab eis eſt declaratus. Quæ res vbi Cõſtantio eſt renunciata, anxia eũ cæpit ſolicitudo. Et Antiochiæ ab Euzoio ſacro tinctus lauacro, exercitum inde aduerſus Iulianum duxit. Atque vbi ad Mopſocrenas, hoc eſt, Mopſi fontes, qui

Iuliani præclara victoria.

† Prope Argentoratum, Eutrop. Apud Pariſios, Ammian.

Constantij mors.

A inter Cappadociam & Ciliciam sunt, venit, curis confectus, per apoplexiam vitam finiit. Qualis autem & moribus & religione Constantius fuerit, in præsentia commemorarem, nisi vehementissimus orator Gregorius Theologus virtutes eius pulcherrimè ostendisset. Et quũ verbis illius qualis is fuerit declarare liceat, superuacaneum esse duxi, aliter res eius referre velle. In prima igitur in Iulianum Inuectiua, veluti reprehendens Cæsarem eum creatum esse, hæc ad verbum pro Constantio refert. Quid hoc fuit imperatorum sanctissime, & CHRISTI amantissime (prouehor enim oratione, vt te veluti præsentem & hęc audientem incusem: quáuis te longè superiorem reprehensione nostra esse sciam, qui ad Deũ trãslatus sis gloriæ cœlestis hæres: & tantò longius à nobis secesseris, quãtò imperium illud quod cum hoc commutasti, est augustius) quódnam hoc cepisti consilium? qui prudentia & animi solertia omnes, non modò qui ætate tua, sed antea quoque fuere principes, longè superasti: qui foris finitimas circumcirca regiones à barbaris repurgasti, & domi tyrannos compescuisti: atque alios
B quidem verbis flexisti, alios autem armis vicisti: & eo sanè vtrunque modo peregisti, vt alterum in altero nihil tibi afferret difficultatis. Et quum multa sint bello & armis parta, maiora tamen & illustriora, quæ nullo effuso sanguine constituisti tropæa. Ad quem vndequaque legati & supplices ex gentibus variis veniebant, quarum nonnullæ iam imperata faciebant, nonnullæ autem facturæ erant. Qui quicquid sperasses, confectum tibi iam propè fuit. Adeò manu Dei ad consilia & actiones omnes es productus. Cuius prudentia quidem magis quàm fortitudo, magis verò etiam fortitudo quàm prudentia admirationi fuit: amplius autem, quàm vtræque istę, laudata pietas.

De Cõstãtio iperatore ex Grego. Nazanzeno.

Nõ satis prudẽter Cõstantius Iulianũ Cæsarem creauit.

Constantius princeps christianissimus.

Et paulò pòst: Quis enim eorum etiam qui aliqua saltem ex parte eum nouere, nescit, illum propter veram pietatem, summúmque in nos amorem, & quòd nobis omnia voluerit conciliare bona, non tantum contempturum vel omnem generis sui honorem, vel imperij partem, verumetiam incolumitatem salutémque nostram impe-
C rio ipso rebúsque suis omnibus, atque adeò anima ipsa, qua nihil est omnibus hominibus charius & præstabilius, commutaturum fuisse? Nemini siquidem vnquam tantus rei alicuius, quantus illi, ardor & amor incessit, vt Christiani aucti honestique essent, & ad summam gloriam & potentiam peruenirent. Non enim tot gentes imperio eius subactæ, non respublica ab eo ritè gubernata, non ingens pecuniæ vis, non gloriæ amplitudo, non quòd regum princeps atque imperator & esset & nominaretur: non aliæ denique res, quæcunque ad hominum felicitatem facere videntur, tantùm eum exhilararunt, quantùm vt nos quidem per ipsum, per nos autem ipse, & apud DEVM, & apud homines laudem consequeretur, & constans nobis perpetuáque permaneret potestas. Etenim quũ alia multa, tum illud præcipuè sublimius, Imperatoriéq; magis q̃ alij multi considerans, optimè nouerat, cum Christianorum rebus vnà Romanum auctum esse imperium: atque adueniente CHRISTO, rerum administrationem ad vnius principis, quod antea ex omni parte factum nunquam fuerat, summam
D potestatem peruenisse. Quam ob causam meritò ille mihi visus est res Christianorũ tãtopere ornare, & fouere. Qui etiamsi dolorem aliquem nobis attulit, non id tamen vel per contemptum, vel cum contumelia, vel vt aliis præ nobis gratificaretur: sed vt omnes vnum essemus, & idem sentiremus, nec ita sectis atque dissidiis dissecti atque disiuncti essemus, fecit. Deinde eum aduersus obtrectatores, qui illi † ignauiam rerúmque imperitiam defuncto criminando obiiciebant, defendens, hæc addit: Pudendum profectò esset, si tanto ab eo honore aucti, & tantum vera pietate excelluisse eum certò persuasi, merito suo eum non defenderemus: quod præstare etiam de nobis nihil meritis debemus, qui verbi & veritatis ministri sumus: post obitum præcipuè eius, qúum iam assentationis probrũ effugimus, & oratio omni suspicione superior est. Quis enim nõ sperauit, Iulianum, si aliud nihil, honore saltem accepto, mansuetiorem? Quis verò non ex fide earum rerum quæ ei creditæ sunt, etiam, pręterquam quòd
E consentaneum esset, æquiorem fore? Et simul maiorem Constantius Iuliani arrogatione obtinuit animum, non tam quòd fidem illius magni fecerit, quàm quòd potentiæ suæ confisus sit. Sed cur hoc sic vrgeo? quum cedens atque victus vincere, & argumentis superior esse possim? Si nanque qui alij credidit malus est, quis tandem is fuerit cui creditum est? Et si mores prauos non præuidisse, culpa non vacat, quo loco prauitatem ipsam ponemus? Verùm enimuerò ea res est malicia, vt ratione nulla regi & flecti queat: neque fieri potest, vt homines improbos meliores quisquã efficiat. Quando & ille, ex quibus rebus meritò beneuolentior esse, & si quam malignitatis habuisset scintillam, eam extinguere debuisset, ex eis rebus ad maius excitatus est odium: & quo pacto egregia merita atque beneficia, per malam gratiã, in autore suo vlcisceretur, circũspexit. Hęc quidem in priore Inuectiua ille refert. In posteriore autem hæc scribit: Quandoquidem verò etiam nobis funus eius est, qui ante Iulianum è vita excessit, inspiciamus hic quantum duo isti impera-
F tores inter se differant. Siquidem hoc quoque aliquid in defunctis vel ad felicitatem, vel ad infelicitatem confert. Ac nostri quidem funus producitur publico apparatu, auspicaríśque ominibus & acclamationibus: nostris dico, & sanctioribus istis carminibus, itẽ nocturnis hymnis & lucernarum ignibus, quibus Christiani obitum pium cohonestandum censemus. Et corpus ipsum celebri lugentium conuentu effertur. Quod si verba ista fidem merentur, ad multorum certè hoc quibusdam referentibus peruenit aures: quũ defuncti cadauer Taurum montem superaret, vt ad patriam vrbem, cognominem eis istam & præclaram dico, duceretur, auditam esse à quibusdam ex superioribus locis vocem veluti psallentium ac producentium, Angelicarum opinor potestatum, vt honor iste pietati illius & quasi funebre munus datũ sit. Si etenim rectã fidei opinionem loco suo mouere visus est, importunitatis errorísque purpuratorum eius id fuerit crimen, qui acceptũ in potestatem suam, simplicem eius, facilem & procliuem ad pietatem, & minus barathrum & perni-

In Christi Seruatoris aduentu Romanum auctum imperium.

Perfecta Romana. Monarchia.

Excusatur Cõstantius, quòd Arsani fare sit visus. † ἀψυχίαν.

De eo, quòd Constantius Iulianũ Cæsarẽ fecerit.

Confertur funus Constantij cũ funere Iuliani.

Lucernæ & carmina funeralia.

Quòd in professione, fidei hallucinatus sit Constantius, consiliariorum eius culpa id factum.

A ciem prouidentem animum, quò vellent, duxere: & certioris inquisitionis prætextu, zelum & ardorem in prauitatem conuertêre. Sed enim nos communé magis, pietatis scilicet & fidei opinionem, & patrem ob oculos & animum, qui fundamenta Christianitati imperialis potestatis & fidei iecit, sortemque quæ in illum dogmatis nostri constituendi incidit, ponentes, ita vt decuit, tabernaculum corpúsque eius, qui iustè imperasset, & vitam sancta morte finiisset, nobisque summam potestatem reliquisset, honore iusto prosequuti sumus. Vbi autem ad magnã & imperatricem vrbem appropinquauit, quid dicere attinet, vniuersi exercitus satellitium, & armatorum ordines, qui tanquã viuo adhuc imperatore affuere: aut splendidæ vrbis effusionem, & omnium qui vel fuere vel futuri sunt, celeberrimum occursum? At strenuus ille & generosus noua purpura sese venditans, atque eo nomine, vt consentaneum est superbiens, fuit & ipse pars aliqua honorificæ istius pompæ, eandem & dans & recipiens gratiam: & illã quidem

Iulianus quoq; Constantij ad Cõstantinopolim exequiis īterfuit sed cogẽtibus militibus inuitus.

B inuitus, hanc autem libens, sicuti dicunt. Copiæ nãque militares omnes, tametsi præsentis eius potentia vincerentur, plus tamen honoris defuncto habentes, (quandoquidem natura beneuolentiæ affectu recentes erumnas prosequimur) & amoris misericordiæque inclinatione mortuo condolentes, eámque ob causam minimè se cõtinentes, quin illum velut imperatorem honorificè exciperent, apostatæ & desertori persuadent, atque eum simul ferè cogunt, vt defuncto habitu conuenienti obuiã procederet. Erat autem habitus is, vt diadema de capite deponeret, & demisso vultu imperatori extremum præstaret officium, eúmque ad sepulchrum, cum reliquo comitatu in præclarum

Sepultura Constantij.

diuorum apostolorum templum, qui sacrum hoc D genus & suscepere, & conseruant, eosdem propè cum illis honores percipiens, deduceret. Theologus quidem hæc, & alia plura, in Inuectiuis pro Constantio dicit: ne in aliis quidem orationibus suis prauitatem illi, sed simplicitatem potius quã leuitatem tribuens. Alij verò historici eum non recta in religione sententia fuisse produnt: in quibus est & Theodoritus Cyri episcopus. Ego verò potius propugnatoris veræ pietatis Gregorij magni autoritatem sequor. Nam quidam tradũt, minimè mirandum esse, si in reliquis orationibus illum leuiter perstringens, in Inuectiuis magnificis prorsus exornet laudibus. Ardorem enim, quo aduersus religionis desertorem incitatus fuit, ita immutasse virum magnum dicunt, vt amicus illi beneuolúsque prorsus factus sit, qui non malicia, sed simplicitate res nostras aliquantum perturbarit. Qui & illum sancti eius patris morem fuisse volunt, vt grauissimas etiam eis noxas condonaret, qui eas ignorantia & lapsu aliquo admisissent. Quod ego quidem rationi consonum esse di E xerim: in rebus autem pietatis nostræ gratificari cuiquam voluisse tantum ecclesiæ doctorem, negauerim. Res Cõstantij sic se habuere. Mortuus enim est, sicut diximus, ad Mopsi fontes, tertio Nouembris mẽsis die, vixit annos quadraginta quinque: imperauit autem triginta & octo, cum patre quidem tredecim, reliquos vigintiquinque solus. Quos quidem annos nonus iste historiarum complectitur liber: quum à mundo condito [a] quinquies millesimus octingentesimus septuagesimus secundus, à Christo autem nato trecentesimus sexagesimus septimus ageretur annus.

Cur tãtopere Gregorius ĩ Inuectiuis aduersus Iulianũ orationibus Constãtiũ laudarit, quem in scriptis aliis aliquantũ perstrinxit.

Christiani animi in condonandis noxis pietas.

Libri huius anni.

a Secundum neotericos 4342.

EPISTOLAE ATHANASII AD AMICOS, DE formula fidei in Sirmio composita datæ, pars: sicuti apud Socratem Ecclesiasticæ historiæ lib. 2. cap. 27. reperitur.

C QVid enim in doctrina veræ pietatis Ecclesiæ Catholicæ defuit, vt isti nunc de fide disquirant, & Consulatum præsentium temporum verbis suis, quæ de fide promulgarunt scilicet, adiiciant? Fecerũt sanè Vrsicius, Valens & Germinius, quod neque factum, neque auditum vnquam est apud Christianos. Quum nanque scripsissent, quemadmodum ipsi voluerunt, credendum esse: Consulatum & mensem & diem adiecerunt, vt declararent cordatis omnibus, non antea extitisse, sed nunc primùm sub Constantio initium cepisse eorum fidem. Omnes etenim illi hæresim suam spectantes, scripserunt. Adhæc, de Domino sese scripturos assimulantes, alium sibi nominatim designant dominum, Constantium. Is enim fuit, qui potestatem illis impietatis præstitit. Et dixerunt illi imperatorem suum perpetuum, quum filiũ Dei æternum negent. Adeò per impietatem Christum oppugnant. Fortasse autem annotandi Consulatus causam & occasionem à sanctorum prophetarum temporis adscriptione acceperunt. At si hoc ipsum dicere ausi fuerint, inscitiã suam admodum prodent. Sanctorum nanque hominum F prophetiæ temporum continent memoriam. Sic Esaias quidem, & Oseas, in diebus Oziæ & Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ: Hieremias autem temporibus Iosiæ, Ezeciel porrò & Daniel sub Cyro & Dario fuere. Atque item alij aliis annis sunt prophetati, non iacientes veræ pietatis initium. Ante illorum enim tempora, & perpetua ea fuit: quippe quam ante mundi constitutionem DEVS in CHRISTO nobis præparauit. Neque fidei suæ illi tempora indicarunt: nam & ante ea ipsa tempora fideles ipsi fuerant. Sed tempora promissionum per eos factarum ostenderunt. Promissiones verò de aduentu Saluatoris nostri præcipuè factæ: quibus tanquam accessio quædam & sequela, res in Israël & apud gentes futuræ sunt annexæ. Et tempora annotata non sunt, sicuti dixi, quod tum cepisset initium fides: sed vt ipsorum prophetarum ætas, qua illi qui talia vaticinati essent, vixere, ostenderetur. At nostri isti sapientes non historiã cõmemorãtes, neq; futura prædicentes, sed scribentes, PROMVLGATA EST FIDES Catholica, statim Consulatum adiecerunt, & mensem & diem. Et

A sicuti sancti viri historiarum & ministerij sui tempora declararunt: ita isti fidei suæ tempus annotarunt. Atque vtinam de sua ipsorum fide expresse scripsissent. Illi verò in initio fidem allegant, quã consectati non sunt. Non enim scripserunt, Ita credimus: sed, Promulgata est fides catholica. Itaque quùm consilij eorum temeritas summam declarat impietatem, tum nouum insolénsque scripturæ inuentum Arianum æquat institutum. Atque hoc ita scribentes, satis docuerunt, tum eos primùm credere cœpisse, atque ab eo tempore fidem eorum in medium annunciari voluisse. Et quemadmodum secundum Euangelistam Lucam, propositum publicè est decretum descriptionis siue census agendi, atque idipsum decretum prius quidem non extitit, verùm ab eis ipsis diebus esse cœpit à promulgante vulgatum: itidem & isti scribẽtes, Promulgata nunc est fides, ostenderunt recentem esse hæresis suæ sententiam, nec antehac eam B extitisse. Quod si addunt, Catholica: non animaduerterunt, se in Phrygum incidere præuaricationem. Ita vt & ipsi perinde atque illi dicant, Nobis primùm reuelata est, & à nobis initiũ cepit Christianorum fides. Et sicut illi Maximillam & Montanum, sic isti pro Christo Dominum Constantiũ professioni suæ inscribunt. Quod si iuxta eorum verba, ab annotato Cõsulatu fides initium habet: quid patres facient? quid beati martyres? quid ipsi quoque de eis facient, qui ab ipsis de fide sunt instituti, & ante consulatũ eũ obdormierũt? quomodo eos resuscitabunt, vt quæ prius docuerũt, in illis abstergãt: & quę nunc inuẽta scripserũt, eis inserãt? Adeò sunt imperiti, nihil aliud quàm prætextus cõfingere scientes, eósq; absurdos & incredibiles, vt qui secũ ipsi statim suam afferãt redargutionẽ.

DECIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVS.

CAPVT I.

A HVNC finem vitæ Conſtantius habuit: quē quidem nō parum, quòd aliquid de paterna fidei ꝓfeſsione mutauerit, pœnituit. Sed enim quamuis facilitate ingenij & * illecebris religionis ab epiſcopis, in quorū poteſtate fuit, ſeductus ſit, & τὸ ὁμοούσιον conſubſtantialis verbum ex fidei ſymbolo, ſub vnionis coniunctionísque omnium prætextu ſuſtulerit, ſinceram tamen dictionis eius ſententiam eſt profeſſus. Quùm etenim Deum verbum germanum filium & ante ſecula ex patre genitum dixit, tum certus manifeſtúſque eorum qui creaturam illum vocare auſi B fuiſſent, hoſtis extitit. Et abſque eo quod diximus, verum is fuit patris ſui exemplar in rebus omnibus, maximè verò in pietate & Dei cultu, atque in ſimulacrorum erroris & ſuperſtitionis abolitione. Iulianus autem, repugnāte nemine, imperium accepit. Poſtquam verò nos in hunc locum hiſtoria ipſa deduxit, paucis de eo, qui fuerit, vnde ortus, & quibus ſtudiis atque inſtitutis ad Imperium peruenerit, eſt exponendum. Sed paulo altius res repetenda, non vt verborum atque orationis venuſtatem & elegantiam oſtentemus, ſed tenui ſimplicíque ſtylo, quem etiam ſacra hiſtoria flagitat, ſicuti ab initio propoſitū nobis eſt, res geſtas perſequamur. Conſtantinus magnus duos habuit fratres, ex vno quidem ſecum patre Conſtante, alia autem matre genitos: Dalmatiū, qui alterius Dalmatij pater fuit: & Conſtantium, cuius filij fuere C Gallus & Iulianus. Vbi Conſtantinus deceſsit, atque imperium ad filium Conſtantium peruenit, tyrannidem metuens, & genere ſibi propinquos ſuſpectos habens, non bene eos tractauit. Proinde iunior Dalmatius, quum iam Cæſar eſſet, à militibus cæſus eſt. Et parum abfuit, quin & duo iſti perierint. Sed Gallum cōſilio cædis morbus exemit, ex quo propediem moriturus eſſe exiſtimatus eſt. Iuliano autem ętas tenerior profuit, quòd vixdum octauum attigiſſet annum. Vbi verò ira Imperatoris aduerſus eos deferbuit, primùm eis vt in Cappadocia agerent, permiſſum eſt, in loco quodam qui Macellum dictus eſt, non longè à Cæſarea ad Argæum montem ſito, regiam domum, lauacra, hortos & fontes perennes habente. Ibi pro eo atque decebat, curati ſunt, diſcipliníſque & exercitiis ætati ei conuenientibus exculti, ſacris quoque literis à magiſtris & præceptoribus eò vſque docti, vt in album poſtea cleri relati ſint, & ſacros libros populo legerint. Atque illi non verbis mo- D dò, ſed & factis ſtudium ardorémque in religione ſuum oſtēderunt. Nam qui ſacris dignitatibus exornati, atque aliter etiam boni viri, & propter pietatem virtutémque clari erant, eos ampliter honorarunt: in ſacris illi etiam ædibus frequentes fuerunt, & martyrum vrnas honoribus & donariis ornarunt & conſecrarunt. Atque vt alacritatem ſuam martyribus colendis veluti ſpectaculo aliquo exhiberent, honorem ſepulcri Mamæ martyris inter ſe, vt id magnifico circundarent templo, diuiſerunt. Et quum inter ſe vt par erat, decertarent, & ambitioſè ſplendore & magnificentia ſtructuræ alter alterum ſuperare niteretur, res præter opinionem admiranda accidit. Quæ profectò in-

** ὑπαχθείας φιλίατι. Conſtantius ab epiſcopis ſeductus.*

Idem patris ſui imitator egregius.

Res Iuliani Imperatoris.

Dalmatij iuniorꝰ cædes.

Galli & Iuliani educatio & inſtitutio.

Iidē ſancto Mamæ martyri templū conſtruunt. Socrat. lib. 3. cap. 1. & itē Eutrop. Gallū in Ionia, Epheſi, vbi poſſeſſiones paternas habuit, Iulianū autem Conſtantinopoli, ſub magiſtris

& præceptoribus vtrunque doctum atque educatum esse scribunt. Iulianum in lectorum ordinem cooptatum esse, & in publicis ecclesiæ cõuentibus sacros libros populo legisse, Theodoritus dicit lib. 3. cap. 2.

a Galli structura rectè procedit: Iuliani minimè.

b Fl. Cl. Iulianus Christianismum simulauit.

Præceptores eius.

A credibilis propè esset, nisi qui ibi præsentes eam viderunt, per traditionis successionem eam vsque ad hæc tempora conseruassent. [a] Aedificium nanque Galli pulchrè & ex arbitrio eius processit, & quotidie sua incrementa habuit. In ea verò parte quã Iulianus cõstruebat, partim parietes ipsi iã excitati conciderũt, partim ex ipsis fundamentis sursum versum, veluti vis quæpiam aduersa contrà niteretur, cementa & materia alia eiecta, atque in terram tãquam vento valido prostrata sunt. Quidam etiam lapides coniungi glutinaríque non potuerunt. Admiranda sanè spectantibus res visa, quæ posterius certius est cognita. [b] Fuere tamen, qui tum quoque intellexere, non ex animo illum religioné colere, [b] sed metu Imperatoris Christianismum simulare: & proinde minus gratum acceptúmque martyribus cultum accessúmque ad se eius esse. Pietatem Christianam Iulianus primùm ariolorum consuetudine adductus abiecit. Remissa autem amplius etiam ab Imperatore ira, Gallus deinde Ephesi degebat, in scholis studiis operam B nauans: vbi etiam paternæ erant possessiones. Iulianus verò Constantinopoli in basilica docentes præceptores audiuit: tenuíque in publico vsus est vestitu, Mardonij eunuchi ductu. Grammaticen eum docuit Nicocles Lacon: Rhetoricen autem Hecebolius, qui tum Christianam complexus fuerat religionem. Prouiderat hoc sic Constantius, veritus ne ad superstitionem, si Græco vteretur magistro, declinaret. Et quũ disciplinis discendis preclaro esset ingenio, & cum multis familiarius viueret, celebrem est famam, ad res quoque administrandas idoneum eum esse, consequutus. Quin & ad imperium ipsum gerendum optimus est iudicatus. Qua de re quum sermones inualescerent, Constantius est perturbatus. Itaque ex vrbe maxima Nicomediam translatus est: vbi ne ad Libaniũ Syrum Sophistam iret, ei est interdictum. Eo enim tempore à pedagogis vrbe Constantinopolitana expulsus ille, Nicomediæ ludum aperuerat, vbi ad uersus pędagogos stomachum ostendens, orationem contra eos præclaram conscripsit. Iulianus quum propter religionem Libanij cõsuetudinem C fugere iussus fuisset, quòd tamen summè ei animi beneuolentia coniũctus esset, clàm libros eius cõparauit, eósque diligenter imitari studuit. Interea Maximus philosophus, non Byzantius ille, sed qui Ephesum patriam habuit, & postea à Valentiniano magicarum imposturarum cõuictus, cæsus est, Iuliani fama permotus Nicomediam venit: cuius quum in Philosophia auditor, tum etiã in superstitione imitator atq; amator acerrimus fuit. Hic illum dicitur non mediocriter ad imperandi libidinem excitasse: quum, sicuti fama vulgatum est, ariolorum sacris initiatum instituisset, & ad Christianismi odium produxisset. Quod quia Constantium latêre non potuit, in grauium rerum suspicionem incidit. Et spe simul ea, in quam faustis auguriis erectus erat, adductus, capite tonso monachus factus est. Ita ille, quem antea reuera receperat, eum tum falso præ se tulit Christianismum. Et occultè philosophiæ operam dedit: apertè autem in lectorum Nicomediæ ordinem lectus, sacras legit literas. Qua re, eam quam de illo Imperator cõceperat, suspicionem aboleuit. Deinde verò eò est prouectus, vt si quæ ars esset rerum futurarum diuinatrix, scrutaretur, necessarióque eam sibi discẽ- D dam esse putaret. Propterea si quem eius rei studiosum cognouit, statim eum sibi amicum fecit. Et paulatim cum plerisque suorum sodalium consilium suum communicauit. Et tum demum vrbes gloria florentes fore, quasi diuinans prædixit, quũ ipse ad rerum summam perueniret. Ob quam causam etiam Nicomedia relicta, Asiam petiit: & cum eiusmodi hominum genere quum ibi familiarius viueret, magis atque magis rerum talium studium in eo est confirmatum. Porrò vbi frater eius Gallus Cæsar factus, & res eum nouas moliri nunciatum est, & hic affectati imperij suspectus fuit, & propterea sub custodia habitus est. Cæterùm quũ pro eo Eusebia Constantij vxor precata esset, Athenas ad philosophos est missus. Et hũc quidem profectionis eius obtendit prætextum, velut Græcis ibi disciplinis operam nauaturus esset. Res autẽ ipsa erat, vt de rebus, quas sibi persequendas statuerat, cum impostoribus ageret magis. Atque Athenis agens, vnà cum Basilio & Gregorio scholas frequentauit, qui ex indiciis quibusdam abditam E hominis improbitatem, mentis oculis deprehenderunt. Et Constantius, vt paucis rem explicem, illum inde accitum Cæsarẽ creauit: & in matrimonium ei [a] sorore Constantia tradita, in Occidentalem Galliam misit. Stipendiarij enim milites, quos aduersus tyrannos Magnentium & Britanionem in Occidente Constantius ductos alebat, nulli ei erant vsui. Quin potius barbaro corrupti instituto, Gallias vastabant: & cum detrimẽto ipsius, imperio Romano subditas vrbes diripiebãt. At quòd iuuenis adhuc esset, nihil ei, quod sine ducum qui in eius comitatu erant, consilio ageret, permisit. Vbi verò illi non rectè rem militarem administrarent, ipse vt potuit per se bellum gessit, militibus ardorem quendam indidit, animosioréſq; ad prælia committenda & pericula adeunda cohortationibus præmiisque ob barbaros cæsos propositis reddidit. Quæ sanè res initium præbuit, vt barbari subinde victori inferiores essent, ipse autem & gratia & egregia fama polleret. Atque vbi Constantio ducum languorem & ignauiam indicauit, alios ab eo pro illis accepit: quorum consilio & opera, F cum hostibus prælio sæpe commisso, victoriam fortiter reportauit, eósque ad legationem mittendam coegit. Cæterùm illis Constantij prætendentibus literas, quibus eos rursum ad fœdus & societatem belli cũ Romanis in eundem inuitabat, ipse tempus ex industria extraxit, & oratorem eorum vbi aliquandiu distulit, & spem eidem fecit, fœdus acceptum à Constantio iri, præter expectationem omnium copiis suis [b] barbaros adortus, maxima victos clade afflixit, † regémque eorum vinctum ad Constantium misit. Ea victoria ex sententia potitus, à militibus Romanorum Imperator est renũciatus. Atque vbi tum Imperatoriæ coronæ copia non fuit, ex satellitibus quidam, torquem quam in collo gestabat, capiti illius imposuit. Obtinet fama, antea quoque, quum oppidum quoddam in-

ἐκ τῆς μεγίστης τῶν πόλεων. Nicep. ἐκ τῶν μεγαλοπόλεως. Socr. lib. 3. cap. 1.

Libanius Sophista.

Oratio eius contra pædagogos.

Maximus Ephesius philosophus.

Iulianus monachus factus, propter suspicionem Constãtij de se conceptã.

Idem diuinationibus studet addiscendis.

Imperium sibi ipse ariolans pollicetur.

Eusebia Cõstãtij cõiũx.

Iulianus Athenis apud philosophos, Basilium & Gregorium Nazanzenũ condiscipulos habet. Idem Cæsar creatus, in Gallias missus est.

a Constantia soror Constãtij, Iuliani coniunx.

Iulianus in Gallia rectè rem gerit. Socr. Helenam habet.

Socrat. & Eutrop. legatos in vincula coniectos esse addunt.

b Apud Argentoratũ ingẽtes hostiũ copias deleuit. Stabant aceruí cadauerũ montiũ instar, fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis Chonodomarus, &c. Eutrop.

† Iulianus imperator à militib' lect'

† *Iulianus hostes ex Gallia vltra Rhenum fugauit. Ad vndecim millia Rom. qui iure belli capti seruiebant, ab Almanis recepit, Agrippina occupata. Idem cum Almanis eisdem bellum gessit, & per Hariobaudem tribunum castra Herculis, Quadriburgiũ, Stricensium, Niuesium, Bonam, Antenacum, & Bingium, ciuitates cepit. Sarmatas item & Quados vicit. Oros. Ammiam.*

Imperium eius prodigio designatum.

A grederetur, coronam inter duas columnas suspensam, sicuti mos est vrbes exornare, quàm aptissimè in caput prætereuntis decidisse. Quæ res permultis pro omine & indicio accepta est, Imperij quoque summam ad eum peruenturam esse. Illud quoque sermonibus vulgatũ fuit, ab insidiante viræ eius Constantio bellum id aduersus barbaros ei mandatum esse, vt cum illis manu conserta interiret. Sed fama ea apud me parum admodum habet fidei. Cur enim Cæsaris illi primùm dignitatem tribuisset, sororémque ei nuptui dedisset? Cur optatis eius, vt socordibus alij surrogarentur duces, morem gessisset: & qui ad prælia committenda strenui essent, bellúmq; rectè gererent, misisset, nisi amico & beneuolo in eum fuisset animo? Itaque colligere satis licet, bene ei ab initio Imperatorem voluisse, & ob id Cæsarem eum declarasse. At vbi ille se non permittente, Augustus est renunciatus, vel metuentem eum sibi, propter iniurias, quas illi tenero adhuc fratríque eius intulerat, vel parem illius cum suo honorem molestè

An Constãtius Iulianũ, quod perditũ eũ vellet, contra Barbaros miserit.

B ferentem, per eos qui dicti sunt barbaros, postea fortè insidias ei struxisse. Sed hoc, iudicio cuiusq; relinquimus.

CAPVT II.

Minimè Philosophica Iuliani instituta.

AD hunc certè quidem modum Iulianus imperium arripuit. An verò philosophici instituti sint, quæ mox deinde gessit, & idipsum in medio cuique dispiciendum relinquo. Nam (quod alioqui fieri solet) nulla ad Constantium adhuc superstitem, à quo beneficia multa se accepisse, seruatúmq; adeò esse sciebat, legatione, quæ illum excusaret & defenderet, missa, statim eos magistratu abire exautoratos, quos ille euexerat, coegit, & alios in eorũ locum suffecit, omniáque ad voluntatem tantum suam egit. Et Constantium ridens, plerísque in locis epistolas eius recitauit, quibus ille barbaros cõtra Magnentium euocans, in Romanorum ditionem adduxit. Multitudinem quoque arte circumuentam, & ab illo alienatam, in partes suas pertra-

Constãtij viuentis suggillatio.

A Christianismo aperta defectio.

C xit. Ac derepentè simulationi quoq; illi, qua Christianum se esse finxit, nuncio remisso, dæmonum templa frequentauit: & sacrificans, simulacrísque sese dedens, Pontificem seipsum vocauit, festos Græcorum dies peragere permisit, & qui sub potestate eius erant ciues ad eundem cultum suasionibus perducere intendit. Et profectò ciuile ille concitasset bellum, & quantum in ipso situm erat, sanguine fuso de exuberanti philosophia eius iudiciũ factum fuisset, nisi Deus, qui omnia, ignota & occulta ratione in melius dirigit, alterum ad se cum nullo aduersarij ipsius detrimento transtulisset. Quum enim Constantius in Syria excursiones atque expeditiones Persicas compesceret, illi interea visum est, Illyricũ sine prælio imperio suo subiicere. Atque assimulans se ad Constantiũ tẽdere, veluti culpã, perinde atq; inuitus imperij insignia recepisset, deprecaturus, vlterius inde Thraciam versus processit: & vbi in eius regionis montes peruenit, quum post vindemiam ✠ Vergiliæ occiderent, vites gemmis & vuis recentibus germinarunt, & ros ex aere in ipsum comitésque eius ita

Diuina prouidentia Constantius ante bellum ciuile mortuus.

† ὁ πάντα σὺν ἀγνώστῳ λόγῳ πρὸς τὸ συμφέρον τιθείς

Profectio Iuliani in Thraciam.

Prodigiose vites post vindemiam germinant.

D diffusus est, vt gutta quælibet in sagis illorum crucis formam repræsentaret. Et alij quidem aliter prodigia atque indicia hęc acceperunt. Verùm per vuas immaturas, intempestiuum eius miniméque diuturnum imperium est designatum. Crux autẽ Christianorum doctrinam cœlestem esse, omnésque ea consignari oportere portendit. Vtrunque sanè posterioribus temporibus verum esse confirmatum est. Iulianus vbi in Thracię montanis fuit, Constantius extinctus esse ad Mopsi fontes dictus est. Et ipse Constantinopolim ingressus, Imperator est salutatus. Ibi Constantij funus magnificè curauit, atque id dẽpto è capite suo diademate producens sequutus est, mortuum eum honore afficiens, cuius vitam infestis signis petierat. Græci sanè sermonibus tum iactatunt, Iulianum vaticinandi quadam arte eam rerum mutationem præuidisse, & ob id in Thraciam properasse. Quod hercle certum haberi posset, si suum ipse quoque obitum iamiam ei imminentem, qui quasi in somnis imperium tantum degustauit, vidisset. Esset nãque à stultitia non alienum, si ipse & Constantij E mortem, & suam in Persarũ finibus cædem prospectam habens, sua sponte ad interitum prosiluisset. Hoc quidem non aliud est, quàm ipsi incõsultam temeritatem & Imperatoriæ artis imperitiam accõmodare: Imperium autem Romanorũ in tantum coniicere periculum, vt id ferè totum, aut maxima certè ex parte Persis sit subditũ. Hæc quidem hactenus.

** Pleiades. Sozom. lib. 5 cap. 1.*

Ros, crucis forma in Iulianum decidit.

Quid prodigia ea portẽderint.

Iulianus Cõstantinopoli funus Constãtij curat.

CAPVT III.

IVlianus porrò imperio potitus, tam impudenter & apertè dicitur religionem abiurasse, vt ipsum etiam pernegauerit Christum, & sacrificiis quibusdam dæmonúmque detestandis inuocationibus & victimarum sanguine sacrum abluerit lauacrum, atque seipsum à mysteriis ecclesię exautoratum excluserit: & deinceps non modò priuatim, sed publicè etiam, quæcunque Græcis permittuntur sacra & sacrificia, eis vteretur. Enimuero solennem ei hostiã F mactanti, in extis eius crucis signum corona circũdatum apparuisse dicitur. Quod eis qui illi operã dabant, non paruum incussit timorem, Christi potentiam doctrinámque nostram perpetuò duraturam, suspectam habentibus: quòd corona victoriæ signũ esset, & circularis forma omni ex parte initium capiens, atque seipsam definẽs, finem nullum portenderet. At sacerdos qui sacro pręfuit, ne ea re perturbaretur, illum admonuit: victimam enim nouum quiddam ostendere, Christianum scilicet dogma iam comprimi, & ad seipsum reuerti, circulo: ne sicuti prius, finibus nullis constitutis, quocunque vellet loco longè latéque propagaretur, in angustum redactum. Alio item tempore, quum celebre quoddam adytum diuinationis gratia subiret, & subitò sese horrẽda quædam spectra ingererent, eius rei propter quã ingressus fuerat oblitus (ætate enim prouectiore ad idolorum sacra se contulerat) quòd in reb. dubiis & periculosis crucis signaculo tanquam præsenti auxilio vti consueuisset, veluti discrimine circumuentus, ad consuetum præsidium confugit. Per timorem

Iuliani apostasia.

Crux coronata se in extis victimæ sacrificanti apostatæ exhibet.

Sinistra eius portenti expositio.

In ipsa idolomania Iulianus spectris diabolicis contẽrritus, signaculo crucis eo fugat.

A enim se Christi signo consignauit, & confestim omnia euanuere. Ita res quę tentata fuerat, infecta tum permansit. Sacri verò eius antistes, quòd quid ageret, nesciret: causam autem cur dæmones dispa ruissent, non ignoraret: Aufugerunt illi, inquit, quod signum hoc perinde atque execrandum pia culum odere. Et admonitum illum, vt forti esset animo, neq; quicquã Christianę rei exhiberet aut cogitaret, rursum ad sacrum id duxit. Christiani vbi hæc audiere, non mediocriter sunt perculsi. metuerunt enim sibi: & Imperatorem sacris eiuscemodi addictum videntes, in persequutionis timorem inciderunt. Et expectatio periculorum periculis ipsis maior fuit. Quum enim aliquandiu iã ærũnas & calamitates dedidicissent, vel sola veterum malorum recordatio eos terrens, metu contrahebat. Omnes certè animis consternati erant, quòd tantum Imperatoris eius in religionem odiũ cernerent, qui antea Christianus fuisset, parentibus piis & dogmatis ipsius studiosis progenitus, iuxta ecclesiæ mores & cõstitutiones productus, B sacris literis edoctus, & à sacerdotibus & episcopis educatus. Quapropter tantam illius immutationem insustentabilem fore putabant.

Propter Iuliani defectionẽ Christiani maximopere sibi metuunt.

Idololatriã Iulianus, quoad potest, in integrum restituit.

CAPVT IIII

Porrò qum solus rerum potiretur, statim quæcunque in Oriente idolorũ templa reliqua fuere, aperuit: & quæ negligentius curata fuissent, instaurari iussit. Si quæ autem prorsus diruta essent, denuò ea extrui præcepit, aras repurgauit: & veteres reditus nobis auferens, illis rursum sacrauit. Antiquos vrbium ritus, prisca sacrificia, & væsanas ineptias renouauit. Neq; eum puduit publicè diis sacrificare. Et identidem libans, qui cum eo eiusmodi sacris vacabant, eos maximis est prosequutus honoribus. Rerum sacrarum præfectis, sacerdotibus, & canephoris, quæ consuetudo prisca tulerat, dedit. Et autoritate sua eos confirmauit: id quod ante Constãtinum Imperatores quoque alij fecerant. Rebus eiusmodi vacantibus, im- C munitatem tributorum sanctione dedit, annonã templorum sacrorúmque ministris donauit: & vt † cathari, hoc est, puri siue sacrosancti essent, lege lata cauit, & ab aliis hominibus eos secreuit. Nili cubitum Serapidi deo restituit: & vetusta præterea patriáque iura, quæ Constantinus ciues suos ad veram pietatem cohortans, ecclesiæ Christi tribuerat. [b] Vrbibus, quas sacra Græcorum sequi cognouisset, quas voluere donationes affatim dedit: quas autem in Christi religione ardentiores esse sciret, infestus eis fuit, neque ad eas diuertere voluit. Et persæpe quum legationes ad eum propter casum aliquem qui incidisset prouinciales mitterent, preces eorum reiecit. Quod sanè ciuitati Nisibenæ accidit. Quum enim expeditionem aduersus eos Persæ suscepetunt, & ipsi ea de causa Oratores suos ad eum miserunt, non modò auxilium eis ferre noluit, sed etiam minatus est, se vrbem eã oculis suis non visurum: neque eò venturum, vt quæ sacra & detestanda esset, neque templa deorum aperire, aut Græcorum religionem suscipere vellet. Et Constantienses in Palæstina eodem nomine arguens, ciuitatem eorum Gazæis subiecit.

Philocorus dicit, Erichthonio regnãte, Athenis primum constitutũ esse, vt virgines dignitate pstantes canistra Iunoni deæ ferrent. In quibus ea erant, quæ ad sacrificia Panathenaicis, aliisque conuentibus peragenda, pertinebant. Suid. Dicuntur hæ κανηφόροι. hoc est Canistri feræ. Cicer. Habe Canephoras, Deorum simulacra restitue.

† καθαροί.

b Iulianus idololatris benignissimus, Christianis autem infensissimus.

Constantiã Palæstinæ Gazæis subiicit.

Constantiam nanque, sicuti suprà diximus, quum D Gazæorum nauale esset, & Maiuma vocaretur, Cõstantinus propter egregium eius in fide Christiana ardorem, iure ciuitatis exornauerat, & filio Cõstantio dicatam, legibus suis vti per constitutionẽ iusserat: minus conuenire arbitratus, vt ea Gazæ ciuitati Græcis ritibus admodum addictæ, subiecta esset. At vbi Iulianus imperium est consequutus, Gazæi aduersus Constantienses iure egerunt. Quorum ipse iudex, sicuti antea fuerat, ita Constãtiam iuri Gazæorum ad viginti stadia ab ipsis distantem, adiudicauit. Constantij quoque appellationem ei ademit, & portum Gazæ vocauit. Et vnum vtraque loca præfectum, eosdémque magistratus habuere: ecclesiæ solę duas esse ciuitates ostendere. vtraque enim sub suo vixit Episcopo & clero, & fines ambarũ templa cuiusque designarunt. Cæterum Gazæorum quidã episcopus postea, quum suus apud Maiumitas antistes decessisset, hoc egit, vt vtræque in vnam ecclesiam redigerentur: non æquũ esse dicens, vt duo essent in vna ciuitate episcopi. Cui quum Maiumitæ resisterẽt, E Synodus prouincialis rectè rem decidit, & suum Maiumæ episcopum legit: conuenire arbitrata, vt qui semel à pio Imperatore, propter veram religionẽ primario ciuitatis iure honorati essent, non aliud per impij principis iudicium sequerentur & facerent. Proinde ille merito honore, qui semel eis datus esset, ecclesiæ fruerentur, & res ea loco suo immota maneret. Atque hoc quidem sic non longe pòst est actum. Eodem anno Cappadocum quoque Cæsaream vrbem magnam & locupletẽ, Iulianus è ciuitatum albo expunxit, & Cæsaris ei cognomen abstulit. Primùm enim Mazacam eam vocatam, Claudius Cæsar appellatione mutata, nomine suo cohonestauit. Summo autem ciuitatem eam odio persequebatur tyrannus, quòd propter eximium in Christum amorem & desiderium maximè celebris esset, & vetusta simulacrorum delubra euertisset: Iouis scilicet πολιοῦχου, hoc est tutelaris, & Apollinis πατρῴου id est patrij. Vbi verò pòstea Fortunæ templum sunt demoliti, plurimum toti vrbi succensuit, & Græcos non adeò multos eã incolentes incusauit: ac si quid durius perferẽdum F sit, tum ferendum pro fortuna fuisse, eis obiecit. Trecẽtas sanè auri libras ab eis qui fines vrbis eius coluere, vi exegit. Clerum autem omnem muneribus & ministeriis militaribus in ea regione attribuit: quod quum sumptibus onerosum, tum ignominia contumeliosum existimatum est. Et Christianis omnibus tributo imposito, vrbe ea perinde atque vico aliquo est vsus. Iure quoque iurando interposito, minatus eis est, nisi quam primùm tẽpla deorum restituerent, quicquid posset calamitatis ciuitati se illaturum, & postremò capita etiã ablaturum esse Gallilæis: sic enim per contumeliã Christianos nominauit. Atque ille minas eiusmodi ad rem contulisset, nisi fatalis necessitas morte eum præuenisset. Neque ab initio per misericordiam humaniorem se erga Christianos exhibuit, minúsq; grauiorem veteribus persecutoribus: sed quòd nihil momenti Græcorum superstitioni cõstituendæ, Christianorum intolerabilia etiam supplicia afferre, quinetiam dogma nostrum maiora per ea capere incrementa sciret. Ingens enim ex eo Christianis accessit gloria, quòd ex eis multi

Gazæ port⁹.

Cæsaream Cappadocũ in ordinem Iulianus redigit. Tyrannice eam vrbem tractat. Sub monte Argeo Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur. Pli. lib. 6 cap. 3.

Gallilæi à Iuliano Christiani nominati.

Quo consilio idem humaniorẽ se primum erga Christianos esse æstimaulit.

A fortiter mortem sibi obeundam duxerint. Præterea verò laudem eam nobis inuidit. Et à tormentis quidem & igne, & ferro, & pelagi vndis abstinuit: neque viuos vel in barathrum coniecit, vel in terra defodit, quæ alij ante eum persecutores fecerant, quòd hæc necessariò animi sententiam non mutarent: cohortationibus verò & persuasionibus multitudinem ad impietatem pertrahendam esse censuit. Eo modo facile se superiorem fore, & quod vellet effecturum esse, ratus est: aut fortasse, vt admirandus esse, & præter expectationem perhumanus in eis videretur, non statim vim eis adhibendam esse putauit.

CAPVT V.

Eiusmodi agitans consilia, qui à Cōstantio in exilium pulsi propter religionem fuerant, omnibus potestatem redeundi fecit: & quorum bona publicata fuerant, ea illis restituit. Edicta publicata, ne Christiani iniuriis afficerentur, néue per vim aut contumeliam ad sacrificia adigerentur. B Si qui verò sua sponte ad aras accedere vellent, eos prius deorum placandorum gratia lustrari purgarique debere.

Clero Iulianus annonā suā adimit.

Annonam & immunitatem, quam Constantinus pro sua erga Deum obseruantia clericis concesserat, ipse abrogauit, & in publicos prouentus retulit. Quæ verò viduis & virginib. propter inopiam cleri, alimenta è publico largienda destinata erāt, ægrè & difficulter exigebantur.

Viduis & virginibus sacra agrè eā concedit. Donatio Cōstantini.

Constantinus nāque, quum ecclesias constitueret atque ordinaret, ex cuiusque vrbis prouentibus toti clero, quātum ad vitam tolerandam satis esset, rerum necessariarum tribuit, eámque rem sanctione legis confirmauit, quę hucusque conseruatur. Sub Iuliano exactio eorum prouentuum dura admodum & grauis fuit, sicuti id exactorum ipsorum testantur monumenta. Cœterùm parum fuit tyranno, tam hostili esse erga nos animo, nisi suum aduersus ecclesiam odium ad excidium eius prorsus conuerteret.

Sacras Christianorum ædes Iulianus diripit.

Quæcunque enim ei suppeditabant sacra vasa C & donaria, ea abstulit, & in idolorum delubris reposuit. Vim etiam illam eis adhibuit, qui sub Constantino & Constantio templa deorum euertissent, vt vel ea celeriter restaurarent, vel ęstimationem structuræ eorum persoluerent. Sin hoc minus facerent, vt durius acciperentur, & in vincula coniicerentur, mandauit.

Qua re mitior, qua itē sævior prioribus ecclesiæ persequutoribus fuerit.

Vnde illud satis conicere licet, in eo quidem illum veterib. persequutoribus, quòd corpora cum contumelia non excruciauerit, moderatiorem fuisse: rebus autem aliis modis omnibus illos exuperasse. Omni nāque ex parte ecclesiam affligere, manifestè est visus: & vno tantum modo humanior iudicatus, quòd episcopos sub Constantio exilio mulctatos reuocauit, & in vrbes suas redire permisit.

Quur episcopos idem ab exilio reuocauerit.

Atque id ille non misericordia fecit, sicut colligere est: sed vt episcopos inter se committens, ad intestinum armaret bellū, & suis ipsa dissidiis ecclesia labefactaretur. Fortasse etiam, vt Cōstantiū apud Romani imperij subditos, in odium & inuidiam adduceret: tum Græcos, qui eisdem secum operarentur sacris, fauore prosequēs: tum episcopos, qui propter Christū afflicti essent, ab iniuria vindicans.

Eusebij eunuchi cædes.

Itaque eunuchos D quoq; imperiali aula exegit. Eusebiū autē, qui primū in ea locū tenuerat, morte etiā mulctauit. cui aliā quoq; ob causam infensus fuit: suspectū enim veluti fraternę necis suasorem habuit. Syrū autem Aetium, autorē & ducem hæresis Eunomij, & Cōstantij sententia, qui eum propter familiaritatem Galli suspectum quoque habuerat, damnatū, & in exiliū actum, perquā benignis literis reuocauit, & publica vectura reduxit.

Aetius ab exilio reductus.

Propter Cōstantium quidem, Eleusium etiam Cyzicenum impensis propriis, quam solo æquauerat sub Constantio Nouatianorum ecclesiam, vno atque altero mense restituere iussit.

Eleuzius Cyzicenus Nouatianorū ecclesiam dirutam restituere iussus.

Sed & ex aliis plurimis rebus æstimare est, propter Constantij odium, quum multa in nos ipsum duriter fecisse: tum quæ ab aliis quoq; fiebant, eis delectatum esse.

CAPVT VI.

Athanasius cum annis aliquot latuisset, subitò Alexādriæ apparet.

Tvm Athanasius etiā, qui multis annis latuerat, Cōstantij morte cognita, noctu Alexādriæ in ecclesia apparuit, & miraculo derepentè omnibus quasi mortuus quispiam ab inferis reuersus fuit. E Ex quo enim Georgij insidiis, & Constantij iussu Aegypti præfectus eum non cepit, atque ipse fuga sibi consuluit, ad Iuliani vsque imperiū, apud mulierē quandam virginē Alexandriæ occultatus latuit: quæ tantū forma excelluisse traditur, vt stuporem prorsus ea spectātibus incuteret, & nemo eorum qui castiorē vitā sectari cōstituissent, in colloquiū eius veniret, ne scilicet eo nomine reprehensione non careret.

Virgo formosissima, eadēq; castissima, Athanasiū latentē fouit.

Atque illa tametsi ita florés & viuida esset, pudicitia tamen & sanctitate vitæ nō excidit. Quæ res solæ, quanuis nihil adiumēti à natura ad decorem accedat, ornamento esse solent. Vt propè verum esse non videatur, quod à maioribus dictum est: Qualia sint corpora, tales etiam esse animos. Quin è diuerso potius, ad animorum instituta, corporum quoq; mores conformantur: & quale quisque exercet studiū, talis etiā esse apparet, quocunque id accidat tēpore. Atque ad hāc rationem si quis rem certò exigat, rectè id sic eū dictum F iri dicturum, neq; quempiā qui reluctetur habiturum esse, existimarim.

Diuina prouidentia in Athanasio conseruando.

Athanasius quidem diuina prouidentia ad virginem hanc deductus, atq; apud eā seruatus est. Et si quis euentum rei considerare velit, diuinam prorsus dispositionē esse reperiet. Vt enim nihil molestiæ & negocij Athanasio & familiaribus eius exhiberetur, si quis tentare aut iuramento cogere quēquam ex illis, ad eum scilicet prodēdū, voluisset: rectè hoc sic institutū, vt latens apud mulierem occultaretur, quam nemo id perlaturam esse putauit. Propter formæ verò venustatem neque in suspicionem cuiquā incidit, apud eam episcopū occultari. At illa virili planè animo virum eum ad se recepit, & prudentia mira ad finē vsque thesaurū tantū seruauit. Tāta autē in eū honestis præstandis ministeriis fuit fide, vt & pedib. lauādis, & cibo aliísque naturæ nostræ necessariis vtilibúsque rebus exhibēdis vna ipsa ritè ei inseruierit, & de libris quib. opus habuit, cōmodauerit. Atq; id quū longo tempore fecisset, nemo tamen qui Alexādrinā incoluit vrbē, cognouit. Athanasius qui ita subitò apparuit, ab vniuersa multitudine receptus

ne receptus

Lucius Arianorũ Alexandriæ episcopus.

A ne receptus, in ecclesias est deductus. Ariani autẽ eiecti, seorsim conuentus egere, Lucio quodã, qui eis episcopus præesset, lecto. Georgius enim à plebe interfectus fuerat. Postquàm enim Constantiũ decessisse, & Iulianum ad imperij summam peruenisse cognitum est, statim impetu omni quicquid erat Alexãdriæ Græcæ superstitionis sectatorũ, ad seditionem prorupere: & clamore vno incursionẽ in Georgium, tanquam eum interempturi, fecere.

Cædes Georgij Ariani Alexãdrini episcopi.

Et tum quidẽ à cæde abstinuerunt, atque carceri eum incluserunt: verùm nõ multo post inde extractũ, ferro necarunt. Deinde camelo quasi nouum quoddã clitellarum genus impositum, per mediũ forum, cadaueri per furorem & contumeliã impudenter insultantes, duxerũt: circa crepusculum autem veluti ea iniuria satiati, quicquid à raptatione ea superfuit corporis, igni combusserunt. Arianis quidẽ hoc sic Georgio ab Athanasij studiosis accidisse videtur: sed res aliter habet.

Abolenda idolatria Georgius Alexandrinus odiũ Ethnicorũ in se ad cædem vsque concitauit.

Nam ille odio suo Græcos in se concitauerat, eo quòd patria eorum sacra inhibuisset, templa deorum destruxisset, simulacris conuiciando illusisset, & bona eorũ B publicasset. Adhæc inuidiam quoque eius auxit, quòd multum apud Imperatorem autoritate valuisset. Solent enim multitudini, qui aliquam obtinẽt potestatem, esse exosi. Insuper tum quoque quod † Mithrio * actum fuerat, tumultũ contra eũ motũ admodum auxit. Nã locum eũ diu neglectum, Cõstantius ecclesiæ Alexandrinæ donauerat. Georgius autem eũ repurgans, vt ædem sacrã Deo excitaret, subterraneum antrũ reperit: in quo simulacra, & alia quædã symbola, & signa Græcarum nugarum & præstigiarum, vt ita dicam, eorúmq; qui sacris ab ipsis instituti atque initiati fuissent, erant. Quę sanè ridicula, & noua cernẽtib. sunt visa, proindéque meritò per ludibrium irrisa. † Græci autem pudore propter mysteria & arcana sua reuelata affecti, confertim manu coacta, gladiis, lapidibus & clauis impetum in Christianos fecerunt, & multos occiderunt, quosdam vulnerarunt, & nonnullos etiã ex eis ad dogmatis cõtumeliam in crucem egerunt, atque abierunt. Georgius cœptũ opus imperfectũ reliquit.

** In quo olim Græci Mithra sacrificãtes homines mactabant. Socr. lib. 3. cap. 1. Idolomaniæ fœditas in publicũ producta.*

† Idololatræ sacra sua acerrimè propugnarunt.

Nõ orthodoxi Christiani, sed gentiles Græci Georgium necarunt.

Gręci porrò Iuliani imC perio tanquã opportunitate quadã oblata, pro eo atque voluere vsi, ipsum etiã Georgiũ interemere. Hoc ipsum Imperator quoque literis suis, magis scilicet populũ Alexãdrinũ, quam Christianos incusans, testatur: quod ille profectò non fecisset, nisi eum veritatis vis coegisset: Christianos certè, qualescunque illos tandẽ, Georgianæ cædis, quàm Græcos, autores fuisse maluisset. Sed ille minimè rem celauit, quamuis grauius etiã nos perstringẽs. In epistola enim ad Alexandrinos, stomachari se simulans, verbis eos perstringit, coercionẽ remittens. Id quod se facere dicit, ob reuerẽtiam tutelaris dei Serapidis, & conditoris eius vrbis Alexandri, atque item auunculi Iuliani, qui Alexandriæ & Aegypti præfectus fuit: vir superstitioni Græcarũ nugarum deditissimus, & Christianorum hostis vehementissimus. Tanto enim is erga nos odio flagrauit, vt citra Imperatoris sententiam, multis autor fuerit, vt ad sanguinem vsque martyrij cerD tamen peragerent. Mihi etiam molestum non erit, epistolam eam Iuliani, operi huic nostro annectere, atq; etiam quæ auunculus eius Iulianus aduersus fidei nostræ professionem egerit. Epistola hisce verbis conscripta fuit.

Iulianus Iuliani Imper. auunculus, Aegypti præfectus.

† *Mithram Persæ solem esse putant, cui hostias multas sacrificãt. Huius sacris non iniciabatur, nisi per gradus quosdam tormentorum ad ea peruenisset, & sanctum se, perpessionisque expertem esse declarasset. Suid. Mithrion, Solis templum: Mithriaca, Solis sacris. Lamprid. de Commodo: Sacra Mithriaca homicidio vero polluit.*

CAPVT VII.

Iuliani epistola ad Alexandrinos, de Georgij cæde.

IMperator Cæsar Iulianus Maximus Augustus, populo Alexandrino. Siquidem Alexandrum, qui vrbem vestram condidit, & præ eo magnum atque sanctiss. deum Serapidem non veremini, quomodo publici commodi, humanitatis & decori nullã prorsus rationem habuistis? addo etiam nostri? quos dij omnes, in primis verò magnus Serapis, imperare toti orbi voluerunt. Conueniebat certè, vt iudicium de iis qui iniuriam vobis intulere, nobis reseruaretur. Sed ira fortasse & furor vos decepit: qui sanè mentem hominibus auferens, grauia soE let admittere flagitia. Deinde autem impetu sedato, consilio, quod subitò rectè à vobis captũ erat, mox per contemptum legum, vim publicam adiecistis: neque vos, * qui populi nomine censemini, ea tentare & facere puduit, quæ in illis rectè reprehendistis atq; odistis. Dicite nanque mihi, per Serapidem, quæ nã ob delicta Georgio succensuistis? Beatissimũ, videlicet dicetis, Cõstantiũ in nos cõmouit, deinde in vrbem sacram exercitum induxit: Et Aegypti pręfectus, vbi sanctissimum Dei templum inuasit, imagines, donaria, & sacrum ornatum diripuit, nobis meritò indignantib. & Deũ seu potius bona Dei defendere volentibus. Atque ille armatos in nos iniquè, illegitimè & impiè immittere est ausus, & fortasse Georgium magis quàm Constantiũ metuẽs, qui melius sibi ipsi cõsuluisset, si moderatè nobiscum & ciuiliter, nec tam tyrãnicè egisset. Sed enim eas ob iniurias deorũ hosti Georgio infensi, sacram piaculo cõtaminastis vrbẽ, cum illũ iudicũ calculis subiicere potueritis. Sic enim res ea nõ cædes, neque legũ violatio, sed legitimũ fuisset iudiciũ: quod vos quidem F innocuos cõseruasset, illum autẽ qui maxima commisit facinora coercuisset, atque omnes præterea ad meliorẽ frugẽ reduxisset, qui deos contẽnũt, & tãtas vrbes populósque florẽtes nihili faciũt, pote statíque suæ, aduersus illos seueritatẽ, perinde atq; * accessionẽ quandã adiiciunt. Conferte hãc cum ea quam paulo antè ad vos dedi epistola, & quãtũ inter se differãt cognoscite. Quas enim tũ ad vos laudes scripsi? Nunc verò per deos ipsos iuro, laudarem quidẽ vos libenter, facere id autem propter leges violatas nequeo. Audétne populus, vt canes solẽt, hominem discerpere? Deinde illum eius rei nihil pudet, neque puras manus conseruare curat, vt eas absque sanguinis contaminatione innocuas ad deos tendat? Verùm Georgius, qui talia pateretur, dignus erat: Imò fortasse, ego dixerim, hisce grauiora & acerbiora. Et vestra causa dicetis. Idem ego quoque dico: Sin vt à vobis hæc pateretur, dicatis, id iam non concesserim. Leges enim sunt, quæ delicta coercent. Et maximè quidem pro se quisque vniuersi eas seruare debent. Et quamuis accidat, vt ex ciuibus nonnulli contra leges agant,

** δῆμος ὄντες.*

** πάρεργον*

A respub.tamen & populus ipse legib. regi, & con-
stitutionibus parêre, neque quæ ab initio rectè sta
tuta sunt, violare debet. Fœlicitatis loco, viri Ale-
xandrini, ducere potestis, quod delictum hoc ve-
strum in Imperij mei tēpora incidit: qui propter
reuerentiam erga Deum, & propter cognominē
mihi auunculum, qui Aegypto & vrbi vestræ cum
imperio prǽfuit, fraternā erga vos beneuolentiam
conseruo. Non enim populum aliquē audere con
uenit, potestatem summam, quæ contēni non de-
bet, & seueritatē sinceritatémq; imperij obtinet,
despicere: ne temeritatem tantam, sicuti grauem
aliquem morbū, acerbiore repurgare opus sit re-
medio. Exhibeo autem & propono vobis, ob eas
quas modò dixi causas, perquàm placidè cohorta-
tionē & verba, quib. vos (sat scio) persuadebimi-
ni: si quidem, vt audio, ab origine Græci estis, atq;
nunc etiam ex veteri illa nobilitate in animis stu-
diísque vestris impressa est insignis aliqua & gene
rosa indoles. Præponatur: Ciuibus meis Alexādri-
nis. Sic Imperator scripto isto non Christianis ma
B gis, quàm Alexandrino populo, causam eius cædis
adscribere videtur. De Iuliani autem, cuius modò
meminimus, sæuitia, hæc feruntur. Quum is eccle
siæ Antiochenę mundum atque ornatum perma-
gni pręcij auferre, & imperialib. thesauris inferre,
ac templa orationúmque domos fidelibus clau-
dere constituisset: clerus quidem reliquus profu-
git, solus autem Theodoritus presbyter ibi per-
mansit. Hunc quòd sacrorum donariorum custos
esset, & indicare ea, si vellet, posset: quódq; vi ad-
mota id facere nollet, arreptum crudeliter excru-
ciauit, & postremò gladio interemit: quum quidē
ad quælibet intentata sibi tormenta generosæ mē
tis responsum dedisset, & ita vt virum decet, pro
dogmate decertasset, Iulianus sacra vasa direpta,
& solo illisa, per ludibrium risit: atque vbi quæ vo
luit blasphemans in Christum dixit, tandem con-
tumeliam aucturus, super eis consedit. Vindicta
autem statim est subsequuta.

Iulianus Iuliani auunculus, templa Christianorū compilauit.

Theodoritus ecclesiæ vasorum custos martyr. Apud Sozom. Theodorus nominatur.

Blasphemia & contumelia Iuliani præfecti in Christum & templi sacra vasa.

CAPVT VIII.

C QVādoquidem eò sum oratione pro-
uectus, vt Georgij & Theodoriti
cædem commemorarim, aliarū quo
que mentionem facere visum est, &
in primis Eusebij, * Nestabi, & Ze-
nonis fratrū: quos Gazęorū populus
de templorum euersione & Græcæ superstitionis
abolitione accusatos, primum in domo quadā sub
custodia habuere, deinde flagris cæsos carceri in-
cluserunt. Postmodum quum diu multúmque in
theatro discurrissent, & quòd vulgus facere cōsue
uit, alius aliū concitasset, furibundi in carcerē irrue
rūt, & viros inde productos crudelissimè necarūt,
pręcipites atq; supinos trahētes, atq; ad saxa illidē-
tes: & alij fustibus, alij lapidibus, alij quæ sors ob-
tulit telis aliis diuerberātes. Dicūtur mulieres quo-
q; à lanificio excurrētes, radiis & fusis pūctim eos
conuulnerasse: & coci in foro publici, lebetes &
ollas aqua bullienti feruentes à chytropodibus ra
ptas, corporibus eorum nudis diffudisse. Quidam
verubus & subulis illos perfodisse. Atque vbi satis
eos concidissent, capitáque & ossa eorum adeò cō
minuissent, vt cerebrū ad instar aquæ difflueret,
extra vrbem eos, in locum vbi morticina animātia D
congerere soliti erant, duxerunt, atque ibi igni ac-
censa corpora eorum combusserunt. Et quæcunq;
ossa propter soliditatem flamma non consumpse
rat, camelorum & asinorum quæ disiecta ibi erāt,
ossibus miscuerunt, vt ne facilè à quærentibus in-
ueniri possent. Sed frustra id fuit. Noctu enim De⁹
mulierculæ cuidam, oppidi eius inquilinæ postea,
vt reliquias eas tolleret, insinuauit. Quæ eas dispo
sitione diuina collectas, & vrceo inclusas, apud
martyrum eorum nepotem Zenonem ipsi ignotū
deposuit, numinis indicio ad domicilium eius de-
ducta. Latebat nimirum & ipse, propter persecu-
tionem excitatā. Quum enim vulgus † patruorum
eius cædib. occupatum esset, ipse tum Anthedonē
in maritimam vrbem profugit, stadiis ferè viginti
Gaza distantē, Græcáq; superstitione maximè gau
dentem, & ad simulacrorū cultum plurimùm ani-
morum consternatione stupentem. Atq; ibi mul-
ta à ciuib. * perpessus, in Gazæorum nauale inde
se contulit, & in eo loco occultè latuit. Vbi etiam
muliercula ei reperto ossa sacra dedit, quæ aliquā- E
diu domi se habuit. Postea verò quàm Theodosio
imperante, Gazæorum episcopatū est sortitus, ex-
tra oppidum sacrū delubrum condidit, atque in eo
martyrum reliquias reposuit, prope confessorem
Nestorem: qui vnà cum consobrinis suis compre-
hensus, vincula & flagra permulta communiter
cum eis sustinuit. Tortores autē eius, quòd forma
esset præstanti, & corpore vigenti, miserti (& iam
in expectatione mortis erat, & parum admodum
cum difficultate spirabat) ante portam eum abie-
cerunt. Quem sublatum, nonnulli ad Zenonem,
quem diximus, detulerunt: apud quem plagas &
hulcera curans est mortuus. Gazæi tam audaci fa-
cinore peracto, in magno fuere timore: & fama
vulgauerat, iratum éis Imperatorē esse, populúm-
q; eum decimare velle. Sed falsum id fuit, plebís-
que rumor vanus ex conscientia patrati facinoris
à plerisque sparsus: ad quem pręter rationē & cau-
sam omnem homines sunt tumultuati. Nā ne ver
bis quidem fortasse, quod Alexādrinis fecerat, Ga-
zæos ille incusauit. Quin tantum abest vt per lite-
ras eos obiurgarit, vt duci etiam qui tum ei genti F
præfuit, dignitatem ademerit, maléque suspectum
habuerit. Et quum eum legibus obnoxiū fecisset,
quòd sententia non damnarit atque nècarit, id hu
manitati suæ accepto latum voluit. Obiecit autem
criminis loco viro ei, quòd ex Gazęis quosdā sedi-
tionis & cædis eius autores cōprehensos carceri
inclusisset, pœnas ab eo legibus poscens. Quid enī
criminis, inquit, admiserunt, si paucos Galilęos ob
plurimas grauissimásq; ab eis acceptas iniurias, ob
violatos deos, & vetusta eorum templa euersa, le-
gitima vindicta sunt vlti? Atque hæc quidem ita
sunt iactata. Eo verò tempore & Hilarion ille in-
ter monachos præclarus, à Gazæis ad cædem quę-
situs, in Siciliam abiit: & ligna humeris suis ex
montibus in vrbem vicinam ferens, ea vendidit,
& inde vitam tolerauit. Cæterùm à viro quo-
dam, qui admodum dæmoniis exagitatus, ea pla-
ga per ipsum liberatus fuerat, indicatus, in Dal-
matiam profectus est: vbi quum multa etiam edi-
disset miracula, & mare æstus magno impetu ter-
ram inundare solitum oratione vinxisset, inde
rursus abiit: neque enim libenter apud eos qui se

Sanctorum Eusebij, Nestabi, & Zenonis, fratrū, martyriū luculentissimū apud Gazæos.

** Theodoretus habet Nectorium.*

Ossa eorū diuina prouidētia mirificè conseruata. Zeno eorum nepos, qui ea in monumento reposuit.

† ἀνέψιον, cōsobrinum. Sozom.

† θείων. Nicep. ἀνεψιῶν.

** Sozom. flagris Cæsum & vrbe eiectum scribit, lib. 5. cap. 9.*

Nestor eorūdem martyrium consobrinus, & ipse martyr.

Impunè apud Iulianū Imperatorē Gazæis idololatris martyrum istorū cædes fuit.

Iulian⁹ præfectum vrbis eius reū egit, quòd legibus in cædu eius autores animaduertere voluerit.

De sancto Hilarione monacho.

A laudarent, degebat, In primísque studio habebat, vt migratione crebra obscurior esset, & quamprimùm opinio & gloria de eo excitata dilaberetur. Postremò autem permultis ob eam quæ dicta est causam peragratis locis, Cyprum prænternauigans, Paphum peruenit, & à Cyprio eius temporis episcopo inuitatus, circa Charybrim (ita enim locus nominabatur) quòd eo delectaretur, perlibenter ibi versatus est monasticæ philosophiæ, ita vt par erat, vacans. Quo minus autem martyrio sit functus, fuga in causa fuit. Fuga verò vsus est, quatenus diuinum oraculum persecutores fugiẽdos esse permittit: at si quis comprehendatur, vt fortiter consistat, & persequentium tormenta & supplicia generose perferat, opus est.

Sozom. habet Charbyrim.

Quatenus in persecutionibus fuga vti liceat.

CAPVT IX.

SEdenim non apud solos Alexandrinos & Gazæos ita in nos sæuitũ, verumetiam Heliopoli ad Libanũ in Phœnice sita, & Arethu-
B
sæ apud Syros, hisce deteriora atque crudeliora sunt facta. Quæ vrbes per crudelitatis summæ contentionẽ id egere, vt secundas partes, quæ alibi designata essent, habere arguerentur. Heliopolitæ enim (quod quidem incredibile dictu esset, nisi ab eis qui tum rei gestæ affuere, ad nos relata fuisset) sacras quasdam virgines, quæ etiã viros aspicere non sustinuerint, vestibus spoliatas & nudas, in medio populo ad spectaculum, & cuiusq; qui illudere eis vellet iniuriam, consistere coegerunt. Vbi autem & conspectu tali & rebus aliis, pro cuiusque libidine, & sancta illarum corpora abundè contumelia affecerũt, postremò ab inferioribus eas partibus † totonderunt atque disciderunt: & superficie vulneris eius atque scissuræ porcorum alimento, cui illi assueuerant (hordeũ autem fuisse, aut simile quiddam, verisimile est) cõspersa, eos ad consuetas escas prouocarũt. Itaq; impetu agresti irruẽtes porci, cùm secernere alimentũ facilè non possent, si-
C
mul viscera sunt aggressi: & soliti cibi cupiditate, famísque necessitate adurgente, vnà cum hordeo interna etiam membra, quum illæ adhuc viuerẽt, & cruciatum eum sentirent, depasti. Existimo autem Helipolitanos inde eò furoris, vt sic contra sanctas virgines sæuirent, euasisse, quòd patrium eis fuerit, vt virgines prius prostituerent, & à quocunque viciari curarent, quàm ad coniugij communionem cum sponsis suis venirent. Quod Cõstantinus magnus lege lata primus, ne amplius fieret, prohibuit: & Veneris templo ibi diruto, ecclesiam Deo extruxit, quemadmodum suprà loco suo à me est dictum. Quod autem ibidem insuper ausi sunt, quomodo silentio præteriri potest? Cyrillo nanque Heliopolitano diacono crudeliter occiso, ventrem quoque eius inciderunt, & iecur degustarunt. Verùm talia ausos, vindicta statim diuina est consequuta. Quicunque enim tanti piaculi participes fuere, dentes, linguas, & palatũ, per sæuam putredinem, oculósque adeò ipsos amiserũt. Per quas plagas, vis & efficacia veræ pietatis est deprædicata. Porrò Emesæ, quæ finitima ei vrbs est, Dionysio muliebri mancipio ædem sacram

Sanctimonialiũ virginũ apud Heliopolitanos martyrium admirandũ. Quis talia fando, temperet à lachrymis?

† κάτωθεν ἀνακείρασι.

Heliopolitæ in Phœnicia virgines suas ante legitimas nuptias publicitus prostituere soliti.

Sancti Cyrilli diaconi Heliopolitani cædes. Apud Suidam causa martyrij istius additur Quòd scilicet

dedicarunt, atque ibi † statuam Androgyni, ambi- D
guo inter marem & fœminam sexu ridiculam, ei collocarunt. Dorostoli autem Thraciæ, Aemylianum inuictum athletã. Capitolinus Thraciæ præfectus viuum combussit. Dorotheus item certator egregius, qui magnam conscripsit ecclesiasticam historiam, & Tyri episcopatum tenuit, neci datus. Domitium verò celebrem monachum in spelunca sua latentem, præteriens inhumanissimè aggere lapidum quispiam obruit. Nec Marcus, qui Arethusæ grauia perpessus est, tacendus. Peropus autem nobis esset Aeschyli & Sophoclis dicendi grauitate, vt martyrij eius tragœdiam rectè exponeremus. Hunc enim Arethusij, vbi episcopus diu ferat, & vita & doctrina, caniciéq; insuper spectatum & venerandum, immaniter occiderunt. Dudum verò antea infensi ei fuerant, quòd sub Constantio multos Grecæ superstitionis sectatores nõ persuasione, sed potestate quadam grauiore, Christianorum sacra colere coegerit, & templum celebre structuræque precio & magnificentia nulli secundum solo æquauerit. Porrò rerum statu mu- E
tato, quum simul & vulgus commotum esset, & Imperatoris mandatum accessisset, quo Marcum sentẽtia lata vel æstimationem templi soluere, vel id quale antea fuisset restituere iussit: vbi vtrunque facere prorsus nõ potuit, alterũ etiã non dico episcopo, sed ne priuato quidem Christiano facere vllo modo fas fuit, primùm quidem fuga vsus est. At vbi multos sua causa affligi, & plurimas calamitates ferre cognouit, ex fuga reuersus, seipsum exhibuit, & populo quidquid vellet de se facere permisit. Et quum admirari virum, qui sic philosophicum planè animum ostendere decreuisset, debuisset, contemni se arbitrata multitudo omnis in eum irruit. Tractus est per mediam vrbem & senex, & Episcopus: membráque eius omnia, vt sors tulit, diuerberata, lacerata & iactata. In eum quippe ætas omnis, fœminæ & pueri cum indignatione & ardore desæuierunt, vsque adeò, vt etiam tenuibus quibusdam funiculis aures seni absciderint. Pueri quoq; in scholam ad magistros euntes, ludibrio eum habuere, trahentésque, atq; in sublime subinde tollentes, graphiis pupuge- F
rũt, & crudeliter excruciarunt. Et iam toto corpore vulnera acceperat, parúmque adhuc vita conclamata spirabat: quum eum garo & melle perunctum, in sportam ex iunco confectam immiserũt, & in sublime ita æstatis tempore sublatum apibus & vespis excruciandum exposuerunt. A quibus inuolantibus & depascentibus, quum viuens vorametur, præclarum id verbum dixisse fertur: Vt ego quidem sublimis sum, vos autem humi iacentes despicio? Vnde quæ deinde & ipsi & Arethusiis euentura fuerant, coniicere licet. Præfectus quidem, qui Græcorum sacra quàm maximè colens, vir magnus & fortis, atque ob eã causam pręclarus, tum prouinciæ ei pręfuit, tantam Marci generositatem admiratus est: & Imperatorem reprehendit, probro se dignos esse dicens, quòd ab vno sene, qui per tantam constantiam & fortitudinẽ tot mala animo magno pertulerit, vincerentur: adeò vt periculum esset, se quidem meritò irrisum: eos autem, quibus ea mala inferrent, summa gloria auctum iri. Et ad hunc modum beatus Marcus, virili planè animo multitudinis furorem,

Cyrillus sub Constantino & Constantio idolorum tẽpla euertit. Domitij monachi.

† Statua Bacchi Androgyni martyrium diui Aemyliani, item Dorothei.

Marci Arethusij episcopi.

Illustrissimi decrepiti senis martyrium.

A & graues illos cruciatus pertulit, vt non modò à nobis Christianis, sed etiam à Græcis ipsis simulacrorum cultoribus meritas tulerit laudes.

CAPVT X.

Martyrium Macedonij, Theoduli, et Tatiani, apud Meroen Phrygum oppidum. † ἐν τῇ μέρῳ. Socr. lib. 3. cap. 15. μίσῳ τῇ πόλει φρυγῶν. Sozo. lib. 5. cap. 11.

EOdem tempore & Macedonius, & Theodulus, & Tatianus, Phryges, egregiè pro Christo certamẽ pertulere. In † Meroe nanq; Phrygum vrbe, gentis eius præses templum, quod diuturno squalore deformatum fuerat, aperuit, atque repurgauit. At illi quos dixi, noctu in fanum ingressi, deorum simulacra comminuerunt. Et quum multi eius rei suspecti in iudicium pertraherẽtur, ipsi seipsos detulerunt. Atque vbi diis sacrificare, quod per id, si fecissent, absolui potuissent, & præfectus vt ea re delictum suum compensarent petiisset, noluere: primùm eos torsit, & tandem nudos craticulis imposuit, ignémque succēdit. [a] Et quamuis tam crudeliter illi vrerentur, attamen ad præfectum dixere: Si Amachi (id enim illius nomen fuit) carnes assas expetis, age in alteram nos verte partem, ne tibi edenti, si semiasi simus, insuauior fiat cibus. Hoc pacto & isti fortiter certamine obito, in craticulis vitam finierunt, voluntaria sacrificia & innocuas victimas seipsos offerentes Deo. [b] Tum quoque Busirim dicunt splendidè & fortiter confessionem Ancyræ in Galatia propter religionem pertulisse: qui antea hęresis Encratitarum, hoc est, continentium fuit. Quum enim strenuè rem aduersus simulacra gereret, comprehensus, ab eius loci præfecto tormentis est adiudicatus. Itaque in publicum productum ille, ad stipitem tormentorum suspendi præcepit. Busiris autem vtraque manu in caput sublata, latera nuda exhibuit, & ad pręsidem conuersus: Ne frustra, inquit, carnifices, vt me in stipitem extollant, & rursus demittant, fatiges. paratus enim sum quàm diu velis, illis ad verbera & tormenta latera præbere. Ibi ille quum promissum viri admiratus: tum magis etiam, vbi periculum constantiæ eius fecit, est consternatus.

B

a Idem supplicium, eadem vox Laurentij martyris fuit. Cōuerte partem corporis, Satis crematam iugiter, Et fac periclū quid tu[9]. Vulcanus ardens egerit. Coctum est, deuora. Et experimẽtum cape, Sit crudum an assum suauius[9]. Prudēt.

b Martyriū Busiridis Ancyrani confessoris.

C Nam habitum eum statúmque corporis retinens, & manus constanter sustollens, quàm diu præsidi visum est, excarnificandum se dedit, plagásque intenta fortitudine excepit. Deinde in carcere vinctus seruatus est, líberque paulo pòst dimissus, vbi Iulianum interfectum esse renūciatum est. Atque is ad Theodosij vsque imperium vitam produxit. Hoc ipso tempore & Basilius, Ancyranæ ecclesiæ presbyter, martyrio est defunctus: atque item Cæsariensis Eupsychius Cappadox, veteri familia locóque claro natus, qui non ita pridem vxore ducta veluti sponsus adhuc fuit. Eupsychius propter Fortunæ templum, quod euersum non satis fortunatum fuit, & cuius gratia Imperator iram in Cæsarienses vniuersos, sicuti suprà dictum, conceperat, necatus est: & qui authores præterea atque adeò patratores eius facinoris in fano eo euertendo fuere, alij morte, alij exilio perpetuo sunt mulctati. Basilius verò religionis Christianæ studiosissimus, sub Constantio contra Arianos strenuè rem gesserat: quamobrē Eudoxij populariúmq; eius sententia damnatus, publicos conuentus agere prohibitus fuerat. Vbi verò

Basilij Ancyrani. Eupsychij Cæsariensis.

D Iulianus imperium est adeptus, publicè obambulans, Christianos apertè est cohortatus, vt constāter religionem suam retinerent, & se à Græcorum sacris & libationibus piaculísque omnibus abstinerent, nec non Imperatoris honores floccifacerent, vt qui fluxi & caduci non aliam mercedem afferrent, quàm perniciem sempiternam. Eam ob causam illum Græcorum sacrorum sectatores suspectū habuere, atque odio prosequuti sunt. Quos etiam aliquando publicè sacrificantes videns constitit, & maiorem in modum ingemiscēs, ne quis Christianorum in errorem tantum incideret, precatus est. Et tandem comprehensus, iudicibus traditus est: & cruciatibus omnibus in eo certamine virili animo perlatis, martyrij cursum absoluit. Hæc quamuis præter sententiam Imperatoris, nihilominus tamen facta: & quidem contra expectationem, & animi eius voluntatem. Verùm alios quoque fortes martyres Imperij eius tempore rectè se gessisse scimus: quorum constantiam & certamina omnia singillatim commemorare, ingentis & grauis esset operæ. E Hosce autem, vt dilucidiorem ecclesiasticę rei statum facerem, cōllectos recensui, quamuis diuersa aliquantum eorum tempora martyrij fuerint.

Præter voluntatem Iuliani tā præclara martyria peracta.

CAPVT XI.

INnumeros namque alios etiam per Græcos simul * & barbaros excruciauit. Nam & his propter religionis nostrę odium, quidquid vellent, vt contra nos agerent, permisit: & fecerunt illi in nos longè peiora atque atrociora, quàm Græci ipsi. Artemium autem generosum fidei propugnatorem, ducem & † Augustalem Antiochiæ, qui etiam copiarum militarium ductor in Aegypto Constantio imperante fuit, per seipsum torsit: re quidem ipsa, quòd Constantio subseruiens, ardoréque diuino flagrans, delubra multa deorum deiecit atque euertit: & quòd diuorum Apostolorum, Andreæ, Lucæ, & Timothæi ossa Patris, & ex Achaia & Epheso Constantinopolim pertulit: obtentu verò & prætextu, quòd fratri Gallo ipse necem struxerit. F Bonis enim omnibus martyri spoliato, dignitatéque orbato, post plurimas alias intolerabilésque pœnas, tandem & caput resecuit. Afflixit quoque oratores Persas, qui ad eum Chalcedone venerant, Manuel, Sabel, & Ismael, propterea quòd Christianam colerent religionem: neque in eis legatorum ius, contra receptum gentium omnium morem, violare est veritus. Sed enim Publia quoque fœmina præcipuum præclarúmque ex virtute nomen est consequuta: quæ quum non ita diu in matrimonio vixisset, admiratione dignum edidit fructum. Nam Ioannes ille, qui longo tempore presbyter Antiochiæ fuit, & quum aliquoties legitimis suffragiis ad sedem Apostolicam recipiendam lectus esset, semper dignitatem eam repudiauit, fundi istius germen extitit. Hæc igitur virginum quæ castè vitam sibi degendam constituerant,

** Pro Barbaris ego Iudæos reposuerim.*

Martyrium Artemij Augustalis Antiochiæ.

Ossa diuorū Apostolorū Andreæ, Lucæ, & Timothei, Constātinopolim delata.

Iulianus propter odium Christianismi ius legatorum violauit.

Ioannes presbyter Antiochenus Publiæ filius, episcopatum Antiochenum reiicit. Sedes Apostolica Antiochia.

† *Augustales nuncupabātur, qui primos ordines in bello ducebāt, quòd ab Augusto ad id munus delecti essent: Vegetius. Augustalē autē præfectū in Aegypto Augustus cōstituit, cuius in ff. mētio fit. Et Augustonica, pars prouinciæ Aegypti est: Ammian[9] Marcellin[9].*

A cœtui prefuit, Deóque continuè seruiit, hymnis & laudibus continuis illum celebrans. Porrò quum aliquando pestis ista harum ædem prætergrederetur, risu eum & conuicio dignum existimantes, illa Dauidicorum carminum verba voce altiore cōcinuerunt, quæ simulacrorum imbecillitatem traducunt: Simulacra gentium argentum & aurum, » opera manuum hominum: Similes illis fiant qui » faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quod » vbi præuaricator audiuit, silentium eis imperauit. » At illæ magis etiam psalmis incumbentes, illud » quoque accinuere: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Eam ob rem indignatus tyrannus, è psallentium choro principem adduci iussit: & neque venerandam illius senectutem, neque è virtute eflorescērem in ea obseruantiam veritus, tam acerbè maxillam eius vtramq; diuerberari præcepit, vt admodum sanguine suffunderentur. Atque illa honorem potius quàm ignominiam esse rata, quam pro Christo pertulerat iniuriam, in domunculam suam est reuersa, atque ibi rursum spiritua-

B libus eum cantilenis est persequuta. Et alio quodā modo debacchantes in eo dæmones, quos ad se ille spōte sua introduxerat, compescuit: quemadmodum psalmorum ille magister lyra sua sæuientem in Saulo spiritum demulsit.

Pulcherrima Christianismi confessio Publiæ Abbatissæ sanctimonialium.

CAPVT XII.

Paulùm verò progressus desertor, liberius ac potius impudentius impietate vsus, arma sua contra pietatem expediuit. Et quum quod faceret nō haberet, res in foro venales inquinatione imbuit. Infecta namque sunt sacrificiorum sanguine & contaminatione esculenta: panes videlicet, caro, poma, & placentę. Quæ quū primùm non animaduerterent, qui Seruatoris nomine censentur, cœlitùs eius rei prouidētia diuina sunt admoniti. Nam Deus Theodoro martyre arcano modo misso, vrbis eius episcopo (Euzoius is fuit) mandauit, vt qui piè viuere statuissent, eos abstinere à rebus iuberet, quæ in foro venum proposi-

C tæ essent: triticum autem in ollis coquerēt (κόλυβα, hoc est, frumentum coctum apud Euchaitas nominare solent) eóque inopiam solarentur.[a] Id verò magno ieiunij die præceptum: ex eo tempore facti memoriam renouans ecclesia, & celebrem agens conuentum, ad hunc vsque diem obseruat. Theodorus autem iste est, qui ex Tironum ordine, Tironis nomen accepit: & sub Maximino ad ignem damnatus, cursum suum in martyrij stadio pulchrè peregit. Cæterùm permulti gemitu & lamentis factum hoc Imperatoris sunt execrati: nihilominus tamen Apostolicis sanctionibus innixi, quæ proponebātur sumpsere. Omne enim, inquit, quod in macello venditur, edite, nihil interrogantes, ptopter conscientiam. Abominationem hanc desertoris duo quidam † scutigeruli, qui ampla stipēdia in militia faciebāt, in quodam conuiuio perquàm scitè quasi in triumphum deduxere. Verba enim illa præstantium in Babylone puerorum concinuerunt. Tradidisti nos regi iniquo & transgressori, desertori & pessimo supra omnes gentes terræ. Porrò ex conuiuis quidam rem eam ad Imperatorem detulit. Et ille optimos

Res esculentas venales Antiochiæ sacrificiorum sanguine Iulianus polluit.
Theodorus Tiromartyr.

Euchaitæ, populi Scythici sunt. Plin. lib. 6. ca. 17.
De ciborum delectu.
a Magnus ieiunij dies.

† ὑπασπισταί.
Duo pij aulici in cōuiuio impietatem Imperatoris apostatæ traducunt, Iuuētinus & Maximinus.

eos viros ad se accitos, quídnam id esset quod in D cœna de se dixissent, interrogauit. Ibi illi qui in vera pietate educati essent, magna vsi libertate, dixere: Optimis ô Imperator legibus respublica est administrata, quas laudatissimus princeps Constantinus & filij eius tulerunt. Nunc autem piaculum tantum in cibis atque poculis cernentes, meritò factum id deploramus. Et quùm domi vicem nostram lugemus, tū in tua præsentia, vt vides, mœrentes tristamur. His auditis, tyrannus diuerberari eos acriter iussit, & post cruciatus multos capite etiam plecti præcepit. Atque illi ita abducti sunt: Deus autem victoribus eis martyrij coronas donauit. Alter horum Iuuentinus, alter Maximinus vocatus est. Hos Antiochena ciuitas, vt egregios pietatis propugnatores, meritò non solum vrna sacra honorauit, verùm etiam magnificè anniuersariæ memoriæ consecrauit.

Eorundem martyrium.
Iulianus in eis se maiestatem læsam vindicare dixit, atque id ita de eis vulgatū voluit.
Martyrum nomen & honorem eis inuidēs. Theod.

CAPVT XIII

Quùm à Gręcę superstitionis pro- E fessoribus vbique talia aduersus Christianos patrarētur, tum illud quoque omnium maximè indignum atque horrendum Sebastiæ in Palæstina est admissum. Ossa namque Elisei prophetæ, & Ioannis Baptistæ (vterque enim sepulcrum ibi suum habuit) loculis suis extracta, & irrationalium animantium ossibus (ô immanem audaciam) mista, atque igni tradita, in cineres redacta, atq; in aerem disiecta sunt. Adhæc, Christiani comprehensi alicubi tanquam victimæ super aras accensas præcipitati: & homines ad alia nefanda flagitia contra nos furiis sunt concitati. Nam Patrophili apud Scythopolim reliquias effoderunt, & earum partem reliquam dissiparunt. Caluariam autem eius altius sublatam cōtumelia, nihil ad execrandam iniuriam reliqui facientes, sunt prosequuti. Plurima verò & alia, & ipse & Iudæi & Græci contra nos indigna egere. Quæ quum ille audiret, certóque sciret, non modò eis non offensus, sed etiam maximopere gaui- F sus est: quum quidem talium facinorum infamia in alios redundaret, animi autem eius sententia illorum factis perficeretur. Verumenimuerò vbi per furorem talem, consilium suum minus succedere, & Christianorum animos inde augeri magis atque confirmari vidit, fraude alia episcopos eos, qui propter causam aliquā sedibus suis eiecti fuerant, cum successoribus eorum ad certamen, sicuti antea diximus, impulsos commisit. & parti vtriq; facultatem omnem dedit, vt quæcunque possent ad res suas defendendas atque stabiliendas liberè facerent. Ita illi inter se congressi, multum ignominiæ & reprehensionis, quod desertori studio fuerat, veræ pietati attulere. Alia insuper dolo malo induxit. Nam & in cleri ordinem cooptatos, senatorum munere & ministerio peruersè fungi iussit, & ecclesiarum annonam dæmonum ministris adscripsit, eámque illos exigere permisit. Quibus rebus fore credidit, vt dæmonum cultus augeretur, religio autem veræ pietatis aboleretur. Atque hæc quidem sic acta.

Cineres Elisei prophetæ & Ioannis Baptistæ sparsi.

In viua simul & mortua sanctorū corpora sæuitum. Patrophilus Scythopolitan⁹.

Iulianus episcopos inter se commisit.

Clericos in Senatū legit.

A

CAPVT XIIII.

Lucifer Calaritanus.
** τῶν ἐν ἰταλίᾳ λιβύων.*
Eusebi⁹ Vercellensis episcopus.
† Alij legũt Caralitan⁹. Vrbs Lybiã contra, Tyrio fundata potenti, Tenditur in longũ Caralis. Claudianus.

POst Athanasij autem reditum, etiã Lucifer † Calaritanus in Sardinia, & Eusebius Vercellensis Libyũ * qui in Italia sunt, episcopi, Imperatoris literis reditu eorũ probato, Thebis superioribus in Orientẽ peruenere. Nam à Constantio perpetuo mulctati fuerãt exilio. His porrò quum inter se conuenisset, res ecclesiæ constituere, Eusebius Alexandriam concessit, vt cum Athanasio conuẽtum cogeret, & Synodi Nicęnæ decreta stabiliret: Lucifer autem Eusebio (ita enim vtrique placuit) diaconum, qui vicem suam Synodo adesset, attribuit: per quem recipiebat, se rata habiturum quæ ibi constituerentur. Ipse verò Antiochiam profectus est, vbi ecclesiam non parum perturbatã inuenit. Erant enim in populo dissidia: quòd non solũ ab Arianis, quibus Euzoius præfuit, dissentirẽt, verumetiã eos qui Meletij partes sequebantur, eandémque quam ipsi obtinerent sententiam, nõ re- B ciperent. Quum is autẽ nondum ab exilio reuersus esset, Lucifer Paulino in locum eius substituto, inde discessit. Eusebius Alexãdriæ, vnà cum Athanasio, animo magno concilium coegit. Et conuenere eò episcopi multi, quibus quum magnus Athanasius præiret, non solum Nicænam fidei professionem roborarunt, sed etiã sermonib. quęstionibúsque de rebus necessariis plurimis habitis, eas deciderunt. Quo tempore diuinitate etiam Spiritus sancti perpensa ὁμοούσιον consubstãtialem eum, & ὁμότιμον, hoc est, eiusdem honoris cum patre & filio, sunt professi: & trinam vnius deitatẽ essentię τριάδα, hoc est, trinitatem nominarunt. Perfectum quoque hominem, quẽ Deus suscepit Verbum, & animo & ore vno deprædicarunt: & quidem non incarnatum solum, verumetiã anima intellectuali animatum: quemadmodũ & veteribus, qui de diuino numine philosophati sunt viris placitum est. Non enim illi fidem aliquam recens excogitatam ecclesiæ tradiderunt, sed quam ecclesia antiquitùs à maioribus accepit: & quæ olim sancti viri, qui C prudenter & piè res Christianorum sacras tractãtes prodidere, Irenæus videlicet Lugdunensis episcopus, Clemens στρωματεῖς contextor, Apollinaris Hierapolitanus, & qui antiquitùs ecclesiæ Antiochenę præfuit Serapiõ, ea illi explicata cõfirmarũt. Isti siquidẽ omnes quos modò recẽsuimus, atq; iti dẽ alij, in lucubrationibus suis Verbum quod hominẽ assumpsit animatũ, quippe ipsis ὁμοούσιον consubstãtialẽ, tradiderũt. Synodus præterea propter Cyrillum Philadelphiæ, quæ Arabiæ vrbs est, episcopũ congregata, idẽ in literis ad ipsum Cyrillum suis promulgauit. Ipse quoq; sapiẽtia clarus Origenes, in omnib. suis scriptis, animatũ quod humanitatẽ assumpsit Verbũ prædicat: & potissimũ id apertè astruit nono in Genesim tomo, vbi quidem Christũ Adã, ecclesiã verò Euã facit. Locupletes & idonei rei istius testes sunt, Pãphilus scriptor ecclesiasticus, & qui nomẽ eius est cõsequutus Eusebi⁹, qui vitã eius viri cõscripsere, aduersariisq; eius defensionibus pro eo cõpositis respõdere. Hi nõ primũ Origenẽ sententiæ eius autorẽ esse, sed illũ arcana ecclesiæ dogmata à maioribus per traditionem accepta explicantem, eam exposuisse dicunt.

Lucifer Antiochiæ Paulinũ Melitio substituit.
Synodus Alexandrina Athanasio præsidente.
Trinitas ὁμοούσιος & ὁμότιμος.
Deus verbũ hominem animatum assumpsit.
Synodus Philadelphiẽsis. Philadelphia vrbs in Asia Mysiæ. Stephano Lydiæ. Aliis Aegypti, aliis Syriæ est.

D

CAPVT XV.

Quid Alexãdrina Synodus de verbis Substantiæ & Subsistentiæ, οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, decreuerit.
Sabellij heresis.
Hosius Cordubensis episcopus.

QVandoquidem verò quæstio de substantia & subsistentia nõ mediocriter ecclesias turbauit, & crebræ cõtentiones atque disputationes superioribus temporibus de verbis eis habitæ sunt, significatione & proprietate eorũ Alexandrina quoq; Synodus excussa, cõstituit: Nõ opus esse in Deo talibus dictionibus. In sactis enim literis nullibi substãtiæ verbũ extare: dogmatis verò exponendi necessitate, diuum apostolũ Paulum subsistentiæ nomine abusum esse. Alio autem modo verba hæc vsurpanda esse sanxerunt, quùm quis Sabellij scilicet opinionẽ refellere contendat: ne nominũ inopia veluti vnã rem trinominẽ in diuinitatis contẽplatione esse putemus: sed trib. vsurpatis nominibus, res quæque in trinitate tripliciter distincta, peculiari subsistentia sua intelligatur. Primus quidẽ videtur de substantia & subsistentia mentionẽ intulisse, Hosius ille Cordubensis episcopus, cuius E suprà aliquoties meminim⁹. Ab Imperatore enim Constantino Alexandriam missus, vt excitatam ab Ario turbam sedaret, quòd etiam Sabellij Libyci dogma radicitùs euellere conaretur, quæstionem de substantia & subsistentia mouit: vnde nugamẽta multa exorta. Et quæstionem eam Nicæna, quæ postea celebrata est, Synodus indignam esse vt ibi tractaretur iudicauit. Postea autem quum quidam nugari rursum de ea cœpere, concilium Alexandrinũ ea quæ diximus sapienter mihi de ea constituisse videtur. Hæc sane Alexandriæ decreta sunt. Quæ verò nobis de substãtia & subsistẽtia cognita sunt, ea paucis citra inuidiã exponere hic liceat. Qui à primis initiis philosophiã apud Græcos gentiles docuerunt, ne mentionẽ quidẽ vllam prorsus subsistẽtiæ fecerũt. οὐσίαν, hoc est Substantiã autem siue essentiam variè definierunt. Irenæus grammaticus apud eos, in libro quem Atticistã inscripsit, vbi literarum ordine verba colligit & explanat, dictionem subsistentiæ barbaram vocat, neque eam apud veteres reperiri dicit: sin autem reperiatur, diuersam ab vsitata ista eam obtinere significatio- F nem ostẽdit. Sophocles namque in Phœnice, ὑπόστασιν subsistentiam pro insidiis collocatis posuit. Menander autem idem verbum pro iuris condimento, alius rursum pro vini fece in fundo cadi subsistente vsurpauit. Cæterùm illud obseruandũ, quamuis veteres Philosophi dictione ea vsi non sint, recentiores tamen frequenter subsistentiam pro substantia accepisse. Substantiæ autem diuersas definitiones tradiderunt. At si substantia definitione comprehẽditur, quánam ratione propriè & rectè ea vox de Deo dicatur? quem fine vllo cõcludere nõ est. Euagrius sanè Ascetes in libro suo monastico, de diuinitate differere temerè cum impudenti confidentia dissuadet: & Deum ipsum vt simplicem definire velle, prorsus dehortatur. Definitiones enim non simplicium, sed compositorum esse dicit. Idem & illud adiicit: Propositio seu enunciatio omnis, aut genus quod indicetur cõtinet, aut speciẽ, aut differentiã, aut propriũ, aut accidens, aut ex iis compositum. Quod si nihil harũ rerum in sancta trinitate deprehẽdere est: cum silentio id adoretur, quod dici atque proferre non

Perpenduntur verba ista Substantiæ & Subsistẽtiæ, eorumq; significatio.
Euagri⁹ monachus.
Quarũ rerũ sit definitio.

A potest. Sed de Euagrio postea memorabimus. Hæc autem quamuis extra institutum nostrum esse videantur, vtilia tamen, historiæq; conuenientia, neque admodum aliena esse arbitror.

CAPVT XVI.

Loca certa ex libro Athanasij de fuga.

IN Synodo ista Athanasius librum etiam dudum à se de fuga compositum recitauit, ex quo loca quędam argumento ei maximè apposita, operi huic inseram. Orationem autem integrã, quæ prolixior est studiosi ipsi inquirant. Ita autẽ scribit. Ecce hęc est impiorũ audacia. Hæc quum fecerint, neq; pudore in eis quas antea contra nos moliti sunt, insidiis affecti sint: & nunc nos, ꝙ sanguinarias eorũ manus effugere potuerimus, criminantur: ac potius amarulenter, ꝙ nos è medio prorsus non sustulerint, lamentantur. Et tandem causa quæsita, timiditatem nobis exprobrant: neque intelligunt, dum hoc ganniunt, in seipsos se omnẽ pertrahere reprehensionem. Si enim fugere malum

Boni viri ma lũt cõmemorare, se quum perdere possent, pepercisse: quàm cũ parcere possent, perdidisse. Cicero.

B est, multo deterius persequi. Qui enim fuga sibi consulit, ne intereat, occultando latet. At qui aliũ persequitur, occidere contendit. Et de fugiendo quidem scriptura extat. Qui autem necare alium conatur, legem transgreditur: & ipse magis occasionem sui ipsius vituperandi præbet. Si igitur fugam nobis ignominiosè obiiciunt, seipsos potius arguãt, qui nos sunt persequuti. Facessant illi cum insidiis suis: & fugere statim, quibus illi malum struunt, desinent. Sed improbitatem suam nõ relinquunt, & vt nos comprehendant, nihil non tẽtant: quum quidem sciãt, eorum qui persecutionem ferunt fugam, magnum esse persequutorum ipsorum crimen. Mitem nãque & humanum nemo fugit, sed potius ferum & improbis moribus hominem. Siquidem quicunque erãt in angustia constituti, & oppressi ære alieno, Saulum fugiebant, & ad Dauidẽ profugiebant. Propterea & isti eos qui fugientes occultãt, magno studio occidere conantur, vt ne habere videantur improbitatis suæ exprobratores. Verùm & in hoc excæcati prorsus errant. Quanto nanque fuga est manifestior,

Contra persequutores pro fugientibus defensio.

C tanto quæ ex eorum insidiis prouenit vel cædes, vel expulsio, fit apertior. Siue enim occidant, cædes eo magis aduersus ipsos vociferatur: seu in exilium agant, aduersus seipsos vbique locorum ipsi monumenta iniquitatis suæ constituunt. Itaque si sanam obtinerent mentem, viderent profectò seipsos rebus hisce comprehensos teneri, & ad sua ipsorum consilia impingere. Quandoquidem verò mentem meliorem amisere, nihil mirum, si ad eiusmodi persequutiones producuntur. Et occidere aliosquærentes, suam ipsorum non cernunt impietatem. Etenim si conuiciis eos proscindunt, qui propter percussores immissos latitant, atque si calũniosè accusant eos qui percussores fugiunt, quid rogo facient Iacobo fugienti fratrem suum Esau? & Mosæ in Madian sese recipienti, propter Pharaonis metum? Quomodo verò, qui talia garriunt, Dauidi patrocinabuntur, Saulum fugienti? (qui percussores in domum eius ad illum interficiendum miserat) & in spelunca latenti, faciémq; suam mutanti, donec abiret ab † Abimelech, &

† Abimelech generale & cõmune nomen regũ Palæstinorũ, sicuti Cæsar Romanorum imperatorũ.

D insidias sibi structas deuitaret? Quid præterea isti qui temerè omnia effutiunt, de magno Helia dicent? quum eum videant & Deum inuocantem, mortuúmque excitantem, & propter Achab atq; Iezebalis minas latitantem? Tunc etenim qui ad cædem inquirebantur filij prophetarum, occultabantur in speluncis latitantes apud Abdiam. An hos quidem vt vetustiores norunt, eorum autem qui in Euangelio sunt non meminerunt? Nam & discipuli propter metum Iudæorum secesserunt, sese occultantes: & Paulus Damasci ab gentis ibi prĩcipe quæsitus, de muro in sporta demissus, percussoris effugit manus. Et quum scriptura de sanctis talia prodat, quem prætextum aut excusationem pręcipitis audaciæ suæ inuenire poterunt? Nam si timiditatem probrosè obiiciant, aduersus ipsos veluti furentes audacia ipsa facit. Sin quasi præter voluntatem Dei hæc fecerimus dicant, seipsos criminentur, scripturas planè ignorantes. In lege enim pręceptum quoque fuit, vt ciuitates refugij propterea conderentur, vt qui ad mortẽ inquirerentur, quocunq; possent modo seruarẽtur. E

Ciuitates refugij.

In cõsummatione autẽ seculorum, quum ad nos venisset ipsum idem quod cum Mose loquutum est Verbum patris, rursum mandatum hoc nobis dedit, dicens: Quando persequuti vos fuerint ex ciuitate vna, fugite in aliam. Et paulo pòst inquit: Quum igitur videritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele propheta, stãtem in loco sancto: qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: & qui in tecto est, non descendat, vt è domo sua quidquam tollat. Qui in agro, non reuertatur, vt ferat vestimẽta sua. Atque hæc perspecta habentes sancti homines, idipsum sequuti sunt vitę institutum. Nam quę nũc præcepit Dominus, eadem etiã ante aduẽtũ suum in carne, cum sanctis est loquutus. Atqui hic propositus est hominibus finis ad perfectionem ducens, quod Deus imperarit, id vt exequantur. Proinde & ipsum Verbum nostra causa homo factũ, nõ dedignatum est, quum ad cædem quæreretur, sicuti nos, sese occultare: atq; etiam quum essent qui id persequerentur, fugere, & insidias deuitare. Ita enim conueniebat hoc Christum experiri, vt quemadmodum ex fame & siti, ita ex fuga etiam hominẽ se assumpsisse indicaret. Statim enim ab F initio, quum homo factus infans etiamnum esset, ipse per Angelũ mandauit Iosepho, Exurgens accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptũ. Herodes enim quæsiturus est animam pueri. Porrò Herode mortuo, eundem apparet propter Archelaum Herodis filiũ secessisse in Nazareth. At quum tandem Deum se esse ostẽdisset, & manum aridam restituẽs sanasset, Pharisæi quidem egressi consilium contra eum cæperunt, vt ipsum interimerent: Iesus verò eo cognito, inde secessit. Rursum quum Lazarum è mortuis resuscitasset: Ex ea ipsa, inquit, die consiliũ iniere, vt eum occiderent. Itaque Iesus non amplius propalàm inter Iudæos est versatus, sed inde diuertit in regionem solitudini propinquam. Præterea, Seruatore dicente, Priusquam Abraham fuit, ego sum: Iudæi quidem lapides corripuerunt, vt illum peterent. Iesus autẽ abscondit se, & exiuit ex tẽplo, & per medios eos trãsiens abiit atque discessit. Sed enim quum hæc videntes, ac potius intelligentes, pro eo atque scri

*ἐθελονται πυρίκαυσαι, in igne scilicet æterno.

A ptum est, non videant, ⁎ igni comburi volunt, dum scilicet cõtra quàm & facit & docet Dominus, ipsi & cogitant & loquuntur. Postquam nanque Ioannes martyrio est defunctus, & discipuli corpus eius sepelierũt, audito eo Iesus secessit inde in nauicula in desertũ locũ solus. Atq; Dominus quidem ad hunc modũ & fecit & docuit. Vtinam verò boni isti viri ita verecundia afficerẽtur, vt saltem aduersus homines præfracta sua vterentur audacia: & non eo furore abriperentur, vt Seruatori quoq; ipsi timiditatis crimẽ impingerent, qui semel blasphemare & maledictis eũ incessere consultò instituerunt. Sed furorem eorum nemo sustinebit. Quin Euangelia quoq; eos ignorare conuincemus. Nam huiusmodi fugæ & secessus rationi consentanea atque vera est, quã Euangelistæ de Seruatore etiã memoriæ mandarunt. † Proinde eandem de sanctis omnibus opinionem habere debemus. Et quæ de Seruatore humano more scripta sunt, eadem cõmuniter ad genus humanum referre conuenit. Quæ enim nostra sunt,

† Defensio, ἀπολογία.

B ille suscepit, imbecillitatisque nostræ affectiones in seipso exhibuit. Quod Ioãnes sic scripsit: Quærebant igitur eum comprehendere, & nemo ei iniecit manus, ꝙ nondum venerat hora eius. Atque etiam priusquam ea venisset, ipsemet matri dixit: Nondum venit hora mea. Fratribus autem, qui dicti sunt, suis: Tempus meum nondum adest. At vbi tẽpus id venerat, ad discipulos: Dormite iam, inquit, & requiescite. Ecce enim appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Itaque neque ante tempus cõprehendi se permisit, neque tempore iam præsente se occultauit. Quin seipsum potius insidias ei struẽtibus tradidit. Hoc ipsum & beati martyres in persequutionibus, quę tempore quæque suo acciderũt, obseruarunt. Qui quum persequutione expetiti fugerunt, & se occultare perrexerunt, tum inuenti & deprehensi martyrium strenuè obierunt. Hæc sacer Athanasius in fugæ suæ defensione scripsit. Et talem Alexandrina Synodus habuit finem.

Quatenus in persequutione fugere liceat.

CAPVT XVII.

C PORrò Eusebius, quem Vercellarum episcopũ esse diximus, Alexandrię Synodo peracta, Antiochiam profectus, plebem ibi inter se dissidere inuenit. Nam qui Meletij partes sequuti fuerant, Paulinum à Lucifero lectũ prorsus auersabantur, & suas sibi ecclesias atque conuentus cogebant. Quapropter Paulini electionem molestè ferẽs, ꝙ vniuersis placita non esset, & cum neutra parte communicans, factum id quidem non probauit: Luciferi tamen, qua eum prosequebatur obseruantia, publicitùs nihil proloquutus, inde discessit: & illud modò dixit, Episcoporum conuentu eam quoq; rem cõstitutum iri oportere. Et quũ nõ minimũ studij in eo posuisset, vt quod per dissidiũ scissum erat, vnione coniungeret, sibi ipsi tamen non satisfecit. Interea enim Meletius quoq; ab exilio reuersus est. Qui quum sectatores suos, qui eum in precio habebant, seorsim conuentus agere inuenisset, Episcopali more eis præiit. Ita factum, vt tres eodem tempore Antiochiæ essent, qui pastorali munere fungerẽtur antistites. Et ecclesię quidem in Euzoij potestate erant, qui Arianis præfuit: Paulinus autem intra vrbem ecclesiã vnam minus celebrem obtinuit, quã ei Euzoius, ꝙ hominem iamdudum obseruasset, concessit. At Meletius extra vrbem ad portam, conuentus suos agebat. Eo in statu quum res Antiochiæ essent, Eusebius inde rursum abiit. Cæterùm Lucifer vbi electionem Paulini Eusebio displicere intellexit, perinde atque iniuria affectus esset, ægrè rem ferens succensuit, neque ad communionem cũ Eusebio venire voluit. Et quasi in Synodo nõ ritè res acta esset, decreta eius per calumniam reiicere instituit. Et quum multa quæ damnum, vt fieri solet, afferebant, pertristi eo tempore mouerentur, multos etiam ab ecclesia ea res alienauit. Qua de causa noua quoque rursus hæresis extitit, à Lucifero appellationem sortita. Quæ sanè parum decentem iræ causam habuit. Suo enim ipsius laqueo captus tenebatur, qui diacono suo misso, se probaturum quæ Synodus constituisset, professus fuerat. Et ipse quidem ecclesiæ sententiã retinens, simul-

Tres eodẽ tẽpore Antiochiæ christianorũ episcopi

Meletius ab exilio reuersus.

D

Euzoius. Paulinus.

Meletius.

Lucifer ab Eusebio Vercellensi disiunctus.

Luciferianorũ hæresis in Oriente.

E tatémque remittens, ad sedem suam in Sardiniam se recepit. Qui verò cum eo dolore se affectos existimabant, in Oriente relicti, sectam sibi suam constituerunt, & longo tempore ecclesiam oppugnarunt. Eusebius quum in Oriente esset, in fide parum firmos veluti optimus medicus curauit, atque restituit: si quid parũ sinceri apud eos esset, reiiciens: quidquid autem ecclesiæ appositum natiuúmque esset, docẽs atque instituens. Atque inde in Occidentem profectus, per Illyricum trãsiit: atque in Italiam venit, idipsum vbique agens. Ibi & Hilarius Pictauij, vrbis Aquitanicæ episcopus, qui prius eò redierat, primus scilicet ab exilio reuocatus, sanioris fidei semina sparserat: Italos & Gallos, quæ vel fugienda vel expetenda dogmata essent, erudiens. Perquàm disertus autem Latina simul & Græca lingua fuit, & libros plerosq; Romanis conscripsit, qui quum Arij opinionem refellunt, tum τ̃ ὁμοουσίου consubstantialis sententiam grauiter confirmant. Hæc statim post exulum restitutionem facta. Ad hunc sanè modum Hilarius Pictauiensis & Eusebius Vercellensis episcopi, in

F Occidentali imperio Nicænæ fidei dogma clarè deprædicarunt.

Eusebius boni episcopi officium facit.

Idẽ Hilarius Pictauiensis exequutur.

Scripta eius.

CAPVT XVIII.

EAdem verò tempestate Macedonij sectatores, Cõstantij morte freti, in quibus erant Eleusius Cyzicenus, Eustathius Sebastiensis, & Sophronius Pompeiopolitanus, apertè Macedoniani vocari cœperunt. Et temporis opportunitate arrepta, frequentes liberè diuersis in locis conuentus, eis qui Seleuciæ cũ eis consenserant conuocatis, egerunt, & sectæ suæ factionem instituerunt. Tum autem qui aduersæ partis erant, Acacianos videlicet, excommunicarunt: fidémq; Arimini editam irridentes, formulam Antiochenam promulgarunt, suffragiisque suis comprobarunt: quæ postea Seleuciæ quoque confirmata fuerat, sicuti proximo libro diximus. Verùm enimuerò quum à nõnullis propter eiusmodi dissidium reprehenderentur, eísque obiiceretur, Quĩ nũc tan-

Macedoniani se erigunt

Acacianos excõmunicãt

Causa, quare Macedoniani se ab Acacianis & homousianis segregarint.

A dem se per disidiũ ab Acacianis seiungerent, cum quibus antea & cõsensissent & communicassent? tale per Sophronium responsum dedere: Occidẽtales episcopi non sanam de Consubstantiali habuere opinionem, Aetius autem in Oriente dissimilem substantia patri filium esse docuit: & vtrique recta exciderunt sententia. Illi enim per ὁμοούσιος consubstantialis verbum, subsistentiam patris & filij in vnitatem vnam redigentes, confuderũt: hic verò è diuerso à natura patris proprietatem filij nimium segregauit. Nos igitur vtrorumque lapsum vitãtes, mediam absq; periculo omni viam delegimus, piéque magis sentimus, æqualem scilicet patri filium subsistentia docentes. Sic illi quidem reprehensi, defendere se conati sunt. Sed deprehenduntur, veritatem cauillatione deprauare: ꝙ non Acacium, sed Aetium, vt inæqualitatis autorem incusant. Videntur illi etiã aliqua ex parte & Arianos & τὸ ὁμοούσιος consubstantialis assertores vitare: & per vtrosq; suis ipsorum vocibus conuincuntur, aliud quidquam noui afferre con-

Macedoniani nouis reb⁹ studuere.

B stituisse: sicuti & Sabinus inquit, qui Latinè acta Synodalia conscripsit.

CAPVT XIX.

IMperator, vbi Athanasium Alexãdriæ multitudinis cõuentus in ecclesia propalàm agere, & multos Græcorum eloquentiæ vi & suauitate ad Christianam religionẽ pertrahere cognouit, eiicere eum vrbe iussit. Ac si manere ibi se inuito vellet, grauissimas ei denunciauit pœnas. Eiuscemodi mandati illam prętendebat causam, ꝙ à decessoribus suis imperatoribus exilio damnatus, sua ipsius autoritate episcopatum occupasset: & ꝙ ipse eis qui à Constantio in exiliũ acti essent, nõ in ecclesias ingressum, sed in patriam tantum reditum permisisset. Itaq; eo imperatoris mãdato profugere coactus, in eos qui illum circumsistentes mœrebant, & discessum eius grauiter ferebãt, oculis coniectis: Bono estote animo filioli, inquit: nubecula est, breui ea euanescet. His dictis, mandata familiaribus suis dedit, & ecclesia bonis viris cõmmẽdata egressus, [a] na-

Iulianus Athanasiũ exulare iubet.

Scitè dictum Athanasij.

C uigio per Nilum in Ægyptum contendit. At qui à præfecto missi fuerant, consequebãtur, capere virum sanctũ studio omni contendentes. Et iam in propinquo persequutores adesse audiebat. Ibi eis qui cum illo in naui erant, fugam in solitudinẽ conuertendam esse suadentibus: ipse meliorem sequutus sententiam, prudenter militum effugit manus. Fuga enim posthabita ad persequutores nauigium couertere, eísque obuiam ire iussit. Et quum fugientes ipsi persequentibus propinqui essent, & illi vbinam Athanasius esset interrogassent: ipsi autem non procul abesse, ac si cursum celerius intẽderent, statim eum comprehensuros esse respondissent: periculum euasere. Ita quidem persequutores calliditate ea illusi, nihil egere. + Athanasius verò clam Alexandriam rediit, atq; ibi latuit, donec persequutio quam fugiebat, prorsus conquieuit. Hæc Athanasio à Græcæ superstitionis sectatoribus accidere.

† Athanasi⁹ Alexandriæ latitat.

† *Athanasius aduerso Nilo nauigãs persequutorũ manus cursu cõuerso effugit. Hoc Sozom. nõ habet lib. 5. c. 15. Et alio loco ab eo sicuti & à Niceph. lib. 9. c. 34. est cõmemoratũ. Est aũt apud Socrat. lib. 3. c. 14. Et fortè bis Athanasius eodẽ fugæ stratagemate est vsus.*

CAPVT XX. D

INterea Cyziceni legationem ad imperatorem, negotiorum quorundam suorum causa miserũt, cum adiectione illa: Peropus esse, vt deorum templa restituerentur. Quorum colendis illis religionem admiratus Iulianus, omnia quæcũque petierunt, eis concessit. Et Eleusio eorum episcopo re diuina & vrbe ipsa interdixit, ꝙ delubra deorum solo æquasset, atque illis per iniuriam illusisset: ꝙ monasteria & parthenonas sacrarum virginũ instituisset, & cherotrophia & + gerocomia cõstruxisset, aliáque multa Deo grata opera perfecisset: denique ꝙ verborum persuasione (id verò grauissimũ erat) Græcis multis, vt superstitionẽ suã negligerent, persuasisset. Legem etiam tulit, ne quis Christianorum, qui indigena non esset, Cyzicum adiret: causámque constitutionis eius addidit, ne scilicet propter religionẽ seditio moueretur: aduenis popularibúsque eorundem, qui eadem cum eis sacra colerent, opem illis ferentibus, & pręter- E ea Christianis lanificis & monetariis inquilinis ad eos accedentibus. Isti enim maximo numero in frequẽtissimas duas classes diuisi, multorum imperatorum cõstitutionibus Cyzici cum coniugibus & liberis habitabant, & non minimum tributum publico inferebant: illi quidem chlamydum militarium, hi autem monetæ nouæ. Græcam nanque superstitionem augere maximè & cõprobare volenti, vi publicitùs vti, & tantam hominũ multitudinem irrogata pœna opprimere, parum commodum est visum. Aegrè siquidem vrbiũ rectores vel numerum ipsum Christiani populi inire potuerunt: neq; ille etiam in locum vnum eos cõuenire, & precationibus, vt pro se quisque vellet, vti prohibuit. Satis quippe sciebat, nihil prorsus valere in eis rebus vim adhibitam, in quibus, vt consistant, promptum & voluntarium requiritur iudicium. Clerum autem, atque ecclesiarum religionísque præfectos, vt exigeret, maximo cõtendit opere. Consiliúmque eius fuit, vt statas solitásque multitudinis synaxes, ducibus eorum sublatis, tolleret. Ita enim fore arbitratus est, vt neque F conuentus agere, neque docere, nobis, multo verò minus de rebus diuinis participare, mysticáque & arcana sacra peragere, facile esset: & vt diuturniore tempore in obliuionem etiã religionis nostræ prorsus perueniremus. Atque interim obtẽtum illum prætexuit, quòd clerus facilè causam seditionis multitudini præberet. Eiusmodi agitãs consilia, quum neque esset neq; metueretur seditio vlla, Eleusium cum suis, sicuti dixi, Cyzico discedere iussit. Dicitur sanè pergrauem Eleusio imposuisse conditionem, vt scilicet nisi intra menses duos, sua ipse impensa, Nouatianorum ecclesiam, quam Cyzici ipse demolitus fuerat, restauraret, ex ea vrbe pelleretur. Tito verò Bostrensis tum ciuitatis antistiti, edicto publicè promulgato, vt directus fugeret, præcepit: grauia crimina ei & clero eius, si ad seditionem populum cõmouissent, minatus. Titus ea de causa libellum supplicem ad imperatorem misit, in quo non minorẽ esse Christianorum, quàm Græcorum, in ea vrbe numerũ: séque multitudinem suam cohortationibus, ne ad tumultum spectet, deterrere significauit. Impera-

Iulianus Cyzicenis idololatris qđ petunt cõcedit.

† Dicuntur etiã Gerõtocomia, Gerõtotrophia. Gerotrophia Eleusiũ propter pietatis opera Cyzico expellit.

Christianos quoq; aduenas ab ea vrbe repellit.

Plurimi Cyzici lanifici & monetarij

Frustra vis adhibetur, vbi voluntas spontanea requiritur.

Episcopis & ducibus Christianis adẽptis, Iulian⁹ se Christianismũ abolitûrum esse sperauit.

Dura Eleusio, de restituẽdo Nouatianorum tẽplo, proposita conditio.

Sycophãticè prorsus Iulianus Titũ Bostrẽsem vrbe sua exigit.

A tor vt populum reliquum aduersus Titum concitaret, ad Bostrenses calumniam viro intentans, literas dedit: scripsisse illum ad se, non ipsius cohortationibus, sed populum suo ipsius consilio, ad seditionem prorumpere. Atque ille clàm plebem eo pacto, vt virum eum perinde atque insidiatorem & hostem suum ciuitate eiiceret, permouit. Plurima verò alia ad eundem modum, quà ipsius iussu, quà vulgi spótanea temeritate & insultu, accidisse consentaneum est. Quorum ille malorũ maximè autor fuit, qui in eos qui talia patrare auderent, legibus nõ animaduerteret, & verbis saltem delicta eiusmodi carperet, rebus autem ipsis ad ea peragenda cohortaretur: quippe in quo altissimè odium religionis nostræ radices egerit, ídque ipse sic præ se tulit. Proinde etiamsi palàm ipse persequutioné non exerceret, nihilominus tamẽ Christiani passim à vulgo graues acceperunt clades. Fana enim Græcorum aperiebantur, & simulacrorũ superstitio applausu maximo approbabatur. Ipse autem publicitùs sacra sua peregit. Et Constantinopoli Fortunę in basilica, vbi eius deæ statua col- B locata fuerat, sacrificauit. Vbi etiam Maris Chalcedonis in Bithynia episcopus, manu à puero eò ductus, ꝙ in ætate decrepita suffusio oculorum videndi vim ei ademisset, imperatorem plurimùm taxauit: impium eum, contemptorem Dei & desertorem, ignominiosè appellãs. Ad quæ nõ aliud per iram respõdit, quàm ꝙ cæcitatem seni exprobrans, verbis tantum illum est vltus. Et ꝙ Christum blasphemia & maledicto perstringens, non tantum eum posse dixit, quem ille coleret, Galilęũ Deum, vt cæcitati eius mederetur. Sic enim hoc ei solenne erat, vt Christum Galilæum, Christianos autem Galilæos vocaret. Cui episcopus, magna vsus dicendi libertate, occurrens: Gratias, inquit, ago Seruatori meo Deo, qui vt visum amitterem, pro eo atq; nunc res habent curarit, ne impurissimum vultũ tuum ad impietatem declinantem conspicerem. Et ille placabilitatem quidem assimulans, nihil respondit, sed rem eã tamen grauiter admodum accepit. Nam quum sciret in quo honore apud Christianos essent, qui sub Diocle- C tiano martyrium obierunt, & insuper alacritatem eorum qui ad idem martyrium aspirarent cerneret, gloriam eis talem inuidẽs, aliam institit viam. Quod enim summæ esset sæuitiæ, vt per seipsum Christianos excruciandos curaret, id repudiauit: vt eos autem occultè persequeretur, non posthabuit. Quapropter vulgò populis, & aliis quicunq; tandem vellent in Christianos quidquam cõmittere, id permisit: ita demum superstitionem Græcorum inualituram arbitratus si † malorum tolerantiam veluti inescationem prætendens, placiditatem atque humanitatem etiam erga Christianos simularet.

Grauem sub Iuliano christiani ab idolomanis persequutionem tulere.

Iulianus Fortunæ publicè Constantinopoli sacrificauit.

Maris Chalcedonẽsis episcopus cæcus mira in taxãda Iuliani ĩpietate vsus est libertate.

Scitè eius viri dictum.

Iulianus christianis martyrij gloriam inuidit.

† ἀνεξίκακον δέλεαρ προβαλλόμενος.

CAPVT XXI.

Et primùm quidem facilem & gratũ se omnibus callidè præbuit: progressus deinde, non eundem, aut sui se similem exhibuit. Vbi nanque calumnia aut criminatio aliqua Constantij esset, alacriter Christianis omnia tribuit. At si ea causa non extaret: odium quod in nos communiter in pectore reconditum habebat, in apertum D protulit. Et quum hoc vnũ maximè ageret, vt omnes imperio Romano subditi, Gręcam complecterentur superstitionem, permolestum ei fuit, quòd religionem suam à Christianismo gloria longè superari videret. Templa quidem, sacrificia, & patriæ Græcorum solennitates, festíque dies per vrbes ex sententia ei ferè procedebant. Illa verò maximè solicitudine angebatur, quomodo in posterum quoque cultum talem stabiliret: ꝙ metueret, si is pręsidio suo destitueretur, ne breui rerum mutatione collaberetur. In primis sanè quasi lethale vulnus ei hoc inflixit, quòd multorum sacrificulorum coniuges & liberos & ministros Christianos esse videret: & ꝙ secum ipse consideraret, religionem nostram in sanctitate vitæ morúmque integritate eorum qui eam complectuntur, consistere: omnem mouit funem, vt Græcorum mores ad instituta nostra accommodaret. Itaque in idolorum templis fieri curauit subsellia & primarios suggestus: instituit lectiones & doctrinas, quæ tamen Græcis dogmatibus inniterentur: præterea E sacerdotes & lectores more nostro, itẽ certas certarum horarum & dierum preces. Scholas etiam & phrontisteria virorũ & mulierum philosophię ethnicæ addictarum, peregrinorúmq; & egenorum construxit domicilia, atque aliã insuper ostendit humanitatem, vt Græcorũ sacra talibus rebus admirationem consequerentur maioré. Delictorum quoque quæ vel à prudentibus vel ab imprudentibus fiunt, ex consuetudine nostra pœnitentia interueniente, cõgruentes constituit coërciones. Eodem etiam studio æmulari conatus est cõmendaticiarum literarum tesseras, quas episcopi dare solent, vt vndecũque & ad quoscunque hinc & inde hospites aduenient, moribus nostris excepti benignè curentur, perinde atque noti & amici per tesserę & signi eius testimonium. Et vt simpliciter dicam, eiusmodi in animo versans consilia, Græcos eodem quo Christianos modo viuere instituit: eósque studiis atque institutis aliis nostris propolam assuescere, extra dogmata tamen, & æquari nobis voluit. Porrò id ita se habere, ex ipsius imperatoris epistola, quam ad Arsacium, sa- F crorum suorum in Galatia põtificem, dedit, quantum licet ostendam. Scribit autem ad hunc modũ.

Iulian⁹ Græcismum etiã ad posteros cõfirmatũ trãsmittere studuit.

Idẽ cæremonias, ritus & ĩstituta christiana, in cultum idolorũ inuexit.

Cõmendaticiæ episcoporũ literæ, de quibus Nicæni cõcilij extat Canon. Formatas vulgò vocãt.

CAPVT XXII.

Græca religio nondum ex sententia nostra procedit, ídque eorũ » qui eam complectuntur culpa. » Amplitudo enim & magnificentia » deorum, optata etiam omnia » & spem omnem excedit. † Sed » absit inuidia dicto. Tãtam nanque tam breui mu- » tationẽ, ne votis quidẽ paulo antè expetere quis- » quã ausus fuisset. Quid igitur? an sufficere ista pu- » tamus: nec ad ea respicimus, quæ maximè impie- » tatem deorúmque contemptum auxerunt? ad eã » scilicet, qua aduenas excipimus hospitalitatem, ad » curam mortuorum sepeliendorum, atque ad fictã » vitæ sanctimoniam: quorum vnumquodq; apud » nos singulari studio verè fieri oportere arbitror. » Nec satis est te vnum talem esse, verùm etiã om- » nes omnino qui in Galatia sunt sacerdotes, tui si- »

Epistola Iuliani ad Arsaciũ idololatrã pontificẽ.

† πάλιν δ' ἔξω τοῖς λόγοις ἡμῶν ἡ ἀδράστεια. Ἀδράστεια ἱερογοῖς σομάτων φθόνον, καὶ σὺν δ' ἀδραστείᾳ λέγων.

Præscribit leges ecclesiasticas impijs idolorum sacerdotibus.

Eurip. Adrastia coerce linguarũ inuidiã. Cũ inuidia verba faciens.

A miles esse conuenit: quos vel terrore, vel persuasione, vt probi sint, adducito: aut sacri ministerij functionem eos deponere cogito: siquidem vnà cum coniugibus, liberis & seruis ad deorum cultũ non accesserint, sed seruos aut liberos aut vxores Galilæas retinuerint: quippe erga deos ipsos impiè se gerentes, contemptúmque deorum cultui eorundẽ præ se ferentes. Deinde sacerdotem quẽque cohortare, ne in theatro cõspiciatur, ne apud caupones potet, né ve arti cuiquam aut operæ pudendæ & ignominiosę præsit. Et morem quidem gerentes honore prosequere, rebelles verò à te repelle. In vrbe quaque frequẽtia ad excipiendos benignè hospites xenodochia extrue, vt aduenæ nõ nostræ tantum religionis, sed alieni etiam, quicunque petierint, aut indiguerint, humanitate nostra perfruãtur. Vnde autem ad eam rem pecunia suppeditet, prouisum mihi est. Triginta enim milia modiorum frumenti, & sexaginta millia sextariorum vini, quotannis in eum vsum per Galatiã conferri iussi. Et quintam huius tributi partem eis qui

B sacerdotibus inseruiunt dari: reliquum autẽ omne aduenis & hospitibus, aliisque petentibus diuidi debere censeo. Turpe siquidem esset, quũ inter Iudæos mendicus non sit, & impij Galilæi nõ suos tantum, sed nostros etiam homines alant, si opem & auxilium nostrum requirere nostri viderẽtur. Porrò Græcæ religionis obseruatores, vt ad ministerium huiusmodi aliquid etiam conferant: & vicos eorum, vt primitias frugum dijs ipsis persoluant, doce: hominésque Græcos officiis & benefactis talibus assuefac, antiquitùs nostri moris operisque id fuisse eos admonẽs. Homerus enim Eumæum hæc ita dicentem inducit:

Hospes, vel si te nostras pertingeret ædes
Aduena deterior, iustos auferret honores.
Ab Ioue nanq; venit mendicus & hospes eodẽ:
Et nobis sunt parua quidem, sed munera grata.

Non committendum igitur, vt aliis bona nostra æmulari permittamus, ipsi autem per socordiam nos pudore afficiamus, seu potius deorum obseruantiam & religionem prodamus. Atque si hæc te ita exequi audiero, hilarem & lætũ me reddes.

C Prouinciæ rectores perratò domi suæ vise: frequẽter autem epistolas ad eos mitte. Eisdem in vrbem aduenientibus, nullus sacerdotum obuiam eat: sed quum in deorum templa ingrediuntur, intra vestibulum saltem occurrat. Ne quis autem miles eos ædem sacram ingredientes præcedat, sequatur tamen qui volet. Quamprimum enim magistratus solum delubri attigerit, priuatus redditur. Tu siquidem, quod nosti, intra templũ imperium obtines. Atque id diuinæ etiam flagitant sanctiones: quibus qui parẽt, veri deorum sunt cultores. Qui verò fastu efferuntur, insolentis sunt iactantiæ & vanæ gloriæ aucupatores. Pessinũti subuenire paratus sum, si ipsi sibi Deûm matrem propitiã reddiderint. Eam verò si neglexerint, non modò id reprehensione non carebit, verũ etiam (quod dictu acerbum est) ne ad inimicitias nos irritent, periculum fuerit.

Apud Pli. lib. 6. cap. 32 inter Galaciæ oppida numeratur Gallorũ Tolistobogorum Pessinus.

Non etenim fas est hominum succurrere rebus.
Infensi qui sint dijs immortalibus ipsis.

Quapropter illis persuade, si studium curámque meam sibi conciliare volũt, vt vniuersi simul matri deorum supplicent.

CAPVT XXIII.

D SIc Iulianus, hoc quũ ageret & scriberet, citra bellum Christianos se ad patrias consuetudines traductu-rum putauit: omnémque (quod dicitur) lapidem, vt dogma nostrum aboleret, mouit. Sed persuasio difficilis ei fuit. Rursum autẽ si propalàm vim adhiberet, probro id sibi fore credidit, ꝙ tyranni suspicionem fugere contenderet. Non tamen propterea quidquam de ardore studióque suo, vt subditos ad Græcã superstitionem pertraheret, remisit. Et quædam ille per seipsum agebat, quædã per præfectos suos expediebat. Ad Græcam autem omnes superstitionem potissimum verò milites assuefaciens, in primis maximum inter Romana vexilla signũ, quod Constantinus in crucis formam redactum, iuxta diuinam (vt diximus) volũtatem, in exercitu præferri instituit, ad priorem statum reduxit. Et in publicis tabulis seipsum depingi magno studio curauit: atque insuper supremum deorum suorum

Totus in hoc Iulianus incubuit, vt Græcismũ, Christianismo abrogato, propagaret.

Labarum ad priorẽ formã reduxit.

In tabulis publicis se depingi, & deos suos addi curauit, vt homines idola colerẽt.

E Iouem affingi, veluti è cœlesti nube despectantẽ, coronámque & purpuream vestem atque alia imperij insignia demittentem: Mercurium itidem & Martem, vtraque ex parte eum blandè intuentes, & quodammodo oculorũ nutu testificantes, eloquentia eum excellere, nec minus ab arte bellica pollere. Hæc & alia hisce similia plerosq; ad Gręcam religionem inuitantia, publicis imaginibus aspergi mandauit. Atque id fecit, vt per occasionẽ honoris eius, quem moribus imperatori exhibere soliti erant, paulatim eos quoque qui appicti erãt, adorare homines addiscerent, & vetustæ consuetudinis abusus vafricie & calliditate omni subditorum mentem & iudicium furtim subuerteret. Tum enim demũ ex sententia consilium sibi processurum esse existimauit, si persuasione huiusmodi quò vellet homines duceret, & deinde quæ reliqua essent facilè aggrederetur. Legitimè verò se rursus ĩ eos animaduersurũ putauit, qui ei nõ obsequerentur, & in veteribus populi Romani moribus nouare quidquã instituerent: præsertim quũ

Crimen læsæ Maiestatis.

F aduersus longam reipublicæ cõsuetudinem & imperium ipsum delinquere viderẽtur. Astutiam talem pauci intellexere: qui etiam, ꝙ adorare imagines tales nollent, pœnas luerũt. Vulgus autem, sicuti solet, ignorantia supina & animo minus solicito, tanquam veteri legi parendum esset, ita vt sors tulit, temerè ad imagines accessit. Et ille quũ talia excogitaret & ageret, nihil prætereà effecit. Enimuerò tametsi fraus eius ita deprehensa esset, aliam tamen tentauit viam, omnia excogitans atque experiens, vt ciues suos in superstitionem vanam pertraheret. Atq; id quod instituit, priori dolo non fuit inferius. Quin potius manifestiore id & maiore violentia est ausus. Quapropter etiã occasionem multis, qui in aula imperatoria stipendia faciebant, præbuit, vt animos viriles exhiberent. Veluti enim in conflaturæ fornacibus explorati, vt qui habiti sunt, & qui reipsa fuerunt, Christiani palam apparuere. Postquam enim tempus aduenit, vt imperator ciuibus cõgiarium daret (id quod antiquitùs apud Romanos Calẽdis Ianuariis præcipuè, Imperatorisque & imperialium vrbium natali die facere receptum fuit) secum ipse

Donatiuodã do Iulianus ad idololatriam milites Christianos allicere vult.

Christianorũ militũ cãdor et simplicitas

A considerans, milites nostros aperti cãdoris & magnę simplicitatis esse, pecuniæque cupiditate teneri, & cõsueto donatiuo facile capi posse: arte quadam, vt vel inuiti dæmonibus sacrificarent, consilium inuenit. Lege nanque olim cautum erat, vt ad munus capiendum accedentes sacrificarent. Atq; idipsum illi facere iubebantur. Propositúmque simul ad ignem erat & thus & aurũ. Ibi fortem animum quidam declararunt, quod adolere thura nollent, donum contemnentes. Nonnulli naturæ improbitatem veteris legis obtentu contegentes, ne intelligere quidem ad quod malum delapsi essent, potuerunt [a]. Alij lucrosa iactura, & fortasse formidine multorum tumultuum inescati, quanuis errare se intelligerent, tamen quo minus animis excruciarentur, effugere nõ potuerunt. Atque ex eis qui in tantã calamitatem ignorantia sunt prolapsi, illud fecisse traditi sunt. Quũ post sacrificium id, consuetudine fortasse sic obtinente, communiter in conuiuio milites hilares epularentur, quod in compotationibus fieri cõsueuit, propinantes inter se [b], Christum in poculis B nominatim aduocabãt. Ibi ex conuiuis quendam verba ea excipientem dixisse ferunt [c]: Perfacetè hercle facitis, qui Christum nunc inuocatis, quem paulo antè, quum vos imperator muneraretur, & thura in aram imponeretis, abnegastis. Cum hoc dicto errorem erumnámque suam illi agnouerũt: & confestim è conuiuio prosilientes, lacrymabũdi publicè circumcursitarunt, Deum & saniores contestantes homines, se Christianos esse, atque in ea sententia perseueraturos, ignorantiáque peccasse: atque si hoc dicendum sit, manus solas Græcorum sacris operatas, mentem verò immotã permansisse, asseuerarunt. Mox etiam, libertatis dicendi ardore adducti [d], Imperatorem adiere, ad pedes eius quod acceperant aurum abiecere, & generoso prorsus animo ab eo petiere, vt suo sibi munere accepto, eos iugularet: nunquam enim se pœnitentia ductum iri, si propter Christum totũ corpus pro eo pœnas luat, quòd dextra inconsideratè peccauerit, quæ & munus acceperit, & diis sacrificarit. Incîdi quoq; pedes sibi postulauere, qui C tam importunè ad donum capiendum accelerarint. Hæc imperator audiens, ira quidem commotus est: à cæde tamen eorum abstinuit, ne eos martyrij honore dignaretur, qui sic contumeliosi in eum fuissent. Exautoratos verò ex aula imperiali exegit. In his fuere, Iouinianus ille, Valentinianus, & Valens, qui post eum imperauere. Atque isti quidem sic se gessere. Quicunque verò nõ animo recto sacra Christianorum colebant, & veram beatitudinem honoribus caducis & pecuniæ posthabebant, absque timore ad sacrificandum & imperatori gratificandum procurrêre: qualis etiã fuit sophista Constantinopolitanus Hecebolius, qui veluti quidam Euripus imperatorũ moribus sese accommodauit. Sub Constantio enim, ardore ingenti Christianam religionem coluit: vbi autem Iulianus animum ad Gręcam superstitionem appulit, horrendo prorsus modo animum mutauit, Græcásque ineptias & superstitionem, si quis alius, & ipse quammaximè est complexus. Post hunc porrò rursum Christianum se esse professus est. In faciem enim supinus pro ecclesiæ foribus prouolutus, mixtis cum clamore lachrymis, miserabiliter est vociferatus: Proculcate me sa- D lem fatuum. Tales illi fuere: talis & Hecebolius & antehac & postea fuit.

Multi Principis donum, quòd dijs sacrificare nolent, spreuere

a Pleriq; id accepere, & sacrificauere. Ex extatim pœnitẽtia est cõsequuta nõ paucos.

b Inuocatio nõis Christi in ppinationibus hilarioribus.

c Pulchrè pieq; dictum

d Pœnitẽtes milites, donatiuũ imperatori suũ restituũt, & christianismũ liberrimè cum martyrij affectatione pfitentur.

Imperator eis cingulum adimit. Iouinianus. Valẽtinian. Valens.

Hecebolius sophista in religione colẽda Proteus.

Pœnitentia eiusdem.

CAPVT XXIIII.

IMperator tam infesto quum esset in Christianos omnes animo, opportunitate ea arrepta, quãuis quod eis criminis loco obijceret, non habebat: tamen quòd sacrificare noluissent, constitutione sanxit, ne illi cum aliis rempublicam administrarent, néve honores caperent, aut in aula imperatoria merérent. Conuentibus solennibus & foro eos exegit. A iudicandi quoque munere, & magistratibus dignitatibúsque gerendis remouit. Et legem talem ferens, illud addidit: Christianas sanctiones statuere, gladio aduersus eos vtendum non esse, qui capitalia crimina committerent. Occasionem quoque suam esse ratus, bellum quod contra Persas, qui Orientem percurrebant, gerendum erat, E quòd sine pecunia nihil se rectè gesturum existimaret, dolum, vt eam à Christianis exigeret, est cõmentus. Et quicunque dijs sacrificare nollent, eis pecuniæ mulctam grandem dixit. Itaque cernere tum erat perquàm acerbam Christianorum condemnationem, à quibus ea etiam quæ minimè habebant, exigebantur, quum quidẽ alij omnes pro bonorum suorum facultatibus tributum penderent. Ita imperator subitò per iniquã pecuniæ exactionem copiosus est factus. Quo tempore etiã Græci liberè quodcunque illis visum esset facientes, nobis insultarunt. Et vndiquaque philosophorum colluuies confluebat, qui vetera gentilium sacra renouarunt, extísque inspiciendis & haruspicinæ vacarũt: adeò vt pueros masculos & fœmellas impuberes atque incorruptos, ad aras deorum mactarint, & carnes eorum degustarint. Atq; hæc quum aliis in vrbibus, tum maximè Athenis & Alexandriæ fecerunt. Vbi ꝙ Athanasius episcopus flagitiis tantis obstitisset, studio & opera eorum exilio mulctatus est. Qui naui per Nilum in Ægyptum tendẽs, cursu deinde conuerso in eandem vrbẽ rediit, sicuti paulo antè retulimus. Por- F rò prouinciarum rectores talem imperatoris religionem, opportunitatem suam esse censentes, grauius etiam quàm imperator iubebat, Christianos affligebant, ampliorem pecuniã extorquentes, & plagas etiam eã ob causam corporibus ingerẽtes. Quod imperator cognitum paruifecit, & Christianis eum accedẽtibus, molestiámque propterea ei facessentibus respondit: Lex vobis à Christo tradita est, vt malè tractati fortiter erumnas feratis, & iniuria affecti ne responsetis. Et id ex eo satis liquet, quod Amachius fecit, vt suprà memorauimus. Verùm non absurdum fuerit, rem eam, ꝙ in primis memoria digna sit, paucis repetere. In parua prouinciæ Phrigiæ vrbe, delubrum quoddã Deorum à diuturno situ & squalore repurgare, & simulacra diligenti cura restituere is iussit. Idque, vt mandatum fuerat, factum. Ea res dolorem maximum Christianis attulit. Nonnulli igitur Macedonius videlicet, & Theodulus, & Tatianus, quòd indignitatem eam ferre non possent, flagranti æmulatione incensi, noctúque fanum ingressi statuas

Iulian. Christianos ab aula dignitatibus, & reip. administratione remouet.

Idem à christianis sub prætextu Persici belli ingẽtẽ extorquet pecuniam.

Philosophi et idololatræ liberè in christianos illudunt. Humanæ iterũ victimæ.

Præfecti prouinciarũ christianos maximè affligũt. Iulianus christianos de iniurijs per supplicationes querentes, irridet.

Reperitur illustre et Laurẽtiano simile Macedonij Theoduli & Tatiani martyrium.

A tuas confregere. Præfectus eo facto ad iram concitatus, multos qui eius rei culpa vacarent, neci dédere instituit. Et ecce facinoris egregij patratores seipsos deferentes adsunt, pulchrius esse ducētes, vt ipsi morerentur, quàm alios sua causa nullo illorum commerito periclitari cernerēt. Præfectus noxam illis, si sacrificēt, remitti iubet. Atque id illis abnuentibus, minas intētat. At præclari illi adamātinis animis viri, omnia potius perpeti, quàm vt sacrificiis se contaminent, sunt parati. Ilicet ille viros sanctos multis primùm excruciatos tormētis, vbi quod volebat, eis non persuasit, postremò craticulis imponit, ignem plurimum subiicit, atq; ita interimit. Porrò illi crudelitatem Præfecti tantam, fortitudinis tum suæ coronidem esse ostendunt, pręclara illa edita voce: Si assas carnes degustare cupis Amachi, in alterū latus nos verte, ne semicrudi & ad edendum parum tibi suaues reddamur. Ad eum modum generosi isti viri in martyrij stadio decurrerunt.

B

CAPVT XXV.

Iulianus iuuētuti Christianæ liberalibus Græcorum studijs interdicit.

ADhæc, ne Christianorum pueri Græcis disciplinis eruditentur, aut poëtas scriptorésque eorum legerent, scholásve publicas frequentarent, lege cauit: Ne linguis eorū, inquit, acumine perpolitis, facile disputatoribus nostris resistere, & sacra quidem sua amplificare, religionem autem nostram refellere facilè queant. Non paruum enim ei dolorem mouêre Gregorius [a] & Basilius Cappadoces, qui omnigenam artem suam rebus multis declarauerant, eius temporis oratores longè superantes: præcipuè Gregorius, qui verba etiam variis poëmatum generibus inclusit, eáque * versus nominauit: & alij quamplurimi spectati viri, quorum nonnulli Nicænam sequebantur fidem, quidam Arij opinionem comprobabant. Syri etiam Apollinares, omni dicendi genere probè instructi, præclari maximè eo studio euasere, pater & filius sibi cognomines, & disciC plinarum omnium periti. Et pater quidem grammaticus insignis, filius autem inter Sophistas & Rhetores celebris fuit. Vterque sanè eo tempore vtilem Christianis se prębuit, opportunè & cōmodè ingeniis suis & multiiuga doctrina vsi. Grammaticus enim artis suæ peritissimus, pro Homeri poëmate, heroïcis versibus Mosæ libros & veteres Hebræorum res vsque ad Sauli regnum composuit: atque id opus in viginti & quatuor libros diuisit, libro quolibet Græcorum elementorum appellatione, iuxta illorum ordinem & numerū, ad Homericæ poësis imitationem inscripto. Edidit quoque, Euripidem æmulatus, Tragicos actus. Pindari etiam lyram attigit, & comica argumenta ad Menandri exemplum tractauit, vniuscuiusque carminis legibus ritè seruatis. atque vt semel dicam, sumpta ex diuinis literis materia, argumentis eis tractandis, librísque componendis, numerum Cyclicarum, quæ vocantur, & inter se in orbem cohęrent, disciplinarum æquauit: idque breui admodum tempore est assequutus. Ita vt illi * habitu eloquutione, & dispositione nihil ab eis differrent, qui apud Græcos hisce studiis gloriā sunt adepti, & nullus Græcę doctrinę modus chriD stianis incognitus esset. Alter autem Apollinaris iunior & rhetor, eloquētiæ consultus, sacra Euangelia & epistolas Pauli in Dialogis, Platonis formam & stylum referens, ita exposuit, vt nisi homines antiquitatis venerandæ prærogatiuam obseruarent, consuetísque delectarentur, nihil profectò eis concederet, qui apud Græcos itidem maximè celebrantur, neque minus nostrorum quàm illorum lucubrationes admirationi essent & edisce rentur. In primis verò istorum ingenij felicitatē suspicere conuenit. Veterum enim quilibet in vna quapiam re studium omne posuit. Isti verò in omni doctrina cum laude exercitati, vsu publico flagitāte, quum stylum feliciter prius expoliuissent, egregiè res & sententias Christianorum tractarūt atque confirmarunt. Et Imperatoris versutam calliditatem strenuè refellerūt, atque adeò librorum solerti acumine fortiter conuicerunt. Ego verò & Psalmorum librum heroico carmine ab patre optimè expressum inueni. Insignem quoque iunior Apollinaris librum elucubrauit ad impera E torem ipsum, siue ad philosophos Græcos, quem de Veritate inscripsit: in quo etiam absque sacrarum literarū testimoniis clarè ostendit, longè eos à recta de Deo opinione abesse. Imperator nāque eas ipsas literas irridens, & religionem nostrā ludibrio habens, ad primarios eius temporis Antistites hæc verba de libris nostris scripserat: † Legi, Cognoui, Damnaui. Ad quem nomine omnium quendam ita rescripsisse ferunt: * Legisti, Sed Non Cognouisti: Si Enim Cognouisses, Nō Damnasses. Basilij verò responsum id esse dicunt, qui eo tempore Cappadociæ ecclesias episcopus curauit. Neque adeò dissentaneum est, id scriptū eius esse. Sed siue illius, seu alterius sit, admiratione dignus vir talis esse videtur, & dicendi libertatis & eruditionis causa. Atque hæc quidem imperator egit, & hæc Apollinares etiam resistentes ei elaborarunt.

In hac re verbis illis vsus est: Proprijs, quod in prouerbio est, pēnis, siue sagittis ab eis petimur. Armis enim ex libris nostris sumptis instructi, bellum contra nos mouet.

a Basilius magnus.

** ἔπη.*

Grego. Nazanzenus.

Apollinares duo.

Luculentissima duorum istorum Apollinarium scripta.

** ἤθει, φράσει, οἰκονομίᾳ.*

Iulianus libros Christianorū risit & damnauit.

† ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων.

** ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως. εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως.*

CAPVT XXVI.

VErumenimuerò Prouidētia diui- F na, simul & imperatoris cōsilio atque impetu, & non minus Apollinarium studio & opera, longè fuit potentior. Imperatoris enim cōstitutiones, ipso sublato, sicuti mox oratione progresi dicemus, breui euanuerunt. Et illorum lucubrationes postea non in magno fuere precio, perinde atque editæ nō fuissent. Sed occurret mihi fortè quisquā: Quid hoc est quod dicis? inquiens. Vtilem certè Christianæ reipublicæ minimè diuturnam imperatoris aduersus nos cōtentionem fuisse, atque id diuinæ Prouidentiæ accepto ferendum esse, quilibet sanè dicat. Verùm Apollinarium studium, quod Christianismo impenderunt, reiicere, & Christianos rursum Græcas disciplinarum institutiones in manibus versare, vix quispiam religioni nostræ commodum esse existimauerit: quòd Græci libri detrimentum nobis afferant, † Deorum multitudinem, fabulas & mendacia docentes. Aduersus obiectionem istam statim responsum

Græcarū artium studia Christianis vtilissima.

† πολυθεΐαν.

A nostrum afferemus. Doctrinam Grecorum neque Christus ipse neque eius discipuli videntur, vel recipiendā esse vt bonam & diuinitùs inspiratā, vel reiiciendam vt noxiam & incōmodam, censuisse. Atque id non sine prouidentia Dei factū esse opinor. Non pauci enim apud Gręcos philosophi, nō longè à cognitione Dei abfuere. Declarat id, quòd nonnulli præstantibus libris aduersus Epicuri sectatores pugnarunt, qui nullos deos esse asseruit, omniáque fortuitò & sua sponte existere sensit, & mundum nulla prouidentia regi apertè docuit. Eos illi redarguendo, & inscitiam eorum euertendo, confutarunt. Proindéque non exiguam vtilitatem nobis, qui veritatem rectæ pietatis sequimur, attulerunt. Sed enim quāuis eò sint progressi, non tamen caput ipsum, seu potius doctrinæ totius summū verticem attigêre, vt videlicet quod in profundo occultatum à sæculis fuit, diuinū inquam Christi mysterium, cognoscerent. Quod sanè sic se habere, Paulus etiā in epistola ad Romanos hisce verbis astruit. Reuelatur enim ira Dei de B cœlo super omnem impietatem & iniusticiā hominum, eorum qui veritatē in iniusticia detinent. Quia quod de Deo coenosci potest, manifestum est in eis: Deus enim eis manifestauit. Nam inuisibilia ipsius ex creatione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta perspiciuntur. Sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas: ita vt sint inexcusabiles. Quia quum Deū cognouerint, non sicuti Deū glorificarunt. Ex quibus verbis illud satis liquet, veritatis illos quidem habere cognitionem, quam illis Deus apertam exhibuit. Reprehenduntur autem, quòd Deo cognito, non vt Deum, pro eo atque oportuit, coluerunt. Proinde illa verborum istorum videtur esse nobis relicta sententia, consectandas esse quibus visum fuerit, Græcorum disciplinas, neque per ea reiectam liberaliorem doctrinam. Et vna quidem ratio nostra sic habet.

Pleriq; philosophi Græci propè ad cognitionē Dei accessere.

Epicurei

Iidē ad cognitionē summæ sapientiæ nō peruenerant.

Ex Ethnicis scriptis optima quæq; à pijs ad Christianismum transferenda esse, docet August. 9. de doctri. Christ. lib. 2. ca. 40. illud tractās Petierunt ab Aegyptijs vasa argētea & aurea. Id sedulo in libris cōtextorū fecit Clemens Alexandrinus.

Altera verò illa est: Seruatoris dicta & diuinitùs inspiratæ scripturæ, admirandæ quidem prorsus doctrinæ sunt & institutiones, rectam vitam & religionem veram nobis tradētes. Fidem in-C super Deo gratam studiosis exhibent. Minimè verò nos disserendi docent artem: vt satis idonei simus, quum velimus, tempore flagitante, pro eis fortiter aduersariis resistere, eásque colluctando defendere. Porrò suis ipsius armis hostem ferire, strenui admodum & fortis viri est. Id verò ipsum Christianis ex lucubrationibus, quas Apollinares reliquerunt, satis addiscere minimè licuisset. Quod quum certò Iulianus sciret, ne Christiani Græcorum doctrina imbuerentur, lege sanxit. Nō etiam ignorabat, fabulas ethnicas famam & gloriam ipsius obscuraturas, & criminationis causam aduersus eum allaturas: quas etiam Socrates inter Græcos philosophos præcipuam laudem consequutus, quum nihili faceret, veluti adulterare sacra Græcorum, & nouos Deos inferre inciperet, condemnatus est. Tertia ratio nostra hæc est. ✶ Spectatos numularios nos esse diuinum oraculum iubet, & vt pulcherrimum quodque ex rebus omnibus deligentes, quod malum est abijciamus, quod bonum autem disquiramus, atque inuentum retineamus. Attenti quoque præcipuè vt simus, ne quis prædam è nobis agat per inanē & vanam philosophicorum dogmatum seductionem. D Id autem quomodo perspicere posimus, nisi in illorum subeamus arma? Non equidem, vt eis vsurpandis eadem quæ illi sentiamus: sed ex abundanti, suis contra eos potius vtamur telis. Et malum quidem auersemur, quod verum autem & opportunum est legentes cautè recipiamus. Vbicunque enim aliquid boni est, ipsius veritatis id est. Quod si quis accuratiore persuasione nos hæc contorquere atque affectatè dicere arbitretur, illud mihi consideret velim: ipsum diuinissimum Paulum non solùm Græcis doctrinis nobis non interdixisse, sed etiam alicubi in epistolis suis, verbis earum vsum esse, vt qui eas quoque attigerit. Videtur sanè multa quæ à Græcis sunt dicta, didicisse. Nisi enim Epimenidis Cretensis oracula legisset, viri ✶ sacra & cæremonias instituētis, quomodo versum illum protulisset,

Socratis philosophi cōdēnatio, quòd deos Græcos contempserit.

** λογίμους τραπεζίτας.*

Omnia pbāda, quæ bona sunt tenēda.

Cres semper mendax, mala bellua, venter obesus?

Vnde etiam hemystichium illud sumpsisset, E

Huius nanque sumus genus:

si Arati Astronomi φαινόμενα, hoc est, de stellis apparentibus librum non attigisset? Sed & illud,

Studiis obest conuictus improbus bonis:

satis indicat, eum in Euripidis fabulis libēter versatum fuisse. Id quod itidem ante illum Solomon in eandem sententiam dixit. Verùm quid opus est pluribus hanc rem persequi? Iam inde enim ab initio, veluti consuetudine & studio eo non interdicto, viri sancti fauore & gratia spiritus locupletes, & ecclesiæ nostrę doctores insignes, à tenera ipsa ætate ad senectutem vsque sedulò Græcorum libros legerunt: partim ad linguam sermonémque expoliendum, & mentem exercendam: partim vt ex rebus deterioribus id quod inest boni colligerent. Qua re illud etiam sunt assequuti, vt rectè Græcos in eo quòd à decoro exciderunt, & per errorem lapsi sunt, damnare possent. Indicat hoc Basilius magnus, & Ioannes qui propter eloquentiæ suauitatem Chrysostomi nomen accepit: & magnus itidem in Theologia Gregorius, qui hunc etiam locum de Græcis disciplinis in oratione funebri de magno Basilio tractat. F Æquum sanè est visum, eum locum tempestiuè huic operi, ad ea quæ agimus comprobanda inserere. Satis namque apparet, non ipsūm solum optimè in eis disciplinis eruditum esse: sed alios quoque illum ad eas discendas exhortari: simúlque iniuriarum eos accusare, qui eruditionem Græcam affectantibus obstant. Sic enim scribit. Omnes, opinor, qui saniore mente sunt, hoc confiteri, doctrinam inter ea quæ nobis sunt bona, præcipuam esse: non istam solum præstantiorem nostram, quæ elegantiam ostentationémque orationis omnem negligens, saluti vni & rerum intelligendarum pulchritudini inhæret: sed externam etiā illam, quam multi Christiani perinde atq; insidiatricem, fallacem, & longius à Deo abducentem, cōtemnentes despuunt, peruersa sanè & periculosa persuasione. Quemadmodū nāque cœlum, terram, aërem, & quæcunque in his sunt, quanuis homines nonnulli malè ea accepta, quæ Dei essent opera, pro Deo coluerūt: ꝓpterea

** ἱεροφάντου ἀνδρὸς τελετὰς, Sec.*

Eloquentissimi Theologi, Basilius, Chrysostom' Gregorius.

Gregorij Nazanzeni sentētia de vsu et vtilitate pfanarum literarum.

A tamen non despicimus, sed quantum vtilitatis ha bẽt ex eis ad vitæ vsum percipim⁹: quod verò noxium est in eis, fugimus: neque, quod stulti faciũt, aduersus creatorem creaturam ipsam quasi ad rebellionem commouemus: verùm ex rebus conditis conditorem deprehendimus, & quod diuus Paulus ait, in captiuitatem redigimus intelligentiam omnem in Christum. Ac sicuti ignem, alimentum, ferrum, atque alia, per seipsa quidem vel vtilia vel incommoda maximè esse ignoramus: sed de eis pro eo atque hominibus illis qui eis vtuntur videtur, iudicamus (quum etiam in reptilibus feris quædam sint, quæ vtiliter ad salutem pharmacis & remediis miscemus) sic quoque ex disciplinis istis quod ad veritatem inquirendam, & iudicium acuendum, necnon ad contemplationem exercendam facit, id recepimus: quod autem ad dæmones ipsos & ad perditionis profundum deducit, despuentes reiecimus: propterea ꝙ ex eis rebus in verę pietatis studio non itidem adiuuemur, eo pacto meliora ex deterioribus addiscentes, & imbecillitatem illorum in robur B doctrinæ nostræ conuertentes. Non igitur contemnẽda est doctrina liberalior, propterea quòd hoc sic quibusdam faciendum videtur: sed praui atque ineruditi, qui in ea sunt sententia, censendi sunt, qui alios omnes sibi similes esse velint, vt in com muni sui similiũ frequentia latere, & inscitiæ suæ reprehensionem effugere valeant. Hęc diuus Gregorius. Basilius verò magnus non solùm doctrinam Græcorum discere permittit, sed etiam præclaro libello maximè hoc confirmat, cui titulum fecit, Quomodo iuuenes ex Gręcis disciplinis vtilitatem capere possint. Hæc de Apollinaribus, & Græcorum doctrinis dicta sufficiant.

Basilius Magnus hac de re libellum composuit.

CAPVT XXVII.

Imperator autem ingẽti à Christianis pecunia extorta, expeditionem aduersus Persas molitus est, & Antiochiam Syriæ se contulit. Atque ibi liberalitatis suę studium Antiochenis probare volens, res in foro C venales & necessarias ad certum constitutúmque precium reduxit: nõ considerans secum ipse, vbi militum sit frequẽtia, ibi accidi in vrbibus rerum omnium copiam, vicinósque etiã ea de causa annonæ detrimento affici. Itaque caupones emere, & rursum vendere res ad victum necessarias quęstus gratia soliti, quòd iacturam eam non ferrent, multa contra imperatorem vociferati, negociatione sua supersederunt: eóque modo vt rerũ necessariarum penuria vrbem inuaderet, effecerunt. Antiocheni verò (procliues enim sunt ad contumelias homines) impudenter & liberè imperatorem riserunt, & scommatibus in barbam eius luserunt, quòd prolixior ea esset, tondi eam ad funiculos plectendos oportere dicentes: atque item in numis eius qui effigiem tauri habebant, cauillati sunt, perinde atque à præcipiti tauro mundum ab ipso imperante euerti iactantes. Quum enim supra alios omnes admodum superstitione teneretur, & quotidie tauros ad simulacrorũ aras mactaret, & aram & taurum numo suo imprimi curauerat. Proinde ira ex scõmatibus eiusmodi percitus, malè se accepturum Antiochenos minatus D est. & Tarsum Ciliciæ concessit, atque inde res ad bellum necessarias exercitui suppeditare instituit. Cæterum minas factis executus nõ est: sed verbis tantum in Antiochenos conuicia retorsit, orationémque præclaram & facetam ira remissa in eos conscripsit, quam Antiochenã & μισοπώγωνα, hoc est, barbæ inimicam inscripsit. Atque eo pacto se iniuriã vindicasse existimans, Persicam expeditionem, perpetua nota vrbi Antiochenæ inusta, est prosecutus. Antiochię porrò erga Christianos eadem est importunitate vsus, omnibus modis id agens, vt Græcorum superstitio inualesceret. Verũ quid circa Babylæ martyris sepulcrum, & in tẽplo Apollinis Daphnęi acciderit, periniquũ esset, si silentio præteriremus. Id verò inde ordior.

Iulianus Antiochiæ parũ prudẽter certum rerũ venalium instituit precium.

Scõmata Antiochenorum in barbã Iuliani, & numos eius.

Taur⁹ in numis Iuliani.

Oratio Iuliani contra Antiochenos μισοπώγων.

CAPVT XXVIII.

Inter Antiochię suburbia pręcipuum quoddam est, in quo frequentes flo- E rẽt cupressi, locus valde nemorosus, & variis aliis inter cupressos arboribus conspicuus: & quæ inter arbores ipsas sunt loca pro vt anni tempus fert, omnis generis beneolentes producunt flores. Instar tecti autem habet eo loco, quæ ex ramorũ & foliorũ densitate vbique prouenit vmbra, & solis radios non facile solum ipsum pertingere sinit, neque quidquã amœnitatis regioni ei deest. Non ibi aquarum copia irriguarum desideratur: & gratum temporis tempe ramẽtum, Zephyríque & alij venti leniter ramis flatu suo incidentes, suauémquem susurrum edentes, amœnitatem multam afferunt. Eo loco Græci fabula conficta, Daphnem Ladonis fluuij filiã ex Arcadia, Apollinem amatorem fugientem, in nominis sui arborem esse conuersam: ipsum autẽ deum ne sic quidem puellæ desiderium abiecisse, amorémque suum veluti solãtem, amatæ virginis frondibus caput cinxisse, eámque etiam arborem factam complexum esse: neque ab ea discedere volentem, illi cum festiuitate quadam assedisse, proindéque honore diuturnioris moræ eum locum F prosequutum, atque aliis locis illustriorem, sibíq; etiam gratiorem effecisse ferunt. Hic homines casti & moderati minimè versari sustinuerũt, quòd regio ea ad desidiam & libidinem admodum esset procliuis. Iuuenibus autem corruptis iucunda plurimùm & grata visa est, & prorsus amatoria: quos etiam eam in rem fabula ipsa inuitarit. Et duplex eis ad culpæ deprecationem fabulam non illepidam prætendentibus incensa est libido, vt sine pudore neque ipsi pudici essent, neque pudicos in eo loco esse paterẽtur. Qui enim ibi sine amica versaretur, illiberalis planè, parúmque gratus visus, perinde atque piaculum aliquod detestandum inde abigebatur. Græcæ autem superstitionis obseruatoribus præcipuè in maximo locus habitus est honore. [a] Nã statua ibi Apollinis Daphnæi magna vetustate exsculpta, & templum pulcherrimum altitudine & amplitudine mirifica, artificiosa manu constructum fuit: quod Seleucum Antiochi, qui vrbem eam sub suo nomine magnificè primùm condidit, patrem construxisse ferunt. Creditum etiam longo tempore est,

Lucus Daphnensis ad vrbem Antiochenam.

Est l. 11. C. titulus, De cupres. ex luc. Daphnen. vel Pers. per Aegypt. non exci. vel vẽd. Lãbit. Apollinei nemoris nutritor Orõtes. Claud.

In vmbroso Daphnæ luco Cõstãtinus magnus matri suæ Helenæ statuam collocauit. Et ob eã causam locũ eum Αὐγούστειον. Augusteum nõĩauit. Sui. Castalius fõs oracularis. Hadriano Cæsari respõsum ibi datũ a Apollo Daphnæo.

A aquam ibi è fonte Castalio diuinatricem, nihil prorsus ab alia illa apud Delphos, vt nomine, sic etiam efficacia differentem, profluxisse. Fama item fert, Adriano Imperatori, quum priuatus adhuc esset, responsum ibi de rebus futuris editum esse, eúmque lauri folio in fonte tincto futuri cognitionem literis designatam hausisse: & quum responsum id ad exitum suum peruenisset, ne aliis quoque ad eundem modum res futuras cognoscere liceret, aggere multo fontem obstruxisse. Hæc quidem sic Græci tradũt. Gallus autem, vbi Cæsar est à Constantio creatus, Antiochiæ vixit, barbarorum ibi impetum & incursionem cõpescens. Hic vt Christianus, quũ maximè eos qui pro Christo & dogmate nostro fortiter decertarunt, veneraretur, locum talem à diuturna superstitione & improbo illo more liberandum atque repurgandum duxit. Postquam autem non aliter se malum tantum extirpaturum esse putauit, nisi contra templum id, orationis domum construeret: opere eo pulchrè perfecto, vrnam etiam Babylæ martyris B in Daphnen transtulit: qui ante annos plures Antiochenæ ecclesiæ splendidè antistes præfuerat, & sub Numeriano fortiter certamẽ pro Christo pertulerat. Martyrij eius hæc causa fuit. Episcopatum Babylas gerebat. Numerianum autem de dæmonis cuiusdam sententia cupido inuasit, ecclesiam Christianorum, quum frequentissima esset, ingredi. Et aduenienti ei, hierarcha ad templi vestibulum astans, ingressum præclusit: se pro virili sua affirmans, nõ commissurum, vt ad gregem lupũ ingrediẽtem intueatur. Atq; ille statim quidem cœpto destitit. Episcopum autem primùm de tanta audacia criminatus est: deinde sacrificare etiam dæmonibus iussit, eam vnam expiationem criminísque abolitionem, & subsecuturi honoris & gloriæ conciliationem fore denuncians. Cui Babylas ingenti animo resistens, martyrij coronã recepit. Eius tum ossa Gallus transtulit. Quod vbi est factum, dæmonium deinde oracula nõ edidit. Et multi quidem propterea id consiluisse existimarunt, quòd sacrificiis & cultu eo quem antea illi exhibuerãt, spoliatum esset. Verùm rem alia C ter se habere compertum est. In causa enim verè erat, in vicinia quiescens martyr, qui eam rem nõ permisit, cœptum illius vi maiore prohibens. Sub Iuliano enim, quum ad satietatem vsque sanguine & victimis expleretur, nõ minus mutum fuit. Et postremò ipsi illi imperatori de euentu Persicæ expeditionis dæmonem consulenti (quum frequenter eò venisset, quòd cædendis hostiis delectaretur, & multo sanguine Pythium veneraretur) causam eius silentij indicauit. Vbi nanq; templum ingressus, oraculo, quæ visa essent, fidẽ eius periclitans, magnificis mactatis victimis Iulianus proposuit: insuper quoque petiit, ne Deus, de quibus rebus inquireret, respõdere grauaretur. Tum ille apertè quidem non significauit, se more suo propter Babylam martyrem non respondere: sed alio id modo insinuauit. Locum enim eum plenum esse cadaueribus dixit, & propterea se oracula edere minimè posse. Et erant ibi multi alij sepulti. Verùm Iulianus Babylam martyrem solum responsis obstare iudicans, confestim vrnam eius transferri iussit. Quapropter Christiani aduenientes, martyrem in vrbem ad quadraginta

Gallus Cæsar sacrã ædẽ in Daphne construxit.

Ossa Babylæ martyris in eam ædem illata.

Sancti Babylæ sub Numeriano martyrium.

Propter Babylæ cineres oraculũ Daphnæum obmutuit.

Babylæ reliquiæ ex luco Daphnẽsi in vrbem Antiochenã trãsferuntur.

stadia intulerunt, vbi etiamnum situs est: nomi- D ne suo loco ipsi indito. Qui verò vrnam ferebant senes & iuuenes, alíique chorum grauem & venerandum efficientes, alius alium in via ad psalmos canendos inuitarunt, sub illo quidem prætextu, quasi sudorem laborémque viæ leuarent: re autem ipsa, quòd æmulationis ardore ferrentur, vt imperatoris ineptam monstrosámque religionẽ reprehenderet. Et canendo præibant, qui artem eam accuratius addidicerant. Inter alia autem multitudo illis succinens, & illam carminibus addidit partem: „Confundantur omnes qui adorant „sculptilia, gloriantes in simulacris suis. Tum sanè, qui antea philosophum se esse professus fuerat imperator, longè alius deprehensus. Ira nanque commotus, perinde atque iniuria affectus esset, affligere Christianos constituit: & eadem aduersus illos facere, quæ Diocletianus fecisset. Quòd verò impetum eiusmodi expeditio Persica, quam vrgebat, moraretur: Salustio, qui tum præfecti magistratum gerebat, mandauit, vt eos qui præcipui in ea quam diximus psalmodia fuis- E sent, comprehensos coërceret. Ille quamuis vanæ Græcorum religioni esset addictissimus, consilium id tamen non laudauit. Quòd autem mandato imperatoris reluctari nequiret, postridie multos Christianos comprehendit, & carceri inclusit. Et deinde ex eis vnum Theodorum nomine, adolescentem adhuc, produxit. Eum quum tormentis ingentibus subdidisset, & ad stipitem tortorium suspendi, corpúsque eius satis diuerberari & concidi curasset, quòd martyrem inuictum esse videret, non deprecantem, neque doloris alicuius indicium præbentem, (perinde enim atque non certator ipse, sed spectator earum rerum quæ in eo fiebant esset, constanter cruciatus perferebat: & hesternum illum concinebat Psalmum, re ipsa nihil ad se pertinere quæ ab eo per quæstionem requirebantur, ostendens) vix tandem tantis pœnis liberauit. Id quod tum demum fecit, quum iam tortoribus vita destitutus esse videretur. Atque illius tantam fortitudinem & constantiam cum stupore admiratus Salustius, vbi ad Imperatorem venit: Nisi, inquit, Christia- F nos affligere destiterimus, ipsis quidem laudem & gloriam breui parabimus, nos autem ridendos omnibus proponemus. Porrò Salustij sententia laudata, & captiui illi dimissi sunt, & Theodorus post confessionem eam longo vixit tempore. Dicitur autem postea Rufinus, qui historiam ecclesiasticam latinè vertit, virum eum aliquando conuentum rogasse, sensissétne pœnarum tormenta, an plagas citra dolorem omnem pertulisset? Cui ille respondit: Non se quidem sine sensu cruciatuum fuisse: adolescentem autem quendam sibi assistentem, fascia tenuissima sudorem abstersisse, & aquam frigidam infudisse, qua dolorum ardorem refocillarit, tormentorúmque vim sustulerit. Spiritui præterea suo robur indidisse, & incredibilem in tantis laboribus iucunditatem suppeditasse. Mihi certè hominis esse non videtur, corpus ipsum ita despicere, nisi diuinum præstò sit auxilium. Hæc de admirando isto Theodoro. Atque ob eam quæ dicta est causam, Babylas martyr in Daphnẽ translatus, atque inde rursus deportatus. Breui verò pòst repentinum

Hymnodia reliquias eas ferentium.

Propter hãc in christianos excandescit imperator. Salustius præfectus.

Theodorus psaltes grauissime excarnificatur.

Salustius fortitudinẽ & constantiam Theodori vnicè admirat'.

Diuina cõsolatio Theodoro in tormentis exhibita. Suprà cap. 9. eodem.

Rufinus Ecclesiasticæ historiæ interpres.

Cōflagratio tēpli Apollinis Daphnæi

** ἐπισθόδομον.*

A incendium in Daphnæi Apollinis templum incidit, quo id cum tecto omni & ipso Dei simulacro conflagrauit. Et quasi tēporis momento protinus nuda omnia apparuere, muri scilicet ipsi cum lorica sua, & colūnæ quæ propylæum & * posticū templi sacrarium sustinuerant. Christiani incendium id dæmoni, martyre petente, accidisse putarunt. Græci ad Christianos autores retulere. Ea certè quidem de causa templi sacerdos tormentis subditus est, vt incēdiarium indicaret: sed cruciatibus multis toleratis in vinculis, indicare neminē potuit. Quæ res Christianis magnæ laudi fuit. Et homines plerique non mortalis cuiusquam insidiis, sed diuina vindicta templum id conflagrasse, igne cœlitùs demisso, existimarunt. Hæc sic se habuere. Cœterùm quū satis colligere ex eo quod factum erat liceret, cladē eam tēplo in Daphne propter martyrē Babylam accidisse, vbi Iulianus, quē id non latebat, alias etiam diuis martyribus sacras ædes cōstructas esse, prope Apollinem Didymæū siue gemellum, qui ante Miletum est, cognouit:

Incēdium id diuinitus exortum.

Iulian⁹ apud Miletūinxta Apollinis Didymæi tēplum sacras martyrūædes excindere iubet.

B Præfectis prouinciæ Cariæ scripsit, vt quæ templa ædificium altius, & tectum, atq; etiam sacrā mensam haberent, in ea ignem iniicerent: quæ verò dimidia ex parte absoluta essent, funditùs euerterēt.

CAPVT XXIX.

Oracula idolorū falsa Iuliano de euentu Persici belli respōderūt.

Sed enim quibus reb⁹ Iulianus & Græci deorum potestatem adaugere atque ostentare studuerūt, ex eis illorum imbecillitas atque seductio, diuina adiuuante Prouidentia, deprehensa sese exhibuit. Nam quæcunque ab oraculis edita sunt responsa, penè omnia apertè falsa esse, & euentui minus respondentia, cognita sunt. Exercitum quippe aduersus Persas ducturus, Delphos & Dodonen, qui vates ibi consulerent, misit. Et illi non solùm bellum, verumetiam victoriam denunciauerunt. Tantum verò à veritate ipsa aberrarunt, quantum postea rerum exitus ostendit. Porrò ex responsis eis vnum ad mendacium redarguendū

Theodorit. addit Delū, lib. 3. cap. 21.

C hoc loco apponere libuit:

" *Nunc Di Deæque omnes consurgite: sumite bellū,*
" *Atque fero certum de flumine ferte tropæum,*
" *Dux ego vester ero Mars sæuus belligerator.*

" Feram fluuium Tigrim nominauit, qui cognomi nem sibi animantem habet. Eiuscemodi oraculis deceptus miser, victoriam somniauit: & tandem cōfirmatus, se ad Persicum bellum armauit. Aliàs tum quoque, quum oracula simul & seorsim omnia respondissent, Imperatoris auunculum Iulianum ægrum moriturum non esse: responsis ipsis legendis, erumnosè & miserabiliter is vitam finiit. Multi enim qui in Christianos & veram pietatem furore suo debacchati fuerant, iustas dedere pœnas: manifestissimè autem omnium cum eis etiam Iulianus, illustri dignitate præditus, qui tum vniuerso Orienti cum imperio præfuit, desertoris ipsius (sicuti diximus) auunculus. Præterea Felix imperialium thesaurorum curator, & Elpidius imperatoriæ domus præfectus: Comitem rerum priuatarū Latina lingua vocat. Tres hi gratiosi maximè apud imperatorem erant: cui vt gratificarentur, posteriores duo verā pietatem abiurauerant. Iulianus incendij Daphnæi templi & simulacri causam inquirens, Christianos id Deorū odio excitasse suspicatus, tametsi à vicinis agricolis de cœlo fulmine eam ædem tactā esse cognouit, non temperauit sibi tamē, quin aduersus vniuersarum rerum Deum arma sumeret. Itaq; sacra vasa longè preciosissima ecclesiæ magnæ, quā Cōstantinus magnus cōstruxerat, in fiscū imperatoris inferri mandauit: & foribus templi, quod tum Ariani habebāt, clausis ne quis eò ingrederetur curauit. Cum Iuliano, Felix & Elpidius, imperialium pecuniarum quęstores, publicarum alter, alter priuatarū, in templum id direpturi venerant. Horum Iulianus difficili & incognito morbo mox correptus, ad dies quadraginta ita distētus iacuit, vt neq; loqueretur, neq; sentiret quidq̄. Causa morbi erat ꝙ sacris vasis, quę terrę illiserat, pro sedili vsus fuerat: & episcopum Euzoium, qui piaculum tantum inhibere conatus fuerat, in caput vehementer verberauerat, dicto illo insuper ingesto, Christianorū res à diuina prouidentia non curari. Et valetudine

Tigris amnis

Iulianū auūculū quoque oracula fefellerunt.

Vindicta diuina christianorum persequutores persequuta.

D

Iulian⁹ auūculus cū Felice et Elpidio Quæstoribus imperialibus templum magnum Antiochiæ diripiunt.

Theodoritus addit, Iulianū ipsum in sacram quoque mensam minxisse.

Verba cōiugis ad Iulianum apud Theodorit. Vt laudib. ô vir, Christū seruatorē vehas cōuenit, quòd per castigationē potentiam tibi suā exhibuit Nō enim eū cognouisses, quē persequeris, nisi ꝑ longanimitate sua, diuinitùs hasce tibi intulisset plagas. Agnouit ille morbi causam, et imperatorē, vt eis ecclesiæ quib. adēpta fuerat, restitueretur, rogauit. Sed frustra. lib. 3 cap. 13.

E paululū recuperata, quum seipsum ob nefandam sententiam suā cōdemnauit, tum vindictam diuinam qua affligebatur sensit. Et quum ita aduersus seipsum impiorum facinorum suorum testis ipse esset, [a] ventrē deinde eius putredo & omnis generis vlcera cōuulserunt, quæ ei mortem etiā attulere. Visceribus enim atq; extis putredine ea corrosis, excrementa nō iam per naturalia vim expellendi obtinentia membra egerebat, verùm os scelestum, quod blasphemiæ & maledictorū effecerat instrumētum, pars corporis obscœna per quā excerneret, est factū. Pudenda ipsa, & qui circa ea sunt meatus, corrupti itidē sunt: caróq; eis in partibus putrefacta in vermes abiit, & morb⁹ ipse medicorum arte longè fuit potentior. Illi enim reuerentia & metu imperatoris omnia experti sunt, & omni remediorum specie adhibita, pinguedinéque preciosarum auium, quas diis sacrificabāt, membris corruptis applicata, vermes profundius latitantes, in apertum quasi quibusdam illecebris euocare contenderunt. At illi in membris occultioribus ad carnem viuam magis magisque prorepsere, neque corrodere hominem destitêre, do-

F nec violenta morte miserum enecarunt. Porrò tanta calamitate propterea mactatum esse ferunt, ex ira diuina, quòd sic ecclesiæ & sacris eius vasis insultauerit. [b] Felix autem vasis tanti precij conspectis (Constantinus namque & Constantius liberalissimè ea comparauerant) arridens, & vrbanè iocans: Ecce, inquit, qualibus vasis Mariæ filius diuina re peragenda colitur? eámque, nec ob aliam quampiam causam, ex interioribus eius venis vna quæ maxima esset, rupta, tanquam per fistulam sanguinem per os eius emisit. Sic & ipse horrendum cernentibus omnibus spectaculum factus, non totum perdurauit diem: sed circa crepusculum, vnà cum sanguine iam deficiente, simul etiā animā euomuit.[c] At tertius Elpidius, qui blasphemus quoq; in Christum fuerat, tardius ille quidē quàm alij pœnas luit: sed tamen inter eos qui tyrannidem affectarunt deprehensus, bonis omnibus exutus, grauésque erumnas alias in carcere perpessus, turpiter vitam finiit, sacer & detestandus ab omnibus iudicatus. Præter hos alius quidam cum reliquis

a Iuliani auūculi ægritudo & mors horrenda.

b Felicis in Christū blasphemia. Eiusdē miserādus obitus.

c Diuina in Elpidiū vltio

A in ecclesiam, quam donaria & res alias preciosas prædonum more auferentes, eúmque qui sacra vasa curabat contumeliis afficientes, vastarunt atque diripuerunt, ingressus: super reliquas indignitates, veste subducta sacrificij aram petulantissimè comminxit. Verùm illico pergraues & acres tanti flagitij tulit. Per quæ enim peccauerat, ad interiora vsque viscera putredine consumptis membris, incredibilis inde vermium vis prognata, miserandum in modum, vt dicere calamitatem eam pudeat, miserum extinxit. Sed & Heronem illum Thebis Ægyptiis ortum, qui episcopus creatus, ✶ casu quodam ad Græcam superstitionem defecerat, subitò putrida inuasit ægritudo, quæ totum illius corpus depasta, abominationē eum omnibus reddidit. Quapropter rebus omnibus desperatis, in viam est proiectus, nullam prorsus à quopiam miserationem consequutus. Christiani nanque perinde atq; piaculum, omnibus modis eum sunt auersati: Græci autem hactenus tantum eum, quòd se errori & fraudi eorum subiecisset, agno-

Fœdissima eius mors, qui sanctius altare perminxit.

Mors miseranda Heronis, ex episcopo apostatæ.

Morbus Gallicus.

✶ ἔκ τινος συμβάματος.

B uerunt. Et Heron quidem acerbissimè & miserrimè ita vita excessit. Alius autem, Theotecnus scilicet quidam, & ipse à nostra ad Græcam religionem prolapsus, carne eius omni putrida carie consumpta, vermium materia factus est: & oculis illorum morsibus amissis, moriens per insaniā quæ eum corripuit, sua sibi dentibus conscissa atque deuorata lingua, è grauibus tormentis ad longè deteriores maiorésque cruciatus migrauit. Sed & alij insuper talia quoque ausi, condigna sceleribus suis tulere supplicia. Eiuscemodi multa eo tempore diuinum numen exhibuit miracula, cōmeritas iustásque ab eis qui impudenter & apertè veram pietatem oppugnarunt, pœnas exigens. De quibus hactenus.

Item Theotecni, apostatæ quoque.

CAPVT XXX.

Ego porrò aliud quoque insigne miraculum, potentiā Christi exhibens, & vindictæ diuinæ aduersus impios indicium non minimum ostendens, vi temporum obrui nō patiar. Phœ-
C niciæ vrbs est, quæ antiquissimum nomen habuit Dan, appellatione ea ab ipso Dan, ex patriarchæ Iacobi filiis vno, accepta, qui tribus & gentis eius locum eum tum incolentis princeps & autor fuit. Longo deinde tempore pòst, Herodis filius Philippus Cæsari gratificatus, de suo atque illius nomine vrbem magnificè ornatam ædificiis, Philippi Cæsaream cognominauit. Græci autem propterea quòd in ea Dei Panis statuā collocauerint, Paneadem vocarunt. In hac ipsa vrbe fons quidam est. Ad hunc mulier illa quæ sanguinis fluxu laborauerat, præclaram ex ære Christo erexit statuam, aliquam saltem benefactori suo ob depulsum sibi grauem morbum, officio eo gratiam rependens. Statua ipsa spectantibus plurimum prębuit gratiæ & amœnitatis. Ad huius pedes ✶ herba enata est, præsentissimum ægritudinum omnium, potissimum verò ✝ tabidi morbi remediū. Et quum qui ea curabantur, summa diligentia causam tantæ efficaciæ inquirerent, inuenire tamen eam omnino nō potuere. Temporis enim diuturnitate & obliuione interciderat, cuiúsnam ea statua formā referret, & cuius rei gratia ibi esset col- D
locata. Quòd nanq; diuinum simulacrum sub dio astaret, non parum corpus eius etiam est immutatum, & imbres ex locis superioribus limum secū trahentes, statuæ ipsi aggesserant. quā ob causam cognitio ea, quæ ex literis omnia indicātibus prouenit, incerta reddita. Cæterùm quum cura & diligentia maiore promanans inde gratia inuestigaretur, terra illa effossa, literæ tum demùm apparentes, rem ipsam certò indicarūt. Et deinceps herba ea, ab eo tempore, neque eo ipso neque alio loco est conspecta. Sed enim Christi statua Iulianus deiecta, suā ipse in locum eius constituit. Et ecce derepentè ignis è cœlo vehemens deiectus, simulacrum illius circa pectus discidit: capútq; vnà cum collo deiectum, & à pectore abruptum in faciem prostrauit. Atque id longo postea tempore sic durauit, fuliginē eam fulminis apertè, veluti per inscriptionem columnæ incisam, testificans. Statuā autem Christi, Christiani tum in Diaconicum ecclesiæ transtulerunt: & honoratiore loco positā, cultu conuenienti prosecuti sunt. Locum nanque E eum libenter frequentantes, & imaginem ipsam inspectantes, desiderium suū & amorem erga statuæ ipsius archetypum, primariúmque exemplar declararunt. Impij porrò imperatoris istius temporibus, qui Paneade fuere Græcæ superstitionis sectatores concitati, statuam eam, sicuti dixi, loco suo motam, funibus ad pedes vinctis, per mediā traxere viam, omníque impietatis genere contumeliosissimè affecere. Ita illi reliquum imaginis corpus comminuerūt, & caput à membris suis diuulsum distraxerunt. Quòd sanè nonnulli, qui flagitio tanto, ita vt par erat, indoluere, clàm sublatum, sicuti potuerunt, cōseruarunt: itidémque & alias corporis partes collectas in ecclesia reposuerunt. Herbę, quam ibi enatā diximus, species nulli vel medicorum, vel aliorum peritiam talium rerum consectantium, cognita fuit. Mihi verò minimè mirandum videtur, noua hominibus exhiberi beneficia, nouo subinde modo Deo ipso eos inuisente. Nam alia quoque plurima miracula, quæ in certis vicis ac regionibus sunt, solis incolis, sicuti consentaneum est, ex vetusta maiorum traditio- F ne nota esse, quæ sequitur narratio verissimè declarat.

Ciuitas Phœnicia Dan, quæ eadē Paneas & Cæsarea dicitur

Sup. lib. 6. cap. 15.

✶ Herba ibi ἀλεξιφάρμακον ad pedes statuæ Christi enata.

✝ φθινάδος vnde.

In locum statuæ Christi Iulianus imperator suam reponit. Iuliani statua fulmine deijcitur.

Legitimus et pius statuarum & imaginum vsus.

Idololatræ Christi statuā contumeliosissimè tractarunt.

Herba salutaris.

CAPVT XXXI.

In Palæstina ciuitas est Nicopolis nomine, quæ vicus antiquitùs fuit, sacro Euangeliorum libro cognitus, in quo Emaus nuncupatur. Eam quippe Romani postea, Iudæis fortissimè deuictis, metropolíque eorum Hierusalem capta atque euersa, ex euentu nomine imposito, Nicopolim vocarunt. Ante ciuitatē istam in triuio, vbi videlicet Christus post resurrectionem à mortuis cum Cleopa comitéque eius iter faciens, in vicum alium se properare finxit: fons quidam est, morborum hominibus omnium, atque etiam variorum animantibus ipsis laborum auxilium. Hic Christum dicunt cum discipulis suis, vbi de itinere longiore fessus esset, quum nobiscū in terris versaretur, pedes lauisse: atq; ex eo tempore salubrem ad ægritudines dispellendas eam vndam esse factam.

Nicopolis Palæstinæ, quæ olim Emaus dicta.

Fons ibi salutaris.

Sozom. Persidē nominat lib. 5. cap. 21 Persæa Hermopoli ἀλεξιφάρμακος arbor. Si quis Daphnensis luci in Syria, vel Persais in Aegypto arborem cōparauerit, quin que libris auri nouerit se esse mulctandum. li. 1. De cupress. ex lu. Daphnens. C. lib. 11.

Aegyptiorū simulacra diffluentia.

A Hermopoli quoque Thebaidis arbor esse, quam Persæam vocant, dicitur, multis morbis medicinā afferens, si vel festuca vel folium ex ea ægris applicetur. De qua illa adhuc fama apud Aegyptios obtinet, Dei genitricem vna cum Iosepho Herodem fugientem, ductu Iosephi Hermopolim venisse: & quamprimùm vrbis portam attigisset, arborem eā aduentum Christi ferre non potuisse: & quamuis procera admodum esset, ad solum ipsum tamen se demisisse, & paradisi olim satorem adorauisse. De arbore ea, hæc quæ legi, scribenda esse duxi. Ego verò eam quasi quoddam symbolum seu signum fuisse puto Christi ipsius in vrbem eam aduentus: aut certè, sicuti coniicere licet, eam propter proceritatem & pulchritudinem Græcorum moribus ab vrbis incolis diuino honore cultam, tum commotam esse, dæmone qui per eā est cultus exhorrescente ad præsentiam eius, qui aboliturus & oppressurus eos omnino fuerat. Sed tum quoq; cuncta Aegyptiorum simulacra diffluxere, Christi nō ferentia aduētum: iuxta id quod de eis ab Esaia est B dictum. Porrò dæmone ex arbore ea pulso, ad certum rei gestæ indicium, prona & inclinata permāsit, fide accedentes sanans. Harum rerum Palæstini & Aegyptij idonei fidéque digni sunt testes.

CAPVT XXXII.

Iulianus Iudæorū fautor

Imperator autē, quum Christianis infensus, eos semper odio persequeretur, erga Iudęos tamen, eorundémque maiores & duces, nō paruam exhibuit mansuetudinem & beneuolentiam: & ad eorum populū, vt pro se & imperio suo precarentur, scripsit. Atque id eum fecisse coniectura est, nō quòd religionem eorum colendam duceret: (non enim ignorabat, veluti parentem eam esse Christiani dogmatis: & quos illa iactat Patriarchas & Prophetas, de eisdem nos quoque gloriari) sed probè ei implacabile Iudæorum erga nos odium perspectum fuit. Itaq; nobis iratus, per suum in illos studium & curam ægrè nobis facere est conatus. Prætereà verò promptos paratósque eos esse arbitratus est, vt primo quoque tempore ad Græca sacri- C ficia adducerentur, qui verba tātum & literam sacrorum librorum reciperent, neque per contemplationem ad occultiorem eorum sensum respicerent: sicuti Christiani, atque etiam inter Hebræos sapientiores & † præstantiores faciunt. Et sanguine vanáque superstitione ipse gaudens, nisi alios quoque in idem pertraheret malum, pro detrimento ingenti habuit. Insuper & alia quadam de causa, Seruatoris oracula, quæ Hierosolymis talem denunciant euersionem, vt ne lapis quidem super lapide mansurus esset, vanissimus ille mēdacij arguere volēs, id fecit. Tātùm verò abest vt aliquid studio suo effecerit, vt inuitus etiā certitudinē & immutabilitatē eorū magis cōfirmarit. Atq; audacia eius, quæ sibi probro affectura videbatur Dominica responsa, eáque prorsus abolitura, non sensit ipsa se, reuerentiam illorum in quæ opprobriū aliquod cadere nequeat, deprædicare. Romanorum enim Imperator ille Hadrianus, qui & Aelius est dictus, & Hierosolyma euertit, vt Iudæorū gētem prorsus ab ea vrbe dimoueret atque dispelleret, & ne memoria quidē eis veteris nominis relinqueretur, neq; ipsi ex appellatione causam aut D occasionem recuperandæ patriæ haberent, nomine (sicut potuit) mutato, Aeliam à seipso vocauit: ea ipsa re, quamuis inuitus & imprudens, veritatem Domini nostri oraculis attestatus. Veritus namque fuerat calida præcipitiáque & periculum temerè aggredientia Iudæorum ingenia, ne per prætextum diuini cultus, qui lege lata in vrbe ea peragi deberet, exercitu coacto negocium Romanis exhiberent. Iulianus porrò contumelias in nos suas adaugens, gentis eius primarios viros patriorū morum admonuit, & quámnā ob causam non iuxta Mosæ leges viuerent, interrogauit. Atq; illi vbi dixerūt, omnibus modis cauēdū sibi esse ceu † rem abiuratā, ne alibi quàm Hierosolymis, qua vrbe prorsus excidissent, sacra patria peragerent: data illis pecunia, vt quàm possent celerrimè Solomonis restaurarent templum, eos est cohortatus, vt ad exemplum maiorum suorum veteri more sacrificarent, & rem diuinam facerent. Sic quidem ille. Iudæi verò opportunum tādem tempus eius rei, quam dudum desiderauerant, conficien- E dę nacti, studio omni in id opus incubuere. Et iam aspectu Christianos territantes, seque supra illos extollentes, clades omnes, & quascunque ipsi à Romanis olim perpessi fuerant erumnas, se nobis illaturos esse sunt minati. Sed miseris illis in mentem nō venit, perfici eam rem minimè posse, quā verbis disertis veterum prophetarum oracula denegent & abnuant. Cæterùm quum tanto studio ad id opus ferrentur, quicunque in arte ædificiorū condendorum celebres essent congregatis, materiam ad structuram omnem compararūt, locúmque ipsum splendidè repurgarunt: & sumptis ex publico impensis, argenteos etiam fieri curarunt, ligones. Tanto verò in opere tali ardore fuere, & alacritate tanta elaborarunt, vt ipsę mulieres in sinu vestibúsque suis purgamenta exportarint: & quæcunque eis essent monilia, & mundum muliebrem omnem non grauatè in structuram eam impenderint. Et quamuis Græci aliena ab illis essent voluntate, tamen & ipsi eos in studio & labore eo adiuuarunt, conatum talem ad exitum suū perductum iri arbitrati: quo ipsi quoque falsas esse Chri- F sti prædictiones, oraculáque eius intercidisse iactarent. Atque vbi iam reliquias structuræ veteris ex imis fundamentis effoderunt, & solum ita repurgarunt, vt ne lapis quidem super lapidem, iuxta responsum illud, permaneret: & postridie vt primū iacerent fundamentum, ad locum eum venerunt, terræmotum ingentem ortum esse dicūt: & quòd vehementi eius concussione ex ipsis fundamentis lapides eiicerentur, non paucos ex Iudæis enectos esse, qui vel ad operis spectaculum venerant, vel structuram ipsam curabant. Publica enim ædificia ipsi templo vicina soluta, atque cum impetu collapsa, eis quos intus oppressere, sepulcrorum loco fuere. Qui autem effugere voluerunt, semineces iacuere. Fuere qui crura & manus & membra alia, pro eo atque clades fortè quemque comprehendit, repentino casus impetu mutilata retulerunt. Terræmotus vix conquieuerat, & qui reliqui erāt, opus rursum aggrediuntur: vt simul & quod magnopere cupiebant perficerēt, & ineuitabilem indignationem, quæ ex necessitate Imperialis constitutionis eis imminebat, effugerent. Facile nam-

Hebræi quomodo sacra accipiant Biblia.

† ἐπιβιβηκότες

Sicuti Hadrianus Imperator, ita Julian' quoque ingratis veritatem oraculi Iesu Christi de euersione templi Hierosolymitani confirmauit.

Iulianus Iudæos ad templum Hierosolymitanū restituēdum extimulat.

† ἀκώμοτον

Iudæi studio summo in structuram templi Hierosolymitani incumbunt.

Adiuuātur ea in re à Græcis.

Terræ motus ædificationē disiicit atque impedit.

Denuò Iudæi opus aggrediuntur.

† πρὸς τὸ ἀσύμφορον. Niceph. πρὸς τὸ συμφέρον. Sozo. hoc est, Ad emolumentum. Sed vtrũque verbum quãuis diuersum recta interpretatione ad eandem referri potest sententiam.

Rursum structura igne cœlesti & infernali impeditur.

A que naturâ homines, quibus delectantur studiis & laboribus, tendere semper ad † detrimentum solent. Qui id vnum profuturum existimant, quod sibi efficiendum proposuere, suo ipsorũ ad id protracti errore: neque illi vtilitatem consilio ante cœptum opus capiendo deprehendere possunt: neque periculis inuoluti, & experientia ipsa de eis admoniti, prudenter se, pro eo atq; deberent explicant, sicuti & Iudæis tum accidit.

CAPVT XXXIII.

IMpedimento namque tanto obiecto, satis euidẽter cõsiderare erat, indignari instituto operi Deum. At illi denuò admota manu, quę perficere nequirẽt, sunt aggreßi. Sedenim quum iterum structuram experirentur, ignis ex ipsis fundamentis exiliẽs, & alius item de cœlo imminens, plures etiam quàm antea consumpsisse fertur. Atque id ita dicitur & creditur, neque quicquam ambiguitatis habet. Illo tantum variatur. Quidam enim aiunt, quum B sacrum locum adire cõtenderent, flammam eis obuiam, id quod dictum est, peregisse. Alij autem, simulatque agger efferri cœptus esset, id accidisse affirmant. Siue autem hoc, siue illud verum est, nihil certè tanto miraculo derogatur. Igne porrò, sicuti dictum est, cœlitus demisso, malleis, scalptra, serrę, secures, asciæ, & quæcunque ad ædificationẽ commoda operarij comportauerant, celeriter in cinerem sunt redacta: quòd incendium tale die toto grassatum sit. Et Iudæi maximo correpti pauore, etiam inuiti Christũ verum Deum esse sunt professi: sequi tamen eum nolentes, in errore adhuc Iudaico conquieuerunt. Sed & aliud quod ad hæc accesit miraculum, eos ad fidẽ nõ perduxit, quod prioribus & manifestius fuit, & admirandum magis. Nam proxima nocte, sua sponte vestes eorum crucis signis radiorum instar conformatis, sunt cõsignatæ. Ita omnes vestitum tanquam stellis variegatum, & lanifica arte atque solertia distinctũ habuere. Quo illucescente die viso, eluere & detergere crucis notas conati, nihil egere. Hæc, qui tum C Hierosolymitanus episcopus fuit Cyrillus, cernẽs, Danielis prophetæ verbum secum ipse in animo perpendit (quod & Christus postea in sacris Euangeliis authoritate sua comprobauit) & omnibus prædixit, aduenisse tempus, quo Seruatoris oraculum, Nõ mansurum scilicet esse lapidem super lapide in templo, exitum suum habeat. Atque hoc quum ille diceret, terræmotus grauis ingruens, lapides reliquos ex fundamẽtis eiecit atq; dißipauit, atq; insuper sęua quædã oborta procella, calcẽ & gypsum innumerabilium medimnorũ in aerẽ vẽtilando dispulit. Et item qui subitò ex partibus inferioribus proserpsit ignis, innumeros quoq; qui vel in opere ipso denuò pertinaciter instituto distinebantur, vel spectatum eò aduenerant, temporis momento consumpsit. Tantum Iulianus effecit, quum Christi prædictiones de Hierosolymis nulla veritatis autoritate niti, ostẽdere vellet. Neque id modò ille non egit: sed etiam contrarium exhibendo, magis etiam certitudinem eam cõprobauit. Atque hæc quidem prodigia ad veritatem oraculi comprobandam sufficiũt. Sanè quod modò dicetur, quum mirificum sit, magis rem ipsam

Instrumentũ fabrile omne consumptũ.

Iudæorum cæcitas.

Crucis signa in vestes eorũ inciderũt.

Cyrillus episcopus Hierosolymitan' veritatẽ & certitudinem prædictionis Danielis & Christi Iesu deprædicat. Tertiò quoque op' structuræ euertitur.

confirmabit. Id ego in arcanis prorsus scriptis inuentum, referam. Sic enim habet. D Quum fundamenta structuræ iacerentur, sicuti dictum est, & inter lapides vnus, cui extrema basis coaptata fuerat, loco moueretur, speluncæ cuiusdam os petræ incisum sese exhibuit. atque vbi propter profunditatem, antrum id perspici prorsus nõ posset, qui opus id curabant, rem certam explorare volentes, ex operariis quendam ad funem longiorem vinctum demisere. Et ille in antrum quum peruenisset, aquam ad mediam vsque suram in eo reperit: & spelunca omni ex parte explorata, quadrangulam eam esse, quantum manuum contrectatione colligere potuit, deprehendit. Deinde ad os eius reuertens, in columnam quandam in media spelunca non admodum supra aquam extantem incidit. Quam manu tentans, libellum in ea positum, qui tenuißimo purißimóque linteolo inuolutus esset, reperit. Quo accepto, fune ipso signum, vt ab eis qui illum demiserant, retraheretur, dedit. Receptus igitur, quamprimùm libello ostenso, stuporẽ omnibus incusit: & maximè quòd recens admo- E dum & intactus is esse videretur, atque quòd tam abstruso & caliginoso loco repertus esset. Porrò libellus explicatus, non solum Iudæos, verumetiã Græcos consternauit. Statim enim ab initio literis grandioribus promulgauit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et vt simpliciter dicam, scriptura ea integrum Euangelium complectebatur, quod Theologica planè virginis discipuli lingua auspicatò annunciauit. Portendit autem id vnà cum reliquis miraculis, quæ cœlitus eo tempore exhibita sunt, haud vnquam Domini nostri Verbum intercisurum, quod extremam templi & vrbis desolationẽ prædixit. Etenim liber, Deum esse & conditorem rerum omnium eum docuit, qui talia dudum sanxisset. Declarauit præterea, frustra esse eorum laborem, qui ædificationem eam tantopere vrgerent: eo quòd diuina & immutabilis sententia extremam templo abolitionem decreto suo constituisset. Atque ex iis & hisce similibus rebus plerique omnes statim censuerunt, vt Christum Deum esse profiterentur, cui tẽpli restauratio placita nõ F esset. Multi sanè ex ipsis breui ad ecclesiam se contulere, & sacris nostris sacratioribus & perfectioribus instituti atque initiati, hymnis atque supplicationibus propter facinora patrata, Christũ placarunt. Hæc si cui minus vera esse videntur, ei fidẽ faciant, qui ista † viderunt & audierunt, & scriptis mandarunt: sin minus, Iudæi saltem & Græci persuadeant, qui opus id semiperfectum reliquerunt, seu potius inchoare neutiquam potuerunt. Præter alia, illud quoque obseruare conuenit, [a] Hierosolyma antea Iebus vocata fuisse, eáque Beniamini tribules habuisse, priusquam Dauid, exercitus ducẽdi honoris promißione, per ducem suum Ioabum, capta, ducíque ei quod receperat præstito, in maximam vrbem redacta, metropolim & principem Iudæorum gentis ciuitatem constituit, & Solymorum nomen loco indidit, qui deinde propter sacrum templum Hierosolyma cognominatus est. [b] Verùm de Hierosolymorum quæ existimata est restitutione, hæc dicta sufficiant.

In specu quodam sub tẽpli Hierosolymitani fundamentis liber Euangelij secundum Ioannem inuentus.

Quid miracula tanta portẽderint.

Multi prodigiis istis ad pœnitentiam & Christianismum adducti.

† Sozo. scribit, ætate sua plures adhuc testes eiusmodi superstites fuisse. lib. 5. cap. vlt.

Clara alij Iudæorũ initia tradunt: Solymos carminib. Homeri celebratã gẽtem, conditæ vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Cornel. Tacit.

a De Hierosolymorum nomine.

b Hierosolyma longè clarißima vrbiũ Orientis. Plin. lib. 5. cap. 14.

A

CAPVT XXXIIII.

Iulianus legationẽ Persarũ superbè reiicit. Eiusdem in Persas expeditio.

Tum verò legati Persarum apud Imperatorem certis conditionibus de bello transacturi aderant, quos ad regem suum remisit, illo responso dato: quòd breui eum visuri essent, & quòd legationes nihil moraretur. Proinde oraculorum omnium responsis præuaricator persuasus, inuictum sibi esse aduersus Persas robur, magnificè exercitum armauit, post Persas, Gallilæos, & potissimùm Cæsarienses, propter magnum Basilium & diuinum Gregorium, se ita vt deberet, accepturum esse minitatus. Porrò vere primo expeditionem maturauit: & Euphrate fluuio transmisso, Edessam præteriit, propter Christianorum odium, quòd vniuersa ea vrbs Christum summoperè coleret. Carras autem venit, atque ibi in Iouis templo sacrificiis precationibúsque peractis, circiter viginti millia armatorum ad flumen Tigrim, præsidij causa, vt loca ea tuerentur, & vt illorum sicubi opus esset auxilio vteretur, præmisit: & Arsacio Armeniorum duci, socio populi Romania, vt hostes aggrederetur, scripsit. Atque in eis literis plurimum pręcipiti temeritate vsus, Constantium quidem, cui successerat, vt imbellem & impium cõuiciis afficiebat: seipsum autem veluti maximè imperio idoneum & commodum. Diisque amicum, laudibus ferebat. Et quum Arsacium Christianum esse audiuisset, contumeliam adaugens, aut certè blasphemia & impiè dicto Christum proscindere, qui ei in rebus plerisque omnibus perpetuus mos erat, studẽs, insolenter & gloriosè apud eum iactauit, si negligẽtius res sibi mandatas gesturus esset, non illum ab eo adiutum iri, quem ipse Deum esse crederet. atque vbi se probè res constituisse putauit, per Assyriam Romanas duxit copias, & multa castella, vrbésque plures, vel armis subactas, vel proditione deditas recepit: & temerè, vt sors tulit, progrediẽs, locorum quæ post se reliquit, & ad quæ eũ reuerti oportuit, nullam curam aut rationẽ habuit. Quæcunque autem cœpit oppida, prorsus vastauit: annonæ & cõmeatus horrea quoque partim ex ipsis fundamentis euertit, partim incendio cõsumpsit. Et iter secundum Euphratis flumen faciens, propè ad Ctesiphontem peruenit, vrbem præclaram, atque à Babylone in eis regionibus secundam: quæ præter cæteras commoditates, Regis quoque aulam & comitatum commodè recipere posset. Ab ea non longè Tigris fluit amnis. Quoniam autem nauibus propter eam quæ in medio est terrã, Ctesiphontem peruenire non liceret, necessariúmque esset aut vrbem ipsam petere, & naues relinquere, aut nauibus retentis illam non adire: captiuo quodam quæstioni tormẽtorum subdito, fossam quandam illius indicio reperit, temporis diuturnitate aggere oppletam, per quam antiquitùs nauibus ad vrbem accessus fuerat. Itaque qui ei obstabat, aggere perfosso, Euphratem in Tigrim deriuauit, atque eo pacto exercitum vnà cum nauibus ad vrbem adduxit. Et Persæ, cum splendido equitum & armatorum apparatu, & cum elephantis, in vlteriore Tigridis ripa sese ostendére. Atque ipse quũ inter duo maxima flumina se clausum, & exercitũ summum discrimen adductum, siquidem manere ibi vellet: sin autem reuerti mallet, per vicos & oppida, quæ combusta iam essent, & rerum necessariarum penuria premerentur, eundum sibi esse videret, præmiis propositis, milites ad † equestris certaminis spectaculum vocauit. Quod quum fieret, nauium præfectos exonerare eas, & frumentũ exercitus omne & impedimenta in vndas iacere iussit, vt milites sese in summa rerum inopia & in medio periculo versari cernentes, fortes conciperent animos, & strenuè in prælio cum hostibus congrederentur. Et ordinum ductoribus post cœnam conuocatis, milites nauibus imponere mandauit: noctúque Tigride transmisso, in ripam vlteriorem illi expositi, pugnam iniere. Quod vbi Persarum quidam sensere, strenuè eis obuiam processere. Cum quibus confestim Romani manu conserta, multos concidére, multos etiam somno adhuc oppressos interemere. Ac deinde die toto ingens certamen est continuatum: & pluribus reiectis, nec paucioribus occisis, ad fluuium Romani rediere, & ante vrbem Ctesiphontem castra posuère. Cæterùm Imperatori vt vlterius procederet, consilium esse visum non est: sed magis ei, vt naues incenderentur, propterea quòd earum causa milites multos à pugna abesse oporteret, placuit. Et iam cum copiis suis reditum in Romani imperij ditionem maturabat, Tigride amne ad sinistram relicto. Ac primùm quidem in regionem fertilem, & rebus omnibus abundantem, captiuorum indicio venerunt. Deinde autem senex quidam, qui vitam pro communi Persarum libertate deuouerat, consultò vt caperetur, nostris occasionem præbuit. Igitur mox veluti non sua sponte captus, ad Imperatorẽ est adductus. Et de rebus multis interrogatus, veráque dicere existimatus, ei vt sequatur persuadet. Pollicitus namque est, exercitum se quamprimũ ad Romanorum fines ducturum. In viam tantum quandam duorum aut trium dierum itinere regionem peragrandam, cibaria & alias res necessarias ferendas, & copias per solitudinem ducendas esse, dictitans. Fraude ea atq; seductione sapientis seu potius sophistici senis persuasus seductor, qui multos sophistica sua arte deceperat, eundũ esse quà senex duceret, statuit. Tridui iter progresși, in locos incultos inciderunt: & viæ dux tortus, consilium suum, sua videlicet sponte propter ciues & populares suos, se ad mortem procurrisse, cruciatúsq; omnes perferre paratum esse, professus est. In discrimine summo exercitus versabatur, difficultate itineris & alimẽtorum penuria confectus: quum splendida Persarum acies derepentè adest, & prælio ingenti commisso, turbidus ventus vehementer flare incipiens, dẽsa nube cœlũ atque solem obscurat, puluerem in aerem sublatum ventilat, caliginémq; & tenebras ingentes excitat. Et Persicus exercitus in nostros irruẽs, socios atque auxiliares secum Saracenos † hastatos adduxerat. Horum aliquis hasta protensa, Imperatorem grauiter vulnerat: membrana ea quæ peritoneum dicitur, & exta omnia intrinsecus tegit, ita disrupta, vt cuspide extracta excremẽta sanguine mixta eam sint consecuta. * Percussori ex

Carras clade Craßi nobiles. Plin. li. 5. cap. 24. Assyrias Latio maculauit sanguine Carras. Luca.

B

Iulianus in literis suis Cõstantiũ proscidit. Blasphemia eius in Christum, & contumelia in Arsacium Armeniorum ducem Christianũ.

C

Inconsiderata Iuliani temeritas.

Iulianus ad Ctesiphontẽ vrbẽ venit.

D

† ἱπποδρομίας

Frumentum & impedimenta Iulianus in flumẽ conicit.

Fortiter Romani aduersus Persas rem gerunt.

E

Naues incenduntur. Iulianus in Ro. ditionem regredi parat.

In proditorẽ Sinonem viæ ducẽ incidit.

F

Proditor pdi tione ĩdicat.

Saraceni Persarũ auxiliares. † κοντοφόρους

* *Sozomenus, percussorem Iuliani post vulnus illi inflictum latuisse, & equo admisso fuga sibi consuluisse dicit.* καὶ τῷ ἵππου κατελαθὼν, ὅστις ἦν, ἀδηλεῖ λαθών.

Iulianus lethaliter vulneratur. Varia opinio de Iuliani cæde.

A Imperatoris satellitibus quidam caput amputauit. Imperatorem autem ita lethaliter vulneratũ, scuto impositum, satellites eius in tabernaculum imperatorium detulerunt. Porrò nõnulli qui vulnus vnde peruenerit, prorsus non viderũt, à quopiam familiarium suorum inflictum esse existimarunt. Atque alij quidem Persam, alij Saracenum: sunt qui Romanum militem eum occidisse affirmant, indignatum videlicet, sicuti verisimille erat, quòd imprudenti temeritate & gloriosa audacia tãtum perdidisset exercitum. Libanius sanè Syrus Sophista, amicus eius intimus & præceptor, de percussore eius in funebri oratione, quam de eo cõposuit, talia scribit. Quis igitur eum interemerit, audire quispiam cupit? Nomen eius nescio. Non hostem autem percussorem eum fuisse, apertum indicium est, quòd ex hostibus nemo vulneris eius nomine honorem & præmium acceperit, quum quidem Persarum rex per præcones percussorem eius euocauerit: & ingentia, qui sese indicasset, pręmia percepturus fuerit. Sed ne eorum quidem cupiditate

Libanius de cæde & percussore Iuliani.

B quisquam est adductus, vt facinus sibi tantum per iactantiam arrogaret. Et multa profectò hostibus debetur gratia, quòd cuius facti autores non fuerunt, eiusdem sibi gloriam non vendicarunt. Sed nobis, vt interfectorem inquireremus, permiserunt, quibus illum diutius viuere bono non fuit. Sunt autem isti, qui nullis viuunt legibus. Qui quidem quod dudum sunt conati, tum demũ quum possent, peregerunt: iniquitate reliqua eos cogente, cui sub illius imperio locus non fuit: & maximè deorum cultu, cui ipsi maximè sunt aduersati. Libanius quidem Christianum fuisse transgressoris percussorem, dicere videtur. Neque dissentaneum est, aliquem ex militibus, qui sub signis eius erant, hæc sic secum cõsiderasse: Quòd si qui olim tyrannum sustulisset, is ab omnibus propter communem libertatem asserendam, aut aliquem ex necessariis & propinquis vindicãdum, vel cum vitæ periculo facinus tantum ausus, laudem retulit: neque se quenquam reprehensurum esse, si Dei & religionis causa, se in certum periculum coniiceret. Mihi verò de his quæ dicta variè sunt, accu-

Perstringuntur acerbè Christiani.

Percussoris Iuliani tanquam tyrannicidæ deliberantis cogitatio.

C ratius inquirere minimè necessarium videtur. Nã & Callistus, qui res eius heroico versu complexus est, rebus bellicis expositis, à dæmone eum vulneratum occubuisse dicit. Atque is tametsi herum suum honore prosequeretur, hæc tamen scripsit. Et fortasse hoc sic, quamuis ab homine poeta dictum, verum fuit. Non paucos enim Erinnyes vltæ sunt. At enim quemadmodum verissima & constantissima, quæ ad nos quoque peruenit, vbique obtinuit fama, vindicta diuina Iulianum trucidatum esse constat: percussorémque eius, libri nobis clarum illum & magnum Mercurium esse produnt.

Callistus à dæmone Iulianum cæsum esse scripsit.

Mercurius Iuliani percussor.

CAPVT XXXV.

Iulianus Sabas Monachus in visione Iuliani cædem vidit.

HVius rei argumentum est, diuina quædam visio, quæ Iuliano cognomento Sabæ monacho, virtute præclaro viro, est oblata. Qui auditis impij illius minis, sedulò Deũ, vt quamprimùm nos ab illius tyrãnide liberaret, orauit. Et cædes ei quo D in Perside peracta est die, reuelata est. Discipulis namque suis, causam ecstasis atque consternationis inquirentibus, rem ipsam reuelauit, atque illi porrò aliis viri eius dicta indicarunt. Sedenim de visione ea quum exactior inuestigatio fieret, compertum est, qua hora res gesta fuerat, eadem illum eam vidisse. Sed & Didymus philosophus ecclesiasticus domicilium Alexandriæ habens, in mœrore maximo fuit, quùm propter Imperatorem, qui tam impiam sequeretur religionẽ, tum quòd ecclesias tantopere contemni videret. Quapropter ieiuniis sese macerauit, & Deum precibus inuocauit: ac ne noctu quidem alimenti quidquam sumpsit. Propter ingentem sanè dolorem in sella considens, somno obrutus est: deinde consternatione correptus, equos candidos per aerem discurrentes sibi videre est visus: & qui eis insidebant equites, voce clara promulgantes: Renunciate Didymo, hac ipsa hora Iulianum esse cęsum: idipsum Athanasio quoque magno significetur: & Didymus exurgẽs cibum capiat. Quidam etiam ex ne- E cessariis & amicis Iuliani, ad ipsum contra Persas bellum gerentem via publica profectus, quum ex itinere profectionem accelerans, in locum quendam diuerteret, eo quòd domicilij alterius ibi copia non esset, in ecclesia quadam dormire est coactus. Atque ibi vigilans magis quàm somnians, sicuti asseruit, vidit, vt circa se multi cõuenientes (erat autem Apostolorum, Prophetarum & Martyrum chorus) Imperatoris aduersus ecclesias cõtumeliam deplorarint: & quid facto opus esset, alius ab alio requisierit. Et quum diu multúmque ad eum modum deliberassent, & veluti addubitassent, duos ex illorum cœtu consurrexisse dixit, Artemium & Mercurium, qui alios bono animo esse iusserint, & alacritate singulari diuinum illum cõuentum reliquerint, quasi ad Iuliani Imperij euersionem ire properantes. Porrò qui visionem hanc vidit, euentum & finem eius metuens, profectionem prosequi neglexit. Ac rursum ibi somno oppressus, eundem illum cœtum denuò vidit: eósque qui prius magno studio properantes abierant, & proxima nocte bellum Iuliano inferre crediti fue- F rant, reuersos, aliis celerrimè renunciare, desertorẽ necatũ esse, nec decœterò causam esse cur ita sint solliciti. Quæ Iulianus monachus, & ecclesiasticus philosophus Didymus Alexandrinus, & præterea desertoris ipsius familiaris & propinquus viderint, talia sunt. Neque illorum quisquam à veritate aberrauit, quam cædes postea renunciata confirmauit. Quod si quispiam adhuc illum qui sic ecclesias vastauerit, non diuina vindicta interemptũ esse contendat: ei id vaticinium persuadeat, quod diuinus quidam vir, Libanij quidem familiaris, institutis autem ecclesiasticis probè eruditus prædixit. Quum nãque Iulianus exercitum in Persas duceret, & Libanius illudẽs ad sanctum illum virum diceret, † Quidnam fabri faceret filius? respondẽs ille: Ligneam, inquit, arcam ad mortem Imperatoris tui elaborat. Et parua intercesit mora, quum mortuus ille adductus est, qui superbus & inflatus gloriam Alexandri somniauerat, ac potius longè illum superasse sibi visus fuerat. & iuxta Pythagoræ sententiam, animarum transmigrationes magnificiens, ex corporum transmutatione Alexan-

Didymus Alexãdrinus itidem.

Familiaris quoque & propinquus ipsius Iuliani apostatæ.

ὕπαρ. ὄναρ.

Diui Artemius & Mercurius nuncij cædis Iuliani, seu potius percussores eius.

Eadẽ cædes Libanio sophistæ à viro Christiano prædicta.

† Lepidè dictum.

Μετεμψύχωσις, hoc est transmigra-

tio animarũ Pythagorica a Νικᾶν μὲν καλὸν, ὑπερνικᾶν δ' ἐπιφθονον. Iulianus à philosopho Maximo seductus.

A dri animam se habere, atque adeò Alexandrum in corpore alio se esse, dixerat. Neque satis intellexit,[a] vincere quidem pulchrum esse: victoria autẽ per insolentiam abuti, inuidiosum. Seduxit autem eum Maximus etiam philosophus, qui ei adfuit, & diuinationibus quibusdam transuersum egit. Sedenim vnde ei clades ea euenerit, quodammodo ipsemet intellexit, neque prorsus calamitatis autorem ignorauit. Dicitur enim, quum è vulnere caua manu sanguinem hausisset, atque eum in cœlum veluti Christũ conspiciens cõiecisset, perinde atq; causam cædis suæ in eũ referret, vociferatus esse: Vicisti. Galilæe, Vicisti. Alij verò tradũt, eũ Solem natalis horæ suæ ✶ inspectorẽ, propter astronomicum quendam ambitum accusasse, quòd Persis auxilium tulerit, se autem non seruauerit. Et, siquidem verum est, iam moriturus, anima seceden te à corpore, diuinius quodámodo quàm pro hominum captu potuit, oculos intendisse ita fertur, vt etiam Christumviderit: quod sanè affirmare nõ possum. non multi enim hoc dixerunt. Verum tamen id etiam veluti mendacium non refello. Verisimile enim est, & hoc, & eo adhuc multo admi randa magis accidisse, ne humano consilio quæ à Christo nomen habet religionem constitisse, dicere quispiam possit. Atque ille sic se habens, & sanguine diffluens, disertè, ✶ Saturare Nazarene, exclamauit. Alios quoque deos contumelia affecit, malos eos & perniciosos appellans. Præstò ei affuit Sardis ortus medicus præstantissimus, Oribasius Lydius. Sed curam eius omnem vulnus illius risit atque contempsit. Ita qui se multis seculis victurum credidit, intra triduum est extinctus qui in Cæsaris dignitate quinquennium, in imperio autem à Constantij morte annos duos cum di midio exegit. Mortuus est ætatis anno trigesimo primo. Toto sanè imperij eius tẽpore iratus Deus, varias calamitates & innumera mala Romanorũ immisit ditioni. Siquidem terra ingenti motu con cussa effecit, vt neque in domibus tutò homines manerent, neque sub dio etiam rectè versarentur. Sub ipsius quoque imperio decantatissima illa vrbi Alexandrinæ calamitas accidit, quum mare vehementi æstu cõcitum, & vltra fines suos progressum, ita diluuio aridam & continentem terram inundauit, vt eo in locum suum regresso, in tectorũ tegulis scaphæ marinæ sint repertæ. Vnde Alexandrini, ab eo tempore quo talis inundatio coorta est, diem festum eum peragentes, faces multas in vrbe accendunt, carminibúsq; & gratiarum actionibus iram Dei supplices placant, solennitatémq; anniuersariam cum insigni pietate & religione ob seruant. Siccitates etiã intensæ eo imperante quũ fruges extinxerunt, tum aerem quoque pestiferũ reddidere. Quapropter hominibus rerum penuria pressis, fames admodum excreuit: adeò vt homines ad insolitas prorsus vitæ agendæ rationes, & ad irrationalium animantium alimenta sint conuersi. Famem pestilentia est consequuta, quæ corpora infestauit, & varios progenuit morbos, vnde plurimi mortales interiere. Iuliani res hũc habuere finem, omnibus quidem Christianis, præcipuè tamen Antiochenis gratum & iucũdum: qui propter cædem eius publico instituto tripudio, Maximum etiam philosophum cõuiciis prosciderunt, illud accinentes, Vbi sunt diuinationes tuæ stulte

Idem moritu rus vindictã Christi agnouit.
[a] ἔφορον.
B
✶ Suprema Iuliani in Christũ blasphemia.
Oribasius Iuliani medicus.
Iuliani mors
Calamitates orbis Romani sub Iuliano.
Terra mot[a]. Diluuium Alexandrinum.
C
Siccitas ingens.
Fames.
Pestilentia.
Antiochenorũ in Maximum philosophum scomma.

Maxime? Vicit Deus, & Christus eius. Multa autẽ D capita & corpora hominum iugulatorum in cistis, in puteis, & in locis secretioribus Imperatorię aulæ Antiochiæ sunt reperta, quos ille, res futuras inquirẽs, clàm mactauit. Sicuti & in oppido Carris. Nam ibi templum ingressus est, foribúsq; probè claustris munitis, execrãda peregit per incantationes & imposturas magica sacra. Mulier quoq; post eius mortem ibi, ita vt in sublime sublata & ex capillis suspensa fuerat, reperta est, quam futurum inuestigans resecuit.

Post mort: Iuliani magia eius & necromantia in publicum producta.

CAPVT XXXVI.

DE impij Principis huius morte lugubrem composuit orationẽ Sophista Libanius, quam Iulianum siue funebrem querelam inscripsit, in qua multas eius laudes recenset: & res quoque gestas, prout visum est ei, commemorat: mentionem quoq; librorum eius faciens, quos aduersus Christianos E composuit, sacra Euangelia oppugnans, & veluti falsa ea esse refellere tentãs. Vbi etiam, quòd ea ludibriũ nugásque esse ille demonstrauerit, tradit. Quòd si alias illius res Libanius laudare constituisset, silentio ea præteriissem, & ad historiam nostrã continuandam processissem. Quandoquidem autem dicendi vi & arte fretus, illum & libros illius laudibus efferẽs, religionem nostram acerbè perstringit: iniuriam veritati facerem, nisi ipsum nugatorem esse ostenderem, & ea qua nos attigit parte reprehenderem atq; redarguerem. Sed prius pauca quædam quæ in illius oratione sunt exponam, & deinde sententiam meam adiiciam. Quum hybernæ, inquit, noctes longiores essent, incumbens eis libris Imperator, qui hominem Palæstinũ Deũ & Dei filium faciunt, ingẽti contentione & vi eos refutauit, religionémque eam risum prorsus & nugas esse declarauit. Qua in re sapientiorem se Tyrio sene præstitit. Sed hoc mihi ignoscat Tyrius iste, & placidè hoc dictum ferat, quòd à filio sit victus. Hæc Sophista ille. Atq; ego quidem eum virum optimum fuisse sophistam, & ab eloquentia F plurimùm potuisse, vt oratorem egregium, scio. Quapropter apud omnes etiam contestor, illum, nisi in eadem cum Iuliano in religione fuisset opinione, plura etiam in illum quàm Christiani dixerint, & quidem vt hominem Sophistam, splendidius dicturum fuisse: quoniam & in Constantium viuentem quidem orationes laudatorias composuit, in defunctum autem inuectiuas conscripsit. Ac si Porphyrius imperiale sumpsisset diadema, scripta illius longè Iuliani libris, stylo ea celebrãs, vt equidem puto, prætulisset. Si verò Iulianus artẽ sophisticam exercuisset, eum ipsum quoque sophistam non bonum fuisse dixisset: sicuti de Hecebolio fecit, in eadem de Iuliano oratione funebri sua. Cæterùm quum ille eiusdem sententię cum Iuliano particeps, amicúsque eius, & si addere libet, sophista, quæcunque ei visa sunt, Iuliano tribuerit: age nos quoque quoad possumus, eum cõfutemus. ✶ Incubuisse enim illum, inquit, libris, lõgioribus hyemis noctibus. Videtur autem per verbum Incumbendi, significare, studio illi fuisse, Inuectiuas scribere, sicuti Sophistę studium collocant in ado-

Libanij oratio de funere Iuliani.
Falso is scripsit, refutatas esse à Iuliano sacras literas nostras.
Libanij verba.
Iudiciũ autoris de leuitate & vanitate Libanij.
Porphyrius & Hecebolius Sophista.
Refutatio verborum Libanij.
✶ ἐπιτίθεται.

A lescentibus exercendis. Consentaneum verò est, libros istos eum antea nouisse, quibus videlicet in sacro aliquãdo ministerio vsus fuerit. Et incubuit illis studio & contentione diuturniore, sed eos vi dicendi non redarguit & refellit, vt tu dicis: verùm imbecillitate potius ingenij, & defectu veritatis, vt homo facetus, & * scommatibus libenter ludens, quæ probè fundata sunt, conuellere & traducere est conatus. Nam qui cum alio hoc pugnæ genere congreditur, quædam adulterans atq; deprauans, quædã de suo adiiciens, modisque omnibus in re & sententia quaq; veritatem supprimẽs mentitur & fallit: atque odio & inimicitiis infestus, non facere solum, sed etiam dicere hostiliter studet: ac quæcunque sibi insunt mala, inimico ea suo imponere contendit. Sedenim quòd ambo, Iulianus inquam, & Porphyrius, quem Tyrium senẽ vocat, scommatum consectatores fuerint, id ex libris eorum apertè ostendemus. In Philosophica enim, quam ita Porphyrius inscripsit, historia, mirum est quantopere vitam Philosophorum coryphæi Socratis cauillando taxet, tot in eum confictis sycophantiis, quot neque Anytus, neque Melitus, qui illum, quòd res nouas contra leges veteres induceret, accusarunt, vnquam excogitarunt.

φιλοσκώμμων. Refutatorũ hostilium πάθ.

Iulianus & Porphyrius φιλοσκῶπται

Socratis philosophi accusatores Anytus & Melitus. Hunc Porphyrius scommatibus proscidit.

B Atque id quidem in Socratem, quem propter temperantiam, iustitiam, & reliquas virtutes, non solũ Plato & Xenophon, verumetiam reliquus philosophorum cœtus præcipuè miratus, vt diis † charum, & supra hominis captum sapientem, commẽdarunt, ille fecit. Transgressor verò patrem æmulatus, idem eis fecit, quibus successit, imperatoribus.ª Omnes namque reprehendit, & ne Marco quidem philosopho pepercit. Adeò sanè in Constantinum magnum & Constantium filium eius est inuectus, vt facile existimare liceat, non aliam ob causam illum scribendi laborem suscepisse, quàm vt istos proscinderet: vtpote viros Dei amantes, & qui fortitudine, virtutibus aliis, & vera philosophia laudem magnam consequuti essent. Verùm ambos hos conuiciatores fuisse, ampliore probatione mihi opus non est. Sufficiũt enim ista, ad certam maleuolentis illius animi declaratio-

† Iustinus philosophus & martyr Christi, Socratẽ & Heraclitum in eodem catalogo sanctorũ cum Abraam & Elia recenset, tanquam verbi Dei cultores. a Iulian⁹ in decessores Imperatores inuectus.

C nem: & paulo pòst verbis suis mihi admirandus ille Gregorius suffragabitur, qui naturam & mores Apostatæ optimè depinxit. Porrò quòd etiam ante istos permulti doctrinæ nostræ veritatem vi oppugnare aggressi sunt, è diuinis oraculis quædã peruertentes, quædam autem ad sensum suum detorquentes, non pauci ostenderunt, qui cum illis congressi, cauillationes eorum confutatas in publica monumenta retulerunt. In primis verò doctissimus Origenes, qui longo ante Iulianum tempore fuit, quæcunque in sacris literis turbas ciere, aut lectores earum perturbare visa sunt, propè distinxit: subiectisque contrariis argumentis, & locis quibusque, ita vt debuit, declaratis, eorum qui eos malè & imperitè acciperent, nugas longas & sophisticas aggressiones refellit. Indicãt hoc, quæ is ad Galatam Marcellum composuit, & quæ ad * Porphyrium quem diximus luculenter rescripsit, libellis de rebus eiuscemodi editis, quibus propter copiam verborum veritatis effecit, vt illi quod cõtra dicerent, non haberent. Quos libros si non † ita cursim Iulianus legisset, nunquam ad cauillationes & blasphemias scribendas delapsus esset.

Etiam ante Porphyrium & Apostatam multi Christianã doctrinã & religionem taxarunt.

*Origenes aduersus Marcellum Galatam & Porphyrium Tyrium literas Christianas defendit. * Fuit Porphyrius condiscipul⁹ Origenis apud Plotinũ magistrum, & vsque ad tẽpora Probi*

Sedenim Iuliano studio fuisse, vt scommatibus & D dicacitate vteretur, non apud eos qui solidam pietatis veritatem & formam tenent, sed simplices & imperitos homines, ex eo satis constat. Vbi enim è scripturis * quæcunque hominum more, prout res ferunt, ad captum nostrum, de Deo, & præcipuè de Christi œconomia, salutísque nostræ administratione dicta sunt, decerpsit, & eius generis dicta quædam collegit, deinde hisce verbis infert: Horum igitur omnium, nisi ratio quæpiam est, arcanam aliquam, vt ego puto, contemplationẽ habens, multas libri isti de Deo continent blasphemias. Hæc quidem in tertio suo contra Christianos libro refert. In eo autem libro quem de * Cynicismo inscripsit, quomodo conueniat sacras fingere fabulas differens, hæc scribit. De rebus eiuscemodi veritatem occultari oportet. vult enim natura occultari: & quod de Deorum essentia occultum est, nudis verbis in aures impuras coniici non sustinet. Ex quibus verbis satis apparet, suspicionẽ eum obtinere, mysticum quiddam & arcanum sacram tegere scripturam. Videtur quoque indigna E ri, non eandem secum omnes opinionem de hac habere. Et in Christianos inuehitur, quòd simplicius verba oraculorum accipiant. Minimè verò propter multorum simplicitatem, illum tanto fastu aduersus sacras scripturas efferri oportuit: neq; odisse eas aut auersari propterea debuit, ꝙ quas ipse † perperã intellexerit, nõ omnes, sicuti ei visũ esset, accepissent. Verùm idem ei accidisse videtur, quod patri & magistro eius Porphyrio euenit. A q̃busdã namq; Christianis Cæsareæ verberatus ille, quòd iniuriam eam non benè ferret, veluti atra bile percitus, Christianismum quidem abiurauit: eorum autem qui plagis illum affecerant odio, ad Christum & Christianorum scripturas impiè con uiciis proscindendas est progressus: quemadmodum Eusebius Pamphili inquit, qui eius aduersus nos compositos libros optimè refutauit. Iulianus autem per arrogantiam ingentem, propter simpliciores, impetu furioso contra Christianos concepto, eodem modo ad Porphyrij rabiem declinauit. Itaque ambo detestandi: quippe qui prudentes atque scientes impietatem complexi sint, & volũ- F tarij propterea consultóque admissi peccati supplicium pendant. Enimuerò Libanius, dum, veluti nos irridens, Palæstinum hominem, inquit, Deum Deíque filium faciunt: oblitus esse videtur, quomodo in fine eius quæ dicta est orationis, Iulianũ in numerum Deorum referat: primum Iuliani obitus nuncium penè lapidibus obrutum esse, veluti is aduersus Deum mentiretur, dicens. Et paucis interpositis verbis, rursum exclamans: O dæmonum alumne, dæmonum sectator, dæmonum assessor. Et quamuis ille hisce verbis aliud sentiret, tamen non vitato cognomine seu æquiuoco verbo, idem dicere videtur, quæ & Christiani ipsi per conuiciũ de Iuliano dicunt. Quòd si Sophista vnum hoc, vt apostatam laudaret, egit, dictionem certè ambiguam reiicere debuisset. Quod quidem alibi eũ fecisse, apparet. Nam de verbo quodam probrose reprehensus, in orationibus suis id induxit. Verùm enimuerò quomodo Christus homo Deus quoque sit: & quod in eo apparet, homo: quòd autem intelligentia percipitur, Deus sit: & rursum quomodo idem homo Deus existat, vtrũque

Impe. vixit. † μὴ χαρίεντως.

** διὰ τῆς γραφῆς οἰκονομικῶς ἀνθρωπικώτερον τι τακταί. Iuliani de sacris libris nostris verba. περὶ κυνισμοῦ*

† κακῶς. Ita enim legendum etiam apud Socra. lib.3.cap.23. Causa quur Porphyrius Christũ abiurarit, & in Christianismum sit inuectus. Contra Porphyrium Eusebius Pamphili scripsit. Cur Iulian⁹ quoque à Christo defecerit. Peccatũ ad mortẽ.

Libanius Iulianum Deũ facit, dæmonẽ appellans.

Idem non vitauit verbũ æquiuocum.

A que satis clarè diuinæ ostendunt literæ. atque id Christiani norunt. Græcæ autem superstitionis cultores, priusquam credant, quomodo id scire queant? Obstat namque illud, quod diuini spiritus oraculo dictum est: Si non credideritis, non intelligetis. Quin illos obducta veste, pudore potius affici conueniebat, qui homines multos in deorum numerum retulerint, atq; eos quósnam quæso? Optandum sanè esset, iustos eos & téperantes, aut aliter morum integritate probatos fuisse. Verùm contraria omnia in eis reperiuntur: quippe qui iniusticia, ebrietate, & stupris probrosis vitam trásegerint. Declarat hoc Hercules, Dionysius, & Æsculapius: per quorum numina dum Libanius continuè in libris suis iurat, non erubescit tamen. Atqui illorum amores insanos & nugamenta alia, si per tempus referre liceret, prolixum profectò perpetuúmque sanis & prudentibus viris mouerent risum. Sed ad eam rem cuiuis quamprimum cognoscendam suffecerit, Aristotelis peplū, Dionysij corona, πολυμνήμων hoc est multa memorans Regini liber, & poetarum turba: qui

Idololatræ fœdissimos etiam homines in deorū numerum retulerunt.

Libri Græcorum idolomaniam eorum exponentes.

B rebus illorum expositis, deliramenta potius & nugas quàm Theologiam posteris reliquêre. Cæterùm Græcos procliues magis & promptos esse ad homines Deorum honoribus cohonestandos, & quidem præter decorum & rationem omnem, ex iis quæ paucis commemorabimus, satis liquebit. Etenim Rhodiis, quum aliquando calamitate graui premerentur, oraculum promulgauit, si Atym insanorum sacrorum in Phrygia sacerdotem colerent, fore vt erumna sua liberentur. Responsum id tale fuit.

Atys deus.

» *Atyn implorate deum: namque alter Adonis,*
» *Alter & est donator opum crinitus Iacchus.*

Oraculū sic habuit, quod Atym Phrigium, qui se ipsum præ amoris insania euirauit, eisdem cum Adonide & Baccho honoribus colere iubet. Alexandro autem Macedoni, quúm in Asiam transiret, Pythius dæmon, Amphictyonibus ei fauentibus, tale edidit oraculum:

Euirauit omnes Veneri vage pueros. Varr.

Alexander Macedode.

C *Supremum celebrate Iouem, celebrate Mineruam,*
» *Et diuum humano latitantem in corpore regem,*
» *Stirpis Alexandrum cœlestis, vt ordine recto,*
» *Et mores hominum componat legibus æquis.*

Et oraculum quidem istud potentiæ Alexandri assentans, deū illū fecit. Cleomedem verò pugilem præterire nefas esset, quem diuinis auctum honoribus, tali etiam ornarunt oraculo.

Cleomedes pugil deus.

Vltimus heroum Cloemedes Astipaleus.
Iam Deus est: sacris illum venerantor, & aris.

Quod propter responsum, Diogenes Cynicus & Oenomaus philosophus oraculū Pythij Apollinis spreuere. Cyziceni Hadrianum Imperatorem tredecimum esse deum promulgarunt. Sed & ipse * Hadrianus, amasium suum Antinoum in numerum deorum retulit. Hæc sanè sophistarum præ-

Hadrianus deus.

Antinous deus.

† ὁ ἀδριας ἐς τὸν ἀλεξάνδρου βίον ἐπιγράφειν. Socra. lib 3. cap. 23. Quē Adrianus de vita Alexandri inscripsit. For-

* *Quid loquar Antinoum, cœlesti sede locatum?*
Illum delicias nunc diui Principis, illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili,
Adrianique Dei Ganymedem, non cyathos Diis
Porgere, sed medio recubantem cum Ioue fulcro,
Nectaris Ambrosij sacrum potare lyæum,
Cúmque suo in templis vota exaudire marito?
Prudent. lib. 1. contra Symmachum.

stantissimus Libanius meritò traducat, ludibriúmque & gerras esse rectè dicat: qui quidem, si quisquam alius, & ipse oracula deorū & μονόβιβλον hoc est vnicum illum librum † quem Alexandrini de Alexandri vita conscripserunt, maximè nouit. Atque illum etiā, supra eos quos diximus, [b] Porphyrium deum facere non pudet. Propitius enim, inquit, sit senex Tyrius: quòd videlicet Imperatoris scripta illius libris præferat. Hæc sic per digressionem retuli, propter Libanij Sophistæ contumelias, quas in nostram euomuit religionem. Qui & ipse postea dicitur diuini Basilij consuetudine adductus, superstitioni suæ nunciū remisisse, & Christianus factus esse.

D

tasse enim pro Adria, legendū Adrianus.
b Porphyri⁹ Libanio de⁹.

Libanius Christianus factus.

CAPVT XXXVII.

VErum quali morum consuetudine & corporis statu Iulianus fuerit, quomodo vitam finierit, & seipsum deū facere voluerit, non locupletiorem adducere testem possum, quam magnum illum in Theologia Gregorium, qui cum illo vixit, easdémque scholas frequentauit, & res eius melius quàm alius quisquam perspectas habuit, easdémque pro eo atque par fuit, risit, atque in Inuectiuis suis traduxit. Igitur in Inuectiua secunda contra Iulianū, & Græcæ religionis sectatores, de eo hæc refert. Atque hæc quidem aliis experientia & potentia potestatem adepta exhibuit: mihi verò quodammodo longius antea sunt cognita, ex quo tempore Athenis cum homine fui. Venit namq; eò quoque non ita multo pòst, quā frater eius nouas fuerat contra Imperatorem res molitus, culpam eam à se amoliens. Et duplicem præ se profectionis Atticę tulit causam: alteram quidem honestiorem, vt Græciæ res cognosceret, & scholas Atticas videret: alteram autem occultiorem, & paucis notam, vt sacrificulis ibi & seductoribus de rebus eis quibus maximè studebat, daret operam, impietate tāta nondum apertam obtinente libertatem. Tum igitur non malum me, viro eo cognoscendo, coniectorem esse memini. Et quamuis non vnus ex eis

E

Gregorius Nazianzenus de Iuliani condiscipuli sui vecordia.

F essem, qui in tali arte sunt egregij, tamen me vatē effecit morum eius inæquabilitas, & stupor maximus: * siquidem qui bene coniectat, vates is perhibetur optimus. Non boni sanè hominis indicia mihi esse visa sunt, ceruix non consistens, humeri quos subinde iactaret ac reduceret mobiles: oculi errabundi & vagi, furibundúmque quiddam cernentes: pedes instabiles, & genibus nutantes: nasus contumeliam & contemptum spirans: † vultus deridiculus, & idem vicium secum ferens: risus immoderatus, & corpus cachinno cōcutiēs: nutus siue annuens seu renuens, ratione carēs: sermo cōsistens, & respiratione cōcisus: interrogationes incōpositę, & ineptę: respōsiones nihilo illis meliores, aliæ aliis imminentes, sibique minimè constātes, neq; ab institutione liberalioris doctrinę prouenientes. Sed quid ego singula cōmemorē? Talē eum ante actiones eius esse vidi, qualē in actionib. ipsis cognoui. Ac si mihi adessent, qui tum mecū fuere, & me audiêre, testes illi essent, postquā ista vidi, statim me dixisse: Deus bone, quantū malum Romanum fouet imperium? Prædixiq; adeò ista,

** εἴκτε μάντις ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς.*

προσώπε σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φρονοῦντες.

Iuliano nihil in terris prodigiosius, aut mõstrosius.

Opiniones variæ de Iuliani cæde.

Ridetur Iuliani haruspicina.

Οὐδὲ γὰρ τῷ βίῳ συναναλίσκεται πονηρία.

Diuinitatẽ Iulianus moriturus affectauit, clam se in amnem coniicere volens.

Diuinitas ei tributa est deorum suorũ responsis, sicuti hoc Oracula edita declarant, quæ ex Suida excerpta, ad finem hu

A & me falsum vatem esse optaui. Et melius profectò id fuisset, quàm vt sic orbis noster tantis oppleretur malis, & tale in eo existeret portentũ & prodigium, quale antea nunquam: cùm quidem multæ aquarum vulgatæ sint eluuiones, multę exustiones, multæ concussiones & hiatus terræ, præterea hominum inhumanæ & feræ species, monstrosæque & mistæ nouo prorsus & insolito modo naturæ. Verùm dignum quoque tanta væcordia & importunitate exitum tulit. De quo non vna extat opinio, quòd alij aliud dicant & circumferant, tam qui pugnæ affuerunt, quàm qui ab ea longius abfuerunt. Quidam, à Persis eum iaculo confossum esse dicunt, cùm temerè incompositis excursionibus, non sine stoliditate nunc huc nunc illuc perequitans, vteretur. Sunt qui tale quiddam de eo memorant. * In tumulũ eum editiorem cõscendisse, vt quasi è specula exercitum lustraret, & quantum ex eo bello copiarum superesset, cognosceret. Atque quum ingens ei, spéque adeò sua amplior multitudo esse visa esset, ita eũ dixisse: Quàm B graue futurum est, si omnes isti in Romanorum ditionem reducentur? Quo eius verbo, tanquam illis salutem inuidentis, militem quendam qui id excepit commotum, quòd iram nõ perferret, nulla salutis suæ ratione habita, ense latus eius perfodisse. Alij porrò id ausum esse dicunt, ex barbaris ridiculum quendam ex eis hominem, qui exercitum, vt in mœrore solatio, & in compotationibus ludibrio sint, sequi solent. Nonnulli etiam cædis eius laudem Saraceno cuidam tribuunt. Verùm vtcunque se res habeat, vulnus quidem certè ille lethale accepit, orbi vniuerso lætum & salutare. Et ictu vno multorum extorum, quibus male crediderat, persoluit pœnas. Mirum sanè est, quomodo vanissimus ille, qui per aruspicinam omnia se nosse putauit, vnum hoc, plagam scilicet extorum & viscerum suorum non perspexerit, Cæterùm illud quoque hominis factum minimè prætereundum videtur, quòd inter alia multa maximum dæmoniacæ ipsius mentis est indicium. Iacebat in fluminis littore, grauiter ex vulnere laborans, & quod multos antè se gloriam esse consecutos sciret, ita C vt plus quàm homines atque adeò Dij esse crediti sint, propterea quòd arte quapiam ex hominũ numero sublati fuerint: eiuscemodi & ipse laudis atque opinionis amore captus, simul quòd eum huiuscemodi mortis generis & turpitudinis, in quam per inconsultam temeritatem inciderat, puderet: quid rogo molitur, & quid agit? + neque enim cũ vita etiã improbitas extinguitur. Coniicere se in amnem conatur: in cœpto tam arcano fidis quibusdam adiutoribus, & perinde atque in re quapiam diuina, sacerdotibus vsus. Et nisi ex Imperialibus eunuchis quidam consilio eo deprehenso, aliísque propter flagitij odium communicato, impetum talem prohibuisset, extitisset ex ea clade apud Imperitos homines nouus Deus. Et quæ deinde sequuntur, Mortuum eum [a] mimi & homines ridiculi, cum omni scenica fœditate duxerũt, funúsque eius prosequuti sunt, tibiis canentes, & saltitantes, religionísque abiurationem, belli cla-

* *Apud Socrat. est, Iulianum equo insidentem, & quidem propter rerum secundarum spem & fiduciam inermem, quum circum militares copias obequitaret, eas ad fortitudinem cohortando, ex improuiso hasta percussum esse, quæ brachiũ & latus eius perfoderit.*

ius libri sũt annexa.

a Funus Iuliani,

b Iulianus Tarsi tumulatus.

Iouinianus Imperator declaratus.

† Iouinian⁹ cũ Persis de pace transigit, & Syriæ partem, Nisibímque eis concedit.

Quam rem Græci Antiochiæ inuidiosè ex agitarunt: sicuti ex Suida, in fine huius libri est annotatum.

a Imperatoris Christiani vox egregia.

Gregorij Nazanzeni hæc verba sunt.

Theodoritus tricennales inducias pactas esse scribit.

† μηδὲ πυρφόρον, τὸ τοῦ λόγου, ὑπεξελθεῖν.

Iuliana culpa, non Iouiniani, perniciose cũ Persis de bello est trãsactũ.

D dem, & mortem ipsam, probrosè ei obiicientes. Quid enim mali passus non est? quid verò non audiuit earum rerum, quas genus id hominum iuueniliter audet? quod iniuriam pro arte habet: donec eum Tarsensis vrbs excepit, nescio quomodo, aut quam ob causam ad contumeliam talem condemnata. [b] Ibi ille tumulum habet inhonoratum, & sepulchrum execrandum maximè & despuẽdum, neque pij alicuius oculis conspiciendum. Et sicuti ego quidem de quopiam audiui, ne sepulchrũ quidem eum recepit: verùmquæ eius causa commota est terra, cadauer eius excussit atque reiecit, vt hoc sit futurorum suppliciorum quasi quoddam prælu dium. Et quidem sic qui imperauerit, sic bellum gesserit, sic quoque turpiter vitam finiuit.

CAPVT XXXVIII.

POstridie autem & milites & exercitus duces Iouinianum imperatorem renunciant, virum quùm rebus aliis, tum vera pietate illu- E strem, prorsúsque forma & statura corporis imperio dignũ. Qui tribunus antea fuerat, quum Iulianus optionem militibus offerret, vt vel Diis sacrificarent, vel cingulum militiæ & dignitatis deponerent. Atq; ille alterum hoc facere maluit, quàm impiæ iussioni parêre. Iulian⁹ porrò necessitate + quod tãtopere vrgebat belli adductus, secum hunc, vt ducem optimum, cum aliis in Persidem duxit. Tum autem in hostili regione, vt aliis præstantior, Imperator lectus, dignitatem eam reiecit, & insignia Imperatoria non recepit: [a] non posse se dicens, qui Christianus sit, imperare viris, qui Græcissare, superstitionésque sectari didicissent, donec vna omnes voce Christianos se esse sunt professi. Cæterùm in errore medio & rerum omnium turba à Iuliano relictus, quòd exercitus priore Imperio consternatus esset, rerúmque necessariarum inopia premeretur, necessitatem sibi impositam esse cognouit, vt bellum pacificatione transigeret. + Quapropter loca quædam imperij Romani, Syriam scilicet, & quæ in Mesopotamia est Nisibim, ex pactis F conuentis, Persis concessit, & bellum id soluit. Quod quidem non è dignitate Imperij ille, necessariò tamen fecit, vt qui nõ Imperij, sed cladis successor esset. Ac nisi hoc fecisset, & nisi Persæ moderatè se gerentes, & prosperum rerum successum certo fine claudentes, aut aliud quippiam metuentes, conditiones pacis tam humanas & inopinatas proposuissent, nihil profectò obstitisset, quin ex eo bello + ne nuncius quidem, quod dicitur, cladis incolumis euasisset. Quare necessitate adactus vt neruos suos Romano Imperio conseruaret, cõditionibus turpibus atque indignis cum hostibus decidit: temeritate magis proximi Imperatoris, quàm sua aut militum suorum timiditate. Me quidẽ iudice periniquus fuerit, qui illo relicto, culpã eius pacificationis in hunc conferat. Seges enim satoris potius quàm messoris est: & incendiũ non eius qui id extinguere possit, sed qui id semel excitarit, esse creditur: quódque apud Herodotum est, Calceum quidem istum consuit Histiæus, induit autem Aristagoras.

A

CAPVT XXXIX.

Iouinianus Christianos in integrum restituit.

IMperator Iouinianus experientia edoctus, diuina vindicta Iulianum grauibus malis afflictũ esse, ad omnes vbique præfectos scripsit, vt cũctos liberè rem diuinam facere, conuentus cogere, & Deum ex animo colere paterentur: & vt vna in imperio Romano obseruaretur fides & religio, Christianorum videlicet. Iuráque pristina ecclesiis reddidit. Et quæcunque clero, viduis & virginibus dudum à Constantino & filiis eius, diuini † cultus augendi gratia cõcessa, legibúsque firmata, à Iuliano autem propter summum eius in fidem nostram odium, pessimo consilio adempta & accisa fuerant, priuilegia & beneficia restituit. Ad præfectum prætorio quoq; generalem dedit constitutionem, vt deinceps capitaliter in eum animaduerteretur, qui sacram virginem non dicam rapere, sed attentare tantummodo, iungendi matrimonij causa, aut oculos impudicos ei adiicere auderet. Eámque legem vt pro- B mulgaret, adductus est, quòd homines quidam improbi atque impudici, scelestas atque incestas huiusmodi nuptias, vel vi illata, vel persuasione adhibita, virginibus corruptis, contraxerant: sub Iuliani imperio, impotenti consuetudine & fœda libidine flagitia talia audere permittente, & religione tum nostra periclitante. Itaque ecclesiæ Dei rursum sunt apertæ: Græcorum autem templa clausa, & ipsi dij terræ cauernas & recessus subiere. Et qui ad id vsque tempus vilibus lacernis vsi fuerant, ad communem rediere vestitum. Quæ publicè fieri consueuerant libationes & sanguinariæ contaminationes, quibus sub Iuliano ad satietatem abusi erant, finem suum habuere. Quicunque autem episcopi ab Iuliano reuocati ab exilio non erant, tũ reducti, domum quisque suam rediit.

Constitutio Iouiniani, qua matrimonium sacratissimarũ virginũ prohibetur. l. Si quis. C. de episco. & cler.

Christianismus reflorescit. Idolomania pessum it.

Episcopi exules reuocãtur

† *Constitutione publicè proposita, Iouinianus restitui ecclesiis annonam iussit. Verùm quòd fames grauior propter Iuliani impietatẽ tum grassaretur, & frumentum ægrè penderetur, τριτημόριον, hoc est,* C *tertiam eius partem clero exhiberi curauit. Quamprimum autem fames sæuire desiisset, integrum se frumenti numerum eis præbiturum est pollicitus. Theodoritus lib. 4. cap. 4.*

CAPVT XL.

Quæstiones de fide iterãtur.

PAulo deinde pòst, ecclesiarũ prę̃sides quæstiones de dogmatibus rursus mouerunt. Nam sub Iuliani Imperio, quòd fides omnino periclitata esset, quieti omnes esse pseuerauerãt: cõmuniter precibus Deum, vt religionem à tanta liberaret tyrannide, implorantes. Ita enim quodammodo natura hominum fert, vt inter se quietem, aliunde eis discrimine imminẽte, ciues agitent: at si pacem cum exteris habeant, seditiones domi concitent. Sedenim ecclesiarum antistites, quòd Principis pietatem nossent, præoccupandum sibi eum esse studio magno putabant. Et pro se quisque omnes, Imperatorem ad factionis suæ fidem accessurum, proindéque se illius autoritate maiorem libertatem contra eos qui sibi aduersari viderentur, habituros esse credebant. At ille iam inde ab initio τῷ ὁμοουσίῳ consubstantialis professioni addictus fuerat, & id tum manifestè præ se tulit. Primi omniũ affuere Macedoniani, qui quidem hæresim eorum qui ἀνόμοιοι, hoc est inæquales dicebantur, reiiciebant, & τὸ ὁμοιούσιον ęquisubstantialę pro τῷ ὁμοουσίῳ cõsubstantiali recipiebant. Et libellum ij Imperatori obtulerunt, in quo Deo gratias de Imperio eius agebant: ac deinceps petebant, vt eis qui inæqualitatem asserebant, ex ecclesiis expulsis, ipsis illę gubernandæ committerẽtur. Præterea vt vel ea quæ Arimini & Seleuciæ statuta fuerant, firma manerent: & quæ à nonnullis per vim contra ea acta erant, irrita essent: vel priore schismate atque dissidio durante, episcopis omnibus quocunque vellẽt loco conuenire liceret. In quo ⁎ cõuentu ne quis profanus adesset: néue finem suum consequeretur, si quis seorsim quidquam egisset, aut fallere instituisset, sicuti sub Constantio factum esset, rogarunt. Illud quoque significarunt, se citra Principis voluntatem, in aulam & comitatum Imperialem, ne molesti esse viderentur, non venturos. E Sin id eis permitteretur, perlibenter id facturos esse sumptibus & iumentis propriis, ostenderunt. Qui verò Principi ita supplicarunt, fuere, Basilius Ancyranus, Syluanus Tarsensis, Sophronius Pompeiopolitanus, † Pausinicus Zelenus, Leontius Comanenus, Callicrates Claudiopolitanus, Theophilus Castabalenus, & alij. Imperator libello supplici accepto, responsum eis non dedit, sed illud tantum dixit: † Ego contentionis studium odi, concordiæ autem assectatores vnicè amplector & amo. Quod dictum vbi ad aliorum quoque aures peruenit, intentionem contentionis laxauit, & vt Imperatoris consilium succederet, effecit. Altercationis namque studium, eorum qui Acacij autoritatem sequebantur, & semper opiniones suas ad principum arbitrium apertè accommodabant, deprehensum est. Nam quum Meletium Antiochiæ episcopum apud Imperatorem, qui tum ibi erat, in magno precio esse viderent, cum eo collocuti, vt rursum Antiochiæ Synodus celebraretur effecere. F Meletius autem is fuit, qui paulo antè ab eis seiunctus, ad τῷ ὁμοουσίῳ cõsubstantialis professionem accesserat. Itaque concilio Antiochiæ Syrorum coacto, Nicænam fidem, vt scilicet citra controuersiam ὁμοούσιος Consubstantialis patri filius diceretur, stabiliunt atque confirmant. In ea Synodo fuere, diuus, quem diximus, Meletius Antiochenus antistes: Eusebius Samosatenus, Pelagius Laodiceæ Syrorum, Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Ireniõ, Gazæ, Athanasius Ancyræ, per Orphitum & Aetium presbyteros, Titus Bostrensis, atque alij plures ⁎ episcopi, viri insignes. Ea re acta, ad Imperatorem quoque quæ decreuerant ad hunc modum scripsere. Piissimo, Deíque amantissimo Domino nostro Iouiniano, Victori, Augusto, quæ Antiochiæ episcoporũ ex diuersis prouinciis cõuenit Synodus. Quòd pietas tua, Princeps, Ecclesiasticam pacem & concordiam conciliare studuerit, & ipsi probè nouimus, Dei amantissime Imperator. Quòd verò & caput eiuscemodi vnionis & signũ veræ & rectæ fidei eadem bene perceperit, & id quoque non ignoramus. Quapropter ne

Factiones Christianorũ Imperatorẽ ad partes quæque suas pertrahere nititur.

D

Macedoniani Iouiniano supplicant.

⁎ *μηδενὸς ἄλλου κοινωνοῦντος.*

Supplicãtiũ nomina.

Zela & Comana oppida Cappadociæ Plin. Præclarissimum Iouiniani verbum.

Socrates habet Pasinic⁹.

† *ἐγὼ, ἔφη, φιλονεικίαν μισῶ, τοὺς δὲ τῇ ὁμονοίᾳ προστρέχοντας ἀγαπῶ καὶ τιμῶ.*

Synodus Antiochena, in qua Nicænũ Symbolum stabilitur.

⁎ *Eorũ nomina sunt apud Socrat. lib. 3. cap. 25.*

Synodi eius ad Imperatorẽ scriptũ.

A & nos inter eos recenseamur, qui dogmata veritatis adulterando deprauant, ad pietatē tuam referimus, nos dudum celebratæ sanctæ Nicænæ Synodi fidei professionem recipere, atque tenere. Et quod in ea quibusdam peregrinum & insolens videtur esse verbum ὁμοούσιον consubstantiale, id nos, certam à patribus accepisse dicimus interpretationem. Significat id enim, ex substantia patris filium esse genitum, & æqualem esse substantia filium patri. Neque enim quasi perpessio quæpiam, in ineffabili generatione intelligitur: neque iuxta vsum aut cōsuetudinem aliquam Græcorum, substantiæ verbum accipitur. Sed ad Arium, qui non existentibus nobis filium impiè producere ausus est, euertendum, id vsurpatur. Quemadmodum & nunc qui exorti sunt ἀνόμοιοι, hoc est, inæquales, grauiore adhuc audacia & temeritate ad ecclesiasticam concordiam pessundandam, impudenter feruntur. Relationi autem huic nostræ etiam subiunximus exemplum ipsius Nicænæ fidei, ab ipsis qui eam promulgarunt episcopis editæ: quam
B sanè & complectimur. Est autem talis. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem: & reliqua ipsius formulæ, sine mutatione omni, ita vt conuenit, allegata. Atque episcopi quidem qui Antiochiæ conuenerant, hæc decreuerunt, disertis verbis Nicænam fidem confirmantes.

Significatio verbi Cōsubstantialis.

CAPVT XLI.

Athanasi⁹ cum Iouiniano Antiochiæ fuit.

TVm verò & Athanasius cleri Alexandrini episcopus, de amicorum consilio Antiochiam profectus cum Imperatore fuit: atque ibi rebus quas oportuit ei suggestis, Alexandriam rediit. Sunt autem qui dicunt, ab Imperatore potius eum euocatum esse, vt illi quæ de religione agenda essent, exponeret. Et quum ibi res ecclesiæ ritè constituisset, & certa apud Imperatorem fidei fundamenta iecisset, domum reuertisse. Qui autem Antiochiæ Arianorum hæresi præfuit Euzoius, vt opinionis suæ ex Eunuchis quidam nomine Probatius eccle-
C siæ Alexandrinæ præficeretur, maximo studio cōtendit. Atq; eam ob causam Euzoij suasu Alexandrinus quidam Lucius presbyter à Georgio creatus, apud Imperatorem Athanasium vehementer criminando detulit, quòd temporibus superioribus in episcopatu suo semper reus actus, & à prioribus Imperatoribus exilio vt seditionis & discordiæ autor mulctatus fuerit, & proinde alium Alexandrinis episcopum dari petiit. Iouinianus autē, quē non latebat Arianos hostili planè in illum esse animo, criminibus eis minimè motus, Lucium quietum esse, Probatium autem & reliquos eius Eunuchos, veluti turbæ talis autores, modestius se gerere iussit. Athanasium porrò quum sibi temporis eius consuetudine amicissimum fecisset, in Aegyptum remisit, ecclesiásque ei & populum ibi arbitrio suo instituendum commisit. Porrò plurimùm is virum eum laudasse dicitur, propter virtutem, & vitæ innocentiam, orationis etiam festiuæ venustatem, prudentia quadam admiranda temperatam: & propter ea quæ is de religione nostra ritè decreta, in scripta retulit.

Euzoius laborat, vt Probatius Eunuchus Alexandrinus creetur episcopus.
Athanasi⁹ apud Imperatorem accusatur.
Accusatores nihil agunt.

CAPVT XLII. D

SEdenim Athanasius Alexādriam cum eo, quo par erat, honore reuersus, quòd ei Imperator significauerat, vt ad se certam irreprehensibilis fidei formulam mitteret, Synodo prouinciali coacta, & spectatissimis quibusque episcopis ad se euocatis, Principi, vt Nicænam fidem inuiolatam atque integram, quæ scilicet Euangelicis dogmatibus conueniat, seruaret, rescripsit. Verùm nihil obstat, quin vtilitatis eorum gratia qui ista legent, epistolam eius de verbo ad verbum hic apponam. Ea sic habet. Piissimo & humanissimo Victori Augusto Iouiniano, Athanasius & reliqui episcopi, qui nomine omnium Aegypti & Thebaidis & Lybiæ cōuenerunt episcoporum. Admodum, Dei amātem Imperatorem, discendi studium, cœlestiúmq; rerum desiderium decet. Sic namque quùm cor in manu Dei habebis, tum imperium in pace multorum curriculis annorum administrabis. Quum E igitur cognoscere à nobis pietas tua catholicæ ecclesiæ fidem velit, gratiis Deo de tali animo tuo actis, visum nobis est præ omnibus aliis, pietati tuæ à patribus Nicęæ promulgatam fidem in memoriam redigere. Qua nonnulli proculcata, nobis quidem illi varias moliti sunt insidias, quod hęresim Arianam sequi noluerimus: authores autem sectarum & dissidiorum ecclesiæ vniuersali extitere. Ipsa sanè vera & pia in Dominum nostrum Iesum Christum fides, aperta est & manifesta omnibus, ex diuinis scripturis cognita atque collecta. In qua sancti homines perfectionem consecuti atque consummati, egregiè martyrio sunt defuncti: & nunc corporum vinculis soluti, in Domino conquiescunt. Et permansisset illa incorrupta, nisi quorundam hæreticorum improbitas immutare eam atque deprauare fuisset ausa. Arius siquidem, & populares eius, corrumpere illam, & impietatem aduersus eam † subintroducere conati sunt: filium Dei ex non existentibus, & creaturam factúramque, & mutationi obnoxium esse dicentes. Ac multos profectò per hæc seduxerunt, adeò F vt etiam qui viderentur esse aliquid, in illorum abrepti sint blasphemiam. Sedenim sancti patres maturè illis obuiam euntes, sicuti diximus, concilio Nicææ coacto, Arianam quidem hæresim anathemate confoderunt, catholicæ autem & vniuersalis ecclesiæ fidei professionem in scriptum retulerunt: vt ea ipsa vbique deprædicata, suborta extingueretur hæresis. Et lecta illa est atque celebrata in ecclesia omni. Cæterùm quum renouare Arianam hæresim nunc quoque volentes, nonnulli quidem à patribus Nicææ promulgatā fidem abrogare audeant, quidam autem præ se quidem obtentu quodam ferant professionem eius, re ipsa verò eam negent, perperam τὸ ὁμοούσιον consubstantiale interpretantes, qui blasphemia etiam Spiritum sanctum expetunt, eo quòd creaturam eum per filium factam & conditam esse dicunt: necessariò ad pietatem tuam, eam ipsam Nicænam fidei professionem, detrimento eo quod ex huiusmodi blasphemia multi populi capiunt, perpenso, mittendam esse duximus, vt pietas tua quàm

Athanasij de coepiscoporū suorū sententia ad Iouinianū, de sinceriore fidei professione, scriptum.
Arij hæresis.
† ἐπεισαγαγεῖν
Macedonianorū hæresis.

A accuratè ea ſcripta ſit, cognoſcat, & quantum à veritate aberrent, qui præter hanc aliud docent, videat. Illud ſcito Chriſtianiſsime Auguſte, à ſeculo hanc eſſe prædicatam fidem. Et hanc ipſam profeſſos eſſe, qui Nicææ conuenere patres. Atque etiamnũ ſuffragiis ſuis eam cõprobare omnes quæ paſsim ſunt eccleſias, ĩ Hiſpania, & Britania, & Gallia, & † Germania, & Italia omni, & Cãpania, & Dalmatia, Myſia, Macedonia, & cuncta Græcia, in Aphrica tota, in Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, in Aegypto omni, Libya, Ponto, & Cappadocia, atq; hiſce vicinis terris. Ipſas quoque Orientis eccleſias, paucis exceptis quæ cum Arianis ſentiunt. Omnium enim earum quas recenſuimus comperta nobis eſt ſententia, quòd ab eis epiſtolas habeamus. Et ſcimus, Dei amantiſsime Auguſte, quamuis pauci quidam fidei iſti aduerſentur, nihil tamen eos pręiudicij afferre poſſe orbi vniuerſo. Atque illi longo iam tempore ab Ariana infecti lue, contentione etiam maiore nũc veræ reſiſtunt pietati. Et vt pietas tua fidem Nicęnam cognoſcat, quamuis antea cognitam, attamẽ B ſicuti ea à trecentis decem & octo epiſcopis eſt promulgata, ſubiungere literis hiſce voluimus. Eſt autem talis.

Symbolum Nicænum.

Credimus in vnum Deũ patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium factorem. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtũ, filium Dei, genitum ex patre, vnigenitum, hoc eſt ex ſubſtantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, quæque in cœlis ſunt, quæque in terris. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit: & incarnatus homo factus, & paſſus eſt: & reſurrexit tertia die, aſcendit in cœlos, venturus iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum.

Anathema in Arianos

Eos autem qui dicunt, fuiſſe aliquando quum non fuerit, & quòd ex non exiſtentibus factus ſit, aut ex alia ſubſiſtentia vel ſubſtantia, aut quòd creatus vel mutabilis vel alterabilis ſit, anathemate ferit ſancta catholica & Apoſtolica eccleſia. In hac fide, Dei amantiſsime Auguſte, vt diuina & Apoſtolica, neceſſariò acquieſcẽdum. C Neq; ea à quopiã mouẽda, aut mutãda venit, perſuaſionis aut cõtẽtionis verbis vllis. Id quod Ariomanitæ primùm fecerunt, ex nõ exiſtentibus filiũ Dei eſſe, & fuiſſe aliquando quũ non fuit, & cõditum creatúmque atque adeò mutationi obnoxiũ eſſe dicentes. Quam ob cauſam etiam, ſicuti antea diximus, Synodus Nicæna anathemati ſubiecit hæreſim eam, verámque fidem promulgauit. Non enim ſimpliciter patres illi æqualem patri filium dixerunt, ne ſimpliciter Deo æqualis, ſed ex Deo Deus verus eſſe crederetur. Sed & ὁμοούσιον conſubſtantialem adiecerunt, quòd id proprium ſit D germani, veríque ex vero & natiuo patre filij. Nõ etiam illi Spiritum ſanctum alienarunt à patre & filio: ſed potius eum cum patre & filio conglorificarunt, in vna ſanctæ Trinitatis fide, propterea quòd vna etiam ſit in ea ipſa ſancta Trinitate diuinitas.

Chriſtianæ Iouiniani Imperatoris virtutes.

Hiſce literis Imperator lectis, ſolidè eſt cõfirmatus: & quam de rebus diuinis obtinuit affectionem & ſententiam, apertè ſtatim declarauit. Qui enim Conſubſtantiale profeſsi ſunt, eos obſeruauit, & liberaliter muneratus eſt. Illud quoque is propoſitum habuit conſilium, vt perſuaſione potius quàm vi, inter diſsidentes contentionis dirimeret ſtudium: nec cuipiam, qualemcunque tandem conſectaretur fidem, moleſtiam faceſſeret, neque quicquam ad charitatem ſummam faceret reliqui. Eis verò qui ad concordiã & vnanimitatẽ eccleſiam reducere ſtuderent, maximum exhiberet honorem.

Themiſtius Iouiniani laudator. Conſularis eius oratio.

Id illum feciſſe, de eo non ſolũ Chriſtiani, verumetiam qui apud Græcos celebris habetur, Themiſtius philoſophus teſtatur, in oratione ad eum ſcripta, quam Conſularem nominauit. E Virtutibus enim eius commemoratis, diuiniſque additis laudibus, eo illum nomine potiſsimùm efferſt, quòd vnicuique quam vellet, religionem ſequi permiſit.

Præclarè adulatorũ naturam notauit Themiſtius.

Qua re illum impotentem adulatorum aſſentationem fregiſſe dicit: quos perquàm facetè & luculenter irridens, ex moribus eorum deprehendi ait, purpuram ipſos magis quàm Deũ colere: neque aliqua re ab Euripo differre, nunc huc nunc illuc, atque in contrarium adeò momentum refluente.

CAPVT XLVIII.

Magnus Antonius monachus in ſomnis pernitioſos eccleſiaſticos tumultus, qui ſub Conſtantio & Valente acciderunt, præuidit.

AD hunc modum Iouinianus, audaciam eorum qui tum nugamentis ſuis turbare eccleſiam conſtituerant, compeſcuit. Et Nicęna fides longo, quod interuenit, tempore oppugnata, ſub imperio eius ad priſtinam rediit gloriam & profeſsionem. Verùm ſucceſſus is, ne ea ad ſimilem rurſus reciderer turbam & confuſionem, minimè futurus erat F diuturnus. Non enim eis rebus, quæ eccleſiæ ſub Conſtantio accidẽre ſolis, magni illius patris Antonij diuinatio ad exitum ſuum peruenit: ſed reliquum adhuc ad improbitatem explendam aliquid fuit, quemadmodum id poſtea ærumnæ ſub Valentis imperio toleratæ oſtenderunt. Priuſquam enim ſub Conſtantio Ariani eccleſiis regendis primas obtinerent, in ſomnis videre ſibi viſus eſt admirandus ille & magnus Antonius, multos cum impetu in ſanctius ſacrarium inferri, atque ibi ſalientes calcibúſque ſe petentes, ſacram euertere menſam. Quum autem euigilaſſet, ſomnium id retulit & expoſuit: futurum ſcilicet, vt adulterinorum monſtroſorúmque dogmatum confuſio Eccleſiam DEI occuparet, & alienæ doctrinæ aſſertorum inſultus ſacram peſſundaret menſam. Porrò non vanam fuiſſe, aut mendacem viſionem, ſimul & interpretationis eius prædictionem, quæ deinde ſubſecuta, & poſtea etiam imperante Valente acta ſunt, ſatis declararunt. De his ſatis,

† *Germaniam noſtram inter alias Europæ regiones catholicã orthodoxámque in Chriſtum Ieſum, non ita longo poſt aſcenſionem eius tempore, integrè coluiſſe fidem, illuſtre eſt apud Irenæum libro 2. contra hæreſes teſtimonium, ita ſcribentem: Nam etſi in mundo loquelæ diſsimiles ſunt, ſed tamen virtus traditionis vna & eadẽ eſt. Et neque hæ quæ in Germania fundatæ ſunt eccleſiæ aliter credũt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Hiberis ſunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente. neque hæ quæ in Aegypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi ſunt cõſtitutæ. Sed ſicut ſol creaturæ Dei in vniuerſo mundo vnus & idẽ eſt, ſic lumẽ, & prædicatio veritatis, vbique lucet & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.*

Iulian⁹ Tarsi sepelitur. A Imperator autem Iouinianus celeritate magna Antiochia discedens, Constantinopolim contendebat. & Tarsum quum venisset, Iuliani ibi corpus, iustis funeralibus peractis, sepeliit: non consultò, sed casu potius quodam & errore, cadauere eius ex aduerso tumulo ei qui Maximini continebat ossa, ita condito, vt via publica vtrunque sepulcrū dirimeret. Ibi verò Consul quoque renunciatus, Constantinopolim proficiscens, ad Bosporum venit, in locum cui Dadastana nomen est, Galatiæ & Bithyniæ limitem. Vbi Senatus ei occurrit, & quē diximus, Themistius, consularem de eo editam orationem recitauit: quam postea in vrbe Constantinopolitana etiam magna cum libertate publicauit. *Iouiniani mors.* Frigus autem ingens inualuit: & Imperator in diuersorio quodam auidius copiosiore sumpto cibo, in cubiculo, quod nuper admodum calce erat incrustatum, se cōfestim ad somnum capiendum composuit. Et quòd ex igne largius accenso tepor humorem ex parietibus recens dealbatis eliceret, atque is sensim se per nares insinuans, meatus per B quos accipitur & redditur spiritus, obturaret, strāgulationem Imperatori attulit: vnde mors est cōsecuta. Circiter octo menses in Imperio transegit, vir bonus & honestus: sub quo & ecclesiasticæ & publicæ res prosperos habituræ fuerant successus, nisi per aduersam prorsus fortunam, repentina mors, quę illum oppresit, tantum bonum Romanorum Imperio inuidisset. Obiit autem suo & Varoniani filij, quem Illustrißimum Ancyræ in Galatia renunciauerat, consulatu, decimoseptimo mensis Februarij die, ætatis anno trigesimotertio. *Huius libri anni.* Porrò decimus iste historiarum liber triennij tempus complectitur: quum quidem à Mundo condito † quinquies millesimus octingentesimus septuagesimus quintus, à Domini autem natiuitate trecentesimus & septuagesimus ageretur annus. *† Secundū recentiores, 4345.*

DE IVLIANI MORTE ORACVLVM.

Atque vbi Romanis Persas deuiceris armis,
Vsque Seleucæam bello progressus ad vrbem,
Cœlesti tum te sublatum turbine currus
C *Euehet igniuomus, magnóque reponet Olympo,*
Defunctum curis hominum, duróque labore:
Et patriam ætheriæ lucis remeabis ad aulam,
Vnde caduca hominis progressus membra petisti. D

Quum idem Iulianus ad Ctesiphontem esset, responsum tale à diis suis recepit:

Iuppiter inuisam diuis cœlestibus omnem
Olim terrigenûm concîdit fulmine stirpem,
Ore deum referens Romanorum Induperator
Iulianus, Persis pugnacibus intulit arma:
Et nunc illorum terras & mœnia longa,
Atque alios ferro populos deuastat, & igne.
Ille etiam Hesperiis, per Martia prælia gentem
Sæpius Almanam victor prostrauit in oris.

DE IOVINIANO.

Varroniano hic patre, in agro Singidonensi Pānoniæ genitus est. Imperator renunciatus, Græcæ superstitionis cultoribus parum gratus fuit: à quibus Antiochiæ scommatibus multis & conuiciis est affectus. Inuidiā ei Persica pax conciliauit: quæ mox ea re quoque est adaucta, quòd à coniuge in- E stigatus, templum ibi quod Hadrianus in honorē patris Traiani tāquam Dei magnificentissimè extruxit, & Iulianus postea in Bibliothecam redegit, vnà cum libris omnibus cremari iusserit. Itaque in eum passim famosi libelli vel ad parietes affixi, vel in via sparsi sunt: versibus Homericis, quibus Paridis ignauia & Thersitæ turpitudo traducitur, per parodiam in illum detortis. Quales fuere:

Venisti ex bello, quo te periisse decebat. Item:
Degener, excultor formæ, sectator amorum, &c. Item:
Quod nisi detracta tunicáque, togáque, pudendas
Insuper & partes quæ cingit veste, prehensum,
Et cæsum plagis ad sæuos misero Persas, &c.

Anus etiam quædam proceritate eum & forma conspicuum esse cernens, quum dementem esse audiuisset, Quàm corpulenta (inquit) est stulticia? Ex plebe præterea quidam in Hippodromo dicacitate eum perstrinxit, & risum ingentem omnibus mouit. Inanem enim & frigidam proceritatē eius esse dixit. F

VNDECIMI TOMI CAPITA.

D iiij

A ECCLESIASTICAE HI- D STORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS VNDECIMVS.

CAPVT I.

Fl. Valer. Valentinianus Pãnoniꝰ imperator Rom. electus.

† Februarij 25. die: Socr.

ETITA quidẽ Iulianus desertor cęsus est. Ita etiam Iouinianus piissimꝰ imperator, in finibus Galatiæ & Bithyniæ è vita excessit. Exercitus autẽ † die septimo Nicæã venit & ibi Valentinianũ Romanorum imperatorem B renunciauit: qui quum rebus aliis bonus vir, tum imperio ipso dignus, † Cibali è Pannonia oriundus fuit, rei militaris (vt qui à iuuenili ætate in castris vixisset) apprimè peritus, animi autem magnitudine præsenti semper fortuna præstantior visus. Affuit verò tum Nicææ ab exilio reuersus. De quo illud fertur, Silentiarium quendam, eum ignis flammam sub Constantio, quum curato corpore cubitum iuisset, circiter vesperam ex ore spirãtem vidisse. Silentiarius enim ad accersendum eum negocij cuiusdam gratia ab imperatore, cui id etiam indicauit, missus fuerat. Imperator Cõstantius prodigij eius nuncio perterritus, offendere quidẽ & perturbare virum eũ, iniquum esse censuit. Vt autem timori suo consuleret, ad Romani imperij fines eum misit, vt ibi in pręsidio esset, & barbarorum excursiones prohiberet. Postea quoque legioni [a] Iouinianorum præfuisse, & ordinum ductor cum Iuliano fuisse traditur. At postquam ille rerum est potitus, dignitate C ea spoliatum [b] Valentinianum perpetuo mactasse exilio dicitur, illo quidem sub prætextu, quòd copias sibi commissas non ritè in aciem cõtra hostes duxisset: reuera autem, quum Iulianus in Gallia occidẽtali adhuc esset, & † tẽplũ quoddam sacrificij gratia peteret, Valentiniano pręsente (vetus enim cõsuetudo erat, vt qui Iouinianę & Herculianæ, ita ab Ioue & Hercule dictis legionibus præessent, principem à tergo sequerentur) & iam templum ingredientem sacerdos frondibus quibusdam roscidis conspergeret, [c] & gutta vna in Valentiniani vestem incideret, quòd is factum tale ægrè ferens, quum sacerdotem conuiciis proscideret: tum ipso vidente Iuliano, ense eam partem vestis, in quã humor ex conspersione ea peruenerat, (tanto Christianam pietatem consectabatur ardore) resciderit atque abiecerit. Vnde deinceps illi Iulianus infensus, non multo pòst eum condẽnatum Melitinæ in Armenia perpetuò exulare iussit: eam quam diximus prætexens causam, quòd milites eius segniter rem gessissent. Qua in re ei martyrij honorem, quod pro religione Valentinianus subiturus fuerat, inuidit. Nam eam ob causam aliis quoq; Christianis pepercit, ꝙ eos ex periculis huiusmodi laudem & gloriam consequi animaduerteret. Vbi autem Iouinianus ad imperium peruenit, ab exilio est reuocatus. Porrò Iouiniano defuncto, Nicææ totius exercitus, & eorum maximè qui primarias gerebant dignitates, in primis autem Datij Patricij, qui ex Galatia ad eum literas dederat, secundi præfecti, Arinthei ducis, & Glaiphi, qui domesticis præfuit, consilio & voluntate imperator est electus.[d] Et quũ imperatoriis sumptis insignibus, in clypeo, militari more, circumferretur, exercitus eum, [e] vt sibi imperij socium ascisceret, rogauit. Atque ille manu eis, E vt silerent, innuens, graui & imperiali sententia, Vestrum quidem, inquit, fuit, vt priuatum me ad imperialem extolleretis dignitatem: res autẽ administrare, non iam vestri, sed Principis ipsius arbitrij esse, vos ipsi quoque dixeritis. Itaq; vos deinceps imperata facere, & quietos esse: me autem, quid facto opus sit, curare decet. Ac tum quidem militibus non cessit: postquam verò Constantinopolim venit, trigesimo à suscepto imperio die, socium sibi imperij fratrem Valentem adiunxit. Et prouincias Orientales, & quasdam etiam Occidentales ad Illyricum vsque fratri concessit: reliquas ad Occidentalem Oceanum pertinentes, & continentem ex aduerso omnem, vsque ad extremos Libyes, sibi attribuit, [f] vt toti imperaret Occidenti. Breui etiam deinde [g] Gratianum filiũ adhuc adolescentulum, ad imperium euectum, moribus institutísque suis assuefecit. Sedenim fratres ambo, Christiani quidem iam inde ab initio fuere, cultu verò & opinione variarunt. Nam Valens ab Eudoxio Ariano baptizatus, acer fuit dogmatis Ariani æmulator: molestúmque ei fuit, quòd F non omnes eandem sequi sentẽtiam cogeret. Valentinianus autẽ Nicænæ professionis propugnator, ornãdos quidem religionis suæ populares duxit: nihil autẽ eis molestiæ, qui ab eo dissentirent, intulit. Cæterùm in rebus administrandis pares fuere.

† πόλεως κιβάλεως.

Prodigium, quo imperiũ eius designatum est.

a Iouinianos Maximianus imperator vocauit milites eos, qui fortiter in Illyrico rẽ gesserãt à Diocletiano Iouio: sicuti alios à seipso, Herculianos.

b Valẽtinianus ab Iuliano in exiliũ actus.

† Templum Fortunæ. Eutrop.

c Exilij eius causa.

Iulianus Valẽtiniano & aliis christianis martyrij honorem inuidit.

d Ad hũc vsq; diẽ Pannonij hũc morem Magistratibus legendis seruãt.

e Milites à Valẽtiniano vt sibi imperij sociũ deligat, petunt.

Memorabilis Valẽtiniani vox.

Fl. Valẽs frater eius imperij consors oriẽti præficitur.

f Valẽtinianus Occidenti praeest.

g Gratianꝰ Valentiniani filius Augustus creatus.

Valẽs Arianus.

Valentinianus Catholicus.

CAPVT II.

EA tempestate ecclesiæ Romanæ gubernacula tenuit Liberius, Iulij successor. Ante eum autem Syluester, sub Cõstantino ecclesiã eam rexerat. Alexandriæ autem, Consubstantialis professioni magnus præfuit Athanasius, Georgio & Gregorio hæreticis surrogatus: qui tamen & ipsi ei successerant. Ante Athanasium Alexander, ante Alexandrum Achillas, ante hunc Petrus, qui sub Maximiano martyrio est defunctus, episcopus ibi fuit. Porrò Antiochiæ Arianis præijt Euzoius. Cõsubstantialis autem professionis duo erant antistites: alteri nanq; parti Paulinus, alteri diuus præfuit Me-

Episcopi Romani.

Alexãdrini.

Alexãdriæ tum Arianis præijt Luciꝰ. Socrat.

Antiocheses.

A letius. Isti autem Arianis successere. Et huius quidem decessor proximus Eudoxius, illius autẽ Leõtius fuerat. Ante hũc, episcopatũ ibi gesserat Stephanus, cui pręcessit Phlacitus, Phlacito Euphronius, Euphronio Eulalius, qui oẽs Ariana rabie repleti fuerãt. Ante Eulaliũ magnus Eustathius piè ecclesiã Antiochenã gubernauit, Philogonij martyris successor: Philogonium verò Vitalis pręcessit. Hierosolymis autem Cyrillus denuò episcopalem obtinuit dignitatem, qui primùm quidem Maximo successit. Maximum autem magnus Macarius præcessit, Hermonis successor. Cyrillo Erennius substitutus, atque huic rursum Heraclius, Heraclio Hilarius, cui tum rursus diuus successit Cyrillus. At Constantinopoli ecclesiam eo tempore tenuit Eudoxius, magnus Arianæ opinionis propugnator. Cõsubstantialis autem professores intra vrbẽ in parua domo conuentus agebant. Templis Macedonianę religionis in vrbibus plerisque adhuc tum præfuerũt, qui in Seleucia fidei formulam promulgauerant, eadem quæ Acacius sentiẽtes. B Eudoxius Macedonio successerat, Macedonio Paulo confessori, Paulus Nicomediensi Eusebio Ariano. Eusebius Alexãdro, quem præcessit Metrophanes. Hic quidem tum ecclesiarũ fuit status.

Hierosolymitani.

Constantinopolitani.

Sed ij postea ab Acacio sunt seiũcti, post synodũ Seleucensem.

CAPVT III.

Postquam verò rerum occidentalium cura Valentinianum Romã vocauit, atque is per Thraciã iter fecit, qui in Bithynia & Hellespõto fuere, aliíque item episcopi [a] τῷ ὁμοουσίῳ consubstãtialis fidei addicti, Hypatianum Heracleæ siue Perinthi episcopum, legatũ ad eum misere, [b] vt episcopos omnes constituendi dogmatis gratia, in vnum locum cõuenire iuberet. Qui vbi ad imperatorem legationem eam pertulit, Imperator: † Mihi, inquit, negotiis occupato, & reipublicæ curis distento, res eiusmodi inquirere nõ facile est. Vos autem, quibus hæc procuratio mandata est, quocunque vultis loco cõuentum agite, & de rebus omnibus piè C deliberate. [c] Hoc accepto responso, Lampsaci cõuenere: & duobus mensibus pòst, de rebus plerisque statuêre: (erat autem is annus à Synodo Seleucena septimus) in primis, vt irrita essent, quæ Constantinopoli, Eudoxij & Acacij suggestione sancita erant: atque vt etiam aboleretur ea fidei formula, quæ ibi producta fuerat, perinde atq; ab Episcopis occidentalibus dictata: cui etiam nonnulli subscripserant, promissione ea adducti, quæ ipsis de abolenda inæqualitate substãtiæ facta fuerat, qua tamen in re promissorum mendacio decepti erant. Acquiescẽdũ autẽ esse sententiæ ei, quæ æqualem substantia patri filium profitetur: quòd peropus esset & necessarium, vt in fidei formula ad subsistentias discriminatim significandas, verbum ὁμοίου, hoc est æqualis, adderetur. Solam verò in ecclesiis omnibus frequentari debere, quæ Seleuciæ quidem confirmata, antea autẽ Antiochiæ D promulgata esset, fidem, quum in ea vrbe ecclesiæ dedicatio est celebrata. Insuper, vt qui sedibus suis ab eis expulsi erãt, qui filium patri inæqualem esse opinarentur, Episcopatus suos reciperent: quòd illegitimè scilicet ex ecclesiis suis essent deturbati. Quod si quis quenquam de re aliqua accusare vellet, vt ei id facere cum conditione illa liceret, vt idem & ipse subiret periculum. Iudices autem inter eos vt essent, prouinciæ eius Episcopi, sentẽtiam rectam sequentes. [e] Testes autem, Episcopi ex finitimis producerentur regionibus, quibus cuiusque vita probè cognita esset. Hisce decretis factis, Eudoxium sectatorésque eius euocatos, primùm ad facinorum eorũ quę perpetrassent, pœnitentiam inuitarunt. Vbi illi autem id contempsere, res actas ad Ecclesias omnes perscripserunt. Cęterùm veriti, ne Eudoxius aulam imperialem sibi conciliaret, atque ipsis calumniam intenderet, placitum eis est, acta Lampsacena ad imperatorẽ referre. [f] Atque ita Valẽti, qui fratrem ad veterem Romam proficiscentem, vsque ad Illyricum coE mitatus produxerat, redeunti, ad Perinthum Thraciæ rem omnẽ exposuere. Verùm Eudoxius cum popularibus suis eos præuenerat, & aulę studia sibi conciliata habebat. Itaque imperator Lãpsacenis legatis, ne ab Eudoxio dissiderent, suasit. Atq; vbi illi Eudoxij res, quas Cõstantinopoli atq; etiã in Synodo Seleuciæ fraudulenter egerat, accusantes reprehenderũt: ira percitus imperator, [g] oratores quidẽ in exiliũ egit, ecclesias autẽ eorũ Eudoxij studiosis mãdari iussit. Ipse verò Antiochiã Syriæ est profectus. Veritus nãque fuerat, ne Persæ tricennali, quæ sub Iouiniano facta fuerat, pace soluta, in regionem eam excurrerent. Porrò vbi illi nouarum rerũ nihil moliri comperti sunt, Antiochiæ mansit, atque ibi ecclesias turbauit. Nam diuũ [h] Meletium solũ exilij causa vertere coegit: Paulino autem propter singularem morum modestiam pepercit. Quicunque autem communicare cum Euzoio nollent, eos aut exilio mulctauit, aut aliter, verberibus scilicet afficiẽs, & mulctam eis dicens, malè accepit.

a Homousiani à Valentiniano synodi celebrãdæ facultatẽ petunt.

b Socra. lib. 4. ca. 2. Macedonianos episcopos synodum istã petijsse à Valente scribit: Valentémq; non grauatè, vt ea cogeretur, cõsensisse ꝓpterea quòd existimauerit, rem omnem ibi ex sentẽtia Eudoxij & Acacij actũ iri.

c Concilium Lãpsacenum & eius decreta.

e Processus iudicialis contra episcopũ accusatum.

f Synodi decreta apud Valentem exponuntur.

g Legati synodi à Valente ꝓscribũtur. Valens Antiochiam ꝓficiscitur.

h Meletius iterũ exulat.

Catholicos ibi vexat.

F

CAPVT IIII.

Et profectò ad grauiorem ille feritatem processisset, nisi impetum eius Procopius ad tyrannidem aspirans, ad breue tempus inhibuisset. Is nanque genus suum ad Iulianũ referens, & sub Iouiniano tyrannidem affectãs, Chalcedonem occupauerat: & clàm Cõstantinopolim ingressus, imperium arripuerat. Tum verò non contemnẽdo coacto exercitu, aduersus imperatorem infestis signis est profectus. Cui Valens ex Syria obuiam progressus, circa Natoliam certamine cũ eo est congressus: & victus, inde Nicæam peruenit. Sed mox Procopius à proditoribus Comario & Agelone, quos fidos sibi esse putauerat, captus, & vinctus Valenti est traditus. In vtrunque porrò proditorẽ nouo supplicij genere, iureiurãdo quo se illis beneuolum semper fore receperat spreto, animaduertit. Crudelem enim in modum serris dissectos interemit. Procopius autẽ ad arborum duarum non longè inter se distãtium vertices ad-

Procopiũ tyrannum compescit.

Fuerũt ij duces Procopij.

Supplicium proditorum. Proditores Procopij. Ipsius etiam Procopij, Metij, Suffe

† *Verba hæc apud Sozom. lib. 6. ca. 7. sic habent:* ἐμοὶ μετὰ λαοῦ τεταγμένῳ οὐ θέμις τοιαῦτα πολυπραγμονεῖν. οἱ δὲ ἱερεῖς, οἷς τούτου μέλει, καθ' ἑαυτοὺς ὅπῃ βούλονται συνίτωσαν. *hoc est: Mihi, qui laicus sum, talia curiosè inquirere fas non est: Episcopi verò, quibus hoc est curæ, quo volunt loco conuentum agant.*

tij supplicio non absimile

A ductos pedibus alligatus, eisdē mox ad naturalem statum suū redire permissis, discerptus est. Sic scilicet tyrannus in duas distractus partes, interiit.

Chalcedonis muri, quòd ea vrbs Procopij tyranni partes sequuta, Valētem portis excluserat, & cōtumelijs affecerat, diruūtur Κωνσταντιακαί.

Imperator autē Chalcedonis, quæ eregionè Byzātio sita est, muros dirui iussit. nam id se, sibi ipsi quoque dira precatus, facturum esse tyranno deuicto iurauerat, propterea quòd Chalcedonij tyranni partes sequuti, pietatem & fidem imperatori debitam abiecerāt. Nam eum, quum ad vrbem eā accessisset, contumeliosè conuiciis proscissum, portis clausis exclusere. Mœnia igitur principis iussu diruebantur, & saxa statim Constantinopolim ad publicum lauacrum, quod Cōstantianum vocatum est, extruendum transferebantur. Enimuerò quum sic murus dirueretur, in sublimi quodam saxo, literis altius incisis oraculum conscriptum repertum est, illud denuncians. Vbi copiosiore aqua vrbs abundatura esset, tum fore vt murus lauacro inseruiat: gentes autē innumeræ, Romanorum vastantes imperium, multum afferant detrimenti, tandem verò & ipsæ cæsæ intereant.

Oraculū in ruinis muri Chalcedonensis repertum.

B Sed nihil obstat, quo minus, studiosorū causa oraculum ipsum hic apponatur:

" *In media liquidas quum ducent vrbe choreas,*
" *Vitrea voluentes lætæ vestigia nymphæ,*
" *Mœniáque excipient trepidante lauacra susurru:*
" *Tum variæ numerum superantia millia gentis*
" *Effera Mauortis sæui spirantia vires,*
" *Vndis transmissus flaui resonantibus Istri,*
" *Mysos excindent armis, Scyticósque colonos.*
" *Atque vbi Threïcios fera gens inuaserit agros,*
" *Hic illos fatum bellantes opprimet atrox.*

ὑδάτων. Nic. ὑδαγωγὸν. Socrat. Nymphæū Cōstantinopoli in Theodosij foro. † δαψιλὲς ὕδωρ.

Accidit porrò postea, vt aquæductus quem Valens extruxit, plurimum aquæ vrbi suppeditaret, & barbaræ nationes maximè aduersus Romanos mouerentur, sicuti paulò pòst à me dicetur. Alij oraculū hoc alio accepere modo. Eo enim aquæductu perfecto, Clearchus præfectus vrbi in Theodosij foro Nymphæa maxima fieri fecit. Id opus, + copiosa aqua dictum, cuius gratia vrbs anniuersarium conuentum celebrare est solita. atque id ipsum obscurius per oraculum verbis hisce significatum esse existimarunt:

C

" *In media liquidas quum ducent vrbe choreas,*
" *Vitrea voluentes lætæ vestigia nymphæ.*

Hæc de oraculo. Cæterùm cum Chalcedonensium muri, sicuti diximus, frangerentur, ciues Cōstātinopolitani & Bithyni, Nicomedienses & Nicæni, Imperatori supplicarunt, ne mœnia tam firma & ampla frustra dirui pateretur. Et ille quāuis ira plenus, ægrè quidem, attamen precibus eorum acquieuit: & iuramento quod debebat tribuens, diruendo simul & restaurando minoribus aliis saxis structuram eam restituit: quod opus ad finem quoq; suum est perductum. Hæc mœnibus Chalcedoniorum accidêre. Post bellum aduersus Procopium gestum, grando maxima lapidibus ingentibus persimilis decidit, & motus terræ graues variis in locis extitere, qui præ aliis locis maximum Nicææ Bithynorum vrbe, ea vniuersa prostrata, damnum dedere. Duodecimus is erat à Nicomediensi subuersione. Nec multum intercessit temporis, quum alius terræ motus obortus, idem Germæ Hellesponti ciuitati fecit. Hæc porrò omnia turbarum ecclesiasticarum fuerunt indicia. Grandinem nanq; & terræ motus, multi mortales Dei

Valēs muros Chalcedonis reficit. Fatales sub Valente in Oriēte casus. Nicææ per terræmotum euersio. 2 Iulij, Ioui ano & Lucino Coss. Socrat. lib. 4. cap. 10. Itē Germæ. Adscribūtur

aduersus imperatorem ira accidisse dixerunt, propterea ꝙ multos ad episcopalem dignitatem euectos in exilium egerat: alios autem mox acturus fuerat, qui Eudoxio in fidei sententia nō suffragarentur. Atque in eiuscemodi calamitatibus nihil prorsus vel Eudoxius, vel imperator de studio suo remittebat, quod vterque à se dissentientes crudeliter abigere conaretur. Multíque adeò sacri viri ad exilium condemnabantur. Soli autem, diuina prouidentia, propter excellentem virtutem, exulare iussi nō sunt, Basilius magnus Cappadocum ecclesiæ antistes, & Gregorius, qui tum Nazanzi (quod tenue oppidū prope Cæsareā sitū est) ecclesiæ præfuit. De quibus viris paulo pòst dicemus. D

casus isti ira Dei aduersus imp. Valentem. Exiliū catholicorum episcoporum. Basilius magnus. Grego. Nazanzenus.

CAPVT V.

IMperator Vallens bello cōtra Procopium prosperè gesto elatus, aduersus ecclesiam rursus arma parauit, vim religionibus omnibus, vt se Arij dogmati accommodarent, inferens. E Maximè verò cōtra eos qui Lampsaci conuentum egerant, frendebat, ꝙ non modò Arianis episcopis dignitatem abrogassent, sed etiam fidei formulam Arimini promulgatam damnassent. Et Nicæa profectus, Nicomediam venit, atque eò Eleusium Cyzici episcopum ad se acciuit, qui Macedonij sententiæ magis addictus erat. Congregatóq; Arianorum episcoporum cœtu, vt cum illis eandem cōmunémque fidem complecteretur, imperauit. Porrò Eleusius primùm generosè & fortiter illorum communionem aspernatus restitit. vbi autem imperator exilium ei, bonorúmq; publicationem minatus est, metu perculsus, + libens quidem, sed non libenti animo, quod imperator iussit, fecit. Verùm cōfestim pœnitentia ductus, quū Cyzicum venisset, apud multitudinem in conuentu publico peccatum suum propalam est cōfessus: + illud insuper addens, vt alium sibi sacrorū deligerent antistitem: sibi enim deinceps episcopatum gerere ꝙ fidem suam prodiderit, minus cōuenire. F Cyziceni autem, ꝙ summa eum complecterentur beneuolentia, & administratione eius maximopere delectaretur, episcopum alium non receperunt, neque alij ecclesiam regendam permiserunt: sed ipsi Eleusio subditi, sententiam suam minimè mutauerunt. Quod vbi Eudoxius Arianæ sectæ Constantinopoli præfectus cognouit, episcopum illis designauit Eunomium. Putauit nanq; fore, vt is eloquentia sua breui per felicem quandam persuadendi vim Cyzicenos demulsos, ad opinionem suam pertraheret. Et postquam Eunomius Cyzicū venit, ecclesias quidem, Eleusio imperatoris iussu expulso vacuas recepit: plebs autem Eleusio obsequens, extra vrbē conuentus agebat. Sed de Eunomio, & eius hæresi, suo loco paulo post dicam. Verumenimuero non modo Macedoniani, sed etiam Nicænum dogma comprobantes, Constātinopoli eisdem afficiebantur malis: neque eo minus etiam Nouatiani, qui & ipsi Cōsubstantialis professionem complectebantur: quapropter eis quoq; ecclesias adimi imperator præceperat. Alios præterea, quos excluderet, non habebat: antea enim dudum Constantius hæreticis reliquis ecclesias eripuerat.

Valens Eleusium Cyzici episcopū Arianam cōplecti fidem cogit. † ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ. Pœnitentia Eleusij. Eleusius episcopatum deponit. † Et simul de vi sibi illata cōquestus. Socra. lib. 4. cap. 6. Eū retinere Cyziceni conantur. Eunomius ab Eudoxio Cyzici episcopus designatus. Catholici, Macedoniani, & Nouatiani, Cōstantinopoli affliguntur.

Agelius episcopus Nouatianus proscriptus. *Agelij vitæ sanctitas.* *Idem ab exilio reuocat⁹.* *Marcianus Nouatianus presbyter, filiarũ Valentis præceptor, vt Agelius restitueretur effecit.*

A Agelium quoque episcopum, qui à Constantini temporibus, ad eum vsque diem, Nouatianorum ecclesiis præerat, in exilium Valens egit. Qui sanè quemadmodum Socrati videtur, admirãdam egit vitam. Nam in eo, quod in philosophia maximũ est, fuit: possesiones enim nullas, neque quicquã pecuniæ habuit. Et vitę eius institutum id maximè declarauit. Vnica enim veste cõtentus fuit: & Euãgelicis decretis insistens, calciamentis vsus nõ est. Cæterùm non multo pòst, ab exilio reuocatus, ecclesias suas recepit, & liberè in eis conuentus egit. Quod vt fieret, Marcianus quidam effecit, vir vita simul & doctrina admodum spectatus: qui dudũ quidem suum in imperatoria aula obtinuerat locum: tum autem apud Nouatianos in presbyterorum ordinem cooptatus, Imperatoris filias Anastasiam & Carosam Grammaticæ præcepta docebat, sub quarum nomine publica lauacra Constantinopoli Valens construxit. Eius viri gratia Nouatianorum ecclesiæ ad breue tẽpus clausæ, rursum sunt apertæ. Sed ne eo quidem pacto prorsus ab

Ariani Nouatianis infensi.

B Arianorum turbis fuere immũnes: qui eis infensi propterea erãt, quòd Nicænæ fidei dogmatis defensores valde amarent & complecterentur, aliis opinionibus plurimùm ab illis dissidentes.

CAPVT VI.

Evdoxio & popularibus eius, aduersus eos qui sincerè Nicænam colebant fidem, conatus probè succedere visi sunt. Nam in maxima ditionis Valẽtis parte, & potissimùm in Hellesponto, Thracia, Bithynia, atq; aliis in circuitu vicinis & vlterioribus etiam terris, neq; ecclesiis iam illi præfuere, neque episcopos suos habuere. Macedonianis autem, qui permulti in regione ea rectã iam consectantes sententiam erãt, non minus infesti, inhumaniter & ipsos sunt persecuti. Atque isti propter imminentia mala oppidò in angustum redacti, alij ad alios per vrbes legatos misere: & tandem ad fratrem Valentis Romam sibi confugiendum, & cum Liberio potius,

Ariani Macedonianos iã resipiscentes persequũtur.

Episcopi eorũ tres Romam ad Liberium legantur. *Ciliciæ hæc ciuitas est. Socrat.*

C cuius fidei professionem amplectebantur, quàm cum Eudoxio communicãdum esse statuere. Itaque Eustathium Sebastiæ, cui aliquoties adempta fuerat dignitas & Syluanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum Castabalorum episcopos Romam legarunt, eisque mandarunt, vt ne cum Liberio de fide contenderent, sed potius cum Romana communicarent ecclesia, ac Consubstantialis professionem comprobarent. Illi cum literis eorum qui ab aliis Seleuciæ segregati fuerant, in Italiam peruenere, atq; ibi imperatorem Valẽtinianum, propterea ꝙ in * Gallia contra Sauromatas bellum gereret, non viderunt. Quum autem Liberio epistolas quas secum attulerant, offerrent, recipere is eas renuit: Arianos eos esse, nec ab ecclesia sua agnosci posse, qui Nicænam aboleuissent fidem, dicens. Cui illi responderũt, se per legitimam pœnitentiam ad veritatis cognitionem rediisse, sententiam τῶ ἀνομοίῳ inæqualitatis abiecisse, & filium per omnia patri similem professos esse: nihilque ab ὁμοουσίῳ consubstantiali, κατὰ πάντα ὅμοιον, hoc est per omnia æqualem, differre. Quibus verbis auditis, Liberius professionem eorum in scriptum relatam, ab eis exegit. Atque illi libellum ei, in quo

** Ecclesiasticæ histo. scriptores videntur Gallos et Germanos pro eadem gente habuisse. In Gratiani rebus infrà Almanorum nomen reperitur, & Germania vno atque altero loco.* *Liberius non statim eos recipit.*

D etiam Nicænã fidem inseruerunt, obtulerunt. Epistolas quidem, quas secum Smyrna ex Asia, & ex Pisidia, Isauria, Pamphylia, & Lycia, vbi cõuentus egerant, attulere, propter prolixitatem hic nõ apposui. Libellus autem, quem Eustathius cum collegis suis Liberio dedit, sic habet.

CAPVT VII.

Macedonianorũ libellus de professione fidei Liberio oblatus.

"Domino fratri & collegę Liberio, Eustathius, Syluanus, & Theophilus salutem in Domino. Ad euitandas insanas hæreticorum, qui non desinunt Ecclesię catholicæ offendicula creare, suspiciones, & ad earũ causam & occasionem omnẽ pręcidendam, synodi Lampsaci & Smyrnę, & aliis variis in locis ab orthodoxis & rectè sentiẽtibus episcopis celebratæ decreta profitentes, apud bonitatem tuam, & vniuersos Italiæ, totiúsque Occidentis episcopos legatione fungimur, & literas afferimus, catholicam nos fidem seruare, quæ in sancta Nicæna synodo, sub beato Constantino imperatore, à trecentis decem & octo patribus promulgata atque cõfirmata, hactenus in statu suo inuiolata atque immota durauit, atq; in perpetuum duratura est: in qua τὸ ὁμοούσιον cõsubstãtiale ritè piéque contra Arij improbitatem est constitutum. Fidémque eam nos vnà cum eis quos diximus episcopis & seruasse, & vsque ad finẽ seruaturos esse, manibus ipsi nostris profitemur: condemnantes Arium, impiámque doctrinam, sectatorésq; eiusdem, necnõ omnem Sabellij, Patrispassianorum, Marcionis, Photini, Marcelli, ipsiúsq; Pauli Samosateni hæresim, doctrinámq; eorũ, necnõ omnes eis assentiẽtes: & si quæ præterea sunt aliæ sectæ, sanctæ fidei, quæ piè atque catholicè Nicææ à sanctis patribus composita atq; promulgata est, aduersæ & cõtrariæ. Anathemate quoque in primis ferientes formulam Arimini lectam, Nicænæ scilicet fidei prorsus repugnantem. Cui quidem formulæ Nica Thraciæ allatæ, nõnulli dolo malo & periurio circumuenti, Constantinopoli per errorem subscripserunt. Est autem fides nostra, atque eorum quorum nomine legatione fungimur, ista.

τὸ ὁμοούσιον laudatur.

Ariani & alij hæretici cum dogmatibus suis dãnãtur.

E

F

Credimus in vnum Deum patrem omnipotentẽ, visibilium omnium & inuisibilium factorem. Et in vnum vnigenitum Deum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei, ex patre, hoc est, ex substantia patris genitum, Deum de Deo, lumẽ de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæque in cœlo sunt, quæque in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus, & homo factus, & passus est. Et resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, venturus inde ad iudicãdum viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Qui autem dicunt, fuisse aliquãdo quum non fuerit, quódque priusquam genitus sit, non fuerit, & quòd ex non existentibus factus sit, aut ex alia substantia vel subsistentia, vel mutationi & alterationi obnoxium filium Dei esse, anathemate iugulat catholica & Apostolica ecclesia. Ego verò Eustathius episcopus Sebastiæ vrbis, & Syluanus, & Theophilus, Lam-

A psacenæ, Smyrnensis, aliarúmque synodorũ legati, hãc fidei professionem manibus nostris, voluntatéq; nostra scripsimus. Quod si quis præter hãc fidem, cõtra nos, aut eos à quibus missi sumus, aliquid criminis intendere voluerit, ad quoscunque sanctitati tuę visum fuerit episcopos, nos atque illos cum sanctitatis tuæ literis remitte: vt quum apud eos ipsos iudices causa dicatur, tum in eum qui criminis conuictus fuerit, legitimè animaduertatur.

Cautio, iudicio sisti.

CAPVT VIII.

Admittit tandẽ legatos ad cõmmunionẽ Liberius. Liberij & Occidẽtaliũ episcoporũ literæ ad catholicos episcopos Orientales.

Hoc libello veluti quodã pignore sibi obligatos, Liberius ad communionem admisit, ac deinceps cum huiusmodi literis eos dimisit. Dilectis fratribus & collegis, Hythio, Cyrillo, Hyperechio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Eortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Procto, Pasinico, Arsenico, Seuero, Didymioni, Britanio, Cal- B licrati, Damabio, Aedesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Marciano, Sthenelo, Ioanni, Macari, Charisio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrisampelo, Eugenio, Eustathio, callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, & vniuersis episcopis Orientalibus orthodoxis, & rectã fidem sectãtibus, Liberius episcopus Italiæ, & reliqui Occidentis episcopi salutem perpetuam in Domino. Optatissimum nobis pacis & cõcordiæ gaudium literæ vestræ, fidei lumine refulgentes, fratres dilecti, attulerunt, quas nobis reuerẽdissimi fratres & episcopi Eustathius, Syluanus, atque Theophilus reddiderunt. Atque eo maximè nomine, ꝙ sensum & persuasionem fidei vestrę, cum tenuitatis meę atque Italicorum Occidentaliúmque episcoporum omnium sententia, concordare confirmarunt & asseuerarunt. Atque eam ipsam C nouimus catholicam & Apostolicam esse fidem, quæ ad Nicænam vsque synodum integra ãtq; immota seruata est: quam etiam patres Nicææ cum ingenti læticia, non solùm sermone, verùm etiam scriptura intercedente, vt vestigium & scintillam omnẽ absurdæ opinionis extinguerent, sunt professi. Eius exemplar necessariò hisce literis subiiciendum esse duximus, ne postea locus & opportunitas hæreticis ad struendas fidei insidias relinquatur: quibus illi improbitatis suæ igniculos excitantes, discordiæ incendia more suo dilatare solent. Eustathius sanè, Syluanus, atque Theophilus, fratres nostri reuerendissimi, nobis vestro nomine receperunt, dilectionem vestram nõ minus atque ipsos fidem eiusmodi semper & antea seruasse, & ad finem vsque seruaturam esse, in Nicæna videlicet vrbe à trecẽtis decem & octo episcopis orthodoxis & rectè sentientibus comprobatam. Quæ ꝙ certam perfectámque complectitur veritaté, ora hæreticorũ omnium omnia obstruit atque euertit. Non casu enim fortuito, sed diuino prorsus nutu, contra Arij insaniam, tantus episcoporum numerus est coactus, quãto scilicet numero beatus ille Abraham tot hostiũ millia fide debellauit. D Ea fides quum in subsistentia & nomine τῷ ὁμοουσίῳ consubstantialis consistat, perinde atque munitissima quædam & inexpugnabilis arx, impressiones & machinas malignas Arianæ perfidiæ omnes, ita vti decet, contemnit. Et quãuis episcopi Occidentales propè omnes Arimini conuenerint, quum ibi concilium Arianorũ coegisset vecordia, vt insidiosa quadam suasione, seu quod verius est, profana autoritate & potentia, id quod in fidei formula tutissimum certissimùmque positũ fuerat, abolerent, aut obliquè negarent, nihil tamen ea profuit † calliditas. Nam omnes ferè qui tum Arimini inescati atque fraude decepti fuerãt, nunc resipiscentes, quum anathemati eorum qui ibi conuentum egere, fidei formulam subiecerũt: tum vniuersali & apostolicæ fidei, quę Nicææ decreta est, subscripserunt. Et nobiscum communicantes, ardentioribus etiam animis contra Arij doctrinam & discipulos eius ferũtur. Quam rem ita deprehensam esse, vbi oratores etiã vestri cognouerunt, in subscriptione sua vos quoque addide- E runt: & Arium, & quę à sectatoribus eius Arimini contra Nicænam fidem acta sunt, anathemate iugulãtes. Quibus sanè actis, vos etiam iurisiurandi sacramento fraudulento circumuenti, subscripsistis. Quapropter conuenire nobis visum est, vt ad dilectionem vestram scriberemus, & iusta petentes adiuuaremus, præsertim quum ex legatorũ vestrorum asseueratione, Orientales vos resipuisse, & cum Occidentalibus rectè sentientibus consentire intellexerimus. Scribimus ergo vobis, vt noritis quum Ariminenses blasphemias, quę tum per surreptionem sunt ab autoribus earũ magno ecclesiæ detrimento subintroductæ, anathemati subiectas, tum Occidentales vniuersos in Nicænã fidei professionem conspirasse. Quamobrem per vos id omnibus indicari oportet, vt qui vi quadã seducti atque læsi sunt, tandem à tenebris hæreticis ad diuinum catholicæ libertatis lumen reuerti possint. Si qui verò deinceps venenum præsidiæ respuere, & Arij blasphemias omnes abolere, anathematique subiicere noluerint, Arij, eiúsque sectatorum, & cæterorum serpentium Sabelliano- F rum, Patrispassianorum, atque aliarum hæresium se complices, ab ecclesiastica communione & cõiunctione exclusos & alienos esse, quæ adulterij filios non admittit, sciant. Deus vos incolumes seruet, fratres dilecti. Hisce literis Eustathius & collegę eius acceptis, in Siciliam traiecerunt. Et postquam ibi Siculorum episcoporum synodus, eorũ instinctu celebrata, atq; ipsi τῷ ὁμοουσίῳ consubstantialis fidem professi sunt, Nicænámq; formulam autoritate sua confirmarunt, acceptis ibi quoque eiusdem sententiæ literis, ad eos qui se legauerãt, sunt reuersi. Atque illi redditas sibi literas Liberij, ad vrbes quasque, per oratores, ad consubstantialis fidei propugnatores misere, cohortãtes eos, vt consentientibus animis Tarsi Ciliciæ conuenirẽt, ad fidẽ Nicænam comprobandam, & quæ postea exortæ sunt, nugas abolendas. Et factũ id fortè esset, nisi qui plurimum apud imperatorem valebat, obstitisset: Eudoxius videlicet, Arianæ religionis pręfectus, qui synodo ea indicta magis etiã commotus, maiora illis intulit detrimenta. Quod verò Macedoniani per oratores suos cum Liberio commu-

Nicæna fides catholica est, & apostolica.

Numerus 318 patrũ Nicænorũ cum numero vernaculorũ Abrahæ congruit.

Episcopi Occidẽtales, qui Arianorum fraude Ariminẽsi fidei subscripserãt, per legitimã pœnitentiam resipuerunt.

† πανουργία.

Arianorũ & reliquorũ hæreticorũ excõmunicatio. Idẽ legati in Sicilia quoq; Nicænã fidẽ profitentur.

Ne Orientales catholici Tarsi conueniant, Eudoxius obsistit.

A communicarint, & fidem Nicænam approbarint, Sabinus ipse in synodalium actorum collectaneis est confessus.

Sabinus iste Macedonianus fuit.

CAPVT IX.

Tyanẽũ catholicorũ episcoporum concilium.

† Mētio huius etiã fit in quadã Theodosij cõstitutione, in C. Theodosiano lib. vlt. l. Episcopis. de fide cathol.

Acta eiusdem.

EOdem tempore concilium Tyanæ ab Eusebio Cæsareæ Cappadociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiceæ, Zenone Tarsi, Paulo Emesæ, + Otreio Melitinæ, Gregorio Nazanzi, alijsque multis episcopis, qui τὸ ὁμοούσιος consubstantialis verbum seruandum esse Antiochiæ, Iouiniano imperante, decreuerãt, celebratum. Lectæ ibi Liberij & Occidentalium episcoporum literæ, quas secum legati Lampsaco Romam missi attulerãt. Quamobrem gaudio exilientes, ad vniuersas scripserunt ecclesias, vt decreta Asiaticorũ episcoporum & Liberij, Italorum, Aphrorũ, Gallorum Occidentalium legerent epistolas: & tantum ipsis cõsentientium numerum, qui longè Ariminense concilium superabat, considerarent, B & ad sententiam communionémque eorum accederent: necnon vt eis eiusdem se esse sententiæ literis ipsi suis rescriberent. Scripserunt prẹterea, vt ad diem constitutum verno adhuc tempore Tarsum Ciliciæ cõuenirent. Sedenim dum sic de Tarsensi synodo cogenda agitur: triginta & quatuor ferè Asiani episcopi Antiochiæ in Caria conuenientes, studium quidem ecclesiasticæ concordiæ sarciendæ laudarunt: ὁμοούσιος consubstantialis verò nomen repudiantes formulam fidei Antiochiæ & Seleuciæ compositam veluti quæ Luciani martyris esse crederetur, & à maioribus eorum periculo & sudore multo comprobata esset, cõfirmarunt. Imperator autem, Eudoxio annitente, synodum in Cilicia celebrari institutam prohibuit, edictis ea de causa & comminationibus publicè propositis.

Indicitur cõuentus Tarsensis

Antiochiæ in Caria formula fidei Antiochenæ à quibusdã episcopis confirmatur.

Valens cõuẽtum Tarsensem celebrari nõ permittit.

CAPVT X.

Valẽtis iussio vt episcopi à Constãtio relegati, & à Iuliano restituti, denuò in exilium extrudantur.

PRouinciarum quoque præsidibus singillatim mandauit, vt ex ecclesiis eos deturbarent episcopos, qui sub Constantio exauto C rati, dignitatem pristinam sub Iuliano recepissent. Per eiusmodi iussionem, Ægyptij etiam magistratus Athanasium ecclesiis simul & vrbe Alexandrina eiicere contenderunt. Non leuis enim pœna imperiali inserta erat edicto, quod præfectis omnibus, & qui sub eorum signis & potestate essent militibus & senatoribus, cum ingẽtis pecuniæ mulcta, corporis quoque coercionem denunciabat. At Christianus populus conueniens, Præfectum rogauit, vt episcopum causa non satis deliberata non exigeret, sed accuratius literarum imperialium sententiam perpenderet, quæ eos tantum proscriberet, qui sub Constantio exulare iussi, sub Iuliano ab exilio reuersi essent. Athanasium porrò sub Constantio quidem exilij causa solum vertisse dicebant, atque ab eodem reductum, atque in episcopatum suum restitutum esse: Iulianum autem, quum omnes ab exilio reuocaret, vnum hũc persequutum fuisse, quem tandem Iouinianus restituerit. Hæc quum dicerent, neq; Præfecto persuaderent, restitere tamen, & vim fieri nõ permisere.

Præfectus Alexandriæ Athanasium vrbe expellere conatur.

Obstat ei populi studiũ.

Cæterùm quum vulgus vndiq; conflueret, & tur- D ba ingens atque tumultus, adeò vt seditio expectaretur, in vrbe esset: præfectus rẽ eã imperatori significauit, Athanasiũ ibi manere permittens. Et diebus plurib. exactis, seditio ea sopita iam esse videbatur, quũ Athanasius vesperi vrbe egreditur, & in prędio quodã latitat. Ægypti autẽ pręfectus, & copiarũ militarium quæ ibi erãt dux, intẽpesta nocte in ecclesiã, vbi ille † domicilium suũ habebat, venit, & in habitaculis etiã superiorib. diligenter eum quærit: sed opinione sua frustratus, re infecta abit. Existimauerat enim ꝙ plebs tandẽ prioris motus, quo excitata fuerat, oblita esset, & somnũ omnes carperent, facilè se imperatoris imperata executurũ, & vrbem sine seditione pacatã conseruaturum esse. Sedenim præfectus, & qui cum eo erant, ꝙ Athanasium non inuenissent, valde sunt admirati. Siue enim diuini numinis indicio, seu hominum aliquorũ denunciatione secesserit, eôdem res recidit. Quòd enim tam necessario tẽpore insidias sibi structas præuiderit & vitarit, consilij esse visum est, quod captum humanũ excederet. Alij E verò dicunt, eum, ꝙ vulgi insanũ motum præsenserit, & simul veritus sit, si quid inde detrimẽti ꝓuenisset, ne ipse autor mali eius esse videretur, + toto eo tẽpore in paterno monumento delituisse. Atq; ille quidem sic profugit, & latuit. Nõ longè autẽ pòst imperator literis suis eum reuocauit, & ecclesiã obtinere iussit. Scriptum hoc præter animi sententiã Valentẽ edidisse opinor, vel ꝙ Athanasij gloriã secum ipse reputaret, ac reprehensionem eius rei à Valentiniano, qui Nicænũ decretũ profitebatur, expectaret: vel ꝙ motum eorum qui plurimi illum laudabant, ne per nouarũ rerum studium respub. aliquid detrimenti caperet, suspectũ haberet. Opinor quoq; Arianæ hæresis antesignanos, ita vt par erat, non admodum iam in eius viri proscriptionẽ vrgendam incubuisse: illud perpendentes, si vrbe eiiceretur, fore vt rursum imperatoribus molestus fieret, occasionémq; ex ea re illos cõpellandi haberet. Valẽtémq; in sententiã suã adduceret, Valentinianũ autem sibi cõsentientem ad iram etiã commoueret. Plurimũ nanq; eũ metuerunt, virtutẽ eius in rebus quæ sub Constantio F acciderãt, experti. Adeò enim tum quoque inimicorũ consilia & insidias ꝓpulerat, vt ei nõ grauatè ecclesiis in Ægypto cederẽt: & ea de causa ipse vix Constantij literiis acquiescẽs, ex Italia rediret. Causam quidẽ, quamobrem Athanasius non itidẽ vt alij, ex ecclesia pulsus sit, hãc esse coniicio. Alij verò episcopi tantum nõ persequutione, quæ illis par esset, quæ ab idololatris excitatæ fuerant, sunt expetiti. Exilia enim & deportationes in eos qui non eadem cum Valente sentirent, decernebantur, & sacræ ædes iis quidem adimebantur, aliis autem committebantur. Ægyptus verò Athanasio adhuc superstite, malorum eiusmodi immunis & expers fuit.

Athanasi⁹ insidias sibi strui præuidet, easq; deuitat.

† κατάγωγιον Quæritur is noctu domi suæ à pfecto, sed non inuenitur.

Athanasi⁹ rursum latitat.

† n'esib. quatuor Socrat.

Valẽs Athanasiũ ecclesiæ suæ restituit. Causa expenditur, quamobrẽ Athanasius nõ itidẽ vt alij catholici episcopi, ecclesia sua sit expulsus. Ariani Athanasium timent.

Persequutio catholicorum episcoporum.

CAPVT XI.

SVb idem tempus Eunomius ab Eudoxio secessit, & seorsim suos sibi cõuẽtus egit, ꝓpterea ꝙ quũ sæpius vt præceptor ipsi⁹ Aetius in gratiã & cõmunionẽ recipere tur, Eudoxiũ rogasset, id ĩpetra-

Eunomius ab Eudoxio secedit. Secessionis eius causa.

A re non potuerit. Non ideo autem Aetium auersatus est Eudoxius, quòd hæresim eius exosam haberet, quam scilicet maximè deprædicabat: sed vt populares eius, alterius illum sectæ existimarent. Atque hæc ipsa causa fuit, cur inter Eudoxium & Eunomiū discessio fieret. Porrò Aetius vehemens & acer Arianæ hæresis assertor & propugnator fuit, arte sophistica bene instructus. Eandem autē hæresim magis etiā discipulus eius Eunomius defendit, vir, quod Rufinus ait, & corpore & anima leprosus, atq; intrà & extrà morbo regio infectus, ipse quoque arte Dialectica præpotens. Hæresim eius quidam ab eius nomine appellant, Alij τῶν ἀνομοίων, hoc est, Inæqualium vocant. Sunt autores quidam, qui Eunomium istū primùm ausum fuisse dicunt instituere, vt diuinus baptismus mersione vna perageretur: & eam quæ ab Apostolis per manus accepta hodie quoque vbiq; seruatur, traditionem adulterare, & ritū alium in ecclesia Cyzicena, accuratiore sanctioréq; grauitate nouitatē suam obtegentem, inuenisse. Fuit autem, sicuti di-B ctum est, & Sozomenus testatur, cuius verba adscribere libet, ad orationes scribendas nō ineptus, contentioso disputandi genere & syllogismis gaudens: quales sectatores eius adhuc multos videre est. Non tam enim illi vitam honestam, mores sāctos, & begninam erga egenos misericordiam, si eadem cum ipsis sentiant, quàm si quis contētiosè disserere, & syllogismis atque ratiocinationibus vincere videatur, laudant. Tales nanq; pietate maiore supra omnes esse existimantur [a]: sicuti Theophronius Cappadox & Eutychius, sectæ huius studiosi, qui obtinentis huius Imperij tempore, seipsos ab ecclesia rescindentes, quum in aliis rebus ex Eunomij opinionibus [b], tum in sacro baptismo res nouas induxerunt, non in trinitatē, sed in Christi mortem baptisandum esse docentes. Eunomiū sanè aliqui dicunt nihil hac in re nouasse, sed quēadmodū ab initio cœperat, in Arij sententia permansisse. Postquā verò Cyzici episcopus factus esset, à clero eū suo, ꝙ noua institueret dogmata, accusatū esse. Eudoxium porrò, qui tum Constantinopoli Arianæ hæresi præijt, illum accersiuisse, C atque vt verba ad populum de doctrina sua faceret, ei permisisse. Et quum nihil in eo damnasset, eum vt Cyzicum rediret cohortatum esse. illum verò dixisse, se de cætero cum eis qui se suspectū haberent, futurum non esse, prætextúmque eum discessionis suæ obtendisse: quum reuera causa illa esset, quòd præceptorem suum Aetium receptum non esse ægrè ferret: hominémque in cœpto suo perseuerasse, & nihil de priore opi-+ nione sua * mutantem priuatum vixisse. + Et hæc quidem alij ad hunc modum: alij verò aliter tradunt. Sed enim siue Eunomius seu alij quidam traditionem baptismi innouarunt, soli illi periculosa ista ratione diuini baptismi expertes D mihi è vita excessisse videntur. Si enim ipsi ab initio recepta consuetudine baptizati [c], primùm se ipsos rebaptizare nō potuerunt, aut quod in ipsis non accidit, primi introduxerunt: quódque neque ipsi per se habuere, neque per alios accepere, id in alios contulerunt: * quum super initio & fundamento quod subsistere nequeat, suáque ipsorū arrogantia, dogma hoc instituerunt: tum quæ ipsi non acceperunt, aliis tradiderunt: quod sanè stultum ac stolidum est +. Illud enim sua etiam ipsorum confessione constat, qui ipse baptismi sacris initiatus non sit, eum alios baptizare non posse: qui verò traditionis eorum more baptizatus non sit, eum pro non baptizato ab eis haberi, vt qui non legitimè sacramento eo initiatus sit. Testantur hoc ipsimet, dum quoscunque in sententiam suam pertraxere, etiamsi antea statis catholicæ ecclesiæ cæremoniis tincti sint, rebaptizant. Quæ nouitas non parum religionem turbauit, & Christianismum suscipere volentibus propter dogmatum dissensionem valde obstitit. De Euno-E mio porrò, & Aetio, illud addere libet, Eunomianæ hæresis autorem primum Aetium Syrum fuisse [d]: qui iuxta Arij sententiam, filium patri inæqualem, creatúmque esse, & ex non existentibus extitisse decreuit. Et qui opinionē eam approbarūt, Aetiani prius sunt dicti. Quū aūt, quēadmodū antea dixim⁹, quidā filiū patri ὁμοούσιον cōsubstātialem, quidam ὁμοιοούσιον æquisubstantialē dicendum esse assererent: & Imperatori tum placitum esse, vt de Ariminensis concilij sententia, filius patri ὅμοιος æqualis crederetur: Aetius quidem, vt qui blasphemus in Deum esset, exilio est mactatus: hæresis autem eius quodammodo ad tempus soluta iacuit, quòd neq; alius quispiā, qui alicuius esset nominis, neque ipse Eunomius propalàm & liberè de ea disserere auderet. Cæterùm vbi is Cyzicenam ecclesiā pro Eleusio gubernandam accepit, conquiescere omnino non potuit, & in concionibus ad populum Aetij opinionem rursus in medium produxit. Atque vt fieri solet, quum homines primùm hæresis istius autorem ignorarent, Eunomianos sectatores eius cogno-F minarunt: propterea quòd post Aetium dogma hoc Eunomius renouauit, & maiore audacia, quā qui id primùm tradiderat, defendit.

Aetius.

Eunomius discipulus eius.

Sozom. lib. 6. cap. 26.

Eunomiani, qui etiam ἀνόμοιοι, hoc est, Inæquales sunt dicti.

Vna Eunomij mersio in baptismo peragendo.

Eunomiani contentiosi disputatores.

a Theophronius & Eutychius Eunomiani.

b Eunomianorum baptismus.

** ἐφ' ἑαυτῷ διαμένειν.*

Cur Eunomius Cyzico discesserit.

† Imò etiā ἀδύνατον

Eunomianorum Anabaptismus.

Aetius autor Eunomianæ hæresis.

† Theodosij iunioris Imperium intelligendum, ad quem historiam suam Ecclesiasticam scripsit Sozomenus, cuius ea sunt verba lib. 6. cap. 26. Socrates propterea Eunomium Cyzico Constantinopolim ad Eudoxium reuersum esse, & cū eo mansisse dicit, quòd Cyziceni nō ferentes ampullosam eius loquentiam, hominē vrbe exegerint. In prolixitate enim orationis eius & multiloquio, ingens fuit sententiarum penuria. Et quum longos conscripsisset in epistolam Pauli ad Roma. Commentarios, tamen is scopum Pauli pertingere & assequi non potuisse dicitur lib. 4. cap. 8

** Eodem argumento vti temporibus nostris possemus, in refutandis eis qui manus alijs imponere audent, quum eam potestatem non habeant, & consecrati prorsus non sint.*

c Eunomiano baptismo baptizati, sine baptismo legitimo obierūt. Anabaptismus in Ecclesia prorsus non subsistit.

d Ad declarandam ineptam & improbam Eunomij impietatem & vaniloquentiam, Socrates verba eius ista profert: Deus de sua ipse substantia nihil amplius, quàm nos, nouit: neque ea magis illi, quàm nobis, est perspecta. Sed quod de ea nos scimus, idem & ipse prorsus scit: & rursus quod ille nouit, id in nobis quoque similiter omnino reperias. Vt supr.

CAPVT XII.

De hæresi Apollinaris.

A Pollinares duos fuisse, patrem & filium, antea diximus. Et pater quidē presbyter, filius autem lector fuit: vterque græcis disciplinis valde eruditus. Pater Grāmaticus, filius Rhetor insignis. Pater Alexandriæ ortus, aliquādiu Beryti literas docuit. Laodiceæ verò matrimonio cōtracto, filium Apollinarem progenuit. Intima eis cum Epiphanio, pręclaro sophista, amicitia fuit. A quo vt seiungerentur, ne Theodotus quidem episcopus Laodicensis authoritate & interdicto suo obtinere potuit. Permultos hi & vtiles Ecclesiæ edidere libros, sicuti antea à nobis est dictū. Deinde verò in hæresim nominis sui fœdè sunt ꝓlapsi. Nā Apollinaris filius, multis ab ecclesia abductis, suos sibi conuentus egit, sociúmque constituendi dogmatis sui Vitalim accepit Antiochenū, ex eorum numero qui Meletij ecclesiam frequentabāt, presbyterum, virum nemini illustri vitæ & morū sanctitate cedentem, & eorum qui fidei eius com missi fuerant curandorum perquàm studiosum, eáque de causa à populo egregiè cultum & veneratum. B Paulo pòst enim, quum à cōmunione Meletij discessisset, Apollinari se coniunxit, sectatoribúsque eius Antiochiæ præfuit, vitæ reuerentia non exiguam plebis partem addictam sibi habēs: qui etiam nomine ab eo accepto, Vitaliani vsque ad Theodosij iunioris imperium ab Antiochenis sunt vocati. Dicitur autem hoc fecisse, dolore impulsus: perinde atq; à Flauiano, qui postea sedem Antiochenā accepit, tum autem presbyter cum illo erat, despectus, & quo minus familiariter cum episcopo esse posset, impeditus fuisset. Quod nāque ea re diminutam esse famā suam putaret, hominum more, dolore eo victus, ad Apollinarim se contulit, & cum eo cōmunicauit, amicitia eius in primis vsus. Ex eo tēpore in aliis quoque vrbibus, sub episcopis suis conuentus habuere, & ritus ab ecclesia catholica alienos celebrauere: præter receptas sacras cantilenas, numerosa etiam carmina quædam ab ipso Apollinari inuenta decantantes. Nam is præter eruditionem reliquam, in poëtica quoque varij generis versibus cōponendis excelluit. C Qua ille oblectatione multis, vt sibi adhærerēt, persuasit. Et viri in cōpotationibus manuúmque laboribus, mulieres quoq; in lanificio suo carmina eius psallebant. Ad studij enim & laborum laxamētum, ad dies festos, & ad res alias, prout tēpus fert poëmata elaborauit, quæ ad laudem Dei pertinent omnia. Hāc hæresim latius serpere, quū † primus vrbis Romæ episcopus Damasus, & Petrus Alexādrinus cognouissent, coacto Romę cōcilio, alienā esse ab Ecclesia vniuersali statuerūt [a]. Apollinaris etiā ipse itidem propter animi imbecillitatem, dogmate suo instituēdo, res nouas molitus esse dicitur [b], huiusmodi de causa Athanasi⁹ Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, sub Constātio [c] in exilium actus, quum in Ægyptum redire iussus esset, & per Laodiceā iter faceret cū Apollinari, [d] quòd amicissim⁹ ei esset, familiariter versatus est. Quòd autē, qui diuersæ erāt sectæ, cōmercium & cōmunionem eius veluti iurisiurandi sacramento abnegatam auersarentur, inter quos & Georgius Laodicensis episcopus fuit: Apollinarim is eo nomine ab ecclesia excludit, tanq̄ contra canones & sacras cōstitutiones cū Athanasio fuisset. Et quum D criminis loco id ei obiecit, tum rationem etiā & pœnā veterum atque pœnitentia obliteratorum erratorū cum conuicio ab eo exegit. Quum nanq; Theodotus ante eum adhuc Laodicēsem ecclesiā regeret, maximè tum pollens [e] Epiphanius sophista, hymnū in Bacchū recitauerat, quo præceptore iuuenis etiānū Apollinaris vtebatur. Recitationi ei is cū patre sibi cognomine Grāmatico insigni, affuit. Atq; vbi Epiphanius orationē eam exorsurus, sicuti eis qui specimē aliquod talium studiorū exhibent, mos est, † non initiatos & prophanos exire & ꝓcul esse iussisset: neq; Apollinaris, neq; eius pater, neq; etiam alius quispiā qui ibi aderant Christianorū, ex auditorio secessit. Id postq̄ resciuit Theodotus episcop⁹, molestè tulit. Et aliis quidem ex populo aliquatenus obiurgatis, gratiā delicti fecit: Apollinarim verò vtrunq;, quum eis propalàm peccatū obiecisset, ab ecclesia segregauit. Erant enim clerici, pater quidē presbyter, filius verò sacrarū scripturarū adhuc lector. Intercesserat aliquid temporis, & eos, postq̄ lachrymis & ieiuniis crimen admissum pœnitentes aboleuissent, E Theodotus rursum in gratiā recepit. Vbi autē Georgius episcopatū est adeptus, & Apollinaris cum Athanasio familiariter fuit, quēadmodū diximus, excōmunicatum eum ecclesia exegit. Atq; ille sæpe Georgium dicitur, vt in cōmunionem reciperetur, deprecādo obsecrasse. Verùm vbi id illi nō persuasit, mœrore correptus Ecclesiā turbauit, & dogmate nouo hæresim suā introduxit, quoad potuit: cōpositis arte orationibus, inimicū vlciscens, & ꝙ se in sacrarū literarū doctrina illo præstātiorem exautorasset arguens. Ad hunc modū scilicet priuatæ clericorum, tēpore quolibet, inimicitiæ, maximo Ecclesiā detrimento affecere, & religionē in sectas multas dissecuere. Id inde satis liquet. Si enim itidem vt Theodotus, Georgius quoque pœnitentem Apollinarim suscepisset, hæresis quę ab eo nomen habet, vt ego quidem puto, non extaret. Ingenia nanque hominum si despici se videant, arrogantem audaciam concipiunt, & contendēdi studio res nouas moliuntur. At si id quod æquum est consequuntur, ad moderationē se dāt, & sorte sua contenti sunt. F

Vitalis socius Apollinaris.

Sozom. lib. 6. cap. 25.

Causa quur Vitalis à fide catholica discessit.

Carmina ecclesiastica Apollinaris.

† πρῶτος δὲ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος.

a Apollinaris hæresis damnata.

b Causa cur Apollinaris quoq; ab Ecclesia desciuerit, & hæresim suam instituerit.

c Apollinaris ꝓpterea quòd cū Athanasio fuerit, à Georgio Laodicensi excommunicatus.

d Apollinaris Athanasio amicissimus.

e Epiphanius sophista Laodiceæ publicitus hymnū in Bacchū recitauit.

† τοὺς ἀμυήτους καὶ βεβήλους.

Ei recitationi Apollinares affuere.

Apollinares eo nōie excōmunicantur.

Recipiuntur illi post pœnitentiam in ecclesiam.

Georgius Laodicensis deprecantē Apollinarim in gratiam non recepit.

Priuata clericorum odia reipub. ecclesiarum plurimùm obsunt.

In Greco Nicephori exemplari integer hic sexternio deficit Defectum eum iuxta capitum annotationem ex aliis Ecclesiasticis scriptoribus expleui.

CAPVT XIII.

Eunomium, quod diximus, eadē cum Aetio sentire, negari non potest. Nam & ipse Aetium præceptorem iactat, & id in scriptis ipse suis apertè testatur. Apollinarim verò etiam accusans Gregorius Nazanzi episcopus, in epistola quadam ad Nectarium Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsidem, hæc scribit. Et detrimentum „ quidem nostrum, quod in † sinu nostro fouemus, „ Eunomius minimè eo quòd alicuius nominis sit, „ cōtentus est: verùm nisi omnes vnà secum „ in perniciem pertrahat, iacturā id esse iudicat. Sed „ enim toleranda hæc quidē sunt. Quod autē in Ecclesiæ „ calamitatibus censeo longè grauissimùm, „ Apollinaristarum est † impunitas. Quos nescio

Sozom. lib. 6 cap. 27.

Greg. Nazāzeni epist. ad Nectarium epm Constātinopolitanū pars, qua Apollinaris hæresim redarguit.

† ἐγκόλπιον κακόν.

† παῤῥησία.

A quomõ sanctitas tua negligit, concionãdi conuentúsque cogendi licentiã æqua nobiscum potestate & dignitate sibi ipsi vsurpãtes. Tu quidem, qui per omnia prorsus iuxta Dei gratiã, in diuinis eruditus es mysteriis, non tantum quæ ad patrociniũ & defensionem Dei verbi spectant, sed ea etiã quę ab hæreticis aduersus saniorem fidem excogitata sunt, tenes. Attamen nõ importunum fuerit, à tenuitate mea magnificentiam tuam audire aliquid. Incidi in Apollinaris libellum, qui omnem hæreticã improbitatem longè superat. Asseuerat enim, carnem † iuxta salutis nostræ administrationem, ab vnigenito filio * naturæ nostræ transmutãdæ gratię, † nõ aduẽticiã susceptã esse, sed à principio carnalem illam naturã in filio fuisse. Atque perperam acceptum dictum quoddã Euangelicum, tanquã testimonium tantæ absurditati prætendit, dicens: Nemo ascẽdit in cœlum, nisi qui è cœlo descendit filius hominis. Ita vt priusquã descenderit, ipse filius hominis fuerit: & descenderit, suam illã deferens carnem, quam in cœlo habuerit ante secularem & + consubstantiatam. Et rursus Apo-
B stolicã aliam profert vocem: Secũdum hominem è cœlo esse. Deinde instituit hominem illum qui è cœlo venerit, mentem non habere, sed diuinitatẽ vnigeniti naturã mẽtis adimplere, vt quæ + pars tertia humanæ coagmentationis sit facta, anima & corpore humanitùs circa eã existentibus, mente illis decollante, & verbo Dei locum eius obtinente. Atque equidem nõdum hoc graue est spectaculum. verùm illud omnium longè grauissimũ quod ipsum vnigenitum Deum, iudicem omniũ, autorem & ducem vitæ, & vastorem mortis, mortalem instituit: ita vt passionem ille in diuinitate sua susceperit, & ĩ triduana illa mortificatione corporis, simul etiã ea cũ corpore cõmortua, & sic à patre rursum resuscitata sit. Reliqua quæ importunitati tantæ ille adiicit, longum esset recensere. Opiniones sanè Apollinaris & Eunomij quales fuerint, ex iis quæ dicta sunt, quilibet cognoscet. Et vt facilis coniectura est, permultos illi ab ecclesia vniuersali in eorum sententiam pertraxissent, nisi Basilium & Gregorium Cappadoces aduer-
C sarios inuenissent, qui ex professo multa aduersus eos scripsere. Theodosij præterea, quod paulo pòst sequutum est, imperium, conatus eorum repressit. nam duces ipsos hæresium, ex frequentibus & populosis orbis partibus in solos locos relegauit. Obstitere etiã insuper illis eius ætatis monachi. Mordicus nanque Nicæna retinuere decreta, qui in Syria & Cappadocia, finitimísque locis monasticam sunt philosophati. Et regio ea quæ à Cilicia ad Phœniciam vsque tendit, ne in hæresim Apollinaris transiret, periclitabatur. Ab Eunomio autem ne inficerentur populi à Cilicia & monte Tauro, ad Hellespontum & Constantinopolim vsque, metus erat. Non difficile enim vtrique erat, finitimis quoque eorum, apud quos versabãtur, vt sententiam suam sequerentur, persuadere. Idem sanè & Arianis contigit. Vulgus enim monachorum, quos recẽsuimus, virtutem & opera admiratum, quum ipsos rectè sentire credidit, tum aliter opinantes propter suspicionem impuræ & adulterinæ doctrinæ auersatum est: sicuti Aegyptij monachos suos sequentes, Arianos pro hostibus habuere.

Apollinarii hæresis.

† κατ' οἰκονομίαν.

** ἐπὶ μεταστοιχειώσει τῆς φύσεως ἡμῶν*

** μὴ ἐπίκτητον.*

† Legẽdũ in Græco συνουσιωμένην, pro συνουσιωμένην.

† μέρος τῶν ἀνθρωπίνων συγκρίματος τὸ τριμέριον, ψυχῆς τε καὶ σώματος καὶ τῶν τῆς ἀνθρωπίνων περὶ αὐτὴν ὄντων.

Quæ res hæresibus hisce obstitere.

Theodosius hæreticos ab hominũ frequẽtia in solos locos pscripsit.

Vulgus imperitum sanctorũ monachorum fidẽ est sequutum.

Theodoret. lib. 4. ca. 10.

CAPVT XIIII. D

Ea ætate Audæus quoque quidam, & genere & lingua Syrus, fuit nouorũ dogmatum inuentor. Quę enim ma la dudum parturierat aliquando tandem peperit. Primùm nãque quum perperam illud intellexisset, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Deum humana esse forma opinatus est, eundémque corporalia membra habere existimauit: sacræ scripturæ sententiam non satis assequutus, quæ diuini numinis operibus humanarum partium vocabula tribuit. quandoquidem eo modo, qui res subtiliores percipere & audire nequeunt, facilius consilium Dei intelligunt. Addidit deinde ad impietatem eam consimilia alia. A Manente enim id mutuatus, cõditorem vniuersitatis huius Deum neq; ignem neque tenebras creasse docuit. Verùm hęc quidem, & quæcunque sunt eiusmodi, qui factionis eius sunt, celãt. Dicuntur autem à publicis ecclesiæ conuentibus segregari, propterea quòd nõ- E nulli pecuniã apud nos execrando fœnore locent, nonnulli cũ mulieribus extra coniugium consuetudinem habentes impiè viuãt. Qui verò à talibus rebus sint alieni, liberè cum eis communicare. At ideo illos suo quodam more ab aliis separatos viuere constat, quòd dogmatum suorum occultent blasphemiã & impietatem. Porrò ficta hęc & assimulata sanctitas arrogantiæ est plena, quæ scilicet à doctrina Pharisæorum prouenerit. Nam & illi animarum simul & corporum medicum accusarunt, ad sanctos Apostolos dicentes: Cur cum publicanis & peccatoribus cibum sumit magister vester? Et per prophetam de talibus hominibus dicit Deus: Qui dicunt, Purus sum, ne me attigeris, iste fumus furoris mei est. Sed enim amentiã istorum refellere, temporis istius non est. Proinde ad reliqua commemoranda progrediamur. Eodẽ tempore etiam [a] Massalianorum pullulauit hæresis [b]. εὐχῆτας, hoc est precatores, hos cognominant, qui eam vocem in Græcum trãstulere sermonem. Habent autem aliud quoq; cognomen, ex re ipsa natum ἐνθουσιασταὶ enim, hoc est numine afflati nomi- F nantur, dæmone quopiam vim in eis suã exercente: quam rem Spiritus sancti præsentiam esse opinantur. Qui verò in hoc vitio perfecti sunt, manuum opus omne & laborem perinde atque improbitatem auersantur. Itaque somno dediti, somniorum visiones & phantasias, prophetiam vocant. Istius hæresis duces fuere Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas, & Simeones, atque præterea alij. Qui quidem se ab ecclesiastica communione non abstinuerunt, nihil prorsus vel prodesse vel obesse diuinam escam dicentes. De qua Dominus CHRISTVS inquit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, viuet in æternum. Morbum autem eum supprimere sedulò conantur, & eundem etiam conuicti impudenter pernegant: popularésque suos ea quæ ipsi in animis suis circumferunt, celant. Latoius sanè Melitinensem gubernans ecclesiam, vir diuino ardore spectatus, quum multa monasteria, seu potius prædonum speluncas contagione morbi eius corripi videret, eas incendit, & lupos ab ouium grege depulit. Itidem & præclarissimus ille

Anthropomorphitarũ hæresis. Sectatores eius Audiani dicti l. Ariani. C. de hæret. & Manich.

Hæretici isti sub prætextu senerioris sanctioris q; vitæ discessionẽ ab ecclesia fecere.

Pharisaica hæreticorum sanctimonia

a Massalianorũ istorũ qui & Euchitæ, siue Enthusiastæ dicũtur, mentio fit. l. Ariani. vt sup.

b Hæresis Massalianorum, qui εὐχῖται dicti sunt, & ἐνθουσιασταί.

Hæresis eius autores.

Cõmunionẽ eucharistiæ hæretici isti in adiaphoru posuerũt.

Latoius Melitinensis episcopus d. monasteria eorum exussit.

Amphilochi⁹ Metropolitan⁹ Lycaoniæ eosdē prouincia sua expulit.

Flauianus Antiochenus arte quadā sectæ istius arcana in lucem pduxit, & dānauit.

† τοὺς κατηγόρους συκοφαντεῖν, καὶ τοὺς μάρτυρας ψεύδεσθαι.

Adelphius Enthusiasta.

A Amphilochius, qui metropolim Lycaoniæ fidei suæ creditam rexit,& gentē vniuersam gubernauit,vbi pestem talem eò peruenisse cognouit, eā eiecit:& greges qui ab eo pascebantur,clade ea liberauit.Porrò & Flauianus,celebri fama vir,postquam Antiochiæ episcopus est factus,& id genus homines Edessæ versari cognouit,veneno suo fini timos inficiētes, monachorū sodalitate quadā ad eos missa, Antiochiam eos pertraxit, & ægritudinem suam pernegantes ad hunc modum in crimine ipso deprehendit. + Accusatores enim eorum falsa per calumniā deferre, & testes mēdacia proferre dixit. Adelphium autem admodum iam senem + blandè compellans, assidere sibi iussit: Et nos,inquit,ô senex,qui iam vitā propè exegimus, certius humanam naturam perspeximus, tum aduersariorum dęmonum cognouimus molitiones, reipsa quoque gratię subministrationem perdidicimus.Iuuenes autem isti, qui harum rerum accuratius nihil intelligunt,sermones spirituales audire non sustinent.Quapropter mihi dicito,quomo B do vos perhibetis quum spiritum aduersarium cedere, tum Spiritus sancti gratiā aduenire? Verbis hisce senex demulsus, venenū omne suppressum euomuit:& nullam vtilitatem ex diuino baptismo ad eos qui eo vterentur,peruenire dixit.Solam autem orationem sedulam ⁎ dæmonem vernaculū eiicere. Vnumquenque enim qui nascatur hominem à primo parente,sicuti naturam,ita dæmonū quoque seruitutē trahere. Quibus precatione sedula exactis, deinceps Spiritum sanctū aduenire, præsentiam suam,ita vt sentiatur & conspiciatur, indicantem:corpúsq; ab affectionum seu perpessionum metu liberantem, & animam ab inclinatione ea quæ in deterius fert, ita vindicantem, vt postea neque abstinentia & ieiunio corpus castigante, neque doctrina quæ frenos nobis iniiciat, & compositè ambulare doceat,sit opus. Et cui ita Spiritus sanctus obueniret,eum non solùm à corporis titillationibus liberari,verumetiam clarè futura præuidere,& trinitatem diuinam oculis suis cernere. Hoc pacto diuus Flauianus putido effosso fonte,& impio nudato latice, ad infelicem illū C senem inquit: † Inueterate dierum malorum, redarguit te os tuum,non ego: & labia tua testimonium perhibuerunt contra te.Et pestis ea in apertum prolata,Syria excessit: & in Pamphyliam cōmigrans,eam quoque cladē impleuit. Atque hæc quidem de absurdis istis & ineptis hæresibus sint dicta. Eodem tempore Nouatiani quoque Phrygiam incolentes, Paschæ diem festum mutauere. Id porrò exponam, vbi primùm dixero quamobrem Phryges & Paphlagones,ecclesię eorum tam firmiter retineant sanctiones. Nouatus presbyter propterea ab ecclesia Romana discessit,quòd Cornelius episcopus eos ad communionem admiserat,qui in persequutione ab imperatore Decio excitata, Diis sacrificauerant. Hanc ipsam ob causam segregatus, & à consentientibus sibi episcopis ad episcopatum euectus, omnibus vbique ecclesiis scripsit, ne ad mysteria percipienda eos qui sacrificassent, admitterent: sed ipsos quidem ad pœnitentiam cohortarentur, Deo autem veniæ concessionem permitterent, qui solus facultatem haberet & posset noxas remittere. Eiusmodi

† Qui illis præiuat.

Improba baptismi sacri reiectio.

Adelphius īpietatē sectæ suæ apud Flauian. indicat

⁎ τὸν δαίμονα τὸν ἔνοικον.

† παλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν.

Daniel.13.

Socra.lib.4. cap.28.

Quā ob causam Nouat⁹ ab ecclesia Romana secedens, hæresim suā instituerit.

literas in prouinciis degentes homines quum ac- D cepissent, sententiam earum & iudicium ad mores suos accommodabant. Vt enim ille significauit,non admittendos esse ad mysteria, + qui post baptismum peccatum in mortem admisissent: aliis quidem acerba & immanis canonis huiusmodi visa est esse sententia: alij autem, quòd iustum & ad vitam morésque corrigendos accommodatum esse censerent decretum, susceperе. De quo quum per quæstionem ambigeretur, aliæ Cornelij episcopi superuenere literæ, gratiā delicti etiam illis annunciantes,qui post baptismū peccassent. Ad hunc modum quum vtrique contraria inter se per epistolas scriberent,& quæ dicebant diuinarum literarum oraculis obfirmarent, pro moribus quisque suis eam comprobabat sententiam,ad quam antea etiā inclinatus magis fuerat.Qui enim delinquere & peccare libenter soliti erāt,eiuscemodi veniæ concessione tum accepta,per reliquum deinde vitæ tempus ea in delictis omnibus vtebantur.Gens porrò Phrygum populis aliis temperātior, moderatiórque esse vide- E tur.Perrarò enim Phryges iurāt.Et ⁎ animositas quidem apud Scythas & Thraces dominatur:libidini & + concupiscentiæ Orientales populi magis inseruiunt: Paphlagonum autem & Phrygum gens ad neutrum rerum istarum propēsa est. Neque enim ludi ⁎ Circenses,neque spectacula nūc apud eos exhibentur. Quapropter illi,atque item alij eiusdem sententiæ mihi tum assensisse Nouati scriptis videntur.Præcipuum nanque apud illos tanquam piaculum & abominatio est fornicatio. Et sanè Phryges & Paphlagones moderatè magis, quàm alias quascunque hæreses, viuere videmus. Eandem causam esse opinor,eis etiam qui in Occidentalibus partibus habitant, & Nouati decreto parent. Porrò Nouatus etiamsi propter exactius vitæ genus suam sibi sectam instituit, non ille tamen quicquam de Paschæ festo die mutauit.Semper nanque, sicuti Occidentales partes facere solitæ erant, & ipse pascha celebrauit. Pascha autem illæ semper agunt iam inde ab initio,ex quo Christiani sunt facti, + post æquinoctiū. Hic postmodum sub Valeriano principe, qui persecutionem F aduersus Christianos concitauerat, martyrio vitā finiit.Qui verò eius nomine in Phrygia cēsentur, ab institutis & communione eius quum sibi ipsis indulgentes degenerassent,hoc tempore paschale quoque festum mutarunt [a]. Concilio enim in Pazo vico,vbi [b] Sangaris amnis fontes sunt,coacto, pauci quidam & obscuri per Phrygiam Nouatianorum episcopi statuerunt,Iudæorū azyma obseruanda, & cum eis pascha celebrandum esse. Hæc sibi renunciata esse Socrates(qui hoc loco nō abhorrere se à Nouatianorū institutis,palàm præ se fert)à sene quodam scribit, qui se presbyteri filiū fuisse dixit, quo cū Synodo ei interfuerit. Quum quidem eò non conuenerint vel Agelius Cōstantinopoli Nouatianorum episcopus, vel Maximus Nicææ,vel etiam Nicomedię aut Cotylij(vrbs ea Phrygiæ est nō incelebris) episcopi, à quibus tum maximè Nouatianorum religio est administrata. Hæc sic tum acta.Postea verò Nouatianorum ecclesia propter eam Synodum in partes discessit: sicuti suo loco dicemus.

Nouati dogma.

† εἰς θάνατον ἁμαρτίαν πεποιηκότας.

Contrarium ei Cornelij Roma.episcopi decretum.

Hac ex Soc. excerpta:quē Nouatianæ hæresis sectatorē Niceph. esse censuit.

Phryges moderati.

⁎ θυμικὸν.

† ἐπιθυμητικῷ.

⁎ ἱπποδρομίαι.

Phryges & Paphlagones Nouati decretū morib⁹ suis cōueniēs receperunt.

Tēpus paschatis celebrādi in Occidēte.

† μετ' ἰσημερίαν.

Nouat⁹ martyrium obijt.

a Nouatiani Phryges in cōciliabulo pascha cū Iudæis celebrandum statuunt.

b Apud Liu.fluuius iste Sagarus dicitur,de bello Macedo. lib. 7.

Sozom.lib. 6.cap.24.

Socra. habet Cotyanij.Legendum ex Suida,Cotyæi.

CAPVT XV.

Socra.lib.4. ca.14.& 15.

Sozo.lib.6. cap.13.

SEd vt historiã persequamur, eò vnde digressi sumus, reuertendũ nobis est. Imperator Valens Cõstantinopoli soluens, Antiochiã ad Orõtem adire properauit. Et quum Nicomediam peruenisset, ibi hac de causa restitit. Eudoxius Arianæ sectę episcopus statim post discessum imperatoris Cõstantinopoli vita defunctus fuerat, consulatu Valentiniani & Valẽtis tertio, quum quidem clauum ecclesiæ Constãtinopolitanæ annis vndecim rexisset. Eius in locum Ariani surrogarunt Demophilum quendam. Professores autem ὁμοουσίου consubstantialis, commodum se tempus, vt sedem episcopalem recuperarent, nactos esse rati, Euagriũ suæ factionis presbyterum episcopũ designarunt. Cui manus imposuit Eustathius, episcopus aliquando Antiochenus, qui à Iouiniano quidem ab exilio B non ita pridem fuerat reuocatus: tum autẽ Constantinopoli priuatus latebat, vt sua saltem præsentia ὁμοουσίου consubstantialis professores confirmaret. Ita factum, vt Ariani persecutionem aduersus nostros renouarent. Ea res postquam est ad principem delata, veritus ille ne seditione & tumultu ciuitas turbaretur, militarem manum Nicomedia Cõstãtinopolim misit, cum mãdato eiusmodi vt simul & ordinator & ordinatus comprehenderetur, atque alius aliò exulatũ mitteretur. Eustathius igitur [a] Bizyam, quod Thraciæ oppidum est, Euagrius in locũ alium deportatus est. Proinde [b] Ariani, quod plerique omnes in rebus secundis faciunt, magis magísque efferari, orthodoxos & rectè sentientes admodum vexare, cædere, cõtumeliis afficere, in vincula coniicere, pecuniis etiam spoliare, intoleranda omnia aduersus eos facere.

Eudoxius Cõstantinopolitanus episcopus moritur. Sufficitur ei ab Arianis Demophilus à Catholicis Euagri⁹. Iussu Valentis & ipse Euagrius, et eius ordinator Eustathius Antiochenus in exiliũ pellitur.

a Byzia arx regũ Thraciæ, à Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus. Plin. lib.4. cap.11.

b Ariani Cõstantinopoli Catholicos persequũtur.

CAPVT XVI.

Catholici 80. ecclesiasticos viros precatores ad Valentem mittunt.

C PORrò quum nostris dura hæc & grauia essent, ad principẽ precatores misere, si quo modo finem erũnę eius obtinere possent. Cæterùm illi opinione sua plurimũ sunt falsi, vt qui iustitiam se ab iniusto impetraturos esse sperauerint. Quum nanque delecti ex ecclesiastico ordine octoginta viri, quibus præfuit Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, Nicomediã venissent, preces imperatori obtulissẽt, & de vi tãta quiritati essent indignatus ille, in præsentia quidẽ irã presit: deinde autem clàm Modesto præfecto præcepit, vt comprehensos eos necaret. Supplicij eius modus, quia nouus & insolens prorsus fuit, posteritatis memoriæ est mandatus. Præfectus, si viros religiosos, qui nihil commisissent, propalàm perimeret, ne seditio in vulgo oriretur, veritus est: quapropter eos se in exilium missurum esse assimulauit. In qua illi sententia magnis animis acquieuere. Ille nauim eos, veluti solũ exilij causa versuros, conscẽdere iussit: & nautis præcepit, vt in medio mari nauem incenderent, vt quum eo modo illi interiissent, sepulchri cura carerent. Ventum est in sinum mediũ, † qui Astacenus vocatur: ibi nau- D tæ imperata fecerũt. Nam ipsi scapha, quæ nauem sequebatur, cõscensa, nauigium in quo viri illi vehebantur, incenderunt. Vehementius tum subsolanus ventus flabat, & proinde nauis eo citius flãmam concepit. Durauit ea vsque ad locum Bithyniæ, qui Dacides nuncupatur, ibíque vnà cum piis illis hominibus in littore est absumpta. Sed enim factum tam truculentum vindicta est prosequuta. Fames siquidẽ repentè tanta est in Phrygia orta, vt necessariò incolæ patriam, ✶ relinquerent, & Constãtinopolim se atq; ad alias diuersas prouincias conferrent.

Modestus præfectus.

Legati isti, Valente iubẽte, & Modesto curãte, in nauim impositi sunt, cúmque ea in medio mari nautas incensa perierunt.

Socrates naualem esse dicit

Fames maxima in Phrygia.

† *Constantinopoli autẽ Ariani plures pios catholicósque presbyteros naui, in qua nullum erat instrumentum nauticum, imposuerunt: eamq; pelago ventis vndísque temerè ferendam commiserunt. Deinde populares quosdam suos in nauigio alio summisere, qui ignẽ illi iniicerent. Sic sancti illi viri cum igne & aqua conflictantes, postremò ĩ mari submersi, martyrij coronã receperũt. Theod. li.4.c.24.*

✶ *Constantinopolim Socrates scribit frequentissimam multitudinem alere, propterea quòd mare ei omne genus commeatus suppeditet: & præterea quum opus sit, Euxino Ponto ingens frumenti copia eò subuehatur. lib.4.cap.16.* E

CAPVT XVII.

QVum verò multa nobis de Basilio magno & Gregorio theologo dicenda sint, operæprecium facturum me esse putaui, si pauca quædã de arctissima, quæ tantis viris inter se fuit amicitia & coniunctione, præmitterem. Quod sanè non rectius certiúsque fecero, quàm si Gregorij ipsius ea de re verba protulero, quæ in ea oratione sunt, quam is de Basilio funebrem conscripsit. Tempore, inquit, procedente, vbi alter alteri mutuum » amorem (factũ id Athenis, vbi simul vterque lite- » ris operam nauauit) indicauit, affectionémq; eam » philosophiæ gratia conceptam esse constitit, tum » alter alteri factus est omnia. Sub vno viximus te- » cto contubernales, & arcta inter nos deuincti » coniunctione idem spectauimus: & alter alteri a- » nimum flagrantem & cõstantem præstitit. Corpo F rum nanque necessitudo, quoniam rerum fluxa- » rum est, haud aliter quàm verni flores, interit. Ne- » que enim materia igne cõsumpta, flamma durat, » sed vnà cum re cremata euanescit: neque charitas » vbi fomitis ardor emarcuit, consistit. Diuinus au- » tem & pudicus amor, quandoquidem rei firmę & » stabilis est, propterea solet esse cõstantior. Et quã- » to magis amantes rei desideratæ pulchritudinem » considerant, tanto inter se coniunguntur magis. » Hęc amicitiæ nostræ lex erat. Atq; quum ad hunc » modum inter nos animati essemus, & tales firmo » thalamo, vt Pindarus inquit, aureas colũnas sub- » struxissemus, ita deinceps processimus. Deo simul » & desiderio mutuo opitulatorib⁹ vsi. Sed quomõ » sine lachrymis necessitudinis tantæ recorder? Ea- » dem erat nobis rei inuidiosissimæ, doctrinæ scili- » cet, spes proposita. Sed inuidia abfuit, æmulatio » autem vtrunque exercuit: & certamen nobis » erat non vter nostrûm primas ferret, verùm vter » alteri eas concederet. Alter enim alterius laudem » & gloriam pro sua habebat. Et in vtroque visa est »

De arctissima Basilij Magni & Gregorij Nazanzeni coniunctione.

Egregiũ par amicorum.

Pulchrũ exẽplum iuuenũ virtutis & pietatis studijs incumbentium.

A anima vna duo circumferre corpora. Quod si credendum non est dicentibus, † omnia in omnibus esse sita: at nobis id saltem credatur, alterum in altero situm fuisse, & alterum ab altero pependisse. Vtrique opus vnum propositum fuit, virtus ipsa, & vt vitam omnem ad spem futurã dirigeremus, & prius inde animo transferremur quàm corpore excederemus: ad quod spectantes, vitam & actionem omnem nostram ita instituimus, vt nos mandatum diuinũ duceret, & alter alterum ad virtutẽ acueret aque excitaret. Et si nõ insolẽs hoc verbũ esset, regulam & amussim, quibus quæ recta sunt, quæúe minus, explorantur, alterum alteri fuisse dicerem. Sodalibus nos coniunximus non impudicissimis, sed modestissimis: non contentiosissimis, sed pacificis maximè, & quibus cum esse vtilissimum est. quòd sciremus, facilius vitia contagione contrahi, quàm virtutem cum aliis communicari. Quandoquidem & morbus in alios citius, quam valetudo transfertur. Disciplinas non iucũdissimas magis quam honestissimas consectati sumus. Nam per eas vel ad virtutem, vel ad vitia ef-B fingũtur adolescentes. Duæ autem nobis erãt notæ viæ: altera prior & honestior, altera posterior, & non eiusdem momenti: illa ad sacra templa, & qui in eis sunt doctores, hæc ad profanos magistros ducens. Reliquas, insistere eis volentibus reliquimus, videlicet dies festos, theatra, spectacula, conuentus publicos, conuiuia. Nihil enim admirandum & præclarum esse duco, quod ad virtutẽ non conducat: neque eos qui studio eius tenẽtur, meliores reddat. Atque aliis quidem alia sunt, vel à patre accepta, vel domo ex quotidianis studiis & actionibus reportata cognomina: nobis verò ingens momentum fuit & nomen, vt Christiani & essemus, & nominaremur. Athenæ equidem aliis non parum, quantum ad animos pertinet, nocent. Nam id non frustra pij opinantur, quòd plus illæ quàm reliqua Græcia idolis abundant. Et profectò difficile est, non simul aliquem transuersum rapi ab illorum laudatoribus & patronis. Nobis verò qui animis probè munitis atq; instructi essemus, nullum ab illis obuenit detrimentum. Quin è di-C uerso potius, quod quidem dictu mirabile est, ea ex re magis etiam in fide sumus confirmati, propterea quòd errorem & impuritatem eorum cognouerimus: ibi dæmones despiciẽtes, vbi dæmones sunt in admiratione. Et si quis est aut creditur esse fluuius, qui per salsuginem amaram maris dulcedinem suam retinens fluit: aut animans aliqua, quæ in igne, à quo omnia cõsumuntur, subsilit: id nos inter æquales omnes profectò fuim⁹. Et quod pulcherrimum est, sodalitas quædam nobiscũ non ignobilis fuit, quæ ab illo tanquam duce instituebatur atque regebatur, eisdem nobiscum studiis gaudens. Quamuis pedites, iuxta Lydium currum, illius scilicet cursum & morem curreremus. Vnde celebritas quædam nobis contigit apud magistros & commilitones nostros, præterea verò in Græcia omni, apud eos maximè qui in ea præcipuè clari sunt. Quin iam fama quoq; nominis nostri vltra Græciæ fines, sicuti hoc multorũ sermone ferebatur, processit. Tanta nanque præceptorum nostrorum, quanta Athenarum: & tanta nostra, quanta præceptorum laus fuit. Atque adeò par amicorum insigne, sicuti fuimus, ita & habiti

πάντα ἐν πᾶσι κεῖσθαι.

Optimum viuendi institutum.

Sodales Basilij & Gregorij.

κακίας ῥᾶον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι.

Studia eorundem.

Athenæ cõtagione idololatriæ eis nihil nocuere.

Sodalitas literaria.

Per modestiam Gregorius se Basilium in virtutis & pietatis stadio cursu consequi nõ potuisse fatetur.

sumus: vt nihil simile apud Græcos haberent vel D Orestes & Pylades, vel Molionidæ, Homerici carminis miraculum. Hæc Gregorius de sua & Basilij disciplina & amicitia, quam etiam quum scripta pleraque, tum epistolæ eorum magis declarant. Hos sanè viros si quis inter se conferre, vitamque, mores & virtutẽ eorum exponere velit, alterũ alteri præferre addubitabit. Fuit enim inter eos, & vitæ sanctioris, & profanæ simul sacręque doctrinæ concertatio. Nam adolescentes adhuc, Athenis Himerij & Prohæresij, qui tum inter sophistas præcipui erant, deinde etiam Antiochiæ in Syria Libanij auditores & discipuli artem rethoricam summè perdidicerunt. Et quum, quod ad philosophiæ studia valde appositi essent, quidam eos ad ludos aperiendos, & sophisticam vitam complectẽdam, alij autem ad causas in foro agendas cohortarentur, studio vtroque contempto, solitariam sunt vitam secuti. Itaque postquam in philosophicis literis satis versati erant, ex Origenis, & aliorũ qui illum vel pręcesserant, vel consequuti fuerant, libris, sacrarum literarum sententiam addidicerũt. E Magna enim tum orbe toto Origenis gloria fuit. In eius libris quũ se exercuissent. Arianis strenuè restiterũt. Et quia illi autoritates & testimonia ex Origenis scriptis ad dogma suum comprobãdum afferebant, ipsi eos refellerunt, non satis Origenis sententiam assequutos esse ostendẽtes. Apud multos quidem tum Ariani, atque Eunomius & ipse Arianisans, in magno fuere precio. At illi postquã cum Gregorio & Basilio vel scriptis vel disputationibus sunt congressi, indocti prorsus esse comperti sunt. Basilius à Meletio Antiochiæ episcopo diaconus creatus, postea patriæ suæ Cæsareæ Cappadocum antistes factus, cum cura & fide ecclesiis præfuit. Veritus enim ne res Arianorum nouæ Ponti etiam ditiones occuparent, celeriter ad eas partes percurrit, atque monachorum ibi † exercitia instituens, & plerosque sacra doctrina erudiẽs, in fide etiã fluctuantes confirmauit. Gregorio autem, qui Nazanzi mediocri Cappadociæ oppido, patri suo in episcopatu successit, idem studiũ fuit. Circumiens enim & ipse oppida pleraque, eos qui in religione imbecilli erant, confortauit. Potissi- F mùm verò Constantinopolim frequẽtius visens, sententiæ suę suffragatores in doctrina confirmauit: & postea in eam vrbem legitimè euocatus, administrationem ecclesiæ ibi multorum episcoporum concursu & suffragio suscepit. Quod nisi diuina gratia, vt is eò veniret, procurasset, quod expulsis omnibus, neque episcopus neque ecclesia ibi esset, periculum certè & metus ferè fuisset, ne deinde Nicænæ fidei doctrinæ Constantinopoli locus deesset. Sed hac de re postea suo loco dicã. In præsentia historiam de Basilio persequar.

Sozom. eodẽ cap.14.

Præceptores Basilij & Gregorij in artib. dicẽdi.

Iidem vitam monasticam sunt sequuti.

Origenem legerunt.

Arianos refutarunt. Socrates eod. ca.26.

Basili⁹ presbyter, & postea episcop⁹. † ἀσκητήρια.

Gregorius Nazãzi patri suo in episcopatu successor.

Gregorius episcopus Cõstantinopolitanus eiect⁹.

CAPVT XVIII.

EVsebio, qui ante Basilium ecclesię Cæsariensis gubernator fuit, dissidium quoddam cum Basilio etiãnum diacono intercessit. Fuit autem Eusebius quum aliis in rebus vir magnus, tum certaminibus & periculis pro pietate subeũdis maximè spectatus. Id quod eius temporis persecutio declarauit. Dis-

Inter Eusebium episcopum Cæsariensem, & Basiliũ diaconum, dissidium intercessit.

Basilius episcopo cedens, in Pontum secessit.

A sidium autem quum eis intercesisset, Basilius in Pontum secessit, atque ibi cum monachis philosophicè viuentibus fuit. Plebs autem Cæsariensis, atque in primis qui in ea erant cordatiores, quòd Eusebium suspectum habebant, quasi fugæ causa esset viri tanti, qui virtute & eloquẽtia aliis clarior esset, eo præcipuè tempore quo hæreticorum ingens multitudo circumcursaret, consilium eius relinquendi, & seorsim conuentus sibi suos agendi, cœpere. Atq; ita quidem Basilius, ne, quantum in eo situm erat, Ecclesiam plurimis tumultibus ab eis qui aliena sentiebant, conturbatam amplius affligeret, quietam in Ponticis monasteriis agebat vitam. Valens autem, & quæ cum eo erat sacra cohors (semper enim illum incitantes episcopi Ariani sequebãtur) opportunum se tempus nactos esse dicentes, vt in Cappadocum Cæsarea quod vellẽt perficerent: propterea quòd Basilius secessisset, & populus Eusebij odio ad discessionem spectaret, Nicomedia profecti Cæsaream, tanquam & hanc euersuri, venerunt: atque ibi quæ soliti fuerãt, peragere sunt conati, videlicet vt recta sentientes B ecclesiis exigerent, eásque Arianis traderent. Cæterùm consilium id frustra fuit. Quàmprimum enim hos Cæsaream peruenisse nunciatum est, Basilius monasticis in Ponto scholis vale dicto, Cæsaream & ipse redit, & Eusebio rebus omnibus aliis posthabitis conciliatur. Quo quidem facto animi sui beneuolentiam maximè ostendit. Et quòd in tempore magno iudicio omnia cum ratione egit, disputationibúsque opportunè est vsus, examẽ hæreticorum ingens repulit, & ecclesiæ temporibus durissimis profuit. Valens, postquàm ei conatus non successit, vnà cum episcopis suis Antiochiam concessit: atque inde aliquanto pòst in Cappadociam reuersus, Basilium, post Eusebij mortem ecclesias administrantem inuenit: quem cum exigere vellet, cœlitùs ea in re est impeditus. Alterum nihilominus † Leonem statim se larua & terriculamento exterriturum esse credens, ✱ ad Præfecti tribunal eum misit. Ibi Præfectus assistẽs, eum interrogat, quánam de causa religionem Imperatoris non complecteretur. Atque ille, Quod hoc sic C Deus non præcepit, inquit. Et insuper Imperatoris errorem reprehendit, atque ὁμοούσιον consubstantiale defendit. Vbi verò ille mortem ei minatus est, Basilius gratiã se illi eo nomine habere dixit, quippe qui discedere ex tali rerum statu non grauatè cuperet. Et quum Præfectus amplius eam rem deliberare iuberet: Basilius, Ego quidem, inquit, & hodie & cras idem futurus sum. Vtinam verò tu teipsum non mutasses. Creatura enim quum sim, creaturam adorare, Deúmque esse profiteri, in animum non inducam meum. Sed neque religioni vestræ me aggregari sustinebo. Tametsi enim vos clarissimi & non minima orbis pars esse existimamini, me tamen minimè decet hominibus gratificari, & propterea fidem in Deum paruipendere: quam ego mediusfidius proditurus non sum, etiãsi mihi bonorum publicationem, & exilium, & aliud quidquam grauium erumnarum, mortémque adeò ipsam mineris. Nihil enim rerum talium mœrorem mihi afferre potest. Quod si facultates meas expetis, pannos hosce & cilicia, atque libros

Boni viri ẽdignè eã rem tulere.

Ariani in absentia Basilij ecclesias Cappadociæ occupare conantur.

Tempore Cæsareæ adest Basilius.

Eusebiũ sibi conciliat.

Arianos repellit. Eusebio successit.

† μορμολυκείοις τὸν λέοντα ἐκφοβεῖν οἰόμενος.

Ad episcopatum eum, multorum episcoporũ suffragiis est euectus. Socr.

Colloquium Præfecti prætorio & Basilij.

Ad præfecti tribunal Valentis iussu sistitur.

Christiana in fide defendenda constãtia.

✱ *Socrates, Basilium ab imperatore Cæsarea Antiochiam euocatum, ibi comparuisse, & causam dixisse scribit. lib. 4. cap. 26.*

paucos qui in mundo meo sunt, si hos inquã adamasti, recipe. Sin vt exilij causa solum vertam D mauis, paratus ad id sum. Exul verò quomodo ero, qui semper terram quasi peregrinus pererro, & ad regionem aliam vehementer aspiro? Corpus porrò hoc, vel post primam plagam, sensus omnino expers, & cruciatibus superius prorsus futurum est. Hæc atque his similia alia quum liberrimè † Basilius dixisset, consternatus ad viri prudentiam Præfectus, celeriter ad Imperatorem percurrit: eidémque, Basilium constantiorem esse, quàm vt à sententia sua suasione deducatur, renunciat. quapropter aut propalàm in eum animaduerteret, aut persuaderi minis illũ posse, existimare desineret. Imperator tum quidem quieuit. Quum autem † Epiphaniorum festus dies adesset, cum vniuersa † quam secum habebat) ✱ phantasia, inaníque & splendida pompa in ecclesiam venit, & [a] munus suum ad sacram mensam attulit: atq; ibi quòd omnia miro ordine gererẽtur, ad stuporem delapsus, & totus mutatus, in solum concidisset, nisi quidã ex primoribus tunica correpta Imperatorem iam E ruentem retinuisset. Vbi verò sermonem quoque cum viro contulit, magis etiam sapientiam, sacrísque obeundis & concionibus atque conuentibus peragendis dexteritatem, nec nõ rerum omnium ordinem pulcherrimum admiratus est. Sedenim postea breui aduersariorum calumniis permotus, ✱ in exilium eum mittere constituit. Et iam nox aderat, & currus præparabatur, quum derepentè morb. Imperatoris filium, cui ✱ Gallo nomẽ erat, inuadit. Tam vehemens autem & periculosus is erat, vt qui puerum curabant medici insignes, de vita eius desperarent. Valens causam eum impatiẽtissimè ferens, in solo voluitur, pro filij salute mortem sibiipsi optat, & insolabiliter luget. Dominica quoque Imperatoris coniunx grauiter affligitur, & horrendis noctu pauoribus territam, atque id propter eam quę episcopo illata esset iniuriam, passam se esse confirmat. Proinde Basilium statim accersit: eúmque, vt iacentem puerum quod posset adiuuaret, rogat. Ipse namque Imperator, propter recẽtem etiamnum ei factam iniuriam, quidquã ab eo petere verebatur. Basilius adest, & puer F meliusculè habet. Imperator nihilominus periculum facturus, ad illum: Si vera, inquit, sunt quæ de Deo doces, precare, & Deum exora, ne mihi filius intereat. At ille: Si idẽ quod ego credis, morbúmque grassantem ab ecclesiis dispellere constituis, 3 omnino puer conualescet. Cæterùm quum Valẽs id se facturum reciperet, & aliter tamen faceret, [b] puer è vita excessit. Omnes autẽ asseuerarunt, non periturum fuisse puerum, [c] nisi Imperator eis qui aliena sentiebant, euocatis, precari eos vnà cum Basilio pro pueri salute iussisset: quos etiã vt puerum baptizarent, est exhortatus. [d] Imperator porrò virum veneratione prosequens, prædia quæ ibi habuit pulcherrima, xenonibus seu hospitalibus

† θεοφανίων

✱ Act. 25.

† σὺν τῇ περὶ αὐτὸν φαντασίᾳ.

Valens ipsis Epiphaniis ecclesiam Basilij ingreditur, atque in ea ordinẽ rectũ miratur.

a Munus offertoriũ quod αὐτουργὸς, hoc est, sua ipse manu obtulit.

Greg. Naz.

✱ Basilius à Valente ad exilium damnatur.

✱ γαλάτης.

Filius Valẽtis in morbũ lethalem incidit.

Dominica Augusta opem Basilij, filio seruãdo implorat.

Eius aduẽtu puer meliusculè habet.

Basilius puerum moriturum in vita mansurum esse pollicitus est, si baptismum sacrũ à Catholicis suscepisset. Theod.

3 Quũ autẽ id nõ annueret Imperator: Basilius, De puero, inquit, volũtas Domini fiet. Socr.

b Imperatoris filius moritur.

c Mortis causa.

d Valẽs prædia quædam xenonib⁹ Basilij donat.

† *Affuit isti colloquio Demosthenes quidam, Imperatoris obsonator, qui orbis vniuersi doctorem carpens, barbarè loquebatur. At Basilius subridens, Ἴδωμεν ἄρα, inquit, καὶ Δημοσθένην ἀγράμματον. hoc est, En Demosthenem quoque illiteratum vidimus. Et quum ille magis etiam excandescens, minas profunderet: Tuum est, Basilius ait, de delicatioribus Iusculorum condimentis curam gerere. Diuina enim dogmata, qui aures obturatas habeas, exaudire non potes. Theodor. li. 4. cap. 19.*

e Denuò is Basiliũ proscribit.

f Sed exilij libello subscribere non potest, quem etiam statim discerpit.

g Modestus præfectus quoque morbo oppressus, pœnitentia & deprecatione culpæ interueniẽte, conualescit.

h Descriptio Basilij & Gregorij.

A eius domibus donauit.[e] Sed rursum à familiaribus expugnatus, virum sanctum ad se acciuit, & vt se aduersariorum factioni adiungeret, hortatus est. Postquam autem adamantem permouere suasione nõ potuit, exulare eum iussit.[f] Et iã exilij libellus scriptus erat: quem vbi manu sua Valens roborare est conatus, literam nullam exarare potuit, calamus nanque statim est confractus. Quod vbi in altero, & etiam tertio, ad scribendum, sicuti cõuenit, adaptato, itidem vt in primo accidit, & ipse adhuc in scripto impio confirmando perstitit, manus ei suprà quam credi possit concussa, tremore intolerabili est occupata. Proinde animo perculsus, atque pauore plenus, charta correpta, ambab. eam dilacerauit manibus. [g] Paulò verò pòst, Præfecto quoque accidisse dicunt, vt morbo circumuentus graui, vbi vindictam supplex est deprecatus, totus conualesceret. Verum quid hæc sunt ad alias viri huius primarias virtutes? qui & factis & doctrina mirificam est consequutus gloriam [h]: Multa autem pulcherrima scripta vir iste & Gre-
B gorius ecclesiæ Christi reliquerunt. Quę nisi omnibus ferè nota esse scirẽ, aliquid etiam de eis singillatim dixissem. Horum plurima Rufinus dicitur in latinam linguam transtulisse. Atque hæc de Basilio & Gregorio breuiter sint dicta.

CAPVT XIX.

Gregorius Nissenus episcopus Basilij frater. Scripta eius. Episcopus coniunx.

HAbuit autem Basilius fratres, quorum vnus Gregorius fuit ecclesię Nyssenæ lux & ornamentum: vir secundum fratrem doctrina, moribus & vitæ sanctitate spectatus. Et quanuis is coniugem habuerit, rebus tamen aliis fratri minimè cessit. Qui Basilio mortuo, Hexaemeron siue sex dierum opus illius adimpleuit: & aduersus Eunomium & Apollinarim confutationes scripsit. Constantinopoli quoque in diuum Meletium orationem funebrẽ composuit, aliáque insuper plurima opuscula doctrinis & institutionibus plena ecclesiæ Dei reliquit. Ostendunt autem virum talem cùm alia, tum
C pręcipuè in Gregorium illum miraculis celebrem oratio ab eo edita. Secundus Basilij frater Petrus fuit, qui vnà cum illo vitam monasticam primùm consectatus, deinde vrbem Sebastiam sacrorũ antistes gubernauit. Tertius Naucratius, qui iuuenis in ascetico instituto defunctus est. Accessit ad hos celebris illa Macrina soror, cui Gregorius libellum de Anima dicauit. Ei, sicuti accepi, hæretici quidã Origenica dogmata iniecerunt. Omnes autem isti propter vitæ integritatem, in numerum sanctorũ sunt relati: quemadmodum sanè & Gregorij Cæsarius frater, & Gorgonia soror. Quoniam autem Gregoriorum nominis similitudine in librorum inscriptionibus discernendis nonnulli errant, scire peropus est, tres fuisse Gregorios, in ecclesia Dei præclaros. Ponticum illum, quem diximus Neocæsarea ortum, & reliquis antiquiorem, Origenis discipulum: de quo celebris fama est Athenis, & Berythi, & in prouincia Pontica, totóque adeò orbe, quem miraculis & doctrina percurrit. Hic Cęsareæ cum Origene fuit, ac deinde ab eo non discedens, veriorem philosophiam perdidicit. Postea in patriam reuersus, primum vt laicus & profanus

Petrus Sebastiensis episcopus Basilij frater. Tertius eiusdem frater Naucratius Ascetes.

Macrina soror.

Gorgonia soror.

Gregorij Nazanzeni Cæsarius frater.

Tres præclari Gregorij.

Gregorius θαυματουργὸς, hoc est, mirificus.

Socrat. eo. cap. 27.

multa præclarè egit, dæmones expulit, morbos sa- D
nauit, græcæ superstitionis sectatores eloquentia, seu potius prodigiis ad fidei nostræ professionem adduxit. Meminit etiam huius Pamphylus martyr in suis, quos in Origenem elaborauit, commentariis: in quib. oratio laudatoria Gregorij ad Origenem inserta inuenitur. Tres isti Gregorij, vt breuiter dicam, fuere: is de quo modò memorauimus: & qui à veteribus Nazãzenus, à nobis autem quòd tali cognomine dignus sit, Theologus est vocatus: & frater Basilij. Fuit præterea alius Arianus, Athanasij successor, qui † à plebe est reiectus. De his satis.

† A plebe Ariana. Suprà li. 9. cap. 7.

CAPVT XX.

a Iconiũ Licaoniæ metropolis.

b Gregorius theologus. Gregorius Arianus.

TEmporibus eisdem etiã, qui Iconij ecclesiæ præfuit, enituit Amphilochius: quem amicum egregiè charum habuere [b] Gregorius & Basilius. Indicant hoc eorum ad illum datæ literæ, maximè ve- E
rò Basilij scriptum de spiritu sancto in triginta capita relatum, & constitutiones: quæ à multis etiã Amphilochia vocantur. [c] De Amphilochio isto permulta tradita sunt consideratione & memoria digna. Fuit enim senex simplex, in quo doctrina & vita ex æquo inter se ita certarent, vt aliquot etiam ediderit libros. Sed enim diuina gratia aliàs aliter res nostras dispensans & ordinans, incredibili quodam modo mirificum naturæq; captum excedens, atque nouum in hoc viro exhibuit prodigium. Siquidem ad eum in solis locis philosophantem, propter excellentem & vitã & doctrinam eius angelos Deus misit, qui mystica & arcana benedictione & * episcopali arrogatione eum dignati, † intellectuali modo consecrarunt, & hierarcham ciuitatis Iconij renunciarunt. Ad hunc quoque non longo pòst tempore eligendum atq; ordinandum, in eum locum episcopi conuenere. At vbi ex eo cognouerunt ab angelis Dei consecrationem eum suscepisse, data, de tam sacra & diuina gratia, Deo gloria, vt pontificem Dei, & Euangelij præconem, fideique defensorem, cum F
timore reuerenter hominem admisere: & solita salutatione atq; osculo ei impertito, ea quæ episcopalis functionis sunt, administrare & exequi permisere. Ea ætate Optimus quoque, & Latoius, episcopi extitere, viri qui & vita & doctrina acceptã à maioribus diuinam fidem propugnarent. Quorum hic Melitinensi, ille Pisidææ præfuit ecclesiæ. Diuus etiam Chrysostomus iuuenis etiamnum, præstantem ingenij animíque vim & specimen Antiochiæ viuens ostendit. Et * disciplinam morum admodum consectans, magis magísque in ea proficiebat: nondum ille quidem in episcoporum cooptatus ordinẽ, sed inter sacras functiones diaconi ministerium adimplens. Cuius quum epistolas Basilius & Gregorius viderẽt, admirati eas sunt, & egregium quiddam in eo iuuene extare perhibuerunt. Sed de Amphilochio & Ioanne, suo loco plura dicemus. Nunc ad impium Valentem progrediamur.

c Amphilochia Basilij.

Is in solis locis ab angelis Dei sacris initiatus & episcopus ordinatus est.

* ἀρχιερατικῆς ἱεροθεσίας.

† νοερῶς

Optimus & Latoius episcopi.

Ioãnes Chrysostomus diaconus Antiochiæ.

* ἠθικὴν διδασκαλίαν.

Basilius & Gregorius eius epistolas sunt admirati.

CAPVT XXI.

Valens Orthodoxos persequitur. Sozo. eo. c. 18

A Q Vum is Antiochiæ, ſicuti dixim*, diutius moraretur,& ab externis bellis quietus eſſet, aduerſus eos qui ὁμοούσιον conſubſtãtialis fidem ſectantur,ſe armauit:& non modò ex Antiochena, verumetiam ex finitimis quæ circumcirca ſunt eccleſiis, rectæ ſententiæ propugnatores eiecit. Aliis quoque eos cladibus affligens,cùm varij generis ſuppliciis ſuſtulit,tum maximè in præterfluentem amnem Orontem coniecit & ſuffocauit. Et Meletium quidem,egregium de vera pietate certatorem, ex eccleſia deturbatum in exilium miſit. Samoſatis autem diuinum eiecit Euſebium. Præterea verò vt Laodicea egregio paſtore Pelagio orbaretur,&ad viduitatem redigeretur, effecit. Qui adhuc iuuenis,inuitus etiam iugũ matrimonij ſubiit. In ipſo verò nuptiali cubiculo,ad † primam cohabitationem ſponſæ ſuæ perſuaſit,vt caſtitatẽ conſectans, ſororis ſibi potius pietatem, quàm coniugalẽ conſuetudinem præſtaret. Ac tali quidem pudicitia Pelagius fuit:quàm etiam in eo,reliquę eius coniunctæ & veluti ſorores virtutes,tanquam in choræa aliqua ſunt conſecutę. Quam ob cauſam omnium calculis & ſuffragiis epiſcopali honore dignus iudicatus eſt. Verùm tam ſplendida epiſcopalis muneris adminiſtratio eius, flectere impium Principem non potuit. Illicet hunc ille in Arabiam, Meletium autem in Armeniam,& Euſebium in Thraciam deportari iuſſit viros Apoſtolicis donis relucentes. Euſebius iſte antehac quum eccleſias multas vacuas eſſe paſtoribus cognouiſſet, militis habitus ſumpto, & capite epiſcopali tiara,quam ex pileo confecerat,tecto,Syriam,Phœniciam,&Palęſtinam peragrauerat:ordines vacuos in eccleſiis, presbyteris,diaconis,aliis ſacris miniſtris ſupplẽs. Alicubi etiam epiſcopos eccleſiis præfecerat, ſi quos eſſet nactus, qui cum eo ſententiæ eiuſdem eſſent. Quàm præclarum autem fortis & generoſi animi ediderit ſpecimen,in Thraciam exulatũ ire iuſſus,nefas eſſet,ſi ſilentio præteriremus. Quum is qui exilij libellum ab Imperatore afferebat,circa crepuſculũ aduenisſet,vt tacitus eſſet, cauſamq; C aduentus ſui premeret, eum admonuit. Si enim, inquit,hoc multitudo reſciuerit,ardore ęmulationis excitata,te quidem illa ſtatim necabit,me autẽ cædis eius cauſam dicere oportebit. Hæc vbi dixiſſet,ad primã facẽ vnico ſeruulo,qui ceruical tantũ & libellũ ſecum ferebat comitatus,ſolus ſe in viã dedit:atque vbi ad Euphratis ripam venit, qui vrbis eius mœnia præterlabitur,[a] vbi etiam ✶ tranſitum habere dicitur, piſcatoriam conſcendit nauim,& remiges in ripam alteram eum locum verſus qui Zeugma nominatur,appellere iuſſit. Atq; ille quidem ſic eſt profectus. [c] At Samoſateni re cognita,in lachrymis & luctu eſſe,& cõfeſtim traiectus nauigantibus repleri. Vbi verò eum multa parte fluuij emenſa ſunt conſequuti, plorãtes omnes ſuadere ei contenderunt, ne lupis oues proderet. Sed poſtquam multa dicentes, eum in ſentẽtiam ſuam abducere non potuerunt, (nam Apoſtolicum illud dictum eis obiecit, Magiſtratibus & poteſtatibus ſubiecti eſtote) alius quidem aliud, aurum ſcilicet & veſtem & famulos ei in terram alienam & longinquam proficiſcenti obtulit:ipſe verò neceſſariis tantum à familiariſsimis quibuſq; D acceptis rebus, precatione eos ita vt conuenit muniuit,& vt doctrinam traditam diligenter & accuratè retinerent,hortatus eſt,& ſic ad Iſtrum vſque contendit. Illi factum id ægrè ferentes,vbi in vrbẽ ſunt reuerſi, parati erant cum lupis manus conſerere. Æquum enim eſt, vt ardorem & æmulationẽ quoq; eorum, propter rem honeſtam & pulchrã, exponam. Et profectò iniuriam eis me facere exiſtimarem, ſi non flagrantem illorum in fide ſinceritatem memoriæ poſteritatis mandarem. Nam vbi,qui Arij factionis erant, paſtoribus ex eccleſiis omnibus expulſis,Samoſata quoque pro Euſebio Eunomium quẽdam adduxerunt,nemo hominum omnium vel pauper,vel locuples,vel iuuenis, vel ſenex, atque vt ſimpliciter dicam, nemo prorſus,ita vt in moribus eſt,eccleſiam eſt ingreſſus. Ipſe verò ſolus in epiſcopalibus ædibus verſatus eſt,nemine eum reſpiciente,aut conueniente: quum quidem vir humanus & modeſtus fuiſſe dictus ſit. Quod inde ſatis patet. quum enim in publicum veniſſet balneum, & famuli fores lauacri clauſiſſent, vbi pro foribus ſtare plurimos cognoE uit,miniſtris,vt eas recluderent,præcepit:atque vt communiter & liberè, qui vellent, lauatione vterentur, illos admonuit. quod itidem in interiori conclaui fecit. Atque vbi nonnulli ingreſsi eum circumſteterunt,vt vnà cum eo in calidis aquis lauarent,eos eſt cohortatus. Cæterùm quum illi ſic ſtantes tacerent,honorem ſtatione eiuſmodi haberi ſibi ratus,celeriter aquas calidas reliquit,& abiit. At illi aquas eius piaculum hæreſis contraxiſſe exiſtimantes, per cuniculos eas emiſerunt, atq; aliis immiſsis lauarunt. Id verò poſtquam Eunomius cognouit,ſtatim vrbe relicta,domum eſt reuerſus:ſtultum eſſe ratus,in ea manere vrbe, quæ publico & communi in eum flagraret odio. Atq; ita ille quidem ſua ſponte Samoſatis diſceſsit. Ariani autem alium eò miſere,Lucium nomine, lupum reuera,non paſtorem. At oues tametſi paſtorem non haberent:quæ tamen paſtorum ſunt, fidei dogma ſartum tectum conſeruantes, fecere. Porrò quantum Samoſatenorum & in hunc odiũ fuerit,inde liquebit. Pueri quidam pilam inter ſe impellentes in foro ludebant, & Lucius præteriF bat. Accidit autem, vt pila ex cuiuſdam pueri manibus excidens, per mulæ eius qua Lucius vehebat,pedes volueretur. Atque illi vlulatum ingentem edidere piaculo pilam repletam eſſe opinati. Lucius clamorem eum non intelligens, ex acoluthis ſeu comitibus quẽdam pauliſper ibi manere, & rem ipſam perſpicere iuſſit. Et ecce pueri per acc enſum ignem,luſtrare ita piaculum volentes, pilam iecerunt. Puerile hoc quidem fortaſſe,ſatis tamen idoneum,quod demonſtret, quàm conſtans ciuitas ea odium erga eos habuerit, qui fidei doctrinam deprauare auſi fuiſſent. Sed enim Lucius non eo quo Eunomius fuit animo. Verùm ſuaſionibus ſuis apud magiſtratus tantum effecit,vt è ſacro ordine multos quidem vrbe exigerent:qui verò ei vehementius reſiſterent, longius etiam abigerẽt.[d] Sic Euolcius ille diaconus Oaſim deportatus: Antiochus autem presbyter,& magni Euſebij cognatione clarus († ſororis enim eius filius fuit) permultis primariis virtutibus pollens, ad quaſdã vltimas Armeniæ oras in exilium miſſus eſt. Vbi verò diuinus Euſebius, poſt multa pro vera pieta-

Preſcribuntur Meletius Antiochenas, Euſebius Samoſatenus, Pelagius Laodicenſis.

† ἐπ' αὐτῆς τῆς παστάδος.

Pelagius epiſcopus in coniugio cœlibi, ſpõſam p ſorore habuit.

Euſebius Samoſatenus eccleſias paſsim clero carentes viſitauit. Idem in exilium noctu clàm vadẽs, populum fallit, ſeditionis vitandæ gratia. Theodo. eo. cap. 14.

a Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphratem vocantur. Item Zeugma 72. m paſſuum à Samoſatis, tranſitu Euphratis nobile. Plin. li. 5. c. 24. Pulchrum exemplũ τετραρχίας. Viatico eum proſequuntur.

** πλέον. b Conſequũtur Samoſateni Euſebiũ ſed eum non reducunt.*

Samoſateni Eunomium epiſcopũ Arianum ſibi obtruſum nõ reſpiciũt, p pter catholicæ fidei zelũ.

Eunomius vir perhumanus.

Cum eo in thermis Samoſateni lauare nolunt.

Eunomius ſuâ ſpõte Samoſatis diſcedit.

Lucius itidẽ Arianus Eunomio Samoſatis ſuccedit,

Commune ciuium omniũ in hunc quoque odiũ,pueri pila ludentes oſtendũt. Theod. eo. ca. 15. Luſtratio pilæ piaculo contaminatæ.

Lucio procurante à magiſtratu clerici multi vrbe pelluntur.

ἀδελφιδοῦς.

Euſebius martyrio defunctus.

Et in Epiſcopatu Samoſateno ſuffectus Antiochus,ex ſorore eius nepos.

Perga Pamphyliæ oppidum. Mela.

d Euolcius diaconus, & Antiochus presbyter pſcribuntur.

A te obita certamina, postremò etiam martyrij recepit coronam: prouinciales conuentu coacto, cui etiam Iouianus, qui Pergensis episcopus, breui tépore Arianam sequutus fuerat religionem, interfuit, Antiochum in locú ⁎ auunculi communibus suffragiis surrogarunt. Atque is vbi ad sacram mésam accessit, & vt mos est, inclinatus in genua magna vi procidit, conuersus, quoniã Iouianum dextram capiti suo imponentem conspexit, suffragiú illius reiecit, & reliquis quoque electoribus suis restitit, dicens.[e] Nequaquam se eius dextræ consecrationem seu ordinationem suscepturum, quæ per blasphemias diuina suscepisset mysteria. Sed hæc longè post sunt facta. Eo verò tempore in interiorem Armeniam concessit. Diuus autem Eusebius ad Istrum vitam egit, Gotthis tum Thraciam percurrentibus, & vrbes eius vastantibus: quemadmodum ipse scripto quodam suo testatus est.

⁎ τῷ θείῳ.

e Antioch[9] Iouiani episcopi, quòd aliquandiu Arian[9] fuerit, ordinationem reiecit.

CAPVT XXII.

B

Porrò Barsen Edessenorum episcopum, cuius ingens est gloria in Phœnicia, Aegypto & Thebaide, siquidem has peragrans virtutis suę splendore illustrauit, vt insulã Aradum incoleret, Valens condemnauit. Quoniam verò Apostolicis donis clarus, doctrinæ suæ luce multitudinem ad se pertrahebat, & morbos quos medici curari posse desperauerant, sanabat, in Ægyptiam inde vrbem quandam Oxyrynchon nomine est deportatus. Vbi verò & ibi virtutis gloria animos omnium in se conuertit, in extremos quosdam fines à quibus nõ longè barbari aberant (Philo locus is nominatur) translatus est, quum quidem cœlesti domicilio esset dignus. Etiam nunc in Arado lectulum esse dicunt, quem plurimo honore Deus sit dignatus, ꝙ ægroti multi in eum repositi ⁎ valetudinem per fidem recuperent. Verum enimuerò quæ Edessæ etiam crudeliter Valens egerit, silentio ea mandare non licet. Quum nanq; Barsen, quem diximus, C à grege suo exclusisset, Lycum pro eo substituit. quam rem quia multitudo ægrè tulit, & communioné eius respuit, relicta vrbe omnes extra eius mœnia conuentus egere. Erat autem ibi Thomæ apostoli insigne precatorium, quod videre volens Valens, vnà cum præfecto Modesto, quosdã prius cum mandato eò misit, vt multitudinem ibi congregatam, armatorum quos secum ducebat opera dissiparent, baculis & clauis eam pulsantes: si verò opus esset, gladios quoque adhibentes. Præfectus imperata facere, & clàm Edessenis denunciare, ne postridie more suo in loco eo conuenirent. Mandatum enim ab Imperatore esse, vt in eos qui ibi deprehensi essent, grauiter animaduerteretur. Præfectus sanè, quamuis diuersæ sententiæ & religionis, ad eum modum illis est minatus: vel quòd neminé aut paucos certè periclitari vellet, vel quòd fortasse Imperatorem grauiter indignantem opera sua vti nollet.[b] Edesseni verò minarum denunciationem paruipendentes, vnà cum diluculo alacriorib. etiam quam antea animis in locum designatum conuenere, & solita sacra sua peregere. Quod vbi Modesto est indicatum, quum quod faceret non haberet, consilij inops, quàm celerrimè D militari manu contracta, per forum ad campum eum contendit:[c] & in mulierculam incidit, manu puellum raptantem, palliúmque sic temerè & incompositè, contrà quam fœminam decet, trahentem, atque adeò militarem ductorum phalãgem, perinde atque ad rem magni momenti properaret, † rumpentem. Eam iussu suo comprehensam, cuiúsnam rei gratia tantopere festinaret? interrogat. Tum illa: in campum eum, inquit, in quo veræ pietatis cultores sunt congregati. Noui enim, & certò noui vestrum quod stultitis consiliú: & propterea eò venire propero,[d] vt æqualia cum illis cõsequar præmia, ne scilicet cursu intermisso tardius vadens, gloria quæ à Deo est, excidam. Puerum autem (præfectus subinfert) quid ita tecum ducis? Et rursum illa: Vt & ipse, ait, post afflictionem & ærumnam toleratam, honoris eius particeps fiat.[e] Ille animo ad tam generosam fortitudinem mulieris consternatus, vbi ex eius vnius aliorum omnium coniecisset alacritatem, ad Imperialem domum reuersus, Imperatori rem omnem indicauit, & vt à consilio cœptóque suo desisteret suasit: E turpem & aduersam dicens ex tali facto consecuturam famam, atque Edessenorum nihilo magis alacritatem extinctum iri. Verbis hisce innumerã multitudinem præfectus conseruauit. At imperator vbi illum contumeliosis vocibus proscidit, pugno etiam cecidit:[f] multitudinis nihilominus duces comprehẽsos cogi præcepit, vt per optionem vel cum Lyco seu lupo, & non pastore, communicarent: vel citra moram vrbe excederent, atque ad vltimas oras exulatum irent.

Barsæ Edesseni episcopi exilium, quoter solum vertere est coactus. Theod. eo, ca. 16.

Aradus Phœnicia insula. Stephanus.

Ad lectulũ huius in Arado miracula edita.

Barsæ successor Lycus.

Lyci odio Edesseni extra mœnia conuentus ecclesiasticos agunt.

Templum diui Thomæ apud Edessã.

τὴν ὑγείαν διὰ τῆς πίστεως δέχεσθαι.

a Λύκος, Lycus, propriũ esse hoc loco nomẽ potest. alioqui λύκος lupus Græcis dicitur, & sic appellatiuũ nomen fuerit.

b Edesseni à Modesto præmoniti, ne extra vrbem conuentus agendi gratia progrederentur, nihilominus in proposito suo perseuerant.

c Ad conuẽtum eum muliercula cum puero, Modesto vidẽte, properat.

d Animus enim diuina æmulatione succensus, humanum non capit metum sed terriculamenta omnia pro risu habet, & ludicro. Theod. li. 4. cap. 26.

e Admirandus eius fœminæ ad martyrium obeũdum ardor.

Magnanimitate ea Modest[9] adductus, Imperatori, vt multitudini ingenti parcat, vix persuadet.

f Valẽs multitudinis eius duces proscribẽdos censet.

CAPVT XXIII.

Porrò vbi præfectus illos omnes congregasset, Imperatoris mandata in medium protulit, lenibus vtens verbis, stolidúmque esse dicens, eos tam paucos & imbecilles homines contra Imperatorem tantum, & tot populis imperantem niti. Illi autem taciti omnes constitere, in ducem suum (Eulogius is erat, vir vita simul & doctrina condignam laudem consecutus) respectantes. Ad hunc igitur Modestus conuersus: Quid ita tandem, inquit, ô senex non respondes? Atqui, respondit ille, responso nihil opus esse, qui interrogatus non essem, putaui. Rursum præfectus: Multa certè ad vos, quæ vtilia vobis essent, exponés, verba feci. Tum Eulogius: Illa quidem ad vniuersos sunt dicta. Ego autem ineptum esse existimaui, si multis reiectis, ipse responderem. Quòd si me solum percunctatus fueris, ilicò tibi sententiam meã exponam. Ibi præfectus: Ergo vt cum Imperatore tibi communio sit, facito.[a] Eulogius verò magna cum gratia facetè admodú arridens: Proficit enim, inquit, & vnà cum imperio episcopatum quoque sortitus est. Verùm ille ironicum & amarulentum dictum sentiens, grauiter id tulit. & iactis in senem conuiciis, ad alia hęc insuper addidit: Non hoc dixi, attonite & stulte: sed communicare te debere, cum quibus ille præcipit, episcopis. At ego, inquit, & senex sum, & pastoris non expers: cuius vocem vt germanam intelligo, & doctrinam sequor, neque mihi tam perniciosa & pestifera herba opus

Modestus Imperatoris mandatum plebi exponit.

Plebs tacet, vt Præpositi ei responderẽt, expectãs.

F

Colloquium Modesti & Eulogij.

a Scitè dictũ προσφίρει γὰρ ἔφη καὶ μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἱερωσύνην κεκλήρωται. Apud Theodorit. dictum hoc per interrogationem effertur: An cum imperio episcopatum etiam iniit? li. 4. ca. 18.

A est. Hisce verbis furore incensus, celeriter [b] octoginta ex eis qui multitudinis essent velut columnæ, comprehensos in Thraciam relegauit. Atque illi vincti circumeũtes, [c] benignè à multis sunt curati. Vici enim & ciuitates eis obuiam progredientes, tanquam veræ pietatis defensoribus debitum præstiterunt honorem. Porrò inuidia nunquam non in * aulis Principum stipendia faciens, ad Imperatorem mox procurrit, & multorum honorum causam esse dixit, quòd condemnatis imperaretur exilium. [d] Imperator re cognita, disgregari eos, & binos partim in Thraciam, partim in Arabiam, quosdam in Thebaiden, atque alios aliò in oppida dispergi iussit. Si qui etiã inter eos fratres essent, disiungi curauit. [e] Eulogius sanè, & Protogenes, qui secundas ab illo ferebat, * Antinoem Thebæorum oppidum deportati sunt. Quanta autem illorum virtus fuerit, illud indicabit. Quum nanq; sententiæ suæ episcopum ibi reperissent, communicare cœperunt, & ecclesiasticos conuentus egerunt. Porrò cum pauci valde ad eos conuenirent, B & causam eius rei esse comperirent, quòd Græcæ superstitionis studiosi oppidani essent: vbi pro eo atque decet, errorem eum eluxissent, non cessandum sibi esse, vsque dum ipsi pectora sua plangerent, duxerunt: sed ita vt par erat, illorum quoque medicinæ & salutis curam gesserunt. [f] Et Eulogius quidem in domunculam quandam se ipsum abdidit, ibique tacitus vixit, rerum vniuersarum deum precibus exorans. Protogenes autem sacras literas edoctus, & in scribendi arte valde exercitatus, [g] ludum literarium aperuit, commodo scholæ puerilis loco inuento. In ea & pulchrè & celeriter adolescentulos scribere, & sacra docuit oracula, ita vt illi Dauidica carmina, & alia Apostolicæ doctrinæ cõsona addiscerent. Quum autem ex pueris vnus morbo confectus, in expectatione mortis esset, [h] Protogenes in domum vbi is iacebat, venit, & manus contrectatione ægritudinem fugauit. Quod vbi aliorum parentes cognouerunt, in suas quisq; ædes senem adduxerunt: & vt inualidis eorum liberis opem ferret, rogarũt. Tum ille se auxilio eis non prius esse posse dixit, quàm ægri diuinum subirent C lauacrum. Et illi, quòd eos desiderium recuperandæ suis valetudinis adurgeret, statim dicto audientes fuere: atque ita per corporis morbum, animæ quoque salutem sunt consecuti. Si quis autem valentium quoque ab eo persuasus diuinam gratiam ambiret, ad Eulogium vadẽs, & fores pulsans, vt ille eas aperiret, & ei quem venatus esset, sigillum in Christo imponeret, rogabat. Atq; vbi Eulogius eam rem, quòd in precatione identidem interpellaretur, grauius tulit: Protogenes, Atqui (inquit) longè necessaria magis est errantium ad Christum conuersio. Id verò factum admirationi erat omnibus, Protogenem videlicet, qui tanta ederet miracula, & tantam multitudinem ad veritatis lucem produceret, [a] partes primas Eulogio concedere. Et omnes longè præstantiorem superiorémq; Protogenis virtutem, ipsius Eulogij vita, esse existimabant. Cæterùm postquam persequutionis procella sæuire desiit, atque vnà cum aliis & isti [b] ab exilio reducti sunt, incolæ ei[9] regionis lachrymantes eos produxerunt: potissimùm verò episcopus ipse, qui auxilio tanto orbabatur. Et Eulogius quidem diuo [c] Barsæ vita defuncto,

b Ex Catholicorum multitudine octoginta primores in Thraciam deportantur.

c Magnus honor eis in via exhibetur.

* ὁ φθόνος ἀεὶ ἐν βασιλείοις στρατεύων.

d Itaque iussu Valentis seiuncti in diuersas orbis partes proscribuntur. Tripart. li. 7 cap. 33. Infrà li. 22. cap. 5.

e Eulogius & Protogenes Antinoem delati.

* *Al. Antinoum.*

f Ibi Christianismum inter paganos propagaturi, Eulogi[9] monasticam vitam celit.

g Protogenes ludimagistrũ agit.

h Protogenes puerum moriturum restituit. Alios quoque ægros sanat & baptizat.

Valentes autem ad Eulogium baptizandos adduxit.

Præclarum Protogenis verbũ, Præstat peccatores ad Christum per doctrinam & sacramentorum administrationem conuertere, quàm continue contẽplationi & orationi incumbere.

a Protogenes primas Eulogio tribuit.

b Reuersi ab exilio.

c Eulogius Barsæ succedit.

d Protogenes Carris episcopatũ gessit.

ecclesiæ ipsius gubernacula suscepit. [d] Admirando D autem Protogeni, Carrę ciuitas Græcarum pręstigiarum spinis obsita, excolenda credita est. qua labore multo repurgata, cœlestem veræ pietatis fructum percepit. Sed de his postea.

CAPVT XXIIII.

Valens diutius Antiochiæ commoratus, Euzoio ibi ecclesias regente, Iudæis, & ethnicis Græcis, atque etiam qui Christianorum nomine censentur, & diuersa ab Euangelica doctrina dogmata cõplecterentur, omnibus quæ animis eorum placita essent, vt liberè peragerent, permisit. Nam impius error sub Iouiniano quidem extinctus, à Iuliano autem excitatus, paulatim reflorescebat, & Dialia, Dionysia, & Cereris sacra, non in angulis, Imperatore veluti pręeunte, peragebantur: & homines in medio foro, nemine obsistente, bacchantiũ qui numine afflantur more, discurrebant. Eorum verò E tantum, qui Catholicæ ecclesiæ doctrinam sequebantur, implacabilis hostis erat. Et primum quidem recens constructam ecclesiam, quam illis Iouinianus dederat, ademit: deinde verò ex aliis quoque eos sacris ędibus exegit. Atque vbi illi sub dio agentes, ad montis radices Deum consuetudine sua hymnis & laudibus celebrarent, & varias easdémque aduersas aeris mutationes, aliquando quidem cum pluuiis & niue & immenso frigore conflictati, aliquando autem æstu solis admodum adusti perferrent, ne eo quidem loco vt permanerent voluit: & immissis in eos militibus, erumnosum hoc vitæ agendæ institutum dissipauit. Flauianus autem & Diodorus generosi veritatis athletæ tum florebant: qui imminentes gregi Christi fluctus, veluti scopuli quidam, quamprimùm in spumam redegerunt. Illi enim post Meletium in exilium eiectum, pro grege Christi decertabant, quũ lupis ipsis fortiter obuiam eũdo, tum Christi ouibus conuenientem doctrinam proponendo. Atq; vbi ex locis suburbanis deturbati sunt, ad proximi fluminis ripas oues pauerunt: non frustra, perinde F atque illi in Babylone captiui, ad salices carminum organa suspendentes: sed liberè Deum, iuxta diuinum Dauidem, in omni loco dominationis eius laudantes. Verùm ne hoc quidem in loco diu eos durare, orthodoxorum & rectè sentiẽtium hostis passus est: sed primo quoque tempore inde etiam secedere coegit, conuentúmque eum soluere atq; dissipare est conatus. Sed enim diuinum duorum istorum virorum, qui pro pastoribus rem gerebãt, par spiritualem gregem, ad id quod in Christo est bellum exercuit, atque vbi pabulandum esset, mõstrauit. Et generosus quidem Diodorum, perinde atque præaltus & pellucidus amnis, diuino flumine suos potauit. Aduersus alienos autem vehemẽtius cum impetu ruens, illegitima dogmata diluit & aboleuit: nõ magni ille generis sui præclari splẽdorem faciens, afflictiones autem & erumnas pro fide non grauatè ferens. Flauianus verò, qui & ipse ex nobilitate erat, veram pietatem generis claritati longè quoque præposuit. Is veluti quidam ludimagister, Diodoro ad sacrum pietatis * quinquertium instructo affuit. atq; in ecclesiis quidem ille coneionari

Valens religiones alias omnes tolerat, catholicæ tantum fidei infensus.

Theod. eodẽ cap. 24. 25.

Orthodoxos omnibus templis excludit.

Ne sub dio quidem eos conuentus agere est pass[9].

Flauian[9] & Diodorus pro Meletio exule gregẽ Christi Antiochiæ curarũt.

In fluminis ripa orthodoxi ecclesiam cogunt. Sed inde quoque sunt depulsi.

* πεντάθλῳ ἀθλητῇ.

Flauianus, quòd nondũ per ætatem presbyter esset, & in ec-

clesia non doceret, Diodoro & aliis doctorib⁹ argumenta contra Arianos suppeditauit.

A concionari non potuit, quòd iunior adhuc ad sacerdotij gradum non conscendisset: sed non pœnitendum enthymematum seu argumentorum, atque ex scripturis depromptarum sententiarum momentum eis, qui id legitima cohortatione exciti faciebant, suppeditauit. Et illi quidem aduersus Arianos blasphema verba iactantes, continuè arcum intendebant: hic autem veluti ex pharetra quapiam, sic ex sapienti mente sua, frequentia sententiarum tela subministrabat. Et in ecclesia, quẽadmodum diximus, non docuit: domi verò & in publicis disputationibus impiorum retia disrumpit, & nihil ab aranearum telis differre ostendit, quas ipsi irrefragabiles esse putabant, quæstiones atque propositiones.

CAPVT XXV.

Aphraates monachus vitam theoricã vtilitati christi ouium, necessitate flagitante, postnabuit. Theod. eod. cap. 26. ἐν τῇ φιλοθέῳ ἱστορίᾳ.

NOn parum verò illis tum in certamine hoc opis quoque attulit, insigni vita præclarus ille Aphraates, quam sapiens Theodoritus B in volumine✶ Dei amantium historiæ conscripsit. Nam & hic quieto vitæ instituto, gregis Christi salutem prætulit, & monasticum relinquens tuguriolum, ouilis Christi curam gessit: & multo diffluens sudore, lupos vndique ab eo repulit. Cæterùm quàm locuples virtute fuerit, & quæ suprà captum hominis fecerit, is quem diximus liber, euoluere eũ volenti, ostendet. Ego verò vnum quiddam illius actorum huic loco accommodatum, recẽsendum in opere hoc duxi. Orontes fluuius ab Aquilonari parte Imperialem Antiochię domum præterlabitur. Porticus autem quædam maxima duorum culminum, in parte meridionali ad vrbis mœnia, prælatis turribus vtraque ex parte conspicua, est extructa. Inter Imperiales ædes & amnem via est, quæ per portam quæ isthic est euntes excipiens, in vicinos suburbanos agros deducit. Hanc viam aliquando diuus insistebat Aphraates, ad fidei gymnasium iturus, & ouibus Christi congruens pabulum allaturus. Eum è superiore loco porticus pro- C spectans Imperator vidit. Sisyra enim seu veste ex ouium villosis pellibus consuta amictus, & senio multo confectus, celerius tamen currebat. Et quidam imperatori, hunc esse Aphraatem illum, ex quo totius vrbis multitudo penderet, dixit. Et ille è porticu virum sanctum interrogans, Quò nam, inquit, vadis? Atque Aphraates, Pro imperio tuo precaturus, respondit. Atqui, Imperator intulit, domi te, qui leges monachorum sequeris, manere, ibique quietè considentem hoc facere oportuit. Tum diuinus senex perquàm sapienter ait: Rectè tu quidem, ô Imperator, dicis me id facere debere: facturúsq; id adeò constanter fueram, si pax Christi ouibus esset. Sed quum multa quædam insaniæ caligo loca omnia occuparit, & maximus insuper subrepat timor, ne plurimo imminente periculo, à feris oues dilanientur: necessitas mihi quoque incumbit, vt vigilem, omnémq; funem moueam, ne quod grex Christi capiat detrimentum. Agè enim, ô Imperator, si puella essem domi in conclaui abdita, fusos manibus tractans, & lanificium meum curans: atque alicunde subitò conspicerem flammam exortam, & omni ex parte paternæ do-

In nullo non conuẽtu olim Christiani p Principibus suis orarunt. Mira modestia simul & grauitate Valenti Aphraates, necessitate se coactũ, monastica vita relicta, orthodoxos docere & confirmare, ostendit: & eiusdem impiam tyrannidẽ perstringit.

mui circunfusam, fœdo incendio eam iamiam cõ- D sumpturam, quid me facere oporteret? dic, te per Deum oro. Vtrúmne me sic sedere, & penates patrios conflagrantes despicere, ignémque proserpentem expectare: an conclaui statim relicto, sursum & deorsum currere, aquam in manibus habere, & modis omnibus flammam extinguere conari, oporteret? Satis sanè scio, dicturum te, faciẽdum mihi esse, quod & sagacis sanæque mentis puella faceret. Id ipsum verò nunc quoque fieri debere existimo. Quum tu enim quasi fulmen quoddam in paternam domum nostram incideris, & veriorem pietatem omnem igne vastes, vndiquaq; circumcursamus, flammam gliscentem extinguere satagentes. Hæc quidem ille dixit. Imperator autem ad minas vsque progressus, silere eum coegit. Ex cubiculariis autẽ Imperatoris quidam, qui sanctũ virum propter animi temeritatem grauius tractauerat, in balneum confestim ingressus, vt Principi lauationem præpararet, mente captus, & in calidas aquas delapsus, ibi vitam finiuit. Imperator aliquandiu expectans, & extrahi ea mora tempus E quærens, aliis causam eius rei inquisitam sibi renũciare præcepit. Qui quum eò venissent, & omnia circumspexissent, illum in calidis vndis morte frigida peremptum repererunt. Quod vbi Imperator cognouit, opus id quidem petulantis Aphraatæ sancto illatæ iniuriæ & contumeliæ esse, rectè arbitratus est. De impio autem dogmate eundem, iuxta indurati cordis Pharaonem, retinuit animũ. Et perinde atque fulmine afflatus & attonitus, miraculo eo magis etiam est contra veram pietatem concitatus. Eadem tempestate idem quod Aphraates, plurimum laudatus ille Iulianus fecit. Nam hic quoque solitudine relicta, Antiochiam venit. Quum enim mendacij artifices, Ariani inquam, per sycophantiam virum sanctum traducere conarentur, veluti factionis eorum esset, & dogmati Ariano consentiret: Flauianus, Diodorus, & Aphraates, veritatis lumina, [d] Acacium illum qui postea Berrœensem ciuitatem sacrorum antistes optimè administrauit, ad celebrem illum virum cum huiusmodi optatis misere, vt multorum millium hominum misertus veniret, & quum aduersariorum redargueret mendacium, tum veritatem F liberè confirmans, fidei doctrinam deprædicaret. Et quæ vir iste semel atque iterum Antiochiam adueniens mirificè peregerit, Dei amãtium historia quemuis edocebit. Quod verò vrbs tota opera ipsius ad conuentum se & cœtum veritatis contulerit: neminem non certò nosse puto, qui rectè res humanas diiudicare consueuerit. Opera nanque præter opinionem hominum edita, omnes omnino ad se pertrahere, eandémque cum eorum autore sententiam complecti, persuadere solent. Iulianũ porrò præcipua quædam & rationẽ superantia miracula perfecisse, non nos solum, sed etiã veritatis accusatores testantur. Idem verò Antonius ille monasticæ autor vitæ Constantij temporibus fecit. Posthabita enim quandoque solitudine, Alexãdrinam vrbem vbique perambulans, verbis clarioribus omnibus est attestatus, Athanasium quidem veritatis esse propugnatorem, & Apostolicorum dogmatum defensorem: qui verò Arij rabie affecti essent, à veritate ipsa longè aberrare. Adeò rem ipsam rectè putantes diuini illi viri,

Subita morte cubicularius Imperialis, ob malè tractatum Aphraatẽ, mulctatur.

Valens indurat⁹ Pharao. Iulianus eremita quoque Antiochiã venit, ab Ecclesiæ præpositis accitus. Theod. eod. cap. 27. Acacius Berrœeus episcopus.

Iuliani miraculis Antiochena ciuitas ad orthodoxiam est reducta.

Antonius itidem sub Constantio Alexandriã visere, & catholicos cõfirmare solitus.

A temporì cuique munia sua tribuerunt, quando vel quietiorem vitam complecti, vel solis relictis locis degere in vrbibus deberent, minimè ignorátes.

CAPVT XXVI.

Alexādriæ sub Athanasio Ecclesia quieta fuit, eo præsente.

Talia impius Valens Antiochiæ quoque egit. Transeundum autē hinc ad ea quæ Alexandriæ sunt gesta. Quieta siquidem in Aegypto ecclesia fuit, Athanasio superstite, ob eas quas suprà narrauimus causas. Multitudo nanq; ea, quæ veram pietatem sibi sequendam statuerat, Arianam phalangem superabat: idque propter suum erga Athanasium amorem. Et quum ea esset ardentior, & ad seditionem mouendam propensior, metum de se præbuit, ne tumultu concitato, respublica detrimento mactaretur. Proinde diuina quadam prouidentia immunis à grauibus malis Alexandria permansit, tátisper dum veritatis propugnator superfuit Athanasius.

Athanasij mors. Petrus eius successor.

B Vbi autem ille post pericula plura, nec coronas pauciores, ad quietem laboris omnis expertem, ad quadraginta & sex annos episcopatu cum gloria magna functus discessit: Petrus, vir optimus & clarissimus, in functionem eius successit, suffragio quidem primùm beati illius capitis, deinde etiam episcoporum prouinciæ eius vniuersorum, totiúsque cleri & eorum qui Alexádriæ primos honores & magistratus gerebant, votis & calculis, plebe etiam cuncta faustis acclamationibus concilium id perquàm libenter confirmáte.

Vnanimis omnium ordinum in episcopo creādo electio.

Particeps enim diuturnorum sudorum Athanasij fuerat, nunquam à magno illo viro vel domi vel peregrè discedens, variísque cum illo periculis colluctans. Quapropter quicunque erant finitimi episcopi, & qui tranquillam vitam sectabantur, monasticas relinquentes palæstras, maximè hoc egerunt, vt Petrus in illius locum substitueretur. Postquam autem is sacram recepit sedem, nulla interposita mora gentis eius præfectus, contracta ex Iudæis & Græcis manu, ecclesiam circumuallauit, & Petrum exire iussit.

Præfectus Aegypti Palladius Petrū in carcerem coniicit.

† ἀφοσιόμενος τὸ εἰκὸς.

Quod nisi faceret, se illum vel C inuitum inde eiecturū esse, minatus est. quod quidem ille fecit, quum voluntati Imperatoris morē gerens, tum maximè impietati ipse suæ † ius suum tribuens. Quòd nanque ex idolorum nefaria superstitione penderet, splendidè se festum diem acturum esse putabat, si veræ pietatis nauem in tempestatem coniiceret. Ac primùm quidem Petrus in carcerem inclusus est: postea autem profugiēs, quum scapham commodè nactus esset, Romam ad consentientem sibi eius vrbis episcopum Damasum traiecit.

Idem Romā ad Damasum episcopū confugit.

Et breui pòst Euzoius, qui Antiochiæ Arianæ præiit religioni, tempus opportunū nactus, consilium inuenit, vt Alexádriam ipse iret, & ecclesias ibi Lucio Ariano traderet. Quod quū Imperatori quoque placuit, (adhuc enim is Antiochiæ erat) cum satellitio multo, & militari quæ eū sequebatur manu sanè quàm frequenti profectus est, atque vnà cum eo Magnus Imperatoris * quæstor. Habebant ij ab Imperatore ad præfectū prouinciæ Palladium mandatum, vt is quacunque in re opus esset, Lucio & Euzoio non deesset. Et Petrus quidem, sicuti dictum est, in carcere asseruatus est; postea etiam Romam nauigauit. At Lucius

Euzoius Antiochenus, et Magnus imperatoris quæstor, Palladio adiuuāte, Lucio Ariano ecclesiā tradunt.

Arianus in sacrā Athanasij sedem est collocatus. D Itaque Aegyptij longè grauiores in † exteros animos concepere. Simul atque enim improuiso aduenerat Lucius, statim ecclesias occupare contendit. Atque vbi plebs contrà niti cœpit, bellum aduersus clericos & sacras virgines est institutum. Et aliæ super alias illatæ calamitates, ecclesiæ Catholicæ sectatores afflixerunt. Perinde enim atque feræ agrestes gregi Christi Ariani imminentes, partim in exilium egere, partim captos in vincula coniecere: quos rursum ex vinculis productos, variis subdidēre suppliciis. Quidam enim vngulis & flagris bubulis cæsi, quidā ardentibus facibus adusti: atque alij bonis primùm spoliati, aliis mox sunt affecti cruciatibus. Tormentis verò tam varij generis † superesse, admirabile est visum. Quòd si quis prius vita excessisset, quā tanta mala expertus, aut si ad tolerabilius exilium dānatus esset, fortunatum id, & quod alicui inuideri posset, habitum est. Sed quis exponere posit, quæ mala in Lucij introitu acciderint? Quorum quidē Sabinus, qui res ecclesiasticas conscripsit, minimè meminit, quòd cōiunctorum sibi Arianorum dedecora premere maluerit. E Optimè autē ea beatus Petrus, postquam è carcere profugit, in scripto quodam suo tanquam tragœdiam exposuit, & ad omnes vbiq; ecclesias misit. Quod scriptum, quū prius vnum saltem nefarium impij Lucij flagitium memorauero, volumini huic inseram.

** ὁ τῶν βασιλικῶν ταμίας χρημάτων.*

† περὶ τοὺς ἀλλαχόσε.

Sæua Catholicorum Alexandriæ persequutio ab Arianis eis illata.

† ἐπιβιῶναι.

CAPVT XXVII.

Ariani in Aegyptiis ecclesiis regnant.

AC Petrus quidem ille admiratione dignus, ad eum modum Romam concessit. Qui verò factionis Arianæ erant, quantumuis pauci, ecclesiis in Ægypto imperarunt. Nec ita multo pòst, mādatum quoque ab Imperatore ad gentis eius præfectum missum est, quod Nicænæ fidei propugnatores à Lucio indicatos Alexandria & omni Aegyptia prouincia eiici iubebat. Porrò Euzoius confectis Alexandriæ ex sententia rebus, rursum se Antiochiam contulit. Lucius verò quemadmodum mandatum fuerat, & Aegyptij præsidij dux, cum magna multitudine ex Græcis & Iudæis & Arianis mixtim collecta, hostiliter prædas egit, & infesta signa contra monachos solitudinem incolentes duxit. F Ea enim spe erat, si iis quietem maximè consectátibus molestiam turbulenter afferret, in potestate eos sua fore: proindéq; & eos qui in vrbibus essent Christianos, à se deuictum iri.

Monachomachia Arianorum.

Quandoquidem multi ea tempestate venerandi in Aegypto & Thebaide viri monasteriis præibant, Arij opinionem maximè auersantes. Quos plebs ipsa sequuta, vt eadem cum illis de religione sentiret, maximi faciebat. Neque enim illi de dogmatibus nugari voluere, ac ne potuere quidem. Penes eos autem veritatem esse arbitrati sunt, quorum preces Deus exaudiret, miraculorum edendorum facultatem eis tribuens, & qui fidei verbis virtutis facta tanquam testimoniis confirmarent: quales tum monachorum duces fuisse nouimus, Macarios duos, Alexandrinum & * Vrbanum, quorum antea meminimus. item Pambo, & Heraclidem illum, qui optimè ab Antonio magno virtutis & Aegyptiorum monasteriorum antistite sunt eruditi, & alios eius-

Plurimi in Aegypto monachi Catholici, quorum fidem vulgus hominum est imitatum.

Hoc nostra ætate homines plebij nō faciunt.

** ἀστόν.*

A dem discipulos. Et quum Lucius secum ipse reputaret, fieri neutiquã posse vt res Arianorum in tuto essent, & ipsi vniuersalem sibi Ecclesiam subiicerent, nisi eos qui inter monachos summi essent, in sententiã suã pedib. ire cogerent, rem eã est aggressus. Et quia suadendo nihil efficeret, ad vim se conuertit. Itaque armati nudis, & qui ne manum quidẽ defendendi causa extendere vellent, ingruẽtes * miserãdũ in modum eos afflixerũt, ita vt cladem illis illatã verbis exponere non sit. Postremò tamen cœptum id frustra fuit, quòd omnes parati essent iugulum inclinatum gladiis præbere: & si opus esset, mori potius alacriter, quàm aliquid de Nicænis decretis mutare. Fertur verò & illud, quũ impetum imminentium militũ expectarent, quẽdam apud eos fuisse ex pedib. propter articulorum conuulsionem [a] adeò laborantem, vt illis insistere nõ posset, sed scipionib. quibusdam illorũ vicẽ & vsum expleret. Hunc illi oleo vnctum in nomine Christi, quem Lucius persequeretur, surgere, & domum ire iusserunt. At ille exiliens, statim iter perfecit, eadem prorsus cum monachis istis colenda B esse prædicans, quibus Deus Lucium accusantibus gratiam suam concederet & aurem tam benignè præberet, vt se tam diuturno morbo liberarint. Verùm ne iis quidem ipsis rebus eis consilij cœptíque sui pœnitẽtia incessit. [b] Noctu enim hos oppressos † atque comprehensos in insulam quandã circũcirca lacu ingenti circundatã miserunt, quam antiquitùs homines superstitionis dæmoniacæ, qui doctrinam nostrã prorsus non audissent, incolebãt. Erat autem adhuc ibi perniciosi & pestiferi dæmonis antiquissimum delubrũ, cuius cultu etiamnum maximè tenebantur. Postquã autem insulã attigerũt, sacerdotis filia à dæmone agitata, ad eos venit. Quæ vbi cursu & clamore indecenti ad eos contenderet, insulæ incolæ nouitate eius rei consternati, eam sunt sequuti. Vbi verò ad nauem, qua diuini illi senes ad litus appulerant, accessit, dæmonium illã cõuellens humi proiecit, & magno p illã clamore edito obseruauit [d]. Quidnam, inquiẽs, ad nos venistis, magni Dei ministri? Insulam nãque istam iamdudum nos absque mo-C lestia & turba omni tenemus, & omnib. propè hominibus ignoti, & lacub. istis circumuallati hic latemus. Quod si deinceps vobis hanc regionẽ incolere visum est, libenter decedemus. Talia dæmon per puellam vociferabatur. Qui simulátque ab illis increpitus silere iussus est, puella euestigiò cum pudore & modestia ad seipsam rediit. Et pater ei9 atque insula omnis cum incolis vniuersis Christianismum suscepit: templúmque quod ibi erat, repurgatum, atque in ecclesiam transformatum, Christo dedicauit. Ea res quãprimũ Alexandriam renunciata, Lucio nõ parũ attulit mœroris. Factũ enim indè est, vt nõ solũ alienorũ, verũetiã populariũ suorũ odiũ incurreret: perinde atq; is, q nõ cũ hominib. sed cũ ipso prorsus Deo bellum gereret. Itaq; occultè statim, [c] vt Macarij ad studia sua & in solitudinẽ redirẽt, præcepit. Satis quidẽ hæc crudelẽ Lucij impietatẽ indicãt. Exactius tamẽ animi eius inhumanitatẽ diuini Petri literæ declarãt: quarum ego prolixitatem fugiens, quæ loco huic accommodata sunt, ex eis decerpam, & historiæ adiiciam. Scribit autem ad hunc modum.

Lucius, quòd plebẽ ex sententia sanctorum monachorum pendere sciret, armis eos ipsos monachos in opinionẽ suã cogere contendit, sed nihil effecit.

Sozom. eod. cap. 20.

** Valẽs impietatem quã dudum meditatus fuerat, operibus explens, legem tulit, vt monachi militarent. nolẽtes, per tribunos & milites fustibus interfici iußit. Eutrop.*

† In his Theodoritus fuisse scribit duos Macarios, et Isidorum li. 4. cap. 21. Theod. eo. ca. 21.

a Monachi Catholici hominem claudum olei vnctione & precatiõe sanãt, in flagranti persequutionis ardore.

b Sãcti quidam monachi ab Arianis in insulam Aegyptiam ad idololatras deportati. Miraculo tali insula ea Christianismũ suscipit.

c Hic illi sacerdotis idololatræ filiam dæmoniacã plaga sua liberant.

d Dæmõ magni Dei ministros agnoscit. Lucius tanquã θεομάχος, & Dei inimicus, etiam apud suos graui laborat inuidia.

e Lucius monachos deportatos locis suis restituit.

CAPVT XXVIII.

D PAlladius gentis præfectus, quum ethnicus & gentilis superstitionis esset, atq; ad pedes simulacrorũ semper prouolueretur, & q sæpe antea bellum aduersus Christũ meditatus esset, ea quam diximus multitudine cõtracta, impetum in ecclesiam fecit, perinde atque barbaros subiugare pergeret. Tum sanè, tũ res pessimæ sunt admissæ: quas quũ dictare tantũ vellem, quòd memoria earũ dolorẽ mihi renouaret, ingentem vim lachrymarũ emisi. Ac diu profectò in eo luctu permansissem, nisi diuina cogitatione mœrorẽ eũ laxauissem. Postquã nanque in ecclesiam quæ Theonæ dicitur, militaris manus irruit, pro sacris verbis * acclamationes faustas simulacrorum, pro diuinarũ scripturarum lectione impuros manuum plausus, & infractas fœdásque voces edidit. Contra Christi virgines eas contumelias euomuit, à quibus proferẽdis lingua abhorret: turpe enim est eas proloqui. Atq; E si quis sanę mẽtis eas modò audiat, aures obstruat, & surdus potius fieri optet, quàm vt ipse tam fœdorum verborũ auditor sit. Sed vtinam verbis cõtenti, verbis saltẽ sæuiissent, & factis ipsis verborum impuritatẽ non superassent. Perferri enim ab eis qualecunq; etiã conuiciũ facile potest, in quib. Christi sensus & diuina doctrina est. Isti igitur ipsi qui sunt vasa iræ, præparati ad interitum, nasum deprimẽtes, † sonitum impudicũ narib. eundémq; ingentẽ, perinde atque (vt ita dicã) ab aquarũ fistulis emiserunt, & vestem sanctarũ Christi virginũ, quarum vitæ institutum typum atq; formam sanctorũ expressam refert, dilacerarũt: atque vt natura ipsa fert, nudas eas per vrbem omnem veluti in triumpho duxerunt, lasciuè atque impudicè, quo placitũ esset modo, eis illudentes, & (fera prorsus & inaudita, quæ fiebant, erãt) publicitus ita nudatas circũagentes. Ac si quis earum propter rei indignitatẽ misertus, blãdis admonitionis vocib. vsus factum inhiberet, is vulnere inde reportato abibat. Sed ô calamitates. Multæ virgines violentam corporis constuprationẽ sustinuerũt, multæ clauis F in caput diuerberatæ ore hianti obriguerunt, quũ quidem corpora quoque iustæ sepulturæ mandari non permitterentur. Quapropter ad hodiernum vsque diem parentib. adhuc miserè vociferantibus multa corpora non reperiuntur. Verùm quid ego parua hæc, si cum magnis aliis conferas, commemoro? Quid his immoror, & non potius ad ea quę maioris sunt indignitatis, statim transeo? quæ vos, sat scio admirabimini, & diutius nobiscum consternabimini, ad Domini erga genus humanum amorem & benignitatem, quòd non res simul vniuersas prorsus comminuerit, obstupescentes. Quæ namque, iuxta id quod scriptum est, neque facta sunt, neque audita in diebus patrum nostrorum, ea in ipso sanctiore sacrorum altari peregerunt impij. Nam veluti in proscenio ludorum dissolutorum, vt puer sexum masculi abnegãs, & mulieris expetens, stibio (sicuti scriptum est) oculis perunctis, & fuco facie rubricata, quemadmodũ quæ apud eos sunt simulacra, habitu muliebri, in ipso sanctiore altari, vbi descensum Spiritus sancti inuocamus, conuersione scitè in orbem facta,

Petri Alexãdrini scriptũ, de Lucij summa in Catholicos apud Alexandriã crudelitate.

Palladius Aegypti præfectus idololatra manu armata ecclesiam Theonæ occupat. Militum insolẽtes vociferationes.

** lωφημίας.*

Contumeliæ eorundem in sacras virgines.

Horrenda petulãtis militum impietatis exẽpla.

† Ronchi. Virgines sacræ denudatæ à militibus, per vrbẽ Alexãdrinam pbrosissimè ducta.

Puer muliebri habitu in sanctiore templi ara saltans atq; gesticulans.

A huc atque illuc manib. gesticulans saltaret, fecerūt prolixè admodum ridentes, atque nefarias voces addentes. Alij autem & hoc ipsum factū non satis ad obscœnam temeritatē esse putantes, & quæ iā patrata fuerant decora potius quàm nefanda existimantes, ex ipsis quendā obscœna fœditate notissimū, veste detracta, & pudēda etiam corporis parte, prout naturæ fert habitus, nudata, ecclesiæ throno imposuerunt, & fœdū contra Christū concionatorem appellarunt. nā pro diuinis verbis turpitudinem protulit, pro oratione graui & sancta impudicam lasciuiam, pro pietate impietatem, ac tēperantia fornicationem, adulterium, masculorū concubitum, furtū, cibum & potum vnà cum aliis eiusmodi ad vitam vtilia & cōmoda esse docens. Quum hæc ita se haberēt, † & ego ex ecclesia secederem (quomodo enim id non facerem, quū ibi militaris furor obtineret, quum [a] plebs ad dissolutam licentiam venalis, quum largitiones pecuniarum, quū ethnicorum seu gentiliū manus maximis nixæ pollicitationibus regnarent?) successor meus in eam est missus, qui [b] episcopatū veluti B prophanam dignitatē auro redemit, * Lucius quidā, Lupi improbitatis & actionum studiosus, nō rectè sentientiū episcoporum consilio, non legitimorū verúmque clericorum calculis, nō populi flagitatione, sicuti ecclesiasticæ produnt sanctiones, lectus. [c] Aderant autem ei (simplici nanque & facili introitu vrbem ingredi nō potuit) non episcopi aliqui, non presbyteri, nō diaconi, non populi cateruæ: non cū monachi hymnos & laudes ex scripturis cōcinentes produxere: [d] sed Euzoius affuit, qui dudum cùm diaconus nostræ huius Alexandriæ esset, vnà cum Ario in sancta & magna synodo Nicææ, ordine motus, præsidentia sua nunc Antiochenam vastat ecclesiam. [e] Et ex comitatensib. largitionū † Comes, q secū immēsam militū multitudinem adduxit, omni genere impietatis semper clarus, nomine [f] Magnus. nam Iuliani temporibus ecclesiā Beryti, quæ Phœniciæ insignis vrbs est, incendit, quam sub Iouiniano beatæ memoriæ principe impendio ipse suo restituere est coactus: capite etiam propè plexus, nisi multis deprecanti- C bus Imperator humanissimus ei pepercisset. Conuenit ergo ex isto, ardorem vestrū, quem ad vindictam factorū excitari velim, existimare, qualia & quāta in Christi ecclesiam, eo ipso quem diximus tyranno nobis imminente, commissa sint flagitia. Simulatq; enim, qui à pietate vestra & rectè vbique sentientibus Christianis atque episcopis sæpius est damnatus, Lucius in vrbem iustis de causis sibi infestam peruenit. Nō enim solum, vt infamis ille in psalmis insipiens, dicit, non est Deus verus Christus: sed etiam studiis suis & ipse corruptus est, & alios corrupit: blasphemiis quæ in Seruatorem ab eis effunduntur, qui creaturam supra creatorem colūt, gaudens. Quidni autem hoc faceret, quum consimilem cum Græcis obtinens sensum, cultum audeat exhibere † recēs promulgato Deo, homo pestilentissimus? Nam in ipsius conspectu eiuscemodi decantatæ sunt laudes: Auspicatò aduenisti episcope, † qui filium non dicas. Serapis te, cui charus es, adduxit: patrio sic eorū idolo nominato. Confestim momento nullo prætermisso, is quem diximus Magnus, cōiunctissimus illi impietatis socius, & satelles acerbissimus, satrapésq; crudelissimus, collectis quæ sub eius cura sunt co- D hortibus, presbyteros & diaconos decem & nouē comprehendit, quorum nonnulli octogesimum excessere annum. Atque eos non aliter atque in abominando quopiam & legibus Romanis aduerso scelere captos, publico instituto iudicio, cogere (Christianorum virtutis leges ignorans) vt patriā ab Apostolis per patrum traditiones acceptam fidem proderent, conatus est. Eáque re delectatum iri humanissimum Valentem Augustum confirmauit: Sequimini, ô miseri, magna voce dicens, Arianorum sententiam: sequimini, & id persuaderi vobis patimini. Ignoscet enim vobis Deus, etiamsi veram colitis religionem, qui non arbitrio id vestro, sed necessitate adducti faciatis. † Necessitati nanque sua reliqua est defensio: voluntate autem sua consultò quidquam facientem, crimē & accusatio consequitur. Quapropter rationes eiusmodi ob oculos vobis ponentes, nulla mora interposita, propensis animis ad partes hasce concedite, & Ariano dogmati subscribite, quod nunc nominatim Lucius prædicat. illud persuasum habentes, si E dicto Principis audientes fueritis, pecunias, opes, & honores accipietis. Sin contrà nitemini, carcerem, fidiculas, tormenta, flagra, & coercionem experiemini: & quum pecuniis simul & possessionibus mulctati, tum patria eiecti, ad loca dura & grauia incolenda condemnabimini. Ita quidem generosus (si Deo placet) vir, minas charitate temperans, cohortatione simul & necessitate, à pia sententia omnes abducere volebat. At illi cruciatibus omnibus pietatis proditionem acerbiorem esse putantes, & rectè quidem, (sic enim res habet) huiuscemodi ei verbis necessariò, virtute & animo præsenti, * insidias simul & minas eius refellentes, obuiam iere: Desine tandem, desine talib. nos terrere verbis intermitte vana afferre epicheremata & aggressiones. Nos siquidem neque † nuperum neque nouitium colentes Deum, quanuis fluctibus frustra tumescens despumes, & tanquam violentus ventus incumbas, tamen ad mortem vsque in veræ pietatis dogmatibus perdurabimus: non inualidum, non insipientem, non à veritate seiunctum credētes atque colentes Deum: F neque qui aliquando quidem fuerit * patrem, aliquando autem non fuerit, iuxta impium hunc Arianum, * temporalem aut temporarium opinantes filium. Nam si, vt furentes Ariani volunt, creatura est filius, non existens patri ὁμοούσιος consubstantialis, eò etiam vt non fuerit, redigetur pater, non subsistente scilicet filio, non existens aliquando, secundum ipsos, pater. Sin semper pater est, subsistente videlicet qui ex eo est vero (filio) & quidem non iuxta defluxum germinis (perpessioni enim Deus obnoxius non est) quomodo non amens & insanus est, qui fuisse aliquando opinatur, quum non fuerit filius: per quem omnia vt essent, secundum gratiam, constitere? Nostri igitur ex orbe vniuerso patres, à quibus excidentes isti meritò ἀπάτορες, hoc est, sine patre facti sunt, Nicææ coacti, praua Arij opinione, quam iunior iste nunc defendit, anathemate iugulata, non ἑτερούσιον, hoc est, alterius substantiæ, quod nunc nos dicere cogere vultis, filium à patre dixerunt, verùm ex eius substantia. Quod sic per piam sententiam ritè intelligentes, ex multis diui-

Marginal notes (left):

Homo spurcissimus nudus in concionem productus, fœdissimam in ecclesia orationē habuit.

a δῆμος πρὸς ἀταξίαν ἀργυρώνητος

b χρυσίῳ τὴν ἐπισκοπὴν ὡς ἀξίωμα κοσμικὸν ὠνησάμενος.

c Illegitima episcopatus occupatio.

d Euzoius cum Ario Nicææ damnatus.

e Comitat⁹, aula, comites siue aulici imperatoris: qui etiam propterea Comitatenses dicuntur.

f Magn⁹ incendiarius.

† Petrus episcopus ex eo templo discessit.

* Lucius in id inductus. Introitus Lucij in ecclesiā.

† Magnus largitionum Comes.

† προσφάτῳ θεῷ.

† υἱὸν μὴ λέγων.

Marginal notes (right):

Magnus decem & nouē presbyteros & diaconos Catholicos captos, iudicio instituto, ad Arianismum cogere conatur.

Magni suasiones, quib⁹ se sanctos eos viros flexurum putat.

† τῇ μὲν γὰρ ἀνάγκῃ ἀπολογία λείπεται, τῷ δ' ἐθελουσίως ἀκολουθεῖ κατηγορία.

Eiusdē minæ.

Sanctorum virorum responsum.

* ἀπαντῶντες καὶ ἀπειλὰς ἀντιτάξαντες.

† νέηλυν, πρόσφατον.

Defensio luculenta τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis.

* Mihi videtur hoc loco vox ista Patrem, esse delenda, sin autem est retinenda, sicuti retinet textus, paulò pòst coniunctio Et, addenda erit, & legendū, Et temporalē aut, &c.

* χρονικόν, ἢ πρόσκαιρον.

Ariani κ. πτόρεις. Sancti illi viri acerbè torquentur.

A norum verborum argumentis ὁμοούσιον consubstantiale sunt professi. Talia atque his similia quum dixissent, in carcere eos diebus multis habuit, futurū ratus, vt à pia dimoueret sententia. Illi autem, quēadmodum generosissimi quique athletæ, in stadio metum omnē extinguentes, & seipsos per diuinas cogitationes fortib. patrum factis inungentes, fidiculas etiam ipsas & tormenta pro gymnasio & exercitio virtutis habentes, fortissimam de vera pietate obtinuere mentem. Atque eis qui theatrū & spectaculum, vt beatus Apostolus scribit, & angelis & hominibus facti essent, sic decertantib. accurrit ciuitas vniuersa, Christi athletas spectatura, qui constantia torquentis quæsitoris vincebant flagra, & per patientiam tropæa contra impietatē statuebant triumphúmque de Arianis exhibebāt.

Tormēta omnia vincunt per patiētiā.

Quum quidem acerbus iste inimicus, eos per minas & insidias sibi subiectos, se eis qui in Christū impij sunt, dediturum existimaret. Sed enim tormentorum vi & impetu per graues adinuentiones iam defessus, populo omni multifariam ploratu

B vario quiritante, acerbus ille & ab omni humanitate alienus quæsitor, collecta rursum ad dissolutā confusionem manu illa sua, ad iudicium illos seu potius ad pristinam præiudicatámque condemnationem, in portum maris vocat, quum quidē more suo simulacrorū cultores & Iudæi contra eos magno redemptos emitterent clamores. Et quia illi in apertam furentium Arianorum impietatem pedibus ire nollent, plebe cuncta pro tribunali plangente, sententia fertur: Alexandria eos eiectos, Heliopolim Phœniciæ incolere debere, vbi ex habitatoribus omnibus aliquis Christi nomen (simulacrorum enim cultui dediti sunt omnes) ne audire quidem sustinet. Et euestigiò eis scapham conscendere iussis, in portu ipse stans (in propinquo enim, in lauacro publico, condemnationis aduersus eos sententiam tulit) & strictum ostentans gladium, quòd eo se exterriturum putabat, qui ancipiti mucrone dæmones aduersarios sæpenumero conuulnerassent, sic demum soluta naui abire iubet. quum nihil rerum necessariarum in nauim comportassent, neque aliquod prorsus exilij sola-

Heliopolim Phœniciæ deportari per sententiā iubentur à Magno.

C men haberent. Ipso etiam mari ad tam admirandā & incredibilem indignitatem spumis suis excandescente, & (vt puto) factum hoc grauiter ferente, atque adeò, vt ita dicam, per virorum eorum susceptionem se tam iniquo celeumate polluere nolente. Quare ignorantibus quoq; barbaram prorsus iudicis manifestò indicauit sententiam. Verè igitur dici potest, Cœlum ad hoc factum consternatum esse. ingemuit namque vrbs tota, atque etiam nunc plangit. Et ij quidem alternis manibus pectora pulsantes, ingentē sonitum edidere. Alij autem manus simul atque oculos in cœlum tendentes, de tanta vi sunt protestati, tantummodo non dicentes: Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam quæ fiunt, iniqua & cōtra leges sunt. & omnis hæc vniuersitas fletu repleta est, & cantilenæ miserabiles & plāctus totam vrbē sunt peruagati. Ac derepentè plorātibus omnibus, lachrymarū fluuius ferè exundatione sua mare obruens, est obortus. Itaque quum is quem diximus in portu astans, remiges tollere, & pandere vela iussit: tū commixtus virginum & fœminarum, senum & iuuenū ploratus & plāctus, lachrymis acribus impli-

Luctus & plāctus Alexandriæ maximus ob tam iniquū iudicium.

citus, clamórque vniuersorum, strepitu suo maris D spumātis infractos fluctuum aceruos suppressit. Hoc modo quum illi, quos diximus, Heliopolim, vbi simulacra superstitiosè colūt omnes, (vbi diaboli voluptuaria vigent studia, vbi ferarū sunt horrenda domicilia: mōtes enim ex omni parte ad cœlum vsque prominentes eam circundant) naui soluta nauigarēt, in media deinde vrbe omnes in vniuersum & pro se quisque miserabiliter vociferando, & verba luctuosa ingemiscentes edendo, lachrymare quoque edicto pręfecti vrbis Palladij sunt prohibiti, qui & ipse summoperè idolis addictus erat. Permulti nanque qui plorabant, comprehensi, & primùm in vincula coniecti. deinde diuerberati, cæsi & cruciati, ad Phennesia & Proconnesia metalla sunt damnati, homines propter diuinū ardorem egregij ecclesię propugnatores: quorum plures monachi erant, solos locos per virtutis & pietatis exercitium incolentes. Cum quibus (erāt autem viginti & tres) paulo pòst diaconus quidā, qui à dilecto fratre nostro Damaso Romanæ vr-

Heliopolis Phœniciæ.

Luctu eo in vrbe Alexandrina hominibus Palladius interdixit.

Lugentes plerique ad metalla dānati.

E bis episcopo, ad nos consolatorias simul & communicatorias literas attulerat, reuinctis in tergum manibus non aliter quàm insignis quisquā ex maleficis latro, publicè à carnificibus est ductus. Atq; vbi crudelius etiam quā homicidæ solent, est excruciatus, saxísque & plumbeis vncis in ceruicibus admodum flagellatus, scapha in mare descendit, atque itidem vt alij signum diuinæ crucis in fronte impressum habēs, curæ atque creaturæ omnis expers, Phennesum in metalla, quæ æris sunt, missus est. Insuper quum quæsitor tenera puerorū excarnificaret corpora, nonnulli apud ea permansere, cadauera iusta sepultura fraudantes: quū quidem parentes & fratres & cognati, vrbs denique (vt sic dicā) tota, vnum hoc suos sepeliēdi extremum solatium sibi concedi peterent. Sed ô immēsam prætoris & iudicis, ac potius condemnatoris inhumanitatem. Qui pro pietate decertarunt, ne homicidis quidem, corporibus eorū sepultura carentibus, conferuntur. Qui bonum peregere certamē, feris & volucrib. esca proiiciuntur. Qui patribus propter conscientiam pro misericordiæ af-

Inter eos quoque Damasi Rom. Pontificis diacon⁹, quum prius grauiter excruciatus esset.

Sepultura cadauerib sanctorum denegata.

F fectu condolendum sibi esse statuere, perinde atq; iniustum quid & impiū admisissent, capite plectūtur. Quæ nam Romanorum lex, quæ barbarorum sententia, in eos qui per pietatē patribus condolerent, animaduertit? Vbi veterum quisquā vnquam tam illegitimum & impium facinus fecit? Iussit quondam Pharao Hebreorum occidi masculos. At inuidia & metus hoc illi subiecit edictum. Verùm quanto illa vetera, quàm præsentia hęc, humaniora? Quanto ad optionē iniurię desiderabiliora? Quanto ad collationē iniquitatis meliora? Quanuis viciositates à seipsis inter se non disgregentur. Ea quæ dicta sunt, infida, inhumana, grauia, fera, barbara, crudelia, & acerba sunt. Atq; hisce reb. q Arianā insaniā cōsectātur, gloriātur. Et quū ciuitas omnis in luctu esset (nō em erat vlla dom⁹, in qua nō esset mortuus, sicuti in Exodo scriptū est) non quieuerūt tamē, qui insatiabilem sibi exercitio ad iniquitatem habitū compararūt. Voluntate enim & arbitrio suo ad res deteriores assuefacto, improbitatísque veneno ad prouinciales episcopos vsq; extēto, largitionū comite quem diximus Magno satellite etiā ad iniustitiā vsi, aliquos quidem curię

Compati & cōdolere charissimus capitibus, vetitū. Sæuitia ista crudelitatem omnem veterū superauit.

Arianorū tyrannis in Aegyptios episcopos.

A iudicum tradiderunt, aliquib. autem quibus voluere modis insidias tetenderunt, omni ex parte omnes, nihil intentatum relinquẽdo, ad impietatem quasi venari & pertrahere volentes. Sed enim omnia circumeundo iuxta hæresis suæ patrem diabolum, quærentes quẽ deuorent, quod de summa rerum desperarent, vndecim ex Aegypto episcopos, viros qui à pueris ad senectutem vsque virtutis & pietatis exercendæ gratia solitudinem incoluere, doctrina & factis voluptates subiugauere, verioris pietatis fidem deprædicare non erubuere, pietatis dogma vnà cum lacte imbibere, victoriam sæpe à dæmonibus retulere, virtute aduersarium fregere, & Arianam sectam oratione sapiẽtissima veluti in columnam incisam traduxere, instrumentũ feritatis eum quem sæpe diximus habentes, exulatũ in orbe nostro apud Domini percussores Iudæos in ciuitatem Diocæsaream misere. Veruntamen, sicuti Orcus seu infernus, fratrũ morte nondum expleti, vbique terrarum dementes & stupidi mortales sæuitiæ suæ monumẽtum aliquod relinquere sunt ausi, nobilitatem ex malefactis aucupantes.

Ex iis vndecim Diocæsaream relegauerunt ad Iudæos. Egregia episcoporum eorum laus.

B Ecce enim rursum Ecclesiæ Catholicę clericos Antiochiæ degentes, vnà cum probatis monachis, qui † eorum insolentes actiones testimonio suo confirmarent, vbi Imperiales aures querelis contra hos institutis obtuderunt, Neocæsaream Ponti proscribi curarunt. Qui breui etiam propter locorum feritatem seu duritiem, vita sunt defuncti. Huiusmodi tempus illud excepit tragœdias, silentio quidem illas & obliuione dignas, sed quæ in scripto hoc insertæ, eos redarguerent, qui linguas contra vnigenitum mouerunt: & qui blasphemiæ correpti rabie, non solum iaculis petere rerum vniuersarum Dominum contendunt, sed & aduersus pios eius ministros infestum & irreconciliabile susceperunt bellum. Hæc quidem diuinus Petrus de eius temporis rebus refert. Et ipse Lucius ad hunc modum Aegyptum turbauit.

Ariani clericos & Monachos Catholicos Antiochenos Neocæsareã Ponti proscribendos curarunt.
† τὰ τῆς ῥᾳδιουργίας αὐτῶν διαμαρτύρασθαι

CAPVT XXIX.

C QVod autem tum Didymus philosophus in eis regionib. floreret, & alij præclari viri, & maximè qui ibi erant monachi, qui & plures & boni cum angelorum viuendi instituto certabant, Lucius efficere nihil potuit. Quamuis enim ecclesia Aegypti persequutionem ferret, longè tamen vnà cum laude & gloria, Arianos hominum numero superabat. Quod itidẽ apud Osroenos accidit, atq; item apud Cappadoces. Diuinum nanque illud amicorum par, Basilius videlicet & Gregorius, inimicorum insultus repellebant. Sola autem in maxima ecclesiastici † ordinis dissolutione erat Syria simul & Antiochia. Plurimi enĩ ibi Ariani erãt, & ecclesias obtinebãt: catholici verò pauciores, quos quidẽ alij Eustathianos, alij autẽ Paulinianos vocabãt. eorũ quippe seorsim Paulinus & Meletius conuẽtus coegerãt, sicuti antea diximus. Et quũ parũ abesset, quin Antiochenorũ ciuitas cuncta periclitaretur, & ad Arij rabiẽ deflecteret, illorũ opera simul & Imperatoris impetũ & factionis eius vim superauit. Nã quodãmodo accidit, vt quòd ecclesiarũ administratio penes viros fortes esset, multitudo ab opinione concepta non discederet.

Plerisque in regionibus Ariani persequentes, eis qui persequutionem pertulere inferiores fuere. Sozom. li. 6. cap. 21.
† ἐν ἀταξίαις

In Syria & Antiochia primas tulere.

Quales pastores, tales & oues.

D Proinde & Scythæ, quia virum magnanimum episcopum nacti fuerant, religionis cultum minimè mutasse tum feruntur. Gens ea nãque quamplurimos habet vicos, regiones, & castella. Atque in iis veluti metropolis Tomos excellit, ciuitas fortunata maximè, & magnitudine aliis longè præstantior. Sita ea est in maritima regione Ponti, qui Euxinus dicitur, ad sinistram sinum eum naui petẽti partẽ. * Ad eum autem vsque diem, vetus ibi consuetudo durabat,[a] vt vni gens omnis episcopo pareret. [b] Eo tempore verò Britanio eis quidam præfuit. Euenit porrò vt Valens tum eò veniret, atque templum ingressus, episcopo, vt se Arij hæresi communione adiungeret, pro eo atq; solitus erat, suaderet. Generosus autem vir ille, cum libertate multa de dogmate Nicænorum patrũ cum eo congressus decertauit. Atque vbi suasione Imperatorem in sententiam suam adducere nequiuit, eo ibi relicto, in ecclesiam aliam transiit, populo pastorẽ suũ sequente. Concurrit eò ferè ciuitas vniuersa, quum Imperatorem ipsum visura, tum noui quicquam

Scythæ propter Constantiam episcopi sui, religionẽ tum non mutarunt.
** Tomos Scytharum metropolis.*
a Scythæ vnum habent episcopum.
b Britanio Scytharũ episcopus contra Valentem Nicenam fidẽ defendit.

E factum iri existimans. Ille solus cum satellitibus suis in templo relictus, factum id non modeste tulit: sed veluti contumelia affectus, comprehendi Britanionem, & in [c] exilium deportari iussit. Eundem tamen breui reduxit. nam Scythas metuebat, ne propter episcopi damnationem ad nouas res aspirarent, iracundiam eorum & fortitudinem perspectam habẽs. Locorum etiam situ: quippe qui quasi medius quidam murus, aduersus eius oræ barbaros obiecti essent, Romanorũ orbi per quàm necessarios esse sciebat. Atque quidem Britanio Imperatore superior euadens, ad sedem suã rediit, vir honestus maximè, & vitæ instituto præclarus, vt ipsi testabantur Scythæ: vt autem semel dicam, clerus omnis & ecclesia in Oriente omnis, Imperatoris iram propter religionem est experta. Valens quidem tam grauia in Thracia & Constãtinopoli, in Nicomedia & Cappadocum Cęsarea, adhæc Antiochiæ & in Aegypti ecclesiis patrauit.

c Britanio in exilium à Valente actus, sed statim reuocatus.
Scythæ Ro. imperio commodi.

Valens toti Orienti propter Arianismũ grauis.

CAPVT XXX.

F EGo verò ab oriẽte ad imperij Occidentalis res transibo: quod quidem immune à talibus erumnis perdurauit, propterea quòd eam Romani imperij partem Valentinianus administrabat, flagrãti in Nicęna decreta amore nulli cõcedens, & singlarẽ maximè erga Deũ pietatẽ obtinẽs. Ita vt nihil prorsus siue melius seu deterius sibi de rebus ecclesiasticis præcipiendum, neque noui quidquam præter ea que semel constituta essent, introducendum duxerit. Excedere nanque talia explorationem siue cognitionem suã putauit: quamuis princeps alioqui optimus esset, & rebus ipsis imperio se idoneum esse declararit. Etenim tum quoque, sicuti & antea, quæstio multa per Asiam & Phrygiam orta est, An spiritum sanctum ὁμοούσιον cõsubstantialem patri & filio profiteri oporteat. Et plurima de tali quæstione vsque adeò erat verborũ cõtentio, vt nõ minoris momẽti ea haberetur, quàm quę antea de Deo verbo fuerat. Nam quidam inæqualem, quidam aut consubstantialẽ esse conten

Occidens à religionis motibus liber.
Valentinianus Imperator Catholicus.
Non sumitis sibi iudicium doctrinæ Ecclesiasticæ.

Quæstio de spiritu sancto, an patri & filio sit consubstantialis.

A debant, ſicuti & filium. Atq; in eo ſolo parti vtrique conueniebat, ꝙ ſpiritum ſanctum ✶ adminiſtrum dicerent: at ordine tertium, honoréque & ✝ ſubſtātia alium eſſe confirmarent. Erant autem qui quod de filio opinarentur, idē quoque de ſpiritu ſtatuerent: & veluti filium eiuſdem ſubſtantiæ & eiuſdem honoris & eiuſdem glorię cum patre colebāt, ſic etiam de Spiritu ſancto, patri & filio ὁμοούσιον conſubſtantialem prædicātes, profiterētur. Pro hac opinione fortiter apud Syros Apolinaris Laodicenſis, in Aegypto magnus Athanaſius adhuc ſuperſtes, apud Cappadoces verò & eccleſias Ponti Gregorius & Baſilius decertarunt. Hac ipſa quæſtione, ſicuti dixi, mota, quum de ea ingens cōtendendi ſtudium increbuiſſet, Valentinianus pro inſigni ſua in Deum pietate, quod diceret, non habebat. Quibus autē talia credita eſſent, eis vt quid facto opus eſſet, proferrent & ſtatuerent, conceſsit. Quo cognito, qui tum eccleſiā Romanam adhuc gubernabat Liberius finitimis epiſcopis Principis iuſſu cōuocatis, Orientalibus ſcri- B pſit eccleſiis, vt trinitatem eiuſdem ſubſtantiæ & eiuſdem gloriæ deprædicarēt. Quod factū, ✶ vtpote re ſemel à Romana eccleſia ritè & ordine diiudicata, vt quietus quiſq; eſſet, effecit. Et quæſtio de ſpiritu ſancto debitum finem conſequuta, diuturnæ verborum cōcertationi modum impoſuit. Eadem ſynodus etiam fidem Nicænam autoritate ſua roborauit. Subiungam autem vtraſque & imperatoris & ſynodi literas, quas in Oriētem ad eos qui de recta opinione ambigebant dederunt.

✶ διακονικὸν.

✝ οὐσίᾳ hic & Niceph. & Sozo. habent ἐξουσίᾳ, h. e. poteſtate.

Valentinianus quæſtionē eam eccleſiaſticis viris decidēdā commiſit.

In Illyrico cōuentus iſte à Liberio actus.

Quæſtionis deciſio.

✶ οἷα δὴ καθάπαξ τῆς ῥωμαίων ἐκκλησίας καλῶς ἐγκριθὲν.

Valētiniani conſtitutio de cōſubſtantiali ſancta Trinitatis.

Imperatoris ſic habebant:

Imperatores Maximi, ſemper Auguſti, victores, Valētinianus ✶ & Gratianus: Epiſcopis diœceſis Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino ſalutē. Quum tanta in Illyrico acta ſit ſynodus, & quæſtio ingens de ſalutari verbo tractata, ter beatiſsimi Epiſcopi decreuerunt, Trinitatem ὁμοούσιον conſubſtātialem patris & filij & ſpiritus ſancti. Quam qui colunt, nequaquam miniſterium & functionem ſibi creditam, ita vt par eſt, defugientes, religionem regis magni colunt: eámque deprædicari noſtra præcepit ſublimitas. C Atq; ita quidem, ne aliqui dicant, ✶ religionē imperatoris, qui hanc terrā gubernat, conſectatos ſe eſſe: non ſatis eum, qui de ſalute mandatum nobis dedit, audientes. Sicuti enim Euangelium Dei noſtri, quod quidem hāc rem decidens diiudicat, dicit, Danda ſunt, quæ Cæſaris ſunt, Cæſari: & quæ Dei, Deo. Quid vos verò dicitis epiſcopi, & ſalutiferi verbi præfecti? An ſic quoque veſtra com- D parata ſunt decreta? [a] Itaque mutua charitate vos inuicem cōplectentes, maieſtate & autoritate imperatoris abuti deſinite: & perſequi eos qui accuratè & diligenter Deo ſacris operantur & ſeruiūt, ſuperſedete. [b] Eorū ſanè precibus & bella in terris ſopiuntur, & apoſtatarum rebelliúmque angelorum incurſus repellūtur. Iidem orationibus ſuis pernicioſos omnes dæmones propellere ſtudēt [c]. Et quum in rempublicā ſecūdum leges quod debent conferunt, tum Principis poteſtati non reſiſtunt: ſed ſincerè & cœleſtis Regis mādata ſeruāt, & legibus noſtris parent. Vos autem inobediētes apparuiſtis. [d] Nos quidem vſi ſumus tolerātia ab ipſo ἄλφα vſque ad ω. vos autem vobis ipſis retribuiſtis. Itaq; vt mundi & immunes à peccato veſtro ſimus, quemadmodum Pilatus in diſquiſitione & iudicio verſantis inter nos Chriſti, quū necare eū nollet, ſed in afflictione ſolaretur, ad Oriētis partes orbis conuerſus, aqua flagitata manus ſuas abluit, dicens, Mundus ſum & impollutus à ſanguine iuſti huius: ſic & [e] Celſitudo noſtra ſem- E per præcepit, non perſequendos, neque tanquam fluctibus obruendos, neq; æmulatione & inuidia opprimendos, qui in Chriſti agro opus faciūt, neque adeò reiiciendos diſpenſatores Regis magni eſſe, vt ne hodie quidem ſub ditione noſtra creſcere videamini: at breui pòſt, cum flagitatore ſiue exhortatore necis, ea quæ teſtamēti illius ſunt veluti in Zachariæ ſanguine patiamini. Cū quo, qui ei conſenſere à cœleſti imperatore noſtro IESV CHRISTO, antè aduentum etiānum eius, diſrupti ſunt, ad iudicium mortis vnà cum cōſequente eos lethali dæmone traditi. Mādatum hoc edidimus, Amegetio, & Ciceronio, & Damaſo, & Dialampone, & Breteſio audiētibus. Quin & acta ad vos miſimus, vt præclarę eius ſynodi decreta noritis: quorum capita literis hiſce adiuncta, hæc complectuntur. Profitemur iuxta ſententiam magnæ & orthodoxæ rectéque ſentientis Synodi, ὁμοούσιον conſubſtantialem eſſe patri filium. [f] Et τὸ ὁμοούσιον conſubſtantiale nō ita accipimus, ſicuti & olim quidam non verè ei ſubſcribentes expoſue- F runt, & nunc alij patres illos vocantes, ac vim ſententiámque verbi abolentes, literámq; ſequentes, intelligunt, per conſubſtantiale æquale ſignificari, quatenus nulli reliquatū per eum factarū creaturarum filius æquiparandus, ſoli patri ſimilis, atque æqualis ſit. Qui enim hoc ita exponunt, præcipuam creaturam eſſe impiè filium Dei docēt. Sed nos, ſicuti & nunc Romanæ & Gallicæ ſynodi, ſentimus, vnam & eandem eſſe ſubſtantiam patris & filij & ſpiritus ſancti, in tribus perſonis: hoc eſt, in tribus perfectis ſubſiſtentiis. Profitemur verò, iuxta formulam Nicænam, filium Dei conſubſtātialem, incarnatum eſſe ex ſancta virgine Maria, & in hominibus habitaſſe, & impleuiſſe ✶ omnem pro nobis functionem, in natiuitate, & paſsione, & reſurrectione, & in cœlos aſcenſione. Eúmque rediturum, [g] vt nobis retribuat ſimilitudinē diuinam à ſeipſo, iuxta vitam cuiuſque in die iudicij, carne ſpectabilem & diuinā virtutem ſuā exhibentem, [h] Deum σαρκοφόρον, id eſt carnem ſeu hominem ferentem: & non hominem θεοφόρον, hoc eſt Deum ferentē. Ac qui diuerſa ſentiunt, [i] anathemate iugulamus: nec minus & eos, qui nō di-

✶ & Valens Theod. lib. 4. cap. 8.

a Inhibetur catholici cleri perſequutio.

b Efficacia precum cleri Orthodoxi.

c Præclara clerici catholici laus.

d Epiphani⁹ Scholaſticus qui Tripartitā hiſtoriam vertit, aliā lectionem ſequutus, vertit: Nos ſubiycimur ei qui primus & nouiſſimus, lib. 7. cap. 9.

e Chriſtiani principes ſemper piorū oppreſsionē diſſuadent & iubent.

f Expoſitio verbi ὁμοούσιος conſubſtantialis.

✶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν.

g Sic habet Nicepho. & Tripartita. Theod. autē, Vt nobis retribuat iuxta cuiuſque vitam, &c.

h Filius dei, Deus eſt σαρκοφόρος, carnifer: & nō homo θεοφόρος, Deifer.

i Condemnatio Arij.

✶ Valentinianus, iuxta Theodoritū ſcripto huic Valentis quoq; nomē inſeruit, vel quod adhuc is in Catholica ſententia eſſet, vel vt eū tacita cohortatione in viam reduceret. Quorū alterum mihi veriſimilius eſſe videtur. Valentem itidem, vt Valentinianum fratrem, orthodoxum primùm fuiſſe, ſed poſtea à coniuge, perinde vt ab Eua Adamum, ſeductum eum eſſe, cuius ſuaſu ille aduerſus Gotthos in Thraciam excurrentes non longè ab imperio ſuſcepto bellum geſturus, ſacri baptiſmi lauacrū, priore religionis ſententia mutata, ab Eudoxio Conſtantinopolitano epiſcopo Ariano ſuſceperit. Theod. ſcribit, lib. 4. cap. 12.

✶ ὅτι ἀνάγκη τῇ θρησκείᾳ βασιλέως, τοῦ δεσπόζοντος τὴν γῆν ταύτην. Niceph. Tales quippe ſupra verbis Themiſtij dicti ſunt purpurā magis quàm Deum colere, lib. 10. cap. 42. Theod. ὅτι ἀνέκαμεν τῇ θρησκείᾳ βασιλέως τοῦ δεσπόζοντος τὴν γῆν αὐτήν. hoc eſt, ſe hoc religioni imperatoris qui religionem hanc gubernat, conſectanda tribuiſſe, lib. 4. cap. 8.

A recte & ex animo anathemati eum subiecere, qui dixit, Non prius filium, quam genitus sit, extitisse. quique scripsit, Priusquam actu genitus sit, potestate eũ in patre fuisse. Hoc nanq; & in creaturis omnibus est, quę non semper cum Deo sunt. At filius perpetuò sępiterna generatione genitus cum patre est. Tales quidem imperatoris fuere literæ. Synodi autẽ ipsius in hæc verba sunt scriptæ. Episcopi Illyrici, ecclesiis Dei & episcopis diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino salutẽ. Cõuentu à nobis acto, & disquisitione multa facta, de salutari verbo, decreuimus consubstantialem esse Trinitatem patris & filij & spiritus sancti. Et æquum esse duximus, literas ad vos exarare. Nõ nos quidem, vt arte quapiam cultum Trinitatis perscriberemus: sed summissa humilitate dignos nos ea re existimantes, epistolam hãc nostram per dilectum fratrem & administrũ nostrum Elpidium presbyterum daremus. Nõ enim in manuum nostrarum literis, verùm in ipsius seruatoris Christi Iesu libris scriptum est: Ego quidẽ B sum Pauli, ego verò Apollo, ego autem Cephæ. Num Paulus crucifixus est pro nobis? aut in nomen Pauli baptizati sumus? Et humilitati quidem nostræ satis esse conueniréq; videbatur, nihil prorsus ad vos dare literarum, propter horrorem tantum, quem istic omni sub vobis prędicatis prouinciæ, segregantes spiritum sanctum à patre & filio. Sed necessitas imposita nobis est, vt ad vos mitteremus dominũ & administrum nostrũ Elpidium, ab imperatore Romano literas habentem, exploraturum an ita se habeat prędicatio vestra. Qui enim Trinitatem cõsubstantialem non prædicant, anathema sint. Et si quis cum eis communionem habere cõpertus fuerit, anathema sit. Trinitatẽ autem consubstãtialem prædicantibus, regnum cœlorum præparatũ est. Cohortamur igitur vos fratres, * ne aliter doceatis, néve secus sentiatis: sed Trinitatem constanter semper consubstantialem prædicantes, * cernere poteritis regnũ Dei. Hac de re quum ad vos hasce literas scriberemus, commonefacere etiam vos voluimus, de creandis, vel etiam creatis Episcopis, eorúmque administris, vt C scilicet legãtur ex sanæ mẽtis & doctrinæ, qui magistratum * episcopalem gesserint, præfectis, siquidẽ extent: sin minus, ex ipsis presbyteris. Consimiliter presbyteri & diaconi, ex ipso sacro clericorum ordine, vt omni ex parte irreprehensibiles sint, qui nõ ex curia vel ex militari magistratu sint lecti. Propterea verò plura ad vos scribere noluimus, ꝙ ex omnibus vnũ ad vos miserimus, dominum & administrum nostrum Elpidium, diligenter pe-spectūrum prędicationem vestram, an ea sic D se habeat, vti ex domino & collega nostro Eustathio audiuimus. Quod reliquũ est, etiamsi aliquãdo errori implicati fueritis, tamen veterem hominem exuentes, induite nouum. Nam & ipse frater & administer noster Elpidius, veram fidei professionem vos docebit, quòd sancta Trinitas consubstantialis est Deo & patri cum filio & spiritu sancto: sanctificata, glorificata, & manifestata est: Pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu, in secula. Hoc nanque manifestato, manifestè sanctam Trinitatem consubstantialem profiteri poterimus, iuxta fidem Nicææ dudũ ꝓmulgatam: quam & patres confirmarunt. Itaque fides hæc si prædicata fuerit, quum exitiosi dæmonis plagas effugere: tum eo extincto, pacificis literis pacatè viuentes mutuò nos venerari poterimus. Scripsimus sanè vobis,[a] vt exauctoratos esse sciretis insanientes Arianos, qui non profitentur ex substantia patris esse filium, neque spiritum sanctum, quorum nomina subiecimus: Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amãtius, Cleopater. E Atque hæc quidem ita, in gloriã patris & filij & spiritus sancti, in secula seculorum, amen. Valere vos optamus patri & filio seruatori nostro Christo cum sancto spiritu, multis annorum curriculis. Et laudatissimus quidem imperator, tantam Apostolicorum dogmatum gessit curã. Cæterùm Liberio ad quietem illã meliorem translato, in thronum eius Damasus substitutus est, neq; vita, neq; eruditione & doctrinæ sanitate illo inferior. Sub quo euenit, vt ecclesia Romana turbaretur, ex causa huiusmodi. Vrsicius quidam diaconus, Damasi competitor, eo quòd in eo episcopatus petitione spe sua frustratus, repulsam passus esset, non bene iniuriam eam tulit, & suos sibi cõuentus agere instituit. Et quum clandestinè à quibusdam episcopis consecratus * esset, seorsim cõcionari, & multitudinem ad se trahere cœpit. Ita factum, vt alij hunc, alij Damasum episcopali munere fungi vellent. Ea ex re ingens cõtentionis studium obortum, & ex contentione sensim res ad seditionem procedebat, nõ ob fidei professionem aliquam, vt dictum est, sed propter dissensionem, F vter duorum istorũ episcopali sedi præesset. Adeò verò seditio est grassata, vt malũ id ad cædes quoque peruenerit: & conflictus plures ex multitudinis conflictatione facti sint. Et clades ea in grauius malum euasisset, nisi præfectus vrbi Maximinus, in multos ex clero simul & ex populo animaduertẽs, quum Vrsicium cœpto desistere, tum sectatores eius relinquere illum coegisset. De dogmatibus sanè quidem neque qui Romanam vrbem habent, neque qui Occidentem reliquum incolunt, sicuti antea quoque dictum est, disceptarunt: sed communi consensu omnes Nicænam fidem sunt complexi, & Trinitatem eiusdem substantiæ, eiusdémque honoris & potestatis, & coluerunt, & docuerunt.

Literæ Synodi Illyricæ ad ẽpos Asianos de sanctæ Trinitatis cõsubstantiali. Elpidius p̃sbyter internũcius Occidentaliũ episcoporum ad Orientales.

Dãnantur consubstantialis sanctæ Trinitatis oppugnatores.

** μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν: ἑτεροζυγεῖν.*

De creatione episcoporum. ** κληρονομῆσαι.*

Ariani damnati.

Damasus Romanæ ecclesiæ Liberij successor. Huius illegitimus competitor Vrsicius. Socr. eo. c. 29 Sozo. eo. c. 23 Alij Vrsinũ nominant. ** In Basilica Sicinini, Socrat.*

Seditio popularis Romæ ex dissidio eo orta.

Maximinus præfectus vrbi eam sedat. Occidẽtales ĩ Nicæna fide retinenda cõstantes.

* ἐκ τῶν ἐν τέλει χρησαμένων ἐπισκόπων ὑγιεῖς *Theod. lib. 4. c. 9. hoc est, sani qui magistratum gesserint episcopi. quod de episcopis & magistratibus ciuilibus etiã intelligi recte potest. quomodo paulo pòst scribitur ex præfecto Insubriæ Ambrosius adhuc cathecumenus episcopus esse factus. Apud Homerum Hector Troianorum episcopus dicitur. Et Cicero ciuili bello se à Pompeio episcopum oræ Campanæ præfectum esse scribit. Is autem Nicænæ assertor fidei & Catholicæ religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum & Christum filium Dei vno nomine confitetur Deum de Deo, lumen ex lumine. Qui spiritum sanctum, quem ex summo rerum parente speramus & accipimus, negando non violat: apud quem intemeratæ fidei sensus viget, incorruptæ Trinitatis indiuisa substãtia, quæ Græco verbo ὁμοούσιος rectè credentibus dicitur. l. nullus hæreticis. C. de Sum. Trinit.*

CAPVT XXXI.

VNus modò Auxẽtius, ecclesiæ Mediolanensis curam gerens, cum paucis aliquot, rebus nouis studẽs, contra communem Occidentaliũ episcoporum sententiam & sentiebat

Auxentius episcop⁹ Mediolanensis Arianus.

A & docebat. Arij enim opinionem ſectabatur, & cõſtitutionem proximam de ſpiritu ſancto, eiuſdem eum eſſe ſubſtantiæ & honoris cum patre & filio prorſus repudiabat. Quum verò nonnulli ex Gallia & Venetia, atque item alij conſilium cœptúmq; eius indicaſſent, permulti ex gente omni Occidentem incolente epiſcopi, Romã conuenere: atque ibi, certam eſſe, in primíſque coli debere Nicænã fidem, actionéſque Ariminenſis conuentus illi contrarias nullius momenti eſſe cenſuere: propterea ꝙ ibi Romanus hierarcha nõ affuiſſet, & quòd nõ ita multi actionibus eis conſenſiſſent: tum autem, quòd nonnullis qui & ipſi eò cõuenerant, decreta diſplicuiſſent: Auxentium præterea & ſectatores eius, qui nugari talia auderent, ab eccleſia vniuerſali excluſere. Hæc ſic acta eſſe, etiam oſtendit ea quæ à Damaſo & epiſcopis qui Romę conuenerant, ad epiſcopos Illyricos ſcripta eſt epiſtola. Ea ſic habet.

Conciliũ Romanum eius gratia coactum. Acta concilij eius.

Scriptũ Damaſi & aliorum epiſcoporũ, de Rom. Synodi decretis.

Epiſcopi qui Romę in ſacro cõcilio conuenere, Damaſus & Valerius & reliqui: epiſcopis Illyricis, fratribus dilectis, in Domino ſa-B lutem. Perſuaſum habemus, profeſsionẽ fidei noſtræ ſanctam, doctrina Apoſtolum fundatam, ea complecti, eáque populo proponere, quæ à patrũ decretis nullo modo diſſonant. Neque enim aliter Dei ſacerdotes ſapere atque ſentire conuenit, à quib. æquum eſt ſapientes erudiri. Verum patrum in Gallia & Venetia relatione, quoſdam hęreſi nauare intelleximus. Quod quidem malum non ſolùm, ſed etiamſi quæ per imperitiã & ſimplicitatem nonnullorum veris & genuinis interpretationibus contraria inducãtur, epiſcopos obſeruare conuenit. Cauendum ſanè, ne per eos qui varias doctrinas comminiſcũtur, in lubricum ſeducamur: ac potius, quotieſcunq; illi variantibus conſiliis circũferuntur, patrum noſtrorum à nobis ſententiæ ſunt retinendæ. Auxentius quidem Mediolanenſis, præcipuè hac de cauſa damnatus eſt. Æquum autem eſt, omnes Romani orbis doctores conſentientes eſſe, neq; diſsidentibus inter ſe doctrinis fidem cõtaminare. Et profectò quum primùm hæreticorum improbitas, ſicuti nunc maximè (quod vtinam abeſſet) Arianorum etiã blaſ-C phemia vigere cœpiſſet, delecti patres noſtri trecenti decem & octo, Nicææ diſquiſitione ac deliberatione habita murũ hunc aduerſus diaboli armaturam conſtituerunt, atque antidoto ſeu remedio hoc lethale venenum propulerũt, vt patrẽ & filium vnius diuinitatis, vniuſq; virtutis, atq; adeò rem vnam eſſe credamus. Oportet autem, & ſpiritum ſanctum eius eſſe ſubſtãtiæ, perſuaſum habere. Qui verò aliter ſentiat, eum alienũ eſſe à cõſortio & cõmunione noſtra iudicauimus, quod quidem ſalutare decretum, & deliberatione ſeu ſanctionem adorandã, polluere nonnulli voluerunt. Verùm ab ipſo ſtatim initio, per eos qui Arimini ſanctionẽ eam rebus nouis immutare, & contrectatione ſua deprauare coacti ſunt, hucuſq; res * correcta eſt: vt illi alia quadam loquendi forma ſubrepticiè deceptos ſe eſſe, quam formam patrũ Nicænorum placitis aduerſari ignorarint, fateantur. Neque numerus eorum qui Arimini cõuenerunt, præiudicium aliquod, quum ſynodus ea coacta eſt, afferre potuit: quum neq; Romanus epiſcopus, * cuius in primis ſententiam exquiſitam opportuit: nec Vincentinus, qui tot annis epiſco-D patum inuiolatè cõſeruauit: neque aliorum hiſce cõſentientium quiſquam ibi affuerit. Et maximè, quẽadmodum diximus, quum iſti ipſi qui fraude circumuenti cedere viſi ſunt, meliorem nunc ſententiã ſequentes, diſplicere ſibi actiones tales ſint teſtificati. Perſpicit igitur ſinceritas veſtra, ſolã eam fidem, quæ Nicææ iuxta Apoſtolorum autoritatem fundata eſt, perpetua conſtantia & firmitate, nobiſcum etiam ab Orientalibus, qui ſe ad catholicam eccleſiam pertinere agnoſcunt, retinendã eſſe, & Occidentales eo nomine gloriari poſſe. Opinamur verò, breui eorũ qui aliter ſentiũt, * hac ipſa aggreſsione epiſcopalia nomina à cõmunione noſtra ſegregatum iri: vt populus à fraude & ſeductione eorum liberatus, reſpiret. Nequaq̃ enim multitudinis error corrigi poterit, ſi ipſi errore eo teneantur. Itaque veſtrę quoque dignitatis ſententia cum omnibus Dei ſacerdotibus concordet, in qua vos ſanctos & firmos eſſe credim⁹. Vt autem nos ita credere vobiſcũ debeamus, mutua quæ nobis viciſsim reſpondeat dilectionis veſtræ pietate, literíſque veſtris declarate. E

Epiſcoporũ eſt doctrinas eccleſiarũ diligenter obſeruare.

Patrũ ſentẽtiæ retinẽdæ. Doctorũ conſenſus in orbe Romano.

Fides Nicæna Catholica eſt.

Ariminẽſis Synodi acta reijciuntur.

* διωρθώθη.

al. Vincentius.

a οὗ πρὸ πάντων ἔδει τὴν γνώμην ἐκδέξασθαι.

Sola Nicæna fides in Oriẽte & Occidente ſeruari debet.

* αὐτῇ τῇ ἐπιχειρήσει.

CAPVT XXXII.

Occidentales epiſcopi ad hũc modum eos qui rebus nouis intendebãt, in partibus eis cõpeſcuere, inuiolatúmq; ab initio fidei dogma cõſeruauere, adeò vt per paucos eſſe contigerit, qui aliter opinandũ ſibi eſſe duxerint. Et propè is ſolus fuit Auxentius. Sed non longè pòſt, ipſe quoque morte eſt ſublatus. Cæterùm eo extincto, de epiſcopi electione multitudo eſt tumultuata: ꝙ alij hunc, alij illũ deſignarent. Quum igitur in magno eſſet diſcrimine Mediolanum: pro ſe enim quiſq; conſilio cœptóque ei nõ ſuccedente, facturum ſe ea minabatur, quæ fieri in turbis eiuſcemodi ſolent. Quorum incompoſitum motum ſuſpectum habens, qui tum conſularem obtinebat dignitatem, gentémq; eam à Valentiniano præfectus curabat Ambroſius, cum multitudine non contemnenda in eccleſiam venit, atque ibi quæ optima eſſe cen-F ſeret, vt ſcilicet à contentione deſiſterent, & rem iuxta eccleſiæ leges agerent, ſuaſit. Deinde de concordiæ commodis eos, & quæ bona pacata conſilia capientes conſequi ſoleant, admonuit. Adhuc ille concionabatur, quum ſubitò tumultu & ſeditione ſopita, in ipſum honeſtatis & cõcordiæ ſuaſorẽ, omnes epiſcopatus ſuffragia cõferunt: eúmque vt baptizaretur, hortantur, (nondum enim ſacramento eo initiatus fuerat) & vt epiſcopalem apud eos dignitatem ſuſcipiat, ſupplicantes orant. Eo enim pacto fore, vt ipſi vnanimes ſint, & de fide concordent. Atque vbi ille quidem baptiſmũ libenter approbauit, & quoad potuit adminiſtrationem ſacram diſtulit, palámque adeò rem eam reiecit, & multitudo magis etiam ei inſtitit, neque ſe quidquam de conſilio ſuo, quicquid etiam accideret, remiſſuram confirmauit, res imperatori Valentiniano renunciatur: qua ille audita, precatus primùm eſt: deinde Deo gratias egit, qui eos ad epiſcopale munus vocaret, quos ipſe reip. adminiſtrationi præfeciſſet. Et quũ inter ſe & populi vehementem petitionem, & Ambroſij conſtantem

Auxentij mors. See eo c. 30.

Diſsidiũ populi Mediolanẽſis in epõ deligendo, Ambroſius præfectus populo cõtentionem ſedat.

Populus vnanimi cõſenſu Ambroſiũ epiſcopũ legit. Ambroſij baptiſmus.

Ambroſius electionẽ eã nõ approbat.

Res ad Valentinianum refertur.

A reluctatione conferret, optimè perspexit electionem eius viri ecclesiæ Mediolanensi ad concordiam retinendam bono esse. Quapropter, quam primum initiationem & consecrationem eum suscipere iussit. Simulatque autem diuinum baptismum subiit, & caput consecrationi subdidit, plebs vniuersa ad cōcordiam rediit, & tranquillitas ecclesiæ reddita est, quæ quidē tempore multo propter malam Auxentij administrationem dissensione periclitata fuerat. Quoniā verò rebus hisce agēdis, modis omnibus optimus affuit imperator, talem Seruatori Deo is concinuit hymnum. Gratias tibi, inquiens, ago omnipotens Domine & Seruator noster, quod huic viro ego quidem corporum, tu autem animarum curam commiseris, & iudicij mei calculum æquum esse comprobaris. Porrò Ambrosius non multo pòst perquàm liberè cum imperatore collocutus, res quasdam non rectè à magistratibus actas reprehendit. Atque imperator: Hanc ego dicendi libertatem tuam, ait, iamdudum norā: & quū perspecta mihi ea esset, B non modò non inhibui, verumetiā suffragio meo electionem tuam, vt episcopus fieres, adiuui. Perge itaque, sicuti diuina iubet sanctio, sanare animarum nostrarum delicta. Hæc Mediolani acta. Qualis autem Ambrosius & vita & doctrina, tum autem egregio in ecclesiam ardore fuerit, & quā viriliter atque diuinè episcopatum gesserit, multa admonendi libertate apud præcipuos magistratus tempestiuè vsus, in sequenti dicetur libro.

Imperator Ambrosiū episcopatū suscipere iubet.

Ecclesiæ concordia restituitur.

Valētinian⁹ de Ambrosij electione Deo gratias agit.

Ambrosius eps Valētinianū imperatorem de magistratuum iniquitate admonet. Gratū, id est imperatori.

Optimi episcopi exēpliū Ambrosius.

CAPVT XXXIII.

Ea tempestate, quòd Sauromatæ Romanam ditionē, eámque imperij partem quæ ad Occidentem vergit, excursionibus vexarēt, Valentinianus cum ingēti belli apparatu aduersus eos est profectus. Atque illi tantam imperatoris expeditionem formidantes, legatis missis pacem ab eo petierunt. Quos vbi deformes esse vidisset, an vniuersi tales essent Sauromatæ, interrogauit. Et quum illi dixissent, optimos quosque qui C & genere & forma præstarent, ab eis legatos solere mitti: ira atque furore multo correptus, Grauia pati dixit, & maximè infortunatum esse, quòd ad tempora sua peruenisset Romanorum imperium, si Sauromatæ, gens tam barbara & informis in qua reliquos isti excellerent, sedibus suis contenti esse nollent: sed confidentia tanta impulsi, ditionem suam percurrerēt, & bellum titillatione quadā illecti Romanis inferrent. Et quum ita indignaretur, & magnopere vociferaretur, nimia vocis intentione conuulsa in eo esse interiora viscera, venámque & arteriam quandam ruptam dicunt, vnde sanguine plurimo profuso vita eum reliquerit, in castello quodā ✶ Germaniæ, cui Brigitio nomen fuit, decimoseptimo mensis Nouembris die, quum quinquagintaquinque propè annos natus esset, & † tredecim annis imperium bene admodum & præclarè administrasset. Eo verò patrio monumēto illato, sexto die pòst, qui in Italia D fuit exercitus cognominem ei filium iuniorē Valentinianum imperatorem, in oppido Italiæ Aquinate renūciauit. Neque ita multo pòst, Imperatores quoque Gratianus frater & Valens, suffragio suo imperium eius comprobarunt. Quāuis id primùm molestè tulerint, videlicet quòd milites sine eorū iussu, imperialia ei tribuerint insignia. Illud quippe notandum est, [a] iuniorem hunc Valentinianum magno [b] Valentiniano ex Iustina progenitum esse, quam viuente adhuc priore eius coniuge Seuera vxorem superinduxit. Causa earum nuptiarū hæc fuit. Iustinæ huic pater fuit Iustus. Hic Constātij temporibus Picenum prouinciam habens, in somnis sibi ipsi visus est, quemadmodum dicitur, imperialem purpuram dextro femore gignere. Somnium id simplici animo ab eo expositum, sermonibus deinde multorum diuulgatū est, nec multo pòst ad Constantij quoque peruenit aures, qui ex visione ea imperatorem illum progeniturum esse coniectās, immisso percussore caput illius rescindi iussit. Porrò filiola eius Iustina, E quum ei patre orbatæ res duræ essent, virginitatis tamen florem conseruauit. Deinde verò in notitiam Seueræ imperatoris Valentiniani coniugis peruenit. Et quum frequentius eam adiret, per cōtinuam cōsuetudinem in amicitiam quoque eius est admissa: atque ea quū magis atque magis familiaritate cōfirmata esset, tandem etiam in lauationis cōmunionem se insinuauit. Et aliquando simul lauantē quum eā Seuera inspexisset, quanuis fœmina esset forma eius vsque adeò est capta, vt de ea etiā marito imperatori diceret: tam præstantem scilicet Iusti filiæ esse formam, vt ipsa quoque florem pudiciæ & virginitatis eius adamarit. Imperator Seueræ verbis ictus, consilium suum secum ipse celauit. Nam & Iustinam ipsam ducere, & vtranque legitimam habere vxorem constituerat [c]. Itaque legem † publicè promulgat, vt cuicūque libitum esset, duas legitimas vxores habere liceret. Ita simul & lex ea in vrbibus omnibus proponitur [d], & Iustinam imperator in regiam suam vxorem induxit, eodémque cum Seuera loco honorificè habet. Atque ex Seuera quidem Gratianum antea F Valentinianus susceperat, quem etiam Occidentis imperatorem dudum declarauerat. Iustina autem Iuniorem Valētinianum ei genuit, quem exercitus, sicuti dixi, præter duorum imperatorum fratris & patrui sentētiam, imperatorem esse iussit [e]. Huic tres quoque fuere filiæ, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ cœlibatum in vita sunt complexæ. Gallam verò postea Theodosius magnus vxorē duxit, ex qua ei Placidia filia prognata est. Nam Honoriū & Arcadium in matrimonio priore genuerat, ex prima coniuge Placilla, quā prius legitimè sibi coniunxerat, quàm imperium ipsum suscepit [f]. De Theodosio autem, atque eius filiis, tempore suo dicetur.

Valētinian⁹ Sarmatas à finibus imperij suis repellit. Legati Sauromatum, homines deformes, pacē ab eo petunt.

Memorabile Valentiniani dictum. Eiusdem obitus.

✶ Nicep. hoc loco pro Germania Gallias habet. Sed animaduertere est, eum alijs quoque locis Germanorum nomē nō vsurpasse, sed pro eis Gallos posuisse. Socr. eo. c. 32.

† Alij dicūt vndecim.

a Valētinianus iunior imperator lect⁹ quadrimul⁹. Iustinæ pater Iustus, Piceni agri præfectus.

b Valētin⁹ iste Iustinæ filius.

Digamia Valētiniani seniorū.

Somniū imperium portendens.

Iustus Constantij iussu cæsus.

Iustina eius filia in familiaritatē Seueræ īperatricis peruenit.

c Valētiniani seniorulex bigamia.

d Valēt. vno eodemque tempore bigam⁹.

e Iustinæ filiæ tres. Galla secunda Theodosij magni vxor.

e Theodosij liberi.

✶ Eutropius scribit, Sauromatas se per Pannonias in ditionem Ro. diffudisse, eámque vastasse. Idem, Brigitionem Quadorum oppidum esse dicit. Quados autem nonnulli hodie Austriacos, nonnulli Silesios fuisse opinantur. Quòd si posterius hoc verum est, ad oppidū Brigam, vt nunc dicitur, Valentinianus mortuus fuerit.

† Itidem ante hac, Iulius Cæsar legem latam voluit, vti vxores liberorum quærēdorum causa quas & quot ducere vellent, liceret, propter impudicitiam suam scilicet & adulteriorum infamiam: omniū mulierum vir, & omnium virorum mulier. Sueton. Populosas fore tali lege Roma. Imperij terras causatus est, per inde atque barbarorum regiones, apud quos polygamia colererur. Eutropi. Procopius sanè Cæsariensis alicubi monogamiam plurimum detrimenti Romanis ditionibus attulisse scribit.

A

CAPVT XXXIIII.

De sanctis monachis.

SEdenim ex Occidēte rursum ad Orientis res transeamus. Atque vbi prius de ecclesiasticis philosophis, ita vt pollicitus sum, dixero, (magnus enim tum, & haud scio an alio itidem tempore vnquam, eorum prouētus fuit) ad prophana progrediar. Atque morti impij Valentis aliquātum cum delectatione immoratus, finem etiam vndecimo huic historiarum tomo imponam. Verumenimvero, quæ initia monasticę vitę institutum habuerit, & qui nam eius veluti patres & duces extiterint, in Maximi Constantini, deinde etiam in filij eius Constantij historia commemorauimus. Nam de Antonio, & Paulo Simplici, item de Ammone, & Eutychiano, qui in Olympo fuit, præterea de Spiridone, Nicolao, & Parthenio hierarchis, edendis miraculis claris, quum historiam de Constantino scriberemus, egimus. Antonij autem discipulos, B duos videlicet Macarios, Pambo, Paphnutiū, Apollonium, & Anub, in Constantij res gestas coniecimus. In quibus etiam Ægyptios monachos celebrauimus, qui in Sceti & Tabennesio sunt philosophati. Præterea qui in Syria & Palæstina virtutem piis exercitiis meditati sunt, quiq; in Ponto, & Europa, & Italia ipsa angelicam duxere vitam: atque item alios qui sapientes quidem & religionis nostræ fuere, fidei tamen doctrinam sanam ad finem vsque non conseruarunt. Hoc autem loco eos qui postea viguerunt, persequemur, qui quum patres priores illos habuere, tum patres ipsi multorum secundum Deum filiorum extitere. Eos in compendio, quantum mihi eorum res cognoscere licuit, breuiter percurram. Imperij istius tempore, secūdum eos quos antea diximus Dei amantes viros, in Ægypto Ioannes ille enituit, cui prophetiæ donum, & rerum quæ multis ignotissimæ sunt cognitionem Deus tribuit, vt futuras scilicet perinde atque præsentes, non minus quàm prisci vates, cerneret. Habuit is aliud insuper à Deo acceptum donum, vt morbis incurabilibus imperaret, atque dicto citius eos fugaret, ægrotósque sa C naret. Præter hūc & celeber ille Or tum claruit, qui ab ipsa infantia vitā solitariam in eremo consectatus, nullū laborem alium, præterquā: Deum laudibus ferre nouit: herbis quibusdā agrestibus, earúmque radicibus vitam tolerans. Aquam bibit loco quouis, quācunque ei obiter terra in qua versaretur, prębuit. Vbi autem ad senectutem peruenit, visione quadam diuina Thebaidem incolere iussus, multorum monasteriorum dux factus est. Eisdem autem & hic, quibus Ioannes, diuinis locuples fuit donis. Precatione nanque sola non morbos solùm, sed & dæmones abegit. Et quum literis initiatus non esset, minimè tamen ad memoriam libris opus habuit. Quicquid enim semel auditum mente complexus esset, id supra obliuionem omnem conseruabat: & quocunque tempore vsu eius opus esset, promptum ad manus habebat. Tum verò in eadem regione etiam philosophatus est Amon ille, qui in Tebenna insula monasteriis præsidens, tria millia discipulorū habuit: in quibus erāt Benus & Theonas, monasticorum ordinum duces. Ambo verò & præcognitionis & prædictionis gratiā Deo acceptam tulere. Theo- D nam certè quidem dicūt ad summū Ægyptiorum & Græcorum & Romanorum sapientiam & disciplinam perdidicisse, & ad triginta annos silentium coluisse. Benus autem ita vitam instituit, vt nunquam alicui irasceretur, neque iuraret, neque mendacium diceret. Vocem etiam temerariā aut vanam & nihili, nūquam ex ore protulit. Spectati quoque eo tempore fuere Copres, Helles, & Helias. In iis Copres dæmonum expellendorum, & variorum morborum sanandorum gratiā acceperat. Helles autem tātum habuit miraculorum edendorum donum, vt tum etiam quum monasti ci instituti disciplinam disceret, candentes in sinu carbones tulerit, & vestes non adusserit. Quare sodales suos ad æmulationē instituti sui, & vitæ eius bonæ, quæ manifestò prodigiorum exhibendorū consequentem virtutem obtineret, excitauit atq; pertraxit. Helias porrò prope vrbem Antinoum monasticæ philosophiæ suæ habuit officinam, qui centesimum & decimum excessit annum. Dixit is autem, prius se ad annos septuaginta solum in so- E lis locis habitasse, quàm eò peruenerit. Et quum ea esset ætate, ad finem tamen vsque in certamine cœpto viriliter ieiunans perdurauit, perinde atque eo ipso, aut tertio inde anno monasticæ vitæ studium esset ingressus. Ad Achorin autem & Apelles ille enituit, monasteria Ægypti mirificis factis suis obstupefaciens: quem dicunt aliquando, quum æs procuderet (nam hoc ei erat studiū) noctu, & dæmon in venustæ mulieris formā mutatus, pudicitiæ eius insidias tendere conaretur, cādentem massam ex carbonibus sensim protraxisse, atque in faciem dęmonis coniecisse, eamq; vstulasse, atque illum confestim luctuosum quiddam stridentem atque vlulantem profugisse. Patres autem monachorū celebres tum fuere, Isidorus, Serapion, & præterea Dioscorus. Atque Isidorus monasterio circumcirca tignis & muro septo, hoc studio habebat, ne quis eorū qui in disciplina eius erant, forās progrederetur: sed vbi quantum satis est rebus necessariis vsus esset, in loco suo maneret. Porrò Serapion ad decem millia discipulorum habēs, circa Arsenoiten vixit: qui verò ei pa- F rebant, sudore suo victum parabant, eundémque indigentibus etiam præbebant. Et æstatis tempore mercede metentes, quātum opus esset frumenti sibi comportabant, & aliis etiam monachis impertiebant. Porrò Dioscoro centum erant sectatores. Et quum presbyter & sacrorum obeundorum minister esset, multam & exactam curam in diuinarum rerum dispensationem impendit, disquisitione maxima eos qui ad mysteria percipienda adirent, explorans. Vt nanque mens antea repurgaretur, cohortabatur: & cōscientiam, ne quid patratorum malorum haberet, scrutabatur. Erat præterea tum alius quoque, hoc etiam longè diligentior, nomine Eulogius, qui tanta dicitur prouidentia seu præcognitione, acrimonia * mētis collimans, in eis qui ad diuina accederent mysteria vsus esse, vt non tantùm quæ manifesto admissa essent peccata argueret, sed etiam quæ in cuiusq; cordis recessu laterent, apertè perspiceret. Itaque eos qui mali quicquā perpetrassent, aut de re quapiam viciosè essent affecti, à communione tum arcebat, delicta eorum proferēs. Quod si ijdem pœ

Ioannes monachus Ægyptius. Sozom. eod. cap. 28.

Or.

Amon Tabennesiotes.
Benus & Theonas.

Abbas 3000 monachorū.

Copres.
Helles.

Helias.
Monachus 110. annorū.

Apelles.

Abbates.
Isidorus.
Socrates Ascetem quendā solitū fuisse dicere scribit monachum opus nō facientē, homini auaro, qui aliena appetat, persimilē esse, lib. 4. cap. 23.
Serapion.
10000. monachorum pater.
Dioscorus.

Peccatorū cōfessio ante Eucharistiæ perceptionē.

Eulogius.

τῆς λεπτῆς ἐννοίας καταχρώμενος

A nitentia vsi, pro eo atque conuenit se purgassent, rursus admittebat. Præter hos & Apollos, solos locos incoluit: qui annos pubertatis ingressus, monasticam philosophari atque exercere cœpit. Et quũ annis quadragita in solitudine versatus esset, speluncam quandam montanam propè habitabilem regionis partem, Dei responso admonitus, subiit, atque ibi habitauit. Plurimis verò miraculis præclaram famam adeptus, multos ad se pertraxit, & monachorum multorum autor & dux fuit. Erant enim in moribus quoq; eius illecebræ quędam, nec minus etiam in doctrina insidentes. Sed quale diuinæ eius vitæ institutũ fuerit, & quibus editis insignibus miraculis, eius temporis homines ad stuporem conuerterit, Timotheus, qui Alexandrinam ecclesiam piè gubernauit, scripto peculiari complexus est: in quo non ipsius tantùm, sed aliorum etiam multorum & magnorum virorum meminit.

Apollos.

Timotheus Alexãdrinus episcopus.

CAPVT XXXV.

B Odem autem tempore apud Alexandriam, atque in solis, sicuti dicuntur, locis, & circum Mareoten, atque vicinos Libyes, multi viri boni accuratè admodum sunt philosophati, qui duorum millium numerum expleuere: in quibus veluti illustris quædam stella Dorotheus ille resplenduit, Thebis oriundus. Vita eius hæc erat, vt interdiu lapides ex vicino mari colligeret, & domunculam anno quolibet construeret, eámq; qui ædificare nõ posset, monacho relinqueret: noctu verò ex palmæ foliis catenas plecteret, & sportas cõficeret. Cibus ei erat, panis sex vnciæ, & tenuiũ olerum fasciculus: potus, aqua. Et ꝙ ab adolescentia hoc genus diætæ complexus fuerat, in eo quoque semper in extrema etiam senectute perdurauit. Nunquam vero vel in storea vel in lectulo cubare, aut etiã pedes per laxationem seu remissionem extendere, aut sua sponte somnum capere visus est. Nam vel opus facienti, vel persæpe cibum capienti, magna vi incubuit: hactenus saltem, vt oculis conniueret. Et nonnunquam cum vescere-

Numerus 2000 monachorum.
Dorotheus.

C tur, somni violentia cibus ei ex ore excidit. Atque aliquando ingenti vi somni oppressus, in tegetem inscius cõcidit: qua re valde commotus sensimq; cõuersus, intra seipsum: Si effeceris, inquit, vt angeli somnium capiant, persuadebis vt id quoque faciat, homini virtuti nauãti. Visus autẽ est quodãmodo vel ad somnum ipsum, vel ad dęmonem accuratis virtutis actionibus eius obsistẽtem, hæc dicere verba. Et quoniam ad eum modum cũ corpore quasi belligerans conflictaretur, conueniens eum quidam: Quid ita, inquit, pater corpus tuum affligens enecas? Cui ipse respondit: Quòd me id enecare contendit. Circa angustias verò terrę quę in Aegypto sunt, à transuehendis nauibus διολκὸς dictas, Piammõ & Ioannes maximè clari, & multorum fratrum duces fuere, † cũ sanctitate & cura multa. Vterque autẽ presbyter fuit. Porrò Piãmon in mysterio ⋆ vidisse dicitur angelum cœlestem cum sacra stola ad diuinam mensam assistentem, præsentésque monachos in libro quodã annotantem: eos verò qui à synaxi & communione abessent, delentem atque inducentem. Ioannem verò Deus ita miraculis multis exornauit, vt ægritudines multas sanaret, & ex pedibus atque etiam ex articulis conuulsis & solutis laborantes curaret. Eodem tẽpore & diuinus Beniamin circa Scetim admodum est philosophatus. Hic donum illud à Deo accepisse fertur, vt absque medicamentis, sola manus contrectatione, aut oleo quodam, cui precationem addebat, varij generis morbis ægrotos liberarit. Hunc etiã dicunt ita postea esse aqua intercute per corporis tumorem grauatum, vt ex domuncula in qua degebat, per ostium, nisi prius vnà cum eo postes eius detraherentur, exire non posset. Et quum in lecto iacere nequiret, circiter menses octo in latiore sella consedit, & more suo ægros curauit: atq; ipse interim quòd meliusculè non haberet, minimè succensuit. Imò potius & ægrotos & alios qui ad se visendum veniebant, cõsolatus est, & vt pro anima eius precarentur petiit: perinde atque nihil de corpore solicitus esset, quod & validum nihil profuisse, & ægrum nihil sibi nocuisse dixit. [a] Tum autem apud Scetim quoque celeber monachus Marcus, virtutem atque pietatem meditatus est: iunior item Macarius. Præterea Apollonius, & pręclarus Moses Aethiops. Ex quibus diuinus Marcus, ab ineunte ætate mitis valde & modestus fuit: memoria tãta pręditus, vt ea supra alios, sacras literas teneret. Adeò autem Deo charus fuit, vt de eo, suo ipsius respõdens nomini Macarius, Cellarum presbyter, cum graui asseueratione confirmarit: haud vnquam se, sicuti aliis, illi tradidisse, quæ iis qui sacris initiati sunt, à sacerdotibus accipere fas est: sed angelum descendentem ei dare solitum esse, cuius manum ipse vsque ad ⋆ iuncturam eius viderit, affirmauit [b]. Macario autem honor ille à Deo obtigit, vt F dæmonibus imperaret. Occasio ei & causa, vt monasticam philosophiã sequeretur, fuit cædes, quã inconsultò patrauit. Quum enim iam adolescẽtulus ⋆ esset, & oues ad [c] Mariam lacum pasceret, in ludo æqualem quendam suum interemit: pœnam autem delicti timens, in solitudinem profugit: & sub dio ibi agens, post ea tugurium sibi paruum condidit, in quo vigintiquinque annis vixit. In eo vitæ instituto magnas Deo de casu suo egit gratias, cædémque eam salutarem sibi esse dixit, videlicet ꝙ ea sibi philosophiæ eius meliorísque vitæ causa extitisset. Porrò Apollonius, quum plurimam vitæ partem in mercatura trãsegisset, in ætate affecta Scetim se contulit. Et quum propter senectam iam ingrauescentem & inutilem, neq; scribere, neque aliud quicquam rectè tractare posset, omni genere medicamentorum atque cibariorũ, quæ ægrotis conuenire arbitrabatur, ære suo cõparato, in solitudinem ad monachorum domicilia afferebat: & quotidie ad nonam vsque horam sic circuibat, inualidos curãs. In hac ille noua quidem, &

Scitum monachi dictũ de carne mortificanda.

Piammon
** μυσικῶς.*

Ioannes.

Beniamin. Sanationis donum mirabile.

E Idẽ hydropicus nihilominus ægros sanare perrexit

Neglect⁹ & contemptus corporis.

a Præclarè monachi de corporis cõtẽptu dictum.

Marcus. Memoriæ donum.

Cellæ.

Marco isti angelus ad sacrã mensam Eucharistiã præbere solitus.
** ἀρχὶ τὸ καρπὸ.*
b Macarius iunior
c Maria lacus, idẽ qui Mareotis.
** βουκόλος.*
Hunc inopinatũ per lusum homicidium, monachum fecit. Salutare infortunium.
Apollonius ex mercatore monachus.

hibet. Ab ea nauium transuectione Græci eas angustias διολκὸν vocant. Qualis etiam transuectio ad Aegyptum est. de qua Plin. lib. 5. ca. 9. Naues plicatiles humeris transferunt, quoties ad Cataractas ventum est. Ad quem fortasse locum monachi isti vixere. D

† περὶ διολκὸν τὴν πρὸς αἴγυπτον, *Nice.* περὶ διολκὸν τῆς αἰγύπτου, *Sozo. lib. 6. cap. 29.* διολκὸς ὁ ἀπὸ λεχαίου ἕως κιγχρεῶν τόπος. *Hesych. Plin. lib. 4. ca. 4. de Isthmo: Angusta ceruice Peloponnesum contingit Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lechææ hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini, longo & ancipiti nauium ambitu, quos magnitudo plaustris transuehi pro-*

A dem,& ab aliis variante, ſibi tamen conueniente, atq; à ſe primùm inuenta virtutis exercẽdæ ratione, vitã peregit. Moriturus autẽ, alij cuidam remedia ea dedit, & idem officium illum obire iuſsit, † per quod conſequẽdæ etiam ſalutis ſpem habuit.

† δι᾽ οὗ καὶ σωτηρίας τυχεῖν ἐλπίδα προσεῖδ.

CAPVT XXXVI.

Moſes Aethiops ex ſeruo fugitiuo et prædone monachus.

MOſes autem Ethiops, cõditione ſeruus, ꝓpter naturæ ſuæ improbitatem ex heri ſui domo profugit: atque vbi prædari didiciſſet, paulo pòſt prædonum cohortis præfectus fuit. Et quum nefaria multa ſcelera peregiſſet, & ad cædes patrandas audax factus eſſet, ex præfracta quadam temeritate monaſticam ingreſſus eſt vitam, philoſopharíque prorſus incepit, ſtrenuè admodũ ad virtutem graſſans. Quòd autem priore vitę inſtituto, & corporis valida conſtitutione, rurſum ad voluptatẽ per imaginationes incitatus alliceretur, variis exercitiis carnẽ domare ſummoperè cõtendit. Et quandoq; quidem ſolo pane abſq; obſonio vſus, quandoque autẽ plurimo opere perfecto, ad quinquaginta die quolibet precationes fecit. Et ſex cõtinuis annis noctes totas peruigilio exegit, ſtans atque orãs: ita vt neque genua inclinaret, neq; prorſus oculis ad ſomnũ propendens conniueret. Porrò noctu monachorũ domicilia circumiens, clàm vniuſcuiuſque hydriam auferebat, eámq; aqua repletam in locum ſuũ reponebat. Idque ingentis laboris fuit, propterea ꝙ inde locus vbi aqua fluebat, aliis quidẽ decem, nonnullis autem viginti, quibuſdã etiã triginta ſtadiis abeſſet. Perlongo verò tempore priſtinũ ſuum retinuit robur: quanuis multum ſtudij in hoc collocaret, vt id debilitaret, & carnẽ diuturna erumna extenuaret. Dicunt autem, aliquando prædones eum quatuor, qui officinam quietis ſuę percurrebant, cepiſſe, vinxiſſe, atque in humeros ſublatos in eccleſiam deportaſſe, & patribus quid de eis ſtatuerent, permiſiſſe: nefas eſſe dicentem, vt in poſterum mali quicꝗ alicui ipſe inferret. Neque vnquã quenquam fuiſſe C ferunt, qui tantopere mutatus à viciis ad virtutem ſummam, quam pertigit, peruenerit. Incredibilis verò fuit dæmonibꝰ terror. Et quod ſupra opinionem omniũ eſt, presbyter etiã in Sceti factus eſt, quum quidem quamplurimos eo tẽpore, quo latronum manũ duxerat, interemiſſet. Et quia talis erat, multos eóſq; optimos poſt ſe reliquit ſectatores. Et vitam circiter annum octogeſimũ quintum finiuit. Eadem ætate etiam floruit Paulus, & Pachon, & Stephanus & Moſes, genere vtriq; Libyes, & præterea Pior Ægyptius. Paulus in Pherme, qui mons in Sceti eſt, monaſticam vitam egit, non plures quàm quingentos monachos habens. Nihil autem operis fecit: neq; à quopiã quicquã, pręterꝗ quod ederet, accepit. In orationibꝰ quotidie ſine intermiſsione ſe exercẽs, eas veluti quoddam tributũ ad trecentas numero Deo offerebat. Ne autẽ ab eo numero aberraret, totidẽ lapillos in ſinũ depoſuit, & ad precationes ſingulas ſingulos eiiciebat calculos. Quibus ad eum modũ conſumptis, precationes totidem abſolutas ei eſſe cõſtabat. Pachon quoq; in Sceti monaſticã exercuit, à iuuentute ad multũ vſque ſeniũ. Neq; verò corpus, quod validũ alioqui obtinebat, neq; affectio D aliqua, atq; adeò ne dæmon quidẽ ipſe deprehendere in eo potuit, ꝙ mollius ſe, alitérque ꝗ virum deceat, in tẽperantiæ ſtudio & rebus eis quas ſupprimere philoſophum monaſticũ conuenit, geſſerit. Stephano autem circa Mareoten non longè à Marmarica domiciliũ fuit. Hic accurato atque exacto eius generis philoſophiæ inſtituto, annis ſexaginta ſpectatus fuit monachus. Quòd autẽ notus etiã Antonio magno fuerat, mitis valde & ſapiens euaſit. In familiaribus colloquiis tam ſuauis & cõmodus, vt facile eorũ qui vel maximo tenerentur mœrore, animos verborũ gratia demulceret, & ad moderationem & iucunditatem traduceret, quanuis tempore multo illi conſolationem omnẽ auerſati eſſent. Quinetiam in ſuis ipſe erũnis talem ſe præſtitit. Atq; aliquando incurabili malo correptus, membra quidem affecta medicis curanda atque ſecãda permiſit: ipſe verò perinde atque alius in eo caſu eſſet, ſolitũ laborem continuans, & palmarũ folia in manibus habens, catenam complicuit: atque eis qui cum eo erant autor E ſuaſórq; fuit, ne caſus huius vitæ ægrè ferrent, nec aliud quicquã cogitarent, ꝗ quod ad finem bonũ Deo adiuuãte euaderet. Sibi, ꝙ talibus expeteretur erumnis, idque propter perpetrata fortè peccata, commodum atque vtile eſſe dixit: quæ peccata hic luere præſtaret, ꝗ vt ad futurã punienda reſeruarentur vitam. Moſen autem gloriam ingentem mãſuetudine & charitate conſequutum eſſe accepimus: qui etiam ægritudines plurimas, atq; eas incurabiles, precatione ſola ſanauit.

Coercio carnis, illecebrarumq; eius.

Quinquagin ta precationũ diurnarũ penſum. B

Moſa iſtius ingens corporis validi robur.

Idem etiam presbyter factus.

Paulus quingentorũ Aſcetarum abbas

Diurnũ trecenarũ precationũ pẽſum.

Pachon.

Stephanus.

Donũ mœrẽtibus & afflictis animus ſolandus.

Memorabilis ſententia.

Donũ ſanationum in Moſe.

Caſus humani leuiter ferendi.

Affectiones & erumnæ huius vitæ hominibus bonæ ſunt.

CAPVT XXXVII.

PIor [a] admodum adoleſcens monaſticam philoſophiam complexus, quum paternam relinqueret domũ, votum Deo nuncupauit, † nunꝗ ſe propinquorum ſuorũ cuiquam in conſpectum venturum eſſe. Poſtꝗ verò quinquageſimo anno pòſt ſoror eius viuere illum accepit, continere ſeipſam nõ potuit: atque indicio, quod ei præter opinionẽ F omnem acciderat, in immẽſam ſublata lætitiam, ſummoperè, vt eum videret, expetiuit. Quapropter loci eius epiſcopum flens atque vociferãs rogauit, vt in Scetim literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eã mitteretur. Ille fœminæ ſenectutẽ miſeratus, monachorũ antiſtitibꝰ, vt Pior veniret, ſcripſit. Is, vt hoc faceret, iuſſus, quum contrà niti non poſſet (non enim Aegyptiis, imò etiam aliis monachis fas eſt [b], imperata non facere) in patriã venit, fratre alio ſecum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præſentiam ſuam ſorori inſinuauit. Et quum ſtrepitum pedum eius ſentiret, & ianua aperta ſtrideret, oculis conniuẽs, de nomine ſororem cõpellans: Ego, inquit, Pior ſum, frater tuus: conſpectu meo, ſicuti viſum tibi eſt, fruere. Atque illa quidem fratrem ſatis intuita, Deo, qui deſideriũ eius impleuiſſet, gratias egit: ipſe autem ad fores precatione habita, rurſum diſceſsit, & in regionẽ ſolitam reuertit. Quũ autẽ puteũ foderet, amarã in eo inuenit aquam: ad quã tamen, ea vtens, ad mortẽ vſq; pmãſit. Tã ſublimis verò tẽperãtia eius, poſt obitũ primũ ipſius

G

a Pior. Interdixit ſibi is, voto nũcupato, domeſticorũ ſuorũ conſpectu.

† τὸ λοιπὸν μηδένα τῶν οἰκείων ὀφθῆναι. Soz. hoc eſt: Nunquã ſe poſtea ppinquorũ ſuorũ quenquã viſurum eſſe.

Pior inãbulãs cibũ capiebat. Cuidã autẽ cauſam eius rei ĩquirẽti: Nolo, inquit, cura corporis vt iuſto opere, ſed ſucceſsiuo tãtũ vti: ne ſcilicet cibo capiendo aliqua ex parte voluptate corporis anima fruatur.

b πειθαρχία & obediẽtia monaſtica.

Idem tamẽ, præpoſitorũ ſuorũ iuſſu ſorori ſe conſpiciendũ exhibet: ipſe verò eam non intuetur.

Amarã idẽ aquã bibit.

A cognita est. Quum enim alij in loco eo philosophandum sibi esse statuissent, perferre, id non potuerũt. Mea porrò sententia, nisi sibi ita perdurandum esse proposuisset, non difficile ei fuisset, oratione sola aquã eãm in dulcem vertere: quippe qui eo loco, vbi nulla esset, eam elicuerit. Quum enim Moses, quẽ diximus, puteũ foderet, & iam ad profundam altitudinem peruentũ esset, neq; vena aliqua liquorem vllũ polliceretur, adeò vt iam desperaret, & laborem tantum relinqueret: obiter circa meridiem Pior aduenit, & primùm eum salutauit, deinde pusillanimitatem & incredulitatẽ fodientium reprehendit. Sub hæc, vbi in fossam descendisset, & ligone tertiùm terrã impulisset, derepentè scaturiens prodiit aqua, & puteũ repleuit. Atq; vbi petiit, vt ad precationẽ abire sibi liceret: & illi, vt cibum cum eis caperet, rogarũt: morẽ illis nõ gessit, nõ ea de causa, quũ iam qđ voluisset, effecisset, se eò venisse dicens. Eadẽ tẽpestate multi circa Scetim magni Antonij floruere discipuli: in quibus grãdæui fuere [a], Origenes, Didymus, & [b] Cro-

Pior in arido loco fontem per miraculũ elicuit.

B nion, qui etiam cẽtum & decem annos natus, excessit. Insuper eodem cum eis tẽpore extitere, Serapion magnus, Putubastes, Arsion, & Præclarus Arsesius: qui in philosophia hac consenuerunt, & monasteriis pręfuerunt. Ex eis Didymus nulli cohabitauit homini, ad extremum vsque vitæ diem: quãuis nonaginta vixisset annos. Arsesius autẽ iuuenibus [c] lapsis delicti gratiã faciebat, ætate autẽ & virtute prouectiores excommunicabat, verbis hisce vtẽs: Iuuenem quidem, si per excommunicationem repudietur, ✶ despectorẽ fieri. Qui verò in virtute profecisset, eum celeriter obiurgationis sensum percipere. Eorũ porrò qui in media stataq; essent ætate, multi & boni fuere monachi. In eis [d] Ammonius & Eusebius, præterea Dioscorus & Euthymius, qui quũ fratres essent, propter corporis staturã Longi sunt appellati. Ammoniũ fama est eò laudis in philosophia hac peruenisse, & adeò voluptate & deliciis omnibus superiorem fuisse, vt pręter panem solũ nihil cocti degustarit. Valde etiam literarum & eruditionis studiosus fuit, ita vt Origenis & Didymi & Euagrij scripta diligẽter &

a Origenes. Serapion magnus. Putubestes. Arsion. Didymus. Arsesius. Soc. Arseniũ vocat.

b Cronion cẽtum & decẽ annorum monachus.

c Aliter iuuenes, aliter prouectioris ætatis monachi coercendi.

Lõgi fratres.

** καταφρονητὴν.*

Ammonius. Eusebius. Dioscurus.

Ammonij præcipuè virtutes.

C feliciter legeret. Adeò verò à curiositate abfuit, vt Athanasium magnum Romã comitatus, ex pręclaris præcipuísque vrbis eius rebus nõ aliud spectandum sibi censuerit, quàm Petri & Pauli martyriũ, & ædem eam in qua illorũ corpora veluti thesaurus sunt cõdita. Porrò quum ad episcopalem aliquando consecrationem abducendus esset, & ad eos multa, qui illum eius rei gratia conuenerant, dixisset, neq; tamen eis quod volebat persuasisset, amputata sibi auricula dextra: Vel nunc demũ, inquit, abite, quandoquidem deinceps etiam volentem ecclesię constitutio nõ recipit [e]. Sacerdotem nanque integrum atque immutilatum esse oportet. Atque vbi ex præcipuis ad ipsum missi erant, ab eo discederẽt: & à Iudæis quidem talia obseruari & magnifieri, ecclesiam autem Dei paruipendere, si modò animo & moribus saluus commodúsque sit episcopus, inter se dicerent: ad eum reuersi, comprehendere tentarunt. Ibi ille, Si vim ei inferre pergerẽt, linguã quoque sibi recisurum esse, adiurauit. Quibus minis illi perpensis, in loco suo virum magnũ reliquerunt. Et ex eo tempore [f] Ammonius παρώτης, quasi aure carentem dicas, cognominatus est. Hoc idem in [g] Euagrio philoso-

Pulchrũ exẽplum ἀπειρεργείας.

Ammonius comes Athanasij, Romæ nõ aliud, quã S. Petri & Pauli martyriũ spectauit.

d Idẽ eps lectus, ne munus id ei obire opus esset, aurẽ sibi ipse recidit, linguã quoq; nisi ei priuato esse liceret execturus.

e Quatenus integrum sanumq; conueniat esse episcopum.

f Ammonius παρώτης,

D pho accidit. Nam quum à Theophilo Alexandrino ad episcopatũ traheretur, vbi artibus variis se excusando vsus esset, sacerdotali dignitati, sibi ea interdicendo, nunciũ ✶ remisit, non tamen summo aliquo corporis mẽbro resecto. Atq; is vbi in Ammoniũ istũ incidisset, vrbanè eum carpsit, male admodũ fecisse, Deóq; ob membrum resectum pœnas daturũ esse, inquiens. Ad quem subinferẽs Ammonius. Tu verò, inquit, ô Euagri, an nõ cõdignas persolues pœnas [h], qui propter φιλαυτίαν, hoc est, nimiũ tui ipsius amorẽ, linguã resecueris, & ea quę tibi ad vtilitatẽ multorũ cõcessa est gratia, vsus non fueris? Verũ de Euagrio paulo pòst dicemus,

hoc est, sine aure, cognominatus.

Inuiti olim admodũ homines pij ad episcopũ euehebantur.

g Euagrius itidẽ episcopatũ, sacerdotio se abdicans, reiicit.

h Scitè facetéque dicta Ammonij & Euagrij.

** Et pfugit Soc. μηδὲν ἀκρωτηριάσας τοῦ σώματος.*

CAPVT XXXVIII.

Circa Scetim mõs est, quem accolæ [a] Nitriam vocãt: propterea ꝙ vicus quidã vicinus ei est, in quo nitrum colligitur [b]. In eo monte ingens est huius generis philoso- E phorũ multitudo, & monasteria cõtigua non pauciora q̃ quinquaginta. Eorũ quædam sunt, in quibus monachi cõmuniter, quędam in quibus seorsim habitãt. Est & alius locus ad interiorem solitudinẽ vergens, & ab istis, stadiis septuaginta distans, ad monasticã exercendam perq̃ commodus [c]. Cellarum is nomen habet, ꝙ monachorũ ibi domicilia nõ continenter, sed sparsim constructa sint. Tantũ verò ea inter se dissita fuere, vt ea incolentes alius aliũ ne cernere, nec audire posset. In hebdomade autẽ semel, primario & Dominico die, in ecclesiã conuenire soliti erant [d]. Quòd si eo die quis non cõparuisset, satis constabat, eum vel erũna, vel morbo aliquo oppressum fuisse. Porrò ad eum visendum non simul omnes, sed diuerso tempore veniebãt, pro se quisq; quod ei suppeteret, ad illum curandũ, commodum morbi afferens remediũ. Absque hoc si esset, alius aliũ non adibat: præterq̃ si quis discendi causa sermones animæ vtiles & salubres auditurus, eum audiret, qui eius rei peritus esset. Cellas quoque eas illi inhabitabãt, quibus ad summum philosophiæ hu- F ius peruenire, & sibi ipsis ductores esse cõtigisset: vt rectè ab aliis segregati, quietẽ sequi, & sibi ipsis viuere possent. De Sceti, & qui ibi philosophati sunt monachis, hęc dixisse satis sit. Nam si singula oratione persequẽda essent, metus esset, ne in eã plixius productã, reprehensionis quispiã aculeũ immitteret. Et quũ illi suum sibi viuendi modũ instituissẽt, fieri necessariò aliter nõ potuit, quin variè, vt par est, pro cuiusque ætatis captu, opera, mores, instituta, & diætas dispertirẽt [e]. Alius item locus, cui nomen Rhinocurura fuit, multis ex eo tempore ✶ indigenis monachis celeber fuit. Inter eos insignes fuere: Dionysius, qui ad partẽ vrbis Aquilonarem domunculam suam habuit: Mela ille, qui eo tempore ecclesiam eius loci gubernabat: & Solon, Melæ simul & frater germanus, & in sede ipsa successor. † De Mela illud memoriæ ꝓditũ est.

a Nitria mõs & monasteria eius.

b Sic hodie ĩ Atho mõte viginti duo insignia sũt monasteria græcorum monachorũ ordinis diui Basilij, quæ tributi nõie Turcarũ tyrãno quotãnis ex vineis & oliuetis suispẽdũt sex milia obolorũ Turcicorũ. Mõs nã christianis ἅγιον ὄρος, hoc est, sanctus mõs dicitur: à Rutenis, Sunata hora.

c Cellæ & Asceteria in eis.

d Monasteriorũ istorum speciẽ quãdã referunt Carthusianorum domicilia.

e Rhinocurura & monasteria eius.

Rhinocurura vrbs Ægypti, ab antiquis incolis sic dicta, quorum mutilati fuere nasi, Stephan.

Dionysius. Mela. Solon.

✶ οὐκ ἐπήλυσι, ἀλλ᾽ ἐντόπιοις ἐκ ὄθεν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς: *hoc est, non aduenis, sed originarijs bonis viris.*

† *Melæ Rhinocururæo episcopo, qui ab Arianis ad eum expellendum missi fuerant, propter reuerentiam eius exilium remittunt.*

Hospitalitatis episcopalis exemplum.

Ille verò monasticæ vitæ assuetus sua sponte exulat.

A Quum de ecclesiis ὁμοούσιο consubstãtialis fidei defensores exigerentur, atque eò qui ipsum quoque eiicerent aduenissent, repererunt eum veluti seruorum extremũ ecclesiæ lucernis adornandis hilariter incumbẽtem. Lucernarum enim lineos funiculos in manibus habebat, veste simul & cingulo sordidatus. Atque quum illi episcopũ requirerent, indicaturũ se eis illum respondit, eósq; in domum episcopalẽ duxit: atque vbi is eis de via fessis, mẽsa apposita, pro rerũ tenuium copia cibum dedisset, atq; edẽtibus ministrasset, sublata mensa manus lauit, & seipsum eis indicauit. Illi virum admirati, causam aduẽtus sui quum ostendissent, remittere se ei exilium, propter reuerentiã eius, dixerunt. Quod posteaquam accepisset, eis respondit, non idem, se, quod alij consentientes sibi episcopi fecissent, cõmissurum esse, vt inuitus solum exilij causa verteret, sed sua sponte in exilium iturũ. Atque quum ibi esset, veluti qui ab adolescentia monasticæ philosophiæ assueuisset; omni genere virtutis præclarus admodum fuit. Solon autẽ, vbi

Solon frater Melæ, ex mercatore monachus & episcopus.

Rhinocurura catholica.

Cleri ecclesiæ eius cœnobiũ

B mercaturæ renunciasset, preciosam mercatus est margaritam. Nam sub fratre Mela, eiúsq; loci magistris fideliter atque diligẽter edoctus, mutatione vitæ plurimum in rebus diuinis studij ostẽdit, & morum simplicitate erga proximos bonus maximè fuit. Ecclesia Rhinocururæ postquam tam egregios primùm duces nacta est, longo deinde tempore consuetis constitutionibus vti perrexit, & viros præclaros protulit. Illud porrò nouum, & inter alia maximè insigne in ecclesia ea fuit, quod clerici ibi domicilium, mensam, morum institutũ, & diætam vnam, aliáque adeò omnia haberent communia. Hæc de Rhinocurura.

CAPVT XXXIX.

Palæstini monachi.

IN Palæstina quoque eo tẽpore plurimi floruere solitarij philosophi. Adhuc enim superstites erãt, quos, quum de Constantini imperio ageremus, diximus, scientia & vita monastica effulgentes. Sed & alij

C cum illis institutis illorum enituere, qui virtutis profectu, non pœnitenda laude & gloria monasteria auxerunt. Horum præcipuus fuit Hesychas, Hilarioni illi, vita ea quæ secũdum Deum est, longè præstantissimo, maximè amicus. Item virtute præclarus Epiphanius, qui lõgo post tempore ecclesiæ Salaminiæ in Cypro episcopus præfuit. Et Hesychas quidem quietis officinam apud Gazam instituit, eodem quo amicus seu magister, in rebus omnibus secum consentiens Hilarion loco. Sacer autem Epiphanius, circa quendam vicum Besanducem, præfecturæ Eleutheropolis, vbi etiam ortus fuerat. Hic in prima ætate optimis vsus prꝍceptoribus, & doctrinæ monasticæ gratia longo tempore in Aegypto moratus, apud Aegyptios simul & Palæstinos, per virtutis studium, insignem adeptus fuerat laudem: nec minus etiam apud Cyprios: apud quos episcopum gessit. Vnde coniicere licet, ea de causa præclaram eum famam per orbem omnem esse consequutum. Quum enim in ampla & maritima, eadémque populosissima vrbe sacrorum antistes esset, & cum illustri virtutis gloria ciuiles quoque res tractaret, breui tempore non ciuibus solùm, sed aduenis etiam vndecunque eò appellentibus notissimus fuit, qui eum partim conuenerunt & viderunt, partim ex sermonibus eorum qui illum viderant, cognouerunt. Prius autem quàm in Cyprum veniret, eo quo diximus tempore in Palæstina vitam egit, quum in monasteriis ibidem sanctè & grauiter admodum eniterent, Salamines, Physcon, Malchion, & Crispion, claro loco nati, & fratres, circa Betheleam vicum præfecturæ Gazæ studia virtutis exercentes. Habuerunt & ij Hilarionẽ magistrũ. Fertur nanque, quum aliquando simul isti apud eum fuissent, & simul domum reuerterẽtur, ex eorum medio Malchionem solum quodammodo raptum disparuisse: atque vbi rursum subitò extitisset, idem cum fratribus iter carpsisse, & paulo pòst è vita excessisse, iuuenilem quidem adhuc ætatem agentẽ, sed virtute & Dei amore non multum eis qui in tali studio consenuerunt concedentem. Tum Ammonius quoque decem ferè stadiis ab eis distãs, & circa vicum Chapharcon bran Gazæ subditum casam suam habens, clarus fuit, E ex eo vico oriundus: vir qui accuratè & constanter in instituto monastico perdurauerit. Sed & Syluanus in Palæstina ortus, eo, vt mihi videtur, tẽpore superstes fuit: qui eũ à Deo * accepit honorẽ, vt angeli ei inseruierint. Et quum primùm in Aegypto philosophatus esset, in montem Sina inde transiit. postea autem in torrente Geraræ maximum, pulcherrimum, & clarissimum bonorum virorum construxit monasteriũ: cui post eum admirandus præfuit Zacharias.

Hesychas. Epiphanius, postea eps Salaminius.

Hilariõ Hesycha præceptor & amicus.

Præclara ei9 per vniuersũ orbem fama

Salamines, Physcõ, malchiõ, Crispiõ fratres, Hilarionis discipuli.

Malchion è cõspectu fratrũ derepentè raptus, atque eisdẽ reddit9.

Ammonius. Syluanus.

** τὸ ἀγγέλων ὑπηρετεῖσθαι γέρας λαβεῖν. Angeli ei inseruientes.*

Zacharias.

CAPVT XL.

EX Aegypto & Palæstina, ad eos monachos qui ĩ Syria & finitima ei Perside fulserunt, trãseundum: qui cum Aegyptiis quàm maximè certantes, quàm plurimi & virtute clarissimi euasere. Circa Nisibim ad montẽ cui Sigaron nomẽ est, vitæ sanctitate celebres fuere, Baththæus, & Eusebius, & Barges, & Hallas, & Abbus, & Abdaleus, & Zeno, & Heliodorus, & Lazarus, qui episcopus etiam est factus. Qui quòd non ita pridem nouum hoc philosophiæ institutum exercere incepissent, βοσκοὶ, hoc est, pascentes seu pabulatores cognominati sunt. propterea quòd tecta non haberent, nec panem, aut vinum, aut obsonium aliquod gustarent: sed continenter in mõtibus versantes, de ecclesiarum more precibus atque hymnis Deum colentes celebrarẽt. Et quum tempus cibi capiendi esset, pro se quisque falcem in manibus habens, & veluti pabulum inquirens circuibat: & herbas commodas nactus, eis vescebatur. Atque ad hunc quidem isti modum nouam agendæ vitæ philosophiam instituerunt. Apud Carras autem philosophatus est Eusebius, qui voluntario carcere seipsum, vt adiri non posset, cohibuit. Item Protogenes, qui post Vitum parœciæ ibi curam gessit: Vitum inquam, inclytum illum monachum, quem ferunt quum primùm inter Imperatores Apostolum Constantinum vidisset, sanctè affirmasse, eum sibi dudum sæpenumero à Deo per apparitionem ostensum esse. Proindéque sedulò cohortatum esse,

Monachi Syri ad Nisibĩ in Sigaro monte.

Hi βοσκοὶ, hoc est, pabulatores dicti, seu pascentes

Voluntarius carcer. Eusebius.

Monachi ad Carras. Protogenes. Vitus. Huic per visionẽ Deus Constantinũ magnum exhibuit.

F

A vt quod Constantinus statuisset atque iussisset, homines citra exceptionem omnem obsequenter facerent. Porrò Baththæus vsque adeò à cibo sumendo abstinuit, vt vermes etiã ex dentibus eius proreperent. Hallas + septuaginta totis annis panem prorsus non attigit. Heliodoro tãta fuit temperantia, vt noctes plures peruigilaret, & ieiunium hebdomadibus totis continuaret. Floruit tum etiam in Phadana (quo loco Iacob Isaaci filius ex Palæstina veniens, vxorem suam virginem in matrimonium duxit, primúmque ibi reuoluto à puteo lapide gregem eius potauit) Aonas ille, quem fama est primum ibi apud Syros accuratum hoc philosophiæ genus colere cœpisse: quemadmodum id apud Ægyptios magnus fecit Antonius. Cum eo fuere & Gaddanas, & Azizus, in eiusdem virtutis laude concertantes. Multi verò & apud vicinam Edessam, & circum ea loca celebres floruere viri: inter quos clarissimi fuere, Iulianus, atque apud Syros decantatus Ephraim, à quo multi libri ecclesiæ sunt editi: de quibus certius in Constantij imperio commemoraui. Exti- B tere præterea Barses & Eulogius, qui ambo post longum monastici exercitij certamen Episcopi sunt facti, nõ in vrbe aliqua, sed honoris gratia in monasteriis suis episcopalem consequuti consecrationem: ita vt rectè aliquis dignitatem eam tãquam præmium seu remunerationem pro exactissimo philosophandi instituto eos accepisse dicat. Sicuti & Lazarus, de quo paulo antè, post sanctum Heliodorum, mentionem fecimus.

Baththæus. Hallas. Heliodorus. † Octoginta Sozom. Phadana locus, vbi Iacob in Rachelẽ incidit. Aonas. Primus hic in Syria monachus. Azizus. Gaddanas. Monachi Edesseni. Iulianus. Ephraim. Barses. Eulogius. Duo isti in monasteriis suis episcopalem obtinuere dignitatẽ. Itidem & Lazarus. Sup. eo. c. 23.

CAPVT XLI.

Coelesyria autem, & quæ suprà eã est regio, sola Antiochia excepta, serius quidem Christianismũ suscepere, non tamen ecclesiasticis philosophis caruere. Qui eo fortius vt viri egregij se gesserũt, quo maius in eos incolarum Græcæ superstitionis studiosorum, atque illis insidiantium, flagrauit odium: non illos quidem vindicta vtentes, sed C magno animo illatas iniurias & plagas excipientes. Qualis Valentinus ille fuit, quem alij Emesenum, alij Arethusium genere fuisse tradiderunt. Et alter ei cognominis monachus, & Theodorus, qui ambo à Tittis vico præfecturæ Apameæ oriũdi fuere. Item Marosas Mechelis ortus, Bassus, Bassones, & Paulus, cui patria fuit Telmisus. Hic quũ multis in locis multa monachorum cœnobia instituisset, & præclarè plures ad philosophiam hãc consectandam cohortatus fuisset, postmodum in regione cui nomen est Iugatum, insigne & splendidum monachorum construxit domicilium, atque ibi vitam in senectute multa finiuit. Monstratur eo loco adhuc, quod omnibus notum est, sepulchrum eius. Omnes verò propè quos recensui mus monachi, longæui fuere: id quod dispositione & prouidentia Dei mihi factum esse videtur, videlicet vt tam diuturno & exacto vitæ instituto incrementum religio caperet, quod non Syros tãtum, sed & Persas atque Saracenos plurimos ad fidem nostram pertraxit, & Græcæ superstitionis sectatores plerique vt cultum suum abnegarent effecit. Ex quibus omnibus plurimi persuasi sunt

Monachi Cœlesyriæ. Christianorũ est ferre, non inferre iniuriam. Valentinus, & alij plures. Paulus Telmisi ortus. Monasteriũ eiusdem in Iugato. Sozom. Telmisum vicũ esse dicit. Monachi olim ferè omnes longæui. Monachorũ sanctitas plurimos ex gentilibus ad Christianismũ perduxit

vt philosophiam monasticam summoperè cole- D rent, & ad eorum quos modò diximus exemplum monachorum sodalitatibus præirent. Facilis autem coniectura est, hoc genus philosophiæ initio inde sumpto, [a] ad Galatas vsque & Cappadoces, finitimósque eis populos, item ad Euxinum Pontum, Bithyniam, & Hellespontum peruenisse, qui sanè antiquitùs doctrinam Christianam flagrantibus animis complectentes, permultos diuinę huius philosophiæ habuere sectatores. Quorum plures in communibus domiciliis per vrbes & vicos habitarunt, vel quòd nondum traditionibus & exemplis eorum qui dicti sunt assueuissent: vel quod propter hyemis asperitatem regiones illæ, & maximè Pontus, Cappadocia, & Galatia, natura frigidissimæ sint, proindéque non facile plurimi in solis ibi locis degere possent. Veruntamen non omnino montes earum ab eiuscemodi philosophis vacui fuere. Tempore nanque procedente, vehementi atque ardenti rerum diuinarum studio frigus etiam cessit. Atque in eis partibus quũ multi alij præclarè vixere, quemadmodum alibi E à me dictum est: tum post Eustathium & Basilium magnum, præ cæteris celebres maximè fuere, + Leontius ille, cui deinde Ancyranus commissus est episcopatus: & Prapidius, qui quantumuis senex, admodum multas pro episcopo rexit ⁎ vrbes. Præfuit verò nobilissimæ etiam illi hospitali domui, cui cognomẽ est Basilias. nã à Basilio magno Cæsariensi episcopo constructus xenon, quũ nomen eius obtinet, tum ad tempora multa perdurat. Antiochiæ multi alij enituere monachi, in quibus secundum Iulianum & Aphraatem illum. Marianus fuit & Eusebius, Palladius, & Symeones, Abrahames, & alij insuper, qui integrum atq; immortale, + id quod ad imaginem Dei conditum est, conseruarunt. In monte eo pratis multis perquàm amœno, qui vrbi adiacet, Petrus Galata enituit, & cognominis huic Ægyptius. Præterea Romanus, & Seuerus, & Zeno, & Moses, & Malchus, aliíque multi eo tempore monastica ibi philosophia splendidi & illustres fuere. In solitudine Chalcidis, Abitus, & Marcianus, & Abrahames, & quàmplurimi alij, non facilè sub nume F rum cadentes ⁎ corpore perpessionibus obnoxio, vitam affectionibus vacuam, excoluere. Item in Apameensium eremo Agapetus, & Simeones, & Paulus. In Zeugmatensium autem solis locis Publius & Paulus philosophati sunt. Item in solitudine vrbis Cyri, Acepsimas ille decantatissimus, qui in tuguriolo exiguo inclusus sexaginta annos sanctè ita peregit, vt neque conspiceret, neque alloqueretur quenquam. Fuit tum quoque magnus ille Zeugmatius, qui oculis captus, non in casam aliquam se abdidit, sed loca pleraque circumiens, sinceram fidei professionem annunciauit. Quorum vitam singillatim omnium pulcherrimè Theodoritus Cyri episcopus, in Dei amantium historia conscripsit. † Porrò omnium istorum commune, vt ita dicam [b], consilium & institutum erat, vt quàm maximam animæ curã gererent, eámq; à rebus & studiis huius vitæ per desuetudinem abalienarent, & longioris vitæ suæ tempus in precationibus, ieiuniis, hymnísq;, & Deum decentibus laudibus cõsumerent: corpus autem deliciarúmque eius & volu-

Sozo. ad ætatem vsq; suã & Theodosij iunioris imperiũ nõnullos ex hisce monachis durasse scribit. lib. 6. cap. 34. a Apud Galatas, Cappadoces, & in Ponto multa monasteria in vrbibus & vicis. Earundẽ terrarum eremicolæ. Eustathius Basilius magnus. Leontius. Prapidius. † Sozom. habet Leo. ⁎ Sozo. vicos Basilias hospitalis dom᾽. Monachi Antiocheni. † τὸ κατ᾽ εἰκόνα. Theodor. lib. 4. cap. 28. Monachi solitudinis chalcidis. Monachi Apameni, item Zeugmatis. ⁎ σώματι θνητῷ τὴν ἀπαθῆ ζωὴν μετερχόμενοι. Cyri, Acepsimas. Zeugmatius cæcus concionator loca multa circumiens. † Sed & christianæ iã inde ab initio idem qui monastica vitæ finis est. Carnis mortificatio, & spiritus renouatio. Atq; ille demũ verè christianus est, qui ad vitam monasticã quãproximè accedit. b Commune omniũ monachorũ cõsiliũ & institutũ.

A ptatis studium negligerent, necnon pecuniam & negotiorum occupationes omnino à se repellerēt & ad vitam angelicam imitatione contenderent.

CAPVT XLII.

Ephraim Syrus. Didymus Alexandrinus, Euagrius Aegyptiacus monachus. Vterq; in doctrina hallucinatus est. De Euagrio monacho Ibere.

POst Ephraim Syrum, celeberrimi in vtraq; philosophia fuere, Didymus Alexādrinus, & Euagrius monachus Aegyptiacus. Cæterū de Didymo qui fuerit, & quæ scripta post se reliquerit, in nono historię huius libro à me est dictū. De Euagrio autem, æquum visum est hic pauca dicere: quanuis ambo isti in sana fidei doctrina claudicarint, vtcunque plurima scriptorum suorum tela in veritatis hostes sint iaculati. Euagrius ex Iberibus, qui circa Euxinum Pontum colūt, genus duxit: vir sapiens & clarus ad modum, inueniendo subtilis & ingeniosus, & in eloquendo quod inuenisset grauis & acer. Perfacile etiam, quænā * cogitationes vel ad virtutem, vel ad vitia spectarent, diiudicauit: nec minus idoneus ad subiiciendum

** λογισμοί. Sozom. li. 6. cap. 30.*

B & docendum, vt ille quidem excolendæ, hæ autem cauēdæ essent, fuit. Porrò eam quæ in oratione eius inest gratiam, scripta quæ edidit indicabunt. Morū quoque singulari moderatione fuit, à fastu & superbia maximè alienus. Et sicuti iustarū laudum præconiis minimè est ad arrogantiā sublatus, ita etiam cōuiciis iniustis haudquaquam ad indignationem commotus. Sacras literas sub Gregorio theologo optimè addidicit. nam eius quoq; fuit archidiaconus, quum ille Constātinopolitanæ præesset ecclesiæ. Quòd autem natura vultu esset venusto, & præterea vestitu elegāti vteretur, ex magistratibus quidam zelotypia erga vxorem laborās, quū eum illi innotuisse cognouisset, clàm ei cædem moliebatur. Et ad rem consilium id collatum fuisset, nisi ea ipsa nocte Deus horrendam quidem, sed salutarē visionem Euagrio dormienti exhibuisset. Videre nanq; sibi visus est capitalis criminis causa se captū, atq; in carcere manus pedésque ferreis catenis vinctū esse. Quum autē iam ad tribunal iudicis sisti, & pœnas dare deberet, acces-

Euagrius discipulus & Archidiaconus Gregorij Nazanzeni. Euagrius visione ibi diuinit' in somnis oblata, insidias necis sibi structas effugit.

C sisse quendā, qui sacrum Euāgeliorum codicem ei ostenderit, & tam grauibus vinculis eum liberaturum promiserit, si quamprimum ex vrbe discederet, & facturum se id esse iurisiurandi sacramento confirmaret: séque imposita libro dextra ad eum modum iurasse, simúlq; & compedibus solutum esse, & è somno euigilasse. Ita ille diuina visione persuasus, * apertè sibi structum atque creatum periculum effugit. Atq; vbi in animo cōstituisset, decere se monasticam consectari vitam, Constantinopoli Hierosolyma venit. Inde in Aegyptum, ad visendos, qui in Sceti philosophabantur, monachos profectus, ad montem Nitriam, monasticam sibi cōstruxit casam: & ibi cum duobus Macariis, Aegyptio & Alexandrino, qui alios antecellebant, fuit: quorum quum æmularetur vitam, factis quoque ipsis philosophiam monasticā est consequutus. Deinde etiam * sub Theodsij iunioris imperio, cum eo quem diximus Ammonio est versat⁹. Prodigia autem eadem quæ præceptores eius edidit. Libri ab eo plurimi & maximè necessarij compositi sunt, inter quos quidam Monachus, siue de practice & operatrice virtute inscriptus est: quidam γνωστικός, hoc est, cognitor, siue de eo qui cognitionem est consequutus. Hic in quinquaginta capita est diuisus. Scripsit etiam librū alium, qui con-

** ἣν ὕπαρ τι ῥυόμενον κίνδυνον. Profectio hic rosolymitana religionis ergò. Cum ipso Gregorio nazanzeno eum Aegyptū petijsse, scribit Socra lib. 4. cap. 33. Euagri⁹ Macariorum discipulus. Idē Ammonij sodalis * ἐπὶ τῆς ... βασιλείας. Soz.*

D futationem seu inuectiuam continet aduersus tentatores dæmones. Id op⁹ in octo diuisit sectiones, iuxta octo deliberationum seu cogitationum numerū. Item Problemata prognostica sexingēta. Et præterea στιχηρά, hoc est, versuum duos libros reliquit: alterum ad eos qui in cœnobiis aut in + commitatibus sunt monachos: alterum autem ad eas quæ virginitatem colunt sanctimoniales. Omnia verò scripta eius admiranda sunt, & sententiis & elocutione ad persuadendum prorsus accommodata. Et qui ea leget, qualis is vir fuerit, cognoscet. Peropus autem esse puto, breuiter quædā ex eius operibus in historiam hanc inserere, atque in primis quæ de monachis commemorat, hisce propemodum verbis.

Scripta eius.

** λογισμῶν. Gēnadi⁹ suggestiones vitiorum vocat. † συνοδίαις. conuentus hodie vocant.*

Soc. eo. c. 23.

CAPVT XLIII.

E

NEcessarium quoque est, vias eorū qui nobis præierunt, monachorum ritè inquirere, & ad eas vitā nostram cōponere. Multa enim ab eis & dicta & acta sunt præclarè. In quibus illud quidam dixit: Aridiorem & * minus inæqualem diætā charitati coniunctam, celeriter monachum ad + Indolentiæ portum ducere. Idem fratrem quēdam, qui subinde noctu pauore turbabatur, spectris liberauit, ægrotis cū ieiunij cultu inseruire iussum. Non alia enim re facilius, interrogatus respondit, quàm misericordia, eiuscemodi terrores & perturbationes extingui. Antonium Iustum conueniens ex sapientibus quidam, Quomodo ô pater, inquit, in monastica vita perdurare potes, qui cōsolatione ea quę ex libris percipitur, careas? At liber me⁹, ô philosophe (Antonius respondit) [a] natura ipsa rerum creatarum est. In eis, quum mihi visum est, oracula Dei legere licet. Interrogauit me aliquando electionis illud vas, senex Aegyptius Ma-

Ex Euagrio monachorum quorundam præclarè dicta & facta

** μὴ ἀνώμαλον. Indolentiæ portus. † ἀπαθείας. Pauorum lemurumq; nocturnorū expulsio. Imperitorū libri creatura Dei sunt.*

a φύσις τῶν γενομένων.

F carius, Quid ita iniuriarum erga homines memoriam retinentes, vim animæ reminiscendi enecaremus: aduersus dæmones autem, quum acceptorum ab eis malorum reminiscimur, detrimentum nullum sentiremus? Quum autem ego, quod responderem non haberem, atque id discere vellem, rogatus ille: Propterea, inquit, quòd prior illa affectio præter naturam, posterior autem secundum naturam iræ est. Adueni aliquando ipso meridionali tempore ad sanctum patrem Macarium, & quòd siti admodum arderem, aquam ab eo petij. Et ille: Contentus esto, inquit, vmbra. Multi enim viatores & nauigantes hac nunc carent. Deinde quum apud eum verba de continentia & temperantia facerem: Confide, inquit, ô fili, & bono esto animo. Ego totis annis viginti neque panem, neque aquam, neque somnum ad satietatem cepi. Panem nanque meum ad certum libræ pondus comedi, aquam ad constitutam mensuram bibi, & parieti acclinatus exiguam aliquam somni partem rapui.

Cur humanarū iniuriarū memoria nobis molesta est, diabolicarū autem contumeliarum recordatio nō itidem. Vmbra sitim repellēs. Vita Macarij continentissima.

Monacho cuidā nuncius venit de patris morte, atq; ille ad nunciantē: Desine, inquit, blaspemare,

Christiani veri immortales sunt.
Monachus vnius libri venditi precium pauperibus dat.
* παραμυθοῦ τῶν γνωστικῶν.
Quinq; operum omniũ monasticorũ causæ.

A & impiè loqui: Pater enim meus immortalis est. Ex fratribus quidam vnicum Euangelij librum in bonis suis habuit: quo & ipso vendito, preciũ eius ad esurientiũ alimenta dedit, memoria digno verbo illo addito: Propter illud oraculum librũ vendidi, quod dicit, Vende ea quæ habes, & da pauperibus. Insula quædã est circa Alexandriam, septẽtrionem versus, vltra lacum qui Maria dicitur, sita. Habitat in ea monachus ✶ Gnosticorum ordinis celeberrimus, qui omnia quæ à monachis gererentur, ob quinq; causas fieri dixit: propter Deũ, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter manuum opus. Idem ipse vnam esse dixit natura virtutem, eiúsque formam in animę viribus effigiari. Nam & lumen solis ait sine forma esse: formam autem id recipere, per quas penetrat, fenestris. Alius quidam monachus: Propterea, inquit, voluptates mihi subtraho, vt iræ causam & occasionem præcidam. Scio enim illã semper de voluptatibus belligerari, mentémque meam perturbare, & cognitionem ipsam

Ira de voluptatibus belligeratur: ea voluptatum suppressione sopitur.
a Apud charitatẽ non recte pecuniam deposueris.
b Monachus eadẽ in re bis non labitur.
c Primariæ quatuor virtutes, earũq; officium.
d Prudentiæ
e Fortitudinis.
f Tẽperãtiæ.
g Iustitiæ.

B fugare. Ex senibus etiam quidam dixit, [a] Charitatẽ ciborum & pecuniarum depositũ seruare nescire. Idem: [b] Non scio, inquit, eadem in re bis à dæmonibus me deceptum esse. Hæc ad verbum Euagrius, in eo libro quem Practicũ inscripsit, exposuit. Quæ verò etiam in Gnostico suo dicat, audiamus. [c] Quatuor virtutes, earúmq; considerationes esse, à Iusto Gregorio didicimus: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, & iusticiã. Et [d] prudentiæ quidem officiũ esse is dixit, considerare & contemplari, verbis non adhibitis, sanctas & intellectuales potestates. Has nanque à sapientia manifestari tradidit. [e] Fortitudinis autem, in veritate cognita, etiamsi bellum & discrimen tibi pareretur, constanter perseuerare, neque ad res falsas transire. [f] Temperantiæ porrò, semina à primo agricola iacta recipere, posteram autem & furtim aspersam ab aduersario sementem reiicere. [g] Iusticiæ verò, iuxta dignitatem & cõmoditatem cuiusque orationem attẽperare, vel obscurè annunciando, vel per ænigmata & ambages significando, vel etiam apertè indicando, ad simpliciorum

Basilij magni sententia de cognitione humana & diuina.
* ἀοργησία.
Athanasij sci te piéq; dictũ Moses mensam Boream versus collocare iussit.
Serapionis dictum.
Mẽtis lustratio, Iræ suppressio. Libidinis coercio.
Didymus γνωστικός.
Prouidentia & iudiciũ diuinũ semper ob oculos ponendum.

C vtilitatem & profectum. Veritatis autem columna Basilius Cappadox dixit: Cognitionẽ seu scientiam quæ ab hominibus prouenit, continua meditatio & exercitium adauget: eam autem quæ gratia Dei cõtingit, iusticia, ✶ placabilitas iræ expers, & misericordia. Et priorem illam, etiam qui affectionibus obnoxij sunt, obtinere possunt: posteriorem verò, qui ab affectionibus alieni sunt, tantum perspiciũt, qui etiam precationis tẽpore mentis suæ lucem eos circumfulgentem vident. Lux illa Ægypti sanctus Athanasius: Mensam, inquit, Moses ad Borealem partem statuere iussit. Sciant igitur Gnostici, & qui scientiæ seu contemplationi nauant, quínam aduersus eos ventus spiret, & tentationem omnem magno sustineãt animo, atque alacriter ad se venientes alimentis foueant. Thmuitarum ecclesiæ angelus ille Serapion dixit, mentem spirituali cognitione & scientia imbutã perfectè purgari, charitatem flammantes iræ partes curare, temperantiam autem affluentes malas cupiditates & libidines sistere. De prouidentia & iudicio semper tecũ ipse rationes reputa, magnus ille & doctus doctor Didymus ait earúmque ma-

D teriam fac tecum in memoria circũferas. nam omnes ferè in his hallucinantur. Et doctrinã quidem de iudicio, in varietate corporum, ipsiúsque mundi: de prouidentia autem, in moribus atque modis, qui nos à vicijs & ignorantia ad virtutem vel cognitionem ducunt, † inuenies. Hæc gustus tãtum gratia, ex Euagrij scriptis apposuimus.

† *Caro quippe nostra & mundus vniuersus per seipsum iudicio & condemnationi addictus est, quos autem per gratiam suam repurgauit à vicijs diuina prouidentia, iudicium illi euadunt.*

CAPVT XLIIII.

Eodem autem tempore multi etiam alij in diuersis locis & monasterijs luxere, admirandi & dei amãtes viri, quos commemorare hoc loco si velimus, & cuiusque vitam, mores & acta recensere, ab instituto nostro longè producemur. Quod si quis accuratè ea cognoscere cu- E piat, quid illi scilicet & fecerint & dixerint ad auditorum vtilitatem, atque etiam vt feræ subiectæ ei fuerint, Palladius Euagrij discipulus, qui res eorũ in vnum collegit librum, optimè exposuit: quem qui volunt, legere possunt. Nam in eo non virorũ tantum, sed & mulierum, quæ cum eis, quos diximus, diuinis viris morum sanctitate certarunt, vitas piè descripsit. Euagrius autem & Palladius, ✶ quod proximè sequutum est, imperio floruerunt. Atque ij quidem monachi sedulíque & diligẽtes virtutis doctores, eo tempore enituere. Inter episcopos verò Basilius magnus & Gregorij ambo, Theologus videlicet, & Nyssenæ vrbis luminare: alter illius cõtubernalis, atque in rebus omnibus consentiens adiutor & socius, alter autem frater coniunctissimus. Administer etiam eorũ fuit, fraterno prorsus animo, Petrus, eisdem quibus Basilius parentibus prognatus, prophanis quidem literis nõ tantopere imbutus, virtutis autem splendore illis non inferior. Isti in Cappadocia fulsere.

Pallad' Euagrij discipulus vitas sanctorũ monachorũ conscripsit.
* *Post Valentis mortẽ, Socrat. Preclari ei' etatis epi. Basilius. Gregorij duo*
Petrus.

In Pisidia autem Optimus, & in Lycaoniæ metropoli magnus Amphilochius, pro fide à maiori- F bus accepta, fortiter depugnarunt. Et ij tanquam propugnacula sacræ religionis nostræ, in Oriente post Athanasium fuere. In Occidente autem, Damasus Romanæ ecclesiæ præfectus, multa veritatis luce coruscauit: & præterea diuus Ambrosius, Mediolanensis antistes: qui quanuis longa locorum intercapedine disiti essent, multa tamẽ veritatis tela contra hostes emisere. Insuper & alij plurimi, qui extremas terræ oras incolere coacti fuerant, veluti quasdam sagittas, in ecclesiæ aduersarios epistolas sunt iaculati, & suos simul scriptis confirmarunt. Vniuersitatis nanque huius moderator, aduersus tantam fluctuum & tempestatis magnitudinem, rectores quoque ediuersò misit egregios: & contra multitudinem & vehementiam hostium, conuenientem ducum opposuit virtutem: atque aduersus morbum temporum difficultate ✶ vigẽtem, commoda & præsentia exhibuit remedia, qui tantum temporũ virorum in populi multitudine, in ecclesijs, atque in ipsis monasterijs & montibus, prouentum dederit. Nec eo tantummodo rerum vniuersarũ Deus

Optimus. Amphilochius.
Damasus. Ambrosius
Deus contra vim & multitudinẽ Arianorũ egregios opposuit pugnatores.
* ἀκμάζον.
Quod Gothi Thraciã inuaserint, & Valẽtem oppresserint,

Deo acceptũ fert. Sozom. lib. 6. cap. 35. πρύτανις.

rebus noſtris conſulere eſt dignatus, ſed & alterius maximi beneficij + procurator atque conciliator eſſe viſus eſt. Pertracta namque Gotthorum gente in Thraciam, autorem etiam turbæ & confuſionis ad Boſporum adduxit, atque in apertam eum tradidit perniciem, qui aduerſus ſolum Deũ atque illius miniſtros bellum gerere nouerat: exitioſum dico valentem. Id quomodo ſit factũ, vbi prius vnum eius nefarium ſcelus expoſuero, dicam, & ad finẽ eius progrediar. Ac de eis qui iuxta eccleſiæ ſanctiones philoſophati ſunt, hæc pro eo atque potui, dixi.

CAPVT XLV.

Nobiliſsimi quique ex Gentilibus, & Philoſophi plurimi à Valente ſublati, quòd de ſucceſſore eius per oracula & tripodem nouũ inquiſiuiſſet.

a Oraculum id primis literis θεοδ. ſiue Theod. ſucceſſoris nomen deſignauit.

† Fuit literarum ordo θ ε ο δ. Ordinauit autem eas mendacij & cædis autor Satanas.

b Conſultatores oraculi Theodorum quendã ethnicum Comitatenſem ſignificari exiſtimarunt.

c Supplicio afficiuntur vna cũ Theodoro, conſultores ipſi. Inter eos plerique fuerunt philoſophi.

** κροκωτῷ τρίβωνι.*

d Philoſophi omnes eo nomine peſſime à Valente accepti.

a Habitus philoſophic⁹ à multis propter periculũ reiectus. Idẽ tyrannide ſua ſpectauit Valẽs, quòd infanticidio ſuo Herodes.

b Expẽditur ſimul & conſultorum iſtorũ & ipſius

QVi verò Græcam ſuperſtitionem ſequebãtur, & qui natalibus præclari erant, ferè talem ob cauſam interiere. Qui inter eos excellebant, quòd tanta incrementa capere eccleſias noſtras & Chriſtianiſmum viderent, eámque rem indignabundi ægrè ferrent, conſilium cepere, oraculis atque aliis quibuſdam incantationibus, quis in Romano imperio Valenti ſucceſſurus eſſet, cognoſcendi. Et tripode è lauro facto, verbíſque & euocationib. quibuſdam, vt fieri in talib. mos eſt, peractis, quod volebant effecere:[a] vt ſcilicet literarũ, machinis quibuſdam tripodis & oraculi eas ordinãtibus, + collectione, Imperatoris nomen appareret. Et quum hiantes ad Theodorum reſpectarent, qui in Imperiali aula ſtipendia faciebat, ſuperſtitione quidem Græcum, doctrina autem & philoſophia probè eruditum, quoniam literarum compoſitio ordine ſuo vſque ad D pertigerat, & Valentis in imperio ſucceſſorem indicarat,[b] oraculum philoſophos ita in fraudem & impoſturam adduxit, vt quamprimum Theodorum imperaturum eſſe opinarentur. Ea res vbi ad Valentem eſt delata, perinde atque vitæ eius inſidiæ ſtructæ eſſent, non moderatè eam ferens, palàm impatiẽtiam præ ſe tulit. Itaque indignatus, & Theodorum & tripodis illius artifices cepit:[c] atque hos quidem ſupplicio ignis inhumaniſsimè affecit, Theodorum autem capite mulctauit. Itidem verò per omnem Imperij eius ditionem in philoſophos eſt animaduerſum. Nec in eos tantum, verùm etiam qui veſtitu eorum vterentur. Cuius periculi metu etiam ſi quis alij ſtudio vacaret, * fimbriato pallio non vtebatur, ne in ſuſpicionem, operam eum nauare ſacrificiis & oraculis, veniret. Ego quidem vtroſque ſtulticiæ condemnarim, tum imperatorem ipſum, qui eò iræ & inhumanitatis proceſſerit: tũ philoſophos, qui per audacem temeritatem atque cupiditatem rem philoſophia minimè dignam aggreſsi ſint. Ille enim ſtoliditate plenus, quum ſe ſucceſſorem ſublaturum eſſe exiſtimaret, neque inquirentibus, neque ei de quo oraculum editum erat parcẽdum duxit.[b] Hi autem perinde atque in eis ſitum eſſet, vt Imperatorem vel exautorarent, vel crearent, ad tantam ſunt dementiam producti. At valens, nemini prorſus eorum qui Theodoro cognomines, per eandem aut ſimilem etiam quæ à literis Theo initium ſumeret, appellationem, & aliquatenus tũ celebres eſſent, pepercit. Itaque,[c] Theodoti, Theognoſti, Theodoſij, & Theoduli necati ſunt: in quibus etiam + Theodoſiolus quidã fuit, vir magna militiæ gloria, ex Hiſpania, vbi claro loco natus fuerat, genus trahens. Multi etiam metu territi, vetera ſua nomina à parentibus ipſis impoſita abnegarunt, eáque aliis temporum periculoſa difficultate adducti commutarunt.[d] Mihi verò cum philoſophis iſtis ita expoſtulare libet. Quòd ſi, ò viri, boni, ex aſtrorum curſu talia colligitis, expectare vos quod futurum erat, oportebat. Sin ex conſilio diuino iſta pendent, quid curioſitate iſta & inani opera veſtra opus erat? Fieri enim non poteſt, vt præcognitione & ſtudio humano, id quod Deo placitum ſtatutúmque eſt, inueſtigetur. Atque vt vobis id facere licuiſſe donemus, non ſcitum ſanè fuit, homines vos quanuis ſapientia omnibus præſtantes, melius quidquam Deo ipſo ſtatuere.[e] Si verò temerè ita futurarum rerum cognoſcendarũ cupiditate, vos præter rationem, in apertum diſcrimen, legibus, quæ iamdudum à Romanis, quum Græcam ſuperſtitionem ſequi, & diis ſacrificare librum erat, ſunt latæ, contumaciter violatis, coniecistis: admiſiſſe vos, quod venia prorſus dignum non ſit, facinus ignoraſtis. Atque equidem idẽ vos tum ſentire oportuit, quod + Socrates veſter ſenſit: qui iniquo iudicio circumuentus, aconito epoto moriturus, quũ incolumis eſſe, & è carcere profugere poſſet, reuerentia legum, ſub quibus educatus fuerat, id non fecit. Sed quiſque hac de re, vt ſibi viſum eſt, & ſentiat, & loquatur. Valens ſanè Antiochiæ ad Orontem degens, eos qui aliter quã ipſi videretur, de Deo ſentirent, affligere, & modis omnib⁹ perſequi & eiicere pergebat: donec[f] Themiſtius philoſophus eam quam ad illum orationẽ ſcripſerat, recitauit: qua vt indignationẽ & tumultuationem eam temperaret, effecit. Cohortatus enim eum eſt, ne admiraretur tanquam in re noua, quòd aliqua eſſet in eccleſiaſticis dogmatibus diſſenſio: eáque minor longè, quàm apud Græcæ ſuperſtitionis cultores. Apud illos enim ſupra trecentas eſſe opiniones: in quarum tanto numero, plurimas etiam diſſenſiones eſſe contingat. Et fortaſſe gratum id eſſe Deo dixit, quod non facile eſſet ad cognitionem eius venire, proindéque variã omnes de eo conciperent opinionem: vt eo magis illum quiſque vereatur, quo minus cognitionem eius, quæ incomprehenſibilis eſt, percipiat: ſecum ipſe conſiderans, qualem & quantum eum eſſe oporteat, cuius tenuem ſaltem ac mediocrem noticiam ſit aſſequutus. Quapropter eius philoſophi oratione adductus, quum ſe ad moderationẽ dediſſet, non vſque adeò vt antea ſuccenſebat, nec ſuppliciis & cruciatibus ſæuiebat. Neque tamen omnino à cœpto deſtitit, ſed pro pœnis capitalibus exilium epiſcopis & ſacerdotibus imponebat: quoadusque graues de republica curæ, quo minus rebus eiuſmodi vacare poſſet, effecere.

Imperatoris ſtulticia.

c Quicunque præclari viri nomen haberent, quod initium ſumeret à ſyllabis Theo. contrucidati à Valente ſũt. Theodoſiolus Eutropius hunc patrem fuiſſe Theodoſij principis ſcribit.

d Expoſtulatio cũ mathematicis, ſeu poti⁹ maleficis philoſophis.

e Chaldæorũ & mathematicorum prædictiones veteribus quoque Romanorũ gentilium legibus damnatæ. Quas philoſophi iſti violarunt.

† Socrates philoſophus mori, quàm patrias leges violare maluit.

f Themiſtius philoſophus ſæuitiam furentis Valentis oratione leniit. Sozo. eodem cap. 36. Summa eius orationis.

b *Ac ſi certa immutabiliáque eſſent, quæ ſemel ex aſtrorum curſu collecta cenſuiſſent, ſtatuere eos conueniebat: Quicunque tandem is eſſet, cui ſidera ſucceſſionem deſtinaſſent, eum ſuperſtitem fore. Sozo. lib. 6. cap. 35.*

CAPVT XLVI.

** Theodori. habet Iſmaelitarum, li. 4. cap. 23.*

a Mauia Saracenorũ, ſeu potius Iſmaelitarum regina, bellum ſtrenuè cõtra Romanos gerit.

Bellum id Romanis graue fuit.

A Vum namque * Saracenorum princeps diem ſuum obiiſſet, & pax cum Romanis aliquando inita, ſoluta eſſet:[a] Mauia illius coniunx, res eius gentis adminiſtrans, Phœniciam, & Palæſtinam, & oram ad Aegyptum vergentem, quæ Nilum aduerſo flumine nauigantibus, regione quæ Arabica dicitur, ad ſiniſtrã eſt, inuaſit atque vaſtauit. Bellum id quamuis à fœmina illatum, haudquaquam facile fuit. Nam eam cũ Romanis maximam, & haud ſcio an aliàs maiore fortitudine, pugnam commiſiſſe dicunt. Res ſanè ad eum metum peruenit, vt copiarum militarium dux in Phœnicia, Orientalis exercitus ducẽ ad auxilium ſibi ferendum euocarit. Atque ille vocationem talem, hoſtium ſcilicet contemptu, riſit: & rem ita inſtituit, vt qui eum vocauerat * in acie non eſſet, ſed à pugna ſegregatus, ſpectator tãtum eius eſſet. Verùm prælio commiſſo, & Mauia ſtrenuè reſiſtente, Orientis dux cum ſuis in fugam verſus, vix tandem à Palæſtinis & Phœnicibus militibus ſeruatus eſt. B Eorum enim præfectus vbi illum ſubinde ſe conuertentem fugere vidit, ſtultum eſſe putauit, extra pugnam ita conſiſtere, vti ei mandatum fuerat. Proinde ſignis illatis, cominus cum Arabibus eſt cõgreſſus. Ita factum, vt ille tempus fugiendi in locum tutum haberet: ipſe verò ſenſim ſe recipiens, atque etiam terga vertens, tela emitteret, & hoſtes ingruentes iaculis ſummoueret. Quæ res à multis diu eſt memorata, ab ipſis etiam Saracenis carminibus celebrata. Et quia bellũ hoc magnum & graue Romanis imminebat, legatos ad Mauiam de pace mittendos eſſe viſum eſt. At illa primùm pacis conditiones cum Romanis ſuperbè reiecit. Vbi verò doctrina ſacrorũ noſtrorum eſt initiata, pacem ita recepit, ſi Moſes, qui tum in vicina ſolitudine philoſophicè degebat, epiſcopus ditionis ſuæ populorum conſecraretur: vir virtute, & vitæ ſãctioris ſeueritate, prodigiiſq; & ſignis multis illuſtris. Quod vbi ita fieri debere Imperator eis ſignificauit, quibus ea imperij pars curanda commiſſa fuerat, Moſes aſſumptus, & ad Lucium qui eo tempore Alexandrinæ eccleſię epiſcopatum adminiſtrabat, vt ab eo conſecraretur, C adductus eſt. Ibi ille ad eũ palàm & liberè in præſentia omnium: Abſtine te, inquit. indignus enim ſum, qui nomen & honorem epiſcopi obtineam. At ſi nutu ſuo me ea dignitate dignatur Deus, teſtem illum facio, nunquam te mihi manus impoſiturum eſſe, quas cruore & tabe ſanctorum virorũ conſpurcaſti. Lucius, non rectè illum facere, dixit, qui prius fidem eius, quàm cognouiſſet, reiiceret. Quod ſi calumnia alicuius delatoris adductus ea verba ille protuliſſet, iudicem eum eſſe voluit, & vt res ſuas audiret, hortatus eſt. Moſes autem: Atqui fidem tuam, ait, liquidò ſatis oſtendit epiſcoporum & presbyterorum exilium, & illi præterea qui in metallis acerbiſsimam degunt vitam. An tu verò illas Chriſti * notas eſſe putas, quę à Chriſto & ab hominibus rectè de deo ſentientibus prorſus ſunt alieniſsimæ? Atque ad hæc verba iuramẽtum adiecit, nunquam ſe Lucio caput ſubiecturũ eſſe. Quam ob cauſam Romani duces, Lucio reiecto,[b] Moſen ad epiſcopos, qui in exilio agebant, duxere. A quibus ille [c] epiſcopali vnctiõe accepta, ad Saracenos tranſiit: & pacificatione rebus inter eos & Romanos compoſitis, piè ſanctéque epiſcopatum adminiſtrauit: D & quum paucos ibi Chriſtianos repeririſſet, omnes propè ad religionem noſtram pertraxit. † Mauia autem deinceps pacem cum Romanis habuit, adeò vt filiam ſuam Victori duci in matrimonium collocarit. Hęc hactenus.

** ἀπόμαχος.*

Romani in fugã verſi.

Mauia pacẽ cum Romanis ita paciſcitur, vt Moſes monach⁹ populis ſuis epiſcopus detur.

Moſes nõ ſuſtinet à Lucio Alexandrino epiſcopo Ariano, epiſcopus ordinari.

γνωρίσματα

b Moſes ab epiſcopis Catholicis exulibus Saracenorum epiſcopus conſecratus.

A Moſe Saraceni ad Chriſtum cõuerſi.

c Vnctio epiſcopalis.

† Mauia filiam ſuam Victori Romano duci nuptui collocat.

CAPVT XLVII.

Iſmaelitæ ſe Saracenos nominant.

Porrò Saracenorum gẽs primùm cognomine ab Iſmaele accepto, qui Abrahæ filius fuit, Iſmaelitæ ab antiquis, de primi eorum parentis appellatione, vocati ſunt. Vt autem maculam illegitimi ortus, & ſeruitutis notam (ſerua enim fuit mater illius Agar) à ſe amolirentur, Saracenos ſeipſos nominarunt, perinde atque à Sara Abrahæ coniuge ſtirpem ducerent. Cæterum ſeriem generis inde trahentes, eodem cum Iudæis viuendi more vtuntur. E Nam circumciſionẽ ita vt illi colunt, & à ſuillis carnibus abſtinent, multáque præterea illorum inſtituta ſeruant. Quod ſi non ex omni parte iuxta illorum ritus viuunt, aut tempori id adſcribendum eſt, aut finitimorum populorũ, qui ſe eis immiſcuere, confuſioni. Moſes etenim, qui lõgo pòſt tempore extitit, profugis tantum ex Aegypto Iudæis leges dedit. At gentes iſtis vicinæ, idolorũ addictæ ſuperſtitioni, patrios eorum mores ab Iſmaele acceptos, quibus antiquitùs Hebręi vſi ſunt ante Moſæ legum promulgationem, non ſcripto iure, ſed recepta tantum conſuetudine viuentes, corrupere: eundémque eis quem ipſæ haberent, religionis cultum tradidere. Proinde factum, vt illi pariter cum vicinis populis, dæmones & nominarẽt & colerent: atque eiuſmodi deprauata religione, apertè patriarum legum præ ſe ferrent deprauationem & tranſgreſsionem. Atque vti fieri ſolet, tempus longum ritus quoſdam obliuione ſuppreſſit: quoſdam autem vt colerentur, reliquos fecit. Deinde verò quum quidam ex eis cum Iudæis cõmercium haberent, ab illis vnde orti eſſent didicere, & ſe rurſum cognationi ſuæ adiunxere, F Hebræorum moribus & legibus denuò vtentes. Atque ex eo tẽpore etiamnum omnes ferè Iudaico ritu viuunt. Verùm non ita diu ante Valentis imperium, Chriſtianorum quoque ſacris ſunt operati, vbi diuinæ gratiæ participes facti ſunt, finitimis epiſcopis & monachis eos ad id ducentibus, qui in propinquis ſolitudinibus ſanctè viuentes, morum integritate, factiſque admirandis egregiã obtinebant famam. Quo tempore tribum quandam apud eos omnem ad Chriſti religionẽ tranſiiſſe ferunt, qum Zacomus eius * tribunus baptiſmi gratiam ſuſcepiſſet, per cauſam & occaſionem eiuſmodi. Carebat is liberis, ætate iam ſeneſcẽs. & quum monachum quendam magna gloria virum adiiſſet, quùm alia pleraque ei per colloquium expoſuit, tum ærumnam quoque eam & caſum deplorauit. † Supra modum enim apud Saracenos magni penditur liberorum procreatio: nec apud eos modò, ſed etiã, vt arbitror, apud barbaros omnes. Ille bono animo eum eſſe, precatione facta, & reuerti domum iuſsit, fore pollicitus, vt breui

Iſmaelitæ ceremonias quaſdam Iudæorum coluere. Iſmaelitæ à finitimis populis idololatriam per contagionẽ accepere.

Denuò ſe illi ad Iudæorũ religionem cõtulere.

Paulo ante Valentis imperium quidam ex Saracenis Chriſtiani ſunt facti.

Apud Saracenos trib⁹ quædam tota cum tribuno ſuo Zacomo Chriſtianiſmum ſuſcepit.

** φύλαρχος.*

Occaſio eius mutationis.

† [illegible]

μαι δὲ νῦν πᾶσι βαρβάροις. Declarat id Saracenorũ Turcarum polygamia.

Precib⁹ sancti monachi Zacomus liberũ prorsus carens, pater factus. Sozom.eod. cap.37.

pater fieret, si modò in Christum sibi credendum esse statueret. Postquam autem dictum id euentus comprobauit, & filius progenitus, precationem illam veram fuisse confirmauit: & ipse Zacomus religione nostra est initiatus, & tribum eam omnem cui præfuit ad eandem gratiam adduxit. Ab eo tempore tribum istam admodum floruisse, magnáque & numero & amplitudine incrementa cepisse, atque Saracenis & Persis formidabilem fuisse dicunt. Verùm de Ismaelitis, siue Saracenis, vti postea Christianismum susceperint, & de primo eorum episcopo, quæ comperta mihi sunt, sic habent.

CAPVT XLVIII.

VErumenimuerò non hæc tãtum, sed & alia longè deterior & exitiosior res Valentis impetum cohibuit. * Gotthi namque, qui primùm vltra Istrum domicilia habuere, & aliis ibi barbaris imperauere, ab Hunnis inde expulsi, Romanorum fines transierunt. Sunt autem Hunni isti, quos veteres † Nebros appellarunt, [a] Riphæorum montium accolas: vnde Tanais fluuius ortum trahens, vndas suas in Mæotidem paludem prouoluit. Hęc gens antehac ignota fuit Thracibus, qui Istrum accolunt, atque ipsis etiam Gotthis. Quamuis enim finitimi sibi inuicem essent, alteri tamen alteros ignorarunt. Maximus namque lacus eos dirimẽs, effecit, vt gens quæque, quam ipsa coleret terram, continentis finem esse, & vlteriora loca immensis maris vndis teneri crederet. Quum autem bos aliquando ab œstro ictus lacum traiecisset, & in vlteriorem ripam peruenisset, eúmq; pastor insequẽs aquarum terminum vidisset, rem eam popularibus suis indicauit. Alia quoque fama fert, non bouem, sed ceruum potius, vadosum hunc tramitẽ, summis aquis tectum, indicasse, quum retia venãtium Hunnorum effugisset, qui tum feram persequentes, vltra lacum peruenere, regionémq; eam inspexere: in qua & cœlum esset temperatum, & terra ad agriculturam facilis: eámque admirati, tũ quidem ad sedes suas rediere, & duci suo ea quę vidissent, renunciauere. Postea verò cum paucis bello Gotthis illato, amplius regionem eam explorarunt: deinde etiam breui cum vniuersis copiis eò transgressi, & bello illos vicêre, & terram occupa-

Hunni Riphæorũ montium accolæ.

Occasio per quam Hunni Gotthos agris suis ad Istrum exegerint. Sozo.lib.6. cap.37.

uere. Illi autem sedibus suis pulsi, Istro transmisso, ad Romani imperij terminos consedere: & ad Imperatorem Oratores, qui se belli socios perpetuò Romanorum fore, iureiurando confirmarent, misere. Petebant autem illi, vt eis quo visum esset loco, domicilia habere permitteretur. Legationis eius princeps fuit Vlphilas, eorum qui inter illos Christiani erant episcopus. Re ex sentẽtia eorum confecta, Thraciam colere iussi sunt. Et aliquãdiu simul & inter seipsos, & erga Romanos quieti pacatíque fuere. † Deinde verò per seditionem inter se dissidentes, in duas discessere factiones: quarum alterius * Athanaricus dux fuit, altera Fridigernis auspicia sequuta est. Et pugna inter se cõmissa acri, Fridigernes victus, auxiliares à Romanis copias per legationem petiit. Imperator auxilium ei ferre, quæ tum ibi erant, copias iussit. Quibus fretus Fridigernes, prælio rursus cum aduersariis contẽdit, eosque victor profligauit. Vt autem is gratiam Valenti referret, & pignore aliquo, se illi modis omnibus sincerè fidum & amicũ fore confirmaret, eãdem cum Imperatore de Deo opinionem suscipere, atque in eandem sententiam, qui sub eo essent barbaros adducere statuit. Id quod statim, sicuti volebat, confecit. Nam cum exercitu suo vniuerso ad Arianismum transit. Atque hanc opinor causam fuisse, cur gens ea omnis Arij fidẽ sit sequuta: eandem ab initio, quam Valẽs, opinionem professa. Non hanc verò solam: sed Vlphilas quoque accesit, qui apud eos episcopatum gessit. Nam is primùm cum ecclesia catholica, nihil ab ea dissidens, communicauit. Et quum in synodo Constantinopolitana sub Constantio, nulla dum conuentione intercedente, cum Eudoxio & Acacio esset, nihilominus in communione cum episcopis Nicęnam fidem propugnantibus permansit: postea verò Constantinopoli versanti, quum Ariani de dogmate suo differerent, & legationem se ei ex sententia apud Imperatorem confecturos esse, si idem cum ipsis sentire in animum induceret, pollicerentur, vtilitate ea illectus, aut etiam fortasse, quòd melius esse, si ita de Deo opinaretur, censeret, cum Arianis communicauit, & gentem vniuersam ab ecclesia vniuersali abduxit. Gotthi namque, quod ipso autore atque duce ad veriorem pietatem se contulissent, & illius beneficio humaniore mansuetioréque viuendi instituto vterentur, facile admodum ei parebant, & quócunque ille duceret, sequebantur: nihil mali esse, ex animo persuasum habẽtes, quicquid ille vel diceret, vel faceret: omnibúsque id adeò æmulari volentibus, in commodum prorsus atque vtilitatem cessurum esse arbitrantes. Quinetiam ingens ille persæpe virtutis suæ ediderat specimen, multis fortiter pro Christiana doctrina prius toleratis periculis, quàm gens ea, quę tota ex

Gotthi Valente permittente in Thracia considẽt. Vlphilas eorũ episcopus.

Vlphilas quoque, vt Gotthi Ariani fierent, plurimùm attulit momenti: qui & ipse vtilitate temporali adductus, hæresim Arij catholica reiecta fide est cõplexus.

Christiana religio homines etiam feros ad humanitatẽ excolit.

Magna Vlphilæ authoritas apud Gotthos.

a *Sigismundus ab Herberstain Baro Austriacus, perpetuus Cæsarum sui temporis orator, fontem Tanais in latissima infinitáque in Moscouia planicie vidit. Proindéque cum multis eruditis viris, de montibus Hyperboreis seu Riphæis addubitat.*

* *Gotthi ab Hunnis sedibus suis pulsi, Istro transito, ad Roma. Imperij fines peruenerunt. Filmer Gotthorum rex, ex Scantia, siue Scandinauia septentrionali insula cum exercitu progressus, in Scytharum Getarúmque terras, mulieres sagas inter suos reperit, Alraunas vernaculo sermone vocatas. eas ex castris suis proscriptas, in Solis Scytharum locis habitare coegit. ibi ex earum concubitu homines syluestres, quos nonnulli Faunos Ficarios vocant (Faunos aut immortales animas non habere, aut humano semine natos esse, Augustinus scribit) Hunnos gentem ferocissimam procrearunt. Quę supra Mæotidem paludem primùm exilis, tetra & inhumana, sedes habuit. Paulus Diaconus, & Iornandes.*

† *Al. Neuros & Neuritas dicunt. Nebros seu Neuros Plin. apud Borysthenem posuit, lib.4.cap.12*

* *Nam Athanarichus, siue Alarichus, rex Gotthorũ, Christianos in gente sua crudelissimè persequutus fuerat, & sedibus suis in Romanam ditionem expulerat. Paulus Diaconus. Oros. Factum hoc Valentiniano III. & Valente III. Coss. Quo tempore etiam Hispaniæ regnum ab Athanarico initium sumpsisse fertur. Mich. Ritius, lib.1. de regibus Hispan.*

† *Bellum intestinum inter Athanaricum & Fridigernem Gotthos, in Thracia. Fridigernes ex victo, Valentis ope victor, cum suis Arianam complectitur fidem.*

Literarum Gotthicarū inuentor Vlphilas.

A græca superstitione pendebat, ad Christianismum est conuersa. Primus etiam ipsis literas inuenit, & sacras scripturas eis translatas proposuit. Atque equidem, quamobrem barbari plerique omnes Istrum accolentes, Arij dogma sequerentur, causa & occasio hęc fuit. Sed enim temporibus eis ingēs multitudo eorum qui Fridigernis animi inclinatione sequebantur partes, propter Christi nomen ab Athanaricho cæsa est. Quod namque Vlphilas eis etiam qui illi subditi erant, Christianam fidem suscipere persuaderet, valde id molestè ferēs, perinde atque patrij ritus abolerentur, suppliciis in eos plurimum est grassatus. Et quosdam quidem accusatos, quòd publicè Christianismum dogma cum magna libertate defenderēt, inter quos vnus etiam erat admirādus ille Nicetas: alios autem ne appellatos quidem, occidit. Dicitur enim sculptū quoddam simulachrum in curru collocasse, atque id per tabernacula eorum qui Christum profiterentur, ducere, eique simul & sacrificare, & adorationis reuerentiam exhibere: qui verò id facere

Athanarichus Christianos inter populares suos crudelissimè persequitur.
Nicetas martyr Gotthus.

B noluissent, eos vnà cum tabernaculis comburere iussisse. Imò hoc etiam longè peius & mirabilius aliud factum esse legi. Multi siquidem eorū vi, qui eis, vt sacrificarent, crudeliter instabant, coacti, nō viri modò, sed & mulieres, quarum aliæ recens nátos fœtus ab vberib. dependentes circumferebāt, aliæ infantes & pueros qui aliquantulum gradiri & veluti pedibus terram metiri possent, trahebāt, in ecclesiæ tabernaculum confugerunt. Eos verò Græci idololatræ ibi templo incenso in cinerem redegerunt. Non multum intercessit temporis, quum dissidentes inter se Gothorum factiones, in gratiam & concordiam rediere: atque ingenti cōfidentia & immensa demētia sublati, Thraces malè acceperunt: oppidáque & vicos percurrētes, crudelissimè vastarunt.[a] Quod vbi Valens Antiochię adhuc degens cognouit, tum demum † experientia magistra erroris sui perniciem perdidicit. Gentem namq; quæ semper in armis, & ad prælia instructa esset, & sibi & imperio commodos, atque etiam ad hostes perterrendos idoneos fore, ratus fuerat. Atque hac periculosa opinione concepta,

Multi Christiani ab Athanaricho vnà cum ecclesia miserabiliter combusti. Gotthi conciliata inter se concordia Thraciam vastāt.
† τῷ κακῷ τῆς πείρας ἱμάνθανε τὰς ἁμαρτίας.
Stultorum magister, euentus. Liu.

C militares copias suas paruifecit:[b] & pro eo quòd stipendium illis dare, & delectu habendo militari sacramento obstringere ciues suos debuisset, pecuniam & tributum ab eis exegit. Nam aureos octogenos in singulos Gotthos à tributariis populis pendi iusserat. Quæ quidem res tum, vt Romanum imperium ad tempus rebus aduersis periclitaretur, in causa fuit. Atque ita ille spe sua quum prorsus excidisset,[c] desiit eos in exilium mittere, qui ὁμοούσιον consubstantialis fidem profitebantur: & celeriter ✱ Antiochia relicta, Constantinopolim contendit. Quo tempore etiam, aliter sentiētium, Arianorum videlicet, bellum, quasi per quasdam inducias, aliquo modo conquieuit. Euzoio quoque Antiocheno episcopo mortuo, Theodorus Heracleæ Perinthi antistes, qui eandem cum

b Reges Galliæ itidem annuum stipendiū Heluetiis pēdūt.
c Persequutio catholicorum conquiescit.

a Experitur tandem valde se errasse Valens, qui Gotthos gentem bellicosam in Thraciam receperit, stipendiúmque ei quotannis dederit. Sic auorum nostrorum memoria Græci in Europam ex Asia Turcas adduxerunt.

✱ Valens Antiochia Constantinopolim venit. Theodorus Arianus Euzoïō Antiochiæ successor.

D defuncto obtinebat sentētiam, in illius locum est suffectus: vbi etiam Arianorum factioni præiit.[d] Animos verò etiam receperunt in vrbibus, qui Nicænæ synodi dogma deprædicabant: potissimū autem in ciuitate Alexandrina.[e] Quandoquidem & Petrus rectæ opinionis defensor, Roma, Damasi episcopi Romani literis munitus, quibus & electio eius comprobabatur, & doctrina Nicæna cōfirmabatur, redierat. Cui etiam Alexandrini ecclesias gubernandas dedere, Lucio eiecto, quem naui aduenientem Constantinopolis excepit.

d Catholici animos recipiunt.
e Petrus Ecclesiam suam Alexādriæ recipit. Theo. eod cap. 31. Lucius Arianus Alexandria Byzantium venit.

CAPVT XLIX.

Valens imbecillitatis suæ cōscius, ad fratrē qui adhuc superstes erat, legatos qui auxilium peterēt, misit. Quem quidem dixisse ferunt, non † æquum piúmque esse ei auxilium ferre, qui bellum cum Deo gerat: magis autem conuenire, subsidio denegato, confidentiam illius imminuere. Quod

Valens frustra contra Gotthos à fratre adhuc superstite suppetias petit.

E vbi illi renūciatum est,[a] maiorem etiam quàm antea mœrorem contraxit. Neque admodum tamē à confidentia sua destitit, magísque adeò etiam veritatem expugnare institit.[b] Quum enim Terentio, ducum omnium præstantissimo, pietatéq; supra alios ornatissimo, à victoriis in Armenia reportatis reuertenti, optionem sua sponte obtulisset, vt à se quod vellet peteret:[c] atque ille auro, argento, præfecturis, prouinciis, rebus denique aliis omnibus posthabitis, vnum quiddam rationi consonum & pium postularet, vt scilicet Antiochiæ vnam saltem ecclesiæ Catholicæ propugnatoribus concederet ecclesiam: ipse petitionis libellum lectum lacerauit, & aliud illum petere iussit. Tum Terētius libelli partibus collectis: Habeo, inquit, ô Imperator, & donum teneo, neque aliud petam. ✱ Consilij enim mei iudex erit, qui iudex est omnium. Gotthorum autem bellum metuens Valēs, ipse quidem tum Constantinopoli se continuit. Traianum autem ducem, armatum cum exercitu non contemnendo aduersus eos misit. Vbi verò

a Extremo etiam periculo pertinax Valentis impietas frangi non potest.
b Terentio duci optimo, eidémque in Armenia victori Ecclesiam vnā Antiochiæ Catholicis petenti, Valens negat.
c Exempla pulchra parrhesiæ & libertatis dicēdi apud Principem.
✱ σκοπὸς γὰρ κριτὴς ὁ τῶν ὅλων κριτής.

F ille, ne primum quidem congressum eorum sustinens, victus rediit, ignauiam ei & timiditatem cū conuicio Imperator obiecit. Ille autem cum ea dicendi libertate, quæ virum fortem & strenuū decet: Non ego, inquit, ô Imperator, victus sum, sed tu ipse sponte tua victoriam à teipso reiicis, qui ita cum Deo belligeraris: momētúmque quod ab eo prouenit repellens, ad hostes potius transmittis. Deus † semper vincit. Et victoria illis fauere solet, qui auspicium ductúmque eius sequuntur. Is nūc ab aduersariorum partibus stat, quòd eum tu bello persequeris. Non enim prorsus nescius es, quibus viris ex ecclesiis eiectis, quos in illorum locū substitueris. Hęc ita se habere, non Terentius tantum, & Traianus, sed & Arintheus & Victor, qui & ipsi belli duces fuere, affirmarunt: Imperatorémque ipsum, ne reprehensione ea, quæ cum veritate coniuncta esset, grauius commoueretur, rogarunt. Execratione etiam multorum est expeti-

Traianus dux à Gotthis victus. Idem grauiter Valenti θεομαχίαν obiicit.
† ἐφ᾽ εἰσὶ ἡ νίκη ἕπεται, καὶ τοῖς ὑπὸ θεοῦ στρατηγουμένοις προσγίνεται.

† Οὐχ ὅσιον ἐπαμυνεῖν ἀνδρὶ πολεμοῦντι θεῷ, δίκαιον δὲ τὴν τούτου καταστεῖλαι θρασύτητα. Hoc autem non postremo Gotthico, in quo Valens interiit, sed alio & tempore & bello itidem Gotthico factum, superstite etiam tum Valentiniano seniore.

Commune & publicum Constantinopoli in Valẽtem odium.

A tus, quòd Constantinopoli moraretur. Nam Gotthi Thracia omni vastata, & suburbanis etiam ædificiis cunctis direptis, nemine scilicet erumpente, mœnia quoque ipsa adoriri contendebant. Id vrbs molestè tulit: & Imperatorem, qui non dudũ exiisset, sed ita bellum cunctando duceret, accusarunt. Ne à conuiciis quidem abstinuere, quasi ipse socordia sua bellorum esset autor. Postremò ludis Circensibus propalàm aduersus eum vociferati, arma ab eo, quibus in bello vterentur, petiere. Imperator autem veluti ingenti iniuria affectus esset, furore plenus contra barbaros est progressus, plurima ciuibus comminatus: daturos videlicet illos sibi, si reuerteretur, pœnas condignas, de contumeliis à vulgo sibi illatis, & quòd non ita dudum Procopij tyrannidi se coniunxissent. Quinetiam vrbem ipsam se solo æquaturum, & aratro proscissurum esse, denunciauit.

Libera populi in eum belli Gotthici tempus extrahentem voces.

Progreditur tandem contra Gotthos Valens, magnum malũ ciuibus suis minitatus.

CAPVT L.

Isaacius monachus Constantinopolitanus, euntẽ aduersus hostes Valẽtem ad pœnitẽtiã exhortatur, exitúmque belli infelicẽ ei prædicit.

B TVm etiam Isaacium illum, qui circa Constantinopolim monasticã casam habuit, quùm aliis rebus vir bonus, tum quoduis adire discrimen propter Deum promptus & paratus, ferunt, quum Valentem vnà cum exercitu exeuntem videret, ad eum accessisse, & manibus frenum equi, quo ille vehebatur, arripuisse, & voce magna dixisse: Quónam ô Imperator proficisceris, qui aduersus Deum bellum geris, neq; illius opem tecũ trahis? Nam ille quodammodo contra te barbaros excitauit, quoniam & tu aduersus illum impiorum hominum peregrinas & blasphemas linguas exacuisti, eósque qui pro eo atque decet, de illo opinantur, atque illum ritè laudibus vehunt, ex sacris ædibus eiecisti. Redde igitur rectè sentientibus, & sincerè fidei Nicænæ decretum seruantibus, quas ademisti ecclesias: & labore nullo victor in bello euades. Si enim tu aduersari illi desieris & quieueris, quiescet scilicet & ille quem tu oppugnas. Sin verbis hisce contẽptis, in aciem perueneris, re ipsa experiere, quàm C durum sit contra stimulum calcitrare, & in cœlum impotentem linguam tollere. Neque enim ipse redibis: & quas tecum ducis, copias perdes. Imperator autem vehementiore ira commotus: Ego verò, inquit, redibo cum præclaro tropæo, & dignas à te temeritatis tuæ sumam † pœnas, prædictionémque tuam falsam esse ostendam. Et confestim comprehendi hominem, & in custodia asseruari, donec rediret, iussit. At ille abductus vociferabatur: Eneca etiam, inquiens, si mendacia esse deprehenderis verba mea. Num autem ad rem collata sint sancti viri dicta, res ipsa gesta declarabit. Postquam enim cum copiis Imperator est egressus, barbari cõuersi retrocesserunt: quos ille insequẽs, Thracia post se relicta, Adrianopolim venit, quæ in Macedoniæ finibus sita est. Atque vbi non longè ab hostibus abfuit, quum ipsi in tuto loco essent, ex improuiso ordinibus non dispositis, neq; acie pro eo atque debuit structa, eos est adortus. D Quum verò barbari confertim ruentes, equitatus eius impetum & impressionem distraherent, & grauiorem armaturam in fugam verterent, alius aliò se recepit. hostes autem eis imminentes, metu nullo, cædem multam fecere. Imperator quoque ipse quum ex equo per desperationem summam descendisset, quantum poterat fugiens, in quandam villæ domunculam stramentis contectam, cum paucis qui eum sequuti fuerant, latêre ibi volens, se abdidit. Barbari autem impetu & celeritate maxima insequentes, sicuti alia ad quę venerant tecta, ita domunculam eam quoque incenderunt: quum quidem, vt dicitur, nihil de Imperatore suspicarentur. Sic illi vnà cum vico eo, veritatis etiam hostem in cineres redegerunt. Quo tempore, fama est, Deo dilectum virum Isaacium, quũ Valentem in domuncula ea assum sentiens, nidore eius repleretur, eis qui secum in custodia erant, annunciasse: Nunc iam Valens igne torretur, & nares profluentem ab eo odorem ingratum sentiũt. Nonnulli quidem ita Valentem interiisse dicunt. E Alij autem illud addunt, subiisse quidem illum quum occultare se properaret, domunculam, atq; ibi aliquantulũ latuisse, quod barbari cursum suũ tenentes præterirent, & Imperatorem ibi occultari nemo supicaretur. Vbi autem maxima hostium pars eo loco superato abiisset, & pauci postea aduenirent, quosdam Imperatoris fugæ comites in tectum domunculæ conscendisse, & tela in barbaros coniecisse. Atque illos tum demum occultari ibi Valentem suspicatos, ingenti clamore & iubilatu, vtpote victores, Valentem isthic esse vociferatos esse. Idque & qui præterierant, & qui consequebantur, quum audissent, suis porrò significasse: ita vt ferè etiam hostes illi, qui longius abierant, id audierint, atque omnes in eum locum conuenerint. Eósque domũcula circundata, & materia plurima aggesta, ignem deinde in eam iniecisse: vnde mox secundo, casu quodam, vento afflante, flamma sit excitata. Atque ita materiam eam vnà cum eis quæ in domuncula erant rebus, & præter alios ipsum quoque Imperatorem conflagrasse, & in cinerem redactum esse. Alij verò memoriæ prodidere: F Qum barbari fugientes insequerentur, Valẽtem ingenti metu perculsum, habitu mutato, peditibùs se immiscuisse. Deinde postquam equites rem prodidissent, & à pugna per desperationem destitissent, quippe qui hostium impressione disiecti essent, eos omnes concidisse: inter quos ipse etiam iacens latuerit, quòd signum nullum extaret, quod eum Imperatorem esse indicaret. Interiit autem Valens annis quinquaginta exactis. Imperauit vnà cum fratre Valentiniano annis tredecim. Post illius autem obitum aliis tribus, & mensibus aliquot. Continet verò vndecimus iste historiarum liber, sedecim annorum tempus: quum à mundo condito † quinquies millesimus octingentesimus nonagesimus primus, à natiuitate autem Domini trecentesimus octogesimus sextus ageretur annus.

† Quemadmodũ à Michæa quondã Achab.

Isaacius in custodia asseruari iubetur.

Valens improuidè simul & infeliciter cum Gotthis pugnat.

Fugit.

In casa agresti latitat.

Vnà cum casa ab hostib⁹ comburitur.

Isaacius in vinculis interitum eius videt, & indicat.

Alia de cæde Valentis opinio.

5. Id. Aug. An. duobus mensib. quinque, diebus tredecim. Diacon.

† Neoterici Chronici ponũt 4359.

DVODECIMI TOMI CAPITA.

1 De Imperio Gratiani & Valentiniani iunioris, & vt socium imperij Theodosium magnum admiserint.

2 Qui eo tempore magnarum vrbium sacras habenas rexerint. & de Macedonianis, vt rursum illi Ecclesiam Catholicam turbarint.

3 Vt Gratiani constitutione Ariani relegati, & ὁμοουσίου consubstantialis fidei professores ecclesiis sint præfecti, & quæ per Paulinum & Meletium Antiochiæ acciderint.

4 De Apollinaris errore, & de sancto Flauiano, & Meletio: quæq́; sedi Antiochenæ euenerint: & de Sapore præfecto, & Eulalio Amasenorum episcopo.

5 De Meletio, & Diodoro Tarsensi episcopo. Item de Acacio Berrhœæ episcopo, & aliis: & de sancto Eusebio Samosateno episcopo, vt certamen martyrij impleuerit.

6 Vt imperatores Theodosius & Gratianus, hic quidem Almanorum, ille verò barbarorum ad Istrum colentium, res composuerit. & vt Theodosius, quum Thessalonicæ esset, postea æger ab Ascholio sit baptizatus: & vt idem Theodosius professionem fidei suæ publicarit, omnibúsque mandarit, trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem colere, & diuum apostolum Petrũ in fide æmulari.

7 De sancto Gregorio theologo, vt Constantinopoli in parua domo Synaxes & conciones celebrans, ὁμοουσίε cõsubstantialis fidei præierit: & de templo sanctæ Anastasiæ.

8 De Arianis & Eunomianis, vt ex ecclesiis eiecti in proprias redierint patrias: & vt Gregorius ecclesiæ Catholicæ præfuerit: & de Eunomij vi & grauitate.

9 De Amphilochij Iconij episcopi ad Theodosium dicendi libertate.

10 De sancta secunda vniuersali Synodo, quæ Theodosij imperatoris & Meletij episcopi Antiocheni studio & opera, Constantinopolitanũ episcopatum Theologo demandarit.

11 Vt Gregorius, quosdam ex Aegyptiis offendi cernens, propter episcopatus sui mutationem seu translationem, sedem Constantinopolitanam repudiarit: & concordia Ecclesiarum nihil habens antiquius, in propriam redierit patriam, & de Maximo Cynico philosopho.

12 De vita & moribus Nectarij, Gregorij successoris: & vt vix dum baptizatus, cathedram episcopalem conscenderit.

13 De quibus rebus sancta secunda vniuersalis Synodus decreta tulerit, diœceses & præfecturas Ecclesiasticas ordinans: & vt Nicænam fidem comprobans, & de spiritu sancto sententiam exponens, Canones condiderit.

14 De Cyriaco Adanorum, & Martyrio Cilicum episcopo: & vt reliquiæ sancti Pauli episcopi Constantinopolitani Cõstãtinopolim sint relatæ. & de Meletio Antiocheno, & vt Meletio Flauianus successerit: & de offendiculis, quæ propter sedem episcopalem rursum Antiochiæ sunt concitata.

15 Vt Theodosius imperator secundum coegerit Conciliũ, ad concordiam redigere volens ecclesias. Et quæ Sisinius Nouatianorum episcopus de concordia suaserit: & vt ad exilium hæreticos, vbi voti compos fieri non potuit, Theodosius damnarit.

16 Epistola Constantinopolitanæ Synodi, ad Occidentales episcopos scripta.

17 Synodalis epistola Damasi episcopi Romani, contra Apollinarim & Timotheum scripta.

18 Aliud Synodale eiusdem edictum, contra varias hæreses compositum.

19 De rebellione Maximi. Et vt Iustina mater Valentiniani, negocium facesserit Ambrosio episcopo Mediolanensi, & populus propter eum seditionem mouerit: & de Beneuolo subnotario.

20 De Gratiano, vt dolo ab Andragathio sit interfectus: & vt Valentinianus iunior tyrannum Maximum timens, in Illyricum peruenerit.

21 Vt Theodosius sine pugna & sanguine tyrannum vicerit, & de fama ab Arianis contra Theodosium sparsa. & de Symmacho philosopho, vt eum Theodosius venia sit dignatus.

22 De fœdis consuetudinibus & moribus, quos ex vrbe Roma eiecit imperator Theodosius.

23 De angelica Arsenij magni vita, qui antea Imperatorum præceptor fuerat.

24 De episcoporum successione: & de tumultu qui denuò Antiochiæ obortus est, propter Flauianum Paulino defuncto. & vt postea Imperatoris & Theophili Alexãdriæ episcopi opera, ecclesiæ eius dissidium sit sopitũ, magna cum difficultate populo in concordiam redacto.

25 De seditione Alexandriæ propter demolitionem templorum idolorum orta: & de singulari ea in re Theophili episcopi Alexandrini studio & opera.

26 Vt templo Serapidis solo æquato, Hieroglyphicæ literæ crucis forma inuentæ sint, venturam vitam indicantes: & vt Theophilus errorem idolorum manifestò indicauerit, & statuam Serapidis securi sit demolitus.

27 De variis apud varias gentes, propter abolitionem altarium, idolorum, seditionibus & tumultibus. & de Marcello Amaseno episcopo, quanto studio demoliendis idolorum templis vsus, postremò martyrio sit defunctus.

28 Vt Nectarius primus, presbyterum in ecclesiis antiquitus propter pœnitentes ordinatum, functione sua mouerit: & de loco & modo pœnitentium in Romana ecclesia.

29 Vt hæreses & sectæ in varias dissectæ & diuisæ sint hæreses. & quòd Theodosius solum Eunomium proscripserit: quibus moribus & institutis Eunomius fuerit, & vt in Cappadocia patria sua mortuus sit.

30 Eunomianorum, Macedonianorum, & Arianorum hæreses, in multas alias hæreses esse diuisas: & quibus ex causis quæque earum ab alia sit seiuncta.

31 Vt etiam Nouatiani, per seditionem propter quæstionem celebrandi Paschatis inter se dissidentes, sectam Sabbatianorum constituerint.

32 Sententia & iudicium autoris de festo Paschæ. De quatuordecimanis & Montanistis, vt Pascha celebrẽt.

33 Quòd veteres consuetudine magis antiqua, quàm lege vlla, iuxta patrum traditionem, Pascha celebrarint.

34 De variis variarum gentium & ecclesiarum consuetudinibus, per quas nullum Catholicæ religioni vel offendiculum, vel dissidium & discordia est creata.

35 Quòd antiquitùs & ab ipsis Apostolorum temporibus dissensiones quædam & variæ obseruationes in cæremoniis fuerint: & quòd cæremoniæ veteribus non tãtopere curæ fuerint, sed necessaria tãtum & fidem promouentia constanter seruare iusserint.

36 De Nouatianorum doctrina, de Agelio, Marciano, & Sisinio. & quòd Sisinius in consuetudine quotidiana vrbanus iucundus, & elegans fuerit.

37 De diminutione quæ fluuio Aegypti Nilo accidit. & de stella gladij speciem referente, & de duobus monstrosis hominibus

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DVODECIMVS.

CAPVT I.

Repelluntur ab vrbe Constantinopoli Barbari. A

POSTQVAM Valens ita è vita excessit, barbari victoria quæ eis præter opinionẽ obtigerat, elati, Thraciam omnẽ percurrentes, etiam propinqua Constantinopoli circumcirca loca vastarunt. Et quum res in eo discrimine esset, nõ parum opis auxiliares copiæ Saracenorũ, quas Mauia miserat, tulere. Multi etiam è populo, stipẽdio à Dominica Valentis coniuge constituto con ducti, arreptis quæ tum tempus offerebat armis, barbaris obuiam iere: eósque fortiter dimicantes, longius ab vrbe propulere. Gratianus autem Valentis quidem ex fratre nepos, Valentiniani verò filius, vnà cum fratre Valentiniano iuniore, totius Romani imperij administrationem suscepit. Dudum namque post patris mortem Europæ imperium obtinuerat: eóque superstite, imperij socius fuerat. Tũ autem Asia omnis, & quicquid supererat Libyæ, quòd Valẽs absque liberis decessisset, in potestatem eius venit. Et luxit ille quidem patruum, imperiúmque Romanum ita vastatum esse fleuit. Consilio autem illius & sententia, quam de eis retinuerat qui de religione aliter atq; ei placuisset opinati fuissent, improbata, [d] cõstitutionẽ vt quam quisque vellet religionem sequeretur, conuentúsque Ecclesiasticos semoto metu liberè omnes agerẽt, præterquàm Manichæi, & qui Photini & Eunomij sectæ essent, tulit. [e] Et episcopis, quos Valens ad exilium damnauerat, reditum permisit. Deinde imperij magnitudinem & molem secum ipse considerans, quòd & barbari Istrum, accolentes, Illyricum & Thraciam excindere non desisterent, [f] & Almani Gallis Occidentalibus imminerent, eísque extrema damna inferrẽt: socium imperij sibi asciuit Theodosium, claro loco natũ, atque Imperatoriis artibus celebrem virum, qui pro popularibus suis sæpe bello decertauerat: & antequàm Gratianus Imperator creatus esset, dignus ab omnibus habitus fuerat, vt ei imperium committeretur. Caius rei gratia per collegarum suorum, qui eosdem cum eo gerebant honores, inuidiam, in Hispaniis + extra militiam viuebat. Ibi enim ortus fuerat, circa Pyrenæos Iberorum montes, generis nobilitate nemini secundus. Iberiam namque Hispaniam vocant, nomine eo ab Ibero amne, qui per eam fluit, sumpto. Inde Gratianus virũ accitum, primùm exercitus ducẽ legit, & cum eis quas contraxerat copiis contra hostes misit. Atque ille fide munitus, in Thraciam aduersus barbaros eam vastantes duxit, & acie optimè structa, irruẽtibus illis occurrit. Qui impressionẽ eius nõ ferẽtes, ordines ipsi suos turbarũt: & mox terga vertentes, magna vi sunt deuicti. Non enim à Romanis solum, sed à suis quoque cædebantur. Atq; ita quamplurimis cæsis, quum pauci ad Istrũ profugissent, statim rursus Imperatoriæ artis scientiam ostendit. Copiis enim in vicinas vrbes, vt ibi præsidio essent, impositis, itineribus maximis ad Gratianũ, vt ipsemet victoriæ suæ nuncius esset, cõtendit. Res ea quòd præter opinionem omniũ accidisset, quodammodo fide caruit. Nam qui ei inuidebant, non solum eum non vicisse, verùm etiam amisso exercitu profugisse confirmabant. At ipse vt aliqui ad rem inspiciendam mitterẽtur

Auxilia Saracenorũ.

Dominica Augusta stipendio suo milites cõduxit. B *Sozom. ex publico eam stipendiũ constituisse dicit.*

Gratianus & Valentinianus iunior, Impp.

d Gratiani cõstitutio, vt quam quisq; vellet de religione Christiana sequeretur sententiam, certis sectis exceptis. C

e Episcopi exules reuocati.

f Almani Gallias vastantes

g Theodosius à Gratiano Imperij consors lectus.

ἄμαχος.

D *Theodosius contra barbaros in Thracia victor.*

Idem victoriæ suæ apud Gratianum nuncius.

A petiit, qui occisorum barbarorum numerum inirent, quem ex spoliis facile colligere possent. Imperator certos homines qui rem explorarent misit. Theodosius autem aliquandiu apud eum manens, visionem diuinam vidit, quam ei apertè vniuersitatis huius exhibuit Deus. Videre enim visus est Antiochenę ecclesiæ episcopum diuum Meletium, Imperialem sibi chlamydem circundātem, & capiti coronam ex magni precij materia imponentem. Nocturnum hoc visum ex familiaribus cuidam postridie manè exposuit. Et ille nihil ambigui id habere, sed clara satis & aperta, quę significarentur, esse dixit. Intercessere dies pauci, & qui ad res inuestigandas missi fuerant, reuersi, plurima barbarorum millia cecidisse renunciarunt. Ea re persuasus Imperator, ita vt par erat, simul & militiæ ducem & Imperatorem Theodosium, Sirmij creauit, imperiúmque ei Valentis omne attribuit. Atque hoc sic in Sirmio confecto, ipse quidem in Italiam est profectus: illum autem ad Orientale, quod ei concesserat imperium, misit.

Visione diuina in somnis Theodosio portenditur Imperium.

II. Ianuarij, Ausonio et Olibrio Coss. Soc.

B

CAPVT II.

Sacrorum in maximis ecclesiis antistites.
Tres eodem tempore diuersarum factionū Antiochiæ episcopi.

EO tempore Damasus ecclesiæ Romanæ præfuit, Liberij successor. Hierosolymis Cyrillus adhuc superstes ecclesiam rexit. Antiochię ecclesia in tres partes diuisa erat. post Euzoium enim, Theodorus Perinthius ecclesiis præfuit, Arianæ religionis propugnator. ὁμοουσίου consubstantialis verò fidei suffragatores, partim Paulino, partim Meletio, qui nuper admodum ab exilio redierat, paruere. Porrò Alexandriæ Ariani quidem Lucium antistitem habuere, qui tum profugus Constantinopoli degebat. Catholicę autem ecclesiæ, post Petrum, Timotheus frater præiit. Constantinopoli Eudoxij successor Demophilus ecclesias gubernauit. ὁμοουσίου consubstantialis autem religionis episcopus Euagrius in exilio viuebat. At sectatores eius Demophilum auersantes, & suos sibi conuentus agentes, C à Gregorio Magno curabantur. Atque, Hierosolymis exceptis, per Oriētem ecclesiæ propè omnes in Arianorum potestate erant. Enimuerò Macedoniani post initam cum Liberio conciliationem, non admodum à Nicæni decreti sectatoribus dissensere. Aliquandiu enim in vrbibus simul & in ecclesiis commercia inter se habuere, & veluti eiusdem sententiæ suffragatores liberè communionem coluere. Postquam autem Gratiani cōstitutio cuilibet, quam vellet religionem complectendi facultatem dedit, episcopi quidam ecclesiis suis, quas sub Valente amiserant, receptis, denuò se ab aliis segregauere. Ij Antiochiæ in Caria conuentu coacto, ὁμοουσίου consubstantialis vocem repudiarunt, & pro ea sicuti antea ὁμοιούσιον æquisubstantiale confirmarunt, professionem fidei Nicænam abolentes, & ecclesias suas seorsim celebrantes. Verùm frustra illis id cœptum fuit. nā permulti contentione eorū perspecta, quod adinstar Euripi, nunc in hanc, nunc in illam sententiam pedibus irent, à communione eorum se omnino abstinuerunt, & constanter ὁμοουσίου consubstantialis fidei laudatoribus per vnionem coniunxerunt.

Ecclesias ferè in Oriento omnes Ariani tenuere.
Macedoniani libertatem per Gratiani constitutionem religionis quam vellent, colendæ consequuti, ad ingeniū redeunt.
ὁμοούσιον reiiciunt.
ὁμοιούσιον subiiciunt.

Macedonianis cœptum non successit.

CAPVT III. D

Gratianus rescripto Catholicos episcopos exulātes restituit, & ecclesias Arianis adimit.
Sapores Gratiani dux.
Dissensio inter Paulinianos & Meletianos in vrbe Antiochena.

GRatianus, quemadmodum diximus, imperij sui primitias rerum vniuersarum Imperatori simul & Deo consecrans, legem promulgauit, per quam cùm exules episcopos restituit, tum Arianos ex sacris ædibus deturbari, eásque Nicænæ fidei propugnatoribus reddi permisit. Et Saporem ducem, pręclarum admodum virum, qui eam executioni mandaret, in Orientem misit. Et diuina ea cōstitutio in prouincia quaque ad legitimum finem suum ritè est deducta. Antiochiæ verò ingens erat in plebe contentio & dissidium, ob causam eiusmodi. Qui ὁμοουσίου consubstantialis fidem & Apostolica dogmata defendebant, in duas abierant partes. Quidam namque statim post structas Eustathio insidias, ab Ariana rabię abhorrentes, sub Paulino antistite conuentus suos cogebant. Quidam autem ab Euzoij electione impiorum commercium refugientes, sub sapientissimo pastore E Meletio pascebantur. Et Paulinus quidem propter excellentem humanitatem à Valente in exilium actus non fuerat. Meletius verò quum primùm exilio mulctatus esset, à Iuliano restitutus fuerat: & denuò sub Valente deportari iussus, Gratiani edicto fretus tum Antiochiam redierat, & Paulinū in extrema iam senectute viuentem inuenerat. Ibi qui factionis eius erant omnes, omnem mouere funem, vt in eodem cum Paulino throno Meletius collocaretur. Paulinus eam rem non admisit, factum eiusmodi aduersus ecclesiasticos Canones esse dictitans, quòd Meletius ab Arianis consecrationem accepisset. At populus id non ferens, Meletium in throno templi cuiusdam suburbani collocauit. Quo facto, multa verborum rixa est oborta. Et res ex nimio contendendi studio in cœpta absurda abiit: plebéque ex parte vtraque indignāte, seditio in expectatione fuit. Deinde verò consilio mirifico inuento, ad concordiam res pactis huiusmodi est reducta. Placitum namque est, vt qui ad episcopalem functionem obeundam, vel iam tum essent, vel aliquādo futuri essent idonei, quorum quidem quinque alij, & Flauianus sextus erat, F iurisiurandi sacramento obligarentur, neminē eorum episcopatum suscepturum, neque ad dignitatem eam anhelaturum, atque adeò neque electionem, si fortè ea de quopiam fieret, approbaturum esse, tantisper dum Paulinus & Meletius in vita manerent. Atque vt altero defuncto alter qui superstes esset, in illius succederet locum: post eius ipsius verò obitum, vt vnus ex eis qui suffragiorū calculis digni essent, à spiritu sancto electus, episcopalem cathedram obtineret. Conuentis hisçe iuramento confirmatis, multitudo ferè omnis cōsensit: pauci tantum Luciferi sectatores, consecrationem Meletij ab alienæ sententiæ suffragatoribus acceptam reprehendentes, dissensionem fouerunt.

Dissidiū id compositum.
Inter alios Flauianus etiam iurat, se episcopatū Antiochenum non suscepturum, Paulino & Meletio superstitibus.
Luciferiani dissensionem sopitam fouere pergunt.

CAPVT IIII.

Apollinaris hæresis, Deum verbũ animam humanã cũ carne non assumpsisse, & ppterea eã in priore dãnatione permãsisse.

A Tum verò & Apollinaris pietatis persona sumpta, alterius factionis Antiochiæ extitit autor. Nã sub apostolicorũ dogmatũ defẽdendorũ prætextu, breui mirific⁹ esse veræ pietatis oppugnator apparuit. Adulterinas quippe de æterna & immortali natura opiniones commentus, gradus quosdã & dignitates inter se differentes introduxit. Ad hæc salutis etiam nostræ administrationis mysterium imperfectum reddidit, animámque rationalem, qua corpus omne regitur, eius quæ nobis obtigit salutis expertem esse dixit: propterea quòd hanc quoque non itidem, sicuti reliquam corporis naturam, Deus verbum receperit, proindéque ei neque sanationem neque honorem aliquem tradiderit. Verùm, * corpus quidem nugatus est in cœlo ab † intellectuali militia omni adorari:[a] animam verò in terris manentem, vt quæ recepta nõ sit, huc vsq; incuratam, peccatiq; ignominia circũdatã esse. Atq; alia etiã absurditatis eiusmodi plena blaterans, aliquando quidẽ & B Dominum ipsum ex virgine carnẽ recepisse, aliquãdo verò eam secũ è cœlo descendisse. Interdũ etiam Verbum ipsum in carnẽ * mutatũ, nihil ex carne nostra sumpsisse, dixit. Atque insuper aliis nonnullis deliris & nugacibus fabulis adinuẽtis, diuinis eas Seruatoris promissionib. cõiunxit. Quas singulatim, præterquam quòd de eis antea quoque diximus, in præsentia recensere superuacaneũ esse puto. Tum quidẽ ille non tantũ sectatorib. suis pestẽ hanc cõmunicauit, sed ex nostris etiam multos ea infecit. Quãuis postea populares eius, suã ipsorum obscuritatem & fidei nostræ splendorẽ illustrem cernentes, paucis exceptis, omnes ad ecclesiã se Catholicam cõtulerint, & de cõmunione quidem nostra participauerint, ægritudinis autem suæ venenũ non omnino euomuerint, atque id permultis sanam opinionẽ obtinẽtib. furtim obtruserint. Vnde etiã tanquã à radice mala, vnã esse & diuinitatis & carnis naturam, & diuinitatẽ passioni non obnoxiam passionem subiisse (id quod suprà quoque aliquatenus ex Gregorio Nazanzeno retuli-

** Terrenũ, Theod.*
a Ad imaginem Dei conditã. Idẽ.
† ὑπὸ πάσης στρατιᾶς νοερᾶς. Niceph. ὑπὸ τῶν ἀοράτων προσκυνεῖται δυνάμεων. Theod.
** μεταπεποιῆναι.*

Apollinaristæ minus sincerè se ad ecclesiam Catholicam contulere.

C mus) opinio pullulauit: & alia præterea, quæ & multitudini & eius antistitibus, contẽtionem maximã bellúmq; implacabile & * non indictũ peperere, prodierunt. Verùm hæc postea accidêre. Tum autẽ, sicuti dixi, quũ Antiochiæ Sapores dux esset, atque Gratiani constitutionem, vt quam fidem Damasus deprædicaret, in ea quoque Antiochia acquiesceret, prætenderet, seruandámque iuberet: Paulinus quidem Damasi partiũ se esse affirmauit. Idem quoque Apollinaris, morbum celãs, dixit. Meletius autẽ vtriusque verba audiens, tacitus sedit. Ibi tum diuinus Flauianus, in presbyterorũ etiãnum ordine consistens, duce placidè audiente, ad Paulinum: Si in eadẽ, inquit, cum Damaso, ô bone, sententia acquiescis, exhibe nobis opinionis coniunctionẽ & affinitatẽ. Ille namq; substantiã vnam Trinitatis profitetur, & tres subsistẽtias disertis verbis deprædicat. Tu verò, sicuti verba tua declarant, subsistentiarum trinitatẽ prorsus tollis. Quapropter ad illius te, per consensum, dogmata adiũge: & ecclesias, iuxta earum sanctiones, tutò obtine. Atque vbi hunc ita silere coegit, ad

** ἀκήρυκτον.*
Sapores dux Gratiani cõstitutionis de religione promulgatæ exequutor.
Gratianus professionem fidei Damasi Rom. Pontificis episcopos alios sequi iubet.
Flauianus hypocriticã professionem Paulini & Apollinaris in lucem profert.
Damasi orthodoxia.
Paulini error.

Apollinarim conuersus: Valde te admiror, ait, * ô amice, qui tam impudẽter mendacio inhians, non D erubescas: cùm quidẽ certò scias, Damasum hominẽ admirandũ, ꝙ Deus Verbum perfectam naturã nostrã susceperit, ore pleno propalàm docere. Tu verò contraria prorsus sentis. Non enim ab illo animam & mentem nostram, quæ in natura nostra vt præstantissima, sic etiam lethalia maximè sunt, assumptam esse dicis, & propterea salute vtramq; priuas. Quòd si falso te arguimus, at tu nouarũ rerũ tuarũ morbo abiecto, te Damaso diuersa prorsus à te docenti, cõsentire ostende, & sacrarum ædium curam obtine. Et diuinus quidem Flauianus, ad hunc modum veraci confutatione vtriusque dicendi obturauit licentiam. Meletius autem hominum omnium mitissimus, perplacidè Paulino dixit: † Quandoquidem non tibi soli, sed mihi quoque ratione & * verbis, quæ verus pastor & idem ouiũ Dominus nouit, istorum curã & administrationem mandauit, & greges vtrique pro eo atque conuenit, inter se communicant, & salutarem herbã noxio illo & lethali hæreticorum E pabulo vitato depascunt & carpunt: coniungamus ô amice, si videtur, veræ pietatis oues, eásque in ouile vnum aggregemus, atque quæ nobis intercessit de pastorali munere contentione soluta, vterq; oues pascat, cõmuniterq; eis docendo curam adhibeat. Sin verò, qui in medio est contẽdendi ac dissidẽdi studium excitat, thronus, & id sopire statim conabimur. Oportere siquidem censeo, in medio throno cum reuerentia religiosè sacrum poni Euangelium: nos autẽ vtraq; ex parte considere, in † inferiore subsellio acquiescentes. Quòd si me quidem primùm ex hac vita migrare cõtigerit, solus ipse throno potiere. Sin tu prior diem tuũ obieris, ego itidem pro virili mea gregi præero. Hæc quidem ita pio vultu diuinus dixit Meletius. Paulinus autem conditionem eam non accepit.[a] Porrò Sapores dictorũ taliũ iudex, Meletio magno ecclesias gubernandas attribuit.[b] Paulinus verò tursum factioni suæ, quam sibi ab aliis seiunctam aggregauerat, præfuit.[c] Postea verò, sicuti diximus, iusiurandũ à designatis episcopatus cõpetitoribus acceptum, & plebs ad concordiã est reducta. Sed- F enim Apollinaris vbi spe sua excidit, perinde atq; ecclesiæ ei ademptæ essent, propalàm & clarè hæresim docuit, & ducem se nouæ opinionis constituit. Lectóque & ordinato Antiochiæ[d] Vitali, homine vitæ sanctitate, sicuti suprà à nobis dictũ est, præclaro, & qui antea quidem ecclesiastica doctrina enituerit, postea autẽ contagioso Apollinaris morbo infectus fuerit: ipse Laodiceã, vbi plurimũ erat, cõcessit. Permulti verò & alij episcopi ab exilio, quo sub Valentis imperio mulctati fuerãt, reuersi, Meletij sententiã sunt sequuti: nihil prorsus de † prærogatiua & præeminentia sedis episcopalis cõtendẽtes, sed multitudinis concordiã quã maximè procurãtes. Quinetiã Arianos, qui pro eis ecclesiis præfecti fuerant, precib. interpositis, rogarunt, ne inde discederent, néue per dissensionẽ ecclesiam Christi cõscinderent: quã vnicã existentẽ

** ὦ φιλότης.*

Apollinaris hæresis.

** λόγοις. Meletius cõcordiæ & vnionis conditionẽ Paulino offert, vt simul eadem dignitate in eadẽ ecclesia episcopatũ gerant.*

† ἐφέδρα. a Sapores dux Meletio ecclesias Antiochenas regendas committit. b Paulinus sectatoribus suis præit. Iuramentũ designatorũ episcopatus Antiochiæ competitorũ, de quo cap. proximo, in fine. d Vitalis Apollinaristis Antiochiæ præfectus.

† περιωπῆς δόξης. e Episcoporũ catholicorũ ab exilio reuersorũ egregia animi moderatio, & erga Arianos humanitas. Vna est Christiana &

† *Theod. lib. 5. cap. 3. Quandoquidem & mihi harum curam ouium mandauit Dominus, & tu aliarum regendarum suscepisti prouinciam, &c.*

Apostolica ecclesia. Eulalius Amasenus prærogatiuam throni Ariano episcopo offert, vt pari potestate ecclesiam cōcordes administrarēt.

† φιλοπρωτείας.

f Catholici Arianis episcopatus non grauatè cōcesserūt, vt modò pietatē orthodoxam cōplecterētur.

A atque vnicam à Deo iuxtà & ab Apostolis traditam, disſidendi contētio, † primarúmque sedium ambitio, hominum vanæ gloriæ studentiū, in multas diuisit: sed vt veram pietatem profitentes, ipsi primos ecclesiarū thronos retinerent. Studio hæc habuere cùm multi alij, tum Eulalius Amasenæ ecclesiæ ad Pontum procurationem sortitus. Dicitur namque, post reditum alium pastorem * Arianæ sectæ, qui ecclesiam regeret, eos autem qui illi debitam præstarent obediētiam, vix quinquaginta numero inuenisse: eundémque tamen concordiæ desiderio & cupiditate illi conditionem, precibus adiunctis, tulisse: qua sede honoratiore & prærogatiua throni, tanquam concordiæ opinionúmque coniunctionis mercede proposita, cedebat, vt ecclesiam modò ambo administrarent. Ille autem conditionem talem reiecit, nec multo pòst à suis etiam, quibus præibat, est relictus: qui se etiam frequentiori piè credentium multitudini aggregarunt.

* *Arianus conditionem repudiat, & à suis qui pauci erant po-*
B *pularibus relinquitur.*

CAPVT V.

Meleti⁹ episcopos creat. Diodorum ecclesiæ Tarsensi præficit Ioannem Apamææ.

Diuus Meletius multitudinis concordia cōciliata, Diodorum quidem illum, de quo paulo antè diximus, qui persona & habitu alio, vnà cū Flauiano ecclesiæ scapham in sæua illa tempestate præclarè gubernauerat, pastorem Tarsi constituit, & Cilicum gentem ei attribuit. episcopatum autem Apamææ Ioanni dedit: qui vir quùm generis nobilitate clarus, tum multis splendidisque primariarum virtutum ornamentis spectatus fuit. Præterea verò vitæ sanctitas & doctrina insignis in eo coniunctæ, clariorem etiam eum reddiderūt. Qui & ipse, itidē vt Flauianus & Diodorus, sæuæ procellæ tempore sententiæ suæ populos in officio retinens, doctrina confirmauit. Fuit huic ea in re col

Stephanum Germaniciensi.

lega quoque magni ille nominis Stephanus, quem
C itidem Meletius ad certamen non exiguum accíuit. Nam hunc Germaniciæ ciuitati, quæ Eudoxij morbo summo cum periculo laborabat, optimū misit medicum. Omni enim liberaliori doctrinæ in sacris simul & prophanis disciplinis operā nauauerat, & conceptam de se spem minimè fefellerat. Spirituali namque † fistula vsus, etiam lupos in oues conuertit.

† σύριγγι.

Eusebius Samosatenus ab exilio reuersus, ecclesijs antistites sacrorum ordinat. Acaciū Berrhææ. Theodotum Hierapolis.

** Theodorus non habet, Insulam: lib. 5. ca. 4. Suprà lib. 11. cap. 23.*

Ad eundem modum magnus quoque Eusebius egit, vbi ab exilio Samosata reuersus est. Nam Acacio illi, cuius propter vitam egregiam ingens erat gloria, ecclesiam Berrhœæ regendam commisit. Hierapolim autem admirando attribuit Theodoto, qui vita monastica celebris maximè fuit. Eusebium porrò * Chalcidis, & Isidorum Cyri episcopū fecit. (cuius ecclesię breui quoq; pòst magnus præfuit Theodoritus) Ambo verò isti diuino ardore & ęmulatione clari fuere. Hunc præterea dicūt Eulogium illum, qui cum Protogene in * insulam Antinonem, veræ pietatis ergò deportatus fuerat, Edessam misisse, cùm

* *Theod. Chalcedonis: sed perperam, vt puto. Est enim etiam Chalcis non longè ab Antiochia Syrorum sita. Epiph.*

Eulogium Edessæ. Protogenem Carrarum. Eusebium Chalcidis. Isidorū Cyri. Marim Doliche. Ibi Eusebiū Samosatenū mulier Ariana tegulæ ictu necat.

ibi diuus Barses morte sua simul & thronum & vi D
tam reliquisset. Ipse autem Eulogius Protogenem certaminum suorum socium Carris præfecit, vbi ei valde ægrotanti, quasi quendam ἀλεξίκακον, hoc est, malorum depulsorem donans. Insuper diuinus Eusebius oppido Dolichæ Marim episcopum dedit, quod quidem oppidum Ariana contagione infectum maximè erat. Eò Eusebius venit, vt ipse Marim vario virtutum genere refulgētem, in possessionem episcopalis sedis induceret. Sed enim ei oppidum ingredienti, mulier quædam Arianis deliramentis plena, ex superiore loco tegulam in caput coniecit. Et ita tum quidem viri sancti caput comminutum est: paulo verò pòst, vbi cerebrum putredine correptum esset, moriés ille, ad meliorem migrauit vitam. Quem fama est, iam animam agentem, iureiurando amicos obstrinxisse, ne à fœmina, quæ facinus tantum ausa fuerat, pœna quæpiam exigeretur. Ea in re Dominum suum æmulatus, qui dixit: Pater ignosce illis peccatum hoc, quia nesciunt quid faciunt. Hunc vitæ finem, post varia multipliciáque pro vera pietate obita certa-

Eusebi⁹ martyr pro persequutrice muliere moriens orauit.

mina, consequutus est Eusebius. Qui quū in Thra E
cia barbarorum feritatem effugisset, impiorum hæreticorum manus euadere non potuit, sed per illos coronam martyrij suscepit. Atque hęc quidé postea sunt facta. Diuus verò Meletius concordia iurisiurandi sacramento confirmata, Constantinopolim appulit, cùm eò multi conuenissent episcopi, necessarium esse rati, vt diuinum Gregoriū ex Nazanzo transferrent, eíque episcopatum Cōstantinopolitanum cum summa potestate committerent.

Meletij & aliorum episcoporum conuentus Constantinopoli.

CAPVT VI.

Gratianus in Occidente, Theodosius in Oriēte ad Istrum feliciter pugnant. Gratiani exercitus apud Argentariam Galliæ oppidū Almanorū circiter tria millia cecidit. Oros. Diac. Theodosius Gotthos ex Thracia expulit, & cum Athanarico eorum rege fœdus percussit. Idem.

Imperatores ambo, alter quidem in paternam imperij partem, quam sibi & fratri reseruauerat, se recepit: alter autem ad datam sibi ditionem, Illyricum inquam & Oriētales prouincias, est profectus. Atque vtrique res bellica ex sententia successit. Gratianus enim Almanos Occidentem vastantes deuicit: Theodosius autem rursus cum barbaris ad Istrum congres F
sus, prælio eos superauit. Qui vero ex conflictu eo superfuere, socios se deinceps Romanorum fore precibus interpositis polliciti, conditionibus pacis acceptis, & obsidibus datis, in Theodosij potestatem venere. Rebus hisce rectè compositis, Constantinopolim is iturus, Thessalonicam peruenit.[a] Atque ibi statim lethali morbo correptus, postquam ab Ascholio, cui tum Thessalonicensis ecclesiæ administratio credita erat, initiatus & baptizatus est, meliusculè habuit. Quòd namque à maioribus suis acceptam Christianam religionem coluerat, mirificè in Nicænis decretis acquiescebat. Tum autem, quòd & [b] Ascholius sententiam eam defendebat, admodum delectabatur. Præterea vero quod idem & vita & doctrina bonus, ad virtutes omnes quas episcopalis requirit dignitas, appositus esset, atque insuper quod gens Illyricorum ab Ariana rabię abhorreret, magnopere lætabatur. Et Ascholium de aliis populis, quam de religione obtinerent opinio-

a Theodosius Thessalonicæ ab Ascholio episcopo æger baptizatus conualescit.

b Ascholi⁹ optimus episcopus.

Occidentales Ecclesiæ Catholicæ.

A nem percunctatus, Occidentem omnem vsque ad Macedoniam, & ecclesias eius, concordes esse intellexit, quod omnes ex æquo cum patre Deum verbum & spiritum sanctum colerent, & apertè trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem profiterentur. Vlteriores verò Orientalis imperij regiones vsque adeò inter se dissidere, vt diuersæ etiã in vulgo hæreses essent, & factiones. Constantinopolim verò magis etiam quàm loca alia de rebus talibus blaterare, & magis Ariana peste refertam esse didicit. Cuius rei causam quoque Ascholius addidit, Occidentem scilicet propterea malis eiusmodi liberum esse, quòd Constantinus Constantini maximus, & Constans minimus natu filius, successorésque deinde eorum Valentinianus & Gratianus ipse, patriam fidem integram conseruassent. In Orientem autem variis ex partibus malum hoc peruenisse dixit: quòd hæresis autor & dux Arius, Alexandriæ in Aegypto ortus, & presbyter ibi factus, blasphemiæ & maledicentiæ venenum ibi euomuerit: post hunc autem Eusebius

Orientales in religione variantes.

Quia in Occidente Imperatores catholici fuere, propterea ecclesiæ quoque ibi in officio permansere. In Oriente per episcopos hæreticos, & Imperatores eis fauentes, Arianismus propagatus.

B [a] Cæsariensis, & Patrophilus Scythopolitanus, & Aetius Syrus in Palæstina extiterint: Paulinus verò, & Gregorius Alexandriæ episcopus, è Phœnicia prodierint. Theodotum præterea Laodicensem, & successorem eius Georgium, atque huius rursum Athanasium, & quartum Narcissum Cilicia protulerit: qui malè iacta semina, seu potius zizania, sinistra irrigatione fouerint. Insuper verò Bithyni fuerint † Eusebius Nicomediẽsis, & Theognis Nicænus, & Menophantus Ephesius, & Maris Chalcedonensis, & Theodorus Perinthius: alios porrò, qui vitiis & malicia celebre nomen sunt consequuti, Thracia dederit. Atque hi omnes longo tempore praua dogmata rigarint atque fouerint. Talibus verò malæ sementis satoribus nõ parum momenti contulerit Constantij ✶ facilitas (ne iuxta Gregorium theologum dicam † leuitas, religionem scilicet & pietatem veritus) & extrema Valentis improbitas. Hæc vbi Theodosius cognouit, imperio suscepto in primis faciendum sibi esse putauit, vt de ecclesiis in gratiam & concordiam redigendis cogitaret. Optimum verò esse ratus,

† Hic ille est Eusebius, qui primùm Beryti, mox Nicomediæ, & tandem Constãtinopoli, per trãsitionem, ex vna sede in aliã contra sacros Canones, fuit episcopus.
✶ ευχολία.
† κεφότης.

Theodosij cõstitutio de Nicæna, eadémque Apostolica fide I. C. de sum. Trin. & fid. Cat.

C tus, vt sententiam de Deo suam ciuibus & subditis suis declararet (ne cui vim inferre videretur, religionem sequendam illegitimè præcipiens) cõstitutionem ex Thessalonica Constantinopolim misit. Inde enim veluti ex summa quadam arce scriptum suum per ditionem omnẽ, ad alias quoque Orientis vrbes omnino peruenturum esse existimauit. Constitutio talis religionem eam complecti omnes iussit, quam ab initio Apostolorum princeps Petrus docuit, quem tum Damasus Romanæ & Petrus Alexandrinæ vrbis episcopi sequerentur. Ad hæc insuper significauit, solam eam nominari Catholicam & vniuersalem ecclesiam, quæ trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem disertè & corde & ore deprædicaret. Diuersum autẽ sentientes, hæreticos vocari, inutilésque esse, & pœnã sustinere debere, si publicè docere auderent.

a Theodosius Constantinopolim venit. Sozom. lib. 7. cap. 5.
b Constantinopoli Gre-

a *Theodoritus, Cæsariensis non habet, lib. 5. cap. 7. At Nicephorus hunc pro fautore Arianorum habens, in nomenclatura illorum hic recenset, Cæsariensis diserte addito verbo.*

CAPVT VII.

Ac ibi lege lata,[a] non multo pòst ipse quoque Constantinopolim se contulit. Tum verò Ariani adhuc ecclesias gubernabant, Euagrio eiecto: quibus præfuit Demophilus.[b] Gregorius autem Nazanzenus theologus, pro Euagrio eis qui trinitatẽ ὁμοούσιον consubstantialem profitentur, præiit, in ædicula quadam conuentus agens.[c] Quam religionis eiusdem sectatores quidam tum quidem in sacrum delubrum commutarunt: aliquo verò tempore pòst, ex ea celebre templum inter alias præclaras Dei ecclesias Constantinopoli est factum, quod non tantum pulchritudine & magnificentia reliquis præstaret, verùm etiam claritatem ex diuinis, quæ in eo edita sunt, miraculis consecutũ esset. Vis enim diuina multis ibi ✶ & re ipsa clarè, & aliquando in somnis apparens, non varios tantum & incurabiles morbos repulit, sed etiam ærũnis & casibus grauibus, quæ in hominum vitam incidunt, multos liberauit. Ab hominibus autem

D *gorius Nazanzenus in domo quadam Catholicos docet.*

✶ ὕπαρ τε καὶ ὄναρ. Miracula ingentia in ea edita.

Ratio nominis Anastasiæ.

E bonæ fidei per manus nobis traditum est, Christi matrem semper virginem Mariam eam esse. nam eo habitu & forma esse multis visa est. Vocant autem ædem eã † Anastasiam seu resurrectionẽ, illam, vt coniicere licet, ob causam: quòd Nicænæ fidei dogma, quod iam Constantinopoli propter ingentem vim & potentiam diuersæ factionis interciderat, & intermortuum fuerat, rursum ibi opera & studio Gregorij excitatũ reuixerit. ✶ Audiui quoque ex quibusdam, vera se dicere contendentibus mulierem in eo templo grauidam ex [a] superioribus ambulacris decidisse, atque interiisse. Quum autem populus, qui tum ibi conuenerat, preces pro ea ad Deum fudisset, eam vitæ restitutam, nullo prorsus tali casu fœtui illato damno resurrexisse: atque inde loco ei cognomen inditum esse, quòd Deus scilicet opus id peregisset. Hæc hactenus:

a ἐκ τῶν μετεώρων στοῶν. Efficacia populi precum.

c *Ex ea domo primùm delubrum, deinde ecclesia præclara facta, cui nomen Anastasiæ inditum.*

✶ *In eo templo fœmina grauida ex superiori loco delapsa, & mortua, precibus populi vnà cum fœtu restituta est.*

† *De Anastasia ista, post discessum è Constantinopoli suum, inter alia verba Gregorius ipse sic cecinit:*

F

Inclyta Anastasiæ salue ædes, quæ morientem
Erexti rectam per mea verba fidem.
Et post fata tui memor ipse, animæq; piorum,
Mandabant precibus téque tuósque Deo.

CAPVT VIII.

Demophilus Arianus ecclesiis Constantinopoli excedit, & extra vrbem conuentus agit.

Imperator statim cum mandatis ad Demophilum misit, qui ei denunciarent, vt vel Nicænæ assentiretur synodo, populúmque ad vnionem & pacem complectendam adduceret: vel, nisi hoc faceret, quamprimum ab ecclesiis discederet. Atque ille minimè faciendum esse ratus, vt conuocata multitudine, &

Illos [b] aduersum, qui possent plura, veniret:

Imperatoris sentẽtia ei promulgata, inter alia hæc dixit verba. Fratres, quandoquidem diuinum præcipit oraculum, si nos persequãtur homines, vt ex ciuitate vna trãseamus in aliam: & Imperator nos ex oratoriis expellit: scitote nos die crastino extra vrbis muros ecclesiã & conuentũ acturos. Atque hæc cùm dixisset, abiit. & deide ad mœnia vrbis cũ

b πρὸς κρέσσονας ἀντιφέρεσθαι.

A sectatoribus suis conuenire, & sacra peragere solitus est, non ita vt decuit Euãgelica sententia percepta. Fugientes enim huius mundi conuersationem, ad summam vrbem, cœlestem Hierusalem, anhelare nos, dictum id fortasse sub obscuriore significatione iubet. Exiit verò cum eo vnà Lucius, qui cùm Alexandriæ Arianam hæresim defenderet, eam ob causam inde pulsus, Constantinopoli morabatur: vbi tum Demophilus ecclesias, ex eis decedẽs, reliquit. Imperator cum Gregorio eas ingressus, fausta omnia per orationem apprecatus, eas illi commendauit. Et postea ibi qui Trinitatem consubstantialẽ profiterentur, ecclesias obtinebãt. Erat is annus, quo Gratianus in imperio quintùm, Theodosius autem primùm consul fuit. [d] Ex quo autem Ariani sacra templa tenuerant, anni nõ pauciores quàm quadraginta lapsi erant. Cœterùm Demophilus expulsus, in patriam suam Berrhœã se recepit. Theodorus Antiochia eiectus, in Thraciam, vnde ortus fuerat, abiit. Itidem etiam Hypatius Nicæa Tyrum Syriæ, quæ eum genuerat, rediit. B Et alij itẽ aliò dispersi sunt. Porrò Antiochiæ Asterius & Crispinus presbyteri, & reliqui factionis eius quæ Theodori auspicia sequuta fuerat, cõciliabulo coacto, ad quod etiam alij multi ex vicinis vrbibus episcopi conuenere, legationem ad Eunomianos misere, coniunctionem communionémque eorum ambientes. Quibus illi per epistolam, ita se eos recepturos esse responderunt, si suffragia sua, quibus Aetij lectionem & consecrationem damnauerant, antiquarẽt, & scripta illius reciperent. Petierunt quoque, vt vitam illi prius lustrationibus perpurgarent, quòd videlicet impuris quibusdam institutis infecti essent. Hanc illi petitionem tum quidem receperunt. Postea verò cò etiam producti sunt, vt in ecclesiasticis conuentibus Eunomio & popularibus factionis eius, per maledicta detraherent: μετεωρολέσχας, hoc est, de rebus cœlestibus sublimibúsque cum fastu & insolentia verborum nugantes, dementiáque & improbitate plenos, qui sibi talia prætendenda esse statuissent, eos cognominãtes. Porrò Ariani, quòd eorum non mediocris esset multitudo, ex momẽ- C to quod illis iam inde ab initio sub Constantio & Valente accesserat, metu nullo conuentus agebãt. Et de Deo atque eius substantia temerè disputabant. Animum quoque Imperatoris ipsius, illi per factionis suæ homines, qui in Imperiali aula versabantur, tentandum esse duxerunt: illa spe concepta, hunc quoque, sicuti & Constantium, in potestatem eorum adductum iri. Quæ res eis quoque qui Catholicæ Ecclesiæ erant, magnam attulit curam. Quapropter in maximo fuere metu, Eunomij in disputationibus vim suspectam habentes. Non ita pridem enim is, quum sub Valentis imperio à Cyzicenis dissidere cœpisset, & seipsum ab Arianorum sodalitate segregasset, Chalcedonem Bithyniæ è regione Cõstantinopoli sitam, vbi priuatus considebat, se contulerat. Et multitudo ingens è Constantinopoli ad eum ventitabat. Alij quoque aliunde ad eum confluebant, qui partim de vita & doctrina eius periculum faciebant: partim, si noui quidquam diceret, cupidè eum auscultabant. Et iam fama quoque nominis eius ad Imperatorem peruenerat. Fuisset ille ad colloquium etiã Principis admissus, nisi Dei amãtissima ipsius coniunx Placilla, quæ iam inde ab initio decreta D Nicæna cõstanter profitebatur, cura & studio omni obsistendo hoc egisset, ne cum illo prorsus colloqueretur. Maximè quippe verita est, ne institutorum vitæ illecebris, & verborum vi atque grauitate, Imperatorẽ ille in sententiam suam abduceret.

Quomodo accipiendũ verbum illud Saluatoris, Fugite ex vna ciuitate in aliam.

Theodosius Gregorio Nazan. ecclesias Constantinopoli commendat.

d Ariani episcopi passim episcopatibus suis abeunt.

Ariani rerum suarum satagentes, Eunomianis se coniungũt. Eunomiani eos certis conditionibus suscipiunt. Ariani deinde Eunomianos cõtumeliose μετεωρολέσχας vocant. Iidem rursus conuentus & ecclesias suas liberè agunt.

Animum etiam Imperatoris, vt eũ ad partes suas traducant, tentãt.

Eunomius Chalcedone priuatus cũ laude magna vixit. Ne ad colloquium imperatoris is admittatur, Placilla Augusta sedulò cauet.

CAPVT IX.

Hæc quum ita fierent, ac eius rei studiũ apud Arianos vigeret, magnus Amphilochius, de quo antea quoque mẽtionem fecimus, vnus ex eis qui tum Constantinopolim aduenerant episcopis, non ille quidem in rebus agendis versatus, sed alioqui senex venerandus, atque in rebus diuinis acri mente præditus, Imperatorem adiisse, eique vt Arianorum conuẽtus ab vrbibus semoueret, supplicasse dicitur. Imperator autem petitionem eã, quòd durior inhumaniórque esse videretur, non E comprobauit. At sapiens ille senex tum quidem tacitus abiit, & consilio deinde sapientiore facinus memoria dignum fecit. Quum namque rursum cum reliquis episcopis in aulam venisset, & imperatorem ita vt decet, atque vt alij episcopi fecerant, piè & suauiter admodum consalutasset: filiũ ipsius Arcadium, qui nuper ad Imperium lectus fuerat, non eadem illi impertita reuerentię obseruantia, inhonoratum reliquit. Verùm ad eum accedens, & veluti cum puero colloquens, manúq; eum demulcens, Salue & tu ô puer, inquit. Imperator, quòd senem Amphilochium rudiori * animo esse, & rusticius agere existimaret, quomodo filium salutare deberet, docuit. Atque ille, sufficere ei honorem talem, dixit. Imperator autem ira percitus, & veluti filius iniuria affectus esset, grauiter commotus, cum conuicio episcopum abduci iussit. Ille porrò quamuis protruderetur, conuersus tamen paululum, consiliúmque in animo occultatum proferens: Vidésne, inquit, ô Imperator, quàm tu procaciter filio illatam contumeliam nõ fers, sed amarulẽter † propter summissiorem cõ- F pellationem, in nos excandescis? Sic scilicet existimare te oportuit, succensere etiam cœlestem Imperatorem & patrem vnigeniti, propter eos qui non communem illi tribuunt honorem, sed dissimilem & longè minorem patre vocare audẽt. Imperator quum inde rem actam intelligeret, & verba ea admiraretur, quamprimum ad se sacerdotẽ Dei accersiuit, & ad pedes eius prouolutus, veniã ab eo petiit. Neque aliter quàm ipse dixisset, se rẽ habere, professus est. Atque in ea sententia confirmatus, postea eos qui aliter quàm Nicææ statutũ fuerat, opinarentur, auersatus est. Contentiones in foro & inanes conuentus inhibuit, disputationibus de Deo & natura eius finem omnino imposuit: & cõstitutione publicè proposita, periculum qui ei non parẽrent denunciauit: pœnam ei quoque qui contrà venire ausus esset, comminatus. Ita factum, vt Arianis & Eunomianis pulsis, τῶ ὁμοουσίῳ consubstantialis fidei professores ecclesias moderarentur.

Amphilochius à Theodosio petit, vt Arianorum conuentus in vrbibus inhiberet, sed id nõ impetrat.

*Idem debita reuerentia Arcadium in conspectu patris Imperatoris non prosecutus, re ipsa pulcherrimè Theodosio ostendit, Dei patris, ob contumeliam vnigenito filio suo ab Arianis illatam, irã. * ἰδιωτικώτερον διακεῖσθαι. † τῷ τῆς προσρήσεως ὑφειμένῳ.*

Theodosius conuentibus publicis sectæ Arianæ interdicit. l. 2. C. de sum. trin. & fid. Cath.

CAPVT X.

A

a Imperator Conciliũ Constantinopolitanũ indicit.
** Soz. lib. 7. c. 7. Catholicos episcopos cõuocatos esse scribit: Ex imperij Theodosij prouincijs dũtaxat, non addit.*
Et synodus hæc Cõstantinopoli, sicuti plerique omnes tradunt, est celebrata. Id.
b Euocantur etiam Macedoniani.
c Præcipui Macedoniani episcopi.
d Numerus episcoporum.

PRoinde primo quoque tempore synodum quoque episcoporum Imperator in locum vnum, ✶ ex imperij sui prouinciis duntaxat, conuenire iussit, ad Nicæna decreta confirmanda: atque vt ibidem, cuinam Constantinopolitanæ ecclesiæ sedes committenda, deliberaretur. [b] Quòd autem Macedonianos vniuersali ecclesiæ aggregari atque vniri posse existimaret, quia non admodum opinione sua de Deo, ab vtraque parte & factione, dissidebant, eos quoque ad conuentum euocauit. Et conuenerunt ab eis qui Trinitatẽ ὁμοούσιον consubstantialem prædicant, circiter centum & quinquaginta: alterius autem sectæ triginta & sex, quorum plures ex Hellesponto erant. [c] His præibant, Eleusius Cyzicenus, & Marcianus Lampsacenus. [d] Inter Catholicos præcipui erant: Timotheus, qui Alexandriæ in locum Petri fratris sui, eiusdémque Athanasij successoris, surrogatus fuerat: Meletius Antiochiæ episcopus, qui pridem Gregorij causa B Constantinopolim venerat: & Hierosolymitanus Cyrillus, qui cùm antea Macedonij opinionem secutus fuisset, tum per pœnitentiam resipuerat: præterea Ascholius Thessalonicæ, Diodorus Tarsi, & suum rectè gerens nomẽ Acacius Berrhœæ, episcopi. [e] Ii sanè omnes in Nicænis decretis acquiescentes, Eleusium & populares eius in sententiam suam adducere conabantur: in memoriam eis redigentes, quam ad Liberium miserant legationem, in qua per Eustathiũ, Syluanum, & Theophilum, se Nicænam fidem sequuturos receperãt. Tum autem, quod sua ipsorum voluntate, longo tempore se ab eorum communione non segregassent: non rectè eos facere dicentes, cùm semel flagrantibus animis eandem cum eis fidem suscepĕrint, quòd ita rectè ab eis constituta rursum antiquarent [f]. At illi cohortatione tali spreta, cùm apertè Arij opinionem iudicio suo meliorem censeri, neque vnquam fore vt patri filium ὁμοούσιον cõsubstantialem esse faterentur, quanuis aliter Liberio polliciti essent, dixissent, discesserunt: & ad factionis suæ populares, vbicunque in vrbibus C essent, vt nequaquam Nicænam fidem complecterentur, literas dederunt. Qui verò ab vniuersali ecclesia stabant, ibi manentes, de eligendo Cõstantinopolitano episcopo consiliũ habebant. Et primus ibi imperator [g] Gregorium, propter vitã & eruditionem præstantem admiratus, dignum illum ea sede calculo suo iudicasse dicitur. Qua in re synodus ei, quòd virtutem eius viri reuereretur suffragata est. Potissimùm verò diuo ipsi Meletio, videbatur, Gregorio Cõstantinopolitanũ episcopatum confirmãdum esse, hac in parte canone de episcoporum translatione, quem nonnulli consilium hoc reprehendentes obiiciebant, posthabito. Optimè quippe diuinus pater eorũ virorũ mentem & consilium, qui illum promulgauerãt, tenebat[h]. Synodus nanque illa, vt occasionem ✶ ambitus in ecclesiis præcideret, canonẽ eum proposuerat, quod multa tum ex competitorum ambitiosa prensatione prouenissent mala. Quod si ambitus abesset, nihil prorsus extare impedimẽti censuit, vt modò vita aut doctrina multis aliis prestãtior, aut simul vtraque hæc constarent, aut cõmunis denique & publica cum magna commoditate vtilitas per translationem in expectatione esset.

e Catholici Macedonianos in sententiam suam adducere contendunt.

*† * f Alij in hac synodo centũ & octo Patrũ, Macedoniũ etiã damnatũ esse scribũt, spiritum sanctũ Deũ esse per negantem. Macedoniani opinionem suã retinẽtes, ex concilio discedunt.*
g Greg. Nazanze. episcopus Cõstantinopolitanus designatur, Meletio censente, & imperatore approbante.

b Mẽs & sententia canonis Nicæni de nõ trãsferendis episcopis.
** φιλαρχίας.*

† Ioannes Psellus de secunda œcumenica synodo scribens, inter alios, hos ponit versiculos:*

Αὐτὴ τὸν μακεδόνιον ἀνέσπασε ῥιζόθεν,
Τὸ πνεῦμα τὸ πανάγιον ἀλλοτριοῦντα μάτην
Τῆς θείας θεότητος, καὶ κτίσμα βλασφημοῦντα. *Hoc est:*
Reiecit hæc Macedonium radicitus,
Qui spiritum temerè creaturam vocans,
Deitate summa segregat sanctissimum.

CAPVT XI.

Gregorius sedem Cõstantinopolitanã recipit.

GRegorius sanè primùm munus episcopale suscepit, & thronum conscendit. Quomodo enim tot & tantorum virorum cohortationem despiceret? Et gregem, quem exiguũ receptum, frequẽtissimum fecerat, euãgelicis humoribus rigans fouit: eósque qui extra illum oberrarent, verborum sagena captos ad ouile adduxit. Vbi verò paulo pòst quosdam, & eos maximè qui ex Aegypto ad- E uenerant, electioni suę intercedere, eámque reprehendere sensit, oratione ad eos synodali habita, episcopatum rursum deposuit. At enim ab ipsa statim synodo, diuinus Meletius ad vitam lætiorem trãsiit: & à multis, pręcipuè verò à Gregorio Nyssenæ ecclesiæ luce, funebribus orationibus est cõ celebratus. Et ante obitum quoque eius episcopi Aegyptij secessionem fecere, inter alia illud carpentes, quòd Gregorius, quum paternum antea episcopatum & Nazanzenam ecclesiam administrarit, ad Constantinopolitanam tum sedem euectus esset. Et iam Timotheus Alexandrinus Maximum quendam Cynicum philosophum, Gregorij quidem discipulum, ✶ Apollinaris autem labe maximè infectum, in abdito loco, apud Choraulæ cuiusdam domum, Cynico capillo eius inciso, pastorem Constãtinopolitanũ legerat atque consecrarat. Verùm qui tum ibi congregati erant, facinus tam absurdum reprobantes, haudquaquam consecrationem eam laudarũt. Nam plerique viri diuino ardore & spirituali sapientia pleni erant. qualis Helladius ille fuit, Basilij magni successor: Grego- F rius, & Petrus, eisdem cum Basilio parentibus orti: Amphilochius Iconij, quæ Lycaoniæ vrbs est: Optimus Pisidię, Diodorus Ciliciç, Pelagius Laodiceæ: Eulogius Edessæ, Acacius Berrhœæ, Isidorus Cyri, Cyrillus Hierosolymorum, Gelasius Cesareæ Palæstinæ, Acacij, qui Eusebio Pamphili substitutus fuerat, successor, & alij quamplurimi episcopi, egregij virtutis athletæ & cõcertatores, doctrinam vita ipsa exornantes. Qui omnes factum tale execrantes, se ab Ægyptiis seiunxerunt, & Gregorio magno affuerunt. Nam vnà cum eo cõuentus, & sacra, & ritus ecclesię, recepto more omnes liberè peragebãt. Quos diuinus Gregorius, si quis alius, & ipse humanus & humilis, maximè adhortatus est, vt concordiã & pacem inter se, cuius gratia conuentus quoque coactus esset, colerent, eámque iniuriæ hominis vnius cõtemnere decederet, præferrent. Ego enim, inquit, curis multis liberatus, exoptatam mihi dudum & gratam quietem persequar. Et vobis simul, post diuturnum illud & inexpugnabile bellũ, tanto studio expetita pax continget. Meo quidem iudicio perabsurdũ esset,

Sed breui eiusdẽ ius, propter Aegyptiorũ episcoporũ inuidiã resignat.

Meletij obitus. Oratio Gregorij Nisseni in funere Meletij.
Timotheus Alexãdrinus maximũ philosophum Cynicum episcopatui Constãtinopolitano præficere conatur.
** Sozo. Maximũ Nicænæ fidei pfessorem fuisse scribit, lib. 7 cap. 9.*
Id ei nõ succedit.
Præclari es consensus episcopi.

Alij episcopi extra Aegyptios, Gregorio fauent.

Deus bone, quàm libẽter vir sanctus episcopatum primariũ deponit, & publicæ paci dignitatem suã posthabet.

Alium pro se episcopũ legẽdum suadet.

A si nuper admodum hostilis pugnę periculo defuncti arma inter nos ipsos sumeremus: & sicuti sors ferret, tela temerè coniiceremus, robúrque omne in quibus minimè decet certaminibus consumeremus. Sic scilicet hostibus quoque ipsis, vt clade nostra lætarentur, causam præberemus. Quapropter si consilium meum sequi voletis, viro alicui per disquisitionem inuēto, qui diuina mente præditus, sede ac dignus sit, quíque Deo actiones eius gubernante, ritè omnia & ordine faciat atq; constituat, ecclesiæ præfecturam committetis. Cōtra verba hæc, quum quod dicerent, nō haberent, vel inuiti ei cesserunt. Et confestim Maximum Cynicum episcopali dignitate nudatum atque excommunicatum, ædibus sacris eiecerunt, quum ꝙ prę ter rationem illegitimè thronum inuasisset: tum maximè, sicuti dictum est, ꝙ Apollinaris vęcordibus intemperiis agitaretur. Gregorius autem sede relicta, in patriam Nazanzum reuersus, vitā quietam ✶ priuatus transegit: neque cuipiam, eo ꝙ sua sponte throno cessit, scandali siue offendiculi oc-

Concilium Maximum Cynicū excōmunicat. Grego. Nazanzum reuersus.

✶ διάγων καθ᾽ ἑαυτόν.

Summa animi in eo viro moderatio.

B casionem præbuit. Sedenim virum hunc longè sapientissimum, quum alias ob res omnes valde, tum verò hac ipsa de causa non minus admirari libet. Neque enim eloquentia, qua plurimùm pollebat, ad superbiam elatus est: neque ab inani gloria victus, administrationem ecclesiæ tantæ expetiuit, quam ipse, quū propè iam interiisset, ad eam rursum amplitudinē doctrina sua prouexerat: sed illico episcopis depositum reddidit, neq; labores quos pertulerat, aut pericula quæ aduersus hæreses per intestinum bellum pugnans adierat, prætendit: quum quidem vt sedem eam retineret, & ecclesiam Constātinopoli administraret, alio iam Nazanzi episcopo declarato, vel parum, vel nihil prorsus impedimenti esset. Atque synodus quidē mores priscos conseruās, id quod ei in manus tradiderat, ab ipso non inuito recepit: nihil omnino diuinas dotes, quæ in eo viro erant, morata.

CAPVT XII.

C CÆterùm maxima cura & deliberatio imperatori & episcopis incumbebat, imperatore potissimùm eos cohortante, ad diligentem exactámq; disquisitionem adhibendam, vt quàm optimus atque honestissimus vir inueniretur, cui vrbiū maximæ rectè administrationis committerentur habenæ. Porrò synodus hac in re non eundē quem imperator obtinebat animum. Pro se enim quisque, vt ex necessariis suis & amicis quispiam honorem sedis eius consequeretur, laborabat. Quod consilium quum episcopi omnes texerēt, Nectarius quidam Tarsi Cilicum ortus, primariæ nobilitatis vir, senatoriáque dignitate clarus, & humanitate morum admirationem omnium promeritus, tum autē prætoris magistratu & honore conspicuus, Cōstantinopoli degens, in patriā iamiam iturus, ad Diodorum Tarsi episcopum venit, vt ab eo, sub cuius scilicet episcopatu censeretur, cum precatione ✶ benedictionem acciperet: atque si opus esset, literas eius secum ferret. Et commodū tum accidit, vt Diodorus secum ipse consideraret, quemnam ad functionem propositam eligi con-

Fauor etiam in electionib. episcopalibus obtinet.

Nectari⁹ vir prætorius, ꝓfanus, & nōdū baptizatus, mirificè episcopus Cōstātinopolitanus, præter opinionē omnium imperatore maximè cōprobante, eligitur.

✶ εὐχὴν λαβεῖν.

Accipiebant olim ab episcopis suis benedictionem peregrè profecturi.

ueniret. Et Nectarium ingredientem conspicatus, D statim illum in animo suo idoneū ad sedem eam suscipiendam iudicauit. Et intra seipsum affectione propensus in eum fuit, caniciem illius venerandam cernens, speciémq; episcopo dignā, morúmque simul humanitatem eximiam perpendens. Et alio quodam sub prætextu eum ad episcopū Antiochenum adductum, mirificè laudauit: & illum vt secum ei faueret, rogauit. Ille verò, ꝙ multi prę clari viri designati essent, veluti in re graui & seria apud seipsum subridens, Diodori suffragium abrogauit: Nectario tamē nihilominus vocato, paulisper eum secum manere iussit. Interea imperator in charta describi iussit eorum nomina, quem quisque aptum esse ad tantā ecclesiæ scapham gubernandam putaret: vt sibi illis in scripto repræsentatis, vnius ex omnibus eligendi potestas relinqueretur. Et alij quidem alios, pro vt cuiq; visum erat, annotarunt. Antiochenæ verò Antistes ecclesiæ, postquam ex sententia sua quos volebat in libello nominauit, extremo loco, vt Diodoro gratificaretur, Nectariū etiā subiecit. Imperator char- E ta in manus accepta, in quā designatorum nomēclatura descripta erat, vbi ad Nectarij nomē peruenit, constitit. Et altius, more suo, rem mente reuoluens, secum ipse consultauit: & digito Nectarij nomini impresso, denuò eorum qui calculos & suffragia episcoporū meriti fuerant, nomina percurrens, vbi rursum ad Nectariū peruenit, diu multúmq; re deliberata, eum ipsum præ omnibus sede ea dignum esse cēsuit. Ad id factum obstupuere omnes, verbísque & ore omnium quærebatur, Quísnam Nectarius iste esset, quæ studia eius, atque vnde ortus esset? Vt verò nondum ✶ quoq; initiatum esse cognouerunt, amplius etiam admirati, & ad imperatoris iudicium animis cōsternati sunt. Ego quidem id etiam Diodorum ignorasse puto: neque enim credibile est, non initiato eū suffragari tātopere ausurum fuisse. Sed illum iam canum, vt æquum fuerat, initiatum fuisse opinatus est. Ego verò non sine nutu Dei hoc accidisse puto. Atque vbi id Princeps quoque resciuit, quáuis ex episcopis multi contrà niterentur, in sententia tamen sua ille conquieuit. Postquàm verò, qui F conuenerant, omnes imperatoris calculum confirmarunt, extemplo Nectarius baptismo initiatus, atque etiamnum mystica veste indutus, cōmunibus synodi suffragiis episcopus Constantinopoli declaratus est. Hæc sic accidisse, Deo tanquam instrumento ipso Principe vtente, à multis creditum est. Sed verúmne id sit, an secus, affirmare certo nō possum. Mihi quidem ipse persuaserim, rem tantam non sine prouidentia diuina actam esse, quum propter insolitum nouúmque electionis & cōsecrationis morem, tum propter earum rerum quæ consequutæ sunt magnitudinem, coniecturam hāc faciens. Quod nanque placidus, & in rebus omnibus bonus fuit, verisimile est, Deum illi per synodum tantam episcopatum cōmisisse. Cōsecratio quidem Nectarij tale consecuta initium, auspicatum quoque habuit finem.

✶ ἀμύητον.

Mystica baptizatorum vestis.

CAPVT XIII.

Senatusconsulta Synodi Cōstantinopolitanæ. Patriarchatus cōstituti.

A Postea episcopi omnes vnà cum Nectario congregati, vt Nicænę fidei decretum certum esset, constituerunt, Hęresim omnē damnarunt: & prouinciis diuisis, Patriarchas constituerunt. Sanxerunt quoq; iuxta veteres Canones, vt episcopi in ecclesiis suis manentes, non temerè in aliarū diœcesium fines transirent, nève se illegitimis, ⁎ cōsecrationibus non vocati ingererent: id quod antea, quum vniuersalis Ecclesia persequutionibus exagitaretur, factum fuerat. Quæcunque verò apud quosque acciderent, vt gentis eius synodus pro arbitrio suo ea ordinaret & statueret. Præterea, vt secundum Romanæ vrbis episcopum, Constantinopolitanus antistes ⁎ primum ac præcipuum obtineret honorem, vt qui nouæ Romę curator sit: Non enim vrbs ea tantum ita nominata est, & populi honoribus magistratibúsque exornata, verumetiam signis moribúsq; & legibus cū Romanis in Italia eisdem gloriatur [a], atque vtrique ex æquo paria sunt & dignitatis pręmia, & ho- B norum iura. Igitur diœcesibus ordinandis Nectarius quidem Thraciam sortitus est, & Megalopolim ⁎. Ponticam autem diœcesim à Bithynia vsque ad Armenios, Helladio, qui Basilio in Cappadocia successerat: & Gregorio Nyssæ, quæ & ipsa Cappadocum ciuitas est, episcopo attribuerunt. Prouinciam autem Melitinensem Otreio reliquerunt. Asianam verò administrationē Amphilochius Iconij, & Optimus Antiochiæ in Pisidia episcopi acceperunt. Aegyptus porrò sub Timotheo Alexādrino permansit. Gubernationem autem Orientalium ecclesiarum episcopis earum permisere, videlicet Pelagio Laodicensi, & Diodoro Tarsensi. Antiochiæ verò soli sua relinquētes ⁎ priuilegia, Meletio etiā adhuc superstiti tribuerunt. Vrbibus autē circa Thraciam & ⁎ Scythiā sitis, Terentium Tomitanum & Martyrium Marcianopolitanum præfecere. Quos quum imperator omnes visos collaudasset, sententia sua calculos quoque eorum comprobauit. Et erat eorum illustris gloria: quippe qui ecclesias, pro eo atq; par C est, administrarent. De Maximo verò decreuere, vt neq; esset, neq; nomen episcopi haberet. quos verò consecrasset clericos, & quæcunque egisset, irrita vt omnia essent. Constitutione quoque imperator sanxit, vt firma & perpetua esset Nicænæ fidei autoritas: atque vt omnes omnium locorū ecclesiæ illis committerentur, qui in subsistentia trium eiusdem honoris & eiusdem gloriæ personarum, † diuinitatem vnam patris & filij & spiritus sancti profiterētur. Et canonibus quibusdam ecclesiarum exornandarum gratia promulgatis, etiam spiritus sancti gloriam, vtpote similem atq; æqualem patri & filio, sancto Nicænæ fidei symbolo adiecerunt: Gregorio Nysseno id quod illi deesset supplente.

⁎ χειροτονίαις

Ab episcopo Romano Cōstantinopolitanus inter reliquos antistes primatū obtinet.
⁎ πρεσβεῖον.

a Cōstātinopolis vrbi Ro. exæquata. Patriarchatuū siue diœcesium ordinatio. Per Megalopolim, hoc est magnā vrbē Constantinopolis hoc loco intelligenda.

⁎ Apud Sozo. est, Diœcesim istā Ponticam à Bithynia vsque ad Armenios esse cōcessam Helladio Cæsariensi, & Grego. Nysseno, & Otreio Melitinensi, episcopis. lib. 7. c. 9
⁎ πρεσβεία.
⁎ Mihi sub Scythiæ noīe Gotthorū prouincia significari videtur. Maximo Cynico dignitas adempta.
† l. 2. C. de sum. Trin. Canones Ecclesiastici. Supplemētū Symboli Niceni de spiritu sancto.

CAPVT XIIII.

Adana Ciliciæ vrbs. Nectarius episcopalem functionem addiscit.

His ita actis, simul & synodus finē suū habuit, & reliqui episcopi ad sedes suas redierunt. Nectarius autem Cyriacum Adanæorum episcopum secum retinuit, vt episcopalem disciplinam ab eo addisceret. hunc enim ad breue tem- D pus à Diodoro Tarsensi petierat. At ille non hūc solum, sed & alios plurimos Cilices apud eum reliquit. In quibus & Martyrius, medicus optimus, erat: quem commissorum in iuuenili ætate peccatorum, sibi conscium habebat Nectarius. Eum tum in diaconorum numerū cooptare studebat. Martyrius verò ministerij eius functionem refugiebat. Affirmabat nanque, indignum se esse tanto munere, testémque vitæ malè peractæ ipsum Nectarium laudabat. Et ille: Quid, inquit, existimas? Ego qui nūc episcopus sum, an non iuuenis aliquando inconsideratè magis quàm tu vitam egi? Teipsum testem facio, qui administer mihi improbæ sæpe libidinis fuisti. Martyrius porrò: At tu vir beate, ait, nuper admodum per baptismum omnem labem abluisti, quum etiam episcopalem dignitatem es consequutus. ⁎ Vtrumque verò, & sacrum lauacrum, & munus episcopale, delictorum esse remedium & expiationem, ex sacris nouimus constitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre videris à recens genito infante. Ego E verò iamdudum diuino purgatus lauacro, eundē per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subiit iugum. Cuius quū non possim deprecationem pulchram non laudare, vt partem aliquam etiam hoc loco in præsenti historia obtineret, volui. Post synodum celebratā, vbi Imperator cognouit, quid Paulo Constantinopolitano olim episcopo accidisset, vt scilicet in exilio ab Arianis suffocatus enectúsque fuerit, translato honorificè corpore eius Constantinopolim, in templo id reposuit, quod Macedonius, qui insidiatus illi fuerat, construxit. Id nunc quoque appellationem Pauli retinet, maximum atque præclarissimum, & quodammodo à paucis aliis secundas ferēs. Qui verò rem eam ignorant, diuū Apostolum Paulum conditum ibi esse arbitrātur. Sub idē tempus, sacræ etiā Meletij reliquiæ Constantinopoli Antiochiam sunt perlatæ, & proximè apud martyrem Babylam repositæ. Dictū autem est, imperatoris iussu corpus eius in publicis viis omnibus, præter Romanorum morem, intra vrbium mœnia receptum: precationibúsque & F psalmodiis alternis in vrbibus decantatis, donec Antiochiam pertigit, honoratum esse. Tantum verò viri huius desiderium in animis hominum omnium relictū esse ferūt, vt illius formā & effigiem in parietibus & tabulis depingi, & in annulis exculpi curauerint. Meletius quidem tanto cum honore humatus est. Cui, ad gregem illius pascendum, Flauianus substitutus est: iusiurandum, quo obstrictus fuerat, paruifaciens. Paulinus enim adhuc viuebat. Proinde vrbem Antiochenā, quæ paululū conquieuerat, turbæ rursum exceperunt. Multi nanque à Flauiano desciscentes, Paulino se adiunxerunt. Cuius sanè rei gratia, non solùm Antiocheni ipsi, verùm etiam vicini circumcirca episcopi, inter se dissensere. Aegyptij nāque, Arabes & Cyprij propter Paulinum, veluti iniuria is affectus esset, indignabantur: Syri autem, Phœnices, Palæstini, & qui Armeniam, Cappadociam & Galatiam incolunt, quíque ad Pontum Euxinum sunt, maxima ⁎ ex parte Flauiano fauebāt. Porrò

Martyrius propter malè actā vitā & baptismā profanatū, persuaderi à Nectario nō potest, vt presbyteri suscipiat dignitatem.

⁎ ἀμφότερα δὲ καθάρσια ἁμαρτημάτων, τὸ θεῖον ἐνομοθέτησε. Sozom.

Ossa Pauli Cōstātinopolitani martyris Cōstātinopolim relata. Pauli tēplū ibidem.

Meletij corpus Cōstantinopoli Antiochiā deportatum summo cum honore.

Desideriū hominum erga Meletiū defunctum.

Flauianus Antiochiæ, cōtra iurisiurandi sacramentū, episcopatum post Meletij mortem suscipit. Noua dissensio in ecclesia Antiochena.

Dissentio ea in vicinas quoq; regiones progressa.

⁎ *Occidentales episcopi Flauiano & ordinatoribus eius infensi.*

A Damasus Romę episcopus, & Occidentales antistites, Flauiano plurimùm succensebāt: & ad Paulinum scribentes in epistolis, quas Synodales appellare mos est, ei nomē præsulis Antiochenę ecclesię tribuebant, Flauianum autem prorsus auersabantur. Neque verò minus Diodorum Tarsensem, & Acacium Berrhœum, qui illi manus imposuerant, accusabāt: quos etiam à cōmunione excluserūt. Vt verò certius rem eam cognoscerent, & ipsi & Gratianus ad eos literas dederunt, ex Oriente in Occidentem eos euocantes.

CAPVT XV.

Sozo. lib. 7. cap. 12.
Propter Arianorū reiectionē nonæ ī ecclesiis turbæ exortæ.
Theodosi⁹ cōcilium aliud ducibus hæresiū euocatis Constantinopoli cogit.

EOdem tempore, quum Ariani ex sacris ædibus deturbarentur, & Catholici in possessionem earum vacuam inducerentur, nō paruæ exortę sunt turbę. Quapropter imperator Theodosius exiguo à priore synodo temporis interuallo, antesignanos vigētium tum hæresium rursum conuocauit, vt alterum istorum fieret: videlicet, B vt vel ipsi aliis opinionem suam persuaderent, vel ab aliis ad aliam complectendam persuaderetur, de rebus quæ in controuersia essent: in vnā eandémque sententiam omnes adductum iri ratus, si in publico auditorio opiniones dubiæ per disputationem discuterentur. Quum autem vniuersi conuenissent, (factum id eo anno, quo filium [a] Arcadium Augustum renunciauit) consilium de synodo celebranda cum † Nectario Constantinopolitano communicauit, cohortatus, vt quæstiones vnde hæreses orirentur omnes, in publicam deducerentur disputationem, quò quum vna fieret ecclesia, atque vnum inter omnes consentiens constitueretur dogma, tum vniuersi religionē, ita vti decet, colerent, neque quidquam cōtrouersiæ relinqueretur [b]. Nectarius plurima secū animo reuoluens, Nouatianorū episcopum [c] Agelium accersiit, eiusdē cuius ipse erat de cōsubstantiali sententiæ virū: qui ✱ ꝙ factis potius virtutem declararet, & à verborum nugamentis & fastu alienus prorsus esset, alium vicem suam ad despiciendum quid facto opus esset, atque etiam (si hoc vsus ferret) ad disputandum, designauit [d], Sisinium C nomine, qui tum in lectorum ordine enitebat, & breui pòst episcopatū eius suscepit: hominem ad inueniendum perquàm ingeniosum, & ad id quod inuenisset eloquendū valde commodum: nec minus ad arcanos & latentes sacræ scripturæ sensus inquirendum, eósque copiosè suaui lingua exponendum, sane quàm idoneum, necnon prophanæ simul & sacræ philosophiæ egregiè peritum. Is, quod rectissimè tum dicere visus est, suasor fuit, ne qua cum eis qui aliter opinarentur, susciperetur disputatio, vt quæ aliam ex alia rixam & contentionem parere soleret: sed vt illi interrogarentur, an eos sacrorum oraculorum interpretes, qui prius extiterint, quàm dissēsio in ecclesiis orta sit, admitterent. Ac siquidem sentētias illorum reiicerent, tum fore dixit, vt eos etiam factionis suæ populares eiiciant. Sin verò idoneos illos ad declarationem seu decisionem cōtrouersiarum esse putarent, statim illorum libros in medium proferri debere. Atque hoc sic suasit, ꝙ certò sciret, veteres quum in diuinis literis coæternum patri filiū inuenerint, haudquaquam ab initio aliquo generationem eius incepisse, dicere ausos fuisse. Vt autem & Nectario & imperatori optimū hoc consilium esse visum est, omnibus qui euocati fuerant coactis, cognoscere primùm, quid de veterum scriptis illi sentirent, tentauit. Atque vbi illi clamore & admiratione suā erga illos affectionem & pietatem indicarunt, apertè pronunciauit: Si testes illi dogmatis classici & idonei essent, facile eos quæstioné rei cuiuslibet decisuros, si ipsi in eo acquiescerent, quod illi de cōtrouersiis eiusmodi & senserint & dixerint. Quandoquidem autem etiā de eo hæresium duces dissentiebāt (non omnibus enim eadem de veterum opinionibus sententia erat) rem secum ipse perpendens imperator, intellexit propterea illos propositam sibi cōditionem repudiare, quòd disputationibus suis confiderent.

a Arcadius Augustus renunciatus.

b Nectarius Agelium Nouatianū episcopū in consiliū adhibet.
c Agelius vitæ sanctitate quā disputationis cōtentione clarior.
** τὴν ἀρετὴν ἐπὶ βίῳ δεικνὺς ἢ ἔργων ᾐ λόγων, κομψότητος δὲ καὶ τερθρείας λόγων ἀτριβὴς. Soz.*
d Agelius in consiliū id Sisinium lectorem suum mittit.
Optimū Sisinij consilium quomodo contra cōtentiosos hæreticos sit procedendum.
Consilij eius certa ratio.

D

[redacted]

Idē hæreticorū de veterū patrū autoritate & testimonijs sentētiā exquirit.
Hæretici disputationib⁹ confidentes.

Quam ob rem iniquam sententiam eorum molestè ferens, hæresim quámque libellum, opinionem cuiusque complectentem, offerre sibi iussit. E

Iubet imperator hæresim quámque, opinionē suā in scriptū relatā sibi exhibere.

Atque vbi dies constituta aduenit, ex eis qui trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem profitebantur, Nectarius affuit, & Agelius: ex Arianis autē Demophilus: Hæresis suæ nomine, Eunomius: Eleusius autem Cyzicenus, Macedonianorum partes propugnans. Porrò imperator opinionibus hæreticorum omnibus perlectis, solam admiratus est, & veram esse iudicauit, quæ trinitatem ὁμοούσιον cō + substantialem deprædicat: reliquas verò vt veritati repugnantes, conscidit. Enimuerò eis qui Nouati hæresi laborant, nihil aduersi accidit: quippe qui Ecclesiæ catholicæ, pręterquam in re vna, consentirent, & ὁμοουσίῳ consubstantiali admodū inhærerent. Reliquæ autem hęreses grauiter episcopos suos accepere, ꝙ non satis consideratè cum imperatore egissent. Plurimi etiā ex eis, opinione illorum spreta, ad sententiam laudatam transiere [e].

Libellum Catholicorū approbat, reliquos cōcerpit.
Aliæ hæreses, duces suos quòd parum prudenter cū imperatore egissent, reprehendunt.

Deinde imperator legem tulit, ne à Consubstātialis fidei professione abhorrētes, conuentus aliquos ecclesiasticos agerēt: néve postea de fide docere auderent, aut eligendi consecrandíque quempiam, potestatem haberent. Sanxit prætcrea, vt il- F li partim ex agris & vrbibus pellerētur, partim ✱ ærarij fierent, neque quicquam cum reliquis ciuibus cōmune haberent. Constitutionibus eiusmodi pœnas graues addidit, si quenquam contra decreta sua commisisse comperisset. Sed eas executioni non mandauit: metum enim tantum hæresium studiosis incutere voluit. Et id maximè studio habuit, vt populi imperio eius subiecti, eandē secum de Deo obtinerent opinionem. Quapropter magno etiam eos prosequutus est honore, quos ab hæreticis ad ecclesiam vniuersalem transiisse cognouit. Quum synodus Constantinopoli iterum, sicuti dictum est, sub imperatore Theodosio ageretur, ex Occidente literæ venerunt, vt ipsi quoque Romam ad concilium ibi maximum institutum, in quo de rebus etiam Antiochenis inter Paulinum & Flauianum decideretur, venirent.

Nouæ Theodosij contra hæreticos cōstitutiones.
e L. Omnes vetita. C de hæretic. & Manich.
** ἄτιμοι. L. cuncti hæretici. cū Ll. seq. Eod.*
Theodosius orthodoxos præcipuè honorauit.
Accipiūt Occidentales episcopi Cōstantinopoli ab Occidentalibus synodalē epistolā, qua Romam ad concilium euocantur.

Cæterùm qui Constantinopoli congregati erant episcopi, profectionem Romanam vt in-

† *Idem cum Nectario, de eo per publicam disputationem celebrando consultat.*

† *Nouatiani in sententia τῷ ὁμοούσιος Catholicis assentiuntur, & proptereà à Theodosio damnati non sunt.*

Orientalium antistitũ scriptũ ad Occidentales.

A commodam detrectarunt. Epistolam autem scripserunt, in qua excitatam in ecclesia ab hæreticis procellam maximam exposuerunt: & aliquantulum negligentiam & incuriam illorum perstrinxerunt, summatímque Apostolicam sententiam inseruerunt. Sed virilem eorum animum, verámque sapientiã, illæ ipsæ literæ declarabunt, in hæc verba conceptæ.

CAPVT XVI.

Grauiter in Oriente Catholici ab Arianis afflicti.

Reuerendissimis dominis, & maximè piis fratribus atque collegis, Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Ascholio, Anemio, & reliquis sanctis episcopis, in magna vrbe Romana coactis: sancta synodus orthodoxorum & rectè sentientium episcoporum in magna vrbe Constantinopolitana congregatorum, in Domino salutem.

Pietatem vestram tanquam ignaram docere, & B erumnarum vim nobis ab impotenti dominatione Arianorũ illatarum commemorare, superfluũ fortasse est. Non enim existimamus pietatem vestram, res nostras tam nihil ad se pertinere iudicare, vt de eis commonefacienda sit, in quibus condolere eam nobiscum oportuit. Neque tales sunt quas pertulimus tempestates, vt latêre tenuitate sua potuerint. Et tempus persequutionum propinquum, recẽtem adhuc memoriam conseruat, non eis tantum qui afflicti sunt, sed etiam qui per charitatem afflictorũ miserias, suas ipsorum erũnas esse reputant. Heri nanq;, vt ita dicamus, & nuper admodum, alij quidem exilij vinculis soluti, ad ecclesias suas per afflictiones innumerabiles postliminio redierunt. Quorundam autem in exilio defunctorum relatę sunt reliquiæ. Quidam etiam post reditum, quum in feruẽtem adhuc hæreticorum incidissent furorem, acerbiora quoque domi, quàm in longinquis & alienis terris, mala pertulere: lapidibus ad necem vsque, sicuti beatus Stephanus, obruti. Alij variis concisi verberibus & flagris, stigmata & notas adhuc Christi & vibi- C ces in corpore suo circumferunt. Pecuniarum verò multas, & excussiones vrbium, & priuatorum bonorum publicationes, insidias structas, contumelias, & vincula, quísnam enumerare queat? Re uera profectò in nobis afflictiones multiplicatæ sunt supra numerum, fortasse vel quod peccatorum pœnas persoluimus: vel quòd benignus Deus pro suo in homines amore, per tantam vim & multitudinem malorum nos exercuit. Quo nomine Deo agimus gratias, qui per tot & tãtas afflictiones seruos suos castigarit, & secundum multitudinem miserationum suarum nos rursum eduxerit in refrigerium. Nobis verò diuturno opus esset ocio, & tempore multo, ad ecclesiarũ restitutionem, vt perinde atque ex longa ægritudine, paulatim sedula cura ecclesiæ corpus cõfirmantes, ad pristinam valetudinẽ & sanitatem reduceremus.

Pij affectionibus tolerãdæ vel pœnas cõmeritorum luunt, vel ad patientiã exercentur.

Gratiarum actio in ærumnis.

Quanquam enim maximè à vehementi iniuria persequutionum videmur esse liberati, & ecclesias diutius ab hæreticis detentas nuper recuperauimus: graues tamen adhuc nobis imminent lupi, qui etiam ex ouilibus depulsi, in syluis & saltibus greges diripiunt, conuentus contra nos cogunt

Difficultas restaurandarum ecclesiarum catholicarum.

Hæretici lupi.

D vulgi seditiones mouent, & nihil quod in ecclesiarum detrimentum cedat, nõ tentant. Quapropter, quod diximus, ampliore nos ocio & tempore longiore abundare oportebat. Sed enim quum fraternã vestram erga nos pietatem cõseruantes, & dilectionẽ exhibẽtes, indicto Romæ de voluntate Dei cõcilio, per Dei amantissimi imperatoris literas, nos quoque, vt membra vestra propria, eò euocaueritis, vt posteaquam tum quidem soli nos calamitatibus addicti atq; adiudicati fuimus, nũc tandem in cõsentienti ipsorum imperatorum de vera pietate, concordia, non sine nobis regnetis: sed & nos vnà vobiscum, iuxta Apostolicam vocem, regnemus: in votis nobis erat, si fieri posset, vt simul omnes ecclesiis relictis, seu desiderio seu vsui vestro, per gratificandi studiũ satisfaceremus. Quis enim nobis alas veluti columbæ tribuat, vt volitemus, & ad vos perueniamus? Quum verò id, si fieret, prorsus ecclesias nudaret, quæ nuper renouari cœperunt, & res hæc multis omnino impossibilis sit. Conuenimus nanque Constantinopolim literis proximis adducti, quas reuerentia ve E stra post synodum Aquileiensem, ad Dei amãtissimum imperatorem Theodosium dedit, ad solã hanc, Cõstantinopolim vsque, profectionem instructi, & de vna hac synodo ab eis qui in prouinciis permansere episcopis, assensionem acceptam habentes. De longiore autem profectione neque necessitatem aliquam expectauimus: neq; quicquam omnino prius audiuimus, quàm Constantinopoli conuenimus. Ad hæc, ea est constituti temporis angustia, vt neque ad iter longius nos instruendi spatium habeamus: neque omnes in prouinciis communionis nostræ episcopos, de profectione tali certiores facere, & comprobationem eorum accipere possimus. Quum hæc, & multa præterea alia, aduentum complurium impedirent: quod reliquum erat, simul & ad res plerasque corrigendas, & nostram erga vos charitatem declarandam faciendum duximus, vt reuerendissimos atque honorandos maximè fratres & collegas nostros, Cyriacum, Eusebium, & Priscianum, episcopos, quo viæ laborem Romam vsque alacribus subirent animis, exoraremus: per quos, voluntatem & sententiam nostram pacificam esse, F & vnionis coniunctionisque consilium & finem sibi propositam habere, ostendimus: ardorem que simul pro saniore fide nostrã, manifestò declaramus. Nos enim, siue persequutiones, seu afflictiones, siue Imperatorum minas, seu magistratuum feritatem, siue etiam aliam quampiam tentationem & periculum ab hæreticis sustinuimus, pro Euangelica fide Nicææ apud Bithynios à trecentis decem & octo patribus confirmata, quicquid id fuit, pertulimus. Eam enim & nobis, & vobis, aliisque adeò omnibus qui veræ fidei verbum nõ peruertunt, complacere oportet, quippe quę antiquissima & † baptismo consentanea sit, credere nos docens in nomen patris & filij & spiritus sancti, videlicet vt diuinitas & potestas vna patris & filij & spiritus sancti, & eiusdẽ honoris dignitas, & coæternum regnũ in tribus perfectis subsistentiis, siue tribus perfectis personis credatur: ita vt neque Sabellij contagio locum habeat, subsistentiis confusis, seu proprietatibus sublatis: neq; Eunomianorũ & Arianorũ & Pneumatomachorum

Per Gratiani impe. literas Orientales episcopi in Occidentem euocati.

Excusatio legitima, cur Orietales ad conuentum Romæ venire rectè nequeant.

Mãdatarios suos Romã Orientales mittunt.

† ἀκόλουθον βαπτίσματι.

Vera trini & vni Dei theologia.

† μεταγενεστέρας.
Verbi Dei incarnatio.
** οἰκονομίαν*

A blasphemia seu maledicentia inualescere possit, substantia vel natura vel diuinitate diuidenda, & increatæ consubstantialique & coæternæ Trinitati, † posteriore quapiam siue creata seu alteri substantiali natura inducēda. Inhumanationis etiam Domini rationem minimè peruersam retinemus, neque vel anima vel mente carētem, aut imperfectam carnis * administrationem credentes. Certò quippe sciētes, perfectum quidem ante secula fuisse Deum verbum, perfectum verò hominem in extremis diebus propter salutē nostram esse factum. Et fides quidem quæ à nobis constanter deprædicatur, in summa sic se habet: de qua ampliorem etiam animorū consolationem percipere poteritis, si nō grauabimini decreti libellum, quod Antiochiæ à synodo ibi coacta factum, & item id quoque quod proximè Cōstātinopoli ab vniuersali concilio promulgatū est, legere. In quibus & fusius fidem professi sumus, & hæreses nuper per res nouas exortas, & à nobis anathemate cōfossas, in scriptum retulimus. Porrò de singu-

Legitima episcoporum cōsecratio.

B laribus ecclesiarum administrationibus, veterem scitis esse sanctionem, & sanctorum Nicææ congregatorū patrum decretū, vt in prouincia quaque, prouinciæ eius episcopi, & cū eis, si illi velint, finitimi quoque electiones & consecrationes, ex vsu publico peragant. Iuxta eiusmodi constitutionem, quū alias apud nos ecclesias ordinari atq; administrari, tum in celeberrimis quibusque Antistites renunciatos esse, scitote. Proinde in recens fundata, vt ita aliquis dicat, Constantinopolitana ecclesia, quam nuper tāquam ex ore leonis, sic ex blasphemia & maledicentia hæreticorum eripuimus, per miserationes Dei, in vniuersali synodo, communi & publico consensu in ipsius Dei amātissimi imperatoris Theodosij conspectu, clero omni & ciuitate cuncta suffragante, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium episcopū legimus. In vetustissima verò, proindéque Apostolica ecclesia Antiochiæ apud Syros, in qua prima venerandum Christianorum nomen extitit, prouinciales & Orientalis diœcesis episcopi conuentu acto, canonicè & legitimè reuerendissimū

Nectarij electio.

Flauiani.

C & Dei amātissimum Flauianum antistitem crearunt, ecclesia tota consentiente, & quasi voce vna virum eum cohonestante. Quam electionem vt ordinariam & legitimam, synodi etiā communitas cōprobauit. In ea verò ecclesia, quæ aliarum omnium mater est, Hierosolymis, reuerendissimū & Dei amantissimū Cyrillum episcopum esse scimus, ritè iamdudū à prouincialibus episcopis electum, qui sanè diuersis in locis plurimùm aduersus Arianos decertauit. [a] Quæ quum legitimè & canonicè apud nos acta obtineant, vt in eis pietas etiam vestra læta & gratulabunda acquiescat, hortamur, spirituali scilicet charitate intercedente, & Domini timore fauorem hominū omnem & affectionis in aliquem inclinationē contrahente, ecclesiarúmq; ædificationem & cōmodum consuetudini & gratiæ alicuius singulari præferente. Sic nanque fidei verbo ad consensum & concordiam redacto, & Christiana charitate confirmata, illud vsurpare, quod ab Apostolis est damnatum, desinemus: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ. Sed quum omnes nos Christi esse constiterit, qui in nobis diuisus non est,

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus. Quid in episcoporum electionib' spectari potissimùm debeat.
a Vt Nectarij & Flauiani electionem gratam ratamq; habeant, petūt.
Vnio & concordia ecclesiæ in primis consectanda.

D Deo bene iuuante, integrum atque indiuisum Ecclesiæ corpus cōseruabimus, & ad tribunal Domini cum fiducia & libertate consistemus. Hæc illi contra Arium & Aetium & Eunomium, atque aduersus rabiem & insaniam Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni, & Macedonij scripserunt. Atque itidem Apollinaris quoque res nouas propalam damnarunt, dicentes: Inhumanationis quoque Domini rationem minimè peruersam retinemus, neque vel anima vel mente carentem aut imperfectam carnis administrationē credentes.

Cōdemnatio hæreticorum.
Et in hæ Apollinaris Laodicensis.

CAPVT XVII.

SEd enim Damasus, vir celeberrimus, vbi hanc quoque hæresim exortam esse cognouit, nō Apollinarim modò, sed & Timotheū sectatorem eius exauctoratū semel atq; iterum proscripsit. Atque id episcopis Orientalibus per epistolam signi-

E ficauit: quam vt historiæ annecterem, ex vsu esse putaui. Ea de verbo ad verbum sic habet. Quod Apostolicæ sedi charitas vestra debitam exhibet obseruantiam, vobis ipsis plurimùm, & maximè Ecclesiæ sanctæ eo honore tribuitis, filij reuerendissimi. In qua confidens sanctus Apostolus docuit, quomodo nos quæ suscepimus gubernacula regere conueniat. Ac nos quidem iudicio nostro, honore tanto inferiores sumus: verūtamen ea de causa, quocunque possumus modo, operā damus, si aliqua ex parte ad gloriam beatitudinis eius accedere possimus. Scitote igitur, Timotheū iam olim impurum ac profanum Apollinaris hæretici discipulum, vnà cum impio eius dogmate, à nobis exautoratū, damnatúmque esse. Et haudquaquam credimus, reliquias eius ratione aliqua in futurum robur accepturas. Sin verò serpens ille antiquus, qui extra Ecclesiam est, semel atque iterum morsu enectus, ad suam ipsius pœnam reuiuiscat, & vt mortifero veneno suo infideles quosdā perfundet, tentare non desinat, eum perinde atque præsentem pestem declinate. Et simul memoria

Scriptū Damasi Ro. antistitis ad Orientales episcopos. Damasus cōtendit imitari Petrum. Timotheus discipulus Apollinaris cū dogmate suo dānatur.

F retinentes fidem Apostolicam, eámque in primis quæ Nicææ à patribus in scriptum est relata, in fide gradu firmo immobiles fortiter atque perseueranter consistite. Et posthac clericos aut laicos vestros, vanas disceptationes, & abrogatas quæstiones, audire non patimini. Iam enim semel typum & formam proposuimus, vt quicunque se Christianum esse agnoscit, illud seruet quod ab Apostolis est traditum, sancto Paulo videlicet dicente: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Siquidem Christus filius Dei, Dominus noster, hominum generi per passionem suam plenissimam contulit salutem, vt hominem vniuersum peccatis obnoxium à peccato omni liberaret. Hunc si quis siue in humanitate, seu in diuinitate defectum aliquem habuisse dicat, diabolici is spiritus plenus, gehennæ se filiū esse ostendit. Quid igitur denuò à me Timothei condemnationem petitis? qui & hic Apostolicæ sedis iudicio, præsente etiam Alexandrinæ vrbis episcopo Petro, damnatus est, vnà cum magistro suo Apollinari. Qui etiam in iudicij die debitas pœnas &

Fides Nicæna laudatur.
Refutatio breuis hæresis Apollinaris.

A nas & cruciatus ſuſtinebit. Sin leuiores quoſdam
homines,ille, perinde atq; ſpem aliquam habens,
perſuaſione ſua ducit, quicunq; verā in Chriſtum
ſpem profeſsione Apollinaris mutauit, itidem vt
ille peribit Eccleſiæ canoni reluctans. Deus vos,fi
lij reuerendiſsimi,conſeruet incolumes.

CAPVT XVIII.

Profeſſio catholicæ fidei Damaſi papæ,ad Paulinū epiſcopū

Hæreticorū opinionum quarundam condemnationes.

a In eo fortè conuentu, de quo ſupr.ca. 10.eod. Sed is conuentus, Cōſtantinopoli actus.

ENimuerò quædā etiā alia,qui in magna vrbe Roma congregati erāt,aduerſus varias hæreſes ſcripſere. Ea neceſſariò operi noſtro inſerēda eſſe duxi. Et primùm vniuerſalis fidei ꝓfeſsionē Damaſus Papa ad Paulinū in Macedonia epiſcopum, qui etiam [a] Theſſalonicæ fuerat, miſit. Atq; inter alia ille hæc quoque commemorat.

Quandoquidem poſt concilium Nicænū error
iſte emerſit,vt quidam impuro ore dicere audeat,
ſpiritum ſanctū per filium genitum eſſe : anathe-
mate eos ferimus,qui nō cum libertate omni, vnà
cum patre & filio vnius & eiuſdem ſubſtantiæ &
B poteſtatis exiſtere ſpiritum ſanctū prædicāt. Ana-
themati itidem ſubiicimus Sabellij erroris ſecta-
tores,qui patrem & filiū eundem eſſe dicit. Ana-
themate iugulamus Arium & Eunomiū,qui tam-
etſi diuerſis verbis,pari tamē impietate, filium &
ſpiritum ſanctū vnum eſſe confirmāt. Item Mace
donianos,qui ex Arij radice ſuccreſcentes,nō im-
pietatem,ſed cognomen tantum mutarunt. Item
Photinum,qui Ebionis hæreſim renouans,domi-
num noſtrū Ieſum Chriſtum ex Maria tantū pro-
fitetur. Item eos qui duos eſſe filios affirmant, al-
terum ante ſecula,alterum poſt carnē ex perpetua
virgine Maria aſſumptā. Anathemate præterea
mactamus illos, qui Dei verbum, pro rationali
anima in carne humana verſatum eſſe contendūt.
Hoc ipſum nanque Dei verbū, non pro rationali
& intellectuali anima in ſuo ipſius corpore fuit:
ſed noſtrā,hoc eſt rationalem & intellectualē ſine
peccato animā ſuſcepit & [b] ſeruauit. Non minus
anathemate perſequimur eos qui dicunt,verbum
Dei à patre [c] extenſione & cōtractione ſegrega-
tum eſſe,& + ſubſiſtere id nō poſſe,aut qui finem
C id ſuum habiturū eſſe blaſphemāt. Eos porrò qui
ex eccleſiis in alias tranſeunt eccleſias,tantiſper a-
lienos à cōmunione noſtra eſſe ducimus, dum ad
eaſdē,in quibus primùm electi ſunt, vrbes reuer-
tātur. Si quis verò, alio ex vno loco in alium trāſ-
eunte,in illius adhuc viuentis locū ſit per electio-
nem ſurrogatus,tādiu ille qui vrbem ſuā reliquit,
epiſcopali dignitate carebit, donec ſucceſſor eius
in Domino obdormierit. Si quis nō perpetuò pa-
trem,& perpetuò filiū,& perpetuò ſpiritū ſanctū
eſſe dicat,anathema ſit. Si quis nō dicat,filium ge-
nitū ex patre,hoc eſt,ex ſubſtātia eius diuina,ana-
thema ſit. Si quis nō dicat, verum Deum eſſe Dei
filium, ſicuti verū Deum patrem eius, & illū om-
nia poſſe,& omnia noſſe,patríque ſimilē eſſe,ana
thema ſit. Si quis dicat,quum in carne degēs filius
Dei in terris fuit,eundē in cœlis & cum patre non
fuiſſe,anathema ſit. Si quis dicat,in paſsione cru-
cis filiū Dei & Deū verbū, diuinitate,& nō carne
vnà cum anima,quā in ſerui ſibi aſſumpta forma,
vt ſancta ſcriptura dixit,induit, dolorē pertuliſſe,
anathema ſit. Si quis nō dicat Dei Verbum carne
paſſum,& carne crucifixū, & carne mortē guſtaſ-
ſe,primogenitū factum ex mortuis, pro eo atque D
vita eſt & + viuificās,quippe Deus anathema ſit.
Si quis nō dicat,eum in carne quam aſſumpſit, ad
dextram patris ſedere, in qua etiam adueniet iudi
caturus viuos & mortuos,anathema ſit. Si quis nō
dicat, ſpiritū ſanctū verè & propriè ex patre eſſe,
quemadmodum & filium, eundémq; Deum Dei
verbum,ex diuina ſubſtātia,anathema ſit. Si quis
dicat,ſpiritum ſanctum creaturam, aut per filium
genitum eſſe,anathema ſit. Si quis nō dicat,patrē
per filium poſtea incarnatum & ſpiritum ſanctū
creaſſe omnia,viſibilia videlicet & inuiſibilia,ana
thema ſit. Si quis nō dicat,patris & filij & ſpūs ſan
cti vnā deitatem,poteſtatem,potentiā, vnam glo
riam,* vnam proprietatem, vnum regnum, vnā
voluntatem & veritatem,anathema ſit. Si quis nō
dicat,tres eſſe veras perſonas patris & filij & ſpiri
tus ſancti,æquales,ſemper viuentes,omnia & vi-
ſibilia & inuiſibilia cōtinentes,omnia potētes,oīa
iudicātes,oīa viuificātes,omnia creātes,omnia ſer
uātes,anathema ſit. Si quis nō dicat ſpiritum ſan-
ctū perinde atq; filium & patrē ab omni creatura E
adorandum eſſe,anathema ſit. Si quis de patre &
filio rectè ſentiat, de ſpiritu verò ſancto halluci-
netur,hæreticus eſt. Quoniā omnes hæreticos,de
filio Dei,& de ſpiritu ſancto perperam ſentiētes,
in Iudæorum & ethnicorum infidelitate hærere
conſtat. Si quis diuinitatem diuidat, + ſingillatim
Deum patrē dicens,& Deum filiū,& Deum ſpiri-
tum ſanctum,& contendat * tres deos dicendos
eſſe, & nō vnum Deum propter vnam diuinitatē
in tribus ſubſiſtentiis, vnámq; poteſtatem, quam
eſſe credimus & ſcimus, patris & filij & ſpiritus
ſancti: aut ediuerſo ſubtrahens filium & ſpiritum
ſanctum,exiſtimet ſolum patrem Deū dicendum,
vel vnum ipſum Deum credendum eſſe, anathe-
ma ſit. Nam nomen deorum & angelis,& omni-
bus ſanctis, à Deo per gratiam impoſitum atque
tributum eſt. De patre autē & filio & ſpiritu ſan-
cto,propter vnam & æqualem diuinitatem, non
deorum nomina,ſed Dei noſtri nomen ſignifica-
tur & declaratur. Vt credamus,nos in patrem & fi
lium & ſpiritum ſanctum tantum baptizari,& nō
in archangelorum aut angelorum nomina : ſicuti F
hæreticos, aut Iudæos, aut ethnicos inſanos. Ipſa
igitur hæc Chriſtianorū eſt ſalus,vt fidem haben-
tes Trinitati,ipſi patri & filio & ſpiritui ſancto, &
baptizati in ipſam, vnam ſcilicet Deitatem & po-
teſtatem & diuinitatem & ſubſtantiam, in ipſum
Deum credamus.

b ἐσωσεν. c τῇ ἐκτάσει καὶ τῇ συστολῇ

Aduerſus epiſcopos ex vna ſede in aliam tranſeuntes.

+ ἀνυπόστατον εἶναι.

+ ζωοποιὸς.

** κυριότητα.*

+ ἀνὰ μέρος. Quadē exemplaria nō habent, Tres.

CAPVT XIX.

Alemanicū bellum.

Maximus è Britānia tyrannus ꝓdit.

Probus res Italiæ adminiſtrat.

Iuſtina Ariana Ambroſio negocium faceſſit.

HÆc quidem Gratiano adhuc ſuperſtite acta. Quum autem ſynodi,quas diximus, celebrarentur, & Gratianus bello Alemanico occupatus eſſet, Maximus quidam ex Britaniæ partibus coortus, tyrannus extitit. Et quia vniuerſum Romanorum imperium ſibi ſubiicere in animo habuit,Valentinianum primùm aggreſſus eſt,etiamnum adoleſcentulum, in Italia degentem : quum quidē Probo,qui cōſularem obtinebat poteſtatē, rerum ibi adminiſtrandarū ſumma commiſſa eſſet. Quo tempore Iuſtina etiā magni quidem Valentiniani coniunx, iunioris autem mater, Ariana

A dudum infecta labe, quū marito viuēte de ea propalàm non quicquam agere, neq; eos affligere qui ὁμοούσιος consubstantialis fidem profitebantur, ausa fuisset, iuuenili admodum filij ætate tum confisa, Mediolani, quò se receperat, negociū Ambrosio magno, cuius suprà quoq; meminimus, exhibuit, & ecclesias ibi turbauit, nouas aduersus verū dogma res molita. Magnopere nanq; vt [a] Ariminensis fides obtineret, contendit. Et naturæ illecebris atque inescationibus freta, hamū primùm filio, quem ille tener adhuc, neque dum discrimen boni & mali habens, deuoraret, præbuit. Conata verò etiam est Ambrosium in potestatem suam redigere: facile se rem quam volebat confecturam esse arbitrata, si illum expugnasset. Postquā ille verò magis etiam cōtraria docuit, & illā quidem vt à cœpto desisteret cohortatus est: filio autem eius, vt paternam simul & religionem & hæreditatem integram retineret, admonito: varietatem quoque dogmatum, q̧ videlicet ea quam mater induceret sententia prorsus cū Christi doctri-

Pessimè ibi res geruntur, vbi fœminæ arrogantes regnant.

Ambrosius ei strenuè resistit.

a Ariminensem fidem eainducere contendit.

Idē à militari manu in tēplo capitur. B

πελτασῶν.

† De motu Germanico anni 1546. versiculi Causam consilijs texitis improbis. Qualem perdomitā iā probe Galliam Omni. cū peteret Marte tyrānico Vrbes Maximus Italas. Sacrorū titulo perfida filio, Iustinæ arma ferox acrius inferēs Victus succubuit qui sine prælio, at Diuûm non sine nomine.

na & Apostolorum prædicatione pugnaret, proposuisset: grauiter id ferens Iustina, fraude puerū est aggressa. Et veluti cōtumelia affecta esset, episcopum apud illum calumniata est: & vt in eum etiam animaduerteretur, postulauit. Atque ille calumniis eis credēs, militarem manum misit, & † Cetratorū agminibus ecclesiam cinxit: qui vi tandem, quum per irruptionē intra sacras ædes peruenissent, cōfestim Ambrosium correptum traxere, & in exiliū agere voluere. Cæterùm vrbis multitudo illi circūfusa restitit: & mortem sibi perferēdam potius statuit, quàm vt sic antistitem suum tractari pateretur. Qua re amplius ad iram cōmota Iustina, decretum suum lege etiam confirmare contendit. Itaque Beneuolum, qui in decuria scribarum in sacrarum constitutionum tabulario militabat, ad se acciuit: & furore feruens, quamprimùm legem edi iussit, vt ecclesiæ omnes in decretis Ariminēsibus acquiescerent. Quod vbi ille facere detrectauit, erat enim ὁμοούσιος cōsubstantialis fidei studiosus, hominē inescatione alliciens, ampliorem illi, si quod ipsa iuberet fecisset, honorem

Populus ecclesiæ eum defendit. C

est pollicita. Verùm ne ita quidē id illi persuadere potuit. Cingulum nanque suū sibi detractum ad pedes Principis fœminæ deposuit, neq; eū ipsum quē habebat, neq; splēdidiorem etiā tanq̄ impietatis præmium, honorem retinendum esse ratus. Sed enim quum insuper ei magis instaret, atq; ille nunquam se sententiam mutaturū esse vehementer confirmaret, aliis euocatis, statim legē composuit. Cōstituit autem, vt tuto atque liberè, qui eadem sentirēt, quæ episcopi Arimini, ac deinde etiā Cōstantinopoli congregati statuissent, cōuentus haberēt. Quòd si qui diuersę essent opinionis, illis obsisterent, & aliud quàm noua ista imperialis cōstitutio mādaret, petere auderent, eos morte mulctandos esse sanxit.

Beneuolus scriba imperialis.

Per eū Iustina edictū aduersus orthodoxos episcopos cōscribere cogitat.

Beneuolus ea re Iustinæ operā nauare recusat.

Fidelis & orthodoxi Secretarij exēplum pulcherrimum Beneuolus.

Iustina filij sui noīe cōstitutionē cōtra catholicos per alios notarios perscribit.

* *Præclarū est apud Theodor. lib. 5. c. 13. Ambrosij ad Valentinianum iuniorem verbū. Tum iuuenis indignatus, ppalàm è templo Ambrosiū exire iussit. At illi Libens id, inquit, nō fecero. Neq; enim lupis ouiū caulam prodā, neq; blasphemis templum diuinū concedam. Quòd si necare me vis, in ipsa ecclesia in me ensem aut cuspidem stringe. Perlibenter enim cædem eam tulero.*

CAPVT XX.

Cum in hoc sic imperatoris mater esset, & studio omni in id incūberet, vt cōstitutio eiusmodi seruaretur, fama increbuit, Andragathij dolo, qui Maximi tyrāni dux erat, Gratianum imperatorē necatū esse. D Andragathius enim iste in curru lecticæ imperiali persimili, ad quem mulæ iunctæ erāt, latens vehebatur. Iusserat is satellitū Gratiani ductoribus renūciari, imperatoris adesse coniugē, vt scilicet ei ille cum apparatu magnifico obuiā honoris causa progrederetur. Id vbi Gratianus audiuit, q̧ nō ita pridē eam duxisset, & iuuenis esset, mulierémq; vehemēter amaret, desiderio eius videndæ ingenti accēsus, apud Lugdunum Galliæ vrbē, satis incōsideratè amne superato, in hostiles manus, perinde atq; cæcus esset, incidit. Andragathius nāq; lectica exiliēs, Gratianū statim cōprehendit: & breui pòst, eū vt ✱ bellatorē atq; victorē optimū interfecit. Qui vrbes suas moderatè & iustè administrans, & paternā fidei opinionem adaugēs, ita vitā sine liberis finiit, viginti & quatuor annos natus: quum annis quindecim vnà cū Theodosio, solus autē anno vno & mēsibus E sex imperasset. Ea clade renūciata, Iustina irā aduersus Ambrosiū suā remisit [a]. Porrò Maximus ingēti atq; forti exercitu ex Britanis, & finitimis eorum Gallis & Celtis, aliisq; loca ea incolētibus populis coacto, in Italiā ducebat, Valentiniani etiā iunioris imperiū ibi in potestatē suam peruenturū esse arbitratus. Iā enim, quod Gratianus habuerat, obtinebat. Copias autē eas ducebat [b], illo quidem sub prætextu, vt ne quid de patriis dogmatibus per res nouas immutaretur, & vt ecclesiā cōstitueret atq; ordinaret: nō enim, quæ Ambrosio à Iustina acciderāt, ignorabat. reuera autē omnē, quod dicitur, lapidē mouens, illud agebat, vt tyranni opinionē à se amoliretur, & Romanorū imperium nō tam vi q̄ legibus sibi parasse videretur. Itaq; ad Valentinianū scribens, Imperatorē se renunciatū esse significauit: & eum simul, vt bellū cum vera pietate gerere supersederet, paternámq; religionē integram atq; illæsam cōseruaret, cohortatus est: literis eis etiā, nisi obsecundaret, minis additis. Ea porrò verba factis ipsis comprobauit. Cum exercitu enim, quem secū habebat, Mediolanū versus vbi F ille erat, progressus est. Valētinianus autē expeditione atq; aduētu tyranni cognito, ne quid se indignum pateretur veritus, in Illyricū profugit. Atque inde Thessalonicā venit: experiētia edoctus, quem maternorū consiliorum perceperit fructū.

Miserāda cædes Gratiani quā in eo patrauit Andragathius, Maximi tyranni dux.

✱ καὶ βασιλέα.

Iustina casu Gratiani audito, mitior fit.

a Maximus Gallias in potestatē suam redegit.

b Tyrannidi suæ defensionem religionis catholicæ prætendit Maximus.

Idē Italiæ imminet.

Maximi ad Valentinianum iuniorē literæ.

Idē in Italiā aduersus Valentinianum venit.

Valentiniani fuga.

Maximus sibi imperalia symbola sumpsit.

Fuit cū eo ibi & mater & præfectus Probus. Valentinianus etiam temporū necessitate adductus, vel inuitus, imperialia Maximi, à quo ad eum legati venerant, insignia admisit.

CAPVT XXI.

Laudatissimus imperator Theodosius vbi vidit quæ aduersus Ambrosium rerū nouandarū studio incepta atq; perpetrata fuerāt: & simul de tyrāni legatione, & præterea quæ is ꝓfugo iuniori imperatori scripserat, cognouit, nō mirādū esse putauit, q̧ in tāto metu imperator is esset: tyrāno autē tantū suppetierit viriū, vt imperatorē in fugam verterit. Ille enim, inquit, rectæ fidei opi

Theodosius tyrāni res secūdas, & Valentiniani casum, persequutioni orthodoxorum adscribit.

A nioni subsidiũ fert: imperator verò, dũ rectã sentẽtiam oppugnat, cõtra Deum bellum mouet. Et tu quidem cœlesti armatura nudatus, fugæ te cõmisisti: ille autem recta opinione munitus, superior est, & herum suũ vincit. Prorsus enim veræ pietati, autor & legislator eius adesse solet. Atq; hæc quidem, quum longè adhuc abesset, Theodosius ad Valentinianum scripsit. Breui verò pòst, exercitu strenuò collecto, contra tyrãnum duxit. Metuebat nanque, ne contra iuniorem imperatorem Maximus rem etiam rectè gereret: atque inde maioribus comparatis viribus, Orientis etiam imperium sibi subiiceret. Fuit tum Persarum apud eum legatio, pacem petens. Filius quoque alter, ex Placilla ei nono Septembris mensis die natus est, quem Honorium nominauit. Sed enim exercitu rebus omnibus magnificè instructo, & Arcadio filio Constãtinopoli relicto, Thessalonicam profectus est, vbi Valentinianum conuenit. Et primùm animam eius fide paterna restituta, & morbo materno depulso, curauit: deinde bono etiam animo esse, neque de imperio metuere eum iussit. B Legatos autem qui à Maximo venerant, neque reiecit prorsus, neque propalàm admisit. Copiísque receptis, ad Occidentem in Italiam contendit. Fama verò inde, pro eo atque cuique visum erat, afferebatur. Consueuerunt enim homines, etiam de rebus quas ignorant, sermones confingere: & maiores quoque, præcipuè si quam habent causam & prætextum de eis quibus fauent, rumores excitare, vt qui rerum semper nouarum cupidi sunt. Quod tum quoque Constantinopoli accidit. De bello enim alius aliud commentus, in vulgus id spargebat: omnes verò deteriora magis nunciabant. Et quanuis nemo bello interfuisset, perinde tamen atque in re præsenti bellum geri vidissent, quæ ibi accidissent narrabant. Porrò Ariani, qui ab ecclesiis repulsi fuerãt, in animis ipsi suis bellum agitantes, rumores serebant, imperatorem scilicet à tyranno victum, & tot atque tot nostrorum cæsos esse, primo quoque etiam tempore imperatorem ipsum in tyranni manum peruenturũ. Et quum alia quædam insuper vulgarentur, quæ ab eis excogitata fuerãt, pro veris certisq; C rebus habebantur. Proinde concursu ingenti facto, vecordi confidentia & impetu, in episcopi Nectarij ædes ignem iniecerũt, easque incenderunt, propterea quòd ecclesias is moderaretur. Atque hæc quidem sic agebantur. Imperator autem Theodosius bellum ex sententia gessit. Milites nanque quos tyrannus habebat, apparatũ bellicum & ingentes Theodosij copias veriti, ipsaq; adeo fama earum territi, ✶ tyrannum captum ad imperatoris pedes abiecere. Et Theodosius, quòd se Gratiano, quo cum fœdus pepigerat, iniuriam, si tyrãno parceret, neque ab eo cædis patratæ pœnas sumeret, facturum esse putaret, confestim illum necari iussit [a]. Andragathius verò, qui Gratianum fraude circumuentum occiderat, vbi quid Maximo accidisset cognouit, cum ipsis armis in præterfluentem amnem insiluit, atq; ibi interiit [b].

Honorius filius Theodosio nascitur.

Theodosi⁹ cõtra Maximũ in Italiã exercitũ duxit.

De bello isto vulgus rerũ nouarũ cupidum varios, eósque vanos & falsos rumores spargunt.

Quam multa demens in Theodosiũ cõfixit Arij factio, quæ duci Clarũ pio donans triũphum Vana fuisse Deus probauit.

Ariani palàm per mendacium aduersa de imperatoris rebus vulgãt

Itidem Constantinopoli domũ episcopalẽ Nectarij incendũt.

At Theodosius rectè rem gerit.

Maximus tyrannus in potestatem eius peruenit.

a Andragathius αὐτόχειρ in flumine se submergit.

b Valẽtiniano iuniori imperium restituitur.

* *Conferat mihi quæso pius prudénsque lector, cum tyrannide Maximi istius, per circumstantias omnes, seditionem & rebellionẽ Germanicã, eiúsque exitum, quem An. 1546. & 1547. vidimus & rem prorsus eandẽ inueniet. Mores redisse, qui Theodosij fuere mores, tempore pessimos, Cũ Maximus bello periret imperij socijs rebellis.*

Ita Valentiniano iuniori imperium omne restitutum est. D Et Theodosius bello feliciter confecto, cum imperatore iuniore Romam victor ingressus, clarissimum lætus egit triumphum. Rectè etiã is in Italia Mediolanensem constituit atque ordinauit eccesiam, quum è vita commodùm [c] Iustina excedisset. Theodosius, quum adhuc Romæ esset, è Constantinopoli eò ad se filium [d] Honorium, valde adhuc tenerum, adducendum curauit. Et quum Romæ victoriæ sacra peregit [e], tum clementiam placabilitatémque suam manifestò declarauit: potissimùm verò in Symmacho viro cõsulari. Hic nãq; senatus Romani princeps, in magna, propter egregia quæ in eo erant ornamenta, fuit admiratione, maximéque propter eloquentiam & peritiam latini sermonis laudatus est. Multas enim, & admodum præclaras Romana lingua edidit orationes. Scripsit etiam ad Maximum tyrannum adhuc superstitem. Quam ob causam ✶ criminis perduellionis & læsæ maiestatis reus factus, quòd se damnatum iri metueret [f], tanquam ad asylum in ecclesiam confugit. Adeò autem imperator iste religiosè Christianismum coluit, & E adeò ecclesiæ fuit obediens, vt non eos modò qui eiusdem cum eo essent fidei, magnoperè honorarit, & præclaram illis opinionẽ conciliare studuerit: verùm etiam Nouatianos, idem nobiscũ vna re excepta sentientes, ciuiliter & placidè admiserit [g]. Itaque Leontius Nouatianorũ ecclesiæ tum in Romana vrbe antistes, qui deprecator apud eũ pro Symmacho fuit, spe sua frustratus non est. Nam ei gratificatus imperator, peccatum tantum Symmacho remisit. Qui veniã consequutus, orationem qua se defendit, ad imperatorem conscripsit. Et bellum quidem Occidentale tali initio cœptum, optatum Deo bene adiuuãte habuit finem.

c Iustina mors.

d Honorius Romã perlatus.

Theodosius Romæ triũphat.

ἔνοχος τῷ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματι.

e Idẽ in multos criminis læsæ maiestatis reos, et maximè in Symmachũ Consularẽ & Oratorẽ egregium, clemẽs & benignus.

f Is quũ idololatra esset, in ecclesiã cõfugit, atque ibi seruatus est.

g Leontius Nouatianus Romæ episcopus Symmacho impunitatem impetrauit.

CAPVT XXII.

Theodosius imperator, quum in Italia moraretur, plurimum emolumenti in Romanã contulit vrbem, quum ea quæ antea non habebat liberaliter tribuen F do, tum pleraque quæ antiquitus ei erant fœda atque pudenda adimendo. Fuit enim Romæ probrum quoddam tale: Erant ibi ædificia maxima, in quibus annona vrbis asseruabatur. Qui verò præfecti eis erãt, Romana lingua mancipes dicti, temporis processu prædonum domicilia effecerant. Quum enim ad latus cuiusque ædificij, iuxta loci situm, in parte inferiori pistrinum esset, qui ei præfuere, tabernis constructis in quibus etiam meretrices ad quæstum prostabant, per illas insidias eis tendebant, qui annonæ comparandæ gratia ad domos eas veniebant. Erant verò, qui eam tantum ob causam vt fœdæ voluptati inseruirent, eò accedebãt. Machina enim quadã ex prostibulo in pistrinum deferebantur. Potissimum vero peregrè aduenientibus & aduenis hoc accidebat. Qui deinde ad eum modum capti, & necessitate circumuenti, molere per vitam omnem cogebantur: vsque adeo libertate, & aliquo inde reditu negato, vt necessarij & propinqui eorum iamdudum eos fatis concessisse opinarẽtur. In hanc descipulã quidam etiam

Theodosius vrbi Rom. multum commodauit.

Socrat. lib. 5. cap. 18.

Latrocinia occulta pistrinarũ & fœda lupanaria sustulit.

A Theodosij miles incidit. Atque vbi illi quoque, sicuti & reliquis, abire inde nō permitteretur, stricto quem ad femur suspensum gerebat ense, eos qui se retinebant, interemit. Et alij, ne idem paterentur, metu conterriti, abire eum sunt passi. Eam rem postquam Theodosius cognouit, nequam illos homines suppliciis subdidit, prædonumque latebras illas & lupanaria ex fundamentis ipsis euertit. Atque vnam quidem hanc fœditatem in principe vrbe sic Theodosius sustulit. Alteram autem illam: Si quando mulier in adulterio comprehenderetur, nō coercione criminis, sed potius accensione libidinis, Romani in eam animaduertebant. Domunculæ enim arctæ, quæ adulterium commisisset, inclusam, impudenter deinde impotentem cuiuslibet voluptatem & petulantiam explere permittebant. Et quod omnem excedit absurditatem, tintinnabula sibi homines libidinosi, impuri concubitus tempore accommodabant, vt commota illa resonarent, & prætereuntes quandocunque flagitium tantum non lateret, sed potius tintinnabulorum sonitu pœna illa cum iniuria & contumelia coniuncta indicaretur. Quam & ipsam vbi cognouit, pudicissimus nō tulit imperator, sed tam impudentem & obscœnam consuetudinem aboleuit. Nam & sistra (ita enim quæ ad tantam contumeliam extructæ erant domunculæ vocabantur) omnino euertit, & adulteras aliarum legum coercionibus cōstitutione lata subiecit. Duabus hisce contumelia plenis cōsuetudinibus diuinissimus imperator vrbem Romam liberauit. Et rebus omnibus rectè constitutis, Romam quidem & imperium Occidentale Valentiniano administrandū reliquit: ipse verò cum Honorio filio Constantinopolim est reuersus.

Adulteræ Romæ ædiculis exiguis publicitus includebātur & ad libidinem omnium prostituebantur.

Theodosius eā quoq; indignitatem sustulit.

Legitimam adulterij pœnā renouauit B

Quatuor ei' Cōstitutiones extant in C. sub tit. Ad leg. Iul. de adult.

Theodosi' cū Honorio Cōstātinopolim reuersus.

CAPVT XXIII.

Svb idem tempus, imperator liberis suis virtutis magistrū præficere volens, Arsenio illi, cuius gloria terram sub sole omnem peruagata est, inuento, eos cōmisit: quibus ille susceptis, quum C disciplina omni præceptoris, tum liberali educatione patris illis loco fuit. Imperator enim illū, ne quem ex imperij sublimitate conciperet metum sed illis potius vt seruis vteretur, admonuerat. Tātum verò, vt id ille fecerit, abest, vt insigni modestia & moderatione diuersum potius fecerit. Et quum derepente Theodosius ad eos aliquando venisset, pueros quidem cum splendore magnifico considentes, Arsenium autem inter docendum eis astantem reperit. Qua de causa imperator indignatus, quum illos insignibus principalibus nudauit, tum sempiterna memoria dignum & verè imperiale illud verbum est proloquutus: Si tales se præbituri essent, vt mores vitámque suā
" ad disciplinam & leges Dei componerēt, propen
" sum & illum fore, vt eis imperium in manus tra-
" dat, ad ciuium & subditorum commodum & vti-
" litatem accommodatum: sin minus, conducibilius eis esse dixit, vt sic priuati vitam exigerent, quàm doctrina nulla cum periculo imperarent. Sed grauis ea prouincia Arsenio visa est, qui curas eiusmodi odisset, & à talibus turbis & tumultibus

Arsenius filiorum Theodosij præceptor.

Seuerū vult esse præceptorem erga filios suos Theodosius.

Memorabile Theodosij dictum de filiis suis.

alienissimus esset. Proinde Deum est precatus, vt D honesta præberetur causa, qua præsentibus liberaretur vinculis. Et Deus breui id fecit. Admisit delictum quoddam Arcadius: quod quia impunitum relinquere non potuit, ferula illum coercens Arsenius castigauit. Atque ille factum id tanquā iniuriam ægrè ferens, mortem ei est molitus. Cōsilium id clàm cœptum vbi Arsenius resciuit, insolenti vestitu illo reiecto, quamprimum in Scetim se contulit, & cœlitùs ad se delatam vocem audiit: Arseni, tumultus fuge, & saluabere. Et viuente quidem Theodosio, latuit. Postquam autem Arcadius ad imperium peruenit, angelicam eum consectari vitam innotuit. Proinde imperator ad eum scribens, quum precationem benedictionémque eius, tum peccati gratiam ab eo petiit. Eidémque, vt Ægypti totius tributum pauperibus præberet, permisit. Sed hoc ille non recepit. Quum verò ad virtutem summam peruenisset, rusticum se & literarum omnium imperitum esse assimulauit, quum quidem monumenta memoria digna & libros plurimos reliquerit: quos historia, quæ de eo est conscripta, refert. Et ad hodiernum vsq; diem, in Sceti atque Romæ & Cōstātinopoli monastica eius vita in primis celebratur. Potuissem quidem quædam illius facetè dicta præclaréque acta commemorare. Quum verò propositum argumētum me alia persequi cogat, ad historiam eius lectorē reiicio: mihique eò vnde digressus sum, redeundum esse duco. E

Arcadius præceptori, ob illata sibi verbera necē minatus est.

Arsenius præceptor se subducit, & monachatū cōplectitur.

Arcadius culpam apud Arsenium deprecatur.

Arsenij laus.

CAPVT XXIIII.

Eadem tempestate Timotheus, & Cyrillus, qui in Alexandrinæ & Hierosolymitanæ ecclesiæ thronis enituerant, vita defuncti, alter quidem Alexandriæ Theophilum, alter autem Hierosolymis Ioannem successorē habuit. Paulò verò pòst, quū & Demophilus, qui Constantinopoli Arianæ præfuerat religioni, vitam morte cōmutasset, qui factionis eius erant, administrationem eam Marino cuidam Thraci, qui alij episcopatui præfectus fuerat, commisere. Sed is quum F ibi non ita diu durasset, discessit. Sub quo etiam Arianorum secta in duas factiones est dissecta, sicuti postea dicemus. Et Dorotheus, qui Antiochiæ in Syria, vt hæresi ei præesset, electus fuerat, tanquam illo ad id munus obeundum magis idoneus, Constantinopolim inde venit, & sectæ suæ præiit. Interea Paulino quoque Antiochiæ defuncto, qui autoritatem eius & auspicia secuti erant, suos sibi conuentus, Flauianum auersantes, egere, veluti qui iusiurandum Meletio præstitum minus decenter & illegitimè violasset: quum quidem illi de dogmate nihil ab eo dissiderent. Euagrium autem quendam postea Paulino surrogarunt. Atque eo breui mortuo, alius in locum eius, Flauiano renitente, substitutus non est. Qui igitur à Flauiani cōmunione abhorrebāt, seorsim, sicuti dictum est, cōuentus ecclesiasticos celebrarunt. Paulinus quidem, vbi Meletius decessit, vniuersam ecclesiæ administrationem suscipere voluit. Verùm ei episcoporum restitit cœtus. Minus enim conuenire dicebant, vt is post Meletij mor-

Theophilus Alexādrinus Ioānes Hierosolymitan' episcopi.

Marinus Cōstantinopoli Demophili apud Arianos successor.

Pro Marino substitutus Dorotheus.

Antiochiæ Pauliniani Euagriū sibi episcopū aduersus Flauianum legerunt.

Pauliniani suos sibi conuentus cogūt.

Propter Paulinū & Flauianū diuturnum fuit inter Occidentales & Orientales dissidium.

† Euagrius.

Paulinus quoq; non rectè moritur sibi Euagriū substituit.

Legitima episcopi electio, & cōsecratio Pauliniani cōtra Flauianū apud imperatorem queruntur.

Imperator Flauianum Romam ire iubet.

A tem, locum illius sortiri deberet, qui consilia eius repudiasset: sed vt ille potius ouium pastor fieret, qui labore multo ouile eius † conseruasset. Quæ sanè res, vti dictum est, simultatem diuturnam inter Occidentales & Orientales excitauit. Et Occidentales neq; post Paulini obitum animorū suorum aduersus Flauianū acerbitatem deposuerunt: post Euagrij etiam mortem illi succensentes, idq; Euagrio contra ecclesiasticas sanctiones omnes antistiti designato. Solus nanque Paulinus episcopum eum destinauerat, canonicus multis proculcatis. Non enim illi morituro alium in locum suū surrogare episcopum permittunt, sed episcopos prouinciæ omnes ad electionem scilicet coire iubent: quin etiā sine tribus episcopis, episcopi electionem & consecrationem fieri non debere statuunt. Hæc quum intelligere nollet, Euagrium illi quidem susceperunt, Flauianum verò prorsus repudiarunt, vsque adeò vt eius causa, imperatoris etiam obtunderent aures. Qui cum molestia hac de re sæpius conuentus, quum Flauianum Cōstan
B tinopolim euocauit, tum Romam etiam adire coëgit. Atque ille hyemis incommoditatem prætexens, vere illucescente, imperata se executurum esse pollicitus est. Ac tum quidem dimissus, ad gregem suum Flauianus rediit, nihilque nō tentauit, vt eos qui per seditionem secesserant, sibi coniungeret. Quod etiam paulatim demum effecit, conciliato sibi postea Alexādrino episcopo Theophilo, per quem optimè quoq; Damasi Romani antistitis fauorem est consequutus. Ambo enim isti Flauiano plurimum infensi fuerāt, quòd non modò iurisiurandi sacramentum violasset, verumetiā plurimum causæ præbuisset, vt homines idem dogma profitentes, tantopere per secessionem inter se dissiderent. Vbi verò Romam adire Flauianus moratus est, diuus Damasus, & post hunc Siricius, atq; huius postea successor Anastasius, literis suis pietatem imperatoris perstrinxerūt: illud ei obiicientes, quòd bella ille quidem sua primo quoque tempore conficeret: eos autem qui insolenter se in Christum gererent, illiúsque sacras cōstitutiones præter rationem omnem contemnerent, ty-
C rannidem suam exercere pateretur. Itaque illi imperator denuò accito, Romanæ profectionis suscipiendæ necessitatē imposuit. Et ille postquā Constantinopolim venit, sapiētissimè libertate dicendi apud imperatorē vsus: Siquidem ô imperator, inquit, aliqui religionem meā, tanquam minus rectam, aut vitam etiā, veluti episcopali muneri non conuenientem, arguūt & reprehendunt, accusatores ipsos iudices accipio: in sententia quam illi laturi sunt, vel inuitus acquieturus. Sin de throno & cathedra lis est, nihil opus iudicio est: statim nanq; cuiuis cedam, & me à præsidendi honore longissimè seiungam. Tu vero, ô imperator, cui placitū est Antiochenam sedem committe. Tantam viri eius dicendi libertatem & constantiam Theodosius admiratus, in patriā eum suam redire, & quē sortitus fuerat gregem ritè pascere iussit. At vbi satis longo intercedente tempore, Romam rursus imperator venit, eisdem reprehensionis & accusationis aculeis ab episcopis est expetitus, perinde atque Flauiani tyrānidem comprimere supersederit. Ibi tum, quódnam tyrannidis genus id esset, vt in medium proferrent, Theodosius eos est

Flauius sibi Theophilum Alexādrinū, & per eū deinde Damasum quoque Ro. cōciliat.

Ro. 3. episcopi, Damasus Siricius. Anastasius.

Romani pontifices Theodosium, quòd Flauianū nō coerceret, perstrinxerunt.

Excusatio Flauiani, episcopatū Antiochenum Theodosio resignantis.

Imperator Flauianum Antiochiā remittit.

Idem Romæ apud episcopos Flauianū defendit.

hortatus: seipsum Flauianum, & veluti syndicum D atque patronum eius designatum esse, subiiciens. Atque vbi illi, cum imperatore iure non contendendum esse dicerent, suasor illis fuit, vt ecclesias postea per concordiam coniungerent, cōtentionem tollerent, & inutile dissidendi atque iurgandi studium extinguerent. Paulinus siquidem, inquit, iamdudum viuere desiit. Euagrij autem electio, non secundum ecclesiæ constitutiones processit. Insuper verò ecclesiæ Oriētales omnes valde ex Flauiani episcopatu pendent. Ad hæc neque Asianæ, neque Ponticæ, neque adeò Thraciæ ecclesiæ, se ab illius communione abstinent. Illyricum denique omne, illum Orientalium ecclesiarum primariam curam obtinere nouit. Talibus imperatoris dictis episcopi Occidentales ad lenitatem adducti, contentionem se soluturos, simultatem deposituros, & legatos, si qui inde venirēt, suscepturos esse, receperūt. Ea re Flauianus cognita, Theophili iram placauit. Qui deinde presbytero suo ad Damasum misso (Isidorus is erat) inimicitias omnes * soluit: E re ecclesiæ esse illi renunciens, vt propter populi cōcordiam Flauiano deli- E ctum, quòd iuramēto violato admiserat, remitteretur. Verùm & ipsemet oratores Romā misit, ex episcopis, & item presbyteris & diaconis Antiochenis: viros laudatos, quorum princeps erat Acacius, qui ecclesiā Berrhœæ apud Syros gubernabat, & gloriam magnam terra mariq; cōsequutus fuerat. In inimicitiis, quæ ad decem & septem annos durauerant, sopitis, ecclesiis cōcordiam cōciliarunt †. Nam communione cum Occidentalibus redintegrata, Antiochena quoque plebs pacē paulatim est complexa. Itidem verò, ea re cognita: Ægyptij episcopi, longi temporis cōtentione extincta, ad cōcordiam se adiunxerūt. Romanæ tum ecclesiæ præfuit Innocentius, Anastasij successor * Alexandrinæ Theophilus, vir cordatus, & virilem obtinens mentem. Successit is Timotheo, Timotheus fratri Petro, quem magnus præcessit Athanasius. Hierosolymis verò post Cyrillum Ioannes, & post hunc Nepos episcopalem sedē est sortitus. Ad hunc modum, Deo charus imperator ecclesiis pacem restituit. Ariani autē, Antiochia omnino relicta, extra vrbis mœnia cōuentus suos habuere. Res Antiochenæ sic se habuere. F

** Durauit tamē dissidiū vsq; ad imperium Arcadij & episcopatū Chrysostomi.*

Episcopi Occidentales placantur.

Theophilus Alexādrinus Isidorū precatorem pro Flauiano Romam misit.

Flauianus ipse quoq; oratores suos eò ablegauit. Eorum princeps Acacius Berrhœus.

Innocentius Ro. episcop.

Episcopi hierosolymitani

† Concordia inter Occidētales & orientales reconciliata.

** Episcopi Alexandrini*

Ariani extra vrbē Antiochiæ conuentus egere.

CAPVT XXV.

EOdem porrò tempore maxima etiam Alexādriæ excitata est turba, talem ob causam. Postquam fidelissimus imperator ecclesiis quantum potuit, pacem præstitit, aduersus Græcos errores omne conferens studium, constitutiones tulit: quibus sanxit, vt simulacrorum delubra, vbicunque locorum in imperio suo inuenirentur, ex ipsis fundamentis euerterentur. Nam Maximus ille Cōstantinus, qui ingentē quidem, minorē tamen virtute & gloria sua, consequutus est laudem, & primus vera pietate imperium exornauit, quum omnem (vt ita dicam) terrarum orbem in idolorum cultu insanientē inuenisset, sacrificare quidem dæmonibus prorsus prohibuit: aras autem

Theodosij Cōstitut. de euertēdis idolorū templis.

Quid de ea re decessores sui fuerint imperatores.

Cōstantinus.

A corum non sustulit, mandato illo promulgato, vt deorum tẽpla clausa, quo à nemine adiri possent, seruarentur. Idẽ filij eius fecere. Crudelitatis enim esse putarũt, repentè prorsus tãtam instituere mutationem: satius esse existimãtes, quietis consiliis paulatim homines ad verã pertrahere religionẽ.

Constantius & fratres eius. Iulianus.

Iulianus autem, vt impietas reuiuisceret, fecit, errorísque & seductionis flammam plurimũ auxit. Post hunc Iouinianus actiones illius abrogãs, idolorum cultum suppresit. Idem à Valẽtiniano, qui Europæ imperium habuit, factum.

Iouinianus. Valẽtinian⁹.

Valens.

Huius verò frater Valens, religionem quidẽ omnem vt statis cæremoniis coleretur, admisit: in eos autẽ solos qui fidem irreprehẽsibilem profitẽtur, apertè hostili fuit animo. Quapropter in imperio eius toto libationes & sacrificia simulacris, ab eis quibus hoc placitum erat, offerebãtur, ignis in altaribus accẽdebatur, epulationes publicæ, & numine afflatorũ discursationes, in foro pagebãtur, & sacerdotes Bacchi choreas ducebant, & cum scutis discurrentes canes concerpendo necabant: nihil denique earũ rerum reliqui faciebant, B quæ primo earum inuentori probrum & fœditatem attestantur.

Idololatria sub Valente liberè culta.

Ineptiæ idolomaniæ.

Quæ sanè omnia adhuc celebrari solita, quũ religiosissimus imperator comperisset, radicitus sustulit, modísq; omnibus aboleuit. Tũ verò Theophili opera iussio promulgata est, vt Alexandriæ idolorum templa euerterentur, procurationem talem ipsi illi iniungens. Itaq; is potestate ea accepta, cõsultò omnem mouit lapidem, vt Græcorum mysteria cum contumelia traducerentur. Euertit igitur [a] Mithrium, euertit etiam Serapidis templum. atq; in illo quidem veluti in solenni pompa, sedes patratas: in hoc autem, spectatoribus Serapidis sacra ridenda proposuit †. Phalli nanque, & Ityphalli, turpiter nudati atque producti, Theophyli iussu, per forum trahebãtur.

Theophilus episcopus mãdatũ ab imperatore accepit, de euertẽdis ethnicorũ templis.
Fœditas sacrorũ gẽtiliũ traducitur.
Gentiles & philosophi tumultu moto p aris suis pugnãt, & multos Christianos cædunt.
a Mithrij et templi Serapidis euersio.

At qui Alexãdriæ erãt Græci, & in primis qui philosophię operam dabant, re inopinata consternati, quum dolorem cõceptum ferre non possent, manu coacta, per impetum & impressionem insustentabilem, nõ minus atque antea fecerant, ingentem edidere stragem. Subitò nanque tumultu Christianos inuadẽtes, plurimã fecere cædem: neque paucos etiam vulnerauere, C ac deinde retrocessere. Repugnabãt quidem illis Christiani, sed eos cædibus patrandis Græci longè superarunt: neque prius à conflictu eo destitere, quàm animos suos hostium sanguine profuso exatiarũt. Cæterùm Græcos ex ea re metus inuasit, ab imperatoris vindicta sibi timẽtes. Quapropter eo quod illis visum fuerat peracto, furoréque cædium cruore extincto, pro se quisque in eum quem sors offerebat locum se vbi lateret, abdebat. Aliqui etiam timore vehemẽtiore correpti, patriam relinquẽtes, in vrbes alias commigrarunt. In quibus duo erãt, qui ab ineunte ætate maximè in literarum doctrina fuerant educati, * Helladius & Ammonius: ille quidem Iouis, hic autem * Simiæ sacerdos. Malũ id vbi conquieuit, in templorum demolitione, Theophilo plurimùm dehinc operæ nauarũt, militarium in Ægypto ordinum dux Romanus, & Alexandrinæ vrbis præfectus Euagrius.

Seditiosorũ gẽtiliũ fuga.
Inijs Helladij & Ammonij.
** Grãmaticos hos fuisse præceptoribúsq; se eis Constantinopoli iuuenem vsum esse, dicit Soc. lib. 5. cap. 16.*
** πιθήκο.*

D Nam Græci quidam Serapidis ædẽ illam pulchritudine & amplitudine celeberrimã, tum autem ornamẽtis suis dispoliatam, atque fœdè deformatam, in tumulo quodam sitam, occupauerant: atque inde non secus atque ex aliqua arce de improuiso prorumpentes, multos ex nostris comprehensos tormentis excruciabãt, & dęmonibus sacrificare cogebant. Si qui verò id vehementius detrectarent, eos in crucem agebant. Quorundam etiam crura frangebant, & alios aliter enecabant.

Idololatræ ix Serapidis tẽplo in Christianos excurrẽtes, pessimè eos tractarũt.

Porrò quum aliquandiu dimicatio eiusmodi durasset, magistratus quos diximus homines eos adeuntes, vt aliquando tandem conflictationem eam posthaberent, & templum Serapidis relinquerent, sunt hortati. Quod vbi illi non fecere, res ea ad imperatorem est relata. Vt autem in cœpto illi suo obstinatiores essent, cõscientia tam temerariæ audaciæ, qua tãtopere in re mala vsi fuerant, faciebat. Erat præterea apud eos sophista quidam Olympius, qui autor illis fuit, vt patrios mores & ritus non negligerent, sed ad necem E vsque illis defendendis, fortiter in rebus duris perseuerarent.

Olympius sophista idololatras ad sacra sua asserenda cohortatur.

Quoniam autem simulacris cõminutis populares suos animos despondere cernebat, ne propterea religionem suam relinquerent, eis suasit. Et simulacra atque imagines, materiam quidem corruptioni obnoxiam, ob éamque causam cõminutam esse: quæ autem in illis fuissent, & vim suam exhibuissent, potestates, illis cõfractis in cœlos euolasse dixit. Huiusmodi ille verbis Græcorum multitudinem in potestate sua cõtinuit, & in Serapidis templo mansit. Imperator ea re cognita, Christianos qui ita occisi fuerãt, honore martyrum dignatus est, quòd tantum periculi pro sana fide pertulissent.

Christiani ab ethnicis cæsi p martyribus habẽtur.

Percussores autẽ & homicidas illos, venia concessa, pœna commerita liberauit: vt tam insigni eius beneficentia cõsternati illi, ad Christianam fortè religionem se conferrent. Tẽpla verò nihilominus, quæ tantæ seditionis populo causa extitissent, erui, literis mãdauit. quibus literis publicè lectis, ꝙ imperator in eis tumultus culpã in Gręcę supstitionis sectatores statim contulisset, Christiani acclamatione F ingẽti rẽ cõprobarunt. Illi verò timore correpti, Serapidis ædem sibi relinquendã, atq; inde fugiẽdũ duxerunt. Ita Christiani id receperunt †.

Imperator seditiosis homicidijs gratiã cædiũ facit.

Christiani tẽplũ Serapidis post Græcorum fugam recipiunt.

Olympius autem iste, in multa nocte, quæ eum diem quum hæc accidẽre præcesit, in ipso Serapidis delubro quendam Alleluia psallentem audiuisse dicitur. Et quum hostibus probè obfirmatis in profundo silentio rursus eandem vocem audiret, nec quenquam cerneret, quid sibi ea res vellet, intellexit. Et clàm egressus, nauímque commodùm nactus, in Italiam nauigauit. Proinde templa quidem studio magno solo æquata, & simulacra atque deorum statuæ igni conflata, in lebetes & vasa alia ad Alexandrinæ ecclesiæ vsum sunt transformata. Preciosioris verò materiæ deos in sumptus & alimenta pauperum imperator, illis gratificatus, dedit. Sed enim Theophilus simulachris omnibus comminutis, atque in cinerem redactis, vnum tantum integrum reliquit, quod etiam in publico loco constitutum, conseruandum esse dixit, ne temporibus futuris aliquando Græci se talibus diis cultum præ-

† Olympius in eo templo Alleluia secretò cantari audit.
Idem inde cedit, & Italiam petit.
Preciosior simulacrorum materiam alimentis pauperum expenditur.

† *Sozomenus Theophilum quoque scribit, Dionysij templum sibi, ab imperatore donatum, in formam sacræ ædis redegisse, & isthic quoque in adytis obscœna Phallorum & Ithyphallorum simulacra, & monumenta alia spurca reperisse, lib. 7. cap. 15.*

Simulacrum deæ Simiæ ad perpetuã fœditatis idolomaniæ memoriã, Alexandriæ conseruatum. Id Amonio maximè doluit.

A stitisse, negare possent. Qua de re plurimum concedit doloris, quem diximus, Ammonius, Simiæ ille sacerdos: pergraue id Græcorum religioni accidisse dictitans, quòd ludibrij causa vnus ille deus incendium, quo minus conflaretur, aufugisset: & non itidem, vt alij, quod in primis optauerat, conflatus sublatúsque fuisset. Helladius verò in conflictatione illa nouem se viros neci dedisse confirmauit.

CAPVT XXVI.

Helladius nouem cædes commisit. Hieroglyphicæ literæ crucis formã referentes in euersione templi Serapidis repertæ. Symboli eius mysterium. Qui confitentes peccata sua baptizati sunt. Socr. li.5.c.17.

QVum Serapidis templum solo æquaretur, & parietes euerterentur, Hieroglyphicas quæ dicũtur quasdam formas & characteres signo crucis persimiles, saxis incisas apparuisse dicunt. Quos & Græci & Christiani cernentes, vtrique religioni suæ accõmodarunt. Christiani enim, propter crucem, symbolum id & signum ad se pertinere alle- B gatunt. Græci verò, nihil esse cõmune Christo & Serapidi: sed figurã eam aliud quidẽ Christianis, aliud verò Græcis superstitiosis, significare & portẽdere posse, dixerunt. Qua de re quum sic ambigeretur, multi illorum Christianismũ suscepere. Qui etiam Hieroglyphicarum literarum interpretandarum periti, characterem sub crucis forma, vitã futuram significare dixerũt. Quod Christiani plurimum ad religionem suam trahentes, vt permultos ad sententiam suam adducerent, occasionem habuere: propterea quòd aliæ quoque literæ apertè declararunt, templum id Serapidis relinquendum prorsus esse, quum crucis ille character, qui obscurè venturam vitam significaret, in apertum productus esset. Atque id templum ad hunc modum est euersum. Verùm non ita multo pòst, in ecclesiæ formam sub Arcadij nomine est redactum. Ego quidem sacerdotes Ægyptios, qui de Christo nihil prorsus præuiderint, literas eas sub crucis forma non exculpsisse puto. Si nanque ab ipsis seculis mysterium (vt Paulus inquit) occultatum, principem tenebrarum latuit: multo magis æquũ est, C illius quoque sacerdotibus ignotum id fuisse existimare. [a] Quin potius Prouidentiæ diuinæ opus id esse quispiam arbitretur, vt quæstio scilicet de literis eiuscemodi fieret. Id quod itidem antea in apostolo paulo euenit. Ille nanque spirituali sapiẽtia plenus, † eadem ratione & arte apud Atheniẽses vsus, oraculum consilio & causæ suæ accommodauit, & multos ad veram religionem adduxit. Nisi fortè illud etiam quispiam dicat, idem tum Dei verbum per Aegyptios sacerdotes, quod antea per Balaam egerat, fecisse.[b] Quemadmodum quoq; in Caipha accidisse nouimus. Ambo enim, etiam inuiti, de reb. bonis sunt vaticinati. Verùm de his hactenus. Theophilus autem rebus quæ dictæ sunt, non contentus, hac in parte non constitit: sed fraudem sacerdotum omnibus eis qui seducti fuerant, manifestam esse voluit.[c] Simulacra enim illi, siue ærea seu lignea, pleraque omnia ita elaborarunt, vt ea caua intus essent, & eorum terga templorum parietibus adaptarentur, occultis quibusdam meatibus in muro relictis. Deinde per alia quædam arcana adyta in simulacrorum cauũ subibant, & inde quæ eis visa essent responsa edebant. Et qui sedulò apud ea versabãtur, quòd frau- D dem & imposturam eam non intelligerent, perinde atque Deo iubente, statim imperata faciebant. Tales statuas tum Theophilus comminuens, dolũ hominibus deceptis commonstrauit. Vt verò in Serapidis etiam templum ascendit, simulachrum illud vidit magnitudine tanta, vt mole sua horrorem etiam & metum spectatoribus incuteret. De quo opinio etiam falsa, quæ multos seduxit, ferebatur: Si quis scilicet vel digito id attingere fuisset ausus, terram omnem è vestigio concussum, vrbi autem toti internecionem accitum iri. Quæ omnia Theophilus anilia ebriosarum mulierculatum deliramenta esse putans, & molem vastam vt rem quampiam exiguam despiciens, quendam qui ponè stabat, securim in manu habentem, vulnus Deo infligere iussit. Atque ille plagam ingentem vi magna fortiter intulit. Qui verò ibi aderant, id quod dudũ famaiactatũ fuerat veriti immẽsum quiddã, exclamarũt. Atque Deus plaga placidè accepta, ꝙ ligneus esset, neque dolorẽ sensit, neq; vocẽ aliquã emisit, quippe qui mortuus prorsus esset: sed neq; E defendere se, quum & magnus esset, & magno impetu in terram ferretur, potuit. Vbi verò & caput ei resectum est, mures inde gregatim emerserunt. Murium enim * cauerna & receptaculum omnino decantatus ille Ægyptiorum deus fuit. Cœterùm vasto illo idolo in partes minutas dissecto, reliquas quidem igni mandarunt: sacrum autem illud & venerandum caput per vrbem omnem, eis qui id tanquam numen coluerant inspectantibus, & eius quem tantopere honorauerant infirmitatem ridentibus, raptarunt.

De templi eius euersione prædictio. Templum id in ecclesiam Arcadij postea redactum. a Diuinitùs hieroglyphicas istas crucis forma exhibitas esse, cum Socrate censet Nicephorus. Sicuti diuus Paul⁹, Aram ignoti Dei ad Christũ, sic Theophilus crucẽ Hieroglyphicã ad religionem nostram accommodauit. † τῇ ἴσῃ μεθόδῳ. b Balam & Caiphas inuiti de veritate sunt vaticinati. Et idem fortè sacerdotes Aegyptij hieroglyphicis istis imprudentes fecerunt. c Impostura simulacrorũ & oraculorum eorum in apertum producitur. Serapidis idolum lõgè maximum sacrosanctũ & inuiolabile habitum, per Theophilum expugnatur & comminuitur. πανωλεθρίαν.

*E capite eius simulacri murium examẽ procurrit. Caput id per vrbem raptatur. * μυωξία.*

CAPVT XXVII.

Ciuitates quædam idolomaniã defendentes.

EOdem tempore multi Græcæ superstitioni addicti in vrbib⁹, de aris deorum contenderunt, & ad mortem vsque decertarunt. Sicuti in Arabia Petræi & Areopolitæ, apud Palæstinos Raphiotæ & Gazæi, apud Phœnices Heliopolitæ: & in Syria maximè templum propugnarunt Apameni, Axio amni propinqui: quos memoriæ F proditum est, ad templorum eiusmodi custodiam & præsidium, socios & auxiliares Galilæos, & quosdam ex vicis eorum qui circum Libanum montem habitant, euocasse, ad extremum autem eò audaciæ & confidentiæ euasisse, vt clarissimum virum Marcellum episcopali ibi fungentem munere interemerint: propterea quòd commissæ sibi vrbis delubra, magis sua erga Deum fiducia, quàm forti multorũ hominum coacta manu aboleuisset. Vbi enim Ioãnes, cuius antea quoq; mentionẽ fecimus, decessit, rebus omnibus optimus Marcellus iste, pro illo religionis Apamenæ episcopalẽ administrationẽ sortitus est, spiritu iuxta diuum Apostolum feruens. Atque vbi præfectus Orientis cum duob. tribunis in vrbem eã aduenit, eo consilio vt idolorum fana demoliretur, plebs quidem, quòd militarem manum metueret, quieta fuit: & præfectus Iouis templum eruere est aggressus, quod quidem & maximum & ornamẽtis variis & præcipuis pulcherrimum fuit. Verùm quum lapidum & materiæ structuram solidam & firmam admodũ præfectus esse cerneret, fieri non

Apameni pernicaces tẽplorum suorũ propugnatores.

Cap. 5. eod. Apameæ Ioannis in episcopatu successor Marcellus. Præfectus Orientis tẽplum Iouis Apameæ diruere parat.

Difficultas eius demolitionis.

Marcellus ad preces confugit, à Deo templi euersionem expectans.

Apparet subitò vir, qui se templum idoli demoliturū pollicetur.

Firmitas structuræ.

A posse putauit, in tanta cōpago solui aut dirui posset. Maxima nanque saxa immensis ferramētis & plumbo diffuso, ex omni parte aptè compacta & conglutinata erant. Diuus autem Marcellus præfectum sic laborem eum reformidantem cernēs, illum quidem ad alias vrbes transire iussit: ipse autem Deū precatus est, vt rei tam difficili & desperatæ exitum aliquem daret. Et ecce cum sole oriente quidam suapte sponte aduenit, qui neque ædes extruere, aut lapides cædere atq; polire, neq; artē quāpiam aliā sciret, ligna tantū & lapides humeris gestare assuetus. Is Marcellū adiit, duplicēq; sibi mercedē stipulatus est: facile sibi esse, vt templum celeriter demoliatur, dictitans. Eam postquam Marcellus se illi daturam recepit, tale quiddam ille machinatus est. Delubrum id porticum quadratam habebat, quæ in sublime excitata, adaptata & imposita ei fuerat. Columnæ erant maximæ, magnitudine ipsa templo iuxta proportionē respondentes. Columnæ cuiusque ambitus sedecim cubitos habebat. Natura lapidū perquàm B firma & adamātina fuit, ita vt nō facilè lapicidarū cederet instrumentis. Quas circum circa ille suffossas, lignis oleaginis suffulsit. Atque vbi earum tres ad eum modum perfodisset, ignem materiæ subiecit. Et accensa quidem est illa: sed ab igne, pro natura sua consumi nequiuit. Dæmon nanq; quidam ater apparens, & sese prouoluens, naturalem vim ignis inhibuit. Sed enim ea re sæpius tētata, quum cœptum suum frustra esse viderent, eā ad episcopum meridiantem retulerunt. Ille autē in sacrū ingressus templum, aquam vasi infusam sub sanctiore altari occultauit: & pro sacris cancellis humi prouolutus, generis humani amātem Dominum supplex orauit, vt depulsa dæmonis tyrānide, illius quidem in apertum proferret imbecillitatem, suam autem ipsius manifestò exhiberet vim & potentiam: ne scilicet maius etiam detrimentum ad eos, qui nondum vt Christianæ parêrent religioni, in animum induxissent, perueniret. Hæc quum dixisset, & crucis signum aquæ iniecisset, Equitio cuidam diacono eam dedit, flā- C mam vigentem ea conspergere iubens. Quod vbi est factum, dæmon illæ aquæ vim non ferens profugit: & ignis contraria sibi aqua perinde atque oleo vsus, ligna optimè comprehensa, paruo momento consumpsit, & columnarum fulcris euanescentibus, & ipsæ confestim conciderunt, & alias duodecim in eandem ruinam secum traxerūt. Quinetiam insuper quæ eis cooptata fuerat templi pars, cum columnarum vi in præceps abiit. Vnde fragor maximus exortus, confestim omnes eò ad opus inspiciendum pertraxit. Postquam verò dæmonem illum, qui contrà nisus fuerat, fugatum intellexerunt, linguas in laudem & gloriā Dei cierunt. Sed & alia idolorum fana diuinus sustulit episcopꝰ, & multa alia admiratione digna de eo viro commemorantur atque circumferuntur. Nam & ad victores martyres epistolas dedit, & ab eis literas: quibus ei responderunt, accepit. Postremò verò & ipse martyrij coronam reportauit. Id ipsum verò exponendū est. In conualle ibidem ⁎ Aulocrenis (locus is in Apamenorum agro est celebris) templum maximum fuit: contra id militibus & gladiatoribus assumptis est profectus. † Ad quod quum propè ventum est, pugna est commissa. Ipsa autem extra telorum iactum constitit. Quod enim pedibus æger esset, neque ad insequendum neque ad fugiendum idoneus erat. Quum autem milites & gladiatores magno studio in potestatem suam templum redigere cōtenderent, & ex Græcæ superstitionis cultoribus nonnulli solū eū in ea parte, vbi pugna nulla esset, cōsedisse cognouissent, subitò eum oppressum cō prehenderunt, & pyra accensa combusserunt. Ac tum quidem illi facinore patrato latuere. Posteà verò criminis eius comperti, à Marcelli liberis ad legitimam pœnam sunt postulati. cædem enim patris vindicare illi voluerunt. Sed id factum synodus prouincialis prohibuit, non vindicandam E martyrum mortem, sed gratias potius ea de causa Deo agendas esse, liberosq; atq; amicos & genus eorum omne gaudio exilire debere cēsens, quòd illi honor tantus, vt pro Dei nomine mortem oppeteret, contigerit. Idolorum templa eo tempore ad hunc solo æquata sunt modum.

Dæmō ei tēplo incubās, demolitioni obsistit.

Dæmon precatione & lustrali vnda fugatur.

Corruit tandem templū.

Marcellꝰ ad martyres epistolas dedit.

Cædes & martyrium Marcelli.

Sozomenus pro gladiatoribus, quos μονόμαχοι dicuntur, μονάχους, h.e. monachos habet, li.7. ca.15.

† In euersione templi idolorum, pugna committitur.

Martyriū Marcelli liberi eius iure vindicare à synodo prouinciali prohibentur.

Pro martyrio obitu Deo agenda gratia.

⁎ *Pro Aulocrenis Nicephorus & Sozomen. habent Aulonem. Plin. lib. 5 cap. 29. Marsyas ibi redditur, ortus ac paulò pòst conditus, vbi certauit tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenis. Ita vocatur conuallis decem millia passuum ab Apamea. Idem lib. 16. cap. 44. Regionem Aulocrenen diximus, per quam ab Apamea in Phrygiam itur. Ibi platanus ostenditur, ex qua pependit Marsyas, victus ab Apolline.* D

CAPVT XXVIII.

TVm etiam Nectarius, Constantinopolitanæ ecclesiæ curator, primus omnium presbytero, qui à multo tēpore in ecclesiis, pœnitentibus præerat, dignitatem abrogauit. Quem etiam ferè Orietales episcopi omnes sequuti sunt. Quid verò id sit, & vnde initium sumpserit, & quam ob causam tum esse desierit, alij alia memoriæ prodiderunt. Ego autem, vt sese res ipsa verè habeat, exponam. Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed diuinæ & immortalis naturę proprium est: nos autem per transgresionem semel peccandi hæreditatem adiuimus, delictorum F Deus veniam eis concedere iussit, qui legitima & conuenienti pœnitentia vsi, deinceps simul peccatum & auersantur & confitentur. Graue autem episcopis, qui proximè post Christum fuere, visum est, in media plebe, veluti in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex presbyteris vnum delegere, qui probata vita esset, & simul taciturnus & prudens, apud quem per pœnitentiam resipiscentes commissa sua proferrent. Proinde factum, vt huic seorsim quæ mala egissent propalarent: atque ille peccatorum confessione audita, quum quid facto opus esset, & quomodo crimen luere cōueniret, mulcta imposita ostendisset, permittebat, vt qui peccatū admisissent, ipsi à se peccati sumerent pœnas. Apud Nouatianos huius rei nulla cura est. Quin etiā ritus iste propter eos institutus esse dicitur, quū communicare illi cum eis nollēt, qui sub Decij persequutione fidem abnegarant, & postea resipiscentes ad eam redierāt. Nam eius temporis episcopi, Nouati resistentes dogmati, ecclesiasticum canonem sequuti, in ecclesia qualibet presbyterum pœnitentiarium cōstituerunt, vt ab

Erant olim in ecclesiis Catholicis presbyteri pœnitentiarij.

Cōfessio peccatorū priuata.

Propter Nouatianos pœnitentia solennis in ecclesia instituta.

A hoc qui post baptismũ peccarent, crimina sua confessi, absolutionem eorum obtinerẽt. Canon iste longo tempore in aliis quoque sectis est seruatus. In Occidentalibus verò ecclesiis ad hunc vsque diem obtinet, atque in Romana maximè, vbi quoque certus est pœnitentium locus. Stant illi, perinde atque iudicio dãnati essent, vultu demisso, admodum lugentes. Re autẽ diuina peracta, illi quidem ea sacra non percipiunt, quę eis percipere fas est, qui sacris sunt operati. Cum eiulatu autem & luctu multo se ad pedes eius qui rem diuinam facit, præcipitant. Directus deinde qui tum ministerium cæremoniæ eius sortitus est, ad eos accurrit: atque itidem collacrymans, se humi sternit. Tũ reliqua ecclesiæ multitudo circunsistens, & ipsa flens atque lamentans lacrymis repletur. Postea primus exurgit seu presbyter, seu episcopus, & illos ita iacentes surgere iubet: & per orationem ea quæ pœnitentib. conueniunt precatus, vbi & audiuit & dixit quæ opus est, eos amittit. Atque illi pro se quisque segregati suo loco, pro eo atq; B eis iniunctum est, se macerant, vel ieiuniis, vel vigiliis, frequentibusq; precibus & resipiscentia, vel illuuie, & deliciarum abstinentia, vel aliis etiã modis, constitutum sibi ab episcopo tempus quilibet expectans. Atque vbi ad hunc modum alacritate libenti debitum persoluit, à crimine absoluitur: & simul cum aliis in ecclesia, eodem iure & cõmunione eadem, conuentus frequentat. Hunc ritum iam inde ab initio ad hoc vsque tempus Romani episcopi habuere, qui ab eis inde ad ecclesias alias omnes peruenit, præterquam ad Nouatianos, qui pœnitentiam etiam prorsus non receperunt. Auersati autem presbyterũ hunc etiam sunt ὁμοουσίου consubstantialis fidei professores, Nectario autore, ob eiuscemodi, quæ accidit, causam. Mulier quædam nobilis, quum peccata sua confessa esset, ieiunio & orationi vacare, & in ecclesia permanere, ab eo quem diximus presbytero iussa est. Quod vbi fecit, postea à diacono, qui cum ea cõcubuerat, se constupratam esse indicauit. Quod factum postquam plebs cognouit, indignè scelus id cum tanta ecclesiæ contumelia commissum tu-C lit. Maxima etiam ex ea re calumnia & criminatio aduersus sacerdotum ordinem increbuit.

Nectarius porrò quidnam faceret dubius, diacono quidem vt scortatori dignitatem abrogauit. Verùm ecclesia multo etiam magis, propter facinus id, sacrorũ virorum detractione, maledictis, & conuiciis est proscissa. Itaque de quorundam, maximè verò Eudęmonis, ecclesiæ ei⁹ presbyteri, patria Alexandrini, consilio, ne postea in ecclesia presbyter pœnitentiarius esset, Nectarius statuit: suadentibus illis, vt cuique permitteretur, pro cõscientia * & fiducia sua, communicare, & de immaculatis mysteriis participare. Sic enim fore, vt D ecclesia à contumeliis libera esset, & immunis. Et ab eo tempore ecclesia in tali statu permãsit. Ego verò ea re ecclesiam prisca illa & veneranda grauitate excidisse, & † ad arbitrarium inconsideratumq; atque negligentem morem prolapsum esse, & paulatim ab accuratiore disciplina desciscere cœpisse puto: Æquũ certè atq; credibile est, minus antea peccatorum fuisse, quum propter eorũ qui peccata confiterentur verecundiam, tum propter iudicium ad hoc cõstitutorum diligentem inquisitionem. Quamuis nunc quoque id ita vt sors tulerit, & quandocunque cuique libitum fuerit, fiat. Vnde causa illa extitit, vt alter alterius peccata nõ arguat, neque illud Apostoli seruetur dicentis: Nolite communicare de operibus infrugiferis tenebrarum, sed potius ea arguite. Qua etiam ex causa Theodosium magnum, immortali & venerandæ Catholicæ ecclesiæ gloriæ consulentem, tum primùm legem tulisse coniicio. Nequaquam mulierem, nisi sexaginta annos nata sit, & liberos habeat, in ordinem ministerij & cleri cooptandam: E quemadmodum & Paulus disertè id constituit, ex ecclesiis quoque exigendas quæ comam totondissent: & quicunque episcopi eas admisissent, exautorandos esse. Verùm de his satis diximus.

Pœnitentiæ ceremonia in ecclesia Romana.

Apud Sozom. hoc facit episcopus, lib. 7. cap. 16

Mulier pœnitentiam agens Constãtinopoli à diacono compressa.

Hãc ob causam presbyter pœnitentiarius in ecclesiis Orientalibus esse desijt.

a Socrates se ad Eudæmonem istum dixisse, scribit: An consilium tuum è re ecclesiæ sit. Deus ô presbyter nouit. lib. 5. cap. 19

b Consciẽtia & arbytrio cuiusque ibi permissum, quando quis Eucharistiã participare vellet.

† εἰς ἀδιάφορον καὶ ἠμελημένον ἦθος

Factũ hoc de sublato pœnitentiario cum Sozomeno Nicephorus improbat. Eadem est tẽporum nostrorum, & quidem iustissima querela.

Constitutio Theodosij de diaconissis L. nulla. C. de episco. & cler.

CAPVT XXIX.

Conuenit porrò, vt neque ea quæ aliis accidêre, silentio prætereamus: Arianis videlicet, & qui à Macedonio & Eunomio & Nouato cognomẽ sunt adepti. Postquam namque semel ecclesia Dei diuisa est, res in ea discessione non constitit, sed illa rursum in se ipsa per dissensiones dissecta est. Et sectarum autores, parua occasione arrepta, & secessione facta, in factiones alias abiere. Quomodo autem, & quando, & quibus de causis secta quęlibet à se ipsa per dissensionem secesserit, ex eis quæ dicentur liquebit. Illud sanè scire conuenit, Imperatorem Theodosium hæresim nullam persequutum esse, neque quempiam ad communionem co F egisse: sed potius permisisse, vt hæresis quælibet loco suo, pro eo atque ei visum esset, cõuentus agere atque etiam de fide in Christum, pro cuiusque captu, sentire atq; opinari posset. Reliquas quidem hæreses, præter Nouatianos, extra vrbes conuentus celebrare, & ecclesias extruere iussit. Nouatianos autem, quòd secum de ὁμοουσίου hoc est, cõsubstantialis fide consentirent, intra vrbes liberè ecclesias habere est passus, sicuti antea quoque dixi.[a] Et solum ipse Eunomium exilio mulctauit. Hic enim postquam Cyzicum reliquit, & ab Eudoxio, qui eum consecrauerat, sub prætextu illo, quòd magistrum suum Aetium proscriptum ille non reciperet, segregatus est, in suburbano Constantinopolis degens, suos sibi conuentus cogebat, & libros quos contra veram pietatem conscripserat, absque metu omni publicabat, multósque orationis suæ fraude in eandem perditionis foueam ita trahebat, vt breui tempore ingentem multitudinem ad se adduxerit, & nonnullos etiam ex Imperatoris cubiculo ad partes suas illexerit. Theodosius porrò vbi suos illum præter

De hæresib⁹ earúmq; statu & dissensionibus intestinis.

Theodosius non fuit acer hæreticorum persequutor. Reliquæ hæreses extra vrbes, ecclesias & conuentus celebrarunt: Nouatiani cum catholicis, in vrbibus.

a Solum Eunomiũ Theodosius prõscripsit.

Hoc loco apud Niceph. & apud Sozom. lib. 7. cap. 17. Chalcedonensis ca

* *Et Eucharistiam quidam distribuentes, vt consuetudo fert. Vnumquenque è populo partem sibi sumere permittunt. Vt enim certius quis mysterium hoc vel expetat, vel se ab eo abstineat, conscientia optima dux est. Fundamentum autem firmum huius est. Vita recta cum disciplina debita. Tu autem homines alios spectatos iam & exploratos moribus emendatis imitari commodissima est: & ad Veritatis cognitionem, & ad praeceptorum diuinorum exequutionem, via. Quocirca quicunque manducauerit panem & biberit calicẽ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Exploret verò seipsum homo, atque ita demum de pane edat, & de calice bibat. Clemens Alexand. lib. 1. Stromat.*

uitas perinde atq; ex suburbiis Byzātij vnū designatur. Nam suprà c. 8 eod. & apud Sozo. li. 7. c. 6.

Chalcedone Eunomiū priuatū vixisse dictū est. Socrates quoq; Cōstātinopoli in ædibus priuatis conuētus eū egisse scribit, lib. 5. cap. 20.

** Ex eodem alueo & super Istropolim lacus gignitur. 63. M. P. ambitu. Halmyrim vocant. Plin. lib. 4. cap. 12.*

Eunomius Halmyride Cæsareā Cappadociæ trāsfertur.

Patria hæc eius fuit.

c Eiusdem mors.

d Philostorgius ineptus laudator Eunomij.

† τὸς ἀλφὸς.

A modum obseruare cognouit, eos quidem ab aula sua proscripsit. Ad Eunomium autem quamprimùm Chalcedone capiendum certos homines misit, eúmque + Halmyridem deportari iussit. Est autem Halmyris Mysię in Europa locus, ad Istrum situs: quem breui pòst Barbari, Istro qui glacie cōstrictus fuerat, transito ceperunt. Eunomius porrò inde Cæsaream Cappadociæ translatus est. Mirificum autem ibi in eū hominum odium fuit, quòd libros contra Basilium eius loci episcopum composuisset. Postea ei vt in agris suis, qui Dacoreni vocabantur, viueret, permissum est, apud Cappadociæ vicum, cui Dacora nomen est, præfecturæ eius quæ ad Argæum montem sita est, Cæsareæ. [c] Nec ita multo pòst à reditu mortuus, sepulturā in patria sua sortitus est. Eunomium hunc plurimùm, vt diuinum hominem, [d] admiratur ecclesiasticus scriptor Philostorgius. Prudētiam enim & virtutē eius incomparabilem fuisse, apertè nugatur. Et oris formam, & corporis partes decentissimas, cum multa venustate deprædicat, atque B ex ore eius orationem fluentem margaritis cōparat. Quamuis in laudem eius progressus, balbum fuisse confitetur: quod vitium tamen in eo ita exornat, vt ei suauem eloquentiam tribuat. Quinetiam + vitiliginem, quæ faciem illius quasi notis quibusdam deformauerat, ornamentum quoddā ori illius attulisse confirmat. Omnes autem alios eius libros diuinis laudibus efferens, præ cæteris excellere epistolas eius dicit.

CAPVT XXX.

Eunomianorū dissectio.

Eunomij discipulus Theophronius.

†. συνθ+ιν.

Is etiam ab Eunomianis repudiatus.

Ineptiæ eiusdem.

Theophroni⁹ ab Eunomianis se disiunxit, & sectā propriam instituit.

Eupsychi⁹ ab Eunomianis segregatus. Sozom. Eutychiū nominat lib. 7. ca. 17.

a Quæstio, an filius extremam horam nouerit. Agnoetæ hi dicuntur.

Hic quidem diem suum obiit Eunomius. Sectatores autem eius in diuersas discessere sectas. Primus Theophronius quidā, genere Cappadox fuit, qui ab eo in contentiosa disputandi ratione edoctus, sectatoribus eius se coniunxit. Et mediocriter, seu crassè poti⁹, vt rectius quispiam dixerit, in Aristotelis Prędicamentis, & eiusdem περὶ ἑρμηνείας, hoc est, de interpretatione seu Enunciatione libro versatus, + compendium, ve C luti quandam introductionem, de eis quibus ipsi vtuntur syllogismis & ratiocinationibus editum reliquit, quod De exercitio mentis inscripsit. Deinde popularium suorum odio expetitus, quòd ad ineptam & insanam prolapsus esset absurditatem, quippe qui in magistri sui doctrina acquiescere nollet, reiectus ab eis est. Quòd nanque curiosus maximè esset, ex nominibus quæ in sacris scripturis posita sunt, collegit, ꝙ Deus id quòd non extat præsciens, id autem quod extat sciēs, atq; id quod extitit memoria tenens, nō eodem semper modo se habeat: vtpote qui cognitionem transferat ad præsentia, ad futura, & ad præterita. Atq; eam ob rem repudiatus, conuentus suos sibi seorsim cogens, sub nomine suo hæresim instituit. Non multo pòst alius quidam Eupsychius nomine, in vrbe Constātinopolitana, propter frigidam quandam quæstionē ab Eunomianis seiūctus, suæ ipse quoque hæresis autor extitit. ⁂ Quum nanque quæstio orta esset, an filius extremam horam norit, & plurimi Euangelica dicta proferentes, ne ipsum quidem horā eam scire dicerent: Eupsychius sententia sua in scriptum relata, confirmauit, filiū non expertem eius cognitionis esse, qui à patre omnia D locupletissimè acceperit. Quum autē qui hæresi ei præibant, dicta eius non admitterent, à communione eorum desciuit, & ad Eunomium exulantē se contulit. Quò etiam alij ex vrbe Constantinopolitana Eunomianæ sectæ venēre, vt ibi eum calumniosè arguerēt: atque etiam, si vsus ita ferret, de causa cum eo disputarēt. Quod vbi Eunomius cognouit, ea quæ Eupsychius proferret laudauit, & ad communionem eum admisit [a]: quum quidē id cōstitutio vetaret, quæ nefas esse decernit, peregrè aduenientes + ad cōmunes preces admittere, [b] si literas secum non afferant, quę ad eiusdem opinionis populares, per notas ita scriptæ, vt ab aliis legi non possint, dantur. Postquam autē breui Eunomius è vita migrauit, hæresis eius post Eunomium Constantinopoli præses, Eupsychiū minimè admisit. Aegrè enim is tulit, ꝙ æmulatione quadā ducebatur, se cōtraria Eupsychio, qui nondum clericus erat, sentiētem, quæstionem propositam soluere non posse. Quapropter aduersandi E studio ille, quū multi ad eum opinioni suæ suffragantes confluerent, ab Eunomianis segregatus, hęresim suam induxit [c]. Porrò quòd diuinus etiam baptismus ita per adulterinum vsum deprauatus est, vt non in trinitatem, sed semel in mortē Christi mersio fiat: non Eunomio, sed discipulis eius Theophronio & Eupsychio, multorum opinione atque sermone ascribitur. Causas hasce breuiter exposuimus, vt quisq; norit, quamobrem Eunomiani in diuersas discesserint partes. At qui Theophronium sequuti sunt, [d] Eunomiotheophroniani: qui verò Eupsychium, † Eunomioeupsychiani cognominati sunt. Disputationes autē & orationes omnes quę de his quæstionib⁹ habitæ sunt, cōmemorare, perlōgum, & prorsus difficile esset, præsertim quum aliud mihi propositum sit institutum. [e] Tum verò apud Macedonianos etiā ad tempus discordia extitit, cuius autor fuit [f] Eutropius quidam presbyter, seorsim conuentus agens. Ei verò Carterius Macedonianæ sectæ antesignanus restitit. Eodem tempore & ab [g] Arianis Constātinopoli illud in quæstionem vocatum est, An priusquam filius fuerit (profitebantur enim eum F ex non existentibus extitisse) pater tum pater vocari potuerit. Et Dorotheus quidē qui Antiochia accitus, ibi pro Marino administrationē sectæ huiusmodi obtinebat, apertè decernebat, fieri non posse, priusq̄ filius subsisteret, vt pater vocaretur: ꝙ patris nomē ex eis esset, quod + ad aliquid refer retur. Marinus verò diuersum censuit: & priùs etiam patrem, quàm filius fuerit, patrem profitebatur. Siue ꝙ ita ex animo sentiret, seu quòd Dorotheo aduersaretur, vt qui ei hæresi ea gubernanda prælatus fuerit. Et talem ob causam in partes duas multitudo, quæ eos sectabatur, discessit. Et Dorotheus quidē in sacra sua æde permāsit. Qui autem Marini partium erant, nouis conditis ecclesiis, in eis cōueniebant. Qui etiam Psathyriani, siue Gotthiani vocati sunt: propterea ꝙ vir quidam ψαθυροπώλης, hoc est, placētarum venditor: quæ ex liborū genere sunt, nomine Theoctistus, opinionem hāc magnopere defendit. A Gotthis autem illis nomen inditum, ꝙ Selinas Gotthorū episcopus tantopere ei sentētiæ addictus fuit, vt ad eam gentem Gothicam omnem adduxerit. Nam ob-

Eupsychius ab Eunomio in exilio laudatus.

a Cōmunio precum.

† μὴ συνιε-χεσθαι,

b Dabant olim hæretici sectatoribus suis pficiscentibus ad populares factionis suæ, tanquā sodalitatis tesseras, per notas scriptas literas.

c Deprauatio baptismi discipulis Eunomij à quibusdam adscripta.

Eupsychianorum secta.

d Eunomiotheophroniani.

Eunomioeupsychiani.

† Alij: Eunomioeutychiani.

e Dissidium apud Macedonianos.

f Eutropius & Carterius Macedoniani inter se dissentiunt.

Dissensionis autores,

g Item apud Arianos. Dorotheus. Marinus.

† πρίς τι.

Psathyriani Gotthiani.

Selinus Gotthorũ episcopus Vlphilæ successor.

Dissensio alia inter Marinum & Agapium.

Per causam intestinorum dissidiorum multi ab Arianis ad catholicos transierunt.

Sozo. addit consularem fuisse.

l Plithas vir clarus Cõstãtinopoli Arianos dissidẽtes ad concordiã reduxit.

m Ariani statuto cauent, ne posthac quæstiones secessionis & dissidij causæ proponãtur.

n Op⁹ Panarium Epiphanij de hæreticis.

† ἐντυχεῖν προτρέπομαι τοῖς πανα-ρίοις.

Panariũ hoc opus etiã ἀγκυρωτὸν dicitur. apud Socra. li. 5. c. 24. Sed vtrũque & Panarij & Ancyroti opus diuerso noĩe Græcè & Latinè editũ extat: hoc cõpẽdiosum illud sanè quã plixũ

Nouatianorũ dissidium.

Sabbatianorum apud eos hæresis.

A sequentes sibi admodum barbaros habuit, nimirum quid ad docendum non solum patria eorum, verùm etiã Græca lingua appositus fuerit: Vlphilæ illius Gotthorum episcopi, de quo suprà quoque diximus, quum res Valentis exponeremus, primùm subscriba, deinde etiam successor factus. Nec ita multo pòst dissidium quoque intercessit ei quem diximus Marino & Agapio, qui factionis eius ecceſiæ Ephesi episcopus à Marino creatus pręfuit. Quorum discessio parum abfuit quin bellum prorsus, Gotthis maximè Agapio fauentibus, mouerit. Quam ob causam permulti Præfectorũ suorum cõcertationem & dissidendi studium reprehendentes, ad vniuersalem se ecclesiam contulere, qui etiam nullo discrimine ad communionem sunt admissi. Atque hæc quidem causa extitit, cur primùm Ariani segregati, in factiones abierint. Et ex eo tempore illi, in quibus sunt vrbibus, seorsim suos queque conuentus secta agit. Constantinopoli verò, eos triginta & quinq; annis dissidentes, tãdem ad concordiam vir quidam consularis [l] Plinthas, sectę eorum sectator eque- B stribus simul & pedestribus copiis præfectus, magni in aula Imperiali nominis reduxit. Quo tempore synodo etiam ab [m] Arianis coacta statutum est, ne quando posthac quæstiones, quæ secessionem tantam attulissent, in medium proferrentur. Hęc quidem paulo pòst facta. Fortasse autem aliæ quoque in vrbibus passim sectæ & sectiones Arianorum fuere, quas mihi omnes exactè referre fas nõ est. Sed satis fuerit nũc, præcipuas & necessarias attigisse, & eas potissimũ quæ Cõstantinopoli, cuius ego alũnus & soboles sum, fuere: quippe quæ præclariores aliis extitere, & propterea latêre non potuerunt. Si quis autem consiliũ eiuscemodi hæresium cognoscendarum cepit, vnde, & quomodo initia sua sumpserint, & quibus autoribus incremẽta sua acceperint, † eũ vt [n] Panaria legat hortor: liber autem is ab Epiphanio, qui ecclesiam Cypri administrauit, editus est. * Præterea Theodoritum Cyri episcopum, atque insuper admirandum illum Ioannem Damascenum: nam & hi ambo permulta de iis disserunt.

C

* *Theodoritus etiam, & Ioannes Damascenus, apud Græcos de hæreticis scripserunt.*

CAPVT XXXI.

PEr idem tempus Nouatiani quoque inter se dissidentes, per secessionem, Sabbatianorum quæ vocatur hæresim constituerunt. Erat enim apud eos p̃sbyter quidam Sabbatius nomine, à Marciano cõsecratus: qui quòd ex Iudæis ad Christianismum peruenisset, nihilominus præsumptæ & anticipatæ Iudæorum opinioni inseruire studuit, & clàm etiam episcopatum affectauit, necnon vnà cum Theoctisto & Macario & ipsis presbyteris, eis adhærentibus, qui sub Valentis Imperio conuentum in Pazo vico habuerant, festum diem Paschæ cum Iudæis celebrauit. Ac primùm quidem propter vitæ institutum, quã optimam monasticis exercitiis agebat, à Nouatianorum se corpore seiunxit: deinde verò quosdam participatio-

Cũ Iudæis is Pascha celebrat.

Sabbati⁹ ex Iudæo Christianus fact⁹ & p̃inde Iudæo christianus.

Marciani Nouatiani episcopi scitè dictũ de Sabbatij ordinatione.

a Synodus Nouatianorum Sãgari celebratus.

Sabbati⁹ causam secessionis suæ per simulationẽ indicat.

b Idem iurat se ad episcopatum non anhelaturũ esse.

c Decretum eius synodi.

d Canõ Nouatianorũ de Paschate ἀδιαφόρως, quo quis vellet tempore, celebrando.

Non temerè vnionẽ ecclesiæ suæ scindendã. p̃pter diuersitatẽ paschatis celebrãdi, Nouatiani cẽsent.

ne diuinorum mysteriorum indignos reputans, D talemque prętextum obtendens, eum quem diximus diem festum in aliud trãstulit, de Iudæorum sententia scilicet, tempus. Postquam autem mani festò apparuit, res nouas eũ moliri, Marcianus seipsum propter importunam Sabbatij cõsecrationem reprehendit: identidẽ dicere solitus, melius se facturum fuisse, si spinis potius quàm illi manũ imposuisset. Atque vbi is ecclesiam suam in partes duas diuisam, & quosdam ad alium descicere vidit, episcopos hæresis suæ, qui cum eo communicabant, statim Sangarum conuocauit. Est is locus Bithynorum prouinciæ, ad mare, nõ longè ab Helenopoli situs [a]. Eò quoque ab episcopis congregatis Sabbatius euocatus est. Ibi causam mœroris sui dicere iussus, festi diei eius dissensionem allegauit. Nam eum cum Iudæis, sicuti etiam non ita pridem, qui in Pazo Phrygiæ vico conuenerãt, statuissent, peragendũ esse dixit. Cęterùm illi propterea hoc eum præ se ferre considerantes, q̃ ad episcopatum anhelaret, iurisiurandi sacramento eum obstrinxerunt, ne vnquam episcopatum sibi E expetendum statueret. Postquam ille iurauit [b], se episcopatum suscepturum non esse: nõ satis causæ esse putãtes, cur ecclesia eorum factionibus diuideretur [c], placitum eis est, vt omnes consentirent, atque eodem in loco ecclesiasticos cõuentus agerent: festum autẽ Paschæ diem, quo quis vellet tempore celebraret [d]. Et ea de re canonẽ promulgarunt, quem ἀδιάφορον, hoc est arbitrarium & indifferentẽ vocarunt. Statuerunt quoque, ne decretum eorum qui Pazi cõuenerant, vniuersali canoni præiudicaret. Quòd & prisci illi viri, & maximè qui Apostolis proximi fuere, etiamsi de Paschæ festo die plurimum inter se dissiderent, inuicem tamẽ inter se cõmunicassent, & aliis in rebus omnibus prorsus nõ dissensissent. Et q̃ præterea Nouatiani in vetere Roma haudquaquã cum Iudæis, sed post æquinoctium cum reliquis Romanis, qui Petri & Pauli apostolorũ traditione vtebãtur, Pascha peregissent: nec ob eam causam, q̃ Paschę festo celebrãdo inter se dissentirẽt, discessionẽ ab eis qui cõmunẽ cum eis haberẽt religionẽ, fecissent. Proinde re bene deliberata, indifferentẽ, F quem diximus, canonem protulere, vt quilibet p̃ eo atque ei placitum esset, ex cõsuetudine aliqua, aut præsumpta opinione, Pascha celebrans perficeret: non quidem vt ea res aliquam in communione dissensionẽ afferret, verùm vt qui sic discrimine nullo festum diem agerent, in ecclesiæ communione concordarent. Eiusmodi canone confirmato, Sabbatius; qui scilicet iureiurando obstrictus esset, quum Iudæorum obseruationem sequeretur, præterquam † si festus dies in idem cum illis tempus incideret, receptis statisque ieiuniis alios pręueniebat, & clàm solennes ritus perficiens, Pascha peragebat. * legitimóque & vespertino sabbati tempore vigiliis & precationibus aliis interesse solitus, postridie cum reliquis cõmuniter de festo die participauit, diuináque mysteria percepit. Hoc sic cum annis aliquot latenter faceret diutius seipsum occultare non potuit. Quum enim breui celebritatẽ ex ea re consequutus esset, permultos ex simplicioribus ad se pertractos æmulatores habuit, & maximè Phryges & Galatas. Qui quoniam patrio more sic ieiunabant, morem

† hoc ẽst, Si oẽs eodẽ tempore Pascha peragere contigeret. Soz. Sic ille bis eodem anno Pascha celebrari quandoq; solitus est.

Sabbatius à reliquis Nouatianis seiunctus episcopatũ etiã inter suos gerit.

** More Iudaico scilicet.*

A eum vt rectiorem confirmari putauerunt. Itaque hunc sequuti, clam etiam vnà cum Iudæis Pascha celebrarunt. Et Sabbatius suos sibi paulatim conuentus agens, à reliquis Nouatianis secessit: & iurisiurandi oblitus, episcopatum apud sectatores suos suscepit, sicuti paulo pòst dicam.

CAPVT XXXII.

Iudæi antiquitus pòst vernum æquinoctium Pascha celebrarant.

SEd enim ego & Sabbatium & sectatores eius demiror, quid eis in mentem, vt festum hunc diem innouarent, venerit: quum ab initio Iudæi veteres, sicuti Eusebius Pamphili memoriæ prodidit, Iosephum, Philonem, Aristobulum, & non paucos alios testes laudans, τὰ διαβατήρια, hoc est, Paschalia pro transitu sacrificia, sacrificarint, post æquinoctium vernum, sole † duodecimam partem, quæ à Græcis Aries appellatur, zodiaci circuli ingresso: luna autem * per diametrum & rectã lineam soli opposita, tũ quatuordecimæ diei cursum tenente. Ad hæc Samaritani, qui præcipuè tẽpora secundum constitutiones Mosaicas obseruant, non prius festum hunc diẽ peragunt, quàm * nouos fructus crescentes conspiciant. Nouorum enim, inquiunt, frugum festum in lege dicitur: vt id celebrare, antequam illi appareant, nefas sit: proindéque vernum æquinoctium ferias eas præcedere necessariò debeat. Quapropter quum Iudæos sibi imitãdos proposuerint, eos admiror, quòd non potius antiquitatem, quæ apud eos est, laudauerint. Et satis colligere licet, Sabbatianis istis, atque eis qui τεσσαρεσκαιδεκατῖται, siue Quatuordecimani vocantur, exceptis, hæreses alias omnes festum Paschæ cum Romanis & Aegyptiis & Palęstinis peragere. Nouatiani igitur isti resurrectionis diem peragunt, Iudæos & ipsi sequuti. In idem verò cum Quatuordecimanis tempus incidunt. Quod si prima sabbati dies non eadem cum decima quarta die lunæ est, Iudæos ponè sequuntur, quotcunque diebus adueniens Dominica dies à præcedente decimaquarta die lunæ abfuerit. Mõtanistæ verò, quos etiam Pepuzitas & Phryges appellare consuetudo est, quadam ratione inuenta, iuxta eam Pascha celebrant. Atque in primis eos reprehendunt, qui propter festum Paschæ lunæ cursum obseruant. Non illum enim, sed solis orbem, eis qui ritè Paschę diem inquirere velint, inspiciendum esse censent. Et mensem quemlibet dierum triginta, atque principium earum æquinoctium vernum faciunt: quæ dies, secundum Romanos, ritè ante 9. Calend. April. dicatur. Ea nanque etiam magna hæc duo luminaria initium suũ habuisse allegant, per quæ tempora & anni significantur. Idque ex eo liquere asserunt, quòd luna per octennium cum sole conueniat, & ambo initium * nouum sumant. Quandoquidem octennalis lunæ cursus nonaginta & nouem mensibus perficiatur: diebus autem bis mille noningẽtis viginti duob⁹, quibus etiã sol octonos absoluat cursus. Ita vt annus quilibet censeatur esse dierum trecentorum sexaginta quinque, & † quartę vnius diei partis. Ex ea nanque die quæ est ante 9. Calend. April. quippe quæ principium creationis solis & primi mensis existimetur esse, colligunt atque computant eam quæ in sacris literis dicitur, D decimamquartam diem, quam esse dicunt ante 8. Id. April. in qua semper festũ Paschę agũt. Quod si ita, vt sæpe fit, in eam Resurrectionis quoque dies concurrat, proxima † Dominica die id festum celebrant. Scriptum enim est, inquiunt, à decimaquarta vsque ad vigesimam primam Pascha esse peragendum. Mihi sanè non rectè fecisse videntur, qui olim de festo hoc die tantopere dissidentes contenderunt: multo verò minus, qui hac in parte Iudæos sibi imitandos esse statuerunt. Sed illis, vt opinor, in mentem non venit, quòd Iudaismo in Christianismũ mutato, ex necessitate quadam figuræ rei ipsi cesserint: sicuti hoc inde satis constabit. Nulla namque Christi lex Christianis vt Iudaizent præcipit. præcipit autem? imò potius id prohibet: quemadmodum disertis verbis diuinus Apostolus sanxit, non solum de circuncisione, quæ legis est caput, vetans, verùm etiam de diebus festis cohortans, vt nequaquam disceptantes " segregemur. Et ad Galatas scribens: Dicite mihi, " inquit, qui sub lege esse vultis, legem non auditis? E Atque vbi de hoc pauca disseruit, deinde ostendit Iudæorum populum seruum esse: libertatem autem eos obtinere, qui Christum sequuntur. Vbi etiam admonet, non obseruandos esse dies & annos. In epistola autem ad Colossenses clara præ- " dicat voce, vmbrã esse obseruationes eiusmodi. " Quaproter infert dicens: Nemo vos iudicet in ci- " bo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neome- " niæ, aut sabbati, quæ sunt vmbra futurorum. Ad Hebræos autem hæc omnia veluti sigillo confirmans, dicit: Translato enim sacerdotio, necessariò etiam legis translatio subsequuta est. Satis igitur liquet, neque sacrum Euangeliorum librum, neque diuum ipsum Apostolum, Christianis iugum seruitutis legis imposuisse: sed vt & Pascha & reliquos festos dies honorificè, quãdocunque eis visum esset, peragant, animi * gratitudini eorum qui beneficio sunt affecti, reliquisse. Proinde quia homines maximè ferias amant, à laborib. in eis conquiescentes, tum sicuti cuique visum erat, in regionibus passim, consuetudine quadam per traditionem accepta adducti, salutiferæ passionis memoriam colentes celebrarunt. Neque F enim vel Seruator ipse, vel eius discipuli, lege vlla id obseruandum esse statuerunt: sed neque in eum qui hoc ita non perageret, condemnationem aut pœnam aut execrationem, sicuti Mosæ lex facere solita fuerat, vel Euangelica vel Apostolica scripta induxerunt, aut comminati sunt. Diui verò Euangelistæ historia sua scribẽda, Mosaici Paschæ festi obiter saltem mentionem fecere: Seruatorem scilicet azymorum tempore passum esse, quum celebre apud Iudęos ageretur festum: vt ostenderent illi, festis potissimùm diebus cædes eos perpetrare constituisse. Ipsis profectò sanctis Apostolis consilium illud propositum non fuit, vt sibi de diebus festis iudicium sumerent, aut de eis leges ferrent: sed potius Deo gratam vitam, virtutem, & veram erga Deum pietatem traderent atque inducerent. Mihiquidem videtur, quẽadmodum alia plurima plerisque in locis suam obtinuere consuetudinem, ita id quoque de Paschæ festo accidisse, quòd ex more quodam apud gentes, quæque suam habuit obseruationem: vt satis

† τὸ πρῶτον δωδεκατημόριον, Sozom.
** κατὰ διάμετρον, Niceph. ἐν διαμέτρῳ, Sozom.*
** πρὶν τὸν νέον τελεσφορῆσθαι καρπὸν. Sozom.*
In Asia hi fuere.
Quatuordecimani. Sozom. lib. 7. cap. 18.
Montanistarum Pascha.
Aequinoctium vernum ante 9. Calend. April.
** καὶ ἀμφοῖν κατὰ ταυτὸν νουμηνίαν συμβαίνειν τιτυρ τημορίο ἡμέρας μιᾶς.*
Nono Calẽd. April. initium creationis. Montanistæ Pascha celebrãt
ante 8. Id. April.
† τῇ ἐχομένῃ κυριακῇ.
Admiratur Nicephorus cum Socr. lib. 5. cap. 22. eos qui vel pertinaciter de festo die Paschæ disceptãt, vel Iudæos eo celebrando imitentur.
Libertas Christiana.
Cõtra superstitiosam tẽporum festorũq; dierum obseruationẽ
Apostoli Paschatis celebritatem liberam populis Christianis reliquerunt.
** τῇ εὐγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργετηθέντων.*
Quid potissimum sancti Apostoli doctrina sua spectarint.

A satis manifestum sit, neminem Apostolorũ quidquam de festo hoc die legis sanctione cõstituisse.

CAPVT XXXIII.

Iam tum ab Apostolorum tẽporibus christiani paschæ feriis celebrãdis variarũt. Victor Rom. episcop⁹ Asianos eo nomine damnauit. Sed hic ab Irenæo est reprehensus.

PORrò quòd ab initio Pascha moribus magis quàm legibus obseruatum sit, re ipsa declarabimus. Qui namque minorem Asiam incoluere, plurimi ab Apostolorum temporibus sabbato despecto, decimam quartam lunæ diem obseruarunt. Quod quũ facerent, nequaquam ab aliis, qui hoc non itidem facerent, dissidebant: quoad Victor vrbis Romanæ episcopus, plurimùm commotus literis Asianos quartamdecimam diem colentes damnauit atque excommunicauit. Quam ob causam è diuerso Irenęus Lugdunensis in Galliis episcopus, ad Victorem literas dedit, quibus illũ obiurgat, & facinus tam calidum reprehendit: perdoctè exponens, quòd quum antiquiores etiam communionem rerum omnium inter se in Chri- B stianismo retinerent, & de Paschæ festi tempore variarent, nullum id putauerint esse pręiudicium. Adiiciens præterea, Polycarpum Smyrnæ episcopum, qui sub Gordiano postea coronam martyrij recepit, Romam venisse, & cum Aniceto eius vrbis episcopo communicasse, nihil de festo Paschę cum eo disceptantem. Nam & ipse Polycarpus patria quadam Smyrnensium consuetudine, decimaquarta die Pascha celebrabat: sicuti Eusebius quoque Pamphili in quinto ecclesiasticæ historię suæ libro testatur. Constat igitur, sicuti dixi, quosdam in minore Asia decimamquartam lunę diem obseruasse. Alij verò, qui in superioribus Orientis partibus habitant, sabbatum festo eo celebrando magis coluere. Cœterùm de mense eis maior fuit contentio. Quidam nanque Iudæos sequi voluerunt, quum quidem iamdudum certiore obseruatione illi excidissent. Aliis verò ab eo abhorrentibus, post æquinoctium vernum Pascha agendum potius visum est: celebrandum id semper esse dicentibus, quum sol in Ariete sit, secundum An- C tiochenos Xanthico, secũdum Romanos autem Aprili mense. Qui quidẽ non eos qui tum delirabant Iudæos, sed antiquissimos, & magnum illũ in primis Iosephũ, sicuti is hac de re in tertio Antiquitatum Iudaicarum libro refert, sequuti sunt. Ac illi quidem qui minorem Asiam & superiores Orientis partes tenent, ad hunc modum de festo hoc die dissenserunt. Alij verò omnes, qui Christianismũ susceperunt, & Occidentales cuncti ad Oceanum vsque, post vernum æquinoctium Pascha peragere inueniuntur, vetustiorem consuetudinem sequentes. Qui sanè vniuersi ita festum Paschæ celebrantes, nunquam inte se discordare visi sunt. Neque verò quemadmodum multorum sermonibus fertur, magna illa sub Constantino Nicææ celebrata Synodus, eiuscemodi diei Paschæ celebrandi errorem induxit: sed ipse potius diuus Cõstantinus, paucos illos qui à recepta obseruatione dissentiebant, literis suis cohortatus est, vt partem maiorem sequerentur: & eam imitantes, eodem modo cum illa festum diem peragerent. Epistolam eam imperatoris totam, in tertio libro eorum quos de vita Constantini Euse- D bius conscripsit, inuenies. Ex ea autem particulam quæ de festo Paschæ scripta est, hic apponam: quæ de verbo ad verbum sic habet. Est ordo quidam bene institutus, quem omnes Occidentalium & Meridionalium & Septentrionalium orbis terræ partium, & quædam etiam Orientalium regionum ecclesiæ seruant. Quapropter quum in præsentia rectè omnes id constitutum esse existimarunt, tum ipse solertiæ quoque vestræ placiturum esse recepi, vt quod per vrbem Romanam, & Italiam, Africam, Aegyptum omnem, Hispanias, Gallias, Britaniam, Libyam, cunctam Græciam, Asianam & Ponticam prouinciam, & Ciliciam, concordi & vna prorsus sententia seruatur, idem quoque vestra non grauatè suscipiat prudentia: Quæ illud secum consideret, non solùm maiorem esse in eis quos enumerauimus locis ecclesiarum numerum, verùm etiam communiter maximè idem omnes velle, sanctissimum esse, accuratiorémque rationem, vt nulla omnino nobis cũ Iudæorum perfidia intercedat cõmu- E nio efflagitare. Imperatoris epistola sic habet.

Cõstantinus magnus in Nicæna Synodo literis scriptis, Asianos, vt cũ Occidentalibus eodẽ tempore Pascha celebrarent, hortatus est. Constantini ex eis literis verba.

Polycarpus martyr cum Aniceto Romæ paschate ab eo colendo dißidens communicauit.

Iudæi veteres etiã post æquinoctium vernum Pascha celebrarunt.

Verumenimuerò, Quatuordecimanos ferunt à Ioanne apostolo decimæquartæ diei lunæ obseruationem accepisse: Romanis autem & Occidentalibus partibus Petrum & Paulum, Apostolorũ maximos, eam quæ ibi frequentatur tradidisse consuetudinem. Scriptum quidem hac de re decretum edere nemo potest. Sapienter verò Victor & Polycarpus extinxisse de die festo contentionem videntur. Quandoquidem autem Occidentales episcopi traditionem Petri & Pauli minimè dehonestandam duxerunt, & Asiani quoque Ioannis Euangelistæ institutum seruandum esse contenderunt, de communi cõsilio placitum est, vt quique, sicuti assueuerant, festum diem agerent, mutuam autem communionem nequaquam rescinderent. Stultum quippe quàm maximè esse opinati sunt, consuetudinum eiusmodi variantium gratia, à mutua coniunctione discedere, quum eis de * rebus religionis præcipuis per consentientem concordiam conueniret.

Ioãnes apostolus Quatuordecimanos in Asia Pascha celebrare docuit: Petrus & Paulus Romanos. Maiores nostri Pascha hoc vel illo tẽpore peragere ἀδιάφορον esse voluerunt. Cæremoniarum dißimilitudine non læditur vnitas Ecclesiæ. Greg. papa.

** περὶ τὰ καίρια.*

F

CAPVT XXXIIII.

De variãtibus apud veteres ecclesiarum cõsuetudinibus & obseruationibus.

QVòd verò consuetudinem potius quàm legem sequuti veteres plerisque in locis, vt quibusque visum erat, Pascha celebrarunt, inde facilè colligitur. Non omnes etenim, quanuis eiusdem opinionis essent, easdem traditiones in ecclesiis seruarunt. Et qui eandem colebant fidem, sæpe cõsuetudinum obseruatione inter se variarunt. Neque id veræ pietati detrimento fuit. Porrò quum ad hunc locum peruenerimus, æquum visum est, pauca quędam de diuersis ecclesiarum moribus commemorare: qui antea quidẽ sic variè obtinuerũt, nũc autẽ per gratiã Dei cum tẽpore mutati, ad consentientẽ concordiã apud omnes peruenerunt. Et primùm de obseruatione Paschalis festi dicẽdũ. Quæ enĩ eas præcedũt ferias ieiunia, variè apud quosq;

In ieiunijs ante Paschæ ferias.

A ab initio seruata comperimus. Romani nanque tres continuas hebdomadas, sabbatis & Dominicis diebus exceptis, ieiunarunt. Illyrici autem, & cuncta Græcia, præterea Alexandria & Libya omnis, Aegyptus & Palæstina, sex hebdomadibus ante festum Paschæ ieiunium cõtinuarunt, Quadragesimam tempus id nominantes. Alij rursus ante septem hebdomades ieiunare inceperũt: sicuti Constantinopoli, & circumcirca ad Phœniciam vsque, + tribus tãtum hebdomadibus quinos dies ex interuallo, binis septimanis intermissis, à cibis se abstinentes, itidem Quadragesimam tempus tale vocarunt. Montanistæ verò duabus. Quos mihi demirari in mentem venit, quomodo omnes isti in dierum numero sic variantes, Quadragesimam tamen ieiunij tempus vocent. Quanuis alij aliam rationem texentes, nomini ei honestum prætextum obtendant. Non solùm verò de dierum numero, verùm etiã de cibis ipsis, de aditu ad sacra mysteria, & abstinentia, multum inter se dissident. Quidam enim animata prorsus non attingunt: alij autem attingunt, sed pisces solos.

Quadragesimale ieiunium.
† τρεῖς μόνας πενθημέρους ἐκ διαλιμμάτων νηστεύοντες. Socrat.
In delectu ciborum.

B Sunt qui animata quoque cum piscibus volatilia degustant: ex aquis ea quoque progenita esse, vt Moses inquit, dicentes. Nonnulli ab ouis & nucibus siue baccis abstinent. Nonnulli verò arborum fructibus vescuntur. Quidam panem siccum tantum comedunt: quidam verò ne hunc quidem attingunt. Diuersum etiam est cibi capiendi tempus. Aliqui nanque hora nona, aliqui post occasum solem, quidam post diem vnam sequenti die cibum capiunt: nonnulli verò ad tres, ad quatuor, ad quinque, & ad septem vsque dies dapibus abstinentes procedunt: pro eo atque quisque cibo carere vel vult, vel potest. Et alia apud alias gentes & populos fiunt, apud quos rerum talium innumeræ extant causæ: de quibus omnibus nullum præceptum, quod in scriptum relatum sit, ostendi potest. Vt satis constet, primos illos Verbi ministros, ab initio obseruationes eiusmodi arbitrio quorumque reliquisse, vt quisque non metu aut necessitate quapiam adductus, quod bonum est, deligere & sequi posset. Porrò in ieiuniis ferias Paschales præcedentibus, & in ieiunantium cibis, à principio in ecclesiis huiusmodi diuersitas fuit. Verùm in Synaxi plurimam varietatem fuisse inuenimus. Quum enim pleræque omnes per orbem ecclesiæ diebus sabbati consuetudinem haberent hebdomadis vnius tempore diuinis mysteriis operari, Romani & Alexandrini ex antiqua quadam traditione hoc non faciebant. Ægyptij verò Alexandrinis vicini, & qui circũ Thebaidem habitant, synaxes quidem die sabbati peragebant: sed non eadem, qua tum Christiani vtebantur consuetudine, diuinam sanctificationem percipiebant. Verùm quũ abundè conuiuati essent, & omnis generis cibis delicatius se repleuissent, à prandio scilicet, circiter vesperam multam, mysteria + oblatione peracta percipiebant. Quarta hebdomadis die, & ea quæ Parasceue dicitur, Alexandrini scripturas legebant, doctoribus eas interpretantibus: omniaque quæ ad Synaxim pertinent peragebant, præterquàm diuinorum mysteriorum perceptionem. Atque eam illi antiquitùs habuere consuetudinem. Dicunt etenim, & Origenem plurimùm diebus istis in ecclesia docuisse, atque synaxes seu conuentus egisse. Qui quum sapientia & doctrina multis præstaret, & perspectum haberet, infirmiorem esse Mosaicam legem, quàm vt vllo modo ad literam * reddi atque exprimi posset, rationem festi Paschæ ad speculatiuam contemplationem reuocauit, vnum solum esse verum Pascha dicens, quod CHRISTVS peregit, præclarè aduersus hostiles potestates re gesta, quum in crucem suffigeretur, longè optimè eo contra aduersarium vsus tropæo. In eadem Alexandria, in lectorum & + notariorum ordine discrimen nullum fuit, siue illi iam fideles, siue catechumeni, hoc est, qui sacra doctrina instituerentur, essent, quum ecclesiæ in locis omnibus aliæ fideles tantum in ordinem hunc legerent. In Thessalia & hoc factitatum esse liquet. Licebat clerico cuiuis, priusquã in ordinem eum cooptaretur, legitimè vxorem ducere. at si postea, vt consuetudine receptum est, vxorem cognouisset, ordine eo mouebatur: quum in Oriente omnes, atque etiam episcopi, si vellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, vxorum congressum declinarent: multi etiam ipso episcopali munere fungentes, in episcopalibus ædibus liberos multos ex coniugibus, quas sibi legitimo matrimonio antea coniunxissent, susciperent. Nunc autem + ne in somnis quidem episcopus cum vxore sua concumbens, impudicus habetur. Sedenim consuetudo ea quæ in Thessalia seruatur, ab * Heliodoro illo Tricensi episcopo ortum habuit: cuius amatorij libelli hoc quoque tempore circumferuntur, quæ ad huc iuuenis composuit, & Aethiopica inscripsit. Nunc autem ea χαρίκλειαν, quasi gratiarum gloriam dicas, nominant. Quo nomine etiam episcopatus ei ademptus est. nam quum lectione eorum opusculorum iuuenes multi in periculum conijcerentur, synodus prouincialis statuit, vel libellos ipsos qui amores accenderent, igni consumptos abolendos, vel qui eos composuisset autori functionem episcopalem abrogandam esse. Ille verò episcopatum deponere, quàm scripta sua supprimere maluit. Hæc autem consuetudo Thessalonicæ, atque in Macedonia, & Græcia omni, seruata est. Alius item in Thessalia mos fuit, vt Paschalibus tantum diebus baptismus perageretur: quapropter multi etiam eo sacramento + non initiati decessere. In vrbe Antiochena, quæ in Syria est, altaria diuersum prorsus quàm alibi situm * habuere. Sacra enim ara nõ ad orientem, sed ad occidentem versus collocata fuerat. Hierosolymis, & in Thessalia, atque etiam in Græcia, consuetudo fuit, vt preces in peruigiliis + ad lucernas accensas eodem quo Nouatiani, Constantinopoli, modo peragerẽt. Consimiliter in Cypro & Cæsareæ Cappadocum, in sabbato, & Dominico die vesperi, post lucernarum accensionem, episcopi & presbyteri sacras scripturas populo exponunt. Nouatiani autẽ, qui in Hellesponto sunt, non eundem orationis ritum, quem factionis eorum populares Constantinopoli, seruant, cærimonias obtinentis ibi ecclesiæ Catholicæ plurimum sequentes. Et vt in summa dicam, in opinio-

In tẽpore cibi capiendi.
Obseruationes ἀδιάφοροι.
In synaxib⁹ & Eucharistiæ perceptione.
Vna hebdomadis die veteres, sabbato scilicet, cœnã Dominicam peragebant.
† προσφέροντες.
In lectione scripturarũ, & cõcionib⁹.
** ἀναβῆναι Christ⁹ Iesus verũ Pascha tropæo crucis aduersarium diabolũ deuicit.*
† συμβολαιογράφοι.
In lectorib⁹ & notarijs.
In cõiugio sacerdotali.
† οὐδ' ἐν ὕπνῳ.
** Hũc Heliodorum nõ diluta autoritatis scriptorẽ esse scripsit Angel⁹ Polit. Miscellan. cap. 3.*
Heliodorus episcopus Tricẽsis in Thessalia, episcopatu abire, quam amatorium suum poema abolere maluit.
In baptismi tempore.
In altarium structura.
† ἀμύητοι.
** Et ipsa quoq; ecclesia. Socra.*
† ἐν τοῖς λυχνικοῖς.
In precibus peruigiliorũ.
In expositione sacrarum scripturarum
In ritu precationum.

*Vnus apud Scythas episcopus. In aliis populis plurimi. a Intelligi hoc debet de tẽpore imperij Theodosij iunioris. Sozom. lib. 7. cap. 19. b Romæ tantum septem diaconi. Ibidẽ semel quotãnis Alleluia cantatum. † προσομιλεῖ τῷ λαῷ. Conciones ad populum Romæ ĩ ecclesia non habitæ. Ac ne nunc quidẽ ibi nisi monachi concionãtur. Et itidẽ propè in Italia omni. * Alexandriæ solus episcopus cõcionatur. c Euangelij lectio. † ὡς ἐντελῆ τὸν τύπον φέρων χριστοῦ. Non eædem in oĩbus ecclesiis psalmodiæ & precationes. Non ijdem etiam libri. Apocalypsis Petri liber.*

A nibus & sectis omnibus, haudquaquam in precationibus vnum aut alterum consentientem ritum seruatum esse, inuenire est. Scythæ qui ad Istrum colunt, multas & magnas habent ciuitates, & omnes vni subiectæ sunt episcopo. In aliis autem populis, non solùm in vrbibus, verùm etiam in quibusque vicis, episcopos esse scimus. Quæ consuetudo apud Arabes potissimum, & Cyprios, & in Phrygia apud Nouatianos, atque apud eos qui à Mõtano deducti sunt, fuit. [a] (Romæ ad hodiernum vsque diem non plures q̃ [b] septem diaconi fiunt, ad eorum instar qui ab Apostolis creati sunt, quibus Stephanus ille præfuit, qui primus martyrij reportauit coronam. Apud alios populos omnes, quem sors tulit, eorũ numerus est. In Romana vrbe itidem quotannis semel Alleluia, paschali Dominico die concinunt. Proinde à multis, iureiurando concipiendo, votísque nuncupandis, vsurpatum est, vt eis Alleluia audire, & cum lætitia canere daretur. Neq; episcopus, neque alius quisquam in ecclesia Romæ † ad populum docens verba facit. * Alexandriæ autem B solus hoc munere fungitur episcopus, quod quidẽ postea, quum antea mos is non fuerit, est obseruatum. Causam cõsuetudini nouæ præbuit Arius, qui quòd presbyter esset, & docendi prouinciam accepisset, contra veritatis doctrinam res nouas inducens, ecclesiam turbauit. In eadem Alexandrina ecclesia, quod in locis aliis omnibus nouũ atque insolens est, olim obtinuisse scio. Episcopus nanque quum sacra [c] Euangelia legerentur, non assurgebat. Id verò in vlla plane ecclesia antiquitùs factum esse, nemo vel vidit, vel audiuit. Sacrũ eum librum ibi solus legit archidiaconus: in aliis autem ecclesiis diaconi, in multis verò aliis soli sacerdotes, in nonnullis quoque diebus celebrioribus etiam episcopi. Id quòd hodie quoque Constantinopoli fit, & maximè Paschalium feriarum die prima, & primo anni ipsius ingressu. Atque ea lectio dupliciter fit. Quantum nanque Euangelici scripti prior ille recitat, tantum postea quoque diaconus repetit: scilicet, sicuti ego existimo, vt episcopus etiam Euangelium, & non tantum qui C ministerium id sortiti sunt, prædicare videatur. Et fortasse etiam, vt id cœlitùs fulminis more intonans audientes, sincere absque simulatione & deprauatione omni annunciemus. Episcopus verò etiam primùm testamenti Euangeliũ legit, † veluti perfectam personam Christi referens. Porrò precationes itidem & psalmodias, sicuti dictum est, non easdem ecclesię omnes habent, sed neque libros aut lectiones easdem. Nã eam quæ dicitur Petri Apocalypsim, vt subditiciam & illegitimam à veteribus iudicatam, apud Palęstinos in ecclesiis quibusdam semel quotannis in die parasceues aliquandiu legi solitam fuisse inuenimus. qua die populus magna cum religione & contritione salutiferæ passionis CHRISTI memoriæ ergô ieiunat. Rursum eam quæ Pauli apostoli dicta est Apocalypsim, quam ex priscis hominibus nemo vidit, monachi plures cum veneratione admirantur. Fama quidem increbuit, hoc ipso imperãtis Theodosij tempore, reuelatione diuina repertum esse librum eum, in patria, paternáque domo Pauli Tarsi Ciliciæ, in arca marmorea repositum, & in terra defossum. Quod sanè falsum esse, pres-

Dies Parasceues.

Itẽ Apocalypsis Pauli.

Sozo. lib. 7. cap. 19.

byter quidam ecclesiæ Tarsensis grandæuus ad- D modum (nam id canicies testabatur) cõfessus est. nihil enim eiusmodi suo tempore euenisse confirmauit. Quod quum asseueraret, admiratus est, si non ab hæreticis fama ea conficta esset. Id quod in multis etiam aliis libris factum esse, antea diximus. Romanis mos est, sabbato quouis ieiunare. Cæsareæ Cappadocum, qui post baptismum peccassent, eos à communione arcebant: quod itidem Nouatiani faciunt. Idem Macedoniani quoque in Hellesponto, & item Quatuordecimani in Asia obseruauere. Nouatiani in Phrygia digamos, & eos qui ad secundas nuptias transiissent, non recipiunt. Qui verò Constantinopoli sunt eorum populares, propalàm eos neque admittunt, neque reiiciunt. In Occidente autem id liberum est prorsus. Sedenim dissensiones tales in ecclesiis inualuisse opinor, reuerentia eorũ qui eis ab initio præfuerunt, & qui illis deinde successerunt. Nam ij tanquam leges quasdam ab illis acceptas, per manus posteris tradidere: non satis pium, neque ferendum esse arbitrati, si traditio- E nes, in quibus educati essent, non honorificè colerent, sed contemptim reiicerent. At mihi valde laboriosum & difficile esset, variantes per vrbes & regiones omnes ecclesiarum consuetudines enumerare & perscribere. Ferè enim fieri id omnino nequit. Eádem autem priscos homines existimandum est obtinuisse de festo hoc die, cuius gratia in hunc locum digresi sumus, opinionem, quòd scilicet ex consuetudine quadam diuersum habuit festum Paschæ cultum. Nunc verò diuina suppeditante gratia, impedimentis & dissensionibus omnibus temporis cursu sublatis, concordibus sententiis apud omnes in ecclesiis Christi festus dies Paschæ celebratur. Errare autem illi, quemadmodum prius quoque dixi, mihi vidẽtur, quorum sermonibus increbuit. Nicænam fidem Paschæ ferias in errorem & varietatem eiusmodi adduxisse. Nam synodus eam operam potius nauauit, vt populus qui antea à parte maiore dissentiebat, ad vnanimem concordiam pertraheretur.

*** Romani quouis sabbato ieiunant. Seueræ Nouatianorum obseruationes. Peccantes post baptismum. Bigamorum reiectio. Causa & occasio variantium in ecclesiis obseruationum. Solẽnitas Paschatis celebrandi ad cõcordiam redacta.*

** *Consuluit Ambrosium hominem Dei Augustinus adhuc catechumenus, vtrum secundum morem suæ ciuitatis mater eius sabbato ieiunare, an Mediolanensis ecclesiæ more prandere deberet. At ille quid possum, inquit, hic docere amplius quàm ipse facio? Quando hic sum, non ieiuno sabbato. Quãdo Romæ sum, ieiuno sabbato. Et ad quamcunque ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate: si pati scandalum non vultis, aut facere. Custodita scilicet eorũ inter quos viuimus in his rebus inoffensa societate: & cauendo, ne tẽpestate contẽtionis serenitas charitatis obnubiletur. Aug. epist. 86.* F

CAPVT XXXV.

Etiã temporibus Apostolorũ diuersæ fuere in ecclesiis obseruationes.

Enimuerò quòd ab Apostolorum vsque temporibus multæ dissensiones ꝓpter obseruationes quasdam fuerint, illos ipsos producam testes. Scribit nanque diuus Lucas in Actorum libro: Quum Apostoli dissidiũ intercessisse eis qui ex gẽtibus fidẽ complexi fuerãt, & fidelibus Iudæis cognouissent, cõgregati simul omnes, cõstitutionem factã in epistolæ formam redegerunt, per quã fideles à graui legis seruitute liberarũt, & superuacanea ea

A dere nugamenta inhibuerunt. Certam autem rectioris & ad veram erga Deum pietatem ducentis vitæ formam proposuerunt, quæ necessariò obseruanda sint, disertis verbis prædicantes. Non intempestiuum verò esse duxi, vt eam ipsam illorum epistolam, euidentioris cognitionis gratia, in historia hac referrem. Apostoli & seniores & fratres, his qui Antiochiæ & in Syria & Cilicia ex gentibus sunt fratribus, Salutem. Quoniam audiuimus, quòd quidam ex nobis exeuntes vos turbarint, verbis labefactantes animas vestras dicendò circumcidi vos & legẽ seruari debere, quibus id non mandauimus: placuit nobis collectis in vnũ, eligere viros, & ad vos mittere, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo: hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis eadem verbis referrent. Visum est enim spiritui sancto, & nobis, nihil amplius vobis imponere oneris, præterquam hæc necessaria, vt vos abstineatis ab his quæ simulacris immolata
B sunt, & à sanguine, & suffocato, & fornicatione à quibus vobis cauentes, rectè rem agetis. Valete. Hæc Deo placita sunt. Hoc enim inquit epistola: Placuit spiritui sancto, nihil aliud oneris imponere, præterquã quę necessariò seruata oportet. At quidam hæc nihil curantes, omnem quidem fornicationem pro nihilo habent: de diebus autem, & feriis, & institutis, perinde atq; de anima ipsa decertant: Dei mandata inuertentes, & sibi ipsis leges ferentes: haud secus atq; si studiosè hoc agerent, vt cõtrarias maximè aduersus decreta Dei res agitantes, latére possint. Et potuissemus nos orationem hanc de festo Paschæ magis dilatare, & clarè satis ostendere, quòd ne Hebræi quidem certò id & accuratè seruent: neque typum seu figuram eius, sicuti eis tradita est, colant: præterea quòd Samaritani, qui ab eis sunt disiuncti, † certissimè semper ferias hasce celebrent. Verùm suo seorsim ad rem hanc fusius explicandam tempore est opus. Illud porrò potius nunc dicendum venit. Qui Iudæos sibi imitandos, & exactam typi & figuræ rationem exhiben-
C dam proposuerunt, eos modis omnibus illos * sequi debere. Si nanque accuratam obseruationẽ inquirere volunt, non illi dies tantum obseruare debent, sed & alia quæcũque Christus, quum sub lege esset, Iudaico more fecit, aut à popularibus & tribulibus suis iniuria affectus pertulit, aut aliò etiam modo omnibus benignè faciens, per figuram agere perseuerarit. Siquidem nauim ille sæpius ingressus, doctrinam promulgauit: & in cœnaculo Pascha primùm parari curauit, & ante id asinam ligatam solui iussit: & hominem aquam in vase fictili gestantem, eis qui Pascha parare deproperabãt, signum proposuit: & multa alia, quę variè in diuinis Euangeliis feruntur. Quæ sanè omnia corporaliter obseruare non student, qui ferias hasce ritè celebrari debere æquum esse putãt. Quis enim ex doctoribus vnquam iuxta typum & figuram in nauigio docere cœpit? Neque in cœnaculo seu superiori parte domus, vt ante omnia Pascha celebrans quisquam perageret, studio habuit. Sed neque ante id asinam ligatam solui mandauit, neque adeò quenquam aliquis vas fictile in humeris ferre iussit, vt ne quod symbolum & si-

Epistola Apostolorũ ad eos qui ex gẽtibus in Christum crediderant.

Res ad salutem necessarias negligentes, de friuolis obseruationibus inquirimus.

† ἀκριβίσαϊον Post æquinoctiũ semper.
** Decimam quartam Paschate celebrãdo diẽ cũ Iudæis colentes, aliasquoque circũstantias eius seruare debent.*

D gnum Paschæ desideraretur. Fortuita nãque hæc sunt, & Iudaismum potius referre existimantur. Siquidem & Iudæi ea quæ sic in corporibus accidunt, maiore studio, quàm si animabus eueniant, obseruare contendunt. Proinde etiam execrationi obnoxij sunt, vt qui Mosæ legem veluti typum & figuram magis quàm veritatem excipiunt. Et qui illorum res admirantur & amant, talia * ad sensus speculationésque arcanas & sublimes reuocant. De diebus certè quidem & mensibus irreconciliabile ecclesiæ concitant bellum, cõtemplationem remotiorem de eis posthabentes. Itaque necessariò consequitur, & ipsos hac in parte eandem cum Iudæis sustinere sententiam & condemnationem, in seipsos maledictionis calculum ferentes. Sed de his satis, vt puto, diximus. Quapropter ad institutum cursum orationem rursus conuertamus. Diximus nanque, ecclesiam, quum primùm factionibus esset diuisa, in eo rerum statu non permansisse: verùm eos deinde, qui secessionem fecissent, parua aliqua arrepta occasione, à suis desciuisse, & in sectas alias abiisse. Cæterùm E
alij aliter diuisi sunt. Nouatiani autem per occasionem & prætextum Paschalis festi in partes discessere. Neque illi in vna partium secessione cõstiterunt: sed etiam de diebus & hebdomadibus, aliísque non magni momenti rebus disceptantes, in sectas alias sunt dissecti: qui quidem alicubi segregati, seorsim conuentus egere, alibi autem cõmuniter simul conuenire soliti fuere.

Iudæi corporaliũ rerũ & typorum studiosi, spiritũ & veritatẽ non curant.
** ἀναγογικῶς θεορῶσι.*
Itidẽ Iudæorum imitatores heretici.

Sectarum sectiones.

Nouatianorum dissidia.

CAPVT XXXVI.

Illud obseruandum, ecclesiæ eorum Constantinopoli ad annos quadraginta Agelium prefuisse, à Constantij temporibus ad annum Theodosij sextum. Qui quum æger esset, & moriturum se esse putaret, successorem sibi designauit Sisinium. Is presbyter sub eo fuit, vir præclarus, & qui vnà cum Iuliano in philosophicis disciplinis Maximo philosopho prę ceptore vsus fuerat. Quum autem Nouatianorũ F
plebs electionem talem, Marcianum potius, hominem religiosum & celebrem, cuius virtute sub Valente ecclesia eorum pacata permanserat, designatum oportuisse rata, reprehenderet: Agelius populi sententiæ gratificari volens, Sisinio posthabito, Marcianum episcopũ legit. At vbi ex morbo conualuit, ecclesiam ingressus, per seipsum ad populum retulit: Marcianum eos ab obitu suo, post Marcianum verò Sisinium episcopum habituros. Hæc verba proloquutus, breui postea decessit. Sed & Marciano non multo pòst defuncto, Sisinius episcopatum recepit: vir, quemadmodum dictum est, valde clarus. Simul enim philosophicas & sacras literas accurata diligentia ad summum addidicerat, potissimũ verò singulari cura in Dialectica & disserendi arte se exercuerat. Quamobrem Eunomius etiam, cuius ars ea præcipuum opus fuit, sæpe disputationem eius declinauit. Vita adeò moderata fuit, vt obtrectatorum quoque calumnias superarit. Diæta & quotidiani victus ratio non adeò frugalis, sed lætior quodãmodo & sumptuosior erat, ita vt quibusdã

Episcopi Nouatiani apud Constantinopolim.
Agelius.
Sisinius Nouatianus Iuliani condiscipulus.

Marcianus.

Sisinius.

Præclaræ eius dotes.

A videretur, eum in ſplendore & deliciis tantis pudicitiam & continentiam colere nō poſſe. Et veſtitu inprimis exquiſito vſus eſt, & bis interdum die vno in balneis publicis lauit: moribus pręterea iucundus, atq; in familiaribus colloquiis gratioſus. Proinde non Nouatianis tātum, ſed & epiſcopis, principibúſque viris, & magiſtratibus eccleſiæ catholicæ charus eſſe viſus eſt. Quum enim facetè cum gratia quadā ſales & dicta in alios iecit, tum id etiam ab aliis humaniter pertulit. Et vtrumque ea moderatione fecit, vt quàm longiſsimè áb hoſtili acerbitate abeſſet. Vt verò etiā cum venuſtate quadam interrogantibus, aptè atque tempeſtiuè reſponderet, vt Socrati videtur, mirificè promptus erat. Et aliquando quodam eum percunctāte, cuiús nam gratia quum epiſcopus eſſet, bis die lauaret? Quia ter, inquit, non poſſum. Rurſū quum à quodam, qui catholicę eccleſiæ erat, dicto quòd cādidam geſtaret veſtem, quæ epiſcopum vt aliena minus deceret, perſtrictus eſſet, ſtatim dicacitatem in eum retorquens: Tibi verò, inquit, oſten-

De humanitate & facetijs Siſinij epiſcopi.

Socra. lib. 6. ca. 22. Sozo. lib. 8. cap. 1.

Bis die vno lauit Siſini⁹

Idem cādida veſte vſus.

B dendum potius eſt, vbínam ſcriptum ſit quòd epiſcopum pulla veſte vti oporteat. Atque vbi ille cogitabundus, quia quod reſponderet non habebat, ſtaret, ſubintulit ilico Siſinius: Tu quidem oſtendere id nō potes, at Salomon me vt id faciam adhortatur, dicens: Sint veſtimenta tua ſemper alba. Verùm & Seruator, in Euangeliis candida veſte vſus eſſe videtur, qui diſcipulis, qui ſecum mōtem Thabor conſcenderāt, Moſen & Heliam cādidatos exhibuerit. Hæc atque his ſimilia quum ita diceret, admirationi hominibus fuit. Quin & illud lepidè, vt ego puto, ab eo dictum, recenſendū eſſe videtur. Aduenerat Cōſtantinopolim Leontius, Ancyrę minoris Galliç epiſcopus, qui tum ibi Nouatianis eccleſiam ademerat. Conuenit hunc Siſinius, & ſupplicans rogauit, vt corpori ſuo eccleſiam redderet. Quod vbi ille ſe facturum negauit, Nouatianos etiam conuiciis acerbè proſcidit, minimè eos eccleſiam habere debere dictitās, quòd pœnitentiam tollerent, & miſericordiam Dei reiicerent. Talia verò, atque alia hiſce ſimilia continuans, quum Nouatianos ſuggillaret: Atqui, Siſinius inquit, & ego, vt haud ſciam an magis quiſ-

Facetè Siſinij in Leōtiū Ancyranū epiſcopum dictum.

† μεταvοῶ.

C quam, † pœnitentiam ago. Quum autem Leontius eum, quónam modo pœnitentiam ageret, interrogaret: reſpondens ille, † Quòd te nunc, inquit, ita animatum video. Vitam is ita produxit, vt eccleſiam Nouatianorum adhuc adminiſtraret, quum Ioannes Chryſoſtomus patriarcham gereret. Et auſus etiam eſt contra eum diſſerere, quum ſcripto ille pœnitentiam introduceret, atque ita diceret: Vel †* decies milies per pœnitentiam reſipiſcēs eccleſiam ingredere. Paratus enim ego ſum pœnitentem admittere, vt modò deinceps ſimilibus per peccatum non circumueniatur malis. Et accidit aliquando, vt diuus Ioannes inter deambulandum Siſinio occurreret, eíque obiice-

† Quòd te cōſpicio, inquit Sozom.

Siſinius cum Chryſoſtomo diſputauit.

Egregia, de pœnitentia vox.

†* Μυριάκις μετανοήσας εἴσελθε. ἕτοιμος γὰρ ἐγὼ προσίεσθαι τὸν μετανοοῦντα, εἰ μόνον τὸ λοιπὸν μὴ τοῖς ἴσοις περιπίπτοι δεινοῖς. *Hanc Chryſoſtomi ſententiam cum multa admiratione & laude apud me recitauit in familiari de rebus ſacris colloquio, 27. Iunij die, anno Domini 1559. Budiſinæ Luſatiorum Philippus Melanchthon. quam non temerè alibi ſcriptam, quàm hic apud Nicephorum & Socratem, inuenias.*

ret, non debere vnam vrbem duos habere epiſcopos. Prodibat enim & ille cum ſplendore & comitatu multo. Cui Siſinius reſpondens, Minimè eam duos habere dixit: ſeipſum germanum legitimúmque epiſcopum eſſe exiſtimans. Eo verò dicto grauius accepto, Ioannes ad illum: Vidésne, ait, te ſolum eſſe velle Conſtantinopolitanum epiſcopum? Atque ibi rurſum Siſinius: Non hoc ego, inquit, dico: ſed quum aliis omnibus epiſcopus ſim, apud te vnum is eſſe non exiſtimor. Et Ioanne excandeſcente atque inferente: At ego efficiam, vt qui fœdiſsima labores hæreſi, amplius ad populum pro concione verba non facias. Siſinius perquàm facetè verbis eius occurrens: Ego verò, inquit, plurimas etiam tibi agam gratias, ſi me labore & onere tanto liberaris. Quo verbo tandem Ioannes flexus: Quandoquidem, ait, tibi concionandi † munus moleſtiam & dolorem parit, minimè tibi, quando id Deus fecit, concionibus interdicam. Multa verò alia quoque viri eius vrbanè & ſcitè dicta, cōmemorantur. Quin & libellos multos non inuenuſtos compoſuiſſe dicitur. Magis verò in dicendo quàm ſcribendo laudatus eſt. In actione felix fuit, & pronunciationem ſedulò coluit. Labiis enim eius blanditiæ quædam inſidebant: & in voce, vultu, oculis, & habitu motúque corporis omni, gratia ſingularis inerat, ad auditorum animos alliciendos compoſita. Iucundus itaque & charus eam ob cauſam celeberrimis quibuſque ex ſenatu viris, & omnis generis religionibus in admiratione fuit. Potiſsimùm verò epiſcopus Atticus magno eum eſt honore proſequutus. Sed qualis hic vir fuerit, ſatis, vt puto, loco hoc ex Socratis eccleſiaſtici ſcriptoris libris ſumpto, dixi. Atque hæc quidem propterea commemoraui, vt oſtenderem quum propter eorum virtutem qui eis præfuere, Agelij, Marciani, & Siſinij: tum quòd ὁμοούσιος conſubſtantialis profeſsioni adhærerent, Nouatianos aliarum ſectarum labe infectos non fuiſſe, maiorémque eorum partem in eccleſia ſua quietam manſiſſe: eis exceptis, qui propter quæſtionem de feriis Paſchalibus, quam Sabbatius, ſicuti dixi, per res nouas induxit, diſsidebant. Multæ verò & a- F
liæ diſſectiones, quod & ipſum dictum eſt eo tempore apud Arianos & Macedonianos & alias ſectas fuere. Illis autem ita diſtractis, magis atque magis eccleſia vniuerſalis creuit, quotidie ſe aliquibus propter mutuas illorum contentiones ad eam aggregantibus. Præcipuè vero qui Græcam idololatriam ſequuti fuerant, ad eam confluxére. Nam imperator vbi cōſuetudinem præteriti temporis, & loca quæ apud eos religioſè obſeruabantur, ciues & ſubditos ſuos ad patrium cultum pertrahere vidit, ſtatim à ſuſcepto imperio, primùm quidem aras prorſus adire prohibuit: deinde verò lege etiam lata, quemadmodum diximus, ſolo eas æquauit. Atque ita illi ſacrarum ædium inopia, Chriſtianorum eccleſias frequentare cœperunt. Clàm nanque Græca peragere ſacra, maximi erat periculi, ſi quis in eis deprehēſus eſſet. Et qui eis operari auſus fuiſſet, capitalis ei pœna & bonorum amiſsio conſtitutione imperiali propoſita fuit.

D (beside the first line of the right column)

E (beside "& libellos multos non inuenuſtos compoſuiſſe")

† Apud Soc. eſt: At ego tibi colloquiis ſiue cōcionibus nō interdicā, quando tibi verba facere moleſtū eſt.

Gratioſus apud omnes Siſinius.

Nouatiani quàm aliæ hæreſes pacatiores.

Per ſectarū diſſectiones Eccleſiæ catholicæ corpus creuit.

Idololatræ multi ſe ad Chriſtianiſmum contulere.

L. Ne quis. C. de ſacrifi. pagan.

A

CAPVT XXXVII.

Aegyptij agrè ferunt, quòd eis Nilo, cuius auctu terra rigatur, sacrificare nō liceat Pin. lib. 4. cap. 9.

Praclarū ea de re Theodosij rescriptū.

† ἱκετηρίαν.

EO tempore Nilū Ægyptiorū amnem circiter primum aquarū auctum & incrementū, tardasse longius dicunt. Quam rem Aegyptij grauiter tulere, indignati, φ minus eis esset liberum, patrio more flumini sacrificare. Id enim imperatoris metus haudquaquam permittebat. Et Aegypti pręfectus prouinciales ad seditionem spectare cernēs, Principi eam rem indicauit. Qua ille cognita, cōducibilius esse ei rescripsit, veram erga Deum religionem integram cōseruare, quàm fluminis eius vndas, & quæ ex eis proueniat, anniuersariam + fertilitatem fidei præferre. Nunquā enim amnem eū è terra promanaturum fuisse dixit, si talis esset, vt incātationibus & imposturis moueretur, nidoréque gauderet, & sanguinis vndis profluentes è diuino paradiso cōtaminaret aquas. Nō longo post tempore, derepentè ita ille adauctus est, vt altiora B etiā loca inundaret. Vbi autē ad iustū modū, parcius etiam profluens, excreuisset & tum nihilominus vnda insuper eius accumularetur, diuersus Aegyptios cepit timor. Verebātur nanque, ne Alexandriam vrbem & Libyæ potiorem partē exundatione sua obrueret: tā vbertim vndæ eius ꝓfluentes excurrēre. Quo tēpore fama est, Græcæ superstitionis homines Alexandriæ casu tam inopinato adductos, ita amni illusisse, vt in theatris etiam & spectaculis exclamarint, fluuium eum vt decrepitum & delirum, postremū iam + eminxisse. Eam sanè ob causam quamplurimi Aegyptij patriis cæremoniis nuncio remisso, & superstitione sua dānata, ad Christum se contulerunt. Hæc hactenus. Tum verò & prodigia insolita visa sunt, quæ futura orbi mala portenderunt. Primùm nanq; inopinata & insolens stella, in cœlo mediæ noctis tempore prope Luciferum refulgēs apparuit, circa eū ipsum qui Zodiacus dicitur, circulum. Ea φ propter coruscantes radios ingens & lucida esset, nō admodum Lucifero cessit. Paulatim verò ad eam ingens etiam aliarum stellarum vis aggregabatur. C Spectaculum id si vidisses, apum examini, quæ circa ducem suum in orbem obuolitant, contulisses. Et quæ veluti ex mutua & violenta concussione ab omnibus eis emicuit lux, in vnam quandā commista flammam euadebat: & gladij prorsus ancipitis, magni, & horrendi, cum terrore quodam relucens, faciem reddebat. Quòd enim reliquæ stellæ in idem reciderēt visum, & vna, eáque sola, quę primùm conspecta fuerat, habitu toto, veluti radix aut capulum aliquod appareret, & quodammodo fulgorem exhibitæ illius stellæ omnē proferret, perinde atque ex lucerna funiculus ardens, sic flamma in sublime tollebatur. Hoc quidem visum sic nouum quoddam præbuit spectaculum. Motus autem eius prorsus à stellarum omnium cursu differebat. Primùm etenim ex eo vnde diximus loco moueri incipiens, vnà cum Lucifero & oriebatur & occidebat. Deinde paulatim ab illo absistēs, segniter & pedetentim quasi ad vrsas conuersum, cursum tenebat, & veluti ad spectantes obliquè ad sinistram sua gradiebatur via. Ambitum quidem eundem cum stellis aliis ad quas accesserat communem perficiebat: ꝓprio autem motu, qui ad quadragesimū productus est diem, D vix tandem ad vrsam maiorem peruenit. Atque in media astri eius parte, vbi postremùm refulsisset, euanuit. Quo tempore ensifera, seu potius ensis formam referēs hęc stella apparuit. Eodem etiam duo hominum corpora visa sunt: alterum quidē in Syria, supra humanam naturam magnitudine excedens: alterum verò in Aegypto, infra incredibilem staturæ breuitatem consistens. Syrus in longitudinem cubitorum quinque & vnius palmi excreuerat, quanuis pedes eius reliquæ corporis magnitudini proportione non responderent: introrsum enim intorti & vari erant. homini nomen erat Antonio. Talē ætate quoq; nostra ipse vidi, pro monstro habitum, quem breuis admodū staturæ mulier in lucem protulit. Aegyptius autem tam breuis fuit, + vt perdici persimilis esset. ✶ Neque ingratum spectaculum erat, si cum illo in globo (hominum scilicet) conuersaretur, & ad contentionem excitatus colluderet. Porrò quod mirabile dictu est, prudentia ei inerat, qualis homini formoso competit: quippe cui corporis exilitas ea de re nihil ademisset. Vox à Musis non abhorrebat. Sermo mentis generositatem spectandam exhibebat. Vterque eodem illo tempore vigens, non statim vitam finiit. Maximus enim vigintiquinque expleuit annos, minimus autem nō multū ab eis abfuit. Multa præterea alia tum concurrēre prodigia, quæ singillatim referre non huius loci esse puto. E

Subitū Nili incremētum. Alexādrini vrbi suæ ab exundatione tam prolixa amnis metuunt.

Iocularæ in eum fluuium Alexādrinorū dictum.

† ἐξεράσαι.

Inopinato Nili incremento multi gentiles ad Christum cōuersi.

Stella ꝓdigiosa apparet.

Mōstrosi duo homines, alter maxima, alter minimæ staturæ.

† παραπλήσιον εἶναι πέρδικι.

Nanus perdici similis.

† καὶ μὴ ἀχάριστον ἐν κλωβῷ τὴν ἐκείνου εἶναι προσομιλίαν πρὸς ἔριν κινούμενος καὶ συναθύρων ἐκείνῳ.

CAPVT XXXVIII.

Cædes Valentiniani iunioris. Arbogastes eius cædis autor.

ET Theodosius quidem hoc modo Oriētale gubernabat imperium, magna cura magnificè Deum colens, & quotidie nouis accessionibus Christianismum adaugens. In Occidente verò respublica malè habuit. Siquidem iuniorem Valentinianum imperatorem gula fracta interiisse, renunciatum est. Cædem eam per insidias ei molitos esse ferunt cubicularios eunuchos, atque alios quosdam: Arbogastémque maximè illum, F qui militarium eius copiarum omnium habuit curam & administrationem. Quum enim iuuenem imperio gubernādo nulla propè re patri inferiorem esse, & grauiter pleraque quæ illi statuerent, ferre viderent, consilium eius opprimendi cepēre. Erat autem iræ admodum impatiens. Quæ res etiam apertè cædis ei causa fuit. Cum Arbogaste enim in regia colloquutus, vbi verba in iram insanam euasere, ense præfectum copiarum confodere aggressus est. Sed à satellite, cui ferrum extrahere nisus fuerat, inhibitus, tum quidem verbis Arbogastem acrius obiurgatum placauit. Ille autem ex verbis eius opinionem illius in apertum productam accuratius considerando, secum ipse perpendit. Inquirenti enim tanti impetus causam: Allaturum sibiipsi manus esse, adolescens respōdit, quòd quum imperator esset, facere quod vellet, non permitteretur. Quapropter sibi vita talis ingrata etiam esset. Atque ille tum quidem nihil amplius curiose percontatus est. Postea autem Viennæ in Gallia, quum eum pransum in abditiore regiæ loco, ad fluminis ripam meridiano

A tempore ludicro cuidam vacantem vidisset, percussores quosdam ex suis ei immisit, qui adolescẽtulum suffocatione necarent, quum ex ministris ei nemo adesset. Tempus enim illos ad prandendum euocauerat. Itaque ille sic crudelibus strangulatus est manibus. At cædis eius patratores, ne, si * ex tẽpore statim percussores inquirerentur, facilè deprehendi possent, sudario eius tanquam laqueo circum collum ligato, sublimem eum suspendêre, vt sua sponte sibi ipse gulam fregisse videretur. Adolescentulum istum mirificè imperio dignum visum esse aiunt, propter bonam corporis habitudinem, & virtutum multarum concursum, quibus Imperator bonus exornatur. Magnitudine verò animi, & iusticia summa, patrem etiam suum exuperaturum fuisse, siquidem ei in virum euadere licuisset. Tali ille morte, quum talis esset, vigesimum ætatis agens annum, vitã finiit.

*ἐντῦ χι-δὸν.

CAPVT XXXIX.

Eugeni' primũ ludi magister, deinde Imperialis ἀντιγραφεὺς, imperiũ Occidentale inuadit. Magistrorum dignitas.
† Contrarotulatores hodie dicũtur.
Haruspices & astronomi Eugeniũ ad tyrannidẽ impellunt Flauianus vrbi Rom. præfectus.

B EVgenius autem, Græcæ superstitionis cultor, summam rerum inuolat, & Imperialia sibi sumit insignia, adiuuante Arbogaste: qui quòd barbarus genere esset, Imperio manum iniicere aggressus non est. Eugenius autem Latinas primùm literas docuit: deinde ludo literario relicto, in imperiali aula militauit. Atque ibi in ordinem † antigraphiariorum & imperialis pecunię custodum receptus, celebris maximè, & apud Imperatorem in magnum honorem fuit, magistrorum etiam dignitatem consequutus. Quum autem præsentem fortunam ferre non posset, ad tyrãnidem spectauit: inductus ad id quibusdam, qui se ex victimis, extorum inspectione, & astrorum scientia, futura certò scire confirmabant. Quùm multi enim alij eo tempore rebus hisce vacarunt, tum maximè Flauianus vrbis Rom. præfectus, vir in disciplinis præclarus, atque si alius quisquam, & ipse ciuilium rerum valde peritus, rerumque futurarum (vt ipsi videbatur) vates præcipuus, multum in eis operæ locauit. Qua arte Eugenium quoque, vt bel- C lum susciperet, permouit, certò illum quicquid aggressus esset, perfecturum pollicitus. Nam forte fatali Rom. imperium ad eum pertinere, eumque belli victorem fore, & religionem Christianam mutaturum esse dixit. Qua spe adductus Eugenius, multitudine ingenti coacta, angustias in Italia quas Romani Alpes Iulias vocant, occupauit, eisque præsidium imposuit. Vnicum enim, eumque arctissimum transitũ, præfractis ingentium montium rupibus, vtraque ex parte firmiter munitæ habent. Et Eugenius ad tyrãnidem euectus, ea in Occidentalib. partibus agebat, quæ eum facere æquum erat, qui sic Imperium arripuisset. Theodosius porrò Imperator ea re audita, non minoribus rursum quàm antea, quum contra Maximum bellum moueret, curis est obrutus. Vbi verò & ipse magnum conscripsit exercitum, secum ipse rem dispiciens, vtrum aduersus tyrannum ire, an illius aduentum expectare deberet, addubitabat. In ea solicitudine, consilio Ioannis enitentis in Thebaide monachi, vtendum sibi esse statuit, quem suprà in eorum qui sanctam vitam egerunt catalogo clarissimum, & quùm aliis admirandis operibus, tum maximè futurorum scientia celebrem fuisse D diximus. Quum enim is gratiam diuinam sortitus esset, multa eum consulẽtibus prædixit. Cuius rei periculum & specimen in proximo tyranno prębuerat, incruentam illam victoriam Theodosium reportaturum esse vaticinatus. Itaque fidissimum sibi eunuchum Eutropium in Aegyptum misit, vt aut virum sanctũ, si facilè id fieri posset, ad se adduceret: aut ab illo, si constanter aduentum detrectaret, quid de bello faciendum esset, cognoscere conaretur. Eutropius eò profectus, nequaquam Ioãni vt ad Imperatorem veniret, persuasit. Quapropter illum, vt euentum belli prædiceret, rogauit. Atque ille, Theodosium quidem post cedem multam, victoriam de tyranno consequuturum: non multo autem pòst, ipsum quoq; in Italia moriturum esse, respondit. Vtrunque hoc an euentũ talem habuerit, historia declarabit. Postquam enim ea quib. in bello opus est, abundè comparauit. Honorium etiam filium Imperatorem renunciauit: Arcadium namque antea ad Imperium euexerat. Ambobus filiis Constantinopoli relictis, E ipse cum copiis Orientalib. omnibus in Occidentem est profectus. Ingens autem Barbarorum, qui ad Istrum colunt, multitudo, voluntate sua auxilium ferens, eum sequuta est. Porrò quum ordinum duces paucitatem sociorum causarentur, & expeditionem differendam suaderent, vt scilicet primo vere exercitus alius contraheretur, & militum numero hostes vincerentur, nequaquam in ductorum consilio religiosissimus acquieuit Imperator. Minimè namque tantam tribuendam esse imbecillitatem dixit, omnipotenti crucis armaturæ, quæ exaduerso Herculis imagini opposita esset. Exercitui enim meo, inquit, crux præit: illius autem copias Hercules ducit. Hęc verba proloquutus, iter ingressus est. Constantinopoli autem profectus, vbi in * Septimo ad ecclesiam venit, quam ipse Ioanni Baptistæ (eum enim præcipuè honorabat) construxerat, eam est ingressus, vt simul & precationem ad Deum faceret, † & Baptistam ad ferendum sibi auxilium * † inuocaret, quo optatum sibi & Romano exercitui exitum pugna haberet. Re ibi diuina, ita vt par erat, F peracta, postea in Italiam peruenit: & confestim ad Alpes contendens, prima tyranni præsidia cepit. Atque vbi transitu præcipiti pręterito, accliui itinere in collem quendam conscendit, planiciem omnem innumerabili peditum & equitum multitudine teneri, nec ita lõgè à tergo alias hostium turmas in vertice montis, qui tunc quidem quieti erant, sibi imminere vidit. Postquam autem prima acies se de colle demittens, eos qui planiciem occupauerant, aggressa est, ingens & dubium præliũ commissum est. Et ibi, quantũ in humanis viribus situm est, non facilè seruari posse copias suas, à duobus hostiũ exercitibus circumuentas, intellexit. Iam enim & illi, qui in summo monte quieti constiterãt, à tergo suos aggrediebantur: & qua in parte Romani cum Romanis pugnabant, ęquis viribus decertabatur. Vbi autem auxiliares barbari præliabantur, multo illis Eugenij milites supe-

Eugenius Alpes Iulias præsidio imposito occupat.

Theodosius expeditionẽ aduersus Eugeniũ parat.

Ioannẽ Anachoretam Aegyptiũ de belli euẽtu consulit.

Ioannes iste Theodosio incruentam aduersus Maximum tyrannum victoriã prædixit. Idẽ per Eutropium eunuchum eidem victoriã rursus, sed cruentam, cõtra Eugeniũ & mortem quoque eius prædicit.

Barbari auxiliares in Theodosii exercitu. Ordinum ductores Theodosio belliũ differendũ suadent. Theodosius crucis armatura fretus cõtra hostem progreditur. Diui Baptistæ tẽplum in Septimo.

In hoc Constantinopoli proficiscens Theodosius, rem diuinã facit.

**ἕβδομον, hoc est Septimum, ex suburbiis Cõstãtinopolitanæ ciuitatis vnũ est Procop. sicuti & alia eius vrbis regio est apud eundem δεύτερον, hoc est, Secundũ.*

In locũ periculosum cum copiis suis Theodosius peruenit, antè & à tergo hostes sibi imminentes habens.

Prælium dubium cum eisdem committiũ.

† εἰς ἀρρωγὴν μεταχαλέσασθαι τὸν βαπτιστήν. *Theodosius primum hostium præsidiũ ad Alpes capit.*

* † σύμμαχον αὐτῷ ἐπικαλέσασθαι τὸν βαπτιστήν. *Sozom. lib. 7. cap. 24.*

Theodosius ad preces in summo discrimine cōfugit

A riores erant. Imperator vbi auxilia sua sic concidi vt dixi, vidit, humi prostratus, lacrymis solum rigauit, Deo supplicans, ne sic Romanorum imperiū in summo internecionis periculo despiceret. Eum verò Deus quamprimùm exaudiit: id quod belli euētus comprobauit. Interuenit nox, & exercitus animum despondebat. Imperator autem animi anxius, & consilij inops, in summo montis, in quo castra & exercitum habebat, vertice, precatoriam domum inuenit. In ea noctem totam, rursum rerum vniuersarum Dominum suppliciter orans, consumpsit. Circiter verò galli cantum, cōtra animi sententiam somno oppressus, & in nudo solo prouolutus, viros duos videre visus est, cādida veste indutos, & cādidis etiam equis vectos. Qui ad eum accedentes, forti esse animo, & metum abiicere, atque cum diluculo aciē ritè instruere, & aduersus hostes confidenter ducere iusserūt: subsidio se à Deo ei missos, & in prima acie pugnaturos esse, addentes. Et alter Ioannem euangelistā, alter autem Philippum apostolum se esse dixit. Idem verò ex militibus etiam quidam vidit, qui ordinis sui ductori visionem eam indicauit. Ille eam ad tribunum, atque is ad exercitus ducem retulit. Hic porrò rem talem, vt nouū quiddam, apud Imperatorem exposuit. Qua ille audita: Non mea causa, inquit, miles eos vidit. Ego enim prior vidi, & victoriā mihi pollicitis credidi. Verùm ne quis me sic temerè & cupidè ad pugnam progredi, aut somnium fingere putet, vniuersitatis huius Dominus hoc ita procurauit, vt miles meus idem videret, & testis locuples sermonis mei esset. Proinde timore quàm longissimè abiecto, antesignanos istos, qui in prima acie dimicabunt, sequamur. Ne quis verò nostrûm ex hostium multitudine victoriam ęstimet, sed potius alacri fiducia in Deum fixa, præeuntes duces consequatur. Eiuscemodi verbis vbi militibus animum addidit, ex collis vertice aciem structam duxit. Eugenius vbi Theodosij exercitum pugnādi amore teneri vidit, ipse quoque copias suas instructas in aciem produxit. Et in tumulum quendam conscendit, & Imperatorem sua sponte manus sibi allaturum esse dixit: duci-

Oratoriū in summo montis iugo.

Theod. lib. 5. cap. 24.

Diuus Ioannes euangelista, & sanctus Philippus apostol⁹, in somnis Theodosio apparent. Eos quoque miles quidā vidit. Diuino auxilio cōfidit Theodosius, & per id milites ad fortitudinem exhortatur.

B

Eugenius cōtrà viribus suis fretus, insolenter se gerit. Idē Theodosium viuū ad se adduci iubet. Exercitus hostiū maximus. Copia Theodosij exigua. Frigid⁹ flu. Bacurius dux, ab aliis Barbarius dicitur: strenuè is cū hostibus congreditur.

C busque suis præcepit, vt ne illum occiderent, sed viuum potius ad se adducerent. Postquam acies ita aduersis frontibus constitere, mirifica variarum gentium multitudo in hostium partibus esse visa est. At qui contra eos in armis ordine suo stabant, perquàm pauci, ita vt eorum numerus facilè iniri posset, erant. Coitio prima ad fluuium qui Frigidus dicitur, est facta. Exercitus ductor Bacurius,

Hoc prælium Claudianus poeta in Panegyrico ad Honorium recens Imperatorē renunciatū, pulcherrimis carminibus est cōplexus:

Victoria velox
Auspiciis effecta tuis. pugnastis vterque,
Tu fatis, genitorq; manu. te propter & Alpes
Inuadit faciles, cauto nec profuit hosti
Munitis hæsisse locis: spes irrita valli
Concidit, & scopulis patuerunt claustra reuulsis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutaq; tela
Vertit in authores, & turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.
Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis: turbaq; cadentum
Staret, ni rapidus iuuisset flumina sanguis.

Morituriente & è præsenti vita mox decessurum Imperatorem acie secum structa congredi dixit. Theo. Pars hostiliū copiarum ad Theodosium transit.

magno animi robore concepto, tantopere im- D pressione sua hostium phalanges turbauit, vt statim sui incurrerent, & ordinibus ruptis in fugam eos verterent, qui persequuti eos pridie fuerant. Porrò duces tyrannicæ eius aciei, quam à tergo summum montem insedisse diximus, misso ad Theodosium oratore, ad partes eius se transituros esse receperunt, si maioris dignitatis eis apud eum locus esset. Imperator legationem eam suscepit. Et quum chartæ copia non esset, tabula quam ex assistentibus militibus quidam casu quodam ferebat, arrepta, in ea quem quisque illorum præclarum & conuenientem locum apud se habiturus esset, si promissis starent, eáque ad finem debitum perducerent, descripsit. Ad hunc illi modum simul omnes ex hostibus socij Imperatoris sunt facti. Adhuc campestris pugna acriter committebatur, necdum victorię impetus in alterutram partem inclinabat, quum ingenti vi alicunde ventus vehementissimus aduersus hostes obortus, qualē nunquam antea flauisse memorię proditum est, in ora illorum irruit, & ordines soluit. Et tela atque E sagittas, quæ contra Romanos emittebantur, vi quadam reluctante in eos conuertens qui illas emiserant, reiicit: & clypeos, cum multa purgamentorum congerie, & puluere incredibili illatus, ex eorum manibus rapiens, & lora conscindens, eos in illorum ora & membra quæcunque concutiēs prouoluit. Quæ verò à Theodosianis iaciebantur tela, acriore etiā in illos impetu ferebantur. Quā ob causam animis magnis conceptis, & quòd integri etiam permanebant, ingenti fiducia illi in aduersarios ruentes, eos cedūt. Itaque hostes manifestè opem eam diuinitùs accidere cernentes armis abiectis, ad Imperatoris misericordiam, veniam ab eo petentes confugerunt. Atque ille eos, precibus cedens, statim in gratiam recepit: eosque & transfugas alios, vt tyrannum captum ad se adducerent, misit. Illi verò vociferantes, magna celeritate in tumulum euadunt, in quo ille casus eius etiamnū ignarus considebat. Eugenius ex incitato cursu, & assiduo illorum anhelitu, noui quicquam eos adferre, atque adeò victoriæ nūcios sibi aduenire ratus, statim an vinctus & viuus, sicu- F ti præceptum fuerat, Theodosius adduceretur, interrogauit. Cui illi responderunt: Non illum ad te, sed potius te ad illum vt adducamus, missi sumus. Victoria namque tyrannum detestata, legitimum imperium est sequuta. Sic scilicet hoc rerū omnium gubernator procurauit. Cum his dictis, ex curru detractum & vinctum eum, qui paulo antè magnas spirauerat glorias, captiuū ad Imperatorem adducunt. Theodosius ea illi, quę in Valentinianum commisisset, & illegitimum atque iniquum imperium, necnon ciuilia bella in medium proferens, obiecit. Insuper verò etiam auxiliarem tutelarémque risit Herculem. Quæ tyrannus audiens, ad pedes se Imperatoris miserabiliter abiecit, & vt vitam sibi donaret, orauit. Quum verò ita illi supplex esset, ex militibus quidam ense stricto caput illi amputauit. Arbogastes autem talium tantorumque malorum autor, vbi biduum in fuga consumpsit, & vitæ tædium eum cæpit, manus ipse sibi suo vsus gladio attulit. Talis ille fidelissimus Imperator fuit, vt semper in bellis atque præliis, pro eo atque fieri debet, ex diuino pende-

Diuinitus ventus hostib. aduers⁹ aboritur. Huius vi obruuntur hostes.

Victoria penes Theodosium est.

Eugenius à suis captus, ad Theodosium adducitur.

Eugenij cædes. Arbogastes seipsum interimit.

A ret præsidio, quo etiam nunquam est frustratus. Fertur sanè & illud, quo tempore prælium hoc in Occidente est commissum, in * templo Septimi (quæ suburbana Constantinopolitanæ vrbis regio est in quo precatum esse Imperatorem diximus, quum ex ea vrbe in bellum iret) hominem quendam, qui dęmonis intemperiis agitabatur, in sublime raptum, veluti cum Baptista contendentem, conuiciis illum proscidisse, quod ei caput resectum esset, deinde etiam ferum quiddam hisce verbis exclamasse: Tu me vincis, & meis insidiaris copiis. Qui verò tum in eum hominem inciderant, propterea quòd bellum id tũ multis magnæ curæ esset, noui quiddam dæmoniacum dicere opinati, diem in charta excipientes notarunt: & deinde eo ipso tempore prælium factum esse, multorũ sermonib⁹, qui ei pugnę interfuerãt, cognouerunt. Res Eugenij tyranni hoc accidere modo.

** Sozomen. 9. Deo consecratum hoc templum esse scribit. Dæmoniac⁹ quidam Cõstantinopoli in diui Ioannis Baptistæ templo cladẽ Eugenij ea qua accidit hora præuidit.*

CAPVT XL.

Nemo vitiis sine nascitur optimus ille est, Qui minimis vrgetur. Variis nos tentat insidiis diabol⁹.

B VErum enimuerò non procliue alicui est, omnes omnino communis aduersarij nostri plagas effugere. Si quis enim fortè impuræ libidinis affectum transiliat, in auaritiam incidat. Hanc verò si etiam superet, inuidiæ lubrico circumuenìatur. Hanc autem si quoque conculcet, fortasse iram non vincat. Plures namque perniciosus hostis humano generi struit pedicas, qualicunque vitiosiore affectione per artem quandam capere quemque satagens, & in primis qua aliquẽ ex naturæ inclinatione facilè capi posse existimet. Quã ille machinationem ita molitur, vt corporis perpessionibus ad animarum momenta abutatur. Mens autẽ hominis si sedulò excubet, diuino adiuuante numine, victrix abit, & machinas fraudesque illius euadit. De humana natura quum partem quoque suam admirandus iste Imperator accepisset, affectiones quoque eius communes habuit. Irę enim iustæ non moderatus, officio atque decoro excidit, & facinus crudele & inhumanum commisit. Quod sanè & ipsum pro eo atque potero referam, non tantum quòd lectori id scire cõducibile sit, verùm etiam vt in eodem facto simul & crimen & laudem habeat principis tãti, id quid sit, dicam. Vrbs Thessalonicensis, Achaiæ cunctę, & Thessaliæ, Illyrico quoque, & aliis Macedoniæ populis præest, ingens & populosa. in hac seditio maxima est orta. In Butherichi, qui tũ militarib. in Illyrico copiis pręfectus fuerat, pincernam auriga oculos adiecerat, eiusque pudicitiam tentarat. Et ea de causa comprehensus, in custodia detinebatur. Quum autem insigne curule certamen in ea vrbe peragendum esset, supplicauit plebs, vt aurigæ, qui singulari in certamine eo erat industria, delicti gratia fieret, & is ludicro ei interesse posset. Vbi verò tam sedula deprecatione id non impetrarunt, ad maximum incitati sunt tumultũ. Per iracundiam namque plerosque Imperatoris principes viros, & ipsum Butherichum necarunt. Alios autem lapidibus obruerunt, & postea etiam per publicas vias raptantes traxerunt. Quam rei indignitatem postquam Imperator intellexit, immani ira accensus est: & furoris impetum non ferens, rationis habenas abiecit, & appetitum calculo & sententia sua comprobauit. Qui licentia tãta recepta, veluti tyrannus arbitrio suo legibus solutus viuẽs, gladios iniquos aduersus omnes strinxit, & crudeliter non sontes tantum ipsos, verùm insontes quoque & innoxios necari iussit. Ad septem millia hominum cędes ea progressa esse dicitur, non secus atque in messe quadam, ferro quos sors obtulisset obuios carpente, nec iudicio, nec quæstione habita. Sunt qui dicunt, Imperatorem certum hominum qui interficerentur numerum statuisse. Proinde sicuti fieri assolet, factum, vt etiam eorum qui à causa essent alieni, cęde ciuitas sit completa. Non ciues enim & incolæ tantum, sed hospites etiam, qui nauibus eò appulerant, pręter expectationem omnem cõprehensi sunt. Et profectò ploratu digna ibi commissa sunt facinora, quale est & illud. Mercatoris cuiusdam filij duo sunt capti. Pro quibus, vt incolumes illi seruarentur precatus, seipsum ad necem obtulit: preciumque præterea quantum auri haberet, militibus se daturum pollicitus est. Feri verò & inhumani illi, E casum viri miserati, alterum quem vellet ex filiis, precibus hoc eius dãtes, redimere iusserunt. Si enim vtrumque dimitterent, periculum sibiipsis creaturos esse, numero cęsorũ aliquid decedente, dixerunt. Quum autem paterna natura & pietas in vtrumque respectaret, flens ille & lamentans, quemnam ex vtroq; optaret, decernere non potuit. Atque ita animi ambiguus (vtriusque enim, ex æquo, amore vincebatur) vtrumque perdidit, militari ferro cæsum. Sed & seruus quidam hero suo, quo benigno vsus fuerat, quum is ad cædem duceretur, opem ferens, seipsum ad necem alacri animo obtulit.

In vrbe Thessalonicẽsi populus furens, præcipuos aliquot Comitatẽses per tumultũ interemit.

Theodosius per irã lapsus, crudelissimam patrauit cædem.

C

D *Grauissimè ob eam cædẽ ira accenditur Imperator.*

Eam cædem septẽ milliũ hominum illegitimo supplicio vindicat Theodosius.

Pater quidã in cæde Thessalonicẽsi, dũ propter paternã affectionem, vtrum ex duobus filiis à militibus percussorib. redimat, ambigit vtrumque miser amittit. Seruus se ad necem pro hero suo offert.

CAPVT XLI.

HAnc tantam ærumnã diuus Ambrosius audierat. Et quum post † Maximum deuictum, Theodosius Mediolanum venisset, & in ecclesiam, sicuti mos est, precatũ iret, & iam ad fores eius adesset, occurrẽs ei Ambrosius, & purpura eius apprehensa, in multitudine media, ne sacrarum ędium vestibulum tangeret, prohibet. Resiste, inquit: virum enim impurũ, & manus sanguine innocenti ferè adhuc periniquè stillantes circumferẽtem, fas nõ est, ante legitimam debitamque pœnitentiam, sacram ingredi ædem, aut diuinorum mysteriorum participem fieri. Videris enim mihi, ô Imperator, non considerare animo, tantum tot cædium scelus. Neq; postquam irę furor deferbuit, ratio ipsa tantum agnoscit facinus. Fortasse Imperialis potestas impedimento tibi est, quo minus peccatum perspicias: & veluti nubes quędam potentia tanta rationi obiecta est. Sed peropus est, naturam te tuam satis obnoxiã, vt scilicet caduca simul & fluxa sit, & auitum atque à primo parente acceptum cinerem, ex quo constitimus, & in quem breui diffluentes reuertemur, considerare: nec purpuræ flore, qui luminib. mentis officit, in obliuionem eius quã illa obtegit corporis imbecillitatis adduci. Agnosce igitur, te eiusdem naturæ & conditionis hominibus, atque adeò con-

F

In Nicephori græco exẽplari Eugenij nomẽ positum est: sed ego pro eo Maximum reposui, propter consequentia, vbi dicitur Theodosium Cõstãtinopolim reuersum esse. Ambrosius episcop⁹ Theodosium ob tam tyrãnicũ facinus templo Mediolani excludit.

† Hæc verba Theodoritus nõ habet li. 5. cap. 19.

Grauissima Ambrosii ad eũ verba. Inuitatio ad cognitionem sui, & pœnitentiam.

A seruis tuis imperare. Communis enim omnium Dominus & Imperator est rerum conditor vniuersarum. Quibus verò diuinum intueberis oculis templũ? Qualibus pedibus sanctum illud calcabis solum? Quomodo manus extolles, quæ cæde iniqua diffluunt? Quomodo etiam diuinum Domini corpus eis excipies? Quomodo sanguinẽ preciosum ad os afferes, per quod ira transuersim actus, tantum effudisti sanguinis? Quàm longissimè igitur absiste, neque tibi ipsi peccatum adaugendo, iniquitatem conduplica.[e] Vinculum autem quod Deus cœlitùs calculo suo comprobauit, suscipe, quod tibi incolumitatem veram conciliabit. Imperator autem antistitis dicendi libertatem admiratus, [f] verbis eius cessit. Nam in diuinis legibus educatus fuerat, certóque sciebat, quęnam Imperatorum, & quæ etiam Episcoporum essent munia. Et cogitabũdus aliquandiu, cum lacrymis pœnitentiæ aculeis ictus, in regiam est reuersus. Et octo continuis mensibus elapsis, illustris natalium Christi aduenit dies, atque Imperator in imperialibus ædibus sedebat lamentans, &

Eucharistia laicis in manus data. Potestas clauium.

e Excommunicatio Theodosij. Ambrosius lib. Epist. 5. epi. 28. Illustrissimum pœnitentiæ exemplum. Dolet Theodosio, quòd Natali Christiano adire templum nõ audeat.

B lacrymarum humore faciem rigans [g]. Quem in tanto luctu viuere vbi Rufinus magister (hunc autem supra alios omnes ille propter familiarẽ consuetudinem honorabat) vidit, placidè ad eum accessit, & lacrymarum causam inquisiuit. Et ille, altius vehemẽti & acri ducto suspirio, prolixius fleuit. Deinde ad illum cõuersus: Tu quidem, inquit, Rufine ludis. nequaquam enim malorum meorum sensus ad te peruenit. Mihi autem cur gemã & lugeam, causæ extant, qui tantam quæ mihi accidit, ærumnam sentiam. Quomodo verò ego nõ affligar, quum seruis & mendicis etiam, absq; metu omni, diuinum templum ingrediendi libera sit potestas: mihi porrò non modò id tangere nõ licet, verùm etiam cœlum ipsum clausum est? Neque enim diuini illius oraculi non memini, quod disertis verbis statuit: Quæcunque à sacerdotibus Dei ligata fuerint in terris, ea etiam in cœlis certò esse ligata. Tum cõfestim ille: At si, ait, Celsitudini tuæ videtur, conueniam quamprimùm Antistitem, & nihil non tentabo, vt vincula tua soluat.

f Imperator episco. paret.

g Rufini cũ Theodosio colloquium.

Potestas ligandi.

C Verùm non obsequetur, Imperator inquit, ille tibi, sat scio. Perspectam enim maximè habeo Ambrosij sententiæ æquitatem. Nunquam ille Imperij amplitudinem diuino præferet honori. Postquam autem multa proloquutus Rufinus, pollicitus est, se Ambrosium in sententiam suam adducturum: Imperator eum, quod constituisset, facere permisit. Abiit ille, & Theodosius ingentibus illius promissis adductus, paulo pòst eum est subsecutus. Cęterum vbi Rufinus cum Ambrosio est colloquutus, verba eius interpellans vir diuinus: Tu verò, inquit, Rufine, canum impudentiã plurimum æmulari videris. Quum namque præter ius ô ✶ diuina vindicta, tantam cædem perpetraueritis, & tanta rabie in imaginem Dei sæuieritis, neque metus vobis incessit, neque rubor in ore vestro efflorescit: sed verecundiæ pudore deterso, cũ petitione tali aduenitis. Vt verò Rufinus illi magis ac magis supplicando institit, & Imperatorem quoque iamiam aduenire dixit, diuino ardore incensus Ambrosius, cum clamore magno: Ego tibi prædico Rufine, inquit, me iterum aduenientem illum sacris ædib. prohibiturum esse. At si ille im-

Rufinus Ambrosio non persuadet, vt in ecclesiam Imperatorem admittat.

✶ θεία δίκη.

D perio æquo posthabito, tyrannidem exercere statuit, perlibenter ego hac de causa mortem adibo. His verbis auditis, Rufinus per internuncium, ne ædib. Imperatoriis progrederetur, Imperatori significauit. Atque ille, vbi inter eundum nuncium eum accepit: Eo, inquit, merito meo obiurgationem & contumeliam excepturus. Et vbi proximè ad templum accessit, ingredi id quidem ausus non fuit. Vbi autem ad Ambrosium, qui in æde salutatoria consederat, venit, vt insolubilia vincula sua solueret, eum rogauit. Ambrosius verò illum sanctiones diuinas proculcare arguit: & aduentum eius, qui ita Deo repugnaret, tyrannicum appellauit. Ibi Theodosius: At ego, inquit, non id studio habeo, vt cum temeraria confidentia sacrum ingrediar vestibulum. Te autem oro, vt vincula mea soluas, & cõmunem Domini benignitatem imitatus, non soli mihi in faciem misericordiæ fores claudas, quas communiter omnibus resipiscentibus, & pœnitentia multa vtentibus, misericordiæ Dominus aperuit. Ambrosius verò: Verùm dic age, inquit, quę tua fuerit, post tantam iniquitatem

Ambrosius ad martyriũ obeundum paratus.

Theodosius Ambrosiũ in salutatoria æde pro templo conuenit. Colloquium Theodosij cum Ambrosio.

E & effrenis iræ petulantiam, pœnitentia? Qualia tandem incurabilibus affectionibus adhibuisti remedia? Sub hæc placidè Imperator dixit: Tuæ verò, ô vir diuine, id est operę, indicare mihi, & temperare sacræ medicinę remedia. Meum autem fuerit, ea suscipere, etiamsi multum habeant acrimoniæ & asperitatis. Ibi tum Ambrosius diuino spiritu plenus: Quandoquidẽ, ait, ira concitatus vindictam illam præcepisti, & sententiam illam non ratio in tranquillo statu suo consistens, sed furor insana & vecordi audacia productus tulit, vt legẽ & constitutionem promulges volo, quæ iræ calculos condemnet, & iussionum tuarum ministris iniungat, vt publica iudicia, & capitalium causarum pœnas ad trigesimam vsque diem differãt. Et vt sententiæ capitales in scriptum relatæ, rectũ & pacatum rationis iudicium expectent. Porrò diebus his elapsis, quibus iudiciorum cura commissa est, scriptum proferãt, vt scilicet quum iam ira deferbuerit, & ratio sibiipsi restituta fuerit, sententiam latã per disquisitionem perpendant, iustáne sit, an iniqua. Ac siquidem contra ius ea cõ-

Ambrosius Theodosio cõditionem resipiscentiæ proponit.

Constitutio Theodosij de iudiciis capitalibus non præcipitandis.

F cepta fuerit, statim eam conscindet: sin contrà, multo etiam magis confirmabit. Et dierum istorũ numerus, ad id quod conducat maximè cognoscendum proderit. Perequum enim est, tempus id intercedere, quod quùm Imperatoris iram placet, tum furore languescẽte humanitati & misericordiæ locum det. Imperator igitur diuini antistitis præscriptũ suscepit, & optimũ id esse dixit. Confestim etiam ✶ constitutionem conscripsit, & vt in sempiternum robur suum obtineret, manus suæ subscriptione, eam confirmauit. Quo facto, vinculum quoque illius solutum est, quũ quidem publicè prius Imperator peccatũ suum in ecclesia confessus fuisset, & libenter admodum constitutum pœnitentiæ tempus suscepisset. Quo tempore in luctu degens, Imperialibus ornamentis v-

Theodosius antea lege sanxerat, vt aut conuictũ velox pœna subduceret, aut liberandũ custodia diuturna nõ maceraret. l. de test. C. de custod. reor.

Theodosius pœnitentiæ legibus seruatis absoluitur.

✶ *Constitutio Theodosii talis fuit: Impp. Valentinianus & Theodosius Augg. Flaniano P. P. Illyrici. Si vindicari in aliquos seuerius, cõtra nostram consuetudinem, pro causæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorũ sors & fortuna suspensa sit. Reos sanè accipiat vinciatq; custodia, & excubiis solertibus vigilãter obseruet.*

A ſus non eſt. Deinde in ſacri templi ædes admiſſus, non ſtans ille, neque genibus flexis, rerum vniuerſarum Dominum precibus placauit: ſed ſupinus in ſolum abiectus, miſerabilem illã Dauidis emiſit vocem: Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me, ſecundum verbum tuum. Et comam inſuper vellens, frontemque diuerberans, & ſolum lacrymis madefaciens, delicti veniam ad eum modum petiit. poſtquam verò tempus aduenit, quum eum more recepto, munus ad ſacram menſam afferre oporteret, lacrymans ſurrexit, & diuinum ſacrarium ingreſſus eſt: & dono ex conſuetudine oblato, intra ſacros cancellos permãſit, in ſanctiore ſacerdotum loco, vbi antiquitùs Imperatores conſiſtere mos erat, propter dignitatis ſublimitatem à plebe ſegregatos. Quam rem quòd Ambroſius adulationis magis quàm ordinis recti eſſe putabat, Imperialis quoque ſtationis locum, ita vt par erat, in ordinem ſuum redegit, pro tabulatis ſeu cancellis ſacrarij ſede illi deſignata: vt Imperator honoratiorem quidem præ populo ſtationem haberet: prę illo autem ſacer ordo locum ſublimiorem obtineret. Eum ordinem vt optimum Theodoſius tum laudauit, poſteri quoque confirmarunt: qui inde ad hæc vſque tempora ſeruatur. Ego verò ſemel annuo tempore noſtræ ætatis Dei amãtiſsimos Principes, magni ſabbati die, ſacra adyta maximi Dei Sapientiæ templi ingredi vidi, quum ſub crucis forma, in ſacra menſa noua adolerent aromata, & dona ei inferrent. Sed ad inſtitutum reuertamur. Poſtquam in ſacrarium ingreſſus eſt Theodoſius, blandè eum, ſi quid vellet, Ambroſius interrogauit. Ille verò ſe ibi diuinorum myſteriorum perceptionem expectaturũ eſſe, reſpondit. Antiſtes primario diacono internuncio vſus, ei ſignificauit, ſacrariũ interius à ſolis adiri ſacerdotibus, reliquos autem omnes ſe aditu eius abſtinere. Exeundum igitur ſibi eſſe, & in cõmuni cum aliis loco ſtandum eſſe: Purpuram Imperatores, non ſacerdotes facere, dicens. Imperator diuinus illi rurſum renũciari iuſsit, non temeritate ſe adductum, ſed conſuetudinem quę Conſtantinopoli ſeruaretur, ſequutum, intra ſacrarij

In templum admiſſus Theodoſius pœnitẽtium ritũ ſeruat.

Munus offertorium Theodoſij.

Ambroſius antiſtes libertatis magnæ, nihil adulationi aulicæ tribuit, ſed in eccleſia εὐταξίαν, hoc eſt, ordinem conſeruat.

Ambroſius Theodoſium intra ſancti⁹ ſacrarium tẽpli conſiſtere non patitur. Facillimè Theodoſius admonitioni bus Ambroſij obſecundat.

C cancellos veniſſe. Magnas verò eo etiam nomine de tali inſtitutione ſe illi gratias agere. Ad hũc ſcilicet modum & Imperator & epiſcopus mirifica enituere virtute, vt mihi decernere facile non ſit, vtrum alteri pręferam. Plurimũ ſanè illius in dicendo libertatem, huius autẽ in rebus diuinis religionem: & item illius ardorem, huius ſinceram in Deum fidem admiror. Leges eas quas ab Ambroſio didicerat, etiam Conſtantinopolim reuerſus diligenter ſeruauit. Quum enim & ibi die feſto diuinam ingreſſus ædem, donum ſuum myſticæ menſę inferret, ſtatim retrocedens inde exiit. Epiſcopo autem (Nectarius is tum erat) factum id ægrè ferente, & quãnã de cauſa ex ſacrario abiret, iniquirente, cũ quadam moleſtia. Vix aliquando tandem, inquit, quod diſcrimen ſit inter Imperatorem & ſacrorum antiſtitem, cognoui. Vix veritatis doctorem inueni. Vnum namque, qui pro dignitate ſua epiſcopali nomine rectè vtatur, Ambroſium reperi. quantum commoditatis obiurgatio, affectione vitioſa carens, ſi in tempore à viro ſpectatæ virtutis & iuſticiæ adhibeatur, adferat, indicans. Ambroſij huius multa quoq; alia ſunt

Conſtãtinopoli quoque Theodoſius poſtea in tẽplo extra ſãctius ſacrarium conſiſtere ſolitus.

rectè facta, epiſcopali virtuti conuenientia, quæ D
loci eius incolis nota eſſe par eſt. Ego autem vnũ quoque illud, quod de eo audiui, memoria dignũ, hiſtoriæ huic inſeram. Ex magiſtratib. quidã, Gręcorum ſuperſtitioni addictus, Imperatorem Gratianum conuicio proſciderat, eumque à patre ſuo degeneraſſe dixerat. Quo nomine quum accuſatus à quibuſdam fuiſſet, capitis damnatus eſt. Et iã ille ad ſupplicium duci debebat, quum Ambroſius pro eo deprecaturus, in regiã ſe celeritate magna confert. ⁎ Accidit tum, vt venationis ſpectaculo Gratianus operam daret, qua ſe laxandi animi gratia Principes oblectare ſolent: neque quiſquam ex eis qui ad veſtibuli cuſtodiam diſpoſiti erant, epiſcopi præſentiam, quòd eius rei tum opportunum tempus nõ eſſet, Imperatori indicaret. At Ambroſius inde diſcedens, ad fores eas peruenit, per quas feras inducebãt. & venatoribus mixtus, ita vt ignoraretur, ingreſſus eſt. Neque inde prius eſt egreſſus, multa Gratianum & eos qui cũ eo erant precatus, quàm ille condemnationis ſententia de homine eo inducta, aliam ferret, quæ illum crimine abſolueret, qui iam ad mortem E
raperetur. Nemini verò Ambroſius eccleſiaſticis conſtitutionibus magno ſtudio & cura ſeruandis ceſsit. Clero autem in officio continendo, & diuinarum legum diſciplina imbuendo, feliciſsimus fuit. Ex plurimis verò, quæ ille rectè geſsit, rebus, pauca hęc commemoraſſe ſatis eſt. Abundè enim declarare hæc poſſunt, quanta propter inſitam ſibi virtutẽ, cùm dexteritate quadam, in diuinis negotiis, tum apud principes Rom. vſus ſit libertate.

Crimen eius qui Principi maledixit. Ambroſius hominem ethnicum à Gratiano Imperatore ad ſuppliciũ damnatum, deprecatione ſua liberauit

⁎ Venationes principũ animi laxamenta.

CAPVT XLII.

THeodoſius Imperator plurimũ quidem Ambroſij doctrina & conſtitutionibus eſt delectatus. Non parum verò occaſionis & vtilitatis ei, ad pietatem ſcilicet etiam, attulit eius coniunx. Quotidie namque illi diuinas leges, quibus ipſa antea erudita fuerat, in memoriã reuocauit. Non enim illa ſe imperiali efferebat potentia, ſed potius a- F
morem erga Deum ſibiipſi veluti theſaurũ conſeruabat. Quanto nanque illa maiora ab eo beneficia acceperat, tanto etiam quotidie charitatem in benefactorem ſuum adaugebat magis. Itaque eorum qui variis detinerentur morbis, & membris partibuſque corporis mutilati eſſent, omnis generis curã geſsit, ipſa per ſeipſam in rebus omnibus eis inſeruiens. In illorum enim domicilia ventitabat, & qua quiſque indigeret re, eam illi ſuppeditabat. Et eccleſiarum hoſpitales domos circumiens, eos qui grauibus, morbis lecto affixi erant, curauit. Non enim tantum illorum attingebat ollas, & iuſcula delibabat: ſed & patellas admouebat, panem apponebat, ciborũ fruſta afferebat, pocula eluebat, aliaque omnia promptè & feliciter obibat, quæ ſeruarum & ancillarum ſunt officia. Ad eos verò qui miniſterium eius, quod per manus ipſas ſuas peragebat, inhibere conabantur, dicere ſolita erat: Imperio quidem conuenit, vt aurum id largiatur. Ego verò manuum mearum opus pro Imperio ipſo, ei qui id ſemel contulit, offero. Viro autem ſuo talia verba frequen-

Pietatem Theodoſij ad modũ auxit Placilla coniunx.

Pulcherrimum Chriſtianiſſimæ Principis ſpecimen Placilla. Fœmina princeps pauperibus & ægrotis inſeruiens.

Digna Chriſtiana Auguſta vox.

Aliud cordatæ & sanctæ imperatricis verbũ memorabile. Præceptum omnibus principib. instiliãdum.

A ter subiiciebat: Considerare te semper, coniunx suauissime, oportet, & quisnam antea fueris, & in quem locum te euexerit vniuersitatis huius Deus. Si enim perpetuam eius rei obtinueris memoriam, non prorsus te ob accepta beneficia erga eum ingratum præstabis: sed ex præscripto legum Dei, quod ab eo accepisti, gubernabis imperium: & ita eum qui id tibi vt fideli ministro commisit, ritè coles. Eiuscemodi verba accinens, quæ ei insita erant diuina excitauit semina, cõtinuo admonitionum fluxu ea rigans.

CAPVT XLIII.

Magno amore & honore etiã defunctã Placillam Theodosi⁹ est prosequutus.

Theodosius propter sumptus frequentium bellorum ciuibus suis extraordinaria imponit tributa.

ACcidit autem, vt prior hæc coniunx eiusfatis concederet. Propter quam cum casu quodam aliquid postea accidisset, quantus Imperatoris in illam amor fuerit, id maximè declarauit: quòd scilicet non coniugij tantum gratia, verùm etiam propter ex-
B cellentem virtutem eam plurimùm honorarit. Quid id fuerit, exponam. Bellis frequentibus Imperatoris fisco exhausto, tributum is, præter solitum, nouum ciuitatibus imposuit. Et alij quidem vbique locorũ tributarij populi pensionem eam quamuis extraordinariam, conferebant. Populus autem Antiochenus vectigal nouum non tulit. Et quum exactores cerneret quum pleraque alia facere, tum ex ciuibus quosdam suspendere, nõnullos crudeliter trahere, alios in vincula coniicere, † seditionem mouit: multaq; & fecit & dixit per tumultum, quæ vulgus solet, vbi occasionem ad ordinem tollendum, & rerum omnium confusionem inducendam arripuit. Postremò verò Imperatricis quoque Placillæ (hoc enim illius nomen erat) statuam æream suo loco imprudenter deiectam, & funi pedibus adaptatam, per multas vrbis partes traxit, & pro eo atque plebs furens atque indignans assueuit, contumeliis magnis, quas dicere opus non est, affecit. Quod flagitium postquam Imperator patratum audiuit, grauiter in eũ
C populum excãduit: & sicuti par erat, quę antiquitùs obtinebant priuilegia illis ademit, atque ea vicinæ vrbi cõcessit. Eo enim modò ægrè se admodum Antiochenis facturum putabat. Iamdudum namque Laodicea inuida æmulatione aduersus Antiochiam tenebatur. Comminatus pręterea illis est, se vrbem eam incensurum, ornamenta omnia vetustatis ei adempturum, in vicum eam mutaturum, & aratro proscissurum. In animo etiam habuit, multos ex Antiochenis neci dedere & castigare, ne postea tale quidquã admittere, in animum inducerẽt. Qui verò ibi cum potestate magistratus rem administrabant, nonnullos qui facinus tantum ausi fuerant, cõprehensos prius necarũt, quàm Imperator factum id rescirct. Et Imperator mandauerat quidem, & tam graues pœnas minatus fuerat, sed eas ad rem non contulit. Obstabat enim ei Ambrosij lex. [b] Porrò vrbis multitudo sola grauium rerum fama cõsternata, furore relicto in pœnitentiam incidit, & perinde atque ob oculos versari videret, quæ in expectatione erant mala, altius suspirans, & lacrymarum vim profundens, Deo supplicauit, vt ferocientem imperatoris animum compesceret, & tantopere

† Populus ea de causa Antiochiæ seditionem mouet. Plebs furibunda in statuam Placillæ Augustæ ibi sæuit.

Grauißima Theodosij in Antiochenos ira, qui de eis extrema quæque statuit.

a Profuit illis Theodosij lex, quam ex præscripto diui Ambrosij tulit.
b Antiocheni pænitentiam agunt.

D excitatam iram mitigaret. Et publicas peragens supplicationes, [c] carmina quædam luctuosa, [d] & ad commiserationem mouendam cõposita, numeroso concentu cantauit. Episcopum autem suum diuum Flauianum, qui pro eis deprecaretur, ad Imperatorem oratorem misit. Qui legationẽ eam pro grege suo obiens, quum Princeps vehementer Antiochenis infensus esset, arte quadam adolescentulos, qui ad Imperatoris mẽsam canere soliti erant, aggressus, vt miserabilia illa carmina, quibus in supplicationibus Antiocheni vtebantur canerent, effecit. Eis Imperatorem delibutum, iram miseratione commutasse: & misericordia victum, poculo lacrymis temperato (euenit enim vt tum phialam in manibus teneret) vrbi ei per libationem conciliatum esse ferunt. Tum verò rebus omnibus [e] vigens Antiochię diuus quoque Chrysostomus, episcopo in legatione peregrè profecto populũ sedulò concionibus est consolatus. Magna enim erat doctrina eius. Atque is, quòd multitudinem propter causam tantam in metu esse videret, ad animi eam libertatem & E virtutem excitabat. Sensim etiam quodammodo imperatorem laudibus eis exornans, quas ad iram quidem extinguendam, ad placabilitatem autem & misericordiam inducendam, cõmodas esse sciebat. [f] Multæ sunt eius, quas hoc argumento composuit, orationes, quas ἀνδριάντας, hoc est, statuas inscripsit. Fama fert, ea nocte, quæ diem quo tumultus popularis commotus est, præcesit, simulacrum fœminæ habitu visum esse sublime in aëre errare, magnitudine ingenti, & aspectu adeò truci, vt horrorem multum spectantibus afferret. Id in aëre per vrbis plateas currens, flagello grauiter sonanti aërem diuerberabat: vnde sonitus prodiit, qualem edere consueuerunt, quum ad iram & furorem feras concitant, qui earũ spectacula edunt. Proinde opinio fuit, pestiferum aliquem dæmonem seditionem eam insidiosè commouisse. Multa verò ibi quoque cedes esset peracta, nisi Imperator Ambrosij cohortationib⁹ cedens, quàmprimum iram frenasset. Plurimum ille etiam propter insignem pietatem, episcopalẽ supplicationem Flauiani est reueritus. F

Optim⁹ subditorum ad principẽ sibi iratum placandũ processus. Flauianum episcopum suũ oratorem & deprecatorẽ ad Theodosiũ mittunt.
c Mirificè eis per carmina cantata conciliatur Imperator.
***
d Deo ad Imperatoris iram mitigãdam supplicant.
e Fuit tum Antiochiæ quoque Ioannes Chrysostomus.

f Chrysost. quas eo tempore in eo argumento cõposuit orationes. Dæmon tumultus eius excitator.

* *Quum læsa iustas conciperet minas,*
Graues & iras principis optimi,
Et iure, maiestas, refractas,
Coniugis ob statuas Placillæ.
Non sana ciues prælia Cæsari
Mouere sacro, tempore sed suo
Fugêre sanctas pœnitentes
Ad lacrymas humilesq; sordes.
Pacem deorum suppliciter piis
Votis adepti, principis & sui
Flexêre sacratas per artes
Carmine composito furorem. I. L.

CAPVT XLIIII.

QVum Antiochiam illi peruenissent, qui ab Imperatore eò ad iniuriam vindicandam missi fuerãt, [a] Elebechus belli dux, & Cęsarius Gregorij frater, qui tum magistri potestatem in Imperiali aula obtinebat: in metu fuere ciues omnes minis exterriti, & inducias per internuncios & oratores

a Elebechus dux, & Cæsarius Gregorij Nazãzeni frater, Imperatoriæ aulæ magister, ad vindicandam cõtumeliam Maiestati Imperiali illatam, Antiochiam missi.

A tores suos ab eis petiere. Monachi nanque qui in summis montibus degebant (multi autem tum virtutem & pietatem exercentes mirificè florebant) tuguriolis suis relictis, in vrbem venerunt, plurimisque cohortationibus simul & deprecationibus cum viris eis egerunt. [b] Quorum vnus erat Macedonius nomine, vitæ ciuilis prorsus imperitus, & neque sacris literis, neque primis literarum elementis initiatus, sed puras die noctéque preces rerum vniuersarum Deo offerre doctus, atque in montium cacuminibus viuere solitus. Tum verò cum reliquis descenderat, ac neque Imperatoris minas, neque eorum qui ab illo missi fuerant, terrorem reputans, in media vrbe alterius comprehensa veste, vtrunque ex equo descendere iussit. Et illi exile ✶ silicernium pannis vilibus amictum cernentes, primùm molestè id tulere: deinde à quibusdam de virtute hominis certiores facti, confestim ex equis desiluere: & ad pedes senis prouoluti, non nouisse se eum affirmarunt, veniamque precibus ab eo postularunt. Ille

b Apud hoste Imperatoris mandatarius patrocinatur Antiochenis, Macedonius Anachoreta.

** βραχὺ τι γερόντιον. Deus bone, quanta est veræ pietatis & sanctitatis reuerentia.*

B verò diuina gratia repletus, hisce ad eos verbis est vsus: Vt mandata hæc ad Imperatorem referatis, dilecti filij, oro. Meminisse te ô Imperator oportet, non solum Principem, sed hominem etiam te esse. Proinde non ad Imperij tantum amplitudinem respice, sed naturam quoque ipsam considera. Quum enim homo sis, hominum tibi imperium commissum est: qui quum eiusdem tecum sunt sortis, & conserui adeò tui: tum ab ipsa creatione imagine Dei cohonestati sunt. Itaque ne tā væsana audacia aduersus diuinam imaginem grasseris, vide. Imaginis enim dominum ad iram concitabis, si in eos qui imaginem illius gerūt, sęuias. Tum autem illud etiam te dispicere decet, te propter ęream imaginem multitudini infensum, crudeliter in eam animaduertere velle. Quanto autem imago animata inanimatæ præstet, quid dicere opus est? Nam id eis etiam, qui vel mediocrem obtinent mentem, constat. Illud præterea fac cogites, nobis quidem perfacile esse, plures ex ære facere imagines pro vna illa, quam væcordi temeritate insana plebs comminuit: te autem ne-

Macedonij deprecatio ad Imperatorem ipsum directa. Verba ista ad omnes pertinent, qui rerum capitalium potestatē habēt.

C quaquam efficere posse, quantumuis contendas, vt vel capillum vnum eorum qui cæsi sint, creare valeas. Hæc illi à sene sapiente audita, sicuti simpliciter dicta erant, ita Imperatori renunciarunt. Non parum etiam, sicuti dixi, Flauiani legatio illis profuit, vt iræ flamma in Imperatore extingueretur. Postea namque ira & minis omissis, communem populo scripsit defensionem, crimen illi cōdonans, in qua iræ etiam causam exposuit. Inter alia enim & illud commemorauit: Etiamsi ego fortè quicquam deliquissem, minimè tamen contumeliam tantam, mulierem omnis virtutis laude dignam, idque quum iam illa ex hac vita migrarit sustinere decuit: ac si quid factum oportuit, aduersus me furore vti conueniebat. Ad finem quoque apposuit: Grauissimè se tulisse, quòd præclaros aliquot in ea vrbe viros, præter sententiam suam, interemptos esse audiuisset. Hunc finem habuit seditio contra statuam Antiochiæ concitata. Atque hæc retuli, vt quantum Ambrosij lex emolumenti attulerit, ostenderem: & dicendi libertatem insipientis illius senis, ab obliuione &

Vsque adeò Theodosius Antiochenis est conciliatus, vt defensionis libellum eis scripserit. Defensionis eius capita quædam.

temporum vi vindicarem: denique vt Imperatoris in rebus diuinis religionem, tum autem pastoralem diui Flauiani curam, vt videlicet ille pro grege suo, cui præfuit, laborans, legationem rectè obierit, & principis iram sopierit, indicarem. D

CAPVT XLV.

EA ætate multi, in omnibus orbis partibus, episcopalem præclarè gerentes dignitatem enituerunt. In quibus Donatus ille fuit, Euroeæ in Epiro antistes: quem multa edidisse miracula, eius loci incolæ testantur. In primis autem illud, quod dracone interfecto exhibuit. Manebat draco iste ad viam publicam: locum eum incolæ χαμαιγέφυρας, hoc est, pontem terreum nominant. Hic non oues tantum atque boues, sed equos etiam & homines prætereuntes deuorabat. Aduersus feram hanc quum Donatus iret, non ensem E aut hastam, aut aliud quodpiam armorum genus, quibus tutari nos solemus, secum attulit: sed signo crucis digitis in aëre conformato, serpentis os perculit. qui viri sancti præsentiam sentiens, magnum quiddam sibilans, & caput in sublime tollens, tractumque corporis prouoluens, deuorare illum contendit. At Donatus ad crucem illud addidit, vt in os draconis expueret. Et ille saliua ore excepta, identidem se circumuoluendo complicans, statim interiit. Magnitudine fera ea eis non cedebat, quæ apud Indos esse dicuntur. Magna enim vi, ab octo boum paribus, in vicinum campum protractam, incolæ igni combusserunt, ne ita iacens atque putrescens aërem inficeret, & contagione pestiferum hominibus afferret morbum. Donati huius celebre quoque ibi monumentum esse audiui, quod etiam orationis domus sit. Oppidum præterea de nomine eius appellatum, ad quod fons est copiosam prouoluens vndam, qui antea quidem non fuerit, precatione autem eius diuinitùs extiterit. Arida namque regio ea ab initio fuerat, neq; ibi humor neque la- F tex apparuit. Et quum aliquando ex itinere fessus eò Donatus venisset, & comites suos aquæ penuria languescentes vidisset, primùm ille Deum est precatus: deinde terram manu fodit, atque illico aquæ fluenta inde prosiluerunt, quæ ad hoc vsq; tempus profluere non desinunt. Testantur hæc vicini, qui loca ea vbi miraculum hoc accidit, accolunt. Floruit tum quoque in Tomitana vrbe & reliqua Scythia Theotimus ille, genere quidem homo Scytha & barbarus, sed in præstantissima omnium philosophia educatus, & totius Scythicæ ecclesiæ administrationem sortitus: quē Hunni, qui ad Istrum iamdudum habitant, virtutē eius admirati, Romanorū deū nominabant: multa nāque diuina facta in eo experti fuerant. Porrò memoriæ proditum est, iter ei ibi in barbara regione facienti, prędones quosdam occurrisse, qui hostiliter ad ciuitatem Tomitanam excurrebant. Quū autē comites eius discrimine eo circūuenti, statim se interituros putarent, ex equo ipse descēdit, & orauit. Ita factū, vt prædones eandem insi-

Donat⁹ Euroeæ in Epiro episcopus, serpentem pecori simul & hominib⁹ pestiferum interemit signo crucis, & oris sui saliua. Sozo. li. 7. cap. 25.

Precatione idem in arido loco fontē ingē elicuit.

De Theotimo Tomitano Episcopo, & eius miraculis. Romanorū ei deus ab Hunnis cognominatus.

Idem Hunnos ad humanitatem cõposuit. Religio Christiana barbaros emollit

A stentes viam, neque ipsum, neque comites, atque adeò neque equos quibus vehebantur conspicati, præterirent. Et quum illi, vtpote qui plurimi essent, Scythis imminentes damna inferrent, (natura enim feri & barbari erant) arte quadam, ex agresti admodum more ad mansuetiorem vitam eos traduxit, conuiuio excipiens, & donis sibi concilians, verbisque humanioribus ferinam illorum crudelitatem demulcens. Sedenim ex eis Hunnis quidam, quibus benigniter faciebat, locupletem eũ esse arbitratus, insidias homini sancto struxit, & capere eum contendit. Et laqueo parato, quum more quodam suo, clypeo innixus Theotimus ad hostes verba faceret, manu ille sublata coniicere in eum funem voluit, vt simul ad se cum eo quæ auspicia eius sequebatur gentem pertraheret. Sed ecce vnà cum conatu manus eius in aëre extenta hæsit: neque prius illa vinculis talibus quę in conspectum non caderent, liberata est, quàm Theotimus Deum pro eo exoraret. quod quidem vt faceret, plurimùm eum reliqui barbari rogarunt. Fa-

Manus Hũni cuiusdam Theotimum capere volẽtis, in aere immota hæsit.

Theotimus comatus per vitam omnẽ tametsi episcopus, permansit. Tempus cibi capiendi.

B ma quoque fert, quandoquidem comatus, quum se ad id genus philosophiæ contulisset, fuerat, talem eum vsque ad vitæ finem permansisse. Reliqua verò quotidianæ vitæ consuetudo ei simplex valde fuit. Alimenti capiendi nõ vnum, sed diuersum habebat tempus. tum enim id sumebat, quũ esuriret, aut sitiret. Nam & hoc planè philosophi est, rebus his ad necessitatem, non ad voluptatem frui.

CAPVT XLVI.

De Epiphanio Cõstãtiensi, in Cypro episcopo. Sozo. Eo. cap. 26.

TVm verò quoque floruit Epiphanius Cypri episcopus, qui vir non solum viuens propter vitæ sanctitatem clarißimus fuit: sed eum Deus etiam cohonestans, mirificorum operum patratorẽ esse ostendit, superstitem simul & defunctum. Et fama obtinet, quod viuo non euenit, id mortuo accidisse: vt scilicet dæmonibus agitati multi ad sepulchrum eius accedentes, plaga ea liberaren-

C tur, & multæ præterea alię sanationes hodie quoque ad id fiant. Multa verò etiam viuentẽ cũ admiratione omnium fecisse, incolæ eius insulæ ferũt. Ego autem, quod ad me delatum est, exponam. Fuit namque perliberalis in egenos, siue naufragio, siue alio aduersæ fortunæ modo mactati essent. Vbi autem virtute ea rem familiarem suam (quanta autem ea fuit?) cõsumpsit, ecclesiæ pecuniis est abusus, quas quodammodo in honestum & necessarium vsum dilapidauit. multę autem hę fuerant. Nam quibus curę erat, vt substantiam suam in pios vsus erogarent, & viuentes & moriẽtes plurima ecclesiæ eius donarunt. In bona enim spe erant, virum Dei amantem, & prudenter pecunias distribuentem, ex sententia sua, quicquid ita dedissent, expensurũ esse. Et quum aliquãdo propter frequentem largitionem, pecuniæ admodum decreuissent, quosdam id molestè ferentes, & ecclesiæ œconomum præcipuè reprehendisse eum, quòd tam sumptuosus & prodigus esset, ferunt. Cæterùm ne tum quidem de more suo, quin liberaliter indigentibus largiretur, quicquam re-

Largißimus eleemosynæ largitor, etiã de bonis ecclesiasticis, Epiphanius fuit.

D misit. Quum autem iam aurum omne consumptum esset, accedens quidam ad eam domum, in qua dispensator iste agebat, ingentem quandam & mirificam crumenam cum magno auri pondere ei in manus dedit: & statim abiit, neque quis ipse esset, neque qui id misisset, indicans. Perquàm verò mirum visum est latere eum, qui tantam vim pecuniæ dedisset, voluisse: factumque id considerantes homines, diuinam eam esse liberalitatem, coniecturam fecere. Atque hoc quidem sic actum. Aliud verò de eo audio, quod Gregorij illius miraculo simile fuit, qui olim Neocæsareæ in Ponto ecclesiam gubernauerat. Neque propterea fidem non habere prodigij eius testimonio æquum est, quòd idem Epiphanius peregerit: quandoquidem neque Petrus solus Apostolorum coryphæus & princeps, mortuum exuscitauit, sed & Ioannes Ephesi, & alij alibi, immò etiam Hierapoli Philippi filiæ. Sæpe namque euenit, sicuti par & credibile est, vt eadem & olim veteres, & nostræ ætatis Dei amantes homines, miracula edant. Quod autem historia commemorare iubet, E

Diuinitùs ecclesiæ pecunia suppeditant.

Sancti Dei homines eiusdem generis miracula sæpe ediderũt.

sic habet. Aliquando sacrum hunc Epiphanium duo quidam in via mendici obseruarunt: & quum non pœnitẽdum aliquid se ab eo accepturos existimarent, alter in solo spiritum continens, perinde atque mortuus esset, iacebat: alter autem veluti familiaris eius lamentans & flens, inopiam eam assimulabat, vt funeris impensas non haberet, & penuriam tantam cum reprehensione eius deplorabat. Porrò Epiphanius præteriens, nihil quidem aliud quàm quòd iacenti illi requiem precatus est, dixit. Exiguum autem quiddam ad illum funerandum ploranti dedit, illa verba adiiciens: Curam huius funeris habe, & tandem flere desine. Nam hic nunc non resurget. Mortem autem, quæ communis omnium & ineuitabilis, necessitate quadam obeunda est, animo te forti ferre oportet. Hæc Epiphanius dixit, & abiit, cœptam perfecturus ambulationem.

Mendicus mortuum se apud Epiphanium assimulat. Non nouum est, defunctis requiem precari.

Quum autem ea in via nemo alius appareret, ille qui sic steterat & plorauerat, iacentem, indicio pedis concussione dato, vt consurgeret admonuit: simulque eum laudauit, qui tam egregiè mortui hominis habitum retulisset. &, Age tandem exurge, inquit, vt in præsentia versutiæ tuæ hilarius viuendo fructum percipiamus. Vbi autem ille amplius neque dicentem audiit, neque modis omnibus significationem aliquam, se viuere, exhibuit: alter cursu celeri episcopũ est consequutus, eique fraudem quam inopia coacti commenti essent, indicauit: & iã citra fucũ verè flens & lamentans, vt socium suum resuscitaret, supplicauit. Epiphanius autem, postquam illi, ne factum id grauiter ferret, dixit, hominem dimissum absoluit: quòd Deus rem eam retractatam nollet fidem facere omnibus volens, vt equidem puto: qui tentare & facere talia in ministris eius audeant, illum ipsum Deum, qui videat & audiat omnia, eos falsum ire, seque adeò ipsos inscios fallere. Epiphanium verò in naui mortuum esse intellexi: quem comites eius melle oblitum, ne quid fortè ingratum corpori accideret, in Cyprum detulerunt. Hæc pauca ex multis de Epiphanio recensui. F

Assimulator iste verè mortuus.

Qui sanctos viros, & per eos Deum fallere volũt seipsos fallunt.

A

CAPVT XLVII.

Acacius Berræus episcopus.

BErrœæ autem in Syria, magnus Acacius episcopali munere obeundo celebris fuit, qui ab adolescentia prima in monastica vita accuratè exercitatus fuerat. Huius multa quidem sunt alia recte acta: illud verò maximum virtutis indicium, quòd perpetuò etiam vel cibi vel somni capiendi, aliarumque rerum tempore, episcopalis mansionis suæ domicilium patens & apertum esse voluit, adeò vt ad eum vidēdum & ciues & aduenæ liberè ingrederentur. id quod ego vehemēter admiror. Aut enim ea re se cum fiducia semper viuere ostendit: aut eum id ita instituisse puto, vt naturæ ad vitia propensionem supprimeret. Quum namque in expectatione esset, vt frequentibus eorum excubiis, qui derepentè ingrediebātur, in actionibus suis deprehenderetur, etiāsi voluisset, peccare tamen non potuit, sed studiis suis laudatis semper incubuit. Eo tempore duo etiam fratres præclari erant, qui non in solitudine, sed in maritimo Gazæ loco, qui etiam Maiuma dicebatur, philosophati sunt. Zeno & Aiax, germanorū istorum fratrum nomina fuere. Egregiam autem in recta religione obtinuere fidem: & sępenumero à Gręcę superstitionis sectatoribus, vt qui Christum Deum esse profiterentur, sunt diuerberati. Aiax quidem, quandiu cum cōiuge sua fuit, quam sibi egregia forma matrimonio iunxerat, ter tantum cum ea concubuit: vnde etiam tres suscepit libreos. Postea autem nūcio ei eiuscemodi consuetudinis gratia remisso, monasticam delegit vitam. Duos quoque ad idem viuendi institutum pertraxit filios: quibus, vt ne coniugia sequerentur, sed studium omne ad res diuinas conferrent, persuasit. Tertius autem cum vxore in matrimonio vixit. Sapienter verò & præclarè ecclesiæ Bitolij Aiax præfuit. Zeno autem à puero coniunctionem fœminæ auersatus, totus in ministerio Dei erat. administrauit quoque Maiumæ ecclesiam. Atque vbi ad eam [a] peruenit senectutem, vt etiam centesimum attingeret annum, haud vnquam neglexit aut prætermisit receptos statosque vel matutinos vel vespertinos hymnos Dei, & reliquum sacrum [b] ministerium suum, [c] principio psalmodiarū adesse, eisque præire solitus, nisi grauis interueniens morbus eum impediuisset. Et quòd in cœlibatu philosopharetur, semper in [d] solitaria lanificij officina lineam texuit telam. Ex cuius laboris fructu cùm ipse necessariis rebus comparandis vitam tolerauit, tum indigētibus etiam sumptus subministrauit. Et quoad vixit, opus ita facere non destitit: quamuis ætate grandiore, primas apud eam gentem inter episcopos ferret, maximæque ecclesiæ præesset, in qua & copiosi & frequētes essent homines. Sed enim tum non episcopi modò, verum etiam in montibus colentes, amantes Dei viri, illustres fuere. Quorū res bene actas si singillatim exponeremus, in ingentē nobis prolixitatem historia excresceret. In quibus omnibus, veluti quidam præclara stella, etiam is refulsit, cuius suprà meminimus, Arsenius. Paucos autem, vt specimē aliquod tantorum virorum, qui tum episcopalem functionem obiere, recensui. Laboriosum enim esset omnes referre, quandoquidem plures boni atque honesti fuere, quorum etiam vitæ institutū testimonio ipse suo confirmauit Deus. Orantes enim eos exaudiit, & prodigia noua per eos edidit. Et ab eis quoque ita ecclesia Catholica administrata, simul & clerus & populus, ad eundem cum illis virtutis ardorem & ęmulationē est excitatus.

Huius māsionis locus apertus semper fuit.

B

Aiax monachus & Bitolij episcopus, ter cū coniuge concubuit, & tres ex ea suscepit filios. Ex iis duo monachatū sequuti. Vnus maritus fuit.

Zeno Aiacis frater Maiumæ, siue Constantiæ episcop⁹, centum annos natus Is lanificiū exercuit.

C

a Oculatus huius rei testis est Sozomenus.

b λειτουργίαν

c Psalmodiis omnibus affuit. Non noua est canonicarum psalmodiarum & precum solennitas.

d ἐν ἰσῷ μονήρει.

D

Plurimi alij eisdem temporibus sanctitate vitæ & miraculis præclari homines fuere.

CAPVT XLVIII.

Inuentio reliquiarum Abacuc & Micheæ prophetarum.

REligio verò non per hos tantum maiora capiebat incrementa, verùm eam etiam cohonestarunt, atque vt æquum est quàm maximè exornarunt, quæ tum apparuerunt veterum atque illustriū prophetarum reliquię. Abacuc enim primùm, deinde Micheas, & tandem post hos celebre Baptistæ caput è terra extitere. Abacuc quidem & Michææ reliquias diuina visio, sicuti audiui, in somnis Zebeno ostendit, Eleutheropolis eo tempore ecclesiam gubernanti. Ea autem vrbs Cela, atque etiam ante id nomen, Ceila appellata fuerat, vbi Abacuc inuentus est. Ab ea quasi stadiis decem locus quidam Berathbasia cognominatus distat, vbi Michææ sepulchrum esse dicebatur. Quod fideles ignorantes, vnà cum incolis patria voce Nephsameemana vocarūt. Sed ꝓphetæ Zebeno in somnis apparentes, quemadmodum dixi, seipsos qui essent, indicarunt.

E

Sozom. habet Berathsatia.

CAPVT XLIX.

Diui Ioannis capitis inuentio.

ADmirandū autem & celebre Baptistæ caput eiusdem Imperij tēpore inuentum, in clarissimā vrbem Constantinopolim est deportatum. Id namque Herodias, quòd adhuc Baptistæ reprehensionem timeret, in Herodis regia abstruso quodā loco sepelierat. Sed rem tam sanctam diuina visione admoniti monachi quidam Macedonianæ hæresis inuenerunt: qui primùm quidem Hierosolymis vixerunt, postea autem in Ciliciam commigrarunt. Atque vbi caput id ibi esse comperit Mardonius, ✱ qui primus inter imperiales eunuchos fuit, inuentionem eam Valenti indicauit: & ille id Constantinopolim deferri iussit. Quidam igitur missi, cum splendido comitatu in Imperiali curru id vexerunt. Vbi autem ad Pantichiū, oppidum paruum non longè à Chalcedone sitū, peruentum est, vlterius progredi quæ ad currum iunctæ erant mulæ, quamuis auriga eis vehementius & flagello & calcaribus ad cursum instigans immineret, noluere. Porrò quum graui eo impetu nihil efficerent, noui quiddam Deum significare, non ductores modò & spectatores, sed ipse etiam Imperator existimauit. Itaque placitum est, vt sacer iste thesaurus, tum in vicino vico, quem incolæ Cosilaum vocabant (erat autem in Mardonij dominio) deponerent. Cęterū hoc tēpore accidit, siue Deo seu Propheta ipso instigante, vt ad vicum hunc Theodosius veniret. Et quum caput id inde transferre constituisset, sola ei obstitit Matrona, Deo dicata virgo, quæ diuinum hoc caput Baptistæ sequebatur, vt in itinere pro eo atque

Macedoniani monachi id inuenerūt.

F

✱ τῆς βασιλικῆς οἰκίας μείζων, hoc est, imperialis domus maior. Soz. lib. 7. cap. 21.

Matrona sāctimonialis Macedoniana capitis Baptistæ cōstos.

A opus esset, ei inseruiret, custosque eius esset. Eam verò Imperator magno animo obsistentem, minimè vi cogendam ducens, precibus est aggressus, vt translationem eam permitteret. Illa id difficulter tandem annuit, rem eum quam perficere nequiret, sicuti etiam Valenti contigerat, per coniecturam aggredi rata. At Theodosius arcam, in qua sacrum caput repositum fuerat, purpura circumuolutam, ipse manibus suis gestauit, vsque ad Septimam quæ dicitur regionem vrbis Constantinopolitanæ: vbi id reposuit, templo ** diuo Baptistæ, quem præcipuè celebrabat, maximo & pulcherrimo constructo. Et quum sæpe multumque Matronam maximis gratissimisque pollicitationibus, vt fidei sentētiam mutaret (Macedonij enim hæresis tenebatur morbo) aggressus esset, persuadere id ei non potuit: quum quidem Vincentius, eiusdem religionis presbyter, qui idem cum illa apud arcam Baptistæ præstabat ministerium, & eā ob causam sacerdotalem susceperat dignitatem, B statim sententiam mutauisset, & ad vniuersalem ecclesiā accessisset: idq; antea, sicuti Macedoniani dicunt, iureiurando interposito, nūquam se opinionem suam reiecturū esse. Sed enim eam mutauit, hac sibi præscripta conditione, vt tum demū religionem suam deponeret, & postea sine discrimine vllo cum Imperatore communicaret, si illum Baptista sequeretur. Vincentius iste genere fuit Persa. Quum autem in Perside sub Constantio persecutio esset mota, profugiens inde cum consobrino Adda, in Romanorum peruenit ditionem. Atque hic in clerum allectus, ad presbyteri dignitatem peruenit. [a] Addas autē vxore ducta, magnum ecclesię emolumentum genuit, Auxentium filium, in rebus diuinis fidelem, in amicos officiosum, vita moderatum, & sibi ipsi constantem, studiorum doctrinæ amantem maximè, literarum prophanarum atque etiam ecclesiasticarum peritum, modestum præterea, & Imperatoriæ aulæ commodum, præclarum etiam in bello ducem: cuius celebris etiam fama est apud optimos quosque monachos, & alios doctos bonosque viros, qui illum cognouere. Porrò Matro-C

Caput Baptistæ in Septimum vrbis Constantinopolitanæ per latum. Templum eius in Septimo.

Matrona adduci non potuit, vt hæresim Macedonianā relinqueret. Fecit autem id contra præstitum iuramētum Vincentius presbyter, miraculo in capite diui Ioannis exhibito adductus, capitis eiusdem custos.

a Addas Vincentij huius consobrinus. Auxentius vir præclarissim[us]. Addæ filius.

** *Sozom. lib. 7. cap. 21. 24. Is Deo templum id constructum scribit. Templum enim Dei vocat, quamuis antea quoque in honorem S. Baptistæ conditam dixerit ecclesiam eam.*

na vitam in vico Cosilao exegit, & pluribus virginibus præfuit, quarum successio in longum tēpus durauit, morem Matronæ disciplina dignum & præclaram famam obtinens. De his quæ commoda, vt puto, ad religionis nostræ gloriam, in Theodosij imperium inciderunt, hactenus. D

Matrona virginum collegio in Cosilao præfuit.

CAPVT L.

IMperator is, post Eugenium deuictum, in Italia Mediolani agens, & Occidentis res pro eo atque decuit constituens, ęgrotare cœpit, hydropis morbo oppressus: & Ioannis monachi prædictione in memoriam reuocata, finem vitę propediem aduenturum expectauit. Maioris autem solicitudinis causa ei fuit reipublicæ status, in animo secum reputanti, quantum detrimenti ciuibus & subditis, Imperatore è medio sublato, accidere soleat, quàm mors ipsa. Itaque quamprimùm filium Honorium Cōstantinopoli acciuit, Imperatorem eum Occidentalibus partibus præficere volens. Quem vbi aduenientem vidit, meliusculè habuit, & ad spectaculum ludorum Circensium ob victoriam celebrandorum prodiit. Et quum ante prandium validior fuisset, postea derepentè eum imbecillitas inuasit. Quumque ludicrum id perficere non posset, filio id more solito peragendum commisit, proximaque nocte fatis concessit, decimaseptima Ianuarij mensis die, sempiterna laudis & gloriæ memoria post se relicta: quum ad finem vitę satis longum peruenisset, atque cum splendidis victoriis solus Romanorum imperium monarcha gubernasset, & duorum Imperatorum pater esset, eisque imperium pacatū relinqueret. Placidè autē in lecto suo beata morte vitam finiit, pręmium id fidei erga Deum suæ, & flagrantis aduersus idola & simulacra ardoris consequutus. Vixit annos sexaginta, & menses octo: quorum sedecim cum dimidio, in imperio Romano peregit. Complectitur duodecimus iste historiarum liber annos decem & octo: cùm à mundo condito quinquies † millesimus noningentesimus nonus, à natiuitate autem Domini quadringentesimus * quartus ageretur annus. E F

Mors Theodosij.

Libri istius anni.

† Secundum recentiores 4375.

** Alij ponunt annū 398.*

TERTIIDECIMI TOMI CAPITA.

A ECCLESIASTICAE HI- D STORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSTERTIVS.

CAPVT I.

Arcadius Orientis.

THEODOSIus maximus vbi ecclesiam splẽdidè auxit, duobus filiis successoribus relictis, vita defunctus est. Quorũ natu maiorem Oriẽtali: minorẽ autem, Honoriũ videlicet, Occidentali præfecit imperio. Vterq; verò in religionis cultu patris sententiam est sequutus. Moriens nanque ille nihil eis aliud mandauit, quàm vt veram pietatem integram seruarent, per quam eos asseuerauit pacem habituros, & bella sopituros, tropæáque excitaturos, & victoriam à Deo consequuturos esse. Talia ille quidem mandata filiis relinquens obiit. Illi autem nõ imperij modò, sed & veræ pietatis eius successores & hæredes extitere. Statim namque Europæ Imperator Romę monomachias, hoc est, singularia certamina, & gladiatorum ludos sustulit, ob causam eiusmodi. Vir quidam quietam monasticamque vitam colens, ex Oriente Romam venit: atque vbi Romanos armis ita inter se decertare, multis ad execrandum id spectaculum confluentibus, vidit in arenam progressus, intercipere pugnam inter eos tentauit. Quod ægrè ferentes qui sanguinario spectaculo gaudebant, & dæmonis qui cruore effuso delectatur intemperiis agitabãtur, lapidibus coniectis pacificatorem interemerunt. Quæ res postquam est ad Honorium delata, Telemachũ quidem (ita enim monachus ille vocabatur) in martyrum numerum retulit: importunum autem certamen illud aboleuit, † constitutione, ne id postea perageretur, lata. Cum Arcadio in Oriente Rufinus imperium administrauit, vir strenuus & procerus, singularique prudentia præditus, quam & oculorum motus & orationis extemporanea promptitudo indicabant: in Occidente apud Honorium eundem locũ Stilico quidam obtinuit. Et vterque apud vtrunque Theodosij filium, Imperij nomen & habitum esse permittens, summam ipse rerum manu simul & lingua vsurpauit, sub Præfecti appellatione Imperatori ipsi imperans. Verùm neuter istorum, qui ei obuenerat, contentus fuit loco. Siquidem Rufinus sibi ipsi Imperialem, in Oriente dignitatem arrogare conatus est: alter autem in filium Eucherium Occidentale imperium arte quadam transferre studuit. Sed vtrumque ambitio & conatus fefellit. Rufinum enim exercitus Romanus, qui cum Theodosio aduersus tyrannum Eugenium pugnauerat, ad Arcadij, qui more recepto obuiam progressus ei extra portas fuerat, pedes, in loco qui Tribunal dicitur, ferro necauit: propterea quòd id vt facerent, Stilico militibus suaserat: & quòd se illi suspenso naso ab eo derisos compererant, tum autem quòd affectatæ tyrannidis suspectus erat. Ferebatur quoque fama, Hunnos eum, gentem barbaram & feram, in Romanam ditionem immisisse. Tum enim illi Armeniam & quasdam Orientis partes metu nullo plurimam prędam agentes, percurrebant. Fortè autem fortuna peropportunè cędes eius in eam diem incidit, qua ei, qui delectus habendi curam gerebant, tantũ non purpuram circũdaturi fuerant. Eam enim ille cõceperat spem, exercitum solo ipso aspectu statim Arcadium, quòd nec forma nec reliqua corporis constitutione admodum imperio aptus esse videretur, reiecturum, ipsum autem ad Imperiũ euecturum esse. Capite verò Rufini resecto, & lapide in os eius immisso, hastæ id infixerunt, & in sublime sustulerunt. Dextram quoque eius abscissam, per vrbem circa opificum officinas circumtulerunt, verbis his vtentes: * Date stipem inexplebilis auariciæ viro. Et ridicula ea mendicitas, multũ satis auri collegit. Perlibenter enim in iucundo & grato spectaculo homines aurum contulerũt. Ac Rufinum quidem imperij affectatio ad eiusmodi vitæ finem produxit. Ad eundem verò modum & Stilico, qui, si quis alius, & ipse apud Romanos simul & barbaros potentia multum valuit, rerum summam ad se pertrahere volens, in Italia occisus est, sicuti suo loco dicemus. Post Rufinum verò Eutropius eunuchus præpositi sacri cubiculi dignitatem consecutus, neque ipse in honore eo, quem præter dignitatem gerebat, acquieuit. Quũ namque virilium exectio purpuræ ei spem ademisset, Imperatorem aggressus, vt Patricium se & consulem crearet, ei persuasit. Quapropter eunuchus deinde Imperatoris pater fuit, qui etiam vilioris sortis filium procreare non potuit. Sed de Eutropio postea memorabimus. Hæc autem historiæ huic intexuimus, quòd non exigua occasio fuerint, vt religio nostra multum caperet incrementi. Imperatores namque certò persuasum habebant, [c] patri eorum à vera pietate victorias con

Honorius Occidentis imperator.

Extrema Theodosij morituri, quæ filiis reliquit, mandata.

Telemachus monachus dum Romæ dirimere certamen gladiatorum parat, martyrio afficitur.

Honorius monomachiã Romæ lege lata tollit.

Rufinus apud Arcadium præfectus prætorio Stilico apud Honorium.

† Hæc cõstit. non extat, sed reperitur Constãtini l. vnic. C. de glad. lib. 11.

Vterque imperium affectauit.

Rufini cædes.

Rufinus, dũ Gotthica sollicitat arma, vt imperium metu ab Arcadio extorqueret, perfidiæ pœnas dedit. Erat hic à Theodosio tutor Arcadio datus. Egnat.

Hũni Oriẽtem vastant.

Caput Rufini hastæ infixum.

*† *δότε τῷ ἀπλήστῳ. Dextra stipẽ colligit.*

Stilico quoque in Italia cæsus.

Eutro. archieunuchus apud Arcadium patricius fit, & consul.

Patricius, Imperat. pater. Inst. Quibus modis ius patr. pot. sol. §. Filiꝰ familias

c Per verã pietatem victoriæ parantur.

§ Claudianus de Rufino:
Grauiterq; apprensa veste morantem,
Increpat Augustum, scandat sublime tribunal,
Participem sceptri socium declaret honoris.
† Claudianus: Dextera quinetiam ludo concessa vagatur,
Aera petens, pœnasq; animi persoluit auari,
Terribilis lucro, &c.
Desinat elatis quisquam confidere rebus,
Instabilesq; deos ac lubrica numina discat.
**Claudianus de Eutropio isto:*
Præsidium legum genitorq; vocatur
Principis, & famulum dignatur regia patrem.

A tra tyrannos obuenisse: cui etiam acceptum ferebant Rufini, qui imperio insidiatus fuerat, absque ciuili bello cædem. Proinde quæcunque decessores eorum pij Imperatores pro ecclesiis statuerant, & ipsi confirmarunt: eaque firmiter seruarunt, aliáque insuper Deo grata adiecere opera, perquàm liberaliter in primis dona eis conferentes. Subditi verò omnes ad principes suos spectantes, qui græcę superstitioni addicti erant, ad Christianismum transierunt: qui verò hæreses sectabantur, ad ecclesiam catholicam accesserunt. Siquidem qui Arij & Eunomij hæresim complectebantur, propter eas quas diximus causas inter se dissidebant, eaq; gratia minuebātur. Plurimi nāque non rectè eos de Deo sentire, ex eo opinati, quòd inter se vehementer contenderent atque pugnarent: eis se statim aggregarunt, qui eandem cum Imperatoribus sententiam obtinebant. Macedoniani autem eo tempore Constantinopoli parum valuere: quibus illud nocebat, quòd episcopum suum non haberent. Ex eo nanque tempore,

d Fidē principum subditi ciues imitantur.

Arcadius & Honorius ecclesiarū iura cōfirmant. l. Si venerabilis. C. de epis. & cler.

Ex dissensione hæreticorum ecclesia catholica cre scit.

B quo eis sub Constantio ab Eudoxio populari búsque eius ecclesiæ ademptæ fuerant, sub solis presbyteris ad præsens ⁎ vsque imperiū conuentus suos habuere. Post Eudoxij autē mortem, qui Constantinopoli Eunomianæ sectæ præfuerat, in locum eius Lucianus quidam fuerat surrogatus, Eunomij ex sorore nepos. Hunc quòd in auariciā & cognata illi crimina alia delapsus esset, eámque ob causam pœnas se daturum suspicaretur, ab Eunomianorū factione reliqua desciuisse, sodalitatíque suæ præijsse, & non cōtemnendæ cohortis † ducem factū esse dicunt, omnibus prorsus qui variis infamibúsque delictis obruti essent, ad ipsum confluentibus. Fama obtinet, Eutropij præpositi opera, scripta Eunomij omnia publicè cremata: cadauer autem eius sepulcro extractum, ⁎ Dacoris Tyanam proiectum missúmque esse. Nouatiani, quemadmodum dictum est, quieti tum fuere. Tametsi enim quæstio de festo Paschæ, quā Sabbatius res nouas molitus excitarat, aliquātum eos turbasset: non tamen illi aliis pœnis, quæ in hæreticos legibus decretæ fuerant, obnoxij fuere: tum

⁎ ἄχρι τῆς ἐχομένης βασιλείας. Intelligendū autem de imperio Theodosij iunioris. Sozo. lib. 8. cap. 1.

Luciānus Cōstātinopoli in locum Eudoxij surrogat⁹ Lucian⁹ Eunomij ex sorore nepos, à reliquis Eunomianis desicit, & suam sibi instituit hæresim.

Eunomij libri cremati.

† Pessimorū hominum sentina.

⁎ Eiusdem cadauer effosum.

⁎ ἐκ Δακόρων εἰς Τύανα μεταῤῥῖψαι.

C φ itidem vt Ecclesia vniuersalis, trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem prædicarēt, tum quòd egregia episcoporū eorum vita esset. Nam Agelio Marcianus, Marciano Sisinius successerat, quum Rufinus cæsus est: de quibus suprà etiam diximus. Hæc hactenus.

Marcianus iste eo die diē suū obijt, quo Rufinus cæsus est.

CAPVT II.

DAmA ætate in ecclesia Romana episcopus erat Siricius, Damasi successor. Alexandriç ecclesias rexit Theophilus, Antiochiæ Flauianus: Hierosolymis adhuc episcopatum gessit Ioannes, qui Cyrillo successit. Constantinopoli verò enituit Nectarius, de quo fusius suprà diximus. Cæterùm eo paulo pòst † mortuo, ingens omnium cura & studium fuit, quémnam antistitem imperantis vrbis legere conueniret. Atque vt fit, aliis alios designātibus, diuque & multum consilia agitantibus, quum non eadem omnium esset sententia, & tempus extraheretur, vniuersis tandem placitum est, vt Antiochia presbyter accerseretur Ioannes, qui propter eloquentiam Chrysostomus est dictus. Præclara enim de eo fama orbem peruolitabat, maximè cum ad docendum appositum, appriméque clarum, necnon generis nobilitate & vitæ integritate præstantissimum esse.

Maximarū sediū episcopi

Nectarij mors.

† Cæsarij & Attici consulatu. Socr. lib. 6. cap. 2.

Ioānes Chrysostomus eps Cōstantinopolitanus.

Parētes eius

D Patrem namque habuit ducem belli Secundum: matrem autem natalibus, aliisque ornamētis omnibus spectatam, Anthusam. In dicendo & suadēdo vi multa fuit, adeò vt ætatis suæ oratores multis modis superaret. Inuita quotidiana singulari moderatione, & accuratissimo instituto vsus est. Intantum verò æqualibus suis antecelluit, vt etiā Libanij Syri sophistæ in hac laudis parte, testimonium reportarit. Moriturum enim eum, quum sectatores eius, quémnam in sophistica sede successorem esse vellet, interrogarent: Ioannem illū respondisse fama est, nisi virum tantum Christiani rapuissent. Plures autem ex discipulis eius ad ecclesiam adduxit, vt idem secum sentirent, eis persuadens. Quum enim ex præscripto Dei viuere studeret, nō mediocrem virtute sua æmulationem illius sectatoribus indidit: & facilè eo modo plu-

Libanius Chrysostomū laudauit.

E rimos cepit, eísque vt secum eandem complecterentur sentētiam autor fuit, non arte quapiā aut eloquentiæ vi, verùm φ sacras scripturas iuxta id quod res ipsa erat, sincerè exponeret, eos ad se ꝑtrahens. † Oratio enim reuera factis ipsis consona, perfacilè fidē meretur, & assensione digna videtur. Quibus rebus cōtrà qui caret, simulator potius, & sui ipsius accusator esse apparet, etiāsi multum studij & operæ in docendo ponat. Si cui autem contigit, vt vtraque hac laude clarus sit, nihil nō quod velit, efficere potest: id quod in illo etiā euenit. Vitæ nanque institutum accuratum admodum & moderatum fuit. Et cùm natura ingenióque præstanti fuit, tum perspicua valde & dilucida eloquutione vsus est: in qua cum incredibili splendore diuina quædam enituit gratia, ita vt ea quasi insita quadam tyrānide & dominatione auditor demulceretur. Mediocri autem dicendi generi, arcanā amplitudinem, & quæ sub oculos nō caderet vim inseruit, nouámq; eloquutionis mixturam contemperauit, frequētibus scatens sententiis: adeò vt omnes ad harmoniam cōuenientém-

In Chrysostomo orationi suaui facta pia respōderunt.

F que eiusmodi concentū consternarentur, & incōprehensibilem deprehensionē cum sensuū priuatione orationi eius tribuerēt. In Rhetorica & dicendi arte præceptorem habuit Libanium: in philosophicis verò disciplinis Andragathium. Et φ ad dicendas in foro caussas appositus esse videretur, vitæ id genus sectatus est. At enim quū id iniquum atque improbum esse putaret, faciendū sibi esse statuit, vt primùm diligēter in sacris versaretur libris: & in vita tranquilla, iuxta ecclesiæ constitutiones, philosophicè viueret, Euagrium imitatus. In quo studio præceptores eos habuit, qui tum præclaris monasteriis & scholis præfuerunt, Carterium, & Diodorum illum, quem ecclesiam Tarsensem gubernasse antea diximus. Reliquisse etiam is multos scriptorum suorum libros dicitur, in quibus tantum in literæ ipsius expositione occupatus est, abstrusiorem sublimiorémque

Præceptores Chrysostomi.

Diodori Tarsensis episcopi theologia.

† ταῖς γὰρ ἀληθείαις λόγος τοῖς ἔργοις συνᾴδων πρόχειρος εἰς πίστιν, καὶ ἄξιος παραδοχῆς φαίνεται, τούτων δ' ἐστερημένος, εἴρων μᾶλλον, καὶ κατήγορος ἑαυτοῦ δοκεῖ.

A scripturæ sensum & contemplationũ speculationes declinans. Qua in re cum etiam præcipuè est discipulus imitatus. Nõ solus autem magistros hos Ioannes sectatus est, sed plures etiam alios studiorum socios ex Libanij schola ad eos adduxit: in primis autem Theodorum, & Maximum: quorum iste postea pastor Seleuciæ Isaurorum, ille verò Mopsuestiæ Ciliců episcopus factus est. Theodorus autem iste, vir fuit diuinarum literarũ Græcarúmq; disciplinarũ, necnõ artis oratoriç atq; philosophiæ egregiè peritus. At quẽ quũ à studiis religionis nostræ desciuisset, diuus Chrysostomus vnam atq; alteram dedit epistolam. Quum nanque is leges literasque nostras legisset, & se in diuinorum virorũ familiaritatem insinuasset, omnibus rebus posthabitis, & vrbanæ vitæ tumultu reiecto, institutum id laudauit, & vitam suam ad illorũ mores composuit. Cæterùm alacritatem eam constanter non retinuit: sed veluti pœnitentia ductus, ad priorem rediit vitam. Et quum diuersam de sacro studio concepisset sententiam, id ge- B nus philosophiæ reliquit, & in vrbem est reuersus: melius se ita id quod expeteret consecuturum ratus. Quod vbi Ioannes cognouit, ad res scilicet ciuiles illum esse relapsum, & animum ad nuptias adiecisse, epistolam ad eum dedit, verbis & sententiis selectioribus supra humanæ mentis captum compositam. Scripsit deinde ad eũdem quoque alteram. Quas ille cum legisset, ad vitæ quod antea cæperat, institutum se rursum contulit. Substantia enim sua relicta, & nuptiarum ambitioni nuncio remisso, ad philosophicam recurrit vitam, pulcherrimis Ioannis cohortationibus seruatus.

Condiscipuli Ioannis. Theodorus Mopsuestiensis. Maximus episcopus Seleucensis.

Semel atque iterũ Theodorũ Chrysostomus ad accuratius Christianæ vitæ institutum adduxit.

Vnde colligere licet, quæ dicendi vis in eo floruerit, quæ ve persuasionis gratia in illius cõsederit labris. Ea enim eos superauit, qui tum secum à dicendo & persuadendo valuere. Proinde etiam multitudinẽ ad se ptraxit. Et quod maius est, peccantes in ecclesia acrius obiurgauit, atq; iniuriam aliis inferentibus insultauit, nõ minus ob afflictorum vicẽ indignans, quàm si ipsi sibi iniuria facta esset. Quod quidem multitudini pergratum fuit, principibus autem viris & magistratibus acerbũ C visum est: quòd scilicet eis delinquere multa licuit. Eas ob causas præclarus vir habitus est, cùm eis qui eum vidissent, virtutémq; eius experti essent: tum eis quoque qui illum nunq̃ visum fama tantum cognouissent, quæ celebris de eo vulgata, aures omniũ impleuerat. Idoneus sanè Romanæ ditionis hominibus visus est, cui Cõstantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus demandaretur. Suffragabatur verò populi & cleri, multorúmque sententiæ, Imperator etiam Arcadius. Itaque statim qui eum adducerẽt, misit. Multorũ quoq; aliorũ episcoporũ conuentum instituit, splendidiorẽ ambitiosiorẽmq; cõsecrationẽ eius esse volens. Porrò vbi Asterius Oriẽtis præfectus imperatoris literas accepit, suburbanum quendam Antiochiç agrum Ioannẽ ad se euocauit, habere se arcani quidquã, quod cum eo secretò communicaret, renuncians. Eum verò aduenientem illico currui impositum, Pagras in diuersorium, seu mansionem quandam ita cognominatam duxit. Et postquam eum ibi eis qui ab Imperatore missi fuerant, plurimùm reluctantem tradidit, domum suam reuertit. Id autem ita fecit, quòd promptos ad seditiones Antiochenos esse sciebat. D Haudquaquam enim illi libentes prius se Ioãnis lingua orbari tulissẽt, quàm graue quidquam & fecissent, & passi fuissent. Vbi Constantinopolim peruenere, atque ibi quicunque euocati fuerant episcopi, præstò fuere, omnes quidem alij suffragio ferendo consensere: vnus tantum Theophilus Alexandrinus Ioannis consecrationi obstitit, gloriæ illius detrahens: Isidoro autem episcopatum tradere studens, qui Alexandriæ presbyter, curã ibi aduenarum & pauperum gerebat, ab adolescentia in Sceti monasticis laboribus exercitatus. Studiosus autẽ Theophilus Isidori plurimùm fuit, ꝙ is ei dudum rei satis periculosæ conscius esset. Quum enim imperator Theodosius bello aduersus Maximum tyrãnum decertaret, Theophilus imperatori munera mittens, binas Isidoro huic dedit epistolas: eúmq; Romam misit, cum mandato eiusmodi, vt ibi manens belli euentũ expectaret: & cui victoria arrisisset, ei & literas & donum redderet. Legationem eam suscepit Isidorus, & Romæ momento victoriæ intentus consedit. Et quum rem hanc premere conare- E tur, lector qui cum eo erat, epistolis clàm sublatis, eam indicauit. Quapropter Isidorus sibi ne quid mali pateretur timens, statim Alexãdriam profugit. Proinde quòd illũ fidisimũ sibi cognouisset, pensare tum quòd pro se adierat periculum, gratia aliqua cogitabat, studióque tanto pro eo laborabat. Siue autem eam ob causam, vt dicitur, hoc fecerit, seu ꝙ Dei amantem virum ad episcopatum euectum Theophilus voluerit, postremò & ipse consecrationi Ioannis calculum adiecit, sententiámque imperialis aulæ approbauit, quæ electionem Ioannis obtinere manifestè studuit. Metuebat verò Eutropium præpositum, qui imperatoris ædibus & cubiculo tũ præfuit. Apertè enim is illi minabũdus denũciarat, vt vel aliis ipse quoque suffragio suo consentiret, vel se ad dicendam causam contra accusatores suos pararet. Multi enim tum ibi aderant, qui ex Alexandria venerant, libellos aduersus eũ, qui coacti fuerãt, episcopis offerentes: alij alia crimina ei obiicientes, & diuinas ecclesiasticásq; * leges eum violasse accusantes. Hæc verò Theophilus timens, non solùm Ioanni F suffragatus est, sed eundem etiam per manus impositionem cõsecrauit. Lectorem eum, quemadmodũ Socrates Ecclesiasticus scriptor dicit, creauit Zeno Gazæ siue Maiumæ episcopus, Hierosolymis reuertẽs. Vixit autẽ tum diutius, sicuti idem testatur, cum Basilio, qui dudum quidem à Meletio in diaconorum ordinem lectus fuerat, postea verò ecclesiæ Cæsariensi apud Cappadoces præfuit. Quod omnino reiicit Simeon, qui sacri Chrysostomi vitam conscripsit. nam is à Flauiano eum & diaconum & presbyterum creatum esse, memoriæ prodidit: quo tempore etiam diuinam columbam aduolantem, sacro eius capiti insedisse memorat. Socrates autem ab Euagrio eum presbyteri dignitate auctum esse dicit. Post Meletij enim obitum secessisse à Meletianis Ioannem, & triennium sibi ipsi quietè ita vixisse, vt neque cum Meletij, neq; cum Paulini sectatoribus communionem coleret: postea verò ab Euagrio Paulini successore presbyterum creatum esse, refert. Quum in lectorũ ordine consisteret, orationes contra Iudæos composuit. Diaconus autẽ factus, dialogos

Plurimũ valuit eloquentia Chrysostomus.

Idẽ acris criminũ censor.

Legitima & canonica episcopi electio.

Asterius Orienti præfectus, Chrysostomũ Cõstãtinopolim mittit.

Inuitus episcopatum suscipit Ioannes.

Theophilus Alexãdrinus Isidoro presbytero suo episcopatũ Constantinopolitanũ demãdari vult.

Theophilus Alexãdrinus infidus Theodosij amicus, duplici corde vir. Fortunæ, nõ hominum amicus.

Theophilus tandẽ in episcopalẽ Ioannis cõsecrationem quoque consentit.

Accusationis libelli contra Theophilum

** παρανόμων ἐκεῖνον γραφόμενοι. Sacri diui Chrysostomi ordines. Idem Basilij magni familiaris.*

Socra. lib. 6. cap. 3.

Colũba capiti Ioannis, quum presbyter cõsecraretur, insedit. Scripta Chrysostomi.

A de episcopali munere, & libros ad Stageriū, item alios de incomprehēsibili, & alios rursum περὶ τῶν συνεισάκτων, + hoc est, de puellis non matrimonij neque libidinis causa adoptatis, scripsit. Presbyteri verò honore cohonestatus, expositiones diuinorum Euangeliorum, ἀνδριάντας, id est, Statuas, Consolationem, Commentarios in Psalterium, De virginitate, De misericordia, & plurimos alios libros edidit. Homiliās verò mysticas in diuinū Apostolum, & in sacra Acta, aliáque præterea plurima, festos dies & cōuentus ecclesiasticos varios celebrans, Constantinopoli in episcopatu condidit. Ego verò supra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam suauitate diffluentes. Iam enim inde ab adolescentia amore eius flagraui, atque in illius perinde atque Dei ipsius vocibus acquieui. Atq; si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero. Multis etiā ex sectatoribus meis persuasi, vt omnibus relictis, illum sibi familiarem facerēt. Verùm ad argumentū institutū reuertamur.

† Subintroductæ hæ in Canonibus extraneæ in legibus dicuntur.

Nicephorus Chrysostomi studiosissim⁹

B

CAPVT III.

Chrysostom⁹ post inthronisationē, clerū suū, & alienum quoque reformauit.

IOannes episcopatum adeptus, primùm cleri sui mores corrigere est aggressus: progressus eius in publicum, & quotidianæ vitæ institutum perscrutatus. Acrioreque vsus castigatione, nonnullos quidem ad mores legitimos reformauit. Si quos autem sacerdotes non iuxta ecclesiæ constitutiones viuere velle cernebat, eos sacris ædibus exclusit. Neque enim sacerdotum honore eos frui debere dixit, qui verorum sacerdotum vitam æmulari nollent. Nam quum natura ad arguendum & reprehendendum propensus esset, magis etiam postquam magistratum tantū cepit, mos is in eo est adauctus. Natura enim potestatem nacta, promptius etiam aduersus peccantes est concitata. Neque verò clerum illum suum tantum, sed vbique locorū ecclesias, perinde atque pater quidam, ad rectum conformare statum studuit: sic scilicet Thraciam omnem, quæ in sex diuisa est præfecturas, Asiamque cunctam,
C quæ ab vndecim præsidibus regebatur, atque etiā prouinciam Ponticam, totidem præfectis gubernatam, eisdē legibus ad officium reducere conatus est. Vbi verò Phœnices adhuc simulacrorum sacrificiis insanire cognouit, missis eò qui diuino ardore flagrarent viris, legibusque quę dudum latæ fuerant confirmatis, quicquid erat de superstitione eorum reliquum, idolorumque delubra, ex ipsis fundamentis euertit. Quam ad rem è domo sua impēsas præbuit. Fœminis enim nobilibus & locupletibus, vt pecuniam talem liberaliter conferrent, persuaserat. Vt verò Scytharum quoque multitudinem Ariana liberaret contagione, qui eiusdem cum illis linguæ essent, eis præfecit sæpius quoque ipse eos visens, doctrinisque suis per interpretem illustrans, ad veritatem adduxit. Eos verò Scythas etiam qui ad Istrum sunt, vbi veritatis & salutis siti teneri intellexit, eò quoque misit: & homines eos captos, in veritatis potestatem redegit. Ab Osroenis autē Marcionis morbum, qui altè apud eos radices egerat, repulit: aliaque plurima & Deo grata peregit opera, apostolicam plane de ecclesiis omnibus in animo circumferens

In Phœnicia idololatriæ reliquias tollit.

Scythas ab Arianismo ad orthodoxiā adduxit. Hunnos ad Christianismū pertraxit

curam. Nec iis ille quoque contentus fuit, sed dissensionem quæ inter Orientales & Occidentales ecclesias propter Paulinum & Flauianum extitit, Theophilo cōsiliato, sustulit: & vt vna Antiochiæ esset ecclesia effecit, Paulino & Euagrio vita defunctis. Quapropter facilem episcopis fuisse, quum nemo impedimento esset, conciliationem puto. Populus namque dissidiis, quibus iam fatigatus erat, remissis, qui Eustatij primùm authoritatem sequuti erant, sicuti fieri assolet, paulatim ad eos qui sub Flauiano erant accedentes, per vnionem eis sunt coniuncti. Talem se quum vir magnus & natura & ardore statim à principio exhiberet, durus quidam & grauis admodum esse visus est peccantibus: potissimum verò eis, qui in clero absurdis gaudebant factis. Itaque magnum aduersus eum odium est succensum, & multi hostiliter illum declinabant. Multitudini verò, quam assidua doctrina demulcebat, maximè gratus fuit. Neque adeò mirum est, si quibusdam minus bonus visus est. nam mel quoque regio morbo laborantibus amarum videtur. Potissimum verò, sicuti ferunt, E vt multos ita offenderet, Serapion eum discipulus induxit. Quem aliquando apertè in cleri præsentia dixisse fama est, illum ✶ [a] non omnes oratione allecturum esse, nisi etiam flagello omnino eos cōpelleret. quod dictū in odium & inuidiā nō mediocrem episcopum apud multos adduxit. Enimuerò multis ita ob varia crimina ecclesia eiectis, illi sentētiis se primorum & optimatium accommodabāt: & sicuti fieri assueuit, in eiuscemodi eorum qui rebus præsunt impotentibus conatibus inter se conueniebant, sodalitatésque & conspirationes non contemnendas instituebant, atque eum non mediocribus expetebant calumniis. Et quæ illi in eum dicebāt, fidem obtinebāt[b]: φ cum aliis cibum capere [c], aut conuiuia adire Ioannes deprehensus non esset. Qua ex re crimina maiora excitabantur. Quo verò consilio id ille fecerit, nemo clarè dixit. Qui vero eum defendūt, diuturnam prætendunt consuetudinem: & quòd ægrum haberet stomachum, qui nō facilè cibum concoqueret. Vtcunque autem se res habuit, non paruam aduersariis ad obtrectationem ea prębuit F occasionem. Plebs autem propter doctrinæ vbertatē, & quæ inde profluebat vtilitatem, ex eo viro valde pendebat, mirificè illius linguam deamans: adeò vt χρυσόστομον, hoc est, aurei oris hominem cognominaret, tam præstantem illius gratiā eo verbo significans. Neque illa quidquam eos qui contra eum blaterabant, curabat. Quid enim rursum hîc dicere attinet, quales eius fuerint orationes, quales vel ipse scriptas edidit, vel eo dicēte notarij celeres plurimas excepere? Quam splendidæ nanque sint, atque ad persuadendum simul & demulcendum compositæ, experiri ei licet, qui versare eas & legere, vtilitatémque earum percipere, & voluptatem diuinam haurire ex eis velit: adeo vt seipsum diuino quodā modo intemperiis agitari, & moderatè prudentérque insanire credituras sit. Cæterùm quandiu cum clero tantum conflictatus est, infirmior aduersus eū fuit furor, neq; quicquam efficere potuit. Vbi autem magistratus etiam propalàm arguere cœpit, tum demum maior aduersus eum concitata est inuidia, multáque in eum sunt tentata. Et quisque pro eo atque ei vi-

D

Ecclesias Antiochenas ad vnionē reduxit, & Romanū Pontificē Flauano conciliauit.

Propter vitiorū reprehēsionē multorum cōtra se concitauit odium Chrysostomus.

Ictericis mel amarum est. Odiū id auxit Serapion eius diacon⁹.

** οὐκ ἂν γε δυνηθείης πάντας λόγοις ἑλκύσαι, εἰ μὴ καὶ μάστιγι πάντως ἐλαύνειν προθυμηθείης Serapionis istius dictum inuidiosum.*

b Chrysostomus solus cibum capere solitus.

c Calumnijs grauibus ab inuidis & obtrectatoribus Chrysostom⁹ expetitus. Plebi valde charus.

Chrysostomi cognomen.

Chrysostomianæ orationis vis.

Viros magnos carpens Chrysostom⁹ maiorē in se pertraxit inuidiam.

A ſum eſſet, aut fortè reprehẽſione vel odio in illum flagraret, calumniis ei intentatis fidem habebat. Plurimum autem momẽti ad obtrectationem illius attulit † oratio popularis eius, contra Eutropium ab ipſo lecta.

† δημώδια.

CAPVT IIII.

Eutropio inſtigãte Impp. legem ferũt, ne quis ad eccleſias confugeret.

Eutropius enim iſte eunuchorum in imperiali cubiculo princeps, qui ad cõſularem dignitatẽ peruenerat, & pater imperatoris vocatus fuerat, neque præſentis fortunæ magnitudinem tulit, neque quidquam de rerum humanarum mutabilitate cogitauit: ſed vbi vlciſci quoſdam in animum induxiſſet, magnopere contendit, vt imperatores conſtitutionem ferrent, ne quis ad eccleſiam confugeret: ſed etiam ſi quis ad eam confugiſſet, & ſupplex Deo factus eſſet, atque in templis metus cauſa verſaretur, vt inde extraheretur. Potiſsimũ verò B id fecit propter Pẽtadiam, clariſsimi ducis Timaſij coniugem, quem magna gloria virum affectatæ tyrannidis criminis reum à ſe actum, Oaſim ad perpetuũ exilium deportari curauerat. At ille ſiti, queadmodũ audiui, oppreſſus, aut ne peius quidquam pateretur veritus, arenoſis ibi locis errans, ſtatim vitam finiit. Et lex quam Eutropius ferendam curauerat, ad finem ſuum perducta eſt. Breui verò pòſt quum imperatorem offendiſſet, vt qui in coniugẽ eius contumelioſus fuiſſet, primus ipſe quam perferri ſtuduerat legem, ſtatim violauit.

Timaſi⁹ dux in exilium actus Eutropij opera. Eutropius ipſe in eam incidit neceſſitatẽ, vt ad eccleſiam confugiat.

* Nam ex imperialibus ædibus profugiens, ſupplex in eccleſia conſedit. Tum Ioannes abſurdum Eutropij conatum arguens, luculentam habuit * orationem in ambone, ſeu ſuggeſtu, qui mos eius erat, quũ populum doceret, vt omnes vocem eius exciperent, ſedens [a]. In ea oratione quum eorum qui poteſtatem & magiſtratus gerũt, ſupercilium & arrogantiam, quantum potuit, taxauit: tum populo rerum humanarum inconſtantiam, quæ eodem loco manere nõ ſoleat, propoſuit. Sed enim C qui hoſtili erga eum erant animo [b], & in hoc ipſum calũnioſè reprehenderunt, illud carpentes, cõmiſerari potius caſum eius qui de vita periclitatus ſit, debuerit, ꝙ inſuper erũnam arguerit, afflictionem illius adaugens, & calamitati inſultans. [c] Eutropius tã impij facinoris pœnas non multò pòſt, propter multa quoq; alia delicta luit, capitali affectus ſupplicio. Lex autem opera eius lata ex publicis monumentis ſublata, & nomen eius in catalogo & nomenclatura conſulum expunctum eſt [d]: eccleſia autem Dei legibus bene dudum conſtitutis enituit, eo ipſo ſcilicet Deo apertam iniuriam extemplo vindicante. Ego verò non committam, quin in hiſtoria hac potiſsimã cauſam cædis Eutropij exponã, vt ne ea res fraudi ſit, apud eos qui eam planè ignorant, magno illi viro: ſi rationem

** Factũ id cũ metu conſeruatus Eutropius & homi pᵒlutus p ſacra menſa iaceret. Socr. li. 6. c. 5*

a Homilia Ioannis contra factum potentium.

b Oratio ea ab aduerſariis eius reprehenſa.

c Eutropij ſupplicium.

d Inhumana illa lex inducta.

* *Quàm bene diſpoſitum terris, vt dignus iniqui, Fructus conſilij primũ autoribus inſtet. Sic multos fluuio vates arente per annos, Hoſpite qui cæſo monuit placare Tonantem, Inuentas primum Buſiridis imbuit aras, Et cecidit ſæui quod dixerat hoſtia ſacri. Sic opifex tauri tormentorũmque repertor, Qui funeſta nouo fabricauerat æra dolori, Primus inexpertum Siculo cogente tyranno, Senſit opus, docuitque ſuum mugire iuuencum. Claudian.*

illi neſciant, per quam is virum eum, qui in eccle- D ſiam contumelioſus fuiſſet, cõtumelia affecerit [e], extrahi eum ex ſacris ædibus paſſus. Arcadius poſt patris obitum vxorẽ duxit [f], cui nomen fuit Eudoxię: Gratiani, cui Occidentale imperium ſorte, vt quidam memoriæ cõmendarunt, obuenerat: ſicuti autem alij tradunt [g], Baudonis filiã. Fuit autẽ is barbarus genere, in re verò militari & in imperatoriis artibus plurimis in Occidente præclarus. Porrò fœmina ea nõ itidem vt maritus, ſegnis fuit, ſed non minimum de barbarica inſolentia obtinuit. [h] Duas autem filias Arcadio genuit, Pulcheriam primùm, deinde Arcadiã, ac tertiam rurſus Marinam: longè verò pòſt, filium quoque Theodoſium, de aui nomine ita appellatum [i]. Quũ ea adhuc duarum filiarum mater eſſet, contumelioſius ab Eutropio accepta eſt. Super alia enim conuicia & illud minabundus adiecit, breui fore, vt eam ex imperiali aula abductam, ipſe domum remittat. Illa autem vehementi feruens ira, filiolam vtranque in vtriſque vlnis ferens, ad virũ acceſsit, quiritans atque lamentans: liberos etiam E commiſerationis gratia prætendens, prolixè collacrymauit: aliáque inſuper fecit, quæ mulierem indignatione flagrantem, & virum ad condolentiam pertrahere volentem, facere par eſt. Atque Arcadius, coniugem & liberos miſeratus, ad iram ipſe quoque accenſus eſt, ardentíque iracundia, & verborum potiſsimum grauitate [k], Imperatorem verum ſe præſtitit. Proinde Eutropium dignitate omni & opibus cunctis ſpoliatum, in Cyprũ inſulam exulatum miſit. Breui vero pòſt, ꝙ eo tempore, quum conſulatum iniit, ornamentis præter dignitatẽ vſus eſſet, quæ ſoli imperatori geſtare liceret, accuſatus, atq; inde abductus, & apud Pantichiũ, vbi iudicũ cõſiliũ cõſederat, Aureliano præfecto, aliíſque illuſtribus viris cauſam eius cognoſcentibus [l], grauium criminum reus peractus, capitis ſupplicium ſubiit. Res Eutropij ſic habuere. Atqui nõ ea de cauſa ſolum Ioannes eſt reprehenſus, verumetiam ꝙ copiarum militarium ducem Gainam contumelioſè propalã ſolita ſua dicendi libertate vſus, tractauerit, quum ille ab imperatore petere auſus eſſet, vt intra vrbẽ eccleſia vna po- F pularibus ſuis Arianis attribueretur: quã vbi non impetrauit, ad tyrannidem aſpirans plurimas Romanis intulit calamitates, ditionem eorum deuaſtans. Plures vero & alios, pręterquam deceret, ab eo reprehenſos eſſe, ſunt criminati. Quas ob res permultis aduerſus fuit. Non pauca in hunc etiam ſtatim poſt conſecrationẽ molitus eſt Alexandrinus Theophilus, multáſq; & pręſentibus, quos cõueniebat, per ſeipſum dixit, & plura illis abſentibus ſcripſit, viro ei illudens, ferum atq; crudelem appellans. Non parum nanque illum offendebat ardor & libertas diuina Ioãnis, atq; inſuper ꝙ per illum tãtopere ſibi dilectus Iſidorus ab epiſcopatu repulſus eſſet. Res ſacratiſsimi Ioãnis in hoc ſtatu erant, & ad hũc modum ſtatim aduerſus illum plerique malum parturiebant. Quomodo enim virum tantum capere mũdus poſſet, qui ſoli Deo viueret: neque aliud quidquam, quàm ſolam hominum ſalutem & verbis & factis lucrifacere cõtenderet? Sed res eius poſt ea perſequemur.

e Res Eutropij exponuntur.

f Eudoxia imperatrix.

g Baudo iſte, ſiue Bauto, p ximo à Gratiani cæde ã.no, cum Arcadio Cos. fuit.

h Arcadij liberi ex Eudoxia ſuſcepti.

i Eutropius fortuna & poteſtate ſua abuſus, male Auguſtam tractauit. Exemplũ mouendorum affectum.

k Direptas quid plangis opes, quas nᵃ tus habebit? Nõ aliter poteras Principis eſſe pater. Claud.

l Eutropius primũ ad exiliũ, mox etiã ad ſupplicium.

damnatus. Ioãnes Gainam etiam liberè nimis tractauit. Gainas Arianis eccleſiã in vrbe Cõſtantinopolitana dari petijt, ſed non impetrauit.

Theophilus Alexandrinus Ioannis obtrectator.

CAPVT V.

De rebus Gainæ.

A ORatio autem Gainæ res referre cupidè gestit. Quis fuerit, vnde in Romanum imperium peruenerit, quomodo Ioanni negocium facesserit, vt motus contra imperiũ concitans, quò magnus ille vir legatione apud eum fungeretur, effecerit: & tandem è medio sublatus, interierit. Sub quo res etiam noua prorsus accidit, per quam Deus ostendit, prouidentia & ope sua vrbem imperantem & imperium Romanum maximis esse periculis liberatum. Gainas iste barbarus genere fuit: ex Scythis, qui ad Istrum colũt, ortus. Hi verò amne, eo quũ glacie constrictus fuisset, transito, confertim in Romanã ditionem irruperũt, & Thraciam omnem peruagati, Europam diripuerunt. At ille vbi ad Romanos transfugit, paulatim progressus, ex tenui milite breui dux Romanorũ factus, equestribus pedestribúsq; præfuit copiis. Sed- B enim ad tantum honorem præter dignitatem suã euectus, loco & ordine eo contentus non fuit: sed nisi imperium Romanorum potestati suæ subiiceret, grauem eam rem sibi esse putauit. Hæc quũ animo agitaret, populares suos Gotthos ex præfecturis eorum acciuit, atque ex eis qui eum genere contingerent, ordinum ductores, centuriones, & tribunos fecit, exercitúmq; vniuersum sociis suis credidit. Vt autem Trigibildus necessarius & commodus ei maximè, perquam frequenti ordini præesset, procurauit, eidémque Phrygiæ administrationem cum Comitis dignitate concessit. De quo non ita multo pòst quum nunciatũ esset, res eum nouas moliri, vrbes circa Phrygiam & Nacoliam ✶ vastare, & cædem multam facere, assimulauit quidem scilicet se ea de causa indignari Gainas: indiciis autẽ quibusdam satis ostendit, ad res nouas eum quoque spectare. Illicet ille, perinde atque Romanis bene vellet, fraudem arte comminiscitur, vt ipse bellum contra illũ gerendum suscipiat, & vrbibus circa Phrygiam, ita vt opus esset, auxilium ferat. Et Imperator commento cre- C dens, ei id permisit. Ille porrò ingentem plurium millium multitudinem ducens, statim quod celauerat consilium ostendit, & ✝ Tyrannidis regulum in medium produxit. Tãtum enim abfuit, vt vrbes ad quas missus erat, defenderet: vt eas etiã quæ reliquæ adhuc erant diriperet, atq; vi magna euerteret, aliæ autem idem se ab eo passuras esse in expectatione essent. Atque inde mouens, quæ in medio erant loca omnia, Mysorum quod dicitur prædam fecit: & ad eam quæ ex aduerso Byzantio est Chalcedonem, castrametatus est. Et quũ grauissima quæque se facturum est minatus, tum verba quoq; ad rem ipsam contulit. Quũ verò ita vrbes Oriẽtales, maximè autem quæ in Asia & ad Pontum Euxinum sunt, in summo versarentur discrimine: Imperator vnà cum eis qui secum erant amicis, non diutius cunctandũ esse censuit. Quòd non tutũ esset remp. Romanam ita à rebus omnibus imperatam esse, contra viros qui in mortem ruerent & de vita semel desperassent. Tẽpori autem inseruiens, arte & consiliò barbarum est aggressus. Et missis ad Gainam legatis, paratum se esse, quæ ille peteret, facere renunciauit: tum autẽ per vitam omnem postea gratũ eum sibi fore re- D cepit. Accepit is conditionem, neque aliud petiit quidquam, quàm vt ei Saturninus & Aurelianus, viri consulares, quos aduersari sibi suspicabatur, dederentur. Imperator vel inuitus ei hoc tribuit. Atque illi pro republica mortem obire parati, se Imperatoris potestati permisere. Itaque Gainæ dediti sunt: quibus tamen ille receptis pepercit: & sedulò quod maximè cupiebat dissimulans, Chalcedonem aduenit, vbi etiam imperator fuit. Atque ibi diuæ Euphemiæ martyris templum, in quo cadauer illius conditum est, ingressi, accepta ipse & data per iurisiurandi religionem fide, beneuolum se & officiosum fore, arma depo suit: & deinde Constantinopolim transmisit, vbi rursum equitum & peditum curam & administrationẽ ab Imperatore suscepit. Ast vbi præter dignitatem suam secundas sibi esse res vidit, honorem rursus eum moderatè ferre non potuit. Et postquam primus ei præter rationẽ susceptus conatus ex sententia successit, alium quoque tentan dum sibi esse statuit, & tumultum non minimum E ecclesiæ concitare aggressus est. Christianus ille quidem fuit, sed religionem sincerã non seruauit. Arij enim peste infectus erat. Diximus autem antea, quomodo gens ea Valentis temporibus sub Vlphila ab Eudoxio Arianam receperit contagionem. Itaque siue recentis facinoris magnitudine elatus, seu fortè ab antesignanis hæresis persuasus, sacram vnam ædem intra vrbem cõsentientibus sibi in religione sacerdotibus ab imperatore postulauit. Idq; veluti exprobrãs fecit, minimè cõuenire dicens, vt ipse Roma. militiæ dux, in ecclesia extra vrbis mœnia oret. Imperator incõstantiã animi eius metuens, tyrannidémq; quæ ab eo expectabatur, suspectam habens, deliberaturum se, eíque cõsulturum esse recepit. Et patre diuino accito, petitionem barbari indicauit, potentiamque eiusdem memoriam illi reuocauit, & meditatam expetitámque tyrannidem insinuauit: manifestè denique visus est, se illi quasi supplicem, quod peteret daturum esse, significare, vt eiusmodi cõcessione barbari furorem frenaret. Diuinus autem illle vir, nõ passus est verba ea ad exitum peruenire, F neque tempori cessit: sed episcopis qui tum Constantinopoli aderant, secum ductis, regiam imperatoris ingressus est. Et per seipsum primùm magno animo apud imperatorẽ causam egit: Ne sic, inquiens, ô imperator te facturũ esse pollicearis, neque ita sanctum canibus proiicere cõstitueris. Ego enim non sustinebo, vt qui rectè de Deo theologantur & sentiunt, eiiciantur: atque eis sacrum delubrũ, qui blasphemam aduersus eum linguam cient, concedatur. Neque barbarum illum timueris: verùm vtroq; euocato, tu quidem tacitus animum ad ea quæ dicentur, aduerte: ego autem linguam illius frenabo, & persuadebo vt minimè ille petat, quæ dare nõ conuenit. Imperator verbis his delectatus, vtrũq; ad se accersit. Et Gainas, ad finem perduci quæ ei promissa erãt, petiit. Auream autem obtinens linguam Ioãnes, illi resistens: Non oportet, inquit, principem quidquã contra Deum audere, siquidem vera pietas illi curæ est: sed potius bene constitutas leges seruare, & eam potissimùm quę contra hæreses alias promulgata est. Suasitque adeò imperatori, conduci-

Deus præsidio suo imperia cõseruat.

Gainas apud Rom. transfugit.

Idem Rom. dux. Qui pau lo ante Scythæ, hic Gotthi dicuntur.

Aspirat ad imperium.

Trigibildus Gotthus Comes, Phrygiæ rector.

Phrygiam is diripit.

Aduersus hũc mittitur Gainas.

✶ Hãc non habẽt Socra. & Sozo. sed hodie quoque Turcæ eam Asiæ partẽ Natoliã vocat, ἀνατολὴν dicere debẽtes hoc est Oriẽtem. videtur itaq; legendũ Natoliam.

Is hostiliter quoq; erga ciues Romanos se gerit.

✝ τὸν τῆς τυραννίδος βασιλίσκον.

Gainæ castra ad Chalcedonem.

Archadius legationem ad Gainã cũ cõditionibus pacis mittit.

Saturninus & Aurelianus viri consulares Gainæ deduntur.

Eis Gainas parcit.

Trãsactio inter Arcadiũ & Gainam.

Idem rursus militaribus copijs præfectus.

Gainas Arianus.

Iterum Gainas ecclesiam in vrbe Byzantij Arianis petit.

Arcadius ea de re Ioãnem consulit.

Id Ioannes quàm maximè dissuadet.

Colloquium Ioannis & Gainæ apud imperatorem.

A bilius esse dictitans, vt imperio potius cederet, q̃
per impietatem ædem Dei proderet. Atque ser-
monem ad Gainam rursum conuertens, oportere
se ecclesiam vnam habere dicentem : Omnes ti-
bi, inquit, sacræ ædes patent. Cui Gainas respon-
dit : At ego alterius religionis sum, & quod peto,
rectè me petere puto, qui plurima pro Romanis
pertuli certamina. Verùm tu, contrà Ioannes di
xit, maiora laborum habes præmia. Permagnum
enim tibi est, quòd Romanorum belli dux & es,
& nominaris, & quòd consularia geris ornamen-
ta. Illud verò te quoque cõsiderare oportet, quis-
nam antea fueris, & qui nunc factus sis : & quan-
ta in egestate prius vixeris, nunc autem quantę ti-
bi suppeditent opes : quem prius habueris vesti-
tum, quàm Istrum transisti, qui verò nunc tibi sit
habitus? Et minores quidem fuisse labores, maio-
rem autem illorum mercedem esse, memineris.
Age ergo, & moderationem obtine : & ne ingra-
tus erga eos sis, qui te cohonestarũt, caue. Patriam
tuam considera, & vt ex ea pulsus, & ab impera-
B toris patre seruatus, iureiurando te, amicum Ro-
manis, ipsi illi, eiúsque liberis fore, & leges serua-
turum esse, adegeris : quas tu nũc vt irritas argue-
re, in animo habes : & illam maximè, quam is qui
te profugum recepit imperator confirmauit, eos
qui alienæ in religione sint sententiæ conuentus,
intra Constantinopolitanæ vrbis mœnia cogere
prohibentem.

CAPVT VI.

Ioãnes Gainæ silentium imponit.

HÆc verba magnus Ioannes ma-
gna cũ libertate constanter pro-
loquutus, os Gainæ obturauit,
& silere eum coegit : neque de
ecclesiis quarum ipse curam ge-
rebat, quidquam nouari permi-
sit. Ille verò non multo pòst ad perfidiam animũ
adiecit, & conceptam dudum meditatámque ty-
rannidem prodidit. Nam vrbem vastare in ani-
mo habebat, eandémque diripere meditabatur [a].

Gainas vrbẽ Cõstãt. diripere cõstituit Sozom. lib. 8. cap. 4.

a Id malum pdigiosa illa stella portendit,

Quas insidias stella illa ensis speciem referẽs por-
C tendit, quæ supra modum splendida fuit (qua-
lem nunquam antea apparuisse, in literarum me-
moriam relatum est) supra vrbem ipsam relucens,
& à summo propè cœlo ad terram ipsam pertin-
gens. Ac primùm quidem in argentariorum ta-
bernas in foro sitas impetum facere constituit,
maxima illa spe cõcepta, ingentes se pecuniarum
aceruos ibi corrasurum esse. Sedenim vbi eius rei
fama vulgari cœpit, & argentarij, quod antea fe-
cerant, pecunias suas & opes publicè in mensis
non proposuere [b], ingentem barbarorum vim
noctu ad imperiales ædes, vt eas incenderent, mi-
sit. Illi verò tantum abest vt aliquid egerint, vt cũ
ingenti etiam metu inde retrocesserint [c]. Deus
nanque tum ostendit, quanta illi prouidentia &
cura vrbis fuerit. Cœlestis enim quædam vis in-
gentibus corporibus, insidiatoribus illis apparẽs,
ita eos exterruit, vt terga verterẽt, & celeriter tre-
pidi Gainæ significarent, nouum ea nocte in vr-
bem exercitum venisse. Ille autem fidem eorum
dictis non habuit, quòd non alios quàm qui soliti
fuerant in vrbe milites esse sciret. [d] Quapropter
proxima etiam nocte alios eò misit. Vt verò & il-

b Gainas ad ædes imperiales inuadendas, barbaros noctu mittit. Diuina vi illi à cœpto deterrentur.

c Deus præsidio suo vrbẽ Constantinopolitanã seruat à barbarorum vastatione.

d Idem Gainas sequenti

li eadem quę priores annunciarunt, ipse eò venit, D
& spectator oculis suis miraculi eius fuit. Verùm
sua gratia milites eos ibi adesse arbitratus, qui in-
terdiu quidem se occultarent, noctu autem vigi-
liis vrbem & aulam imperatoriam custodirent, à
dæmone se agitari assimulauit, & velut orationi
vacaturus templum adiit, quod imperatoris pater
in Ioannis Baptistę honorem in Septimo constru
xit. Exiit autem cum eo magna barbarorum mul-
titudo, quæ clàm secum arma & vasa fictilia telis
completa, in muliebribus pilẽtis, & præterea aliis
etiam quas machinati fuerant artibus, efferebat.
Et consilium hoc ille in Romanorum scilicet de-
trimentum cepit. Cæterùm id potius imperio ca-
rum bono fuit, vt rei exitus declarauit. Quũ nan-
que à portarũ custodibus arma efferre deprehen-
si essent, atq; ea in re inhiberentur, gladiis illi stri-
ctis excubitores interemerunt. Atque vbi, quem-
admodum fieri solet, grauis tumultus vrbem, per-
inde atque ea illico capi deberet, occupauit, consi
lium tamen bonum præsentia mala explicuit atq;
superauit. Nam ciuitas portis clausis atque obfir- E
matis, in tutum redacta est statum. Et imperator
optimum sequutus consilium, publicitùs Gainam
hostem iudicauit, & qui reliqui in vrbe erant bar-
baros intra muros occidi iussit. Quapropter mili-
tes magnis animis illos aggressi, plurimos apud eã
quæ dicitur Gotthorum ecclesiã necarunt. Eò nã-
que tanquam ad asylum & perfugium confluxe-
rant, quum portis clausis profugere nequirent.
Ita ecclesiam eorum igne iniecto cremarunt, &
barbaros omnes discrimine nullo conciderunt.
Quod vbi Gainas resciuit, dæmone quem volun-
tate sua sibi sumpserat, dimisso, quòd sibi fraudu-
lentas insidias suas deinde minus procedere cer-
neret, inde profectus, per Thraciam in Chersone-
sum peruenit, traiicere ex eo loco in Orientem co
gitans. Existimabat nanque, si in Asia vrbes cepis-
set, facilè quoq; se finitimas in circuitu gentes sibi
subiecturum esse. Atque ille quidem hæc sic mo-
liebatur. Imperator autem oratores rursum sibi ad
eum mittendos duxit: sed nemo legationem eam
suscipere audebat. Omnes enim pro se quisque fe
ritatem animi eius suspectã habebant, adeò vt ne- F
que bello cum eo congredi quisquam vellet, neq;
legatione apud eum tutò se fungi posse putaret.
Omnibus verò aliis relictis, in maximũ illum he-
roem respiciebant. Ille porrò nihil veritus, quod
sibi non ita pridem cum eo intercesserat dis-
sidium, Orator statim ad barbarum est profectus.
Verùmenimuerò Gainas postquam legatum ad
se venientem, quisnam esset, intellexit, & liberta-
tem dicendi, qua vsus apud se pro veriore pieta-
te fuerat, in mentẽ reuocauit, nihilominus si quid
aliud, & virtutem viri eius reueritus, quanuis &
barbarus & hostis esset, longius ei honoris causa
progressus est obuiam, & dextram eius oculis ad-
mouit, & osculatus est, liberósque suos adductos
sacris illius genibus adhibuit. Et tum quidem ille
arma deposuit, & legationi ei morem gessit. Vsq;
adeò virtus etiam acri hosti pudorem & terrorẽ
incutere consueuit. Breui autem pòst, quum aliud
quiddã accidisset, ad ingenium suũ Gainas rediit.
Et vbi Hellespontũ traiicere, Lampsacúmque oc-
cupare contendit, spes eum fefellit, quum Roma-
ni diuini numinis momentũ per imperatoris con
silia

quoq; vecste tentat, sed frustra.

Præsidiũ cæleste is cernit.

Vesaniã assimulat.

Per simulationem rei diuinæ cũ barbaris ex vrbe secedit.

Tumultus re ea intra vrbẽ oboritur.

Vrbis portæ clauduntur.

Gainas hostis indicatur

Barbari cæduntur.

Gotthorum ecclesia.

Gainas in Chersonesum venit.

Ioannes ad Gainam orator mittitur.

Magno cum honore is à barbaro suscipitur.

Benedictio episcopalis.

Legationem rectè cõficit.

Sed denuò Gainas tyrannisat.

Barbari in Asiã traijcere per Hellespontum volentes, ab Arcadio opprimuntur.

A silia rursum sibi affuisse senserũt. Postquam enim barbari nauium copia destituti, ratibus compactis Hellespontũ traijcere, & in vlteriorem continentem euadere voluerunt: Imperator terra mariq; cõtra eos duxit multis militaribꝰ triremibus subsequentibus. In hoc rerum statu vehementior derepentè zephyrus afflans, rates vi magna dissoluit, atque in eas Romanorum naues impulit. Barbari ratibus disiectis, plures cum ipsis equis in alto demersi sunt: nonnulli fluctibus rapti atque circumacti, hinc & inde in litore eiecti, multi etiã ab imminentibus eis militibus iugulati sunt. Plurimi sanè ex hostibus in transitu periere. Gainas autem cum paucis incolumis Thraciã pererrans, & fugã sæpe mutans, in alias Romanorum incidit copias, atque ibi cum fugæ comitibus barbaris cæsus est. Cuius caput exiccatum, Cõstantinopolim est delatum. In bello hoc Flauites Gotthicæ gentis vir, Romanis autem maximè fidus, & scientia militari præstantissimus, quòd optimè se & splendidissimè gessisset, consul est renunciatus. Quo tempore etiã imperatori filius prognatus est, modis omnibus bonus, Deóque charus † Theodosius, auo, sicuti diximus, cognominis. Idem, quod Gainas, Trigibildus, quem suprà nominauimus, Gotthus passus est. Postquã enim is victoriã Gainæ per collusionem scilicet prodidit, atque ex pugna profugit, Pisidiam & Pamphyliam percurrens afflixit. Postea plurimis pugnis, & locorum in Isauria incommoditatibus, viribus eius accisis, vix & ipse in Hellespontũ saluus euasit. Atq; vbi inde in Thraciam traiecit, non multo pòst interiit. Sed enim de audacibus Gainæ conatibus, interitúque eius, hæc cursim dicta, vt opinor, sufficiunt. Si quis autẽ accuratius pleniúsque res eo bello gestas cognoscere velit, eum Gaineum librũ legere iubemus, quẽ Eusebius scholasticus composuit, Troili sophistæ sectator. Qui quum rebus gerendis spectator ipse belli interfuisset, in quatuor libellis heroico versu id luculenter exposuit. quod scriptum, propter rei nouitatẽ, in magna admiratione fuit. Sed & Ammonius poëta alter, qui idem bellum carminibus composuit, preclarus proximo imperio, sedecimo C iunioris Theodosij consulatu, quem cum Fausto gessit (tum enim poëma id publicauit) habitꝰ est. De his hactenus.

Gainas ceditur: Trigibildus itidẽ. Flauites Gotthus rem strenuè gerendo, Consulatum meruit.

Ab alijs Frauita, itẽ Fabricius dicitur.

† Theodosiꝰ iunior nascitur.

Euseb. Scholasticꝰ Troili discipulꝰ gaìnea cõscripsit. De eisdem rebꝰ etiã scripsit Ammonius poeta.

CAPVT VII.

Ioãnis doctrina mira efficacia.

Diuus Ioannes, pro eo atq; par est, ecclesiam gubernans, multos ex Græcæ superstitionis sectatoribus, multos etiam ex hæresibus, doctrina sua pellexit. Multos insuper quàm lõgissimè à viciosis affectibus & perpessionibus, assidua verborũ rigatione abduxit. Infinita quoq; quotidie multitudo ad eum confluxit, partim eum auditura, & vtilitatem aliquam ex sermone eius perceptura: partim hominem visura, periculúmque de eo factura. Omnes autem ille simul cepit, & idem secum de Deo sentire persuasit. In tantum verò plebs doctrinæ eius, qua satiari non poterat, inhiabat, vt periculum etiam sibi homines crearent, dum inter se cõserta turba premerẽtur, cubitis alij alios submouẽtes, atq; repellẽtes ꝙ ꝓ se quisq; ad eum quã proximè accedere conaretur, quo certius clariúsq; D illum dicentem audire posset. Quam ob causam ille quoque communem se omnibus præbuit: & in lectorum suggestu, in media turba considens, vberem doctrinam, quasi communem quandam gratiã omnibus impertiit. Et ex multitudine quisque suauitate orationis eius delibutus, anticipare locum properabat, die noctéque, vt ita dicam, in templo eum præstolans. Non intempestiuum verò videtur, insigne quod sub eo accidit, miraculũ hoc loco commemorare. Vir quidam Macedonij morbo laborans, vxorem eadem contagione infectam habebat. Hic quum aliquando in magnum illum virum incidisset, quomodo de Deo sentiendum sit, disserẽtem, statim priore opinione relicta mutatus, dicta illius laudauit: cõiugémque vt itidem & ipsa sententiam suam mutaret, cogere instituit. Vbi verò illa ex consuetudine & colloquiis quotidianis familiarium muliercularũ pendens, admonitionem eius non suscepit, & maritus re sæpius tentata, nihil effecit, postremò ei denunciauit, nisi communem atque eandem se- E cum de Deo obtineret opinionem, minimè se eã secum habitare passurum esse. Mulier postquam id per simulationem annuit, ex ancillis quam fidam sibi esse credebat, vni, quid factura esset, credidit, vt per fraudem virum falleret. Et sacrorum mysteriorum tempore, accedens illa, donum, sicuti mos erat (qui sacris instituti sunt, quid dicam intelligunt) accepit: atque id retinens, perinde atque orationi vacatura, se inclinata summisit, mysteriúmque sacrosanctum occuluit: & quæ ei assistebat ancilla, pro eo panem communem domo allatum obtulit, quem illa ori admouens, in lapidis naturam induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit. Itaque timore percita, ne quid grauius per Dei vindictam pateretur, propter miraculum, quod præter opinionem acciderat, nulla interposita mora, ad magnum illum accedit patrem, rem actam ei exponit, & lapidem ostendit, certò & apertè morsus indicium exhibentem, qui iam materiam priorem ignoraret, nouúmque & alienum colorem obtineret. Et venia delicti petita, deinceps in eadem cum marito opinione per- F durauit. Lapis iste ad fidem miraculi eius faciendam longo tempore inter ecclesiæ donaria asseruatus spectatoribus miraculo fuit.

Populus eius audiendi cupidissimus.

Miraculum memorabile, quod fœminæ Macedonianæ in Eucharistia accidit.

Nõ sustinuit virum secta vna cum alia cõmunicare.

Eucharistia olim communicantibus in manus data.

Panis in lapidẽ versus. Sozo. cap. 5. lib. 8.

CAPVT VIII.

Hymnodiæ nocturnæ Arianorum in vrbe Cõstantinopolitana. Eorundem ꝓgressus, siue ꝓcessiones matutinæ carmina canentiũ.

Porrò populus Constãtinopolitanus nocturnis matutinísque hymnis maxima alacritate incubuit, ex eiusmodi primùm causa. Ariani sub Theodosio sacris ædibus expulsi, extra vrbis mœnia ecclesias conuentúsque suos agebãt. Prius autem nocturno tempore in publicis porticibus congregati, atque in choros suos segregati, carmina quædam alternis antiphonorum modo sibi inuicem respondentia, ad hæresis suæ placita accõmodata, concinnè canebant, & noctẽ multã in eiusmodi psalmodia consumebant. Sub aurorã autẽ publicè eadem cõcinnentes, extra vrbem in ea vbi ecclesias habebant loca ꝓcedebãt. Faciebãt id maximè solẽnioribus festorũ dierũ tẽporibus,

Sozo.eo.c.8. Ioãnes inter catholicos eiuscemodi quoq; psalmodias & pgressiones instituit.

A & prima eadémque vltima hebdomadis die, quã Dominicam vocamus: quibus temporibus etiam Synaxes in ecclesiis fieri solent. Postea verò cantus tales ad contentionem quoque instituebant: Vbi nam sunt (dicentes) qui trinitatem eiusdem substantiæ & eiusdem honoris colunt? Hæc & alia præterea eiuscemodi verba carminibus aspergebãt. Sedenim Ioannes, ne aliqui ex ecclesia sua eius generis cantibus demulsi, ab illis seducerentur, ad eundem modum contra illos psalmodiam suam instituit. Et breui ea celebrior, quàm aduersariorum esset, facta est: vt quæ & multitudine, & honorifico progressu illos superaret. Nã eam cruces argenteæ cereos incensos habentes præibant, Eudoxia imperatoris coniuge impensas ad eam rem præbente, quæ hoc Brisoni cubiculi sui præfecto iniunxit, vt hymnorum cantus procuraret, & ad eum vsum quamplurimum [a] lucernarum pararet [b]. Qua re Ariani ad æmulationis ardorẽ perciti, ad vindictam se contulere, [c] & manus cum nostris conserere sunt aggressi. Adhuc enim ex ea B quam ante habuerant potentia & dominatione, animis flagrabant, & ad pugnam committendam parati erant, nostrósque adeò despiciebãt. Itaque nocte quadam inter se congressi, non pauci vtrinque ceciderunt: [d] & Brison, quem diximus, imperatricis cubiculariorum eunuchorum princeps, in fronte lapide ictus est. Hac verò de causa commotus imperator, tales Arianorum processiones siue conuentus sustulit. Catholica autẽ ecclesia principio eiusmodi psalmodiæ hymnorúmque canendorum inde sumpto, ad hunc vsque diem consuetudinẽ eam retinet, & sacris cantilenis operatur [e]. Morem autem Antiphonorum, hoc est, alternis per responsionem carminum concinnendorum, ecclesia, antiquitùs iã inde ab Apostolis accepit [f]. Diuinum nanque Ignatium, qui tertius in ecclesia Antiochena à Petro apostolo hierarcha fuit, & cũ Apostolis omnibus plurimo tempore vixit, quũ per ecstasim animi consternatus esset, visionem nouam vidisse ferunt: sanctos scilicet angelos, alternis & sibi inuicem respondentibus carminibus sanctam Trinitatem hymnis & laudibus vehẽtes. C Et ipse primus hanc concinendi formã Antiochenorum ecclesiæ dedit. Vnde quasi à fonte in alias ecclesias Dei omnes eiusmodi cõsuetudo est propagata. Hæc quæ Antiphonis, & respondentibus sibi inuicem hymnis accepi, memoriæ posteritatis commendanda duxi.

a Lucernarũ gestatio.

b Ariani hæretici semper ad arma & vim prompti fuere.

c Ariani Catholicos impressione eiusmodi vi adoriuntur.

d Brison Augustæ eunuchus vulneratur.

Interdicitur Arianis talibus processionibus.

e Apud Catholicos supplicationes huiusmodi hodie quoque seruantur.

Socra.lib.6. cap.8.

f Carmina Antiphona primus in ecclesia instituit Ignatius Antiochenus episcopus.

CAPVT IX.

Episcopis plerisq; ĩ Asia Ioannes episcopatum abrogat.

POstquam magnus iste vir ecclesiis in Asia è quibusdã indignis perperàm administrari audiuit, quòd nõnulli quidem pecunia, quidam autẽ gratia episcopatus redẽptos obtinerent: Ephesum est profectus, & tredecim episcopis dignitatem ademit, partim in Lycia & Phrygia, partim in Asia ipsa, atque in illorũ thronos alios substituit. Heraclidem etiam archidiaconũ, ex eis qui sub diœcesis suæ administratione erant monachis, qui in Sceti Euagrij monachi discipulus fuerat, virum Cyprium, metropoli Ephesiorum præfecit. Mortuus enim tum ibi fortè fuit Antonius, qui ecclesiæ ei præfuerat. Ille verò Gerontium quoque Ni- D comediensi exegit ecclesia. diaconus is magni illius Ambrosij, quem Mediolani antistitẽ fuisse suprà memorauimus, fuerat: qui nescio quomodo affectus, siue monstra portentose loqueretur, seu spectro quopiam tertius, dæmonióve afflatus esset, ad quosdam dixit, noctu se ibi ὀνοσκελίδα, hoc est, dæmonem asininis cruribus adiunctum, eisque caput tonsurum, atque in pistrinum coniectum esse. Ambrosius igitur illum verba minimè diacono & ministro Dei digna proloquutum coercens, linguã decætero continere, & peccatum id pœnitentia repurgare iussit. Gerontius autem, qui artẽ medicam optimè nosset, & ad dicendum atque persuadendum non ineptus, facilè amicos sibi comparare posset, Ambrosium veluti ridens, Constantinopolim migrauit: atque ibi breui eis se, qui Imperatoris aula aliquid possent, cum dexteritate quadam insinuans, amicis facilimè vsus est: quorum opera ecclesiæ Nicomediensis procurationem est consequutus. Manus autẽ sacras ei imposuit Helladius, Cæsareæ Cappado- E cum post Basilium magnum, episcopatum sortitus. Eámque is illi retulit gratiam quòd autoritate eius, filius suus splendidum in Imperiali aula consequutus esset locum. Porrò vbi id diuus Ambrosius resciuit, ad Nectarium Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopum scripsit, ne illũ ita insolescere per contumeliam pateretur, sed episcopatum ei potius adimeret: siquidem illi, quem in ecclesiis cõseruatum oporteret, ordinis cura esset. Et Nectarius, vt Ambrosio satisfaceret, multa tentauit. Cæterùm rem aggressus est, quam, vt ita dicã, perficere nõ posset. Nam Nicomedienses magnis animis partes eius tuebantur. Ioannes autem vix tandem id perficere potuit. Et Gerõtio episcopatu abrogato, in locum eius Pansophium subrogauit, qui olim imperatoris cõiugis pædagogus fuerat, vir perquam mãsuetus, & valde religiosus, Nicomediẽsibus autem ingratus atque inuisus. Nectarij sanè tempore publicè & priuatim seditiosi Gerontij dotes commemorabãt, affluentémque eius doctrinam atque singularem erga omnes locupletes simul & pauperes dexteritatem atque li- F beralitatem, necnon reliquas quæ ei inerant virtutes referebant. Atque etiam in supplicationibus perinde quasi in terræ motibus, aliisq; vel in patria ipsa sua, vel aliis in locis, iræ diuinæ indiciis psallebant, precantésque Deum orabant, vt sub illo pastore eis esse liceret. Postremò verò sanè quàm inuiti, cum immenso luctu & dolore illum quidem amiserunt: & Pansophium, contra animi sui sententiam, cum metu & odio episcopum suscepere. Itaq; non solùm illi quibus ita ademptæ erant ecclesiæ, verumetiam quibus aliqua cum illis intercedebat necessitudo, Ioannem criminabantur, perinde atque nouas in Ecclesiam res ipse princeps induceret, & antiqua electionum consecrationúmq; episcopaliũ iura abolere institueret: & dolore immoderato transuersim acti, etiã ea quæ ratione optima cõsultò egisset, opinionẽ multorũ sequentes calũniabantur. At Ioannes amorem erga se vulgi magis atque magis accendit: odiúmq; potentiorum, & eorũ qui clero nõ benè vellent, in se concitauit, quoniã homines iniuriã aliis facere solitos arguendo admonebat, delicatósq; & di-

Heraclidem monachũ episcopũ Ephesi ordinat.

Gerontio episcopatũ Nicomediensem adimit.

Ineptũ, atq; impium Gerontij verbũ.

Ob quod ab Ambrosio episcopo coercitus est.

Idẽ aulicorũ fauore Nicomediensem episcopatum consequutus.

Episcopi filium aulicus. Nectari' instigãte Ambrosio Gerontium ex episcopatu deturbare non potest.

εὐταξίαν, hoc est, ordinẽ in ecclesiis cõseruatum oportet.

Pansophius Gerontio Nicomedia surrogatus.

Gerontius Nicomediensibus mirifice charus.

Episcoporũ quibus ecclesiæ ademptæ, necessarij, homines potentes & vitiosi Ioãni infensi.

Causa odij quòd Ioãnes acriter vitia taxaret.

Aliæ quædam odij eius causæ.

A uites, & alios qui parum sanctè viuebant, ad virtutem quoad fieri posset, adducere conabatur. Maximè verò hominum in clerum odium & contumelias Serapion auxit, archidiaconus eius, genere Aegyptius, vir iracundus, & ad contumelias oppidò quàm procliuis. Huc accessere agitata consilia & consessus Ioannis cum sacra Olympiade, de qua postea dicemus. Quin ille etiam monachorum multorum inimicitias sibi conciliauit. Quicunque enim intra monasteria philosopharentur, & res suas agerent, eos magnopere charos habuit, & honorauit. Et ne illi à quopiam iniuria afficerentur, atque etiam vt rebus necessariis abundarent, plurimum curæ habuit. Circumforaneos autem, & qui per vrbis plateas cursitarent, notam philosophiæ suæ inurentes, verbis ita vt decebat, reprehendens, acriúsque carpens, repudiabat. Nonnunquam etiam conuiciis eos corrigens incessebat, & conuenienti obiurgatione perstringebat. Atque illi ad eum modum reprehensi, grauiter id ferre, & verba contumelio-

Monachorũ circulatorum in Ioannem odium.

B sa in eum iacere, ferum, crudelem, iracundum, superbum, & furibundum appellare, necnon quietam eius vitam apud multos taxare, cauillari & carpere, aggredi. Et persuadere id eis quas diximus rebus potuere, reprehendentes insuper in eo quòd cibum cum nemine sumere videretur, quódque neque in conuiuio neque in prandio alicuius esset: denique quòd post diuinorum mysteriorum perceptionem pastillum degustaret. Quibus illi scilicet rebus nixi, innumeras aduersus eum texuere calumnias. [a] Non minima verò & illa eis ab imperatoris vxore, per Seuerianum Gabalanorum in Syria episcopum, accidit odij occasio. Nam & hic, vnà cum [b] Antiocho Ptolemaidis Syriæ ⁎ episcopo, præclarus fuit: vterque sanè ad summum, verbis ad populum in ecclesia faciendis, exercitatus. Antiochus quidem tanta in dicendo facilitate fuit, & tam rotundè simul & suauiter pronunciauit, vt à quibusdam ipse quoque veluti aureum os habens, Chrysostomus diceretur. Seuerianus autem sententiarum frequentia & diuinitùs inspiratorum oraculorum

a Etiã Eudoxia Augusta odisse cœpit Ioannem, propter Seuerianum episcopũ Gabalanorum.

⁎ Phœniciæ Sozom.

b Antiochus Ptolemaidis Phœniciæ episcopus, ob dicendi vim Chrysostom⁹ quoq; dictus.

C testimonio melior habitus est, quòd scilicet Syrorum magis densitatem in lingua ferret. Antiochus prior in vrbem venerat: atque ibi pecunia multa collecta, in ciuitatem suam est reuersus. Quem æmulatus Seuerianus, & ipse eò venit. Et quòd beneuolo Ioãne vteretur, sæpe etiam is ei, vt cum populo in ecclesia ageret, permisit. Qua in re eum omnes maximè sunt, sicuti & Antiochum, admirati. Et Ioannis honoribus quum multum apud populum potuit, tum in imperatoris noticiam peruenit, & eiusdem coniugi perquam gratus fuit. Atque quum Ioanni in Asiam proficisci visum esset, huic ipsi ecclesiam suam cõmendauit, vt curam eius gereret, & vi[...]m suam populum doctrina pasceret. Putauerat enim ille optimo se eo vsurum amico, qui per assentationem eum tam sedulò affectatus fuisset. At ille studio magis habuit vt multitudini gratificaretur, eámque oratione duceret, & ad se modis omnibus pertraheret, suámque prorsus redderet. Quod vbi Ioannes absens audiuit, Serapione instigante, ⁎ non tulit, sed quamprimùm ex Asia Constantinopolim rediit. Eo reuerso accidit, vt

Seuerianus Ioannis amicus.

Ioãnes in Asiã pficiscens, Seueriano ecclesiã suam commendat.

⁎ Zelotipia quadã duct⁹ Socras.

Seuerianus alicubi præteriret, & ei Serapion, qui D illum viderat, non assurgeret: veluti ex composito eis qui aderant ostendens, nihil se virum eum curare. Atque ille plurimum indignatus, voce maiore exclamauit: Si Serapion Christianus diem suũ obierit, Christus homo factus non est. Et hoc nomine à Serapione accusatus, à Ioanne vrbe est eiectus, vt qui contumeliosus in Deum fuerit. Et quum testes in causa producerentur, quidam sicuti Seuerianus dixerat, testificati sunt. Qui autem Serapioni fauebant, omnia alia celãtes, hoc vnum Seuerianum dixisse asseuerarunt, quòd Christus homo factus non esset. Ioannes verò non id tantum, an hoc solum dixisset, sed alia etiam quæ ille se adiecisse contendebat, in crimine esse dixit. Non enim, inquit, etiamsi Serapion Christianus mortuus non fuerit, propterea Christus homo factus non est. Imperatrix Eudoxia simulatque dissidium, quod episcopis intercessit, & [d] Seueriani proscriptionem ex fautoribus eius cognouit, statim eum, quibusdam missis, Chalcedone reuocauit. Ioannes autem, quanuis multi pro illo de- E precarentur, colloquium tamen & consuetudinem eius detrectauit: quoad imperatoris coniunx, in ea ecclesia quæ de Apostolorum nomine appellata est, [e] Theodosium etiamnum infantẽ, quem Ioannes ⁎ per baptismum sibi filium arrogauerat, ad genua eius admouẽs, multáque deprecans & adiurans, vix tandem persuasit, vt se ad placabilitatem daret, & Seuerianum rursum in amicitiam reciperet. Atq; hæc sic acta sunt.

Serapion archidiaconus Seueriano prætereunti non assurgit.

Seuerians lubricũ & insolens dictum.

Ob id dictũ Seuerian⁹ ab vrbe Cõstantinopolitana proscriptus.

d Seuerian⁹ ab Eudoxia in vrbem reuocatus.

Theodosius iunior Ioannis per baptismum filius adoptiuus.

Eudoxia Ioannẽ & Seuerianum in gratiam reducit.

e Imperatrix filium ad genua episcopi admouet.

⁎ ὑπ᾽ ἐκείνου τῷ βαπτίσματι.

CAPVT X.

Eodem tempore in Aegypto, quæ paulo antè extiterat, rursum mota est quæstio: opúsne sit, Deum hominis forma & corporali specie esse, opinari, an ab humano habitu prorsus esse alienum credere. Et nonnulli quidem simplicitate imperita, ea quæ in scriptura, ex consuetudine eius, dicuntur excipientes, ita vt dici audiebant, faciem & ma- F nus & alia corporis membra Deo attribuebant. Alij autem abstrusiorem quæ in literæ recessu latet sententiam eius considerantes, contrariũ maximè sentiebãt: atq; aliter opinantes, impios esse, & blasphemare in Deũ dicebant. inter quos præcipuè Theophilus Alexãdrinus fuit. Atq; is persæpe in ecclesia etiam eos perstrinxit, qui de Deo tam crassè opinarentur, vt humana forma eum esse existimarẽt. Quam sententiã in epistolã quoque eam retulit, quam ex cõsuetudine de paschalibus feriis scribere solitus erat: Oportere scilicet Deum incorporeum & ab humana forma alienum mente concipere, docens. Hoc vbi cognouerunt qui in Aegyptiis Asceteriis viuebant monachi, illis relictis, quàm celerrimè Alexandriam venerunt, tantam eam ob causam seditionem concitantes, vt Theophilum veluti impiũ & blasphemum hominem sublatum voluerint. Ille autem cõsilio eo deprehenso, arte quadã rem eam expediuit. Atque in seditiosorum conspectum veniens, assentatione eos fefellit: Sic, inquiẽs, vos vidi vt faciẽ Dei. Hoc verbũ illis, vt itã remitterent,

Anthropomorphitarũ error in Aegypto.

Theophilus Alexãdrin⁹ errorem eum refellit.

Monachi Aegyptij eã ob causam tumultum in Theophilum excitant.

Theophilus techna quadam monachorum vim eludit.

Idem à Theophilo, vt Origenis libros dānet, petunt. Approbat Ascetarum petitionem Theophilus.

A persuasit. Proinde statim intulerunt: Siquidem quod ore profers, corde etiam sentis, Origenis libros te damnare oportet. Nam quia ex monachis nonnulli in eorum lectionem inciderunt, vt ita sentiant, persuasi sunt, nobísque aduersantur. sin id facere noles, pœnas nunc dabis, qui impiam & Deo repugnantẽ opinionem sequaris. Tum Theophilus: Sed & mea dudum, inquit, hæc fuit sententia: & quod, vobis placitum est, id facere paratus sum. Non minus nanque, quàm vobis & mihi Origenis scripta, quíque ea recipiũt, grauem molestiam afferunt. Atque ille quidem tum monachorum turbam deceptam à se remouit, & seditionem composuit. Fortasse autẽ quæstio quoque ista finem tum suum habuisset, nisi eã Theophilus inimicitiarum suarum gratia, veluti intermortuam, ad vitam, vt ita dicam, reuocasset, apertè Ammonio Dioscoro, Eusebio, & Euthymio aduersatus, qui fratres germani erant, & cognomẽtum Longorum, propter corporis proceritatem habebant. Hi præclari dudum, quemadmodum

Quatuor germani fratres cognomine Longi Theophilo percharí.

B diximus, in Sceti fuerant: tum autem in Ægypto monasteriis præsidebãt, & vita & doctrina percelebres. Multa autem eorum fama Alexãdriæ, & potissimum apud Theophilum erat, gratia & nomine supra alios Aegyptios monachos pollẽtes. Frequens cũ eis Theophilo cõsuetudo fuit. Conuiuio enim eos excipiebat, & summopere honorabat [d]. Dioscorum quoque, magna vi adactum, Hermopolis episcopum constituit [e]. Duos autem, vt secum essent, hortatus est. & vix eis tandem persuasit, seu potius vt episcop⁹ id eos facere coegit. Itaque eis in cleri ordinem cooptatis, ecclesiæ œconomiam seu dispensationem gerendam demãdauit. Porrò illi vi coacti, ita vt decuit, dispensationis eius munere obeundo enituerũt: mœrore autem pleni erant, quòd pro eo atque non semel constituissent, philosophiæ suæ nõ incumberent. Postquam autem tempore procedente, in animis ipsi suis se lædi putarent, quòd Theophilum per auariciam quæstuosam vitam sequi, atque omnia magno studio in argentum ⁎ redigere, omnémque adeò lapidem, quod prouerbio dicitur, mouere,

d Ex eis ab illo Dioscor⁹ Hermopolis episcopus factus.

e Duo œconomi ecclesiæ Alexãdrinæ creati. Inuiti illi ad ministrationem œconomiæ ecclesiasticæ suscipiunt.

⁎ ἐξαργυρίζεσθαι. Auaritia Theophili offenduntur.

C vt auri odore perfrueretur, viderent: conuictum eius declinantes, in solitudinem rursum, quam vrbanæ vitæ præferebant, se contulerunt. Theophilus, quoad illi rem ipsam celantes, prętextum aliũ obtenderunt, eos vt manerent, & consuetudine sua vterentur, cohortatus est. Vbi verò se iudicio eorum condemnatum esse comperit, ira percitus, excandescere non desiit, & illis se mala omnia factorũ esse minatus est. At illi minas eius nihil morati, in solos, vt dictum est, rursum locos se receperunt. Theophilus autem homo vehemẽtissimus, quòd impetu quodam ferretur, insidiosis cõsiliis adoriri eos constituit: & odisse etiam fratrem eorum Dioscorum cœpit, quem Hermopoli episcopum præfecerat. Dolebat homini plurimum, monachorum præstantissimos quosque illis fauere, magnúmque præstare honorem: tum autem & illud in animo considerabat, nihil se illis detrimenti allaturum esse, nisi monachorum manum ad inimicitias contra eos suscipiendas commoueret. Re ita deliberata, eiuscemodi comminiscitur dolum. Quod nanque sæpe cum eo in familiari consuetudine de deo colloquuti essẽt, certò sciebat eos opi

In solitudinẽ reuertuntur.

Indignissimè id fert Theophilus.

D nari, Deum incorporeum, & à forma atq; specie humana prorsus alienum esse: Qui enim humana forma sit, eum etiam affectionibus & perpessionibus humanis necessariò obnoxium esse sciẽtes: id quod à veteribus accuratissimè est disputatum atque decretum, & Origenes potissimum pulcherrimè hoc tractauit. In qua sentẽtia quum Theophilus maximè esset, & vlcisci tamen viros eos statuisset, veluti tempori inseruiens, vt quæ rectè opinaretur, euerteret, graue sibi esse non putauit. Itaque monachorum turbam aduersus eos concitat. Et multos ex eis ad se rapit, viros moribus simplices & idiotas, plures etiam illiteratos. Et literas ad monasteria in solitudine mittens, nõ parendum esse Dioscoro & fratribus eius, quòd apertè Deum incorporeum esse opinarentur, docuit. Deus nanque, inquit, sicuti diuina scriptura testatur & oculos habet, & aures, manus, pedes, & alia, sicuti & homines, membra. Dioscorus autem, & eius sectatores, nouum quoddam & blasphemum dogma afferunt, Origenem sequuti: neque manus, neque pedes, neque aliud quidquam

Theophilus rectè de Deo sentiens, vt monachos Lõgos vlciscatur monachos Anthropomorphitas aduersus illos concitat.

E Deum habere asseuerantes. Hæc sic cauillans, monachos multos ad contentionem excitauit, & seditio ingens orta est: parúmque decore à disputationibus inter se agitatis, postremò ad contumelias peruenere. Atque equidem qui mentem exercitatam & sensuum robur densius obtinebãt, Theophili cauillatione non mouebantur: & Dioscoro rectè sentienti, & in primis Origeni adhærebant. Qui verò simpliciores erant, & flagrãtem quidem, sed nõ secundum scientiam, ardorem spirabant, conflictantes inter se nugabantur, & fratres illos tanquã impiè sentientes proscindebant. Ita factum, vt ingens Ascetis inter se intercederet dissidium. Qui Theophili partium erant, Origenistas alios vocabant. Qui autem Deum incorporeũ, & à forma alienũ esse statuebãt, eos q. à Theophilo concitati aliter opinabãtur, Anthropomorphianos nominabant. Ita inter monachos nõ paruo conflictu exorto, implacabile bellum concitatum est. Theophilus vbi consilium suum sibi succedere vidit, magna multitudine, militibus etiam consequentibus, montẽ Nitriæ, vbi plurima erãt

Cordati monachi nihil mouentur.

Simpliciores aduersus Lõgos fratres grauiter commouentur.

Monachomachia in Aegypti solitudine.

F monasteria, occupat, & monachorũ cateruas aduersus Dioscorum & fratres eius armis instruit: ignéque iniecto monasterium eorum incendit, & prorsus vastat. Atque illi in summum discrimen coniecti, vix tandem nudi ex puteis, quo se abdiderant, euadentes, capitis periculum effugerunt.

Longi fratres fuga sibi consulunt.

CAPVT XI.

HÆc in Aegypto agebantur, & Ioannem tum latebant, qui doctrinæ incumbens maximè enitebat, propter consentientem omnium de eo famam vbique celebris & clarus. Dioscorus autem cum suis Hierosolyma primùm concessit, deinde Scythopolim se contulit: quem locum idoneum sibi atque suis esse ad incolendum putauit, propter palmarum frequentiam, quod earum foliis ad opera sua monachi rectè vterentur. Sequebantur autem eos solitudinis illius viri circiter octoginta. At Theophilus sibi metuens, sta-

Hierosolyma adeunt. Scythopolim cum suis commigrant. Theophilus homines suos Cõstãtinopolim præmittit.

A tim Constātinopolim suos misit, qui quū illis per calumnias insidias struerent: tum etiam si quid illi ab imperatore peterent, impedimento eis essent. De quo vbi Ammonius & Dioscorus certiores sunt facti, confestim & ipsi Constantinopolim nauigarūt. Fuit enim cum eis Isidorus, propter cuius inimicitias Dioscorum quoque, germanósq; eius, Theophilus magis odisse cœpit. Hic vir quidem adeò Theophilo charus antea fuerat, vt illum etiā post Nectarij mortem magna contentione episcopum Constantinopolitanum factum voluerit. Tum autē hostili maximè in eum erat animo [a], quum alias ob causas, tum propter hanc potissimùm. Erat Alexandriæ primarius quidam presbyter Petrus, quem Theophilus propter simultatem quandam, quæ eis intercessit, vlcisci volens, abrogare homini dignitatem ecclesiasticā cogitabat, illo ei obiecto crimine, quòd mulierem quandam Manichææ hæresis, prius ad diuina mysteria percipienda admisisset, quàm illa hæresi nuncium legitimè remisisset. Oderat verò eum aliis etiā de causis.

Conferunt se eò quoq; duo Longi, & cū eis Isidorus.

Theophilus Isidoro, quē antea charū egregiè habuerat, inimicissimus.

a Inimiciarum causæ. Lis īter Theophilū episcopum & Petrum archipresbyterum Alexādrinū.

B Archipresbyter constitutionem ecclesiæ in ea muliere seruatam, eámq; ipsius Theophili cohortatione ad mysteria admissam esse confirmauit. Episcopus indignari, & perinde atque sycophanta expetitus esset, fuerere. Petrus ad fidē rei faciendā, Isidorum testem laudare, quòd de episcopi sententia mulier ad mysteria recepta esset. Isidorus autē Romæ tum erat, instinctu Ioānis à Theophilo ad episcopum Romanum missus, vt dissidium quod propter Flauiani iuramentum emerserat, tolleret, & episcopos inter se in gratiam reduceret. Dissentiebāt enim adhuc à Flauiano, qui Eustathij & Meletij partes sequuti fuerāt, sicuti suprà à nobis est dictum. Postquam autem Isidorus rediit, verum Petrū dicere, ex voluntate videlicet episcopi de muliere acta esse omnia, testificatus est. Theophilus autem, veluti ei calūnia intentata esset, vehementius indignatus, vtrunq; ex ecclesia deturbauit. Hæc vna causa est, quam ob rem Isidoro & Theophilo dissidiū intercesserit. Cognòui verò & aliam, quam & ipsam vt exponerem, conuenire est visum.

Petrus Isidorum testem laudat.

Isidorus pro Petro testimoniū perhibet.

Theophilus Petrum & Isidorū ecclesia exegit,

C Pauperum in ecclesia curam gerebat Isidorus, quorum gratia quum hominum liberalitate multa esset collata pecunia, eam Theophilo rapere, & in ecclesiarum structuram impendere volenti, Isidorus dare renuit. Rectius enim esse asseruit, pecunia tali ægrorū corpora, quæ veriora essent Dei templa, quandoquidem præcipuè in eum vsum comportata esset, cura conuenienti restituere, quàm parietes inanimatos magnificè excitare atque construere. Siue verò hæc, seu alia inimicitiarū Theophili erga Isidorum causa fuerit, tum quidem ille Alexandria pulsus, ad monachos tanquam amicos in Scetim se recepit, & malè in Theophilum & ipse animatus fuit. Eiuscemodi offensam Ammonius abolere volens, ascitis sibi aliis quibusdam monachis, ad Theophilum venit, & vt Isidoro communio redderetur, ab eo petiit. Id ille se facturum recepit. Vt verò satis multum temporis præteriit, & illi nihil egerunt, Theophilúsque apertè præ se tulit, tempore extrahendo, verbis eos ludere velle: vehemētiore ardore eum aggressi, vt promissum ad finem suum perduceret, supplicando postularunt [c]. Et ille quendam ex monachis comprehensum custodiæ inclusit, vt aliis exterritis, molestia ea qua illū frequenter impetebant, liberaretur.

Idē Ptochotrophus & pauperū curator, pecuniā ecclesiæ egētibus destinatam, episcopo petenti dare nō vult in tēplorum structuram.

b Vera Dei templa.

Ammonius Lōgus deprecatur p Isidoro apud Theophilum.

Theophilus illum pmissis lactat.

c Idem monachū quendam in carcerē conijcit.

D Tantum autem abest vt consilio eo quicquam effecerit, vt Ammonius vnà cū reliquis quos coegerat monachis, sua sponte carcerem sit ingressus. Quum enim eam de se custodibus præbuissent opinionem, veluti illam ob causam eò venissent, vt vinctis res necessarias præberent, liberum habuere in carcerem ingressum, atq; inde egredi noluerunt. Quod vbi Theophilus intellexit, ad se eos venire iussit. Illi autem primùm ei significarunt, vt ipse ibi præstò esset, & exeundi eis potestatem concederet. Oportere enim propalàm eis exitum permitti, qui tam apertè contumelia ab eo affecti essent. Vix autem deinde ei cedentes, ad eum sunt progressi. Ille deprecatione interueniente, pollicitus se eis postea molestum non fore, sed re ipsa promissum expleturum esse, eos absoluit. Intra seipsum autem se excrucians indignabatur, & mali quidquam viris eis facere moliebatur, quos antea non secus atque suam ipsius animam dilexisset.

Eum monachū Ammonium & alij in custodiam sequuntur.

Absoluit & amittit à se monachos Theophilus. Quietem eorum mox monachomachia instituta perturbat.

E Quum autem animi dubius esset, quomodo tandem ægrè illis faceret, qui præterquam corpora nihil possiderent, & res omnes monasticæ philosophiæ suæ postponerēt, quietem eorum interturbare aggressus est, & quæstionem eam de Origenis opinione quæ dicta est, eis criminis loco obiecit. Has fuisse causas cognoui, cur Isidorus, quem diximus, cum Dioscoro & fratribus eius Constantinopolim venerit: nimirum vt publicè sub imperatore ipso & Ioanne iudicibus, iniuriæ atq; insidiæ, quibus expetiti fuerāt, cognoscerentur. Existimabant enim Ioannem pro consueta sibi libertate, qua legitimè vtebatur, à iure & æquitate non aberraturum esse. Ille viros benignè acceptos, in honore habuit, & ad communes in ecclesia preces adhibuit: ad diuinorum autem mysteriorum communionem non admisit. Neque enim fas erat, ante causam cognitam ea cum illis communicare. Ad Theophilum verò pro eis literas dedit, vt vel illis communionem redderet, qui rectè de Deo sentirent: vel idoneum aliquem Constantinopolim mitteret, qui cum illis ambigeret, siquidem ei visum esset, cum eis iudicio contendere.

Dioscorū & Isidorum Cōstantinopoli Ioannes benignè suscipit. Preces cū eis communicat. Eucharistiā non item.

F Et quum diutius in vrbe monachi morarentur, & imperatrix Eudoxia in publicum progressa esset, Ammonius cum fratribus suis ad eam in via accessit, & Theophilum propter iniurias eis insidiosè illatas accusauit. Illa autem vbi iniquè cum eis actum esse sensit, honorem viris exhibens, constituit: atque ex imperiali curru prospiciens, capite eis annuit: & † Benedictionem, inquit, nobis impertite, & Deum pro imperatore, * & me, liberísque nostris orate. Ego verò quàm celerrimè curabo, vt Theophilus hic præstò sit. Hæc postquam illa dixit, vlterius processit.

Lōgi fratres Theophilum apud Eudoxiā accusant. Benedictionē Eudoxia à Longis petit.

† ὠλιγῦται

** Et p imperio Romano. Sozom.*

CAPVT XII.

Fama verò falsa Alexandriam peruenit, Ioannem cum illis mysteria cōmunicasse, opémque illis ferre constituisse. Porrò Theophilus varia in animo agitabat cōsilia, vt nō solùm

Theophilus Ioāni etiam struit insidias

A Dioscorum & germanos eius vlcisceretur, verũ etiam Ioãnem, si fieri posset, episcopatu deiiceret. Atque hæc secum ipse tacitus voluens, & insidiose moliens, ad vrbium plerarunq; episcopos scripsit, consilium quidem quod parturiebat occultans: Origenis autẽ libris insultans, quibus Athanasius ille multorum certaminũ victor ante eum ad fidem suam comprobandam, in lucubrationibus suis aduersus Arianos æditis sæpenumero est vsus. Postquam autem ei in mentem venit, multum cœpto suo profuturũ esse, si Epiphanium ✶ Salaminis in Cypro episcopum ad conatus eius societatem sibi ascisceret, ætatis suæ perquam celebrem, vitáque præclarũ & virtutis reuerentia spectatum virum, statim ad eum misit, sibíque amicũ fecit, quum quidem dudum ab illo dissensisset, vtpote qui Deum ✶ humana forma esse opinaretur, tum autem, veluti per pœnitentiam ipse Theophilus rectam complexus esset sententiam, suffragator ei est factus. Ea scilicet mente Theophilus fuit, vt qui humanam formam Deo tribuentes rideret, propter quorundam inimicitias auersari se
B ea quæ rectè opinaretur, significationem per fucũ de se præberet. Tum igitur, quemadmodum dictum est, vbi Epiphanium amicum sibi reddidit, consentire ei se in opinione de Deo assimulauit, eundémque ad librorum Origenis calumniosam suggillationem, perinde atque prauorum dogmatum causæ essent, incitauit. Epiphanius autem, qui dudum Origenis scripta exosa habebat, quòd simplex esset, & in summa religione viueret, facillimè pedibus in Theophili sententiam iuit. Et ilico episcopis in Cypro congregatis, Origenis librorũ lectionem edicto inhibuit. Et synodi eius decretum quum ad alios multos, tum ad Constantinopolitanum antistitem misit: quem etiam hortatus est, vt synodo coacta, idem de Origenis scriptis statueret, ac deinceps sibi ipsi eorum lectione interdiceret. Theophilus, vbi Epiphaniũ multos habentem laudatores, qui propter vitæ eius præstãtiam, quod ipse sentiret, opinione sua comprobabant, ad partes suas pertraxit, conuocatis & ipse qui sub eo erant episcopis, decretum in ean-
C dem sententiam fecit, & prolixam Origeni intendit calumniam, qui etiam ante ducentos annos è vita excesserat: nõ ille quidẽ hoc præcipuè propositum sibi consiliũ habens, sed illud maximè agẽs, vt Dioscorum vlcisceretur. At admirandus Ioannes res eiusmodi indigniores esse putauit, quàm vt eorum cura & studio occuparetur, Epiphaniíque & Theophili literas nihil prorsus est moratus. Verùm consuetis sibi doctrinæ laboribus incumbens, in ea maximè florebat: insidiarum quæ ei sinistrè tendebantur, nullam habens rationem. Vbi autem manifestò constitit, Theophilum id studio omni conari, vt Ioannem throno deiiceret: tum verò qui hostili in eum erant animo, ex clero quidem multi, non pauci verò etiam ex ma-

Athanasi⁹ multũ Origenis scriptis adiutus.

✶Cõstantia. Socrat. Sic enim quoque ea vrbs est dicta.

Theophilus Epiphaniũ Salaminium episcopum ad partes suas pertrahit.

Epiphanius Anthropomorphita. Socrat. lib. 6. cap. 10. Sozom. lib. 8. cap. 14.

Epiphanius instigante Theophilo, ĩ puinciali synodo libros Origenis damnat. Idẽ persuadere Ioanni vt itidẽ faciat, contendit.

Theophilus quoq; cũ episcopis suis eosdẽ libros dãnat, vt Dioscoro ægrè faciat.

Ioãnes doctrinæ episcopali incumbit.

gistratibus, & eis qui potentia & autoritate valerent, cõmodum se tempus inuenisse rati, quo vindictæ suæ in Ioannem cupiditatem ostenderent, D obtrectationes vndecunque calumniis & sycophantiis emendicatis texuerunt, atque vt ingens synodus in vrbe Constantinopolitana celebraretur instituerunt: episcopis quibusdam ea de causa scribentes, plures autem sine scripto euocãtes. Et Theophilus ea re cognita, studium etiam suũ magis intendit: & Ægyptiis episcopis, vt Constantinopolim traiicerent, autor fuit: Epiphanio autẽ, & aliis in Oriẽte episcopis scripsit, se celeriter Cõstantinopolim conferrent. Ipse porrò pedestri itinere eò profectus est.

Obtrectatorum Ioannis opera synod⁹ frequens episcoporũ Constantinopoli cogitur.

CAPVT XIII.

Parua intercessit mora, & Epiphanius primus naui aduectus, ad Septimum venit, decretum contra Origenem scriptum secum ferens: E in quo non Origenem ipsum excommunicauit, sed libros tantum eius damnauit. Et postquam in eius loci ecclesia precationem peregit, & diaconum consecrauit, Constantinopolim est ingressus: quem Ioannes aduenientem, clero omni honorificè ei obuiam misso, excepit. Ille autem apertè præ se, Theophili suasionibus se duci, tulit. Nam admonitus vt in ædibus ecclesiasticis maneret, conditionem eam repudiauit: & in eundem cum Ioanne locum conuenire, Theophilo nimirum gratificatus, renuit. Episcopis etiã aduenis seorsum ad se euocatis, abolitionem Origenis scriptorum exhibuit: nõ ille quidem, quod contra ea diceret, habens, sed de Theophili sententia reiicere ea tentans. Et reperti quidam sunt, qui sua erga Epiphanium obseruãtia decretum id chirographis suis confirmarunt: plurimi verò id facere detrectarunt. [a] Porrò Theotimus Scytharũ episcopus, Epiphanium etiam verbis propè perstringens: Ego, inquit, ô Epiphani, nefas esse puto, contumelia eos qui dudum sunt mortui, affi- F cere: neque ita temerè vetustiorum scripta abiicienda censeo. Extra blasphemiam enim non est iudicium illorum proculcare, & quæ ritè atque ordine ab eis statuta, & tempore ipso comprobata sunt, abrogare, minimè mihi videtur prudentium virorum esse. Cum hisce verbis librum quendam Origenis in medium produxit, atque vbi quàm necessaria & vtilia ecclesiæ in eo essent indicauit: Absurdè, dixit, faciunt, qui hæc calumniari studẽt. Non enim hæc tantum, sed ea etiam de quibus in libris tractatur, periculosè contumelia afficere videntur. Ioannes Epiphanium, quòd extra ditionis suæ fines cõsecrandi prouinciã sibi vsurpasset, nõ reprehendit: sed potius virũ reueritus, vt secũ in ecclesia conuentus ageret: atq; etiã si placitum ei esset, hospitio domus suę vteretur, hortatus est. Ille autem vtrunque renuit, nisi prius & ipse Origenis libros damnasset, & Dioscorum cum fratribus suis vrbe eiecisset. Postquam verò Ioannes nihil temerè & cupidè extra publicum conuentum agendum esse dixit, & causam talem differendam censuit, obtrectatores illius aliud Epi-

Epiphanius Constantinopolim venit.

Ioãnes clerũ ei suũ honoris gratia obuiã mittit. Epiphanius coniunctudinẽ Ioannis detestat.

Episcopi quidam decreto Epiphanij de abolẽdis Origenis scriptis assentiuntur a Theotimus Scyticus episcop⁹ scripta Origenis defenats.

Verbũ Theotimi præclarum.

Epiphanius à Ioanne ad hospitij iura cõplectendum, & cõmunionem precum inuitatus, ob lationẽ eius respuit.

✶ *Mirum profectò est, quòd Nicephorus, Sozomenum sequutus, antropomorphitam Epiphanium esse scripserit. Cùm eum diuersæ sententiæ assertorem fuisse constet, in Panario opere contra Audianos hæreticos disputãtem. Qui opinati falsò sunt, quòd Deus ad imaginem & similitudinem suã hominem creauerit, propterea Deũ hominis formam obtinere.*

A phanio suggessere consilium. Suadebant enim, quum synaxis maxima celebranda esset, in diuorum Apostolorum templo, vt in id progrederetur, & publicitùs Origenis libros damnaret: Dioscorum etiam & sectatores eius, vt qui cum illo eadem docerent, proscriberet: Ioannis denique, qui illis coniunctus esset, opinionem & gloriam taxaret atque criminaretur. Hoc ita illi agebant, quòd eum sic existimarent cũ populo conflictaturum esse. Atque Epiphanius eius rei gratia progressus, non longè ab ecclesia abfuit, quũ Serapion ei ab Ioanne missus occurrit. Audierat is nanque, quæ illi maleuoli suasissent. Proinde illum consilia capere attestatus est, quæ vt illegitima, ei nequaquam profutura essent. Primùm nanque, inquit, in ecclesiis meis consecrandi potestatem tuapte autoritate, ministerio tibi eo non cõmisso, sumpsisti. Deinde ad communionem inuitatus, eam detrectasti. Nunc porrò etiam, sicuti audio, rem indignam incipere cogitas. Cauendũ verò tibi est, ne seditione ea de causa excitata, ipse B causa dicenda periculum subeas, veluti turbæ & confusionis tantæ autor. Epiphanius hisce verbis cautior factus, à cœpto destitit. Accidit interea, vt Imperatoris filius graui corriperetur morbo. Et Augusta de puero ne quid humanitùs ei accideret, cum timore solicita, Epiphanium accitum, vt pro salute eius oraret, petiit. Et ille, puerum conualiturum esse pollicitus est, si Dioscorus cum suis vrbe exigeretur. Eudoxia autem: Filius quidem, inquit, meus, si Deus volet, viuet. Sin eum qui dedit, auferre constituit, eius voluntas fiat. Tu verò si mortuos exuscitare posses, archidiaconus tuus defunctus non esset. Nuper enim admodũ Crispion vitam finierat, qui frater fuerat Physconis & Salaminę, pręclarorum virtute monachorum: horũ autem in historia Valentis meminimus. Crispionem sanè quum familiarem habuisset, in locũ etiam archidiaconi Epiphanius euexerat. Ammonius & Dioscorus, hoc sic Eudoxia iubente, ad Epiphanium venere. Et quum illos Epiphanius, quinam essent, interrogaret: Ammonius subinferens [b]: Longi, inquit, Domine. Cæterùm an vnC quam in scripta aut sectatores nostros incideris, scire percupio. Atque illo negante, rursum Ammonius interrogans: [c] Quid ita igitur, ait, hæreticos eos censes, quorum sententiam non exploraris aut redargueris? Quód id ita audiuisset, Epiphanius respondit. At nos, ille intulit, contrà fecimus. Nam & cum discipulis tuis fuimus, & scripta tua legimus, & ex eis illud maximè, quod ἀγκυρωτὸς, hoc est, anchoratij inscriptionem habet. Quũ autem multi conuiciatrices acuerent linguas, vt id proscinderet, & tanquam hæreticum calumniari aggrederentur, nos optima ratione patrem defendimus, atque illius scripta veluti rectissimè composita propugnauimus. * Proinde minimè conueniebat, vt nos ita indicta causa, veri quadam similitudine adductus reiiceres, quos ipse non condemnasti: aut talem referres gratiam eis, qui tecũ sunt in rebus bonis & honestis coniũcti. Epiphanius hisce verbis ad pœnitentiam coniectus, modestius homines & accepit & dimisit. Quum autem non diu quasi sententia sua seipsum damnás, morandũ sibi Constantinopoli duceret, aut Deus etiam, vt ego puto, mortem ei suam oraculo indicaret, in Cyprum nauigauit, atque inter nauigan- D dum mortuus est. Et quum episcopi eum ad mare deducerent, & ipse nauim conscendere deberet, dixisse ad eos fertur: Vrbem hanc & Imperatoriam aulam, vitæque huius † actionem & fabulam vobis relinquo: ego verò ab eo, in ciuitatem aliam transire properans. Illud quoque sempiterna memoria dignum verbum protulisse eum dicunt, quòd hodie quoque in auribus multorum personat. Quemadmodum enim Ioannes Epiphanio mortem in mari prædixerat, sic ipse illi episcopatus abrogationem prænunciauit. Nam quum inter se dissiderent, Epiphanius Ioanni dixit: Ego te episcopum moriturum esse non puto. Ad quem Ioannes contrà: Ego verò, inquit, scio te in Cyprum peruenturum non esse. Et habuit vtrunque hoc dictum euentum suũ. Neque enim Epiphanius in sedem suam rediit, & Ioannes paulo pòst throno suo eiectus est. Sicuti hoc historia procedens docebit.

Epiphanius contra Ioannem inuidi excitant.

Ioanes per Serapionem Epiphaniũ, ne in Apostolorum tẽplo, sicuti cõstituerat, commotum agat, deterret.

Epiphanius Augustæ pollicetur, ægrum eius filiolum conualiturum esse, si illa Longos fratres vrbe exigat. Augusta dictum hoc eius ridet.

b Longi Epiphanium conueniunt. Ridiculè & perperam dãnantur, quæ non cognoscuntur.

c Colloquiũ pulchrum Ammonij Longi & Epiphanij.

* Οὔκουν ἐχρῆν ἐξ ἀκοῆς ἐρήμην καταδικάζειν ὧν οὐκ αὐτὸς πειραθεὶς κατέγνως, οὔτε τοιαύτην ἀμοιβὴν τοῖς εὐλογοῦσιν ἀποδοῦναι.

Epiphanius humanior, benigniorq; fit longis. Idem Constantinopolì discedit. Dictũ eius celebre. Epiphanij mors.

† ὑπόκρισιν,

Ioannes Epiphanij mortem, Epiphanius Ioannis exiliũ prædixit.

CAPVT XIIII.

E

Postquam Epiphanius discessit, Ioánes à quibusdam certior fit, Epiphaniũ ab Imperatoris coniuge aduersus eum excitatũ esse, quũ varias alias ob iniurias quas subditis illa intulerat, tum maximè propter vineam illam viduæ Callitropæ. Quã rem Ioannes cum reprehensionẽ carpere prius non desiit: quàm illa mulierculæ possessionem suam redderet. Et vt ille in eiusmodi delictis corrigendis ardentior atque in concionibus acrior erat, orationem in ecclesia pro concione habuit, qua communiter in mulieres malas inuectus est. Multitudini autem visum est, orationẽ eam quasi sub inuolucro contra Augustam maximè ab eo compositam esse: quæ etiam ab aduersariis eius excepta, ad eam est delata. Et illa maritum statim adiit, & apud eum contumeliam suam deplorauit, iniuriam eam mariti communem esse dictitans. Confestim etiam vt Theophilus adueniret, curauit, atque vt quamprimum synodus aduersus F Ioannem cogeretur, egit. Adiuuabat autem eam Seuerianus quoque Gabalanorum episcopus, dolorem adhuc suum tectũ in animo fouens, quippe qui nondum maleuolentiam in Ioannem suam deposuisset. Cæterùm siue Ioannes casu quopiam huiusmodi in ecclesia habuit orationem, seu subobscurè in Imperatricem est inuectus, propter eam quæ sibi cũ Epiphanio intercesit contentionem, quod affirmare certò non possum: Theophilus quidem profectò nõ multo pòst affuit, & multi pręterea episcopi, partim Imperatoris iussu, partim Theophili instinctu, Constantinopolim aduenere. Potissimùm verò magno illi studio concurrerunt, quibus in Asia à Ioanne legitimè episcopatus adempti fuerant, quique ei alias etiam ob causas hostiliter aduersabatur. Iam naues quoque quas Theophilus expectarat, ex Ægypto appulerant. Atque vbi Chalcedone Bithynorum congregati omnes conuenere, quomodo rem aduersus Ioannem aggredi deberent, consultarunt. Erat tum Chalcedone episcopus Cyrinus, Theophili popularis, Ægyptius videlicet. Hic

Concionib. suis Ioannes effecit, vt Eudoxia ademptã Callitrope viduæ vineam restitueret. Ioannis Homilia in mulieres malas, in qua obliquè Eudoxiam perstrinxit. Theophilum Cõstantinopolim euocat. Multi episcopi contra Ioannẽ Constantinopoli conueniunt. Eudoxia apud Arcadium Ioannem criminatur.

Initur consilium Chalcedone contra Ioannem. Cyrin°, siue Quirinus.

Chalcedonẽsis episcopus in Ioannem inuehitur. Sentit is statim vindictam diuinã.

A multum illi gratificari studuit, Ioanni quam maximè inimicus. Itaque progressus, Ioannem conuiciis plurimùm proscidit, impium illum, insolentem, & inflexibilem nominans: quibus dictis episcopi sunt delectati. Verum illum parua intercedente mora, ob iniurias eiusmodi diuina vindicta persequuta est. Maruthas enim Mesopotamiæ episcopus, imprudens alterum pedum eius calcauit: vnde ille malè habere cœpit, & propterea cũ reliquis episcopis Cõstãtinopolim proficisci nequaquam potuit, quamuis ad struendas Ioãni insidias necessarius esse videretur. Deinde autem quũ deteriores multo res eius fierent, crus ei à medicis etiam est resectum. Putredo enim inde exorta, ita reliquum corpus inuasit, vt contagione alterum quoque itidem pedem occuparit. Quin non multo etiam pòst, ea ipsa plaga vitam finiit: gratiam eã contumeliis, quibus virum sanctum affecerat, acceptã ferens. ✱ Cuius thronum Arsacius recepit.

✱ Hæc verba de Arsacio apud Socratem & Sozom. non reperiuntur. Quirini episcopi successor Arsacius.

CAPVT XV

Aduenięte Theophilo è clero, nemo Constantinopoli obuiam est progress⁹. Fecerũt hoc Alexandrini nautæ.

B VBi verò Theophilus Constantinopolim peruenit, nemo illi pro recepta consuetudine, ex Constantinopolitano clero obuiam processit: quòd omnibus constaret, inimicum eum episcopi esse. Nautę verò Alexandrini, & maximè qui frumentum eò aduexerant, congregati, cum faustis acclamationibus cupidè eum susceperunt. Et quòd ecclesiasticum hospitium auersatus fuerat, in Imperiales quasdam ædes, quæ instructæ ei fuerant, diuertit. Placidianę hæ nominantur. Tum verò nulla librorum Origenis mentio erat, sed ad alia absurda crimina animos conuerterunt. Atque vbi multi accusatores conuenere, Theophilus ex voluntate sua rebus dispositis: Constantinopoli in suburbanum nauale Chalcedonis transiit, cui nomẽ est Δρῦς, hoc est Quercus: quod etiam ad hunc vsque diem Rufini consularis appellationem obtinet, splendidã regiam ecclesiamque maximam & celeberrimam habens, quã ille in Petri & Pauli apostolorum honorem construxit, locumque

Theophilus in ædes imperiales diuertit.

Idem ad Quercũ suburbanum Chalcedonis nauale episcoporũ conuentũ agit.

C ἀποστολεῖον, hoc est, Apostolatũ, siue Apostolorum ædem nominauit. in propinquo quoque plurima monachorũ, qui in ecclesia cleri munia obirẽt, domicilia ædificauit. Ibi episcoporum conuentu coacto, Theophilus librorum quidem Origenis nõ meminit: monachos autem, qui ex Sceti venerãt, primùm ad pœnitentiam inuitauit. † præteritarum iniuriarum se obliturum, neque eos postea offensurum esse pollicitus. Et quũ Theophili partium studiosi, & ipsa synodus, pro ipsis ✱ per simulationem & fucum supplicum more deprecarẽtur: monachi ea re seducti, & quod in multorũ episcoporum præsentia, etiamsi ipsi iniuria affecti essent, faciendum hoc sibi esse putarent, solitum illud verbum, ✱ Ignosce, dixerunt. Theophilus porrò non grauatè eis indulsit, eosdẽque ad communionem admisit. atque ita inquisitio de eis finem suũ habuit. Quod quidem iudicio meo factum non fuisset, si Dioscorus & Ammonius adhuc vixissent. Dioscorus nanque Cõstantinopoli prius mortuus, in templo Mocij martyris sepultus est. Ammonius autem breui pòst, quum synodus adornaretur, valetudine affecta in Quercum

Theophilus & monachi à Sceti inter se cõciliãtur.
† μὴ μνησικακεῖν.
✱ ἐν προσποιήσει.

✱ συγχώρησον.

Ammonij mors. Dioscori mors.

D quidem venit: sed illic morbo propter traiectionem inualescente, paulo pòst & ipse diem suum obiit, atque ibi à monachis suis honorificè est tumulatus. De morte eius certior factus Theophilus, illachrymasse, atque illud propalàm exclamasse fertur: [a] Nullum iam esse, qualis Ammonius fuerit monachum reliquum: etiamsi ille ipsi turbarum causa fuerit. Cæterùm mors quoque ea ex sententia eius cecidit. [b] Theophilus & synodus ipsa Constantinopolitanæ vrbis clerum omnem euocauit, dignitatis abrogationem, si quis aduentum differret, comminata. Illi verò Ioãnem quoque, vt causam diceret, ibi adesse, & cum eo Serapionem quoque & [c] Tigrium eunuchum presbyterum, & Paulum quendam lectorem venire iusserunt. Hi nanque vnà cũ illo rei agebantur. Sed enim Ioannes quum alios quosdam familiares ex clero suos, tum Demetrium Pesinuntium eò misit, & concilio verba hæc renunciari pręcepit: Nõ ego iudicium fugio, paratusque adeò ad dicendã causam sum, si modò qui accusatores mei sint,

a Ab inimico Ammonio is præclaram fert laudem.
b Clerus Cõstantinopolitanus ad synodum citatur.
c Eunuchus presbyter: sed Sozom. eunuchum non habet, Socrates habet.

E cognouero, [d] & quę illi mihi crimina obiiciãt prius dispexero. In maiore autem frequentioreque synodo respondere constitui: neque enim tã sum stupidus, vt rem talem subire, & tam manifestorum inimicorum iudicium ferre velim. Grauiter hoc episcopi, perinde atque ille synodo tantę minus parêre constituisset, accepere. Et qui ab eo legati fuerant, reuersi ad eum nõ sunt [e]. Demetrius autem, & qui inanem gloriam post Ioannis consuetudinem habuere ad virum sanctum rediere. Eo ipso die notarius & cursor expeditus ab Imperatore missi, Ioannem quidem vt in synodum veniret acriore mandato iusserunt: episcopis autem, vt sibi sententia differenda negotium non facesserent, significarunt. Vt autem ille quater citatus non comparuit, iudices illos vt sibi inimicos exceptione summouens, & ad vniuersalem synodum prouocans, illi contumacia viri cõdemnata, episcopatum ei abrogarunt: nihil in eo reprehendentes aliud, quàm quòd quater euocatus, iudicio se non stitisset.

d Ioannes iudices sibi inimicos reiicit, ad concilium iustum prouocat, per internuncios.

e Imperator Ioannem ad synodum ire iubet. Idem iudicium maturari precipit Ioanni à synodo tanquã contumaci episcopat⁹ abrogatur.

CAPVT XVI. F

Populus Byzantius Ioãnem in exilium abduci non patitur.

PLebs Constantinopolitana vbi circiter crepusculum factũ hoc rescιuit, ad tumultum maximum excitata, atque ecclesiam ingressa, cùm quàmplurima alia verba vociferata est: tum Imperatorem conuiciis proscidit, & causam eam iustiori synodo committendam esse censuit. Eis denique qui ab Imperatore vt illum throno suo detraherent, missi fuerant, fortiter restitit: atque ibi pernoctans, in exiliũ Ioannem abduci nõ permisit. Porrò Ioannes, ne quid alterius criminis ei impingeretur, quòd vel contra imperialem iussionem veniret, vel populum ad seditionem commoueret, timens tribus à condemnatione diebus elapsis, postquam multitudo circa meridiem dispersa, alius aliò in domicilium suum se contulit, illos fallens, se eorum potestati qui eum abducerent, permisit: & porta Oriẽtali egressus, primùm ad id quod ad Pontos situm est, ἱερὸν, hoc est, sacrũ

Ioannes propter ξειλοχίαν tertio à condemnatione die in exilium it.

Tumultus plebis commotæ.

Seuerianus condemnationem Ioannis pro concione laudauit.

Idem Ioannem tanquã superbum hominẽ taxat.

Plebs restitutionẽ Ioannis ab Imperatore flagitat.

Obtrectatores quoque eius nonnulli sententiam de eo suam mutant.

A (ita enim statio nauium illa vocatur) venit, deinde per Bithyniam ductus est. Multitudo hoc moleste ferre, grauiter tumultuari, Imperatorẽ perstringere, nec minus Seuerianum & Theophilum conuiciis proscindere. Ambo enim insidiarum illi structarum autores erant: præcipuè quod Seuerianus in ecclesia tũ docens, & condẽnationem Ioannis tanquam iustam laudabat: etiamsi nihil aliud criminis esset, quam ob rem ita celeriter Ioannes exautoratus esset, sufficere tamen vnũ hoc, dicens, quod superbus & insolens esset. quod alia quidem delicta Deus hominibus remitteret, arrogantibus autem manifestè resisteret: quemadmodum sacra testaretur scriptura. His ab eo verbis dictis, populus magis etiam factũ propter eius indignitatem reprehendit, iramque renouauit. Et tumultu ingẽti commoto, homines neq; in foro, neq; in tẽplis taciti esse potuerunt, sed questibus atq; lamentis cum precibus mistis ad imperialem domum progressi, pastoris reuocationem flagitarunt, eumque videre magnopere desiderarunt, ex B cuius ore quotidie aureum (vt ita dicam) lac hausissent. Et quod sæpe fieri solet, non pauci qui hostili erga eum erant animo, sententia mutata, sycophantiis virum eum expeti affirmarunt, cuius paulo ante abrogationem quàm maximè concupiuerant. Proinde plures contra Imperatorem & synodum atque ipsos episcopos, in primis verò aduersus Theophilum vociferati sunt. Latére enim eis cum sinistris machinationibus suis, propter multa manifesta indicia, non potuit. Itaque Augusta ipsa, populi precibus exorata, & terræmotu qui noctu factus fuerat adducta, viro suo persuadet, vt sancti viri restitutioni annuat: & Brisonne fidissimo cubiculario suo misso, [a] ex Proneto Bithyniæ emporio, ex aduerso Nicomediæ sito, Ioannem reduxit, immunem se & alienam ab insidiis contra illum structus esse testificata: atque insuper eum de cœtero se vt sacerdotem Dei, liberorumque suorum in rebus † diuinis doctorẽ, qui per * diuinum lauacrum sacri partus cum ea societatem atque communionem inierit, reuerrituram esse pollicita. Ioannes reuersus, sub vrbe, C ad † tansitum, in regione quæ [b] Mariana dicitur, moratus est, neque ante frequentioris synodi disceptationem atque iudicium vrbem ingredi voluit, vt manifestò appareret, per iniuriam iniquè ei episcopatum ademptum esse. Quum autem ad eum modum ingressum in vrbem proferret, magis etiam plebs est indignata, conuiciis Principes perstringens. Quapropter tanta sibi imposita necessitate, oppido quàm inuitus vrbem est ingressus. Tum nauigantibus Bosporus repletus, & piscatoriis nauibus mare contectum est, & plebs vniuersa ei statim obuiam prodiit, cereos accensos ferrens, & psalmodias ad rem præsentem aptè & eleganter compositas concinens, eumque ad ecclesiam produxit, reluctantem admodum, & affirmantem eos qui sententia sua se iniquè condẽnassent episcopos, legitimè rursus, pro eo atque par esset, absoluere debere. Vi autem eum plurima cogentes, in sede episcopali collocarunt, vt pacem populo ex superiore loco annũciaret & precaretur. His rebus ita ex necessitate quadã actis, orationem tum quoque ex tempore ad populum habuit, argumentis cum magna gratia appositis

Reuocatur ab exilio per Eudoxiam Ioannes.

Ioãnes liberorum Imperialium in baptismo susceptor & compater.

*† μυσαγωγον * τῆς θείας κολυμβή. θρέας τοῦ ἱερ τοκοῦ αὐτῇ κοινωνήσαντα.*

† ἐν τῷ ἀνάπλῳ.

Causam suã legitime cognosci cupit.

b Ioannes in suburbana regione Mariana resistit

Restituitur in ecclesiam suã Ioãnes.

Absolui se à condemnatione iniquá vult.

Benedictio episcopalis.

Oratio Ioannis in reditu suo ad

vsus. Dixit enim, Theophilum per contumeliam D conatum esse ecclesiæ suæ iniuriam facere: perinde atque rex olim Aegypti in patriarchæ Abrahæ coniuge insanierit, quemadmodum hoc Hebreorum libri commemorant. Et plebis propensam alacritatem laudibus prosequutus, beneuolẽtiam quoque Principum erga se celebrauit, & multitudinem vt Imperatorem & Imperatricem faustis auspicatisque vocibus ornarent, adeò excitauit, vt orationem ad finem perducere non posset, sed in dimidia eius parte dicere desisteret.

populum habita. Orationis eius summa.

CAPVT XVII.

Ioannes inuitus episcopalibus officiis fungitur.

Theophilus iudicium dat aduersus Heraclidẽ Ephesium absentem. Actio iniuriarum.

**Sozo. habet, Ipsius Heraclidis fautores.*

Tumultus propter id iudicium inter Alexandrinos & plebẽ Constantinopolitanam.

Theophilus se cum suis subducit.

Apud oppidũ Geras Nilammon monachus episcopus legitur.

Nilammon electioni non assentitur.

Theophilus illum episcopum cõsecrare vult.

Ante consecrationem inter precandum Nilammõ moritur.

THeophilus in hoc rerum statu consilij dubius, quamuis propalàm Ioãnem calumniari percuperet, vt qui post abrogationem nihilominus episcopalibus fungeretur muneribus, facere id tamen non audebat. Certò nanque sciebat, se ea re Principes offensurum esse. Illi enim propter vulgi E motum, Ioannem vt id faceret, per deprecationẽ reluctantem, coegerant. Itaque Heraclidę accusatoribus quamuis absentis, iudicium iniuriarũ dedit. Inde enim facilè se ad Ioannis abrogationem peruenturum esse putauit. Heraclides quidem, vt dixi, non affuit: absens tamen accusabatur, quòd per vim quosdam pulsatos, & catenis vinctos, per mediam Ephesiorum vrbem veluti in triumpho duxisset. Porrò quum * Ioannis fautores absentem reum agi nõ debere dicerent: & qui à Theophili partibus stabant, accusationes Heraclidis admittendas, iudiciumque etiam contra absentem dandum esse contenderent, qui episcopali functione indignus esset, rixa inde inter Alexandrinos & plebem Constantinopolitanam exorta est: & quòd res ad cõflictum peruenit, multi vulnerati, non pauci etiam cæsi sunt. Proinde Theophilus impetum multitudinis metuens, atque itidem qui cum eo erant episcopi, præterquàm qui Ioanni coniuncti erant, Constantinopoli profugientes, ad sua se quisque recepit. Theophilus vnà cum Isaacio monacho hyeme ineunte Ale- F xandriam venit. Accidit autem vt geras appelleret, oppidum circiter quinquaginta stadia à Pelusio situm. Quod autem ibi tum episcopus mortuus esset, incolæ & ciues in locum eius Nilamonẽ legerunt, virum bonum, & propter virtutem percelebrem, monasticaque philosophia preclarum. Degebat autem ante oppidum paruæ casæ inclusus, cuius aditum saxis obstruxerat: & quum episcopalem dignitatem suscipere detrectaret, Theophilus ei, vt à se consecrationem susciperet, suasit. Postquam verò eum sæpius pernegantem non expugnauit: Cras ille tandem, inquit, si ita placet, ô pater, quod constitueris facito: me autem hodie res meas agere atq; disponere sine. Vbi postridie Theophilus ad eum venit, pro eo atque inter eos conuenerat, & fores aperire iussit, Nilammon: Agè verò, inquit, Deo primùm precationem offeramus. Approbauit hoc Theophilus, & orationem peregit. Nilammon autem inter precandum vitã finiit: idque tum Theophilus, & qui cum eo foris stabant, ignorabant. Atque vbi plurima diei pars præteriit, & clamorem eorum Nilammon non

A exaudiit, reuolutis ab ostio saxis, mortuum illum repererunt: eumque, sicuti conuenit, coopertum atque compositum magnificè sepelierunt. Super sepulchro eius ciues precatoriam domum condidere, obitusque eius diem ad hoc vsque tempus festum læti peragunt. Ita Nilammon mortem oppetiit: siquidem mors dicenda est, quam sibi ipsi potius precibus votisque exoptauit,[a] quàm vt episcopus fieret, indignum se ea dignitate propter modestiam & summissionem animi esse ratus. Verumenimuerò rebus his ita gestis,[b] Theophilus ab omnibus damnatus est: qui hominum erga se odium eò etiam magis auxit, quòd rursum citra dissimulationem, reformidans, libros Origenis eos in manibus habebat, quos paulo antè cōdemnauerat. Et interrogatum aliquando à quopiam, cur quæ antea abolenda iudicasset, scripta rursum versaret: respondisse dicunt, Origenis lucubrationes prati instar esse, quod varios & bene olentes flores proferat. Quapropter se si quid in eis fructuosum reperiret, colligentem decerpere: si B quid autem spinosum se ei offerret, id auersari, & tanquam perniciosum præterire, dixit. Hoc sic Theophilus fecit, non satis Solomonis secum reputans dictum, quòd verba sapiētum tanquam † boum stimuli sunt, aduersus quos calcitrare non oporteat eos, quibus contemplationum & veritatis stimulos sentire contigit. Quas ob causas, in immensa omnium condemnatione Theophilus fuit. Diuus autem Ioannes Constantinopolim reuersus, in eum amorem & gratiam populi peruenit, vt cupiditate eum è throno suo docentem videndi, magis atq; magis accēsi flagrarent. Cōuenerunt autem eò propè sexaginta episcopi, qui irrita esse quæ in Quercu acta fuerant, sanxerunt, & Ioannem episcopatum nihil metuentem retinere iusserunt. Ita deinceps episcopalia munia obiens, clerum consecrabat, aliaque peragebat quæ episcopum exequi fas est, ecclesiam quàoptimè administrans. Quo tempore etiam Serapionem, propter quem multorum in eum odium maximè accensum fuerat, Heracleæ in Thracia episcopum C fecit.

Sozo. lib. 8. cap. 9.

a Profectò enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus l. si quenquā C. de episc. & cler. Inuiti olim sancti viri fiebant episcopi.

b Theophilus malè audit, quòd libros Origenis à se dānatos legit. Theophilus libros Origenis prato assimilat. Socr. lib. 6. cap. 12.

† βούκεντρα. Publicum hominum in Theophilum odium. Communis omnium in Ioannem amor. Sexaginta episcopi Constantinopoli congregati, Theophili acta abolēt. Serapion Heracleæ episcopus.

CAPVT XVIII.

NOn longè pòst bellum aliud aduersus Ecclesiam rursum motum est, ab huiusmodi initio. Statua argentea in porphyretici marmoris columna sub nomine Eudoxiæ Augustæ in meridionali parte ecclesiæ, pro magni consilij curia, in sublimiore loco chlamyde amicta stabat (non adeò ꝓpè, neque adeò longè à templo cui Sapientiæ nomen est.) Latior enim intercedebat via. Ad hanc plausus & spectacula publicæ saltationum & mimicorum ludorum, ingentesque clamores edebantur. Ioannes autem cum ecclesiæ contumelia hæc fieri arbitratus, solita libertate dicēdi sua excitata, auream linguam aduersus eos mouit, qui ludicris eiusmodi nauabant: atque in concione quadam vehementer est in eos inuectus. Imperatrix autem priores adhuc dolores in recenti memoria retinens, dicta ea rursum in se contulit: & ira percita, synodum aliam cogi quamprimùm curauit. Ioannes porrò vbi id sensit, tantum abest vt D verba sua retractarit, vt apertius etiam in ecclesia alia proloquutus, ad iram illam accensus sit, quum decantatam illam & celebrem orationem in templo ad populum habuit, eiusmodi eam verbis exorsus: „Rursum Herodias furit, rursum turbas ciet, „rursum saltat, rursum Ioannis caput in disco exci„pere festinat. Atq; illud insuper in Homilia quadā „sempiterna memoria dignū vsurpauit verbū: An non semper εὐλογίαν, hoc est, verā gloriā odi: ἀδοξίαν autem, hoc est, infamiam dilexi? De Iesabele & sacerdotibus turpitudinis historiam insuper adducens. Quod vbi ad aures Eudoxiæ peruenit, magnopere animum eius ira accendit. Breue intercessit tempus, & quum alij plerique episcopi, tum Leontius Ancyræ minoris Galliæ, Ammonius Laodiceæ in Pisidia, Brisson Philipporum Thraciæ, Acacius Berrœæ in Syria, & nonnulli alij antistites affuere: apud quos causa prior renouata est. Ioannes autem magnum obtinens animum, petiit, vt de criminibus in mediū productis quęreretur. Et iam natalis Christi festus dies instabat, E atque Imperator de more suo pristino in ecclesiam non venit: & Ioanni denunciauit, non prius se in eius conspectum venturum esse, quàm ille se de obiectis criminibus purgasset. Porrò vbi Ioannes se alacriter ad dicendam causam, quicunque eum accusaret, exhibuit, aduersarij eius timore capti, criminari eum ausi non sunt. Et episcopis visum non est, denuò eum in iudicium trahere, cui qualicunque de causa thronus antea esset ademptus. Et quum de rebus aliis inquirere supersederunt, tum vt de eo solo causam Ioannes diceret postularunt: Cur post abrogationem eius, synodi decreto & autoritate non intercedente, ipse sibi episcopatum contulisset, thronumque inuolans conscēdisset. Atque vbi Ioannes suffragia sexaginta, qui cum eo communicauerant episcoporum prætendit, Leontius & qui cum eo erant: Sed plures, dixere, erant, ô Ioannes, qui te condemnarunt. Et accedit, qui hoc fieri prohibet, episcopalis Canon. Tum ille: Atqui is non Ecclesiæ, sed Arianorum est canon, qui quum Antiochiæ aduersus ὁμοουσίου consubstantialis fidei professionem decertarent, F & Athanasio per sycophantiam circumuento, ecclesiam Alexandrinam adimerent, rerum mutationem veriti, canonem istum ediderunt: hoc pręcipuè magno studio agentes, vt ea quæ ipsi contra illum insidiosè machinati fuerant, ne scilicet malitia eorum & improbitas deprehenderetur, in disquisitionem non vocarentur. Contra hæc verba illi quum nihil dixissent, condemnationis sententiam in eum tulere. Ille decreto eorum cognito, conuentus in ecclesia amplius non egit, sed in episcopali domo tacitus permansit. Quadragesimæ verò diebus exactis, ipso magni sabbati die, missis ad Ioannem quibusdam, Imperator ei, vt de throno tandem à duabus synodis ✶[a] exautoratus descenderet, significauit. Ibi magnus ille vir: ✶[b] Ego, inquit, à Seruatore ad episcopale munus vocatus, thronum nō relinquā. At si tibi, ô Imperator, hoc ita visum est, vi me inde deturba. Illi verò, ne graue quicquā rursus accideret metuentes,

* Ἐγὼ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἱερατεύειν κληθεὶς, ὁ μεθήσω τὸν θρόνον. εἰ δὲ σοι τοῦτο κατὰ γνώμην, ὦ βασιλεῦ, πρὸς βίαν με ἔξωσον.

Argentea Eudoxiæ statua pro diuinæ Sapientiæ tēplo. Varij generis ludicra apud hāc fieri solita. In ea inuehitur Ioannes. Eudoxia irascitur.

Liberrima Ioannis concionantis in Eudoxiam voces.

Cogitur episcoporū aduersus Ioannem conuentus nouus.

In conciliabulo isto Ioannes condemnatur.

Criminis loco ei obiectū quòd post exautoratione eius, ipse sibi episcopalem dignitatem autoritate propria vēdicasset.

Canonem Arianum Ioannes refutat.

Ioannes episcopali administratione supersedet.

✶ a Idem verbū vsurpauit Ambrosius apud Valentinianum iuniore lib. 12. c. 19. Theme Cō stantiane.

b Episcopalis Ioannis ad Arcadium

vox, ad martyrium obeundum parati.

A tum quidem eum in domicilio manere paßi sunt. Quum autem ipse ibi quietè ageret, qui partium eius erant, ab ecclesia, vnde eiecti fuerant, secedẽtes, ferias Paschales in publico lauacro, cui Constantianum nomen est, celebrarunt. [c] Cum quibus episcopi multi, & presbyteri, aliique ecclesiastici ordinis, ab eo tempore variis in locis conuentus agentes, Ioannitę sunt cognominati. Sacra verò ea nocte, quam luculentus Paschæ feriarũ dies consequitur, Imperator episcopis conuocatis, quid facto opus esset, & an ea quæ sic gererentur, Deo placita essent, interrogauit. Qui vno ore simul omnes exclamarunt: In capita nostra abrogatio seu condemnatio Ioannis redundet. Sectatores porrò Ioannis in eo quod diximus lauacro illustrem resurrectionis Christi ad lucernas peragentes conuentum, perquàm grauiter à Ioannis inimicis, dissolutisque & improbis quibusdam, qui eos aggreßi fuerant, sunt accepti. Qua de re quid opus est dicere, quum eã eius ipsius aurea lingua accuratißimè commemorare liceat? Qui enim generosè ea mala pertulit, verè quoque ea referet. B Igitur ad Innocentium vrbis Romę episcopum, de rebus suis scribens, hæc quoque addit.

Ioannis sectatores ab Ecclesia seiuncti, suos sibi conuentus egere, Ioannitæ appellati.

Ioannitæ in publico lauacro peruigilium Paschale agentes, ab aduersariis malè accipiuntur.

CAPVT XIX.

Querela Ioannis ad Innocentium Rom. episcopum, quomodo sui ex ecclesia Constantinopoli. sint eiecti.

QVomodo verò tandem quæ sic acta sunt, & tragœdiam omnem longè superant, explicem? Quæ oratio ea recenseat? Quæ aures sine horrore excipiant? Quum enim nos ea quæ antea diximus, prætenderemus, militaris manus confertim ipso magni Sabbati die iam ad vesperam vergente, in ecclesias irrumpens, clerum omnem vnà nobiscũ per vim * eiecit, & armis baptisterium circumuallatum est, & mulieres eo tempore in ædibus sacris propter baptismum vestibus depositis, nudæ, præ timore grauis eiusmodi impreßionis profugere: neque eis honestum suum habitum, qui fœminas maximè decet, sumere, seque amicire permissum est. Multę verò vulneribus etiam acceptis C expulsæ sunt. Lauacra ipsa sanguine repleta, & sacri latices purpureo sanguinis colore infecti. Verùm ne in hoc quidem ærumna hæc constitit. Sed vbi † sanctum repositum est, eò milites ingreßi: quorum nonnulli, sicuti accepimus, Christianis sacris initiati non erant, penitus omnia perlustrarunt: & sanctißimus Christi sanguis, in tanto scilicet tumultu, in eorum qui dicti sunt, militum vestimenta effusus, omnia denique perinde atque in barbara captiuitate per audaciam acta sunt. Plebs ad solitudinem eiecta, & populus vniuersus extra vrbem egit. Ecclesiæ in tanto die festo vacuæ hominibus fuere: ac plures quàm quadraginta episcopi nobiscum communicantes, vnà cum populo & clero pręter causam omnem pulsi sunt. Vlulatus & luctus paßim in domibus & solitudinibus auditi, & quæuis vrbis pars calamitatibus hisce repleta est. Nam propter immensam iniuriæ tantæ immanitatem, non solum qui eam ferebãt, D verumetiam qui nihil tale sustinebant, nobiscum doluere: nec qui nostræ opinionis sunt modò, sed etiam hæretici & Iudæi, & Græcæ superstitionis cultores, non aliter quàm vrbe vi & armis capta. Adeò in tumultu & turba & planctu erant omnia. Atque hæc quidem audacißimè, pręter voluntatem & sententiam piißimi Imperatoris, noctu sunt acta, episcopis procurantibus, atque in locis omnibus militarem manum ducentibus, & belligerantibus: quos non puduit campiductores pro diaconis anteambulones habere. Die porrò exorta ciuitas tota extra muros secesit, sub arboribus & in syluis, veluti oues dispsæ, ferias Paschales celebrãtes. Hęc aurea illa lingua. Cęterũ eiuscemodi fructũ ipso Paschæ festo die boni illi pastores, quibus animarum cura & præfectura credita est, ei qui à mortuis resurrexit, obtulerunt. Quid verò ꝑterea factũ? Mandata paßim diuulgata, quibus populo Ioannis nomine & cõmunione interdicebatur: q̃ sanè longè diuersum habuere exitum. Plurimùm nanque eos qui affligebantur, confirmabat, quæ videlicet Dei lex & constitutio est, & eiusmodi E temporibus dispositione quadam præcipuè exercetur. Quapropter & ecclesiæ ipsæ, & eorum qui Ioãni cupiebant numerus, in horas augebatur, & incrementum maximum sumebat.

† ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειντο. Vtraque sacræ eucharistiæ species in loco sacratiore templi seruata.

Luctus vbique, pauor, & plurima mortis imago.

Excusatur Arcadius. Culpa omnis in episcopos tyrannicos.

Interdicitur populo nomine & communione Ioannis.

Ioannitarũ verò numerus magis etiam magisq; augetur.

* *Tempore Paschali præcipuè olim Catechumeni baptisabantur, per hebdomadam totam, sicuti & per septimanam Pentecostes. Beatus Rhenanus hoc obseruauit, in Tertul. annotationes scribẽs: & testãtur hoc nũc quoq; cãtilenæ solẽnes, hymni, & precationes ecclesiæ.*

CAPVT XX

VBi autem Pentecostes dies aduenit, [a] episcopi rursum Imperatorẽ adierunt, eumque verbis hisce sunt aggreßi. [b] Tibi quidem humanorum negociorum administratio à Deo, nobis autem ecclesiasticarum rerum procuratio commissa est. Itaq; ne tu vel sacerdotibus sacer magis, vel canonibus rectior & æquabilior esse velis: sed nobis episcopis Dei, talium rerũ cura cede. Diximus enim antea tibi, & nunc iterum repetentes dicimus, in capita nostra condemnationem Ioannis redundare debere. Quapropter te considerare ęquum est, ne vnum hominem defendens, non exiguam multitudinem perdas. Hęc vbi dixere, confestim ille ad Antistitẽ misit, qui ei indicarent: Accusatores tui F propter iudicium tuum, quomodocunque se id habeat, & condemnationis tuę sententiam, capita ipsi sua deuouerunt. Proinde causa tua Deo commissa, ab ecclesia discede. Qui hoc rei est, virorum omnium leuißime, & ad imperium administrandum ineptißime atque incõsideratißime? Vbi est pristinum illud studium tuum, & ardor, quam tũ obtinuisti, qum ex ipsa Antiochia virum tantum euocasti, eique Ecclesiam Christi regendam attribuisti? cuius non solum doctrinam, verumetiã virtutem plurimam expertus satis es? Tantum igitur, & tam animo tuo charum virum, temerè adeò ecclesia eiectum, exilio mactas: Ecclesiam Christi rectore tanto orbans? cum quo, iuxta diuinum Paulum, vt comparetur, vniuersus mũdus dignus non est? Sed enim te quoque mulier seduxit, miserandumque in modum faciles aures tuas titillando decepit. Quemadmodũ enim Eua per serpentem, primo generis nostri autori: sic & tibi per sodalitatem bonorum istorum episcoporum, illa clàm venenum immisit. Hæc vbi magnus ille

a Episcopi ab Arcadio petunt, vt Ioannem extorrem vrbe faciat.
b Discreta sunt politica & ecclesiastica munia.

Episcopi propter Ioannis condemnationem seipsos iterum diris deuouent. Expostulatio cum Arcadio. Arcadius Ioannem ab ecclesia discedere & exulare iubet.

Ecclesiæ angelus.

A audiuit, nō degenerem se exhibuit, sed virum præcipuè esse ostendit. Cum episcopis enim qui cum eo erant, in diuinum sacrarium ingressus, vbi angelo Ecclesiæ, quæ opus erat, commendauit, & ad illos quę conueniebat, proloquutus, & vt constanter fidem retinerent eos cohortatus est, secum ipse, quomodo absque tumultu vrbe egrederetur, dispexit. Iam enim multitudo confluebat, vt eo viro orbaretur, haudquaquam commissura. Iumentum igitur quod conscensurus erat, Occidentali porta abduci iussit, ipse autem Orientali exiit. Episcopos porrò & sacerdotes, qui ad eum conueniebant, plorantes atque lugentes admonuit, ne spiritum eius affligerent, sed res præsentes boni consulerent, nec ab ecclesiis discederent. Per † multas tribulationes parandum esse regnum cœlorum, docens. Atque ibi ex illis sermonem eius excipiens quidam: At, inquit, si in magistratibus ecclesiarum permanserimus, necessitas nobis, vt cum ecclesia tibi aduersante communicemus, & condemnationi tuæ subscribamus, incumbet. Tū

Discessus Ioannis ex vrbe Constātinopolitana. Extrema eius ad episcopos & amicos mādata.

† διὰ πολλῶν θλίψεων τὴν τῶν οὐρανῶν δεῖ πραγματεύεσθαι βασιλείαν.

B magnus ille, maius quiddam quàm pro hominis captu cogitans, & occasionem schismatum & dissidiorum in ecclesia præcīdens, voce summissiore subintulit: Vt quidem cum aduersariis meis cōmunicetis, concedendum vobis esse duco: vt autem abrogationi meæ calculum vestrum adiiciatis, non permitto. Nullius enim rei, cur condemnatione dignus sim, mihi conscius sum. Hæc proloquutus, in sacrum baptisterem ingressus est. Atque vbi ad beatam Olympiadem, eiusque sectatrices peruenit, vehementer propter orbitatem & abitionem eius plangentes, consolatus illas est, easque se amplius non visuras esse prædixit. Aliisque plurimis verbis inter festinandum congestis, postremò & illa addidit: Hoc à vobis, inquiens, postremo loco peto, ne quid de solita vestra circa Dei templum, cui assidetis, assiduitate & fide remittatis. Et quicunque thronum hunc conscenderit (haudquaquā enim Ecclesia episcopo prorsus carebit) vt ei ipsi non minus atque mihi capita vestra inclinetis, & dilectionis meæ in orationibus vestris memineritis. Talibus verbis dictis, Orietali exiuit porta: nihil aliud questus, quàm quòd

Valedicit sanctæ Olympiadi, & sanctimonialibus eius.

C iniquè contra leges per vim expelleretur, iudicio videlicet sibi denegato, quod legibus, adulteris quoque & homicidis & maleficis daretur. Cæterùm ad mare deductus soluit, & celoce paruo in Bithyniam inexhaustum sapientiæ pelagus traiecit: atq; inde iter ceptum prosequutus est, ad oppidulum Armeniæ quoddam, in finibus imperij Romani, ad os Ponti, in solitudine ingenti situm (* ô vindicta & lex Dei) impiè abductus, Imperatoris literis ad eum locum inhabitandum condēnatus. Vernaculum oppidi eius nomen Cucusus fuit. Insidiatorum verò eius manus secum ipsa reputans, populum Dei qui in ecclesia erat, si factū id rescisceret, rursum illum prosequuturum, vimque adhibiturum, & viro magno vt rediret, persuasurum esse, alius alium præueniendo, templi postes clauserunt. Vt autem qui in plateis ambulabant, quique extra templum circumcirca stabāt, rem eam cognouerunt, partim quidem quàm potuerunt celerrimè ad mare, comprehēsuros se esse bonum pastorem existimantes, properarunt: partim verò timore perciti, fugerunt, seditionem

Queritur Ioannes iniquè sibi iudicium legitimum esse denegatū. Ioannes Cucusum ad exilium condemnatus.

** ὢ δίκη καὶ νόμος θεοῦ.*

Trepidatio tumultuosa multitudinis

& tumultum grauem, Imperatoris etiam irā metuentes. Qui verò ad templi custodiam constiterant, magis etiam magisque exitus ipsos, ad quos multitudo aliis alios inter se protrudentibus confluebat, obstruxere. Et vix tandem ingenti & aduersa repressione turbarum, à tergo postibus imminentium, quarundam etiam saxis fores cōfringentium, magna violentia, ædes sacrę apertę sunt, & populus confertim ad mare percurrit. Postquàm verò illum ibi consequuti non sunt, sed in mari fluctus multa celeritate secantem viderunt, & armati quidā ex Imperatoria cohorte ibi præsto fuere, qui modis molitionibusque omnibus hominum impetum inhibebant, illi veluti re desperata, vitam potius quàm illum amittere optauerunt. Atque vbi orbitatem suam & boni pastoris abitionem vehementer deplorarunt, & lachrymarum vi cum fluctibus decertarunt, mœsti atque flentes, quantum oculis consequi potuerunt, nauiculam intuiti, tandem ægrè in vrbē sunt reuersi, cum eo planctu, quem nemo vnquam à seculo hominum vel vidit vel accepit. D

Populus ad mare procurrit.

Summus eius planctus & luctus.

E

CAPVT XXI.

Illud porrò luctu conturbatus parum abfuit quin præterirem, quod paulo ante discessum Ioannis seu potius in ipso discessu eius factum certo argumento manifestoque indicio est, cùm improborum illorū malitiæ & iniquitatis, tum diuinæ de magno illo viro curæ atque prouidentiæ. Malignum namque conciliabulum illud, quandoquidem cædem etiam eos super alia facinora patrare oportebat, seruum presbyteri cuiusdam Elpidij nomine, quinquaginta aureis dextra eius conducta, ad cædem sancti viri summiserunt. Cuius quum accelerati ad episcopalem domum cursus causam quidam ei fortè obuius requireret, eumque vt potuit retineret: ille nullo responso dato, statim hunc ense transuerberat: deinde alterum quoque iugulat, qui ad primi illius ictum exclamauerat. Tertium insuper confodit. Et quum, sicuti fieri solet, tumultus & vociferatio exorta esset, ille tamen violenter effugit: multisque eum persequentibus, atque clamoribus signisque denunciantibus, vt percussor in fuga exceptus comprehenderetur, ex balneo quidam post lotionem casu quodam progressus, hominem comprehendit. Verùm & hic quoque confestim pugione ictus concidit, & mortuus est. Vbi autem in partes omnes profugiens, à multitudine, quæ eum circumdedit, captus est, in Imperialem domum eum illa abduxit. & cùm ab eo, qui vnus ex illis qui Ioannem odissent esset, tum ab eis qui illum ad facinus tantum produxissent, pœnas sumendas esse flagitauit. Præfectus verò hominem suscepit, veluti ad supplicium eū conseruaturus, clamoremque plebis compescuit. Alius quoque dæmonio agitari se assimulans, pugionem manu tenens ad cædem sancti viri se parauit: sed scelere nondum patrato comprehēsus, tanquam ad flagitium id mercede conductus, ad præfectum itidem abductus est. Priusquam autē tormenta illi adhiberentur, Ioannes missis qui cū eo erant episcopis, supplicio eū exemit, quòd neminem F

Percussor Ioanni subornatus.

Plures cædes percussor is patrat.

Alius item percussor subornatus.

Eum ipsum Ioannes à supplicio liberauit.

A minem sua causa pati quidquã vellet. accidit quoque aliud quiddã, quod sanè prouidentiæ Dei factum extitit, ministri autem eius esse visum est. id hic ad terrorem & commotionem hominũ præcipitanter audacium & temerariorum, quantum potero exponam. Eo namque die quo magnum ecclesiæ sidus veluti occidens, in exilium abiit, ignis ex medio throno, in quo doctrinæ illa lux considens coruscauerat, à nemine coniectus, emicans derepentè per sacras catenas in sublime prorepsit, & ecclesiam ex omni parte carpsit, eamque prorsus percurrens depastus est: deinde tecto quoque consumpto, ad tergum sacrârum ędium conuersus, & vehementi violentoque inde vento exceptus, proximam meridiem versus Senatus curiam, quanuis longiusculè dissitam, inuasit. Cernere erat rem diuinam ferè, & valde admirandam. Flamma nanque veluti animata esset, ædificia quę in medio erant præteriens transiliit, ne videlicet proxima quæque carpendo, humanum id quispiam factum esse putaret. Tribusque horis opus tâ- B tum, quod longo durasset tempore, materia quidem longè preciosissima, forma autẽ multo pulcherrima constructum, ad excidium vergens conflagrauit. Porrò incendium hoc proserpens, ędificiis omnibus in circuitu consumptis, [a] ab ædicula ea sola se abstinuit, vbi sacra vasa sunt asseruata. Ac ne id quidem absque diuino numine factum esse puto, vt ne calumniatoribus occasio esset, sacrarũ rerum iactura insignem sycophantiam suendi, virumque sanctum per reprehensionem carpendi. Flãma quæ circiter crepusculum grassari cœperat ad auroram vsque, & vlterius progressa, materiam quæ reliqua adhuc erat, occupauit & combussit.

Incendium ecclesiæ, quũ Ioannes in exilium iret.

Senatus curia quoque conflagrauit. Ex Ioannitis autẽ quidam eo ipso die ecclesiam incenderunt. Socrates lib. 6. cap. 18.

Aduersarij Ioannis incendium hoc in sectatores eius reiecerũt. At illi contra factũ in aduersarios regesserũt. quasi eos vnà cum ecclesia cõburere viuos voluerint. Sozo. lib. 8. c. 22.

a In templi conflagratione sacrorum vasorum ædes intacta permansit.

Persequutio Ioannitarũ, veluti ipsi incendij talis autores fuissent.

CAPVT XXII.

SEdenim homines peruersi, quum id quod æquum erat coniicere atq; intelligere inde deberent, occasione potius alia arrepta, Ioannis fautores criminati sunt: atque in eos, veluti illi grassati incendium id excitassent, grauiter ani- C maduerterunt: multósque episcopos, nec paucos sacerdotes & clericos, aliosque item qui in Ioannis partibus erant, & cum eo vrbe exierant, statim comprehensos, Chalcedone in vincula coniecerunt. Alij porrò in vrbe passim obambulantes, si quis eis vt Ioannis studiosus indicatus esset, eum quoque citra moram rapuerunt, atque custodiæ mandarunt, & vt anathemate virum sanctum feriret coegerunt. Alios autem quibus ecclesia malignantium exosa erat, exilia, bonorum confiscationes, neces & tormenta varia disiunxerunt. Erãt autẽ isti, episcopi & sacerdotes, & monasticę philosophiæ sectatores. Oportebat etenim pastore bono impiorum manibus tradito, oues quoque dispergi, & earundem cum magistro erumnarum participes fieri. Itaq; alij custodias ꝓximas cõpleuerunt: alij in vlteriorem missi continentẽ, vastũ traiicere mare, insulas inhabitaturi, quum quidem multis prius tormentis essent affecti. Quę verò illis in ꝓfectione aduersa acciderint, quænã oratio tragicis verbis exposuerit? Feris enim & improbissimis cõmissi hominibus, crudeliter & inhumaniter ab eis sunt tractati: neque eis quapiã in re est

Ex Ioannis sectatoribus quidam in exiliũ missi, & grauissimè tractati.

parsum. Et nonnulli quidẽ præter cõmiseratione D omnẽ in via ita tractati sunt. Nonnulli verò sine amiculo clitellarum instar nudis iniecti sunt mulis, haud aliter quàm hostiæ aut victimæ in caput deorsũ versum sublati. Despiciẽtiã verò, cõuicia, ludibria, graues sannas, illusiones, quæ acrius animum penetrãt, aut plagas, & alternata flagra, quę mortẽ optabiliorẽ reddidere, quæ verba satis expresserint? Et ꝙ in horũ pudore & infamia sibi delicias facerẽt, in lupanaria, atq; alia fœdissima domicilia, & non in honestas ædes diuerterũt, aliísue idoneis locis hos incluserunt, execratione pleni homines. Quæ tamen parua prorsus & pro nihilo potius isti habuere, quàm vt à Ioannis partibus seiungi se paterentur. Quod si nonnulli eorũ ꝓfugere potuerũt, nihilominus, ipsi à seipsis pœnas sumpserũt, ad loca sola inuiaq; & extremas ad oras seipsos condemnantes. Cum feris quippe illi q̃ cum hominibus tã agrestibus & truculẽtis, habitare maluerũt. Eiusmodi iniuriã seu iniquitatem summopere Europæ detestati sunt episcopi. Nam ab eorum qui talia admiserant cõmunione discre E ti, in partibus cõstituere. Illyrici quoq;, & plurimi in Oriente episcopi, factionis Ioannis fuerunt, ecclesiæ autem corpus nõ diuiserunt. Et magno hoc patre defuncto, episcopi Occidentales non prius Aegypti, Orientis, Bospori, & Thraciæ episcopos ad communionem suam admiserunt, quàm nomen diuini illius viri in mortuorum episcoporũ catalogum retulere. Sed neque Arsacium successorem eius vel compellatione sola dignati sunt. Quin & Atticum, qui arsacio substitutus est, & legationes multas ad eos misit, sæpéque per pacificationem conciliari eis studuit, longo pòst tẽpore susceperunt, vbi magni viri nomen sacris tabulis inscripsit. Sicuti paulo pòst dicemus.

Ioannitæ quidam in solos profugerunt locos.

Aegerrimè tam indignitatem tulere episcopi occidentales.

Ioannis nomen in episcoporum albũ relatum.

CAPVT XXIII.

EO tempore maximo excitato motu, quoniam plebem quietam deinceps per seditionem nihil moturam esse constabat, vrbis præfectus Optatus publicè pro tribunali de incen F dio hoc, & quæ conflagrauerat Senatus curia, quęstionem exercuit, multósque eo sub prætextu grauiter torsit. Quod enim superstitionem Græcam profitebatur, in nostris malis veluti delicias consectans, & ecclesiasticis cladibus illudens, casu eo delectabatur, & presbyterum quendam cui nomen erat Tigrius, arripuit: eique vestibus detractis, nudo flagris in tergo plagas intulit: & eovsque hominem excarnificauit, donec articuli eius soluerentur. Manibus enim pedibusque arctè vinctus, quàm maximè fieri potuit, distentus est. Tigrius verò iste genere barbarus quidem & eunuchus non ab ipsa natiuitate fuit. Et quoniam in herili domo, pro eo atque debuit, seruitutem seruiit, præclariorem quàm pro serui captu laudem sibi comparauit. Quapropter libertate donatus, propter morum humanitatem & modestiam, multo intercedente tempore ad presbyteri euectus est dignitatem. Erat nanque moderatus admodum, & æquabilitate vitæ insignis. Erga indigentes, si quis alius, & ipse valde commodus, & in hospites qui ad eum diuertissent, benignus.

Optatus vrbi præfectus quæstionem crudeliter de incendiariis habuit.

Presbyter eunuchus. Tigrius ex seruo presbyter, grauissimè eo nomine tortus.

Egregia presbyteri laus.

Eutropius lector quoq; veluti incendiarius excarnificat⁹.
† βοείοις κατατεινομέναις ἠκίζετο.
Eutropius in carcere expirat.
Siſinij epiſcopi Nouatiani ſomnium de Eutropio.

A Deinde Eutropius etiam lector productus eſt, cū quaſi incendiarius per indices delatus fuiſſet. Et primùm quidem + boiis diſtétis ſępius tortus eſt, poſtea autem ei fuſtibus & clauis oſſa comminuta, vngulis deinde membra, latera, & maxillæ conciſæ, poſtremo flammā accenſam inferioris corporis partibus is excepit. Atque vbi nihil eſt confeſſus, poſt eos qui dicti ſunt cruciatus cuſtodiæ incluſus eſt, quum iuuenis & tenero maximè corpore eſſet. Vbi etiam correptis putredine mēbris, breui vitam finiit. Verum enimuerò graue mihi non fuerit, ſomnium quoque quod de eo accidit, hiſtoriæ huic attexere. Siſinio nanque epiſcopo dormienti, aſsiſtere viſus eſt vir quidam forma & proceritate illuſtri, habitu etiam honeſto & graui, ad ſanctiorem ſacrificij aram templi, quod Stephano protomartyri dicatum eſt. Conſternata verò admiratione mente eum eſſe apparuit, quòd viros bonos non inuenerit, cuius rei gratia totam perambulauerit vrbem: & quòd in tanta proborū hominum penuria ſolus præclarus eſſet Eutropius. Hac viſione propter nouitatem rei Siſinius ad
B ſtuporem redactus, celeriter conſurrexit: & cuidā presbytero, qui ſub eo erat, ſomniū expoſuit: eundemque per vrbem circumeuntem, ſi alicubi Eutropius quiſpiam adeſſet, inquirere iuſsit. Atque ille coniectura ductus, eum confeſtim eſſe dixit, qui nuper diutiſsimè illata in quęſtione ſibi à pręfecto tormenta fortiter pertuliſſe ferebatur. Et in ipſo carcere diligenter, ſi quis ibi Eutropius nomine eſſet, inquiſiuit: quem vbi inuenit, colloquutus cum eo, & Siſinij ſomnio commemorato flens, vt pro ſe precaretur, ab eo petiit. Hæc de Tigrio & Eutropio.

CAPVT XXIIII.

De ſancta Olympiade diaconiſſa.

IN hiſce eccleſiaſticis calamitatibus virilis admodū animi ſpecimen exhibuit beata Olympias, diaconiſſa, quæ vel ſolo nomine ſatis eſt clara & manifeſta. Facerem verò hiſtorię huic iniuriam, niſi eius quoque res
C referrem, cuius ſemel iam atque iterum mētio eſt facta. Sed laxanda venit oratio, vt nos virtutibus quoque eius oblectemus. Genere ipſo parentibus præclaris orta fuit, diuitiis, formæ venuſtate, & omnibus vitæ ornamētis perquā illuſtris. Et collocata quidem illa viro in matrimonium eſt, non tamen prorſus virginitatis cœlibatu orbata. Viginti nanque menſibus in coniugio cum illo exactis poſtquam illum ei mors ademit, quanquam ea eſſet ætate, vt ſecundas non dehoneſtaret nuptias, pudicitiam tamen complecti, atque in ea per vitā omnem acquieſcere maluit. Et cum Imperator eam ad cognatorum ſuorum connubium alliceret, præmiaque & honores conuenientes deferret, nihilominus tamen illa perſequendum ſibi eſſe quàm maximè iuxta eccleſiæ conſtitutiones philoſophandi genus duxit. Proinde delicias omnes repudiauit, alieniores eas eſſe à præſtantibus nobilitate fœminis rata. Et quum abſtinentiæ ſe non cibi tantum, ſed & ſomni, & craſsiorum materiæ affectionum ſeu perpeſsionum dediſſet, tam accuratè corpus exercuit, vt adminiſtro illo, non inſidiatore vſa ſit: pudicitiam verò non modò in

Viginti mēſibus in matrimonio vixit. Secundas nuptias non attigit.

Continentia eius.

contactu quorumcunque ſenſuum, ſed in mente D ipſa conſtitutam habuit. Tum autem cum domina facultatum multarum eſſet, primùm quidam prout ſors tulit, petentibus eas diſtribuit. Quum verò eam hoc ſic facere inſigne eccleſiæ lumen Ioannes videret (Nectarius enim eam diaconiſſam legerat) Conſilium ſanè, inquit, & inſtitutum tuum, ô mulier, de vanis hiſce mundi rebus admiror. At diſpenſandi largiendique modum tenere eum oportet, qui ad perfectæ virtutis faſtigium contendit. Ac tu quidem, quę habentibus ſubſtantiam tuam diſtribuis, mari ipſi aquam inferre & mutuam dare videris. Illud autem te maximè ſpectare decet, quandoquidem tua ſponte Deo ipſi bonis tuis ceſsiſti, & dominio poſſeſsionique pecuniarum renunciaſti, vt eas de cœtero veluti diuini iuris factas, rectius maiore cum equitate diſpenſes, obnoxiamque te rationi reddendę, ſi quid de eis præter rationem factum fuerit, eſſe ſcias. Itaque liberalitatem, ſi mihi obſequêris, petētium indigentia metiêris. Pluresenim hoc modo abundabunt, & miſericordiam ſimul & diſpenſationis E curam, quam in diuina pecunia conſectari conuenit, conſeruabis, compenſationemque & gratiam congruentem conſequêris. Ex eo igitur tempore in ſolam ſanctorum curam opes ſuas impendere cōſtituit, & liberali manu virtutis amatores proſequuta eſt, largitione conuenienti cum hilaritate vſa. Ac multos illa quidem alios propter excellētem hoſpitalitatem liberaliter & benignè excepit: in primis autem in Theophilo, amicum illum & charum Deo eſſe rata, magnanimitatem ſuam oſtendit: quamuis & ipſa improbitatem & contumelias linguæ eius non effugit, ob cauſam illam, quòd & Dei amantes viros illos Ammonium & Iſidorum hoſpitio excepit, eiſque benignè fecit. Et cùm qui piè ſecundum Deum viuerent omnes honorauit, flagrantique animo illos competenti cura dignata, eis inſeruiuit: tum præcipuè Chryſoſtomo patri addicta, & familiaris quàm maximè fuit, tota ex illius nutu & ore pendēs, & veſtes atque + cibum craſſæ huius materiæ expertem, cultumque illum pro eo atq; decuit ritè parans, necnon in aliis rebus omnibus ei inſeruiens, & quo- F dammodo perinde atque Thecla altera Paulum conſequens. Sedenim incendij huius prætextu & ipſa tum ad præfecti tribunal conſtitit. Atque illo interrogante, quid ita tandē Chriſtianorum eccleſiam incendiſſet? compoſito placidoque animi ſtatu illa:[a] Nō hoc, ait, ô præſes, vitæ meæ inſtitutū eſt. Subſtantiā enim, quod ipſe quoq; noſti, meā non exiguā ferè omnē in ſacrorū fanorū ſtructura inſumpſi. Vbi verò ille ſubobſcurè ſe illius vitam ſcire ſignificaret, Olympias:[b] Proinde iudicis munus, inquit, relinque, accuſatoriſq; perſonā ſume, & alius nobis detur iudex.[c] Porrò quoniā crimē obiectum teſtimoniis confirmare non potuit, eamque legitimè arguere non licuit, ad alia ſenſim præfectus tranſiit. Et quaſi conſiliarij locum ſuſcepiſſet, eam reprehendit, quòd Ioannis neceſsitudinem retineret, & propterea eccleſiæ communionem non reciperet: cùm ei reſipiſcenti facile eſſet, negocio moleſtiáque omni liberari. Verùm beata illa nefas eſſe dixit, eam quę publicè per ſycophantiam delata, & in iudicio de crimine obiecto non conuicta eſſet, ad alterius rei, quæ in

Subſtātiam ſuam diſtribuit.

Ioannes Olympiadi eleemoſynæ dandæ modum præſcribit.

Pecunia eleemoſynæ deſtinata diuini iuris eſt.

Theophilo Alexandrino Olympias benignè fecit.
Ammonio quoque Lōgo, &c. Eadem Ioannis miniſtra.
** αὔλον ἐκείνην τροφήν.*

Olympias altera Thecla.

a Eadem apud Præfectum tanquam incendiaria cauſam dicit.
b Prudenter admodum Præfecto ad obiectiones reſpondet Olympias.
c Reiectio iudicis ſuſpecti.

A crimen atque iudicium non venisset, causam dicendam transire. Quod si tibi, inquit, videtur, iube me patronos producere criminum eorum, quę proximè mihi sunt intentata. Nam si cogere voles, vt me contra leges synaxis & communionis, cuius minimè decet, participem faciam: facturam me non esse scito, quæ eis facere permissum non est, qui piè sibi viuendum esse statuerunt. Præfectus postquam intellexit, persuaderi eam, vt cum ecclesia communicaret, non posse: tum quidem ille eam aduocatos sibi quęrere permisit. Alio verò tempore in ius citatam, magno auri pondere per condemnationem mulctauit: sententiam eam suam, ob causam talem, mutaturam esse arbitratus. Verùm illa hæc pro nihilo duxit, neque quidquam de proposito consilio suo remisit. Quocirca Constantinopolim etiam reliquit, & Cizicum, vt ibi degeret, se contulit. Deinde verò ex eo loco ad exilium in Nicomediam Bithynorum est damnata. Abundè verò res necessarias Ioanni exulanti suppeditauit, adeò vt ille ex ea liberalitate multorum

Olympias non persuadetur vt cum persequutoribus Ioannis communicet. Eam ob causam à Præfecto mulctata dicitur. Olympias Nicomediæ exulat.

B quoque inopiam subleuaret, & non paucos ex Isaurorum captiuitate redemptos suis restitueret. Ibi cum illa annos plurimos transegisset, tentationumque procellas & afflictiones varias egregio in Deum amore fortiter sustinuisset,[c] patientiæ tandem coronam suscepit. Monasterium quod Constantinopoli constituit, Marinæ cognatæ suæ relinquens,[d] eam monasterij regulam inuiolatam conseruare iussit. Fuit id prope sanctæ Pacis & Verbi Dei Sapientiæ pristinum templum & vsque ad seditionem eam, quæ Νίκα, hoc est, Vince dicebatur, durauit. Tum verò Sapientiæ templo exusto, & ipsum conflagrauit. Cæterùm maximo eo longe pòst templo restituto, monasterium hoc pristinam quoque recepit venustatem, atque ad veterem restitutum est dignitatem, Sergia ei præsidente, quæ etiam beatæ huius fœminæ vitam conscriptam reliquit, in qua illud quoque eam commemorantem audire licet: Quòd postquam Nicomediæ sancta Olympias diem suum obiit, priusquam sepulturæ mandaretur temporis eius Nicomediensi episcopo in somnis præceperit,

c Obitus eius.

d Monasterij sanctimonialium regula. Monasteriũ suum Marinæ cognatæ suæ Constãtinopoli reliquit. νίκα. Seditio Constantinopolitana. Sergia monasterij Olympiadis præses.

C vt venerandas reliquias arculæ impositas alto mari committeret, & quócunque locorum illa cursum teneret, ibi corpus eius sepeliretur. Id ab episcopo factum, & arca ad maritimũ locum delata est, vbi apostoli Thomæ delubrum positum est: ab incolis locus is Brochti dictus. Ibi diuina visione admoniti qui regionem eam incolunt, exierunt, & sacras illius reliquias ad sanctiorem sacrificij aram reposuerunt, quas innumerabilium morborum cura, dæmonumque expulsione, aliisque prodigiis, quæ supra hominum opinionem ibi sunt exhibita, Deus dignatus est. Memorię quoque proditum est, postea incursione hostili templum hoc Apostoli incensum esse, & quòd reliquiæ istæ prope maris vndas sitæ essent, arcam quidem igni consumptam, ipsas autem in fluctus maris proiectas esse. Quo verò loco illę erant, vndam ipsam cruentam constitisse, Deo veluti exhibente martyris illius confessionem. Sergium porrò, qui tum patriarcham gessit, Ioannem presbyterum eò misisse: eumque sacra eius ossa collecta, monasterio illius intulisse, quod ipsa (sicuti dictum est) loco medio inter duo Sapientiæ &

Miraculum in cadauere Olympiadis

Brochti. Sepultura Olympiadis

Reliquiæ eius Constantinopolim perlatæ. Sergius patriarcha Cõstantinopolitanus.

Pacis templa excitauit. Presbyter, quem diximus, D confirmauit, quum reliquias eas colligeret, magnam vim sanguinis se super eis scaturientem vidisse, adeò vt vestem quoque eius contigerit, atque inde defluxerit. Eadem alius quoque vidit. Et cum multi confluerẽt homines, sanationes mirificæ exhibitæ sunt, dæmonibus plurimis eiectis: quorum vnus talo mulieris incubans, abactus est. Hæc de beata Olympiade.

Sanationes mirificæ apud eas reliquias. Dæmõ talo mulieris incubans.

CAPVT XXV.

Erant autem aliæ quoque plures eodem cursu cum illa concertãtes, eademque erga magnum patrem charitate flagrantes: quarum vna bona admodum fuit,[a] Nicareta Bithyna, nobilibus maximè parentibus apud Nicomedienses orta. Genus ei præclarum erat: perpetua verò virginitate & reliqua vitæ virtute valde celebris fuit.[b] Fastu prorsus caruit, humilitate inter eas quæ idem studiũ sequebantur, præcipuè insignis. E Ordinem in moribus sermone & vita quotidiana seruauit. Res humanas ad mortem vsque diuinis posthabuit. Ad fortitudinem quoque composita fuit, & rerum difficultates facillimè pertulit. Et quod diuitiæ multæ ei ablatę essent, non ęgrè ei fuit: atque eo quod ei ex illis reliquum fuit exiguum admodum, optimè dispensando ad necessitatem est vsa: cum quidem ad multam peruenerit senectutem, aliisque etiam liberaliter impertierit. Et quũ mundiciæ studiosa esset, remedia etiam egregia promptitudine condidit, ad variorum morborum vsum commoda, quæ plurimis ægrotis dedit, qui nihil opis & adiumenti à consuetis medicis retulere. Diuiniore enim quodam nutu quæscunq; aggrederetur res finem bonum illæ capiebant. Atq; vt in summa dicam, in fœminis quæcunque apud nos laudatæ fuere, non aliã reperire fuit moribus, sanctitate & virtutibus reliquis pręstantiorem. Et talis quũ esset, perpaucis tamen nota fuit. Propter morũ nanq; modestiã, & mediocritatis studiũ, vt latéret potissimũ operã dedit, adeò vt neq; diaconissæ honorẽ suscipere, neq; sacrarũ virginũ cœtui præesse voluerit, F quamuis ad id Ioannes patriarcha eam sæpe cohortatus sit & excitarit. Talis quoq; suo ipsius respõdens nomini Nicareta fuit. Sed oratio nobis ad reliquam historiam redeat.

De sancta Nicareta virgine.

a Hanc sibi cognitam Sozomenus Constantinopoli quoque, cum plurimis aliis in volũtarium exilium discessisse scribit, lib. 8, cap. 23.

b Absolutũ Christianæ vitæ exemplum.

Nicareta medicinæ perita.

CAPVT XXVI.

Fortis ille veritatis propugnator in oppidum Armenię Cucusum abductus est, ad quod tum multi excurrebant Isauri. Consultò verò id quoque factum puto, vt in sæuiorũ hominum manibus esset, quàm illi qui eum eò abduxissent, fuissent. Quanuis id diuina prouidentia ita etiam disposuerit, vt etiam illi qui veritatis lucem nõ vidissent, per ipsum manu ducerentur. Id quod accidit. Siquidẽ doctrina & factis mirificis multas ibi cepit gentes, episcopos & presbyteros ibi creando, & sacras scripturas eos docendo. Sed enim apud oppidum Cucusum Adelphius quidam Arabissi episcopus, visione diuina admonitus, eũ excepit. Hunc fama est, post Ioannis obitũ,

In exilio quoque Ioannes Christianismũ propagauit. Adelphius Arabissi episco. per ecstasim locum Ioannis in cœlo inquisiuit.

A quum in mœrore ingenti esset, Deum orasse, vt sibi indicaret, quanam sede & statione illum dignatus esset. Atque quum in ecstasi consternatus esset, sanctos quidem omnes circumcirca ordine consistẽtes vidisse, illum autem in eorum numero non conspexisse. Quod vbi grauiter tulit, angelum ei astantem doloris molestiã ademisse, atque dixisse, aliam Ioanni sedem, Deo propinquiorem, honoremque prestantiorem, vt vnà cum angelis Deum laudibus vehat, datum esse, ad stationemque eam perspicere non multis permissum esse. Abi itaque, inquit, & animi dolorem omitte. + Quod enim hunc non vides, non propterea is nõ adest, sed potius supra multos est: atque id excellentis est honoris indicium. Ille sanè, sicuti diximus, Ioannem excepit. Quæ verò ei in itinere accidêre, tragœdia alia, seu malorum Ilias prorsus sunt. Quàm variis enim cum erumnis colluctatus sit, à nemine ea quàm ab ipso commemorante iucundius aut verius quisquam cognouerit. Nam ea quoque mala, aurea illa lingua, ita vt decuit, optimè exposuit.
B Ad Constantium siquidem presbyterum ex ipsa statim Nicæa scribens, hæc verbis talibus significat.

† τὸ γὰρ μὴ ὁρῶν τοῦτον ἐν τῷ μὴ παρεῖναι τὸ δὲ τῶν πολλῶν ἐπάνω εἶναι τὸ τεκμήριον τῆς μεγάλης ἐστὶ τιμῆς.

CAPVT XXVII.

Scriptum Ioannis ad Constãtium presbyterum. Hortatur Constantiũ, vt strenuè ecclesiasticum munus persecutionis tẽpore administret.

NIcæa quarto mensis Iulij die soluturus, hasce ad pietatem tuam dedi literas, ad id te cohortans, ad quod nunquam cohortari desij: quamuis grauior presente tẽpestate procella, maioresque fluctus ingruant, vt ne intermittas ea quæ officij tui sunt, in ea quam ab initio cepisti administratione, adimplere: Græcæ superstitionis exterminationẽ dico, ecclesiarum ędificationes, animarum curam. Neque te supinum aut socordem rerum difficultas faciat. Neque enim gubernator, vbi mare ipsum concitari & furere videt, à nauis clauo & gubernaculis discedit: neque medicus, vbi ægrum morbo corripi cernit, curatione supersedet: sed tũ maximè vterque istorum artem suam & promptitudinem adhibet.
C Non te ad socordiam redigant præsentia mala. non enim de eis quæ nobis inferuntur calamitatibus, rationem reddemus, quin potius mercedem accipiemus. Si verò ea quæ in nobis sunt in ecclesiam non cõtulerimus, sed desides fuerimus, nihil nos ea in re adiuuabit aut defendet malorum tumultus: quandoquidẽ & Paulus carcerem incolens, in vinculis officium suum fecit. Et Ionas in ventre beluæ marinæ inclusus fuit, & tres pueri in camino versati sunt: neque tamen horum quenquam vincula varia ad desidiam redegere. Hęc ipsa tecum reputans, Domine mi, ne omiseris Phœniciæ, Arabię, & Orientis ecclesiarum curam gerere: illud persuasum habens, locupletem te mercedem recepturum esse, si tot & tantis intercedentibus impedimentis, ea quę in te sunt eis contuleris. Neque tibi graue sit, creberrimas ad nos dare literas. Nam sicuti nunc cognouimus, non Sebastiam, sed Cucuscum exulatum ire iussi sumus, quòd tibi literas mittere facilius erit. Scribes igitur nobis, quot anno quolibet ædificatæ sint ecclesiæ, & qui viri sancti in Phœniciam sint missi, & si quæ maiora accesserint incrementa.

Homines sapiẽtes, turpitudine, nõ casu, & delicto suo, nõ aliorum iniuria commouentur. Cic.

D Et cùm Nicęnum quendam monachum casæ suę inclusum reperissem, ei vt ad pietatem tuam iret & in Phœniciam proficisceretur, persuasi. An is ad te venerit, fac sciam. De Salamis regione, quæ non longè à Cyro sita, & ab hæresi Marcionistarum oppressa est, acturus cum quibus oportuit, & rem omnem rectè conformaturus fueram, nisi eiectus essem. Quod si dominũ meũ Cyriacum episcopum Constantinopoli esse cognoueris, scribe ad eum hac de causa, & perficere is omnia poterit. Cohortare omnes, & potissimũ qui fiduciam erga Deum habent, vt multùm & assiduè orent, vt præsens orbis naufragium conquiescat. Intolerabilia enim Asiam, aliasque vrbes & ecclesias inuasere mala: quæ singillatim, ne molestus esse videar, enumerare supersedeo: atque vnũ illud dico, multa nunc & assidua peropus esse precatione. In alia rursus epistola ita inquit. Quòd si in carcere degitis, catenisque vincti, & cũ squalidis & sordidis hominibus in custodias inclusi estis, propterea quòd istorum iniquitati non consentitis, exultate eo nomine & gloriamini, quoniã
E ingentis lucri hæc vobis occasio sunt. Quandoquidẽ & nos attriti, consumpti, & sexcentis mortis generibus confecti sumus: id quod renunciare certò possunt, qui breui etiam momento nobiscum fuere: cum quibus colloqui non potui, propter continuas febres, quibus sum occupatus, quibusque diu noctuque afflictus, iter tamen facere necesse habui, æstu oppressus, insomnia labefactatus, rerum necessariarum penuria, curatorumque seu defensorum inopia confectus. Nam & iis qui vel in metallis opus faciunt, vel carcerem incolũt, longè duriora & passi sumus, & etiamnum patimur. Et vix tandem Cæsaream ex tempestate in portum venimus. Sed ne portus quidem iste recreare nos ex fluctuum & vndarum erumnis potuit: adeò nos pęteritum tempus prorsus accîdit. Verumtamen Cæsaream quum venissem, non parum sum refocillatus, quòd & puram biberim aquam, & panem non sordidum atque durũ sumpserim, neque in doliorum fragmentis lauarim, sed balneum qualecunque repererim, & quòd in
F lecto tum cubare permissum mihi fuerit. Possem quidem plura istis commemorare: verùm ne nimio vos dolore afficiam, in his consistam. vno illo adiecto, + nõ debere vos exprobrare eis casum scilicet nostrum desinere, qui nos diligunt. Nam cum tot habeamus nostri studiosos, tanta potestate & autoritate præditos, neque ea res impetramus, quas ✶ damnati etiam homines impetrant, vt in amœniorem viciniorem que locum condemnaremur. Verùm quum & corpus erumnas hasce tolerare deneget, & metus Isaurorum omnia circumuallet, paruam hãc & tenuem gratiam obtinere non possumus. Sit eo quoque nomine Deo gloria. Non enim glorificare eum in omnibus desinimus. Sit nomen eius benedictum in secula. Scitis nanque, loca omnia tumultibus & turbis esse plena: nec pro Constantinopoli sola, sed pro vniuerso orbe oratione & cohortatione ✶ opus est. Inde enim initio sumpto, sicuti dictum est, malum loca omnia peruadens, ecclesias omnes turbat. Septuaginta diebus in itinere consumptis, aliquando tandem Cucusum peruenimus: locum totius orbis, propter solitudinẽ,

σαλάμιος. *Curam gerit ecclesiarum exul Ioannes.*

Cohortatur ad orationẽ assiduam.

Aliud Ioãnis scriptũ. Exultandũ in afflictionibus.

ἐμπορίας ὑπόθεσις.

Aerumnæ quas itinere pertulit Ioannes.

παρακχομένων.

† μὴ παύοντα ὀνειδίζοντας τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς.

Querela de exilij loco.

* κατάδικοι.

* παρακλήσεως.

A grauissimum. Proinde reuerentia vestra colligere potest, quæ & quanta pertulerimus mala, insultantibus febribus cōflictati, & metu Isaurico circumuallati. Atquæ hęc quidem dico, nō quòd velim quenquam cuiquam molestum esse, & petere vt aliò inde transferat. Nam quod durissimum fuit, viæ scilicet erumnam, pertulimus. Sed illam à vobis gratiam peto, vt crebrò ad nos scribatis, & ecclesiarum curam geratis. Et rursus inquit: Quādoquidem & nos tertium iam annum in exilio agentes, in fame, peste, bellis, continuis obsidionibus, solitudine incredibili, morte quotidiana, ensibus Isauricis, non mediocriter animat & consolatur affectionis vestræ abundantia, & constantia, & fiduciæ stabilitas. Quapropter etiam si solo & mœnibus vrbis eiecti sumus, vera tamen ciuitate exacti non sumus. Si enim vos ciuitatem facitis, & nos vobiscum semper & in vobis sumus, satis cōstat, etiam dum hic agimus, vrbem nos illam incolere. In animis enim vestris versamur: & vbicunque sumus, omnes vos vehementes nostri amatores in mente nostra circumferimus.

Commendatio ecclesiarū.

Consolatur se amicorum fidorum egregia erga se charitate.

Non putat se exulare Ioannes, dū amici Constantinopolitani memoriam eius retinent.

B

CAPVT XXVIII.

Epistolæ sic habent. Non multo verò pòst episcopus Constantinopolitanus eligitur Arsacius, Nectarij, qui ante Ioannem episcopatū eum gessit, frater: vir placidus quidem iudicatus, & erga Deum maximè religiosus. Gloriæ autem eius clerici quidam obfuerunt, qui quicquid voluere, fecerunt, & culpam omnem in eum contulerunt. Deteriorem verò eum multo fecere ea, quæ Ioannis sectatoribus accidere. Postquam enim cum eo & cum ecclesia eius, in qua insidiatores & sycophantæ Ioannis multi aliis permisti essent, communicare & orare noluerunt, & suos sibi conuentus in extremis locis & porticibus ciuitatis egerunt, rem eam ad Arcadium imperatorem detulit. Itaque ad eos congregatos quidam cum non contemnēda militum manu missus est. Illi multitudinem fustibus & saxis pulsantes, inde

C depulerunt. Quicunque autem inter illos ardentiore erga Ioannem animo, & quasi multitudinis columnæ, aliisque pręclariores erant, eos custodia excepit. Et quod in eiusmodi turbis accidere solet, cum res nouæ militibus permittuntur, mulieribus quæ ibi simul congregatæ erant, multis capitis velamenta, aureæ zonæ, monilia, torques, & ornatus earum reliquus direptus est. Erant etiam, quibus vnà cum infima auricula inaures ablatæ sunt. Et cum ingens clamor & luctus in vrbe esset exortus, tantum abest vt illi suum erga Ioannem amorem mutarent, vt etiam ea ex re numerus eorum auctus sit, & ad partes eorum plures accesserint. Verumenimuerò publicè illi deinceps non conueniebant: multi verò etiam neque in forum neque in balnea prodibant. Quibusdam etiam domi manere periculosum erat, qui sibi ipsis exilio imposito vrbem reliquerūt, & quò cuique visum est, concesserunt. Multi sanè & alij honesti boniq́ue viri, sed nō minus mulieres, pari in Ioannem ardore inter se decertarunt: inter quas Olympias & Bithyna Nicareta fuit, de quibus paulo autè diximus. Arsacius porrò vbi non longius quàm decem & quatuor mēses in sede episcopali vixisset,

Arsacius successor Ioannis.

Arsacius efficit, vt militari manu, iubente Arcadio, Ioannitæ in conuētibus suis malè tractētur.

Exemplum militaris licentiæ.

Ioannitæ sententiam suā non mutant.

Multi Constantinopoli discedunt.

Arsacij mors.

D diem suum obiit: cū quidem, vt aliquis dicat, nullum viuentis hominis opus peregisset, longo tempore per frigidiorem naturæ ignauiam & stuporem quasi confectus, nec minus ante naturalem finem præmortuus. Proh pudor, quis cui? inquit Simeon: quasi quidam, vt ita dicam, + vetus truncus, multa principum facilitate, substitutus est? vir octogesimum supergressus annum, tumulo magis quàm throno appositus, delirus quidam & desipiens, ad dicendum quidem ineptissimus, ad cogitandum autem de rebus decentibus stupidissimus, ad faciendum verò ignauissimus, parum admodum ab inanimatis dissidens, lecto & angulo dignus: qui quum per seipsum esset inutilis, & populus Ioannis amore teneretur, quòd is ei ex parte altera obstaret, + ingratus prorsus omnibus & + illaudatus fuit. Talis Arsacius erat: & quum breui tempore ecclesiæ præfuisset, ita è viuis excesit.

Confertur successor Arsacius cum Ioanne decessore.

† γεράνδρυος

† ἀπόστοργος

† ἀπόρρητος

CAPVT XXIX.

E

Permultis autem ecclesiam ambientibus, quarto post Arsacij obitū mense ex presbyteris Attico ea committitur: qui in cleri ordinem allectus, vnus ex Ioannis obtrectatoribus fuit, Sebastiæ Armeniorum ortus, ab adolescentia autem philosophiæ operā nauauit, sub magistris quibusdam monachis Macedonij hæresim sectantibus, qui tum Sebastiæ philosophiæ suæ officinā habebant. Erat autem Eustathij disciplinæ, quem Sebastiæ episcopum & monachorum optimū ducem fuisse, in superioribus exposuimus libris. Cuius scriptum pulcherrimum quidam esse ferunt, quæ Basilij magni Ascetica, seu Monastica dicuntur. Non hic autem est Eustathius, qui postea Antiochiam est translatus, & propter quem in ecclesia offendicula illa inter Paulinum & Meletium, & Flauianum & Euagriū extitere. Atticus vbi inter + viros census est, Macedonij opinione reiecta, ad ecclesiam vniuersalem se contulit, nō tam doctrina quàm natura prudens: quapropter in rebus agendis facile quod voluit assecutus est, in-

F struendis simul & effugiendis insidiis dexteritate mira. In moribus eius hæ fuerunt illecebræ, vt ferè omnibus gratus & charus esset. In orationibus ecclesiasticis simplex fuit, easq́ue tales edidit, vt neque ab auditoribus transcriberentur, neque omnino doctrina liberaliore & elegantia carerent. Et cū vir summa diligentia esset, opportunum tempus nactus, subinde oratores Gręcos celebriores legendo se exercuit. Tum demum, quū idiota seu rudis esse videretur, testimonia ab illis mutuatus, eos etiam qui eruditè cum eo agerent, fefellit. Cúmque studiosissimus & placidus maximè erga eiusdem sententię sectatores, tum eis qui aliter quàm ipse sentirent, formidabilis plurimū fuit. Eis facillimè, dummodo vellet, timorem incutere potuit. & rursum totus mutatus, ad comitatem se retulit. Talis ille fuit: sicuti qui eū cognouere, memoriæ mādarunt. Eo autē ecclesiam gubernante, ingentem Ioannis studiosi tulere persecutionem, cum quidem maxima & Orientis & Occidentis pars ecclesiæ eius communionem, auersaretur. Quo tempore Ephesij impunitate ar-

Atticus successor Arsacij.

Eustathius Sebastiensis.

Ascetica Basilij magni.

Eustathius Antiochenus.

Atticus ex Macedoniano orthodoxus.

† εἰς ἄνδρας τελείους.

Atticus Ioannis sectatores persequutus.

A repta, quæ eis visa sunt, omnia mouere & mutare voluerunt. [a] Itaque viros à bono pastore ritè, & sicuti Deo gratum est, in thronis collocatos eiecerunt: [b] eisque profanos quosdam & impuros prorsus homines substituerunt, nulla exploratione manuum impositioni precunte. quippe ita vana & facilis ea res visa est, vt ad episcopatum promptissimè suscipiendum satis esset, si quis id modò vellet, aut aliquid donaret. [c] Proinde qui dudum à Ioanne exautorati fuerant, commodè rerum talium contemptores aggressi, in ecclesias sunt introducti, episcopatu (proh pudor) pecunia redempto. [d] Qui etiam Heraclidem illũ, quem magnus Ioannes Ephesi episcopum creauerat, suffragantibus ei aliis quoque septuaginta episcopis, ad annos quatuor crudelissimè carceri incluserunt: & postea dignitate † ei abrogata, execrandũ & manifestum cinædum, detestationis omnis plenum, tribuni Victoris eunuchum, in cœlibis viri throno (ô vindicta & patientia Dei) indignissimè collocarunt. B

a Ephesij per temporũ impunitatẽ episcopos à Ioanne ordinatos ecclesiis exigunt.
b Illegitima episcoporum substitutio, nulla interueniente doctrinæ & vitæ exploratione.
c Episcopatus pecunia redempti.
d Heraclidem annis quatuor in carcere detinent.
Eunuchum impurum ei substituunt.

† *Nemo gradum sacerdotij venalitate precij mercetur. Quantũ quisque mereatur, non quantum dare sufficit, æstimetur. Non precio, sed precibus ordinetur antistes. l. Si quenquam. C. de episc. & cler.*

CAPVT XXX.

Flauiani Antiocheni mors.

Porphyrius vir malus, sedem eius inuadit.

TVm quoque magno Flauiano, Antiocheno episcopo, qui se cũ Ioanne aduersariis non coniunxerat, & ad quietem æternam translatus fuerat, Porphyrius successit: vir quidam grandæuus, nõ minus improbitate veterator, quippe quæ cum illo diligenti cura nutrita coaluerat, quàm ætate vetulus. Nam vita in libidine peracta, ne tempore quidem ipso quicquam de eo impetu remisit, atque in rebus turpibus ipsam quoque naturam vincere atque superare summopere contendit. Vbi verò eum etiam Antiochenæ ecclesiæ sedis per tyrannidem occupandæ cupido capit, cum vrbs tota more recepto, tempore suo ad spectacula in luco Daphnes effusa esset, Seueriano & Acacio, C necnon Antiocho in amicitiam suam allectis, & administris tyrannicę cupiditatis assumptis (simile enim simili amicum prorsus est) [a] prædonum more thronum conscendit, veluti lupus quidam, non pastor: eademque ipsa hora consecrationem ab eis accepit. Adeò autem illis ea res deproperata est, vt receptos ritus plurimos in sacra initiatione pretermiserint. Porrò operum tenebrarum patratores, fine suo maleficio tãto imposito, postea discesserunt, impudenti sibi fuga consulentes; & per montes inuios ad sua reuertentes. At ciuitas vbi factum id sensit, ignem & materiam aliam incendio aptam manibus rapientes & congerentes, ardore scilicet diuino & ipsi flagrantes, vnà omnes aduersus eum iere, ipsum simul cum episcopali domo comburere volentes. Vitã nanque eius quàm improba & detestanda esset, non ignorabant. Quod sic agi postquàm ille cognouit, pręsidi pecunia corrupto suadet, vt & ipse furorem alium contra pietatis cœtum obarmet. Ilicet armatorum manus contracta, & cohors malorũ contra illos coacta est. Proinde illi in conspectum istorũ contrà euntium venire ausi non sunt. Interea ingens etiam persequutio excitata est aduersus ecclesias Dei, Attici instinctu (neque enim cum hoc quoque communicare quisquam, propter cum quo Ioannem maximè prosequebantur amorem, volebat) iussiones imperiales passim circumferebantur in hæc verba conceptæ. Si quis episcoporum cum Theophilo, Attico, Porphyrio, communicare noluerit, extorris ecclesia esto, & facultatibus priuator. Ex laicis autem seu popularibus qui magistratus gerunt, dignitate excidunto, milites cingulos deponunto. Vulgus autem & opifices auro multo mulctati, exilio, sicuti decet, damnátor. Itaque qui sincerè honestatem sequebantur, & res præsentes non magni faciebant, ne quid absonum & veræ pietatis instituto indignũ committerent, ad solitudines inhabitandas profugerunt. Quidam inuiti etiam communicare cũ illis coacti sunt, quibus scilicet gloria & opibus excidere magnum visum est. Monachi verò in Syria plurimi ab ecclesia seiuncti, synaxes & conuẽtus suos egere: quam ob causam multas etiam experti sunt erumnas. E

a Furtiua & imperfecta Porphyrij ordinatio
b Ritus in consecratione episcopali
Plebs Antiochena aduersus Porphyrium insurgit.
Porphyrius se contra illã militari manu defendit.
Atticus persequutionem contra plerasque ecclesias excitat.

D *Imperiale scriptum pro Theophilo, Attico, Porphyrio.*
Plerumque secessus. Multi serbus præsentibus accommodant.
Monachorũ sanctorũ persequutio.

CAPVT XXXI.

CVum ecclesia ita affligeretur, episcopi quidam & clerici diuino ardore pro Ioanne & ecclesia, cuius tam malus & miserandus status esset, flagrantes, ex Oriente Romam veterem sunt profecti, grauemque tragœdiam istam Honorio Imperatori & Innocentio Romæ episcopo commemorarunt. Nam post magnum illum Damasum, Siricius quindecim annis episcopatum Romanum tenuit. Ei autẽ defuncto, Anastasius surrogatus est: qui vbi post triennium decessit, Innocentius locũ eius per successionem cepit. Tres illi secum attulere epistolas: quarum vna aureæ illius linguæ erat, calamitates omnes exactissimè recensens: secunda totius Constantinopolitanę vrbis cleri cõmunis: tertia, quadraginta illorum episcoporum, qui communionis & partium Ioannis erant. Eis redditis, tantũ in illis ardorem accenderunt, propter calamitates eas dolentibus, vt ambo ad Imperatorem Arcadium literas dederint, diuturnum in rebus huiusmodi somnum eius reprehendentes. Carpebant verò alterum quoque exilium, quo Ioannes præter ecclesiasticas sanctiones affectus fuerat: oportere affirmantes, si quæ illi verę honestatis & ecclesiæ tranquillitatis cura esset, episcopum in sedem suam reduci: & synodum Thessalonicæ, quæ in medio è Roma & ex Oriente venientibus sita sit, cogi. Theophilum etiam Alexãdrinum, qui omnia ea miscuisset, acciri: atque ita demum canonico, nullisque affectionibus corrupto iudicio, Ioãnis causam omnem ritè & ordine decidi. Cuius rei gratia se Italos aliquot episcopos misisse addiderunt, conscientiam bonam & iudicium rectum in cordibus suis obtinentes. Hęc sic ad Arcadium Honorius & Innocentius scripsere. Quæ verò Ioanni etiam & clero rescripsere, eiuscemodi verbis continentur: quæ ego ex Romano sermone vtraque in græcam linguam translata inueni, & historię huic adieci. Epistola ad Ioannem sic habet.

Orientales de statu ecclesiarũ suarũ & Honoriũ Innocẽtium certiores faciunt.
Rom. Pontifices, Damasus, Siricius, Anastasius, Innocentius.
F *Honorij & Innocentij ad Arcadiũ scripta.*
Rectissima scriptorũ eorũ sententia.
Iudicium legitimum & Canonicum.

A

CAPVT XXXII.

Responsum Innocētij ad Ioannem.

Cōscientia recta per spem bonam cum iniuriis colluctans.

Bona conscientia.

Piorum probatio.

TAmetsi innocentem bona omnia expectare, & à Deo misericordiã petere cōueniat: tamen nos quoque, qui tolerantiæ malorum suasores sumus, literas hasce, pro eo atque decuit, cum Cyriaco diacono ad te dedimus, ne aduersariorum iniuria plus posit quàm bona conscientia, dum in spe cum illa luctatur. Non enim opus est doceri te, tot populorum doctorem & pastorem, optimos quosque sæpe atque adeò semper probari, an in vigore patientiæ persistant, neque alicui dolorum labori cedant. Et est profectò res stabilis & firma cōscientia bona in malis, quæ iniustè accidunt omnibus, quæ nisi quis patientia vincat, iudiciũ de se malæ suspicionis præbet. Omnia nanq; sustinere debet, qui Deo primùm, deinde suæ quoq; confidit conscientiæ. Quandoquidem bonus atque honestus vir exerceri ad patientiã maximè potest, vinci autem non potest. Nam mentem eius diuinæ custo-
B
diunt scripturæ. Abundãt autem exemplis lectiones sacræ, quas populo tradimus: & omnes propè sanctos variis modis & cōtinenter malis afflictos esse, cum fide attestantur: quippe qui tanquam in aliquo iudicio explorati, tandem sic ad coronã patientiæ peruenere. Consoletur igitur charitatem tuam, frater reuerendissime, conscientia tua, quæ in tribulationibus solatium virtutis obtinet. Inspiciente nanque ipso Domino Christo, in portu pacis, pura constabit conscientia. Hæc Innocentius ad diuum Chrysostomum scripsit. Epistola autem ad clericos hæc est. Innocentius episcopus presbyteris & diaconis, totique clero & populo ecclesiæ Constãtinopolitanæ, quæ sub Ioanne episcopo est, fratribus dilectis, salutem. Ex literis dilectionis vestræ, quas per Germanum presbyterum & Cassianum diaconum ad nos dedistis, scenã malorũ, quam ob oculos posuistis, anxia solicitudine cognoui: & quibus ærumnis malisque fides laboret, repetita sæpius lectione perspexi. Cui rei sola patientiæ consolatio medetur. Dabit enim breui Deus noster afflictionibus tantis finem, quas su-
C
stinuisse proderit. Sedenim hanc ipsam necessariam consolationem, in initio epistolæ dilectionis vestræ positam, consilium propositũmque vestrum laudantes intelleximus, multa patientię testimonia complectentem. Cōsolationem nanque nostram, quam ad vos scribere debuimus, literis ipsi vestris præoccupastis. Eam siquidem laborantibus Dominus noster præbere patientiam solet, vt in ipsis tribulationibus seipsos Christi serui solentur, secum ipsi reputãtes, eadem antea sanctis, quæ ipsi patiũtur, accidisse. Sed & nos ex ipsis literis vestris afferre vobis solatiũ possumus. Non enim ab eo, vt vobis condoleamus, alieni sumus: siquidem & nos in vobis affligimur. Quis nanq; ferre posit, quæ ab illis designantur, quos maximè conueniebat pacificæ tranquillitatis & cōcordiæ studiosos esse? Nunc insolito more sedibus ecclesiarum suarum innocentes eiiciuntur episcopi. Quod sanè primus frater & collega noster, episcopus vester Ioannes, per iniuriam est passus, causa indicta, & crimine neque obiecto, neq; audito. Quæ verò hęc prohibita ratio est, vt iudicij specimen non seruetur, aut de causa nō quæratur? In lo-
D
cum viuentium episcoporũ alij surrogantur, quasi qui ✱ ab eiusmodi delictis prorumpunt, à quopiam iudicari possint rectè quicquam vel dicere vel facere posse? Nunquam sanè patres nostros talia ausos fuisse, sed potius vetuisse cognouimus, ne cui in locum viuentis per consecrationem alium substituendi sit potestas. Minimè enim consecratio siue electio reproba honorem adimere episcopo potest: quandoquidē neq; episcopus ille esse potest, qui iniquè substituitur, quoniam hæc contra Canonũ obseruationem sunt. Canonibus porrò obsequendum esse scribimus, qui Nicææ sunt decreti: quos solos consectari decet ecclesiam catholicam, & iuxta eos iudicare. Sin alij à quopiam proferuntur, à Nicænis canonibus dissonantes, & hæreticos autores referẽtes, ij à catholicis episcopis reiiciuntur. Hæreticorum nanq; inuenta catholicis canonibus non sunt annectenda. Semper etenim illi per cōtraria & nefaria decreta, patrũ Nicænorum consilium minuere intendunt. Quapropter nō solùm hoc dicimus, istos sequendum nō
E
esse, verumetiã cum hæreticis & schismaticis seu dissidiosis dogmatibus condemnandum: quemadmodum antea in Sardicensi concilio ab episcopis, qui nos pręcesserunt, factum est. Nam quæ sic perperàm subintroducuntur, magis damnare conuenit, quàm vt quæ directè contra Canones statuuntur, aliquam habeant, fratres reuerendissimi, firmitatem. Cæterùm quid cōtra istos in præsentia agendũ? Synodali cognitione peropus est, quã dudum etiam cogendã esse censuimus. Sola enim illa talium procellarum motus sopire potest: quã vt obtineamus, vtile nunc fuerit, medicinam & opem hanc ad voluntatem magni Dei & Christi eius, Domini nostri, referre. Omnia quæ diaboli inuidia, ad fidelium explorationé sunt perturbata, pacabantur. Stabilitate fidei nihil nō sperare à Domino debemus. Nos quidem multum deliberamus & dispicimus, quomodo vniuersalis synodus cōgregetur, vt de volũtate Dei turbulenti isti motus compescãtur. Itaque interea sustineamus: & patientiæ muro circũuallati, omnia auxilio Dei nostri restitutum iri speremus. Quæcunque verò
F
vos sustinuisse scripsistis, ea quoque omnia antea, quamuis diuersis maximè temporibus, à collegis vestris episcopis, Demetrio, Eulysio & Palladio, qui Romam venerunt, & nobiscum fuerunt, percunctatione accurata cognouimus. Hæc sunt, quę ad clericos ab Innocentio datę literæ cōtinebant: ex quibus colligere licet, quæ illi sententia & studium de Ioanne fuerit.

Viri sancti semper afflicti.

Corona patientiæ.

Innocētij ad clerũ Cōstantinopolitanũ epistola.

Patientia in afflictionib' consolatio.

Dabit Deus his quoq; finē.

Et hæc olim meminisse iuuabit.

Sanctorum afflictio.

Ioannes indicta causa proscriptus.

Iniquè in locũ episcopi viuentis alius substituitur.

✱ ἐκ τοιούτων πλημμελημάτων ὁρμώμενοι.

Soli Niceni canones legitimi.

Hæreticorũ canones reiiciendi.

Synodi ecclesiastica dissidia sopiunt.

Synodus à Deo petenda

εἰς λογισμὸν ἐλπίσιν.

Patiendum & sperandũ

CAPVT XXXIII.

LIteræ ipsæ tales fuere [a]. Insuper verò synodi decreto, quæ Ioannis causa in Italia coacta fuit, in manus recepto, Dei amans [b] Æmylius Beneuenti episcopus, Cathegius, & Gaudentius, cũ Valentio & Bonifacio presbyteris, Roma Byzantium profecti sunt. Sequebantur eos Cyriacus & Demetrius, vnà cum Palladio & Eulysio, qui Ioannis partium studiosi eò venerant, & tragœdiam malorum omnem illis exposuerant. Quum autem in

a Synodus pro Ioãnem in Italia coacta.

b Legati Roma Constantinopolim missi.

Sozo scribit, epos quinq;, & presbyteros duos ecclesiæ Rom. ad Honoriũ & Arcadiũ esse missos, qui locum & tempus synodi cogẽdæ peterẽt. lib. 8. ca. vlt.
c Eudoxiæ dolo ij excipiuntur.
d Athyras suburbana Constanti-nopolis regio.
e In vincula coniiciuntur.
Torquentur.

A Græciam peruenissent, in manus tribuni cuiusdã, qui insidias eis tetenderat, inciderũt [c]. Non enim latêre potuerunt fœminarum pessimam Eudoxiam legationis eius mandata. Et quòd eorum sententię seu consilio, qui legationem eam miserant, arte quadam aduersaretur, actiones eorum contrariis actionibus præuenit. Quapropter Thessalonicam illis videre, atque Papæ literas, quas ad eius vrbis episcopũ Anysium ferebant, reddere permissũ non est. Sed duobus nauigiis impositi, postquam in vnum ex suburbiis Constantinopolitanæ ciuitatis,[d] quod Athyras vocatur, peruenerũt,[e] per vim in custodiam sunt coniecti: quibus per calumniam obiectum est, quòd ditionem alienam vltra terminos suos turbarent, & cum Orientalis imperij contumelia ibi adessent. Romani igitur, & Cyriacus episcopus, quique cum eo erant, seorsim quisque in custodias inclusi, torti sunt: & ærumnis plurimis affecti, vt literas flagitatas proferrent. Postquam autem illi se eas non prius daturos esse affirmarunt, quàm Imperatorem vidissent, vt pote ad eũ legati: postremò Valerius quidam, ex feritate & temeraria audacia nomen & celebritatẽ aucupans, episcopi vnius, apud quem literæ erant, pollice fracto, scripta ipsa & vascula quædam, adhæc quicquid illis ad res necessarias parandas erat argenti, ei eripuit: id quod ille non sine maligno cõsilio fecit, vt sumptibus omnibus spoliati, facere aliquid illi, quod prohibitũ est, necessitate adigerentur. Postridie eius diei alij plurimi affuere, siue ab ipsa Augusta, seu ab Attico missi: qui ab illis petierunt, vt tribus millibus nũmorum aureorum receptis, cum Attico communicarent, Ioannis autem causam despicerent. Hoc illi se facturos prorsus negarunt. Accidit enim diuinitùs quiddam, quod eam rem prohibuit. Nam vni ex Æmilij diaconis, Paulo nomine, viro casto & moderato, diuum Apostolum Paulum apparẽtem dixisse ferunt: Videte quomodo accuratè seu circumspectè ambuletis, dies enim mali sunt: promissam fortè fraudem sic inhibentem. Sed enim quum illi promissionem seu conditionem oblatã nõ reciperẽt, sed reditũ in Romanã vrbem precibus peterẽt: Valerius, qui egregiũ illud viri optimi facinus in pollice patrauit, ad malè agendum strenuus, immundo & vetustate squalido nauigio eos commissos, exitium eis struens videlicet, Romam reuerti iussit. Illi cum summo periculo nauigantes, ægrè Lampsacum appulerunt. Inde naui mutata, quatuor mensibus elapsis Romam peruenere: & apud Innocentium Papam singillatim quæ eis accidére, renunciarunt: nihil scientes, quid vel Cyriaco eiúsq; comitibus, vel Ioanni ipsi acciderit. Hæc tum segnem Arcadium latuere, id quod postea animaduertere licuit. Hisce verò de causis Innocentius Romanus episcopus plurimùm indignatus, epistolam compositam ad Arcadium, Atticum & Theophilum dedit, qua illos excommunicationi & exautorationi subiecit: quum quidẽ cognouisset, non multo pòst patrem illum mortẽ oppetiisse, in longius exilium abductum, quemadmodum paululũ progressi exponemus. Epistola verbis huiusmodi conscripta fuit.

Litera eis & viaticũ adimuntur. (B)

Agitur cũ eis vt trib⁹ millibus aureorum receptis, cum Attico communicent.
Cõditionẽ eã illi respuunt.

Rebus infectis Romam reuertuntur. (C)

Arcadius socors.

CAPVT XXXIIII.

VOx sanguinis fratris mei Ioannis clamat ad Deum contra te, ô Imperator, sicuti quondam Abel iusti contra parricidam Cain: & is modis omnibus vindicabitur. Nec id modò admisisti, sed etiã pacis tempore persecutionem magnam aduersus Deum & ecclesiam eius concitasti. Eiecisti è throno suo, te nõ iudicata, magnũ totius orbis doctorem, & vnà cum eo Christum persecutus es. Neq; de illo ita queror (sortem enim, seu hæreditatem cum sanctis Apostolis in Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi regno consecutus est) quanuis intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propterea, quòd primùm de animarum vestrarum salute, deinde de eis qui sapiẽtissima spirituali & diuina doctrina & institutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, sum solicitus. Non enim ecclesia tantum Constantinopolitana mellitę illius linguę iacturam fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatẽ redactus est, viro tam diuino amisso, persuasione vnius mulieris, fabulam hanc & spectaculũ exhibentis. Verùm excipiet illa & præsentem hic pœnam & futurum sempiternum supplicium nõ post multos hosce dies ei adueniens. Tametsi enim beatus Ioannes vitam reliquit, fide seruata, & fluctuantibus cõfirmatis: in æterna tamen secula sempiternarum deliciarum & immortalis vitæ hæreditatem est cõsequutus. Noua autem Dalila Eudoxia, quæ paulatim te erroris seu seductionis nouacula totondit, execrationem ex multorum ore sibi ipsi introduxit, graue & quod gestari nequeat peccatorum pondus colligans, atque id prioribus peccatis suis superaddens. Itaque ego minimus, & peccator, cui thronus magni apostoli Petri creditus est, segrego & reiicio te & illam à perceptione immaculatorum mysteriorũ Christi Dei nostri. episcopum etiam omnem, aut clericum ordinis sanctæ Dei ecclesiæ, qui administrare aut exhibere ea vobis ausus fuerit, ab ea hora qua præsentes vinculi mei legeritis literas, dignitate sua excidisse, decerno. Quòd si, vt homines potentes, quenquã ad id vi adegeritis, & canones vobis à Seruatore per sanctos Apostolos traditos trãsgressi fueritis, scitote non paruum id vobis peccatum fore, in horrenda illa iudicij die: quum neminem huius vitæ honor & dignitas adiuuare poterit, arcana autem & abdita cordium sub oculos omniũ effundentur atque exhibebuntur. Arsacium, quem pro magno Ioanne in thronum episcopalem produxistis, etiã post obitum exautoramus, vnà cum omnibus qui consultò cum eo communicarunt episcopis: cuius etiam nomen sacro episcoporum albo nõ inscribatur. Indignus enim eo honore est, vt qui ✱ episcopatum quasi adulterio polluerit. Omnis siquidẽ plantatio, quæ à Patre nostro in cœlis plantata non est, eradicabitur. Ad Theophili abrogationem addimus excõmunicationem, anathematismum, & absolutam à Christianismo alienationem. Hæc Innocentius pro Ioanne pugnans scripsit. Neque verò etiam Atticũ, qui post Arsacium thronum magni illius inuolauit, non accusauit. Verùm vt ea res composita postea sit, historia loco suo ostendet.

(D) *Litera Innocentij papæ, quibus Arcadiũ, Atticum & c. anathemati subijcit Ioãnes re & causa ĩdicta damnatus.*

(E) *Sũmum malũ Eudoxiæ minatur.*
Cum Ioanne defuncto optimè actum.
Eudoxia altera Dalila.

Excommunicatio.

Ligandi vinculum.

(F) *Extremum Christi iudicium.*

Arsacius defunctus exautoratur.

✱ μοιχεύσας τὴν ἐπισκοπήν.
Sacrum episcoporum album.

CAPVT XXXV.

A Eadem tempestate, ficuti in omnibus episcoporum dissensionibus reperire est, res etiam publicæ tumultibus sunt repletæ. Hũni nanque Istrũ transgressi, Thraciam vastantes percurrerunt. † Huldam ducem habentes. Et Isauri quidam prædones perquam feri, ingenti coacta multitudine Phœniciam atque Cariam, & quæ in medio sitæ sunt vrbes, excursionibus extremísque cladibus vexarunt. Stilico quoque Honorij socer, opúmque & copiarũ illius omnium dux, vix summus, simul & Romanorũ & barbarorũ ad nouas res spectantium studia sibi consiliata habens, cum præfectis eorum egit, & committere inter se Imperatores tentauit. Atque vbi, [a] vt Alaricho Gotthorum duci ducendarum Romanarum copiarũ dignitas tribueretur, suffragio suo effecit, in Illyricos mouit:[b] & eo Iouium quendam præmisit, re ita composita, vt & ipse cum Romanis arcadij ducibus congrederetur, & regionis etiam eius populos Honorij imperio subiiceret. B Alarichus autem exercitu ex Dalmatia & Pannonia terra barbara suscepto in Epirũ venit: * Græciaq; [c] & Athenis captis, vicinam quoque Dalmatiam vastauit. Deinde Illyricum ingressus, atque aliquandiu ibi moratus, per Alpes in Italiam rediit: Stilicone angustias earum illum transire * permittente, vtpote qui insidias Imperatori strueret. Postea Alarichus cùm inde proficisci vellet,[d] Honorij literis, ne cœptum iter persequeretur, prohibitus est.[e] Deinde verò & Stilico Honorium impediuit, quo minus Constantinopolim propter fratris filij curã concederet, vt fideles præfectos ei constitueret, qui non ita pridem pupillus factus fuerat: veritus scilicet ille, ne propter teneram ætatem [f] Theodosius puer aduersi quicquã pateretur. Impediit hunc igitur Stilico, necessariò eum in Italia manere debere dicens, propter proximam [g] tyrannidem apud Arelate à Constantino excitatam. Hoc cùm illi persuasisset, alterum ex sceptris, seu vexillis potius arripuit, quod Romani † Labarum vocant: simulque quatuor militum ordines, & Imperatoris literas, C quibus ei profectio Orientalis permittebatur, accepit, atque in expeditionem se dedit.[h] Vbi verò fama increbuit, tyrannidem illum filio Eucherio[i], eis adiuuantibus, qui cum potestate apud ipsum erant, parare: milites seditione mota, primùm Italiæ & Galliæ præfectum, aliosque qui bus imperatorij magistratus commissi fuerãt, necarunt: deinde paulo pòst Rauennæ à militibus & ipse Stilico, mox etiam filius eius Eucherius iugulatus est. Atque isti quidem, quòd aduersus Imperatorem conspirasse deprehensi essent, ad hunc modum interiere. Post eorum autem interitum, qui cum illis fuerant barbari, ei quem diximus Alaricho Gottho coniuncti, [k] Romam expugnare aggressi sunt. Ibi Alarichus de pace oratores ad Honorium misit. quã vbi non obtinuit, aliis quoque multis barbaris adductis, Romanam vrbẽ obsedit, & Tyberim amnem qui per vrbem mediam fluit, † cohibens, ne res necessariæ ex portu in vrbem importarentur, effecit.[l] Portus autem maximum nauale Romanorum est (sic enim illi nauium stationẽ appellant) tres habens receptus, amplitudine paruam referens vrbem.[m] D † Cùm igitur annonæ penuria, fames simul & pestis exorta esset, & iam serui ad Alarichum transfugerent, Romanis senatoribus Grecę superstitionis, vt in Capitolio & templis omnibus [n] sacrificia fierent, placuit.[o] Acciti autem Thusci quidam, tonitru & fulminibus se barbaros inde propulsuros esse polliciti sunt. Nam id illi ad vrbem aliam, cui nomẽ * Larniæ, fecerant: quam vrbẽ Alarichus obsessam non cepit. sed consiliũ cœptúmq; id frustra fuit [p]. Siquidem qui rectam obtinebant mentem, vindicta diuina Romanos hæc pati existimarunt, ꝓpter ingentes delicias, & quas exhibebant libidines. Id quod aliquando ipse quoque Alarichus ostendit. Nam bono cuidam [q] viro eum cohortanti vt Romæ parceret, neque tot malorum autor fieret, dixisse fertur, inuitum se eam rem aggredi. Cõtinuè enim quendam sibi imminentem, molestum esse, Romámq; vastare iubere. Quod etiam tandem fecit [r]. E Ac tum quidem pecunia accepta, obsidionẽ soluit: quum Romani pacti cum eo essent, Imperatori se suasuros, vt pacem cum eo iniret. Et legatione missa, qui Alaricho aduersabantur, impedimento, ne pax ea constaret, fuere. Atque Innocentio legationẽ obeunte, imperatoris literis persuasus Alarichus, ad Ariminum vrbem concessit, quę ducentis & decem stadiis Rauenna distat [s]. Ibíq; cum eo è muro colloquutus [t] Iouius Italiæ præfectus, petitionem eius imperatoris ostendit, debere eum per literas ducem præfici exercitus vtriusque censens. Atque ille alia quidẽ ei concessit: dignitatem autem eam vt conferret, nondũ statuit[v]. Iouius incõsultò imperatoris decretum Alaricho legi iussit. Itaq; ille propter dignitatem sibi denegatam, perinde atq; iniuria affectus esset, indignatus, tuba classico cani iusso, Romam contendit. Iouius autem metu perculsus, ne in suspicionẽ, perinde atque barbaro faueret, apud imperatorẽ incideret [x], imprudentius etiam q̃ antea iurisiurandi sacramẽto suos adegit, ne pacem vnquam cum barbaro facerent. Porrò Alarichus dignitate contempta, § nihil [y] amplius quod Romani haberent F petiit. Et vbi bis episcoporũ legatione missa, quod postulauit, non impetrauit, Romam rursus obsidione cinxit [z]: portúque capto, Romanos vi, vt Attalum, vrbis tum præfectum, imperatorẽ crearent, coegit. Id illi fecere [a]. Attalus autẽ, cùm Romanis multis magistratus concessit, tum Alarichũ vtrarúmque copiarũ ducem fecit [b], Adaulphúmque coniugis eius fratrem præfectum † equitum constituit. Et multitudine conuocata, splendidam ad eam orationẽ habuit, patria iura inuiolata senatui se cõseruaturum, Orientémque vniuersum & Aegyptum Italis subiecturum pollicitus. Atque ille sic elatus, non integrum imperauit annũ, quòd Alaricho, vt Honorij militiæ duces exautoraret,

Hũni Thraciã vastant, Isauri Phœnicem & Cariam.

† Al. Huldin vocant.

† Huldas dux Hunnorum.

Stilico ĩperatores fratres bello inter se committere voluit.

a Alarichus Gotthus Ro. dux copiarũ. Theodosio is bonam nauauit operã in bello contra Eugen. gesto.

b Iouius Illyrici præfect[9].

** Hoc Sozomenõ habet lib. 9. cap. 4.*

c Alarich[9] Græciã & Dalmatiam vastat.

d Honorius Stiliconem ĩ Italia retinet

e Retinet is rursum ibi Honorium, Cõstãtinopolim ire volentem.

f Theodosius Arcadij fili[9] pupillus.

g Tyrannis Cõstãtini apud Arelate.

† Labarum.

h Stilico filio suo Eucherio Oriẽtale imperiũ parare contendens, vnà cũ eo à militibus trucidatur.

i Quidã scriptores Romæ vtrũq; trucidatum esse tradunt.

k Alarichus romã obsidet. Sozo. Alarichũ præsidiũ militum frequẽs ad amnẽ Tyberim collocasse dicit ἰσθμὸν, amne occupato. Sozo. ἐπισχὼν τὸ ῥεῖθρον.

l Portus Ostiensis.

m Fames & pestis in vrbe Rom.

n Sacrificia Romani idololatræ in tẽplis instituũt

o Thusci fulminib[9] se hostẽ abacturos pollicentur.

** Videtur legendum Narniæ.*

p Vindicta diuina vrbs Rom. obsessa & direpta. Larniam Sozome. Thusciæ oppidum esse dicit.

q Monacho. Sozom.

r Romani obsidionẽ Gotthicam auro redimunt. Diuinit[9] ad affligẽdã Romã instigat[9] Alarichus.

Innocentius apud Alarichũ Orator.

s Petit Alarichus ducem se Romanarũ copiarum constitui.

t Iouius Italiæ præfect[9].

v Iouius imprudẽter Alaricho dignitatem eam denegatam esse indicat.

x Iurarũt hi per salutẽ imperatoris.

y μηδὲν ῥωμαίοις τυγχάνον.

z Portus Romæ capitur.

a Attalus imperator creatur.

b Adaulph[9] equitum domesticorum præfectus.

† Quos domesticos vocant. Sozom.

* *Similiter hæc ita dicuntur apud Paulum Diac. de ipso Alaricho: Qui quum discedere voluisset, Honorij literis retentus est, sicut ipse confessus est.*

† *Adeò fames Romæ inualuit, vt homines pro frumẽto castaneis vterentur. Creditum quoque est, quosdam humanis carnibus nõ abstinuisse. Sozom.*

§ *In legatione posteriore Alarichus petijt, vt in societatem belli à Romanis susciperetur: & vt sibi cum mediocri frumenti pensione loca aliqua, quæ Romani non magnifacerẽt, incolenda darentur. Sozomenus.*

a Attal⁹ ab Honorio ad imperij societatē inuitatus, insolētissimum dat responsum.
b Alarichus sibi Honoriū recōciliat
c Attalus & duces ei⁹ se Honorio dedunt. Sozo. lib. 9. ca. 8.
d Attali exiliam.
Adaulphi cædes. Nam apud Barcinonē fraude suorum occisus est. Paul. Diac.
e Id aliquanto post factū cum iterū rebellasset.
f Alarich⁹ denuò cum Honorio transigit.
g Sarus præfectus militum Alarichum prælio vincit, & Rauenna eijcit.
Prima direptio vrbis Rom. à Gotthis facta, An. Christi. 412.
De hoc ad finē huius lib. ex Procopio annotatio Baptistæ Egnatij reperitur.
h Alarich⁹ Romā capit & diripit.
i Tēplo diui Petri, et qui ad id confugisset, parcere milites iubet.
k Alarici mors.
Honorius barbaris Romā incolere permisit.
Alarichus Gallā Placidiā Honorij sororē Romæ captā, Athaulpho vxorē dedit: quæ blāditiis suis apud maritū effecit,

A non paruerit [a]. Et Honorius oratores ad Attalum misit, eúmque ad imperij societatem, si arma poneret, inuitauit. Ille id respuit: & Honorium insulam incolere, priuatámque vitam, si viuere vellet, deligere, summorúmq; corporis membrorum amputatione salutem suā redimere iussit. Alarichus vbi Attalum nō facilè vel sibi vel necessariis aliis parêre animaduertit [b], ab Honorio sibi metuens, clàm cum eo conditionibus acceptis, de reconciliatione pactus est. † Atque omnibus ad vrbem Rauennam cōgregatis, Alarichus Attalo persuasit, vt imperij insignia, ducésque eius cingulum quisque deponerēt. Honorius veniam omnibus dedit, ita vt quisque quem antea habuisset honorem obtineret, & dignitatem [c]. Attalus ad infima tribunalis subsellia positus, vbi se Honorij potestati permisit, * postea duobus tātum digitis ei amputatis [d], in Liparam insulam deportatus: [e] Adaulphus à familiari quodam suo ense postremò necatus est [f]. Alaricus autem non multo pòst Alpibus (locus is circiter sexaginta stadia à Rauenna est situs) occu-B patis, de pace cū Imperatore egit [g]. Et Sarus quidam, qui post Stiliconē præfecti militaris dignitatem ab Honorio acceperat, in arte bellica summè exercitatus, & Alaricho ipso propter priores inimicitias suspectus, quod minimè sibi bono futura esse pacta inter Romanos & Gotthos fœdera arbitraretur, circiter trecentos sui studiosos viros fortissimos secū habens, subitò Alaricum aggressus, non paucos ex militibus eius occidit: & victoria in prælio potitus, Rauenna eos eiecit [h]. Eā ob rem Alarichus ira percitus, Roma obsessa, proditione eam cepit: suósque Romanorū opes quantum possent diripere, & domos expilare, atq; vni solum [i], in quo apostoli Petri tumultus est, templo, quod ingens & amplū est, parcere iussit. Quę res in causa fuit, ne Roma omnis funditùs interiret. Quum enim eò propter timorem quamplurimi confluxissent, ob Apostoli reuerentiam seruati, vrbem denuò ædificiis restaurarunt [k]. Ille porrò quum Campaniam vastaret, morbo interiit. Et cum barbaris pace facta Honorius, vt Romā multa perpessam mala, communiter cum aliis incole-C rent, eis permisit: eámque rem manu simul & ore magnopere applaudens cōprobauit [l]. In eo bello mulier quædam maximum exhibuit pudicitiæ specimen. Quòd nanque & ætatis flore & formæ

† *Ad reliquas imperij Rom. clades accessit, quod Gildo comes Aphricæ Theodosio defuncto, Libyam, & bonam Aphricæ partem per tyrannidem occupauit. De quo in fine huius libri annotatio reperitur.*

* *Attalus Gotthorum instinctu denuò in Galliis tyrānidem arripuit. Qui deinde ā Gotthis ipsis captus, Constantio deditur, & ab Honorio Romæ in triumpho ante currum ductus, in Liparámq; deportatus est.*

Dum hæc aguntur in Iebus, terribilis de occidente rumor affertur, obsideri Romam, & auro salutem ciuium redimi, spoliatósque rursum cruciari, vt post substantiam vitam quoque amitterēt. Hæret vox, & singultus intercipiunt verba dictantis. Capitur vrbs, quæ totum cæpit orbem. Imò fame perijt antè quàm gladio. Et vix pauci qui caperentur, inuenti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies: & sua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti infantiæ, & recipit vtero, quem paulo antè effuderat.

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut possit lacrymis æquare dolorem?
Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos.
Hieron. ad Principiam.

vt vltro ipse à Romanis pacem peteret. Diac. l *In direptione vrbis fœmina pudicissima mori maluit, quàm à milite constuprari.*

venustate præstaret, ex Alarichi militibus iuuenis D quidam pulchritudine eius, quū eam vidisset, captus, ad concubitum eam solicitauit. Quum autem illa piaculum id aduersaretur, miles ense stricto mortem ei minatus, veluti cum amore concertās, per misericordiam summum tātum collum vulnerauit. Illa verò cruore diffluens, iugulum ferro subdidit: melius sibi esse rata, vt cum pudica mente mortem oppeteret, quàm cum viro alio concumberet. Et postquam ferocius etiā barbarus illam aggressus est, plurimúmque eam oppugnando nihil egit, ad castitatē eius cōsternatus, in Apostolicum diui Petri templum eam duxit, ecclesiæque custodibus commēdauit, sex illis aureis nummis datis, vt puellam viro suo conseruarent. Tales calamitates in Oriente atq; Occidēte, tum Dei, vt opinor, ira accidere.

Miles barbarus castitatē eius admiratus, mulierē seruauit et honorauit.

CAPVT XXXVI.

TAnta enim eo tempore hominū cædes facta est, quantā ætas nul-E la à seculo condito nouit. Eam porrò cladē stella illa gladij formā referens, obscurè portendit. Non etenim milites tantū interiere, neque in aliqua orbis parte mala hæc constitere, sed omne genus hominum concisum est, & tota prope periit Europa. Asiæ quoque pars non exigua attrita est, plurima item Libyæ, potissimū verò quę Romanis tributaria & subiecta fuit. † Interit⁹ nāq; multitudinē hostilis barbarorū demetuit ensis. Reliquam autem fames & pestilentiæ, necnon agrestium ferarum greges absumpsere. Præterea motus terræ ingentes, funditùs vrbes & domos euertētes, permultos in ineuitabile exitiū coniecere. Multis etiam in locis terra hiatibus rupta, sepulchrum incolis * extemporaneum sponteneúmque facta. Insuper aquarum pluuialium illuuiones, & apud alios flammeæ siccitates, apud quosdam fulmina coniecta, variam & insustentabilem edidere calamitatem. Quinetiam pluribus in locis grando saxis manuariis maior, & circiter octonarum librarum pondus trahens, deferri visa F est. Denique niuiū vis & frigoris immanitas, quos plagæ aliæ nō præripuerant, occupatos extinxere. Quæ omnia euidenter satis diuinā deprædicarunt indignationem. De quibus sigillatim cōmemorare, supra vires hominis fuerit [b]. Tum verò tantum etiam solis deliquium fuit [c], vt stellæ etiam medio die refulserint, quod deinde tanta siccitas est subsecuta, vt more insolito multi mortales, & alia etiā animalia interierint. Cùm autem sol defecit, fulgor quidam simul in cœlo apparuit [d] coni siue metæ speciē gerens: quem inerudití quidā cometā crinitamq; stellam esse duxerūt. Nihil enim, quæ in eo visa sunt, cometæ simile fuit. Nec fulgor is in comam abiit, neq; stellę prorsus speciem retulit: sed veluti lucernæ cuiusdam magnæ flamma per seipsam subsistere visa est: nec radij eius aliqui stellę cuiusquam formam subiere. Ipso quoque motu variauit. Nam ea parte qua sol per æquinoctium oritur, fulgor is moueri cœpit: & inde iuxta eam quæ in Vrsæ cauda sita est, stellam vltimam sēsim euadens, ad Occidentem cursum tenuit. Postquam autem cœlum est dimen-

Totius orbis clades tante pdigiosa stella prædicta.
† τῆς φθορᾶς πλῆθος. Tempestatis eius clades. Bella. Fames. Pestis. Terræmotus. Chasmata. Eluuiones. Exustiones.
* τάφος αὐτοσχέδιος.
Grādo max. Vis niuium. Eclipsis solis. Siccitas summa.
Stellæ in cœlo medio die visæ.
Fulgor coni forma in cœlo apparens.

A sus, motu suo quatuor mensibus longius perfecto, disparuit. Vertex eius aliquãdo quidem in magnam & acutam lõgitudinem abiit, vt coni rationem excederet: nonnũquam autem ad mensurã illius contractus est. Alia quoque monstrosa præbuit spectacula, quibus à natura solitarũ apparitionũ discessit. Videri autem cœpit ab æstate media, ferè vsque ad autumni finem. Id ipsum quoque miraculum ingentium bellorum, & incredibilis hominum interitus indicium fuit. Deinceps verò terræmotus esse cœperant, qui non facilè cũ eis qui antea extiterant, conferri possent. Cum terræmotibus ignis quoque cœlo quasi rupto delapsus, salutis spem omnem præcidit: cladem tamen hominibus non intulit. Diuina namque benignitas vento vehementi demisso, & igne vndequaque prouoluto, in mare eum abiecit. Videre tũ erat spectaculum nouũ, fluctus ipsos perinde atq; regiones quasdam marinas plurimùm igni ardere, quoad vsque flamma prorsus in vndis extincta est. Cùm in multis terræ locis tãti essent terræmotus,

Terræmotus grauissimi. Ignis cœlestis in terram delapsus. Idem in mare coniectus. Mare ardẽs. In terræmotu tecta & pauimẽta domorũ derepẽtè rupta, & rursum coniuncta sunt.

B laquearia & tecta ædium, à seipsis ita magno cum sonitu & fragore dirimi visa sunt, vt qui intus in domibus erant, [a] clarè oculis cœlum cõspicerẽt. Et post eiusmodi rupturam ita rursum sunt inter se aptè cõiuncta, vt nemini tam nouæ rei significationem aliquam præberent [b]. Idem etiam in nauibus & domorũ pauimentis, multis in locis accidit. Quædam nanque granaria in partibus inferioribus habitantes, frumento confertim & subitò in eos per rimas patentes effuso suffocarunt, solúmq; ipsum tam commodè cõpactum reddiderunt, vt homines addubitarent, vnde frumentũ illud quod cædem talem patrarit, profluxerit. Ad hæc, alia quoq; eius generis mala tum nouo prorsus modo extitere, quæ satis ostenderunt, nõ naturali aliqua ratione hæc, sicuti Græcę superstitionis sectatores delirantes dicunt, prouenire [d], sed diuinæ indignationis flagella ea hominibus immitti. Multis certè quidem eo tempore visum est, irato ea Deo accidisse, propter tam apertam, quæ maximo illi ecclesiæ luminari Ioanni illata est, iniuriam. * Siquidem & imperatoris coniugem Eu-

a Itaq; intra tecta ab hominibus cœlum visum.
b In nauib⁹ idẽ quod in domibus factum.
c Theologicũ de prodigiosis casibus iudicium.

d Flagella Dei homines castigantia.
d Deus sanctorũ suorũ iniurias vindicat.
** Soc.lib.6. cap.19. hæc exẽpla occulto Dei iudicio iudicãda permittit.*

C doxiam tum vita excedere cõtigit, vermibus escã factam. [e] Et vrnam, cui imposita est, moueri cernere erat: Deo videlicet eum, qui per illam in ecclesia concitatus fuerat, motũ ostendẽte. Et Theophilus paulo pòst laterum morbo correptus interiit. Arsacius etiam, quemadmodum à me dictum est, paruo intercedente tempore fatis cõcessit. Et Cyrinus Chalcedonis episcopus, ex eo casu quo in pede circumuentus est, † vtroque crure dissecto, miserabiliter vita est defunctus. Et alij aliter vitam finiere. Antiochus & Seuerianus sectatorésque eorum malè quoq; diem suum obiere, Deo ab ipsis pœnã sumente, propter sacra (proch dolor) iniquè prodita. Inter homines quoque esse imperator Arcadius breui desiit. Verùm Ioannis primùm, deinde etiã Arcadij obitu exposito, vnà cum vtriusque fine, decimotertio quoque historiæ huius libro, Deo adiuuante imponam finem,

e Eudoxiæ vrna moueri visa. Eudoxiæ mors. Theophili. Arsacq. Cyrini. † Sozo.lib. 8.cap.27. Antiochi. Seueriani. Arcadij. Ioãnis Chrysostomi.

CAPVT XXXVII.

D Cucusi Ioannes quum esset, ab Adulphio episcopo benignè exceptus atque tractatus est. Atque ibi multos quidẽ pane, plurimos verò diuino verbo, q̃d verè corda confirmat, & mentes illustrat, pauit. Permultos verò etiam vtiles atque necessarios libros cõposuit. Nullæ enim quæ ei accedêre erumnæ linguam eius, fluminis instar fluentem, cohibere potuerunt. De patientia quoque, & de eo ꝙ non solùm nos ad socordiam non dare, verumetiã in rebus duris non offendi debeamus, non pauca conscripsit. Plurimas etiam tum ad sanctam Olympiadem epistolas dedit. Vniuersę hæ quindecim sunt, mirificam patientiæ gratiam complectẽtes. In quibus solum peccatum esse, ad § quod exhorrescere nos conueniat, dicit. Erumnas etiam quas in itinere perpulit, in eis cõmemorat: & vt † eam à desperatione reuocatã, ad spem bonam futuri congressus erexerit: atque vt feruente maximè æstate iter faciens, cum vehementissima febri sit colluctatus, scribit. Refert insuper sto E machi ipsius vitia: & improbum, qui virum iustũ in exilium abduxit, Gallum: necnon diuersoriorum mãsionúmque incommoditatem, ministrorum inopiam, rerum necessariarum penuriã, item ꝙ medicum non habuerit, & de Isaurorum terrore. Quemadmodum etiam * monachi aduersus eum furentes, domicilium eius incendere voluerint: & quomodo rebus eius in itinere cõploratis, non solùm ipsi eius miserti non sint, sed etiã misericordiam aliorum, extrema omnia comminati, impedierint. De via denique queritur, vtpote ardua, lapidosa, difficili, & molesta. quam ob causam beatam illam fœminam rogat, vt in orationibus suis illa meditetur, ne longior eius fiat profectio, sexcentis exiliis laborem itineris faciendi grauiorem sibi esse dicens. Hæc omnia, atque alia hisce similia epistolæ istæ, & aliæ præterea ad episcopum Cyriacum datæ, complectuntur. Porrò quum ei aduersarij, ꝙ Cucusi maneret, inuiderent, Arabissum abductus est. Ductoribus enim eius hoc studio fuit, vt transitione frequenti labefactatus ille, vitam miserè finiret. Sedenim quo F pluribus obiectus est erumnis, eo casibus omnib⁹ propter sanctiorem philosophiam superior fuit, splendidúsque refulsit: quemadmodum in igne flamma, si materiam copiosiorem sibi iniectã habeat: [a] Inde verò Pityuntem (ita enim mandatum fuerat) ductus est. Oppidum id est grauis solitudinis, ad finem Pontici maris situm, sæuissimis barbaris conterminũ. Eò quum duceretur, & iam ad Deũ migraturus esset, noctu ei oranti, qui vitæ eius duces fuerant, & Petrus & Ioãnes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: eiq; quum aduersus dæmones victoriam, tum postremò migrationẽ ad Deum, & quæ eum exceptura essent bonorũ perceptionem cum lætitia

Acta & scripta Ioannis quæ Cucusi edidit.
Epistolarum earũ summa.
Epistolæ eius ad Olympiadem.
Ad solum peccatum exhorrescendũ.
† ὡς ἀθυμῆσαν ἀνακτώμενος ὲκ ἀνέλπιστον τὴν ἐσομένην ἐντυχίαν ποιεῖται. Potest hoc etiam de congressu in futuro seculo intelligi.
** Fortasse p monachis, legendũ monomachi: hoc est gladiatores. vt milites intelligantur, qui eũ in exilium abduxerunt.*
Epistolæ Ioãnis ad Cyriacũ episcopum. Ioãnes Arabissum abductus.
Rebus aduersis Ioannes magis ac magis enituit.
a Idẽ pityuntem duci iussus.
Morituro Ioanni Petrus & Ioannes apostoli apparuerunt.

§ *Tu tibi persuade, præter culpam ac peccatum, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum. Cicero. Scimus ea mente, quam ratio & veritas præscribit, vt nihil in vita nobis præstandum, præter culpam, putemus: eáque quum careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Idem.*

* *Plin. lib. 6. cap. 5. de regione Colchica: In intimo eo tractu Pityus oppidum opulentissimum ab Heniochis direptum est.*

Idem eū cœlesti cibo pauerunt.

† τροφῇ οὐρανίᾳ καὶ ἀπορρήτῳ ποτε σιτίζουσι.

A annunciarunt. Dein † cœlesti & ineffabili eū esca pauerunt: ex quo tempore nihil postea cibi sumpsit. Dicta hęc ab eis sunt, quibus ille ea secum versantibus concredidit. Hinc etiam ille ad maiora progressus est certamina. Illi porrò quibus magnus vir ducendus cōmissus fuerat, magis itineribus proficiscebantur, aliquando immensis pluuiis exundantibus, aliquādo solis radiis maximè vrentibus. Merces enim eorum crudelitati in illo exercendæ, maiorum dignitatum honores, proposita fuerat. Cæterùm Pityuntem videre non potuit, sicuti Epiphanij vaticinium prædixerat. Ad † Comanenos autem Armeniæ quum venisset, ad templum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomedię martyrij certamē obiisse dicitur. Ibi in somnis ei apparēs martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioānes frater, vtrunque crastina dies coniunget. Ille etiam custodi tēpli vt locum Ioanni pararet, præcepit. Ex eo loco cum triginta stadiorum iter confecissent, præter opinionem recta via excidētes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaq; cum res suas dispo-

Basilisci mar tyr apud Comanenos.

Idem Ioanni in somnis apparet.

Perceptio Eucharistiæ ante obitum.

B suisset, linguam ad docendum mouisset, lætius se ita vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornasset, & [a] per cōmunionem diuinam sanctificationē percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignato, beatam illam ingressus est profectionem, cum Christo viuens & regnās, pro quo labores longos pertulit, suo quidē nomine per migrationem talem fœlix & beatus: eis autem qui eum cognouerūt, & vel mediocriter mellitā eius doctrinam degustarunt, deplorandus. Obitus eius in eam diem incidit, qua viuificæ Crucis exaltationem celebramus, Septēbris mensis decimamquartam. Sic enim cōueniebat, eum qui vitā omnem sub cruce transegerat, & gloriā non in alia re quā in cruce Christi collocauerat, festo ipsius die, quem ex materia ista acceptum circūferebat cinerem, deponere, atque ad Deum in sublime ferri & exaltari. Eò verò tum innumerabilis piè viuentiū viuorum & fœminarum mulitudo ex Syria, Cilicia, Ponto & Armenia confluxit: qui postquam

a τῶν θείων κοινωνήσας ἁγιασμάτων.

Signaculum Crucis.

Ioānes in die exaltationis sanctæ crucis moritur.

C eum piis manibus propè Basiliscum martyrem sepelierunt, rursum inde abierunt.

† *Comana oppidum est Cappadociæ: Plin. lib. 6. cap. 3. Secundum Strabonem lib. 12. in conuallibus Antitauri. Comanensium mentio est l. quum antea. C. de agric. & censit. lib. 11.*

CAPVT XXXVIII.

Post Ioānis mortem, Arcadius quoq; anno tertio defunctus est, sicuti & antea coniunx eius Eudoxia. Imperij successorem is filium Theodosiū reliquit: iampridem à lacte remotū. Reliquit etiā filias, Pulcheriam, Arcadiam, & Marinam, admodum teneras, quæ in virginitate cœlibes permansere. Dehinc multo pòst Honorius quoque Romæ hydrope periit, sororis suæ Gallæ Placidiæ & Constantij filium Valentinianum tertium, & filiam eiusdem Honoriā, post se in ea vrbe relinquens. Arcadius ante finē vitæ, Deo chari hominis opinionē, talem ob causam obtinuit. Ædes quædam Cōstantinopoli est maxima & pul-

Arcadij mors.

Arcadij liberi.

Itē Honorij, qui sedecimo post Arcadiū mortuus est anno.

D cherrima, Καρύαι, hoc est nucē, eam incolæ nominant, quòd in ea media, nux arbor, spectaculum non contēnendum, stetit: ex qua arbore Acacium martyrem suspensum, martyrium suū peregisse ferūt. Propter hanc ædem alia precatoria domus contiguè extructa est, ad quam spectandā Arcadius venit: precibúsq; in ea peractis, inde abscessit. Concurrit ad locum eum, ad imperatorem videndum, multitudo innumerabilis, & plena erāt foris hominibus loca omnia. Simulátque verò imperator paululum est progressus, cōfestim maxima illa ædes funditùs diruta cōcidit, ita vt neminem detrimento aliquo afficeret. Itaq; clamor statim exortus est, imperatoris precibus cunctos pręsenti exitio esse liberatos. Atq; hoc sic actum. Mortuus est autem Arcadius, quum octennis filius eius Theodosius esset. Vnà cum patre is tredecim, solus autē quatuordecim imperauit annos. Quos annos etiā tredecimus hic liber cōtinet: quum à mundo condito quinquies * millesimus noningentesimus vigesimustertius: à natiuitate verò Domini quadringētesimus decimus octauus ageretur annus. E

Arcadius sanctitatis formam obtinuit.

Acacius martyr.

Constantinopoli domus quadā, postquā ex ea egressus est Arcadius, sine detrimento vllo hominū corruit.

Libri istius anni.

Secundū nostericos 4388

HISTORIA GILDONIS tyranni Aphricani.

Gildo secundum duos in Europa tyrānos, Maximum & Eugenium, quos ope diuina Theodosius magnus oppressit, eo mortuo, in Aphrica tyrannidem inuasit: eandémque ita sæua dominatione obtinuit per annos duodecim, vt vrbem Romam, quòd ex Libya frumentum eò exportari non pateretur, annonæ charitate & fame affligeret. Libyam sibi ab eo ademptam, Roma apud Claudianum hisce queritur versibus:

Hanc quoque nunc Gildo rapuit: sub fine cadentis
Autumni, pauido metimur cærula voto.
Puppis si qua venit, si quid fortasse potenti
Vel pudor extorsit domino, vel præda reliquit,
Pascimur arbitrio Mauri: nec debita reddi,
Sed sua concedi iactat, gaudétque diurnos
Vt famulæ præbere cibos, vitámque famémque
Librat barbarico fastu, vulgíque superbit
Fletibus, & tantæ suspendit fata ruinæ.
Romuleas vendit segetes, & possidet arua.
Vulneribus quæsita meis. —— *Et rursum:* F
—— *Iam solis habenæ*
Bissenas torquent hyemes, ceruicibus ex quo
Hæret triste iugum, nostris iam luctibus ille
Consenuit, regnúmque sibi tot vendicat annis.

Quo minus autē hūc armis Romani imperatores Arcadius & Honorius, quos ille propter iuuenilē eorū ætatem contemnebat, vindicarent, Barbarorū in vtrunque & Orientale & Occidētale imperium excursiones, & Attali tyrannis impedimento fuere. Habuit Gildo fratrem Macezerem, egregiè fidem Romanus præstantem. Huius filios eam ob causam per parricidiū ille crudelissimè necauit. Honorius tandem Macezerem contra fratrem cum copiis misit. Qui cum quinque millibus armatorum Gildonis exercitum ingentē vicit atque fugauit. Gildonis ex fuga retracti gula, velo nautico fracta. De expeditione Macezeris, & victoria, atque de parricidio Gildonis, apud eundem Claudianum, historicum potius hac in parte quàm poetam, in consilio impertoris Honorij ita agitur.

Est illi paribus, sed non & moribus ijsdem,
Macezer, fugiens qui dira piacula fratris,
Spésque suas, vitámque tuo commisit asylo.

Hunc

Hunc vbi tentatis frustra mactare nequiuit
Insidijs, patrias in pignora contulit iras:
Quósque manu pueros paruos gestauerat vnà
Occidit iuuenes, inhumatáque corpora vulgò
Dispulit, & tumulo cognatas arcuit umbras.
Naturámque simul, fratrémque hominémque cruētus
Exuit, & tenuem cæsis inuidit harenam.
Nunc quoque, nunc Gildo, tanto quem funere mersit:
Nunc doleat venisse ducem, seséque minorem
Supplicibus sciat esse tuis. quem sede fugauit,
Nunc præceps fugiat: fregit quem clade, tremiscat:
Agnoscátque suum, trahitur dum victima, fratrem.
Hæc, ita vt Claudianus scribit acta. Postremóque:
Tertius occubuit nati virtute tyrannus.

HISTORIÆ ALARICHI, QVOmodo is primùm cum Gotthis suis urbem Romam ceperit, & diripuerit.

Obsiderat Romam Alarichus iam biennium: nec Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias vrbi poterat, aut audebat. Nam quum nihil minus quàm de vrbis eius salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducē exercitui idoneū minimè præfecerat, qui rem tum aduersus Gotthos rectè administraret. Vnde Gotthis obsidendæ vrbis cogitatio, Romano milite vel dilapso, vel segniter rem gerente. Verùm eam frustra obsessam, cū expugnare vi nō posset, ad dolum hostis barbarus vertitur. Profectionem in patriā simulat, trecentósque iuuenes corporis & animi vi præstantes deligit, quos Romanis principibus dono det, instructos prius vt omni obsequio dominos suos demererentur: & ad certū diem circa meridiē, quū Romani principes somno vel ocio vacarent, ad portam Asinariā aduolent: interfectísque improuisò insultu custodibus, portam sibi præsto futuro aperiant.

Interea Gotthi quum reditum, alia atque alia deesse sibi simulantes, differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregiè vsi, portā constituto die suis aperiunt: & intromissus Gotthus, maiore ignominia quàm dāno vrbē omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ & opulētissimæ opera patefactā Gotthis portam existimēt, quū plebem Rom. paßim fame & morbis pecudum more cadentē miseraretur. Duo sunt cognitu nō indigna. Vnū, edictū ab Alaricho fuisse, vt quicūque in templa diuorum cōfugerent, præcipuè Petri & Pauli, his nulla vis inferretur: quod & summa fide seruatum. Alterum, quum renunciatum Honorio esset Romam perijsse, de pugnaci ille Gallo, cui nomen Romæ erat, significatum sibi esse crediderit, quo cum paulo antè festiuißimè luserat. Adeò socordis ingenij princeps, nec quicquā omnino paternæ & auitæ virtutis referens fuit. Quod & Arcadio fratri eius vitio datum. Nam Eudoxiæ vxori addictus, cùm alia improbè fecit, tum Ioannem Chrysostomum, antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ, plus æquo vxori inseruiens, in exilium egit.

DECIMIQVARTI TOMI CAPITA.

22 De Acacio Amidensi episcopo, vt is ex sacris ecclesiæ vasis numis factis, Persarum captiuos redimens, domum eos remiserit: quæ res magnæ Persis fuit admirationi.

23 De Eudocia Augusta, quæ Athenais est dicta, qualis ea & vnde fuerit, & quomodo matrimonio Theodosio imperatori sit coniuncta: & vt vouerit, se religionis ergò Hierosolyma profecturam. & de oue magnitudinis admirandæ, aliisque quæ ei accidere rebus.

24 De Attici patriarchæ episcopali administratione. Et quòd is vrbanus admodum & facetus, necnon in imponendis rerum nominibus acutus fuerit.

25 De Alexãdro Antiochiæ episcopo: vt primus ipse memoriã & nomen diui Chrysostomi in sacros codicillos retulerit, atque Atticum, itémque alios idẽ facere curauerit, & Ioannis studiosos trãquillitati & paci restituerit: id quod Cyrillus facere detrectauit.

26 Epistola Attici patriarchæ imperantis vrbis, ad sanctũ Cyrillum Alexandrinũ, in qua eum ille cohortatur, vt nomen beati Ioannis sacro albo inserat.

27 Epistola contraria sancti Cyrilli ad Atticũ, nomen Ioannis admittere detrectantis.

28 Vt diuus Cyrillus per visionem diuinam nomen Ioannis susceperit: cõceptúmq; antea odium, Dei genitricis intercessione, ei remiserit.

29 Post Atticũ ad sedem episcopalẽ Sisinius est euectus, Philippus Sidites ei postpositus. Qualis is Philippus fuerit. Vt Proclus Cyzicenorum episcopus lectus, & tandem nõ receptus, priuatus ociosúsque Cõstãtinopoli egerit.

30 De maximarũ episcopalium sedium præfectis, aliisque virtute atque doctrina præstantibus diuinis viris.

31 Vt post Sisinium Nestorius hæreticus episcopus lectus, per arrogantiam turbis & tumultibus complere ecclesiã instituerit.

32 Vt Nestorius in ipso flagrãti crimine per discipulũ suũ Anastasiũ sit deprehensus, Christũ Dominum nudũ hominem dicere, & sanctam Christi Deiparam matrem Christi genitricem appellare. Et quæ de eo memoriæ prodiderit Socrates ecclesiasticus historicus. Et de prodigio quod in ecclesia accidit.

33 De epistolis sancti Cyrilli ad Nestorium. item de duodecim capitibus, in quibus illius carpit peruersam opinionẽ. Præterea quæ de Nestorio scripserit Celestinus.

34 De tertio sancto vniuersali Ephesio concilio, in quo Nestorio episcopatus est abrogatus.

35 Vt triduo pòst Ioãnes Antiochenus & Theodoritus adueniẽtes, Cyrillũ & Memnonem Ephesiũ episcopali dignitate priuarint: synodus autẽ ipsos id ausos, rursum episcopatu abire iusserit. Tt Theodoritus contra duodecim Cyrilli capita dixerit, huícque rursus Cyrillus responderit. Vt Nestorius Oasim exulatum ierit. Vt Ioannes & Cyrillus in gratiam reducti idem senserint, & iussu imperatoris Nestorij abrogationem ratam habuerint. Epistola Cyrilli, quam per Paulum Emesenum ecclesiæ Antiochenæ scripsit.

36 Qualia se passum esse Nestorius ipse de se scribat. Et vt ad Oasim innumerabilibus toleratis ærũnis, postremò corrosa & consumpta à vermibus lingua, interierit.

37 Vt post Nestorium Maximinus, ac deinceps Proclus patriarcha Cõstãtinopolitanæ ecclesiæ præfectus fuerit.

38 De Proclo, qua doctrina, quáve vita fuerit. Et vt illum imperator charum gratúmque habuerit. Et quòd idem competenti & debito sermone, res quæ eo tẽpore præter opinionem hominum mirificæ acciderũt, in Deum autorem referens, apud omnes in admiratione fuerit.

39 De translationibus episcoporũ ex sede in sedem aliã & quòd consuetudo ea antiquitùs in ecclesiis obtinuerit. Quódque talis trãslatio bene instituto ecclesiastico ordini nihil afferat detrimenti, vt modò ea ritè & ordine fiat.

40 De Iudæis qui in Creta vagati, postea Christianismum sunt complexi. Item vt tum vltra flumen Rhenum, gens Burgundionum Christi religionem susceperit:

41 De Paulo Nouatianorum episcopo, & quæ ille admiratione & memoria digna ediderit.

42 Vt episcopus Proclus Thalasium præfectum comprehendens, iamiam in Illyricum profecturus, post Firmũ Cæsareæ crearit episcopum.

43 De reductione sacrarum reliquiarum sapientißimi Ioannis Chrysostomi.

44 Vt etiã sit relatus diuinus Ignatius Roma Atiochiam.

45 De sanctis septem pueris, qui Ephesi resurrexerunt, ad fidem communis resurrectionis stabiliendam.

46 De maximis terræmotibus: & vt propterea in cãpo supplicationes factæ. quibus cùm imperator & Proclus adesset, subitò puer in aerem surreptus, ter sanctũ hymnum audiuerit: id quod ita rursum demissus populo retulit, & statim concidens expirauit. Et vt Theodosius vrbem ronouarit, pluráque ædificia Antiochiæ construxerit.

47 Vt post Proclũ Flauianus. post Cyrillũ Dioscorus, ecclesiæ susceperit administrationẽ. De dißidio inter Pulcheriam & Eudociã, propter Chrysaphiũ. Itẽ de synodo iterũ Ephesi celebrata, & prædatoria cognominata.

48 Confutatio eorũ qui Christianorũ sacra malignè exagitant: & Græcarũ Gentiliúmque nugarum traductio.

49 Vt post prædatoriã synodum Theodosius, cognitis quæ ibi gestæ sunt rebus, Chrysaphiũ quidẽ occiderit, grauiter autẽ in coniugem Eudociam cõmotus fuerit. Idem sororem Pulcheriam reuocat: quæ Flauianum secum adducens sepelit, & in foro ærario magnificè Dei genitricis templum condit.

50 Vt imperatrix Eudocia Hierosolyma petierit: & quæ ibi construxerit ædificia. De vita & conuersatione Palæstinorum monachorum. Vt imperatrix Eudocia è vita migrarit.

51 De sancto Symeone, qui primus vitam & stationem in columna inuenit.

52 De sancto & magno Euthymio, aliísque qui sanctè piéque vitam exegerunt.

53 De sancto Isidoro Pelusiota. Et quæ Cyrillus, & item alij de sacro Chrysostomo scripserunt.

54 De sancto Nilo: de Marco monacho, & de Theodorito Cyri episcopo.

55 De Synesio Cyrenensi episcopo: & quam is opinionẽ obtinens, ad sacerdotalem prouectus sit dignitatem.

Synesius Ptolemaidis Pẽtapolis Thebaidis Libyæ episcopus. Suid.

56 De Valentiniano, qui Romæ imperauit. De gente Gotthorum: in quas nationes sit diuisa, & quæ tenuerint loca. Præterea de Bonifacio, Aetio, & Aspare ducibus: & vt Libya occidẽtalis Vandalis subdita fuerit.

57 De Attila, Alaricho, & Giserico Gotthis: & vt ab eorum expedstione bellica, vetus simul & noua Roma sit liberata. Et de aliis bellis, quæ varij scriptores memoriæ commendarunt.

58 De obitu Theodosij iunioris, vt in monumento patris sui sit sepultus, in celeberrimo sanctorum Apostolorum templo.

A ECCLESIASTICAE HI- D

STORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSQVARTVS.

CAPVT I.

Arcadius filio Theodosio curatorē testamento designauit Isdigerdem Persarum regē.

IOANNES igitur, aurea lingua vir, labore certaminū pro christo obitorū veluti aurū obryzum ad summum per explorationem probatus, ad hunc modum vita est defunctus. Post hunc & imperator Arcadius mortuus est, adolescētulo admodum Theodosio filio, octauum videlicet ingresso annum, relicto. qui cum trimulus esset, mater quoque eum relinquens, ad futuras transiit † pœnas. Arcadius porrò, puero ne quid contingeret metuens, ante mortem Isdigerdem Persarum regem curatorem eius, & simul imperij, donec ille in virum euaderet, testamento instituit. Quod vbi Isdigerdes cognouit, re ea minimè neglecta, nouum quoddam admirandæ virtutis exhibuit specimen, Pace nanque prolixa, centum annorum induciis cum Romanis initis, imperium Theodosio, quo minus periclitaretur, conseruauit: & Antiochum quendam, virū admirādum & præclarum, delectum veluti tutorem & pædagogū, ad eum, cum literis in hæc verba ad senatum Romanum cōceptis, misit. Quum "Arcadius imperator vester me filij sui curatorem "instituerit, qui officio meo fungatur, virum istò "misi. Ne quis igitur puero insidias struere audeat, ne bellum ipse implacabile aduersus Romanos mouea. Et Antiochus vbi Constantinopolim venit, puerum ita vt imperatorem decet, educauit: illud prouidens & curans, vt simul puer & magnificentiam in publicum progressus retineret, & rebus bellicis optimus esset. Quum autem quadriennium cum eo fuisset, discessit. Rerum autem omnium administratio Anthemio præfecto commissa est: qui ex filio nepos eius Philippi fuit, qui Paulo Constantinopolitano episcopo eiecto, vesanum Macedonium pro eo in ecclesiam induxit, sicuti libro decimo diximus. Anthemius iste mœnia Constātinopolis demolitus, pomeria vrbis prolaturus, latericio ingenti qui nunc cernitur muro eam circūdedit, opere eo per menses duos magna & ferè incredibili celeritate confecto. Et quum prudentia multos antecelluit, tum incōsultò nihil sibi agendum duxit. Ac cum multis quidē ille aliis de rebus gerendis cōsilia communicauit: Troilo tamen sophista familiariter maximè vsus est: in quo, præter cæteras virtutes, prudētia etiam quædā reipublicæ administrādę Anthemij æmula fuit. Illud sanè animaduertendum, Anthemium imperatoris iussu, vnà cū Cyro præfecto vrbi longo pòst tēpore vrbis mœnia construxisse. De Antiocho & Anthemio imperatoris pædagogis hæc dicta sufficiant.

† δίκας.

Induciæ centum annorū inter Rom. & Pers.

Antiochus delegatus ab Isdigerde Theodosij tutore.

Educatio pueri imperialis.

Anthemi⁹ Orientalis imperij administrator.

Latericius murus vrbis Cōstātinopolitanæ ab Anthemio celerrimè extruct⁹.

Troilus sophista Anthemij familiaris.

Cyrus præfectus vrbi.

CAPVT II.

PRouidentia autē diuina, illud præcipuè curans, vt pius maximè Theodosius imperator fieret, alium quoque tutorem germanum magis, imperio eius præfecit: Pulcheriam nimirū sororē, quæ à prima statim ætate ita sapuit, vt virtute & ciuili prudētia eis nō cederet, qui in his rebus maximè excellunt. Vnde colligere satis possumus, Principibus ad salutem, solam satis veriorem esse pietatem: sicuti contrà, absque illa nihil prosunt exercitus, equi, satellites, ensium vis, virorúmque innumerabiles copiæ, aurum item, & argentum, plurima terræ iugera, & quicunque alius præterea est apparatus. Etenim ipsa nondum quindecim nata annos, sapiētiorem diuiniorémque quàm ætas ferret, obtinuit mentem. Et primùm quidem virginitatem se per vitam omnem conseruaturam esse Deo vouit: deinde vt idem facerent sorores, eis quoque persuasit, ne † æmulationem atque contentionem in imperialem aulam induceret. Quare omnem insidiarum occasionem præcîdit. Sedenim quum consilium decretúmque suum pignore aliquo stabiliendum esse putaret, Deo ipsi, sacro sacerdotum ordini, & subditis ciuibus, certum sententiæ suæ testimonium exhibuit. Nam admirandum quoddam incredibili pulchritudine ornamentum, ex auro & preciosis lapillis confe- F ctum, in sacræ mensæ formam redactum, pro virginitate sua, fratrísque imperio, catholicæ Cōstantinopolitanæ ecclesiæ dedicauit, * ī corona quadranguli eius, consilio causáque consecrationis eiusmodi, nouis quibusdam literis insculpta. Itaq; vbi pro virili sua natura Imperij curam suscepit, quàm optimè, ita vt conuenit, cum ingenti decore rem Romanam administrauit: quàm celerrimè de rebus agendis consultauit, simúlque eas in scriptum retulit. Nam & in scribendo, & in dicendo, summopere est exercitata, sermone vtroque, Latino scilicet & Greco. Et quę ipsa agebat, perinde atque à fratre constituta essent, in illum retulit. Illud plurimùm curauit, vt in imperatoriis artibus is educaretur, atque disciplinis ætati cuique conuenientibus institueretur. Ita ille rem militarem & equestrem, ab eis qui rerum talium accuratè periti erant, didicit. Vt autem in publicis progressibus quouis tempore, ita vt imperatorem decet, magnificus esset, & splēdidus, ab ipsa edoctus est: quemadmodum scilicet vestem sibiipsi circūdare, quo modo considere, incedere, & risum modera-

Deus tutelæ sororis Pulcheriæ Theodosiū cōmisit. Eximia Pulcheriæ laus.

Imperia per pietatem potissimùm cō sistunt.

Votum virginitatis perpetuæ.

† Per suas scilicet aut sororū suarū nuptias. Sozo.

Donarium precisissimū Pulcheria tēplo Cōstantinopolit. nodicat.

** ἐπὶ τῷ στεφάνῳ τῷ τετραγώνῳ τῷ αὐτῆς. Niceph. ἐπὶ τῷ μετώπῳ τῆς τραπέζης, in frōte mensæ. Sozo. lib. 9. cap. 1.*

Educatio & institutio Principis Christiani.

A ri deberet: vt in rebus quibusq; se, prout tempus ferret, vel placidum vel terribilem exiberet, & cõmodum audiendis supplicãtium precibus præberet. Potissimùm verò eum docuit iusticiam & veram pietatem, sicuti conuenit, colere, precari continenter, templa adire frequẽter, ædes sacras Deo constructas vasis, donariis & ornamentis locupletare: sacerdotum ordinem, simúlque viros bonos, qui Christianorum legibus optimè viuerẽt, plurimi facere. Hæc eius erant institutiones.

Sũma Pulcheriæ princi pis religiosissi mæ laudes.

Quinetiam nonnullis religionem adulterinis dogmatibus, nouísque rebus deprauare conantibus, eámque in magnum periculum adducentibus, vt firmiter illa in statu suo permaneret, ipsa quoque effecit. Et quo minus eo tempore noua quæpiam hæresis ecclesiam inuaserit, in causa ipsa maximè fuit: quemadmodum suo loco historia ostendet Et quia ardenti animo diuinum numen coluit, non facilè quispiam enumerare possit, quæ illa sacra templa magnificè excitarit, quæve Dei amantium virorum domicilia atque mo-B nachorum cœnobia construxerit, perpetuas in ea impensas, & res omnes eorum qui in eis pietati vacarent necessarias constituens. Ex multis verò pauca quædam, quæ vim temporum superarunt, id indicabunt. Opus enim eius est sacrum Dei genitricis templum, quod Blachernæ dicitur, dignum ipsa illa Verbi matre, quod inhabitaret, iudicatũ domicilium: sicuti filio eius, quod Sapientiæ vocatur. Cuius diuinum tumulum, & sepulchrales fascias inuentas, cum veneratione maxima ibi reposuit. Templum item, quod τῶν ὁδηγῶν, hoc est, viæ ducum cognomine clarum est, in quo diuinam illius imaginem, quam Lucas apostolus in tabula depictam reliquit, sacrúmque † pensum, & Seruatoris ipsius fascias, perinde atque thesaurum, quem ad eum Eudocia Augusta, quum Hierosolyma profecta est, misit, seruandas curauit. Præterea & sacrum in * fabrorum foro delubrum, cui † sancti sepulchri nomen est. Vtraque verò hæc fana pulchritudine simul & amplitudine ambitiosa, magnificè sunt constructa. Deus sanè fœminam eam, propter vitæ C institutum charam habens, preces eius exaudiit, & in rebus agendis sæpe ei apparuit. Et vt mihi quidem videtur, † amorem Dei homines non consequuntur, nisi seipsos idoneos factis ipsis præbeant. Ad eundem etiam modum sorores institutæ, eadem studia erga sacerdotes, erga tẽpla, præterea erga egenos, mendicos, & aduenas liberaliter præstitere. Vita quotidiana, instituta, atque ꝓgressus, noui omnibus fuere. Diu noctúq; hymnis laudibúsq; Deum celebrarunt. Ocium, sacram telam texentes, & id genus opus facientes, vitarunt. Institutum nanque, propter quod virginitatem erant complexæ, non decere ignauiam existimarunt. Proinde vitia eiusmodi, & reliquam imperialem consuetudinem, à vita sua repulerunt. Itaque factum, vt quòd Deus eis propitius esset, domus earum rectè administraretur, ætásque imperatoris optata caperet incrementa: & aduersariorum insidiæ, belláque orta, omnia sua sponte, Deo adiuuante, soluerentur: & imperator ipse in dies rebus bonis accumulatus, laudatis sororis cõ siliis, veluti vera effigies & statua in optimi imperij formam expolita esset.

Opera pietatis eiusdem. Tẽpla & sacræ ædes à Pulcheria cõstructæ. Blacherna. Tumulus virginis matris, & aliæ eiusdem generis reliquiæ. Imago eiusdem à diuo Luca picta.

Viæ ducum.

† ἄπρακτον, τὸ τι θεῖον ἐκείνης γάλα.
** τῶν χαλκοπρατείων.*
† ἁγία σορός.

† θεοφιλίας. Virtutes sororum Pulcheriæ.

Otij fuga.

Theodosius Christianissimi Principis exemplum.

CAPVT III. D

VErùm res quoq; eius, sine dispendio & iactura, silentio committere nõ possumus, nõ omnibus prorsus notas. Primùm nanque ita vt imperatorem oportet institutus atque educatus, nullum de se ignauiæ & molliciei indicium præbuit: sed ita quum nostrarum, tum earum quæ supra nos sunt rerum peritus fuit: vt qui cum eo colloquerentur, humanę mentis captum eum exuperare iudicarent. Adeò etiam fortis & laborum patiens, vt facile vicissitudinem & mutationem temporum sustineret, cúmque æstu iuxtà & frigore concertaret. Ieiunio frequenti se assuefecit, & maximè quarto hebdomadis, & eo qui Parasceues nomen sortitus est, die: Christianismum ad summum excolere volẽs. Atque vt aula eius imperialis re nulla ab asceterio differret, sedulò curauit. Manè consurgẽs, hymnos Deo cum sororibus alternis cecinit, & spiritus verba semper in ore habuit. Cum E episcopis & sacerdotibus congressus, obscuros locos & † nodos scripturarum, haud aliter quàm si sacris ipse initiatus esset, explicuit. Sacrorum librorum, eorundémque interpretum cõgerendorum adeò fuit studiosus, vt ea laude Ptolemæo inferior non esset. Noctu eis legendis operam nauauit: lucerna se sponte sua, machina quadam mouente, sibíque ipsi oleum infundente, comparata: vt ne quis ministrorum eius in laboribus eiusmodi molestiam quampiam subiret, neque vim naturæ cum somno colluctans inferret. Manu ipse sua pulcherrimè scripsit: ac multa scriptorum eius ad hoc vsque tempus sunt conseruata, temporum vi superiora, Euangelia videlicet, & alia quædam, aureis omnino literis distincta, quorum paginæ crucis formam referunt. Quo labore eum vitæ sumptus tolerare potuisse, fama est. Malorũ tolerãtia omnib[9], præcipuè autẽ qui eo nomine apud Græcos clari fuere, post se relictis, multis modis eos prętergressus est. Illi siquidẽ quũ verbis se philosophiam exhibituros esse polliciti essent, re ipsa eam præstare nequiuerunt. Ipse autem Aristote- F lis perplexibilibus inuolucris vale dicto, factis philosophiam exercuit, iræ, dolori, & voluptati moderando. Iram adeò in potestate habuit, vt neminem vnquam à quibus læsus fuisset, vltus sit, neque eum quisquam succensentem viderit. Atque aliquãdo ex familiaribus cuidam dicenti, neminem ab eo illorum morte mulctatum esse, qui iniurij ei fuissent, respondens: Vtinam, inquit, eos etiam in vitam reuocare possem, qui iamdudum mortui sunt. Ad alium quendam eadem propè referentem, dixit: Nihil esse noui, si quis homo qum sit, è vita excedat. Vnius autem Dei esse, eum qui semel mortuus sit [a], per pœnitentiam ad vitam reuocare. Vsque adeò autem virtutẽ hanc coluit, [b] vt si quando quispiam capitale crimen admisisset, neque eum condemnationis sententia vsque ad vrbis portas produxisset, statim eum misericordia prosequeretur. Et quũ aliquando Cõstãtinopoli in amphitheatro venationis spectaculũ præberet, & populus exclamaret, aduersus grauem feram generosum quenquam periclitatorẽ, qui cum ea congrederetur, mittendum esse: An

Theodosij virtutes.

Aula imperialis asceterio monachorum persimilis.
† γρῖφα.

Bibliotheca Theodosij. Lucerna αὐτόματος.

Theodosius fuit Calligraphus.

Philosophus μέχρι τοῦ πράττειν.

Aὀργησία Theodosij.

a Per pœnitentiam, homo reuocatur ad vitam.
b Theodosi⁹ ad supplicĩũ dãnatos, si illi ad ciuitatis portas ad mortẽ ducti non peruenissent, per misericordiam absoluit.

A nescitis,inquit,nos humanioribus spectaculis delectari solere? Et deinceps itidem populū spectaculis vti docuit. Religione tanta cum sinceriore pietate vsus est, vt sacerdotes omnes apprimè honoraret,maximè verò quos sanctitate vitæ enitere cognouisset. Et quum ex episcopis quidam,qui Deo charus fuisse perhibebatur,diem suum obiisset,sagum illius squalore multo imbutū, eum petiisse, & sub imperiali chlamyde gestasse dicunt: quòd bona spe esset, se aliquid de viri eius sanctitate imitatione consequuturum.Longior aliquando pluuialis tēpestas extitit,& ipse solitos + Circenses ludos populo more recepto gratificās exhibuit. Quum verò vberiores etiam deciderent imbres,ibi tum egregiam suam erga Deum pietatem declarauit, per præcones populo denunciari iubens,conducibilius videlicet esse, vt spectaculo repudiato,Deum qui præsenti calamitate eos liberaret, precibus placarent. Id quod confestim est factum. Litania instituta est: supplicantes processere, laudibus Deum vexere,atque vnà cōcors B ecclesia ciuitas tota facta, & ipse medius hymnis canendis,præiit habitu priuato incedens.Minimè verò eum opinio fefellit.Statim enim cœlum aërem turbidum serenitate commutauit,& frumenti non mediocrem inopiam ingens quædam frugum copia & vbertas est consequuta. Atque omnibus ille quidem,vt ita dicam, exornatus fuit bonis: non minus verò eum cohonestauit misericordia, placabilitas, & animi serenitas, tempestatis procellam non admittens :atque insuper fides sincera &probata,vnà cum religione non ficta,sicuti inde coniicere licet. Vir quidam asperiorem duriorémque virtutis vitam cōsectans,præfracto eum adiit animo, vt ab eo quidquam peteret. Atque vbi id sæpius expertus non impetrauit, vinculis ecclesiasticis imperatorem à communione arcens subdidit. Postquam autem imperator in regiam suam venit, & epulæ appositæ sunt, conuiuæque omnes affuerunt, non ille prius cibū sumendum esse, quàm vinculis sibi iniectis solutus esset,censuit. Quapropter ad antistitem Constantinopolitanum famulum quendam misit, peC tens,vt eum ipsum soluere se,qui ligasset, iuberet. Quum id episcopus recusaret, & pro vinculo habendum non esse,quod à quocunque ligatū esset, significaret,solutúmq; adeò iam esse diceret, nōdum calculo eius acquiescendum esse duxit.Multò verò labore is qui ipsum ligauerat inquisitus, eum absoluit.Ac sic tandē imperator cibum sumpsit. Adeò religiosus Theodosius fuit, vitámque suam accuratissimè ad diuinas leges composuit. Quam ab causam quicquid fuit ex idolis reliquū, ita est funditùs disiectum, vt posteris eius ne vestigium quidem prioris fraudis & seductionis cernere sit datū.Sententiam verò de eis suam in constitutionem retulit.

Theodosius episcopi Chebronēsis defuncti viri sancti sagulū gestauit.

† ἱππικῶν.

Supplicatio pro serenitate & clemētia aeris impetranda.
εἰσόδιον λιτανεία.

Theodosius illegitimā quoque monachi excōmunicationem non contempsit.

Idololatria prorsus euersa. l. Omnia loca. C. de sacrif. pag. & templi.

CAPVT IIII.

SI quando bellum motum est, ad Deum confugiebat, diuinū musicúmque Dauidem æmulatus, quòd in illius veluti promi condi potestate bella esse sciret: & quòd illum certum haberet curatorem,cōdignos spe bona percepit fructus.Ego D verò veritatem promulgans,ex plurimis pauca referam,quanuis extra institutum argumentum ferri videar. Roilas ingenti Scytharum Nomadum exercitu coacto,& Istro transito,Thraciam vastauit,& ad vrbem quoque imperantem venit,subitò primo clamore atq; īpetu, sicuti ipse putabat, eam direpturus atque excisurus. Verùm Deus cœlitùs imperatorem propugnans, violento tonitru & fulmine demisso, non modò ipsum vstulatum in cineres redegit, sed innumeras quoque copias eius concīdit.Idem etiam aduersus Persas fecit. Quum enim prædatoria illorum manus, pace repudiata,derepentè finitimos aggrederetur populos,neque auxilia aliqua,quę oppressis opem ferrent,adessent, ducibus copiisque militaribus aliis bellis occupatis,imbre vehementissimo & grandine maxima Deus illos persequens, progredi vltrà passus non est: equósque eorum ita + pedicis cohibuit, vt diebus viginti, totidem stadia cursu perficere non possent, quoad vsque exercitus cōgregatus fortiter hostibus restitit. Antea quoque E quum Persæ quidam Goranne duce, cognominem imperatori vrbem oppugnarent, omnísque generis machinis adorirentur,& turres extra muros contra eam excitarent,neque quidquam efficerent,ridendos se dedere, Eunomio eius episcopo machinas hostium omnes perfringente. Quū nanque nostri propter oppugnatorum multitudinem animos desperatione desponderent, precibus ipse contra illos pugnans,vrbem saluam conseruauit.Ex satrapis tum ibi qui sub Gorāne erant, quidam ad blasphemias cōuersus,itidem vt Rabsaces & Sennacherim, animo furibundo minatus est,sacrum se eius ciuitatis templum igne cōsumpturum. Cōtumeliam eam non ferens diuus Eunomius, tormētum bellicum saxa iaciens ad propugnaculum cui apostoli Thomæ cognomē fuit, disponi, ingentémque lapidem eò in os blasphemi illius emitti iussit. Ilicet saxum balista ea tortum, maledici illius satrapæ os detestandum perculit, faciémque eius omnem comminuit, capite rectissimè attrito, cerebróque omni disperso. Quem vbi Gorannes conspexit, expugnatione F vrbis desperata, fugiens inde discessit, re ipsa victum se esse clamans. Metúque correptus,decœtero per pacta conuenta cū Romanis inita pacem est complexus. Tantam Deus ipse fidelis ministri sui imperatoris eius curam gessit: qui eo nomine illi gratias egit,eundémque religione debita coluit. Porrò bella in Occidente contra ipsum & patruum adhuc viuum mota, quo modo Deus soluerit,quid dicere attinet?

Deus manifestè bella à Theodosio repulit. Roilas Scytharū copiis suis fulmine cœlesti extinctus.

Persarū excursio in fines Ro. imbrib⁹ & grandine inhibita.

† πεδῆ κατεῖχεν.

Gorannes Persarū dux

Theodosiopolim Eunomius episcopus precibus ab immani vi Persarum seruauit.

Pars Persica. Præsidio suo Deus Theodosium tutatus est.

CAPVT V.

QVum etenim in regionibus Occidentalibus plurimi tyranni exorti essent, partim alij aliis colluctati, atque ipsi inter se concisi, partim diuina vi in imperatorum manus delapsi, satis illis Dei in eos amorem sunt testificati. Iam enim antea de Stilicone & Alaricho Gottho diximus: illo tantum omisso, quòd quum in Italia & in ipsa vrbe Roma, casu quodam

Vādalorum, Alanorum, Sueuorumq; duces, legatos ad Honoriū cū huiusmodi mandatis misere.

Tu cũ oı̃bus pacem habe, ab oı̃bus obſides accipe: nos nobis confligimus, nobis perimus, tibi vincim⁹: tua erit q̃ſt⁹ reip. ſi omnes pereamus. Diac.
b Alarich⁹ fraude & perfidia Romã cepit.
c Placidia Conſtantio duci nuptui data.
Conſtantius Alarichum vicit.
Conſtantius in ſocietatem imperij ab Honorio aſſumptus.
Tyrãni Occidentales in Britania.
Conſtantini tyrannis.
Bononia Galliæ.
Cottiæ Alpes
Cõſtãs filius eius ex monacho Cæſar. Diac.
a Hi quum antea inter ſe diſſenſiſſẽt in periculo ſupremo ad cõcordiã rediere. Sozom.
Barbaris enim Pyrenæi montis clauſtra credidit. Diac.
Cædes Didymi & Veroniani. Pro Veroniano alij legũt Viridianum.
Theodoſiolus Lagodius.
Id ſibi cõmitti Hiſpani more antiquo petierunt, ſed eos Conſtans non audiuit. Idem.
b Vandali, Sueui, Alani Gallias & Hiſpanias vaſtant.
† καταστασιαστῆς τῆς κοινωνίας δυνάμεως.
* τὴν δίοδον χειρωσάμενοι

A ſeditioſi homines ĩperatori Honorio rebellarent, ipſe Rauennam ſe contulerit: Alarichum autem iſtum, quem fidum adhuc ſibi eſſe putabat, Galliæ ſcilicet ab eo ducem creatum, cum frequentiſſimo exercitu, vt iniurias Imperatori factas vlciſceretur, miſerit. Ille verò quũ eò veniſſet [b], arte ciuibus deceptis, Romam ingreſſus eſt: atque ibi publica pecunia ablata, tandem & Honorij ſororem Gallam, quæ etiam Placidia dicta eſt, adoleſcentulam adhuc & innuptam, rapuit, atque inde diſceſſit [c]. Eamque Conſtantio, comitis dignitatem gerenti, fido admodum ſibi amico, ſeruandam dedit. Conſtantius porrò illa vnà cum pecunia accepta, ad imperatorem Honorium venit. Quo cũ ad hoſtes reuerſus, cum Alarico pugnam commiſit [d], victoriámq; obtinuit. Quam illius erga ſe beneuolentiam & fidem vt Honorius remuneraretur, + in matrimonium ei placidam collocauit: eundémq;, ſorori talem honorem habens, corona & purpura ornatum, ad ſocietatem imperij extulit. Atque illum quidẽ Romę reliquit: ipſe verò Con- B ſtantinopolim ad res Theodoſij ex fratre nepotis ordinãdas, Arcadio illius patre non ita pridẽ mortuo, profectus eſt. Sed enim in Britania milites ſeditione mota, Marcum tyrannum promulgarunt. Nõ multo verò pòſt eo occiſo, Gratianum ad imperium euexerũt. * Sed cum & hic quatuor exactis mẽſibus, iugulatus ab eis eſſet, Conſtantinũ ſummæ rerum præfecerunt, nomine ipſo imperium illi certum tutúmque fore opinati. Quam ob cauſam reliquos etiam ita legiſſe videntur. Conſtantinus ex Britania Bononiam, maritimam Galliæ ciuitatem traiecit, militéſque Galliæ & Aquitaniæ omnes, ciuéſque & ſubditos vſq; ad eas quas Romani Cottias Alpes nominant, inter Galliã & Italiam ſitas, ad ſe pertraxit: & maximum natu filiũ Conſtantem (quem poſtea imperatorem renunciauit) data tum ei Cæſaris dignitate, in Hiſpaniã miſit. Is ibi quos in rerumpublicarũ adminiſtratione inuenit, Honorio genere coniunctos [e], Didymum & Veronianum, prælióque ſecum in Luſitania congreſſos, & viuos captos, vnà cum coniugibus interemit, & ſuos ei prouinciæ rectores C præfecit. Teodoſiolus verò, & Lagodius, qui eorum quos modò necatos eſſe diximus, fratres erãt, fuga ſibi conſulentes, ſalui permanſere. Et Theodoſiolus in Italiam ad Honorium, Lagodius autẽ in Orientem ad Theodoſium peruenit. Hac re ſic acta, Conſtans ad patrem Conſtantinum tranſiit. Cæterùm cum incommodum præſidium in Hiſpaniarũ aditu collocaſſet, maximæ cladis & excidij regionibus eis id cauſa fuit. Poſtquam enim Conſtantini + copiæ conciderunt [f], Vandali, Sueui, Alani, gentes feræ, * tranſitu eo occupato, multas vrbes & multa caſtella Galliarum & Hiſpaniarum, & aliquot tyranni duces ceperunt. Conſtantinus quum ei adhuc ex ſentẽtia opinione ſua res procederent, filium Conſtantem Au- D guſtum declarauit, & tranſire in Italiam voluit. Et Cottiis Alpibus ſuperatis, Liberonem Liguriæ ciuitatem venit. Eridanúmque traiecturus [g], vbi de Alauichi morte certior factus eſt, retroceſſit.

+ Alauichus iſte, dux quidem Honorij, proditionis autem ſuſpectus, quaſi Cõſtantino Italiæ imperium pararet, fuit. Quam rem vbi Honorius cognouit, ex progreſſu ſeu deambulatione quadam reuerſus, ſimulatque ab equo deſcẽdit, ſtatim gratiarum * actiones & laudes Deo obtulit, veluti à manifeſto proditore liberatus [h]. Conſtantinus autem tyrannus, & filius eius Cõſtans, profugientes, in vrbe Arelatenſi concluſi ſunt. Exercitu nãque eius diſperſo, gentes quas diximus barbaræ, loca circa Pyrenæum montem opibus atque diuitiis referta occuparunt: atque inde, præſidiis negligenter ad tranſitum ipſum diſpoſitis, in Hiſpaniam tranſierunt.

c Alauichi proditoris cædes.
† Fortaſſe hic rectius legatur Alarichus vrbis Ro. expugnator.
d Cõſtãtinus & Conſtans Arelate cõcluſi.
*ηὐχαριστήσε κύξατο.

CAPVT VI.

E EO tempore Gerontius Conſtantini ducum præſtantiſſimus, ſuſceptis contra eum inimicitiis, Maximum quendam ſibi familiariſſimum, quòd eum imperio cõmodum eſſe exiſtimaret, ad imperialem ſuſtulit dignitatem, purpurea ei veſte data. Atque illum quidem Taracone reliquit, ipſe autem copiis acceptis, aduerſus Cõſtantium progreſſus eſt: atque ex itinere Viennam digreſſus, filio eius Conſtanti necem ſtruxit. Ea res de Gerontio vbi ad Conſtantinum eſt delata, Edouichum ducem ſuum ad auxilia ex Francis & Almanis contrahenda trans Rhenum miſit. Et Viennam filio Conſtanti, nondũ Gerontij inſidiis ſublato, ſeruandam commiſit. Gerontius ad Arelate duxit: eámque vrbem, vbi Conſtantinus profugus erat, obſedit. Honorius autem exercitum ingentem aduerſus Conſtantinum tyrãnum miſit, duce Cõſtantio, quem ſororis ſuæ Gallæ Placidiæ virum fuiſſe, antea diximus: atque is poſtea Valentinianum tertium, & Honoriam filiam ex ea F genuit. Ea re territus Gerontius, cum paucis celeriter fugit. Reliqui autem milites eius ad Conſtantium tranſierunt. Hiſpani Gerontium propter ſubitam fugam contemnendum eſſe cenſentes, conſilium eius occidendi ceperunt, & noctu [a] hoſpitio eius imminentes, quum armis ſatis muniti eſſent, interficere eum ſunt aggreſſi. [b] At Gerontius & Alanus vnus, cum quibuſdam illius neceſſariis, tectum eius domus conſcendentes, [c] non pauciores quàm trecentos qui eos oppugnabant, interfecere milites. Atq; vbi tela eis defuere, famuli quidem clàm ſe ex ædibus demittentes, in pedes coniecerũt. Gerontius autem quum & ipſe itidem ſaluus euadere poſſet, facere id recuſauit, [d] Nunychiæ coniugis amore obſtrictus. Cum ipſo autem diluculo, hoſtes domum in inferiori parte incẽderunt. [e] Et quũ Gerontio nulla ſalutis ſpes reliqua eſſet, primũ ille Alani caput non illibenti, reſecuit: deinde & vxoris, quũ illa lamentaretur, & lacrymans ſe ferro admoueret, precaretúrq; vt prius extremũ hoc munus à marito ferret, eiúſq; gladio interiret, quàm in aliorum peruenire pote-

Gerontius Maximũ tyrannum conſtituit.
Conſtantis interitus.
Edouichus.
Franci.
Almani.
Gerontius Arelate obſidet.
Cõſtãtius aduerſus Cõſtãtinũ in Galliam venit.
Gerontij fuga.
a Gerõtium Hiſpani in hoſpitio obſident.
b Gerontius ſe cõtra illos ſtrenuè tuetur.
c Pauci plurimos interficiunt.
d Præclarũ exẽplũ amoris coniugalis Nunychia Gerontij coniunx.
e Id ſalute deſperata, primũ Alanum fidũ comitem deinde coniugem ſuam, poſtremò ſeipſum ĩterficit.

† *Hoc tempore apud Bethlehem ſanctus Hieronymus, vno & nonaginta annis expletis, ad Chriſtum migrauit. Diac.*

* *Eadem ætate Pelagius Brito, Celeſtino & Iuliano adiutoribus, hæreticum dogma contra gratiam Chriſti inſtituit: quod in Carthaginienſi ducentorum decem & ſeptem epiſcoporum concilio eſt damnatum.*

A ſtatem. Atque illa dignam ſe religione ſua exhibens (Chriſtiana enim erant) virili prorſus animi inſtituto, ita vitam finiit: præclariorem, quàm vt obliuione premi poſsit, memoriam ad poſteros tranſmittens. Poſtremò verò Gerontius, quum tertiò ſibi ipſi ferrũ adegiſſet, nec lethale vulnus inflixiſſet, quem ex femore ſuſpenſum habebat, pugione ſtricto, cor conuulnerauit. Et ſic Gerontius quoque interiit. Enimuerò Honorij exercitu, cui Conſtantium præfuiſſe indicauimus, Conſtantinum circumuallente, [f] ille obſidionem ſuſtinuit, Edouichum, quem vltra Rhenum ad Francos & Almanos auxiliares adducendos miſerat, expectans. Quod veritus Conſtantius, retrocedere Italiam verſus, ibique cõfligere cum [g] Edouicho voluit. Idque ita conſtituit, quòd in propinquo Edouichum caſtra habere audiuerat. Itaque cum copiis Rhodanum tranſiit. Et ipſe quidem cum peditatu omni hoſtibus exitium molitus eſt: nec minus [h] Vlphilas equitum præfectus, non longè ab eis loco alio clàm in inſidiis conſtitit. Poſtquam B autem hoſtes Vlphilam inſcij prætergreſsi ſunt, & iam pugnam inire cum Conſtantio deberent, ſigno dato ille ſubitò ſe oſtendit, & hoſtes à tergo aggreſſus eſt. Ordinibus ergo turbatis, alij ſe in pedes dederunt, nonnulli trucidati ſunt: quidam abiectis armis veniam petiere, qui etiam quamprimùm in gratiam ſunt recepti. [i] Edouichus autem equo conſcenſo, in agrum Ecdicij cuiuſdam veteris amici, qui multa ab eo acceperat beneficia, peruenit. Et ille quidem vt amicum eum excepit. [k] Noctu autem capite ei amputato, ad Conſtantium id, magna ſe pro eo munera accepturum ſperans, pertulit. Conſtantius gratias homini de facinore eo egit, & caput recepit. Quum verò manere cũ eis ille conaretur, [l] diſcedere inde iuſſus eſt. Minimè namque ſibi & exercitui bono putauit fore infidi hoſpitis conſuetudinem. Quapropter Ecdicius in amico & hoſpite aduerſis rebus preſſo, quum flagitium tam impium deſignarit, lupus (quod in prouerbio dicitur) fruſtra hians eſſe viſus eſt. Poſt victoriam iſtam, vbi exercitus ad vrbis obſidionem amne tranſmiſſo rediit, & Con- C ſtantinus ea quæ Edouicho acciderant cognouit, ſua ſponte Imperatoria depoſuit inſignia: [m] eccleſiamq́; ingreſſus, presbyteri ſuſcepit dignitatem. Et ciues oppidi iureiurando prius accepto, portas Conſtantio aperuere: qui etiã omnes ſeruati ſunt: atque ex eo tempore, ſubditi eius regionis omnes in priſtinũ ſtatum reſtituti, Honorio fideles fuere. tyrannus autem cum filio Iuliano in Italiã ducti priuſquam ad deſtinatum locum peruenere, trucidati ſunt. Breui quoque pòſt ✝ Iouianus, Maximus, quem diximus, Sarus, aliique præterea qui Honorij imperio inſidiati ſunt, cæſi interiere. Qui ſanè Honorius, ſicuti dictum eſt, per ſororẽ Gallam Placidiam, in affinitatem Conſtantium, qui Conſtantini tyrannidem exterminauit, aſciuit: eundemque propter plurimas præclarè bello res geſtas in Imperij ſocietatem recepit. Ipſius etiam filio Valentiniano, quem illi Placidia progenuerat, Illuſtriſsimi dignitatem conceſsit. Conſtantij imagines, id quod eis facere mos erat qui pridem ad faſtigiũ Imperiale euecti eſſent, in Orientem miſſæ ſunt. eaſque cum iunior Theodoſius non admitteret, & ob talẽ contumeliam bellum Conſtantius moliretur, ſimul & vita & curis D eiuſmodi eum mors adueniens ſoluit, cum non longius quam menſibus ſex imperaſſet.

f Conſtantinus Conſtantij obſidionem ſuſtinet.
g Edouichus cum ſuis à Conſtantio prælio vincitur.
h Vlphilas equitum præfectus.
i Edouichus ex fuga ad Ecdiciũ amicum confugit.
Is ab Ecdicio fraude occiditur.
l Exẽplũ amicitiæ & hoſpitij violati.
l Conſtantius à caſtris ſuis proditionem repellit.
Conſtantinus ex tyranno presbyter factus. Conſtãtius perditionem Arelate recipit
✝ Nonnulli hunc Iouinũ alij Iouiũ nominãt: cuius frater Sebaſtianus itidẽ eſt cæſus. Illuſtriſsimi dignitas. Gallia pacata. Conſtantini & filij eius Iuliani cædes. Aliorum item tyrannorum. Conſtantij mors.

CAPVT VII.

INterea verò Ioannes, vnus ex iis ✝ qui Imperatori commẽtarios ſcribunt, præſenti ſecundarum rerum ſtatu non contentus, [a] imperio arrepto tyrannus alius extitit. Placidiam is, & Valentinianum expulit, qui etiam Byzantium ad Theodoſium nauigarũt. Ea re Honorius cognita, dolore immenſo correptus, poſtea hydropis morbo periit. [b] At Ioannes tyrannidi incubans, legationem ad Theodoſium miſit, quæ vt ipſe Imperator reciperetur, peteret. [c] Legati verò nihil egere: ſed primũ in cuſtodiam coniecti, deinde in Propontidem exulatum miſsi ſunt. Porrò Placidiam & Valentinianum Theſſalonicam duci Theodoſius curauit, atque ibi Cæſaris dignitatem nepoti tribuit: bellum autẽ E aduerſus tyrannum gerendum Ardaburio duci, & filio eius Aſpari commiſit. Qui ſanè Placidiam & Valentinianum ſecum ducentes, poſtquã ad Pæones & Illyricos peruenere, Salonas Dalmatię oppidum vi cęperunt. [d] Ex eo loco Ardaburius claſſe contra tyrannum profectus eſt. Et primùm ille quidem ſecunda fortuna vſus eſt, poſtea autẽ naualis expeditio ei non bene ceſsit. Nã ſubitò violentus & incommodus ventus exortus, [e] in tyranni manus eum coniecit. Et ille ad pacificationem ſpectans, humaniter Ardaburium tractauit. Ardaburius in ſecuritate multa, quum eos qui à tyranno ducũ ordine moti & exautorati fuerant, mœſtos eſſe videret, inſidias etiam contra illum magis ſtruxit: & filio Aſpari clã denunciauit, vt quàm celerrimè ad occaſionem rei bene gerendę adueniret. Tyrannus Ardaburio capto ſpe elatus, in eã neceſsitatem Imperatorem cecidiſſe cenſuit, vt communi calculo petitionem ſuam approbaret, & ſe Imperatorem reciperet, ſiquidem ducem ſuum ſaluũ eſſe vellet. Et profectò in maximo Imperator erat diſcrimine, ne quid à tyranno aduerſi F Ardaburio accideret: [f] Aſpar equitatu accepto, celeritate aduentus ſui ſenſum præuenit, & Aquileiam vrbem magnam recepit: eamque facilè, Placidiam & Valentinianum ſecum habens, confirmauit. Metus autem ei vlterius progrediendi, quòd barbarum plurimorum millium exercitum contraxiſſe audiſſet, inceſsit. [g] Verùm tum quoq; maximè Imperatoris precatio enituit. [h] nam angelus Dei paſtoris habitu ſumpto, copiis Aſparis præiit, & per lacum eas, qui Rauennæ (ibi enim tyrãnus in poteſtate ſua Ardaburium habens agebat) ſubiectus eſt, duxit, vnde neminẽ vnquam adueniſſe

✝ Vocantur ij hypomnematographi. l. Si quos ſpõtaneos. C. de decurion. lib. 10. ✝✝
a Ioãnes ex ſcriba tyrannidem occupat. Honorij mors.
Idem ſe in ſocietatẽ imperij recipi à Theodoſio petit.
c Legati eius malè à Theodoſio accepti.
d Ardaburium ducem cum filio eius Aſpare aduerſus Ioannem Theodoſius mittit
e Ardaburium Ioannes capit.
Ardaburij magnanimitas.
h Aſpar angelo Dei duce per lacum itinere facto, Rauẽnam & Ioannem tyrãnum capit.

✝✝ Honorius cum patre, fratre, & fratris filio, triginta imperauit annis, & tricennalia celebrauit. Ab eodem Placidia Auguſta, Conſtantio marito eius mortuo, cum Valentiniano & Honoria liberis pulſa, à Theodoſio in Oriente ſuſcepta eſt. Diac. Pomp. Caſſiod. Huic ſoboles nulla fuit. Nam duæ Stiliconis filiæ, Maria & Thermantia, altera poſt alteram ei nuptæ, Dei iudicio inopinata morte præuentæ, ex hac luce migrarunt. Diac.

f Aſpar Aquileiam capit h Efficacia precũ Theodoſij. Conſideret lector æquus, quid in Albi flumine ad oppidũ Mulbergam an. Domini 1547 acciderit.

* * A memoriç proditum est. Deus sanè ipse qui in mari rubro vndas discidit, quod inuium erat, omnibus peruium exhibuit. Sedenim perinde atq; solum siccum copiæ Asparis vnà cum equitatu omni, lacus vndas transeuntes, primo aduentu vrbis portis captis, potiti ea sunt. Ibi cum prælium exiguum cõmissum esset, tyrannus proditione suorum captus est, & Aquileiam ad Placidiam & Valentinianum missus. Vbi ei primùm manus resecta, deinde etiam caput amputatum est, quum annum sesquialterum tyrannidem exercuisset. Imperator more suo rursum qua esset erga Deũ religione ostendit. Postquam enim ei victoria de tyranno reportata, ludis Circensibus renũciata est, ad populum vociferans: Agite, inquit, si ita videtur, ludicro hoc dimisso, in ædem hanc precatoriam eamus, & carmina gratiarum agendarum autori victoriæ Deo concinamus. Hæc vbi dixit, spectaculum neglectum est: & per circum medium euntes omnes, concentu vno cum hymnis & carminibus pulcherrimis + gratissimisque, in proxi-B mam Dei domum sunt ingressi, formamque prorsus ecclesiæ vnius cuncta retulit ciuitas, populo omni in templo diem eum consumente. Postea cura illa animum subiit Imperatoris, vt quemnã Occidenti Imperatorem omnino prçficçret, deliberaret. Quapropter Valentinianum sororis filium, idoneum ei imperio iudicauit, quòd matrem haberet, quæ curam ibi rerum administrationis ferre posset. Properabat verò & ipse in Italiã proficisci, vt nepoti imperium constitueret, prouincialesque ibi, ne facilè tyrannis se committerent, doceret. Et ea de causa Thessalonicam progressus est. Sed quo minus vlterius ꝓcederet, morbo impeditus est. Proinde per Helionem patricium, imperij insignibus illi missis, ipse Byzantium est reuersus. Aetius verò, qui secundum ducendis militaribus copiis locum apud tyrannum habuerat, post tertium à cæde illius diem, sexaginta barbarorum millia ducens aduenit. Cum quo vbi Aspar conflictum habuit, & cædes vtrinque ingens facta est, postea pacificatione inter ipsum & Placidiam atque Valentinianum interueniente, Co-C mitis dignitatem tulit. Qui verò cum eo mercede conducti erant barbari, auro corrupti, & ipsi simul & iram & arma abiecere. Obsidibusque datis, & fide rursum accepta, in patriam rediere suã.

Supplicium Ioannis. Theodosius pro victoria gratias Deo agit.

εὐχαριστηρίοις.

Valentinianus 3. Rom. imperator in Occidente constitutus.

Helio patricius.

Aetius per transactionẽ Comitis dignitatem accipit.

I. L. de bello Saxonico. 1547.

*** Hostes vt albis cedere terrios.*
Conspexit, alto fluminis alueo
Progressus agrestem coloni
Induitur faciem Menalcæ,
Et vada monstrat peruia Cæsari,
Illumq; Cæsar consequitur ducem,
Cælo sibi credens ab alto
Omine dexteriore missum.
Eques deinceps traiicit impiger
Nymphis natantum frena regentibus.
Quas Martis insuetas furentis
Dulcis amor stimulabat oci.
Nec antè feruens desinit impetus
Tenere cursum saltibus auiis,
Victoribus quàm det supinas
Ipse manus inimicus hostis.

CAPVT VIII.

VErùm de tyrannis qui tum extite- D runt, & prouidentia Dei diffluxerunt, satis dictum esse puto. Neque nos illorum obiter, & quasi per digressionem meminimus: sed vt certò declararemus, sufficere principi, maximè ad præsidium & custodiam imperij, rerum diuinarum curam diligentem, & cultum rectum: quæ in Theodosio & sorore eius Pulcheria fuere. Deus etenim omnino administratione eorum delectari visus est: nõ eo solum quòd bella ita composuit, vt subditi eorum ab hostibus liberarentur, atque iidem præter opinionem omnium, cum ingenti magnificentia rectè gubernarẽtur: verumetiam, quòd multa sacra corpora eorum qui olim veriore pietate excelluerunt latentia, Imperij illorum tempora honore prosequens, visionibus quibusdam è sinu terræ produxit, & publicè in apertum protulit. Id quod eo tempore accidit in Zacharia veteriore propheta, in Stephano primo diacono & martyre, atque in Sebastiensibus quadraginta sub Lici- E nio gelu cõcretis martyribus. Quorum omnium quum noua sit inuentio, vt eam Deus exhibuerit, necessariò dicendum esse videtur. Ac primùm de propheta, vt qui primùm apparuerit, memorabo. Circa Eleutheropolim Palæstinæ, vicus quidam est Chophar dictus, vnde Zacharias ortus fuit. Præfuit huic Calemerus quidam + agricola, erga agri possessorem quidem beneuolus maximè, in finitimos autem rusticos durus admodum & grauis. Et quamuis ille talis esset, propheta tamen ei insistens, seipsum apertè ostendit, & ad hortulum quendam eo ducto: Hic, inquit, in duorum cubitorum altitudinem fodito, à septo in hortum ipsum, eam viam versus quæ in Bithrerebin oppidũ ducit: & arcas duas inuenies, exteriorem ligneam, interiorem plumbeã. Reperies prçterea apud loculos eos vas quoddam aqua repletum: ad cuius partem vtramque, mediocres duo innoxij & placidi serpentes (cicures eos dicas) circumuoluuntur. Hæc quidem, qui per visionẽ apparuit, dixit. Calemerus verò viso ei obsequutus, imperatum opus perfecit, atque vbi sacra illa arca iuxta præ- F dicta signa extitit, diuus propheta apparuit, sacerdotalem indutus stolam: quippe qui etiam, vt puto, sacerdos fuerit. Extra vrnam eam, ad pedes, puer etiam quidam tener admodum iacuit, qui quidem ex nobilitate fuisse, & ad reges genus referre visus est. Caput enim eius corona aurea lapillis & margaritis distincta redimitũ erat. Calceos quoque deauratos habuit: vestis item magni precij, & auro exornata fuit. Porrò cum sapientes eius temporis & sacerdotes de eo puero, quísnam in tali habitu esset, addubitarent: Zachariam illum, qui tum in Geraris monastico contubernio præfuit, dixisse ferunt, se in vetustam Hebræorum scripturam quandam, nõ ex eis quæ à maioribus sunt traditæ, & in ecclesiam receptæ, sed aliam incidisse, quæ scriptura præter alia illud quoque cõplexa sit: Quũ Ioas Iudææ rex Zachariam vatem occidisset, grauem eum septimo pòst die domi suæ accepisse cladem, & ex filiis quem gratissimũ habuerat, morte amisisse. In quam erumnam cum se ira diuina coniectum esse intellexisset, puerum eum ad prophetæ pedes sepeliisse, veluti causã de

Hũnos fuisse scribit Diac. Castinus magister militũ apud Ioannem, cuius consilio potissimum is tyrannidẽ inuaserat, exilio mulctatus. Id Pietas vera certissimum imperij præsidium est.

Multa sanctorum corpora sub Theodosio reperta.

Inuentio Zachariæ prophetæ.

† ὁμόδουλος τῷ ἀγρῷ, seruus glebæ. Sozom. lib. 9. cap. vlt.

Ad pedes eius filius regis Ioæ quoque reperi⁹.

Zacharias abbas Gerare.

Corpus prophetæ propè integrum.

A iniuria illi illata dicentem. Hoc quidem sic iudicatum est. Ipse verò propheta cum multis hominũ ætatibus seu generationibus in terra iacuisset, nihil tamen in corpore eius deficere visum est. Ad cutim vsque tonsus, rectum habuit nasum, mentum mediocriter demissum, caput paruũ, & oculos paulo altius superciliis contectos. Sic quidem diuinus propheta est manifestatus.

CAPVT IX.

Gamaliel, & filius ei† Abibus, Stephanum sepeliere.

† Alexandri ei nomen erat, coniugi autem eius Iulianæ.

Religionis ergò ij Hierosolyma profecti fuerãt.

Ciuitas autem Capargamala est in qua post martyrium obsolutum, Gamaliel, qui Paulũ apostolum veluti pædagogus instituit, vnà cum Abibo filio, Stephani primi martyris corpus sepeliit. Vbi verò & ipsi postea mortem oppetiere, proximè circa reliquias eas positi sunt [a]. Cœterum quemadmodum illæ repertę Constantinopolim deportatæ sint, satis constat. Senatorium videlicet + virum, propter singularem eius aduersus primum B martyrem amorem, precatoriam domum in Palæstina ei construxisse: eundemque mandasse, vt & ipse post obitum suum in simili itidem vrna prope diuum Stephanũ tumularetur. Postea verò quum coniunx virum Byzantium transferre deberet, inter properandum illa imprudens pro viri vrna Stephani loculos recepit, & quàm potuit celerrimè Constantinopolim ⁎ contẽdit. Sed enim quod ipsa secum in itinere ferebat, latére minimè potuit, quòd id nouus quidam odor, & innumera miracula proderent. Vbi Constantinopolim pertigit, vrbs effusa thesaurum talem obuiis excepit vlnis. Comitatu & satellitio plurimo in aulam Imperatoriam ducebatur. Martyr autem eo loco manere dedignabatur. Quum enim mulæ, quæ eum vehebant, [b] ad Constantinianas thermas venissent, vlterius progredi haudquaquam sustinuerunt. [c] Vbi verò plurimum flagris atque stimulis sunt concitatæ, humana vsæ lingua, eo loco martyrem reponi iusserunt. Ita ille ibi cõditus est, locúsque fano pulcherrimo cohonestatus. Hoc sic C factum esse sub Constantio, proditum est. [d] Pars verò quædam reliquiarum istarum nescio qua de causa à quibusdam fidelibus occultata fuerat: quæ & ipsa, quum primùm Pulcheria princeps lucem hanc solis aspexit, in Palęstina in apertum producta est, [e] Ioanne episcopatus munere Hierosolymis fungente. Producta autem, quum eam martyr ipse ineffabili quadam visione noctu presbytero cuidam Dei amanti viro, cui Luciano nomen erat, apparens ostendisset. Pulcheria ergo incredibili erga primum diaconum amore flagrans, & quòd simulatque ipsa nata esset, pars ea è terrę recessu in lucem prodiisset, desiderio illius marcescens, summo studio in hoc incubuit, vt partẽ reliquam sacrorum illius ossium nancisceretur. Itaq; Theodosio fratri suasit, vt Prayllio episcopo Hierosolymitano pecuniam, quam ille ibi egenis largiretur, mitteret. Theodosius persuasus, non solum pecuniam, sed & crucem auream magni pon-

a Reliquiæ diui Stephani è Palæstina Constantinopolim translatæ.

** Factũ id ab ea annis 7. elapsis.*

b Suprà Cõstantianarũ thermarum est mẽtio. li. 13 cap. 18.

c Mulæ humana voce loquuta.

d Pars quædã reliquiarum earum Hierosolymis ad Theodosium missa.

e Ioãnes episcopus Hierosolymitanus.

* *Sub Theodosij iunioris imperio reliquiæ S. Stephani, Laurentij, & Agnes, in martyrio S. Laurentij depositæ sunt. Et celebratur illic ipsorum memoria vsque in hunc diem. Theodorus Lector.*

deris lapillis & margaritis exornatã, vt ea in Caluariæ loco reponeretur, misit. D [f] Prayllius episcopus rebus eis acceptis, vt gratiam aliquam Imperatori eiusdemque sorori referret, [g] reliquias dextræ manus primi ab Apostolis constituti diaconi, eiusdemque primi martyris, sancto Passalione diacono administro vsus, remisit. Passalio itinere peracto, postquàm in nauale Chalcedonis eregionè Byzantio sitæ peruenit, martyrum princeps eum pręueniens, noctu Pulcherię seipsum ostendit, talibus eam alloquens verbis: Oratio tua ad aures Domini zebaotæ virtutum peruenit, petitioque tua optatum consecuta est exitum: & ipse in propinquo præstò tibi sum, Chalcedonis hospitio vtens. Visionem eam simulatque cum fratre communicauit: confestim ciuitas tota se in mare dedit, vndisque perinde atque continenti vsa est: ipsaque etiam Pulcheria cum fratre subsequuta est, reliquiisque exceptis, in regiam eas lætitiæ summæ plena, cum maxima obseruantia & magnificentia produxit, ibique reposuit: templo insuper ingenti & pulchro, auri & lapillorum fulgore relucenti, propter præcipuum quo protomartyrem E prosequuta est honorem, extructo. Quæ de his comperi, hæc sunt.

f Prayllius episcopus Hierosolymitanus. Theodosius crucem auream Hierosolyma mittit.

g Dextra diui Stephani manus.

Templũ diuo Stephano Pulcheria construit.

CAPVT X.

Verum enim verò, quod manifestum est pietatis fœminæ eius indicium & propterea Ecclesiasticæ historię insertum, quanuis aliquo pòst tempore accidit, nouum quiddam & admirandum habens, de inuentione reliquiarum quadraginta martyrum, stylo persequar. Eusebia quædam fœmina Macedonij sectæ, & diaconissæ in Macedonianorum ecclesia munere fungens, extra muros Constantinopolitanæ vrbis domicilium & hortulum habuit: vbi reliquias quadraginta militum, qui in lacu ad Sebastiam temporibus Licinij certamen pro Christo obiere, asseruauit. Ea moritura quibusdam eiusdem religionis monachis locum eum relinquens, iureiurãdo eos adegit, vt eam ibi sepelirent, & supra caput eius tumulo exciso, martyrum ossa in eo reponerent, F neque cuiquam rem eam reuelarent. Id illi ita fecere: martyribusque gratificari, & cultum debitum pręstare, tum autem promissa integra seruare volentes, ne externorum quispiam id sciret, subterraneum delubrum circa tumulum Eusebiæ excitarunt, superioremque eius partem solo quodam plano ex latere cocto contegentes, scalas latentes quæ ad martyres ducebant, struxerunt. Postea autem Cæsarius quidã vir, qui ad magnas opes peruenisset, ita vt & consulatus & pręfecturæ honore functus sit, coniugem suam mortuam iuxta Eusebiæ tumulum humauit. Hoc enim sic vtrique adhuc superstiti, pro mutua inter se gratia, & cõcordi eiusdem religionis obseruantia placuerat: quæ res in causa fuit, vt Cæsarius locum eum emeret, in animo & ipse habens, communem ibi cum vxore sepulturã sortiri. Monachi, quum nihil de martyribus indicassent, sicuti conuenerat, Constantinopoli discedentes, aliò migrarunt. Postquàm verò ædificium super tumulo eo antea apertè constructum, temporis vi dirutum conci-

Eusebia diaconissa Macedoniana.

De reliquiis XL martyrum Sebastenorũ, qui sub Licinio sunt passi.

Cæsarius vir præclarus.

Sozo. lib. 9. cap. 2.

A disset, & ruderibus locus congestus esset, tota ea regio exæquata est: quum videlicet quem diximus Cæsarius Thyrso martyri gratificans, magnificum ibi Deo ædificauit templum. Deo autē ipsi visum est, ex composito locum eum ita obscurū fieri: & tam longum tempus intercedere, vt eo illustriorem martyrum inuentionem & inuentricis erga se amorem redderet. Erat ea Pulcheria princeps, cui tertiùm noctu imminens martyr Thyrsus, coopertos terra martyres indicauit, eosque ex sinu terræ extractos eodem secum loco & honore ornari iussit. Non ille verò solum, sed & ipsi quadraginta, insolitas nouasque induti chlamydes, se ipsos ei ostenderunt. Res ipsa dubia atque admiranda erat, fidemque excedere videbatur. Neque enim quisquam, qui ætate multa in clero prouecti erant, de martyribus quidquam dicere: neque etiam externorum aliquis vbi illi essent, ostendere potuit: donec desperantibus omnibus ex familiaribus Cæsarij Polychronio cuidam viro decrepito, qui olim presbyter factus fuerat in memoriam Deus reuocauit monachos illos, qui aliquando locum eum incoluerant. Hic Macedonianos clericos, qui nimirum eiusdem cum monachis opinionis essent, cōuenit, & an quisquam illorum in vita adhuc esset, percunctatus est. Vbi reliquos quidem defunctos, vnum autem duntaxat superstitem esse cognouit (Deus porrò hunc inter viuos ad rem eam de qua ambigebatur ostendendam, conseruasse visus est) Polychronius, eum nū reliquiæ martyrum in loco designato conditæ essent, vt diceret rogauit. ille silentij arcanum Eusebiæ conseruans, rem eam se scire subnegauit. Polychronius contrà ei apparitionem diuinam negotiumq; quod martyres Pulcheriæ hanc ob causam exhiberent, nec non dubios desperantesque omnium animos exposuit. Hoc postquam ille intellexit, veram esse principis visionem professus est. Adolescentulus enim, inquit, quum essem, & à senioribus monachis monasticę vitę institutum addiscerem, satis scio, martyres hic ad Eusebiæ tumulum conditos esse. Loco autem ipso in aliam quam nunc videre est formam redacto atque mu

Thyrsus martyr.

Reliquiæ ipsæ Pulcheriæ principi indicantur.

Polychronius presbyter decrepitus.

B moriam Deus reuocauit monachos illos... [see above]

C tato, & maximè multo interea tempore exacto, certò scire nequeo, sub Cæsariíne fano, an alibi defossi sint. Ego verò, Polychronius subintulit, non idem quod tu patior. Quia enim quum Cęsarij vxor sepulturæ mandaretur, affui, ex publica quæ hic proximè est via coniecturam faciens, illam sub ambone, qui lectorum suggestus est, sitā esse puto. Tum monachus: Quærendus igitur, ait, Eusebiæ quoque tumulus est, qui non longè à coniuge Cæsarij abest. Quandoquidem superstites ipsæ multam inter se habuere consuetudinem: & pactum eis intercessit, vt defunctæ contigua haberent monumenta. Itaque vbi ex signis & coniecturis eiusmodi, sacras hasce reliquias, Pulcheria iubente, inquirentes fodere cœperunt, primùm quidem circa ambonem cōiugis Cæsarij arca apparuit, quemadmodum coniecturis quibusdam collegerat Polychronius. Deinde verò pauimentum quoddam latere coctili distinctum extitit, sub quo marmorea tabula eiusdem magnitudinis iacuit. Et sub ea Eusebiæ tumulus, atque subterranea illa sacra ædes reperta est, affabrè admodum constructa, candidoque simul & porphyretico

D marmore incrustata. Operculum verò tumuli in formam sacræ mensæ elaboratum erat. Porrò in summo capitis loco, vbi martyres siti erant paruum quoddam foramen patebat, in quod ex comitatu Imperiali quidam ibi assistens, virgam quā tenuem secum ferebat, dimisit: deinde eam reductam vbi naribus admouit, incredibilem suauitatis odorem percepit. Vnde iis, qui operi præerant, quique ei incumbebant, bona concepta spes est: nullaque interposita mora, monumento aperto Eusebiam inuenerunt, pulchrè admodum collocatam. Et monumētum ad caput eius situm & ad arcæ formam ita vt emineret pulcherrimè exculptum, operculo etiam alio intus obfirmatum erat. Vtrumque verò operculorum labrum, ferrū impositum habebat, plumbo diffuso compactū, atque id quod interius erat in medio simile priori foramen ostendit. Quod sanè manifesto indicio fuit, martyres ibi cōditos esse. Hæc vbi renunciata sunt, cū festinatione omni & Pulcheria & vrbis ipsius episcopus Proclus ad Martyriū accurrit. Et

E postquam ferrea illa vincula arte quadam soluta, & operculum facilè dimotum est, vnguenti multum sub eo fuit: & in vnguento ipso vascula † ansis carentia duo, argento elaborata, inuenta, in quibus religiosè sacræ reliquiæ positæ erant. Proinde Pulcheria, quam Deus reuelatione eiusmodi dignatus esset, sacrificia gratiarum actionis, de sanctarum reliquiarum inuētione, ei obtulit. [a] Deinde preciosæ arcæ impositas, martyribus gratificans, iuxta martyrem Thyrsum collocauit. Festusque maximè dies is, pro eo atque par fuit, cū decenti honore actus: [b] & pompa atque apparatus splendidus, faustis acclamationibus vnguentorumq; odoribus additis celebratus est, omni propè ætate & ciuitate propter martyrum honorem extra vrbem effusa. Hæc quoque sic gesta cognoui. Fama sanè obtinuit, in aliis quoque multis rebus Deum principi huic puellæ futura prædixisse, maximéque religionis & pietatis ei atque sororibus eius, quæ & ipsæ idem vitæ institutum coluere, testimonium perhibuisse. Nam & Laurentij martyris & Agnes reliquias inuentas Constantinopolim intulit, cuius rei gratia & amplitudine

F maximum structura ipsa pulcherrimum delubrū construxit. Eiusdem imperij tempore Gennadio ecclesiam Constantinopolitanam curante reliquiæ etiam sanctæ Anastasiæ * incantatricis ex Sirmio allatę, in martyrio eius sunt repositę, quod proximè ad porticum quæ Domini, dicitur, situm est. Attico verò Episcopatum gerente, prophetæ quoque Samuelis ossa allata, & in prophetico eius fano, quod prope Septimum conditum est, collocata. Cæterùm de his abūdè satis à nobis dictum esse puto. Proinde ad reliquas Ecclesiasticæ historiæ res nobis redeundum.

Proclus episcopus Constantinopolitanus.

† ἀλαβαστροθῆκαι.

a Reliquiæ eiusmodi in tēplo Thyrsi martyris repositæ.

b Pompæ huic se affuisse testatur Sozom. lib. 9. cap. 2.

Pulcheria & sorores eius Deo charæ.

Reliquiæ diui Laurētij.

Diuæ Agnes.

Anastasiæ veneficæ.

Gennadius episcopus Constant.

** φαρμακολυτρίας*

Martyrium Anastasiæ.

Samuelis prophetæ.

Propheticū Samuelis.

* *Historia Anastasiæ pharmaceutriæ, ex Suida, in fine libri annexa est.*

CAPVT XI.

EA tēpestate Romę ecclesias Innocentius rexit, Anastasio surrogatus, qui Siricio, Siricius autem Damaso successerat. Alexādriæ adhuc Theophilus ecclesiis præfuit. Apud An-

Primatiū sedium episcopi.

A tiochenos execrandus Porphyrius episcopatum, post diuum Flauianum gessit. Hierosolymis post Cyrillum, Ioannes etiamnum sacrum munus administrauit. Constantinopolitanam ecclesiam post admirandum illum Ioannem, & Arsacium, Atticus curauit. Qualis verò is genere, vita, eruditione & doctrina fuerit, proximo exposuimus libro. Quæ verò res ecclesiasticæ memoria dignæ sub eo acciderint, nunc commemorabo.[a] Synada Pacatianæ Phrygiæ vrbs est, vbi tum Theodosius quidam pastorale sortitus fuerat munus. Hic Macedonianæ religionis sectatores (perquàm frequẽtes autem ij erant) crudeliter ibi non vrbe tantum ipsa, sed proximis etiam agris expulit. Fecit autem id, neque de[b] orthodoxæ rectæque sententiis Ecclesiæ more, quæ semel persecutioni omni nuncium remisit: neque ardore aut æmulatione probatæ fidei: sed auaritiæ morbo captus, ad pecuniam vndequaque, atque etiam ex eis qui aliter atque ipse sentirent, corradendam, plurimum posuit studij. Proinde omnem contra Macedonianos quod dicitur, lapidem mouit, bellum cum ipso clero gerens, sexcentasque instituens vias, in ius eos vocauit, atque in vincula & custodiam coniecit. Præcipuè verò[c] Agapeto ecclesiæ eorum præsidi grauis fuit. Atque vbi ei prouinciæ rectores ad illos persequendos minus sufficere visi sunt,[d] ad Imperatorem confugit, iussiones ad prouinciam omnem petens. Et cum ille ea de causa Constantinopoli moraretur, tempusque ita extraheretur,[e] Agapetus vnà cum clero suo optimum texuit consilium. Populo namque qui sub eo erat, congregato, inuentum solers proposuit: persuasitque adeò, vt patria hæresi relicta, ὁμοούσιον consubstantialis fidem complecterentur. Qua re satis confirmata, vnà cum ea ipsa multitudine in ecclesiã se contulit: atque ibi precatione peracta, cum pacem populo, sicuti mos est, precatus esset, thronum conscendit, in quo Theodosius sedere solitus erat. Et plebe inter se coniuncta, deinceps ὁμοούσιον consubstãtialis fidẽ docens, ecclesias Synadæ in potestatem suã redegit. Hac re sic acta, paulo pòst Theodosius Constantinopoli eò venit, & * auxilium à Præfecto in prouinciam totam secum ferens, neque eorum quicquam quæ ibi acciderant sciens, cum † instituto propositoque suo ecclesiam est ingressus: atque inde ab omnibus expulsus, rursũ se Byzantium contulit, & apud episcopum Atticum casum suum deplorauit, videlicet quòd contra receptos mores & Ecclesiæ catholicæ constitutiones, è throno suo deturbatus esset. Atticus secum ipse rem eam in Ecclesiæ vtilitatem cessisse considerans, quamuis ei præter rationem nonnihil admixtum esset, illum quidem oratione benigna consolatus, & vt decœterò priuatam quietãque ageret vitam cohortatus est, publica priuatis maximè præferenda esse docens. Ad Agapetum autem, episcopatum eius autoritate sua confirmans, scripsit, postponendum despiciendumque esse, quicquid illi ex inimicitiis Theodosij accidisset aduersi. Hoc sic Ecclesiæ perquàm vtile Attici temporibus euenit.

a Theodosius Synadæ episcopus, Macedonianos tyrannicè persequitur. Theodosius χλονίκτης & auarus. b Ecclesia orthodoxa neminem persequitur.

c Agapetus Macedonianorum episcopus. d Theodosius Constantinopoli opẽ Imperatoris contra Macedonianos implorat. e Agapetus interea cum suis ad orthodoxiã transit. Et populo vniuerso in fide coniuncto, thronum Theodosii occupat.

** ἐπαρχικὴν βοήθειαν.*

† ὡς εἶχε φρονήματος. Theodosius reuersus ab ecclesia repellitur. Casum suum rursum Constantinopoli apud Atticũ exponit. Atticus Theodosium Constantinopoli retinet. Agapeto episcopatum Synadæ cõfirmat.

CAPVT XII.

Cæterùm nec insignium miraculorum, sanationumque mirificatum expers temporum eorum status fuit. Iudæus enim quidam multis iam inde ab annis paralytic[a], in lecto veluti pódus quoddam iacebat. Et cũ Iudaica precatio omnis & medicorum ars de vita eius animos despondissent, postremò ille rebus omnibus desperatis, diuinum cepit consilium, baptismi Christiani subeundi: illo solo se deinde ad opem & salutem commodo remedio vsurum esse sperans. Hoc vbi Attico renunciatum est, de rebus sacris * more nostro eum instituit, & spem bonam in Christum habere per Euangelium ritè docuit, lectoque ita affixum ad sacrum ferri lauacrum iussit. Ibi ille fide sincera baptismi gratia suscepta, in baptisterio statim morbum reliquit, saluusque inde prorsus rediit, ita vt deinceps nihil in corpore suo de priore illa, quæ longo tempore sedes in eo fixerat, peste paralysis circumferret. Tantã vim omnipotens Dominus, præter opinionem omnium, tum baptismi gratiæ immisit, per quam multi quidem ex superstitione græca ad baptismum complectendum confluxerunt. Iudæis verò, qui semel sibi signa requirenda statuerunt, ne hoc quidem tam euidens miraculum, vt idem facerent, persuasit. Tãta prodigia tum quoque Christus hominibus spectanda exhibuit. Verum tamen permulti signis quoq; editis, ad improbitatem suam & malitiam rursũ veluti sues reuoluti sunt. Non solum enim illi signis admirandis non crediderunt, sed si quibus etiam * nugari mos esset, eos sequentes, opinionem eandem & sententiam complecti animaduersi sunt.

Iudæus Constantinopoli in desperato casu paralyticus per baptismũ morbo eo liberatur. Catechesis & institutio sacra ante baptismum.

** κατηχήσας, ὡς ἔθος.*

Eo miraculo multi Græci ad Christianismum pertracti. Iudæi pertinaciter in induratione sua persistũt.

** χλευάζειν.*

CAPVT XIII.

Nam Sabbatius ille, cuius antea quoque meminimus, ordine atque honore suo non contentus: sed episcopatum affectans, cum non haberet apud quos episcopatum gereret, à Nouatianorum ecclesia discessit, sub festi Paschæ obseruationis prætextu. Itaque illegitimos conuentus agere incipiens, apud Arcadij forũ[b], cui Xerolophi, hoc est, sicci tumuli cognomen est, multùm fuit: ibiq; facinus aggredi ausus est, grauissimo supplicio dignum. Qum enim in quodam frequenti conuentu partem illam Euangelicæ lectionis pronunciare deberet, quæ dicit: Erat autem dies Iudæorum festus, qui dicitur Pascha: diuinis verbis alia de suo attexuit, quæ neque scriptura, neq; auris quæpiam vnquam percepit. Quænam verò sunt ista? Execrandus (inquit) est, qui extra azimorum dies Pascha celebrat. Quod dictum ex eo auditum, & ad multos diuulgatum, ad illum ipsum etiam eos qui sinceri apud Nouatianos erant, quodammodo rapuit atque pertraxit. Verùm non diu homini talis profuit cauillatio: nam in deterius ei commentum hoc cessit. Non multo pòst per anticipationem de concepta sententia sua is festum agebat diem, & ad eum ingens confluxerat multitudo. Qum verò in peruigilio solito, pro eo atque conueniebat, sacras cæremonias obirent, ru-

Sabbatius Nouatianus episcopatum affectans, à Nouatianorum ecclesia secedit. Arcadij forum. Idem lectionem Euangelicam adulterat. Xeroloph, ξηρόλοφος. Hic locus declarat locum § Item lex Cornelia, Inst. de pub. iud.*

In peruigilio Sabbatiano rũ, panico, si ne potius dæmoniaco terrore tumultus excitatur, & cædes multa fit.

A mor ad eos perlatus est dæmoniacus, Sisinium episcopum cum multitudine magna cōtra eos venire. Proinde ingenti excitato tumultu, quum & nox esset, & angustię loci eos premerent, illi inter se conflictati, & supra septuaginta eorum enecti sunt. Quæ sanè res fecit, vt multi à Sabbatio discederent. Non pauci tamen cum eo manentes, agrestem illius opinionem sunt secuti. Porrò Sisinio mortuo, Chrysanthus ad prefecturam Nouatianorum ecclesiæ vocatus est, Marciani, cui Sisinius in episcopatu successerat, filius, qui cùm ab adolescentia in aula Imperiali militasset, & sub Theodosio primùm ✶ Consularis Italiæ, dein etiam Britanniæ insulæ Vicarius factus esset, in rempub. administratione admirationem & laudē meritus erat. Aetate verò iam prouectus, Cōstantinopolim venit, & prefecturam vrbis ambiens, ad episcopatum est protractus. Sisinius enim è vita excedens, mentionem eius viri fecerat, idoneum eum esse ad episcopatum gerēdum dicens. Quam illius vocem perinde atque certam legem

Chrysanth⁹ Marciani episcopi filius vir Cōsularis, & Britanniæ Vicarius, inuitus episcopus à Nouatianis creatur.
✶ ὑπατικὸς τῆς ἰταλίας.

B populus eius excepit, atque Chrysanthum inuitū per vim ad prefecturam ecclesiasticam traxit. Cū autem ille profugisset, [c] Sabbatius opportunū sibi id tempus esse ratus, vt quod studebat perficeret, episcopis quibusdam obscuris ad amicitiam suam adductis, vt sibi manus imponerent persuasit, iureiurando quod antea iurauerat posthabito [d]. In consecratoribus eis Hermogenes etiam ille fuit, qui propter blasphema quædam scripta composita, ab eo damnatus atque excommunicatus erat. Verùm ne sic quidem Sabbatio ambitiosa episcopatus petitio successit [e]. Populo namque exosus fuit: & quod improbo consilio, omnem funem mouens, episcopatum consequi contenderet, ab eo reiectus est. [f] Chrysanthus autem rursum inquisitus. Qui in Bithynia, vbi latebat, inuentus, etiam reluctans ad episcopatum est euectus. Is quòd prudens admodum & castus vir esset, ecclesiam Nouatianorum magnis incrementis auxit. [g] Pecuniam enim ipse suam in pauperes erogans, nihil ex ecclesia percipiebat prêterquàm [h] duos benedictionis panes, quos diebus Dominicis habebat.

Chrysanth⁹ electionem fugit.
c Sabbati⁹ cōtra iurisiurandi religionem illegitimè episcopus ordinatur.
d Hermogenes Sabbatij ordinator, antea ab eo propter blasphema scripta excommunicatus.
e Populus Nouatianus Sabbatium episcopū non recipit.
f Chrysanthus inuitus episcopatum suscipit.
g Episcopi boni exēplū.
h Panes benedictionis, ἄρτοι εὐλογιῶν.

C Adeò autem ecclesiasticæ rei promouendæ studiosus fuit, [i] vt Ablabium nobilissimum oratorem, Troili sophistæ auditorem, sibi adiunxerit, & in presbyterorum ordinem cooptarit: cuius etiam conciones populares, suaues & vehementes, diu excelluerunt. Hic postea Nouatianorū ecclesię in Nicæna vrbe præfuit, ✶ Sophisticam etiam tum professus. Sed enim Alexandrię Nouatianorum ecclesiæ clausæ, & donaria ornamentáque earum publicata fuerant. Nudus etiam Theopompus episcopus eorum erat. Neque illi Romæ melius habebant. ecclesiis enim eis ademptis, in locis obscuris conuentus agebant. Hactenus nanque quum & multis & frequentibus ecclesiis floruissent, per episcopos catholicos illis eis tum ademptis, neque cōuentuum cogendorum libertas permissa fuerat. Et cùm ablata eis omnia tum in ✝ iudicia ipsi quoque sunt protracti. Constantinopoli verò non eadem passi sunt. Præterquam enim quòd expulsi non sunt, intra vrbem etiam ecclesias cogere eis licuit, propter vnā hanc causam, quòd ὁμοούσιον consubstantiale deprędicarent, sicuti fusius antea à nobis est dictum. Hęc de

Troilus sophista.
i Ablabi⁹ Nouatianorum Nicææ episcopus.
✶ σοφιστεύων.
Nouatiani nō bene steterunt Alexandriæ, itē Romæ.
k Quo statu Ariani tū fuerint.
✝ ἐπὶ δικαστήρια προάγοντο.
Constantinopoli locū suū retinuere.

D Nouatianis. Eo tempore defunctus etiam est Dorotheus Arianæ religioni Constantinopoli præfectus, quum ad centesimum & vigesimum vitæ annū peruenisset: quem quòd strenuè sectam suā tueretur, Ariani ex Antiochia Constantinopolim transtulerant. Cuius successor fuit Barbas, sub quo Ariana religio duos eximios habuit viros, presbyteros ambos alteri Georgio alteri Timotheo nomen erat. Georgius Græcorum magis disciplinis pollebat, Timotheus diuinis literis plus delectabatur. Et ille in Aristotele & Platone semper versabatur: hic Origenem spirans in ore habebat, & sacras literas publicè docēs, in Hebræorum quoque lingua desudabat. Timotheus promptus paratusque fuit de sacris literis respondere: & facilè quæ in diuinis oraculis obscura inuenirentur, soluere & explicare potuit, atque in locis omnibus Origene maximè teste vsus est. Quapropter vtrūque admirari mihi in mentem venit, quomodo scilicet vt Arij dogma sequerentur, animum induxerint, alter Platonem, alter Origenem prorsus

Dorotheus episcopus Arianus 120. annorū Barbas eius successor.
Georgius & Timotheus Ariani presbyteri docti, alter Platonicus, alter Origenicus.

E spirans. ✝ quòd & Plato secundā & tertiam causam, vt ipse nominare solet, initium essentiæ cepisse non dicat: ✶ & Origenes vbique in scriptis suis, verbis disertis coæternum patri filium esse profiteatur. Nihilominus tamen in ecclesia illorum permanserunt, nisi quòd Arrianorum religionem sensim & clàm corrigendo in melius traduxerunt. Multas nanque Arij blasphemias in libris suis repudiarunt. De his satis.

✝ Plato δεύτερον καὶ τὸ τρίτον αἴτιον initium substantiæ ὑπάρξεως accepisse negauit. Vnde Iustin⁹ martyr aliquem notionem Trinitatis sanctissimæ Platonem habuisse opinatus est.
✶ Secundū Origenē filius patri συνάϊδιος.

CAPVT XIIII.

QVinto Theodosij Imperij anno lethargico morbo correptus Alexandrię Theophilus, quindecima Octobris mensis die diem suum obiit. Et quum de episcopatus petitione contentio exorta esset, quibusdam placebat, vt Timotheus quidam, qui Archidiaconus eius ecclesiæ erat, episcopus legeretur: alij Cyrillo magis fauebant, qui Theophili ✝ ex fratre nepos erat, prophanarumque simul & sacrarum literarum peritia multis

Georgius & Timotheus multa in Ario impugbarunt.
Theophilus Alexādriæ episcopus moritur.
✝ ἀδελφιδοῦς.
Cyrillus eius nepos illi succedit.
Cyrilli scripta.

F modis omnes superabat: virtutis etiā genere omni, in qualibet laudem & gloriam consecutus, excellebat, cuius ad hæc vsque tempora scripta plurima circumferuntur, quorum longè optimum est, quod Thesauros inscripsit, ex omnibus sacrarum literarum scriptis, syllogismorum ratiocinationibus & demonstrationibus mysterium sanctæ trinitatis ostendens. Aliud præterea, cuius titulus est τὰ γλαφυρά, hoc est, scita seu elegantia, in quo ea quæ in veteribus scripturis figuratè dicta sunt, ad Christum & ecclesiam nostram refert. Liber item alius, qui de spirituali cultu titulum habet. Alius etiam ad Palladium, in dialogo de Spiritu sancto compositus. Alius insuper, quem contra Iulianum pro sacro euangelio conscripsit. Alij denique plures, atque etiam epistolæ. Qualis autem is vir fuerit, cùm res Nestorij & tertiæ synodi psequemur, satis liquebit. [a] Enimuerò seditione in populo de episcopi electione mota, Thimothei partibus non parum momenti attulit Abundantius, qui tum militarium ordinum dux erat. Tertio verò die, post Theophili scilicet mortem,

a Seditio Alexandriæ in electione episcopi.

factio

A factio altera quę Cyrillum designauerat, vicit:[b] & ad episcopatum maiore fastu, profanorum magistratuum more, Cyrillus, quàm decessores eius episcopi, progressus est.[c] Vnde adeò initiũ sumptũ est in ecclesia Alexandrina, vt episcopi magis etiã prophana negocia curarent.[d] Porrò Cyrillus iam inde à principio hæresim nullam Alexandriæ publicè coli passus est.[e] Iudæorum quoque gentem inde ob eiusmodi causam exegit. Cũ vulgus omne, vt in summa dicam, seditiosum est, facillimeq; ad tumultus bellicos permouetur:[f] tũ Alexandrinus populus eis maximè gaudet, & procliuis ad turbas est: ac si exiguam saltem occasionem arripuerit, illico accẽditur: nec prius absistit, quàm intolerabilia deciderit mala, & citra sanguinẽ fusum non facilè dirimi atq; cõponi motũ patitur. Itaq; multitudo tumultuari inter se cępit, nõ necessitate quapiam abducta, sed propter communem,[g] q̃ tũ omnes propè vrbes inuaserat, calamitatẽ. Relictis porrò rebus omnibus, studium omne in saltatorum spectaculis ponebant.[h] Sabbati die in thea-B tro ad saltatores spectandos frequentiores cõuenerant homines, Iudæis nimirũ ocio non ad legẽ audiendã abutentibus, sed in spectacula potius incumbentibus. Quã ob causam eo die maior inter populi factiones extitit pugna. Et quãuis eius rei gratia Alexandrinæ vrbis præfectus, cũ instructa * cohorte sua ibi adesset: nihilominus tamen Iudæi imminebant, veluti alteri factioni resistentes. Quorũ natio quũ infesta semper Christianis est, pietatẽque se præstare Deo persuasum habet, si quamplurimorum nobis malorum causa sit: tũ eo potissimum tempore, propter eos quos diximus saltatores, plurimum etiã † aduersus seipsos sunt concitati. Et cùm Orestes Alexandriæ præfectus populo πολιτείαν, hoc est, institutũ quoddam ciuile (ita enim descriptiones seu ordinationes publicas nominare mos est) ederet, affuerunt etiã quicunq; episcopo Cyrillo fauebant, instituta eiusmodi visuri. In his Hierax erat * ludimagister, tantopere ex Cyrilli doctrina pendens, vt nihil aliud faceret libẽtius, q̃ illũ vt audiret, & plausus ciere ad illius sententias studeret. Hunc vbi Iudęorum multitu-C do conspexit, statim vociferari cœpit, non aliã ob causam illum in theatrum venisse, quàm vt seditionẽ in populo excitaret. Pręfectus Orestes antea quoq; præter rationem vsurpatã episcoporũ potentiam oderat, quòd illi multa ex publicis negociis, quæ ad iurisdictionem eius pertinebant, ad se pertrahere volebant. potissimùm autem, quòd tũ quoq; Cyrillus instituta sibi exactè perspiciẽda, * curiositatemque (vt aliquis dicat) in aliena re exercendam statuerat, commotus,[n] rapi confestim Hieracem iussit, verberibusque subditũ valde afflixit. Quod vbi diuinissimus Cyrillus cognouit, primores Iudæorum ad se accitos, ita vt par erat, admonuit: postremò etiam malè se eos acceptur ũ esse minatus est, nisi populum commouere, & aduersus Christianos plurimum concitare, desisterent. Minarum denũciatione eiusmodi audita, illi magis etiã exacerbati, plurimas ad perniciẽ Christianorũ excogitarunt fraudes & machinationes.

b Cyrillus p fana episcopatum in Alexãdriæ suscepit. c Episcopi Alexandrini secularia negocia tractare cœpere. d Cyrillus Alexãdriæ hæreses tollit. e Iudæos vrbe exigit. f Alexãdrini supra alios homines seditiosi. Tumultus Alexandrinus. g Omnium ea tempestate vrbiũ cõmunis calamitas. h Saltatorũ spectaculum sabbato Alexandriæ exhibitum. Iudæi etiam spectaculo huic adsunt. * ἐν τάξει κατασάντας. *Iudæi semper Christianis infensi.* † καθ' ἑαυτῶν. *Orestes præfectus Alexandriæ.* * γραμματῶν τῶν πεζῶν διδάσκαλος. *Hierax ludimagister Cyrilli studiosus. Iudæorũ aduersus eũ vociferationes. Orestes non benè aduersus episcopos animatus.* * περιεργάζεσθαι. *n Hierax Orestis iussu rapitur, & verberatur. Cyrillus Iudæos ad consilia pacata exhortatur. Exhortationi addit minas.*

† *Apud Suidã theologi veteris sententia reperitur,* πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν, συγκλώθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωστα. *hoc est: Ciuilem virtutem episcopali functioni applicare velle, ea coniungere est, quæ inter se maximè natura dissident, & connecti nequeunt.*

Quarum præcipuam, aliasque, vt ita dicam, mali-D gnitate excellentem (quæ etiã in causa fuit, vt Iudæi Alexandria eiicierentur) sicuti potero exponam. Nam communi consilio coacto, de signo & tessera inter se conuenerunt, vt vnusquisq; videlicet annulum è cortice surculi palmæ gestaret, & noctu Christianos aggrederetur. Proinde nocte quadã, nonnulli per vrbis vicos procedentes exclamarunt, Christianorum ecclesiam quæ nomẽ ab Alexandro episcopo habet, ardere. Quod vbi ad illorum aures statim peruenit, alius aliò discurrit, ecclesiæ suæ opem laturus. Quos Iudæi subitò aggressi occiderunt, à seipsis quidem propter annulorum tesseram manus abstinẽtes: Christianos autem, in quos incidebant, iugulantes. Postquam autem dies illuxit, ex strage ea flagitium in aperto fuit: & Cyrillus æmulatione percitus, cum multitudine magna ad synagogas eorum venit, easque illis ademit, & substantiam eorum omnem multitudini diripiendam dedit, ipsosque simul omnes vrbe expulit. Ita Iudæi, qui ab ipsis vsque Alexandri temporibus vrbem eam incoluerant, rerum E omnium egeni, inde discessere, quò quemq; sors tulit dispersi. Vnus autem ex eis Adamantius nomine, artis medicinæ peritus, Constantinopolim venit, ibique episcopum Atticum adiit, & Christianorum sacra complexus, multo pòst tempore Alexandriam reuersus, eam vrbem incoluit.

Iudæi pertinaciores fiũt. Constituunt inter se tesseram gladiatorem. Nocturnam ex insidiis cædẽ Christianis moliũtur. Noctu ecclesiã Christianam ardere vociferãtur. Itaque Christiani multi ad eam vocem accurrẽtes occidũtur. Iudæi per Cyrillũ vrbe Alexãdrina pulsi. Adamãti' medicus Iudæus Constãstantinopoli Christianus factus, Alexandriam reuersus.

CAPVT XV.

Orestes autem Alexandriæ præfectus grauiter id ferens, & pro ingenti detrimento habens, ciuitatem tam præclaram tot hominibus orbari, rem ad Imperatorem retulit. Ipse quoque Cyrillus non cessauit. nam Iudæorum is quoque absurdam audaciam ad Principẽ scripsit: nec minus de redintegranda cum Oreste amicitia egit, quod vt faceret, plebs Alexandrina eum coëgit. Postq̃ verò Orestes orationem de gratia reconcilianda non admisit, Cyrillus sacrorum Euangeliorũ codicem * protulit, ob reuerentiã eius se Oreste placabiliore vsurum putans. Cæterùm cum tũ quoq; ille iram nõ remitteret, atq; inter eos implacabile F bellum cõmotũ esset, illud euenit. Monachi quidã montes finitimos incolentes, & Nitrienses maximè, ardore & æmulatione accensi, eodẽ modo p Cyrillo pugnarunt, quomodo & patruũ eius defenderant, cũ eos Theophilus præter rationẽ omnem contra Dioscorũ & Ammoniũ armauit. Hi quũ plures quàm quingẽti essent, monasteriis relictis Alexandriam venerunt, & Orestem curru vectum in publicum prodire inuenientes, conuiciis eum affecerunt, idolorum sacerdotem & Græcum appellantes, aliisque eius generis contumeliis proscindentes. Ille quòd hæc instinctu Cyrilli fieri existimaret, Christianũ se esse professus est, & Constantinopoli ab Attico baptismi mysteriis initiatũ. Monachi autẽ eum ne responso quidem dignati sunt. Atque vnus ex eis, cui nomen Ammonij erat, saxum quoq; in Præfecti faciem coniecit: vnde ille totus sanguine conspersus est. Porrò apparitores milites q; eius, paucis exceptis, alius aliò, lapidum ictus metuentes, diffugerunt. Quod vbi populus audiuit, ad opem præfecto ferendam omnes confluxere. Itaque monachi saluti

Orestes Cyrilli factum ad Imperatorem refert. Cyrillus quoque sibi apud Theodosium non deest. Idem Orestẽ sibi conciliare, sed frustra studet. * προτείνας. *Monachi Nitrienses Alexãdriæ contra Orestem p Cyrillo pugnãt, Socr. lib. 7. cap. 14. Ammonij Orestis faciẽ saxo vulnerat. Populus Oresti opem fert.*

Ammoni⁹ à iudice inter tormenta necatur. Idẽ à Cyrillo in martyres relatus.

A suæ fuga consuluerunt. Ammonius autem comprehensus, ad iudicis tribunal ductus est: in quem ille lege agi iubens, eò vsque excruciandum curauit, donec vitam morte commutaret. Rem hanc Imperatori & Orestes & Cyrillus significauit. Cyrillus Ammonij corpus in ecclesia quadam sepeliit, mutato illius nomine. Pro Ammonio enim Thaumasium, hoc est, Admirandum vocauit, eundemque martyris honore dignatus est: atque in ecclesia libertatem & ardorem illius, qui certamen videlicet pro veriore pietate pertulerit, cum admiratione deprędicauit. Sedenim ✱ permultis popularibus Christianis illegitimus honor tantus esse visus est, præcipitis audaciæ pœnas eum dedisse, & non vi aliqua adductum, quæ ei nulla, vt Christum pernegaret, allata esset, moriendum sibi in tormentis esse statuisse, dicentibus. Quapropter & Cyrillus paulatim consilio suo absistens, obliuioni Ammonij res mandauit. Verumenimuerò dissidium inter Orestem & Cyrillum non eò tantum indignitatis processit: sed accedens aliud isto non minus quod postea accidit, absurditatem eam obliterauit. Quid autem id sit, dicendũ.

An rectè pro martyre Ammoni⁹ habitus sit. Quæ res martyrem verum faciat.

✱ τοῖς ὁμοφύλοις.

B

CAPVT XVI.

De miseranda Hypatiæ doctissimæ & honestissimæ fœminæ, cæde. †

Alexandriæ fœmina quædam Hypatia erat, patrem habẽs Theonẽ philosophum, à quo rectè instituta, tantum disciplinis excelluit, vt nõ solum temporis sui, verumetiam qui lõgè antea extitissent, philosophos superari: & in Platonica schola à Plotino deducta, successerit. Prompta illa erat, quibuscunque studiosis, disciplinarum cognitionẽ proponere. Proinde quicunque philosophiæ amore tenerentur, ad illam veniebant, non tantum propter eam quæ illi inerat honestam grauemque in dicendo libertatem, sed etiam quòd castè & prudenter principes adiret viros. Nec indecorum esse videbatur, eam inter viros mediam adesse. Reuerebantur & obseruabant eam omnes propter excellentem pudicitiam: & omnibus illa cum admiratione in ore erat. Aduersus hanc tum se inuidia

C armauit. Quòd namque frequentius cum Oreste esset, calumniam id ei apud Cyrilli clerum peperit, perinde atque ipsa, quo minus gratia inter Cyrillum & præfectum coalesceret, impedimento esset. Quapropter ex illis quidam flagranti Cyrillum prosequentes amore, quibus Petrus quidam ex lectorum ordine pręiit, redeuntem eam alicunde insidiosè obseruantes, ex curru detraxerunt atque in ecclesiam quæ à Cæsare nomen habet, rapuerunt: atque ibi vestibus nudatam, testarũ fragmentis enecarunt: deinde membratim dissectam, in locum qui Cinaron dictus est duxerunt, atque vstularunt. Facinus hoc maximè in Cyrillo & ecclesia eius reprehensum est. Nam à Christi sectatoribus alienæ prorsus sunt inuidiæ, dissidia, contentionis studia, pugnæ, cędes, & quęcunque sunt generis eiusdem. Facta hæc sunt quarto episcopatus Cyrilli Alexandrini, Theodosij autem sexto Imperij anno, mense Martio, cum ieiuniorum sa-

Suidas poti⁹ Alexandrinorum audacia & tumultu necatam esse putat: qui de ea plura scribit. Cæsarium dictam esse, ait. Socr. Reprehenditur quàm maximè cædes ista.

† Hypatiam istam ad stuprum promissis & persuasionibus multis solicitauit iuuenis venustus. Illa verò cùm dissuasionibus aliis à cæpto suo repellere nequiret hominem, pannum mensium suorum protulit, & fœditate inconcessi & libidinosi concubitus commonstrata illum absoluit. Suidas.

D cra celebrarentur. Non ita multo pòst Iudæi rursum, quum detestandum in Christianos commisissent flagitium dignas persoluerunt pœnas, in loco quodam cui Mestar nomen est, inter Chalcidem & Antiochiam, quæ ad Orontem amnẽ est, sito, Consueto nanque ludicro operam nauantes Iudæi, lasciua proteruitate atque ebrietate extra decorum progressi sunt, & non solum Christianos, sed ipsum quoque seruatorem Christum illudentes traduxerunt: & salutiferum crucis lignũ, eosque qui spes suas in eo sitas habent, ridentes, horrendum eiusmodi quiddam instituerunt. Puerum enim Christianum comprehensum in cruce suspenderunt, eumque ludibrio & sannis primum prosecuti, deinde alienatis prorsus mentibus, flagris ad mortem vsque conciderunt. Quid verò postea factum? Multi quidem ab illorum, multi etiam à nostra parte inter se concurrentes depugnarunt, & conflict⁹ vtrinque grauis factus, adeò vt plurimi trucidarẽtur. Atque id factum vbi Imperator resciuit, ad prouincię rectores scripsit, vt in autores maximè mali tanti, ita vt par esset, animaduerterent. Et Iudæi comprehensi, iustas flagitij per ludum commissi soluerunt pœnas, mulcta, ferro, & aliis pœnis mactati. E

Iudæi in Mestar Seruatori Christo & Christianis, puero in cruce excarnificato, improbissimè illusere.

Quapropter graues illitã ta impietatis pœnas luere.

CAPVT XVII.

Chrysanthus Nouatianorum episcopus, vbi septem annos munus suũ administrauit, vita defunct⁹, successorẽ in episcopatu habuit Paulum. Qui quum primum latinarum literarum doctor esset, remisso illis nuncio, ad vitam asceticam se contulit, & philosophorum virorum monastico instituto, præstantiorem quam qui in solitudine degunt, vitam egit. Talis enim erat, quales Euagrius eos esse debere dicit, qui in solis locis versantur, monachos: ad quorum mores vitam quoque suã Paulus composuit, ieiunans continẽter, pauca admodum loquens, ab animatorum cibo abstinens, plurimum neque vino neque oleo vtens, indigentes quã maximè amore prosequens: custodiæ inclusos, si quis alius, & ipse frequẽter, visitans: pro, F eis qui iniuria affecti essent, apud principes viros deprecans: qui etiam non grauatè, quod ille petebat, faciebant, propter insignem quę in illo erat religionem. Res sub eo accidit digna prorsus quæ obliuioni & silentio non committatur: quam apud Socratẽ inuentam, ipse quoque historiæ huic apposui. Iudæus quidam Christianismum complexus sæpius baptismum subiit arte quadam & nundinatione vsus, vt aliquid pecuniæ conquireret. Atque vbi ferè ad religiones omnes, Arianorum videlicet & Macedonianorum, baptismo apud eos suscepto, trãsiisset, neque alij quos deinceps deciperet, reliqui essent, postremò ad Paulum hunc Nouatianorum episcopum venit. Et postquam confictis verbis cupere se, vt manibus illius baptizaretur, dixit, vt desiderio suo satisfieret rogauit. Porrò ille ardorem hominis complexus, non prius ad baptismum eum admisit, quàm more recepto in verbo fidei institutus esset, solitũq; etiã ieiuniũ cõpleuisset. Ille quũ ieiunio eo, quod præter opinionẽ suam ei impositum erat, premeretur, frequẽti⁹ vt voto suo potiretur institit. Pau-

Paulus episcopus Nouatian⁹, vir egregius.

li. 7. cap. 17. Iudæus ernscator lucri gratia baptismum identidem reiterans.

Catechesis ante baptismum. Itẽ ieiuniũ.

A lus ardorem eius videns, mora longiore perturbare illum noluit, & ea quæ ad baptismũ pertinent, ritè parauit. Veste nanque insigni subornata, & baptisterio aqua, sicuti mos erat, repleto, Iudæum nudum baptizaturus ad id adduxit. Ecce autẽ ineffabili quadam diuinæ prouidentiæ vi, vnda derepentè euanuit. Vbi verò aqua alia (episcopo ipso & eis qui ibi astabant, rem eam nescientibus, sed aquam per subiectum meatũ, quo emitti illa post initiationem solebat, effluxisse putantibus) infusa diligenterque ne ex lauacro illa profflueret prouisum, & Iudæus denuò adhibitus est, rursum eodem quo prius modo aqua disparuit. Paulus re cognita: Aut flagitium, inquit, ô homo facis, aut ignorare videris te baptismum adiisse. Ad eius rei famam multi accurrerunt mortales, quorum vnus Iudæum agnouit, quòd scilicet antea ab episcopo Attico baptismum suscepisset. Non † obiter hoc quidem recensui, verum vt scire possemus gratiam diuinam persæpe etiam se apud indignos exhibere, nullo inde contracto detrimento. Maxi-B mè verò illa admiratione digna est, quæ sic variè rebus nouis se ostendat per dignos simul: & aliquando etiam, si hoc vsus postulet, per indignos.

Aqua mirifice semel atque iterũ in baptisterio euanescens, fraudẽ Iudæi anabaptistæ indicauit.

† παρέργως.

Gratia diuina se etiam apud indignos exhibet.

CAPVT XVIII.

EOdem tempore in Persarum quoque regione magna Christianismus cepit incrementa. Quum namque Isdigerdes Theodosij à patre institutus tutor, & Romanis amicus maximè esset, frequentes extitere causæ, quamobrem inter Romanos & Persas crebræ vltro citroque mitterentur legationes. Itaque necessitate flagitante, Maruthas quoq; Mesopotamiæ episcopus, quem paulo antè Cyrini Chalcedonensis episcopi pedem protriuisse diximus, orator eò est missus. Et postquam is ad Persas venit, propalàm rex eum in magno habuit honore, vt virum Deo charum & multa pietate prædìtum. Magi vbi tantum honorem Romanæ ditionis episcopo haberi viderunt, qui plurimum apud regem autoritate va-C lent, apud seipsos macerabantur, variisque cogitationibus æstuabant, ne vnà cum ea qua illum prosequebatur affectione, religionem quoque eius complecteretur metuentes. Nam capitis quoque dolorem grauem & diuturnum, quo Isdigerdes afflictus fuerat, Maruthas precatione Deo exorato, statim curauerat: quòd Magi cum omnia tentassent, atque egissent, efficere se posse desperauerant. Quapropter dolo regem aggredi statuerunt. Quandoquidem Persę ignem tanquam Deum colunt, & Magos eos appellant qui elementa in numerum deorum referunt, & rex ex consuetudine perpetuum ignem adorauit, virum quendam in fossam sub terra eo tempore quo rex aduenire solitus erat, demiserunt, eumque verba hæc Magi proclamare iusserũt: "Exire oportere regem quem "Deus impium iudicaret, quòd tantopere episco-"pum Christianorum Deo charum existimans, amaret. Quod vbi Persa audiuit, Marutham honestè quidem & reuerenter, omnino tamen à se reiiciendi consilium cepit. Maruthas pro suo erga Deum amore, precationibus, vehementius incumbens, perfacilè Persarum dolum edoctus est: & Isdigerdem adiẽs: Ne ita illudi tibi, ait, patere ô rex. D Sed sacrarium ingressus, quum ad te perferri vocem senseris, effodi terram iubeto, & dolus ipse statim patebit. Ignis enim vocem edere, vt qui inanimatus sit, haudquaquam potest: sed fraude humana fabula hæc instituta est. Rex verbis eis obsequitur. Atque vbi rursum in ędiculam eam in qua perpetuus ignis asseruabatur, ingressus, & eadem vox ad eum delata est, illico effodi eum locum iubet, & qui sub terra deum se assimulauerat, mortalis esse deprehenditur. Itaque ira percitus Persa, Magorum genus * decimauit. Qua re ita acta, Maruthæ præceptum est, vt quocunque vellet loco, in Persarum terra ecclesiam extrueret. Vnde Christianismus indies, vt ita dicam, etiam in Persarum finibus liberè propagatus est. Maruthas legatione eo tempore rectè confecta, Constantinopolim est reuersus. Et quum iterum Oratorem in Persidem mitti oporteret, denuò legationem eam obiit. Magi autem idem quod antea moliebantur, hoc agentes, vt ne rex eo sicuti prius vteretur, néve apud eum in tanto esset honore. Et E arte atque machinatione quadam eo loco intolerandum excitarunt fœtorem, quo rex more suo deambulabat: atque insuper calumniam confinxerunt, fœtorem eum à Christiani episcopi comitibus esse subornatum. Princeps verò Magos, ex eo quod antea fecerant iudicans, & eorum quoque id inuentum esse suspectos habens, studio omni autores eius rei inquisiuit. Atque vbi illi rursum pessimi illius odoris patratores esse comperti sunt, permultos denuò suppliciis subdidit: Marutham autem maiore etiam prosecutus est honore. Proindéque Romanos dilexit, & mirificè amicitiam eorum coluit. Quinetiam amore desiderioque ingenti ductus Christianus fieri voluit, alio Maruthę facto allectus, quod ille vnà cum Abda Persidis episcopo fecit. Nam orationibus continuis incumbens, à filio eius dæmonem, qui illi molestus erat, propalàm expulit.

Maruthas Mesopotamiæ episcopus, apud Persas Ro. legatus in magno est apud regem honore.

Idem capitis dolorem diuturnũ in rege precatione dispellit. Magi Maruthæ aduersantur. Persæ ignẽ pro Deo colunt. Magi callido facinore efficere instituunt, vt à se Marutham rex dimittat. Latens sub terra homo disposit⁹, exire è sacrario ignis regem iubet.

*Dolum eum rex à Marutha admonitus deprehendit. Idẽ Magos decimat. * ἀπεδεκάτωσεν. Christianismus per Marutham in Perside propagatus. Maruthas iterum apud Persas Romanorum legatus. Deprehenditur iterum Magorum Maruthæ structa fraus & grauiter coercetur.*

Maruthas & Abdas Persidis episcopus regis filium dæmonio liberant.

CAPVT XIX.

SEd Isdigerdes prius vita excesit, F quàm omnino Christianus fieret: regnum autem eius ad filium Varanem deuolutum est, qui nõ eodem quo pater in Christianos animo fuit. A Magis enim, qui illis hostiliter infensi erant, persuasus, quum fœdera cum Romanis icta soluit: tum Christianos qui ibi erant, nouis Persicis suppliciis excogitatis crudeliter persecutus est. Quæ autem belli ibi aduersus Ecclesiam ab initio causa extiterit, paulo altius repetens exponam. Episcopus Persidis, quem paulo antè Abdam nominatum esse diximus, multis præcipuis virtutis ornamentis refulgens, æmulatione & ardore pro Christo maximè enituit. Quo aliquando in re minus necessaria vsus, ᵃ πυρεῖον, hoc est, sacrum focum Persarum demolitus est. πυρεῖον namque apud illos ignis templum, & ignis apud eosdem deus est. Hoc vbi magorum & Persarum rex Varanes intellexit, Abda accito, mediocriter primùm eum, factum id reprehendens, perstrinxit: postea autem sacram etiam Ignis ædem † in speciem restaurare iussit. Quum autẽ ille resiste-

Varanes filius Isdigerdis in regno successor, Christianos persequitur. Persequutionis eius primaria causa.

Abdas episcopus apud Persas Ignis delubrum diruit. Abdas martyrio affectus. ᵃ Ignẽ Persæ sacrũ & æternũ vocant. Q. Curtius. † ἐπὶ χρήματος.

Eccleſiæ Christianorũ in Perſide euerſæ.

Quòd Abdas πυρεῖον diruerit, improbatur.

Paulus Apoſtolus nihil tale fecit.

Quòd reſtituere πυρεῖον noluerit, laudatur.

Hoc factũ perſecutio eccleſiarum ſubſecutum.

A ret, minimeque ſe id facturum eſſe confirmaret, Varanes eccleſiis Christianorum omnibus incendium minatus eſt, minaſque eas ad rẽ ipſam contulit. Ita Eccleſiæ dirutæ prorſus ſunt, quum quidem diuinus ille vir prius necatus, coronam martyrij reportaſſet. Mihi verò parum rectè ſacri foci euerſio facta eſſe videtur: quandoquidem à diuo Paulo, quum idolis addictas Athenas veniſſet, nulla quæ iſthic colebatur ara deſtructa eſt. Et ille verbis mendacij amentiam arguens, veritatem pro eo induxit, & per aram adeò ipſam homines potius ad veram pietatem manuduxit. Quòd autem euerſum ignis delubrum, quum id faciliimè facere poſſet, reſtaurare noluerit, ſed potius quàm id cõmitteret, cædi ſe obtulerit, hoc ipſum admiror maximè, & multis dignum duco coronis. Idem namque eſt, ignem ipſum adorare, & fanum eius conſtruere. Sed enim ea ex re tempeſtas coorta, graues & ſæuos admodum aduerſus eccleſiæ alumnos fluctus excitauit. Et ad triginta annos procella ea durauit, Magis tanquam turbulentis quibuſ-

Supplicia quibus Christiani apud Perſas ſunt affecti.

B dam ventis eam augentibus. Magos autem apud Perſas eos vocari diximus qui elementa pro diis colunt. Suppliciorum autem magnitudinem, inuentioneſque & formas acerborum tormentorum, non facile lingua clarè expreſſerit quibus pios homines ſunt perſecuti. Quibuſdam enim manus vtraque ſecuri reſecta, nonnullis terga excoriata ſunt, aliorũ capitibus pellis detracta à fronte ad mentum vſque: quorundam corpora tota calamis ✱ diſſciſſis illi operiẽtes, cuſpidibuſque eorum acuminatis carni infixis, & vinculis ſolidioribus inſuper à capite ipſo ad pedes vſque circumligatis, magna vi calamum quemque extrahebant, vinculis ipſis altius carnem ſubeuntibus: vt tractione tali eam corporis partem quæ cuti propinqua eſt diuellentes, acerbiores dolores redderẽt. Sed & foſſas magna cura ſepientes, muſcarum examina multa in eas demiſere, & deinde alimentũ eis veræ pietatis alumnos præbuerunt, manibus pedibuſque eorum arctiore vinculo constrictis, ne à ſe illas abigere conari poſſent. Muſcæ autem fame acriore confectæ, ſanctorum carnes, inten-

✱ εἰς δύο δι αἱρεθέντες.

Christiani martyres tormentis omnibus ſuperiores.

C ſum admodum & grauem illis dolorem inferentes, vorarunt. Multas verò & alias hiſce ſæuiores erumnas, pernicioſo & veritatis inimico dæmone magiſtro in rebus eiuſmodi vtentes, excogitarũt. Veruntamen generoſam virorum illorum fortitudinem non retuderunt. Sua namque ſponte illi ſe certamini, ad ✱ immortalitatem mortẽ & ſempiternæ vitæ conciliatorẽ aſpirantes, obtulerunt.

✱ ἀθάνατον θάνατον ἱεμενος.

CAPVT XX.

Pulcherrima Christianæ confeſſionis exempla.

Achemenides vir illuſtris, liberrimè Christianiſmũ apud Varanẽ regẽ Perſarum defendit.

Maius eſt crimen, diui-

Achemenides quidam apud Perſas erat, qui & Hormiſdes dictus eſt, præfecto patre genitus, vir admodum illuſtris & locuples: quẽ vbi Christianũ eſſe rex audiuit, in medium produxit, & Seruatorem abnegare iuſsit. At ille regis imperata non ſolum iniqua, verumetiam illi ipſi incommoda eſſe reſpondit. Cui enim ea neceſsitas imponatur, vt faciIlimè vniuerſitatis huius Deum abiuret, huic longè facilius fore dixit, regem deſpicere, atque ad alium tranſire. Regem namque etiam, homo cum ſit, naturam fatis obnoxiam ſortitum eſſe. D Quod ſi, inquit, animaduertendum tibi eſſe in eum videtur, qui dominationem tuam abneget, ſceptrumque nihili faciat, rectius multo, vt puto, ſupplicium pendet, qui rerum vniuerſarum Dominum abiiciat. Rex cum obſtupeſcere potius ad tantam viri libertatem debuiſſet, opes ei adimi, dignitateque inſuper priuatum, nudum, & ſubligari tantum præcinctum, aulici comitatus camelos ducere iuſsit. Perpauci interceſſere dies, cum rex ex ſuperiore porticu proſpectans, præclarum illum virum æſtu ſolis aduſtum & puluere obſitum vidit: & patris eius gloriam in mentem reuocans, eum reduxit, & linea tunica veſtiuit. Et cum labore & erumna illum confectum, humanitatéque & miſericordia ei exhibita adductum, faciliorem iam eum & propenſiorem ad gratiam à ſe ineundam fore putaret: Vel nunc tandem, inquit, errore priore repulſo, fabri filium ex animo tuo eiice. Atque ille exardeſcens, tunicam illam conſciſſam abiecit, & voce magna: Si huius, inquit, gratia me religionem longè optimam mutaturum putas, en munus tuum tibi, vnà cum impie- E tate habe. Rex autem tam forti illum animo eſſe cernens, nudum regia exegit. Alius erat [a] Saenes nomine, qui regi reſtitit, neque rerum cunctarum Dominum pernegare voluit. Rex ex famulis illius multo deterrimum elegit, poteſtatemque in mille miniſtros illi ademptam, ei attribuit, atque etiam huic illum ſeruire iuſsit, conſorte quoque thori & domina iſti coniuncta. Nam ita demum ſe perſuaſurum veritatis amatori, vt animum & ſententiam ſuam mutaret, exiſtimabat. Verùm minimè ei conſilium ſucceſsit. Non enim in arena, ſed in petra mentis illius domus fundata fuerat. Beniamin etiam diaconum quendam cõprehenſum cuſtodiæ mancipauit, in qua cum duos exegiſſet annos, & orator Roma. ex cauſa quadam apud Perſam eſſet, medium ſe is interpoſuit, vt diaconus vinculis ſolueretur petens. Rex hoc ſe legato daturum promiſit, ſi modò Beniamis ſe obligaret, ſe nulli ex Magis, vt Christianam ſuſciperet religionem, ſuaſurum eſſe. Legatus porrò rem eam & quid Perſa quæreret, ad Beniamin re- F tulit. Atque ille fieri non poſſe dixit, vt luce ea quã copioſam recepiſſet, non fœneraret. Quæ enim pœna ei conſtituta ſit, qui talentum ſibi datũ defoderet, apertè admodum diuinorum Euangeliorum codicem oſtẽdere. Quam rem ignorans rex, liberũ eũ eſſe iuſsit. Et ille rurſum ſolitum officiũ ſuum fecit, eos qui erroris caligine detinerentur capiens, & ad diuinam atque intellectualem lucẽ adducens. Præteriit annus, & quæ Beniamis agebat, regi indicata ſunt: qui eum ad ſe productum, pernegare quem ſincerè prædicaret Dominum iuſsit. Atque ibi ille ad regem: Quidnam, inquit, commereatur, qui imperium tuum abnegans, ad alium ſe conferat regem? Mortem, rex ait, & ſupremum ſupplicium. Tum Beniamis: Quodnam igitur, intulit, ſatis dignum homo ferat ſupplicium, qui vniuerſitatis huius Domino ſeruatore & rectore abiurato, non illi cultum honoremq; debitum, ſed ex conſeruis ſuis vni præſtet? Verbis hiſce rex grauiter commotus, æqualem cum digitis manuum atque pedum calamorum numerum exacui, & vnguibus illius infigi præcepit.

nam quàm regiã lædere maieſtatem.

Varanes Achemenidẽ bonis ſpoliatum, camelos aulæ curare iubet.

Idem eũ benignitate flectere, & à Christianiſmo abducere intendit.

Sed id fruſtra fuit.

Achemenides regia cõtumelioſè eiicitur.

a Saenes quoque mille militum præfecturam & coniugẽ relinquere, & ſeruo ſuo ſeruire, quàm Christum negare maluit.

Bẽiamis diaconus bienniũ in carcere trãſegit.

Hunc vinculis orator Romanus liberat. Christianus homo non poteſt nõ ſuper talento ſuo fœnerari.

Iterũ apud regem Bẽiamis Christũ generoſiſſimè profitetur.

Illuſtre Beniamis per graviſſima ſupplicia martyrium.

A Vt verò athletam corona decorandum, tormentum id perinde atque ludum iocumq́ue excipere vidit, calamum alium in cuſpidem acuminatum membro eius virili immiſit: quẽ frequentius ſubinde infigens atque retrahens, incredibilem intolerabilemq́ue illi creauit dolorem. Poſtquam autem hoc quoque acerbiſsimum ſupplicium generoſè pertulit, aliud intulit, quod priora illa ſecundas partes ferre oſtendit. Virgam enim craſsiorem afferre, ex parte omni denſos ramorum vncos prætendentem, & in ſedem decertatoris iniici, ac deinde identidem per eam attrahi & retrahi iuſſit. Quem cruciatum cum amplius tolerare non poſſet, ſpiritum fortis ille veritatis propugnator & athleta reddidit. Infinita verò alia ab audacibus & impiis illis quoque tentata ſunt. Quale videlicet & illud eſt in Iacobo Perſa patratum. Is enim cum Chriſtianus antea fuiſſet, propter intercedentem ſibi cum Iſdigerde Perſarum rege amicitiam, paternam religionem reiecerat. Poſtquam autem per matrem & coniugem rurſus ad fidem B Chriſti admonitus reuertit, & eam rem princeps ægrè tulit, acerbam quandam, & propter nouitatem admirandam, poſt ſupplicia multa, ſubiit mortem. Nam vbi * articulis & iuncturis quibuſque, in commoda & apta totius corporis membrorũ conformatione, ex manibus, brachiis, pedibus & ſuris ei reſectis, reliquum nihil quàm vnà cum ventre caput ſolum habuit, quoniam ne tum quidem fidem in Chriſtum abiecit, & idipſum poſtremò ferro amputatum eſt. Minimè verò mirandum, ſi rerum vniuerſarum Dominus feritatem illorum ſuſtinuit. Nam & qui Conſtantini imperium præceſſerunt principes, rabiem ſuam aduerſus verę pietatis amatores euomuerunt. In primis verò Diocletianus omnium grauiſsimus, ipſo auguſtæ & venerandæ Paſsionis die [a] eccleſias ſub imperio Rom. vbique omnes euertit. Et nouem elapſis annis, illę quidem ad priorem florentes redière ſtatum, ac potius & pulchritudinem & amplitudinem multo præſtantiorem recepere. Diocletianus autem poſtremò diſperiit, & cum impietate extinctus eſt. [b] De bellis autem & perſecutio C nibus hiſce, ipſe vaticinatus eſt Dominus. Nec id modò, verumetiam eccleſiæ ipſius inuictũ & inſuperabilem ſtatum prædixit. Res ipſa hoc teſtatur. Quodammodo namque pace ipſa nobis bellum vtilitatem affert maiorem. Propterea quòd tentationes iſtę, vt eccleſia magis etiam refulgeat, efficiũt. Pax enim molles nos, deſides & timidos reddit. Bellum autem, cùm animos noſtros acuit, tum rebus præſentibus nos affigi non patitur: ſed vt eas deſpiciamus, & fluxa hæc atque caduca pro nihilo habeamus, ſuadet.

Iacobus Perſa ex Chriſtiano ethnicus. Idem denuò Chriſtianus.
Iacobi iſtius luculentiſsimum martyrium.
Membra omnia articulatim, & poſtremò caput ei reſectum.
Deus per lõganimitatẽ ſuam tyrannicos eccleſiæ perſecutores ſuſtinet.

a Diocletianus vno Soteriorum die omnes Chriſtianorum eccleſias diruit. Sed illæ poſt nouennium magnĩficẽtius ſunt reſtitutæ.
b Perſecutionem Eccleſiæ prædixit Dominꝰ. Perſecutio eccleſiæ bono eſt.

* μίαν ἑκάστην τῆς ὁλομελείας τῶ σώματος ἁρμονίαν τμηθεὶς ἀπὸ χειρῶν καὶ βραχιόνων καὶ ποδῶν καὶ κνημῶν.

CAPVT XXI.

Chriſtiani è Perſide ad Romanos confugiunt. Iniuriæ aliæ Romanis ibi illatæ.

CHriſtiani apud Perſas in tolerandis, quæ aliæ ſuper alias inducebãtur, ærumnis preſſi, ad Romanos confugerunt, opem eorum petentes, & ne ipſi ita afflicti deſpicerentur rogantes. Epiſcopus Atticus benignè ſupplices eos ſuſcepit, & vt quã- D tum poſſet eos adiuuaret propenſus fuit: & Imperatorem Theodoſium pro eis compellans, ad eos vindicandos excitauit. Eo tempore alia quoq; acciderunt, vt Romani non mediocriter à Perſis affligerentur, propterea quòd Romanæ ditionis hominibus qui mercede in aurifodinis opus ibi faciebant, redire inde nõ permittebatur, & Romanorum mercatorum merces diripiebantur. Ad quas iniurias Chriſtianorum in vrbem Conſtantinopolitanam acceſsit perfugium. Et res in bellũ euaſit. Perſa namque legatione miſſa, perfugas ſibi dedi à Romanis petiit. Romani autem id facere noluerunt, non modò quòd illos tanquam ſupplices & precatores ſeruare voluerint, ſed etiã ꝙ pro religione ſua facere quiduis & pati potius parati fuerint, quàm vt eos quibuſcum communem fidem haberent, deſpicerent. Proinde pace ſoluta, bellum graue inter Romanos & Perſas eſt ortum, quod paucis perſtringere commodum eſſe viſum eſt. Ardaburius ille ex Imperiali aula cum non ita multis copiis miſſus dux, per Armeniam in Perſi- E dem excurrit, & prouinciam eius quandam Azazenem vocatam vaſtauit. Aduerſus quem à rege Perſarum dux alius Narſes venit, ingentem ſecũ ducens exercitum. Hic commiſſa cum Ardaburio pugna, cum ingenti ſuorum clade victus in fugam ſe dedit. Ex qua conuerſus, per Meſopotamiam Romanorum ditionem, præſidio omni vacuam inuadere, & acceptæ cladis ignominiam abolere ſtatuit. Verùm conſilium quod Narſes ceperat, Ardaburium latère non potuit: [a] qui quàm maxima potuit celeritate, regione Azazena ſummè vaſtata, & ipſe Meſopotamiam petiit. Narſes quamuis varij generis copias coaceruaſſet, ingredi tamen Romanorum fines auſus non fuit. E Niſibi autem ciuitate, quæ in finibus Perſarum & Romanorum ſita eſt, Perſis tamen ſubiecta, hominibus certis ad Ardaburium miſsis, [b] de conditionibus pugnæ committendæ, loco & die conſtituto, certiorem eum fecit. Cui ille renunciari iuſsit: Romanos, non quando ille vellet, ſed quo tempore ipſis commodum viſum eſſet, prælium facturos. Et cum Perſam magnis viribus copias ſuas inua- F ſurum putaret, ſpe belli omni ſummoperè in Deum collocata, maximas & ipſe vires contraxit. Sedenim diuino auxilio, quo maximè fidebat, adiutum eum eſſe, inde ſatis conſtat. In vrbe Conſtantinopolitana, in anxia ſolicitudine quũ ciues eſſent, & addubitarent, cuínam parti victoria arriſura eſſet, angeli Dei quibuſdam in Bithynia, propter negocium certum Conſtantinopolim petentibus apparuere, eoſque ibi annunciare iuſſere, [c] vt illi precationi admodum incumberent, & animũ fortem obtinerent, ac Deo crederent, victoriam Romanorum fore. Illud inſuper addẽtes, [d] indices ipſos inde & nuncios victoriæ, qui Romanis pręſentem maximè opem ferant, à Deo miſſos eſſe. Quæ res vbi ad aures hominum peruenit, non modò ciuibus ipſis animum addidit, ſed etiam militum fortitudinem confirmauit. Itaque vbi bellum, ſicuti dictum eſt, ex Armenia in Meſopotamiam tranſlatum eſt, Romani eos qui in vrbe Niſibi clauſi atque circumuallati erant, obſidione prementes, turres ligneas fecerunt, quę rotis quibuſdam & machinis prouolutæ, mœnibus

Perſarũ rex per legationes dedi ſibi pfugos Chriſtianos ab Imperatore poſtulat.
Bellũ inter Romanos & Perſas exortum.
Azazene à Romanis vaſtatur.
Bellum Perſicum.
Ardaburiꝰ Rom. dux Narſen Perſam vincit & fugat.

a Idem eum ne per Meſopotamiã Romanæ ditioni detrimentum inferat, impedit.
Ardaburij cautum reſponſum.
b Narſes inſolenter Ardaburio diẽ, locum & cõditiones pugnæ nũciari iubet.
Ardaburiꝰ cõfidit Deo.

c Supplicationes belli tempore pro victoria.
d Angeli victoriæ Romanorum nũcij & adiutores.
Socrat. lib. 7. cap. 18.

Romani Niſibim obſident.

A admouebantur: & ex eis longiore, pro muro, pugna commissa, multi è superiore loco vrbem propugnantes cedebantur. Varanes autem Persarum rex vbi Azazenam regionem excisam, & suos Nisibi inclusos muralium tormentorum vi affligi cognouit, copiis quas tum paratas habebat omnibus, fortunam belli experiri aggressus est. Quum verò Romanorum virtutẽ metueret, Saracenorũ auxiliis vsus est, quos Alamundarus vir fortis & bellicosus duxit: qui quum multa eorum ✶ millia secum adduxisset, bono animo regem Persarum esse iussit, quamprimùm se primo conflictu Romanos superaturum, atque ipsi vnà cũ magna Syrorum vrbe Antiochia subiecturum esse, dicens. Hæc ille quidem iactabat, sed verba eius minimè ad exitum peruenere. Quibus namque rex fidebat, Saraceni, præter ✝ rationem terrore correpti, & per imaginationem se à maximis Romanorum copiis circundatos propelli opinati, atque in magnum tumultum coniecti, ita vt neque quid faciendum eis, quove effugiendum esset, scirent, vnà

Saraceni auxiliares Persarum.
✶ μυριάδας. Socr.
Saracena insolentia.
Saraceni panico metu correpti, in Euphrate submerguntur.
✝ ἀλόγῳ φόβῳ.

B cum armis in Euphratem amnem se præcipitarunt. Opinio sanè obtinet, centum ibi virorum millia periisse. Atque hoc sic quidem accidit. Romani verò, qui excitatis expugnatoriis vrbiũ machinis Nisibim obsidebant, quum audissent, Persam magnam elephantorum multitudinem adducere, & ea de causa metu cõsternati essent, machinis eis omnibus igne consumptis, ad loca sua sunt reuersi. Cœterùm quot postea prælia sint cõmissa, & quomodo alius Romanorum dux [h] Areobindus singulari certamine eum qui apud Persas omniũ fortissimus habitus est, interemerit: & quomodo Ardaburius septem Persarum ductores insidiis exceptos trucidarit: adhæc vt Vitianus, alius Theodosij dux, reliquias Saracenorum optimè extinxerit, prætermittendum esse censeo, ne longius extra propositum digrediar. Imperator Theodosius res in eo bello gestas, Palladio quodam cursore celeri vsus, quamprimùm cognouit. Viris quùm corpore fortis, tum animo adamantinus fuit: qui tanta celeritate equo insidẽs vectus est, vt diebus tribus in fines, qui medij inter Per-

Romani obsidionẽ Nisibis soluũt.
h Singulare certamen.
Areobind⁹ Rom. dux. Vitianus Rom. dux. Victoria penes Romanos est. Expeditissimus & celerrimus cursor Palladi⁹. Ardaburi⁹ fortissimè rẽ gessit.

C sas & Romanos sunt, peruenerit, totidemq́ue postea diebus Constantinopolim reuersus sit. Ob eã verò celeritatem, non ad Persarum fines tantum, sed ad reliquas etiam orbis partes, quò eum Imperator misit, expeditissimè peruolauit. Quapropter aliquando ex pręclaris viris quidam, celeritatem eius admiratus dixit: [i] Virum eum tã amplam Romani imperij ditionem, angustã expedita celeritate sua reddidisse. Ad hanc etiam Persarum rex obstupuit, quòd legatione fungẽs, multorum dierum iter tam celeriter perficeret. Hæc de Palladio. [k] Theodosius Imperator Cõstantinopoli degens, vbi Romanorũ diuinitus concessam victoriam resciuit, tam bonus honestusque fuit, vt etiã secundis rebus suis, pacis tamen consilia caperet, & cum hostibus fœdus inire vellet. [l] Helionem igitur ducem illustri prẹditum dignitate, ad pacem cum Persis faciendam misit. Atque is postquàm in Mesopotamiã peruenit, vbi Romani ✶ fossam altam, quæ pręsidio eis esset, duxerant, Maximinũ, virum præclarum, & eiusdem cum Ardaburio dignitatis, qui de pace ageret, ad Persam legauit. [m] Maximinus apud regem se à ducibus, non ab Im-

i Palladius celeritate sua Romanorũ ditionem amplissimam, angustam reddidit.
k Theodosi⁹ rebus quoq; suis secundis de pace cum Persis transigit.
l Helionẽ in Oriẽtem legat.
✶ τάφρον.
Is Maximinum ad regẽ mittit.
m Maximi-

peratore ipso missum esse dixit. illum enim bel- D lum hoc nescire: atque etiam vt id maximè sciret, parui tamen facere. Porrò Varane legationem eã recipiente, quòd fame maxima exercitus eius premeretur, qui apud eum ✶ immortales vocantur (decem millium numerum ij, delectorum admodum & fortium virorum, complent) eum adiere: [n] & ne prius pacem susciperet, quàm impetum in Romanos parum cautos ipsi fecissent, admonuere. Quibus rex obsequutus, oratorem quidem in abdito loco clausum asseruauit: Immortales autẽ illos insidias Romanis struere iussit. Qui bifariam diuisi, in medio partem quandam Romani exercitus non minimam, circunuentam concludere voluerunt. Romani ad turmam hostium eam, quam conspexerant, conuersi ferebantur. Nondũ enim alteram, quæ derepentè procurrerat, videbãt. [o] Et iam inter se acies concurrebant, quum Dei prouidentia, aliæ Romanorum copiæ ex colle quopiã prospicientes apparuere, Procopij ducis signa sequentes, qui ciues suos in discrimen coniectos videns, contra Persas duxit, eosq; à tergo aggressus E est. Ita factum, vt qui paulo antè intercipere Romanos voluerint, ipsi ab illis sint circũuenti. Nostri omnibus illis occisis, ad eos inde qui ex insidiis prodibant, conuersi, itidem illos quoque iaculis confecerunt. Ad hunc igitur modum qui apud Persas sunt Immortales, subitò mortales omnes esse comperti sunt, ipso à Persis pœnas sumente Christo, propterea quòd plurimos eius cultores insigni pietate præstantes, acerba morte mulctarint. Rex autem Persarum clade ea accepta, nihil se earum rerum scire assimulauit, & oratore è custodia emisso, legationem recepit: pacem se non vt Romanis gratificaretur, sed oratori ipsi prudentia omnes excellenti honorem eum haberet, cõplecti testatus. Porrò bellum Persicum, quod initium propter persequutiones aduersus Christianos motas sumpsit, finem tum habuit. Cum ipso autem bello persequutio quoque conquieuit.

nus ducum Rom, non Imperatoris nomine legatione apud Persam fungitur. Barbarus dolus Persarum. ἦθος aulicũ. ✶ ἀθάνατοι Persarum. n Persæ legationem Ro. ludificantes, ex insidiis Romanos adoriuntur.
o Romani Deo opitulãte vnam atque alteram hostium manum concidunt.
Immortales Persarum cæsi. Vindicta diuina Persæ victi, qui tantopere in sanctos martyres sæuierint.
Pax Persica.
Quies Christianorũ apud Persas. ἦθος barbarum.

✶. ἀθάνατοι, hoc est, Immortales, lectissimi decies mille Persarum viri, quos Xerxes Darij habuit. Hos sub Theodosio Ardaburius concidit, atque extinxit. Suid. Proximi ibant, quos Persæ immorta- F les vocant, ad decem millia. Cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasq́; tunicas gemmis etiam adornatas. Q. Curtius.

CAPVT XXII.

ERat autem in ciuitate Amidensi episcopus Acacius nomine, quem tũ facinus pulchrum illustriorem omnibus atque clariorem reddidit. Quum etenim exercitus Romanus Azazena regione vastata, supra septem millia Persarum cæpissent, eosque nullo modo persæ reddere vellent, atque illi fame paulatim afflicti interirent, easque res non parum molestiæ regi afferret: Acacius ea cognita, non ita prætermittendam cẽsuit, sed qui sub eo erat, clero coacto: „Deus (inquit) noster, filioli, neque discis indiget, neque „pocula curat. Egestati enim minimè obnoxius, nõ „edit, neque bibit. Quum igitur multa sint ecclesię eius donaria, aurea quidem plurima, multa etiam argentea, quæ benignitate & liberalitate eorũ qui se ad eã contulerunt, parauit, vtendũ eis censeo ad

Acacius Amidensis episcopus donariis ecclesiæ conflatis hostiũ, Persarum videlicet, captiuos redimit.

A Persas captiuos redimẽdos,& famelicos alendos. Hæc atq; alia hisce similia loquutus,statim diuina illa donaria cõflauit, atq; ex eis æstimationem mi litibus quæ eis visa fuerat, persoluit, & captiuos recepit: deinde alimẽtis eos abundè refectos, viatico etiam prosecutus, ad regem suum misit.

Facinus id rex persarũ vehementer est admirat.

Id episcopi factum, plurimum persarum regem ad consternationem adegit: quòd Romanis vtrũque hoc studio esset, vt simul & bello & benefactis egregiè vincerent. Dicitur verò, Persam etiam desiderium cæpisse viri eius videndi, vt eius & conspectu frueretur, & colloquio dignaretur. Idque sic imperatoris Theodosij iussu factum esse, fama obtinet.

Multi à multu de victoria persica et imperatoris virtutib. cõpositi libri.

Victoriam hanc tantam post quã Deus concessit, quicunque eo tempore eruditione pollebant, libros in laudem Imperatoris publicè conscripserunt, eique obtulerunt: alij quidem, vt eloquentię vim quam longo collegissent tempore, ostenderent: alij autem, vt se in noticiam illius insinuarent: atque alij item causam aliam prętendentes. Eadem porrò illi virtutis ornamenta B testimoniis suis Imperatori tribuerunt, quę & nos de eo suprà commemorauimus, ex plurimis pauca saltem breuiter perstringentes. Non solùm autem hoc, qui in arte dicendi studium posuerant fecere:

Eudocia imperatrix Theodosij quoq; laudes heroicis versibus scripsit.

sed & ipsa Augusta imperatoris coniunx, heroïco versu poëmata marito & principi suo composuit. Erat enim præclara admodum, & docta. Quandoquidem verò eius memini, in tẽpore hoc loco me expositurũ puto, quæ ea, & vnde fuerit: & quomodo præ aliis quæ in communionem cõnubij imperatoris Theodosij veniret, delecta sit. Res sic habet.

* *Si necessitas fuerit in redemptione captiuorum, tunc & venditionem sacratissimorum atque arcanorum vasorum vel vestium, cæterorúmque donariorum, quæ ad diuinam religionem necessaria sunt, & hypothecam & pignorationes fieri concedimus. Quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque vasis vel vestimentis præ erri. L. Sancimus. C. de sacrosanct. eccles.*

CAPVT XXIII.

** φιλόκαλος*

C PVlcheria Augusta φ ✶ honestatis studiosa esset, quum imperator iam ad ætatem maturã peruenisset, vt ei coniugem matrimonio iungeret, deliberauit. Et generis cuiusque & familiæ puellas, eas etiam quæ ex gentibus forma, diuitiis, & aliis dotibus præclarę essent, dispexit. Atque hoc qum illa sic ageret, percommodè accidit, vt

Athenais Leontij Atheniensis philosophi filia doctissima.

mulier quædam, cui nomen Athenais erat, adhuc virgo, ex Athenarum vrbe ad Augustam veniret. Ea Leontij philosophi filia, & quidem ingeniosissima, omni genere non solum Grçcarum, sed etiam Latinarum disciplinarum à patre erudita, tãtum in philosophia effectrice simul & cõtemplatrice, atque ea quoque quæ circa dicendi artem, probationésque & confutationes versatur, quantum alius nemo, profecit. In Astronomia etiam,

Eiusdem fratres.

Athenais à patre exhæredata.

Geometria, & numerorum proportionibus, plus quàm alius ætate sua quisquam, est assecuta. Hanc vbi pater ita educauit atque instituit, moriturus ille, filios suos Valerium & Aetium bonorum suorum hæredes reliquit, filiam autem exhæredauit: Fortunam ei, & quam ex doctrina cõsecuta esset, gratiam sufficere dicens.

De exhæredatione ea apud Pulcheriã queritur.

Quum verò ei res esset perangusta, ad Pulcheriam Augustam de fratrum iniuria conquerens accessit. Illa prudentiam, venustatem, & miram in rebus (vt ita dicam) omnibus dexteritatem puellæ quũ cognouisset, fratri eam connubio coniungendi consilium cepit.

Athenaidem in baptismo per spũalẽ arrogationẽ, siue cõmaternitatẽ, filiã sibi Pulcheria adoptat.

Atq; vbi ei vt Christianorum sacra coleret persuasit, accito Attico episcopo, ad diuinum baptismũ eam in eo quod diximus Stephani protomartyris tẽplo adhibuit: & per eum ipsum baptismum, alióśq; item plures modos, in filię locum sibi arrogatam, vxorem fratri dedit,

Athenais Eudocia cognominata, Theodosio matrimonio iũcta.

pro Athenaide Eudociam cognominatam [a]. Hæc Theodosio Eudoxiam filiam genuit, quæ Valẽtiniano Placidię filio, Romæ rerum summam obtinenti, & propter affinitatẽ nuptiarum Thessalonicæ, quò ex Occidente venerat, agenti, in matrimoniũ est collocata. Atq; ea Valentiniano filias duas, Placidiam & Eudociam, progenuit.

Eudociæ ex voto Hierosolymitana religionis gratia profectio.

Verùm Eudocia Theodosij coniunx, quum desiderio coniugij Eudoxiæ filiæ videndæ teneretur, voto seipsam obligauit, vbi nuptiæ filiæ confectæ essent, se Hierosolyma aditurã, vt simul & lo- E ca sancta veneraretur, & debitas Seruatori, ob innumerabilia ab eo accepta dona, ageret gratias.

a Theodosij & Eudociæ filia, Eudoxia, Valẽtiniani tertij coniunx.

Filiæ huius, Placidia & Eudoxia.

† περιφανὲς μῆλο.

† τῶν φώτων ἑορτῇ

** φιλοτίμως ἔχουσα.*

† τὴν σφετέραν σωτηρίαν προβεβλημένος.

Ad quas causas † præclaræ etiam illa ouis occasio accessit, quam ouem, vtpote ingentem & admirandam, festo † luminũ die à Phrygisco quodam adductam, quum illi eam ob rem imperator centum numos præbuisset, imperatrici Eudociæ dono dedit: cámque illa deinde simplici animo (✶ perliberalis enim erat) magistro Paulino, qui principi apprimè charus, domi ex podagra decumbebat, misit.

Paulini cædes.

Ouem miræ magnitudinis Theodosius Eudociæ donat.

Eudocia eam Paulino magistro dono mittit.

Paulinus ea Theodosium muneratur.

Eudocia apud imperatorem aliã eã ouem esse perhibet, & ĩ suspicionem venit.

Paulinus autem, quod de oue factum fuerat, ignorans, ea perinde atque miraculo quopiam imperatorem muneratus est. Qui postquam eam cognouit, cõiugem explorando, de ea, an illa ipsa esset, † salutem suam verbis prætẽdens, percontatus est. Eudocia verò, quod imperatoris consilium explorandíque voluntatem non intelligeret, cum esse negasset, domi suæ illam suauiter pasci dixit. Qua re quum in grauem suspicionẽ apud imperatorem incidisset, Paulinus quidem statim in Cappadociã relegatus, capitali supplicio est af- F fectus. Ipsa autem ea de causa immenso correpta dolore, votum Deo nuncupatum soluit, & illico

Eudocia hierosolyma pfecta. Theodosius quibusuis literis facilè subscribere solitus.

Hierosolyma concessit. Dispositione diuina id pfectò factum, vt ibi quicquid esset bonum atque vtile, perficeret. Quid nanq; opus est admiratione digna dicere opera, quæ eo loco in sacris templis, monachorúmque domiciliis, atque apud sacerdotes & pauperes, de quibus paulo pòst referã, peregit? Vnum illud in præsentia memoria dignũ de ea & Pulcheria recensebo. Quòd nanque natura apertus & simplex Theodosius esset, & omnibus benignè facere cuperet, sæpe etiam literis, quibus minimè oportuit, sententia earum non perspecta, subscripsit.

Errorẽ eum mirificè in eo Pulcheria correxit.

Quæ verò ei diuinitus quasi fidelis custos data erat, in rebus omnibus magnifica, moderata, & sapiẽs Pulcheria Augusta, id ipsum quoq; morem absurdũ coarguens, correxit. Syngraphã enim inter eum & seipsam venditæ coniugis eius raptim compositam ei proposuit, eámque ille scripturæ vim nesciens, confestim manus suæ annotatione confirmauit. Postridie eius diei imperator coniugem ad se vocauit, quam Pulcheria se ei reddituram, plurimum negauit: emptionis libellum,

A vt testem qui accusari aut reijci nō posset, prætendens. Tanta illa prudentia atque festiuitate fuit. Atque illa negligentiam eius arte quadā arguens, moderatione mira improuidam literarum subscriptionem sic in eo emendauit. De his hactenus.

CAPVT XXIIII.

Atticus Constantinopolitanus episcopus ī alienos etiā per eleemosynam liberalis.

Atticus autem episcopus Constantinopolitan⁹, vt ecclesia incremēta sua caperet, mirificè operam dedit. Summa enim prudentia eā administrans, continua doctrina populum ad studium virtutis excitauit. Et ad misericordiam atq; largitionem tam procliuis fuit, vt non modò eis qui in parœciis eius erant, egenis prouidēdum duceret, sed etiam vicinis Constantinopoli ecclesiis pecuniam multam, ad pauperum consolationem mitteret. Porrò ex vna eius epistola, quam ad Calliopium Nicænum presbyterū dedit, missis simul trecētis aureis, qualis ea re vir fuerit, satis patebit.

Scriptū Attici ad Calliopiū Nicænū presbyterum, cui in vsum pauperū 300 mittit aureos

Quare Deus nōnullos egere patiatur. Quibus sit danda eleemosyna.

B Ea sic habet. Calliopio presbytero Atticus in Domino salutem. « Decies mille in vrbe vestra egenos piorum commiseratione indigere cognoui. « Decies mille dum dico, multitudinem ipsam, non « certum pauperū numerum ostendo. Quandoquidem « verò certum pecuniæ numerum ei acceptum « fero, qui perliberali manu ritè eam dispēsantibus « donat, & nonnulli indigent, explorandorum eo- « rum gratia, qui habent quidem, sed illis non dant, « acceptis à me, ô charum mihi caput, trecentis aureis « istis, vt voles eos expēde. Voles autem eis maxi- « mè, qui mendicare erubescunt: non illis, † qui « in vita ventrem ad nundinationem proponunt. « Quum igitur pecuniam largièris, religionis hac in « parte rationem non habebis: hoc vnum spectans, « vt indigentes alas: neque eos præferas qui mori- « bus nostris viuunt. Pauperum sanè etiam qui longius abessent, ita curam Atticus gessit.

† ἐμπόριον διὰ βίου τὴν γαστέρα προτιθέασι.

Atticus superstitionis etiā occasiones præcidit.

Verùm ille quoque vt quorundam superstitionem minueret, magnopere curauit. Et cum audisset Sabbatium illum, qui propter Paschæ diem Iudaico more celebrandum à Nouatianorum ecclesia secesserat, & C gregem sibi suū coegerat, Rhodi, vbi exulare iussus fuerat, vitā finiisse: popularésq; factionis eius, corpore illius inde translato, circa sepulchrū eius ꝓcationes peragere, & veluti viro sancto reuerētiam cultúmque præstare: noctu hominibus certis missis, cadauer Sabbatij sepeliri in loco alio curauit. Porrò sectatores illius vbi tumulum violatum repererunt, cæremonias superstitionémque suam ad sepulchrum eius posthabuerunt.

Corpus Sabbatij, ad cui⁹ sepulchrum Sabbatiani sacra peragebant, alibi clàm sepeliri curauit.

Atticus rectè rebus apta nomina imposuit.

Chrysopolis.

Nauale Cōstantinopolitanū; pro venefico, curationē vocauit

Et quoniam in nominum inuentione, aptè illis rebus ipsis imponendis, elegans & felix fuit, nauale quod ad angustias Euxini ponti non longè à transitu situm, veteres φαρμακία, id est veneficum appellarunt, ꝙ ipse ibi conuentus cogeret, ne locus is infamem obtineret appellationem, nomine mutato θεραπείαν, hoc est curam, seu culturā vocauit. Ex suburbiis etiam Constantinopolis aliud, Argyropolim, per mutationem nominis ob causam eiusmodi appellauit. Chrysopolis antiqua nauium statio est, contra Byzantium, in Bospori initio posita. Multi eius antiquorum historicorū meminere, sicuti Strabo Geographus, Nicolaus Damascenus: & qui Cyri historiam optimè conscripsit, vir eloquentiæ magnus, & historico stylo admirādus D Xenophon, in sexto Cyri expeditionis: sed & in primo Hellanicorum, seu Græcæ historiæ libro, vbi de ea hæc quoque memorat, ꝙ Alcibiades ille muro Chrysopoli munita, * decimarum accipiendarum sedem ibi cōstituerit. Quicunq; enim mercatores ex Ponto prætemauigarent, decimas eo loco mercium præbuerunt. Atticus igitur locū eregionē Chrysopoli, commodè cum nō mediocri amœnitate situm cernens, Argyropolim eum nominari oportere dixit: quod verbum regioni statim cognomē indidit.

** δεκατευτήριον.*

Argyropolis, Chrysopoli opposita.

Scitè dicta Attici, Nouatianos is non improbauit.

Quibusdam dicentibus, incommodum esse, ꝙ Nouatiani intra vrbem Cōstantinopolim conuentus agerent: Ignorate videmini, inquit, quæ sub Cōstantio & Valente perpessi sumus. Præterea verò testes isti nobis sunt fidei veraces. Quum enim iamdudum ab Ecclesia vniuersali secesserint, nihil illi aliud de fide quàm pœnitentiam nouarunt. Et quum Nicææ aliquando esset, consecrandi ibi episcopi gratia, Asclepiadem Nouatianorum ecclesiæ antistitē, senem admodum cōspicatus, quótnam annis episcopatum E gessisset, interrogauit. Atque vbi ille quinquaginta dixisset, sermonem excipiēs Atticus. Beatus, inquit, es ô pater, qui tam lōgo tempore bonū opus curaris.

Asclepiades Nouatianorum episcop⁹ 50. annis episcopatū gessit

Episcopatū administrare bonum opus est.

Quatenus Atticus Nouatū laudarit, Nouatianos autē nō item

Peccatū ad mortem.

Apud eundem Asclepiadem illud quoque intulit: Ego, inquiēs, Nouatum quidem valde laudo: qui verò ab eo prouenere, eos minimè recipiendos esse duco. Vocem hanc vt nouam, postquā ille audiuit: Quomodo, ait, hoc dicis episcope? Propterea, Atticus inquit, illum probo, ꝙ ad communionem eos qui diis sacrificauerant, non admiserit: id nanque & ipse, si affuissem, fecissem. Nouatianos autem auersor, ꝙ exiguarum rerum gratia homines à communione excludunt. Ad quæ verba Asclepiades respondit: At nō sacrificia deorum tantum, sed multa etiam alia sunt peccata ad mortem. Quorum causa vos quidem clerum, nos verò etiā laicos reiicimus, soli Deo, qui nauit oīa, omnia cōmittentes.

Quo Nouatiani à catholicis dissideāt

Tēpus mortis suæ prauidit Atticus.

Dicunt etiam obitum eū suū præuidisse, & ad Calliopium Nicææ presbyterum ab eo discedentem, verbis hisce vsum esse: Quòd si me rursus viuum videre voles, ante autumnum exactum celeriter Constantinopolim te venire F oportebit. Sin tardius eò concesseris, superstitem me non inuenies. Id quod ita accidit. Nam vigesimoprimo ministerij sui anno, decimo Octobris mensis die mortuus est, vndecimo Theodosij cōsulatu.

CAPVT XXV.

Alexander optimus Antiochenæ ecclesiæ antistes.

Nonnum autē, & admirandū quiddam, quod prius perfecit, quàm defunctus est, ita vt reprehēsionem eam qua expetitus est, ꝙ Ioannis sectatores malè acceperit, à se amolitus, aliis obuelauerit bonis, exponam. Antiochiæ Porphyrius, cuius suprà meminimus, decessit: & sedem ecclesiæ Alexander sortitus est, congruentem episcopatui agens vitam. Monasticis enim antea studiis exercitatus, fortis admodum decertator extitit, consona vitæ facta exhibens, pietatis sanctiorísque philosophiæ meditatione, diuitiarum cōtemptu, eloquentia, & multis aliis donis atque ornamētis mirificè abundans. Alexander iste, eos qui propter

Eustathianos in ecclesiæ catholicæ con iunxit.

Frequentissimus ecclesiæ conuentus.

A Eustathium suos sibi celebrabant conuentus, cohortatione & persuasione tandẽ reliquo ecclesiæ corpori (quod Paulinus, & post illũ Euagrius, impedierant) coniunxit, conuentúmq; ecclesiarum per vnionem tantum coegit, quantum nunquam aliquis vidit. Eis enim qui idem sentiebant, & ex clero & ex populo ipso assumptis, ad illorum venit conuentum: atque illis etiam inde, ita vti psalmis atque hymnis Deum laudabant, receptis, cantilenam eandem vno ore concinnè canente, ab ea quæ ad Occidentem versa est porta, vsque ad templum maximum, totum quod in medio est forũ, hominũ multitudine compleuit: veluti spiritualẽ quendam amnem instituens, re nulla ad similitudinem, ab eo qui vrbem præterfluit flumine differentem. Quod vbi Iudæi & qui adhuc pauci reliqui erant Grecæ superstitionis sectatores, & Ariani ipsi, fieri, fluuiósque vndecũque promanantes in catholicæ Ecclesiæ pelagus inferri viderunt, vehementer ingemuerunt, atque lamẽtati sunt. Alexander itaque & vita & doctrina optimus, ardore B ingenti Ioannis causam fouens, primus illius nomen in ecclesiasticum retulit album: atque ad imperatorem omnésque vbique episcopos, vt idem & ipsi facerent, & ea re pacem certam & constantem ecclesiæ cõciliarent, scripsit. Cæterùm quum Atticus quoq; episcopus propter Ioannitas ecclesiam esse scissam videret, de Principum sententia ipse quoque mentionem illius fieri in precationibus iussit: † quemadmodum id & in aliis episcopis qui vita excessissent, fieri solitum erat. Atque ex eo tempore pax extitit, donec postea quoq; reliquiæ eius vrbi imperanti illatæ sunt. Atticus inuidiam in quam propter diuinum Ioãnem deciderat, hoc modo magnificè aboleuit. Nec ille modò id fecit: sed aliis quoque Ioannis memoriam precibus inserere recusantibus, & Cyrillo maximè Alexandriæ præsuli, qui hostiliter Ioannem oderat, ꝙ ille à Theophilo patruo suo dissensisset, persuasit. Sed non intempestiuum fuerit, historiæ huic epistolas eorum, certioris fidei gratia, annectere: quæ de verbo ad verbum sunt tales.

Cõiunctio ta lis Iudæis, Græcis & Arianis dolorem grauẽ attulit.

Alexander primus Chrysostomi nomẽ sacris inscripsit codicillis.

Atticus itidẽ Ioannitas ecclesiæ suæ ante obitum adiunxit.

Episcoporum defunctorum in precibus mentio.

Alij quoq; episcopi memoriã Ioannis receperũt.

† καθάπερ ἔνοσας ἐν γί- νεσθαι κοὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἀπολλαγέν των τῷ βίον.

C

CAPVT XXVI.

Atticus Cyrillo ⁎ felicitatem. Incidimus eò, quò nõ putaueramus: & acquiescimus necessitate in eo qđ minus ex sentẽtia nostra processit, vtilitatem iusticiæ præponentes. Et cognitionibus nostris ad populi concordiam inclinati, canonibus quidem patrum detrimentum nullum afferimus: exactæ autem verborum obseruationi, vniuersi orbis pacẽ præferimus. Nõ ignoro equidem & beatum Paulum, cum ⁎ ecclesiasticas ederet constitutiones, sapienter occasionibus prouida dispensatione vsum esse. Scio etiam, qui in sanctorum numero cẽsentur, patrem tuum apostolicum Theophilum, in confusione & turba à Græcæ superstitionis studiosis excitata, exactam ad breue tempus obseruationem paci posthabuisse. Maxime enim quæque vrbes pelago fluctibus exagitato persimiles, ex sententia ciuium, nõ tam summa legum & constitutionum obseruatione, quàm † expeditissimis consiliis atque iudiciis, ad pacem & concordiam facientibus, regi atque administrari solent. Qua verò de causa literas hasce D scribam, accipe. Nouit sanctitas tua, ac potius illis ipsis oculis, quibus qui in sanctis est, pater noster Theophilus, conspexit, qualis & quàm ingẽs turba, † magnã hanc inuaserit vrbem: atque vt in ea sanctior fides & pietas, ne funditus eueretur, periclitata sit: adeò etiam, vt populus maiore ex parte per factionem scissus, extra muros conuentus egerit: & plerique sacerdotes & collegæ nostri episcopi, à mutua communione desciscentes, bonam plantationem Domini Iesu Christi, parũ abest quin euulserint, pacis commoditate scilicet aliquãtulum distracta. Sedenim multo sanè labore, multo sudore, & periculis multis desperationis plenis, plurima & maxima quæq; cõmuniũ patrũ nostrorum atque etiam pietatis tuæ precibus & conspiratione sopita sunt mala. Et turba quidẽ illa conquieuit, concordia verò & serena tranquillitas in orbis vniuersi ecclesiis obtinet. Cum verò nonnulli nomen tantum beati Ioannis mysticis tabulis inscribi vellent, beatus episcopus Alexander, Antiochenum istum dico, Cõstantinopolim E venit, & multa ⁎ ore cõfidenti verba fecit, vehementérque excitare populum voluit, vt vel nobis inuitis, necessariò eius quem diximus, nomen ita inscriberetur. Quam rem accuratè prorsus pietati tuæ, ministri Dei religiosissimi diaconi, Petrus & Aedesius exposuerunt. Præteriit tempus longũ, & nos ⁎ necessitate ea quę à populari rerũ administratione prouenit, premi incipiebamus, neque tamẽ quidquam scismatis & dissidij reliquias curabamus: cum ad nos ex Oriente Dei amantiss. episcopus Acacius literas dedit, religiosissimum antistitẽ Antiochię Theodotum à populo, vt nomen Ioannis in fastos referret, coactum esse, vt veniam rei ei quam necessitate ille adductus fecisset, daremus, petens. Et tum bonus ille qui literas ad nos pertulit presbyter, causam aduentus sui indicans, rẽ hanc in vulgus magnę vrbis propalauit, & sententiã datæ ad nos epistolæ populo vulgauit, adeò vt parum ab fuerit, quin tumultu plebis vniuersæ vrbs repleta sit. Ibi verò ego, ibi demum perturbatus, & de rebus maximis discrimẽ F summum veritus, piissimum Imperatorem adij, & cum eo de pace & tranquillo rerum statu egi. Atque ille, nihil esse periculi aut incommodi respõdit, si defuncti viri nomen, tranquillitatis, pacis & populi concordiæ gratia inscriberetur. Itaque ego ea re persuasus (quomodo enim necessitate præuentus id non facerem?) ⁎⁎ ne religionis nostræ res, ex multitudinis arbitrio, exemplo vno permisso, penderent, néve vrbem ipsam populari administrationi assuefaceremus, nomen id in album referri iussi. Quare, vt equidẽ puto, neque in sacros canones commisi, neque iudicio patrum fraudem feci. Mẽtio nanque eius fit cum defunctis non solùm episcopis, sed & presbyteris, diaconis & laicis ipsis, mulieribúsque, cum quibus omnibus nobis sacerdotij communio, aut earum rerum quæ in sacra mensa mysticè percipiuntur, ⁎ participatio non est. Magna enim est inter defunctos & superstites differentia: ita vt etiam libri, propter differentem eorum quorum

Charitas & vtilitas publica de seueritate constitutionũ semper aliquid remittit.

⁎ ἐν ηρεμίᾳ.

Epistola Attici ad Cyrillum, de Chrysostomo in episcoporum matriculam inserendo.

⁎ ἐν τῷ διαταττειν ταῖς ἐκκλησίαις σοφῶς τὰς τάξεις οἰκονομήσαντα.

† ἐκχειρίσειν ἐμπειρίαις.

Dissidiũ ecclesiæ Cõstantinopolitanæ

† μεγαλόπολιν.

Alexander Antiochenus episcopus, Cõstantinopoli hortator fuit vt Ioãnis nomẽ in sacras tabulas referretur.

⁎ θρασυσομήσαι.

Petrus & Aedesius diaconi.

⁎ ἡμῶν βιασαμένων τὴν ἐκ τῆς δημοκρατίας ἀνάγκην.

Quibus tandem rebus adductus Atticus, Ioannis nomẽ in episcoporum matricula sacra inscriberet.

Theodotus episcopus Antiochenus.

Imperator ipse inscriptionẽ nominis Ioannis in sacris tabulis pbauit.

⁎⁎

† ὅπως μὴ δέοι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀκολουθεῖν τῷ πλήθει, μηδὲ μὴν ἐθίζειν ἡμᾶς δημοκρατεῖσθαι τὴν πόλιν.

⁎ μετάδοσις.

Nõ vult esse eandẽ defunctis cũ viuen...

⁎⁎ *Non committendum, vt populus de causis religionis quidquam constituat.*

A memoria conseruatur statum, discreti sint. Nihil enim Dauidi obfuit honorifica Sauli sepultura, neq; apostolis Arij impietatis sectator Eudoxius, sub eadẽ sanctiore sacrificij ara positus: neq; Paulin⁹ & Euagrius ecclesiæ, qui schismatis & dissidij duces in ecclesia Antiochena fuere, ꝙ post obitũ, nõ paucis hinc ab annis, propter populi pacem & cõcordiã mysticis tabulis sunt inscripti. Quam ob causam ipse quoq; Ægypti ecclesiis, ecclesiarũ orbis totius pacificandarum gratia, vt mortui illius nomen inscribant, præcipe. Ita enim cùm patrum canones nõ transgrediere, tum ecclesiarum simul omniũ cõcordiam plurimi facies. Te verò eà nobis, quę conuenit, rescripturum esse, ad cõmunem consensum & fraternitatem respicientem, persuasum habeo. Fraternitatem, quæ tecũ est, omnem, ego, quique mecum sunt, saluere iubeo. Ad Cyrillum Atticus hæc scripsit. Rem autem istam magis etiam vrgens, aliam quoq; epistolam ad Petrũ & Aedesium diaconos eius, hisce verbis dedit. Ad B Dei amãtissimũ episcopum, fratrem nostrum Cyrillum, ita vt decuit, per epistolam scripsimus, ea quæ nomine Ioannis in ecclesiasticas tabulas relato, acta sunt. Nihilo verò minus & ad pietatẽ vestram scribimus, quæ melius quàm alij res nostras nouit, ad pacẽ videlicet & trãquillitatem eas euasisse, de sentẽtia præcipuè piissimorum Principũ, & omnium deinde Oriẽtalium episcoporum, ipsorúmque adeò Occidentalium quoq;, de Ioanne sacris tabulis, non vt episcopo, sed qui aliquando episcop⁹ fuerit, inserto, vt memoria eius, propter communem orbis vniuersi pacem coleretur. Scribimus autem, ne concordia, vt ita dicam, vbique obtinente, solis nobis ei non astipulantibus, simul & piissimis Principibus aduersari videamur: & summè necessariis rebus nostris, ventis aliquibus aduersis obortis, & Ecclesiæ Christi noceamus. De his hactenus. In magnum verò desideriũ nos profectio vestra adduxit, ꝙ nõ eandem ex eorum qui nũc nobiscum sunt, quam ex vestro conuictu percipiamus iucunditatem, adeò vt nouitate familiaritatis eorum, quæ à consuetudine vestra multũ differt, ferè perturbemur. Quapropter rebus omnibus postpositis, operã date, vt deinceps ad nos C recurratis, propter morum, quod experti sumus, discrimen, apud nos vehementiorem q̃ antea reperturi charitatem. Literis eiusmodi Cyrillus receptis, maximopere rem eam auersatus est, sicuti ex literis eius satis liquet. Nam quę Attico rescripsit, sic habent.

tibus communionem Atticus: argumento præsenti, vt opinor, inseruiens.

Scriptũ Attici eiusdẽ argumenti ad Petrum & Aedesium diaconos Constantinopolitanos.

Reuocat ad se diaconos Atticus, ꝓpter consuetudinis eorum suauitatem.

CAPVT XXVII.

Lectis quæ à pietate tua ad me missę sunt, literis, Ioannis nomẽ sacris inscriptum esse tabulis intellexi. Vbi verò eos qui inde ad nos venere, interrogaui, non in laicorum, sed episcoporum catalogo ascriptum esse audiui. Porrò dispicienti mihi, atque in animo reputanti, an qui hoc fecere, Nicænorum patrum decreta sequantur, & aliquantulum mentis luminibus in magnã illam synodum intendenti, vniuersum sanctorũ illorum patrum collegium, quibusdam veluti oculis renuere, & vitibus omnibus, quo minus ad rem eam cõprobandam accurrã, obsistere videntur. Quomodo nan- D que inter sacerdotes Dei censebitur, illorúmve fe ret sortem, cui sacerdotalis dignitas abrogata est? Quomodò verò in catalogo sacrorum ministrorũ erit, qui ecclesiasticis mœnibus eiectus est? Aut enim professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam cõmunem omnibus esse, quæ tamen eis solis qui ad eam vocati sunt, asseruata est dicamus: aut si magnum quiddã est, quod sacerdotalem functionem à populi multitudine dirimit, + non miscenda quæ misceri nõ possunt, sed eorum quæ diximus quoduis in ordine suo conseruandum, & honore debito cohonestãdum nobis erit. Quomodo igitur aut inter episcopos laicus: aut inter germanos & legitimos, qui talis non sit, consistet? Honora, te hortor, eos qui magnarum & splendidarum rectéq; actarum rerum tulere testimonium, ne contumelia sanctũ patrum chorum afficias. Cõsidera eos qui superstites adhuc in vita manent, quomodo rem hanc acceperint. An non illi dolore se omni repletos esse rectè dicant, si in eundem cum eis ordinem, is cui dignitas adẽpta est referatur? Verùm id pie- E tati quoque tuæ persuasum esse puto. Quamobrẽ & illis & nobis mœroris abole causam. Tolle omnium tristiciæ occasionem. Nam + facilè & expeditè ea quæ præter opinionem accidunt, disponere & administrare, boni & sapientis esse dixerim: sed tum demũ, cùm nihil detrimenti afferat. Non enim, quanuis gregem Christi propagare, frequẽtiorémque efficere studeamus, examina hæresiũ, si errorem suũ non repudient, recipimus. Et proinde non omnino prompta quadam dispensatione ⁎ facilem cum eis cõplecti pacem debemus, aduersus quos pugnare præstet. Dispensationis sanè laudatæ opus fuerit, si quandoque ita à debita ratione deflectere videamur, vt in rebus vtilibus & commodis detrimentum euitemus. Sic & beatus Paulus omnibus factus est omnia, non vt exiguum quiddam lucrifaceret, partem autem quãpiam damno afficeret, sed vt omnes lucraretur. Videamus ergo, eiusmodi rerum inuestigationi insistentes, an nõ plus huic causæ insit mali, quàm F illa videatur habere boni. Tot iam præteriere anni, ex quo pietas tua thronum suum tenuit: neque quisquam est, qui cõuentus in ecclesia tuos vitet: quin etiamsi ab initio nonnulli dissidendi amore seipsos ab illis segregarunt, tamen & illi per vim & gratiam Christi reuocati sunt. Ex magistratibus verò quis non pietatis tuæ dictis audiens est? quis ob hanc ipsam causam est, qui extra ecclesiam maneat? Nemo hercule est. Nõ enim hoc det Deus. Itaq; quémnam ad salutem reuocans, aut ad legitimos in ecclesia cõuentus reducens, quin omnem potius ecclesiæ mœnibus eiiciens Ægyptũ, regionem etiam ⁎ Augustalem, & Arcadiam, & Thebaidẽ, & Libyã & Pentapolim, & tot ecclesias dolore afficis? non vt quẽquam lucrifacias. omnes nanq; lucrifecit gratia Seruatoris. Remitto te hac in re ad ipsam pietatis tuæ doctrinam. Ne contra teipsum celebres atque illustres eos, qui aduersãdi studio in partes discessere, neque vnquam iustum de seipsis iudicium accipiunt. An ita conniuere & cessare nos pietas tua suspicatur, vt non diligenter de præclara fama tua, & quomodo Seruatoris greges regantur atque manuducantur, in-

Cyrilli Alexãdrini ad Atticum responsum: qui quòd Ioannẽ pro laico habeat, minimè probat, vt in episcoporũ catalogo recenseatur, & canones ecclesiasticos seruandos esse cẽset.

Sacerdotalis dignitas eorũ tantũ est, qui ad eam sunt vocati.

μὴ μιγνύειν τὰ ἄμικτα.

† ἑκαστα χωρίσαι τὰ μὴ μιγνυμένα διοικεῖν.

Dispẽsationis finis.

⁎ οἰκονομικήν τινα καὶ ἀπερίεργον εἰρήνην.

Paulus quomodo factus omnibus omnia.

⁎ Augustonica ea dicitur.

A quiramus? Vna nanque hæc, etiamsi locorum intercapedine disiuncti sint, episcoporum est cura. Sedenim in hoc prolixor esse, & pietati tuæ contraria sentire videar: esto vt pauci admodum sint adhuc seditiosi, qui se pro illius malignitate periculo exponunt: apud nos autem tot sunt ecclesię, quæ de Ioanne decreta obtinere debere contendunt. Quibus igitur suffragari æquum est? quínã vt lætentur, Deo placitum est? Illíne qui Ioanni patrocinantur, quum tanta designauerit: an qui pœnam homini irrogarunt ei, qui quum alios dolore afficeret, pro nihilo duxit? Quod si concordiam ecclesiarum conseruare, minimè contemnendum videtur solue id rogo, quod eam scindit, Mitte gladium in vaginam suam. Iube ex episcoporum nomenclatura Ioannis nomen eximi. Nã si parui id facimus, & dicimus, nõ affert dolorem apostolorum choro Iudas proditor, in eodem cũ illis ordine census: Iudæ autem nomine in eorum numerum relato, quo deinde loco Matthias nobis ponetur? Quum igitur nemo Matthia eiecto apostolorum choro Iudam ascripserit, maneat & seruetur, hortor, post celebris memoriæ Nectarium,

Præcipua episcoporum cura.

Suadet nomẽ Ioannis in albo episcoporũ inducendum esse.

B secundus laudatissimi Arsacij gradus, ne quid per vim perperam & illegitimè inductum, memoriã beati viri explodat. Sed pauci fortasse hoc ægrè ferunt, (permitte autem mihi vt liberè quæ volo dicam). Omnes quidẽ saluos fieri optem. Siquis verò imperitia sua ab Ecclesia secedit, & illius constitutionibus refragatur, quæ eiusmodi hominis est iactura? An non ipse quoq; Seruator nos, idipsum docens, & formam in omnibus proponens, cõducibilia quidem ad eos qui eum accesserũt locutus est, inobedientes autẽ & renuentes discedere permisit? Atque tantum abest vt aliquam talium hominum rationem habuerit, vt etiam ad ipsos dixerit discipulos: An & vos abire vultis? Obsequentibus sanè multam nos impendere curam æquum est. Aduersarius autem & inobediens, maleuolentiam ipse suam accuset, medicinam odio habens. Audiet ille verò iustum iudicem, dicentem: Quandoquidem loquutus sum, & nõ obediuistis: & extendi sermones, & animum nõ aduertistis: & quæ

C sequuntur. Nos quidem, qui docemus, quibúsnã rebus aliquis laudem sibi apud Deum paret, studiosè admodum id facere atque instituere decet, atque cum Paulo resistentibus dicere, Obsecramus per Christum, recõciliamini Deo. Inobedientes verò potestati Dei commendare, illud vsurpãtes: Medicati sumus Babyloni, sed sanata non est: relinquamus eam, quoniam peruenit in cœlum iudiciũ eius. Consequens igitur non est, propter aduersos quorundam sermones, siquidem prorsus aliqui sunt, funditùs sanctiones ecclesiasticas conuelli, vt laicus sacerdotali dignitate enitẽtibus accenseatur, & honorem eundem cõsequatur. Neque enim hoc communem orbis vniuersi pacem, sed concisionem potius quidam vocent. Ego quidem tum demum obtinere debere & nomen & rem ipsam pacis censeo, cum sanctorum sentẽtiis nõ aduersemur, neque illorum decretis repugnemus. Quòd si enim beatus Alexãder, ✶ confidentis prorsus oris vir, iuxta pietatis tuę verba, aliquos ex religiosissimis fratribus & collegis nostris Orietalibus episcopis inani dictorum fuco decepit,

Quę pax Ecclesiastica probanda.

✶ θρασύστομος

Cõtra Alexandrũ Antiochenũ episcopum.

D &ad huius rei comprobationem raptos pertraxit: non propterea morbus hic prorsus obtinere, & animas omnium depascere, sed potius veluti quædam lippitudo, ecclesiæ oculum infestãs, à vobis repurgari debet. Vt illa rursum directè ad patrum decreta respiciens, meritò à Christo audiat: Oculi tui columbarũ. Accepi & ego à Dei amantissimo, qui ad extremam feliciter peruenit senectutem, Acacio literas, in quibus religiosissimum Antiochię antistitem, vi coactum à quibusdã esse, vt Ioannis memoriam celebraret, asseuerat. atque illud præterea apertè cõmemorat, valde eum virum ea in re dolore affectum fuisse, viámq; qua à tam præfracta audacia liberaretur quæsiisse: & literas hac de causa à nobis & pietate tua, ne simul cum quibusdam in eundem errorem duceretur, néve eiuscemodi consilia agitantibus cederet, impetrare voluisse. At nos, qui ad curam & medicinam faciẽdam vocati sumus, (da enim hoc mihi, vt pro animi mei dolore, liberè dicere possim) ne accessio vulnerum fiamus, sed potius opinionem eam, qua temeritatem aliorum secuti esse videri

E possimus, fugiamus. Demiror verò hoc quoq;, si Alexander, quem diximus, ad dicendum promptus & copiosus, & qui nõ paruo tempore vobiscum isthic versatus sit, aliquos ad hanc rem suasione sua adducere nõ potuisse visus est, quàm tabellarius vnus efficere tantum, sicuti rumoribus fertur, potuit, vt populum commouerit, causámq; tempore lõgiore sopitam denuò excitarit. Quod omnino est incredibile. Verùm sit hoc quoque, & ita factum esse credatur. Sed noui pietatem tuam ✶ præclaram in eloquentia esse. Docebit ea prorsus quę opus est, homines ad tumultum excitatos. Vberem habes sacrarum doctrinarum gratiam. Persuadebis, scio piissimis etiã Principibus, vt more suo in canonum decretis acquiescant. Quòd enim veræ pietatis studiosi & Christi amãtes sunt, cõstitutionibus suis ecclesias administrari permittent, paternæque virtutis æmulatores maiorũ exempla imitabuntur. Ne igitur Iechonias reiectus cum Dauide & ✶ Samuele prophetis censeatur: neque si quibusdam iniquè placitum est, vt Eudo-

Ridet abundè partem quãdam epistolæ Attici de Alexãdro.

✶ ἀριστεύουσαν ἐν λόγοις.

✶ Fortè legendum Solomone.

F xij reliquias eo quo scripsistis reponerẽt loco, ꝓpterea nos quoq; prophanũ vt sacrum in albũ referamus. Oportuit nanq; à nobis res illius corrigi, non illum nobis præscribere, & quæ post eum acta sunt constituere. Atque hæc dicimus, non ꝙ iacenti & mortuo illi insultemus: non enim hoc det Deus: neque quòd alienis, sicuti scriptũ est, lætemur malis: non enim hoc Christianorũ est consilium & institutum: sed id quod homini condolemus, ad vtilitatem Ecclesię conferimus, canonibus illius nihil pręstabilius esse ducentes. Si namque illos sartos tectos conseruare, atque exautoratum inter episcopos censere liceret, rectè profectò, qui id quo minus fieret impedirẽt, feri atq; immites dicerentur. Quandoquidem verò altero obtinente, alterum consistere non posse necesse sit sanctiones Ecclesiæ vincant: & ex sacro catalogo, qui sacrorum minister nõ est, moueatur. Hoc enim ecclesias ad pacẽ seruandam coniungit. hoc animorum consensum omnem perficit. Itaque illud nobis dato, vt purè nos conuentus agere, & communicare cum pietate tua possimus, atque tu

A vnius,eiusque defuncti,amorem,post eorum qui adhuc viuũt dilectionem, ac potius post Ecclesiæ sanctiones,habeas.

CAPVT XXVIII.

Cyrill⁹ post- ea errorẽ suũ de Ioanno correxit.

HÆc quidem Cyrillus de sacro Chrysostomo & scripsit & sensit, præsumptæ opinioni inseruiẽs, quam dudũ patruum suum Theophilum sequutus conceperat. Quoniam verò dissidiũ hoc quidem ex emulatione, quamuis non secundum scientiam, non autem ex inuidia,neque diabolica contentione manauit,non oportere virum& doctrina & virtute præstantem, hac vna in re claudicare, quo minus ad summam perfectionẽ perueniret,Deo visum est. Homines enim illi erant, & humanis affectionibus obnoxij. Quapropter aliquanto pòst Cyrillus cum magno illo viro, etiam post eius mortem, in gratiam rediit, errorẽ-
B que suum quum multis aliis concitantibus tum maximè Isidoro Pelusiota nunc reprehẽsione nũc admonitione eum cohortante, diuina etiam & arcaniore quadam reuelatione accedente, correxit. Videre namque visus est, seipsum sacris ædibus expulsum esse à Ioanne, comitatu & diuino, qui circa eum erat,satellitio maximè freto:&matrem Domini pro ipso deprecantem, atque cùm multa etiam alia,tum illud pręcipuè quod pro ipsius gloria plurimũ ille decertarit, sicuti dicetur, referentem, vt in sacra templa reciperetur, orare. Hanc visionem quum diuus Cyrillus cogitabundus in animo secum volueret, se ipsum quòd in sanctum virum inuectus esset,damnauit:& deinde ipse quoque re cognita, ecclesiæ Chrysostomi addictus,virum eum admiratus est, valdéque eũ, quòd contra illũ imprudens prorsus irritatus fuerit,pœnituit. Proinde diuersum omnino à priore consilio faciens, synodum prouincialem coegit, & Ioannis nomen simul& ipse & reliqui magnarum sediũ antistites, in sacro albo proposuerunt. Illi verò minus verè dicere videntur, qui Cyrillũ
C libros alios magni patris aboleuisse perhibent. Nam si qua scripta eius abolenda erant, hæc quæ adhuc extant,quod consiliũ † institutumqúe eius in eis maximè expressum est,abolita oportuisset: nisi Deus vtilitatis hominũ curam gerens,ea conseruasset. Hoc cũ in arcana [a] Nicetæ philosophi, qui &Dauid dictus est,historia,& apud alios item inuenerim,operi huic meo inserendum esse quoque duxi: ne cui ambigere in mẽtem veniat, quomodo tãta luminaria, inimicitias mutuas exercentia,ambo ad summam sanctitatem peruenerint, & Ecclesiæ ⁎ columnæ extiterint,inimicitiis huiusmodi nullum illorum gloriæ detrimentum afferentibus. De his hactenus.

Isidorus Pelusiotes.
Erroris sui visione diuina admonit⁹ est Cyrillus.
Cyrillus Ioãnis nomen in sacrũ catalogũ episcoporum reponit.
Falsum est quòd Cyrill⁹ libros Chrysostomi aliquos aboleuerit.
Opera Chrysostomi diuina ꝓuidentia conseruata.
† τὸ σκοπιμώτατον ἐκείνου.
⁎ θεμέλιοι.
Nicetes philosophus,qui idem Dauid dictus.

CAPVT XXIX.

Attici mors: Electio episcopi Cõstãtinopolitani. Philippus, Proclus, Sisinius,presbyteri.

ATtico autẽ,quemadmodũ diximus, defuncto, ingens de legendo atque cõsecrando episcopo cõtentio extitit:ꝙ vnusquisque prout alicui faueret,ei thronum committi cupiebat. Proinde quibusdã Philippus presbyter ad sa-
D cram sedem euehendus esse videbatur: nonnulli Proclum ei, Chrysostomi discipulũ, præferebant. Erat autem & is presbyter. Cõmuniter verò omnes Sisinium idoneũ maximè censuerũt. Qui ipse quoq; ꝑsbyteri dignitate enitebat,nõ equidẽ Cõstãtinopoli,sed in suburbano eius vico, cui nomẽ est † Olea,qui ex aduerso vrbi situs est:quo in loco vrbs ipsa cum ciuibus omnibus festũ diem Seruatori Christo, quo in cœlum assumptus ad patrẽ reuertit,celebrat. Populo vniuerso charus præcipuè Sisinius fuit,cùm propter virtutis claritatem, tum ob eximiam in pauperes,supravires etiã eius, curam. Quapropter plebs vi effecit atq; euicit, vt is in thronum sit sublatus. Qua re offensus Philippus presbyter,ꝙ ille scilicet sibi prælatus esset,electionem & consecrationem eius plurimũ reprehendit,in ea quę ab ipso conscripta est Christiana historia. Non Sisinium verò tantum, sed & consecratores ipsos & populum calũniosè perstrinxit. atq; in eos ita inuectus est, vt quæ ille dixerit, nemo historia digna iudicet:neque quispiam ei,tam
E temerariæ audaciæ, qui scribere talia sustinuerit, veniam cõcedat. Et quia eius mentionẽ fecimus, æquum est vt pauca de eo dicamus. Philippus iste Sidæ in Pamphylia ortus est,vnde etiam sophista Troilus genus duxit,eiúsque adeò cognatũ se Philippus esse dixit. Diaconus quum esset, cũ magno Ioanne episcopatũ Constantinopoli gerente,multum fuit.Quòd verò in scribendo elaboraret,multos & varios collegit libros. Multa etiam, Asianũ affectãs dicendi genus,conscripsit.Opus verò magnificum,in quo Iuliani cõtra sacra biblia scriptũ euertit,reliquit. Aliud quoque volumen composuit,quod Christianam historiã nominauit. In eo triginta & sex libri sunt, quorum quisque tomos plures habet: adeo vt omnes ad millenarium ferè numerum pertingant,&habet suum tomus quisque argumentum.Multam vero in opus id materiam congesit,declarare volens,nõ imperitum se Græcarum disciplinarum esse. Frequenter nanq; Geometricarum, Arithmeticarum, Musicarum,& Astronomicarum cõmentationum mẽtionem facit.Prosequitur quoque insularum situs, & mon-
F tium. Arbores describit,& alia quædam, ad argumẽtum institutum nihil pertinentia.Proinde lucubratio ea,vtpote ad ostentationem cõposita, laxa & soluta est:& propterea indoctis simul & doctis inutilis esse videtur.Indocti enim,styli elegantiam non perspiciunt: eruditi autem, ⁎ eandem rem aliis verbis repeti,& multa intẽpestiuè scribi, reprehendunt. Verùm de scriptis eius, vt quisque volet,iudicabit. Historiæ vero tempora cõfundit. Nam imperij Theodosij memoriã faciens,actiones magni Athanasij tanto post tempore repetit: & consuetudinem hanc,non in illo tantũ, verumetiam in multis aliis seruat.Hæc de Philippo.Porrò Cyziceno episcopo mortuo, [a] Sisinius diuinũ Proclum ecclesiæ Cyzici episcopũ legit.Sedenim quum Proclus, vt eò transiret, in procinctu esset, homines ibi episcopum designarũt Dalmatium quendã,virum venerandum, & in monasticis laboribus exercitatum. [b] Id illi fecerunt, sanctione illa cõtempta,quæ præter sententiã episcopi Constãtinopolitani electionem fieri vetat. Hoc vbi ita est

† Ἐλαία Olea suburbana Cõstantinopolis regio.
Eleemosyna in viris ecclesiasticis Christiano populo gratissima Sisinius Attici successor.
Philippus Sidetes Sisinij electionẽ reprehendit.
Scripta eiusdem.
⁎ ταυτολογίας.
Sisini⁹ Proclum Cyzici episcopũ designat. Sed Proclus intellecto, quòd Cyziceni Dalmatium sibi episcopũ legissent, Constantinopoli mansit.
Socrates dicit, legẽ hanc de vnius Attici persona constitutam fuisse. lib.7. cap.28.

A factum, Proclus non oppugnauit: & ecclesiæ quidem nulli præfuit, in Constantinopolitana autem ecclesia docendo floruit. De quo postea loco suo dicam.

CAPVT XXX.

Sisinius episcopus minimè mũdan⁹.

SIsinius postquam in episcopatu nõ duos integros exegit annos, decessit, castitate vitæ & pauperũ cura, quemadmodum diximus, celebris. Moribus affabilis & simplex fuit, à negociis & rerum actionibus abhorrẽs. quam ob causam in eos qui curiosè se negociis immiscent, acerbior erat, apud quos contrà & ipse nõ admodum decentem gloriã est cõsecutus. Innocentio, optimo vrbis Romæ episcopo, Bonifacius successit: atque huic Zosimus, Zosimo rursum admirandus Celestinus. Alexãdriæ Cyrillus adhuc enituit. Antiochię verò, diuino Alexandro Theodotus in episcopatu surrogatus est, castitatis decus & ornamentum, morũ vir mansuetudine (si quis alius) & ipse & præterea exacta viuẽdi ratione maximè or-

Episcopi Romani, Alexãdrini, Antiocheni.

Theodotus Antiochenus.

B natus. Hic sodalitatẽ Apollinaris scissam, reliquo orthodoxorũ & rectè sentientium gregi, precibus apud Deum interpositis, immiscuit, vna ecclesia facta. Verùm sic quoq; multi in instituto suo permanserũt, labem pristinam veluti præclarũ quiddam retinentes. Hierosolymis Cyrillo diuinus Ioannes successerat. Deinde autem post Nepotem, ecclesię ibi habenas sibi commissas gubernauerat Prayllius, re ipsa suo nomini respondẽs: quo mortuo, locum eius per successionem Iuuenalis obtinuit. Eis ipsis annis ecclesiam Cyri quoque gubernauit sapientia & doctrinis magnus Theodoritus, vir in Græcis iuxtà & Christianis disciplinis præclarus, qui libros multos Ecclesiæ vtiles reliquit. Viguit tum etiam Theodorus ille Mopsuestiensis ecclesiæ antistes, qui cùm ecclesiarum omniũ doctor fuit, tum aduersus hæreticorũ phalanges fortiter, vt primarium virum decet, rem gessit: quíque cum Diodoro magno familiariter viuens, doctore eo vsus est: & sodalis atque condiscipulus diui Ioannis, pariter cum eo Diodorũ audiuit. Sex is & triginta annos cõtra Arianam factionem aperto

Apollinaristas is ad ecclesiã catholicam reduxit.

Hierosolymitani episcopi.
Theoritus ecclesiasticus scriptor.
Theodorus Mopsuestiẽs.
Theodor⁹ iste Chrysostomi cõdiscipulus, & Arianorũ antagonista.
** κλῆρον.*
Polychroni⁹ Apamenus
Nonnus Edessenus.
Diuã Pelagiã is Christo lucrifecit.
Euthymius monachus.
Simeon Columella.
Monachi præclari.

C Marte pugnauit, & aduersus Apollinaris prædonum more structas insidias cõstãter decertauit: * hæreditariũ autem Christi populũ doctrinis optimis & pręceptis fouit. Erat huic etiam frater Polychronius, qui optimè vixit, & itidẽ optimè docuit, vitæ scilicet ex æquo doctrina respondente. Apamenorũ hic ecclesię pastorale munus sortitus est. Ecclesiæ verò Edessenæ diuinus ille pręfuit Nonnus, qui primariã in vrbe Antiochena luxu perditam Mænadem, verborũ persuasione adductã, & præter opinionem omnẽ Deo consecratam, nymphã & sponsam purisimã illi repræsentauit, pro Margarita Pelagiã eam cognominãs, in qua certè meritò aliquis diuini iudicij pelagus admiretur. Viguit verò tum maximè quoq; in Ascetica palæstra præcipuus, & vita monastica illustris, magnus ille Euthymius, qui solitudinẽ in vrbis formã redegit. Et Simeon qui primus domiciliũ in columna habere instituit: insuper Nilus, Ascetes venerãdus: Isidorus Pelusius, & decantatus monachus Marcus, Ioãnis magni discipuli. Proclus præterea ille admirandus, † quietam degens vitam: & alij quamplurimi, de quibus postea dicam.

† σχολαῖος βίος.

CAPVT XXXI.

D

Sisinij mors. Principibus viris aliunde episcopum postulandũ esse videtur.

SIsinio patriarcha defuncto, sicuti dictũ est, eis qui honores & magistratus gerebãt, placuit, neminẽ ex eius ecclesiæ clero episcopũ creare, propter vanam eorũ, qui honorẽ talem temerè, quibus ipsi fauerent, mandatum volebãt, gratiã. Rursus enim alij Philippo, alij verò Proclo cupiebãt: sed aliunde quempiam designare visum est. Erat tum Antiochiæ Germaniciensis patria, vocalis & facundus Nestorius: hũc quòd in dicendo promptus & facilis esset, Antiochia accersendum statuerũt, qui laudem etiã castitatis meruerat maximam. Præterierãt menses tres, & ille adducitur, & episcopus Cõstantinopolitanus creatur. Qualis verò is vir fuerit, prima statim eius concio indicauit. Illico nanq; post consecrationẽ, decantatam illam propalàm apud populũ, ad imperatorẽ verba dirigens, emisit vocẽ: Da mihi, inquiens, ô imperator, terrã ab hæreticis liberam & purã, & ego tibi cœlum reddam. Tu mihi hæreticos extirpa, & E ego tibi Persis delendis adero. Hæc eius dicta multi quidem cõprobarunt. Qui verò certò sciunt animum ex verbis diiudicandũ esse, illi mentis eius leuitatem, animũ arrogantem, & vanam gloriã affectantẽ, deprehenderũt: propterea ꝙ, quum nondũ quidq̃ ibi satis degustasset, ad eiuscemodi productus sit verba. Ardorem verò & æmulationẽ deinde ꝑ Ecclesia spirans, ædẽ precatoriã Arianorũ demolitus est. Atque illi templum suum dirutum cernentes, igne insuper coniecto, nõ id modò, sed & magnam vicinorũ ædificiorum partem concremarunt. Deinde Nouatianos quoque turbare aggressus est. Nõ eos verò solum, verũetiam qui per Asiam, Libyam & Cariam, & qui præterea Mileti & Sardis erãt, Quatuordecimanos, quorum multi seditione & tumultu propter ipsum concitato interiere. Et quum Macedoniani Antonium episcopum Germensem, qui eos Nestorij iussu admodũ affligebat, percussoribus quibusdam summissis, qui voluptatem honesto præferunt, iugulassent, occasionem eam & causam arripuit, & ecclesias eis Constantinopoli, Cyzici, & in Hellesponto a- F demit. Ex quibus nonnulli vi ea adacti, se ad ὁμοουσίου consubstantialis fidem contulere. Accidit porrò, vt qui alios ita ecclesiis expelleret, ipse quoque eiiceretur, cum derepentè bellum acre aduersus ecclesias concitasset. Id bellum inde sumpsit exordium.

Nestori⁹ Antiochia accersitur Cõstantinopolim.

Nestorij in prima ei⁹ cõcione verba satis insolẽtia

Imploratio brachij secularis.

Nestori⁹ ecclesiæ Arianorum ignem inijcit.
Nouatianos idẽ affligit.
Itẽ Thessares decatitas.
Antonius Germensis episcopus insidiis Macedonianorũ interfectus.

Macedonianis ecclesiam adimit.

CAPVT XXXII.

Nestorius à vera pietate excidit.

ANastasius quidã presbyter in maximo apud Nestorium honore fuit, comes profectionis eius, quũ ille se ad episcopatum ineundum conferret. Quo tempore etiam ad Theodorum Mopsuestiensem diuertit, dogmatibúsque eius auditis, à vera pietate Nestorius ipse transuersim actus est: quẽadmodum Theodulus in epistola scribit. Anastasi⁹ igitur iste, acer Iudaicorum dogmatũ & actionum Nestorij suasor, verba aliquãdo in ecclesia Cõstantinopolitana ad Christi fidelẽ populũ faciens, hoc

Errorē suum Nestori⁹ per Anastasium presbyterum prodit.

A propalàm & apertè dicere ausus est, Mariam θεοτόκον, hoc est, Dei genitricem nemo vocato. Maria enim homo fuit. Vt autem ab homine Deus gi-*gnatur, fieri non potest. Dolum hunc quum primum Eusebius rhetor deprehendisset, eundémque deinde & clerus, & pietate in populo præstantissimus quisque grauiter ferret, & elocutionem eiusmodi blasphemiam esse putaret, non paruus tumultus excitatus est. Dudum enim de theologia & Christi diuinitate edocti fuerant, quòd videlicet ille œconomiæ seu administrationis gra-**tia veluti homo purus, haudquaquam à diuinitate secesserit. Ea in re apostoli Pauli verbo fidem habentes, qui dicit: Etiamsi Christum secundum carnem cognouimus, nūc tamen non cognoscimus. & rursum: Quapropter relinquentes eum qui de Christo rudes instituit sermonem, ad perfectionem contendamus. Turba tali, sicuti fieri assolet, gliscente, Nestorius impietatis dux non solùm Anastasium non reprehendit atque inhibuit, verūetiam studiosè laudauit, & dictis eius assensum

Blasphemia ista grauiter à pio populo accepta.

Nestorius Anastasij verba laudat.

B prorsus suum præbuit: eum quem in precio habebat, vt blasphemum arguere nolens. Et quòd contendendi studio teneretur, frequentius in ecclesia docuit, & vbique vocabulum Dei genitricis exterminauit, à seipso pleraque illegitimè & subrepticiè statuens atque confingens, apertéque animi sui venenum eructans, ad blasphemiam se dedit. Proinde quæstione huius rei apud omnes diuulgata, atque aliis aliter eam accipientibus, dissidium in ecclesia ortum est: atque homines, sicuti in nocturna pugna inter se sunt conflictati, nūc hæc nunc illa affirmantes & negantes. Nestorius verò à multis existimatus est, Dominum merum hominem esse opinari, atque olim Pauli Samosateni & Photini inter mortuum dogma renouare, & in ecclesiam sensim inducere. In tantum sanè quæstio hæc agitata est, vt vniuersali etiam opus esset synodo. Porrò Socrates, qui Ecclesiasticam historiam conscripsit, de Nestorij opinione hæc commemorat. Ego, inquit, quū edita à Nestorio scripta legerem imperitum hominem esse reperi: atque id ita verè dicere possum. Neque enim odio

Dissidiū ea de re in populo.

Nestorius Samosateni & Photini hæresim reducere visus.

Socratis de Nestorio iudicium.

C ductus, tenuitatis eius qua aliis inferior fuit, meminero: neque cuiquam gratificatus, quibus alios superauit dotes exponam. Non mihi videtur Nestorius vel Paulum Samosatenum, vel Photinum imitatus, merum hominem Dominum dicere: sed vocabulum ipsum tantum sicuti laruam reformidat, ídque propter multam imperitiam facit.

* *Blasphemia Nestorij in virginem matrem. Apud Suid. est, Nestorium tertium fuisse ducem Iudaicæ hæresis Pauli Samosateni, & Theodori Cilicis, eúmque perpetuum gessisse contra Virginem matrem bellum, qui scilicet Theodorum ipsum patrem habuerit, & Cilicem inter maiores suos numerauerit.*

** *Firmissimè crede, ipsum verbum Deum suæ carnis acceptione conceptum. Augustinus ad Petrum cap. 15. Dei verbo ad vnitatem commixtus est homo. Idem. O mixtura noua. O temperamentum admirandum? Gregorius Nazanzenus. Non separari fas est filium hominis à filio Dei. Augustinus. Nascitur Deus assumptioni nostræ, patitur innocentiæ, moritur vltioni. Hilarius lib. 9. de Trinit. Innouatur natura, fitq; Deus homo. Gregorius Nazanze. Firmissimè crede non carnem Christi sine diuinitate conceptam. Augustinus. Caro sine semine ex homine, Spiritus cum semine ex Deo. Tertull. Nouè nasci debebat nouæ natiuitatu dedicator. Id.*

D Quum nanque naturali quadam facundia præditus sit, probè quidem eruditus esse putatur: re autē ipsa indoctus fuit, & veterum interpretum libros versare noluit: siquidē expedita linguæ volubilitate elatus, animum ad illorum scripta non accuratè intendit, sed seipsum omnibus prestantiorem esse duxit. Itaq; illud statim ex catholica Ioānis epistola, quod in vetustis exēplaribus scriptum est, ignorauit: Quòd spiritus omnis, qui Iesum soluit, ex Deo non est. Nā sentētiā hanc, qui ab administratione hominis in Christo diuinitatē segregare voluerunt, ex antiquis exēplaribus sustulerūt. Quapropter & prisci interpretes hoc ipsum indicarūt, fuisse nimirū quosdam, qui epistolā eam deprauarint, hominem à Deo soluere volentes. Assumpta † autem est à diuinitate humanitas, & iam non duo sunt, sed vnū: quo veteres freti, Mariā θεοτόκον, hoc est, Dei genitricem dicere nō dubitarūt. Sic enim & Eusebius Pamphili in tertio de vita Constantini libro, hac de re ad verbū inquit: Nam & natiuitatem qui est nobiscū Deus, nostra causa subire sustinuit, & locus natiuitatis eius in carne nomina-

Nestorius veterum scripta paruifecit.

Locus. 1. Ioan. 4. bene tractatus.

Eusebius Pāphilii de natiuitate Christi.

E tim apud Hebræos Bethleē prædictus est. Quamobrem etiam Dei amātissima Helena Augusta, gestationē vteri Dei genitricis admirādis monumētis cohonestauit, & sacrū illud antrū multifariam exornauit. Origenes verò & ipse in tertio Commentariorum in epist. ad Rom. tomo, quomodo Dei genitrix dicatur exponēs, copiosè id explicat. Apparet igitur, Nestoriū lucubrationes veterum ignorasse. Proinde, sicuti dixi, loquutionē solā oppugnat. (Quin ille nō vocabulū ipsum modò, sed prorsus etiam Deum esse, qui genitus est, negauit. Qui enim ex virgine sancta natus est, idē crucifixus quoque est, qui quidē Dominus est glorię, quēadmodū Apost. ait: Si enim cognouissent, Dominū vtiq; gloriæ nō crucifixissent. Nestorius autem inquit: Ne glorieris Iudæe, Deum nō cruci-*fixisti. perinde atq; Dominus glorię crucifixus nō esset.) Quādoquidē ꝙ Christum, non purum ho-

Diua Helena speluncā vbi Christus natus est, exornauit.

Origenes vocabulū Dei genitrix rectè exposuit.

† *In tantum sibimet duæ naturæ in Christo vnitæ sunt atque coniunctæ, vt idem atque idem Christus, Deus & homo aliquando res aut agat aut loquatur humanas, aliquando diuinas. Augu-* F *stinus. Naturam Dei in virtute resurrectionis intellige. Dispensationem hominis in morte cognosce. Et cùm sint vtraque suis gesta daturis, vnum tamen Christum Iesum memento esse, qui vtrunque est. Hilarius lib. 9. de Trinit. Vidésne Christum Deum & hominem ita prædicari, vt mors homini, Deo verò carnis excitatio deputetur: non tamen vt alius sit qui mortuus, est & alius sit per quē mortuus resurgit. Id. ibidē. Tametsi Iesus Christ⁹ in partu ac passione & morte, naturæ nostræ rem peregerit, res tamen ipsas omnes virtute naturæ suæ gessit, dum sibi ipse origo nascendi est, dum pati vult quod eum pati non licet, dum moritur qui viuit. Id.*

* *Secundum id quod Deus est, glorificat suos: secundum hoc vtique quo Dominus gloriæ est, & tamen Dominus gloriæ crucifixus est. August. lib. 1. de Trinit. cap. 13. Sciuit verbum nō aliter soluendam hominum mortem, nisi pro omnibus ipsum moreretur. Quia vita erat, & Dei verbum, oportebátque mortem pro omnibus fieri, mortale corpus assumpsit. Athanasius de incarnat. verbi. Verè crucifixus est Deus, verè mortuus. Quod Deo indignum est, mihi expedit. Passio Dei vnica spes totius orbis, atque necessarium decus fidei. Mors Christi summum Euangelij fundamentum. Filius traditus est Dei, qui erat in filio hominis. Christianorum est etiam mortuum Deum credere, & tamen viuentem in æuo æuorum. Sufficiat Christum filium Dei mortuum dici, & hoc quia ita scriptum est. Tertullianus sparsim. de carn. Christi, & libro tertio contra Marc.*

Socrat. negat Nestoriū in Samosateni & Photini hæresim incidisse.

† ἐνυπόστατον αὐτὸν ὁμολογεῖ, καὶ ἐνούσιον.

A minem dicat, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, homiliæ seu populares eius conciones editæ docent. Nunquam enim Dei verbi subsistentiam tollit, + sed vbiq; id in carne subsistere, & carni inesse ꝓfitetur. Nec ille, sicuti Photinus & Samosatenus, subsistentiā eius abolet. nam id Manichæi & Montanistæ quoque opinari sunt ausi. Sic ego Nestorium sentire inuenio, atque id simul & ex libris eius quos legi, & ex sectatorū eius dictis animaduerti. Non paruam verò turbam orbi vniuerso ineptiæ Nestorij peperere. Hæc Socrates. Et cū ille sic blaterans nugaretur, vt detestandum quiddam in Ecclesia fieret, accidit. Nam primarij cuiusdam magistratus serui crudeliter ab hero accepti, ad ecclesiam confugêre: & ferrum in manibus habētes, ad sanctiorem sacrificij aram irruêre: iussiq; inde atq; coacti exire, haudquaq̄ paruere, diuinas ceremonias impediētes: & diebus pluribus strictos & coruscantes enses præ se ferētes, vt obuios omnes ferirent, parati fuere. Atque vbi clericum quēdam trucidarunt, aliúmq; insuper vulnerarunt, po

Serui armati ad ecclesiā cōfugere, seq; cæde facta seipsos etiam interemere. Mali ominis loco id factū acceptum.

B stremò tandem seipsos interemerūt. Porrò ex eis qui affuere, quidam mali ominis esse, templi profanationem & inquinationem, prædixit: poetæ cuiusdam iambos allegans eiuscemodi.

σημεῖα καὶ γὰρ ταῦτα γίγνεσθαι φιλεῖ,
ὅταν τι ναοῖς ἐγκατασκήψῃ μύσος.

Assueuit omen ferre triste, sanctius,
Si fortè templum polluat piaculum.

Nec ille prorsus non vera dixit. Cùm enim diuisionem populi & dissidium, tum eius qui seditiosæ eiusmodi discessionis autor esset, abrogationem prædicere visus est. Enimuerò Nestorius nō aliis tantum, sed Proclo quoque per dissensionem aduersatus est. Quum enim ille in ecclesia docēs, Nestorio præsidente, orationē in hæc verba conceptā haberet: Virginalis hodie, ô fratres, celebratur conuentus: Exultet natura, choros ducat hominum conditio: Coegit & cōuocauit nos sancta Dei genitrix, impollutum decus atque ornamentum virginitatis. Ob eam causam ad contentionis studium delapsus Nestorius, dissidere quàm maximè à Proclo cœpit.

Pia Procli verba Nestorius ferre nō potest.

C

CAPVT XXXIII.

SEdenim diuinus quoque Cyrillus vbi Nestorij blasphemias audiuit, vnam atq; alterā ad eum dedit epistolam, in quibus disertis verbis eos qui nō apertè Christū Deum profiterētur, sed blaspemis verbis hominem + deiferum atque organum seu instrumētum diuinitatis esse dicerēt, anathema esse proclamauit. Cui Nestorius literis rursus obuiauit, conuiciis simul & blasphemiis rem agens. Eis verò Nestorij literis, ingentes hæresis fluctus eructantibus, acceptis, cum quatuor quibusdam aliis, prouincialem Alexandriæ synodum cōgregauit, atque ei vtriusque vltrò citróque datas epistolas exhibuit, quarum exempla & synodi ipsius decreta ad veteris Romæ episcopum Cœlestinum misit. Ad Nestorium insuper tertiam dedit epistolam, cui multum celebrata illa duodecim capita, vnà cum anathematismis adiunxit: quæ vt hic insererem, æquū esse du-

Cyrillus Alexādrinus Nestoriū erroris sui admonuit per literas.

† θεοφόρον.

Nestorius Cyrillo respōdit

Cyrillus prouinciali synodo coacta, Nestorij errorē dānauit.

Duodecim Cyrilli capita.

xi. Ea sic habent. Si quis nō profitetur verū Deum D
esse Emanuelem, proindéque virginem Mariam 1
Dei genitricem (genuit enim illa carnaliter eū qui
caro factus est, Deum scilicet ex Deo Verbū) ana- 2
thema sit. Si quis nō profitetur carni secundū sub-
sistentiam vnitū esse id quod est ex Deo patre Ver
bum, vnúmq; esse Christum cum propria carne,
eundem scilicet Deum simul & hominem, anathe 3
ma sit. Si quis in vno Christo subsistentias diuidit
post vnionem, sola eas cōnectens coniunctione,
quæ secūdum dignitatem siue autoritatem aut po
testatem est, & nō potius vnione naturali, anathe 4
ma sit. Si quis duabus subsistentiis in Christo, vo-
ces in Euāgelicis & Apostolicis scriptis, vel à viris
sanctis, vel ab ipso de seipso tributas diuidit, & a-
lias quidē vt homini, extra id quod ex Deo patre
est Verbū, propriè conuenientes, alias verò veluti
Deo cōgruentes ei soli quod ex Deo patre est Ver
bo accōmodat, anathema sit. Si quis dicit hominē 5
Christum Deiferum, & non potius verum Deum
esse, vtpote vnum & quidem natura filiū, pro eo
atque Verbum caro factū est, & nobiscū + æqua-
liter de sanguine & carne (extra peccatum) partici E
pauit, anathema sit. Si quis dicit Deum aut Domi- 6
num Christi esse, quod ex Deo patre est verbū, ac
non potius ipsum Deum profitetur & hominem,
quum Verbum caro factū sit, secundū scripturas,
anathema sit. Si quis dicit veluti hominem Iesum 7
à Deo verbo agitatum, eique præclaram vnigeniti
gloriam circundatam esse, vt qui alius ab ipso exi-
steret, anathema sit. Si quis dicere audet, hominē 8
assumptum vnà cum Deo Verbo coadorari & cō
glorificari & collaudari, + diciq; Deum debere,
sicuti alterū cum altero (particula enim Con adie
cta, semper id cogitare atque intelligere cogit) ac
nō potius Emanuelem adoratione vna honoran-
dum, & vnam ei glorificationem tribuēdam esse,
pro eo atque Verbum caro factum est, anathema
sit. Si quis dicit Dominum Iesum Christum glo 9
rificatum esse à Spiritu, perinde atque aliena vir-
tute vsus sit, & ab illo acceperit, vt efficax contra
impuros spiritus esset, & diuina miracula inter ho
mines edere posset, ac nō potius propriū ipsius spi
ritum profitetur, per quem diuina fecit miracula, F
anathema sit. Si quis pontificem & apostolum cō 10
fessionis nostrę factum esse Christum, sicuti diui-
na refert scriptura (obtulit enim seipsum pro no-
bis in odorem suauitatis Deo patri) si quis inquā
pontificem & apostolum nostrum factū esse, non
ipsum Dei Verbū, quum caro & sicut nos sumus
homo factum est, sed tanquā alium propria & pe-
culiari quadam ratione ab eo qui ex muliere est,
hominem: præterea si quis eum etiā pro seipso, &
nō potius tantū pro nobis oblationē obtulisse di-

Hic communicatio idiomatū, quam vocant, tolli videtur.

*

† παραπλήσιος.

† συγχρηματίζειν.

Pōtificatus & sacrificiū Christi.

* *In Emanuel, quoniam vnus est filius & Dominus, incarnatum & inhumanatum Dei verbum, vna eius est omnino persona, ipsiq; tribuimus & humana propter dispensationem in carne, & diuina propter natiuitatem ineffabilem ex Deo Patre. Christus Dei & hominis filius vnitus & gerens homo vniuersa quæ Dei sunt: loquens deinde & gerens Deus vniuersa quæ hominis sunt.*

Et vt credatur secundum veritatem factus homo, propria facit humana. Cyrillus de concil. Ephes. Christo pro qualitate generum ac naturarū alium in sacramento hominis necesse est sermonem fuisse nondum nato, alium adhuc morituro, alium iam æterno. Hilar. libr. 9. de Trinit. Operationes omnes non vlli seorsim naturæ, sed personæ vni & indiuisæ tribuuntur. August.

A cit(neque enim oblatione opus habuit,qui pecca
11 tum nō nouit)anathema sit. Si quis nō profitetur
" carnē Christi viuificam & propriā ipsius,quod ex
" Deo patre est,Verbi,sed alterius cuiusdam ab ipso
" esse,veluti ei iuxta dignitatem coniuncti, quasi so
" lam diuinā habitationem in ea habuerit,& nō po
" tius(quemadmodū diximus)viuificam,quę Verbi
" propria facta sit,omnia ✱ viuificare valentis,ana
12 thema sit. Si quis nō profitetur Dei Verbū carne
" passum esse, & carne crucifixū, & carne mortem
" gustasse,atque primogenitū ex mortuis factū esse,
" pro eo atque vita & viuificans est, vtpote Deus [a], anathema sit [b]. Cœlestinus Rom.episcopus diuini Cyrilli literis acceptis,& graui præterea de Nestorio fama audita,ad eū scripsit:decē exactis diebus,si adhuc in eadem impietate perseueraret, nō amplius eum ad cōmunionem admittendum: sed potius omnino sacerdotum Christi catalogo eximendū:illósque adeò ad cōmunionē recipiendos esse,qui ꝓpterea ab eo ꝗ pro fide recta stetissent, excommunicati fuerant.Porrò non Nestorio mo
B dò Cyrillus & Cœlestinus, [c] sed etiā Ioanni Antiocheno,Theodoti successori,& Iuuenali Hierosolymitano,hæresim Nestorij exponētes,scripserunt. [d] Ipse quoque Ioannes ad Nestoriū epistolā dedit,admonens hominē,ne à patria fidei professione deficeret,sed rectè filiū Dei ex sancta Deigenitrice Maria genitum esse profiteretur, neque in duo eum partiretur,neq; etiā iuxta progressum † seu profectū Deificatū esse diceret. Apostolicā illi
" etiam vocē subiiciens,quę est:Misit Deus filiū suū factum ex muliere.Et simul illi suasit,ne sententiā ipse suam vt rectā & certam retineret, sed potius quod in cōmune cōmodum atq; vtile esset,sequeretur.Misit insuper ad eum quas Cœlestinus & Cyrillus scripserāt literas. [e] Nestorius sibiipsi ✱ obsequutus est.Et quoniā sciebat ecclesiarum præsules in ecclesiæ turba haudquaꝗ̄ tacituros,Theodosium permouit, [f] vt Sacram ad Cyrillū mitteret,in qua multa illi obiiciebat,& multa minabatur,nisi in Nestorij decretis acquiesceret.Et quū talibus literis se illū pessundaturū existimaret,magis etiam cōmotum excitauit. Accepto nāque spiritu diuus
C Cyrillus,ad ipsum imperatorē & eius sorores libellos doctè cōpositos misit,quibus simul certam rectæ fidei professionem,& peruersam Nestorij vecordiæ opinionem ostendit : tum autem,vt synodus vniuersalis cogeretur petiit, vt Nestorij res certò in apertum proferrentur.

✱ ζωογονεῖν ἰσχύοντος.

a Anathema Ita christiani calculū & sententiā vocare solent, quū eā velut in colūna incidētes,ꝓpalàm aduersꝰ blasphemum & impiū omnibus proponunt. Socra.

b Cœlestini Rom.pontif. ad Nestoriū literæ.

c Itē ad Ioā. Antiochenū, & Iuuenalē Hierosolymitanum.

d Ioānis Antiocheni ad Nestoriū scriptum.

† κατὰ προκοπήν.

✱ εἰς ἑαυτὸν γενόμενος.

e Nestoriꝰ recta suadētib. nō paret, sed seipsum, hoc est pessimum consiliarium sequitur.

Cyrillꝰ synodum œcumenicā ab imperatore petyt.

f Nestorius ab imperatore ad Cyrillū Sacrā impetrat, ad eum terrendum.

† *Ineffabiliter & vltra quàm possit mens humana intelligere, Verbū humanitati coniunctum,totam in seipsum ita reduxit,vt indigentia vitæ (τὰ ἐν δεῖ τῆς ζωῆς) possit viuificare. Cyrill.*

CAPVT XXXIIII.

Theodosius cōcilium generale Ephesiū indicit.

THeodosius imperialibus literis suis in metropoli Epheso locorum omnium episcopos conuenire iussit, sacram Pentecostes diem, qua conuenirent, constituens. In ea quippe die Spiritus viuificator ad sanctos Apostolos peruenit. Literis ipsis illud quoque adiecit, neminem se vel apud Deum vel apud homines excusaturum esse, qui non statim ad designatā sanctæ Pentecostes diem

D præstò ibi esset. Qui nanque,inquit, ad episcopalem sacrum conuentm vocatus non alacriter accurrit,non bonæ is conscientiæ esse apparet. Nestorius,qui non longè ab Epheso abesset, cum turba multa statim post festum Paschæ diem Ephesum venit,multos ibi iam congregatos episcopos reperiēs. Cyrillus quoque cum suis ante destinatum diem affuit.Quinta post Pentecosten die,Iuuenalis cum Palæstinis episcopis venit.Quibus ita conuenientibus, celebris & magnus ille Euthymius Petro Saracenorum episcopo abeunti præcepit,in Cyrilli Alexandrini & Acacij Melitinensis omnino sententiam sequeretur, columnas & fastigia rectæ fidei eos esse testatus.Cœlestinus autem Romæ episcopus,propter nauigationis pericula, ipse synodo adesse detrectauit : ad Cyrillum tamen,vt locum ibi suū obtineret,scripsit.Ex quo tempore,fama est,mitram illum & Papæ appellationem,atque vt orbis vniuersi iudex appellaretur accepisse. Quæ deinde omnia per successionē ad eos etiam peruenerint, quibus sorte Alexandrinæ ecclesię thronus legitimè obuenisset sacrosepisco E
pos.Solus Ioannes Antiochenus antistes cū Oriētalibus suis episcopis, longè etiā post diem constitutum,tardius affuit: non dedita ille opera moratus, sicuti se pluribus verbis excusauit : sed ꝗ tam celeriter episcopos qui sub eo essent, cogere non potuerit. Magnis enim locorū interuallis ditionis eius vrbes distāt,ab ea quæ olim quidē Antiochia nunc autē Theopolis dicta est. Duodecim nanq; dierū itinere,& aliquo ✱ præterea exiguo,homini expedito & succincto absunt. Tum autē Antiochia ipsa Epheso triginta dierum via maximè distat. Cōfirmauit ille etiam,ad designatū se nō venturum fuisse diem,si à nouo qui dicitur Dominico die collegæ sui in sedibus suis esse pseuerassent. Vbi post diem constitutū dies quindecim prætериēre,& Antiochenus præsul non aduenit,multíque episcopi morbis & ęrumnis aliis presi sunt, de communi sententia vigesimo mensis Iunij die episcopi cōgregati sunt circiter centū & triginta, à condito mūdo † quinquies millesimo noningētesimo decimoquinto,à secūda autē synodo quadragesimo & vno anno,pręsente Iuuenali & diui- F
no Cyrillo,qui Cœlestini locū tenuit,Romani(vt diximus)episcopi.Die primo Nestorius etiā præstò fuit.Atq; vbi de quæstione eius agi cœptū est, Cyrillus Alexādrinus in prima velitatione iacula fortiter iaciēs, Nestorium admodum perstrinxit. Hostili enim iamdudum erga eum erat animo. Et quum Christo sentētiis suis diuinitatem multi tribuerent, vnúmq; & eundē esse filiū,ex patre quidē ante secula genitū, extremis autē tēporibus ex ꝑpetua virgine hominē factū,neq; aliū atq; aliū,sed vnū atque eundē,& virginē Mariā propriè & verè θεοτόκον Dei genitricem dicendam esse assererent, assurgens Nestorius: Ego,inquit,bimestrē aliquē & trimestrem Deum nō dixerim. Proinde purus sum sanguinis vestri,& postea ad vos nō veniam. His verbis dictis,cum sex episcopis egressus est,& deinceps cū illis conuenire solitus fuit: aliis quoq; assumptis,qui prauam eius fidem sequebantur.Ita synodus in partes duas diuisa est. Cyrillus, & qui cum eo erant, postridie consilio coacto, vt mos est, tribus episcopis missis, Nestorium vt in conuentum veniret citarunt. Ille id contempsit, &

Euthymius Petrū episcopū Saracenorum, Cyrilli & Acacij sententiam in concilio sequi iubet.

Priuilegia episcopi Alexādrini à Rom. antistite accepta.

Cyrillus Alexādrinus in synodo Ephesia Romani pontif. mādatarius & locum tenens.

Iustinianus Antiochiam post terræmotum auspicatiore nomine Theopolim vocauit.

Noua Dominica.

✱ μικρόν τι πρός.

✱ νέα κυριακή.

Prima synodi sessio.

† Secundum neotericos 4412.

Qui in cōputatione annorū secūda & tertia Synodo intercedentiū cum hac quoq; ratione nō cōueniūt.

Recta de christi diuinitate & natiuitate sententia.

Blasphema & impia Nestorij vox.

Nestorius se à patribꝰ synodi seiūgit.

Secūda sessio

Nestorius vocatus in synodum nō venit.

A haudquaquam comparuit, synodum in Antiocheni episcopi aduentum diffundens. Vt autẽ ille iterum atque tertiò vocatus, respõsum nullum, quo se defenderet, dedit, & conuiciis atque cõtumeliis eos qui ad se missi erãt remisit: synodus sancta trecentorum illorum & decem octo diuinorum patrum symbolum in medium, & Cyrilli atque Nestorij, quas vltrò citróque de dogmate dederant literas, sacrã item illam Cœlestini ad ipsum Nestorium scriptam epistolam ꝑtulit. Atque vbi Theodotus Ancyranus & Melitinẽsis Acacius blasphema eius verba, quibꝰ apertè Ephesi multis præsentibus vsus fuerat, indicauere, & multæ eximiorum & sanctorum virorum voces auditæ, insupérque alia Nestorij impiè dicta congesta sunt, impium illum exautorauit, sententia hisce verbis concepta.

Nestorius damnatur.

Quum prętér alia reuerendissimus Nestorius, neque vocationi nostrę audiens esse voluerit, neque à nobis missos sanctissimos & piissimos episcopos admiserit, necessariò eò descẽdimus, vt de impietate eius inquireremus. Et quoniã quũ ex epi-B stolis & scriptis eius, quæ lecta etiam sunt: atque item ex verbis, quibus in metropolitana hac vrbe vsus est: tum ex testium dictis, impiè eum & sentire & docere deprehendimus: necessitate nobis à canonibus, & sanctissimi patris collegæque nostri Rom. ecclesię episcopi epistola, imposita, diu multúmque lacrymantes, ad tristem hãc peruenimus sententiam. Qui igitur ab eo blasphemiis expetitus est, Dominus noster Iesus Christus, per pręsentem sanctam synodum decreuit, Nestoriũ ipsum à dignitate episcopali, & sacerdotali conuentu omni esse alienum.

CAPVT XXXV.

Ioannes Antiochenus Ephesum post Nestorij condemnationẽ venit. Is Nestorio se coniungit, & Cyrillo atque Mẽnoni dignitatem adimit. Cyillus & Mẽnon per synodũ legitimè absoluuntur, Ioannes autẽ Antiochenus cum suis excommunicatur.

Post latam hãc legitimam sententiam, Ioãnes Antiochenus cum sacerdotibꝰ & episcopis suis duobus & viginti, triduò à Nestorij cõdemnatione aduenit. Et re sicuti acta fuerat cognita, Cyrillo valde succensuit, qui sic ad Nestorium exautoran-C dum deproperasset. Et facta à synodo discessione, consilióq; cũ Nestorio coacto, Cyrillo & Memnoni Ephesi episcopo, sicuti illi videbatur, dignitatem abrogauit. Cyrillus & Memnon, postquam libellos suos synodo, quæ cum eis congregata fuerat, obtulerunt, (quanuis Socrates per ignorantiã aliter scripserit) Ioãnes vnà cum suis euocatus est, vt rationem de condemnationis sententia, quam illegitimè tulisset, redderẽt. Vbi verò ille nõ comparuit, post tertiam citationem, sicuti mos est, Cyrillus quidem & Memnon à sancta vniuersali synodo, à condemnationis sententia præter rationẽ lata absoluti sunt: & qui eos dãnauerant, in † vincula ea deciderunt. Nam à diuina communione sunt exclusi, & sacerdotalis eis autoritas omnis adempta est, Ioanni videlicet, & qui in partibus eius erant episcopis, in quibus etiam fuit sapiens ille Theodoritus Cyri episcopus: donec seipsos condẽnantes, erratũ suum professi sunt. Theodoritus sanè Ioannis vicẽ ęgrè ferens, in Cyrillũ inuectus est: confutans etiã, quæ tertiæ ad Nestorium epistolæ duodecim capita Cyrillus adiũxerat, perperàm ea exponendo. Quod quum non ritè fecerit, Nestorio quàm maximè patrocinari iudicatus D est. Aduersus quod scriptum Theodoriti, ea quæ diximus capita Cyrillus doctè tutatus est, ea pro eo atque decuit interpretando, & latentem in eis sententiam declarando. Hæc omnia quum ab vtraque parte ad imperatorem sunt relata, tum episcopi eidem præsto fuere, qui acta factionis vtriusque renunciarunt. Imperator primùm Nestorij condemnationem ratam non habuit. Orientales enim episcopi Nestorium secum abductum in annum tertium per vim in episcopatu retinuere. Quarto autem ab illius condemnatione anno, Ioannes Antiochenus iudiciũ Dei metuens, & multos præterea praua Nestorij opinione interire videns, Theodosio imperatori, vt quamprimùm eum ex Orientali ditione eiiceret, significauit. Et imperator postquam blasphemiam illius certò cognouit, confestim Nestorium quidem Oasim deportari iussit. Ad Cyrillum autem & Ioannem piè scriptas literas dedit, vt quum inter se consentirent, tum vterque latam aduersus Nestorium condemnationis sententiam confirmaret, & dis-E sidio omni ecclesias Dei liberaret. Porrò Nestorius vbi communionem, quę sibi cum Ioanne Antiocheno intercesserat, in contentionem & dissidium euasisse cognouit, pœnitentia ductus, Mariam θεοτόκον, Dei genitricem vocauit: Dicatur, inquiens, etiam Deigenitrix Maria, & contentiones tristes facessant. Verùm nemo prorsus id eum per pœnitentiam dixisse arbitratus est. Ioannes Antiochenus episcopus imperiali iussioni cedens, Paulum Emesenum episcopum Alexandriam ad Cyrillum cum libello misit, in quo germana & sincera fidei professio, necnon amicitiæ conciliatio, & scandalorum seu offendiculorum amolitio expressa est. Venerandus autem ille Cyrillus libello accepto, atque professione fidei ei inserto comprobata, & veteres sanctos patres, & seipsum ita sensisse confirmauit. Atque epistola ea vehementer laudata, hisce verbis Ioanni rescripsit.

Idem contra Cyrilli duodecim capita scripsit. Cyrillus scriptum suum defendit. Acta synodi ad imperatorem referuntur. Nestorium Oriẽtales episcopi in episcopali dignitate retinent.

Nestorius quarto condẽnationis suæ anno Oasim deportatur.

Nestorij fucata pœnitentia non recipitur. Ioannes Antiochenus cũ Cyrillo ĩ gratiam redit.

Lætentur cœli, & exultet terra. Dirutum enim est interstitium maceriæ: & quod mœrorẽ fecit, conquieuit, modúsque discordiæ omnis sublatus est, eo quòd Seruator omnium nostrũm Christus, F ecclesiis suis pacem cõciliauit, & ad eam nos piissimi & Dei amantissimi Principes vocarunt. Qui maiorum pietatis æmulatores optimi, quum ipsi in statu suo certam atque immotam conseruant fidem rectam, tum præcipuam de sanctis ecclesiis gerũt curam, vt simul & præclaram in æuum gloriam habeant, & quàm celeberrimam imperij sui administrationem reddant. Quibus etiam ipse virtutum Dominus manu liberali bona tribuit: simúlque dat, vt & aduersariis imperent, & victoriam ab eis reportent. Non enim fallit is qui dicit: Viuo ego, dicit Dominus, quoniam glorificantes me glorificabo. Quum igitur Alexandriam venisset Dominus meus, piissimus frater & collega Paulus, animi voluptate & gaudio repletus sum: ac meritò quidem, quòd tantus scilicet vir partes suas vt mediator interponeret, & supra vires tantum laborem adiret, vt diaboli inuidiam superaret, ea quæ diuisa erant coniungeret: & sublatis è medio scandalis atque offendiculis, concordiæ & pacis corona vestras simul & nostras cohonestaret ecclesias. Et post alia. Quòd verò super-

Cyrilli ad Ioannem scriptum. De cõcordia episcoporum gratiæ Deo aguntur. Principes laudantur.

Cõmendatur Pauli Emeseni episcopi pacificandi studium.

† δεσμώτες γίγνονται.

Theodoritus Cyri episcopus vnà cum Ioanne proscriptus.

A ſlua prorſus & importuna eccleſię, prętérque cauſam ſuſcepta diſcordia fuerit, nũc maximè certior ſum factus, ex quo piiſsimus dominus meus Paulus epiſcopus libellũ † extra calumniæ aleam poſitum attulit, fidei profeſsionem complectentem: quem à ſanctitate tua & piiſsimis iſthic epiſcopis cõpoſitum eſſe confirmauit. Libellus is quibus cõſcriptus erat verbis, epiſtolæ adiunctus fuit. Porrò de Dei genitrice, & quæ ſequuntur: Sanctis hiſce vocibus veſtris lectis, ita nos quoque ipſos ſentire inuenimus. Vnus enim eſt Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Quapropter rerum vniuerſarum ſeruatorem Deum glorificauimus, mutuò nobis congratulantes, ꝙ cõgruentem cum diuinitùs inſpiratis ſcripturis & traditione ſanctorum patrũ noſtrorũ noſtræ ſimul & veſtræ eccleſiæ habeant fidem. Verùm hæc qui inquirere volet ſtudioſus, in ſynodi eius actis reperiet.

† ἀδιάβλητον.

Gratulatio de vnitate fidei.

CAPUT XXXVI.

B

Res Neſtorij poſt condemnationem.

POſtquam Neſtorius eiectus eſt, quid poſtea ei contigerit, vt vitã præſentem finierit, & digna blaſphemiarum præmia tulerit, hiſtorici non prodiderunt. Et profectò vis temporis obliuionis ꝓfundo hęc immerſiſſet, niſi in librum eius incidiſſem, ex quo hiſtoriã eius decerpſi. Itaque ipſe blaſphemię pater, qui nõ ſuper petra, ſed in arena fundamenta fidei ſuæ ieciſſet, ad quoſdam qui ei obiecerant, nõ rectè illum res nouas molitum eſſe, neque ex Reipub. vtilitate, vt Epheſi ſynodus ageretur, petiiſſe, defenſionem blaſphemię ſuæ ſcripſit, ad eam ſcilicet neceſsitatem ſe perueniſſe, Eccleſia ſancta in partes duas ſciſſa, dictitans. Et quũ alij quidẽ Mariam ἀνθρωποτόκον, id eſt, hominis genitricem: alij autem θεοτόκον, hoc eſt, Dei genitricẽ dicendam aſſererent: ſe mediam excogitaſſe vocẽ χριστοτόκον, id eſt, Chriſtigenitricem. In ea defenſione refert, Theodoſium propter cõmiſeratione͂, primùm reiectionem eius autoritate ſua non confirmaſſe. Vbi verò epiſcopi quidam Conſtantinopoli veniſſent, vt in monaſterium ſuum reuerteretur, permiſſum ei eſſe, quod extra Theopolim

C ſitum eſt. Nomen quidem illius non expreſsit: ab Euprepio tamẽ appellationem accepiſſe legi. Stadiis id duob⁹ ab vrbe ea diſtat: vbi annos quatuor ſe in honore omni exegiſſe ait. Deinde cõmemorat, vt Theodoſij ſanctione apud Oaſim exulare iuſſus ſit, ſed cauſam exilij primariam celat: ꝙ videlicet tali etiam rerum ſuarum ſtatu à blaſphemia non deſtiterit. Alium quoque librum ad Aegyptium quẽdam diſertius ſcripſit, in quo de exilio ad Oaſim fuſius agit. Ex aliis quoque literis colligere eſt, quæ mala propter blaſphemias tulerit, quum † inſpectorem rerum omniũ oculum fallere non potuerit. quas literas ad Thebarum tum præfectum dedit, indicans quandoquidem hominibus condignas pœnas non dederit, diuinitùs ſe iuſta vindicta expetitum eſſe, atque in erumnam & captiuitatem miſerandam maximè incidiſſe. Quum verò eũ maiores calamitates experiri oporteret, ex poteſtate quidẽ Blemmyarum ille dimiſſus eſt, (eorũ enim captiuus fuerat) Theodoſij autem, qui rediiſſe eum intellexerat, iuſsionibus, in

† τὸν πάντων ἔφορον ὀφθαλμὸν μὴ λαθών.

Blẽmyarum captiuus Neſtorius.

D extremis Thebarum oris, locum ex loco mutans, verſatus eſt. Vbi terra rupta coopertus atque oppreſſus, vitam hanc pro eo atq; blaſpemiæ eius cõueniebat, amiſit: Arius alter vltimo vitæ ſuæ actu habitus, qui quidem ſatis quę præmia in Deum iactas blaſphemias maneant, declarauit. Vterque ſanè ex æquo in Chriſtum blaſphemus fuit: quem Arius quidem creaturam, iſte autem merum hominem eſſe dixit. Ad quem acta Epheſiæ ſynodi, quaſi Cyrilli verſutia & nefanda rerum nouatione inſtituta ſint, reprehendentem, perlibenter dixerim: Cur tandem à Theodoſio, qui vicem tuã valde miſeratus eſt, poſtea nullo relicto veniæ loco, expulſus es? & tot oſtraciſmis atq; exiliis mulctatus, turpiter vitam finiuiſti, ſi nõ de ſententia & iudicio diuino Cyrillus, & qui cum eo fuere epiſcopi, decretum ſuum fecere? Et ambo vos quidẽ iam ex vita hac exceſsiſtis: quo tempore, ſicuti quidã ex prophanis ſapiẽtibus dixit, nihil obſtat quo mi minus libera quiſq; hominum beneuolentia, nullo intercedente aduerſario, colatur. Ac tu quidem vt blaſphemus, & hoſtis Dei extremus, ab omni-

E bus damnatus es: ille autem veluti quædam Eccleſiæ tuba, fines terræ perſonás, & propugnator Eccleſiæ fortiſsimus, ab omnibus celebratur, & omnib⁹ in ore eſt. Sed enim ne crimẽ falſi apud quoſpiam ſuſtineamus, age illum ipſum in mediũ producẽtes, verbis eius res ſuas exponamus. Et tu epiſtolam fac audias, quibus illã literis, ad eum quem diximus Thebarum præſidem cõpoſuiſti, ex Epheſijs de religione ſanctiſsima recentibus actis prolatã. Oaſim, quæ & Ibis dicitur, Imperiali ſanctione incolimus. Et poſt quædam verba infert: Quandoquidem locus, quem diximus, barbarorum incurſione, captiuorum abductione, atque igne & cædibus ex ipſis fundamẽtis dirutus atque vaſtatus eſt, & nos à barbaris derepẽtè neſcio quo modo miſericordiam conſequuti, ita liberi dimiſsi ſumus, vt illi atteſtatione coniunctis minis nos terrerent, & quamprimùm regione ea excedere, vtpote quã † Mazici poſt eos, nulla interpoſita mora, occupaturi eſſent, iuberent, in ditionem Thebarum, cum captiuorũ reliquiis, quos ad nos barbari miſericordia moti (quid ſibi voluerint, dicere nequeo) adduxerũt, venimus. Atq; illi quidẽ ad

F optata & placita quiſq; loca ſe receperũt. Nos autem ad Panis vrbem diuertimus, manifeſtò id indicantes. Veremur nanque, ne quis captiuitatẽ noſtram conſultam molitionem & fraudem eſſe dicens, calũnioſè profugiſſe nos accuſet, & alterius criminis machinationẽ confingat. * Ferax enim generis omnis calumniarum eſt malitia. Quapropter amplitudinem tuam rogamus, vt tibi captiuitas noſtra, pro eo atq; legibus cõſtitutũ eſt, curę ſit: & ne maleuolentiæ & fraudi hominũ captiuũ ad iniurias & contumelias dedas, ne videlicet omnib⁹ deinceps generationibus & ætatibus tragica vociferatio, ſeu quiritatio inualeſcat, meli⁹ eſſe vt in barbarorum aliquis poteſtate captiuus ſit, q̃ ad Romanorũ imperium ſupplex confugiat. Et iuramento interpoſito, petitionẽ talem ſubiũxit: Pare re nos hic ex Oaſi reuerſos manere, ſicuti id nobis

Miſerabilis eius mors. Confertur is cum Ario. Neſtorius fraude Cyrilli ſe circũuentum eſſe queſtus eſt. Refutatio eius querelæ.

Confertur cũ Cyrillo Neſtorius. Euagr⁹ lib. 1. cap. 7.

Epiſtola Neſtorij ad Thebarum præfectum.

Neſtorius ex barbarorũ captiuitate ad Panis vrbem venit. Panopolis vrbs & nomus Panopolites apud Plin. eſt, lib. 5. cap. 9.

** εὔπορος διαβολῶν παντοδαπῶν ἡ κακία.*

† *Apud Stephanum Mazies, Nomades Libyæ ſunt. Suid. autem, ſub Anaſtaſio vrbes Libyæ excurſionibus eorum qui Lazici dicuntur, vexatas ſcribit. vt fortaſſe hic etiam Lazici ſit legendum.*

Vt ibi sibi manere liceat, petiit.

A barbari permisere: vt nunc etiam, quod Deo visum est, de nobis constituatur. In alia rursum epistola ad eundem hæc scribit. Siue scriptum hoc, vt amici, ad magnificentiam tuam, epistolam, seu vt patris ad filium cōmonitionem accipias, non reiice, te quæso, quę in eo est, quam fieri potuit breuissimam de rebus multis narrationem: cùm Oasis, quæ etiam Ibis dicta est, dudum à Nomadum multitudine, qui in eam excurrerunt, vastata sit. Et postea. Hæc quum sic acciderint, nescio qua de causa, aut qua arrepta occasione, magnificentia tua nos per barbaros milites ex Panis oppido ad quandam Elephantinam, quæ Thebæę prouincię finis est, deportari curauerit. Et cùm ad illam per ea quę diximus militaria auxilia raperemur, & maiore itineris parte confecta affligeremur, rursum à fortitudine tua iussionem sine scripto accepimus, vt in ciuitatem Panis reuerteremur. Et itineris, quod iussu tuo susceperamus, casibus cōfecti, corpore morbo simul & senio labefactato, necnō manu & latere cōuulso, in Panis oppidum reuersi

Queritur se sæpius exilij locū mutare coactū fuisse. Elephātina 820. stadiis à Thebis Aegyptiis distat.

B sumus, animo quodammodo viæ laboribus deficientes. Adhuc cruciatibus dolorum affligebamur, & ad aliud rursum fortitudinis tuę aduolans scriptum mandatum, ex Panis vrbe in alium ditionis eius locum translati sumus. Et quum talia aduersus nos conquietura putaremus, & quid de nobis ⁎ victores Principes statuerent expectaremus, aliud subitò sine gratia omni, de lōginquiore alio, & quarto iam exilio, mādatum compositum est. Et paulo pòst. Sed acquiesce tandem in eis quæ facta sunt, rogo, & tot aduersus corpus vnum exilia decernere desine, & tot calamitatibus quę à magnificētia tua pertulimus, cōtentus esto. Et nobis per homines, quos conuenit, sententiam victorum Principum nostrorum explorare humaniter quæso permitte. Hæc nostra, veluti patris, ad te tanquam filium, consilia sunt. Sin ea indignè feres, tum tu nunc quoque, sicuti antea, quod placitum tibi est, facito: siquidem sentētiam tuam oratio nulla flectere aut vincere potest. Nestorius igitur in literis quoque ipsis, pugnis & calcibus impetit atque insultat, Imperatoriam etiam pote-

⁎ καλλίνικοι

In summis & plurimis erūnis Nestorius vt resipisceret, animū inducere non potuit.

C statem, sicuti vides, blasphemans: atque tot quoque mala passus, non tamen resipiscit. Peruenit in manus meas scriptum quoddam, obitum eius exponens, quem & ipsum memorię mandare in hac historia visum est. Commemorat enim, lingua eius à vermibus corrosa, ingemiscētem & lamentantem, ad maiora & sempiterna supplicia eum pœnas debitas soluturum, migrasse. Deinde & Theodosius diuino nutu commotus, sententiis & calculis omnibus, impium illum anathemate iugulatum condemnauit, hisce verbis in constitutione vsus, quæ Iustiniani volumini, quod Codex nominatur, inserta est, tertia numero, in primo primi libri titulo. Præterea, inquit, sancimus, qui impiam Nestorij fidem æmulantur, aut nefariam eius doctrinam sequuntur, vt siquidem episcopi sint, aut clerici, ecclesiis eiiciantur: sin verò laici & populares, anathemate feriantur. Sed plures quoque alias constitutiones religionis nostræ gratia edidit, quæ flagrantem illius erga Christum ardorem declarant. Hunc impius Nestorius finem vitę habuit, atque hæc sic in tertia quam diximus vniuersali Ephesia synodo sunt acta. Porrò pernicioso Nestorio exautorato, grauis rursum contentio

Lingua Nestorij ante mortem à vermibus corrosa. Constitutio Theodosij, qua hæresis Nestorij dānatur. Hæc constitutio hodie non extat. Damnat autem Nestorianos hic Imperator, l. Damnato. C. de heret. & Manich. Dissidiū in plebe Constātinopolitana de Nestorij cōdēnatione.

D in Constantinopolitanæ vrbis ecclesiis mota est. Populus enim de Nestorij placitis agens, in duas partes abiit. Clerici sanè omnes communi suffragio eum anathemati subditum reiecerunt: sic nāque Christianis mos est sententiam contra blasphemum ferre, quum eam tanquam † statuæ incisam, omnibus publicitùs proponere volunt.

Anathema quid apud Christianos sit.

† στηλιτευτῆς.

CAPVT XXXVII.

ILlo verò sublato, non mediocris de episcopi electione quæstio extitit. Multi enim ad eum qui dictus est Sidensem Philippum respiciebant: omnes autem ferè Proclū cathedra ea maximè dignum esse iudicabant. Et exitum suum consilium horum habuisset, nisi qui multum tum apud Imperatorem valebant, impedimento fuissent, Ecclesiasticum canonem perperam prætexentes, qui designatum ciuitatis E alicuius episcopum in ciuitatem aliam transferri vetare debeat. Is est eiusmodi. Si quis episcopus electus in parœciam, cui destinatus est, non ierit, non culpa ille quidem sua, sed propter populi reiectionem, aut aliam non ab ipso electo prouenientem causam, is cum dignitate ministerio fungi (vt modò rebus ecclesiæ, vbi conuentus agit, nihil afferat turbę) & acquiescere in eo debet, quod prouinciæ synodus de controuersia in medium producta iudicans decreuerit. Hic canon publicatus plebem, quæ Proclum episcopum designabat, vel inuitam quiescere coëgit. Quatuor menses à Nestorio exautorato effluxerant, & ecclesiæ procuratio Maximiano commissa est, qui in ordine presbyterorum erat, & in monastica vita vixerat. Religionis hic maximè laudem consequutus fuerat, ex eo quòd propriis sumptibus monumentis constructis, in eis piè defunctorum reliquias reponeret. Et propterea quòd doctrina exigua fuit, alienam à rebus agēdis delegerat vitam. Quam ob causam ecclesia sub eo externis rerum fluctibus libera, pace multa lætata est. Atque vbi annos duos F & mēses quinque pacificè ecclesiam administrauit, septima ieiunij dierum septimana, ea quę dicitur Magna quinta die, mortuus est. Tum verò Imperator Theodosius, & Pulcheria Augusta maximè curam eius rei suscepit. Ne enim rursus negotium eis exhiberetur de electione episcopi, vnde misceri ecclesiæ res & confundi potuissent, nulla interposita mora, quū adhuc Maximiani corpus insepultum esset, episcopos quoscunque inuenire potuerunt, coactos, inthronisare atque in vacuam ecclesiæ possessionem inducere Proclum iussit. Quum namque deliberatum antea de eo esset, Cœlestinus quoque Romæ episcopus suffragatus ei per epistolas fuerat, ad magnum illum Cyrillum & Ioannem Antiochenum & Rufum Thessalonicensem scribens, & modis omnibus docens nihil obstare, quo minus qui alterius vrbis aut sit, aut saltem designatus sit episcopus, in aliam trāsferatur vrbem. Proclus igitur in sede sua collocatus, postea funus & exequias Maximiani, omnib⁹ patriarchæ insignibus vsus, curauit. Sed de hoc quoque pauca quędam historię annectenda duxi.

Philippus Sidites & Proclus cōpetitores archiepiscopatus Byzātij. Canon de nō transferēdis episc. &c.

Maximianus episcopus Constantinopolitanus.

Obitus eius. ἡ μεγάλη πέμπτη. Magna quinta.

Procl⁹ Maximiani successor. Cœlestinus Rom. Pont. eum canone soluit.

A

CAPVT XXXVIII.

Res Procli episcopi.

A Primo is capillo præceptoribus vsus, in arte dicendi potisimùm elaborauit. Et post adolescentiam exactam, in iuuenili admodum ętate, in lectorum ordinem cooptatus, primùm diui Ioannis Chrysostomi Constantinopolitanam ecclesiam administrantis sectator, minister, librisque scribendis adiutor, & corporis eius curator fuit. Hic Paulum Ioanni magno in aurem dictitantem, atque arcaniorem epistolarum suarum sensum reuelantem, per ianuæ rimas prospectans vidit. Atque vbi ille in exilio vixit, ab illius affectione non desciscens, cum successore eius Attico episcopo fuit, orationum illius scriba. Quem ille in diuino vitæ instituto progredientem, in diaconatus gradum sustulit. Deinde verò cùm in presbyterorum cathedra dominum laudaret, à Sisinio ecclesiæ Cyzicenæ designatus est antistes. Lōgo verò tempore pòst, B quemadmodum diximus, Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus ei commissus est. Et quòd moribus atque institutis placidus maximè vir esset, quæcunque in Ioanne & Attico eximia erant, expresit. Malorum tolerantia illis etiam superior fuit. Atticus namque sæpius etiam eis qui in fide à se non dissentirent, terribilis esse visus est. Hic verò & erga illos, & in alios omnes placidus & lenis admodum fuit, beneuolentia potius quàm vi pertrahere illos ad se in animo habens. Et quoniam nemini turbarum causam præbuit, ecclesiæ dignitatem in humanitate & mansuetudine consistentem, integrā conseruauit. Hac in parte Theodosium Imperatorem imitatus. nam & is haudquaquam Imperiali seueritate, aduersus eos qui supplicia commeriti essent, vsus est. Iste autem minus curauit, si quis de Deo non itidem vt ipse sentiret. Sed doctrinæ iugiter incumbens, placidè, nō violenter, plebem sibi deuinxit. Qua ex causa & Theodosius magnopere eum est complexus. Nā & Imperator ipse sacerdotali, vt ita dicam, animo C fuit: eosque qui persequendos homines esse suaderent, minimè audiuit. Dixerit verò aliquis, quòd & aliis rebus, in primis autē mansuetudine, apertè episcopos eius temporis omnes longè superarit. Et quod de Mose Numerorum liber dixit, eum supra homines omnes in terra longè mitisimum fuisse: id si de Theodosio etiam dicas, haudquaquam, vt puto, fallaris. Vnde quispiam colligat, Deum illo valde delectatum, etiam extra bellorum certamina hostes ei imminētes aboleuisse. Declarauit hoc in Ioanne tyranno, & qui cum eo excurrerant, barbaris. Quæ namque antiquitùs in viris iustis accidisse audimus, ea quoque pręter opinionem omnem in eo Deus peregit. Cùm enim multi, atque adeò innumerabiles barbari excurrere, & Imperatori atque Romanis negocium facessere aggresi essent, Imperator, sicuti facere solitus erat, res illorum Deo commisit & frequentius orationibus vacans, confestim quod petiit, confecit. Dux siquidem eorum Roilas nomine (quod antea quoque retulimus) fulminis telo ictus, ex hominibus sublatus est. Et postquam sęua pestis exercitum eius inuasit, crudeliter eum est depasta. Quicquid verò ex eo superfuit, id cœlesti D igne crematum est. Itaque in timorem magnum barbari deciderunt, non tam quòd contra generosam & fortem gentem Romanorum ad manus conserendas ire ausi fuissent, quàm quòd Deo adiuuante, illos tropæa statuere, victoriamq; reportare deprehendissent. Tum sanè & admirandus Proclus, in tanta à Deo concessa victoria, ad populū in ecclesia verba faciens, & Ezechielis prophetiam ingeniosè & aptè verbis suis accommodās, in magna fuit admiratione. Prophetia talibus verbis concepta est. » Et tu fili hominis, vaticinare contra Gog, & principē † Ros, Mosoch & Thobel. » Iudicabo enim eum morte, & sanguine, & imbre » demergenti, & lapidibus grandinis. Atque ignem » & sulphur pluam super eum, & omnem exercitū » eius, superque populos multos qui cum eo sunt. Et magnificabor atque glorificabor, & notus ero in conspectu multarum gentium, & cognoscent quod ego sum Dominus. Talis quidem Proclus erat, peropportunus & commodus in omnibus, mansuetudine autem & humanitate quàm ma- E ximè excellens.

Exemplum placidi episcopi.

Theodosius quoque Imperator animi placidisimi fuit.

Deo charus Theodosius.

Precatione Theodosius hostes suos deuicit. Roilas Scythacum suis diuinitùs oppressus atque extinctus est. Quidam hūc Rugam nominant.

Ad cœlestē hanc victoriā Proclus pro concione pulchrè Ezechielis verba accōmodauit.

† *Ros.) Hoc sacra Biblia nostra non habent. Reperitur tamen apud Socrat. quoque lib. 7. cap. 43. Nomine autem isto vniuersa Russorum siue Ruthenorum gens, quæ magna ex parte nunc Christiana est, & Slauonica vtitur lingua, intelligitur. Vulgò Ruiß dicuntur. Nec in Genesi, nec in alio scripturæ loco, ac ne in Iosepho quidem, qui omnia Hebraicarum gentium in primo Antiquitatum libro exponit nomina, hæc gēs inueniri potuit. Hiero sup. Ezech. 38.*

CAPVT XXXIX.

QVandoquidem autem nonnulli inuidia ducti, diuinum virum reprehendunt, ecclesiasticum canonem prætendentes, quòd Cyzici episcopus creatus, in Constantinopolitanę vrbis thronum translatus sit: æquum esse duxi, pauca quædam de translationibus eiuscemodi hic perstringere, vt simul & Proclus crimine absoluatur, & Ecclesia clasicum hoc ad certitudinem diuinitùs proditū habeat exemplum, ne cuiuis facere id volenti pro F cliue sit, res Ecclesiæ ritè atque ordine actas, temerè per reprehensionem carpere. Nam qui tum rē hanc taxare conati sunt, vel inuidia ferri, vel ignorare mihi visi sunt, canonum sensum & mentem, atque ea quæ variè in ecclesiis per dispensationē & vtilitatem seruata sunt & gesta. Diuini siquidē canones, & veteres ecclesiæ antistites liberum esse voluerunt, quotiescunque legitima suaderet vtilitas, ex vrbe vna in aliam episcopum trāsferre: videlicet si sincerior pietas, vel ecclesiasticæ fortè tranquillitatis constitutio translationem flagitaret. † Transitionem namque prohibet, nō translationem. Hæc enim, id quod præter voluntatem & præter institutum fit, omnino significat, & vox ea veluti in inanimatis vsurpatur: illa verò, de animatis, & quodammodo de eis dicitur qui per arrogantiam fortè miscendarum rerum gratia, in thronos insiliunt. Eā verò rectè canon, sicuti paulò pòst fusius exponam, inhibet: legitimam autem translationem nequaquam. Nam primus apostolorum ille princeps Petrus, Rom. vrbis gubernauit ecclesiam: deinde primus etiam Alexandriam

In Proclo inuidi reprehēderunt, quòd cùm Cyzici episcopus designatus fuerit, Constantinopolitanū susceperit episcopatum.

Non tam verba quàm mens Canonum inspicienda.

Canon transitionem, non translationē episcoporum prohibet.

Exempla translationum episcopalium legitimarum.

† μετάβασις, ὀ μετάθεσις.

✱ κλήρῳ μετίβαινε.

A ✱ sorte transiit. In quibus ecclesiis vbi Linum & Marcū episcopos creauit, alias rursus vrbes adiit. Eusebius autem Pamphili in sexto Ecclesiasticarum historiarum libro, Alexādrum quendam ecclesiæ in Cappadocia cuiusdam episcopum, Hierosolyma sacrorum locorum spectandorum & precationis ibi faciendæ gratia profectum, atque à Hierosolymitanis retentū, in throno sacri Narcissi adhuc superstitis collocatum esse, & per vitā omnē Hierosolymitanæ ecclesiæ p̄fuisse, memoriç mandauit: cuius & nos in quinto Operis huius libro, cap. 10. mentionem fecimus.

Profectio Hierosolymitana precationis ergo

Quòd verò & multi alij, necessaria vtilitate vocante, in alias trāsierint ecclesias, satis patet. Ego verò, etsi non omnes, aliquos tamen in historia hac recensebo. Magnus ille Eustathius à Berrœa (quæ est ipsa Chaleb) in Antiochiā translatus est, Constantino primo Christiano Imperatore imperium Rom. administrāte: sub quo & Maximus ex Diospoli Hierosolyma transiit, magno Macario succedens.

Berrœa eadem quæ Chaleb. εὐδόξιος ὁ κακόδοξος.

Sed & Eudoxius ille, prauæ prorsus contra nomen suum opinionis, ex Germanicia primùm Antiochiam, & inde postea Constantinopolim est translatus.

Sebastia. B

Diuus Meletius primùm Sebastiæ episcopus est renunciatus, deinde autem cum magna gloria Antiochiam ad Orontem est vocatus. Item diuus Gregorius Sasimorum primùm, Cappadocum vrbis, deinde Nazanzi, patriæ suæ, episcopatum sortitus: postea à secunda synodo & Meletio Antiocheno, pro eo atque decuit, in pręclaram Constantinopolis sedem translatus est. Patris in Achaia Perigenes episcopus designatus est: quem vbi ciuitatis eius incolę non receperunt, Romanus episcopus in thronum metropolitanæ vrbis Corinthi, vbi sacrorum antistes nuper admodum vita defunctus fuerat, induci iussit: atque ille ita translatus, pacificè ibi per vitam omnem ecclesiam rexit.

Romani episcopi autoritas.

Dositheum Seleuciæ episcopum, Alexander Antiochenus Tarsum Ciliciç transtulit. Reuerentius Arcis Phœniciæ episcopus lectus, Tyrum inde transiens, episcopali ibi munere est functus. Ex Gordo, quæ ✱ in Lycia est, in Proconnesum Ioannes transmissus, magnificè episcopatum ibi gessit.

✱ Socrat. in Lydia.

C Et Palladius ab Helenopoli Bithyniæ Aspunā transiit. Et alius ex eiusdem vrbis ecclesia episcopus Alexander, Adrianos traductus est. Ex Apamea Asiæ Philippus Eudoxiopolim missus est, cui vetus nomē Salambria fuit. Polycarpus ex Antapristena Mysiæ vrbe, Nicopolim Thraciæ: Hierophilus ex Trapezuntopoli Phrygiæ, Plotinopolim Thraciæ venit. Optimus ex Agdamea Phrygum, Antiochiam Pisidiæ. Troadem Philippopoli Thraciæ Syluanus transiit. de quo admirādum quiddam memorabo.

Syluanus Philippopolis primùm, deinde Troadis episcop^9.

Is quum artem oratoriam primùm apud sophistam Troilum didicisset, studium postea omne ad Christianismum transtulit, asceticamque consectans vitam, pallium monasticum non tulit. Hunc sibi coniunctum Atticus episcopus, Philippopolis episcopum declarauit: in qua vrbe postquam triennium exegit, loci eius hybernum rigorem non ferens (exiguum enim & imbecille ei prorsus corpus erat) Atticum, vt alium in locum suum episcopum substitueret, rogauit, non aliam quàm frigoris causam petitioni suę prætendens.

Lituanicum hoc est.

Porrò episcopo alio ei surrogato, Syluanus Constantinopoli degens, cura summa monasticam coluit vitam, humilitatis & paupertatis D tam studiosus, vt in vrbe frequentissima obambulans, † sparteis sit sandaliis vsus.

Sparteis is calceis Constantinopoli vsus.
† χόρτινα ὑποδήματα σανδάλια.

Eo tempore non multo exacto, Troadis episcopus mortuus est. Quapropter Troes Constantinopoli affuere, episcopum petentes. Cùm autem Atticus, quemnam illis antistitem designaret, deliberaret, Syluanus visendi eius gratia ad eum venit. Quem vbi conspexit, statim ei Troiæ episcopatum mandauit. atque ad eum conuersus: Deinceps, inquit, omnis tibi ecclesiasticæ functionis defugiendæ pręcisa est occasio. Multus enim Troade calor est, opportunusque & commodus tibi à Deo paratus est locus. Proinde nihil morare, sed protinus Troiam proficiscere. Itaque Syluanus eò transiit. Atque ibi miraculum insigne manibus eius editum est, quod profectò dignum est vt commemoretur.

Syluanus nauē latam onerariā immobilem è littore in mare oratione prouoluit. Socr. lib. 7. cap. 37.

In littore Troiano ingens oneraria nauis, quæ magnas columnas ferret, constructa fuerat: Platem, à latitudine, eam nautæ nominant. Hanc cùm opus esset in mare prouoluere, multi qui funibus eam in vndas traherent, confluxere. Illa verò die- E bus pluribus moueri loco non potuit: & homines immobilem eius stationem dæmonis efficaciæ ascripserunt. quapropter episcopum Syluanum adierunt, & ab eo vt precationem super ea faceret, petierunt, eā ipsam solam ad cōmouendā nauim suffecturam esse credentes. Ille pro modestia sua, non ipsius, vt hominis peccatoris, id opus, sed alterius cuiuspiam, in quo diuinū numen conquiesceret, esse dixit. Vbi verò illi magis etiam ei multa precati institere, petitioni eorum vix tandem cedens, ad littus aduenit: & oratione peracta, funem vnum attigit, & alios operi ei insistere iussit. Paululum nauis ab illis impulsa est: & illa perinde atque animata esset, celeritate multa prouoluta, ad mare peruenit. Hæc res in prouinciam omnem vulgata, religionem magnam Syluano est attestata.[a] Et cùm vir optimus esset, quoniam qui sub eo erant clerici, in causis & nugis, vndecunque inter eos qui iudicio contēderent, prouenientibus veluti nundinationem instituerent, † ne quis ex clero postea causam quampiam iudicaret, constituit.

† Syluanus causarum cōtrouersarum iudicium nō clero sed laicis, ne nundinatione illo vteretur, commisit.
a Absurdum clericis est, imò etiā opprobriosū, si peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium. l. Repetita. C. de Episcop. & cler.

Sed supplicantium libellos acceptos, vni ex fide- F libus laicis, quem præcipuè iusti & æqui studiosum esse sciret, accito dedit, eique iudicio causarū commisso, iure contendentium nugamenta reiecit. Hæc de Syluano, quamuis per digressionem, non tamen, sicuti puto, ab historia nostra aliena, dicta sint.

Nemo militans (Deo) implicatur vitæ negociis vt ei qui se in militiam delegit placeat. 2. Tim. 2. & 21. quæs. 3. Placuit, &c.

Deinceps verò multi quoq; alij ex throno in thronum sunt missi. Sicuti sapientissimus iste Proclus Cyzico Constantinopolim est translatus, Cœlestino Romano Papa rem eam comprobante, epistolis tribus ad Cyrillum Alexandrinum, & Ioānem Antiochenum, & Rufum Thessalonicensem scriptis: in quibus asserit, canonibus non obesse, episcoporum ex vrbe in vrbem legitimam eiusmodi translationem.

Cœlestinus Rom. antistes Procli trāslationem cōprobauit.

Ego verò ab instituto digredi, eosque qui deinde translati ita sint, operi huic annectere cogor: rerum taliū studiosis, vt equidē puto, gratificaturus. Præter eos, quos diximus, Zenone imperante, Petrus Mongus, Acacij Constantinopolitani episcopi suggestione, ab Euchaitis Alexandriam transmissus est: sicuti postea de hoc & aliis, si Deo visum fuerit, dicemus. Anthimus Trapezuntius, sub Iustino Im-

Aliæ episcoporū trāslationes.

A peratore, in ſedem Conſtantinopolitanam traductus eſt. Rem hanc confirmat admirandus etiam ille confeſſor Germanus, qui Anaſtaſio imperante, Cyzic oquoque Conſtantinopolim tranſiit. Item Thomas Theſſalonica Alexandriam, de ſeptimæ ſynodi ſententia, Conſtantino & Irene imperantibus. Diuiniſsimus quoque patriarcha Ignatius, ſub Baſilij Macedonis imperio, Baſilium Cretenſem epiſcopum Theſſalonicam tranſmiſit. Sub eodem imperio Ioannes Maiumæ epiſcopus Alexandriam, & Amphilochius Cyzicenus Nicæam, atque inde beatus Theodorus Laodiceam tranſlati ſunt. Porrò Leone Sapiente Imperium regente, & Phocio ſacrũ munus adminiſtrante, Gregorius Syracuſanus in metropolim Nicænam tranſiit, & eiuſdem vrbis epiſcopus Nicon Hierapolim. Præterea Daniel Nicopolis, quæ in Græcia eſt, antiſtes, Ancyram Galatiæ: & Simeones, nouis Patris Laodiceam: & Ioãnes Lariſſæus, Synadam tranſlatus eſt. Ad hæc ex Amaſena vrbe Stephanus euiratus Conſtãtinopolim patriarcha B tranſiit, ſub Romani ſenis imperio. Et Antiochenus Pœmenarches, hoc eſt, primarius paſtor, eccleſiæ magnæ primum officium tranſtulit. Ex epiſcopatu autẽ Flauiadis, quæ ſub Anazarbes metropoli eſt, Nicephorus Phocas epiſcopum eius Euſtratium transferens, Antiochiæ patriarcham fecit: cùm quidem epiſcopatum eum ab Anazarbe diuulſum, patriarchatui Antiocheno vniuiſſet. Agapius Seleuciæ in Pieria antiſtes, Antiochiam & ipſe trãſlatus eſt, Baſilio Porphyrogeneta Romanis imperante. Sub eiuſdẽ imperio, Theophylactus Sebaſtia Roſiam, & Alexander Antiochia Hieroſolyma: tum autem Ioannes, cui Codonati nouum & celebre cognomen fuit, ex magna Antiochia in metropolim Tyri trãſiit. Et rurſum Tyri epiſcopus caſtratus, vt eccleſia eius à Perſis capta eſt, Hieroſolyma profugit. Et quum thronum ibi vacuum eſſe, epiſcopo ſuo orbatum, contingeret, Hieroſolymitani, Perſarum principi vt illi eccleſiam Hieroſolymis committere poſſent, ſupplicarunt. Qui etiam Conſtantinopolim, ſexies milleſimo ſexingenteſimo & decimoquinto à condito C mundo anno, Alexio Conneno imperante, aduenıens, à ſacra ſuſceptus eſt ſynodo, quum Nicolaus Theoprobletus patriarcham ageret. Eodẽ Nicolao eccleſiam Conſtantinopolitanam gubernante, Pentaelas ille, Roſianus archiepiſcopus Lẽni factus eſt, eidemque etiã Maronis eccleſia addita. Nicephorus verò metropolitanus Gangrę † veluti feriatus, metropolim etiam habuit Amaſtrim. Ad eundem modum & Leopolis antiſtes, Arcadiopolim tenuit. Epiſcopo item Alexiopolis * ocianti, Abydus tradita, poſtea etiam Apros. Multæ etiam eccleſiæ vnitæ ſunt, ſicuti Parus & Naxus, Sugda & Phula, Alama & Soteriopolis, Angelos Iſacio imperante. Doſitheus Hieroſolymitanus Conſtantinopolim eſt tranſlatus: quum Hieroſolyma inde Marcus, qui † Florus dictus eſt, tranſiiſſet. Deinde Doſitheus rurſum Conſtantinopoli relicta, in Aelię thronum reuerſus eſt, eo qui Florus nominatus eſt, inde præter ius & ęquũ omne expulſo. Poſtea verò vtraque & Aelienſi & Conſtantinopolitana ſede poſthabita, Doſitheus * priuatus vixit, & deceſſit. Hæc ſuperioribus tẽporibus ſunt acta. Aetate verò mea quatuor ſublimium ſediũ antiſtites, ex tranſlatione, eccleſiæ D rebus præeſſe memini. Poſt magnum enim Arſenium illum, Nicephorus Epheſius, & Germanus Adrianopolitanus in Conſtantinopolitanam eccleſiam ſunt tranſmiſsi. Multo deinde pòſt, Niphonem etiam ex Helleſponti Cyzico in eandem eccleſiam deductũ eſſe vidimus. Athanaſio quoque Alexandrino, qui Nicolao ſucceſſerat, Gregorius Aegypti epiſcopus ſurrogatus eſt. Antiochiæ quatuor per eiuſmodi tranſlationem epiſcopos ſucceſsiſſe noui. Poſt Euthymium namque, ex Tripoli Arſenius tranſmiſſus, ſedem eam ſortitus eſt. Cui Cyrillus Tyrius ſucceſsit, atque huic Pompeiopolitanus Dionyſius: Dionyſio rurſus Cyrillus alius, qui deinceps ſucceſſorem habuit clarum illũ Dionyſiũ Mopſueſtienſem: atque hic rurſum Sophronium Tyrium. Hieroſolymis itidẽ duos per tranſlationem ſucceſsiſſe vidimus. nam Sophronio defuncto, in locum eius Athanaſius Cæſareæ Philippi epiſcopus ſuffectus eſt. Cuius ſedem Gabriel quidã Cæſareæ Philippi & ipſe nup epiſcopus renũciatus, dolo rapuit: & paulò pòſt fatis cõcedẽs, vel inuitus eã rurſus Athanaſio priori reli- E quit. Hæc de epiſcoporũ trãſlationib⁹, q̃ vel antea vel pòſt facta eſſe cognoui, volumini huic annexui. Fortaſſe autem plures alios quiſquã inuenerit, qui hiſtorias ſtudioſè euoluat. Canõ nanq;, ſicuti à me eſt dictum, * tranſlationem eam rem appellat, & nõ permutationem, aut tranſitionem: quòd hæc verba de animatis, & eis quę proprio arbitrio & voluntate mouentur: Trãsferri autẽ, & Tranſlatio, de inanimatis, atque eis quæ veluti ab aliis mouentur, dicantur: ita vt tranſmutatio & tranſitio eorum ſit, quę ex ſede ſua in ſublimiores inuolant thronos: Tranſlatio autem, eorum qui ipſi inuiti ab aliis aliò producuntur. Id quod & Cœleſtinus Romæ epiſcopus, in ſuis, ſicuti ipſe appellat, ſecretis, capite ſecundo, hiſce vtens verbis oſtendit. » Si epiſcopus vtilitatis gratia transferatur, ne id per » ſeipſum faciat, ſed fratribus cogentibus. Et rem » eam ſacræ huius ſedis autoritate expediat, nõ ina- » nis gloriæ, verùm vtilitatis communis aut neceſ- » ſitatis ergò. Eadẽ & Anterius collega eius refert, » ita ad verbum dicens. Tranſlationem epiſcopo- F rum communis vtilitatis aut neceſsitatis gratia » ſcitote fieri licere, non autem cuiuſlibet cupidita- » te, aut dominationis affectione. Siquidem Petrus » doctor & dux noſter, eccleſiaſticæ vtilitatis cau- » ſa ex Antiochia Romã trãſlatus eſt, & inde poſt- » ea Alexandriam trãſiit, vt qui iſthic prodeſſe ma- » gis eccleſiæ poſſet. Euſebius autẽ ex oppido quo- » dam paruo, Apoſtolica autoritate Alexãdriam eſt » traductus. Atque eodem modo & Felix ex ciuita- » te quę ei ciuium electione obtigerat, propter eam » qua præditus erat egregiam doctrinam & vitam, » de communi epiſcoporum reliquorumque ſacer- » dotum atque † Apoſtolicorum virorum filio, E- » pheſum tranſiit. Non enim ciuitatem ciuitate mu » tat, qui id non cupiditate ſua aut vanæ gloriæ ſtu- » dio facit: verùm propter vtilitatem aliquam, aut » neceſsitatem, aliorum autoritate maiore pollen-

Imperium Conſtantini & Irenæ. *Baſilij Macedonis.* *Leonis ſapientis.*

Epiſcopus ἱεπομίας & caſtrat⁹.

Romani Senioris.

Nicephori Phocæ.

Baſilij Porphyrogenetæ

Epiſcopus eunuchus.

Alexij Cõneni.

Epiſcopatuũ quorundam vnio.

† οἷα σχολάζων.

* σχολάζοντι.

Angeli Iſacij.

† ὁ κατὰ φλῶρον.

* καθ' ἑαυτὸν γενόμενος.

Aetas Nicephori Calliſti.

** *Hic locus meo iudicio, teſtari poteſt Nicephorũ Eccleſiaſticã hiſtoriam ſuam ad tẽpora propè ſua, tractatu præſenti deduxiſſe: in prologo præfatum, ſatis longè ante tempora ſua eam eſſe ſuſpenſam.*

Exponitur ſentẽtia verborum Trãſlationis Tranſmutationis, Tranſitionis.

* μετάθεσιν, μετασασιν, μετάβασιν.

Cœleſtini Romani epiſcopi ea de re verba.

Quæ epiſcoporum trãſlationes legitimæ ſint.

Item Anterij epiſcopi. 7. quæſt. 1. Non oportet mutationes.

† *Alij, populorum.*

** *De hac re ipſe Nicephorus in Catalogo Epiſcoporum Conſtantinopolitanorum.* Ἀρσένιος ἄριστος ἐν ἀρχιθύταις, τῆς ἐφέσου πρόεδρος ὁ νικηφόρος, τῆς Ἀδριανοῦ γερμανὸς ἀρχιθύτης. *Hoc eſt: In Archimyſtis optimus Arſenius, Epheſiq; præſul inclytus Nicephorus, Germanus vrbis Adriani epiſcopus.*

A tium cohortatione & consilio, ex minore in maiorem vrbem transit: non inani gloria aut voluntate ipse sua ductus, sed autoritati potentiorum obsequutus, aut sede sua expulsus, aut etiam vtilitate loci vel populi permotus: & quidem non arroganter, sed humiliter ab aliis productus. Cæterùm de translationibus istis hæc, iudicio meo, satis prolixè dicta sunt. Quapropter ad reliquũ historiæ contextum reuertamur.

CAPVT XL.

ET diuinus quidem Proclus ad sacra Ecclesiæ gubernacula consedit, & res ecclesiasticas composuit. Eo autem tempore multi in Creta Iudæi Christianorum sacra sunt complexi, per causam eiusmodi. Vir quidam ex eorum genere erat, qui quum per fraudem & dolum vitam peregisset, postremò se etiam Mosen illum esse assimulauit: & cœlitùs in Cretã à Deo propterea missum esse

Pseudomoses in Creta.

B confinxit, vt eius loci Iudæos ipse per mare, perinde atque olim Israelitas per rubrum sinum, duceret. Et passim insulam ipsam anno toto peragrãs, vt se illum esse crederent, suasit: atq; vt opes quas haberent, pecuniasque & possessiones omnes aspernarentur, cohortatus est: se illos per mare non aliter quàm in arida, in promissionis terram ducturum esse pollicitus. Atque illi vanis illius promissis decepti, res operasque suas vbique neglexerunt, & facultates suas temerè quibuscunque diripiendas permisere. Vbi dies constituta aduenit, qua proficisci debebant, ipse quidem confidentia & fastu plenus, eis præiit: illi verò hominem, vnà cum coniugibus & ætate imbecilliore consequuti sunt. Itaque eos in summum quendam scopulum in pelagus excurrentẽ duxit: atque inde coniicere seipsos in mare, veluti natantes & ★ vrinãtes, iussit. Idque ex illis quidam, statim vt imperatum eis erat, fecerunt neq; deinceps apparuerunt. Quidam etiam in præcipitio saxis allisi interierunt. Et vniuersi illi vel in vndis, vel in præcipiti-

Pollicitus is est, se Iudæos per vndas maris tanquam per continentem ducturum.

** ἐγκυβιστῶντας. Sed is ipse multos mortales in perniciem abducit.*

C bus saxis periissent: nisi Dei prouidentia, vix piscatores & alij mercatura victum quęritantes, Christiani homines, subitò affuissent, eosque modis omnibus extrahentes seruassent, tum primùm fortasse qua dementia capti essent sentientes. Hi alios, quo minus se in fluctus proiicerent, prohibuerunt: eorum, qui antea id fecissent, interitum illis indicantes. Qui sanè ægrè in animo rem secum reputantes, & fraudem sine iudicio susceptæ fidei & crudelitatis deprehendentes, vt miserabilem in modum enatarent, sustinuerunt: & tandem Pseudomosen illum comprehendere sunt agressi. Verùm perficere id minimè potuerunt: confestim enim ille disparuit, & magnã suspicionem prębuit, perniciosum quempiam dæmonem sub humana specie gentem eam in exitium produxisse. Proinde multi Iudęorum superstitioni nuncio remisso, in Creta Christianam religionem constanter susceperunt. Horum innumera propè fuit multitudo. Simile quiddam aliud quoque eodẽ tempore accidit, quod & ipsum commemorabo. Gẽs quędam barbara vlteriorem Rheni amnis ripam accolit, Burgundiones dicuntur, tranquillitatis & o-

Pseudomoses iste disparet, quippe δαίμων ἀλάστωρ. Multi Iudæi in Creta Christianismum suscipiunt.

Burgundiones ab Hunnis infestati, Christianã religionẽ cõplectuntur.

D cij valde studiosi. Fabri namque tignarij omnes ferè sunt, & ea arte vitæ sumptus tolerant. Porrò Hunnorum natio eis imminens, frequentes excursiones in eos faciebat, & regionem eorum diripiendo vastabat. Multi etiam ex illis cum hostibus pugna congressi, interficiebantur. Quum ergo propter cladem eiusmodi de rebus suis desperarent, vt Deo alicui res suas committerent, consilium cepere: quumque in mentem eis veniret, Christianorum Deum cultoribus suis vt acerrimum auxiliatorem plurimum opis ferre, de communi omnium consensu, ad religionem eius & fidem accesserunt. Quam ob causam & in quadam Galliæ ciuitate episcopum, vt eos Christianorum religionem edoceret, & diuino baptismo dignaretur, obtestati sunt. Ille verò vbi eis septem dierum ieiunium indixit, eosque quę opus erat de sacris rebus instituit, octauo die baptizatos, vnà cũ episcopo quem eis attribuit, domum redire iussit. Et ex ea re fiducia concepta, contra hostes tyrannidem tantam exercentes processerũt: neque eos spes & expectatio sua fefellit. Nam Vptaro Hun- E norum duce ex crapula nimia rupto, de improuiso hostes duce orbatos adorti, multos admodum telis confecerunt: atque ipsi quum trium tantum milium numerum explerent, decem Hunnorum millia interemerunt. Ex eo tempore Burgundionum gens ardenti ad Christianismum summè cõseruandum amore flagrauit. Ita Deus alia per alia quam sapientissimè dispensat, prouidentiæ arcano longè optimè omnia administrans. Hæc hactenus. Ego verò aliam quoque rem memoriæ mandabo, vt cognoscere omnes possint, Deum persępe etiam per indignos solita consueuisse prodigia exhibere.

Ieiuniũ & catechesis ante baptismũ. Burgũdiones Christiani contra hostes Hunnos victores euadunt. Vptarus Hunnorum dux crapula crepuit. Iidem constantes Christiani.

CAPVT XLI.

EO enim tempore Nouatianorum episcopus Paulus, Chrysanthi successor, miraculum quoddam edidit, & præclaram sibi per id pietatis & amoris diuini apud suos famam parauit. Graue in vrbe grassatum est incendium, quale F haud vnquam aliàs illa sensit. Plurimam namque eius partem flãma peruasit, adeò vt maxima quæque horrea & frumenti granaria conflagrarint atque in eis publicum quoddã, cui ★ Achillei [a] cognomen fuit. Porrò ignis ædificia circumquaque depastus, etiam contra Nouatianorum ecclesiam, quę prope eum locum fuit, qui [b] Pelargus dicebatur, versus est. Quum autem ea sic in periculo esset, Paulus in sanctius sacrarium ingressus, Deum vt ecclesiam conseruaret, supplex orauit, pro vrbe ipsa simul & templo precari ibi non intermittẽs.

Incendium Constantinopoli longè maximum, quod biduũ durauit.

*† * a Achillek Constantinopolis granarium. Ecclesia Nouatianorum in medio incendio illæsa conseruatur, Pauli Nouatiani episcopi precibus. b Pelargus vrbis Constantinopolitanæ regio.*

† * *Tripart. historia & Paul. Diac. habent Thermas Achilleas. Et est thermarum mentio quæ Achilleæ dicuntur, in l. omnis seruitus. C. de aquaduct. Sed nescio an ea lex ad vrbem Constantinopolitanam pertineat, quòd in ea aquaductus Hadriani mentio fiat: vt fortasse ibi de aquæ ductibus Antiochiæ agatur, quam vrbem præcipuè Hadrianus exornauit. Nicephori verba hæc sunt:* ὁ ἐμπρησμὸς τὸ πλεῖον τῆς πόλεως ἐπέδραμε, ὡς καὶ τὰ μέγιστα τῶν ὡρείων καταναλῶσαι, καὶ τὸ δημόσιον τὸ ἀχιλλεὺς ἐπώνυμον ἦν, ἀχιλλέιαι κριθαί, καθαραὶ καὶ ὑγιεῖς. *h. e. Farra pura & generosa. Suid. Aristoph.* ἀχιλλείων ἀπομάττει. *h. e. primario vesceris pane.* ἀντὶ τοῦ σιτήσεως τῆς ἐν πρυτανείῳ μετέχεις. *h. e. pro eo quod est, in Prytaneo epularis.*

A Et Deus nescio quo modo precibus eius exauditis, delubrum id inuiolatum seruauit. Ignis nãque per ianuas & fenestras iam omnes inuolans, ei nõ nocuit: sed quum circumcirca ędificia simul multa consumpsisset, templum præteriit, intactum id atque inuiolatum à tanto flagello relinquens. Et quod maximum est, quum incẽdium biduum totum grassatum vbique esset, ne vestigium quidem fumi in muris & tignis ecclesię eius apparuit. Nouatiani ex eo tempore quotannis, 17. Augusti mẽsis die obseruatum templum ✝ sacra celebrantes, celebrem eum locum reddidere: & multos etiam ex Græcæ superstitionis cultoribus in fano eo, ꝓpter factum id augusto, rem diuinam facientes ad se pertraxere. Aliud item memoria dignum facinus Paulus iste iã moriturus fecit, quod & ipsum non intempestiuè historiæ huic inseretur. Illud namque nobis propositum est consiliũ, vt ex omnibus quod commodum est & vtile, colligamus, & nonnunquam etiam ex serpentibus Andromachen conficiamus. Paulus, sicuti dixi, morituB rus, sacerdotum qui sub eo erant, ordine omni accito: Curæ, inquit, vobis sit, dum ego adhuc spiro, vt episcopum designetis, ne in ecclesia vestra, me defuncto, turba aliqua oriatur. Atque vbi illi non sanum rectumque ea in re se iudiciũ habere, propterea quòd alius alij pro affectione fauerent, dixerunt, electionemq; ei permiseruut, inferens ille Sententiam consensumque vestrum in scriptum relatum mihi date, in eo scilicet vos quem ego delegero acquieturos esse, & ego id facere sum paratus. Illi imperata statim faciunt, & Paulus in lecto sedens, charta accepta, Marciani cuiusdam nomẽ in ea clàm conscribit: qui presbyter quidem erat, & sub eo ✶ monasticam vitam coluerat, tum autem peregrè profectus fuerat. Paulus postquã ipse sigillo suo chartam obsignauit, idẽque & presbyteri alij iussu eius fecere, libellum Marco Scytharum episcopo, qui tũ in vrbe erat, credidit, hisce eum alloquutus verbis: Si Deus me diutius in vita manere voluerit, libellum hunc perinde atque depositum asseruatum mihi reddes: sin illi, vt me ad se euocet, visum est, charta resignata, quem C ego communi omnium calculo episcopum delegerim, inuenies. Vbi ille mortuus est, & triduo pòst libellus magna multitudine præsente apertus est, legitima ab omnibus etiam Pauli electio iudicata est. Atque illi nulla interposita mora, homines qui Marcianum adducerent, misere: qui eum Tiberiopoli in Phrygia inuentum, dolo bono vsi, vel inuitum adduxere, & in ecclesiæ throno collocauere. Hæc de Paulo dicta sint.

✝ σώτηρα θύουσιν.

Paulus idẽ moriturus, prudenter, quibus oportuit consentientibus successorẽ sibi designat.

Prouerb. ἐξ ὄφεων τὴν ἀνδρομάχην διασκευάζομεν.

Bonus episcopus posterorum etiam & tranquillitatis eorum rationem habet.

✶ h. e. cœlibem vitam.

Marcus Scytharum episcopus.

Marcianus Pauli successor.

CAPVT XLII.

Adem tempestate, decimoseptimo cõsulatu Theodosij, patriarcha Proclus nouum quiddam præter ecclesiasticam consuetudinem fecit. Quũ namque Firmus Cęsareæ Cappadocum episcopus mortuus esset, & Cæsarienses Cõstantinopolim, vt episcopus eis deligeretur, petentes venissent, cuinam episcopatum eum committeret Proclus deliberauit. Sabbati dies erat, & commodùm tum accidit, vt vnà senatores omnes ad episcopum visendi eius gratia venirent: in quiD bus etiam Thalassius fuit, vrbium earum quæ in Illyrico sunt, præfecturam gerens. Et iam is inde in Orientẽ profecturus fuerat, munus sibi ab Imperatore commissum administraturus: quũ Proclus subitò manibus iniectis, eum pro præfecto episcopum Cęsariensem creauit. Atque ille etiam contra animi sui sententiam in Ecclesiæ gradum conscẽdit, eamque ritè administrauit: quum quidem tam subitum factum Imperator ægrè ferret, mox tamen id sanctione sua comprobaret. Facinus hoc Procli insolitum, & auditu admodum mirum est.

Proclus præter opinionẽ omnium, ex Thalassio Illyrici præfecto episcopũ Cæsariensem facit.

CAPVT XLIII.

Ecit pterea pręclarũ aliud quiddam, gloriaque eius prorsus dignum. Quum enim sciret ecclesiam dudum scissam esse, propter abrogatam Chrysostomo dignitatem, consilium quæsiuit, quomodo Ecclesiam à dissidio & seditione conserua E ret, & hominum mœrorem consolaretur. Rem eam Dei ductu mirabiliter est aggressus. Quinto patriarchatus eius anno plebs, quæ piè propter Ioannem tumultuata fuerat, congregata, Proclo persuasit, vt legatione apud Imperatorem fungeretur, vt sanctus ille vir ab iniusto exilio reuocaretur, populusque & Ecclesia orbitate liberaretur, petiturus. Id Proclus statim non grauatè fecit. Et qui corpus eius adducerent, missi sunt. Tumulus autem immobilis prorsus fuit: Et quũ multæ multorum manus ad eum mouẽdum adhibitę essent, nihilo magis loco moueri potuit. Quod vbi Imperator cognouit, statim causam eius rei intellexit. Itaque literis rubrica scriptis, virum sanctum, vt adduci se pateretur, obtestatus est. Literæ ipsæ supra pectus eius positæ, & peruigilium actum, precesque ad Deum fusæ sunt. Ita tumulus se abducentibus facilem præbuit, & sanctus ipse, pondus eius leuius redditum, vnà cum baiulis simul ferre visus est. Literas Theodosij ad eum scriptas, hic referre visum est. Orbis totius doctori, & spirituali patri, Ioanni sancto, & aurei oris patriarF chę, Theodosius Imperator. Corpus tuum itidem vt aliorum mortuum esse putantes, pater honorande, transferre id & adducere ad nos, sicuti filij parentum amantes, desiderauimus. Quum autem debitum prorsus honorem, & quantam opus fuit summissionem & modestiam, eam in rem non contulerimus, Imperialis fortasse fastus leges in rebus, quibus nos magis quàm Imperio ipso honestos esse decuit, sequuti: nõ immeritò voto nostro excidimus. At tu pater patrum verè reuerendissime (nunc enim veluti viuentem alloquimur) ad desiderium potius nostrum, quàm ad cœptum tuum spectans, veniam da pœnitentibus, qui longè magis quàm alius quisquam pœnitentiam docuisti, & nos vicisti: idoneumq; castigationis, desiderio flagranti erroremque suum agnoscenti animæ, eo quòd huc vsque reditum ad nos tuum detrectaris, ęxemplum exhibuisti: redde teipsum nobis quęso, redde. Vt enim longiore mora & dilatione nos amplius etiam affligas, neque commiserationis visceribus tuis, neque amori & expectationi nostræ dignũ est: qui non solũ corpus & cineres,

Idem plebe Constantinopolitana petente, corpus diui Chrysostomi, de cõsensu Imperatoris Constantinopolim perferri curat.

Tumulus Chrysostomi immobilis.

Theodosij literæ ad Chrysostomũ defunctũ, quibus eũ Constãtinopolim reuocat.

Ioannes Theodosij compater.

Infertur honorificentissimè Chrysostomi corpus in vrbẽ Constantinopolitanam.

A & cineres, sed solam etiam vmbram tuam cernere cupimus. Literæ tales fuere. Postquam autem itinere confecto, in littus ex aduerso Constantinopoli ad Chalcedonem cum reliquiis sancti viri peruenere, transiit eò Imperator, & senatus Imperatorius: transiit etiã patriarcha, & iudices, magistratusque omnes. deinde generis & ætatis homines omnis, per fretum in mari perinde atque in continente vadentes, & ad Propontidẽ os Bospori ardentibus funalibus tegentes, sacrum tumulum Imperatoria triremis excepit. Tum sanè miraculum quoddam edidit Deus, prodigiis quæ vnquam visa sunt longè maius. Quum enim certa & constans esset in mari tranquillitas, repentina subitò exorta est procella, & naues innumerabilis illius classis aliæ aliò diuersæ saluti suę consulentes dispersæ sunt. Ea autem quæ sacrum illud pondus & præclarum thesaurum vehebat Imperatoris triremis, funibus derepentè ruptis, veluti diuina gubernata manu ad viduæ agrum appulit: viduæ inquam illius, propter quam sponsa Christi Ecclesia pastore tanto viduata fuerat. Et rursum post mortem quoque iusto iudicio legitimam ille tulit sententiam, agrum viduæ autoritate sua attribuens atque confirmans: Deo nimirum magnum illum glorificante, & iniquum exilium eius apertè deprædicante. Et quoad eius fieri potuit, petrã nauis discidit, quod miraculum hodie quoque cernitur, & egregij illius viri ardorem eximium quouis præcone clarius attestatur. Hoc vbi factũ est, serenitas rursum aduenit, & naues aliæ aliunde collectæ, cum apparatu & comitatu maximo, carminibusque debitis, virum sanctum producentes, in vrbem imperantem deportarunt. Eumque primùm, circa † Amantium magni Thomæ templum excepit: inde verò in sanctę Pacis delubrum delatus, postea porrò imperiali curru tumulus vectus, in sanctorum Apostolorum fanũ illatus est. Ibi Imperator sacro tumulo chlamyde tecto, & fronte atque oculis vrnæ impositis, communem supplex precationem pro parentibus fecit. Dudũ enim illi mortui fuerant, in pupillari ætate eum tenerum adhuc relinquentes. Seorsim verò pro matre quoque precatus est, vt tumuli eius motus atque strepitus consisteret. Triginta enim & quinque annos iam is quatiebatur, quo tempore scilicet & ipsa Ecclesiam concutiebat. Nec ille id non exorauit. Confestim namque vrna eius constitit. Atque vbi sacer Proclus virum sanctum in eundẽ secum thronum collocauit, plebs circunfusa ore vno exclamauit: Recipe, inquiẽs, thronũ tuũ, ô pater. Fertur ipse quoque tũ, quæ dudũ clausa fuerãt, labris rursum apertis, ad populũ dixisse, pax vobis: sicuti id circũstantes homines, & Proclus patriarcha, se audiuisse testati sunt. Porrò sacris mysteriis peractis, ad reliquiarũ eius repositionẽ itũ est. Et episcopũ manibus magnus antistes ad basim sacræ & diuinæ mensæ, veluti sacer & inuiolabilis thesaurus, conditus est, episcopis episcopus, martyribus quanuis sine sanguine martyr, prophetis Christi & apostolis magna atque aurea Ecclesiæ Christi tuba, omnes omnium aures personans, & pia dogmata & p̄cepta clarè musicis planè modulis accinens. Factum id vigesimoseptimo mensis Ianuarij die. Ingenti autem facinore isto, illi etiam qui propter ipsum secesserant, persuasi, Ecclesiæ omnes coniuncti atque vniti sunt. D Admirari verò, Socrates ecclesiasticus inquit, mihi libet (vt Nouatianus clàm virum sanctum, vt opinor, perstringens) quomodo inuidia Origenem defunctum impetierit, Ioanni autem pepercerit. Ille namque post ducentos ferè annos, ab obitu suo, à Theophilo excommunicatus est: Ioannes verò trigesimoquinto anno post mortem suam à Proclo in communionem est receptus. Adeò diuersis à Theophilo moribus Proclus fuit. Sed hæc quomodo & antea acta sint, & adhuc semper agantur, viros prudentes non fugit. De reductione diui Chrysostomi hactenus.

Per tempestatem subitam, corpus sanctum ad viduæ agrũ appellit, cui is ab Eudoxia adẽptus fuerat, &c. (B)

† περὶ τῷ ἀμαντίου.

Theodosius pro parentibus suis defunctis precatur ad diui Ioannis tumulum. (C)

Cadauer Chrysostomi in episcopali throno collocatum, pacẽ populo precatur.

Ad basim sanctioris aræ in diuorum Apostolorum ecclesia id conditum.

Sectatores tandem Ioannis omnes prorsus ecclesiæ coniunguntur.

Socrat. de Ioãne Chrysostomo.

Confertur per dissimilitudinem Ioannes cũ origene.

Post fata Origenem inuidia, Ioãnẽ fauor est cõsequutus.

CAPUT XLIIII.

Reliquiæ diui Ignatij Roma Antiochiam translata.

Eisdem temporibus diuinus quoque Ignatius Roma Constantinopolim delatus est. Quum nanque ille, sicuti ei visũ fuerat, in Amphitheatro Romæ in ferarum aluis sepultus esset, quæcunque superfuere firmiora solidioraque ossa, cõdita ibi sunt. E Theodosius autẽ Dei opt. max. præstantissima suggestione, magnopere ingenti atque illustri cum honore ea ad gregem suum referre studuit. Quapropter reliquias eas inde receptas, cum magnifico apparatu post tempus lõgum Antiochiam reduxit, & in eo loco quod cœmiterium vocatur, veneratione magna reposuit, & delubrum ingens dæmonibus olim dicatum, quod ab incolis τυχᾶιον quasi Fortunæ templum dicas, vocabatur, in sacrosanctum fanum mutatum, diuino martyri consecrauit: in quo etiam reliquiarũ tumulus repositus est, curru Imperiali cum sacro apparatu & satellitio in vrbem eã illatus, vbi quoque anno quolibet publicè & magnificè festus dies est actus, Deo diligentium se memoriam sanctè à funere etiã ipso glorificante, sicuti antea quoque in Babyla accidit. Deo nãque inuisus Iulianus propterea quòd Daphnæus Apollo oraculũ eius consulenti nihil respõdisset (martyre quippe qui in propinquo loco conditus erat, diuina potentia os illius obturante, sicuti id dæmon inuitus cõfessus est) noua quadam translatione martyrem cohonestauit, F vt commodius faciliusque dæmones res suas agerent, quemadmodum Iuliano obscurè polliciti fuerant. Sed id, sicuti videtur, prouidẽtiæ diuinæ fuit, vt simul & martyrũ potentia manifesta fieret, & sacræ eorũ reliquiæ longè ab idolorum nidore abessent: & sacro loco repositæ, debito, pro eo atq; conuenit honorarentur delubro: sicuti & accidit. Templum enim ei ante vrbem & magnitudine amplum, & forma pulchrum extructum est, in quod etiam eius vrna illata est.

τυχᾶιον, siue Fortunæ tẽplũ, in martyriũ Ignatij Antiochiæ redactum.

Diui Babylæ martyriũ ibidem.

Deus sanctos suos etiã defunctos glorificat.

Honor martyrum defunctorum.

CAPUT XLV.

Sub idem tempus, disputatio ingens in vrbe imperante, de mortuorum resurrectione extitit, & populo maxima incessit cõcertatio. Quidam enim, vna cũ Sadducæis, resurrectionẽ prorsus nõ esse opinati sunt: quidam autem ægrè quidem, sed crediderunt tamen, defunctos excitatũ iri, apertis & irrefragabilibus sacrarũ scripturarũ testimoniis

Disputatio de resurrectione mortuorum Constantinopoli orta.

A adducti, alio prorsus & mutato corpore. Vt primũ enim corpus illud, quod variis modis solutũ abolitũq; sit, resuscitetur, fieri non posse: sed pręter id aliud nulla pcedẽte materia, diuina, q̃ omnia perficit, voluntate denuò restitutũ, vnà cũ anima resurrectutũ esse existimarũt. Huic tantę ętatis eius hominum ignorantiæ, & de proposita quęstione ambiguitati, qui priusquã existãt, omnia nouit Deus, perinde atque medicus optimus, idonea præparauit remedia, vt tempore suo curã adhibens, animarum sanaret imbecillitatem. Itaque ante annos trecentos septuaginta duos, rẽ fecit, quæ nulla ex parte miraculis antiquitùs ab eo supra naturæ captum editis cedat: quã hoc loco commemorare aggrediar. Ephesi in Ionia septem pueri, corporibus iuxtà & animis fratres fuere, à parentibus per manus eis traditæ religionis nostræ cultores. Tanto verò illi erga Christum flagrarunt amore, vt persequutionem eam quam Decius Romanus eo tempore Imperator grauissimam perquã crudeliter exercuit, paruifacerẽt. Et quum propalàm Christum confessi essent, postea nõ longè ab vrbe ea secesserũt: & in vicino quodam antro, propter imminens periculum seipsos occultarunt.

Historia septem fratrum apud Ephesum dormientiũ. Ea mortuorum resurrectio certissimè indicatur.

Simile quiddam Paulus Diaconus de septem quoq; dormiẽtibus in Germania refert, de gestis Longobar. li. 1. c. 3.

B Eius antri aditũ & fores, persequutores à parte exteriores probè circumuallatas muniuere. Illi porrò præ anxio animi mœrore in somnum sibi profundum delabi visi sunt, atque ita ad annos trecẽtos septuaginta duos dormierunt. Perinde enim atque angeli prouidentia diuina & spiritu sancto obumbrati, & veluti sensu orbati, suaui & molli somno, eo quo diximus tẽpore ita sunt detẽti, vt neque corpora neque vestimẽta eorum diffluxerint. vbi autem tempore suo sub præsenti, de quo nunc agimus, Theodosij imperio speluncæ fores reclusæ sunt è somno illo euigilarunt: vnũque ex eis in vrbem rerum necessariarum comparandarũ gratia miserunt. Quũ autem is ciuibus Decij numisma proferret, noua atque insolita monetæ forma adducti, in thesaurum eum illi incidisse opinati sunt, iuuenemque ad vrbis rectorem duxerunt, neque leuia ei, vt aurum inuentum indicaret, adhibuerunt tormenta. Et postquã flagris abundè concisus, vix apud seipsum esset, exclamans:

C Quis tandem, inquit, imperium nunc obtinet? mihi dicite. Atque illi suauiter & facetè subridentes: Num tu, responderunt, Theodosium nunc feliciter imperium administrare ignoras? Tum iuuenis: Bona verba quæso, ait: an non Decius, sed Theodosius Romanum obtinet imperium, qui me & sex alios mecum multo timore territos per præfectum vrbi speluncam hanc vbi occultaremur, subire coegit, vnde me illi fame perciti ad panes emendos præmisere? His illi verbis auditis consternati, celeriter omnes ad antrum illud accurrerunt, aditumque magis dilatato, lapidibusque hinc & inde disiectis, in tabulam inciderunt, in qua Decij nomẽ, ipsorum, in Christi religione profitenda libertas, fuga simul & occultatio, necnon sepulturæ tempus percommodè expressum erat. Proinde cum reuerentia debita eos inde duxerunt, & de re omni celeriter Imperatorem certiorẽ fecerunt. Cæterùm Imperator fidelissimus, vbi eam rem cognouit, quòd semper quę grata Deo & accepta essent faceret, pietate sua indignũ duxit, vel illos ad se transferri curare, vel alios ad eos videndos mittere, ipsum autem domi manere: alterum enim

Imperator Theodosius ad eos videndos Ephesum profectus.

D arrogantiæ, alterum autem socordiæ omnino esse iudicauit. Et rebus omnibus, præ eo vt ad illos veniret, contẽptis, quàm potuit celerrimè Ephesum contendit, atque ibi illorum conspectu se oblectauit, & cũ eis colloquutus, & ad satietatem consuetudine eorum vsus est: tum autem in cõmuni etiam mensa cum eis, ita vt par erat, cibum cepit, septemque totos dies cum eis fuit, omne eis curæ & officij genus præstans. Vbi verò etiam lõgiore rursus somno & obitu sancto in Christo obdormierunt, debito eos prosequutus est honore: & præclaro ea de causa triumpho acto, magnificeq; rursum eis in antro repositis, Constantinopolim est reuersus. Ea re quæstio de dogmate sopita est. Satis enim cõstabat, qui vt pueri illi tot annos, veluti noctem vnã nullo corporũ detrimento quiescentes superessent, effecerit, eosque vnà cum animabus excitarit: eum quoque potestatis suę abundantia, omnes homines cum suis, non alienis corporibus, in momento vno, veluti ex somno, tempore suo excitaturum esse. Hæc hactenus. E

Quęstio Constantinopoli de resurrectione mortuorum per miraculũ istud decisa.

CAPVT XLVI.

ADhuc Theodosius imperabat, & terræmotus magnus & admirãdus extitit, qui priores omnes magnitudine, celeritate & temporis diuturnitate facilè superauit. Nam ad menses sex maximè durauit, & non ex interuallo, sed motu continuo omnia concussit, idque per orbẽ ferè vniuersum: adeò vt non solum in vrbe imperante turres in præceps ierint, & murus variis in locis ruptus sit, verumetiam circa Chersonesum, ædificium id quòd μακρὸν τεῖχος, hoc est longum murum vocant, simul omne conciderit: & innumerabilia vbique locorum, magnorum operum templorumque ædificia pessum ierint. Terręmotus iste Alexandriam quoq; attigit. Antiochię autẽ impetu vehementiore imminẽs præcipua quęque spectacula maximè comminuit. Et innumerabiles accidêre casus, non terra tantum, verumetiam mari. Alicubi enim terra dehiscens, vicos F frequentes absorbuit: alicubi fontes non exigui subitò exaruere: quibusdam in locis vbertim aqua profluxit, quæ ibi antea esse solita non fuerat. Arbores multę vnà cum truncis suis radicitùs euulsæ. Aggeres plurimi derepentè existentes, in montes ingentes conformati. Mare terminos suos transgressum, pisces ingentis magnitudinis mortuos veluti funda eiecit. Insulæ plures vnà cũ incolis suis submersę, hodie quoque non apparent. Naues vndis confertim decentibus in arida medio mari immobiles consistere visæ. Cladem ex eo terræmotu plurimũ sensere Bithynia, Hellespontus, vtraque Phrygia, & Orientis pars maxima: sicuti dictum est. Inuasit quoque Occidẽtis regiones plures. Et quum longo duraret tẽpore, non ea qua cœperat vehementia grassari perseuerauit, verùm sensim de impetu aliquid remisit, donec prorsus conquieuit. Clades ea talis fuit. Byzantij autem in maximum coniecti metum, à ruinis & ædificiorum sibi timentes, muros reliquerunt: & extra vrbem in Campo, qui dicitur, morati sunt, vnà cũ Imperatore Theodosio, & pa-

Terræmotus magnus & diuturnus sub Theodosio. Euagr. li. 1. cap. 17.

Macrontichos.

Casus varij & admirandi in eo terræmotu.

Constantinopolitani cum Imperatore extra vrbem manent.

A triarchâ Proclo continuis precibus incumbētes, Deumque vt propitius eis esset & ab imminenti calamitate orbem liberaret, obtestantes. Et quum aliquando motu co grassante, terra veluti fluctuans concuteretur, & homines per metum eam ex fundamentis ipsis extirpatum iri vererentur, & omnes litaniis & supplicationibus dediti collachrymarēt, & ex profundo intimoque animo misericordiam diuinam implorarent: tum miraculū præter opinionem omniū, quod sensum & mentem omnem excedat, subsequutum est. Subito namque è medio inspectantibus omnibus, diuina quadam vi puer in aërem sublimis ad cœlestem vsque tractum, ita vt iam non appareret, sublatus, diuinam vocem qua angelis Deum laudibus ferre mos est, audiuit: eaque voce percepta, rursum priore per aërem via reuersus descendit: & episcopo Proclo, ipsique Imperatori & multitudini omni supplicationibus operanti, Deumque hymnis celebranti, ab angelis canentibus se verba hæc audisse renunciauit:[a] Sanctus Deus, B sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri. Quæ vbi Proclus intellexit, statim ad eum modum populum psallere iussit:[b] & terræmotus statim etiam constitit, omninoque conquieuit. Imperator porrò Theodosius, & inter fœminas admiratione omnium digna Pulcheria, tanto miraculo perculsi,[c] constitutione Imperiali confestim, vt per orbem omnem diuinus hymnus iste concineretur, decreuerunt. Et ex eo tempore Ecclesia Christi eum acceptum, non quolibet tantum die vsurpat, sed etiam (vt simpliciter dicam) cuiuslibet carminis & laudis Dei initio, ante omnia pleno ore præmittit. Puer verborum eorum ministerium exequutus, statim vita defunctus est, & in magna ecclesia quæ Pacis nomen obtinet, cōditus. Locus autem in quo ille in sublime actus est, postea ὕψωμα θεῖον, id est, diuina exaltatio vocatus est, Notum ventum pro vrbe Constantinopolitana spectans. Imperator vbi terræmotus timore liberatus est, ilico Constantinopolitanæ vrbis muros reficere aggressus est: & maiorum mœnium partem, quæ in sicco loco sunt, per dies sexa-C ginta, in eam quæ nunc cernitur formam Anthemius restaurauit, ingenti vrbi amplitudine pomeriis prolatis adiecta. Cyrus autem præfectus vrbi, reliquum qui conciderat, & vi temporis labefactatus fuerat, murum renouauit, atque in sublimem altitudinem, vrbe veluti in nouam redacta formam, construxit. Et quum aliquando imperator in Hippodromo equestre exhibens certamen staret, Byzantij structura Cyri delectati, magnificā illam emisere vocem: † Constantinus condidit, Cyrus restaurauit. Qua ex causa ira percitus princeps, præfecti dignitatem, illo sub prætextu quòd Græcæ superstitionis cultor esset, homini ademit, & substantiam eius omnē publicauit. Ille animū despondens, ad ecclesiam confugit: & in sacrū sacerdotum ordinem allectus, Smyrnæorum præ-D fuit vrbi. Smyrnæi vbi illum audiuere Græcorum sacra coluisse, communionem eius sunt auersati. Cyrus autem ad eos in ecclesia talia verba fecit. Viri amici, natiuitatē Dei & seruatoris nostri Iesu Christi silentio colamus, quoniam auditu etiam solo in virgine sancta conceptum est Dei verbū. + Ei gloria sit in secula, Amen. Ac deinde gratus ciuibus fuit, & ecclesiā piè gubernauit. Huius quoque opus est templum Dei genitrici dicatū, quod Cyri dicitur: in quo, fama est, & Romanum illum cantorem eximium, propter carmina decantata honorem & præmiū virtutis à Dei genitrice recepisse. Templum autem id huiusmodi occasione isthic est erectum. Cupressus in eo loco ingens & procera fuit, in qua superioribus temporibus nescio quomodo imaginem Dei genitricis quidam occultauit. Quum autem multū præteriisset temporis, & imago latêret, ipsa seipsam indicauit. Cupressus enim immenso coruscans lumine, perinde atque fax vna ardere visa est, & ingens etiam miraculorum vis ab obscura & latenti efficacia ma-E nauit. Vbi autem quidā curiositate laudata arborē conscendit, imago ea, vnde miraculorum vis profluxit, apparuit. Quapropter Cyrus loco ei honorē habens, pulcherrimum & maximum Dei genitrici construxit delubrum. De his hactenus. Verumenimuerò Imperator magnam exhibens liberalitatem, non imperantem tantū, sed & alias restaurauit vrbes, quæ valde dirutæ fuerant. Et alias quidem aliter restituit. Antiochiam verò Memnoniū & Zoilum & Callistum, religione nostra admodū præstantes viros, rectores misit. Ibi Memnonius perquàm decenter & magnificè, quod * Psephium dictum est, ab ipsis fundamentis restituit: in cuius loco medio hypæthram & subdialem aulam reliquit. Zoilus autem Imperialem erexit porticum, ad Austrum spectantem, in Rufini porticus latere, cognomine suo loco ei relicto. Qui verò mihi cognominis fuit Callistus, præclarum & magnificum vrbi ei reliquit ædificium, quod Callisti porticus nominatur, pro iudicum curia, ex aduerso ei foro vbi pulcherrimæ constructæ sunt ædes, in quibus duces belli habitant. Insuper F Anatolius quoque dux, militarium in Oriente ordinum præfectus, eò missus, cognominem sibi porticum, omnis generis materia & arte pręcipua exornatam, splendidè excitauit. Hæc etiam si per digresionem historiæ inserta, non tamen studiosis iniucunda aut ingrata erunt.

Litaniis & supplicationibus operātur.

Puer mirificè in aërem sublatus, & inde remissus.

a τρισάγιος, h. e. tersanctus angelorū hymnus, Deum trinū & vnum celebrantiū.
b Terræmotus cōquiescit.
c Theodosius, vt hymnus talis in ecclesia omni canatur, instituit.

Murus collapsus restituitur per Anthemiū & Cyrum.

Populus Cōstantinopolitanus muros refectos Cyro acceptum fert.
Cyrus proscribitur.
Cyrus ex præfecto vrbi episcopus factus.
Præclarus hic etiam fuit poeta.
† κωνσταντῖνος ἔκτισε, κῦρος ἀνενέωσε.

Idem episcopus fit Smyrnensis.

Celebre eius ad populum, pro concione verbum.
Templū virginis matris sub Cyri nomine.
Romanus cantor eximius.

Miracula ad imaginē Dei genitricis edita.

Vrbium restauratio.

** ψηφίον. à calculis qui ψῆφοι dicuntur, seu suffragiis ferendis dictū videtur: quasi Comitium Romano more dicas.*
Antiochiæ restitutum Psephium.
Porticus Rufini.
Extructa porticus Callisti.
Porticus Anatolij.

De Cyro isto hæc apud Suid. reperiuntur: Cyrus Panopolites poeta sub Theodosio iuniore vixit. Apud quem præfectus prætorio, & præfectus vrbi, consul & patricius fuit: in admiratione ab Eudocia Augusta, quæ poematum studiosa erat, habitus. Eudocia autem, quum aula relicta, in Oriente Hierosolymis esset, Cyrus ab aduersariis insidiis circumuentus, in Phrygia Cotyei episcopus factus est, & vsque ad Leonis Imp. tempora durauit. Mentio eius fit l. si quis. C. vt nem. ad suum patroc. lib. 11. Et ad hunc scripta est l. qui sub prætextu. C. de sacros. Eccles.

† Conceptum virginis spiritus, non caro, fides, non libido, præuenit. Credendo, non concumbendo, fœcundata est virginitas. Aug. de trinit. lib. 13. cap. 18.

CAPVT XLVII.

Postea quū diuinus Proclus vndecim annis in Cōstātinopolitana sede, & admirādus Cyrillus in Alexandrina triginta duobus enituissent, eodē tēpore ambo ad immortalem trāsiere vitā. Sed & Ioannes Antiochenus moriēs Domno thronū reliquit: & Leo magnus, Cœlestino ad cœlestē recepto vitā, in veteris Romæ ecclesiā est inductus. Porrò Iuuenalis adhuc superstes, ecclesiis Palæstinæ præfuit. Proclo Flauianus succesit, sacrorum donariorum ecclesiæ magnæ custos,

Præclariorū ecclesiarum antistites.
Flauianus iste in l. quoniam. C. de episc. & cler. Fabianus dicitur.
Flauianus Procli successor.

Dioſcorus Cyrilli.
† δυσυχεῖ εὐτυχεῖ.
Eutyches abbas.
Secunda Epheſia ſynodus, Prædatoria dicta.
Audet Eunuchus munus benedictionis pro electione à Flauiano, quod Imperatori mittat petere.
Chryſaphi⁹ eunuchus.
Cur eunuchus iſte Flauianum oderit.
† τὰς ὑπὲρ τῆς χειροτονίας εὐλογίας
a χρυσᾶς εὐλογίας.
a Cuius ſint vaſa & donaria Eccleſiæ.
b Initur à Chryſaphio conſilium, vt Flauianus è ſede ſua deturbetur.
Chryſaphi⁹ per Eudociã fruſtra Pulcheria præpoſitũ adimere contendit.
c Præpoſit⁹ aulæ Auguſtæ.
Struitur ab eodem conſiliũ aliud vt Eudocia diaconiſſam creari Pulcheriam curet.
Significatur id ab Imperatore Flauiano, & ab hoc Pulcheriæ.
d Pulcheria Præpoſitum ad Eudociã mittit, & priuatam in Septimo cõplectitur vitam.
e Imperator Flauiano iraſcitur.
Eudocia rerum in aula potitur.

A dignitate presbyter, vita autem cœleſti prȩclarus. Poſt Cyrillum in Alexandriæ throno Dioſcorus impietatis officinam inſtituit: qui quũ rebus aliis peſsimus fuit, tum diuino Cyrillo & Flauiano inimicisſimus, tertiæ ſynodi decreta nõ recepit. Et ꝙ Conſtantinopolitano Archimandrita † infelici Eutychetȩ, & prȩterea Chryſaphio primario inter Imperiales cubicularios eunucho amicisſimè vteretur, vt ſecunda Epheſi ſynodus cogeretur effecit, quȩ λῃστρική, hoc eſt, prȩdatoria dicta eſt. Eiuscelebrandæ tale fuit initiũ. ✶ Chryſaphius iſte multum apud Imperatorem autoritate valuit, & quòd conſecrationem Flauiani, propter anticipatam opinionem, minus gratam probatamque haberet: Imperatori ſubiecit, vt patriarchȩ ſignificaret, quo ille † electionis atque cõſecrationis gratia benedictionis munus ſibi mitteret. Diuus Flauian⁹ panes puros miſit. Cryſaphius contra, [a] aureum benedictionis donum mittendum eſſe dixit. Cui patriarcha reſpondit, non eſſe ſibi talium rerum copiam: niſi fortè ad hoc ſacris vteretur templi [a] donariis.
B Ipſum verò Chryſaphiũ optimè noſſe, Eccleſiæ ſacra vaſa Deo & pauperibus eſſe cõſecrata. Atq; inde offenſio locũ habuit, quum eius rei Pulcheria Auguſta nihil animaduertiſſet. [b] Chryſaphius eam ob rem inuidia percitus, omnẽ mouit funem, vt patriarcham ſede ſua deturbaret. Quũ autem id omnino, Pulcheria ſummam rerum adminiſtrante, fieri nõ poſſe videret, Eudociam Auguſtam, quæ nondum in Palæſtinam ierat, ſollicitauit, eamque paulatim aduerſus matrem Pulcheriam concitans, vt Præpoſitum illi ademptũ ſibi aſciſceret, ſuadere ei cœpit. [c] Præpoſitus enim Pulcheriæ parebat, vt quæ rerũ ſummam adminiſtraret. Eudocia non parũ Imperatoris tẽtauit animũ, vt Præpoſitũ à Pulcheria abduceret. At ille ab ea perſuaſus non eſt, petitionẽ Eudociæ refellens: ꝙ Pulcheria ſoror eius in imperio genita atque educata eſſet, & ꝗ̃ optimè remp. adminiſtraret. Poſtꝗ̃ Chryſaphio cœptũ id non ſucceſsit, aliud eſt expertus, & rurſum Eudociæ moleſtus fuit, Imperatorẽ vt inſtigaret, quo ille patriarchæ ſecretò inſinuaret, vt Pulcheriã diaconiſſam legeret.
C Hoc Eudocia quũ ageret, frequenti ſuggeſtione tandẽ mitiſsimũ Imperatoris animum flexit. Nam & lapidẽ, aquæ gutta frequentius defluens, excauare ſolet. Theodoſius patriarchæ ad ſe vocato, arcanũ in indicauit. Et ille in mœrorẽ coniectus, Imperatori quidem quod ei gratum eſſet, facturus eſſe viſus eſt: Pulcheriam autem literis ſecretioribus certiorem fecit, vt nequaquam in conſpectum eius veniret, ne ſcilicet quod & ſibi ipſi & illi parum gratum eſſet, facere cogeretur. [d] Pulcheria ſtatim quid ageretur intelligens, Præpoſitum tranſire ad Eudociam iuſsit: & ipſa vrbe egreſſa, ad Septimũ tranquillam priuata vitam egit. [e] Imperator autẽ & Eudocia Flauiano deinceps, quòd arcanum illud conſilium propalaſſet, maximè ſuccenſuerũt. Pulcheria ad hunc modum eiecta, per Eudociæ manus reſp. adminiſtrabatur. quo tempore etiam ſuſpicionis illius occaſio locum habuit, de celebri illa oue, propter Paulinum magiſtrum, quemadmodum ſuprà dictum eſt. Hæc quum ſic gererentur, [f] Euſebius, de quo in ſynodo tertia antea diximus
D (nam primus ipſe Neſtorij veſaniam deprehendit atque redarguit, ſi quis alius, & ipſe artis Rhetoricæ peritus: tum autem Dorilæus epiſcopus erat) quòd Eutychetis familiaris eſſet, de fide aliquando cum eo eſt collocutus. Atque vbi eum non rectè ſentire animaduertit, libellum ea de re patriarchæ Flauiano obtulit. † [g] Flauianus ſynodo prouinciali Conſtantinopoli coacta, ad quã quadraginta epiſcopi venerant, Eutychetem citauit. Ille porrò primùm ſiſtere ſe recuſauit. Vbi autem coactus aduenit, fœdiſsimo morbo laborare deprehenſus eſt. In medio enim conſeſſu: [h] Ego, inquit, ex duabus naturis genitũ eſſe profiteor Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ante vnionem. Poſt vnionem autem, vnam eius eſſe naturam, & diuinum eius corpus neque conſubſtantiale nobis, neque eiſdem nobiſcum perpeſsionibus obnoxium eſſe prȩdico. Quȩ verba poſtquam ſynodus audiuit, illico quòd ille pœnitentia non duceretur, legitimè & iuxta certum canonum iudicium, [i] hominem, dignitate ei adempta, reiecit.
E Ille Imperatorem adiit, & vt cauſa denuò iudicaretur, perinde atque acta & decreta contra eum facta à Flauiano conficta eſſent, rogauit. Itaque Principis iuſſu alia in ſuburbano Conſtantinopolis coacta eſt ſynodus, in qua multi etiam alij epiſcopi, & ex ſenatu quidam affuere. [k] Porrò vbi illi acta & decreta legitima eſſe autoritate ſua comprobarunt, Chryſaphius eunuchus, qui idem cum illo ſentiebat, quum contumeliam ferre nequiret, iram aduerſus Flauianum ſuam maximè auxit: [l] & Dioſcoro Alexandrino impio illi indicauit, ſe illi in rebus quæ ei placitæ eſſent, gratificaturũ omnibus, ſi Eutychetem periclitantem defenderet, Flauianum autem & Euſebium Dorilæum oppugnaret. Eodem etiã modo Eudociam Auguſtam excitauit, quum multa alia, tum ea potiſsimum dicendo quæ ei à Pulcheria acerba accidiſſent, propterea quod Flauianus rem ſecretò ſibi creditam, tectã tacitamque non ſeruaſſet. Hi ambo Theodoſium permouent, vt alteram Epheſi ſynodum, quæ Eutychetis & Flauiani cauſam diſceptaret, celebrari
F iubeat, ſẽtentiarumque ferendarum iudiciũ Dioſcoro impio committat, & eundem ſynodo præficiat: copias etiam militares, quȩ ſatis ſint, mittat, quæ rem iudicatam exequerentur. Vbi id Imperator mandauit, & ſynodus quȩ prȩdatoria vocatur, Epheſi congregata eſt: præſidens ei Dioſcorus, notariis aliis reiectis, ſuos tãtum adhibuit, vt acta ex ſententia eius in ſcriptum referrentur. Affuerunt concilio ei quos ſuprà nominauimus eccleſiarum antiſtites, ✶ cum ſacerdotibus ſuis: Leone veteris Romæ paſtore excepto, cuius locũ Iulius epiſcopus eò miſſus obtinuit. Theodoſius inter alia, hoc ſic verbis eiuſcemodi ſanxerat. Qui antea iudices religioſiſsimi archimandritȩ Eutychetis fuere, adſunto quidem, & tacento, iudicũ autem ordinem non habento: cœterùm communem ſanctiſsimorum omnium patrũ ſententiam expectanto, quandoquidem de rebus ab eis iudicatis nunc iudicium agitur. Vbi autem de quæſtione actum, ab Eutychete petitũ eſt, vt ea quæ de Deo ſentiret, apud

f Euſebius Dorylæi hæreſim Eutychetis in colloquio deprehendit.
g Synodus prouincialis Conſtantinopoli propter Eutychetem coacta.
h Eutychetis hæreſis.
i Eutyches non reſipiſcẽs dãnatur. Idem ab Imperatore, vt alia Conſtãtinopoli cogatur ſynodus, impetrat.
k Ea priorus ſynodi decreta comprobat.
l Eunuchus Dioſcorum Alexãdri. & Eudociã aduerſ⁹ Flauianum cõmouet.
Imperator ſynodũ aliã Epheſi iterũ celebrari iubet.
Synodo ei Dioſcorus præficitur.
Aulicæ tales practicæ minimè epiſcopos decet.
✶ Iuuenalis ſcilicet, Domnus, &c.
Lex Theodoſij quomodo in concilio poſteriore Epheſio procedendum.
Eutychetis hereſis.

✶ Apud Suidam eſt, plurimùm autoritate eunuchos aulicos apud Theodoſium valuiſſe, & res pleraſque ex arbitrio eorum perperam actas eſſe.

† Synodos prouinciales patriarchæ & Archiepiſcopi olim, quũ hoc ſic vſus ferret, cogere potuerunt: concilia œcumenica & vniuerſalia, ſine voluntate Imperatoris, minimè.

A ſynodum exponeret: tum ille, quæ antea quoque dixerat, in medium proferens professus eſt. E duabus quidem naturis genitum eſſe ſaluatorem ante vnionem, poſt hanc autem vnam ei eſſe naturam. Dioſcorus porrò ſubinferens: Et nos omnes ait, eiuſdem opinionis ſumus. Ibi Leonis papæ locum tenentes, illius ad Flauianum & ſynodum ipſam datas literas legi petierũt. Vt verò Dioſcorus eas reiecit, mandatarij transuerſum Dioſcori impetum animaduertentes, è ſynodo diſceſſere, & Romam recurrere. Dioſcorus, cum factionis ſuæ popularibus, Eutychetem, reddita ei dignitate, in integrum reſtituit: eam verò Flauiano & Euſebio Dorilæo abrogauit: canonem illum, quẽ ipſe fortè tranſgreſſus eſt, obtendens, nullam aliam fidei formulam, prçterquam quæ Nicçç eſt facta, promulgandam eſſe ſtatuentem. Porrò Flauianus, vir ſanctiſsimus, poſt eiuſcemodi illegitimam condemnationem, turbulentis impulſionibus & calciũ ictibus à Dioſcori & Chryſaphij factione ex ſynodo eiectus, tertio pòſt die vitam feliciter finiit, B quum ille ipſe Dioſcorus calcibus in ventrem etiam veritatis ipſius propugnatoris defuncti inſiluerit. Et poſtridie epiſcopi, militum qui eos armis ſublatis circunſteterant, vi actis aduerſus ſanctum illum editis ſubſcribere ſunt coacti. Cum quibus & Domnus, Ioannis in eccleſia Antiochena ſucceſſor, annotatione ſua ea tum confirmauit. At idem poteſtati ⁎ ſuæ redditus, quòd illis ceſſiſſet, retractauit Dioſcoro & principibus ex aula Imperiali viris reſiſtens, & contra decreta, vtpote quæ aduerſus eccleſiaſticas conſtitutiones facta eſſent, vociferans, ſynodumque impiam appellãs, & ſubſcriptionem denique ſuam reddi ſibi flagitans. Verùm ſynodus ea de cauſa huic quoque ſacerdotalem ademit dignitatem: in qua & Ibas ille Edeſſenorũ epiſcopus, & ſapiẽs eruditusq́; Theodoritus eccleſiæ Cyri paſtor, præterea Daniel Carrarum, item Irenæus Tyri, & Aquilinus Bibli epiſcopi exautorati ſunt. Decreuit hæc ſynodus quoque de Sophronio quædam, qui tum Conſtantinopolim, viſendæ eius gratia, venerat, & alia inſuper quæ in actis continentur. Prçdatorium Epheſi C concilium ad hunc ſolutum eſt modum.

Dioſcorus ei ſuccinit.
Literas Leonis Rom. epiſcopi reiicit.
Eutychetem reſtituit.
Flauianum & Euſebiũ exautorat.
Flauianum vi è ſynodo eiicit, & malè tractat.
Flauiani mors.
Huic etiam mortuo Dioſcorus calcibus inſultat.
Epiſcopi decretis ſynodi prædatoriæ ſubſcribere coguntur.
⁎ εἰς ἑαυτὸν γενόμενος.
Domnus Antiochẽſem ſubſcriptionem ſuã recantat.
Domno, & alius piis epiſcopis dignitatem conciliũ abrogat.

CAPVT XLVIII.

Apologia aduerſus eos qui religionẽ Chriſtianã propter hæreſes ſubinde exorientes, exagitant.

NE verò ex eis quiſquã, qui aliter opinantur, & idolis addicti ſunt, nos rideat, perinde quaſi per res nouas ſemper aliquid ad fidem afferamus, & apud nos poſteriores prioribus derogent. Nos etenim ineffabilem atque incomprehenſibilem Dei erga nos benignitatem & miſericordiam inquirentes, eamque ſummopere colere atque magnificare contendentes, eo quòd rem eam aſſequi nõ poſſumus, huc atque illuc nos conuertimus. Nullus ſanè eorum qui in hæreſes delapſi ſunt, illud in conſilio præcipuè habuit, vt diuinum numen blaſphemus maledicto aut contumelia afficeret: ſed præſtantius quidquam ſe prolaturum eſſe, quàm maiores fecerint, ſi hoc vel illud promulgaret, exiſtimauit. Vniuerſi equidem cõmuni omniũ concordia, quæ † præcipua religionis noſtræ ſunt, & quæ cultus diuini cauſam continent, capita, profitemur. Trinitas enim in vnitate naturæ diuinæ à nobis prædicatur: & ante luciferum ſuperſubſtantiali patri genitus Deus verbũ, quod natiuitate altera incorruptè propter immẽſam erga creaturam ſuam miſericordiam carnem aſſumpſit. Quòd ſi præterea propter obſcurã numinis cognitionem, homines noui quidquam afferunt, non nouum id eſt: quòd Deus, vt equidem puto, propterea ⁎ libero arbitrio locum dederit, vt Eccleſia eius Catholica & Apoſtolica hinc & inde ad diuerſas opiniones appellans, dicta omnia, pro eo atque decet, captiuet, & ad veriorẽ pietatem referat, eaque ad vnam rectam planamque viam, veritatis ſcilicet inuentionem, deducat. Cui ſententiæ illud dictum valde conſonum ab Apoſtolo eſt prolatum: Oportet autem hæreſes etiam in vobis eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Qua in re ineffabilem quoque Dei ſapientiam mirari libet, quæ olim per Apoſtolum ſuum prædixit: Virtus enim mea, inquiens, in infirmitate perficitur. Ex eo namque quod propter imbecillitatẽ verç cognitionis, partes quçdam ab Eccleſiç ſtructura reſectæ ſunt, dogmata recta & plana per ædificationem conſtituta ſunt, & incrementis maioribus ad cœleſtem ſublimitatem vniuerſalis & apoſtolica eccleſia excurrit. Qui verò in ſeductione & errore Græcæ ſuperſtitionis educati ſunt, propterea quòd neque Deum, quidnam ſit, neque ineffabilem eius & incomprehenſibilem curã atque prouidentiam inuenire velint, alij aliorũ inter ſe, atque ipſi quandoque ſuas etiam ipſorum ſententias refellunt. Et multos varioſque commiſcentes deos, nominibus eos quç affectionibus ſuis conueniant, proſequuntur. Et cùm alios ſuper alios ſibi ipſis deſignant & eligunt, veniam, vt aliquis dicat, impuris libidinibus ſuis aucupantur. Sic qui apud illos eſt ſummus.

In ſumma & capite fidei Chriſtianæ vniuerſi cõſentimus.
† καίρια καὶ συνεκτικώτερα. *Nic.* συνεκτικὰ καὶ κύρια.

D *Euagr. lib. 2 cap. 11.*
Commodum quod ex hæreſibus prouenit.
⁎ τῷ αὐτεξουσίῳ.

E

Aduerſus philoſophos ethnicos, & impuriſſimã eorum idololatriam.

Hominum pater atque deorum,

natura ſua in auẽ verſa, fœdi ſtupri gratia adoleſcentulũ Phrygen rapuit, & pro mercede impuri flagitij poculum ei dedit, poteſtate illa permiſſa, vt ſibi ille † beneuolẽtiam & amorẽ propinaret, & vterque ſimul cũ nectare conſtuprationis probrum & dedecus potaret. Qui inſuper multis aliis F nefariis ſceleribus, quç etiã nullius precij hominibus conceſſa nõ ſunt, in varias irrationaliũ animãtiũ ſpecies trãsformatus, turpiter ſibi vitã degendã ſtatuit: & androgyn[9], ancipitiq́; inter marẽ & fœminã ſexu Deus factus, non equidẽ in ventre, ſed femore vterũ ⁎ geſtans, imperfectũ tulit fœtũ: vt ea quoq; res prçter naturã fieret. vnde Dithyrãb[9] ſeu bis genitus infans prodiit, qui vtriq; naturæ ignominiæ inureret notã, muliebri motu ſaltãs ſemiuir Deus: ebrietatis, crapulæ, vinolẽtiç, temulẽtæ grauedinis, aliorũque inde profluentiũ malorũ autor. Huic Deo altitonãti & ægifero admirandũ etiã aliud nomen indiderũt. nã parricidã vocarũt, cui apud homines extremũ & primũ conſtitutum eſt ſupplicium: vt qui Saturnum patrem ſuũ (pro eo atq; decuit faciens) quod talẽ ipſum ille in vitã protuliſſet, turpiter regno exuerit. Quid verò de meretricia fœditate apud eos in numerũ deorum relata dicã? cui tutelarẽ deam Venerem ipſam Cypriam concha genitam præficiunt. Ea verò, pudicitia veluti piaculo quodam repudiata, abſurdis & turpibus flagitiis omnibus ferè delectatur, atque

Spurci Iouis flagitia.
† προπίνειν τὴν φιλοτησίαν.
Bacchus impuritatis deus.
⁎ κυοφορῶν.
Iupiter parricida.
Venus impudica dea.

Mars adulter. Vulcanus. φαλλαγωγία. Pan. Priapus. Sacra bona dea.

A eis ipsis etiam coli atque placari vult: cū qua Mars turpiter se dans, arte & fallacia Vulcani, diis reliquis ludendus atque ridendus tanquam spectaculum exhibetur. Phalli verò, & Ithyphalli, & obscœnitatis omnis domicilia apud illos, quem non merentur risum? Quid Pan ipse, & Priapus, qui præter naturam, informi membro cū magna gratia colitur? Quid mysteria & arcana sacra Eleusinæ deæ sibi volunt? quæ quum quàm maximè oderim, vno tamen nomine tantum laudauerim, quòd talia ipsi ea esse, quæ sol non aspiceret, iudicarunt: & quum reipsa se digna patrarent facinora, quòd ea tenebrarum caligine & obscuritate condemnarunt. Verùm nos turpibus hæc cultoribus relinquentes, orationem ad metam constitutam reducamus: quæ reliquæ sunt Theodosij imperij res, memoriæ prodituri.

CAPVT XLIX.

Suggestione Leonis episcopi Valentinianus & Eudoxia ad Theodosium de synodo prædatoria scripserunt.

B Post prædatoriam illam synodū, Leonis Papę mandatarij vix Romam venerant, quum illi quomodo ipsius literę reiectæ, & iniquæ sententiæ latæ essent, prętereà Dioscori & Chrysaphij arrogantem confidentiam, & vt illi diuinum virum Flauianum necauerint, exposuere. Eisque rebus perturbatus Leo, lachrymabūdus Valentinianum Placidiæ filium, Romæ adhuc imperantem, & simul Theodosij atque Eudociæ, quæ etiam Athenais dicta fuerat, filiam Eudoxiam adiit, & ab ipsis petiit, vt ad Theodosium literas darent, quibus ille ad vniuersalem synodum aliam cogendā moueretur: in qua synodo, quæ Ephesi præter ecclesiasticas constitutiones perperàm acta fuerant, ritè corrigerentur. Illi à Leone persuasi, statim ad Theodosium scripsere, petitione Papæ literis inserta. Et Theodosius filiæ Eudoxiæ rescribēs, hæc quoque verba addidit: Illud verò suauitatem tuam scire volo, Flauianum diuino iudicio ex rebus humanis sublatum esse, vt controuersia & contentio sanctarum ecclesiarum omnis cōquiescat.

Verba Theodosij ad filiā Eudoxiam de Flauiano. Theodosius tandem rem rectè considerat.

C Deinde verò Theodosius, vbi re secum perpensa, se Chrysaphij astutia deceptū esse comperit, perquàm grauiter & impietatem in Flauiano perpetratam, & aliis episcopis nefariè illatam contumeliam & condemnationem tulit. Et quum dolori suo mederi non posset, in Chrysaphium legitimū iustumque effudit furorem. Itaque illum primùm dignitate, mox etiam substantia omni spoliatum, in insulam quandam relegauit. Cuius iudicium quòd cœlestis quoque calculus comprobaret, in mari nauigantem assequutus est. Postea cōiugem quoq; Eudociam per acrem obiurgationem malè admodum accepit, quippe quæ malorum inualescentium causa fuisset. Ad hæc, iniuriam quoque germanæ suæ Pulcheriæ, quæ eius causa Imperiali aula eiecta esset, factam adiecit: atque insuper illam de Paulino suspicionem, & contentionis ouē vehementer eam perstringens, in medium protulit. Illa consilij dubia, quum in magnū esset coniecta metum, vt sibi Hierosolyma petere liceret, petiit: ad quam profectionem se voto nuncupato Deo obligauerat, si in matrimonium collocatam filiam vidisset. Imperator confestim in Septimum

Chrysaphiū relegat. Chrysaphij mors. Eudociam grauiter obiurgat Theodosius.

ὁ μῆλερ ἔριδος. Allusio per agnominationem & parodiā ad Contentionis siue Discordiæ malum.

D misit,[a] & sororem Pulcheriam septimum iam ibi annum agentem reuocauit: quæ quamprimum cū apparatu comitatuque multo in Imperialem aulam rediit: Ephesum certis hominibus missis,[b] sacrum Flauiani corpus inde in vrbem imperantem transtulit, atque id per mediam ciuitatem cū obseruantia & pompa celebri illatū, intra adyta sanctorum discipulorum Christi templi splendidè & religiosè reposuit. Postea Iudæorum synagoga † in fabrorum foro, in templi formam redacta, pulchritudineque simul & amplitudine exornata, insignem Dei genitrici ædem sacram construxit. Vbi minoribus aliis adiectis ædificiis, venerandam & sacram Deimatris in ipso sanctioris mensæ tumulo zonam reposuit: & ex eo tēpore ea Dei genitricis ædes, * Sacri tumuli nomen est cōsequuta. Atque hæc quidem sic acta.

*a Pulcheria è Septimo in aulam Imperialem reducitur. b Eadem Flauiani corpus Epheso Constantinopolim transfert. Templum Dei genitricis cōstructū sub Sancti tumuli nomine. † ἐν τοῖς χαλκοπρατείοις. Zona diuæ Virginis. * ἁγιασορὸς*

CAPVT L.

E Vdocia verò Augusta profectionem in sanctam Christi ciuitatē adurgens, tandem eò peruenit. Et quum populus ibi ad spectandam eam cōflueret, postremò ad verbum illud perquam scitè carmen dictis aliis adiecit:

ὑμετέρης γενεῆς καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Et stirpis vestræ me dico & sanguinis esse.

Eudocia religionis ergò Hierosolyma venit.

Subobscurè eò antiquitùs colonias ex Gręcia ductas esse significans. Eas qui cognoscere vult, Strabonem Geographum & Phlegontem, & Diodorum Siculum, tum etiam Arrianum, & Pisandrū poëtam, prætereà Vlpianum, Libanium, & Iulianum sophistas egregios legat. Quo tempore etiā Antiochiam eam profectam, ciues ibi statua ærea fabertimè facta cohonestarunt, quę ad posteriora etiam tempora perdurauit. Quare Theodosius permotus, maximam mœnibus partem adiecit, vsque ad portam quæ in Daphnem fert, in latitudinem eis promotis. Eamque suburbanam regionē cernere quisque potest. Nam ad hoc vsque tempus vestigia veteris muri, reliquiis eius sese cum admiratione oculis inferentibus, deprehendūtur.

Coloniæ ex Græcia Hierosolyma & in Iudæam missæ. Statua Eudociæ apud Antiochenos. Antiochia per Theodosium amplificata. Euagr. li. 1. cap. 20. & 21. Refectio thermarum Valentis Antiochiæ.

F Aliis autem videtur, à maximo Theodosio mœnia esse dilatata. Atque ab eodem in lauacri Valentis, aliquibus ex partibus incendio diruti, refectionem * aurum ducentorum pondo librarum datum esse dicitur. Fama verò est, bis Eudociam Hierosolyma venisse, vbi plurima ad honorem Christi peregit. Nam & multa sacra monasteria excitauit: & lauras, quę vocantur, angustas scilicet monachorum cellas, scholasque diuinas condidit. quarum varium quidem est institutum, & varia viuendi ratio: sed hæ ad vnum prorsus pietatis finem spectant. Quidam namque simul eisdem in ędibus viuūt, re nulla quę homines in terram deprimit, distracti. Apud hos neque aurum est, neq; aliud quodpiam metallum: sed neq; vestis alicuius propria, neque rerum aliarum quidquā, quod ventrem demulceat. Quod namque hodie † pallium aut humerale hic fert, eo cras alium indutū conspicias: adeò vt vnius vestē vnā omniū, & rursum omnium vnius esse putes. Omnibus autem communis proponitur mensa, non conditis variisque & exquisitis cibariis, eas quæ sub vētre sunt corporis partes ad lasciuiam irritans, sed paucis

*Opera Eudociæ Hierosolymitana. Diuersa monachorū viuēdi studia. Monachorū cœnobia, in quibus eis omnia sunt communia. * χρυσίου διακοσίας ὁλκῶν λίτρας. † τριβώνιον, ἐπωμίδα.*

A quibusdam oleribus atque leguminibus, quãtum ad vitam saltem tolerandam satis sit, conuiuas excipiens. Communes itidem eis sunt ad Deum supplicationes & preces, quas interdiu, & sæpe etiam nocte tota, cum timore, habitu statúque corporis summisso, peragunt. Labore seipsos ita conficiũt, vt viuentes adhuc super terram, mortuos prorsus esse dicas. Ij sæpius in biduum & triduum ieiuniũ proferunt. Sunt qui diebus quinque, & longius, cibum non attingunt: eúmque tandem necessitate vrgente, & quidẽ cum parsimonia multa sumunt. Aliqui verò diuerso ab eis qui ita simul viuũt modo, seipsos à multis segregantes, solitarij degunt, exiguis maximè ædiculis se includẽtes, quę ea sunt latitudine & altitudine, vt neque directè stare, neque facilè cubare possint, speluncis quibusdam & terræ † cauernis, sicuti Apostolus inquit, incubantes. Nonnulli sub dio cum feris habitantes, aliqui verò occultis sub terra hospitiis vtẽtes, ibi cum solo colloquũtur Deo. Verumenimuerò aliud quoque genus conuersationis diuinæ ab illis excogi-

Ieiuniũ diuturnum.

Monachi solitarij.

† ταῖς γῆς ὀπαῖς.

B tatum est, quod omne virilis constantię & fortitudinis specimen longè superat. In solitudinẽ enim quandam sole adustam se abdentes, & eam solam corporis partem quam naturæ necessitas tectam esse vult velantes, non viri modò, sed & fœminę, eodem inter se vitæ instituto cõcertantes, nullam reliqui corporis gerunt curam, frigore ingenti atque æstui variísque aëris mutationibus seipsos cõmittentes, algorem iuxtà & calorem tolerant: & quouis loco, ita vt sors tulit, stant & cubant: omníque humano alimento omnino repudiato, herbis quibusdam & radicibus, quas terra sua sponte fert, viuunt: qui etiam ab eiuscemodi victus genere βοσκοὶ, hoc est, pabulatores dicti sunt. Illi etiam tempore ipso specie eorũ mutata, feris assimilantur, & mẽtem quoque à reliquis hominibus alienam obtinent. Quos si quãdo fortè cõspicati fuerint, fugiunt. Quòd si etiam insequentem quempiam sentiãt, celerius se in pedes coniiciunt, propter leuitatem prorsus in aëre sublimes volantes. Nonnunquã quoque inaccessa sub terra loca subeuntes, subitò disparẽt: plurimíque id, si ita vitam

Monachi & eremitæ nudi in solis locis viuentes, Βοσκοὶ, h.e. pabulatores dicti.

Hoc verè est λαὶ βιῶσαι.

C ducentes lateãt, faciunt. Aliud præterea monastici exercitij genus, quod parum abfuit quin præterirem, commemorabo. Id præ aliis meritò primas ferre censetur, & apud paucissimos reperitur. Sunt nanque nonnulli, qui quum per multos virtutis labores eò euaserint, vt ἀπαθεῖς, hoc est, indolentes, & affectionibus perpessionibúsque omnibus liberi sint, in mundum recurrũt. Et gestibus quibusdam incompositis † dementes se esse assimulantes, ita vanam contemnunt gloriam, quam extremam tunicam (iuxta Platonem philosophũ) anima deponere solet. In ἀπαθείᾳ, hoc est, indolentia philosophantur, sine affectione atque animi commotione, in caupona, aut si opus sit, in lupanari cibum capientes, & neque conspectum cuiusquam, neque locum aliquem reuerẽtes. Balnea quoq; ingrediuntur, & cum mulierculis sæpe etiã vt natura fert, nudis lauant, & cum eisdem habitant. Adeò verò affectionibus perpessionibúsque superiores sunt, vt naturæ vim superent, & tyrannidem in eam exerceant: denique vt neque aspectu neque contactu, neque adeò ab arte peritis osculis, atque muliebribus cõplexibus, ad eã quæ

Monachi ἀπαθεῖς, h.e. indolentes.

Vanæ gloriæ contemptus.

Admirãda indolẽtiæ instituta & exempla.

† παράφορος

propria naturæ est, concupiscentiam commoueantur. Cum viris illi versantes viri sunt, cum mulieribus mulieres. Et quum vtriusque sexus vim obtinere videantur, vnum obtinẽt. Atque vt semel dicam, in hoc vitæ genere, quod captum naturæ superat, virtus naturæ aduersas leges fixit, vt in nulla earum rerum quæ necessariæ sunt, satietas ipsa locum habeat. Ita illi semper esuriunt & sitiunt, temperantiámque & continentiam in rebus omnibus retinere leges eorum iubent. Adeò etiam illæ corpus constringere præcipiũt, vt vi etiam necessitas cõprimatur. Tam æqua etiam per exactissimam rationem statera vita eis libratur, vt dum lanx vtraque per diametrũ & lineam mediam inter se distat, nullum sentiatur momentum. Et tantopere res inter se contrariæ in eis & extant & miscẽtur, diuina gratia ea quæ misceri nequeunt coniungente, & tempore rursum suo disiungente, vt quod auditu mirum est, in eodem corpore & vita simul & mortificatio habitet, quę natura ratione, & re ipsa inter se maximè sunt pugnantia. Quum enim affectio quæpiam seu perpessio subrepsit, E tum corpus videas mortuũ & nihil agens, perinde atque in sepulchro repositum esset. Quum autem egregium virtutis opus peragendum, & preces ad Deum fundendæ sunt, tum robur nouũ & corpus mirificè viuidum cernas etiamsi id senio iam confectum & * exoletum admodum sit. Vitam vtrãque illi, præsentem videlicet & futuram, ita complicant & coniungunt, vt carne prorsus in obitu mortificata atque deposita, semper viuãt, & quodammodo cum viuentibus simul conuersentur, corpora illorum variè curantes, & supplicantium preces ad Deũ referentes: itidem vt in priore vita degentes, præterquam ꝙ rebus necessariis nõ indigeant, & loco nullo circũscribantur. Omnibus in momento adsunt, omniũ voces audiunt, & cum omnibus versantur. Horum opus est frequentes genuũ inclinationes & graues rursum stationes, desiderio solo corpora eorum sustinente, & voluntariam imbecillitatẽ recreante. Illi athletæ quidam sunt carne carentes, & luctatores sanguinis expertes. Illis conuiuia splendida & delicię summæ sunt, assiduũ ieiunium: & mensa opipara, F vt quoad eius fieri potest, nihil cibi degustent. Quòd si alicunde hospes adueniat, matutino etiã tempore, tam benignè & amanter nouo hospitalitatis genere eum excipiunt, vt nihil aliud eos per vitam, q̃ ad eum modum deliciari studuisse, putes: aliud mox rursus ieiunij genus excogitantes, cibúmque arbitratu suo capere nolentes, adeò vt res ea omnibus in stuporem euadat, quum ad victum sufficientem tantũ eis desit, quomodo tam exiguo alimẽto viuere possint. Inimici ij sibiipsis sunt, volũtatísque propriæ & naturæ destinatione animi iamdudũ concepta, proditores, vt in rebus omnibus delicias carnis longè à se reiiciant, & anima eis in statu suo pulcherrimè consistat: quæcunque Deo placita sunt, prudenter deligens atq; conseruans. Felices illi prorsus eiuscemodi conuersatione & vitæ instituto: longè autem feliciores sua ex hac vita migratione, ad quam illi semper aspirant, ad optatum illum desideratúmque vidẽdum anhelantes. Itaque Eudocia Augusta, cum multis id genus monachis collocuta est, & multa (sicuti dictum est) monachorum domicilia & habitatio-

* ἐξωρος.

Eudociæ pietatis opera Hierosolymis edita.

A nes construxit. Hierosolymorũ etiam muros protulit, & renouauit. ✶ Episcopalem præterea domum ibi ex fundamentis ipsis erectam pulcherrimè exornauit, eidémq; mille numismatum reditũ attribuit. In Phordisiis pauperũ domicilium ædificauit, vbi quadringenti sacro morbo laborãtes habitarent. Alia item pauperum hospitum & viduarum diuersoria condidit, eísque substãtiam suam donauit. Ecclesiis, nosocomiis seu ægrotorum domibus, sacrosanctis ædibus, & monasticis virorũ & mulierũ domiciliis, ✝ vigesies mille quadringẽtas & octogĩta aureæ monetæ libras dedicauit: pręter alios quos aliò conuertit sacros prouentus, & varij generis donaria, quæ sanctis quibusdam locis cõsecrauit. Et aliquãdo die festo Paschę tẽplũ ad sanctam Christi resurrectionem celebrandam ingressa, in lucernarũ rationem decies mille sextarios olei retulit: & choris memoriam sacræ Christi resurrectionis colentibus, annuum prouẽtum quadringentorum numismatũ constituit. Postremò templum ingens amplitudine & forma præclarum, ex ipsis fundamẽtis, admirando illi & primo B diacono simul & martyri Stephano, stadio vno ab Hierosolymis erexit: quo loco à percussoribus Domini saxis ille obrutus, immarcesibilem coronam reportasse dicitur. In quo tẽplo aliquo pòst tempore & ipsa, quum ad immortalem emigrasset vitam, cõdita est, quarto magni Leonis imperij anno, quum hic piam Deóque placitam exegisset vitam. Defuncta autem est ætatis sexagesimoseptimo anno. nam viginti annos nata, Imperatori Theodosio coniuncta est. Et in aula imperiali sub matre eadémq; Augusta Pulcheria, vigintinouem transegit. Ipsa verò sola, absque Pulcheria, imperium annis septem administrauit. Porrò Hierosolymis vndecim transegit. Ex eo tempore quatuor vixit annos, vniuersalis Chalcedonis synodi acta non approbans, sicuti postea dicemus, Postquã autem synodi eius decreta rata grataque habuit, alios etiam transegit quatuor: & tandem mortua est. De qua ꝓphetam Dauidem illud etiã dixisse ferũt, Benefac Domine ἐν τῇ εὐδοκίᾳ, hoc est, in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri C Hierusalem. Res Eudoxiæ Imperatricis ad hunc se habuere modum.

✶ ἐπισκοπεῖον

Largißima Eudociæ eleemosyna.

✝ δὺο μυριάδας καὶ τετρακοσίας καὶ ὀγδοήκοντα χρυσοῦ λίτρας νομισμάτων

Diui Stephani tẽplum ad Hierosolyma.

Eudociæ mors.

CAPVT II.

HOc ipso tempore etiam magnus Simeones, sanctæ & celebris recordationis, qui primus stationẽ in columna inuenit, viguit: & celebre consequutus est nomen, domicilium super columna bicubitale vndequaque habens: quo tempore Domnus sacras Antiochenæ vrbis habenas tenuit. qui etiam ea re audita, quum ad eum venisset, totus cõsternatus est, & cum eo mystico arcanóque congressu conuenire exoptauit. Conuenerúntq; adeò ambo, & ✝ sacrificio immaculato atque incruento peracto, alter alteri viuificam communionem porrexit. Magnus igitur vir iste, etiam in corpore deorsum versum vergente, angelorũ viuendi institutũ imitatus, rebus negociisque omnibus nuncium remisit: & vi naturæ illata, ad sublimia aspirauit, atque mediũ inter cœlum & terram domicilium sibi fixit, vt extra turbam & tumultũ omnem D positus, Deum glorificaret, & perpetuis cum angelis hymnorũ laudibus celebraret. Hinc quidem veluti mediator quidam supplicantiũ hominum preces ad Deum referens, inde autẽ affluentem atque immensam benignitatis gratiam illis impertiens. Cuius admiranda opera à multis quidem, qui ea oculis ipsi suis viderunt, memoriæ ꝓdita sunt. Commodè autem & pulchrè ea Theodoritus Cyri episcopus, in ✶ Dei amantium historia est prosequutus. Sedenim vbi terrenus iste angelus, atque etiamnũ in carne supremæ illius Hierusalem ciuis & incola Simeones, à nemine antea tritam nouámque planè viam ingressus est, summos montium vertices incolentes patres perbenignè erga eum animati, delectos ex eorũ numero quosdam ad eum misere, eíque hæc renũciare iussere: Quid sibi vult insolens hæc & peregrina habitatio? cur tritam hanc & à sanctis ferè omnibus calcatam viam relinquens, aliam quandã & prorsus ignotam semitam iniisti? Illud præterea mandatum eis dedere, vt descendere illum, & electorum E patrum vestigia sequi iuberent. Ac siquidem promptum se, vt ex columna descenderet, præberet: permittere ei, vt quam vellet viuendi rationẽ persequeretur, præceperunt. Obedientiam nãque eius, si Deus instituti eiuscemodi dux esset, declaraturam esse censuerũt. Sin cupiditati ipse suæ inseruiret, & contra sibi nitendum esse duceret, neque celeriter statim mandatũ huiusmodi exequeretur, pedibus vi arreptum illico detrahere iusserunt. Vt illi ad eum venerunt, & patrũ mandatum exposuerũt, confestim ille altero pede prolato, ad descendendũ, & absque vlla deliberatione & dissensione, ad præceptum eorum implendũ promptus paratúsque fuit: & gratias illis egit, qui tantã de eo gererent curam, veluti quidquam præter voluntatem & sententiam Dei facere occepisset. Porrò illi eũ in instituto, quod sibi proposuerat, permanere sunt passi: potestati eius permittentes, vt quem cepisset cursum teneret. illud insuper adiicientes: Fortis esto, & viriliter age. Videris nãque diuinitùs ad hanc viuẽdi viam productus esse, antea ignotam. Itaque deinceps magna ille cõcepta F fiducia, cœptũ id magis est prosequutus. Tam ꝓlixè autem diuina in eo viro enituit gratia, vt quũ Theodosius sanctione quadam Iudæis synagogas in vrbe Antiochena à Christianis eis adẽptas restituere iussisset, & Simeones magna dicendi & obiurgandi libertate vsus, literas ad eũ dedisset, princeps is iussionibus suis abolitis, ea quę sancto viro & Christianis placuissent, fecerit. atque præfecto ei, cuius suasu res ea instituta fuerat, tum dignitatem ademerit: precatorésque maximos ad aëreũ martyrem miserit, qui illum, vt pro se Deum exoraret, & preces suas secum communicaret, rogarent. Quæ autem ille admirãda ediderit facinora, & quàm commodè cũ quibusq; colloquutus sit, quis singillatim exponat? quæ si quis nosse velit, eũ ad historiam eius legendam remittimus, quam post magnũ Theodoritum optimè cognominis ei Simeon Metaphrastes cõscripsit, nouũ quoddam & admirandũ in ea ex omnis generis cibariis cõuiuium omnibus proponens. In hoc vitæ instituto decertans, quinquaginta & sex peregit annos. Nouẽ enim in priore, vbi principiis sacrę religio-

Simeones Stylites, siue Columella, qui prim⁹ in colũna vitæ monasticæ ĩstitutum inuenit.

Sacrificium Eucharistiæ.

✝ τὴν ἄχραντον καὶ ἀναίμακτον θυσίαν τελέσαντες, τῆς ζωοποιοῦ κοινωνίας ἀλλήλοις μετέδωσαν.

Theodoritus vitam eius descripsit.

✶ ἐν φιλοθέῳ ἱστορίᾳ.

Legatio monachorũ reliquorum ad Simeonem.

Ratio ab eo nouitiis⁹ instituti requiritur.

Obediẽtia Simeonis monachorũ patribus exhibita institutũ eius ex Deo esse ostendit.

Theodosi⁹ autoritati Simeonis ĩ magnis reipub. rebus obsecutus.

Simeones centum & tres annos vixit.

Communio precum.

Simeon Metaphrastes, Simeonis Stylitæ Columellæ vitam quoque composuit.

A nis imbutus eſt, ſchola, cõſumpſit: quadraginta autem & ſeptem, in ea quæ dicitur Madra: ſiue vt alij tradũt decem hic in anguſtiis quibuſdam peregit, ſeptẽ verò in minoribus columnis, & tandẽ in columna quadraginta cubitorum longitudinis vnde triginta tranſegit annos. Cuius ſacrũ cadauer poſt tot certamina & mortem ipſam obitam poſtea ſub Leonis magni imperio Antiochiã eſt perlatum, Martyrio, qui tum ibi epiſcopatũ gerebat, atq; Ardaburio Oriẽtalium copiarũ ductore, cum militibus ſuis, & aliis plurimis magiſtratibus præſentib⁹. Qui ſimul omnes, maximo eos comitãte exercitu, ad diuinum illud tuguriolũ aduenere, & venerandum illius & vitale cadauer cum reuetentia & comitatu multo (multi nanque etiam ex monaſticis philoſophis vndiquaque ex vicinis locis, ad ſacram corporis illius productionem & pompam eò ſe contulerant) aſſeruarunt, ne finitimæ vrbes confluentes id raperent: quod illæ inter ſe, quænam illud ſortiretur, decertarent. atque id vix tãdem ſaluum, multis in itinere miraculis exhibitis, Antiochiæ repoſitum eſt. Id etiam poſtea

Cadauer eius honorificẽtiſſimè Antiochiæ illatũ. Euagr. lib. 1. cap. 13.

B imperator is ab Antiochenis ſibi dari petiit. At illi precatoribus ad eũ miſsis, inter alia & hæc precibus ſuis addidere. Propterea quod vrbs noſtra murum non haberet, qui magno terrẽmotus impetu corruit: ſacroſanctum Simeonis corpus huc adduximus, vt nobis pro muro & vallo eſſet. Quibus verbis ægrè Leo exoratus, precibus eorũ ceſſit, ✝ & ſanctum Simeonis corpus eis reliquit. Quod ibi poſterioribus temporibus ad hoc vſq; tempus ſeruatum eſſe ſcimus. De hoc mirandum quiddam, qui id viderunt, memorãt. Nam capitis eius & barbæ capillos non excidiſſe, neque tempore longiſſimo intercidiſſe aiunt: qui vi temporis ſuperata, formam adhuc viri ſancti veluti viuentis & inter homines verſantis conſeruarint. Integra etiam eius dicta eſt fuiſſe cutis omnis, atque in fronte præcipuè labore & tempore multo rugoſior atque durior facta. Oris item dentes, illis exceptis quos fidelium magnus propter egregiũ in eum amorem abſtulere. Quę ſanè omnia ſtaturam eius & habitum, qualis & quantus Dei homo

† Preces Antiochenorum ad Leonẽ imperatorem, vt corpus S. Simeonis Antiochiæ relinquat.

C Simeones fuerit, declarant. Iuxta corpus eius etiã torques ferreus poſitus eſt: qui & ipſe, ꝙ conſtanti illi & forti in certaminibus variis corpori affuerit, honorẽ eum à Deo conſequutus eſt. Nã quantũuis defunctum Simeonem amans illius, dicam etiam amatum ab illo ferrũ, non reliquit, tãquam ab illius pulchra conſuetudine reſiliens: ſed iuxta illum ſitum eſt, veluti corpus illius perficiens. Ingens verò mihi cupido inceſſerat, res eius ſingillatim recenſendi, vtilitatem & mihi cõmemoranti, & hiſtoriam hanc legenti allaturas: niſi ab eis, quos dixi ſanctis viris pro eo atque decet, luculenter & copioſè eſſent deſcriptæ: præcipuè quum ad alia quæ inſtituti promiſsíque noſtri ſunt referenda nobis properandum ſit. Quare vnũ ſaltem quod ab illis prætermiſſum eſt, nunc commemorabo. Mandram, ſicuti dictum eſt, monaſtici exercitij eius locum incolæ nominant, appellatione tali ei à ſancto ipſo viro impoſita. Diſtat à Theopoli ſtadiis plurimum triginta, ad accliuem montis verticem ſita. Aſcenſus arduus ſtadiorum viginti eſt, vbi & templum viro ſancto, in crucis ſpeciem cõformatum, & ex quatuor partibus porticibus exornatum, excitatum eſt. Iuxta porticus eas ex ſaxo polito colũnæ decentiſsimè conſtructæ ſunt, quę ſummam teſtudinem perpulchrè in ſublime attollunt. In medio hypæthra, ſiue ſubdialis aula eſt, arte exquiſita ad ſummũ elaborata. In media ea, columna illa quadraginta cubitorũ ſtat, qua ſanctus ille vir & carnalis angelus tanquam ſcalis vſus, ad cœleſtem cõſcendit regionẽ. In eis quas dixi porticibus, ad faſtigium ſummum cãcelli (quidam feneſtras appellare cõſueuere) ſunt, porticibus ipſis & ſubdiali quæ dicta eſt aulæ reſpõdẽtes, locúmque volentibus dantes, vt ex ipſo templo extrà, & rurſum ab exteriori tẽpli parte in templũ proſpicere poſsint. Vbi ad læuum columnæ latus in cancellorum vno emicantem cernere eſt immenſam

Torques ferreus diui Simeonis.

Mãdra Simeonis ſtadijs triginta à Theopoli.

Templũ eiuſdem ibidem. In eo templo ſtella emicãs, ipſo diui Patris memoriæ die refulget.

D

E quandam ſtellam, per feneſtram diſcurrentem & ſplendidè coruſcantem, & modò veluti ceſſantẽ, mox verò rurſum derepentè affulgẽtem. Id quod eis tantum diebus fit, quibus memoria ſancti viri colitur. Sunt etiam qui memoriæ prodiderunt, ipſius quoque Simeonis faciem illam huc atque illuc volitantem ad columnam videri, barba, ſicuti eam geſtauerat, ſummiſsiore, & capite tiara tecto. nam ſic quoque ille incedere ſolitus fuerat. Miraculum hoc ſpectant omnes, mulieres quoque, ſed extra templum ad poſtes ſtantes. Ianua enim vna ex aduerſo ſtellæ fulgenti locata eſt. Ne enim mulier quæpiam ſacram ædem fortè ingrediatur, etiã atque etiam neſcio quàm ob cauſam per cuſtodiã loco ei impoſitam cauetur. Viri autẽ, etiam ex ruſticis, vnà cum iumentis ſuis, ingrediuntur, ſæpius columnam ipſam circũeuntes. Hæc de Simeone.

Hãc ſtellam ſe vidiſſe ſcribit Euagri⁹, lib. 1. ca. 14.

Memoria Sanctorum.

Mulieres tẽplũ id nõ ingrediuntur.

CAPVT LII.

SVb eodem imperio magnus etiã ille & inclytus Euthymius in Palæſtina excelluit. Qui ſub Valen F te quidẽ ex ✱ promiſsione natus, à magno autẽ Otreio & Acacio Melitinenſis eccleſiæ epiſcopis ritè doctus atque eductus: deinde in presbyterorum ordinem allectus, ſacrarum tantum rerum curam geſsit. Poſtea in Palæſtina vnà cum admirando Theoctiſto in antro quodã virtutis ſtatuit officinam: multíſq; & variis cellis, ſanctioris philoſophiæ mellis ſtipandi gratia conſtructis, ingens condidit monaſterium. In tantum autem virtute enituit, vt quum canon eſſet & formula inſtituti monaſtici, tum miraculis etiam edendis præclarũ obtineret nomen. Nam Perſarum cuiuſdam tribuni filium morbo liberatum ad incolumitatem reduxit, & cœli ianuas aperuit, atque ſterili terrę fertilitatem orationibus conciliauit. Effecit etiam, vt ex paucisſimis plurimi panes fierent, quibus quadringẽti viri refecti ſunt: mulieres ſteriles fœcundas reddidit. Quum ſacris myſticis operaretur, lux cœlitùs perinde atque columna affulgẽs, eum circundedit: veluti voce emiſſa, quanta vitæ puritate viris eſſet indicans. Et quo quiſque eorum animo

Euthymius monachus.

✱ ἐξ ἐπαγγελίας γεγεννημένος.

Miracula eiuſdem.

† Corpus Simeonis vſque ad Euagrij ſcholaſtici tempora integrum durauit. Huius caput ſe cum multis ſacerdotibus vidiſſe ſcribit Euagrius Epiſcopum Antiochiæ agente celeberrimo Gregorio, cùm Philippicus orientalium copiarum dux præſidij cauſa ſibi ſacras Sanctorum reliquias mitti poſtularet.

A esset, qui ad sacram communionem percipiendã accedebãt, per arcanã reuelationem perspiciebat, quod clarissimum prorsus sanctimoniȩ eius summæ indicium fuit. Migrauit autem vir beatus ad Dominum, quũ nonaginta & septem annos exegit, Leone magno imperante. Vita moderatus, & moribus perquàm simplex fuit: colore candidus, & ad femora vsque promissam, eámque densam habens barbam. De quo illud historiæ memorãt. Quum monachus quidam moreretur, qui egregiam virtutis & castitatis famam obtineret, impudicus autem prorsus esset, sanctum hunc virum angelum horrẽda specie tridente graui animam illius, crudelem in modum, è corpore extrahentem vidisse: & vocem simul cœlitùs, occulta turpitudinis facinora apertè reuelantem, audisse. Alium quoque pauperem quendam nudum in solo iacentem ab eo cõspectum esse, lacerũ prorsus & pãnis vilibus obsitum: cuius animam, qui multi ei præstò aderant angeli, reuerenter euocarint. Cui Dauid quoque cum summi concentus cithaB ra sua affuerit, carminibus illam veluti demulcẽs atque producens. Sub idem tempus alij itidẽ plurimi floruerunt: qualis ille fuit Theoctistus & Gerasimus, magnorum cœnobiorũ præsides, qui ad nouum quẽdam canonem vitæ suæ rationem instituerũt. De his singula scribendi nunc locus nõ est. Tum quoq; Eudocia Augusta, quæ à recta via aberrauerat, veritate rursus cognita ab Eutychianorum factione secessit. Ad Euthymiũ etiam virtute præclarus Sabbas adolescẽs adhuc venit. quẽ vbi ille vidisset, qualis futurus esset clarè prȩdixit. Eisdem temporibus & Titus Bostrensis viguit: itẽ bassa, Tatiana, & admiranda Melana. Præterea celebris illa Xena, in qua virtutis perfectionem satis corona illa insignibus stellis contexta declarat. Decantatus quoque Xenophon ille, qui in senatorum ordine prius fuerat, nõ minus internis animi dotibus, quàm externis diuitiarum opibus enitens. Miserat is Berytum, quæ Phœniciæ vrbs est, disciplinæ & legum discendarum gratia, Arcadiũ & Ioãnem filios suos. Quum autem naufragium eos in mari passos esse intellexisset, ad inquirẽdos C eos vna cum coniuge sua profectus est. Porrò vbi eos Hierosolymis monasticam exercentes reperit, ipse quoque, & vnà secum vxor, tranquillioris vitæ vestitum sumpsit. Ad eam verò omnes virtutem peruenere, vt à Deo miraculorum edendorũ honorem & præmiũ acceperint. Et quum per vitam placiti Deo fuerũt, tum ea exacta ad illũ emigrarunt. Eodem etiam tempore virtutis incremẽtis longè processit, celeberrimus ille monachus Auxẽtius, in mõte Bithyniæ eo qui ex aduerso Cõstantinopoli situs, omnes circumcirca colles altitudine superat.

Euthymius, 97. ann. vixit.

Mors monachi hypocritæ horrenda.

Mors mendici optata.

Theoctistus, Gerasimus abbates.

Eudocia Eutychetis hæresi reiecta, resipiscit.

Sabbas monachus.

Titus Bostrensis.

Sãctæ quædã fœminæ.

Xenophõ ex senatore monachus.

Berytus olim studiorũ iuris ciuilis mater.

Arcadi⁹ & Ioannes filij ei⁹ monachi.

Cõiunx itidẽ eius monachatum complexa.

Auxentius monachus.

CAPVT LIII.

Vita pbã doctrinæ piæ respondens facilimè summũ bonum assequitur.

NOn virtute tantum egregij tum floruere viri, sed & doctrina factis ipsis consona enituit. Vtraque enim philosophia si cõcurrat, celerius mentem in sublimè tollit, & bono ei quod desiderio votóque omni expetimus, vnit atque coniungit. Nam veluti duabus alis, cui vtraque illa contigit, vtitur: atque in cœlum euolans, quàm celerrimè progressu pleno peruenit. Quales viros ea D tempestas protulit, virtute & doctrina magnam gloriam consequutos. Talis Isidorus ille fuit, qui in Pelusio mõte monachis præfuit: Nilus & Marcus præclari ascetæ, & sapiens item Cyri † ecclesiæ antistes Theodoritus, quorum magna in poëtica gloria est. Præceptore ij in vtraque philosophia magno vsi sunt Chrysostomo. Igitur diuinus Isidorus iam inde ab adolescentia ita in monasticis laboribus desudauit, & ita carnem, animam arcanis sublimioribúsque doctrinis fouẽs, macerauit, vt euãgelicam prorsus degeret vitam, & viua animatáque monastici instituti diuinæque contemplationis columna, & veluti primarium quoddã exemplum flagrantis æmulationis doctrinæque spiritualis esset. Multa ab eo scripta sunt, variȩ vtilitatis plena: potissimùm autem, epistolarũ omnis generis diuina simul & humana gratia refertarũ, propè Chiliades decem, in quibus scripturam omnem clarius exponit, & omnes omnium hominũ mores instituit, quippe qui dicendi genere ad docendum accommodato in eis vtatur. Satis quoq; E ille declarat, quo ardore erga honestatem, erga Ecclesiam, & eos qui temerè iniuria afficerentur, flagrauit. Multum præterea in lucubrationibus suis inuehitur in eos, qui non ritè episcopali sacerdotalíque munere fungerentur. Et ꝙ apertè Chrysostomum defenderet, vehemẽter Arcadium & Cyrillum, atque huius patruum Theophilũ perstringit, eorúmque sinistras aduersus virum eum susceptas molitiones taxat. Quæ illum eodem cum eis tempore viguisse testãtur. Cyrillum sanè quidem vt hominem turbulentum refellens, hæc quoque scribit. * Fauoris quidem affectio acutũ non videt, hostilis verò animi odium nihil prorsus cernit. Quòd si vtroque hoc vitio te purgare ipsum & liberare vis, ne violentas sententias extorqueto, sed iusto iudicio causas cõmittito. Quãdoquidem & Deo, qui omnia priusquã fiant nouit, perhumaniter & benignè placitum fuit, vt descenderet, & clamorem Sodomorũ videret, certæ & exactæ inquisitionis nobis proponens exemplum. Multi nanque qui Ephesi tecum congregati fuere, publicè te traducũt, quòd inimicitias tuas per- F sequutus sis: & nón ritè atque ordine, iuxta rectæ fidei sententiam, ea quæ Iesu Christi sunt, quæsiueris. Theophili, inquiunt, quum ex fratre nepos sit, morem quoque illius imitatur. Quemadmodum enim ille apertam insaniam in sanctum & Deo dilectũ Ioannem effudit, ita & iste gloriam eodem affectat modo. Quanuis causæ ipsæ & res de quibus cõtrouersia est magnopere inter se dissideant. In alia rursus epistola, hæc scribit. Terrẽt me quæ in diuinis scripturis prodita sunt exẽpla, & quæ opus est necessariò scribere cogor. Siue enim pater, sicuti ipse dicis, iudicium & cõdemnationem Heli metuo, ꝙ filios peccantes non coërcuerit: seu filius tuus, qui magni Sauli personã refers, sum, id quod magis agnosco, Ionathæ pœnã

Isidorus Pelusiota.

Nilus.

Marcus.

Theodoritus.

Isidori scripta.

Isidor⁹ Chrysostomũ defendit.

Isidori scriptũ ad Cyrillum Alexandrinum.

** προσπάθεια μὲν οὐκ ὀξυδορκεῖ, ἀντιπάθεια δ' ὅλως οὐχ ὁρᾷ.*

Exemplũ diuinũ, neminẽ causa incognita condemnandum esse.

Humanissima Cyrilli obiurgatio.

Aliud eiusdem ad eundem scriptũ.

† *Cyri oppidi, vbi Theodoritus ecclesiasticus historicus episcopatum gessit, sæpe in his libris facta est mentio. Situm est in Syria, à Iudæis, quum ex Palæstina à Medorum exercitu in captiuitatem abducti, & à Cyro rege Persarum in Patriã restituti essent, vt aliquam illi pro tanto beneficio memoris animi referrent gratiam, conditum. Id admodum aliquandiu neglectum, Iustinianus postea instaurauit, muniuit, & exornauit, propter diuos Cosmam & Damianum, qui ad id oppidum sepulti erant. Procop.*

ἐγγαστρίμυθον. A trepidus exhorresco, quod patrem ** Pythonissam cõsulentem non impedierit: & propterea prius ipse qui prohibere id potuerit, quàm qui peccauerat, pater, in bello occidit. Itaque ne ego quoque condemner, & ne adeò ipse etiam à Deo condẽneris, *Dehortatio à dissidijs.* cõtẽtiones sopito: nec iniuriæ propriæ vindictã, quæ ab hominibus prouenit, viuentem Ecclesiam per astutas actiones fallito, neque ei perpetuã sub pietatis prætextu dissensionẽ conciliato. Et de Chrysostomo rursum: De diuini Ioãnis tragœdia quæris. *Isidori verba aduers⁹ Theophilum, pro Chrysostomo* Eam verò exponere nequeo, propter rei ipsius insolentiam atque indignitatem. Pauca tamen sic habeto, quæ vicina Ægyptus more suo designauit. Mosen auersata est, Pharaoni mancipata: humiles flagris concîdit, laborantes afflixit: ciuitates extruxit, & mercedem operis non persoluit. Et quũ in studiis istis se exercuisset, * insano lapillorum amore flagrantem, aurúmque veluti Deum colentem, produxit: ** λιθομανῆ. χρυσολάτρην.* Theophilum quatuor administris, seu potius desertoribus suis circumuallatum, qui Deiamantem Deúmque deprædicantem virũ hostiliter B opprimeret, quum quidem illi eas quas aduersus cognominem meum gesserunt inimicitias, occasionẽ & causam impietatis suæ arripuissent. Sed domus Dauid confortatur: Sauli autem, sicuti vides, infirmatur: quanuis ex vitæ huius tempestate ille euaserit, & ad cœlestem tranquillitatem transierit. *Isidorus de phrasi & stylo Chrysostomi.* Idem verò mirificam Chrysostomi dictionem laudibus vehens, hæc quoque ad Ophelium grammaticum scribit. Celebris Ioannis linguam, dictionísque venustatem, & sententiarum densitatem, non aliis dico (parum enim hoc fortasse apud multos esset) sed ipsi Libanio, qui apud omnes in eloquentia præclarus habetur, magnæ admirationi fuisse, indicio est Libanij ipsius epistola, ad illum etiamnum iuuenem, quum orationem in imperatorum laudem habuisset, scripta: in qua nõ ipsum modò felicem esse prædicat, qui sic dicere potuerit: verumetiam principes ipsos quos laudauit beatos putat, quod laudatorem illi talem nacti sint. *Libani⁹ orationẽ Chrysostomi laudat* Ea sic habet. Libanius Ioanni. Orationem tuã prolixam & pulchrã accepi, & viris qui & ipsi orationes conscribunt legi. Nullus in eis fuit, qui C non exiluerit, & vociferatus sit, eáque omnia fecerit, quæ per stuporem consternati solent. Me illud delectat, quòd dicendi artem, quam agendis in foro causis exhibere potuisti, ad huius generis orationes cõferre malueris: téque beatum iudico, qui tãtopere principes laudibus ornare potueris: nec minus fortunatos illos esse puto, & patrem scilicet qui dederit, & filios qui acceperint imperium, quòd laudatorem talem sint consequuti. Hæc Libanius. Plutarchus verò orationem dilucidam & facilem verè & germanè Atticam esse censet. Sic enim, inquit ille, oratores dixerũt. Gorgias autem Leõtinus primus vitium hoc in orationes ciuiles, *Stylus Chrysostomi Atticismum refert.* sublime & figuratum dicendi genus affectans, inuexit, & perspicuitatis luminibus obstruxit. Vitiũ hoc etiam admirãdum Platonem contigit. Quòd si hac in re Plutarcho credẽdum est, multis modis alios omnes præclarius superat Ioãnes, qui in orationibus suis Atticismum refert, & perspicuitatẽ ita, vt haud sciam an alius quisquã magis, retinet. Hæc diuinus Isidorus.

** Ἐγγαστρίμυθοι γυναῖκες, αἳ τὰς τῶν τεθνηκότων ψυχὰς ἐξεκαλοῦντο, μία δὲ αὐτῶν ἐχρήσατο Σαούλ, ἥτις ἐξεκαλέσατο τὴν ψυχὴν Σαμουὴλ τοῦ προφήτου. *hoc est, Ventriloquæ mulieres mortuorum animas euocabant, quarum vna vsus est Saul. ea animam prophetæ Samuelis euocauit. Suid.* ἐγγαστριμάντις, στερνόμαντις πύθων. *Idem.* D

CAPVT LIIII.

Admirando autẽ Nilo patria Constantinopolis fuit, cuius etiã propter egregiam generis nobilitatẽ præfectus fuit. *Nilus ex præfecto vrbis Cõstantinopol. monachus factus* Potentia autem & opibus affluens, asceticã illis prætulit vitam: quippe qui ad exemplum diuini Dauidis, ad domum Dei abiici, quàm in tabernaculis peccatorum habitare maluerit. Et quum eloquentiæ vi polleret, diuinæque gratiæ neruis validus esset, scripta varia quæ vitæ monasticæ exercitium instruunt, reliquit, verbis & sententiis ita composita, vt lectoris animũ gratia incredibili recreent. Scripsit quoque diuinorum patrum in monte Sina obitum martyrium, facundia & affectu tãto, vt satis inde colligere liceat, quàm *σῦνε & στενόνους idem mens. Suid.* eximia doctrina iuxtà & virtute vir is fuerit: vbi etiam suas & filiorum res paucis cõmemorat, mi- E serabiliter veluti in tragœdia captiuitatem eorum exponẽs, quum barbari Blemmyæ excursione sua cædem ingẽtem fecere: quod opusculum tanquã spirituale quoddam oblectamentum, studiosis reliquit. Alios item libros optimos edidit, spiritualis gratiæ non expertes: inter quos primas eum ferre puto, quẽ ad Græcæ superstitionis sectatores scripsit. Et rursum qui ab eo ad Eulogiũ cõpositi sunt. Capita autem collegit aliqua quidem fusius, multa autem compendiosius tractata, in quibus spiritualem fructum, perinde atque nectar aut ambrosiam aliquam, oculis subiectum, ita vt facilè percipi posset, proposuit. Quem vita defunctum, Iustinus posterior inde translatum, in fundamento sacratioris mẽsæ, in eo quod ab ipso, Petro & Paulo apostolorum principibus, ad Orphanotrophiũ cõstructum est, templo reposuit. *Marci monachi scripta* Ipse quoq; Marcus in monastica prius versatus, multa post se reliquit scripta. Eorum qui ad nos peruenerunt, libri octo sunt, vniuersalium affectionum numerum æquantes: & alij triginta & duo, in quibus vias totius asceticæ vitæ omnes prosequitur, ad quæ lo- F ca secedendum, & quomodo ad voluntatem Dei gressus dirigendi sint: quomodo etiam homo dæmonum tentationes superet, mentémq; repurget, atque ad veterem dignitatem progrediatur, & cũ Deo cœleste institutum sectatus viuat. Theodoritus verò natione quidem Syrus fuit, sectator autẽ magni Ioannis Chrysostomi, illúmque sibi quasi primarium exemplar stylo conformando propositum habuit. Etenim fluidus admodum & copiosus, in elocutione facilis, & Atticã gratiã redolẽs. *Theodoriti scripta.* Lucubrationes ab eo compositæ hæ sunt. Enarrationes in vetus testamentum, cuius etiam obscurorum locorum expositiones in peculiarem cõtulit librum. Opus aliud in sedecim Prophetas, aliud itidem in Psalterium. de Prouidentia liber alius. alius in Apostolum. Aduersus hæreses omnes volumen, quod mendacij & veritatis discrimen inscripsit. Liber quem contra duodecim capita Cyrilli conscripsit. Item, Ecclesiastica historia. Et rursum φιλόθεος, hoc est, Deiamãtium historia: in qua institutum eorum qui ætate sua vitam sanctè trãsegerunt, persequitur. Libri tres de diuinis dogma-

A tibus in dialogo conscripti. Legi præterea supra quingentas eius epistolas, Græco sermone optimè compositas. Hæc de Theodorito. Quæ autē ei acciderint, postea indicabimus.

CAPVT LV.

De Synesio qui episcopus factus est ex philosopho.

CVm his & Synesius, cuius magna toto terrarum orbe gloria est, floruit: qui, si quisquam alius, & ipse ætate ea doctus fuit. Tantum verò operæ nauauit philosophiæ Platonicæ, & adeò ad summum eius peruenit fastigium, vt eum non solùm Græci homines, verūetiam Christiani sint admirati, qui de rebus nulla affectione infecti sincerè iudicant. Huic tāto viro, qui præterea placidus & modestus esset, Theophilus Alexādrinus, vt salutarem susciperet regenerationem, persuasit: postea verò etiā, vt idem sacerdos vngeretur, cum eo egit. Atque ille ad alia quæ Christiani profitentur, promptū se

Difficile fuit Platonico philosopho resurrectionem mortuorum credere.

B & facilem prębuit: Platonicis autem sententiis seductus, resurrectionis doctrinā primùm minimè recepit, nefandam eam & detestandam esse iudicans. Et quanuis ea esset opinione, Ecclesia tamen, vt sacerdotij obiret mun⁹, homini permisit. Quæ hoc tum fecit, illa certa coniectura adducta, quòd propter reliquas eius virtutes, eum etiam aliquando tandem flexum, resurrectionis professionem comprobaturum, diuinámq; gratiam rem illi tantam deesse, qui multis magnisque e primariis donis emineret, passuram nō esse putaret. Neque illa opinione & spe sua falsa est. Paulo nanque pòst, resurrectionem & credidit, & professus est, certam hāc esse, maximéque cōuenire Ecclesiæ ipsi sententiā. Qualis autem & quantus vir fuerit, testantur quæ ab eo post sacerdotalem susceptā dignitatem, perquàm eleganter scriptæ sunt epistolæ: & alij insuper libri, qui concinna ipsa compositione, dictione, & sententiarum frequentia, scripta alia omnia longè post se relinquūt. Lucubrationes ab eo editæ hæ sunt. Epistolarum volumē centum & sexaginta. Theodosio iuniori de imperio administran-

Scripta Synesij.

C do dicatus liber, doctrinam & formā reip. ab imperatore regendæ complectens. Opusculū de Insomniis. Ad Pęonium de dono liber. De prouidētia libri duo, quos Aegyptios nominat. Item laus caluicij. Et hymni quidam ad Deum perquàm scitè ab eo compositi. Cæterùm ego, qui veritatem proferre studeo, epistolam ipsius hic apponā, quā ad fratrē † Euopium dedit: vnde intelligere licet, de quibúsnam rebus illi ambigenti, per * cōmodam dispensationem sacerdotij dignitatem suscipere permissum est. Ea est talis. [a] Incōsideratus sanè essem, nisi multam haberem Ptolemaïdis ciuibus gratiam, qui me honore eo, quo meipsum indignum puto, honestum esse volunt. Verùm non an illi magna tribuant, sed potius an ea à me recipienda sint, deliberare conuenit. [b] Quòd si enim homo diuino propè fruatur honore, siquidem iustus sit, dulcissimū percipiat fructum: sin dignitate ea longè sit indignior, acerbam futurę pœnæ sustineat expectationem. Porrò non nouus hic, sed vetustus admodū est metus, † ne quid in Deum committam, honorem ab hominibus ferens. Ego sanè qui meipsum noui, ineptiorē omnino cōpe-

† Al. Euoptium.
** κατ' οἰκονομίαν.*
a Epistola Synesij ad Euopium fratrē, quū à Theophilo Alexādrino episcopus Ptolemaidis Cyrenaicæ regionis designatus esset.
b Episcopalē dignitatē diuini honoris esse putat, et se ea indignū esse censet.
† μή τι περὶ θεὸν ἀμπλα-

rio, q̄ vt sacerdotali dignitati gerēdæ idoneus sim. D Proinde apud te de animi mei motibus & cogitationibus agam. Non enim alium habeo, apud quē id rectius faciam, quàm te, perchatū mihi mecúmque educatum caput. Te nanq; æquum est participem esse curarum mearum, ac noctu vigilantem deliberare, & interdiu cogitantem considerare, vt & boni mihi aliquid contingat, & mali quicq̄ effugiam. Accipe igitur quo loco res meæ sint, quæ tibi etiam maiore ex parte cognitæ sunt. Fasce exiguo sublato, pulchrè mihi videor hucusque philosophiam ipsam pertulisse. Quum verò ab hominibus nō prorsus perperàm in ea versatus esse censear, laudatum à quibusdam, ampliore nūc honore me ornatū esse volūt, qui de idoneis animi mei viribus iudicare non possunt. Vereor autem, ne si per ineptam ambitionem dignitatem oblatā recipiam, neutrū consequar: videlicet neque laudem ex honore contempto, neq; gloriam ex dignitate minus rectè gesta. Rem ipsam sic mecū considera. Rebus duabus semper tēpus omne tribuo, studiis & ludo. Literis vacans, & præcipuè diuinis, so-

κλεῖν, τιμῆς παρὰ ἀνθρώπων ἐφέλκω.
Fraternæ charitatis officium.

E lus sum. Ludo operam dans, q̄ plurimos admitto. Nosti enim, quum à libris exurgo, totum me in ludis esse: à ciuilibus autem curis & natura & animi destinatione abhorrere. Sacerdotem autem oportet esse virum diuinū, & ad ludum omnem perinde atque Deum difficilem & durū, qui vt propositum institutúmq; suum teneat, innumeros in se plurimorū conuersos habet oculos. Ad quos nulla, vt certè parua peruenit vtilitas, nisi aliquis probè instructus & cordatus sit, & à † suauitate animi omni alienus. Rem diuinam faciens nō priuatim solus esse potest, sed in communi cōuentu inter plurimos versatur, quum legis doctor sit, & nihil aliud quàm quod legitimū sit sonet. Negotia eum gerere oportet, quæ simul omnes tangunt. Quę enim omnia cōmunia omniū sunt, vnum ipsum curare opus est, nisi criminibus omnibus obnoxius esse velit. Quomodo igitur non maximi fortissimíque animi sit, tantum curarum molem ita ferre, vt mens non obruatur, & extincta in anima particula diuina non negligatur, si quis tot studiis & actionibus variis distineatur. Neque igno-

Synesius vt philosophus, studiis & ludis deditus.
Ardua res est, & diuina, episcopatus.
† γλυκυθυμίας.

F ro esse quosdam, qui hoc pręstare possint: & felicem eorum naturam atque beatam, ipsósque verè diuinos viros esse censeo, qui quum in multis humanis versentur negotiis, nō tamen diuini numinis cura excidāt. Ego verò meipsum, qui in vrbem descendere & per vrbem deambulare soleā, rebus inuolutum quæ ad terrenas curas trahunt, atque inquinationibus repletum esse, quarum nō facilè quisquam magnitudinem dixerit, scio. Nā quæ ad natiua & propria aliunde adueniunt piacula, in accessionis rationem conferuntur. Corporis robur mihi nō est, interiora animi bona nō rectè se habent. Ab externis etiam aliqua ex parte destituor: tum autem conscientiæ mœrorem ferre nequeo. Et quotiescunque me quispiam rogat, disertis verbis statim dico, Sacerdotem in rebus omnibus maximè à probris debere esse alienum, quippe qui aliorum quoque sordes expiet. Verumenimuerò illud quoque literis ad fratrem datis inserere conuenit. Permulti enim epistolam hanc legent, & ea gratia illam potissimùm dictaui, vt quum res ipsa nota omnibus fiat, tum vtcū-

que ea

A que ea procedat, & apud Deum & apud homines, nec minus apud ipsum patrem Theophilum culpa caream. Siquidem quum res meas in medium protulerim, & potestati eius quicquid velit de me statuẽdi permiserim, quomodo crimini alicui obnoxius sim? Mihi & Deus ipse, & leges, ipsaque sacra Theophili manus vxorem dedit. Quapropter omnibus prædico, testatumque esse volo, me illam prorsus deserturum non esse, neque cum illa veluti mœchum clandestinam consuetudinem habiturum. Alterum enim minimè pium, alterum minimè legitimũ est. Quin potius & volo & opto, plures mihi & probos nasci liberos. Hoc ipsum electionis autorem & principem ignorare non oportet. Sciant id amici etiam nostri Paulus & Dionysius, quos legatos hanc ob causam à populo lectos esse audio. Illam verò rem Theophilo non significari, sed in memoriam tantum reuocari opus est. De ea autem pluribus dicã, cum qua quidẽ vna quisquam alia omnia collata parua esse iudicet. Difficile est, atque adeò fieri omnino non potest, B vt animus dogmata, quæ per eruditionem & scientiam in certam necessariamque persuasionẽ euaserint, fluctuare, & in dubium vocari sinat. Nosti porrò, philosophiam admodum diuulgatis istis Christianorũ aduersari opinionibus. Itaque haud vnquam adducas, vt ✱ posterius animam quàm corpus gigni credam, neque mundũ ipsum & partes eius alias interituras esse dicam. Resurrectionẽ deprædicatam, ✝ sacrum quiddã, & minimè vulgandum esse duco: neque conceptis vulgi opinionibus assentiri possum. Mens philosophia exculta verum perspicit. Ea necessitate adducta, mẽdacium permittit. Et habet rationem seu proportionem suam lumen ad veritatẽ, & oculus ad ✝ mentem. Quatenus ergo oculus lumine copiosiore in deterius abutatur, aut lippis tenebræ commodiores sint, hactenus mendacium quoque populo vtile esse, & veritatem noxiam eis puto, qui aciem mentis in euidentem rerum claritatem intendere nequeũt. Quod si sacerdotes nostri hæc mihi permittunt, potero sanè ego quoque sacerdotis mu- C nere fungi, qui domi quidem ✱ Philosophiæ incumbo, in publicum autem progressus, sermonibus & colloquiis hominum delector,[a] neque docens neque dedocens, sed in anticipata opinione quémque persistere permittens. Sin illi sacerdotẽ ita animatũ & opinionibus manifestũ esse oportere dicant, omnibus me palam ostẽdere intermiserim. Quid enim rei est populo cũ philosophia? Rerum quippe diuinarum veritatem minimè vulgari oportet. Populus autem more & assuetudine alia indiget. Rursum igitur & sæpius repetens dicam, nulla cogente necessitate, neq: arguere neq; argui sapientis esse. In sacerdotũ autẽ ordinem cooptatus, non committam vt dogmata præter animi sentẽtiam assimulem. De his Deum, de his homines testes inuoco. Veritas Dei propria est, apud quem in rebus omnibus inculpatus esse volo. Hoc vnum tantum non dissimulo. Quandoquidem ioci & ludorum studiosus sum: ita vt iam inde à puero crimen illud sustinuerim, plus quàm deceret, ✝ armis me & equis delectatum esse, tristis quidem ero. Quid enim cũ charissimos canes feras nullas persequi, & sagittas à teredinibus exesas esse videro, faciam aliud? Sed tamen constan C tiam, si Deus voluerit, obtinebo: atque, quamuis à curis alienus, macerabor, ✱ causarúmque & negociorum quantumuis graue ministerium hoc, Deo confisus, sustinebo. Dogmata autem per dissimulationem non tegam, neque mihi mens à lingua dissentiet. Hoc sic quum & sentiam & dicã, Deo placere puto: neque sermonis illius de me occasionem relinquere volo, me, quòd qui fuerim ignoratus sim, electionis suffragia rapuisse. Cæterùm Dei amantissimus pater Theophilus, quum me norit, postquam mihi se id scire significauerit: sic tandem de me consilium, quid statuat, capiat. Tum enim aut in instituto meo viuere me & philosophari patietur, aut postea vt me in iudicium vocet, vel sacerdotũ ordine moueat, sibi ipsi potestatem non relinquet. Aliæ insuper opiniones & sentẽtię omnes nugę fuerint. Veritatem enim, satis scio Deo esse gratissimam. Sedenim sacrum caput tuum, atque in primis veritatis tutorem & inspectorem Deum testor, ægrè mihi D esse. Quomodo enim non sit, quum quodammodo ea vita solita, in vitam aliam transeundum mihi sit? Quòd si rebus his in publicum prolatis (latêre enim eas & premi nolo) is cui potestatem hanc concessit Deus, in ordinem sacerdotum me legerit, subibo eam necessitatem, & veluti diuinum decretum suscipiam. Sic enim existimo, si vel imperatore, vel infelici ✝ Deóque inuiso Augustali quopiam iubente, imperata non facerem, inobedientiæ pœnas me daturum esse: ✱ Deo autem ipsi volentes nos parére conuenit. Sin me ad sacrum obeũdum ministeriũ non admittit Deus, ab ipso statim initio in me rem diuinissimam veritatem ipsam complecti, neque per id quod illi maximè repugnat, mendacium scilicet, functionẽ ipsius suscipere decet. Fac igitur vt scholastici hęc sciant, & ad illum referãt. Synesius quidem hæc scribens, apertè sacerdotalem dignitatem auersatus est, sed tamen sacrum munus non effugit. Hęc ego eo consilio hic adieci, vt scire possimus quæ variè ✝ per dispẽsationis rationem Ecclesia egerit, non illa leges certas statuens, sed pro vt ✱ tem E pus ferret, quæ decerent & commoda essent faciens. Hæc de eximio philosopho Synesio. Multi verò præterea alij tum philosophati sunt, doctrina simul & virtute celebres: quorum omniũ mentionem facerem, nisi me lõgè ab instituto digressurum esse scirem.

Vxorẽ legitimam propter presbyterii seu episcopi magistratũ dimittere nõ vult.

Platonicas sententias cũ Christianis dogmatib. pugnantes, retinendas sibi esse censet.
✝ ἱερὸν ἀπόῤῥητον.

✱ ψυχὴν σώματος ὑστερογενῆ νομίζειν.
Al. πρὸς λήμην, ad lippitudinem. Et rectius.

Philosophia quãdoq; admittit mendacium.

✱ φιλοσοφῶν
✝ φιλομυθῶν ἀεὶ μὴ διδάσκων, ἀλλ᾽ οὐδὲ μὴν γε μεταδιδάσκων, μένειν δ᾽ ἐῶν ἐπὶ τῆς προλήψεως.

✝ ὁπλομανῶν ἱππομανῶν.

✱ δικαίων καὶ πραγμάτων λειτουργίαν. Forum, seu iurisdictio episcopalis.

Reformidat episcopatum Synesius.

✝ κακοδαίμονος ἀγυρσαλίου τινός.
✱ τῷ θεῷ δὲ ἑκόντας δεῖ πείθεσθαι.

✝ κατ᾽ οἰκονομίαν, hoc est, per dispensationẽ, Ecclesia se quãdoq; tẽporibus accommodat
✱ τοῖς καιροῖς τὰ προσήκοντα πράττουσα

CAPVT LVI.

PORrò Valentinianus Placidiæ filius, & Theodosij gener (nam Eudoxiam filiã eius, quam ei Eudocia genuerat, in matrimonio habuit) Occidẽtalis imperij habenas obtinẽs, haudquaquam à sanis ecclesiæ dogmatibus desciuit, verioris pietatis atq; religionis acer sectator. Quòd autem in consuetudine & vita quotidiana nullum certum seruaret modum, multisque vteretur impostoribus, atque incantationibus gauderet, & aliis eiuscemodi vitiis transuersim ageretur, non solùm Britaniam, Hispaniam & Gallias, quæ imperio eius ademptæ fuerant, recuperare non potuit: sed Libyam etiam omnem & Aphricã perdi-

Valẽtinian[9] tertius orthodoxus. Is Occidẽtale imperium omne, Italia excepta, amittit.

Bonifacius dux Libyæ Occidentalis præfectus. Is tanquam perduellionis reus apud impẽratorẽ per calũniam ab Aetio duce defertur. Idem Aetius delatione tali tecta, Bonifaciũ, ne ex prouincia reuocatus decedat, clàm literis admonet. Barbaræ gẽtes ad Istrũ consedere. Gotthi, Vissegotthi, Gepides, Vãdali, nomine solo dißidẽtes.

A dit, quindecimo imperij sui anno, ob causam huiusmodi. Duo belli duces Cõstantinopoli fuerũt, Bonifacius & Aetius: quos Theodosius imperator ad Valẽtinianum, qui hoc petierat, misit. Quũ autem Bonifacio Occidẽtalis Libya prouincia obtigisset, Aetius id æquo animo ferre nõ potuit: sed inuidiæ stimulis actus, calumniam aduersus eum concinnauit, ad rebellionem eum spectare, imperatoribúsq; parum fidum esse, criminatus. Hoc sic clàm apud imperatoris matrem Placidiam, vt ꝓuincia ei adimeretur suadens egit. Atque interim etiam longè alia ad illũ scripsit: videlicet ne prouincia, si principes eum reuocarẽt, decederet. Delatum enim eum apud illos esse, necessitatémque illi eam incumbere, vt fraude eorum pereundum sibi esset, affirmauit. Literis talibus Bonifacius acceptis, Aetio, quem sibi verum & fidum amicum esse putabat, credidit: & quãuis sæpius ab imperatore reuocatus, haudquaquam tamẽ vt prouinciã relinqueret, iussionibus eius paruit. Quapropter B principes Aetio, tanquam homini fido & beneuolo, qui dudum hostilem illius animum indicasset, fauerunt, & cum eo cõtra Bonifacium dolum texuere. Ea tempestate plurimæ maximæque Gotthicę gẽtes, in septentrionali parte ad Istrum passim dispersæ erãt. Inter quas præcipuæ quatuor iudicio ipsarũ celebres fuere, Gotthites scilicet, Vissegotthi, Gepides, & Vandali, non alia re quàm nominibus solis inter se dißidẽtes. Omnes enim lingua vna, & eodẽ viuendi instituto vtebantur, detestandam [a] Arij doctrinã sequentes: sicuti in historia Valentis commemorauimus. Hi Honorio & Arcadio imperantibus Danubiũ transgresi, in finibus Romani Orientalis imperij consederunt. Gepides quidẽ, qui in duos populos diuisi sunt, [b] Longobardos & Abares, oram eam quę ad Singidonem & Sirmium est, incoluere: Vissegotthi autem, Alaricho, de quo suprà diximus, duce, Romã & Italiam populati, atq; in Galliam inde profecti, cùm omnia isthic in potestatem suam redegerũt, tum Constantinũ Britaniæ tyrannum occiderunt. Porrò Gotthi, qui antea Pannoniam, eíque circũquaque vicina loca occupauerant, Theodosij iu- C nioris decimũnonum annũ imperantis permissu, in finitima Thraciæ regione habitarunt. Atq; vbi isthic annos quinquaginta octo transegere. Zenone Romanum imperium administrante, atque iubente, Theuderichi principis eorũ ductu inde trãseuntes, Occidentale occuparunt imperium. Vandali verò Alanis sibi & Germanis, qui nunc Franci dicuntur, coniunctis, * Gongidisclum ducem tum habentes, amnem Rhenum transierũt, atque in Hispania sedes fixerũt: quæ prima ab Hesperio Oceano Europæ regio est. Bonifacius igitur Occidentalem Libyam obtinens, vbi quæ contra eum struerentur intellexit, profectus inde fretum traiecit, atque in Hispania cum Vãdalis fuit: & ꝙGongidisclus vita defunctus fuerat, filios eius Gontarem & † Gensérichũ, qui paternum regnum administrabant, vt cõmuniter secum bellum gererent, hortatus est: Hesperiam Libyam eis se daturum pollicitus, in tres ita diuisam partes, vt cuique eorum pars vna sorte cederet. Siue autem ob hãc, seu aliam ob causam bellũ motum est, frater certè vterque se ei coniunxit, & eiusmodi societatis

a Gotthi dudũ Ariani.

b Lõgobardi Abares.

Migratio istarum gentiũ ab Istro.

*Theuderich⁹ Gotthus. Germani & Frãci ijdem. * Alij Madogiselum vocant. Bonifacius se Vandalis in Hispania coniungit. † Alij Gizerichum nominant. Vandali ex Hispania in Aphricã trãseunt, eámque occupant.*

conditionibus acceptis, Vandali freto trãsmisso, D ex Hispania in Aphricã venere: eámque ab Oceano ipso ad Tripolim vsq; in ditionem suã redegere. Cæterũ illis digresis, [c] Vissegotthi ex Gallia in Hispaniam profecti, eam cepere: postea verò Galliam etiam rursus occupauere. [d] In senatu imperiali Bonifacij amici quidam dolum Aetij, quem aduersus illum struxerat, Placidiæ & Valentiniano indicarunt, epistolámque illam ad Bonifacium ab eo scriptam exhibuere. Illi ad tantam fraudem & improbitatem Aetij consternati, apud illum quidem se quicquam eius rei scire dissimularũt: [e] ad Bonifacium verò iusiurandum in scriptum relatum, quo * iniuriarum præteritarum omniũ obliuionem induxerũt, misere. Interea Gõtare mortuo, Vandalorum regnum ad vnum Gẽserichum peruenit. Bonifacius imperatoris iuramento recepto, bellũ Vandalis intulit. Nam exercitus ingens Roma simul & Byzantio, Aspare duce, qui Bonifacio auxiliũ ferret, missus fuerat. Et pugna forti cõmissa, victoria Vandalis fauit: & Romani deuicti fuga saluti suæ consuluere. Bonifacius autem cum E Aspare & aliis qui se fugæ commiserant, Romam saluus peruenit, atque ibi cõceptam de se suspicionem diluit. At Libya, quæ & Aphrica dicitur, omnis in potestate Vandalorum fuit: Genserichо solo, quemadmodum dictum est, regnum apud eos obtinente. Ita à Vandalis Aphrica occupata est.

*c Vissegotthi Hispaniam simul et Galliam obtinẽt. d Apud imperatorẽ Valẽtinianum. Aetij dolus aduersus Bonifacium detegitur. * ἀμνηστίαν κακῶν. e Bonifacius imperatori cõciliatus, prælium cũ Genserichо cõmittit, & vincitur.*

CAPVT LVII.

GEnserichus, vbi Vãdali ad tantas * vires peruenere, & tantum terrę atque maris sibi subiecere, regẽ se primus renunciauit: & nõ veterem solum, sed & nouam ipsam Romam, & qui ei imperauit Theodosium afflixit. Theodosius insolentem barbarorum audaciam non ferens, classem maximam mille centum & septuaginta nauium instruxit, eíque Areobindum & Germanum præstantissimos belli duces præfecit: qui quum in Sicilia essent, Genserichus sibi metuens, ad Theodosium legatos, qui de pace cum eo agerent, misit: D & classis Aphricam prægternauigauit, quid imperator faciendum statueret, expectans. Verùm cũ necessitas alia superuenisset, Theodosius pacem cum Genserichо fecit, & classem retrocedere iussit. Attillas enim Gotthus ex Gepidum gente originẽ ducens, Numedij filius, apud quem Hunnorum imperium erat, cum multorum millium exercitu simul contra vtrumque imperium bellum mouit, expeditione & impetu incredibili & veterem & nouam Romam potestati suæ subiicere aggressus. Et quòd vir fortis & confidens admodum esset, Thraciam ingressus vastauit: vrbibúsq; omnibus quę vel maritimæ, vel incõtinenti sitæ essent, subactis, ad Athyram amnẽ vsque om-

Genserichus regẽ Aphricæ se nominat.

Numerosissimam classem Theodosi⁹ aduersus Genserichum mittit. Areobind⁹, Germanus, claßis præfecti. Attila Hũnorũ regis expeditio aduersus vtrunque Ro. imperiũ.

Genserichus oratores de pace faciẽda ad Theodosiũ mittit. Omnia castella & ciuitates in potestatẽ redigẽs præter Adrianopolim & Heracleam. Diacon.

* *Genserichus in Aphrica Carthaginem & vrbes alias expugnauit: Hipponem quoque regium obsedit. Obsidionis eius mense tertio, diuus Augustinus, eius ciuitatis episcopus, Deum precatus, vt vel vrbem Hipponensem ærumna expugnationis liberaret: vel si hoc non fieret, è viuorum se numero eximeret: ætatis septuagesimo sexto anno, clericatus quadragesimo, in Christo obdormiuit. Paulus Diaconus.*

A nia depopulatus est. Aduersus quem, cum copiis non pœnitendis Theodosius Asparem & Areobindum misit. Postquam autem Attilas quotidie viribus validior factus est, Theodosius ei sexies mille auri libras, vt ditionis suæ finibus excederet, se daturum, atque insuper mille minarum stipendium annuum pensurum esse pollicitus est, si decœterò sorte sua contentus quietúsque esset. Ille auro eo accepto, Thraciam reliquit. Vbi autem vi magna in fines veteris Romæ irrupit, Aetius, quē antea diximus, primum Romæ dignitatis locum tenens, & barbari insolentiā non ferens, ad Theuderichum Galliam administrantem, quanuis Romanis pro eo atque suprà diximus, inimicum, se contulit: magnísque & variis promissis barbaro persuasit, vt ingentes vires suas cū copiis suis coniungeret. Itaque ex improuiso Attilam vltra Danubium castra habentē aggressus, ingentem [a] cædem fecit, multáque hominum millia interemit. Vbi etiam † Attillas hasta confossus interiit, sicuti & ipse Theuderichus sagitta ictus occubuit.

Theodosi⁹ pacē ab Attila auro redemit eidēq; tributum pendit.
Aetius cōtra Attilā Theuderichū Gotthum sibi cō iungit.
Attilas cæs⁹. Item Theuderichus.
a In campis Catalaunicis siue Gottalanicis. Egnat. Aliter hæc ab aliis historicis commemorantur.

B Ita ope diuina eo tempore & vetus & noua Roma Gotthorum impressione liberata est. Et Genserichus * solus nationibus eis imperauit. Verùmenimuerò plurimi quoque alij motus sub Theodosio in Oriente & Occidēte extitere, quos terrestribus & naualibus copiis oppressit. A Persis quoque magnam illam quam retulimus reportauit victoriam: quibus etiam quum legationem ad se misissent, pacem concessit. Quo bello Ardazanes Persa & Areobindus Gotthus singulari certamine congressi, prælium diremere: & Gotthus Persam in æquo campo † equo insidentem & cataphractum vicit, & occidit. Ea pax ad longum durauit tempus, vsque ad duodecimum videlicet imperij Anastasij annum. De quibus rebus cùm multi alij scripserunt, tum eleganter eas in compendium redegit * Eustathius Epiphaniensis Syrus, qui etiam Amidæ expugnationē descripsit. quo tempore Claudianus & Cyrus poëtę floruere. Cyrum verò fama est summum etiam præfecturæ honorem gessisse, qui præfectus aulæ antea dictus erat, & Occidentalium copiarum dux fuerat, Carthagine à Vandalis capta, quum Gen-

** μοναρχήσας.*
** Theodosij victoria de Persis.*
Areobindus Gotthus Ardazanē Persam monomachia vicit.
† ἔφιππον καὶ ἔνοπλον.
Cyr⁹ et Claudian⁹ poetæ.
Sub hoc prīcipe Venetiæ mediis in aquis habitari cœptæ. Egnat.
Summa præfectura.
Præfectura aulæ.

C serichus barbaros eos regeret. Plurima porrò & magnifica ædificia in vrbe imperante & alibi imperator iste construxit, & Alexandriæ maximum templum erexit.

Theodosij structuræ.

† *Certamen & prælium hoc, cuius post hominum memoriam simile nullum reperitur, circiter nonam diei horam cœptum est. Et vtrinque centum octoginta millia hominum cecidere, Gotthorum rege cæso, & Attila fugato. Romani Aetio duce vicere. Diacon. Attilas deinde viribus recuperatis, Aquileiam expugnauit, Honoriam Valentiniani germanam vxorem sibi dari postulauit. Atque insuper aliam Ildiconem nomine duxit: nouisque nuptijs crapulæ & vino indulgens, in Pannonijs mortuus est. Cass. Diac.*

* *Eustathius Epiphaniensis compendium, siue Epitomen Chronicam nouem tomis condidit, ab Aenea vsque ad Anastasium imperatorem. Suid.*

CAPVT LVIII.

ET quū obitus eius appropinquaret, Ephesum venit, diuum Ioannem illum cœlibem & euangelistam honoraturus: templúmque illius ingressus, orationi sese dedidit: in qua etiam, quis ei in imperio Romano successur⁹ esset edoceri se à Deo petiit. Quod vbi per visionem ei Deus ostendit, Cōstantinopolim rediit. Nec ita multo pòst exercitu ex bello aduersus Attilā gesto, reuerso, vrbe egressus est, vt equitatione & venatione se recrearet. Atque inter equitandum equo delapsus, [a] spinæ vertebram luxauit. Quapropter lectica in vrbem relatus est. Atque vbi se moriturū esse sensit, cum Pulcheria sorore secretò ad se euocata, de Martiano [b] Tribunitio loquutus est: Deo gratum placitúmque esse dicēs, vt ille post se Romanam administraret ditionem. Et ille quidem quū hæc dixisset, mortuus est. Nondū autem imperatoris morte comperta, Pulcheria Martianum accersit, virū prudentia & grauitate morū præclarum, & senio iam venerādum, & consilio de imperij successione cum eo cōmunicato: Te, inquit, ego ex senatu omni præ cæteris imperio dignū iudico. Proinde iurisiurandi religione interposita, te vitæ & potestati, maximè autē virginitati meæ, quam à prima adolescentia Deo consecraui, nō insidiaturū esse, imperium ipsum cape. Postquā ille quod Augusta volebat peregit, patriarcha Anatolio, qui Flauiano successerat, & senatoribus cōuocatis ad Septimum, statim eū imperatorē creauit. Theodosius autem postea mox in paterno [c] monumento Romani lapidis repositus est, in dextra sublimi sanctorum Apostolorū templi porticu: in qua porticu, eodémq; lapide, pater quoque Arcadius, & mater Eudoxia, necnon auus Theodosius siti sunt. In sinistra autem quæ ex aduerso est porticu sacri eius templi, Iouinianus iacet. Mortuus est imperator Theodosius, annos quinquaginta & vnum natus: ex quibus quadraginta & duos maxima cum pietate imperauit, ita vt vitam ipse & administrationem suam tanquam imperij formam posteritati reliquerit. Cōplectitur decimus quartus iste liber annos quadraginta duos, quum à mundo cōdito quinquies [d] millesimus noningētesimus sexagesimusquintus, à diuina autem Domini natiuitate quadringentesimus & sexagesimus ageretur annus.

D Per reuelationē diuinā Theod. sibi successorem suum videt.
a τὰ περὶ τὸν σπόνδυλον πλήττεται.
b ἀπὸ τριβούνων.
Theodosius ī venatione equo deiabitur. Indē moritur.
E Pulcheria de voluntate Theodosij morituri Martianū imperatorē renunciat.
Anatolius patriarcha Flauiani successor.
c ἐν λίθῳ ῥωμαίῳ.
F Libri istius anni d Secundum neot. 4431.

DIVAE ANASTASIAE HISTORIA: EPISTOLA ANAstasiæ Martyris ad Chrysogonum.

SAncto Christi cōfessori Chrysogono, Anastasia salutem. Etiamsi quàm maximè pater meus simulacra coluit, mater tamē Flauia per vitam suam omnem Christiana, simulátque me in lucem protulit, Christianam etiam fecit. Post obitū autem eius viro importunissimo sum coniuncta. Cuius cōiugium tandem gratia Dei effugi, quum diu noctúque Christū obsecrassem, vt me ab impuro idolorum cultore liberaret. Is sanè deinde substantiam meam omnem cum idololatris, aliísque execrandis hominibus consumpsit, & me tāquam veneficam & sacrilegam in grauissimum cōiecit carcerem: in quo tēporanea hæc mihi vita

A disperijt, neque quidquam præter animam reliquum est. Quapropter, vt cum bona Dei spe moriar, precor. Et quamuis in cõfessione Christi mei glorier, valde tamen mihi dolet, impurum illum bona mea, quæ seruis Dei, ita vt optabam, donata oportuit, dæmonũ cultoribus impendere. Itaque te famule Christi Dei oro, vt etiã atque etiã Deũ pro me obsecres, vt siquidem hoc sic constituit Deus, in Christum Publius vir meus credat. Sin minus, vt ille quidem in errore suo pereat, ego autem ab eo liberer. Melius nanq; mihi fuerit vt moriar, quàm vt filium Dei abnegem, & credentibus in eum offendiculo sim. Ipsum autem omnipotẽtem Christum testem inuoco, quum à seductione & fraude hac liberata fuero, me sedulò & cõstanter cum sanctis cõuersaturam, & curam illorum, ita vt cœperam, ad finem vsque gesturam esse. Vale serue Dei, mei memor.

Chrysogonus Anastasiæ salutem.

B Laboráti tibi in vitæ huius procellis, qui in fluctibus ambulauit, auxiliũ ferat, vt diaboli vim verbo eius opprimas. Magno ergo animo, vt quæ in medio mari verseris, Christo, vt te visitet, crede: atq; ad te ipsam conuersa, vnà cum propheta exclama, dicente, Vt quid tristis es anima mea, &c. Duplicata enim Dei gratiæ vis tibi exhibebitur. Nam & temporalia hæc exuberabunt, & cœlestia adiicientur. Deus autem eos auersatur, qui eum de bonis non compellant. Siquidem gratia eius tenuis non est. Caue verò illud te perturbet, quòd piè tibi in Christo viuẽti, contrà quàm speraris, res eueniant. Non enim in errorem seducit, sed te explorat Christus. Neq; certa est ab hominibus opitulatio, sicuti tu existimas, Scriptura dicente: Maledictus homo qui confidit in homine, C & benedictus qui sperat in Deo. Fac igitur generosè, vigilanter, & prouide lapsum peccatúmque omne effugias, & cõsolationem à Deo implores: cuius mãdata serua. Iam enim tibi salutis tẽpus adueniet, & perinde atq; in nocte caliginosa, præclara lux Dei illucescet, atque post tẽpestatẽ tẽpus lætum & serenum arridebit: & sicuti omnibus aliis, qui propter Deum affliguntur, temporalem tibi præbebit patiẽtiam, per quam sempiternam percipies mercedem. Vale in Domino, & pro me ora.

Chrysogono confessori Christi, Anastasia salutem.

Qvandoquidem finis adest corpori meo, ora pro me, vt ille animam meam suscipiat, propter quem afflictiones istas perfero. Vale.

Ancilla Dei Anastasiæ Chrysogonus.

D Satis manifestum est, lucem abscondere tenebras: sic etiam post infirmitatẽ aduenit salus, & post mortem vita dignis conceditur. Eundem sanè & secundæ & aduersę humanorum negotiorum res habent finem, vt scilicet neque humiles ad mœrorem se deiiciãt, neque superbi gloriantes efferantur. Vnum nanque est mare, in quo corporis nostri decurrũt nauigia, atque ea ab vno gubernantur rectore. Quorum igitur naues carinis firmis probè munitæ sunt, nullo detrimento cursum per vndas tenent. Infirmæ autem etiã absque fluctibus cœlo trãquillo periculum incurrũt. Nõ longè enim à pernicie & interitu absunt, quæ ad salutis portum non contendunt. At tu cõdemnationis expers ancilla Dei, tota anima tua crucẽ conserua, ac te ipsam ad salutem para, vt in Martyrum Christi numerum referaris. Vale.

QVINDECIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSQVINTVS.

CAPVT I.

A MARTIANVS vbi firma Imperij sui fundamenta iecit, præstantiorem se, quàm de eo spes concepta fuerat, prębere perseuerauit. Verùm age si videtur de eo, quis & vnde fuerit, et quomodo ad imperiũ peruenerit, referamus. Celeberrimus Martianus iste, sicuti & Priscus rhetor inquit, genere Thrax fuit, militari patre genitus.

B Quo mortuo, quũ ipse paterna sibi studia sequenda statuisset, Philippopolim se contulit, vbi rectè se nomen militiæ daturum iudicauit. Quum autē in itinere eo esset, in cadauer recens cæsi hominis incidit, quod temerè in terra proiectum iacebat. Restitit ad id paulisper, quòd pręter reliqua egregia ornamenta, quibus abundè pollebat, humanitate quoque & misericordia excelleret: & casum hominis miseratus, pro eo atque conuenit, corpus eius sepulturæ mandauit. Vbi autem eum nonnulli in cadauere humando occupatum esse cõspexerunt, magistratibus Philippopolitanis rem eã indicarunt: qui deinde illum aduenıētem comprehenderunt, & cædis quæstionem cõtra eum instituerunt. Porrò quum res verisimilis esse videretur, & coniecturæ ab initio eius conceptæ, plus q̃ oratio Martiani crimen obiectũ negantis, & veritas ipsa,

Martianus Philippopolim petens, in cadauer hominis paulo antè cæsi incidit, & id sepelit.

valerent: homicidij ille pœnas dedisset, nisi quidã C diuino nutu cædis patratorem in iudicium produxisset: qui capite suo sceleris supplicium pendens, Martiani caput seruauit. Iudicio eo pręter opinionem absolutus, ad ordinem ibi militũ sacramentũ dicturus venit. Atq; illi virum eum esse egregiũ ex aspectu & signis pluribus iudicantes, perbenignè suscepere, in ordinémq; non postremũ militaribus legibus legêre, dignitate ei præclara viri cuiusdam iã defuncti, cui Augusti nomẽ fuerat, cõcessa, & nomine eius sic quodãmodo in album militũ relato Martianus, qui & Augustus. Vt inde satis liqueat vnà cũ appellatione etiam purpurã Augusti ad eũ peruenisse: perinde atq; cognomẽ tale in eo absq: dignitate ipsa manere noluerit, & rursum dignitas, quoq; non aliud ad magnificentiã nomẽ requireret: ita vt idem in vno cõueniens, simul & nomen propriũ & cognomẽ fieret vna videlicet appella- D tione & dignitatẽ & nomen indicãte. Et hoc quidẽ primũ omen & indiciũ in Martiano fuit, quod eũ ad imperialem dignitatẽ conscensurũ esse portendit. Accidit autẽ aliud quoq;, vnde imperaturũ eum esse, per coniecturam colligere licuit. Militauit sub Aspare cõtra Vãdalos Martianus: & postquam illi victoria sunt potiti, ipse quoq; captiuus cum aliis ex àcie abductus est. Gẽserichus Vãdalorum dux, captiuos vnà cũ aliis mãcipiis videre voluit. Atq; vbi in loco quodã cõgregati sunt, ipse in sublimiore colle considens, spectaculo tantæ captiuorum multitudinis se oblectauit. Et quum sic tempus extraheretur, illis tum quod quisque vellet facere permissum est. Genserichi enim mandato vinculis soluti erant. Atque alij quidem aliud

Isppterea cadu reus fit.

Sed tandem percussore cõperto absoluitur.

Omen futuri imperij Martiani.

Martiano dũ in catalogum militũ refertur, per errorẽ quidẽ, sed nõ sine futuræ dignitatis omine, Augusti nomen tribuitur.

Aspar Rom. dux. Genserichus Vandalus.

Secundũ futuri imperij pdigium in Martiano.

A fecere: Martianus autem, propter ingentem solis ardorem, in solo concidens somnum cepit. Et aquila alicunde aduolans, alis submissis ex aduerso soli, iuxta perpendiculum volatum instituens, aëream nubem & vmbram quandam fecit, qua illum diuino nutu non mediocriter refrigerauit. Id barbarus videns, statim quid futurum de eo esset, apertè coniecit: & accitum ad se Martianum, libertatéque donatum, iurisiurandi religione sibi obstrinxit, vt ad Imperialem sublimitatem euectus, sibi & Vandalis fidus esset, neque vnq̃ aduersus eos bellum moueret. Id quod Martianus, sicuti ille volebat, iuramento interposito fecit, fidémque ei re ipsa seruauit, sicuti Procopius scribit.

Martianum sibi Genserichus amicitiæ fide obstringit.

Ad hæc, aduersus Persas quoque Martianus iturus, quum in Lyciæ oppido, cui nomen est Sidena, morbo correptus esset, cum duobus fratribus, viris præclaris, Iuliano & Tatiano, amicitiam summam contraxit: qui etiam domus suæ hospitio exceptum, ita vt par erat, curarunt: & postea venatum cum eo progressi, tempore meridiano B somno omnes sunt sopiti. Atque vbi Tatianus primùm somno excitatus est, spectaculum admirandum vidit: aquilam nimirum ingentem, alas supra Martianum extendentem, & vmbram quodammodo inducentem. Is fratri excitato, prodigium id ostendit: & vterque volucris per benignum studium admiratus, Martiano, quod de eo futurum esset, prædixerunt. Et ab eodem, quónam loco, si id quod diuinarent succederet, in aula futuri essent, sciscitati sunt. Ille, se eos patrũ loco habiturum esse, dixit. Quare illi hominem deinde auro hospitaliter locupletatum, Constantinopolim deduxerũt. Vbi verò omen illud ad rem collatum est, Martianus ex Lycia eos euocatos, patricios suos creauit: & Tatiano patriæ suæ præfecturam, Iuliano autem Lyciæ administrationem concessit. Hæc prodigia Martiani imperium præcessere.

Tertiũ omen imperiũ Martiano designans.

Tatianus & Iulian⁹ Martiani patricij

At nos ad institutum argumentum reuertamur. Martianus, quantum vix alius quisquam, verioris erga Deum pietatis iusticiæq; cultor fuit: diuitias opésque veras esse putans, si non studio omni aliena bona corradere, sed indigen- C tium penuriam liberalitate sua subleuare posset.

Præclaræ Martiani virtutes.

Formidabilis etiam maximè habitus est, nõ tam exemplis pœnarum editis, quàm expectatione & metu suppliciorum. Quæ virtutes fecere, vt non hæreditatis successionem, sed virtutis mercedem Imperium acceperit, senatu ipso & omnibus fortunæ cuiusque hominibus calculis suis Pulcheriæ Augustæ sententiam comprobãtibus. Quæ in aula quidem imperatoria cum eo vixit, & vnà imperium administrauit: cœlebs autem ad senectutem & mortem vsque permansit, Martiano ei fidem per iurisiurandi religionem datam seruante. Postmodum & Valentinianus, qui Romanam vrbem regebat, vbi de virtute eius certior est factus, suffragio suo imperium ei confirmauit.

Iudiciũ Pulcheriæ, quæ Martianum imperatorem legit, ab omnib⁹ comprobatur.

In primis verò illud Martianus studuit, vt vnum & commu nem ab omnibus, sublatis è medio hæresib⁹, Deo offerret cultũ, & ecclesia per coniunctionem vnita sententiam & religionem vnam coleret.

Martianus ecclesiã dissidentẽ coniungere studet.

CAPVT II.

Agitur de œcumenica synodo cogẽda.

D Hoc illum sic animo agitantem, literis insuper suis Leo Papa excitauit, vt in vniuersali concilio, de atroci iniuria quam Eutyches & Dioscorus fidei Christianæ & celeberrimo viro Flauiano irrogare ausi fuissent, inquireretur. Accesserũt etiam, quicunque ab illis contumelia affecti fuerant, vt de eorum causa iudicaretur petentes: maximè verò ex omnibus Eusebius Dorylæi antistes, solicitatione sua eam rem egit, insidiis Chrysaphij, qui Theodosij iuribus abusus esset, & sibi & Flauiano propterea dignitatem ademptam esse memorando: quòd Chrysaphio Flauianus aurum electionis consecrationísque suæ nomine petenti, paupertatem suã prætendens, & illi auariciam [a] quodammodo exprobrãs, sacra ecclesiæ vasa obtulisset. Adiecit is illud quoque, Chrysaphium eãdem cum Eutychete cõplecti religionem. Et quod maximum esset, Flauianum à Dioscoro crudelem in modum prędatorio consessu eiectũ, calcibus proculcatum, & enectum esse. Earum rerum gratia E imperatorum literis, locorum omnium episcopis conuocatis, synodus Chalcedone est coacta, quæ quidem primũ Nicææ conuenerat: quò etiam Romanæ vrbis episcopus Leo, per Pascasini & Lucẽtij [b] & aliorum ministerium, literas miserat. Sed ea Chalcedonem Bithyniæ est translata, quòd imperator ipse synodo ei adesse vellet, magnũ Constantinũ imitatus: cum quo quàm maximè de gloria concertans, sacrum illum cõuentum duplicauit, pro trecentis decem & octo, sexcentis triginta sex patribus coactis. Zacharias quidẽ Rhetor affectione adductus, Nestorium quoque ad cõcilium hoc vocatum esse scribit. Sed quòd aliter se res habeat, illud clarissimè indicat, quòd vbique ferè à synodo anathemate mactatus fuerit. Et apertius etiam hoc ostẽdit Eustathius Beryti episcopus, ad Ioannem episcopum, & alterum Ioannem presbyterũ de synodi actis scribens, in quibus literis hæc etiam verba sunt: Prodierunt verò illi denuò, qui Nestorij [c] reliquias quærunt, & aduersus synodũ " vociferati sunt: Quam ob causam viri sancti ana- " themate feriuntur? adeò vt indignatus imperator, F satellites illos longè reiicere iusserit. Quomodo " igitur synodus eum euocarit, cuius defuncti reli- " quias illi quæsiuerunt, colligere nequeo. "

Plin. Dorilaum vocat. lib. 5. ca. 29.

a πρὸς ἐντροπήν.

Flauiani cædes.

Synod⁹ Chalcedonensis.

Leonis Ro. episcopi mandatarij.

b Et Bonifacij presbyteri Euagr. lib. 2, cap. 4.

636. Patres in concilio Chalcedonẽsi fuere. Alij tantum 630 numerant.

Nestorius ei nõ interfuit.

c τὰ λείψανα.

CAPVT III.

Synodus postquam Chalcedonem peruenit, in sacro Euphemiæ martyris inclytæ fano coacta est, quod Chalcedone constructum est, & duobus maximè stadiis à Bosporo abest, in loco peramœno & molliter accliui situm, ita vt ambulationis laborem, qui in martyris templum ascendere vult, non sentiat, & facile statim in basilicam eam veniat: & ex edito loco oculos circũagens, subiectum campum omnem herba tenera virescentem, altóque frugum prouentu fluctuantem, & omnis generis consitas arbores habentem, adhæc colles pulchrè se in sublime attollentes, & nonnullos sensim sese incuruantes densámque comam prætendentes cernat. occurrant etiam illi varię maris vndæ, aliæ quidem

Diuæ Euphemiæ Chalcedone tẽplũ, & loci eius amœnitas summa.

Euagr. lib. 2 cap. 3.

A paulatim serenitate & tranquillitate purpurea resonantes, placidéque & suauiter littori colludentes: quædam autem strepentes fluctibus & tumescentes, æstu verò ipso concharum testas, algas & quascunque alias res leues circumuoluentes, & facilitate plurima collidentes. Templũ verò ipsum è regione vrbi constructum, ita iacet, vt ex situ ipso colligere facile sit, vrbis tantę aspectu id conspicuum amœnumque esse. Tribus autẽ ingentibus structuris ædes hæc sacra distincta est: quarum vna hypęthra & subdialis aula est, in magnam longitudinem extensa, & frequentibus columnis ornata: secũda æqualem cum illa habet, paucioribus tamen columnis, amplitudinem & longitudinẽ, vna hac re ab illa varians, quòd tecto è coctili latere contecta est. Ad cuius Boreale latus, qua parte sol oritur, ædes rotundior erecta est, multa arte elaborata, columnis & ipsa materiæ magnitudinis & coloris eiusdem, veluti in choro in circuli formam stantibus, templi interioris partem cohonestans. Super quibus porticus sublimis eadẽ sub

Intelligit vrbem Constãtinopolim, cuius vrbis Chalcedon quasi suburbanus vicus est. De qua Plin. lib. 6. cap. vlt. Chalcedon libera, Procerastis antè dicta, dein Compusa, postea Cæcorũ oppidum, quòd locum eligere nescissent, septem stadia distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede.

B testudine constructa est, vbi cuiuis diuinæ rei mysticisque sacris adesse, atque etiam ad Orientem conuerso † precationem ad Martyrem ipsam facere licet. Intra porticũ ipsam sacrarium aliud est longè pulcherrimum, vbi martyr posita est, in tumulo longiore, quem nonnulli etiam Lõgum vocant, argento arte diffuso pulchrè admodum ex omni parte inclusum, & ad pręcipuam pulchritudinẽ redactum. Cæterùm quæ olim semper martyr ea ediderit miracula, Christianis omnibus constat. Loci namque eius persæpe episcopũ, in somnis sese ei exhibens, aut alium etiam quempiam præclarè vitam agentem, obiter templum eius ingressum, vt miraculorum talium fructum perciperent, est cohortata. Quod vbi in vrbe Constantinopolitana innotuit, vniuersæ eò populi turbæ sunt profectæ: ipse etiam Imperator, & qui sacras ecclesiarum habenas regunt, quique honores & magistratus alios in republica gerunt, vt quæ ibi peragerentur, viderent. Atque etiam inspectantibus omnibus, episcopus Constantinopolitanus cum sacerdotibus suis templum id, vbi martyris

† τῆς μάρτυρος δεῖσθαι

Miracula ad sepulchrũ sanctæ Euphemiæ edita.

C corpus repositum est, visit. In tumuli læuo latere fenestella quędam admiranda est, operculo quàm maximè obfirmata, per quod ferramentum longiusculum, cui in extrema parte spongia alligata esset, immittebant, spongiamque ipsam in sacrosanctis martyris reliquiis obuolutã, & guttis cruore illius delibutis refertam, extrahebant. Hanc vbi plebs conspexisset, homines statim in terram inclinati, vociferatione maxima Deum honorabant, miraculoque eo stupefacti manus sustollebant. Tantus autẽ inde profluxit vbertim humor, vt non solum Imperatores & episcopi, populusque qui ibi congregari solitus fuit, affatim eo perfruerentur, verumetiam quócunque quiuis vellet locorũ de eo aliquid secum auferret. Neque guttæ tempore ipso defecere, neque diuinus ille sanguis aliqua ex parte mutatus est, sed is semper colorem suum summè rubrũ conseruauit. Facta hæc non certo aliquo temporis curriculo, sed pro eo atque episcopi ipsius vitæ morũque sanctitas ferret. Sic enim fertur, quum is qui ecclesiam gubernaret, præclarè viueret, & virtute exornatus esset, frequentius miraculum hoc exhibitum esse. Quũ

Oleum in vrna eius mirificum & ἀλεξιφάρμακον.

autem antistes sacrorũ talis non esset, rarius eam D rem tam admirandam, nec tam facile à martyre processisse. Hoc sic factum esse noui. Sed enim ꝙ neq; dies neq; tẽpus vllũ intercipit, sed perpetuò omnibus fidelibus simul & infidelibus affluit & accedit, id nunc dicã. Si quis in sacrarium id, vbi tumulus & sanctæ martyris reliquiæ perinde atque thesaurus nũc repositæ sunt, veniat, odor immensus & naturæ captum, odoresq; omnes quos ars humana conficit, supergrediens, ad eum perfertur. Eum siquidẽ qui ex prato versicolore colligitur, longè superat: neque alicui eorum similis est qui ex bene olentissimis rebus profluit. Tum autem neque ei par est, quem vnguentarius odoribus suauibus ad certum modum temperatis miscet: verùm multis modis qui inde redditur præstantior est, vim & potestatem eius à qua redundat declarans.

Odor ad monumentum eiusdem multo optimus.

CAPVT IIII.

IN hoc sacro martyris delubro, quã E ex Nicæa transiisse diximus, congregata est synodus, trigesimo à tertia synodo, à mundo autem condito quinquies millesimo noningentesimo & sexagesimo sexto anno. In dextra templi parte Romani, Byzantij, & Antiocheni: in sinistra, Alexãdrini & Hierosolymitani: medio autem inter hos loco Principes & Senatores consedere. Et quum ea quæ Eutyches Constantinopoli & Dioscorus Ephesi nouandarum rerum studio designauerant, in medium producta essent, Dioscorus ad rerum actarum ignorantiam, qua se excusabat, cõfugit. Et quòd obiecta sibi crimina effugere nequiret, animi dubius fuit: Vbi verò veritate in apertum prolata, necessitatem apertã causæ dicendæ declinare non potuit (nam qui in prędatoria illa synodo ei assederant, eum redarguerunt, dolumque eius & illatam sibi per Imperiales minas vim & necessitatem ostenderunt) in ruborem magnum & probrum coniectus est. Atque equidem qui violentiæ eius administri fuerant, venia petita in gratiam sunt recepti, & ex si- F nistro in dextrũ latus transiere. quorũ vnus Iuuenalis Hierosolymitanus fuit. Dioscorus autem, ꝙ aliud ex alio ei obiiceretur crimen, quum veniam à iustis illis iudicibus consequi non posset, in synodum venire supersedit. Postquam verò Synodus canonem sequuta, ter illum citauit, & ipse dicto audiens non fuit, communibus omnium suffragiis, ipso Deiamante Imperatore præsente, & ipsum & Eutychetem exautorauit, & anathemate iugulauit. Deinde decreta sanctarum vniuersalium synodorum, stabiliendæ fidei gratia edita, eius videlicet quæ Nicææ, & Constantinopoli, & Ephesi primùm coacta est, confirmarunt. Tertio

*† **

Synodi in tẽplo diuæ Euphemiæ consessus.

Dioscorus Alexandrinus non bene stat.

Iuuenali Hierosolymitano culpam deprecanti gratia facta.

Dioscorus propter contumaciam, & Eutyches damnatus. Acta Synodi Chalcedonensis.

† * *Et ipsa concilia, quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere ipsaq; plenaria sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine vllo typho sacrilegæ superbiæ, sine vlla inflata ceruice arrogantiæ, sine vlla contentione liuidæ inuidiæ, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana, Aug. de baptismo, contr. Donatist. lib. 2. cap. 3.*

† * A porrò consessu admirandi Cyrilli ad Nestorium datas epistolas in sua retulerunt acta: quibus epistolam etiam Leonis Papæ ad diuinum Flauianũ, & libellum insuper quem idem Leo ad synodum & Imperatorem Martianum dederat, columnam orthodoxiæ seu rectæ fidei appellatum, coniunxere. Leo namque iste rebus Eutychetis & Dioscori cognitis, prouincialem synodum Romę coegerat, in qua vtrumque, & eos præterea qui illorũ sequerētur opinionem, reiecit: actaque eius concilio Chalcedonensi & Imperatori miserat, videlicet vt eos ipsos qui confusionem commixtionémque duarum Christi naturarum inducerent, illico citra prætextum & exceptionem omnem damnarent. Exhortatus quoque fuerat, doctrinis hisce ædificari & stabiliri ecclesias docens, si homines scirēt vnum Christum subsistentia Deum esse perfectum, patri & eundem hominem perfectum nobis consubstantialem, ita vt in ipso citra commistionem, citra mutationem, citra alterationem, & citra confusionem, duæ naturę diuinitatis & humanitatis vnitæ, quæ scilicet in eo cognoscuntur, B & in eo verè sunt, considerentur.

*Libellus Leonis Rom. Pontificis στήλη ὀρθοδοξίας. Idem Eutychetem & Dioscorum præiudicio suo in concilio Rom. damnauit. Leonis ad Imperatorē Martianũ & conciliũ Chalcedonēse scriptum. * παραίνει διδάσκων.*

† * *Epistolæ beati Leonis Papæ ad Flauianum Episcopũ Constantinopolitanum textum aut vnum iota si quisquam idiota disputauerit, & eam non in omnibus venerabiliter acceperit, anathema sit. Gelas. Papa dist. 15. Sancta Rom. ecclesia.*

CAPVT V.

Qvum autem ea de re disputatio magna excitata esset, (inexpugnabilis nãque & contentionis maximè studiosa improbitas est) spiritui sancto & egregiis illis qui conuenerant viris placuit, vt decretum fidei in libello describeretur, & controuersiæ iudicium atque decisio laudatissimæ martyri & virgini Euphemiæ committeretur. A maioribus illa suis, ciuis & alumna vrbis Chalcedonensis fuit. Sub impio autem Diocletiano, pro detestandi cuiusdam præsidis tribunali consistens, Christum Deum esse & Dei filium clara voce C prædicauit. Quapropter plurimis primum cruciatibus excarnificata & bestiis tandem obiecta, vrsæque morsu enecta, certamine pro Christo peracto, coronam recepit: & diuinum corpus eius integrum atque incorruptum asseruatum apud ecclesiam Chalcedonensem marmoreo tumulo repositum est, talia edens prodigia, qualia paulo antè commemorauimus. Itaque immaculato & sacro corpori eius veluti sincero iudici, orthodoxi & rectam sententiam obtinentes, simul & qui aliter opinarentur, fidei suæ arbitrium committentes, vtrique seorsim fidei formulam in libellum suum relatam, & chartam vtramque clausulis atque sigillis obfirmatam, ad martyris pedes deposuere. Et nocte proxima precationibus cõsumpta, postridie venerunt, & monumenti operculo remoto, spectaculum nouum rectoque iudicio dignum cõspexere. Nam orthodoxorum recteque sentientium libellus perquàm tenaciter victricis illius martyris manibus continebatur: alter autem tanquam res vana & nullius precij, temerè ad pedes illius proiectus iacebat. Posteaquã verò post cœlestem hunc calculum adhuc impudentia contra veriorem fidem pugnaret, condemnatio am- D plius etiam vt valde legitima cõfirmata est: & qui decretis Synodi consentire noluerunt, ij ignominiam & probrum, à Deo & hominibus sunt consequuti. Hæresis ipsius dux Gangram exul abductus est. Qui autem à Dioscoro condemnati proscriptique fuerant, de Synodi sententia & Imperatoris consensu reuocati sunt. Atque vbi alia etiã pleraque acta sunt, decretum Synodus hisce conceptum verbis promulgauit.

Martyrium sanctæ Euphemiæ.

Iudicium fidei Christianæ Catholici atque etiã hæreticĩ ad arbitriũ martyris Euphemiæ defunctæ referunt. Per illustre miraculum, Euphemia, hæretica prauitate reiecta, orthodoxiam approbat.

Condẽnatio hæreticorũ.

CAPVT VI.

Dominus & saluator noster Iesus Christus, fidei doctrinam discipulis confirmans: Pacem, inquit, meam do vobis, pacem meã relinquo vobis. Vt nemo à veræ pietatis dogmatibus dissonet, sed ex æquo omnes veritatis doctrinam prędicent. Et postea sancto Nicæno symbolo, & centum atque quinquaginta sanctorum patrum decreto lecto, E intulerunt: Satis igitur ad perfectam veræ pietatis cognitionem & confirmationem est, sapienter conceptum & salutare istud diuinæ gratiæ symbolum. De patre etenim & filio & spiritu sancto absolutam doctrinam cõtinet, & inhumanationem Domini cum fide eam recipientibus astruit. Quãdoquidem autē veritatis inimici, qui abolere per hæreses suas prædicationem contendũt, inaniloquentiã peperere: & nonnulli sacrosanctam Domini nostra gratia susceptam + administrationē adulterare, & vocē hanc θεοτόκος Dei genitrix pernegare ausi sunt: aliqui verò confusionem mixtionemque inducentes, vnam esse carnis & diuinitatis naturam consideratè fingunt, diuinamque vnigeniti naturam per confusionem perpesioni obnoxiam prodigiosè asserunt: hęc ipsa nunc sancta & magna vniuersalis Synodus, omnē illis fraudem & machinationem aduersus veritatem præcludere volens, & integritatē firmitatemque veteris doctrinæ vindicãs, in primis statuit, vt sanctorum trecentorum patrum fides inuiolata constet. F Deinde & eorum qui in vrbe Imperante aduersus Spiritus sancti hostes posterioribus temporibus conuenerunt, centum quinquaginta patrum, de Spiritus essentia doctrinam, autoritate sua confirmat: quam illi patres omnibus notam esse voluerunt, non vt aliquid quod maioribus ignotum fuisset, inducerent, sed vt spiritus sancti naturã, quędam de illius ✶ potestate obtinere volentes, testimoniis in scriptum relatis, clarius promulgarent. Propter eos verò qui œconomię & administrationis mysteriũ deprauare audent, & qui ex Maria virgine nat[us] est, merũ hominē esse impudēter & cõuiciosè dicũt, beati Cyrilli, q[ui] Alexandrinę ecclesię pastor fuit, synodales epistolas ad Nestoriũ & Oriētales episcopos datas, rectè scriptæ sint, quũ ad Nestorij væsanam dementiam refutandam, tum ad sententiam salutaris symboli, eis qui eam pio ardore requirunt, declarandam, recepit: quibus epistolam quoq; maximæ vrbis veteris Romæ antistitis, beatissimi & sanctissimi archiepiscopi Leonis, ad eum qui in sanctis est archiepiscopum Flauianum, refellendæ Eutychetis maleuolentiæ gratia scriptam, quæ beati Petri confessioni con-

L. quoniam venerabilis. C. de episc. & cleric. L. quicũque in hac. C. de hæret. & Manich. Senatusconsultum Concilij Chalcedonensis.

οἰκονομίαν. Aduersus negantes virginem matrē θεοτόκον Dei genitricem esse, & naturas duas in domino Saluatore confundētes. Synodus Chalcedonēsis confirmat decreta concilij Nicæni & Constãtinopolitani.

✶ τὴν αὐτοῦ δεσπότειαν αὐθεντεῖν φερόμενοι. Aduersus eos qui Christum merum hominē esse dicunt. Confirmantur Cyrilli Alexandrini epistolæ Synodales.

Itē epistola Leonis Ro. ad Flauianum Constantinopolitam.
† κοινή τις στήλη.

A uenit, & aduersus perperam & malè sentientes, quasi quædam communis & publica † columna est, ad dogmata recta confirmanda, meritò coniunxit. Nā aduersus eos qui administrationis mysterium duos filios distrahere conantur, pugnat: & eos qui vnigeniti diuinitatem perpessioni obnoxiam esse dicere audent, sacris conuentibus excludit. Tum autē eis quoque qui in duabus Christi naturis mixtionem & confusionem commiscūtur, resistit. Eos præterea qui cœlestis aut alterius cuiusquam essentiæ esse delirant, quam ex nobis sibi assumpsit serui formam, proscribit. Eos denique, qui duas quidem ante vnionem Domini naturas profitentur, vnam autem post vnionē faciunt, anathemati subiicit. Itaque patrum vestigiis insistentes, vnum atque eundem profitemur esse filium, Dominum nostrum Iesum Christum: & vna voce omnes deprędicamus perfectum eūdem in diuinitate, & perfectum eūdem in humanitate, Deum verum & hominem verum, eundem ex rationali anima & corpore, consubstantialem patri
B secundū diuinitatē, & cōsubstantialē nobis secundum humanitatem, per omnia nobis æqualem absque peccato, ante secula quidem ex patre secundum diuinitatem, in extremis autem diebus eundem propter nos & propter nostram salutem, ex Maria virgine & Deigenitrice secundum humanitatem genitum, vnum & eūdem Iesum Christum filium & Dominum vnigenitum in duabus naturis † inconfusè, immutabiliter, indiuisè, insegregabiliter cognitum atque deprædicatum: haudquaquā naturarum differentiam vnione tollente, sed proprietatem potius vtriusque naturæ conseruante, quę in personam vnā & subsistētiam vnam concurrit: non veluti in duas personas dispertitum aut diuisum, sed vnum & eundem filium vnigenitum Deum Verbum Dominum nostrum Iesum Christum: quemadmodum antiquitùs Prophetæ, & ipse de seipso nos docuit Christus, & symbolum patrū nobis tradidit. His igitur cum cura & diligentia omni à nobis constitutis, sancta & vniuersalis Synodus decreuit, vt nemini liceat aliter sentire, aut fidem aliam proferre, vel conscribere, vel componere, vel alios doce-

† ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, γνωριζόμενον.

Non esse edēdas nouas fidei formulas.

C re. Quicunque autem ausi fuerint fidem aliam componere, aut proferre, aut docere, aut symbolum aliud eis tradere qui ex Græca superstitione & Iudaismo, vel alia quacunque hęresi conuertere se ad veritatis cognitionē voluerint: eos, siquidem episcopi aut clerici fuerint, ab episcopatu & clero alienos: sin autem monachi aut laici fuerint, anathemati subiectos esse debere.

CAPVT VII.

Aliæ synodi Chalcedonensis actiones.

POst hæc Imperator Martianus, qui Synodo interfuit, vbi ea quæ par erat, pro concione dixit, in Imperialem est reuersus aulam. Synodus autem controuersiam quoque quæ Maximo Domini in ecclesia Antiochena successori, & Iuuenali Hierosolymitano episcopo, de prouinciarum finibus intercessit, ritè & ordine decidit. Adhæc & Theodoritus, & Ibas, thronos suos receperūt. Cōstitutum etiam ibi, vt sedes nouæ Romæ, secundas à

Secundum Ro. antistitē episcopus Cōstantinopolitanus præ aliis primatū obtinet.

D veteri Roma, ab aliis autē thronis primas ferret. Plurima insuper alia in concilio hoc acta, quæ omnia initio altius repetito, in fine huius tomi, pro eo atque potero oratione persequar, vt quiuis clarius res ibi gestas cognoscat. Importunum namque quodammodo esse duxi, si in præsentia eas referrem, ne historiam perpetuam interpolarem. Qua etiam de causa fusius ea nunc tractare nolui. Proinde qui exactè synodi istius res cognoscere cupit, compendiosam illam narrationem, quę ad finē quindecimi huius libri adiecta est, legat. Nunc porrò ad historiam continuandam progrediar.

CAPVT VIII.

SYnodo huic interfuere ex veteri Roma Pascasinus, Lucentius, & Bonifacius, Leonis Romani antistitis locū obtinentes. Interfuit & Anatolius nouæ Romæ episcopus, Maximus Antiochię ad Orontem, Iuuenallis Hierosolimorum, & ipse Dioscorus Alexandriæ, præsules: qui,

Dioscor⁹ ad exilium dānatus. Proterius Alexandriæ episcopus à synodo lectus. Seditio & tumultus ea de causa Alexādriæ exortus.

E sicuti diximus, exautoratus, & ad exilium damnatus, Gangrensem regionem in Paphlagonia incolere est iussus. Porrò episcopatum Alexādrinum communi synodi cōsensu diuinus Proterius sortitus est. Et quum is thronum suum reciperet, ingens multitudini incesit certamen, turba, & tumultus, vulgus in varias scindens sentētias. Quēadmodum enim eiuscemodi temporibus euenire solet, alij fortiter quæ maxima pars erat, nouum pastorem defendebant: aliis Dioscorus ecclesiasticæ prouincię administrandę idoneus magis esse videbatur. Et res in magnum discrimen processit. Priscus namque orator in historiis suis, se eo tēpore scribit ex Thebæorum prouincia Alexandriam venisse, & turbam ingētem vidisse, seditionem aduersus magistratus mouentem: & quum milites inhibere eam contenderent, pro telis, saxis ipsis, quæ ex tempore passim iacentia rapuit, vsam, illos fugere compulisse, ad templum quod olim Serapidis nomē habuit. Fuit autem Serapis, Iupiter, aut Nilus, aut † Apis quidā in vrbe Mem-

Plebs furens magistratus fugat.

Suid. addit, aut Ioseph. Scribit is quoque, in capite eius fuisse modiū & cubitum, quo Alexandrini auctum Nili mensi sunt: & templum id ab Alexandro esse conditum.

F phitica vir, qui famis tempore de suo Alexandrinis frumentum subministrauit. Ei verò defuncto templum & statuam sacrarunt, in quo etiam bos insignia quædam & notas habens nutritus est, in agriculturę, quantum coniicere licet, signum atq; indicium: quem ipsum Apim quoque, eodem scilicet cum hero suo nomine vocabant. Hominis autē istius tumulo, qui Gręcè σορὸς dicitur, in templum transflato, Sorapim statuam eius nominarunt, aut Serapim etiam, per literarum mutationē. Cuius templum pulcherrimum fuit, & simulacrū longè maximum, maximeque horrendum, ex varia materia ita compactū, vt vtraque manu vtrunque parietem attingeret. In medio verò simulachro * templum aliud erroneum fuit, in quo effigies alia ęrea non magna suspensa erat, cuius capiti ferrum immiserant. Et quum in tecti laquearibus magnetem lapidem iuxta perpendiculum collocassent, sublimem eam in aërem ita promittebant, vt neque terram, neque tectum ipsum attingeret. In hoc ipsum templum populus magistratus cōpulit, & deinde viuos captos igne concremauit. Quæ res vbi ad Imperatorem est dela-

** νεὼς ἕτερος πλάνης. Magnetis lapidis vis. Plebs eadem magistratus suos viuos combussit.*

*† * Coercio plebis. Florus vrbis Alexandr. præfectus. Per ademptionem frumenti plerũque lasciniẽs populus coercetur. a ἀντὶ τῶν ἱπποδρομιῶν.*

A ta, duo millia militum eò misit, qui secundo vento sexto die ad magnam Alexandriæ vrbem appulerunt. Ii petulanti insolentia in coniuges & filias Alexandrinorum vsi, grauioribus eos quàm quas antea experti fuerant, affecere ærũnis. Plebs autem indignè eas ferens, à Floro tãdem, qui rem militarem administrabat, tum autem ibi vrbanas quoque res curabat, quum ad [a] Circenses ludos spectandos congregata esset, petiit, vt quę ei ablata fuerat, frumenti solitam largitionem relinqueret, balneaque & theatra, aliasque res quibus in tam dissoluto & perturbato ciuitatis statu abstinere cogebatur, redderet. Quod ille, sicuti vulgus voluerat, pollicitationibus interpositis se facturũ recepit. Atque ad eum modum seditionẽ sensim sedauit. Res Alexandrinæ sic habebant.

*† * Vnde factum est, vt in quodam templo lapidibus magnetibus in solo & in camera, proportione magnitudinis positis, simulachrum ferreum aeris illius medio inter vtrumque lapidem, ignorãtibus quid sursum esset & deorsum, quasi numinis potestate penderet. Aug. de ciuit. lib. 21. cap. 4. Democrates architectus Alexandriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulachrum eius*
B *è ferro pẽdere in aere videretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi, qui id sorori suæ iusserat fieri. Plin. lib. 34. cap. 14.*

CAPVT IX.

Monachi quidã in Palæstina contra synodum Chalcedonẽsem furiunt. Theodosius monachus sedem Hierosolymitanã fraudulenter Iuuenali absente, occupat. In alias quoque ecclesias is episcopos illegitimos mittit. Seuerianum Scythopolis episcopum necat.

NEc verò in Palæstina tranquillitas fuit. Siquidem monachi quidam, qui synodo interfuerant, & diuersa à decretis eius sentiebãt, quũ Hierosolyma venissent, proditam esse fidem clamitarunt, lamentantes, & monasticum ordinem cõcitare atque impellere satagentes, vt quæ in synodo ritè acta erant, rescinderent. Vbi autem Iuuenalis sedẽ suam recepit, atque illi eum vt synodi acta aboleret, & anathemati subiiceret, cogere voluere, in Imperatoris vrbem concessit. Turbæ totius dux Theodosius monachus quidam erat. Hic Eudocia Augusta (adhuc enim in vita erat) in partes suas rapta, & sodalitate monachorum omni sibi conciliata, prædonis & sanguinarij hominis more,
C quòd Iuuenalis (sicuti diximus) Constantinopolim petierat, Hierosolymorum thronum occupauit, adiutoribus ea in re vsus, qui synodi constitutionibus aduersabantur, & Eudociæ gratificabantur. Et quum episcopi nondum à synodo reuersi fuissent, alios ipse delectos, in vrbes quasque misit. Seuerianum autem Scythopolis episcopum, quòd maleuolentiæ illius suffragari nollet, oppido exactum interemit. Magnam quoque mouit persequutionem in ciuitate sancta, aduersus eos qui communicare cum eo nolebant. Quosdam namque tormentis excruciauit, aliquibus substantiam ademit, aliorum ædibus ignem iniecit, ita vt vrbs à barbaris capta esse videretur. De quo postea monachorũ ordo ad Alcisonem literas dans, illud scripsit: quòd quum vt maleficus & episcopo suo infidus deprehensus esset, monasterio suo expulsus, & quia Alexandriæ quoque rebellis Dioscoro fuerat, quòd verberibus multis affectus, tanquam homo seditiosus per vrbem ibi camelo insidens traductus sit. Idem quoque Palæstinæ vrbes circumiens, eas vt sibi episcopos legerent, coegit. Quorum vnus etiam fuit Petrus, ex Iberia oriundus, Gazæorum ciuitatis, cui Maiumæ nomen est, episcopus. Adeò vt Athanasius quidam in diaconorum ordinem cooptatus, in media ecclesia Hierosolymis cum multa dicendi libertate, iniquitatis abominatione throno sanctissimo insidente, vocem illam præclaram emiserit: Desine Theodosi tantam cædem committere, desine Christo bellum inferre, & gregem eius in prędonum morem è diuino ouili eiicere, & aliquando tandem beneuolentiam erga verum germanumque pastorem nostram cognosce. Hæc quum diceret, à satellitibus Theodosij arreptus, & ex ecclesia tractus est. Atque insolentis petulãtiæ & cruciatuum genus omne propter Christum perpessus, & flagris multis concisus, postremò etiam ferro vitam amisit. Cadauer eius ex pedibus per vrbem omnẽ raptum, canibus tandem esca proiectum est. Porrò Dorotheus, qui Palęstinam prouinciam ab Imperatore acceptam administrabat, & tum apud Moabitidem bello aduersus barbaros occupatus erat, vbi ea quæ in vrbe sic gerebantur cognouit, celeritate summa cum exercitu forti rebus præsenti-
E bus consulturus accurrit. Cæterùm Theodosij & Eudociæ satellites, portis clausis, non prius eum admisere, quàm eis pollicitus esset, se quoque ad partes eorum defecturum, sicuti monachorum omnium ordo & vniuersa ciuitatis multitudo fecisset. Ita menses viginti exitiosus Theodosius tyrannidem in sede Hierosolymitana exercuit. Quã rem postquam Martianus intellexit, à Dorotheo ille eiectus est: quem is capere quidem (sic enim Imperatoris præceperat iussio) conatus est: sed id ab eo fieri non potuit propterea quòd pestis illa in Synæum montem profugerat. Quam ob causam plurimi, qui partibus eius fauerant, tormentis subditi sunt, non plebeij tantum homines, sed etiam qui propter habitum in monachorum ordine censi fuerant. Post Theodosij fugam, Iuuenalis in thronum suum restitutus, omnibus quos ille consecrauerat, dignitatem statim ademit. Multa præterea alia tristia hinc & inde prouenientia multitudini accidere, quæ animus ei, inuido & Deo inuiso dæmone, per vnius literæ mutationẽ, suadente, suggessit: ita vt alterius literæ pronun-
F ciatione, aliud prorsus inducere liceret. Adeò etiam, vt multa à pluribus mutatio fieri, & sententia in contrariam prorsus & ex diametro repugnantem significationem ferri, & alteram per alteram tolli existimaretur. Nam Christum ἐν, hoc est, in duabus naturis profitens, ἐκ, hoc est, ex duabus dicebat. Et si in diuinitate & humanitate Christum confiteretur, ex diuinitate & humanitate vnitum esse proferebat. Et qui ex duabus diceret, professionem tamen in duabus inferebat. Si ex diuinitate & humanitate Christum dicere debebat, in diuinitate & humanitate consistere ipsum profitebatur, † neque carne in diuinitatem eunte, neque rursum diuinitate in carnem euadente: vnde ineffabilis illa existit vnio, vt & per loquutionem ex duabus, hic commodè loquutio in duabus, & per in duabus etiam ex duabus intelligatur, & alterũ ab altero non differat: quandoquidem & * iuxta abundantem loquendi rationem non solum totum ex partibus, sed etiam in partibus totum percipitur. Et tamen separata hæc inter se sic esse homines opinati sunt, quadã de Deo opinionis con-

Theodosius maleficus. Euag. lib. 2. cap. 5.

Petrus ἀπεδάνειος.

Gazæ episcopus. Athanasij diaconi Hierosolymitani libera ad Theodosium istum vox.

Athanasij martyrium.

Dorotheus Palæstinæ præfectus.

Theodosius ecclesiasticus tyrãnus manus Dorothei effugit.

Iuuenalis in integrum restitutus. Dæmon contentionũ & dissidiorum autor.

Cõfusionem meditatam quarundam loquutionũ, & sectarum dissectionũq; causam & occasionẽ vnius literæ mutationi, & duabus præpositionibus ἐν & ἐκ hoc est, in & ex, apud homines cõtentiosos, adscribit.

† ὅτι τῆς σαρκὸς εἰς θεότητα μεταβληθείσης, οὔτ' ἀπὸ τῆς θεότητος εἰς σάρκα χωρησάσης.

** κατὰ τὴν περίσσειαν.*

A suetudine: vel quòd ita destinatione animi voluerint, & formas dicendi omnes perperam intellexerint: vel quòd ad rei ipsius, vt sese habet, assensionem venire contenderint: Quam ob causam, quæ à me dictæ sunt confusiones extitere. Hęc sic apud Alexandrinos & apud Palæstinos accidêre.

CAPVT X

Temporis eius casus fatales.

Eisdem temporibus ingens fuit siccitas, famesque simul & pestis in Phrygia, Gallatia, & Cappadocia: q̃ calamitas etiam ad Ciliciam vsque progressa est, vt earum quas diximus regionum incolę in summa penuria ad eas angustias peruenerint, rebus necessariis deficientibus, vt prohibitis insolitis & exitiosis alimentis vterentur. Et fame tantopere inualescente, homines victus ratione mutata, in ægritudines inciderunt. Corpora namque propter maximas inflammationes tumore concepto, oculos primùm amittebãt: deinde tussi accedente, die tertio moriebantur. B Contra pestem eam nullum vsquam fuit auxilium. Qui autem ex ea perrari superfuere, eis opem seruatrix omniũ Prouidentia attulit, & fami subuenit. Eo enim anno quo fruges non prouenerũt, alimento aërio eos fouit, sicuti olim veteribus Israelitis fecisse memoratur, manna illis (quod dicitur) cœlitùs demittens. Proximo autem anno vt fruges sua sponte excrescerent, effecit. Hæc mala Palæstinam etiam, & plurimas alias regiones peruaserunt. Et calamitates eiusmodi Orientalem orbis partem omnem peragrarunt.

Pestis grauis

Fames. Alimentũ aerium.

Manna Fruges αὐτομάτως crescentes.

CAPVT XI.

Aetij præfecti vrbis Rom. cædes.

HÆ Orientis erumnę fuere. Porrò Occidens alias, eis quas diximus non minores, sensit. Nam Aetius vrbis Romanæ pręfectus, miserandum in modum vitam amisit: & oræ Hesperiæ Imperator Valentinianus recta quidem ecclesiæ dogmata, C quemadmodum suprà à nobis dictum est, retinuit. In quotidiana autem consuetudine vitæ plurimum deliquit. Quum enim vultu venusto, & rebus aliis ornatam maximè in matrimonio haberet coniugem, iunioris Theodosij filiam Eudoxiam, alienas nuptias turpiter fœdauit, & apertè per multos curiosarum artium sectatores familiares habuit, & tandem vitam fœdissima morte finiit. Maximi nanque qui Gratiano Imperatore cæso, tyrannidem arripuit, & à magno Theodosio postea necatus est, ex filio nepos, auo cognominis, patriciatus dignitatem primariam gerens, quum insidias Valẽtiniano Imperatori strueret, propterea quòd is vxorem eius stuprasset, Aetium Imperialem aulam gubernantem (consiliis enim suis is obsistebat) metuẽs, perduellionis crimine per calumniam apud Imperatorem detulit. Atque vbi ille eam ob causam miserabiliter cæsus est, labore nullo Maximus Imperatoris regiam ingressus, illum interemit, & cõiugem eius Eudoxiam rapuit, eidemque per stuprum vim intulit. ✶ Per quæ enim aliquis peccat, per eadem etiam castigatur. Postea verò ille imperium quoque sibi vsurpauit.

Valentiniani Imp. Occidentalis vitia. Valentinianus Aetio cæso, quasi dextram sibi ipsi manũ amputauit.

Maximus tyrãnus Valentinianum necat, & eiusdem coniugẽ Eudoxiam cõstuprat.

✶ δι' ὧν γάρ τις ἁμαρτάνει, δι' αὐτῶν καὶ παιδεύεται.

Enimuero Eudoxia tanta cõtumelia affecta, quòd D tam inopinatum flagitium ęgrè ferret, omnem sibi quod dicitur iaciendum esse talum statuit, vt iniuriæ autorem vlcisceretur, qui facinus tantum in marito suo patrare, & insuper † ingenuitatem libertatemque suam contaminare ausus fuisset. Acris enim esse solet fœmina, nec vllo modo ea flectitur aut exoratur, vt dolorẽ statim ponat, si pudicitia ei, quam retinere contendit, per vim adempta sit: & quidem ab eo qui etiam castitatis, dignitatis & existimationis suæ custodẽ sustulerit. Hęc secum in animo volutans Eudoxia, quandoquidem nullam ex Byzantio auxilij spem esse putauit, quòd pater eius Theodosius dudum diem suum obiisset, & tempore plurimo diua Pulcheria Imperio ibi potiretur, quæ nondum conceptam aduersus matrem Eudociam iram deposuisset, dona maxima in Libyam ad Genserichum misit, eundemque vt sibi in tanta erumna subueniret, séque Maximi improbitate liberaret, rogauit: spe illa barbaro oblata, si modò se moueret, præter opinionem eum classe ingenti Imperium Romanorũ E consequuturum, quod se illi facile traditurum recepit. Itaque Maximus quum neque vnum quidem annum tyrannide potitus esset, interemptus est: Genserichus verò vbi cum ingentibus copiis aduenit, Romam cepit. Qui quòd barbara mente & instabilis atque inconstans esset, Eudoxiæ fidẽ non seruauit: ✶ sed vrbe direpta, spectaculisq́; eius incensis, in Libyam reuersus est, Eudoxia secum & duabus eius filiabus Eudocia & Placidia captiuis abductis. Multa quoque inde ecclesiastica & preciosa abstulit vasa, inter quæ non pauca etiam Hebraica fuere, quæ Vespasianus & Titus Hierosolymis vastatis Romam secum attulerant. Genserichus maiorem natu filiã Eudociam filio Honoricho matrimonio iunxit. Placidiam autem, quòd Olibrio patricio Senatus Romani principi, qui tum vrbe Roma capta Byzãtij profugus erat, desponsatam esse cognouisset, vnà cum matre Eudoxia, cultu magno & regio comitatu tradito, Byzantium, Martianum placaturus, misit. Qui vehementer ira aduersus eũ percitus fuerat, cùm quòd Romam incendisset, tum quòd sic in Imperiales F liberos illusisset.[a] Olibrius, Martiano iubente, Placidiam vxorem duxit. Verùm post Maximũ Romæ [b] Auitus rerum potitus est mensibus octo, qui vbi vitam fame finiuit, Maiorianus biennio imperium tenuit. Postquam autem is ab Recimero Romanæ militiæ duce dolo cæsus est, [c] Seuerus tres annos ibi imperauit. Post hunc Anthemius, cui Martianus filiam suam despondit, Occidentalibus Romanis id per legationem petentibus. Vbi verò & hic, quum Christianissimus esset, fraude peremptus est, Olibrius à Recimero Imperator renunciatus est. Huic successit Glycerius. Atque illi rursum, vbi annos quinque dignitatem eam

† τῆς ἐλευθερίας.

Valentinianus 3. à Thrasyla percussore in campo Martio cæsus est. Põp. Caßiod.

Ad tyrannum Maximum vlciscendum Eudoxia Genserichum ex Aphrica Romam inuitat.

Maximus cæditur. Roma à Gẽsericho capitur & diripitur. Genserichus Eudoxiã cũ liberis & spoliis amplissimis Roma in Aphricã trãsfert. Eudocia Eudoxiæ filia Honoricho Genserichi filio nubit. Placidia Olibrio patricio. Occidẽtales Imperatores a Al. Liberiũ vocãt. Auitus. Maiorian⁹. b Diaconus Auitum Placentiæ episcopum factum esse scribit. c Al. Seuerianum nominant. Seuerus. Anthemi⁹ Martiani gener. Olibrius. Glycerius.

✶ Quum Gensericbus Carthaginem (ex quo annis 585. in ditione Ro. fuisset) anno Domini 441. cepisset, cuius cladis mẽtio fit l. 1. in princ. C. de of. præf. Præt. tandem Romam quoque, anno Domini 457 fœdißimè vastauit. M. Varro Vectium se Romæ, in augurio non ignobilem, & ingenio cuiuis parem, audiuisse scribit, dicentem: Quoniam cxx annos incolumis præteriisset populus Ro. ad M. CC. peruenturum. Quidam eruditi tempus direptionis istius Vandalicæ, cuius Iustin. meminit C. de off. P P. Afric. designari per Varronis verba putant. Alij potius ad Totilæ vastationem referunt, quæ sub Iustiniano accidit.

Nepos Orestes. Augustul⁹ *d Idē Glycerium Portuensem episcopum ordinatum dicit.* *e Secundum alios ab Vrbe condita circiter annum 1221.* *Odoacer rex*

A gesſiſſet, Nepos, qui [d] Glycerium apud Salonas Dalmatiæ vrbem epiſcopum fecit. Sed & hunc Oreſtes imperio ſpoliauit. Cui Romulus filius, qui & Auguſtulus dictus eſt, ſucceſsit, vltim⁹ Romanorum Imperator, à Romulo primo rege [e] mille trecentis & tribus exactis annis. Poſt hunc Romanorum Imperium Odoacer inuaſit: qui † Imperiali cognomine reiecto, regem ſe primus vocauit. Quo tempore & Leo magnus ex hac vita migrauit.

† Circiter hæc tempora Paulinus Nolæ epiſcopus, multos à Vandalis captiuos redemit. & tandem viduæ filium, ſeipſo in ſeruitutem dato, liberauit. Diac. Odoacer, quòd bellicoſus eſſet, id nomen à vaſtandis & excindendis agris accepit. Sicut & apud Vandalos ſiue Bohemos, rex Odoacrus, vir fortiſsimus, antè Premiſlaus nominatus. Fuit autem Odoacer Herulus, ſub quo Romani maieſtas imperij in occidente ſerò admodum ad Francos peruenit.

CAPVT XII.

Eudocia Pulcheriæ conciliata.

EVdocia Auguſta in Palæſtina adhuc degens, de filiæ Eudoxiæ, maritique B & liberorum eiuſdem rebus certior facta, ad extremam coniecta eſt animi anxietatem. Proinde funem omnem, vt in prouerbio eſt, mouens, per Valerium & Olibrium patricios Pulcheriæ reconciliata eſt: à qua etiam petiit, vt eis quæ in captiuitate eſſent, opem ferret. Et quum pax inter Genſerichum & Martianum facta eſſet, Eudoxiam Genſerichus, & Placidiam, Pulcheria petente, ſicuti dixi, Byzantium miſit. Iunior autem Eudocia apud maritum Honorichum in Aphrica manſit, cum quo ſedecim annos vixit, eidemque filium Hulderichum genuit. Porrò quum parum grata ei eſſet viri coniunctio, qui Arianam profitebatur religionem, arte manus eius elapſa, & auiam Eudociam imitata, ad ſancta loca conceſsit, & ſepulcrum illius lōgè pòſt exoſculata eſt. Vbi & ipſa non diu vixit: ſed ſomno beato ſopita, iuxta auiæ tumulum in præclaro & ipſa repoſita eſt monumento. Quidquid autem ei erat facultatum, id pauperibus & ſanctæ Chriſti ⁎ reſurrectioni conſecrauit.

Eudoxia cū filia Placidia Byzantium miſſa. Hulderich⁹ Honorichi filius.

Iunior Eudocia Hieroſolyma quoq; viſit.

C *⁎ In cuius honorem templum Hieroſolymis constructum fuerat. Euagr. lib. 2. cap. 5.*

CAPVT XIII.

Eudocia ſenior ab errore Eutychiano ad orthodoxiam reducitur.

PVlcheria Auguſta quamprimùm Eudociæ reconciliata eſt, fratres & filiam eius hortata eſt, vt crebras ad eam darent literas, quò ab Eutychetis & Dioſcori opinione deſciſceret, & ſanctæ Catholicæ eccleſiæ communionem amplecteretur. Literis eiuſmodi Eudocia acceptis, quum etiam beata Baſſa ſemper ei, vt eadem ſecum in religione ſentiret, moleſta eſſet: metuens illa, ne id non ex ſententia Dei faceret, faciendum ſibi eſſe putauit, vt de ea re ad diuinos patres referret, qui ſe de vero pietatis cultu certò edocerent. Proinde loci eius epiſcopo Anaſtaſio accito, ad ſanctum Symeonem Stylitem ſeu Columellam per illū ſcripſit, qui tum virtutibus ſuis orbem illuſtrabat. Ad eum literis quoque manu ſua conſcriptis, conſcientiam ſuam reuelauit: complexurā ſe eſſe, quod ille decreuiſſet, pollicita. Sanctus autem vir ille ad D eam in hæc verba reſcripſit. Scito filiola, quòd diabolus virtutum tuarum diuitias cernens, te expetiuit vt cribraret ſicuti triticum. Et exitioſus ille Theodoſius vas & inſtrumentum mali illius factus, Deiamanti animę tuę tenebras offudit, eamque conturbauit. Sed confide. Non enim deficiet fides tua. Ego quidem illud valde admiratus ſum, quòd quum fontem apud teipſam haberes, eumque ignorans, longius aquam hauriendam peteres. Habes igitur diuinum virum Euthymium: huius doctrinam & præcepta ſequere, & ſalua eris. Literis lectis, Eudocia minimè ſe negligentiæ dedit: verùm ad ſe Euthymium in eam quam recens conſtruxerat turrim euocauit. Atque vbi ille venit, incredibili repleta voluptate, & ad pedes eius prouoluta, magnum exclamans: Nunc, inquit, cognoui, quòd Dominus indignam me aduentu & præſentia tua viſitauit. Sanctus verò vir benedictionem ei impertiit, & attentiorem de cęterò eſſe iuſsit. Quæ namque, inquiens, accidêre res triſtes & duræ, non aliam ob cauſam accidiſſe eas tibi ſcito, quàm quòd cum impio Theodoſio communicare ſuſtinueris. Itaque contendendi, quod E præter ratione ſuſcipitur, ſtudio prorſus poſthabito, in tribus ſanctis vniuerſalibus ſynodis, in ea videlicet quæ primùm Nicææ aduerſus impium Arium, deinde quæ contra Macedonium Conſtantinopoli, & quæ rurſum Epheſi prima aduerſus Neſtorium coacta eſt, conquieſce. Tum autē decretum etiā quod in concilio Chalcedone congregato factum eſt, recipere te: & Dioſcori communione reiecta, ad Iuuenalem Hieroſolymitanum accedere, & quæ in eccleſia ſolita tibi ſunt facere oportet. Hæc poſtquam ille dixit, & precationem pro ea ad Deum fudit, in Mandram ſuam reuerſus eſt. Eudocia autem ciuitatem ſanctam petiit, & in Eccleſia catholica quę fas eſt peregit. Magna porrò vnà cum ea multitudo ex plebeiis & monachis, qui Theodoſij errorem ſequuti fuerāt, ſacram communionem perceperunt. Qui verò exemplum eius imitari noluerūt, ſolita adhuc ipſius Eudociæ munera receperunt, ſed ⁎ propter receptam affectionem tantum, nō etiam ob ſenten- F tiæ & opinionis conuenientiam & coniunctionem. Poſtquam autem vniuerſali ſe dedidit eccleſiæ Eudocia, omni animi propenſione conſternata, opiniones illorum non ritè cōceptas eſt admirata. Et non longè pòſt puluere hoc in terris relicto, vt dixi, felici & beato obitu ad Deum migrauit.

Symeonis Columellæ ad Eudociā literæ.

Per Euthymium Eudocia ad frugē bonam adducitur.

Sacroſanctæ quatuor vniuerſales ſynodi.

Eudocia cū Catholica eccleſia ſentit & communicat. *⁎ συμπαθείας ἕνεκεν, ἀλλ' οὐ προσπαθείας.* *Eudociæ mors.*

CAPVT XIIII.

CElebertima hæc Pulcheria multas per vitam pręclarè res geſsit, multa publica hoſpitum & pauperum condidit domicilia. Aduenarum etiam ſepulchra & alia ædificia conſtruxit, piæ mentis eius indicia: in quibus etiam eſt martyris Laurentij delubrum. Tria quoque Dei matri ex ipſis fundamentis templa erexit. Quorum vnū eſt, in Chalcoprateio, ſiue fabrorum foro, † Sacri tumuli nomen habens. In hoc veluti theſaurū, Deigenitricis depoſuit zonam: de qua paucis libro proximo capite

Pulcheriæ Auguſtæ opera. *† ἁγίας σοροῦ.*

Templa tria beatæ virginis.

De reliquiis vestium eiusdem.

Imago Deigenitricis à diuo Luca picta.

Pulcheria Eudocia imaginem matris Christi, quam Lucas apostolus pinxerat, Hierosolymis misit. Theodorus lector.

A capite secundo mētionem fecimus. Hoc in templo, vt quarto quoque hebdomadis die peruigilium & supplicatio ad lucernas & lampades fieret, constituit, quam & ipsa pedes frequentare solita erat. Secundum templum τῶν ὁδηγῶν, viæ ducum est, vbi Antiochia missam Verbi matris imaginem dedicauit, quam diuus Apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit, illa adhuc viuente, & tabulam ipsam vidente, gratiamque adeò illi formę suæ imminente. Hæc imago primùm in loco qui Tribunal dicitur, fuit: vbi ea, quæ nunc quoque fiunt, miracula peracta sunt. Porrò in templo isto, vt tertio quoque septimanæ die peruigilium itidem & supplicatio perageretur, curauit: quod ad hunc vsque diem seruatur. Tertium autem Verbi matri incredibiliter pulchritudine & omnis generis materia ornatum consecrauit templum, cui Blachernæ cognomen est: quo abundè per ambitionem quandam & liberalitatem decorato, Martiano Romani Imperij sceptra tenente, magnopere vnà cum eo operam dedit, vt modis omnibus venerandum, immaculatum, Deiferumque illius B tabernaculum inueniret, & in ecclesia ea reponeret. Itaque Iuuenalem Hierosolymorum archiepiscopum, & Palæstinos episcopos, qui concilij celebrandi causa Chalcedonem venerant, accitos interrogauit, an diuinum Deigenitricis templum & sacrosanctum tabernaculum adhuc apud Palæstinos in eo tumulo, quo primùm repositum esset, reperiretur: velle se id inde translatum, in templum hoc eius inferre, vt imperantis vrbis * custodia esset & præsidium. Quum enim & vrbs ipsa & templum illi dicatum esset, æquum esse dixit, vt sacrum etiam eius tabernaculum ab eis non abesset. Ad quæ verba Iuuenalis respondit: In sacris diuinitusque inspiratis scripturis obitum sanctæ semperque virginis Deigenitricis Mariæ minimè referri. antiquissima autem & verissima omnino traditione receptum esse, instante illius obitu, Apostolos ex ipsis orbis terrarum finibus, vbi ad prædicationem obeundam dispersi erant, sublimes in aere Hierosolyma venisse, visi- C one auspicatiore hymnos diuinarum potestatum exauditos esse: & absque strepitu aliquo, mirifico planè modo, Verbum & filium eius aduenisse, atque in manus suas diuinum illius spiritum suscepisse. Sacrosanctum autem corpus illius angelica simul & Apostolica hymnodia elatum, in tumulo quodam, in regione Getzemani repositum esse, & in tertium vsque diem eo loco carmina angelos perpetua in honorem & laudem Deigenitricis cecinisse. Et cùm eodem tertio die, is qui in obitu virginis matris choro Apostolorum nō affuerat, aduenisset, & sacrum illum cœtum, vt tumulum recluderet, quo & ipse Verbi matri debitum supremumque persolueret honorem precibus summoperè sollicitasset, atque sigillo ablato sepulchrum apertum esset, sacrum illius corpus prorsus repertum non esse: sed sepulcrales illius fascias tantū suo loco intactas atq; inuiolatas, perinde atq; corpus ea paulo antè reliquisset, repertas, & quidē inenarrabili odoris suauitate redolentes: eaque illos abunde afflatos, signaculo rursum tumulo imposito abiisse, ad miraculū tantum consternatos, atq; illud solum, pro eo atque decebat, animo secum meditatos, illum ipsum Deum Verbum & Dominum gloriæ, qui subsistentia sua D pro beneplacito suo, eo quem neque verbis neq; intelligentia assequi liceat modo, carnem ex ea suscipere, & deinde post ineffabilem illam vteri gestationem & partum, virginitatem illæsam cōseruare dignatus sit: illum inquam ipsum, etiā post obitum, & ex vita hac migrationem, mirificè immaculatum, impollutum, & modis omnibus sanctum corpus eius ante destinatum quoque & cōmunem omnium resurrectionem, immortalitate cohonestasse: eoque per angelorum ministerium in loca quędam cœlestium regionum lucidissima, & à corruptione alienissima, trāslato, honore pręcipuo prosequutum esse, ne vnà cum reliquis vel celeberrimis laudatissimisque hominibus resurgeret. Porrò cum discipulis ibi tum affuisse addidit, sanctissimum illum Timotheum, Dionysium Areopagitam, magnumque diuinum & sapientē Hierotheum: quemadmodum hac de re Dionysius ipse in suis ad Timotheū de beato Hierotheo scriptis testatus sit. cuius testimonium libro secundo, capite vigesimosecundo, à nobis est relatum. Hæc vbi Iuuenalis dixit, principes ipsi ab eo, E vt sanctum eum tumulum, vnà cum sacris vestibus probè obsignatum ad se mitteret, rogarunt: eumque ita à Iuuenali transmissum, in maximo quod ab eis constructum est Blachernarum templo, piis consecrarunt atque deposuerunt manibus proximè ad sacram diuinamque mensam. Factum id Martiano adhuc superstite. Veneranda enim vestis eius aliquanto pòst, sub Leone est allata: & in rotūdo templo, quod Leo magnus ædificauit, collocata est, sicuti in historia eius dicemus.

** φυλακτήριον.*

De obitu Deigenitricis Mariæ, eiusdemque funere & assumptione.

Tumulus beatæ Deigenitricis.

Vestis eiusdem.

CAPVT XV.

Pulcheriæ mors.

Martiani obitus.

Martiani pacifici Principis illud præclarum verbum fuit: Dum in pace esse possumus, arma non induamus.

** ὁ ἀπὸ τριβούνων.*

Leo eius successor.

Cognomen eī Maceles. Egnatius Asparem & Ardaburium fratres facit.

BEata Pulcheria sexto īperij Martiani anno, illustri post se relicta laude & gloria, & virginitate sua ad extremum vsque finem integra conseruata, quum post plurima maximaque benefacta, substantiam suam omnem Dei tēplis & pauperibus dedicasset, in fata concessit. Donationem eam Martianus gratam habuit, facultatesque illius quæ plurimæ erant, distribuit. Ipsa F autem in templo diuorum Apostolorum condita est. Postea annis duobus non omnino exactis, Martianus quoque inter homines esse desiit, multa religione & sanctitate vir: vt qui in supplicationibus publicis aliis præierit, & maximam indigentibus pecuniam præbuerit: si quis alius, & ipse Christianissimus Imperij administrationem veluti monumentum vitæ piè agendæ hominibus omnibus reliquit. Eo imperante, in Romana ditione tranquilla pax fuit, ita vt tum aurea existimarentur esse secula. Cœterùm eo ad meliorem vitam translato, communi Senatus calculo, Leo * Tribunitius, Thrax ipse quoque genere, Imperator Romanorū salutatus est, & à patriarcha Anatolio diademate coronatus. Hic Maceles cognominatus est, quòd Asparē ex militiæ ducibus maximum, qui eum ad Imperium euexerat, & patrem eius Ardaburium, propter imperium affectatum, interemit.

CAPVT XVI.

T

Tumultus Alexandrinus contra synodum Chalcedonensem & Proterium episcopum. Alexandrina plebs in primis ad seditionem est procliuis.

A ALexandriæ autem plebs ipsa, atque etiam primores viri Dioscoro addicti, Chalcedonẽsis synodi decretum non suscepere: & Martiani obitu cognito, furore multo rursum aduersus Proterium concitati sunt, ardorem eo expellendo plurimum ostendentes. Populus quidem vbique vniuersus facilè ad iram impellitur: & materiam quamque quam sors offert, veluti scintillam atq; fomitem tumultus arripit. Alexandrina autem plebs ad res eiusmodi non minus procliuis & prompta est, ex innumera quæ vndequaque confluxit multitudine coaceruata. Proinde præter rationem omnem audacia vtitur, & impetu dæmoniaco effertur. Aiunt quippe, cuiuis liberum ibi esse, quacunque temerè arrepta caussa & occasione, populum celeriter ad seditionem intemperiis quibusdam excitare, & quócunque velit ducere. Et maxima ex parte iocis † ludicrisque rebus populus, sicuti inquit Herodotus, de Amaside scribens, deditus est.

† παιγνίμων.

B Plebs ea, quantum ad hanc partem pertinet, talis est: in rebus autem aliis haudquaquam contemnenda. Quum igitur eo impetu irati ferrentur homines, illa etiam temporis opportunitate oblata, quòd Dionysius Oriẽtalium copiarum ductor apud interiorem Aegyptum esset, Timotheum quẽdam cognomento Aelurum, ad episcopalem euehere dignitatem constituerunt: qui monasticam egerat vitã, & deinde presbyter ecclesiæ Alexandrinæ factus fuerat. Et quòd magnopere in Chalcedonensem synodum inueheretur, idoneusque ad res miscendas esset, atque episcopatum mirificè expeteret, fuligine nigroque colore oblitus, noctu circum monachorum cellas obambulauit, & quemque per calamum scirpeum excauatum nominatim euocauit: atque illi quum eum audirent, ipse se ex spiritibus administris vnum esse assimulauit, & cœlitus propterea missum omnibus dixit, vt admonitu eius à communione Proterij discederent, & Timotheum Aelurum in episcopali sede collocarent. Adhuc Proterius episcopatum gerebat, & munere suo fungebatur, quum

Dionysius Oriẽtis dux.

Timotheus Aelurus impostura mirifica monachos, angelum se esse assimulans, à Proterij communione absterret.

Aelurus, viuo adhuc Proterio, episcopus Alexandrinus creatur.

C Timothei partium studiosi in ecclesia magna, quę de Cæsaris nomine dicta est, congregati, Aelurum ipsum patriarcham Alexandriæ designarunt. Consecrarunt eum, Eusebius Pelusij, & Petrus ex Iberia ortus, Maiumę, quod Gazęorum nomi oppidum est, episcopus, quibus dignitas sacerdotalis à Proterio dudum adempta fuerat. Qua de re certior factus Dionysius dux, maximis itineribus Alexandriam venit, seditionis recens etiamnum incendiũ restincturus. Timotheus sibi, ne è throno deturbaretur, metuens, seditiosos quosdam ex populo Alexandrino homines aduersus Proterium irritauit, qui illum audaci furore pleni aggressi sunt, & episcopum tantum, quum ad sacrosanctum baptisterium confugisset, crudelem in modum (ô diuina vindicta) ferro in viscera eius adacto, vt imperata Timothei exequerentur, contrucidarunt: & deinde ex fune suspensum, passim per viam publicam rapuerunt, cadaueri eius vt homines furibundi insultantes, atque cum contumelia illudentes, & quòd Proterius necatus esset clamitantes. Et postquam id per vrbem omnem distraxere, postremò igni etiam vstularunt, cinere qui superfuit in aërem disiecto, visceribusque D eius crudis (nam & ab hoc facto non abhorruere) degustatis. Vnà cum Proterio alij præterea sex idem certamen obiere. Hæc res vbi ad piissimum Imperatorem Leonem est delata, non ille rursum synodum cogendam esse duxit, sed † circularibus per orbem literis ad ecclesias missis, quibus sententiam suam inseruit, opinionem episcopum quenque suam rescribere sibi iussit, cùm de Chalcedonensis synodi constitutionibus, an sequi illas vellent: tum de electione & consecratione Aeluri, quæ ita, sicuti dictum est, facta esset, reprehenderéntne eã, vt quæ minus legitimè processisset, an episcopatum illum gerere permitterent. Leo hæc sic ad omnes vbique episcopos scripsit. Illi autem, quanquam locorum intercapedine inter se disiti, simul tamen omnes, quum supra mille essent, suffragiis omnibus Chalcedonensem synodum comprobarunt, decretumque eius egregiè confirmarunt: Timotheo autem, vt qui illegitimè in thronum insiluisset, eisdem calculis dignitatem abrogarunt, disertisque verbis homi- E nem excommunicarunt. Ille ad hunc modum cõdemnatus, & Alexandria eiectus, Gangram, quò etiam magister eius Dioscorus deportatus fuerat, exulatũ missus est. Aelurus iste multa diuini Cyrilli scripta nondũ vulgata, dogmatibus suis adulterinis aspersis deprauasse dicitur. Eo autem abducto, Alexandrini Timotheum alium, eiusdem quam Proterius complexus fuerat sententiæ virum, ecclesiæ suæ episcopum legunt: quem quidam Basilicum, quidam autem Salophaciolum cognominarunt. Qui propterea quòd plebs eius gratia tumultum exciuerat, Canopi degebat. Eodem tempore quum Anatolius simul & vita & episcopatu in vrbe imperante defunctus esset, in locum eius Gennadius substitutus est: atque huic postea Acacius, qui ea in vrbe pupillorum domicilio præfuit.

† καισαρεῖον. Ordinatio illegitima Aeluri.

Proterij martyrium.

Admirãda hæreticorum in orthodoxos crudelitas. Sex martyres Proterij socij. † ἐγκύκλια γράμματα, h.e. circulares literæ Leonis ad episcopos omnes.

Episcopi omnes Leoni rescribentes, Chalcedonensem synodũ laudant, & Aelurum damnant. Aelurus Gangræ exulat. Idem Cyrilli librorum deprauator. Timotheus Salophaciolus Alexãdriæ episcopus. Byzantij Anatolio succedit Gennadius, Gennadio Acacius.

CAPVT XVII.

MIhi verò molestum non erit, & F difficile, Aegyptiorum episcoporum & Alexandrini cleri ad Leonem missas preces, Proterij ferè historiam omnem complectentes, atque etiam circulares Leonis literas hic apponere. Preces illorum hisce conceptæ fuere verbis. Ad piissimum, Christianissimum, & à Deo renunciatum victorem, triumphatorem, & Augustum Leonem, episcoporum Aegyptiæ diœcesis omnium, & maximæ vrbis Alexandriæ ecclesiæ clericorum preces. Nõ immeritò, qui cœlesti gratia quasi quoddam donum orbi huic datus es, quotidie secundum Deum reipub. cõsulere, Imperator omnium sanctissimè, pergis. Et post alia. Quum tranquilla pax orthodoxi recteque sentientis populi apud nos & Alexãdrinos esset, Timothe⁹ rursum seipsum statim post Chalcedonensem sanctam synodum, presbyteri dignitatem tum gerens, ab vniuersali Ecclesia & fide segregauit atque resecuit, cum quatuor aut quinque tantum episco-

Aegyptiorum episcoporum supplicatio ad Leonem Imperatorem.

Aelurus cũ suis rectè damnatus.

A pis paucisque monachis, Apollinaris eiusque sectatorum praua opinione & hæresi infectis. Quã ob causam canonicè & legitimè à diuinæ memoriæ Proterio & vniuerso Aegyptio conuentu ita illi sunt exautorati, vt Imperatoris indignationem, & soli exilij causa vertendi condemnationem, meritò sint experti. Et post pauca. Et migratione ad Deum per sanctum obitum Martiani Imperatoris ille comperta, veluti is ✶ qui legibus solutus suo ipse arbitrio viueret, impudenter aduersus eum blasphemis & maledicis vocibus ferociens, & sanctam vniuersalem Chalcedonensem synodum perfricta prorsus fronte anathemati subiiciens, ex plebe venali & incomposita multitudinem ad se pertraxit, bellumque contra sacros canones, ecclesiasticas constitutiones, rempublicã & leges ipsas cepit, & in sanctam Dei ecclesiam seipsum coniecit: quum illa tum pastorem & doctorem suum haberet, sanctissimum patrem nostrum archiepiscopum Proterium, quum stata sacra & conuentus solitos peragentem, tum preces in supplicationibus ad omnium nostrûm seruatorem B Christum pro pio Imperio & Christiamãti palatio vestro fundentem. Et deinde. Et quum vna intercessisset dies, & amantissimus Dei Proterius, sicuti mos est, in episcopali æde sua esset, assumptis secum duobus episcopis & clericis, qui legitimè exautorati & ad auxilium pariter damnati fuerant, Timotheus, cõsecrationeque ab eis accepta, quum nullus prorsus ex diœcesi Aegyptia rectè sentientium episcoporum adesset, (id quod moribus in eiuscemodi Alexandrini episcopi electione fieri solet) archiepiscopalem cathedram, sicuti ipse existimauit, occupauit, adulterium manifeste inferre ecclesiæ ei ausus, quæ suum sibi haberet sponsum, rem diuinam in ea facientem, canoniceque & legitimè munus suum obeuntem. Et post alia. Nihil aliud facere beatus ille vir potuit, quàm vt locum daret iræ, iuxta id quod scriptũ est, & ad sacrosanctum confugeret baptisterium, illorum qui ei ad cædem patrandam imminebant fugiens impetum. In quo loco barbaris etiam ipsis & feris hominibus omnibus, qui venerationẽ & cultum eius, scatentemque inde gratiam igno- C rant, metus incessit. Sed enim homines illi qui cõsilium cœptumque Timothei ad exitum suũ perducere contendebant, ne in incontaminato quidem illo templo saluum eum esse passi, neque religionem reueriti sunt vel loci, vel temporis. Agebatur enim tum salutiferi Paschæ festi diei conuentus. Sed neque sacerdotalẽ exhorruerunt functionem, † quæ media intercedit inter Deum & homines. Interfecerunt igitur hominem innocẽtem, & crudeliter ipsum vnà cum sex aliis mactarunt, & reliquias eius vndequaque conuulneratas per omnia ferè ciuitatis loca, ferum in modũ tractas atque raptatas, miserabiliter traduxerunt: sine misericordia omni corpus quod iam plagas non sentiret, discruciantes: & in frusta eo conciso, bestiarum more viscera eius degustarũt, quem ✶ mediatorem se nuper inter Deum & homines habere existimarunt: postremoque quidquid ex eo superfuit, id igne concremarunt, & cineres ventis differendos permiserunt, feritatem belluarum omnem longè superantes. Atqui malorum istorum omnium autor sapiens, si Deo placet, Timotheus fuit. Porrò Zachariæ Rhetori de his in hi- D storia sua scribenti, aliter hæc referre libuit: tumultum videlicet Alexandriæ per Proterium potius excitatum: neque populum hæc, sed ex militum ordine quosdam ausos esse. Fidemque verbis eis astruit per epistolam quandam à Leone ad Timotheum missam: quam rem iudicaturus atque vindicaturus aliquis etiam à Leone missus sit. Literas circulares ad omnes vbique episcopos Leo dedit, ad ipsum etiam Constantinopolitanę vrbis antistitem Anatolium, eosque qui monastica vita enituerunt, sententiam eorum (quemadmodum dixi) de synodo Chalcedonensi Timotheique consecratione requirens: AEgyptiorum episcoporum libello supplici, precibusque insuper eorum qui vel Proterij partium, vel Timothei factionis erant, sicuti ad eum missæ fuerant, adiunctis. Circulares literæ Leonis in hanc sententiam scriptæ erant.

✶ ὡς αὐτόνομος.

Aelurus violentus episcopatus Alexandrini occupator.

Christiani pro principũ salute sedulò orant.

In baptisterio, Proterio percussores ab Aeluro immissi non pepercerunt.

Cædes Proterij crudelissima.

Functio sacerdotalis. † μεσιτεύουσαν θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

✶ μεσίτην θεῷ καὶ ἀνθρώπων.

Zacharias Rhetor hæc aliter retulit.

CAPVT XVIII.

E

IMperator Cæsar Leo, pius, victor, triumphator, maximus, † semper colendus Augustus, Anatolio episcopo. In votis quidem pietati meæ fuit, vt vniuersæ orthodoxæ, rectéque sentientes & sanctissimę Ecclesiæ, nec non vrbes sub Imperio Romano omnes, quiete altissima fruerentur: neque quidquam, quod statum illarum & tranquillitatem turbare posset, intercederet. Quid autem nuper admodum apud Alexandrinos acciderit, sanctitatem tuam iam nosse credimus. Vt verò plenius de rebus omnibus, & quæ causa tanti tumultus & confusionis extiterit, certior fias, [a] exempla precum quas religiosissimi episcopi & clerici ex Alexandriæ vrbe & diœcesi Aegyptia, aduersus Timotheum in vrbe Constantinopolitana pietati meæ obtulere: atque itidem supplicum libellorum exempla, quos à Timotheo internuncij eius Alexandria aduenientes serenitati nostræ in comitatu nostro dederunt, ad pietatem tuam misimus: F vt quid actum sit, ab eo quẽ diximus Timotheo, quem sibi populus Alexandrinus, & qui ibi magistratus gerunt, ciuesque & naucleri, seu nauium gubernatores, episcopum petunt, & aliis quoque de rebus quas supplicationum complectitur contextus: adhæc, de synodo Chalcedonensi, cui nequaquam quidam assentiuntur, quemadmodum libelli adiuncti ostendũt, clarius sanctitas tua cognoscere possit. Itaque pietas tua, orthodoxos omnes & sanctos episcopos, qui nunc in vrbe hac imperante degunt, & religiosissimos clericos cõfestim ad se conuocet, & rebus omnibus cum cura & fide tractatis atque deliberatis, quandoquidem hoc tempore Alexandrina ciuitas turbulẽta, & status eius tranquillitasq; nobis maximè curæ est, nobis sententiam suam, de Timotheo ipso, & concilio Chalcedonensi, timore humano omni, gratia etiam & odio semoto, solũ omnipotentis Dei metum ob oculos ponens, significet. Scitis namque, nos omnes de negocio tanto immaculatæ Diuinitati rationem esse reddituros. Vt in eo de re omni literis vestris abundè edocti,

† ἀεισέβαστος αὔγουστος.

Circulares Leonis ad episcopos literæ.

Hoc literarũ earũ exẽplum ad Episcopũ Constantinopolitanum datũ.

a τὰ ἴσα.

A congruentem & debitam sententiam ferre possimus.

CAPVT XIX.

Præclari monachi.

AD hunc modum Leo ad Anatolium, & omnes vbique episcopos scripsit. In eandem sententiam quoque literas dedit ad illustres monachos, & qui vitæ sanctitate præclari erant alios, mores suos ad vitam spiritualem dirigentes: inter quos celeberrimus omnium fuit Simeones ille, qui primus stationem super columna inuenit, cuius antea etiam meminimus: præterea Varadatus, & Iacobus Nisibenus, quorum etiam Theodoritus in Dei amantium historia mentionem facit. Porrò Leo Romanus episcopus primus Chalcedonēsi synodo comprobata, electionem atque cōsecrationem Timothei vt illegitimam improbauit: cuius epistolam Leo Imperator Timotheo Aeluro per Silentiarium misit. At enim Aelurus ad Imperatorem rescripsit, Leonis epistolam refellens, & Chalcedonensem synodum quàm maximè reprehendens. Episcopi reliqui, itidem vt Papa fecerūt. Solus Amphilochius Sidites ad Imperatores scribens, Timothei quidem consecrationem damnauit, synodi autem Chalcedonensis decretū non recepit. Quę omnia à Zacharia Rhetore in historiam sunt relata, qui Amphilochij etiam epistolam ei inseruit. Non episcopi verò solum, sed & celebris memorię Simeones de his rebus epistolas duas dedit, alteram ad Imperatorem Leonem, alteram ad Basilium episcopum Antiochenum: quam quòd breuior sit, hic apposui, verbis hisce conscriptam. Domino meo piissimo & sanctissimo, Deiamāti Basilio archiepiscopo, peccator & humilis Simeones in Domino salutem. In tempore nunc dicere possumus Domine: Benedictus Deus, qui non reiecit precationem nostram & misericordiam suam à nobis peccatoribus non remouit. Acceptis enim sanctitatis vestræ literis, ardorem & veram pietatem Deiamātissimi Imperatoris nostri erga sanctos patres, & certam stabilemq; eorum fidem admiratus sum: quam pietatem ille & antea exhibuit, & etiam nunc exhibet. Atque hoc quidem donum non ex nobis ipsis, quemadmodum etiam sanctus Apostolus dixit, sed ex Deo est, qui illi eam animi alacritatem propter orationes vestras indidit. Et post pauca. Proinde & ego humilis & tenuis, atque adeò + abortiuus monachus, Imperiali eius celsitudini institutum meum de fide sanctorum patrum, qui Chalcedone sexingenti trigintasex conuenere, in qua persisto, & per quam cōfirmor, vtpote quæ à spiritu sancto manifestata sit, significaui. Quod si enim duobus aut tribus in nomine eius conuenientibus, medius inter eos est Saluator: quomodo ad tot & tam sanctos patres ille ad uenisset, nisi ab initio cū eis spiritus sanctus fuisset? Et pòst alia. Itaque fortis esto, & in vera pietate viriliter age, quemadmodum & Iesus Nauæ filius, seruus Domini, in populo Israelitico. Clerum religiosum, qui sub sanctitate tua est, omnem, & benedictum fidelissimumq́ue populū verbis meis consolare. Quapropter, sicuti dictum est, Aelurus

Simeones Stylites. *Varadatus. Iacobus Nisibenus.* B *Amphilochius Sidites Chalcedonēsem synodum non recipit.* *Symeonæ Columellæ literæ ad Basilium episcopum Antiochenum, de pietate Leonis Imperatoris, & Synodo Chalcedonensi.* C *ἐκτρωματῶν μοναχῶν.*

quidem Alexandria eiectus est: Timotheus autem alter, qui & Salophaciolus dictus, & ex Proterij partibus erat, pro eo in ecclesiam inductus. De his hactenus. D

CAPVT XX.

LEone iam alterum annū imperante, ingens terręmotus & fremitus vsque adeò extitit, vt multæ quidem in locis omnibus ruinæ consequutæ sint, Antiochia autem omnis ferè concuteretur. Clades ea veluti procœmium futurorum malorum fuit, propterea quòd ciues ipsi à diuinis legibus alieni tanquam beluæ feri animis essent, & vecordiæ intemperiis omnibus agitarentur. Grauissimus enim qui vnquam fuere omnium terræmotus vrbem eam inuasit, quingentesimo sexto ab ea condita anno, decimoquarto mensis Septembris die, quarta noctis hora: ab eo terræmotu, qui ibi sub Traiano fuit, trecentis quadraginta septē annis exactis. Ille nanque quum centesimo vigesimo nono + suis legibus, vt libera repub. ea vrbs vteretur, illam afflixit. Iste autē sub Leone quingentesimo sexto anno eam oppressit, sicuti hoc à studiosis repertum est. Et domos eius ferè omnes disiecit, quum quidem populosissima foret: ita vt in ea solitudo nulla, aut locus quisquam inhabitabilis aut neglectus esset. Magnificentissimè autem exornata fuerat, propter ambitiosam multorum principum liberalitatem, qui operibus ibi extruendis inter se concertarunt, & de gloria superare alij alios conati contenderunt. Conciderunt igitur Imperiales ædes vna atque altera: aliæ periculum euasere, vnà cum vicino lauacro, quod sanè vrbem + incommoditate pristina liberauit, propterea quòd reliquæ balneæ violenta inundatione ei incommodassent. Disiectæ quoque quæ pro Imperatoriis ædibus fuere portic⁹, & quod eis impositum erat tetrapylū. Præterea Hippodromi ꝓ foribus turres, & quędam eis insistentes porticus. In veteri autem vrbe domum aut porticum vllā non attigit. Concussit insuper & Traiani & Seueri & Adriani lauacra. Plurima item ędificia & porticus in ea quæ Ostracina dicitur vicinia, atque etiam quod vocatur Nymphæum: quæ omnia copiosissimè Ioannes Rhetor in historiis suis refert. Terræmotus istius gratia, & propter ædificia diruta, Imperatorem ferunt vrbi ei mille auri talenta tributi annui remisisse, multam quoque pecuniam ad publica ædificia renouanda dedisse. Eadem tempestate Thracia etiam & Hellespontus, Ionia omnis, & quæ vocantur Cyclades insulæ concussæ sunt. Ædificia plura in Gnido & Co collapsa. Constantinopoli verò & in prouincia Bithynia imbres immensi, in tertium & quartum diem iugibus aquis cœlitùs in fluminū morē decidentibus durauerūt: mōtes in planiciē deciderunt, vici maximi diluuio disparuerūt. Ex ingenti purgamētorum copia in quibusdam lacubus insulæ extiterunt: sicuti in Boane, quæ ad Nicomediam est, accidit. Alia præterea multa euenere. Signa quoq; in cœlo conspecta. Nubes enim tubæ specie ad dies quadraginta visa est. Quo tempore cinere etiam

Terræmotus graues Præcipuè Antiochiæ. *Caussa eorū, impietas hominum.* E *Antiochia multos pertulit terræmotus.* *† αὐτονομίας.* *Clades eius vrbis ex terræmotu.* *† ἀχρείας ἀπήλλαξεν.* F *Ioannes Rhetor. Liberalitas Leonis principis erga Antiochenos maxima. Casus fatales varij & admirandi.* *Baone insula.*

Pluuia cinerum. A Constantinopoli, nubibus in ignem versis, pluit, qui cinis palmi minoris propè altitudine in tegulis iacuit: id quod euidentissimum indicium imminentis incendij fuit. Itaque cum tremore omnes vrbe egressi, Deum precibus placarunt, ignea pluuia Deum abolere velle omnia dicentes. Porrò Deo ad misericordiam conuerso, flamma extincta, & cinis horrẽdus in terram delatus est. De hoc Procopius etiam Cæsariensis alicubi memorat, ex Bebio eum monte ortum habuisse scribẽs, vnde ille quũ plurimus redditus esset, vento violento in sublime actus, eo loci vbi ille conquieuit, deciderit. fortasse autem & Deus illum ita in sublimi aëre iactatum, in ea loca quæ pœna coercenda erant, coniecit. Terræ quem diximus motu ita ingruente, Imperator Leo sibi metuens, circa sanctum Mamantem tabernacula posuit, ad sex mẽses ab vrbe ingredienda abstinens, eoque modo se diuinam iram declinaturum existimans.

Leo mensib° sex extra vrbem sub tabernaculis mansit.

CAPVT XXI.

B

Incendiũ fœdissimum Constantinopolis quatriduanum.

TVm quoque maximum incendium Constantinopoli grassatum est, quod illi maiorem quàm terræ motus intulit cladem. Initiũ sumpsit in parte maritima, quã Bosporum seu Bouis transitum, incolæ nominant: quum perniciosus quidam dæmon lucubrationum horis mulierculę victum labore manuum quærenti assimilatus, lucernam ad ⁎ rerum omnium venalium forum, salsamentorum aliquid empturus, siue etiã mulier verè exitioso dæmone agitata illa fuerit (nam dicere id nõ possum: vtrunque sanè fertur) detulisset. Lucerna igitur alicubi posita est, & mulier ipsa abiit. Ignis autem nescio vnde stuppa correpta, ingentẽ prouoluit flammam, & ædificium id ilicò cõsumpsit, atque inde ad vicina serpens circumquaque quàm facilimè proxima tecta depastus est: nec illæ tantum quæ facile ignem concipiunt ædes, verumetiam quæ è lapide secto amplitudine & altitudine ingenti constructę erant domus, conflagrarũt. C Incendium id liberè, in quæcunque incidisset, ædificia consumens, in quartum vsque durauit diem. Adhibita quidem est aduersus ignem omnis generis defensio, sed vis eius illam modis omnibus superauit, adeò vt media pars vrbis omnis à Septentrione Austrum versus prorsus conflagrarit, in lõgitudinem quinque, in latitudinem verò decem & quatuor stadiorum spacio, neque quidquã in medio de publicis priuatisque porticibus & ædificiis relictum est. Columnæ quoque & durorũ natura lapidum materia, perinde atque sarmenta quædam, quæ facile accenduntur, arserũt. Clades ea ex parte boreali, vbi etiam nauale vrbis est, à Bosporo ipso ad vetus vsque fanum, quod ab Apolline cognomen habuit, ex australi verò regione à Iuliani portu vsque ad præclarum ædificium templi eius, quod Concordiæ dicitur, processit. Medius inter hæc locus à Constantini foro, vsque ad id quod Tauri forum dicitur, fuit. Itaque quæ inter ea quæ diximus in medio fuere ædificia, deforme & miserandum facta sunt spectaculum. Quæcunque enim ad sublimem amplitudinem & formam extructa, & ad incomparabilem exornata magnificentiam, maximo commodo publica & priuata ædificia fuerant, omnia simul subitò D in aceruos & hiatus vastos & inuios redacta sunt, varij generis materia in cumulum vnum congesta, & priore facie rerum adeò mutata, vt neque ædiũ ipsarũ incolæ quid fuerit, quóve loco quęquis prius opera steterint, discernere potuerint.

ἐπὶ παντοπώλιον.

Constantini forum. Tauri forũ

CAPVT XXII.

Sanctæ Anastasiæ templũ precibus Marciani viri sancti, illæsum ab incẽdio permansit. Mortuorum resuscitatio.

COrripuit quoque incendium id sanctæ Anastasiæ templũ, quod Marcianus celebris vir, sumptibus suis erexit: & itẽ sanctæ Pacis delubrum, ad mare situm. Eo enim tempore præclarus vir iste claruit, operibus nouis enitens, humanitateque & misericordia maximè insignis: & qui virtute eò ꝓcesserit, vt etiã mortuos excitarit. Sed alia quoque is templa pręclara & magnifica Deo construxit. Tum porrò ignis carpere iam sanctæ Anastasiæ templum instituerat, sed ei ille obstaculo fuit. E Quum enim iam flamma serpens ecclesię appropinquaret, accepto in manus sacro Euangelio, per tegulas in tectum conscendit, precibusque & lachrymis Deum implorauit. Ignis autem ad eum accedens, veluti virum sanctum reueritus, atque in sublime sublatus, & in arcus speciem admodũ incuruatus, ædem eam intactã prorsus relinquens transiliuit. Cum hoc eo tempore Daniel quoque floruit, qui ad Transitum perquàm diu stationem super colũna pertulit. Is ex Simeonis Mandra prodiit, cuius precibus & cohortationibus adiutus, eximia subiit certamina, & pietatis exercitium supra naturæ captum, Boreæ continuè expositus, peregit: quapropter etiam ab agonothete siue certaminis muneratore ingenti gloria est condecoratus, à quo exitiosorum dæmonum expulsionem, & variorum morborum sanationem accepit. Ad quem sæpe etiam in tenui habitu veniens Imperator obstupuit, benedictionemque ab eo & communionem precum petiit. Perliberaliter quoque magnifica prope columnam construxit ædificia, templum item & domicilium circa virum F sanctum monachorum statuit, & † columnam ipsam extulit, omniaq; adeò viro sancto factus est. Incendij eius tempore, Daniel ex columna tandem digressus, in vrbem venit: atque in eius præsentia ignis confestim extinctus conquieuit. Sub Basilisco verò, qui à religione excidit, & Chalcedonẽsem Synodum contempsit, ardore inde ductus rursum descendit, & cum Acacio Constantinopolitano antistite ecclesiasticos cõuentus egit, monachorumque ordine omni cum multitudine ipsa plebis assumpto Basiliscum adiit, & cum eo liberrimè colloquutus est. Idem fecit Ascetarum præstantissimus Olympius. ⁎ Tum quoque viguit Auxentius ⁎ Exscholaris, vitam nudam in monte eo qui ex aduerso Constantinopoli situs est, sicuti antea dixi, monachus agens. Qui inde descendens, Synodo affuit, & plurimum mo-

Daniel Stylites.

Miracula Danielis. Daniel à Leone Imperatore admodũ cultus.

† ἀνῳκοδόμησε τὸν κίονα.

Incendiũ ad Danielis aduentum constitit.

*Daniel liberè Basiliscũ tyrannũ propter hæresim obiurgauit. Olympius. Auxenti°. * ἀπὸ σχολαρίων.*

⁎ *Scholares in sacro Palatio militantes dicebãtur, sicuti & pars eorum Domestici Scholæ. Nam militãtium quoque schola est. Hinc rubrica est de Priuilegiis scholarum. C. lib. 12. Et exscholaris, qui militare in aula desiit: sicut exrex, exconsul, exquæstor, &c. dicitur.*

Varadatus. Iacobus Nisibenus.

A menti recto dogmati attulit. Inter monachos clari etiam maximè fuere Varadatus, & Iacobus Nisibenus: cuius quàm egregium vitæ institutum fuerit, satis declarat miraculum quod in puellis Græcam superstitionem sectantibus, dum in fonte lauarent, edidit. Quæ quòd dicto Iacobi audientes non essent, canuerunt: & fons statim exsiccatus est, quem quidem ille precatus vndis repleuit, puellas autem canas per vitam omnem reliquit. Illud scire conuenit, non hũc esse Iacobum illum, qui aduersus circulares literas scripsit. nam is Cõstantij temporibus fuit: iste autem temporibus hisce viguit, prodigiis & miraculis præcipuis spectatus, sicuti Theodoritus in Deiamantium historia inquit. Cui etiam arcam sepulchralem fieri, idem Theodoritus curauit. Accidit autem vt prior moreretur Theodoritus: verumtamen sic quoq; magnus Iacobus in ea est conditus. Martianum, quẽ diximus, Gẽnadius Constantinopolitanus ecclesiæ œconomum & dispensatorem legit, quum ex Catharorum siue Purorum hæresi ad ecclesiam B transiisset. qui quum id munus obiret, quæ in ecclesia quaque muneris loco offerrentur, ea vt loci cuiusque clerici ferrent, constituit, quum ad id tempus ecclesia Catholica † seu vniuersalis dona eiuscemodi omnia tulisset. Quo tempore primus etiam Leo constitutione lata, vt dies Dominicus ab omnibus absque labore omni per ocium transigeretur, festusque & venerabilis esset, quemadmodum & diuis Apostolis visum est, præcepit. Constituit quoque, vt qui in cleri ordinem lecti essent, à solo præfecto prætorio iudicarentur.

Huius miraculo puellæ lauantes canuerunt.

De parochialibus ecclesiarũ munerib. quæ effertoria dicimus.

† Hanc nũc parochialem & curatam vocamus.

L. omnes iudices. L. Dies festos. C. de fer.

CAPVT XXIII.

Miraculum in pictore, qui Saluatorem, ouis forma pinxit.

GEnnadio isto episcopatũ gerente, pictor quidam Seruatorem habitu & forma Iouis pingere ausus, facinoris eius mercedem tulit. Nam manus eius exaruit: quam quum ille crimẽ id publicè confiteretur, Gẽnadius restituit. Illud verò notandum, verius esse, Seruatorem nostrum capillũ C molliter inflexum & subcrispum, eumque minus densum habuisse, sicuti in historiis colligitur. Gennadius iste ad Eleutherium martyrem, de clerico illius quodam, quem vt dissolutè viuẽtem criminabatur, epistolam dedit verbis hisce compositã: Sancte martyr Dei Eleutheri, miles tuus incompositam degit vitam: quapropter aut tibi ille corrigendus, aut tu ab Ecclesia reiiciendus es. Et clericus ille statim mortuus est. Idem Gennadius nullum sacerdotem consecrauit, qui non prius psalterium sedulò in ore habuisset. In episcopatu huius, Studius quidam vir præclarus, Roma Constãtinopolim peruenit, & diuo Præcursori templum erexit, in quod monachos ex domicilio eorum qui ἀκοίμητοι, hoc est Insomnes dicuntur, induxit. Horum domicilium Marcellus diuinissimus construxerat, in quo perpetuis carminibus nunquam non hymni Deo canerẽtur, sodalitate monachorum eam ob rem in tres cœtus diuisa. In ea Mandra Ioannes quoque Calybetes monachum egit. Ea tempestate Timocles etiam & Anthimus * Tropatiorum poëtæ floruere, qui suas vterque sodalitates habuere. Et qui Chalcedonensis synodi decreta comprobant, Anthimi conuentus frequentabant, qui etiam peruigilium inter eos in- D stituit. Atqui hostili erga eum erant animo, Timoclem sequebantur. Admirandum etiam quiddam aliud, quod Gẽnadio accidit, exponam. Quũ enim noctu ad sanctius sacrificij altare astaret, & preces ad Deum pro mundo funderet, spectrum quoddam dæmoniacum visum est: quod crucis signo ab eo repulsum, humana voce ita illi respondet. Illo quidem viuo, secessurum atque quieturum, postea verò modis omnibus Ecclesiam perturbaturum. Quod Gennadius metuens, postquam Deum plurimùm deprecatus fuisset, ex hac vita migrauit. Et Acacius orphanotrophus seu pupillorum curator, thronum recepit. Tum quoque euenit, vt duo episcopi, quorum alter rabie Arij infectus, à dicendi & disputandi arte instructissimus, alter virtute, religione & recta fide ornatissimus erat, de doctrina religionis concertarent. Porrò orthodoxo & rectè sentienti visum est, verborum contentione relicta, ad rem ipsam descendere, & veritatem explorare: videlicet vt rogo in- E genti accenso, se in ignem coniicerent. Quod vbi Arianus detrectauit, orthodoxus igni se cõmisit, atque inde cum impio sermonem conferens disputauit, saluusque etiam vestibus intactis permansit. Archisynagogus quoque inter Iudęos quidam cum pueris duobus in tumultu concitato, perinde atque is autor eius fuisset, correptus, crudeliter à viro consulari excruciatus est, multis hominibus præsentibus. Is autem inter tormenta varia illud tantum vociferatus est: O Deus sancti Sergij adiuua me. Sancte Sergi, tu nosti. Iudices porrò fingere & assimulare hæc Hebræum putantes, ad ignem, vt viuus combureretur, qui verba ea protulisset, condemnarunt. Et ecce in media flamma equites duo candidis induti stolis apparentes, horis multis illum ab igne intactum conseruarunt: & multitudo in flammam insiliens, hominem inde eripuit. Qui deinde baptizatus, Sergius nominatus est: atque ille non minus mente quoque illuminatus, substantia sua quam multam habuit vendita, in pyræ eius loco amplissimum Sergio martyri templum extruxit: vbi capite raso reliquã, F iuxta Dei beneplacitum, exegit vitam. Idem duo eius fecere pueri, nominibus suis in Sergij & Bacchi nomen mutatis. De his hactenus.

Epistola mirifica Gennadij ad Eleutherium martyrem. Studius.

Sodalitas monachorũ Insomniũ.

Ioannes Calybetes.

** Tropos etiam nunc homines nostri dicunt.*

Tropariorũ poetæ Timocles & Anthimus. Spectrũ demoniacum Gennadio apparet.

Disputatio episcopi exigne.

Miraculum in Archisynagogo Iudæo in flamma ignis diuinitus conseruato.

Diui Sergij templum. Idem monachus factus.

CAPVT XXIIII.

LEone imperante, veneranda immaculatæ Matris vestis Constantinopolim hoc modo plata est. Hanc sicuti diximus, mater Dei ad filium migrans, mulieri Hebrææ cœlibi seu viduæ reliquit, quæ etiam vsq; ad illud ipsum tempus incorrupta permansit, & multa miracula edidit. Postquam autem Candidus & Galbius germani fratres patricia dignitate præditi, Hierosolyma profecti, omnia ibi loca perlustrarunt & exosculati sunt, atque inde etiam in Galilææ partes venerũt, & thesaurum hunc apud Iudæam quandam asseruatum repererunt, consilium eius auferendi ceperunt. Et Hierosolymorum vrbe peragrata, & sancto quoque loco salutato, ex Palæstina discessuri, arcã ea-

Vestis diuæ virginis è Palæstina Constãtinopolim deportata.

A dem longitudine & latitudine qua illa erat, in qua diuina Deimatris vestis reposita erat, fieri curarũt: eámque vacuam, solito ornamento coopertam, per fraudem in loco suo deposuerunt: alteram autem illam cum sacrosancta veste receperunt, & cũ ea quam celerrimè Cõstantinopolim recurrerũt, in surburbana regione, cui Blachernæ nomẽ erat, occultare diuinum thesaurum volentes. Quandoquidem verò rem tentare quæ fieri nequiret visi sunt, ingratis etiam eam ad imperatorem retulere. Atque ille incredibili elatus voluptate, rotũdo in eo loco vbi asseruabatur constructo templo, cũ magna veneratione sacram arcam in eo collocauit: vbi nunc quoq; veneranda illa vestis integra seruatur, veluti inuictũ perpetuúmque vrbis præsidiũ, quæ varios repellit morbos, & miraculis quæ in ea fiunt, naturam & vim temporis superat. Pulcheria quidẽ celebris imperatrix, ingens sub Marciano Deimatri condidit templum, vbi sepulchrales fascias reposuit, Leo autem magnus aliud construxit, in quo magnificè vestem illius cõsecrauit.

Blachernæ. Rotũdũ Dei genitrici Leo cõstruxit templum, in quo vestis ea reposita.

B

CAPVT XXV.

Templum diuæ virginis ad Fontem.

Leo iste aliud quoque templum virgini matri in loco qui Fontis nomẽ habet, erexit, vbi densæ & ingentes cupressi, pratum etiam teneris refertũ floribus, quasi quidã paradisus amœnus & pulcher, fons insuper pellucida & potabili aqua tacitè scatens: & vt semel dicam, quæcunq; sacrum templum decerẽt, omnia erant. Vtrunque hoc delubrum pro vrbis mœnibus constructum est: alterum in Blachernis ad maris littus, alterum autem ad eam quæ dicitur Aurea porta quæ ad arcis finem est, vt vtraque ædes inexpugnabile vrbi propugnaculũ esset. Abest ab vrbe regio hæc stadio vno, dotes quas terra habere potest omnes obtinens, antiquitùs matri Dei consecrata. Optimũ ibi est cœlum, locus ipse variis cõsitus arboribus, platanorum prouẽtu plurimo & cupressorũ proceritate perquàm amœnus fuit. Herbam protulit mollẽ & copiosam, diuersi generis flosculos prætendentem, toris commodam, nec minus pascuis
C vtilem. Fons vbertim & pellucidè profluens, quũ loco ipsi gratiam ingentem & amœnitatem præbuit, tum pulchrum eum & conspicuum reddidit. Diuina præterea gratia aquæ ipsi indita, ad miraculorum edendorum prouentum efficacem eam præstitit. Intercessit tempus longum, & cœnum paulatim vndę aggestum fontem obruit, initiúmque quà vnda proflueret obstruxit. Arborũ etiã densitas, aditu ad fontem obstructo, quum diuturnitas insuper temporis accessisset, obliuione locũ obduxit, ita vt limus vliginosus esset, & humore tãtum tenui dignosceretur. Verumenimuerò Leo iste, quum nondum diuino nutu imperiali dignitate exornatus, priuatus degeret, & circa eum locum alicubi deambularet, in hominem cœcum tota via errantem incidit: & vicem eius miseratus (erat enim vir bonus, misericors, & in rebus omnibus consideratus & prouidus) manu eum duxit: oculi ei vicem præstans, gressúmque eius per loca plana dirigens, si quid in itinere spinarum aut duri esset, quod incedentem offendere posset, remouit. Atque ille quidem hunc ducebat, hic autẽ sequebatur. Et iam itinere aliquanto confecto, pro-
D pe cœnosum hunc locum venerant: cœcúsque ille siti plurimũ conficiebatur, & quin concideret parũ aberat, ita humor omnis in eo æstu vehemẽtissimo exaruerat. Itaque Leoni valde institit, ab eóq; crebrius cõtẽdit, vt siti eius mederetur, & viç laborẽ in vmbra quapiam aliquantulũ recrearet. Erat hoc inenarrabilis cognitionis & sapientiæ Dei, quæ mirificè omnia instituit. Ille igitur misericordia erga pauperem motus, densam syluam omnem perlustrauit, & si quis aquæ humor ibi scateret, scrutatus est. Vt verò post fatigationem multam infecta re ad illum rediit, & anxiè admodum quiritaretur, quòd misero illi in tali casu nihil solatij conferre posset, vocẽ incredibilem prę ter opinionem omnem ex alto ad se delatam audiit, quę diceret: Non ita anxietate te macerari oportet Leo, ecce aqua propè est. Proinde noua hac voce consternatus, denuò vndam inquirere instituit. Sed & ipse cœcus prorsus fuit. Circũ eam enim versabatur, minimè tamen eã videbat: quòd & syluæ densæ opacitas ei obstaret, & cœnum profundius illum inde remoueret. Quapropter
E partim indignans, quòd quem manu duxerat cœcus erumnam eam pateretur: partim vocem eam in animo fixam considerans, & aquam rursum inuestigans, denuò eam ipsam exaudiit suaue quiddam & facetum cœlitùs sonantem vocem. Nã & de nomine eum cõpellauit, & imperialem dignitatem primo quoque ei tempore aduenturam certò denunciauit, ita inquiens: Leo imperator, densum hunc & vmbrosum lucum ingressus, turbidã aquam hauri, eáque sitim hominis ægri refice: & limum cœnosum manibus cape, quo cœci oculos inungas. Quæ verò sum, dudum hunc obtinens locum, eóque me oblectans, mox scies. Tu fac vt ædem hic mihi sacram construas, in qua identidẽ verser, & suauiter deambulem: in qua etiam precãtibus omnibus, locúmque hunc cũ ardore & fide certa adeuntibus, optata præstem omnia. Neq; quidquã est prorsus, quod mihi aduersetur, & non continuò potestati meæ cessurum sit, etiamsi dæmon sit, aut morbus qui omnem superet medicinæ curam, aut aliud quidq̃ quod, factura nõ sim,
F dũmodo ritè piéq; sit petitum. Verbis eis Leo parens, cœnum & vndam ad cœcum parum id iam curãtem, vt in quo spiritus propè extinctus esset, attulit: & oculos eius luto, non secus atque Seruator illius à natiuitate cœci, liniuit: deinde etiam aquam præbuit, oculos attrectanti. Ecce autẽ maiestas & magnificentia tua, ô Dei genitrix, se exhibet, & misero illi aqua turbida & lutum Siloë fit. Confestim enim visum recipit, & diuturnas abiicit tenebras, oculis præter spem omnem, solẽ, seu potius cœnum & lutum inspiciens. Sicuti nanque sol primùm, qui visui lucẽ primus dat, ab eo cõspicitur, sic tum lutum, quod lumẽ illi subministrarat, primùm ab eo est conspectum. Qua in re illud etiam admirandum fuit. Nam quod oculis valentibus maximè aduersatur, id tum natura & vi sua deposita, salutare est factum.

Leo adhuc priuatus cœcum hominẽ in via ducẽs, in fontẽ mirificũ incidit.

Leoni cœlitùs imperium promissum.

Tẽplum Dei genitrici condere iubetur.

Cœcus fontis cœno oblitus illuminatur.

Lutum oculis salutare.

CAPVT XXVI.

A LEo poſtea, pro eo atque ei Dei genitrix prædixerat, ad imperiale ſublatus faſtigium, ſtatim pro tanto illius in ſe beneficio ei gratiam repẽdit. Et loco eo repurgato, & fontis vena altiſsimè inueſtigata & reſtituta, quidquid erat cœni & terræ aggeſtæ eiiciendum curauit: & fonte ipſo circunquaque ſtructura ſolida probè munito, delubrum Dei matri conſtruxit, & ædificiũ ipſum ſupra fontem ſtatuit. Structura ita comparata eſt, vt nõ minus ædificij ſubter terram ſit, quàm ſuper terram emineat. Nam iudicio meo ex ipſius terræ fundamentis excitata eſt, & in + quadrangulum ita coagmentata, vt eam formam ædi ſacrę preſtet, qua aliquatenus longitudo latitudinem ſuperet, & longitudini quæ aſsis rationem habeat, latitudo quadrantis proportione reſpondeat, ſed ædificij muri ſub terra nihil habent varietatis: quã primum autem ſupra terram eminent, ſtatim variant. Nã in quatuor porticus conformantur, quarum duæ, contra Orientem altera, & Occidentem

Structura tẽpli Virginis matris ad Fontem.

† ἔν τινι τετραγώνῳ ξυγκειμένη ἑτερομήκη δὲ τὴν θέσιν καθιστῶσα τῷ δόμῳ, ὡς συμβαίνειν τριτημόριόν που εἶναι τῷ μήκει τὸ εὖρος.

B ſolem altera, in vacuum aërem ſublimes ferũtur: alteræ duæ vtrinque proximis ſuffultæ parietibus coniunguntur, eiſque incumbũt. E ſuperiore parte ſtructura quædam apſidum & arcuum molliter ædem ipſam attollens circumit, & porticibus quibuſdam æquis inter ſe ſpaciis diſtantibus fulcitur, quæ ſpacia veluti inter columnia luminis immittendi gratia inſtituta ſunt, per quę lux immenſa in fontem influit, & ſplendoris abundantia lumine multo locum omnem illuſtrat. Super his tholus in ſublimè eminet, cum teſtudine rotunda & alta, paulatim ſeſe deorſum verſum incuruante, & aliquantulum in ſublimè euadente: cuius tam prolixa eſt pulchritudo, vt cœlo relucenti & igni ardenti ſimilis videatur. Superiorem ſacri adyti partem, aliud ſupra fontem ipſum ædificiũ terminat, firma porticu exornatum, vt formæ pulchritudinem, + longitudine altero tanto latitudinem ſuperãte adimpleat. Gradus etiam quoſdam architectus, vigintiquinque opinor, ex vtraq; parte aptiſsimè conſtruxit, qui facilem ad fontem ipſum deſcenſum præbeant: cancellis marmoreis

† ἑτερομήκης.

Fons mirificus.

C additis, qui & pulchritudinem aliquam operi afferant, & deſcendentes, ne lubrico humoris labantur, manuducãt. Gradus alij directè accliues ſunt, alij verò aliquantulũ incurui. Teſtudo ſumma, ſeu potius vertex ipſe tẽpli auro puro prolixè exornatus eſt: atq; is luce ꝑ frequẽtia ſpecularia immiſſa, & marmoris quo parietes incruſtati ſunt fulgore vibrato, veluti coruſcans templum omne tanq̃ fulgure illuſtrat. Fons in medio ferè templo eſt. parum enim id abeſt. Latitudo eius bis ſenum pedũ, vndam habet iugem, frigidam & pellucidã. Structura marmorea quadrangulari continetur, cuius labrum aquantibus percommodum eſt. Intra id eis quos diximus pares gradus ſunt, quidam ſemicirculi figuram, alij quadratam formam referentes: ſeni vtrinque qui deorſum verſum ad fontem quemuis ferunt. Mediocris præterea phiala paululum excauata ad os fontis ſtat, hydriam ſtatim exceptura. Habet ea foramina quædam, vt effluenti latici locus ſit. Hunc cauum aliud in ſolo pro fontis influxu excipit, quod aquæ effluere ſatagenti meatum exitúmque ex parte omni præbet. Cuniculus per mediam ædem protenditur, adytum diuidens, probè vbique munitus. D Caua ſupernè duo habet: alterum lapide rotundo conſtructum, in medio templi loco: alterum ad adytum appropinquat, labrum longius quàm latius habens: vnde etiam ſacrum illud & luſtrale lutum vaſculo in coclearis formam facto illi hauriunt, quibus id miniſterium commiſſum eſt. Aquæ iſtius per incredibilem miſtionem mirifica eſt temperies. neque enim ſupra modum gelida eſt, & à tepiditate multum abeſt: ita vt eam omnigenam & qualem quiſque velit eſſe contingat, non ſecus quàm decantatum illud Manna. Eſt autem pellucida maximè, & leuis, ſpiritus aura ſacro quodam modo extenuata. Et quod alia omnia ſuperat, res quoque contrarias vnda hæc curat. De quibus enim ęgritudinibus frigore homines affligentibus ars medicorum curandis deſperauit, eis ſtatim in illa medicinam inuenias. Tale delubrum Leo Dei matri erexit, atque id Fontem nominauit: opus ſi videas, inſigne præſtantius certè quàm vt verbis explicari queat. In fontis vnda, ea quam diximus gratia enituit. Poſtea verò alij E quidam ædificiorum acceſsionibus locum eum exornarunt, pulchritudinem adiectitiam ei addẽtes, & decentiorem illi amœnitatem adiicientes: quemadmodum & Iuſtinianus poſt modum maximam & pulcherimam extruxit domum, gratiã eam pro beneficiis acceptis virgini Matri referẽs. De miraculis quæ ad fontem ipſum quampluríma edita ſunt, librum conſcripſimus, à piis quibuſdam viris, vt hoc faceremus, excitati. Vnde etiam ea quæ de fonte diximus, in opus hoc tranſtulimus. Sed iam ad reliquam hiſtoriam progrediamur.

CAPVT XXVII.

GEnſerichus Vandalorum rex, qui Aphrica, quemadmodum à me dictum eſt, potitus, ad magnas peruenit opes, poſt Martiani obitum, ditionem Romanorum excurſionibus plurimùm afflixit: vrbium omnium, præterquàm Carthaginis, mœnia diruit. Et quidquid F pecuniæ & agri occidentales Libyes habuere, id illis ademptum, popularibus ſuis dedit ſubditiſq́ue ſuis, tributa tributis accumulando, apprimè grauis, fuit. Quibus erumnis incolæ preſsi, profugerunt. Porrò quum id Leo ægre ferret, ex ditione ſua omni mille & centum naues contraxit, armiſq́ue & copiis non pœnitendis impoſitis, eas aduerſus Genſerichum & Vandalos miſit. In eam claſſem mille & ducenta centenaria auri pondera impendiſſe, eidémque ſupra ſeptem millia remigum attribuiſſe dicitur. [a] Ducem ei cum imperio Baſiliſcum præfecit, coniugis ſuæ Verinæ fratrem germanum: qui quod oculos + ad Imperium adieciſſet, Aſparem ſibi & Ardaburium conciliauit. Nam per eos ſe facilimè, quod volebat, confecturum eſſe putabat. Vt autem ipſi ad imperialem dignitatem peruenirent, fieri omnino non potuit, propterea quod Ariani eſſent, quorum religionem Byzantij vehementer deteſtabantur. Verùm vt imperium aliis concederent, in procliui eis erat: quemadmodum & Leoni fecerant, qui quum curator eorum eſſet, ſine ſanguine ad imperium

Ingentẽ claſſem Leo in Aphricam cõtra Vãdalos miſit.

Cẽtenaria põdera: Plin. hoc eſt, centũ librarum.

a Claſsis dux Baſiliſcus.

† τῇ βασιλείᾳ ἐποφθαλμίζων.

Aſpar & Ardaburi⁹ duces Ariani

A eum extulerunt. Atque ille imperio potitus, quòd ab eis regeretur, grauiter tulit. Et ipsi, quòd Ecclesiam sibi turbandam esse constituissent, in multis necessariis rebus ei aduersati sunt, & plurima eum perperàm agere dixerunt: superatum etiam iri asseuerantes à Genserícho, quòd minus sanam coleret religionem. Multo enim Genserichi opinionem, qui Arij dogma profiteretur, Deo gratioré esse quàm Leonis ipsius: quem malè facere, quòd Nicænam & Chalcedonēsem fidem defenderet, non rectè putabant. Atque vt vera dicere viderentur, clàm cum Basilisco congresi, sceptrum imperiale ei se tradituros polliciti sunt, si Gēsericho victoriam concederet. De quo quum eis conuenisset, Basiliscus cum classe omni in Aphricam nauigauit, & in colloquio Genserícho, pro eo atque cū Aspare pactus fuerat, classem statim prodidit. † Itaque militibus somno sopitis, Gensérichus illam incendit: & quum vehementior vētus flammam in sublime tolleret, naues aliç ab aliis ignem cōceperunt: & Vandali contis imminentes, si qui
B milites ex incendio eo profugerent occiderūt. Ex classe tanta ne vna quidem nauis reliqua fuit. Basiliscus ægrè cum paucis admodum profugiens, Byzantium venit, & ad magnam ecclesiam cōfugit. Cuius soror Verina Augusta eum periculo liberauit, & Perinthum Thraciæ, vt ibi degeret, misit. Leo imperator Asparem & Ardaburium ad se acciuit, vt quū ab absurda eos opinione abduceret, tum ab insidiis imperio struendis auocaret. Quapropter Ariadnam filiam, quam ex Verina suscęperat, filio Asparis consuli & patricio in matrimonium collocauit. Cæterùm illi pro semel cōcepta malicia, dolos contra Leonem texere non desierunt. Quod vbi Constantinopolitani cognouerunt, contra eos concitati sunt, & in Hippodromo conuiciis eos acerbè proscíderūt. Illi plebem metuentes, Chalcedonem, exercitu eos omni consequente, traiecerunt: & in templū Euphemiæ martyris cōfugerūt. Imperator patriarcha ad eos misso, se fidem eis seruaturum esse, si ex Ecclesia ea discederent, pollicitus est. Ipsi verò se loco eo ex-
C cessuros, nisi imperator ipse adesset, negarūt. Proinde Leo eò concessit, & viros eos præter rationē ad se pertraxit, & ad mensam suam adhibuit: & alia præterea multa, iniuriarū amnestiam illis pollicitus, fecit. Alia autem ex parte Zenoni Isauro, qui fidus ei maximè esse videbatur, vt is illis per balneas in imperialem regiam venientibus, subito impetu capita resecaret, præcepit. Aderant illi, & Zeno Ardaburio primùm caput amputauit. Quod vbi Aspar vidit, indoluit: & magna voce exclamans, Dignum (inquit) fert exitium senex canus, qui frustra gloriatus est, neque vnquam admonitioni meæ audiens fuit. Persæpe enim ei dixi: ✶ Prius Leonem deuoremus, q̃ ille nos sibi in prandio apponat. Hæc vbi dixit, & ipse ferro cæsus vitam amisit. Filium autem eius, patricium illum, à filia sua Ariadna per repudium seiunctum, in exilium misit: & Ariadnam Zenoni, vtpote qui insidiatores sustulisset, coniugem dedit. Zeno iste ab incunabulis Aricmesius nominatus fuerat: ve-

Gensérichus Arianus.

Basiliscꝰ classem Vādalis prodit. Asparis & Ardaburij suasu.

Filio Asparis Patricio Ariadna Leonis filia matrimonio iungitur.

De Asparis & Ardaburij cæde.

✶ φάγωμεν λέοντα, πρὶν ἡμᾶς αὐτὸν ἀριστῆσαι.

Filius Asparis Patricius exulat.

Ariadna Zenoni nubit Leo minor.

† *Procopius, vel per ignauiam, vel per proditionem Basiliscum rei bene gerendæ occasionem & victoriam amisisse, scribit. De classe Rom. cremata, mentionem nullam facit. De bello Vandal. lib. 3.*

rùm vnà cum imperatoris filiæ coniugio id nomē D mutauit, & Zeno appellatus est: nomine eo à quodam, qui apud Isauros ad magnam peruenit gloriam, sumpto. Huic ex ea quam dixi Leonis filia, Leo minor progenitus est.

CAPVT XXVIII.

Zeno simulátque imperatoris gener factus est, in Oriētem missus est: in qua profectione, Petrus cognomine Cnapheus eū sequutus est templi sanctæ Bassæ martyris apud Chalcedonē Bithyniç presbyter. Is vbi cum illo Antiochiā venit, & sedes episcopalis ibi ei perplacuit, Zenoni persuasit, vt sibi in episcopatu eo recipiendo adesset: quē tum Martyrius gerebat, Maximi, qui quartæ synodi suffragiis dignitatem eam consecutus fuerat, successor. Et quum Martyrius in vrbe imperiali, necessitate id flagitante, diutius moraretur: Petrus tumultus Antiochiæ non minimos excitauit, rès plerasque E apud plebem per confusionem miscens, & insolita quædam aduersus fidem inducens: quódq; maximum est, omnes eos qui Deum crucifixū & passum esse non crederent, anathematis fulmine iaciens. Atque vbi opinionem suam cōfirmauit, ter sancto illo hymno accessionem istam, Qui crucifixus es pro nobis, tandē adiecit. Quæ verba ad hūc vsque diem apud Theopaschitas obtinent. Quibusdam etiam hominibus ex Apollinaris partibus sibi ascitis, multa aduersus Martyrium episcopum molitus est, & populū per varia dissidia in partes plures diduxit. Martyrius Antiochiā rediit, & multitudinem seditionem aduersus se & verā de Deo sentētiam mouere, Zenonémque quàm maximè Cnapheo fauere reperit. Atq; vbi post frequentē cohortationem persuadere illis, vt sententiam talem mutarent, non potuit, populi publicitùs concione conuocata, episcopatum deposuit, verbis hisce in præsentia omnium vsus. Clero rebelli, & populo inobedienti, & ecclesiæ contaminatæ, nuncium remitto, sacerdotalem mihi reseruās dignitatem. Hoc vbi ille dixit, & secessit, Cnapheus in F Antiochenum thronum insiluit, Chalcedonēsem synodum plurimum proscidit, atque omnes accessionem illā tersancti hymni vsurpare coegit. Quæ res postquam est ad piissimū Leonem delata, continuò Cnapheum ad exilium condemnauit. Id verò vbi ille cognouit, fuga saluti suæ consuluit, & in domicilio Insomnium monachorum clàm latuit. Cnapheo Stephanus substitutus est, quem Antiocheni pueri, quòd scilicet Cnapheo adhuc addicti essent, acutis calamis veluti cuspidibus iugularunt: & in amnem, qui vrbē eam præterfluit, coniecerunt, sicuti Ioannes Rhetor tradit. Stephano in episcopatu Calandion, qui tum Constantinopoli propter negocium certum erat, successit. Hic quartam synodum defendēs, neminem prius ad cōmunionem admittebat, quàm Petrum Cnapheum & circulares quæ postea à Basilisco tyranno editæ sunt literas, anathemati subiecisset. Idem Cnaphei actionibus resistens, accessioni illius in eo quem diximus hymno, præmisit, Christe rex.

Petrū Cnapheum quatuor ista Ecclesiæ Catholicæ cōmodissima reperisse dicūt: ✶ vt sacrū vn-

Zenone adiuuāte Petrus Cnapheus, viuēte adhuc Martyrio episcopo sedem Antiochenā inuadit.

Cnapheꝰ hymno ter sancto, clausulā illā, Qui crucifixus es p vobis, adijcit.

Theopaschitæ.

Martyrij episcopatu abcunctis grauiter dictum.

Cnapheus in exiliū agitur

Apud Insomnes latet.

Stephanum Antiochiæ episcopū pueri trucidant. Calādiō eius successor.

✶ θεῖα μύρου κατασκευή. Petri Cnaphei quatuor in ecclesia vtilia inuēta.

A guentum in populi totius præſentia cõſecraretur: vt ad veſperam ſanctorum Theophaniorum vnda in ſacrum lauacrum infunderetur: vt ſymbolũ ſanctum, quod ſemel tantum antea magno & ſancto Paraſceues die dici ſolitum fuerat, in ſyntaxi & conuentu eccleſiæ quouis decantaretur: vt in precatione omni Dei genitrix nominaretur, + & diuinum eius nomen inuocaretur. Paulo pòſt vbi Iuuenalis in extrema ſenectute Hieroſolymis diẽ ſuum obiit, epiſcopale eius munus Anaſtaſius ſortitus eſt. Cui deinde ſucceſsit Martyrius.

Theophania eadẽ quæ Epiphania.

† καὶ ταύτης τὴν θείαν κλῆσιν ἐπικαλεῖσθαι.

Anaſtaſius & Martyrius epiſcopi Hieroſolymitani.

† *Hodie quoque Græci & Orientales chriſtiani precationi cuiuis interceſsionem* τῶ θεοτόκου, *hoc eſt, Deigenitricis inſeruunt.*

CAPVT XXIX.

Leo ſenior moritur.

LEo magnus imperator, Zenonis & Ariadnę filiæ filium Leonem minorem Cęſarem primùm, deinde etiam imperatorem Romanorum renun- B ciauit, manibúsque ipſe ſuis imperij inſignia ei contulit. Zenonem enim, quòd in religione variaret, Imperatorem legere dignatus non eſt. Deinde Leo morbo oppreſſus, Byzantij imperium vnà cum vita depoſuit, quum id annis decẽ & ſeptem adminiſtraſſet. Poſt quem Zeno purpuram ſumpſit, vt Leonis gener: quòd eum Verina, Leonis coniunx, imperij ſocium Leoni adhuc tenero, qui etiã patri imperij inſignia impoſuit, aſciuerit. Porrò quum Leo minor poſt annum vnum deceſsiſſet, Zeno ſolus Romanorũ imperium gubernauit, minus feliciter. Quę verò ſub eo acta ſint, & quæ eo tempore acciderint alia, Deo opitulante, ea quæ ſequuntur, oſtendent. Quindecimus iſte hiſtoriarum liber vigintiquinque complectitur annos, quũ ab orbe condito quinquies ⁎ milleſimus noningenteſimus nonageſimus, à natiuitate Domini quadringẽteſimus octogeſimuſquintus ageretur annus. ⁎

Leo minor itidem.

Zeno pater Leoni filio in imperio ſuccedit.

Libri huius anni.

** Secundum neot. Chronologos 4454.*

* *Leone Imperatore aliquando Eulogio philoſopho teſſeram frumentariam dari iubente, ex cubiculariis eunuchis quidam, militibus largitionem talem dari debere, dixit. Ad quem conuerſus Leo: Vtinam, inquit, is ſit temporum meorum ſtatus, vt mihi liceat ſtipendia* C *militum in literarum magiſtros conferre. Suid. Apud quem etiã de Malchi ſententia eſt, grauem ciuium prouinciarúmque ſuarum Leonem iſtum compilatorem fuiſſe.*

CAPVT XXX.

SANCTAE VNIVERſalis quartæ Syndi Acta.

** Secũdũ noſtros Chroni. 4435, Anno domini 457*

AMundo condito quinquies ⁎ milleſimus noningenteſimus ſexageſimus ſextus agebatur annus, quũ diuina & ſacra vniuerſalis quarta Synodus, in prouincia Bithyniæ Chalcedone, in Euphemiæ martyris templo eſt congregata. Leonis veteris Romæ epiſcopi locũ ibi obtinuere Paſcaſinus & Lucentius epiſcopi, & Bonifacius presbyter. Epiſcopatũ Conſtantinopolitanum tum Anatolius adminiſtrauit, Alexandrinum Dioſcorus, Antiochenum Maximus, Hieroſolymitanũ Iuuenalis: qui in Synodo eavnà cũ aliis epiſcopis affuere. His acceſſere magiſtratus, & qui in Senatu ſummo primas ge D rebant dignitates. Vbi omnes conſederũt, ſtatim Leonis mãdatarij dixere, Dioſcorum illis aſsidere nõ debere. Hoc enim à Leone ſic conſtitutũ eſſe: alioqui ſe, ſi id facere cogerentur, ex conuentu eo abituros. Senatus, quánam de cauſa id fieri deberet, rogauit. Atque illi reſponderunt: Dioſcorũ reum agi, proindéque iudicis perſonam eum ſuſtinere, Romano antiſtite non permittente, non poſſe. Hæc vbi dicta ſunt, & Dioſcorus de Senatus ſententia medium cepit locum: Euſebius Dorylęi epiſcopus affuit, & quas imperiali obtuliſſet celſitudini preces, legi publicè petiit, hiſce vſus verbis. Iniuria affectus ſum à Dioſcoro, iniuria affecta eſt fides. Epiſcopus Flauianus cæſus, & vnà mecũ iniquè ab ipſo exautoratus eſt. Iubete rogo ſupplicẽ meum libellum legi. Quod vbi permiſſum eſt, ſupplicatio lecta eſt, in hæc verba cõſcripta. Libellus Euſebij epiſcopi Dorylæi, qui ſuam & orthodoxæ fidei, & qui in numerum ſanctorũ relatus eſt, Flauiani epiſcopi olim Conſtantinopolitani, cauſam E agit. + Cõſilium inſtitutúmque imperialis veſtræ poteſtatis eſt, vt quum aliis omnibus ſubditis, tum eis maximè qui in ordinem ſacerdotũ allecti ſunt, iniuria affectis, curam eorum gerentes, dextrã porrigatis. Qua in re diuino numini, pio cultu obſequimini, à quo imperium vobis & orbis poteſtas tradita eſt. Quum igitur præter æquitatem & rationem omnem, ea quæ in Chriſtum eſt fides, & nos, grauẽ acceperimus iniuriam à religioſiſsimo magnę Alexandrinæ vrbis epiſcopo Dioſcoro, ad pietatem veſtram confugimus, vt ius noſtrũ conſequamur petentes. Res tota in hoc ſita eſt. In ea quæ proximè in metropoli Epheſiorum celebrata eſt ſynodo, (vtinam autem celebrata non eſſet, nec orbis terrarum tumultu & malis multis repleretur) bonus Dioſcorus, nulla iuſticię, nulla timoris Dei habita ratione, quod eadem cum veſano & hæretico Eutychete opinaretur & ſentiret, multis ille quidem tum ignotus, ſed poſtea ſeipſum manifeſtauit & prodidit, opportunitatẽ nactus per inſtitutam à me aduerſus opinionis ſuæ popularem Eutychetem accuſationem, & promulgatam contra eũ à ſanctæ memoriæ & quietis Flauiano epi- F ſcopo ſententiam, multitudine turbulentorũ diſſolutorúmque hominum contracta, & poteſtate pecunia ſibi comparata, piam orthodoxorum rectéque ſentientium, quantum in eo fuit, religionẽ afflixit, & prauam Eutychetis monachi opinionẽ cõfirmauit, quæ iam inde ab initio à ſanctis patribus eſt condẽnata. Quando igitur nõ parua ſunt, quæ ille aduerſus fidem in Chriſtum & nos deſignare auſus eſt, ad amplitudinem veſtram prouoluimur, obſecrantes, vt amplitudo veſtra ſanctione ſua ipſum religioſiſsimum Dioſcorum cauſam dicere de criminibus ſibi à nobis obiectis iubeat: necnon monumenta & acta contra nos ab eo edita in ſancta Synodo legi mandet, per quę probare poſſumus, illum longè ab orthodoxa & recta fide alienum eſſe, & hæreſim impietatis plenam cõfirmaſſe, nobíſq; iniquè dignitatẽ ademiſſe, & grauem iniuriam intuliſſe: vt diuinis venerandíſque mandatis veſtris ad ſanctam & vniuerſalem piiſsimorum epiſcoporum ſynodum datis, ab ipſis de noſtro & Dioſcori cauſa inquiratur, & actiones omnes ad pietatis veſtræ cognitionem,

Maximarũ eccleſiarum epiſcopi.

Romani pontif. autoritas

Non poteſt idẽ in cõcilio eſſe reus & iudex.

Actio Euſebij Dorylæi epiſcopi contra Dioſcorum Alexandrinum.

Eiuſdem ſupplicatio principibus exhibita.

† οἰκείως.

Supr. lib. 14. cap. 47.

A sempiternæque sublimitatis vestræ arbitrium referantur. Atque hoc sic cõsecuti, orationes perpetuas ad Deum, pro æterno vestro imperio piissimi Principes fundere nõ intermittemus." Itaq; Dioscoro iuxtà & Eusebio ita petente, acta Ephesia in medium producta & lecta sunt. Ex quibus constitit, epistolam Leonis publicè lectam non esse: quũ quidem, vt id fieret, multi semel atque iterum postulassent. Dioscorus causam eius rei dicere iussus, semel atq; iterum se, vt id fieret, præcepisse dixit: testésque Iuuenalem Hierosolymorũ & Thalassium Cæsareæ primariæ vrbis Cappadocũ episcopos laudauit, qui secum synodo ei præfuissent. Iuuenalis se sacrum id, quod synodo præiret, scriptum legi iussisse testatus est, postea autem neminem eius mentionem intulisse. Thalassius autem professus est, se vt id legeretur non obstitisse: sed neque tantum sibi autoritatis, vt solus ipse legi id iuberet, vsurpasse. Quum actorum lectio cõtinuaretur, episcopi quidam voces quasdam quasi fictitiæ assimulatæque essent, reprehenderunt. Et

Acta synodi Ephesiæ prædatoriæ in cõcilio Chalcedonensi lecta

Multi episcopi vi adhibita, subscribere decretis Ephesijs sunt coacti.

B Stephanus Ephesi antistes interrogatus, quínam subscriptores aliorum etiam nomina subscripsissent, Iulianum Lebedi episcopum † postremum eos subscripsisse dixit, & Crispinum: subscriptores verò Dioscoro id nõ permisisse, sed subscribentium digitos inhibuisse: ita vt etiam, ne res omniũ fœdissimas paterentur, periclitati sint. Idem Stephanus subintulit, vno eodémque, quo Flauiano dignitas abrogata est, die, subscriptionẽ etiam factam esse. Ad quæ Acacius Ariarathiæ episcopus addidit, omnes in chartam puram subscriptionis annotationem retulisse, vi adactos, quod militib⁹ armatis cincti fuissent. Porrò quum quædam voces aliæ legerentur, Theodorus Claudiopolis episcopus neminẽ ea verba protulisse retulit. Quum lectio per capita progrederetur, locus quidam cõplectebatur, Eutychetem dixisse: & eos qui dicũt, carnẽ Domini nostri Iesu Christi de cœlo descendisse. Et Eusebiũ contrà intulisse, quòd ille dixerit quidem hoc verbum, de cœlo: verbum autem, † A quo, nõ addiderit. Et Diogenem Cyzici episcopum instituisse, vt A quo tandem diceret: sed eis vt

† ὕστερος. Euagr. lib. 2. cap. 17.

† πόθεν. Vnde.

C amplius quærerent, permissum non esse. Adhæc, ipsa acta indicant, Basilium Seleuciæ Isaurorũ episcopum sic dixisse: Adoro vnum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei, solum Deum verbum, qui post incarnationem & vnionem in duabus naturis cognoscitur. Ad quæ verba Ægyptij magna voce clarè exclamarint: Qui indiuisibilis est, eum ne quis diuidat, vnum filiũ, nõ duos dicere conuenit. Orientales autem sub hæc vociferati sint: Anathema in eum qui dispertit, anathema in eum qui diuidit. Eadem acta inferunt, Eutychetem interrogatum esse, an duas esse in Christo naturas diceret. Illúmque respondisse: ex duabus quidem naturis Christum se nosse ante vnionem, post vnionem autem naturam eius vnã. Sub hæc Basilium dixisse: Nisi post vnionem duas naturas, quę segregari & confundi etiã non possint, profiteretur, confusionem eum prorsus & cõmixtionem asserere. Sin adderet incarnatam & inhumanatam, & itidem, vt Cyrillus, incarnationem & inhumanationem intelligeret, idem eum nobiscũ dicere. nam aliud quiddam esse diuinitatem ex patre, aliud quiddam humanitatem ex matre. Quum

Eutychetis hæretica opinio.

autem interrogati essent, cur condemnationi Flauiani subscripsissent? actorũ ⁎ cõmentarij Orientales exclamasse prodũt: Omnes peccauimus, omnes veniam petimus. Lectio eorundem actorum procedens rursum ostendit, episcopos interrogatos esse, quánam de causa Eusebium in cõuentum non admiserint. Et ad id Dioscorum respondisse: Elpidium commonitorium produxisse, & asseuerasse, Theodosium imperatorem, ne Eusebius publicè quidquam & liberè diceret, statuisse. Idémq; Iuuenalem Hierosolymitanum dixisse acta declarant. Cæsariẽsem autem Thalassiũ retulisse, quod admittendi eius potestatem non habuerit, neq; ea quæ Principes damnassent, rescindendi. Tum autem non hanc esse fidei, de qua agere propositum esset, defensionem. Ad hæc, acta asserunt, Dioscorũ ea quæ fiebant reprehẽdisse, & dixisse: quomodo nunc Canones seruantur, quum Theodoritus quoque in conuentum venerit? Senatũ autem respondisse, quòd accusatoris locum obtineret, propterea illum ingressum esse. Dioscorũ porrò intulisse: Atqui in episcopi † subsellio ille sedet. Et rursum Senatum imperialem intulisse: Et

⁎ Chalcedonensium.

E Eusebium & Theodoritum accusatorum vices gerere, sicuti & Dioscorum rei partes sustinere. Atque vbi acta synodi posterius Ephesi celebratæ omnia, vnà cum sententia contra Flauianum & Eusebiũ lata, lecta, & ad clausulam illam ventũ esset, ibi Hilarius episcopus dixit, Orientales episcopos & qui cum eis erant, vociferatos esse, anathema in Dioscorum: hac ipsa hora Dioscorũ Christus condemnauit: Flauianus à Dioscoro exautoratus est: tu illum Domine sancte vindica, tum illum orthodoxe imperator vindica: Viuat, viuat in multos annos Leo: viuat diutissimè patriarcha. Sub hæc vbi reliqua quoque lecta esset, quæ alios quoque episcopos in Flauiani & Eusebij condemnationẽ consensisse declararũt, laudatissimos principes in hũc modum verba fecisse. De orthodoxa recta & Catholica fide postea frequentiore conuentu coacto, certiorem inquisitionem fieri debere decernimus. Quãdoquidem verò Flauianus piæ memoriæ, & Eusebius Dorylæi religiosissimus episcopus, per commentariorum lectorum testimoniũ,

† ἐν τάξει. Euagr.

Vociferationes synodi aduersus Dioscorum.

F & voces ipsas eorum, qui tum synodo illi principes præfuere, lapsos se esse, perperámque illis dignitatem qui in fide hallucinati non fuerint, abrogasse cõfitentes, iniquè cõdemnationẽ eam factã esse probarunt: æquum nobis esse pro eo atq; Deo placet, si diuinissimi & piissimi Domini nostri accesserit calculus, videtur, vt eadẽ pœna Dioscorus religiosissimus Alexander episcopus, & Iuuenalis religiosissimus episcopus Hierosolymorũ, & Thalassius reuerẽdissimus Cæsareæ episcopus, & Eusebius religiosissimus ⁎ Ancyræ episcopus, & Eustathius religiosissimus Beryti episcopus, & Basilius religiosissimus Seleuciæ Isaurorũ episcopus, qui cũ autoritate ab eis vsurpata, synodo prę fuerunt, afficiantur: videlicet, vt per sacram hanc synodum, iuxta Canones, episcopali excidant dignitate. Reliqui verò omnes qui illos secuti sunt, diuinæ Maiestati cogniti sunt. Ad quę verba Orientales exclamarint: Hoc iustum est iudiciũ. Illyrici autem vociferati sint: Omnes errauimus, veniam omnes poscimus. Et Oriẽtales rursum Hoc iustũ est iudicium: Christus Dioscorum exauto-

Sẽtẽtia principũ virorum laicorũ in synodo aduersus Dioscorum, &c.

Pœna talionis.

⁎ Armeniæ. Euagr. sed perperam.

Adclamationes episcoporum sententijs variãtiũ

A rauit, Christus martyres vindicauit. Hic Senatũ, episcopum quenq; fidei suæ professionem in scriptum referre iussisse: quibus etiam is, vt sciret, indicarit, Deiamãtissimum imperatorem, iuxta formulam à trecentis decem & octo, & rursum à centum quinquaginta patribus editam, & iuxta epistolas sanctorum patrum Gregorij, Basilij, Hilarij, Athanasij, Ambrosij, & duas illas Cyrilli, quæ in priore Ephesia synodo publicatæ essent, credere, & religiosissimum Romanæ ecclesiæ antistitem Leonem Eutychetem damnare. Conuentu seu cõgressu eo soluto, alium rursum institutum esse, in quo soli sanctissimi episcopi consederint. Eis libellum alium de se & Flauiano conscriptum, Eusebium Dorylæi antistitem obtulisse, in quo Dioscorum eo etiam nomine criminatus sit, quòd idẽ cũ Eutychete sentiret, cuius rei gratia & Flauianus & ipse ab eo exautorati essent. Addidisse quoq; pleraque verba, quæ tum dicta non essent, cõmentariis actorum * esse aspersa. Et ꝙ subscriptiones in charta pura factæ essent. Petiisse insuper vt cõ-

B muni eorũ qui sic cõgregati essent suffragio, quæcunque in posteriore Ephesia synodo acta essent, autoritate eis omni adẽpta, perinde atque acta nõ essent, abolerentur, ipsis dignitas restitueretur, & impium illud dogma anathemate iugularetur. Post libelli lectionem eundẽ postulasse, vt aduersarius quoque adesset. Ibi episcopos inter se colloquutos, adesse eũ debere statuisse. Aetium primicerium inter notarios reuersum, ad eos dixisse, accessisse se ad Dioscorum, sicuti etiam ad reliquos. Illos autem dixisse, venire se propter aduersariorũ insidias non posse. Ibi colloquium rursus habitũ, & decretum esse, vt Dioscorus, prius q̃ consessus fieret, quæreretur. Eo verò non inuento, Anatolium nouæ Romæ episcopum dixisse, æquitatem & iusticiam, vt ille adesset, efflagitare. Itaque quæsitum esse, & qui ad eum missi erant reuersos, hoc sic eum dixisse renunciasse, Insidias sibi fieri. Sin ei tutò venire permitteretur, paratum se vt in sanctã Synodum veniret, esse. Himerium illud addidisse, quum à Dioscoro digressi essent, Boethum eis &

C magistro diuinorum officiorum obuiam venisse, cum quo episcopi ad Dioscorũ reuersi, habere se dixerint, quod cũ eo ex scripto agerent. Quod vbi lectum esset, Dioscorum hæc verba dixisse Actorum liber refert: „Quum de meipso deliberarim, & „id quod vtile cõmodúmque est considerarim, hoc „sic respondeo: quandoquidem in proximo con„sessu magnificentissimi considentes Principes in „consilium iere, & multa post multas interloqu„tiones decreuere: & nunc ego in consessum aliũ, „ad * ea quæ dicta sunt reuocanda atque abolen„da euocor, ad magnificentissimos qui proximè Sy„nodo interfuere Principes, & sacrum Senatum, vt „de iisdem rebus denuò inquiratur, prouoco. Ad quæ verba, acta Acacium ita respondisse testãtur: Nõ ita sancta & magna Synodus sanctitatẽ tuam adesse iussit, vt ea inducãtur, quæ in præsentia magnificentissimorũ Principum & sacri Senatus acta sunt. Sed nos ad te misit, vt in consessum eius venires, & ab eo sanctitas tua non abesset. Ad quem Dioscorus: Modò, inquit, mihi dixistis, Eusebium libellum contra me obtulisse. Quod si id factũ est, iterum peto, vt de rebus meis in Principum & Senatus præsentia disquisitio fiat. Et aliis quibusdam huiusmodi verbis interpositis, alios rursum missos D esse, qui Dioscorum, vt rebus agendis adesset, accerserẽt. Quod vbi factum esset, reuersos illos, hisce eum verbis vsum esse retulisse: Antea quoque pietati vestrę indicaui, valetudine aduersa me correptum esse, & petere, vt magnificentissimi Principes & sacer Senatus nunc quoque rerum inquisitioni & iudicio adsit. Quum verò valetudo mea inualuerit, diffundi ob eam causam diem postulo.

Commentarij actorum porrò indicant, Cecropium Dioscoro dixisse: Nihil eum antea de valetudine allegasse. Proinde illum, pro eo atque deberet, canonib[9] satisfacere oportere. Cui rursum Dioscorus respõderit: Semel se dixisse, Principes adesse debere. Sub hęc Rufinum Samosatenum episcopum retulisse: Canonicè Synodum atque consessum institutum esse, ad quem si veniret, liberũ ei, vt quæ vellet diceret, fore. Et quum Dioscorus, an rebus agendis etiam Iuuenalis & Thalassius & Eustathius interessent, rogaret: nihil illos ad rem id pertinere, respondisse. Ad quæ verba Dioscorũ acta subintulisse tradunt: Imperatorem Christia- E nissimum † exhortabor, vt Principes viri, & qui * mecum de causa decreuerunt, adsint. Tum verò eos qui missi ad eum fuerant dixisse: Eusebium solum eum accusare, & omnes adesse debere. Atque ibi Dioscorum, eos quoque præstò oportere esse, dixisse, qui vnà secum iudicis munere functi essent. Nihil enim, inquit, mihi priuati negocij aut criminis cum Eusebio est, quod non cum aliis qui mecum condemnationis sententiam tulerunt, cõmune sit. Et quum eius rei gratia diutius internũcij apud eum morati essent, Dioscorum tandem hisce verbis eis respondisse: Semel vobis quæ dicenda erant dixi, & quod amplius dicam non habeo. Quę vbi ad episcopos fuissent relata, Eusebiũ, cum vno Dioscoro, neque cum alio quopiam iudicium sibi esse, dixisse: Dioscorúmque tertiò etiã citari postulauisse. Ibi tum Aetiũ significasse, paulo antè quosdam, qui se clericos esse dixissent, & alios ab Alexandria laicos & populares homines, libellos sibi aduersus Dioscorum obtulisse, eósq; pro consessus foribus vociferantes astare. Dedisse autem libellum primum Theodorum Alexandri- F næ ecclesiæ diaconum, deinde diaconum alterum † Ischyrionem nomine, & Athanasium presbyterum Cyrilli ex fratre nepotem, & item Sophronium: in quibus libellis blasphemum illum esse, & per vim pecuniam hominibus extorsisse, & de * corporalibus insuper quibusdam supplicantes retulerint. Sub hæc, tertiò Dioscorum, vt se sisteret, citatum esse. Et eos qui ad illum missi fuerant, reuersos, verba eius memoriæ mandata retulisse: Dioscorum scilicet dixisse, Abundè satis se antea respõdisse, neque iam quod insuper diceret habere. Atque vbi internuncij ei idẽtidem institissent, & ille eadem sæpe verba repetiisset, Pascasinũ episcopum dixisse: Tertiò etiam euocatus Dioscorus haudquaquam cõparet, propterea fortasse quòd eum conscientia mordeat: episcopósque eum interrogasse, quidnam is commeritus esset? Et quũ illi in canones eum commisisse dixissent, Proteriũ Smyrnensem episcopum proloquutum esse: Quũ Flauianus cæsus est, nihil tum ordine legitimo de eo est actum. Et Leonis veteris Romæ antistitis mandatarios in hæc verba sententiam dixisse, cõ-

mentarius

Marginal notes:

Sessio secũda Actio Eusebij aduers[9] Dioscorum.

* Secundæ Ephesiæ synodi.

Dioscorus per internuncios in solorũ episcoporum consessum aliquoties vocatur.

Dioscori responsum.

* εἰς ἀνασκευήν.

Idẽ ad principes & senatorios viros laicos prouocat.

† προτρέψομαι * σὺν ἐμοὶ δικάσαντας.

† Siue Ischyram.

* περὶ σωματικῶν.

A commentarius Synodi perhibet. In lucem producta sunt, quæ Dioscorus, qui magnæ Alexandrinorum vrbis episcopus fuit, aduersus canonum sanctiones & ecclesiasticas constitutiones facere ausus est, per inquisitionem in concessu primo institutam, & per ea quę hodierno die sunt acta. Ille enim, vt multa omittamus Eutychetem opinionis suæ popularem, canonicè & legitimè ab episcopo suo, eo scilicet qui inter sanctos degit, patre nostro & archiepiscopo Flauiano, exautoratũ, autoritatem sibi ipsi arrogans cõtra canonum sententiam, prius etiam ad communionem admisit, quam piis & Dei amantibus episcopis Ephesi assederit. Sedenim sedes Apostolica, aliis gratiam de rebus quas contra voluntatem & sententiam eius admiserunt, fecit: atque illi ad hunc vsque diem sanctissimum archiepiscopum Leonem, & sanctam vniuersalem ecclesiam sequi perseuerarunt. Quamobrem in communionem etiam suam ipsos, vt eiusdem fidei cultores, recepit. Iste autem ad pręsens etiam tempus se gloriose de rebus eis iactitat, propter quas anxiè eum lu-

Præiudiciũ mãdatariorũ Rom. pontif. quo Dioscorus dãnatur.

Pœnitẽtibus episcopis gratia facta.

B gere & summisse terram spectare oportuit. Ad hæc epistolam quoque beatissimi Papæ Leonis legi non permisit, ad beatissimum Flauianum ab eo scriptam, quum quidem de ea legenda, ab eis qui illam attulerant admonitus, iureiurando interposito, lectionem eius pollicitus esset. Quapropter ea non lecta, per scandala & offendicula sanctissimæ in orbe ecclesiæ plurimum cepere detrimenti. Nos verò, tametsi talia ausus sit, de prioribus tamen eius impiè factis, vt misericordia eum, sicuti & alios Dei amantissimos episcopos, qui non eam quam sibi vsurparunt iudicandi habuere potestatem, dignaremur, † prospeximus. Quandoquidem autem ille priora facinora posterioribus flagitiis superauit, & excommunicationem aduersus sanctissimum & piissimum magnæ Romæ archiepiscopum Leonem dictare & promulgare ausus est, atque insuper libellum contra illum criminibus iniquis plenum sanctę & magnæ Synodo obtulit: semel denique iterum ac tertiò à piis episcopis canonicè citatus, dicto au-

† ἐπιεικοῦ μεν.

C diens non fuit, conscientia scilicet ipse sua ictus, multosque ritè atque ordine à pluribus Sinodis damnatos contra leges & constitutiones suscepit, sententiam ipse aduersus seipsum ecclesiasticis sanctionibus variis modis proculcatis tulit. Proinde sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & veteris Romæ Leo, per nos & Synodum præsentem, vnà cum ter beato & celeberrimo Petro Apostolo, qui est petra & basis Ecclesiæ Catholicæ, fundamentúmque orthodoxæ & rectæ fidei, episcopalem ei abrogauit dignitatem, & ab omni sacerdotali ministerio alienum esse decreuit. Itaque sancta hæc & magna Synodus, de eo qui dictus est Dioscoro, iuxta sententiã canonũ, calculis suffragiisq; suis, quòd ei videbitur, statuet. Hęc omnia, quum autoritate sua Anatolius, Maximus, & cæteri episcopi, præter eos qui vnà cũ Dioscoro exautorati fuerant, cõfirmassent, relationem de omnibus rebus Synodalem ad Martianum imperatorem missam, esse acta dicunt. Cui sententia quoque qua Dioscoro dignitas abrogata est, adiuncta fuerit,

de verbo ad verbum sic habens, sicuti etiam ipsi D Dioscoro est insinuata. Scitote, propter sacrorum Canonum contemptum, & quam sanctæ isti vniuersali Synodo exhibuisti inobedientiam, propterea quòd præter crimina alia, de quibus manifestò conuictus es, tertiùm à sancta hac & magna Synodo, iuxta sacros Canones citatus, vt ad dicendam causam adesses, non comparueris, decimotertio vertentis huius Octobris mensis die à sancta & vniuersali Synodo exautoratũ, ab episcopatu & omni ecclesiastica ✶ constitutione alienum esse. Post hæc, vbi de his rebus literæ ad episcopos Alexandriam scriptæ, & edicta contra Dioscorum composita fuissent, finem etiam suum congressum istum habuisse. Cæterùm quum rursum conuenissent, de recta fide tractatum, & ne formula vlla alia conciperetur, decretum esse: & posteaquam res Eutychetis finẽ suũ accepissent, & ab episcopo Rom. per constitutionem cõformata essent, quam etiam omnes cõprobarint, omnes eadem se dicere, sæpiúsque repetere, exclamasse. Postquam etiam principes E postulassent, vt patriarcha quilibet vnum aut alterum episcopum ex diœcesi & administratione sua designaret, quo vniuscuiusque sententia manifestò apud omnes proferretur: Florentium Sardensem episcopum, episcopis vt re deliberata id faceret permittentibus, & Cecropium Sebastopolis episcopum, sic postea verba fecisse. Fides ritè à trecentis decem & octo sanctis patribus in formulam redacta, & rursum à sanctis patribus Athanasio, Cyrillo, Cœlestino, Hilario, Basilio, Gregorio, atque nunc denuò à sanctissimo Leone confirmata est. Rogamus igitur, vt sanctorum trecentorum decem & octo patrum, sanctissimique Leonis scriptum legatur. Id vbi factum esset, Synodum vniuersam exclamasse: Hæc orthodoxorum rectéque sentientium fides est: ita omnes credimus: Papa Leo sic credit: Cyrillus sic credidit: Papa fidem sic exposuit. Porrò colloquio & deliberatione alia habita, vt etiam quæ centum & quinquagina patres ediderunt, legerentur, lecta ea quoque esse. Ad quæ Synodus rursum exclamauerit: Hæc omnium nostrûm est fides, hæc orthodoxorum est fides: ita omnes credimus. His dictis, Aetium archi- F diachonum progressum, in manibus se habere diuini Cyrilli ad Nestorium Epistolam, dixisse, quam manibus suis patres Ephesi confirmarint. Et aliã item Epistolam ipsius Cyrilli ad Ioannem Antiochenum, itidem vt alteram illam confirmatam: ásque publicè legi petiit. Itum igitur in consilium, & vtrunque scriptum publicè lectum esse. Epistola prior hisce verbis composita fuit. Religiosissimo & piissimo collegæ Nestorio Cyrillus. Blaterant, vt audio, nonnulli, de suspicione mea, quam de pietate tua conceperim: & id crebrius faciunt, solicitè admodum, vt cum magistratibus propterea congrediantur, opportunitatem obseruantes, & fortasse alicubi auribus se tuis inseruire putantes. Et post pauca. Sancta igitur & magna Synodus profitetur, inquit, ipsum qui ex DEO & patre natura genitus est, filium vnigenitum, ex vero DEO DEVM verum, lumen de lumine,

Sentẽtia Synodi Chalcedonensis, qua Dioscor⁹ est condẽnatus.

✶ θεσμῶ.

Non esse cõponendas nouas fidei formulas.

Symbolũ Nicænum cõfirmatum.

Secũdæ vniuersalis Synodi decreta comprobata.

Epistola beati Cyrilli ad Nestorium.

V

A per quem pater condidit omnia, descendisse: incarnatum & hominem factum, & passum esse: resurrexisse tertia die, ascendisse in cœlos. Quæ & nos sequi oportet, doctrina simul & exemplo illud nobiscum reputantes, quid sibi velint verba hæc, Deum verbum incarnatum & hominem factum esse. Non enim dicimus, Verbi naturam transmutatam carnem factam: sed neque in totum hominem ex anima & corpore constantem, versam esse. Verùm illud potius, carne rationali anima animata sibiipsi secundum subsistentiam vnita: Verbum eo, qui verbis exprimi & intelligentia percipi nequeat, modo, hominem factum, & filium hominis dictum esse. Atque id quidem non iuxta voluntatem aut beneplacitum solum, sed neque veluti per solius personæ assumptionẽ, & quòd diuersæ ad vnionem veram conuenerint naturæ: verùm quòd vnus ex vtriusque CHRISTVS & filius factus sit, non quòd naturarum diuersitas per vnionem sublata sit, sed quòd illæ nobis potius vnum Dominum & Chri-

Duæ naturæ in vno Christo.

B stum & filium ex diuinitate atque humanitate ineffabili & inenarrabili ad vnitatem concursu perfecerint. Et rursum post pauca. Quandoquidem verò propter nos & nostram salutem, vnita sibiipsi, iuxta subsistentiam, humanitate processit ex muliere, carnaliter etiam genitus esse dicitur. Non enim primùm communi more ex sancta Virgine homo genitus est, & deinde in eum Verbum peruenit: sed id ex vtero ipso vnitum, carnalem natiuitatem subiisse dicitur, vtpote carnis suæ natiuitatem propriæ sibi asciscens. Sic ipsum dicimus passum esse, & resurrexisse, nõ quòd Deus verbum propria sua natura passum sit, aut plagas aut clauorum fixuras aut vulnera reliqua exceperit. * Diuinitas enim perpeßioni obnoxia non est, propterea ꝙ etiã incorporea est. Quoniam verò corpus, quod propriè eius factum est, passum est, propterea verbum ipsum pro nobis passum esse dicitur. Nam † id à perpesione liberum, in corpore perpeßioni obnoxio fuit. Alterius porrò epistolæ partes pleræq; antea in hoc opere insertæ sunt. In ea autem dictum quod-

Incarnatio Saluatoris.

Paßio. Resurrectio.

** ἀπαθὲς τὸ θεῖον.*

† ἦν γὰρ ἀπαθὲς ἐν τῷ πάσχοντι σώματι.

C dam est, à Ioanne quidem Antiocheno prolatum, à Cyrillo verò suffragiis omnibus comprobatum, qui sic inquit. Virginem sanctam, θεοτόκον, hoc est Deigenitricem profitemur, propterea quòd Deus verbum ex ea caro & homo factus sit, & ab ipsa vsque conceptione assumptum ex ea templum sibi vniuerit. Euangelicas verò & Apostolicas voces de Domino, diuinos illos viros scimus partim communiter veluti de vna persona protulisse partim verò tanquam de duabus naturis discernere uisse. Et alias quidem magnificè, sicuti Deum decet, iuxta diuinitatem CHRISTI: alias autem summissè & humiliter, secundum humanitatem eius tradidisse. Quibus intulit: Sacras hasce voces vestras vbi legimus, sicuti & nos ipsos, sentire vos comperimus. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptisma. Itaque rerum vniuersarum seruatorem Deum glorificauimus, alteri alteris congratulantes, quòd congruentem diuinitùs inspiratis scripturis, & traditioni sanctorum patrum nostrorum, nostræ simul & vestræ ecclesiæ habeãt fidem. Hæc vbi lecta sunt (acta

Epistola Cyrilli ad Ioannem Antiochenum.

Virgo Maria θεοτόκος

Verba scripturæ de Christo.

Gratulatio de concordia fidei.

Synodi habent) Synodus exclamauit: Omnes ita D credimus, papa Leo ita credit: Anathema in eum qui vel diuidit, vel confundit. Hæc ipsa Leonis archiepiscopi est fides, Leo ita credit, Leo & Anatolius ita credunt: Omnes ita credimus: & Cyrillus ita credidit. Sempiterna est memoria Cyrilli: epistolæ Cyrilli ita sunt, sicuti sentimus, sicuti credidimus, sicuti credimus. Leo archiepiscopus ita sentit, ita credit, ita scripsit. Atque vbi de Leonis epistola legenda colloquuti essent patres, sicuti in Græcum sermonem translata fuerat: & ipsam lectam esse commentarius refert, eámque de verbo ad verbum actis annexam. Post cuius lectionem episcopi vociferati sint: Hæc ipsa patrum fides est, Hæc ipsa Apostolorum fides, omnes ita credimus. Nos orthodoxi & rectè sentientes ita credimus, Anathema in eum qui ita non credit: Petrus per Leonem ista protulit: Apostoli ita docuerunt: piè & verè Leo docuit: Cyrillus ita docuit: Leo & Cyrillus ad eundem modum docuerunt: Anathema in eum qui non ita credit: Hæc vera est fides, orthodoxi ita cre-

Acclamationes assentientis Synodi.

Leonis episcopi Rom. epistola lecta.

Vociferationes synodi Leonis scriptum cõprobantiũ.

E dunt: hæc fides est patrum. Cur hæc Ephesi lecta non sunt? Dioscorus hæc suppresit. Illud quoque in actorum cõmẽtariis reperitur. Postquam pars quædam epistolæ Leonis lecta est, hoc complectens: Et ad naturæ nostræ debitam culpam luendam, natura diuina ei quæ perpeßioni obnoxia est, vnita est, vt quod ita sanationi nostræ affine commodúmque esset, vnus & idem mediator Dei & hominum CHRISTVS IESVS, mori ex altero posset, ex altero prorsus non posset. De hac voce Leonis Illyricos atque itidem Palestinos episcopos contendisse: & eum qui dictus est Aetium archidiaconũ sanctissimæ ecclesiæ Constantinopolitanæ, sententiam aliam Cyrilli, hisce verbis compositam protulisse. Quandoquidem proprium eius corpus, gratia Dei, quemadmodum inquit Apostolus Paulus, pro omnibus mortem gustauit, oppetiisse mortem pro nobis ipsum (Verbum scilicet) dicitur: non quòd id periculum mortis adierit, quantum ad naturam ipsius pertinet (nam hoc dicere, aut sentire, attoniti stuporis est) sed quòd, sicuti

Particulæ epistolæ Leonis Ro. episc.

Cyrilli verba Leonis verbis respõdentia. Leonis dictũ.

F modò dixi, caro eius mortem gustauit. Rursum ad epistolæ Leonis dictum, quod sic habet: Operatur nanque vtraque forma, cum alterius communione, quod ei proprium est: Verbo quidem, id quod Verbi est, perficiente: corpore autem, quod corporis est, absoluente. Atque illud quidem in eo miraculis relucet, hoc autem iniuriis & contumeliis subiacet. Ad hoc inquam dictum Illyricis & Palæstinis rursum ambigentibus, Aetius aliud Cyrilli capitulum legit, quod sic habet: Quædam sanè voces quàm maximè Deum decent, quædam autem rursus homini conueniunt, quædam porrò medium obtinent locum, filium Dei Deum simul & hominem esse significantes. Post hæc, de alia epistolæ Leonis parte, quos diximus, episcopi addubitarunt, cuius hæc sunt verba. Etiãsi enim in Domino Iesu Christo Dei & hominis persona vna est, aliud tamẽ illud est, ex quo invtroq; cõmunis est iniuria & cõtumelia: & aliud, ex quo cõmunis cõsistit gloria. Ex nobis enim in eo est minor patre humanitas, ex pa-

Hoc Theologi quidã Cõmunionem idiomatum dicunt. Cyrilli simile verbum.

Aliud Leonis scriptum.

A tre autem æqualis ei cum patre diuinitas. Ibi tum Theodoritus æqua lance verba ea põderans, beatum quoque Cyrillum de verbo ad verbum hæc dixiſſe retulit. Et homo factus, eo quod eius proprium fuit, non mutato, id quod erat permanſit, & alterum in altero habitat, videlicet natura diuina cum hominibus. Sub hæc, ampliſsimi principes, ſi quæ adhuc reliqua eſſet controuerſia, interrogarunt: & omnes, minimè ſe ambigere dixerunt. Deinde Atticus Nicopolitanus epiſcopus permitti ſibi poſtulauit, vt in diebus paucis, animo tranquillo & quieto, Dei & diuinorum patrũ decretum in conſtitutionem referre poſſet. Epiſtolã quoque Cyrilli ad Neſtorium dari ſibi petiit, in qua illũ Cyrillus, vt duodecim capitibus ſuis, ita vt alij omnes feciſſent, aſſenſionem ſuam præberet, admonuit. Et principes collocuti, dierum quinq; tempus ei conceſſere, vt cum Anatolio Conſtantinopolitano antiſtite congrederetur. Et epiſcopi omnes fauſtis acclamationibus hæc laudarunt, vociferantes: Nos ſic credimus, Omnes ita credimus, & Leo. Sic credimus, Nemo noſtrûm ambigit, Nos omnes ſubſcripſimus. Deinde verba hęc dicta ſunt: Non neceſſe eſt vt omnes conueniamus. Cæterùm quoniam æquum eſt, ambigentium fidem confirmari, religioſiſsimus epiſcopus Anatolius ex ſubſcriptoribus deliget, quos ad ambigentes docendos iudicauerit eſſe idoneos. Ibi Synodus intulit: A patribus petimus, vt patres Synodo reſtituant, vt voces & preces orthodoxorũ ad imperatorem referant: Omnes peccauimus, omnibus venia detur. Tum eccleſiæ Conſtantinopolitanæ clerus exclamauit: Pauci vociferantur, non Synodus hoc dicit. Poſt quos Orientales dixerunt: Aegyptium in exilium. Illyrici autem exclamarunt: Omnium imperator miſereatur, oramus. Et Orientales: Aegyptium in exilium. Et quũ contrà ex æquo Illyrici vociferarentur, Conſtantinopolitani exclamarũt: Dioſcorum in exilium, Aegyptium in exilium, Hæreticum in exiliũ, Dioſcorum Chriſtus exautorauit. Et Illyrici rurſus: Omnes peccauimus, omnibus gratiã facito: Dioſcorum Synodo, Dioſcorum eccleſiis redde. Et

Item Cyrilli ei ſimile.

Atticus Nicopolitanus epiſcopus ſynodi ſenatuſcõſulta inſcriptum refert.

Principes viri nomine imperatoris ſynodo præſunt.

B

Voces variæ epiſcoporum, Dioſcorũ vel dãnari vel recipi in gratiã volentium.

C quum alia quædam in eundem modum fierent, conſeſſus quoque is finem ſuum cepit. In proxima deinde ſeſsione, poſtquam Senatus per interloquutoriam ſententiam, vt decreta concilij in conſtitutionis formam redacta legerẽtur, ſtatuit: progreſſus Cõſtantinus ſecretarius, ex ſcheda hęc recitauit: Poſteaquam Synodus orthodoxæ & catholicæ fidei gratia coacta eſt, poſt vnam amplius etiam exactam & accuratam magis inquiſitionem & deliberationem fieri debere, cenſemus. Et quia Flauianus diuinæ memoriæ antiſtes, & Euſebius religioſiſsimus epiſcopus, ex actorum commentariorum, qui lecti ſunt, teſtificatione, & dictis ipſis quorundam qui Synodo tum celebratæ pręfuerunt, quíque hallucinatos ſe eſſe, & perperam dignitatem eis abrogaſſe, qui nihil à fide aberrauerint confeſsi ſunt, iniquè condemnati eſſe probati ſunt: videtur nobis, pro eo atque Deo æquum eſſe placet, quatenus hoc etiam diuiniſsimus & religioſiſsimus noſter Dominus arbitrabitur, vt eadem pœna mulctẽtur, Dioſcorus religioſiſsimus Alexãdriæ epiſcopus, & Iuuenalis religioſiſsimus Hieroſolymorum epiſcopus, & Thalaſsius religioſiſsimus Cæſareæ Cappadocũ epiſcopus, & Euſebius religioſiſsimus Ancyræ epiſcopus, & Euſtathius religioſiſsimus Beryti epiſcop9, & Baſilius religioſiſsimus Seleuciæ Iſaurorum epiſcopus, qui tum Synodo præierũt: videlicet vt iuxta ſacros canones ab epiſcopali dignitate ſint alieni. Qui verò illorum autoritatem ſunt ſequuti, eos diuinæ maieſtatis cognitioni permittimus. Et poſt quarundã ſententiarum lectionem, epiſcopi qui ibi congregati erant, interrogati ſunt, an fidei trecentorum decem & octo, & rurſum centum & quinquaginta patrum, literæ Leonis Papę conſonæ eſſent? Tũ Anatolius Conſtantinopolitanus epiſcopus, & reliqui, quàm maximè epiſtolam Leonis concordare cum eis qui dicti ſunt patribus reſponderũt: & confeſtim eam omnes manuum ſuarum annotatione raborarunt. His ita actis, Synodus vniuerſa exclamauit: Omnes aſſentimur, omnes comprobamus, omnes idem credimus, omnes idem ſentimus: Omnes ita credimus, Patres Synodo reddantur, ſubſcriptores Synodo reddantur: Viuat Imperator Auguſtus, Viuat Imperatrix Auguſta. Patres Synodo reddantur: qui idem nobiſcum credunt, ſynodo reddantur. Viuat in multos annos Imperator. Qui nobiſcum in ſententia concordãt, Synodo reddãtur. Multos annos viuat imperator. Omnes fidei ſuſcripſimus. Sicuti Leo, ita & nos ſentimus. Sub hæc, interloquutoria ſententia ita promulgata eſt: Retulimus ad diuiniſsimũ & piiſsimum Dominum noſtrũ de eis, & ſententiã pietatis eius expectamus. Religio autem veſtra & de Dioſcoro, cui dignitatem † ampliſsima celſitudine nobiſque ignorantibus abrogaſtis, & de quinque iſtis pro quibus precati eſtis, denique de rebus in Synodo hac geſtis vniuerſis, Deo rationem reddet. Sententiam eam acclamationibus epiſcopi probarunt, dicentes Dioſcorum Deus exautorauit, Dioſcorus iuſtè damnatus eſt, Dioſcoro Chriſtus dignitatem ademit. Poſtquam à Martiano reſponſum allatum eſt, quo epiſcopis quid de exauthoratis illis ſtatuerent, permiſit, ſicuti hoc à principibus indicatum eſt, Synodus hoc ſic ad verbum dixit: Rogamus eos vt ingrediantur, Synodo qui eiuſdem nobiſcum ſententię ſunt reſtituantur, Synodo qui cũ ea idem opinantur reddantur, ad Synodum qui Leonis epiſtolæ ſubſcribunt, reuertantur. Poſtea ſupplices epiſcoporum Aegyptiæ diœceſis libelli Martiano oblati, lecti ſunt, in quibus præter alia hæc fuere. Quemadmodum trecenti decem & octo in Nicæna vrbe patres promulgarunt, ita & nos ſentimus: & anathemati ſubiicimus hæreſim omnem Arij & Eunomij, & Manetis & Neſtorij, & eorum qui dicunt carnem Domini noſtri de cœlo veniſſe, & non ex ſancta Deigenitrice atque perpetua virgine Maria aſſumptam eſſe iuxta ſimilitudinem omnium noſtrûm, abſque peccato. Adhæc Synodus exclamans dixit: Cur Eutychetis etiam dogma anathemate non feriunt? Epiſtolæ Leonis ſubſcribere debent, Eutychetem & dogmata eius anathemate iugulantes: Leonis epiſtolæ conſentiant: Illudere nobis & diſcedere volunt. Ibi tum Aegyptij epiſcopi dixere: Multi ſunt in Aegypto epiſcopi: neque nobis, vt eorũ perſonam qui abſunt ſuſtineamus, integrũ eſt. Et Synodo ſupplicarunt, vt eis, quoad Archiepiſcopũ ſuum haberent,

Sẽtentia & pœnatalionis in Dioſcorũ & factionis eius populares.

D

Epiſtola Leonis Ro. epiſcopi cũ prima & ſecũdæ Synodi decretis concordat.

Vociferationes aſſentientium epiſcoporum.

Eorundem pro dãnatis reſtituendis preces.

E

Interloquutoria principũ ſententia.

† τῆς ὑψοτάτης κορυφῆς.

Reſtituũtur epiſcopi damnati, præter vnum Dioſcorum.

F

Aegyptij epiſcopi orthodoxiam profitentur.

Eutychetis tamen hæreſim iidem nõ damnant.

A expectare liceret: sententiam & authoritatem illius, iuxta Synodorum consuetudinem, sequuturis. Si enim præter eius consilium qui eis præiret, statuere aut facere quicquam in animum inducerent, malè se à prouinciæ suæ episcopis acceptum iri, dixerunt. Et magna inter eos & synodum contentione mota, vix tādem eis, vt quoad episcopus eis designaretur, expectarent, cōcessum est. Deinde preces monachorū quorūdam productæ sunt, quarū hoc erat caput, ne eis necessitas chartis aliquibus subscribēdi imponeretur, donec synodus vniuersa, quam imperator ipse cogendā sanxisset, cōgregata esset, & ipse decreta eius ritè in scriptū relata legisset. Eis lectis Diogenes episcopus Cyzici dixit, Barsumam vnū inter eos qui ibi cōuenissent esse, qui Flauianum iugulauerit. Ipsum enim, σφάξον, hoc est, iugula exclamasse: neq; tum legitimè, ꝙ in supplici libello nominatim insertus non esset, in synodū venisse. Ad hæc verba episcopi omnes exclamarūt: Syriam omnē Barsumas vastauit, & mille nobis monachos induxit. Atq; vbi synodus colloquuta, eos qui conuenissent, synodalē

Monachorū quorūdā supplicatio.

Barsumas percussor Flauiani.

B constitutionē præstolari iussit: monachi, vt libelli ab eis cōpositi legerētur, postularūt. Quorū pars quædam erat, vt Dioscorus, & qui cū eo erant episcopi, in cōsessum admitterentur. Cæterùm ad petitionem eam episcopi omnes exclamarūt: Anathema in Dioscorū, Dioscorum Christus exautorauit. Monachos hosce eiice: cōtumeliam synodi tolle: vim synodo illatam tolle: probrū synodi tolle. Atque aduersum ea monachi contrà vociferati sunt: Monasteriorū contumeliam tolle. Et quū synodus rursum vociferationes suas repeteret, per interloquutionem reliqui illorū libelli legi sunt iussi: qui dictabant, non rectè Dioscoro dignitatem ademptam esse: & quæstione de fide proposita, disquisitione opus esse, atque illū in consessum venire debere. Sin minus, vestimenta se excussuros, & ab episcoporū qui ibi conuenissent cōmunione secessuros esse, dixerunt. His verbis auditis, Aetius archidiaconus canonē de eis legit, † qui seipsos segregarent, atque vbi contentio inter episcopos orta est, & monachos, qui partim Dioscorum & Eutychetem anathemate mactarunt, partim id facere recusarunt, per interloquutoriā statutum est, vt Fausti preces, & aliorū monachorū, clarius, quo exaudiri possent, legerentur: quæ preces hoc cōplectebantur, vt imperator rogatus eos monachos recipere nō dignaretur, qui rectis dogmatibus aduersarētur: inter quos Dorotheus etiā Eutychetem orthodoxū & rectè sentiētem vocauerat, & ab eis in principum præsentia variæ de Eutychete opiniones sunt productæ. Postea in cōsessu quinto, Principes omnibus satis liquere dixerunt, ea quę de fide essent constituta. Et Asclepiades Cōstantinopolitanę ecclesiæ diaconus in medium processit & synodi * decretū legit, quod hic referre visum nō est. Ei nonnulli quidem reluctati sunt, plurimi autem assensi. Porrò postquā variæ vociferationes editæ sunt, Principes dixerūt, Dioscorum retulisse, propterea se Flauianum exautorasse, quòd duas naturas esse dixerit: decretum autem hæc verba, Ex duabus naturis, habere. Ad quę Anatolius intulit, nō propter fidem Dioscorum damnatum esse, sed quòd Leonem in † excōmunicationem coniecerit, & ter citatus non

Synodi clamor cōtra Dioscorū & deprecatores eius monachos.

† περὶ τῶν ἀφοριζόντων ἑαυτούς.

C

Preces cōtra Eutychetem

** ὅρον.*

Decreti synodi lectio.

Cur Dioscorus damnatus sit.

† ἀκοινωνησίαν ἐπαγαγόντι.

comparuerit. Atque ex eo tempore Principes, vt D sententiæ epistolæ Leonis decreto insererentur, iusserunt. Quum autē episcopi respondissent, decretum & formulā fidei aliam, ꝙ prior illa rectissimè concepta esset, fieri non debere, res ad imperatorem est relata. Imperator ex Orientalibus episcopis sex, ex Pontica diœcesi tres, ex Asiana tres, ex Thracia item tres, & ex Illyrico quoq; tres deligi, eísque Romanos mandatarios & Anatolium adesse iussit: q in martyrio celeberrimę Euphemię conuenientes, professionē fidei rectè cōstituerēt: atque vt aut quisque eorum fidē suam declararet, aut synodū in Occidentalem orbis partem trāslatum iri sciret. Et interrogati vt dicerent, Dioscorúmne qui ex duabus naturis Christum profiteretur, an Leonem qui duas naturas in Christo cōcurrere doceret, sequerentur, cum Leone se credere, & qui aliter dicerent, Eutychianistas vocari exclamarunt. Ita Principes decreto duas naturas quæ non mutarentur, non diuiderentur, nō confunderentur, in Christo vnitas esse, iuxta Leonis sententiam addi iusserunt. Porrò postquam Principes E cum Anatolio & Leonis mandatariis, in martyriū sanctæ Euphemiæ peruenerunt, vbi quoque aderant, Maximus Antiochenus, Iuuenalis Hierosolymitanus, Thalassius Cæsariensis, simulátque isti omnes è templo egressi sunt, Synodi decretum in hanc sententiam lectum est. Dominus noster & Seruator Iesus Christus: & reliqua, quæ in historiæ contextu inseruimus. Post hæc vbi omnes exclamarunt: Hæc ipsissima patrum fides est, Metropolitani ei mox subscribant. Hæc fides Apostolorum est: huic omnes assentimur, omnes ita sentimus. Principes inter se colloquuti responderunt, se ea quæ à patribus constituta, & ab omnibus cōprobata essent, ad * sacram Celsitudinem relaturos esse. In consessu sexto Martianus ipse affuit, & primùm pro concione ad episcopos verba de cōcordia orthodoxæ & rectæ fidei fecit. Deinde iussu eius ab Aetio archidiacono fidei decretum lectum est, eíque omnes subscripserunt. Post hæc imperator, num de consensu omnium decretum conscriptum esset, percunctatus est: atque id per faustas acclamationes omnes cōfirmarunt. Et imperator rursum orationem habuit, eámque omnes collaudarunt. F Sub hæc, Imperatore cohortante, canones episcopi condiderunt, & Chalcedonensi ciuitati metropolis iura concesserunt. Imperator quoque episcopos tres aut quatuor dies expectare, & quemlibet eorum quod vellet proferre, vt in Principum præsentia quod æquū esset decerneretur, iussit. Et sic cōsessus is solutus. Ad alium postea cōsessum ventum est, & in eo canones compositi. Deinde autem conuentu alio coacto, vnà cum aliis Maximus Antiochenus & Iuuenalis Hierosolymitanus consedit. Ibique constitutum, vt Antiocheno antistiti vtraque Phœnicia, & Arabia ipsa: Hierosolymitano autem, tres Palestinæ prouinciæ parērent. Atque hæc ab episcopis & principibus stabilita sunt. In sessione noua, de Theodorito Cyri episcopo actū, qui assurgens anathemate Nestorium damnauit, verbis hisce: Anathema in Nestorium, eúmque qui sanctam virginem Mariā Deigenitricē non dicit, & qui in duos filios diuidit vnum filium vnigenitum. Ego etiā decreto & Leonis epistolæ subscri-

Post Nicænam, formulam aliam fidei nō edendam.

Duæ naturæ in vno Christo.

Decretū Synodi lectum, ab omnibus approbatur.

** θείαν κορυφήν.*

Canones ecclesiastici.

Diœcesis patriarchæ Antiocheni, & item Hierosolymitani.

Theodoritus in integrum restitutus.

A psi. Itaque de cõsensu omnium, sedem suam recepit. Rursum in congressu alio, Ibas Edessæ episcopus, vt de rebus eius dispiceretur, obtinuit. Lecta eius est epistola, quam Photius Tyri & Eustatius Beryti episcopi in iudicio oppugnarunt. Sententia eius rei in proximam sessionem dilata. quę postquam vndecima est coacta, pluribus episcopis præsentibus, nonnulli quidem vt sacerdos tantum esset, statuerunt: alij verò, vt episcopi dignitatem etiam obtineret, iudicarunt: aduersarios eius pro foribus esse, & vt ingredi eis liceret petere, dicentes. Quæ de eo acta & decreta erant, lecta ibi sunt. Quum autẽ principes ea legenda esse censerent, quæ Ephesi de eo ipso constituta essent: episcopi illis responderunt, quæ in posteriore Ephesia synodo gesta essent, vt pro irritis haberentur, iudicatũ esse: electione & consecratione Maximi Antiocheni sola excepta. Qua de re preces Imperatori obtulere, vt ille sanciret, ne quid earum rerum qu ę Ephesi secundò actę essent, obtineret: synodo, quę ibi primùm sanctissimo Cyrillo Alexandrino pastore præeunte celebrata est salua. His ita dictis, Ibas synodi iudicio episcopatum suum recepit. Porrò cõsessu duodecimo Bassiani Ephesij episcopi res agitata est: & tum vt ille episcopatu abiret, eumque Stephanus reciperet, decretum est. Id per alium quoque conuentum confirmatum. Sessione tredecima, de Nicomediensi Eunomio & Nicæno Anastasio actum, qui de finibus prouinciarum suarum administrandarum inter se contendebant. Coactus quoque decimusquartus consessus, in quo de rebus Bassiani est tractatum. Et postremò omnium synodus Cõstantinopolitano throno ius illud tribuit, & confirmauit, vt alterum statim à Romana sede locum & ordinem is obtineret. Atque ita finem suum synodus accepit. B

Ibas Edessenus itidem.

Decretorum posterioris Ephesiæ synodi abolito.

Bassiano Ephesio episcopo episcopatus abrogatus.

Constantinopolitanus antistes secundũ Rom. episcopum primatum obtinet.

SEDECIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSSEXTVS.

CAPVT I.

A QVÆ sub Martiani & Leonis piorum imperatorum rerũ administratione in ecclesiis acciderũt sic se habuere. Zeno autẽ postquam Imperiũ accepit, nõ rectè se rerum summam gubernare posse putauit, nisi voluptatibus omnib⁹ cum potestate summa perfrueretur. quibus adeò se à primis, quod dicitur, carceribus corrumpendum permisit, vt nihil prorsus esset, quod impetũ eius in facinora teterrima inhibere posset. Ita siquidem turpibus flagitiis se contaminauit, vt B existimaret, si clàm intra regiæ penetralia scelera patraret, obscurũ id & minus generosum esse. Sin publicitùs & apertè in conspectu omniũ absque pudore omni flagitiosus esset, id demũ Principe & imperatore dignum esse censuit. Quod ille sic seruiliter admodum & periculosè arbitratus est. Ego verò dixerim, non ex eo verum imperatorem, qui legibus solutus, † arbitrio ipse suo viuat, quòd aliis imperet, æstimari: verùm si in seipsum potius potestatem exerceat, neque praui quicquam animum suum subire sinat: vnde ille aduersus fœditatem & turpitudinem inuictus, & à libidine omni alienus, perinde atque animata virtutum effigies, ciues subditósque suos vniuersos ad imitationem sui pertrahat. Zeno igitur quum voluptatibus sese didicisset, ignorasse mihi videtur, * C seruum se omnium fœdissimum, aut mancipium, propter momenta ea quibus ad deteriora semper paulatim raptus est, factum esse: non aliter quàm seruus quispiam inutilis, subinde dominos mutãs. Et habuit is certè dominas voluptates plures quã numerari possent, eo q perpetuò sibi inuicẽ succedentia scelera eum haudquaq̃ ad finem peruenire passa sint: & voluptates quibus in præsentia deditus erat, nunq̃ cõstiterint, sed veluti initiũ & igniculus succedentis libidinis fuerint, sempérq; deteriora alia facinora inuitarint & cõciliarint. Id quod sic necessariò ꝓcedit, quoad imperator verè quispiam euadat, & † turbulentũ voluptatum statum ita sibi captiuum subiuget, vt deinde illis imperet, & haudquaq̃ tyrannide illarum prematur. Alioqui accesionibus libidinum tacitis & voluptatũ illecebris delibutus, veluti seruus misertimus improbæ dominæ ad extremũ vsque momẽtum seruit, donec tãdem suppliciis infernalibus dedatur. Talis ab ipso statim initio & ingressu imperij Zeno fuit, vir incompositus, dissolutus, intemperans, & corruptus. Quam ob rem & ei qui sceptrũ illi D tradidit, honorem debitum piis operibus non tribuit, & imperium malè administrauit. Proinde populi subditi omnes in Oriẽte simul & Occidẽte afflicti sunt. Nam qui ab ipsa Agar originem ducũt populi Mesopotamiam vastarunt: Thraciam autem innumera Hunnorum, qui antea Massagetæ dicti fuerant, & tum Istrum transierunt, multitudo, nemine obsistente, liberè percurrit. Si quid verò ex illorum direptione fuit reliquum, id ipsum Zeno per vim abstulit, qui non minus quàm barbari ipsi hostiliter eam inuasit. Nec ille longin-

Zeno imperator flagitiosus.

Verus imperator qui sit.

† αὐτοκράτωρ.

* ἀνδράποδον αἴσχιστον δορυάλωτον.

† τὴν ἡδονῶν ὀχλοκρατίαν.

Agareni Mesopotamiam vastãt Hũni Thraciam.

A qua modò loca detrimentis affecit, verumetiam domum suam per absurdas fœdásque voluptates vastam dedit.

CAPVT II.

PAruo siquidem elapso tempore, Basiliscus Verinæ Augustæ frater, aduersus eum consurrexit. Ille verò nihil quod virum & Imperatorem deceret, sed illiberale & summissum quiddam cogitans (desperata enim prorsus quędam res est, libidinibus dedita impietas, effœminatum satis animum, eo quod voluptatibus victa manus dat, indicans) & Verinæ dolum suspectum habens, per aduersam tempestatem celeriter in Isaurum regionem, Ariadnam coniugem quę à matre tandem fugerat, & qui præterea fidi ei erant, secum habens, se contulit. Porrò Basiliscus imperio tanquam spolio quodam sine sanguine arrepta, B Imperiale sibi ipsi imposuit diadema, & Marcum filium suum Cæsarem creauit: exercitumque ingentem ad Zenonem Seleuciæ apud Isauros, in qua vrbe sicut prius in lucem editus fuerat, ita tũ profugus latebat, obsidendum misit, & bellum id aduersus Zenonem gerendum Illo & * Trocundo commisit. Atque vbi res suas, sicuti ipsi videbatur, probè constitutas esse putauit, minus sibi legibus parendum esse duxit. Ac nisi contrà quàm Leo, & qui ante eum imperauerant, fecerant, rempub. administraret, ne imperandum sibi quidem existimauit. Ad eam rem autẽ eũ maximè cõiunx nomine Zenonis, quã etiam Augustam dixit, incitauit. Cum qua aduersus fidei professionem bellum cepit. Ac primùm quidem ad quorũdam Alexandrinorum legatorum petitiones, Timotheum Aelurum ab exilio, in quo decem & octo annos vixerat, reuocauit: quum Acacius Orphanotrophus & pupillorum curator, post magnum Gennadium Constantinopolitanæ ecclesiæ præesset. Aelurus in vrbem Imperialem venit, atque C ibi cohortem hominum dissolutorum secum trahens, magnificè processit: atque asino insidens, ex Imperiali palatio templum supplicationum gratia petiit. Cœterùm quum iumentum id casu quodam procidisset, ipse pede fracto, cum ignominia inde est profectus. Petrum quoque Cnapheum Basiliscus ex Insomnium monasterio, vbi abditus latebat, acciuit: & Aeluro quidem Alexandrinum, Cnapheo autem Antiochenum rursum thronũ, Timotheo qui Proterio successerat, & sacro Calandione pulsis, cõcessit. Isti quamprimùm sedes eas receperunt, armis strenuè sumptis, quartam Synodum anathemati subiecerunt. Multis præterea aliis Basiliscus licentiam multam permisit, quoscunque ecclesiasticis opinionibus aduersari satis posse sciret. Prius autem quàm thronos suos Aelurus & Cnapheus reciperent, quũ adhuc Constantinopoli essent, Basilisco persuaserunt, vt ad episcopos vniuersos † circulares daret literas, qui bus concilium Chalcedonense, & Leonis libellum, per anathema damnaret. Qui illis facilè obsequens, ita scripsit.

Zeno profugus Seleuciæ Isaurorum latet.
Basilisci tyrannis.
Marcus filius eius.
Illus & Trocundus duces aduersus Zenonem mittuntur.
Basiliscus scelerosus.
** fort. legẽdum Lectio, Infr. cap. 13. Eod.*
Timotheus Aelurus ab exilio reuocatus.
Acacius episcopus Cõstantinopolitanus.
Aelurus pedẽ frangit
Cnapheus ab exilio redit.
Isti Chalcedonensem synodũ dãnãt.
† ἐγκυκλίους συλλαβάς.

D † *Zeno Imperator suis victis, in castellũ quod Constantinopolim accolæ nominant, casu quodam profugit. Itaque ad fugæ comites cum alto gemitu: Ludibrium, inquit, Dei prorsus est homo, qui me quoque sic ludificat. Vates quidem consulii, mense hoc Iulio ex necessitate quadam me Constantinopoli esse oportere, responderunt: & ego me in vrbem Constantinopolitanam venturum esse putaui. Nunc verò fugiens & desertus ab omnibus, tumulum hunc miser teneo, castello vrbis cognomine reperto. Suid.*

CAPVT III.

IMperator Cæsar Basiliscus, pius, victor, triumphator, maximus, semper colendus Augustus: & Marcus, illustrissimus Cæsar: Timotheo religiosissimo & Deiamãtissimo magnæ vrbis Alexandrinorum archiepiscopo, atque omnibus per Orientem & Occidentem sacerdotibus Dei. Quascunque, qui ante nos fuere piissimi Imperatores, qui beatam, immortalem, & viuificam Trinitatem rectè coluere, pro recta & Apostolica fide sanxere leges, eas veluti toti mundo salutares, non modò tempore vllo negligi & E aboleri nolumus, verumetiam perinde atque cõstitutiones proprias promulgamus. Et quum veram pietatem, flagrant meque erga Deum & Seruatorem nostrum Iesum Christum, qui nos condidit, & ad tantam gloriam extulit, ardorem studiis rębusque humanis omnibus præferamus, atque insuper coniunctionem gregis Christi salutarem ipsi ciuibusque & subditis omnibus firmũ- que adeò fundamentum atque inconcussum Imperij nostri murũ esse credamus, meritò certè diuino mentis zelo permoti, vnionẽ sanctę Ecclesiæ imperij nostri primitias Deo & seruatori nostro Iesu Christo offerentes, constituimus, vt fundamentũ firmamẽtumq́; * felicitatis humanæ, hoc est trecentorum decem & octo sanctorum patrũ, qui Nicææ olim cum sancto Spiritu in conuentu ecclesiastico congregati fuere, Symbolum, quod nos atque omnes qui ante nos fuerunt certa fide profitentes, baptismum suscepimus, solum in omnibus sanctissimis Dei ecclesiis obtineat, & ab orthodoxo rectéque sentienti populo vsurpetur: quippe quod solum veræ rectæque fidei cõtineat F autoritatem & decretum, satisque cùm ad omnes in vniuersum hæreses abolẽdas, tum ad vnionem summam sanctarum Dei ecclesiarum conciliandam valeat. Et ad diuinum istud Symbolum confirmandum robur suum habeant, ea quę in imperante hac vrbe aduersus eos qui in spiritum sanctum blasphemi fuere, à centum quinquaginta sanctis patribus tum autem quæ etiam in metropoli Ephesiorum aduersus impium Nestorium & sectatores eius sunt acta. Ea autem quæ vnionem & ordinem bonum sanctarum Dei ecclesiarum, & pacem orbis totius turbant, videlicet Tomum Leonis, & omnia quæ Chalcedone per formulam seu decretum fidei, aut editionem symboli, aut expositionem, aut doctrinam, aut disputationem, per res nouas, aduersus id quod diximus sanctum sanctorum trecentorum decem & octo patrum symbolum dicta & acta sunt, sancimus, vt & hic & vbiq; in ecclesiis omnibus à sanctissimis vbicunque fuerint episcopis, apud quos reperta fuerint, anathemate feriantur, atque igni tradantur: propterea quòd hoc sic etiam ab eis qui ante

Basilisci circulares literæ aduersus Chalcedonense Concilium, & Leonis Rom. episcopi Tomum.
Confirmatur Nicænũ symbolum.
** ἀνθρωπίνης εὐζωίας.*
Decreta itẽ Constantinopolitanæ synodi comprobantur.
Ephesiæ itidem.
Tomus Leonis & Chalcedonensia Decreta dãnantur.

A

nos fuere, & nunc pia & beata quiete fruuntur, Constantino & Theodosio minore Imperatoribus de hæreticis dogmatibus omnibus constitutum est. Hæc sic abolita, prorsus ex ea, quæ vna & sola catholica Apostolica & orthodoxa Ecclesia est, eiiciantur: vtpote quæ sempiterna & salutaria trecentorum decem & octo, atque etiam centum & quinquaginta, qui professionem de sancto spiritu promulgarunt, & eorum etiã qui Ephesi congregati fuere sanctorum & beatorum patrum decreta tollunt. Neque prorsus cuiquam vel sacerdoti, vel laico & populari homini diuinam sancti symboli constitutionem violare aut transgredi liceat. Præterea autem, vnà cum rebus omnibus Chalcedone aduersus sacrum symbolum nouatis, anathemate iugulandam censemus hæresim eorum, qui non profitentur filium Dei vnigenitum ex Spiritu Sancto, & sancta Deigenitrice semperque virgine Maria verè incarnatum & hominem factum esse: sed aut de cœlo venisse, aut per phantasiam atque imaginationem hominẽ existimatum esse, prodigiosè blaterant. Omnem denique

Hæreses omnes dãnãtur.

B

hæresim aliam, & si quid aliud tempore, modo, & loco orbis vniuersi quocunque vel verbis, vel sententiis aduersus sacrum symbolum nouatum est. Sed enim cùm Imperiali prouidentiæ maximè cõueniat, non præsentibus modò verumetiam futuris temporibus consulere, & ciuibus subditisque accurata deliberatione de certa trãquillitate prospicere, statuimus, vt sanctissimi vbique episcopi sacris hisce circularibus literis publicatis subscribant, verbisque disertis declarent, soli diuino trecentorum decem & octo sanctorum patrum symbolo assentiendum esse: quod autoritate sua centum & quinquaginta sancti patres confirmarunt, sicuti decreto etiam suo postea, qui in Metropoli Ephesia conuenere piissimi patres censuerunt, quod videlicet soli sancto trecentorum decem & octo patrum symbolo & fidei decreto assentiri conueniat. Atque vt anathemate configant actiones Chalcedonenses omnes, & ex ecclesiis prorsus eiiciant, veluti orthodoxorum populorum offendiculum, totiusque orbis & nostræ felicitatis impedimentum. Eos porrò, qui post diui-

C

num hoc scriptum nostrum, quod ad exoptatam ab omnibus sanctæ Dei ecclesiæ vnionem conciliandam ex sententia Dei promulgatum esse persuasum habemus, ausi vnquam fuerint vel in disputatione, vel in doctrina, vel in scripto qualicunque tandem tempore & modo & loco, Chalcedone aduersus fidem res nouatas proferre, aut saltem nominare, vt turbarum & seditionis in sanctis Dei ecclesiis & in Romana ditione omni autores, & Dei salutisque nostræ hostes, iubemus iuxta constitutiones dudum ante nos ab eo qui in beata & sancta quiete est Imperatore Theodosio aduersus eiuscemodi maleuolentiam latas, & sacro huic circulari scripto nostro adiunctas, siquidem episcopi aut clerici sint, dignitatem amittere: sin monachi, aut laici & populares, exulare, bonorumque vniuersorum publicationi & vltimis subiacere pœnis. Ita namque, quæ semper à pietate nostra adorata est sancta & ὁμοούσιος consubstantialis, quæ res vniuersas condidit, atque viuificauit, Trinitas, etiamnum à nobis, per eorum quæ memorauimus zizaniorum abolitionem, rectarumque & Apostolicarum sancti symboli tradi-

L. Ariani. C. de hæret. & manich.

D

tionum confirmationem, culta animabus nostris subditisque omnibus placabilis & propitia erit, nobiscumque semper manebit, & res humanas pacabit.

CAPVT IIII.

Circularibus istis non modò Timotheus & Petrus, quos dixim⁹, consenserunt: sed Anastasius etiam, qui post Iuuenalem Hierosolymitanam tenuit sedem, facillimè subscripsit, & quamplurimi alij ecclesiarum antistites, quingentis non paucio res, qui omnes Leonis tomum, & Synodum Chalcedonensem repudiarunt. Declarat id verum esse, libellus supplex ab Asianis episcopis Ephesi congregatis, ad Basiliscum scriptus, qui ad verbum hæc complectitur. Modis omnibus piissimis & Christianissimis Dominis nostris, Basilisco & Marco, perpetuis victoribus, Augustis. Et post

Episcopi plurimi circularibus istis subscripserunt.

Asianorũ episcoporum Ephesi congregatorum scriptum, Circulares Basilisci laudantium.

E

pauca. In rebus omnibus longè piissimi & Christianissimi Principes declarastis, cũ inuisa & hostili fide vos egregiè bellum gerere. Et post alia. Horrendum profectò quoddam, quod eis imminet iudicium, & diuini ignis ardor, & iustus serenitatis vestræ motus, aduersarios ad pedes vestros abiiciet: qui potentem Deum & fide confirmatum imperium vestrum superbæ vindictæ telis petere audent, & tenuitati nostræ multis modis non parcentes, calumniis & mendaciis sycophanticis nos semper perstringunt, quasi vi & necessitate quadam adacti, diuinis vestris & Apostolicis circularibus literis subscripserimus, quum id cum lætitia & alacritate omni fecerimus. Et postea. Ne igitur alias quàm sacras circulares vestras literas edere atque proponere velitis. Atque illud quod diximus scitote, orbem omnem rursum euersum, & parua ea visum iri, quę in Chalcedonensi synodo accidère mala, quæ quidem infinitas etiam illas patrarunt cædes, & orthodoxorum iniquè atque iniustè sanguinem effuderunt. Et post pauca

F

alia. Attestamur corã Saluatore nostro Iesu Christo, liberam esse & innocẽtem pietatem vestram: à qua iustam & canonicam & ecclesiasticam aduersus illos, & maximè contra eum qui impiè episcopatum in vrbe Imperante gerere multis modis deprehensus est, condẽnationis & exautorationis sententiam ferri petimus.

CAPVT V.

Circularibus istis publicatis, vt Zacharias inquit, qui Eutychetis opinionem somniabant, & monasticam sectabantur, perinde atque in lucrum & commodum per circularia scripta, & Timothei honorem inexpectatum incidissent, celeriter ad eum accurrerunt: & cum eo colloquuti, vbi Dei verbum nobis iuxta carnem, & rursum patri iuxta diuinitatem ὁμοούσιον consubstantiale esse audiuere, ad loca sua reuersi sunt. Idem memoriæ prodidit, Timotheum ex vrbe descendentem, veluti Alexandri-

Eutychiani in Aegypto monachi Aeluri cœpta laudãt.

Paulus per Aelurum sedem Ephesiam recuperat.

A am nauigaturum, Ephesum appulisse, & Paulum in throno episcopali collocasse: qui antea quidem à prouincialibus episcopis, quemadmodum antiquo more receptum erat, consecrationem susceperat, sede autem sua deturbatus fuerat. Et Ephesiorum etiam vrbi antiqua patriarchatus iura, quę ei Chalcedonensis Synodus ademerat, restituisse: atque ibi eis rebus peractis, Alexandriam venisse. Vbi statim omnibus persuasit, vt Chalcedonensem Synodum anathemate condemnarent, sicuti antea quoque à me est dictum. Multi etiam ei restitêre: & ab eius factione plerique alij, & in primis Theodotus ille, vnus ex eis qui à Theodosio Ioppæ consecrati fuerant, resiluere. Theodosius autem ille est, qui prædonis more, quum Iuuenalis Byzantij esset, Hierosolymorum ecclesiam occupauerat.

Multi in Aegypto etiã Aeluro resistunt. Theodotus. Theodosius prædo ecclesiasticus.

CAPVT VI.

Acacius Constantinopolitanus episcop⁹, Daniel Columella, & populus vrbis Constantinopolitanæ, magnis animis Basilisco, circulares eius reiicientes, resistunt.

B HÆc vbi sic Basiliscus egit, Acacio quoque vt circulares eius literas reciperet, & Synodũ Chalcedonensem anathemati subiiceret, per vim institit: quum id iam tres magni throni fecissent. Illum verò vehementer indoluisse, seque ipsum & thronum suum, atque etiam sanctiorem sacrificij aram pulla veste obduxisse, opinio est. Qui deinde, plebe & monachorum Constantinopolitanorum ordine congregato, strenuè tyranno restitit. Quo tempore etiam Daniel ille magnus ex columna descendit, & cum Acacio ecclesiasticos conuentus egit. Basiliscus motum plebis vrbanæ veritus, in ædes Imperiales ex templo reuersus est, & Senatui indixit, ne molestiam Acacio exhiberent, quod multitudo ad incendendam vrbem parata esset. Daniel verò plebis & monachorum multitudine assumpta, ad tyrannum accessit, & propalàm liberè apud eum de rectis dogmatibus disseruit. Ille igitur ab Acacio & Daniele coactus, circulares priores literas abnegauit, & constitutionem quæ circulares eas surrepticiè impetratas prorsus induceret atque aboleret, edidit, & C eam priori illi contrariam in orbem vulgandam misit, quæ aliter longè quàm circulares illæ scriptæ fuerant, composita, Synodum Chalcedonensem defendit. Cœterùm Zacharias, qui rem eam omnem affectibus ductus conscripsit, in historia sua contrarias prioribus circulares literas prætermisit: quas ego alicubi inuentas hic apponam. Earum verba hæc sunt.

Contrarias prioribus Circulares Basiliscus publicat.

CAPVT VII.

IMperatores Cæsares, Basiliscus & Marcus. Fidem Apostolicam & orthodoxam, quæ iam inde ab initio in Catholicis ecclesiis vsque ad nostri Imperij tempora obtinuit, & sub imperio nostro obtinet, atque adeò in perpetuum obtinere debet, in quem etiam baptizati sumus, quam & credimus, eam ipsam solam inuiolatam atque inconcussam obtinere, & obtinentem perpetuò celebrari in omnibus orthodoxorum catholicis & Apostolicis ecclesiis, neque quidquam aliud requiri debere, sancimus. D Proinde quicquid sub Imperio nostro actum editumque est, siue circulares literę, seu scripta alia quæcunque tandem ea sint, professionis fidei aut ecclesiasticæ cõstitutionis gratia promulgata, irrita & abrogata esse iubemus. Nestorium & Eutychetem, nec non hæreses omnes, & eos qui idem cum illis sentiunt, vniuersos anathemate condemnamus. Decernimus quoque, de fidei causa neque Synodum cogi, neque quæstionem aliam inferri, sed hæc quæ approbamus firma & inconcussa manere: Prouincias etiam reddi debere sanctissimo & religiosissimo patriarchæ & archiepiscopo Acacio, quarum antistitum electionem & consecrationem Imperantis huius & inclytæ vrbis thronus habuit: ita videlicet, vt Deiamantissimi qui nunc sunt episcopi, in sedibus suis permaneant: neque post obitum illorum, præiudicium aliquod aduersus iura electionis sacri throni imperantis huius & inclitæ vrbis creetur. Atque diuina hæc sanctio nostra vim sacræ constitutionis habens, ne cui in dubium aut controuersiam vocetur. Hæc sic acta. E

Nestorius & Eutyches damnantur.

Iurisdictio Pontificalis Constantinopolitanæ sedi integra restituitur.

CAPVT VIII.

Duces Basilisci Zenoni cõciliãtur

POrrò Basiliscus quòd aduersus fidem libellum gereret, odium omnium incurrit. Quod vbi cognouere, quibus Zenonis obsidio commissa fuerat, iuramento interposito se fidos illi futuros, Zenoni conciliati sunt: eoque recepto, ad vrbem Imperantem ire contenderunt: cùm quidem dona ab eo partim iam accepissent, partim se accepturos esse stipulati essent. Ferunt sanè quidam protomartyrem, quæ multum & strenuè decertauit, Theclam, arcanis quibusdam visionibus illi restitutionem Imperij confirmasse. Quapropter Zeno vt martyri de eiuscemodi denunciatione gratiam referret, in metropoli Seleuciæ, delubrũ amplitudine maximum & pulchritudine præstantissimum condidit, quod multo auro & Imperialibus donariis exornauit. Basiliscus de Zenonis motu certior factus, consobrinum suum † Harmatium copiarũ in Thracia ducem, qui progressum illius impediret, aduersus eũ misit, eumque iureiurando sanè quàm horrendo, ne se vnquam Zenoni coniũgeret, obstrinxit. F Harmatius cum Zenone ad Nicæam congressus, in eum illum coniecit metum, vt frustra se rem quam conficere nequiret, aggredi putarit: nisi donis ac pollicitationibus Harmatium, se videlicet Basiliscum filium eius Cęsarea tęnia exornaturum esse, expugnaret. Atque ita hunc quoque iurisiurandi religionem paruifacientem, Zeno aduersus Basiliscum in partibus suis habuit. At Basiliscus his rebus cognitis, statim sententiam mutauit: & Imperiali corona sacræ mensę imposita, supplex ipse cum † Zenonide ad baptisterium confugit. Zeno confestim Constantinopoli exceptus, primùm ecclesiam magnam, deinde cum apparatu & comitatu maximo Imperialem regiam ingressus est. Basiliscus autem quum viginti menses in Romano imperio tyrannus fuisset, in Cappadociã moriturus missus est: atque in mansione quadam seu

Zeno Theclæ protomartyri Seleuciæ Isaurorũ templum condidit.
Basiliscus Harmaciũ ducem aduersus Zenonẽ in Thraciã euntẽ mittit

† Procopius Armatum nominat.
Basiliscus Harmatij filius.
Harmatius quoque ad partes Zenonis transit.
† Alij Zenobiam vocant.
Zeno Constantinopolim redit.
Basilisci cædes.
Basiliscus Harmatij filius Cæsar.

Basiliscus ex Cæsare sacerdos fit, & episcopus Cyzicenus. Harmatius cæditur.

A *militari diuersorio, cui Acusi nomen est, cum vxore & liberis interfectus est. A Zenone statim Circenses ludi editi. Deinde is, pro eo atque paulo antè se facturum iurauerat, Harmatij quidem filium Basiliscum ad Cæsaris dignitatem extulit: postea autem Harmatium, quòd eum non magis sibi, quàm Basilisco fuisset, fidum fore arbitraretur, iugulari iussit: filium porrò eius Cæsarem sacerdotem fecit, qui deinde multo pòst ecclesiam Cyzicenam optimè administrauit.

** Basiliscum tyrannum cum vxore & filiis, Zeno in Cappadociam misit hyemis tempore, eosq; neque veste neque cibariis iuuari iußit. Vnde breui se inuicem complexi, collacrymantes miserè perierunt. Procop. Hic inexplebilis auaritiæ fuit. Nam & ab ecclesiarũ antistitibus pecuniam exegit: & à tenuibus opificibus, manuum labore vitæ sumptus tolerantibus, excutiendis non abstinuit. Quapropter ob eiusmodi exactiones lacrymis plena erant omnia. Sub Leone is pro Rustico copiarum militarium dux lectus. Suid.*

CAPVT IX.

B ZEno simulatq; in Imperium restitutus est, per constitutionem scriptam quamprimũ, quicquid à tyranno Basilisco per circulares literas contra fidem nouatum fuerat, abrogauit. Quod vbi Asiani episcopi intellexerunt, missis ad Acacium Constantinopolitanum episcopum pœnitentiæ libellis, gratiam sibi fieri petierunt: illa deprecatione vsi, quòd non sua sponte, sed vi maxima adacti circularibus subscripsissent. Eamque rem non aliter se habere, & se Chalcedonensi Synodo assentiri, atque iuxta eius decretum & antea credidisse, & nunc credere, iuramento confirmarũt. Episcoporum scriptum hoc erat. "Acacio sanctissimo & piissimo sanctissimæ quæ apud imperantem Constantinopolim, nouam Romam, est Ecclesię patriarchę. Et post pauca. Rectè sanè ad nos venit, qui locum etiam vestrum obtinebit. Et rursum. Per libellos supplices significamus, subscripsisse nos non ex animi sententia, sed necessitate coactos, literis tantum & verbis, non autem animi destinatione, Circularibus illis assentientes. C In acceptabilibus enim precationibus nostris, annuente Deo, quæ à totius orbis luminaribus trecentis decem & octo, & rursum à centum quinquaginta sanctis patribus accepimus, adhæc quæ à diuinis patribus Chalcedone congregatis, piè & rectè cõstituta sunt, ea credimus." Hæc episcopi scripsere. Siue autem Zacharias, qui hæc affectibus ductus conscripsit, sycophanticè hoc illis impegit: seu ipsi episcopi, quòd præter animi sententiam circulari constitutioni subscripserint, quum ita ad Acaciũ scriberent, mentiti sunt, dispicere & pronunciare certò non possum. Hæc certè sic habuere.

Asiani episcopi resipiscentes Circulares priores Basilisci literas antea laudatas dãnant.

Euagr. lib. 3. cap. 9.

CAPVT X.

Cnaphæi & aliorum subintroductorum episcoporum expulsio.

ZEno Petrum Cnapheum, vt qui à Basilisco reuocatus esset, Antiochia expulit, & Calandioni Stephani successori episcopatum restituit. Paulum etiam Epheso exegit, Nestorium item Tarso, & Cyrum Hierapoli, Romanum Chalcedone, Samosatis Eusebium, Mopsuestia Iulianum, Paulum D Constantia, & Andream Theodosiopoli. Calandion autem neminem ad communionem admittebat, qui non prius Petrum & circularia Basilisci anathemate confodisset. Ac de Zenonis voluntate & consensu, diui Eustathij, qui Philippis apud Macedones in exilio vitam finierat, reliquiæ cum reuerentia multa Antiochiam reductæ sunt: quas cum læticia summa ciuitas ea, ad decimum octauum ferè lapidem extra vrbem effusa excepit. Atque illi qui ad longum vsque tempus ab ecclesia secesserant, annis centum elapsis, ecclesiæ tandem prorsus vniti sunt.

Eustathij cineres Antiochiam perlati. Ecclesiæ ibi certa perfectaq; vnio.

CAPVT XI.

Aelurus moritur.

COnstituerat Zeno Timotheum quoque Aelurum Alexandria eiicere. Postquam autem ad multam eum senectutem peruenisse, & iã non longè à sepulchro abesse cognouit, consilium mutauit. E Atque ille paulo pòst ad inferorum migrauit iudicium. Alexandrini autem potestate sibi & autoritate vsurpata, pastorem sibi delegerunt impietate Aeluro longè deteriorem, Petrum cognomento Moggum: quem vnus & alter, sicuti ferũt, episcopi consecrarunt, quibus legitimè dignitas adempta fuerat. Quod vbi Zeno resciuit, eos qui illum episcopum legerant, morte mulctauit. Timotheum autem Salophaciolum, Proterij successorem, qui Canopi (sicuti diximus) degebat, in sedem suam restituit, cui Moggus diebus triginta sex incubauerat. Ac Timotheus quidem Imperatoriis literis thronum suum recuperauit. Breui verò pòst, consilium quidam ceperunt, legatum ad Imperatorem mittendi, Ioannem presbyterum Tabennesiotam, qui œconomus templi honorandi præcursoris & Baptistæ creatus fuerat: vt vbi episcopus eorũ inter homines esse desiisset, Alexãdrini potestatẽ episcopi quem vellent eligendi haberent. Qui legatus vbi compertus est sibi ipsi episcopatum procari, quemadmodum Zacharias inquit, postquam Imperatori iurauit, haud vnquã F se Alexandriæ thronum recepturum esse, domum reuersus est, & Imperator constitutione, vt post obitum Timothei, Ioanne excepto, cathedram episcopalem Alexandriæ, quem ibi clerus legisset sortiretur, sanciuit. Non multo pòst Timotheo defuncto, Ioannes pacta conuenta & iusiurandũ parui pendens, pecunia quibusdam, vt idem Zacharias ait, corruptis, ad episcopatum conscendit. Quod vbi factum est, Zeno illum quidem reiici iussit, suggestione autem Acacij scriptum ad Alexandrinos, quod ἑνωτικὸν, hoc est, vnionis conciliatorium vocauit, dedit: in quo præcepit, vt thronus Petro Moggo reddatur, siquidem ille scripto ei subscribere, & Proterij sectatores recipere, quartamque Synodum approbare vellet. Hanc rei eius dispositionẽ, de Acacij sententia (sicuti dixi) constitutam, Pergamius, qui nuper admodum Aegyptiæ prouinciæ præfectus declaratus fuerat, Alexãdriam pertulit. Is postquam eò peruenit, & Ioannem Romam profugisse comperit, cum Petro Moggo colloquutus, vt henoticum Zenonis scriptum reciperet, ei persuasit: & eos præterea qui

Petr' Moggus ei Alexandriæ succedit.

Eo reiecto, Timotheus Salophaciolus episcopatum Alexandrinum recipit.

Ioãnes Tabennesiotes se episcopatum Alexandrinum nõ recepturũ esse iurat. Idem tamen Salophaciolo mortuo episcopus fit.

Petro Moggo episcopatus Alexãdriæ restituitur.

A ab ecclesiâ secessissent. Ille tomo ei statim subscripsit: & quum Alexandriæ publicus populi conuentus celebraretur, quia henoticum Zenonis omnibus placuit eos quoque qui propter Proterij partes secesserant, admisit. Atque vbi orationem non ita longam ad populum habuit, quam ad ecclesiasticum plebis conuentum composuerat, postea etiam Zenonis constitutionem multitudini recitauit, hisce verbis compositam.

Vnio ecclesiæ Alexandrinæ.

CAPVT XII.

Zenonis henotica constitutio ad Alexandrinos.

IMperator Cæsar Zeno pius, victor, triumphator, maximus, semper colendus Augustus: Alexandrinis, & qui per Aegyptum & Libyã & Pentapolim sunt religiosissimis episcopis & clericis, & monachis & laicis. Cùm Imperij nostri initium & conseruationem, tum autem opes atque armaturam inexpugnabilem persuasum habeamus esse, solam rectam & veram fidem quam diuina inspiratione Nicææ trecenti decem B & octo sancti patres congregati promulgauerũt, & Constantinopoli centum quinquaginta itidẽ sancti patres coacti confirmauerunt, diu noctuq; precationibus studiis legibusque nostris omnibus hoc agimus, vt per eam vbique locorum sancta Dei Catholica & Apostolica ecclesia incrementa capiat, quæ incorruptibilis & immortalis sceptrorum nostrorum mater, & pij populi nostri in pace & religionis diuinæ concordia persistentes, acceptabiles pro imperio nostro preces vnà cum Deiamantissimis episcopis & piissimis clericis & archimandritis & monachis fundant. Cùm enim magnus Deus & Saluator noster Christus Iesus, qui ex sancta virgine & Deigenitrice Maria incarnatus & natus est, glorificationem & sacrum cultum nostrum consentiẽtem laudauerit, benigneque susceperit, tum gentes hostiles conterentur atque extinguentur, & omnes colla sua Imperio secundum Deum nostro summitẽt: pax etiam, & quæ ex pace proueniunt bona, cœli salubritas, frugum vbertas, aliaque quæ hominibus commoda sunt, liberaliter suppeditabunt. Itaque quum fides C irreprehensibilis & vos & imperium Romanum sic conseruet, preces nobis à piis archimandritis & eremitis, aliisque venerandis viris oblatæ sunt: qui cum lacrymis nobis supplicarũt, vt vnionem in sanctissimis ecclesiis fieri, & membra membris coniungi, quæ honestatis pietatisque inimicus ab annis plurimis segregare est conatus, curaremus. Qui quidem inimicus bene nouit, si integro & coniuncto ecclesiæ corpori bellũ inferat, victũ se iri. Qui etiã effecit, vt infinitæ gẽtes & generationes, quas tot annorum tempora ex hac vita subduxerunt, partim absque lauacri regeneratione obierint, partim sine diuinæ communionis perceptione ad ineuitabilem illam omnium migrationem transierint: & vt cędes innumerabiles patratæ sint, ita vt sanguinis vnda non solum terra, verumetiam aer ipse cõtaminatus sit & infectus. quæ omnia quis est qui non in melius mutari exoptet? Quapropter scire vos volumus, neque nos, neque quæ vbique locorum sunt ecclesias, aliud symbolum, aut doctrinam aut formulam fidei, aut fidem etiam, præterquam quod (sicuti dictum

Imperium conseruatur per orthodoxam fidem.
Symbolum Nicanum.

Commoditates consentientis & concordis Christianæ fidei.

Insidias diabolus ecclesiæ tendit per sectas & dissidia intestina.

Vnum Nicænum fidei symbolum obtinere debet.

est) à trecentis decem & octo sanctis patribus e- D ditum, & à centum & quinquaginta, quorũ mentionem etiam fecimus, sanctis patribus comprobatum est sanctum symbolum vel habuisse, vel habere, vel habituros esse, neque aliquos qui habeant scire: atque si quis etiam habeat, alienum illum putare. Nam id solum symbolum, quemadmodum diximus, Imperium nostrum conseruare confidimus. Et populi vniuersi, qui salutarem consequũtur illuminationem, hoc solo recepto baptizantur. Hoc etiam sequuti sunt sancti patres Ephesi congregati, qui impium Nestorium & opinionis eius postea sectatores condemnarunt, quẽ sanè Nestorium vnà cum Eutychete, quòd diuersa ab eis quæ dicta sunt sentiant, anathemate ferimus: duodecim etiam capita illa à sanctæ memoriæ Cyrillo sanctæ catholicæ Alexãdrinorum ecclesiæ Archiepiscopo promulgata recipientes. Profitemur autem vnigenitum filium Dei & Deum (qui verè homo factus est, Dominum nostrum Iesum Christum, qui consubstantialis est patri secundum diuinitatem, & idem consubstantialis nobis iuxta humanitatem: & qui de- E scendit & incarnatus est ex spiritu sancto, & Maria virgine & Deigenitrice) vnum esse, & non duos. Vnius enim esse dicimus & miracula & per pessiones, quas sponte sua carne pertulit. Eos verò qui eum diuidunt aut confundunt, aut phantasiam seu spectrum inducunt, haudquaquam approbamus. Et pura labisque [a] peccati omnis expers, veraque, ex Deigenitrice incarnatio [b] accessionem filij non attulit: & trinitas, vno trinitatis eius Deo verbo incarnato, trinitas permãsit. Quũ igitur sciamus neque sanctas quæ vbique sunt, & orthodoxas Dei ecclesias, neque qui eis præsunt Deiamantissimos sacerdotes, neque Imperialem nostram sublimitatem symbolum aliud, aut fidei decretum pręter eam quam diximus sanctam doctrinam & formulam, vel antea tulisse, vel nunc ferre, [c] coniunximus nos per vnionem inter nos ipsos, nihil addubitantes, nihilque cunctãtes. Atque hæc scripsimus, non vt noui quicquam de fide afferremus: sed vt vos per certam perfectamque doctrinam confirmaremus. Quemlibet verò F qui aliud quicquam sensit, aut sentit, aut nunc, aut quandocunque, vel Chalcedone, vel in quacunq; synodo alia, anathemati subiicimus: præcipuè verò quos diximus, Nestorium & Eutychetem, & qui cum eis idem sentiunt. Coniungite ergo vos per vnionem spirituali matri Ecclesiæ, & diuina ipsius in ea communione fruimini, per id quod dictum est vnum & solum trecentorum decem & octo sanctorum patrum professionis fidei decretum. Ipsa enim sanctissima mater vestra Ecclesia, vos vt germanos natiuosque filios, circunfusis vlnis amplecti desiderat, & suauem vestram vo-

Confirmatũ à synodo Cõstantinopolitana, & Ephesia priore.

Duodecim Cyrilli capita.
Vnum solũmodo Christum Dei Patris Verbum cũ propria carne cognoscim⁹, Cyrill.

† †

a ἀναμάρτητος.
b προσθήκην υἱοῦ ἐπεποίηκε.

c ἡνώσαμεν ἑαυτοὺς μηδὲν ἐνδοιάζοντες.

Vnio ecclesiarum per concordẽ fidei Nicenæ professionẽ.

† † *Genuit ex se virgo corpus, sed quod conceptum esset, ex spiritu. Hilar. In naturæ humanæ susceptione gratia quodammodo illi homini naturalis facta est, quæ nullum peccatum posset admittere. Aug. Et Greg. Nazanz. virginem matrem ante conceptionem filij sui & anima & corpore cœlitus sanctificatam esse scripsit. Talis erat illa susceptio, quæ Deum hominem faceret, & hominem* Deũ. *Aug. Virgo carnem Christi non peperit de peccati propagine. Id. sup. Ioan. tract. 79. Erronea ergo fuerit Magistri Sententiarum illa lib. 3 dist. 3. sententia: Sanè dici potest, & credi oportet, iuxta sanctorum attestationis conuenientiam, ipsam (carnẽ Verbi) prius peccato fuisse obnoxiam, sicut reliqua virginis caro fuit.*

A cem aliquando tandem audire cupit. Itaque vos ipsos incitate atque vrgete. Quod si feceritis, tum Domini & Seruatoris & Dei nostri Iesu Christi, benignitatem vobis ipsis cōciliabitis, tum ab Imperiali nostra amplitudine laudem eximiam feretis. Quibus literis lectis, Alexandrini vniuersi sanctæ catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ coniuncti vnitique sunt: & quæcunque in medio fuere offendicula & impedimenta, sustulere.

CAPVT XIII.

Calandiō in exilium mittitur.

PORRÒ Calandion Antiochenus antistes ad Acacium & Zenonē scripsit, & Petrum mœchū vocauit, quùm propter ea quę de illo accidissent, tum quòd Alexandriæ anathema in sanctam quartam Synodum coniecisset. At Calandion, quòd per eam causam, occasionem arripuit, vt Illi & B Leontij & Pamprepis, qui à Zenone defecerant, & tyrannidem affectabant, partes foueret, ad Oasim exilij causa incolendam damnatus est. Atque ille quidem sic rursum Antiochia eiectus: Petrus autem Cnapheus fraude in negocio peragendo vsus, in desideratam sibi Antiochenā sedem rursum inductus est, postquam henotico Zenonis subscripsit. Dedit is ad Petrum Moggum Alexandriæ episcopum, & vicissim ab eodem accepit synodales literas. Martyrius itidem Anastasij Hierosolymis successor, ad eum more recepto epistolas eiuscemodi misit. Coniunctus quoque ei est, qui Constantinopolitanam gubernabat ecclesiam, Acacius. Verùm non multum intercessit temporis, & nonnulli qui Petri Moggi partium fuerant, quum eum consilium mutasse viderent, à communione eius secesserunt: quòd ex eo scilicet tempore Chalcedonensem synodum in ecclesia anathematis sententia damnasset, & Timothei cadauer effodisset. Eam rem vbi Acacius Constantinopolitanus audiuit, grauiter factum id tulit, & magnopere est perturbatus: adeò C certè, vt quosdam Alexandriam mittendos duxerit, qui rei veritatem cognoscerēt. Eos verò Petrus postquam diligenter inquisitos adesse resciuit, certiores fecit, nihil se earum rerum admisisse: & multitudine quadam contracta, attestationes conscripsit, quæ indicabant, Petrum nihil earum quæ auditæ essent rerum fecisse. Ille verò re ipsa veluti cothurnus quidam, aut Proteus Pharius atque Euripus, versipellis scilicet homo, fuit, & sibi ipsi nō constitit: verùm pro eo atque ei visum esset, semper se temporibus & rebus ipsis accommodauit. Et aliquando quidem Chalcedonensem synodum comprobauit, aliquando autem perinde atque palinodiam canens, calculis omnibus reiecit, & anathemate condemnauit. Ex literis autem eis quas ad Acacium Constantinopolitanum episcopum, qui dolū eius per inquisitionem scrutatus est, dedit, qualis fuerit, liquebit. Scripsit autem in hæc verba.

Illus, Leontius, Pāprepes, tyrannidē affectāt. Petrus Cnapheus Antiochenā sedem recipit.

Petr⁹ Moggus synodum Chalcedonēsem dānat. Idē sepulchri violator.

Petr⁹ Moggus, homo varius, ex eodē ore calidū & frigidū efflat

CAPVT XIIII.

Literæ Moggi ad Acacium Constantinopolitanum.

ALtissimus Deus remunerabitur san- D ctitati tuæ labores & sudores tantos quos tot annorum curriculis, fidei sanctorum patrum professione cōseruanda subiisti: quam sanè assiduè prædicans confirmasti. In ea symbolum quoque sanctorum trecentorum decem & octo patrum rectè positum reperimus: in cuius scilicet professione baptizati, & antea credidimus, & nūc quoque ei credimus. Id quod etiam comprobarunt centum & quinquaginta sancti patres, qui Constantinopoli congregati fuere. Itaque quum assiduè omnibus in recta via præeas, per vnionem sanctam Dei coniunxisti Ecclesiam: & nobis certissimis argumentis persuasisti, nihil esse contra hæc actum in sanctissima vniuersali synodo Chalcedone celebrata: quippe quæ cum sanctis Nicænis patribus concordet, eorumq; decretum confirmet. Et quum in actis Chalcedonensibus noui nihil reperissemus, sponte nostra illis assensimus & credidimus. Cæterùm certiores facti sumus, monachos quosdam, qui coniunctioni nostræ fra E ternæ inuident, de iniuriis criminibusque quibusdam ad vos retulisse, quibus tamen illi non facilè sanctitatem vestram permouēre. Primùm, quòd reliquias eius qui in sanctis est patris nostri beati archiepiscopi Timothei in locum alium transtulerimus: quod factum neque Deo placet, neque legibus conuenit. Deinde, ad conuiciū aliud quod non consistit, & priore illo deterius est, peruenere. Quomodo nanque anathema iaculari in sanctam Chalcedonensem synodum potuimus, cui credidimus, & quam confirmauimus? Non latet autem Pietatem vestram populi nostri feruor & leuitas, & monachorum etiam ad nouas res spectantium motus: qui quum in animo habeant, cū quibusdam consulta animi destinatione improbis ab Ecclesia resilire, populum secum auellere conantur. Porrò vestris adiuti precibus, re deliberata, rationem quæ mederi malo imminenti posset, inuenimus, nihil sanctæ Chalcedonensi synodo, in qua nihil noui scimus esse actum, derogantem, vt simul ea ipsa ratione & simplicibus per persuasionem satisfaceremus, & eos qui nobiscū F conuentus agunt, per apologiam defenderemus. Id vt diceretur, curauimus. † Atque in eo quum toti essemus, mox etiam prohibuimus. Certiorem verò sanctitatem vestram facio, ne nunc quidem cessare eos qui semper zizania seminant, monachos: & tanquam instrumenta sibi asciscere quosdam, qui monasteria non incolunt, sed passim vagantes, rumores varios contra nos & ecclesiasticam Christi pacem & tranquillitatem spargunt: neque nobis, pro eo atque decet, canonicè quicquam in sancta Dei catholica ecclesia facere permittunt. Illudque sedulò agunt, vt nobis populus hic potius præeat, quàm pareat: & facere id quod Deo non placet, student. De sanctitate autem vestra nobis persuademus, eam omnia ad * sacratissimum orbis terrarum dominum relaturam: curaturamque esse, vt constitutio à serenitate eius edatur, in qua de ecclesiastica pace, ea quæ & Deū ipsum & Imperatorem deceant, & in quibus omnes acquiescant, præcipiat. Atque hæc cothurnus ille Petrus, homo inconstans & versutus, fraudulenter ad Acacium scripsit.

Laudat Nicænam fidē.

Item Chalcedonense cōcilium.

† τοῦτο λέγειν ποιοίη καμοῦ, καὶ τοῦτο πολὺς γινόμενος ταχέως ἐκώλυσα. Consultò hoc sic obscurè dictum.

** θειοτάτην δεσπότην τῆς οἰκουμένης.*

CAPVT

A

CAPVT XV.

Ioannis Tabennesiotæ actiones Romæ.

IOannes autem Alexandriæ episcopus Tabennesius, cuius antea quoque fecimus mentionē, quum inde profugisset, Romā venit, & turbam isthic conciuit: propterea se throno suo excidisse dicens, quòd Leonis doctrinam & Chalcedonensem synodum defenderet: aliúmque qui ab his prorsus diuersum sentiret, in locum suum substitutū esse. Querela ea permotus Simplicius Romæ post Leonē episcopus, ad Zenonem illegitimam Ioannis eiectionem reprehēdens scripsit: eíque Zeno, non aliam illum ob causam sede sua expulsum esse, quā quòd periurij compertus esset, rescripsit. Postquam Simplicio Felix succeßit, non intermisit Ioannes molestus illi esse, de Petro, quem Acacius Constantinopolitanus prius tanquam hæreticum reiectum, tum admodum complecteretur, referēs. Et quum frequentius ei instaret, tandem Felici persuasit, vt literas statim ederet, in quibus Acacio, quòd cum Petro Moggo communionem haberet, dignitatem abrogauit. Quas literas contra ecclesiasticam traditionem compositas, sicuti Zacharias scribit, monachi quidam ex Insomnium sodalitate, Acacio obtulerūt. Acacius autem non recepit.

Simplicius Ro. episcopus

Felix Rom. episcopus.

Is dignitatē literis suis Acacio abrogat. B

Porrò Zacharias rem ipsam vt acta est ignorare, & summam tantum eius, ita vt referri eam audiuit, exponere videtur. Ego verò illam certò mihi compertam commemorabo.

Euagr. lib. 3. cap. 18.

CAPVT XVI.

IOannes libellos supplices Felici aduersus Acacium, quòd præter rationem cum Petro communicaret, & res plerasque alias nō ex præscripto sanctionū ecclesiasticarum ageret, dedit. Et Felix ad Zenonem Vitalim & Siminum episcopos misit, cum mandato & decreto huiusmodi, vt Chalcedonensis synodus calculis omnibus obtineret: Petrus, vt qui non sanam coleret religionem, Alexandria eiiceretur: & Acacius Romam aliquos mitteret, cum Ioanne in iudicio, si quam haberet actionē, expertus, aut causam dicturus, & legitimam actionum suarum rationē redditurus. Prius autem quàm Vitalis & Siminus Roma Constantinopolim venerunt, sodalitatis Insomnium pręfectus Cyrillus ad Felicem Papam scripsit, moram eius tantam accusans, per quam tot res nouæ in ecclesiasticis constitutionibus inducerentur. Literis eius acceptis, Felix legatis suis scripsit, ne quid prius ageret, quàm Cyrillum conuenissent, & ab eo quid agendum esset cognouissent. Dedit quoque alias ad Zenonē literas, quibus illum de synodo Chalcedonensi, & de ea quā in Aphrica Honorichus concitauerat, † persequutione admonebat. Quin & ad Acacium scripsit, maximam eum nouatarum in Ecclesia rerum causam esse dicens. Zeno eadem quæ antea Felici rescripsit, Ioannem scilicet frustra illi molestiam exhibere, qui haud quaquam se thronum ecclesiæ Alexandrinæ cōscensurum esse iurauerit, iurisiurandi religionem violarit, episcopatū per sacrilegium arripuerit, & alia grauia facinora admiserit. Nec Petrum Moggum, inquisitione nulla præeunte ad sedem peruenisse, sed illum priusquā eam acceperit, manibus suis fidei Nicęnorum patrum quam comprobarit subscripsisse: cuius fidei vestigiis Chalcedonensis etiam synodus innitatur. illud quoque † iuramento interposito verbis hisce Zeno scripsit. Debent certò & pietas nostra, & qui dictus est sanctißimus Petrus, vniuersęque adeò sanctißimę ecclesię, recipere & colere Chalcedonensem sanctam synodum, quæ cum professione fidei Nicænæ synodi concordat. In rerum istarum actis, eius quem nominauimus Cyrilli aliarumque in vrbe Imperiali archimandritarum, atque etiam Aegyptię diœcesis episcoporum & clericorum, ad Felicem contra Petrum, & eos qui cū eo communicabant, veluti hęreticos, datę epistolæ reperiuntur. Et nonnullli ex Insomnium monasterio Romam profecti, apud Felicem de Simino & Vitali questi sunt, quòd ad aduētum vsque eorum Byzantij clàm & occultè Petri nomen in sacris codicillis fuisset, atque ex eo tempore ad eū vsque diem esset, & quòd propalàm ferretur, contra canones Vitalim & Siminum cum Petro & Acacio commercium & communionem habere. Aegyptiorum quoque epistolæ eadem significabant. Et præterea, Ioannem quidem orthodoxum esse, recteque sentire, & sedem secundum canones recepisse: Petrum autem à duobus tantum qui eandem prauam opinionem sequuti fuissent, consecratum esse, eundemque post Ioannis discessum nihil rerum grauium aduersus orthodoxos agere intermisisse. Hæc omnia quum Acacius ex eis qui Byzantium Roma venerant, cognouisset, tantum abest vt autoritate sua rebus huiusmodi, quum facile posset, intercesserit: vt etiam administrum se Petri actionum præbuerit, & ferè omnes cum illo communicare coegerit. Quæ omnia adauxit, & vera esse confirmauit Simeones ille ex Insomnibus ad Felicem missus, qui apertè Siminum & Vitalim quod cum hæreticis cōmunicassent conuicit, quodque ipsis præsentibus propalàm Petri nomen ex sacris tabulis promulgatum esset, quum ne per prætextum quidem grauiter sed id illi ferre ostendissent. Quapropter factum, vt permulti ex simplicioribus ab hæreticis seducti sint, qui à Romana etiam sede receptum esse Petrum dixerunt. Addidit & illud Simeones, quum variæ quæstiones in medium productæ essent, Vitalim & Siminum cum nullo orthodoxo colloqui, aut per literas ei respondere voluisse, neque eos etiam de rebus in religione nouatis accuratius disquisiuisse. Monachorum quoque dicta presbyter quidam Syluanus, qui cum Vitali & Simino in vrbe imperante fuerat, comproba uit. Tum autem & Acacij epistola ad Simplicium producta est, quæ ostendebat Petrum dudum vt noctis filium exautoratum esse. Quas ob caussas Simino & Vitali sacerdotalis dignitas abrogata, & ipsi longißimè à communione sancta repulsi sunt. Et communibus suffragiis synodus Romana hæc sic ad verbum decreuit,

Vitalis & Siminus episcopi Romani Pontificis Legati apud Zenonem in Ioannis causa. C

Cyrillus Insomnium monachorū præfectus.

Literæ Felicis ad Zenonem.

Item ad Acacium.

Responsum Zenonis ad Felicem.

† ἐπομοσάμενος. Hoc verbū Euagrius nō habet, lib. 2. cap. 20.

Libelli accusationum varij ad Felicē cōtra Moggum missi.

E

Vitalis & Siminus legationis suæ præuaricatores.

Acacius nimium Moggo addictus

Simeones Insomnis ad Felicem missus.

F

Vitalis & Siminus, propter παραπρεσβείαν & perperam obitam legationem damnati.

† *Honorichus rex Vandalorum, plusquàm trecentis trigintaquatuor episcopis in exilium pulsis, eo quòd Arianus esset, in Catholicos admodum sæuiit. Diac.*

Synodus Romana Moggum damnat. *Acacium mendacij arguit.*

A Petrum hæreticum, qui olim per sententiam, episcopali cathedra ei adempta, damnatus, proscriptus, & anathemate confossus est, ecclesia Romana nõ recipit. Cui quidem si aliud nihil quod obiiceretur esset, illud sufficeret, quòd quum ab hæreticis consecratus sit, orthodoxis præesse non potest. In sententia ea illud quoque fuit: Acacium Constantinopolitanum maximo crimini obnoxiũ esse, res ipsa indicauit, propterea quòd ad Simplicium scribens, Petrum hęreticum appellauerit, & id Imperatori non indicauerit: quum certè id, si Zenoné diligeret, facere debuerit. Proinde sicuti apparet, commodi sui desiderio Imperatorem cõplectitur, fidem autem non complectitur.

CAPVT XVII.

Mongus Alexãdriæ insolentissimè se gerit, orthodoxiã damnans.

Acacius dissidiũ quod interuenit tollere, & vnionem inducere volens, ad episcopos & clericos Ægyptios, atque ad ipsum Petrum scripsit. Sedenim quum id malum Alexandriæ B magis magisque inualesceret, Petrus quibusdam episcopis & archimandritis, vt secum communicarent, persuasit: & in acta Chalcedonensia, Leonisque tomum, atque eos qui Dioscori & Timothei scripta non reciperent, anathemata coniecit. Eos verò qui ei non parebãt, monasteriis suis exegit. Quæ omnia postquàm Zeno ex Nephalio quodam qui Alexandria Constantinopolim venerat, intellexit, magnoperè conturbatus, ex satellitibus Cosmam quendam Alexandriam misit, qui admonitionibus omnibus funem, vt in prouerbio est, omnem moueret, vt plebem & Petrũ inter se conciliaret: atque eis qui aliter facerent, minas ingentes denunciaret. Verùm ille seueritate sua tantum abest vt quod per dissidium ruptũ fuerat, coniunxerit, vt seditionem quoque auxerit, & infectis rebus ad Imperatorem redierit: eis tantum qui monasteriis suis exacti fuerant, restitutis. Postea à Zenone Arsenius militarium ordinum in Ægypto præfectus, vnà cum eo qui dictus est Nephalio, Alexandriam missus, de reconciliatione & vnione egit. Quum autem nihil efficeret, C multos ex Alexandria Byzantium misit, qui cum Zenone colloquuti, multa de Chalcedonensi synodo disseruerunt: nihil autem ad rem ipsam collatum est, propterea quòd Zeno prorsus Chalcedonensem synodum non reciperet. Basilius Cilix memoriæ prodidit, Felicem etiam Acacio condemnationis sententiam, qua dignitas ei abrogaretur, misisse, eamque ei in sanctiore sacrario à monachis Dij monasterij redditam esse. Et eam ob causam sectatores eius, multos ex eis quos diximus monachis occidisse, quosdam vulneratos reiecisse, nonnullos verò custodiis inclusisse: atque Acacium vsque adeò condemnationem eam non respexisse, vt mente sensuque omni captus, primus ipse Papæ nomen è sacro albo exemerit. Et ille ita & animo & corpore vinctus, breui pòst communem omnibus ingressus est viam.

Cosmas ad pacificationẽ instituendã, Alexandriam à Zenone missus. Cosmas auticus nihil ibi agit. Nihil itidẽ Arsenius militũ dux.

Zeno ipse Chalcedonẽsem synodũ non probauit. *Acacius exautorat*.*

*† * Acacius contrà Felicis nomen in sacro albo inducit, & moritur.*

† * *In Ecclesiasticis censuris & excommunicationibus, causa in primis valet. Origen. Cùm aliquis exit à veritate, à timore Dei, à fide, à charitate, exit de castris ecclesiæ, etiamsi per Episcopi vocem minimè abiiciatur. Sicut è contrario aliquis non recto iudicio foras mittitur: sed si antè non exiuit, id est, si non egerit vt mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus est: & qui foris est, intus videtur retineri. 24. quæst. 3 Aug. Custodi intus innocentiam tuam, vbi nemo opprimit causam tuã. Præualebit in te falsum testimonium, sed apud homines. Nunquid apud Deum valebit? vbi causa dicenda est. Quando Deus erit iudex, alius testis, quàm conscientia tua non erit. Inter iustum iudicem & conscientiam tuã noli timere nisi causam tuam. 11. quæst. 3 Quid obest homini, quòd ex illa tabula vult eum delere humana ignorantia, si de libro viuentiũ non deleat iniqua conscientia? Aug. ibid.* D

CAPVT XVIII.

Flauitas eius successor. Euagrius habet Phrauitas.

Post hunc Flauitas Constantinopolitanum suscepit episcopatũ: vir, qui quidem presbyter esse visus sit, sed vsque adeò ad audaciam & improbitatem summã peruenerit, vt id quod dicturus sum facinus, satis, qualis is fuerit, indicare possit. Zeno chartam puram in sacro reposuit altari, atque in charta alia per scriptum Deo supplicauit, vt per angeli manum, quæ in hominum conspectum non veniret, nomẽ eius adscriberet, quem cœlesti calculo Constantinopolitanę eccle E siæ hierarcham præfectum vellet. Atque ob eam rem quadraginta dierum ieiunium indixit: & Deum omnes orare, vt qui illi placitus esset, ostenderet, iussit. Hæc vbi Flauitas cognouit, auro multo templi custodem, qui idem princeps Imperialium cubiculariorũ erat, corrupit, vt in charta pura nomen eius annotaret, eamque rursum Imperatoris sigillo obsignaret. Hoc vbi factum est, atque vbi constitutum ieiunij præteriit tempus, sigillo in charta sublato, derepentè Flauitas ingenti gloria, perinde atque à Deo designatus esset, affluẽs, correptus est, & magnifico saltu in patriarchæ thronum is conscendit. Verùm enimuerò piaculum id omnipotens Prouidentia non diu latère passa, illusionem eam scenicamque actionem quamprimùm in apertum produxit. Infelix enim ille quũ non totos quatuor menses in sede ea transegisset, morte repentina ex hominibus sublatus est: quũ ne dimidiam quidem partem † muneris eius, quo episcopalem dignitatem redemerat, corradere potuerit. Argentarij hæredibus eius institere, & pe- F cuniam nuper admodum mutuò datam exegere. Atque illi quòd soluẽdo nõ essent, Zenonem adiere, eique vt eos ab acerbis illis creditoribus liberaret, supplicarunt, & rem ipsam secretò ei ipsi qui de illa inquirebat, indicarũt. Zeno ea audita, obstupuit: & postquam non Christum, sed Chrysum, hoc est aurum potius, Flauitæ nomen in libello illo asscripsisse cognouit, iudicium reuera & iusticiam (iuxta psalmum) fecit: atque eunuchum quidem, qui sibi diuinam existimationem & gloriam arrogasset, tolli, pecuniam autem creditam ex substantia eius dissolui argentariis iussit. Ipsam verò ecclesiam episcopis permisit, vt illi suffragiis suis quem idoneum esse procurationi ei indicarent, eligerent. Sic citra moram omnem, Euphemius ecclesię presbyter, vir clarissimus, orthodoxæ fidei & virtutis omnis studiosissimus, ecclesiæ gubernandæ præfectus est.

Per sycophãticam imposturam episcopatum is consequitur.

Repentina Flauitæ mors. † τὸ ἥμισυ τῆς δωροδοκίας ἐρανίσασθαι.

Sycophantia Flauitæ indicatur. Redit in auctorem scelus, iusto Zenonis iudicio.

Canonica episcopi Euphemij electio.

CAPVT XIX.

A QVum Flauitas adhuc thronũ obtineret, synodales ad Petrum Alexandrinum epistolas dedit, & eiusdem generis literas ab eodẽ accepit, in quibus eadẽ de Chalcedonensibus actis, anathemati ea subiiciens, scripsit. Quum autem Flauitas ex rebus humanis excesit, quatuor tantum mensibus episcopatu gesto, & Euphemius ecclesiam administrandam suscepit, vt ei Petri ad Flauitam Synodales literæ redderentur, accidit: in quibus vbi res Chalcedonenses anathemate damnatas comperit, perquàm est conturbatus, & se à communione Petri subduxit. Apposuissem hic & Petri & Flauitæ literas, nisi me prolixitas illarum absterruisset. Et Flauitas ad Felicem scribens, se communionis illius esse, Petri autem coniunctionem auersari, significauerat. Idem ad Petrum literas dans, fecerat: communionem se illius recipere, Felicem autem reiicere insinuans. Quas literas vbi Felix à piis quibusdam ad se perlatas accepit, legatos Flauitæ cum contumelia Roma expulit. B At Euphemius simulátque episcopatum iniit, nihil moratus, suis ipse manibus in sacris tabulis Moggi nomen expunxit, & Felicis appellationem reposuit: atque in sacro suggestu considens, synodales more recepto epistolas Romam ad Felicem dedit. Porrò Papa scripta quidem illius recepit, & Euphemio veluti orthodoxo fauit: sed illum in episcopalem communionem nõ admisit, propterea quòd Acacij quoque & Flauitæ nomen in sacro libro non induxisset.

Flauitas in epistolis suis synodalib. δίλογος, hoc est, bilinguis, semulq; albus & ater.

Legati eius ea de causa contumeliose Roma exacti.

Euphemius Constantinopolitanus episcopus Felicis nomẽ in sacro codice reponit, moggi nomẽ eximit.

Is tamen à Felice in cõmunionem episcopalem nõ receptus.

CAPVT XX.

ET quum Euphemius & Petrus inter se dissensuri, & synodos in prouinciis suis, alter aduersus alterum, propter Chalcedonẽsem synodum congregaturi essent, Petrus Alexandriæ è vita excesit, eique Athanasius cognomento Celetes siue Herniosus, in episcopali throno successit. Atque is quum multa quoque experiretur, vt C dissidentia membra coniungeret, nihil tamen egit. In multas namque & varias opiniones discesserant. Non multo verò pòst, & Petrus Cnapheus Antiochiæ defunctus, Palladium successorem habuit. Cuius suffragator etiam fuit Anastasius Dicorus, qui post Zenonem Romanum malè administrauit imperium. Porrò Athanasius synodalia scripta ad Palladium mittens, eadem & ipse quæ Moggus de Chalcedonensi synodo retulit. Idem fecit Ioannes quoque, qui post eum Alexandrinæ præfuit ecclesiæ. Sed & Palladio Antiocheno mortuo, & Flauiano procurationem eius sortito, Solomon quidam Antiochiæ presbyter Alexandriam cum synodalibus literis missus est, solitas rursum eiuscemodi epistolas à Ioanne ad Flauianum allaturus. Ea quoque scripta idem de synodo pronunciabant. Huic verò Ioanni Ioannes alter Alexandriæ successit, de quibus paulo pòst dicemus. Nam ad aliquot vsque Anastasij imperij annos, ad hunc modum res ecclesiarum processere. Euphemium namque ille expulit. Hæc verò ita ordine exponere, quo facilius intelligerentur, coactus sum. Et ecclesiæ quidem tum sic se habebant. D Nos autem orationem ad alia conuertamus.

Successor Moggi Athanasius.

Cnaphei Palladius.

Athanasij Ioannes.

Palladij Flauianus.

Ioannis Ioãnes alter.

Ab omnibus hisce Chalcedonẽsis synodus exagitata.

CAPVT XXI.

THeuderichus Scytha magnis cõparatis opibus, aduersus Zenonem arma cepit. Et cum copiis in Thracia coactis Romanam ditionem ingressus, obuia quæque diripuit, & vsque ad os Euxini peruenit. Atque ille Imperialem etiam ferè cepisset vrbem, nisi ex necessariis eius quidam vitæ eius insidiati fuissent. Quas veritus, retrocesit. Neque ita multum intercesit temporis, quum vitam etiam finiuit, per causam huiusmodi. Hasta expedita patrio more pro tabernaculo eius sublimis collocata erat. Quum autem corpus exercere deberet, equum adduci iussit: atque moræ impatiẽs, ex terra in illum insiluit. Quòd autẽ ex pascuis & equitio is nuper admodum venisset, ferocitatemque spiraret, necdum Theuderichus rectè ei insedisset, priores pedes in sublime iactans, posterioribus tantum institit. E Theuderichus autem cum equo concertans, neque freno cohibere eum potuit, (ne scilicet fera super eum resupina concideret) neque satis certò aut firmiter illi inhæsit. Atque quum ita cum equo huc atque illuc in gyrum verteretur, nescio quomodo hastam illam concussit: & illa obliquè in eum illata, latus eius vulnerauit. Ex quo vulnere lecto affixus, vbi viscera eius ex conuulsione & inflammatione commarcuerunt, breui vitam amisit.

Gotthos autor pro Scythis habuit.

Theuderichi Gotthi mors

* *Theoderichus Theodemiri filius, Ostrogotthorum rex, à Zenone patricia & consulari dignitate est exornatus. Blond. Idem Odoacrum vicit, & Italiam obtinuit.*

CAPVT XXII.

POst hunc aduersus Zenonẽ bellum mouit Martianus, Antemij qui non multo antè Romæ imperauerat, filius, Leontiam Leonis Romani Imperatoris Zenonis soceri filiam in matrimonio F habens. Is enim ad se magis quàm ad Zenonem Imperium pertinere putabat: quòd minorem natu Leonis filiam, quam illi Verina imperij tempore genuit, coniugem haberet: Ariadnam autẽ Leo adhuc priuatus ex vxore sua sustulisset. Eam ob causam Martianus ad tyrãnidem spectauit. Et pugna ad Imperiale palatium commissa, cædes vtrinque facta ingens, & victoria Martiani fuit. Atque ille & sceptro potitus esset, & palatium occupasset, nisi rem in crastinum distulisset. Celerrima namque aquila est, tẽporis opportunitas & occasio: quę ad pedes aduolãs, capi à quopiam potest: sin aufugiat, in altum aerem sublimis sublata, eos qui se persequuntur ridet, neque vt ad eos redeat, in animum inducit. Proinde quicunque imagines vel pingunt, vel fingunt, occasioni caput humanum tribuentes, comam in fronte demittunt, occipitium autem ad ipsam vsque cutim tondent: subobscurè quidem, sed sapienter admodum indicantes, si ea à tergo tardius nos sequatur, coma prolixiore teneri fortasse comprehẽsam posse: sin

Bellũ inter Martianũ & Zenonẽ.

Martianus victor victoria & temporis opportunitate vsus non est.

καιρὸς, hoc est occasio rei bene gerẽdæ facile amittitur.

Occasionis pictura.

A præcedat, minimè prehendi facillimè auolantem, neque persequenti quicquam quo teneatur præbentem. Id tum Martiano accidit. Quum namque tempus opportunũ neglexisset, nancisci id deinde haudquaquam potuit. Postridie enim diei eius à suis desertus, solus ad sacrorum Apostolorum templum supplex confugit: vnde per vim extractus, Cæsaream Cappadocum missus est: & paulo pòst inter monachos quosdam latitare & fugam meditari deprehensus, Tarsum inde Ciliciæ abductus est, vbi capite raso presbyteri dignitate est cohonestatus. Quam rẽ Eustathius Syrus rhetor, qui hæc conscripsit, sanè quàm eleganter memoriæ prodidit.

Martianus à suis desertus, ad Ecclesiam confugit. Idem tandẽ presbyter fit. Eustathius rhetor.

CAPVT XXIII.

IDem Eustathius quoque refert, Zenonem socrui Verinę variè insidias tetendisse, & postremum eam Tarsum in Ciliciam relegasse: quæ postea quum in Papirij castello esset, quo tempore Illus & Leontius, quibus ipsa Imperij insignia contulerat, tyrannidem exercuerunt, vitam ibi finiuit. Historiam Illi Eustathius quoque stylo terso prosequitur: quemadmodum videlicet is Zenonis insidias effugerit, & Zeno eum qui ad illum necandum percussor summissus fuerat, iugulari præceperit: capitis supplicium pro eo quòd Illi cædes ei non successisset, veluti mulctam reportantem. Zenonem deinde rem eam consultò premere volentem, Illũ Orientalibus copiis præfecisse: illum autem Leontio & Pamprepe in societatem ascitis, tyrannidem in Cilicia apud Tarsum arripuisse. Adhæc, Eustathius idem addit, nihil illis tyrannidem profuisse, eo quòd Theuderichus Gotthus cum ingentibus prouincialibus simul & externis copiis aduersus eos à Zenone missus sit, cuius etiam iussu miserandum in modum sint occisi: condignam ab eo, quòd illum in Imperium restituissent, gratiam ferentes. Addit Rhetor idem illud quoque: Theuderichum, quem Zeno

Verinæ obitus.

B

De reb⁹ Illi qui Imperiũ aduersus Zenonem affectauit, & Leontij atque Pamprepu sociorum eius: ex Eustathio.

Res Theoderichi Ostrogotthi, cuius mors paulo antè descripta est.

C consulem & Thraciæ ducem renunciauerat, vbi insidias sibi ab eo strui sensit, aduersus veterem Romam exercitum duxisse, Odoacrum bello vicisse, & regia veste sumpta, regem se dixisse: multas præterea Occidentales gentes absque prælio, item Vandalos, magnam vrbem Romam, & (vt semel dicam) Hesperiam plagam omnem cepisse, atque ditioni suæ subiecisse. Sunt qui dicunt, Zenonis suggestione ea Theuderichum egisse. Eodem tempore & Mammianus, vir curuli honore clarus, & senatorius in Daphne, qui suburbanus Antiochiæ lucus fuit, ædificium construxit, quod ab illis Antiforum dictum est. Intra vrbem autem Imperiales duas porticus magnificè admodum, magni precij & varij coloris lapidibus exornatas condidit: inter quas Tetrapylum medium ingentibus columnis & ære conspicuum statuit, solo lapide Proconesio constrato. Hæc hactenus.

Præclara Mammiani apud Antiochiam ædificia.

CAPVT XXIIII.

ZEno finem vitæ sibi appropinquare videns, ex eis qui futura prędicere existimantur, Maurianum quendam, quisnam post eum (liberos enim ex lumbis suis procreatos non habebat) imperaturus esset, consuluit. Qui respondisse dicitur, ex Silentiariis aliquem, non imperium modò, sed & vxorem eius recepturum esse.[b] Zeno autẽ, quòd Pelagium designari putabat, virum præclarum & sapientem, ferro eum cædi iussit: atque insuper alios etiam nihil cõmeritos, necari curauit. Et morbo comitiali correptus, quòd vim eius non ferret animam egit, Pelagij nomẽ in ore habens. Fertur etiam, quòd eum Ariadna coniunx odisset, quum epilepsiæ doloribus distenderetur, & speciem defuncti præberet, viuum adhuc ab illa sepulcro inclusum esse. Alij verò tradunt, quum ex ebrietate sensum omnem amisisset, in tumulum cõiectum esse: & postquam ad seipsum per sobrietatem rediisset, in ipso monumento exclamasse, vitam se solam, non etiam Imperium petere, paratumque E esse cuius iureiurando interposito eo cedere: neminem autem illum ea dicẽtem, propterea quòd coniunx Ariadna id prohibuisset, miseratum esse. Hic ad hunc modum vitam finiuit, quum decem & septem annos in Imperio tyrannidem exercuisset. Quibus annis Basilisci etiam menses connumerati sunt.[c] His ita gestis Longinus Zenonis frater, quòd ad magnam potentiam peruenisset, Imperium se sibi vendicaturum sperauit. Verùm ille opinione sua falsus est.[d] Nam Ariadna vnà cum Senatorum ordine,[e] Anastasio * Dicoro, qui nõdum in Senatum lectus, adhuc in Schola Silentiariorum erat, Imperatoriam imposuit coronam. Eustathius, cuius paulo antè meminimus, scripsit, ab initio Diocletiani tyranni imperij, vsque ad finem Zenonis, & designationem Anastasij, intercessisse ducentos & septem: ab eo autem tempore quo Augustus monarcha factus est, quingentos triginta duos annos & menses septem: ab Alexandri Macedonis regno, annos octingentos triginta duos, menses septẽ: à Romulo porrò annos [f] mille & quinquaginta duos, menses septem: & à Troia capta mille sexingẽtos octoginta sex annos, F menses septem: à diuina Domini incarnatione, annos quadringẽtos & nonaginta duos: ab ipso denique Adamo annos quinquies mille [g] nongentos octuaginta quatuor.

D

a Zenone principe incendium sæuissimũ fuit, in quo præter maximã vrbis partẽ conflagratã, centum & viginti millia librorum disperiere. Et in his & Homeri poema intestino draconis cxx pedũ aureis literis descriptũ. Egnat. Annotatio est de Zenone ex Suida in fine huius libri.

b Zeno viros aliquot bonos necat, successorem se suum sublaturum sperans.

Memoranda Zenonis mors.

c Longinus Zenonis frater frustra ad Imperiũ aspirat.

Schola Silentiariorum.

d Anastasius Dicorus vnà cũ Imperatrice.

e Ariadna Imperium Romanum accipit.

Synopsis & ratio temporum ab Adã vsque ad Anastasiũ. Postremum hoc Euagri⁹ non habet, li. 2. cap. 29.

f Rectius 1244.

g Secũdum neotericos à mundo condito 4470.

* *Dicorus cognominatus est à discoloribus oculorum pupillis, quæ κόραι dicuntur, quarum dextra nigricans, sinistra cærulea fuerit.*

CAPVT XXV.

ANastasius diademate sumpto, quũ nondum matrimonium contraxisset, Ariadnam vxorem duxit: & Epidamnum patriam suam, quæ nunc Dyrrachium dicitur, vt natale solũ honore prosequeretur, pulcherrimè exornauit, & validissimè muniuit. Et primùm Longinum magistrum, aulicorum scilicet ordinum præfectum, Seleuciam, vbi ortus fuerat, misit: deinde reliquum etiam Isaurorum genus eiecit. Atque idipsum Longinus, &

Longinus magister aula Imperialis exactus.

A qui cum eo relegati fuerant, indignè ferentes, ad tyrannidem aspirarunt: sicuti postea dicemus. Anastasius quum pacificus esse, neque quidquam rerum nouarum in Ecclesiæ statu excitare vellet, plurimumque studij in eo collocaret, vt sanctæ Christi ecclesiæ tumultibus,& verborum contentionibus, disputationibus, & disidiis ecclesiasticis simul & ciuilibus omnibus sublatis, homines in multa tranquillitate viuerent,& subditi populi pacati essent: euenit, vt temporibus eius Chalcedonensis Synodus, neque propalàm per ipsum constitutionibus Imperialibus edendis promulgaretur, neque etiam reprobaretur. Verùm sicuti quibusque ecclesiarum præsidibus videbatur, ita de ea sentiebant. Nam qui eam fortiter defendentes propugnabant, non verbum vnum in eius decretis, ac ne syllabam quidem, aut literam, aut apicem saltem loco moueri aut mutari passi sunt, & per libertatem magnam à commercio & communione aliorum resilire: adeò vt ne in ædes quidē suas eos admitterent, qui ea quæ rectè ibi decreta

Libertas professionis fidei sub Anastasio.

B essent, non reciperent. Fuere autem qui eam non tantum non approbarent, sed etiam publicè vnà cum Leonis tomo anathemate iugularent. Alij de henotica Zenonis constitutione itidem faciebāt, atque à seipsis inter se disidebant: ita vt quidam duas naturas in Christo, quidam vnam dicerent: atque ij quidem literis insidiosè compositis, per fraudem deciperentur: ij autem pacem sibi consectandam esse putarent. Id malum eò procesit, vt Ecclesia quælibet in factiones suas diuideretur, & episcopi à consuetudine mutua abhorrerent. Proinde in multas sectas, Orientales Occidentalesque atque etiam Libycæ partes dissectæ sunt. Neque enim Oriens consentire cum Occidente, neque rursum Libya conciliari hisce voluit. Et quod omnium indignisimum est, neque ipsi inter se Orientalium ecclesiarum antistites ad communionem conueniebant, neque Europæi atque Occidentales, neque etiam Libyci episcopi conuentus inter se agebant: nedum cum eis qui extra regionum suarum fines essent, congrederentur. Tanta confusio mentiumque caligo orbem vni-

Dißidia Ecclesiarum.

C uersum incesit. Porrò, Anastasius tametsi tranquillitatem sibi conseruandam esse proposuerat, neque mutare quicquam in Ecclesiis voluerat, inconsulta tamen eorum temeritate, qui ad res nouas spectabant, permotus, quoscunq; præter morem nugas agere,& vel impudēter Synodum sanctam damnare, crudeliterque anathemate configere, vel rursum apertè eandem & clarè in sacris templis deprædicare intelligebat, è thronis vtrosque deiiciebat, inhumaniterque exigebat. atque ad eum modum permulti episcopi multati sunt, & in primis, sicuti antea etiam diximus, Constantinopolitanum ille Euphemium proscripsit: deinde post hunc & Macedonium, cui Timotheus succesit.

Anastasius acriores & defensores & oppugnatores Synodi Chalcedonensis è thronis suis deturbat. Euphemij & Macedonij episcoporum Constantin. proscriptio.

CAPVT XXVI.

Verum enimuero veluti † Patroclus, prætextus hic ab Anastasio contra eos obtendebatur, quòd res nouas in ecclesias inducerent. sed quæ occultè Anastasium malè habebant,

† Prouerbialiter hoc dictum. Erasmus Roterod. in

D longè alia erant: præclara scilicet Euphemij pietas,& quòd is antea Anastasium ecclesia exclusserat, propterea quòd opinionem de se præbuisset, contagione Dioscori infectum esse: & quòd turbam concitare volens, cōminatus Euphemio esset, se illi accepta à Zenone potestate caput tonsurum, cathedramq; eius euertisset. Præterea quum Ariadna purpuram Anastasio circundaret, Euphemius sacrorum antistes animo forti restiterat: neque prius se quę statæ ceremoniæ postularent, facturum esse dixerat, quàm ille graui iuramento in scriptum relato confirmasset, fidem se inuiolatam seruaturum: neque quicquam rei nouę Imperij sui tempore in ecclesiam illaturum, necnon Chalcedonensem synodum ex animi sententia reliquis tribus additurum esse. Consenserat conditionibus his,& eas in scriptum retulerat Anastasius, & sub hæc cęrimonias solitas in eo episcopus peregerat. Non longè verò pòst Euphemium adortus Anastasius, libellum eum ab eo repetiit: & quòd eum ille non reddidit, solum exilij causa vertere iussus est. Vitæ quoque eius ita insidiatus est, vt ex fami- E liaribus Euphemij quidā nomine Paulus, vir procerus, & † humeris ipsis superextans, quod aduersus eum dispositum circumferebatur ferrum, exceperit. Atque hunc, ob eum modum,& ob talem causam in exilium egit, quum quidem id populus ægerrimè ferret. Macedonium autem, cui Euphemius syngrapham stipulationis suæ crediderat (nam ei sacrorum quoque donariorum custodia commissa fuerat) in sacram sustulit cathedram. Fecerat autem ea quæ dicta sunt Euphemius, quùm ob eas quas commemorauimus causas, tum quòd ✶ Manichæorum hæresim Anastasius multis fouere visus esset, quippe cuius etiam mater eam ardore ingenti consectaretur. frater quoque eius, Anastasij scilicet auunculus Clearchus, Arianismi compertus fuerat. Quapropter & Manichæis & Arianis purpura sua Anastasius lætitiā attulit, mutationem aliquam futuram expectantibus. Macedonius vbi episcopalem thronum cōscendit, ab eo quoque promissi sui scriptum Anastasius recipere cōtendit: contumeliam iniuriamque sibi fieri ratus, si libellum suum qui vitam e- F ius redargueret, post se relinqueret. Cęterùm quū & ipse itidem vt Euphemius, constanter ei aduersaretur,& fidei omnino proditionem esse, si libellum eum redderet, existimaret, fortiterque prorsus contra eum contenderet, varia Anastasius iniit consilia, vt & hunc è sede deturbaret: tentauitque adeò omnia, vt quod conabatur efficeret. Sedenim quum quod faceret non haberet, hæreticorum consessu collecto, per vim Macedonium, vt Synodum Chalcedonensem damnaret, cogere voluit. Quod vbi multitudo sensit, ad eum locum accurrit,& apertè exclamauit: Martyrij tēpus adest, Nemo longius à pastore absistat. Et cōuicia in Imperatorem coniecit: Manichæum, qui imperio indignus esset, vocans. Et Anastasius sibi metuens, ad fugiendum paratus fuit: Macedoniumque quæsiuit, quem antea se neque respecturum esse adiurauerat. Macedonius cum libertate multa Anastasium, veluti rei ecclesiasticæ hostem obiurgauit. Atque ille tum in verbis eius acquieuit: seque placabiliorem præbens, summisit. Postmodum autem propter animi improbitatem

prouerb. Patrocli occasio. Causæ odij Anastasij in Euphemium.

† ὑπερώμιος

Anastasius Manichæus ✶ Eutychianæ quidem heresi eum adhæsisse cōstat.

Cur Anastasius Macedonium sit persequutus.

A accusatores aduersus eum mercede conduxit. Et præstò fuere adolescentuli quidam, qui non minus seipsos quam Macedonium per sycophantiá calumniosè detulere, & flagitium obscœnum & fœdū mendaciter produxere. Sed enim postquam in continenti illorum confictam calumniam Macedonius, tunica subducta, virilibus se carere ostendens, conuicit, ad concilium aliud fraudis plenum confugit. Nam per Celerem aulæ præfectū libellum confici iussit, in quo duę Synodi reliquis duabus omisis conscriptæ erant, eumque se recipere professus est. Quę res à Macedonio approbata, & quod præterea henotico Zenonis is subscripsisset, reprehensione non caruit. Quamuis postea quum in Dalmati monasterio esset, in oratione quadam omnibus pietatem consectátibus, offendiculum id & crimen obiectum diluit, disertis verbis sanctam quartam Synodum comprobans: & eos qui illam non reciperent, hæreticos vocans. Anastasius Celere magistro ad se euocato, per eum clàm Macedonium ex throno deduxit, & Euchaitem in exilium misit.

Criminatores in Macedonium ab Anastasio subornati. Hos facile ille refellit. Alius criminis prætextus cōtra Macedoniū quæsitus, quasi Synodū Chalcedonensem nō cōprobarit. Macedonij exilium.

B Senatus & populus Constantinopolitanus eam ob causam in magno fuit mœrore. Nam & vitæ sanctitatem & doctrinę sinceritatem in Macedonio admirabantur, & pietatis studio dignitateque sacerdotali is valde enitebat, vt qui à Gennadio eductus atque doctus fuisset, cuius etiam ex, † fratre nepos fuit. Contra sectatores eius postea grauis persequutio orta. Quidam enim exilio, nonnullli relegatione, aliqui accusationibus iniquis, alij bonorum publicatione afflicti sunt. Multi etiam qui fuga sibi consuluerunt, Romam peruenerunt. Imperator illico Chalcedonésium actorum libellum, quem Macedonius discedens in sanctiore ara deposuerat, per Calopodium quendam furtim sublatum concidit, atque igni tradidit: & Macedonio qui sic abducebatur, condemnationis sententiam misit. Atque is interrogauit, an illi qui se dánassent, Chalcedonensem Synodum recepissent. Et vbi illi qui ad eum sententiam attulerant, id inficiati sunt: ipse, si (inquit) Ariani aut Macedoniani condemnationis libellum ad me miserunt, num recipere eū possum? At ille ita Euchaitem ductus est.

† ἀδιλφιδοῦς. Persequutio sectatorum Macedonij.

* †

C Quum autem Hunni, qui Saberi vocabantur, eruptione per * Caspias angustias facta, Orientem vastarent, Gangram inde metus causa Macedonius successit. Quod vbi Anastasius cognouit, percussoribus summissis eum trucidauit. Corpus eius in templo Callinici martyris innumera miracula edens repositum est. Macedonium ferunt, quum iam mortuus iaceret, manu sua seipsum sacro crucis signaculo consignasse. Eundemque in somnis Theodoro cuidam piè viuenti apparuisse, & cum vehementia quadam verba hęc Anastasio renunciari iussisse: Ego quidem ad patres meos abeo, quorum fidem sinceram seruaui. Tu verò scito, me Deum precari desiturum non esse, quoad vsque & tu primo quoque tempore ad id tribunal, quod munera nō acceptat, mecum iudicio

*Hunni ex Caspiis claustris erumpentes. Macedonij cædes. * τῶν κασπίων ἀποκινηθέντων πυλῶν.*

Macedonius Anastasiū ad tribunal Christi euocauit.

†* *Multi sacerdotum culpam zelo Dei persequi profitentur, sed dum indiscretè id agitur, sacrilegij facinus incurrunt: & dum præcipites quasi ad emendandum ruunt, ipsi quoque multo magis in deterius cadunt. 24. quæst. 3. Apud Deum & eius Ecclesiam neminem potest grauare iniqua sententia. Aug. 21. quæst. 3.*

concertaturus, steteris. Post Macedonium Anastasius ecclesiam Timotheo presbytero eius, sacrorumque vasorum custodi commisit, qui † Celon & Litrobunes cognominatus est, appellationibus eis propter actiones quasdam ei conuenientibus impositis. Hic templum ingressus, non prius rem diuinam fecit, quàm Macedonij imagines, quæ tum ibi erant, sustulisset. At Imperator impiissimus eiuscemodi ob causas Flauianū quoque Antiochenum, & Heliam Hierosolymitanū, qui Salustio successerat, nec non Ioannē Alexandrinum in exilium egit. Idem in Ioanne Tabennesiota fecit. Qui vbi Romæ cognouit Anastasium Imperatorem esse factum, in Orientem sedē suam recepturus venit. Amico enim Anastasio Alexandriæ vsus fuerat, & eum ex naufragio nudum receperat, hominique quam conueniebat curam & benignitatem præstiterat. Ille verò per ingrati animi vitium, pro liberalitate sibi exhibita exilij gratiam ei retulit. Ioánes autem iste profugiens, in veterem se rursum Romam contulit. D

Timotheus Macedonij successor. Anastasius in exiliū mittit episcopos, Flauianum Antiochenum, Heliā Hierosolymitanum, Ioannem Alexandrinum. Idem erga Ioannem Tabennesiū ingratus.

E

† *κήλων, ὁ θερμὸς εἰς συνουσίαν. Suid. hoc est, ad rem veneream calidus.*

CAPVT XXVII.

DE Flauiano Antiocheno hęc memoriæ prodita sunt. Xenaias quidam erat (Philoxenū græca lingua rectè vocet) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister: qui sub Calandionis episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondum diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiam ex signis & coniecturis quibusdam cognouit, ab ecclesia eum proscripsit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solum recepit: verumetiam nondum baptismo initiatum, vicinæ Hierapolis episcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandem se F episcopatum viro nondum baptizato mandasse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ô audacem animum, & os impudens) vocem illam euomuit: Christi, & eorum qui illi placuere, imagines † venerandas non esse. Itaque impietatis istud mancipium magno cum tumultu, multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, & non exigua ex Cynegico siue Venatico monasterio multitudine assumpta, vnà cum innata sibi improbitate in vrbé peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonensem Synodum & Leonis tomū ille anathemate damnaret. Quod quum Flauianus se facturū non esse confirmaret, & monachi ei contrà imminerent, populus episcopum suum periclitari audiens, pro se quisque statim vt potuit cōsurgens affuit, & cædes tanta monachorum facta est, vt corpora eorum propter multitudinem in Orontem amnem, vt vndas eius pro sepulcris haberent, coniecta sint. Ad hæc etiam isto nō minus accidit malum. Monachi nanque in * Cœlesyria Flauiano valde addicti, propterea quòd is in vici-

Xenaias seipso natu presbyter.

Idem episcopus nondum baptizatus.

Hic imagines Christi & sanctorū eius venerari prohibuit. † μὴ δεῖν προσκυνεῖν. Tumultus monachorū contra Synodum Chalcedonensem Antiochiæ. Plurium monachorū cædes. Alius ibidem monachorum tumultus.

** Dicitur hæc etiā secunda Syria*

A no quodam loco, cui Tilmognus nomē erat, monasticam egisset vitam, turba ea cognita, Antiochiam se contulerunt, Flauianum omnibus modis defensuri. Atq; ibi tum nō minor accepta clades. Propter hūc igitur & illum casum, Flauianus fraude quadam in exilium abductus est, petram quandam præruptam & sublimem in Palæstinæ finibꝰ incolere per vitam iussus. Hæ causę sunt, quam ob rem tanti viri Macedonius & Flauianus, sedibus suis exacti sint. De quibus etiam monachi Palæstini ad Alcisonem scribentes, hæc verbis hisce commemorant.

> *Exilium Flauiani.*

CAPVT XXVIII.

PEtro vero defuncto, rursus inter se dissidere cœperunt Alexandria & Ægyptus, & Libya: & factio quælibet suos sibi cōuētus egit. Reliquus etiam Oriens ab aliis ecclesiis segre-
B gatus est, quòd occidentales nō aliter communicare cum eo voluerint, quàm si Nestorium, Eutychetem & Dioscorum anathemati subiiceret, eisdémque Petrum Moggum & Acacium adderet. In hoc statu quum ecclesiæ orbis vniuersi res essent, qui germani Dioscori & Eutychetis sectatores fuere, ad maximam paucitatem redacti sunt. Et quum res illorum eò recidissent, vt quamprimum in terra deficerent, ampliùsq; non extarent, Xenaias re ipsa nomini suo respondens († alienus quippe prorsus à Deo) nescimus quo consilio, quásve aduersus Flauianum inimicitias vindicans, sub obtentu fidei, sicuti plerique aiunt, cōtra eum commotus, veluti Nestorianum calumniosè criminari cœpit. Atque vbi ille Nestorium vnà cū opinione sua anathemate confodit, ex eo tempore rursum ad Dioscorum, Theodorum, Theodoritū, Iban, Cyrum, Eleutheriū, & Ioānem transiit, & nescimus quos alios insuper & vnde collegit. Quorum quidā verè Nestorij dogma profitebantur: quidam autem eius hæresis suspecti, anathema in Nestorium contorserant, & in ecclesiæ cō-
C munione acquiescebāt. Eis ita collectis ad Flauianum: Hosce, inquit, omnes Nestorij contagione infectos, nisi anathemati subdideris, Nestorianus es, vtcunque vel decies millies illum vnà cum dogmate suo anathemate cōfodias. Per literas quoque Dioscorianos & Eutychianos permouit, eísque persuasit, vt sibi patroni aduersus Flauianum adessent: secum petituri, vt ille non in Synodum, sed in eos quos diximus viros anathema iacularetur. Eis verò Flauianus episcopus diu multúmque restitit. Sed enim vbi alij quoque contra ipsum cū Xenaia coniuncti sunt, Eleusinus videlicet quidā secūdæ Cappadociæ, Nicias Laodicææ Syrorum, atque alij aliunde episcopi, quorum ✶ pusillanimitatis erga Flauianum causam, non nostrum: sed aliorum potius est exponere: tandem per eos ipsos se illos ad pacē adducturū esse arbitratus, contētioni ei cessit, & in scripto anathema in eos qui dicti sunt viros coniecit, atque id ad imperatorem misit. nam & hunc quoque contra eū veluti Nestorianum commouerant. Verùm Xenaias hisce non contentus, rursum anathema in ipsam Synodum, & eos qui duas naturas & carnis & diuinitatis in Domino profitentur, iaciendum à Flauiano

> *Palæstinorū monachorum ad Alcisonem scriptū.*
>
> *De rebꝰ Flauiani & Xenaiæ.*
>
> † ὁ τῷ θεῷ ξένος ἀληθῶς.
>
> * μικροψυχίας.

petiit. Atque vbi ille ei non paruit, vt Nestorianū D
rursus criminatus est. Et cùm de his rebus multa agitata essent, & patriarcha formulam fidei composuisset, in qua synodum quidem propter Nestorij & Eutychetis condemnationem, non autem vt vim decreti & doctrinæ fidei haberet, recipiendā esse profitebatur: rursum eum, vt qui occultè Nestorianus esset, aduersarij, nisi anathemati etiā synodum ipsam, & duas naturas carnis & diuinitatis in Domino profitētes subiiceret, criminari cœperunt. Adduxerunt illi quoque multa verborum fraude in sententiam suam Isauros: & scripto de fide edito, in quo synodum vnà cum eis qui duas naturas aut † proprietates in Domino esse dicūt, anathemate condemnarunt. Itaque à Flauiano & Macedonio secesserunt: & cum aliis se coniunxerunt, qui scripto ei subscripsere. Interea etiā à Hierosolymitano antistite de fide scriptum exegere, qui id cōpositum ad imperatorem per ipsos Dioscorianos misit. Atque id illi, anathema complectens in eos qui duas naturas dicunt, proferunt. E
Ipse autem Hierosolymitanus episcopus deprauatum id ab eis esse asseuerat, aliúdque scriptū sine eiuscemodi anathemate producit. Neq; id mirum, siquidem scripta patrum quoq; adulterarūt: & multos Apollinaris libellos per inscriptiones ipsas Athanasio & Gregorio mirifico illi & Iulio attribuerūt, per quos maximè ad impietatem suā multos pertrahunt. Efflagitarunt verò à Macedonio etiam scriptam fidei formulā, quam ille quoque edidit: solam se trecentorum decem & octo, & rursum centū & quinquaginta patrū fidē nosse cōfirmans. Nestoriúmque & Eutychetem, atque eos qui vel duos filios aut Christos opinantur, vel naturas diuidunt, anathemate feriens: neq; Ephesiæ à qua Nestorius damnatus est, neque Chalcedonensis quæ Eutycheti dignitatem abrogauit, synodi mentionem faciens. Quam rem monasteria Constantinopoli ægrè tulere, & ab episcopo Macedonio desciuere. Interea Xenaias & Dioscorus multis sibi ascitis episcopis, superbi & intolerabiles facti sunt: motúsque aduersus eos qui in anathema non consentirent, graues concitarunt: in- F
ter quos, si qui illis prorsus non cederent, eos modis omnibus in exilium pellere sunt conati. Atq; ita tandem Macedonius & Flauianus, & Ioannes insuper, ✶ Palti episcopus, solum exilij causa verterunt. Hæc hactenus.

> † ἰδιότητας.
>
> *De Helia Hierosolymitano.*
>
> *Hæretici studiosè libros veterum deprauarunt.*
>
> *De Macedonio Cōstantinopolitano.*
>
> * *Euagr. habet Plati, lib. 2. cap. 31.*

CAPVT XXIX.

FLauiano ad hūc modum exacto, Seuerus impius & ἀκέφαλος, hoc est, nullius capitis vir, alter omnino improbitate Eutyches, aut Dioscorus, Antiochenum conscendit thronum: qui Sozopoli Pisidiæ ortus, Beryti legum scientiæ & actionibus forensibus operam dedit. Atque vbi Christianam addidicit doctrinam, cōfestim animo mutato, baptismi lauacro initiatus est, in Leōtij illustris martyris templo, quod in maritima regione Tripolis in Phœnicia situm est. Et deinde monasticam vi-

> † *Seuerus Antiochenus episcopus.*
>
> *Leontius martyr.*

† ἀκέφαλος αἵρεσίς τις, ἧς ἦν ὁ Σεβῆρος ἔξαρχος, *hoc est, Acephalorum, id est, capite carentium hæresis quædam est, cuius autor Seuerus fuit. Suid.*

A tam in domicilio quodam inter Gazam & Maiumam oppidũ coluit: vbi Petrus etiam ille ex Iberia, qui episcopus Gazæ declaratus, vnà cũ Timotheo Aeluro proscriptus est, eodem vitæ genere culto, celebrem de se famã posteris reliquit. Porrò Seuerus sermonem primum disputando cum Nephalio contulit, qui eiusdem cum illo opinionis antea fuit, naturam vnã in Christo professus: postea autem & ipse Chalcedonensem synodum, & eos qui duas naturas perhibent, tutatus est. Et quum se confidentius arrogantiúsque Seuerus in disputationibus gereret, vnà cum popularib⁹ suis, aliísque etiam plurimis, eandem opinionem consectantibus, monastico domicilio suo à Nephalio eiectus. Atque ille inde in imperialẽ concessit vrbem, Imperatori supplicaturus, vt sibi atque suis qui cum eo pulsi fuerant, phrontisteria sua restituerentur. Ita factum, vt in imperatoris & Senatorum noticiam perueniret: sicuti hoc qui Seueri vitam conscripsit, refert. Ioannes porrò qui † cũ illo iudicio contendit, scriptum reliquit: Seuerũ, B cùm consecrari deberet, iuramentum in scriptum relatum imperatori Anastasio obtulisse, à quo die throno Antiocheno potitus esset, haudquaquam se synodum Chalcedonensem anathemati subiecturum esse. Eúmque eo ipso quo consecratus est die à sectatoribus suis instigatum, pro cõcione ex ambone anathema in eam iecisse: idémque disertis verbis, cum synodales literas scriberet, fecisse. Qua de re literæ illæ quas diximus, ad Alcisonem scriptæ, hæc referunt.

Petrus monachus.

Seuerus à Nephalio monasterio pulsus.

Seuerus consultò periur⁹.

† ὁ αὐτῷ διακρινόμενος. Niceph. μετὰ σεβήρου διακρινόμενος, Theodorus lector, lib. 2.

CAPVT XXX.

Synodales Timothei Constantinopolitani episcopi hic in Palęstina receptæ sunt: Macedonij autem & Flauiani condemnatio recepta non est, sicuti neque synodalia scripta Seueri. Quin illi etiam qui eas huc attulere, conuiciis atque contumeliis, pro eo atque conuenit, affecti, profugerũt: propterea quod aduersus eos populus & monachi cõ C moti essent. Ac res in Palæstina quidem sic se habuere. Antiochiæ autem nonnulli in sententiam eorum abducti sunt, in quibus etiam est Marinus Beryti episcopus: quidam autem necessitate & vi adacti, eisdem Seueri synodalibus literis, anatema simul & in synodum & in reliquos qui duas naturas aut proprietates carnis & diuinitatis Domini profitentur, complectentes, assensere. Aliqui porrò, quoniam vi & metus causa assensi fuerant, sententia mutata errorẽ reuocarunt: inter quos sunt, qui sub Apamea censentur episcopi. Quidam verò omnino eis non consensere, in quibus sunt Iulianus Bostrensis, & Epiphanius Tyrius, aliiq; (vt dicunt) episcopi quidam. Sed enim Isauri nunc resipiscentes, cùm priorem suum cõdemnant errorem, tum Seuerũ factionísque eius populares anathemate iugulant. Alij qui sub Seuero sunt episcopi & clerici, ecclesiis relictis fugerunt: quorum vnus etiam est Iulianus Bostrensis, & Petrus Damascenus, qui hic sunt. Sed & Mamas, qui vnus ex Dioscorianis est, duas naturas ab initio (incarnationis Verbi, sed postea vnam tantum naturam) profitẽtibus à quibus etiam Seuerus transuersim

Scriptum monachorũ Palæstinorũ ad Alcisonẽ, de statu Syriæ & Palæstinæ ecclesiarũ.

D ductus est, cùm illorum antea præfractam temeritatem condemnasset. Et post quædam. Monasteria autem quę hic sunt, & Hierosolyma ipsa, in recta fide Deo duce concordant, aliæque etiam plurimæ cum episcopis suis vrbes, pro quibus omnibus, atque item pro nobis, Domine sanctissime & reuerendissime pater noster, ne in tentationem incidamus, fac otes.

CAPVT XXXI.

Qvæ verò de Seuero Euagrius Epiphaniẽsis memoriæ mãdarit, verbis hic eius apponam. Scribit enim ad hũc modum. Quandoquidem literæ istę Palæstinorum monachorũ Apamenos episcopos à Seuero resiluisse ostẽdunt, age afferamus huc, quod à patribus per manus acceptũ, quanuis hucusque in historiam relatum nõ sit, ad nos peruenit. Cosmas patriæ nostræ Epiphaniæ episcopus, quam Orontes alluit, & Seuerianus vicinę Aretusæ antistes, cùm ad synodales Seueri episto- E las perturbati essent, & se à cõmunione eius disiunxissent, libellũ quo illi dignitatem abrogarũt, ad eum, cùm adhuc Antiochiæ episcopus esset, mi serunt. Eum libellum Aureliano primario ecclesiæ Epiphaniensis diacono ad illum perferendum dedêre. Atque is, quòd Seuerũ & episcopatus tanti amplitudinem metueret, vbi Antiochiam venit, muliebri habitu sumpto, Seuerum adiit, delicatius molliúsque incedens, ac gestu omni fœminam se esse asimulans: & supplicis more lamentans, atque ex animi penetralibus cum gemitu illum obsecrans condemnationẽ accedenti illi dedit: & per consequentem hominum turbam omnibus deceptis, prius per fugã saluus euasit, quàm Seuerus quæ in libello scripta essent, legit. nihilominus tamen Seuerus libello accepto, & sententia eius intellecta, in sede sua vsque ad Anastasij obitum permãsit. Postquam Anastasius rem eam, sicuti Seuero acciderat, cognouit (memorię enim tradẽdum perhumanum aliquod Anastasij factũ) Asiatico Asianam Libanesiæ in Phœnicia procu- F rationem gerenti mandauit, vt Cosmam & Seuerianum ecclesiis suis, propter missum Seuero condemnationis libellum, eiiceret. Qui postquam in Oriẽtis partes peruenit, multósque mortales Seueriani & Cosmæ dogma defendere, & ciuitates suas fortiter illos tueri reperit, ad Anastasium retulit, sine sanguine fuso viros eos thronis suis expelli non posse. Et Asiatico Anastasius rescripsit: nihil se, etiamsi magnum & eximium quicquam sit, pcedere & obtinere velle, si vel gutta sanguinis effundenda sit. Atque hæc quidem non multo pòst sic acta sunt.

Seuero Cosmas Epiphaniẽsis, & Seuerian⁹ Arethusius, episcopi, libellũ exautorationis astu pio insinuant.

Euagr. lib. 3. cap. 34. Clemẽs Anastasij dictum & factum.

CAPVT XXXII.

Imperator autem Palæstini quoque throni episcopo Heliæ, Passarionis filio, qui Salustio Martyrij successori successit, vt cum Chalcedonensis synodi obtrectatoribus cõmunicaret, institit. Helias autem, quòd grauis inter ecclesiarũ antistites seditio esset (Romani nanque à Byzantiis dissidebant, quòd Acacium

A in ſacrum album retuliſſent: Byzantij autem Alexandrinos auerſabantur, quòd illi Dioſcori communionem admiſiſſent, & ſynodum Chalcedonenſem anathemate proſequuti eſſent: Palladius verò Antiochenus quæ grata imperatori eſſent faceret ſynodum eam auerſatus, & Alexandrinorũ acta, quæ Anaſtaſius cõprobabat, complexus) Helias inquam quum tãta rerum confuſio eſſet, cum ſolo Euphemio communicãdum ſibi eſſe ſtatuit. Atque vbi ille propter fidem orthodoxam, ſicuti dictum eſt, proſcriptus eſſet, & Macedonius epiſcopatũ eius recepiſſet, proſcriptioni Euphemij, quod contra canones facta eſſet, haudquaquã aſſentiri voluit: Macedonij autem, vt qui ſanã deprædicaret doctrinam, communionem admiſit. Quandoquidẽ verò Palladij Antiochiæ ſucceſſor Flauianus, ſanæ addictus doctrinæ, idem cum Helia & Macedonio ſenſit, * fortiſsimus in impietate tyrannus iram continere, & tantorum virorũ concordiam ferre nõ potuit: ſed furore feruens, & quammaximè ferociens, Macedoniũ vrbis imperantis paſtorem, per eas quas diximus calũnioſas criminationes, cum ignominia Eccleſia eiecit, & epiſcopalem thronũ Timotheo tradidit. Meditatus ille quoque eſt, quomodo Flauianum & Heliam in exilium mitteret. Tum verò temporis, vt eos Timotheo coniungeret, operam dedit. Et illi communicandũ ſibi quidem eſſe cum Timotheo, qui orthodoxæ doctrinæ aſſentiri videbatur, ſtatuerunt. Macedonij autem exilium minimè ferre potuerunt: vt quod per violentam potius dominationem, quam eccleſiæ ſanctionem decretum fuiſſet, ſicuti etiam ante eum in Euphemio acciderat. Quam ob cauſam imperator aduerſus illos furioſè excãduit, eáque res magnos eccleſiis motus creauit. Anaſtaſius Sidone contra diuinos eos viros Orientalium & Palæſtinorum epiſcoporum conuentum coegit: cui præfuere Cæſareæ Cappadociæ Sotericus, & Hierapolis Xenaias, verè à Deo alienus, epiſcopi qui vehementer in ſynodũ Chalcedonẽſem inuecti ſunt, ac ſi qui alij, & ipſi vt Eutychetis & Dioſcori res in Oriente obtinerent, ſtuduerunt. Huius rei certior factus Helias, Hieroſolymitanus hierarcha, vt imperatori conciliaretur, conſilium cepit, precatore vſus Sabba illo, qui in pietatis exercitio & diuina philoſophia magnus extitit. Hic cum eiuſcemodi ab Helia literis ad Anaſtaſium venit. "Heremi incolas, & cum illis Sabbam, ſolitudinis caput, oratores pro eccleſiis ad Celſitudinem tuam mittimus. Tu verò, ô Imperator, diuinos eorum labores atque ſudores reueritus, finem, quod contra eccleſias ſuſceptum eſt, bello imponito, neque cladem hanc vlterius progredi ſinito. Curæ nanq; tibi eſſe, vt quæ Deo grata ſint facias, qui tibi diadema cõceſsit, perſuaſum habeo." Ille vt potuit, animo conſtanti cũ imperatore congreſſus, tumorem illius aduerſus Palæſtinum antiſtitem conceptum ſedauit. Et ſynodus aduerſus Heliam & Flauianũ à Soterico & Philoxeno congregata, nihil egit. Iſti autem poſtea inuidia flagrãtes, apud imperatorem viros eos, quaſi illum conuiciis proſcidiſſent, & actiones eius riſiſſent, per calumniam detulerũt. Et cùm poteſtatem ſibi in patriarchas homines deteſtandi ſumpſiſſent, quid dicere attinet, quæ mala lachrymis & luctu proſequẽda patrarint? Tum quidem ea in Flauiano fecere, quæ ſuprà paucis expoſuimus. D Atque inſuper eum ſede ſua eiecerũt, impiũ Seuerum ei ſubſtituentes. Qui poſtquam in eccleſiam Antiochenam peruenit, infinita quæ verbis exprimere non ſit, mala, à cõmunione ſua abhorrentibus, intulit.

** τὴν ἀσέβειαν ἀνδρικώτατος τύραννος.*

B, C (margin section letters)

Anaſtaſius ſynodũ Sidoniam contra Flauianum & Heliam cogit.

Helias per Sabbã monachũ ſibi imperatorem recõciliat.

Calumnioſè apud imperatorẽ Flauianus & Helias deferuntur.

Flauiani exilium.

CAPVT XXXIII.

Seuerus Catholicorum perſequutor.

Experti virum eũ ſunt, quum monachi in Palæſtina omnes, tũ eorum præſides maximè, Euthymij magni diſcipuli, quorum immenſa & numerũ propè ſuperans multitudo fuit. ſummè enim eo tempore in regione ea monaſteria floruere, quę à pręfectis egregiis luminaribus gubernabãtur: Euthymium pręclarum dico, & Theoctiſtum magnũ & Theodoſiũ cœnobiorum principẽ, & Sabbam ſolitudinis ciuem: quorũ certamina diuinóſq; labores retuliſſem, niſi me ab inſtituto argumento digreſſurũ eſſe ſcirem: quum opere illi peculiari ꝓpter copiam & amplitudinem rerum maximè indigeant, quæ tamẽ manifeſtæ ſatis ſunt, & linguis eccleſiiſque omnibus celebrantur. E Proinde nobis venia debetur, ſi eas fuſius nõ commemoramus. Et tum quidem Sabbam & Theodoſiũ illi vi adorti ſunt, ſi eos in partibus ſuis haberẽt, omnia ſe cõfecturos rati. Atque vbi animos eorum tentarunt, præclarus ille virtute Theodoſius ſuggeſtum conſcẽdit, ac veluti dux quidam & imperator pro cõcione monaſtica phalãge aduocata, poſtq̃ multitudini ſilentiũ manu deſignauit, voce maiore ſublata, hoc ſic tonitrus in morẽ detonuit: "Si quis quatuor ſynodos quatuor Euãgeliis non exæquat, anathema." His verbis dictis, perinde atq; angelus quidã, multitudine in ſtuporem coniecta, cũ ſilentio omnibus inſpectãtibus per mediã turbam proceſſit: & homines omnes cum animi conſternatione viri eius tanquam egregij in bello ducis conſilium factũmque, quo ſanctas quæ dictæ ſunt ſynodos ſacris libris accẽſendas eſſe, veluti lege lata ſtatuit, admirati ſunt. Et literas ad imperatorem dantes, certamen ſe de eis ad ſanguinem vſq; ſubituros: F neque etiamſi quid accidat, ſe vllo modo à patrum traditionibus diſceſſuros eſſe, indicarunt atque confirmarunt. Deinde circumquaque ciuitates peragrantes, veluti inuicti belli duces omnibus facti ſunt omnia, homines cõfirmantes, ad fortitudinẽ cohortãtes, ſocordiã excitãtes, hęreticam inſaniam præuenientes, prædicantes, deniq; DEI verbum idem, ſimul DEVM quidem & hominem, vnam verò eius ſubſiſtẽtiam ſiue perſonam eſſe, natura vtrunque horum, diuinitatem videlicet & humanitatem habentem: id quod ſynodus quoque Chalcedonẽſis docuit, quæ etiam hæreticorum ex vtraque parte errores declinauit. Eo enim quod perſonam vnam profitetur, Neſtorij veſaniam repudiauit. Quòd verò duas naturas deprædicat, Eutychetis & Dioſcori contractionẽ reiecit. Non enim illa iuxta Neſtorij opinionem in filios duos & totidem ſubſiſtẽtias vnum Chriſtum diuiſit: ſed neque itidem vt Eutyches & Dioſcorus, atque etiam Seuerus, in vnam naturam diuinitatem & humanitatem vnius Chriſti confudit. Quum nãque iſtorum quilibet longius quàm

Egregij monachi.

Euthymius, Theoctiſtus, Theodoſius, Sabbas.

Preclarè hi Chalcedonenſem defenderũt Synodũ.

Theodoſij grauiter dictum.

Chriſtus θεάνθρωπος.

Chalcedonenſis Synodi doctrina.

Cõtra Neſtorij & Eutychetis hæreſes.

A oporteret procederet, miserandum in modum eò reciderunt, vt Nestorius quidem diuisionem, Dioscorus autem contractionem: atque ille quidem duos filios, hic verò ne vnum quidem propriè profiteretur. Siquidem Nestorius confusionem metuens, * χέσει, hoc est habitu tantum aduenticio, siue autoritate acquisita, diuinitatis vnionem cum humanitate factam esse dixit: ita vt cum naturis, duos filios & subsistentias duas prædicaret, atque vnum quidem filium ex patre peculiariter genitum: alterum autem qui ex virgine natus sit, gratia modò honorem adoptionis filialis sortitum esse. Infelix autē Eutyches & Dioscorus, atque item Seuerus, qui se postea illis coniunxit, absurdam Nestorij sententiam refellere volentes, malū malo medicati sunt, & stultè ad absurdiorem hęresim deflexerunt, naturam vnam diuinitatis dico & humanitatis, dicere, & quantum in eis situm est, naturam diuinitatis perpessionis expertem ad perpessionem deducere ausi. Si enim concedamus vnam esse, quæ duæ in

χιλιμύνον, ἤτερ ἀνθεντίς. Vt ista sint cōtraria naturæ, τῇ φύσει.

B Christo diuinitatis & humanitatis concurrerunt, naturā, iuxta illorum deliramenta, particeps prorsus etiam mortis fuerit diuinitas. Verùm os istis obturat Petrus Christi discipulorum coryphæus, qui Christū pro nobis passum esse dicit carne, non adiiciens etiam diuinitate. Tametsi enim diuinitas Christi iuxta subsistentiam carni vnita est, haudquaq̄ tamen passionis particeps fuit. Quomodo enim hoc fieri potest, cū diuinitas † perpessionem prorsus nullam in se admittat? Rectè quoque synodus pro autoritate sua statuit, duas naturas Christum esse, inconfusa, immutabili, atque inuariabili ratione vnitas: & in vna subsistentia Dei verbi incarnati coli, eūdem ante secula ex patre iuxta rationem diuinitatis: & rursum eundē in extremis diebus nouo naturæ humanæ modo ex sancta virgine genitum, æqualem patri & matri, iuxta vtranque substantiam, vnigenitum secundum patrem, & primogenitum secundū matrem,[a] per quem sibi multos in baptismo in filiorum iura adoptauit pater. Hęc illi passim circum-

Christ⁹ θεὸν ἀνθρωπος carne passus.

*** † In abstracto, vt dicitur: secus in concreto. Et aliud est, in carne dicere passum: aliud, simpliciter passum dicere natura diuinitatis. Cyrill.*

Monachi isti sancti ab Anastasio in exilium acti

C euntes docuerūt. Imperator autem impius ira accensus, ad exilium eos condemnauit: quoadusque in illum breui ineuitabile illud exilium, istam videlicet ex hac vita migrationem, vindicta diuina decreuit, per quam ingentes Ecclesiæ fluctus conquieuere: atque illi ab exilio reuocati, ex erumnis ad optatam quietem rediere.

a Adoptio filiorū Dei per Christum in baptismo.

** ἡ σχέσις ἐστὶ τῶν πρός τι λέγεται, οἷον πρὸς πατέρα υἱός, hoc est, Habitus de eis dicitur, quæ inter se inuicem relationem habent: sicuti ad patrem filius, & contrà. Suid.*

*** Verbum quippe Dei ἀπαθὴς impaßibili carne assumpta, καθ' ὃ ἦν paßibile factum. Nec enim alius se carnem exuit (Coll. 2.) nisi Dei filius, qui carnem se induit. Amb. lib. 2. de fid. Et nihil passus est, qui non verè passus est. Tertull. Deus natus in homine. Hilari⁹. Deus natus in homine, mortuus resurrexit. Hieronymus. Col. 2. Si Christus Deus & homo vnus est, sicuti & est: cur eum formidas dicere passum, quem non formidas credere vnum? Vigil. lib. 2. Rectè credimus & prædicamus cum Apostolo Deum crucifixum & mortuum in humana natura. Idem. Sed & in ipsis iniurijs agnosce diuinitatem. Ambrosius, vbi supra. Ipse gloriæ Dominus passus est carne. Cyrillus. Ecclesiæ fides scit in Christo dispensationem, sed nescit diuisionem. Hilar. lib. 10. Dei filius hominem assumpsit, & in illo humana perpessus est. Hæc medicina hominum tanta est, quanta non potest cogitari. August. de agon. Christ. Verbum Dei incarnatum suspensum est super lignum. Iren. lib. 5.*

CAPVT XXXIIII. D

Seueri ecclesiastica tyrannis.

Verùm nondum de eo dicendum est: priusquam enim id accidit, Seuerus in throno sedit, tyrānidémque aduersus veram pietatē grauissima quæque faciens exercuit. Mittebat autem is more recepto ad patriarchā Heliam epistolas synodales: quæ cùm ab eo propter ingentem impietatem nō reciperētur, ad iram rursum princeps commotus est. Atque is magnam armatorum manum Hierosolyma, aduersus eos qui Seuero assentiri, & Synodalibus eius subscribere nollent, misit, eósque sedibus suis pelli, atque vi etiam, si opus esset, afferre eis iussit. Porrò cùm Helias admodum premeretur, impietate ita sæuiente, admirandi illi viri, monachis rursum collectis, eos qui à Seuero & imperatore missi fuerant, tumultuanter ex ecclesia eiecerunt. Atque vbi postea alia quoque eorū multitudo confluxit, in illorum cōspectu, magna

Monachi catholici Hierosolymis Heliam aduers⁹ Seuerum & militarē manum strenuè defendunt.

cum fiducia, eos qui cum Seuero communionem E habebant, anathemati subiecerunt. Imperator verò amoliri à se hoc tātum dedecus volens, Olympium quendam, cui militares in Palæstina copias attribuit, aduersus eos misit: qui imperata pro imperiali potestate, Ecclesiasticis sanctionibus neglectis, exequeretur. Hic simulátque Hierosolymam venit, diuinum Heliam sede episcopali eiecit, atque in eius locum Ioannem quendam Martiani filiū, cum Seuero quidem communicantem, synodum autem Chalcedonensem deprędicantem surrogauit. Qua de re certior factus Sabbas, & quæ cum eo erat sacra cohors, in stadium rursus procurrit. Atque quòd Olympius rem ipsam tandem secum in animo considerans retrocesserat, cum Ioanne patriarcha Sabbas colloquut⁹, ei suasit, vt se à Seueri communione abstineret, & Chalcedonensem synodum vel cum sanguinis effundendi periculo tueretur. Quod ille etiam patrum persuasionibus reuererter susceptis, & pactis conuentis cū Olympio initis neglectis, fecit. Ea verò re imperator offensus, Olympio magistratum ademit, & in Palæstinam ducem Anastasium in illius locum suffe- F ctum misit. Qui vbi eò peruenit, præter rationem exequi ea quę imperator vellet, in animo habens, Ioannem statim, ne verbo quidem cum eo communicato, in carcerem coniecit: eúmque vi vt synodum Chalcedonensem despiceret, atque Seueri communionem amplecteretur, cogere aggressus est. Ioannes, quòd cum Zacharia Cæsareæ Palæstinæ antistite secretò colloquutus, audierat tēpore flagitante † opportuna fraude res gerendas esse: Duci se quod ille vellet, facere paratum esse, pollicitus est, si modò post duorum dierum curriculum è custodia emitteretur: ne scilicet, inquit, videamur vi, nō persuasione adducti, id quod imperatori placitum est, facere. Atque id ita factum. Et patriarcha custodia liberatus, monachorū cohortem in templū primi diaconi Stephani, vt pręfractam hæreticorum temeritatem fręnaret, conuocauit: atque aliud quoddam domo consilium, quo rerum gerendarum spectaculum cōspicuum magis fieret, attulit. Nam Dux ipse aduenit, vt illo nimirum teste præsente synodus aboleretur atq; dānaretur. Ioannes suggestum cōscendit, ex vtra-

Olympius dux Palæstinæ. Heliæ pulso Ioannes substituitur. Sabbas Ioannem ad orthodoxiam adducit.

Olympio Anastasi⁹ dux suffect⁹ † τάχυ τὰ πράγματα μετιλθεῖν τῷ καιρῷ κατεπείγοντος.

Ioãnes Hierosolymitan° cõtra Anastasij ducis expectationem orthodoxiã pro concione prædicat.

Scriptũ istorum sanctorum monachorũ ad imperatorem.

A que parte Sabbæ & Theodosij propugnatorũ fidei manibus vtrisq; suffultus. Atq; vbi se paululũ cõtinuit,& multitudinẽ etiã mussitare audiuit,minus sanã fidẽ anathemate condẽnari debere,fiducia plenuseiuscemodi protulit verbũ:Si quis Eutycheti &Nestorio & Seuero &Soterichọ Cæsareę Cappadocũ episcopo assentitur,anathema.Si quis quatuor vniuersalium Synodorum dogmata non sequitur,anathema. Dux vbi eam quasi fabulam perspexit,multitudinis impetũ metuẽns, bene secum actum esse, quòd fuga saluti suæ consuleret, putauit.Patres autem ipsi, cùm scirent imperatorem ea re audita iratum fore, epistolam libertatis plenam ad eum dedere : in qua cùm illum arguebant, tum dogmatis sui certitudinem astruebant. Absurdum quippe etiam esse scripsere, cùm Hierosolymitani essent,vnde dogma ipsum tanquam è fonte profluxisset,si tum primùm † tãquam seri discipuli, id quod optimum esset, discere deberent.Scire se quidem, à trecẽtis decem & octo patribus Nicęæ promulgatam fidẽ : tenacissimè autem alia quoque tria concilia,vt quæ prioris illius vestigiis inniterentur,retenturos:neque quicquã, B etiamsi duri aliquid accidat,se de primis traditionibus remissuros : sed eas ad sanguinem vsque, si opus sit, defensuros esse. Patriarcha Ioannes vnà cum sanctis illis viris, postquam non breuissimo tempore superuixit, Petrum ecclesiæ suæ & pietatis simul successorem habuit,virum præclarũ.Heliam dicũt cum beato Sabba colloquutum,& longè à Cõstantinopoli dissitum,cùm Anastasius mori deberet, migrationis eius horã prædixisse. Res Palæstinæ ad hunc se habuere modum.

† ὀψιμαθεῖς. Hierosolyma Christianæ doctrinæ fons.

Petrus Ioannis Hierosolymis successor.

Helias mortẽ Anastasij præuidit.

CAPVT XXXV.

Timotheus Cõstãtinopolita, cothurnus.

Timotheus autem Cõstantinopolitanus episcopus, magnopere à Macedonio, qui ante eũ episcopatum gesserat, dissensit : qui & ipse, veluti cothurnus, facillimè animũ ad ea quæ hominibus placita essent, conuerteret, nunc quidem Chalcedonensem synodum complectens, nunc autem C contrà eandem anathemate configens. Quid verò is in ⁎ Studij monasterio fecerit, cõmemorare libet. Monasterij eius curator diem suum obiit: atque ibi Timotheus,vt alium illj præficeret pręfectum,affuit.Et quum is qui procurationem eam suscipere debebat,asseueraret, iurisiurandi se religione ne suffragiũ aut electionẽ præfecturæ eiusmodi ab eo susciperet,qui non ex animo Chalcedonensi synodo assentiretur,obstrictum esse: Timotheus in eum per damnationẽ anathema, qui synodũ eam nõ reciperet,cõiecit. Atq; ita,qui designatus fuerat, electionem ratã habuit. Ibi tum primarius eius diaconus progressus, conuiciis Timotheum incessit,quòd nõ in vna sententia persisteret,verùm nunc huc,nũc illuc, adinstar Euripi, per animi æstum & fluctuationem se conferret.

Is synodum Chalcedonensem comprobat.

Rem eam diaconus ad Imperatorem retulit, qui D Timotheum accitum grauiter obiurgauit. Et ille vt probrum hoc aboleret, diuersã prorsus à priore sententiam publicè promulgauit, & anathema in hominem quemque, qui Chalcedonensem reciperet synodum,torsit. Nonnulli vt Macedoniũ, perinde atque trecentorum & decem octo illorũ symbolum non comprobarit,calumniarentur, Timotheum hunc,non Petrũ Cnapheum instituisse dicunt, vt in synaxi & cõuentu ecclesiastico quouis,symbolum id diceretur,quod antea semel tantum anno quolibet parasceues passionis sanctæ die in ecclesia legi solitum fuerat, sicuti suprà diximus,quum episcopum † primas religionis nostræ institutiones docere oporteret.Hęc de Timotheo. Tum verò apud veterem quoque Romã ingens confusio & turba excitata est,talem ob causam. Vir quidam Festus nomine, Senator Romanus,propter reipub. Romanæ vtilitates quasdam Constantinopolim profectus, & cum Anastasio colloquutus est.Atque vbi ex animi sentẽtia negotium cõfecit, postea etiam ei supplicauit, vt ibi E Petri & Pauli apostolorum memoria, maiore reuerentia & cultu, sicuti Romæ fieri soleret, celebraretur. Ea enim nulla cura, atque vt ita dicam, sicuti sors tulisset culta antea fuerat. Anastasius petitioni eius non grauatè consensit, & constitutione promulgata sanxit, vt magnificè ab omnibus conuentus ecclesiasticus in Apostolorum eorum honorem ageretur. Ab eo tempore conuentus eius celebritas magna cepit incrementa, atque ingenti cum lætitia est frequẽtata. Et quòd adhuc in ecclesia Cõstãtinopolitana Macedonius eniteret,per Festum quem diximus, is synodalem epistolam ad episcopum Romanum Anastasium, vt ille magis ac magis synodum Chalcedonẽsem confirmaret,dare decreuit. Sed id imperator Romanus quum resciuisset,impediit. Et Festus in secreto colloquio imperatori,AnastasiumRomanũ antistitem se facilè adducere posse,vt ZenonisHenotico assentiretur, & manu sua subscriberet, significauit. At vbi Romam rediit,Anastasium episcopum decessisse comperit.Proinde operam dedit,vt vel per speciem & simulationem, ea quam F pollicitus fuerat, subscriptio perficeretur. Itaque quibusdam pecunia corruptis,præter receptũ morem effecit, vt illi Laurentium quendam Romanum episcopum legerent. Populus autem alium creandum decreuit.Ita seditione orta, eodẽ tempore duo designati sunt antistites. A pluribus nãque Symmachus diaconus,à parte autẽ altera Laurẽtius episcopus destinatus fuerat. Verùm seditio ea quæ ad triennium † non sine cædibus,rapinis, aliísque calamitatibus,quæ in eiusmodi tempora incidere solent,durauit,sopita est. ⁎ Nam Theuderichus qui tum Romam obtinebat, etiãsi Aria-

Idem mox eandem dãnat.

Symbolũ Nicænũ antiquitùs semel tantum in anno Parasceues die cãtari solitum in ecclesia.

† κατηχεῖν.

Festus Senator Rom.

Celebratio memoriæ sanctorũ apostolorum Petri & Pauli.

Schisma in ecclesia Romana.

Duo ibi electi episcopi, Laurẽtius et Symmachus

Seditio Roman.

†

⁎

⁎ Studius dynasta celebre templum & monasterium condidit, quod Studitarum cognominatum est. Et consulatum gessit. De qua re versus illi sunt editi:

Magnificam postquam construxit Studius ædem,
Consulis accepit mercedis nomine honorem. Suid.
Στούδιος ἄγλαον οἶκον ἰδείματο, καρπαλίμως δὲ
ὢν κάμεν εὕρατο μισθὸν ἑλὼν ὑπατηΐδα ῥάβδον.

† In dissidio isto potissimùm sæuitum in sacerdotes, & virgines sacras. Blond. Diacon. Trasamundus Vãdalorum rex in Aphrica CCXX. episcopos catholicos in Sardiniam relegauit, quibus Symmachus Romanorum episcopus subsidia eleemosynæ suppeditauit. Diacon.

⁎ Theuderichus rex Romam votis omnium tenuit : mitis, affabilis, in plebem liberalis : populo annonam donauit, captiuos redemit, ciuitatis ædificia restituit. In Italia oppida pleraque extruxit & ornauit. Cassiod. Blond. Hic est, qui Tetricus Veronensis, seu Dietrichus à Berna nominatur.

A nus esset, synodum tamen episcoporum coegit, & Symmacho episcopatum confirmauit. Laurentio autem pulso thronum Nuceriæ attribuit. Porrò Laurentius haudquaquam quietus esse voluit, sed episcopatum Romanum affectās populum ad seditionem concitauit. At Symmachus sacerdotali quoque homini abrogata dignitate, in exiliū eum misit: atq; ita Romæ seditio quieuit. De Theudericho huiusmodi quiddā historię tradūt. Ministrū is quendam saniorē fidē sectantē, efflictim [a] amore insano prosequebatur, & ad voluptatē eo abutebatur. Et ille, vt quæ grata placitáque ei essent faceret, ab τῷ ὁμοουσίῳ consubstantialis fide desciscens, ad Arianismū. Quod vbi Theuderichus cōperit, caput illi quē tātopere amauerat resecuit, inquiēs. Si Deo fidem sinceram nō seruasti, quomodo mihi qui homo sum, cōscientiam sanā præstabis? Eadem tēpestate episcopus quidā Arianus, cui nomē Deuterij fuit, in vrbe Cōstantinopolitana, Barbā quendam quū baptizaret, veluti Domini traditionem abolens, præter morem receptū dicere ausus B est: Baptizatur Barbas, in nomē patris per filiū, in spiritu sancto. Ecce tibi autē, vnda quæ in sacro lauacro erat, derepentè disparuit. Et Barbas inde profugiens miraculum id omnibus promulgauit. Eodem tēpore Scenitæ barbari incursionē in Mesopotamiā fecerunt, Armeniam quoq; & vtramque Phœniciā populati sunt. Impetū verò in fines etiā Palæstinæ Alamundarus Saracenorū phylarchus, & + Zarethas præterea persarum dux fecerunt. Qui malè ex parte omni à Romanis ducibus accepti, postea cū Romanis pace facta quieuere. Alamundarus Christianorum quoque sacra suscepit. Seuerus tum Antiochenū administrabat episcopatum, qui ex episcopis suis duos ad Alamundarum, vt contagione sua eū inficeret, misit. Deus autem illū præueniens, fecit, vt ille à rectè sentientibus & Chalcedonense conciliū cōprobantibus, per initiationem meliore religione imbueretur. Porrò qui à Seuero submissi fuerāt, Phylarchum trāsuersum agere, & ad professionē veræ doctrinæ cōtrariam abducere contenderunt. Atque ille mirificā quandam fabulam, qua dicta eorum con C uinceret, cōfinxit literas se accepisse dicēs, in quibus esset, Michaelem archāgelū nuper admodum vita defunctū esse. Quū verò illi talem eā rem esse dicerēt, quę prorsus fieri nō posset: subinferēs Phylarchus, Et quomodo (inquit) pur⁹ Deus more nostro crucē suscepit, si nō duarū naturarū fuit Christus Deus noster, quandoquidē ne angelus quidē pati aut mori possit? Porrò Seueri sectatores cum dedecore turpiter inde abscessere. Hic status ecclesiarū vbiq; fuit, quādiu Anastasius imperiū obtinuit: quem propterea q synodo Chalcedonensi aduersari quidā iudicarent, ex sacris exemerunt libris. Hierosolymis verò, quū adhuc superstes esset anathemate condemnatus est. Cæterùm ab instituto alienū non fuerit, si ea quæ sub imperio eius gesta esse comperi, & digna memoratu sunt, operi huic annexuero.

Malum id sopitum. Theuderich⁹ Arianus amasiū suum propter defectionē à fide iugulauit.
a περιμανῶς ἠγάπα τῷ ἄφρονι.
Deuterius Arianus baptismi verborum præuaricator.
Miraculum aquæ disparentis.
Cū barbaris victis Romani pacem faciunt.
Scenitæ Arabes: Plin lib. 5. cap. 11.
Apud Procop. hic Ezarethas dicitur, alicubi etiam Azarethus.
Alamūdar⁹ Saracenus Christianus fit.
Alamūdarus acutè dicto Seuerianos refellit.
Anastasius viuēs in Sacro codice expūctus, Hierosolymisque anathemati subiectus.

CAPVT XXXVI.

Longinus Zenonis frater fuit, vt suprà diximus. Hic ab Anastasio in patriam relegatus, exercitu quindecim millium ex Isauris collecto, aduersus illum aperto cum eo Marte cōgressurus, bellū mouit. In huius castris quum plu- D rimi alijtum Conon ille Apameæ apud Syros episcopus fuit. Is episcopali functione militari munere commutata, Isauris Isaurus in bello præfuit. Postremò verò prælio commisso, quum Isauri internecione cæsi essent, Longini & Theodori capita Constantinopolim allata sunt. Quæ Imperator hastis prælongis infixa, in loco eo qui Ficorū nomen obtinet, & aduerso Byzantio est, sublimia collocari iussit, vt gratum Constantinopolitanis essent spectaculū, qui quamplurimis ab Isauris affecti fuerant malis. Lōginus verò alius quoq; Selinuntius cognominatus, & cum eo Indes quidā, qui diu tyrannidem exercuerant, captiui à + Ioanne militiæ duce, cui Cyrti, hoc est, gibbosi seu incurui cognomen erat, ad Anastasium missi sunt.

Periucundum ij imperatori & Byzātiis spectaculum pręburere, quum grauibus catenis vincti tyranni, in triumphū & maxima hominum frequentia, per circum maximū & vias publicas traherentur. Vnde in imperatorium ærarium Isaurica, quæ antea vocabatur, pēsio illata est. Erat autē ea quin- E que millium minarum, quę barbaris istis quotannis pendebantur. Persarum quoque rex Perozes Nephtalitis Hūnis bello illato, inglorius in regnū suum rediit. In angustiis enim quibusdā, vbi eos persequebatur, agmine eorū conferto, circumuentus, & exitu earum omni prędisio clauso, ab eis captus est. Itaque ad necessitatem eam redactus, pacem ab illis petiit. Nephtalitarū autem dux nō prius conditiones pacis admisit, q̄ Perozes corpore inclinato adorationis ei honorem præstitit, & sponsione vnà cum iuramento interposito confirmauit, nunquam se Nephtalitis bellum illaturum esse. Et ille vel inuitus rem eam, quæ præter rationem esset, tēporis necessitate adactus fecit, & cū dedecore maximo domū reuersus est. Postea verò ignominiam eam non ferens, [c] contra iurisiurandi religionem, cum exercitu contra eos profectus est. Et quum illi rursum insidias ei struxissent propter iusiurandum violatum cæsus est. [d] Persæ Cabadę, minori natu filio eius, regnum tradidere. Quod quum ille administraret, lege lata, vt cōmunes omnibus vxores essent, cōstituit. Quam ob F causam Persæ regno Cabadæ abrogato, in custodiam insuper eum coniecerunt: & Blasum, alterū Perozæ filium, regem crearūt. Cabadæ in carcere vxor eius, quæ debuit officia, præstitit. Et quòd ea venusta forma esset, carceris custos pulchritudine eius victus, & amore captus, inseruire ei, & quod illa vellet facere constituit. Illa autem quoniam casta erat, & virum amabat, custodis amorē ei indicauit. Ille porrò eam volūtati amatoris obsequi iussit. Flagitium id vbi peractum est, liberius ad maritum deinde mulier accessit, conuenientē ei curam præstans. Erat Cabadæ amicus quidam quàm maximè charus, qui per vxorem ei insinuauit, paratos se in loco certo equos & viros habere, cum quibus si fugere vellet, facile regnum recuperare posset. Vbi nox aduenit, Cabades coniugi persuasit, vt vestem illa suam indueret, atque in carcere consideret: ipse verò habitu illius sumpto, eam ipsam se esse probè assimulauit, & custodia egressus est. Id vbi factum, Cabades Seæ ductu (ita enim amicus ille nominabatur) q̄ celerrimè saluus ad Nephtalitas peruenit. Quorū princeps

Conō Apamensis episcopus bellator.
Longini & Theodori tyrannorum cædes.
Lōginus Selinūtius & Indes tyrāni capti in triūpho Constantinopoli trahuntur.
Ioannes Cyrtus dux.
† Hūc Scytham, seu potius Gotthū fuisse, ait Euagr. lib. 3. cap. 35.
Isaurica pensio in fiscum redacta.
Nephtalitæ Hūni Perozē regē Persarum capiunt, deinde etiam in bello cædunt.
Procop. Enthalitas Hūnos vocat, hoc est albos. Quapropter apud eū quidam pro Enthalitis Leucalitas legūt, lib. 1. de bell. Persic.
b Vindicta iurisiurandi violati.
c Cabades Persarū rex. Lex de communione vxorum.
Blasus, seu Blases eius frater.
Cabades beneficio vxoris è carcere euadit, & regnū ope Nephtalitarum recuperat.
Hūc Seosen Procopius vocat.

A ceps illi & filiam matrimonio coniunxit,& exercitum attribuit, quem in Persas, regnum suum recuperaturus,duceret. Cabades vbi Persas præter expectationem subitò aggressus est, regnum nullo propè labore recepit: fratrem Blasum cepit,excæcauit, & carceri inclusit. Et quòd Cabades vir sagax atque industrius esset,regnũ postea quàm tutissimè tenuit. Et anno administrationis suæ vndecimo, pacem primùm cum Romanis fecit: deinde verò,vbi mutuam ab Anastasio pecuniam accipere voluit,atque Anastasius ei respondit, cautionis syngrapham eum, si pecuniam recipere vellet, dare debere, absque ea ne vnum quidem obolum accepturum esse: eam ob causam pacis fœdus rupit, & aduersus Romanos bellum suscepit. Inter Persidem & Indiam oppidum fuit, Tzundadaer nomine. In eo Cabades maximam pecuniæ vim, pretiosósque & pellucidos lapillos clàm asseruari intellexit. Eis vt vnà cum oppido potiretur, nihil intentatum reliquit: sed quo minus quod volebat efficeret,dæmones, qui thesaurum eum custodiebant, obsti-

Pax Romanorum cum Cabade.

Cabades bellũ aduersus Anastasiũ ob denegatã sibi pecuniam mutuam suscipit.

Idem oppido Tzundadaer cũ maximis opibus,quib⁹ dæmones incubabãt,christiani episcopi opera, potitur.

B tere. Et postquam Persicas euocationes & imposturas expertus, dæmonibus videlicet locum eum firmissime obtinentibus, nihil egit, per Iudæos rem expedire aggressus est:atque vbi per eos quoque optatis votisque suis potitus non est,per Christianos tandem se quod conabatur confecturum esse arbitratus est, quos aduersus dæmones potestatem recepisse audiuerat. Itaque Christianorum, qui apud Persas erat, episcopum ad se vocauit. Qui ea de causa synaxi & conuentu ecclesiastico popularium suorũ coacto, & † diuinis sanctificationibus perceptis, eisdémque Christianis qui ibi conuenerant datis, signo crucis qui locum eum incolebant dæmones exegit,& Cabadæ statim sine labore vllo oppidum tradidit. Quare cõsternatus Persa,primo subsellio episcopum Christianorum cohonestauit,quum ad id vsq; tempus Iudæi & Manichæi sedes primarias obtinuissent. Atque ab eo tempore,vt deinceps quicunque vellent,Christianorum sacra colerent potestatem liberam omnibus permisit: quos ille antea excru-

Synaxis christiana.

† μεταχὼν τῶν θείων ἁγιασμάτων, μεταδοὺς τε τούτων καὶ τοῖς συνιοῦσι χριστιανοῖς.

Cabades ex persecutore protector Christianorũ fit.

Miraculum. Christiani linguis excisis clare loquuti.

C ciauerat, adeò vt etiam multis membra & partes eas per quas vox editur,ademerit: qui tamen illis quoque sic amisis, non minus quàm antea, clarè sunt loquuti.

CAPVT XXXVII.

Persarũ aduersus Rom. bellum.

Sedenim,sicuti diximus,Persæ pace violata, fines suos transgresi sunt, & primùm Armeniæ bellum intulerunt: & Theodosiopoli oppido capto, ad Amidam vrbem inde peruenerunt, intra duos illos amnes sitam: quam etiã expugnarunt, & Anastasius postea impensis magnis recuperauit.Si quis autem plenius atque exactius obsidionem expugnationémque eius vrbis cognoscere velit, is Eustathium Syrum legat, qui sanè quàm luculenter res eas conscripsit,atque vbi historiam ad id tempus duodecimum scilicet imperij Anastasij annum, produxit, ad locum communem profectus, cum plurimis esse cœpit. Postea im- D perator locum quendam Daras nominatum, qui & ipse intra duo flumina in Mesopotamia,ad Romani imperij fines,nostræ & Persicæ ditionis terminus, situs est, firmis mœnibus muniuit, & in vrbis formam redegit. Aedificiis variis,templis, ædibus magnificis,imperialibus porticibus, lauacris publicis, aliísque præterea structuris, quibus celebres vrbes lætantur, excitatis. Locum autem eum à Dario nomen accepisse fama est, quòd illum ibi Alexander Philippi filius posteriore pugna deuicerit. Vrbe ea condita, postquam inde discessit, in somnis ei Bartholomæus Apostolus assistens, per oraculum commissam sibi à DEO mœnium eorum tutelam esse significauit. Anastasius verò visionem eam ad rem ipsam contulit, nam reliquias illius repertas,ibi reposuit. Sub eiusdem imperio corpus etiam Barnabæ Apostoli in Cypro,sub arbore quæ * Siliqua dicitur,inuentum est: super cuius pectore sacrum & diuinum Euangelium Matthæi euangelistæ repertum fuit, ipsius Barnabæ manibus scriptum. Hac de E causa primùm Cyprij metropolim liberi iuris sui habere cœperunt: neque deinceps sub Antiochia, cui antea subiecti fuere, censi sunt. Confirmauit id ius postea magis Iustinianus, propter coniugem suam Theodoram, cui Cyprus patria fuit: quemadmodum etiam patriæ ipse suæ Achrido honorem habuit, quam primam Iustinianam vocauit. Eo etiam tempore Immeres,gens bellicosa, sub ditione Persarum, ad extremos Noti fines habitãtes,Christianismum complexi sunt: & misis ad imperatorem oratoribus,episcopum, & alia quæ eos habere oportuit, acceperunt. Ii vnà cum regina Austri ad Solomonem visendum venisse dicti sunt. Et quum ab origine Iudæi fuissent, longo pòst tempore ethnici & gentiles facti sunt. Tum verò ex Iudæis & Gentibus mixti, ardentibus animis religionem Christianam susceperunt.

Anastasius ĩperator Daras muniĳt, & Anastasiam nominauit.

D. Bartholomæi ossa apud Daras reposita.

Corp⁹ sancti Barnabæ inuentum. Item Euangelium Matthæi. Metropolis Cypri.

** κεράτιον.*

Achrido prima Iustiniana, Iustiniani patria.

Immeres christiani facti.

Regina Austri Solomonem visit.

CAPVT XXXVIII.

F

Tyrannus item alius, natione Thrax, nomine Vitalianus,bellum Anastasio intulit: qui Thracia ab Vlyssopoli & Anchialo vastata, Imperantem quoque vrbem capere est conatus, vagam Hunnorum multitudinem secum ducens. Aduersus quem Hypatius dux, vt impetum progressúmque eius moraretur, missus, à suis proditus, & ab illo captus, ingentíque pecunia ab Imperatore redemptus est. Cyrillus deinde copiis militaribus præfuit. Et quum æquo Marte pugnatum esset, & aliquoties nunc hi nunc illi fugissent, & alteri alteros insequuti fuissent, per socordiam suorum, quanuis ipse dux hostibus superior esset: tamen & ipse in potestatem illorum peruenit,atque ita tyrannus vsque ad Ficos ipsas,locis omnibus vastatis atque euersis, peruenit: ingenti illa spe concepta, Imperantem quoque vrbem se capturum,atque Impe-

Vitaliani tyrãni aduers⁹ Anastasiũ bellum.

Hypatius et Cyrillus Romani duces, ab eo capti.

A rium arreptum esse. Vbi Vitalianus ad Ficos castra posuit, Marinum Syrum aduersus eum Imperator cum copiis maritimis misit. & quum exercitus vtrique nō longè inter se abessent, in aciem non descenderunt, sed leuia tantum prælia commiserunt. Tandem verò ad ea quæ vocantur Bytharia, nauali pugna inter se congressi: Vitalianus * puppi impulsa, quàm maxima potuit celeritate, copiis suis magna ex parte amissis, fugit: eúmque sui tanta velocitate sunt consequuti, vt postero die nullus prorsus hostis vel ad vrbem, vel ad trāsitum appareret. Vitalianus Anchiali paulisper moratus, tyrannidem postea reliquit, & sua sponte quietus fuit. Aliud quoque Hunnorum genus, Caspiis angustiis superatis, Romanorum ditionē ad Orientem vastarunt: & Rhodus eo tempore tertiū etiam intempesta nocte terræmotu ingenti quassata est.

Marinus Syrus dux rectè rem aduersus eum gerit.

* πρύμναν κρουσάμενος.

Vitalian' tyrannide supersedet.

Hūni Caspij

Terræmotus Rhodi.

CAPVT XXXIX.

B Anastasius idem, opus maximum & illustre memoriáque prorsus & imperiali magnificentia dignum perfecit, quod μακρὸν τεῖχος, hoc est, Longum murum appellauit, ad Thraciam exornandam constructum. Constantinopoli ducentis octoginta plurimùm stadiis abest, & ad vtrūque pertingit mare, instar freti, ad quadringenta viginti stadia excurrens, & Cherronesum peninsulam in insulæ propè formā redigens. Facilè etiā quosuis traiicere volentes, ab eo quod Os Ponti dicitur, in Propontidem & Thracium mare deducit: & barbaros effundi atque excurrere ex partibus eis, quę supra Euxinum Pontū sunt, tum autem ex Cholchide, & à palude Mæotide, præterea ex locis quę supra Caucasum sunt, atque eos etiam qui per Europam sparsi sunt, prohibet.

Plin. lib. 4. cap. 11.

Machrontichos Anastasij opus.

* *Opus hoc ab vrbe Constantinopoli distat miliaribus sexaginta. Habet in longitudine miliaria quinquaginta, in latitudine pedes octo. Suid.*

CAPVT XL.

C Aliud insuper operum eius longè præstantissimum, & diuinum illud facinus est, quòd ex Romanorū imperio tributū, quod antiquitùs χρυσάργυρον, id est Aurargēteum dictū est, omnino sustulit. Quā rē ꝓ dignitate oratione exequi, Thucydidis linguę atq; eloquentiæ sit. Ego verò eam nō verborū vi sed facto ipso egregio cōfisus, exponam. Imperium Romanum, quod tanta amplitudine & magnificentia exornatum est, antiquitùs portorium instituit, absurdum admodum, miserabile, Deoque inuisum: non Romanis tantum illud & tam egregio illorum Imperio, verumetiam, fœdissimis quibusque barbaris indignum. Quod nescio quo modo ad eius vsque tempora per conniuentiam toleratum, ipse Imperiali omnino animo expugnans, totum aboleuit. Quod quum multis aliis, velut id quod citra exceptionem deberetur, qui stipe mendicata vitam tolerabant: † tum etiam eis mulierculis impositum erat, quæ vndecunque & vbicunque in solarum occultarúmque D regionum vrbis lupanaribus prostabāt, & florem ætatis, quibuscunque ex locis venirent, petulantibus viris, propter quæstum prostituebant: adeò, vt non modò naturæ ipsi, verumetiam reipublicæ administrationi iniuria inferretur. Quum enim lege constituta, pensio ea tribueretur, apertè illa potestatem permissam esse cuiuis, vt quæ facere vellet, & quæ facere nefas esset, clamitabat. Et detestandum atque impurum vectigal istud, quarto quoque anno, quum quidem non minima tributorum pars esset, ad principem referebatur magistratum: quem qui gerebat, inter præclaros viros censebatur. Eam indignitatem, quæ tanquā execrandum piaculum per res nouas in Romani imperij administrationē surrepsit, vbi Anastasius cognouit, exactionis eius libris, vt rem eam omnem quasi quoddā holocaustum Deo offerret, in ignem coniectis, flagitium tantū suppressit: & sanctione, ne cui post ipsum imperatori in rerum publicarum administratione vetustum probrum renouare liceret, cauit. Postquā id fecit, indignari se E eā ob causam assimulauit: & seipsum stulticiæ arguit, qui inanis glorię captatione, tātū vectigal antiquitùs institutū perperā abrogasset: neq; in animo secum pericula imminentia, & tot tantáque quæ in milites eroganda essent, stipendia reputasset. Proinde, consilium suum premens, tributum id, quod diximus, se renouaturum esse pollicitus est: & apud familiares suos, pœnitere se facti, neque habere quo errorem commissum corrigeret, quandoquidem libri in quibus eiuscemodi exactio descripta fuisset, cremati essent, per simulationem finxit. Ibi illi ab eo ita decepti, non vultus fictione, sed reipsa, de tributo eo & nefandi flagitij mercede perturbati, doluere: neque se consilium, quo iacturæ ei mederentur, habere, præ se tulere. Ille eos ad loca omnia ire iussit, vt si qua cōmentariorum combustorum exempla in † catholicis, & vniuersalibus exactionis tabulis extarent, scrutarentur: & sumptibus eam in rem impensis, homines passim qui exempla eiusmodi comportarent, disposuit: videlicet, vt si quis talis inueniretur commentarius, ad ipsum afferretur, quo di- F ligenti & accurata deliberatione res disponi atq; ordinari posset. Postquam autem non paruo interposito tempore, illi quos ad inquirenda exempla talia miserat, reuersi, ea quæ inuenerant attulere: magnopere Anastasius, ꝙ voto suo potitus esset, lætatus est. Et per fraudem aliam, quomodo, & vbi, & apud quos ea inuenissent, & an aliud aut simile quidquā adhuc alicubi reliquum esset, percunctatus est. Illi magno studio se ea comportasse asseuerarunt: & iuramento, nullam reliquam chartam in omni imperij ditione, quæ indicare portorium id posset, extare confirmarunt. Itaque Anastasius rursum chartas illas congestas in flammam coniecit, & cinerem earum aqua conspersum, in aërem sparsit, vt res ea penitus aboleretur, neque post vstulationem eam vel puluisculus & reliquiarum aliquid, aut vmbra etiam literæ alicuius, de re tam nefaria apud posteros extaret. Verumenimuerò ne, dum factum hoc tantopere efferimus, ignorare videamur, quæ veteres etiam affectibus ducti, hac de re scripserunt, ea ipsa huc afferam, demonstraturus ex ip-

\+

Euagr. lib. 3. cap. 29.

† ἐν τοῖς καθόλου κωδικίοις τῶν εἰσφορῶν

† *Anastasius portorium Aurargenteum sustulit, quod sub splendida appellatione omnium fuit fœdissimum.*

A ſorũ verbis falſa eſſe, quę de nefanda hac exactione memoriæ mandarunt.

CAPVT XLI.

Defenſio Cõſtãtini imperatoris cõtra vitiligatores ipſius.
Zoſimus falſo fœditatem talẽ ĩ autorẽ Conſtantinũ retulit.

ZOſimus enim, ſuperſtitioni Græcæ quàm maximè addictus, in Conſtantinum imperatorem, veræ pietatis propugnatorem, & fidei ducem, quòd is ab idolorum cultu ad Chriſtianorum fidem, deteſtanda eorũ execratione relicta, trãſijt, malè animatus, per blaſphemiam ſcriptis mãdauit, eum primum exactionem τῶ χρυσαργύρυ Aurargentei tributi inueniſſe, & vt quarto quoque anno fœdiſsimum id vectigal penderetur conſtituiſſe. Verùm non hæc ille tantum maledicta in pium, magníſque dotibus ornatum Principem coniecit, ſed etiam alia plurima intoleranda eundem † contra artes & ſcientias omnes feciſſe, & Criſpum filium crudeliter interfeciſſe. Fauſtam B item coniugem ſuam balneo ad ſummum calefacto incluſam enecaſſe dicit. Et quum tanti flagitij expiationem apud ſacerdotes Græcos quæſiſſet, neque inueniſſet, in Aegyptium quendam virum, ex Iberia venientem, eũ incidiſſe, & ab eo quòd Chriſtianorum fides peccatorum omnium abolitionem induceret, audiuiſſe: proindéque animum ſtatim mutauiſſe, patriam opinionem & idolorum (vt ille inquit) cultum reieciſſe, & Chriſtianorum ſacra ſuſcepiſſe, refert. Cæterùm falſò hæc Zoſimum, calumnia imperatorem magnũ ſuggillare volentem, ſcripſiſſe, per confutationem veram oſtendam. Sed de Aurargenteo vectigali primùm dicam.

Aliæ eiuſdem Zoſimi in Cõſtantinum calumniæ.
† κατὰ πάσης ἐξευρεῖν τύχης. h. e contra omnes omniũ fortunas aliquid excogitaſſe. Euagr.

CAPVT XLII.

Calumniarũ talium refutatio.

IN hiſtoria, homo exitioſe, memoras, quòd ille vrbem aliam Romanæ ſimilem condere volens, primùm inter Troadem & Ilium locum, veluti operi inſtituto idoneũ, cæperit, fundamenta iecerit, & mu C rum ſupra terram extulerit. Poſtquam autem Byzantium commodius eſſe comperit, conſilio mutato, vrbem eam celeriter mœnibus firmis cinxerit, magníſque turribus opere longè latéque producto, & tam pulchris porticibus, aliíſque ædificiis ita exornarit, vt Romæ re nulla cederet, quæ tantorum ornamentorum & amœnitatum paulatim annis plurimis incrementa cepit. Refers etiam, publicè eum frumenti teſſeras, & auri multum, eis qui ſe eò contuliſſent, ad priuatarum ædium ſtructuram donaſſe. Inter alia hæc quoque ſic ſcribis. Conſtantino mortuo, ad Conſtantium filium eius, poſt fratrum eiuſdem obitum rerum ſumma peruenit. Atque vbi Magnentius, & Britanio tyrannidẽ arripuere, perſuaſione Conſtãtius Britanionem in poteſtatem ſuam redegit. Quum enim ex vtraque parte exercitus coacti eſſent, Conſtantius pro concione, militibus patris erga eos ſui liberalitatem in memoria reuocauit, cum quo bella multa geſsiſſent, maximis ab eodem cohoneſtati donis. Id verò vbi milites audiuere, detracta Britanioni purpurea veſte, in priuati hominis habitu eum ad Conſtantium abduxere. D Atque is nihil ſe indignũ paſſus, ſed à Conſtantio ſeruatus eſt, quum in illum & patrem eius maledicta multa ieciſſet. Itaque te rogo, quem liberalitate & munificentia tanta gauiſũ eſſe ſcribis, quomodo rurſus eundem tam ſordidum & auarum fuiſſe dicis, vt tam deteſtandum, Deóque inuiſum portorium, inſolito nouóque modo in Romani imperij adminiſtrationem inuexerit? Ego certè quidem colligere id non poſſum. Clariſsimè etiam tibi oſtendam, neque Criſpum filium, neque coniugem Fauſtam, ab eo necatum eſſe: neque etiam eundem vel cum Aegyptio eo fuiſſe, vel religionem noſtram, poſtquam eam eſt complexus, ab eo accepiſſe. Euſebium Pamphyli audi, qui illorum tempore viguit, & cum eis plurimùm fuit, conſuetudine & amicitia eorum admodum vſus. Tu nanque † audita duntaxat ſummatim ſcribis, non veritatem ipſam: qui longo pòſt tempore, ſub Honorio & Arcadio, quibus hiſtoriam tuam dedicaſti, & fortaſſe poſt eorum etiam tempora, longius vixeris. Quæ verò E Euſebius, qui cum Conſtantino & Criſpo vixit, in octauo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſuæ libro de eis ſcribat, audi. Plurimùm interceſsit temporis & imperator Conſtantinus, quum vitã omnem per ſummam erga ciues & ſubditos ſuos manſuetudinem & beneuolentiam, & acceptiſsimam Deo pietatem tranſegiſſet, filio ſuo Conſtantio, imperatore Auguſto, in locum ſuum ſubſtituto, iuxta communem omnibus naturæ legem deceſsit.

Princeps laudatiſsim⁹ & liberaliſsim⁹ nefariũ portoriũ inſtituere non potuit.

† μόλις ἀκοὺν γράφεις ἀκριβῶς τηρίας ἐμέινων.

Cõſtantinus Criſpũ filiũ non necauit.
Euſebij Pãphyli teſtimonium.
** πανβασιλέως θεῦ.*
Cõſtantinus ante mortem Nicomediæ baptizatus.

Et poſt alia. Huius filius Conſtantius, quamprimùm venit, Imperator ſummus & Auguſtus ab exercitu, & multo antea ab ipſo ✶ imperatore omnium Deo renunciatus, æmulatorẽ ſe in doctrina & profeſsione noſtra paternæ pietatis præſtitit. Et ad finem hiſtoriæ eius, hæc quoq; dicit. Qui verò omni veræ in Deum pietatis virtute enituit, maximus victor Conſtantinus, cum Deiamantiſſimo & rebus omnibus patri ſimillimo filio Criſpo Cæſare, in Orientem venit. Quomodo Euſebius, qui poſt Conſtantinum ſuperſtes fuit, Criſpum tãtopere laudaſſet, ſi à patre is interemptus fuiſſet? Et Theodoritus, qui poſt Euſebium res eccleſiaſticas conſcripſit, circa vitæ finem, Conſtan F tinum Nicomediæ commemorat regenerationẽ ſuſcepiſſe: quam propterea diſtulerat, vt ea in Iordane amne potiretur. Cuius hæc verba ſunt. Trigeſimus imperij eius præterierat annus: & anno inſuper & mẽſibus paucis exactis, Nicomediæ Bithynorũ agens, ægrotare cœpit. Quòd verò probè, quàm incerta humana vita eſſet ſciret, ſacri baptiſmi donum recepit: quem ad id vſque tempus propterea diſtulerat, quòd eum in Iordane fluuio ſuſcipere concupiuerat. Hæc Theodoritus.

Teſtimoniũ Theodoriti.
Conſtãtinus in extremo vitæ ſuæ actu apud Nicomediã baptizatus eſt, nõ ſolùm tribus Eccleſiaſticis ſcriptoribus, Theodorito, Socrate & Sozomeno, verumetiam Hieronymo & Ambroſio &c. teſtantibus.
† ὦ κατάρατε, ἐξάγιστε, μιαρὲ, παμμίαρε, μιαρώτατε.

Ad hæc, hominum omnium maximè † execrande, deteſtande, nocentiſsime, impuriſsime, ſceleroſiſsime, adiicis: Imperium Romanum ab eo tempore quo Chriſtiana religio floruit, prorſus intecidiſſe atque interiiſſe. Tu verò vel nihil prorſus eorum quæ per hiſtorias memoriæ mandata ſunt, legiſſe: vel tua ſponte excæcaſſe te ipſum, ad veritatem perſpiciendam, videris. Quod nanque verbis tuis maximè eſt cõtrarium, per Chriſtianorum videlicet fidem Romani im-

A perij res multis modis maxima cepisse incrementa, facilè quis inuenerit.

CAPVT XLIII.

Cõtra Zosimũ, Romanũ imperium vnà cum religione Christiana quàm maximè floruisse.

ILlud te considerare oportuit, vnà cum aduentu Seruatoris nostri Iesu Christi, Macedonum regnum à Romanis omnino sublatum esse: & Albaniam præterea, & Iberiam, Colchos etiam & Arabes seruitutis conditiones à Romanis accepisse: C. insuper Cæsarem, post centesimam octagesimamtertiam Olympiadem, Gallos, Germanos & Britanos ingentibus bellis superasse, & iugum illis seruitutis imposuisse, eundémque Romanæ ditioni, ad eas quas prius habebat, quingentas populosas vrbes adiecisse: quemadmodum illi qui hæc conscripse runt, ad memoriam posteritatis transmisere. Qui Cæsar primus, post Consules, monarcha & princeps vnus declaratus est. ea re veluti præiens & B viam sternens, vt Romani imperij ciues & subditi ex plurium deorum cultu, & turbulento reipublicæ statu, ad vnam, quæ sola obtineret, religionem, per appropinquantem Christi monarchiam adducerentur. Cuius rei gratia & Iudæa omnis, & vicinæ circumquaque regiones, Romano imperio ita subditæ sunt, vt tum primùm census actus, & descriptio facta sit, in qua & Christus ipse ascriptus est, vt prophetia de ciuitate Bethleem, apertè exitum suum haberet, quam de ea luctuosus Hieremias hisce verbis prædixit: Et tu Bethleem terra Iuda, haudquaquam minima « es in principibus Iuda. Ex te enim progredietur « dux, qui pascet populum meum Israël. Post ineffabilem verò CHRISTI Dei nostri natiuitatem, Aegyptus quoque in potestatem Romanorum peruenit, Antonio & Cleopatra, in quam postremam Ptolemæorum regnum incidit, ab Augusto Cæsare prorsus deuictis: sub quo & Dominus noster IESVS CHRISTVS natus est.

Monarchia Christi.

Michea. 5. Memoriæ lapsus.

Antonio Cornelius Gallus ab Augusto in regiones Aegypti missus successit, & primus post Pto- C lemæos Aegyptum prouinciam administrauit, sicuti hoc Historici testatur. Quas verò clades Persæ acceperint à Ventidio, Corbulone & Neronis ducibus, atque item à Seuero, Traiano, Caro, Cassio, Odænatho Palmyreno, & aliis, & quoties Seleucia & Ctesiphon, atque etiam Nisibis, quæ nunc huc nunc illuc transiit, capta sit, & quomodo Armenia & aliæ vicinæ prouinciæ in Romanorum peruenerit ditionem, vnà cũ aliis, tu quoque in historiis tuis exponis. Quomodo autem alia dicam, quæ tu scribis sacratissimum Constantinum præclarè gessisse: quum is pietatem nostrã professus, rempublicam Romanorum administraret? Atque etiam quas, quantásque clades Iulianus, tuus maximè † choreis ducendis sodalis, & eorundem tecum orgiorum sacerdos, pertulerit? qui sanè innumera atque intoleranda Romano imperio vulnera inflixit, atque ea incurata post se reliquit. Num verò quidquam eorum, quæ de vniuersitatis huius interitu prædicta sunt, vel initium cœperit, vel finem habiturum sit, maius id profectò est, quàm vt tu de eo iudices. Verùm age, si tibi videtur, qui hæc dicis, consideremus, D quomodo & qui Græcã superstitionem sunt professi, & qui Christianorum sacra coluere imperatores quisque vitam aut imperium amiserit. An nõ primus monarcha, qui vnus sibi imperiũ vsurpauit, C. Iulius Cæsar dolo cęsus est? An non Caiũ alterum Tiberij nepotem milites quidam ferro necarunt? Quid Nero? num ille à familiari quodam non iugulatus est? Galba sanè & Otto & Vitellius eadem sunt passi: qui tres sedecim tantum menses imperarunt. Titum, frater germanus Domitianus occidit. An non ille rursum à Parthenio & Stephano miserandum in modum trucidatus est? Quid? Commodum à Narcisso peremptũ esse negabis? Pertinaci verò & Iuliano non idem accidit? Antoninus Seueri filius, an fratrem Getam nõ necauit? Nõ ille à Martiale idem est passus? Macrinus nónne ad * Byzantium veluti mancipium raptus, ab exercitu suo interéptus est? Aurelius Antoninus † Semeæ filius, vnà cum matre iugulatus est. Eadem fortuna fuit successoris eius Alexãdri, qui itidem cum matre Mammæa peremptus E est. Quid de Maximino dicã, quem exercitus suus interemit? aut Gordiano, qui insidiis Philippi sublatus, in * cõmune domicilium abijt? Tu verò ipse de Philippo & Decio memora, vt ab hostibus trucidati sint: atque etiam de Gallo & Volusiano, quibus milites sui vitam ademerunt. Num Aemilianus non eundem exitum habuit? Nónne Valerianus, quum in Persarum potestatem peruenisset, captiuus ab eis ductus est? ánnon Galienus dolo cęsus: & post hũc Carinus quoque interemptus, Diocletiano imperium reliquit? qui imperij sibi socium Maximianum asciuit. Ex quibus Maximianus Herculius, ac deinde filius eius Maxentius, & postremus omnium Licinius, fœdissimam obiere mortem. Ex quo tempore autem, qui gregi Christi præfuit, celeberrimus Constantinus imperium suscepit, & cognominem sibi vrbem magnificentissimè cõstructam Christo & matri eius dicauit, ipse dispice, si quis princeps imperialem dignitatem consequutus, longissimo temporevel à familiaribus & domesticis, vel ab externis interemptus est. Aut si vnquam tyrannis, quàm legi- F timum imperium, potentior fuit. Iulianum excipimus, tuum vatem, sacerdotem, canephorum, & imperatorem: & tuum etiam Valentem. Fidem enim tibi habeo, qui optimè ea oratione exequutus es, quæ illi Christianis intulerunt mala. Quapropter etiam vterque condignas impietatis tulit pœnas. De alio verò ne tu quidẽ ipse simile quidquam dixeris. Ego autem Basiliscum etiam addã, qui motum aduersus Zenonem concitauit: cui ille nõ tyrannidem, modò sed vitam etiam ademit. Hæc quanuis fortasse minus ad historiam Ecclesiasticam pertinere videntur, vtilia tamen admodum, & † instituto operi commoda esse, & loco huic maximè cõuenire puto: propterea quòd historici græcæ superstitionis cultores, consultò & * maliciosè veritatẽ oppugnantes, propter Christianæ religionis odium, perperam & falso pleraque scribunt. At nos ad reliquam Anastasij historiam reuertamur.

Gallus Aegypti præfectus.

† θιασώτης.

Idololatrarũ imperatorũ propè omniũ, præcipuè verò tyrannorum cruentus exitus.

** Eutrop. apud Archelaidem. Chalcedonẽ Herodianus*

† Alij hãc Soenidẽ, alij Semiamirã vocant,

** τὸ κοινὸν καταγώγιον ὑπῆλθεν.*

Alia Christianorũ & piorum principum fortuna fuit.

† συστατικὰ πρὸς τὸ προκείμενον.

** ἐθελοκακοῦντες.*

CAPVT XLIIII.

Anastasius exactionib⁹ plurimus, subditis suis grauis fuit.

A * PORtorium χρυσάργυρον, Aurargēteū, ad eum quem diximus modū, Anastasi⁹ aboleuit, & imperiali prorsus animo sustulit. Alia verò contrà, se indigna instituit: χρυσοτέλειαν videlicet, id est, pēsionem auri: & populos suos vectigales, bellicis impensis per nundinationem vēditis, supra modū grauauit: exactionémq; † tributorū curialium abrogādo, in quibusque ciuitatibus eos qui vocātur Vindices constituit. Marini Syri, sicuti dicunt, suggestione, qui primariā apud eum gessit dignitatem, quam Præfecturam aulæ antiquitùs nominarunt. Quapropter factum, vt vectigalia magna ex parte interciderint, & ciuitates minus floruerint. Antiquitùs namque, qui nobiles & claro loco nati erant, in earum album referebantur, eósque vrbs quælibet in curiis senatorum loco habebat atque constituebat.

† βελτωτήριοι φόροι. Vindices. Præfectura aulæ.

B * *Anastasius in imperio Romano aristocratiam, hoc est, optimatium administrationem instituit, magistratus & honores vendidit, iniustis hominibus pepercit. Et ad insatiabilem pecuniæ cupiditatem conuersus, prouincias expilauit. Ad insolentē nouúmque morem, quem induxit, viri boni sunt consternati. Barbaros nanq; imperio imminentes, non armis propulit, sed pacem auro mercari solitus est. Defunctorum bona curiosè inquisiuit, & publicam passim omnibus conciliauit inopiam. Suidas.*

CAPVT XLV.

Anastasius īperatori clausulam, Qui crucifixus, &c. tersancto hymno additā voluit Supr. c. 35. e.

OMnium autem malorum, quorū ipse autor fuit, illud extremū erat, ꝙ propter accessionē illam, Qui crucifixus es pro nobis, quā & ipse tersancto hymno additā voluit, ingens exorta est seditio: perinde atq; religionem christianam euertere homines vellēt. Eius dogmatis Petrus Cnapheus autor fuit, sicuti dictum est. Seuerus autem in Macedonium, qui paulo antè hierarcha Constantinopoli fuit, & in clerū eius rem eam confert, ad Soterichum scribens, quum nondum in episcoporum ordinē cooptatus esset, sed in aula imperiali eo tēpore versaretur, quo cum eis quos antea diximus, C monasterio suo est exactus. Cōiectura autem est, talium aliarúmque calumniarum gratia, Macedoniū è throno suo deiectū esse. Quòd verò præter causam in virū eum inuectus mētiatur, satis ea quæ dicentur ostendent. Postq̄ enim Macedonius ab imperatore dissentire cœpit, permultū imperator ei insidiatus est. Proinde etiā eos qui à Macedonio desciuerāt, turbulēter cōgregatos, in Archāgeli templo tersanctū carmē cum adiectione ipsa canere iussit. Idem mox proximo Dominico die in tēplo magno ab eis factū, quum illi etiam baculos eò intulerunt. Populus autem flagranti ardore exitus, turpiter illos ecclesia expulit. Imperator postea apertè monachis desertoribus & transfugis, & principibus etiam viris, vt indignas contumelias in episcopū imprudenter conijcerent, præcepit. Quorum vnus erat Iulianus Halicarnassi in Caria episcopus, & Seuerus etiā tum monachus: simul & fidei, & Macedonij, eorúmque qui secū erant, hostes. Quomodo igitur eū, quem tyrannico more accessionis eius gratia iniuriis contumeliisq; afficere voluerunt, autorē eius esse dicemus, & ducē confusionis tantæ in ecclesia recipiemus?

Macedoniū clausulæ eius adiēctæ autorē nō fuisse

Imper. Anastasius Macedoniū grauiter persequutus.

D Porrò quū imperator accessionē eam propalàm hymno addere vellet, populus impatienter id ferens summopere animi discruciabatur. Et multi magistratus in periculum maximū inciderūt multáq; insignia ædificia incensa sunt. Atq; in Marini Syri ædibus monacho cuidā deprehēso homines nōnulli caput amputarūt, eúmq; adiectionis eius suasorem esse dixerūt: & capite conto in sublimè sublato, publicè per ludibriū exclamarunt, illū ipsum Trinitatis hostē esse asseuerātes. Eò verò tumultus iste magnitudinis processit, cōsilio remedióq; omni proculcato, vt & imperator ipse tam graui periculo permotus, absq; corona & cōsueto imperiali habitu, in Hippodromū procurrerit: & per præcones populo denunciarit, paratum se esse imperio cedere. Satis verò se scire, fieri omnino nō posse, vt vniuersi dignitatē eam, quę plurimos minimè ferret, capesserēt. Vnū autē prorsus oportere esse, qui sibi succedens, & administrationis habenas tenens, Imperium gubernaret. Quod vbi populus Cōstantinopolitanus audiuit, subitò veluti diuino quodā momento animum mutauit: & E imperatori statim, vt coronā imponeret, seditionē se soluturum, & deinceps quietū esse pollicitùs, supplicauit. Perbreui autē deinde Anastasius tempore vixit, paulo pòst † defunctus, quum viginti septē annos, menses tres, & totidem dies infeliciter, & cum animæ suæ exitio, imperium Romanū administrasset. Continet sedecimus iste historiæ liber annos quadraginta quatuor, & menses tres: quum à condito mundo sexies * millesimus trigesimus quartus, à diuina autē Domini natiuitate quingētesimus vigesimus nonus ageretur annus.

Tumulti⁹ Cōstātinopolitanus aduersus imperatorem Anastasium propter adiectionē clausulæ, Qui crucifixus, &c. Ibi Anastasius imperiū deponere paratus.

Anastasij mors. Anni huius libri. † Fulmine afflatus post 88. vitæ annum.

** Sicuti recentiores volunt 4496.*

DE ZENONE IMPERATORE.

ZEno Romanorū imperator, nō ea à natura, qua Leo ante eū fuit, crudelitate: neque ita irasci solitus est, vt placari semel cōmotus nequiret, quod Leo facere cōsueuerat. Ambitionē & liberalitatem in rebus multis præ se tulit. Et res plerasq̄, vt gloriā & admirationē hominū sibi pararet, ex ostentatione magis q̄ ex animo fecit. Rerum gerēdarum experientiam nō habuit: neque artes eas, quibus certò ac tutò imperium administratur, F tenuit. Lucris & auaricia non itidem, vt Leo, effictim inhiauit, neque aduersus copiosos & locupletes homines calumniose crimina cōfinxit: non tamē prorsus à cupiditate pecuniæ vacuus fuit. Sanè quidē non malo Principe Romani vsi fuissent, nisi Sebastianus, qui secundum Zenonē potestate plurimum valuit, quocunque vellet, illum duxisset. Is perinde atque in foro quodā venalia habebat omnia: neque quidquam in aula esse, de quo non cauponaretur, passus est. Proinde magistratus omnes vendidit, suam sibi, suam etiam imperatori emungens à mancipibus pecuniam. Quòd si quispiam adueniret, qui paulo plus precij dinumeraret, is præcipuus habebatur. Neque in palatio imperiali quidquam fuit, quod ille, si emptorem inuenisset, non vendiderit. Zeno ipse si quando honorem dignitatémve alicui familiarium suorum contulisset, Sebastianus tanquam πολιτοκάπηλος, hoc est, reipublicæ caupo quidam, eam ab illo parui redemptam, aliis pluris vendidit, imperatori ærusca tionē huiusmodi acceptū ferens. Zenonis huius filius, cui etiam in imperij administratione successit, siue Zeno, vt apud Suidā est, siue Leo, vt alij scribunt, nominatus, in spem imperij natus, adolescētulus admodū ad di-

A gnitates est euectus. Hunc in exercitijs corporis pater, quo maturius adolesceret, educari atque institui curauit. Quapropter illum iuuenem, qui cum potestate in imperiali aula fuere, vt affatim reip. bonis perfrui addisceret, Sybariticæ crapulæ & ingluuiei assuefecerunt, lenocinantes puero, eúmque ad illicitos & abominandos concubitus, quos nominare fas non est, erudientes. Itaque cū vita quotidianæ consuetudine summum bonum in voluptatibus & fastu collocaret, & in ipsa imperij expectatione inflatam arrogantiam vultu gestúque corporis exhiberet, sublimis incedere, collum altius sustollere, & B (vt semel dicam) homines omnes tanquā mancipia despicere cœpit. Enimuerò quæ omnia respicit diuina Prouidentia, tanta eius, quæ vel natura insita, vel institutione ei instillata erant vitia cernens, æquum esse res hominum miserata iudicauit, vt ante diem præter fatum decederet. Quod sanè ita est factum: quum ille in profluuium, quod non sentiret, ventris, diebus aliquot lectum ipse suum percacans, incidisset.

DECIMISEPTIMI TOMI CAPITA.

* σαλοῦ. Simeones σαλὸς, ζωράθορος, παράκρουστος, μωρός.

A

D

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSSEPTIMVS.

CAPVT I.

Iustinus Imperator lectus.

QVÆ quidē sub Zenone & Anastasio ecclesiis accidere, talem habuere modū. Vbi verò Anastasius ad infima cōcesit iudicia, Panemi mēsis, qui apud Romanos Iulius dicitur, die nono, Iustinus Thraciam patriam habēs, purpuram sumpsit, ordinum aulicorum dux, à custodibus corporis Imperatoris, quibus præfuerat, præter spem omnem princeps declaratus. Multi verò tum opibus & copiis, nec nō Anastasij cognatione ad magnam processerant gloriam, qui imperium tantum suscipere possent, quíque id adeò pro rerum omnium licentia ad se pertraherent. Præter alios Amātius Imperialium cubiculariorum prefectus fuit, qui ingentes sibi opes comparauerat. Porrò quum ipsi qui virilibus careret, ad tantum Imperium aspirare minimè liceret, † Theocrito cuidam, quo amico maximè vtebatur, Imperij coronam imponere conatus est. Et Iustinum hunc accitum pecunia ingenti tentare eos iussit, quicunque Theocrito purpuram circundare vellent & possent. At hic sibi ipsi imperium quærens, statim pecunia populum corrupit, eorúmque qui Excubitores dicuntur, beneuolentiā auro redemit. Et purpura sumpta, Amātium primùm & Theocritum è medio sustulit: deinde & alios quoscunque idoneos ad Imperij fasces suscipiendos esse putabat, occīdit. Vitalianum autem, qui sub Anastasio ad tyrannidem aspirauerat, in Thracia agentem, cum honore multo ad Imperialem vrbem accersit, opes eius, spectatámque militarium artium industriam, & præclaram insuper apud omnes famam suspectam habens: & illud simul maximè per timorem in animo voluens, quòd hominē Imperij amore teneri sciret. Cæterùm cum probè nosset, non aliter illum tolli posse, nisi se ei amicū esse assimularet, personámque haud contemnendam imponeret, ducem ilico maximorum ordinum legit: ⁎ Præsentes lingua Latina ordines eos vocat. Indies porrò illecebra & fraude maiore vtens, ad consularem quoque dignitatem eum euexit. Eò amplitudinis vbi peruenisset, quum versari in aula Imperiali necesse haberet, ad quandam in media aula ianuam dolo occiditur: dignas opinor, scelerum pœnas luens, quibus antea in Romanum imperium per præcipitem audaciam illuserat. Hęc paulo pòst acta sunt.

B

† Al. Theocritianū nominăt.

C

Cædes Amantij & Theocriti.

Item Vitaliani.

Præsentium ordines.

Suprà lib. 16. cap. 35.

⁎ Quod Proconsuli legatus, id ferè Imperatori Præsens fuit. Iul. Capitolinus in Aelio Vero. Filio suo Pyrri Præsentis filiam iunxit, nuptiis celebratis exēplo priuatorū. Idem in Marc. Philosopho.

CAPVT II.

Primariarum ecclesiarum episcopi Alium Romanorūpontificum catalogum textus Latini.

E

ECclesiis eo tempore præfuerunt Romæ, Hormisdas post Laurentium & Symmachum: Hormisdæ autem Agapitus, huic porrò Agathō episcopus successit. Byzātij post Macedoniū, Timotheus: post Timotheum, Ioānes Cappadox thronum est sortitus. Alexandriæ post Ioānem Dioscorus ecclesiam rexit. Hierosolymis, post Ioannem qui Heliæ successerat, Petrus adhuc sedem obtinebat. Antiochiæ verò, Seuerus Flauiani successor thronum per tyrannidem tenebat, plurimùm in Chalcedonensem synodum inuehens. Is cum ita animatus esset, quotidie (vt ita dicam) anathemati Synodum eam subiecit: potissimùm verò in eis quæ Enthronisticæ siue synodales dicūtur epistolis, quas ad loci cuiuslibet patriarchas mittebat. Vnus autem eas Ioannes, qui priori Ioanni Alexandriæ successerat, atque item Dioscorus & Timotheus, recipiebant: per quos nugamēta multa aduersus Ecclesiam sunt inducta, & populus in innumerabiles opiniones diuisus. Sedenim Imperator fidelissimus primo Imperij sui anno, seuerum commeritas petulantis verborum lubricitatis pœnas pendere, linguáque eius radicitùs exscīdere iussit. Rei ei, sicuti de eo fama percrebuit, Irenęus præfuit, militarium ordinum Antiochiæ dux. Quod sanè verum esse, literis suis Seuerus ipse cōfirmat, Irenæū videlicet pœnam sibi eam tumultus concitati gratia molitum esse. Ad amicos enim quosdam Antiochenos scribēs, exilium suum fugámque cōmemorat, & quàm plurima in Irenæum scommata & cōuicia iacit, propterea quòd diligentius ille custodibus dispositis hominē, ne ex vrbe Antiochena profugeret, seruarit. Noui ego quosdam qui scribūt, à Vitaliano pœna hac Seuerum esse affectum, quum primas adhuc apud Iustinum ferens, linguam illius ab eo petiisset: quòd scilicet in scriptis suis Seuerus, cōuiciis sæpe illum impetiisset. Verùm thronū Antiochenum deseruit Gorpiæo mense, quem Septembrem Romani vocāt. Eius discessu in sedem eam Paulus conscendit, qui perinde atque ille aduersus quartam Synodum occultè per rabiem latrauit. Ac tum quidem ille Synodum eam publicè est professus: paulo pòst verò sua sponte se ab ecclesiis subduxit, & ad communē deinde locum vita finita abiit. Et post hūc Hierosolymis veniēs Euphrasius, episcopatum Antiochenum suscepit.

Seuerus synodi Chalcedonensis oppugnator, & dissidij multi autor.

Huic lingua, Iustino iubente, excīdi debuit

F

Euag. lib. 4. cap. 4.

Seueri successor Paulus, huius Euphrasius, apud Antiochenos.

A

CAPVT III.

Incendium & motus terræ Antiochiæ.

QVo tempore multa simul & frequentia Antiochiæ incendia veluti præiere motibus futuris, & procemia fuere eorum quę illam comprehẽsura erant malorum. Tempus enim non ita multum intercessit, quum septimus Iustini imperij ageretur annus, mensis decimus, Artemisio mense, cui apud Romanos Maij nomen est, vigesimonono die, meridie maximè vigente, motus terræ vnà cũ concutiente ebullitione vrbi incumbens, eandẽque funditùs quassans, deformen & horrendam reddidit: & quicquid in ea eximium fuit, in solum coniecit. Ad quam cladem fulmen quoque accessit, ita vt ea mala calamitatẽ inter se diuisisse viderentur. Bonam enim ciuitatis partem terræmotus & concussio solo æquauit. Si quid verò clades eæ intactũ reliquissent, ignis imminens consumpsit, atque in cinerem & puluerem admirando prorsus modo redegit.

Clades maxima eius vrbis.

B Porrò quomodo & quanta mala ciuitas, ea sit perpessa, quásue ædes & publicas porticus, aliaque illustria eius opera, incendio simul & terræmotui quasi † succisiuum opus consumenda præbuerit: insuper quam admirandæ & orationem omnem excellentes erumnæ diuinitùs ad casus eiuscemodi accesserint, Ioannes Rhetor singulari cum affectu oratione venusta exponit, historiæ suæ calamitate tali finem imponens.

† πάρεργον

Euphrasij episcopi interitus.

In multis hisce cladibus Euphrasius quoque episcopus, ędificiorũ ruinis oppressus interiit: videlicet ne quis ex idoneis, qui curam prouidi in tantis malis vrbis ei[9] gererẽt, viris relinqueretur. Sed enim quę omnia inspicit diuina Prouidẽtia, quęque vindictæ gladios miserationis oleo exacuit, atque ante plagas ipsas remedia instruit, atque adeò ab ipsa statim (vt ita dicam) desperatione benignitatem profert, Orientalium copiarum Imperatoris mandato præfectum Euphræmium excitauit, solitudinẽmque pro ciuitate omni suam ita declarauit, vt nihil eorum quæ opus essent, per Euphræmium prorsus prætermitteret.

Prouidentia diuina in mediis malis opem benignè fert.

Euphræmi[9] Oriẽtis præfectus, episcopus Antiochenus eligitur.

C Hunc Antiocheni curę & administrationis eius admiratione episcopum diligunt. Atque ille sedem eam, perinde atque præmium aliquod atque remunerationem tantæ suæ procurationis, à Deo reciperet, non repudiauit. Post menses autem triginta, grauissimas rursus à terræmotu pertulit eadem ciuitas erumnas: quum deinde à Iustiniano debitam consequuta est curam seu prouisionem, & Theopolis, hoc est, Deiciuitas nominata. Vnusquisq; enim ciuium Christi nomen pro foribus inscribẽs, eo modo terræmotum dispulit, quum Deus religioso cuidam homini oraculo hæc verba foribus inscribere præcepisset: Christus nobiscum: state. Eiusdem Iustini Imperij tempore Epidamnus etiam, quæ nunc Dirrachium dicitur, plurima à sæuis terræmotibus sustinuit damna. Et item Corinthus, quæ in terra Græcia sita est. Idem verò & Anazarbus, quæ secundæ Cilicum genti præest, pertulit. Quas vrbes magna pecunia Iustinus restaurauit. Sub eodem imperio Edessenorũ quoque felix ciuitas, quæ maxima simul & populosissima in prouincia Osroenorum est, mirifica Scirti, qui eam præterfluit, amnis exundatione in

Alius terræ motus Antiochiæ.

Antiochia Theopolis nominata.

Terræmotus in locis aliis.

Edessæ clades ex amnis ingenti exundatione

tantum est afflicta, vt quum multa ædificia secum D cõuulsa ille abstraxerit, tum infinitam hominum multitudinem abstulerit atq; submerserit. Quos postquam vnda rapuit, confestim instar torrẽtis, per mediam vrbem profluens euanuit. Quod vbi malum conquieuit, tabula marmorea apparuit, hieroglyphicis literis hæc significans:

Saltabit ciui saltum saltator acerbum.

Σκίρτος σκιρτήσει τι κακὸν σκίρτημα πολίταις.

Visa verò eadem tempestate est † Gigantæi generis mulier quædam, cuiusuis hominis staturam excellens: longitudini ei proportione latitudo etiam respondebat. Porrò Imperator Antiochenis atque aliis calamitatibus in mœrorem coniectus, capitis diademate posito, & pulla veste sumpta, luctui se dedit: & vrbs vniuersa cum eo pullata, & ipsa eorum quæ acciderant malorum causa luxit. Imperator verò non solùm Antiochiam, sed & Edessenorum ciuitatem, atque Anazarbnm, impensis Imperatoriis splendidè restituit. Anazarbus & Edessa ex fundamentis ipsis tanta magnificentia sunt restauratæ, vt vtraque etiam Imperatoris ipsius appellatione sit cohonestata. E Quando quidem verò tantæ cladis, quæ Antiochæ accepta est, meminimus: cur non alia quoque digna memoratu, quæ tum accidere, præsenti inserimus historiæ, ex rerum gestarũ scriptoribus excerpta?

γιγαντογενὴς
† Mulier gigantæa.

Restitutio concussarum terræmotu vrbium.

CAPVT IIII.

ERat tum temporis Zosimas quidam nomine, ex maritima Phœnicia oriũdus, Sidam patriam sortitus, quæ non minus quàm viginti stadiis ab Tyriorũ vrbe distat: qui magnis certaminibus cælestem meditabatur vitam. Hic diuturno ieiunio, aliisque studiis, quibus Deum delectari par est, toto illum pectore complexus, non solum ad summum indolentiæ fastigium peruenit: verumetiam donum id, vt futura perinde atq; præsentia videret, à Deo consequutus est. Fuit autem Cæsareæ, quæ caput gentis Palæstinorum est, apud virum pręclarum, prudentia atque eloquentia insignem, dignitate quoque atque aliis rebus quæ hominis vitã cohonestãt præstantem, nec, F non generis nobilitate admodum illustrem, Arcesilaum nomine. Quum igitur cladem Antiochia ex motu terræ acceptura esset, prolixè Zosimas illachrimans, & ex intimo animo ingemiscens, sumpto alicunde in manus † ignis catillo, circumquaque obambulans, locum omnem suffitu impleuit. Deinde humi prouolutus, precibus Dei opẽ implorauit. Quum verò Arcesilaus adesset, & quídnam sibi res tam turbulenta vellet, interrogaret: propalàm ille, † reuereri se Antiochiam fatali tum casu concidentem, fragoremq; eius aures suas circumsonantem, sentire dixit. Arcesilaus autem vnà cum iis qui tum ibi præstò erant, verbis eiuscemodi præter omnem opinionẽ auditis, stupefactus, horam eam notauit: & postea ea ipsa hora, qua hoc Zosimas, diuino afflatus numine prædixerat, Antiochenam vrbem in maximas concidisse erumnas comperit. Plura verò & alia quæ opinionem omnem superant, virum hũc fecisse dicunt: quæ singula commemorare, quoniam numerum exuperant, temporis huius non est. Vnum tamen aut alterum exponere conabor.

Euagr. lib. 4. cap. 7.
Zosimas vir sanctus cladem Antiochenam præuidit.

† πυρεῖον.

† ἀλιδεῖν.

Ioánes Chozicites monachus.

A Eodem tẽpore vnà cũ magno hoc viro, vir quidã viguit nomine Ioannes, virtuti illi non multum cedẽs, in casa monastica cui Chuzica nomen erat, ad torrentem in parte Septentrionali viæ publicæ, quæ Hierosolymis egressos Hiericontem defert, sita. Hic quum dudum antea in ea quam dixi Cæsarea Palæstinę episcopatũ gessisset, monasticam tum, & rebus mundanis omnibus carentem consectabatur vitam. Cuzicithes igitur iste tum vbi Arcesilai, quem diximus, coniugem, alterum sibi oculum radio textorio excussisse inaudiuit, nulla interposita mora, fœminam eam visurus accurrit. Et postquam pupillam illi excidisse, & oculum in modum liquoris diffluere vidit, vnum ex comitibus spongiam quàm celerrimè afferre, & humorem diffluẽtem in locũ suum cogere, spongiámq; ipsam quantum posset fasciola colligare iussit. Aberat autem domo Arcesilaus, & cum Zosima in phrontisterio siue monastico tugurio, quod ad vicum Sida cognomine situm erat, & à Cæsarea stadiis propè quingentis distabat, conuersabatur. Colloquenti verò ei cum Zosima, celeriter domo

Miraculum Zosimæ & Ioanni isti commune.

B accurrentes famuli, casum vxoris renũciant. Quo derepentè audito, ille in prolixiorem incidit luctum, & capillos vellens in aerem iactitabat, & mœrorem cohibere non poterat. Causam eius conturbationis Arcesilao commemorante, sermonémque suum gemitu frequẽti interpolante, Zosimas cognoscit, Arcesilaum ita miserabiliter affectum statim reliquit, & in ædiculam vbi illi mos erat, pro eo atque par est seorsim cum Deo colloqui, currit. Atque paulo pòst inde egressus, veluti lætus & exultans, vultu subridenti & hilari: Abi (ad Arcesilaum inquit) abi, Chuzicitæ gratia data est, & vxorcula tua modis omnibus valet: quòd nequaquam obesse illi, propter Chuzicitæ præsentiam, casus acerbus potuerit. Neque id falsum fuit. Nam eadem in re vterque miraculũ pariter edidit. Nouum pręterea Ioannem istum peregisse vitæ genus ferunt, ita vt cuniculatim meatum quendã tortuosum sub terra effoderit: ibiq; turbã frequentem auersans, quietẽ cõsectatus sit. De Zosima autem illud quoque memoriæ pro-

Ioannes in cuniculis terræ habitans

C ditum est. Ibat vir sanctus aliquando Cæsaream, asellum secum trahens: cui res quasdam necessarias gestanti, subitò institit leo. Atque is iumento rapto, aufugit. Cõsequutus autẽ eum per syluam est tardiore gradu senex. Leo, quoadusque ad eũ Zosimas peruenit, asini carnibus interea exsatiatus, discedere ab eo parabat. Porrò Zosimas hianti ore hilarius leonẽ inspiciens: Atqui, inquit, ô amice, mihi ea vis nõ est, vt humeris asini clitellas portare valeam, qui eò ætatis peruenerim, & egestate emarcuerim. Subeũdum igitur tibi onus est, & naturæ prærogatiua reiecta, contrà quam recepta iura ferunt, faciendum, siquidem liberari à me & fera amplius esse vis. Ibi tum leo, perinde atque semel feritatẽ abiecisset, sensim ad Zosimam accedit, cauda hominem distringit, & in rebus omnibus se illi pariturum ostẽdit. Senex autẽ Zosimas imposito humeris leonis fasce, Cæsareã vsq; eũ duxit: satis apertè declarãs, omnia obedire homini ei, qui ex præscripto Dei vitam sibi degẽdam, constanterq; gratiam & datas cœlitùs leges, extra errorem omnẽ conseruandas statuerit: haud aliter quàm olim generis nostri principi Adam.

Zosimæ leo ferus paret, & clitellas eius gestat.

CAPVT V.

Alter verò tũ quoque enituit Zosimas, non ille quidem solitariam degens vitam, sed in quodam Palæstinę cœnobio inter monachos commune certamen persequens. Quem sacerdotio fungentẽ, rem diuinam arcanorum mysteriorum Aegyptiacæ illi fecisse aiunt. Illi inquam Aegyptiacæ, quæ tantopere primùm carnis voluptate diffluxisse dicitur, vt nihil prorsus carnalis petulantiæ intentatum reliquerit: eoque vitiosæ libidinis peruenerit, vt eã verbis eloqui nemo possit. Deinde verò ad summam virtutem ita euasisse, vt altera ab altera illustraretur. Sed enim vt illa in Aegypto prognata, & quo vitæ genere vsa, multos libidinis magnitudine in potestatem suam ceu mancipia redegerit: & vt diuino nutu ad sacrosanctũ lignum venerandum excita, in viam se dederit, atque inde diuertens Iordanis quoque flumen transierit, & in interiorem solitudinem se abdiderit, neque cũ E quopiam homine præterquam vno isto Zosima colloquuta sit, cibóque simul & vestitu abstinuerit: denique vt inter precandum in sublime sublata, cum Zosima hoc verba contulerit, vitamq; hãc finierit: & de diuina communione participauerit, necnon vt illi leo sepulchrum effossum parauerit, & vitæ ipsa exemplum pœnitẽtiam agere volentibus commodissimum reliquerit: Sophronio, qui olim Hierosolymitanam sedem antistes exornauit, memorandum relinquemus, qui eleganter sanctæ eius fœminæ & Zosimæ vitam descripsit. Mihi namque ad alia exponenda properanti, his immorari non licet. Cæterùm paulo ante hoc tẽpus, Theodora illa inter fœminas admiranda, illustris fuit, quam * ad Alexandrinæ vrbis regionem Nonã animo magno monasticæ vitæ certamen pertulisse fama est. Fraude enim quadã furtim in stuprum adducta, posteaquam se diuinum numẽ læsisse cognouit, diuitias omnes atq; generis splẽdorem mandato Dei posthabens, & sub virili habitu muliebria occultans, eam quę supra naturam est vitam exegit. Eamque rem ita contexit, vt cri- F men etiam illud subierit, quasi pueri procreati pater fuisset. Quam illa apertam calumniã ita fortiter sustinuit, vt puerum perinde atque ipsius esset, mandra sua monasticáque cella expulsa receperit eundémque coacta tenerum, quoad in virum euasit, educauerit: quum crimine se, exigua corporis parte exhibita, liberare potuisset. Illa verò ad finem vsque sexum, sicuti instituerat, celare perseuerauit. Maximis etiam gratiarum donis est cohonestata, adeò vt & feris imperarit, eamque de rebus quibusque precantem Deus exaudierit. ad quem tandem, laborum suorum pręmia receptura, migrauit. Eam porrò migrationem monasterij pręfecto ostendit autor ipse & conciliator bonorum, † ascensum videlicet quẽdam mirificum, & domum longè splẽdidissimam, per quã Theodora ipsa à comitatu & satellitio illustri producebatur.

Zosimas alter.

Maria Aegyptiaca.

Sophronius Hierosolymitanus vitam eius descripsit.

Theodora sub virili habitu in monastica vita pœnitẽtiam egit.

* κατὰ τῆς ἀλεξανδρέας ἐγκαΐνωτον

Calumniã sibi intentatam patientissimè tulit

† ἄνοδον.

CAPVT VI.

Arethas martyr. Negra ciuitas Arabiæ, martyrio defuncta.

A EAdem tempestate & Arethas martyr certamen pro Christo obiit, in ciuitate cui Negrę nomen est. Et ille toti à maioribus ipsis Deo dicatæ præfuit. Sita verò est alicubi ad fines Arabiæ felicis. Hanc rebus plerisque florere, & quæ Deo grata essent facere, humani generis inimicus minimè ferens, sæuam aduersus eam concitauit procellam. Namque in Iudæum quendam illapsus, Mosen quidem patrem & legislatorem se habere gloriantem, re autem ipsa prorsus à legibus & iure naturæ abhorrentem, atque in finitima Homeritarum regione tyrannidem exercentem, contra eam, quam dixi, consurrexit vrbem. Ac posteaquam illam adortus, omniaque expertus nihil egit, quòd simul & mœnibus munitissimis, & militum virtute, quos in vrbe habebant, tyrannum ciues repellerent, ad veterem patris sui † armaturam, mendacium scilicet ipsum, se conuertit: & amici persona sumpta, pacē cū illis pepigit, atque vt sibi cum paucis videndæ vrbis gratia
B eam ingredi liceret, petiit, iureiurando per patrij Dei nomen interposito, nihil se mali aut cogitaturum, aut facturum. Illi verò sunt assensi. At vbi tyrannus intra muros acceptus est, non diu moratus, persona & figmenti scena posita, cum Christi ouibus lupus est congressus. Et postquam periculum ciues à Christo auertēdi fecit, atque à scopo concilij sui aberrauit, alios tandem ferro, alios autem igni & tormentis variis, ciuitatem videlicet vniuersam holocaustum Deo obtulit. Inter quos Arethas generosissimus martyrij recepit coronam. Egregium quoque ibi virilis animi specimen edidit alius quidam, mulierculæ vnius, ex eis quæ ad pyram accensam rapiebantur, filius. Hunc etenim tenerum adhuc, tyrannus retinēs, distrahere à matre conabatur, demulcens illū, & quicquid ad animum adolescentuli alliciendum faceret, obiiciens. Ibi verò puer matrem aspiciens, femur tyranni momordit, & ad illam procurrit, atque ita vnà cum matre sacrificium suaueolens per litationē ad Deum est transmissus. Ac ciuitas quidem vniuersa ad hunc modum ferro & igni Deo
C est oblata, & veluti pulchra & irreprehensibilis sponsa immortali cōiuncta sponso. Verumenimuerò quum vniuersitatis huius Deus libenter admodum sanguinem illorum reciperet, nō tamen sustinuit, quin debitas tam impiæ & flagitiosæ crudelitatis pœnas sumeret. Porrò Dunaan ipse (hoc enim tyranni nomen erat) ciuitate ita capta, non animaduertit, se inuitum quoque illā ad sempiternam transmittere, sibiipsi autem cum probro temporaneam hanc adimere vitam, miserandúmque in modum se ad perpetua deiicere supplicia. Postquam enim Iustinus quæcumque Homerites aduersus vrbem eam fraudulenter instituisset, & contra sanctos facere perrexisset, intellexit, ob factum id vehementer commotus, & ira percitus est. Ilicet ad Elesbaā Aethiopum ducem Christianorum sacra apprimè colentem scribit, ad legitimam illum vindictam de periuro illo & impio æmulatione sancta sumendam concitans: vt apparatu belli omni & expeditione militari, quę regem deceret, illum quidem contereret, pœnam autem condignam pro cæsis Christi ouibus exigeret. Ille porrò sua quoque sponte, pro

Iudæus Homerites Pseudomoyses.

† τανὶτλίαν

Puer martyr, qui cum matre cremari maluit, quàm in tyranni blāditiis acquiescere.

Elesbaan dux Aethiopum, nutu Dei, & Iustini instinctu, Pseudomoysen Dunaan bello vlciscitur & Christianum sanguinem vindicat.

suo in Christum amore ad id propensus, auxiliis D ab Imperatore nō pœnitendis, ex militaribus quæ in Oriente & Aegypto erant copiis, acceptis, armatura crucis se instructum munit, & aduersus Hebræum ducit. Atque terra maríque cum exercitu hostem, cuius ditio plurima ex parte maritima erat, adortus, fortiter admodum cum eo signa confert, & virtute maiore in prælio victor euadit, hostémque vnà cum multis aliis genere sibi coniunctis viuum capit, & omnes eos ferro cędit. Et præterea oppidi eius regione omni expugnata, atque prorsus deuastata, gloriam sibi princeps inclytus parit sempiternā. Cæterùm quum beatus " ille Elesbaan probè sibi conscius esset, belli se so- " cium auxiliatoremque habuisse rerum omnium " Deum, cuius ope internecione aduersarium cru- " cis Iudæum concidisset: Quod quidē, summe Imperator, inquit, tibi pro eo atque par est, pro subministrato mihi tanto auxilio reddam, nō habeo. Quod verò mihi est regnum (id quod apud omnes habetur charissimum) tua gratia hodie depono. Atque cum hisce verbis purpura diadematéque abiecto, sacram ædem ingressus est. Et capite E raso, asperaque monachorum lacerna sumpta, in angustam quandam cellam, ita vt per vitam omnem adiri non posset, se abdidit. Ibique pane solo & oleribus quibusdam pro cibo vsus est: & deinde vita sanctè finita, ad felicem & sempiternam transiit mansionem. Verùm, ne talia multa mihi recensenti, ad prolixiorem magnitudinem institutum excrescat opus, ad reliquam historiam exponendam reuertor.

Elesbaā monachatū suscipit.

CAPVT VII

Iustinianus Iustini in Imperio successor.

ANnum octauum, & præterea mensem nonum, diemque tertium in Imperio Iustinus agebat, in extrema iā constitutus senecta, atque ad rerum publicarum administrationem minimè idoneus erat, præterquam quòd morbo etiam quodam graui distinebatur. Iustinianum igitur sororis suæ filium, patricium, ducemque summum, Imperij sociū legit. Iustinianus more solēni Augustus declaratus primo Aprilis mēsis die, F auūculum prima deinceps Augusti (tum enim is extremū diem suum obiit) amisit, cum quo menses quatuor imperauit. Integrum autem imperij Iustini tempus annorum nouem triumque dierū fuit. Iustinianus porrò vbi Imperio toto solus potitus est, synodus Chalcedonensis Iustini sanctionibus in omnibus vbiq; ecclesiis obtinebat, quēadmodum suprà à me dictum est. Adhuc tamen in quibusdam prouinciis res ecclesiasticæ propter turbas in statu suo non erant. Potissimùm verò id mali in vrbe Imperiali, & Alexandria ipsa obuersabatur: vbi etiam non ita liberè prorsus iactabatur. In vrbe imperante post Epiphanium, qui Ecclesiæ annis sedecim præfuerat, & Ioanni scolastico (is autem annum vnum episcopatum gessit) successerat, Anthimus Trapezunte translatus, nulla gloria episcopatum administrabat: Alexandriæ verò Dioscori, quem diximus, successor Theodosius, sacra curabat. Vterque verò, & Anthimus & Theodosius, vnam naturam in Christo esse, post vnionē opinabantur. Verùm

Episcopi Cōstantinopol. Epiphanius Ioannes, Anthimus Alexandriæ, Dioscorus, Theodosius.

Iustinianus Chalcedonensem tuetur synodum.

Theodora Augusta contra nititur.

A Iustinianus magno animo Chalcedonensem synodum defendebat, sanctionibusque eius admodum addictus erat. Coniunx autem eius Theodora, eos qui vnam profitebantur naturam, idipsum magis veritati consentaneum esse arbitrata, tuebatur. Si quando enim de fide oboritur controuersia, non modò parentes à liberis, & contrà, sed etiam coniunx à marito suo, & vir à coniuge per seditionẽ dissentit. Iustinianus sanè & Theodora, nescio quo pacto (fortasse autem ex composito) opiniones diuiserant, ita vt ille quidem duas naturas in Christo post vnionem profitẽtes propugnaret, hæc autem vnam asserentibus naturam adhęreret. Neque sibi inuicem quidquam concedere videbãtur: Iustinianus scilicet in Chalcedonensibus decretis fortiter admodum persistens, eaque defendens: Theodora verò aduersæ maximè parti addicta, quæ eis quæ naturam vnam deprædicabant, multam curam præstabat, neque non strates interim prorsus negligens. Illis verò tum B ingentem impendebat pecuniam, eosque quàm maximè adiuuabat.

CAPVT VIII.

Seuerus Cõstantinopolim euocatus

Cuius quum ea esset sententia, sępius illa Iustinianum aggressa, vix tandem ei persuadet, vt Seuerum Constantinopolim euocet. Circunferuntur hodie quoque Seueri ad Theodoram Augustam & Iustinianum ipsum epistolæ, per quas ostendit, quum primùm quidẽ ille profectionem ad eos suam, ex quo Antiochenam reliquit sedẽ, distulerit, postea autem ad Imperantem peruenerit vrbem: se & Anthimum eadem sensisse, eandémque secum de diuino numine opinionem illum obtinere reperisse: seque illi etiam, vt thronũ suum relinqueret, persuasisse. Scribit autem hæc quoque ad Theodosium Alexandriæ episcopum, in quibus literis gloriari etiam videtur, quòd in eã C sententiam eum ipsum Anthimum adduxerit, vt eiusmodi detastãda dogmata temporaneæ etiam isti gloriæ supremæque cathedræ præferret. Sed & Anthimi hisce de rebus, atque itidem Theodosij ad Seuerum & ad Anthimum epistolæ extant: quas eam ob causam prætermisi, ne ingentem talium scriptorum copiam in hoc opere accumularem. Enimuerò quòd cum Imperatore nõ consentirent, sed contra illius iussiones venirent, & Chalcedonensem Synodum non reciperent, vterque & Anthimus & Theodosius è sedibus suis deturbati sunt. Itaq; in Alexãdrina Zoilus, in Cõstantinopolitana autem Menas successit. Accidit tum, vt in ecclesiis omnibus Synodus Chalcedonensis clarè prædicaretur, & vt nemo illam vel anathemate vel calumnia expetere auderet. Qui verò aliter facerent, omnibus modis adigebantur, vt pedibus in eandem sentẽtiam irent, in eaque conquiescere cogerentur. Promulgauit quoque constitutionem Iustinianus, in qua Seuerum vnà cum aliis anathemate ferit: & præterea quicunque illi addicti essent, opinionemque alienam complecterentur. Atque eosdem etiam grauibus pœnis subiicit. Ita factum, vt timore omnes percellerentur, & cunctæ vbique ecclesiæ idẽ

Zoilus Theodosij Alexandriæ successor: Anthimi Constã tinopo. Menas.

Chalcedonẽsis synodus cõprobatur.

Constit. 42. Nouell.

D sentirent, neque postea schisma siue dissidium aliquod in ecclesiis reliquum esset: sed vt omnes omnium ditionũ patriarchę inter se conuenirent, & locorum quorumque episcopi duces suos sequerentur, propalamq; per orbem vniuersum in ecclesia quatuor tantum Synodi celebrarentur: prima, Nicæna trecentorum decem & octo patrum: secunda Constantinopolitana: tertia, Ephesia prior: quarta, Calcedonensis. Coacta verò est quinta quoque Iustiniani iussu, de qua loco suo dicemus.

l. Reddentes honorem. §. suscipimus autem. C. de sũma Trinitate.

CAPVT IX.

Illud notare conuenit, eum quem diximus Anthimũ Epiphanij successorem, verbo quidem sanctam quartam Synodum recepisse, reuera autem abominatum esse atq; damnasse. Et quum comprobare eã, atq; anathemate eos iugulare, quos illa reiiceret, adigeretur, & id ipsum facere differret, alias ex E aliis causas moræ confingens: interea accidit, vt Agapetus veteris Romæ hierarcha Constantinopolim veniret. Qui quum de Anthimi rebus inquireret, multosque ab Archimandritis eius vrbis, & ab aliis libellos oblatos acciperet: illi ne in conspectum quidem admisso, episcopatum abrogauit. Cuius calculum monasteria etiam Palæstinæ, & Petrus Hierosolymitanus antistes, necnon reliqui ecclesiarum pręfecti comprobarunt. Hũc Anthimum post Agapeti obitum synodus Constantinopoli coacta, atque ipse etiam † Agathon, Agapeti in ecclesia Romana successor adhuc superstes, cohortati sunt, vt pœnitentiæ libellum exhiberet, eaque quæ in illum dicta essent, falsa esse probaret, atque ita ad priorẽ episcopatũ suum Trapezũtem rediret. Porrò quum ille latitaret, & Synodus iterum atque tertiò illum comparere, & causam dicere, obiectaque sibi crimina confutare, & priorem sedem Trapezunte recipere propalàm iuberet, atque ipse propter timorem se occultans, copiam sui non faceret, Synodus senten- F tia contra illum publicata, dignitate sacerdotali omni eum priuauit. Post Anthimum autem Menas ad thronũ episcopalẽ ascendit, sicuti dictũ est: cui Agathon papa, quod antea nunquã factũ est, manus imposuit. Quũ Agathõ adhuc in rebus humanis esset, [a] altera Cõstantinopoli prouincialis Synodus coacta est: cui Agathõ & Menas præfuit. In hac Seueri Antiochiæ, & Petri Apameæ Syriæ episcoporum, necnõ Zooræ monachi Syri res, in quæstionem deductæ sunt. Aduersus quos Palæstinæ, vrbis Constantinopolitanæ, & secũdæ prouinciæ Syriæ monasteria libellos obtulerunt. Sed enim postea quam deprehensi sunt rebus illicitis inuoluti esse, & quod maximum est, Calcedonẽsem synodum anathemate configere, præterea Anabaptismos, aliáque * nefandæ obscœnitatis plena facinora peragere, & naturam in Christo vnam docere, & ipsi & quicunque cum eis in eadẽ erant sententia explosi sunt atq; reiecti. Lata quoque lex, Seueri scripta cõseruari nõ debere: atque sicubi reperirentur, vt igni comburerentur: sin minus, vt capitis supplicio in eum animaduerteretur, qui scripta talia sibi seruanda esse statuisset.

Agapetus Ro. antistes Constantinopoli Anthimũ exauctorat. Nam ibi apud Imperatorẽ Iustinianum Theodorici siue Theoderichi legatus fuit.

† Latine dictus Bonifacius.

Synodus Cõstãtinopolitana prouincialis.

Agathon Rom. pontifex Menam Constantinopolim consecrat. Hunc Latini Bonifacium nominare videtur.

Constit. 42. Nouell.

Anabaptismi dãnatio.

a Altera synodus Cõstantinopoli prouincialis. Acta eius aduersus Seuerum, Petrum, Zoorã

** ἀῤῥητουργία.*

Synod⁹ Ro. prouincialis.

Euphemius, Macedoni⁹, Flauianus, defũcti etiã, in integrum reſtituti.

A Hoc idem Ormiſdas quoque, qui ante Agapetum & Agathonem epiſcopatum geſsit, celebrata Romę Synodo decreuit. cuius etiam actorum epiſtolæ circunferuntur. Ad hæc Synodus ſanxit, vt ſancta quatuor œcumenica concilia, & diuus Leo, eiuſdémque Tomus per vniuerſum orbem prædicarentur. inſuper vt Euphemius & Macedonius Conſtantinopolitani, & Flauianus Antiochenus, epiſcopi, in integrum reſtituerentur, atque in ſacrarum tabularum album referrentur: quippe qui egregiè pro veritate decertaſſent, rebus omnibus quæ aduerſus illos cœptæ actæque eſſent, abolendis. Quæ aliarum quoque prouinciarum atq; eccleſiarum ephori approbantes confirmarunt. Atque equidem quæ in vrbe imperante aduerſus Anthimum, Seuerum, Petrum & Zooram, ante ſanctam magnam vniuerſalem quintam Synodũ geſta ſunt, ſic habent. Porrò quum epiſcopatum Epiphanius ſuperioribus tẽporibus gereret, Ioannes quoque Papa Conſtantinopolim venit, quum eum ✶ Theuderichus Roma vrbe potitus, legatũ B ad Iuſtinum miſiſſet. Arianam namque is religionem defendens, legationem pro Arianis miſit, vt ne deſciſcere ab opinione ſua cogerentur. & legationi minas addidit: quòd ſi Iuſtinus id facere nollet, ſe itidem per Italiam in Nicæni ſynodi cultores ſæuiturum eſſe. Ibi Ioannes ad parem inuitatus ſeſsionem, vt ſcilicet Conſtantinopolitano antiſtiti aſsideret, non prius Apoſtolicæ ſedis [a] prærogatiuam deſerere ſuſtinuit, quàm ſupra Epiphanium in throno collocaretur. Idem Ioannes alios omnes, præterquam [b] Timotheum Alexandrinum, ad communionem admiſit. Hæc ſic habuere.

Legatio Theodorici regis ad Iuſtinum, pro Arianis

** Alij hũc etiam Theodatum dicũt*

a πρεσβεῖον Prærogatiua ſedis Romanæ præ Conſtantinopolitana.

b Fortè legẽdum Theodoſium.

** Ioannis papæ collegæ in legatione iſta fuere Agapitus & Patricius coſs. Theodorus & Importunus. Sed à Iuſtino epiſcoporum hæreticorum reſtitutio denegata eſt. Blond. Ioannem, cæteróſque legatos Theuderichus Rauennæ poſt reditum in carcere fame occidit. Idem. Deinde 98. die Theuderichus profluuio vẽtris diem ſuum obiit. Idem.*

CAPVT X.

Procopij Cæſarienſis ſcripta.

† κτίσματα

** ἀντιῤῥήσεις*

C NOn intempeſtiuum verò fuerit, reliquas etiam Iuſtiniani Imperatoris res geſtas memoratu dignas, neque prorſus ab eccleſiaſticis rebus abhorrẽtes, in hiſtoria iſta recenſere, & quoad eius fieri poteſt contexere: quæ à Procopio Cæſarienſi eleganter admodum & doctè in temporum ſuorum hiſtoria ſunt conſcripta. Quatuor autem volumina is ad antiquitatis ſtylum accedentia compoſuit: quorum vnum Perſica nominauit, in quatuor partes diuiſum opus: Secundum pari diuiſione, Gotthica: quæ ſcripta, bella ab ipſo Iuſtiniano & Belliſſario in orbe Romano feliciter geſta cõplectuntur. Tertium † Aedificia inſcripſit, magnificè admodum commemorans, quæ opera Iuſtinianus conſtruxerit: templa ſcilicet, oppida & vrbes, regias pontes, atque alia ad publicum vſum ſpectantia. Quartum opus, ✶ retractatio eſt earum orationum, quas apud Iuſtinianum laudibus eum vehens habuit, quaſi quædam palinodia ſeu recantatio minus rectè ab eo dictorum, Belliſariis res deſcribens, cuius comes in expeditione bellica illi ſubſeruiens fuit, primùm commemorat, quomodo Cabades Perſarum rex, Choſroæ filiorum ſuorum natu minimo regnũ relinquere volens, in adoptionem eum Romanorum Imperatori dare ſtatuerit, quo iuueni certius firmiúſque regnum eſſet. D Quod vbi illi non ſucceſsit, Proclo impediente, qui apud Iuſtinianum quæſtoris dignitatem gerebat, inimicitias grauiores contra Romanos ſuſcepit. Et bellum Procopius inter Romanos Belliſſario duce & Perſas geſtum, elegantia mira optimè exequitur Primùm, vt Belliſſarius vnà cum Hermogene exercitus ductore Perſas ad Daras & Niſibim vicecerit, ſcribit. Et victoriæ eorundem tropæa in Armenia erecta attexit. Item Alamundari Scenitarum barbarorum ducis, bello aduerſus Romanos ab eo moto, res geſtas. Qui Timoſtratum Rufini fratrem vnà cum plurimis aliis comitibus eius captum, poſtea ingenti pecunia redemptum, reddidit. Perquam † miſerabiliter autẽ memorat ipſius Alamundari & Azareti aduerſus Romanorum imperium expeditiones: E quemadmodum copiis eorum militaribus per vim in regionem ſuam redire contendentibus, in Euphratis ripa Belliſſarius occurrerit, atque cum eis prælium commiſerit. Et quomodo Belliſſarij milites, quòd conſilio eius parêre noluerint, Paſchalium feriarum diebus inſtantibus ſint conciſi. Quomodo denique Rufinus & Hermogenes perpetuam, quæ dicitur, pacem cum Perſis fecerint. Deinde ſeditionem popularem Byzantij ortam ſubiungit, quæ cognomen ſortita eſt Νίκα, Vince: quòd teſſeram eam in ipſo conflictu perduelles habuerint, vt eo ſigno ſe earumdem partium ſectatores cognoſcerent. Quo tempore Hypatius & Pompeius Anaſtaſium genere contingentes, populo cogente, tyrannidem affectarunt. Sed ij poſtea plebe, Narſæ & Belliſſarij ductu, victa, Iuſtiniani iuſsione capita amiſerunt. In eo tumultu Procopius triginta millia hominum ex plebe concidiſſe dicit. Per quos, addit, odio Iuſtiniani incenſum eſſe vetus Sapientiæ Dei templum, quod † longiuſculum fuit. F Id Conſtantius olim funditus à Conſtantino constructum, & à ſe abſolutum, Deo ſacrauerat. Quapropter illis tantam impietatem patrare auſis, permiſsione, vt opinor, Dei, quale id deinceps futurum eſſet ſcientis, Iuſtinianus poſt victoriam, partim vt illos vlciſceretur, partim vt de eorum coaceruata cæde Deum placaret, templum id ab ipſis fundamentis excitatum, ad eam quæ nunc cernitur amplitudinem perduxit.

Res geſtæ ſub Iuſtiniano.

Bellum Perſicum. Belliſſarius Hermogenes, duces. Alamũdarus Scenites.

Azareth⁹. περιχαδῶς

Pax Perſica ἀπέραντος. Seditio Cõſtantinopolitana, νίκα, h. e. vince, dicta. Hypatij & Pompeij cædes.

Cõflagratio templi Sophiæ. ἐπιμηκὲς.

Reſtitutio eiuſdem.

Vltra Peluſiacum Arabia eſt ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem, & beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum, et Scenitarũ Arabum vocatur, ſterilis, præterquam vbi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis. Plin. lib. 5. cap. 11.

CAPVT XI.

Idem

Res Bellissarij cõtra Vãdalos gestæ. Vandali, Gõgidisclus, Gontaris, Genzerich⁹.

A IDem Procopius res Bellissarij Vandalicas cognitu dignas mirificè admodum exequitur. Arcadio nanque & Honorio imperantibus, sicuti suprà dictum est, Vandali & Alani cũ rege suo Gongidisclo Hispania occupata, inde in Libyam Occidentalem transierunt, eandémq; possederunt. Gongidisclus vbi fatis concessit, Gontaris & Genzerichus filij eius in regno successerunt. Altero porrò ex his, Gontari scilicet, mortuo, ad vnum Genzerichum summa rerum Vandalicarum peruenit. Hic Carthagine principe Aphrorum vrbe, sedem regiam constituit. Ac deinceps Romam quoque cepit: & mortuus est, quum regnum vnde quadraginta annis obtinuisset. Reliquit autem is filium Honorichum: qui Arianam religionem propugnans, Christianos Nicæna decreta fortiter defendentes, in Libya crudeliter tractauit, Ariíque opinionem profiteri coegit. Qui verò mandatis eius parêre nollent, eos innumeris affecit suppliciis, igni

Honorichus persequutor catholicorum plus quã 334 ẽpos orthodoxos solũ exilij causa vertere coegit. Diac.

B & aqua & aliis acerbissimis tormentorum generibus è vita tollens. Erant verò, quibus etiam linguas ferro rescidit: quos se Procopius, quum Constantinopolim venissent, vidisse ait, atque per colloquium conuenisse, haud aliter, quàm qui nihil tale passi essent, verba facientes. Horum linguę ex ipso vsque gutture excisæ erant: vocem autem tam claram & articulatam edebant, vt miraculum nouum spectantibus atque audientibus exhiberent. Meminit quoque eorum in quadam constitutione + Iustinus. Ex his, Procopius inquit, aliquanto pòst duo quòd lubricitate lapsi essent, & rem cum fœminis habuissent, vocem prorsus amiserunt, martyrij gratia amplius apud eos manere nolente, sed propter illorum degenerationem ab eis desciscente. Recenset præterea aliud quoque admiratione dignum, quod Deus eo ipso tempore fecit, in hominibus, non illis quidem sacris nostris initiatis, sed qui tamen tum quæ sancta essent facere delegissent. Scribit nanque de Cabaone quodam Maurorum, eorum qui circa Tripolim sunt, duce. Cabaones igitur iste (illius

Christiani catholici excisis quoque eorũ linguis disertè loquuti.

L. dicta, vt suprà.

Gratia miraculorũ per peccatũ supprimitur.

Cabaones Libys infidelis ea quæ christianorũ sunt religiose faciẽs, ope Dei Vãdalos deuicit.

C enim qui hęc perquàm luculenter commemorat, verbis vtar) postquam Vandalos bellum aduersum se mouere audiuit, hæc fecit. Primùm ciuibus subditísq; suis præcepit, vt ab iniquitate omni & cibo qui ad delicias faceret abessent, omniúmq; maximè se à congressu mulierũ abstinerent: & binis castris positis, in alteris quidem ipse cum viris in armis fuit, in alteris autem mulieres inclusit, mortis supplicium minatus, si quis fœminarum vallum ingressus esset. Sub hæc exploratoribus Carthaginem missis mandauit, vbi Vandali in expeditione militari in templum christianorum aliquod per iniuriam contumeliosè quidquam facerent, vt ipsi quidem, ea quæ fierent, spectarent: postquam autem Vandali ex eo loco decessissent, diuersa & contraria omnia in delubrum id, vnde illi abiissent, facerent. Illud etiam eum dixisse ferunt, se quidem Deum quem Christiani colerent, ignorare: consentaneum verò & par esse, siquidem, quod diceretur, fortis poténsque esset, vt quum contemptores numinis sui vlcisceretur, tum cultores tueretur. Itaque speculatores, postquam Charthaginem venerunt, D per ocium ibi quieuere, Vandalorum apparatum belli spectantes. Vbi verò exercitus eorum Tripolim versus iret, viliori habitu sumpto, subsequuti sunt. Porrò Vandali die primo in Christianorum templis manserunt: & inductis in ea equis & iumentis aliis, nihil de iniuria contumeliáque aliqua reliqui quidquam fecere. Et lasciuia libidinéque sua vsi, sacerdotibus quos arripuissent, colaphos impegerunt, & plagis multis in tergo affecerunt, subseruiréque eos sibi coegerũt. Postquam verò celerrimè inde discesserunt, Cabaonis exploratores, quæ ipsis mandata erant, fecere. Templa nanque confestim repurgarunt, & purgamentis aliisque rebus, quæ ibi minus sanctè positæ erant, cum cura & diligẽtia eiectis, ritè omnia disposuere, lucernas omnes incẽdére, sacerdotes veneratione ingenti coluere: & humanitate alia omni prosequuti sunt. Argentum quoque mendicis, qui circum sacras ædes considebãt, dederunt. Hoc pacto illi Vandalorum copias sunt sequuti. Et ab eo tempore in profectione & itinere toto Vandali ad hunc ipsum modum peccarunt. E Speculatores verò peccatum eorum correxerunt. Sedenim quum Vandali iam non longè ab eo quem petebant loco abessent, præuertentes eos exploratores, Cabaoni omnia ea quæ & Vandali & ipsi in Christianorũ templis fecissent, retulerunt, atque hostes iam propè adesse renunciarunt. quibus ille rebus cognitis, pugna cum illis est congressus. In eo certamine multi Vandali, sicut ipse inquit, interfecti sunt: multi ab hostibus capti, pauci sanè ex eo exercitu domum reuersi sunt. [a] Hæc Trasamundo Vandalo à Mauris acciderunt: qui non multo pòst vitam finiit, quum viginti & septem annis Vandalorum genti præfuisset: [b] ante hunc autem Gundamus Honorichi filius, Genzerichi autem nepos, duodecim, Honorichus verò octo annos regnum administrauit. Trasamundus iste eximia forma, animíque magni vir, ad Theudericum Gotthorum regem legationem, Amalasuntham sororem eius in matrimonium sibi petens, misit. Ille verò mille quoque dedit armatos, atque insuper quinque alia virorum millia, quę satellitum ordinem implerent. F Hoc autem defuncto, [c] Hulderichus Honorichi ex Genzericho prognati filius regnauit, vir mitis, & Christianis minimè grauis, & qui haudquaquã facilè ad bellum mouẽdũ excitaretur. Gelimer autem quidam genere ei propinquus, tyrannidi incumbens, Hulderichum, postquam septem annis regnasset, regno exuit. Is quòd ad res gerendas industrius esset, Gotthorum gẽtem attriuit.

Vãdali in orthodoxos & eorum tẽpla contumeliosissimi.

a Trasamundus Vãdalus orthodoxorũ hostis acerrimus, ĩ Aphrica 220 episcopos in Sardiniã relegauit quibus Symmachus Ro. antistes eleemosynã quotidianã summisit. Diac.

b Gandamũ alij Gandabyndũ vocãt, crudelẽ catholicorũ persequutorem.

c Hulderichus, Gelimer hunc Vandali regem constituerunt: & Hulderichum, Amerem, & Euaginem in custodiam incluserunt.

Thrasamundus decessurus Hulderichum, quem alij Childerichum appellant, sacramento iurisiurandi obstrinxit, ne Catholicis vnquam faueret. nam propensum eum ad illos complectendos esse animaduerterat. At ipse regno potitus, episcopos orthodoxos ab exilio reuocauit, eísque ecclesias reformandas demandauit. Quæ res ei apud Vandalos Arianos fraudi fuit. Diacon.

A

CAPVT XII.

VErum enimuerò Iuſtinianus chriſtianos, qui ibi ita affligebãtur, miſeratus, exercitum coegit. Suggeſtione verò Ioannis pręfecti aulæ, conſilium expeditionis eius mouendæ mutauit. In ſomniis porrò mandatum accepit, ne à cœpto deſiſteret. Vindictam enim Chriſtianorum à Vãdalis victoriam reportaturum eſſe, ei dictum eſt. Itaque magno animo concepto, circiter æſtiuum ſolſtitium Belliſſarium ad bellum Carthaginenſe conficiendum miſit. Atq; vbi prætoria nauis ad littus, quod ad imperialem domum eſt, conſtitit, & vrbis epiſcopus Epiphanius, pro eo atque par eſt, preces ſolennes dixit, quoſdam etiam milites recens baptizauit, atque in prætoriam nauim Belliſſarium ꝑduxit, imperatori res de Cypriano martyre, non oratione tantum, ſed etiam memoria digna renũciata eſt, de qua Procopius hæc ad verbum refert.

Expeditio Iuſtiniani aduerſus Vandalos.

Copias militares epiſcopꝰ ad mare ꝑducit & precatione proſequitur.

Sanctus Cyprianus cladẽ Vãdalorum prædixit.

B Cyprianum virum ſanctum maximè omniũ Carthaginenſes venerantur, eíque templum magnificum pro vrbis mœnibus ad littus maris ſtatuerũt. Atque præter cultus alios quos ei exhibent, feſtũ quoque anniuerſarium diem celebrant, quem diẽ Cypriana nominant. Et eodem, quo feſtum eum conuentum, nomine, tempeſtatem quãdam procelloſam appellare ſolent nautæ: quandoquidem in id tempus incidere conſueuit, quo tempore Libyes feſtum hũc diem celebrandum ſemper lege ſtatuerunt. Hoc templũ Vandali ſub Honoricho rege catholicis Chriſtianis per vim ademptum euertêre, eiectis inde cum multa contumelia ſacerdotibus, & deinceps id vtpote Arianis commodum, reſtaurarunt. Quum autem vicem eam dolerent atque deplorarent Libyes, perſæpe Cyprianum ferunt in ſomnis quibuſdam apparentẽ dixiſſe, Chriſtianos minimè de ſe ſolicitos eſſe debere: ipſum enim ſe tempore ſuo vindicem atque vltorem fore. Eam rem vt auſpicatum omen Imperator accepit. Et prædictio hæc oracularis in Belliſſarij tempora rectè incidit, quo duce Car-

Cypriana, dies apud Libyas feſtus.

Cypriana itẽ tempeſtas.

Victoria de Vandalis.

Aphrica ĩtra tres menſes ſubacta. Diaco.

C thago Romano imperio ſubiecta eſt, nonageſimoquinto anno, poſtquam templum id Chriſtianis eſt ademptum. Eo bello Vandali omnino ſunt expugnati, & Arianorum opinio ex Libya eiecta. Chriſtiani autem templa ſua recuperarunt, iuxta Cypriani martyris pędictionem. Ad hęc procopius illa quoque memoriæ poſteritatis commendauit. Belliſſarium, vbi de Vandalis victis tropæa ſtatuiſſet, Byzantium rediiſſe cum ſpoliis & bello captorum hominum multitudine ingenti: in quibus & Gelimer illorum dux fuit. Triumphũ egit Belliſſarius in Hippodromo: in quo quũ alia multa admiratione digna, tum præcipuè donaria ingenti vi pecuniarum æſtimata, portata ſunt: quæ donaria Genzerichum antea diximus Romæ conuaſaſſe, quum ibi in regiam receptus eſſet, & templa inuaſiſſet. Quo tempore ſcilicet Eudoxia Valentiniani, qui Occidentale gubernauit imperium, coniunx, ſub Maximo tyranno, poſtquã ſimul & virum per cædem amiſiſſet, & in caſtitatem eius illuſum eſſet, eum euocauit, ductum ei atque ingreſſum in vrbem Romanam pollicita.

Triũphus Belliſſarij ĩ quo Gelimer eſt ductus.

Spolia Romana à Vandalis recuperata.

Ibi verò ille & Romam igni vaſtauit, & Eudoxiam cum duabus filiabus ad Vandalos abduxit. D Eo ipſo tempore vnà cum aliis eximiis vrbis ornamentis etiam donaria quæcunque Veſpaſiani filius Titus, captis Hieroſolymis, Romam pertulerat, & Solomon quondam DEO, quem in primis coluit, dicauerat, Genzerichus rapuit. Quæ quidem omnia Iuſtinianus CHRISTVM Deum noſtrum mirificè honorans, Hieroſolyma, vbi prius quoque conſecrata fuerant, remiſit. Dicit inſuper idem Procopius, Gelimerem tum in Hippodromo, vbi imperator præſidens triumphi pompam ſpectabat, humi proiectum patria lingua illam Solomonis ſententiam protuliſſe: Vanitas vanitatum, omnia vanitas. Aliud quoque Procopius recenſet, quod nemo præter eum ex antiquis ſcriptoribus memoriæ prodidit miraculi admirationem omnem excedens. Dicit nanque, Mauros Occidentalem Libyæ gentem, antiquitùs Palæſtina expulſos, in Occidentali ea Libyæ ora conſediſſe, eos verò eſſe, quos Gergeſęos ſacræ literæ, & Iæbuſæos vocant: aliaſque inſuper gentes, quas Ieſus Nauæ filius deuictas domibus ſuis eiecit. E Hanc rem veram maximè eſſe, vetuſta quadam inſcriptione confirmat, quam ſe ille legiſſe teſtatur, Phœnicum compoſitam literis ad fontẽ quendam, vbi duæ quoque columnæ ex candido lapide excitatæ fuerint. Literarum ſculptura eò aduenientibus hæc promulgabat: Nos ſumus, qui à facie Ieſu prædonis filij Nauæ profugimus. Ac de his quidem ad hunc ille modum ſcribit. Libya verò in poteſtatem Romanorum redacta, annua vectigalia, ſicuti & antea, in ærarium intulit. In eadem Libya Iuſtinianus centum & quinquaginta oppida conſtruxiſſe dicitur, quæ partim ante id tempus non extiterant, partim vetuſtate collapſa fuerant. Ea verò magnificentiſsimè reſtituit, ſummoperéque ornauit, priuatis ſimul & publicis ſtructuris, mœnibus, & diuerſis aliis beneficiis, per quæ & vrbes illuſtrantur, & diuinum numen maximè placatur, aquæductibus quoque, qui vtilitatem ſimul & amœnitatem abundè ciuitatibus afferrent. Eorum nonnulli tum primùm, quum antea non fuerint, conſtructi ſunt: nonnulli verò F quum aliquando quidem fuerint, ſed poſtea corruerint, tum temporis ad vetuſtum reducti ſunt ſtatum.

Sacra donaria Hieroſolyma remiſſa.

Iuſtinianus Galimeri loca quedã in Gallia habitãda tribuit. Diac.

Mauri Palæſtinorum infidelium coloni.

Ieſus ſeu Ioſue, filius Naue ſeu Nun, Palaſtinos ſedibus ſuis eiecit.

Libya in poteſtatem Romanorũ denuò redacta.

CAPVT XIII.

POrrò quæ in Italia quoque geſta ſint, referemus, quæ & ipſa Procopius in hiſtoriam retulit. Poſtquam Theuderichus, ſicuti ſuprà à nobis dictum eſt, Romam recepit, & Odoacrum tyrannidem ibi exercentem ſuſtulit, rerúmque Romanarum potitus deceſſit, Amalaſuntha vxor eius, communis filij Atalarichi tutelam ſuſcepit, †

Theuderici mors.

† *Amalaſuntham ſiue Himmelſuitham, alij filiam Theoderici fuiſſe ſcribunt, vt Diaconus Suprà cap. 11. eodem. Amalaſuntha ſoror Theoderici Traſamundo Vandalo nupſit.*

A & regnum virili animo administrauit. Cæterùm quum prouidè rerum curam gereret, prima Iustinianum ad bellum aduersus Gotthos sumendum excitauit. Quum nanque insidiis ab eis expetita esset, Oratores ad imperatorē misit. Sed enim filio Atalaricho in tenera adhuc ætate extincto, Theudatus Theuderichum genere attingens, Occidentis imperium sumpsit. Qui postquam Bellissariū imperator in Occidentem misit, regno cedens, literarū doctrinis magis quàm rebus administrandis incubuit, ad res bellicas tractādas minimè idoneus. Copiis Occidētalibus tum Vittigis præfuit. Bellissarius, vt Italiam est ingressus, Vittigis quidē Roma relicta, inde discessit: Bellissarius verò vrbi appropinquās, à ciuibus est in eam receptus, fores omnes & corda insuper ipsa Romanis ei patefacientibus: maximè verò Syluerio throno eius præsidente, eam rem suadente atque procurante. qui ad Bellissarium, Fidelem, qui Atalarichi assessor & consiliarius fuerat, legauit. Ita absque certamine Roma in ditionem Romanorum, post annum sexagesimum, mēse Decembri rediit, vndecimo imperantis Iustiniani anno. Scripsit & illud B Procopius, vbi postea Gothi denuò Romam oppugnarunt, Bellyssarium Syluerium episcopum suspectum fuisse: quapropter eum in Græciam transtulerit: Vigilio autem antistiti thronum ecclesiæ commiserit. Memoriæ prodidit Procopius idem, eisdem temporibus, quum Anastasius imperium obtineret, Herulos Istrum transiisse: atque eos postea vniuersos liberaliter à Iustiniano tractatos, & ingētibus pecuniis allectos, Christianorum religionem suscepisse, & vitam ad humanitatē mutasse. Ad hæc, Bellissarij reditum ex vrbe Romana in vrbem Constantinopolitanam refert. Atque vt ille Vittigim, perinde atque mancipium quoddam inter spolia Roma secum duxerit: & vt † Totilas imperium Romæ arripuerit, atque vrbs ea rursum in potestatem Gotthorum redierit. Deinde vt Bellissarius in Italiam reuersus, Romam rursum receperit: atq; inde, Persico bello in Oriente orto, ab imperatore reuocatus sit. C Recenset quoque, Abasgos tum Christianismum complexos esse, seq́ue ad humaniorē viuendi morem composuisse. Et Iustinianū imperatorem eunuchum gentis eorum Ephratam nomine ad eos misisse, qui prohiberet decætero quenquā ea parte † corporis qua viri sumus, apud eos ferro naturæ iniuriam inferente priuari. Siquidem plurimi qui in principum cubiculis versantur ministri, * quos eunuchos siue cubicularios vocare solemus, ex gente ea erant. Tum verò etiam Iustinianus Deigenitrici templum in Abasgorum regione, pulchritudine atque amplitudine præstans ædificauit: sacerdotes ei attribuit, & alia quæ ad cultum diuinum faciunt, ritè constituit. Vnde populo ei accidit, vt accuratissimè in Christianorum D dogmate exerceretur. Scribit item, quomodo populi Tanaim amnem accolentes (vocāt autem loci eius homines Tanaim, maximæ quoque paludis Mæotidis vsque ad Euxinum pontum in longum excurrentem tractum) ad Iustinianum legatos miserunt, vt episcopum illis daret, supplicantes: quorum ille precibus reipsa annuerit, & episcopum illis libenter miserit. Admodum verò tersè illud etiam idem recēset, quomodo Gotthi Mæotidis accolæ, Iustiniano imperium administrante, plurimas excursiones in Thraciā fecerint. Præterea, vt sæui terræmotus in Græcia fuerint, & Bœotia, atque Achaia, & sinus Crissæus ad extremum cōcussus sit: loca plurima sub numerum minimè cadētia, & vrbes similiter in præceps ierint, & solo æquatæ sint. Plerisque in locis terra submersa pessum ierit, atq; alicubi quidem chasmata rursum coierint, alicubi verò hiatus perpetui ad hoc vsque tempus permanserint. Quale quiddam etiam ciuitati Ciliciæ Pompeiopoli acciderit. E Quum enim terra diuisa vrbem eam cum incolis omnibus vniuersam absorbuisset, vox ex infima voragine exaudita est, hominum eis qui superstites circum ea loca relicti essent, supplicantium, vt se erumna ea liberarent. Commemorat etiam, vt Narses eunuchus à Iustiniano copiarum militarium dux electus, expeditionem in Italiam susceperit, ac Totilam vicerit, deinde verò & Teiam; & vt vrbs Roma quintùm capta sit. De Narse, qui familiariter cum eo vixêre, illud perhibent: ita ipsum ex diuino numine pependisse, atque id omnis generis pietate coluisse, & virginem eandémque Deigenitricem ita veneratum esse, vt illa manifesto ei apparens, quando prælium committendum esset, præciperet: neque illum facilè prius in aciem descendisse, quàm tempus opportunum ab ea cognouisset. Plures insuper alias & maximas, Narses res gesit, qui Buselinum & Silduandum bello vicerit, & regiones vsque ad Oceanū omnes Romano imperio subdiderit, quas res potissimùm, post Procopium Agathias rhetor in literas retulit.

Administratio regni muliebris. Atalarichus seu Adelrichus immaturè perit. Theodotus regno cedit. Roma ex Gotthorum manibus à Romanis recuperata. Syluerius episcopus Rom. Vigilius ei surrogatus. Heruli christiani facti.

† Totilas ita flāmis Romā vastauit, vt in ea homines habitare non possent. Itaq; ferarū habitaculum est facta, iuxta prædictionē Domini. Apoc. 18.

** τῆς ἀῤῥενωπίας στερέσθαι.*

Bellissarius de Vittigi triūphat. Roma à Totila Gottho capta.

† Idem Bādiulla dict⁹. Abasgi christiani fiunt. Christianismus homines ad humanitatem componit. Ephratas Abasgus eunuchus. Constitutio qua eunuchismus phibetur. Tractus Tanais amnis Christianismū suscipit. Gotthorū excursio ī Thraciam. Terræmotus. Chasmata. † περιεσχίσθαι. Pōpeiopolis ī Cilicia ἄντρον, hiatu terræ absorpta. Narsa eunuchi ducis rei gestæ ī Italia. Teia Gotthorum dux. Apud Agathiā ij dicuntur Bultinus & Sindual. Alij hunc Sisualdum nominant.

F

CAPVT XIIII.

In historia Procopij illa quoque sunt: Chosroen, vbi Romanorum in Libya & Italia res bello gestas cognouisset, ad ingētem inuidiam commotū esse: & prætextus contra Romanos fingentem, quod fœdera violata & pax perpetua soluta esset, dixisse. Ac primùm quidem Iustinianum oratores ad Chosroen misisse, qui significarēt, nullam se caussam præbuisse, vt quæ pacta esset pax perpetua, frangeretur: neque quidquam detrimenti conuentis intulisse, proindéque petiisse, vt de rebus cōtrouersiis disquisitio fieret: & causę quę in mediū prolatæ essent, pacatis cōsiliis amicè cōponerentur. Chosroes vero, ꝙ grauē qua in animo suo flagrabat inuidiā nō ferret, nihil qđ rationi cōueniret, respōdisse: verū exercitu maximo ex populis suis coacto, Romanorū ditionē adortū esse, decimotertio īperij Iustiniani anno. Describit igitur,

Chosroes Persarū rex bellum contra Rom. mouet.

Vittigis ad Persam legatos misit, ad bellū Rom. eum excitans.

Proco. lib. 2. belli Persici Bellum Persicum.

* *Procopius de bello Persico libro secundo, vbi de Iberum finibus & monte Caucaso agit: Hic gentes, inquit, quum aliæ multæ, tum Alani & Abasgi habitant. Insuper Zecchi, & post eos Hunni, qui & Saberi dicuntur. Qui postea populi Hungariam & Boiemiam occuparunt.*

† *Imperator multa ad eos adiuuandos & educandos multis donauit, restitutósque liberaliter pecunia prosequutus est. Diacon.*

Captũ Surũ

A quomodo Chosroes Surum ad Euphratem situm oppidum, expugnatũ ceperit, ciuibus partim per pacta cõuenta allectis, partim per arma deuictis, quippe qui improbè se gesserit, & pacta minimè seruarit, dolo magis quàm belli iure ciuitate ea potitus. Quomodo etiam Berrhœam incensam igni vastarit. Item quomodo inde Antiochiam peruenerit, in cuius tum throno Euphræmius enituit: qui, quum ei quod agebat, nihil ex sententia procederet, Ecclesiam reliquit, eámque profugiens vnà cum vicinis ædificiis seruauit, sacris donariis ordine publicitùs propositis, vt redemptionis essent ecclesiæ precium. Præterea perquàm miserabiliter commemorat, quomodo à Chosroe Antiochia sit capta, qui omnia ibi ferro concidit, & incendio vastauit. Deinde quomodo in suburbanum Daphnæ lucum, & in vicinam Seleuciam venerit: & vt ad Apameam quoque applicuerit, Thoma tum ibi episcopatum administrante, & vita & doctrina illustri viro. Quem vnà cum Chosroe, apud quem legatus erat, dicit equorum certamen in Hippodromo, B præter receptum morem, sapiẽter spectasse: vt illum scilicet tali officio mitem placatúmque prorsus redderet. [a] Eum quum facetè admodum Chosroes interrogasset, An ille se ad hunc modum in vrbe sua videre vellet: veritatem rebus omnibus pręponentem respondisse dicit, quòd non libenter eum visurus esset. Quod dictum quum Chosroes propter veritatem plurimi fecit, tum antistitem eum mirificè est admiratus.

Berrhœa. Apud Procopium Euphemius dicitur Rom.

Antiochia. Lucus Daphnæ.

Seleucia. Apamea ope dei seruata. Thomas Apamenus episcopus cum Chosroe ludos Circenses vt eũ ciuitati suæ placaret, spectauit a Thomæ episcopi apud Chosroem in tẽpore liberè dictum.

CAPVT XV.

POsteaquam verò ad hunc locum peruenimus, aliud quiddam recensebo, præsenti historiæ conueniens quammaximè. Quum Apameni vrbem Antiochenam iam incensam esse audiuissent, Thomam, quem dixi, episcopum à Chosroe reuersum obsecrarunt, vt præter solitum morem viuificum crucis lignum proferret, atque in me C dium proponeret, vt postremùm intuerentur exoscularentúrque vnicam eam hominum salutem: & quasi viaticum, adorationem illius, ad meliorẽ illam vitam migraturi, sumerent. Annuit precibus eorum Thomas, & lignum vitale protulit, certis productionis eius indictis diebus, vt vicini quoque fluerent, & medicina salutari perfruerentur. Quum autem omnes conuenissent, totis manibus Thomas sublato in sublimè ligno, maledictionis amuleto, sacram ædem circumiit: quod statis tantum supplicationum diebus fieri cõsueuit. Porrò Thomam procedentem magna vis resplendentis ignis subsequi visa est, non adurentis quidem ignis, sed qui locum vnde ille iret, comburere putaretur. Neque id semel aut iterum, verùm sæpenumero accidit, quod antistes locũ omnem circumiret, & multitudo congregata illum, vt idem sæpius faceret, rogaret, quo crebius videlicet diuino fulgore frueretur. Ea res futurã Apamenis salutem portendit. Et miraculi eius imago atque monumentum ad Basilicæ testudinẽ summam, omnibus nouitatem rei testificaturum, propositum est. Quod quidem vsque ad Ardaamani & Persici belli tempora integrum permansit: quo D tẽpore vniuersa vrbs, & Ecclesia ipsa, vastata est, & cum ea imago simul conflagrauit. Atque hæc quidem sic acta. Chosroes verò recens initorum pacificationis pactorum rursum oblitus, denuò quoque eadem hostiliter fecit, leuitati quidẽ morum & inconstantiæ eius conuenientia, virum autem præclarum ac regem præcipuè haudquaquã decentia.

Pars crucis Dominicæ magnitudine cubitali. Procop. Miraculum Apameæ in crucis ligno editum.

τῆς κατάρας ἐξαλεξητηρίῳ. κυρίαις ἡμέραις τῶν προσκυνήσεων.

Apamea alio tempore vastatio. Euagr. lib. 4 cap. 26.

Chosroes bellum cõtra pacta conuenta redintegrat.

CAPVT XVI.

INsuper etiam Procopius memorat ea, quæ à veteribus quoque de effigie Christi memoriæ sunt prodita, quæ Augaro Edessæ principi est missa. Et quomodo Chosroes ea, quę de illa fama increbuerant, quòd scilicet Edessa nunquam in potestate alienigenarum futura esset (id quod in literis ad Augarũ missis non reperitur: quemadmodum ex Eusebij Pamphili historia cognoscere licet, qui epistolam eam legit & ad verbum operi suo inseruit, & nos quoque in E secundo tomo exposuimus) falsa esse conuincere voluerit. Apud fideles quidẽ ita & canitur, & creditur: res ipsa quoque prædictionis eius fidem, quæ vera maximè sit, & sibiipsi cõsentiens, confirmat. Chosroes nanque maximo impetu vrbem adortus, atque omnia ferè expertus, innumerabilibúsque tentatis viis, tandem aggerem tantum excitauit, vt ciuitatis etiam mœnia superaret: aliásq; infinitas præterea molitus artes & fraudes, cum probro tamen re infecta inde discessit. Quæ verò is contra vrbem eam tentarit, pro eo atque potero, exponam. Lignorum multam vim & materiam aliam quæcunque facilè ignem concipit: milites suos, aliis rebus relictis omnibus ad vrbem aggerere iussit. Atque vbi id dicto citius factum, & materia circumcirca cõstructa est, terram deinde ingessit, & aduersam aciem contra vrbem duxit: & celeriter propugnaculis in strue lignorũ & aggere collocatis, eã oppugnauit. Vsque adeò verò vrbem altitudine operis superauit, vt ex munitionibus tela in defensore vrbes coniicerẽtur. Itaq; quũ obsessi aggerem veluti montem aliquem vrbi im- F minere viderent, & hostes ex locis superioribus pedibus quàmprimum in vrbem excursuri existimarentur, sole oriente exaduerso aggeri † cuniculos agere instituerunt, & ignem subiicere, vt lignorum materia flamma cõsumpta agger pessum iret, opúsque totũ corrueret. Cæterùm igne immisso, cœptum eos consilium fefellit, quòd flamma exitum non haberet: quam aerem concipere, atque ita materiam comprehendere, sicuti consueuit, oportebat. Itaque vbi eos cõsilium prorsus destituit, in extremam deiecti desperationẽ, ad supernam anchorã, diuinitùs scilicet acceptã imaginem, confugerunt, quã nulla hominis manus fecerat: ipse verò Christus Deus Augaro videre eũ cupienti, facie in linteũ impressa, miserat. Hanc ipsam imaginem ad cuniculum produxerunt, & aqua cõspersam contra pyram miserunt. Et subitò diuina virtute inuisibili quodammodo eorum fidei, qui hoc faciebant, succurrente, facilè admodum quod desperatum antea fuerat, est perfectum. Siquidem confestim ligna ignem conceperunt, & quã celerrimè cõbusta imminenti statim

Edessa cõtra vim Persarũ oppugnata. per imaginẽ Saluatoris est seruata.

Oppugnatio vrbis Edessenæ.

Defensio eiusdem,

Qui aggestũ dicitur. † ἄγεστα πολεμικὸν μηχάνημα ἐκ λίθων καὶ ξύλων καὶ χοῦ ἐγειρόμενον hoc est, Aggestũ bellica est molitio è lapidibus & lignis & terra excitatũ. Suid.

Defensores ad imaginẽ Christi ἀχειροποίητον Augaro olim missam confugiunt.

A materiæ eundem ignem immiſerunt, carpentem & conſumentem omnia. Obſeſsi ciues poſtquam fumum exilientem ex aggeris mole viderunt, talia inſuper ſunt moliti. Vaſculis ſiquidem quibuſcunque fictilibus collectis, & ſulphure, pice, aliíſque rebus ex materia quæ facilè flammam corripit, completis, fundis ad cuniculi foſſam cõiecerunt. Quæ fumum emittentia, igne ſcilicet iactus impetu accenſo, effecerunt, vt fumus qui ex aggere promanabat, prodire inde non exiſtimaretur. Omnes enim fumum omnem ex ollis excitari autumabant. Triduo verò pòſt, vbi ignis quæ in medio erant conſumpſit, flammas eius terra reddidit: & qui in aggere conſtiterant Perſæ pugnatores, tandem intelligere cœperunt, in quódnã diſcrimen perueniſſent. Tum Choſroes, veluti aduerſus virtutem diuinam contrariis cœptis eundem ſibi eſſe exiſtimaret, quæ vrbem præterfluit aquam, contra pyram ardentem, extinguere eam volens, immiſit. At illa magis magíſque accendebatur, aquarum vim omnem perin-
B de atque ſulphur, aut oleum, aut liquorem alium ad inflammãdam materiam idoneum excipiens, in ſublimè eò vſque ferebatur, donec agger omnis in foſſæ cuniculis conſidens, in cineres eſt redactus. Itaque Choſroes rebus ipſis ad deſperationẽ abductus, tãdem vim eam quæ vrbem defenderet cognouit: & pudore perculſus, in regnũ ſuum rediit, pœnitentia ductus, quòd tantos fruſtrà labores ſubiiſſet, per quos ita manus contra Deum tollere voluiſſet. Atque equidem hæc ſic habuere. Dicam verò itidem, quod alibi Choſroę apud Sergiopolim euenit, rem quæ referatur, ac memoriæ poſteritatis ſempiternæ tradatur, admodum dignam.

Aqua diuinitùs ignem alit & auget

CAPVT XVII.

INſtitit & huic, iugum ſeruitutis imponere contendens. Et poſtquã mœnia eſt aggreſſus, & vrbem expugnare coactus: de ſalute dehinc vrbis, vt ea ſeruaretur, vtrinque ab obſidentibus ſimul &
C obſeſsis, hinc inde verba ſunt facta. Poſtremò inter vtroſque conuenit, vt ſacris templorum donariis ciuitas redimeretur. Quibus & crux, quam Iuſtinianus & Theodora eò miſerant, eſt annumerata. Et iam ab vrbis eius antiſtite, aliíſque qui cum eo miſsi fuerant, ad Choſroen omnia deportata fuerant. Atq; ille, num præterea in vrbe quicquam reliquum eſſet, interrogauit. Affuit ibi quidam, verum dicere ſolitus: & Choſroæ, alia quædam pauca admodum in vrbe à ciuibus occultè aſſeruari renunciauit. Ac auri quidem vel argenti reliqui nihil eſſe, ſed alterius longè præſtantioris & DEO dicatæ materiæ in qua oſſa Sergij martyris aſſeruarentur, vrnam ſublongam ex argento fabrefactam reſtare. Hoc vbi Choſroes audiuit, illico exercitum omnem ad excidendam vrbem ex caſtrorum munimentis eduxit. Confeſtim verò innumerabiles propugnatores ſupra vrbem apparere, ſeque ad eandem defendendam parare, atq; per muros vbiq; diſcurrere viſi ſunt. Porrò vt hoc, qui ad oppugnandum miſsi fuerãt, viderunt, eueſtigiò ad Choſroẽ reuerſi, quum de-
D fenſorum ciuitatis multitudinem, tum timorem ſuum, qui eos exarmaſſet, ſtupefacti commemorarũt. Choſroes autem, vbi curioſè omnia ſcrutatus, valde paucos vel † immaturæ vel exoletæ ætatis homines in vrbe eſſe, robuſtis omnibus è medio ſublatis comperit, rem eam ſublimioris alicuius poteſtatis, & martyris præcipuè eſſe ſuſpicatus eſt. Ac timore correptus, Chriſtianámq; religionem magnopere admiratus, ſtatim obſidionem ſoluit, atque in ditionem ſuam reuerſus eſt. Fama verò obtinet, Choſroen iſtũ paulo ante obitum, ſacris noſtris initiatum, atque ad diuinum lauacrum admiſſum eſſe. Sedenim & peſtem eam quæ tum graſſata eſt, ita vt potero proſequar, quæ omnem (vt ita dicam) terrarũ orbem depaſta eſt, quinquaginta & duos annos, quod auditum nunquam eſt, in terris ſæuiens.

Salutem Sergiopolis epiſcopus ſacris eccleſiæ donariis redimit.

Per martyrẽ Sergiũ vrbs Sergiopolis defenſa.

† ἄωρες τε καὶ ἔξωρες.

Choſroes miraculis diuinis adduct°, Chriſtianiſmũ ſuſcipit.

CAPVT XVIII.

CApta à Perſis Antiochia, biennio pòſt morbus peſtilens obortus
E eſt, aliqua quidẽ ex parte ei quẽ Thucydides deſcribit perſimilis: aliquo verò modo multum ab eo diſpar. Ortum cepit ex Æthiopia: vniuerſum verò propè peruaſit orbem, veluti incedens, & ſenſim tranſiens, ita vt neminem ferè eius temporis hominem intactum præterierit. Quædam ciuitates adeò ſunt à morbo eo occupatæ, vt vacuæ prorſus ab incolis fierent. Fuere quas leuius carperet, & ſtatim inde tranſiret. Nec ille certa quapiam periodo graſſatus eſt: neque vbi graſſari exorſus eſt, eundẽ curſum tenuit: verùm quibuſdam in locis in principio hyemis ſæuire cœpit, in aliis verno tempore, in nõnullis æſtate prima. Alicubi autumno iam progreſſo: in quibuſdam oppidis partem aliquam attigit, à reliqua autem abſtinuit. Et videre erat in ciuitatib° peſte hac affectis, domos prorſus omnes conſumptas: in aliis vnam atque alteram ad vaſtitatem redactam, reliquas verò intactas. Fuerunt homines qui certius deprehenderent, quæ ædes nũc immunes à lue iſta fuiſſent, eas proximo deinceps anno ſolas illam ſenſiſſe. Illud verò in F
hoc malo nouum eſſe viſum eſt, quòd ſi ciues aliqui earum vrbium quas peſtis inuaſiſſet, aliò migraſſent, ſoli ipſi ea corriperentur, qui ex infectis ſcilicet iam vrbibus inter intactos verſarentur.

* Porrò malum hoc potiſsimum ſæuiit eis cyclorum periodis, quos Epinemeſes Græci, hoc eſt depaſtiones vocant. Internecione autem propè interiere homines ſecundo πεντεκαιδεκατηρίδος, hoc eſt, eius qui annos quindecim complectitur cycli anno. Et variæ erant peſtis huius ægritudines. In quibuſdam enim à capite incipiens, oculos ſanguinolentos, & faciem tumentẽ efficiebat. Deinde gutturi inceſſens, vitã adimebat. Quoſdã ventris profluuiũ inuadebat. In aliis bubones etiã extabant, & acres accedebant febres. Moriebãtur

ἐπιδήμιος, hoc eſt, popularis & communis morb° in toto orbe perquàm diuturnus.

ἐπίσκηψε δὲ τὸ πάθος μάλιστα ταῖς περιόδοις τῶν κύκλων ἃς ἐπινεμήσεις καλοῦμεν. Πανωλεθρία δὲ σχεδὸν συνέβαινε τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς πεντεκαιδεκατηρίδος τοῦ κύκλου.

* *ἐπινέμησις, depaſtio. Iliad. 6. Πάντα κιν ὅσα τε γαῖαν ἐπινεμεῖ τε καὶ ἕρπει, hoc eſt: omnia quæ terram depaſcunt, quæve perrant. Depaſtiones & graſſationes huiuſmodi peſtilentiæ & morbi epidemici atque populares (Cyprianus mortalitatem vocat) ſicuti eluuiones exuſtionéſque terrarum tempore certo accidere ſolent.*

Et tẽpore eo Dionysi⁹ abbas nouũ cyclum magnũ inchoauit.

A intra biduum & triduum, perinde atque nihil paterentur, ratione & valetudine in vigore suo permanentibus. Nonnulli verò mentis impotes moriebantur. Item carbunculi exorti, homines celeriter inflãmarunt & extinxerunt. Erant qui semel atque iterum malo eo capti & liberati, postea tanquam postliminio correpti peribant. Diuersa etiã fuit contagio, rationem excedens omnem. Nonnulli enim morbum ex conuersatione tantùm & consuetudine ægrorũ contrahebant, alij solo contactu illorum mortem sibi creabãt. Erant qui quũ in domum saltem prospexissent, inficiebantur: aliis id in foro contingebat. Nonnulli qui periculum euaserãt, ex pestilẽtibus vrbibus excedentes, contagionem morbi ad integros & valentes trãsmittebant. Quidam verò peste ea correpti prorsus non sunt, quanuis familiariter cum multis ægris vixissent: & non solùm eos ipsos ægros, verùm etiam ex peste ea defunctos homines cõtrectassent. Multi nanque erant, qui magno studio vt morerentur agebãt, propter liberorum aut totius B familiæ internecionem. Quam ob causam ægrotis immixti, cum morbo ipso quodammodo colluctabãtur. Nihilo tamen magis, pro eo atque cupiebant, ex hac vita migrabant. Lues ista, sicuti dixi, ad quinquagesimum secundum annum, pestilẽtias priores omnes longè pòst se relinquens, grassata est. Philostratus pestem sui temporis, quæ quindecim durauit annos, admiratur. Sed illã hæc multis modis superauit. Ego verò ad reliquam historiam reuertor, reliquas Iustiniani res commemoraturus.

Euagr. quoq; hac peste se infectum fuisse scribit lib. 4. ca. 39.

CAPVT XIX.

Ex Euagr. de Iustiniani immani auaritia, & immensa pdigalitate.

QVæ autem de eo Euagrius narret adiiciam, ne ipse in tantum imperatorem inuectus esse videar. Sic enim ad verbũ de eo ille loquitur. Iustinianus inexplebilis auariciæ fuit, & alieni vsqueadeò appetens, vt ciues subditósque omnes auro venales habuerit: & magistratibus ipsis, vectigaliúmque C mancipibus, atque aliis insidias nulla de causa aduersus homines fuere solitis, vendiderit. Quàm plurimis autem, quibus essent diuitiæ & possessiones, causa aliqua & prætextu præter causam & prætextum omnem per colorem quempiam con fictо, bonorum omniũ mulctam dixit. Ac si qua mulier se assimulasset meretricium quæstum facere, & oculum alicui Venereæ consuetudinis gratia adiicere, illico in leges committebatur. Atque ea vbi Iustinianum ad societatem tam turpis lucri asciuisset, opes eius qui per eiusmodi sycophantiam deceptus esset vniuersas, ipse in domum suã congerebat. Pecuniæ verò prodigus etiam, multas sacras ædes & templa vbique cõstruxit, aliásque pietatis causa domos ad affectæ vel imperfectæ ætatis, & cum variis morbis conflictantium virorum & mulierum curam, ædificauit: ingentibus, vnde illi fouerentur, eis reditibus attributis. Alia quoque innumerabilia pietatis opera DEO placẽtia fecit: siquidem ea ex propriis autoris, qui de suis ipse puris factis fructum ferat, facultatibus procedant. Hæc quidem Euagrius.

ἰσοφθαλμιωσάτω.

προσεταιρισαμένη.

ἐξώρων τι κὰι ἀώρων.

CAPVT XX.

D

IVstinianus porrò multa delubra passim in orbe terrarum pulcherrima excitauit: potissimùm autem Constantinopoli præclarissima templa, præstanti forma & magnitudine cõstruxit. In quibus ingens illa & incomparabilis, neque vnquam antea visa basilica est, augustũ SAPIENTIÆ * VERBI DEI templum maximum sanè illud, atque decentissimum, & quod orationis vim omnem longè supergrediatur. Eius structuram ex Procopio hoc loco inserere visum est: cuius verba hæc sunt. Homines aliquando gregarij & leue vulgus Christianorum, ecclesiam incendere ausi sunt. Sophiã Byzantij templum id, commodissimè cognomen hoc DEO tribuentes, vocant. Permisit id hominibus nefariis, vt impietatem tantam patrarent, quod præuiderit ad quantam pulchritudinem fanum id aliquando restitutum, peruentu- E rum esset. Itaque ecclesia exusta tota tum iacebat. Iustinianus autem ita eam aliquando pòst expoliuit, vt si antea quispiã cognouisset, & descriptionem ædificij nũc extantis ostendisset, in votis habiturus quilibet fuerit, vt ecclesia prorsus disperiret: quo ea forma, in quam est in præsentia redacta, conspiceretur. Artifices nanque imperator ex ꝓuinciis omnibus omnes euocauit, atq; in primis Anthemium Trallianum † architecturæ & artis mechanicæ, quæ ingenio & manu fit, nõ tantùm inter eos qui sua ætate, sed etiam qui superioribus temporibus ædificiis accuratè & commodè extruendis præclari fuere, propterea verò qui futuri erant, structurarum formas & effigies præscribẽdi peritissimum: & Isidorum Milesium, egregium fabrum. Spectaculum igitur ecclesia multò pulcherrimum facta est, conspicientibus quidem mirificum, audientibus verò incredibile prorsus. Nam altitudine cœlum propè attingit: & veluti ab ædificiis aliis abducta, vrbi reliquæ imminet atque incumbit, exornans quidem illam, quod scilicet illius sit: spectandam autem seipsam præ- F bens, quod illius cùm sit, illamque supergrediatur, tantum eminet, vt ex ea perinde atque è specula vrbs tota perlustretur. Ea autem latitudine atque longitudine quam rectissimè est exornata, vt nõ immeritò & longior & latior dicatur. Tum autem incredibili pulchritudine est insignis. Moles quoque ipsa ornamento illi est, & magnitudinis conueniens & apta ratio & proportio, neque ad nimiam amplitudinem excedens, neque se ad viliorem humilitatem demittens. Nam & solitis ædificiis grandior est, & immoderatis structuris venustior atque decentior. Lumine verò & solis splendore mirificè abundat. Non extrinsecus locum eum sole illustrari, verùm intus oriri lucem dicas. Tãta vis lucis in templum hoc diffunditur. Facies eius, pars scilicet Orientem solem respiciens, vbi mysteria & arcana Deo sacra fiunt, ad hunc modum est extructa. Aedificium quoddã dimidia ex parte rotundum & turbinatum, quod artis huius periti hemicylindrum nominans, in sublimitatem immensam excurrit. Operis huius

Hoc (facite vobis amicos de Mãmona iniquitatis, etc. Luc. 16.) quidã malè intelligẽdo rapiũt res alienas, & aliquid pauperibus largiũtur, & putãt se facere qđ præceptũ est. De iustis laboribus facite eleemosynas. Ex eo quod rectè habetis date. Noli velle eleemosynas facere de fœnore & vsuris. fidelib⁹ dico. Eis quib⁹ Christi erogamus dico. Aug. serm. 35 de verb. Domi. in Euãg. secundũ Luc.

** De structura templi Sophiæ Cõstãtinopolitani.*

† Anthemius Trallianus, Isidorus Milesius architecti nobiles.

Sanctitas templi sacrarium.

A altitudo, * quartam orbicularis figuræ partem euadit. Desuper structura alia lunata forma, ab ædificij artificibus ei imposita eminet, decenti quidem pulchritudine admiranda illa, sed quæ periculosa cõpositionis coagmentatione horrendum quiddã prorsus esse videatur. Videtur naq; in rem præsentem venientibus, non satis firmo loco collocata, atque non sine discrimine in sublime sublata esse. Illa verò certa & stabilis maximè constat. In huius templi parte vtraque, columnæ in solo sunt, & apices earum ex ingentibus saxis constructi, riteque coagmentati. Quæ columnæ aliunde aliis artificiosè inter se situ ipso respondẽtes, in magnam sublimitatem pertingunt: scopulis eas, si cernas, præruptis compares. Quatuor in iis arcus † quadranguli forma extant. Porrò arcuum istorum duo, qui ad orientem & occidentem solem pertinent, in vacuum aerem pertinent. Reliqui autem quo ex inferiori paululum parte, ædificium quoddam & quasdam columnas habent. Eisdem verò ex superiore quoque parte B rotunda structura ad turbinatã formam vergens, imminet: vnde semper dies primũ illucescens apparet. Et quum ædificatio ita diuisa sit, commodi illud habet, quòd affatim lucem templo sufficit. Hæc verò ipsa (vt opinor) fieri non potest, vt lingua balbutiens & parum vocalis exponat. Namque propter structuram infractam, non in terra consistere, sed cœlitùs catena aurea suspensa esse videntur. Et qui hæc cõtemplantur, quidnam potissimum præ aliis admirentur, dicere nequeunt. Verùm cùm animo omnia circumspexerint, & supercilia super omnibus contraxerint, structuræ artem assequi non possunt: sed quod oculis perspicere eam non sit, consternati inde discedunt. Porrò si quidem auro testudo summa tecta est, amplitudinem pulchritudine temperans. Tum autem lapidum splendor cum auri fulgore concertans, excellit. Ex vtraque parte porticus duæ sunt: vtriusque culmen, tholus, & aurum, tectoriũ est. Harum altera quidem viris orantibus, altera autem mulieribus idem facientibus cessit: neque prorsus quidquã inter se variant, aut differunt. Quis verò C sublimiores gynæconitidis stationes exponat? aut varias enumeret porticus & columnis frequentibus conspicuas aulas, quibus templum hoc circundatũ est? quis columnarũ & lapidum enumeret aptam & conuenientem speciem, quibus sacra ędes exornata est? In pratum se quispiam floribus vernans incidisse existimet. Admiretur namque meritò, aliorum quidem colorem purpureum, aliorum verò viridantem, in quibusdam autẽ puniceum florere. In nonnullis candidum fulgere videat. Insuper verò in quibusdam obstupescat, quos aduersantibus inter se coloribus, in modum pictoris, natura ipsa variè cohonestarit. Porrò tẽpli eius donaria omnia, quæ vel ad vsum sacrorũ parata, vel ex argento & lapillis magni precij fabrefacta sunt, accuratius persequenti, eloqui omnino non est: quæ Imperator duntaxat iste dedicauit. Ex vna autem re tantùm, cõiectura, qui hæc legent, opes ecclesiasticas colligere potuerunt. Sanctius etenim templi huius sacrarium, quòd soli sacerdotes adeunt, † quadragies mille argenti libras continet. Ex arcubus, quos loros mechanici vocant, vnus Orienti soli obuersus, nondumq; perfectus, magnitudine sua bases columnarũ pressit. quæ pondus tantum non ferentes, derepentè D quodammodo disruptæ, non ita multo pòst pessum iturę videbantur. Et Anthemius atque Isidorus ea re perterriti, ad Imperatorem eam retulerunt: neque quidquam ex arte spei reliqui habuerunt. Imperator autem diuinitùs edoctus, statim eis arcum absolutũ iri pollicitus est. Ipse etenim, inquit, in seipso assurgens, inferioribus columnarum basibus non egebit. Ita arcus certa firmitate in sublimi suspensus, experientia ipsa veritatem inuentionis Iustiniani confirmauit. Atque hoc quidem sic hac in parte elaboratum est. In aliis verò arcubus Meridiem & Boream ventum spectantibus, tale quiddam accidit. Lori qui vocantur, per ædificationem nouam mole magna in sublime tollebãtur. Eis verò inferiora ædificia pressa laborabant, & columnæ quæ eò loci erant, lapides paruos perinde atque expolirentur, ex sese iactos reddebant. Rursum igitur animos despondẽtes mechanici, propter casum eum Imperatori periculum tale renunciarunt. Tum ille huic malo E remedium illud excogitauit. Laborantium enim ædificiorum partes summas, & arcus ipsos adimere, atque in præsens quidem seponere, postea verò rursum imponere, quum structuræ humor induratus euanuisset, præcepit. Illi imperata fecêre. Aedificatio verò ipsa deinceps firma stabilisque constitit. Restaurauit quoque Iustinianus sanctorum Apostolorum templum, quod nulli primas vult cõcedere. In eo Imperatores & antistites recepto more sepeliuntur.

** ἐς σφαίρας τεταρτημόριον ἀποκέκριται.*

† ἐν τετραπλεύρῳ.

ἐγκολπώσιο-μα.

Ingens vis argẽti in tẽplo isto.

† μυριάδας τέσσαρας λιτρῶν.

Iustinianus architecturæ peritißimus.

Diuorum apostolorum ecclesia.

CAPVT XXI.

Atque hæc quidem præclara, atque præclarorum longè præclarissima sunt Iustiniani Imperatoris, opera. Verùm in eo, quòd beluinam feritatem omnem excedit, siue errore, seu ingenij timiditate (dicere id enim nequeo) fuit: initium ex seditione ea quæ Νίκα id est, vince, dicta erat, initium ducẽs. Mirificè nanque alteri populi factioni, Cyaneæ inquam, addictus fuisse visus est: adeò F sanè, vt non solùm eos interdiu in media vrbe cædes aduersariorum facientes legitima pœna facinoris exigenda, non cohibuerit, sed pręmiis etiam prosequutus sit. Proinde homicidæ plures facti, & impunitas cædium aucta. Audebant illi etiam domos aduersæ partis ingredi, & preciosas sepositásque ciuium res diripere, ita vt illi salutem suã auro redimere cogerentur. Si quis verò ex magistratibus non dico cohercere, sed inhibere tãtùm facinora eiusmodi voluisset, ne vita is periclitabatur. Quapropter quidam Orientis pręfectus, quoniã nonnullos scelere tali res nouas molientes cõprehendisset, & neruis proteruitatem eorum castigasset, contumeliosa pompa per mediam vrbem tractus, neruis est concisus. Et alium quendã Callinicum nomine, Cilciæ præsidem: quòd in duos percussorum istorum, Paulum & Faustinũ, qui interficere eum conati fuerant, animaduertisset, in crucem egit, pœnas ab eo, rectè prudentèrq; facti, & legum conseruatarum, sumens. Itaque qui diuersæ factionis erãt, quòd possessiones suas

Iustinianus factioni populi Constãtinopolitano Cyaneæ aduersus Prasinam nimiũ adductus.

Licentia & impunitas gladiorum.

Iustinianus iniquißimè in magistratus cædes Cyanæorũ coercentes animaduertit.

Per indignitatem eam Prasini ad latrocinia exercenda quoque sunt adacti.

A relinquere coacti essent, & à nemine prorsus reciperentur, sed veluti quædam detestanda piacula vrbe expulsi essent, prædonicam exercebant: & itineribus obsessis, ex insidiis viatores adoriebantur & cædebant, nihilque adeò quòd non committerent malorum omittebant: & quotidie ad homines interficiendos atque dispoliendos, flagitiáque alia peragenda, audaciores fiebant. Sæpenumero autem ad factionem alteram conuersus, & in ipsos lege agere iussit: suppliciisque eos subdidit: quos antea vbique facinora impia committere, & grauissima quæque flagitia de barbarorũ more patrare permiserat. Cæterùm exactè hæc commemorare, neque temporis huius est, neque orationis nostrę quæ assequi ea non potest: Et hæc ipsa satis esse possunt, ad reliquas Imperij huius, quę hic non recensentur, res coniectura colligendas.

Iustinianus tãdem Cyanæos quoque afflixit.

Apud Suidam est, Iustinianum imperatorem literas planè ignorasse, ἀναλφάβητον, hoc est, alphabeti imperitum fuisse.

CAPVT XXII.

Sãctus Barsanuphius Aegyptius monachus.

B SVb Iustiniano multi in multis orbis partibus diuini, & vita & miraculis ab eis gestis admirandi viri floruere, in quibus vnus etiam Barsanuphius Ægyptius genere fuit, qui in carne minus carnalem egit vitam: in phrontisterio quodam, quod in prefectura Gazæ situm erat. Hic quum prodigia multa edidisse dicitur, tum in tuguriolo seipsum inclusisse, atque ibi vltra quinquaginta annos ita vixisse creditur, vt neque à quopiam visus, neque re quapiam terrena vsus sit. Quæ quum de eo fama vulgata essent, eisque Salustius Hierosolymorum episcopus fidem nõ haberet, postquam perfodere domunculam, vbi homo Dei habitabat, iussit, ignis alicunde exortus omnes cõsumpsisset, nisi sibi fuga consuluissent. Alius quidam vir Simeones nomine, apud Emesam, nouam quandam & insolitam vitam egit. Quum enim & sapiẽtia omni & gratia plenus esset, dementem se esse assimulauit, & vanam gloriam tanquam veram ignominiam reiecit. C Sanctus igitur vir iste diu solitarius vixit, latens prorsus: neque cuipiam, vt cognosceret, quando, aut quomodo preces ad Deũ funderet, aut quo tẽpore, & quibus cibis vel vteretur vel abstineret, aditum ad se permittens. Persæpe verò etiam in plateis versans: mente excidisse, neque quicquã consistẽtis pectoris, solertiæ, & sagacitatis habere visus est. Aliquãdo incõpositè in cauponas insiliẽs, cibis se quos reperisset famelicus implebat. Quòd si quis cõsilio eius intellecto, vel obseruãtiam vel honorem ei exhiberet, indignatus ille quàm celerrimè ex eo loco discedebat, ne id quod celatum volebat, deprehenderetur, virtusque eius manifestaretur, veritus. Et ille quidem ita se propalam atque in medio foro gessit. Habuit autem familiares etiam quosdam, quibuscum quandoque fuit, scena & simulatione posita. Cuidam ex iis ancilla erat, quę à quopiam per libidinem constuprata, vbi partus institit tempus, ab heris patratorẽ probrosi facinoris eius & patrem pueri indicare coacta est. Illa per calumniã, Simeonem clandestinè secum consueuisse, seque ex eo grauidam esse

Euag. habet Eustachiũ. Salustius episcopus Hierosolymorum.

Sanctus Simeones propter Christũ fatuus. Contẽptus vanæ gloriæ

Meretricula grauida stupri Simeonẽ insimulat. Simeones crimen de industria non refellit.

D dixit, & rem ita se habere iuramento confirmat: idque si opus esset, in faciem illi se dicturam promisit. Hoc vbi ad aures Simeonis peruenit, factũ ipse quoque non negauit, carnem scilicet, se quoque circunferre, & lubricam peccandi procliuitatem insitam sibi esse dicens. Postquam autem eo nomine sermones apud omnes de eo increbuerũt, & ipse, sicuti videbatur, pudore perculsus est: ilicet per fraudem, sub verecundiæ prætextu seipsum subduxit. Et iam fatalis & constituta pariendi dies aderat, & muliercula sedili solito insidebat, doloresque vehementes exoriebantur, cruciatum intollerabilem afferentes. Ac misella vltimũ discrimen adibat, neque fœtus prodibat: cùm in tempore ipso Simeonem aduenientem, vt preces ad Deum profunderet, mulierculæ aliæ rogarunt. Ibi ille propalàm non prius fœtum solem aspectu rum esse, quàm mater patrem clandestinum proderet, prædixit. Quod vbi fœmina professa est, & patrẽ verum nominauit, confestim infans maternis locis exiliit, veritate ipsa quodãmodo obstetricis illi officium exhibente. E Alio insuper tẽpore Simeones iste in ædiculam mulieris impudicæ ingressus, foribus clausis, solus cum sola manens, aliquantum temporis extraxit: deinde ostio aperto profugit conspectum omnium, ne quis eum conspiceret, vbique cursu citato vitans. Quo facto, opinionis non bonæ causam de se præbuit. Quapropter qui hoc viderant, mulierem conuenerũt, diligénterque quid sibi illius ad eam ingressus & tam diuturna mora voluerit, percontati sunt. Ibi illa adiurauit, se in tertium vsque diem penuria rerum necessariarum, præter aquam, nihil degustasse. Illum autem, qui hoc cognouisset, cibum ad se, & vini aliquãtulum attulisse. Deinde ianuis clausis, mensam apposuisse, cibum capere iussisse, dapibus eam repleuisse: & reliquiis earum receptis, abiisse. Quum terræmotus maximus regionem eam concussurus esset, (quo tempore, præ ciuitatibus aliis, vrbes Berytus, Biblus, & Tripolis, cladẽ ingentem acceperunt) lorum manu circumagẽs, & quàm plurimas in foro statuas diuerberans, ad F alias: State (inquit) vos breui namque saltare debetis. Et cùm viri eius factũ nullum ociosum aut † frustraneum esse iudicaretur, qui ei rei affuere, animis suis quasnam statuas præteriens non pulsasset, considerarunt. Nam illæ ipsæ terræmotu impetu summo ingruente corruerunt, concussionis eius * opus primariũ factæ. Multa præterea ab eo memoria digna sunt gesta, quæ scripto alio alibi sum prosequutus.

Partus ipse & veritas calumniã talẽ redarguit. Suspicionis Simeones rursum occasionem hominibus fornicationis, qui muliercula egentissimæ cibum potũque attulerit de se præbuit

Idem terræmotum prædixit. Beryti aliarum vrbiũ excidium.

† πάρεργον.

* ἔργον.

CAPVT XXIII.

IN Cœlesyria alius quidã, cui Thomæ nomen fuit, in eodẽ vitæ genere decertauit. Qui Antiochiam veni re solitus (illius enim ecclesiæ censebatur) annuis alimentis receptis, in mansionem suam ibat. Hunc Anastasius ecclesiæ eius minister & œconomus, quòd frequenter molestus ei esset, manu in facie verberauit. Eam rem quum illi qui cum eo erant, ægrè ferrent: ipse neque Thomam dixit de cœtero quidquam ab ecclesia accepturum, neque Anastasium daturum esse. Et vtrunq; iuxta prædictio-

Thomas monachus sibi ipsi, & Anastasio qui eum contumeliose verberauit, mortem prædicit.

Thomæ iustius sepultura honorifica.

ἐν ἐπηλύδων τῷ πολυανδρείῳ Polyandriũ aduenarum.

Suprà Euphræmium.

Cæmiteriũ.

A nem eam accidit. Anastasius siquidē postridie eius diei vita defunctus est: & Thomas ad tugurium suum reuertens, postquam in Daphnes suburbanum vicum peruenit, in ęgrotorũ hominũ diuersorio, ad meliorē illā vitā migrauit. Cadauer illius, eius loci incolę in cōmuni aduenarũ monumento reposuerunt, alio atq; rursum alio cadauere illi superingesto. Postquam verò Deo ministrum suum cohonestante, corpus ipsius, identidem ea re tentata, semper superiorem tenuit locum, cadaueribus reliquis diuina quadā vi longè admodum ab ipsius corpore semotis, miraculi eius spectatores, ad Euphemium episcopum rem retulerunt, qua ille ita vti erat cognita, publicam atque honorificam funeris pompam indixit, & corpus magnificè Antiochiam tulit, atque cum gloria multa in cœmiterio sepeliit. Qua cadaueris translatione ille etiam pestilentem, qui tum grassabatur, morbum dispulit. Huius Thomæ anniuersariā memoriam magnificentissimè, festum diem agentes, Antiocheni celebrarunt.

B

CAPVT XXIIII.

Theodosiј monachi mors.

IVstiniano adhuc imperium administrāte, & magnus ille Sabbas, & præclarus Theodosius, eremi præsides, superstites erāt. Verùm prior Theodosius ad Deũ transiit. Sabbas autem nonagesimum tum agens annum, ab Aeliensi antistite legatus iterum Constantinopolim ad Iustinianum, in tenui atque imbecilli admodum senecta fluctuans, profectus est. Samaritani nanque Iuliano quodam rege sibi creato, plurimas Christianis superbè iniurias tulerāt. Ecclesias per sacrilegium compilatas igni vastauerant: eos qui secundum Deum piè viuendum sibi statuissent, post multa & inenarrabilia supplicia conciderant: & circum vicos discurrentes, atque sanctorum monumenta violantes, in ignem coniiciebant. Ea verò circa Neapolim acciderant maximè, cuius episcopum ense occiderant, & presbyteros quosdam comprehensos, &

Iudæi duce Iuliano in Christianos crudelissimè grassati.

C deinde in frusta dissectos, vnà cum quibusdam martyrum reliquiis in sartagine frixerant, à nulla prorsus temeritate & contumelia cōtra Christianos abstinentes. Quæ vbi Iustinianus intellexit, multa manu cum illis congressus, quũ alios multos, tum Iulianum ipsum occidit. Captus quoque Syluanus quidam Scytopoli, & ignì crematus, per quàm acerbam vitæ catastrophen subiit: vir qui plurimùm per effrenatam petulantiā in Christianos illusisset, & diuina vindicta ad id tempus conseruatus esset, vt debitas ad eum modum persolueret pœnas: quemadmodum & diuinus Sabbas ei prædixerat. Arsenius autem quidam nomine & dignitate illustris, eius quem diximus Iuliani [a] comes, Constantinopoli erat, & calumnias quasdam falsò aduersus Palæstinos suebat, perinde atque tyranno multis in rebus adiutores fuissent. Horum gratia Sabbas, sicuti dictum est, orator rursum Constantinoplim venit. Eum verò veluti angelum, & cœlestis Hierusalem ciuē, cœlitùs venientem, perquam celebri pompa Imperator excepit: quidquid in vrbe illustrium esset virorum, ipsumque adeò Epiphanium patriarchā

Rebellionis pœnas pendit Iulian⁹, Item Syluanus.

Diuus Sabbas monachus orator & deprecator Palæstinorum apud Iustinianũ.

a ἀχιλάσ⊝.

obuiam illi mittens. Porrò vbi longè aduenientē Imperator agnouit, eximiam capiti eius coronam imminere vidit: quod & ipsum Anastasius olim, quũ ad eum veniret, cōspexit. Itaque illi occurrit, & benedictione accepta, sanè quàm libenter cum eo fuit, & facillimè quod is volebat fecit. Qui inde reuersus & ipse ad æternam immortalemque vitam, condigna laborum præmia recepturus, transiit. D

Magno cũ honore Imperator eum excipit.

Sabba mors

CAPVT XXV.

ANthimo verò, quemadmodum dixi, episcopali throno in vrbe Imperiali deiecto, & Mena pro ipso ab Agathone papa electo atque consecrato, miraculum quoddam Constantinopoli, dignum quod memoretur, accidit. Quòd sanè ita vt potero exponam. Consuetudo à multo tempore Imperanti vrbi fuit, vt quum plusculum de partibus immaculati diuinique corporis Domini & E Dei & seruatoris nostri Iesu Christi reliquum esset, sacerdotes pueros † incorruptos: ex eis qui ad præceptores in ludum literarium eunt, accerserent, qui ieiuni reliquias eas ederēt. Quod quidē mihi quoque sępenumero, quum puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus versari studio haberem, contigit. Tale quiddam sub Mena quoque patriarcha euenit. Cum pueris ad id delectis, puer quoque viri religione Iudæi vitro conficiendo vitam tolerātis, aggregatus est. Puer is, vbi diutius vltra solitam horam moratus domum venit, & causam tardioris reditus parentibus diligentius eam inquirentibus, quòd scilicet cum aliis pueris in æde sacra diuinas partes edisset, renunciauit. Pater re noua audita, furore percitus, fornacem vbi vitrum conformabat, succendit, & puerum arreptum, in eum prunis flamma suffocata candentem coniecit, ob factum tale iratus: quamuis filius sciens, nihil admisisset. Porrò mater vbi puerum diutius non comparentē quęsiuisset, & non inuenisset, vrbem omnem circumiit, perquàm acerbè plorans atque lugens: & die F tertio ad officinā mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiusque ingemiscens, filium vocauit. Atque ille materna voce agnita, responsum è furno reddidit. Tum mater ostio furni fracto, cum miraculo maximo, in mediis prunis puerum stantem vidit, ita prorsus incolumem, vt ne capillum quidem flamma læserit. Et vbi causā incolumitatis quæsiuit, mulierem quandam illustrem, purpurea amictam stola, frequentius ad eũ venisse, aquam sibi infudisse, & flammam ea appropinquantem extinxisse, cibum etiam cum esuriisset præbuisse, dixit. Hæc postquam Iustinianus cognouit, puerum cum matre diuino regenerationis lauacro adhibuit, Deoque dicauit. Patrē autem, qui Christianorum sacra suscipere non sustinuit, veluti parricidam, in † ficũ arborem, perinde atque in crucem egit. Verùm hęc quidem sic accidēre. Nos autem ad institutum orationis cursum reuertamur.

Apud Euagriũ Anthimo throno Constantinopolitano eiecto, Epiphanium episcopum creatũ, & Epiphanio Menam successisse, scriptum est. lib. 4. ca. 36

† ἀφθόρους.

Reliquiæ Eucharistiæ pueris innocuis Constātinopoli dari solitæ.

Puer Iudæus, qui reliquias etiā Eucharistiæ perceperat, mirificè in igneo & cādenti furno saluus conseruatus.

Puer & mater ei⁹ Christianismum suscipiunt.

† ἐν συκῆς ὡς παιδοφόνον ἀνεσκολόπισεν.

Apud Ficos vt parricidam in crucem egit. Euagr.

Pater, qui puerum in fornacē ardētem cōniecerat, parricidiј pœnas dat.

CAPVT XXVI.

Vigilius Romæ antistes. A +

Maximarũ ecclesiarum episcopi. Episcopi Hierosolimitani. Vigilius Pontifex Rom. Constantinopoli fuit.

Eo tempore Romæ ecclesiam regebat Vigilius, post Syluerium, qui Agathoni successerat, episcopus creatus. Constantinopoli verò synodi tempore Menæ successit Eutychius. Menam porrò Anthimus, hunc autem Epiphanius præcesserat. Alexandriæ post Theodosium throno, sicuti dictũ est, deiectum, Zoilus episcopus surrogatus, superstes adhuc erat. Atque vbi is paulo pòst decessoribus suis est aggregatus, apollinaris cathedram eius accepit. Apud Antiochenos, in locũ Euphræmij Domnin⁹ substitutus est. Hierosolymis autẽ, post Martyrium, & Salustium, & Heliam suo respondentem nomini, Ioannes episcopatum administrauit. Post hunc rursum Petrus ille admirandus, & post Petrum Macarius, cùm Imperator nõdum episcopatum eius comprobasset. Quapropter etiam ecclesiastica deturbatus est cathedra. Dicebatur enim, quantum alius nemo, Origenis dogmata vulgare. Hoc verò repudiato, Eustochius in sacram sedem conscendit. Illud non prætereundum, Roma à Gotthis iterum capta, Vigiliũ profugientem Cõstantinopolim venisse. vbi quũ ab Imperatore magnificè esset acceptus, ad vnionem se ecclesiam reducturum esse, ita vt ✱ tria quoque fidei aduersantia capitula anathemate iugularet, pollicitus est. Eò verò insolentiæ progressus est, vt & Menam à communione quatuor mẽsibus excluserit. Idem sanè & Menas aduersus illum fecit. Sedenim Iustinianus rebus huiusmodi ad iram commotus, qui eum comprehenderent misit. Vigilius autem sibi metuens, ad Sergij martyris aram cõfugit: & sacris ibi fistulis implicitus, non prius inde extractus cessit, quàm illas euertit. Erat namque magnus, & corporis statu vastus. Postea verò quum eius rei Iustinianum pœniteret, partibus suis interponente imperatrice Theodora, Vigilium suscepit: atq; ille rursum Menã ad communionem admisit. Quo tempore encænia vigesimonono Iunij die templi sanctorum Apostolorum sunt celebrata, & sacræ Apostolorum reliquię in curru aureo à Mena circumuectę. Hoc ipso anno Menas decessit: & Eutychius, sicuti diximus, thronum eius recepit, qui monachus & presbyter, necnon + antistitis Amaseni responsorum dandorum minister fuit.

B

✱ τὰ προεισήμενα τρία κεφάλαια.

Vigilius ob eandem, quã decessor eius Syluerius, causam, indignatione Augustæ Constantinopolim ductus, indeq; in exilium actus est. Dia.

Encænia ecclesiæ sanctorum Apostolorum. Circumuectio sacrarũ reliquiarũ.

† τοῖς λόγοις τῷ ἀμασείας διακονούμενος. C

† *Syluerius papa, Theodoræ Augustæ iussu, quòd Anthimũ Constantinopolitanum episcopum hæresis damnatum restituere noluerit, in Pontiam insulam relegatus, ibi oppetiit mortem. Diac.*

CAPVT XXVII.

Eutychius episcopus Cõstãtinopolitanus. Sancta quinta vniuersalis synodus Cõstãtinopoli coacta. Causa concilij talis cogendi. Theodorus Ascidas Eustochij aduersarius. Origenis dogmata.

Itaque episcopatum veteris Romę administrãte Vigilio, nouæ autem primùm Mena, deinde Eutychio: Alexandriæ Apollinari, Antiochiæ Dõnino, Hiero solymorũ autem Eustochio: quum eis etiam adesset Gregorius Agrigentinus, vir vitæ sanctitate, eloquentia, & veritatis doctrina omnib. propè superior: Imperator Iustinianus sanctam quintam Oecumenicam synodum, episcopis ecclesiarum omnium euocatis, coegit, eiusmodi ob causam. Eustochius Hierosolymorũ episcopus, quũ permulti in Palęstina, qui Origenis dogmata profiterentur, florerent, potissimumque ibi ea secta in noua quæ dicebatur Laura, obtineret, magno studio vt eos inde abigeret, egit. Proinde ea ipsa quam dixi noua, Mandra occupata, illos veluti communia & profana piacula ecclesia exegit. Illi autem vndequaque dispersi, multos ad partes suas pertractos, vt auxilium eis ferrent, rogarunt. Et non paucos auxiliares habuere socios. Maximè verò eos defendit Theodorus, cognomento Ascidas, Cæsareæ Cappadocum episcopus, idémque Iustiniani imperatoris assessor, consiliarius gratus illi & fidus maximè visus: quippe qui ob res dextrè ex sententia Principis agendas ei placeret. Hic vbi, quantum potuit, aulam Imperialem commouit, impietatémque quæ nefanda omnia flagitia excelleret, Eustochij rem in Palæstina actam, vocauit, in vrbem Imperantem cum Eustochio præcipuè euocantur, Rufus magni Theodosij, & Conon magni Sabbæ mansionis præfectus, eremi vterque dux, quum phrontisteriorum quibus præibant causa, tum propter virtutem suam maximè. Venere cum illis alij quoque, non multum eis gloria cędentes. Postquã patres ibi in loco vno conuenere, causam in primis Origenis, Didymi & Euagrij, in mediũ protulere: videlicet quòd Græcorum opiniones rectis ecclesiæ doctrinis perperam illi immiscuissent: easque opiniones tollendas esse cẽsuere. At Ascidas ex altera parte Theodori Mopsuestienfis, & Theodoriti, & Ibæ Edesseni opiniones produxit, Deo hoc sic quàm sapiẽtissimè disponente, vt hinc & inde noua & profana dogmata longius reiicerentur. Prima conflictatione facta, quæsitum est, Aũ tum demum iam olim defunctos anathemate ferire liceret. Ibi tum Eutychius, Mena adhuc superstite, vir sacrarum literarum summè peritus, minus tamen celebris, quòd episcopo Amaseno, quemadmodum dictũ est, à responsis esset, eos qui in conuentu congregati erant, + non modò non recta, sed ridenda etiam atque contemnenda sapere videns, disertis verbis, neque consilio, neque deliberatione vlla eam rem egere dixit: propterea quòd & Iosias rex non tantum viuentes dæmonum sacerdotes olim iugularit, sed & eorum qui longo antè tempore mortui fuerant, sepulchra effoderit. Quod verbum bene ab eo dictum esse, omnibus videbatur. Iustinianus certè virum ob id admiratus, Mena eis diebus defuncto, in Imperialis vrbis thronum extulit. Porrò Vigilius, etiamsi ei scripto interueniente, cum Eutychio conueniret, assidere tamen illi noluit: sed is Synodo finita, quemadmodum à me dicetur, Constantinopoli Romam profectus, in itinere fatis concessit. Synodo, sicuti dixi, coacta, Iustinianus, quidnam de rebus Theodori Mopsuestienfis, & Theodoriti, eiusdémque scriptis, quę aduersus duodecim capita sancti Cyrilli composuit, & præterea de Ibæ ad Marim Persam missa epistola dicerent, interrogauit. Atque vbi multa Theodori & Theodoriti dicta lecta, & clarè satis demonstratum est, non tum solum, verùm antea etiam dudum Theodorum Mopsuestiensem ab ecclesia proscriptum, & ex sacrarum tabularum albo eiectum esse, hæreticosque etiam post eorum mortem damnandos esse: nulla interposita mora, Theodorũ ipsum, & præterea quæcũque Theodoritus cõtra duodecim diui Cyrilli

D *Eustochius Hierosolimitanus episcopus monachos nouæ Lauræ propter Origenis hæretica dogmata ab Ecclesia proscripsit.*

Rufus & Conon abbates.

E

Acta synodi. Prima sessio. Iudicium de scriptis Origenis, Didymi, & Euagrij.

An in defunctos anathema iacere liceat. Eutichij ea de re grauis sententia.

οὐκ ὀρθὰ φρονοῦμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν καταφρονήματι τοὺς ἀλιθυντάς ἐκείνων. F

Vigilius Eutychio assidere noluit. Affuerunt huic Synodo partes 165.

Damnãtur impia ſcripta Theodori & Theoriti Cyri epiſcopi, & Ibæ Edeſſeni.

A capita & rectam fidem ſcripſiſſet, atque inſuper Ibæ epiſtolam, anathemati ſubiecerunt, decreto in hæc verba compoſito. Quum magnus Deus & ſaluator Ieſus Chriſtus, iuxta Euangelicam parabolam. Et deinceps. Condemnamus verò, & anathemate confodimus, præter alios omnes hæreticos, à ſanctis quatuor concilijs, & à ſancta catholica & apoſtolica eccleſia condemnatos, atque anathemate iugulatos, Theodorum etiam, qui Mopſueſtiæ epiſcopus dictus eſt, impiáque eius ſcripta: & quæ impiè quoque Theodoritus aduerſus rectam fidem, & duodecim capita eius qui in ſanctis eſt Cyrilli, & contra priorem ſanctam ſynodum Epheſiam: denique, quæcunq; idẽ Theodoro & Neſtorio patrocinatus ſcripſit. Adhæc anathemate ferimus impiam etiam epiſtolam, quę ab Iba ad Marim Perſam conſcripta eſſe dicitur. Et poſt verba pauca, quatuordecim capitula de recta & irreprehenſibili fide expoſuerunt. Hæc quidem ſic acta. In ſecunda autem ſeſſione, poſtquã ab Eulogio, Conone, Cyriaco, & Pancratio, monachis Hieroſolymitanis, libelli contra impia Origenis, qui & Adamantius dictus eſt, dogmata, & contra impietatis & ſeductionis eius ſectatores oblati & lecti ſunt: Iuſtinianus rurſum Synodum de eis ſententiam dicere iuſsit, libellis quoque qui Vigilio papæ de eis rebus ſcripti erant, in medium prolatis. In quibus erat, Adamantio ſtudio fuiſſe, vt Græcis nugamentis & Manichæis zizaniis, Apoſtolicorum dogmatum impleret puritatem. Synodus itaq; rem decernẽdam ad Iuſtinianum, poſt exclamationes in Origenem, & qui itidem vt ille ſeducti eſſent, factas retulit. Quarum quædã in hæc concepta erant verba, ſicuti ea ex commentariis Synodi iſtius excerpſimus. Qui animũ obtines cœleſtis participem generoſitatis, Chriſtianiſsime Imperator. Et deinde. Effugimus igitur, effugimus iſtam, quam ignoramus, externam vocem, & tanquam furem atque prędonem eiuſmodi hominem anathematis laqueis arctè diſtrictum atque ſuffocatum, extra ſacra eccleſiæ mœnia abiecimus. Et poſt pauca. Actorum verò noſtrorum, ex eorum lectione, vim cognoſcentis. Hiſce coniunxerunt capitula, quæcunque Origenis ſectatores profeſsi ſunt: quæ capitula conſenſionem ſimul & diſſenſionem eorum, atque etiã multiplicem errorem oſtendunt. Quintum ex iis capitulum eſt, blaſphemiarum certarum quarundam eius quæ noua Laura dicta eſt, perſonarum hiſce verbis ſcriptum. Theodorus Aſcidas Cappadox dixit: Quando nunc apoſtoli & martyres miracula edunt, & in tantum ſunt honorem, ſi in reſtitutione & inſtauratione rerum Chriſto ęquales nõ fuerint, qualis eorum reſtitutio futura eſt? Iidem monachi perquàm diligenter etiã Dydimi & Euagrij & Theodori alias plures blaſphemias, ex eorum perperàm ſcriptis libris collectas, ad Synodum retulerunt: quas omnes anathemate conciderunt, ordineque omnes expoſuerunt. Quibus capitalia addiderũt, quæ Origenis ſtudioſi ex ſcriptis eius excerpta profitẽtur: in quibus & hæc furioſus ille docet: Ante corpus ipſum anima eſt, quę quidem in cœlis peccata commiſerit. Ad hęc. Cœlum, ſolem, lunam, ſtellas, & aquas quæ ſupra cœlos ſunt, animatas, & rationales quaſdam virtutes eſſe. Præterea quòd in reſurrectione, corpora hominum rotunda & orbiculari ſpecie excitabuntur. Et quòd omnium impiorum hominum, ipſorúmque etiam dæmonũ tormenta, finem habebunt. Quódque impij & dæmones in priorem ſuum ordinem & ſtatum reſtituentur. Inſuper quòd pro dæmonibus quoque Chriſtum crucifigi, atque idipſum ſæpius ſeculis futuris pati oportebit, à ſpiritibus malignitatis, qui in cœleſtibus ſunt. Verùm omnes illius blaſphemias ſingillatim exponere, longum fuerit. Illud porrò ſcire oportet, hunc ipſum eſſe qui inſano * Maneti, & Sabellio, Ario & Eunomio, atque reliquo malè ſentientium choro, primus in ſcriptis eorũ zizania aſpergendi ſeminandíque autor fuerit, vt qui finibus certis terminatam vim Deum habere, filium patre minorem, & rurſum ſpiritũ filio inferiorem: Filium creaturam & germen patris, atque per omnia filium patre minorem, eundémque merum hominem & creaturas coæternas eſſe Deo, dixerit. Alia denique huius generis abſurda prorſus & aliena, impiè per blaſphemiam effutiit, Platonicis opinionibus ſimplicem Apoſtolicorum dogmatum ſinceritatem miſcens atque confundens. Sed ex ipſis anathematiſmis, quos in eum Synodus cõtorſit, qualis is vir fuerit, manifeſtò patebit. Qui de verbo ad verbum ſic habent.

Secũda ſeſsio Iudicium de Origenis zizaniis. B

Vociferationes Synodi aduerſus Origenem, ad Iuſtinianũ.

Blaſphema Theodori Cappadocis vox. C

Abſurda & impia Origenis dogmata.

D *Origeniſtæ quoque Adamum & paradiſum dixere incorporeum. Pſellus.*

Origenes hæreticus propè omnibus materiã erroris præbuiſſe creditus.

** μανέντι.*

E

CAPVT XXVIII.

SI quis dicit, aut ſentit, hominum animas † veluti prius extantes, intellectuales mentes ſiue naturas & ſanctas virtutes præexiſtere, contemplatione verò diuina exſatiatas, atq; in deterius prolapſas, & quòd in eis charitas Dei refrixerit, inde ψυχὰς, id eſt, animas quaſi refrigeſcentes nominatas, & pœnæ gratia in corpora demiſſas eſſe, anathema ſit. Si quis dicit, aut ſentit, animam Domini præextitiſſe, vnitamq; eſſe Deo verbo ante incarnationem & natiuitatem ex virgine, anathema ſit. Si quis dicit, aut ſentit, prius formatum eſſe corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in vtero virginis ſanctæ, & deinceps vnitũ eſſe ei Deum verbũ, atque animam, vt quæ prius extiterit, anathema ſit. Si quis dicit, aut ſentit, omnib9 cœleſtibus ordinibus aſsimilatum eſſe Dei verbũ, ita vt ipſi Cherubin factus ſit Cherubin, & ipſi Seraphin factus Seraphin, omnibuſque adeò ſupernis virtutibus prorſus eſſe exæquatum, anathema ſit. Si quis dicit, aut ſentit, in reſurrectione rotundæ & orbicularis figuræ hominũ corpora exuſcitatum, neque confitetur † erectos nos excitatum iri, anathema ſit. Si quis dicit, cœlum & ſolẽ & lunam & ſtellas & aquas quę ſupra cœlos ſunt, animatas quaſdam eſſe & materiales virtutes, anathema ſit. Si quis dicit, aut ſentit, Dominũ Chriſtũ in ſeculo futuro pro dæmonibus, quemadmodum & pro hominibus, crucifixum iri, anathema ſit. Si quis dicit, aut ſentit, virtutem Dei terminatã eſſe, eamque tantum in creatione condidiſſe, quãtum complexa ſit, anathema ſit. Si quis dicit, aut ſentit, temporanea eſſe dæmonum & impiorum hominum tormenta, finemque ea tempore aliquo habitura, ſiue reſtitutionem dæmonum aut impiorum hominum futuram, anathema ſit. Anathema ſit Origeni, qui & Adamantius dictus eſt, &

† ἤια προονόας.

Anathemata ĩ Origenẽ.

F

† ὀρθίους. rigidos Lactant.

A hæc promulgauit, vnà cum deteſtandis eius & " execrandis dogmatibus, & homini omni qui hęc " ſentit aut aſſerit, aut aliqua ex parte quocunque " prorſus tempore ea defendere audet: In Chriſto " Ieſu Domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculo" rum, Amē. Poſt Synodum Imperator troparium, †† [a] ſeu cantilenam, cuius initium eſt, Vnigenitus filius & verbum Dei, compoſuit, atque eam eccleſiæ inter pſallendum vſurpandā tradidit. Ea porrò ad hoc vſque tempus, veluti lege inſolubili frequentatur. [b] Idem Imperator tū primùm [c] Seruatoris exceptionem toto orbe terrarum feſto die honorare inſtituit, ſicut Iuſtinianus de ſancta Chriſti natiuitate fecit. Atque non ita longo pòſt tēpore, Mauricius ſacroſanctæ Dei genitricis dormitionem quindecimo Auguſti menſis die celebrari præcepit. Patriæ quoque ſuæ Achrido præcipuum honorem habens Iuſtinianus, Archiepiſcopali dignitate eam decorauit: eccleſiamq́ue ibi liberam, quæ ipſa ſibi caput eſſet, cum plena poteſtate, conſtituit, & primam Iuſtinianam mutato B nomine vocauit. Quemadmodū & in inſula Cypro poſtea ſecundam [d] Iuſtinianam, eandémque Archiepiſcopalem, parem ei cū Achrido honorē tribuens, fecit, in cõiugis ſuæ Theodorę Auguſtę inde ortæ fauorē. Porrò Achrido vrbs eſt in excelſo tumulo conſtructa, prope lacum maximū, qui Lychnedus nominatur, antiquitùs autem Daſſarites vocatus eſt. In eo maxima vis piſciū capitur. † Drinus verò fluuius ſe inde quoque prouoluit, ſeptentrionem verſus fluens. Ex cultioribus etenim quæ ad Deabolim ſunt partibus manans, & quem diximus lacū ſecans, & quaſi Alpheus quidam pelagus ſcindens, atque ad Arethuſam fontem ſenſim marinis aquis innatando contendens, circa Boreale latus inde profluit, & ad paludis finem, eis quæ ab incolis Strudæ dicuntur, inuētis, eiſque ipſis ſibi coniunctis, maximus euadit fluuius. Deinde ſe ad Occidentem inclinans, in Orinum ſe effundit, circa caſtellum * Hilliſſum nomine, quod toti⁹ Bulgariæ antiquitùs metropolis fuit. In eo etiam olim ſedes regia Bulgarorum cõſtituta fuerat. Verùm hæc hactenus.

De Bulgaris ex Suid. annotatio eſt ad finem libri præſentis.

a Cantilena à Iuſtiniano compoſita

b Item Natalis Chriſti dies.

Feſtus dies τῆν ὑπαπαντῆς, hoc eſt, exceptionis Domini, primùm inſtitutus. Eſt is idem qui Purificationis dies.

d Prima Iuſtiniana olim Achrido dicta.

Daſſaritæ Plinio Thraciæ, Stephano Illyrici populi.

Item aſſumptionis Mariæ.

Iuſtiniana prima, Iuſtiniana ſecūda archiepiſcopalis ſedes.

† Drilus Illyrici fluuius

De vtraque Iuſtiniana, ad finem libri huius, ex Procopio annotatio eſt.

** Quid ſi legas Cliſſum.*

C

†† ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθείς τε, χριστὸς ὁ θεὸς, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἷς ὢν τῆς ἁγίας τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς.
Hoc eſt: Vnigenitus filius & verbum Dei, qui quum immortalis eſſes, dignatus es propter ſalutem noſtrā incarnari ex ſancta Deigenitrice & ſemper virgine Maria: & immutabili ratione homo factus, & crucifixus, Chriſte Deus, morte mortem proculcaſti. Et qui vnus es ſanctæ Trinitatis, & conglorificaris cum patre & ſancto ſpiritu, ſalua nos.

CAPVT XXIX.

PRæteriit interea tēporis aliquid, & Eutychius, quòd Imperatori reſiſteret, noua quædam inducere volenti, è throno deturbatur. Ioanni verò ex vico cui Sirimis nomē eſt, in Cynegyca regione, non longè ab Antiochia ſita, ortum ducenti, ſedes ea committitur. Quæ verò nouæ iſtæ res fuerint, quas Imperator inducere cõſtituerat, quamobrem etiam Eutychius epiſcopatu expulſus eſt, dicere pergam. Nondum multum, ſicuti dictum eſt, à quinta Synodo prætererat tempus, & vetus zizaniorum ſator, quòd nequaquam trāquillum eccleſiæ ſtatum cernere poſſet, vt eam pturbaret, deprauata rurſum dogmata quaſi quaſdam machinas ei admouit. Quum namque Seueri doctrina ex eccleſia reiecta, & qui illam ſecuti fuerant, atque etiam Origenis & Didymi & Euagrij, aliorumq́ue aliena atque abſurda dogmata, necnon ante hos Anthimi & Petri & Zooræ impiorum hominum opiniones, anathemate confoſſæ eſſent: Seueritæ, quos diximus, à Iuliano Halicarnaſſeo & Gaino progreſsi, ſub pietatis prætextu cum quibuſdam fortiter congreſsi, eis perſuaſere, quòd ea quam ex virgine Saluator Chriſtus aſſumpſit caro, ante paſsionem incorruptibilis fuerit. Quorum iſta fuere verba. Nos quidem per neceſsitatem naturæ, affectiones eius, famem ſcilicet & ſitim, & reliquas circunferimus: †† Chriſtus verò, vtpote qui ſponte ſua paſſus ſit, nō " itidem atque nos, naturæ legibus ſubſeruiit. Ad" uerſus quæ verba, pij homines retulerūt. Quam" uis ſpontanea Chriſti paſsio * fuerit, æqualem ta- E men noſtræ fuiſſe. Quomodo verò poſſet, quod " qualicunque tandem modo pateretur, id incor" ruptibile propriè, & non corruptibile, † perinde atque de nobis ipſis loquimur, dici? Ad quod illi rurſum: Quomodo vos corpus Chriſti incorruptibile poſt reſurrectionem, & nobis ὁμοούσιον, hoc eſt, conſubſtantiale dicitis: eodem modo & nos incorruptibile id ante reſurrectionem dicentes, ὁμοούσιον conſubſtantiale nobis eſſe confitemur. Contra hæc noſtri rurſum intulerunt: Tametſi corpus Dominicum incorruptibile poſt viuificā reſurrectionem confiteamur, non natura tamen id incorruptibile eſſe dicimus, ſed gratia. Atque vbi illi contrà dicerent: Quòd etiam ante reſurrectionem per diuinam gratiam incorruptibile fuerit. Noſtri rurſum: Ea quæ de Chriſto dicuntur hoc minimè admittere, reſponderunt. Ante reſurrectionem namque & eſuriiſſe & ſitiiſſe, atq; alia paſſum eſſe dicitur. Quomodo autem id quod talibus perpeſsionibus ſubditum eſſet, incorruptibile eſſet? Poſt reſurrectionem ſanè nihil quid- F quam talium perpeſſum eſſe legitur. Quapropter ſatis inde manifeſtum eſſet, ante reſurrectionem corruptibile fuiſſe Domini corpus, poſt reſurrectionem verò extitiſſe incorruptibile. Quòd nāque cibum poſt reſurrectionem ceperit, non id famis gratia, ſed * per œconomiam ſiue diſpenſationem manifeſtæ ex mortuis reſurrectionis, ab eo eſt factum: vt exhiberet ſe eum ipſum, qui ex mortuis reſurrexit, eſſe. Quo nimirum modo clauorum

Eutychiū ex pulſio.

Ioānes eius ſucceſſor.

D

Non fert diabolus trāquillum eccleſiæ ſtatum.

Aphthartodocitarū hæreſis.

Diſputatio de ea hæreſi.

** ἑκούσιος μὲν ὑπάρχει.*
† κατὰ δὲ ἡμέτερον.

Imò natura etiam cui gratia quodammodo ſecūdū Auguſtinū naturalis etiā iuxta hominem fuerit Et in illo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Coll 2.

** κατ' οἰκονομίαν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως σαφῶς*

†† Aphthartodocitæ iſti non ſatis perſpexerunt ſacramentum aſſumptionis hominis, quod ſacramentum Dei vocat Hilarius: non item minorationem & exinanitionem verbi Dei, formámque ſerui; non exaltationem & glorificationem hominis Chriſti eiuſdemque primogenituram ex mortuis. Pater minorauit filium modico citra angelos, ad terras demittendo: gloria tamen & honore coronaturus illum, in cælos reſumendo. Tertull. aduer. Praxeam. Vt recedente infirmitate agnoſcatur diuinitas. Abr. Primogenitus mortuorum Dominus, & in ſinum ſuum recipiens priſtinos patres regenerauit eos in vitam Dei. Ipſe initium viuentiū factus, ſicut Adam initiū morientium factus eſt. Propter hoc & Lucas initium generationis inchoans, in Adam retulit: ſignificans quòd non illi hunc, ſed hic illos in Euangelium vitæ regenerauit. Iren. lib. 3. cap. 33. Et ideo primogenitus vocatur, quia in ipſo primo deificati ſumus. Cyrill. in theſaur. lib. 10.

Quomodo & quur post resurrectionem Christ⁹ cibũ gustauerit. Factum id quoque per συγκατάβασιν h.e cõdescentiam & accõmodationem propter discipulos.

Corruptio in sacris literis duo significat.

** φθορᾶς.*

A uorum etiam fixuras ostendit, vt reuera se resurrexisse, neque spectrum esse probaret. Proinde scripturam nõ dicere, quòd post resurrectionẽ ex mortuis vel esuriens manducauerit, vel sitiens biberit: sed quòd simpliciter tantum ederit & biberit, propterea quòd incorruptibis post resurrectionem fuerit. Quòd si fortè sanctorum etiam quorundam oracula illi adduxere, in corpus Domini corruptionem prorsus non cadere, de alia corruptione quàm quæ nunc proposita esset, illos verba facere, nostri dixere. ⁎ Corruptionis enim vocabulum duo significat. Eius enim nomine naturales istæ & irreprehensibiles carnis affectiones siue perpesiones veniunt, sitis scilicet, fames, fatigatio, & angor, & aliæ. Ad quem modum corruptibile Domini corpus, vtpote ὁμοούσιον consubstantiale nobis dicimus. Eas quippe perpesiones omnes volũtate sua DEVS VERBVM, propterea quòd homo propriè & verè factus sit, suscepit. Atque hoc ipso modo Domini corpus incorruptibile dicere, de Iuliani Halicarnassei & Haini sententia, summæ impietatis est. B Et corruptio quidem vna hæc est. Est autem & alia, corporis scilicet in ea elementa, ex quibus cõpositum est, solutio, & carnis ipsius inquinatio: iuxta quam significationem & nos corpus Domini incorruptibile prædicamus, quòd inquinamẽtum nullum inuadere & pertingere potuerit. Post diuinam quidem resurrectionem, etiam secundum priorem verbi corruptionis significationem incorruptibilem carnis Domini assumptionem esse sentimus: sicuti & corpora nostra post resurrectionem Deo dante erunt, ante resurrectionem verò secus. Atque hæc ipsa est Aphthartodocitarum hæresis, qua multi mortales sunt correpti, non solùm ex eis qui honores & magistratus gesserunt, sed etiam Hierarchæ primarij, & monachi vita illustres, & ex sacerdotali ordine alij, atque adeò ipse etiam imperator Iustinianus. Et is plurimùm opinioni ei inhæsit: non ille altius dogma tale inuestigans, verùm verbi ipsius significationi acrius insistens, videlicet qui haudqua- C quam tale quiddam de CHRISTO propter summum ipsius erga illum amorem & desideriũ, audire constituerit. Princeps etenim iste tanto in CHRISTVM pietatis ardore flagrasse, ab eis qui res illius memoriæ posteritatis mandarunt, dicitur, quanto alius qui ante eum imperium obtinuerunt, nemo, termaximo illo Constantino semper excepto. Itaque propter vehementem in CHRISTVM amorem, illius gratia multa ⁎ etiam violenter fecit. Hebræos nanque Pascha ante Christianos celebrare passus non est. Et Samaritanos, quòd à sententia sua discedere nollẽt, afflixit. Plurimis quoque templis vbique terrarum numen diuinum honorauit, quæ magnificentissimè construxit: quippe qui Deum honoribus eiuscemodi præcipuè colere voluerit. Alia insuper hisce consimilia peregit, vt † omnibus certò abundantem & veram, quam in intimo gerebat animo, erga DEVM pietatis affectionem palàm faceret. Tum verò is imperator à recta planáque & regia via dilapsus, atque insuetum diuísque Apostolis & patrib⁹ intactum iter ingressus, in spinas & tribulos incidit. Et quum Ecclesiam in sententiam suam adducere vellet, consilio opinioné-

Iustinianus quoque in ea hæresi fuit.

Iustinianus inter imperatores, secũdũ Cõstantinũ, Christianissimus. Documenta multa flagrãtis erga Deũ pietatis Iustiniani.

** πολλὰ τῶν βιαίων.*

† ἡ περὶ τῆς εἰς θεὸν γνησίας καὶ ἐνδιαθέτου στοργῆς πᾶσιν ἀριδήλως φαίνηται φερόμενος.

Idem tamẽ via regia excidit.

λεωφόρος.

que sua falsus est: ꝙ rectam publicámque viam se- D pto firmissimo Dominus ita communiisset, vt nõ facilè quiuis inuadere eã & destruere posset. Tum autem & Vigilius minimè pedibus in Iustiniani sententiam ingressus, quum Italiam peteret in itinere mortuus est. Ioannes autem qui & Catilinus dictus est, principis Apostolorum episcopatum sortitus est. Cęterùm Catilino Ioanne in veteri Roma, Ioanne autem cui patria Sirimis fuit, in noua Roma, Apollinari Alexandriæ episcopatum administrãte: apud Theopolitanos verò post Domninũ Anastasio, qui ex Sina monte progressus est, antistite lecto, & Hierosolymis Macario in thronũ suum reducto (restituit nanque hũc Iustinianus, quum Origenem & Didymũ & Euagrium anathemati subiecisset, post Eustochij exautorationem) edictum (ita enim latinè dicitur) idẽ imperator scripsit, in quo corp⁹ Domini incorruptibile, & in quod irreprehensibiles etiã perpesiones nõ caderent, vocauit: ita Dominum ante passionem edisse dicẽs, sicuti & post resurrectionem ederit, quòd non minus ab ipsa corporis in vtero E Deigenitricis cõformatione id mutationis aut alterationis alicuius, in spontaneis istis & naturalibus perpesionibus, q̃ post resurrectionem, pro eo atque sanctissimum esset, capax non fuerit: & quod idem corpus, incorruptibilitatẽ ipsam non post passionem, tantum, id quod catholica ecclesia profitetur, verùm etiam ante passionem, ab ipsa vsque diuina seminísque expertè conceptione obtinuerit. Vt verò in sentẽtiam suam facer ordo in Oriente simul & Occidente leuem & futilem iret, vi adhibita cogere cœpit. At vniuersi oculis in Anastasium Antiochenũ cõiectis, vt ab eo quid facto opus esset discerent, cupidè expectabãt. Per quam illi causam, primam eius cõflictationem sapienter repulerunt.

Ioãnes Catilinus Vigilij in sede Ro. successor. Latini historici Pelagiũ habent.

Primariarũ ecclesiarum antistites.

Edicto & vi Iustinianus in sententiã suam clerum omnẽ adducere conatus est, sed frustra.

CAPVT XXX.

ANastasius iste diuinarum rerum peritus maximè fuit. In morum autem & quotidianæ vitæ integritate, tam accuratæ obseruantiæ, vt & leuicu- F lis quoque negociis moderationem adhiberet: & non modò in rebus grauibus, & ad diuinum numen pertinentibus, sed etiam in minimis à Constanti certóque proposito haudquaquam trãsuersim excideret. Mentis verò habitum quàm optimè temperauit. Nõ enim facilè admodum adiri se passus est, ne temerè quos minimè oporteret, ad se admitteret: neque austerus adeò & tetricus fuit, vt se difficilem aditu eis quibus deceret, exhiberet: & cum tempus seriæ rei agendæ esset, in parato aures habebat, & lingua eius fluminis instar scatebat, celeritérque quæ ei proponebantur soluebat. Porrò in negociis ociosis, & ad rem minus pertinentibus, simul & aures prorsus obturabat, & linguam frenabat, ita vt quum orationem rationis tempestiuo modulo metiretur, tum sermone quandoque silentium eius præstabilius esset. In hunc perinde atque in propugnaculum quoddam Iustinianus impegit, omni illum arte aggressus, rectè hac secum, vt illi videbatur, ratione deliberata, eum si concussisset, non difficili opere se orbem omnem in pote-

Anastasius Antiochenus episcopus optimus.

Anastasius fortiter animo magno Iustiniano in hæresi Aphthartodocitarum refellenda restitit.

A statem suam redacturũ, vera & germana dogmata euersurum, & CHRISTI gregem in captiuitatem abducturum. Anastasius verò fidei petra firmiter est nixus, & adeò aduersus imperatoris impetum diuina prorsus sublatus mente substitit, vt propalàm disertis verbis, demõstrationes quoque arte maxima compositas adhibendo, illi dixerit, corruptibile fuisse ante passionem Domini corpus, naturalibúsque & irreprehẽsibilibus obnoxium perpessionibus. Idque ita & sacros Apostolos tradidisse, & diuos patres sensisse atq; prędicasse. Quæ sanè omnia etiam ad monachorum primæ & secundę Syriæ ordinem, qui illum de eis consuluerant, manifestè & liberè rescripsit, omnes vt ita sentirent, confirmans, & quasi quidam aliptes ad certamen pro pietate obeundum excitans. Dictúmque illud quod vas electionis protulit, omnibus subiiciens atq; proponens: Si quis " vobis, præterquàm accepistis, euangelizauerit, anathema sit. Illi porrò omnes in eadem sententiæ æmulatione perstiterunt. Quam ob causam, vt sibi ita resistentem in exilium ageret, Iustinia-B nus consilium cepit. Id verò vt Anastasius audiuit, compositam statim orationem, in qua + argumentis cum aduersariis congrederetur, Antiochenis, vt ea se defenderent, si opus esset, obtulit. Ea autem verborum elegantia & enthymematum densitate est confecta, necnon dictorum ex sacris literis depromptorum vbertate, ad rem ipsam ita accommodata, vt maximam autor libri eius consequutus sit admirationem. Sed scriptum id, quòd Deus meliori quadam ratione ecclesiæ suæ consultum voluerit, editum non est.

Scriptũ Anastasij aduersus eam hæresim.
+ συνтακτήριον λόγον.

CAPVT XXXI.

Iustiniani mors.

IVstinianus nanque, quum, Anastasij sacerdotúmque eius, qui eodẽ cum illo ardore flagrabant, exilij bellum dictaret, inuisibili ictus plaga, ex vita hac excessit, triginta & octo annis, mensibúsq; octo in imperio transactis: quum quidem Aphthartodocitarum opinionem nõ aboleuisset, quippe qui sentẽtiam eiusmodi ad honorem Dominici corporis magis facere existimauerit. Nonnulli certè quidem veniam illi concedunt, neque eum ob talem opinionem, itidem vt hæreses alias, ab ecclesia proscribendum esse dicunt. Id ex præfatione sextæ Synodi magis liquet, quæ Iustinianum beata ⁎ quiete dignatur, verbis eiuscemodi. " Quandoquidem sanctæ & œcumenicæ duæ Sy-" nodi, quæ in imperante hac & religiosa vrbe co-" actæ sunt, altera quidem Iustiniani diuinæ quietis " temporibus, altera verò sub piæ memoriæ imperatoris nostri Constantini clementiæ tuæ parentis, &c. Sed enim acta quoque eius concilij, quum mentio eius facienda est, semper eum qui in sanctis est Iustinianum dicunt. In quibus & scholiũ siue breuem annotationem inueni, quòd Ioannes Chalcedonis + filius, quum Constantinopolitanæ præesset ecclesiæ, Alexij Comneni ætate, in ipso Dei verbi Sapientiæ templo, quotannis magnificè memoriam eius celebrari, populi vniuersi concione ad rem diuinam coacta. Memoria eius Ephesi quoq; in delubro discipuli eius ⁎ qui supra pectus Saluatoris recubuit, culta: quod de-D lubrum ipse Iustinianus construxerat. In quacunque verò ille demum apud Deum & homines est existimatione, tum quidem hâc etiam ob causam illum sacrum Eutychium, atque alios plures throno expulisse aiunt. Cæterùm moriturus, sicuti diuus Constantinus Athanasij, ita & hic Eutychij restitutionẽ in testamento, Iustino successori suo mandauit. Equidem opinor, non autem decerno, propter alia ipsius egregiè & rectè facta, & præstantem in diuinum numẽ æmulationem, piámque in omnibus religionem, interueniente quoq; mirifico Dei verbi Sapiẽtiæ templi opere, si quid tum in eo desideratum, id infinita Dei misericordia resarctum & contectum iri.

De fide & pietate eius iudiciũ ex Actis sextæ vniuersalis synodi. C

⁎ μακαρίας λήξεως.

Constãtinus Pogenatus.
+ ὁ τῶ χαλκηδίνου.
Memoria Iustiniani anniuersaria celebrata.
⁎ Ιωάννου.

Iustinianus Eutychij restitutionẽ moriens mandauit.

CAPVT XXXII.

TO verò adhuc imperium gubernante, Auxumitarum Indorũ rex, Græcorum sacrorum consectator, prælium cum Homeritis Indis, Iudaicã E religionem colentibus cõmisit, belli eius causam Romanis præbentibus. Per Homeritas enim, qui Aegypto appropinquant, merces vltro citróque datę & acceptæ, ad Auxumitas inferebatur. Porrò quum ab Homeritarum principe Damno, Romani insidiis expetiti essent, vt profectio ad Auxumitas impediretur, accidit. Quare ad animi acerbitatem commotus Auxumita, bellum contra Homeritas mouit, voto Christianorũ Deo nũcupato, illorum se sacra suscepturum esse, si victoriam ab Homeritis reportaret. Itaque conflictu facto, victor fortiter euadit, ipsúmque illũ Damnum viuũ capit: & votum Deo Dauid Auxumita persoluẽs, ad Iustinianum legatos mittit, vt quæ solennia Christianis essent, ipsis pręstaret. Iustinianus autem valde ea re delectatus, delectum virum sanctũ, episcopum eis dedit: qui plurimis bonis operibus gentem eam omnem subegit, & baptizauit. Atque ex huiusmodi sanè causa interiores etiam Indorum populi Christianismum sunt complexi. Et tum primùm inde meta-F xa Constantinopolim est allata. Prodigia quoque quamplurima Iustiniano imperante extitere. Ingentes terræmotus, concussiones & hiatus, stellarum faces admirandæ, atque exundationes maris, quod propè ad quatuor miliaria in Thraciam excurrit. Et catellus cæcus nouas quasdam res peragebat, atque cuilibet suum tribuebat, & arcaniora quædam signis commonstrabat. In Pontifices etiam, quos admodũ de Sodomorũ hæresi insanire cõpererat, acerbè, seu potius fœdè, Iustinianus animaduertit. Et quũ fames Byzantij increbuisset, rerũ necessariarũ inopia, imperator secũda statim ieiunij hebdomade, carnes in forove-

Auxumitæ Indi propter Romanorũ comerciũ impeditum Homeritas bello aggressi vicerunt.

Auxumitæ Christianismũ cõplexi.

⁎ Metaxa primũ ad Rom. allata.
Fatales casus & prodigia.
+

Sodomitarũ coercitio.

Quadragesimali tẽpore

⁎ *Metaxa sericum villosum dici videtur, quod velutum vulgò vocant. Quidam ex parte hanc dictionem referunt Bohemi, qui sericum tale Axamit appellant. Metaxæ mentio fit. l. lotas. C. de mu rileg. & gynetiar. lib. 11. Et metaxariorum negociatorum, l. fin. C. de pignor. Serici vsus è Persis ad Græcos hoc tempore transiit, iam pridem desitus. Egnat.*

† *Designabat is mulieres vterum gestantes, scortatores, adulteros, auaros, magnanimos. Quapropter spiritum Pythonis habere creditus est. Andreas quidam Italicus circulator eum habuit, & circumduxit. Diac.*

In penuria piscium, Iustinianus carnibus homines vesci iussit. Populus tamen pius ab esu carnium abstinuit.

A nales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quidquam de patriis moribus & traditionibus mutaret. Hæc de Iustiniano dicta sint. Faciendum autem mihi esse statui, vt Iustini etiam imperium libro huic intexerem: vt procliue esset lectori trium principum, Iustini, Iustiniani, & Iustini iunioris ecclesiasticas actiones cognoscere.

CAPVT XXXIII.

Sepultura Iustiniani.

Fl. Val. Iustinus iunior eius successor.

Verumenimuerò eiuscemodi opinioni addictus, eam ob causam turba & tumultu plena omnia relinquens, ad alterum illum rerum statum Iustinianus transiit: & in magnifico monumento, ab ipso lapide Sardio in Apostolorum templo constructo, sepultus est, ad dextram eam ædem ingre B dienti partem. Nepos verò ex sorore eius Iustinus iunior, cui imperialis aulæ administratio credita fuerat (curatorem Palatij Romanorum lingua vocat) purpuream vestem & reliqua imperij insignia sumpsit: quum nondum quisquam præter familiares eius, vel Iustiniani mortem, vel ipsius successionem nosset: quoadusque derepentè in Hippodromo apparuit, quæ imperatorum essent, more solito acturus simul, & passurus. Atque vbi res, ita vt ei videbatur prosperè succederet, neque quisquam per res nouas rebus eius resisteret, in aulam reuertitur: & primam scripto iussionem promulgat, qua omnibus vbique episcopis & sacerdotibus exilium, in quod propterea acti fuerant, quod periculũ pro recta religione adiissent, remisit: eósque sedes suas recipere, & religionem more solito colere, neque quicquam postea de fide nouare præcepit. Hoc ille sic vt dignum erat, & imperatorem decebat, peregit. In rebus cæteris nihil quod monarchę esset, habebat. Nam intemperanter maximè & dissolutè viuens, deli- C ciis & voluptatibus vacabat. Supra modum verò & iste, perinde atque auũculus, turpi lucro victus, aliena appetebat. Et non modò publica commoda illicita mercede venalia habebat, verumetiam de sacerdotiis idem facere haudquaquam verebatur. Nam & hæc venum exposita, quibusuis precio vili vendebat.

Clerus ab exilio reuocatur.

Ignauia & auaritia Iustini.

Sacerdotiorũ nundinatio.

CAPVT XXXIIII.

Iustinus dux Iustini imperatoris cognatus.

Abares à Turcis Hyperboreis pulsi, ad Istrum permittẽte Iustiniano, consedêre.

† στρατιωτῶν ἀπομάχων γενομένων.

Abarũ nomẽ adhuc in Hũgaria retinet, Sabaria, D. Martini patria. His quoque Bauaros nomen suũ acceptũ ferre debere verisimile est.

† τῶν συγκειμένων.

** τῇ κατὰ κόσμον κινότητα*

Iustini ducis cædes.

Et quum natura timidus esset, ferocem se magis exhibebat, perpessioni vtrique turpissimè obnoxius. Itaque cognatum suum Iustinum, cuius præclara vulgo fama erat, virum bellicis artibus, aliorúmque honorum gradibus illustrem, acciuit, qui ad Istrum excubabat, & excursionibus Abarum ibi obuiam ibat. Abares autem Scythæ sunt, ἁμαξόβιοι hoc est, in plaustris degentes, & campos qui vltra Caucasum sunt, incolentes. Inde autem confertim vniuersi ab Hyperboreis Turcis, à quibus malè accipiebantur, pulsi, fuga si- D bi consuluere: & ad Bosporum, Euxini Ponti littoribus relictis, vbi multæ barbaræ gentes consederant, pleræque à Romanis sedibus suis exactæ, vrbes quoque, castella & naualia, quum vel † milites veterani vacationem militiæ obtinuissent, & loca ea recepissent, vel imperatores colonias eò deduxissent, constructa erant, venere: & inde expeditionem contra eos qui illis obuij fierent, barbaros suscepere, donec ad Istri ripas venientes, ad Iustinianum imperatorem legationem misere. Ex eis locis Iustinus, quem dixi, euocatus est, perinde atque particeps fieri cum nouo imperatore † pactorum conuentorum, imperióque frui deberet. Quòd nanque & genere & * mundana ista vanitate pares essent, ex æquo etiam ad vtrũque imperium pertinebat. Post multas nanque disceptationes, tandem illis cõuenerat, vt qui imperij administrationem consequeretur, alteri proximum honorem concederet, ita vt is ex secundis imperij partibus primas præ aliis ferret. Adueniente igitur eo, multa benignitate, sicuti præ se tulit, erga E hominem imperator est vsus: eundémque vt ducem insignem, & genere sibi propinquum, varia humanitate tractauit. Deinceps autẽ causas quasdam commentus, paulatim quos ille milites satellites & corporis custodes habebat, illi detraxit, progredíque eum in publicum vetuit: & postremò in celeberrima Alexandriæ vrbe domi clausum, ita vt in lecto iacebat, in multa nocte miseranda cæde sustulit. Hanc generosus ille vir beneuolæ propter cognationem affectionis, plurimarúmque ab hostibus victoriarũ mercedem tulit. Neque verò prius & ipse Iustinus & coniunx eius Sophia conceptam aduersus illum iram remiserunt, aut expectatione grauium malorũ liberati sunt, quàm caput ipsius allatum inspexerunt: cui etiam pedibus proculcato, per risum illuserunt. Nõ multum intercessit temporis, quum & Aetherium simul, & Addæũ, principes senatus, qui res magnas sub Iustiniano administrauerant, læsæ maiestatis legibus interrogat. Atq; Aetherius quidẽ in quæstione grauiter tortus, voluisse se veneno imperatorem tollere, consiliísque eius conscium, atque F in rebus omnibus socium sibi fuisse Addæum, cõfessus est. Hic autem graui iureiurãdo se nihil earum rerum scire confirmauit. Verùm vtrique caput amputatum. Addæus quum iugulari deberet, per meram calumniam crimen id sibi obiectum esse, de quo accusatus esset, dixit. Vindicta autem diuinã, quæ omnia perspiciat, se meritò suppliciũ pati, propterea quòd incantationibus quibusdam Theodotum aulæ præfectum sustulerit. Sed enim quomodo hæc vltione cœlesti acta sint, non est mihi dicere promptum. Ambo tamẽ nefarij perniciosíque fuere: Addæus quidem, puerorum masculorum corruptor: Aetherius autem sycophan

† Imperatorcũ cõiuge sua capiti eius illudit.

Aetherij & Addæi virorũ non bonorum cædes.

Vindicta diuinæ exẽpla.

Raro antecedentẽ scelestũ Deseruit pede pœna lento. Horat.

† Sub Iustino Narses Eunuchus, apud eum Sophia Augusta criminante delatus, & ad pensa ancillarũ vocatus est. Quam ille indignitatem non ferens, Langobardos in Italiam allexit. Qui deinde Romæ mortuus est. Langobardi Pannonia Hunnis Atilæ reliquiis, à quibus Hungaria denominata est relicta, in Italiam venerunt, rege Alboino ducente: & Veronam, Vincentiam, Mediolanum, &c. per deditionem receperunt. Blond. Et ab Alboino rege vsque ad Desyderium per ducentos & quatuor annos tenuerunt. Egnat.

A ta magnus, qui per calumniam viuorum & mortuorum bona impudenter atque crudeliter deuorare, rapereque sub imperatoriæ domus prætextu, cui sub Iustiniano præfuit, solitus esset, ea re illi per quàm vtilis. Atque hæc quidem ad hūc modum sese habuere.

CAPVT XXXV.

Iustinus autem edictum derepente compositum, ad Christianos ditionis suæ omnes misit, vt nihil in ecclesiis nouarent: sed antiquis patrum decretis insistentes, rectè diuinum numen colerent atque adorarent. Scriptum de fide hisce fuit verbis conceptum. In nomine Domini nostri Iesu Christi Dei nostri: imperator Cæsar Flauius Iustinus, fidelis in CHRISTO, clemens, maximus, be-
B neficus, Alanicus, Gotthicus, Germanicus, Anticus, Francicus, Herculicus, Gepidicus, pius, fœlix, gloriosus, victor, triumphator, semper colendus Augustus. Pacem meam do vobis, inquit Dominus CHRISTVS, verus Deus noster: pacē meam relinquo vobis, idem promulgat hominibus omnibus. Id verò aliud non est, quàm vt in eum credētes, in vnam & eandem Ecclesiam conueniant, consentientes quidem animis in recta Christianorum sententia: auersantes autem eos qui contraria dicunt aut opinantur. Primaria nāque salus hominibus omnibus constituta est, ipsa rectæ fidei confessio. Quapropter & nos Euangelica præcepta, & sanctorum patrum sacrū symbolum siue doctrinam consectantes, vt ad vnam eandémq; Ecclesiā & sententiam simul accedant, omnes cohortamur, credentes in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Trinitatem ὁμοούσιον cōsubstantialem, Deitatem siue naturam & essentiam verbo & reipsa vnam. Vnam etiam virtutem & potestatem & ἐνέργειαν, hoc est, efficaciam in tribus subsistentiis seu personis profitētes, in quas
C baptizati sumus, in quas credimus, & quibus professione addicti sumus. Vnitatem siquidem in trinitate, & trinitatem in vnitate adoramus, distinctionem simul & vnionem, præter opinionē omnem, habentem. Vnitatem quidem secundū essentiam siue Deitatem, Trinitatem verò secundum proprietates siue subsistentias seu personas. (* Distinguitur nanque indistinctè, vt ita dicamus: & coniungitur distinctè. siquidem vnum est in tribus ipsa Deitas: & tria, in quibus Deitas est, seu, quod certius dicitur, quæq; Deitas sūt, v- D
num) Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, quum persona quę per seipsam spectatur, [a] mentis ipsius sensu, quæ insegregabilia sunt, segregante: Deum vnum tria hæc simul [b] mentis acumime intellecta, propter eundem motum, & naturam eandem. Quandoquidem peropus est, & vnum DEVM profiteri, & tres subsistentias siue proprietates prædicare. Confitemur verò ipsum vnigenitū filium DEI, DEVM VERBVM, ante secula quidem, & absque tempore ex patre genitum, non factum. In extremis autem diebus, propter nos, & propter nostram salutem, descendisse de cœlis: & incarnatum ex Spiritu sancto, & domina nostra sancta gloriosa Deigenitrice & semper virgine Maria, & ex ipsa natum esse. Qui est patri & spiritui sancto æqualis. Non enim quartæ, per incarnationem vnius, ex sancta Trinitate DEI VERBI, personæ accessionem suscepit Trinitas sancta: sed est vnus & idē Dominus noster IESVS CHRISTVS, consubstātialis patri & DEO iuxta diuinitatem, E
& idem consubstantialis nobis secundum humanitatem: passioni obnoxius carne, & passionis idem expers diuinitate. Nanque non alium DEVM VERBVM, quod miracula edidit, & aliud quod passum est, nouimus: verùm vnum & eundem confitemur DOMINVM NOSTRVN IESVM CHRISTVM DEI VERBVM incarnatum, & perfectè hominem factum: necnon vnius & eiusdem miracula simul & passiones, quas voluntariè carne sustinuit, propter nostram salutem. Non enim homo aliquis seipsum pro nobis tradidit: sed ipse DEVS verbum [c] immutabili modo homo factus, spontaneam simul passionem & mortem pro nobis carne subiit. Atq; dum DEVM ipsum esse confitemur, non inficiamur eum etiam hominem esse. Et hominem ipsum confitentes, DEVM ipsum quoque esse negamus. Proinde vnum & eundem ex vtraque diuinitatis scilicet & humanitatis natura compositum, profitentes Dominum nostrū IESVM CHRISTVM, vnione confusionem non inducimus. Non enim quòd secundum F
nos homo factus est, propterea DEVS esse desinet. Neq; sanè quòd Deus natura est, & in eum similitudo nostrę naturæ non cadit, propterea homo esse negabitur. Verùm quemadmodum in humanitate Deus, ita nihilominus in sublimitate Deitatis homo permanet: vtrùmque verò in eodem est, & vnus Deus simul, & homo, ipse Emanuel. Porrò eundē confitentes in diuinitate perfectum: atque etiam in humanitate perfectum, ex quibus etiam compositus est, diuisionem aut sectionem in partes, vna eius * composita subsistentia, non inducimus. Differentiam verò naturarum, quam vnio non tollit, indicamus. Nam neque natura diuina in humanam est versa, neque humana natura in diuinam mutata. Intelligentiæ autem acie vtranque considerante, & potius vtraque in propriæ naturæ fine & ratione existente, factam quidem vnionem dicimus, secundum subsistentiam: ipsa verò secundum subsistentiam vnio ostendit DEVM VERBVM, hoc est, ex tribus Deitatis subsistentiis subsistentiā vnam, non præexistenti homini vni-

Iustini scriptum de fide Christiana, & concordia eiusdem.

* διαιρεῖται ἀδιαιρέτως, συνάπτεται διῃρημένως.

a τῷ νοῦ χωρίζοντος τὰ ἀχώριστα. b μετ' ἀλλήλων νοούμενα

In verbo intelligo verum Dei filium. In carne agnosco verū hominis filiū & vtrunque simul in vna persona Dei & hominis ineffabili gratiæ largitate coniunctum. August. de Trin. lib. 13. cap. 19.

c ἀτρέπτως

* σύνθετος ὑποστάσεως.

† *Salus credentium mysterium Trinitatis est. Hieronymus. Deum esse multis notum est. Sed quod pater sit, & filium habeat, paucis. August. Pater manifestaui nomen tuum hominibus, &c. Ioan. 17. Et creditur à nobis sine confusione coniuncta sancta Trinitas, sine separatione distincta. Augu.* εἷς θεὸς ἐν τρισί, καὶ τὰ τρία ἕν. *Vnus Deus in tribus, & tria hæc vnum. vnus Deus pater, ex quo omnia: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia: & vnus spiritussanctus, in quo omnia. Eo, ex quo & per quem & in quo, non naturas dissecantibus, verùm vnius & inconfusæ naturæ proprietates designantibus. Atque id ex eo clarè patet, quòd in vnum rursus colligūtur. Ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia: ipsi gloria in secula, Amen. Greg. Nazanz.*

A tam esse, sed eam in vtero dominæ nostræ sanctæ & gloriosæ Deigenitricis sempérque virginis Mariæ, sibi ipsi ex ea condidisse in propria subsistentia carnem nobis ὁμοούσιον consubstantialem, & eisdem perpessionibus per omnia obnoxiam, absque peccato, anima rationali & intellectuali animatam. In ipsa nanque + subsistentiam habuit, & homo factus est. Et est vnus atque idem Dominus noster IESVS CHRISTVS, qui cũ patre & spiritu sancto conglorificatur. Cæterùm ineffabilem eius vnionem cõsiderantes, rectè naturam vnam DEI VERBI incarnatam carne, quæ anima rationali & intellectuali est animata, profitemur. Rursum differentiam naturarum contemplantes, eas duas esse dicimus, diuisionem nullam introducentes. Vtraque enim natura in eo est. Vnde vnum & eundem profitemur CHRISTVM: vnum filium, vnam personam, vnam subsistentiam, Deum simul & hominem. Omnes verò qui aliter vel senserunt, vel sentiunt, anathemati subiicimus, alienos eos esse à sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia iudicantes. B Itaque quum recta & à sanctis patribus nobis prodita dogmata sic prædicentur, vniuersos vos vt in vnam & eandem catholicam & Apostolicam Ecclesiam conueniatis, hortamur, seu potius rogamus. Non enim graue nobis est, quanuis in fastigio imperij collocati simus, Christianorum omnium consensionis atque vnionis gratia, eiusmodi verbis vti: vt vna ab omnib⁹ laus & glorificatio tribuatur Deo magno, & Seruatori nostro IESV CHRISTO. De cæterò autem, ne quis causam aut occasionem vllam de personis aut syllabis (siue fidei formulis) per intestina dissidia contendendi captet, quoniam ad vnam & eandem rectam fidẽ & sententiam syllabæ (seu formulæ) producunt consuetudinis & status eius, qui hucusque in sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia obtinuit, & per omnia citra innouationem aliquam firmus stabilisque deinceps in tempus omne permanebit. Edictum hoc omnes vbique episcopi & sacerdotes catholici comprobarunt, rectè promulgatum esse dicentes. Qui verò se ab Ecclesia C segregauerant, in schismate & dissidio persistentes, haudquaquam cum ea vniri voluerunt: non aliam quidem ob causam, quàm quòd ad finem scripti disertis verbis adpositum esset, etiam temporibus futuris professionem fidei talem absque rebus nouis stabilem conseruatum iri.

† ἔχει τὴν ὑπόστασιν.

Duæ naturæ Christi ĩ vnã coeuntes dominationem & deitatem. Theologus. Anathema ĩ hæreticos. Cohortatio ad vnionem & concordiã fidei.

Personæ hic̃ eorũ accipiendæ, qui fidei professiones cõposuerunt.

Hæretici in sententia sua persistunt.

CAPVT XXXVI.

IVstinus, postquam Ioãnes cui Sirimis patria fuit, vitam simul & thronum imperantis vrbis morte abiecisset, Eutychium ab exilio, sicuti Iustinianus testamento iusserat, reuocatum, in ecclesiam suam restituit. Qui quatuor exactis annis, Ioannem νηστευτήν, hoc est ieiunum, successorem habuit. Vbi verò Ioannes etiam Catilinus in veteri Roma sedem vacuam reliquit, & ad vitam illam migrauit, Bonoso episcopatus gubernacula mandata sunt. cui Ioannes alius, atque huic rursus Pelagius successit. Post Apollinarim autem Ioannes Alexandriæ in pastoralem cõscendit thronum, & huic deinceps D surrogatus est Eulogius. Hierosolymis episcopatum denuò post Eustochium gubernauit Macarius. Post eum hierarchicam cathedram sortitus est Ioannes, qui purã & inopem vitam in Insomnium monasterio optimè egerat. Apud Theopolim autem Iustinus Anastasiõ Dominini successore pulso, Gregorium substituit, nullis tum in ecclesia nouis rebus motis. Imperator verò crimen illud Anastasio obiecit, quòd sacram pecuniam in alios, quàm episcopum deceret, conferret sumptus, & quòd cõuicio & maledicto imperatorem ipsum petiisset. Quum nanq; interrogatus à quodam Anastasius esset, cur ita profusè pecuniam sacram dilapidaret, & non potius in vsus decentes eam impendens, ita vti opus esset, dispergeret: disertè per cauillationem dixisse fertur, ne à cõmuni pernicie Iustino auferretur. Fama autem vulgatum est, propterea illi Iustinum infensum fuisse, quòd pecunias ei petenti, ille dare noluerit. Affinguntur præterea viro ei alia quædam à nonnullis, qui imperatoris cœptum tegere aut excusare voluerunt. E Postquam Anastasius episcopatu abiit, Gregorius, sicuti dictum est, sedem eam accepit: cuius magna est in poetica laus. A primis enim capillis, in monasticis exercitatus studiis, strenuè ad summos gradus, quum nuper admodum se in eo lanugo prima exhibuisset, contendit. Primùm verò Byzantij monasterio præfuit, vbi etiã ab initio vitam rerum omnium expertem degere cœpit. Postea Iustino iubente, pastorale munus in monte Sinæo suscepit: in quo à Scenitis barbaris obsessus, non minimis circumuentus est periculis. Quibus etiam, vt pacificationem inirent, suasor autórque fuit. Apud hos quum res magnas peregisset, in sacram deinde prouectus est cathedram. Animo & consilio in rebus omnibus optimo fuit: & ad quodcunque negocium se conuerteret, id quàm facillimè conficiebat. Metu minimè perturbabatur. Potestatibus autem, vt facilè illis territus cederet, flectẽdum se haudquaquam præbuit. Liberalis quoque, & admodum munificus, magnificè pecunias largiebatur: vsqueadeò, F vt quocunque, pro eo atque opus esset, progrederetur, quàmplurimi homines eum stiparent atque sequerẽtur, eorum etiam quibus nihil cum eo intercederet cõsuetudinis, & qui nihil ad eum pertinerẽt. Alij insuper qui eum prodiisse audissent, vel vidissent, ad eum confluebant, & honorem mũdanis dignitatibus debitum, præ viri eius obseruantia, secundo loco habebant, auidè sua sponte & videre & audire eum cupientes, etiam de rebus non magni monumenti plerunque verba facientem. Erat siquidem ad arcanum desiderium eorum animis, qui illum quomodocunque cõueniebant, inferendum quàm maximè idoneus, aspectu admodum admirandus, in colloquiis valde iucundus: & si quis alius, & ipse ad id quod deceret cognoscendum acutissimus, & ad faciendũ quàm facillimus. Ad consilium aliis dãdum, atque ad res domesticas & externas diiudicandas, promptissimus. Quapropter multas res optimè gessit, negotia in crastinum differre nõ solitus. Terrori verò erat non tantum Romanis imperatoribus, quũ publica tractaret negotia, quantũ necessitas postularet, & tẽpus flagitaret, verũetiã Persarũ ducibus:

Eutychi⁹ ab exilio reuocatus. Hui⁹ Cõstãtinopoli successor fuit Ioannes ieiunator. Pro Bonoso legendũ puto Benedicto.

Maximarũ ecclesiarum episcop.

Anastasij Antiocheni exilium.

Causa exilij libere nimis dictum.

Gregorius episcopus Antiochen⁹, vir magnus.

A sicuti suo loco à me dicetur. Varius etiam fuit. Aliquãdo nanque multa vtebatur vehementia: nõnunquam iratum se esse præ se ferebat. In primis autem, quum opus esset, maximè in eo eminebat lenitas & mansuetudo. Adeò vt quam commodissimè in eo, quam laudem Gregorius Theologus per virtutis & pietatis studium consequutus fuerat, enituerit + austeritas reuerentia temperata: ita vt altera ab altera non læderetur, sed vtraq; per alteram illustraretur.

Gregorij Nazazeni virt⁹ † τὸ αὐστηρὸν αἰδοῖ σύγκρατον.

Euagr. lib. 5 cap. 6.

CAPVT XXXVII.

Verumenimuerò primo Gregorij episcopatus anno, Persarmenij, qui prius magnæ Armeniæ incolæ nominati fuerant, & Romanis paruerant: à Philippo autem, qui post Gordianum apud Romanos imperium obtinuit, Sapori Persarum regi ita proditi fuerant, vt Armenia quidem quæ minor dicitur, Romanis subdita maneret, B maior autem Christianorum sacra moribus colens Persis sit tradita: Persarmenij inquam isti, quòd grauiter à Persis affligerentur, legésque suas transgredi vi compellerentur, clàm ad Iustinum oratores miserunt, vt sub ditionem Romanorum reciperentur precãtes, quò liberè absque molestia sacros ritus, pro religionis cõsuetudine, deo peragere possent. Iustinus preces eorum comprobauit, pactis conuentis quibusdam ab ipso interpositis, quæ etiam iureiurando confirmauit. Itaque Persarmenij magistratibus suis interfectis, vnà, quod dicitur, * vniuersi sese Romanorum imperio commiserũt, in societatem suam finitimis eiusdem gentis populis, atque itidem alienis pertractis. Apud quos Ardaamanes principem locum habuit, vir genere & dignitate, necnon bellicis & imperatoriis artibus præstans. Hac verò de causa quum Chosroes imperatorem incusaret, tale ab eo responsum tulit: Finem suum pacis pacta conuenta habere: insuper autem fieri haudquaquam posse, vt Christianos pacis finitæ tempore, ad populares suos C confugientes ipse non reciperet. Hæc quidem ille, atque his similia alia respondit. & quanuis talia diceret, minimè tamen se ad bellum instruxit: sed ocio solito deditus, deliciis diffluxit, post rationes & voluptates suas omnia habens. Virum autem quendam genere sibi propinquum, Martianũ nomine, Orientalium copiarum ducem designatum, aduersus Persas misit, neque exercitu iusto, neque apparatu belli alio satis instructum. Hic cum manifesto periculo, & quod dicitur, cũ ipsius Orientis euersione, in Mesopotamiam primùm est profectus, paucos admodum milites, eósque inermes secum ducens: ad quos accedebant fossores & sarctores, & boum actores vndequaque coacti. Et cũ Persis apud Nisibim leui certamine cõgressus, quum meliore loco res eius essent, Persis nõdum satis paratis, vrbem eam obsidere quàm hostes persequi maluit. Oppidani porrò propter tam splendidi scilicet belli apparatus contemptum, portas non clauserunt, sed fœdissima etiam in Romanũ exercitum conuitia iecerunt. Plurima verò prodigia, Romanorum futuras clades portendentia, tũ visa sunt: & bos recens genitus in initio belli cõspectus est, ex cuius ceruice duo capita eminebãt. D

Maior Armenia Persis à Philippo imperatore dedita.

Persarmenij ad Iustinum deficiunt.

** πανωδὶ.*

Ardaamanes dux.

Iustini ignauia.

Martianus non satis instructus aduersus Persas missus.

Is occasionẽ rei bene gerẽda prætermittit.

Prodigia.

Bos biceps.

CAPVT XXXVIII.

Posteaquam autem Chosroes se ad bellum probè instruxit, Ardaamanem aliquatenus productum, Euphratem in regno suo transmittere, & ad Circesiũ (qđ dicitur) in Romanorũ ditionem excurrere iussit. Est autem Circesium oppidum commodissimum & munitissimum, ad fines Romanorum imperij situm. Muro nanque firmissimo atque altissimo circundatum est. Quin & Euphrates & Aboras fluuij id circũfluentes, & in insulę formam redigentes, inexpugnabile efficiunt. Ipse autem cum copiis suis Tigri amne traiecto, magnis itineribus celeriter ad Nisibim venit: quę, sicuti dictum est, à Martiano obsidebatur. Hęc ita à Persis agi, Romani ignorabant: vsqueadeò, vt Iustinus multorũ sermonibus adductus, qui Chosroem iam mortuum esse, aut non longè à morte E abesse nunciabant, Martiano valde succenseret, ꝙ Nisibis expugnationem protraheret: ad quem etiam quosdam misit, qui illum ad claues portarũ quàm celerrimè afferendas excitarent. Vt autem res minus ex sententia successit, & Iustinus risu & probro se dignum exhibuit, qui apud talem & tantam vrbem, quæ efficere nequiret, conaretur, ad quam scilicet tam exiguus exercitus assidebat: res ea primùm Gregorio Theopolis antistiti ab episcopo Nisibeno renunciata est. Erat enim is Gregorio, à quo pecuniam ingentem acceperat, amicus quàm maximé. Et dabat præterea operam, vt vrbs ea propter ærũnas, quas à Persis patiebatur, in potestatem Romanorum rediret. Itaq; is Gregorio, quæ in Perside gererentur, suo quæque tẽpore insinuando, significabat. Ea porrò ad Iustinum Gregorius scribebat: de subita etiã Chosroæ expeditione certiorem eũ faciens. Atq; ille more suo deliciis & luxuriæ deditus, fidem habere episcopi scriptis supersedit, ea quæ cupiebat geri etiam ratus. In hominibus namque molliter & dissolutè viuentibus, ad ignauam socordiam gloriosa * audacia accedere solet. F Neque illi euentis rerum fidem habent, si alium quàm ipsi volunt, exitum consequantur. Iustinus ergo Gregorio rescribẽs, ea quæ is renunciasset, tanquam falsa omnino essent, reiiciebat. Atque vt etiam vera essent, Persas tamẽ vrbis expugnationẽ non præuenturos esse. Qui etiamsi præuenirent, eos tamẽ inde fœdè atque turpiter repulsum iri dicebat. Et Acaciũ quendam delectum, virum proteruum, † cõfusionem planè dicas, ad Martianũ misit, cum eiusmodi mãdato, vt etiamsi Martianus vrbem cepisset, & pedem alterũ in ea posuisset, dignitatem statim deponeret, eámq; ipse sibi Acacius sumeret. Quod sanè is fecit, Imperatoris iussa non ex illius cõmodo exequutus. Postq̃ enim eò venit, Martianũ illico in hostili terra dignitate priuauit, re ea militib⁹ nõ renunciata. Sed enim qui in exercitu ordines ducebant, vbi ducem magistratum deposuisse cognouerunt, vlterius perseuerare in castris nequaquam voluere: sed paulatim hinc & inde palãtes diffugere, ridicula illa obsidione soluta. At Adaarmanes copias secũ martem spirãtes, nõ solùm

Persarũ aduersus Rom. expeditio.

Circesium oppidum.

Martianus Nisibim obsidet.

Ridicula Iustini ad Martianum mãdata.

Nisibenus episcopus Gregoriũ Antiochenũ, atq; is Iustinũ de rebus Persarũ certiorẽ facit.

Scripta talia Iustinus contempsit.

Ignauorũ hominũ πάθος.

** πρὸς τῷ ἀγεννεῖ καὶ τὸ θράσος.*

Marciano Acacius suffectus.

† σύγχυσιν.

A ex Persis, sed etiam barbaris qui Scenitæ dicũtur, delectas ducens, Circesio præterito quàm plurimum Romanorum rebus intulit detrimenti. Ferro namque & igne pleraque loca vastans, neque moderatum quidquam, propter defensorum solitudinem, vel cogitans vel faciens, non pauca castella cepit. Et quòd ibi nemo cum imperio esset, tum autem quòd Romani propugnatores in castello Daras à Chosroe clausi forent, faciendum sibi liberè quod vellet statuit. Castris autem inde motis, Theopoli animum adiecit: & partem copiarum maximam, ipse nõ profectus, eò misit, quæ spe sua falsæ, & ab vrbe ea sunt reiectæ: propterea quod, nullli in ea, aut sanè quàm pauci ciues mansissent. Profugerat verò etiam episcopus ipse, & sacra secum vasa & donaria extulerat. Nã & magna muri pars corruerat: & plebs nouarum rerum studio, sicuti eiuscemodi tẽporibus accidere solet, tumultum mouerat: & tandem desertam relinquens vrbẽ, inde excesserat, nemine prorsus hostibus resistere aut obuiam ire conante. Adaarmanes postquã voto suo & Theopolis direptione excidit, ignem olim quidem Heracleæ, postea

Chosroes ipse oppidum Daras obsidet. Persæ Theopolim desertam & vacuam inueniunt.

B autem Gagalicæ dictæ vrbi iniecit: & ad ✶ Seleuciam, quam Nicanor Seleucus condidit, locupletem quidem illam primùm & populosam, postea verò tempore collapsam, & ad paucitatem redactam, progressus est. Hæc quum resistere illi non posset, pacto quodam interueniente, in eam est receptus. Vbi sanè præter conuenta multa egit: & ciuitate direpta, vicinis quoque locis circumcirca dispoliatis, inde abiit. In præda reliqua, & episcopum & magistratum vrbis summum cepit. Nec pauciores in reditu ille clades Romanæ ditioni intulit, nemine videlicet prohibente, præter paucos admodum milites, qui ab Imperatore missi fuerant. Horum ductor magnus erat, qui antea argentariæ mensę in vrbe Imperante pręfuerat, postea autem vnius ex Imperialibus ædibus curam suceperat. Ii quum terga vertentes fugerent, parũ abfuit quin ab hostibus sint excepti. Hisce reb⁹ confectis, Adaarmanes Chosroẽ nõdum vrbẽ quã obsidebat cepisse reperit. Magnum autem aduenĩẽs illi attulit momentũ, quòd quùm suis animũ

*Gagalicam incendunt, olim Heracleã dictam. Seleuciã diripiunt. * Euagr. Apameam habet, & Nicanoris Seleucum.*

Episcopum & præfectũ eius capiunt. Magn⁹ Ro. dux.

C addidit, tum hostes plurimùm exterruit. Inuenit vrbem muro nudatam, & aggerem ingẽtem prope illam factum. Helepoles extructæ stabant, & catapultę, quas vulgus † machinas seu tormenta, saxa ex edito loco iacientia, vocare cõsueuit, quibus vrbem hyemis tempore Chosroes in potestatem suam redegit. Cui Ioannes Timostrati filius præfuit. Hic eius obsidionem non admodum curauit, seu vrbem potius ipsam prodidit. Nam & hoc tum sermonibus ita iactatũ est. Obsedit eam Chosroes mensibus quinque, & aliquot insuper diebus: cepitque, nemine propè propugnante. Et ciuibus ex vrbe multitudine varia ductis, partim eos ferro concidit, partim viuos in captiuitate ser uauit. Vrbem ipsam, vtpote opportunam & commodam, pręsidio imposito retinuit. ipse verò tropæo eo superbus, domum est reuersus.

Daras oppidũ Persæ recipiunt. † μηχανὰς λιθοβόλους.

CAPVT XXXIX.

Ea re Iustinus cognita, nihil prorsus rectè aut prudenter mente agitans, neque casum talem humaniter ferens, in phrenitidis morbum & insaniam incidit: ita vt nihil quicquam earum rerum quæ fierent, intelligeret. Imperium autem à Tiberio administrari cœptum, qui honorem præcipuum Iustino acceptum ferebat, ex Thracia oriundus. Hunc pridem Iustinus cum plurimis militarium copiarum milibus aduersus Abares miserat: & captus ille statim in prima congresione ab eis fuisset, militibus eius nequaquam barbarorum conspectum sustinentibus, nisi eum diuina Prouidẽtia inde ereptum, Romanorum imperio manifestò conseruasset. Quod sanè Imperium ad id discrimen peruenerat, metuendum vt esset, ne Iustini præter rationem omnem susceptis actionibus, vnà cum repub. corrueret, & in barbarorum potestatem perueniret. Quum igitur Iustinus tã grauiter morbo affectus esset, neque quidquam earũ quæ agerentur rerũ animaduerteret, Tiberius con E silium commodum, rebúsque præsentibus opportunum admodum cepit, quo casum & errorem omnem correxit. Traianum enim, virum præclarũ ex senatu, canicie & prudentia multos antecellentem, ad Chosroem mittit: & legationem non Imperij aut reip. sed solius Sophiæ Augustæ Iustini coniugis nomine, ad Chosroem instituit. Cuius etiam literæ ad eum regem scriptæ sunt, quibus illa ærumnam casumque mariti & rempub. principe carentem deplorabat: nequaquam decorum esse addens, illum viduæ mulieri, & principi iacenti, reipublicęque perturbatę insultare. Nam & ipsum aliquando ægrotãtem non solum in persimilem casum incidisse, verumetiam præclarissimos quosque medicos ex ditione Romana ad eũ missos venisse, qui arte sua & cura debita ægritudinem illius dispulissent. Legatione tali audita Chosroes flexus est: & quum in animo habuisset, primo quoque tempore expeditionem in Romanorum terram suscipere, triẽnales tamen inducias Orientis partibus concessit: ita vt nihilominus † Armeniam, quæ bellum aduersus eum parasset, F nemine res Orientales ✶ turbante, aggrederetur. Porrò rebus Oriẽtis in eum statum adductis, Sirmium à barbaris captum est, quod Gepides dudũ tenuerant, & Iustino donauerant, sua sponte inde decedentes. Interea Tiberius Sophiæ instinctu Cæsar à Iustino, qui meliusculè morbo remittente habebat, declaratur.

Iustinus phreneticus. Tiberius imperium Ro. administrat.

Imperium Ro. in summum adductũ discrimẽ

Legatio & literæ ad Chosroen, nomine Sophiæ Augustæ, missæ.

*Induciæ triẽnales cũ Persis. † ἀρμενίαν ἐπελθεῖν. * παρενοχλοῦντος. Sirmium à barbaris captum.*

CAPVT XL.

Cæterùm coronam imperatoriã ei impositurus, ea verba disertè ad eũ est proloquutus, quæ memoriã omnem veterem & nouã longè excellunt. Quum namque Iustinus commodè per ✶ dilucidum interuallum scilicet cõpos mentis esset, idq; diuina Prouidentia, vt simul & peccata errataque ipse sua proferret, & in remp. ordinem meliorem inferret. Quúmque omnes, atque ipse etiam Ioãnes sacrorum antistes, cuius antea meminimus, cum sacerdotibus suis in hypæthro siue subdiali

*Iustinus Tiberium Imperatorem creat. * ἐν ὑπολείψει γινομένῳ.*

Iustini ad Tiberium verba.

A Imperialis aulæ palatio, congregati essent, quo loco hæc agi celebraríque fas est, Imperatoriam coronam sustolens, purpureamque vestem, vt ea Tiberio imponeret, qui comes antea excubitorum fuerat, ita propalàm verba fecit. Ne te vir optime, vmbra ista phãtasiæ seu apparatus huius, & vestis hæc decipiat: quibus & ipse, præterquam deceret, transuersim raptus, non sensi meipsum supremis pœnis obnoxium reddere. Tibi verò curæ erit, vt peccata quoque mea corrigas. Corriges autem, si rectè & benignè rempub. administrabis, nec omnino istis tibi parendum erit (principes demonstrans) nam & ipsi me in eas quas cernis erumnas coniecerunt. Alia insuper eius generis adduxit, quæ ad consternationem & lachrymas prolixas auditores commouerunt. Postremò verò omniũ intulit. Honora Deum & Ecclesiam eius, & olim quidem heram & dominã, nunc verò matrẽ tuam. Qui facultates & possessiones habẽt, habeãt: quibus eæ desunt, eis tribue. Perinde atq; in teipsum, ita in omnes animum intẽde. Nosce verò & quis antea fueris, & quis hodie factus sis. Si peccare B non vis, ne arrogans & superbus fueris. Ipse namque vides, quis ego paulo antè fuerim, & quid nũc sim. Pauperes imprimis dilige, & eleemosynæ apud te non deficiant. Et quum precatio ab episcopo facta esset, Tiberius ad pedes Imperatoris se abiecit. Atq; ille subinferens: Si, inquit, volueris, sum: si nolueris, nõ sum. Deus qui fecit cœlum & D terram, omnia quæcũque tibi dicere oblitus sum, ipse in animum tuum subiiciat, confirmans, atque ab ipso nunc initio instituens te sanctissimo timore suo: per quem omnia tibi rectè atque feliciter euenient bona. Iustinus iunior vbi in imperio cũ Tiberio annos tres exegisset, vita excessit. Ipse solus annis duodecim, & mensibus decem cum dimidio Imperium gubernauit: cum Tiberio annis tribus, mense vnominus: ita vt Imperij eius anni omnes quindecim sint, & menses nouẽ cum dimidio. Iustinus, quæcunque templa Iustinianus magna vsus liberalitate magnificè construxit, ea accessionib⁹, donariis & sacris vasis pluribus ipse exornauit. Et summã magni tẽpli testitudinẽ collapsam, & quindecim cubitos sustulit, & decẽtissimè, ita vt hodie cernitur, restituit. Et quum pietatis esset studiosissimus, in vita quotidiana tamẽ perquàm dissolutus fuit. Liber hic historiarũ decimus septimus, tempus complectitur sexaginta E & quatuor annorũ: quum ab orbe condito sexies millesimus + nonagesimus octauus, à diuina autem Domini natiuitate quingentesimus nonagesimus tertius ageretur annus.

Princeps non semper consiliariis suis parere debet.

Præcepta saluberrima de Imperij administratione.

Precatio in Imperatoris coronatione.

Timor Domini.

Iustini mors

Liberalitas Iustini in ecclesias.

Huius tomi anni.

Neoterici numerant 4554.

Computatio annorum istorum cum aliis Chronicis scriptoribus non concordat. Secundum quosdam enim obitus Iustini in annum Domini 582. secundum alios in 576. incidit.

DE PRIMA ET SECVNDA IVSTINIANA, & item de Iustinopoli.

Apud Dardanos Europæos, qui ad Epidamni fines accolunt, regio Tauresia dicta fuit: Iustiniani qui orbem terræ ædificiis exornauit, patria. Locum eum breui muro circundedit, in quadranguli formã structura redacta, atque in angulo quoque turri vna excitata, τετραπυργίαν, hoc est, quatuor turres habentem effecit, & ita nominari curauit. Ad hanc, vrbem præclarißimam condidit, quam Iustinianam primam vo- C *cauit, nutricia hæc præmia altrici suæ tribuens. ibi verò & aquæ ductum, vt ciuitas lymphis affatim abũdaret, fieri fecit. Addidit alia insuper egregia opera, Dei templa plurima, domicilia principum virorum magnifica, porticus amplas, iudicum curias pulchras, fontes, plateas, vicos, balnea, rerum venalium fora. Vrbs ipsa ingens & populosa, & tractus eius totius metroplis: vt quæ Illyrici vniuersi archiepiscopum sit sortita, cuique oppida eius gentis reliqua omnia, pro magnitudine sua, debitum exhibuerint honorem. Et auxit illa Imperatori ei gloriam, quæ alumno tanto celebretur. Atque ipse ambitione & liberalitate quadã illi, qui eam ita ædificiis excoluerit, gratiam referre contendit. Erat præterea in Dardani oppidum vetus, vlpianum nomine. Huius mœnia, quòd nulli vsui essent, demolitus, ad eam qua nunc id spectatur, pulchritudinem perduxit. Vrbem hãc Secundam Iustinianam appellauit. Non longè ab hac vrbem quoque aliam, quæ nulla antea fuerat, condidit: quam de auunculi nomine Iustinopolim vocauit. Procop. lib. 4. de ædificiis Iustiniani.*

DE BVLGARIS. παρέργως.

Terbelis Bulgarorum dux, sub Iustiniano Rhinotmeto floruit. Et Iustinianus ipse, Cõstantinúsque Heraclij filius, vectigales eius fuere. Hic aurũ & argẽtum, quo arcas impleuerat, dextra quidem aurum, sinistra autem argentum promens militibus suis, quòd Abares prorsus bello Bulgari ipsi sustulissent, distribuit. Interrogauit autem quosdã Abarũ captiuos, quãnam ob causam princeps eorum vnà cum gente vniuersa interiisset. Cui illi responderunt: Quòd criminum delationes & accusationes inter eos inualuissent, quibus fortis- F *simi & prudentißimi quique Abares sublati essent. Ac sic deinceps factum, vt homines iniqui & fraudulenti in societatẽ & decuriam iudicum peruenerint. In causa etiam fuit ebrietas, quum namque vini prouẽtus exuberaret, ebrij omnes fuere. Deinde auarorum iudicum sordes. Consilia præterea fraudulenta, quibus alius alium circumuenit. Omnes enim venales facti, & alter alterum dolis est aggressus. Ex his ipsis causis internecionora processit. Terbelis hisce verbis auditis, Bulgarisque suis conuocatis, leges tulit. Si quis prodiret accusator, vt non prius audiretur, eíve assensus præberetur, quàm de crimine probè esset quæsitum: Ac si criminator per calumniam mentitus esse cõperiretur, vt is morte pœnas penderet. Ne quis homini furi & fraudatori alimenta præberet: id verò si quisquã facere ausus fuisset, vt publicatis bonis eius, ipse proscriberetur: Furis autem & fraudatoris crura frangerentur. Porrò vineta omnia radicitus excindi iußit. Et mendicantibus quidquam dari vetuit, vt scilicet pro se quisque sibi ipse victum quæreret, neque ad egestatem delaberetur. Legum talium transgressoribus, bonorum publicatio & proscriptio proposita. Ex Suid.*

Causa internecionis gentis Abarũ. Præcipuè

hoc de iudicibus corruptis intelligendũ, quos Alexander Seuerus Imp. fures appellauit.

DECIMIOCTAVI TOMI CAPITA.

A ECCLESIASTICAE HI- D STORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSOCTAVVS.

CAPVT I.

SVSCEPTA Imperiali administratione Tiberius, ad partes omnes reipub. se conuertit, vt quũ disciplinam rectisſimè ciuilem restitueret, tum bellicis expeditionibus cõmodisſimè omnẽ Romani imperij ditionem
B
recuperaret, & constitueret. Fuit autem Tiberius procera corporis statura, & vultu non solum inter principes viros, verumetiam omnes propè homines decentisſimo. Ita vt forma quidem Imperio dignus, animo autem placidus esset, & qui humanitate & misericordia quàm maximè gauderet: ipso solum aspectu, vt ita dicam, omnes ad se inuitãs atque alliciens. Eas autem diuitias & copias amplas sibi esse putabat, si prolixè non solum ad necesſitatem, sed etiam ad abundantiam aliis largiretur. Nec ille respiciebat, quid recipere petentem oporteret: sed quid Imperatorem Romanorum dare deceret. Quòd si auri quidquam ad eum perueniebat, violenter cum subditorum lachrymis collectũ, adulterinum id & venenosum esse existimabat. proinde ciuibus ditionis suæ omnibus annuum etiam tributum remisit: & quoscũque agros Adaarmanes expeditione sua vastauerat, immunitate & libertate summa donauit, vltra modũ etiam, & detrimenti accepti rationem. Magistra-
C
tibus quoque & dignitates gerentibus pensiones illegitimas condonauit, quibus priores principes subditos ipsi suos vendere soliti fuerant.

Statura, mores & virtutes Imperatoris Tiberij.

CAPVT II.

ITaque pecunias non rectè exactas in vsum decentem conuertens, ad bellum hostibus inferendum splendidè se armauit: & exercitu heroico ex subalpinis populis, & Rhenum accolentibus gentibus, præterea ex Massagetis, Pæonib⁹, Mysis, vnà cũ Illyricis & Isauris, atque etiã ex Scythis, optimis strenuisſimisque quibusque viris delectis, ita vt centũ milia & quinquaginta * turmas fortisſimorum equitum haberet, conscripto, expeditionem aduersus Chosroem suscepit. Quũ ille statim, post Daras castellũ captum, Armeniam ingressus esset, atque inde circa mesſis tempus ad Cæsaream contendere in animo haberet: quæ principem locũ apud Cappadocum gentẽ sortita, primas inter vrbes reliquas ferebat. Vsque adeò verò iam res Romanorum contemnebat, vt etiam oratores qui ad eum venerant, in conspectum suum non admitteret, sed ad Cæsaream vrbem eos se sequi iuberet, ibidem postulata eorum auditurus, responsumque eis re deliberata daturus. Eò autem vbi peruenit, & exercitum Romanorum, qui eũ præuenerat (quem Iustinianus ducebat, frater Iustini illius, à Iustino imperatore miserandum in modum cæsi, rei bellicæ & ipse egregiè peritus) conspexit, & iam tubæ clasſicum canebant, signaque militaria sublimia ferebãtur, ac dux ipse vnà cum tam splendido apparatu animum magnũ spirabat, atque ex aduerso vociferabatur, equitatusque tantus aderat, quan-
E
tum nemo vnquam Imperatorum in animo saltem est imaginatus: apparatu tanto & re tam subdita atque inopinata consternatus, ex intimo pectore ductis suspiriis, altius indoluit atque eiulauit, neque pugnæ initium facere voluit. At ipso tempus prælij extrahente, atque arte & fraude dilationem texente, Curs Scyta, cuius curę dextrum cornu commissum fuerat, impetum in eum facit. Huius vim confertam quum Persæ sufferre nequirent, ordinesque suos relinquerent, multi ex eis cæduntur. Deinde extremum hostium agmen Curs aggreditur, vbi instrumentũ aulicum Chosroæ & exercitus eius apparatus erat. Hic preciosisſimas quasque res eius & instrumentum omne, ipso inspiciente & tolerante Chosroe, † quod facilius is impresſionem suam quàm ipsius Curs sustineri posse existimaret, diripit. Et derepentè ingentis pecuniæ dominus factus, iumenta quoque vnà cum impedimentis abducit: in quibus etiam, qui ab eis perinde atque Deus colitur, ignis erat. Et Curs Pæana canens, Persarum aciem circuit, & tandem circiter primam facem ad suos redit: qui
F
adhuc ordines sos, sicuti acies structa fuerat, seruabant, quòd neque Chosroes aggressus eos esset, nec ipsi initium pugnæ fecissent. Paucis verò velitaribus præliis, vnis tantum aut binis ab vtraque acie congresſis, sicuti fieri assolet, commisſis, Chosroes frequentes per noctem ignes accendit, nocturnum prelium experturus. Et quum Romanorum exercitus in duas partes diuisus esset, nocte intempesta, vigiles earum copiarum quæ Borealem plagã versus excubabãt, inuadit: eisque repentina impresſione disſipatis, exercitu vniuerso Melitinem, quę in propinquo erat, contendit: quã ab incolis & custodibus vacuam Persę incendunt, seque ad Euphratem traiiciendum instruunt. Porrò quum eos Romanorum copiæ à tergo consequerentur, saluti suæ timens Chosroes, elephante cõscenso, fluuiũ tranat, & multos ex militibus suis in amne eo, qui illis pro sepulchro fuit, amittit. Multos etiam qui ex vndis traiicientes euaserant, secum abducit. Huiusmodi ille summam pœnam postquã pro iniuriis Romano imperio illatis persoluit, vlterius in partes Oriẽtales est progressus,

Copiæ militares eius aduersus Persas cõtractæ.

Equitatus Tiberij maximus.
** ἴλας, alas. Euagr. li. 5. cap. 24.*

Iustinianus Romanus dux.

Curs Scytha in Romanorũ partibus secundum cũ Persis equestre certamẽ committit.
Ignẽ Persæ p deo colũt.
† ἀνικητοτέραν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιστροφὴν τοῦ Κοῦρς ἡγουμένου.

Chosroæ clades & fuga.

Iustinianus dux rectè rẽ gerit. *Lex Chosroæ, ne postea Persæ Romanis bellũ inferant.* *Eiusdẽ mors*

A Vbi eiuscemodi inducias vt eum nemo aggrederetur, habuit. Iustinianus autem cũ exercitu omni Persidem est ingressus: ibique hyeme transacta, qui ei resisteret, inuenit neminem: Atque exercitu non diminuto, circiter æstiuum solstitium inde reuersus, cum magna & pręclara gloria, circa confinium, æstatis reliquũ consumpsit. Exinde Chosroes rebus desperatis, doloreque ingenti confectus, & fortunę vicissitudine exanimatus, cum dedecore vitam amisit: & perinde atque sempiternã columnam atque monumentum fugæ suæ, legem illam, ne quis postea Persarum rex aduersus Romanos bellum gereret, post se reliquit. Ab eo regnum ad Hormisdam filium peruenit, de quo postea dicemus.

Hormisdas Chosroæ successor.

CAPVT III.

Terræmotus Antiochenus.

TErtius iam imperij Tiberij agebatur annus: & Antiochiæ rursum maximus terræmotus circa meridiem coortus, publicas & B priuatas ædes ad ipsa vsque fundamenta concussit, minimè tamen in terrã prostrauit. Ipsa verò vniuersa Daphne, quasi ✶ succisiuum eius opus facta, corruit. Euenere tum alia quoque non solum Theopoli, verumetiam in vrbe ipsa Imperante, memoratu digna, quæ ciuitates eas maximis motibus concitatis conturbarunt atque perterruerunt. Quę quum initium ab ardore & æmulatione diuina sumpsissent, legitimum etiam finem sunt consequuta.

* πάρεργον.

CAPVT IIII.

Anatolius Antiochiæ diis sacrificauit. Euagr. eod. cap. 8.

ERat Theopoli Anatolius quidam, ex plebeiis ille quidem & ignauis vnus, sed qui postea multis se & variis negotiis ingesserit, & Theopolitanorum res potissimùm administrarit: qua ex causa in Gregorij, vrbis eius sacrorum antistitis, amicitiam peruenit. Et quum eo nomine frequentius ad eum iret, potestatem maiorem ex C eius consuetudine est consequutus. Anatolius iste crimine sacrificiorum diis oblatorum accusatus, vnà cum aliis, vt sacer & execrabilis, res graues & absurdas admisisse compertus est. Cæterùm quũ Oriẽtis præfectum donis expugnasset, parum abfuit quin vnà cum popularibus suis (multi namq; cum eo piaculi eius participes capti fuerant) euaserit. Multitudo autem motu concitato, consilio tali obuiam iit. Illusit ea antistiti quoque, quasi & ipse detestandorum illorum hominum socius esset. Et dæmõ quidam seditiosus & pestilens nonnullis persuaserat, quòd Gregorius etiam cum Anatolio sacrificasset. Atque is propè à plebe vehementer infesta & irata interfectus est. Et in tantũ fama eius rei increbuit, vt Tiberius quoque Imperator non aliter atque per ipsius Anatolij vocem, criminis eius veritatem inuestigare voluerit. Itaque Anatolium, & qui cum eo capti erant, Cõstantinopolim venire iubet. Quod vbi Anatolius cognouit, ad Deigenitricis imaginem in carcere alicubi ex funiculo dependentem, + versis in tergum manibus, procurrit, supplicantis scilicet & deprecantis in morem. At illa impurum & execrandum illum detestans, simul & criminis tanti D arguens, totam se ab eo auertit: miraculo mediusfidius horrendo, & memoria sempiterna digno: quod captiui omnes, qui in custodia seruabantur, & quibus cura carceris cõmissa fuerat, oculis ipsi suis viderunt, & omnibus renunciarũt. Imago ipsa fidelibus etiam quibusdam conspecta est, eos ad contumeliam suam vindicandam concitare, filio suo ab Anatolio contumeliosè iniuriam factã esse dicens. Postquam verò Byzantium Anatolius venit, & flagris quàm maximè tortus est, nihil est contra episcopum proloquutus. Verùm ibi quoque magnorum malorũ & seditionis populo ipse cum popularibus suis causa fuit. Quum namque quosdam, sententiis ferendis, non iugulandos, sed ostracismo mulctãdos esse, iudicatum esset, plebs ardore diuino accensa, vniuersam vrbem turbulento motu repleuit: sæuiensque & grauiter eam rem ferens, eos qui ad exilium damnati fuerant, raptos, & piscatoriis nauibus impositos, igni viuos combussit. Et quùm populus eiusmodi sententiam tulit, tum cõuicia etiam in Imperatorem iecit, & aduersus episcopum suum Eutychium vociferatus est, perinde atq; illi fidẽ abiecissent. E Quin multitudo Eutychiũ quoque, eosque quibus quęstio mãdata fuerat, in locis omnibus inuestigatos interfecisset, nisi quę omnia gubernat diuina Prouidentia, illos quidem è medio surripuisset: ferocientis autem multitudinis ardorẽ paulatim ita restinxisset, vt nihil absurdi committeretur. Porrò Anatolius bestiis primùm in amphitheatro obiectus, & abundè ab illis dilaniatus, in crucem postea est actus. Verùm ne sic quidem impiorum flagitiorum pœna est defunctus. Siquidem execrandum illius corpus (quod nunquam historiis proditum est) lupi inde detractum deuorarunt. Quidam verò Antiochiæ fuit, qui res eas illi obuenturas diuinauit. In somnis enim se vidisse dixit, Anatolij complicumque eius iudicium plebi, quæ de eis sententiam ferret, commissum esse. Vir pręterea magnus Imperialibus ædibus pręfectus, quamuis Anatolium defenderet, proloquutus tamẽ est, conspectam sibi esse Deimatrem vehementer se obiurgantem, & talia ferè dicentem: Quousque F tandem Anatolium propugnas, qui tam impudenter supra modum in me & filium meum illusit? Sed hæc hactenus.

Idẽ flagitij eius reus agitur.

† ὀπίσω στρέψας τὰς χεῖρας.

Dina virgo preces eius supplicantis reiicit.

Constantinopolitanæ plebis tumult⁹, propter leniorem in idololatras iudicum sententiam.

Anatolij graue supplicium.

Vindicatorũ gentilium sacrorum exemplum.

CAPVT V.

TIberius porrò vbi Iustinianum non eadem fortuna, qua antea, rem aduersus barbaros gerere cognouit, illi quidem præfecturæ Orientalis dignitatem, post Iustini obitum, abrogauit: & Imperatoria corona dudum sumpta, ducem alium militarium in Oriente ordinum creauit Mauriciũ, qui paulo pòst successor etiam Tiberij fuit. De eo mox, loco suo dicemus. Qualis enim & quantus fuerit, ex Imperio eius colligendum, quod virum eum clarius manifestiusque hominibus exibuit, quum illi + summam quodcunque vellet, arbitrio suo faciendi potestatem dedisset. Qua re etiam factum, vt domesticæ eius res & arcanæ in publicum proferrentur. Hic igitur Mauricius copiis militaribus receptis, vltra

Mauricius in præfectura Orientis Iustiniani successor.

† τὸ ἀντίξοον ὡς ἐρᾶν παραχῶσαι.

Mauricij ducis in Oriẽte præclaræ res gestæ.

A Romani imperij fines progressus,& quęcunque erant idoneo commodoque loco Persis castella adortus,ea cepit:tantamque prædam inde egit,vt vrbibus & insulis & agris, quicunque deserti antea fuissent, colonos imponeret, & quæ à multo tempore vacuę iacuissent,terrę,eas ad fructum vbertim ferendum cultura præpararet.Ex eis colonis strenuas etiam & fortes cōscripsit copias,quæ contra alias quoque gentes egregium bello robur ostenderunt. Effecit is etiam, vt domus vniuersæ seruis complerentur:& vt in abundanti rerum omnium copia, leui facilè precio omnia vænirent. Conflixit quoque cum fortissimis quibusque inter Persas viris,Imperatoriaque arte celeberrimis: cum Tamichosroe videlicet illo, & Adaarmane, qui cum validissimis exercitibus cum eo sunt congressi.Sedenim quomodo ille,& quid prelio cum illis commisso gesserit,in præsentia mihi dicere facile non est, ad alia quæ instituti nostri sunt properanti. Tum quidem in ipsa pugna Tamichosroes non equidem Romani exercitus virtute,sed religione sola, & sincera in Deum fide ipsius ducis cecidit. Adaarmanes autem prælio excedens, habenis omnibus quàm maximè laxatis fugit, non paucis suorum amissis. quum quidem Alamundarus qui Scenitas barbaros ducebat, victoriam prodidisset:quippe qui Euphratem traiicere, & Mauricio in prælio adesse, contra Scenitas Arabes pugnanti,noluerit.Ea namque Arabum gens inuicta maximè,equis celerrimis, ventisque ipsis velocitate simillimis insidens, sicubi concludatur,nō capitur, & locis ad insidias capiendis hostes facilè præuenit. Sed & Theoderichus ⁎ Scythicorum ordinum dux,in pugna non affuit:verùm extra telorum iactum quàm maximè consistens, se cum suis effusæ fugæ commisit. Ab ea victoria cum amplissimis tropæis reuersus,triumphum egit, atque omnium hominum ore celebratus est.Summi verò honoris via progressus, etiam ad Imperiale fastigium conscendit: quum Tiberio iam vitæ finis adesset, qui illi filiam Augustam, & cum ea loco dotis Imperium ipsum dedit.Non ille quidē longo admodum tempore in Imperio transacto, sed monumento tamen sempiterno ad æuum omne relicto, per res quas per vitam bene egit. Eas verò verbis complecti,non ita facilè videtur.Maximum autem probè ab eo gestorū, & quasi quædam hæreditas,quam Imperio post se reliquit, illud est,quòd Mauricium,virum admirandum,Imperatorem renunciauit. Quin etiam nomina sua genero & filiæ indidit,Mauricio quidem Tiberij, Augustæ verò Constantinæ nomine imposito.Itaque quum Tiberius videret,ex hac deinceps vita sibi migrandum,naturæque legibus cedendum esse, atra illum bili affligente, Mauricius Imperator dictus,purpura conspicuus honorem & dignitatem meræ summæque potestatis recepit.Tiberius etenim in hypęthram illam Imperialis palatij aulam progressus,Antistitem sacrorum (Ioannes autem tum adhuc ecclesiæ clauum gubernabat) eò euocauit: atque insuper conuentum sacrarum dignitatum coegit,satellitumque suorum & corporis custodum, eorum quoque qui Imperiali honori accensentur. Tum autem quicunque in populo præclari erāt,ad se acciuit: vbi nomine eius Ioannes verba fecit, Orator egregius, & Romanarum legum peritus,& propter insignem eloquentiam Imperatoris iussa pro concione exponere solitus,& quæstoris dignitatem gerens. Aderat igitur Imperator ipse in noui Principis electione,vnà cum filia Constantina, quam Mauricio vitæ simul & fortunæ sociam dederat. Prius autē quàm Imperatoris noui renunciatio promulgaretur, ad conuentum eum ita verba fecit:

Tamischoroes, Adaarmanes, Persæ.

Ii à Mauricio victi.

B

Alamundarus Scenites rem Romanam prodidit.

⁎ Hic quoque Gotthi Scythæ dicuntur.

C

Res Tiberij Imperatoris.

Electio & renunciatio Mauricij Imperatoris.

D

CAPVT VI.

Viri Romani, præclarissimum apud omnes gentes nomen, & propter amplitudinem glorię omnibus omnium linguis celeberrimum: Magnæ me nunc curæ & solicitudines circumstant. Quarum alteræ, vt quæ me relinquere oportet, ea rectè constituam,adurgent:alteræ verò, migratione ipsa,qua à vobis disiungar,exterret.Ea namque rationem actæ hic vitæ vniuersitatis huius conditori reddere cogit. Et nunc vsurpata mihi E dudum libertas & securitas,in timiditatem ingētem est conuersa.Quibus etenim † prolixior est faciendi quæ velint potestas, eos peccata plura consequuntur. Sedenim quam de Imperio concepi curam,acrius me vrget, vt videlicet non temerè quiduis de republica decernam:sed qui eam rectè administret, substituam. Quandoquidem nec mihi Imperium ad voluptatē & delicias corporis consectandas commissum fuit.Neque verò fortuna tantum animum meum angit, verùm etiam natura ipsa. Eodem enim & imperium & coniunx & liberi concurrunt.Nam Imperium sapientem gubernatorem requirit,coniunx viduitatis curatorem æquissimum:liberi porrò, qui eos ducat & defendat,tutorem, propter ætatis imbecillitatem,& naturæ, maximè muliebris, infirmitatem. Cæterùm naturæ sæpenumero contemno necessitudinem,morbo ingruente:despicio etiam liberos, & coniugem nihili facio, mihique iam mori videor, & solicitudinis eiusmodi libertatem consequor. Vix autem cogitationes tales depono, quum mihi Imperij cura incessit. Non F solum enim certaminum omnium multo maximum est, creditum sibi sceptrum ꝓ eo atque par est conseruare: verumetiam hæreditatem Imperij,ita vt decet,ad eos quos oportet,transmittere. Equidem æquum esse admodum arbitror, decessoribus principibus successores debere esse præstantiores, vt illorum errata isti corrigant. Quod nisi fiat,Imperij ipsius ditionē omnem,propterea quòd imbecillibus fundamentis nitatur, labi & corruere necesse est. Talibus curis quum animus meus conficeretur,ea quæ res omnes respicit Prouidentia,laboribus nostris succurrit, consiliumq; nostrum auspicata,autoritate sua confirmauit: & eum qui post me magnificè imperaturus est, declarauit:Mauricium istum, virū rei Romanæ perquam vtilem & commodum,qui plura & magna certamina pertulit, & quasi quēdam arrabonem, vt ita dicam,futuræ suę de ciuibus subditisque curæ & prouidentiæ apud rempublicam deposuit. Hunc ipsum hodie Imperatorē conspicietis. Tanta autem persuasione & fiducia illum maximæ omnium administrationi adhibeo, haudquaquam

mente

Oratio Tiberij Imperatoris decessuri, de Mauricij surrogatione.

† ἀφθονία τῆς ἐξουσίας.

ἡ πάντων ἔφορος πρόνοια.

Tiberius Mauricio filiam simul & imperium committit.

A claudicans, aut errans, vt non modò Imperium ei, verùm etiam filiolam credam, pignore tanto naturæ ipsius, bono vos animo esse iubens. Id quod veluti consolationis viaticum, mecum mihi laturus ad linguam istam, vnde reuerti non liceat, migrationem videor. Vos ipsi autem idonei & fide digni pulcherrimæ huius ordinationis testes mihi estis, ex eo, quòd eorũ qui imperium nostrum dudum administrarunt, & huius præcipuè viri periculum fecistis, qui prudentissimè nos est † consectatus. Tu verò Maurici, pulcherrimum mihi epitaphium Imperium tuũ facere perge, & sepulchrum meum virtutibus tuis exorna: neque spem eorum qui tibi concrediti sunt, per dedecus fallens, neque virtutes ipse tuas obliuioni tradens, & veluti pristinam animi tui generositatem fugiens. Proinde † potestatis insolentiam ratione fac frenes, & philosophiæ artibus sapienter potentiæ scapham gubernes. Imperium nanque res quædam est sublimis & excelsa, in altum qui ei insident sustollens, & rectè cogitata excutiens. Minimè verò B opinionem eam, quod prudentia omnibus anteeas, concipe: quamuis fortuna, quæ tibi sublimis contigit, omnes superes. Porrò ciuium & subditorum beneuolentiam potius quàm metum fac consecteris: & obiurgationem magis, perinde atque magistrum quendam, quàm assentationem, complectare. Potestas nanque res quędam est, quę admoneri doceriq; nolit, & castigationem ægrè ferat. Ante oculos tuos assidens Iustitia excubet, † quæ vitæ nostræ actionum remunerationem, pro summa sua potestate constituit. Purpuram perinde atque vtilem pannum tibi iniectum esse, per philosophiæ studium existima. Coronam autem qua caput tuum cinctum est, nihil à lapillis qui circa marinũ littus fluctibus alluuntur, differre puta. Ipse purpuræ flos, quòd subtristior est, exhortari mihi Principes videtur, vt moderationem animi rebus secundis seruare assuescant, neque nimium lætentur, aut luctuosa ista monarchiæ stola superbiant. † Imperij siquidem sceptrum non immoderatam potestatem, sed splendidam potius seruitutem exercere admonet. * Iræ imperet humanitas & C misericordia, arrogantiæ autem timor. Nam & apibus natura ducesdedit: earumque regem aculeo quasi quadam spontanea & naturali potestate armauit, vt pungere etiam eum possit, qui legitimè non pareat. Sed apis minimè tyrannicum, verùm communi vtilitati commodum & iustum aculeum habet. Itaque illius saltem erimus imitatores: siquidem ratio ipsa, consilia meliora subiicere nõ valeat. Equidem ad te hæc, veluti productor tuus & parens. Consilij autem nostri iudicem habebis † potestatem, ab affectione omni & muneribus incorruptam: simul & virtutes ipsas remunerantem, & vicia coercentem.

† συμπαρομαρτοῦντα. Pulcherrimum decedẽtis Principis Epitaphiũ, bonus successor.

† ἐξουσίας ἀγέρωχον.

† πρυτανεύουσα τὴν τῶν βεβιωμένων ἀντίδοσιν.

† ἐξουσίαν ἀδέκαστον.

† *Antigonus rex filium intuitus subditis violentius vtentem ac superbius. οὐκ οἶδα, inquit, ὦ παῖ τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν. hoc est. Nescis fili, Dominatum nostrum splendidam esse seruitutem. Pindarus quoque, omnem regiam & aulicam phantasiam, sicut eam Lucas Act. 26. vocat, ἐμφανὲς esse cecinit ἄλγος, hoc est, illustrem miseriam.*

* *Non constat inter autores, rex nullum ne solus habeat aculeũ, maiestate tãtum armatus: an dederit eum quidem natura, sed vsum illi tantum negauerit. Istud constat, imperatorem aculeo nõ vti, &c. Plin. lib. 11. cap. 17.*

CAPVT VII.

D Cvum igitur Imperator finem orationis fecisset, ciues & subditi propter dolorem quo afficiebãtur, multam vim lachrymarum profuderunt. Deinde sublatam Imperator coronam & purpuream chlamydem, Cæsari circumdedit. Ibi tum subditorum acclamationes & gratulationes exauditæ, partim tam commodi consilij autorem, partim ipsum renunciatum principem, propter eas quibus se Imperio dignum præstiterat virtutes, admirati. In primis verò laudibus earum rerũ omnium conciliatorem, qui vniuersa commodissimè dispensat, extulerunt. Vbi verò ad hunc modum Mauricius Imperatoris cęremoniis princeps est declaratus, Imperator ipse in lecto suo repositus, in somnis viri speciem ea forma, quæ neque verbo, neque scripto exprimi queat, & veste tam candida, vt cubiculum ipsum illustraret, vidit. Vir is manu protensa, talia verba ad eum est profatus. E Hæc tibi Tiberi * ter sanctum numen renunciat: tyranni impij, Imperij tui temporibus non extabunt. Postquam autem euigilauit, & somnium istud amicis exposuit, legibus deinde naturæ, quãuis Imperator esset, obsequutus, terrenam tunicã deposuit, anima eam veluti vmbraculũ quoddam relinquente, & ad sedes supernas euolante. Imperio Tiberius cum Iustino tribus, solusautem quatuor annis præfuit: qui posteaquam in Imperatorum sepulchro repositus est, homines omnes ad Mauricium, perinde atque satellites conuersi: & lachrymæ, quibus Tiberij funus ꝓsequuti fuerant, eo ipso die restinctæ sunt. Non enim homines tantùm præteritorum meminisse, quantum præsentia curare & colere, solent.

Mauricius Imperator coronatur.

Visio nocturna Tiberij.

* τρισάγιον.

Mors eiusdẽ. Paul. Diaconus, annos septem Tiberium imperasse scribit: Euagrius solum annos quatuor, lib. 5. cap. 21. Ita vt reliquos tres cũ Iustino imperarit.

CAPVT VIII.

Vbi Mauricius imperium suscepit, & Tiberium satis eluxit, nuptias primùm parat: Augustamq;, quæ & Constantina dicebatur, matri- F monio solenni Imperatorum ritu sibi iungit. Nuptiæ magnificè prorsus Imperiali pompa celebratæ, & epulationes splendidæ publicitùs per vrbem omnem populo datæ. Apparatui tanto affuêre, vera in Deum pietas, & Imperatoria Maiestas, satellitio Mauricium eiusdemque coniugem decentissimè stipantes, & dona eis quàm honorificentissimè offerentes. Illa nanque canicie veneranda, decẽtibusque rugis, quod antea memoriæ proditum nõ est, patris atque matris, nuptias sanctificantium, fratrumque venustorum, coniugalem apparatum exornantium, vicem præstitit. Hæc autem, ex auro contextam vestem, purpura & Indicis margaritis distinctam, necnon coronas auro multo & lapillis pellucidis resplendentes præbuit, atque omnes qui dignitates magistratusque gerebant excitauit, vt splendidè, quo dignosci possent, coronati, faces nuptiales accenderent, conuentumque sponsalitium hymnis atque carminibus celebrarent. Ita vt coniicere liceret, nunquam apud homines apparatu eo splendidius quidquam

Nuptiæ Mauricij cum Constantina Augusta.

Splendidissimus Imperialium nuptiarum apparatus.

A extitiſſe. Demophilus ſanè res Romanas deſcribens, Plutarchum Chæroneum diſertè dixiſſe refert, propter ſolam vrbem Romam, † virtutem & fortunam inter ſe fœdus pepigiſſe: ego autem dixerim, * veram etiam in Deum pietatem & felicitatem, in ſolo Mauricio coniunctione inita conueniſſe, quod pietas ſcilicet felicitatem in poteſtatem ſuam redegerit, eandemque errare & labi prorſus non permiſerit. Poſtea etiam Mauricius illud ſtudio habuit, vt non modò corpore, ſed animo quoque purpuram atque coronam circumferret. Solus nanque ex prioribus Imperatoribus ſibi ipſe imperauit, & verus cum ſumma poteſtate princeps ochlo cratiam ſeu turbulentum affectuum ſtatum ex animo ipſe ſuo eiecit, atque ariſtocratiam ſiue optimatium gubernationem in cogitationibus conſiliiſque ſuis conſtituit, viuam ſeipſum virtutis ſtatuam, vt ciues atque ſubditos ad imitationem ſui erudiret, præbens. Hic nomen & genus vetuſtius, ex veteri Roma traxit, B propinquiorem autem cognationem ex Arabiſſo patria habuit, quæ gentis Cappadocum eſt. Fuit autem vir prudens & ſolers maximè, in vita quotidiana & victu accuratus admodũ. Vetri minimè indulſit, neceſſariis tantũ & frugalibus cibis vſus, conſtantem ſe & immotũ in rebus omnibus præbuit. A multis adiri ſe & conueniri non facile paſſus eſt: neque in hominibus audiendis diſſolutus aut remiſſus fuit. Alterum enim contemptum adfert, alterum autem aſſentationi aditum præbet. Itaque non frequenter, & tantum de rebus grauibus acturos ad ſe homines admiſit, & aures ſermonibus inutilibus & fatuis clauſit & obturauit: non cera ille quidem, ſicut apud poetas eſt, ſed ratione potius quàm commodiſsimè tanquam clauem, ſic opportunitatem cum modo coniunctam illis imponens, quæ in colloquiis rectè & tempeſtiuè ſermonem aperiret ſimul & clauderet. Inſcitiam verò, iactantię & ferocitatis parentem, timiditatemque ſociam eius & comitem, ita à ſe reiecit, vt † rerum agendarum aggreſsio bene cœpti conſilij, intermiſsio autem & tarditas certæ ſecu- C ritatis eſſet. Quum interim fortitudo & prudentia ſe ad tempus accommodarent, & gubernacula ad res ex vſu gerendas conuerterent: † remiſſionemque atque intentionem cœptorum, vt moderatione quadam & ordine inſtituerentur, curarent.

† ἰσωϑέσαντο πρὸς ἀλλήλας ἀρετή τε καὶ τύχη.
* Θεοσέβεια καὶ εὐδαιμονία συνῆλθον, τῆς θεοσεβείας βιασαμένης τὸ εὔδαιμον, καὶ περιτρέχεσθαι παντάπασι μὴ ἐνδούσης.
Veri imperatoris forma.
Mores & instituta Mauricij Imperatoris.
† τὸ κινδυνῶδες μὰ εὐβουλίαν εἶναι, τὸ ὄκνον ἀσφάλειαν.
† τὴν ἄφεσιν καὶ ἐπίτασιν αὐτῶν τῶν ὁρμῶν μετρίως τινὰ καὶ εὐθύμως γίγνεσθαι.

* Θεοσέβειά τε καὶ βασιλεία δορυφοροῦσαι τὰ ἐκπρεπέστατα, καὶ δωροφοροῦσαι τὰ τιμιώτατα

CAPVT IX.

Prodigiis quibusdam imperium Rom. Mauricio prædictum.

PRodigia quoque diuinitùs accidêre, quæ imperium Mauricio portenderunt. In multam enim noctem rem diuinam eo faciente, atque incenſum offerente, in baſilica ſacri Deigenitricis templi, quod à Iuſtiniano apud Antiochenos nomen habet, velum quo ſacroſancta menſa contegitur, igne comprehenſo arſit. Ita vt in ſtuporẽ & conſternationem coniectus Mauricius, ad eam rẽ expaueſceret. Gregorius autem vrbis eius hierarcha, qui ibi præſens aſtabat, diuinum quiddam id eſſe, atque res nouas & ſublimes denũciare dixit. Quũ verò in Oriente aliquando Mauricius eſſet, Chri- D ſtus ei † euidẽter & manifeſtò apparuit: & ab eo, vt contumelias ſibi illatas vindicaret, petiit. Quæ ſanè certa de Imperio eius diuinatio fuit. A quo nanque Chriſtus vindictam, præterquam ab Imperatore, atque eo tantopere in illum pio, exigendam efflagitaret? Alia præterea memoratu digna, qui eum in lucem produxerunt, de eo renunciarunt. Pater nanque retulit, quum procreaturus eum eſſet, in ſomnis ſe maximam vitẽ vidiſſe, quæ ex cubiculo ſuo orta emerſerit, omniſque generis maturos botros circũcirca pendentes protulerit. Mater verò ipſa partus tempore, è terra nouum quendam & variantem ſuauitatis odorem redditum eſſe dixit. Illud inſuper, quòd anicularum eſt, & mihi propè incredibile, addens, perſæpe eã quæ Empuſa vocatur, alius verò Gilo dixerit, infantem ex cubiculo, veluti eum deuoratura, extuliſſe: nihil tamen detrimenti ei afferre potuiſſe. Quin & Simeones ille, qui prope Antiochiam ſtationem in columna habuit, quantum vix alius quiſquam, E bonis operibus peragendis commodiſsimus, & omni virtutũ genere clariſsimus, non modò multa per diuinationem dixit, ſed fecit etiam, quę Imperium eius deſignarunt. Sedenim talibus parentibus procreatus, atque ad hunc modum educatus ſimul & doctus, talis etiam ſponſus & princeps, Auguſta, quæ & Conſtantina appellata eſt, vxore domum ducta fact⁹, Mauricius ad Imperium peruenit. Quas verò etiam res geſſerit, hiſtoria ipſa, diuino opitulante auxilio, oſtendet.

† ἐναρ.
Empuſa, Gilo.
Res Mauricij.

CAPVT X.

ILlud igitur ei in primis ſtudio fuit, vt ne alicuius qui perduellionis & læſæ maieſtatis reus ageretur, ſanguinem effunderet. Sic Alamundarum Scenitarum barbarorum ducem, qui rempub. prodiderat, non interfecit, ſed vnà cum vxore & liberis quibuſdã in inſulam quandã prope Siciliam deportari præcepit. Idẽ filio eius Naamani fecit, qui nota prorſus & probrum ciuilis adminiſtrationis fuit, & F quamplurima flagitia in vtranque Phœniciam & vtranque Palæſtinam ita admiſit, vt cohors eius barbara prouincias eas rapinis compilarit atque diripuerit. Quum Alamundarus à Romanis captus eſſet, & quum Naamanem omnes ſententiis ſuis ad capitale ſupplicium condemnarent, Mauricius ipſe hominem in libera cuſtodia incluſit, neque grauius quidquam de eo conſtituit, quemadmodum ab eo de aliis plurimis itidem eſt factũ. Orientalium copiarum ducem primùm Ioannem Thracem creauit. qui ſanè rebus quibuſdam perperàm, quibuſdam etiam bene peractis, nihil admodum memoria dignum geſsit. Poſt hunc præfectura ea Philippico demandata eſt, Mauricij neceſſario. Nam alteram ſororum eius Gordiam in legitimo matrimonio habuit. Hic vltra confinium progreſſus, omnia vaſta dedit, & ingentem prædam egit, plurimoſque ex nobilitate Niſibena, quaſi aliud agens, ferri gladiorumque opus ſuccisiuum fecit. Idem verò & ad Trigidem amnem egit. Conflictu quoque magno cum Perſis facto, plurimi ex hoſtibus, qui aliis præſtabant,

Mauricius in maieſtatis violatæ reos non ſæuerus.
Ioãnes dux.
Philippicus dux, Mauricij ſororis, ſecundum Diaconum gener.
Res eius geſtæ.

A in acie ceciderunt: nō pauci viui capti sunt. Cohortem insuper quandam Persarum, quæ opportuno loco in tumulo consederat, cū capere posset, nullis affectam malis dimisit. Quę se persuasuram regi suo esse receperat, vt primo quoque tempore Oratores ad eum de pace mitteret. Multas præterea res in præfectura sua egregiè gessit, quum ab exercitu quidquid esset molle atque inutile reiecisset, & omnia quasi quibusdam frenis ad † disciplinam honestam & ordinem bonum apud copias militares redegisset. De quibus rebus æquum esse duxi, aliis scriptoribus, vt memorent, relinquere: quorum oratio partim ignorantiæ lubricitate claudicans, partim vel affectione sibi indulgens, vel odio etiam inseruiens, à vero plerunque longius discedit.

Disciplinæ militaris cōseruatio.

† πρὸς τὸ κόσμιον καὶ εὔτακτον.

CAPVT XI.

HVic autem, præfectura militarium copiarum suscepta, successit Priscus: qui & ipse non facilè se conspici patiebatur, & tantum à B necessariis & amicis adibatur. Eo demum modo se multa confecturam esse ratus, si in publicum non prodiret, neque se communem omnibus prēberet: perinde atque ex ea causa, qui potestati eius subditi erant milites, metu adducti, imperata facturi essent. Postquam autem supercilio sublato ad splendorem superbè instructus, ad exercitum est progressus, & ad milites verba quædam de fortitudine in bello, & accuratiore armatura, tum autem de pręmiis quæ ex publico recepturi essent, fecit, quæ illi antea cognita habebant, in apertum ira eorum prorupit. Itaque impetu in tentorium eius facto, prædonum aut barbarorum more, quicquid ibi repererunt, diripuerunt: & quascunq; habuit splēdidè comparatas magnique precij res, eas sustulerunt. Ipse quoque in eo exercitus tumultu iugulatus fuisset, nisi equo conscenso Edessam profugisset. Quam, missa eò copiarum parte, dedi sibi fugitiuum ducem postulantes, obsidere sunt aggressi. C Cœterùm vbi Edesseni id non fecere, Priscū quidem illi reliquerunt: Germanum verò, † militarium in Libanesia Phœnices ordinum ducem, multa ei vi adhibita, exercitui præfecere: parumque adeo abfuit, quin eum etiam, quantum in illis situm erat, Imperatorem delegerint. Postquam enim vi hominem aggressi sunt, atque ille eis vehementer restitit, contentio inter vtrosque exorta est: illo quidem, ne vi expugnaretur, contendente: his autem, vt quod cœpissent, perficerent, ita laborantibus, vt cædem ei quoque, nisi oblatum imperium susciperet, minarentur. Sed enim quum Germanus se ad cædem perferendam potius, quàm ad tyrannidem suscipiendam paratum esse ostenderet, ad contumelias quasdam, & verbera indigna, se milites, minimè illum ea perlaturum esse, quod nec naturam nec ætatem ipse suam ita despecturus esset, arbitrati conuenerunt. Et iam iniuriis plagisque virum afficere cœperant, cū religione quadam parcius de eo periculum facientes. Quum au D tem alacriter etiam tum in sententia sua perseueraret, iureiurando tādem ab eo accepto, ad fidem eis seruandam illum coegere. Sic ille, pro eo atque milites voluêre, inuitus imperata facere adactus, imperauit. Et potestati subditus, potestatem gessit: atque in seruitutem tractus, dominationem apud eos exercuit. Quicunque verò erant ordinum ductores, vel præfecti, vel tribuni, vel cēturiones, vel decuriones, eis reiectis, quibus ipsi milites volebant, potestates tales demandarunt, † & manifestò in maiestatem Imperialem deliquerunt. Et mitiores quidem illi in vectigales & tributarios populos, quàm barbari esse solent, fuere. A propugnatoribus verò, aut defensoribus reipub. aut quo tandem eos nomine appellem? quàm longissimè abfuere. Neque enim mensuris aliquibus aut dimensis frumentum sibi sumebant, aut vetere distributione contenti erant, stationibusúe designatis se continebant: sed quod cuique eorum consilium & voluntas sua suggessit, id demum fas modusque & mensura erat. Hisce rebus cognitis, Imperator Philippicum sororium suum, qui eas re E ctè constitueret, ad exercitum remisit: quem tantum abest vt milites receperint, vt quicunque inter eos vel genere hominem contingere, vel affectione illi beneuelle viderentur, extremum, nisi se silentio tuerentur, adierint periculum. Verūenimuerò quum se ita res haberent, ex vrbe Imperante Gregorius antistes Theopolitanus discessit, celeberrimo illo certamine per victoriā defunctus, quod hoc loco commemorare non intempestiuum fuerit.

Priscus dux.

Insolentia eius.

Motus militaris aduersus Priscū.

Successor ei⁹ Germanus.

Volens nolens præfecturam Orientis suscipit Germanus, militibus cogētib⁹.

Militaris licentia.

† ἀναφανδὸν εἰς τὴν βασιλείαν ἐξυβρίζον.

Militum ad uersus Philippicum in castra missū tumultus.

CAPVT XII.

ASterius quidam ea tempestate Orientem regebat. Et quum contentio ei cum Gregorio intercessisset, Principes ciuitatis Asterio fauentes, hostiles partes sunt secuti. Idem à magna populi parte, & ab opificibus factum. Pro se enim quisque, perinde atque grauissimam iniuriam accepisset, contendit. Et plebi, vt maledictis F pontificem proscinderet, permissum est: vnoque sumpto cōsilio illi omnes in viis publicis & theatris deambulantes, conuiciis quę in episcopū coniiciebantur, cum risu lætabantur. A quibus etiam Scenici ipsi non abstinebant. Ea verò de causa magistratus Asterio abrogatur: eumque Ioānes quidam Imperatore iubente init, quęstionem habere de rebus motis, & causam primariā excitatæ contentionis inuestigare iussus: vir nō ita magnus, nec admodum consideratus, & qui non modò talem & tantam causam minimè diiudicare, sed ne paruam quidem litem decidere, aut certius cognoscere posset. Porrò vbi vrbem Antiochenam magnis aduersus Antistitem turbis impleuit, & edictis propositis, si quis experiri iure contra illum vellet, se eum ad agendum admissurum esse promulgauit, non exiguos aduersus Antistitem libellos à quibusdam argentariæ mensæ præfectis accepit: in quibus Gregorius insimulabatur, quòd cum sorore sua, viro alij coniuncta, per incestum consueuisset. Præterea quòd felicem pacatumque vrbis statum persæpe perturbasset.

Tumultus aduersus Gregorium episcopum Antiochiæ excitatus, autore Asterio præfecto.

Ioānes Asterij successor.

Is de motu ciuili quærere iussus.

Grauissima Gregorio crimina intentantur.

† τὴν ἐν λιβανησίᾳ τῆς φοινίκης τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων τὴν ἀρχὴν ἐπιτετραμμένον. *Niceph.*
τὴν ἐν φοινίκῃ λιβανησίας στρατιωτικῶν ταγμάτων ἡγούμενον. *Euagr.*

A Sedenim de ciuitate turbata crimen sibi obiectũ, pro eo atque potuit, refellit. De reliquis autem causis, ad iudicium & cognitionem Imperatoris & Synodi prouocauit. Itaque Constantinopolim causam dicturus venit. Affuere ibi iudicio tali patriarchæ omnes, qui vel sua sponte, vel acciti eò se contulerant, nec pauci etiam metropolitanarum ecclesiarum præsides, & sacræ curiæ Senatores multi. A quibus omnibus, quæstione diligenter & accuratè agitata, post multum certamen & contentionem, Antistes ita in causa victor euasit, vt accusator ipse neruis bubulis cæsus, & in foro circumactus, tandem ostracismo mulctatus sit. Exinde igitur innocentia sua probata, ad sedem suam Gregorius est reuersus. Quo tempore copiæ militares per seditionem imperium quàm maximè detrectabant, & frenos Imperiales reiiciebãt. Philippicus autem ad Berrœam & Chalcidem vrbes, quónam res euasuræ essent prospiciens, morabatur.

Gregorius ad imperatoris & Cõcilij iudiciũ prouocat.

Calumniæ pœna.

B

CAPVT XIII.

Post reditum Gregorij, menses quatuor transierant, quum post vnum & sexagesimum à prioribus grauioribus terræmotibus annum, circiter tertiam noctis horam, vnà cum sonitu multo, ingens terræ concussio & ebullitio subitò exorta, vniuersam Antiochenorum vrbem ex fundamentis ipsis conuulsit: & quum quæ in altum sublata fuerant ædificia deiecit, tum verò quæ firmamentis suis profundius innitebantur, ex inferioribus locis in sublime excutiens proiecit: ita vt structuræ omnes sanctissimæ ecclesiæ præcipites pessum ierint, & ipsum duntaxat hemisphærium loco suo permãserit: quod Euphræmius episcopus è Daphnes luci tignis, quum sub Iustino terræmotus grassatus esset, construxerat. Aliis nanque terræ concussionibus in parte septentrionali labefactatum fuerat, eaque de causa tigna, quæ id sustinebant, habuerat. Ea tũ ingenti vehementiq; motu ita humi C prostrata sunt, vt hemisphærium haud aliter quàm regula quadam in locum suum restitutũ sit. Quin & ædificia multa in regione vrbis quæ Ostracina dicitur, concussa corruerunt: atque id etiam, quod nomini suo respondet, + Psephion dictum: item ea quæ vernacula lingua Brysia nominata sunt: & insuper ædes quoque Dei genitricis vicina, vbi media portibus sola mirificè est cõseruata. Labefactatæ etiam admodum sunt omnes in planicie turres, mœnibus aliis, præterquam solis propugnaculis, intactis: atque in eis ipsis propugnaculis, saxa quædam in diuersam partem conuersa, non conciderunt. Multæ præterea aliæ sacræ ædes cladem eam senserunt: & vtrunque publicum lauacrum, ex pulcherrimo statu, ad eam quæ ex diametro est deformitatem collapsum. Magna verò etiam multitudo ruinis oppressa est, adeò vt nonnulli coniecturam ex annona capientes, circiter sexaginta millia hominum ea calamitate interiisse putent. Gregorius ipse vrbis episcopus, præter spem omnem seruatus est. Nam tectum & habitatio, vbi consederat, omnis paulo pòst concidit: neque periculum id quisquam euasit, præterquam ipse, & qui ei præstò erant: qui ipsum vnà cum lectulo sublatum fune demiserunt, quum alius terræmotus locum alium ruinis ad id patefecisset, per quem periculum imminens effugerunt. Alia quoque res salutaris vrbi ei accidit, benigno & misericordi Deo bonitate & lenitate sua minas comprimente, miserationisque & misericordiæ virga castigare hominũ vitia statuente. Nam nullum exortum est incendium, quum quidem multus vbique in vrbe esset ignis, in focis ipsis scilicet, priuatisque & publicis lucernis, fornacibus, balneis, culinis, & officinis aliis, in quibus opifices artes suas exercent. Multi autem ex claris & insignibus viris eo terræmotu interierunt. Quorum vnus etiam fuit, quem paulo antè diximus, Asterius, concussionibus eiusmodi & ruina exanimatus. D

Terræmotus Antiochiæ, & clades ex eo accepta.

ψηφίον.

Clades 60000 hominum.

In ea calamitate Gregorius episcopus seruat°.

CAPVT XIIII.

Atque vrbis ipsius publicam cladem Imperator pecunia data solatus est. In exercitu verò eadem E erat defectio, atque rebellio: adeò vt finitimi barbari confertim excurrere in Romanam ditionẽ auderent. Persuasum nanque habebant, se, quòd illis nemo obuiam venturus esset, ex sententia quæ vellent facturos. Atenim hoc sic illis opinãtibus, Germanus cum eis quas secum habebat copiis occurrit: & tanta fortitudine victor eos concidit, vt ne nuncius quidẽ cladis eius Persis relictus fuerit. Imperator vbi eam rem cognouit, ingentem pecuniam exercitui donauit, & ducem ipsum inde cum quibusdam qui cum eo erant euocatum, in iudiciũ produxit. Ibi iudices omnes capitali illos supplicio condemnarunt. Princeps verò non modò in illos non animaduertit, sed honoribus etiã & præmiis eos dignatus, benignitateque alia liberaliter prosequutus est. Atque quum hoc in statu res Orientis esset, Abares bis in id quod vocatur Macron Tichos expeditione facta, Singidonem & Anchialum, Græciamque omnem, atque vrbes & castella alia expugnarunt, hostiliterque diripuerunt, aliis quidẽ igne consumptis, aliis autem cru- F delem in modum excisis: propterea quòd illis resisteret nemo, & maxima pars copiarum militarium in Oriente moraretur. Quò Imperator Andream Imperialium satellitum præfectum misit, qui exercitui, vt priores ordinum ductores & præfectos reciperent, persuaderet. Sedenim quum milites mandata ea ne audire quidem sustinerent, Gregorius eam rem expediuit. Erat siquidem vir ad res maximas conficiendas idoneus: & exercitus vniuersus, vt ita dicam, multum ei obseruantia simul & reuerentia exhibuit honorem. Quidam enim pecunia data ab ipso conciliati fuerant, quidam vestem acceperant. Nonnulli potu ciboque, & aliis insuper rebus, quæ hominibus in terra aliena degentibus ad vsum & necessitatem commodæ sunt, abunde ab eo refecti erant. Tum autem, quicunque delectu habito per sacramentum militare in catalogum adscripti erant, per ipsum id consequuti fuerant. Et primùm ille ad loca omnia, nũciis ad eos missis qui principem locũ in exercitu obtinebant, milites in Litarbis, regione à Theopoli circiter trecẽ-

Præclara Germani de Persis victoria.

Mauricius Germanum à iudicibus damnatum honorib° est prosequutus.

Abares Græciam vastant.

Militaris rebellio & ferocitas.

Gregorius apud milites gratiosus.

A ta stadia distante, congregauit. Ad quos quum ipse quoque deinde venisset, ita vt in lecto decumbebat, eiusmodi verba fecit.

CAPVT XV.

Oratio Gregorij Theopolitani episcopi, ad milites rebelles, qua eos ad πειθαρχίαν adducit.

** κλύδωνι.*
** σάλῳ.*

Viri & verbis & rebus ipsis Romani: Arbitratus quidem sum dudum vos ad me venturos fuisse, vt de eis quæ acciderunt rebus mecum sententias communicaretis, consiliumque caperetis. Idque vetus, quæ mihi vobiscum intercessit, beneuolentia pollicita est: quæ quidem officiis erga vos prioribus certo confirmata est, quũ nauali vestro ✶ motui, & qui eum subsequutus est ✶ tumultui, rebus necessariis præbitis succurri. Sed id hactenus factum non est, quòd fortasse diebus superioribus occasio ad eam rem præbita non sit: scilicet vt Persæ verè Romanorum fortitudinem, ab eis viris qui duce carerent, victi atque profligati, perspicerent: atque vt sincera vestra in B rempublicam beneuolentia temporis opportunitate spectata, rerumque ipsarum testimonio comprobata, ex parte omni cognosceretur. Declarastis siquidem, quum aduersus duces vestros dolore commoti, malè animati fuistis, nihil vobis esse republica antiquius & præstabilius. Verùm agedum, si vobis videtur, communiter quid facto opus sit, dispiciamus. Vocat vos ad se benignus Imperator vester, amnestiam seu obliuionem atque impunitatem præteritorum delictorum promittens, & egregium vestrum erga rempublicam animum, belloque gerendo fortitudinem, pro supplicantium gratiamque petentium frondibus recipiens. Certo nimirum pignore isto veniam vobis concedens, atque hęc ipse secum reputans. Quandoquidem qui res vniuersas manu sua continet Deus benignitati plurimum, errata condonando, tribuit, & per fortitudinem vestram, rationem de criminibus reddendam remisit, manifestissimumque gratiæ omnino factę indicium exhibuit: quomodo ego quoque diuinum calculum, qui mihi remittendæ noxæ necessitatem imponit, non sequar? Proinde si parêre mihi voletis, Romani, con C festim credetis, neque tãtam temporis opportunitatem præterire patiemini, ne quum illa effugerit, comprehendi postea nequeat. Non facile nanque postquam pręteruolauit, capitur: quodammodo, vt aliquis dicat, indignè ferens, quòd neglecta contemptaque sit. Atqui incõprehensibilis prorsus esse non sustinet. Itaque patrum vestrorum obedientiæ hæreditatem cernite, sicuti in fortitudinis eorum laudem successistis: vt omni ex parte vos Romanos esse declaretis, neque reprehensio vlla vobis incessat, quæ illegitimam vos & adulterinam sobolem esse arguat. Qui nanque ita, vt Romano genere dignum erat, vos procrearunt maiores, regibus & consulibus subditi, ritè imperata faciendo, & rem pro insita fortitudine præclarè gerendo, vniuersum terrarum orbem Romano Imperio subiugarunt. Manlius certè Torquatus suum ipse filium corona exornatum securi percuti iussit, fortitudine quidem illum plurimùm præstantem, Imperio autem minimè parêre volentem. ✶ Bono nanque ducum consilio, & prompta militum obediendi voluntate, plurimę & maximæ res prosperè conficiuntur. At si alterum ab altero seiungatur, claudicare partem alteram, & collabi euersam necesse est, optimo duarum istarum virtutum pari diuiso. Proinde ne amplius cũctamini, mihique qui sacerdos Dei sum, & partes meas medius inter Imperatorem & exercitum interpono, parête. Atque ostẽdite, non tyrannicum morem, sed iustam indignationem, ad breue tempus, quod aduersus duces vestros minus legitimè imperãtes egistis, fuisse. Nisi enim quàm primùm ad Imperatorem vestrum accurreritis, ego quidẽ simul & egregiam in rempublicam voluntatem, & singularem erga vos amorem, pro officio meo, sanctè præstiterim. Vobis autem etiam atque etiam videndum fuerit, qui ita tyrannidem exerceretis, quæ præposita sint præmia. Quorsum enim vobis res præsentes euadent? Nam vt in hoc ipso permaneant statu haudquaquam facilè fieri potest. Vnde verò erit victus, & frugum maturarum ex agris, aut earum quæ mare continenti ipsi, pro eo atque par est, opem ferendo suppeditat, rerum importatio? E Bellũ ergo popularibus vestris Christianis inferentes, & bellum ab eisdem excipientes, res omnium fœdissimas & facietis, & patiemini. Et vbi tandem postremò, hinc & inde dispersi, vitam degetis? Et consequetur à tergo vos vindicta diuina, quæ peruicaciam vestram sustinere, aut veniam vobis de cœtero dare minimè poterit. Quapropter dextras nobis inuicem & reipublicæ iungamus, & rem ipsam, pro eo atque æquum est, consideremus: idque nunc quàm maximè, quum salutiferæ passionis & sanctissimæ resurrectionis Seruatoris nostri Iesu Christi dies festos, qui nobis ad res meliores opem & auxiliũ ferunt, agimus.

Quomodo auctum sit Romanum Imperium.

Quomodo res rectè gerantur.

** τῶν ἀγόντων εὐβουλίᾳ, τῶν ἀγομένων εὐπειθείᾳ.*

CAPVT XVI.

Gregorius hæc atque alia plura cum lachrymis locutus, diuino quodam nutu in momento temporis animos omnium in aliam sententiam traduxit. Itaque vt eis ex conuentu secedere liceret, ✶ F quo seorsim deliberare de eo quod æquum esset possent, petierunt: ac paulo pòst reuersi, potestati Antistitis se permiserunt. Atque illi Philippicum nominatim, vt illum videlicet denuo ducem sumerent, alleganti, se & exercitum omnem iurisiurandi religione obstrictum esse, Philippicum posthac ducem à se minimè susceptum iri, dixerunt. Adhæc Gregorius nihil cunctatus: Sacerdotem se per diuinam gratiam esse, & potestatem soluendi & ligandi in cœlo & in terra habere dixit: diuinamque super ea re iussionem in medium produxit. Tum verò militibus morem ei gerentibus, precationibus diuinum numen placauit: ✝ & re arcanorum mysteriorum diuina peracta, immaculatum corpus omnibus communicauit. Dies enim qui sanctam passionem Christi præcedit, tũ agebatur. Deinde cõuiuio eos, quũ circiter duûm millium numerũ explerent, toris in gramine dispositis, excepit, & postridie inde abiit. Conuenit autem inter ipsos, vt quo vellẽt loco congregarẽtur. Gregorius Philippicũ Tarsi Cilicum morantẽ accersit, qui tũ Cõstãtinopolim petere pperabat.

** καθ' ἑαυτοὺς γενόμενοι.*

Parent antistitis sancti suasionibus milites.

Absolutio à iuramento præstito.

✝ τὴν θείαν τελέσας μυσταγωγίαν, τοῦ ἀχράντου σώματος ἅπασι μετέδωκε.

Accipiunt milites ducem suum Philippicũ.

A Et eo Antiochiam euocato, Imperatorem de rebus hisce, & exercitus de Philippico precibus certiorem facit. Philippicus vbi Theopolim aduenit, exercitus ei obuiam processit, atq; eis sibi, qui ad diuinam regenerationem admisi fuerant, supplicum more adiunctis, ad pedes eius milites procubuerunt. Et dextra ab eo, obliuionisq; prȩteritarũ iniuriarũ fide accepta, in expeditionib⁹ bellicis eũ sunt consectati. Res hæc inter exercitus ducem, & Antiochenæ vrbis præsulem Gregorium, ad hunc modum est acta.

CAPVT XVII.

Sittas decurio Martyropolim Persis prodit.

EO tempore Sittas quidam nomine, inter militares copias decurionis dignitatem obtinens, iniuria à quopiam ordinum ductore affectus, quum negligentius custodiri Martyropolim animaduertisset, vrbem eam prodidit. B Persicam nanque manum, perinde atque Romana esset, noctu introduxit, atque vrbem cepit: Romanis opportunã maxime. Et quæcunque ibi erant ætate florentes fœminæ, eas retinuit: reliquos verò mortales omnes, seruis quibusdam exceptis, inde eiecit. Philippicus igitur statim eò expeditionem cõuertit, atque cum copiis omnibus vrbem eam obsessam oppugnare cœpit. Et quamuis tormenta ad vrbẽ expugnandam idonea non haberet, vtcunque tamen potuit, oppugnationem eam est prosequutus. Et cuniculis actis vt turris vnà concideret, effecit: minimè tamen vrbem ipsam capere, & ad deditionem cogere potuit. Nam Persȩ partem eã quæ solo ȩquata fuerat, noctu refectam satis munierant. Porrò vbi Romani fortiter expugnationem tentantes, fortius reiecti sunt, (crebra nanque in eos ex superiore loco coniiciebantur tela, ita vt ipsi plus detrimenti ferrent, quàm oppidanis inferrent) obsidionem soluerunt: & paululum retrogressi, castra posuerunt: hoc vnum agentes, vt ne auxilia alia Persis adderentur. C Mauricio autem iubente, Gregorius rursum ad exercitum venit, eique vt denuò vrbis expugnationem tentaret, persuasit. Verùm illi, quòd instrumentis atque tormentis ad muros sternẽdos necessariis in præsentia destituerentur, nihil amplius efficere potuerunt. Proinde obsidione relicta, exercitus in hyberna concessit, frequentibus præsidiis vicinis castellis impositis, ne Persæ subsidium clàm vrbi immitterent. Aestate verò sequenti, copiæ sunt coactæ. Et quòd Persæ etiam aduenissent, ingens pugna ad Martyropolim cõmissa est, ex qua victor euasit Philippicus. Cæterùm Persis multis cæsis, & heroë * vno prostrato, multitudo magna (id quod illis studio maximè fuerat) Martyropolim peruenit. Romani exinde vrbem oppugnare destiterunt: quòd vi eam ad deditionem cogi nõ posse, probè scirent. Septem verò ab ea stadiis, vrbem aliam in tutis montosisque partibus statuerunt: vt inde hostilibus molitionibus atque excursionibus militari arte resisterent, damnumque inferrent. Id quod sic æstiuo tempore ab eis fiebat. Hyeme autem adueniente, in statiua se inde recipiebant.

Romani frustra eam per expugnationem recuperare contendunt.

*Vincuntur à Romanis Persæ. Vrbem aliã prope Martyropolim Romani extruunt. * Nomen huius fuit Maruzas Diacon.*

CAPVT XVIII.

D

Commentiolus Philippici successor. Imperator rursus à Pretura Philippico amoto Commentiolum orientis Pretorem dixit. Heraclius autem prosperatus in bello Pretorem Persarum peremit. Asarthato verò perẽpto fugiunt Persæ, & insequuntur Romani. Diacon. libr 17.

PHilippico successor datus Commentiolus, genere Thrax, qui magna virtute cum Persis congressus est. In eo certamine Persarum dux vnà cum equo in terram deiectus interiisset, nisi ex satellitibus, quidam eum in equum, quem secum ducebat, sublatum è prælio subduxisset. Reliqui verò Persæ quam maximè etiam, ducibus suis relictis, fugerunt, & se Nisibim receperunt, ad regem suum redire veriti. Nam ille capitale supplicium illis minatus fuerat, si ductores suos desererent. Ibi verò congregati tyrannidem aduersus Hormisdã meditantur. Consilio ei Varamus Persicorum ordinum dux præfuit, qui à pugna aduersus Turcos facta cum suis redierat: sicuti suo loco de eis à me dicetur. Interea Commentiolus Martyropolim circumsidet. Atque ibi quidem plurimam copiarum partem relinquit, ipse verò vnà cum optimis & delectissimis quibusque, ad Ocbas, longè munitissimum castellum, ex aduerso E Martyropoli in vlteriore ripa, in prærupto scopulo ita situm, vt inde vrbs tota conspici posset, excurrit, castellum id oppugnat: & nihil intentatum relinquens, partes quasdam munitionum tormentis saxa iacientibus deiicit: tandemque eis superatis, magna vi id capit. Quapropter ad desperationem Persæ de Martyropoli deciderunt. Hæc quũ sic agerentur, iidem Persæ regem suum Hormisdam Chosroȩ, quem Cabales genuit, filium interemerunt: regum omnium iniustissimum, non solum quod iniquè subditos pecunia mulctarit, verumetiam quòd nulla de causa variis suppliciorũ generibus crudelem in modum illos necauerit. Ei Chosroem filium in regno substituerunt. Vt autem hȩc acciderint, pulchrum esse puto, vt altius repetita exponam.

Persæ à Romanis fugati, consilia aduersus Hormisdã regem captant. Turcicũ nomẽ tunc primum Asiæ auditum. Egna. Cõmẽtiolus Ocbas ad Martyropolim capit. Hormisdæ regis Persarum cædes. Rex iniustus & crudelis.

Paulus Diaconus, Turcis deuictis Hormisdam adeò gloria & opibus creuisse scribit, vt deinceps annuũ quadraginta millium auri tributum à Turcis acceperit, quam summam ipse eis antea quotannis persoluerit. F

CAPVT XIX.

De rebellione Persarũ aduersus Hormisdã regem suum per Varamũ conciliata.

HOrmisdas Varamũ exercitu iusto probè instructum, aduersus Romanos expediuerat. Et contra hunc Mauricius Romanum, qui illi occurreret, miserat. Varamus copiis Romanorum illusit. Romanus autem decem tantum fortissimorum lectissimorumque millibus acceptis, cum illo est congressus. Et multis vtrinque cȩdibus patratis, in Albaniȩ regione, victoria barbarum detestata, penes Romanos fuit. Quam suorum cladem, postquam Persarum rex Hormisdas intellexit, præfecturæ dignitatem Varamo ademit, eidemque muliebrem stolam misit. Ille ad res nouas animo adiecto, tyrannidem affectare, & cõuicia ei qui prior iniuriam illi intulisset, pro conuiciis reddere, & epistolæ verba hæc inscribere: Hormisdȩ Chosroȩ filiæ Varamus, nec non exercitum sub signis suis merentem ad defectionem concitare, confictas

A ferè aduersus omnes Hormisdæ nomine literas exhibens, crudelitatémque illius & pecuniæ insatiabilem cupiditatem in memoriam eis reuocans: vt scilicet ille primarios viros omnes vel ferro occiderit, vel in Tigride amne submerserit, tali eos & sepultura & exequiis eiusmodi dignatus. Sermonibus eius generis exercitu seducto, ad maximam eum tyrannidem & rebellionem excitauit. Itaque iuramento Varamo, quo tutior esset, præstito, adimendi Hormisdæ regni consilium inierunt. Hormisdas aduersus hunc, cum multitudine magna Pherochanem mittit. Quem & ipsum Varamus † subit, Minimè Persas inter se belligerari oportere, sed eos durum & violentum imperium, & præterea sanguinarium ingenium, & inexplebilem auariciam Hormisdæ scire, & beneuolentiam sibi inuicem præstare debere, dicés. Quæ vbi vera esse exercitus Pherochanis sensit, ducem suũ necat, & ad Varami partes accedit. Exinde confertim & populariter congregati, Hormisdam aggrediuntur: & diademate de capite eius detracto, è B regio throno deturbant. Mox in ipsius conspectu coniugem & filium vnum iugulant: eúmque oculis effossis in custodiam coniiciunt, & alterum filium eius Persarum regem promulgant. Hic ad tempus aliquod, benignũ se patri præbuit: & inuitum se regnum suscepisse deprecando allegauit, affatímque victum ei subministrauit. Pater verò contumeliis filium afficere, & proiicere à se quæcunque ille mittebat, non intermisit. Quare commotus Chosroes filius, rusticis fustibus patrẽ interimi iussit. Ea verò indignitas Persis dolorem incussit, & odium aduersus illum nõ paruum excitauit.

Pherochanis Persici ducis cædes.
† προδ...
Hormisdas captus in custodiã conijcitur, & excæcatur.
Hormisdas per parricidiũ cæditur.

CAPVT XX.

Porrò Chosroes, quandoquidem Varamum aduersus se exercitum ducere cognouit, cum copiis non contemnendis aduersus eum in planiciem quandam, ad Zabam flumen, est progressus. Sed enim quum suos sponte sua cedẽtes Varamo fauere, & sibi insidias struere vidit, C multos occidit: & tumultu in exercitu moto, celeriter ad Circesium profugit, vnà cum coniugibus, & liberis tribus infantibus, & Persis præterea quibusdam nobilitate generis præcellentibus, qui voluntate sua eum secuti fuerant. Ad eum autem locum, quemadmodum ipse retulit, peruenit, quum Christianorum Deum seruatorem & viæ ducem inuocasset: eò se equum rectà ire, quò ab illo duceretur, permissurum testatus. Inde ad Mauricium oratores misit: Probo insuper, vt res acta esset, literis eidẽ indicante. Misit sanè & Varamus ad imperatorem legationẽ, quæ ab eo, ne opem Chosroæ ferret, petebat. At Mauricius, qui humanarum rerum statum instabilem, & cothurnum prorsus esse sciret, & vicissitudines volubilésque mutationes humanæ & miserabilis huius vitæ nosset, atque hæc rectè in animo suo deliberãdo perpenderet, regem sibi supplicem perhumaniter & libenter suscipit: & pro exule atque fugitiuo, amicum sibi & filium per arrogationem germanum facit, donis regiis & liberalitate benignitatéq; reliqua prolixè inuitatum. Nec ipse modò ad eũ imperiali munificentia quę decebat misit, sed & Augusta ipsa coniugibus eius, & liberi liberis eandẽ D præstiterunt pietatem. Neque officiis iis contentus, Hierapolim quoque ad exercitum vniuersum & Ducem eius Cõmentiolum scripsit, qui Chosroen regio prorsus satellitio & comitatu produceret, & quocunq; vellet sequeretur. Atq; vt maiorẽ ei honorẽ haberet, Melitinẽsem quoq; antistitem Domitianum, cognatum suum, ad eum legauit, virum prudentia mẽtisque solertia multis anteeuntem, verbísque simul & factis præstantem, & ad negocia maxima conficienda commodum. Adiunxit huic Antiochenæ sedis præsidem Gregorium. Qui ambo Chosroen verbis, muneribus tempestiuisq; colloquiis & suasionibus ad stuporem & consternationem compulerunt. Chosroes vbi Hierapolim, quæ principem locũ in Euphratesia obtinet, peruenit, in regnum inde rediit, quũ id è re eius Mauricius esse censeret: qui maiorem gloriæ & laudis suæ partem, ex commodo & vtilitate supplicis regis est meritus. Magna certè pecuniæ vi, quod nunquam à quopiam in literas relatum est, donatum Chosroen, quibusdam etiam E Persis impensis suis in militiam eius conductis, sanè quàm magnificè in Persidem remisit, cũ vtroque exercitu, Persico simul & Romano. † Narses Romanis copiis præfuit: qui cum Persis prælio cõgressus, * sexaginta millia Persarum manu cepit, eósque ad Chosroen adductos hastilibus cõfixit. Ex iis si qui Turci erant, eos Chosroes imperatori Byzantiũ misit. Porrò Romanæ copiæ, Varamo qui turpiter ex pugna solus profugit, debellato regnum suum Chosroe in manus tradiderũt, eúmque in regiam suam deduxerunt. Is in throno suo confidens, Romanis audientibus verba hæc proloquutus est. Rex Chosroe, diei huius perpetuò te meminisse, atque hoc in animo tecum considerare oportebit, ꝙ Romani regnum tibi Persarum † dono dãt. Chosroes ab insidiis sibi Persarum metuens, mille à Mauricio Romanos milites petiit: quos ei ille benignè attribuit. Sittas exinde à Persis in crucem est actus. Et Martyropolis, atque item Daras castellum, decendentibus ex eo Persis, Romanis redditũ. Turcos, quos Chosroes Constantinopolim miserat, stigmaticos li- F quato atramento cruces in frontibus impressas imperator habere videns, interrogauit, quánam gratia quæ non colerent circumferrent signa? Illi grauem ante plures annos in Perside & patria sua pestem coortam esse dixerũt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuere, hominibus, si hoc fecissent, saluti suæ consulturos esse, regionémque eam à lue tali intactam liberámq; fore persuasisse. Idque ita esse ab eis factum. Res Hormisdæ & Chosroæ Persarum, eiusmodi habuere exitum.

Chosroes Varamũ fugit, & ad Mauricium imperatorem confugit.
Cõtigit autẽ vt eũ Probus patricius, qui illic erat, susciperet. Diac.
Vitæ humanæ instabilitas.
Filiũ suũ sibi Chosroen regẽ Persarũ Mauricius faciẽs. Diac.
Reducitur in regnum suũ Chosroes, ope Mauricij.
Domitianus episcop⁹ Hieropolimitan⁹
† Narses Romã. dux Chosroæ opẽ ferẽs, Varamum vincit.
** Sex millia vincta ad Chosroẽ adduxit. Diac.*
Verũ Narses rediturus ꝓpria Chosroæ dixit, Memor sis Chosroe, præsentis diei. Romani tibi regnum donant. Diaco.
Proditoris supplicium.
† κρῶχα χαρίζον.
Martyropolis & Daras Romanis redditur.
Turci cruce aliquando notati.

CAPVT XXI.

Chosroes in possessionem regni sui restitutus, Gregorio Theopolitano crucẽ illam misit, quã Theodora Iustiniani vxor auro multo & lapillis resplẽdentibus ornatam, in honorem victoris martyris Sergij Deo dedicauerat, & Chosroes Hormisdæ pater vnà cum aliis donariis variísque

Chosroes diuo Sergio crucem auream dedicat.

A preciosis è Sergiopoli, secum abstulerat: sicuti antea à me est dictum. Cum ista aliam quoque crucem misit, quā Chosroes ipse ex ingenti auri pondere fieri curauerat, cum eiusmodi Græcarum literarum inscriptione. Crucem hanc Chosroes rex regum, filius Hormisdæ, quo tēpore propter diabolicum instinctum & dolum malum perditissimi Varami, & qui cum eo fuere Caballariorum, in Romaniam concessimus: & quòd perditus Zadepram cum exercitu Nisibim veniret, abducendorum Nisibenæ partis Caballariorum gratia, vt nobis resisterent, & oppugnando rebellarēt, nos quoque Caballarios cū duce suo in Charchas misimus: & propter sancti Sergij, venerādi illius & celebris viri fortunam, quandoquidem datorem eum esse votorum atque petitionum audieramus, primo regni nostri anno, mensis Ianuarij die septimo, votum nuncupauimus: si Caballarij nostri Zadepram occidissent, aut cepissent, crucem auream nos lapillis distinctam in ædem Sergij, venerandi nominis eius ergò, missuros esse. Porrò

Crux aurea à Iustiniano Cæsare diuo item Sergio consecrata.

B quum nono Februarij mēsis die caput Zadepram ad nos allatū fuerit, voti rei, & optati nostri compotes facti, vt manifestum id certúmq; cuiuis sit, in venerandum eius nomen, crucem hanc à nobis factam, vnà cum cruce à Iustiniano Romanorum imperatore in templum eius missa, & belli tempore, quod inter duo hæc regna gestum est, à Chosroe rege regum filio Cabadæ aui nostri huc delata, & inter thesauros nostros reperta, in ædem venerandi Sergij misimus. Cum hac inscriptione Chosroes cruces misit: quas Gregorius ad se allatas, & de Mauricij sententia acceptas, cum pompa & comitatu multo, obseruanter simul & religiosè in templo martyris sacrauit & reposuit, nihil prorsus ab ethnicis donariis Ecclesiam detrimenti capere arbitratus.

CAPVT XXII.

Discum aureum à Chosroe eidē diuo Sergio voti causa inscriptus.

C Non longè autem pòst, Chosroes etiam alia munera fabrefacta, & in sacrum sancti martyris delubrum missa, atque discum etiam non paucarum minarum pōderis aureum, cui sermone Græco eiuscemodi inscripsit literas, donauit. Ego Chosroes rex regum, filius Hormisdæ, hæc disco isti inscripsi: nō vt ab hominibus spectentur, neque vt verbis meis magnitudo venerādi nominis tui innotescat, sed propter scripti ipsius veritatē, & plures gratias, pluráq; benefacta à te in me profecta. Felicitatis enim loco mihi est, vt nomen meum in sacris tuis vasis circumferatur. Quum essem in Beramis, petij à te vir sancte, vt in auxilium mihi venires, & Sira in vtero conciperet. Et quandoquidē Sira Christiana, ego autem Græcæ superstitionis sectator essem, & leges nostræ nobis libertatem vxorem eam habendi non permitterent, propter meam erga te beneuolētiam, eius gratia leges ipsas despexi, eámque de die in diem inter coniuges vero sinceróque amore habui & habeo. Atque ita mihi visum est, bonitatem tuam vir sancte implorare, vt hæc in vtero conciperet. Petij hoc à te, & voto constitui, si vterum gestaret Sira, vt crucem quam illa circumfert, venerando templo tuo inferrem. Verùm eius rei gratia ego & Sira con- D silium cepimus, vt monumentum nominis tui, vir sancte, apud nos esset, crucē eam retinere: statuimúsque pro ea, & precio æstimationéque eius, quater mille & quadringentos stateres miliaresios non excedente, quinquies mille stateres mittere. Et ex quo apud me ipsum votum tale cōcepi, atque hæc in animo volutaui, quoadusque Rosochosrum peruenimus, non plures quàm decem intercessere dies. Et tu vir sancte, nō quòd ego dignus fuerim, sed ꝙ ea tua sit benignitas, in somnis mihi noctu apparuisti, tertiúmque ad me, quòd Sira ventrem gestatura esset, dixisti. Et ego in eadem ipsa visione tertiùm tibi respondi, Rectè. proinde quòd præstare vota petitionésque soleas, ex eo die Sira, id quod fœminis accidere consueuit, nō vidit. Ego verò mecum ipse de hoc ambigens, si verbis tuis fidem non haberem, & propterea ꝙ sanctus sis, datórque votorum, non crederem, quòd posthac Siræ muliebria fluere * essent desitura, ex eo visionis efficaciam, & verborum tuorum veritatem cognoui. Itaque eam ob E caussam, & crucē talem, & precium eius in sacrosanctam ædem tuam misit. Et ex eo precio discū vnum & poculum in rationem diuinorum mysteriorum, atque item crucem quæ in sacra mensa figeretur, & thuribulum, aurea omnia: & amphithyrum † Hunnicum auro ornatum, fieri præcepi. Quæ verò ex eiusmodi æstimatione reliqua essēt miliaresia, sancto tēplo tuo dicaui: vt per prosperantem fortunam tuam, vir sancte, in rebus omnibus, præcipuè verò in petitione ista, mihi & Siræ auxilium feras: & quod intercessione tua nobis obtigit, vt pro bonitatis tuæ misericordia, & pro mea atque Siræ voluntate, ad finem debitum perueniat: vt scilicet & ego & Sira, atq; adeò vniuersi in mundo homines in virtutem tuam speremus, atq; in te credamus. Hæc Chosroæ donaria ita renunciabant, à prophetia Balaam nō dissidentia: Deo Opt. Max. ineffabili quadam ratione, hæc sic dispensante, vt per Græcorum siue ethnicorum linguas tam salutaria & crederētur, & proferrentur verba. F

μιλιαρήσιον· ἀπὸ νομίσματος δίκαιον. Suid.

** τὰ γυναικεῖα ἐπαύσατο*

Euagr. lib. 6 cap. 21.

Quæ hic diuo Sergio Chosroes gentilis tribuit, ea christiani Vni Deo, quo spes & opes suas omnes collocat, tribuunt.

† *Amphithyrum Hunnicum, iudicio meo, carceres siue cancelli sunt, sacratiorem aræ mensam vel circundantes, vel populum ab ea arcentes, in quorum parte vtraque ianua sit, & aditus ad eam ferens, operis Hunnici.*

CAPVT XXIII.

Naamanes Scenites cum suis christianismum suscipit.

Qvum Chosroes talia scriberet, & mitteret, Naamanes etiam Scenitarū barbarorū dux, luxuriosus, sacer, impurus, seu potius omnium impurissimus, ethnicæ superstitioni deditus vir, ita vt sua ipse manu homines mactaret, atque diis suis ad aras immolaret, præter opinionem diuino captus amore, per inopinatam visionē ad Christianorum sacra transiit. & sacro suscepto lauacro, regenerationem temporalis natiuitatis atque renouationem cœlestem subiit: & secum populares suos omnes multitudine innumerabili, quæcunq; ad religionem nostram pertinent, edoctos, ad diuinum adduxit baptismum. Postq̄ autē Chosroes

ἡμερινὴν ἀνάπλασιν ἀναπλάττεται.

A eas quas diximus cruces dedicauit, Gregorius nutu diuino solitudine quæ Limetarum nomen habuit, peragrans, & loca ibi omnia circumiens, Seueri dogmata, quæ in eis partibus inualuerant, exterminauit: & sana doctrina ecclesiis proposita, multa castella & vicos populósq; frequentes, clerum simul & monasteria, ad veram orthodoxorum & rectè sentiētium ecclesiæ disciplinam adduxit.

Grego. Theopolitanus hæresim Seueri exterminat.

CAPVT XXIIII.

De Simeone Stylite, siue Columella.

INterea ei Simeonem illum in admirãdo mõte lethaliter decumbere & extremum spiritum ducere, nunciatum est. Itaque pleno cursu supremis verbis virum sanctum salutaturus, ad eum contendit. Minimè verò desiderio suo est potitus. Simeones autē iste admodum ætatis suæ homines virtute superauit: quippe qui ab ineunte ætate vitæ genus in B columnæ statione transigendæ consectatus sit. Perhibetur sanè primos dentes in colūnæ statione mutasse, in quam eiuscemodi ob causam ascendit. In tenera adhuc valde ætate erat, & ludens atque saliens in sublimē ascendit collem, duci quē sequeretur commendatus. Et quum beluæ sæuæ, pardum nominãt, occurrisset, zona soluta eam in feræ collum iniecit: atque illam ferocitatis oblitã, perinde atque loro tractam duxit, & in domicilij locum pertraxit. Quod vbi præceptor, qui & ipse vitam in columna agebat, vidit, quídnam id esset, quod adduceret, interrogauit. Et ille, ælurum esse dixit, quem catum de consuetudine nominant. Ex qua coniectura præceptor, quanta illius virtus futura esset colligēs, in columnam eum recepit. Atque in eo ipso, & alio item monte, accuratissimè viuens, in tali vitæ instituto ad sexaginta & octo annos perstitit. Infinita ei diuinitùs contigere dona. Nam dæmones fugauit: & morbum ægritudinémque omnem oratione manúsque contractatione euestigiò curauit, & futura perinde atq; præsentia & vidit & prædixit. Sicuti & Gregorio si- C gnificauit, ipsum mortem suam nō visurum esse, & res postea eius ignoraturum. Et quum Euagri9 Epiphaniēsis liberorum amissionem ægrè ferret, secúmque ipse ambigeret, quánam de causa Græcis & gentilibus qui multos procrearent liberos, idem nō contingeret, neque tamen cuiq̃ absurdas eiusmodi cogitationes crederet: Simeones ad eū scripsit, vt rebus eiuscemodi supersederet, minimè enim cogitata talia grata Deo esse. Notarij eiusdem Euagrij vnius coniunx lacte, quod constiterat, destituebatur. Quapropter qui ei erat infantulus, in vltimum venerat vitæ discrimen. Simeones ergo manu dextræ viri eius imposita, papillis fœminæ illam admouere iussit. quod vbi factum est, illico quasi ex quodam fonte vbertim lac prorupit, adeò vt vestis mulieris abundè immaduerit. Sed & puerum quendam à comitibus suis in syluis in multa nocte per obliuionem relictum, cum ibi erraret, leo in tergum suum sublatum, ad Simeonis mandram illæsum prorsus pertulit. Deinde Simeonis iussu, qui puero inseruiebant, noctu egresi, intra oppidum eum, ita vt sine discrimine omni à leone seruatus & custoditus ferebatur, deduxerunt. Cęterùm multa quoque alia D numerum superãtia Simeones egit, quæ sanè tempore lōgiore, & lingua politiore, tum autem opere peculiari indigent. Ea hucusque sermone omnium celebrantur, à Simeone Magistro (quanuis nō ita doctè vt magnitudo rerum eius flagitauit) conscripta. In quem librum & nos, abundantem copiam & vim operum sancti viri cum stupore admirati, incidimus. Ex omni nanque nō Romanorum tantum, verumetiam omnium (vt ita dicam) barbarorum ditione homines ad eum ventitabant, & ab eo quarum indigebant rerum fructum continuò capiebant. Et rami ei arbustorum in monte exortorum escas semper præbuere, cibo omni & potu præstabiliores.

Alius hic est Simeones ab eo, de quo suprà est, lib. 14. cap. 51.

Quid Simeones de Euagrij Epiphaniensis cogitationib9 quòd liberos amitteret, indicauerit.

Miracula eiusdem. Lib. 6. c. 24.

Simeō magister vitam Simeonæ Stylitæ cōscripsit

CAPVT XXV.

De diua Golinduch post martyrium superstite.

TVm tēporis verò etiā Golinduch martyr viuēs enituit, Magis Persicis ꝓgnata, Asmodoch scilicet patre, & Myzuch matre: quæ pro E illorum religione, ignem & alias Persarum abominationes colēs, & ipsa execratę Deóque detestatę idolomanię & magiæ dedita erat. Primario autem ex senatu viro in matrimonium collocata, duos progenuit filios. Et post triennium per ecstasin extra seipsam rapta, ab angelo diuino dispensationis salutis nostræ mysterio est initiata. Proindéque Magis tradita, multísque verberibus & tormentis, quæ omnia superauit, expetita, miracula infinita & prodigia mirifica edidit: idētidem angelo, qui dux eius fuit, ad eam veniente, & vt leuiter & facilè omnia perferret curante. Multas etiam res arcanas indicauit, vtpote prouidentiæ gratiam à Deo cōsequuta. Postquam verò per multos annos tormētis excruciata, coronam martyrij ferre concupiuit, qui ei sæpius apparere solitus erat angelus assistens, & iuuenem quendam ensiferum producens, desiderio eius satisfecit. Præcipiente nãque illo, iuuenis ferro caput eius resecuit: & sanguis è iugulo profluens, in interiorem eius lineam vestem femoribus tenus cruentatam, manauit. Quæ vestis innu- F mera visa est edere miracula. atque illa etiam post resectionem capitis deinceps superstes vixit. Et cum in Romanorum finibus ad Circesium & Daras morata fuisset, etiam ad Hierosolymorū partes peruenit, nouum spectaculum omnibus fidelibus, quippe viuēte adhuc corpore stigmata Christi circūferens, visa. Hæc sanè quū grauiter à martyrij erumnis afficeretur vrbes circuibat, angelo duce progrediens. neque quicquam medicinæ doloribus adhibuit, natiuis tãtum thermarum lauacris vsa. Et quum domesticos suos, & familiares omnes, atque alios præterea ad Christum adduxisset, tãdem Hierapoli, seculo hoc relicto, ad immortalem illam vitam concessit. Quæ viuens adhuc, ab imperatore in vrbem suam accita, imperio eius non paruit. Eius vitam Stephanus Hieropolitanus episcopus composuit, qui cum illa fuit, & res quasque ex ea didicit: honorificè etiam & splendide, corpore sepeliendo, funus eius prosecutus.

CAPVT XXVI.

A *Gregorij Theopolitani mors.* *Maximarũ vrbium sacrorum antistites.*

TVm Gregorius quoque podagrico morbo, quo affligebatur, confectus, quum pharmacum in potione, quæ hermodactylus vocatur, à medico quodam data, sumpsisset, vitã finiuit. Mortuus autem est, Gregorio veteris Romæ throno præsidente, qui Pelagio successit. In noua verò Roma Ioanne Ieiuno ecclesiam gubernante, de quo paulo pòst dicemus: Alexandriæ tum Eulogius episcopum gessit: Theopoli autem, post Gregorium Anastasius, anno vigesimotertio, in sedem est restitutus. Hierosolymis Ioannes hierarchicam dignitatem obtinuit. cui non ita multo pòst defuncto, Neamus in episcopatu est surrogatus. Quo tempore duodecimus, Tiberij Mauricij imperij annus erat. Sed hæc hactenus.

CAPVT XXVII.

B *πολυπραγμοσύνη Chaldæorũ astronomiæ.*

QVod verò de Chosroæ rebus ꝓpè omisi, id ita vt potero, historiæ mandabo. Magnũ illud bellum quod Romanis cum Persis fuit, conquieuit, pacta conuenta ex æquo Romanis atque Persis seruantibus. Non autem committam, quin ea exponã, quæ Chosroes in operosa vanitate Chaldæorum astronomię diu multúmq; exercitatus, diuinando prædixit. Ea verò tum ad Ioannem Armeniarum copiarum ducem, quum bellum maximè vigeret, dixisse fertur. Quum nanque Ioannes Chosroen acriùs obiurgando reprehenderet, quòd moribus esset sinistris, & animo ad res gerendas alieno & inepto, quòdque regem minimè talem esse oporteret: huiusmodi quiddam duci barbarus respondisse dicitur. Nisi quodammodo tempora ipsa nos per tyrannidem suam affligerent, haudquaquã tu scommate perstringere magnum inter homines regem ausus fuisses. quãdoquidem autem te rebus præsentibus magnopere effers, audi quid à diis de tẽporibus futuris sit constitutum. Redundabũt, vt sis sciens, in vos Romanos calamitates, & gens Babylonia Romanæ reipub. trib. in circulum circumactis hebdomadibus dominabitur. Postea verò quinta annorũ hebdomade Romani Persas in seruitutem redigent. His ita peractis, dies illa vespera carẽs hominibus aduenìet, & expectatus imperij finis aderit. Quo tẽpore corruptio abolebitur, & viuendi ratio ex instituto Dei obtinebit. Quæ verò præter opinionẽ omnẽ Probo etiã ipsi ad episcopatũ Chalcedonẽsem recens euecto, quum Ctesiphontem à Mauricio missus est, responderit, dicã. Accierat hunc meridie flagrante in regiam suam Chosroes. Et quum sudore plurimo diffluerer, ab episcopo, vt sibi Deigenitricis imaginem spectandam exhiberet, petiit. Atque ille sacram virginis matris effigiem, quam in tabella depictam ferebat, protulit, & ad conspectum eius Persarum regem admisit. Persa adoratione tabulam veneratus, archetypum siue primariũ exẽplar noctu sibi astitisse, & dixisse retulit, Alexãdri Macedonis victorias se illi concedere. Ibi Probus episcopus in hęc verba regi respondit: Dudum id ei contigisse, quum in regnũ restitutus esset, & exitiosos tyrãnos virtute & ro-

C *Chosroes de imperio Romã. prædictio.* *Probus episcopus Chalcedonensis. Visio nocturna eiusdem Chosroæ.*

bore imperatoris vicisset. Idémque eum iureiurãdo stantem cõsequuturum esse, si quid adhuc reliquiarum veterum illorum igni excoctorum laterum, sicuti de eis à sacrosancto Mose scriptum est superesset. Verumenimuerò quum rebus Orientis satis diu immorati simus, & bellum Persicum legitimum, Deo adiuuante, finem ceperit, ad res ab imperatore in Europa gestas se stylus cõferat: vt & nos ad portum consilij institutíque nostri appellamus, & onus sacrorũ actorũ exponamus.

D *Hinc patet vltimum esse hũc historiæ Ecclesiasticæ Nicephori librum.*

CAPVT XXVIII.

Res Mauricij in Europa gestæ.

ITaque ineunte vere, translatis ex Oriente copiis, Mauricius Byzãtio soluit: & multis impedimentis interuenientibus, Anchialum contendit. Eò nanq; excurrere velle Abares audierat, post auream illam mensam & elephantis spectaculum, multorúmque talẽtorum auri largitionem: quæ illis imperator, pacem sibi complectendam ratus, petentibus tribuit. Ac primùm Perinthum, quam nunc Heracleam nominant, quum quidem in terrores plures, & in maximam tempestatis procellam incidisset, venit. In qua vrbe Glyceriæ martyri, quæ ibi æde sacra magnificè cõstructa honoratur, debitam religionem persoluit. Et graue quiddam à barbarorum excursionibus passus, exercitus duce in Europa Prisco creato, inde in vrbem imperantem est reuersus. Abarum verò & Slauinorum gentes, Istro traiecto sub Chagano Hunno militantes, Thraciámque percurrẽtes, & omnia passim diripientes, vsque ad Heracleam peruenerunt. Quin Prisco duce Turuli se continente, Didymothicum quoque stratagemate ceperunt. Eorum impetum arte & cõsilio quodam admirãdo imperator inhibuit, qui se classe instructa in eorum sedes expeditionem factursũ assimulauit. Quæ res metum illis ingentem incussit, & vel inuitos ad sua redire coegit. Post quorum discessum imperator ad transitũ Istri, ne rursum barbari facilè in Thraciam excurrerent, firma militũ præsidia collocauit. Priscus autem Byzantium reuersus, de † manubiis accusatus est: & militariũ copiarum pręfecturę dignitas ei abrogata, Petróque Mauricij fratri data. Verùm quum & is nihil præclarum ex sententia imperatoris gereret, adẽpto illi magistratu, eodémque Prisco reddito, domi ipse consedit. Priscus in Europa pacta cum Chagano inita soluit. Ille siquidẽ prior bello repetito, derepentè cum innumerabili exercitu in Romanorũ ditionem excurrerat, plurimáque castella ceperat. Templum quoque Alexandri martyris incenderat, eiúsque venerandas reliquias homo detestandus ex loculis suis eiectas, multa nefanda in eis patrans, maxima cõtumelia affecerat. Quapropter septem vno die liberos amisit, dignas eiuscemodi contumelię pœnas persoluens. Exinde idem Istrum, ea parte qua in mare prorũpit, transmisit, & grauia damna dedit, Mysorum prædam (quod dicitur) omnia faciens. Quanuis Mauricius ex desperatione quadam, Commẽtiolum ducem, cum plurimis hominum millibus, exercitum contra illius copias ducturum miserit. Qui se in quodam occidentali castello, nihil agens, periculúmque effugiens, continuit. Longè verò pòst missa

E *Priscus Romanorum in Europa dux.* *Abares & Slauini Thraciam vastant.*

F *† τῶν λαφύρων ἐγκλήμασιν ἐνέχεται.* *Chaganus Hunnus in Alexandri martyris cineres contumeliosus. Impietatis eius pœna.*

A legatione Mauricius Chagano, vt pacatiora consilia sequeretur, persuasit.

CAPVT XXIX.

Barbaricus Chagani fastus & insolentia.

De fortunæ volubilis instabilitate exemplum pulchrum.

Porrò quum Chaganus Priscum, quo minus amnem traiicere posset, quo tempore prædam plurimam Priscus agebat, impediret: Theodorum is Medicum, virum cordatum, sagacitatéque & prudentia multos excellētem, ad eum misit. Qui quum barbarum frementem maximè, & superbientem, & verborum fastu exultantem (nationum enim omnium dominū se esse, minabundus iactabat) vidit, veteri quadam narratione barbaricum legatus leniit tumorem. Inquit enim. Audi Chagane veterem & vtilem orationem. Sesostris Aegyptiorum rex, illustris admodum & felix, plurimas & maximas sibi subiecit nationes. Atq; ex eo successu in proteruam arrogantiā sublatus, currum sibi aureum pellucidis preciosisque lapillis exornatum fieri fecit. In quo confidens, B quatuor ex deuictis regib⁹ currui, qui eum traherent, iugo illis imposito, iunxit. Hoc verò quū sæpius fieret, & celebri quodam festóq; die, ex quatuor istis regibus vnus oculis conuersis continuè retrospiceret, & rotæ volubilitatē intueretur: Sesostrisque eū, cuius rei gratia tam frequenter oculos in rotā coniiceret, percōtaretur, respondisse is fertur: Cum stupore admiror rotam, quum eam instabili modo ferri, atq; aliàs aliter volui, & nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem demissa sublimantem conspicio. Sesostris porrò vbi dictum id intellexit, statuit, ne illi posthac currū traherent. Barbarus verò subridens, satis se pacem complecti indicauit: & Priscus ei † pro transitu bonam spoliorum partem, maxima quæque concedendo, dedit: & se Romanorum ditione cedere (Romanum nanque id solum esse) significauit. At Barbarus Romanos armis & iure belli id amisisse respondit. Et quum Chaganus ad hunc modū familiarius cum Prisco rixaretur, Priscus ei, quòd ex oriente profugisset, conuicij loco obiecit.

† ὑπὲρ τῆς διαβάσεως.

C

CAPVT XXX.

Antiquitates Turcicæ. De Caucasieis & Borealibus Scythis historia.

Chaganus Abdelarum, siue Ephthalitarū in Oriēte victor.

Qvandoquidem autem Caucasiorum atque item Borealium Scytharum mentionem intulimus, age quæ cōsecuta sint, perinde atque adiecticias narrationes, quanuis ad historiam non pertineant, exponamus. Ante eos annos Chaganus, qui in Oriente à Turcis laudibus celebratur, Abdelarum, (alius autem, Ephthalitarum dixerit) gentis principe fortiter debellato, populi eius imperium sibi sumpsit. Ea victoria magnopere elatus: & Stemeischagano socio sibi belli ascito, Abarum quoq; nationē ditioni suæ subegit: non eorum Abarum qui in Europa & Pannonia sedes ceperunt, falsò nanque sibi isti nomē id vsurparunt, quū ante Mauricij tempora eò aduenissent. Vnde verò & ij genus ducāt, paulo pòst dicam. Itaq; Abaribus à Chagano deuictis, ad eos illi, qui Taugast tenuere, confugerunt. Est autem Taugast ciuitas Turcorum perquam celebris, Indis finitima, cuius populus omniū est fortissimus, gentem in vniuerso orbe, quæ ei comparetur, nō D habēs. Inde verò ad vicinam nationem Mucritorum venerunt, cui & ipsi nationi magnum est robur, & continua ad pericula, quæ magnis animis fortiter sustinent, studia. Chaganus porrò gētem quoque Sogor aggressus subegit, robustissimā & populosissimam. Hæc ad amnem Til accolit, quē Turci Nigrum, & antiquissimi principes Ver, οὖαρ & Cuni nominarunt: à quibus nominibus quædam etiam gētes appellationem sunt sortitæ. Porrò Iustiniano imperante, ex antiquis eius gētis optimatibus pars quędam profugiens, in Europam venit. Hi Abares seipsos nominarunt, ducémque suum Chagani cognomento exornarūt. Sed enim populi Hunnici Barsilt & Vniguri & Saberi, vbi partem gentis Ver & Cuni appropinquare sibi viderunt, in timorem maximum inciderunt: Abares illos formidatos, in regionem eam venisse rati: eámque ob causam muneribus eos inuitarunt, & per ipsos Albania potiti sunt. Et fugitiui ipsi animaduertentes, commodam sibi eam appellationē esse, Abares deinceps seipsos nominarunt. Inter Scythicas nāque nationes ea gens longè bellicosissima, & ad excursiones faciendas aptissima esse perhibetur. E Ad hodiernum sanè vsque diem Pseudabares isti generis ortu diuisi, partim ab Ver, partim à Cuni appellationem habent. Posteaquā autem de rebus Pseudabarum diximus, ad historiā contexendam redeamus. Sogor igitur deuicta, & Tucoch gentis principe ore gladij à Chagano sublato, vnà cum hoc nationis eiusdem cæsæ sunt triginta myriades, ita vt continuata interemptorum cadauera dierum aliquot inhibuerint iter. Quum verò hæc tam præclara Chagano obtigisset victoria, ciuile inter Turcos coortum est bellū. Siquidem Turū quidam Chagani conatus, res nouas molitus, copias magnas cōtraxit, quibus Chagano congressus superior fuit. At ille aliis tribus Chaganis in societatem belli vocatis, cōtra tyrannum progressus est: & pugna ad regionem Icar commissa, inter cædes multas tyrannū interemit, & ditionem suam recuperauit. Victoriæ eius gratulatio cùm aliis Principib⁹, tum Mauricio ipsi est significata. Procemiū gratulationis eius tale fuit. F
» Romanorum imperatori magnus Despotes septē
» gentium, & septem orbis terræ climatum dominus. Enimuero montem aureum Persæ vocāt, Orientem versus situm, propterea quòd frugum est feracissimus, pecoribúsque & iumentis frequentissimus. Persis autem lex est, vt potētissimo Chagano aureum hunc mōtem concedant. Iidē duabus hisce rebus prorsus se gloriantes efferūt, quòd nunquam epidemiam pestilentiæ viderint, & quòd rari in regione eorum sint terræmotus. Terrā autem Caath & Sogdoanem cōcussiones & pestilentias experiri dicunt. Turci sanè summopere ignem colunt, aërem & aquam honorant, terram hymnis celebrant, & eam solam adorant. Deúmque, qui cœlum & terram condidit, nominăt: cui etiam equis, bobus, & ouibus sacrificant. Sacerdo

Itē Abarū. Taugast ciuitas Turcorū. Mucriti populi.

Sogor gens. Til flu. idem Niger, Ver, & Cuni. Abares pop. ex oriente in Europā sub Iustiniano venerunt.

Barsilt Vniguri Saberi pop. †

Cædes triginta myriadū barbarorum.

Ciuile inter Turcos bellū. Turun. Chaganus.

Cōfundi vidētur hic Persarū & Turcorū nomina. Icar mons aureus.

Terra cabat. Sogdoane. Turcorum religio.

† *Populi qui hic commemorantur prope omnes in Pannoniis consederunt. De Abaribus siue Saberis, dubium non est, qui Sabariæ nomen reliquerunt. Ver Slauorum lingua, etiam nunc Panno siue Hungarus dicitur. Vri & Vrzi Hungari sunt. Vnigri ipsissimi Hungari sunt. Cunorum nomen & gens ipsa nunc quoque Hungariæ partem retinet, &c.*

Apud Medos septem populi ordines.

Darius Histaspis.

Taisan princeps in Taugast.

Lex saluberrima.

ἢ δ τὴν ἡγεμονίαν τῆς ταυγὰς ἀνδλαφὼς ἑπτακοσίαις γυναιξὶ κατεπαννυχίζετο.

Ciuitatis Taugast conditor Alexãder magnus. Cædes duodecim myriadũ barbarorum. Ciuitas Chubdan.

Bombyces.

A tes quoque habent, qui de rebus futuris diuinare existimantur:apud Medos verò septem populi ordines,res pręcipuas expediunt.Et lex antiqua partiri aliter negocia non permittit. Qui enim Arsacidarum ordo dicitur,regnum apud se retinet, & regi diadema imponit. Ordo alius rei militari præest: alii politia curæ est. Alius controuersias de quopiam, quod arbitrario iudice indigeat, inter ambigẽtes exortas decidit. Quintus populi ordo equites regit. Qui hunc consequitur,tributum à ciuibus & subditis exigit,&regio ærario præest. Septimus regis equos curat,& vestem militarem seruat. Hasce leges in aula regia Darium qui Hystaspis dictus est,sacrasse ferunt. Cæterùm ea ætate Turci ex Ver & Cuni profugientes, in Europam venerunt, & se Abaribus, qui sub Chagano erant,ad decem ipsi millium numerum pertingẽtes, coniunxere. Turcorum autem Orientalium Chaganus bello ciuili confecto, prosperè res administrauit, & missis ad incolas Taugast legatis, fœdus cum illislegitimum iniit,regnúmque suum pacauit. Princeps verò in Taugast,Taisan nomen B sortitus est, quod lingua nostra Dei filium sonat. Pacatum & seditionibus vacuum regnum regionis eius princeps obtinet, propterea quòd gens tota administrationem ei deferre solet. Statuas colunt, leges apud eos iustæ sunt, vitam sobriè semper degunt. Constitutionem sacrosanctam habent, ne quis virorum se auro exornet, quanuis auro & argento propter commoditatem mercimoniorum abũdent. Disterminat eam ditionem amnis,inter duos maximos inter se dissidẽtes populos fluens, quorum alteri nigra, alteri coccinea vestis est. Qui atro amictu gaudent,flumine traiecto rubram gestantibus vestem bellũ intulerunt, & fortiter imperium omne obtinuerunt,quo tẽpore Mauricius Romanũ imperium administrauit. Coniuges ibi regum aureos currus habent, qui à singulis bobus trahuntur. Boues isti auro & magni precij lapillis splendidè sunt ornati. Eisdẽ freni quoque aurei sunt. Et qui regnum in Taugast suscepisset, cum septingẽtis fœminis noctem totam consumebat. Vxores autem illustrium ibi C virorum argenteis pilentis vtuntur. Porrò Taugast vrbem condidisse Alexãdrum Macedonem, barbari dicunt,cum Bactrianos scilicet & Sogdoanem subegit,duodecim barbarorum myriadibus in ea combustis. Aliam quoque vrbem non ita multis miliaribus inde dissitam, idem Alexander statuisse fertur, quam Chubdam vocant. Cuius prefectum mortuum,lege hoc ita iubente,coniuges eius perpetuò lugent, neque vnquam à sepulchro discedunt, pulla veste indutæ, & capite nouacula raso. Chubdam duo maximi amnes diuidunt,quorum ripis cupressi frequentes imminẽt. Multi in ea regione sunt elephantes. Mercimonia autem ciues cum Indis exercent, corpora quàm maximè candidis. Sunt ibi quoque vermes quàm plurimi,fila Serum nentes, multiplici & vario colore. Eos barbari magno studio curant. De his hactenus: quæ quidem non frustra exposui. Quum enim de Abarum gente,& eorum duce Chagano dixerim, vt ille propter Alexandri martyris male tractatas reliquias pœnas dederit, & rem maximam mirificè à VERBI matre gestam hic commemoraturus essem, eam ob causam paululum à proposito digressus,hæc retuli. Sed iam historiam D nostram ad carceres ipsos reuocemus.

CAPVT XXXI.

De sãguineo vnguento è corpore diuæ Euphemiæ Chalcedone profluente. Miraculum hoc curiositate sua inuestigauit Mauricius.

HOc loco autem, quid Mauricio in celeberrima martyre Ephemia acciderit,dicam. Iners nanque cogitatio imperatori incesserat, vt anxiè nimis de ingentibus eius miraculis inquireret,& fallaciam hominum prodigia ab ea edita esse putaret. Ex aduerso Constantinopoli inclyta Chalcedonẽsium ciuitas sita est, vbi sanè templũ quoque est magnificè constructum. Diximus autem non ita dudum, sacrosanctas eius reliquias olim in hoc ipso templo, in vrna marmorea repositas esse. Atque in eiusdem memoria, miraculum insigne,atque eis qui id non viderunt, propè incredibile fieri solere. Ex quo enim illa in martyrij stadio decurrit, & corpus eius in monumento conditum est,ipso passionis eius die, in conspectu omnium, loci eius episcopus, spongiis quibusdam E ex defunctæ corpore sanguinis liquorem haurit. Sanguinẽ sanè veluti ab recens cæso corpore vulnerum tabo mistum, & vnguentis quibusdam ex seipsis natis temperatum cernas,quem exiguis vitreis vasculis episcopus exceptum atque diuisum, turbę aduenienti donat. Hoc igitur auditum,sicuti dixi, animi quadam væcordia in dubium vocãs Mauricius, quum tempus appeteret, argenteum ornatum ex sepulchro detrahit,&imperiali signo monumentum martyris obsignat. sic enim hoc incredulitatis volebat audacia. Postquam autem tempus ipsum quod debebat,aduenit,curiosè mysterium indagat, accuratiúsque experimento solicito miraculum explorat. Ecce tibi verò rursum, sicuti antea,sanguis vnguento condĩtus, instar riuuli è monumento promanat,& spongiæ sanguine suaueolenti pinguescunt. Et martyr ipsa tum, vt prolixius sanguinis fons proflueret,fecit:atque illa ad hunc modum imperatoris incredulitatem erudiens, castigauit. Ipse autem digitis sanguini admotis,eóque humore delibutis,seipsum sanctificando conspersit: & reipsa, vt id crederet, per- F suasus, deinceps cũ admiratione laudes suas clara voce martyri tribuit.

CAPVT XXXII.

De consimili vnguenti, ad diuæ Glyceriæ tumulũ, miraculo. Itẽ de idololatrũ per id expiato piaculo.

MInimè verò abs re fuerit, si celeberrimæ martyris istius pdigio, admirandæ Glyceriæ, & ipsius martyris, miraculum coniunxero. Vir quidam, cui Paulino nomen erat,obscuro loco natus, in bonis tamen disciplinis admodum educatus,manifestò in impostorum & maleficorum barathrũ demersus esse deprehensus est. Incãtatori huic & mago argentea fuit peluis, in qua detestandum cruorem excipiens,per eum execrandus ipse cum apostatis virtutibus colloquebatur. Vasculum id necessitate flagitante argẽtariis vẽdidit. Qui precio numerato lancem eam receperunt, venalémque & ipsi pro foribus cuiuis prætereunti emendi liberam facultatem facientes proposuerũt. Accidit

A cidit autem, vt Perinthius antistes Byzantij esset, & peluim eam, ita vt venundabatur, compararet. Itaque cum vasculo empto se in sedem suam recepit, & ob reuerentiam vnguenti martyris Glyceriæ, sublato priore vase æneo, argenteum istud reposuit, cultui † diuinitùs manãtis vnguenti id maximè conuenire arbitratus. Atque ille quidē hoc sic fecit. Riuus autem vnguenti constitit. Martyr enim ipsa piaculum tantum detestata, gratiam & donum id cohibuit. Haudquaquam enim fas esse, tacens etiam dicebat, vt mundum immundo contingeretur. Hoc postquam diebus plurimis fieri cognouit episcopus, oppidò quàm grauiter tulit, variásque curas in animo ipse suo, ꝙ ipsius culpa Ecclesia commoditate tanta orbari deberet, volutauit. Proinde ad lachrymas & preces conuersus, Deo supplicauit, vt rem tam grauem auferret, & facti eius causam latentem ostenderet. Deus verò ritè abominationem eam amoliens, & inscitiam misericordia legitimè prosequēs, antistiti in somnis lancis piaculum manifestat. Ille statim argen-
B team phialam subducit, & priorem illam æream, perinde atque puram & quasi virginem atq; immaculatam ministram cultui religioso restituit. Et ecce tibi, derepentè vnguentum rursum scaturit, & miraculorum latex denuò exundat. Piaculū autem execrandum manifestò in apertum producitur, & non aliter quàm in publicis columnis incisum proponitur, vrbiq; gloria sua redditur. Ea res vbi ad imperatoris aures, per primariæ sedis episcopum (Ioannes is ieiunus erat) relata est, princeps ab eodem episcopo ad reos capitali supplicio persequendos excitatus est, (nam is resipiscentia atque pœnitētia crimen corrigere voluit) iudiciū igitur maximum cogitur, & maleficorū multitudo ingens producitur. Qui in grauem carcerē coniecti, ad supplicia, debitas persoluturi pœnas, traditi sunt. Inter quos Paulinus in * palum summa parte hiātem actus, turpiter vitā finiit: quum prius cædis filij sui spectator fuisset. Siquidem & hunc abundè impiæ imposturæ & maleficij portentis imbuerat. Atq; hoc ita est gestū. Quod verò præter opinionem omnem aliud à Verbi matre eodē tempore est actum, id quoque referam.
C

† θεοῤῥύτων μύρων.

* In crucem scilicet.

CAPVT XXXIII.

Exemplum vindicatæ humanit.ˢ simul & diuinitùs in virginem matrem blasphemiæ.

GRæci quidam siue Gentiles in cuiusdam domo cōuiuantes, & vino sese inuitantes, post prādium simulátque satis adbiberāt, blasphemare & cōuiciis proscindere Verbi matrē cœpere: postremū hoc cōpotationi adhibentes studiū, vt quæcūque aliquis eorum excogitare posset, absurda atq; indigna, per ea ridens œconomiæ & dispensationis salutis nostræ mysterio illuderet. Impietas ea postꝗ innotuit, illi quidem condignas petulantis linguę pœnas dedere. Aedium autē, in quibus considentes graui blasphemiæ indulserāt, dominus, à sacris nostris non alienus, tum quidem, ꝙ res ita tulerit, periculum effugit. Non multo verò pòst, noctu ei dormiēti in somnis Deigenitrix astitit, cui diligentius, Ecquid se, quænam esset, nosset, percūctanti: postquā ipse, nosse se eam professus est: illa ei contumeliarum indignitatem in memoriā reuocauit.

Tum ille miser supplex illi esse, veniámque delicti D petere: & ne tam citò morte mulctaretur, sed tempus ei pœnitētiæ relinqueretur, orare. Illa, daturā se hoc ei, neque in præsentia ipsum ita morte pœnas luiturū, promittere: vimine autem, quod manu gestare videbatur, genua eius circūcircà veluti exarans, circumscribere. Id vbi factum, auolans, ei postea non apparuit. At ille somno discusso, membra ea quę vimine notata fuerant, statim ab * reliquo corpore disrupta inuenit, recenti sanguine profluēte. Et in publicum productus, iustum omnibus iudicium promulgauit. Qui verò id audierunt, laudes Deo, propter tam inopinatum miraculum, cantarunt. Matrem itidem Dei celebrarūt, quæ ita semper Christianorum genus tueretur, quæque nouo quodāmodo affectionem erga nos suam, quāuis præter naturam eius sit, vt quenquā puniat, vi quadam adacta ostēderet, vt scilicet religio nobis stabilis & firma esset.

* διαῤῥαγέντα ἀπὸ τῆς ὁλομελείας.

Ad finem huius libri ex Suida annotatio est de Constantino Copronymo, imperatore Constantinopolitano, qui longe pòst imperauit, in virginem matrem contumeliosus. Res est huic argumento congruens. E

CAPVT XXXIIII.

Ioannis Ieiuni archiepiscopi Cōstantinop. mors.

TVm verò etiam hierarcha vrbis Constantinopolitanæ Ioannes, post episcopatus sui annos tredecim, ex hac vita decessit. Qui ꝙ voluptates expugnarit, animique perturbationes coercuerit, & imperium in ventrem exercuerit, νηστευτὴς, hoc est ieiunator, à Byzantiis cognominatus est: vir ex idiotarum quidem ille & opificij non inhonesti ordine progressus, sed qui propter præstātem virtutem ad episcopatus fastigiū sublatus sit. De quo quum multa alia memoratu digna prædicantur, tum illud maximè celebratur, quòd propter suam erga pauperes affectionem & misericordiam, pluribus ab imperatore talentis mutuò sumptis, syngrapham illi dederit, qua substantiam suā mutuæ pecuniæ tanquā hypothecam opposuit atque im- F pignorauit. At postquàm is è vita migrauit, Mauricius antistitis facultates inquirens, paupertatem eum magnopere cōsectatum fuisse cōperit: eúmque de virtute tāta admiratus, syngrapham statim discerpsit: & lectulum tantum ligneum, qui in bonis eius repertus est, & amiculum laneum tenue admodum, necnon penulam quandam deformē (fuerat nanque Ioannes malè vestitus, frugalitate vitæ conspicuus) in aulam imperialem inferri iussit, eáque rebus omnibus prętulit. Et ieiuniorū solenni tempore deinceps, lectis ex auro & lapillis preciosis concinnatis, sericísque vestibus, & aliis imperialibus deliciis valedicto, ligneo præsulis eius toro noctibus totis vsus est, gratiam quandam diuinam ex eo se consequuturum existimans.
Tum quoque Maurorum gens in Libya victa est, à Germanis ducibus bello locis suis expulsa.

De eiusdem sāctimonia. Alij Ioannem Eleemosynarium nominant. Cuius sacri cineres in arce Budensi fuere.

† *Inter Ioannem istum & Gregorium episcopum Romanum contentio fuit: quòd Ioannes Oecumenicus episcopus nominari voluerit, cui propterea Gregorius restitit. Blond. Greg. Epist. lib. 4. ca. 29.*

A

CAPUT XXXV.

Signa Mauricij, mortem præeuntia.

Eodem tempore plurima etiam indicia apparuere, imperatoris mortem portendentia. Primùm enim cometa maximus visus est plurimis coruscans diebus. Et alia quæ accidit res, clarius etiam id ostendit. Nam vir quidam qui q̃ tenuissimè vixerat, & in vita solitaria sese cõtemplatione rerum arcanarũ exercuerat, vitæque isti mundanæ renunciauerat, strictum gladium in foro (celebris hic vrbis locus est) vsque ad vestibulũ aulæ imperialis gerens, processit, & voce magna prædixit, breui imperatorem vnà cum liberis & coniuge ferro cæsum iri. Æstatis verò tempore, Herodianus etiam quidam, id quod de imperatore futurum esset, propalàm renunciauit: atq; is nõ sine diuina sorte sibi prædictionem eam manifestatam esse confirmauit. Alia insuper prodigia tum temporis accidere, quæ nunquã antea aliquis vel vidit, vel audiuit. In Thracia siquidem mulier

B

Prodigiosus partus.

** πλημμέλημα.*

† πρὸς τῶ ἰσχίω ἰχθύος οὐραῖον ἦν αὐτῷ συμφυές.

puerum genuit monstrosum prorsus, naturæque ipsius * piaculum. Oculis nanque, palpebris, & superciliis caruit, neque reliqua corporis cõstitutione formam & effigiem iustam habuit: quippe cui neq; manꝰ, neq; brachia essẽt, & cui ad † coxẽdices cauda piscis illis innata depẽderet. Quod portentũ vbi imperator vidit, interfici id iussit, gladiũque statim exosculatus est. Mater autẽ quæ monstrum ipsum protulerat, quandoquidem sua culpa ad inopinatum miraculũ nihil contulisset, crimine absoluta est. Tum etiam ex imperialibus equis præstantissimus, & aureo ornatu spectatissimus, derepentè concidens, ruptus est. In suburbanis autem imperantis ciuitatis vicis, alia quoque monstra nata sunt: puer videlicet quatuor pedes habens, & biceps alter, vterque verò ferro concisus est.

D

dam præ se ferens, atque pubetenus quum subinde ex vndis subsiliret, spectandum se præbens, reliquo verò corpore sub aqua latẽs: veluti enim erubesceret, sic arcana naturæ occultauit. Eũ vbi dux conspexit, solẽniter eum identidem adiurauit, siquidem dæmoniũ esset, vt è conspectu abiret, & in solitudinem se reciperet: sin creatrix aliqua vis id protulisset, vt ne prius spectandum se subduceret, quàm omnes inopinato aspectu satiati essent. Itaq; animans id (hominẽ enim dicere nõ ausim) diutius constitit adiuratione constrictũ, seq; omnibus conspiciendum præbuit. Tertio deinde die, sub auroram, aliud etiam animãs muliebri forma (nam id natura satis indicabat) ex vndis emersit. Nam vultus ipsius leuitas, comæ prolixitas, necnõ reliqua corporis constitutio, & capilli partim complicati, partim soluti, formæque splendor, fœminã esse denunciabant: sed coma ei subnigra, facies cãdida, nasus mediocris, & digiti in manibus decentes erant. In ore tenera florebant labia, vbera leniter intumescebant, & papillę à pubertate recenti paululum prominere conspicienti videbantur.

rao tyrãnus Israeliticos infantes submersit, anplicis tyrãnidis monstrosam dominationẽ portenderũt.

E

Reliquas mulieris partes flumen occultabat, arcana thalami coniugalis mysteria spectatoribus perinde atque eis qui sacris secretioribus initiati, non essent, subducens. Dux igitur ipse & cohors eius vsque ad occasum solis spectaculo eo oculos pauere, quo tẽpore & animalia ea intimos amnis recessus subiere, quum silentio sese videnda exhibuissent. Muta nanque taciturnitate conspectum sui amatoribus præbuerunt. Ex omnibus verò infaustis hisce indiciis, imperator grauem rerũ exitum coniectando colligebat. Et iam tum futuri casus metu perturbabatur: propterea ꝙ, qui diligenter historias conscripserunt, haudquaquam commoda rebuspubl. eiuscemodi prodigiorũ ostenta esse, memoriæ prodiderant.

Mauricÿ imperatoris, propter prodigia istiusmodi perturbatio.

CAPUT XXXVI.

C

Menas Aegypti præfectus.

Apparitio duorũ hominum aquatiliũ, in amne Nili. Tritones isti in Nilo flumine conspecti, vbi Pha

Decimonono imperij Mauricij anno, Mena prẽfecto Ægyptum gubernante, etiã in flumine Nilo portenta quædam extiterunt. Postquam nanque præfectus in Delta (locus hic apud Aegyptios præclarus est, ex literæ eius figura nomen adeptus) venit, & ipso diluculo ad amnis ripam iter fecit, subitò ex fluminis alueo vir quidam horrorem secum afferens, prodiit vultu Giganti similis, aspectu graui, capillo subflauo & canis resperso, pectore ingẽti, dorso & brachiis heroicum quid-

Autores habeo in equestri ordine splendentes, visum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis temporibus, statímque degrauari quas insederit partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Plinius libro nono, cap. 5. Volaterranus ante annos plusquam ducentos extitisse scribit in Apulia iuuenem in mari viuere inter beluas assuetum, qui cum antea Nicolaus, postea hanc ob causam Colapiscis est nominatus. Aetate nostra apud Batauos marinus homo visus est à plurimis, qui etiam supra duos annos ibi detentus est, mutus erat & iam incipiebat fari. Verùm bis pestilentia ictus, in mare est remissus gaudens & exiliens. Ludo. Viues lib. 2. de verit. fid. Christian.

CAPUT XXXVII.

F

Priscus & Cõmentiolus rectè aduersus barbaros rem gerunt.

Non multum intercessit tẽporis, quum Priscus & Commentiolus regionum Europæ præfecti, soluta ea, quam arte quadam cũ Chagano Abare pepigerant, pace, clàm id iubente principe, ratibus Istrum traiecerunt. Atque vbi primùm in Viminacium (insula ea est in Istro flumine sita) delati, & deinde subitò cum barbaris & quibusdam aliis congressi sunt, vnius mensis spatio plurimis præliis, supra triginta millia Abarum, Gipedum, & Slauinorum interimerunt: eorundémque vltra quindecim millia ceperunt: & victoria tali potiti, qualem vix vnquam aliquis ab hostibꝰ reportasse cognitus est, retrocesserunt. Captiuos porrò Chagano per legationem petenti, Mauricius restituit. Hyberno autem tempore, quum Romanorũ copiæ, vi cogente Cõmentiolo, stratã lapidib. Traiani viã, Gerõtio venustæ nobilitatis viro, qui centũ & duodecim annos natus erat, duce transijssent: acerrimo frigore exorto, multi interiere Et Cõmentiolus quidem Byzantiũ est reuersus: Priscus verò in Thracia remãsit, excursionibꝰ hostiũ si quæ fierẽt, obuiã iturus. Sed enim primo

Theodoſius Mauricij filius Germani filiam in matrimoniũ ducit.

A vere quum Cõſtantinopolim veniſſet, denuò dux declaratus eſt. Decimonono imperij Mauricij anno nihil magnũ à Romanis & barbaris geſtũ. Tum verò Mauricius Theodoſium filium ſponſum ingẽti cum apparatu fecit, legitimo matrimonio ei Germani filia coniuncta, viri præſtãtiſsimi & Senatoris præclariſsimi. Sed & Choſroes Babylone tum degens, à ſociis noſtris Syris, & finitimarum eis regionũ populis incitatus, rumpere pacta cum Romanis fœdera cogitabat. Verũ vbi imperator legationẽ ad eũ miſit, pacta quidẽ rurſus cõfirmata ſunt. Orator autem ipſe legatione obita, malè eſt acceptus: propterea ꝙ imperatori dixerit, Perſarum regem verba hæc audientibus ſatrapis in mediũ protuliſſe. Propter oratoris ipſius virtutem bellum intermitto. Eam enim rem vbi imperator audiuit, indignè tulit, & Georgio (id nanque oratoris nomẽ erat) periculoſus legationis eius lapſus fuit. Ita nanque res fert, vt oratio ſi non ea qua opus eſt, ratione diſpenſetur, magnas eis calamitates, qui illa abutuntur, pariat. De his B hactenus.

Exemplũ arrogantis & inſolentis legati & oratoris. Legitimꝰ linguæ vſus.

CAPVT XXXVIII.

Petrus Mauricij frater, Europæ præfectus. Seditio plebis Conſtantinopolitanæ aduerſus Mauricium principem. Mauricꝰ in templũ Blachernarum confugit.

Vigeſimum iam in imperio Mauricius princeps agebat annũ, quum Petro fratri præfecturam Europæ demandauit. Et peſtilentia ſubitò coorta, vehementer imperantem vrbem afflixit. Poſtquã verò tempus natalis Chriſti aduenit (conſueuerat quippe princeps vnà cũ populo feſtũ eum diem in templo agere) & tum pro cõſuetudine ſua, Mauricius multitudini honorem eum habuit, nonnulli ex plebe rebus nouis ſolicitati, ſeditionem aduerſus eum mouerũt: eundémque ſaxis petentes, conuiciis inſuper proſciderũt. Ibi tum ille ægrè periculo vitato, in Dei genitricis templũ, quod Blachernas populus nominare conſueuit, ſaluus cõfugit. Magna autem religione delubrum id Byzantij colunt. Dicitur nanq;, & creditur, veſtes Mariæ virginis, & partem quandam admirandæ eius zonæ, capitiſq; etiam amiculum in aurea vrna ibi aſſeruari, ſicuti à me ſuprà dictũ C eſt. Imperator porrò adeò leniter in ſeditioſos animaduertit, vt præclariores ex rebellibus reſipiſcere, moderatioráque conſilia ſequi iuſſerit: reliquos autem ſe puniturũ eſſe aſsimulauerit. Itaque ira ſoluta, reuertendi eis in vrbem, poteſtatẽ fecit. Porrò Petrus cum Romanis copiis Palaſtolũ profectus, atq; ibi æſtate moratus, ineunte autumno in Dardaniæ angulum conceſsit. Ibi nanque congregari Abarum multitudinem, & caſtra ad Abſith habere audierat. Hortabatur autem Petrum Mauricius, vt quicquid tandẽ poſſet aduerſus Cha* ganum faceret, neque exercitum inde exire pateretur, ſed arte quadam & callida adminiſtratione † proderet. Indignabatur enim, præteritarum iniuriarum memor, militibus ſeditione atque rebellione gaudentibus. At Chaganus clam progreſſus Macedoniam percurrit: & infinitam multitudinem hominum ſecum ducens, propè ad Conſtantinopolim acceſsit, duobúſque aureis virũ quenque redimendum obtulit. Quum autem ea conD ditio Mauricio grauis videretur, & tam vilem redemptionem auaritia victus reiiceret, furore percitus tyrannus, captiuos multorum milium omnes enſe cõcidit. Cuius rei gratia Deum infenſum ei factum eſſe, creditur. In ſomnis etenim ei apparẽs Chriſtus, Phocæ eum ordinis militaris ductori traditum eſſe dixit. Et Mauricius à ſomno excitatus, Philippicum ſororium ſuum acciri è vinculis iuſsit. Primæ enim nominis eius literæ ſucceſſionem quàm maximè ſuſpectam habebat. Atque ob eam cauſam vinctum eum tenebat, Imperium ad illum deuolutum iri exiſtimans. Philippicũ ergo eum, ſi quem militem Phocam noſſet, interrogauit. Atque quum ille reſpõdiſſet, Phocam eum eſſe, qui non ita pridem imperio eius impudenter reſtitiſſet: Imperator, quibúſnam is moribus eſſet, percũctatus eſt. Et vbi timidum eſſe cognouit: Si timidus reuera, inquit, profectò & percuſſor eſt. Verumenimuerò Mauricius ob tantæ multitudinis cædem, odium omnium incurrit, conuiciiſque ab omnibus eſt proſciſſus. E

Nimium leniter Mauricius in ſeditioſos animaduertit.

† καταπροδοῦναι.

Milites rebelles Mauricio & ducib. eiꝰ.

Mauricius captiuos plurimos vili mercede à Chagano nõ redimit.

Viſio numinis irati, Mauricio noctu oblata.

Idẽ de Phoca inquirit.

Odium hominum erga Mauricium. Omnis homicida timidus.

CAPVT XXXIX.

Rebellio militũ aduerſus Petrum præfectum. Iidem, Petro reiecto, Phocam ſibi præficiunt. Hungaricũ hoc eſt.

Qvum exercitus diutius in Myſia eſſet, & milites à Petro quietis gratia, belli finem atque miſsionem, reditúmq; ad ſedes ſuas peterẽt: Petrus autẽ muto perſimilis, Principis imperio potius parendũ, copiáſque vltra Iſtrũ continendas eſſe cenſeret, mirum eſt q̃ id multitudo, Imperiũ detrectans, ægrè tulerit. Et Petrus viginti miliaria ab exercitu ſeceſsit. Ad quem milites octo viros delectos, inter quos etiam Phocas pernicioſiſsimus tyrãnus erat, miſerunt. Poſtq̃ ille in ſententia ſua perſtitit, & imperatoris mandatum eſſe, vt exercitus vltra Iſtrum permaneret, aſſeuerauit: multitudo ipſa ira feruens, Centurionem Phocam ſibiipſi præfecit, Petro repudiato. Poſtea etiã Phoca in clypeo ſublato, electionem eius cũ plurima acclamatione renunciauit. Quod vbi Petrus reſciuit, profugit, & ad imperatorẽ rem omnem retulit. Mauricius tribunis plebis euocatis, populi numerũ inueſtigauit: nihil prorſus de F eo, ꝙ deſertor Phocas præfectus renũciatus eſſet, ſolicitus. Idem vrbem ipſam imperantem & ſuburbanos eius vicos diſpoſitis cuſtodiis muniuit. Deinde etiam ad multitudinem illam rebellem legationẽ miſit. At tyrannus minimè mandata eius curauit, ratione omni & oratione reiecta. Et exercitus Romanus ſeditione mota, ad Theodoſium Mauricij filiũ, ad Callicratiam venationibus ſeſe oblectantẽ, epiſtolam dedit, vt vel imperium ſuſciperet, vel eo Germano ſocero cederet. Decætero nanq; minimè ſe paſſuros eſſe denunciarũt, vt Romanas copias à Mauricio gubernari cernerẽt. Hęc poſtq̃ imperatori ſunt ſignificata, Germanꝰ, veluti ſuſpicionẽ de ſe prębuerit, propterea exercitũ res nouas molitũ eſſe, vt ipſum ad rei Romanæ ſummam adminiſtrandam legerent, ſupplex in Deigenitricis templum confugit: [a] quod Cyrum conſtruxiſſe fama eſt, qui conſul ſub Theodoſio fuit, bonus admodum vir, & eloquentiæ doctrinæque omnis perquàm ſtudioſus, quas ſingulari amore & † ſana quadam inſania eſt proſequutus.

Idẽ Theodoſio Mauricij filio imperiũ deferunt.

Germanꝰ affectati imperij ſuſpectus, ad eccleſias confugit.

† σωφρονί τινι μανίᾳ.

a Cyrus conſularis.

* *Apud Diaconum eſt, vno etiam aureo numo Chaganum ſingulorum captiuorũ caput Mauricio redimendum obtuliſſe, illúmque conditionem eam non accepiſſe.*

A Postea verò Germanus etiam ad templum maximum, quod Iustinianus ambitione summa & magnificentia, magnis sumptibus rerum vniuersarũ Deo cõstruxit, transiit. Eam sanè ob causam Princeps filium Theodosium fustibus cædi iussit, suspectum eum habens, quòd arcano consilio Germano socero, vt ad opem diuinã confugeret, subiecerit. Et missis hominib⁹ certis, Germanum inde extrahere tentauit. Plebs autem vrbana vbi id resciuit, tumultum mouit, ius templi defendens: Germanóque, qui eò confugerat, vt se ibi contineret, persuasit. Atque furore tanquam duce eis præeunte, scommata plurima plerique in Principem cõtorserunt, eíque quòd cum Marcione sentiret, cum conuicio obiecerunt: cuius hæresis cum stulta quadam religione, fatua & cõtemptibilis est. Quum igitur ingens tumultus maximè sæuiret, qui vrbis mœnia seruabãt custodes, hisce rebus auditis, reliquæ se tumultuanti multitudini ipsi quoque immiscẽt. Et plebs vndequaque concurrens, & mali eius tempestate fluctuans, in ædes

Theodosius à patre fustib⁹ cædi iussus. Hungaricũ & hoc.

Tumultus vrbis Constãtinopolitanæ,

Plebs furiosa Constantini Lardy patricij ædes incendit.

B Constantini, cui Lardy cognomen erat, impetum facit: quem virum Mauricius inter reliquos patricios charum maximè habebat. illustris enim erat, & ex primariis senatoribus vnus ad patriciatus dignitatis sublimitatem euectus, tributis etiã Orientalium regionum præpositus: eum Romanis præfectum prætorio appellare mos est. Huius ædibus omniuoro igni traditis, cœptóque eo per audaciam ratione omni carentem furibundè peracto, inde abiere.

CAPVT XL.

Itaque Mauricius de rerum summa desperans, & multitudinem cædis odio ad tyrannum deficientem, ipsúmque etiam Cyriacum (qui post Ioãnem dignitatem Hierarchicam susceperat, quum prius presbyter & œconomus ecclesiæ magnæ fuisset) cõuiciis proscindentem videns, de media nocte imperiali prætexta posita, priuatáque veste sumpta, simul cũ

Mauricij ex vrbe Cõstantinopolitana fuga. Cyriacus episcopus Constantinop.

C coniuge & liberis, dromone conscenso, in Orientem profugere conatur, non exiguam secum pecuniæ vim portans. Et postquam in sinum Nicomediæ, ad templũ Autonomi martyris (Soræum vernacula lingua nominatur, Cõstantinopoli autem plurimùm centũ & quinquaginta stadiis abest) venisset, tempestate sæua circumuenitur: & præterea consueta sibi podagra derepentè correptus impeditur. Cuius morbi sane quàm infelix prouentus & vbertas obuenire eis solet, qui continuè imperialem vrbẽ incolũt. Ex eo loco Theodosium filium ad Chosroẽ legat, qui opem ab eo peteret: eíque in memoriam reuocaret, quòd & ipsi de summa regni periclitanti Mauricius id conseruarit. Aequum quippe piúmque esse, vt ille parem sibi referret gratiam, quũ eius domus simul omnis in maximum esset adducta discrimen. Sed enim Germanus Theodosij Mauricij filij socer, quum velut in nauigium, sic in imperium Romanum, nullis fulcris aut fundamentis nixum, incidisset, gubernacula eius regere est aggressus. Verũ Prasini (ordo hic & factio Romanæ plebis est) spes eius inciderunt. Proinde & ipse per desperationem rerum, se ad beneuolentiam tyranni contulit: eúmque, ad quem vt ita dicam fortuna inclinauit, adorauit. Statim nanque Prasinorum factio imperialem regiam occupauit, & tyranno imperatoriis acclamationibus applausit. Phocas Theodoro quodã viro insigni misso, vrbis antistitẽ (patriarcham hunc appellare homines soliti sunt) & populi delectos acciuit. Qui quum in templo Ioannis Baptistę, in ea suburbana ciuitatis parte quę Septimum dicitur, conuenissent, coronam imperatoriã pestiferæ beluæ imposuerũt. Atq; ille euestigiò apparatu præclaro Byzantium ingreditur, aurum ad instar imbris vbique spargens, & Byzantios ciues ea munificentia in introitu suo exhilarans. Postea verò Leontiam quoque vxorem Augustam renunciat, & splendido triumpho in aulã imperialem deducit. Porrò quũ populi factiones grauiter odiis inter se decertarẽt, † altera earum vulgò dixisse fertur: Vade, præsentem rerum statum cognosce: Mauricius enim nondum mortuus est. Quibus verbis tyrannus exauditis, tũ quidem multitudinem oblatrantem compescuit: postera autem die totus ad cædem Maurícij, veluti furiis quibusdam raptus est. Itaque illum cum podagræ & chiragræ doloribus conflictantem, ex eo quem diximus sinu, vnà cum cõiuge & liberis, inter quos etiã Theodosius ex itinere legationis retractus erat, eregione Constantinopoli, vbi Chalcedonensis ciuitas est, in Eutropij portum traduxit: & primùm liberos ipsos in conspectu patris occidit, in quorum cuiusque cæde verba illa pater protulit: Iustus es Domine, & iustum iudicium tuum. Deinde verò & ipse Mauricius resectionem capitis sustinẽs, ferro cæsus occubuit, egregia animi virtute in summa ea calamitate exhibita. Quũ nanque liberorum nutrix infante vno imperiali subtracto, puerum ipsa suum † lactentem ad cædem protulisset, Maricium astantem percussoribus arcanum suppresi pueri sui cõsilium indicasse ferunt: quòd minimè æquum esse duceret, vt in alium, quum ab ipso Deus pœnas expeteret, animaduerteretur. Atque eo infante iugulato, cædes eiusmodi pro sanguine lacteum liquorem profudit. Ad hunc modum imperator, qui naturæ legibus superior esse visus fuerat, vitam finiuit, postq̃ sexaginta tres ætatis annos transegisset, viginti autem ex eis in imperio enituisset.

Constantinopoli frequẽtes sunt podagrici.

Germanus se Phocæ permittit. Prasinorum Constantinopoli factio.

Phocas imperator Rom. coronatur.

† Factio hæc Venetorum fuit. ὑπαγε, μάθε τὴν κατάστασιν.

Miseranda Mauricij suorumque cædes.

Eiusdẽ in vltimo vitæ actu pietas, & animi fortitudo. † γαλουχούμενον

D ... E ... F

CAPVT XLI.

Cadauera autẽ imperialia, oppidò q̃ lachrymosum ludicrum, ibi in littore maris iactata sunt, ita vt illius vndam purpureo sanguinis cruore infecerint: nũc quidẽ fluctibus ipsis in terrã leniter appulsa, nunc verò reciprocante maris impetu reducta. Ex eo deinde loco translata, prouentũ lacrymarũ eis tulerunt, qui illa nudata, & ad spectaculum exposita conspexerũt. Ad eúmque etiam modum à tyrannicis militibus spectata, in Tribunali (ita enim dicitur campus qui ad Septimum est) temerè proiecta sunt. Sic enim per eiusmodi spectaculũ exercitum ab omni humanitate alienissimũ, piaculi quoque participem fieri oportebat: vt scilicet ⁎ quod fraudẽ & maliciam odit, nullisq; corrumpitur donis Dei iudiciũ, omnes eos retributionis

Cadauera imperialia ludibrio habita.

⁎ μισόπονηρον τὸ θεοῦ καὶ ἀδέκαστον κρίσις.

A irretiret plagis. Perniciosus nanque & execrabilis exercitus ille, grauissimis maximísque circumuentus erumnis, per varias clades vitam hanc morte commutauit. Postquam enim Persica rursum expeditio sumendorum armorum libertatem accepit, Chosroe admissum in Mauricio piaculum indignè ferente, bellũ scilicet motum est: & exercitus variis modis simul & diuinæ vindictæ pœnas, & ipsorũ præliorum casus subiit: quũ quandoque ipso conflictus tempore, sæuum in modum cœlesti igne peteretur: quandoque autem fame & direptione multimoda, captiuitatéque post victoriam amissam affligeretur. Maxima verò eius pars ore gladij concidit, & † ferri quasi aliud agentis opus facta est. Neque prius à Persis victoria discesit, quàm impius iste & tyranni consectator exercitus totus interiit. Quod sanè satis ex eo quod modò dicetur, coniicere licet. Non enim multo pòst, nondum quatuordecim annis elapsis, quum Heraclius aduersus Razatem bellũ gereret, & delectum militum haberet, duos tantum ex ea multitudine, quæ tyranno fauerat, reliquos is inuenit. Sedenim vbi tempus ipsum nouas militum copias Romanis tribuit, & exercitus ille vitiosus omnis pessumiit, res secũdę apud Persas mutatæ sunt, & postquam Babylonius ille draco Chosroes Hormisdæ filius, nulla misericordia interemptus est, Persicum bellum finem suum habuit. Verumenimuerò tyrannus impiis flagitiis ebrius, se ad aliorum etiam cædes armauit. Proinde Petrum Mauricij fratrem ferro necat. Occiditur præterea, cuius sæpe facta mentio est, dux Commentiolus: item Georgius Philippici filius: Prosentinus etiam, cui curas & consilia sua Petrus crediderat. Postremò verò & Theodosius Mauricij successor, ex itinere, sicut dictum est, retractus. Fama autem obtinet, percussorem Theodosio parcentem, alium pro eo admodum illi similem ense iugulasse. Ipsum verò Theodosium profugum, in locis multis multa expertum, postea morbo interiisse. Atque ea quidem fama per omnes Romani imperij ditiones vulgata est. Sed cã barbarus quidam error, perquàm tenui cõiectura id facere ausus, protulit: propterea ꝙ caput eius solum, vnà cum aliis qui cæsi sunt, exhibitum non sit. Verùm inquisitio ipsa satis solicitudine summa defatigata, Theodosium etiam mortuum esse cognouit. Ipsam imperatricem Constantinam cum tribus filiabus tyrannus in priuatorum ordinem redegit: & primùm quidem eas in vili quadam & exili domuncula inclusit, postremò verò ferro etiam interimi iussit. Eorum autem cæterorúmque imperialium corporum (decem autem fuere) reliquiæ, longo pòst tempore in Mamantis martyris templo, propè murum cui Xylocercus nomen est, repositę sunt. Templum autem id Pharasmanes eunuchus construxit, qui sub Iustiniano imperialis cubiculi præfectus fuit. Porrò in communis sepulchri eorum monumento Epigramma hoc insculptum est:

Milites omnes defectores, qui ad Phocã desciuerunt, malè disperierunt.

† ξίφος πάρεργον.

B

Cognatorum & fautorum Mauricij cædes.

C

Constantinæ Augustæ filiarumq; eius cædes.

Epitaphium eius.

" *O ego mille modis regum miseranda duorum,*
" *Mauricij coniunx, filia Tiberij:*
" *Edocui regina satis, fœcundáque mater,*
" *Quàm ✶ sint multorũ commoda sceptra ducũ,*
" *Militis infidi iaceo, populique furore:*
" *Et mecum coniunx progeniésque iacet.*

✶ ὡς ἀγαθὴν πέλει ἡ πολυκοιρανίη.

D *Næ misera Niobes ego sum vitale cadauer:*
Pluráne Cissæis, plura Iocasta tulit? "
Esto, iurè pater: quur pignora parua necantur? "
Humani prorsus nescia turba doli. "
Non iam Roma meis carpes à frondibus vmbram. "
Eruta Threijcio stirps Aquilone iacet. "

Illud etiam haudquaquam silentio præteribo, dignum in primis quod memoriæ rerúmque gestarum tabulis mandetur. Siquidem ea ipsa hora, qua Mauricius interemptus est, res ea omnis, vt gesta est, Alexandriæ, statuis quæ in Tychæo celebri vrbis eius regione stabant, & tum basibus suis dilapsæ erant, voce clariore quid imperatori Mauricio accideret, referentibus, viro cuidam præclara vita insigni, noctu ibi deambulãti, indicata est. Quã rem Alexandriæ Augustalis, & Petrus Aegyptiæ prouinciæ præfectus, accuratius signis certis notatam, veram fuisse, nono die postquam acerbus nuncius iste in Aegyptum peruenit, compererunt. Multa vero eiusmodi, quæ rem futuram portenderunt, accidisse cognouimus. Ea vero si singula scripto persequi velimus, tẽpus nos prorsus defecerit. E

Interitus Mauricij, eadis ipsius tẽpore, Alexandriæ nũciata

+

† *Interea Calligraphus quidam Alexandriæ venerabilis vir, ex matutina vigilia domum vadens, media nocte videt statuas ex metallo æris abstractas, & voce grandi dicentes, interemptũ Mauricium & filios eius. Diac.*

CAPVT XLII.

Mauricius sanè imperator, aliquo ante cædem tempore metuens propter conscientiam sibi, quod captiuos despexisset, eósque vili precio, pecuniæ cupiditate victus, quos Chaganus furore percitus concidit, nõ redemisset, in celebrioribus orbis terrarum templis, missis eò literis, supplicari pro se vni ex supersubstantiali Trinitate Christo Deo mandasse, & ab hominibus virtute præstantibus, vt deum exorarent, petiisse dicitur: quò scilicet suorum per vitam actorum ipsi remuneratioñe in mortali hac vita, satísque obnoxio mundo, recipere liceret. Et imaginem quandam Christi clarè & euidenter vocem edidisse ferunt, qua illi fore prędictũ est, vt desiderij votíque sui compos fieret, & in hac vita pœnas penderet. Nonnulli eam imaginem esse volunt, quæ in † ærea Palatij: alij vero maximè, quæ in speciosa porta templi sanctorum quadraginta Christi martyrũ sita est, & pictura sua quàm proximè ad similitudinem vultus Christi accedit. Mauricius imperator summoperè viros eloquentia insignes coluit: liberalis etiã erga eos qui pulcherrimis optimísque disciplinis præclaram operam nauassent. Celebria quoque opera in Romani imperij ditione cõstruxit: quorum vnum est, quadraginta sanctorum delubrum, quod Tiberius antea ædificare aggressus fuerat. Sacram item Apostoli Pauli ædem Tarsi Cilicum, hunc construxisse ferunt. Fertur & illud quoque de eo, quòd tertiam partem pensionum vectigalium subditis suis remiserit: quódque liberaliter Byzantiis triginta talenta donauerit, vt aquæductuũ meatus renouarent. Idem præclarũ illud stẽma & ornamentũ, quod ei

F

Mauricius Deum, vt in hac vita delictorũ suorũ pœnas lueret orauit.

Ante æneam Palatij portam. Diaco.

τῶν βασιλείων τά τι προπύλαια, καὶ ἡ καλουμένη χαλκῆ. Procop.

Mauricij liberalitas & opera.

† In visione ante æneam Palatij portam imagini Saluatoris se vidit assistere. Diac.

a Leo impe. Cōstantinopolitanus Cōstantini Copronymi. fil. coronam à Mauricio principe Deo dicatā nefario capiti suo imposuit, captus gēmarū & auri splē dore. Egnat.
b Nō semel à Mauricij tē poribus Byzantiū hostiliter captum est, & direptum.
† Philippicū Diacon⁹ etiā Mauricij generum fuisse scribit.

A Sophia Augusta socrus & coniunx Constantina ambitiosè admodum & magnificè elaborauerāt, quum id ne semel quidem gestasset, maximo Dei templo intulit, & diuinæ mensę consecratum, aurea catella suspendit: quod [a] ipsum ornamentum vsque ad [b] expugnationem vrbis durauit. Sub ipso quoque + Philippicus, & Petrus frater eius, ille quidem Chrysopoli monasterium, hic verò Cōstantinopoli, eam quæ Areobindi dicitur ædem construxit. Vtrumque autem templum Deigenitrici dicatum. Sed & Cyriacus patriarcha, Mauricio imperante, diaconissę magnificum erexit monasterium. Mauricij imperatoris res eiusmodi finem habuere.

CAPVT XLIII.

a Aduersæ res Rom. imperij sub Phoca.

VBi autem [a] Phocas imperiū suscepit, multorū statim generum mala Romanorum imperio incubuere. Quinto namque ab inito imperio mēse, literas ad Chosroem, quòd consuetudo huius-
B modi à multo tempore Romanis & Persis fuerit, per Lilium familiarem suum, qui etiam Mauricij cædem patrauit, misit, quibus literis ad Imperialem dignitatem conscendisse se significabat. Ille verò iræ intemperiis actus, legitimam Mauricio vindictam præstare volens, pacta cum Romanis fœdera rupit, & perniciosum illud orbi classicum cecinit. Id nanque Persarum simul & Romanorum felicem tranquillúmque statum soluit. Eóque initio Persicum bellum est ortum. Et Persæ Syriam, Palæstinam, Phœnicē quoque breui subegere. Ditioni quoque suæ Armeniam, mox Cappadociam, Galatiam, & Paphlagoniam adiecere. Quin impetu quem cohibere non esset ducti, ad ipsam vsque Chalcedonem, quæ ex aduerso Byzantio sita est, aduenere. Parte verò alia, Abares Europam omnia vastantes percurrerunt, & cædes hominū plurima grassata est, qualem haud quisquam vnquam vidit: non tantum ciuibus passim sed ipsis etiam militaribus copiis interemptis. Animantia item occidentia cladem plurimam ac-
C cepere, & prouentus omnis generis frugum nullus fuit. Accessere fames & pestilentiæ. Hyemes item ingentes, naturam ipsæ suam superantes, ita vt mare frigore congelatum pisces postea mortuos eiecerit. Aetas quoque hominum generis omnis cæsa, & templa atque alia quæcunque ædificia venustè splendidéque cōstructa, frequentibus Persarum incursionibus pessundata: quòd Chosroes, sicuti dictum est, pacem propter Mauricium videlicet resciderit. Ac ille quidem foris omnia igne vastans, rempulicam affligebat: Phocas verò
* domi vrbē peius accipiebat. Proinde in equestri quodam ludicro certamine, quòd eum nonnulli scommate perstrinxissent, ebrium esse dicentes, furore flagrans, non paucis ex clarioribus ciuibus captis, quibusdam membra amputauit, nonnullos in altum mare coniecit, alios verò in carcere inclusit.

Persarū aduersus Rom. res prosperæ.

Barbarorum incursiones.

Phocæ importunitas et crudelitas.

* *Circensibus Ludis Prasini conuiciis eum lacessentes, clamarunt: Iterum Ingabasta bibisti? Iterum sensum perdidisti? Diaco.*

CAPVT XLIIII.

Tumultus Antiochenus inter Iudæos & Christianos.

ANtiochię verò grauis tumultus fuit, D
quòd Hebręi rursum aduersus Christianos, per res nouas insurrexerint. In ea seditione Iudæi superiores fuere. Ingentem nanque Christianorum multitudinem aut ferro cōciderunt, aut igni, quem in ædes eorum coniecerant, exusserūt. Eos Phocas, impij & flagitiosi facinoris pœnas sumēs, tormentis subdidit, atque vrbe exegit. Illi verò & ciuitatis eius antistitem Anastasium, Gregorij successorem, è throno suo deturbatū, funéque pedibus alligato, per vrbem tractum, fœda morte affecerunt. * Pudendas nanque naturæ partes inter trahendum ense excisas, in os eius iniecere. Postea verò illum perinde atque holocaustum quoddam, igni tradidere: virū sapientia & virtute præclarum, primariúmque dogmatū ecclesiæ doctorem: quippe qui lucubrationes multas eidem reliquerit. Huius liber est cui nomē ὁδηγός, hoc est, vię dux, & ecclesiæ dogmatū + fines, aliáque præterea multa. Item in sextum Psalmū liber, in ingressu ieiuniorum editus. Ego verò orationem etiam E
eius quādam legi, ad Antiochenos, in introitu suo scriptā. Et pacificatoriam aliam, quam trigesimotertio anno in thronum suum postliminio reuersus cōposuit, Mauricio imperium obtinente: quē etiam in eo scripto, ꝙ ab exilio reuocatus sit, laudibus effert. Huic Anastasio, propterea quòd in Synæo monte philosophatus sit, & sensum ibi carnis domuerit, Synaitę cognomē inditum est. Atque ille quidem in populi tumultu peremptus, vitam finiit. Post eum autem quū sex annis à reditu in episcopatu enituisset, pastorale munus Antiochiæ Anastasius alter suscepit. Et ante hūc Cyriacus etiam, Constantinopolitanæ vrbis episcopus, vndecim annis in sacra functione transactis, sedē eam Thomæ reliquit: qui diaconi & sacellarij in ecclesia munus obiens, ad Pontificium thronum conscendit. Hic verò tribus annis, & duobus non amplius mensibus sacro munere functus, impio Sergio sede cessit. Thomas iste domum maximā in ædibus * episcopalib⁹ extruxit: quæ domus, nomen à conditore suo acceptum, in hodiernum vsque diem retinet, & Thomaitis vocatur. At Ser- F
gius diaconus quidem ecclesiæ fuit: sed à Syris & Iacobitis generis originem traxit.

Martyrium Anastasij Antiocheni episcopi.
** τὴν τῆς αἰδοῦς φύσιν.*

ὅροι.
Anastasij huius scripta.

Anastasius alter, eius Antiochiæ successor.
Cyriaci Constantinopoli successor Thomas, Thomæ Sergius.
** ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ.*

CAPVT XLV.

De Iacobitarum, eorúmque hæresiū sectis.

QVis verò Iacobus fuerit, vnde Iacobitæ nomen acceperūt & alia præterea quæ in historia hac omissa sunt, æquū esse puto vt hic referā. Altius autē narrationē petam. Postq̄ Eutycheti & Dioscoro à sancta quarta Chalcedonensi Synodo dignitas abrogata est, qui illorū dogmata defenderunt, facta ab ecclesia catholica defectione, διακρινομένους hoc est, segregatos siue ambigentes, seipsos appellarunt: neque vllo modò, vt quæ rectè in concilio sancto statuta essent, cōprobarent, adduci potuere. Ii in duodecim sectas dissecti sunt. Ex quibus multa millia hæresum pullularūt. Ex quarū sectatoribus quidā Eutychianistę vocāti, quòd Dioscorum tantum & Eutychetem reciperent: qui Christum docuerunt patri quidem consubstantialem

Eutychianistæ.

A esse, nobis autem minimè : propterea quòd nobis non assentiũtur, veram esse in Christo humanam naturam profitentibus. Postquam autem imperator Leo diem suum obiit, atque Zeno & Anastasius imperij administrationem susceperũt, quã maximam libertatem sibi qui quartæ Synodo restiterunt, vsurpauêre.

Acephali.

Eodem tẽpore & Acephali, quorum dux Seuerus Antiochenus fuit, vnam verbi & carnis naturam malè prædicantes : & præterea Iacobitarum, Theodosianorum, Iulianistarum, & plurimorum aliorum cateruæ, ecclesiæ insultarunt, qui Monophysitæ appellati sunt, quòd vnam verbi & carnis naturam, post ineffabilem vnionem in CHRISTO esse sentiant & doceant.

Monophysitæ.

Acephali henoticum Zenonis imperatoris scriptum, quo scilicet ad vnionem ecclesias perducere voluit, propterea quòd ille sanctam quartam Synodum anathemati non subiecisset, minimè receperunt. Acephali autem ob eam causam dicti sunt, ꝙ sub episcopis non fuerint.

Hæresis ἀκέφαλος.

Proinde episcopis & sacerdotibus apud eos defunctis, neque baptismus, iuxta solennem & receptum ecclesiæ morem apud eos administratus, B neque oblatio aut res aliqua diuina facta, ministeriúmve ecclesiasticum, sicuti mos est, celebratum est. Cõmunionem verò illi à plurimo tempore asseruatam habentes, feriis paschalibus in minutissimas incisam partes, conuenientibus ad se hominibus dederunt.

Conseruatio Eucharistiæ etiam apud hæreticos.

Quo tempore quam quisque voluisset, placitam sibi sumebat potestatem. Et propterea quod quilibet, quod sibi visum esset, fidei insertũ voluit, quamplurima defectorum & hereticorum turba exorta est: Tritheitarum, Agnoetarũ, Theopaschitarum, Iacobitarum, Armeniorum, Seueritarum, & Aphthartodocitarum, initio à Iuliano Halicarnassæo sumpto: qui creatum quidem Domini corpus esse opinatus est, sed idem ab ipsa cõceptione incorruptibile esse docuit. Horum cohortem, qui eis aduersati sunt, Phantasiastas & Manichæos vocarunt: quemadmodum & illi rursus hos Pthartolatras & Scenolatras nominarunt. Eius generis hæresibus, & Seueritis maximè, ecclesiæ admodum ingruentibus, Chalcedonensis C quoq; Synodi nomine presso, perquã longo tempore iactata ea est, & exagitata. Vnde ingens diu seditio & confusio in ecclesia extitit. Ipsa nanque plebs ad sanctioris altaris concellos assistens, plagis se mulctaturã, & cum ignominia ex sacris templis sacerdotes eiecturam cõminata est, sicubi eius Synodi mentionem inferre, aut eam sacrosanctis codicibus inscribere, eorúmve nomina diuinorum patrum, qui decreta eius promulgarunt, proferre aũsi fuissent.

Multarũ hæresum autor Iulian⁹ Halicarnasseus. Phãtasiastæ Manichæi. Oppugnatio synodi Chalcedonensis.

Isti ipsi etiam maximo contenderunt opere, vt sacrum eius, qui in sanctis est, diui Leonis veteris Romę episcopi tomum, quem veræ pietatis studiosi ritè columnam orthodoxiæ rectæque sententiæ nominarunt, tollerent, quòd is Synodum eam firmiter fulciret. Tomum eum diuinissimus Alexandrinus papa Eulogius postea à se enarratum, optimè, atque ita prorsus vt oportuit compositum esse, disertis verbis pronunciauit, qui alia quoque multa scripta lectu digna ecclesiæ Christi reliquit. Post hunc itidem aliquanto tempore pòst Antiochenus antistes Anastasius Sinaites, qui & ipse sanctam quartã Synodum ꝓpugnans, lucubrationibus suis firmissimis Monophysitas & Acephalos refutauit, D & argumẽtis certissimis probauit, eũ librũ orthodoxiã rectissimè plenissiméq; in omnib⁹ docere, dogmatáq; eius vera pietate refertissima esse.

Tomus Leonis episcopi Romani. Eulogius papa Alexandrinus. Anastasius Antiochen⁹. Sinaites.

Enimuero Dioscor⁹, & Gainus, & Antiochenus Seuerus, Iacobus item, & Ioãnes Grammaticus Philoponus cognominatus (qui libros plures difficiles, quos refellere nõ ita promptum sit, contra Synodum quartam edidit) eam ipsam Synodum oppugnantes, vnã quidem naturam, duas autem subsistentias, per summam impietatẽ, in Christo esse scripserunt & docuerunt: potissimum verò Seuerus, qui librũ integrum de ea re composuit. Verùm & ipsi in libris suis alicubi naturas duas in Christo profitentur. quod sanè multi non ita accuratè obseruantes, rectum piúmque esse existimauerunt, & alio deinde modo in illorũ impietatem sunt abducti.

Propugnatores hæresis Monophysitarum.

Atq; hæc quidẽ sic obtinuerunt, quoadusque Iustinianus est imperator renunciatus. Postquam verò is sceptra imperialia accepit, quæcũque extitere belluæ, in specus & latibula sua contulere cõuenticula: quum ille sacram quintam Synodũ centum sexagintaquinq; sanctorũ patrũ coegisset. E Quamuis & ipse Iustinianus postea intemperiis fascinatoris cuiuspiã in Aphthartodocitarũ hæresim transuersim raptus, à recta aberrauit via: sicuti à me in ꝓximo libro est dictũ. Cæterùm plurimarũ istarum hęresum commixtionem simul & diuisionẽ, deinceps exponam.

Sacra quinta synodus. Iustinianus in hæresim Aphthartodocitarum delapsus.

CAPVT XLVI.

Monophysitarũ hæresis.

QVod verò tandem Monophysitarũ fuerit dogma, à quibus tanquam à radice pessima, quas diximus, hæreses pullularunt ceu circulus aut catena ex sese depẽdentes, modò dicam. Quum etenim cõuenientes in Christo naturas, quamlibet per seipsam discernunt, duas eas esse necessitate adducti confitentur. Quum verò vtranque in Verbi incarnatione vniunt, non duas illi inconfusibili modo conuenientes naturas, sed vnam compositam naturam statuunt. F Nobis enim vnã subsistentiam compositam dicentibus, illi vnam potius naturam compositam inferunt. Et rationem sententiæ suæ exemplo confirmantes, dicunt, hominem animam obtinere & corpus: & aliam animæ naturam esse, aliámq; item corporis, si quis quamlibet per seipsam contempletur. Quum vero illæ coierint, hominem efficere, vnam naturã compositam obtinentem. Non enim, inquiunt, duas naturas hominem dicere oportet, sed vnam compositam. Atque ad eundem modum de Seruatore CHRISTO opinantur: illum videlicet ex duabus quidem constitisse naturis, post vnionem autem duas eas naturas in vnam euasisse cõpositam, quod sanè ecclesia tanquam piaculum prorsus auersatur. Quapropter & magnus theologus Gregorius, de duabus naturis sententiam suam exponens, sapientissimè simul & subtilissimè dicit, naturam suam eas seruare, ex quibus scilicet, & in quibus, & quę sint. Nam ex quibus propterea posuit, vt ex diuinitate & humanitate naturã declararet: in quibus vero, vt naturas post vnionem seruaret, neq; eas proter mutuam

Grego. Nazanzenus. τὰ ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς καὶ ἅπερ. σώζοντα.

A vnionem confunderet: quæ sint autem, ne quis aliud Christum post naturarum vnionem factum esse existimaret. Dogmatis istius exactiorem rationem inde cõsiderabimus'. Corpus nostrum ex quatuor elementis, igne, aëre, aqua & terra constitutum esse, in confesso est, in quibus etiam consistit. Atque in corpore ea ex quibus, & in quibus est, conseruantur. Quæ autem sint, non itidem. Siquidem post elementorum vnionem corpus nostrum nõ purè ignis est, neque sincerè aër, neque incorruptè aqua, neque germanè terra: sed aliud quiddam, quàm quatuor ista. Id satis ex sensu ipso patet. Vnaquæq; enim corporis nostri pars aliud quiddam quàm elementa est. Verùm in diuina vnione, non aliud quiddam, post duarum naturarũ concursum, factum est: sed idem ipsum est, Christus videlicet, Deus & homo. Porrò hæresis ista exquisitior subtiliórq; aliis fuit, quòd autores defensorésque habuerit, viros sapientes: & potissimùm eum quem diximus, Ioannem Philoponũ, qui sub præsenti, de cuius rebus nunc agimus, imperio viguit, & in Aristotelis ⁎ perplexitatibus B maximè desudauit: & hæresis insuper Tritheitarum, qui dicuntur, dux fuit. De eo quis fuerit, dicendum.

De Ioanne Philopono.
* πλοκαῖς.

CAPVT XLVII.

GEnere fuit Alexandrinus, & philosophus summus: quanuis autem stylo dictionéq; sua nõ admodum sit laudatus, in disputationibus tamen, argumẽtorúmque & demonstrationum probationibus, sanè quàm fuit admirandus: in Platonis & Aristotelis doctrina maximopere versatus. Quapropter eorum, potissimùm verò Aristotelis, obscurè dictorum luculẽtissimas reliquit enarrationes: quæ hodie quoque extant. Hic etiam impio Sergio Cõstantinopolitanę tum ecclesiæ hierarchiæ, admonitus ab eo, vt hæresim eiusmodi constitueret, librum acutissimum composuit, qui διαιτητής, hoc est arbiter, siue de vnione inscriptus, decem capitulis omnem eam hæresim contexit.

C Ad comprobandum autem piaculare suum dogma, omnem prorsus accuratissimè mouit Philosophiam. Multa præterea alia scripta Philoponus iste edidit, ad Græcos & hæreses reliquas, & ad alios quosdam: in quibus hæc etiam, impium † dogma instituens, refert. Omnia hæc sensui atque oculis subiecta corpora, iuxta materiam & formam, ex eo quod non est, in id quod est, producta, à Deo sunt: corruptibiliáque sunt, & corrumpuntur, secundum materiam & formam. Pro hisce verò corporibus corpora alia visibilibus istis longè pręstantiora, incorruptibilia & sempiterna, à Deo conduntur. Ad hæc, consummationem siue interitum visibilis huius mũdi, ac rursum noui mundi creationem alteram, asserit. Statuit etiã mortuorum resurrectionem esse, rationalium videlicet animarum cum corruptibili corpore indissolubilem vnionem. Quibus sententiis renitens Conon, ipsum iuxtà & lucubrationes eius, sicuti à me dicetur, reiecit: quanuis eas antea receperit. Conon ipse corpora dixit nõ secundum materiam, sed tantum iuxta formam occidere, eaque denuò conformari, præstabiliorẽ speciem materia ipsa recipiente. Mundi ille quoque creationem D iuxta materiam & formam, interitũ autem eiusdem iuxta formam solũmodo, non autem secundum materiam, ferre dicit. Resurrectionem verò mortuorum esse corporis istius cum anima rationali vnionem indissolubilem decernit. Enimuerò Philoponus præter ea quæ diximus, hæc quoque † philosophatur: seu potius, vt verius dicã, ⁎ nugatur. Itaque natura quælibet non simpliciter, id quod est, dicitur, sed dupliciter. Vno enim modo quum cõmunem cuiuslibet naturæ rationem ipsam per seipsam contemplamur, veluti hominis aut equi naturam, in nullo indiuiduorũ extantem. Alio verò modo, quũ eam ipsam communem naturam in indiuiduis existentem, & particularem maximè in quolibet eorũ subsistentiam recipientem, neque cuipiam alij, præterquam illi ipsi soli decæterò conuenientẽ, consideramus. Quod nãque in me est animal rationale & mortale, nulli reliquorum homini commune est. Neque quæ in hoc ipso animante est natura, in alio quopiam fuerit. Quòd verò has ipsas notiones de naturis & E subsistentiis ecclesiæ doctrina habeat, ex eo constat, quòd naturam quidem patris & filij & spiritus sancti profitemur, tres autem horũ subsistentias siue personas prædicamus, per quas quælibet proprietate quadam à reliquis discernitur. Quænam etenim sit natura vna diuinitatis, quàm communis diuinæ naturæ ratio, ipsa per seipsam considerata, & nuda contemplatione à proprietate cuiusq; discreta? Et quòd propriè & peculiariter rursum naturæ nomen cõsideremus, dum rationem naturæ in quolibet indiuiduorum siue subsistentiarum communem, propriam atque peculiarem cuiuslibet factã, quæ nulli deinceps alij, quod sub communem speciem cadat, coaptari possit, contemplamur, ex eo patet, quòd in duabus Christi naturis, vnionem diuinitatis inquam & humanitatis docemus. Non enim communem, quam in sancta Trinitate consideramus diuinitatem, incarnatam esse dicimus: sic etenim & patris & spiritus sancti incarnationem prædicauerim': sed neque communem humanæ naturæ rationem vnitam esse Deo verbo opinamur. Eo nanque pacto, F & qui ante Verbi aduentũ extiterunt, & qui postea futuri erant, hominibus omnibus, vnitum esse Dei verbum rectè dicatur. Cæterùm satis liquet, nos hic diuinitatis naturam dicere eam, quæ est in subsistentia Verbi, non communis diuinitatis naturam. Itaque etiam vnam naturam Dei Verbi incarnatam esse profitemur, disertè eam à patre & spiritu sancto secernentes: ita vt hic quoq; cõmunem naturæ rationem, propriam iam Dei Verbi esse intelligentes, Verbi naturam incarnatã dicamus. Et naturam itidem humanitatis vnitã Verbo dicentes, particularem maximè illam subsistẽtiam, quam solã ex omnibus Verbum assumpsit, sentimus.

† δογματίζων ἀθέως.
Ioannis Philoponi acutè quidem, sed non rectè dictum.
Conon aduersarius Philoponi.
† φιλοσοφεῖ. ⁎ φλυναφεῖ.
Eiusdẽ Philoponi subtiles nugæ de sententia Monophysitarũ.

CAPVT XLVIII.

SEd Philoponus cum sectatorib' suis, communem humanã naturam, ipsamque etiam diuinam, quã indiuisibilem dicim', in plurimas partitur personas, discernẽs eã, & singulatim indiuiduis

Refutatores Philoponi. *Gregorius Nazãzen.*

A tribuẽs, & tribus superſubſtantialis naturæ ſubſiſtentiis diſpertiens. Id verò ipſum à rectè ſentientibus prorſus eſt alienum: quemadmodum hoc magnus in theologia vir Gregorius clariſsimè, in libro ad Euagrium monachum de diuinitate ſcripto, aſtruit. Quinetiam poſt illum eruditi quidam homines, ea quæ perperàm à Philopono prolata ſunt, refellerunt. Et quùm plerique alij ſcriptis ſuis ea oppugnarunt, tum Leontius monachus omnium maximè egregium librum triginta capitum contra illum conſcripſit, quo ſimul & hæreſim eam prorſus euertit, & piam noſtram ſententiam valde confirmat. Poſt hunc & admirandus ille diaconus atq; referendarius Georgius Piſides, æqualis ſiue coætaneus illius, quamuis ætate aliquanto iunior, Iambis pulcherrimis, quos ſcribere conſueuerat, cum dicta hæreſi congreſſus, rem ſeriam ludicro temperando, ad hunc modum refert, abſurditatem illius refutans:

Leontius monachus.

Georgius Piſides.

ψηφίζεται θᾶττον μίαν τε καὶ μίαν.
εἰ γὰρ μίαν τε καὶ μίαν λέγῃς μίαν,
γέλως τὸ λεχθὲν γίγνεται καὶ παιδίοις.

B *Vnam atque mox vnam lapillo computat.*
At vnam & vnam fortè ſi vnam dixeris,
Pueri vel ipſi tale dictum riſerint.

Quod autem verſiculis hic expreſsit, ſic habet. Profiteris, inquit, Philopone, philoſophorum omnium laborioſiſsime & ſapientiſsime, duas naturas in Verbo vnitas eſſe: vnam diuinitatis, & vnã humanitatis. Si ergo duas naturas dicis in eo cõuениſſe, quomodo duas in vnã rurſus contrahis? Vna nãq; & vna duæ ſunt, non vna. Itaq; ſi quis in eadem ſubiecta re, duo quædam prędicãdo indicet, eaque ipſa rurſum in vnum redigat, ridendum ſe meritò præbeat. Talis Monophyſitarum fuit hæreſis, impij Neſtorij hæreſi prorſus contraria. Neſtorius enim, propter duas naturas, duas etiã ſubſiſtentias numerat: iſti verò propter vnam ſubſiſtentiam, vnam quoque ſubſtantiam & naturam. Verùm Neſtorij hęreſis, vt de hac rurſus agamus, non dicit Deum hominem factum eſſe, neque de cœlo deſcendiſſe, & humanæ naturæ ſubſtãtia ipſa vnitum eſſe, ſed habitu quodam & affectione. Vnitum namque Deum Verbum ſic homini ex

Monophyſitarum hæreſi contraria Neſtorij hæreſis.

C Maria prognato refert, vti ſe amicus amico per affectionem vnit. Et multos Neſtorius, vnionẽ Dei & hominis nominans, latenti quadam fraude fallit: reipſa autem diuiſionem, non vnionem apertiſsimè docet. Si namque dicas, non ſubſtantia ipſa Deum Verbum homini, ſed amica quadam affectione vnitum eſſe, non vnio certa, ſed diſiunctio vera fuerit. Quapropter eundem & tenuem & ſublimem hominem idem Neſtorius dixit: tenuem quidem, veluti ſubſtantiali Dei vnione deſtitutum: ſublimem verò, tanquam à pῥima natiuitate virtutibus perfectum. Proinde etiam reuera Deigenitricem, non Deigenitricem homo nefarius nominauit, ſed Chriſtigenitricem vocauit: perinde atque diuinum hominem & Deo amicum genuerit, qui vnctionem quampiam à Deo, propheticam videlicet aut regalem & pontificalem dignitatem acceperit, non autem ſubſtantia etiam ipſa Deo vnitus per incarnationem fuerit. Atque hæc quidem Neſtorius. ✶ Infeliciſsimus autem melioribus etiam rebus ſuis Eutyches, Deum quidem natum eſſe ex immaculata virgine & Deigenitrice profitetur, idque ipſum ſolum rectè pieq; D poſuit: ✝ fictam verò carnem eius fuiſſe opinatus eſt, & quæ præterea ille alia perperàm docuit. Ipſum namque Deum verbum dixit immutabili ✶ modo mutatum & carnem factum, in ſpeciem ✝ finxiſſe atque aſsimulaſſe ſalutis noſtræ œconomiam adminiſtrationem. Itaque corporalia omnia in ſpeciem phantaſia quadam ſimulata atque ficta ei affuiſſe aſſeruit. Et hoc ipſum, quòd natura illa diuina, quæ circumſcribi & comprehendi nequit, cruci affixa ſit, in ſpeciem per phantaſiam geſtum eſſe ſtatuit. De duabus hiſce hæreſibus inter ſe prorſus, ſicuti diximus, contrariis, Neſtorianorum inquam, & Monophyſitarũ, quibus poſtea Ioannes Philoponus Alexandrinus præiit, hactenus ſit dictum.

** σχετικῇ τινὶ διαθέσει.*

ἀτυχέστατος τὰ κρείττονα Εὐτυχής. Eutychetis hæreſis.

πεπλασμένην. ** τραπέντα ἀτρέπτως* *✝ φαντάσαι τὴν οἰκονομίαν.*

CAPVT XLIX.

Fertur ſanè, ſectæ iſtius ducẽ primum Seuerum fuiſſe, poſtea autem Ioannem Philoponum eam defendiſſe. Porrò autem poſt Seuerũ hæreſim hanc primùm recepiſſe Theodoſium, qui apud E eos Alexandriæ Papa factus eſt. Deinde & alios: à quibus & qui Agnoetæ dicuntur, & Contobabditæ, à loco quodam nomine hoc ſumpto, prodierũt. qui & Theodoſiani, quòd ſcilicet eum, quem diximus, Theodoſium potiſsimùm cõſectati ſint, ſunt appellati: ſed poſtea ab illo anathemati ſubiecti ſunt. Ita ✝ vt ignorantię hæreſis intercidens, ignorantiæ mandata ſit. Alij autem, quòd ſcriptũ eius de trinitate compoſitũ non receperint, Contobabditæ à loco, ſicuti diximus, nominati ſunt. Ij quoque, quòd Seuerum tantum receperint, Seueritarum nomen habuere. Eſt alia etiam Seueritarum cohors, qui & Theodoſiani vocantur: propterea quòd ambos hoſce admiſerint, tertiumq́ue inſuper Paulum cognomento Nigrũ. Tertij præterea Seueritæ ſunt, qui & ipſi Theodoſiani dicũtur, & Angelitæ, & Damianiſtæ. Ij epiſcopos ſuos quoque habent, à quibus congruentia nomina accipiunt. Epiſcopos ſoli Contobabditæ non recipiunt. Porrò Seueritæ iſti, qui iidem & Theodo- F ſiani & Angelitæ, necnon & Damianiſtæ ſunt, alium eſſe dicunt patrem, alium filium, & alium paracletum, ſpiritum videlicet ſanctum: non eſſe autem horum quemque per ſeipſum naturam, ſed habere communem Deum ſiue deitatem in eis exiſtentem: atque de ea deitate indiuiſibili modo participãtes, quemlibet eſſe Deum. Vnam autem ſubſiſtentiam opinantur eſſe, patrem & filium & ſpiritum ſanctum: communem verò ipſum Deũ, ſubſtantiam & naturam. Cæterùm Angelitæ iſti ab aduerſariis ita appellati ſunt, à quodam Alexandriæ loco, Angelij nomen habẽte: in quo ſcilicet, qui primas apud eos ferunt, conuentus cogebant. Hos iidem aduerſarij Sabellianiſtas etiam, & Tetraditas nominarũt. Sunt rurſum alij etiam quarti Seueritæ, iidemq́ue Petritæ, nomen id ab epiſcopo quodam ſuo Petro conſequuti: qui Seuero & Theodoſio recepto, Paulum & Damianum non admiſerunt, quippe opinionem vtriuſque improbantes: & quòd cum eccleſia catholica communicantes, ſynodum quartam approbarunt, eos reii-

Hæreſis Agnoetarum, & Contobabditarũ, & Theodoſianorum.

✝ τῆς ἀγνοίας ἀγνοήματι παραπέπτωκε.

Seueritarũ multiplicitũ.

Angelitæ.

Tetraditæ.

Acientes. Profitentur ſiquidem illi Deum, ſecūdum veritatem & eſſentiam & naturam quamque per ſeipſam: patrem & filium & ſpiritum ſanctum dicentes, nō numero, ſed per ✶ omnia ſimili eſſentia. Eos Paulus & Damianus Tritheitas nominarunt: ſicuti illi hoſce quandoque Tetraditas, quandoque etiam Sabellianiſtas, ſicuti modò dixi. Inſuper alia quoque quinta Seueritarum & Theodoſianorum ſecta eſt, & Cononitarum, qui Seuerum & Theodoſium, & epiſcopum præterea apud eos quendam Cononem, à quo etiam nominati ſunt, probant. Profitentur ſanè & iſti, reuera Deum quidem eſſe & naturam & eſſentiam quāque, patrem videlicet & filium & ſpiritum ſanctū: ad hæc, tres quoque perſonas dicunt, ipſam nimirum ſanctam trinitatem, & ſubſiſtētias tres. Tres autem numero ſubſtantias & naturas per omnia ſimiles, ſecundum deitatem dicentes, vnamque ſubſtantiam ſiue naturam, & vnam deitatem ſiue Deum, ſanctam & conſubſtantialem profitentes B trinitatem, non numero, ſed per omnia ſimili deitate, tres deos aut tres deitates omnino dicere tergiuerſantur. Iſti ſanè neque Damianum, neq; Paulum, neq; adeò poſtremum apud eos Petrum receperunt. Quos ipſos Damianiſtæ & Pauliani & Petritæ, Tritheitas primi appellarunt. Diſceſſerūt autē ab eis, propterea quòd illi tres deos, ſiue tres deitates dicere, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, renuentes, tres quoque dicere numero ſubſtantias ſimiles, & nihil prorſus euariantes detrectant. Hi autem tres quidem deos ſeu tres deitates dicere ſuperſedent, tres autem numero ſubſtātias ſeu naturas quaſdam ſimiles profitentur. Sedenim Cononitæ, quum primùm Ioannis Philoponi Alexandrini Grammatici ſcripta, quæ ab ipſo contra Græcos ſeu Ethnicos, & de aliis quibuſdam argumentis ab eo compoſita ſunt, comprobaſſent, poſtremò omniū & ipſum & lucubrationes eius reiecerunt, & anathemate confixerunt.

✶ ἀπαραλλάκτῳ οὐσίᾳ.

Cononitæ.

CAPVT L.

Themiſtius Agnoetarum dux.

C IOannes iſte Philoponus Alexandrinus, ita vt diximus, Tritheitarū hæreſis præfectus fuit: perinde atque olim Themiſtius philoſophus ſub Valente primùm Agnoetarum ſectæ præiit. Quæ ſecta tempore quidem ipſo extincta fuerat: tum autem ſub eis quos diximus Seueritis reuiuiſcēs, plebem maximè eſt depaſta. Eam Seuerus Acephalus in apertum rurſus produxit. Sectatores huius non ſolùm Agnoetæ, ſed & Seueritæ cognominati ſunt. Hi dicunt, Deum quidem Verbum omnia noſſe, humanitatē verò ſecundum ſubſiſtentiam ei vnitam permulta ignorare. Neſcire ſanè horam & diem mundi totius conſummationis, vtpote patre minorem: propterea quòd in Euangelio ſecundum Matthæum & Marcum dicat, De die autem illa & hora nemo nouit, neque ipſi angeli in cœlis, neque adeò filius, præterquàm pater ſolus. Itaque cum huiuſmodi vocibus primùm Arius & Aetius & Eunomius hæreſiarchæ, & deinceps alij progreſsi, imperitè ſimul & impiè proloquuti ſunt, alterius eſſe naturæ patrem, alterius filium. Et illum quidem principio carentem: hunc autem creaturam, qui temporale principiū ſumpſerit, minus per omnia patri æqualem. Id verò per manus acceptum Themiſtius philoſophus magis etiam confirmauit, & defendit. Liceat autem hæreſim hanc riuum quendam Ariani dogmatis dicere. Ac veteres quidem eius autores, quum pietas reluxiſſet atque inualuiſſet, vnà cum inuento ſuo diſperierunt. Eo verò ipſo tempore Seueritæ malum id magnopere propagarūt. Non longè autē pòſt id rurſum euanuit, & hæreſis ea ignorantiæ profundo immerſa eſt. D

Hæreſis eorum.

CAPVT LI.

ADhæc, eo ipſo tēpore, Theopaſchitarum hęreſis denuò repullulans, plurimùm incrementi quotidie augeſcens cepit. Pauliſper enim ſopitam Seuerus eam, & quę ex illa prognata eſt multicipitem hydram, maximè excitauit. Primus verò eius parens Petrus ille fuit cognomento Cnapheus, qui E terſancto hymno, quemadmodum à me ſuprà dictū eſt, appendicem impiè adiicere eſt auſus, Terſanctum porrò carmen id, vt apparet, & mihi videtur, iam inde ab Apoſtolis, etiā ante Theodoſij iunioris & Procli patriarchæ tempora, per manus eccleſię Chriſti traditum eſt: ſicuti & cantilena illa, Lux hilaris: pro eo atque ad Amphilochium, in ✶ triginta capitulis celebris & magnus teſtatur Baſilius. ſicuti, Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto, à Flauiano Antiocheno, adiuuante Chryſoſtomo, eſt inuentum. Sub Theodoſio ſanè iuniore, Proclo patriarcham gerente, quum quidam eo tempore perpeſsionem diuinitati ipſius vnigeniti affingere contenderent, & ingentium terræmotuū gratia publicè à populo omni ſupplicationes fierent, derepentè in conſpectu omnium puer in aërem (quemadmodū in decimiquarti Tomi, quadrageſimoſexto capite dilucidè diximus) raptus, auribus ipſe ſuis, ita etiam ſimpliciter, terſanctum eum hymnum abſque adiectione, ab angelicis ordinibus concinnè prorſus cātari audiuit. Vnde eccleſia omnis hymnum talem ad eundem modum F continenter Deo canere conſueuit. Sanè quidem qui carmen hoc primus compoſuit, ab angelis mutuatus eſt: canentibus Sanctus, ſanctus, ſanctus. Quod verò ſequitur, à ſuauiſsimi concentus lyra & pſalmo quadrageſimo Dauidis acceptum, venuſtiſsimè adiecit, vbi dicitur: Sitiuit anima mea ad Deum † fortem viuētem. Et hymni ipſius autor hæc verba, Deus & fortis, integra, neque vlla ex parte mutata, ſicuti ea apud Pſalmiſtam inuenit, conſeruauit: & dictionem, Viuum, duntaxat in eiuſdem ſignificationis nomen Immortalis commutauit. Ille etiam Deo addidit Sanctus, nomen id idolis opponēs, quæ abominationis omnis plena, & humanæ manus opera ſunt. Sicuti & Fortis

De terſancto hymno.

† τῷ ἰσχυρῷ τῷ ζῶντι.

✶ φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου πατρὸς οὐρανίου ἁγίου μάκαρος Ἰησοῦ Χριστέ. ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν ὑμνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα θεόν. ἄξιος εἶ ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις υἱὲ θεοῦ, ζωὴν διδούς. διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

Lux hilaris ſanctæ gloriæ, immortalis cœleſtis ſancti beati patris, Ieſu Chriſte. Quum ad ſolis occaſum peruenerimus, lucem cernentes veſpertinam, laudamus patrem & filium & ſpiritum ſanctū Deū. Dignus es tempore quouis celebrari fauſtis vocib. fili Dei, vitæ dator: quapropter te mundus glorificat.

A posuit, propter simulacrorum imbecillitatem atque infirmitatem summam, quæ loco se mouere prorsus non possit. Atque itidem Immortalis: vt statuarum truncos traduceret, qui vita carentes, neque spirare possunt, neque sensu aut mente diriguntur. Verumenimuerò Theopaschitæ, qui à Petro & Seuero originem duxerunt, admirandũ hunc maximè hymnum non diuinæ Trinitati accommodare volentes, sed incarnato Verbo accinere satagentes, accessionibus quibusdam corrũpere ausi sunt, verbis hisce, Sanctus, Immortalis: clausulam illam, Qui crucifixus est pro nobis, malignè adiicientes. Quod malum primus instituere cœpit Petrus Cnapheus, & post eum deinde Seuerus Acephalus, seu potius hydra multiceps. Quã uis sectatores eius calumnia Constantinopolitanum Macedonium expetentes, adiectionem talem illum exorsum esse dicãt. Fuit certè, sicuti videtur, vetus hęc hęresis: quemadmodum satis clarè, ✶ qui multa pertulit certamina Athanasius, dictis suis declarat. Nisi fortè sanctus ille pater eam

Athanasi⁹ magnus. πολύαθλος

B præuiderit atque euerterit, sicuti scilicet & alias plurimas scriptis suis sustulit, tametsi post obitum eius primũ exortas. Hæc ipsa ergo hæresis à Cnapheo primùm producta, deinde à Seueri sodalitate admodum aucta & frequentata, non ita multo pòst ab ecclesia Dei abolita, prorsus euanuit. Quę huc vsque apud solos Armenios retinetur, Catholicis traditionibus parêre nolentes, neque pueri illius in aërem raptum approbantes, qui tersancti istius carminis diuinam vocem & doctrinam è sublimi demissus apertè indicauit. Et hymnum eum Chalcedonensis sancta Synodus recepit, simpliciterque ita canendum tradidit. Itaque risus planè & iocus fuerit, si ab angelis & Seraphim ipsis proditum atque decantatum carmen, atque à tot sanctis sacræ Synodi patribus comprobatum & confirmatum, quod vnam in tribus subsistentiis diuinitatem disertè deprædicat, Cnaphei primùm, & Seueri deinde opinione proculcetur, atq; eorum (si Diis placet) arbitrio, perinde atque Cherubim superarent, corrigatur. Sedenim qui hoc ita senserunt, Theopaschitæ vocati sunt, autores primarios

Armenij.

C Cnapheum Petrum & Seuerum, quemadmodum dictum est, & deinde Iacobum, habentes. Atque ij sanè exinde vnam in Christo naturã astruere contendunt, ita dicentes: Si duas in Christo demus esse naturas, cõsequẽtur eas necessitate quadam omnino duæ etiam voluntates. Si verò hoc concessum fuerit, eadem necessitate duæ inducẽtur personæ, & duæ virtutes operatrices inter se contrariæ prorsus.

Monophysitæ.

CAPVT LII.

Iacobus porrò, à quo nunc quoque Iacobitarũ hæresis denominata celebratur, Syrus genere fuit, obscurus prorsus, & nulla gloria, vir qui etiã Zanzalus propter summam tenuitatem est cognominatus. Hic Eutychetis, & Dioscori, Cnapheique præterea Petri atque Seueri dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare studuit. Ecclesia sanè Catholica Dominum nostrum Iesum Christũ subsistentiam vnam è duabus naturis consistentem, Deitatis inquam & humanitatis, profitetur, ita vt vtra- D que harum post vnionem proprietates suas saluas conseruet, & duarum istarum naturarũ vnio mixtionem & confusionem, mutationemque & alterationem nullam admittat. Ipseque idem Deus sit & homo, & voluntates virtutesque operatrices duas, diuinam videlicet simul & humanam, habeat. Eutyches autem duas quidem & ipse ante vnionem naturas dixit, deinde vnitas. Post vnionẽ autem in vnam eas naturam abiisse, confusasque esse, & mixtionem subiisse, opinatus est. Adeò vt & diuinitas ea quæ humanitatis fuere passa sit, & contrà. Proinde hæc ita opinantes, Monophysitas & Theopaschitas diui patres nostri cognominarunt. Ea ipsa opinione Dioscorus Alexandriæ patriarcha, & Petrus Cnapheus, Seuerusque Acephalus, episcopi Antiocheni, atque insuper alij transuersim abducti sunt. Enimuerò eo quem diximus Iacobo Monophysitarum opinionem apud Syros prædicãte, magnum exortum est dissidium. Nam qui rectæ opinioni adhæserunt, Melchitę appellati sunt, quòd sanctam quartam Synodum & im- E peratorem ipsum (Melchi enim Syris rex est) consectarentur. Qui autem diuersum senserunt, multa variaque habuere nomina. Iacobitę tamen maximè sunt cognominati, propterea quòd ei quem dixi Monophysitarũ hæresis studioso Iacobo adhærerent. Qui etiam anathemati traditi sunt, vt Monophysitæ scilicet, & Theopaschitæ.

Iacobitæ.

Iacobus Zanzalus.

Catholicæ Ecclesiæ περὶ θεανθρώπου χριστοῦ sententia.

Eutychetis error. Monophysitæ & Theopaschitæ iidem.

Melchitæ apud Syros.

Postea verò aliud etiam hæresum examen ad se pertraxere, quæ trinitatem consubstantialem credentes, vnam naturam post vnionem in Christo esse docuerunt, sacram quartam Synodum repudiantes, ac deinceps omnes sanctos patres reiicientes. Et quod maximum est, diuinitati ipsius vnigeniti perpessionem tribuerunt, Tersancto illi hymno appendicem hanc, Qui crucifixus est pro nobis, annectentes.

CAPVT LIII.

Talis Iacobitarum hæresis radix extitit. Iacobus autem Armeniorum quoque sectæ dux fuit. Ea F sanè hæresis multiplex est, & vt quispiam dicat, hæresum omnium confluẽs + sentina. Nam illi cum Ario aberrant in eo, quòd Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam, habẽtem carnem anima carentem, assumpsisse dicunt. Cum Apollinari autem, quod corpus Domini mentem non habere, eidemque diuinam naturã sufficere, mentisque vim operatricem perficere dicunt. Atque hæreticis multis laudatis, deprauatas ipsorum opiniones sibi ipsis arrogãt. Magistri horum, illi quos diximus fuere: & Euchanius insuper Mantacunes. Et quandoque illi Deum Verbum, incorruptibile, & increatum, & cœleste, & à perpessione alienum atque subtile, nobisque non consubstantiale corpus recepisse, atque ea quæ carnis sunt, nobis in speciem tantum spectri more exhibuisse, exequutumque esse opinantur. Quandoque autem carnem eius in naturam Deitatis conuersam, eidemque consubstantialẽ factam esse dicũt. Multoties verò etiam Deum Verbum, humanum ex virgine corpus assumpsisse negant: sed ipsum im-

Armeniorum hæresis. † μισγάγεια.

Euchanius Mãtacunes.

A mutabili modo mutatum, & carnem factum, tráſitum tantum per virginem feciſſe:& cruci diuinitatem,quæ circumſcribi & definiri nequeat, vnigeniti affixam, eãdemque ſepulchro traditam aſſeuerant. Atque fidem etiam natiuitati Chriſti ſecundum carnem derogantes, & eam in ſpeciem tantum,phantaſmatis inſtar,factam eſſe dicentes. Et non ſicuti nos,per interualla,particulatim, ſed ad quindecimum Ianuarij menſis diem ieiunij tẽpus extendentes. ⋆ Annũciationem ſimul & natiuitatem,& baptiſmum Chriſti celebrant. Quin multa etiam diuini Euangelij dicta,ſuam ipſi opinionem aſtruere conantes,tollunt atque inducũt. ac veluti Monophyſitarum,& Theopaſchitarum, & Aphthartodocitarum,& Monothelitarum hęreſim hæreditate creuerint, Cnaphei Petri acceſſionem Terſancto hymno annexam valde complectuntur. Eccleſiam Catholicam iam inde ab initio hymnum eum ita decantaſſe: » poſt pueri autem illius raptum, vt is aliter caneretur, » conſtitutum eſſe dicentes. Quem quidem raptum,tanquã B falſum ſcilicet omnino, negãt. Neque trium » ſubſiſtentiarum Deitati,ſicuti Diui patres docent,ſed » vnigenito verbo Chriſto carmen eiuſmodi » concini dicunt. Iidem ipſi re diuina facienda azymo non pane vtuntur,& ad eam vinum aqua non tẽperatum adhibent: vnam ea re in Chriſto naturã deſignãtes. neque ſicuti nos, calicem miſcent,per quam miſtionem duarum naturarum vnionem declaramus. At erga Deum impij illi, Paſcha quoque Iudaico more celebrant,boues & oues,iuxta ritum Iudaicum,immolantes,& ſanguine agni ædium poſtes inungunt. Non illi corpus & ſanguinem Domini percipientes,ſed agnum Iudaicè ſacrificantes,atque igni torrentes,de eo participant. Crucem non prius honore debito proſequuntur, quam perinde atque hominem baptizauerint. Atque in media ipſa cruce clauum figunt, eumque ſanguine victimę vngũt. Hoc verò faciũt in Chriſti nomen, vnam ſanctę Trinitatis perſonam crucifixam eſſe oſtendentes: nec interim intelligentes,quòd eo modo ſimul etiam Patris & Deitatis naturam ⋆ concrucifigunt,quę vna eſt & eadem. C Tres verò cruces connectentes,ſanctam Trinitatẽ cognominant:eo pacto fortè inſinuantes, ſanctam Trinitatem crucifixam eſſe. Imagines etiam patris & ſpiritus ſancti effigiant, quod perquàm eſt abſurdum. Imagines enim corporum eorum ſunt,quæ videri & circumſcribi poſſunt:non eorum quæ inuiſibilia ſunt,& intelligentia comprehendi nequeũt. Imagines ſacras honorant illi quidem,ſed non oſculantur. Ac digito tantũ eas contingentes,huic oſculum figunt. Communionem noſtram nihil eſſe dicunt. Et oblationem oleo ſubigunt,& vngunt. Dicuntur verò conſtitutiones habere multifariam diuinorum miniſteriorum, præter eccleſiæ traditionem & conſuetudinem. Atque vt Monophyſitas ſe eſſe ſatis oſtendant, digito vno à læua dextra verſus ſeipſos cruce conſignãt. Et crucem ſanctam magno Paraſceues die ſub terra abſcondunt,vſque ad magnũ Dominicũ diem. Tum verò cum lumine per plateas & angulos circumeuntes, hinc & inde eam quærunt, & inuentam proferunt. Tempore autem procedente alias etiam ἀθλοφορίας, hoc eſt ritus & cæremonias; quæ pietate ſalua vel obſeruari vel omitti poſſunt,complexi ſunt, peculiaria ieiunia inſtituentes,& ſabbatis atq; diebus Dominicis magnę ſanctæ quadrageſimæ lac, caſeum & oua comedentes, & per panem azymum ſacrificium peragentes:atque id quod Arziburi dicitur ieiunium,paulo ante eum diem, quo carnium eſus interdicitur, ſeruantes. D

Marginal notes: Εὐαγγελισμὸν · *Hoc ex Græcorũ & orientalis eccleſiæ ritu & ſententia dictum. Quid ſibi velit in incruento ſacrificio vini & aquæ miſtio.* · ** Clauum videlicet figentes in cruce in nomine S. Trinitatis baptizata.* · *Imagines Patris & ſpiritus ſancti.* · *Ieiunium Arziburi.*

CAPUT LIIII.

Marginal note: *Chazinzarij Staurolatræ*

MAximè autem hæc retinent, qui apud eos Chazinzarij nominantur. Factio autem non minima hæc dogmatis eorum eſt, Staurolatræ ſcilicet. Chazus namque crux ab eis dicitur: propterea quòd crucem tantum adorare & colere dicantur. Qui ſanè per omnia illis conſentientes, re eiuſcemodi maximè à ſectis talibus, & Iacobitis in primis,diſſentire videntur. Quin & iſti non vnã confuſè naturam, ſicut illi,in Chriſto eſſe opinantur, ſed duas:quemadmodum & nos. Cæterùm aliam peregrinam impietatem perperam inducunt,quia E duas perſonas in vno Chriſto eſſe, fabulantiũ more,nugantur:iuxta Anthropolatram, id eſt,hominem adorantem Neſtorium. Ita vt paſſionis tempore, alteram perſonam in cruce paſſam,alteram autem ab ea ſegregatam, ſeorſim ſtetiſſe, paſſioniſque ſpectatricẽ fuiſſe dicant. Inſuper alia quoque generis eiuſdem, impietate omni referta deblaterant. Atque illi quidem nunc ex traditione, quę ratione nulla nititur,hæc faciunt. Veteres autem eorum legiſlatores & doctores, magnæ Armeniæ Gregorium illum antiſtitem, ritus eiuſcemodi eis per manus tradidiſſe,calumnioſè iactãt: maximè verò oblationem azymam, & abſque aqua poculum, propterea quòd in myſtica illa cœna azymum etiam ſacrificium & † vinum ſolum fuerit. Quarum rerum nullam Apoſtolica eccleſia admittit,veterem traditionẽ legitimè ſeruans. Porrò de ieiunio Arziburi interrogati, quandoque propter Adami proſcriptionem eam ſe ſeruare:quandoque propter Niniuitas,dicunt. Nonnũquam verò eam eſſe referunt, qua olim ſe Armenij à cibis abſtinuerunt, quum baptizari à ſancto F Gregorio debuerunt. Aliquando etiam celebrari id aſſerunt, propter Sergium quendam, qui olim apud eos martyrio ſit defunctus: veram eius originem & cauſam cõmemorare detrectantes,quæ eiuſmodi eſt. Sergius quidam apud eos doctor canem habuit,quo ille à dęmone agitato,plurimùm aduentus ſui deſignatore atque indice vſus. Huic Arziburi nomen indidit, quod Armeniorum lingua mandatorem ſignificat. Quum ergo in oppidis & vicis habitantes diſcipuli & ſectatores eius canem præcedentem viderent,obuiam illi magiſtro ſuo ibant, eundemque præeuntes producebant. Euenit autem, vt canem lupus deuorauit. Et Sergius poſt eum diem, quo canem præmiſerat, ad eos quò ille miſſus fuerat,profectus eſt:& quũ, qui ei obuiam prodiret,inueniret neminem, grauiter eam rem tulit. At poſtquam certior factus eſt,à lupo canem deuoratum eſſe, Armeniis mandauit,vt quotannis,diebus ſtatis, ob canis eius obitum ieiunarent,lugerent, atque mœrerẽt:quòd videlicet tantum bonum è medio ſublatum eſſet. Nomenque canis ieiunio ei, Arziburum cogno-

Marginal notes: *† οἶνος μονωμένος.* · *Ieiunium Arziburi.*

A minans, imposuit. Sed hactenus de Monophysitis, & Tritheitis, & Agnoetis, & Theopaschitis, atque Aphthartodocitis, de quibus proximo libro fusius scripsimus: atque item de Iacobitis, Armeniis, & Chazizariis, & aliis. Quorum multi superioribus tẽporibus duces fuere & doctores, Nestorij quidam, Eutychetes, Dioscori, Cnaphei, Seueri, Theodosij, Iuliani Halicarnassei, Gaini, & alius eiusmodi infelicium mortalium chorus. Quorum impiorum dogmatum sectator atque restaurator, quem diximus Iacobus fuit: à quo maxima ex parte Syrorum gens ad hodiernum vsque diem Iacobitæ sunt denominati. Sed enim eius morbi contagione Sergius etiam, qui non ita pridem archiepiscopatus Constantinopolitani gubernacula susceperat, maximè infectus est, per quem Monothelitarum hæresis admodum est propagata. De his satis. nam ad historiam continuandam reuertor, finem quoque decimooctauo huic historiarum libro impositurus.

Sergius patriarcha Cõstantinopolitanus hæresi infectus.

B

CAPVT LV.

Tyrãnici in Phoca crudelißimi mores.

QVum Phocas imperium suum, sicut ei videbatur, confirmasset, filiam Domentiã Prisco duci matrimonio iunxit. Is certis de caussis suspicione concepta de vita se periclitari, tyranno ob crudelitatem infensus, omnem funem, vt illum Imperio deiiceret, mouit. Mirum verò quanto etiam in illum odio multitudo flagrarit: adeò ebrietati & sęuitiæ deditum, vt effuso hominum sanguine continuè gauderet, & tollere è medio omnes in animo haberet, in quibus nobilitatis aut gloriæ aut prudentiæ indicium aliquod inesset. Narsen equidem, ducem optimum igni combussit. Igitur Priscus gener eius, & quicunque Senatorij ordinis erant, consilio inito, secretò † Heraclio, Heraclij qui post Phocam imperauit, patri, in Occidentali Aphrica & Libya cum militaribus copiis multis rempub. administranti scribunt, vt modis C omnibus populum Romanum impia tyrannide liberare contenderet, neque illum ita pereuntem in conspectu suo negligeret. Erat dicto duci Heraclio legatus Gregoras. Hi consilio inter se communicato, filium vterque suum cum fortißimis copiis pedestri naualique apparatu, aduersus tyrãnum misit. Heraclius Heraclij filius classi præfuit: Nicetas Gregoræ filius pedestres ordines duxit. Enimuerò Heraclius secundis ventis cursu confecto, in ⁎ portum Sophiarũ illatus est: Niceta deinde terrestri itinere lentius subsequuto. Atq; Heraclius cum Phocę copiis prælio commisso, fortiter victoriam ex eo prælio reportauit, maximo animo certamen id ingressus: quòd audiuisset, vxorem suam genus ex Aphrica ducentem † circumscriptam esse. Non parum certè & Crispus hunc adiuuit, præfecti dignitatem obtinens.

Conspiratio in cædem Phocæ.
†. Al. Heracleonem vocant.
Heraclius Heraclij filius.
Nicetas Gregoræ filius.
Ad portũ Sophiæ Diac.
Vincitur ab Heraclio nauali prælio Phocas.
Crispus Præfectus.
† περιεσ-φισμένην.

CAPVT LVI.

D

REbus hisce ita actis, tumultus ingẽs vrbem inuasit. Et ex illustribus & præclaris viris, Photinus Phocæ quammaximè infestus (nam vxorem eius ille cõstuprarat) cũ multitudine magna Imperialem regiam ingressus, tyrannum throno suo detraxit, eique, amicis ministrisque eius huc atque illuc dilapsis, purpuream vestem ademit, & pullam iniecit, ac mox vinctum ad Heraclium adduxit. Ille porrò quum perlibenter id vidit, tum conuiciis plurimis cõiectis, calcibus ei insultauit. Et statim tyranno manus & pedes resecari, deinde petulantẽ eius luxuriã veluti publico monimento traducens, propterea quòd coniugibus multis vim intulisset, pudibunda exscindi, postremoque omnium caput amputari iussit. Corpus infelicis eius hominis in bouem æneum, qui pergamo allatus fuerat, coniectum, atque in cineres, pro eo atque par E erat, redactum est: genere eius reliquo vnà cum illo extincto. Hic tyrannidis malorum Phocæ pessimo finis fuit, qui annis octo Romanorum imperio insultauit. Res ecclesiasticæ sub huius imperij administratione haudquaquam rebus nouis expetitæ sunt, rebus profanis in Oriẽte simul & Occidente erumnarum calamitatibus omni ex parte turbatis atque confusis. Eo tempore Romanam ecclesiam post Gregorium magnum gubernauit Innocentius. In vrbe Imperante, post Thomam, ecclesiasticum clauum obtinuit Sergius. In Alexã- † drina sede, post Eulogiũ, qui ei annos vigintiquinque præfuit, Theodorus Scribo biennio episcopalem obiit functionem. Cui Ioannes Misericors Cyprius cũ laude successit. At Antiochię post Anastasium, Anastasius alter episcopatum gessit. Hierosolimis autem, Ioannis successor fuit Neamus. Huius autem, Isaac. Deinceps verò ante captam direptamque eam vrbem, Zacharias sacrum ibi antistes administrauit munus. Porrò decimus octauus iste historię liber, triginta duorum annorum tempus continet: quum ab orbe condito se- F xies [a] millesimus centesimus & trigesimus, à di- ⁎ uina autem Domini natiuitate [b] sexingentisimus & vigesimus quintus ageretur annus.

Photin᷈ vir illustris.
Cædes Phocæ.
Vnũ in hoc homine laudes quòd Romanum Pontificem principẽ omniũ iure declarauit. Egnat.
Ἐκλογ.
Genus eiusdem omne extinctum.
Maximarũ ecclesiarum antistites.
Anni huius libri.
a Secundũ neotericos Chronologos 4688.
b 610.

† *Alij post Gregorium Rom. Pontif. qui in Diuos relatus est, ponunt Sabinianum, qui ecclesiæ Romanæ præfuit anno 1. mensibus 5. diebus 9. Post hunc rursum Bonifacium tertium. Ad cuius petitionem Phocas, antistitem Rom. principem episcoporum omnium dixit. Blond. lib. 9.*

⁎ *Sub Phoca Chosroes Persa multas in oriente vrbes & regiones occupauit, vrbem sanctam diripuit, & crucem Seruatoris nostri inde secum abstulit. Sub eodem, ab Imperio desciuerunt Langobardi, Hispani, Galli, Germani, &c.*

FINIS.

DE CONSTANTINO COPRONYMO Imperatore Græco, in virginem matrem contumelioso, ex Suida.

Constantinus Imperator Romanorum, Leonis imaginum oppugnatoris Isauri filius (Copronymus nomine à stercore sumpto, dictus) fuit. Ex leone verò exorta est versicolore pelle & more vario pardalis, ex semine serpentis aspis perniciosa, & coluber volatilis, ex Dan Antichristus. Hic per successionem Imperij, administratione & impietate à patre accepta, lasciua luxuria & dæmonum inuocationibus, aliisq́ prauis studiis quibus operam nauauit, delectatus est, egregium atque commodum valde patris & magistri sui diaboli instrumentum. Eò namque dementiæ & vecordiæ peruenit, vt publicitùs populo sanctionem vniuersalem proposuerit, ne quis omnino ministrorum Dei sanctus diceretur; sed vt reliquiæ eorum inuentæ despuerentur: néue intercessio illorum, quòd nihil possent, peteretur. Quin mortalium omnium impurissimus præcipere est ausus, ne quis Mariæ intercessionem imploraret: Non enim, inquit, opitulari cuiquam potest. Et ne ea Dei genitrix appellaretur, sanxit. Atque acceptis in manus auro refertis loculis, eisq́ multitudini ostensis, quanti eos æstimaret, interrogauit. Atque vbi illa, Plurimi dixisset: ex eisdem loculis auro effuso, rursus, quanti illos faceret? quæsiuit. Et postquam populus, Nihili, subintulisset: Ad eundem, inquit, modum Maria (neque enim Dei genitricis nomine miser eam est dignatus) quoadusque Christum gestauit in vtero, honore digna fuit: eum porrò vbi enixa est, nihil feminis aliis dignitate præstitit. O audacem Saracenorum fidei & Iudaicæ sententiæ consectatoris blasphemiam. Atqui Venerem ille coluit, & victimas humanas ex aduerso vrbi sacrificans obtulit: vbi diuæ Mauræ templum fuit, quod solo æquatum, & per cædes profanatum, Mauram deinde locum ipse appellauit: in quo noctu sacra facere, & pueros mactare solitus fuit. Testatur hoc casus Flauij filius: quem quum in occulto ad aras ille mactaret, factum id Deus in apertum protulit.

A D

QVINQVE LIBRORVM QVI IN HOC VOLVmine non extant, Argumenta: ita vt aliis aliorum librorum Argumentis, in primi libri capite primo annexa sunt, hic in fine adijcere visum est.

XIX IN decimonono tomo agetur de ipso Heraclio, liberisque & nepotibus eius, & rebus sub eis gestis. Agetur præterea de Persarum aduersus Christianos motu. Item de sacrosancto hymno, & Hierosolimorum captiuitate. Et vt execrabilis & abominandus ea ætate † Machometus coortus sit. Item de hæresi Monothelitarum, & qui eam sectati sunt, Sergio, Pyrrho, Paulo, & Petro. item de Maximo, diuino confessore. itē de pio imperio Constāt. Pogonati, siue Barbati. item de sancto sexto vniuersali Concilio, rebusque in eo & post id gestis, tempore Iustiniani Rinotmeti, & succedentium Imperatorum, vsque ad integrum imperium Anastasij Anthemij, & Theodosij Atramyteni imperatoris.

† τότε οἱ σαρακηνοὶ ἤρξαντο τῆς τοῦ παντὸς ἐρημώσεως. Niceph.

Sexta vniuersalis synodus. B

XX Vigesimi tomi materia erit: Leo Conon Isaurus, imaginum debellator. vnde etiam hæresis & secta imagines debellantium est exorta. Præterea Constantinus Copronymus, & quæ ab eo impiè sint facta. In eodem tomo mentio quoque fiet Germani, Ioannis Damasceni, & Stephani iunioris, & item reliquorum Deo inuisorum factorum eiusdem Constantini: & vt ipse, filiusque eius Leo, cognomen à Chazara siue secessu adeptus, interierint. Complectetur idem Tomus res gestas pij imperij Constantini & Irenæ, & sanctæ septimæ vniuersalis Synodi acta, & restitutos sacris imaginibus honores. Agetur quoque de Tarasio & Nicephoro. Itē de Platone, & Theodoro Studito, & quæ horum temporum fuerint schismata & dissidia: & quomodo Nicephorus nobilis, Stauratius, & Michael Raucabæ vitam finierint.

Septima œcumenica synodus.

XXI C Vigesimus primus tomus impij Leonis Armenij gesta: & quomodo secundum imaginibus bellum sit illatum, quis eius belli autor. Et vt ea de causa Nicephorus patriarcha, Theodorus Studitus, & complures alij in exilium sint acti, recensebit. Complectetur quoque imperium Michaelis Amoræi, & res Methodij patriarchæ. Item res sub imperio Theophili gestas. Item dicendi libertatem sanctorum eo tempore virorum, præcipuè in pictis imaginibus defendendis. Agetur item de sancto Methodio, & Iosepho hymnorum scriptore. Et vt in fine propè vitæ Theophilus sacras imagines approbarit.

XXII In vigesimo secundo recensebuntur, quæ sub imperio Michaelis, & Theodoræ matris eius, sanctæ fœminæ, Ecclesiæ acciderint. Et restitutio sacrarum imaginum. Dicetur quoque de Ioannicio E Magno, de meditationibus Methodij, de impiorum abrogatione sacerdotum: de eius temporis dissidiis & schismatibus, præcipuè verò de Lizicianis & Manichæis, vt gens Bulgarorum Christianismum susceperit: Ignatio & Photio patriarchis, & quę medio inter istos tempore acciderint. Item quę inter Photium & Nicolaum Papam sint acta. Et vt Bardas Cæsar, & imperator Michael sit occisus.

XXIII. Vigesimi tertij tomi argumentum erit Basilius Macedo, & filij eius, Leo sapiens & Alexander, & quę sub his ecclesię euenerint. Et rursum res Photij & Ignatij. Item acta eius quæ dicta est octaua vniuersalis Synodus. Præterea scandala & offendicula, quæ tum per Photium extiterunt. Item vt ✱ gens Rhutenorum sit Christiana facta. Item de patriarcha Stephano, qui Photio successit, & schismate propter ipsum Stephanum exorto. Insuper de quatuor coniugiis Imperatoris Leonis sapientis, & schismatibus synodisque ea de causa habitis. Item de Nicolao & Euthymio patriarchis Constantinopolitanis, rebusque sub eis actis. Postremò, vt Leo sapientissimus Imperator sit mortuus. F

✱ τὸ ἔθνος. τῶν Ῥῶς. Octaua vniuersalis synodus.

SIBYLLAE ERYTREAE DE EXTREMO IN TERRIS DOMINI ET SERVATORIS nostri IESV CHRISTI iudicio vaticinium, è Græco latinè à Ioanne Lango versum.

Acrostichis, hoc est, primæ carminum literæ,

IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR. CRVX.

I udicij metuet sudans præsagia tellus,
E t rex æternus magno descendet Olympo,
S ublimis carnem mundumq́; vt iudicet omnem.
V num suspicient numen prauiq́; boniq́;
S ummum, supremo cum sanctis tempore mundi.
C arnifer ille homines iudex inquiret in omnes.
H orrida terra vias cœli spinæq́; tenebunt.
R eijcient simulacra viri, gazamq́; repostam.
I lle domos cæcas & Ditis claustra refringet.
S anctior à mortis iam nexu libera lucem
T urba hominum cernet, scelerosos flamma piabit
V ltrix perpetuùm: mala quæ quis cunque patrauit
S ontica, suppreßitq́; diu, producet in auras:
D eteget & furuis Deus obsita corda tenebris.
E rumnæ & stridor dentis regnabit vbique.
I psum deficiet Solis decus, astra colore
F usco obducentur, argentea luna peribit.
I nsurgent valles, consident ardua montis.
L uxus sublimis mortales deseret auras.
I mmensos colles æquabunt marmora campi.
V eliuago nulli cernentur in æquore nautæ,
S uccendet terram fulmen, vaga lympha vapore
S olis arescet ripis, fontesq́; dehiscent:
E t tuba de cœlo tristis clangore sonabit
R aucisono, mundi clades pereuntis acerbas.
V astum terra chaos Stygio monstrabit hiatu,
A tque Dei solio sistetur iudicis omnis
T urba ducum, regumq́;: pluet tum sulphure & igni,
O mnibus extabunt ligni vexilla verendi,
R obur & auxilium populo exoptata fideli:
C erta pio generi vita. ast offensa malignis,
R ore bonos lustrans bisseni fontis ab vnda:
V irgaq́;, qua pecori dat ferrea iura magister,
C arminis auspicijs qui crimina morte piabit
S eruator rex æternus Deus ipse patescit.

FINIS.

HISTORIAE

ECCLESIASTICAE

QVAM TRIPARTITAM VOCANT LIBRI XII. NVNC ADHIBITIS ALIQVOT VETVSTISSIMIS EXEMPLARIBVS, A MENDIS PROPE INFINITIS REPVRGATI, AC PRISTINO ſuo nitori non oſcitanter reſtituti.

Cuilibet etiam Hiſtoriæ annum à Chriſto nato margini adiecimus.

DEVTERON. XXXII.

Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.

PARISIIS,

Apud AEgidium Gorbinum, ſub ingne ſpei, prope Collegium Cameracenſe.

1562.

MAGNVS Aurelius Casiodorus Rauennas antiquæ nobilitatis vir insignis, & suo seculo admodũ eruditus, ingenióq; singulari ornatus, ob eius doctrinã præceptor Theoderico Gothorũ Regi primùm traditur. A quo deinde per omnes dignitatis gradus subleuatus est. Senator etenim creatur, vir quoque clarissimus & illustris, atque sacri Palatij Quæstor, tum Consul ordinarius, tum Magister officiorũ, Patricius item Romanus, quæ suprema erat dignitas. Fuit & post hæc Præfectus prætorio, ac totius Italiæ Nomophylacis honorem grauissimè sustinuit. Cũ itaque per omnes dignitates nullo fastu trãsiisset, clarissimorúmque virorum, Consulum & Senatorum fortunas valdè afflictas ob Gothorum intemperiem cõspiceret, abiectis muneribus plublicis Christo domino se deuouit. Factúsque monachus & Abbas cœnobij Rauennatis, ab humanis disciplinis discedens, se totum diuinis scripturis & contemplationi dedidit, vitámque felicem ad annos nonaginta amplius traduxit. Vixit autem sub Anastasio imperatore, vsque ad Iustinos, seniorem atque iuniorem, scilicet ad annum domini, 575.

Infinita propè monimenta literis mandauit, non indigna ob cognitionem rerum multarum, quæ ab omnibus legantur.

Rhetoricæ nimirum compendium.
Dialecticæ compendium.
Arithmeticæ compendium.
Musicæ compendium.
Geometriæ compendium.

Hæc simul excusa sunt Basileæ per Io. Bebeliũ in quarto, anno domini, 1528. char. 6. cum dimid. Deinde Parisiis, apud Vascosanum & Vuechellum.

De Etymologiis lib. 1.

De origine actibúsque Gothorum, vt ipse fatetur in proemio libri Epistolarum, quas excerpsit Iornandes lib. 12.

De Schematibus & Tropis lib. 1. De orthographia lib. 1.

Chronica, siue Consulum Catalogum lib. 1. qui excusus reperitur.

Variarum Epistolarum, in quibus ea notat quæ sub Theoderico & Athalaricho regibus, & Amalusunta regina, in republica gesta sunt, ac multa alia lib. 12. Qui excuduntur in folio.

Historiam Tripartitam, quam Sozomenus, Socrates, & Theodoritus Græcè scripserunt, & Epiphanius Latinitate donauit, in bonã redegit seriem lib. 12. qui excusi legũtur.

In vniuersum Psalterium commentarios scripsit: qui excusi leguntur.

De ratione animæ lib. 1. Basileæ, apud Rob. Vuinter excusum.

De charitate Dei & proximi, ac vera amicitia. In Cantica canticorum lib. 1.

Complexiones in Apocalypsim lib. 1. In epistolas Canonicas lib. 7.

In actus Apostolorum lib. 1. Memoriale Scripturarum lib. 1.

Introductorium in diuinarum literarum seriem, lib. 2. Scripsisse etiam dicitur & alia pleraque, quæ nobis videre nondum contigit.

Curauit insuper & alios non paucos de Græcis libros transferri in Latinum sermonem, quemadmodum in introductorio libro idem ipse testatur: in quorum numero viginti libri Antiquitatum Iosephi, præter eam versionem quæ hodie Ruffino tribuitur, à doctissimis viris commemorantur.

CASSIODORI SENATORIS, SERVI DEI IN HISTORIAM ECCLESIAsticam, quam Tripartitam vocant, ex tribus Græcis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, per Epiphanium Scholasticum versis, excerptam, & in compendium à se redactam,

PRÆFATIO.

Theodoritus Sozomenus Socrates Epiphanius Scholasticus interpres. A Cōstantino vsque ad Theodosium iuniorem.

VTILITER nimis in capite libri præfatio ponitur, vbi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim commodius quàm prius per eam aliquid discere, ne dictio possit inopinata confundere? Hanc igitur historiam ecclesiasticam, quę cunctis Christianis valde necessaria comprobatur, à tribus Græcis autoribus mirabiliter cōstat esse conscriptam: vno scilicet Theodorito, venerabili episcopo, & duobus disertissimis viris, Sozomeno & Socrate, quos nos per Epiphaniū Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in vnius stili tractum (Domino iuuante) perducere, & de tribus autoribus vnam facere dictionem. Sciendum planè quod prædicti scriptores à temporibus diuę memoriæ principis Constantini, vsque ad Augustæ recordationis Theodosij iunioris quæ sunt gesta, digesserint. Nos autem eorum relictis operibus, & vnumquenque cauta mēte tractantes, cognouimus, nō æqualiter omnes de vnaquaq; re luculenter ac subtiliter explanasse, sed modo hunc, modo alterum aliam partē melius expedisse. Et ideo iudicauimus de singulis dictatoribus deflorata colligere, & cū autoris sui nomine in ordinem collocare. Legat ergo intrepidus qui ad hæc opuscula (Domino donante) peruenerit, multum vtilitatis atque notitiæ lucraturus, si quæ posita sunt per hos duodecim libros, memoriæ suæ solicita mente cōdiderit. Præterea ne quempiam res indistincta turbaret, per vniuersum textum huius operis titulos cognoscat appositos: vt suis locis exigere possit, quod sub numero competenti prædictum esse cognoscit.

A

Historiæ Ecclesiasticæ, quam Tripartitam VOCANT, EX TRIBVS GRAECIS AVTOribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ.

D

LIBER PRIMVS.

SOZOMENI PRÆFATIO AD THEODOSIVM AVGVSTVM.

Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem.

CAPVT PRIMVM.

In exẽplari scripto, erat Salam Hermiæ Sozomeni.

AIVNT antiquis principib⁹ diligentiæ studium fuisse, vt eis amatores quidem ornamentorum, purpurã atq; coronam, & his similia p̃pararẽt: librorũ verò habentes ĩtẽtionẽ, circa fabulas quasdã occupati cõ-

B scriptiones agerent, quæ audientium corda mulcerent. Porrò bella sectantes, vt sagittam opportunè dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam bene iacularentur, aut equum decenter ascenderent. † Præstabant enim singuli regalibus eorum studentes rebus, quæ quisq; gratissima dominanti arbitrabatur. Alius itaque lapides pretiosos difficile compertos offerebat: alter tincturam purpuræ clariorẽ: plurimi Poëmata aut diuersas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum pandebant vsum. Maxima verò & Imperialis putabatur huius popularis virtutis pars illa, ad quam tũc amantis intentio declinabat. De pietate autem (quæ est verus imperij ornatus) nul-

† Præsentabant.

C li studiose quodammodo sermo fuit. Sed tu potẽtissime Theodori (vt complexiue dicam) cũctam superasti (Deo iuuante) virtutem. Purpura siquidẽ & corona qua videris propter inspicientes (quia est maiestatis signum) circundari, pietatem tibi & clementiam intrinsecus semper enutriunt. Vnde cõscriptores & Præfecti, ac reliqui subiectorum, circa te tuosque laborãt actus. Decertator autem positus iudexque librorum, nõ camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis, sed perfectè meritis vtrunq;, sermonem proprium aptans causæ, figuram quoque dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloquiũ, & compositionem, & collectiones, & sensum, &

Historici.

historiam profundè discutiens. Compensas autẽ recitantibus & tuo iudicio & fauoribus opportunis: necnon aureis imaginibus, & positione simulachrorũ, & donis, & honoribus vniuersis. Qualem verò te circa recitantes præbes, tales dudum fuerũt iudices Cretes circa dulciloquum Homerum, aut Aleuas circa Simonidem, aut Dionysius Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis discipulum, aut Philippus Macedo circa Theopompum historiographum, aut Seuerus Cæsar circa Oppianum, qui metris pisciũ genera & naturas captionémque narrauit. Cretes siquidem mille nomismata carmini compensantes Homerico, & tanquam de excellentissima largitate gloriantes, in E publica statua munera conscripserunt. Aleuas autem, & Dionysius, & Philippus, nequaquam animo parciores fuere Cretẽsibus, de superba se republica philosophiáque iactãtibus, qui velociter illorum statuam imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Seuerus autem pro metrico poëmate per versum vno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, vt aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. Hæc, dona fuerunt olim amantium literas & doctrinam. Tu verò potentissime principum, nullo priorum excellẽtia minor inueniris, largitatib⁹ tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris nõ incongruè talia facere. Nam cum omnes virtutibus euiceris, studiosè ad incremen- F tum semper quæ tua sunt euehis: quoniam historiam rerum olim gestarum apud Romanos & Græcos integerrimè cognouisti. Aiunt etenim te per diem quidẽ exerceri armis & corpore, subiectorúmque negotia disceptare, iudicare simul & agere modo seorsum, modo communiter quæ sunt agenda consyderare, noctibus libris incumbere. Fertur autem tibi ad eorum scientiam ministrare candelabrũ arte mechanica factum, & sponte fundens oleum in lucernam, vt nullus circa regalia cõstitutus, in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ vim faciat, somno repugnans. Sic equidem clemens & mansuetus circa proximos & circa om-

Liberalitas Theodosij in doctos.

Oppiani singulos versus Seuerus Cæs. singulis aureis remunerauit.

Theodosij virtutes.

A nes exiſtis, cœleſtem regem tuum imitãdo patronum, cui gratum eſt ſuper iuſtos & iniuſtos pluere, & ſolem facere oriri, & alia ſimul inuidia recedente largiri. Per multam verò doctrinam audio te etiam lapidum ſcire naturas, poteſtatéſque radicum, effectúſque curarum, non minus Salomone Dauid filio, magis autem pollere virtutibus. Ille ſiquidem factus libidinis ſeruus, pietatem non cuſtodiuit ad terminum, quæ illi cauſa fuerat bonorum & ſapientię. Tu verò (ô potentiſsimè) negligentiæ obiiciens rationem, videris non ſolùm hominibus iuſtè, ſed etiam corporis & animæ paſſionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi deſideria ſuperare, & neque poma dulcia, neque aliud quicq̃ ſpecioſum appetere, niſi quantum ad tactum conuenit, & ſolummodo ſapori congruerit: primo tamen benedicere omnium creatorem. Sitim verò, æſtum, & frigus ferre conſuetus, quotidianis exercitationibus iam ipſam continentiæ putaris habere naturam. Dudum ſiquidem in Ponto ciuitatem Heracleam ab Hercule nominatam videre feſtinans, & laborãtem longo tempore ſubleuare, in æſtatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole verò circa diem medium vehementer vrente, videns te quidam iter agentem ſudore multo, ſimul & puluere ſqualentem, quaſi præſtaturus occurrens obtulit tibi poculũ valde perſpicuum, & velut radiis emicans ſuauiſsimũ quendam in id potum mittens, & aquam frigidam ſuperfundens. Tu verò (ô potentiſsimè) ſumens, laudaſti quidem pro ſua magnanimitate virum, & largitate principali poſt paululum cumulaſti: ſed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus & beatificantibus qui eſſet bibiturus, id rurſus ei poculum reddidiſti, præcipiens vt quo vellet vteretur eo. Vnde mihi videtur iuſtè tuis virtutibus ſuperatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis qui opera illius mirantur, quia ei dum per inaquoſa loca properaret cum macedonibus, diligens quidam miles aquam inueniens, hauſit, & in galea obtulit ei, ille verò non bibit, ſed corpus infudit. Vt ergo abſolutè dicatur, omnium priorum principum principiorem (ſi dici fas eſt) te vocare debemus ſecũdum Homerum. Alios etenim reges nihil dignum habuiſſe comperimus: alios autem vnà aut duabus rebus ornaſſe imperium. Tu autem (ô ſereniſsimè) omnes ſimul virtutes amplectens, vniuerſos dinoſceris euiciſſe pietate, clementia, fortitudine, caſtitate, iuſtitia, largitate, atque magnanimitate, dignitati imperiali conueniente. Sine ſanguine autem & purum à cæde, ſuper omnium priſcorum, tuum cuncti gloriantur imperium. Res ſtudioſas cum delectatione ſubiectos præcipis edoceri, fauorémque & reuerentiam circa tuum amorem & communem vtilitatem cunctos oſtendere. Quapropter horum omnium cauſa neceſſarium videtur mihi, eccleſiaſticam hiſtoriam conſcribenti, te primitus alloqui. Cui nanque hoc potius adſcribam, multorum ac venerabilium virtutes vtique narraturus, & ea quæ circa catholicam eccleſiam prouenerunt, vel per quantas ipſa tranſiens tempeſtates, ad tuos parentúmque tuorum portus acceſſerit? Age nunc omnia ſciens, omnémq; virtutẽ habens, & præcipuè pietatem, quam principium eſſe ſapientiæ ſermo diuinus docet, ſuſcipe à me hanc ſcripturã, & libenter examina, tuæque integritatis adiectiones & detractiones adhibens, tuis eam laboribus purga. Indubitanter enim quodcunque tibi placuerit, vtile legentibus clarúmque videbitur: nec quilibet reprehendet, quod tu probaueris. Procedit autem mea conſcriptio à tertio Conſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſarum vſq; ad ſeptimum decimum tuum, viſúmque eſt mihi bene ſe habere in nouem deciſiones opus omne diuidere. Cõtinebit autem primus & ſecundus Tomus ea quæ ſub principe Conſtantino eccleſiæ prouenerunt. Tertius autem & quartus, ea quæ ſub eius filiis. Quintus & ſextus, quæ ſub Iuliano conſobrino filiorum maximi Cõſtantini, & Iouiniano, necnon Valentiniano & Valente geſta noſcũtur. Septimus autem & octauus nobis aperiet Tomus, quæ ſub Gratiano & Valentiniano fratribus acta ſunt vſque ad tempora imperij iucundiſsimi aui tui Theodoſij, quando ſcilicet veſter (clemẽtiſsime principum) ſacratiſsimus pater Arcadius paterno ſuccedẽs imperio, vnà cum piiſsimo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare ſortitus eſt. Nonum verò librũ Chriſtiano ac venerabili veſtro apici dedicaui, quem Deus ſempiterne cuſtodiat magnanimitate incõuertibili hoſtibus præualentem, & habentem ſub pedibus, vniuerſos, & ad filiorum filios pium imperium dirigentem, annuente Chriſto, Cum quo Deo patri gloria, vnà cum ſancto Spiritu in ſecula ſeculorum. Amen.

Heraclea. — *Alexander magnus.* — *Tomi nouem operis. ſ. Sozomeni nõ autem Tripartitæ hiſtoriæ, quæ libr. 12. continetur.*

Cur Gentiles facilius quàm Hebræi fidem Chriſti perceperint.

CAPVT II.

COgitatio aliquando mihi prouenit, cur putas aliis quidem hominibus velocior fuerit circa Domini verbum fides, Hebræis autem incredibilis, cum ab initio diuina mandata perceperint etiam de Chriſti præſentia, & quomodo hæc forent implenda, antequam fierent didicerint per Prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis & circunciſionis exiſtens, inſpector & conuiua filij Dei eſſe promeruit. Iſaac eius filius, imitatione ſacrificij honoratus eſt, typo crucis à patre vinctus & oblatus altari, ſicut contigit & in Chriſti fieri paſsione, vt aiũt qui ſcripturas ſacras integerrimè collegerunt. Iacob autem expectationem gentium in eo nunc exiſtentem, necnon & tempus quo venit, prænuntiauit, vbi ait tunc deficere duces Hebræorum ex genere Iudæ principis tribus eius. Significabat autẽ principatũ Herodis, qui cũ Idumęus eſſet genere paterno, Arabs autẽ à matre, cõmiſſa eſt ei gens Iudęorũ à Senatu Romano & Cæſare ſimul Auguſto. Sed quidam etiam aliorum Prophetarum clarè CHRISTI generationem prædicauerunt, & illũ ſacrum ineffabilémque conceptum, & matrem poſt partum virginem permanentem & genus & patriam: alij verò paſsionem, & reſurrectionem à mortuis, & aſcenſionem in cælos, & euentum ſingularum præſignauerunt rerum. Sed hæc quidem eos non ignoraſſe ſcire poterit, qui ſacris literis incumbit. Ioſephus autem Mathatiæ filius atque ſacerdos, vir apud Iudæos nobiliſsimus, necnon & apud

Hebræi. — *Abraham. Gene. 18. a.* — *Iſaac. Gene. 22. b.* — *Iacob Gene. 42.* — *Herodes.* — *Ioſephus.*

A Romanos, dignissimus erit testis de veritate Christi. Vocare nanque eum virum non audet, tanquã factorem insignium operum magistrúmque sermonium veracium: CHRISTVM verò apertè nominat, & pœnæ crucis adiudicatum, & tertia die apparuisse viuum, & alia infinita miracula de eo à Prophetis sanctis non ignorat esse prædicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos atque Iudæos, & in eius permanere dilectione: atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi videtur quoniã hæc referens, quasi clamare videtur, operibus Deum esse Christum, rerũ quippe miraculis obstupescens. Cùm autem hoc dixisset, etiam ipse medius transcurrit, in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiúsque cõsentiens. Hæc autem cogitanti mihi, digne mirabile visum est, Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatem non potuisse conuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in CHRISTO erant ventura prædixerint, non tamen

Iosep. antiq. lib. 18. cap. 6

B ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci nanque qui videbantur eruditiores, præcipuè huiusmodi prophetias intellexerunt plerunque metricas existentes, & disertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi videtur, supernæ prouidentiæ, vt ad concordiam futurorum non solùm propriis prophetiæ ventura committerentur, sed etiam ex parte gẽtilibus: veluti si quis melodiæ compositor, propter vtilitatem peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quæ sunt, alias adiiciat. Hebræi siquidem pluribus & manifestioribus prophetis vtentes, in præsentia CHRISTI minores sunt inuenti quàm Græci. Sed neque hoc extra rationem videbitur, cur ex aliis gentibus tantum ecclesia + crediderit. Primùm quidem, quoniam Deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in diuinis maximísque negotiis. Deinde quia nõ fortuitis virtutibus præsulum eius ab initio + disperata reperitur esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neque verbis aut probationibus philosophicis vterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed exuti

Græci.

Gentiles.

† al. creuerit.

† dispensata.

C substantiis, & bona propria contemnentes atque nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimáque tormenta suscipientes, & neque ciuitatum populis submissi, neque iudicum blandimentis illecti, neque terroribus fortè deterriti, clarum fecerunt vniuersis, quoniam pro maximis præmiis huiusmodi certamina sustinerent. Quapropter neque suasione verborum opus erat, dum per domos & ciuitates ad credẽdum res ipsæ compellerent, quæ nequaquã primitus videbantur auditæ.

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit.

CAPVT III.

TAnta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita vt prior religio & leges patriæ spernerentur, crudele nimis erat Calydoniũ quidem aprum & Marathonium taurum, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, vt multi Græcorum, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me verò vim meæ non inferre naturæ, & historiæ Ecclesiasticæ gesta enarrare. Reor enim quoniam argumento rei huius non ab hominibus instituto, conscriptor quoque inopinabiliter apparebit non inops Deo. Nisus sum etenim primo quidem hoc opus ab origine mundi digerere: sed consyderans quoniam & alij id fecerunt vsque ad tempus suum, id est, Clemens & Egesippus viri sapientissimi, successionem sequentes Apostolorum, Aphricanúsque conscriptor, & Eusebius cognomine Pamphili, vir in diuinis scripturis & Græcorum poëtis atq; Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ergo quæcunque in ecclesiis contigerunt post CHRISTI Ascensionem ad cœlos, vsque ad Licinij deiectionem colligens, redegi in duobus libris: nunc autem fauente Deo, quæ postea prouenerunt, aperire tentabo. Quo circa memorabo caussas quibus interfui, & à scientibus aut contemplantibus eas audiui, tam in nostra quàm ante nostram generationem gestas. Cæterorum verò explanabo noticiã ex legibus positis, caussa religionis, & ex Conciliis per tempora constitutis, ac nouitatibus factis, & imperialibus & sacerdotum epistolis, quarum aliæ hactenus in Palatiis ecclesiisque custodiuntur, aliç verò passim apud diligentes inueniuntur. Quarundam rationem potius complecti, in hoc opere melius approbaui, propter magnitudinem lectionis, vt sensus earum breuiter indicetur, nisi fortè quædam venire possint in dubium, pro quibus est apud multos diuersa sententia. Tunc enim, si quamlibet scripturam inuenire potero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Vt autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsan epistolas, sciendum est quoniam occasione dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt exorti, discordantes inter alterutros Præsules ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consectatoribus scribebant, & per concilia congregati, decernebant quæ vellent, & sibi contraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabant, & per tempora principes ac proceres eorum qua poterant virtute flectebant, & sibimet vnanimes faciebant, vt eorum consensu rectè colere putarentur. Alij siquidem istis, alij verò fauentes illis, collectionem fecerunt epistolarum pro hæresi propria directarum, & eas sibi contrarias reliquerunt. Porrò nobis difficilè valde fuit, vt inueniremus omnia quæ de talibus prouenerunt. Quia verò præcipua cura veritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi visum est etiam literas huiusmodi, vt fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiones ecclesiasticas inter alterutros gestas de præsulatu, vel honore primatus, propriæ hæreseos explanauero, non graue aut malæ voluntatis esse videatur. Primo nanque, vt dictum est, conscriptorem omnia decet veritati postponere, deinde dogma Ecclesiæ Catholicæ veracissimè declarare. Quod scilicet inuenitur sæpe quidem aduersariorum insidiis impeditum, & tamen tanquam diuinitus roboratũ in propria mansisse virtute, & vni-

D / E / F

Clemẽs Alexãdrinus. Egesippus Aphricanus. Eusebius Cæsariensis.

Acta conciliorum.

A uersas ecclesias & populos ad suam traxisse veritatem. Quum itaque vellem (si tamen deceret) ea sola conscribere, quæ ad meam notitiam videbantur peruenisse de ecclesia in Romano imperio cõstituta, placuit tamen quantum valuero, vt etiam apud Persas & Barbaros quæ sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia Ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur, qui quondam patres ac præceptores fuerũt monachorum, aut qui post eos per successiones vtiles visi sunt, sicut audiuimus, atque probauimus. Non enim aut nos ingrati videbimur, taciturnitati tradentes virtutem eorum: aut illi exortes erunt huius historiæ, qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus vtentes posteri, beatissimo & felicissimo fine potirẽtur. Sed hæc quidem sermo procedens, vt potuerit, obseruabit. Cõuertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem inuocans Deum. Hinc enim habebit præsens scriptura principium.

B *A quo tempore historiæ fecerit initium. Et quomodo Cõstantino signum sit crucis ostensum, & qui imperatores & Cæsares per idem tempus fuerint.*

CAPVT IIII.

Syluester Romæ, Alexander Alexãdriæ, Macarius Hierosolymis. An.do.322. Eustathius Antiochiæ

CRispo & Constantino Cæsaribus atq; Consulibus. Romanæ quidem ecclesiæ Syluester præsidebat. Alexandrinæ autẽ Alexander, & Hierosolymorum Macarius. Antiochiæ verò, quæ est apud Orontem fluuium, post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet probibentibus. Non longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapiẽtia & eloquiis admirantes Eustathium dignum approbauerunt sedi Apostolicæ præsidere, & quum esset episcopus vicinæ Berrhœæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani Orientales quidem vsque ad terminos Ægypti circa Libyam commorantes, non præsumebant apertè in ecclesias conuenire, quum Licinius fauorem quem in eos habuerat, permutasset. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones & Illyrij licenter in religione durabant propter Constantinum, qui princeps erat in his partibus Romanorũ. Huic enim viro & alia quidem plurima postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorũ dogma venerari, prçipuè tamen signum quod ei diuinitus est ostensum.

Licinius & Constãtinus persequũtur Christianos.

Signũ crucis Constantino ostensum. An.do.315. C

SOCRATES.

ET quoniam ad hæc venimus, paulò latius aliquid referamus. Quum Diocletianus & Maximianus Herculius priuatam elegissent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, & Seuerum in Italia, tunc Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatur imperator, primo anno cclxxj. Olympiadis, + xxvij. die Iulij mensis. Romæ verò à Prætorianis militibus Maxẽtius Maximiani Herculij filius instituitur imperator. Hinc eius pater imperandi cupidine voluit filium regno priuare, quod facere nequiuit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ moritur. Porrò Seuerus Romam contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & eorũ viros occidens. Quem volens Constantinus opprimere, & Romanos à cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus venerabatur, & quia potius eius pater Paganorum cõtempta religione, feliciter aduixisset. D

Diocletian⁹ & Maximianus Augg. Maximinus An.do.306.

† xxv. Maxentius An.do.312.

SOZOMENVS.

IN his ergo sollicitudinibus constitutus, in somnio vidit crucis sigum cœlo splendidè collocatum: mirantíque visionem, adstiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autẽ & ipsum Christum apparuisse ei, signúmque mõstrasse crucis, ac præcepisse vt figuram similem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ iura conquireret. Eusebius itaque Pamphili cũ iureiurando ipso Imperatore dicente audisse se refert, quia circa meridiem, declinante iam sole, crucis signum ex lumine factum, & scripturam consertam ei dicentem, IN HOC VINCE, vidisset ipse & milites qui cum eo tũc essent. Pergente nanque aliquò cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculum est ostẽsum. Dúmque cogitaret quid esset, nox superuenit, & dormiẽti Christus apparuit cũ signo quod vidit in cœlo, iussitq; vt fieret eius signi figuratio, quę foret auxilium in præliorum congressionibus.

An.do.315. Apparet Constantino Christus.

E

Quomodo Constantinus Christianum dogma cognouerit, & de miraculis crucis, & de morte Maxentij.

CAPVT V.

CVmque iam non opus esset interprete, sed apertè imperatori mõstratum fuisset, quid de Deo credere conueniret, mox die facta sacerdotes Christi conuocans, de dogmate consulebat. At illi sacros libros offerentes, de Christo loquebantur, suáque dicta ex prophetis comprobabát. Signum verò quod apparuerat ei, dicebant trophæum esse victoriæ aduersus infernum, quam victoriam ascendens in cœlos egit Christus, crucifixus & mortuus, & tertia die resurgens: secundum quod sperandum esse dixerunt, quia post huius vitæ terminum circa finem seculi præsentis, omnes homines resurgẽt & immortales existent: alij quidem ad præmia rerum quibus bene vixerunt: alij ad supplicia, eò quod ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiam in delictis quæ committuntur hic, occasionem salutis purificationémque peccati: nõdum initiatis quidẽ baptismatis adeptionem, secundum ecclesiasticam legem: initiatis autem custodiam ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorúmq; virorum est, docebát quoque purificationem secundam ex pœnitentia constitutam, clementem enim esse Deum, & veniam tribuere delinquentibus, si pœnitentiam agentes, studeant eam operibus roborare. Hæc sacerdotibus explanantibus, admiratus imperator prophetias de Christo ita promissas, iussit viros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in vexillũ crucis transformare signum, quod Labarum vo-

F *Constãtinus mysteria fidei edocetur.*

Pœnitentia.

Labarum.

A cabatur. Hoc enim signũ bellicum inter alia preciosius erat, eo quòd imperatorem præcederet, & adorari id à militibus moris esset. Vnde præcipuè Constantinum reor nobilissimum decus imperij Romani in signum mutasse crucis, vt frequẽti visione atque cura desuescerent à priori more subiecti, & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret imperator, vel quo duce atque auxiliatore vteretur aduersus hostes. Semper enim hoc signũ proponebatur ante ordines vniuersos, quod maximè laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarent: quorum opus erat, vt vicibus humeris id veherent, & omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidã eo quòd aliquando ferens hoc signum, repẽte hostibus inuadentibus expauisset, dedisse illud alteri deuehendum: cúmque se prælio subtraxisset, & iacula declinasset, subito percussus interiit. Ille verò qui sacrum suscepit trophæum, multis se iaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim diuina regente virtute, sagittæ B hostium figebãtur in signo, à signifero autem inter pericula protinus euolabant. Dicitur autẽ neque alium vnquam huius signi ministrum, vt solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captiuitatis perpessum.

Signiferi.

SOCRATES.

† Fuluium. Miluius põs

An. do 315.

Congressus ergo circa pontem † Miluium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperij Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est.

SOZOMENVS.

De derogatione Paganorum contra Constantinum. CAPVT VI.

An. do. 316. Crispus Constantini F.

Non autem ignoro quia Græci referunt Constãtinum, eo quòd aliquos genere proximos occidisset, & cooperator extitisset in nece filij sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophum Sopatrum, qui tempore il- C lo præerat in sede Plotini, illúmque respondisse, nullam esse in huiusmodi delictis purgationem. Constantinum verò hac interdictione turbatum, inuenisse episcopos qui pœnitẽtia seu baptismate promitterent eũ ab vniuerso posse purgari delicto: Tunc gauisum in illis qui dixerant quod volebat: admiratúmq; dogma, factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subiectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui student religioni Christianæ detrahere. Crispus etenim, propter quem dicunt Cõstantinum eguisse purgatione, vigesimo anno imperij paterni defunctus est. Qui cùm adhuc viueret, multas cũ eo pro Christianis posuit leges, secundo quippe loco honoratus imperij & Cæsar existens, sicut etiam nũc principum nomina & tẽpora legibus subiecta testantur. Sopatrum verò non est credibile ad colloquium Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa rhenũ parte regnantis: propter intentionem verò contra Maxentium habitam degebat. In Italia tunc Romana respub. turbabatur, & non erat facilè vt Britanni & Galli conuenirent cum illis tunc apud quos constat Christiana religione D Constantinum participatum, nisi dum contra Maxentium castrametaretur, & transiret ad Romã. Testes autem sunt rursus horum tempora, necnõ & leges quas pro religione sanxit. Vt autem concedamus facilè potuisse principẽ loqui Sopatro, aut per epistolam suam cõsuluisse pro quibus vellet, non est tamen verisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filij necem in Cereris sacris: & quia post Iphiti necem, peregrinum & amicum iniustè peremit. Quũ igitur Græci in huiusmodi delictis purgationes annuntient, sufficiant quæ dicta sunt, vt accusent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo hęc ignorasse tunc nobilissimum apud Græcos eruditione literarum.

An. do. 329.

Cõstantinus Cæs. degebat in Gallia circa Rhenum.

† ad vrbem Romam.

De legibus quas Constantinus pro Christianis protulit, & de mutatione rituum Paganorum, Christianorúmque profectu. Et de victoria eius, & de veneratione sanctæ religionis. CAPVT VII.

Igitur ecclesię sub regimine Constantini alacriter agebant, & indies augebantur (fauente & vnanime principe) multis eius beneficiis eleuatæ, E quas etiam prius inconcussas dominus à periculis turbisq; seruauit. Nam cùm persecutiones diuersas ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in sua consistere religione cõcesit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignũ egisse cognoui. Is enim probare volẽs quosdam in suo Palatio Christianos, si boni & solidi essent viri, euocans vniuersos præcepit dicens, vt si quidem venirent ad sacrificandum, & eius colerent deos, circa eũ essent, & in † suo cingulo permanerent. Si verò refugerẽt, egrederentur de Palatio gratias agentes quo minimè punirentur. Quúmque in vtroq; apparuissent, alij quidem religionis desertores, alij verò diuina præsentibus præponentes, deliberauit eis amicis & consiliariis vti, qui in melioribus fideles constantésque permanserant. Alios autem velut effœminatos auersatus, expulit à suo colloquio, credens nunquã eos circa principẽ deuotos fore, qui fuerint Dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite F Constantio nõ videbatur contra legẽ quempiam esse Christianum, apud eos qui vltra Italiam Galliásque & Britanniam, & qui circa Pyrenæum habitabant montem vsque ad Oceanum Hesperiũ. Quum verò Constantinus in eius successisset imperium, † potiores ecclesiæ effloruerunt. Maxentio enim Herculij filio perẽpto, cùm eius pars Cõstantino cessisset, iam licenter in religione vigebant, qui circa Tiberim fluuium & Eridanum (quẽ Padum prouinciales appellant) commorabantur, & qui circa Aquilam commanebant, in quem locum sermo fertur aduectam nauigio Argo, & ad Tyrrhenum pelagus fuisse perductam. Argonautæ enim ventum validum declinantes, nõ eodem nauigio in regressione sunt vsi, sed trãseuntes mare quod super Scythas est, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum, & hic hyemantes, condiderunt ciuitatẽ quæ nuncupatur Æmona. Æstate verò superueniente, cooperãtibus eis prouin-

† sua dignitate. Constantij consilium de exploranda Christianorũ constantia.

Cingulum militare.

† potiores.

Argonautæ.

A cialibus ferè quadringenta stadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluuiũ Aquilam deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Post prælium itaque, Cibalę, Dardanij, & Macedones, & qui circa Histrum tunc morabantur, necnon & Hellas & Illyriorũ gens omnis sub Cõstantinũ redacta est.

Quomodo Licinius fugatus & Christianos fuerit persecutus, & nouissimè victus.

CAPVT VIII.

An. do. 320. *Licinius Cæsar aduersus christianos.* Porrò Licinius hinc fugatus, cùm prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata volũtate, plurimos sacerdotum in suæ partis afflixit imperio, multos quidem & aliorum, pręcipuè tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Cõstantini bellum, æstimans eũ posse contristari propter calamitatẽ suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarẽt & studerent redigi sub illius solius imperio. Super hęc autem B pugnaturus denuò contra Constantinũ, spem victoriæ habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus, quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conuersus est. Denique etiam Græci dicũt tunc eum expertum diuinationem apud Miletum Didymęi Apollinis, *An. do. 325.* eique cõsulenti de bello, respondisse dęmonium per hos Homeri versus:

Ω γέρομ ἦ μάλα δήσε νέοι τείρουσι μαχηταὶ
Σὴ δὲ βίη λέλυται χαλεπὸμ δὲ σὲ γῆρας ὀπάζει.

O senex, valde te iuuenes domant pugnaces
Tuáq; vis soluta est, sæuáque te senectus impellit.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma christianorum diuina prouidentia constitisse, tantóque processisse cremẽto, maximè tamen ex psecutione Gentilium. Futuro nanq; Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo nouissimè pugnauerunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantóque diuino suffragio adiutus est Constantinus, vt per terram & per mare vinceret inimicos: & *Licinius perimitur.* amissis Licinius pedestribus & naualibus, semet- *An. do. 326.* C ipsum in Nicomedia traderet, priuatúsque Thessalonicæ aliquanto tempore permaneret, ibíque perimeretur. Vir ergo primordiis imperij sui, pręliis, aliisque rebus valde prouectus, & sororis Cõstantini nuptiis honoratus, huiusmodi fine defunctus est.

De diuersis confessoribus, eorúmque conuersatione.

CAPVT IX.

Commendat Cõstantinus religionem christianam. Constantinus igitur cùm ad eum solum omne Romanorum peruenisset imperium, edictis publicis vsus est, vt Orientales subiecti impauidè religionem colerent Christi, & diligenter diuinitati ministrarent. Diuinitatem quippe solã eam crederent, quæ & reuera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerẽt, omnia bona vberrimè eis accederent: & quæcũque aduersa putarent, cũ meliori potius spe fruerentur: qui verò circa Deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace, omnia eis difficilia prouenirent. Gratiasque referens non sibimet arrogans, adiecit in eam legem dicens: quia ministrum opportunum D eum habere dignatus fuerit Deus sui consilij, & à Britannico mari vsque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augeretur christiana religio, & qui propter Dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrij, clariores eius honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicẽs, per quæ credebat subiectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sanciuit, quę contra religionem fuerant cogitata vel gesta sub persequutoribus ecclesiarũ, remissionémque cunctos habere decreuit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas, aut alibi præter voluntatem propriam commorari iussi sunt, aut in metallis affligi, aut publicis operibus, aut muliebrib[9], aut lanificiis ministrare, aut dari curiis, quũ curiales primitus nõ fuissent. *Exulantes Christiani reuocantur.* Eos autem quos infames illi fecerant, ab infamia relaxauit. Militia verò priuatos, in sua voluntate reliquit, vtrum esse in schemate quo fuerant, an certè cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. *Christiani honorificentissimè habentur.* Cúmque omnes ad priorem libertatem & consuetos honores reuocasset, etiã substantias † reformauit vniuersis. E *† restituit.* Si qui verò morte damnati, substãtia quoque nudati sunt, præcepit proximis generi eorum deferendas hæreditates: nullo autem horum existente, vnamquãque prouincialem ecclesiam ad ius hæreditatis accedere: & siue apud priuatũ siue apud publicum de tali substantia esset aliquid, restitueret. Eis autẽ qui ex ærario publico aliquid comparauerant, aut donationes acceperant, secũdum possibilem decentémque modum se prouidere promisit. Hæc igitur, sicuti dictum est, imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insignitérque omnia decenti fine completa. Christiani verò tunc omnes Romanorum dignitates administrabant: & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibúsque aut diuinationibus non erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura verò etiã per ciuitates gentium, de antiqua cõsuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Ægyptios nequaquam secundum priores solennitates in paganorum templa Cubitus, sed in ecclesias magis *Cubitus.* F offertur, quo significatur crementum aquę Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum gladiatorũ spectacula sunt remota. Apud Phœnices verò, qui in Libano & Heliopoli cõmorantur, phas vlterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis iungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nephandæ permixtionis. *Tẽpla Christianorum.* Sanctæ verò domus, quæ quidem magnitudinem videbantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ verò cremento altitudinis & latitudinis augebantur. Alibi autem quum non essent, à fundamentis ædificatæ fulgebant: Pecunias verò ex regiis thesauris imperator affluentius impendebat, scribens per singulas ciuitates episcopis atq; præsidibus populorum, vt sacerdotes sicuti vellẽt iuberent, isti autem iubẽtibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem eius imperio, etiam religio valde florebat, & in tantum etiam post bellum cõtra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis aduersus alienigenas pręparatis, *Sarmatæ. Gothi.* vt etiã Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc nouissimè causa gratiæ apud eum fœdera

A celebrarent. Hæc autem gens habitabat quidem tunc trans flumen Histrum. Cúmque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris præualebat, solos autem Romanos habebat sibimet repugnátes. Fertur enim etiá & hoc prælio demonstratũ Constantino per signa vel somnia, quanta Dei prouidẽtia regeretur. Qui cùm superasset omnia bella quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in eius religionis studio magis magísque feruebat, hanc solam veram fatendam, & salutarem existimare subiectos iubens.

An. do. 333.

Ex terra verò subdita sibi, ex vnaquaque ciuitate detrahẽs publico, certum vectigal ecclesiis prouincialibus cleróque distribuit, & donationẽ validam in perpetuum esse sanciuit. Assuescẽs autem milites, vt, sicut ipse, Deum colerent, signo crucis eorum arma signabat. In regalibus quoque oratoriũ fabricatus, etiam tabernaculum ad instar ecclesiæ circũferebat, dum aduersus hostes castra metaretur, quatenus nec in itinere degens vel ipse vel exercitus sacro lumine priuarẽtur, quo deceret laudare Deum & orationes offerri. B Sequebantur autem pariter sacerdotes & diaconi tabernaculo seruientes, qui secundum legem ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium: & sacerdotes atque diaconos distributos habebant.

Numeri.
Dies dominicus.
Dies veneris

Die verò qui dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem soli distribuunt, & qui ante septimum est, sanciuit à iudiciis aliísq; causis vniuersos habere vacationem, & in eo tãtùm orationibus occupari. Honorabat autẽ dominicũ diem, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium verò, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam nanque culturam sacratissimæ crucis habebat, tam pro iis quæ ei prosperè prouenerant eius auxilio, in pręliis cõtra aduersarios institutis, quàm pro indicio quod ei diuinitus pro ea videbatur ostensum.

Supplicium crucis sublatum.
Symbolum crucis in nũmis.

Denique supplicium crucis quod primitus apud Romanos erat in vsu, lege prohibuit. In figurationibus autem Solidorum & in imaginibus, hoc signum iussit inscribi semper & figurari: vt testantur hactenus eius imagines hoc schemate decoratæ. C In omnibus siquidem rebus, præcipuè tamẽ in legislationibus studebat placare diuinitatem. Apparet enim luxuriosas & valde fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas, sicut ex ipsis quas posuit legibus inuenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cùm partes esse ecclesiasticæ videantur historiæ.

Multa cœlibatus remissa.

Apud Romanos dudum fuit lex, à xxv. anno non habentes vxores prohibens à priuilegiis habentium cõiuges, sed & alia multa iubens vt nihil de testamento lucrarentur, licet generis proximitate consisterent: qui verò filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerũt autem has leges antiqui, volentes Romam esse populosam, omnémque subiectam terram, & quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum virginitati & sine liberis esse studebant, fatuum iudicauit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus, cum natura semper superna distributione diminutionem suscipiat & augmentum. D

Cœlibibus licet condere testamẽtum.

Et legẽ populo proposuit vniuerso, quatenus æqualibus priuilegiis fruerẽtur, qui sine coniugibus & liberis erant, quibus illi qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam amplius habere sanciuit eos, qui in continentiæ virginitate degebant, licentiam eis præbens masculis fœminísque licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legẽ. Omnes enim bene cogitare iudicauit, quorum opus esset Deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Huius enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreuerunt.

Ad episcopos prouocare permisit.

Indicium itaque maximum reuerentiæ pij principis circa religionem fuit, quia vbique administrantiũ sentẽtias imperfectas esse voluit, & ad episcopos per appellationem refugiendũ esse sanciuit, si qui vellent ciuiles iudices refutare: firmam verò illorum iudicans sentẽtiam potiorémque iudicum aliorum, & tanquam ab Imperatore prolatam, ab omnibus obseruandam, & inconuertibiles esse terminos synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non est, quod pro vtilitate sancitum E est eorum qui in ecclesiis manumittuntur. Cùm propter subtilitatem legum etiam inuiti possessores difficultatem paterentur circa dationẽ melioris libertatis, quam ciuilitatem Romanam vocant, tres posuit leges, decernens omnes in ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotum, per hãc piam adinuentionem Romana ciuilitate frui: cuius indicium præsens etiam tempus seruat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hęc sanè studens in omnibus honorare religionem. Erat quippe & per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Libertas sub testimonio sacerdotum cõferebatur.

De Spyridione episcopo, qui fures ligatos absoluit. CAPVT X.

Osius
Amphion
Maximus
Paphnutius

Itaque persecutionibus iam cessantibus adhuc multi cõfessorũ superstites, ecclesias ornabant, vt fuit Osius Cordubæ põtifex, & Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Ægyptius, per quẽ aiũt plurima miracula operatum Deum, dæmonésq; subiecisse, variarúmque passionum condonasse ei sanitates. F Fuerunt autem Paphnutius & Maximus ex illis confessoribus quos Maximianus Imperator in metallis opera exercere damnauit, oculos eorum dextros euellens, & sinistras suas incidens.

Spyridion.

Secundum eos autem fuisse percepimus Spyridionem Tremithuntis Cypriorum episcopum, ad cuius virtutem demonstrandam sufficere puto, quæ hactenus de eo seruatur opinio. Quanta per eum diuino pręsidio gesta sint, plura quidẽ nouere prouinciales, ego autem quæ ad nos valuerunt peruenire non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens vxorem & filios, sed non propterea in rebus diuinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ouium eius, & cum rapere niterentur, subitò vinctos nullo ligãte fures. Tunc illum die facta venientem inuenisse ligatos eos, & soluisse quidem ab inuisibilibus

A vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dũ licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potius ea rapere, & noctem ducere iugiter infelicẽ? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc, sumentes arietem: laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ouibus meis. Quod quidem quilibet iustè poterit admirari. Nihilominus etiã illud mirandum. Apud filiam eius virginẽ Irenem nomine quidam notus eius + speciem aliquã deposuerat: quæ sumens depositũ, sub terra recondidit, vbi cautè credidit custodiri. Contigit intereà mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositũ repetens, ignorãte Spyridione quid loqueretur. Cúmq; in tota domo requisisset, nec inueniret, flebat, capillósque vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille qui deposuerat. Hęc Spyridion fieri vidẽs, & cursim veniens ad sepulchrũ, vocauit nomine puellam. Qua respondente, de caussa depositi requisiuit. Et dum ab ea didicisset, reuersus & inueniẽs vbi puella significauerat, reddidit homini quod petebat.

† aliquid

B Quoniam quidem ad hunc veni sermonem, non est incongruum etiam istud adiicere. Mos erat Spyridioni isti ex fructibus qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autẽ gratis mutuari volentibus. Sed neque per se dabat, neq; per se recipiebat, sed solum cubiculum demonstrabat, inuitans petentes, vt quantum opus haberent tollerent, & denuò + reuocarent quantũ se nouerant abstulisse. Quidam verò dum mutuum percepisset, reuersus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundũ cõsuetudinem iussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniustitiam ille conuersus & credens latere Spyridionẽ, non reddidit quod debebat, sed auferẽs debitum quasi reddidisset abscessit. Quod tamẽ longo tẽpore non erat ignorandum. Post certum nanque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate vt ipse sibi metiretur quantum opus haberet. Vacuum verò eundem locum inueniens, & hoc oculata fide cognoscens Spyridioni nuntiauit. Ille respondit

† referrent

C ei: Mirum est ô homo quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed consydera potius apud temetipsum, ne fortè mutuatus alia vice quod debueras primitus non solueris. Si enim hoc non est, indubitanter nõ priuaberis quibus eges, sed rursum accedens inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit. Dignum est igitur huius sacratissimi viri mirari puritatem, & ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua vtilitate in vnum Cyprios episcopos conuenisse, & inter eos fuisse hunc Spyridionem, & Triphyllium Ledrensem episcopum, virum eloquio & sapientia, necnon Beryto legibus eruditũ. Cum itaque collecta celebraretur, iniunctum est Triphyllio vt faceret sermonem in populo. Cúmque ille locus venisset ad medium, tolle lectũ tuum & ambula, cubile dixit pro lecto mutans nomen. Spyridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia eius verbis vti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquij supercilio præsumebat.

Triphyllius.

Collectã vocat conuentũ christianorũ

D Erat enim idoneus ad pudorem incutiẽdum: quũ esset venerandus & operibus gloriosus, simúlque senex æuo atque sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptiones fuerit, hinc apparet. Instante iam quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueuerat cũ suis cõtinuare ieiunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge (inquit suæ filiæ) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cúmque virgo dixisset, nec panem esse nec ἄλφιτα (quarum rerum solebat nihil habere reconditum propter ieiunium) orans primum veniámque petens, filiæ iussit vt porcinas carnes quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedẽs cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat vt vnà cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianúmq; se profitente: Propterea magis, inquit, refutare nõ debes. Omnia enim munda mundis, sicut sermo diuinus edocuit. Hæc quidem de Spyridione dicta sufficiant.

Spyridion comedit carnes porcinas in quadragesima. Hoc farinas.

Christiani hominis libertas. Tit. 1. d.

E

De diuersis monachis, & eorum institutione. CAPVT XI.

PRæcipuè verò insignissimam ecclesiam demonstrauerunt, & dogma dilatauerunt vitæ virtutibus, qui conuersatione monachica illo tẽpore fruebantur. Vtilissima nanque res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarũ doctrinarum & dialecticæ artis studia despicit, tanq̃ sit minuta & melioris operis tempus impediat, atque ad rectè viuendum nihil ostendat. Hæc ergo Philosophia cõuersatione miranda, naturali simplicique prudẽtia docet omnino quæ nequitiam perimant, & operentur vtilia. Nõ enim prædicat virtutẽ, sed magis exercet, nihili pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Diuinæ virtutis mentem habens, semper contemplatur omniũ creatorem, & eum nocte diéque colens, orationibus & lætaniis placat indubitanter. Animæ verò puritate & bonorum actuum cõuersatione ad mi F nisteria se diuina componens, purgationes aspersionésque cõtemnens, solas verò pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolutè huiusmodi dominatur. Non per stabilitatẽ necessitatémque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens vlciscitur: non languore aut indigentia necessariorũ compressa mordetur, sed potius gloriatur in talibus. Patientiam, mansuetudinem, mediocritatẽ, in omni vita meditatur, & quantum naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinum: veluti in trãsitu vtens præsentibus, neque circa possessionem rerum occupata, constringitur, neque vltra quàm opus est in præsenti prouidere forsan vrgetur. Semper autẽ simplicitatẽ & exercitium huius instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam & ad fœlicem terminum omni viuacitate festinat. Timore diuino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, & nec vsque ad vocẽ emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exoluere. In breui comprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, casti-

Monachorũ hoc est, eremitarum philosophia. Dialectica.

Officium monachorum.

A tati luxuriam subdit: iustitia punit iniustitiã, & veritate mendacium. Disciplina rerum omniũ mensuras participatur: cum proximis in vnanimitate & communione consistit: amicorum prouida est atque peregrinorũ: quæ propria sunt, communia facit egentium, & tuetur vtilia singulorum: neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium consolationis apponens. Ad verũ bonum diligentiam suam semper extẽdens, sermonibus castis sapientibúsque cõsiliis, ornatu ac vano eloquio remotis, erudiens, atque curans veluti quibusdã medicaminibus audientes, cum honore & reuerẽtia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus, iráque priuata. Nã cùm sit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis deuincit & animæ. Huius itaq; elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptista Ioannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert vndique egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle posito philosophatos. Habitaculum verò eorum & cibos & conuersationem talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptiorum monachos esse cõspicimus. Scribit enim inchoantes eos ad philosophiam, cedere omnibus sibi competẽtibus rebus, cunctisque abrenũtiare permixtionibus, & extra muros in solitariis agris & hortis inhabitare. Domos autem eis esse sactaria, quæ apud nos monasteria nuncupantur: & in eis conuersatione solitaria honesta celebrare mysteria, diligẽterque psalmis & hymnis placare diuinitatem: & ante solis occasum non gustare cibum, alios autem per tres dies & amplius: certisque diebus in pauimento habere cubilia, vino semper & sanguinem habentibus abstinere, cibũ cum esse panis, & salis, & hyssopi, & potum aquæ: Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorẽ philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinẽtes. Et Philo quidem hoc modo referens, videtur aperire, quia hi qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Iudaicę viuerent, eorúmque cõstitutiones seruarent. Apud alios enim non inuenitur huius vitæ conuersatio. Vnde coniicio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia. Alij verò dicunt huic causam fuisse conuersationi persequutiones, quæ religionis caussa per tempora prouenerunt. Et quoniam fugientes in montibus & vallibus desertísque morabantur, ad modũ se vitæ huius assueuerunt. Sed siue Ægyptij siue alij quidam huic ab initio philosophiæ præfuerũt, illud tamẽ apud omnes constat, quia ad summam reuerentiam atque perfectionem, moribus exercitationibúsque decentibus, hanc conuersationem vsque perduxit Antonius maximus monachorum, quem tunc in desertis Ægypti morantem propter gloriam virtutis eius, Imperator Cõstantinus amicum fecerat, literis honorabat, & vt pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Ægyptius genere, ortus insigni vico in loco Heracliæ apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donauit agros conuicaneis suis: aliam verò substantiam disponens, pretium pauperibus erogauit, studiosi existimans philosophi, non solùm semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficuè. Iunctus D autem studiosis secũdum se viris, virtutes zelabatur vniuersorum, probans bonã vitam suauem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abstinẽtiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tanq̃ semper incipiẽs aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniẽdo libidinem, sacrę verò sapiẽtię volũtate passionibus animę repugnãdo. Erat enim eius esca solus panis & sal, potus aqua, prãdiiq; tẽpus solis occasus. Frequẽter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat (vt ita dicatur) semper quidem iugi nocte, & orationibus cõtingebat quidẽ diem: si verò somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerunque pauimento iacens, solámque terram stratum refectionis habens: olei siquidem vnctionem, lauacrorũ aquæ similium vsum modis omnibus euitabat, quia humectatione sua in mollitiem robur corporis immutarent. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Literas verò neque sciebat, neque mirabatur, sed potius mentem bonam tanquam antiquiorem literis: quarum tamen inuentorem iure laudabat. E Fuit autem præcipuè clementissimus, castus, fortis, gratus colloquentibus, sine vlla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent, certatiuè quæstiones inferrent, tamen more solito sapienter & disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transferebat: loquentiúmque sibi strepitum temperabat, eorúmq; mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus diuinæ prouidentiæ redundans, se futura præscire non æstimabat esse virtutem: & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat, quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem, in cultura Dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat vt purgaret animam quo posset inspicere, & futurorum notitiam possidere, DEO videlicet præscientiam declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, & bene victurum semper operari præcipiebat: ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum quæ gessit die noctúque: F si quid autem indecens ageret, conscriberet, vt de cætero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: simul etiam metuens, ne per conscriptionis indicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus & maximus pro † solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic feruentissimè fuit studiosus, quorum gratia sæpe veniebat ad ciuitates? Plurimi nanque vi compellente cogebant eum legatione fungi apud iudices & magistratus, quorum singuli vel viderẽ eum iudicabant nimis egregium, loquentem audire & præcipiẽti parere gloriosum. Qui cùm talis esset, studebat tamen ignorari & latere per eremum. Si verò necessitate faciẽte venisset in ciuitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertum continuò reuertebatur. Pisces nãque dicebat per humectã nutriri substantiam, Monachis autem ornatum ferre solitariam vitam. Et sicut illi terræ tactu tabesiũt, sic gloria monachorũ ad vrbes acce-

Margin notes: *Philo Hebræus.* (B) — σεμνεῖα. — *Caussa secessus.* (C) — *Antonius monachus. An. do. 334.* — † *consolatio* — *Monachi ne vagentur per vrbes.*

A dendo fœdatur. Obedientem verò se gratúmque conspicientibus exhibebat. Studebátque vt neq; haberet tumẽtem superbámque naturam, nec putaretur eiusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutũ Antonij dicere sum cõpulsus, vt tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiam. Plurimos autem atq; probatissimos habuit auditores, quorum alij quidem in Ægypto & Lybia, alij verò in Palæstina & Syria & Arabia claruerunt, & vnusquisque eorum non minus se quàm doctor, apud quos est commoratus, exercuit, multósq; docuit, & ad similem virtutem philosophiámque perduxit: ita vt quorũdam hic labor esset circumire per ciuitates & prouincias, vel per agros, & diligẽter Antonij discipulos eorúmque requirere successores. Sed quomodo poterãt inueniri facilè, quibus erat studium diligentissimũ sua vita latere, & non sicut plurimi nũc hominum elati per gloriam, semetipsos † expompant & cũctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus Antonij, alij quidem multi, necnon & Paulus appellatione simplex. Hũc aiunt cùm rusticus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterij deprehensa, tacitè subrisisse, & iureiurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe inquit, eam. Et repente discessit ad eremum ad Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum & patiẽtem valde fuisse. Denique cùm iam senex esset ad vitam monachicę perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo inuenit inferiorem, perfectæque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonij testimonium & operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsóque doctore superiorẽ, atque ad affligẽdos & expellendos dæmones pręparatum. Circa hoc itaque tempus philosophabatur & Ammon Ægyptius, de quo sermo fertur, quia cogentibus parentibus duxisset vxorem, nec tamen eam fuisset expertus. In principio nanque nuptiarum sponsam tanquam sponsus in thalamo percipiens, & solus cum ea remanens, ait: Nuptiæ

C quidem (ô mulier) nostræ vsque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere, & sacris edocebat literis, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem sermones virgo laudauerat, diuidi autem ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiens, annis decem & octo cum ea mansit, neque tunc à monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimauit non esse iustum tantũ virum domi cælari propter se, sed oportere potius seorsum vtrunq; philosophari, & ob hoc supplicauit viro. At ille gratias agẽs Deo ꝓ huiusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariæ veniens circa locum † Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philosophatus est, annis singulis visitãs secundo mulierem. Huius itaque sacratissimi principis horum monasteriorum, multi fuerunt digníque discipuli, sicut successiones ostẽdũt: plurimáque & veneranda per eum prouenerũt, quæ præcipuè apud Ægyptios monachos perfectéque seruantur. Nam cum maxima diligentia per successionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorũ memoriæ tradere monachorum: sed à me illi memorandi sunt, qui ad nos vsque peruenerunt. Contigit igitur huic viro & Theodoro eius discipulo euntibus aliquod transire flumen quod dicunt Lycum. Ne verò alteruter se nudum videret, iussit Ammon vt recederet Theodor⁹. Cúmque etiam semetipsum erubesceret nudũ intueri, repente diuina virtute trãslatus est ad vlteriorem ripam. Transiens verò Theodorus aquam, & videns nec vestem eius nec pedes infusos, supplicabat seni vt ei causam rei depromeret. Cúmque ille dicere refutaret, ille verò non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo viuo rem fore dicturum, confessus est quod euenit. Proximum verò miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Iniusti parentes alicuius à cane rabido percussum filium & penè moriturum obtulerunt ei, & eiulantes deprecabantur vt curaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione, sed vos si vultis reddere bouem quem rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur, quod etiam contigit. Nam vt restitutus est bos, passio mox recessit à puero. Quando autem Ammon iste moriebatur, dicitur Antoniũ vidisse animam eius in cœlum ferri, diuinis potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam: consulentibúsque eis qui circa eum erant, caussam huius miraculi non abscondit. Sciebant enim quoniam aërem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cuiuspiam respiceret visionẽ. Cúmque venientes postea quidam de Scyti nũtiassent horam visionis Antonij, & conuenisset cum transitu illius viri, beatificauerunt ambos: illum quidem, quia ad verissima bona transisset alterum verò, quia tantam à longe meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorũ medio positorum, quo degebat alteruter. Et hęc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præsulatu audiui probatissimè philosophatum Eutychianũ, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus, ad curationes passionũ, & miracula rerum & operum, ita vt ipsi Cõstantino propter virtutem vitæ amicus esset. Illo siquidem tempore vinctus quidam spatarius, qui in suspitionẽ venerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogãtibus autem necessariis eius Eutychianũ, vt pro eo ad principem legatione fungeretur: Prius, inquit, prouidendũ est, vt is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tũc dicitur ad vinculorum direxisse custodes, rogans vt eum ab huiusmodi necessitate releuarent. Qui cũ hoc facere noluissent, sponte ianuæ clausæ reseratæ, & vincti catenæ sunt repẽte disruptæ. Postea verò ad principem veniens Byzantij tunc agẽtem, paratissimè beneficium promeruit quod poposcit. Non enim poterat Constantinus eius petitionibus denegare, cum ei summi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaque breuiter à nobis dicta de monachis qui tũc clarè sunt philosophati, sufficiant. Cui verò de his subtilior cura fuerit, quærens inueniet plurimorum vitas hic non esse conscriptas.

Marginalia: † exponant; Paulus simplex. (B); Ammon Ægyptius; † Scythij; Theodorus. (D); Eutychianus. (E); Monachi eremitæ. (F)

A *Quomodo contra ecclesiam Arius sit exortus.*
CAPVT XII.

ET licet ita per omnia floreret ecclesia, non tamen pertulit inimicus, eleuatam simul atque splendentem valde respiciens, sed maleuola cœpit mouere consilia, cõtendens gubernatam à Domino & vniuersorum creatore submergere. Videbat itaq; Paganorum errorem fuisse nudatum, captáque varia dæmonum machinamenta, & creaturã à plurimis iam non adorari, sed creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia iam nõ apertè contra Deum & saluatorem nostrum excitabat bellũ, sed viros inueniens Christianos quidem se vocabulo profitentes, sed amore honoris & vanæ gloriæ seductos ad seruitutem, organum eos suæ machinationis habuit: per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem, non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum creatorẽ & mundi opificem, coæquatum astruens creaturæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodum hæc

Alexandria. B inimicus zizania seminauerit, enarrabo. Alexandria ciuitas est maxima, & hominum multitudine copiosa, non Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæorum & Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In huius itaque ciuitatis Præsulatu, post Petrum illum inclytum propugnatorem, qui sub impiis tyrannis Diocletiano & Maximiano nouissimè imperium sponte deponentibus, martyrij coronã susceperat, successit Achillas. Is enim sub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captúmque in Melitij nouitatib⁹, & ab ecclesia pulsum, rogatus à fidelibus, denuò eum suscipiens, ministrare præcepit. Post Achillam verò Alexander fortissimus euangelici dogmatis prædicator ordinatur episcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem presbyterorum erat, & expositionem diuinarum scripturarũ videbatur habere commissam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula suscepisse, euentum temporis non portauit, sed & mordacitate compulsus, litis quærebat initium. Porrò laudabilem videns viri conuersationem, nequaquam calumnias contexere præualebat: veruntamen qui-

Petrus Alex. martyr.

Achillas. An.do.310.

Arius. Alexander. An.do.322.

C escere illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniẽs inimicus veritatis, per eum nisus est in ecclesia excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat apertè resistere. Et ille quidem diuina sequẽs eloquia, æqui honoris cum patre, & eandem substãtiam habere cum Deo genitore filiũ prædicabat. Arius autem è diuerso veritati repugnãs, creaturam filium, facturámque dicebat, adiiciens: Erat aliquando, quando non erat: & alia quæ ex illius literis indicantur insana. Hæc ergo non solùm in ecclesia persistebat dicens, sed etiam in extraneis cõuentibus atque conciliis: & domos circumiens, quibuscunque poterat, suadebat.

SOZOMENVS.

Reprehendens autem quidam huiusmodi viros Alexandrum quoque culpabat, tanquam non vtiliter sileret, dum contra dogma fierent nouitates. At ille arbitratus melius esse de dubiis sermonem ex vtraque parte proponendum, vt nõ videretur ex necessitate, sed poti⁹ ex satisfactione cer-

tamen allatum, iudex cum clero resides, ad alter- D cationem deduxit vtranq; partem. Vt autem euenire solet circa certamina verborum, vtrique superare nitebãtur. Arius autem nullatenus adquiescere volebat, quod consubstantialis filius & coæternus esset patri.

THEODORITVS.

Alexander autem Apostolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum reuocare admonitionibus & consiliis nitebatur. Cum verò eum superbire vidisset, & apertè impietatis facinora prędicare, ex ordine sacerdotali remouit. Audiuerat enim clamante diuina lege: Si oculus tuus dexter scandalizat te, abcide eum, & proiice abs te. Hoc itaque tempore Romanæ quidem ecclesiæ Siluester retinacula gubernabat, Miltiadi succedẽs, qui post Marcellinũ clarificatum in persecutione gentilium susceperat iura Pontificatus. Antiochiæ verò post Tyrannum ecclesię inchoante pace, Vitalis præsul extabat. Qui etiam antiquam ex multis E téporibus destructã à tyrannis ædificauit ecclesiam. Post quem Philogonius Pontificatum sumẽs, & reliqua ædificij superaddidit, & zelum pietatis Licinij temporibus demõstrauit. In Herosolymis autem post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodémque tempore Constantinopoli Alexãder Pontificatum sacri ministerij possidebat, Apostolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris iudiciarij aculeo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere, cõciliáque propria celebrare, ecclesiarum præsulibus eius blasphemiam suis literis indicauit.

Siluester.

An.do.314. Vitalis Antiochiæ. Philogonius

An.do.316. Macarius Hierosolymis Alexander Cõstantinopoli.

SOCRATES.

Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini, ad vniuersas ecclesias aduersus Arium.
CAPVT XIII.

DILECTISSIMIS ATQVE CHARISSIMIS vbique catholicæ Ecclesiæ comministris, Alexander in domino salutem. F

CVm vnum Catholicæ sit corpus Ecclesiæ, mandato existente in sacris scripturis, vt seruetur vinculum vnitatis & pacis, consequens est debere nostris scribere, & alterutris quæ apud singulos aguntur, insinuare, vt siue patitur, siue gaudet vnum membrum, compatiamur aut congaudeamus adinuicem. In nostra igitur parœcia nunc egressi sunt viri iniqui, & CHRISTO rebelles, docentes apostasiam, quam rectè quilibet præcurrere suspicetur Antichristo. Et volui quidem hoc taciturnitati cõtradere, si quo modo inter solos apostatas cõsumeretur hoc malum, & nõ loca alia penetrãdo simpliciũ sordidaretur auditus. Sed quoniã Eusebius nũc Nicomediæ, putans in se cõsistere caussas ecclesiæ, quia cũ reliquisset Berytiorum ciuitatem, & concupisset Nicomediẽsem ecclesiam, nõ est in eo vltio sub-

παροικία.

Eusebi⁹ Nicomediensis.

A secuta: patrocinatur etiam is apostatis, & scribere vbique molitus est, commendans eos, si quomodo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimā hæresim & Christo rebellem. Ideóque necessarium iudicaui, sciens quod in lege conscriptū est, vlterius non tacere, sed vobis omnibus indicare, quatenus etiam vos sciatis apostatas, & eorum hæresis verba nequissima caueatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, ne recipiatis eum, nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam, nunc per istos renouare volens, fingit quidem se quasi pro istis scribere, opere verò demonstrat, quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ verò sunt isti, Arius, & Achillas. Cum eis autem apostatauerunt hi Æithalus, Carponus, alter Arius, Sarmatus, Euzoius, Lucius, Iulianus, Menas, Helladius, Gaius, Secundus, & Theonas, qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea verò quæ opinantes loquuntur, huiusmodi sunt, Non semper, inquiunt, Deus pater fuit: non semper fuit Dei verbum, sed fuit quando Deus pater non

Arij doctrina.

B fuit. Dei autem verbum ex non existentibus factum est. Existens enim Deus, non existentem ex non existente fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit. Creatura est enim & factura filius, neque similis est patri secūdum substantiam, neque verus est, neque vera sapientia eius est, neque verum naturaliter patris verbum est, sed vnus quidem creaturarum & facturarum est. Abusiue autem dicitur verbum & sapientia factus & ipse, & existens in proprio Dei verbo, & in Dei sapientia, in qua & omnia, & ipsum fecit DEVS. Vnde & conuertibilis est & mutabilis per naturam, sicut & vniuersa rationalia. Peregrinum enim & extraneum, & remotū est verbum à paterna substantia, & inuisibilis est filio pater. Nō enim perfectè & integrè nouit filius patrem, neque eum perfectè videre potest. Nam nec suam substantiam nouit filius, sicut est. Propter nos enim factus est, vt nos per eum tanquam per instrumentum crearet Deus: & nequaquam substitisset, nisi nos Deus facere voluisset. Requisiuit ergo quidam eos, an posset Dei verbum conuerti sicut dia-

C bolus est conuersus: & nequaquam dicere timuerunt, vtique potest, tanquam naturæ conuertibilis existens: factus aiunt, & conuertibilis est. Hæc itaque dicentes, id est, Arius & qui cum eo sunt: & in his impudenter instantes ipsos & sequaces eorum, nos quidem cum episcopis Ægypti & Libyarum penè centum conuenientes, anathematizauimus. Qui verò circa Eusebium sunt, eos susceperunt, miscere studentes veritati mendaciū, & impietatem cum pietate sociare: sed non præualebunt. Vincet enim veritas, nec vlla communio est luci cum tenebris, neque concordia Christi cum Belial. Quis etenim talia audiuit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, nō metuet, aut aures continuò non obturabit, ne sordibus talium verborum eius polluatur auditus? Quis audiens, dicente Ioanne: In principio erat verbum, non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Euangelio: Vnigenitus filius, &: Per ipsum omnia facta sunt, nō odio habebit dicentes, quia vnus creaturarum est filius? Quomodo ergo potest vnus esse horū, quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo vnigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, patre dicente: Eructauit cor meum verbum bonum: & iterum: Ex vtero ante luciferum genui te? Aut quomodo dissimilis patri substātia, quum sit imago perfecta & splendor patris, qui dicit: Qui me videt, videt & patrem? Quomodo si verbum & sapientia Dei est filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant, sine verbo & sine sapientia fuisse aliquādo Deum. Vel quomodo est & conuertibilis & mutabilis, qui dicit per se: Ego in patre, & pater in me: & iterum: Ego & pater vnum sumus. Per Prophetam verò: Videte (inquit) me, videte quia ego sum & non mutabor. Nam licet in eo verbo illud dictum sit Apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus nō est, sed sicut dixit apostol⁹: IESVS CHRISTVS heri & hodie, ipse & in secula. Quæ putas caussa suasit eis vt dicerent, quia propter nos est factus, cum Paulus scribat: propter quem omnia, & per quem omnia? Vnde verò blasphemēt, quia nescit perfectè filius patrem, mirandum nō est. Nam semel habentes propositum rebellandi Christo, repercutiūt etiam vocem eius dicentis: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Si ergo ex parte pater nouit filium, palàm est quia & filius non perfectè nouit patrem. Si autem hoc dicere impium est (nouit enim perfectè filium pater) palàm est quia sicut nouit pater suum verbum, sic & verbum nouit propriū patrem: & aliter non est. Hæc dicētes & reuoluentes sanctas scripturas, frequenter conuincimus eos: & rursum tanquam chamæleontes mutantur, studentes ad semetipsos trahere quod scriptum est: Cùm venerit impius in profundum malorum, spernit. Multæ siquidem ante eos hæreses fuerunt, quæ plus quàm decet præsumentes, corruerūt in imprudētia sua. Isti verò per omnia verba sua nitentes erigi ad internitionem diuinitatis verbi, per hæc illas hæreses firmare potius conati sunt, Antichristo facti propinquiores: quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab ecclesia. Cōtristamur itaque pro eorū perditione, & maximè quia & ipsi aliquādo quę ecclesię sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim & Hymænæus & Philetus passi sunt, & ante eos Iudas: qui quum esset sequutus Saluatorem, postea proditor factus est & apostata. Sed de his quidē ipsis, nō sumus ignari. Dominus enim prædixit: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum, & tempus prope est, & multos errare facient, ne ergo eatis post eos. Discēs enim hæc à Saluatore Paulus, dixit: Quia nouissimis tēporibus apostatabunt quidam à fide sana, attēdentes ad spiritus erroris, doctrinásque dæmonum, quæ veritatem auersantur. Domino siquidem & Saluatore nostro IESV CHRISTO per semetipsum pronunciante, & per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nosipsos audiētes impietatē eorū anathematizauimus eos, sicut prædiximus, ostendentes eos extraneos à fide, Ecclesiáque Catholica. Indicauimus autem hæc vobis dilectissimi atque charissimi comministri, ne quos eorum (si fortè tentauerint etiam ad vos venire) suscipiatis, neque Eusebio vel cuilibet aliorum scribenti pro eis obediatis. Decet

Margin notes: *2.Cor.6.c* — *Ioan.1.a* — D *Psal.44.a* — *Psal.109.b* — *Ioan.14.b* — *Ioan.14.b* — *Ioan.10.f* — *Malac.3.b* — E *Ioan.10.c* — *Prouer.18.a* — F *Matt.24.a et Mar.13.a* — *1.Tim.4.a*

A enim nos tanquam Christianos, vt omnes contra Christum loquẽtes & sapientes, quasi Deo rebelles, & animarum corruptores, totis viribus auersemur: & neque Aue huiusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum cõmunicare videamur, sicut beatus Ioannes ait: Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscũ sunt.

2.Ioan.1.c
3.Ioan.1.c.

THEODORITVS.

Non solùm autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Cõstantinopoleos episcopum, missam eius epistolam, huic operi inserere non omittam, quæ clare omnia eius ostẽdant, ne quis suspicetur hæc me fictè conscribere, & post eam ipsius Arij, & cæteras quoque epistolas, quibus vtique narratio eget historiæ: quatenus de scripturę veritate testẽtur, & apertè quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

B *Eiusdem ad Alexandrum Constantinopolitanum.*
CAPVT XIIII.

CHARISSIMO FRATRI ET Vnanimi Alexandro, Alexander in Domino S.

APpetitus potentiæ hominum pessimorum, auaritiæque propositum veritati quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes ecclesiasticæ pietati. Impulsi nanque maleuoli à diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reuerentia resilientes conculcant iudicij Dei timorẽ: De quibus mihi necessarium fuit patienti reuerentiæ vestræ significare, vt ab huiusmodi caueatis, ne quis fortè præsumat eorũ in parœcias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmẽtis vti, vel literis falsitate compositis, quæ possint facere præstigium simplicem fidẽ puramque respicientibus. Arius igitur & Achillas coniuratione nuper facta, Coluthi superbiam, & multo deterius illo, secuti sunt. Ille nanq; hos ipsos culpans, pessimę voluntatis suæ inuenit occasionem. Isti verò dignam illius negotiationẽ respicientes, nequaquam iuri Ecclesiæ subiacere pertulerunt, sed speluncas sibimet latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Christũ agentes & contra nos, prauisque libidinibus exercentur, qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriam, Iudaico schemate Christo rebellare instituerũt sibimet officinam, diuinitatem & æqualitatem cũ patre Saluatoris nostri Iesu Christi negantes: omnémque eius salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ vocem decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur, quippe diuinitatis eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud patrem, penitus euitantes, Paganorum & Iudæorum impiam de Christo confirmant sententiam, & laudem propriam (vt assolet) aucupantes, omnia quidem quę contra nos possunt derisiones afferre negotiantur, seditionésque nobis quotidie ac persequutiones instituunt, tam iurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium

Arius.
Achillas.
Coluthus.
C

quas seducunt, quàm ipsi communi Christianita- D ti derogantes, dum eorum iuuenculæ omnes circumeunt vicos, insuper † irrumpibilem CHRISTI tunicam quam milites diuidere noluerunt, isti scindere præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum & nephanda conamina, eo quod laterent tardius cognoscentes, nunc generali decreto ab ecclesia adorante Christi diuinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus vti, & aduersum nos machinari, qui apud vnanimes comministros nostros figuram pacis & vnitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per boniloquia ficta, festinant, & literas ab eis manifestas & indubitatas exigunt, vt relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam vnanimes habentes eadem secum decernentes episcopos.

† irruptam
Ioan.19.c

Non enim quæ apud nos malè docuerunt & egerunt ea fatentur propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus & quibusdam obumbratio- E nibus sepiunt: verisimilibus vero & pomposis corruptibilem doctrinam suam velãtes eloquiis, attrahunt in deceptionem quemlibet incautum, non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Vnde contigit quosdam eorum literis subscribentes in ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quod neq; Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicã efficaciam contra CHRISTVM. Quapropter in nullo segnis, ô charissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit filius Dei, & postea factus est, qui prius non fuerat talis factus, quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominẽ esse contigit. Cuncta enim, inquiũt, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium & irrationalium creaturis miscere volentes & filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis malitiæque capabilem, cum ex non existentibus esse dicatur: di F uinas quippe scripturas quibus ostenditur eũ semper esse, perimentes, quibúsque palàm designatur inconuertibilitas verbi & sapientia atque diuinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquiũt isti polluti, & nos fieri filij Dei, sicut & ille. Scriptum est enim: Filios genui & exaltaui. Cúmq; illatum fuerit eis quod sequitur, id est: Ipsi autem spreuerunt me, quod naturale non est Saluatoris, cum natura sit immutabilis, omni reuerentia spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet ꝓprietatem ad Deum, sed cùm sit ipse natura mutabilis, sciuit de illo Deus præsciẽtia & præcontẽplatione, quia cùm nõ esset spreturus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nã nec naturalier Dei filius est, nec aliquã habet ad Deum proprietatem, quando etiã ipsum naturę mutabilis existẽtem, ꝓpter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatũ ad deterius, elegit deus, cùm etsi Paulus vel Petrus ad hoc ꝑuenisset, nihil Iesus poterat ab horũ filiatione differre. Propter reprobationẽ igitur huius vesanæ doctrinæ, etiam diuinas literas reuoluẽtes, ꝓposuimus illud quod in Psal-

Esa.1.a

A mis de Christo dictum est: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Quia verò filius Dei neque ex nō existentibus factus est, neque fuit aliquando quando non fuit, sufficit nos erudire Ioannes Euangelista, scribens de eo: Vnigenitus filius qui est in sinu patris. Prouidēte quippe Deo, vt ostenderet alterutris indiuisas res, nominauit patrem & filium existētem in sinu patris. Sed quia inter hæc quæ ex non existentibus facta sunt, verbum Dei nequaquā connumeratur: Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. Propriam nanq; eius substantiam designauit, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil, quod factū est. Si enim per ipsum omnia facta sunt, quomodo qui creaturis vt essent donauit, ipse aliquando non fuit? Non enim vlla ratio est, vt qui facit, eius naturæ sit, cuius illa quæ fiunt. Si ipse quidem erat in principio, omnia verò per B eum facta sunt, ex non existentibus fecit: & contrariū videtur his quæ non existētibus facta sunt, hoc quod extat, & valde discretum. Inter patrem siquidem & filium nullum demonstratur esse spatium, nec vsque ad aliquā cogitationem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non extantibus autem creatus mundus, nouellam habet substantiæ recentémque natiuitatem, à patre per filiū huiusmodi vtique substantialitatem cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus verbi diuinitatem, & creaturarum vniuersam intelligentiam transcendentē reuerēdissimus Ioannes genituram eius nec facturam dicere voluit, nec per elemēta syllabarum factorem ingenitū. Vnus enim ingenitus pater. Sed quia excedit Euāgelistarum, puto quia & angelorū perceptionem, & transcendit vniuersa vnigeniti filij ineffabilis substantia. Nō ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod dictum est: Altiora te ne quæsieris, & difficiliora te noli examinare. Nam sicut aliarum plurimarū, & huius notitia humanæ perceptioni celata est, quale C est apud Paulum: Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sed etiam stellas, inquit Deus ad Abraham, nō potes enumerare, neque arenam maris: & guttas pluuię quis enumerabit? Quis ergo audeat exterius perscrutari subsistētiam Dei verbi, nisi fortè vęsanus sit? De qua propheticus spiritus dicit: Generationem autem eius quis enarrabit? Nam & ipse Saluator noster præstare volens omnibus in hoc mūdo columnis, huius notitiam ab eis exonerare festinauit, significās vltra naturam esse omnium rerum hanc animaduersionem, soli verò patri tantùm adiacere huius scientiæ sacramentum: Nullus, inquit, nouit quis est filius, nisi pater: & patrem nemo nouit, nisi filius. Non reor ignorare sapientes, quia væsanum est sapere, ex non existentibus factum filium, cùm vtique habeat temporale principium quod ostenditur ex non existentibus factum. Nam si temporibus inesse oporteret hoc quod aiunt, erat quando nō erat, aut spatio seculi cuiuscunque: & si verum est, quia omnia ꝑ ipsum facta sunt: palàm est quia omne seculum, & tēpus, & spacia, & aliquando, inter quę reperitur quod aiunt, fuit quando nō D fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo non est incredibile, eum qui & tempora fecit, & secula, & momenta, inter quæ est illud, fuit quando nō fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum qui causa est alicuius, eundem posteriorem dicere illius genitura, cuius causa est. Præcedit enim secundum eos sapientia Dei, quæ creauit vniuersa, illud spatium, in quo dicunt nondum factum filium à patre, mētiente secūdum eos scriptura, quæ dicit, primogenitū eum esse vniuersæ creaturæ. Consona siquidē istis clamat & magniloquus Paulus, dicens de eo: Quem posuit hæredem omnium, per quem & secula fecit. Sed etiam in ipso creata sunt omnia quę in cœlis & quæ in terra visibilia & inuisibilia, siue principat[9], siue potestates, siue dominationes, siue sedes, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cùm ergo impia esse monstretur argumentatio, qua dicunt ex non existentibus factum, necesse est patrem semper esse patrem. Est enim pater semper filio præsente, propter quem E appellatur Pater: semper sibi præsente filio, semper est pater perfectus, & sine defectione consistens, nō temporaliter, neque ex spatio, neque ex nō existentibus generans vnigenitum filiū. Quid autem amplius sit scelestū, quàm dicere non fuisse aliquādo sapientiam Dei? quæ dicit: Ego eram apud eum coaptans, ego eram cui adgaudebat: aut dicere virtutem Dei aliquando non extitisse? aut verbū eius accepisse principium: aut alia ex quib[9] filius agnoscitur & figuratur pater? Nā qui splendorē gloriæ non dicit extare, vnà perimit & principale lumen cuius splendor est. Si autem & imago Dei non fuit semper, patet quia nec cuius imago est: sed etiam cùm nō est figura subsistētię Dei, vnà perimitur, & ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris nostri, nullam habens communionem ad cęterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis eius subsistentia incomparabili excellētia transcendere ꝓbatur vniuersa, quibus ipse donauit vt sint: ita & filietas eius naturalis existens paternæ diuinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis qui per eum in F adoptionem adoptati sunt filij. Is enim inconuertibilis existens, natura perfectus est, eo nihil in omnibus egēs. Hi verò in vtroq; mutabilitati subditi egent eius auxilio. In quo enim proficere poterit sapientia Dei, aut in quo eius veritas augeatur? Aut Deus verbum quomodo potest meliorari, cùm sit vita verúmque lumē? Si autem hoc est, quantò magis væcors est dicere, sapientiā aliquando aut dei virtutem fuisse infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis verbum, & per hoc rationē obscuratam, aut verò luminis tenebras esse permixtas, Apostolo dicente: Quæ cōmunio luci ad tenebras? aut quæ concordia Christi ad Belial? Necnon & Salomone clamāte, impossibile est vel vsque ad opinionem inuenire vias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? Porrò creaturæ eius homines & angeli benedictiones acceperunt, virtutibus proficere contendētes mandatisque legitimis quatenus non peccarent. Dominus verò noster naturaliter filius patris existens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritum seruitutis, ex bonis operibus & profectuspi-

Marginalia: Psal. 44.b. — Ioan 1 b. — Io.m.1.a — Eccle 3.c — Esa.64.b. & 2.Co. 2.c — Gene.15.b — Esa.53.c — Matth.11.d — Ioan.1.a — Coloss.1.b — Heb.1.a — Prouer.8.c — Heb.1.a — 2.Cor.6.c — Prou.30.c

A ritum filiationis accipientes, per naturalem filium adiuti, fiunt & ipsi adoptionis filij. Istius autem ꝓpriam & naturalem præcipuamq; filiationem Paulus etiam manifestauit de Deo dicens: Qui ꝓprio filio non pepercit, sed pro nobis, id est, qui natura nō sumus filij, tradidit illum. Ad distinctionē nanque non propriorum, illum proprium filium esse dixit: In euangelio nanque: Hic est filius, inquit, meus dilectus, in quo bene complacui. In psalmis verò Saluator ait: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Germanitatem naturæ declarans, significat nō esse ei⁹ naturales quoslibet alios filios pręter istum. Quid etiam quod ait: Ex vtero ante luciferum genui te? Nónne clarè naturalem demōstrat paternę generationis filiationem, quam non morum diligentia & exercitatione prouectus, sed proprietate naturæ sortitus est? Vnde & intransgreßibilem habet filiationem, vnigenitus patris. Rationabilium verò filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum, & dono Dei etiam mutabilem ratio nouit. Videntes enim, inquit, filij Dei filias hominū, acceperunt sibi vxores ex ipsis. Et iterum: Filios genui, & exaltaui, ipsi verò me spreuerunt, per Esaiam Deum dixisse didicimus. Multa dicturus dilectißimi transeo, onerosum esse putans plurimis verbis vnanimes admonere doctores. Vos enim ipsi estis diuinitus eruditi, non ignorantes quia doctrina quæ nuper contra pietatem surrexit ecclesiasticam, Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Samosateni de Antiochia, synodali omnium episcoporū iudicio ab ecclesia pulsi. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium episcoporum plurimo tempore. Quorū impietatis fecem sorbentes isti, nūc nobis de non existentibus illorū plantationes absconsas pullulare fecerunt Arius & Achillas, & cū illis concilium malignantium: & nescio quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eo ꝙ consenserint eis, & ad peiora flammati sint. De quibus sentētia in vestra sit probatione reposita, qui salutaris paßionis humilitatem & exinanitionē, voluntariam paupertatē & voces quas propter nos Saluator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionē supernæ & antiquæ diuinitatis eius hæc cōgruunt, significantiúsque sermonibus naturalis eius gloria & imperiū, & apud patrem mansio clarius explicatur. Quale est illud: Ego & pater vnū sumus, non patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quæ est vna, declarās, sed quia paternam seruandi plenitudinē filius habet perfectè naturam, per omnia similitudinē patris gerens, & immutabilis imago eius existēs, atque principalis causæ expressa figuratio. Vnde etiam tunc Philippo cupienti videre patrem, Dominus sine inuidia se demonstrat. Nam cùm diceret: Ostende nobis patrem, ait: Qui videt me, videt & patrem: tanquam per speculum sine macula, & animatum per diuinam eius imaginem contēplaretur patrem, quem similiter in Psalmis sanctißimi viri canunt, dicentes: In lumine tuo videbimus lumen. Quapropter & qui honorat patrē, honorat & filium: & qui honorat filium, honorat & patrē, & rectè. Omnis nanque vox impia, quæ in filio dici præsumitur, ad patrem quoque refertur. Sed mirum nō est, quod scripturus sum ô charißimi, si falsas aduersum me derogationes, & contra piißimum nostrum populum delatas insinuo. D Hi enim qui contra deitatem filij Dei castra constituunt, neq; contra nos ingratas calumnias exercere formidant, quoniam nec priscorum quempiam dignatur sibimet comparare, neque præceptoribus se, à quibus nos ab infantia eruditi sum⁹ æquari patiuntur, neque comministrorum quenquam nunc vbicunque consistentium in mensura sapientiæ reputant, quasi soli sapientes, & nihil habentes, atque nouorum dogmatum inuētores: & quibus solis reuelata sint, quę à nullo altero sub sole intellecta noscūtur. O scelesta superbia, immensa væsania, vanæ gloriæ furor, sapientia Satanæ in animas eorum nequißimas vehemēter insiliens. Non deterruit eos antiquarum scripturarum Deo amabilium explanatio, non comministrorum consors reuerentia de Christo ferocitatem eorū mansuefecit, quorum scelesta opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blasphemam contra filium Dei promere non præsumūt. Hæc igitur iacula secundum pręsentem virtutem dirigātur aduersus eos, qui inerudita materia contra Christum exacuuntur ad bellum, & aduersus pietatem eius E calumnias inferre cōtendunt. Aiunt enim nos aduersantes fabulas, ex quibus inuentum est dici, ex nō extantibus impiam & non scriptā contra Christum blasphemiam prædicare, id est duo ingenita: ipsi potius duorum alterum necessario esse oportere dicentes ineruditi, aut ex non extantibus filiū esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multū est inter patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex non extantibus sunt creata rationalia & irrationalia, quorum media existēs natura vnigenita, per quam vniuersa ex non extantibus fecit pater Dei verbi, ex ipso verò patre natiuitatem habet, sicut & ipse Dominus alicubi testatus est, dicēs: Qui diligit patrē, diligit filium qui ex eo natus est. De quib⁹ nos ita credimus, sicut apostolicæ placet ecclesiæ, in vnū ingenitū patrem, nullam habentē causam vt esset, incōuertibilem & immutabilem, semper idem & similiter se habentem, nec prouectum, nec imminutionem recipientem, legis, prophetarum, euangeliorúmque datorem. Patriarcharum & aposto- F lorum dominū, omniúmque sanctorum, & in vnū dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitū, natum non ex non extante, sed extante patre, nō secundum corporū similitudines incisionibus aut diuisionum effluxionibus, sicuti Sabellio & Valentino placet, sed ineffabiliter & inenarrabiliter secundum eum qui dixit (sicut supra posuimus) Generationem eius quis enarrabit? subsistentia videlicet eius omni creatæ naturæ imperscrutabili existente, sicut & ipse pater imperscrutabilis est, eo quòd non capiat rationalium natura scientiā, qua pater genuit Deum. Quod quidem non à me conuenit discere, viros spiritu veritatis impletos. Erudiente quippè nos Christi voce, qua dicit: Nullus nouit quis est pater, nisi filius: & nullus nouit quis est filius, nisi pater: & asserente eum inconuertibilem & immutabilem, se sicut patrem nihil egentē, perfectum filium, æqualémque patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & immutabilis, patris, & omninò imaginem conuenit esse plenam, per quam non desit aliquid ab æqualitate eius cuius imago est, sicut ipse Dominus docuit, dicens:

Marginalia (left): Rom. 8.f — Matth. 3.d 17.a Marc. 1 b 9.a Luc. 3.c Psal. 2.b Psal. 109.b — B Gene. 6.a Esa. 1 a. — Hebion. Artemon. Paulus Samosatenus. Lucianus. — Arius. Achillas. — C Ioan. 10.f — Ioan. 14.b — Psal. 35.

Marginalia (right): Sabellius Valentinus. Esa. 53.c — Matth. 11.d

Ioan.14.d A Pater meus maior me eſt: ſecundum quod ſemper
Heb.1.a etiam eſſe filiũ ex patre credimus. Splendor enim eſt gloriæ, & figura paternæ ſubſtantiæ. Sed nullus hoc, ſemper, ad ſuſpicionem ingeniti ſumat, ſicut putant qui ſenſus animæ cæcatos habent. Nã neque erat, neque ſemper, neque ante ſecula, idẽ eſt quod ingenitum, ſed nec quilibet humanus intellectus ab hominib⁹ nominatus indicare valet hoc quod dicimus ingenitũ, ſicut & vos æſtimare credo, & de omnium veſtrorum confido propoſito, nullo modo quibuſlibet nominibus ingenitũ declarantiũ. Videntur enim hæc nomina veluti temporum eſſe ꝓductiua, dignè tamẽ ipſius vnigeniti diuinitatem, & veluti dicam antiquitatem nequaquam ſignificare valẽtia, cùm ſancti videlicet viri ſecundum ſuam vnuſquiſque virtutem ſacramentum hoc aperire conati ſint, veniã poſcentes ab auditoribus per ſatisfactiones rationabiles, di-

Semper. Erat Ante ſecula. cendo de ſe: Protulimus quod pertingere præualuimus. Si quid autem vltra hominem expectant, quicunque viri & ad maius innituntur, eloquium

B illud quod ait: Ex parte cognoſcimus, iam putãtes eſſe deſtructum, palàm eſt quia multũ ſpe ſua deficiunt. Igitur erat, & ſemper, & ante ſecula, quodcunque ſit, non tamen eſt ingenitum. Ergo ingenito quidem patri ꝓpria dignitas eſt ſeruãda, nullam dicentes cauſam fuiſſe vt eſſet: filio verò congruus diſtribuatur honor. Sine principio enim à patre ſciamus eius eſſe natiuitatẽ, culturam ei (ſicut prædiximus) tribuentes piè, atque cum bona opinione ſuper eo, erat, & ſemper, & ante ſecula, prædicantes, diuinitatem quippe eius ꝑſcrutantes ſed imagini & perſcrutationi patris ꝑfectã æqualitatem per omnia deuouentes. Propriũ verò ſolũ dicentes patris, quod ingenitus eſt, cùm & ipſe Sal-

1.Cor.13.d uator dixerit: Pater maior me eſt. In hac itaq; pia de patre filióque ſententia, ſicut nos diuinæ ſcripturæ docent, vnum ſanctũ ſpiritum confitemur, qui repleuit & veteris teſtamenti ſanctos homines, & noui ſacratiſsimos præceptores: in vnã & ſolam catholicã apoſtolicãmque ſemp eccleſiam, quæ & inuincibilis eſt, licet omnis mundus aduerſus eam pugnet, & victrix totius aduerſę impieta-

C tis exiſtit, ſecuros nos faciente patrefamiliâs eius,

Ioan.14.d. cùm clamat: Habete fiduciam: Ego vici mundum. Hoc nouimus actum poſt reſurrectionem à mortuis, quorũ primitiæ factus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus carne vera indutus, & nõ putatiuè ex Dei genitrice Maria, qui in nouiſsimis tẽporibus ꝓ damnatione peccati ad humanum genus adueniens, crucifixus & mortuus eſt, ſed non ꝓpterea diuinitate ſua minor factus. Reſurrexit enĩ à mortuis, aſſumptus in cœlũ eſt, ſedet ad dexteram ma-

Ioan.16.g ieſtatis. Hæc igitur ex parte hac epiſtola figuraui, oneroſum credens ſingula ſub ſcrupuloſitate conſcribere, eo quòd ſciam ſanctũ ſtudium veſtrũ talia non latere. Hęc docemus, hæc etiam prædicamus, hęc ſunt apoſtolicę eccleſię dogmata, ꝓ quibus etiam morimur, & deſtruere ea volentes, nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant, nos tamen ſpem non auerſamur noſtram. Horũ igitur aduerſarij, id eſt, Arius & Achillas, & qui cum eis ſunt veritatis inimici, ab eccleſia procul ſunt expulſi, alieni facti à pia doctrina

Galat.1. noſtra, ſecundũ beatum Paulum dicentem: Quicunque vobis annunciauerit pręter id quod acce-

piſtis, anathema ſit, licet angelum de cœlo eſſe ſe D
fingat. Sed etiam ſi quis aliis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti & doctrina quæ ſecundũ pietatem eſt, inflatur, nihil ſciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus veſtrũ ſuſcipiat, aut habere patiatur ea quę ab eis dicũtur vel conſcribũntur. Cuncta enim velut magi homines mentiuntur, quia veritatẽ loqui non poſſunt. Circumeunt denique ciuitates, nihil ſtudẽtes aliud, q̃ vt amicitiarũ ſchemate, & nomine pacis ꝑ figmẽta & blandimenta literas dent & accipiant, vt errare faciãt per hęc deceptas à ſe mulierculas. Hos ergo qui contra Chriſtũ tanta pręſumunt, quíque Chriſtianitati tam publicè derogauerunt, qui inter iudicia perſecutiones nobis, quantum in ipſis eſt, excitare non ceſſant, & ineffabile ſacramentũ natiuitatis Chriſti eneruare moliuntur, auerſamini dilectiſsimi, & vnanimes atque concertatores nobiſcum contra eorum vęſanam eſtote præſumptionem, ad ſimilitudinem comminiſtrorum noſtrorũ qui indignati ſunt, & aduerſus eos mihi ſcripſerunt, & in Tomo quem etiam vobis direxi per filium meũ + Archidiaconum ſubſcripſerũt, tam E † Alias Architum diaconum.
totius Ægypti & Thebaidis, quàm Libyæ ac Pentapolis, Syriæ, Lyciæ, Pamphyliæ, Aſiæ, Cappadociæ ſacerdotes, aliarũmque prouinciarũ, ad quorũ inſtar etiã vos confido eum ſuſcipere. Multis itaque mihi contra nocentes remediis exiſtentibus, etiam hoc inuentũ eſt vtile medicamen, quia conuertuntur ſeducti ab eis populi, nũc noſtris ſacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiã per eos accedere feſtinantes. Salutate ad inuicem fraternitatẽ quæ apud vos eſt. Valere vos in domino opto chariſsimi. Sunt autẽ qui anathematizati ſunt, ex presbyteris quidem Arius, ex diaconibus autẽ Achillas, Euzoius, Æthalis, Lucius, Sarmatus, Iulianus, Menas, alter Arius, & Helladius.

Conſona his direxit & Philogonio Antiochenæ Pręſuli ciuitatis & Euſtathio, qui tũc Berrhœenſem gubernabat eccleſiã, & aliis Apoſtolicorũ dogmatũ defenſoribus. Sed neque Arius quieſcere paſſus eſt: ſcripſit enim & ipſe cõcordibus ſuis. Quod verò nihil falſi contra eum ſcripſerit ſacratiſsimus Alexander, ipſe Arius literis ſuis ſcriptis F
ad Nicomedienſem Euſebiũ proteſtatus eſt. Quã Epiſtolam inſerere non omitto, vt communicatores impietatis eius ignorantibus poſsim facere manifeſtos.

Epiſtola Arij ad Euſebium. CAPVT XV.

DOMINO deſiderabiliſsimo homini Dei, fideli, orthodoxo Euſebio, Arius qui perſecutionem ab Alexandro Papa patitur iniuſtè ꝓpter omnia vincentem veritatem, quam tu quoque defendis, in Domino ſalutem.

PAtre meo Ammonio veniente ad Nicomediã, rationabile iudicaui te ſalutare per eum, ſciẽs dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres ꝓpter Deum habere dignoſceris. Vehementer nos vaſtat atque perſequitur, & omnem benignum animũ mouet aduerſum nos epiſcopus, ita vt etiam de ciuitate nos expulerit, veluti homines Prouerbiũ.
ſine Deo: quoniam non concordamus ei publicè dicenti: Semper Deus, ſemper filius: Simul pater,

A ſimul filius: Coexiſtit ingenito Deo filius. Sēper genitus eſt. Ab ingenito genitus eſt. Neque cogitatione, neque atomo aliquo præcedit Deus pater. Semper filius ex ipſo Deo eſt. Et quoniam Euſebius frater tuus Cæſarienſis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanaſius, & Gregorius, & Aëtius, & omnes per Orietē dicunt, quia præexiſtit Deus filio ſine principio, anathema facti ſunt, præter ſolum Philogonium, & Hellanicum, & Macariū homines hæreticos, ineruditos, quorum alij quidem dicūt filium eructuationem, alij verò propoſitionem, alij coingenitum. Quas impietates nec audire poſſumus, licet innumeras mortes nobis minētur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & ſapimus, & docuimus, & docemus, quia filius nō eſt ingenitus, nec ingeniti pars vllo modo, neque ex aliquo ſubiecto: ſed quoniam voluntate & conſilio ſubſiſtit ante tempora, & ante ſecula plenus Deus, vnigenitus, incōuertibilis: & antequam generaretur aut crearetur, aut prædeſtinaretur, aut fundaretur, nō erat: ingenitus enim, nō erat: perſe-
B cutionem patimur, quia diximus: Principium habet filius, Deus autem ſine principio eſt: & quia diximus, Ex nō exſtātibus eſt (ſic autem diximus ſecūdū qđ nec pars Dei eſt, nec ex aliquo ſubiecto) propterea perſecutionem patimur. De cætero tu noſti. Valere te in Domino opto, memorem tribulationum noſtrarum Collucianiſta verè εὐσεβῆ, id eſt, pie.

Euſebius itaque Cæſaræ erat epiſcopus, Theodorus Laodicææ, Tyri Paulinus, Athanaſius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aëtius autem Lyddæ. Lydda verò eſt, quæ nunc Dioſpolis appellatur. Hos ergo Arius cōcordes ſe habere gloriabatur. Hoſtes autem vocauit, Philogoniū Præſulem vrbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hieroſolymorum, aduerſus eos ſarciēdo calumnias, quoniam æternum & ante ſecula filium, & cum patre æqui honoris, eiuſdémque ſubſtātiæ prædicabant. Hanc igitur Euſebius dum ſuſcepiſſet epiſtolam, & ipſe venenū ſuæ impietatis euomuit, ſcripſitq; hoc modo Paulino epiſcopo Tyri.

Philogonius. Hellanicus. Macarius.

C *Epiſtola Euſebij ad Paulinum epiſcopum Tyri.*
CAPVT XVI.

DOMINO MEO PAVLINO,
Euſebius in Domino ſalutem.

NEque domini mei Euſebij ſtudium pro veritate verbi tacitum eſt, ſed vſque ad nos peruênit, neque tuum domine ſuper hac cauſa ſilentium. Et vt conſequens erat, de domino quidem meo Euſebio lętati ſumus: de te verò triſtamur, arbitrantes taciturnitatem tanti viri noſtrā eſſe deuictionem. Quapropter rogo te, ſcientem quoniā indecens eſt virum ſapientem alia ſapere, & tacere veritatē, vt ſpirituali ratione commotus ad cōſcribendum, de huiuſmodi rebus incipias, cùm & tibi ſit vtile', & audientibus te: maximè dum per conſequentiam ſcripturæ & veſtigia ſermonum eius & voluntatis ſcribere volueris. Quoniam neque duos ingenitos audiuimus aliquando, neque vnum in duos diuiſum. Neque corporale aliquid paſſum eſſe didicimus, aut credidim⁹, domine meus: ſed vnum quidem ingenitum, vnū vero ab eo vere, & non ex eius ſubſtantia factum, & (vniuer- D ſaliter dicendum) nequaquam cum ingeniti natura participantem, aut exiſtentem ex eius ſubſtantia, ſed factum perfectè, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram ſimilitudinem, affectum, poteſtatémq; factoris, factum ſcilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi non ſolùm humanę, ſed etiam quæ vltra omnes homines eſt, incomprehenſibile iudicamus & credimus. Et hęc quidem nō rationibus noſtris obſtricti, ſed ex ſcriptura ſancta diſcētes, dicimus creatum eſſe & fundatum & genitum ſubſtantia, & inconuertibili & ineffabili natura, ſimilitudine factoris, ſicut ipſe Dominus ait: Dominus creauit me initio viarum ſuarum, in opera ſua, & ante ſecula fundauit me, ante omnes colles genuit me. Si autem ex eo, hoc eſt, ab eo erat, quaſi pars eius vel ex fluxu ſubſtantiæ, nequaquam creatus aut fundatus eſſe diceretur. Neq; tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito cōſiſtit, creatum iam ab alio quàm ab eo, aut fundatum nō erit: ab initio ingenito eum dicere, oſtenſionem quandam præbet, quaſi ex paterna ſubſtantia ſit natus, & habeat ex eo æquali- E tatem naturæ. Scimus enim quia nō de eo ſolo genitū dicit ſcriptura, ſed etiā de diſsimilibus ei natura per omnia. Nā & de hominibus ait: Filios genui & exaltaui, ipſi verò me ſpreuerūt. & iterum: Deum qui te genuit, dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris. Et in aliis quidem ait: Qui peperit guttas roris, non naturam ex natura narrans, ſed vniuſcuiuſq; creaturę ex eius volūtate natiuitatē. Non enim ex eius ſubſtantia ſunt: ſed omnia voluntate eius facta, ſicuti facta ſunt. Ille ſiquidem Deus eſt, hæc autem ad ſimilitudinem eius verbo ſimilia futura, ſecundum ſpontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum à Deo facta, cūcta tamē ex Deo. Quæ percipiens & exponens ſecundum datam tibi diuinitus gratiam, ſcribere domino meo Alexandro feſtina. Confido enim, quia ſi ſcripſeris illi, conuertetur. Saluta omnes qui in domino ſunt. Valentem te, & pro nobis orantē gratia Dei cuſtodiat domine.

Prouer. 8. c

Eſa. 1. a
Deut. 32. c
Iob. 38. c

SOCRATES. F

De potentia Euſebij Nicomedienſis.
CAPVT XVII.

TAlia & iſti alterutris ſcribebant, contra veritatem ſe armātes ad prælium. Et peius fiebat malum ad contentionis incendiū, per eos qui hęc ſcripta ſuſcipiebant. Cōſentientes igitur Alexandro etiā in eius tomo ſubſcribebant, alij verò contraria faciebāt. Præcipuè verò mouebatur ex aduerſo Nicomedienſis Euſebius, quoniam in epiſtola ſua grauiter eius memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore plurimum Euſebius, quia tūc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paulūlum temporis Diocletianus, & qui circa eū erant, Regalia conſtituerant. Propterea ergo multi epiſcoporum obediebant Euſebio. Et ille frequenter ſcribebat, Alexandro quidem, vt deſerens quæſtionē quæ moueret tumultum, ſuſciperet Arium & ſequaces eius: per ciuitates autem diuerſis epiſcopis, ne cōſentirent ſcriptis Alexandri. Vnde omnia erant valde turbata,

Euſebius Nicomedienſis.

Potētia epiſcopi, ex loco.

A Non enim solummodo ecclesiæ præsules ratiocinationibus inter se certare videbantur, sed etiam populus diuisus erat. Alij nanque istis, alij verò cõsentiebant illis. Et ad tantum caussa venit incendium, vt in publico & in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hi quidem in ipsa Alexãdræa positi, tanquam iam victores de superioribus persequutionibus facti, potius armabãtur, legationémque mittebant ad prouinciales episcopos: hi verò in alteram diuisi partem, illorum simili seditioni communicabant.

Dißidium ecclesiarum.

Vtriq; volebant videri victores.

De Melitianis, & quomodo sint ab ecclesia segregati, quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diuersa loca Ariani concilia celebrabant.

CAPVT XVIII.

Melitiani. An. do. 315.

MIscebantur igitur Arianis Melitiani, qui dudum fuerant ab ecclesia segregati. Qui verò sint isti, dicendum est, Sub Petro Alexandrinæ ciuitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano impe-

Melitius.

B rãte martyrium, Melitius quidam episcopus vnius ciuitatis Ægyptiorũ depositus est, & propter multas alias caussas, & maximè quia in persequutione fide negata sacrificauerat. Ergo damnatus multos habuit sequaces, & hæresiarches fact⁹ est eorum, qui hactenus ab eo in Ægypto Melitiani vocãtur, nullam iustitiæ satisfactionem habens, cur remanserit ab ecclesia separatus. Dicebat quidem iniuriam se esse passum, & obloquebatur sæpius, derogabátque Petro. Sed Petrus in persecutione, percepta martyrij palma defunctus est. Iste verò retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatum, & rursum in Alexãdrum, qui post Achillam noscitur ordinatus. Inter hęc igitur superuenit quæstio Ariana, & Melitius vnà cũ suis defendebat Arium, cõspiratione facta cum eo aduersus episcopum. Quibuscunque enim praua videbatur Arij secta, suscipiebãt super Ario Alexandri sententiam, tanquam iustum contra consentaneos Arij, eius videretur esse decretum. Scribebãt autem, & qui circa Eusebium Nicomediæ erãt, & alij, quib⁹ Arij opinio complacebat, quatenus sol-

C ueretur quidem præmissa damnatio, & in ecclesiã damnati reducerentur, quasi nihil mali profiterẽtur. Sic itaque diuersis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis, fecerũt harum epistolarum collectiones. Arius quidem earũ quę pro se erant, Alexander autem contrarium. Et hinc occasio cõtentionis oborta est hæresibus, quæ nunc vbique circumuolant, hoc est, Arianorum, Eunomianorũ & quicũque nomen habent à Macedonio. Singuli nanque horum ipsis epistolis testibus vsi sunt, in defensionem hæresis suæ.

Quomodo fautores Eusebij congregauerint concilium in Bithynia. CAPVT XIX.

SOZOMENVS.

Alexãder inexorabilis. Arianorum concilium apud Bithyniam.

CVm verò sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebium erant, nõ inclinassent eum, tanquam iniuriam passi malignabãtur, & acriores ad roborandum Arij dogma sunt facti: cõciliúmque in Bithynia colligentes, scripserunt episcopis vniuersis, vt tanquam rectè credentibus communicarent Arianis, & agerent vt Alexãder quoque D communicaret eis. Dúmque eorum studium defecisset, Alexandro nequaquam consentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Tyri episcopum, & Eusebium Pamphili pontificem Cæsareæ Palæstinæ, & Patrophilum Scythopoleos, petens vnà cum suis, vt iuberetur cum populo, qui cũ eo erat, solennia sacramenta ecclesiæ celebrare, tanquam ipse prius presbyterorum habuisset officiũ. Esse decens cõsuetudinem in Alexandria (sicut etiam nunc) vt vno existente super omnes episcopo, presbyteri seorsum ecclesias obtinerẽt, & populus in eis Collectas solẽniter celebraret. Tunc illi vnà cum aliis episcopis in Palæstina congregati, tale decretum super petitione Arij protulerũt, iubẽtes eos Collectas exercere, sicuti prius, esse tamen subditos Alexãdro põtifici, & deprecari semper, vt eius pace & communione fruerẽtur. Cúmque etiã in Ægypto multis conciliis celebratis hæresis pullularet, ita vt ad regalia vsque perueniret, nõ mediocriter Constantinus Imperator affligebat, eo quod religione nuper inchoãte crescere, multos à christianitate dogmatum discordia auocaret. Et propterea culpabat & Arium & Alexandrum, eísque scribens arguebat, quia cùm latere potuisset hæc quęstio, eam deduxissent ad mediũ, & vehementi studio cõtentiones mouissent: quæ nec quærenda erat, nec ab initio cogitãda, aut cogitata potius taciturnitati iure tradenda, cum vtique ab alterutris nõ seiungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarẽt. Alexãdro siquidem & Ario, aliquando culpans, aliquãdo suadẽs, talia scripsi, quarum literarũ partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebij posita est in vita Constantini. E

Episcopus Presbyteri.

Opus Eusebij Pãphili de vita Constãtini Aug.

SOCRATES.

Epistola Constantini principis ad Alexandrum pontificem Alexandrinum, CAP. XX.

VICTOR CONSTANTINVS MAximus, Pius, Alexandro & Ario.

F

DIdici natam præsentis quæstionis originem, quando tu (ô Alexander) à presbyteris requirebas, quid vnusquisque eorum de quodam loco in lege conscripto, magis autem pro vanæ cuiusdam quęstionis parte sentiret. Túque ô Ari, quod neq; principio cogitari debuerat, aut cogitatũ taciturnitati tradi potius competebat, illud improuide protinus obiecisti: vnde discordia inter vos emergente mysteria contemnuntur. Sãctus verò populus in vtraq; diuisus, communis corporis cõgruentia separatur. Ergo vterque vestrũ ex æquo voluntatem præbens, in quo vos conſamulus vester iustè monet, obediat. Hoc itaq; neque requirere dignum est, neq; de talibus respondere, quærentibus. Huiusmodi enim quæstiones, quæ non alicuius legis necessitate proponuntur, inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet caussa cuiuspiam naturalis exercitij fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, & nõ promptè in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus incõsultè committere. Quantus enim est vnusquisque hominum, vt possit ita magnarum rerum &

A valde difficilium virtutem, aut ad perfectũ inspicere, aut interpretari digne? ac si quis hoc facere, difficile tamen possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quæstionũ subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne fortè dum infirmitate nostræ naturæ minimè quod proponitur explicatur, mente discentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem peruenire non valente, ad necessitatem blasphemiæ aut schismatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improuidæ, æquam alterutris veniam tribuant ex vtroq;. Non enim pro summo legis mãdato, apud vos occasione certaminis inflammata est, neque noua quædam pro Dei religione hæresis introducta, sed vnam eandémque rationem habetis, sicut etiam vnum communionis signũ. Vobis enim inter alterutros ꝓ paruulis & valde modicis contendentibus caussis, tantum Dei populum, quem vestris orationibus & prudentia conuenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino phas esse, credibile est. Vt autem paruo quodã exemplo sapientiam vestram commoneam: Nostis etiam ipsos philosophos, quia in vno quidem dogmate cuncti cõsentiunt, cùm verò in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad inuicem corporis vnitate conspirant. Cùm hæc ita sint, quanto potius iustum est vos magni Dei ministros in volũtate religionis alterutris esse cõcordes. Cõsideremus itaque ratione maiori, & ampliori intelligentia cogitemus, si rectè se habeat propter parua & vana sermonum certamina fratres fratribus insultare, & honorem concilij per vos impia contentione discerpere, dum adinuicem pro sic paruis & nequaquam necessariis litigatis. Vulgaria sunt hęc, & infantũ magis fatuitatibus commodanda, quàm sacrorum virorum & prudentiũ intelligentiæ consona. Recedamus ergo volentes à tentationibus diabolicis. Magnus noster Deus Saluator vniuersorum, commune omnibus lumen effulsit, cuius prouidentia hoc meum ministri Dei studium ad perfectionem venire permittite, vt vos illius populũ mea adlocutione, & ministerio, & monitionis instantia, ad synodalem possim reuocare communionem, quia (sicut dixi.) Vna quædam in vobis est fides, & vnus secũdum vos hæreseos intellectus, legísque præceptum cum suis partibus in vnius volũtatis propositum tẽdit. Hoc ergo quod vobis inter alia cõtentionem excitauit, quoniam nõ attinet ad totius legis virtutem, separationem quandam & seditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquam cogens vos omnibus modis huic satis optimæ & qualiscũque sit cõsentire quæstioni: potest enim & honor Cõcilij à vobis integer custodiri, & vna atque eadẽ omnibus communio conseruari, licet aliqua in vobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam nõ omnes in omnibus idem volumus, neque vna in nobis natura versatur, aut voluntas vna cognoscitur. De diuina siquidem prouidentia vna quædam in vobis sit fides, vna prouidentia, vnus in Deo sensus. Quæ verò pro his friuolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet nõ in vnam sententiam colligantur, manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate seruata. Communis autem charitatis præcipuum sacramentum, & veritatis fides, & honor circa Deum atque religionem legis apud vos inconcusse permaneat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atq; gratia, reddite vniuerso populo vestros amplexus, vósque ipsos velut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscite. Suauiores enĩ crebro sunt amicitiæ post inimicitiarum caussas ad cõcordiam restitutę. Reddite ergo mihi tranquillos dies noctésque securas, vt quædam iucũditas puri luminis, & vitæ iam quietæ apud me lætitia conseruetur, alioquin fuerit necessitas ingemendi & semper lachrymis ingrauari, & neque seculum libenter ferre viuendi. Dei nanque populos, id est, cõfamulos meos, sic iniustè & noxia vestri contẽtione diuisos, congregari iam tempus est. Vt autem huiusmodi tristitiæ meæ magnitudinem sentiatis, audite: Pridem veniens ad Nicomediensem ciuitatem, repente ad Oriẽtem pergere festinabam. Cúmque ad vos tẽderem, & plurima iam parte vobiscum essem, huius rei nuntio sum retentus, ne oculis videre compellerer, quæ impossibile iudicabam ad sensum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iam mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas cõtentione clausistis alterutra, velocitérque mihi concedite, vósque ipsos & alios vniuersos populos videre lætos, & pro communi omnium cõcordia ac libertate, debitam gratiarum actionem fauorabilibus eloquiis Deo persoluere.

Signum cõmunionis.

Quod tam pro Ariana quæstione, quàm pro paschæ definienda festiuitate, in Nicæa fecit Constantinus celebrari concilium. CAP. XXI.

ALexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nũc admonendo hæc scripsisse dignoscitur. Grauiter autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statutũ agere Paschæ festiuitatem. Tũc etenim in vrbibus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutra quidem societate diuisi nõ erãt, Iudaicè tamen festiuitatem dominicam celebrabant, & (vt assolet) splendorem Collectæ tali discretione fœdabãt. Propter vtraque igitur quietam reddere ecclesiam festinabat princeps, séque putans hoc malum posse præoccupare, antequam ad plurimos perueniret, misit virum circa se fide & vita simul insignem, & cõfessionibus priorum temporum pro dogmate cõprobatum, qui cõpacaret Ægyptios ꝓpter dogma tumultuãtes, & Orientales propter pascha discordes: fuit autem Osius Cordubæ ciuitatis episcopus. Cúmque prę-ter spem caussa procederet, & hæresis potius quã pax sperata valuisset, nihil impetrans remeauit, qui fuerat pro pace missus ecclesiarum. Tũc illud famosissimum in Nicæa concilium feruor principis excitauit, publicis asinis atque mulis, & curracibus equis, episcopos, & qui cum eis erant, ad synodum venire præcipiens.

Paschalis diei obseruationis diuersitas

Osius episcopus Cordubensis.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SECVNDVS.

A D

SOZOMENVS.

De Præsulibus ecclesiarum qui interfuerant Nicæno concilio. CAPVT PRIMVM.

An.do.327. Nicænum concilium.

COMMVNIcabāt igitur Nicæno cōcilio ex apostolicis quidem sedib9 Macarius Hierosolymitanus, Eustathius iam prę sidēs Antiochenæ apud Orontem + & Alexander Alexandriæ, quæ est apud stagnū Mariam. Iulius autē Romanus episcopus propter senectutem defuit, erántque pro eo pręsentes Vitus & Vincentius presbyteri eiusdem ecclesiæ. Super hos autem & alij plurimi boni & optimi ex diuersis gentibus conuenerunt. Alij quidem ad intelligendum & dicēdum valde idonei, scientiáque sacrorum librorum & alia eruditione disciplinati, vitæque virtute præclari. Alij verò in vtroque ꝓbatissimi viri, quorum vtile iudico etiam nomina memorare.

B *† fluuium Sitæ.*

THEODORITVS.

Iacobus episcopus Antiochiæ Mygdonicæ.

Tanquam stigmata domini Iesu in corpore circunferentium secundum sacrum apostolum. Erat enim Iacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri & Assyrij Nisibin appellant, qui mortuos resuscitauit, viuos curauit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluū arbitror huic operi rursus inserere, + quæ in Deo amabili historia latius enarraui. Paulus Neocæsaræ, qđ est castrum positum iuxta ripas Euphratis. Is enim Licinij rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitóque ferro combustas, quo fuerant nerui articulorū eius à sua mobilitate siccati atque mortificati. Alij verò dextros oculos effossos habuerunt, alij dextras suras abscissas. Vnus horum erat Paphnutius Ægyptius. Et absolutè videbatur ibi populus athletarum Christi & martyrum in vno loco cōgregatorum. De quibus & Eusebius Pamphyli tertio libro in Constantini vita hæc ita dicit.

C *† quæ in historia Philotheos inscripta.* *Paulus Neocæsariensis.*

SOCRATES, EX EVSEBIO.

Lib. 3. de vita Constantini.

Patres Nicænæ synodi.

Cunctarum igitur ecclesiarum quæ totam Europam, Libyámque & Asiam replebant, simul erant ministrorum Dei cōgesta cacumina, vnáque orationis domus, tanquam à Deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idē. Syros simul & Cilicas, Phœnicasque & Arabes, atque Palæstinos. Inter hos & Ægyptios, Thebæos, Libyas, necnō & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad cōcilium venit episcopus. Verum nec Scytha defuit ex eorum choro, Pontúsque & Asia, Phrygia & Pamphilia, viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces & Macedones, Achiui & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipse autem Hispanorum valde famosus Osius vnus erat & simul plurimis assidebat. De regia verò ciuitate Præsul Alexander propter senectutem defuit, presbyteri verò præsentes locum eius implebant. Talem itaque solus à seculo vnus Imperator Constantinus Christo coronam vinculo pacis exornans, suo saluatori de victoria inimicorum & hostium Deo + docibilem dedicauit, gratiarum actionis imaginem secūdum nos apostolica plausione cōstituēs. Tūc igitur ille sermo completus est: Collectos ex omnibus gentibus quæ sub cœlo sunt viros religiosos, inter quos erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæā & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Libyæ circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi & Proselyti, Cretes & Arabes. Veruntamen hoc illis deerat, quod non (sicut isti) omnes ex Dei ministris vndiq; cōsistebant. In præsenti siquidem choro multitudo erat episcoporū numerum trecentorum excedēs, sequentibus eos presbyteris ac diaconibus & acolytis, quorum numerus nō poterat comprehendi. Ministrorum verò Dei, alij sapientiæ sermone fulgebant, alij continentia vitæ & patientia coruscabant, alij verò medio modo horum virtutibus ornabatur. Erant igitur inter eos alij temporis honorati longitudine, alij iuuentute & animi robore præmicantes, qui nuper venerant ad huius ministerij cursum. Quibus videlicet & omnibus Imperator diebus singulis cibaria largissimè ordinarat expendi. Hæc itaque de his qui ibi collecti sunt, Pamphili recitauit Eusebius. Cúmque celebrasset Imperator victricem cōtra Licinium festiuitatem & ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter episcopos, Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spyridion Cyprius. Cuius autem rei caussa horum meminerim, postea sum dicturus.

Osius Cordubensis episcopus.

E *† decorā, vel decibilē: sic legitur in vetusto codice.*

Act. 2. b

F *Cōstantinus victū suppeditauit patribus concilij.*

Conuiuia Constantini aduersus Licinium.

De libellis oblatis imperatori, & ab eo iussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani. CAP. II.

SOZOMENVS.

ADerant itaq; cum episcopis viri disputationis experti, verbi studentes prodesse cōcilio. Vt autem assolet fieri, plurimi sacerdotum tanq̃ pro caussis propriis decertare collecti, tempus se inuenisse putarunt, quo corrigeretur quod contristabat eos, & de quibus alium vnusquisque fortè culpabat, libellum offerēs principi, quæ in eo fuerant

A rant commiſſa, narrabat. Cúmque hoc quotidie facilè accideret, pręcepit Imperator certo die ſingulos de quibus alius alium culparet, facere manifeſtum. Cúmque dies conſtituta veniſſet, libellos oblatos ſuſcipiens: Hæ quidem accuſationes, inquit, tempus habebunt proprium, id eſt, diem magni iudicij, iudicem verò illum, qui tunc futurus eſt omnibus iudicare. Mihi ergo homini conſtituto, de huiuſmodi rebus non licet habere auditorium, ſacerdotum ſcilicet accuſantium & ſimul accuſatorum, quos minimè conuenit tales debere mõſtrari, qui iudicentur ab aliis. Age nunc imitantes diuinam clementiam in alterutrorum veniam accuſationes aboleamus alterutras, & de his quæ ad fidem pertinent agere ſtudeamus, cuius huc gratia venimus. Hæc ſiquidem Imperator dicens, vniuſcuiuſque ſcripturam vt aboleret libellos iuſsit ardere, diémque diffiniuit, qua ſolui quę erant dubia, conueniret. Ante conſtitutum verò diem conueniente s apud ſemetipſos epiſcopi, euocauerunt Arium, & propoſitis in commune ſuis opinionibus diſputabant. Cúmque, vt aſſolet, ad

Cõſtantinus volebat iudicare de cauſis ſacerdotũ.

B diuerſas quæſtiones cauſſa traheretur, alij quidem ſuadebant nihil innouandum circa antiquam fidei traditionem, & maximè quando morum ſimplicitas ſine perſcrutatione traderetur, accedentibus ad fidei ſacramentum. Alij verò reſpondebant, non oportere ſine examinatione ſequi ſententias antiquorum. Plurimi verò tunc cõuenientium epiſcoporum & ſequentium eos clericorũ, ſcientes diſputare, huiuſmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & Imperatori, atque his qui circa eum erant, noti ſunt facti. Ex illo enim & Athanaſius tunc diaconus exiſtens, dum cum Alexandro eſſet epiſcopo, huius ſtudij pars eſſe maxima videbatur, necnon & quidam Græcorum philoſophorũ opportunè harum diſputationũ quæſtione participati ſunt: alij quidem quale eſſet hoc dogma ſtudentes agnoſcere: alij verò nuper inchoante Græcorum religione deperire, Chriſtianis infenſi, dogmatis ſacraméta ad verborum certamina protrahebant, ita vt contra ſe ſeditiones exercerent, certamináque ſibimet inferrent, & ſępius ex aduerſo contenderent.

Athanaſius diſputator. Græcos vocat Gentiles.

C

SOCRATES.

De Laico ſimplici confeſſore virum dialectum ſuperante, & de ſene ſimplici, Philoſopho Chriſtianum dogma pandente. CAP. III.

CVmque plurimi diſputationis delectatione traherentur, vnus quidam ex confeſſoribus laicis ſimplicẽ habens ſenſum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Chriſtus & Apoſtoli non nobis artẽ Dialecticam tradiderunt, vanámque verborum fallaciam, ſed puram ſcientiam fide & bonis operibus obſeruandam. Hæc dicente iuuene & animo ſene, præſentes quidem mirati ſunt, dictúmq; probauerũt. Dialectici verò ſatisfactione ſuſcepta, ceſſarunt, rationem videlicet ſimplicem veritatis audientes.

In dialecticos.

SOZOMENVS.

Fertur enim & aliud: dum quidam eorum magnificentia ſermonum extolleretur & illuderet ſacerdotibus, non pertulit eius faſtum quidam ſenex ſimplex & innocens ac probatiſsimus confeſſorum, ſed acceſsit aduerſus eum proferre ſermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem & ſimplicem ſcientibus confeſſorem, riſum mouit, maturioribus verò formidinem, prouidẽtibus, ne à viro verbis artifice deduceretur ad riſum: verũtamen cedentibus vt quod vellet ediceret, reſiſtere nanque ei cum talis eſſet nimium verebantur: In nomine, inquit, IESV CHRISTI, ô philoſophe, audi dogmata veritatis: Vnus eſt Deus cœli & terræ, omniúmque viſibilium & inuiſibilium creator, qui hæc omnia verbi ſui virtute fecit, & ſpiritus ſui ſanctitate firmauit. Hoc itaque verbũ quod nos, inquit, filiũ Dei nominamus, habita miſericordia ſuper homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, paſſus ex muliere naſci, & cum hominibus conuerſari, & mori pro eis, veniétque denuò iudicaturus ſingulorum vitam. Hæc ita ſe habere ſine perſcrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare quærens deſtruere ea quæ fide percepim⁹. Noli inueſtigare modũ, quo fieri hęc, aut nõ fieri potuerint. Si enim credis cõſulenti mihi, ad iſta reſponde. Obſtupefactus verò Philoſophus, credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione perſoluens, eadem quæ ſenior æquè ſectatus eſt, & prioribus cõſectatoribus vt vnanimes ſibimet eſſent perſuadebat, nõ improuidè mutatum ſe iurans, ſed ineffabili quadam virtute ad Chriſtianitatem protinus inuitatum.

D

Chriſtianus idiota Philoſopho Chriſti religionẽ perſuadet.

E

Quomodo in conflictu Alexander Conſtantinopoleos fecerit philoſophum obmuteſcere Paganorum.
CAPVT. IIII.

DIcitur autem proximum huic miraculo, quiddam geſtum per Alexandrum Conſtantinopolitanæ ciuitatis epiſcopum. Cùm enim veniſſet Imperator Conſtantinus Byzantium, adeuntes eũ quidam philoſophi, querebantur quaſi nõ Deum coleret vt deceret, & circa ſacra nouitates exerceret, nouam in republica introducendo culturam, præter ea quæ eius maioribus viſa ſunt, & Græcorum Romanorúmq; principibus quos habuerunt, tranſacta ſecula, placuerunt: volebántque cum Alexandro epiſcopo diſputare de dogmate. Ille verò huiuſmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate confidens. Fuit enim vir magnus, & cõuerſatione mirandus. Cúmque certamen Imperatore præcipiente ſuſcepiſſet, cõueniſſentque philoſophi, omnibus loqui volẽtibus, vt vnum ex ſe quem vellet eligerent poſtulauit ſanctę memoriæ pater noſter Alexander, cæteros verò quicunq; eſſent, ſilentium tenere præcepit, & tantũmodo his quæ ab vtroque dicerentur, intendere. Suſcipiente autẽ vno eorum diſputationis vniuerſæ negotiũ, ad Philoſophũ ſanctus Alexãder: In nomine, inquit, Ieſu Chriſti impero tibi ne loquaris. Et vnà cũ eius ſermone opus impletũ eſt. Repente nanque ille homo vt ſermonem audiuit, obligato ore conticuit. Putáſne iuſtum fuit cõſyderare, vtrum maius hoc miraculũ videretur, vt homo & quidem Philoſophus, ſic facilè officium locutionis amitteret, an certè vt lapis violẽ-

F

Alexander melior quã doctior.

Alexander philoſopho ſilentium imperat per miraculum.

A tia verbi manu diuideretur? quod quidam aiunt Iulianum fecisse Chaldæum. Et hæc quidem sic acta referuntur.

THEODORITVS.

De prima sessione episcoporum in Nicæno palatio, & de abdicatione Arij. CAP. V.

Sessiones in Nicæno cōcilio & de Arij dogmate.

INterea sacerdotes sæpe cōuenientes Arium ad medium deducebant, subtilémque examinationem de eius propositionibus agitabant. Temere enim in qualibet parte metuebant proferre sententiam. Hæc itaque sacra & venerabilis turba, à permixtione aduersariorum non videbatur aliena. Erant enim inter eos quidā, pauci quidem, sed callidi, & breuia imitantes, celantésque calliditatem, & Arij blasphemiam nō defendentes apertè. Cōuenientibus igitur vniuersis, maximam domum præparauit in Regalibus Imperator, sedes & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerēt ordini sacerdotum: ita decentem præparans eis ho-
B norem, inuitauit ingredi, & de præsentibus habere concilium. Introiuit autem & ipse princeps vltimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinē habens, & mirabilem speciem, mirabiliorémque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore verò sede quàm aliis posita, in medio eorum sedit, primò tamē petens sibi hoc episcoporum iussione concedi. Tum cum eo resedit sacratissimus ille chorus. Primus itaque magnus Eustathius Antiochenæ sortitus ecclesiæ Præsulatum (nam Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorem iam transierat vitam. Et hūc venerabilem virum, etiam nolentem ad regimen eius ecclesiæ decreto communi pōtifices ac sacerdotes, & omnis populus Christianus venire cōpulerat.) Is ergo præconiorum floribus caput principis exornauit, & studio eius quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit. Post hūc autem Eusebius cognomine Pamphili. Quibus iam reticentibus, celeberrimus Imperator protulit de vnanimitate concordiáque sermones, tyrannorum eis crudelitatem
C rememorans, & honorabilem pacem quæ sub eo est collata diuinitus: simul & quia pessimū & valde crudele videretur, vt destructis hostib⁹, nullóque præsumentē resistere, sacerdotes alterutros iacularentur atque confunderent, & impiis atque sine Deo personis delectationem risúmque præberent: cum vtique de diuinis tractarent rebus, & sancti spiritus doctrinam in scriptis haberent: Euangelici enim libri sunt, inquit, & Apostolici, antiquorúmq; prophetarum sanctiones, quæ nos erudiunt quid de sacra lege sapiamus: Expellentes igitur hostile certamen ex verbis diuinitus inspiratis, solutionem quæstionum mēte percipiamus. Hæc & his similia, tanquam filius amator patris, sacerdotibus veluti patribus offerebat. Apostolicorum dogmatum studens conciliare cōcordiam. Concilij verò plurima pars his quę dicebātur obediebat, & inter alterutros vnanimitatem & dogmatum salubritatem libenter amplectebatur. Pauci verò quidam, quorum iam meminimus, & super illos Minophantus Ephesius, & Scythopolites Patrophylus, Theogonius Nicænus episcopus, & Narcissus Neroniadis, quæ est secundæ Ci-

Eustathius.

Cōstātinus ad patres cōcilij.

Euangelici & Apostolici, Propheticiq; libri.

liciæ vrbs, quam nunc Irenopolim vocant. Et cū D his Theonas Marmaritanus, & Ptolemaidis Ægypti Secūdus, Apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cùm lecta fuisset ab vniuersis, repente disrupta est, & adultera fraudulentáque pronunciata. Turba siquidē & tumultu contra eos ab omnibus habitis, cunctísque proditionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, & primi Arium abdicarunt, excepto Secundo & Theona. Cùm ergo fuisset impius ille destructus, concorditer vniuersi fidem gloriámque dictantes, quæ hactenus in ecclesiis permanet, & subscriptionibus roborantes soluêre concilium. Dolose tamen & nō salubriter prædicti viri in fidei termino consenserunt, vt testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quàm quæ ab ipsis conscripta noscuntur.

Arius damnatur.

Relatio Eustathij Antiocheni de Nicæno concilio. CAPVT VI. E

EVstathius itaque Antiochenus episcopus, cuius primitus memini, hæc de eis retulit, docēs quæ facta sunt, eorúmque redarguens blasphemiam, vbi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium: Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua. Pergo itaque iam hinc etiam ad ea quæ gesta sunt. Cùm igitur propter hæc synodus maxima in Nicęam venisset vrbem, & quæreretur fidei modus, aperta quidem impudentia Eusebius blasphemiæ scripturam protulit, quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem caussa diuisionis audientibus irrogauit, confusionem tamen incurabilem suo prouidit autori. Cúmque officina capta fuisset, indubitanter Eusebij, disrupta iniquitatis scriptura in cōspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis, compescuerunt omnes iustam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato in idem tanto concilio pellerentur, exilientes anathematizauerunt interdictum Arij dogma concorditer subscribentes literis, suáque F manu consentientes, & similiter se sicut omnis synodus, sapere profitentes. Cúmque præsulibus (vt ita dicam) mala calliditatis arte prąualuissent, qui magis debuerant agere pœnitentiam, tunc quidem latenter, postea verò clarè damnatas cœperunt allegare sententias, sæpe ponentes insidias eis quibus videbantur esse conuicti, volentésque zizaniorum germina + radicare. Et tunc timentes declinantésque tanti concilij cognitores, occultè postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse præualere contra sacram adorandámque legē, euangelicámque doctrinam. Nam licet ad modicum roborentur, rursus fortiter & magnificè deuincuntur, secundum prophetam gloriosæ vocis Esaiam. Hæc itaque magnus Eustathius.

Eustathius Antiochenus

Prouerb. 8.c

Eusebius Nicomediensis fautor Arij.

Ariani ex metu subscribunt.

† plantare.

Relatio Athanasij ad Aphros. CAPVT VII.

HVius autem concertator & veritatis propugnaculi turris Athanasius successor Alexādri

Athanasius ad Aphros

A celeberrimi præsulis, quando scripsit ad Aphros, etiam hæc adiecit: Conuenientes enim episcopi studuerũt verba quidem impietatis ab Arianis inuenta perimere, hoc est, ex non existentibus, & quod dicebant, creaturam & facturam filium: &, fuit aliquando, quando non fuit: &, quia mutabilis est naturæ. Scripturarum verò manifestas posuere dictiones, quia ex Deo filius naturaliter vnigenitus est, verbum, virtus, sapientia sola patris, Deus verus, sicut Ioannes ait. Et sicut scripsit Paulus, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ docens esse filium patris. Qui verò circa Eusebium erant, propria tracti væsania loquebantur alterutris, & dicebant: Consentiamus, nam & nos ex DEO sumus. Vnus enim DEVS ex quo omnia: &, Vetera transierunt: ecce omnia noua ex DEO sunt facta. Cogitabant autẽ & illud quod in Pastore conscriptum est: Primum omnium crede, quia vnus est DEVS, qui creauit vniuersa atque perfecit, & cõstituit ex non extante vt sint. Porrò alij episcopi malitiam videntes illorum, & pessimam impietatis artem, apertius &, vt ita dicatur, manifestius dixerunt ex DEO, id est, conscripserunt ex substantia patris esse filium. Vt creaturę quidẽ, eò quòd non habeant à semetipsis vt sint, sed habeant principium existendi, dicantur à DEO: filius autem solus proprius ex substantia credantur patris. Hoc enim proprium vnigeniti est, & veri verbi patris. Hæc itaq; fuit occasio, vt ex substantia diceretur patris. Rursus autem requirentibus episcopis paucos eorum qui Ariani esse putabantur, an dicerẽt filium non esse creaturam, sed virtutem & sapientiam solam patris, & imaginem sempiternam, & indissimilem per omnia patri ac DEVM verum, capti sunt qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc veniunt etiam ad nos: Nam & nos, inquiunt, imago & gloria dicimur Dei. De nobis enim & dicitur & dictum est: Semper enim nos qui viuimus, & virtutes multæ sunt, & egressa quidem est omnis virtus DEI ex terra Ægypti. † Campa quoque & locusta dicitur virtus magna, & rursus: Dominus virtutũ nobiscum. Sed etiam proprij nos Dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres vocauit nos. Si autem & verum Deum dicunt filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hęc est Arianorum corrupta mens. Sed etiam hic episcopi videntes eorum dolum, collegerunt ex scripturis splendorem, fontem, & fluuium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo videbimus lumen. Et: Ego & pater vnum sumus. Et clarius iam ac breuiter conscripserunt cõsubstantialem patri filium. Omnia nanque prædicta hanc significationem habẽt. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc nõ fuissent ex scripturarum autoritate prolata, per eos quoque inanis esse cõuincitur. Ex non scripto nanque ipsi impiè proferentes, quippe quod nusquam penitus inuenitur, ex non extantibus: &, fuit aliquando, quando nõ fuit, alios culpant: propterea ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis damnati sunt. Ipsi nanque veluti de stercore † reperientes, hæc verè de terra locuti sunt. Verũ episcopi non sibimet adinuenientes verba, sed habẽtes hæc à patribus, testimonia conscripserunt. Veteres enim sacerdotes ante eos, penè centum triginta magnę Romæ ciuitatisque nostræ, accusauerunt omnes qui dicũt facturam aut creaturam esse filium, & nõ consubstantialem patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis episcopus, qui primum defendebat Arianorum sectam, nouissimè verò subscripsit Nicæno concilio. Scripsit autem & ciuibus suis, confirmans quia & antiquorum aliquos doctos & illustres episcopos & conscriptores agnouisset, nomine cõsubstãtialitatis vsos in patris & filij deitate. Isti ergo concilium metuentes, expositæ fidei cõsenserunt, secundum Prophetæ increpationem, dicentis: Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum longe est à me. Theonas autem & Secundus nolentes adquiescere, condemnati sunt. Postea verò in concilium venientes, viginti conscripserunt de cõuersatione ecclesiastica sanctiones. D

Hebr. 1. a

Libellus Pastoris, qui etiamnum extat.

B

Ex Deo, id est, ex substãtia.

† Erucà.
Psal. 45. c

C

Psal. 35. c
Ioan. 10. f

† repentes.

Mat. 15. a & Mar. 7

SOCRATES.

De Sabino Macedonianorum episcopo.
CAPVT VIII.

E

Sabino itaque nõ credamus, qui eos idiotas vocauit & ĩperitos. Sabinus enĩ Heracleiæ Thracensis Macedonianorum episcopus, habita congestione eorum, quæ per diuersa concilia sacerdotũ ex scripto prolata sunt eis qui in Nicæa conuenerunt, velut idiotis & simplicibus derogauit, non sentiens quoniam & ipsi Eusebio cum multa probatione profitenti fidem, velut idiotæ noscitur derogare. Et aliqua quidem volens præteriit, aliqua verò mitigauit, cuncta tamen secundũ propriam sumpsit intentionem. Et laudat quidem tãquam fide dignum testem Eusebium Pamphili, laudat simul & principem, tanquam ea quæ sunt Christianorum dogmatizãtem. Culpat autem expositam in Nicæa fidem, tanquam ab idiotis & nihil scientibus traditam: & quem velut sapientem & sine mendacio testem vocare cõsueuit, eius voces sponte contemnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris Dei Nicæ cõuenientibus, alij quidem sapientiæ sermone micuerunt, alij continentia vitæ laudati sunt: & quoniam Imperator præsens omnes ad vnitatem suam concordes & consectatores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Eusebij atque consortum eorum sibimet agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Cõcordia ergo fidei à magno in Nicæa prolatæ concilio, ab Eusebio clara voce laudata, hæc est. F

Eusebius Cæsariensis.

De fide Nicæni concilij. *CAP. IX.*

Credimus in vnum DEVM patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliúmque factorem. Et in vnum dominum IESVM CHRISTVM filium Dei natum ex patre, vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo verò, natum nõ factum, consubstantialem patri, per quẽ omnia facta sunt, & quę in cœlo, & quę in terra. Qui ꝓpter nos homines & propter nostrã salutẽ descẽdit, & incarnatus & homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos & venturus est iudicare viuos & mortuos: Et in spiri

Fides Nicæni concilij.

A tum sanctum. Dicentes autem: Erat, quando non erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex nō extantibus factus est: aut, ex altera substantia vel essentia dicentes esse: aut, creatum aut cōuertibilem filium Dei, hos tales anathematizat catholica & Apostolica ecclesia. Hanc venerabilem fidem, trecenti quidem decem & octo & agnouerunt & amplexi sunt. Et (sicut ait Eusebius) cōsonantes & vnanimes in scriptis explanauerunt. Quinque verò solummodo nō receperunt, verbum consubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomediæ Præsul, Theogonius Nicenus, Maris Chalcedonensis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicētes consubstantiale esse quod ex alíquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plātatione quidem, sicut ex radice germen: ex decursione verò, sicut paterni filij: ex partitione autem, sicut ex massa aurea anuli duo vel tres. Secundum nullum autem horum, inquiunt, & filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide nō esse consentiendum. Plurimum siquidem verbo consub- B stantialitatis derogantes prædicti viri, in Ariana depositione subscribere noluerunt. Ideóque synodus Arium, & consectatores eius anathematizauit omnes, adiiciētes neque accedere eū in Alexandriam. Præceptúmque principis repente eundem Arium & qui circa Eusebiū, & Theogoniū, & qui cum eis, exilio deportauit.

Ariani qui nolebant ὁμοούσιο vocē recipere.

Quomodo Eusebius & Theogonius dato pœnitentiæ libello recepti sunt. CAP. X.

EVsebius igitur & Theogonius post modicum tempus exilij, libellum pœnitentiæ porrigentes, in fide Cōsubstantialis cōsenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in synodo Eusebius cognomine Pamphili & Cæsaræ Palæstinæ sortitus episcopatum, paululum animaduertens atque consyderans, vtrum oporteret suscipi terminum fidei, vnà cum aliis omnibus, hoc est, vniuersa multitudine cōsensit atque subscripsit, necnon & populo sub sua diœcesi constituto scripsit terminum fidei, & vbique destinauit, sermo- C nem subtiliter consubstantialis interpretatus, vt nequaquam penitus suspitionem aduersam de eo quisquam habere potuerit. Sunt autem quæ ab ipso Eusebio conscripta sunt huiusmodi verba.

Epistola Eusebij Pamphili de fide Niceni Concilij ad Palæstinos. CAP. XI.

Eusebi⁹ Caesarien. ὁμοούσιο vocabulū subtiliter interpretatur. Matt. 28.d

ARbitramur & vos dilectissimi etiam aliunde didicisse, fama consueta præcurrere perfectum de his quæ gesta sunt sermonem. Sed ne ex huiusmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, necessariò misimus vobis primū quidem scripturam à nobis de fide ꝓpositam. Nam & Dominus noster ad prædicandū discipulos suos mittens, ait: Eūtes docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. De quib⁹ & affirmamus ita habere & ita sapere, sed etiam dudum sic habuisse & ita sapuisse, & vsque ad mortem pro hac instare fide, anathematizantes omnē sine Deo hęresim, hęc omnia ex corde sapuisse & anima, ex quo nouimus nosmetipsos, & nunc sapere & dicere coram omnipotente Deo & domino nostro Iesu Christo cū veritate testamur, ostē- D suri probationibus & satisfacturi vobis, quia & præteritis temporibus ita credidimus & prædicauimus. Hac autem à nobis exposita fide, nulli relictus est resistendi locus. Sed & ipse primus Deo amabilis Imperator noster, rectissimè eam habere testatus est, & sic etiam se professus est sapere: & in hac omnes cōsentire & subscribere, & in his dogmatibus cōcordare præcepit, vno solummodo scripto & insertō cōsubstātialis verbo. Quòd etiam ipse interpretabatur, dicens, quia nō secundum corporeas passiones cōsubstantialis dicitur, neq; secundum diuisionem, neque secundū quandam decisionem ex patre subsistere. Nō enim posse naturam sine materia intelligibilem incorporeámq; corporalem aliquam subsistere passionē, sed sacris quibusdam ineffabilibúsque rationibus magis intelligendam. Et sapiētissimus quidem atque piissimus Imperator ita philosophabatur. Fidei ergo explanatione dictata, quemadmodum ab eis dictum sit ex substantia patris, & patri consubstantialem nō est sine examinatione derelictum. E Cōsultationes enim & responsiones deinde mouebantur, & mens perscrutabatur dictorum sensum. Et hoc ergo quod aiebāt de substantia cōstabat apud eos significatiuum quidem esse ex patre, non tamen tanquam partem esse patris. Propterea nobis quoque videbatur bene se habere, vt mente cōsentiremus piæ doctrinę dictanti ex patre filium esse, nō tamen partem eius esse substantiæ. Quapropter & nos mente consensimus, neq; vocem Cōsubstantialis refutantes, posita prę oculis nostris pacis intentione, & ab intellectu rectissimo nō cadentes. Secundum hoc etiam natum & nō factum suscepimus: quoniam factum commune esse dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per filium, quarum nihil simile habere filium cōfitemur & prædicamus. Vnde nō eum esse facturam dicimus, quod cōgruit his quæ per eum facta noscuntur, sed superius quam facturæ, totius esse substantię, quam ex patre natam diuina docere videntur eloquia, modo quidem generationis inenarrabili & incogitabili existēte vniuersæ naturæ factę. Sic autē & cōsubstantialem esse patri filium ratio examinata cognoscit, nō secundū corporum modum, neque mortalibus animalibus ꝓximum. F Nam neque per diuisionem substātię, neque perfectionē aut mutationem paternę substātiæ vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura patris extranea est. Sed prędicandū est esse consubstantialē patri filiū, eò ꝙ nullam æqualitatē ad creaturas factas Dei filius habeat, sed soli patri genitori per omnem modum sit similis, & nō sit ex alia qualibet substantia vel essentia, sed ex patris. Quod etiam ipsum hoc modo interpretatum bene se habere visum est ad consentiendum: quoniam & priscorum episcopos aliquos conscriptores eloquentes & nobiles agnouimus in patris & filij θεολογία (id est, diuina ratiocinatione) nomine cōsubstantialis vsos. Hæc itaque de exposita fide sint dicta, in qua vniuersi consensimus, nō sine animaduersione, sed secundū sensus expositos coram ipso Deo amabili examinatore imperatore & prędictis rationibus cōcordantes anathematismū post fidem in eis prolatum sine tristitia esse credimus, eò ꝙ nō scriptis vti vocibus ꝓhiberēt. Vndę

De substantia.

A penè omnis facta est confusio & indisciplinatio cunctis ecclesiis. Nulla siquidē scriptura diuinitus inspirata dicēte, ex nō extātibus: aut fuit aliquādo quando non fuit, & reliquis quæ proferebāt, irrationabile nobis visum est hæc dicere vel docere. Quoniam neque priore tempore huiusmodi consueuimus vti sermonibus. Hæc vobis necessariò scripsimus dilectisimi, iudicium nostræ examinationis ac consensum vobis significantes. Et quàm rationabiliter tunc quidem, quoniam nos scripta quædam modis aliis offendebant. Postea verò indubitatè ea quę erant, sine contristatione suscepimus. Quapropter magnanimiter nobis sensum verborum discutientibus, placuit concordare in his quæ à nobisipsis in fidei expositione confessa sunt.

Hæc itaque Eusebius Pamphili in Cæsariam Palæstinæ, literis explanauit. Alexandrinæ verò ecclesiæ, Ægyptiacis, & Libyæ, & Pētapoleos, & quę vicinæ sunt, hæc scripsit communi decreto Concilium.

B *THEODORITVS.*

Epistola Nicæni concilij ad Alexandrinum & Aegyptum destinata. CAP. XII.

SANCTÆ MAGNÆQVE DEI GRAtia Alexandrinæ ecclesię, & dilectisimis fratribus per Ægyptum, & Libyam, & Pentapolim constitutis, congregati & magnam sanctámque synodum Nicææ celebrantes episcopi in Domino salutem.

Literæ Nicenæ synodi ad Alexandrinos & Aegyptios.

QVoniam Dei gratia & Deo amantisimi principis nostri Cōstant. cōgregātis nos in vrbe prædicta ex prouinciis diuersis & ciuitatibus, magna sanctáque synodus celebrata est, omnimodis necessario visum est, ab hoc sacro sanctóque concilio, etiam ad vos literas destinari, vt noueritis quæ quidem mota & examinata, quæ verò placuerint atque firmata sint. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia & iniqua & sine deo dogmata Arij, atque consentientium, sub præsentia Deo

Arius cum suis sectatoribus dānatus

C amantisimi Imperatoris nostri Constantini, & omnium decreto complacuit anathematizari impiam eius sectam, & iniqua & sine Deo verba, simul & nomina quibus vtebatur, filium Dei blasphemans & dicens ex non extantibus esse. Et iterum: Fuit aliquando, quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? & pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem filium Dei dicentis, & creaturam nominātis eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua & anilia, & blasphema anathematizauit sanctum & vniuersale concilium, & nec vsque ad auditum impię sectæ atq; furoris huius, aut intellectum iniquorum sensum accommodauit. Ea quidem quæ de illis gesta sunt, qualem terminum habuerint, omnia iam aut audistis, aut audietis, ne nos fortè videamur viro obloqui, propter delictum suum improperia digna portanti. Tantum enim valuit eius impietas, vt etiam Theonas Marmaricenus, & Secundus Ptolemaidis ea † potirentur. Idem enim & illi damnati sunt. Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidē malas sectas, & blasphe-

† vterentur.

mias, & discordiam, & audaciam personarum, & D diuisionem prædicta commotione destruens liberauit Ægyptum, relinquebantur autem quæ per petulantiam Melitij gesta sunt, & eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint synodo, vobis insinuamus charisimi fratres. Placuit ergo Melitium quidem clementi concilio (dū subtili veráq; ratione nullam veniā mereretur) manere quidē in propria ciuitate, nullā verò omnimodis habere potestatem, neq; eligendi, neque ordinādi, nec in prouincia, nec in qualibet ciuitate videri, purúmque nomē tantummodò possidere. Eos autem qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere honorem & ministerium, vt tamen sequentes sint modis omnibus vniuersorum in singulis parœciis & ecclesiis à charisimo comministro nostro Alexandro consecratorū: & vt his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorum præferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatem ecclesiæ catholicæ Præsulis Alexandri. Gratia nanque Dei & orationibus vestris in nullo schismate repertos, sed E sine macula in Catholica & Apostolica Ecclesia permanentes, dignum est potestatem habere & eligendi quemlibet, & nomine eorum dandi, qui clero sint digni: & absolutè facere omnia secundum legem & sanctiones ecclesiæ. Si quem verò contigerit requiescere in ecclesia, tunc prouehi in honorē defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodò si videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul & designante maximæ Alexandriæ ciuitatis episcopo. Hoc itaque aliis quidem concessum est omnibus. In persona verò Melitij nequaquam eadem placuerunt propter priorem indisciplinationem eius, & procacitates eius, ac petulantiæ voluntatem, ne vlla daretur autoritas vel potestas homini, qui posset rursus easdem indisciplinationes instruere. Hæc sunt præcipua & competentia Ægypto, & sanctissimæ Alexandrinorum ecclesiæ. Si quid autem aliud ordinatum est aut dogmatizatum, præsente domino atque charisimo comministro & fratre nostro Alexādro, ipse præsens vobis poterit subtilius aperire, tanquam autor gestorum, & communicator existens. Euangelizamus autem vobis F & de consonantia sanctisimi paschæ, quia vestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita vt omnes Orientales fratres, qui cum Iudæis primitus celebrabant, consonè cum Romanis & vobiscum, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exultantes itaque in his quæ gesta sunt, & in communi pace atque concordia, & in eo quod omnis radicitus hæresis est auulsa, cum maiori honore & ampliori charitate suscipite comministrum nostrum, vestrum pontificem Alexandrum, qui nos præsentia sua lætificauit, tantúmque laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit. Orate simul & pro nobis omnibus, vt quæ bene placuerunt, firma permaneant per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, secundum bonam voluntatem facta (sicut credimus) DEI & patris in spiritu sancto, cui est gloria in secula. Amen.

Melitio potestas episcopalis adempta.

Nota antiquū morem

De obseruatione paschæ

A TRINITAS CONSVBSTANTIALIS & æterna.

SOCRATES.

Quod Nouatianorum episcopum Acesium euocarit Constantinus ad concilium. CAP. XIII.

EX hac igitur epistola synodi manifestum est, quòd non solùm Arium & consortes eius anathematizauerint, sed etiam verba sectæ ipsius: Et quod de pascha cõcordantes, hæresiarcham Melitium susceperint. Mouet autem me feruor imperatoris, etiam ex alia re eius voluntatis habere memoriam, & quemadmodum pro concordia cogitabat. Habens enim prouidentiam pacis ecclesiarum, vocauit ad synodum & Acesium Nouatianorum religionis episcopum. Postquam ergo scripta & subscripta est à concilio fidei definitio, requisiuit imperator Acesium, an & ipse consentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At
B ille: Nihil, inquit, noui ô Imperator synodus definiuit. Sic enim olim & à temporibus Apostolorũ ipse percepi, & terminum fidei, & tempus Paschalis festiuitatis. Porrò denuò Imperatore requirente: Cur ergo te à communione separas? Ille ea quę sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicauit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium, quòd non oporteat eos, qui post baptisma peccant, peccato quod ad mortem esse scripturæ diuinæ pronuntiant, communicatione sacramentorum fieri dignos: sed inuitandos quidem ad pœnitentiam, spem verò remissionis non à sacerdotibus, sed à Deo solummodo sustinere, qui potestatẽ habet peccata remittere. Hæc cùm dixisset Acesius, imperator ait: O Acesi, pone scalam, & si potes ascende solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alij dixerũt. Ego verò audiui à viro nequaquam mẽtiente, qui & valde senex erat, & tanquam qui vidisset ea quæ fuerãt in Concilio gesta referebat.

SOZOMENVS.

C *Quod Canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennalibus Constantini.*

CAPVT XIIII.

Canones Nicæni concilij.

SYnodus autem corrigere volens hominum vitam, & in ecclesiis commorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquis introducere legem, vt episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum cõiugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, concubitum cum propria coniuge. Suasitque concilio ne talem ponerent legem, grauem asserens esse caussam, quæ aut ipsis, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodúsq; laudauit sententiam eius, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc in vniuscuiusque voluntate, nõ in necessitate dimisit. His à concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constantini principis prouenire.

De cœlibatu sacerdotum.

Vicennalia Constantini Aug. An. do. 329.

Et est consuetudo Romanorum, vnumquodque decennium imperatorum, publica deuotione celebrare. Opportunum ergo iudicans Constantinus, inuitauit tunc ad cõuiuia synodum, & donis competentibus honorauit. Admonitósque de concordia fidei, & communi inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit vniuersis in Nicæa, scribens absentibus quæ fuerint in concilio celebrata, & inuitãs vt ab omni discordia recedẽtes, concordarẽt in exposita concilij fide, quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex consonantia tantorum & talium sacerdotum sancto Spiritu cõstituta, & post inquisitionẽ subtilissimã & animaduersionem dubitationum omnium comprobata. D

SOCRATES.

Epistola Constantini de Ario & scriptis eius. CAPVT XV.

VICTOR CONSTANTINVS MAximus Augustus, episcopis & populo. E

MAlignos & impios Arius imitatus, dignũ est vt illorum quoque suscipiat vltionem. Sicut ergo Porphyrius, diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quã in posterũ esset opprobrium, & plurima compleretur infamia: & nũc placuit Arium & cõsectatores eius vocari Porphyrianos vt quorũ mores imitati sunt, eorum vocabulo perfruantur. Super hęc autem, si qua conscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur, vt nõ solùm praua eius doctrina depereat, sed neque vlla eius possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis cõscriptiones Arij cælasse comperitur, & non repentè proferẽs, igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet vltionem. Deus vos custodiat.

THEODORITVS.

Epistola ad Eusebium Palæstinæ de confectione sacrorũ librorum & de repurgatione dominici sepulchri. F

CAPVT XVI.

VICTOR CONSTANTINVS maximus pius, Eusebio.

VT in nostri nominis ciuitate cognouim⁹, Saluatoris Dei nostri prospiciente solatio, maxima hominum multitudo sanctissimæ se dicauit ecclesiæ, vt hoc cremento valde proficiente, dignũ esse videatur etiam ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter quod visum est nostræ voluntati, ac decuit nos tuæ notum facere sapientiæ, quatenus quinquaginta mẽbranaceos codices bene cõfectos, & ad vsum habiles, ab artificibus antiquariis, & perfectè artem scientibus scribi præcipias diuinarum videlicet scripturarum, quarum maximè confectionem & vsum necessarium ecclesiis esse nosti. Missæ sunt enim literæ à nostra trãquillitate ad prouinciæ Iudicem, quatenus omnia cõfectioni eorum necessaria prębere curet. Vt enim citius codices conscripti conficiantur, erit opus di-

Publica vehicula. A ligentiæ tuæ. Nã & duo publica vehicula ad deferẽdos eos ex autoritate rescripti nostri te pcipere cõuenit. Sic enim & maximè bene conscripti vsque ad nostrum perducẽtur aspectum, vno videlicet tuæ ecclesiæ hoc exequente diacono: qui dũ ad nos venerit, experietur nostræ munificentiam pietatis. Deus te custodiat frater charissimè.

Sufficiant quidem hæc ad coniiciendum, magis autem apertè noscendum, quemadmodũ celeberrimus Imperator suum studium circa sacra constituerit: Attamen adiiciam, quæ etiam circa salutare sepulchrum gesserit. Agnoscens enim quoniã elati & circa culturam bacchantes idolorum, sepulchrum domini sordibus operuerãt, obliuione tradere cõtendentes memoriam salutarem & desuper templum ædificauerant luxuriosissimæ dæmonis, id est, Veneris, vt illic virginum cantibus insultarẽt, præcepit destrui sceleratissimum templum, ipsúmque puluerem funestis sacrificiis violatum eiici, & procul à ciuitate dispergi, deinde sacrariũ ædificari Deo, maximum atque pulchrũ: sicut de-
B signatur ex eius epistola ad Macarium ipsius ciuitatis episcopum destinata.

SOCRATES.

Libellus pœnitentiæ ab Eusebio & Theogonio datus CAPVT XVII.

EVsebius igitur & Theogoni⁹ pœnitẽtiæ libellũ summis episcopis mittẽtes ab exilio reuocati sunt Imperiali præcepto, & suas ecclesias recepẽrũt expellentes eos, qui in ipsorũ locis fuerant ordinati, id est, Eusebius Amphionem, Chrestum verò Theogonius. Cuius libelli exemplar hoc est: Dudum quidem ante iudicium cõdemnati à reuerentia vestra, patiẽter ferre, quę decreta sunt à sancto vestro cõcilio debuimus. Sed quia nimis absurdum est, cõtra nosmetipsos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem, propterea referimus, quoniam nos & in fide vnà cucurrimus & sensum examinantes de Cõsubstantialitatis sermone cũcti pacificati sumus, nequaquam sequen-
C tes hæresim, sed cõmemorãtes ad cautelam ecclesiarum, quę nostræ subueniebant menti. Et satisfacientes eis, quibus per nos suaderi debuerat, in fide subscripsimus. Anathematismo autem nõ subnotauimus, nõ tanquam fidem accusantes, sed vt velut nõ credentes talem esse eum, qui fuerat accusatus, certi de eius missis ad nos epistolis, & inter nos disputationibus habitis. Si igitur satisfactum est sancto vestro concilio, non reluctantes, sed cõsentientes decretis vestris, etiam hac cõscriptione satisfacimus vobis, nõ exilium grauiter ferentes, sed suspitionem abiicientes hęreseos. Si enim dignamini nunc in vultu vestro nos recipere, habebitis in omnibus cõsonantes & vestra sequentes pariter cõstituta, quando etiam eum qui in his accusatus est, placuit vestræ reuerentiæ clementiam promereri atque reuocari. Absurdũ nãque est, si is qui putatur esse reus, reuocatur ad satisfaciendum in quibus ei derogabatur, vt nos cõtra nosmetipsos præbeamus per taciturnitatẽ increpationis † iudicium. Dignamini ergo sicut cõuenit vestræ venerationi, & Deo amantissimum principem cõmonere, & preces tractare nostras,

Libellus pœnitentiæ quẽ Eusebius Nicomediensis & Theogonius ad episcopos miserunt.

† indicium.

& velociter de nobis quę vobis cõueniunt, cogi- D
tare. Hic quidẽ libellus est reuersionis Eusebij & Theogonij. Ex verbis autẽ eius coniicio, quia isti quidem dictatæ fidei subscripserunt, damnationi verò Arij consentire noluerunt. Ex quo & Arius ante istos reuocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur, tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex eius cogitationib⁹ quas postea molitus inuenitur, figmẽto pœnitentiæ suæ: sicut opportunè patefiet.

De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorum & ligno crucis, atque clauis quibus transfixus est dominus. CAP. XVIII.

IMperator ĩterea post Cõciliũ degebat lætus. Celebrata ergo festiuitate publica Vicennaliũ suorum, mox ad erigendas ecclesias festinus accessit. Hócque faciebat per singulas ciuitates, & in vrbe cognominis sui.

Vicennalia Cõstantini.

SOZOMENVS.

Nam cùm ei omnia prosperè cederẽt, ppriam E
voluit habitare ciuitatẽ. Veniénsque ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespontum super Aiacis tumulum, vbi Achiui contra Troiam pugnãtes habuerũt castra, ciuitatem designauit, portásque fecit quæ hacten⁹ videntur à nauigantibus. Hæc agenti, per noctem Deus apparuit, monens vt alium quæreret locum, eúmque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare iussit.

SOCRATES.

Quæ cùm prius Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eam muro circundedit. Et diuersis ornatam fabricis æquam Imperiali Romæ cõstituit. Et denominatam Cõstantinopolim, appellari secundã Romam lege firmauit, sicut lex ipsa in marmorea † platona noscitur esse cõscripta, & in Strategio iuxta equestrem statuam eius constituta. In hac quoque ciuitate duas quidem ędificauit ecclesias, quarum vnam nominauit Irenen, aliam verò appellauit Apostolorum. Nõ solùm autem sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, F
sed iam Paganorum templa destruxit. Simulachra nanque ornata pubicè in Cõstantinopolitana vrbe proposuit. Et tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, quæ cum ipso videantur aspectu superfluè referuntur.

Byzantium An. do 333. Constantinopolis.

† columna.

Interea mater Imperatoris Helena (cui cognominem vicum Drepani princeps ciuitatem dicauit Helenopolim) admonita per somnum ad Hierosolyma pperauit, & quondam Hierusalem, desertã sicut pomorũ custodiã inueniens, requisiuit sepulchrũ christi. Quod licet difficillimè, tamẽ inuenit. Ita repentè templum illud scelestissimum deiici iussit. Et palam facto domini monumento, apparuerunt circa id suffossæ tres cruces, & claui, simul & titulus, literis Hebraicis, Græcis Latinísque conscriptus: Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

Helenopolis Helena vadit Hierosolyma. Tres cruces, Claui. An. do. 325.

SOZOMENVS.

Dicitur autẽ quia iam mortuus crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:
O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est.

Sibyllæ vaticinium de ligno crucis.

A Tunc ergo quæ crux esset domini, quæ latronum, dubitare cœperũt. Proinde Macarius, ciuitatis pręsul, huiusmodi tractatu dubitationem soluit: Mulieri nanque nobilitate claræ lõga ægritudine fatigatæ vnam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem saluatoris agnouit. Mox enim vt mulierem crux attigit, passionẽ sæuissimæ ægritudinis effugauit, & fœminę salutem restituit.

THEODORITVS.

Helena clauos galeæ & freno filij sui Constan. includit. Zach. 14. d

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnoscens, de clauis quidem quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam immisit Imperatoris, filij capitis, ꝓuidentiã gerens vt iacula bellica submoueret: alios freno equino inseruit, & cautelam imperatoris agens, & veterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamauerat propheta, dicens: Et erit quod in freno est, sanctum Domino omnipotenti. Salutaris verò crucis partem quidem aliquam Regalibus distribuit.

B

SOCRATES.

Quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem vbi hæc particula seruaretur, in sua statua (sicut fertur) in fo ro Cõstãtini posita super columnam Porphyreticam deuotè condidit.

THEODORITVS.

Reliquam verò partem in argentea theca clausam ciuitatis tradidit sacerdoti. Et vndique cõgregans artifices maximas illic ornatásque ædificauit ecclesias. His ita gestis cõuiuio exhibito virginibus sacris, & ipsa ministerium ancillæ gerẽs, vltra octogesimum annum ætatis agẽs, & his similia faciens rediit ad filium. Et cum lætitia transiuit à seculo, multa filio pietatis mandata committens, nouissimis benedictionibus adimpleto.

SOCRATES,

Helena moritur. *μονοχίας. Cubitus. νειλομίτριον*

C Post hæc igitur Imperator curã maximã Christianorum habẽs, Paganorum superstitiones auersabatur: remouítque *μονομαχίας*, & suas imagines in templis poni præcepit, & Cubitum quo mensuratur Nilus nõ iam in templũ Serapidis annis singulis, sed in ecclesias portari sanciuit.

SOZOMENVS.

† ædificijs

In omnibus itaque volens similem monstrare Romæ Cõstantinopolim, frustratus non est. Nam & † corporibus & diuitiis maior effecta est. Qđ ideo prouenisse credo propter amorem Dei, quẽ ciuitas gerit & habitatorũ circa indigentes auxilium. Intantum nãque fidei creuit, vt multi quidem Iudæorum ciuium, Pagani verò penè omnes, christianam illic cõuerterentur ad fidem. In qua vrbe crescente, quo tempore religio noscitur ampliata, neque aræ, neque Pagana templa, aut sacrificia facta sunt, nisi sub Iuliano breui tempore: quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanquam nuper conditam Christi ciuitatem, Constantinus suo nomine dedicauit, multis eam & magnis exornans ecclesijs. Iuuabat diuinitas Imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia sanctæ salutarésque essent quę illic ædificabantur ecclesiæ D

De loco vbi Vesta olim colebatur, & nunc archangeli Basilica stat, & de miraculis quæ ibi pro Christi nomine celebrantur. CAP. XIX.

Michaelum locus apud Constantinopolim.

INsignis itaque locus ex illo tempore claruit peregrinis & vrbicis, vbi olim quidem Vesta colebatur, postea verò ecclesia facta est, qui locus nũc Michaëlum nuncupatur, in dextera positus parte nauigantium à Ponto Cõstantinopolim, distãs ab ea nauigio quidem stadijs ferè trigĩta & quinque: per terram verò circumeuntibus omnem sinum, vsque ad septuaginta & amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationem nũc vsque seruatam, eo quòd illic manifestè cernitur apparere Michaël diuinus Archangelus: quod etiam ego iutus eximie verum esse cõfirmo. Ostẽdit igitur hoc ita esse etiam multis alijs virtus diuina per ipsarũ rerum experimenta. Quidam enim in caussas difficiles aut ineuitabilia pericula, alij verò in lãguores aut ignotas passiones incidentes, illic supplicãtes Deo, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis & quomodo illic miracula cõtigerint, narrare longũ est. Quæ verò prouenerint Aquilino nobis noto & in caussis forẽsibus socio, partim ab eo audiẽs, partim ipse cognoscens necessario pandam. Cum eum ardentissima febris rubris choleris mota cõprehendisset, æstuanti poculum dederunt medici, quod euomuit: móxque cum vomitu diffusæ choleræ superficiem vultus eius simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, euomebat. Cúmque hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hærebat ars medicorum: & dum morti vicinus esset, iussit suis vt se ad locum hunc ducerent, credens aut illi se mori, aut languore priuari. Iacentíque per noctem diuina virtus apparẽs præcepit, vt quicquid comederet, in huiusmodi potionem tingeret, quę esset ex pipere & vino & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est: quippe cum medicis ratione medicinæ videatur esse contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Archangeli Michaelis apparitio.

E

F

Probianus.

Audiui enim & Probianum virum ĩ palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eiq; apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius verò salutis caussam, id est sacratissimam crucem nolebat adorare. Hanc habenti sentẽtiam diuina virtus apparens, signum monstrauit crucis quod erat positum in altario eius ecclesiæ. Et apertè palàm fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad vtilitatẽ humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gesta non essent, neque ab angelis sanctis, neq; à piis hominibus.

An. do. 339. De S. cruce.

De templorum destructione. CAPVT XX.

CVm itaque populi & ciuitates ad cultũ Christianitatis accederent, & cæteri pro filiis & vxoribus metuentes (ne quid mali paterentur si

A contradiceret) quieti vacaret, nudati solatio multitudinis templorum cultores & sacerdotes, simulachra apud se reposita preciosissima tradiderût, & quæ Iouis fulmina vocabantur: & per semetipsos hæc educebant ex adytis & templorum latentibus locis: quæque prius † inuisa apud cæteros erant, & solis sacerdodibus manifesta, facta sunt omnibus valde vilissima. Aliæ verò imagines & statuæ ex preciosa cõfectæ materia, igne crematę sunt, & pecuniæ publico sociatæ. Quæ verò ex ære mirabiliter facta videbantur, ad Cõstantinopolim sunt aduecta ornatus caussa, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in circo, atq; regalibus: id est, Pythia diuinatoris Apollinis, & Musæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataq; sunt ianuis templa, & alia laquearib⁹ sunt nudata, alia verò neglecta ad sordes vsque ruinamq; perducta sunt. Tunc itaque perierunt & penitus sunt euersa, id est, in Ægea Cilicię templum Æsculapij, & in Aphacis iuxta mõtem Libanum & Adonem fluuium, Veneris domus: vtraque apud illos insignia: eo quòd Ægeatæ gloriarẽtur, quasi languentes corpore curarentur apud eos dæmone noctibus apparente atque curante: In Aphacis autem, quod per inuocationẽ quãdam certo die de summitate Libani montis, ignis fulgens veluti sydus in proximum flumẽ velociter occumbebat, quod dicebant Venerem esse.

† inaccessa.

An. do. 335.

Templum Aesculapij Aphaca. B

De conuersione Barbarorum, CAP. XXI.

INterea cum multitudo magna ex diuersis gentibus cõfusorum barbarorum ex Thracia transisset in Asiã, & alij aliũde barbari hoc egissent, cõtra Ro. multi sacerdotum Christi capti cum eis erant. Cúmq; languentes curarent & dæmones effugarẽt. Christum solũmodo nominantes, & filiũ inuocantes Dei, insuper & cõuersationem exercentes inculpabilem, & omnem maculam virtutibus euincẽtes, admirati barbari virorum vitam, & opera simul egregia, bene se sapere crediderũt, & Deum habere propitium si meliores imitarentur homines, &, sicut ipsi, colerent Deum. Et constituẽtes sibimet ex eis bene agendi preceptores, edocebantur, & baptizabãtur, & consequenter in ecclesias occurrebant. C

THEODORITVS.

Quod Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de literis Constantini aduersus eum. CAP. XXII.

FAutores igitur Arij nequissima non reliquere cõsilia. Huius enim caussa in confessione fidei etiã manibus cõsenserunt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nam cùm sanctissimus Alexãder, qui suis orationib⁹ Ariũ fuerat iaculatus, id est, Byzantij pontifex (sic enim tunc vocabatur Cõstantinopolis) ad meliorẽ translatus fuisset vitam, Eusebius defensor impietatis paruipẽdens regulas, quas antè paululum cum aliis põtificibus ipse conscripserat, repẽte Nicomediam deserens, Cõstantinopolitanam arripuit sedem, regulis è diuerso clamitantibus, episcopos & presbyteros nõ licere ex alia transire ad aliam ciuitatem. Sed mirum nõ est, vt qui sic insaniunt aduersus vnigeniti deitatẽ, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hanc nouitatem fecit, sed etiam olim aliud simile perpetrauit. Qui dũ in Beryto esset episcopus, trãsiliuit in Nicomediam, & ex ea denuò post cõcilium insania apertę impietatis exactus est; & cum eo Theogonius Nicænus. Quod Imperator Cõstantinus literis manifestum fecit. Ego verò huic operi finem epistolæ inserere iudicaui. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est qui ita populum docuit innocẽtem? Eusebius vtique tyrãnicæ crudelitatis excultor. Quòd enim vbique tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc nanque veracium episcoporum testatur interitus, hoc etiam Christianorũ crudelissima persecutio clamat apertè. Nihil enĩ de iniuriis mihi factis nunc dico, per quas quãdo maximè aduersarum partiũ insidiæ discurrebant, iste etiam oculos cõtra me habebat intentos. Cui hoc defuit solũ, quod nõ & armatum ministeriũ tyrãno licenter exhibuit. Nèq; me quispiam putet ad horum probationem minus instructum. Indicium nanque manifestum est, quia presbyteros & diaconos sequentes Eusebium, apertè constat à me deprehensos. Sed hæc quidem transeo, quæ nunc nõ indignationis gratia, sed ad illorum cõfusionem à me probata noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod vos ad cõmunionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebij nanque seductionem & subuersionem, cõscientiam percepistis à veritate separatam. Sed erit huius rei nõ tarda salubritas, si episcopum fidelem & integrũ nũc sumentes, respiciatis ad Deum. Quod vtique ad præsens in vobis est, & istud dudum oportuerat in vestro pendere iudicio, nisi prædictus Eusebius pessima cõsciorum suorum tuitione venisset huc, & ordinem rectitudinis impudentissimè cõfudisset. Sed quoniã de memorato Eusebio apud vestram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit vestra patientia factum in Nicæa ciuitate cõcilium: cui & ego ipse conscientiæ meæ cultum decẽter exhibui, nihil aliud volens quàm concordiam omnibus fabricari, & præ cunctis arguere & remouere hanc caussam, quę principium quidem habuit per Arij Alexãdrini superbiã, corroborata verò est per Eusebij prauũ pestiferúmq; votum. Sed ipse Eusebius (ô amabiles atque charissimi) cum quanta putatis discursione, quippe cõscientia sua victus, cum quanta cõfusione mendacio vndique declarato degebat? Immittens mihi quidem diuersos, qui ꝓ eo deposcerent: petẽs verò à me quoddam solatium, ne tanto malo conuict⁹, suo honore priuaretur. Testis est mihi Deus huius rei, qui & in me & in vobis benigno amore consistat. Nam me etiam ille diuertit, & indecenter abripuit, quod vos quoque nostis. Tunc enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia omne malum in sua cõscientia recondebat. Sed vt cætera peruersitatis eius omittam, quid maximè cum Theogonio nequitiæ suę participe egerit, audite, deposco: Alexandrinos quosdam à nostra fide recedentes, huc destinari præceperam, quoniam horum ministerio mentis flammas vrgebat. Sed isti benigni & optimi nimis episcopi, quos simul cõcilij veritas ad pœnitentiam reseruabat, non solùm receperunt eos & apud se seruauerunt, sed etiam malis eorum voluntatibus cõmunicare de-

Euseb. Nicomediẽ. anonũ transgressor.

D *Pars epistolæ Constantini ad Nicomedienses, de Eusebio Nicomediensi.*

E

F

Theogonius.

Deportatio.

A creuerunt. Quapropter hoc circa istos ingratos decreui peragere, vt abrepti procul deportarētur exilio. Nunc itaque vestrum est, ad Deum illa fide respicere, qua semper & fieri cōuenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos & orthodoxos atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem, improuidè præsumit forsitan excitari, repente in sua præsumptione ministri DEI, hoc est, meo opere comprimetur. Deus vos custodiat fratres charissimi.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit. CAP. XXIII.

Appion Nicomediæ. Chrestus Nicææ.

TVnc igitur isti & damnati, & ciuitatibus sunt expulsi. Et Nicomediæ quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicæa autē Chrestus. Sed rursus cōsuetas machinationes exercentes, & imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis inuenientes, restituti sunt, priorémque potētiam B receperunt. Eusebius etenim (sicuti iam dixi) etiā Cōstantinopolitanum tenuit tyrannicè Præsulatum, & potiorem percepit præsumptionem, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciam ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores sæuas contentiones instituit. Et primum quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est, & Imperatorem tanquam celebre illud visurus ædificationis opus, ꝓuida cogitatione captauit. Quapropter cū multo honore dimissus est, Imperatore ei vehicula & alia distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, particeps malignorum cōsiliorum eius, sicut iam diximus.

Euseb. Nicomediæ vsurpator sedis Constantinopolitanæ.

Qua fraude Eustatius Antiochenus sit episcopatu depositus, & in exilium deportatus, & qui post eum fuerint ordinati. CAP. XXIIII.

Ariani cōueniunt Antiochiæ.

VEniētes autem in Antiocheiam, & amicitiarum induti vultū, maxima ministratione potiti sunt. Veritatis enim ꝓpugnator magnus Eu- C stathius, largam eis hospitalitatē fraternitatis exhibuit. Cúmq; ad sacratissima loca peruenissent, & cōcordes vidissent suos, hoc est, Eusebium Cæsariensem, Scythopolitam Patrophilum, & Aëtiū Lyddæ, Laodiciæ Theodotum, & alios qui lepram Arij susceperant, nuntiauerūt eis quod cogitauerant, & cum eis venerunt in Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmittebatur aduentus eorum, quod verò propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem nanque prostantem mercede conducentes, & linguam eius sibi impendi persuadentes, ad concilium venerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, miserrimā introduxere mulierem. At illa infantulum sub mammilla demonstrans, aiebat ex cōcubitu Eustathij illum se & concepisse & generasse, cúmque clamabat sæpius impudentem. Is autem qui calumniæ eius tam manifestę conscius erat, iussit vt hanc rem si qui scirēt, deducerentur ad medium. Illa verò dicente nullū se habere accusationis testem, iusiurandum ei iustissimi iudices intulerunt, lege tamen apertè clamante: In duobus aut tribus testibus credi esse veracia quæ dicūtur, necnon & Apostolo pręcipiente, vt nullus aduersus presbyterum accusationem D factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges, cōtra talem virum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier iusiurandum præbuisset, adiecit, affirmans quod ille infans ex concubitu esset Eustathij. Tūc itaque tanquam aduersus adulterum isti amatores veritatis protulere decretum. Aliis quippe Pontificibus (cùm vtique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarēt, & omnimodis quæ fuerant concinnata, nescirent) apertè reclamantibus & magnum Eustathium collaudantibus, decretúmque illorum iniquum suscipi prohibentibus. Hoc igitur facto, velociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt, eique persuaserunt quod vera fuisset accusatio & depositionis Eustathij iusta sententia, quem tanq̃ adulterum atque tyrannum expelli fecerunt exercitatorem pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem. Isti verò primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo, tēpore pauco, viuente, Eusebium Palęstinensem illuc transferre voluerunt: E eóque fugiente mutationem, & simul imperatore prohibente, fecerūt Euphronium. Quo etiam, anno & paucis mensibus in episcopatu defuncto, + Placito illius ecclesiæ tradidere Pontificatum. Isti verò omnes pestem Arij habuere celatā. Propterea nanque multi piè viuentium & sacerdotum & reliquorū, ecclesiastica relinquētes collegia, apud semetipsos cōueniebāt. Quos vniuersi Eustathianos appellabāt, quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porrò mulier illa miserrima passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestauit insidias: & illam tragœdiæ compositionem pariter enudauit, nō duobus vel tribus, sed multis admodum sacerdotibus quæ concinnata videbantur insinuās. Ait enim pro pecuniis illam se facere præsumpsisse calumniam. Iusiurandum tamen nō omnino fuisse falsum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathij nomine, fabri ferrarij.

Calumnia adulterij ab Arianis imponitur Eustathio. An. do. 331.

Eusebius.

Euphronius. Alter codicū Græcorum πλακεντίῳ habebat, alter πλακέτῳ.

Eustathiani

SOCRATES, CAP. XXV. F

Seditio Antiochiæ.

Tunc igitur in Antiocheia grauis seditio in Eustathij depositione commota est, & postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est, vt penè ciuitas vniuersa periclitaretur, populo in duas partes dissidente: & alijs quidem Eusebium Palæstinæ transferri cōtendentibus in Antiochiam, alijs autem studentibus vt reuerteretur Eustathius. Erat enim in vtraque parte & populus ciuitatis & militaris manus, & tanquā aduersus hostes ita cuncti mouebantur, vt penè vsque ad gladios peruenirent, nisi Deus & timor principis cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionem compescuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiauit, quod admiratus Imperator scripsit ei, propositū laudās, eúmque beatum vocans, & quod non vnius ciuitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenæ ecclesiæ vacasse sedem. Tandem verò studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine ritè contextis, tempus est sequentis libri ordiamur initium.

Euseb. Pamphili laudatur ab imperatore.

Euphronius Antiochiæ fit episcopus.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER TERTIVS.

SOZOMENVS.

De conuersione gentis Indorum atque Persarum. CAPVT PRIMVM.

Indi. Iberi. Armenij Tiridates

IN temporibus religiosi Principis Cõstantini,& Indorum gens &Iberorũ Christiani dogmatis rudimẽta susceperunt. Sed & Armenios tũc primũ audiui christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo Dei, quod circa eius domum euenerit, Christianismũ fuisse factũ,& omnes simul eius ditioni subiectos vna præceptione iusisse, vt similiter DEO colla submitterent. Vnde & ad cæteros confines Christianum dogma trãsiuit, & multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis existimo celebratum, dum quidam eorum occasione cõmercij ad Osroënos & Armenios veniẽtes (vt fieri solet) sanctis illis colloquerentur viris,& eorum virtutes experirentur.

Osroeni Armenij.

Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud Persas. Qui vel quanti vel quibus modis paßi sint apud Persas. CAPVT II.

An. do. 334 Magi, Persarum sacerdotes. Iudæi.

CVmque tempore procedente crescerent, etiam ecclesias & sacerdotes pariter cæterósque ministros habere cœperũt. Hoc autem factũ non mediocriter contristabat Magos, qui religionem Persarum veluti quædam sacerdotalis tribus per successionem generis ab initio cõmissam habere noscũtur. Afficiebátque id etiam Iudæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerunt apud Saporem tũc regem, Symeonem archiepiscopum Seleuciæ & Ctesiphontis ciuitatũ in Perside regalium, tanquam amicus esset Cæsari Romanorum, eíq́, Persarum negotia propalaret. Credẽs autem † derogationibus his Sapores, primum quidem tributis immẽsis christianos afficiebat, eò quòd plurimos eorum agnosceret, quod paupertatem magis eligerẽt: crudelibúsque viris huiusmodi exactiones iniũxit, quatenus ex egestate pecuniarũ & nimietate exactorum vim pasi, ꝓpriæ religionis iura contemnerent. Post hæc autem sacerdotes ministrósque Dei gladiis minacibus interemit, ecclesias subuertit,& vasa eorum omnia publicauit. Symeonem verò deduci iusit ad se, tanquam proditorem Persarũ regni atque religionis. Magi siquidem auxiliãtibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebant. Symeon autem cõprehensus, ferróque vinctus, ad regem vsque deducitur. Quo vir effectus est magnus,& omni fortitudine preciosus. Nam cùm eum torquendũ Sapores iussisset introduci, neque timuit, neque adorauit. Pro qua re vehementius efferatus rex, inquisiuit cur nõ adorasset, quippe quod prius facere cõsueuerat. Ad quem Symeon: Prius quidẽ non vinctus adducebar vt negarem veri Dei culturam, & nihil in hoc dubitãs, quæ sunt solẽnia regis, implebam: nunc autem phas mihi non est hoc agere. Veni nanque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare Solem,& facienti, plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit: reluctantem verò interminatus est esse moriturum,& omniũ Christianorum gentem. Cúmq; nec terroribus potuisset mouere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret nunquámque adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existeret, præcepit, eum in vinculis retineri, credens eũ posse longo tempore inflecti. Cúmque ducerentur ad carcerem, vidit eum Vsthazares senior quidã eunuchus, nutritor Saporis,& maior regiæ domus. Et consurgens adorauit eum: sedebat nanq; ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriosè,& cum furore clamauit, auersatúsque despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus vim passus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem vestem claram, qua indutus erat, exutus est,& lugubrem accipiẽs amictum, ante domum regiam sedebat flens atq; gemens: Heu, inquit, qualem credam esse circa me Deum, quem ego negaui, dum pro hac caussa dudum amicissimus Symeon neq; verbum mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transiuerit? Cúmque hæc Sapores audisset, euocans eum, caussam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa domum ærumna contigerit. Respondens Vsthazares, ait: O rex, nihil in hui⁹ seculi domo infortunij passus sum. Vtinam pro his quę mihi nũc euenerunt, in vniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo nanque cur viuo, qui dudum mori debueram? Video Solem quem tibi parere volens, non voto meæ volũtatis adoraui. Quapropter ꝓ vtroque me mori iustissimum est, quia & proditor sum Christi,& te quoque decepi. Et ille quidẽ hæ dicens, iurauit per cœli & terræ creatorem, suã vlterius nõ se mutare sententiam. Sapores autem admiratus eunuchi cõstantiam, amplius sæuiebat aduersus Christianos, tanquam maleficiis hoc agere præualerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nũc minis omni virtute eum se subuertere posse iudicabat. Cúmq; nil ageret Vsthazare ꝓfitente nunq̃ se fore sic fatuum, vti prę deo creatore cunctorum, illa coleret potius quæ à Deo creata sunt: tũc ira commotus, iussit gladio caput eius

Sapores rex Persarum. Symeon archiepiscopus Seleuciæ & Ctesiphontis † delationib⁹

Symeon ad Saporem adducitur.

Vsthazares eunuchus.

A abſcindi. Cúmq; duceretur ad necem, rogauit ſpiculatorem, vt paululum ſuſtineret, tanquã aliquid regi mãdaturus, & vocans quendam fidelium eunuchorum, iuſsit vt diceret hæc Sapori: Pro fauore quem hactenus à iuuentute habui circa veſtrã domum (ô rex) patri tuo & tibi miniſtrans ſtudio competenti, teſtibus nõ indigeo, tu nanque bene noſti. Pro omnibus ergo, quæ aliquãdo vobis impendi, redde mihi compenſationem huiuſcemodi, ne quis ignorãtium putet me ſupplicium ſuſtinere tanquam infidelem regni, aut malæ cuiuſpiã voluntatis, ſed vt potius manifeſtum fiat quod agitur, preco clamãs denũtiet vniuerſis quod Vſthazares capite truncatur, nõ regis inimicus, ſed Chriſtianum ſe eſſe profeſſus, & Deum propriũ apud regem negare cõtemnens. Hæc quidẽ eunuchus regi nuntiauit. Porrò Sapores ſecundum petitionem Vſthazaris præconẽ clamare fecit. Exiſtimabat enĩ alios poſſe à chriſtianitate reuocare Chriſtianos, ſi mente perciperent quod nulli parceret Chriſtiano, qui ſenem nutritorem & deuotũ ſuæ
B familiaritatis occideret. Vſthazares autem ſtuduit clamari cauſſam ſuæ necis, credens quod quũ per terrorem adoraſſet Solem, multos Chriſtianorũ deduxerit ad timorẽ: nunc autẽ cognoſcentes ꝓ religione moriturũ, imitatores multos ſuę virtutis efficeret. Hoc itaq; modo Vſthazares glorioſiſsima morte tranſlatus eſt. Symeon autẽ id cognoſcẽs in carcere, gratificos ꝓ eo hymnos obtulit Deo. Altera verò die, quæ erat ſexta feria ſeptimanæ maioris, in qua ante reſurrectionis feſtiuitatem annua ſalutaris paſsionis memoria celebratur, etiam Symeonem decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rurſus è carcere ad Palatium regis, valde intrepide loquebatur Sapori de dogmate, & nec illum, nec Solem ſuſtinuit adorare. Eadémq; die ſimiliter interimi iuſsi ſunt & alij centum in carcere conſtituti. Nouiſsimè verò Symeonem occidi præceptum eſt, ita vt mortem videret vniuerſorum. Erant etenim horum alij quidem epiſcopi, alij presbyteri, alij diuerſorum ordinum clerici. Cúmque omnes ducerentur ad mortem, adueniẽs ſummus princeps Magorum, interrogabat eos an
C vellent viuere, & regis religionem colere, & Solem pariter adorare. Cúmque hãc nullus eligeret vitam, ſpiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem aſsiſtens cõfortabat vniuerſos, & de reſurrectione & pietate loquebatur, atque de ſacris ſcripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidem veram eſſe ſic mori, mortem verò manifeſtam, negare Deum, adiiciẽs, quia poſt paululum etiam nullo perimente ſponte mors accidat. Hic eſt enim omnibus natis finis ineuitabilis. Poſt hæc autem perpetuitas non omnibus ſimiliter accidit, ſed velut ex quodam põdere omnem rationem reddent homines huius vitæ, & eorum quæ bene geſſerunt retributionem, & pœnas malorum ſine dubitatione recipient. Maius autẽ inter omnia bona nihil eſt, ac beatius, quàm eligere mori pro Deo. Hæc dicente Symeone, & tanquã filios edocente, in certaminibus ſacris (modo quo docebat) vnuſquiſque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cúmque omnes cẽtum ſpiculator trãſiſſet, nouiſsimè venit ad Symonẽ, & Abedecallam, & Ananiã: ambo nanque ſenes, cani, ſub eius eccleſia conſtituti, cum eo fuerant comprehenſi,

Dies paſsionis paraſceue.

Centũ Chriſtiani interfecti.

Symeonis ad martyres cõfortandos oratio.

Abedecalla Ananias Puſicius.

& erant in vinculis. Tunc itaque Puſicius, qui ſuper omnes artifices regis erat, ibi conſiſtens, & vi- D
dens Ananiam tremẽtem quum præpararetur ad necem, ait: Paululũ (ô ſenex) claude oculos, & ſecurus eſto, mox enim Chriſti videbis aſpectũ. Cúmque dixiſſet hoc, repente comprehenſus, ductus ad regẽ, & Chriſtianus eſſe manifeſtatur, eo quod pro dogmate fuiſſet locutus libera intẽtione martyribus. Tunc rex extraneo quodã & crudeli modo eũ mori præcepit, ita vt perforata ceruice exinde linguã eius eiicerent. Hoc itaque facto, quibuſdam accuſantibus etiã filiam eius, virgo ſacra tunc cõprehenſa perẽpta eſt. Sequenti verò anno die quo paſsionis Chriſti memoria celebrabatur & expectabatur reſurrectionis feſtiuitas, crudeliſſima Saporis præceptio per omnem Perſarum cucurrit terrã, morte cõdemnans eos, qui ſe profitentur eſſe Chriſtianos. Quo tempore fertur vltra numerũ, multitudinem Chriſtianorum gladio cecidiſſe: alios nanque per ciuitates & vicos diligenter Magi requirentes, celatos inueniebant: alij verò ſponte nullo dicente ſemetipſos offerebãt, ne taciturnitate Chriſtum negare viderentur. Igi- E
tur cũ omnes Chriſtiani perimerentur, neque vlli parceretur, etiam multi in ipſis Regalibus ſunt occiſi, cũ quibus & Azanes eunuchus regi maximè gratus. Quod dum Sapores audiſſet, triſtis factus, hanc generalem peremptionẽ remouit, & ſolummodo præceptores religionis iuſsit occidi. Illo ſiquidem tẽpore ægritudinem incurrente regina, Symeonis epiſcopi ſoror nomine † Tharbua cõprehenſa eſt cum famula ſuam ſequente vitam quas contigit teneri per inſidias Iudæorum accuſantium, quaſi maleficia reginæ feciſſent, propter Symeonis mortem. Regina verò (quum ſoleant languentes huiuſmodi ſpebus aures accõmodare) ſuſpicata eſt veram eſſe † detractionem, & maximè à Iudæis factam: quum & ipſa ſimilia ſaperet, eóſque ſine mendacio, & ſibi fauentes arbitraretur. Sumẽtes autẽ Magi † Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere ſupplicio. Stipitibus enim alligatas, ſerráque findentes per mediũ, eas crudeli nece lacerauerunt, & quaſi expiantes reginã, ꝑ er medios ſtipites tranſire fecerunt. Ferunt autẽ iſtã F
† Tharbuam ſpecioſam valde fuiſſe, & à Magis quibuſdam adamatã, & latenter ad concubitũ petitam, promiſſa mercede ſalutis ſuæ, & aliorum, ſi conſentiret ad vitium. Quæ nec auditum libidinis paſſa eſt ſuſtinere, ſed obiurgatoriis verbis ꝓ turpi petitione relatis, alacriter acceſsit ad mortẽ, ne proderet ſanctam virginitatem. Cúmque circũirent Magi & † principes eorũ vniuerſam prouinciam ſecundũ Saporis præcepta, vt ſacerdotes & doctores tãtum dogmatis apprehẽderẽt chriſtiani, puniebãt epiſcopos & presbyteros, & maximè per regionẽ Adiabenorum. Hic nanque locus eſt Perſicus, in vniuerſum Chriſtianorũ. Hoc enim tẽpore & Acepſemam epiſcopum apprehenderunt & multos clericorũ eius: tenentéſque Præſulem, ſufficere ſibi crediderunt, alios nudatos ſubſtãtiis dimittentes. Iacobus autẽ quidam presbyter Ponti ſequebatur Acepſemam, & ſupplicans Magis, identidẽ meruit irretiri. Tunc enim & ſeni alacriter ſeruiebat, & eius cladẽ aliquatenus leniebat, plagáſque vt poterat curare non deſinebat. Poſt paululum verò pœnis crudelibus eum Magi torſerunt,

Puſicij filia martyr. Paraſceue.

Azanes eunuchus.

† Thrabula.

† delationem

† Trabulam Tharbua ſoror Symeonis epiſcopi.

† Trabulam

† Archimagi

Acepſemas

Iacob⁹ presbyter Ponticus.

A ſerunt, cogẽtes vt adoraret Solem. Quo reſpuente, miſerunt eum rurſus in vincula. Sed & multos alios presbyteros & diaconos habebant in carcere poſt flagella. Pauco tempore prętereunte, princeps Magorum de eis conſuluit regem: acceptáque poteſtate vt ageret quod vellet, ſi Solem nõ adorarent, mandauit eis in carcere regiam voluntatem. Quibus apertè reſpondentibus, nunquam ſe fore proditores Chriſti, nec adorare Solem, ſic vt nulli parceretur, verberibus eos laniauit. Cum quibus Acepſemas pro confeſsione dogmatis viriliter eſt defunctus. Quidam verò Armeniorum quum eſſent obſides apud Perſas, corpus eius auferentes latenter, ſepulturæ debitę tradiderunt. Alij verò licet non minus flagellati, præter ſpem vixerunt: & non mutantes voluntatem, denuò ad vincula ſunt reducti, cum quibus erat Aithales, cuius, dum nimis tenſus cæderetur, humeri ſunt diſiuncti, ita vt mortuas poſtea manus portare videretur, aliíque eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno teſtimonio bonæ vitæ tranſlati ſunt presbyteri, diaconi, monachi, & ſacræ virgines, B & in aliis officiis eccleſiæ conſtituti, ac ꝓ dogmate laborantes innumeræ multitudines. Eodémque tempore paſſus eſt vnà cum Marea Bichor epiſcopus, atque clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Perſis fuerant comprehenſi. Tunc etiam Mileſius nomine, martyrio coronatus eſt, qui primũ quidem militabat apud Perſas, poſtea verò relicta militia conuerſationem æmulatus eſt apoſtolicam. Dicitur enim quod dum in ciuitate Perſica epiſcopus fuiſſet ordinat⁹, multa ſæpe ſit paſſus, & verberatus atque tractus, virili mente ſuſtinuerit. Cúmque nulli potuiſſet illic ſuadere vt Chriſtianus eſſet, grauiter ferẽs maledixit ciuitati, & exinde diſceſsit. Poſt paucũ verò tempus primatibus eius loci in regem peccantibus ſuperueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatem ſubuertit, & velut deſolatam regionem arantes ſeminibus tradiderunt. Mileſius autem epiſcopus ſolummodo peram circumferens, quę ſacrum codicem euangeliorum habebat, perrexit orationem facturus ad Hieroſolymã, C & inde in Ægyptum, vt videret monachos ibidẽ conuerſantes. Qualis igitur iſte ſanctus & miraculorum fuerit operator, Syri ſunt teſtes, qui eius actus vitámque ſcripſerunt. Fertur itaque eorum qui tunc martyrio coronati ſunt ſub regno Saporis virorum ac mulierum fuiſſe millia quaſi ſedecim.

Aithales. *Martyres.* *Mareas Bichor.* *Mileſius.* *Mileſius circumfert peram codicis Euangelici.* *xvi.m. martyrũ in Perſis.*

THEODORITVS.

Epiſtola Conſtantini ad Perſarum regem pro Chriſtianis.

CAPVT III.

IN Perſide verò fautoribus pietatis Conſtantinus Auguſtus ſponte proſpexit. Agnoſcẽs enim eos ab impiis vehementer affligi, eorúmque regem erroribus ſæuientem diuerſa eis inferre pericula, ſcripſit ei per legatos, qui tunc aderant, monita pietatis, rogans vt cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Sed melius ſtudium pij D principis per eius literas valebit agnoſci.

EPISTOLA CONSTANTINI Imp. ad Saporem, regem Perſarum, de prouidentia DEI erga homines.

Sacratiſsimam cuſtodiens fidem, veritatis lucẽ participatus ſum: luminis veritate gubernatus, ſacram cognoſco fidem. Denique per hęc (ſicuti res ipſæ confirmant) venerabilem religionẽ eſſe conſpicio, & doctrinam agnitionis ſanctiſsimi DEI omnibus offerentem, huiuſmodi cultum me habere profiteor: quia huius DEI virtutem in auxilio habens, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmiſsima ſpe ſalutis obtinui, ita vt vniuerſi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant ſubiugati, & ad obſcuritatem vſque perducti, reſumentes cõmunium rerum vin- E dictam, rediuiua quodammodo curatione reſurgerent. Hunc DEVM colo, cuius ſignum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dum iuſto ſermone aliquid poſcitur, impetratur. Ex ipſis autem trophæis inſignibus beneficia repente ſuſcipio. Hunc itaque DEVM immortali memoria me honorare profiteor, eúmque ſumma puráque mente ſuper omnia eſſe credo. Hunc inclinatis genibus inuocabo, fugiens cunctum abominabilem ſanguinem & odores horribiles ac fugiendos, omnémque terrenam flammam nimis euito. Quibus omnibus nephandus & ineffabilis error multos gentium, ac genera vniuerſa ꝓſtrauit, & inferno contradidit. Quæ enim Deus omnium ꝓpter hominum prouidentiam ſua clementia vtilitatis cauſſa produxit in mundum, hæc ad vniuſcuiuſque deſiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mentem & immaculatam animã, ab hominibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit, mãſuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit pfidiam, omnémque potentiam cum faſtu † deſpicit, ſuper- F borum punit aſperitatem, ad faſtum eleuatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaque etiam regnum iuſtum magnipendens adiutorio ſuæ virtutis expendit, ſapientiámque regiam pacis tranquillitate cuſtodit. Non ergo videor mihi errare frater mi, hunc eſſe confitendo DEVM omnium principem atque patrem, quem multi regnantes apud nos væſanis erroribus ſeducti, denegare tentarũt. Sed illos omnes finis cõprehendit exitioſus, ita vt omne genus hominum poſt eos exurgens clades eorum ꝓ maledictionis exemplo præponere videatur. Horũ igitur vnum eſſe reor Valerianũ, quem velut quædam virga iracundiæ diuinæ de noſtris terris expellens, veſtris partibus tradidit puniendum. Qui ſcilicet verecundiæ ſuæ nobiliſsimum apud vos trophæum demonſtraſſe cognoſcitur. Sed hoc quidẽ in bonã partẽ cõtrouerſum eſt, vt in noſtro ſæculo huiuſmodi ſuppliciũ fieret manifeſtũ. Vidi nanq; & ego illorũ finẽ, qui nuper ne-

† deijcit & euertit. *Valerianus*

D

A phandis præceptionibus Deo deuotum populum turbauerunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniam integra ꝓuidentia omne genus humanum, colens legem diuinam, reddita ſibi pace decēter exultat. Vnde etiã nobiſipſis credo, quoniam optime cautéque vniuerſa ꝓueniunt, quando per illorum puram ꝓbabilémque religionem, diuinámque concordiã, vniuerſa in ſe dignantur erigere. Igitur de tali hominũ collegio, id eſt, chriſtianorum (ꝓ quibus omnis eſt mihi ſermo) q̃ me libenter credis audire, quando etiã eminentia loca Perſidos per eos amplius q̃ cupio decorantur? Tu ergo optime gubernaueris, ſi fueris ſicut illi, & habueris cõmune quod illi. Sic enim habebis omnium dominũ, mitem placidúmque atque ꝓpitium. Hos igitur, quoniam tãtus ac talis exiſtis, commendo tibi, quoniam & pietate ꝓbaris inſignis. Hos dilige cõpetenter, & facito clementiæ tuæ participes, tibi ſimul & nobis præbiturus gratiæ immenſa iura per fidem.

Hæc igitur optimus Imperator pietate decora-
B tus egit, curam non ſolùm ſubiectorũ habens, ſed etiam eorum qui ſub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipſe diuina ꝓtectione potitus eſt, & Europam vniuerſam atque Africã, ſuper has etiam maximam Aſiæ partem tenens, ſubiectos habuit vbique deuotos. Sed etiam Babarorũ, alij quidem ſpõte ſeruiebant, alij deuicti. Vbique triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnibus Imperator.

De Alexandri pontificis Alexandrini fine & initio præſulis Athanaſij. CAP. IIII.

Athanaſi⁹ fit epiſcopus Alexandriæ. An.do. 328.

INterea Alexãdro mirabili ſene, qui Arij ꝓſtrauerat blaſphemias, defuncto, poſt mẽſes quinq; Nicæni cõcilij, Alexandrinorum eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius preſulatũ. Cuius perſecutiones, fugas, contumelias, crebraque pericula trãsferre diſtuli, quæ Ruffinus ſuo nobilitauit eloquio.

SOZOMENVS.

C

Quæ contra Athanaſium geſta ſint, & quomodo confugerit ad principem. CAP. V.

Athanaſi⁹ Conſtantinũ adit.

POſt plurima verò conſilia turbis ſeditionibúſque completa, & clamores accuſatorũ poſcentium vt Athanaſius tanquam Magus violentus & indignus ſacerdotio damnaretur, miſsi ab imperatore metuentes, ne eum aliqua inuaſione perimerent, latenter eum de concilio ſubtraxerũt. At ille ſciens non ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, iudicibus etiã inimicis, ſynodum relinquẽs venire feſtinauit ad Imperatorem.

THEODORITVS.

Arianorũ conuentus apud Mareoten.

Igitur Athanaſius ad principem veniens, omnẽ præſumptionem contra ſe factam epiſcoporum edocuit. At illi apud Mareoten cõuenientes, quoſdam concordantium ipſis ſacerdotum miſerũt ad principem, id eſt, Theogonium Nicenum, atque Theodorum Perinthium, & Marin Chalcedonenſem, Narciſſum Cilicem, & ſimiles horum, mendacia texentes, & quædam cõmenta fingẽtes, & nudas admodum calumnias quaſi veras accuſationes ſibimet componentes. Quo facto venerũt ad Æ- D liam ciuitatẽ. Præceperat enim Imperator, vt omne concilium à Tyro veniret ad Æliam, Necnon & alios vndique cõgregari præceperat, vt templa ædificata dedicarentur. Miſit itaque pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clariſsimos, omnia largiſsime expendi præcipiens, non ſolùm pontificibus ac ſacerdotibus, ſed etiam egẽtibus vniuerſis qui vndique concurrebant. Porrò fuerat exornatum etiam ſacrum altare palliis regalibus atque vaſis, auro & lapidibus precioſis decoratum.

Æliã, hoc eſt, Hieroſolyma à Tyro ſynodus transfertur.

SOZOMENVS.

Quomodo ſit Arius ab exilio reuocatus & quẽ libellum dederit Conſtantino, & de fraudibus Arianorũ. CAP. VI.

Arius reuocatus.

IMperator interea Arium de exilio reuocauit, iuſſitq; vt quod de Deo crederet ſcriptura currente ꝓferret. Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat declinans, aliam explanationẽ cõtexuit, ſimplicibus verbis eam & diuina lectione confirmans, iuſiurandum quoque præbuit ita ſe credere, & hæc etiam mente ſapere, nihilq; aliter intelligere. Textus enim eius expoſitionis huiuſmodi eſt. E

PIISSIMO ET DEO AMANTISSIMO domino noſtro Imperatori Conſtantino, Arius & Euzoius presbyteri.

Fides Arij quam apud Conſtantinũ Aug. profeſſus eſt.

Sicut præcepit Deo amabilis pietas tua domine Imperator, exponimus noſtram fidem, & ſcriptis ꝓfitemur coram Deo ſic credere & nos & omnes qui nobiſcũ ſunt, ſicuti ſubiectum eſt. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, & dominum Ieſum Chriſtum filiũ eius, qui ex eo ante omnia ſecula natus eſt, Deum verbũ, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlis & quæ in terra: qui venit, & carnem aſſumpſit, & paſſus eſt, & reſurrexit, & aſcendit in cœlos, & iterum venturus eſt iudicare viuos & mortuos: & in ſpiritum ſanctum, & carnis reſurrectionem, & vitã futuri ſeculi, & in regnũ cœlorum, & in vnam ſanctã catholicã Dei eccleſiam, quę à finibus vſque ad fines eſt. Hãc autem fidem percepimus ex ſanctis Euãgeliis, dicente domino diſcipulis ſuis: Euntes docete omnes F gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Si autem non hæc ita credimus atque ſuſcipimus, vere patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, ſicut omnis catholica eccleſia & ſanctæ edocent ſcripturę, quas per omnia ſequimur, iudex noſter erit Deus & nunc & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogam⁹, Deo amabilis Imperator, vt cum eccleſiaſtici ſimus, & fidem & ſenſum eccleſię ſanctarúmque ſcripturarũ habeamus, vniri nos per pacificam & Dei cultricem pietatem tuam matri noſtræ eccleſiæ iubeas, quęſtionibus vtique & ſuperfluitatibus inquiſitionũ ſublatis: vt & nos & ſancta eccleſia inter nos pacificati, ſolennes orationes pro pacifico pióque imperio & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Matt. vlt.

Hãc fidei expoſitionẽ alij quidem dicebãt artificioſè compoſitã, vt videretur princeps placari ſermonib⁹, & ita Arij dogmatibus circũferri, vt per expoſitionẽ oĩm ei fiducia prę beretur, & vtrũque haberet intellectũ. Arbitratus autẽ Imperator A-

A rium & Euzoium ſimilia credere his qui in Nicęa cõuenerant, valde gauiſus eſt. Nõ tamen ſibimet perſuaſit, vt eos in eccleſiæ cõmunionem ſuſciperet ante iudicium & ꝓbationem congruarũ perſonarum ſecundũ eccleſiæ legem: ſed deſtinauit eos ad epiſcopos tũc Hieroſolymis congregatos, ſcribens vt fidẽ eorum expoſitionis examinarent, & clementẽ ſuper eis ꝓferrent ſententiã, ſi rectè credentes inuidiæ gratia eſſent iniuſtitiã paſsi, ſeu dum nõ haberẽt vnde iudices ſuos culpare peterent per pœnitentiã reuocarentur. Porrò ſumpta occaſione, fautores Arij ꝑ ſcripta Imperatoris eos in cõmunionem ſuſceperũt. Et hoc cùm feciſſent ipſi imperatori reſcripſerunt, & eccleſiæ Alexandrinæ, & in Ægyptũ & Thebaida, & Libyã epiſcopis vniuerſis, & clericis, præcipientes, vt eos alacriter ſuſciperent, Imperatore teſtante rectã eorum eſſe fidem, quã etiam ꝓpriæ epiſtolę ſubiecerunt. Hæc quidem in Hieroſolymis geſta noſcuntur. Athanaſius autem fugiens de Tyro, Cõſtantinopolim venit, & quæ paſſus eſſet adito Imperatore narrauit: petens vt quæ in Tyro fuerant geſta, examinarentur ſub eius quoq; præſentia. Porrò Conſtantinus Imperator rationabilem eius petitionem iudicãs, hæc ſcripſit epiſcopis qui in Tyro conuenerant.

Arij profeſſio mittitur ſynodo Hieroſolymitanæ examinanda.

B *Athanaſi⁹ Conſtantinopolim venit ad Conſtantinum.*

SOCRATES.

Epiſtola Conſtantini euocantis epiſcopos, vt Athanaſij cauſſas ipſe cognoſceret. CAP. VII.

IGitur Imperator miſſa ſacra cõcilium euocauit, vt in ſui præſentia Athanaſij examinaret cauſſam, cuius verba ſunt hæc:

VICTOR CONSTANTINVS PIVS epiſcopis in Tyriorum vrbe Collectis.

Ego quidem ignoro quæ veſtro cõcilio turbulenter atque cũ tempeſtate decreta ſint. Apparet enim ꝙ quadã tumultuoſa indiſciplinatione veritas ſit oppreſſa, vobis videlicet nõ conſyderantibus quæ Deo placent, ꝓpter iurgia quæ cõtra ꝓximos veſtros habetis: & vota veſtra ineuincibilia eſſe cõtenditis. Sed erit opus diuinę ꝓuidentię C vt & hæc cõtentio apertè deprehenſa poſsit euacuari, atque nobis palàm fieri, ſi quid illic conuenientes ſine qualibet vel gratia, aut inimicitiarum cauſſa geſsiſtis. Quapropter cum omni feſtinatione vos omnes ad meam reuerentiam volo cõcurrere, vt geſtorum apud vos integritatem per voſipſos poſsitis oſtendere. Verum qua gratia hęc ſcripſerim vobis, vóſq; ad me literis euocauerim, ꝑ ea quæ ſequũtur agnoſcetis. Pergenti iam mihi ad cognominis noſtri fœlicisſimæ patriæ ciuitatẽ, cùm eſſem conſcenſurus equum, repentè Athanaſius epiſcopus in media platea cum quibuſdam ſacerdotib⁹ quos circa ſe habebat, ſic inopinatè nos adiit, vt nobis daretur ſubitò cuiuſdã cauſſa formidinis. Teſtis enim mihi inſpector omnium Deus eſt, quoniam nec cognoſcere eum quis eſſet prima fronte præualui, niſi quidam noſtrorũ, & quis eſſet, & quam pertuliſſet iniuriam tunc narraſſet. Et ego quidem neque confabulatus cum eo ſum illo tempore, nec aliqua locutione participatus. Cúmque ille ſe audiri depoſceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum præciperem, cum maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm veſtrum poſtulauit aduentum, vt nobis præſentibus quæ paſ-

Cõſtantinopolim intelligit.

Preces Athanaſij apd Cõſtantinũ.

ſus eſt neceſſario poſſet ſuis gemitibus explanare. D Vnde quia mihi rationabile videtur & temporibus opportunũ, ſcribi vobis libentius hæc præcepi, vt omnes quicũque apud Tyrum concilium celebraſtis, indeſinenter ad expeditũ noſtrę manſuetudinis locum concurrere feſtinetis, ipſis operibus oſtenſuri puritatem & rectitudinem veſtri iudicij coram me videlicet, quem Dei miniſtrum proprium neque vos abnegabitis. Igitur vbique pacificatur Dei nomen, & integrè benedicitur ꝑ meam in Deo culturam, etiam apud ipſos Barbaros qui veritatem hactenus ignorabant. Certum nanque eſt, quòd qui veritatem ignorat, neque Deum ſcire poteſt. Veruntamen ſicut prædictum eſt, etiam Barbari per me fidelẽ miniſtrum cognouerunt, & Deum metuere didicerunt, quem vtique protectorem meum vbique ac prouiſorem ipſis operibus eſt oſtenſum. Vnde præcipuè etiam Deum ſciunt. Et illi quidem ꝓpter noſtrum timorem reuerentur Deum. Vos autem qui ſancta myſteria eius clementiæ ꝓferre videmini, nõ dicam cuſtodire, vos inquam, nihil agitis, niſi quę ad contentionem noſcuntur & odia pertinere, & (vt abſolutè dicam) quæ ad humani generis tendere vi- E dentur interitum. Sed feſtinate, ſicut dixi, ad nos venire continuò, ſcientes quòd omni virtute conabor, vt quæ in lege Dei ſunt, ea præcipuè ſine aliqua titubatione ſeruentur. Quibus vtique neque vituperatio, neque mala ſuperſtitio poterit implicari, diſperſis vtique ac palàm cõtritis & penitus exterminatis ſacratiſsimæ legis inimicis qui ſub ſchemate ſancti nominis blaſphemias varias ac diuerſas iniiciunt.

In malos epiſcopos & ſacerdotes.

Quod venientes epiſcopi Ario fauentes Athanaſio detraxerint, ita vt in exilium mitteretur.

CAPVT VIII.

HÆ ſiquidem literæ ad æſtuationem perduxerunt eos qui fuerant in ſynodo congregati, quoniam plures quidem ad ꝓprias redierant ciuitates. Qui verò circa Euſebium, & Theogonium & Marin, Patrophilum & Vrſatium, & Valentem erant, ad Conſtantinopolitanam venientes vrbẽ, nequaquam de calice fracto, aut altari ſubuerſo, aut Arſenio perempto, quod in ſynodo cõcinna- F uerant, quæſtionem fieri permiſerunt, ſed aliam inuenère detractionem, ſuggerentes Imperatori, quòd Athanaſius interminaretur nõ ſe miſſurum ab Alexãdria frumẽta ſolenniter ad Cõſtantinopolitanã vrbem. Et hæc audiſſe dicebant, Athanaſio dicẽte ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum epiſcopos. Multum itaque derogatio prǫualet, quando derogator creditur fide dignus. Hac ſubreptione ad furorem perductus Imperator, Athanaſium relegauit in exilium, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea feciſſe, vt vnirentur eccleſiæ, quoniam Athanaſius cõmunicare Arianis euitabat. Et ille quidem degebat in Treuirenſi Galliarum ciuitate.

Conſtantini ſeniorũ liberalitas in pauperes.

Athanaſi⁹ apud Treuiros Metropolim Galliarum degebat

THEODORITVS.

Sed nemo miretur ſi tãtus vir deceptus deliquit ſacerdotib⁹ falſa loquentibus, cùm diuinus quoq; Dauid ꝓpheta, non à põtifice, ſed à ſeruo Siba cõtra Miphiboſet mendacia ꝓferente deceptus ſit.

SOZOMENVS.

A *Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio sophista.* CAP. IX.

Marcellus Ancyran⁹ abdicatur. Asterius Rhetor.

IGitur episcopi in Cõstantinopolitana vrbe cõgregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerũt pro huiusmodi caussa. Asterius quidã in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat assumere: tentauítq; libros cõscribere, qui ferũtur hactenus, & ꝑ quos Arij dogma firmatũ est. Dicebat enim Christum sic esse virtutẽ Dei, sicuti dictũ est apud Moysen: Locustam & erucas virtutem Dei: & his multa similia. Cõueniebat autẽ is Asterius frequenter apud episcopos, qui Arianã præcipuè nõ euitabãt hæresim. Nam & ad cõcilia cõcurrebat, episcopatum in aliqua ciuitate quærẽs. Sed sacerdotio quidem frustratus est, eò ꝙ persecutionis tempore sacrificasse ꝓbaretur. Cúmq; circumiret Syriæ ciuitates, libros quos confecerat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensurã contrarietatis excessit. Purum nanq; hominẽ, sicut Samosaten⁹ Paulus, præsumpsit, dicere B Dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis cõuenerant, de Asterio quidẽ nullum habuere sermonem: quoniã neque erat in ordine sacerdotũ. Marcellum verò tanq̃ sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eúmq; cõperientes Samosateni dogmate maculatum, iusserunt vt à tali secta recederet. Qui reprehensus, librũ se ꝓmisit exurere. Cúmq; hoc studium deferbuisset, episcoporũ collegium, euocante Imperatore, venit ad regiã ciuitatem, præsentibúsque Eusebio, & qui cum eo erant episcopis, in vrbe Constantinopolitana rursus † studiũ de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitã cõscriptionem nollet incendere, eum ab episcopatu deposuerũt. In cuius locũ Basilium in Ancyrã miserunt. Sed hanc quidem cõscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionẽ eius valde redarguens. Postea verò Marcellus in Sardicensi cõcilio recepit episcopatum, dicens nõ intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

Inquisitio in Marcellum.

† inquisitio

Marcellus recipit episcopatum suũ.

C *Quomodo Arius dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, sit extinctus.* CAPVT. X.

Arius venit Constantinopolim, noui cõcilij causa.

IGitur dum post concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptũ, Alexandrina ecclesia eius euitante cõmunionem, rursus venit ad Constantinopolitanã vrbem, cõcurrentibus illic consectatoribus eius, & obedientibus Eusebio Nicomediȩ episcopo, & concilium celebrari volentibus. Horũ studiũ sentiens Alexãder, tunc Constãtinopolitanus episcopus, nisus est soluere tale conamen. Cúmq; hoc non valuisset implere, apertè Arij nisibus interdixit, nõ licere eum ecclesiasticũ esse dicens: nec infirmandã sentẽtiam episcoporum penè totius terræ secum cõuenientiũ in Nicæna vrbe. Eusebius autẽ, & qui circa eum erant, dum primò sermonibus flectere nequiuissent Alexãdrum, postea cum terrore minabãtur, ꝙ nisi susciperet Ariũ, certa die ipse quidem deportaretur in exiliũ, Arius autem in cõmunionem susciperetur vniuersorũ. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitã diem expectãtes, vt suas D minas implerent. Alexãder autem orabat, ne ad effectũ verba Eusebij peruenirent. Maximè autem ei terror ingerebatur, eò quòd Imperatori iã penè persuaserãt, vt faceret quod ipsi volebãt. Ante vnũ verò constituti temporis diem ꝓsternens semetipsum sub altari, tota nocte iacuit ꝓnus, rogãs Deum vt impediret terminum inimicorum eius.

Terretur Alexãder.

SOCRATES.

Hæc igitur Alexãder pronus orabat. Imperator autẽ de Ario experiri volens, eum ad palatiũ euocauit, percũctatúsq; est, an Nicæni cõcilij decreta seruaret. Ille verò nihil moratus, repentè subscripsit, decreta fidei per subscriptionem arte callida circũueniens. Et imperator quidẽ miratus, ei intulit iusiurandũ. Qui etiã hoc fraudulẽter egit, quodãmodo iusiurandũ arte deludens. Quod autẽ audiui de hac machinatione scribo. Ferunt enim cõscripsisse Arium hæresim suã in charta quam sub ala ferebat: vnde verè se iurare credidit, dicens sic se sapere sicut scripsisset. Hoc enĩ ita factũ audiẽs ego conscripsi: ꝙ verò & iusiurandum præbuerit, E ex epistolis Imperatoris agnoui. Credẽs igitur imperator, suscipi eum ab episcopo Cõstantinopolitanæ vrbis Alexãdro in cõmunionem præcepit. Erat enim tunc sabbatũ. Et sequenti die eos cõmunicare expectabat alterutris: sed præsumptiones Arij iudicia Dei secuta sunt. Nã dum egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequiis honorabatur satellitum Eusebij, & per mediã tunc ciuitatẽ perspicuus apparebat. Cúmq; venisset iuxta locũ cui est vocabulum Constantini forum, vbi columna Porphyretica collocata est, terror eum subitò ex quodã conscientiæ secreto cõstrinxit, & cum formidine secuta est ventris effusio. Percunctatúsq; an secessus esset in ꝓximo, & agnoscens esse post Cõstantini forũ, perrexit illuc. Quo facto, defect⁹ eum quidã cum effusione corripuit, & vnã cũ stercoribus anus quoq; prolapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cũ subtilibus intestinis subsequẽter effluxit: decurrebántq; pariter cũ splene etiã interna iecoris. Et ita factũ est, vt repẽtè sequeretur & mors. Secessus verò vbi talia gesta sunt, in Cõstãtinopolitana vrbe mõstrabatur, sicuti dixi, post Cõstantini forum atq; macellũ in F porticu cõstitutũ. Omnes trãseuntes digito notabant locũ, detestabilẽ Arij recordãtes interitum.

Alexãder in precibus. Arius subscribit decretis Niceni concilij.

Arius in cõmunionem recipitur.

Arij mors. An. do. 340

SOZOMENVS.

Post aliquod tempus quidam fautorum Arianȩ vȩsaniæ diues ac potens studium habuit eundem locum à publico comparare. Et destruens quod erat primitus domum ibi constituit, quatenus obliuio facti procederet, & per successiones huiusmodi memoria deperiret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem & orbi terrarum mortem Arij declarauit.

Quod prius Ariani cum orthodoxis conueniebant, atque communicabant, & de lege Constantini, qua iussit hæreticorum oratoria ecclesias appellari. CAP. XI.

ARij verò dogma licet apud multos disputationibus extolleretur, nondũ tamen in proprium discernebatur populum, aut in nomine cõstabat autoris, sed omnes simul in ecclesia conue-

Nouatiani Phryges. Valentiani Marcionistæ

Paulianistæ Hæretici iussu Cæsaris adimuntur ecclesiæ.

A niebant atque communicabant, præter Nouatianos,& qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionistas,& Paulianistas, & qui alias hæreses colebant. Contra quos omnes Imperator posita lege sanciuit auferri eorum oratoria,& ecclesiis applicari, & neque in domibus priuatorũ eos congregationes,nec publicè celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica communicandum,& in eam cunctis conuenire suadebat. Propter quam legem arbitror hæresium memoriam fuisse destructam. Nam priorum principum temporibus Christi cultores licet sectarum diuersitate differrent,apud Paganos tamen Christiani esse putabantur,& similiter passionibus subiacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare non poterant,&propterea facilè inter se conuenientes missas celebrabãt. Et licet essent pauci,non tamen videbantur esse diuisi. Post hãc verò legem neque publicè in ecclesias poterant conuenire,neque latenter, dum episcopi ciuitatũ & clerici obseruantes talia prohiberent. Hinc ergo

B plurimi metuentes,ad ecclesiam se catholicam contulerunt. Alij verò manserunt in sua sententia,non tamen successores hæresis reliquerunt.

SOCRATES.

Quomodo & vbi Constantinus Imperatores tres filios suos ordinarit,& percepto baptismate sit defunctus.

CAPVT XII.

Cõstantinus Aug. filios suos Cæs. fecit.

CVmq; religiosissimus Imperator poti⁹ Christianitate gauderet, & verè Dei testimonio fidem Nicænã roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta,lætabatur. Qui cùm tres habuisset filios,eos Cæsares nuncupauit,& singulos eorum per decennarios annos imperij sui principes esse constituit. Id est,primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatum:secundum verò aui nomine nuncupatum Constantium D in Vicennalibus suis Cæsarem in Oriente constituit:minorem verò Constantem in suis Tricennalibus ordinauit. Anno verò post hæc transacto ingressus quadragesimumquintum ætatis annum, ægritudine captus, ex vrbe Constantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est.

Constantius Constans.

THEODORITVS.

Cõstantinus Aug. baptizatus.

Qui cum Nicomediæ degeret,languore grauatus nec ignorans vitæ huius incertum,gratiam sacri baptismatis est adeptus: Distulerat enim vsque ad illud tempus,in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porrò autẽ tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanasium magnum reuerti præcepit in Alexandreiam,licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

An.do. 339. Athanasi⁹ redire iubetur Alexandreiam.

SOZOMENVS.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis iniatus est.

SOCRATES.

Cõstantinus Aug. moritur.

Ita facto testamento,tribus filiis constitutis hę- E redibus est defunctus. Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Cõstantinopolim est deuectum, & in palatij celso loco repositum. Quod in multis honoribus atq; veneratione quasi viueret habebatur, donec aliquis filiorum eius assisteret. Postea verò ab Oriente Constantio veniente, cum imperialibus exequiis funus eius sepultum est in Apostolorum ecclesia: quã propterea fecerat,ne Imperatores & sacerdotes reliquiis priuarentur Apostolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnauit autem triginta & vno. Defunctus est,Consulatu Feliciani & Taciani,vicesimasecunda mensis Maij, qui erat annus secundus ducentesimæ octogesimæ Olympiadis. Aliàs, ducentesimæ septuagesimæ octauæ.

C

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER QVARTVS. F

SOZOMENVS.

Quomodo per quendam presbyterum dogma Arij pullulauerit.

CAPVT PRIMVM.

Dogma Nicæni concilij iterum in quæstionem venit.

IGitur sub imperio Constantini per ecclesias talia acciderunt. Quo moriẽte rursus ad quæstionẽ venit dogma Nicæni concilij. Nã licet viuente Cõstantino nõ id omnes suscipérẽt, tamẽ apertè renuere nõ audebant. Quo moriente,plurimi ab eo se indubitanter abstinuêre cõcilio. Erant enim isti qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipuè vero Arij sectatores Eusebius & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberent, & consectatori suo Ægyptiacæ diœceseos iura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Cõstantio quoque gratus, eò quòd paternum ei seruauerat testamentum,ita vt vsq; ad principẽ palatiique potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula imperiali videbatur ita perspicuus, vt

Euseb. Nicomedinsis. & Theogonius Arianorum principes. Presbyter testamentarius.

Augusti proceres. A suos consectatores faceret † Augustos ac proceres. Quamobrem de dogmate rursus priuatim & publicè disputationes crebrò proferebantur: & simul iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talib⁹ solent sæpius euenire.

Quomodo Athanasius fauore Cōstantini minoris Alexandreiam remearit, & eiusdem epistola.
CAPVT II.

INterea ab occidentali parte Athanasius in Alexādreiam est reuersus, quem etiā Constantinus viuens redire mandauerat. Fertur autē quod etiā testamento voluerit hoc conscribere, sed quoniā ita defunctus est, eius maior filius Cōstantinus Hesperiarum partiū princeps, hoc egit, literásque huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinum.

An.do.341.

CONSTANTINVS CÆSAR POpulo ecclesiæ catholicæ, Alexandriæ constituto.

B NEQVE vestram sacratissimā mentem arbitror ignorare, propterea Athanasiū adorandæ legis prædicatorem, ad tempus in Gallias fuisse missum, quoniā ferocitas crudelium inimicorū eius in exitium sacri eius capitis imminebat: ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incōgruum sustineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatus. Et ita me præcipiente habitare iussus est, vt in ea ciuitate in qua degebat, bona ei necessaria nō deessent. Talis enim est eius venerabilis virtus, diuinis freta solatiis, vt etiā molestias asperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad charissimā reuerentiam vestram dominus noster beatæ memoriæ Cōstantinus Pius, meus pater, eundem episcopum in suum locū restituere proposuisset, tamen quoniā humana sorte præuentus, antequam hæc compleret vota, requieuit, consequens arbitratus sum voluntatē diuinæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeauerit, qualem à me venerationē habuerit, agnoscetis. Nō enim mirabile si quid in eo gessimus quod laudetur. C Meam nāque animam imago desiderij vestri, & schema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia vos custodiat fratres dilectissimi.

Epistola Cōstantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio.

De insidiis Arianorum aduersus Athanasium.
CAPVT III.

HIs literis fretus Athanasius, Alexandreiā venit. Libentérque eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani verò coniuratione facta aduersus eū frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio præbebatur Eusebio, vt derogaret ei apud Imperatorem, quod non decernente cōmuni cōcilio episcoporum, autoritate sua arripuisset ecclesiam. Tantúmque his derogationibus actum est, vt indignante Imperatore de Alexandrina vrbe proiiceretur. Eodem tēpore Eusebio moriente episcopo Cæsareæ Palestinæ cognomento Pāphili, † Agapius discipulus eius suscepit episcopatum, qui & alios plurimos ædidit libros, & de vita doctoris sui multa conscripsit.

Athanasius opera Eusebij iterum Alexādria pellitur. Cæs. moritur. † Acacius Agapius succedit.

SOCRATES,

De morte Constantini minoris. CAP. IIII. D

NOn multo post tempore & Cōstantinus Imperator, Constantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Cōstantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, cōsulatu Acindyni, & Procli. Quamobrē Romani imperij principatus Occidētalium quidem partium peruenit ad Constantem, Orientalis autem ad Cōstantium.

An.do. 343. Cōstātinus iunior occiditur.

THEODORITVS.

Quod Athanasius Arianis bella ipsi denuò suscitantibus, ad partes decesserit Italiæ. CAP. V.

IGitur tempore quo Constantinus ad perenne transiuit imperium, testamento filiis temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat præsens) presbytero à sorore propria ipsi cōmendato suum credidit testamentū, præcipiens id Constantio dari, qui inter alios videbatur esse vicinior, & prius venire posse credebatur. Hinc iste Constan- E tio factus notus, tradito testamēto accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Constantij voluntatem, & velut calamum ventis accedentibus agitari, præsumpsit contra Euāgelica dogmata bellū assumere, & aduersus ecclesias asperrimam erigere tempestatē. dicebat enim esse culpabiles, qui Cōsubstantialitatis vocem, quæ scripta non inueniretur, in fidei doctrina posuissent, quod inter sacerdotes & eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium & eius sectatores accusans, insidias instruebat. Huius cooperatores erāt Eusebius, & Theogoni⁹, & Theodorus Perinthi⁹, qui eloquentior videbatur, & scripsit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Heracleioten vocant. Isti nanq; sæpius velut propinqui Imperatori, reuersionem Athanasij multorū caussam asserebant esse malorū: & non solùm Ægyptum, sed etiam Palæstinam & Phœnicē, vicinásque gētes eius gratia dicebant esse turbatas. Proinde huiusmodi verbis leuissimā obsidentes Imperatoris intentionem, suaserunt vt Athanasium ab ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscēs eorum consilium, ad partes Hesperias abiit, F

Accusatur Athanasius apud Cæsarem.

An.do. 341. Athanasius in Italiam.

Quid de Athanasio Iulius decreuit episcopus.
CAPVT VI.

VErùm Eusebius, eiúsque consortes, calūnias in Athanasium factas Iulio Romano Pontifici destinauerūt. Qui ecclesiasticam sequens legē, etiam ipsos Romam venire præcepit, & venerabilem Athanasium ad iudicium regulariter euocauit. Ille continuò euocatione suscepta venit, calūniarum verò sarcinatores Romam quidem profecti non sunt, scientes facilè suum posse capi mendacium. Sed videntes oues pastore desolatas, lupum super eas pro pastore cōstituerūt, id est, Gregorium, qui sex annis bestiis ferocibus crudelius vsus, pœnam maliciæ suæ soluit, ab omnibus amarissimè laniatus.

Iulius pontifex. Rom.

Greg. Alexandrinus.

Quod Cōstans imperator partes fouerit Athanasij.
CAPVT VII.

ATHanasius autem veniens ad Cōstantē, postquam Cōstantinus iunior fuerat bello defun

An.do.346. Athanasius queritur de Arianis.

A ctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat insidias, & bellum contra Apostolicam fidem gestũ, patrisque eius nomen maximique concilij ab illo celebrati mẽtionem faciebat, & quòd cõmuni lege synodus roborata videretur. Hæc insinuando cum lachrymis, ad paternũ zelum excitauit Imperatorem. Mox nanque vt hæc audiuit, mandauit fratri monens vt paternę pietatis inuiolabilẽ seruaret hæreditatem: cùm & ille pietate gubernando regnum, & Romanorum euicisset tyrãnos, & gentes positas in circuitu subiugasset.

Constans pro Athanasio

SOCRATES.

De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonij. CAP. VIII.

EA porrò tẽpestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex huiusmodi caussa ꝓcessit. Alexander Cõstantinopolitanæ Præsul ecclesiæ, post decertationem cum Ario terminatam B ex hac vita excessit, episcopatus tricesimotertio, vitæ anno nonagesimo & octauo, nullúmque in suũ constituit locũ, sed mãdauit vt vnum ex duobus quos ipse nominaret, eligerent: Et si quidem vellent † docibilem simul & vitæ optimæ testimonio decoratũ, Paulum à se presbyterũ ordinatum, virum quidẽ ætate iuuenem, sed sapientia senem, episcopũ sibimet ordinarent. Si verò ex habitu solũmodo reuerentiæ eligere vellent, Macedonium facerent, tunc diaconum existentem, qui ætate maior videretur. Ex hac caussa maior cõtentio pro episcopi ordinatione surrexit, ecclesiámque turbauit, cùm populus vtique in duas diuisus esset partes: aliique defenderent Arianũ dogma, alij verò Nicæni decreta cõcilij. Igitur donec Alexander viueret, Homousiani potiores erant Arianis, quia hi quotidie cõuicti minuebantur. Cũ verò Alexander obiisset, cõtentio rursus ex vtraque parte cõmota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinauere põtificem, Ariani verò Macedonium. Et in ecclesia quidẽ Irenæ cognomine, quæ C est vicina iuxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quem potius Alexandri sententia prolata videbatur.

Alexander Constantinopolitanus moritur. An. do. 346.

† docendi facultate. Paulus.

Macedonius

Factiones Homousianorũ & Arianorum.

Irena. Sophia.

Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis, Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de Antiocheno concilio, & de ordinatione Eusebij in Alexandreiam & post eum Gregorij, & transformatione Nicæni concilij. CAP. IX.

POst paululum verò temporis Imperator Constantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factã Arianorum. Episcoporũ autem constituto concilio Paulum quidem remoueri fecit: Eusebiũ verò ex Nicomedia transferens Cõstantinopolim, episcopũ esse decreuit. Quo facto Antiocheiam ꝓfectus est Imperator. Eusebius itaq; nullo modo cessare patiebatur, sed omnia cõmouebat donec suũ propositũ perduceret ad effectũ. Egit ergo vt in Antiochia Syriæ synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis ecclesiæ, quã pater Augustorum fabricari cœperat, & posterius obitum Constantius decimo anno eã à tempore fundationis expleuerat: in veritate autem ad subuersionem atque destructionem Nicæni concilij. D Ad quam synodum cõuenerunt ex ciuitatibus diuersis episcopi nonaginta. Maximus tamẽ Hierosolymitanus Macarij successor nõ affuit, cogitans quod ipsi posset subripi, vt in damnationem subscriberet Athanasij. Sed neque Iulius interfuit maximæ Romæ Præsul, neque in locũ suum aliquem destinauit, cùm vtique regula ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiã Romani Põtificis cõcilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantij principis, Consulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Cõstantini patris Augustorũ. Præsidebátque tunc ecclesiæ Antiochenæ Flacillus successor Euphronij. Fautores igitur Eusebij operæpretiũ iudicantes Athanasio derogare, primũ quidem calumniati sunt quasi præter regulam egisset, quã tunc ipsi decreuerant, quoniam non ex sententia cõmunis concilij episcoporum receperat sacerdotium, sed sibimet arrogando in ecclesiã fuisset ingressus. Deinde quoniam eius aduentu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui ab Athanasio cæsi, Iudicibus dicerentur esse E cõtraditi. Hac derogatione tunc habita cõstituerunt episcopũ in Alexãdreia, primo quidem Eusebium cognomento Emisenũ. Quo ordinato, & in Alexandreiam ire metuente, Gregoriũ fecerunt episcopum. His ita gestis, transformauerunt fidẽ, nihil quidẽ culpantes Nicæni concilij, sed principiũ prębentes vt frequentibus cõciliis alia subinde mutantes & recitantes, efficerent vt definitio fidei paulatim in Arianam væsaniam relaberetur.

Eusebij. Nicomediensis. Cõstãtinopoli præficitur.

An. do. 346 Ciliũ Antiochiæ 90. episcoporum.

Autoritas Rom. pont.

Athanasi' accusatur ab Arianis.

Epistola Antiocheni concilij, & de fide, & bello Francico, & de Antiochiæ terræmotu, CAP. X.

NOs neque sequaces Arij fuimus, quomodo enim episcopi presbyterũ sequeremur? neq; aliam quampiam fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius, quàm sequuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in vnum Deum omniũ, vniuersorum intelligibilium sensibiliúmque creatorẽ & proui F sorem, & in vnum filium vnigenitũ ante omnia secula existentem, & cum suo genitore manentẽ, per quem omnia facta sunt visibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis temporibus per bonã voluntatem patris descendit, & ex sancta virgine Maria carnẽ assumpsit, & omnem voluntatem patris sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in cœlos ascendit, in dextera patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos, & rex permanet in æternum & Deus. Credimus & in spiritũ sanctum. Si autem adiiciendũ est, credimus & de carnis resurrectione, & vita perpetua. Hæc in prima scribentes epistola ciuitatibus mittebant. Sed post paululum aliam in Antiocheia dictauerunt. Eodem tempore etiam rempublicam contigit valde turbari. Gens nanque Francorum circa Gallias constituta, Romanis erat infesta. Tunc etiam terræmotus maximus in Oriente factus est, & pręcipuè in Antiocheia, quæ anno iugiter est commota.

Fides Arianorum Antiochia.

Franci. Terræmotus Antiochiæ.

Quomodo Gregorius Alexandreiam venerit, & inde fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint. CAP. XI.

Syrianus.

A INterea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister militiæ,& cum eo armati milites,numero quinque millia,quibus etiam aderant Arij sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus,ne caperetur effugerit,arbitror esse dicendum.Erat enim vespera, & populus in vigiliis obseruans,sperabaturque futura Collectio.Inter hæc venit Magister militum,& circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinauit.Athanasius autem videns quæ fierent, cogitauit ne propter se vlla læsio populo proueniret. Et præcipiens diacono vt compleret orationem, rursus psalmum fecit imponi.Cumque consonantia psalmodiæ celebraretur,per vnam ianuam ecclesiæ egrediebantur omnes.Quo facto milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscesit.Et hoc modo fugiens,Romam profectus est. Porrò Gregorius Alexandrinæ tunc præsedit ecclesiæ, Alexandrinorum verò plebs non ferens quod erat gestum ecclesiam quæ Dionysij nuncupatur,

Vigiliæ.

Psalmodia.

B incendit.

Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit, & ab Arianis Macedonius constitutus.

CAP. XII.

Iulius pōtif. Ro. iudex in caussa Athanasij. Eusebij mors. Paulus reducitur Cōstantinopolim. Vrsatius Valens.

EVsebius autem legationem misit ad Iuliū,Romanæ vrbis episcopum, rogans vt contra Athanasium iudex esset.Sed quæ de Athanasio decreuerat Iulius Eusebius non occurrit vt cognosceret,quia dum paucū tempus vixisset post concilium, vita priuatus est. Quapropter Constantinopolitæ Paulum rursus in ecclesiam introduxerunt.Idem & Ariani in ecclesia, quæ nunc dicitur Pauli,ordinauere Macedonium. Et hoc gerebant fautores Eusebij successoresq; præsumptionis,id est,Theogonius Nicænus,Maris Chalcedonensis,Theodorus Heracliæ,& reliqui. Sed Vrsatius & Valens hæretici,postea libellum pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo, & consentientes ὁμοούσιος verbo,communicare meruerunt.

C *Quomodo Hermogenes magister militū, volens Paulum ecclesia pellere, à populo sit peremptus, quæ vindicta processerit.* Cap. XIII.

INterea propter Macedonium ingens præliorū flamma surgebat,& intestinum bellū Christianorū in ciuitate multi sanguinis effusione pullulabat. Quod cum audisset Constantius Antiochiç positus Imperator,Hermogeni magistro militum Thraciarum iniunxit,vt Paulū ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens, maximas turbas cōmouit,cogens vt pelleretur episcopus. Facta autem seditione,populus erat paratus ad vltionem. Cumque Hermogenes insisteret vt militari manu expelleret Paulum, accensus populus (vt fieri solet in talibus)irrationabiliter ei resistebat,eiusque domum incendentes, ipsumque trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt consulatu Constantij tertio,& secundo Constantis. Quo tēpore Cōstans quidem Francos Romanorum subiecit imperio Constantius autem de interitu Hermogenis acturus ab Antiochia veredis Constantinopolim venit, & Paulum quidem expulit ciuitate,vrbemverò damno multauit,auferens ei fru-

Paulus pellitur Constantinopoli.

Hermogenes Mag. militum occiditur.

Franci. Germani Constantius Imp. primat Constantinopolitanos fru

menti à suo patre collati vltra quadraginta milia modiorum,quæ quotidie frangebantur.Nam penè octoginta milia per dies singulos,vrbe Alexandria mittente,primo ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium distulit statuere vrbis episcopum.Irascebatur enim etiam illi, non solum quia præter ipsius voluntatē fuerat ordinatus,sed quia propter seditiones inter eum Paulumque factas, plurimi perierant,simul & magister militum fuerat interemptus. Permittens ergo eum Missas facere in ecclesia in qua fuerat ordinatus,denuo est profectus in Antiochiam. D

mentarij [...] pendiis.

Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Georgius Arianus illic fuerit euocatus.

CAPVT XIIII.

ARiani præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tanquā odiosum, & quia propter eum factum fuisset incendiū, necnon & quia minus ipsorum foueret errorem,euocauerunt Georgium Cappadocem hominem Arianæ væsaniæ. E

Gregorius Alexādri. Georgius Cappadox recipitur.

SOZOMENVS.

Athanasio Paulo & aliis orthodoxis episcopis Romæ positis quid Orientalibus Iulius Romanus scripserit.

CAPVT XV.

Athanasius. Paulus. Marcellus. Asclepas. Quintianus. Lucianus. Romana sedis dignitas Iulius Pōt. Ro. Orietalibus scribit.

IGitur Athanasius relinquens Alexandream,Romam profectus est.Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum Pōtificem illuc vnà concurrere,&Marcellū Ancyræ, Asclepamque Gazæ. Qui dum Arianis esset aduersus,calumniam passus ab his,quasi subuertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum ecclesia Quintiano committitur.Lucianus autem Hadrianopolites episcopus,ob aliam accusationē ecclesia sua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus crimina singulorum,& omnes Niceno concilio concordare comperiens eos in communionem suscepit, tanquam omnium curam gerens,propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas ecclesias, & F Orientalibus scripsit episcopis,culpans quod non recte tractassent viros inculpabiles de suis ecclesiis eos expellentes,& quod constitutiones Nicæni concilij minimè obseruarent.Quorum paucos ad certam diem sibimet adesse pręcepit,vt coram eis ostenderet iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps non se passurum interminatus est,nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent.Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autē, & Paulus epistolas Iulij Orietalibus episcopis miserunt,& singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Quid Orientales Iulio rescripserint. CAP. XVI.

VErum Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio rescripserunt epistolam, ornato quidem stilo compositam,ironia verò maximè plenam,& non sine interminationis qualitate confectam.Fatebantur enim circa omnes Romanorum ecclesiā esse munificam,veluti quę apostolicam haberet curam,& antiquitus mater pietatis existeret,licet ab Oriēte

An. d. 346.

Romana ecclesia.

A ad eam prædicatores dogmatis aduenissent. Se verò non propterea secundo loco habendos existimabant, eo quòd non magnitudine aut multitudine abundarēt ecclesiarum, cum vitę qualitate non cederent: crimenque Iulio imponebant, eo quòd Athanasij sectatoribus communicasse videretur, & tanquam ipsorum concilio contumelias irrogasset, eorumque sententiam, destruxisset: & veluti iniustum eius factum, ecclesiasticisque sanctionibus dissonans arguebant. His ita conscriptis addiderunt, quod si susciperet Iulius damnationem ab ipsis factam, & ordinatos episcopos in damnatorum locum firmaret, pacem cum eo & communionem haberent. Si verò placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent: quippe cùm Orientales episcopi non restitissent, cum Nouatus à Romana pelleretur ecclesia. De his autem quæ præter commune placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

SOCRATES.

B *Quid Athanasio Alexandream remeante prouenerit.*
CAPVT. XVII.

Ariani quidā apud Alexādriā suffocati.

HÆc itaque Orientales episcopi Iulio Romano Pontifici rescripserunt. Cùm verò Athanasius Alexandreiam fuisset ingressus, cōpressio populi partis Gregorij, qui illic fuerat ordinatus episcopus, vehemens facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominū prouenisse, & huiusmodi crimina in Athanasium velut autorem sceleris referebant: cùm hęc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam causam Sabinus Macedonianæ Præsul hæreseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium & Homousianos Ariani gesserint, aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quanta contra omnes ecclesias Macedonius hæresiarches gesserit, erubescens forte tacuisset.

Sabinus Athanasiū traducit.

Macedoni⁹ hæresiarches.

Quomodo Paulus denuò Constantinopoli sit expulsus, & quæ neces introducto in Ecclesiam Macedonio sint factæ. *CAP. XVIII.*

Paulus è Constātinopoli pellitur.

C COnstantius igitur Imperator in Antiochia degens, cum audisset rursus Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus + sacra sua misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Iudices potestatem, & post principem secundus appellabatur: vt Paulum ecclesia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est vsus aduersus Paulum. Et visionem quidem principis celauit, simulans autem publicum se habiturum esse tractatum, processit ad Thermas vocabulo Zeuxippi: quo etiam cum honore quasi necessario vocauit Paulum. Cumque venisset, repente Præfectus + sacra monstrauit Imperatoris, & episcopus quidem illic iniustam sententiam patienter tulit. Porro Præfectus metuens multitudinis impetum quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, vnam fenestram Thermarum iussit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, & missus ad nauem ad talia paratā, velociter ductus est in exilium. Iussitque Præfectus vt Thessalonicæ seruaretur, ex qua Paulus fuerat oriūdus, vt illic libere viueret, & in aliis Illyrici ciuitatibus, non tamen vt ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinato de ecclesia pulsus est. Philippus autem à Thermis ad ecclesiam properabat, cum quo Macedonius, residens in vehiculo cum Præfecto simul & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad ecclesiam concurrerunt vniuersi simul Homousiani & Ariani. Cumq; Pręfectus cū Macedonio ad ecclesiam peruenisset, & populum & milites irrationabilis timor inuasit. Cumque esset ingens multitudo, nec posset introire Præfectus, milites cœperunt populum violenter impellere, & cùm propter angustiam loci cedere non possent, putantes eos milites sibi velle resistere, euaginatis gladiis in eorum necem grassabantur. Tūc ergo (sicuti fertur) perempti sunt circiter tria millia centū & quinquaginta. Alij à militibus interfecti, alij verò compressione sunt mortui hisactis. Hac via Macedonius tanquam nihil mali gerens sed veluti mundus & innocens à Præfecto magisquàm ecclesiasticis regulis, traditum sibi recepit episcopatum: tantisque necibus ipse & Ariani ecclesiæ iura tenuerunt. Hoc tempore Imperator maiorem ecclesiam fabricabat, quæ nunc Sophia vocitatur, & est copulata ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cùm esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat: quæ modo velut sub vno circuitu contineri noscuntur.

† Mandatum suum.

Thermæ Zeuxippi.

† Mandatū

Paulus exulat.

D

Macedoni⁹ in ecclesiam deducitur.

Supra 3000 interficiūtur

E

Sophia, opus Constantij Irene.

Denuo de calumniis contra Athanasium.
CAPVT XIX.

INterea contra Athanasium alia machinatio cōcinnata est. Ecclesiæ nanque Alexandrinorum Augustorum pater erogando pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanasium vendere, & suis vtilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latēter aufugit. Tunc igitur Iulius Romanæ vrbis episcopus, cognoscens Arianorum insidias aduersus Athanasium machinatas, postquā Eusebij susceperat literas, euocauit Athanasium, cùm audisset locum vbi erat absconsus. Inter hæc suscepit etiam literas Ægyptiorum episcoporum, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpans eos primū de iniuriis literarum: deinde cur se ad synodum suam non vocassent canonibus nimirum iubentibus præter Romanum nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corrumperent fidem: & quod Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita: & quia contra ius ex vna parte confecerint monimenta gestorum, referens id ad falsitatem de Arsenio concinnatā. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post modicum verò tempus, Paulus à Thessalonica simulans se hebere iter ad Corinthum, in Italiā venit, & vnà cum Athanasio causam suam Imper. Constanti indicauit.

Calumnia in Athanasium.

Iulius Athanasiū ad se vocat.

F

Autoritas Romani Pont.

SOZOMENVS.

A *De legatis Orientalium Episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt.* CAP. XX.

† Neropolis. Narcissus Theodorus, Marcus, in Italiam mittuntur.

IMperator autem fratri suo Constantio scripsit, vt aliquos Orientalium episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione mitteret. Quapropter eligunt tres, Narcissus † Irenopolites Cilix episcopus, Theodor⁹ Heracliȩ Thraciæ, & Marcus Arethusæ Syriacæ. Qui venientes ad Italiam, facta propria vindicabant, nitentes Imperatori persuadere Orientalis concilij iustam esse sententiam. Cumque fidei suæ confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochiȩ expositam, celauerunt. Aliam verò conscribentes confessionem obtulerunt, multum tamen à Niceno concilio dissonantem. Videns autẽ Constãs iniuste grauatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur à communione suspensi, sed id factum propter dissonantiam fidei, cùm satisfacere nequiuissent pro quo venerant, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales
B episcopi Occidentalibus aliam epistolã miserunt, quam Multorum versuum nominauere conscriptionem, eò quòd vltra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicunt ex non existentibus dei filium, aut ex alia essentia & non ex deo, & quia fuerit aliquando tẽpus aut seculum, quando non erat, abdicarunt. Porrò Eudoxium Germaniciæ episcopum, Martyrium atque Macedonium baiulos epistolarũ, Occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil vlterius oportere tractari. Cumque Constans à fratre petens, vt Athanasius suam reciperet ecclesiam, resistentibus hæreticis nihil impetrare potuisset, tunc Athanasius & Paulus adeuntes poposcerunt fieri synodum, eò quòd pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur.

Orientales consubstantialitatem negant.

Eudoxius. Martyrius. Macedoni⁹.

THEODORITVS.

C *Quod Constans fratrem pro fide mouerit, & quod Constantius Sardicæ concilium conuocari præcepit.* CAPVT XXI

QVod audiens Constans, scripsit fratri, monens vt paternæ pietatis inuiolatam seruaret hæreditatem, cum & ille imperium gubernando & Romanorum tyrannos eiecisset, & in circuitu gentes Barbaras subiugasset. His literis motus Cõstantius, præcepit Sardicæ (quæ est ciuitas Illyrici) & Orientales & Occidentales conuenire Pontifices. Multi siquidem etiam alij casus medicinam synodicam requirebant. Nam & Paulum Constãtinopolitanæ vrbis episcopum, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis vsque perduxerant, tanquam seditionis autorem, & alia quædam adiecerant quæ calumniatoribus sunt amica. Quẽ tamen tunc populus Sardicam propter inimicorum insidias abduci non est passus. Paulò post autem defuncto Constante, flectentes Ariani leuissimam principis voluntatẽ, & à regia ciuitate pellentes Paulum, eum ad ciuitatulam Cucusenam (quæ tunc erat Cappadociæ, nunc verò secundæ Armeniæ) transtulerunt. Sed non satis est in hoc

Sardicam concilium indicitur. πόλις Ἰλλυρικῆ τῶ δακῶν ἔθνους μητρόπολις.

Paulus Cucusum translatus, paulò post occiditur.

cuncta turbantibus, vita Pauli mirabilis, licet in solitudine constituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violentissimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanasius refert in Apologia propriæ fugæ, ita dicens: D

Athanasii relatio de nece Pauli Constantinopolitani Pontificis. CAP. XXII.

EPiscopum nanque Constantinopoleos Paulum persequentes atque inuenientes, palam suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociæ, autorem habentes Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæreseos tunc patronus, & consiliorum minister iniquorum. Huiusmodi enim crudelitates blasphemia Arij protulit. Contra vnigenitum nanque insaniunt ministri præsumptionum eius. Hoc itaque modo Paulo defuncto, imò magis ad cœlestia regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum quasi consectatorem suum, quoniam proxime sancto spiritui blasphemabat. Sed paulò post expulerunt & eum, dum creaturã
E non confiteretur eũ quem filiũ sacrȩ scripturæ dicunt. Quapropter damnatus ab illis, hæresis propriȩ autor apparuit consubstantialem quidem nec iste patri filiũ esse dicens, similem tamen per omnia genitori docens, creatum verò Spiritum aperte denominans. Hæc itaque non multo post (sicuti diximus) acta sunt.

Philippus Præfectus.

Macedoni⁹ propellitur.

SOCRATES,

De conuentu episcoporum in Sardicense concilium. CAPVT XXIII.

VNdecimus autem annus erat ab obitu patris duorum Augustorum. COSS. verò tunc fuere Ruffinus & Eusebius, quando celebratum est Sardicense concilium. Ex Hesperiis ergo partibus conuenerunt episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Orientalibus sex & septuaginta tantummodo, sicut Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Ischyras tanquam Mareotis episcopus, quem damnatores Athanasij in episcopũ
F huius prouinciæ prouexerant. Excusauerũt se etenim alij per infirmitatem corporis: alij angustas inducias accusantes, & ob hoc Iulium Romanum culpantes episcopum: cum vtique ante annum & sex menses synodus fuerit prædicata, & Athanasius Romæ degeret, expectans iudicium synodale. Cum ergo Sardicæ Orientales conuenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant, dicentes, non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasiacos & Paulianos expellerent. Cumque Protogenes Sardicensis episcopus, & Osius Cordubæ Hispaniæ non paterentur à concilio semoueri Pauli defensores & Athanasij, illi repente discesserunt. Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum facere concilium, & aperte iam Consubstantialitatem anathematizauerunt. Et sectam inæqualis substantiæ epistolis subscribentes, vndiquaque miserunt. Qui autem in Sardica conuenerant, primum quidem horum damnauere væsaniam, deinde accusatores Athanasij dignitate priuauerunt. Et † terminũ fidei Nicænȩ corroborantes, & tractatum de diuinæ substantiæ

Anno 350.

Orientales.

Hæresis inæqualis substantiæ.

Definitionẽ

A inæqualitate respuentes, Consubstantialitatem apertius tradiderunt, etiam ipsi vndiquaque scripta propria mittentes. Ex vtraque ergo parte arbitrati sunt rectè se facere, Orietales quidem eò quod à se damnatos illi susciperent, Occidentales autem quoniam ante cognitionem damnatores effugerant: & quoniam hi quidem Nicænam seruabant fidem, illi verò eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo & Athanasio, necnon & Marcello Ancyræ Gallatiæ, qui dudum (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus.

THEODORITVS.

Literæ Sardicensis concilij ad vniuersos episcopos.
CAPVT XXIIII.

An. do. 350. Sardicensis concilij literæ.

QVæ verò Sardicæ gesta sint, concilij literæ clarius edocebût, quas propter modum explanationis huic scripturæ interponere non omisi.

B SANCTA SYNODVS DEI GRATIA SARDICÆ congregata ex vrbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Aphrica, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bythynia, Hellespôto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Pôto, Cilicia, altera Phrygia, Pâphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Lybia, Galatia, Palæstina, & Arabia, vniuersis episcopis & comministris S. & Apostolicæ ecclesiæ dilectissimis fratribus in domino S.

MVLTA quidem ac sæpius Arianam vesaniã sequentes præsumpserunt aduersus Dei seruos, & rectam fidem custodientes. Adulterã nanque doctrinam proponentes, orthodoxos expellere sunt conati: & in tantum insurrexerunt aduersus fidẽ, vt neque auditus deo amabilium lateret Imperatorum. Igitur gratia dei cooperante, etiam ipsi piissimi principes ex diuersis nos prouinciis & ciuitatibus colligentes, sanctum hoc conciliũ in Sardicensium celebrari vrbe præceperunt, vt ablata C omni discordia, & omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inuiolata seruetur. Venerunt enim Orientales episcopi à piissimis Imperatoribus inuitati, præcipuè propter famam quæ de charissimis nostris fratribus & comministris fuerat diuulgata, id est, Athanasio Alexandrino, & Marcello Ancyræ Galatiæ, & Asclepa Gazæo, forsan etiam ad vosipsos detractiones huiusmodi peruenerunt, quomodo etiam nostras aures ventilare conati sunt, vt ea quæ contra innocentes referunt, vera esse credantur, & iniqua hæreseos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permissi non sunt. Etenim Præsul ecclesiarum dominus est, qui pro his & pro vniuersis mortem sustinuit, & per eas ascensum ad cœlos nobis omnibus condonauit. Pridem itaque Eusebius, & Maris, & Theodorus atque Theogonius, Vrsatius, & Valens, & Minophantus, & Stephanus scripserunt Iulio comministro nostro ecclesiæ Romanæ Pontifici contra prædictos consacerdotes nostros, id est Athanasium episcopum Alexandriæ, & Marcellum episcopum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ. Scripserunt quoque ex aliis partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasij D consacerdotis nostri, & ea quæ ab Eusebio & cõsectatoribus eius gesta sunt, nihil aliud quàm mendaciis & calumniis plena esse affirmantes. Cũ vtique euocati à charissimo & consacerdote Iulio, & non occurrentes (sicut scriptis eiusdem episcopi Iulij comprobatur) aperte videantur calumniatores existere. Nam si de gestis contra eos habitis præsumpsissent, non cunctarentur occurrere. Veruntamen etiam ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnoque concilio, eorum machinatio euidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium ciuitatem, atque videntes fratres nostros, Athanasium, Marcellum, Asclepam, & cæteros ad iudiciũ accedere timuerunt. Et non semel, non secundo, sed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt: congregatis videlicet in concilio Osio longæuo (qui propter ętatem, atque confessionem, tantumq; laborem omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & inuitantibus eos ingredi iudicium, vt quæ contra absentes cõsacerdotes diffamauerant atque conscripserant, præsentes ostenderent. Sed (sicuti prædiximus) e- E uocati non venerunt, vt etiam in hoc calumniam propriam ostenderent: & quodammodo respuendo iudicium, insidias suas & molimina proclamarent. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia verò non occurrerunt, nullum de eis ignorare confidimus (si forsan rursus illic quicquam machinari voluerint) ꝙ nihil habentes quo possint cõsacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentes effugiunt. Fugerunt enim (charissimi fratres) nõ solum propter calumniam aduersus istos instructam, verum quia suos pro diuersis criminibus accusatores occurrisse viderunt. Proferebantur enim vincula & catenæ. Venerant homines ab exilio & consacerdotes, necnon cognati pariter & amici eorum, qui propter eos mortui dinoscuntur. Et quod est admirandum, aderant episcopi, quorum vnus quidem catenas gestabat & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alij verò eorum insidiis mortem sibi testabantur inflictam, quia ad tantam superbiam sunt perducti, vt etiam episcopum occidere conarentur: quem nisi fuga liberasset, obie- F rat. Venit enim consacerdos noster beatus Theodulus, fugiẽs eorum molimina, quibus fuerat iussus occidi. Alij verò gladiorum vulnera demonstrabant: alij famem se ab eis passos ingemiscebãt, & hæc non quilibet homines testabantur, sed omnes ecclesiæ pro quibus hi qui occurrerunt, & qui legatione fungebantur, insinuabant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum terrores, falsarum literarum obiectiones. Lectæ sunt enim literæ Theogonij contra consacerdotes nostros, Athanasium, Marcellũ & Asclepam, vt etiam Imperatores mouisse viderentur. Quas literas diaconi Theogonij vulgauerunt, super hæc autem virginum nuditates, ecclesiarum incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia prælia non nisi pro detestabili Arianorum hæresi commisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationem atque communionem, his necessario subdebatur iniuriis. Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et vlterius hæc non va-

Athanasius. Marcellus. Asclepas.

Iulius Pôt. Romanus.

Osius Cordubensis.

Theodulus.

A lentes abscondere, in Sardicensium venerunt vrbem, vt per aduentum suum quasi talia se nequaquam perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogauerant, & oppressos à se simul accusatores, & increpationes prę oculis suis habentes, euocati ad iudicium ingredi nequiuerunt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris cõsacerdotibus fiducialiter agentibus, & valde ingemiscentibus, & imminentibus atque prouocantibus eos, & promittentibus, non solum se calumnias euidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum ecclesias deliquissent: illi verò tanto conscientiæ terrore constricti sunt vt fugerent, & per fugam suas calumnias aperirent delictaque sua iudicij declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex istis malicia eorum atq; calumniæ patefiant, tamen vt neque per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curauimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ gesta sunt eos calumniatores inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus consacerdotes nostros insidias institutas.

Arsenius. B Nam Arsenium, quem dicebãt ab Athanasio peremptum, hic viuit, & inter viuentes commorari dinoscitur, ex quo etiam alia probantur esse conficta. Quod verò etiam calicem diuulgauerunt fractum à Macario Athanasij presbytero, testati sunt qui de Alexandrea & Mareote venerunt, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Ægypti Iulio consacerdoti nostro scribentes, valde affirmabant, quod neque suspicio fuisset huiusmodi. *Iulius Põt. Romanus.* Proinde dixerunt monumenta aduersus eos confecta, quæ tamen probatum est ex vna parte celebrata: in quibus gestis pagani examinabantur, & Catechumeni: ex quibus vnus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quando Macarius venerat ad eundem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimum Ischyram tunc ęgrotasse, & in cellula iacuisse, vt ex hoc appareat nihil gestum ex omnibus sacramentis, eò quòd & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed iaceret ægrotus. *Ischyras.* Is nanq; malignissimus Ischyras mentitus, quod Athanasius quosdam sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est, quando Macarius ibi fuit. Vnde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro huiusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyrę nomen episcopi, qui neque presbyter fuerat aliquando. C Duo nanque presbyteri qui cum Melitio aliquando degebant, & postea à beato Alexandro episcopo ciuitatis Alexandrinæ suscepti sunt, & cum Athanasio constituti, testati sunt nunquam illum presbyterum fuisse Melitij, neque habuisse Melitium in Mareote ecclesiam vel ministrum: & qui penitus nec presbyter fuerat: nunc eum velut episcopum produxerunt, vt eo nomine in suis calumniis terrere viderentur auditores. Lectę sunt enim & literæ consacerdotis nostri Marcelli, & inuenta est Eusebij similiumque nequitia. Nam ea quæ veluti querimoniam faciens Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusauerunt. Hæc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones rectaque huius viri fides inuenta est. Non enim à sancta Maria sicut isti confirmabant, dedit deo verbo principium, neque finem habere asseruit eius imperium, sed regnum eius & sine principio & sine termino esse conscripsit. D Asclepas autem comminister obtulit monimẽta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, & Cæsariensis Eusebij, & ex sententia iudicantium episcoporum se ostendit innoxium. *Asclepas.* Recte siquidem (ô charissimi fratres) euocati frequenter, obedire noluerunt, recte quoque fugerunt. Conscientia nanque sua perterriti per fugas, suas calumnias indicarunt: & quæ præsentes accusatores super eis dixerant, etiam probauerunt. Ad hęc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam hęresim fuerant & proiecti, non solum susceperunt, sed etiã in maiori ordine posuerunt, diaconos ad presbyterium promouentes, presbyteros ad episcopatum, non ob aliud nisi vt impietatem seminare & dilatare possent, & fidei corrũpere pietatẽ, sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heracliæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsareiæ Palestinæ, Minophantus Ephesius, Vrsatius Sigiduni, Valens Mursiæ Panoniæ. Isti nanque conuenientes, cum Orientalibus nõ sinebant eos nec in sanctum concilium ingredi, nec omnino accedere ad ecclesiam Dei. E Et venientes in Sardicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta quædam cum terroribus concinnabant, vt nihil penitus ad iudicium perueniret, neque sanctum possemus celebrare concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus à consacerdotibus nostris, Macario Palæstino, & Asterio Arabiæ, qui cum eis venerant, & ab eorum perfidia recesserant. Hi nanque ad sanctum concilium venientes, violentiam quam passi sunt narrauerunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: insuper adiicientes, quod quũ essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca venire, & propter intermi nationem vix ab eis discedere potuissent. Ob hãc caussam Sardicen venientes, in vna domo cuncti manserunt, neque breui tempore à se recedere patientes. Quia verò tacere non decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincula, neces, vulnera, concinnationes falsarum epistolarum, verbera, nuditates virginum, exilia, destructiones ecclesiarum, incendia, migrationes à minoribus ciuitatibus ad maiores ecclesias, & prę omnibus aduersus rectam fidem nunc Arianam vęsaniam per eos crudeliter insurgentem, propterea charissimos quidem fratres nostros & comministros Athanasium Alexandrinæ ciuitatis episcopum, & Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ, F comministrantes Christo innoxios & puros esse decreuimus, scribẽtes ad vniuscuiusque parœciã, vt singularum ecclesiarum populi cognoscentes sui episcopi puritatem eum se episcopum & habere & sperare cognoscant: Eos autem qui in eorum ecclesias luporum instar ingressi sunt, id est, Gregorium in Alexandreia, Basilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec episcopos nominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum literas habendas, neque scribendũ eis. Theodorum verò Heracliæ Europæ, & Narcissum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæsareæ Palæstinæ, & Stephanum Antiochiæ, Vrsatium Sigiduni Mysiæ, Valentem ex Mursia Pannoniæ, Menophantum Ephesi, & Georgium Laodiciæ, licet metuentes ab Oriente non

A non venerint, tamen eo quod à beatæ memoriæ Alexandro ciuitatis Alexandrinæ Pontifice sunt damnati, & eo quod secum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctum concilium episcopatu deposuit: & decreuimus non solum episcopos eos non esse, sed neque communionem cũ fidelibus promereri. Eos enim qui diuidunt à paterna substantia & diuinitate, & alienant verbũ à patre, diuidi ab ecclesia catholica conuenit, & esse alienos à nomine Christiano. Sint igitur à nobis & omnib⁹ anathema, eo quod verbum veritatis videantur esse cauponati. Apostolicum nanque præceptũ est: Si quis vobis annuntiauerit præter quod accepistis, anathema sit. His ergo nullum communicare denuntiate: nulla enim cõmunio luci ad tenebras. Hos pellite procul ab omnibus: nulla enim concordia Christo ad Belial. Seruate vos, fratres charissimi, vt neque scribatis eis, neque eorum scripta suscipiatis. Studete simul (vos charissimi fratres & comministri) tanquã spiritu presentes nostro concilio consentire, atque subscriptione vestra decernere, quę

Gal. 1. b

B ab omnibus vbique comministris nostris consonantia vna seruentur. Abdicamus autem illos, & extra terminos ecclesiæ catholicæ procul abiicimus, qui affirmant: Quod Deus est Christus, sed verus Deus non est: Quod filius est, sed verus filius non est: Quod genitus est simul & ingenitus. Sic enim se intelligere genitum profitentur, quia sic dixerunt, est, quod genitũ est. Et quia cũ Christus ante secula sit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tẽpore, sed habet ante secula. Proinde duæ viperæ ex aspide Ariana progressæ sunt, Valens & Vrsatius, qui gloriantur & non dubitant se dicere Christianos, profitentes quoniam verbum, & quoniam spiritus, & vulneratus, & interfectus est, & mortuus est, & resurrexit: quodq; cohors studet hæreticorum diuersas esse substantias patris, & filij, & spiritus sancti pronuntiant, & eas esse diuisas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus catholicam apostolicamque traditionem, & fidem atque confessionem, vnam esse substantiam patris, & filij, & spiritus sancti. Et si quærant quæ sit filij substantia, profitemur eam esse quæ patris, indubitanter, nunquam patrem sine filio, neque filiũ sine patre fuisse

Valens Vrsatius.

C se credentes, nec esse posse, vt quod est verbum spiritus sit. Absurdum nanque est dicere, aliquando patrem non fuisse patrem. Patrem enim sine filio neque nominari, nec esse posse, est ipsius filij testimonium. Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus. Nullus nostrum negat genitum. Sed genitum ante omnia, quæ inuisibilia & visibilia nuncupantur opificem archangelorum & angelorum, & mundi, & humani generis, quoniam ait: Omnium artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum facta sunt. Nõ enim semper esse potuisset si sumpsisset exordium: quandoquidẽ verbum quod semper est, non habet initiũ. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus patrem filium esse, neque rursum filium patrem esse: sed pater, pater est: & filius patris est filius. Cõfitemur virtutem esse patris filium. Confitemur verbum Dei patris esse pręter quod aliud non est, & verbum verum Deum, & sapientiam & virtutem, verumque filium tradimus. Et non sicut cæ-

Ioan. 14 b
Ioan. 10 f
Ioan. 1. a

teri filij nominantur, ita filium dicimus: quoniam D illi aut gratia generationis dij erunt, aut eo quod digni fiant filij nuncupantur, neque propter vnã substantiam quæ est patris & filij. Confitemur item & vnigenitum & primogenitum, sed vnigenitum verbum dicimus, quod semper fuit & est in patre: primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamen differt creatura communi, quoniam & primogenitum à mortuis: confitemur vnum esse deum. Confitemur vnam patris filiique diuinitatem, neque quisquam negat aliquando patrem filio maiorem, non propter aliam essentiam, non propter differentiam, sed quia ipsum nomen patris maius est filio. Hæc autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatio est, hac gratia eum dixisse contendunt: Ego & pater vnum sumus, propter concordiam & vnanimitatem. Sed reprobauimus omnes catholici intellectum eorum fatuum & abiectum, sicuti mortalium hominum. Qui quoniam corrumpi cœperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendunt, hoc modo distantiam & discordiam inter patrem Deum omnipotentem & filium E esse posse, dicentes: quod absurdum est intelligere & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniam sacra scriptura sic loquuta est: Ego & pater vnum sumus, propter essentiæ vnitatem, quæ est vna & eadem patris & filij, & credimus semper sine principio & sine termino hunc regnare cum patre, & non habere nec tempus nec defectum eius imperium, quia semper est: nunquam enim esse cœpit, ideóque nec deficere poterit. Credimus & percipimus paracletum sanctum spiritum, quem nobis ipse dominus promisit & destinauit, & eum credimus missum. Sed is passus non est, sed homo, quo indutus est, quem assumpsit ex Maria virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quòd tertia die resurrexit, non Deus in homine, sed homo in Deo resurrexit, quem & obtulit patri suo donum, quem vtique liberauit. Credimus autem quoniam opportuno tempore atque definito omnes & de omnibus ipse iudicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine tenebrarum eorum mens excæcata est, vt nequeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum sit, Vt & ipsi in nobis vnum sint. Palàm verò est id cur dixerit F vnum, quoniam Apostoli spiritum sanctum Dei acceperunt, sed tamen ipsi non erant spiritus, nec aliquis eorum aut verbum, aut sapientia, aut virtus, aut vnigenitus erat. Sicut ego & tu (inquit) vnũ sumus, sic & isti vnum in nobis sint. Certissimè igitur scriptura diuina hoc distinxit: In nobis (inquit) vnum sint, non ait, sicut nos vnum sumus ego & pater, sed discipuli in semetipsis coniuncti & copulati vnum sint, fide, confessione, in gratia & pietate Dei patris, & domini saluatoris nostri concessione, & charitate vnum esse possint.

Ioan. 10. f

Ex his literis cognoscitur & accusatorum calumnia, & priorum iniquitas iudicum, & dogmatum vera sanitas. Non solum enim de diuina nos beati patres docuere natura, sed etiam eruditionẽ dispensationis explanauerunt.

A *De legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, & de nephanda machinatione contra eos à Stephano Antiocheno præsule concinnata.* CAP. XXV.

Salianus magister militum. Legatio Constantis ad fratrem Cōstantium pro Athanasio.

HÆc Constans cognoscens, doluit quidem, leuitatem fratris inspiciens, & infremuit aduersus instigatores malorum, & Imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi concilio electos cum literis misit ad fratrem, cum quibus & magistrum militum Salianum pietate iustitiaque fulgentem. Literæ verò non solum monitionem habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem pio principi condecentem. Primum quidē denuntiauit fratri, vt episcopis præberet auditum & iniquitates à Stephano aliisque pręsumptas agnosceret, necnon & Athanasium gregi proprio restitueret, patefacta quidem calumnia, priorumque iudicum iniquitate, & crudelitate reuelata: adiecitq; quòd nisi vellet quod iustum est facere, ipse Alexādreiā proficisceretur, & Athanasium ouibus desiderantibus restitueret, inimicorumque cateruas procul
B expelleret. Hanc autem epistolam Constantius Antiochiæ suscipiens, promisit se facturum quæ turbarum illarum particeps petiisset. Sed cùm hoc doleret veritatis impugnatoribus, nephandissimum machinati sunt scelus. Diuerterat enim par illud episcoporum quos Cōcilium miserat in domum ad montem sitam. Magister autem militum alibi diuersorium acceperat. Porrò Stephanus tūc Antiochenus episcopus, cum aliis tyrannicis cooperatoribus naues naufragio præparabat, cum quibus assertores rectorum dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam iuuenis Onager nomine, licenter viuens, & iniqua conuersatione congaudens, qui non solum in plateis diuersos violentia afficiebat, & fustibus pulsabat, sed etiam domos impudenter inuadens, viros & mulieres honestissimas abstrahebat. Et ne longius eius extendam flagitia, contra optimos viros præparatam narrabo præsumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariā veniens, ait modo quosdam venisse peregrinos, &
C noctu habere opus meretrice. Porrò sumēs quindecim seditiosos nebulones, & eos in vicino episcoporum diuersorio circa sepē celans, profectus est cum meretrice ad ianuam vbi illi viri quiescebant. Eamque apertam inueniens, persuasit vni puerorum domesticorum, pecunia data, vt mulierem introduceret intra ianuam quam ipse demonstrabat, vbi quidem vterque sacerdotum dormire videbantur, eamque mulierem intrò præcepit accedere: ipse verò vocaturus socios est egressus. Contigerat enim alterum episcoporum Euphratam nomine, in loco exteriore dormire. Vincentius autem (sic enim vocabatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumque intra ostium puella venisset, sonum pedum Euphratas sentiens, cùm esset obscurum, quis ambularet interrogauit. Illa verò loquente, conturbatus Euphratas, dęmonem putans esse, mulieris imitatum vocē, repentè Saluatorem Christum ad suum vocauit auxilium. Onager autem dux iniquitatis huius, hoc facto cū sociis est ingressus, iniquos clamans eos, & iniquitatis iudices destinatos. Multo clamore facto concurrerunt & serui, surrexitq; Vincentius, & clau-

Euphratam & Vincentium legatos Ariani traducunt falso

Stephanus homo dolosus.

Onager nebulo conductitius.

dentes ianuam domus, septem quidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager verò cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis & mulier. Diluculo autem Magistrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad palatium processerunt, & præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant iam non egere iudicio, neque verberibus iniquitates eius. Magister verò militum præcipuè clamitabat, rogās vt iuberet Imperator, nō synodicè, sed iudicialiter potius iniquam examinari præsumptionem, promittens primum se episcoporum clericos traditurum, & oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cùm autem ille impudenter contenderet, dicens clericos nō subdendos esse verberibus, placuit & Imperatori & Iudicibus, vt intra palatium causæ fieret examinatio. Et primum quidem interrogauerunt mulierē, quis eam ad metatum duxisset episcoporum. Quę dixit quendam iuuenem ad se venisse, & aduentū indicasse peregrinorum, & quid opus haberent, & quòd vespere veniens duxisset eam ad habitaculum quoddā, eamque intra ianuam domus & porticum introire præceperit. Adiecit etiam inquisitionem episcopi, & terrorem factum, & orationem eius, & superuenientium repentinas inuasiones. Hęc iudices cognoscentes, captum inter alios omnium maximè iuuenem in mediū deduxerunt. Qui non expectans necessitatem verberum machinatum consilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia pręcepisse. Sic itaque Stephani cognoscentes iniquitatem, præsentibus tunc episcopis permiserunt vt eum damnarent, & ab ecclesia procul expulsus est. Nō omnino tamen ab Ariana peste ecclesia liberata est. Nā Leontius post eū ordinatur genere Phryx, voluntate nequissimus. Verùm Constantius ea quæ contra episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo, & semel, & secundo, & tertio, inuitans eum vt à partibus remearet Hesperiis: sicut ipsis literis indicatur. D E

Metatum vocat diuersorium à metando.

Stephanus Antiochenus abdicatur. Leontius succedit.

SOCRATES. F

Epistola Constantij ad Athanasium vt ad se veniret. CAPVT XXVI.

CONSTANTIVS VICTOR AVgustus Athanasio episcopo.

PLurimū te circumferri & fluctuare ferocibus maris vndis, nostræ mansuetudinis clementia nō permisit. Patria quippe terra nudatum & priuatum propriis rebus, errantemque per loca inuia bestiarum, defessa nostra pietas non despexit. Igitur diu distuli scribere voluntatis meę propositum, sperans spontè te ad nos fortè venturum, & laborum satisfactionem à nobis exigere. Veruntamen quoniam fortè timor impediuit voluntatis tuæ propositum, literas largitate plenissimas ad tuam beatitudinem destinauimus, vt sine metu nostris aspectibus velociter tuam præsentiam præbere festines, vt desiderio tuo potitus experiaris nostram clementiam propriis restitutus. Hac etenim causa & dominū meū fratremq; Cō-

A stantem Victorem Augustum pro te rogaui, vt tibi potestatem ad nos tribuat veniendi, vt ambobus nobis annuentibus, restitutus in patriam, habeas maximum gratiæ nostræ pignus.

Alia epistola eiusdem pro eadem re.
CAPVT XXVII.

CONSTANTIVS VICTOR Augustus Athanasio episcopo.

Licet prioribus literis significauerimus, vt sine sollicitudine ad nostrum debeas venire Comitatum, eò quòd maximè velimus te ad propria destinare, tamen & nunc has literas ad tuam misimus sanctitatem, per quas inuitamus, vt sine aliqua diffidentia vel metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire festines, vt q̃ desideras possis adipisci.

Tertia Constantij epistola pro eodem.
CAPVT XXVIII.

B CONSTANTIVS VICTOR Augustus Athanasio episcopo.

Dvm in Edessa degeremus, præsentibus presbyteris tuis placuit, vt ad te destinatis presbyteris ad nostrum debuisses festinare Comitatum, vt videns nostros aspectus, repentè properares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum præteriit temporis, ex quo suscipiens à nobis literas non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinauimus, vt vel nũc tuam præsentiam nobis velociter præsentare contendas, & ita possis patriæ tuæ restitui, tuaq; securus oratione frui. Ad plenã verò cognitionem Achitum diaconum destinauimus, à quo possis cognoscere etiam nostri animi voluntatẽ, & quòd ea quę optas impetrare possis.

Has epistolas ab Aquileia suscipiens Athanasius (illic enim relicta Sardica agebat) Mox recurrit Romam, & ostendens literas episcopo Iulio, in maximo gaudio ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator ipsorum fidei consentire, eò quòd ad se Athanasium fiducialiter euocaret. Iulius autem Alexandriã C clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta misit.

Epistola Iulij ad Alexandrinos pro Athanasio.
CAPVT XXIX.

IVLIVS ARCHIEPISCOPVS presbyteris & diaconis, & plebi, habitantibus Alexandriam, dilectissimis fratribus in domino Salutem.

Epistola Iulij pōti. Ro. de Athanasij reditu.

Congaudeo vobis & ego dilectissimi fratres, quòd fructum vestræ fidei ante oculos iam videtis. Hoc etenim verè gestum, quilibet inspiciet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio, quẽ propter puritatem vitæ suæ & vestras orationes restituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur, puras & charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad Deum. Memores enim estis promissionum cœlestium atque dilectionis, quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanasij didicistis, & integrum cognouistis secundum insitam vobis fidem, quam percepistis: quoniam non vsque ad finem is à vobis possit abduci, cuius orationes in sanctissimis animabus vestris tanquam præsentes semper habuistis. Ergo non plurimis mihi verbis opus est D vobis scribere. Quæcunque enim vobis à me poterint dici, hæc iam fides vestra præcessit, & diuina gratia communis orationis vestrę vota compleuit. Cõgaudeo siquidem vobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide seruastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus congaudeo quia licet multam sit passus tristitiam, ne vnam tamen horam vestri desiderij & charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tẽpus à vobis sit abstractus, spiritu tamen vobiscum semper degere videbatur. Et ego quidem charissimi fratres omnem tentationem contra eum surgentẽ reor sine gloria non fuisse. Nam & vestra & eius fides cognita est vniuersis & comprobata. Si enim non tanta & talia accidissent, quis crederet quia aut vos tale iudicium, tantamque charitatem circa talem exhibuissetis episcopum, aut ille potuisset tantis circundari virtutibus, per quas spe cœlesti fraudatus non est? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, cõfessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra marique E plurimum æstuans, omnem prauitatẽ Arianę conculcauit hæreseos, & crebrò per inuidiam vsq; ad periculum impulsus cõtempsit mortem, munitus omnipotente Deo & domino Iesu Christo saluatore nostro, sperans & inimicitias declinare, & consolationi vestræ restitui, deferens vobis maiora trophæa ex fortissima conscientia, pro quibus & vsque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaq; habens sui propositi, cœlestisq; doctrinæ, clarificatus est immortali iudicio, & ad vos reuertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est quàm tunc, quãdo profectus à vobis est. Nam si materias preciosas, id est, aurum atque argentum purgãdo ignis probat: quid dignum dici poterit de tali tantoque viro, qui cùm tantas tribulationes & pericula deuicerit, redditur nunc vobis immaculatus: non à nobis solummodò, sed cõprobatus ab omni concilio? Suscipite igitur nunc fratres charissimi cum omni diuina gratia pastorem vestrum ac præsulem tanquam verè ἀθανάσιον, cum his qui tantorum laborum eius participes sunt effecti: & gaudete fruentes orationibus qui pastorẽ F vestrum, vt ita dicam, esuritis atque sititis, quando etiam ipsi vestram sanctitatem salutaribus scripturis cibastis atque potastis. Nam cùm degeret inter peregrinos, vos ei consolatio fuistis, & in persecutione atque periculis refouistis eũ fidelissimis vestris animabus & mentibus. Ego siquidem iam exulto consyderans & ratione prospiciẽs, in eius reuersione vniuscuiusque vestrum gaudiũ & plebis votiuas occursiones, & concurrentium gloriosam festiuitatem: & qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante scilicet fratre meo, & quiescentibus priscis malis quorundam machinatione sartis: necnõ pretiosa ac votiua reuersione, cũctos in quadã plenissimi gaudij lętitia copulãte. Huiusmodi verò gaudiũ vsq; ad nos magnitudine sua ꝑtingit: quibus diuinitus hoc etiã cõstat esse cõcessum, vt & nos debeamus in laudẽ tanti viri cõsurgere. Sed melius est, vt epistolã oratione claudamus. Deus omnipotẽs & huius vnigenit⁹ filius dominus & saluator noster Iesus Christ⁹ hoc gaudiũ vobis ꝑbeat inęternũ, dignũ tribuens ꝑmiũ admirabili vestrę fidei, quã circa pontificẽ vestrũ glori-

Athanasi⁹ Alexandrinus.

A osо testimonio demõstrastis: vt & vos, & qui vobiscum sunt, hic & in futuro meliora possideatis: quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ pręparauit Deus diligentibus se. Per dominum nostrum Iesum Christũ, per quẽ & cum quo omnipotẽti Deo gloria in secula seculorũ, amẽ. Valere vos opto charissimi fratres.

1. Cor. 2. b

Quid Constantius petierit Athanasium, & quid Athanasius à Constantio, & quomodo orthodoxis Pontificibus recipientibus suas ecclesias hæretici sint expulsi. CAPVT XXX

An. do. 350. *Ariani cupiunt vnam saltem habere ecclesiã oppidatim.*

HIs itaque literis confidens Athanasius ad Orientem venit. Quem Constantius Imperator non tunc molestè suscepit, sed eũ circũuenire tentabat molitione submissus Arianorum, & dixit ad eum: sedem equidem tuam decreto concilij, nobisque consentientibus recepisti. Sed quia sunt aliqui in Alexandria populi tuã declinantes communionem, vnam eos in ciuitate ecclesiã habere permitte. Ad hanc propositionem Athanasi-
B us mox occurrit, & ait: O Imperator, potestatem habes iubere simul & agere quęcunque volueris. Sed etiam ego beneficiũ à te deposco, quod mihi concedi precor. Principe verò continuò se daturum esse pronũciante, repentè subiunxit Athanasius, idem beneficiũ sibi largiri petens, quod quærebat Imperator accipere. Vnam enim & ipse ecclesiã postulabat dari per singulas ciuitates, declinãtibus Arianorũ communionem. Igitur Athanasij sententiam inutilem sibi cognoscentes Ariani, hoc quidẽ differendum esse dixerunt, & agendũ quod placeret Imperatori, quia Imperator Paulo & Athanasio & Marcello, & Asclepę, Gazę & Lucio Adrianopoleos, secundum ea, quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes. Vnde principalia sacra per singulas ciuitates ad eorũ mittebãtur ecclesias, quib⁹ iubebatur vt eos repentè susciperent. Igitur in Ancyra expulso Basilio & pro eo introducto Marcello, non fortuita turba prouenit, quæ derogationẽ contraria sapiẽtibus irrogauit, Asclepam verò continuò Gazæi susceperunt. In Cõstantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicum tempus Paulo successit, apud semetipsum in ecclesia remota collectiones
C agẽs. Pro Athanasio tamẽ solo Imperator episcopis, & clericis, atque plebi scripsit, vt eum libẽter susciperent. Insuper etiam quæ contra eũ in iudiciis acta fuerãt, aliis literis aboleri iussit. Quæ verò de vtraquæ re scripta sunt, hęc esse noscuntur.

Idem petit Athanasius pro orthodoxis.

Principalia sacra, sacræ literæ principis. *Marcellus Ancyrana sede sua potitur.* *Asclepas Macedoni⁹.*

Epistola Constantij, per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassa. CAP. XXXI.

VICTOR CONSTANTIVS, MAximus, Pius, episcopis & presbyteris catholicæ ecclesiæ S.

An. do. 350.

REuerendissimus episcopus Athanasius nõ est Dei gratia derelictus: nam licet breui tẽpore humana fuerit probatione summissus, tamẽ debitũ prouidentiæ vniuersa prospiciẽtis noscitur suscepisse decretũ, recipiens voluntate Dei, nostroque iudicio patriã suam, pariter & ecclesiam, cuius diuino nutu præsul extabat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mãsuetudinẽ, D vt omnia aduersus eos, & eius cõmunicatores definita, omnisque suspitio & illusio contra eum gesta, deinceps sit inanis & vacua: & releuatio quam dudũ clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciendũ esse censuimus, vt omnes ordines + sacri cognoscant, concessum omnibus ipsi coniunctis, vt sine timore sint, siue episcopi, siue sint clerici: Sufficit enim vnicuiq; circa eũ rectę volũtatis vnio. Quicunq; enim meliori iudicio atq; parte constituti, huius eligũt cõmunionẽ, hos omnes pręcipimus ad instar præcedẽtis prouidentię, etiam nunc voluntate Dei, nostræ gratiæ largitatem adipisci.

Alias sacri, s. τάγματα id est literæ.

Epistola Constantij ad Alexandrinos, vt reciperẽt Athanasium. CAPVT. XXXII.

VICTOR CONSTANTIVS MAXImus, pius, populo Alexand. ecclesiæ catholicæ S.

IN omnibus perhibentes nostræ æquitatis intẽtionem, scientesq; quoniã diu prouidentia ve- E stri contemplatoris estis alienati, id est, Pontificis Athanasij, qui propter insertam rectitudinẽ suorúmque morum prudentiam cũctis innotuit, eum denuò ad vos destinare censuimus. Hunc itaque consuetè & competenter suscipientes, & apud clementem Deum adiutorem orationum habentes, vobis congruam simul & nobis placitam concordiam atque pacem secũdum ecclesiæ sanctionem vbique probatæ sufficienter festinate seruare. Non enim rationabile est aliquam discordiam inter vos agitari, aut tumultum, nostrorum temporum disciplinæ contrarium: & hoc quidem abesse à vobis omnino volumus. Orationibus autẽ sufficienter, eo scilicet præsule & adiutore apud Deum, vos instare solẽniter admonemus, vt tali proposito ad omnium vota perueniente, etiam Gentiles idolorum errori hactenus seruientes, ad cognitionem sacræ religionis sub alacritate festinent. O charissimi nobis Alexandrini, rursus igitur admonemus, vt in his quæ dicta sunt persistatis, & omnes episcopum decreto superno nostraque sententia destinatum libenter & piè suscipiatis: & toto animo, totaque voluntate amplectendum existimetis. Hoc enim & vos decet, & nostrę F mansuetudini noscitur conuenire. Vt autem omnis turbæ seditionis occasio perimatur, Iudicibus apud vos habitis, literis nostris præcipimus, vt omnes quos seditiosos agnouerint, legitimę vindictæ subiiciant. Vtraque igitur perspiciẽtes, & nostram cum Deo sententiam & rationem professionis vestræ necnon & supplicium contra seditiosos indictum, competenter & congruè sacræ religionis iura seruate. Prædictúmque Deo amabilem virum omni reuerentia & honore colite: & orationes vnà cum eo pro vobisipsis, & nostræ vitæ fauore omnium saluatori Deo lætanter offerte.

Seditiosi iubentur puniri.

Epistola constantij pro Athanasio, vt aboleretur quidquid pro Athanasio gestum est. CAP. XXXIII.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVstus Nestorio S.

A Eadem verò forma præsidibus Augustæ, Nicææ, Thebaidis, & Libyæ scriptum est. Quicquid pridem ad læsionem & iniuriam Athanasio episcopo communicantium reperitur actũ, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & ministerium, quo priuati fuerant eius clerici, eosdem rursus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionẽ nostram seruari censemus, vt Athanasio episcopo suæ ecclesiæ restituto, communicatores eius habeant ministerium quod semper habuerũt, quod etiam reliqui clerici habere noscũtur, & ipsi gaudio potiantur.

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reuersus
CAPVT XXXIIII.

Tantis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus venit in Palęstinam, apprehendensque Hierosolyma, & episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilij, & quòd Constantius Imperator illorum decreto iudicioque consensisset, præparauit vt B episcoporum in illis regionibus habitantium synodus ageretur: Maximus autem in nullo segnis de Syria atq; palæstina vniuersos euocauit episcopos. Factoque concilio restituit & ipse beato Athanasio communionem & dignitatem. Scripsit etiam ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Aegypto & Libyis episcopis, clericis, atque plebi, ea quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanasij derogatores episcopi, quòd primitus deponens eum, rursus ex pœnitentia tanquam nihil fuisset actum, sententiam pro Athanasio protulerit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc cognoscentes Vrsatius & Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardens habuerant, declinantes à priori voluntate Romam profecti sunt, libellúmque pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo, & in Consubstantialitatis consensẽre sermone, & literas Athanasio miserunt, seque ei deinceps communicare professi sunt. Sic itaq; tunc Vrsatius & Valens gestis Athanasij superati, C conuersi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat Alexandriam. Transiens autem per ciuitates, edocebat vt Arianos vniuersi declinarent, & Consubstantialitatis dogma amplecterentur. In quibusdam ecclesiis & ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ aduersus eum: quia in aliorum ecclesiis ordinare præsumpsisset. Hæc itaque de Athanasio prouenerunt.

Athanasius impetrat Syrorum & Palæstinorũ synodum.

Vrsatius & Valens Ariani resipiscunt.

Athanasius constituit sacerdotes in alienis ecclesiis.

Quibus occasionibus tunc respub. turbaretur, & de diuisione Antiocheni populi propter fidem.
CAPVT. XXXV

Interea respublica fortuitis casibus vrgebatur: vnde quæ sunt summaria non est incongruum breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Constantinopolitanæ ciuitatis moriente tres eius filij imperium susceperint, in præcedentibus est narratum. Sciendum autem, quod cum istis imperauit consobrinus eorum nomine Dalmatius, vocabulum patris habens: qui dum aliquantisper imperasset, à militibus interemptus est, non iubente Cõstantio vt occideretur, nec tamen prohibente. Cũ verò Constantinus iunior fratris par- D tes inuaderet, & ipse à militibus congressione facta peremptus est. Hoc autem iam sæpe dictũ est. Post mortem verò Constantini iunioris, Persicũ contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat: nam cũ nocte pręlium circa fines Romanorum atque Persarum fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breue tempus inuenti sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant, sed per Athanasium de Consubstantialis verbo circa ecclesias erat pugna.

Dalmatius Cæsar.

Constãtinus iunior.

Bellum Persicum.

νυκτομαχία.

SOZOMENVS.

Denique apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, vt est consuetudo, ad hymnos dicendos deo in fine psalmorum monstrabant propriam voluntatem. Et hi quidem patri & filio, velut æqui honoris gloriam dicebant: hi verò patri in filio, per interpositionem præpositionis filium secundum esse mõstrantes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæresi aduersa sedẽ Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non aude- E ret eos, qui secundum traditionem Nicæni concilij psallerent deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum iam canum: Hac, inquit, niue soluta, lutũ cogetur immensum: Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditionẽ populo generaret illa discordia, quæ in hymnis fiebat, non patiẽtibus suis successoribus cũ populi varietate sentire. Athanasius igitur veniens ad Ægyptum, explicauit synodales epist. Iulij Rom. Põt. Insuper & synodalẽ Maximi Hierosolymitani, quæ talia cõtinere dignoscũtur.

Diuersitas cleri & populi in templo psallentium.

Leontij episcopi Antiochiæ dictum argutum.

Epistola Hierosolymitani concilij ad Ægyptiacos episcopos.
CAP. XXXVI.

SANCTA SYNODVS HIEROSOlymis congregata, per Ægyptum, Lybiam, & Alexandriã constitutis presbyteris, diaconis, & plebi, fratribus desideratissimis in domino salutem.

Cunctorum deo dignè gratias agere non valemus, fratres charissimi: in quibus enim mi- F racula semper egit, etiam modo cũ ecclesia vestra fecit, pastorem vestrum & dominum consacerdotemque nostrum Athanasium vobis sua pietate restituens. Quis enim aliquando sperauit oculis carnalibus intueri, quem nũc & nos & vos inspicitis, respicientes quem videre desiderastis? Sed veræ orationes vestræ à deo omniũ sunt auditæ, qui curã habet ecclesiæ suæ, & vestras lachrymas atq; gemitus semper inspexit, quapropter vestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectę & fatigatæ, non habentes vtiq; pastorẽ. Propterea visitauit vos cœlitus pastor verus, & de ꝓpriis ouibus curã gerens, restituit vobis quẽ noscimini cõcupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace facientes vestræque dilectioni conspirantes in eius amplexu pręcessimus, & cõmunicantes ei p eũ vos alloquimur, scriptaq; præsentia destinamus. Itaq; secundũ gratifica vota vestra, scitote nos quoq; cũ eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiã ꝓ pietate deo amabiliũ nostrorũ Imperatorũ incessanter orare: quoniã & ipsi cognoscẽtes vestrũ desideriũ, vobis restituere destinarũt,

Imp. Constãtius & Cõstans.

A Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte deo, qui vobis talia condonauit. Festinate autem semper in deo gaudere & glorificare dominũ, per quem, & cum quo patri gloria in secula seculorum, amen. Veniens igitur Athanasius in Ægyptum, quos quidem agnouit Arij sectatores, deposuit. Quibus à se depositis, ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilij, eamque summo studio custodiri.

De magnentio tyranno & † Britannione atque nepotiano. CAPVT XXXVII.

† Betranione

Magnẽtius tyrannus. An.do.352 Constans occiditur à Magnentio.

SIc itaq; se rebus habentibus Magnentius tyrãnus circa partes emersit Hesperias. Qui Constantem Imperatorem occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatum est bellum. Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Aphricamque & Libyam, simul & Gallias. In Illyrico verò & in Syrmio aliud rursus à militibus B excitatum est bellum per tyrannũ nomine † Britannionem. Sed etiam Romam tumultus nõ fortuitus detinebat. Fratruelis nanque Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat, gladiatorum virtute suffultus: & Nepotianum quidem Magnentij milites deposuerunt, Magnentius autem procedẽs vniuersas partes vastabat Hesperiæ. Horum igitur omnium malorũ immensa conflictio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta noscuntur consulatu Sergij & Nigriani. His itaque nuntiis apparebat, quod ad Constantium solum imperij iura peruenisseut: quo prouectu, cõtra tyrannos semetipsum (vt poterat) præparabat.

Britannion tyrannus. An.do.353 Nepotian⁹.

An. do.353

De insidiis contra Athanasium gestis, & de leuitate Constantij. CAPVT XXXVIII.

ADuersarij verò Athanasij, opportunũ se tẽpus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eum calũnias instruebant. Tunc Imperatori Constantio suggesserunt, quod omnem Aegyptum C subuertisset & Libyam. Inuidiam verò maximè auxit eius, quod ordinationes in parœciis fecisset alienis. Athanasius interea cum venisset Alexandriam, synodum Aegyptiorum congregauit episcoporum. qui consona decreuerunt Sardiceno concilio, atque Hierosolymis celebrato. Cõstantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorum secta præoccupatus, omnia quæ paulò ante ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum qui D dem ecclesiæ Constantinopolitanæ pontificem Paulum deportari iussit in exilium: quem deducentes in Cucusum Armeniæ, suffocarunt. Marcello autem denuò proiecto, ecclesiam Ancyranam Basilius rursus inuasit. Lucius autem Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt, quæ de Athanasio dicebantur, vt in immensum furorẽ cadẽs Imperator, eũ vbicunque reperiretur, iuberet occidi: cũ quo Theodulum & Olympium præsules ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium voluntas Imperatoris non latuit, sed præsentiens, fuga dilapsus est, & minas principis declinauit. Cuius fugã † dilatauerunt Ariani, præcipue Narcissus Neroniadis episcopus, Gregorius Laodiciç, & Leontius tunc Antiochenæ præsul ecclesiæ. Is enim cum presbyter esset dignitate priuatus est: quia cum muliere Eustolia nomine, degẽs, & turpẽ suspitionem celare volẽs, genitalia sibimet noscitur abscidisse: & deinceps quidem fiducialiter cum muliere viuebat. Postea verò studio Imperatoris Constantij in An E tiochena ecclesia ordinatur episcopus post Stephanũ qui primitus successerat Placito. Hæc igitur de his dicta sufficiant.

Athanasi⁹ concilium cõuocat Alexandriam. Constantius iterum arianissat.

Paulus Cõstan. deportatur. Marcell eiicitur. Lucius.

An.do.353 Constantius Athanasiũ iterum persequitur. † infamia notarunt.

Leontius ex ordine sacerdotum summouet.

De Macedonio eiusq; crudelitate. CAPVT XXXIX.

EO tempore Constantinopoli Macedonius tenebat ecclesias, Paulo scilicet amputato prædicto modo. Qui de Imperatore præsumens, Christianis cõmouit bellum, & non minus quam quod Tyranni eo tempore faciebat: suadẽs enim Imperatori, vt sibi ecclesias vastanti ferret auxilium, egit vt lege firmarentur quæcumque pessime agere nitebatur. Muniens enim semetipsum monasteriis plurimis, quæ ipse propria voluntate in Constantinopolitana vrbe constituit, & pactis episcoporum in circuitu positorum, frequẽter dicitur afflixisse Pauli dogmata sequentes. Et primum quidem eos ex ecclesiis expulit: deinde verò communicare sibi coëgit, ita vt plurimi plagarum immanitate deficerent: alij vero substantiis, F alij humana ciuilitate priuarentur: aliis in frontibus characteres ponerentur, vt essent huiusmodi signa notati. Hæc itaque faciebat per omnes Orientis vrbes, præcipuè tamen Constantinopoli. Quam persecutionem primo tepẽtem Macedonius auxit episc. Helladicæ verò ciuitates Illyrici, necnon & Hesperiæ partes manebant immotæ.

Macedonij Ariani bellum aduersus orthodoxos.

A HISTORIAE ECCLESIASTI- D CAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER QVINTVS.

THEODORITVS.

Quod defuncto Constante, rursus Ariani Constantiũ aduersus Athanasium incitauerint.
CAPVT PRIMVM.

Ariani incitant Cõstantiũ in Athanasium.

BREVI autẽ tẽpore elapso, cũ vita funct⁹ esset Occidentis Imperator Cõstans, Constantiũ fautores Arij cõpulerunt, Athanasiũ illi in memoriam reuocãtes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicũ, ita B vt penè disruptis naturæ vinculis vsque ad bella descenderent. His incitationibus Constantius motus, nõ solùm expelli, sed etiam perimi sacratißimum Athanasium imperauit. Et mittens quendam Sebastianum ducem, cum maxima militari manu, velut erroneum iussit interimi. Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugę sic ait.

Sebastianus dux mittitur ad occidendũ Athanasiũ

Quid Athanasius in Apologia fugæ suæ retulerit.
CAPVT II.

VEruntamen exquirant modum etiam discessionis, & cognoscant à suis. Erãt enim Ariani cùm militibus cõcurrentes, vt eos accenderẽt, C & ignorantibus nos ostenderent: & licet sine vlla compaßione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad Vigilias venerant, expectabatur futura die Collectio. Dux autẽ repente astitit cum militibus plusquam quinquies millibus habentibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & vectes: & ecclesiam quidem ipse circũdedit, statuens milites sibimet cohærẽtes, vt nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus euadere. Ego verò irrationabile iudicans in tanta confusione populum relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: residens in sede præcepi, vt diaconus psalmum legeret, populi respõderent: Quoniam in seculum misericordia eius: & sic omnes in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circũdantibus, vt nos capere possent, clerici quidẽ qui sunt inuenti simul & populi clamabant, poscentes vt & nos discederemus vnà cum populo. Ego verò magis è diuerso dicebã, nõ nos discedere, nisi omnes singillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic pręcepi vniuersos abscedere: melius esse dicẽs, me periculo subiacere, quàm quenquàm eorum excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiscũ fuerant, & aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos: & ita, testis est ipsa veritas, militibus aliis sacrarium circundantibus, aliis per ecclesiã discurrentibus, per medium eorũ domino iter dante atque custodiente pericula cũcta transiuimus, Deũ magnificè glorificãtes: quoniam neque populum neci tradidim⁹, sed etiam vt saluaretur actum est, & manus quærentium nos effugere pręualuimus.

Vigiliæ christianorũ conuentus.

Psal. 117.a

SOCRATES.

Quid rursus Athanasius de gestis Georgij in libro de fuga sua retulerit. *CAP. III.* E

QVæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasij qui hęc passus est voce narremus. In libro enim, quem de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexãdria surrexerunt denuò nos quærentes occidere. Et facta sunt nouißima peiora prioribus. Repente nãq; milites circũdantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabãt. Ingrediente nanq; quadragesima Georgius ex Cappadocia ex eis missus, auxit mala, quæ illorum calliditate didicerant. Post septimanã itaque Paschę, virgines mittebãtur in carcerem. Episcopi vincti à militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus diripiebãtur, & inuasiones in domibus agebantur, & noctu Christiani deponebantur. Obsignabãtur domus, & fratres clericorũ pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed grauiora postea sunt præsumpta. Septimana enim quæ fuit post sanctam Pentecostẽ, populus ieiunãs est egressus ad cœmiterium orationis caussa, eò quòd omnes cõmunionem Georgij declinarent. Sed hoc cognoscens ille nequißimus ipse cõcitauit Sebastianũ ducem Manichęũ, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, arcus, sagittasque ferentium facto impetu in ipso die Dominico super populum irruit, & paucos orantes inueniens (quum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanque facto statuens virgines secus ignem, cogebat eas, vt se profiterentur Arianas. Cúmq; eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earũ vultus lacerauit, vt vix agnosci post tempora potuerint. Tenẽs autem & quadraginta viros tormẽto † nouiore discerpsit. Sectis nanque de palma virgis & habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus lacerauit, vt quidam eorum sæpius à medicis incisi sint ꝑpter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alij verò dũ non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui viuere potuerunt, & quandam virginem in exiliũ deportauit in maximã Oasim. Corpora verò mor

Sebastianus dux Manichæus.

F

† recentiore.

A tuorum primò quidem reddi nō passus est, sed celauit, insepulta relinquēs ea, vt quasi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem agunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cum parentes mortuorum gauderent quidem propter cōfeßionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia personabāt. Post hæc autem ex Ægypto atque Libyis in exilium deportauerunt episcopos, Ammoniū, † Muium, Gaium, Philonem, Hermē, Plenium, Psenosirim, Nilammonem Agathonem, Anagamphum, Ammoniū, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorū: & presbyteros, Hieracem & Dioscorū: & sic eos acerbißimè per itinera pepulerunt, vt quidā eorū in ipsis itineribus, alij verò per exilia morerentur. Profligarunt autem episcopos plusquam triginta, habentes studium secundum Achab, vt, si possent, amputarent penitus veritatem.

† Thmuin.

THEODORITVS.

B Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit, quæ crudelißimas pertulerunt paßiones, dicens inter hæc: Propterea nemo vestrum sit tristis, licet & sepulturā vobis denegent impij & prohibeant vos efferri. Nam vsque ad hoc nequitia peruenit Arianorum vt & portas clauderent, & circa sepulturarum loca veluti dæmones residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his similia Georgius in Alexandreia faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat: cum vtique aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re præmium maximum cōpromisit huiusmodi aliquid nuntianti.

SOCRATES.

Quemadmodum Britannion sit priuatus Imperio.

CAPVT IIII.

C Imperator interea in Illyricū castrametatus est, cogebat eum publica necessitas, & maximè Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cúmque venissent in Sirmium, mutuis fœderibus factis Britannionem vidit. Actúmque est, vt milites qui eum cōstituerant, transirent ad fauorē Constantij. Quo facto, solum Cōstantium Imperatorem Augustū voce emissa clamauerunt. Cúmque de Britannione nulla memoria fieret, ille repente sentiens se ꝓditū, ad pedes se ꝓstrauit Imperatoris. Porrò Constantius auferens ei coronā simul & purpuram, clementer ei locutus est, monēs vt sub schemate priuato quiesceret, quod vtique eius ætati potius conueniret, q̄ habere nomē sollicitudinibus onustū: iussítque ei sumptus vberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cúmque in Prusa Bithyniæ Britānio ageret, Constantius scripsit ei, narrans quod multorum bonorum ei caussa fuisset, quē à tantis cogitationibus & malis ipsi prouenientibus liberasset. Nec se bene fecisse, quia quę sibi pręstare debuerat, illi potius impendisset.

An.do.353. Cōstantij in Illyricum ꝓfectio.

Britannio senex, electitius imperator. An.do.354.

Est in Bithynia Prusias, est & Prusa paruum oppidum.

De Gallo Cæsare, & de signo crucis, quod tunc in cœlis apparuit. CAP. V.

D Tunc igitur Imperator Gallum consobrinum suum Cæsarem fecit. Cui nomen suum imponens in Syriam Antiochiæ destinauit, vt partes p eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam veniente, circa Orientem signū Saluatoris apparuit. Colūna nanque sub specie crucis in cœlo visa, maximo miraculo cōspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnentium destinauit. Ipse verò in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentum. Tunc igitur & Photinus ecclesię pręsul apertè dogma quod ipse compererat, exponebat.

Gallus Cæs.

Constantius aduers⁹ Magnentium.

SOZOMENVS.

Dicebat autē: Deus quidem omnipotēs vnus, qui proprio verbo condidit vniuersa. Ante secula verò natiuitatem & existentiam filij dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum.

An.do.355. Photinus hæreticus.

SOCRATES.

E

De Photino hæresiarcha, eiúsque damnatione.

CAPVT VI.

Qvamobrem tumultu surgente, iussit Imperator cōcilium in Sirmio congregari. Cōuenítque illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethusæ, & Georgius Alexādrinus, quē remoto Gregorio ordinauerant Ariani. Venit etiā Basilius expulso Marcello Ancyræ præsule, Pancratius Pelusij, Hypatianus Heracliæ. Occidentaliū verò Valens Myrsenus, & tunc celeberrimus hominū Osius Cordubæ pontifex, pariter inuitus. Isti siquidem post Cōsulatum Sergij & Nigriani (quo anno ꝓpter bellorum turbas nullus Consulum fuerat solēniter ordinatus) cōuenerunt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellij Libyensis, & Pauli Samosateni, sæpe cognoscentes) repente damnauerunt.

Conciliū Sirmij aduersus Photinum. An.do.355.

SOZOMENVS.

Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis.

CAP. VII.

F

Post hæc de fide propositiones ædiderunt, vnā Græcè, alteram Latinè, multum sibimet textu sensúque concordes.

SOCRATES.

Tūc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias ꝓpositiones de fide sanxerunt. Et vnā quidem Attica lingua Marcus ædidit Arethusæ, sed cum Romana lingua cōcordiam nō habentem, neque sermonē neque cōpositione, sed nec ipsi Græcitati conuenientem. Vnam itaque Latinè à Marco compositam hic subiungam: secūdam verò, quam in Arimino postea relegerūt, loco ꝓprio ponemus, cū ea quę ibi gesta sunt dixerimus, vtraque tamen in Græcam linguam conuersa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictauit. Credimus in vnum Deum patrem, omnipotentem, creatorem, & factorem vniuersorum, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius filium Dominū nostrū Iesum Christū, qui ante omnia secula ex patre na-

Marc⁹ Arethusius.

Expositio fidei apud Sirmium.

A tus est, Deum ex Deo, lumē ex lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia: verbum existens,& sapientia, & lumē verum,& vita: qui nouissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta virgine, & crucifixus, & mortuus,& sepultus, & resurrexit à mortuis tertia die,& ascēdit in cœlum,& sedet in dextera patris:& venturus est in cōsummatione seculi iudicare viuos & mortuos,& reddere vnicuiq; secundum opera sua.Cuius imperium sine fine existens in secula pmanet infinita.Erit enim sedens in dextra patris,non solùm in hoc seculo,sed etiam in futuro.Et in spiritum sanctum παράκλητον,id est,consolatorem,quem promittens Apostolis post ascēsionem ad cœlos esse mittendum,vt doceret &cōmemoraret eis vniuersa,transmisit.Per quem etiā sanctificantur animæ credentium in eo veraciter.

Eos autem qui dicunt ex non existentibus filiū, aut ex altera essentia, & non ex Dei: &, quia erat tempus aut seculum,quando non erat,alienos nouit sancta ecclesiá catholica.Rursus igitur dicim⁹.

1 Si quis patrem & filium duos deos dicit,anathe
B ma sit.

2 Et si quis Deum Christum ante secula filiū Dei, ministrātem patri ad creationem vniuersorū,non confitetur,anathema sit.

† alias,partem eius ex Maria genitam.

3 Si quis ingenitū,aut patrem † eius exMaria natum dicere præsumit,anathema sit.

Ioan.1.a

4 Si quis secundum præsciētiam ante Mariam dixerit filium esse,& non ante secula ex patre genitum apud Deum esse,& per ipsum omnia facta,anathema sit.

5 Si quis substantiam Dei dilatari aut contrahi dixerit,anathema sit.

6 Si quis dilatatam substantiam Dei filium dixerit facere,aut dilatationem eius substantiæ filium nominauerit,anathema sit.

7 Si quis affectiuum aut prolatiuum verbum dixerit Dei filium,anathema sit.

8 Si quis hominem solū dixerit filium qui ex Maria est,anathema sit.

9 Si quis Deum & hominem ex Maria dicēs,Deū ingenitum eundem intelligit,anathema sit.

Esa.44.a

10 Si quis illud quod scriptum est: Ego Deus pri-
C mus,& ego postea,& præter me nō est deus, cum in destructionem idolorum & deorū non existentium dictum sit,ad destructionem magis vnigeniti ante secula Dei,Iudaicę percipit,anathema sit.

Ioan 1.b

11 Si quis audiens verbum caro factum est, verbū in carnem mutatum putauerit,aut conuersione facta suscepisse carnem,anathema sit.

12 Si quis vnigenitum filium Dei crucifixum audiens, corruptionem aut passionem, aut conuersionem,aut mutationem,aut peremptionem sustinuisse dicit,anathema sit.

Gene.1.c

13 Si quis quod scriptum est:Faciamus hominem, non patrem ad filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse Deum,anathema sit.

Gene.32.f

14 Si quis contra Iacob non filium tāquam hominem luctatū esse, sed ingenitum Deum aut patrē eius dixerit,anathema sit.

15 Si quis illud quod scriptum est: Pluit dominus à domino,non de patre & filio perceperit,sed ipsum à semetipso pluere dixerit, anathema sit. Pluit enim dominus filius à domino patre.

16 Si quis audiēs dominum patrem , aut filium dominum,& dominum patrem & filium, & domin⁹ D
à domino dicens, duos asseruerit deos, anathema sit: non enim coaptamus filium patri, sed subditū nouimus.Neque enim descēdit in corpus sine volūtate patris:neque pluit à semetipso, sed à domino,autoritatem videlicet præbente patre.Neque sedet à dextris à semetipso,sed audit dicēte patre: Sede à dextris meis.

Psal.109.

Si quis patrem & filiū & spiritum sanctū vnam personam dicit,anathema sit. 17

Si quis spiritum sanctum paracletum dicēs, ingenitum asserit Deum,anathema sit. 18

Ioan.14.b

Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit paracletum præter filium.Ait enim : Et alium paracletum mittet vobis pater,quē rogabo ego, anathema sit. 19

Si quis spiritum dicit partem patris aut filij,anathema sit. 20

Si quis patrem & filium & spiritum sanctū tres dicit deos,anathema sit. 21

Si quis consilio Dei tanquam vnam creaturarū 22
factum asserit filium Dei,anathema sit. E

Si quis nolente patre natum filium dixerit,anathema sit . Non etiam inuitus & vim passus pater necessitate naturali quasi nolens genuit filiū , sed ilico vt voluit, etiam sine tempore & sine passione ex semetipso genuit eum. 23

Si quis ingenitum & sine principio dicit filium tanquam duos sine principio , & duo ingenita dicēs, & duos faciēs deos,anathema sit.Caput enim & principium omnium filius:caput autem Christi Deus.Sic enim ad vnum omnium principiū quod est sine principio,per filium piè omnia referūtur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianum sensum,dicimus. 24

Paulus Samosatenus.

Si quis Christum Deum filium Dei ante secula, ministrantem patri ad omnem creationem nō dixerit,sed ex quo exMaria natus est,ex eo dicit filiū & Christum esse vocatum, & initium accepisse vt Deus esset, anathema sit,sicuti Samosatenus. 25

Alia fides exposita Sirmij Latinè,quam nos ex Græco transtulimus,& de disputatione Photini.

CAPVT VIII.

Fides apud Sirmiū exposita.

QVoniam de fide aliquem placuit fieri tractatum,omnia cautè quæsita sunt &exposita Sirmij sub præsentia Valentis, & Vrsatij, atque Germani,& cæterorum.Constat vnum Deum esse patrem omnipotentē,sicut etiā omni orbe terrarum annuntiatur.Et vnūvnigenitum filium eius Iesum Christum dominum & Deum saluatorémque nostrum ex eo ante secula genitū : Duos autem deos non oportere dici,quoniā &ipse dominus ait:Ibo ad patrem meū & patrem vestrū,Deum meum& Deum vestrū.Propterea & omniū Deus est, sicut etiā Apostolus docuit:Iudæorum Deus nō solùm, nónne & Græcorum & Gentilium? vtique. Quoniam circuncisio ex fide,& preputium per fidem, & cætera quidē omnia consonant, & nulla remanere videtur discordia . Quia verò multos mouet dictio Latina substantiæ, quæ Græca lingua dicitur οὐσία,vt scrupulosissimè cognoscatur ὁμοούσιον, hoc est,eiusdem substantiæ, aut ὁμοιούσιον, id est, similis substantię,nō oportet horum vocabulorum aliquam omnino fieri mentionem, neque de his F

Roma.3.d

ὁμοούσιον. ὁμοιούσιον.

A exponi apud ecclesiam: propter hanc caussam ac rationem, quia in sanctis scripturis nihil tale con scriptum est,& quoniam hęc vltra humanā scientiam & intellectum sunt,& quia nullus potest generationem filij enarrare sicut scriptū est: Generationem eius quis enarrabit? Hoc enim sciendū, solum patrem nosse quemadmodum filium genuerit: & rursus filiū, quomodo ipse de patre genitus. Nulli verò dubium est,maiorem esse patrē honore & dignitate,atque diuinitate, & ipso nomine paterno esse potiorem testificāte filio ipso: Qui me, inquit, misit pater,maior me est. Et hoc esse catholicū, nullus ignorat, duas personas esse patris & filij: Et patrem quidem maiorem, filium verò subiectum cum omnibus quæ ei pater subiecit eius: Patrem verò initiū non habere,& inuisibilem,& immortalem,& impassibilem esse: filiū verò natū ex patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine,& huius natiuitatem, sicuti prædictū est, nullū nosse nisi solum patrem: Ipsum verò filium dominum & Deum nostrū,carnem seu corpus,hoc est,

Esa 53.c.

Ioan. 14.d

B hominem assumpsisse, sicut & angelus annunciauit,& omnes scripturæ docent,& maximè ipse Apostolus doctor gentiū: hominem assumpsit Christus ex Maria virgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei & firmamentū est, vt Trinitas seruetur semper,sicut in Euangelio legimus: Euntes docete oēs,baptizātes eos in nomine patris & filij,& spiritus sancti. Integer autem atque perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus verò spiritus sanctus per filiū missus, venit secundum promissionem,vt Apostolos & omnes credentes sanctificaret. His igitur explanationibus,etiā post dānationem, Photinum consentire & subscribere suadebant, ꝓmittentes ei reddendum episcopatum, si per pœnitentiam anathematizaret dogma quod ipse compererat,& in ipsorū sententia consonaret. Ille verò eorum quidem propositum nō suscepit, sed prouocauit eos ad disputandū. Quapropter definito die,Imperatoris voluntate,conuenerunt præsentes episcopi, & Senatorum non pauci, quos præceperat adesse disputationi prin-

Matt. vlt. d

Photinus disputat,dānaturq́;, & libros cōscribit Sabinus antagonistes Photini Exceptores notarij.

C ceps. Inter quos restitit Photino Sabinus ecclesiæ tunc Ancyræ præsul, exceptoribus voces eorum cōscribentibus. Magnáque certamina sermonum inter vtranque partem facta noscūtur, victúsque Photinus damnatus est. Et in fuga cōsistens, postea libros vtraque lingua conficiebat, quando neque Latini sermonis videbatur ignarus. Scripsit quoque cōtra omnes hæreses, proprium studens dogma firmare. Et de Photino quidem hæc dicta sufficiant. Sciendū tamen quoniam in Sirmio cōuenientes episcopi pœnitētia ducti sunt de expositione fidei Latina lingua prolatæ. Post editionē nanque,sibi eam contrariam iudicabant. Quā studuerunt ab episcopis qui eā iam descripserant reddi,quoniā celabatur à plurimis. Imperator autem edictis quæri pręcepit æditionem ipsam,suppliciū minatus,si quis eam celasse cōperiretur. Sed neq; terror destruere potuit quod semel fuerat institutum,eò ꝙ apud multos haberetur. Et de his quidē ista dixisse sufficiat.

Pœnitet Sirmiensem synodum suæ definitionis de fide.

De Osio Hispano. *CAP. IX.*

Osius Cordubēsis vi adigitur vt Sirmiensi synodo subscribat

QVia verò & de Osio Hispano inuito illuc veniēte fecimus mentionē,breuiter etiā de eo dicendum est. Ante paululū temporis iste vir moli D mine Arianorum fuerat missus in exiliū. Tunc autem studio eorū qui Sirmij conuenerunt, eū euocauit Imperator,volens eum aut suasione aut necessitate concordare cum pręsentibus. Hoc enim si fieret,maximū fidei eorum putabatur esse testimoniū. Quapropter (sicuti dixi) ex necessitate venit. Et cùm eis consentire respueret,tormenta lōgæuus plagásque perpessus est, vnde etiā necessitate vehementi expositionibus tunc æditis cōsensit atque subscripsit. Hunc ergo terminum habuerunt,quæ tunc Sirmij gesta noscuntur. Imperator autē Constantius agebat Sirmij,& belli quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentū.

De Magnentio tyranno,& de tyrannide Syluani.
CAPVT X.

Magnētius Romæ sæuit Fugit in Galliam.

INterea Magnentius ad antiquam perueniens Romā,multos peremit Senatorum ac populi. Et cognoscens vicinos esse contra se Constantij milites,abscessit ad Gallias partis Occidētalis. Cúmque illic bellum sæpius inter se exercerent,modo E isti,modo illi victores esse videbantur. Nouissimè autem deuictus Magnētius,fugit in Mirsam, quod est Galliæ castrū: vidénsque suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco,eos nitebatur allocutionis consuetudine cōfortare. Tunc illi fauorem solitum Magnentio exhibere pręparati,è diuerso nolentes,clamauerunt omnes, Cōstāti Auguste,tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanq̃ ei non diuinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens castrum ad vlteriora tendebat. Sequentibus autem Constantij militibus circa † montem Seleucū facta cōgressione,solus fugiens venit in Lugdunensem vrbem,cōperiénsque suam matrem & fratrē quem Cæsarem constituerat interfectos, nouissimè interfecit & semetipsum, Consulatu Constantij sexto,& Constantij Galli secundo, Augusti die quintodecimo. Non post multum verò temporis etiā Decentius alter eius frater, semetipsum strangulauit. Sed neque sic ad rempublicā quies venit. Nam post paululū apud Gallias Occidentales Syluanus quidā tyrannus est exortus,quem duces Cō F stantij velociter peremerunt.

Mirsa.

Seleucus mōs An. do. 355. † locū Mute seleucum. Consciscit sibi Magnentius mortem.

Decentius. Syluanus tyrannus.

De insultatione Iudæorum,& de tyrannide Galli Cæsaris atque peremptione. *CAP. XI.*

An. do. 3'95 Iudæi tumultuantur. Gallus Cæs. Iudæos compescit. Montius Quæstor.

POrrò Iudæi in Diocæsaræa Palæstinæ resistentes,vicina loca turbabant: & sumentes arma, tentabant insultare Romanis. Post hæc itaq; Gallus Cæsar cùm Antiochiæ degeret,exercitu destinato eos apprehendit,ciuitatémq; vastauit. Cúmque videretur sibi ꝓspere gessisse, felicitatē non ferēs,accessit ad tyrannidem. Et nō insinuans Imperatori suam intentionem, Quæstorem vocabulo Magnum,& Domitianum Pręfectum Orientis occidit. Ob quā rem Constantius indignatus,euocauit eum. Qui cùm contemnere non posset, veniebat ad principem. Cúmque contra insulā Phlauonensem venisset, eum illic Constantius præcepit interimi.

Domitianus Præfectus Orientis. An. do. 356

De Iuliano Cæsare,& quod Iulio successerit Liberius. *CAP. XII.*

An.do.357. *Iulianus in Gallias mittitur.* A

POst paululum verò temporis Iulianũ Galli fratrem Cæsarẽ constituens, contra Barbaros misit in Gallias. Gallus verò, qui & Cõstantius, septimo Cõstantij Consulatu, & sui tertio, ita perimitur. Iulianus sequenti Cõsulatu Arbitionis & Lolliani, constituitur Cæsar, die septimo mensis Nouembris. *Iulianus fit Cæsar.*

SOZOMENVS.

Sublatis itaque tyrannis, requiem à malis videbatur habere Constantius, & deserens Sirmium, veniebat ad antiquam Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occasione posse vtriusque partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodũ in Italia celebrandam constituit. Interea Iulius papa cũ ferè quindecim annis Romanam rexisset ecclesiã, moritur, cui successit Liberius. *Constantius Romã venit Iulius pont. Ro. moritur. Liberius succedit. An.do.351.*

SOCRATES.

B

De Aetio hæretico. *CAP. XIII.*

An.do.358. *Aetius hæresiarches.*

POrrò in Antiochia Syriæ alter hæresiarches emersit Aëtius, cognomento ἄθεος, id est, sine Deo. Is enim eadẽ quæ Arius sapiebat, sed ab Arianis se segregabat, eò quòd Arium in suam cõmunionem recepissent. Qui, sicuti prędictum est, aliud mente gerens, aliud voce confessus est, cùm terminũ synodi Nicænæ suscipiens subscripsisset, volens circumuenire tunc principem: propterea ergo Arianos Aëtius declinabat. Erat nanq; is Aëtius prius hæreticus, & feruentissimè defendere Arij dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulũ Alexandreia reuersus est. Et veniens Antiochiam Syriæ, vnde oriundus erat, à Leontio tunc Antiocheno præsule diaconus ordinatur. Tunc ergo veniẽtes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans & quædam cõmenta cõcinnans quæ non intelligebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis cognouerat. Ille nanque ꝓpter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus iuuenibus exercitationis caussa conscribens, dialecticã Sophistis per huiusmodi contentiones opposuit. Contemplatiui autem philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificiosè ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aëtius contemplatiuum doctorem nõ habens, in commentationibus sophisticis perdurauit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingeniti generatio: & quemadmodum quod nascitur, coæternum sit generanti. Parum ergo eruditus erat Aëtius, & diuinarũ literarum ignarus, tantummodo ad contentiones paratus, quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et quũ nec veteres qui eloquia Christiana fuerãt interpretati legisset, asserebat se multum gaudere libris Clementis, & Aphricani, necnon Origenis, cum vtique fuerint illi viri totius sapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad Imperatorem Cõstantium, & alios quosdã, contentiones inuoluens, & quædam cõmenta conficiens. Quamobrem etiam ἄθεος, id est, sine Deo vocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, vindicaret, tamen à suis nõ valẽtibus intelligere perplexiones syllogismorum eius, cum eadem, quæ ille, saperet, putabatur hæreticus. Et ꝓpterea eorũ pulsus ecclesia credebatur, cùm ipse illis poti⁹ cõmunicare noluisset. Hactenus enim ex illo sunt, qui tunc quidẽ Aëtiani, nunc autem Eunomiani vocãtur. Postea nanq; Eunomius notarius eius, eruditus ab eo æditionem eius hæreticam diuulgauit. Sed de Eunomio locis conuenientibus explanabimus.

Aetius Antiochenus à Leontio diaconus ordinatur. Aristoteles in quẽ vsum scripserit Sophistica. Aetius sophista.

C

Clemens Aphricanus Origenes Aetius ἄθεος.

D *Aetiani, qui post Eunomiani.*

SOZOMENVS.

De inimicis Athanasij. *CAP. XIIII.*

INimici quidem fidei, putantes se tempus inuenisse cõtra defensores eius, valde apud principem laborabant, vt de ecclesiis pellerẽtur omnes, qui ab eis videbantur esse depositi tanquã alterius fidei, vel quia viuo Cõstante, imperatori Constantio restitissent, ita vt fuisset penè ad bella peruentum. Præcipuè tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neque Cõstante viuo & Cõstantio eum se diligere ꝓtitente, ab eius molestia recedebãt: sed Antiochiæ congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophãtus Ephesius, & alij circiter triginta, scripserunt omnes vniuersis episcopis, quod cõtra sanctiones ecclesiasticas Alexandreiã rediisset, nec in cõcilio sine culpa fuisset inuentus: & iubebant vt neque cõmunicarent ei, neque scripta mitterẽt, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verũ Athanasio nullus hinc sermo fuit. E

Athanasi⁹ semper odio habitus Arianis. Arianorũ conuentus apud Antiochiam.

De synodo apud Mediolanum facta. *CAP. XV.*

IGitur deuicto Magnẽtio, quum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat, vt Occidentales episcopi consentirent eis, qui cõsubstantialẽ esse patri filiũ denegabãt. Et hoc faciebat, nolens à primordio apertè vim facere, sed eis callidè suadere, vt decreto contra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quod si cõmuni decreto damnaretur Athanasius, facilius suam volũtatem in religione compleret. F

Constantius cupit efficere vt Occidẽtales subscribãt Arianis.

Tũc igitur in Italiam cõuenerunt episcopi Orientalium nõ multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris lõgitudo prohibuit. Occidentalium verò vltra trecentos, vt præcepto principis cõcilium Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Oriẽtales, ante omnia cõtra Athanasium decretum fieri commune poscebãt, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandreiæ clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanę τριβίρεως, Dionysius Albæ metropolis Italorũ, & Eusebius Vercellẽsis, episcopi, quòd ad destructionem fidei Orientales cõtra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant, dolum & circumuentionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant, eum ad retractationem fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur, episcoporum.

An.do.359. Cõciliũ Mediolani. Orientales, hoc est, Ariani aduersus Athanasiũ. Paulinus Treuerensis Dionysius Albanus. Eusebius Vercellensis.

THEODORITVS.

A *De exilio episcoporũ orthodoxorũ, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione descripsit.* CAP. XVI.

Ariani in exiliũ acti. DEposito deinde Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cũ præsente principe clamaretur, quod iniustè ageretur & impiè. Quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi, & ĩ vltimis terræ finibus habitare iusi. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa Apologia describit:

Quis tãtum poterit memorare, quãtum illi gesserunt? Tũc enim ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Põtifex quidem *An.do. 360.* Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum metropo- *Paulinus Treuirensis.* litanus episcop⁹, & Dionysius Italus, Lucifer Me- *Orthodoxi exulant.* tropolitanus insularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prędicatores veritatis, abripiuntur & tradũtur exilio, nullam habẽtes culpam, nisi quod in Arianam noluerint cõsentire vęsaniam, neque in calumniis subscripserint nostris. De maximo autẽ & optimo sene & verè cõ- *Osius Cordubensis.* B fessore Osio, etiam loqui credo superfluum. Omnibus enim notum est, quod etiam hũc in exilium deportari fecerunt. Nõ enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui nanque nõ præfuit synodo, aut rectè loquens non satisfecit vniuersis? Quæ ecclesia huius patrocinij memoriam nõ habet? Quis aliquando dolens cum veniret ad eum, nõ discessit sanus? Quis indigens quũ petisset, nõ meruit quod poposcit? Et tamen etiam cõtra hunc talia præsumpserunt, quòd impia eorum molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

SOCRATES.

An.do. 361. Igitur Imperator illos quidem mittit in exiliũ. Generale verò cõcilium fieri cogitabat, vt omnes Orientales episcopos veniẽtes ad Occidentem, si posset, cõcordes efficeret. Quod cùm propter itineris spacia difficilè videretur, duplicem tractauit *Concilium Ariminẽse pro Occidentalibus.* synodũ celebrari, vt in Arimino quidem Itali qui tunc aderant cõuenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperato- *Conciliũ Nicomediæ pro Orientalib⁹.* C re tractante, effectus nõ euenit vt voluit. Neutrũ enim concilium sibimet concordauit, sed vtrumque diuisum est. Nã neque in Arimino cõuenientes inter se cõsonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Isauriæ cõgregati, aliud schisma sunt passi: quod suo loco narrabitur.

THEODORITVS.

Dialogus inter Liberium & Constantium habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus.
CAPVT XVII.

Dialog⁹ Cõstantij & Liberij ponti. Rom. EGo quidem Liberij per omnia celeberrimi habitum ꝑ veritate dialogum cum Constantio volo referre, quãdoquidem à fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem, Romanam gubernauit ecclesiã. Cõstantius Imperator dixit: Nos, & eò quòd christianus sis, & episcopus nostræ ciuitatis, dignũ hoc iudicauimus, vt euocãtes te, moneremus vt cõmunionem scelestissimi Athanasij & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim ter- D rarum orbis bene fieri comprobauit, & synodali sententia alienum ecclesiastica communione, decreuit. Liberius episcopus dixit: O Imperator, Iudicia ecclesiastica decet cum maxima proferri iustitia. Quapropter si videtur pietati tuę, disceptationem iube cõstitui: & si apparuerit Athanasius cõdemnatione dignus, tunc secundum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est cõdemnare virum, de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicunq; subscripserunt nõ ipsi viderunt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterẽtur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & cõtumelia? Liberius dixit: Quicunque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponũt. Quem ergo isti non viderunt, nõ examinantes adiudicauerũt, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie vtique condemnatus est in concilio Tyri, & in concilio E cõtra eum pariter decreuerunt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicunque enim tunc conuenientes condemnauerunt eum, *Eusebius eunuchus præpositus cubiculi.* discedente Athanasio à iudicio sententiam protulerunt. Eusebius eunuchus dixit: In Nicæno cõcilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quinque soli iudicauerũt ex his qui cũ eo nauigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem eius, vt cõtra eum gesta conficerent. Horum itaque qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui verò tres viuũt, hoc est, Maris, Valẽs, & Vrsatius. Ab his qui missi sunt Sardicã, propter hãc caussam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerunt, veniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex vna parte cõtra Athanasium gesta confecerint. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere & communicare conuenit Imperator? his qui primitus damnauerũt, & veniam postea poposcerunt, an eis qui adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus episcopus dixit: O Imperator, non fidei caussa hodie F neque iudiciorum ecclesiasticorum sermonem facit, sed vt apud Senatores in Romana constitutos vrbe glorietur quasi superauerit principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu solus hominem vindicas nephãdissimum, & orbis terrarum pacem ecclesiæque dissoluis? Liberius dixit: Nõ eò quòd ego sum solus, fidei caussa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistẽtes pręcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus est homo, qui nõ est examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri subscriptionem, cõfirmãtem fidẽ in Nicæa prolatam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, si hi qui nũc turbas pariunt ecclesiis, visi fuerint Apostolicæ fidei consentire, tũc apud Alexandreiam cõuenientes omnes, vbi & accusatus, & accusatores sunt & defensor eorũ, examinata caussa possimus

ꝑferre

Curſus publicus. Vnde Curioſus, curſus publici præſentalis, & Curioſi per omnes prouincias qui erant ſub diſpoſitione viri illuſtris Magiſtri officiorum. Vide librum de imaginib⁹ magiſtratuū Rom.

A proferre ſententiam. Epictetus epiſcopus dixit: Sed curſus publicus nō ſufficit ſubuectui epiſcoporum. Liberius dixit: Eccleſiaſticæ cauſſę publico curſu nō egent. Eccleſiæ nanque ſufficiunt vſque ad mare perducere ſuos epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudū ſuſceperunt formā, ſolui nō poſſunt. Plurimorū nāq; epiſcoporū debet valere ſententia. Tu ſolus es qui amicitias illi⁹ ſcelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audiuimus, abſente accuſato, Iudicem eius ſcelera proferentem, niſi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in cōmuni, nulli tamen ita ſicuti mihi. Cui cùm nō ſufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatę quidem memoriæ Conſtantem ceſſauit in mei inimicitias frequenter impellere, niſi nos maiori manſuetudine detenti, impellentis momenta temperaſſemus. Nulla itaque mihi victoria eſt, neque contra Magnentium vel Syluanum, niſi illum ſceleſtum ab eccleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per epiſcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enim eccleſiaſticorum ad † ſanctificādum vacare debent.

† ſacrificandum.

B Quapropter ſi tibi videtur, iube vocari ad loca propria ſacerdotes, & ſi cōcordes apparuerint ei quem nos in pręſenti defendimus ſecūdum fidem orthodoxam in Nicęna ſynodo cōſtitutam, tunc cōuenientes prouidebunt pro mundi pace, vt homo qui nō peccauit, nō reprobetur, iniuſtè. Imperator dixit: Vnum eſt quod quæritur. Volo enim te amplectentem eccleſiaſticam communionem Romam denuò deſtinare: & propterea cōcorda paci, & ſubſcribens Romā reuertere. Liberius dixit: Romę iam fratribus vale dixi. Maiores enim ſunt eccleſiaſticæ ſanctiones, q̄ Romanę habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierū ſpatium ad deliberationem habes, an velis ſubſcribens Romam reuertere, aut cogitare in quem velis deportari locum. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare poteſt. Quapropter quò voles mitte me. Imperator autem poſt duos dies examinato Liberio, & nequaquam à ſuo propoſito reuocato, iuſsit eum in Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingentos ſolidos deſtinauit.

C Tunc Liberius deferēti dixit: Vade da eos Imperatori: opus enim habet ſuis militibus erogare. Similiter & Auguſta totidem ei miſit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expēſas militum ſuorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habent. Cúmque ab eis nihil accepiſſet, Euſebius eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius ait: Totius orbis eccleſias deſolaſti, & tanquam damnato mihi hæc affers? vade prius diſce eſſe Chriſtianus. His ita geſtis, poſt tres dies nihil accipiēs, miſſus in exilium eſt.

An. do. 361.

Quomodo Liberius per aditionem Romanarum matronarum ab exilio ſit reductus. CAP. XVIII.

Liberi⁹ apud Berœā Thraciæ exulat. An. do. 363.

VEritatis itaque ꝓpugnator & victor in Thraciā (ſicuti iuſſum fuerat) vſq; peruenit. Duobúſque tranſactis annis Conſtantius Romam venit. Procerum verò Senatorúmque coniuges rogabant viros ſuos, vt Cōſtantio ſupplicarent, vt paſtorem gregibus reſtitueret. Aiebant enim, ꝙ niſi flecterent animū principis, eos ipſę relinquerent, & ad paſtorem illum maximum ꝓperarent. At illi dixerūt: Nos furorem principis formidamus, nec fortè aliquam veniam ꝓmeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogantibus forſitan parcet, & alterum è duobus fiet, aut preces ſuſcipiet, aut ſi flecti nequiuerit, ſine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc cōſilium mulieres illæ laudibus maximis efferēdæ percipientes, cum ornatu ſolito adierunt Imperatorem, vt ex veſte ſublimi inſignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipſis exhiberet & parceret. Adeuntes verò principem tali voce clamabāt: Miſerere tantę ciuitatis paſtoris ꝓuidentiam nō habentis, quæ luporū patet inſidiis. At ille reſpondit, non egere paſtore alio ciuitatem. Eſſe nanque pōtificem, qui eorum curam haberet. Poſt magnū nanque Liberium quidam diaconorum eius Fœlix nomine, fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicęa fidem incōcuſſè ſeruauit, ſed corruptoribus eius ſine diſcretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in baſilicam ingreſſus eſt, cùm ille intus aſtaret. Hoc autem etiam matronæ illę Imperatori dixerunt: Qua gratia flexus, præcepit illū inter omnes egregium reuocari, & vtrūque eccleſiam gubernare cōmuniter. His ergo literis in Circenſi ſpectaculo relectis, populus clamabat, iuſtā principis eſſe ſententiam: ſicut enim dupliciter coloribus diuiſi ſunt ſpectatores, ſic oportere alterū his, alterū aliis præſidere. Cùm ergo primitus principis literis ſic fauiſſent, poſtea commoti communi voce clamauerunt: Vnus Deus, vnus Chriſtus, vnus epiſcopus. Ipſas enim voces & ego iuſtū ponere iudicaui. Poſt has verò Chriſto amabilis populi pias & iuſtitia exornatas voces ſanctiſsimus quidem Liberius eſt reuerſus. Fœlix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Matronæ Romæ ſollicitæ de reditu Liberij.

D

Felix loco Liberij pontifex ordinat⁹

E

Vox populi Romani.

SOCRATES.

Quomodo Eudoxius Antiochenum vſurpauerit epiſcopatum. CAP. XIX.

Eudoxius Germanicienſium epiſcopus, vſurpat Antiochenā ſedem.

F EA tempeſtate Leōtio moriente, qui hæreticū Aëtium diaconū ordinauerat, Eudoxius Germanicię epiſcopus, quæ eſt ciuitas Syrię, cùm eſſet tūc Romę pręſens, finxit ſibi cauſſam neceſſitatis incūbere, & Imperatori callidè locutus, quaſi ciuitas Germanicianorū ipſius ꝓuidētia atq; cuſtodia indigeret, petiit vt remearet ad ꝓpria. Quē princeps nihil ꝓſpiciēs, abire ꝑmiſit. At ille cubicularios cooperātes habens, relicta ciuitate ſua Antiochenū vſurpauit epiſcopatū. Fouere nanq; ſtudebat Aëtium. Ob quā rem niſus eſt cōcilium facere ſacerdotum, & ordinationem ei reſtituere diaconatus. Quod nequaq̄ factum eſt, eò ꝙ magis valeret odium cōtra Aëtium, quàm Eudoxij deſideriū. Et de his quidem tantum noſſe ſufficiat.

Eudoxius nititur Aetiū reſtituere.

De Ariminenſi Concilio & contentionibus ibi factis. CAPVT XX.

An. do. 361. Synodus Ariminenſis. Vrſatius. Valens.

EOrum igitur qui in Arimino cōuenerūt, oriētales ea quę de Athanaſio geſta ſunt, ſilētio tradentes, ad cōcilium ſe occurriſſe dicebant. Quorū ſtudio cohærebāt Vrſatius & Valens, qui ab initio

A quidem Arianum dogma tenuerant, in medio autem Homousianis consenserant, dato libello Romano põtifici, sicut iam dictum est. Isti nãque semper ad partes pro tempore Valentiũ declinabant. Quorum adiutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in cõcilio præsentium alter aliud proponere conaretur, tũc Vrsatius & Valens dicebant, omnia quę de fide dicta sunt, debere suspendi: & suscipiendam nouellam expositionem, quam paulò ante Sirmij cõuenientes ædiderant. Hæc dicentes & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundũ expositionem fidei Sirmij prolatam, quam ibi quidem (sicuti prædixi) celauerunt. Arimini autem ostensa est: Cuius exemplum hoc est:

Germinius. Auxentius Demophil⁹. Gaius.

EXPOSITA FIDES APVD SIRmium præsente D.N. Constantio Aug. COSS. Eusebio & Hypatio XI. kalend. Iunias.

Fides Sirmiensis synodi, lecta Arimini.

B Credimus in vnũ & verum Deum, patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitum filium Dei ante omnia secula, & ante omne principium, & ante omne quod cogitari potest tempus, & ante omnem perceptibilem cogitationem, natũ impassibiliter ex Deo, per quem & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secundum scripturas: cuius generationem nullus nouit, nisi solus, qui genuit eum, pater. Hunc nouimus vnigenitum eius filium nutu paterno venisse de cœlis ad destructionem peccati, & natũ ex Maria virgine, & cum discipulis cõuersatum, & omnem cõplesse dispensationem secundum paternam volũtatem: crucifixũ & mortuum, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erant dispensasse: quem ianitores inferni videntes expauerunt: & tertia die resurrexisse, & cum discipulis cõuersatum: & quadraginta diebus expletis, in cœlos ascendisse, & sedere à

C dextris patris: & venturum nouissima die in gloria patris, ad reddendum vnicuique secundũ opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse vnigenitus Dei filius Iesus Christus mittere compromisit generi hominum consolatorem, secundum quod scriptum est: Vado ad patrem meum, & rogabo patrem meum, & alium cõsolatorem mittet vobis, spiritum veritatis, ille ex meo accipiet, & docebit, & cõmemorabit vobis omnia. Nomen verò substantiæ eò ꝙ simpliciter à patribus positum, à populis ignoretur, & scandalũ faciat, & quia nec scripturæ hoc cõtinent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriam substantiæ in Deo esse deinceps, eò quòd diuinæ scripturæ nusquam de patris substantia filiíque meminerint. Similem verò dicimus filium patri per omnia, sicut sanctæ scripturæ dicunt & docent. His itaque lectis, cõsurgentes quibus hæc displicebant, aiunt: Nõ fide egentes huc venimus (integram nanque seruamus, quã percepim⁹ ab initio) sed magis vt si qua circa hæc nouitas sit, omnino ꝓhibeamus. Si ergo hæc quæ lecta sunt, nullam faciunt nouitatem, apertè iam anathematizate hæresim Arianam, sicut & alias hęreses regula ecclesiæ tãquam blasphemas abiecit. Quot enim blasphemũ Arij dogma turbas eccle-

Ioan. 14. b

Nomen substantiæ.

się, quæ etiam nunc fiunt, excitarit, atque seditiones, toto orbi terrarum valde notum est. Hæc ergo propositio dum ab Vrsatio & Valente & reliquis suscepta non fuisset ad plenum, diuisit ecclesiam. Alij nanque his quæ Arimini sunt lecta, consenserunt: alij verò Nicęnam denuò roborauerũt fidem. Deriserunt autem cõscriptionem illius lectionis, & maximè Athanasius Alexandrinæ ciuitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus destinauit: quam qui legit, inueniet quàm forti dictione sit plena. D

Schisma.

Athanasi⁹ aduersus synodum Ariminensem.

THEODORITVS.

Dicebant autem Ariani cõuenientes in Arimino, volentes Hesperiis suadere simplicibus, quod non oporteret propter duo verba, quæ nec inuenirentur scripta, separari corpus ecclesiæ, sed similem per omnia profiteri filium genitori, substantiæ verò tacere nomen. Sed fallaciã sentientes horum Homousiani põtifices, eos abdicauerunt. Atque literis insinuauerũt Imperatori propriam voluntatem, dicentes filios se esse patrum Nicęni cõcilij, pariter & hæredes.

SOCRATES,

Hoc tamen sciendum, quoniam synodus quidẽ Vrsatium, & Valentem, Auxentium & Germiniũ, Gaium & Demophilum, eorúmque socios, cõdemnauit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc damnationem indignati, ad principem celeriter venerũt, portantes lectam in concilio fidem. E

Ariani dãnati.

THEODORITVS.

Apertius autem integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium scripta monstrauit: Cuius verba sunt hæc:

Epistola concilij Ariminensis Orthodoxorum episcoporum, ad Imperatorẽ Cõstantium. CAP. XXI.

Diuina iussione, & pręcepto pietatis tuæ olim dogmatizata credimus. In Ariminum nãque ex vniuersis Occidentalibus ciuitatibus omnes cõuenimus simul episcopi, vt & fides catholica cognosceretur ecclesiæ, & qui cõtraria sapiunt, panderẽtur. Multũ nãque disceptãtibus nobis inuenimus optimũ esse, statutam fidem antiquitus permanere, quam etiam Prophetę, Euangelia, necnõ Apostoli per Iesum Christum dominum nostrum prædicasse noscuntur (qui & tui regni protector, tuæque salutis auxiliator est) vt hanc tenentes custodiamus, & custodiẽtes ad finẽ vsque seruemus. F Incõgruũ enim nephariúmq; videtur, ex his quæ rectè iustéque definita sunt, aliquid immutare, id est, horum quæ Nicææ communiter cum gloriosissimo Constantino tuo patre & Imperatore, deliberata atque defixa sunt. Quorum doctrina atque sensus discurrit & prædicatus est in omnium hominum auditus atque mentes. Hęc fides sola Arianam hęresim expugnauit & perdidit, per quam nõ illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatæ: Cui verè addere quicquam incautum est, & auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quę vo-

A lunt. Quapropter Vrſatius & Valens quoniá participes & concordes Ariani dogmatis erant, à noſtra ſunt communione ſegregati. Quam vt reciperent cognoſcentes delicta quibus peccauerūt, pœnitentiam atque veniam impetrare poſcebant: & reſcripta eorum hæc ita habere ſe teſtantur, per quæ criminum veniam conſecuti ſunt. Erat enim tempus quo hæc geſta noſcūtur, quando Mediolani ſynodus celebrata eſt, præſentibus eccleſiæ Romanæ presbyteris. Cognoſcentes verò ſimul etiam poſt mortem dignum memoria Conſtantinum, cum omni integritate & examinatione conſcriptam expoſuiſſe fidem, qui cùm ab hac luce baptiſmate percepto diſceſſerit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incōgruum eſſe iudicamus poſt illum aliquid nouitatis admittere, tātóſque ſanctos cōfeſſores & martyres, & huius dogmatis conſcriptores, inuentoréſq; deſpicere, qui ſecundum antiquam eccleſiæ ſanctionē per omnia ſapuiſſe noſcūtur. Quorū fidē Deus in tēpora imperij tui trāſmiſit, per dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, per B quem tibi imperium tale conceſſum eſt, vt etiam noſtri orbis terminos obtineres. Rurſus ergo infelices iſti, & ſapientia viliſsimi, præſumptione nepharia impiæ cogitationis prędicatores ſemetipſos annuntiarunt, & veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim ſecundum tuum præceptum concilij iura celebrarentur, illi cōſilium ſuę fallaciæ nudauerunt. Nitebantur enim calliditate quadam atque ſeditione aliquid nouitatis inferre. Huiuſmodi enim malitiæ captos inuenim⁹ Germanum quendam & Auxentium atque Gaium, hęreſim contentionémque facientes. Quorum doctrina vna quidem exiſtens vniuerſam molem blaſphemiarum tranſcendere cōprobatur. Qui cùm viderent nos neque ipſorum voluntatis eſſe neque concordes his, quæ malè ſapere videbantur, à noſtro ſe concilio mutauerunt, vt quaſi aliud cōſcribere viderētur. Erat verò tempus breue, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed vt non ſemper eccleſiaſticæ cauſſę in eaſdem incurrant concuſsiones (nam turba atque ſeditio repetita, vni- C uerſa confundit) firmum nobis viſum eſt, vt quæ dudum decreta ſunt, legaliter immutabilitérque ſeruentur. Prædictos autem viros à noſtra communione ſecreuimus. Qua de cauſſa legatos ad tuam manſuetudinem miſimus, concilij ſententiam per noſtram denuntiaturos epiſtolam. Legatis autem præ omnibus iſta præcipimus, vt veritatem affirment ex priſcis & iuſtis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem inſtruant: quoniá non (ſicut ait Vrſatius & Valens) erit pax, ſi quid iuſtarum ſanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax eſſe credenda eſt apud eos, qui pacis iura ſubuertunt? Contentio enim & ſeditio per hæc inter reliquas ciuitates & eccleſiam Romanam potius orietur. Quapropter tuæ manſuetudini ſupplicamus, vt placidis auribus noſtros Legatos audias & oculo tranquillo reſpicias: neque ad iniuriam defunctorum noui aliquid immutari permittas, ſed permanere nos ſinas in his, quę progenitoribus definita atque ſancita ſunt, quippe quos omnia cum deliberatione atque ſapientia & ſpiritu ſancto celebraſſe confidimus. Ea enim quę ab illis nūc innouantur, credentibus quidem incredulitatem inferunt, nō credentibus verò credulitatē. Supplicamus itaq; vt pręcipiás eos, D qui per diuerſa loca detinētur, quos & ætatis grauamen & anguſtia paupertatis affligit, ad propria remeare, ne deſolatę ſublatis epiſcopis videantur eccleſiæ permanere. Super hæc autem etiá hoc rogam⁹, vt nihil his, quæ iam terminata ſunt, aut addatur, aut adimatur: ſed omnia inuiolata permaneant, quę & à pietate tui patris, & tuis quoque ſunt conſeruata temporibus: neque deinceps nos fatigari, & à propriis parœciis alienos eſſe permittas, quatenus epiſcopi cum ꝓprio populo in pace orare, & diuino cultui vacare poſsint, ſupplicantes Deo pro pace tui imperij pariter & ſalutis, quam tibi diuinitas in perpetuum largiatur. Noſtri verò legati epiſcoporum ſubſcriptiones & nomina deferūt, qui etiam lectione diuinæ ſcripturę religionem tuam poterunt edocere.

Vrſatius, Valens.

Vrſatius videlicet & Valens.

SOZOMENVS.

Hæc itaq; ſynodus ſcripſit, & per epiſcopos deſtinauit. Vrſatius autē & Valens eorum pręuenientes aduentum, derogauerunt cōcilio: oſtendentes E imperatori expoſitionē fidei quā portabant. Imperator Ariano dogmati fauēs, indignatus aduerſus ſynodum, Vrſatium atq; Valētem potius honorauit. Quamobrem qui à concilio fuerant deſtinati, tardauerunt, non valentes impetrare reſponſum. Serò tamen ad Synodum Cōſtantius per præſentes epiſcopos huiuſmodi ſcripta miſit.

Epiſtola Conſtantij ad Ariminenſe concilium. CAP. XXII.

CONSTANTIVS VICTOR AC triumphator Auguſtus, vniuerſis epiſcopis Arimini congregatis ſalutem.

SEmper equidē & pre omnibus cogitare nos de ſacra & adoranda lege nō ignorat veſtra benignitas. Nūc autē viginti, quos veſtra ſapientia deſtinauit, Epiſcopos, Legationis ſuę cauſſa interim videre nequiuimus, cùm ſit nobis neceſſariū circa Barbaros iter, & (ſicut noſtis) deceat animo puro ab omni cogitatione vtilitatem diuinę legis examinare. Iuſsimus igitur epiſcopos in Adrianopoli F noſtrā expectare regreſsionem, vt cùm vniuerſa reſpublica fuerit bene diſpoſita, tunc quæ geſſerint audire poſsimus. Veſtrę autem ſanctitati non videatur oneroſum eorū expectare regreſſum, vt dum redeunt noſtrū vobis referentes reſponſum, perducere poſsitis ad terminum, quæ eccleſiæ catholicę vtilia eſſe noſcuntur.

Viginti epiſcopi legati.

Has literas ſuſcipientes epiſcopi, talia reſcripſerunt: Epiſtola Ariminenſis concilij ad imperatorem Conſtantium. CAP. XXIII.

LIteras clemētiæ tuæ ſuſcepimus domine, deo amabilis Imperator: in quib⁹ cōtinetur, quod ꝓpter neceſsitatē publicā interim nō potuiſti noſtros videre legatos: nóſq; iubes vt eorū expectemus aduētū donec ea quę à nobis decreta ſunt, & noſtris ꝓgenitorib⁹ cōſonare noſcūtur, ab eis pietas tua cognoſcat. Quáobrem & nūc p has literas ꝓfitemur atq; firmam⁹ nequaq̄ nos à ꝓpoſito noſtro recedere. Hoc etiam noſtris Legatis iniunximus. Supplicamus igitur, vt animo tranquillo &

Literæ ſynodi Sirmiēſis.

A præsentes nostræ mediocritatis literas relegi iubeas, & illa quæ per legatos nostros mădauimus, libenter accipias. Illud itaque nobiscum considerare tua mansuetudo debet, quanta sit modò tristitia, quătúsque mœror, vt felicissimis temporibus, tuis, tantæ ecclesię priuatæ videantur episcopis. Et propterea rursus tuam clementiam deprecamur domine Deo amabilis Imperator, vt ante asperitatem hyemis (si tamen tuę placet pietati) nos ad nostras ecclesias remeare præcipias, vt etiam nũc possimus omnipotenti Deo, & domino saluatori nostro Christo, eius filio vnigenito pro tuo imperio solennes orationes celebrare cum populo

Episcopi exules.

Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus. CAPVT XXIIII.

CVm hæc scripsissent, & modicum expectassent tempus, Imperatore nullũ dante responsum, ad ciuitates proprias redierunt. Princeps autem cum & prius cõtenderet Arianam sectam per ecclesias seminare, occasionem iniuriæ suæ illorũ B habuit discessione, dicens se cõtemptum, eò quòd præter iussionem ipsius consilium videretur esse solutum. Quapropter Vrsatio, & his qui circa eum erant, permissionem dedit contra ecclesias agendi cõfidenter quodcunque placuisset. Explanationem verò lectæ in Arimino fidei iussit per ecclesias Italiæ destinari, præcipiens vt nolentes ei subscribere pellerentur ecclesiis, & in eorum locum alij subrogarentur episcopi.

SOCRATES.

De synodo in Nicæa Thraciæ celebrata. CAP. XXV.

VRsatius autem eique consentientes ab Italia discedentes, venerunt ad ciuitatem Thraciæ nomine Nicæam: vbi breui tempore cõmorantes aliud fecere concilium. Et lectam in Arimino expositionem fidei Græco interpretătes eloquio publicatam cõfirmauerunt: & postea diuulgabant eam esse fidem, quæ ab vniuersali concilio & dictata esset & ędita Nicææ, vt similitudine nominis Nicæni simpliciores hac subreptione deciperent. C Putabãt enim in Nicæa Bithyniæ esse dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale commẽtum. Paulò post nanque confusi atque derisi sunt.

Nicæa Thraciæ. Nicæa Bithyniæ.

SOZOMENVS.

Quomodo Athanasius furorẽ Constantij denuò declinauerit. CAPVT XXVI.

INterea sentiens Athanasius sibi insidias parari, nequaquă ad Imperatorem venire præsumpsit: neque hoc vtile iudicauit, sed electos ex Ægypto quinq; episcopos, inter quos Serapionẽ Thmuiẽsem virum præcipua vita sanctum, & ad loquendum valde copiosum, mittit ad Principem tũc in Occidente degentem (cum quibus etiă tres presbyteros) per quos sibi placaret Imperatorem, & ꝓ derogationibus satisfacerẽt inimicorum, aliaque facerent, quæ ei, vel ecclesiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulò post literæ venerunt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanasius & populus est turbatus, cum neque hæretico D Imperatori obedire consultum esset, neque reluctari periculo vacaret. Veruntamen ire distulit, & literarum baiulus sine effectu reuersus est. Superueniente autem æstate veniens alius ab Imperatore nuntius cum prouinciæ iudicibus, cogebãt eum, cleróque nimis erat infestus. Porrò populum paratum videns ad bellum etiam iste reuersus est. Non multo post tempore congregantur ex Ægypto & Libya Legiones. Et cum nũciatum fuisset celari Athanasium in ecclesia quæ vocatur Theonæ, assumẽs milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuò destinatum, inopinato fractis ianuis in ecclesiam introiuit, & vbique requirens Athanasium non inuenit. Fertur enim, quod sæpius diuino nuntio pericula multa effugerit, sicut etiam Deo prouidente hoc discrimen euasit.

Athanasi vocatur ad Cõstantiũ.

Ecclesia Theonæ.

Quomodo Paganis insultantibus, futuram tristitiam prædixerit. CAP. XXVII.

EX his & huiusmodi factis, ei à Deo prænuntiatis, à paganis & hæreticis appellabatur Magus. E Sermo nanque fertur, quod aliquando eo ꝓcedente per ciuitatem, contigerit auolantem corniculam clamitare. Quo facto astans multitudo paganorum, velut Mago derogantes, petebant vt eis aperiret quid cornicula illa significaret. Ille verò fertur silentio dixisse subridens: Cras Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinum significat diem, per Imperatoris Romani iussionem. Et ita contigit, vt Athanasij sermo licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera nanq; die principis literæ venerũt ad iudices, iubentes vt pagani sua ingredi nõ permitterentur templa, neque solennes superstitiones festiuitatésque celebrarent. Tũc ergo festiuitas eorum venerabilis, generalísq; destructa est.

Athanasi insimulatur magiæ.

Athanasij vaticinium.

Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sint, CAPVT XXVIII.

CVm igitur frequenter (sicuti dictũ est) Athanasius pericula declinasset, clerus & populus ei fauens tenebat ecclesias, donec Pręfectus (vt dictum est) Ægypti, & dux militum + eiicientibus F eos & sustinentibus, Georgio eas contraderent. Qui nõ multo post venit, & ecclesias suo iure possedit. Qui dum præter schema & mores sacerdotij violentus existeret, & maximè circa Athanasij laudatores, quibus vtique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accensus populus penè peremerat eum, nisi vix ereptus fugisset ad principem. Quo facto rursus sequaces Athanasij ecclesias multo tẽpore tenuerũt. Quas iterum veniens dux Ægypti, Georgij noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autẽ Exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior superuenit, & priori tempore magis exosus tanquam qui mouerit principem ad multorũ necem. Cui vtique derogabant Ægyptij monachi, quorum gloriam multitudo vniuersa sequebatur, & vera eorum testimonia iudicabãt: quia in summæ philosophiæ virtute degebant.

Forte sic erat vertẽdũ, † eijcientes eos, & interim tenentes

Georgius fugere cogitur.

THEODORITVS.

A Quod autem expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusent milites veritatis,& præcipuè inhabitantes Hesperiã,testãtur literę ab eis ad Illyricũ destinatę. Quarũ literarũ autor fuit episcopus ecclesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium põtificatus iura susceperat multis virtutum ornatus insignibus. *An.do.368.* Habuítque in his literis nonaginta consortes ex Italia,atque Galliis in Romana vrbe cõuenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est.

Literæ Damasi & cæterorum ad Illyricum,contra concilium in Nicæa Thraciæ factum.
CAPVT XXIX.

DAMASVS, ET VALERIANVS, ET cæteri episcopi, dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis episcopis in domino salutem.

Literæ è synodo Rom. missæ in Illyricum. *† locus mendosus. & Græci.*

B Credimus sanctam fidem nostram in Apostolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere,& hãc populis vniuersis exponere, quæ videlicet à cõstitutionibus patrum nulla ratione dissentiat, per quos iustum est cæteros erudiri. Sed relatione † Gallicanorũ & Venetorũ fratrum, quosdam hęresibus fauere cognouimus. Quod malum nõ solùm cauere debent episcopi, sed etiam reluctari cõtra ea, quæ gesta sunt imperitia aut simplicitate quorundam, prauis interpretationibus deceptorum. Variis ergo doctrinis nõ decet labefactari, sed magis patrum nostrorũ roborari sententiam. Auxẽtium igitur Mediolani præcipuè in hac caussa damnatum esse pręscriptum est. Vnde iustũ est, omnes in vniuerso Romanorum orbe doctores legis, ea quæ legis sunt sapere,& nõ fidem doctrinis variis maculare. Itaque cum primum hæreticorũ cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nũc blasphemia nephandorum patet Arianorum, tũc patres nostri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in vrbe Nicæna, hunc murum firmissi-

C mum cõtra arma diabolica statuerunt: & hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, vt pater & filius vníus diuinitatis, vnius virtutis, vniúsq; magnitudinis debeat credi, vniúsq; essentiæ siue substantiæ simul & spiritussanctus. Aliter verò sapientes alienos esse à nostra cõmunione iudicauerũt. Quem terminum salutarem, adorabilémque deliberationem, corrumpere quidam aliis cogitationibus atque temerare voluerunt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renouare atque retractare cõpellebãtur vsque ad hoc caussa correcta est, vt cõfiterentur alia sibi circumuentione subreptum: aut certè quia non intellexerint patrũ sententiæ, in Nicæa cõstitutæ, hoc esse cõtrarium. Neque enim pręiudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimini cõgregatum, quando constat neque Romanum episcopũ, cuius ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincẽtium, *Autoritas Rom.pont.* qui tantis annis episcopatum inuiolabiliter custodiuit: neque alios talibus præbuisse cõsensum, maximè cum (sicut prædiximus) isti ipsi, qui per conuentionẽ declinasse videbantur, ipsi denuò vtentes meliori cõsilio, hæc sibi displicere testati sint. Perspicit itaq; vestra integritas hãc solam fidem, quæ Nicęæ apostolorũ autoritate fundata est, esse

perpetua firmitate seruandam: & simul Oriẽtales D hoc facere nobiscum qui se catholicos esse agnoscũt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autẽ languentes in isto conamine, nõ multo post à nostra separandos esse cõmunione, & ab eis episcopatus nomen auferri, vt populi eorum liberati errore respirẽt. Nullo enim modo à deceptione poterũt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Cõcordet igitur cum omnibus Dei sacerdotibus etiã charitatis vestræ sententia, in qua vos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nos vobiscum rectè credere debemus. Vestræ nos charitatis lætificate reciprocis literis. Valete fratres charissimi.

Sed & maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

Ex literis Athanasij de Ariminensi concilio. CAP. XXX.

His itaque ꝓlatis, quis recipiat eos qui Arimi- E nense aut aliud conciliũ pręter Nicęnũ nominare pręsumunt? aut quis nõ habeat eos odio, qui respuunt quidem cõstitutiones patrum,& ea quę nuper Arimini contentiosè atque violenter composita sunt, præponunt? quis istis cõcordabit hominibus ne propria quidem recipientibus? Nam in suis decem & amplius (sicuti prædixi) conciliis *X. concilia Arianorum.* alio tempore aliud cõscribentes, manifesti sunt, quia singula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudæi ꝓditores perpessi sunt. Nam sicut illi relinquentes solum fontem aquæ viuentis, lacus sibimet foderunt, qui aquam continere non possunt, *Hiere.2.c* quod scriptum est apud Hieremiam prophetam: sic & isti reluctantes vniuersali cõcilio, foderunt sibi multa cõcilia, quæ apud eos inania & virtutem non habere constat.

Non igitur patiamur eos qui præter Nicænum Ariminense præsumunt, vel aliud nominare concilium: quũ & ipsi qui Ariminense suscipiũt, ignorasse quæ in eo gesta sunt noscantur, nã tacere poterant. Nostis enim charissimi, cognoscentes & vos à vestris qui tunc adfuerũt Arimini, quod Vr- F satius & Valens, Eudoxius & Auxentius, simúlque Demophilus condemnati sint, volentes aliud quã statutum est Nicææ, conscribere, quãdo compulsi anathematizare Arianã hæresim respuerũt, cui po *CC. episcopi Ariminensis synodi aduersi Arianis.* tiꝰ patrocinari conati sunt: Episcopi verò, verè integri domini serui rectéque credentes, ferè ducenti cõscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidem,& nihil amplius nihílque minus præter illã quærere velle seu sapere. Hæc enim etiam Cõstantio significauerũt, qui iusserat celebrari cõcilium.

SOCRATES.

Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana vrbe commiserit & quod post hæc offenderit Imperatorem. CAPVT XXXI.

Interea Macedonius vicinas Costantinopolitanæ vrbi prouincias ciuitatésq; turbabat, excitãs *Macedonij tumultꝰ, & sæuitia & odium.* ministros proprij languoris aduersus ecclesias, & in Cyzico quidem Eleusium fecit episcopum, in *Eleusius Marathoniꝰ* Nicomedia Marathonium, qui primum diaconus

A fuerat, habẽs studium constituendi monasteria virorum ac fœminarum. Is itaque Macedonius episcopatu potitus, affligebat eos qui ipsi consentire fugiebant, & nõ solùm orthodoxos, sed etiam Nouatianos, sciens eos quoque Consubstantialitatis nomen suscipere. Quorum episcopus Agelius persecutione faciente fugit. Plurimi verò insignes viri detenti, nolẽtésque ei communicare, puniti sunt. Qui post tormenta violenter communionem ore suo suscipere & tenere compellebantur. Ligno nanque ora hominum aperientes, eis sacramenta inserebant. Porrò mulieres & paruulos arripientes, cõmunicare cogebant. Si quis verò cõtradiceret, mox plagæ, vincula & tormenta sequebãtur, ita vt etiam fœminarum communicare nolẽtium mammillas in arca comprimentes abscinderent. Aliarum verò aut ferro aut ouis ardẽtibus eadem membra cõburerent. Quod ego ab Auxonio sene, qui eadem supplicia est passus, audiui. *Auxonius*

Hæ igitur Macedonij pro Christianitate ortæ sunt actiones, cædes, pugnæ, sollicitationes, intestina bella. B Quæ nõ solùm apud eos qui lædebantur, sed etiam apud familiares ei odium vehementer excitauerũt. Offendit autem etiam ipsum Imperatorem, & ꝓ hoc, & pro alia huiusmodi caussa. Domus in qua erat arca Cõstantini principis corpus habens, ruinam minabatur. Ideóque custodes eius & qui ad orationem intrabant, erant positi sub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris ossa transferre, ne arcam ruinæ casus comprimeret. Hoc cognoscẽtes populi ꝓhibebant dicẽtes, nõ oportere principis ossa transferri, ne quasi exsopiri viderẽtur. Ob quam rem in duas partes populus est diuisus, aliis dicẽtibus nullam esse translato mortuo læsionem, aliis asserentibus esse nephas. Cum quibus etiam erant ὁμοούσιοι defensores. Macedonius autem paruipendens verba cõtradicentium, transtulit corpus Imperatoris in ecclesiam, vbi corpus iacet martyris Acacij. Quo facto, cõcursus discordantium populorum ad illam venit ecclesiam, & ad manus vsque peruentum est, ita vt multi hominum morerentur, & vestibulum C ecclesiæ ac vicina porticus sanguine complerentur. Hoc cognoscens Imperator, irascitur Macedonio, ꝓpter eos qui mortui sunt, & quia corpus patris eius absque ipsius cõsilio transferre præsumpserit. Relinquens ergo gubernatorem Hesperiarum partium Cæsarem Iulianum, ipse proficiscebatur ad Orientem. *Constantius Aug. succẽsit Macedonio.*

THEODORITVS.

De Leontio Antiocheno episcopo, & Aetio qui magister fuit Eunomij. CAP. XXXII.

Leontius autem Antiochenus episcopus, cùm esset Arianus, languorem suum celare nitebatur. Vidénsque diuisos sacerdotes, & populum, & alios dicẽtes, Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium & spiritui sancto, ipse sub silentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adstantes, nisi cum diceret, in secula seculorum. Et si quidem hoc nõ malo animo fecisset, diceretur quod pro cõcordia populi fieret. Sed quia etiam contra milites veritatis acuebatur, & non nisi hæreticos prouehebat, ostẽdebatur celare pestem, modo amore populi, modo formidine pressus Imperatoris, qui filium dissimilem prohibuerat dici. *Leõtius Antiochenus.* D Ea tempestate Aëtius magister Eunomij, qui Arij blasphemiam suis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine ministrabat. Sed Flauianus & Diodorus monachicam quidem amplectentes vitam, clare autem ꝓ apostolicis dogmatibus laborantes, episcopi Antiocheni Leontij redarguerunt quas contra pietatem gerebat insidias, dicentes, eum elegisse virum studiis malis imbutum, qui impietatis caussa culmen sumpsisset potentiæ, atque ad ecclesiæ cladem diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab Apostolica eum communione suspendi, & ad Hesperiam venientes, ea quæ callide gerebantur aperire. Hoc metuens Leõtius, ab officio suspendit Aëtium, aliis tamen rebus fouebat eum. Porrò mirabilis illa societas, id est, Flauianus & Diodorus, sacerdotali ministerio nõdum potiti, populis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti nanque primi in duas partes choros psallentium diuidentes, ex successione Dauidicam melodiam cãtare docuerũt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: & dispersum ad terminos totius orbis vsq; ꝑuenit. E Isti diuinos amatores ad sepulchra martyrum ꝑuocantes, Vigilias celebrabant, cum illis laudantes Deum. Hæc Leõtius intuens, prohibere quidem iudicauit incõsultum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed vtens mansuetudine verborum, poscebat ab eis vt has festiuitates in ecclesiis potius celebrarent. Cuius quidem calliditatem integre cognoscẽtes, quod iubebatur egerunt, & amatores suos ad ecclesias congregarunt, vt alacriter Deum concordi voce laudarent. Sed Leontius flexus non est, vt à sua malitia temperaret. Vultum nanque mãsuetudinis gerẽs, Stephani & † Laciti celauit iniquitatem. Hos enim aduersarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes vitam, ad presbyteratus tamẽ ordinem & diaconatus euexit. Eos autem qui vniuersis virtutibus ornabantur, & apostolica dogmata defendebant, absque honore deseruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus verò maximè pro dogmatum rectitudine decertabat, ita vt neque doctores illorum blasphemiam suam nudare præsumerent. F Quid autem † Lacitus & Stephanus atque Leontius impietatis atque iniustitiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ cõscriptionis requirit. Nos autem ad reliqua veniamus. *Aetio interdicitur vti officio diaconi. Flauianus Diodorus. Institutio psalmodiæ. Vigiliæ apud sepulchra. Stephanus Lacitus. † Placiti. † Placitus.*

De Eudoxio, qui Antiochenum inuasit episcopatum, & terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto. CAPVT XXXIII.

Germanicia ciuitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ constituta. Huius vrbis ecclesiæ præsidebat Eudoxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, & cœpit sua ferocitate vineam vastare dominicam. Neque iam celabat (sicut Leontius) malitiam suam, sed apertè apostolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tẽpore Ancyranæ ecclesiæ post Marcellum Basilius præsidebat. Eustathius verò Sebastiæ Armeniæ: qui iniquitatem Eudoxij & rabiem cognoscentes, Constantio in Occidente posito literis suis indi- *Eudoxius accusatur apud Cõstantium*

A cauerunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatem vitæ eius fauore potiebantur. Quod cum cognouisset Constantius, scripsit quod non ipse Eudoxio ecclesiæ concesserit Præsulatum, sicut ille vulgabat: ipsumque Eudoxium expelli, & pœnas gestorum suorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit, iubens ibi celebrari conciliũ. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes Palatij, vt in Nicæa synodus ageretur. Sed omniũ præscius Deus, cognoscens futura ac si iam fuerint gesta, quodã terræmotu terribili prohibuit conciliũ celebrari. Plurimam nanque ciuitatis partem terrẽmotus ille destruxit, & multos habitãtium interemit. Hoc cognoscentes qui conuenerant, ad suas reuertuntur ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia factum: in illa nanque ciuitate aduersus Arium à sanctis patribus apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secunda congregatio potuit illic sancire contraria, vt Arianis occasio eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tanquã illam veterem synodum proferentes. Sed ecclesia
B rum prospector citius soluit tale concilium.

Concilium alterũ in Nicæa Bithyniæ.

An. do 364.

SOZOMENVS.

In momento sanè temporis ciuitate concussa, ne fugere quidem potuerunt, sed primo experimento periculi sunt perempti. Fertur autem antequam fieret ea clades, quendam + Vrsatium militẽ præuidisse genere Persam, qui sub Licinio Cõfessor effectus, relictaque militia, in turri ciuitatis diuinam philosophiam exercebat. Cui superna visitatio aperte præcepit exire de ciuitate passura, quæ paulò post fierent manifesta. Quo facto, cum velocitate ad ecclesiam currens, nuntiauit clericis vt domino supplicarent, qui eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cum videretur esse ridiculum, reuersus ad turrim, pronus lachrymas cœpit effundere. Interea terræmotu superueniente plurimi perierunt, reliqui verò per agros & montana dispersi sunt. + Vrsatius autem in illa turri repertus est mortuus, pronus iacens, sicut solebat orare. Sermo tamen est, quod antequam moreretur,
C rogauerit deum, vt prius ipsius finiret vitam, quàm cladẽ inspiceret ciuitatis, in qua prius Christum cognouerat, & ecclesiasticam videbatur participatus esse philosophiam. Is enim conuersatione digna etiam dæmones effugabat. Quodam nanque tempore cum quidam dæmonio vexaretur, euaginato gladio cœpit per totam discurrere ciuitatem: cunctisque fugientibus, occurrens ei solus, & nominans Christum, verbo mundauit virũ, & fecit ab illo furore quiescere. Inter cuius diuersa virtutum ornamenta, etiam hoc meminisse conueniet. Erat draco ante Nicomediam, qui transeuntes suo flatu perimebat, habebatque cubile circa quandam vallem. Quò veniens + Vrsatius, orauit. Tum sponte egrediens ille serpens, ac secundo caput percutiens, interemptus est. Quod hi mihi retulerunt, qui eundem + Vrsatium viderunt.

† Arsatiũ.

Arsatius vir sanctus mirãda patrauit.

† Arsatius.

† Arsatius,

† Arsatiũ.

SOCRATES.

De concilio Seleuciæ celebrato.

CAPVT XXXIIII.

NVnc igitur de alia synodo, quam instar A- D riminensis concilij in Oriente Constantius Imperator fieri iusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, vt in Nicæa Bithyniæ congregarentur episcopi. Quorum conuentum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit Consulatu Tatiani & Cerealis, octaua die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere synodum in vicinam Nicææ ciuitatem. Quod cùm displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ conuenire. Deinde placuit apud Seleuciã Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actũ est Consulatu Eusebij & Hypatij. Fueruntque qui cõuenerũt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat vnus in Palatio clar⁹, nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponendam Imperatoris iubebat oraculum, simulque præceptum fuerat adesse Lauritium militem Isaurię ducem, vt in quo opus esset, episcopis ministraret. Conuenerunt ergo vicesimaseptima die Septembris mensis, & sub gestorum confectione disputabant. Aderant etiam Exceptores, vtriusque partis verba si- E gnantes: quæ simul apud Sabinum collecta repериuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Primo siquidẽ die Leonas iussit, vt quæ viderentur vnicuique, proponerent. Porrò qui præsentes erant, non prius dixerunt aliquã mouendam esse quæstionem, nisi reliqui conuenirent. Erant enim absentes episcopi, Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyræ, & alij quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit. Patrophilus oculorum dolorem, & alij similes adinuenerunt occasiones absentię. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant episcopi, non aliter quicquam fieri, nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati nanque iam fuerant, Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiæ Armeniæ, & alij quidam. Ob quam rem contentio inter pręsentes exorta est. Alij nanque dicebant vitas accusatorũ discutiendas: alij verò ante fidem nihil esse quærendum. Mouebatque quæstionem Imperatoris diuersa sententia: cuius literis nunc de fide prius agendum, nunc de accusatorum conuersatione, legebatur. F Hæc causa præsentes ad schisma perduxit, & in duas partes synodi multitudo diuisa est. Vnius enim partis dux erat Acacius Cæsareæ Palestinæ, Georgius Alexandriæ, Vrsatius Tyri, Eudoxius Antiochię, quos alij triginta duo sequuti sunt. In altera parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset vt prius de fide quæstio moueretur, hi quidem qui erant partis Acacij, Nicænam fidem aperte negauerunt: aliamq; fidem dictare nitebantur. Alterius verò partis numero plures, omnia quidẽ Nicæni concilij receperunt: de verbo Cõsubstantialitatis tantummodo querebãtur. Multis igitur inter se contentionibus vsque ad vesperam generatis, nouissime Syluanus Tarsensis præsul ecclesiæ, voce magna clamauit, dicens nõ oportere nouam dictari fidem, sed pridem in Antiochia expositam tempore dedicationis debere seruari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius verò partis protulerunt fidem Antiochię recitatam, quam relegentes soluerunt illo die Conciliũ. Altero verò

An. do. 360. Concilium apud Seleuciã Isauriæ.

An. do. 361.

Leonas Comes, Vicar⁹ Augusti, Lauritius dux Isauriæ

Sabinus cõciliorũ acta describit.

Literæ Constantij.

Schisma Nicæa.

Fides Antiochena synodi.

A die conuenientes in oratorium Seleuciæ ianuásq; claudentes, relectæ fidei subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus pręsentes lectores atque Diaconi, per quos ratam se ferre hác definitionem absentes profitebantur. Acacius autẽ & alij partis eius querebátur, eo quod ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quę occultè geruntur, improbitatis suspicione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, cupientes aliam fidei explanationem. Ipse quoque eam quam præparatã habebat legit, ibi quidem Iudicibus, Lauritio & Leonæ, studens ei robur acquirere. Hæc ergo die secundo sunt gesta. Tertio verò die Leonas rursus congregare partes festinabat episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyræ. Cumque ambo in vna parte conuenissent, denuò qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt, dicentes oportere prius de concilio eiici eos qui pridem fuerant condemnati, & qui accusabantur in præsenti. Cumq; contentio cresceret, egressis eis qui positi in accu

B satione videbantur, etiam qui circa Acacium erãt sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait, libellum sibi datum ab eis qui cum Acacio erant, celans dogmatis esse dictationem. Et cum præsentes episcopi tacuissent, aliud quiddam non expositionem fidei libellũ continere iudicantes, mox fidei Acacij scriptum cum prooemio hoc modo relectum est.

Acacius Cæsariensis.

Fides Acacij Cæsariensis. An. do. 361.

Nos qui congregati sumus in Seleucia Isauriæ, secundum Imperatoris voluntatem hesterno die quinto Calend. Octobrium, omne studium habuimus cum disciplina ecclesiasticam seruare pacem, & de fide cogitare cõstanter, sicuti præcepit Deo amabilis Imperator noster Constantius secundũ propheticas euangelicásque voces, & nihil pręter scripturas adducere in ecclesiastica fide. Quia verò quidam in concilio alios nostrum iniuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserũt inuitos, & damnatos secum ex diuersis prouinciis habuerunt, necnon & eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secum, ita vt vndique tumultu synodus repleretur, sicuti & vir clarissimus Comes Leonas, & vir clarissimus Dux prouinciæ Lauritius inspexerũt: propterea hęc inter-

Leonas Comes V. C. Lauritius Dux Isauriæ, V. C.

C loquimur, quod non declinamus expositam cum autoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam: licet patres nostri illo tempore ad subiectam concurrerint quæstionem, quod multos turbaret Consubstantialitatis nomen, pręterito tempore, & vsque ad præsens. Nunc verò quia dicitur innouatum à quibusdam de dissimilitudine filij apud patrẽ, hac ergo gratia ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον, id est, eiusdem substantiæ & similis substantię nomen abiicimus tanquam scripturis extraneum, ἀνόμοιον, id est, dissimilitudinis verbum anathematizamus. Et omnes huiusmodi existentes ab ecclesia alienos existimamus. Similem verò filium apud patrem aperte profitemur, secundum Apostolum dicentem de filio: Qui est imago dei inuisibilis. Confitemur autem & credimus in vnum deũ patrem omnipotentem, factorem cœli & terrę, visibilium omnium & inuisibilium. Credimus autem & in vnum Iesum Christum filium eius, ex eo natum impassibiliter ante omnia secula, deum verbum ex deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatẽ, sapientiam, voluntatem: per quem omnia facta

Col. 1.

sunt in cœlis & in terra siue visibilia siue inuisibi-
D lia. Hunc credimus in consummatione seculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta virgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum in cœlos, sedere in dextera patris, & iterum venturum in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus & in spiritum sanctũ, quem παράκλητον, id est, consolatorem nominauit Saluator dominus noster, promittens postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinauit, per quem & sanctificat credentes in ecclesia, & baptizatos In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Eos autẽ qui pręter istam fidem aliud quicquam prędicant, à catholica ecclesia decernimus alienos existere. Hæc est Acacij de eius fide prolatio. Cui subscripsit & ipse, & consentientes ei, numero quem paulò antè prædiximus. Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba proclamauit: Si per singulos dies propriam ædere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico, quod si ab initio hæc verba de Nicæna fide dixissent qui E
ante eos & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tũc ergo plurima inter se ob hoc, & propter eos qui fuerant accusati verba dicentes & audientes, abierunt. Quarto verò die conuenientes omnes, rursus mouebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dictare fidem. Ad hæc Eleusius Cyzici hæc verba respondit: Præsens concilium celebratũ est, non vt anathema discat, neque vt fidei explanationem suscipiat, tanquam non habens eam, sed possidens patrum fidem, hanc vsque ad vitam mortemque custodiet. His ergo verbis Eleusius sententię occurrit Acacij, fidem patrum vocans, Antiochię declaratam. Cui recte quilibet poterit obuiare, dicens: Quomodo patres hos nominas, ô Eleusi, cum illorum non recipias patres? Hi nanque qui in Nicæa conuenerunt concordantes in Consubstantialitatis verbo pro fide sancito, proprie dicũtur patres, eò quòd & tempore præcesserunt: & qui postea F
Antiochiæ conuenerunt, ab illis sacerdotij iura susceperunt. Si autem hi qui Antiochiæ congregati sunt, patres proprios negauerũt, consequenter istorum posteri patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo & quorum illi fidem velut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent à non habentibus quod dabatur? Hæc obiicere ergo responsa poterit quilibet Eleusio. Cùm hæc ita gererentur, ad aliam venêre quęstionem. Quod enim Acacius in fide quę lecta est, similem dixit filium patri, cõsulebant alter alterum, secundum quid esset similis filius patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant, secundũ voluntatem solummodo, non secundum substantiam patri similem filium esse. Alij verò omnes etiam secundum substantiam declarabãt. In hac ergo contentione toto manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos cõscripsit, similem per omnia patri filium dixit, nunc autem

Sophronius Pompeiopolitanus.

Acacius & eius doctrina. Eleusius Cyzicensis.

A secundum substantiam similem denegauit. Quibus multum contendentibus, & ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas concilium soluit. Et iste fuit terminus synodi Seleuciæ congregatæ. Altera nanque die rogatus vt interesset, noluit, dicens: Missus sum ad concordiam cõcilij: vobis discordantibus adesse nõ possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad synodum concurrere voluerunt. Altera verò pars in ecclesiam veniens, Acacium & qui erant cum eo vocauit, vt de Cyrillo Hierosolymorum episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque quod Cyrillus iam pridem fuerat accusatus atque damnatus, quoniam sæpe euocatus ad iudicium, duobus annis iugiter declinauerat, metuens accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinauit, iudicium maius appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius Imperator. Hoc itaque solus & primus præter ecclesiasticam cõsuetudinem atque regulam Cyrillus fecit episcopus, vt sicut in publicis iudiciis, libellis vteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleuciæ.

Libellus appellationis.

B adfuit iudicandus. Et ob hoc episcopi Acacium eiusque consentaneos euocabant, vt de accusationibus cognoscentes decretum commune proferrent. Euocabant etiam alios quosdam qui fuerant accusati, & semetipsos contulerant ad Acacium. Quos post crebram citationem nolentes occurrere, damnauerunt. Et ipsum Acacium, Georgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum Cherapenum Phrygiæ, Theodosium Philadelphiæ Lydiæ, Euagrium insulæ Mitylenæ, Leontium Tripoleos Lydiæ, & Eudoxium, qui primò quidem Germaniciæ fuit, postea verò Antiochiæ Syriæ inuasit episcopatum, damnauerunt pariter & Patrophilum, quia & ipse à Dorotheo presbytero accusatus, euocatus noluerat obedire. Hos itaque damnauerunt. Excommunicauerunt autem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbũ, Fidelem, Eutychium, Magnum & Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfactione, accusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parœciis indicarunt. Inque locum Eudoxij Anianum constituerunt episcopum. Quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ & Lauritio tradiderunt, à quibus

Episcopi damnati.

Excommunicati.

Anianus.

C in exilium destinatus est. Quo facto episcopi qui ordinauerant Anianum contestationem obtulerunt Leonæ & Lauritio contra Acacium & cõsentaneos eius, dicentes synodi iudiciũ fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti, vti quæ gesta fuerant, panderentur Imperatori.

SOZOMENVS.

De legatis concilij Seleuciæ, & de examinatione Aetij, & gestis Ariminensium. CAP. XXXV.

Acta concilij Seleuciæ.

Hvnc terminum habuit synodus in Seleucia constituta. Qui vero voluerit subtiliter vniuersa cognoscere, Exceptorum debet Acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio, ad Imperatorem quàm propere peruenerunt. Alterius verò partis episcopi singuli ad propria sunt reuersi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad principem, inuenerunt missos decem ab Ariminensi concilio. Porrò sequaces Acacij iam agebãt, vt potentes Palatij ipsorum tuerentur partes: & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebãt enim alios quidem ipsis consentire, alios autem ecclesiasticis pecuniis esse corruptos, alios incongruis falli seductionibus. Hæc agebat Acacius natura versutus, & paratus ad intelligendum atque dicendum, cum etiam insignem haberet ecclesiã, id est, Eusebij Pamphili, post quem eius tenebat episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorẽ. Et cùm talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constantinopoli ex vtroque cõcilio essent episcopi viginti, & alij qui casu presentes erant, primò quidem iubentur vt de Aëtij quæstione iudicarẽt præsentibus maximis proceribus & honorato, quem non ante multum temporis Imperator ab vrbe Roma reuertens, primũ Præfectum vrbis Constantinopolitanæ constituerat. Postea verò etiam ipso Constantio cum Iudicibus audiente, deprehenditur circa fidem Aëtius ægrotare, ita vt etiam Imperator & alij quasi circa

Decem episcopi ad Cõstantiũ mittuntur tanquam legati concilij.

Acaciani.

Acacius Cæsariensis.

Honoratus Præfectus vrbis Constantinopolitanæ.

E blasphema eius verba commouerentur. Fertur autem Acacium eique consentientes primum se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub velamento quodam egisse cum Principe, vt ipse cũ suis Proceribus iudicaret, credens Aëtium nõ posse vinci verbis, & magis necessario capi iudicatis auditus, ac sine contentione præualere conamen hæreseos. Cumque hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, & à Seleuciæ synodo missos hãc suscipere, deposcebãt. Et cùm quæstio esset de substantiæ nomine, iureiurando firmabant, quod nullatenus dissimilem secundum substantiam filium faterentur, seque paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinate Occidentales nomẽ substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem, quod si nomen substantiæ taceatur, cum nomine substantiæ etiam illud quod de Consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotum pro reuerentia Nicæni concilij valde amplectebantur. Hanc autem etiam Imperator inductus est vt laudaret conscriptionem, F consyderans multitudinem Arimini congregatã: & quia non peccaret, qui similem patri filium diceret, idem esse virtute credens, Consubstantialẽ, & similis substantiæ professionem: nihilque intellectu differens, nisi nominibus, quæ scriptura diuina nesciret. Hanc ergo sententiam habens, episcopos concordare præcepit in Ariminensis fide concilij. Cumque se altero die pararet ad Consulatum (quod prima die mensis Ianuarij Romanorũ more celebrabatur) totam diem & maximam noctis partem impendit, inter episcopos certamen habens, donec scripturæ ex Arimino allatæ subscriberent episcopi ex Seleucia venientes.

Similis substantia.

Nouus Cõsulatus initur Calend. Ianuarij.

Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis Concilij, & Aetium deposuerint simul & alios. CAPVT XXXVI.

Ad synodum Constantinop.

Acacius autem & qui cum eo erant aliquantũ temporis Constãtinopoli commorantes, e-

Acacius episcopos è Bithynia euocat. *Vlphilas episcopus Gothorum.*

A uocauerunt episcopos ex Bithynia, inter quos erat & Macarius Macedonensis, & Vlphilas Gothorum episcopus. Qui omnes numero quinquaginta conuenientes confirmauerunt Arimini lectam conscriptionem, adiicientes vt deinceps nequaquam substantia vel essentia nominaretur in deo. Et præter hanc scripturam omnes alias aut factas aut faciendas penitus abdicari. Quo facto Aëtium de Diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hæreticè sapientem, & qui contra ecclesiasticā consuetudinem, quædam humanæ sapientiæ facta cōscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atque turbarum ecclesiasticarum & seditionis autor extaret. Fertur autem à quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed volentes se principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyræ, & Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et cum in dogmate viderentur B habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt, sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserebant in ecclesiasticis regulis deliquisse.

Episcopi abdicati.

Pro qua caussa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus. CAPVT XXXVII.

Cyrillus vēdidit suppellectilem ecclesiasticam donatam à Constantio.

Inter quos Cyrillum quoque Hierosolymorū deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidioque communicantem. Hi enim contraria sapuerāt eis qui in Militene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse conuenerat, & tanquam post depositionem in Palæstina factam, communione participatus fuerat cum Basilio & Georgio Laodiciæ ciuitatis episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de iure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæsareæ Palæstinæ, tanquam sedis Apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris tanquam nō saperent recte de deo. Nam & prius vterque sibimet in suspitione esse videbatur. Al- C ter quidem Arij dogma laudabat, Cyrillus autem prædicantes Consubstantialem patri filium, sequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum consentientibus ipsi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi caussa deposuit. Cum fames Hierosolymorum prouinciam occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad consulendum penuriæ non essent, vasa sacrataque vela distraxit, & populi necessitati subuenit.

THEODORITVS.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram nanque vestem quam inclytus Imperator Cōstantinus ad honorem Hierosolymorum ecclesiæ dederat Macario illius ciuitatis pontifici, vt ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret, quoniā erat auro sericoq; contexta, Cyrillum asseruit vendidisse, eamque vestem emisse quendam Thymelicum saltatorem: & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum.

SOZOMENVS. D

Episcopi cōdemnati pelluntur ex vrbe Constāt.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcopos ex vrbe Constantinopolitana fugauerunt sectatores Acacij. Ipsis autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolentes subscribere, cùm essent numero decē, apud semetipsos interim habitare præceperunt, & neque ministerio fungi, neque ecclesias gubernare, donec subscriberent. Et si non agerent pœnitentiam intra menses sex, & omnibus placitis atque gestis in illo cōcilio præberent scripto consensum, etiam ipsi deponerentur, quo facto consentientes ipsis episcopi per singulas prouincias alios ordinarent. Cumque talia cogitassent, cunctis episcopis atque clericis scripserunt, vt hæc obseruarent atque perficerent. Ex hoc ergo non post multum temporis Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius Eleusio Eunomius, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porrò pro Eustathio Melitius ecclesiæ Sebastenæ suscepit episcopatum. E

Episcopi substituti.

SOCRATES.

Lecta est etiam in Constantinopolitana vrbe cum adiectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

Enumeratio expositionum hæreticarum post Nicænum concilium. CAPVT XXXVIII.

Nouem expositiones fidei.

Post Nicænum nanque concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminam dictauerunt. Tertia verò est, quæ à Narcisso apud Gallias Constantio Imperatori oblata dinoscitur. Quarta Eudoxij, quæ in Italiam destinata est. In Sirmio tres dictatæ sunt, quarum vna in Arimino cum Consulatu relicta est. Porrò octaua in Seleucia ab Acacij sociis ædita est, vltima Constantinopoli cū adiectione recitata est. Erat enim additum, vt neque substantia neque subsistentia diceretur in Deo. In hac Vlphilas Gothorum episcopus tunc primum consensit. Nam tēpore præ- F cedenti Nicænam amplectebatur fidem, sequens Theophilum Gothorum episcopum, qui præsens in Concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur & Eudoxius cum suis Constantinopoli de quibusdam alterius partis episcopis condemnandis certamen habebant. Videntes indignari contra Macedonium principem, primum condemnauerunt eum, tāquam plurimorum necis autorem, & quia diaconum in fornicatione captum in communionem susceperat.

Vlphilas Gotthorum episcopus. Theophil⁹.

Macedoni⁹ condēnatur. An. do. 363.

Quòd Eudoxius Arianus post Antiochenum Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de praua Aetij doctrina. CAPVT XXXIX.

Eudoxius Constantinopolitanam sedem vsurpat.

Expulso siquidē Macedonio, Eudoxius spernēs Antiochiæ sedem, Cōstantinopolitanā inuasit ecclesiam, studio iutus Acacij, qui obliti suorum, suis iudiciis contraria sanciuerunt. Nam cùm prius Dracontium deposuissent, eò ꝙ ex Galatia transisset in Pergamum, non cogitātes

A quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam trãstulerunt. Quo facto, lectam fidem Arimini cum augmento quod ipsi in Constantinopolitana vrbe adiecerant, vndiquaque miserunt, mandantes vt qui non subscriberent, iussione Imperatoris in exilium mitterentur. Aperueruntque sua gesta & aliis Orientalibus sibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat ciuitatem. Eudoxio porrò cõstituto Constantinopoli, tunc etiam maior ecclesia, quæ dicitur Sophia, dedicatur Consulatu Constantij decimo, & Iuliani Cæsaris tertio, quintadecima die Februarij mensis. Eudoxius autem cùm sedisset in sedem, illam prius vocem, quæ vbique vulgata est, protulit, dicẽs: Pater ἀσεβὴς, filius εὐσεβὴς. Ista duo Græca verba, diuersos habent apud Græcos intellectus. ἀσεβὴς enim dicitur & impius & sine cultu: εὐσεβὴς dicitur & pius & bene colens. Cũque dixisset hæc verba, turba generatur in populo, quasi patrem dixisset impium, filium verò pium. Quo facto, Nolite, inquit, turbari ad ea quæ

Sophia templum Constantinopolitanum dedicatur. An. do. 362. Eudoxij de Constantino Magno & Constantio filio opinio.

B dixi: Pater enim ἀσεβὴς est, quia nullum colit: filius autem εὐσεβὴς, quia colit patrem. Hæc cùm dixisset Eudoxius, turba quidem sedata est: multus verò risus compleuit ecclesiam. Et hactenus illud dictum cum derisione permansit. His enim Hæresiarchæ seductionibus sermonibúsque vacantes, ecclesiã lacerarunt. Huiusmodi ergo termino etiam synodus Constantinopolitana conclusa est.

SOZOMENVS.

Igitur Acacius & eius socij non cessabant, sed congregati apud Antiochiam quæ ipsis dudũ placuerant, destruebant: & ex conscriptione, quæ Arimini & Constantinopoli fuerat lecta, nomen similitudinis abscindere nitebantur, & per omnia substantiam atque voluntatem dissimilem esse patri apud filium, & ex non existentibus factum introducebant, sicut Ario primò placuerat, quibus Aëtiani cõsentiebant. Is enim Aëtius post Arium primus aptè his nominibus vti præsumpsit. Quapropter etiam ἄθεος, id est, sine Deo, vocabatur: e-

Aetius Dissimiles, Non existentiales.

C iusque sequaces propterea Dissimiles & Non existentiales sunt dicti ab his, qui Antiochiæ Consubstantialitati consentiebant. Hos ergo cùm requirerent cultores Nicæni concilij, cur in expositione fidei suæ Deum ex Deo filium dicentes Dissimilem, & ex non extantibus nominare præsumerent, his verbis respondebant: Sic dictum est Deum ex Deo, sicut habetur apud Apostolum: Omnia autem ex Deo, vnus ergo omnium etiam filius Dei: & propterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

SOCRATES.

Gregorius Laodicenus.

Huius verbi princeps fuit Gregorius Laodicenus episcopus: qui cùm talia doceret, ignorauit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latius examinarit, atque interpretatus sit.

SOZOMENVS.

De crudelitate Georgij apud Alexãdriam, & qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuit episcopatum.

CAPVT XL.

Interea dum adhuc Athanasius celaretur, Geor D gius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & aduersantes ipsi Christianos: vtrosque enim cogebat ad ipsius venire sententiam, & respuentes afficiebat. Erat enim apud sapientes exosus, quasi despiciens eos, & Iudicibus imperans. Apud populum verò quasi tyrannus, & vltra potentes elatus: præcipuè tamẽ Paganos opprimebat, quos sacrificare & paternas festiuitates agere prohibebat. Tunc enim milites & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines & ornamenta templorum abstulit: quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo verò deposito (sicut prædictum est) occupauit Hierosolymorum ecclesiam Herẽnius, & post illum Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc illam ecclesiam gubernasse percepimus vsque ad imperium Theodosij principis, quando rursus Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

Georgius Alexandrinus. Templa Gẽtiliũ spoliantur opera Georgij. Cyrillus. Herennius. Heraclius. Hilarius.

SOCRATES.

De Macedonio & Macedonianis. CAP. XLI. E

Igitur Macedonius Constantinopolitana pulsus ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinauit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant. Misitque legationem ad Sophronium & Eleusium, vt defenderent expositam prius in Antiochia fidem, & postea Seleuciæ roboratã, & similis substantiæ fidem diuulgandam esse cõmonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur. Quicunque enim in Seleuceno concilio Acacium declinauerunt, apertè verbum similis substantiæ sancierunt, cùm prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quòd nõ inuentum sit Macedonij, sed magis Maratonij Nicomediensis episcopi: vnde etiam Maratonij vocitantur: ad quos Eustathius expulsus de Sebastia cõfugit. Cumque Macedonius sanctum spiritum cõprehendere in tractatu diuinæ trinitatis declinaret, tunc & Eustathius: Ego, inquit, neque Deum nominare spiritum sanctum patior, neque creatu- F ram vocare præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant huiusmodi personas, hi qui in Consubstantialitati expositione cõcordant.

An. do. 363. Macedonius similis substantiæ adsertor. Macedoniani. Maratoni. Maratonij. πνευματόμαχοι.

SOZOMENVS.

Cum itaque Macedonius de ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quę Acacius atque Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filiũ Deum, per omnia & secundum substantiam similem esse patri. Sanctum verò spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & exhibentem officium, & quæcunque de sanctis angelis dici possunt.

SOCRATES.

De his quæ rursum ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, & quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxij. Et epistola Cõstantinopolitani cõcilij ad Georgium Alexandrinum condemnantis Aetium cũ scriptis eius. CAPVT. XLII.

An.do.363. *Acaciani Antiochiæ conueniunt.*

A IGitur sequaces Acacij in Antiochiam magno studio conuenerunt, acti pœnitentia quòd similem dixerant filium patri. Et consulatu sequenti id est, Tauri & Florentij, cùm Euzoius eam gubernaret ecclesiam, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus mouebant ea, quæ dudum placuerant, dicentes, oportere sermonem similis substantiæ auferri ab expositione fidei traditæ, tã in Arimino quàm Constantinopoli: non celantes, sed apertè dicentes, quòd per omnia dissimilis filius est patri: non solùm secundum substantiam, sed etiam secundum voluntatem, & ex non extantibus esset, sicuti prædicauerat Arius. Cum quibus erant sectatores Aëtij.

THEODORITVS.

Ea quidem tempestate, cùm perfidia accusaretur Eudoxij, inter alios Eustathius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri ô Imperator, Eudoxij consydera blasphemias. Obtulitque ei expositionem inter alia sic habentem.

B Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt.

Vnus Deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia.

Dissimile autem est, ex quo, & per quem: dissimilis igitur filius Deo & patri. Hac lectione commotus Imperator requisiuit Eudoxium, an fateretur suam. At ille negauit, dicens, esse Aëtij. Quem dum iussisset Imperator adduci, requisitus, licet eius non fuerit, suam esse professus est: & ideo in exilium missus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens vt scripturam anathematizaret Aëtij. Quod licet tardè, fecit tamen: & damnauit quod prius & postea prædicabat. Deinde etiam ipse exigebat, vt ille ὁμοούσιον anathematizaret, quod scripturæ non haberent. Tunc Syluanus, & Ex non existentibus, inquit, & Creatura, & Alterius substantiæ, scripta nusquam sunt. Iustum ergo est hæc abrogari. Quod Imperator quoque decreuit vt fieret: quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo facto, exigebat vt ipsi & ὁμοούσιον abrogarent. Tunc disputatiuè atque veraciter Syluanus ait: Si ex non existentibus non est, neque creatura nec ex alia substantia Deus verbũ, igitur con-

Aëtius in exilium.

C substantialis est genitori patri: sicut Deus ex Deo, & lumen ex lumine, eandémque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquiunt, habes puniendi, non tamen nos patrum statuta destruimus. Tunc Imperator illos pelli iussit ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cùm tyrannicè Constantinopoleos teneret ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomiũ ordinauit episcopum. Et Aëtium in scriptis abdicauerunt: cuius videbantur esse consortes: scripserũtque Georgio, quod fuerat gestum.

SANCTA SYNODVS CONSTANTinopoli congregata, domino honorabili Alexandrinæ ciuitatis episcopo Georgio S.

Synodo reprehendente Aëtium propter nephandas eius & plenas scandalis scripturas, secundum consequentiam ecclesiasticarum sanctionũ D super eo ab episcopis actũ est quod decebat. Diaconatu nanque depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et à nobis hæc monita processerunt, vt neque ad lectionem cuiuspiam veniant nephandæ eius epistolæ, sed abiiciantur, eò quòd vehementer inutiles sunt. His adiicimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, vt omnes in synodo conuenientes episcopi deponerent autorem scandalorum & schismatum in omni terrarum orbe factorum inter ecclesias, & concordarent in sententia contra eum iustè prolata. Sed præter vota spemque nostram, Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in nostra sententia concordare noluerunt, neque in eius depositione subscribere, cùm scilicet Serras etiam aliã væsanam arrogãtiam eiusdem accusaret Aëtij. Dicebat enim eũ asperiora præsumere atque dixisse: quoniam ea quæ Deus hactenus celasset Apostolis, reuelata sibimet affirmaret. Post huiusmodi vesanos superbósque sermones à memorato Serra de Aëtio protestatos flecti precibus nequiuerunt, E vt in nostra fierent determinatione concordes. Veruntamen nos longanimitate detenti, multo tempore sustinuimus eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes vt conuenirent nobiscum, & consona omni cõcilio definirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerẽt, si fortè prospicerent. Cumque multo tempore nobis perdurantibus non flecterentur, sequi sententiam super prædicto viro prolatam, ecclesię honorabilius esse, quàm horum virorum amicitias iudicantes, finiuimus contra eos excommunicationem, tempus sex mensium ad agendum pœnitentiam eis dantes inducias, vt si intra hoc tempus conuerterentur & cõsentirent definitionibus fratrum suorum, susciperentur in ecclesiam & propriam fiduciam charitatemque repararent. Si verò sine pœnitentia permanerent, amicitiásque hominum regulis ecclesiæ & concordiæ nostræ præponerent, tunc eos episcopatus dignitate esse iudicamus extraneos. Quibus depositis, necessarium erit vt in eorum locis alij constituantur episcopi, vt legalis ecclesia competentem sumens ordinem, sibiipsi F concordet, episcopis videlicet vniuersis seruantibus vinculum charitatis, eandémque cum perfectione dicẽdo in vno intellectu vnáque essentia. Vt ergo cognoscas quæ concilio placuerint, hæc tuæ reuerentiæ scripta transmisimus, orantes vt gratia Christi ista custodiens, pacificè & legitimè regas sub te constitutas ecclesias.

Serras, Stephanus, Heliodorus.

Aëtij vox superba.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rursus expulsus hæreseos autor extiterit.

CAPVT XLIII.

HVnc porrò Aëtiũ Eunomius in suis libris extollit, & hominem Dei vocat, multisq; fauoribus honorat. Sed tunc & abdicantium eum numero interfuit, & ab illis episcopalẽ ordinationem ipse suscepit. Eudoxius igitur & Acacius cum suis præbentes consensum his quæ in Nicæa Thraciæ gesta sunt, pro Basilio & Eleusio alios constituerunt episcopos: de quibus superuacancum

Eunomius episcopus Cyzicenus. Eudoxius Constantinopolitanus quid consuluerit Eunomio.

A caneum loqui nunc censeo. De Eunomio solum habito sermone narrabo. Igitur cùm Eleusio viuo Cyzicenam ecclesiam accepisset Eunomius, & populi sanitatem videret Eudoxius, atque Imperatorem conspiceret sequentem contra eos, qui creatum profitebantur vnigenitum Dei filium, eũ compulit vt celaret hunc sensum, nec eum aperiret inuestigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniã opportuno tempore prædicabimus quæ modò celamus & ignorantes docebimus, & contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietatem. Sed qui diuinis sunt innutriti literis, videntes dictorum calliditatem molestè quidem ferebant. Apertè verò contradicere temeritatis opus esse & non sapientiæ iudicabant. Circumponentes ergo speciem sibimet hæreticæ prauitatis, & hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum eius, rogantes vt eis exponeret apertè dogmatis veritatem: nec pateretur huc & illuc eos diuersisque ferri doctrinis. Tum ille factus audacior sensum quem celabat, aperuit. B Quibus dicentibus valde esse iniquũ, vt non omnes sub eo constituti veritate fruerentur, his & huiusmodi seductus verbis, in conuentu ecclesiæ suã blasphemiã reuelauit. At illi zelo suas animas accendẽtes, Constãtinopolim profecti sunt. Et primùm quidem apud Eudoxium accusarunt Eunomium: quo eos non suscipiente adeuntes principem pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebãt enim magis istius dicta impia esse, quàm Arij. Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio, vt deduceretur Eunomius, & conuictus sacerdotio priuaretur. Cumque frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierunt rursum Imperatorem, ingemiscentes, quòd nihil eorum quæ præceperat, fecisset Eudoxius, sed tantam contemneret ciuitatẽ blasphemiis Eunomij pereuntem. Tunc Constantius expulsurum se interminatus Eudoxiũ est, nisi Eunomium iudicandum deduceret, & conuictum in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius scripsit Eunomio, vt de Cyzico fugeret, sibique id imputaret, qui nequaquam ipsius monitionibus obedisset. Verũ Eunomius metuens abscesit quidem: sed contumeliam non ferens, proditionis ac C cusabat Eudoxium, læsumque se & Aëtium asserebat, ac deinde gregem propriæ cohortis instituit. Quicunque enim eius dogmatis concordiam sequebantur ab Eudoxio recesserunt: proditionem accusantes eius, sociantes semetipsos Eunomio, qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arij blasphemias. Quod verò ambitionis seruiens pasioni, proprium probetur fecisse collegium, ipsa quæ sunt gesta clamant. Nã cùm abdicatus Aëtius fuisset & expulsus, cum eo regressus non est, licet doctorem eum & Dei hominem nominaret, sed mansit coniunctus Eudoxio. Cùm autem impietatis pœnas exigeretur, ratum non habuit concilij decretum, sed ordinauit episcopos atque presbyteros episcopali dignitate priuatus.

Eunomius accusatur apud Imp.

Eunomius fugit.

Eunomiani αἱρεσιάρχης.

SOCRATES.

De Apollinare patre simul & filio & eorum haresi.

CAPVT XLIIII. D

Per idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri, eodem nomine nuncupati, pater & filius: vterque dicebatur Apollinaris. Pater presbyteri dignitate fungebatur, filius autem habebat Lectoris officium, Græcarum ambo doctores literarum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater sanè cùm fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset Beryti, postea venit Laodiciam: & veniens duxit vxorem, & filiũ habuit Apollinarem. Tũ igitur ambo exercebantur cum Epiphanio Sophista: & cum essent eius amici, valde fouebant eũ. Hoc metuens Theodotus Laodicensis episcopus, ne frequenti confabulatione Sophistæ laberentur in Paganismum, prohibuit ne ad eius scholas accederẽt. Qui paruipendẽtes episcopũ, Epiphanij amicitiã magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cũ eos ꝓhibere non potuisset, ambos cõmunione priuauit. Tũ Apollinaris filius putans esse iniuriã, & fretus eloquij tumore Sophistici, nouitatẽ & ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen ab inuẽtore E gerens. Aiunt enim quidã excitatos eos aduersus Georgiũ, non tantũ propter prædictã causam, sed quòd viderent eũ varia dogmata proferentem: & nunc quidẽ profitentẽ similẽ patri filiũ, sicut erat Seleuciæ constitutũ: nunc autem in Arianã declinare sentẽtiã. Quapropter velut opportunã sumẽtes occasionẽ, abscedunt. Cúmq; nullus de eis curaret, sub schemate religionis pestẽ hæreseos introducunt. Et primũ quidẽ dicebant, animã à Deo verbo in dispensatione incarnationis non assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti, corrigentes semetipsos adiecerunt: Animã quidem assumptã, quæ tamen non haberet mentem, sed Deum verbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque solum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur. Nam trinitatem consubstantialem esse profitentur.

Apollinaris Grammaticus.

Apollinaris Rhetor.

Epiphanius Sophista gẽtilis.

Dogma. An.do.379. Apollinaristæ.

THEODORITVS.

Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Persarum rex non valuerit praualere Romanis. CAP. XLV.

Cvm iter hęc Sapores rex Persarũ cõtra Romanos expeditionẽ mouisset. Constantius F cũ magno exercitu veniens Antiochiã, fugauit hostes. Quod non militia Romanorũ egit, sed Deus qui colitur à Romanis. Modũ autẽ enarrabo victoriæ. Nisibis quã quidã Antiochiã Mygdoniã vocãt, in cõfinio posita est Persicarũ Romanarũq; terrarũ. Huius erat episcopus atq; rector & dux Iacobus Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cuius admirabilia notaque miracula alibi prosecutus hic rursum enumerare superuacaneum iudicaui. Sed vnum tantummodo eius opus, istius causa narrationis exponam. Huius igitur ciuitatem Romanis subditam Persarum exercitus obsidebat. Et cùm septuaginta dies iugiter obseruaret, & multas quidem cepisset ciuitates, plurimaque circa hanc molimina posuisset, & vallos atque fossas pro capienda vrbe fecisset, eam nequaquam valuit obtinere. Postea verò Persæ impetũ Mygdonij fluminis ciuitatem mediã diuidentis à longè retinentes & vtrasque ripas eius faciẽtes celsiores, vt aqua in

An.do.357. Sapores rex aduersus Rom.

Nisibis qua & Antiochia Mygdonia.

Iacobus episcopus Nisibenus.

Sapores rex obsidet Nisibin.

Mygdonius fluuius.

G

A se collecta concresceret, quòd vi maiori posset irruere, cùm vidissent iam etiam illas quas fecerant sublimes ripas impleri, subitò auferentes quas fecerant cataractas, emiserunt impetum fluminis cõtra murum: qui vehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus, & cecidit. Quo facto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, vnde fluuius solebat exire, cum magna ruina deposuit. Hoc Sapores inspiciens, sperauit se sine pugna capere ciuitatem. Et illo quidem die quieuit, vt & fundus fluminis purgaretur, & posset ambulari per fluuium. Altero verò die cum omni militia credens per loca ruinosa murorum ciuitatem intrare, vidit murum ex vtraque parte fabricatum. Ille nanque sanctissimus homo orationibus milites coarmauit & alios vrbis habitatores. Quo facto & murum restituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murum veniens egit, sed intra templum sacratum domino supplicans adimpleuit. Porrò Saporem non solum muri fabrica terruit, sed etiam altera visio perturbauit. B Vidit enim stantem supra murum quendam Imperiali schemate circumamictum, & tam purpura quàm diademate resplendere. Arbitratus autem esse Romanorum Imperatorem, morté minatus est eis, qui nunciauerant non illic eum esse præsentem. Quibus affirmantibus se vera dixisse, & Constantium Antiochiæ commorari, ex vultu quem videbat agnouit eorum verba esse veracia, & ait: Deum bella gerere pro Romanis. Cumque hoc illum malè haberet, infelix sagittam emisit in aërem. Et cùm vidisset quòd in corpore eum iaculari non potuisset, tamen à vesaniæ suæ impetu non recessit. Tunc igitur Ephrem vir mirabilis, & scriptor egregius apud Syros, sacratissimo Iacobo supplicabat, vt veniret ad murum, & videns Barbaros, maledictionis iacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, ascẽdit in quandam turrim: & cùm millia milliũ videret exercitus, aliam maledictionem eis non imprecatus est: nisi cinyphes & culices, vt per parua animalia supernam virtutem potuissent agnoscere. Orationem verò sequutæ sunt nebulæ cinyphum & culicum. C Et elephantorum quidem proboscidas cùm sint concauę, equorum verò aliorũque iumentorum aures simul & nares impleuerunt. At illi ferre vim paruorum animaliũ non valentes, sessores suos ductorésque excussos dorsis proiecerunt, & disruptas acies confuderunt: exercitúmque relinquentes summo impetu fugiebãt. Hoc modo miserrimus Imperator paruã clementémque correptionem in se cognoscens factam, à Deo habente prouidentiam animarũ ipsum piè colentium, suũ inde reduxit exercitum, confusionem non victoriam ex illa obsidione percipiens.

Ephrem Syrus.

Imprecatio Iacobi in Persas.

De concilio denuò apud Antiochiam congregato.
CAPVT XLVI.

HOc itaque tẽpore Constantius Antiochiæ morabatur. Et Parthico bello quiescente rursus colligebat episcopos, cogẽs omnes negare verbum & vnius substantię & alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa concilia, cum Constantinopolitanũ inique tenuisset episcopatum, Antiochena ecclesia pastore priuata videbatur. D Tunc ergo conuenientes episcopi cùm essent plurimi & vndique congregati, dicebant Imperatori, oportere primo pastorem constitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

ἑτεροούσιον. ὁμοούσιον.

Consultatur de episcopo Antiochenis pficiẽdo.

De translatione sancti Melitij ad Antiochenum episcopatum, & de eius expositione de vnitate Trinitatis.
CAPVT XLVII.

ILlo tempore sanctissimus Melitius ciuitatem quandam Armeniæ regens & Barbaros edocens quietem habere videbatur. Quem putantes Ariani ipsis consentire, petierunt à Constantio, vt Antiochenæ cõstitueretur præsul ecclesiæ. Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem eius vitæ & sanitatem rectorum dogmatum, in eius subscripsere decreto, ipsumque decretum vtraque pars Eusebio Samosateno commendauit episcopo. Veniente verò Magno Melitio, occurrit ei populus vtriusque partis. Cum quibus Iudæi pariter & Pagani desiderãtes celebratissimum illum videre Melitiũ. E Tunc Imperator & ei & aliis qui exponere poterant, iussit, vt populis explanarent locum illum: Dominus creauit me in initio viarũ suarum in opera sua: præcipiens vt exceptores eorum verba conscriberent. Et primũ quidem Georgius Laodiciæ fœtorem hæreticæ pestis euomuit. Post quem Acacius Cæsareæ quandam nisus mediam proferre doctrinam, multum ab illorũ blasphemia recessit, non tamen summum apostolicæ integritatis dogma seruauit. Tertius autẽ magnus surrexit Melitius, & rectitudinem regulæ in sacra disputatione monstrauit. Nam veluti quodã pondere veritatis vtens, & quod plus, & quod minus erat, euitauit. Cumque turba vniuersa faueret, rogans vt breuem eis doctrinæ daret imaginem, tres ostendens digitos, deinde colligens duos, & vnũ tendens, illam laudabilẽ protulit vocem: Tria sunt quæ intelliguntur, sed tanquã de vno disputamus.

An.do.363. Melitius & eius doctrina

Constantius iubet episcopos hunc locum: Dominus creauit me &c. populo exponere.

Prouer. 8.c

Georgius Laodicenus

Acacius Cæsariensis.

SOZOMENVS.

Quod expulso Melitio Euzoius Arianus Antiochiæ ordinatus sit episcopus. F
CAPVT XLVIII.

EO tempore fertur Archidiaconus eius ecclesiæ, adhuc eo loquente, extensa manu eius os obstruxisse. At ille suam sententiã manu clarius quàm voce signauit. Tribus enim apertis digitis & denuò clausis, & vno tantũ digito rursus extẽso populo figura diuulgabat, quod tres vnum sint. Deinde Archidiacono eius manum ore omisso tenente, libera voce clamabat, Nicænum seruari debere concilium.

Melitius quod ore eloqui non sinitur, manu designat.

THEODORITVS.

Contra hanc doctrinam Ariani calũniæ linguas exacuerunt, Sabellianũ asserentes Sanctũ esse Melitiũ. Ob quã rem principi suaserunt, vt in propriã prouinciam in exilium mitteretur. Et supradictus Euzoius aperte Arianũ dogma laudauit. Hunc enim cũ Ario Magnus Alexander diaconatu priuauerat. Hoc itaq; facto, sanus populus ab hæreticis diuisus in Apostolicã ecclesiã positã, loco, qui dici-

Melitius in exilium protruditur.

Euzoius Alexandrinus.

A tur Vetus, conueniebat. Annis nanq; triginta post quàm magnus Eustathius fuerat expulsus, orthodoxi Arianorum onera sunt perpessi, rerum mutationem vtilem sustinentes.

SOZOMENVS.

Schisma. Sequacibus enim Melitij communicare noluerunt hi qui ab initio Nicænum dogma seruauerant, dicentes, quod ex Ariano decreto Melitius fuisset ordinatus, & sequaces eius ab illo essent baptizati: ob quam rem Antiochena ecclesia in aliam diuiditur partem.

THEODORITVS.

Ariani triumphant. Cumque viderent orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatem, & Apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumque Melitium pulsum, & Euzoium hæreticum ordinatum, verborum meminerunt, quæ dicta sunt Loth: Salua (inquit) salua animam tuam. *Gen. 19.c Mat. 5.c* B Ad hæc etiã Euangelici verbi dicentis: Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & proiice abs te. Idem & de manu & pede domino sanciente, qui etiam adiecit, dicens: *Mat. 5.c* Melius est enim tibi, vt pereat vnũ membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam mittatur.

De constantia Eusebij propter Melitium.
CAPVT XLIX.

Decretum Melitij repetunt ab Eusebio Samosatensi. Ariani. POrrò mirabilis Eusebius, cui modo memini decretum fuisse commendatum, videns præuaricationem pactorum circa Melitium meditatam, ad suam reuersus est ciuitatem. Ariani verò scriptum testimonium metuentes Constantio suaserunt, vt mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Eusebio reuocaret. Tunc missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Quumque venisset, & Imperatoris verba nuntiasset, tũc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituam, nisi omnes qui tradiderunt, dicant. C Quod dũ qui fuerat missus renunciasset, indignatus Imperator, denuo misit vt redderet quod accepit, adiiciens scripto, vt si reddere nollet, dexteram manum eius abscinderet: verbo tamen iubẽs illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Quumque epistolam legisset Eusebius, & inuenisset pœnam ab Imperatore dictatam, cũ dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. *Eusebij cõstantia.* Nam decretum, inquit, non dabo clarum Arianæ pestis indicium. Hanc eius firmitatem Constantius videns, laudauit egregie. Mirantur enim & impij resistentium sibi laudes, cùm gestorum magnitudine superantur.

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus negata Christiana religione bellum contra Constantium parabat, & de morte Constantij. D
CAPVT L.

An. do. 363. Victoria Iuliani aduersum Alemannos circa Argentoratum. Iulianus appellatur Augustus. HÆc igitur apud Orientales agebantur ecclesias. Interea Iulianus Cæsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium residẽtes, alios quidem peremit, alios cepit: claraque victoria decoratus, cum mediocritate vitæ atque mãsuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repente verò religione mutata, cùm prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificem nominauit: *Vocat se Põtificem Gentilium.* & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectisque talia colere suadebat. Cumq; Constantius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperans ille quod sine bello posset Illyricum occupare, ad eos agebat iter, dicens se velle Constantio satisfacere, tanquam nõ E *Prodigia.* sponte sed voluntate militum insulas imperij suscepisset. Fertur itaq; cùm ad hos terminos accessisset, vindemia iã collecta, circa occasum Pleiadũ vuas denuò fuisse prolatas. *Notæ crucis in vestibus.* Insuper etiã imbre ex aëre descendente, in eius veste simul & cæterorũ guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur & ipsi & aliis, quod botris extra tẽpus illatis, bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens vestem supra quam ceciderat, roboraret. Alij verò dicebant, vuarum signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar huiusmodi botrorum, & parui temporis fore eius imperium. Porrò de cruce dicebãt prænunciare hoc signum, quod sit cœleste dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod † diuersius interpretati quam dixerat Imperator, veritate fraudati non sunt: *† Diuersa.* vtrũque enim opportune dictũ sequẽs tempus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Iulianum, instructione belli Parthici omissa, Constantinopolim veniebat. F

SOCRATES.

Mopsi fons Constantius Aug. moritur. An. do. 363. Et apud Mopsucrenem inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est. Consulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris mensis, anno vitę suę quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim regnauit, vigintiquinque post illum.

SOZOMENVS.

Iulianus Imperator fit. An. do. 364. Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est Imperator.

A # HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, D

LIBER SEXTVS.

SOCRATES.

De Iuliani genere ac diſciplinis, & quomodo peruenerit ad imperium.

CAPVT PRIMVM.

NVnc igitur de Iuliano pauca dicēda ſunt, eiuſque genere, ac eruditione, & quomodo venerit ad imperium. Conſtātinus, qui Byzātium ſuo nomine Conſtantinopolim appellauit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadē matre, germanos, quorum vnus Dalmatius, alter Cōſtantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit ſui nominis filium: Conſtantius autē duos habuit natos, Gallum, & Iulianum. Poſt mortem Conſtātini conditoris Conſtantinopolitanæ ciuitatis, quum milites iuniorem Dalmatium peremiſſent, tum & iſti, defuncto iam patre, penè mortis periculum cum Dalmatio ſuſtinuerant, niſi Gallū quidem ægritudo, quæ putabatur ineuitabilis, liberaſſet: Iulianum verò ætas infantilis: erat enim annorum octo. Cumque ab eis feruor Imperatoris quieuiſſet, Gallus circa Epheſum apud doctores erat, vbi etiam à progenitoribus poſſeſsiones habebat. Porrò Iulianus creſcens, in auditoriis Cōſtantinopolitanæ vrbis exercebatur in Baſilica vbi doctores erant, habitu priuato procedens. Habebatque pædagogum eunuchum nomine Mardoniū, Grammaticum Nicoclem Laconem. Rhetoricam verò legebat apud Ecebolum Sophiſtā tunc Chriſtianum. Quod prouidentia ſanè Conſtantij factū eſt, ne apud Paganum Sophiſtam legēs, ad eius ſuperſtitionis dogma declinaret. Erat enim Iulianus ab initio Chriſtianus. Cumque lectione proficeret, fama per populum volitabat, quod poſſet etiā Romanam gubernare rempublicam. Quod dum latius panderetur, ęſtuationem induxit Imperatori Conſtantio. Quamobrem amouit eum ab vrbe regia, & miſit Nicomediam, præcipiens ne accederet Libanium Sophiſtam, Syrum. Tunc enim Libanius à pædagogis Conſtantinopolitanis expulſus, Nicomediæ degebat. Prohibebatur autem Iulianus apud Libaniū legere, eo quod Paganus eſſet: veruntamen librorum eius lectionibus vtebatur. Cumque proficeret in Rhetorica, ſuperuenit Nicomediam Maximus philoſophus, non ille Byzantius pater Euclidis, ſed Epheſius, quem poſtea quaſi artes Magicas exercentem, Valentinianus Imperator præcepit occidi. Tum igitur non ob aliam cauſſam Nicomediam venerat, niſi Iuliani fama pertractus. Apud quem Iulianus cum ſtudia philoſophica prægustaſſet, cœpit etiam doctoris imitari religionem. Is enim etiam imperij cupidinem animo eius immiſerat. Quum hæc non laterent aures Imperatoris, inter ſpem metumque cōſtitutus, ſuſpitionem celare volens (quia qui dudū integer fuerat Chriſtianus, poſtea proditor eſt effectus) tonſus monachicam ſimulabat vitam: & latenter exercebatur in philoſophia, in manifeſto autem ſacros Chriſtianorum legebat libros. Denique in eccleſia Nicomediæ Lector eſt conſtitutus: & ſub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hæc equidem ex timore faciebat, nequaquā à ſpe recedens quam mente conceperat. Dicebatque plurimis amicorum ſuorum felicia fore tempora, quibus ipſe rerum potiretur imperio. Dum hæc itaque contra eum ſic agerentur, Gallus germanus eius Cæſar conſtitutus venit Nicomediam viſurus ipſum, cum proficiſceretur ad Orientem. Paulò poſt verò perempto Gallo, repēte Iulianus quoque fit ſuſpectus Imperatori, qui etiam eum cuſtodiri præcepit: & cùm fuga elapſus fuiſſet, diuerſa loca circumeundo, ſeruatus eſt. Vixque tandem vxor Imperatoris Euſebia cælatum inueniens, ſupplicauit Imperatori vt nihil mali pateretur, ſed vt potius ad philoſophandum mitteretur Athenas.

B — Conſtantinopolis vnde dicta.

Dalmatius Conſtantius Gallus Iulianus

Gallus Epheſi inſtituitur, Iulianus Conſtātinopoli. Mardonius Nicocles Ecebolus.

C

Libanius Sophiſta.

Maximus philoſophus.

Iulianus fingit ſe Chriſtianum.

E

Iuliani fuga Euſebia vxor Cōſtātij

THEODORITVS.

Cœpit igitur Iulianus Imperialia ſceptra deſiderare. Quamobrem diſcurrens per vniuerſam Hellada, vates quærebat reſponſa reddentes, conſulens an ad ſuum imperium perueniret: inuenitque virum qui illi deſiderata ſe dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, ſeductores dæmones euocauit. Quibus ſolenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus in fronte ſua crucis formare ſignaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram reſpicientes, & ſuæ recordati deuictionis, repente diſparuerunt. Quod cognoſcens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem ſignificauit, & de crucis ſe dixit obſtupuiſſe virtute, eo quod videntes hoc ſignū dæmones euanuiſſent. Porrò Magus: Non hoc ſuſpiceris, inquit, ô bone vir, eos timuiſſe ſicut ais, ſed abominati hoc ſignum potius abſceſſerunt. Et ita capiens miſerū, odio repleuit Chriſtiani ſignaculi Iulianum.

Conſulit vates.

F

Miraculū.

SOCRATES.

Poſt hæc igitur Imperator euocauit Iulianū & conſtituit Cęſarem: danſq; ei coniugem Helenam ſororē ſuam, cōtra Barbaros eū deſtinauit ad Gallias. Hi nanq; Barbari, quorū Imperator Conſtan-

An. do. 360.

Helena vxor Iuliani

Alemanni

A tius contra Magnentium auxilia petierat, cum nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum va stabant vrbes. Quum esset ergo adolescens Iulianus, iussit Imperator vt pręter consiliũ Ducũ nihil moliri præsumeret. Quũque illi accepta potestate negligentius agerent, & propterea Barbari superarent, tunc Iulianus Duces quidem delitiis vacare permisit. Sumens autem milites, eisque spolia peremptorum hostium compromittens, initium vincendi Barbaros fecit, & amorem sui militibus inseruit. Fertur itaque cum in quandam ciuitatem fuisset ingressus, quod corona laurea, quibus solẽt ciuitates ornari, inter colũnas pendens, rupto fune super eius caput deciderit, eumque aptissime coronauerit. Quo facto, cuncti clamauerunt id ei signum fore imperij. Aiunt verò quidã, Constantium propterea eum contra Barbaros misisse, vt ibi interiret. Sed nescio an vera suspitio sit: nã qui ei germanam dedit vxorem, si hoc cogitasset, contra se magis insidias excitaret. Quum igitur Iulianus apud Imperatorem de Ducũ negligentia quereretur, alter mittitur magister armorum, eius ala-
B critati conueniens. Cuius ministerio cum Barbaris confidenter est congressus: & quum illi per Legatos literas Imperatoris eos ad prouincias inuitantis ostenderent, tunc ille Legatos eorum coniecit in vincula: factaque congressione vicit, ita vt etiam captum regem Constantio mitteret. Hac felicitate prouectus, à militibus appellatur Augustus. Quumque corona deesset Imperialis, vnus signiferorum torquem quem habebat in collo sumens, Iuliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Iulianus Imperator est factus. Quę verò postea gesserit ille Philosophus, iudicent audientes. In ipso nanque principio non missa Legatione ad Cõstantium, nec animum benefactoris placans, quicquid sibi visum esset, agebat, modo Iudices immutando Prouinciales, modo derogando Cõstantio, & per vrbes singulas publicè relegẽdo ab illis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eũ sequebantur, à Constantio recedentes. Tũc igitur etiam figmentum Christianismi quod habebat, abiecit. Et quum circumiret diuersas vr bes aperi-
C ens templa idolis offerebat, & seipsum Paganorũ Pontificem nominabat. Cumque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quæsita occasione parabat: & quãtum ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium eius philosophiæ poterat adimpleri, nisi Deus consiliorũ iudex, alterum sine alterius cõcertatione sustulisset. Nam cum venisset Iulianus ad Thracias, nuntiatum est mortuum esse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur imperiũ. Veniens autem Iulianus Constantinopolim, cogitare cœpit quemadmodum sibi populum complacaret, & illius fauorem decẽter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene nanque sciebat Constantium ab omnibus populis nomen Consubstantialitatis amplectentibus odio haberi: ob quam rem ab ecclesiis videbantur exclusi, & episcopi confiscati, inque exilium relegati. Simul etiã nouerat & Paganos fuisse cõtristatos prohibitione sacrificiorũ, & desiderare adipisci tẽpus quo ipsorum aperirẽtur templa, & haberẽt idolis immolãdi potestatẽ. Sic igitur vtrunque populũ mœroribus exulceratum à defuncto cognoscens, & cõmuniter omnes

Alemanni profligati à Iuliano.

Iulianus populi fauorem conatur sibi comparare. An.do.363.

de Eunuchorum violentia, & præcipuè Eusebij ra D pinis ingemiscentes, apud omnes seipsum artificioso velamine commendauit: & aliis quidem fingebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat. Omnibus tamen in communi qualis esset religione monstrabat. Et primũ quidem crudelitati Cõstantij circa subiectos derogãs, & eum coram populo vniuerso redarguens, iubet episcopos in exilium deportatos reuocari, & confiscatas eorũ reddi substantias. Templa quoque Paganorum velociter suos necessarios præcepit aperire. Eos autem qui fuerant ab Eunuchis oppressi, recipere quæ male ab eis fuerant abrepta sanciuit. Eusebiũ verò præsidentem Imperiali cubiculo morte damnauit, non solum quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem suũ eius accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantij regio honore sepeliuit. Expulitque palatio Eunuchos, tõsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia eius vxor obierat, postquam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis simplicibus vteretur. Tõsores autem, vnus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ restituens, E reliquis suam mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoque etiam Publicum cursum mularum & caballorũ, quos publicis iussit vtilitatibus ministrari. Hæc eius opera laudant pauci, plurimi vituperant, quod remoto fastu Palatij contemptibile videretur Imperium. Is etiam noctu vigilans conscribebat libros. Et descendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum à Iulio Cæsare in curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Quamobrem vndique fama cõgregabat huiusmodi viros confluentes circa Palatia, qui circũamicti palliis magis habitu quàm magisterio agnoscebantur. Erantque graues vniuersis Christianis, seductores viri, & Imperatoris semper religioni fauentes. Habens itaque Iulianus immodicum vanæ gloriæ vitiũ, cunctos ante se principes lacerauit in libro quem de Cæsaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atque tõsores expelleret, opus philosophi, non tamen Im- F peratoris fecit: vt autem detraheret atque laceraret, neque Philosophi, neque principis fuit.

Eusebius eunuchus.

Iuliani gesta & scripta.

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus ad ritum deuenerit Paganorum, & de sacrificiis Idolorum. CAPVT II.

Ferunt itaque mox in ipso principio Iulianũ adeo apertè & impudenter negasse Christianam fidem, vt quibusdam sacrificiis & inuocationibus, quas expeditiones Pagani vocant, & sanguine immolationũ, nostrum baptisma studeret ablui, & abrenũtiare ecclesiasticæ professioni. Ex illo enim tempore tam secretè quàm publicè & in templis, licẽter Pagani sacrificia celebrabãt. Fertur verò, quod cùm aliquando sacrificaretur, ostensum sit ei in visceribus pecoris immolati, signaculum crucis corona circundatum. Quo viso, alios quidẽ sacrificij ministros fuisse perterritos, reputantes videlicet huiusmodi religionis virtutẽ, & Christiani dogmatis æternitatẽ: eo quod co-

Iulianus August. abluit baptismum.

Prodigium coronatæ crucis in extis visæ.

A rona quæ circundabat crucem, victoriæ esset indicium: & quia ambitus circuli à suo principio nusquam terminaretur, sed magis reuerteretur in semetipsum. Cumque cæteri mirarentur, princeps huius scientię confortauit eos, dicens, prospera & vtilia sibi indicia fuisse monstrata, & quod magis signum dogmatis Christiani coërceretur, nec ei quò vellet dilatari, liceret, termino circuli circumsepto.

THEODORITVS.

Iulianus lector est ordinatus ob metum.

Iulianus enim metuens Constantium, quod genere proximos tyrannidis formidine perimeret, Lectorum sociatus est choro, & diuinos codices in ecclesia populo audiente legebat. Nam & Basilicam martyrum ædificauit, quam diuina prouidétia non suscepit.

SOZOMENVS.

Quomodo etiam ante Imperiũ latenter fuerit Paganus.
B *CAPVT III.*

Iulianus & Gallus templum Mamæ erigendũ locant. Prodigium.

CVm adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent, aiunt habuisse eos tunc studium, vt maximam Basilicam ad sepulturam martyris Mamæ extruerent: & inter se diuiserunt opus. Cumque ambo certarent in ędificio, vt alter alterum superaret, fertur quoddam prouenisse miraculum: & nisi hactenus superessent, qui hæc se audiuisse ab inspicientibus narrarent, videretur forsitan incredibile. Galli nanque pars augebatur & omnino crescebat: Iuliani verò labores, alij quidem fodiebantur, alij terra ipsa vomente ruderibus implebantur. Aliquando deposita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac si quædam violéta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo nanque colligebant, non esse virum illũ in religione Christiana sanũ,

Quàm fuerit Iulianus Christianis infensus.
CAPVT IIII.

C

An. do. 364.

CVm igitur solus tenuisset imperium, templaque reserasset, & alia repararet, omnem deuotionem etiam ministris templorum affluentius impendebat. Sæpe verò ciuibus in commune rescripsit, vt ad paganos accederent ritus, & eius donatione fruerentur, Christianis se inimicũ aperte designans, ita vt neque venire ad se eos vellet, neque Legationes eorum susciperet. Denique cum Persæ mouissent bellum, Legationé mittentibus Nisibinis tanquam omnibus Christianis, & neque templa reserantibus, neque ad eorum sacra venire volentibus, interminatus est, non se auxilium præbiturum, nec legationem quasi pollutæ ciuitatis esse suscepturum, neque ad eos prius accessurum, nisi cognosceret in Paganismũ esse mutatos. Hoc etiam apud Palæstinam questus de Cóstantiensibus, delegauit. Hic enim locus cùm esset Gazæ portus, & Maioma vocaretur, essetq; Christianis plenus, à Constantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filij eius nomine Constantia nuncupata est. Iniustum enim arbitratus est Constantinus, vt Paganis subdita videretur esse Gazensibus. Tunc ergo Iuliano regnáte, litem Gazæi Cóstantiensibus intulerunt. Quo Iudice residente, Constantiam rursum eis subdidit, distantem propemodum stadiis viginti. Et ex illo, sublato priori nomine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim communes Iudices atque Duces: sola verò iura ecclesiæ duas videntur ostendere ciuitates: vtraque enim suum episcopum habet & clerum. Et Vigiliæ martyrum atque Collectarum apud eos seorsum fiunt, & termini vtriusque episcopatus ecclesięque constituti sunt. Quodam tépore defuncto Maiomeno pontifice, quidam pręsulum ecclesiæ Gazæorum studuit vtrunque clerũ suæ ditioni submittere, phas non esse dicens, vt vni ciuitati duo episcopi præsiderent. Resistétibus Maiomenis, deliberauit prouinciæ synodus, vt eis proprium ordinaret episcopum, oportere credés eos qui sub Constantino pro pietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruissét, & Pagani Principis iudicio hæc amisissent, in sacerdotiis & ordine ecclesiarum nequaquam dato antiquitus honore priuari. Ea quoque tempestate Cæsaream Cappadociæ maximam ac felicissimam ciuitatem ita vocari prohibuit, eiq; appellationé antiquã Cæsaris abrogauit, quã à Claudio Cæsare promeruerat. Nam prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium eius antiquitus, eò quòd omnis eius esset populus Christianus, & templum apud se Iouis & patrij destruxisset Apollinis. Nam cum etiam eo regnante, Fortunæ sacellum quod solum remanserat, à Christianis fuisset euersum, ciuitati crudeliter erat infestus: & Paganorum populos illic habitantes, valde culpabat, qui semetipsos vlti non essent, & quidlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes verò possesiones atque pecunias Cæsariésiũ ecclesiarum cum verberibus exquirens, in mediũ iussit afferri. Moxque ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocauit. Clericos autem vniuersos aggregari inter milites iussit, Duci prouinciæ seruituros, quod est nimis graue & vehementer iniuriosum. Populum verò Christianorum cũ vxoribus ac filiis inscribi præcepit, & tanquam vicaneos tributa persoluere, cum interminatione iurans, quod nisi templum rursus festinanter ædificarent, & ciuitatem valde affligeret, & ne quidem capita sua Galilæos habere permitteret. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod fortè euenisset, nisi fine celeri defecisset.

Maioma, Constantia.

D *Constantiẽses à Constãtino libertate donati, Gazæis iterum subiiciuntur à Iuliano. Gaza Maritima.*

E *Mazaca. Templa idolorũ à Christianis destructa. Thesaurus ecclesiasticus Cæsariensibus adẽptus. Clerici coguntur militare. Galilæos Iulianus vocat christianos.*

F

Quod initio Imperij sui magis pepercerit Christianis.
CAPVT V.

INitio nanque parcens Christianis, clementior visus est, sciens priores persecutores nihil profecisse ad augmentum Paganismi, quod puniissent Christianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint gloriosi pro vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à torḿetis abstinuit, iudicans esse necessarium, vt sermone potius & admonitione Paganismum colendum populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementẽ.

Quomodo Mares episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianum.

CAPVT VI.

Iulianus ob iurgatur à Marete.

A Fertur enim, quum Cõstantinopoli apud Fortunam sacrificaret vrbis, accessisse ad eũ Mares episcopus Chalcedonis, & publicè impiũ & ἄθεον, id est, sine Deo, apostatamque vocitasse: illum verò solam ei improperasse cæcitatem: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorũ manu alterius agebatur. Super hæc volēs etiã lacerare Deũ, consuete dixit: Neque Galilęus Deus tuus curare te potest. Respondens verò Mares dixit. Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideò factum est, ne te videam pietate nudatũ. Imperator autem nihil respōdens abscesit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitem Christiano populo demonstrasset.

Maretis responsum.

Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit. CAP. VII.

Subdola Iuliani in Christianos clemētia.

Hæc itaque faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati ꝓpter religionem, reuocauit, & cōfiscatis patrimonia sua restituit, præcipiens B populo vt nullum læderent Christianum, neque nolentem sacrificare cōpellerent: sponte verò accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgariq; solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, cōsuetudinésque subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsósque Curiæ tradidit: simul & à virginibus & viduis quę pro penuria inter clericos alebãtur, iussit exigi ea quæ pridem à publico accepisse videbantur. Constantinus enim Imperator disponens res ecclesiarum vnicuique ciuitati ꝓspexit, vt clerus sufficiētia emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit: quod hactenus mortuo Iuliano seruatur. Hãc exactionem aiunt valde fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra templáque sub Cõstantino & Constantio fundata destruebãtur: datæ ad ædificia pecuniæ rursus exigebantur. Hac occasionę sacerdotes, & clerici, & populus Christianus crudeliter vexabantur.

Clericorum priuilegia & honores. Virgines & viduæ paupercula ex publico alebantur.

SOCRATES.

C

De seditione apud Alexandriam orta contra paganos. CAP. VIII.

Pugna inter Gentiles & Christianos apud Alexandriam.

Per idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiusmodi caussa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus desolatus atque neglectus, multaque sorde cōpletus: hic Pagani olim Deo Mithræ sacrificantes, homines immolabant: quem locum Constantius quasi vacantem ecclesiæ Alexandrinæ cōcesserat. Hic Georgius volens oratoriũ extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentum est illic adytum in multa profunditate cōstructum, in quo paganorum mysteria celebrabantur. Erant enim ibi caluariæ hominũ plurimę, maiorũ pariter & infantium qui perhibebantur illic extincti, vt ex eorum visceribus artes Magicas exercerent. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto Mithræ, studuerunt ad irrisionem paganorũ vniuersis hæc facinora referare, diuulgabantq; capita hominum quæ cōpererant. Hæc Alexandreiæ pagani videntes, & opprobrium nō ferentes, ira succensi sunt, & omne quod ad præsens inuenerunt arma iudicantes, impetu cōtra Christianos facto, D multos interemerunt, alios gladiis, alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdã etiam crucifigentes ad sacræ crucis iniuriam, plurimos diuersis vulneribus affligentes. Et ita factum est, vt neq; proximis parceretur, sed philosophus philosophum percusit, & frater fratrem, parētes filios: & inuicē in mutua nece grassati sunt. Quãobrem Christiani eundem locum purgare quieuerunt.

SOZOMENVS.

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus. CAP. IX.

Interea cum Iudices denuntiassent mortuũ fuisse Cõstantium, & imperare Iulianum, seditionē fecit in Alexandreia populus paganorum, & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerunt. Quem paulò post venientes ad carcerē peremerũt, eiúsque cadauer imponentes camelo, à mane vsque ad vesperam per totam traduxerũt ciuitatem, & circa serum diei concremauerunt. Multi E ferunt Arianorum, quod à fautoribus Athanasij id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cùm vtique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionémque solennitatũ. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per literas ad Alexandrinos missas, in quib⁹ culpat eos, pœnámq; relaxat, quasi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conseruatorem dicit, & Alexandri cōditoris eius, nec non Iuliani auũculi sui, qui in paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat.

Georgi⁹ Alexandrinus occiditur.

Quomodo Iulianus ecclesias clauserit, & ecclesiæ ornamenta diripuerit. CAP. X.

Iulianus auunculus Iuliani Aug. templa Christianorũ spoliat.

Dicitur enim is studium habuisse, vt in thesauros Imperatorios plurima & preciosa ecclesię Antiochenæ vasa recōderet, & clausisse ecclesias, & vniuersos clericos effugasse, & solum tũc Theodoritum stetisse presbyterũ. Quem cùm tanquã vasorum custodem cōprehensum crudeliter sauciasset, nouissime gladio præcepit occidi. Qui for F titer īter vniuersa tormēta respōdit, & ꝓ dogmatis cōfessione deuicit. Quúmque vniuersa Deo dicata vasa & pallia collegisset, proiiciens hęc in terram, cōtumeliis & iniuriis vt voluit afficiens Christum, super ea etiam sedit, & cumulum auxit iniuriarum. Móxque verenda eius & loca fœmoribus circumposita feruntur esse percussa, & ad tantam peruenit putredinem, vt vermes procrearentur; medicis laborantibus nec valentibus vincere affectionem. Cōficiebantur enim omnimoda pretiosáque medicamina ex pinguibus volatilib⁹, vt eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc facto, vermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebulientes, per viuas serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaque claruit diuina indignatione factum, cum etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alij plurimi aduersus ecclesias insurgentes, inopinata & miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

Pœna.

A *De Eusebio, Nectario & Zenone martyribus.*
CAPVT XI.

Eusebius Nectarius Zenon. His dictis tempus est vt mentionem faciamus Eusebij, Nectarij & Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos, & cōprehensos, vinculísque traditos, atque flagellatos postea cōuenientes in Theatrum, aduersus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in iniuriam paganorum præterito tempore multa gessissent. Cúmque se mutuo (vt vulgus solet) excitarent cōcurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nūc supinos trahentes, atque percutiētes, & vulneratos lignis, lapidibus, atque fustibus. Audiui nanque etiā mulieres egressas, & cum radiis telarum eorū corpora vulnerasse: & cocos publicos, alios aquam, alios feruentes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. *Coci publici.* Cúmque eos dilacerassent, capitáque fregissent, ita vt cerebrū in terra iaceret, deduxerunt extra vrbē, quo solebāt mortua B iumēta proiicere: ibiq; eorū corpora cōcremātes, ossa quæ remanserant, inter cadauera camelorum & asinorū permiscuerunt, ne possent facile reperiri: quod non diu latuit. Quædam nanque mulier Christiana, non tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in vrnam recondens, Zenoni eorum consobrino seruanda contradidit. *Zenon episcopus Gazæ.* Deus enim per visionem mulieri reuelauit hunc virū: ei nanque erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierē reliquias eorū accepit, & interim domi seruabat. Quúmque is eiusdem ecclesiæ suscepisset episcopatū, imperante Theodosio fabricata Basilica ante ciuitatem, & altari fixo ossa martyrum collocauit iuxta confessorem Nestorem. *Nestor.* Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cum martyribus comprehensus à populo, vinculis eorum flagellísque participatus est. Is enim cum traheretur habens pulcherrimum corpus, ad miserationem C persequentes adduxit. Quem extra portas semiuiuum, morti tamen proximum proiecerunt. Hunc colligētes quidam, ad Zenonem adduxerūt. Apud quem dum curaretur, defunctus est.

De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorū & Arethusiorum contra Christianos, & de Marco episcopo, eiúsque martyrio. *CAPVT XII.*

Hilarion. Inter hæc autem dum Hilarionem monachū Gazæi requirerent, fugit in Siciliam, vbi ligna de montibus colligens, & in ciuitate vendens, sic victum quotidianum parabat. Cúmque eius illic virtus fuisset patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibique virtute diuina plurima miracula faciebat, ita vt etiā mare, quod quædam occupauerat loca, sua oratione repelleret. Sed etiā hinc rursus abscessit: quia vbi laudabatur, habitare declinabat: demutando loca cūctis esse studebat incertus, vt opinionē suam crebra migratione destrueret. Nouissime verò quum nauigaret in Cyprum, venit in Paphum: inuitatúsq; ab episcopo Paphi, amabat locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum, philosophatus est: quem vt martyr non esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum diuinum est, non expectare persecutores. D Nam qui in persecutione cōprehenduntur, fortiter ferre iubentur. Gazæi itaq; & Alexandrini cōtra Christianos talia gessisse noscūtur. Sed Heliopolitani & Arethusij Syriam habitantes, ad tantā venere crudelitatem (sicut illorum temporum homines explanauerunt) vt sacras virgines insolitas à populo videri, publicè nudatas stare cogerēt in Theatro. *Heliopolitanorū crudelitas ī sacras virgines.* Quas primo irriserunt, postea totonderunt, nouissime per medium sectas, porcos vt eas deuorarent prouocabant. Vt ergo reor Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum virginū res illa perduxit, eo quòd paterna consuetudo qua fornicabantur eorū virgines antequam nuberent, prohibita videretur. Cōstantinus enim destructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos cōstruxit ecclesiam, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusij verò Marcum suæ ciuitatis episcopum, senem, vita & conuersatione reuerendum, mirabili morte peremerunt. *Arethusij Marco episcopo suo infensi.* Hunc enim etiam prius habuerunt exosum, eò quòd Constantij temporibus vt paganos ad Christianismū adduceret, templum illorum ornatissimum pretiosissimúmque destruxisset. Cúmque Iulianus imperaret, motus in eum est, & præcepit, vt aut æstimationem templi redderet, aut id rursus ædificaret. E Et cum vtrūq; impossibile foret christianis simul & sacerdoti, primo fugit secundū Euangelicam legem: postea verò cum multi propter eum periculis & necessitatibus subderentur, de fuga reuersus est, & sponte semetipsum populo, vt quod vellēt, in se exercerent, cōtradidit. *Marcus episcopus Arethusiorum.* Qui dum laudare philosophum debuissent, credētes potius contēptorem, irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, eius capillos & membra dilacerabant viri simul & fœminæ, ita vt tenuibus restibus eius aures abscinderent. Ac pueri apud magistros positi, illudebant ei, alapis cædentes, & graphiis sine aliqua miseratione pungentes. Quem etiā in cuniculos deposuere fœtentes. Cúmque adhuc respiraret, eū melle & liquamine perungentes, & in sportam immittentes suspenderunt in aëre. Fertur ergo tunc vespis & apibus ipsum contingentibus, & carne eius vescentibus dixisse Arethusiis, quod ipse quidē esset excelsus, illos verò videret in humili cōstitutos, sed postea etiā ipsos fore passuros. F

THEODORITVS.

Hoc igitur agentes, cogebāt eum vt templum reædificaret, aut daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebāt pecuniarum: nouissime vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec vnum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab eius supersedere suppliciis.

SOZOMENVS.

Sermo fertur, quòd tūc præfectus præcipuè paganus fuerit admiratus Marci constantiam, & ad principem veniens quereretur, dicens esse pudendum, vt in vno sene tanta tormenta peragerētur: Et Christianos cùm talia paterentur, fieri gloriosos, se verò magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus.

A *De Macedonio, Theodulo & Tatiano martyribus.*
CAPVT XIII.

Theodulus, Tatianus. † Miso.

EOdem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrij pignora consecuti sunt. Nam quum in + Meroë ciuitate Phrygiæ templum aperuisset prouinciæ Iudex, & longo tempore plenũ ruderibus emũdaret, ingredientes isti per noctẽ, idola contriuerunt. Quũmque propter hoc multi comprehensi ad suppliciũ ducerentur, illi semetipsos exhibuerunt. Quos dũ Iudex quasi habita satisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibus vario tormẽtorum genere castigauit. Nouissime verò in craticula superpositos ardere præcepit. Cúmque cremarentur, Si assis, inquiũt, carnibus ô Amati delectaris (sic enim vocabatur Iudex) altera latera ignib⁹ obiice, ne cùm comedere cœperis, carnes semicrudas inuenias. Et isti ergo fortissimo certamine deuicerunt. Aiunt autem Busyrim in Ancyra Galatiæ, clarissimam fortissimámq; habuisse cõfessionem, cum fuisset in hæresi quæ vocatur τῶν ἐγκρατιτῶν, id est, abstinentium. Hũc enim cùm Iudex cõprehendisset quasi paganis insultantem, torquere volebat in publico, iussítque vt appẽderetur in ligno. Tũc Busyris extensis citò manibus supra caput, nudauit latera, dicens nõ opus esse vt ministri appendendo se deponendóque laborarent, quum esset ipse paratus ad pœnam quam vellent exercere, & latera sua tortorib⁹ præpararet. Miratúsque eius promissionem Iudex, rei experimento magis obstupuit. Nam cùm vngulæ ferreæ vehementius latera eius exararent: quandiu iudici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacritate suscepit. Post hæc autem reductus in vincula quiescebat. Porrò paulò post morte nũtiata Iuliani vsque ad Theodosij principatum vixit, & in ecclesia catholica acta pœnitentia prioris hæreseos, cõuersatus est.

Amatius, Iudex, Busyris martyr.

Encratitæ.

B

De Basilio martyre, & Eupsychio.
CAP. XIIII.

Basilius Ancyranus. Eupsychius Cæsariensis.

C

IN illo porrò tempore ferunt vitam finisse martyrio Basilium ecclesię Ancyranę presbyterum, & Eupsychium Cæsariensem Coppadociæ ducta nuper vxore, cùm adhuc sponsus esse videretur. Eupsychius enim peremptus est propter Fortunę templum, quod (sicuti iam diximus) dirutum fuerat, & in communi Cæsariẽses iram principis sunt experti, & alij quidẽ morte, alij fuga mulctati sunt. Basilius autẽ studiosus vir, circa dogma probatus, dum vixit Cõstantius, restitit Arianis. Et propterea Eudoxij decreto ab ordine est remotus ecclesiastico. Cùm verò Iulianus tenuisset Imperium, Christianos publicè commonebat, vt propriũ dogma seruarent, nec paganorum superstitione macularẽtur, honorésque collatos à Principe pro nihilo iudicarent, temporales vtiq; & perpetuæ dãnationis authores. Propterea ergo in suspitionem & odium veniens paganorum, quoniam publicè sacrificãtes inspiciens stabat, & ingemiscens orabat atq; clamabat, ne vllus Christianorum huiusmodi errore teneretur obnoxius, comprehensus & traditus prouinciæ Iudici, multaque tormenta fortiter sustinens, martyrio coronatus est. Hęc colligẽs in vnum retuli, licet diuersi anni vel dies eorum videantur esse martyrij.

Basilius occiditur.

D

THEODORITVS.

Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa, atque Sebastia, necnon & in Phœnice.
CAPVT XV.

QVæ enim idolorũ seductionibus subditi tempore illo commiserint, multa quidem sunt & propriis libris egẽtia: sed ego ex multis pauca narrabo. In Ascalone siquidem & Gaza, virorũ sacerdotio dignorum, & mulierum virginitatis conuersatione pollentium, diuidentes vteros, & hordeo cumulãtes exposuerunt deuorationi porcorũ. In Sebastia verò quæ est eiusdem prouinciæ ciuitas, Ioannis Baptistæ loculum aperuerunt, igníque tradiderunt ossa, ac puluerem dispersẽrũt. Porrò scelus quod in Phœnice cõmiserunt, quis poterit vel dicere sine lachrymis, vel audire? In Heliopoli enim quæ est circa Libanum, erat quidam diaconus nomine Cyrillus. Is imperante Constantio, succẽsus zelo diuino, multa idola quæ ibi adorabantur cõtriuit, & igni cremauit. Cuius facti memores viri nephandi, non solùm peremerunt eum, sed etiã secantes ventrem, ex eius iecore comederũt. Qui tamen omnium inspectorem oculum non potuerunt effugere, sed dignas dederunt sua temeritate pœnas. Quicunque enim illo scelere participati sunt, dentibus omnibus priuati sunt. Sed & ipsæ linguæ pariter defluxerunt, cõsumptæ putredine. Perdiderũt etiam visum, & affectionibus suis virtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

Cyrillus diaconus Hierosolymitanus martyr.

E

De simulachro ἀνδρογύνῳ à paganis in ecclesia constituto.
CAP. XVI.

IN Emesa verò, quæ est in eius confinio ciuitatis, Dionysio γυνίδι, id est, Baccho muliebri, ecclesiam quę Deo nuper fuerat ædificata, dedicauerunt, ad derisionem simulachrum istud statuentes ἀνδρόγυνον, id est, quod virum monstraret ac fœminam. In Dorostolo verò insigni Thraciæ ciuitate, Æmilianus inuictissimus decertator, à Capitolino vniuersæ Thraciæ iudice igni traditus est. Porrò Marci Arethusij episcopi gesta vel passio, Æschili & Sophoclis magniloquentia noscitur indigere, vt dignè actus illius Tragœdiæ ordine recitentur.

ἀνδρόγυνον ἄγαλμα.

F

Æmilian⁹ martyr.

De legibus, quas Iulianus contra Christianos posuit.
CAPVT XVII.

INnumera quoque alia in omni terra & mari ab impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc igitur apertè Deo exosus Imperator, contra pietatem ponebat leges: & primũ quidem interdixit Galilęorum filiis (sic enim Saluatoris nostri cultores nominabat) Poëtarum & Rhetorum atque philosophorum legere disciplinas. Propriis, inquit, pennis, secundum prouerbium, vulneramur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt: τοῖς οἰκείοις γὰρ φησὶ πτεροῖς, κατὰ τὴν παροιμίαν, βαλλόμεθα· ἐκ γὰρ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων καθοπλιζόμενοι τὸν καθ' ἡμῶν ἀναδέχονται πόλεμον. Post hanc aliam posuit legem, præcipiens Galilæos expelli militiis.

Prouerbiũ, Nostris ipsorum pennis impetimur.

A

SOCRATES,

De reditu Athanaſij ad Alexandriam. CAPVT XVIII.

An. do. 360. Athanaſi⁹ redit Alexãdriam.

IGitur Athanaſium de fuga remeantem, Alexandrinorũ populus libẽter excepit. Expulerũntq; eccleſiis Arianos, & Athanaſio ſceptra venerabilia tradiderunt. Verùm Ariani in domibus ignobilibus ſe colligentes, loco Georgij Luciũ habuerũt.

De Lucifero & Euſebio. CAP. XIX.

EA ſiquidem tempeſtate Lucifer Calarẽſis, & Euſebius Vercellenſis epiſcopi, Imperatoris iuſsione ab exilio reuocantur. Vtrique enim vltra Thebaidos terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corruptam eccleſiæ regulã repararent. Placuit igitur vt Lucifer quidẽ ad Antiochiam Syriæ perueniret, Euſebius Alexãdriam, vt vnà cum Athanaſio facto concilio eccleſiæ dogmata roborarent. Lucifer tamen miſit in locum ſuum diaconum, per quem profeſſus eſt ratum ſe habiturum, quod eſſet cõcilio ordinante conſtitutum. Ipſe autem veniens Antiochiam, fluctuãtem inuenit eccleſiam: erat enim inter ſe turba diuiſa, & non tantũ hereſis Ariana, quæ erat ſub Euzoio, diuidebat eccleſiam: ſed etiam Melitij ſequaces, ſtudium habentes circa ſuum præſulem, à ſuis conſortibus receſſerunt. Tunc ergo Lucifer ordinans ei Paulinum epiſcopum, rurſum abſceſsit. Euſebius autem veniens Alexandriam cum Athanaſio concilium celebrauit.

Lucifer. Euſebius. B

Melitiani.

De concilio apud Alexandriam cum Athanaſio celebrato. CAPVT XX.

COnuenerũntque ex diuerſis ciuitatibus epiſcopi, & de maximis neceſſariiſque rebus habuere tractatum. Vbi etiam de ſancti ſpiritus diuinitate tractantes, eũ in cõſubſtantiali trinitate cõprehenderunt. Et verbũ humanatũ nõ ſolùm carne, ſed etiam anima declararunt: ſicut olim viris eccleſiaſticis complacuerat. Non enim nouam religionem in eccleſiam introduxerũt, ſed quam ab initio eccleſiaſtica traditio docuit Chriſtianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita huius diſputatione ſermonis, ſcripturam nobis probatiſsimam reliquerunt. Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenæ præſul eccleſiæ, animatum eum qui humanatus eſt, in ſuis ſermonibus ſunt profeſsi. Necnon per Beryllum epiſcopum Philadelphiæ in Arabia conſtitutæ facta ſynodus, ſcribens ad eundem Beryllũ hęc ipſa contradidit. Sed etiam Origenes vbiq; in ſuis libris animatũ nouit eum, qui eſt humanatus: propriè tamen nonus Tomus eius in Geneſim hoc ſacramentum congruenter exponit, vbi Adam quidem Chriſtum, Euam verò eccleſiam latius explanauit. Horum itaque dictorũ digni ſunt teſtes ſanctus Pamphilus, & qui ex eo habebat cognomen, Euſebius. Ambo nãque & communiter Origenis vitam commendantes, & eius aduerſariis reſiſtentes, inſignibúſque libris ſatisfactionem pro eo cõponentes: non primum Origenem ad hanc diſputationem veniſſe dicũt, ſed myſticam eccleſiæ interpretatum fuiſſe traditionem. At illi qui Alexandriæ conuenerunt, non ſine ſubtili inueſtigatione quæſtionem de ὀυσία, id eſt, ſubſtantia, & ὑποσάσει, id eſt, ſubſiſtentia reliquerunt. Oſius nanque Cordubę Hiſpanię præſul (de quo iam ſermo pręlat⁹ eſt) præmiſſus ab Imperatore Cõſtantino, vt flammã tunc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellij Libyenſis dogma deſtruxit, de ſubſtãtia ac ſubſiſtentia habuit quæſtionem.

C

Beryllus. Synodus Philadelphina.

Apologia p Origene.

D

Oſius Cordubenſis.

Sabellius Libycus.

SOZOMENVS.

Interea plurimi epiſcopi in Alexandria congregati cũ Athanaſio & Euſebio Nicæni concilij decreta roborauerunt: & conſubſtantialem patri ac filio ſpiritum ſanctum ſunt profeſsi, Trinitatémque nominauerunt. Et quoniam de ſubſtantia & ſubſiſtentia quæſtio turbabat eccleſias, ſapienter decretum eſt, vt his nominibus cõtra Sabellianos ſolos vtamur, ne vocabulorum inopia idem putetur eſſe ſubſtantia quod ſubſiſtentia.

Trinitas.

Sabelliani.

SOCRATES.

E

De differentia ſubſtantiæ & ſubſiſtentiæ. CAPVT XXI.

HÆc quidem nunc ſynodus. Nos autem de ὀυσίᾳ, id eſt, ſubſtantia: & ὑποσάσει, id eſt, ſubſiſtentia, ſi quid nouimus, abſurdum nõ eſt breuiter indicare. Igitur qui Gręcanicam explanauere prudentiam, ὀυσίαν, id eſt, ſubſtantiam quidem diuerſo modo definierũt, ὑποσάσεως, id eſt, ſubſiſtentiæ verò ne ſermonem quidem fecerunt vllum. Irenæus autem Grammaticus in libro, vbi verba ſecundum ordinem elementorum colligit: etiam Barbarum vocat hoc verbum, neque apud aliquos antiquorum vſurpatum: quod etiamſi alicubi ſit inuentũ, nõ tamen hoc indicare quod nũc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnicia locum inſidiarum ſignificare ὑποσάσιν, id eſt, ſubſiſtentiam meminit. Apud Menandrum veluti feces quæ ex vino colliguntur in dolio, ὑποσάσιν, id eſt, ſubſiſtentiam deſignare dicit. Sciendum tamen, ꝙ licet antiqui philoſophi hoc modo loquuti non fuerint: tamen iuniores philoſophi pro ὀυσία, id eſt, ſubſtantia, ὑποσάσεως, id eſt ſubſiſtentiæ vocabulo ſunt vſi. Subſiſtẽtiæ verò definitionem diuerſis modis explanauerunt. Si ergo definitione ſubſtantia circũſcribitur, quomodo in Deo qui non poteſt cõprehendi propriè hoc vti ſermone poterimus? Verũ Euagrius in monachico libro temerè quidẽ & inconſideratè de Deo diſputandum eſſe prohibuit. Definire verò diuinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum cõpoſitarum eſſe definitiones. Is itaque ſic ait: Omnis, inquit, propoſitio aut genus habet quod prædicatur, aut ſpeciem, aut differentiam, aut ꝓpriũ, aut accidens, aut ex his compoſitam orationem. Sed nihil in ſancta Trinitate horum quæ dicta ſunt, poterit comprehendi: igitur quod ineffabile eſt, ratione ſilentij adoretur. Hæc quidem Euagrius. Nos autem licet facta digreſsione hæc dixiſſe videamur, tamen tanq̃ vtilẽ hiſtoriæ cauſſam nos retuliſſe non pœnitet.

F

Pars libri Athanaſij de ſatisfactione fugæ. CAPVT XXII.

A VErùm Athanasius librum de satisfactione fugæ olim à se conscriptum tunc eis præsentibus legit: cuius partes vtiles, & quę prosint hic intexens, totum librum multorum versuum quęrere & legere studiosos admoneo. Ait enī: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorum hæc agētes, nec erubescētes. In quibus primùm cōtra nos mala sunt machinati, hactenus accusant quòd manus eorū paratas ad necem declinare potuerimus, & amarissimè potius ingemiscunt, quòd nos penitus extinguere nequiuerūt: & improperant timoris caussam, ignorātes quòd dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquent culpā. Nam si fugere malum est, persequi multò deterius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hic autem persequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidem, scriptū est: qui autem quęrit occidere, præuaricatur legē, & magis ipse fugiendi præbet occasionem. Si ergo fugam improperant persequentes, pudeat eos potius sui ipsorū. Quiescant insidiari, & quiescūt continuò fugientes. Sed à malitia nō desinunt sua

Excusat fugam suā Athanasius.

B & comprehendere omni virtute festinant, scientes quia fuga persequutionem patientium, indicium est maximum persequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquando, sed magis ferocem simul & callidū. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saul, fugiebat & veniebat ad David. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, interimere student, ne ipsorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nā quantò fuga manifestior est, tātò amplius eorum insidiis, neces, exiliáque commissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimant, mors contra eos semper exclamat: siue rursus exilia minentur, vndiquaque ipsi contra se mali memoriā destinare noscuntur. Et si quidem sanam haberent mentem, viderent, semetipsos in his esse cōstrictos, séque in consiliis suis offendere. Sed quoniā mentem amiserunt, propterea persequutione decipiuntur: & quærentes occidere, suā non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt quęrentes occidere, quid faciant cùm vident Iacob

C fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domū misit, vt interimeret eum, dum abscōsus esset in spelunca, & mutasset vultum suum donec declinaret ab Abimelech? ob quam caussam inimicorum euasit insidias. Quid dicant isti, qui omnia ꝑferunt temerè, vidētes maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse, tamen absconsum propter Achab, & fugisse ꝑpter insidias Hiezabel? Tunc etiam quæsiti filij prophetarum celati sunt latentes in speluncis apud Abdiā. Sed si hęc tanquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant euangeliorum. Nam & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt, celantes semetipsos: & Paulus in Damasco à principe gentis quęsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quā putas excusationem suæ petulātiæ poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperēt, contra semetipsos tanquam væsani loquuntur: siue contra voluntatē Dei hoc dicant fieri, scripturarum diuinarū videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, vt deputarentur etiam ci-

Helias. Achab. Hiezabel. Abdias.

2. Cor. 11. g Act. 9. c.

uitates ad fugam, vt hi qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari possent. In nouissimo D
verò tempore seculorū veniens ipsum, quod Mosi loquutum est, patris verbū, rursus hoc dedit mādatū, dicens: Cùm persecuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et post pauca dicit: Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non reuertatur tollere vestes suas. Hæc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt conuersationis modum. Quæ enim tunc præcepit dominus, hæc etiā ante incarnatam sui præsentiam in sanctis loquutus est. Et hic est hominū terminus ad perfectionem ducens, vt quod Deus iubet, hoc faciāt. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatū, cùm quęreretur (sicut nos ipsi) abscōdi dignatum est: & iterum cùm persequutionem pateretur, fugit & insidias declinauit. Decebat enim eum sicuti famem & sitim, ita etiam hoc pati, & hoc modo ostendere seipsum humanatū. Ab initio siquidem mox vt homo factus est, cùm esset paruulus ipse per angelum mandauit Ioseph: Surgens sume E
puerum & matrē eius, & fuge in Ægyptū. Futurū est enim, vt Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoque Herode videtur propter Archelaum filium eius in Nazareth fugisse: & quando iam etiam Deum seipsum ostendebat, & manum aridā restituerat sanam, Pharisæi quidem egredientes concilium fecerunt aduersus eum vt eum occiderent: Iesus autem sciens discessit inde. Nam & quando Lazarum suscitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerunt vt occiderent eum. Iesus ergo iam nō palā ambulabat inter Iudæos, sed abiit inde in regionem iuxta desertum. Deinde Saluatore dicente: Antequam Abrahā fieret, ego sum, Iudæi quidem tulerunt lapides, vt mitterent super eum. Iesus autē absconsus est, & exiit de templo. Et transiens per medium eorum ibat, & ita discessit. Putas hæc vidētes, magis autem audiētes, cùm non videant, quomodo secundum quod scriptū est, non debeant igne comburi: quoniā contraria his quæ domin⁹ facit & docet, cogitant & loquūtur? Nam quando Ioannes martyriū sustinuit, eiúsque corpus sepeliēre discipuli, audiens IESVS discessit inde in nauem ad deserti locū seorsum. Do F
minus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed vtinam isti vel sic erubescerent, & vsque ad homines suā petulantiam declararent, & nō magis ac magis insanientes viderentur etiā ipsum arguere Saluatorem, contra eum vtique blasphemias meditantes. Sed neque væsanorū quisquam eos poterit sustinere, cùm arguātur ne Euangelia quidē ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis atque vera, quam in Saluatore quidem Euangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Saluatore humano modo conscripta sunt, eadē cōmuniter humano generi deputātur. Quæ nostra, sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Ioānes ita cōscripsit: Quærebant ergo eum tenere, & nullus misit in eū manus, quia nondum venerat hora eius. Nam antequam hæc veniret, dicebat ipse mari: Nondum

Matth. 10. Christus in Euangelio.

Christus. Ioan. 8. g. Ioan. 12. f

Mat. 2. c Matth. 2. d

Matth. 12. a Marci. 3. a Luc. 6. b Matt. 26 a Ioan. 11 g

Ioan. 8 g Luc. 4. c

Ioannes Baptista. Matt. 14. b

Ioan. 7. d

Ioan. 2. a

A venit hora mea. Et eis qui fratres eius appellabantur ait: Meum tempus nondum venit. Rursus autem tẽpore passionis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite: Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorũ. Sed neque antequã veniret tempus, teneri se passus est: neque cùm venisset tempus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit aduersariis. Sic & beati martyres in persequutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum quærerentur per latibula fugiebant: cũ verò inuenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

Ioan. 7. a

Matt. 27. c.

Quòd Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & diuisum videns populum, fugerit indignatus. CAPVT XXIII.

An. do. 364. Euseb. Vercellensis.

EVsebius interea Vercellensis episcopus repẽtè postmodum ab Alexãdria venit Antiochiã, & inueniens Paulinum à Lucifero consecratum, plebémque diuisam, Melitiique sequaces missas B facientes seorsum, valde commotus est, quòd factæ ordinationi non vniuersi consensissent: reprehendítque apud semetipsum quod actum erat, & pro reuerentia Luciferi, habito silentio discessit, promittens in conuentu episcoporum, quæ gesta fuerant emendanda: habens tamen curam maximam, eos vnire non potuit. Inter hæc etiam Melitius ab exilio rediit, inueniénsque seorsum celebrare collectas socios suos præsidebat eis, sed ecclesias quidem obtinebat Euzoius Ariani dogmatis præsul. Porrò Paulinus vnã tantummodò paruam intra ciuitatem tenebat ecclesiam, ex qua eũ Euzoius pro sui reuerentia non eiecit. Melitius autem extra ciuitatis portas solennia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verùm Lucifer sentiens non suscipere Eusebium ipsius ordinationem, hoc putauit iniuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiã quæ synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc cũ inter eos tristitiæ tẽpore gererentur, multos ab ecclesia remouerunt, & denuò altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram C suam nequaquam complere præualuit. Erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum diaconum promisisset ratũ se habiturũ, quod fuisset à concilio definitum. Quapropter ipse quidem ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad propriũ remeauit thronum. Hi verò qui prius cum eo cõtristati fuerant, hactenus ab ecclesia segregantur. Verùm Eusebius instar optimi medici iter faciẽs per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens atq; docens prædicationibus ecclesiasticis vniuersos. Hinc transiens venit in Illyricum, & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronunciabat.

Melitius de exilio reuertitur.

Luciferiani.

De Hilario Pictauiensi. CAP. XXIIII.

An. do. 364. Hilarius Pictauorũ antistes.

VErùm Hilarius Pictauiensis secundæ Aquitaniæ pontifex, rectè fidei dogmata pridẽ præseminauerat tam Italis quàm Gallicanis episcopis, quippè cùm primus ab exilio remeasset. Vtrique ergo fortiter in fide laborauerunt. Sed Hilarius tanquam disertus, suis libris satisfactionẽ de Trinitatis consubstantialitate cõscripsit. Quibus hoc D sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breue eorũ exilij tempus celebrata noscuntur.

De Macedonianis. CAP. XXV.

An. do. 366. Macedoniani.

EA porrò tempestate Macedonij sectatores, & Eleusij, Eustathij, atque Sophronij, omnes ab vno Macedonio nuncupati sunt, conciliáque frequentia faciebant. Et conuocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant, anathematizauerunt alterius partis episcopos, id est, cõsentientes Acacio, fidémque Ariminensis concilij respuentes, ea magis quæ fuerãt recitata Seleuciæ & Antiochiæ exposita, firmauerunt. Qui dum requisiti fuissent à quibusdã dicentibus: Vos qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quàm sectatores Acacij, cur eorum hactenus tanquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenosè responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secũdum substantiam dissimilitudinem prædicabat: & erãt vtraque praua, cùm E hi quidem inordinatè diuisas substantias patris & filij consubstantialitatis nomine copularent: ille verò à natura patris naturam filij apertè diuideret, credens semetipsum piè prędicare dissimilem esse patri filium per substantiam. His ergo ita censentibus, media via nobis veritatẽ pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniani hæretici.

SOZOMENVS.

Quòd Iulianus quoque persequutus sit Athanasium. CAPVT XXVI.

Athanasĳ in exilium. An. do. 365.

IGitur Imperator audiens Athanasium in Alexãdrinorũ ecclesia constitutum, licitè populo prędicare, multósque paganorum ad Christianismũ fuisse cõuersos, eum iussit exire de ciuitate. Quòd si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit, occasionem criminis in eum inueniens, quòd dum prioris principis tẽpore fuisset fuga mulctatus, non eius iussione Episcopalem recepisset se- F dem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta cùm se pararet ad fugam, videns circa se Christianorum populum lachrymãtem: Habetote, inquit, filioli fiduciam: nubes est, & citò pertransiet. Hoc dicto valefecit: & degentibus illic amicis cõmendauit ecclesiam, atque ab Alexandrina ciuitate discessit.

Quomodo Iulianus fouerit Cyzicum, propter paganismi cultum. CAP. XXVII.

An. do. 365. Cyziceni à Iuliano q̃ petunt impetrant. Eleusius relegatus.

INterea Cyzicenis legatione fungẽtibus apud principem Iulianum de propriis rebus, & paganorum restitutione templorum, laudãs eos propter sacrorum curam, quæ postulauerant, vniuersa concessit. Eleusium autem eius ciuitatis remouit episcopum, veluti vastatorem templorum: & quia viduarum pabula, sacrarúmque virginum monasteria constituerat, Paganísque suaserat vt paternam religionem relinquentes, ad Christiana

A na dogmata ſe conferrent. Interdixit etiam Chriſtianis peregrinis, ne venirent Cyzicum, credens quòd religionis cauſſa excitarent ſeditiones, eóſque alij eius ciuitatis Chriſtiani fouerent. Et publici ſimul opifices artificéſq; monetæ, qui in duas erant diuiſi partes principum præcepto priorum, cum vxoribus atq; liberis Cyzicum habitare ſunt iuſsi. Hi enim ſinguli annis certam oblationem publico conferebant: alij quidem militum chlamydes, alij verò pecunias nouas. Cùm igitur modis omnibus placuiſſet Iuliano ritum conſtituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis ſacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantummodo præcepit, vt per ſingulas ciuitates numerus eorum conſcriberetur: quos tamen nequaquàm aut adorare prohibuit. † Sciebat enim, quia non poſſet vlla neceſsitas ſuſpendere, quod voluntas ſpontanea ſuggeſsiſſet. Porrò clericos & eccleſiarum præſules, à ciuitatibus ſubmouere feſtinabat: ſtudens vt eorum abſentia paulatim ſolueretur eccleſia, neque ſacrorum miniſtri, nec qui docerent, vel qui miniſteriis partici B parētur, exiſterent: & per hoc longo tempore paterentur, propriæ religionis obliuionem.

Monetarij Cyzicū tranſlati à Iuliano.

† Græcus codex ita legit: Sciebat enim & neceſsitatem & coactionem aliquādo adimplere ea quæ ad conuentū faciendū animum ſponta neum requirunt.

De Tito Boſtrenſi epiſcopo. CAP. XXVIII.

BOſtrenſibus itaque publica voce præcepit, vt Titum ſuæ tunc ciuitatis epiſcopū procul expellerent. Cúmque iuſsiſſet hoc, clericiſquè minaretur quaſi ipſi facerent turbas in populo, tunc Titus libellum deſtinauit imperatori, cōteſtans eum ac dicens, quod inimica inter ſe eſſet turba Paganorum atque Chriſtianorum: & ſua ſuaſione Chriſtiani magis à ſeditione quieſcerent. Quo facto niſus eſt Imperator ex huiuſmodi verbis Tito inimicitias populi cōcitare, ſcribens Boſtrenſibus, Titum eorum accuſatorem fuiſſe, dicēdo ipſius monitis, non ſua voluntate populum à ſeditione ceſſaſſe: eúmque velut hoſtem, populo ſuadebat expellere. Non enim quod iuſtum erat, aut legitimum iubebat agi, ſed odio religionis, verbis quidem culpare, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias C Chriſtiani diffugiebant. Huius participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul & auus, qui de patre Pagano natus, ipſe cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Chriſtiani primo ſunt facti in Bethelea vico Gazēſium valde populoſo, habentique templa antiqua: ædificiaque pulcherrima, & maximè Pantheon in ciuitatis arce locatum, eminens ſuper omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra & Græca, deorum habitaculum nominatum. Fertur autem his omnibus fuiſſe Chriſtianiſmi autorem Hilarionem monachum. Cùm enim dæmonio vexaretur Alaphion, diu Pagani atque Iudæi incātationibus & luſtrationibus apud eum vſi, nihil illi prodeſſe potuerūt. Verum Hilarion ſolummodo CHRISTI nomen inuocans, dæmonium effugauit, eúmque in religionem Chriſtianam repente tranſportauit. Floruit itaque meus auus in expoſitionibus & interpretationibus ſcripturarum noſtrarum: quoniam erat ingenioſus, ſcientiáque fultus, ita vt nec Arithmeticæ artis eſſet expers, ac propterea Aſcalonitis & Gazenſibus, & in circuitu Chriſtianis valde gra- D tus, tanquam religioni neceſſarius, & ad ſoluendas dubitationes ſcripturæ diuinæ vtilis. Primi ſiquidem iſti in eo loco eccleſias & monaſteria cōſtruxerunt, eáſq; honeſtate atq; hoſpitalitate peregrinorum & indigentium pariter ornauerunt. Ex quo genere vſque ad noſtrā ætatem fuerūt viri optimi, quos grandæuos iuuenis ipſe perſpexi.

An.do. 365. Iulianus Titum Boſtrenſem epiſcopū eijcit.

Sozomeni progenitores.

Pantheon.

Hilariō monachus.

Quod Iulianus præceperit, vt ſecundum Chriſtianorum ritum, etiam Pagani orationes & eleemoſynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera quæ Chriſtianis facere moris eſt, adimplerent. CAPVT XXIX.

IGitur Imperator iam pridem dans operā, vt Paganiſmum in omni ſua ditione dilataret, grauiter ferebat, videns Chriſtianos magis approbari. Et templa quidem erant aperta, ſacrificiáque Paganorum per ciuitates ſecundum voluntatem illius procedebant. Ipſe autem ſollicitus erat, ne feruor ipſius ob Chriſtianorū multitudinem fruſtraretur. Et maximè angebatur quod multorum E ſacerdotum ſuorum Chriſtianas audiret eſſe vxores, & filios, atque ſeruos. Conſyderans autem Chriſtianiſmū ex vita bona & conuerſatione conſiſtere, ſtuduit vbique templa Paganorum cōſtructione & ordine Chriſtianæ religionis ornare, ſedibus atq; proceſsionibus, Paganorúmq; dogmatibus atque monitionibus. Lectores ſuæ ſuperſtitionis inſtituit inſtar clericorum, vt & horas certas, & dies orationum ſolenniter obſeruarent, præcipiens pariter habere curam virorum, atque mulieres philoſophari ſcientes, habitaculis peregrinorum, & pauperum, aliáque prouidentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem ſponte vel inuitè peccaret, ſecūdum traditionem Chriſtianorum inſtituit, vt poſt pœnitētiam, mediocrem ſuſtineret correctionem. Præcipuè verò imitatus dicitur notas literarū Epiſcopalium, quibus ſolent alter alteri ſcribentes commendare peregrinos, & quò proficiſcātur, & à quibus veniāt, modis omnibus indicare: & ſolatia promereri, tāquam noti & amici ſint teſtimonio miſsi ſignaculi. F Hæc conſyderans dabat operā: vt Pagani Chriſtianorum aſſueſcerent officiis. Sed quoniam multis incredibile eſt eum ſtudia Chriſtianorum ſequi voluiſſe, non aliunde quàm ex ipſius Imperatoris ſermonibus eſt probandū. Huiuſmodi enim Arſacio pontifici Galatiæ ſcripta miſit.

An.do. 365.

De huiuſmodi literis extat Canon Nicæni concilij, ipſi formatas vocāt.

Paganorum ritus nondum agitur ſecundū ſententiam noſtrā, propter cultores eius in negligentia poſitos. Nam deorum claritas, magnitudo atque ſublimitas, omni oratione, omníque ſpe maior eſt. Sed propitij ſint noſtris mentibus dij propter negligētiam quam habemus, cum illorū prouidētia in paruo tempore tanta mutatio facta ſit, quantam ne petere quidem quiſquam auſus fuiſſet. Cur ergo credimus hoc poſſe ſufficere, neque reſpicimus quemadmodū ſuperſtitionē Chriſtianorū auxerit cura peregrinorū, & circa ſepulturas & mortuos multa officia, honeſtáq; cōuerſationis ſtudia, non vera ſed ficta? Quas res arbitror apud nos debere ſub veritate geri. Nō itaq; ſatis eſt te talem eſſe, ſed omnes abſolutè circa Galatiam ſacer-

Iuliani Aug. epiſtola ad Arſacium pont.

Chriſtianorum hoſpitalitas & officia erga mortuos.

H

A dotes: quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certè festinanter à sacerdotali ministerio remoue, nisi diis cum cõiugibus & filiis atque seruis colla submiserint: non ferentes vlterius suos seruos aut filios, hoc facere contemnentes, aut Galilæos impiè contra deos agentes, & impietatem pietati præponentes. Deinde cunctos admone, vt sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuiquã arti, operibúsve turpibus aut pudendis præsit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates, vt nostra peregrini clementia perfruantur: non tantum nostri, sed etiam extranei pecuniis indigentes. Et vt habeas vnde fiat, interim decreui singulis annis triginta millia modiorum tritici per vniuersam dari Galatiam, & † sexaginta millia sextariorum vini. Horum quinta pars pauperibus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui: Turpe nanque est, vt Iudæos quidem non abiiciant, sed potius nutriant impij Galilæi & suos pariter,

† quadraginta.
Hinc cõijcere potes quã officiosi fuerĩt olim christiani, non solùm in suos sed etiam in gentiles & Iudæos.
Eumæus Homericus.

B necnon etiam nostros: nostri verò nostrorum solatio deserãtur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, paganorũque vicos offerre diis primitias frugũ eósque huiusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo ne bona quidem nostrorum imitamur, sed aliis permittimus negligentia non confusi, magis autem deorum reuerentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognouero, lætitia plenus ero. Præsides prouinciarum rarius in domum suscipe: frequenter eis scripta transmitte. Ingredientibus eis ciuitatem sacerdotum nullus occurrat: Cúmque ad templa venerint deorum, intra ianuas eos nemo præcedat militum fortè aut præcedentium Officiorum: sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi peruenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pij sunt: reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem

Præsides in templis tanquã priuati.

C Deorũ propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solùm sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neq; enim phas est vt illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, vt si mea volunt frui tuitione, omnes Matri deorum studeant offerre culturam.

Quibus modis conatus sit Paganismum extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.

CAPVT XXX.

Iulian⁹ abolet crucem in vexillo.

HÆc itaque faciẽs Imperator ad abolitionem Christianorum, persuadere hoc subditis non potuit, & apertè vim inferre erubuit. Inter hæc vt ad Paganismum milites insuescerent, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimi⁹ Romanorum, quod Constantinus (sicut prædictũ est) in crucis formam mutauerat. Verùm in publicis imaginibus depingebat Iouem, quasi de cœlo illi coronam & purpuram deferentem: Mercurium & Martem in se respicientes, velut pro testi-

D monio sapientis & fortis. Et hoc agebat imaginibus, vt sub occasione imperij latenter adorarẽtur Dij: & hoc modo subditi clanculum fallerentur. Arbitrabatur enim quod si hoc volentibus imponeret, postea quæ vellet impleret. Si verò respuentes agnosceret, venia adémpta torqueret, tanquam circa Romanorum solennia reluctantes & in rempublicam atque ipsum imperiũ delinquentes. Pauci verò etiam pœnis subditi cognouerũt dolum: quia sicut moris erat, adorare noluerant. Turba verò (vt fieri solet) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen imperatori nil profuit. Cúmque multa excogitaret quibus Paganorum ritus extolleret, inuenit modum qui compluribus militibus Christianis claræ virtutis coronam dedit. Quum venisset enim tempus, quo imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerunque die kalendarum Ianuariarũ, & natali principum, & vrbium regiarum) exquisiuit vt eos simpliciter & ex prisca consuetudine fallere posset, iussitque vt vnusquisque ad manum imperatoris accedentium, admonitus ab officiis,

Iupiter Mercurius Mars.

Donatiua principum quando solita dari.

E primo incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus & ara, secũdum antiquam Romanorum solennitatem. Tunc quidem alij libere suam fortitudinem ostenderunt, & neque incensum offerre, neque donum accipere ab Imperatore sustinuerunt. Alij verò occasione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod commisere peccatum. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamen Paganismũ declinare nequiuerunt. Plurimi siquidem per ignorantiam decepti cum inter cibos, (vt fieri solet) & pocula inuocarent inter se CHRISTVM, respondens quidam dixit: Quid patimini inuocantes CHRISTVM, quem paulò ante denegastis, cùm donũ ab Imperatore percipientes thus in ignem mitteretis? Cúmque hoc milites audissent, & quod gessserant agnouissent, statim exiliẽtes per publicum currebant, atque impetu facto proclamabant Deũ suum, & cũctis hominibus testabantur se esse christianos, & in eo nomine permanere, atq; per ignorantiam se fecisse, & (si dici posset) solam manum Paganam esse: conscientia verò nihil simul egisse.

F Qúumque venissent ad principem, proiecerũt aurum quod acceperant, & forti voce poscebant, vt reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enĩ pœnitentiam agere fatebantur, eo quòd improuide eorũ dextera peccasset: & studere propter Christum totum corpus pœnæ contradere.

Milites christiani restituunt donatiua sua.

THEODORITVS.

Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorum capita iussit amputari. Qúmque deducerentur ad mortem, sequente populo mirantéque virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum vbi rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omnium, vt primo cuiusdam caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dum alios respiceret, frãgeretur. Quúmq; ille genua fixisset in terra, & gladiũ spiculator euaginasset, venit repẽte nũtius, clamore prohibens necem. Porrò iuuenis ille ait, morte frustratus: Non fuit Romanus dignus, vt

Romanus miles.

Milites christiani in exilium mittuntur.

A Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinē sceleratus Imperator fundi prohibuisset, ductus inuidia, non tamen eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad vltima Romanorū loca in exilium misit.

SOZOMENVS.

Postea verò præcepit, vt qui sacrificare nollent, in palatium non intrarent, & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque vlla dignitate, nec aliqua administratione participare iussit.

THEODORITVS.

De corpore martyris Babylæ, & de simulachro Apollinis, fulmine concremato.
CAPVT XXXI.

An.do. 365. Pythius Apollo incusat Babylā adeptæ virtutis fatidicæ.

CVm igitur Iulianus apud Pythium Daphnæū peteret responsa de Parthici belli victoria, & ille viciniam corporis Babylæ martyris accusa- B ret, iussit eius corpus auferri. Ob quam rem cùm Christiani festiuitatem deducto corpore psallentes agerent, & indignatione principis quidā Theodorus iuuenis multa passionum tormenta pertulisset, hoc quidem facto, fallax dæmon martyris gloriam auxit, suum verò mendacium clarius detexit. Fulmen nanque cœlitus missum, omne templum accendit, & ipsum Pythij Apollinis simulacrum redegit in puluerem. Erat enim ligneum, sed foris deauratum. Quod noctu Præfectus Orientis tunc nomine Iulianus Iuliani θεῖος, id est, auunculus, cognoscens, festinanter venit Daphnen, volens succurrere Deo, qui ibi colebatur: vidénsque eum redactum in cinerem, νεωκόρους, id est, æditúos verberibus affligebat, credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui licet torquerentur, tamen mentiri noluerunt, clamantes incendium non ex infernis, sed è supernis habuisse principiū. Adhęc etiam rustici vicinorum venientes locorū, dixerūt se vidisse fulmen cœlitus fuisse delapsum.

Iulianus, Iuliani Aug. auunculus.

C *De publicatione vasorum ecclesiasticorum, & quomodo Iulianus præfectus & Felix violantes ecclesiam diuinitus sint puniti.*
CAPVT XXXII.

An.do. 365. Vasa ecclesiarum confiscantur. Templū christianorum prophanatur. Iulian⁹ Præfectus Orientis. Felix. ἐλπίδιος δὲ τῶν ἰδίων τῶν βασιλέως χρημάτων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος. κόμητα δὲ πριβάτων τὸν τοιοῦτον προσαγορεύειν εἰώθασι ῥωμαῖοι.

INterea iubentur vasa ecclesiarum sacra fisci ærario deputari. Sublatisque ianuis ecclesiæ maioris, quam Cōstantinus ædificauerat, fit cunctis accessibile sanctuarium. Ingrediente siquidem Iuliano Præfecto Orientis ecclesiam, Felix Præpositus regalium thesaurorum pariter introiuit, & simul Elpidius Comes rerum priuatarū. Aiunt enim & Felicem & Elpidium prius Christianos, tunc à pietate recessisse, impio Principi parere cupientes. Iulianus itaque Præfectus impudenter contra sacrum altare minxit. Quem cum Euzoius prohibere tentaret, eum ille percussit in capite. Fertur autem dixisse, Christianorum inuentiones cœlestium cura non vacare. Porrò Felix videns vasorum ornamenta, quæ Constantinus & Cōstantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inquit, vasis Mariæ filio ministratur? Sed pro his impietatibus væsanisque præsumptionibus non pòst multum pœnas exacti sunt. Nam repente Iulianus sæuo morbo correptus visceribus putrefactis inte- D riit. Et excrementa non per meatus egestiuos emittebat, sed scelestum os, quod blasphemiis ministrauerat, organum huius excretionis est factū. Aiūt autem illius vxorem fide fuisse clarissimam, eámque dixisse: Decet te marite laudare saluatorem CHRISTVM: quoniam tibi per hāc correptionem magnitudinem propriæ virtutis ostendit. Non enim agnoueras contra quem pugnare voluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella diuinitus intulisset. His ergo verbis & passionibus imminentibus caussam languoris cognoscens, rogabat Imperatorem, vt ecclesia quibus fuerat ablata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipse terminum vitæ suscepit. Porrò Felix & ipse repente flagellum virtute diuina suscipiens sanguine toto die simul & nocte ex ore fuso, & vænis corporis vndique vacuatis, omníque virtute simul expensa, & ipse celeriter est extinctus, æternæque morti contraditus.

Hæc verba Theodoriti idcirco apposui vt intelligas quid sit Comes rerū priuatarum, & quid priuata, qua dictione etiam Græci vtuntur, vt Iulianus Aug. ad Ecebolum.

Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit conuersus. *CAP. XXXIII.* E

καὶ τὰ κτήματα τὰ τοῖς ἡμετέροις προσιθῆναι πριβάτοις. De christianorū possessionibus loquēs.

HIs ita gestis, adolescens quidam, sacerdotis filius, in Paganismo nutritus ea tempestate ad Christianorum translatus est chorum. Erat enim tunc quædam insignis reuerentiæ mulier, & diaconissæ honore fulgebat. Hæc cum huius matre habuit amicitiam, quæ sæpius cùm huius mater ad ipsam veniret, hunc infantem amplectebatur, & ad cultū Christiani nominis inuitabat. Porrò matre defuncta veniebat adolescens ad eam, & doctrina consueta fruebatur. Cúmque firmissime eius consilium percepisset, interrogauit Doctricem, quo posset argumento, & patris superstitionem declinare, & prædicationem veritatis adipisci. Quæ dixit, vt patrem fugeret, & creatorem suum atque illius potius sequeretur, atque ad aliam iret vrbem, in qua latenter Imperatoris impij manus effugeret, ipsam se eius curam habere promittens. Ad quam adolescens: Reuertar, inquit, postea, & animam meam tibi contradam. Quum verò pauci transissent dies, Iulianus venit F ad Daphnen, celebraturus publica sacrificia. Cum quo etiam huius pater. Erat enim sacerdos, & sequi solitus Imperatorem. Cum quo erat & iste puer, eiúsque frater, habentes officium, vt cibos imperatori apponerent. Solebant enim septē diebus in Daphne festa celebrari. Primo siquidē die, quum staret iste ante Imperatoris accubitum, & epulas solenniter aspersisset, repletus horrore, cum celeritate Antiochenam venit ad ciuitatem, ad illam mirandam mulierem. Quo facto ego, inquit, nequaquam tibi de promissione mētitus: tu verò vtriusq; saluti cōsulēs, promissa comple. At illa repente surgens ad Dei virum Melitium perduxit adolescentem: verùm ille in superiori habitaculo interim eum habitare præcepit. Pater interea filium requirens, & Daphnen circuibat omnem: & ad vrbem veniens, plateas cunctas perambulabat, & vicos oculis vndiquaque currentibus, & eum inuestigari desiderantibus. Cúmque peruenisset ad locum vbi habitaculum sanctus Melitius habebat, suspiciens, vidit illum de fenestra prospicientem. Et currens traxit ac deposuit, atque do-

Filius sacerdotis Ethnici, ad Christū conuersus.

An.do. 365.

Melitius.

A mum vsque perduxit. Primúmque eum multis flagellis afficiens: deinde calefaciens obolos, manibus ac pedib9 & dorso eius imposuit. Post hęc vinctũ in cubiculo clausis ianuis dereliquit, & ita ꝓfectus est ad Daphnem. Hæc ego à viro iam sene, quũ narraret, audiui. Qui etiam hæc adiecit, quod spiritu diuino gratiáque repletus, contriuerit omnia patris idola, & eorum infirmitati cœperit irrogare blasphemias. Quo facto mente percipiens quod egisset, formidauit præsentiam patris, rogaúitque dominũ Christum, vt ipsi ferret auxilium, claustráque confringeret, & ianuas aperiret: Propter te, inquit, talia domine ꝑtuli, & hæc agere nõ expaui. Cùm hæc, inquam, dixisset, ceciderunt repente claustra, apertęque sunt ianuę. At ille rursus ad magistram venit, quæ continuò eum induens schemate mulieris, & in camera residere iubens, post paulum obtulit rursus sancto Melitio. Qui eum episcopo Cyrillo Hierosolymitano contradidit, & ita venerunt noctu in Palæstinam. Verùm post Iuliani mortẽ etiam patrem iste duxit ad veritatem Christianam: quod inter alia quoque no-
B bis exposuit.

Quomodo Iulianus aquis immolaticiis vniuersa polluerit, eique restiterint Iuuentius & Maximus.
CAPVT XXXIIII.

Iulianus publicos fontes Antiochiæ & cibaria sacrificiis ꝓphanauit.

INterea Iulianus cõtra fidei pietatem impudentius armabatur, & vultu quidem se simulabat mitem: porrò laqueos instruebat, quibus deciperet innocentes. Et primũ quidem fontes vrbis, & qui erant in Daphne, sacrificiis violauit, vt vnusquisq; aquam bibẽtium eius horrore potiretur. Qúmq; etiam in publico venales cibos illo scelere cõpleuisset (aspergebãtur enĩ ex eis, & panes, & carnes, & poma simul, & olera, & cuncta quæ comeduntur) hæc videntes qui nomen salutare perceperãt, ingemiscebant quidem, atque mugiebant videntes abominationem tantam. Veruntamen comedebant, legi obedientes Apostoli: Omnia, inquit, quæ in macello venduntur comedite, nihil diiudicantes propter conscientiam. Verùm duo quidam militia clari, erãt enim Scutarij principis, in quo-
C dam conuiuio, hoc horrore vehementius sunt accensi, atque admirabilium illorum adolescentũ in Babylone coruscantium verbis vsi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos regi iniquo, qui recessit à te vltrà omnes gentes quæ sunt in terra. Hæc quidam conuiuarum nuntiauit Imperatori: qui repente illos ad se fortissimos viros adducens, requirebat quid loquuti fuissent. At illi occasionem fiduciæ de interrogatione sumentes Imperatoris, laudabilémque sui firmantes zelum, dixerũt hæc pietatis more nutriti: O Princeps laudandis legibus hactenus seruientes, quas Constantinus & eius filij posuerunt, ingemiscimus, nunc abominatione omnia videntes esse completa, & nephãdis sacrificiis cibos potúsque violari. Hæc & domi defleuimus, & te præsente nihilominus eiulamus. Hoc enim in tuo displicet nobis imperio. Hæc audiens ille mitis atque Philosophus à sui similibus nominatus, mansuetudinis quidem exhibuit vultum, & impietatis faciem protinus enudauit, præcipiens amarissimas eis plagas inferri. Quos etiã luce priuauit, magis autem (vt verius est) illius tẽporis in-

felicitate liberauit, victricésque eis coronas prouidit offerri: D
fingebat enim se in eis quasi caussam defendere Imperialis iniurię, & hęc diuulgari iussit inuidens decertatoribus veritatis in appellatione martyrij pariter & honoris. Nomina fuerũt horum Iuuẽtius & Maximus, quos Antiochena ciuitas tanquã pietatis propugnatores venerata, precioso monumento recondidit: & vsque ad diem hunc festis annalibus honorantur. Sed & plurimi nobilium & dignitate fulgentium vtentes tali fiducia, coronas æquales sunt adepti.

De his extat sermo diui Chrysostomi

Quomodo Valentinianus, qui post eum imperauit, propter aspersionem immolaticiæ aquæ ministrũ percusserit templi. *CAP. XXXV.*

An. do. 368. Valentinian9 χιλίαρχος τῶν λογχοφόρων.

VAlentinianus etiã qui paulò post sumpsit Imperiũ, tunc Millenarius erat circa Palatia constitutus dux Lanceariorũ. Is zelum quem pro pietate habuit, non celauit. Eo nanque tempore cum fulminandus ille fortunæ templum ingrederetur
saltans, & ex vtraque parte ianuarum astarent mi- E
nistri tẽpli, qui aspersione (sicut ipsi dicebant) purgarent ingredientes, Valẽtinianus pręcedens principem, aspersionis guttam sua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculatũ potius quàm purgatum. Quod respiciens Imperator, iussit eum in custodiam tũc redigi, & ad erèmum destinari. Sed ille cùm annus & pauci transissent menses, pro mercede confessionis recepit imperiũ. Non solùm enim in illa vita diligentes se Deus honorat, sed aliquando etiã in præsenti bonorum operum retributiones impendit, & præsentibus præmiis illic sperata confirmat.

De Artemio martyre, & Publia Abbatissa.
CAPVT XXXVI.

Artemius.

ARtemium verò qui temporibus Constantij dux fuit Ægypti, quia illius tẽporis idola multa cõfregerat, non solùm facultate nudum reddidit, sed etiã capitis sectione mulctauit. Hæc & hu-
iusmodi gesit ille mansuetus & ab iracundia re- F
motus, sicut ab impiis vocabatur. Adiiciam super hæc etiam miraculum fœminæ, quæ zelo diuino huius contempsit impietatem. Publia quædam fuit eo tempore nominatissima & preciosis virtutibus exornata. Hæc cùm nuptiale iugũ ad tempus paulisper suscepisset, fructum dignissimum obtulit creatori. Ioannes enim Antiochiæ presbyter multo tempore constitutus, & sæpe Apostolici præsulatus decreta refugiens, de terra illius fœminæ admirabilis germinauit. Hæc habens apud se chorũ conuersatione digna virginitatem seruãtium, semper cum eis laudabat factorem Saluatorémque Deum. Transeunte verò Imperatore, clarius in commune psallebant, cõtemptibilem & deridendum iudicantes erroneum, illáque maximè cantica personantes, quę idolorum vidẽtur traducere debilitatem: dicebántq; cũ David: Simulacra gentium argentũ & aurum, opera manuum hominũ. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Hęc audiẽs Iulianus, & vehementer accẽsus, eas cum trã-

Publia.

Ioãnes Antiochenus. F. Publiæ.

Psal. 113. b

A ſiret tacere præcepit. Quæ eius legem paruipendentes, chorum maiori ordine cõpleuerunt. Rurſusque illo transeunte pſallebant: Exurgat Deus, & diſsipentur inimici eius. Tunc ille ſæuiens, magiſtram chori præcepit adduci. Quam cùm videret ſenectute maceratam, nec corporis caniciem miſeratus eſt, nec animi ſtuduit honorare virtutes: ſed quibuſdam Spatariorum iuſsit vt eam alapis cæderent. Quæ veluti ſummum honorem cõtumelias illas excipiens, domum reuerſa eſt, eúmque ſolitis melodiis ſpiritalibus notabat. Sicut autor illius Cantici malignum ſpiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dæmones ſibimet applicans, contra donum pietatis inſaniebat.

Pſal. 67. a

δορυφόροι.

SOZOMENVS.

De Baſilio atque Gregorio. CAP. XXXVII.

An. do. 366. Apollinaris Baſilius. Gregorius.

COntriſtabat porrò eum non mediocriter Apollinaris Syrus, omni ſcientia inſigniter inB ſtructus, ſimúlque Baſilius & Gregorius, Cappadoces, illius temporis Rhetores Chriſtiani, alíique plurimi eloquentes viri. Quorum alij quidẽ æmulati ſunt veram gloriam, alij Arianæ hæreſeos habuere væſaniam. Quamobrem arbitratus hinc armari Chriſtianos, prohibuit eos Græcorũ doctrinis imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris cùm eſſet doctus & ſimul ingenioſus, pro Homeri Poëmate verſibus Heroicis Hebraicam conſcripſit antiquitatem vſque ad imperium Saul, & vigintiquatuor libris opus omne diuiſit, vnicuique libro nomen literæ ponens, ſecundum Homericam lectionem. Fecit autem & aliud opus ſecundum Menandri fabulas, Comœdiæ ſimilitudine comparatas, imitatus etiam Euripidis Tragœdias, & Lyram Pindari. Et (vt abſolutè dicam) ex diuinis ſcripturis argumenta ſumens, omnes Encyclias lectiones tempore paruo compoſuit, numero, virtute, moribus, conſcriptione, charactêre, & diſpoſitione, Græcis valde pares. Et niſi vetuſtatẽ C homines honorarent, & quę ſunt in vſu grata crederent, vt ego reor, æqua veteribus Apollinaris opuſcula decreuiſſent. Fecit etiam non ignobilem ad ipſum Imperatorem, ſiue contra Paganos Philoſophos librum cui titulum poſuit, PRO VERITATE. In quo de ſacris teſtimoniis tacens, probauit illos quidẽ fuiſſe deceptos, ſe autẽ ſapere vera de Deo. Hęc autem conſyderans Imperator, claris tunc epiſcopis ſcripſit: Legi, & reprehendi. Cui reſcripſerũt. Etſi legiſti, non tamen cognouiſti. Si enim cognouiſſes, nequaquam reprehendiſſes. Quidam dicunt hanc epiſtolam Pręſulis eccleſiæ Cappadocenæ fuiſſe Baſilij, quod incredibile non eſt. Siue autem eius, ſiue ſit alterius, iuſtũ eſt virtutis laudare doctrinam.

Apollinaris Syrus.

SOCRATES.

De his qui amore pecuniæ à fide declinauerunt.
CAPVT XXXVIII.

An. do. 366. Ecebolus Sophiſta.

PLurimi verò non recta mente Chriſtianum habentes nomen, quippe qui pecunias & honorem præſentem felicitati veræ fidei pręponerent, ad ſacrificiorum ſcelera deſcenderunt. Quorum vnus fuit ſophiſta Conſtantinopolitanus Ecebolus. Is enim mores Imperatorũ ſequens, ſub Con- D ſtantio quidem feruentiſsimum ſe finxit Chriſtianum, ſub Iuliano Paganus celeriter eſt effectus, & rurſus poſt Iulianũ volebat eſſe Chriſtianus. Proſternens etenim ſemetipſum ante ianuas eccleſiæ pronum, magna voce clamabat: Conculcate me ſal inſenſatum.

Quomodo pecunias Iulianus abſtulerit chriſtianis.
CAPVT XXXIX.

An. do. 365.

IGitur cùm Iulianus iret ad Perſas, volens in eis vlciſci, eò quòd ſub Conſtantio Romanorũ terminos inuaſiſſent, & ſciens in præliis euenire frequẽter aduerſa, & plurimis pecuniis opus eſſe, adinuenit modum vt auferret pecunias Chriſtianorum. Nolentibus ergo ſacrificare, pecuniam multam impoſuit, exigebãturq; verè Chriſtiani. Singuli nanque eorum pro ſua ſubſtantia offerebant, & Imperator ex iniuſta collectione, iniuſtè factus idoneus eſt. Vbi enim nõ erat, illuc hanc mittebat legẽ: vbi erat, vtebatur ipſe. Tũc ergo pagani chriſtianos grauiter oppreſſerunt, interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Impèrator audiẽs, Chriſtianis videlicet adeuntibus eũ, E defendere contemnebat, dicens: Veſtrũ eſt vt patientes mala ſuſtineatis, hoc enim eſt præceptum veſtri Dei.

Chriſtiani ſpoliantur à Iuliano.

SOZOMENVS.

Quomodo ab Antiochenis irriſus ſit. CAP. XL.

An. do. 365. Iulianus minuit pretia rerum venalium.

IGitur Imperator pugnaturus contra Perſas venit Antiochiam. Cúmque populus quereretur venalia quidem abundare, ſed carius vendi, volens magnitudinem ſuæ largitatis oſtendere, minora quàm debuit precia in foro rerum venalium conſtituit. Et cùm fugiſſent tabernarij negotiatoréſque diuerſi, res neceſſariæ defecerũt. Antiocheni verò grauiter hoc ferentes, contumelias irrogarunt Imperatori.

SOCRATES.

Iuliani & Antiochenorũ contentiones.

Querebantur enim aduerſus eum, facetias de illius barba proferentes: erat enim eius barba valde promiſſa. Dicebant ergo: Tondatur, vt ad funes eius proficiat barba. Et quoniam ſuperſtitionis ſuæ F cauſſa Taurum idolis frequentius immolabat, arã vel taurũ in ſolido ſuo formari præcepit. Ob quã rem proſcindẽtes eum dicebant: Iſte taurus euertet mundum. His iniuriis prouocatus ad iram, interminatus eſt ſe Antiochenam afflicturum ciuitatem. Quamobrem Tarſum Ciliciæ reuerti volẽs, iuſsit neceſſaria præparari. A quo propoſito eum Sophiſta Libanius auocauit, ſcribẽs pro Antiochenis interceſsionis librum, & rurſus ad Antiochenos de principis ira: quos tamen libros non ædidit. Verùm Imperator reſpuens ſe operibus vindicare, reciprocis iniuriis iram ſuæ indignationis amouit. Librum enim aduerſus Antiochenos fecit lepidum & ſatis vrbanũ, quem Antiochicum nominauit. Verùm contra Chriſtianos multa mala etiam in ea ciuitate commiſit.

Symbolum in numiſmatis.

Libanius Sophiſta pro Antiochenſibus.

SOZOMENVS.

A *De simulachro Christi quod deposuit Iulianus.*
CAPVT XLI.

Statuā Christi fusilē Iulianus deiecit.

ILlud quoque quod sub Iuliano accidit, non silebo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, & indicium cōtra principem iræ Dei. Cum enim cognouisset in Cæsarea Philippi, ciuitate Phœniciæ, quam Paneada vocabant, insigne Christi esse simulachrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio constituerat, eo deposito suam ibi statuam collocauit. Quæ violento igne de cœlo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum atque in terra fixum: reliqua verò pars hactenus superfuit, & fulminis indicium reseruauit. Statuam verò Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt. Postea verò Christiani colligentes in ecclesiam recondiderūt, vbi hactenus reseruatur. Hoc itaque simulachrū (sicuti refert Eusebius) omnium passionum & ægritudinū noscitur esse medicamentū. Iuxta quod quædam herba germinauit, cuius speciem nullus

Lege Eusebiū lib. 8. cap. 4.

B nostræ terræ medicus licet expertus cognouit.

De beneficio herbæ quæ nascebatur iuxta simulachrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diuersa pro nomine Christi fiebant. CAP. XLII.

MIhi sanè videtur, quod adueniente Deo nullum miraculum, nullúmque beneficium debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & vicos plerunque apud multos prouinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem: quod statim monstrabo. Est itaque ciuitas Palestinæ Nicopolis nomine, hanc cū adhuc vicus esset, Emaus sacer Euangeliorum liber appellat. Quam Romani post vastationem Hierosolymorum Iudaicámque victoriam, Nicopolim ex euentu vtique victoriæ vocauerunt. Ante hanc vrbem in triuio vbi Christus cum Cleopa post resurrectionem noscitur ambulasse, tanquam ad alium vicum iturus fons quidam est salutaris, in quo morbi hominum abluūtur, & alia pariter animalia diuersis de-

Nicopolis Emaus.

C tenta languoribus emundantur. Quod vt ita contingat, traditur ex quodā itinere visum esse Christum apud fontem cum discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta est diuersarum curatrix passionum. Fertur etiā quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quæ vocatur Perseis, multorū morbos abegerit, si fructus, aut folium, aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quod cùm apud Ægyptum Ioseph cū Christo & Maria virgine sancta fugisset Herodē, venissétque ad Hermopolim ciuitatē, mox vt ingrediebatur vrbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris aduentum, inclinata est vsque ad terram, & eum suppliciter adorauit. Hęc ego de ista arbore à multis audiēs narraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus diuinę pręsentiæ: aut certè quia ritu paganorum hæc arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem, dæmonibus vtique contremiscentibus, cum viderent rerum talium destructorem (necnon omnibus simulacris Ægyptiorum secundum Esaiæ prophetiam) fugatóque dæmonio pro testimonio CHRISTI vacuam remansisse. Igitur apud Ægyptios & Palæstinos gestorum testimonia conseruantur. D

Fons apud Nicopolim morborum depulsor.

Perseis arbor.

THEODORITVS.
Quomodo Iulianus Iudæos armauerit contra Christianos, & de templo Hierosolymorum.
CAPVT XLIII.

IGitur Iulianus etiam Iudęos contra Christianos armauit. Primùmque cōuocans requisiuit, quur cum ipsis præcipiat lex sacrificare, nequaquam immolationibus vterentur. Cúmque respondissent, vno tantummodo loco sibi offerre sacrificiū fuisse permissum, repente iussit Deo exosus destructum + reparari templum, credens infelix dominicum verbum se posse destruere: cuius per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaque verba Iudęi libenter accipientes, cunctis per diuersum terrarum orbem mandauere Iudæis. Qui vndique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: ministrauítque plurimum etiam Imperator, nō largitatis gratia, sed vt veritatem oppugnaret. Misitque pariter pręsidem impiorū executorem dignissimum præceptorum. Aiunt enim, quod ad E repurgationem faciendā argenteos hamos & cophinos, & scaphas habuerint. Cúmq; fodere iam cœpissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte verò, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiā fundamenti reliquiis, noua omnia præparabant. Cúmque gypsi & calcis multa modiorū millia cōgregassent, vis magna ventorū repente respirans, tempestates atque procellæ subito factę, quicquid congregatum fuerat, disperserunt. Adhuc autem insaniētibus eis, & nequaquā diuina longanimitate correptis, maximus primo terræmotus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis diuinis imbutus, vehementer attritus est. Quum verò neque hoc ter rerentur indicio, ignis ex fundamentis quæ suffodiebantur egrediens: plurimos fodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alio verò die in cœlo signū splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Iudęorum ve- F stes crucis signaculo sunt impletæ, nō tamē splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque Deo rebelles considerantes, & diuina flagella expauescentes, ad propria sunt reuersi, confitentes esse Deum, qui ab illorum progenitoribus ligno fuerit adfixus. Quod audiens Iulianus, quū vtique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao indurato corde non timuit.

An. do. 363. Iulianus ... tor Iudæis tēplū Hierosolymitanū reparent.
† excitari.

De bello Parthico, & quomodo Iulianus illuc profectus sit. CAPVT XLIIII.

IGitur cùm Persæ mortuum cognouissent Constantium, sumpta fiducia venerunt ad terminos Romanorum denuntiātes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulian⁹ misit in Delphos, & Delum, atque Dodonen, ad percipienda responsa, an expediret ipsi bella suscipere. Tūc vniuersi Vates & pugnandi, fiduciam dabant, & victoriā promittebant. Vnū verò responsum pro exēplo mendacij ac seductionis inserere non pigebit: est enim huiusmodi: Nunc omnes aggredimur dij, victorię

An. do. 364. Persæ aduersus Romanos.

A trophæa referentes circa fluuium Thiren. Horum ego dux ero belligerator Mars. Νῦν πάντες ὡρμήθημεν θεοί, νίκης τρόπαια κομίσαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ. τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος ἄρης. Horum itaque carminum ridiculum eos conuenit diuulgare, qui sapientem deum Musarumque principem Pythiũ vocant. Ego autem mendacium seductionis eius inueniens ingemisco. Thiren nanque fluuium Tigrim voluit appellare, quoniam Thiris eius nomini similis est. Is enim fluuius ex Armeniæ redundans montibus, & per Assyriorum arua discurrẽs, sinum descendit in Persicũ. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & victoriam mente somniabat, & post Parthicum prælium pugnam Galilæis inferre parabat: sic enim vocabat Christianos, cõtumeliam nominis se eis inferre putans, quũ magis debuisset eorum considerare virtutem. Non enim Socrates etiam si Critias fuerit appellatus: & Pythagoras, Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labem contraxerint: neque Nireus, Thersites vocatus, pulchritudinem quam habebat, amiserit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonũ se statuere simulachra. Post has igitur minas, ab vno viro in Berœa debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusque ciuitatis Curię pręsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns nanque filium in impietatem, quæ tunc vigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & coram omnibus abdicauit. Qui in vicinæ ciuitatis itinere aggressus Imperatorem, suam voluntatem & abdicationem patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit, placandum promittens patrem. Quumque venisset in Berœam, nobiles & honoratos conuocauit ad prandium: inter quos erat & huius pater, quem cum filio in suo prandere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur iustum vim facere voluntati ad aliud declinanti, & animum ad alia mutare quæ nõ vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neq; enim ego tibi vim facio vt mea sequaris, licet cogere valde possim. Ille caussam diuinæ religionis mente percipiens: De isto, inquit, ô Imperator, erroneo dicis, & deo exoso, & veritati præponente mendacium? Tum ille rursus mansuetudinis induens vultum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultũ, adolescẽti dixit: Ego tui curam habebo, quoniam patri tuo vt hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque non frustra retuli, sed volens ostendere nõ solũ illius admirabilis viri fiduciã, sed quod contẽpta Iuliani à plurimis sit potestas. In Antiochia autẽ vir quidã optimus pædagogus adolescentiũ habitabat. Eratque illic nobilis ille Sophista Libanius, impius, expectansque Iuliani victoriã, habens præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quasi nostram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod paulò post contigit, repletus gratia diuina prædixit. Respondit enim: O Sophista, creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum Iuliano concinnat. Post paucos verò dies mors illius nuntiatur erronei, & in loculo positus aduectus est, minarumque tumor euacuatus est.

Tigris.

Galilæi.

B

Præses Berœensis filiũ ob christianismũ abdicat.

C

Libanius Sophista.

Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antequam audiret prænuntiauit. CAP. XLV. D

An. do. 365. Iulianus Saba.

EO porrò tempore religiosissimus Iulianus cognomento Saba, qui angelorum incorporalium vitam corporali conuersatione videbatur imitari, cuius etiam vitã conscripsimus, prolixiores offerebat Deo preces, cùm illius impij minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est orans, mortem eius iste cognouit, licet plusquam viginti mutationes ab eo loco vsque ad illius exercitum esse viderẽtur. Aiunt enim cùm continuè ingemisceret, & clementi domino supplicaret, subitò lachrymarum eius fluuium restitisse, fuisseque alacritate repletum, & eius vultum exhilaratum. Hanc animi perturbationem eius ministri respicientes, rogauerunt vt eis causam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ vineæ deuastator pœnas exactus est vastationis suæ, iacetq; mortuus, terroribus minisque frustratus. Hæc cognoscentes exultauerũt omnes, Deóque hymnos gratificos obtulerunt. Postea verò à nuntiis est cõpertum, eundem fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senex cognouerat atque prædixerat. E

πλειόνων ἢ εἴκοσι σταθμῶν.

De inconsulto Iuliani ducatu.
CAPVT XLVI.

ILlum itaque semper inconsultè egisse, mortis demonstrauit euentus. Transiẽs enim cum exercitu fluuium qui Persarum Romanorumque regna diuidit, repentè naues incendit, non suadens rebus aut verbis, sed cogens milites præliari. Porrò duces alacritate repleti, animabant milites, & eos spe varia confortabant, quam Imperator absciderat, cùm eorum reuersionem incensis nauibus abnegasset. Super hæc autem cùm debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis finibus præcepit afferri, neque de inimicorum abundantia iussit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem viam, pergebat per solitudinis loca, vbi & cibo & potu milites defraudati, & duces itineris non habentes, sed errantes in deserta prouincia, sapientissimi principis cognouere imprudentiam. F

SOCRATES.

Multos itaque vicos castraque detinens, iam etiam ciuitates capiebat. Cumque venisset Ctesiphõtem, intantum obsedit regem, vt crebris Legationibus vteretur, offerens dare suæ patriæ partem, si solutus bello discedere posset. Quod ille noluit, neque supplicantium est misertus: neque mente percepit, quod vincere quidem bonũ est, superuincere nimis inuidiosum: credens pręcipuè magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat, & arbitratus Alexãdri Macedonis se gloriam percepturum, aut etiam maiorem. Putabat enim secundum Pythagoræam Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potius in alio corpore alter Alexander. Ob hanc itaque causam Persarũ regis noluit preces admittere.

Iulianus obsidet regem Persarum apud Ctesiphontem.

Maximus philosophus. Iulianus putabat se alterum Alexandrum.

SOZOMENVS.

A Quum igitur in deserti loca primò captiuorum habuisset ducatum, postea quidam senex sub schemate proditoris se ei compendiosum iter ostendere compromisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad maiorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, confitentem hoc se fecisse pro patriæ liberatione, & libenter tormenta omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum, cõmotus occurrit, séque ad congresionem prælij parauit.

SOCRATES.

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen Persis instantibus resistebant, ita vt frequenter verterentur hostes in fugam. Porrò Iulianus erat præsens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem, spe felicitatis suæ audacior factus.

THEODORITVS.

B

De peremptione Iuliani. CAPVT XLVII.

Contra quem iaculum repentè delatum, discurrens per brachium, in eius latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit finem vitæ. Quis verò iustissimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alij quendam inuisibilium hoc intulisse ferunt: alij verò vnum pastorum Ismahelitarum, alij militem fame & itinere fatigatũ. Sed siue homo siue angelus fuerit, palàm est quòd diuinæ iussioni ministrauit. Aiunt autem quòd cùm fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo cõpleuerit, & in aërem proiecerit, dicens: Galilęe vicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia victoriam.

SOCRATES.

Callistus. Callistus autem qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico versu eius conscripsit historiam, ait eum à dæmone vulneratũ, fuisse defunctum. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quem ædiderat cum Salustio, sexto die Iunij mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperij sui, septimo verò ex quo Cæsar à Cõstantio fuerat ordinatus, vitæ anno. XXXI. D *Iuliani Aug. mors. An. do. 366.*

Quæ magiæ post mortem eius inuentæ sint. CAPVT XLVIII.

Carræ. Post cuius mortem eius Magiæ compertæ sunt. Carrę nanque ciuitas est, hactenus impietatis eius reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniã per Edessam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in templum quod à Paganis colitur, est ingressus. Vbi cùm quædam cum suis consortibus sacrilegia celebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites obseruare præcepit, vt intra hoc nullus accederet donec ipse rediret. Cumque mortuus fuisset, & impio pium successisset imperium, ingredientes in templum inuenerunt mira principis simulacra, eiusque sapientiam & famosissimam pietatem. *Magicaque dam portenta Carris reperta.* Viderunt enim mulierem à capillis appensam, extensas habentem manus, cuius vterum aperuerat, vt Persarum victoriam in iecore eius inspiceret. E Hoc ergo scelus in Carris inuentum est. Verùm in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse repertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua vrbe cùm eius nuntiatus fuisset interitus, publicam cuncti habuêre festiuitatem, & non solum in ecclesiis & sepulturis martyrum saltabant, sed etiam in Theatris Crucis victoriam prędicabant, illius Magię insultantes. *Antiochensium publicũ gaudium de morte Iuliani.* Ego autem etiam clamorem fauoris eorum hic ponere necessarium iudicaui, vt etiam apud posteros hæc memoria reseruetur. Communiter enim calmabant omnes: Maxime fatue, vbi sunt tua vaticinia? Vicit Deus, & Christus eius. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pio Imperio impietatis potentia copuletur.

A # HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, D

LIBER SEPTIMVS.

SOCRATES.

De Ioniani Imperatoris auspiciis, & quemadmodum à Persidis finibus sit egressus.

CAPVT PRIMVM.

Iouianus August. An.do.366. Tribunus militum. Cingulum militare.

MILITES igitur in maxima sollicitudine cõuenĩetes, omissa omni dilatione, altero die Iouiano ĩsulas Imperatoris imponunt. Erat enim B vir fortis & nobilis, & illo tẽpore χιλίαρχος, id est, Millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege proposuit, vt aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quàm Imperatoris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cùm violenter à militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens, non se velle Paganis hominibus imperare, cùm ipse Christianus existeret. Cumque vox omniũ communiter proclamasset, dicentium, se quoq; Christianos, suscepit imperiũ.

THEODORITVS.

Cogitabat itaque Iouianus de communi salute, & quomodo posset de medio hostium illæsum exercitum liberare. Nec indiguit magno consilio, sed seminibus pietatis vtilissimum vindemiauit fructum. Repentè nanque suam prouidentiã Deus ostendit, & fluctuationem eius ad portum tran- C quillitatis adduxit. Dum enim huius angustiã Persarum rex agnouisset, missa Legatione petiuit pacem, deinde cibaria militibus destinauit, & forum venalium eis præparari in deserto præcepit. Celebratisque fœderibus, exercitũ reduxit incolumẽ.

SOCRATES.

Fœdus Romanorũ cum Persis.

Quæ pacta, quantum ad gloriam quidem pertinebat Romanorũ, turpia erant, sed tempori cõgruebant. Amissa nanque Syria, & tradita Persis Nisibi Mesopotamiæ ciuitate discessit. Hæc itaque nunciata Christianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porrò milites incautum Iuliani feruorem valde culpabant, causamque damni finium Romanorũ ei potius imputabant, quòd à Persarum veluti proditore seductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent incendisset, & famem militibus accersisset.

Quid Sophista Libanius cõtra Christianos scripserit, & quomodo Socrates historiographus eius dicta confutarit.

CAPVT II.

Libanij opus de morte Iuliani.

TVm itaque Sophista Libanius Lamentationis librum in Iulianum conscripsit, quem Iulianũ denominauit, fascinatum sanè laudibus illius: in quo etiam meminit librorum quos contra Christianos ædiderat Iulianus. Et si quidem laudes Imperatoris Sophista dixisset, ego quiescerem, vestigia historiæ sequens. Sed quia tanquam callidus Rhetor mentione Iuliani librorum Christianam videtur lacerare religionem, propterea cõtra eum positis primùm verbis ipsius, pauca dicenda sunt. E Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator extendens, incumbendo libris, Palæstinensem hominẽ Deum, Deique filium referentibus, præliabatur enixius, & redarguendo præualuit, vt risum & quãdam inanitatem ostenderet eorum quæ coluntur à talibus. In quibus laboribus sene Tyrio sapientior est inuentus. Propitius autem sit iste Tyrius, & placidè verba mea suscipiat, tanquam à filio victus est. Hæc quidẽ Sophistę Libanij sunt. Verùm ego Sophistam eum optimum fuisse noui: quanquam si non eius religionis fuisset cuius Imperator erat, omnia quæ de Iuliano Christiani dicunt, etiam iste tunc diceret, & forsitan tanquam Rhetor augeret. Nam & viuo Constantio laudes, & eo defuncto iniurias plenas criminibus eius effudit. Et si senex Porphyrius fuisset Imperator, libros eius Iuliani pręposuisset operibus. Sed & Iulianus, si Sophista fuisset, dixisset forsitan etiã ipsum malum, sicut Ecebolum. Quia ergo ille tanquam eius sectæ, & tanquam Sophista & amicus Imperatoris, quæ ei sunt visa dixit, ei nos vt possumus obuiemus. Primùm itaque dixit, quòd libris incumberet, hyemis noctes extendens. Incumbere nanque significat, quòd intentionem habuerit, vt vituperationem conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nam olim hos libros sciebat, sed tũc incumbebat, & maximo prælio contendebat. Vnde palàm est quòd non (sicuti Libanius putat) redarguendo præualuerit, sed infirmitate suæ veritatis æstuabat, & quæ benè illic cauteque sunt posita, tanquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur aduersus eum cõtra quem litigat. Et qui infensus alicui est, omnia sicuti hostis non solum agit, sed etiam loqui contendit. Quòd verò Iulianus atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fuerint, suis ipsorum sermonibus arguuntur. Nam Porphyrius summi philosophorum Socratis vitam † lacerauit in historia Philosophica, quam ipse conscripsit: & talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupati. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, iustitia aliisque virtutibus ha-

Libanius viuum Cõstantiũ laudauit, vituperauit mortuum

Porphyrius

† dilacerauit

Χενοφῶν, ἀπὶ ἑκ μιλιῆχ ἰχωνομαζόμενος.

F

primus scripsit vitas philosophorũ

† animi sui affectionẽ.

A bebatur. Quem Plato mirabilis eorum philosophus, & Xenophon, alter philosophorum Thiasus θίασος, non solum tanquam Deo amabilem honorant, sed etiam vltra hominem sapuisse pronunciant. Porrò Iulianus ęmulatus patrem, + passionem propriam in Cęsaribus denudauit, & omnium ante se regnantiũ vitas carpens, ne philosopho quidem Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo pluribus vti sermonibus. Ego nanque ex vtrorunque verbis mores eorum coniiciens, hæc dixi. Quid autem de Iuliano Gregorius Nazanzenus retulerit audiamus. Ait enim in secundo libro contra Paganos hæc verba post alia: Hæc equidem de Iuliano aliis ipsa experimenta tradiderunt, & assumpta potestas imperij: mihi autem eius mores comperti sunt, cùm hũc virum Athenis clarius agnouissem. Venerat enim illuc, cùm frater eius Imperatori videretur inimicus. Fuitque aduentus eius ratio duplex: vna quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse vt viseret Hellada atque doceretur: altera verò secretior &

Gregorius Nazanzenus de Iuliano.

B non nota plurimis, vt immolatores dæmonum & viros fallaces inquireret, quia nondum habebat impietatis suæ licentiam. Tunc igitur non frustra consideraui virũ. Non enim fortuitò ista conspexi, sed faciebat me cautum incõstantia morum eius, & excessus vberior. Vates siquidem egregius est, qui bene considerat. Nullum enim signum in eo mihi vtile videbatur. Ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currentes, huc illucque directi, & furiosè respicientes. Pedes impatientes, nares spirantes iniurias atque contemptus, schemata risibilia, & hoc ipsum semper habentia. Risus incontinens, & quasi subbulliens. Consensus & negatio simul, ratio nulla ratione consistens, interrogatio inordinata, atque responsio nulla congruentia sibi conueniens. Sed quid per vniuersa discurro? Hunc ante opera vidi, & operibus ipsis agnoui. Et siquidem essent mihi pręsentes, qui tunc aderant, testarentur quòd cùm hæc vidissem, repentè dixi: O quale malum nutrit Respublica Romanorum? Et cùm hæc prædixissem, optaui me inueniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quàm vt

Depingit Iulianum Nazanzenus.

C tantis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cùm multa diluuia, multa incendia, multæ pestes, & hiatus terræ prouenerint, licet homines inhumani & feroces, compositique dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno sua superbia fine conclusus est. Hæc Gregorius de Iuliano narrauit. Quia verò cõtra Christianos multa proferentes, nisi sunt vim facere veritati, quędam ex sacris literis peruertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suã sumentes intentionem, multi eis obuiantes ista patefecerunt, destruentes & redarguentes eorum vana sophismata, & ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tempora Iuliani. Is enim quæ videbantur turbare legẽtes sacratissimas lectiones, obiiciens sibiipsi & interpretatus ea, detractorum sophisticas adinuentiones exclusit. Quæ si sæpius legissent Iulianus atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud fortè sua verba mutassent, & non ad blasphemiæ sophismata verterẽtur. Quod verò lacerare studuerit Imperator, apud idiotas & simplices verba faciens, & non apud eos, qui scripturarum diuinarũ obtinent veritatem, ex his pa-

Origenes.

làm est: sumens enim ea verba, quæ dispensationis D causa humanius posita sunt, cùm multa huiusmodi collegisset exempla, hæc nouissimè dicit: Horũ igitur singula si non aliquam habent ineffabilem contemplationem, maxima de Deo blasphemia sunt plena. Hæc ergo Iulianus in tertio cõtra Christianos libro dixit. In libro autẽ suo quem de Cynismo scripsit, docens quomodo sacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harum veritatem abscõdi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita Deorum substantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hęc Imperatorem suspitionem habuisse de diuinis scripturis, quòd essent verba mystica ineffabilem quendam modum contemplationis habentia. Sed indignatur quòd non omnes eandem sententiam habuerint, & incessit hos qui inter Christianos diuina simpliciter suscipere videntur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras literas intumescere, neque odio habere, aut auersari quæ magis bene intellexerant: quod non omnes tunc ita sentirent, sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio E factus est. Ille nanque in Cæsarea Palæstinæ à quibusdam Christianis cæsus, iram non ferens, Christianismum deseruit per furorem: & odio inimicorum scribendo blasphemias Christianismo priuatus est: sicut eum Eusebius Pamphili redarguit, & eius verba destruxit. Imperator autem apud idiotas superbus inter Christianos extitit, ea passione in blasphemias Porphyrij declinauit. Ambo siquidem sponte deliquerunt, & scienter peccando dignissima pœna mulctati sunt. Cùm igitur sophista Libanius velut irridens dixisset, hominem ex Palæstina Deum & Dei filium faciunt, oblitus suorũ videtur esse verborum: ad finem nanque eius libri Iulianum deificauit sic inter alia dicens: Primum nanque nuncium eius mortis penè peremerant, quòd putaretur de Deo mentitus. Deinde paululum descendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonumque discipule, & dæmonum obseruator. Qui licet hoc aliter intelligeret, veruntamen hæc eadem de Iuliano dixit, quæ Christiani approbantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oporte- F bat eum hoc nomen effugere: nec eum deditum dæmonibus indicare: sicut sermonem alium declinauit, quẽ cùm reprehenderetur, de suis libris abscidit. Quomodo enim homo Christi deificetur, & quemadmodum in aperto homo fuerit, inuisibiliter autem Deus, & quemadmodum vtraq; sint vera, Christianorum ratio sacra nouit: Pagani verò antequàm credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo diuinus: Nisi credideritis, non intelligetis. Quapropter non erubescunt multos homines deificando: & vtinam bonis moribus institutos, aut iustos, aut castos, & non potius lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysos, & Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Iulianum iurare non pudet. Quorum masculos fœminasque Cupidines si enumerare voluero longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volentibus Aristotelis Pallium, & Corona Dionysij, & liber Rhegini multę memorię, turbaque Poëtarum, qui de talibus scribentes, verè ridiculum & inanitatem Theologiæ ostendêre Paganorũ. Quod verò proprium Paganorum sit, homines summa facilitate

Liber Iuliani August. πρὸς τὸν κύνα ἡράκλειτον, πῶς κυνιστέον. Iuliani verba ex tertio libro contra Christian. Iulianus reprehenditur.

Quid Porphyrium mouerit, vt aduersus Christianos scriberet.

Esa. 6. a

Aristotelis pallium. Corona Dionysij.

Attin Rhodij in Deos retulerunt.

A deificare, monstremus. Rhodiis quadam calamitate detentis, responsum est datum, vt Phrygium Attin sacerdotem vesanæ Phrygum celebritatis placarent. Tale nanque responsum est: Attin placate Deum magnum, purum Adonem, bonæ vitę, diuitiarum datorem, comatumque Dionysum. Hoc itaque responso Attin qui amore vesano semetipsum occidit, eundem Adonem Dionysumque nominauit. Cumque Alexander Macedonũ rex transisset in Asiam, Amphictyones Alexandro fauentes, carmina ista finxerunt, Iouem deorum Consulem, & Mineruam tritogenitã honorate, qui corpore mortali supernum abscondis regem, quem Iupiter Heroum seminauit gentibus adiutorem, bonæ legis lætitiæ Alexandrũ statuere regẽ. Hæc in Pythia pronunciauit dæmon: qui cùm potentibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus cùm etiam Cleomedem athletam deificauerint, ita dicentes: Vltimus Heroum Cleomedes Astypalæus, quem sacrificiis honorate, quia mortalis iam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus & OEnomaus philosophus Pythium reprehenderunt Apollinem. Cyziceni verò

Amphictiones de Alexandro.

Cleomedes athleta.

Adrianus Antinous Amasius Adriani.

B tertiumdecimum deum Adrianum appellauerunt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antinoum deificauit. Et hæc ridiculam inanitatem non dicit esse Libanius? Hæc ergo à nobis propter eius detractionem, per digressionem dicta sufficiant.

THEODORITVS.

De rectitudine fidei Iouiani, & quid Athanasius Alexandrinus scripserit. CAP. III.

Iouianus Aug. episcopos exules restituit.

Iouianus Aug. ab Athanasio cupit orthodoxam religionem edoceri.

IOuianus ergo Imperator, mox vt imperij sui terras ingressus est, primùm scripsit legem, vt episcopi de exilio redirent, & ecclesias eis reddendas esse professus est, qui expositam in Nicæa fidẽ inuiolabiliter seruassent. Scripsit etiã Athanasio, qui pcipuus erat horũ dogmatũ propugnator, petens vt ei rescriberet perfectam diuinorũ dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores episcopos congregans rescripsit, rogans vt fidem Nicææ ex-

C positam custodiret, tanquam Apostolicis dogmatibus congruentẽ. Cuius epistolæ verba sunt hæc:

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISsimo victori Augusto Iouiano Athanasius, & reliqui episcopi, conuenientes ex persona omnium episcoporum Ægyptiorum, Thebaidos, & Libyæ.

DECET Deo amabilem principem discendi habere voluntatẽ, desideriumque cœlestium. Sic enim verè & cor habes in manu Dei, & imperium cum pace multis annorum currriculis gubernabis. Volente igitur à nobis tua discere pietate catholicæ ecclesiæ fidem, gratias ob hoc domino referentes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hãc enim repudiantes quidam, nobis quidem frequenter insidiati sunt, eò quòd Arianæ non consentiremus insaniæ. Autores verò facti sunt hæresis & schismatum vniuersalis ecclesiæ. Vera ergo & pia in dominum nostrum Iesum Christũ fides est omnibus manifesta, & ex diuinis literis agnita atque lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, & requiescentes in domino nunc con-

D sistũt. Manserat itaque semper fides illæsa, nisi calliditas quorundam hæreticorum eam violare præsumeret. Arius enim quidam, eiusque sectatores erumpere & impietatem aduersus eam introducere tentauerunt, dicentes, ex non extantibus: & creaturam, atque factutam, conuertibilemque esse filium Dei. Plurimosque per talia seduxerunt, ita vt etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemia huiusmodi traherentur. Verùm sancti patres nostri olim conuenientes (sicuti prædiximus) in Niceno concilio, Arianam quidem sectam anathematizauerunt, catholicæ verò ecclesię fidem (scriptura teste) professi sunt. Eaque prædicatione hæresis extincta est, quæ vbique videbatur accensa. Hęc itaque fides per omnes ecclesias legebatur & prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæresim quidam renouare volẽtes, ipsam fidem à patribus in Nicæa prolatam anathematizare præsumpserunt: aliqui verò fingunt se eã profiteri, sed ipsam veritatem negare noscuntur, aliter interpretantes Consubstantialitatem, & sancto spiritui blasphe-

E mantes, cùm dicunt eum creaturam esse, atque facturam per filium celebratam: necessario considerantes lęsionem ex huiusmodi causa contra populum generatam offerre tuæ pietati confessionem concilij Nicæni curauimus, vt pia religio tua cognoscat, cum quanta scrupulositate conscripta sit: & quantum errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognosce Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidẽ prædicatur à seculo, & hanc professi sunt patres in Nicæa cõuenientes. In hac quoque fide concordant omnes ecclesiæ in Hispania, & Britãnia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis constitutæ: in Cappadocia, Mysia, & Macedonia & vniuersa simul Hellade, sed etiam in vniuersa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappadocia, partibusque vicinis, & Orientales ecclesiæ pręter paucos Arij sectatores. Omnium nãque prædictorũ sententiam experimento cognouimus, literas habemus, eosque nouimus Deo amabilis Imperator, quia cùm pauci quidam huic fidei

F contradicant, pręiudicium facere non poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt verò hæc pietas tua cognoscat, licet sciat, tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab episcopis trecentis decem & octo, subiungere. Est autem hæc Nicæni concilij fides:

Professio fidei in cõcilio Nicæno.

CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium, inuisibiliúmque factorem. Et in vnum dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, natum ex patre, vnigenitũ: hoc est, de substantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: natum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descẽdit de cœlis, incarnatus, humanatus, passus est, & die tertia resurrexit. Ascendit in cœlos, venturus iudicare viuos & mortuos, Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, Erat, quando nõ erat: & antequam nasceretur non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex altera substantia vel

A subsistentia dicentes esse, aut creatum, aut conuertibilem, aut mutabilem filium dei, hos anathematizat sancta catholica & Apostolica ecclesia. In hac fide deo amabilis Imperator nos consistere necessarium est, tanquam sacra & Apostolica: nullaque mouere eam seductione verborum atque contentione: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus filium dicentes. Et, quia erat, quando nõ erat, & creatus, & factus, & conuertibilis est: Propterea (sicuti prædiximus) & Nicæna synodus hęresim anathematizauit huiusmodi, fidẽ verò professa est veritatis. Non enim simpliciter similem dixerunt filium patri, ne simpliciter similis deo, deus verus esse crederetur, sed etiam consubstantialem scripserunt, quod proprium est geniti verique filij, ex vero & naturali patre nascentis. Sed neque Spiritum sanctum alienauerunt à patre & filio, sed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in vna sanctæ Trinitatis fide, eo quòd vna sit in sancta Trinitate diuinitas.

Frumentorũ reditus restituit ecclesiis Iouianus.

Has literas Imperator legens, confirmauit quã habuerat de sacris scientiam & affectum: aliamq; B conscripsit legem, vt frumentorum consuetudo redderetur ecclesiis, quam Maximus distribuerat Cõstantinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non sinebat totam tunc summam quam Constantinus constituerat, erogari, tertiam partem Iouianus ad præsens impendi promisit, ita vt cessante fame, frumenta integra præberentur.

SOCRATES.

Quomodo Iouiani tẽporibus orthodoxi floruerint, & hæretici sint oppreßi. CAP. IIII.

An. do. 366. Exules episcopos reuocat. Pudet sacerdotes Gentiles proprij cultus Macedoniani apud Iouinianum Aug.

EVocauit igitur Imperator à Constantio in exilium missos episcopos, qui non occurrerant Iuliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes vbique fugiebant: indutique palliis, ipsa pallia reponebant, & ad schema commune reuertebantur. Quieuit etiam pollutio sanguinis, quam publice insatiabiliter sub Iuliano celebrauerant. Porrò Christiani non quiescebant: Præsules enim religionum adibant crebro Principem, C credentes eius obtinere se voluntatem aduersus proprios inimicos. Et primum quidẽ Macedoniani libellum Principi porrexerunt, postulantes vt expellerentur ecclesiis, qui dissimilem filium prędicarent, & ipsi introducerentur in eas. Erant qui libellũ obtulerant, Basilius Ancyræ, Syluanus Tarsi, Sophronius Põpeiopoleos, Pasinicus Zilenus, Leontius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellũ Imperator accipiens, eos sine responso dimisit, hoc tãtummodo dicens: Ego contentiones odi, eos autẽ qui ad concordiam festinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionẽ se parabant, quieuerunt. Hoc ergo pro voto Imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorum Acacij reuelata est, & (sicuti solebant) ad vota se principis contulerunt. Conuenientes enim in Antiochia Syriæ, habuerunt verba cum Melitio, qui paulò ante diuisus ab eis, Consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaque fecerunt, quoniam eum honorari conspiciebant, Principe tunc ibi agente. Communi ergo concilio libellum componentes, Consubstantialitatem professi sunt, & Nicænam roborantes fidem obtulerunt Imperatori. Cuius libelli verba sunt hæc: D

Acaciani conueniunt apud Antiochiam.

An. do. 366. Acacianorum epistola ex synodo Antiochena ad Iouinum Aug.

PIISSIMO ET DEO AMABILI DOMINO nostro, Iouiano, Victori, Augusto, synodus præsentium Episcoporum ex diuersis prouinciis in Antiochena vrbe conuenientium.

Quod ecclesiasticam pacem atque concordiam tua primum studuerit pietas celebrare, bene nouimus etiam nos deo amabilis Imperator. Quod verò verticem huiusmodi veræ vnitatis & orthodoxæ fidei bene sumpseris, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his qui adulterãt veritatis dogma adnumeremur tuę pietati suggerimus, quoniam sancti concilij in Nicæa olim & ab initio celebrati fidem & suscepimus & tenemus. Quando etiã Consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem E à patribus excepisse, quippe significantibus quod ex substantia patris natus sit filius: & quia similis per substantiam patri est. Non enim velut aliqua pasio circa ineffabilem natiuitatem creditur. Neque secundum aliquem Paganorum vsum percipitur à Patribus substantiæ nomen dictum, sed ad destructionem Arianorum, qui præsumpserunt ex non extantibus de Christo aliquid impie prędicare. Quod etiam isti, qui nunc inæqualitatem asserunt, asperius & audacius ad vastandam ecclesiæ concordiam imprudentes ausi sunt perpetrare. Quamobrem huic nostræ relationi subiunximus exemplar fidei Nicæni concilij, quam etiam decenter amplectimur. Est enim huiusmodi: Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, & reliqua. Et subscriptio: Melitius episcopus Antiochiæ obtuli in suprascriptis consentiens, Eusebius Samosatenus, Euagrius Siculus, Vranius Apamiæ, Zoil⁹ Larissenus, Acaci⁹ Cęsarię, Antipater Rhosi, Abramius Yrimenus, Aristonicus Seleucobeli, + Barbabentus Pergami, Vranius Meletenæ, Magn⁹ Calcidis, Eutychius Eleutheropoleos, Isacius Armeniæ maioris, Titus Bostrensis, Petrus Sippanius, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrensis, Piso Adanenus per Lamirionem presbyterũ, Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyræ per Orphitum & Ateti ũ presbyteros, Iræneus Gazę, Piso Augustæ, Patricius Palti per Lamirionem presbyterũ, Anatolius Berocæ, Theothimus Aramenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione Synodalium Sabini conscriptum inuenimus. Verùm Imperator propositum hoc habebat, vt blandimentis & suasione verborum discordantium cõtentiones abscinderet, dicens, Nulli quidẽ se quomodocunque credentium fore molestum: eos tamen diligere, & valde honorare, qui principium ecclesiasticæ vnitati præberent. Quod verò hoc egerit, etiam Themistius Philosophus ait in laude quam in eius protulit Consulatu. vbi miratur Imperatorem, quod permiserit vnumquenque colere sicut vellet, atque deuicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait eos non deũ, sed purpuram magis colere. F

† Barlamenus

Sabini synodalia.

Themistij philosophi oratio panegyrica.

SOZOMENVS.

Igitur

A Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti Prętorianam legem dedit, vt capitali sententia plecterentur, qui vel sacram virginē nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aspectu aspiceret, ne dicā abripere fortè tentaret. Quam legem ideo posuit, eò quòd Iuliani temporibus quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerant.

De non ducendis sacris virginibus, Ioniani lex.

Quod Athanasius venerit ad Iouianum, & ab eo decenter sit honoratus. CAP. V.

INter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis episcopus, cum paucis suorum cōmunicato consilio necessarium iudicauit, vt Christianum videret Imperatorem. Veniensque Antiochiā, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, vt quæ necessaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: disponensque, vt decebat, causas ecclesiæ de reditu cogitabat. Verum Euzoius Arianæ sectæ Antiochenæ ciuitatis episcopus, studebat vt Probatianus quidam Eunuchus, in Alexandrina vrbe ordinaretur episcopus. B Cumq; hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio presbyter ordinatus, adiit Imperatorem, & maledicēs Athanasio, quasi temporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub prędecentibus sustinuisset Imperatoribus, essetq; circa sacra per eum causa discordię, supplicabat vt alius in Alexādrina ciuitate ordinaretur episcopus. Verum Imperator sciens, quantæ Athanasio inimicorum insidiæ factæ fuissent, detractiones huiusmodi non respexit, sed Lucium quidem cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum verò eiusque sequaces Eunuchos, autores huiusmodi scelerum atque turbarum castigandos esse præcepit. Porrò Athanasium amicum sibi maximum factum destinauit in Ægyptum, vt sicut ei videretur causas ecclesiarum populosque disponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima virtute conuersationis sapientiæque laudauerit. Aiunt quidem antequam sub Constantio Imperatore Ariani tenerent eccle C sias, somnium vidisse Antonium monachum quasi † burdones altare sacrū calcibus euertissent, experrectumque dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ecclesiam calcari. Quæ non fuisse mēdacia posterior monstrauit euentus.

Athanasi⁹ Iouianum adit.

Euzoius Antiochen⁹. Lucius Alexandrinus accusat Athanasiū

Probatian⁹ Eunuchi.

† Mulos Antonij monachi somnium.

SOCRATES.

De consulatu & fine Iouiani. CAP. VI.

TVnc igitur Imperator impetū retinens hæreticorū discessit ab Antiochia, & venit ad Tarsum Cilicię, ibique corpus Iuliani sepeliuit. Et cùm cuncta solēnia funeri eius exibuisset, Cos. est designatus. Cumque Constantinopolim festinaret, venit ad prædiū nomine Dadastana inter Galatiam & Bithyniam vbi philosophus Themistius cum aliis Senatoribus occurrēs, Consularem recitauit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talē virū ab hominibus abtulisset. In prædicto nanq; prędio hyemis tēpore in † phraxis languore cōstrictus est mortuus. Cōsulatu suo & Varroniani filij, septimodecimo die Februarij mēsis, q regnauit mēsibus septē, vixit annis trigintatribus.

Iouianus Iulianū Tarsi sepelit. Dadastana Themistius philosophus Iouianus moritur. An. do. 366.

† Oppilationis. Varronianus.

SOZOMENVS. D

De ortu principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem. CAPVT VII.

CVmque in Nicæā Bithyniæ venisset exercitus, Valētinianum ordinauit imperatorē, virū optimum, & apice Principali dignissimum.

An. do. 367. Valentinianus.

SOCRATES.

Valentinianus igitur ordinatur vicesimoquinto die eiusdem Februarij mensis, Pānonius genere; de Cibala ciuitate: cui tunc erat militium cura commissa quoniam probatissimè militarē nouerat disciplinā. Fuit etiam vir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.

THEODORITVS.

E Is enim nō modo fortitudine, sed etiam prudētia, temperantia atque iustitia & corporis magnitudine prefulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt quum exercitus tentasset ei aliū sociare consortem, ille responderit, quod cātatur ab omnibus: Vestrū, inquit, fuit ô milites Imperatore non existente mihi dare regimen Imperij. Verum vbi hoc ego suscepi, meum iam & nō vestrum est de rebus cogitare cōmunibus. Cuius verba admirati milites, eius sequuti sunt volūtatē. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod certe nō debuit, socium fecit Imperij.

Valentinianus ad milites.

SOCRATES.

Post triginta dies auspicij sui.

THEODORITVS.

Cui Asiæ sceptra contradens pariter & Aegypti, Europā sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiā, omnem ilico docuit ęquitatem, à prędicationibus pietatis incipiens.

F *De Ambrosij Mediolanensis episcopatu atque libertate loquendi.* CAPVT VIII.

AVxentio nanque defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat, multisque fuerat conciliis abdicatus, euocans Episcopos Imperator, huiusmodi apud eos verba loquutus est: Nostis aperte, eruditi vtique diuinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quod non deceat eū verbo solum, sed etiam vita gubernare subiectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemque doctrinæ conuersationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali cōstituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperium syncere nostra capita submittamus, & eius monita dum tāquam homines deliquerimus necessario, veluti curantis medicamenta suspiciamus. Hæc quum dixisset Imperator, petiit synodus vt magis ipse decerneret, sapiēs & pius existens. At ille: supra nos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & illo splēdore fulgētes, melius poteritis eligere. Tūc sacerdotes egressi, de episcopali sede tractabāt. Verū ciuitatis habitatores (vt fieri assolet) tu-

Auxentius episcopus moritur. Obtestatio Valētiniani Aug ad episcopos, de præficiendo Mediolanēsibus episcopo.

A multus faciebāt, alij hūc, alij illū ordinare petētes. Qui enim erāt de Ariani Auxentij secta similē sibi fieri concertabant. Rursum orthodoxi, sui dogmatis nitebantur habere episcopum. Hanc seditionē Ambrosius, cui tunc Praesidialis fuerat cura commissa, vbi cognouisset, metuens ne quid turbę cōsurgeret, ad ecclesiam festinus accessit. At illi cessante seditione communem dederunt vocem, petētes vt pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondū fuerat baptizatus. Hoc Imperator cognoscens, repente iussit & baptizari, & tanquam dignum virum ordinari pontificem. Nouerat enim eius rectiorem omni libra sententiam, & omni regula certiora suffragia. Arbitratus etiam diuinū in eo esse decretum, quum in eius electione etiam pars contraria consonaret: Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiā quoque simul suscepit Episcopatus. Quo facto hunc hymnū optimus Imperator Saluatori & domino obtulisse fertur (his enim quae gerebantur intererat) Gratias, inquit, ago tibi Domine omnipotens & saluator noster, quoniam huic viro ego quidem commisi corpora tu autem animas, & meam electionem ostendisti
B tuae iustitiae conuenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur, quod male à Iudicibus agerentur, tunc Imperator ait: Hanc, inquit, † παῤῥησίαν tuā pridem noui, & aperte probans non solum non restiti, sed etiam in electione ordinationis tuae socius fui. Festina itaque sanare, sicut diuina lege praecipitur, animarum delicta nostrarum. Haec igitur Imperator Mediolani & dixit & fecit. Cognoscens autem quosdam in Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem praecepit synodum celebrari, & quae de illis decreta atque firmata sunt, dubitantibus destinauit. Porrò qui illic conuenerant, decreuerunt fidem expositam in Nicaena vrbe seruandam. Scripsit autem & ipse, socium adhibens in suis literis fratrem, vt in his quae placuerant, duraretur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessarium est, quae aperte & eius pietatem praedicat, & Valentis tunc synceritatem sine dubitatione demonstrat.

An. do. 377. Ambrosius Praeses tumultum compescit. Ambrosius nondum baptizatus eligitur in episcopum. Baptizatur. Fit episcop'.

Audaciam & libertatē loquendi.

An. do. 377. Synodus in Illyrico celebratur iussu Valentiniani Aug.

C

Edictum Valentiniani & Valentis de Consubstantiali Trinitate. CAP. IX.

IMP. MAXIMI, PII, VICTORES, Augusti, Valentinianus, Valens, & Gratianus, episcopis dioeceseos Asiae, Phrygię, Carophrygię, Pacatianae, in Domino S.

TAnto concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quaestione de salutari Verbo, ostenderunt beatissimi Pontifices Trinitatem consubstantialem Patris & filij & Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, iuxta ministeria religionis magni regis exercent. Hanc ergo praedicare decreuit nostra quoque potentia: ita tamen vt non dicant aliqui: Sequimur religionē Imperatoris hanc patriam gubernantis, & non illi potius obedientes, qui nobis salutis mandata contradidit, Euangelium nāque Christi nostri sic habet: Reddite quae sunt Caesaris Caesari, & quę sunt Dei Deo. Quid ergo dicitis vos Episcopi & Praesules salutaris Verbi? Si ita se habet vestra probatio, diligentes alterutros Imperiali abuti dignitate quie- D
scite: & nolite persequi eos, qui deo perfecte ministrant: quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentium à deo angelorum repellūtur incursus: quique omnes daemones corruptores precum assiduitate confundunt: tributa secundum leges inferre non respuunt, potestatique regiae non resistunt: sed syncera voluntate & superni mandata dei custodiunt, & nostris legibus subiugantur. Vos autem inobedientes esse monstramini. Et nos quidem subiicimur ei, qui primus est & nouissimus: vos autem vobismet arrogatis. Nos itaque puros nosipsos à vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, quum nollet eum perimere, conuersusque ad Orientis partes & petens aquam, abluit manus suas dicens: Innocens ego sum à sanguine huius iusti: Sic etiā nostra maiestas semper mādauit persequutionem non fieri, neque fluctuationes inferri, nec inuidere laborantibus in agro dominico, neque dispensatores magni regis expellere: vt non ad praesens & sub Imperio nostro crescere videamini, & postea testamentum domini subdere passioni, sicut E
in sanguine Zachariae. Sed illi post aduentū superni regis nostri Christi Iesu disrupti sunt, contradicti morti cū adiutore suo dęmone corruptore. Hoc praecepimus in Megetio, & Ciceronio, & Damasco, & Lāpone, & Brintisio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipsa vobis Acta misimus, vt cognoscatis ea, quae in eximio sunt concilio celebrata. His ergo literis subdidit etiam dogmata concilij, haec summatim habentia: Profitemur sequentes magnum orthodoxumque concilium, consubstantialem esse patri Filium: & non sic intelligimus consubstantialem, sicuti pridem quidam exposuerūt, non vero subscribentes, & nunc alij illos vocantes patres, virtutem sermonis respuunt, & sequuntur eos, qui per consubstantialitatem similitudinem significatā esse conscripserunt, eo quod nulli reliquarum creaturarum per eum factarum similis sit filius, nisi tantummodo patri. Sed qui haec exponunt, creaturam praecipuam Dei filium impie dog F
matizant. Nos itaque sapimus (sicut etiam concilia nuper Romae & in Galliis celebrata) vnam esse eandemque substantiam patris & filij & spiritus sancti, in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistentiis. Confitemur autem secundū Nicaenam expositionem, & incarnatum filiū dei cōsubstantialem ex virgine sancta Maria, & in hominibus habitasse, & complesse dispensationem pro nobis omnem in natiuitate, & passione, & resurrectione, & in coelos ascensione: & iterum venturum vt reddat nobis similitudinem diuinam: à semetipso, deum existentem carnigerum, & hominem deiferum. His ergo quae praedicta sunt contraria sapientes anathematizamus, & eos simul qui non vere anathematizant, eum qui dixit, Antequam nasceretur, nō fuit filius: sed scripsit, quod & antequam opere nasceretur, virtute erat in patre. Hoc enim & in omnibus creaturis est, quae non semper existunt, sicuti deus. Filius enim semper cum patre est, sempiterna natiuitate progenitus.

Haec igitur Imperator summatim significauit, ego verò etiam ipsas concilij literas ponendas existimo.

Mat. 22.b Mar. 12.b Luca. 20.e

Mat. 27.e

Interpres nō intellexit, vi de Graeca.

A *Epiſtola Illyricianorum epiſcoporum ad Orientales epiſcopos profitentium Conſubſtantialem Trinitatem.*

CAPVT X.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS Eccleſiarum Dei, Diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ in Domino S.

CONuenientibus nobis in vnum, & habita maxima quæſtione de ſalutari Verbo, probauimus conſubſtantialem eſſe patri Trinitatem patris & filij & ſpiritus ſancti. Quamobrem iuſtum fuit vobis literas deſtinare, non quibuſdam argumentationibus religionem Trinitatis ſcribentes, ſed in humilitate rogantes. Has noſtras literas deſtinauimus per dulciſsimum fratrẽ & conſacerdotem noſtrum Elpidium presbyterum. In præſentibus itaque noſtris literis quaſi illud refertur, quod in ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti libris aſcriptum eſt, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? [1. Cor. 1. b] B Et hęc quidem ſufficiebant humilitati noſtræ, etiã ſi non vobis vniuerſales literas mitteremus, propter timorem tantum, quem ibi prędicatis cunctę veſtrę prouincię, à patre & filio ſpiritum ſanctum diuidentes. Quamobrem neceſſarium habuimus ad vos deſtinare dominum noſtrũ & comminiſtrum Elpidiũ à regio principatu Romanorum has literas deferentem, vt ſi forte talis eſt prædicatio veſtra, cognoſcat: qui enim conſubſtantialem Trinitatem non prædicant, anathema ſint. Et ſi quis his communicãs inuenitur, anathema ſit. His autem qui conſubſtantialem prędicant Trinitatem, præparata ſunt regna cœlorum. Rogamus ergo vos fratres, vt non aliud doceatis, nõ aliud innouetis, ſed conſubſtantialem ſemper & vbique prædicantes trinitatem, poſsidebitis regnum dei. Ob hoc ſcribentes & commemorantes, has literas deſtinauimus. De epiſcopis autem conſtituendis vel comminiſtris iam conſtitutis, ſi permanſerint vſque ad finem ſani, bene: alioquin ex ipſo presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in ſacerdotali ordine definiuimus, vt ſint irreprehenſibiles vndique, & à Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc noC luimus pluribus verbis ſcribere, eò quòd miſerimus vnum ex omnibus dominum noſtrum, & cõminiſtrum Elpidium, ſtudioſe prædicationem veſtram cogniturũ an ita ſe habeat, ſicut audiuimus à domino noſtro & conſacerdote Euſtathio. Poſthac licet aliquando in errore fueritis, deponentes veterem hominem, induimini nouo. Nam & ipſe frater & comminiſter Elpidius docebit vos veram prædicare fidem: quia ſancta Trinitas conſubſtantialis deo & patri & filio cum ſpiritu ſancto ſanctificata, glorificata, manifeſtata eſt: pater in filio, filius in patre, cum ſancto ſpiritu in ſecula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus ſanctam Trinitatem confiteri conſubſtantialem eſſe ſecundum fidem olim in Nicæa expoſitam, quam patres confirmauerunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmonem declinare. Quo extincto, pacificos noſmetipſos literis degentes in pace ſalutabimus. Scripſimus itaq; vobis, vt noueritis Arianos eſſe condẽnatos, nolentes confiteri ex patris ſubſtantia filium & ſpiritum ſanctum, quorum nomi- D na ſunt ſubiecta. Polychronius, Telemachus, Fauſtus, Aſclepiades, Amantius, Cleopater. Hæc ergo ita ſe habent, in gloria patris & filij & ſpiritus ſancti, in ſecula ſeculorum, Amen. Valere vos optamus patri & filio Saluatori Chriſto, cum ſancto ſpiritu, multis annorum curriculis.

De hæreſi Audæanorum. *CAP. XI.*

INclytus igitur Imperator tanquam Apoſtolicis dogmatibus cum omni cura vacabat. Interea Syrus quidam & genere & lingua, Audæus nomine, illo tempore fuit dogmatum nouorũ repertor: qui pridem quidem malignos habere conceptus cœperat, tunc autem cognitus eſt. [*Audæus hæreticus.*] Prius nãque ſtulte intelligens quod ſcriptum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã, [*Geneſ. 1. e*] humanam formam putauit habere diuinitatem & corporis circumiacere partes coniecit, diuinæ ſcripturæ nequaquã ſenſum perſpiciens, quæ ſæpe diuinis operationibus humanorum membrorũ nomina circumponit: E quandoquidem qui facile ſubtiliora intelligere nequeunt, per hæc dei prouidẽtiam magis agnoſcunt. Adiecit autem huic impietati & alia his vicina. Ex væſania nanque Manetis aſperſus, neque ignis, neque tenebrarum deũ aſſeruit creatorem. Sed hæc quidem, & quæcũque his ſimilia celant Manetis væſaniæ participes, & iſte prædicabat. Aiunt autem hos ab eccleſiaſtico ſeiunctos eſſe conuentu, quando hic reperiãtur quidam, qui vſuras execrandas exigant, nec deſint qui abſque legitimis nuptiis mulieribus cohabitantes indecentem agant vitam. Atque horum cauſa aiunt ſeorſum ſe viuere, celantes dogmatum blaſphemiã. Eſt tamen hic prætextus arrogantiæ plenus, & Phariſaicæ propago doctrinæ. Nam & illi animarum & corporum medicum accuſabant in templo, dicentes Apoſtolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? [*Luc. 5. f*] Et per Prophetam de talibus dicit Deus: Qui dicunt, mundus ſum, noli me tangere, iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. [*Eſa. 45. f*] Sed horum ſtultitiam redarguere præſentis tẽporis non eſt: quapropter ad narrationem reliquam procedamus.

F Ea tempeſtate Meſſalianorum, quos εὐχίτας id eſt, Orantes appellant, hæreſis eſt exorta. [*Meſſaliani An. do. 371. ἐνθουσιασαὶ, id eſt, afflati & diuini.*] Vocãtur autem & alia appellatione ἐνθουσιασαὶ, id eſt, ſacrificatores. Hi enim cuiuſdã dęmonis operationẽ expectant, & hãc ſancti ſpiritus præſentiã arbitrantur. Qui verò integro huius rei languore participãtur, auerſantur operationem manuum velut malam, ſomnoq; ſemetipſos tradunt, & ſomniorũ phãtaſias, Prophetias appellant. Huius hæreſeos fuerũt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alij, qui ab eccleſiaſtica quidẽ nequaquàm cõmunione receſſerũt, dicẽtes diuinũ cibũ nihil nec prodeſſe nec lædere, de quo Dominus dixit Chriſtus: Qui comedit carnem meam, & bibit ſanguinem meũ, viuit in æternum. [*Ioan. 6 f*] [*Error Euchetarum.*] Cumque voluerint celare hunc languorẽ, etiã conuicti impudenter negãt, & alios hæc ſapiẽtes quæ ipſi animo retinent, prorſus abdicãt. Letoius itaq; Præſul Melitinẽſis eccleſiæ, diuino zelo decẽter ornatus, [*Letoius Melitenſis.*] videns eo quod hic languor multa monaſteria, magis autẽ latronũ (vt ita dixerim) ſpeluncas inuaderet,

A eas incendit,& lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiam Amphilochius famigeratus ille Lycaonensis Antistes,dum hæc pestis illic cresceret,eam valde repressit,&oues quę tali cõtagione vexabãtur,eripuit.Porrò Flauianus vbiq; laudabilis Præsul Antiochenus, audiens hos in Edessa degere & venenum propriũ vrbibus vicinis aspergere, turbam monachorum deduxit Antiochiã, & negantes eam pestem,hoc modo redarguit: accusatores quidem dixit calumniosos esse,testes verò mendaces.Adelphium autem valde senem cum mansuetudine vocans, & iuxta se sedere præcipiens, ait: Nos ô senex,qui iam magnam partem vitæ transiuimus,humanam quidem didicimus diligenter naturam, & aduersariorum dæmoniorum machinamenta cognouimus,ipso experimento gratiæ ministrationes edocti sumus,isti verò cum sint iuuenes,nihil horum perfectius cognoscentes,spiritalia audire verba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quomodo creditis spiritum contrarium recedere,& gratiã sancti spiritus aduenire? His verbis senex ille delinitus, omne venenum quod celabat euomuit atque dixit:Nullam quidem vtilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere,sed solam studiosam orationem inhabitantem dęmonem effugare dicebat.Insuper vnumquenque nascentium à progenitore suo sicuti naturam, sic etiam dæmonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum spiritum aduenire,& sensibiliter ac visibiliter suam designare præsentiam,atque corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam à mala voluntate penitus liberare, ita vt nequaquam deinceps egeat,neque ieiunio macerante corpus,neque doctrina refrenante,& progredi ordinate edocente. Nõ solum autem qui hoc impetrauerit,corporis, inquit,exultationibus liberatur, sed aperte etiam futura præuidet,& sanctam Trinitatem oculis cernit.Hunc itaque Flauianus fœtidissimum fodiens fontem, & eius pocula cunctis examinanda producẽs,infœlicissimo ait seni: Vetustissime malorũ dierum,increpauit te os tuum & non ego:labia enim tua testantur aduersum te. Quumque hic languor cunctis innotuisset,de Syria quidam expulsi, & ad Pamphiliam sunt progressi, eamque huiusmodi peste repleuerunt.

Hæresis negantium gratiã in baptismo conferri. (B)

Ad Valentinianum Aug. legatio episcoporum. (C)

SOZOMENVS.

De Lampsaceno concilio. CAPVT XII.

IGitur Valentinianus cùm ita saperet sicut Nicæni patres,similia profitentibus proderat,aliter verò sapientibus nõ erat importunus. Qui cùm initio regni de vrbe Cõstantinopolitana per Thracias properaret Romam,episcopi Hellespõti,Bithynię,& quicunque consubstantialem patrẽ ac filium prædicabant, Legatum miserunt Hypatianum Heracleæ Perinthi præsulẽ, vt dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cũ adisset Imperatorem,& episcoporum legationem intimasset,respondens Valentinianus,ait:Mihi quidẽ cùm vnus de populo sim, phas nõ est talia perscrutari.Verum sacerdotes quibus hęc cura est,apud seipsos cõgregentur vbi voluerint.Cùm hęc itaque respondisset princeps,in Lampsacum conuenerunt episcopi. Cũque duos tractassent menses, nouissime decreuerunt vt ea quæ Constantinopoli gesta fuerant studio Eudoxij & Acacij,abolerentur. Similiter autem vt irritaretur etiam expositio fidei, quam velut Occidentalium episcoporum proferentes,quosdã subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt, vt quod fuerat constitutum de dissimilis substãtiæ nomine,penitus abdicarent,quod etiam sunt mentiti. Similem verò patri filium per substantiam asserebant, dicentes necessariam similis adiectionem propter significationem substantiarum.Fidẽ verò illam esse præcipiendam per omnes ecclesias,quę Seleucię fuerat promulgata,& exposita in dedicatione Antiochenæ probatur ecclesiæ. Depositos autem ab eis qui dissimilem patri filium asserebant, sedes proprias recipere decreuerunt. Si quis autem eos accusare vellet,æquo hoc periculo sanciuerunt,iudices esse decernentes episcopos rectè sapientes,& de vicinis prouinciis in ecclesia conuenientes, vbi testes essent singulorũ qui dicerentur oppressi. Hæc decernentes, cùm euocassent Eudoxium, & qui cum eo erant,locũ eis pœnitentiæ tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita cunctis ecclesiis intimarunt.Cúmq; crederent studere Eudoxium, vt vniuersa regalia suæ partis faceret,& istis sine dubio derogaret, necessariũ putauerunt vt prȩcurrerent,&quę fuissent Lampsaci gesta,nuntiarent. Remeantem itaque Valentẽ Imperatorem de Thracia, in Heracleia adierunt. Fuerat enim cũ fratre suo digressus vsque ad quẽdam locum. Tunc enim Eudoxius tam apud principem quam apud proceres prȩcipuus habebatur. Adeuntibus ergo Legatis à Lampsaco missis, iussit Imperator ne seipsos ab Eudoxio separarent. Qui cùm resisterent, & de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis aduersus Eudoxium quererentur, cõmotus ad irã Princeps,illos quidem deputauit exilio, ecclesias autẽ tradi iussit Eudoxio.

D *An.do.372. Synodus apud Lampsacum.*

E *Eudoxius gratiosus in aula Valẽtis*

THEODORITVS.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus. CAPVT XIII.

F *An.do.378. Valens baptizatur pugnaturus cõtra Gothos.*

TEmpore quo Valens suscepit Imperiũ, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cũ verò Gothi transissent Histrum, & Thraciã peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit vt non nudus sacra gratia pugnaret,sed sancti baptismatis munitus armis & hoc quidẽ bene placuit& valde sapiẽter. Quod vero postea gessit magnã animi mollitiẽ,& proditionẽ significat veritatis.Ea nanque infelix passus est,quæ progenitor Adã. Coniugis enim est seductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa nanq; primitus Arianę fallacię captionibus irretita etiã istũ secũ corruere in blasphemiæ foueã psuasit:cuius seditionis autor fuit Eudoxius.Is enĩ adhuc Cõstãtinopolitanę gubernacula tenebat ecclesiæ,nõ regẽs,sed suã potius mergẽs nauẽ. Tunc ergo in baptismatis tẽpore,iureiurãdo miserrimũ obligauit,& vt in impietate dogmatis pmaneret, & vndiq; cõtraria sapiẽtes expelleret.Sic itaq; ille doctrinã Apostolicã derelinquẽs, cõtrarias partes sumpsit, & paulò post quæ iurauerat adimpleuit.

An.do.378. Valens ad Arianas partes trahitur vxoris blandiloquentia.

SOZOMENVS.

A

Qua crudelitate Valens sit vsus aduersus orthodoxos.
CAP. XIIII.

†Syriam.

INterea venit in † Eurocã: metuebat enim ne fortè Persę pacta sub Iouiano triginta annorũ facta, soluerent. Qui cum nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Melitium quidem episcopum destinauit in exilium, Paulinum verò reueritus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebãt, ecclesiis expulit, pecuniis condemnauit, verberibus & aliis rebus afflixit.

Melitius in exilium.

SOCRATES.

Fertur enim etiam multos in Oronte flumine suffocasse.

THEODORITVS.

Eusebius Samosaten. Pelagius Laodicenus.

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium admirabilem pastorem Laodicensiũ, B vrbe priuauit: qui quum in iuuentute duxisset vxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarũ sponte persuasit, vt puritatem cõmuni voluptati præponeret, atque vt charitatem fraternam adipisceretur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

SOCRATES.

De tyrannide & perditione Procopij.
CAPVT XV.

An. do. 367. Procopius tyrannus.

CVm hęc autem in Syria fierent, exortus est Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui paruo tempore multam sibi militiam coaceruans, se destinabat aduersus Imperatorem. Quod cùm nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetum remoratur. Cũque belli euentus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit, & in quibusdam locis intantum influxit, vt loca quę pridem ambulari poterant remigarentur: ab aliis verò locis tãtum recessit, vt arida tellus inueniretur. Hoc ergo factũ est primo duorum principum Consulatu. C

Terræmotus

An. do. 368. Pugna inter Valentem & Procopium.

Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi Consulatu, bella parabantur. Cumque tyrannus Procopius de Cõstãtinopoli digressus, castra moueret aduersus Imperatorem, & hoc audisset Valens, venit ab Antiochia, & cum eo congressus est circa ciuitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna deuictus est. Post paululum verò Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioq; militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciis iussit expendi. Contemnens enim iusiurandum quod eis præbuerat, serris diuisos crudeliter interemit. Tyrannum verò duabus vicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes eius ligari fecit, quę dimissæ aërem repetentes, Procopium diuiserunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

Agelon Gomarius. Procopij supplicium.

THEODORITVS.

De exilio sancti Eusebij Samosateni Pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alij episcopo se subdere noluerint.
CAPVT XVI.

Eusebius Samosatenus in exilio quid egerit. †Calamato, id est, arcto mitræ genere. ita habent vniuersa, & vetustiss. exemplaria.

EVsebius interea Samosatenus episcopus in Thraciam in exilium deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, τιάρᾳ caput operiens, Syriã peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliaq; ecclesiæ peragebat officia. Sicubi autem inueniret sibi cõcordes episcopos, eos Præsules indigentibus constituebat ecclesiis. Quantam verò fortitudinem sapientiamque monstrarit, Imperialem suscipiens iussionem, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessarium arbitror nescientes cognoscere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa vesperam, quẽ Eusebius silentiũ habere, & aduentum suum celare iussit, dicens: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflammata, te quidem interimet: ego autem pro tua morte apud Deũ pœnas cogar exoluere. Quum hæc dixisset vespertino consueto ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia vni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur famulus, pulE uillum tantummodo & codicem gerens. Cumque venisset ad Euphratis fluminis ripã, iuxta ipsos muros ciuitatis expositã, ascendit in nauem, vt Zeugma nauigaret, iussitq; nautis vt remigarent. Et facto die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locũ: Samosateni verò gemitibus & lamentatione repleti sunt. Nam cùm ille seruus eius proximis, quę iussa fuerant, indicasset, & qui cum eo proficiscerentur, & quos codices detulisset, ingemiscebant vniuersi, pastore videlicet priuati. Fluuiusque nauigantibus atque sequentibus est impletus. Cũq; venissent & desideratum pastorem cernerent, amplius eiulabant: ac suspirantes fundentesq; lachrymarum fontes, eum retinere nitebantur, ne in lupos oues eius inciderent. Quem cum flectere non valuissent, audierunt eo legente Apostolicam legem, quæ aperte iubet nos Principibus & potestatibus esse subiectos. Quo facto, alij quidem ei obtulerunt aurum, alij argentum, alij vestes, alij famulos, tanquam ad peregrinam & exteram properanti terram. At ille pauca quædã à valde notis accipiens, doctrinisque cunctos & orationibus armãs, & pro Apostolicis dogmatibus pugnare pręcipiens, ad Histrũ profectus est. Illi verò ad vrbem propriam remeantes, & mutuo se exhortantes, luporum circumspiciebant prudenter insidias. Nũc verò narrandus est horum fidei calor & puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationẽ illi semper memorabiles habeantur. Quum ergo Arianorum participes egregio pastore priuassent gregem, aliumque pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illic habitantium, non pauper, nõ diues, nõ famulus, non opifex, nõ agricola, nõ hortulanus, nõ vir, nõ mulier, nõ iuuenis, nõ senex, ad ecclesiasticũ accessit consuete collegium. Solus itaque degebat episcopus, tũ nullo eũ neque vidẽte, neq; penitus appellante, licet feratur cum multa vixisse mansuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim voluisset lauare, & eius famuli balnei ianuas obserassent, volentesq; ingredi prohiberẽt, ipse populũ ante ianuas vidẽs, eas aperire præcepit, & libenter secũ omnes lauacro participari. Hoc idẽ etiã in balnei solio fecit. Nã quum lauanti sibi quosdã videret astare, iussit

Eusebius nauigat Zeugma Syriæ.

Roma. 13. a

Eusebius ad Histrum.

Samosateni. Eunomius Arianus in Eusebij loco obtrusus.

Eunomij Samosateni humilitas.

D E F

A vt cum ipso communiter aqua calida fruerentur, qui tacentes astabant. At ille honoris caussa hoc fieri putans, velociter ascendens egressus est. Illi verò nequissimæ hæreseos immunditia, etiam aquam iudicantes esse pollutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderunt, & aliud fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscens, relicta ciuitate discessit, inimicam habitare ciuitatẽ, & horrorem habentem aduersum se communem, arbitratus esse stultum. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo aperte lupum, & ouibus inimicum constituerunt. Sed oues licet desolatæ pastore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inuiolabiliter obseruantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescentes in platea sphæram alter alteri porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, contigit vt sphæra cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri vehementer eiulauerunt, arbitrati sphæram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, præcepit cuidam sequẽtium vt expectaret, & quod gereretur, cognosceret. Pueri B verò accedentes ignem, & sphęram iaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuuenile, & cõsuetudinis antiquæ reliquias. Veruntamen indicium est, quo possit ostendi quale odium circa Arianam væsaniam ciuitas habuerit vniuersa. At Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomium, sed multos quidem sacerdotum fecit per Iudices in exilium deportari, eos præcipue qui viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, vsque ad nouissimos Romani fines imperij, Euolcium Diaconij ministerio functum in erémum Oasin, Antiochum verò Eusebij maximi generatione decoratum (erat enim cõsobrinus eius) & multis virtutibus coruscantem, necnon sacerdotij dignitate fulgẽtem, in Armeniæ terminos mitti suasit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Quum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerasque victorias etiam coronam martyrij suscepisset, conuenit solenni C modo prouincię synodus pariter & Iouianus Pergenæ tunc ciuitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Quumque vniuersi Antiochum elegissent, auunculo proprio successorem, & ad sacrum perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus & videns Iouianum suo capiti dexteram imponentem, manum eius repulit, dicens, non esse ferendam dexteram, quæ aliquando sacramenta blasphemiis celebrata suscepisset. Sed hæc quidem non post multum temporis euenerunt. Tunc enim in interiorem est (vt dixi) ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deuastantibus & obsidẽtibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Eunomius discedit Samosata. *Lucius obtruditur.* *Purgatio per ignem.* *Euolcius in exilium.* *Eusebius in exilium. Eusebius martyrio coronatus. Antiochus nepos succedit. Iouianus Pergenus* *Celtæ. Germani.*

De exilio Barsæ episcopi.

CAP. XVII.

Barsen quoque, cuius etiamnũ maxima gloria est, non solum in Edessa quam regebat vicinisque prouinciis, sed etiam in Phœnice & Ægypto, necnon Thebaide, quas gẽtes cum D maximo virtutis suæ splendore trãsierat, primùm quidem Valens insulam Aradon habitare præcepit. Cúmque cognouisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cùm plenus esset gratia, verbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Ægypti vrbem eum in exilium destinauit. Cúmque etiam illic eius gloria omnes accenderet, in quoddam castrum extremum Barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti vrbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus eius extare lectum eximia celebritate dignũ: multi enim ægrotantium, cùm in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

Barses Edessenus. *Aradus insula.*

SOZOMENVS.

Item de crudelitate Valentis quam gessit aduersus orthodoxos extincto Procopio.

CAPVT XVIII.

Igitur Imperator extincto Procopio, felicitate prouectus, denuò contra Christianos bella commouebat, omnem religionem in Ariano E dogmate cupiens concordare. Præcipuè tamen eum ad furorem prouocabat synodus in Lampsaco celebrata, non solum quia Arianorum abdicaret episcopos, sed quòd promulgationem fidei Ariminensis anathematizauerat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, conuocauit Eleusium Cyzici, is enim sectam Macedonij magis sequebatur, sicut iam dixi. Et faciens concilium Arianorum episcoporum, cogebat Eleusium vt illorum dogmati consentiret. Qui primùm quidem negauit. Pòstea verò cùm ei minaretur exilium, formidans in Arianum dogma consensit. Quo perpetrato, mox pœnitentia tractus veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur, dicens consensum violentia non voluntate factum. Et vt quererent sibi alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porrò Cyziceni propter amicitiam eius alij episcopo subdi noluerunt, manseruntque sub eo, F non tamen à propria hæresi abducti sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinauit episcopum, tanquam qui posset populum calliditate verborum ad suum circumuenire consensum. Descendente vero Eunomio, Sacris præceptionibus expelli iubetur Eleusius, & in sede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleusij extra vrbem oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendũ est.

Valens pro Arianis. *Eleusius Cyzicenus.* *Eudoxius.* *Sacræ literæ principũ. Eunomius in Cyzicũ.*

SOCRATES.

De Eunomio hæresiarcha. CAP. XIX.

Evnomius notarius fuit Aëtij, qui ἄθεος, id est, sine Deo, vocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum esset, modum eius sophisticum imitatus est, & sermonibus quibusdã vacans, faciensq; sibi sophismata, nõ sentiebat, ex his inflat⁹, in blasphemias se incidere: quippè qui dogma imitaretur Arij, & multis modis repugnaret dogmatib⁹ veritatis. Enimuerò parũ edoct⁹ ex literis sacris, & eas minimè intelligere valẽs circa

Eunomius & eius scripta.

A verba frequenter occupabatur, eáque cōuertens semp nō poterat intentionis suæ propositū adimplere: sicut septem eius demōstrant Tomi in quibus vanissimè laborauit, quos in epistolā Apostoli ad Romanos fecit: multa enim illic verba ꝓfundens, intentionem epistolæ non potuit inuenire. Sūt etiam alij eius similes libri, quos qui legere voluerit, eorum contemptum experimentis cognoscet. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere nisus Eleusium. Cúmq; illuc venisset, vtens more solito Dialectica, quasi peregrinum aliquid auditoribꝰ inferebat. Quamobrem Cyzici tumultus exortus est, eúmque vrbe pepulerunt, non ferentes eius verborum fastum. Qui Cōstantinopolim veniens cum Eudoxio morabatur, episcopatu vacans. Sed ne detrahere videamur, audi vocē ipsius Eunomij, quæ tentat contra Deum sophismatibus loqui. Sic enim ait:

Cyzicæni eijciunt Eunomium.

Deus de substantia sua nihil nouit amplius quàm nos, neq; est illi magis, nobis autem agnita minus, sed quodcunque de illa nouimus nos, hoc modis B omnibus etiam ille nouit. Quod autem rursus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobis. Hæc quidē aliáque similia Eunomius sophismata, id est, circūuentiones faciens, non sentiebat occūbere. Quomodo autem ab Arianis paulò post segregatus sit, proprio loco narrabimus.

Eunomij temeraria subtilitas.

SOZOMENVS.

De sæuitia Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos. CAPVT XX.

Nouatiani apud Constantinopolim.

Agelius Nouatianorum episcopus.

VExabantur enim etiam Constantinopoli habitantes, qui Nicænum dogma profitebātur, quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit, Nouatianorum verò etiam ecclesias claudi, aliorū verò hæreticorum quod clauderet non inuenit. Pridem enim sub Constantio principe probantur ablatæ. Sed etiam Agelium Nouatianorum episcopum ecclesiæ Constantinopoli constitutæ, exilij deportatione damnauit. Dicebatur enim mirabi- C liter viuere secundum ecclesiasticas sanctiones, cuius vita erat philosophica, & à pecuniarum possessione segregata. Quod etiam conuersationis eius modus ostendebat. Vna enim tunica vtebatur, & semper ambulabat excalciatus. Qui nō longo post tempore reuocatus est, ecclesiásque recepit. Cuius rei fuit autor quidam Martianus, vita, scientiáque admirabilis, pridem quidem in Regalibus militās: tūc autem presbyter Nouatianus, artē Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anastasiam atque Carosam. Ex quarum nominibus hactenus Anastasianæ & Carosianæ Thermæ publicæ Constantinopoli nuncupantur.

Agelius reuocatur de exilio.

Anastasia & Carosia filiæ Valentiniani.

SOCRATES.

De destructione murorum Chalcedonensium. CAPVT XXI.

Valēs Aug. muros Chalcedonis diruit.

IGitur Imperator Valens Chalcedonensis vrbis contra Byzantium positæ muros destrui iussit. Iurauerat enim hoc se facturum tyranno victo, ꝙ Chalcedonenses fauore tyranni ei turpes contumelias intulissent, & portas clausissent ciuitatis. Murus autem iussione destruebatur Imperatoris, D & saxa ad ædificium Thermarum, quæ Constantianæ vocantur, Cōstantinopolim vehebātur. Inter quæ saxa vnum inuentum est, in quo respōsum habebatur inscriptum, olim quidem absconsum, tunc verò manifestum. Significabat enim, ꝙ cùm proueniret aquarum abundantia ciuitati, tunc murus quidem lauacro seruiret, innumeræ verò Barbarorum nationes, Romanorum fines incurrētes, cùm crudelia multa cōmitterent, nouissimè etiam ipsæ perirent. Post aliquantū itaque temporis euenit, vt Valens Aquæductū ædificaret, & abundantiam Constantinopoli præberet aquarum, tunc etiam Barbaræ motæ sunt nationes. Responsum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cùm enim Aquæductus in ciuitatē fuisset inductus, Pręfectus vrbis tunc Clearchus Nymphęum maximū ædificauit in platea, quæ Theodosij nūc vocatur, vbi aquæ affluentia est emissa: in quo maximā festiuitatem ciuitas habuit. Sed hoc responsum paulò post est impletū. Porrò cùm solueretur murus, Principem Constantinopolitani rogauerunt, vt à muri destructione cessaret. E Cum quibus etiam supplicabant possessores Bithyniæ, Nicomedienses, atque Nicæni. Verùm Imperator furore plenus, vix quidem supplicātium suscepit preces. Volens tamen iusiurandum implere, murum destruebat, eúmque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nūc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur, vbi maximis mirabilibúsque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demōstratur.

Thermæ Cōstantianæ.

Epigramma futura prædicens.

Valēs aquæductum extruit.

Clearchus Nymphæū ædificat.

De natiuitate Valentiniani minoris, & de immensitate grandinis, & de ortu principis Gratiani. CAPVT XXII.

An.do. 365.

HOc itaque tempore talia gerebantur. Sciendum tamen quòd bellum cōtra Procopium tyrannum gestum est Consulatu Gratiani & Dagalaiphi, circa finem Maij mensis. Post paulùlum verò temporis eodem Cōsulatu, Valentiniano principi in Occidentis partibus constituto, natus est filius nomen referens patris. Verùm Gratianus ante eius fuerat natus imperium. Et sequenti Consulatu F Lupicini & Iouiniani grandinis multitudó in Constantinopolitana vrbe secundo Iunij mensis die, saxorum gerens similitudinē vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motū Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotū in exilium deportauerat, Eudoxio communicare fugientes. Post paulùlum verò temporis eodem Cōsulatu Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem constituit, vicesimo quarto die mensis Augusti. Sequenti verò Cōsulatu Valentiniani secundo, & Valentis item secundo, terręmotus circa Bithyniam maximus Nicæam subuertit vrbem, vndecimo die mensis Octobris. Agebatur autem annus duodecimus post Nicomediæ casum. Post modicum verò tempus alio terræmotu multę partes Germæ ciuitatis in Hellesponto cōstitutæ, destructæ sunt. His ergo ita proueniētibus, nulla reuerentia terruit, neque Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem Imperatorem. Non enim à persecutione cessabant. Porrò terræmotus, turbarum ecclesiasticarum indicium esse videbatur. Cùm ergo multi sacerdotū in exilium depor-

Grādo Constantinopoli. An.do.369.

An.do.370.

Germa.

A tarentur, soli diuina prouidentia propter eminentem sui reuerentiam exiliū non sunt passi Basilius atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit episcopus, Gregorius autem Nazianzenæ ciuitatis omnino vilissimæ, quæ est posita vicina Cæsareæ. De Basilio atque Gregorio ꝓcedenti sermone narrabimus.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti & illi se contulerint ad Liberium.
CAPVT XXIII.

CVmque eo tempore Cōsubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rursus ꝑsecutores cōtra Macedonianos insurrexerunt: qui terrore magis violentiáque cōstricti, per singulas ciuitates Legationibus fungebantur apud alterutros, iudicantes optimum, si per necessitatē confugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ vrbis episcopum, cuius fidem amplectebantur potius quàm cōmunionem Eudoxij. B Miserunt ergo Eustathium Sebastiæ, qui fuerat sæpe depositus: Syluanū Tarsi Ciliciæ atque Theophilum, mandantes, ne declinarent fidei caussa Liberium, sed Romanæ cōmunicarent ecclesiæ, & fidem de consubstantialitate roborarent. Itaque cū his literis in Seleucia dispositis, ad Italiam peruenerunt. Et Imperatorem quidem videre nō potuerunt: erat enim occupatus in Galliis, & cōtra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt: qui eos suscipere nullatenus voluit, dicens eos Arianos esse: nec ab ecclesia suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi respōderunt, per pœnitentiam se cognouisse veritatē, & dudum abnegasse Dissimilitudinis fidem, & similem professos per omnia filium patri, nihilque differre à consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes exegit Liberius scriptam suæ sentētiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiam proposuerunt verba fidei Nicæni concilij. Epistolas autē à Smyrna in Asia constituta, & Pisidia Isauriæ, atque Pamphylia, necnō Lycia missas, hîc propter prolixitatem non subscripsi. Verba verò libelli ab Eustathio & reliquis Liberio da- C ti hæc esse noscuntur.

Macedoniani cōfugiunt ad Valentinianū & Liberium. An.do. 367.

Sauromatæ.

Libellus Macedonianorum, Liberio Romano datus episcopo. *CAPVT XXIIII.*

DOMINO FRATRI ET CONSAcerdoti Liberio, Eustathius, Theophilus, & Syluanus, in domino S.

PRopter hæreticorum væsanas suspiciones qui nō cessant catholicis ecclesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionē eorum perimentes, profitemur synodum Lampsaci celebratam, & Smyrnæ, aliísq; diuersis locis orthodoxorum episcoporum. Pro qua synodo legatione fungentes apud tuam paternitatem, & vniuersos Italiæ cunctósq; Occidentis episcopos, literas deportamus, catholicam fidem tenere atque seruare, quę in sancto Nicæno cōcilio sub beatæ memorię Constantino à trecentis decem & octo episcopis cōfirmato perfecto & immobili statu hactenus & in perpetuum permanebit, in qua Cōsubstantialitas sanctè piéque definita est contra Arij prauitatem. D Similitérque nos cum prędictis eandem fidem tenuisse atque tenere, & vsque ad terminum vitę custodire manu propria profitemur, condemnantes Arium impiamque doctrinam eius cum discipulis ipsius, eíque similia sapientibus, necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorúmque doctrinā, omnésq; his similia sapientes, & vniuersas hæreses sanctæ fidei prædictę cōtrarias, quæ piè catholicéque est in Nicęa à sanctis patribus explanata, anathematizantes præcipuè explanationem lectā in Ariminensi concilio, tanquā contrariam prædictæ fidei sancti concilij in Nicæa vrbe celebrati, cuius lectione prolata in vrbe Thraciæ Nicæa dolo atque periurio capti, Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra & eorum pro quibus legatione fungimur, hæc: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliúmque factorem, & in vnum vnigenitum Deum dominū Iesum Christum filium Dei, natum ex patre, hoc est, ex substātia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verū ex Deo vero, natum, non factū, cōsubstantialē patri, per quē omnia facta sunt quę in cœlo & quę in terra. Qui ꝓpter nos homines & ꝓpter nostrā salutē descēdit de cœlis, & incarnatꝰ est, & homo factus, passus, & resurrexit tertia die, ascendit ad cœlos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctū. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non fuit, & ante quàm nasceretur non fuit, & quòd ex nō existentibus factus est, aut ex altera essentia vel substantia dicentes esse, aut conuertibilem aut mutabilem filium Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. E

Eustathius episcopus Sebastiæ ciuitatis, & Theophilus & Syluanus Legati conciliorum Lampsaci, Smyrnæ, & reliquorum, hāc professionem manibus nostris & propria voluntate subscripsimus.

Subscriptio.

Si quis autem præter expositam à nobis fidem, contra nos vel eos à quibus missi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum literis ad nos tuę sanctitatis ad quos probaueris orthodoxos episcopos mitte, & apud eos nobiscum caussam dicant. Et si quid criminis fuerit approbatum, in autore proculdubiò vindicetur. Hoc itaque libello Legatos F obligās Liberius, eos in communionem suscepit. Quibus dans huiusmodi literas, abire præcepit.

Libellꝰ Macedonianorū exhibitus Liberio pont. Rom.

Epistola Liberij & Siciliensis concilij ad Macedonianos episcopos post pœnitentiam
CAPVT XXV.

DIlectissimis fratribus & cōsacerdotibus, Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, & Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Ædesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexādro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioanni, Maceri, Carisio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolphio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leō-

Epistola Liberij pont. Rom.

A tio, Philagrio, Lucio & vniuersis Orientalibus orthodoxis, Liberius episcopus, & Occidentales episcopi in domino salutem.

OPtabile nobis pacis atque concordiæ gaudiũ vestræ literæ attulerunt, fidei lumine resplendentes, fratres charissimi, oblatæ nobis per charissimos fratres & coepiscopos, Eustathium, Syluanum atque Theophilum, & maximè quia vestrã sententiam vestrósque sensus concordare & consonare cum mea humilitate, & Italis, atque Occidentalibus vniuersis affirmauerunt atque demõstrauerunt. Et hanc esse cognoscimus catholicam & apostolicam fidem, quæ vsque ad Nicęnum cõcilium integra immobilisque seruata est: & hanc ipsi retinere professi sunt, gaudióq; repleti, & omne vestigium ac nebulas ineptæ suspicionis abiicientes, nõ solùm sermone eam, sed etiam scriptura currẽte professi sunt. Cuius exemplar his literis subdere necessarium iudicauimus, ne vllam occasionem hæreticis ad exercendas insidias denuò relinquamus: quibus iterum flammas propriæ ma-
B litiæ cõmouentes, incendia discordiarum consuetè resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres nostri, Eustathius, Syluanus, atque Theophilus, vestram charitatem semper hãc fidem habuisse, & hãc vsque ad terminum custodire, id est, in Nicæna vrbe à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis approbatam, quæ perfectam continet veritatem, & os totius hæreticæ multitudinis obstruit atque dissoluit. Nõ enim spontaneo motu, sed nutu diuino tãtorũ episcoporũ numerus aggregatus est cõtra vęsaniam Arij, quanto numero beatus Abraam tot hostium millia fide destruxit. Quæ fides dum in subsistentia & nomine Cõsubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum & inexpugnabile castrum omnia iacula & molitiones Arianæ incredulitatis decenter euitat. Cùm igitur omnes Occidentales episcopi in Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit væsania, quadam suasione, aut (vt verius dicã) mundana potentia, hoc quod cautius erat in fide positũ, auferre, aut obliquè denegare conati sunt: tamèn nihil eorũ calliditas profuit. Nam penè om-
C nes cõuenientes Arimini tunc terrore permoti atque decepti, nunc resipiscentes atque anathematizantes eos qui ibi conuenerunt, aut subscribentes catholicæ fidei quæ ĩ Nicæna vrbe sancita est, nobísque communicantes, feruentius contra Arij dogma eiúsque discipulos inflammãtur. Cuius rei indiciũ etiam ipsi legati vestræ ciuitatis agnoscentes, vosipsos in sua subscriptione iunxerũt, anathematizantes Arium, & quæ ab eius sequacibus Arimini gesta noscuntur contra fidem in Nicæna vrbe sancitam. In quibus etiã vos capti periurio subscripsistis. Vnde cõsequens nobis visum est scribere charitati vestræ, & adiuuare iusta poscentes, maximè quia per professionem vestrorum Legatorum resipiscentes Orientales cum orthodoxis Occidentalibus cõcordare cognouimus, & significamus, vt noueritis blasphemos Ariminẽses qui tunc videbantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & vniuersos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari, vt possint qui violenter læsi sunt, aliquãdo ab hæreticis tenebris ad diuinum lumen catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc synodum nisi vo- D luerint respuere venenũ perfidiæ, & blasphemias Arij vniuersas abiicere, eásque anathematizare cognoscunt se cum Ario eiúsque discipulis cæterísque serpentibus siue Sabellianis vel Patripassianis, aut cuiuslibet alterius hæreseos socios esse, & cõmunione priuatos ab ecclesiastica synodo, quæ ad se filios adulterij non admittit. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi. Has literas Eustathius cæterique percipientes, rursus ad Siciliam deuenerunt, ibique facientes synodum Siculorum episcoporum coram ipsis Consubstantialitatis fidem professi sunt. Cúmque Nicęnam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipientes epistolas, ad eos à quib⁹ fuerãt destinati reuersi sunt. Qui Liberij pręcepta suscipiẽtes, Legationes mittebant per ciuitates ad Præsules, & consubstantialitatem fidei prædicabant, inuitantes eos vt in Tarsum Ciliciæ pariter conuenirent, vt Nicænam roborantes fidem, deinceps soluerent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, nisi Eudoxius Arianæ religionis Præsul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuisset. Qui amplius propter E indictum iter ad Tarsum accensus, plus illis malorum intulit. Quòd verò Macedoniani per Legatos quos miserant communicantes Liberio, Nicænã confirmauerint fidem, ipse Sabinus in collectione synodalium est attestatus.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.
CAPVT XXVI.

Eunomius cur ab Eudoxio separat⁹.

CIrca hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas, ꝓpterea quòd cùm sæpe rogasset vt susciperetur præceptor ipsius Aëtius, Eudoxius non exaudisset. Hoc autem nõ ideo refutauit, quòd sectam declinaret Aërij, cùm eam scilicet prædicaret: sed quoniã omnes vnanimes illius, eum sectæ alterius fatebãtur. Ista ergo caussa fuit, vt ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebãtur.

De latebris Athanasij. CAP. XXVII.

Alexandriæ seditio, cuius autor Eudoxius. An. do. 371.

DEinde Alexãdriæ præceptum Præfectorum, F studio Eudoxij destinatum, conturbauit ecclesiam. Verùm Athanasius irrationabilem furorẽ populi metuens, atque timens ne malorum faciendorum ipse caussa esse videretur, quatuor mensibus seipsum in sepulchro patris abscondit. Cúmque propter eius absentiam seditionem desiderio ipsius populus excitasset, cognoscens Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, literis indicauit vt Athanasi⁹ licitè teneret ecclesias. Et hęc fuit caussa vt vsque ad Athanasij mortem Alexandrina non turbaretur ecclesia. Quod verò post eius mortem rursus Ariani eas ecclesias inuaserint, paulò post narrabo.

SOZOMENVS.

De concilio Tyanensi vbi literæ Liberij & Occidentalium sunt receptæ. CAP. XXVIII.

Synod⁹ apud Tyanam.

ILlo siquidem tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Eusebio episcopo Cesareę Cappa-

A dociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Ostresio Melitinense, & Gregorio Nazianzeno, aliísque multis, qui verbum Cõsubstantialitatis seruandum esse apud Antiochiam Iouiano imperante decreuerant. Releguntur ibi Liberij & Occidentalium literæ sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti scripserũt vniuersis ecclesiis vt legerent decreta episcoporum apud Asiam celebrata, & Liberij literas, Italorúmque, Aphrorum, atque Gallicanorum, necnon Siculorum. Attulerãt enim horum literas Legati de Lampsaco destinati, vt considerarent omnium numerum ipsis cõcordantium. Plurima nanque multitudo cõcilium Ariminense vincebat: pariterque scripserunt vt in Tarsum Ciliciæ conuenirent certo die: & illi quidem hoc modo se inuitabant. Cúmque synodus pararetur in Tarsum, cõuenientes in Antiochia Cariæ, fermè XXXIIII. Asiani pontifices studium concordię ecclesiasticę collaudabant. Cõsubstantialitatis verò nomen respuentes, fidem in Antiochia & Seleucia prolatam B roborare nitebãtur, tanquã Luciani martyris existẽtem, & multorum sudoribus à progenitoribus ipsorũ approbatam. Verùm Imperator studio Eudoxij synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

SOCRATES.

De Eudoxio Ariano qui fuerat Constantinopolitanus episcopus, & de persecutione Valentis propter Euagrium orthodoxum episcopum.

CAPVT XXIX.

Eudoxius moritur An. do. 372.

IGitur Imperator Valens festinans Antiochiam, de Cõstantinopoli digressus, venit in Nicomediam, & illic huiusmodi de caussa moratus est. Eudoxius enim Arianæ religionis, mox post egressum Imperatoris defunctus est Consulatu Valentiniani & Valentis tertio, cùm vndecim annis sedem Cõstantinopolitanæ tenuisset ecclesiæ. Quãobrem Ariani in locum eius ordinauerũt Demophilum. Verùm prædicatores consubstantialitatis C opportunum iudicantes inuenisse se tempus, Euagrium quendam suæ fidei cõstituerunt episcopũ. Quem ordinarat Eustathius pridem Antiochenus episcopus, qui prius quidem à Iouiano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in vrbe Constantinopoli latenter degens, vt Consubstantialitatis prædicatores sua præsentia roboraret. Hoc facto, ex alio rursus initio persecutionem Ariani mouebãt. Hæc gesta cùm peruenissent ad principem, metuens ne seditione ciuitas turbaretur, militarẽ manum à Nicomedia Constantinopolim destinauit, præcipiens vt teneretur & ordinator & ordinatus, & alius aliò mitteretur in exiliũ. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ ciuitatem mittitur, Euagrius in locũ alium destinatur. His ita gestis Ariani amplius efferati, vexabant vehementer orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniísque sępe spoliantes, & omnia contra eos facientes nõ ferendis modis. Quæ cum illi ferre nõ possent, vt deprecarẽtur principem veniebant, si quo modo mererentur violentias euitare. Sed hoc cogitãtes valde frustrati sunt, ab iniusto se arbitrati iustitiam promereri. Cúmq; viri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus pręerãt Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediã peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, violentiam proclamantes, & ea quæ videbantur esse perpesi. D

Demophilus — *Euagrius.* — *Ariani in orthodoxos.*

Quod octuaginta orthodoxorum à Valente in naue cremati sunt. CAPVT XXX.

Modestus Præfectus. LXXX. legati ad principem merguntur.

INdignatus igitur Imperator, ad pręsens celauit iram, latenter autẽ Modesto Præfecto præcepit, vt eos comprehensos occideret. Modus autẽ mortis erat quodãmodo peregrinus: quapropter memoriæ contraditus. Metuens enim Pręfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos palàm perimeret, simulauit se eos viros in exilium destinare. Illis autẽ simpliciter acquiescẽtibus, iussit eos Præfectus mitti in nauem, velut in exilium deuehendos, præcipiens nautis vt cum ad mare mediũ peruenissent, eos demergerent, & hoc modo morerentur. Quo facto perductis eis in medium sinum qui vocatur Astacenus, quod iusserat pręfectus imperatoris impletum est, & in alia sequenti nauicula nautæ transeuntes cõcremauerunt nauem. Contigit autem ventum Subsolanum valde flare, & ita nauis velociter est accensa. Cuius reliquiæ peruenerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, vbi ad plenũ cum viris religiosis absumptę sunt. Quod tamen aiunt non sine vltione transisse. Fames nanque repente secuta est circa Phrygias gẽtes, ita vt necessitatem haberent habitatores patriam relinquere, & ad Constantinopolim diuersasque prouincias properare. E

Pœna.

SOZOMENVS.

Quid Valens gesserit in Cappadocia & Antiochia. CAPVT XXXI.

An. do. 378.

VAlens itaque Nicomedia relicta proficiscebatur Antiochiam. Interea cùm venisset ad Cappadociam, more suo eius loci turbabat ecclesias, Arianis eas tradere volens. Quod se sperabat citò effecturum, eò quòd pro quibusdam inimicitiis Basilius Eusebio, qui tunc Cæsariensem regebat ecclesiam, videretur infensus, & abscedens in Põtum, cum monachis habitaret ibi philosophantibus. Porrò populus, & maximè nobilium ac sapientium, Eusebium in suspicione habebant, quasi ipse fuisset autor fugę viri philosophi, vita verbóque perfecti. Volebãntque eum deserere, & apud seipsos missarum celebrare solennia. Sed Basilius quidem ne turba nasceretur in populo per seditiones hæreticorum, agebat in Põto silentium cũ suis episcopis, qui semper aderant illi. Contigit ergo vt in Eusebium odiũ populi nasceretur. Cúmque Basilio fuisset nuntiatum quod Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto Cæsaream venit, & pactis cum Eusebio celebratis, ecclesiã pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem cum suam intentionem nõ valuisset implere, cum episcopis secum profectis tunc abscessit. F

Basilius.

SOCRATES.

Igitur Imperator Valens paruipẽdens famis inuasionem, venit Antiochiã Syriæ. Cúmq; ibi mo-

A raretur,nolentes Arianis consentire affligebat, vehemétérque τῶ ὁμοουσίῳ prædicatoribus imminebat. Quos cum ecclesiis penè omnium ciuitatũ Orientalium expulisset, nõ ei hoc sufficit, sed etiam eos diuersis suppliciis subdidit: multósq; diuersa morte contraditos interemit, plurimos etiam necabat in flumine.

Quomodo in Edessa mulier cum filio suo currens ad martyrium, & Præfectum & imperatorem stupore facti à crudelitate remouerit.

CAPVT XXXII.

An.do. 378. Valẽs apud Edessam sæuit in orthodoxos.

DIcendum quoque est, quod in Edessa Mesopotamiæ gestum esse dinoscitur. In hac vrbe est Thomę apostoli basilica, clara valde pariter & ornata. In qua ꝓpter loci reuerentiã Collectæ sępius celebrãtur. Quam volens Imperator inspicere, & cognoscens sibi omnes exosos ibidem cõuenire, fertur manu percussisse Præfectum, quod inde orthodoxos nõ expulisset vniuersos. Cúmq; B præfectus iniuriã passus, inuitus indignationi principis ministrare contenderet (non enim volebat tot hominibus cædem inferre) latenter mandauit, vt nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit, neque cõsilium, neque terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter cõfluxerunt. Cúmque Pręfectus cum multa militum manu ad basilicam festinaret, vt Imperatoris perficeret iussionem, quædam muliercula in paupertate degens, suum filium manu trahens, cursúque ad illam basilicam properans, Præfecti interrupit officium. Indignatus verò Pręfectus, mulierẽ sibi iussit adduci, dixítq; ad eam: O infelix mulier, quò sic indecẽter curris? At illa: Quò & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille: Nõ audisti quod Præfectus illic occisurus est vniuersos quoscunque repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideóque festino, vt illic inueniar inter eos. Et quò hunc paruulũ trahis infantem? Tum mulier ait: vt & iste martyrium suscipere mereatur. Hæc cùm audisset vir ille, consyderauit cõcurrentium animum. Et mox recurrẽs ad principẽ, suggessit ei, quod essent omnes mortem ꝓ sua fide suscipere parati, irrationabile dicẽs bre C ui tempore tãtam multitudinem occidere. Quo dicto ab ira auocauit imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiunt.

Orthodoxi intrepidi.

Constantia mulieris orthodoxæ.

THEODORITVS.

De examinatione & exilio plurimorum orthodoxorum. *CAP. XXXIII.*

An.do. 379. Valẽs Aug. cogere orthodoxos conatur apud Edessam.

ET hæc quidem cum Pręfectus imperatori dixisset populum quidem quod expectabat, nõ pertulit experiri. Verùm duces eorum, id est, presbyteros atque diaconos interrogari præceptũ est, vt vnum è duobus eligerẽt, aut communicare Lupo, aut vrbe pelli, & in quasdam extremas partes destinari. Cúmque cõgregasset vniuersos, mitibus vtebatur verbis, persuadere nitens vt leges sequerentur Imperatoris, indicium væsaniæ dicens esse, quod tanto imperatori pauci homines repugnarent. Cúmque cuncti tacerent, ad horum ducẽ Eulogium virum valde laudãdum Præfectus ait: Cur non respondes his quæ dicuntur à nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum respõdere. Tunc Præfectus: Multa itaque verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porrò Eulogius vniuersis hæc dicta fuisse respondit, & incongruum esse vt solus alios contemnens responderet. Si verò me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait: Communica possidenti regnum. At ille pacifice & valde benigne ait: Et mihi regni quoque sacerdotiíque consortium est. Tunc Præfectus irrisionẽ sentiens sæuiebat, & iniuriis cõtra senem vsus, etiam hęc adiecit: Non hoc locutus sum fulminande, sed quibus communicat Imperator, cõmunicare vos monui. Cúmque dixisset senex pastorem se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehendens destinauit in Thraciam: qui cùm ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebantur. Ciuitates enim occurrebãt & vici, victores athletas honorantes. Sed hostes armauit inuidia, vt imperatori dicerent, plurimum honorem viris illis decretam exilij contumeliam afferre. Hæc cognoscens imperator, iussit vt bini & bini separarẽtur, E & alios quidem in Thracias, alios in extremã Arabiã, alios verò in Thebaidos dispersit vrbes. Aiũt enim quod etiã fratres quos natura iunxit, crudelissimus corpore separarit. Porrò Eulogium Pręsulem illorum, & Protogenem qui post eum fuit, in Antinoum vsque transmisit. Quorum virtutem nõ patior obliuioni contradere. Quum enim concordẽ viderent ciuitatis episcopũ, ecclesiasticóq; collegio qui cõmunicarent viderent paucos esse, ad ecclesias concurrebant. De qua consulentes cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, vnde dolentes de eorũ incredulitate lamentati sunt: nõ tamen esse diu lugẽdum arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina curauerunt.

Eulogius.

Modestus Præfectus.

Protogenes.

De miraculis confessorum. *CAP. XXXIIII.*

SAcratissimus igitur Eulogius in habitaculo suo cõsistens, toto die totaque nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autẽ valde dignissimus, Eunomij literis eruditus, ad scribendum velociter promptus, inueniens opportunum locum, eúmque sibi segregans ad docendum, adolescentium magister effectus est, quos & scribere velociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. F Dictabat eis Dauidicas melodias: & apostolicę doctrinę cõgruas lectiones meditari præcipiebat. Cúmque vnus adolescentium incidisset in morbum, venit ad domum eius, & tenens ægroti dexteram, morbum orationibus effugauit. Hoc cognoscentes aliorum parentes infantium, deduxerũt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille nõ ante se dixit Deum vt expellerentur morbi rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur: quod illi cum gaudio impleuerunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, & simul animæ corporísque sanitate fruebantur. Si quãdo verò alicui suasisset vt sacram gratiã mereretur accipere, ducebat eum ad Eulogium, & concutiens ianuam, rogabat vt aperiret, ac signum Dominicum ei qui fuerat renatus, imponeret. Cúmq; ille difficilius aperiret, ne intercideret orationem, dicebat potius esse necessariam salutem errantium. Mirabantur igitur vniuersi videntes Protogenem ta-

Ludimagister factus Protogenes.

Mos inician di Christianos.

A lia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitionis impartiret, tamen Eulogio primatum per omnia reseruaret, vt eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde coniiciebāt multomagis virtutem illius eminere. Quum igitur fluctuatio quieuisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxerunt omnes, ingemiscētes & lachrymantes, maximè verò præsul ecclesiæ eorum, primatus affectu. Cúmque ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius Barse maximo ad vitam felicissimā transeunte, eius suscepit regimen ecclesię. Porrò mirabilis Protogenes colere iussus est vrbem Carrensium desolatam, & spinis gentilium plenam, quæ vtique pluribus laboribus indigebat.

Redeūt Eulogi⁹ & Protogenes de exilio.

SOCRATES.

De responso dæmonis quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit.
CAPVT XXXV.

B EOdem tempore dæmon quidā erroneus crudelitate Valentis abusus ei persuasit vt scrutaretur quisnā post eum suscepturus esset imperiū. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens interemit. Nam quum de imperio cōsuleretur, quatuor literas demōstrauit, θ, ε, ο, δ, dicens hoc nomē post Valentē imperij culmen accipere. Quod cùm ad aures peruenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrānidem ambire iudicauit. Occidebantur itaque Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicūque has literas in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosius, quidam vir fortis ex Hispania prouincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutauerunt, negantes quæ prius habuissent cum iuramento, vt pericula declinarent.

Theodosius.

THEODORITVS.

De Basilio episcopo Cappadociæ, & quomodo exilij minas euaserit. *CAP. XXXVI.*

C VAlens igitur Imperator cùm vniuersas (vt ita dicam) ecclesias pastore nudasset, in Cæsareā Cappadociæ venit, cuius tunc præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Pręmisitque Præfectum, pręcipiens, vt aut flecteret Basiliū, vt dogmati cōmunicaret Eudoxij, aut hoc facere nolēs expelleretur. Audiēs enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen, ne cùm fortiter Basilius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Huius machinamēta velut tela aranæa facta sunt: suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad vtilitatem sui antiquæ patrum narrationes, & velut quędam turres murum fidei indeclinabilem seruauerunt. Porrò Præfectus Cæsaream veniens, & euocans magnum Basilium, honorauit, & māsuetis apud eum sermonibus vsus est, monens vt tempori pareret, & nō tot ecclesias propter prauam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam imperatoriam amicitiam, multáque beneficia propter hæc plurimis offerenda. Verùm ille vir sacratissimus ait adolescentibus hæc verba congruere: illi, inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. D Nam qui diuinis innutriti sunt eloquiis, corrūpere de diuinis dogmatibus ne vnā quidem syllabam patiuntur, sed pro his (si contingat) etiā omnes mortis species amplectuntur. Amicitiam autem imperatoris magnam quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cúmque Pręfectus sæuiret in eum, stultúmque vocaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere exopto. Quem cùm egredi tūc iuberet, vt quid deberet facere cogitaret, sententiāque suam altero die depromeret, fertur vir ille inclytus hoc dixisse: Ego quidem etiā cras ipse regrediar, dummodo tu sententiam non permutes, sed vtere minis tuis. Post hæc verba Pręfectus occurrens, imperatori quæ dicta fuerāt, & virtutem viri huius, animęque fortitudinē & fiduciam nuntiauit. Tūc ergo tacens imperator ingressus est. Posthæc contigit, vt diuinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim eius ægrotans, circa ipsius mortis metas agebatur. Sed & cōiugem diuersæ occupauerāt passiones. Cognoscens ergo caussam suæ tristitiæ, virum sacratissimū quem punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces au- E tem præceptis imperialibus ministrabāt. Tum itaque magnus Basilius veniens ad Palatiū, vidénsq; principis filium circa mortē, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismate potiretur. Hęc quum dixisset egressus est. At ille iurisiurandi quod baptismatis tempore promiserat memor, secundum stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare pręcepit. Quo gesto, mox infans finem vitę sortitus est. Pœnitentia verò ductus Valens, & noxiā iurisiurandi iudicans veritatem, in sacrū templum ingressus, magni Basilij magisterio fretus est, & altari obtulit dona solennia. Quem intra aulęa vbi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de diuinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libenter audiuit. Vbi tunc aderat quidam nomine Demosthenes super Imperiales epulas constitutus, qui cùm doctorem mundi culparet, Barbarismū fecit. Tum sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine literis Demosthenē. Quum verò magis ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuum est de pulmentariis cogitare, nō dogmata diuina decoquere. F Posthæc imperator ita dilexit virum, vt etiam optima prædia quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabātur offerret, ex quibus leprosis præcipuè necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetū hoc modo magnus Basilius declinauit. Quū verò postea reuersus illuc fuisset, priorū oblitus, quoniam à seductoribus eius voluntas obsidebatur, rursum eum mouebat, vt ad partes inclinaretur hæreticas. Cui nō persuadens, legē de eius scribi pręcepit exilio, quam volens manus suę subscriptione roborare, nullum apicem cōplere valuit: calamus enim cōtritus est. Cúmque secūdus & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legē impiā firmare contenderet, cōmota est eius dextra eamque subito tremor inuasit. Tūc eius animo terrore impleto, ambabus manibus chartā rupit. Ostenditque prouisor omnium Deus, quod & alios ipse permiserit pati, & hunc ab insidiis liberarit: & per ea quæ in isto contigere, signum proprię virtutis ostendens, & per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

Basilius.

Præfectus ad Basilium

Valēs Imp. Basilium accersit.

Filius Valentis ab Arianis baptizatur.

Socrates.

A

SOCRATES.

Sciendum verò quod cùm viueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Ægyptum distulit commouere, audiens Athanasium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè seditione facta respublica vexaretur. Verùm Athanasius Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est vita, quum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem.

Athanasij mors. An.do.373.

THEODORITVS.

De fine Athanasij Alexandrini, & successione Petri, & seditione contra eum facta, & quod Romam profectus sit. CAP. XXXVII.

CVm igitur in Alexandria victor Athanasius post multa certamina innumerásq; coronas, vitæ finem suscepisset, & ad laborum suorũ præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus Præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cũctis consentientibus & sacerdotibus, & nobilibus, cũctáque plebe, & fauore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasij sudorum particeps fuit, & quum esset in ciuitate, & cùm diuersa latibula peragraret: multifariáque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrũ Athanasij clamauerunt. Cúmque eum in Pontificali sede cõstituissent, repente Iudex prouinciæ, Paganorum populum congregans, & pariter Iudæorum, ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentémque interminatus est abstrahere. Faciebat hoc Imperatori placere volens, quum ei contraria sapiẽtes calamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ claram putabat esse festiuitatẽ. Petrus itaque vir admirãdus, insperatum respiciens bellũ, latenter egressus est, & conscendens nauem, profectus est Romam.

Petr⁹ Athanasio succedit. An.do.374.

B

Iudex Ægypti aduersus Petrum.

Petrus Romam vadit.

Qua crudelitate Lucius Alexandream fuerit introductus. CAP. XXXVIII.

C

TRansactis verò dieb⁹ paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur experta. Populus autem doctrinis primum Athanasij satiatus, deinde fastidiens cibum sibi offerri contrarium, ab ecclesiasticis collegiis se subtraxit. Porrò Lucius armigeris vtens cultoribus idolorum, alios verberauit, alios suspẽdebat, alios cogebat effugere, aliorum verò instar Barbarorũ vastabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen vnum è sceleribus Lucij prius referẽs, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto cõuersationem imitantes angelorum, & ciuitatis euitantes turbas, vitam agere in erémo potius elegerunt, arenosámque terram & sterilem frugiferam reddiderũt, fructum videlicet Deo suauissimum virtutis eorum & optimum referẽtem. Cuius vitæ multi quidem videntur esse autores. Sed à puero ille creuit Antonius ille celeberrimus, monachis virtutẽ luctaminis spiritualis ostendens.

Lucius obtruditur Alexandrinis.

Quæ miracula gesserint eremitæ in exilium à Lucio destinati. CAPVT XXXIX. D

HVius ergo loci tunc incolas sequaces Antonij infelix Lucius expulit, eorúmque sanctissimos Præsules, Macarium venerabilem, aliúmque Macarium, Isidorum, & cæteros speluncis suis eiiciens, in quandam insulam quæ ab impiis inhabitabatur hominibus destinauit: quippe quæ nunq̃ magistrum susceperat pietatis. Cúmque nauis ad littus insulæ peruenisset, dæmon qui ab illis honorabatur, relinquens idolũ vbi dudum habitare cõsueuerat, filiam sui sacerdotis inuasit, & bacchantem illuc vsque perduxit, vbi nauis aduenerat monachorum. Tunc dæmon vtens lingua puellę clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebántque cuncti viri simul & mulieres dæmone proclamante: O potentiam vestram, ô ministri Christi: vndiq; à vobis expellimur, à ciuitatibus atque vicis, à montibus simul atque collibus, ab erémo quæ priuata ✠ probatur hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, à vestris iaculis liberari, qua spe noscimur esse frustrati. Huc vos E persecutores miserunt, nõ vt vos vexarent, sed vt nos per vos expellerẽt. Ecce recedimus ab hac insula: virtutis enim vestræ radiis iaculamur. Hæc dicentes & his similia, puellámq; in terram prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitauit puellam, & suo patri sanam valẽtémque restituit. Verùm illi qui miraculum conspexerant, ad sanctorum prouoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dæmonũ destruxerũt: doctrinæ verò radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in vrbe nuntiatis, omnes populi congregati, Lucio detrahebant, dicentes iram sibi imminere diuinitus, nisi sanctorum reuerteretur chorus. Sic itaque metuens tumultũ Lucius ciuitatis, sacratissimos viros ad suas speluncas redire præcepit. Et hæc quidem sunt digna quæ abominationẽ illius impietatis aperiant.

Lucius Macarios & Isidorũ in exiliũ relegat.

Dæmõ queritur de sanctis viris.

† putabatur

Literæ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucij mala referuntur. CAPVT XL.

F

VEruntamen temeritatis eius scelera literæ Petri illius admirabilis edocebunt: Quarum ego prolixitatem fugiẽs, quæ in medio posita sunt, ponere non omittam.

Prouincię, inquit, iudex Palladius cùm esset religione Paganus, & idola semp adoraret, cõtra Christum sæpius pugnare conabatur, & colligens prędictum populũ, impetum fecit aduersus ecclesiã, perinde acsi Barbaros subdere niteretur. Tũc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solum dictare volens, ipsa rei memoria dolore maximo sum cõmotus, & fluxum protuli lachrymarũ, diúque hoc potueram pati, nisi diuina ratione animum releuassem. In ecclesia enim, quæ Theone vocatur, ingressa multitudo pro verbis honorabilibus idolorum fauoribus exultabant. Pro sacrarum lectione scripturarum turpes manuum plausus agebantur. Infractæque cum turpitudine voces contra CHRISTI virgines cõtumelias dicũt, quas lingua hominum proferre nõ patitur. Audiens enim vnusquisq; sapientiũ talia, claudebat aures: & ma-

K

A gis optabat esse surdus, ne huiusmodi verba audire cogeretur. Sed utinam verbis peccando quieuissent, & non actu verborum turpitudinem superarent. Tolerabilis nanque detractio est huiusmodi, apud quos Christi sapientiæ & doctrinę cultus inhabitat. Hi siquidem iræ vasa ad perditionem facta, subsannantes & horribilem sonum de naribus emittentes, & vt ita dicam, fœtorē veluti de quodam cuniculo profundentes, vestes sanctarū Christi virginum dirumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur angelorum. Et sicut habet natura, nudas per totam circunferentes vrbem, sicuti volebāt eis cum turpitudine illudebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohibuisset, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Multæ siquidē violentia corporis sustinuere corruptionem: plurimæ virginum vectibus in capite cæsæ, sine voce manserunt: quarum etiā funera solenni sepulturę tradi prohibita sunt. Multa denique corpora hactenus à parentibus ingemiscentibus inquisita reperiri non possunt. Sed quur

† immoror. B parua de magnis loquor? Quur in istis + moror, & non potius ad necessaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiscū obstupescens patientiam domini, eò quòd nō repente vniuersa cōcluserit. Quæ enim nunquam facta sunt, neque per scripturas patrum nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impij committebant. Velut enim in scena turpi cōsisterent, puerum quendā naturam masculi denegātem, & vtentem veste fœminea, inunctis oculis & vultu serico colore depicto, & vt apud prophetam scriptū est, idolum fœminei schematis super ipsum altare, vbi aduentum sancti spiritus inuocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus saltationē celebrare fecerunt, ridentes, nephādásque mittentes voces. Qui rursus hoc paruum iudicātes, & præterita decora quàm turpia magis existimantes, quendam ex suis turpitudine notissimū, veste genitalibúsque nudatum in sede ponentes ecclesiæ concionatorem turpem contra Christum impudēter eleuauerūt. Pro sacris enim verbis, ille scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem &

C adulterium, masculorum concubitum, furtum, cibos, potū, vitæ huic vtilia proclamabat. His ita gestis, & me ab ecclesia recedente: quippe quum illic stare non possem, vbi militum inuasiones, vbi populus pro seditione redemptus largitate pecuniarum, & gentiliū multitudo magnis promissionibus aderat: noster quidem successor missus est, episcopatum velut mundanam comparans dignitatem quidam Lucius lupi nequitiam & actus habere festinans, nō orthodoxorum episcoporū concilio, non decreto veracium clericorum, non petitione populorum electus, sicuti cōcionantur ecclesiasticæ sanctiones. Non quisquam episcoporum, non presbyterorum, nō diaconorum, nō populi multitudo, non præcedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarum, sed Euzoius erat cum eo pridem quidem damnatus cum Ario in sancto Nicęno maximóque concilio: nunc autem per patrocinia Antiochensium vastator ecclesiæ, & comes largitionum ac militū Dux in omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytiorum incendens ęcclesiā, bea-

Magnus comes sacrarū largitionum militū Dux.

tæ memorię Iouiani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus est, ita vt penè caput tunc amitteret, nisi multorum labore imperialem clementiam meruisset. Consyderare quidem hæc vestrum zelum, & ad vindictam excitari deposco, quanta & qualia sint commissa contra Dei ecclesiam, cum talis aduersum nos fuerit Tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per vestram religionē & omnes orthodoxos episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus caussis, nūc adstitit ciuitati: & non solùm sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: non est Deus verus Christus, sed etiā in opportunitatibus est corruptus, atque corrupit, gaudens in blasphemiis contra eos, qui saluatorem colere comprobantur. Quum enim Paganorum sensibus sit vicinus, recentem præsumit erroneus colere Deum. Nam alij coram eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene venisti episcope, + qui filium nō defendis. Alij dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: simulacrum vtique Paganorum nominantes. Inter hæc eodem momento prædictus Magnus impietatis eius socius indiuisus, armiger amarissimus, & minister crudelitatis eius collecta multitudine populorū, presbyteros atque diaconos decem & nouē numero comprehendens, quorum quidam octogesimum transcēderant annum, tanquam captos in quodam scelere & Romanorū inimicos, legibus coartabat, nesciens virtutem Christianorum legis, & apostolorum fidem per patres traditam nobis: hæc etiam clementissimum principem Valētem grata habere pronuntians: Flectimini, inquit miserrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim vobis diuinitas, licet veræ religioni cultū exhibeatis, non sponte, sed violenter hoc facientes. Necessitati nanque + satisfactio adest: spontaneam verò voluntatē accusatio digna subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis habentes, promptè sequimini, & dogmati Ariano subscribite, quod nunc prędicat Lucius: bene scientes, quod si obediatis, pecunias, quæstus, honores ab imperatore percipietis. Resistentes verò, carceres, supplicia, tormenta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis simul, possessionibúsque priuati, & postea pulsi, loca crudelia inhabitare dānabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductioni contēperans, inuitabat atq; cogebat vt omnes à pia sententia deuiarent: At illi nihil amarius existimantes, quàm pietatis proditionem, huiusmodi responderunt verbis, virtute fortique sensu seductionem minásq; subdentes. Quiesce iam quiesce his nos terrere sermonibus, cessa verba vana proferre. Nos neq; nouum, neque recentem colimus Deum. Et licet inaniter furias, téq; concutias sicut vehemens ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem vsque cōsistimus: non impotentem, non insipientē, non sine veritate aliquando fatentes Deū: non aliquando quidem existentem, sicut impietas Arij temporalem prædicat filium. Si enim creatura est secundum eius vęsaniam Filius non existens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit, quippe filio non extante secundum eos aliquando. Si vero semper est pater, existente videlicet ex eo verò Filio, & non secundum generationis fluxum (Deus enim impassibilis est) quomodo non est insipiens atque væsanus, qui hoc de filio profi-

Margin notes (right): D; *Lucius.*; *† qui filium negas.*; E; *Magnus ad orthodoxos.*; *† relinquitur defensio.*; F; *Orthodoxi ad Arianos.*

A tetur, dicens: Erat quando nõ erat, per quem omnia vt ſint, per gratiã conſtituta ſunt? Noſtri ſiquidem patres (à quibus iſti cadentes, iuſtè ſine patre ſũt facti) in Nicæã venientes, & anathematizãtes Arij ſectã, cuius nunc iſte iuuenis patronus exiſtit, nõ alterius ſubſtantię, quod tu fateri nos cogis, ex natura patris eſſe dixerũt, ſed ex ei⁹ eſſentia. Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex plurima ſacrorũ verborum collectione conſubſtantialem eſſe profeſsi ſunt. Talia autem & his ſimilia dicentes, per multos dies coërcuit, putans à pia eos ſententia poſſe mutari. Qui magis velut in ſtadio fortiores effecti, terroremq; conculcantes, & ſeipſos patrũ rationibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate ſenſum, virtutis exercitiũ ſua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertãtibus & ſpectaculũ factis, ſicut beatus ſcribit Apoſtolus, angelis & hominibus, vniuerſa ciuitas cõcurrebat, athletas contemplatura Chriſti, ſuáque cõſtantia verbera Iudicis & flagella ſuperantes, triũphũmq; piè cõtra Arianos per patientiã poſsidentes, quos ille
B vtique credebat ſe vincere, & illorũ impietati cõ cõtradere. Cùm ergo defeciſſet eos tormentis afficere, cũctis flentibus atq; lugentibus, rurſus collecta incõpoſita multitudine ad iudicium eos, imò magis ad damnationem circa portam fecit adduci. Et cum illic cõſuete contra eos clamores emitterentur à Paganis atq; Iudæis, & illi nollẽt Arianorum impietatibus cõſentire, ſententiam protulit vniuerſis ante tribunal eius ingemiſcẽtibus, vt ab Alexãdria ſublati in Heliopolim Phœniciæ ducerentur: cuius habitatores ne nomen quidẽ Chriſti audire ſuſtinent, ſunt nanq; Pagani. Quo facto iubens eos nauem cõſcendere, ipſe ſtabat in portu, nudũ gladium vibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hoſtiles dæmones crebrius vulnerauerant. Sic ergo dimiſit eos abſq; ſumptibus, & abſq; aliquo ſolatio, nauigare pręcipiens mari ſpumante, & (vt ita dicam) nolente per ſuſceptionem virorũ iniquę iuſsioni cõmunicare. Ingemuit enĩ ciuitas vniuerſa, & hactenus lamentatur: & alij quidem ſuis manibus pectora percu-
C tiebãt, alij verò manus & oculos tendebant ad cœlum, violẽtiam proteſtantes, & veluti dicẽtes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam iniuſta ſunt quę geruntur. Cũctaque ſimul gemitu cõplebãtur, & veluti cantus quidã erat in ciuitate luctificus, currebãtque fluuius lachrymarum. Cùm igitur iudex ille præcepiſſet, vt vela nauis tollerentur, tunc gemitus ingens vniuerſorũ virginum & mulierum, ſeniorum & iuuenũ permixtus lachrymis eſt emiſſus. Quum illi ergo Heliopolim nauigarẽt, vbi diabolica ſuperſtitio celebratur, omnes in media ciuitate communiter & ſinguli ingemiſcentes, atque lugentes agebãtur. Quibus tamen nec apertè licebat flere iuſsione vrbis pręfecti Palladij: erat enim & ipſe Paganus. Multi deniq; flentium arrepti, & in carcerẽ ducti, deinde caſtigati, lacerati, verberati, nouiſsimè in metalla ſunt traditi: viri vtiq; eccleſiæ, & propter diuinũ zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorũ monachi, erẽmũ incolentes, & deuotè in illo conuerſantes, numero viginti tres: cum quibus paulò poſt Diaconus à dilectiſsimo fratre noſtro Damaſo, Romanę ciuitatis epiſcopo deferens nobis cõſolatorias cõmunicationis epiſtolas, manibus poſt tergum vin-

Pagani. Iudæi.

Heliopolis.

ctis, publicè ab ipſis ſpiculatoribus ducebatur: ve- D
luti aliquis reus inſignis, & homicidarum verberibus coæquãdus, lapidibúsque ſimul & plũbo eius ceruicibus laceratis, ad marè ductus eſt: & ſicut illi ſine ſumptibus, ſine vllo ſolatio in metallicum deportatus exiliũ. Cúmque Iudex ille multos quoq; infantium cruciaſſet, quidam eorũ morientes, neque parentũ, neque fratrum exequiis ſolennibus ſunt potiti. O multã inhumanitatem iudicãtis, magis verò condemnantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, homicidis cõparari potuerunt, quorum vtiq; corpora inſepulta relicta ſunt: piè laborãtes eſcis beſtiarũ volatiliũmq; proiecti ſunt. Quíque patribus necatorum naturalium cõſcientia cõpati voluerũt, veluti iniqui capite ſecti ſunt. Quæ lex Romanorum, quæ Barbarorum ſentẽtia, quoſlibet patribus cõdolentes punit? quãdo quiſpiam veterum huiuſmodi geſsit iniquitatem? Iuſſit itaque Pharao, vt maſculi interficerentur Hebræorum, ſed inuidia & timor tunc protulit hoc pręceptũ. Quanto tamen illa quæ tunc geſta ſunt, humaniora modernis exiſtũt, quanto deſiderabiliora ad diſcretionẽ iniquitatis huius? Et licet ma- E
litia nequaquam ſeparentur alterutris, ſunt tamen incredibilia quæ dicuntur, inhumana, crudelia, ſæua, barbara, amara, ſine miſericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agẽtes, quum vniuerſa ciuitas ingemiſceret. Non fuit enim domus, in qua nõ eſſet mortuus, ſicut in Exodo ſcribitur. Et quũ hæc ita ſint geſta (non enim quieuerunt iniquitatis autores, ſed ad peiora profecti) vſque ad epiſcopos prouinciarum venena propria diſperſa ſunt, habentes iniquitatis ſuæ ſolatium Comitem largitionum, quem prædiximus Magnũ: Alios etenim epiſcoporũ Curiæ tradiderunt, alios diuerſis machinationibus affecerunt, volentes vniuerſos impietatibus obligari, & ſecundum patrem ipſorum diabolum quęrentes, quem ſua rabie deuorarent. Super hęc autem vndecim Ægyptiorũ epiſcopos, viros penè ab infantia vſq; ad ſenectutem erẽmũ incolentes, verbóque ſuperantes & actu libidinẽ, piamque fidem ſine cõfuſione prædicantes, & dogma pietatis edocẽtes, multáſque victorias de dęmonibus exercentes, & Arianam ſectam ſapientiſ- F
ſima ratione denotantes, in exilium miſerũt in ciuitatem Iudæorum, nomine Diocæſaream. Et velut infernus crudeliſsimus nunquam morte ſatiati fratrum, ſuæ ſæuitiæ memoriam relinquere voluerunt. Nuper enim eccleſiæ catholicæ clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, volentés que eorum ſcelera denotare, aures imperatorias inflãmantes in Neocæſaream Ponti mittendos eſſe ſubornarunt. Qui puto propter inclementiam locorum, etiam vita priuati ſunt. Tales itaque tempus illud tragœdias exercuit, ſilentio quidẽ & obliuione dignas, ſed literis memorãdas ad obiurgationem eorum, qui contra vnigenitum linguas ſuas exacuerunt. Hi nanque rabie coarmati blaſphemiæ, non ſolùm dominum omnium iaculari nituntur, ſed etiam contra eius famulos bellum ſine vllo fœdere ſuſceperunt.

Exod. 12. c

Magn⁹, Comes largitionum.

Vndecim epiſcopi Ægyptij in Diocæſaream relegati.

A # HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, D

LIBER OCTAVVS.

SOCRATES.

De conuersatione, miraculis & responsionibus, vel scriptis diuersorũ monachorum, necnon episcoporũ.

CAPVT PRIMVM.

† *Arsenius* *An.do.374.* *Arsius.* † *Arsenius*

Eo tẽpore fuit + Arsius Monasterij præsul. Is delinquẽtes iuuenes nõ excõmunicabat, sed magis ætate ꝓuectos: dicebat enim: Iuuenis excõmunicatus
B spernit, prouect⁹ verò velociter excõmunicationis dolore corrigitur. Ali⁹ noĩe + Pior ambulãs comedebat. *† Prior.* Cõsultus autẽ cur ita comederet: non, inquit, volo veluti necessariè vti cibo, sed tãq̃ extraneũ aliquid agere. Pro qua re etiã ab alio rogatus ait: vt ne dũ comedo, anima voluptatẽ sentiat corporalẽ. Isidorus dicebat quadragesimum se annum habere, ex quo sentiret quidem mente peccatum, nõ tamen consentiret vel cõcupiscentiæ vel furori. Pambus autem cùm sine literis esset, accessit ad quendã vt doceretur psalmum: Qui cùm audisset primũ versum tricesimioctaui psalmi: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: Secũdum versum nõ passus est audire, dicens: Si potuero opere hoc implere: hic versus tantũmodo mihi sufficiet. Cúmq; doctor qui ei tradiderat versum culparet quur per sex menses ad se minimè venisset, respondit: Quia versum illum adhuc opere non
C impleui. Postea verò quum multos superuixisset annos, à quodam noto rogatus an didicisset versum: Quadraginta & nouem, inquit, annis vix eũ implere valui. Huic itaque quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: numera. Ille respondit: Quod dedisti non eget numero, sed bono affectu. Is Pambus Athanasio episcopo precante, ab erémo descendit in Alexandriam. Cúmque vidisset ibi mulierem Theatralem, fleuit: & à præsentibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerunt: vna, quæ est illius perditio: altera verò, quod ego non tantum studeo placere DEO, quantum hæc vt turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus nisi operatus fuerit, violento iudicatur æqualis. Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirentibus enarrabat. Per singulas autem explanationes orabat. Id temporis inter monachos fuerunt duo viri DEO amabiles, nomine vterque Macarius: vnus ex Ægypto superiore, alter Alexandrinus.

Isidorus. *Pambus.* *Psal.38.* *Piterius.*

Ambo de multis rebus insignes, propter abstinentiã, conuersationem, mores atq; miracula, quę eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantum morborum depulit, & tantum dæmonum effugauit, vt ex eius operibus liber proprius expleatur. Erat autem reuerendus, & circa delinquentes seuerus. Porrò Macarius Alexandrinus quum similis esset Ægyptio per omnia, in hoc variabat, quod circa consulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad conuersionem iuuenes inducebat. Horum discipulus Euagrius philosophiam opere rebúsque possedit, prius sermone solummodo philosophatus, & in vrbe Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno Diaconus E ordinatus: deinde cum eo descendens in Ægyptum, & prædictos viros inspiciens, conuersationem eorum æmulatus est: tantáque miracula in eius manibus facta sunt, quanta in præceptorum eius. Conscripsitque libros valde necessarios, quorum vnus quidem μοναχικὸς inscribitur: & est de Actuali. Alius cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione fit dignus: huic + capita sunt quinquaginta. Alius verò Contradictorius, ex diuinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo diuisus est, secundũ numerum octo cogitationum. Et sexcentæ propositiones ad contemplationem pertinentes, quas γνωστικὰ προβλήματα, id est, Cognitionales propositiones denominauit. Insuper & versuum opera duo: vnum quidem ad monachos in cœnobiis vel itineribus constitutos: & vnum ad virgines, quæ quàm mira, quámque necessaria sint, legentes intelligunt. Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac scriptura referri. Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere rectè præcedentium mona- F chorum, & secundum eas exerceri. Multa enim inueniuntur ab eis dicta bene simul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quòd sicca & nõ inæqualis diæta charitati cõiuncta, citò perducit monachum ad impassibilem portũ. Is autem cùm vidisset quendam fratrem phantasiis nocte turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, vt languentibus cibos ieiunans ministraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, sicuti misericordia huiusmodi passiones extinguit. Quidam tunc philosophorum accessit ad iustum Antonium, dicens: Quomodo sufficiis, ô pater, codicum consolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, Philosophe, meus codex natura creaturarũ est, & adest cùm voluero, verbáque mihi relegit Dei. Interrogauit me vas electionis Macari⁹ senex Ægyptius, dicens: Quare mali memoriam aduersus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ dissipamus? Cõtra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxij permanemus? Cúmque in quæstione huius interrogationis hæsissem, ro-

Macarij duo. *Euagrius.* *Antonius.*

A gaui eum explanare sermonem. At ille: Prima, inquit, passio furoris cõtra naturam est, cõsequens verò secundum naturam. In ipso feruenti meridie perueni ad sanctum patrem Macarium, & siti vehementer accensus, aquam vt biberem postulaui. At ille: Vmbra, inquit, tibi sufficiat, multi nanque nunc iter agentium aut nauigantiũ etiam hac releuatione priuantur. Deinde cùm apud eum verba de abstinentia exercerẽ, confide, inquit, fili: per viginti annos neque pane, neque aqua, neq; somno sum satiatus. Panem nanque meum in pondere comedebam, aquam verò bibebam cum mensura, parietibus autem inclinatus somni paululum capiebam. Cuidam monachorũ nunciata mors patris est: at ille nũcianti, cessa, inquit, & blasphemare noli: meus enim pater immortalis existit. Quidam fratrum Euãgelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogauit, dignum proferens memorandũmque sermonẽ: Ipsum, inquit, verbum vendidi, quod mihi semper dicit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quædam insula circa Alexandriam trans paludem Mariæ, in qua habi-
B tabat monachus contemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur à monachis, agi propter caussas quinque, id est, propter Deum, propter naturam, propter cõsuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem dicebat vnam quidem naturæ esse virtutem, sed eam diuersas species sumere per animæ qualitates. Nã & lumen, inquit, solis cùm sine specie sit diuersa, fenestris tamẽ per quas ingreditur, schema quoddam variũ facere videtur. Alius porrò monachus, propterea, inquit, abscindo libidines, vt auferam furoris occasiones. Noui enim furorẽ semper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, scientiam persequentem. Quidam senum dicebat: charitas depositum ciborum aut pecuniarum seruare non nouit. Idem dicebat: Nescio me in eadem re à dæmonibus fuisse deceptũ. Hæc igitur Euagrius in libro suo Actuali commemorauit. In contemplatiuo autem hæc dicit: Quatuor virtutes & contemplationes earum à Gregorio iusto esse didicimus, prudẽtiam, fortitudinem, temperantiam, atque iustitiam. Prudẽtiæ quidem opus esse dicebat,
C contemplari intellectuales sanctasque potestates absque sermonibus, quippe quos sapientia significari cõtradidit. Fortitudinis autẽ, perdurare in veritate, licet quispiam debelletur, & non accedere ad ea quæ nihil sunt. Temperãtiæ verò proprium hoc esse respondit, suscipere pręmia agricolæ semina, & ea plantare conuenienter. Porrò Iustitiæ opus, vt pro merito singula cuique verba reddantur: alia quidem obscurè pronũtiata, alia ænigmatibus indicata, quædam verò propter vtilitatem simplicium apertè disposita. Columna itaque veritatis Cappadox Basilius ait: Humanam sciẽtiam reddit crebra meditatio & exercitatio meliorem: eam verò quæ gratia Dei conceditur, iustitia, patientia, atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt, diuinæ impassibiles tantummodo sunt capaces: qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes seipsos inspiciunt. Ægyptiorũ verò sacratissima lux Athanasius ait: Præcepit Moyses mensam cõtra Aquilonis constitui partem. Quamobrem cognoscant contẽplatiui, quis contra eos spiret, & omnem tentationẽ forti mente sustineant, D & cũ alacritate ad se accedentes enutriãt. Thmuitanorum ecclesiæ Angelus Serapion dicebat: Mẽs quidem spirituali intellectu potita, perfectè purgatur. Charitas autẽ curat membra furore tumentia: iniquitas concupiscentias & influentias continentia retinet. Maximus contemplationũ doctor Didymus ait: De prouidentia atque iudicio apud temetipsum semper exerce sermones, & studiorũ materiã memoria retine. Penè enim omnes in his peccamus: rationẽmque iudicij in corporum differentia, in qua etiã est mundus, inuenies: prouidentiæ verò, in modis quibus à malitia vel ignorantia ad virtutes atque scientiæ culmen euehitur. Hæc itaque ex Euagrij dictis retulimus. Fuit autem & alius vir mirabilis inter monachos, cui nomẽ Ammonius, qui adeò sine vlla curiositate fuit, vt cum Athanasio Romam veniens, nullum opus ciuitatis inspiceret, nisi tantum vt videret Petri & Pauli basilicas. Is Ammonius ad episcopatum tractus, atq; diffugiens, dexteram sibi amputauit aurem, vt mutilo corpore ordinationis opus effugeret. Cúmq; E posteriori tempore etiam Euagrius à Theophilo Alexãdrino pontifice ad episcopatum vocatus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniens ad Ammonium cum ioco dicebat, malè eum fecisse aurem amputando, & de eo reum existere. Ad quẽ Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te puniendum quòd abscideris linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non vteris gratia Dei. Plurimi porrò eo tempore digni fuerũt viri, quorũ si quis velit verba miraculaque cognoscere, & quemadmodum illis fuerint etiam bestiæ subiugatę, librũ legat Palladij monachi, qui discipulus fuit Euagrij. Omnia nanque de istis subtiliter explanauit, in quo etiam fœminarum imitationem conuersationẽmque cõmemorauit. Euagrius verò atq; Palladius mortuo Valente paulò post floruerunt.

Basilij Magni memorãda sentẽtia.

Athanasij.

Serapionis.

Didymi.

Ammonius. infr. fo. 115.

Palladius vitas monachorum scripsit.

SOZOMENVS.

Huius temporis est, vt quos potero commemorem, qui sunt in illo tẽpore inter Christianos philosophati. Quorũ vnus quidem in Ægypto Ioan- F nes, cui futura & aliis incerta, Deus non minus q̃ antiquis Prophetis reuelauit, donúmque dedit, vt curaret insanabiles morbos. Is à iuuentute laudãs Deum, degebat in solitudine, comedebátque herbas & radices, bibebátque aquam si comperisset. Cúmque venisset ad senectutem, diuina iussione migrauit ad Thebaida, & multorum monasteriorum factus est Præsul. Qui oratione tantummodo morbos & dæmones effugabat: & cùm literas non didicisset, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quicquid semel mente percepisset sub veritate retinebat. In hac quoque regione philosophabatur Ammon Tabenensium præsul, circiter tria millia discipulorum habens. Non minus quoque & Theonas: multorum Præsides fuẽre monachorum: ambo operatores stupendarum rerũ, & diuina prouidentia prophetiáque cõpleti. Fertur autem Theonam eruditũ Ægyptiarũ, Græcarum, Latinarúmq; literarũ fuisse, & triginta annis habuisse silentium. Porrò à nullo hominum

An. do. 374. Ioannes Aegyptius.

Ammon.

Theon.

A visum irascentem, aut iurantem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut asperum vel infirmũ protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt Copras & Hellen, necnon Helias. *Copras. Hellen.* Copras quidẽ, vt aiunt, diuinum habuit donum, sanitatem cõferendi depulsis morbis, & dæmones expellendi. Hellen verò à paruulo nutritus in monasterio, plurima insolitè miracula faciebat, ita vt etiã ignem in sinu portaret, & nequaquã eius vestis arderet. *Helias.* Verùm Helias tunc quidem non procul ab Antinoo ciuitate degebat in erémo, agens annũ ætatis circiter centesimum atque decimũ. Antea tamen penè septuaginta annis solus vixerat in solitudine: & ad hanc ætatem ieiunando & viriliter conuersando peruenit. *Apelles Aegyptius* Fuit etiam Apelles in Ægypto ex fabro ferrario, qui cùm aliquãdo per noctem hoc opus exerceret, vmbra dæmoniaca veluti mulier speciosa eum de castitate tentabat. At ille ferrum quod elaborabat ex fornace trahẽs, eam percussit in faciẽ. Tunc ille stridens & ingemiscens procul effugit. *Isidorus. Serapion.* Inter hos etiam Isidorus fuit, qui vndique monasterium muniens, B curabat vt nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet intus. Necnõ Serapion circiter decem millia sub se monachorũ habens, quos omnes sic educabat, vt ex propriis sudoribus necessaria compararet, & aliis ministraret egentibus. *Dioscorus.* Dioscorus quoque non amplius centũ monachis præsidebat. Qui cùm presbyter esset sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinando & diligenter diiudicando accedẽtes ad sacra mysteria, ita vt expiarent mentem, & mali cuiuspiam cõscientiam non haberent. *Eulogius presbyter.* Eulogius presbyter fertur præsciẽtiam habuisse cogitationum quorũlibet ad se venientium: eorúmq; delicta palàm redarguebat, & quæcunque latenter cogitassent, sibi reuelata manifestabat. Qui verò aliquid mali gessissent, vel prauum cõsilium habuissent, ab altari suspendebat, manifestans eis peccatum quod egerant, & † diligentia purgatos rursus suscipiebat. *† resipiscentia.* *Apollo.* His itaque similis erat Apollo in Thebaide, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam paruulam in monte C vicino habens: sed pro multitudine miraculorum paruo tempore insignis effectus, plurimorũ Præsul extitit monachorum. Eo nanque tempore multi & optimi studiosè philosophabantur in Alexandria propemodum duo millia virorum: quorum alij in solitudine morabantur, alij circa Mareoten degebant. Excellenter autem inter alios emicabat *Dorotheus.* Dorotheus genere Thebæus: cuius hæc fuit vita, vt quotidie lapides à mari colligeret, & annis singulis hospitium ædificaret, & fabricare sibi nõ valentibus daret. Noctu autem propter eorum cibum faciebat sportas, vt venderet. Cuius cibus erat panis vnciæ sex, & olerum minutorum fasciculus vnus, & ad bibendum aqua. Hic à iuuentute sic viuens, ne in senectute quidem defecit. Nunquã visus est in lectulo obdormisse, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluntate, nisi quantum operando aut comedendo natura compressus oculos claudere potuisset, ita vt sæpe dum comedẽdo dormiret, cibus ex eius ore laberetur. Aliquãdo ergo somno valde grauatus, cùm in sterquilinium cecidisset, obdormiuit. Expergefactus autem & contristatus, sub silentio dixit: Si angelis dormire suaseris, & mihi vlterius suadebis. Quod fortè dicebat ad somnum aut ad dæmonem, qui D eum nitebatur à bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidã dixit: Cur ita conficis corpus tuũ? At ille: Quia me, inquit, illud occidit. *Piamon.* Piamonẽ verò presbyterum ferunt, cùm sacrificaret aliquãdo sanctũ angelum circa sacrum vidisse altare stãtem, præsentes monachos in codice cõscribentem, absentésque delentem. *Ioannes.* Ioanni quoque tãtam Deus noscitur donasse virtutem contra passiones ac languores, vt plurimos podagricos & articulos habẽtes solutos curaret. *Beniamin.* Inter hos Beniamin senior valde clarus habebatur, dono Dei potitus, vt sine medicamine, tactu manus aut olei, facta oratione, sanaret ægrotos. Hunc ferũt incidisse in hydropem morbum, & tantum eius corpus intumuisse, vt nõ posset per ianuas cellulæ suæ in qua habitabat efferri, nisi ianuæ cũ tabulis antepositis sublatę fuissent. Is ergo ægrotationis suæ tempore penè octo mensibus ante mortem in sella latissima sedẽs, curabat solenniter ægrotantes, nõ grauiter ferens quod suæ ægritudini non prodesset, sed etiam se videntes cõsolabatur, & deprecabatur vt rogarent Deũ pro anima ipsius, & de corpore non curarent, quia E etiam cùm sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi. *Marcus.* Marcum in Scethi degentem, ferunt etiam in iuuentute valde fuisse mãsuetum & sapientem, memoriáque scripturarum diuinarum satisidoneum, & adeò Deo amabilem, vt cùm ad dominicũ corpus accederet, angelus ei sacramenta præberet, cuius manum vsque ad iuncturam brachij tantummodo se dicebat inspicere. *Macarius.* Macario verò datũ est, vt saperet vltra dæmones. Huic occasio cõuersionis commissum homicidium fuit. Nam cùm puer esset, & oues pasceret circa Marian paludem, ludens quendam coætaneum interemit, & metuens fugit in solitudinem. Qui cùm tribus annis sub diuo moraretur, postea paruum hospitiũ fecit sibi, in quo annis vigintiquinq; moratus est. Equidem plurimi se eum audisse dicebãt, gratias illi calamitati referentem, & salutiferum vocantem illud homicidium nõ spontè commissum, quod ei beatitudinis caussa extitisset. *Apollonius.* Apollonius autem cùm per omne tempus vitæ nihil vitæ monachicæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem iam exercere posset ꝓpter ætatẽ, F omnia medicamina & cibaria opportuna laborãtibus ex propriis pecuniis cõparabat, singulásq; ianuas monasteriorum à matutino cirumibat vsq; ad horam nonam visitando languentes, & ministrando quo indigerent. Qui moriturus, alteri tradidit quod habebat, iubens vt talia vota seruaret. *Moses.* Moses autẽ quum seruus esset, propter culpã expulsus è domo est: qui latrocinio deditus, homicidia multa cõmisit. Postea verò cõuersus, repente huiusmodi philosophiæ virtute repletus est. Cúmq; pro prioris vitę feruore phantasiis adhuc libidinum moueretur, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodò comedens, & multum operis efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans orauit, neque genibus inclinatis, neque oculis somno clausis. Insuper etiã noctu circumibat cellulas monachorum, & lagenas singulorum aqua implebat, cùm procul aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amisit. Fertur enim cùm quatuor latrones eius inuasissent hospi-

A tium, comprehédiſſe omnes atque ligaſſe, ſuiſque humeris impoſitos ad eccleſiam perduxiſſe, in voluntate monachorum ponens, quid de illis facere vellent. Fuit ergo in ſumma philoſophia & terribilis dæmonibus, & presbyter in Scethi conſtitutus. Vixit annis penè ſeptuagintaquinq;. Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Scethi, non pauciores quingentis monachos habens. Nihil autem operabatur neque percipiebat, niſi quod comederet tãtum. Orabat autem ſolummodò: & veluti quoddam tributum habens impoſitum, trecẽtas orationes deo vnoquoque die reddebat. Et ne numero fortè delinqueret, trecentos lapides ponebat, & ſingulis orationibus lapidem mittebat in ſinum. Expenſis verò lapidibus, orationes ſciebat eſſe completas. Tum etiam Pachomius abbas in Scethi florebat, à iuuentute vſque ad ſenium optimè conuerſatus. Quem neque circa corporis ſanitatem, neque circa animæ paſsionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareotẽ habitauit, perfectè degens & integra continẽtia. Qui circa ſexaginta annos probatiſsimus monachus fuit, & Antonio magno notiſsimus. Fuit itaque manſuetus & ſapiens, loquutione ſuauis & vtilis, triſtantium conſolabatur animos, & ad alacritatem reuocabat, licet neceſſaria tribulatio accideret. Talis etiam erat in cladibus propriis. Denique quum infirmitatem incurabilem incurriſſet, & medici putria membra eius incidiſſent, ille manibus tamen operabatur, palmarũ plectens folia, & præſentibus perſuadens, vt de rebus huiuſmodi non dolerent, neque aliud cogitarent niſi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta vtilia ſunt. Ego autem noui huiuſmodi morbos propter peccata accidere. Et melius eſt hic pœnas ſoluere, quàm poſt mortem perpetua ſupplicia ſuſtinere. Pior autem quum de domo patris ad philoſophiam conuerſionis exiret, promiſit denuò nullum ſe propinquorum fore viſurũ. Poſt quinquaginta verò annos quum eius ſoror ipſum videre vellet, & habitare in erémo cognouiſſet, non ceſſabat donec eũ inſpiceret. Quam dum Epiſcopus loci iam grandæuam propterea videret affligi, ſcripſit Præſulibus erémi vt Piorem mitterent. At ille, quoniam reluctari nephas eſt iuſsionibus ſeniorum, obediens, & aſſumens quendam venit ad patriã. Qúmque ad ianuam domus ſuæ acceſsiſſet, & ſuum nũtiaſſet aduentum, veniente germana clauſis oculis dixit: Ecce ego ſum Pior, quantumuis aſpectu ſatiare. Tum illa gratiis actis laudauit Deum. At ille oratione facta rediit ad erémum, vbi fodiẽs aquã, inuenit amaram, eáque vſus eſt vſque ad vltimum vitæ ſuæ diem. Poſt cuius obitum nullus illic habitare potuit. Ego autem reor, quòd per orationem, eam ad ſuos vſus fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem oratione meruerit elicere. Nam quum Moyſes & eius monachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquam reperirẽt, nec amplius fodere altitudo permitteret, medio die ſuperuenit Pior, & oratione facta deſcendit in foueam. Qúmque tertiò percuſsiſſet terram, mox emanauit aqua. Quum verò oratione facta diſcederet illis eum petentibus vt vel ex aqua guſtaret: Ad illud, inquit, miſſus ſum, & propter quod veni peractum eſt. Ammonium autem ferunt valde eruditum, Origenis Didymique diſcipulum à iuuente vſque ad nouiſsimum diem præter panẽ aſſum nihil aliud comediſſe. Hunc dum voluiſſent quidã ad epiſcopatum pertrahere, nec ille poſſet eos ſermonibus auertere, abſcidit propriã aurem, dicens: Iam ne volentem quidem me quiſquã patitur ordinari, quum eccleſiaſtica regula corpore perfectos exquirat. Proinde diſcedentibus illis & denuò redeuntibus atque dicentibus, quòd morum perfectionem potius eccleſia quàm corpus exquirat, iurauit etiam linguam ſuam abſciſſurum, ſi ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerant receſſerunt. Eo porrò tempore fuit Euagrius vir eloquentiſsimus atque mitiſsimus, à Gregorio epiſcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiam fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aſpectu pulcherrimum, & circa cultum veſtitus ornatum. Qúmque eum quidam Senator Zelotypus vxori ſuæ cognouiſſet eſſe notiſsimum, ei mortis parabat inſidias: quæ ad effectum peruenire potuiſſent, niſi eum quædam terribilis & ſalutaris viſio præmonuiſſet. Vidit enim in ſomnis quaſi pro crimine fuiſſet comprehenſus, ferróq; vinctis pedibus manibuſq; ad ſupplicium duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit euangelium, & promiſit eum de vinculis eſſe ſoluendum, ſi ab vrbe Conſtantinopolitana diſcederet, idque compulit ſibi iureiurando promitti. At ille tactis euangeliis, hoc ſe completurum promiſit: & vinculis ſolutis experrectus eſt, ac ſacræ credens viſioni pericula declinauit. Tum ab vrbe Cõſtantinopolitana venit in Hieroſolymam. Fuerunt etiam in Rhinocurâra non peregrini, ſed Prouinciales viri philoſophiáque florentes. Inter quos fertur Melas epiſcopus huiuſmodi fuiſſe benignitatis. Quũ miſsi fuiſſent qui epiſcopos reſiſtentes Ario, deportarent in exilium, venerunt ad huius eccleſiam. Quem cũ inueniſſent veluti vltimum miniſtrum candelas eccleſiæ præparantem, interrogauerunt vbi eſſet epiſcopus. At ille: Ego inquit, de vobis epiſcopo nuntiabo. Tum ex itinere fatigatos ad epiſcopum duxit, & appoſita menſa pauit, vt valuit. Poſtea miniſterio completo ciborum, dixit ſe eſſe epiſcopũ. At illi mirati virum, cauſas aperuerunt: & reddita reuerentia ei, dederunt fugam. Tũ ille: Non, inquit, declinabo quod mei ſimiles libentiſsimè ſuſceperunt, ſed volens exilij præcepta ſuſcipio. Huius frater Salomon ex negotiatore conuerſus, ad magnum philoſophiæ culmen euectus eſt. Hoc tempore Epiphanius, qui poſtea Cypri fuit epiſcopus, inter Eremitas maximus habebatur. Fuit etiã in Carris Protogenes epiſcopus poſt Vitum, qui (vt ferunt) ſibi profeſſus eſt in domini Epiphania reuelatum, quòd vidiſſet Imperatorem Conſtantinum, quemadmodum ei Deus futura monſtraret, & iuberet vt quod ei diceret, obediret. Apud hos itaque tanta abſtinentia vigebat, vt propter multa ieiunia dentes eorum vermibus ebullirent. Alium verò quendam vſque ad octoginta annos panem ferunt penitus non guſtaſſe: Heliodorum plurimas inſomnes duxiſſe noctes, ieiunióque ſeptenos continuaſſe dies. Multi quoque apud Palæſtinam & Syriam atque Perſas fuêre monachorũ, quorum ſi vel nomina conſcribere quiſquam voluerit, multos libros implebit.

Paulus Libycus. *Pachomius.* *Stephanus monachus.* *Pior.* *Moſes.* *Ammonius. Supra fol. 113.* *Euagrius.* *Melas.* *Salomon* *Epiphanius* *Protogenes Vitus.* *Heliodorus.*

THEODORITVS.

A *Quòd Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in naui concremauerint.*

Ariani orthodoxos exurunt.

CAPVT II.

EO verò tempore in Cōstantinopolitana vrbe comprehendentes Ariani quosdam religionis piæ presbyteros, eósque mittentes in nauim inermes, & trahentes in pelagus, aliis videlicet in altera naue sequentibus, immisso igne cremauerunt. Quo facto, sancti viri cum igne atq; mari pugnātes, nouissimè sunt absorpti, & triumpho martyrij coronati.

Quòd Valens Paganis, Iudæis & hæreticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos vbique prohibuerit, de Flauiani Diodorique virtutibus.

CAPVT III.

An. do. 379. Valentis Aug. impietas. Gentiles apud Antiochiam.

IN Antiochia verò Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licentiam dedit Gentilibus atque Iudæis, necnon hæreticis. Nam & B Gentiles festiuitates agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianum à Iouiano idololatriæ vanitates extinctas, florere rursus iste permisit: & Iouis cultum atque Dionysij, sacráque Cereris iam non in occulto tanquam sub pio Imperatore celebrabant, sed per mediam plateam bacchantes vbique currebant. Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus, qui Apostolicam doctrinam prædicare videbantur, & eos primum quidem à sacris basilicis fecit expelli: quibus Iouianus inclytus Imperator nouam dederat ecclesiam. Cumque in monte sacra celebrarent, hymnis laudantes Deum, & diuinis illic eloquiis perfruentes, licet aëris aduersitatem sæpius sustinerent, aliquando pluuiis, aliquando niuibus, aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerati, ne in huiusmodi quidē locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed missis militibus effugauit. Tunc Flauianus atque Diodorus, veluti quædam propugnacula, iaculis imminentibus resistebant. Nam cùm Melitius ipsorum pastor seorsum degere cogeretur, isti curam gregibus adhibebant: lupis quidem obiicientes propriam fortitudinem & sapientiam suam, ouibus autem curam congruam iugiter afferentes. De montanis autem C locis expulsi, contra ripas vicini fluminis pascebāt oues. Non enim patiebantur secundum Israëlitas captiuos in Babylone organa sua suspendere, sed laudabant creatorem & largitorem Deum in omni loco dominationis eius. Sed neque in hoc loco concilium piorum quietū esse permisit hostis seruorum Christi. Veruntamen concordia illorū mirabilium pastoris magni discipulorum ad exercitium sanctas oues enutriēs, spiritualia pascua ministrabat. Et Diodorus quidem sapientissimus atque fortissimus, velut quidam fluuius perspicuus atq; torrens, oues quidem proprias irrigabat, luporum verò blasphemias penitus abluebat: & generis sui nobilitatem spernens, libenter sustinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flauianus vir optimus, & ipse, genere nobilissimus, honestatem solam iudicabat esse pietatem, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quendam infinitorum certaminum vngebat athletam. Illo nanque tempore non concionabatur inter ecclesiastica collegia, sed hoc agentibus multa subsidia conferebat consiliorum, & scripturarum & expositionum. Et doctores quidem contra Arianas blasphemias tendebant arcus: iste verò velut ex quibusdā pharetris suæ mentis sagittas congruas offerebat, & non solum domi, sed etiam publicè hęreticis resistens, retia eorum facilius perrumpebat, & illorum argumenta ostendebat esse telas aranearum. D

Flauianus Diodorus. Melitius Antiochenus.

Diodorus.

Flauianus.

De laudibus Aphraatæ monachi, & qua fiducia Valenti responderit. CAP. IIII.

An. do. 379. Aphraates

CVm his etiam laborabat Aphraates, cuius conuersationem alio loco prodidimus. Is enim ouium salutem suæ quieti præponens, & speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quātas verò virtutis diuitias cōgregarit, nunc referre superfluū est. Vnū tantummodo eius debet dici, quod huic historiæ valde cōgruit. A Boreæ parte fluuius currit Orontes circa palatium: à meridie verò est maxima porticus, vndique turres excelsas habens. Inter palatium verò & flumen platea est, quæ egrediētes ex vrbe mittit ad suburbanos agros. Per hanc plateam quum E transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat vt sacris ouibus curam necessariam exhiberet. Hunc de palatio respiciens Imperator, vilissimo pallio vidit indutum & in longęua senecta celeriter properantem. Quúmque dixisset quidam istum esse Aphraatem, à quo ciuitas vniuersa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quò vadis? At ille sapienter respondit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus Imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secūdum † monadicum morem. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, quandiu Christi oues pace pristina fruebantur. Quia vero tumultu maximo commouentur, & periculi onus impendet, ne captiuæ teneantur, necesse est quouis discurrere, easque à † necessitate saluare. Sed dic mihi serenissime Imperator: Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ vacans, viderémque paternam domum ignibus concremari, quid me facere deceret? sedere intus & ardentem contemnere domū, an certe discurrere vbi aquam ferrem, & flammas extinguerem? credo te dicere hoc potius fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc F ergo nunc agitur Imperator. Te nanque in paternam domum nostram mittente flammas, discurrimus vt eas velociter extinguamus. Hæc illo dicente interminatus est quidem, sed tacuit Imperator. Vnus verò cubicularius Imperatoris aspere respōdens viro sanctissimo huiusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curam: quò post hæc verba descendens, vt Imperatori pararet ingressum, & mente perculsus in aquam feruentem descendit, ibique defunctus est. Sedebat Imperator expectans, vt eo renunciante lauaret: eoque tardante, misit alios viros qui moraretur. At illi ingressi, viderunt eum in solio feruente defunctum atque solutum. Quod cùm nuntiatum fuisset Imperatori, cognouerunt virtutem orationis Aphraatæ, non tamen ab impiis dogmatibus recesserunt, sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum.

Orontes fluuius.

Valens Aug. ad Aphraatē.

† Monachicum.

† Captiuitate.

A De Iuliano monacho. CAP. V.

An.do.370. Iulianus anachoreta.

HAc tempestate Iulianus ille famigeratus solitudine relicta venit Antiocheiam. Nam cum hæretici soliti facile sarcire mēdacia, hunc virum suæ dicerent esse prauitatis, miserunt ad eum lumen veritatis Flauianus atq; Diodorus, pariter & Aphraates Acacium virtute florentem, qui postea Berϖæ fuit episcopus, rogantes vt multis hominum millibus subueniret, & aduersariorū fallaciam redargueret, veritatisque dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, & veniendo & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in historia + deo amabili à nobis conscripta retulimus. Quod verò totius populus ciuitatis ad collegia nostra conuenerit, nullum seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur vniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille vir operatus sit, etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandreia temporibus Constantij fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circum ibat vrbes, satisfaciens vniuersis, quod Athanasius B doctrinæ Apostolicæ prędicator extaret, & hostes essent veritatis participes Arij. Sic igitur sciebant illi sacratissimi viri, quid tempori vnicuique congrueret, & quando opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

† Philotheo.

Antonius.

De Acepsema, & aliis. CAPVT VI.

An.do.379. Acepsemas. Zeugmatius.

FVit porrò illo tempore in Cyrestensium erémo famigeratus ille Acepsemas in cella reclusus, & sexaginta annis neque visus neque locutus. Zeugmatius quoque ille admirabilis, qui licet oculorum acie priuaretur, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupisque resistens. Propter quam causam monachicam eius cellulā concremauerunt: sed Traianus magister militum fidelissimus aliam ei extruxit, multoque eum fouit auxilio. Hoc quoque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandreia verò Didymus. Et Ephręm Syra vsus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui C licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosque redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniā tunc Harmonius Bardisanæ quædam cantica componens, & impietatem melodicę suauitati permiscens illiciebat audientes, & ad perniciem venabatur: iste sumens inde harmoniam, pietatem cantilenę permiscuit, & audientibus suaue admodū & vtile medicamen apposuit: quæ cantica triumphatorū Martyrum festos dies etiamnum efficiunt clariores.

Ephrem.

Armonius. Bardisanæ F. Ephræm Syrus.

SOCRATES.

De malis, quæ sub Valente in Alexandria & per Aegyptum gesta sunt. CAPVT VII.

CVm igitur Imperator Valens, lege præcepisset persequendos esse in Alexandreia & Ægypto cunctos orthodoxos, omnia vastabantur. Alij nanque ad iudicia trahebantur, alij mittebantur in vincula, alij verberibus agebantur: plurimaque supplicia aduersus quietis amatores ingerebantur. Et cùm hæc in Alexandreia fierent secundum Lucij voluntatē, fuissetque in An- D tiochiā reuersus Euzoius, mox ad monasteria per Ægyptum constituta processerunt Magister militum cum multitudine armatorum, & Lucius Arianus. Cumque plurima viris sanctis mala facerent, nec eos vllo modo superarent, persuasione Lucij patres monachorum mittuntur in exilium. Inter quos erant, Macarius Ægyptius, & alter Alexandrinus. Quumque venissent in insulam quandam, arreptam cuiusdam filiam sacerdotis à dęmone, clamantemque ad illos viros: Cur venistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatam patri restituunt, & ad Christianismum sacerdotem simul & reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulacra proiicientes, formam templi in ecclesiam mutauerunt. Baptizabantur enim, & officia Christianismi cupidissime docebantur. Sic igitur propter Consubstantialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores effecti sunt, aliosque sanantes firmiorem operibus ostenderunt fidem.

Orthodoxi vexantur.

Macarij duo.

De Didymo & scriptis eius, de Gregorio Pontico, eiusque miraculis. CAPVT VIII. E

Didymus. An.do.378.

EO quoque tempore virum alium fidelem produxit Deus, vt per eum fidei testimoniū perhiberet, Didymum admirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cū paruus adhuc prima literarum elementa doceretur morbo oculorū perdidit visum. Cui deus pro visibilibus oculis intelligibiles condonauit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu vigilanti cognouit: qui cum à puero fuisset ingeniosus, vincebat etiam acuta conspicientes. Facile nanque regulas Grammaticæ atque Rhetoricæ artis didicit. Cumque venisset ad Philosophiam, mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, aliasque Philosophiæ disciplinas didicit, animoque recondidit, ita vt celeriter obuiaret eis qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiam vetus nouumque Testamentum adeo perfecte cognouit, vt multos ęderet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de principiis, id est, περὶ ἀρχῶν interpretatus, in id explanationes reliquit eximias. Fertur verò Antonius cùm Valentis tempore propter F Arianos venisset in Alexandreiam, vidisse Didymum, eique dixisse: Non te conturbet ô Didyme, amissio sensibilium oculorum, tales enim oculi tibi desunt, quibus & muscæ & pulices frui vtique possunt. Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiam angeli coutuntur, per quos videtur deus & eius lumen inspicitur.

THEODORITVS.

An.do.376.

Didymus ab infantia priuatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, nō quod hæc veritatem erudirent, sed quod aduersus mendaciū arma veritatis existerent.

SOCRATES.

Et quoniam aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostendere aliū esse

Gregorius Ponticus discipulus Origenis.

A Gregorium Ponticum ortum ex Cæsarea Ponti admodum vetustum & discipulum Origenis. De hoc nanque Gregorio multus est sermo in Athenis, & Beryto, necnon & Ponto, & (vt ita dicatur) in vniuerso orbe terrarum. Is enim quum discessisset ab Athenis, venit Berythum, ibique iura legebat. Cúmque cognouisset in Cæsarea libros sacros Origenem exponere, venit illuc, expositiones magniloqui illius auditurus. A quo veram philosophiam eruditus, euocantibus parentibus remeauit ad patriam. Vbi primò quidem quum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, Paganosque sermonibus & operibus sibi subiugando. Huius meminit & Pamphilus martyr, & Eusebius in libris quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, & alter Nazianzenus fraterque Basilij. Fuit alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

B *Quod Nouatiani festiuitatē Paschæ mutauerint, & de schismate inter Cornelium Romanum episcopum, & Nouatum facto pro recipiendis errantibus.*

CAP. IX.

EA tempestate Nouatiani habitātes in Phrygia, festiuitatem Paschæ mutauerunt. Quomodo autem gestum sit, dicam, primò tamē referens cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumque gentes seuerius ecclesiastica regula cōseruetur. Nouatus presbyter se ab ecclesiæ Romanæ communione subtraxit, quod Cornelius episcopus, fideles qui sacrificauerant tempore factę persequutionis à Decio, in communionem recepisset. Pro hac itaque caussa segregatus, & ad episcopatum à consortibus suis episcopis euocatus, scribebat ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolauerant, ad sacramenta susciperent, sed inuitarent quidem ad pœnitentiam, remissionem verò dei relinquerent potestati, cuius solius est peccata remittere. Tales epistolas suscipiētes, in vnaquaque prouincia secūdum proprios sensus responsa reddebant. Cum ergo ille mandaret non oportere sacris interesse mysteriis eos qui post baptisma peccatum commisissent quod ducit ad mortem, quibusdam quidē videbatur amara nimis & dura huiusmodi regula: alij verò veluti iustam rectamque suscipiebant. Inter hæc mota quæstione venerunt literæ Cornelij Romani præsulis, quæ remissionē peccantibus etiam post baptisma promittebant. Sic ergo ambobus diuersa scribentibus, & ex diuinis eloquiis sua sensa firmantibus, singuli Prouincialium diuersas sunt sequuti sententias. † Sanantes nāque sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Vnde gētes Phrygum castiores quàm aliæ esse noscuntur. Nouatus itaque licet propter conuersationem subtilissimam segregauerit seipsum, non tamen mutauit Paschę festiuitatem. Nam secūdum partes Hesperias etiam iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post equinoctium iam olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persequutione Valeriani principis martyrio finiuit vitam. Hi verò qui ex eo nomen habuerunt, eiusque fuere participes, facto concilio paucorum episcoporum in vico Pazeno, vbi sunt fontes Sagarij fluminis, regulam protulerunt, vt Iudæos obseruent D azyma facientes, & cum eis agant Paschę celebritatem. Postea tamen etiam Nouatianorum ecclesia propter illud concilium noscitur esse diuisa.

Nouatus Presbiter.

C

† Sana repromissa.

Cornelius Pont. Ro.

Nouatianorum concilia

De Damaso & Vrsino, qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt.

CAPVT X.

EO tempore quum Valentinianus Imperator nullam hæresim pertubaret, post Liberiū Romæ Damasus ordinatus episcopus, simul & Vrsinus ex diacono eius ecclesiæ in Basilica Siciniensi latenter. Ob quam rem multis seditione, vel Præfecti Maximini animaduersione punitus, remoto Vrsino Damasus remansit episcopus.

An.do.368. Damasus Ro. Pont. Vrsinus.

THEODORITVS.

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus & Ambrosius Mediolanensis spiritalibus iaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi qui ad E longa fuerant exilia destinati, literis confortabant suos, & aduersarios destruebāt. Quos diuina prouidentia gubernatores in fluctuatione pręparauerat & militum sapientissimos duces in præliis.

An.do.378. Damasus. Ambrosius

SOCRATES.

De fine Valentiniani maioris, & auspitiis Valentiniani minoris: & quomodo Iustinam matrem eius Valentinianus viua priore coniuge duxerit vxorem.

CAPVT XI.

INter hęc igitur Valentinianus Imperator Hesperiæ, contra legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione venarum fluxu sanguinis expirauit, post Consulatum Gratiani tertiū, & Equitij, septimodecimo die mensis Nouēbris, anno vitę quinquagesimoquarto, † imperij vndecimo. Quo moriente Italiæ milites sexto die post eius mortem Valentinianū puerū eius filium ad imperij culmina prouexerunt. Cuius imperium frater & patruus licet inuitè (quod eis i- F gnorantibus factum esset) tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus iunior in paternum successit imperium. Is enim natus est de Iustina, quam viuente Seuera priore coniuge Valentinianus hoc modo duxisse probatur vxorem. Iustus Iustinæ pater quum esset Piceni iudex, Constantij temporibus vidit in somnis, quod ex dextro fœmore Imperialem purpurā genuisset. Quūque visio per multos recitaretur ad Constantij aures vsque peruenit. At ille consyderans somnium tanquam ei Imperator ex ea nasceretur, mittens occidit Iustum. Cuius filia Iustina quum orphana remansisset à patre, virgo permansit. Posteriore verò tēpore peruenit ad Seueræ notitiam, ad quā frequentius veniebat & amabatur, ita vt etiam cū ea balneis vteretur. Quumque Seuera secum lauātem Iustinā diutius inspexisset, pulchritudine virginis obligata est, & dixit Imperatori adeo esse speciosam virginem Iustinam, vt etiam ipsa licet esset mulier, eius tamen amore sit capta. Itaq; Imperator eius sermone concepto, Iustinam ducere tractabat vxorem, non tamen Seueram abiicere:

Legati Sauromatarum. Valētinian' Aug. moritur. An.do.377.

† Decimotertio.

Scilicet Gratianus & Valens. Valentinianus iunior. Iustus Piceni iudex.

Iustina.

Seuera coniunx Valētiniani.

Lex Valētiniani Aug. de duabus vxoribus ducendis & liberis.

A ex qua Gratianus fuerat natus, quem paulò ante firmarat Imperatorem. Legem itaque protulit publicè per ciuitates propositam, sancientem vt liceret si quis vellet habere duas vxores. Cumque lex posita haberetur, Iustinæ ipse coniunctus est: ex qua natus est Valentinianus Iunior, & filię tres, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ quidem in virginitate manserunt. Gallā verò postea maior Theodosius Imperator duxit vxorem, ex qua Placidia filia noscitur ei esse progenita. Nam Arcadium & Honorium ex Placida priore cōiuge habuisse cognoscitur.

SOZOMENVS.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auocarit. CAP. XII.

An. do. 378. Valens aduersus orthodoxos.

INterea Valens in Antiochia Syrię degens, Cōsubstantialitatis cultores vehementer fuisset persequutus, nisi eum liber Themistij philosophi reuocasset, in quo perorauerat eum esse non B oportere crudelem propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quādo etiam apud Paganos plus quàm trecentarum sectarum differentia videretur, & vnusquisque pro dogmate proprio in sententia diuersa consisteret. Et forte hoc deo gratum magis esset, dum non facile cognoscitur, & diuerso modo glorificatur: vt vnusquisque amplius timeat, dum integritatem eius scientia vel quo modo aut qualis quātusque sit magis ignorat. His ergo Themistij ratiocinationibus aliquantulū mitior factus est Imperator.

SOCRATES.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana peruenerit.

CAPVT XIII.

An. do. 378. Exilia orthodoxorum

NOn tamen omnino ab indignatione abstinuit, sed pro morte infligenda sacratissimis viris decernebat exilia, donec eius im-

Gothi. Fridigernus Athalaric⁹. An. do. 379.

C petum caussa huiusmodi Rei publicę cohibuisset. Barbari trans Histrū constituti, qui vocantur Gothi, ciuile bellum inter se duabus partibus cōmouerunt: vni p̄erat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cúmq; p̄ualuisset Athalaric⁹, Fridigernus cōfugit ad Rom. eorūq; postulauit auxiliū. Quo cognito Valēs p̄cepit Thraciæ militibus, vt Barbaris auxilia cōmodarent. Hoc subsidio victus Athalaricus est, & in fugā versus. Ob hanc ergo caussam Fridigernus volēs aliquod beneficiū repensare Valēti, cū suis omnib⁹ dogmata eius religionis amplexus est. Vnde hactenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tum etiam Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuenit, & scripturas diuinas in eā conuertit linguam. Cum igitur non solum Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionem patriā violari, multos Arianorū suppliciis tradidit, quos

Martyres Arianorū. Hūni in Gothos.

Ariani martyres nunc appellant. Non verò post multum temporis denuo inter se Barbaris compacatis, à vicinis gentibus Hūnorum deprædabātur. Expulsíque de propriis, ad Romanorum loca cōfugiunt, seruire potius volentes Imperatori. Hoc quum cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, D terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratum se contra omnes Barbaros habere auxiliū: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui pridem contra hostes laborauerant contemnens, etiam à Collatoribus prouincię per vicos & ciuitates pro vnoquoque milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa releuarat. Hoc ergo fuit initium, vt illo tempore Romanorum Respublica calamitatibus subderetur. Barbari nanque quum Thraciam tenuissent, licenter Romanorum prouinciam deuastabant. Hęc audiens Valens, quum ab orthodoxorum exiliis non quiesceret, tunc tamen hac necessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Constantinopolim venit: vnde etiam aliquantum Christianorum persequutio tunc cessauit.

Grauis exactionum

Gothi in Romanos

THEODORITVS.

Interea Valens Imperator cùm Gothorū gentem commouisset ad bellum apud Bosphorum, tū fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad E fratrem, suppetias petens. At ille rescripsit, religiosum non esse, talem virum iuuare, qui deo rebellis existeret: sed magis esse iustum vt eius superbia sedaretur. Quod cùm ille miserrim⁹ cognouisset, licet maiori necessitate constrictus, non tamen à sua vehementia cessauit, sed fuit veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reuersus est ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Tunc ei iussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit: Petiit enim non aurum, non argentū, non prædium, non cingulum, neque donum, sed vt eis qui pro Apostolica doctrina pericula sustinuerant, vna præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eumque alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, ô Imperator & habeto donum. Aliud verò non postulo: intentionis meæ iudex est vniuersorum iudex. Cum ergo Valens transmisso Bosphoro venisset in Thraciam, primū quidem Constantinopoli commoratus est, pręparans F bellum: deinde Traianum cum expeditione contra Barbaros destinauit. Cumq; remeasset ille deuictus, derogabat Valens ei molliciem & timorem adscribens. At ille vsus fiducia viro fortissimo cōgruēti: Non, inquit, Imperator ego sum victus, sed tu victoriam perdidisti, cū deo resistis, & illius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cùm enim à te impugnetur, pro illis pugnat: & necesse est, deum sequi victoriam. An nescis quos ab ecclesiis expuleris, vel quibus eas contradideris? Hæc eadē Arantheus & Victor magistri militū sunt professi, & Imperatorem ne tunc indignaretur, admonuerunt. Aiunt verò Isaac monachum habentem cellulam illic, cùm videret eum egredientem ad pugnam cum clamore dixisse: Quo vadis Imperator qui pugnas aduersus deum, quem non abes adiutorem? Ipse enim contra te Barbaros mouit, quoniam & tu aduersus eum blasphemas linguas plurimas incitasti, & qui ei psallūt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & vi-

Valens petit auxilium à fratre contra Gothos.

Terentius, magister militum orthodoxus.

Traianus magister militum.

Arantheus, Victor. Isaacus monachus.

A ctoriam sine bello percipies. Si verò nihil horum sic agens pugnare contendis, experimento cognosces, quàm durum sit contra stimulum calcitrare. Nam neque reuerteris, & exercitum vehementer perdes. Betranion autem omni virtute clarus vniuersę Scythiæ pręsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum & iniquitatibus quas contra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit, clamãs cum sacratissimo Dauid: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & nõ confundebar. Qua tamẽ gratia Barbari Ariano sint viciati languore, narrabo. Tẽpore quo transeuntes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc pręsens Eudoxius suggessit Imperatori, vt ei Gothi communicarent. pridem enim diuinæ sciẽtiæ radiis imbuti, Apostolicis dogmatibus pascebãtur. Communio, inquit, vnius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans à ducibus Gothorum exegit, vt dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi verò dicebant, paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorum episcopus (quem valde B sequebantur, eiusque verba quasi leges immobiles existimabant) hunc verbis, pecuniisque flectẽs Eudoxius, egit, vt Barbari cõmunionẽ amplecterẽtur Imperatoris, sic decipiens eos ac dicens, certamen esse verborũ, nõ differẽtiam dogmatũ. Quãobrem hactenus Gothi maiorem quidem patrem filio dicunt: creaturam verò filium nequaquam dicere sustinent, licet hoc asserentibus communicare videantur.

Betranion.

Gothi quãdo Ariani facti.

Gothi Christiani.

Vulphilas Gothorum episcopus corrumpitur à Valente.

SOCRATES.

De reuersione Petri episcopi in Alexandriam, & de eius morte, & de successione Timothei.

CAPVT XIIII.

Hoc itaque tẽpore, cùm Imperator ab Antiochia discessisset cõfortati sũt qui ab eo persequutionem patiebantur, & maximè Alexandrini Petro videlicet reuerso de Roma cũ literis Damasi Romanę vrbis antistitis confirmãtis Consubstantialitatis fidem, & Petri episcopi roborantis ordinationẽ. Quo facto populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed C Lucius Constantinopolim nauigauit: Petrus cùm modicum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem.

Alexãdrini

Petrus moritur.

Timotheus succedit.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit deuictus, ac mortuus. D

CAP. XV.

Porrò Valens Imp. cum tricesimo die Maij mensis sexto Consulatu suo, & Valentiniani iunioris secundo Cõstantinopolim venisset, inuenit populum in mœstitia constitutum. Barbari nanque per Thracias discurrentes etiam Constantinopoleos suburbana vastabant, non existente qui eis resistere fortiter valeret. Qui cum vsque ad muros venissent vrbis, afflicta ciuitas murmurabat, quasi eos Imperator illuc euocasset, quum nec resisteret, & magis bella protraheret. Circenses ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma & nos pugnabimus.

An. do. 380.

Hinc accensus Imperator, vndecimo die Iunij mensis egreditur, interminatus pœnas se pro iniuriis cum rediret à Constantinopolitanis ciuibus exacturum, & quia prius videbantur Procopio prębuisse auxilium, ita vt ciuitatem aratro vertere minaretur. Deduxit ciues igitur vsque ad vrbem Hadrianopolim, quę est in confinio Macedoniæ.

THEODORITVS. E

Et exercitu quidem præmisso ipse in quodam vico victoriam expectabat. Porrò milites Barbarorum impetum non ferentes, alij fugiebant, alij necabantur. Barbari autem venientes ad vicum vbi Valens cognita proditione se celare nitebatur, immisso igne concremauerunt cum vico etiam pietatis inimicum.

Valẽs Aug. cõbustus est An. do. 381.

SOCRATES.

Qui finem vitæ sortitus est nono die mensis Augusti, eodem Consulatu, id est, quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olimpiadis. Aiunt aliqui eum igne consumptum cum in vicum fugisset, quem Barbari concremauerunt. Alij verò ferunt, quod mutato Imperiali habitu ad pedestrium venerit exercitum: & cum equestres se dedidissent pugnare nolentes, in congressione vniuersos pedestres repente confossos: vnde dicunt ipsum quoque ignoti vulnere fuisse prostratũ. Defunctus est anno vitæ quinquagesimo. Qui cum fratre regnauit annos tredecim, post fratrem ve- F rò tres. Talique sorte defunctus est.

Histo-

A

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, D

LIBER NONVS.

SOCRATES.

Quod Mortuo Valente Constantinopolim Barbari deuastarint.

CAPVT PRIMVM.

Barbari ſuburbia Cõſtãtinopolitana diripiunt.

IGITVR defuncto Valẽte, denuò Barbari vſq; ad muros Cõſtãtinopoleos venientes eius ſuburbana vaſtabãt. Quapropter ciues q̃ inueniſſent arma geſtantes, hoſtibus vt poterant reſiſtebãt. Vxor enim

B

Dominica Aug. Mauia regina Saracenorum.

Valentis Imperatoris nomine Dominica, præmia ex ærario publi cobene pugnantibus, ſecundũ cõſuetudinem militũ miniſtrabat. Quib⁹ etiam Saraceni tulere ſuppetias, quas eorum regina nomine Mauia Romanis fœderata miſerat.

THEODORITVS.

De benignitate Gratiani & fidei rectitudine.

CAPVT II.

An. do. 381. Gratianus reuocat epiſcopos orthodoxos de exilio.

PORrò Gratianus Valentiniani filius, cùm pridem patre defuncto Europæ ſceptra tenuiſſet, defuncto Valẽte ſine ſobole, Aſiæ quoque Lybiæque regna ſuſcepit. Moxque pietatem

C

quam mente perceperat, operibus demonſtrabat, initiaque ſui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripſit itaque Legem, præcipiens, vt expulſi paſtores ad ſua ouilia redirent, ſacreque baſilicæ eis redderentur, qui communionem Damaſi ſequerentur. Is enim Damaſus Romanæ vrbis epiſcopus laude dign⁹, vir mirabilis, ſemper ornatus, dicere facereque pro Apoſtolicis dogmatibus cũcta feſtinus poſt Liberium gubernacula ſuſceperat eccleſiæ. Miſit igitur Imperator cum huiuſmodi lege etiam Saporem quendam tunc nominatiſſimum militiæ principem: & Arianæ quidem blaſphemiæ prædicatores, veluti quaſdam beſtias diuinis ſeptis iuſſit expelli: optimis verò paſtoribus & ſacris ouilibus vniuerſa reſtitui. Hoc ergo in vniuerſis prouinciis decreuit obſeruari.

Damaſus Pont. Rom.

SOCRATES.

An. do. 381. Libertas religionis vniuſcuiusque.

Gratianus itaque cum iuniore Valentiniano regno potitus ab exilio reuocatis omnibus, lege ſanciuit, vt vnaquæque religio licite ſacra celebraret, ſolos verò ab eccleſiis prohibuit Eunominanos, Photinianos, Manichæos.

THEODORITVS.

De contentione apud Antiochiam inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodiceno eiusque ſecta.

CAPVT III.

TVnc igitur in Antiochia, quæ præſidet Orienti, contentio huiuſmodi cauſa prouenit. Pro Apoſtolicis dogmatibus laborantes (ſicut iam dictum eſt) erant diuiſi, & alij poſt calumnias irrogatas Euſtathio Arianam abominati væſaniam, apud ſeipſos ſacra celebrantes, Paulinum habebant antiſtitem. Alij verò poſt ordinationem Euzoij, cum Melitio cõuenientes eius doctrina fruebantur. Ad hęc autem Apollinaris Laodicenus alterius partis ſibi præſulatum aſſumpſit. Qui cum pietatis indueret vultum, & Apoſtolica ſe fingeret dogmata conſeruare, paulò poſt manifeſtus hoſtis apparuit. De diuina nanque natura adulterinis rationibus vtebatur, gradus quoſdam generans dignitatum, & ſacramentum diſpẽſationis imperfectum explanare præſumens, animamque rationalem quæ corpus regit, priuatam ſalute confirmans. Si enim animam nõ aſſumpſit ſecundum illius rationem Deus verbum, neque medicinam præbuit, neque honorem dedit: ſed corpus quidem terrenum ab inuiſibilibus virtutibus adoratur: anima verò ſecundum diuinam imaginẽ facta inferne permanſit, cõtumeliis induta peccati. Qui plurima ſuper hęc vęſanus aſſeruit. Aliquãdo etenim pariter cõfitebatur & ipſe ex ſancta virgine aſſumptam carnem: aliquãdo verò eã cum deo verbo cœlitus deſcẽdiſſe: aliquãdo eum ipſum factũ carnẽ, ſumpſiſſe nihil ex nobis. Aliaſque plurimas & inanes fabulas ſacris promiſsionibus copulabat, quas in præſenti dicere ſuperfluum iudicaui. Talia quidẽ ille dicẽs, nõ ſolũ ſuos peſte repleuit, ſed etiã quoſdã noſtrorum fecit huiuſmodi lepra participari. Poſt modicũ verò tẽporis cũ ſuum viderent opprobrium & eccleſiæ claritatẽ, penè cũcti reuerſi ſunt, & cõmunionem eccleſiaſticã percipere meruerũt, nõ tamen priorẽ depoſuere languorem, ſed magis cõplures Conſtantiũ latenter ſauciauerũt. Ex hac ergo radice in eccleſiis germinauit, vna carnis deitatiſq; natura, & vt diuinitati vnigeniti paſsio copuletur: & alia, quæcunq; populis & ſacerdotibus certamina genuerũt. Sed hęc quidem poſtea facta ſunt. Tum igitur veniente Sapore magiſtro militiæ, & oſtendente Principis legem, Paulinus quidem fatebatur ſe Damaſi eſſe participẽ. Promittebat etiã Apollinaris, hoc ipſo lãguore celato. Sacratiſsim⁹ verò Melitius ſub quiete degens, illorũ certamina deuitabat. Porrò Flauianus ſapiẽtiſsimus tũc in ordine presbyterij cõſtitutus, primo quidẽ veniente magiſtro militum, ita ad Paulinũ loquutus eſt: Si communionẽ Da-

E

Schiſmata Chriſtianorum. Apollinaris Laodicenus. An. do 380.

F

Flauianus Paulinus.

A masi ô amice sectaris, ostende nobis dogmatum tuorum aperte concordiam. Ille nãque vnam Trinitatis substantiã confitens, tres subsistentias prædicat in aperto: verũ tu è diuerso subsistentias perimis Trinitatis, ostende itaque dogmatum concordiam, & suscipe secundum legem ecclesias. Quum ergo illum his sermonibus obiurgasset, cõuersus, Apollinari dixit: Admiror te amice sic impudenter veritati resistere, cum aperte noueris, quod laudabilis Damasus perfecte naturam nostram à deo verbo dicat assumptam, tu verò contraria fatearis. Mentem nanque nostram salute fraudas. Si autem falsè loquimur, te forsitan accusantes, vel nunc nouitatem à te natam denega, & Damasi amplexus doctrinam, sectam suscipe venerandam veritatis.

Melitius ad Paulinum.

His rationibus sapientissimus Flauianus illorum fiduciam ita redarguit. Porrò Melitius omniũ mãsuetissimus hominum, benigne atq; suauiter Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ouium curam commisit dominus, & tibi similiter aliarum, suscipe hanc sollicitudinem, & communicemus inter nos sub dogmate pietatis. Iũgamus amice greges, B & soluamus de Præsulatu contentionem: communiter pascentes oues, curam eis communiter exhibeamus. Si autem de sede certamen est, ego etiam hanc contentionem conabor dissoluere. In sede sacrum ponatur Euangelium, & ex vtraque parte nos sedeamus. Et si quidem prius ego finem vitæ suscepero, solus eris Antistes: si verò hoc tibi prius euenerit, ego rursus gregis habebo curam. Quũ hæc ergo Melitius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere non consensit. Tum magister militiæ, iudex vtriusque verborum ecclesias Melitio tradidit. Paulinus autem aliarum ouiũ permansit Antistes.

Apollinaris priuatus episcopatu.

Verum Apollinaris Præsulatu nudatus ecclesiæ, nouitatem doctrinæ suæ aperta impudentia prædicabat, & ducem semetipsum ostendit hæreseos, & ipse quidem in Laodicia crebro morabatur.

Vitalis.

In Antiochia verò pridem Vitalẽ ordinauerat, vita quidem optima decoratum, & Apostolicis dogmatibus innutritum, postea tamẽ hoc languore putrefactum.

Diodorus.

Porrò sacratissimus Melitius Diodorum illum (cuius iam meminimus) C qui sub tempestate oppido quàm aspera ecclesiæ nauem à subuersione seruauerat, Tarsensium pastorem constituit, eique Cilicum gentis curam cõmisit.

Ioannes.

Apamiæ verò Pontificalem curam Ioanni dedit. Qui licet genere ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo decorabat & vita.

Stephanus sodalis Ioannis Apamensis.

Is itaque tempore tempestatis confidelium suorum numerum gubernauit, cooperatorem habens laudabilẽ Stephanum, quem sacratissimus Melitius ad alia certamina destinauit.

Germanicia

Nam cùm cognouisset Germaniciam Eudoxij peste corruptam, hunc eò tanquam sapientissimum medicum destinauit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Vsus nanque dono spiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues.

Eusebius redux. Acacius Theodotus.

Porrò magnus Eusebius de exilio remeãs Acacium summæ claritatis virum in Berœa ordinauit episcopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conuersatio hactenus decantatur, Eusebium in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt verò quod etiam Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus decertarat, & in Antinoũ cum Protogene missus in exilium, Edessæ ordinauerit, episcopum. D

Barses. Mares.

Barses enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus verò Eusebius vltimum episcopum Marin in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas vesaniam tunc obtinuerat Arianam.

Eusebius à muliere Ariana occiditur.

Quò quum accessisset Eusebius, vt Marin virum plurimis virtutibus decoratum, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste repleta, tegulam de tecto demisit, qua eius caput valde contriuit. Isque paulò post ad vitam meliorem de hac luce migrauit. Qui moriẽs, præsentes iureiurando constrinxit, vt ab ea quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerẽt, imitatus dominum suũ qui de crucifigentibus ait: Pater, remitte eis: non enim sciunt quid faciunt. Simul & cõseruum Stephanum, qui post multos lapidum ictus clamabat: Domine ne eis statuas hoc peccatum. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorum hæreticorũ manus declinare non potuit, sed martyrij coronam illorum ferocitate suscepit. Hęc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum. E

De Theodosij ducatu, quomodo à Gratiano Imperatore fuerit ordinatus & ad Orientale missus imperium Orthodoxis profuerit, & retruserit hæreticos.

CAP. IIII.

Παιονία regio quam Pannoniam vocamus.

PORRÒ Gratianus Thraciam Barbaros vastare cognoscens. Italia relicta, in Pæoniam venit.

Theodosius in Hespaniam patriã suã secessit.

Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinẽ propriam nominatissimus habebatur: & ob hanc caussam inuidia parium Iudicum fatigatus, in Hispania morabatur, vbi & ortus fuerat, & nutritus. Cumque Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cùm barbari eleuati victoria inexpugnabiles esse viderentur, ducatu Theodosij pugnam credidit finiri. Repente siquidem eũ ab Hispaniis euocans, & magistrum militum esse denuntians, cum expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus.

Theodosius Dux militũ Barbaros profligauit.

Quò cum venisset, vidissetque Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. F Congressione verò facta, impetum Barbari non ferentes suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi verò fortiter sequebantur. Immensaque cædes tunc facta est Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisque latenter transeuntibus Histrum, mox Dux optimus exercitu disperso per vicinas vrbes, velociter rediit ad Principem, ita vt ipse triumphorũ suorũ nuntius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori quum miraretur factum, credibile videbatur. Æmuli siquidem & fugisse eum dicebant, & exercitum perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petiit mitti qui viderent hostium multitudinem peremptorum. His verbis Imperator flexus, misit qui res actas inspicerent, sibique renunciarent.

Theodosij somnium.

Porrò Dux optimus inter hæc diuinam visionẽ vidit, & ab ipso deo aperte sibi mõstratum. Conspexit enim in somnis, quod sanctus Melitius Antiochenæ ciuitatis Antistes chlamyde ipsum vestiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc quũ nocte vidisset, cuidã mane retulit + clericorũ. At ille clarũ esse somniũ dixit, & nihil ænig-

+ amicorum.

A maticum, nihil dubium continere. Quumque pauci omnino transissent dies, qui pro victoriç inspectione missi fuerant, redierunt, peremptaque hostium multa millia narrauerũt. Quamobrem lętatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem.

Theodosius fit Cæsar. An.do.382.

SOCRATES.

Consulatu Ausonij & Olibrij sextodecimo die Ianuarij mensis.

THEODORITVS.

An.do.381. Theodosius episcopos Constantinopolim conuocat.

Tradita ei sceptrorum parte Valentis, ipse rursus ad Italiam rediit, & illũ ad regna collata transmisit. Mox igitur vt imperium sumpsit, præ omnibus de cõcordia ecclesiæ cogitauit, & vniuscuiusque Præsulatus episcopos Constantinopoli conuenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena contagio. Nam Occidens liber ab huiusmodi languore permansit. Constantinus enim senior filius Cõstantini maioris, & Constans iunior paternam fidem integram seruauerũt. Rursus Valentinianus B Imperator Hesperiæ, inuiolatam custodiuit fidei pietatem. Orientis autem tractus, multiphariam huiusmodi labe repletus est. Arius enim Alexãdrinæ presbyter ciuitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus, & Aëtius Palæstini, & Paulinus atque Gregorius Phœnices, & Laodicẽsis Theodotus, cũque his Georgius, post quos etiam Athanasius & Narcissus Cilices, & alij plurimi male iacta semina nutriuerunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperator Constantius atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopoli congregari præcepit episcopos.

SOCRATES.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis diuisi sint. CAP. V.

INterea Macedoniani post legationem ad Liberium destinatam aliquãto tempore sine discretione communicabant, & ipsi iis qui ab initio definitionem fidei Nicænę susceperant. Cumque lex Principis Gratiani potestatem religionibus sicut vellent communicare præbuisset, denuo C sunt diuisi: congregatique in Antiochia, statuerũt vocem Consubstantialitatis amouendam, & venerantibus Nicænam fidem non esse communicandum. Sed plurimi videntes eorum varietatem, recesserunt ab eis & Consubstantialitatis sectatoribus sunt vniti.

SOZOMENVS.

Quomodo Theodosius Imperator Thessalonicæ baptizatus sit. CAPVT VI.

CVmque Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere precarentur causa fœderis, acceptis obsidibus Thessalonicam venit. Vbi cùm in ęgritudinem incurrisset, ab † Acholio eius ciuitatis episcopo baptizatus est, licet à progenitoribus Christianũ dogma & fidem Nicæni concilij sequeretur.

† Ascholio

SOCRATES. D

An.do.381.

Tum igitur baptizari cupiens propter morbũ, Thessalonicensium interrogauit episcopum, cuius nam fidei esset. Quo respondente, quòd Ariana pestis in Illyricum non valuisset accedere, sed inuiolatam ab initio fidem Nicænúmque concilium seruarent, ille libenter eius verba suscipiens, baptizatus atque ægritudine liberatus est.

SOZOMENVS.

Professio Theodosij de fide. CAP. VII.

Lex Impp. de fide orthodoxa.

COgitans igitur Imperator, melius esse pronunciare subiectis, cuiusnam esset fidei, ne videretur vim facere, si quenquam subitò inuitum ad cultum religionis impelleret, legem è Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, vt veluti de quadã ciuitatis arce omnibus subiectis aliisque ciuitatibus iudicante scriptura, fieret manifesta. Cuius legis verba sunt hæc:

E

IMPPP. GRATIANVS, VALENTInianus, & Theodosius Auggg. populo vrbis Constantinopolitanæ.

Petrus.

Damasus Pont. Rom. Petrus Alexandrinus.

Cunctos populos, quos clementię nostrę regit temperamẽtum, in ea volumus religione versari, quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque nunc ab ipso insinuata declarat: quamque pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandrię episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, vt secundum Apostolicã disciplinam, euangelicamque doctrinam patris & filij & spiritus sancti vnam deitatem, sub pia maiestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorũ catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos verò demẽtes vęsanosque iudicãtes, hęretici dogmatis infamiã sustinere, diuina primùm vindicta, post etiã motus nostri quẽ ex cœlesti arbitrio sumpserimus, vltione plectendos. Data. III. Kalend. Martias, Thessalonicæ. Gratiano quinto, & Theodosio Aug. COSS. Hæc sanciens paulò post Constantinopolim venit.

An.do.382.

De Gregorio Nazianzeno Cõstantinopolim translato. CAPVT VIII. F

Gregorius Naziãzen. Cõstãtinopolim asciitus Anastasia.

TVm igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum episcoporum in Constantinopolim trãsmutatus, intra ciuitatẽ in paruo oratorio sacra celebrabat. Cui loco postea principes basilicam maximam copulantes, eam vocauerant Anastasiam.

De Basilica sanctæ Anastasiæ. CAP. IX.

QVæ sanè non solùm pulchritudine & magnitudine, verùmetiam apertissima apparitione Dei noscitur illustrari. Illic enim diuina virtus in somnis, & apertè, plurimis & freqũeter multisque languentibus, & in rerum periculis cõstitutis subuenisse dinoscitur, ita vt crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi matrem virginem hanc esse. Cum tali nanque habitu multis ostenditur.

A Quam Basilicã ideò Anastasiam vocant, sicuti reor, eò quòd dogma Nicæni concilij in Constantinopoli, velut iam mortuum, eo loco expositionibus Gregorij resurrexerit. Ego tamẽ audiui quosdã veriloquos referentes, cùm populus illic congregaretur ad missas, mulierem pręgnantem de superiori porticu cadentem defunctam fuisse, túmque communi oratione facta super eam, reuixisse, & cum partu seruatam esse. Quamobrem valde inopinatum Anastasiæ nomẽ, id est resurrectionis, accepit.

SOCRATES.

Quomodo Theodosius ab ecclesia Constantinopolitana Arianos expulerit. CAPVT X.

Gregorius Nazianzenus cupit abire Constãtinopoli. Theodosius Aug. ad Demophilũ Arianæ religionis antistitem.

GRegorius itaque vir eloquẽtissimus ac venerandus, cognoscens aliquos murmurare eò quòd esset ex alia ciuitate, adueniente principe Constantinopoli habitare declinabat. Imperator tamẽ cùm in tali statu inuenisset ecclesias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, B & cunctas augeret ecclesias. Mandauit ergo repẽtè Demophilo, qui tunc Arianæ religioni pręsidebat: Si vis, inquit, credere secundum Nicæni dogma concilij, vniatur populus & suscipiat pacem. Cumque ille propositionẽ huiusmodi refugisset, tunc Imperator, Si pacem, inquit, concordiamque declinas, fugere te etiam à sacris basilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, & cogitans graue esse potioribus resistere, conuocans in ecclesiã plebem, & surgens in medio cunctorum, hæc per se subiectis verba loquutus est: Fratres, scriptum est in euangelio: Si persequuti vos fuerint, ex ista ciuitate fugite in aliam. Quia igitur Imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectam extra vrbẽ celebraturos. Hæc cùm dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligens euangelij verba, quemadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur, vt fugientes habitationem mundanam, Hierusalem requirãt supernam. Egressus ergo ciuitate ante portas conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit. Lucius Alexandria pulsus, quia tunc Constan C tinopoli morabatur. Sic itaque Theodosij concordiam non ferentes post quadraginta annos ecclesias, quas vi tenuerant, reliquerunt. Egresfi de ciuitate quinto Consulatu Gratiani, & Theodosij primo, mense Nouembri. Quo facto, Nicænæ fidei sectatores ecclesias receperunt.

Math.10.c

Lucius exul. Ariani relinquunt ecclesias quas XL. annis tenuerant. An.do.382.

SOZOMENVS.

De Eunomij calliditate. CAPVT XI.

IGitur cùm Eunomius Valentis temporibus à suis clericis recessisset, apud seipsum in Bithynia morabatur vir callidus & dicendi peritus, multusque populus concurrebat ad eum: alij hominem experiri volentes: alij audire quæ diceret. Horum fama peruenit ad Principem: Cum quo ipse quoque voluit habere sermonem: sed Augusta Placilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, & Nicæni dogmatis iura sub integritate seruabat, timuitque ne (vt fieri solet) eloquio viri callidi captus Imperator, facilè in sectam eius incideret.

THEODORITVS. D

De Constantinopolitano concilio cõtra Macedonianos.

CAPVT XII.

An.do.383.

INterea cùm episcopi centum & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregati, præcepit Imperator vt nullus proderet quisnã esset maximus ille Meliti⁹. Volebat enim ex memoria sui somnij virum illũ sibi ipsi indicari. Cùm ergo omnis illa multitudo Pontificum regiã introisset domum, relictis omnibus ad magnum concurrit Melitium, & veluti quispiam filius patris amator, post multum temporis paterna visione potitus, complectebatur eum, & simul osculabatur oculos, labia, pectus, & caput, dextrãque quę ipsum in somnis coronauerat, insinuauitque illi quam viderat visionem. Cúmque etiam cæteros congruè salutasset, rogauit tanquam patres, vt de rebus præsentibus cogitarent.

Theodosius Melitium agnoscit, nũquam antea visum à se nisi per insomnium.

SOCRATES. E

Et vt in vrbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus. Et cùm speraret posse Macedonianos vniri, etiam eorũ conuocauit episcopos. Conuenerunt ergo de Consubstantialitatis fide, Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in Consubstantialitatis dogma cõsentiens, Melitius Antiochiæ, & Acholius Thessalonicæ, aliique plurimi, ita vt centũ & quinquaginta numerus compleretur. Macedonianis verò præerat Eleusius Cyzici & Lampsaci Martianus: erantque simul triginta sex, quorum plurimi esse videbantur de ciuitatibus Hellesponti. Conuenerunt itaque Consulatu Eucharij & Euagrij mense Maio. Igitur Imperator & Episcopi partis ipsius laborabant, vt Eleusius eiusque sequaces vnirentur ecclesiæ, commemorantes eis legationem, quam miserant ad Liberium tunc Romanæ vrbis episcopum per Eustathium, & quia pridem sponte ei cõmunicassent, nec esset sine pudore vt subitò bene prius placita mutarent. At illi eius monita apertaque conuitia paruipendentes, elegerunt sequi potius Arianam pestem quàm Consubstantialem dicere Trinitatem. Hæc fatentes de Constantinopoli sunt egresfi, & scribebant alteri alteris, ne quis ipsorum in Nicæni concilij dogma consentiret. F

Macedonianorũ episcopi & pertinacia. An.do.383.

THEODORITVS.

De ordinatione Maximi Cynici, eiúsque depositione, & ordinatione recta Nectarij, & de canonibus in ea synodo constitutis. CAP. XIII.

GRegorius verò qui tunc Constantinopolitanã regebat ecclesiam, Naziãzum redire parabat. Pro quo cùm episcopatus Constantinopolitanæ vacaret ecclesiæ, Timotheus Alexandrinus Petri successor, Maximum quendam Cynicum ordinauit episcopum, cùm nuper totondisset eum. Is verò erat Apollinaris vęsania refertus. Sed non pertulerunt hoc malum viri sanctissimi Constantinopoli congregati. Et cùm Ægyptij maximè se pro eius ordinatione separassent, sacra officia cum Gregorio celebrabant. At ille grauiter fe-

Gregorius Nazianzenus Constãtinop. reliquit. Maximus Cynicus.

A rens rursus factam diuisionem, exorabat vniuersos, vt laude dignum virum quęrerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius verbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum, Maximum verò Apollinaris contagio laborantem, nudatũ Pontificali dignitate eiecerũt.

Nectarius.

SOCRATES.

Tum etiam regulam protulerunt, vt Constantinopolitanus episcopus haberet honoris priuilegia post Pontificem Romanum, eò quòd sit noua Roma. Firmaueruntque rursus Nicęnam fidem, & Patriarchas constituerunt, distribuentes prouincias, vt episcopi vniuscuiusque diœceseos ad ecclesias non irent extraneas. Hoc enim olim propter persecutionis tempus indifferenter agebatur. Distribuerunt itaque Nectario quidem maximam ciuitatem & Thraciam. Ponticam verò diœcesim Helladio, qui post Basilium fuit. Cęsaream. Cappa B dociæ Gregorio Nysseno, Basilij germano: Troilo quoque Melitenæ, Armeniæ ius Patriarchæ dederũt. Asianam verò diœcesim, Iconij Amphilochius est sortitus. Optimus autem Antiochiæ, Pisidię. Aegyptum quoque Timotheo Alexãdrino distribuerunt. Porrò ecclesiarum Orientalium gubernationem eius præsulibus commiserunt, Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarsi, Antiohenę ecclesię priuilegia reseruantes, quæ tunc Melitio præsenti dederunt. Definierũt pariter, vt si quid in prouincia qualibet emergeret, prouinciæ concilio finiretur. In his omnibus suum præbuit etiam Imperator assensum.

Prouincialium cõciliorum institutio.

THEODORITVS.

Paruo porrò tempore transeunte, sanctus quidẽ Melitius est defunctus, & ab omnibus sapientibus cum præconiis maximis est sepultus.

An.do.384. Synodus Cõstantinopolitana.

Æstate verò sequenti rursus plures episcopi Cõstantinopolim pro causis ecclesiasticis sunt reuer C si, vbi Occidentalium episcoporum synodicam susceperunt epistolam, inuitantem eos Romam, vt illic maximum celebraretur concilium. Sed illi quidem profectionem quasi nihil habituram lucri refugerunt, verùm literas miserunt Damaso cęterisq; præsulibus, quas pro clariori notitia subdere necessarium iudicaui.

Epistola Constantinopolitani concilij ad Papam Damasum & Occidentales episcopos.
CAP. XIIII.

Epistola synodi Constantinopolitana missa Occidentalibus.

DOMINIS HONORABILIBVS ATque Venerandis fratribus & cõministris, Damaso, Ambrosio, Britonio, Valeriano, Acholio, Basilio, & reliquis sanctis episcopis in maxima Roma collectis, sancta synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima ciuitate Constantinopoli in domino S.

Velut nunc ignoranti vestræ reuerentiæ insinuare, atq; narrare multitudinẽ passionum ab Ariana potentia nobis sæpius illatarũ, forsitan superuacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus sanctitatẽ, vt adhuc egeatis discere quos D certum est condolere. Sed neque tales nos constrinxere tempestates, vt pro sui paruitate latere potuerint. Neque tempus persecutionis est nouũ, sed adhuc memoriam seruat antiquam, non solùm in his q passi sunt, sed etiã in eis, q participes sunt illorum, quorum proprias indicant passiones. Heri enim (vt ita dicam) aut hodie exiliorum vinculis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt reuersi. Aliorũ verò in exilio defunctorum funera reuocata sunt. Quidam verò etiam ab exilio remeantes, & feruenti hęreticorum furore detenti, amariora quàm in exilio in propriis sunt perpessi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alij diuersis macerati sunt suppliciis, adhuc stigmata Christi & vulnera in suo corpore circumferre noscũtur. Pecuniarum verò dispendia, honoris ademptiones, singulorumque cõfiscationes, & machinamina, iniurias atque vincula, quis numerare valebit per singula? Omnes enim tribulationes verè super nos multiplicatæ sunt vltra numerum. Iustè quidem quoniam valde E peccauimus. Aut certè clemens dominus passionum multitudine nos voluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus: qui & per tantas tribulationes seruos corripit suos, & secundũ multitudinem miserationum suarum deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tempus & labor maximus necessarius fuit, vt emendatio ita proueniret ecclesiarum, vt tanquam pro longa ægritudine diligentia paulatim adhibita, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim putabimur modo persecutionibus acerrimis liberari, & ecclesias lõgo tempore ab hæreticis detentas, denuò reparare. Veruntamen graues adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oues abripiunt, collectas facere contendentes, populos commouentes, & in nullo segnes ad ecclesiæ læsionẽ. Erat itaq; (sicut diximus) necessariũ huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, synodũ in Romana vrbe Dei voluntate fecistis: & nos illuc tãquã membra propria, literis Deo amabilis Principis euocastis: vt quoniam tunc ad tribulationes F soli sumus addicti, nunc sub Imperatorum pia cõcordia non sine nobis regnaretis, sed etiã nosvobiscũ secundum Apostolicam vocem cõregnaremus: oratio quidẽ nostra fuit, si esset possibile, vt omnes nostras simul relinquẽtes ecclesias, desiderio vtili iungeremur. Quis enim nobis dabit pennas sicut colũbæ, vt volemus & apud vos requiescamus? Sed quoniã hoc omnino nudabat ecclesias, requie nuper inchoante, résq; nimis erat plurimis impossibilis, quia concurreramus in vrbem Constantinopolitanam, causa literarum ad nos missarum à vestra charitate post Aquileiense concilium ad Deo amabilem Imperatorem Theodosium, propter hanc solummodo causam vsque ad Constantinopolim præparati, & de hac tantũmodò synodo ferentes consensum Episcoporum, qui per prouincias permãsere: maioris verò profectionis neque sperauimus opus, neq; pręaudiuimus omnino, antequam Constãtinopolim veniremus. Super hæc autem induciarum angusto tẽpore faciente, neque præparare nos valentes ad longam profectionem, neque vniuersos cõmuni-

Psal.54.b

A catores nostros in prouinciis positos commonere,& eorũ consensum sumere præualuimus. Quoniam igitur hæc & alia multa plurimorum aduentum prohibere videbantur, quod erat secundum, ad effectum rerum, & vestræ circa nos charitatis ostensionem, hoc egimus. Reuerendissimos atque charissimos fratres,& comministros nostros episcopos, Cyriacum, Eusebiũ, & Priscianum, vsque ad vos laborare alacriter exorantes, per quos & nostram voluntatem pacificam, & intentionem habentem vnitatis ostendimus, zelumque nostrum quem pro saluberrima fide gerimus, indicauimus: nos etenim persecutiones, siue tribulationes, siue minas Imperiales, siue crudelitates Iudicum, siue quaslibet alias tentationes hæreticorum, libenter sustinuimus pro euãgelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decem & octo patribus roborata dignoscitur. Hanc enim & vobis & nobis & omnibus qui non subuertunt verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam scimus antiquissimam existere, & sequacem baptismatis, docentemque nos credere In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Diuinitatem quippè & virtutem atque substantiam vnam Patris & Filij & Spiritus sancti credimus, & æqualem honorem ac dignitatem & imperium coæternum, in tribus perfectissimis subsistentiis, seu tribus perfectis personis: vt neque Sabellij languor habeat locum confusione subsistentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum & Arianorum πνευματομάχων, id est, spiritui resistentium blasphemia præualeat: substantia videlicet secundũ illos, aut natura, aut diuinitate diuisa, aut vt increatæ consubstantiali & coæternæ Trinitati posterior aliqua vel creata, vel alterius substantiæ natura detur. Inhumanationis verò Christi sermonẽ sine aliqua violatione seruamus, neque sine anima neque sine mente aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes: sed totum scientes perfectum quidem ante secula existere domini verbũ, perfectum verò hominem in nouissimis diebus propter nostrã salutem factum. Igitur quæ de fide à nobis apertè prædicantur, velut in summa hæc esse noscuntur: de quibus amplius instrui poteritis, si & Tomum in Antiochia factum à synodo ibi constituta, dignemini legere. Et quid anno superiori in Constantinopoli ab vniuersali synodo cognoscitur esse prolatum: in quibus latius fidẽ professi sumus, & contra nouitates hæreseon nuper exortas, anathema ex scripto protulimus. De dispensationibus autem particularibus ecclesiarum antiqua (sicuti nostis) sanctio tenuit, & definitio sanctorum patrum in Nicæa conuenientium, secundum vnamquamque prouinciam: & si Pontifices voluerint vt cum eis vicini propter vtilitatem celebrent ordinationes. Quibus rebus cõsequenter & cæteras ecclesias apud nos gubernari cognoscite, & insignium ecclesiarum hęc approbasse sacerdotes. Porrò Constantinopolitanæ vrbis nouellam (vt ita dicamus) ecclesiam, velut ex ore leonis hæreticis suffosam blasphemiis abstraximus, & per misericordiam Dei & reuerendissimum & Deo amabilem Nectarium episcopum ordinauimus, corãm vniuersali concilio cum communi cõcordia, sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosij, vniuersique cleri cuncta decernẽte pariter ciuitate. In seniore autem & verè Apostolica ecclesia Antiochię Syrię, in qua primum venerabile Christianorum appellatum est nomẽ, reuerendissimum & Deo amabilem episcopum Flauianum de vniuersa prouincia & orientali diœcesi concurrentes regulariter ordinauerunt, omni ecclesia pariter decernente, & quasi sub vna voce hunc honorante virum. Quam ordinationem tanquam legalem suscepit commune conciliũ. In matre verò cunctarum ecclesiarũ Hierosolymis constituta, reuerendissimum & Deo amabilem Cyrillum episcopum esse significamus, qui regulariter olim à prouincialibus ordinatus, plurima propter Arianos diuersis temporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter & canonicè apud nos gestis, etiam vestram reuerentiam congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilectione, & timore dominico, per quæ humana remouetur offensio, & ecclesiarum ædificatio præponitur vniuersis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Christiana in nobis charitate firmata, cessauimus dicere, quod reprehendebat Apostolus, Ego quidem sum Pauli, ego verò Apollo, ego autem Cephæ, dũ omnes videlicet appareamus Christi, qui in nobis diuisus non est. Et si sine schismate corpus ecclesiæ, Deo adiuuante, seruemus, cum fiducia ante domini tribunal astabimus. Hæc cõtra Arij & Aëtij Eunomiique vęsaniam, necnon contra Sabellij, Photini Marcelli, Pauli Samosateni & Macedonij conscripserunt. Similiter autem & Apollinaris nouitatem palàm abdicauerunt, dicentes, Inhumanationis verò domini verbũ sine violatione seruamus, neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Eusebius. Cyriacus. Priscianus. — *Hierosolymitana ecclesia.* — *1. Cor. 1.b* — *Tomus decretorũ Antiochiæ.* — *Constãtinopolitana ecclesia recens.*

Porrò Damasus omni laude dignissimus agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicauit. Et hoc orientem gubernantibus episcopis, literis propriis indicauit, quas curauimus infra annectere.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum. CAPVT XV.

QVoniam Apostolicæ sedi reuerentiam debitã charitas vestra distribuit, vobis plurimum charissimi filij pręstitistis. Nam licet ecclesię, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula quæ suscepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, vt ad gloriã eius beatitudinis peruenire possimus. Scitote igitur quòd pridem Timotheum prophanum, ineruditum, Apollinaris hæretici discipulũ, cum impio ipsius dogmate condemnauimus, nec vltra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cætero præualere. Si autem adhuc ille serpens antiquus semel & secundo percussus, ad pœnã propriam reuiuiscit: quique extraneus ab ecclesia est, mortiferis venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tanquam pestiferã declinate corruptionem, vt vos memores Apostolicæ fidei, quę præcipuè in vrbe Nicæna à patribus ex scriptis ꝓlata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles perduretis: & non vaniloquia & exterminabi-

A les quæstiones ab isto audire patiamini clericos vestros, aut plebem. Iam enim semel formam dedimus, vt qui seipsum cognouerit Christianũ, illud seruet quod ab Apostolis noscitur esse contraditum, dicente sancto Paulo, Si quis vobis annũtiauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Christus enim filius Dei, dominus noster, humano generi per propriam passionem salutem plenissimã cõdonauit, vt totum hominem delictis obnoxiũ, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate, siue in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, Gehennæ se ipsum filiũ demonstrauit. Cur itaque rursus à me quæritis dãnationem Timothei, qui & hic iudicio Apostolicæ sedis, præsente quoque Petro Alexandrinæ ciuitatis episcopo cum Apollinari suo doctore damnatus est, & in die iudicij tormenta debita & supplicia sustinebit? Si verò quibusdam leuioribus ille suadet, veluti quandam spem habẽs, qui veram spem in Christi cõfessione mutauit, sciant se cum isto similiter perituros, cùm ecclesiasticam regulã B impugnabunt. Deus vos incolumes custodiat filij charissimi.

Galat.1.b

Statuta sedis apostolicæ contra diuersas hæreses.

CAPVT XVI.

Professio catholicæ fidei, quã Damasus misit ad Paulinum.

SEd etiam alia quædam in eminẽtissima Roma colligentes contra diuersas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessarium subdere iudicaui.

1 Quoniam post Nicænum cõcilium talis error exortus est, vt quidam dicere prophano ore præsumant, Sanctum spiritum per Filium fuisse factũ, anathematizamus eos, qui nõ eum omni prædicant libertate cum Patre & Filio sanctum Spiritum vnius eiusdémque substantiæ atque potestatis existere.

2 Similiter autẽ anathematizamus & eos, qui errorẽ Sabellij sunt sequuti, eundem dicentes Patrem esse, quem Filium.

3 Anathematizamus Arium & Eunomiũ, qui simili C impietate, licet verbis discrepent, Filium tamen & Spiritum sanctum creaturam esse cõfirmant.

4 Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, non impietatem sed vocabulũ mutauerunt.

5 Anathematizamus Photinum qui Hebionis hæresim renouans, dominum nostrum Iesum Christum solum ex Maria confitetur.

6 Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur: vnum ante secula, & alium post carnis assumptionem ex Virgine.

7 Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima cõfirmant, quod Dei verbum in humanam carnem cõuersum est: ipse nanque Filius verbũ Dei, non pro rationali anima & intelligibili in suo corpore factus est, sed nostram, hoc est rationalem & intelligibilem animam sine peccato assumpsit atque saluauit.

8 Anathematizamus & eos, qui dicũt Verbum Dei productione & correptione à patre separatum, & sine substantia eum aut terminandũ esse blasphemant. Eos autem qui ab ecclesiis ad alias ecclesias migrauerunt, tamdiu à nostra cõmunione alienos habemus, donec ad eas redeant ciuitates, in quibus primitus ordinati sunt. D

9 Si quis autem alio de loco ad locum migrante, in locũ viuentis ordinatus est, tamdiu vacet sacerdotij dignitate, qui propriã deseruit ciuitatem, donec successor eius requiescat in domino.

10 Si quis nõ dixerit semper patrem & filium & semper Spiritum sanctum esse, anathema sit.

11 Si quis non dixerit filium natum ex patre, hoc est, ex eius diuina substantia, anathema sit.

12 Si quis nõ dixerit verum Deum filium Dei, sicut verũ patrem eius & omnia posse, & omnia nosse, & patri æqualem esse, anathema sit.

13 Si quis dixerit, quod in carne degens filius Dei, cũ esset in terra, in cœlis & cũ Patre nõ fuerit, anathema sit.

14 Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem passus sit filius Dei Deus, non caro cum anima, quæ induta est formã serui, quam sibi assumpsit, sicut sancta scriptura dixit, anathema sit.

15 Si quis nõ dixerit, quod in carne, quam assumpsit: sedeat in dextera patris, in qua etiam venturus est iudicare viuos & mortuos, anathema sit. E

16 Si quis nõ dixerit sanctum Spiritum ex patre esse verè & propriè, sicut & filiũ ex diuina substantia, & Deum Dei verbum, anathema sit.

17 Si quis nõ dixerit omnia posse Spiritum sanctum, & omnia nosse, & vbique adesse, sicut filium & patrem, anathema sit.

18 Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam, aut per filium factum, anathema sit.

19 Si quis non dixerit omnia per filium & per Spiritum sanctum fecisse patrem, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema sit.

20 Si quis non dixerit Patris & Filij & Spiritus sancti vnam deitatem, potestatem, diuinitatem, virtutem, vnam gloriã, dominationem, imperiũ, vnã voluntatem & veritatem, anathema sit.

21 Si quis tres personas non dixerit veras patris & filij & spiritus sancti æquales, semper viuentes, omnia cõtinentes, visibilia & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia viuificantes, omnia creãtes, omniáque saluãtes, anathema sit.

22 Si quis non dixerit adorandum sanctum Spiritum ab vniuersa creatura, sicut & filium atque patrem, anathema sit. F

23 Si quis de patre & filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu non rectè crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de filio Dei, & de sancto Spiritu malè sapientes, in Iudæorum atq; Gentilium incredulitate consistere conuincuntur.

24 Si quis autem diuiserit, Deum patrem dicens: & Deum filium, & Deum spiritum sanctum, affirmans deos dici, & nõ Deum, propter vnã deitatem ac potestatem, quam esse credimus & nouimus, Patris & Filij & Spiritus sancti Deũ vnũ: subtrahens verò filium & spiritum sanctũ, tanquam solum opinatus patrem Deum, anathema sit. Nomẽ enim deorum & angelis & omnibus sanctis à Deo positum est atque donatũ. De Patre verò & Filio & Spiritu sancto propter vnã æqualémq; diuinitatem, nõ deorũ nomina, sed Dei nostri traditur atque significatur, vt credamus quia in Patre & Filio & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & nõ in archangelorum & angelorũ nominibus, sicut hæretici, aut sicut Iudæi, Gentilésque insaniunt. Hæc igitur Chri-

A stianorum salus est, vt credentes Trinitati, hoc est, Patri & Filio & Spiritui sancto, & in eã baptizati, vnam deitatem, & potestatem, & diuinitatem & substantiam in eum credamus. Hæc itaque Gratiano viuente facta sunt.

SOCRATES

Quod corpus Pauli Constantinopolitani Pontificis, de Ancyra fecerit referri Theodosius.
CAPVT XVII.

INterea Theodosius imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tum reuocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedonium in exiliũ destinatum in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod funus cum honore maximo atque veneratione suscipiens, in ecclesia recondidit, quæ nunc ex eius nomine noscitur appellari, quam tunc Macedoniani tenuerãt ab Arianis diuisi, & expulsi ab imperatore, quod eius noluissent sequi fidem.

B

SOZOMENVS.

Melitij corpus Antiochiam.

In qua basilica plurimi nescientes veritatẽ, Paulum Apostolum iacere credunt, & maximè mulieres ac populus. Hoc itaque tempore etiam Melitij reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta sepulchrũ Babylæ martyris noscuntur esse reconditę. Fertur verò quod per totam viam iussu principis, ministrantibus cunctis ciuitatibus, cum psalmodia & honore debito funus eius vsque ad Antiochiam fuerit deportatum.

SOCRATES.

De auspiciis imperatoris Arcadij. CAP. XVIII.

An. do. 385.

INter hæc Theodosius imperator filium suũ Arcadium designauit Augustum, Consulatu Merobaudis secundo, & Saturnini, sextodecimo Ianuarij mensis die. Nõ longo post tempore aderãt vtique totius religionis episcopi eodem Consulatu, Iunio mense.

C

Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum, omnes expulerit, & fouerit solos orthodoxos.
CAPVT XIX.

Theodosius laborabat p concordia ecclesiarum.

Nectarius. Agelius No uatianorum episcopus. Sisinnius.

Disputatio.

INter hæc euocãs imperator Nectarium, tractabat cũ eo quid fieret vt nõ Christiani discordarẽt, sed tota vniretur ecclesia. Dicebat autẽ: Oportet examinari quæstionem ecclesias segregãtem, vt cum discordia recederet, cõcordia ecclesias cõgregaret. Hoc audiẽs Nectarius, cogitabat: & euocans Agelium tunc Nouatianorum episcopũ tanquam in fide consortem, indicauit ei votum imperatoris. At ille cùm esset rebus aliis venerandus, de dogmate nõ valebat reddere rationem, sed lectorem suum Sisinnium nomine, statuit qui pro ipso deberet proferre sermonem, virum eloquentẽ & rebus expertum, optiméque sciẽtem sacrarũ profundissima literarum, sed & philosophica dogmata. Is ergo dixit, quod disputatio non solùm schismata non vniret, sed etiam hæreses ad cõtentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale cõsilium. Bene nanque sciebat, quod veteres patres principium substantiæ filio Dei dare vitabant, quoniam percepissent esse patri coæternum. Quapropter dedit consilium, vt disputatiuas fugeret intẽtiones, & testimonium ex traditione veterum adhiberet, vtque Præsules hæreseon interrogaret Imperator, an sermonem vellent facere de antiquis ecclesiæ doctoribus, qui ante diuisionem floruissent, an certè illos velut alienos à Christianismo respuerent. Et si quidem eos abnegarent, obiiceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc facere non auderẽt, à populo pellerentur. Quo facto apertam fore victoriã veritatis. Si verò de antiquis non offenderentur doctoribus: Nostrum, inquit, est præbere veterum libros, per quos nostrũ dogma illorum testimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Sisinniũ dicentem libenter audisset, festinus ad palatiũ properauit, dixítque Principi cõcilium sibi datum. At ille consyderata sententia, caussam sapienter instituebat. Deinde conuocatis hæresiarchis, interrogauit an susciperent Magistros ecclesiæ, qui ante tempora diuisionis extitissent. Illis verò nõ abnegantibus, sed tanquam præceptores honorantibus: rursum Imperator interrogauit, an eis horũ testimonia de Christiano dogmate complacerẽt. Hæc audientes præsules hæreseon atque disputatores eorũ (erãt enim plurimi ad disputationis certamina parati) in responso vehementer hæserunt. Irruit enim in omnes magna discordia, aliis dicentibus bonũ Imperatoris esse propositum: aliis verò cogitantibus, quod nõ ipsorum expediret proposito, dum alij aliter de libris veterum sentire viderẽtur. Et nequaquam inter se conspirabant, sed erant diuisi, non solùm aduersus alias hæreses, sed etiam inter seipsos, qui pridẽ vnius hæreseos esse videbantur. Quamobrem cõsors malitia, sicut linguę Gigantum veterum est diuisa, & turris eorum funditus est subuersa. Cognoscens igitur Imperator eorum cõfusionem, & quod in disputatione solummodo, & nõ in antiquis expositionibus confidebant, alio properauit itinere, eísque declarauit, vt ex scripto vnaquęq; religio definitionẽ suæ fidei declararet. Tunc callidi viri singularium hæreseon subtiliter sua verba tractantes, dogma propriũ conscripserunt. Erat enim definitus dies, quo singuli episcoporum ad palatium cõuenirent. Aderant ergo Nectarius & Agelius τ͂ ὁμοουσίου fidei prę- sidẽtes, Arianorum verò Demophilus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonianorũ Eleusius Cyzici. Igitur Imperator eos qui conuenerant & vniuscuiusque dogmatis scripta suscipiens, seorsúmque recedens orauit intente, vt sibi cooperaretur Deus ad veritatis electionẽ. Deinde vniuscuiusque dogmatis relegens scripturam, alia quidem omnia tãquam diuisionem Trinitatis introducentia culpans, repẽte disrupit, & solum τὸ ὁμοούσιον dogma cum laude suscepit. Hæc autem occasio fuit, vt Nouatiani bene agẽtes, intra ciuitatem haberent rursus ecclesias. Admiratus nanq; princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, vt propria oratoria tenerent, & priuilegia suæ ecclesiæ atque fidei possiderent. Verùm aliarũ religionum Antistites propter discordiam suam in reprehensionem sui populi venientes æstuabant, tristitiaque confusi discedebant, & literis consolaban-

An. do. 385. Conciliũ Sisinnij de concordandis hæreticis.

D

E

Disputatores.

Antiqui interpretes.

F

Nectarius, Agelius, Demophilus Eunomius. Eleusius. Theodosius dogma Consubstantialitatis amplectitur.

A tur alteri alteros, vt non cruciarentur quod plurimi deficientes ad fidem τὸ ὁμοούσιος accederent, dicentes: Multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod certè tum non dicebant, cùm multum populum per potestatem sibiipsis aggregarent.

SOZOMENVS.

Imperator interea lege sanciuit, vt hęretici neque ecclesias haberent, neq; de fide docerent, neque episcopos aut alios ordinarent: & alios quidē è ciuitatibus expelli, alios sine honore esse. Neq; frui communi ciuitate permisit. Insuper crudeles pœnas aduersus eos in lege conscripsit, quas tamē executus non est. Huc enim spectabat vt per hoc concordes existerent, non verò supplicio subiacerent.

SOCRATES.

De schismate facto inter Orientales & Aegyptios propter Flauianum Antiochenum.

CAP. XX.

B

Orthodoxi inquieti inter se.

SEd neque hi qui tuebantur fidem Niceni concilij, penitus à tristitia vacabant. Nam Antiocheni eos qui in concilio pręsentes fuerant declinabant. Ægyptij & Arabes, & Cyprij, Flauianū ab Antiochia expellendū esse dicebant. Palæstini verò & Phœnices, atque Syri, pro Flauiano laborabant. Quarum rerum finem proprio loco narrabimus. Eo porrò tempore quo Constantinopoli de synodis agebatur, talia circa Hesperiā acciderunt. Maximus de Britānorum partibus contra Romanorum surrexit imperium, & laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellū. In Italia verò puero admodum existente Valētiniano, rerum curam Probus Exconsul atque Præfectus habebat. Iustina verò Valentiniani mater quum esset Ariana, viuo quidem marito lædere non valuit Orthodoxos: eo mortuo & filio valde iuuene, Mediolanum veniens Ambrosio episcopo erat infesta, ita vt eū mitti iuberet in exilium.

An.do.386. Maximus tyrannus.

Alamanni. Probus, Præfectus. Iustina.

Ambrosi⁹ in exilium.

THEODORITVS.

C

Beniuolus Quæstor.

Cúmque de ecclesia iuberetur exire Ambrosius, ait: Ego, inquit, hoc sponte non faciam, ne lupis ouiū septa contradere videar, aut blasphemantibus Deū: hic si placet occide: hoc loco mortem prona suscipiam voluntate.

SOZOMENVS.

Cúmque populus singulariter diligens Ambrosium repugnaret, & trahentibus eum ad exiliū valde resisteret, magis indignata Iustina vocauit Beniuolum tunc Quæstorem, iubens vt velociter ꝓponeret legem, quæ fidem prolatam Arimini confirmaret. Cúmque ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus) maioribus eum cingulis inuitabat. Beniuolus autem discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, dicens, nō illum honorem neque maiorem velle se pro impietatis habere mercede. Cúmque ille hoc facere omnibus modis refutasset, inuenti sunt alij qui nequitię iussionibus ministrarent.

SOCRATES. D

Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece, & inuasione Maximi.

CAPVT XXI.

An.do.386. Gratianus Cæsar, quo pacto cæsus

INter hæc nuntiatur Gratianum dolo tyranni Maximi fuisse occisum. Andragatius enim dux Maximi, in lectica portatus vt occideret Gratianū, huiusmodi opinionem misit in vulgus, quod vxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Galliæ ciuitate fluuiū transeunti. Gratianus autem credens coniugem re vera venire quā nuper acceperat, non præcauit eius insidias, & veluti cæcus in foueam, in manus hostis incurrit. Cum ergo venisset Gratian⁹ veluti ad vxoris vehiculum, ex improuiso exiliens Andragatius Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est Consulatu Merobaudis & Saturnini, anno Imperij decimoquinto, vitæ vicesimo & quarto. Hoc itaque facto, ad præsens contra Ambrosiū ira Iustinæ quieuit. Porrò Valentinianus, licet inuitus, tempore necessitatis flexus in Maximi cōsensit imperiū. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedoniæ morabatur. E

Andragati⁹ trucidarius.

THEODORITVS.

Cúmque audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, scripsit Valentiniano, vt bellū quod agebatur contra ecclesias, solueretur, monens vt paternam nō amitteret pietatem: adiecitque etiā minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum, venit Mediolanum, vbi tum ille degebat. Porrò Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscēs quæ matris consilio sustineret. Porrò Theodosius audiens quæ à Iustina fuerant gesta, & à tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandū si imperatori quidē terror, Tyranno verò potestas accresceret, cùm Imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia cōmodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, iste verò armaretur aduersus nudum. F

Maxim⁹ tyrannus pro orthodoxis.

Theodosius ad Valentinianum.

SOCRATES.

Tum igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum parabat exercitum, metuens ne quid etiam contra iuniorem Valentinianum insidiæ tyranni præualerent. Ea tempestate etiam Legatio Persarū aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoque Honorius ei natus est de vxore Placilla, Cōsulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septēbris mensis: quo Consulatu Agelius quoque Nouatianorū episcopus est defunctus.

An.do 386. Theodosius aduers⁹ Maximum tyrannum. Honorius Theodosij filius. Agelij mors.

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili. *CAP. XXII.*

An.do. 387. Timotheus Alex. moritur, Theophilus succedit.

SEquenti verò Cōsulatu Arcadij Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrinę ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit Præsula-

Marinus Dorotheus. A tum. Post annum verò Demophilo Arianorũ Antistite moriente, Ariani Marinum quẽdam episcopum sibi ipsis ordinauerunt, qui tamen non diu vixit, sub quo diuisa est Ariana religio. Quo moriente Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducẽtes habuerunt pontificem.

De prælio Theodosij contra Maximũ atque victoria.
CAPVT XXIII.

An.d.387. PORrò Imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filium reliquit Arcadium. Cúmque Thessalonicam venisset, inuenit Valentiniani Iudices in maxima tristitia constitutos, quod tyrannum velut imperatorem ex necessitatis caussa suscepissent. Theodosius autẽ apertè quidem nec refutabat nec admittebat Legationem Maximi. Non tamen patiebatur sub tyranno positum imperium Romanorum. Sumẽs ergo omnem exercitum, Mediolanum tẽdebat, vbi erat etiam Maximus. *Theodosius Mediolanũ venit.* B Interea Ariani Constantinopoli positi, diuersas opiniones in populo seminãtes, dicebant & exercitum imperatorem amisisse, & ipsum Tyrãni ducibus subiugatũ, aliáque multa quæ solent inimici voto malitiæ iactare, ita vt crebro hæc audientes, nõ opinionem, sed vera iam crederent. *An.do.390. Ariani domũ Nectarij incendũt.* His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad enormem quandam exarsit audaciã, domũmque Nectarij episcopi cõcremauit, Consulatu Theodosij secundo & Cynegij. Verùm imperator Theodosius dum tyrãnum aggrederetur cognoscẽtes Maximi milites præsentiam instructionis imperialis & signorum eius aduẽtum, ne famę quidem ipsius impetum sustinere valuerũt, sed apprehendentes Tyrannum, vinctũ ei protinus obtulerunt. *An.do.390. Maximi tyranni mors.* Qui eorum Consulatu peremptus est septimo & vicesimo die Augusti mẽsis. *Andragatius trucidatus se in aquam præcipitat.* Andragatius autem qui peremerat Gratianũ, in vicinum fluuiũ seipsum proiiciens expirauit. *Epinicia Valentiniani & Theodosij Augustorũ.* Tunc igitur Valentinianus & Theodosius peracta victoria, venẽre Romam. Erat enim cum eis pariter & Honorius valde puer: Quem post victoriam cõtra Maximũ habitam, ab vrbe Constantinopolitana Theodosius euocauerat. *Symmachus reus læsæ maiestatis ad ecclesiam confugit.* C Cúmque in Romana vrbe morarẽtur, festiuitates pro victoria celebrantes, tũc suam bonitatem circa Symmachum Excõsulem Theodosius ostendit. Is enim Symmachus inter Senatores pręcipuus habebatur, erátq; Romanæ eloquentiæ eruditione admirabilis, cuius multi quoque reperiuntur libri. Scripserat autem Maximi laudem, eámque recitarat: vnde postea reus maiestatis esse videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in ecclesiam. Verũ Imperator quum esset perfectè Christianus, & non solùm suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiã Nouatianos, qui proximè ipsius fidei decreta seruarent, Leontio tunc episcopo Romano, ecclesiæ Nouatianorum roganti beneficium cõferens, Symmachum absoluit à crimine. Cúmque veniam Symmachus meruisset, ἀπολογητικὸν, id est, satisfactionalem librum ad Theodosium imperatorem conscripsit.

Quemadmodum latrocinia quæ Romæ per pistrina fiebant Theodosius remouerit Imperator, & de lege contra adulteras prolata mulieres.
CAPVT XXIIII.

D THeodosius igitur imperator in Romana vrbe positus, multum profuit ciuitati, alia instituẽdo, alia vtiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. *Romæ pistrinũ subterraneum, in quo peregrini velut in carcerẽ per dolũ abripiebantur.* Erant iam olim in vrbe Romana domus ingẽti magnitudine extructę, in quibus panis fiebat qui vniuersæ ciuitati ministrabatur. Harum mancipes, tempore procedẽte pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Quum enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earum domuum tabernas instituentes, meretrices in eis prostare faciebãt, vt per eas plurimos deciperẽt, alios qui pro pane veniebãt, alios qui illuc pro libidinis turpitudine festinabant. Arte nanque mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc accidebat maximè peregrinis. Vnde fiebat vt multi vsque ad senectam laborantes, inde nõ permitterentur exire, existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosij imperatoris incidit. Cúmque fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, euaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore correpti, militem dimiserũt. E Hęc vbi cognouisset Imperator, non solùm mancipes suppliciis affecit, sed & ipsa pistrina funditus esse destruenda præcepit. Aliam rursus abrogauit huiusmodi rem. *Romæ adulterarum pœna sublata.* Siqua mulier in adulterio capta fuisset, nõ emendabatur, sed potius ad augmentũ peccandi cõtradebatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebãt, vt eo sono illius iniuria fieret manifesta. Hæc audiens Imperator, permanere nõ passus est, sed ipsa prostibula destrui iussit, alijsq; pœnis adulteratã sanciuit affligi. *An.do.393.* His actis relicto Valentiniano Romæ, ipse cum Honorio Cõstantinopolim rediit, Cõsulatu Daciani & Symmachi, die decimo mensis Nouembris.

THEODORITVS.

Quemadmodum Amphilochius Theodosio persuaserit, vt Arianorum conciliabula prohiberet.
CAP. XXV.

F REuertẽte porrò Theodosio ab Hesperiis partibus, venit ad eum Amphilochius vir admirãdus (cuius sæpe meminimus) supplicans vt Arianorum cõcilia de singulis ciuitatibus prohiberet. *Amphilochius ad Theodosium.* Verum imperator crudelem iudicans esse petitionem, contempsit eum. Porrò sapientissimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit, sed caussæ remedium memorabile parauit. Post aliquot nanque dies ingressus Palatium, vidẽnsque filium Arcadium iam Imperatorem adstare patri, Theodosium solenniter salutauit, filium verò non ei exhibita salutatione deseruit. *Oscula veterum.* Verũ Imperator credens oblitum Amphilochium, inuitauit, vt eum oscularetur. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tũc Imperator cõtristatus, suam iniuriam filio factam cõtumeliam iudicauit. Porrò sapientissimus Amphilochius consilium suæ intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator quemadmodum filio tuo contumeliam non pateris irrogari? crede ergo etiam omnium Deum sic abominari eos qui ipsius vnigenitum filium blasphemare cõtendunt, & velut ingratos circa Saluatorem & be-

A nefactorem habere ſemper odio. Hoc intelligens Imperator, & geſta ſimul dictáque miratus, legem ſtatim protulit, vt hæreticorum concilia prohiberentur.

SOCRATES

De morte Paulini Antiocheni episcopi & ordinatione Euagrij, & quomodo Flauianus sit Damaso reconciliatus. CAPVT XXVI.

Paulinus. *Flauianus.* *Euagrius.*

CIrca hæc tempora in Antiochia Syriæ, Paulino epiſcopo moriente plebs eius declinabat omni modo Flauianum. Et propter hoc Euagrium ordinauerunt ſuæ partis epiſcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter quidem in eius loco factus iam nō eſt: Flauiano vtique renitente. Verū hi qui declinabant Flauianū propter iuriſiurandi præuaricationem, ſeorſum ſolennia celebrabant. Porrò Flauianus omni virtute curabat, vt eos ſibiipſi aggregaret. Quod paulò poſt hoc modo cognoſcitur euenisse. Cùm Damaſus Romanus pontif. & B Theophilus Alexādrinus indignarentur circa Flauianum, non ſolùm propter periurium, ſed etiam quod ipſe fuiſſet occaſio, vt populus fidelium diſcordaret, poſtea Theophilus à Flauiano rogatus miſit Iſidorum presbyterum, vt ſucceſentem Damaſum Flauiano cōciliaret epiſcopo, dicens vtilē fore populi concordiam, ſi culpa iam facta Flauiano remitteretur. Hoc itaque modo communione reddita Flauiano, Antiochenus populus paulatim cōcordiā reparauit. Ariani verò ab eccleſiis pulſi, in ſuburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hieroſolymorum epiſcopo, Ioannes in eius ſede ſuccedit.

Damasus pont. Rom. Theophilus Alexādrinus.

Cyrilli mors.

Quomodo apud Alexandream Paganorum templa destructa sint. CAP. XXVII.

EO porrò tempore etiam in Alexandreia huiuſmodi ſeditio generata eſt. Præceperat Imperator, vt opera Theophili in Alexandreia Paganorū templa deſtruerentur. Theophilus poteſtate percepta, ſtuduit Paganorū deſtruere myſteria, & C templum quidem Mithræ purgauit, Serapidis verò ſubuertit. Verum Mithræ ſacra vbi homicidia perpetrabant, publicè patefecit. Serapidis autem & aliorum riſu plena mōſtrauit, iubens per mediā plateam portari verēda, quæ Pagani cum maximo honore venerabantur. Hæc Pagani videntes, maximè Philoſophi, iniuriam ferre nequiuerūt. Vno nanque impetu cōtra Chriſtianos facto, neces innumeras perpetrarunt: reſiſtentibúſque Chriſtianis clades hæc vſque ad immenſum bellū proceſſit. Mortui denique ſunt in ea congreſsione Paganorum pauci, Chriſtianorū verò plurimi: ex vtraque parte innumeri vulnerati. Porrò Pagani metu principis poſtquam cæde fuerant ſatiati, per loca ſingula celabantur: multi quoque etiam de ciuitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniúſq; Grammatici, apud quos ego valde puer Conſtantinopoli legi. Et Helladius quidem ſacerdos Iouis eſſe dicebatur, Ammonius verò ✝ Simiæ. His ita geſtis, Theophilo in deſtructione templorum auxilia ſubminiſtrabāt Præfectus Alexādreiæ & dux ordinis militaris. Idola autem deorum cōflabantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinæ eccleſiæ D diuerſos vſus, cui ab Imperatore donati fuerant dij ad expenſas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contriuiſſet deos, vnum tantummodo reliquit Simiæ ſimulachrum, iubens id publicè proponi atque ſeruari, ne ſequenti tempore Pagani negarent tales ſe adoraſſe deos. Quam rem noui ego grauiter tuliſſe Ammonium Grammaticum, dicentem Paganos nihil tam graue perpeſſos, niſi quod non conflatum eſt & ipſum, ſed pro deriſione vnum illud idolum ſeruaretur. Helladius autē gloriabatur, dicens quod in congreſsione Chriſtianorum nouem ipſe peremiſſet.

Templa gentilium destruuntur.

φαλλός.

Helladius & Ammonius Grāmatici præceptores Socratis Cōstantinopolitani historici *✝ Apollinis* *Theodosius idola Alexādrina donauit Christianis, in vsus pauperū.* *Simiæ simulachrum.*

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandreiæ fuerant perpetrata, beatificauit quidem Chriſtianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quòd pro dogmate tanta pericula pertuliſſent. Paganis autem veniam dedit, vt eis Chriſtianiſmum facilè ſuaderet. Iuſsítque vt templa funditus, quæ fuerant cædis cauſſa, deſtruerentur. Cuius literæ cùm publicè E lectæ fuiſſent, & Chriſtiani Paganos impeterent, terrore ducti cuſtodes Serapidis, fugerunt: & ex illo tempore Chriſtiani ea loca tenuiſſe noſcūtur. Olympius autem philoſophus (ſicuti audiui non ante multum temporis) luceſcente die quo hoc euenit, audiuit quendam in templo Serapidis, alleluia pſallentē. Cúmque ianuis clauſis adhuc quietis tempore nullum ibi cōſpiceret, ſed tātummodo vocem pſallētis audiret, cognouit ſigno quod eſſet futurū, & latenter egreſſus, inuenta naue diſceſsit.

Custodes Serapidis fugerunt. *Olympius philosophus.*

THEODORITVS.

De fraudibus quas per templa sua pagani faciebant. CAPVT XXVIII.

THeophilus igitur Alexandrinam vrbem idolorum errore purgauit, & non ſolùm à fundamētis templa ſubuertit, ſed etiam fallaciam ſacerdotum his qui ſeducebantur aperuit. Erāt enim ſimulachra ærea ligneáque intus vacua, & dorſum copulatum ad parietes habentia vbi quædam foramina relinquebant, & per adyta aſcendentes & F intrantes in ſimulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur, & hoc modo ſeducebātur iugiter audientes. In Serapidis autem aſcendens templum, vidit ſimulachrū quod magnitudine ſua terrebat cōſpicientes. Ferebatur etiam ſermo fallax, quod ſi quis ad illud accederet, mox terra cōmoueretur, & peſtis cūctos inuaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena eſſe cōfidens, magnitudinem contempſit velut exanimem, iuſsítque cuidam habenti ſecurim, vt Serapim forti percuſsione concideret. Cúmque cecidiſſet, clamauerunt omnes, propter illam ſenilem fabulam ſibi formidantes. Porrò Serapis neque doluit, nempe ligneus: neq; vocem emiſit, velut exanimis. Cum verò eius abſtuliſſent caput, greges ſoricum inde procurrerūt. Erat enim nidus ſoricum, Ægyptiorum deus. Tūc eum per partes incidentes igne concremauerunt, caput autem per totam traxerunt vrbem.

Imposturæ Gentilium.

Serapis deijcitur.

SOCRATES.

A *De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti.* CAP. XXIX.

ἱερογλυφικά

CVmque templum Serapis spoliaretur, inuentæ sunt literæ in lapidibus sculptæ, quę apud Ægyptios vocantur sacrę, habebántque ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani vidêtes atq; Pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriæ deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ passionis Christi, Pagani verò aliquam cõmunionem Christo & Serapidi per hoc signum asserebant. Interpretes autem signum crucis insinuare dicebant vitam superuenturam. Quam ob caussam Christiani ad summũ fastigium sunt euecti. Cúmque & per alias literas, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur finem habiturum Serapidis templum, quando character crucis apparuisset, qui vitam superuenturam sine dubio declararet, longè plurimi ad Christianismum festinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego nõ arbitror sacerdotes Ægyptiorum aduentum præscisse Christi, & crucis signaculum designasse. Nã si sacramentum aduentus domini à seculis & à generationibus fuit absconditum, sicut dicit Apostolus, & latuit principem nequitiæ diabolum, multò magis famulos eius sacerdotes Ægyptiorum. Sed diuina prouidentia hoc præstruxit, vt in literarum fieret quæstione, quod etiam in Apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto Spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erant scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi fortè quis dicat, quod etiam in sacerdotibus Ægyptiorũ operatus fuerit Deus, sicut in Balaam & in Caipha: etenim & illi quoq; prophetasse referuntur.

Symbolum crucis.

B

THEODORITVS.

De cæde quæ sub Theodosio Thessalonicæ facta est, & de pœnitentia eiusdem Theodosij, Ambrosijque constantia. CAP. XXX.

NOn est facilè hominibus, vniuersas vitare hostis insidias. Nam vbi quispiam libidinis effugerit passionem, incurrit in auaritiam. Qua declinata, inuidiæ fouea paratur. Hãc si transcendat, vitium furoris incurrit. Atque alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere possit incautos. Et corporis quidem passiones habet facile ministrantes, vt animam possit occidere. Sola autem mens eius qui vigilarit, diuinis vacando victoriã reportat, machinationum imperium dissoluens. Humana itaque natura participatus Theodosius imperator, habuit passionum quoque communionem, iustóque furori immensam permiscens crudelitatem, iniustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est & pro vtilitate legẽtium, & pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica ciuitas est grãdis & populosa, in qua cùm fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ nõ refrenauit impetum, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & vna cum nocentibus innocẽtes interimi. Septem millia etenim hominum (sicut fertur) occisa sunt, nõ pręcedente iudicio, sed tanquam in messibus omnes simul concisi sunt. Huiusmodi cladem plenam valde gemitibus, audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanum venisset, & solẽniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad ianuas, & ingredientem his sermonibus à sacri liminis ingressu prohibuit. Nescis Imperator perpetratæ à te cædis quanta sit magnitudo, neque post caussam tanti furoris mens tua molẽ præsumptionis agnoscit, sed fortè recognitionem peccati prohibet potestas imperij. Decet tamẽ vt vincat ratio potestatẽ. Scienda quippe natura est, eiúsque mortalitas atq; resolutio, & puluis progenitorũ ex quo facti, & in quem redigendi sumus, & nõ flore purpureo confidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominum princeps es ô Imperator, & cõseruorum. Vnus est enim omnium dominus, rex omnium & creator. Quibus igitur oculis aspicies communis domini templum? quibus calcabis pedibus sanctũ illius pauimentum? quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies, quãdo furore verborũ tuorum tãtus iniustè est sanguis effusus? Recede igitur recede, nec altero peccato priora crimina augere cõtendas. Suscipe vinculum, quo te omnium dominus nunc ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediẽs (erat enim diuinis eruditionibus innutritus, & apertè sciens quæ sint propria sacerdotum, quæ regum) gemens & flens ad Regalia reuersus est. Quúmque octo mensium continuorum transisset tempus, propinquauit Natiuitatis Saluatoris nostri festiuitas. Imperator autẽ lamentationibus assiduis in palatio residens, continuas lachrymas incessabiliter expendebat. Ingressus itaque Ruffinus tunc magister, & singularem apud principem habens loquendi libertatem, & videns principem in lamentatione prostratum, accessit vt lachrymarum caussam inquireret. At ille amarissime ingemiscens, & vehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non sentis. Ego autem lamẽtor & gemo calamitatem meam: quia seruis quidem & mendicantibus aperta sunt templa Dei, & proprium dominũ ingredientes licite exorant, mihi verò ingressus ad eum nõ est. Insuper etiam cœli sunt mihi clausi. Hæc dicens, verba singula singultibus interrũpebat. Ruffinus verò: Curram, inquit, si tibi placet, põtificíque precibus persuadebo vt soluatur vinculum quod illigauit. Ait Imperator: Nõ suadebis Ambrosio. Noui ego decretum illius esse iustum, neque reuerebitur imperialem potentiam vt legem præuaricetur diuinam. Cúmq; Ruffinus verbis plurimis vteretur, & promitteret Ambrosium esse flectẽdum, imperator eum proficisci cum festinatione pręcepit. Ipse verò spe data paulò post est sequutus, credẽs Ruffini promissionibus. Porrò vir mirãdus Ambrosius mox vt vidit Ruffinum, ait: impudentiam canum imitatus es ô Ruffine, tantæ videlicet cædis autor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis cõtra imaginem latrare diuinam. Cúmque Ruffinus supplicaret, & imperatorem diceret esse venturum, superno zelo accensus Ambrosius ait: Ego verò, inquit, Ruffine prędico, qđ eum ingredi sacra limina prohibebo: si verò imperium

C

An.do.390. Magistrat⁹ Imperiales occisi apud Thessalonic. VII. hominũ millia occisa Thessalonicæ iussio Theodosij.

D E F

Olim eucharistia dabatur laicis in manus.

Excõmunicatur Theodosius.

Pœnitet.

Ambrosius ad Ruffinũ.

perium

A perium in tyrannidem mutabit, necem libenter & ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nuntiauit imperatori votum Antistitis, monens ne de palatio fortè ꝓcederet. At Imperator hæc in media iam platea cognoscens, pergam, inquit, & iustas suscipiam cõtumelias. Cúmque ad sacra limina peruenisset, in sanctã quidem basilicam nõ intrauit, sed veniens ad Antistitem, & inueniẽs eum in Salutatorio residentem, supplicabat vt ipsius vincula resolueret. At ille tyrannicam dicebat eius esse præsentiã, & contra Deum insanire Theodosium, eiúsque calcare leges. Verùm Imperator: Non, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, nec iniquè ingredi limina sacra cõtendo, sed te soluere mea vincula deposco, & communis domini pro me exorare clementiam, nec mihi ianuam claudi, quam cunctis pœnitentiã agentibus dominus noster aperuit. Tum Antistes: Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tanta scelera? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagásq; curasti? At Imperator, Tuum, inquit, opus est & docere, & medicamina temperare: meum verò oblata suscipere. Tum sanct⁹ Ambrosius: Quoniã furori, inquit, tuum iudicium commisisti, & nõ ratio protulit sententiam, sed protinus iracũdia, scribe legem quæ decreta furoris euacuet, vt triginta diebus sententia necis atque proscriptionis in literis tantũmodo maneat, & iudicium rationis expectet: quibus transactis diebus ira videlicet iam cessante, ratio caussam iudicans, apud seipsam quę cognouerit sub veritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quã protuleris an iniusta sententia. Et si quidem ratio probauerit, iniusta quæ sunt prolata abolebit: si verò iusta, firmabit. Dierũ verò numerus ad hæc examinãda sufficiet. Hãc admonitionem Imperator animo lubenti suscipiẽs, & optimam esse cõfidens, legem cõscribi repente præcepit, & ꝓpriæ manus literis cõfirmauit. Quo facto vinculũ eius soluit Ambrosius. Quę lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

Theodosi⁹ ad Ambrosiũ.

B

Ambro. ad Theodosium.

IMPPP. GRATIANVS. VALENtinianus, & Theodosius Auggg. Flauiano Præfecto Prætori Illyrici.

C Si vindicari in aliquos seuerius contra nostram consuetudinem pro caussę intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiã, sed per dies triginta sup statu eorũ sors & fortuna suspẽsa sit. Reos sanè accipiat vinciatq; custodia, & excubiis solertibus vigilãter obseruet.

Lex de dilatione vindictæ.

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina tentans, nõ stans domino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauimento iacens, Dauidicam proclamauit vocem: Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundũ verbum tuum. Manibus autem capillos euellens, frontémque percutiens, & pauimento lachrymarum guttas aspergens, veniam impetrare poscebat. Cúmque tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum lachrymis est ingressus. Cùm verò obtulisset, sicut solitus erat, intra cãcellos stetit. Rursus autem Ambrosius non quieuit, sed differentiam locorum edocuit. Et primo quidem interrogauit, quid ibidem expectaret: Imperatore dicente, expectare se sacrorum perceptionem mysteriorum, per Archidiaconum remandauit: O Imperator, interiora loca tantum sacerdotibus sunt collata, quę cęteri nec ingredi, nec cõtingere permittuntur. Egredere igitur, & hãc expectationem cum cæteris habe cõmunem. Purpura nanque imperatores, non sacerdotes facit. Tum fidelissimus Imperator etiam hãc traditionẽ animo lubenti suscipiens remandauit: Non temeritatis caussa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana vrbe hanc consuetudinem esse cognoui. Vnde ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tantaq; & Præsul & Imperator virtute clarebant. Ego sanè vtriusq; opus admiror, illius libertatem, huius autem obedientiã: illius zeli feruorem, huius fide puritatẽ. Porrò regulas pietatis quas à magno sacerdote percepit, etiam reuersus in Cõstantinopolitana vrbe seruauit. Nam cùm festiuitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cúmq; Nectarius tũ Præsul ecclesiæ rogasset, cur intus stare noluisset, mandauit princeps: Vix, inquit, potui discere quæ differentia sit imperatoris & sacerdotis, vix enim inueni veritatis magistrum. Ambrosium nanque solum noui digne vocari pontificem. Tantum itaq; profuit increpatio à viro virtutibus florente profecta.

An. do. 391. Theodosius in templo.

D

E

De virtutibus vxoris Theodosij. CAPVT XXXI.

HAbebat igitur imperator & aliã vtilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triũpharet. Cõiunx enim eius de diuinis legibus eum sæpius admonebat, seipsam tamen perfectè prius erudiens. Non enim regni fastigiis eleuata est, sed potius diuino amore succensa. Beneficij nanque magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo vt venit ad purpuram, claudorum atque debilium maximam habebat curã, nõ seruis, nõ aliis ministris vtens, sed per seipsam agens, & ad eorũ habitacula veniens, & vnicuique quod opus haberet præbens. Sic etiam per ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustãs, offerens coclearia, panem frangens, cibósque ministrans, calices abluens, & alia cũcta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis autem qui ei tales res nitebãtur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperij est: ego autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid pridem fueris, quid modò sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperiũ quod suscepisti, legitimè gubernabis, & harum rerum placabis autorem. His ergo sermonibus semper vsa velut optimam quandam vtilitatem, virtutísque abundantiam coniugi suo alioqui ad optima propenso offerebat.

Xenodochia ecclesiarum.

F

De indignatione & reconciliatione Theodosij propter Antiochenos statuam coniugis illius deponentes. CAPVT XXXII.

HÆc verò ante maritum defuncta est. Post aliquantum verò tẽpus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximũ amorem quem habuit erga

An. do. 395. Seditio Antiochæ.

A eam Imperator, ostendit. Coactus siquidem Theodosius plurimorum continuatione bellorũ quandam exactionem nouam imposuit ciuitatib⁹. Antiochena verò ciuitas nouum vectigal ferre non potuit: sed videns populus suspendi eos à quibus fuerat exacta pecunia, cum alia egit (vt vulgus solet) occasionem seditonis inueniens, tum deiicientes æneam statuam laudatissimæ Placillę (sic enim Augusta fuerat vocata) etiam diu per omnem traxêre ciuitatem. Hæc vbi Imperator cognouisset, ægerrimè quidem tulit, vt æquum erat, ac priuilegia ciuitati ademit, vrbíque vicinæ primatum tribuit, putans hoc illis maximo dolori futurũ. Inuidebat enim iã olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc autem & incẽdium & deuastationem minabatur, & in vici formã se vrbem redacturum. Porrò magistratus ipsi quosdam in ipso facinore cõprehensos suppliciis affecerant, priusquam de hac Tragœdia Augustus fuisset certior redditus. Hęc autẽ omnia Imperator quidem præcipiebat, nõ tamen fiebant, prohibente id lege quã proferri fecerat Ambrosius. Cùm igitur venissent qui ferebant minas Imperatoris, † Allebichus Magister militum, & Cæsarius Magister officiorũ, erant omnes sub formidine constituti. Porrò viri erémum habitantes virtutis propugnatores, multi sancti & optimi viri, plurima monita simul & preces eis qui à principe missi fuerant, offerebant. Macedonius autẽ vir sanctus, nihil huius vitæ sciens, sed etiam diuinorũ librorum penitus expers, in summitatibus habitãs montium, diu noctúque Saluatori omnium puras offerẽs preces, nõ Imperatoris indignatione permotus, non iudicum ab eo missorum, in media ciuitate vtriusque chlamydem apprehendens, ab equis suis vt descenderent imperabat. At illi senicu lum pannis obsitum vilissimis intuentes, primùm indignati sunt. Cùm verò quidam obsequia exhibentium, virtutem viri illius indicassent, repentè ab equis desilientes & genua tenentes, eius veniã suppliciter implorabant. At ille sapiẽtia diuina repletus, hæc eis verba loquutus est: O amici, dicite Imperatori: Non es Imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaq; respicere solum imperiũ, sed considera quoque naturam. Nam cũ sis homo eiusdem naturæ hominibus cognosceris imperare, & secũdum imaginem diuinam atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atque sæuissimè Dei imaginem occidere. Irritas enim creatorẽ cùm illius punis imaginem. Illud quoque considera, quod tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum verò differat inanimata res ab animata, viuẽti atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud cõsideret, nobis quidem facilè esse pro vna imagine complures æreas reparare, at illi omnino difficile vel vnũ capillum restituere peremptorum. Hæc audientes illi, principíque referentes, flammam iracundiæ penitus extinxerũt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & caussam indignationis aperuit. Non, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni fauore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Aduersum meum nanque furorem indignantes decebat armare. Adiecit etiam, quòd doleret & ingemisceret, eò quòd audisset quosdam à Iudicibus peremptos.

Placilla.

Videlicet Laodiciæ.

B

† Elibachus

C

Quomodo Theodosius fuerit Paganis infensus. D

CAPVT XXXIII.

Fidelissimus igitur Imperator, tunc cõtra errorem Paganorũ suum trãstulit studium, legésq; cõscripsit, præcipiens idolorum templa subuerti. Constantinus enim maximus omni fauore laudandus, qui primus pietate ornauit imperiũ, dæmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit, non tamen eorũ templa destruxit, sed inaccessa esse pręcepit. Cuius filij paterna vestigia sunt sequuti. Iulianus autem renouauit impietatem, & flammam veteris seductionis reaccendit. Porrò Iouianus imperio assumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem maior, huiusmodi legibus vsus gubernauit Europam. Porrò Valens omnibus quidem aliis cõcessit, vt religiones suas colerent sicut vellent, eos solos impugnans, qui apostolica dogmata propugnabant. Omni siquidem tempore eius imperij, ad aras ignis accendebatur, & libamina atque sacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas festiuitates per plateas agebãt, E & Orgia Dionysij celebrabant, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atque bacchãtes, & agentes omnia quæ nequitiam proprij doctoris insinuant. Hęc omnia Theodosius inueniẽs fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni contradidit.

An. do. 395. Prohibitus idolorum cultus per Theodosium. Cõstantinus. Iulianus. Iouianus. Valentinianus. Valens.

Quomodo Marcellus episcopus Apameiæ templa destruxit. *CAP. XXXIIII.*

Primus igitur aliorum Marcellus episcopus lege principis pro armis vsus, propriæ ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominum virtute pręsumens. Quod opus dignũ memoria narrare non prætermittam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis episcopo Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundũ Apostolum. Inter hæc venit Præfectus Orientis Apamiã duos χιλιάρχους cum subiectis habens. Quo facto populus militari timore perterritus est. Vbi cũ esset templum Iouis valde insigne, & ornamentis plurimis variatum, id Præfectus destruere nitebatur. Videns autem forte admodum ædificium ac robustum, impossibile iudicauit hominibus, lapidũ iuncturas & cõmissiones posse dissoluere. Erãt F enim ingentes & inter se † inligati, insuper & ferro plumbóque coniuncti. Porrò Marcellus pusillanimitatem Præfecti videns, eum quidem misit ad alias ciuitates: ipse verò supplicabat Deo vt tẽpli destruendi præberet successum. Inter hæc venit quidam suapte sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cuiusquã peritus artis, sed lapides ferre & ligna in humeris consuetus. Is ergo accedens promisit facilè templum esse soluendum: duorum autem mercedem poscebat artificum. Cúmque hoc sanctus pontifex promisisset, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus: erántque columnæ ingentes, & altitudinem tẽplo habentes æqualem. Singularũ verò circulus columnarum erat sedecim cubitorũ. Porrò natura lapidis durissima erat, quę nõ facilè quibuslibet ferramentorũ generib⁹ rũperetur. Harum itaq; tres per circuitum suffodiens, & sub ea-

Templũ Iouis apud Apameiã.

† illigati.

A rum basibus fortia ligna supponens, immisit ignẽ. Quo facto, nõ poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam secũdum vires suas prohibebat operari. Cúmque frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere nõ possent, nuntiauerunt hoc põtifici meridie dormienti. At ille repentè ad ecclesiam cõcurrens, & aquã in vasculo portari præcipiens, aquam posuit sub altari. Ipse verò in pauimento posita frõte clementi domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni vllam permitteret, sed vt infirmitatem illius denudaret, & signũ propriæ virtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nasceretur. Hæc cùm dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quẽdam diaconũ suum Equitium, fide & zelo munitum, sumere iussit aquã, & velociter currere & cũ fide aspergere, ignémq; supponere. Quod cùm fuisset factum, dęmon effugit nõ ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaque sunt ligna & repentè B cõsumpta. Columnæ verò suffulturę subsidio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias duodecim vnà traxerũt. Tum latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ detractum est. Sonus autem totam cõcutiens ciuitatem, cunctos fecit illuc concurrere. Et cùm inimici dæmonis apertè cognouissent fugã, in diuinas laudes ora soluebant. Sic verò & alia tẽpla sacratissimus põtifex ille destruxit. Qui & victoribus scribebat martyribus, & rescripta suscipiebat, & nouissimè etiã ipse martyrio coronat⁹ est.

Equitius.

SOCRATES.

Ob quam caussam presbyteri super pœnitentes positi, sint remoti. CAPVT XXXV.

An.d.394. Post schismata Nouatianorum instituti sunt qui pœnitẽtibus præessent presbyteri.

HOc porrò tempore placuit, vt presbyteri qui erant super pœnitentes cõstituti, remouerentur propter huiusmodi caussam. Ex quo Nouatiani ab ecclesia sunt diuisi, cum his qui deliquerant sub persecutionibus imperatoris Decij cõmunica C re nolentes, ex illo episcopi pro ecclesiastica regula presbyterũ super pœnitentes esse cõstituerunt.

SOZOMENVS.

Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra humanam naturã esse cognoscitur, peccãtibus autem & pœnitẽtiam agentibus, & veniam Deus dari præcepit: qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea visum est antiquis Põtificibus, vt velut in Theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pãdantur. Et ad hanc rem presbyterum bonæ conuersationis seruantémque secretum ac sapientem virum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur. At ille secundum vniuscuiusque culpam indicebat & mulctam. Quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus seruatur ecclesiis, & maximè apud Romam, vbi etiã locus est certus pœnitẽtium: Stant enim rei, & velut in lamẽtationibus cõstituti. Quum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi cõmunionem nõ percipientes, cum gemitu & lamentatione seipsos

Confessio.

Publicæ pœnitentiæ modus apud veteres.

in terram prosternunt. Ad quos cõcurrens episco D pus, & ipse cum lachrymis & gemitu spirituali ꝓsternitur, & omnis ecclesię plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacentes è terra. Tum competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus sponte vacantes, aut ieiuniis, aut abstinentia lauacri, aut suspensione ciborũ, aut aliis rebus quæ iubentur, expectant commune tempus quod decernit episcopus. Cõstituto verò tempore velut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices vsque ad nostrum cõseruarunt tempus. Porrò Constantinopoli presbyter super pœnitentes fuit vsque ad illud tempus, quo quædã mulier nobilissima, cùm peccata sua fuisset confessa, & ei à presbytero fuisset pręceptum vt ieiunaret, & Deo operibus supplicaret: cũ hoc obseruaret, crebrius in ecclesia cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc cùm populus cognouisset, sæuiebat in sacerdotes, quasi per eos facta fuisset iniuria eccle- E siæ. Tum Nectarius episcopus remouit diaconum sceleratum, & quibusdam suadentibus vt singulos ad communicandum iudicio cõscientiæ suæ relinqueret, etiam presbyterum ne quaquam super pœnitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, cùm (vt arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

SOCRATES.

De diuisione hæreticorum inter seipsos. CAPVT XXXVI.

An.do. 394. Schismata hæreticorum.

DIgnum verò iudico nõ tacere quæ apud alios gesta sunt, id est, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia nanq; diuisa erat, & apud seipsos singuli congregabantur. Quemadmodum verò & pro quibus causis diuisi sint, sermone procedẽte narrabimus. Hoc autem sciendũ est, quod imperator Theodosius nullum horũ persequebatur præter Eunomiũ, qui Cõstan F tinopoli collectas in domo faciebat, & cõscriptos à se libros recitabat, ita vt eius doctrina multi corrũperentur. Pro qua caussa eũ mulctauit exilio, nullúmq; alium fatigauit, neque sibi cõmunicare cõpulit, sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit & cultũ tenere Christianismi sicut pręcipere potuit. Et alios quidẽ permisit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autem concordibus suæ fidei, intra vrbem ecclesias habere cõcesit. De quibus pauca dicenda sunt. Quadraginta annis Agelius præsul fuit à tẽporibus Constantini vsq; ad annum sextũ Theodosij. Qui cùm vicinus esset morti, Sisinnium presbyterũ ordinauit episcopum, virum eloquentissimum, & à Maximo philosopho vnà cum Iuliano imperatore literis eruditum. Cúmq; populus Nouatianorum culparet ordinationem ꝙ non Martianum potius ordinasset, per quẽ sub Valente Nouatiani sine persecutione mansissent: tum Agelius populi volens placare tristitiã, etiam Martianũ ordinauit episcopum. Et cùm melius habuisset, in ecclesiã ꝓcessit,

Eunomius in exilium.

Nouatiani.

An. do. 393.

Martianus

A & sermonem fecit, dicens: Martianũ habetis post me, post Martianum verò Sisinnium. Post paucos itaq; dies defunctus est. Sub episcopatu verò Martiani etiam eorum ecclesia ex huiusmodi caussa diuisa est.

De Sabbatio hæresiarcha. CAP. XXXVII.

Sabbatius.

SAbbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & à Martiano ad presbyteratus honorẽ prouectus, nihilominus sectæ Iudaicæ seruiebat, cũ quo scelere ambiebat episcopatum. Assumẽs ergo sui desiderij cõscios duos presbyteros, Theoctistum & Macarium, nouitatem festiuitatis paschalis sub Valẽte imperatore cõstitutã in vico PhrygięPazo, defendere nitebatur. Et plurimũ quidẽ quasi ꝓ ecclesiæ integritate custodienda, dicebat nõ esse dignos quosdam participatione sacramentorũ. Procedenti verò tẽpore manifestatus est, cùm Collectas ꝓprias celebraret. Inter hęc Martianus cognoscens illius errorem, & ordinationis suæ culpam, quia vanę gloriæ homines presbyteros ordinauerat, cum gemitu dicebat: Melius fuisse super spinas

Martianus.

B ponere manus suas, q̃ Sabbatium ordinasse presbyterũ. Proinde Synodum in Sangario Bithyniæ Nouatianorũ fecit episcoporũ: Quò congregati euocauerunt eos, vt coràm synodo causas dissensionis suæ proponerẽt. Cúmque Sabbatius discordiam festiuitatis paschalis suã diceret esse tristitiã, & oportere secundum Iudæorum obseruationem eam celebrari, sicut in Pazo fuisset cõstitutum: existimãtes episcopi quòd propter ambitum Sabbatius talia faceret, iusiurandum ei imposuerunt, vt nunquam peteret episcopatum. Quo iurãte regulam de paschæ festiuitate protulerunt, qua singulis liceret cùm vellent celebrare pascha, nec propter discordiam festiuitatis diuiderent ecclesiam, cùm antiqui & Apostolis proximi, licet discordantes de tali festiuitate, communicarint tamen inter se, & Nouatiani in regia vrbe Roma cõstituti, nũquam fuerint sequuti Iudæos, sed semper post æquinoctiũ celebrarint pascha. Cùm hæc ab eis tũc fuisset regula definita, Sabbatius iuramẽtis obstrictus, si quando paschalis festiuitas discordaret, ille

Nouatianorum synodus apud Sangarium.

C apud seipsum prius ieiunabat, & noctu solennem diem paschæ in sabbato celebrabat, & rursus cum omnibus in ecclesia cõueniebat, & mysteriis fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens, latere nõ potuit. Quapropter quidam simplicium, & maximè Phrygum & Galatarũ ex hac re iustificari credentes, imitabantur eum, & pascha cum illo celebrabãt. Sed Sabbatius postea etiam seorsim collectas faciebat, paruique pendens iusiurandum, suorum sequacium ordinatur episcopus.

Sabbatius iudaizat.

De pascha vel diuersitate institutionum seu obseruationum, quæ per diuersas ecclesias celebrantur. CAPVT XXXVIII.

SEd mihi non videtur huiusmodi viros de festiuitate paschæ rationabiliter cõtendisse, neque istos qui nunc sequuntur Iudæos. Non enim mente perceperunt Iudaismo in Christianismum mutato, illa subtilia & figuratiua legis Mosaicæ cessasse: quod hinc apparet. Vt Iudaizet enim nulla gẽs Christiana accepit legem: è diuerso autem etiam D apostolus contradixit non solùm circuncisionem prohibens, sed etiam de festiuitatibus contentiones abiiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait: Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis? Et hinc pauca loquens, seruum ostendit populum Iudæorum, & in libertatem vocatos qui accedunt ad Christum. Monet etiam nullatenus obseruandos dies, & menses, & annos. Colossensibus autẽ scribens, magna voce clamabat, vmbram fuisse obseruationes antiquas. Quapropter, inquit, nullus vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte festiuitatis, aut initio mẽsis, aut sabbato, quæ sunt vmbra futuri. Et ad Hebræos idem apostolus dicit: Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit. Igitur nec apostolus, nec euangelia accedentibus ad prædicationem iugum seruitutis imposuerũt, sed festiuitatem paschæ & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Itaque quoniam amãt homines huiusmodi celebritates, eò quòd in eis à laboribus quiescũt, singuli per ꝓuincias sicuti voluerunt memoriã salutaris passionis antiquitus ex quadã consuetudine celebrabant. Nõ enim E hoc Saluator aut nostri Apostoli lege prædicauerunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Iudæis, nobis euangelia aut apostoli sunt minati, sed solummodo in derogationẽ Iudæorum, ꝗ in festiuitatibus homicidium cõmiserint, in tempore Azymorum Saluatorem passum in euãgeliis est relatũ. Mens nanq; fuit Apostolorũ nõ de diebus sancire festiuitatum, sed cõuersationem rectam, & Dei prædicare culturã. Mihi ergo videtur, ꝗ sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem venerant, sic & paschæ festiuitas tradita sit, eò ꝗ nullus Apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorẽ Asiam antiquitus quartumdecimũ diem obseruauere, non respicientes Sabbati diem. Et quanquam hoc facerent, nõ tamen segregabãtur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanæ ecclesiæ Victor episcopus excõmunicationem Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis Gallicanus episcopus Victorem epistola sua culpauit, dicens, etiam veteres ita celebrasse: & quòd Polycarpus Smyrnæ ciuitatis episcopus, qui postea sub F Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano communicauerit, nihil discernens de Paschali festiuitate, cùm ipse Quartodecimanus esset: sicut Eusebius in quinto Ecclesiasticæ historiæ libro docet. Quidam igitur (sicuti dixi) in Asia minore quartumdecimum obseruabant diem. Quidam verò etiam circa Orientales partes Sabbatum custodiebant, dissonabant autem circa mensem. Nam alij Iudæos licet integritatem non seruarent, sequendos esse in sacra festiuitate dicebant. Alij verò post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Iudæos, & dicentes, ꝗ dum sol esset in Ariete, pascha celebrari deberet. Secundũ Antiochenos autem Xanthico mense, secundũ Romanos Aprili. Et hoc faciẽdum nõ sequendo recẽtiores Iudęos, qui per omnia errare noscũtur, sed magis antiquos & Iosephũ. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro scripsit. His itaque cõtendẽtibus omnes occidẽtales vsq; ad oceanũ, post æquinoctium ex antiqua traditione Pascha

Galat. 4. c

Sententia Socratis Cõstantinopolitani de festis Christianorum diebus.

Coloss. 2. c

Hebr. 7. d

Passionis Christi dies festus.

Apostolorũ propositum.

Irenæus.

Polycarpus.

Xãthico, id est, martio.

A celebrasse comperimus, nec aliquādo habuisse discordiam. Non enim (sicuti quidam dicūt) celebratum sub Constantino concilium, festiuitatem paschæ mutauit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet vt isti cùm pauci essent, imitarentur plures. Cuius epistolę partem ponere nō omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quem omnes ecclesiæ in vniuerso orbe apud Occidētem & Meridiem & Arcton positæ seruare noscuntur, necnon etiam quidam Orientaliū. Quapropter in præsenti bene se habere omnes existimauerunt, & ego ipse vestræ quoque sapientiæ placere promisi, vt quod in Romana ciuitate, Italia, Aphrica, & vniuersa Ægypto, Hispania, Galliis, Britanniis, Libya, tota Hellade, Asiana diœcesi, Ponto & Cilicia libenter sub vna cōcordia custoditur, hoc etiam sapientia vestra suscipiat, considerantes non solùm multitudinem prædictorum locorū & ecclesiarum numerum: sed etiam quia hoc maximè debetis omnes communiter celebrare, quod ratio subtilis videtur exigere, nullā cum Iudæorū periurio habere cōmunionem.

Cōstantinus Aug. de Pascha.

B Talia quidem Constantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc obseruationem Ioannem Apostolum tradidisse. Alij verò Petrum & Paulum apostolos Romanis & Occidentalibus dicunt paschæ tradidisse solennitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dinoscitur. Quod verò ex consuetudine quadam per prouincias celebretur pascha, hinc existimo, ꝙ nulla regio easdem videatur seruare solennitates. Nam cùm vnius sint fidei plurimi, tamen dissonant circa paschæ legitima. Vnde pauca dicenda sunt. Nam in ipsis ieiuniis, aliter apud alios inuenimus obseruari. Romani enim tres ante pascha septimanas, præter Sabbatum & dominicam, sub cōtinuatione ieiunant. Illyrici verò & tota Hellas, Alexandria quoque ante sex septimanas ieiunant. Eaque ieiunia quadragesimam vocant. Alij verò ante septem paschæ septimanas ieiuniorum facere noscuntur initia, & tres tantummodo septimanas: hoc est, quinis dieb⁹ per intermissionem aliarum duarum septimanarum ieiunantes, nihilominus quadragesimam vocant. Vnde miror, cùm numerum ipsum non habeant,

Quartodecimani.

Ieiuniorum diuersitas.

Quadragesima.

C quomodo quadragesimā vocent. Sed etiam ciborum abstinentiā nōn similem habent: nam alij omnino ab animatis abstinent: alij ex animantibus pisces solummodò comedunt: quidam cum piscibus vescuntur & volatilibus, dicentes, hæc secundum Mosen ex aqua habere substantiam. Alij verò etiā + caulibus, & ouis abstinere noscuntur: quidā sicco tātūmodo pane vescūtur: alij neq; hoc: alij vsq; ad nonam ieiunātes horā, sine discretione ciborū reficiuntur, & innumerę cōsuetudines apud diuersos inueniuntur. Et quia lectio nulla ex hoc inuenitur antiqua, puto Apostolos, singulorum hoc reliquisse sententiæ, vt vnusquisque operetur nō timore, nō necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædam diuersitas inuenitur. Nam cùm per ecclesias in vniuerso terrarum orbe constitutas die Sabbatorū per singulas hebdomadas sacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & in Roma, quadam prisca traditione faciunt. Ægyptij verò Alexandriæ vicini, & Thebaidos habitatores Sabbato quidem Collectas agunt, sed nō sicut moris est, sacramenta percipiūt:

† caseis, baccis.

Sabbatis olim sacrificabatur.

D nam postquā fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa vesperam oblatione facta cōmunicant. Rursus autem in Alexandria, quarta & sexta feria scripturæ legūtur, easque doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur edocuisse. Qui quum sapiens esset magister, & consideraret quod impossibilitas Mosaicæ legis ad literam esset infirma, rationem paschæ ad modum contemplationis euexit, vnum pascha solummodo verum fieri dicens, quod Saluator celebrauit aduersus cōtrarias potestates, dum crucem susciperet, & hoc trophæo vteretur contra diabolum. In eadem Alexandreia Lectores & psalmi ꝓnunciatores indifferenter fiunt siue catechumeni, siue iam Christiani, cum omnes ecclesiæ iam fideles in his ordinibus habere videantur. Ego quoq; cognoui in Thessalia cōsuetudinem aliam, cū quidam clericus ante clericatū legitimè duxisset vxorem, quia cum ea mixtus fuisset, abdicatus est, cū in Oriente cuncti spontanea voluntate, & nō aliqua necessitate etiam episcopi seipsos abstineant. E

Oblatio. Origenes.

Plurimi enim eorum etiam episcopatus tēpore ex legitima vxore filios habuerunt. Hoc quoque in Thessalia seruari cognoui, quod apud eos in dieb⁹ paschæ tantummodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia verò Syriæ altare nō ad Orientem ecclesiæ, sed magis ad Occidentē habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thessalia, ad tempus vespertinum orationes similes Nouatianis Constantinopoli degentibus agunt. In Cæsaria Cappadociæ & Cypro die sabbati & dominico, circa vesperā cum lucernariis episcopi atque presbyteri scripturas interpretantur. In Alexandria presbyter nō facit sermonē. Et hęc res initium accepit, ex quo Arius ecclesiam conturbauit. Romæ sabbata vniuersa ieiunant. In Cæsaria Cappadociæ, eos qui post baptisma delinquunt, à communione suspendunt, sicut Nouatiani & Macedoniani in Hellesponto faciunt, & in Asia Quartodecimani. Nouatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Cōstantinopoli verò neque apertè recipiunt: neque palam remouere noscuntur. In Occidentalibus verò partibus apertè recipiunt.

Exponunt scripturas ad lucernam.

Sabbati ieiunium.

Digami.

F

SOZOMENVS.

De pascha Montanistarum. CAP. XXXIX.

MOntani porrò, quos Pepuzitas & Phrygas nomināt, peregrinam quandā adinuentionē introducentes, secundū eam pascha celebrāt. Culpant enim eos, qui cursum lunæ requirūt, & dicūt solares tantūmodo circulos sequendos. Et menses quidē singulos esse dierū triginta definiunt, & inchoare primū ab æquinoctio vernali, quod est secundū Romanos octauo kalend. Aprilis. Tum, inquiunt, duo luminaria facta sunt, quibus tēpora, & anni manifestātur. Et hoc indicari eo quòd luna per octo annos cum sole cōcurrat, & ambo iidem nouum habeāt mensem. Eo quòd octo annorum cursus lunæ compleatur, & tanquam principium sit primi mēsis, reputant prędictū diem in scripturis quartumdecimum, & hunc esse dicunt octauo idus Aprilis, secundum quam semper celebrāt pascha. Si cōtingat etiam concurrere resurrectionis, id est, Dominicū diem, alioqui dominica superue-

Montani.

Quartusdecimus dies. Exod. 12. c Leuit.

A niente celebrant: ſcriptum eſt enim, inquiunt, à quartadecima vſque ad viceſimamprimam eſſe celebrandam.

Alleluia Romæ. Apud Romanos in vnoquoq; anno ſemel pſallunt Alleluia primo die Paſchæ, ita vt Romani velut pro iuramento habeant, vt hunc hymnum audire mereantur. In qua eccleſia neque epiſcopus, neque alter quiſquam coram populo docet. Apud Alexãdrinos hoc præter communem morem eſt, quod cum leguntur Euangelia, non ſurgit epiſcopus: quod apud alios nuſquam fieri noui, vbi ſolus archidiaconus hanc lectionem legit: in aliis locis diaconi: in multis verò eccleſiis ſacerdotes ſoli: Conſtantinopoli primo die reſurrectionis Dominicæ Pontifex.

SOCRATES.

De Arianorum diuiſione. CAP. XL.

Arianorũ ſchiſmata. ACciderũt porrò etiam apud Arianos diuiſiones propter huiuſmodi cauſſam: Singulæ videlicet B eorũ cõtentiones ad ineptos eos pduxere ſermones. Cũ enim in eorũ eccleſia credatur Deus pater eſſe filij verbi, ex hoc apud eos quæſtio proceſsit, an poſsibile ſit vt etiam anteq̃ exiſteret filius, Deus pater vocari potuerit: quoniam Dei verbum nõ ex patre naturaliter, ſed ex non exiſtentibus ſubſtitiſſe credebant. Circa primũ itaque capitulum errantes, ritè de puro nomine in certamen illicitum irruerunt. *Dorotheus.* Dorotheus etenim ab Antiochia euocatus ab eis, dicebat non poſſe patrẽ eſſe, neque vocari filio nõ ſubſiſtente. *Marinus.* Porrò Marinus, quem à Thracia ante Dorotheum vocauerant, occaſionem inueniens opportunã (Dorotheo enim erat aduerſus) reſpondit ſermonem de hac quæſtione contrarium. Et propterea ſunt inter eos factę diuiſiones. Diuiſique propter hoc verbum, ſeorſum ſinguli ſolennia celebrabant. Alij enim ſequebantur Dorotheum, alij verò Marinum, dicentes videlicet patrem ſemper eſſe patrem, etiam filio nõ extante. *Pſathyriani* Vocabantur verò iſti Pſathyriani, eò quòd quidam Theoctiſtus, Syrus genere ψαθυρόπωλης, C hanc propoſitionem valde defenderet. Hos quoque ſecutus eſt Selenas Gothorum epiſcopus. *Agapius.* Verum iſti quoque paulò poſt ſeparati ſunt, cùm Marinus cum Agapio diſcordiam habuiſſet, quem ipſe epiſcopum fecerat Epheſi. Cæterùm iſti non propter religionem, ſed propter præſulatum inimicitias inter ſe belláque geſſerunt. Gothi nanq; defendebant Agapium. Quamobrem plurimi clericorum eorum vanam gloriam fugientes, ad fidẽ Cõſubſtantialitatis vtiliter acceſſerunt, Ariani verò vigintiquinque annis diuiſi ſunt inter ſe, poſtea ſub imperio Theodoſij iunioris Conſulatu Plintę ab hæreſi Pſathyrianorũ recedẽtes, vniti ſunt, veluti lege decernentes nũquam capituli propter quod diuiſi fuerant meminiſſe. Sed hoc Conſtantinopoli geſtum eſt. Verum in aliis ciuitatibus ſub diuiſione manſerunt. Hæc de Arianis. *Eunomianorũ ſchiſmata* Verùm nec Eunomiani ſine diuiſione manſerunt. Nam & ipſe Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinauerat epiſcopũ, ſegregatus eſt, occaſione accepta, eo quòd Aëtium doctorem eius expulſum ſuſcipere noluiſſet. Reliqui verò ab eo per ſchiſmata diuerſa partiti ſunt. *Theophroni⁹* Prius itaque Theophronius quidam Cappadox ab Eunomio verſare contentiones edoctus, & aliquid de Ariſtotelis Categoriis & περὶ ἑρμηνείας intelligens, fecit libros, quos de D exercitio mentis attitulauit. Is ergo cùm offendiſſet conſectatores ſuos, tanquam recedens ab eis, expulſus eſt, & ſeorſum colligens ſui nominis hæreſim reliquit. In Conſtantinopoli verò quidam Eutychius ex tepidiſsima quæſtione ab Eunomianis diuiſus, hactenus collectas ſeorſum facit, vocãtúrq; horũ alij Eunomiotheophroniani: alij verò Eunomioeutychiani. Veruntamẽ iſti baptiſma corruperunt. Non enim in Trinitate, ſed in Chriſti morte baptizant.

De diuiſione Macedonianorum. CAP. XLI.

FActa eſt igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos diuiſio, cum Eutropius presbyter ſeorſum colligeret, & nequaquã ei Carterius conſentiret. Fuerũt forſitan & aliæ diuiſiones hęreſeon, ſed ego tanquam Conſtantinopolitanus atque hic nutritus quæ mihi clariora viſa ſunt, ea narrare curaui. E

SOZOMENVS.

De receſſu Nili fluminis & rurſus acceſſu. CAPVT XLII.

An. do. 394. Nilus retrocedens. EA porrò tempeſtate dicunt Ægypti fluuium circa primum aſcenſum aquæ poſt tergum receſiſſe. Quo facto Ægyptij ſæuiebãt, eò quòd nõ ſinerentur flumini ſacrificia ſolennia celebrare. Iudex autẽ ſeditionem perſpiciens concitari, nuntiauit id imperatori. Verum Imperator melius iudicauit diuinæ fidei ſeruire, quàm pocula Nili & ſacrilegia pręponere pietati: Nunquã, inquit, currat ille fluuius, ſi Magicis artib⁹ & fluxu ſanguinis vndæ polluendæ ſunt ſacri Paradiſi. Hoc acto, paulò poſt ita vbertim Nilus effuſus eſt, vt etiã altius q̃ ſolebat, fluctus ſpargeret. Cúmque ſolitas cõpleſſet mẽſuras, & adhuc in altitudinem extolleretur, in terrorem nimiũ Ægyptij ſunt redacti, metuentes ne Alexandreiam & Libyæ partes fortè deſtrueret. Tum verò ferunt Paganos Alexandrinos F in Theatro clamaſſe, quod velut ſenex & delirus euanuiſſet Nilus. Quamobrem plurimi Ægyptiorum derogantes paternę religioni, ad Chriſtianiſmi iura conuerſi ſunt.

Quemadmodum caput Ioannis Baptiſtæ Conſtatinopolim fuerit deportatum. CAPVT XLIII.

An. d. 394. Caput Ioan. Baptiſtæ. EO tempore dicitur delatum Conſtantinopolim Ioannis Baptiſtæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inuentũ caput à monachis Macedonianis, qui primũ quidem Hieroſolymis habitabãt, poſtea verò in Ciliciam migrauerunt. *Mardonius.* Quum enim ante hoc imperiũ Mardonius maior domus imperialis nũtiaſſet hoc imperatori, præcepit Valens, caput ſacrũ Conſtantinopolim deportari. Qua iuſsione miſsi, & imponentes vehiculo deportabant. Cúmque veniſſet ad locum qui vocatur Pantichium (eſt enim circa Chalcedonem) nequaquam poterat trahi vehiculum, licet multis plagis † iumenta affligerentur. Et quum hoc nouum videretur vniuerſis, &

† burdones.

A ipsi simul Imperatori, sacrum hoc caput recondiderunt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonij. Illo quidem tẽpore aut deo aut ipso propheta monente in hunc locum vsque perductum est. Cúmque postea Theodosius Imperator has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt restitisse matronam virginem sacrã, quæ eius custodiam capitis exhibebat. Cui cùm sępius Imperator non violenter, sed cum lachrymis supplicaret, vt eum permitteret sua vota complere: hæc putans quod sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur vlterius Baptista portari, cessit. At Imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistæ iacebat, eamque portans venit, & ante ciuitatem Constantinopolitanam recondidit ad septimum miliarium: ibique magnam & pulcherrimam deo ædificauit ecclesiam: crebroque deprecatus est matronam, promisitq; dona gratissima si reconciliari vellet. Nec passa est: erat enim Macedoniana hæresi corrupta, licet presbyter Vincentius consectator eius, qui prophetæ sepulchrum æqualiter obseruabat, conuersus fuisset, & catholicæ communicasset ecclesiæ.

B *Macedonianorum pertinacia.* Ferunt enim quod coniurationem habeant Macedoniani, nunquam se à sua secta recedere. Verum is presbyter dum ageretur de translatione sacri capitis, apud se definiuit, quod si sequeretur Baptista Imperatorem, & ipse cõmunicaret ei. Quo facto, conuersus est.

THEODORITVS.

Quemadmodum Flauianus Antiochenum solus acceperit episcopatum. CAP. XLIIII.

Flauianus Melitij successor.
† Theodoto

IGitur in Antiochia Melitij maximi successionẽ Flauianus accepit, qui cum + Diodoro plurima pro ouibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus ecclesiæ suscipere præsulatum, sed põtificum restitit chorus, dicens nõ oportere eum qui Melitij consilium non recepisset, post illius mortem in eius sede consistere, sed eũ potius qui plurimis laboribus effulserat, & pro ouium cura pericula sustinuerat.

C Hoc factum Romanos & Ægyptios fecit infestos Orientalibus. Sed neque morte Paulini inimicitiæ sunt destructæ. Nam & post illum quum Euagrius eius accepisset sedem, perstiterunt Flauiano vehementer infensi, licet Euagrius pręter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. *Euagrius.* Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas pręuaricatus ecclesiasticas. Non enim pręcipiunt vt pro se quilibet ordinare possit, sed conuocare vniuersos prouinciæ sacerdotes, & præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Veruntamen nihil horum respicientes. Euagrij sunt amplexi communionem, & aduersus Flauianum aures principis commouerunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad vrbem Constãtinopolim, & Romam proficisci præcepit. Porrò Flauianus excusatione hyemis, promissione facta quod tẽpore opportuno proficisceretur Romã, tum est reuersus ad propria. Quumque Romani pontifices, non solum mirabilis Damasus, sed etiã post eum Siricius & Anastasius apud Imperatorẽ vehementer instarent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui verò Christi re-

Damasus. Siricius. Anastasius.

D sisterent legibus, eos sineret impunitos, rursus eũ euocans, Romam proficisci cogebat. Tunc Flauianus sapientissimus digna libertate vsus ait, Siquidem fidem meam ô Imperator quasi non rectam accusant quidam, aut vitam dicunt sacerdotio nõ esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices non refuto, eorumque sententiam lubenter accipiam. *Flauianus ad Imp.* Si verò de sede & præsulatu contendũt, nec litigabo, nec hæc volentibus habere resistam: sed abscedam, & ab ista praeminentia abstinebo. Da igitur Antiochenam sedem cuicunque volueris Imperator. Hanc eius fortitudinem sapientiãque miratus princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit ecclesiã. Post aliquantum temporis Romam denuo veniẽs Imperator, easdem ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flauiani tyrannidem premere noluisset. At ille speciẽ tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flauianum. Illis verò dicentibus quod non possent cum Imperatore contendere, monuit vt deinceps ecclesiæ concordiã haberent, deponerentque certamen, & stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Euagrius contra re- E gulas ordinatus: Orientales autem ecclesiæ præsulatum Flauiano deferentes, & Asia, Põtus & Thracia, eius communioni coniunctæ sunt: Omnis Illyria illum nouit per Orientem episcopis pręsidere. His flexi monitionibus Hesperiæ sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscepturos. Hoc cognoscens sacratissimus Flauianus, misit Romam quosdam laude dignos episcopos, & Antiochenos presbyteros atq; diaconos, quibus præerat Acacius Berœæ in omni terra pelagoque cantatus. Is cum aliis Romam veniens, longamque sanans odij passionem, post decem & septem annos ecclesiis restituit pacem. Quod cognoscentes Ægyptij, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tum igitur ecclesiæ Romanæ Innocentius successor Anastasij præsidebat, vir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinæ verò Theophilus.

Innocentius Pont. Rom. Theophilus Alexandrinus.

SOCRATES.

F

De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit superatus. CAPVT XLV.

An. do. 394 Eugenius ex ludimagistro tyrãn⁹.

REspublica autem eo tempore ex huiusmodi causa turbabatur, in Occidentis partibus Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarum Latinarũ Doctor relinquens Scholas suas, in palatio militabat. Eratque Imperatoris ἀντιγραφεὺς, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Tum ergo (vt fertur) non mediocriter cogitans, cooperatorẽ assumpsit Arbogasten de minoribus Galliis ortum, militaris ordinis Ducem, virum sæuum & ad cædes paratum. *Arbogastes.* Quo facto declinauit ad tyrannidem. Igitur vterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabantur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem principem suffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoscens, Imperio potitur Hesperiæ, agebatque quod tyranno poterat conuenire. Hæc audiens Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secũda certamina post Maximum præparabat. Congregansque militarẽ vir-

An. do. 398. Honorius fit Cæsar.

A tutem, & Honorium filium designans Imperatorem Consulatu suo & Habundantij, decimo die Ianuarij mensis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat.

SOZOMENVS.

Ioannes monachus futurorũ præscius. An.do.394.

Interea euentũ belli consyderans misit in Thebaida ad Ioannem monachum tunc præscientia clarum. Ad quem destinauit Eutropium eunuchũ sibi fidissimum, vt aut eum (si vellet venire) deduceret, aut nolentem de euentu belli interrogaret. At ille Ioannem quidem deducere non preualuit, sed mandatum retulit eius, quod bello vinceret, & perimeret tyrannum, & post victoriam in Italia moreretur.

SOCRATES.

Gothi cum Theodosio

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in vrbe Constantinopoli quum proficisceretur contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Histrum Barbari sunt sequuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum. Paruoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim parabat bellum, vbi iam multa millia habebat exercitus. B

THEODORITVS.

Theodosij insomnium

Quum igitur in quodam monte oratorium inuenisset, ibi noctu domino supplicabat, & circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi iaceret in campo, & adstarent sibi duo quidam viri in vestibus albis & equis candidissimis residentes, eumque iubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam: dicebantq; se pro auxilio destinatos. Quorum alter Ioannem Euangelistã, alter se Philippum dicebat Apostolum. Hac visione comperta, nequaquam ab oratione cessauit, sed lachrymas vberiores effudit. Quæ visio etiam cuidam militi reuelata est, & per diuersos peruenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hęc iste vidit, sed ne quis crederet quod finxerim quod ego vidi. Ideoque etiam isti monstratum est, nam primo mihi dominus hoc communis ostendit.

C

SOCRATES.

Conflictus An.do.396.

Fuit ergo congressio circa fluuium vocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos confligebant, bellum erat ęquale. Vnde verò Barbari auxiliatores Imperatoris erant, pars Eugenij potior esse videbatur. Imperator autem videns Barbaros perire, in maximam veniens ęstuationem, prostrauit seipsum in terram, adiutorem inuocans deũ, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum eius, repente sic confortatus est, vt cum primis ducibus concurreret ad eam partem qua Barbari premebantur. Quo facto dirupit acies, & in fugam mox vertit inimicos. Fitque denuo ea hora miraculũ: ventus enim vehementissimus inspirans, emissa iacula ab Eugenij partibus contra eos denuo reuocabat, & à partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferebat. Tantum valuit Imperatoris oratio. Hoc itaq; modo pugna finita, Tyrannus accurrẽs ad pedes Imperatoris, orabat vt promereretur salutem. Qui circa pedes eius à militibus capite sectus est. Hæc gesta sunt septimodecimo die Septembris mensis, Consulatu Arcadij ter tio, & Honorij secundo. Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duos congressionis dies, fuga elapsus, cum cognouisset quod viuere non posset, proprio gladio se peremit. D

Bacurius magister militum.

Eugenius supplex Theodosio.

Arbogastes seipsum iugulat.

SOZOMENVS.

De miraculis Donati Pontificis in Berœa.
CAPVT XLVI.

An.do.396. Donatus.

EA tempestate plurimi inter episcopos efful gebant, sicut Donatus Euorię epiri. De quo cùm prouinciales miracula multa testentur, maximum tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica iacens cibum habebat oues, capras, equos, boues, & homines abripiens deuorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine aliquo iaculo veniens, cùm illa leuasset caput quasi voratura virum, tunc ille vexillum crucis ante faciem eius digito designans in aëre, in os eius exspuit. Bestia verò sputum mox ore suo suscipiens expirauit. Quam (sicut audiui) octo paria boum in vicinum campum traxerunt. Et misso igne cõbusta est, ne aërem fœtore corrumperet. Huius Donati sepultura insignis est, vbi oratoriũ ex eius nomine vocatur, habens fontem aquarũ, quem ipse fertur orationibus inuenisse. Nam quũ esset locus inaquosus, & illuc ex itinere aliquando venisset, aiunt quod fatigatis illis qui cũ eo erant, orauerit, & mox aquæ inundatio proruperit, & ex illo hactenus permaneat. E

De Theotimo Tomitano Pontifice.
CAPVT XLVII.

An.do.398. Theotimus Tomitanorũ episcopus.

EO tempore Tomitanam & Scythiæ ecclesiam Theotimus gubernabat, vir in philosophia nutritus, cuius virtutem diligentes Barbari trans Histrum habitantes, deum Romanorũ esse prædicabant. Diuinarum siquidem in eo rerũ experimenta sæpius perceperunt. Nam cùm quodam tempore iter faceret, illius terræ Barbari occurrerunt ei. Et cùm hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi continuò morituri, ex equo descendens orauit. Porrò Barbari neque eum neque sequaces eius, nec equos de quibus descenderant videntes, transierunt. Cum igitur crebro transeuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribusque mansuefaceret, quidam Barbarorum arbitratus eum esse locupletem, cœpit insidiari vt eũ caperet, alligaret & traheret. Cùm hoc iam parasset, & dexteram ad hoc haberet, vt eum iactu illaquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille inuisibilibus vinculis est obstrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, supplicauit deo Theotimus vt Barbarus solueretur. F

Scythæ.

De Epiphanio Cyprio. CAP. XLVIII.

An.do.399. Epiphanius Cypri epũs.

EO quoque tempore fuit Epiphanius Cypriorum episcopus, ad cuius sepulchrum hactenus

A dæmones expelluntur. Is enim cùm substantiam propriam, necessitatem sustinentibus erogasset, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit vt pecuniis deficientibus œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto assistens quidam in domo in qua habitabat œconomus, sacculum multarum pecuniarum dedit, & ita disparuit, vt nec qui dedisset, nec q̃ misisset cognosceretur. Quod factum omnes diuinum esse iudicauerunt. Aliud quoque eius libet referre miraculum. Quidam pauperes studentes Epiphaniũ arte deludere vt sibi aliquid daret: cùm iter ageret, vnus eorum supinum se prostrauit in terram, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habẽs vnde eũ sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens, orauit vt sub quiete dormiret. Et sepulturæ necessaria præbuit, simulque consolatus est flentem, dicens: Quiesce fili à lachrymis. Non enim fletu resuscitari poterit. Est enim ineuitabile quod euenit. Cumque discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium vt resurgeret. Et cùm hoc semel & secundo fecisset, dicens: Surge, vt hodie de tuis la-
B boribus epulemur: & ille penitus non sentiret, cognoscens verè mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens vt suum socium suscitaret. At ille consolatus est, ne grauiter ferret quod euenisset. Non tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo prouide factum, vt non facile dei ministri deludantur. Eo tempore fuit Æas & Zeno in Palæstinæ Gaza philosophantes. Et Æas fertur cũ pulcherrimam duxisset vxorem, ter cum ipsa solùm concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprime esse sectatum. Zeno verò episcopus ferme annorum centum habens ætatem, nunquam solennibus minor fuit aut quieuit officiis.

Æas. Zeno.

Quomodo Abacuc & Michea Prophetarum corpora ostensa sint. CAP. XLIX. D

NOn solum autem religionem hęc tunc nobilitabant, sed etiam Abacuc & Micheæ prophetarum corpora (sicuti audiui) hoc tẽpore sunt ostensa reuelatione diuina, cum Zebennus tunc Eleutheropolitanam gubernaret ecclesiam in vico qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia prędio quod distat ab vrbe fermè stadiis decẽ. Circa hunc locum sepultura Micheæ fuit, quã nescientes quid dicerent, prouinciales, ô fidelem memoriam vocitabant.

An. do. 400. Abacuc & Michea prophetarũ corpora reperi...

SOCRATES.

De fine Theodosij principis. CAPVT L.

IGitur Theodosius Imperator post laborem publicum corpore fatigatus, & sperans se eo morbo non moriturum, potius de Republica cogitabat, consyderans quæ soleant hominibus accidere, Imperatore moriente. Filium itaque Honoriũ E de Constantinopoli velociter euocauit, ordinare volens partes Hesperias. Cumque filius Mediolanum venisset, ex ægritudine releuatus, Circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente prægrauatus ad spectaculũ venire non potuit, filium tamen Ludis adesse præcepit. Superueniente verò nocte defunctus est, Consulatu Olibrij & Probini, septimodecimo die Ianuarij mensis, anno primo ducentesimæ nonagesimæquartæ Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperauit.

Theodosius ægrotat. An. do. 397.

Moritur.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

C

LIBER DECIMVS.

F

SOCRATES.

De successione Arcadij & Honorij.

CAPVT PRIMVM.

DEfuncto Theodosio, in Imperium filij successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus pręsidebat ecclesia: in Alexãdria Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flauian⁹ Anthiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamque Nectarius. Igitur circa octauũ diem Nouembris mensis eodem Consulatu, corpus Theodosij delatum cum solenni honore ab Arcadio filio sepulturæ contraditur. Post paucos verò dies, id est, vicesimoseptimo eiusdem mensis die etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reuersus est. Et cum Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeũti, tunc milites Ruffinum Præfectum Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi tyrannidem posset assumere. Dicebatur autem Hunos ipse in Romanorum prouincias euocasse, qui tunc Armeniam & partes Oriẽtis valde vastabant.

An. do. 398. Episcopi Apostolicarũ ecclesiarum.

THEODORITVS.

Quomodo Honorius ludum gladiatorum remouerit. CAP. II.

Telemachus. Monomachiæ sublatæ

A Honorius itaque suscipiens Occidentis Imperium, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabantur, huiusmodi de causa remouit. Quidā Telemachus cōuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente venit Romam. Cumque nephandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intrauit in stadium, & descendens nitebatur pugnantes inter se gladiis, separare. Cumque spectatores aduersus eum sæuirent, & in effusione sanguinis grassarentur, prouisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc vbi cognouisset mirabilis Imperator, illum quidem inter victores martyres numerauit, nephādum verò spectaculū prorsus sustulit.

SOCRATES.

De morte Nectarij Constantinopolitani & ordinatione actibusque Ioannis. CAPVT III.

An. do. 399. Nectarij Cōstātinopo. episcopi mors

Cvm verò modicum tempus transisset, etiam Nectarius Constantinopolitanus episcopus B defunctus est, Consulatu Cæsarij & Attici, septimo & vicesimo die Septembris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Nouissime verò placuit, vt ab Antiochia Ioannes euocaretur, ecclesiæ presbyter. Erat enim eius doctrinæ fama mirabilis. Intra modicum ergo tempus communi decreto omnium clericorum & laicorum Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cùm adessent, ex Imperiali iussione plurimi episcopi, etiam Theophilus venit Alexandrinus, qui studebat quidem Ioānem detrahere, & Isidorum suum presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquando sustinuisset pro ipso tale periculum. Cùm Imperator Theodosius aduersus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus per Isidorū xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas, mandans vt alteras literas non vincenti daret: porrò victori & munera & alteras porrigeret literas. Has cùm Isidorus portasset, Romam veniens victoriam expectabat. Sed non diu latuit. Quidam C enim lector rapiens epistolas, demonstrauit Imperatori. Quamobrem Isidorus terrore correptus, in Alexandreiam fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorum Theophilus diligebat. Verū palatij iudices præposuere Ioannem. Cumque multi Theophilum accusarent, libellos aduersus eum pro diuersis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc Præpositus Palatij Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannē, aut accusationes istę venient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioannem ordinauit episcopum, qui suscepit episcopatum sextodecimo die Februarij mensis, Consulatu Honorij Imperatoris, & Eutychiani Præfecti. Quod verò Ioannes vir fuerit omnino præclarus, ex libris quos reliquit, cognoscitur. Cuius vitam, genus, conuersationem, & quemadmodum sit depositus, & post mortem magis honoratus, exponam. Ioannes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi & Anthusæ nobilium personarum, discipulus Sophistæ Libanij, & auditor Andragatij Philosophi. Cūque se ad aduocationem prępararet, consyderans molestias litigantium, iniustumque vitæ propositum, potius

Ioan. Chrysostomus.

Theophilus Ioan Chrysostomo parū fauens.

Isidorus. Mira Theophili vafrities.

An. do. 400

elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, D quoniam & ille quum iisdē studiis esset vsus, quietam magis sequutus est vitam. Mox ergo mutato cultu pariter & incessu, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad sanctam concurrebat ecclesiam. Hæc agens persuasit etiam Theodoro & Maximo qui fuerant condiscipuli ipsius apud Sophistam Libanium, vt pomposam relinquerent vitam, & simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuestiensis ordinatur ecclesiæ, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ. Tum itaque isti fiebant discipuli in lectione diuina Diodori atque Carterij, qui eo tempore sacris monasteriis præsidebant. Sed Diodorus postea Tarsi ordinatus episcopus, multos conscripsit libros sacras ad literam intuens scripturas. Porrò Ioannem degentem cum Basilio qui tunc à Melitio factus erat diaconus, & postea Cæsareiæ Cappadociæ pręsule constituto, Zeno episcopus à Hierosolymis reuertens, Lectorem in ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc officio positus librum ædidit contra Iudæos. Post modicum verò tempus etiam Dia E conatum à Melitio promerens. De sacerdotio alium fecit librum, aliosque plurimos explanauit. Postea verò Melitio in Constantinopolitana vrbe defuncto, recedens Ioannes à Melitianis, & neque Paulino communicans, tribus annis continuè sub quiete degebat. Mortuo verò Paulino, ab Euagrio eius successore presbyter ordinatur. Ante episcopatum itaque hoc modo conuersatus est. Fuit enim vir (vt aiunt) propter zelum castitatis seuerior, & amplius quàm † habebat, à iuuentute sua furori magis q̄ reuerentiæ se præbebat, & propter vitę rectitudinem incautus prospicere de futuris. Propter simplicitatē verò, oris libertate pro fusus, apud colloquentes non mediocriter vtebatur. Docendo præcipuus erat, vtilis ad corrigēdos audientium mores. In confabulatione verò arrogans à nescientibus putabatur. Cùm ergo talis mo ribus esset, episcopatu suscepto, maiori fastu quàm debuerat vtebatur, clericorum suorum corrigere vitam volens. Mox igitur in ipso initio quum clericis asper videretur ecclesię, erat plurimis exosus, & veluti furiosum vniuersi declinabant. Compel- F lebat enim eum vt velut omnes offenderet Serapio diaconus eius, qui aliquando præsentibus clericis hunc protulit magna voce sermonem: Nunquam poteris, ô episcope, hos corrigere, nisi vno baculo percusseris vniuersos. Quo dicto maiora contra eum odia concitata sunt. Non post multū verò temporis plurimos clericorum pro diuersis exemit causis. At illi conspirantes aduersus eum: etiam derogationibus apud populum vtebantur: quarum rerum faciebāt maximam fidem, eo quod nec vllum secum comedere pateretur, nec ipse ad alium inuitatus accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eò quod turpiter manducaret escasque perciperet. Alij verò propter excellentē ciborum abstinentiam hoc eum facere prædicabant.

Io. Chrysostomus amplectitur vitam Christianam. Theodorus. Maximus.

Io. Chrysostomus fit lector in ecclesia Antiochena.

Fit presbyter.

† debebat.

Liberæ linguæ Chrysostomus. Emendatio cleri. Serapio diaconus Chrysostomi.

Sacerdotes aduersus Chrysostomū cōspirāt.

SOZOMENVS.

Ego tamen, quodam viro veraci referente, audiui quòd propter abstinentiā capite & stomacho sæpe dolebat, & ideò prandiorū epulas euitabat.

A

SOCRATES.

Porrò populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum paruipendens accusatorum voces. Quales verò sint eius libri, non + oportet nunc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cùm clero tantummodo esset exosus, machinationes contra eum non omnino valuerunt. Quum verò etiam plurimos Procerum obiurgare cœpisset, tunc inuidia contra eum maior accensa est. Et plurima quidem aduersus eum dicebantur: multa quoque faciebant audientibus fidem.

† attinet iā dicere:

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus. CAPVT IIII.

Eutropius Eunuchus Præpositus cubiculi.

EIus derogationibus dedit augmentum homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatem, volens in quosdam qui ad ecclesiam confugerant, animaduertere, operam dedit vt ab Imperatoribus lex poneretur, B iubens vt nullus ad ecclesias confugeret, imò qui dudum confugerant, traherentur. Sed dei sequutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos verò dies quum ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus verò Eutropio sub altari iacente, nimioque percusso timore, residens super ambonem, vbi solebat prius facere consuete sermoné, homiliam increpatoriam fecit aduersus eum. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominé in infelicitate positum, non solum non miseraretur, sed etiam ne obiurgare quidem desisteret. Igitur Eutropij tunc Consulatus dignitatem habentis, propter quædam crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Consulum eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo Cósul fuit, nomen adscriptum est. Pro diuersis igitur caussis multos sæpius libere obiurgabat, & plurimis erat exosus. Vnde Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, mox post ordinationem caussas eius deiectionis quęsiuit, & C quibusdam pręsentibus de eo latenter obloquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Contristabatur enim non solum propter libertatem illá, sed quod etiam Isidorum presbyterum suum episcopum Constantinopoleos ordinare non valuisset.

Ioan. Chrysostomus declamat publice in Eutropium.

An. do. 401

THEODORITVS.

Ioan. Chrysostomus cleri reformator.

Sacerdotibus igitur Ioannes episcopus supplicabat, vt secundum ecclesiasticas viuerent sanctiones, quas quicunque præuaricari pręsumerent, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotij, qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum autem prouidentiam vrbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex præfecturis est diuisa, & Asiæ totius quæ ab vndecim Præsidibus regitur. His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem Iudicibus gubernari dignoscitur. Cumque cognouisset in Phœnice adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit idolorum dans pecunias templorum destructoribus erogandas, non D ex ærario publico, sed quas à fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

Pontus Phœnicia.

De conuersione Celticorum per Ioannem. CAPVT V.

VIdens verò etiam cohortem Scythicam Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, consilium huiusmodi venationis inuenit. Eiusdem nanque linguæ presbyteros, diaconos, atque Lectores fecit, & vnam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorú cepit, cùm & ipse frequenter illuc iret, & per interpretem Scythicum diuinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra ciuitatem crebro faciens, plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas autem accolas Istri quidam erant desiderium salutis habentes; quò non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quęsiuit viros Apostolico zelo feruentes, eosque misit, & desiderantibus salutis gratiam ministrauit. Ego autem etiam literas eius legi ad Leontium E Ancyræ Præsulem, quibus indicauit Scythas fuisse conuersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis creuisse languorem, scripsit eius loci pastoribus, vt eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac caussa proferri petiit sanctionem. Quod igitur ecclesiarum curam in animo habuerit, secundum diuinum Apostolum, satis hæc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Scythæ.

Aduersus Marcionistas.

De Gaina magistro militum, eiusque rebellione. CAP. VI.

Gainas magister militú Scytha.

GAinas quidam genere Scythicus, consilio Barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore quum esset magister militum, multos suę gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratque Arianus. Is ergo rogauit Imperatorem, vt intra ciuitatem ei vnam daret ecclesiam. At ille eum F se placare promisit. Tum euocans Ioannem, eique potentiam illius meditatamque tyrannidem dicens, petebat vt data ecclesia, eius refrenaret intétionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, ô Imperator hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, neque sanctum templum blasphemantibus iniuste contradere. Neque hunc Barbarum metuas Imperator, sed ambos nos iube vocari, & sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego nanque linguam illius sic frenabo, vt non præsumat petere quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gauisus est, & vtrunque altero die vocauit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes contradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata diuina tentare. Cumque responderet ille, quod oratorium & ipse habere deberet, Ioannes ait: Vbique tibi diuina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille: ego, inquit, alterius sectæ sum, & cú meis vnum templum habere deposco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & non

Ioan. Chrysostomus aduersus Gainam.

A debeo in mea petitio ne contemni. Cui Ioannes: Plurima, inquit, præmia, & quæ transcendunt tua certamina percepisti, magister militū factus. Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te consyderare quis pridem fueris, & qualis modo conspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ præsens substantia. Quibus vestibus vsus fueris antequam Histrum transisses, & quibus nunc vtaris. Consydera igitur paucos labores maxima tibi præmia contulisse, & circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainę, eumque compulit vt taceret.

SOZOMENVS.

Igitur quum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui pridem de sua fide apud beatam martyrem Euphemiam in Chalcedone Imperatori Arcadio promisisset, diuersa consilia reuoluebat, & in sua intentione semper instabat. Cumque per diem nihil in vrbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est vt noctu Barbaros mitteret qui Palatium concremarent. Tuncvero apertè monstratum est, quomodo deus custodiat ciuitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atque prędas, angelorum turba apparuit armatorum ingentia corpora habentium. Illi verò putantes esse milites, abscesserunt. Cumque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Nouerat enim omnem exercitum per ciuitatesconstitutum. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cumque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem Barbaris ostendebant) nouissime ipse egressus cum multitudine, miraculi sumpsit experimentum, arbitratus reuera, quod per diem quidem lateret exercitus, noctu verò pro eius custodia poneretur. Et ita quum intra vrbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstrauit intentionem.

Gainas conatur incendere palatiū Cōstātinop. B

THEODORITVS.

Quum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto nanque exercitu, per Thracias vniuersa vastabat. Hoc cognoscentes & iudices & populi, terrebantur: & neque repugnare illi quisquam audebat, neque apud eum legatione fungi, dum asperitatem Barbaricam formidarent: Tum ergo alios omnes tanquam metuentes relinquens Imperator, Ioanni viro sanctissimo onus Legationis imposuit: At ille neque illius insultationis memor, neque inimicitiarum quæ hinc exortæ videbantur, alacriter est profectus ad Thraciam. At ille cognoscens Legatum eiusque fiduciam pro pietate animosè assumptam, occurrit ei longo itinere, eiusque dexteram suis oculis circumposuit: insuper etiam suos filios sacra eius genua osculari præcepit. Huius ergo virtutis Ioannes fuit, vt etiam valde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Gainæ aperta Tyrānis. C

Io. Chrysostomus Legatus ad Gainam.

Oscula genuum.

SOCRATES.

De quæstione inter Ægyptios monachos exorta, An Deus corporeus sit, an incorporeus.

CAPVT VII.

Ea tempestate quæstio mota fuerat: An Deus corporeus esset, & hominis haberet figuram, an certè incorporeus & à figura humana omnino alienus. Ex qua quæstione contentiones & certamina plurima surrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis. Maximè tamen simplices inter monachos corporeum & humanæ formæ Deum esse iudicabant. Plurimi verò reprobantes illos, Deum incorporeum esse dicebant, & à forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus consonabat episcopus, ita vt in ecclesia coram populo cōtra eos qui humanæ formæ Deum asseuerabant cōtenderet, & Deum incorporeum suo dogmate definiret. Hæc cognoscentes Ægyptiorum monachi, venerunt Alexandreiam, & seditionem contra Theophilum velut impium excitarunt, ita vt eum occidere niterentur. Hoc ille cognoscens, cogitauit quemadmodū euitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis loquutus est: Sic, inquit, vos video sicut Dei vultum. Hoc dicto monachos à suo impetu reuocauit. At illi: Si verè, inquiunt, dicis, quòd Dei vultus est sicut & noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsis enim quidam aduersantur opinioni nostræ. Si verò hoc non feceris, quæ impiorum & Deo rebellium sunt, à nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent faciam: nolite in me sæuire. Nam & ego inimicus sum librorum Origenis, & culpo suscipientes. Sic ergo monachos declinauit: & forsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablata. Post hæc huiusmodi res accidit. Ægypti monasteriis quatuor venerabiles præsidebant viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone vitaque fulgentes, & propterea apud Alexandrinos egregij. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus. Quamobrem Dioscorum violenter tractum Hermopoleos fecit episcopum: duos autem eorū rogauit vt habitarent cum eo, & vix vt episcopus imperauit, factos clericos, ecclesiæ œconomos instituit. Cumque illi æstuarent quòd minus propositum suæ conuersationis implerent, & procedenti tempore viderent animas suas lædi, cùm episcopus pecuniam haberet multam, & multum auri cōgregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebant. Cumque ille nesciens eorum voluntatem, sibi eos adesse deposceret: postea videns quòd eum ipsi potius despicerent, iratus interminabatur eis. At illi hoc paruipendentes abscedunt. Porrò Theophilus cùm animo feruens esset, nisus est vt viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrem interim eorum Dioscorū habebat exosum. Cōtristabatur enim quòd eos turba diligeret & coleret monachorū, & sciebat quòd eis aliter nocere non posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoque, quòd crebro cum eis habito sermone, faterentur incorporeum esse Deum, & non humanæ formæ, ne fortè necessitate humanæ formæ, humana quoque passio sequeretur. Et cùm sic Theophilus saperet, tamen vt se vindicaret, quod bene prius prędicauerat immutauit. Mittens enim in erémum, plurimos monachorum simplicium & spiritali exercitatione carentium est venatus, dicens, nō oportere sequi Dioscorum, neque fratres eius dicentes incorporeum

An. do. 401. An Deus corporeus. D

Theophilus Alexandrinus. Monachi Ægyptij.

E

Dioscorus. Ammonius. Eusebius. Euthymius.

Dioscorus. Hermopoleos episcopus.

F

Theophili animus elatus & dolosus.

A poreum esse Deum. Deus enim secundum diuinā scripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem eiusque sequaces, sequentes Origenem dogma blasphemum introducunt, quasi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac seductione monachorum plurimi sunt decepti, & seditio feruentissima monachorum suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repentè contra fratres insurgunt. Et facta seditione alteri alteros impetebant. Theophili sequaces Origenistas & impios appellabant fratres. Isti verò sequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioscorum eiúsque fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula.

Quomodo hymni nocturni à Ioanne sint incœpti. CAPVT VIII.

Io. Chrysostomus orationes addidit hymnis nocturnis. Ariani Sabbato & Dominica.

B CVm hæc in Ægypto fierent, Ioannes Constātinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictum est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atq; Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumque hoc crebrò quasi ad vituperationem orthodoxorum facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt qui dicunt tria virtute vnum? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherētur, instituit suum populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, vt & illorū obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Ioannis valde vtile, cū turba periculisque finitū est. Nam cùm clariores hymni homousianorū noctu apparerent (fecerat enim etiā cruces argēteas, quæ cum argēteis cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente) tum Ariani zelo tracti, vsque ad cædem insurgunt. Vna ergo nocte, facta congressione, lapide in fronte percussus est † Brison eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidā ex populo vtriusque partis extincti sunt. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publicè decantare.

Homousiani. C

† Crison. † Brison eunuchus Augustæ.

Quod episcopo Ignatio angelorum Deum laudantium visio sit ostensa. CAP. IX.

Antiphonarum origo.

DIcendum autem est vnde sumpserit initium, vt in ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis vixerat Apostolis, vidit angelorum visionē, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicerent hymnos. Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur ecclesiæ: & ex hoc ad cunctas transiuit ecclesias.

SOZOMENVS.

De inimicis Ioannis. CAPVT X.

D FErtur verò quòd inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalensem episcopum, odium Augustæ sibi conflauerit. Is enim Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquentissimi erant, & coram ecclesia docere instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constātinopolim eloquentia promotus, atque pecuniis ditatus, in suam reuersus est ciuitatem. Quem æmulatus Seuerianus postea venit, videns quòd Ioannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Eratque honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam. Itaque cùm Ioannes profectus fuisset in Asiam, huic commendauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimentis, quòd se reuera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod cùm Ioannes audisset, Serapione nunciante, æmulari cœpit. Reuersoq; ab Asia Ioāne, cōtigit transeūte Seueriano, vt studio nō assurgeret Serapio. At ille exasperat⁹ clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanatus non est. Ob hanc rē accusatus à Serapione velut iniuriosus & in Deū blasphemus, ciuitate pulsus est à Ioāne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum à Chalcedone fecit reuocari. Porrò Ioannes multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans & sæpe adiurans, vt Seuerianum ipsius conciliaret affectui. E

Io. Chrysostomus quo pacto odium Augustæ sibi conflarit. Ant...

Seuerianus pulsus Constantinopoli.

SOCRATES.

Interea monachi ab erēmo Constantinopolim veniunt cum Dioscoro & fratribus, cum quibus Isidorus qui Theophilo amicissimus pridem, ob huiusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinæ fuit ecclesiæ. Hūc Theophilus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans eum quasi mulierem quandam Manichæam, non prius abrenunciantem hæresim, in communionem sacram suscepisset. Cumque Petrus diceret se eam iussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quòd hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ agebat, à Theophilo missus ad Damasum, vt ei Flauianum Antiochiæ reconciliaret episcopum. Verùm reuersus Isidorus Petri responsionem veram esse firmauit, dicens quòd mulier Manichæa cum episcopi fuisset iusione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro & reliquis Constantinopolim venit, vt Principi & Ioanni eius facta narraret. Hæc Ioannes cognoscens honorabat principio viros, eorúmque fruebatur orationibus. Communione verò sacra cum eis ante causæ cognitionem participare non voluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilum sermo falsus, tanquam Ioannes illis communicasset, vt eis ferret auxilium. Parabátque vt non solùm de Dioscoro & Isidoro sese vlcisceretur, sed etiam Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos ciuitatum epistolas, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, F

Petrus archipresbyter Alexādrin⁹.

Isidorus pulsus Alexandria.

Io. Chrysostom⁹ recipit Petrum & Isidorum.

A cùm prius eius fuisset inimicus, tanquam de Deo minus bene saperet, eúmque formam hominis habere iudicaret. Tunc ergo quasi ex pœnitentia, eius se professus est sequi sectam, egitque vt synodus episcoporum Cypri celebraretur, vt libri damnarentur Origenis. Porrò Epiphanius propter nimiam sui reuerentiam atque simplicitatem circumuentus constituta synodo lectionem librorũ Origenis interdixit. Misitque literas ad Ioannem, monens vt ab Origeniana lectione abstineret: & synodo congregata quæ placuerant, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famigeratum illum Epiphanium circumueniens, & cognoscens sua vota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros dãnauit Origenis, qui penè ante ducentos defunctus erat annos: non quòd huiusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscoro eiusque nocere sequacibus. Ioannes autem paruipendens quæ ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat. Nihil tamen de his quæ contra eum cogitabantur sæpe, curabat. Cúmq; Theophilus iam manifestè studere videretur, vt Ioannem episcopatu

Theophili subdola vafricies.

B deponeret: tunc etiam inimici Ioannis Theophilũ sunt sequuti: & multi clerici, multi procerum palatij tempus inuenientes opportunum, nitebantur vt synodus Constantinopoli fieret contra Ioannẽ. Et hoc tam per epistolas sibiipsis, quàm per verba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni causa Seueriani & Antiochi episcoporum quæ supra relata est.

Ioannes Chrysostomus.

Quomodo Epiphanius Cyprius Ioãni fuerit inimicus. CAPVT XI.

POst paucum verò tempus episcopus Epiphanius Constantinopolim venit, portãs damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreuerãt, sed libris tantum modò derogauerant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Ioãnis miliario ab vrbe septimo constitutam: & collecta ibidem celebrata, ordinatoque diacono rursus venit in ciuitatem, &

Epiphanius Cyprius Cõstantinopolim.

C inuitationem quidẽ Ioãnis declinauit causa Theophili: in propria verò mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentes episcopos damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphanij reuerentiam subscribebant, plurimi autem hoc facere recusabant. Quorũ fuit etiam Theothimus Scythiæ præsul, qui ita respõdit: ego, inquit, ô Epiphani, neque ei qui pridem bene requieuit iniurias infero, neque rẽ blasphemam tentare præsumo, dãnans ea quæ priores nostri respuere noluerũt. Proinde neque malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros Origenis legit, & ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his cõtumelias inferunt, nesciũt seipsos. Hæc ergo Theotimus vitæ rectitudine nobilissimus Epiphanio respondisse fertur. Sed quoniam detractores plurimi subrepẽtes, velut blasphemũ respuunt Origenem, pauca de his dicere nõ videtur absurdum. Viles homines, & qui per seipsos nequeunt apparere, vituperando meliorem esse se aliquid conãtur ostendere. Hoc passus est primò Methodius, Lyciæ Olympi ciuitatis episcopus, deinde Eustathius pauci præsul temporis, & post eum D Apollinaris, nouissimè Theophilus. Isti derogabãt Origeni, & alij ob aliam causam ad accusationem eius accesserunt. Methodius igitur cùm multum derogasset primùm Origeni, postea velut ex pœnitentia miratus virum, in dialogo quem attitulauit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquar? Quum enim culpant eum pro quibus putãt causis, & nihil quasi malè credentẽ de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni cõcilij, libris propriis cõtra Arianos voce clara testem suæ fidei hũc virum vocat, illius libros coniungens suis, & hæc dicens: Mirabilis, inqt, & laboriosissim⁹ Origenes hoc de filio Dei nobis testimonium perhibẽs, ait, coæternum eum asseuerans patri. Ignorant igitur seipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem eius Athanasium blasphemãtes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Memorãda sententia Theotimi.

Methodius in Xenone de Origene

Athanasij testimonium de Origene

Quomodo Ioannes acceperit Epiphaniũ. CAP. XII. E

IOannes igitur Constantinopoleos indignatus nõ est, quòd præter regulas in ipsius ecclesia ordinationem fecisset Epiphanius, sed tamen rogabat vt inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo nec orare respondit, nisi Dioscorum & qui cum eo erant, vrbe depelleret, & ipse in librorum Origenis damnatione subscriberet. Ioanne hęc facere differente & dicente, nõ oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulanter: ad hoc consilium ab inimicis Ioannis Epiphanius instigatur. Qum esset in Apostolorum ecclesia celebrãda collectio, procedere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Origenis damnare libros & adiudicare Dioscorum eiusq; sequaces, simul quoque derogare Ioanni velut eorum defensori. Hęc Ioanni nunciatur. Altero verò die quum iam venisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandauit: Cõtra regulas multa gessisti ô Epiphani. Primùm quidem, quòd ordinationẽ fecisti in ecclesia sub meo F iure constituta: deinde quia me non iubẽte, in ea, autoritate propria sacra celebrasti. Rursus quòd inuitatus excusasti, & nunc denuò in teipsum confidis. Quapropter obserua ne turbatio nascatur in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Hæc cùm audisset Epiphanius ab ecclesia formidans abscessit. Quumque reuersurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Ioanni: Sperò q; non morieris episcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Hæc vtrum verè dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius viuus peruenit ad Cyprum, sed in naui defunctus est, & Ioannes paulò post ab episcopatu depositus est.

Io. Chryso. non consentit in dãnationem Origenicorũ librorum.

Epiphanius Origenis libros damnat & Dioscorũ

Io. Chryso. ad Epiphanium.

Epiphanius subducit se.

Cur Augusta grauius, & per quos Ioanni sit facta inimica, & quomodo in exilium fuerit deportatus. CAP. XIII.

CVmq; Epiphanius discessisset, perlatũ fuit ad Ioannem, quòd Eudoxia Augusta eum cõtra

Io. Chrysostomus aduersus Eudoxiã Aug. A Ioannem armasset: & hinc accensus, linguæ vbertate sermonem fecit ad populum cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit quasi contra Augustã prolatus esset, & ita peruenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta cognoscens, velut iniuriam suam narrauit Imperatori, dicens illius magis esse contumeliam quæ ipsius vxori fieret. Quamobrem factum est vt Theophilus contra eum perquam velociter synodum celebraret. Quod etiam Seuerianus simul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul episcoporũ mouens. Confluebant igitur plurimi Ioannis inimici. Aderant etiam quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedone cõuenerunt, vbi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioannem loquens, impium eum superbũque vocans. Episcopi verò delectabantur talibus. Porrò Maruthas Mesopotamenus episcopus, inuitus Cyrini calcauit tunc pedẽ. At ille dolore constrictus Cõstantinopolim cum episcopis transire nõ potuit: alij verò sunt transuecti.

An. do. 403. Conciliũ in Chalcedone contra Ioan. Chrysostomum. Cyrini mors.

B *SOZOMENVS.*

Postea verò cùm dolore laboraret eius crus cõtinuò est abscissum: quia putredo penè omne corpus eius inuaserat, & in pedẽ alium iam serpebat. Is ergo post paululum temporis est defunctus.

SOCRATES

An. do. 404

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est. Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc venerant cum frumentis, occurrentes eum fauorabiliter susceperunt. Cumque venisset Constantinopolim, refutauit in ecclesiam introire, sed in vna domo Augustarum, vocabulo Placidiana tunc habitauit. Hinc ergo cœperunt contra Ioannem mouere causas: & non iam de libris Origenis mentio ferebatur, sed has accusationes illicitas excitabant. His ita præparatis, conuenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur, vbi est in honore Petri & Pauli Apostolorum basilica constituta, euocauerunt Ioannem satisfacturum pro quibus accusabatur: iusseruntque vt cum eo venirent Serapion, & Tigrius eunuchus presbyter, & Paulus lector. Isti enim simul accusabantur. Cumque Ioannes euocantes velut inimicos refugeret, vniuersalem synodum fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum euocauerunt. Qui cùm noluisset occurrere, sed synodum fieri proclamaret, damnauerunt eum: in nullo culpantes, nisi quòd vocatus noluisset obedire. Cumque hoc fuisset circa vesperam nunciatum, populus ad seditionem maximam excitatus est: & noctu concurrentes, eum trahi ab ecclesia non sinebant, sed clamabant, vt apud maius concilium de eo agitaretur examen. Porrò iussio Principis vrgebat, velociter eum eiici, & in exilium deportari. Hoc cognoscens Ioannes tertio damnationis die circa meridiem seipsum populo ignorante cõtradidit. Cogitabat enim ne vlla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autem seditio enormis est exorta, ita vt etiam multi inimicorum eius

Domus Placidiæ Augustæ. Accusatur Chrysostomus.

C

Cõdẽnatur.

Mittitur in exilium.

D misericordia mouerentur, dicentes eum calumniam passum, quem paulò ante desiderabant videre depositum. Quamobrem clamabant omnes contra Principem atque concilium sacerdotum, & maximè contra Theophilum. Non enim eius machinatio iam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat, maximè quòd Dioscoro eiusq; fratribus mox post Ioannis deiectionem communicauerat. Tum igitur etiam Seuerianus in ecclesia docens Ioanni derogabat, dicens: Et si in nullo alio vituperandus Ioannes est, eius tamen superbia crimen est ad damnationẽ sufficiens. Omnia nanque peccata remittuntur hominibus, superbis autem Deus resistit, sicut sanctæ scripturæ docent.

Seuerianus de Io. Chrysostomo.

Iacob. 4. b. 1. Pet. 5. b.

Quomodo sit reuersus, & denuò à calumniatoribus impetitus. CAP. XIIII.

ORta igitur immensa seditione, populo discurrente, & ad ipsa regalia proclamante, Augusta permota rogauit Imperatorem, vt eum reuerti preciperet. Misso igitur tunc eunucho † Bresone, etiam necessitas Ioanni inuito, vt in ciuitatẽ ingrederetur, imposita est. Cum verò redisset, cum multo eius honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et mox vt Ioannes ingressus est, rogabant vt in episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cùm refutaret atque diceret, quòd hoc oporteret iudicio fieri synodali, & eos qui damnauerant, suam sententiam reuocare, accendebantur omnes eum videre in loco proprio residentem, & verba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, præualuit tamen populus, & eum in sede residere episcopali coëgit, & consuetę orationem præbere pacis. Coactus etiam sermonem fecit ad populum. Hæc causa aliam præbuit inimicis occasionem. Et primùm quidem de Heraclidæ ordinatione contra eum mouere dicebatur Theophilus quæstionem, vt Ioannem huius rei occasione deponeret. Verùm Heraclides non aderat, iudicabatur autem veluti præsens, quasi quosdam iniustè cæcidisset, catenisque vinctos misisset in pompam Ephesi per mediam ciuitatem. Cumque pars Ioannis diceret auditorium debere iustè constitui, Alexandrini contendebant vt Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio & cædes inter Constantinopolitanum populum & Alexandrinum vehemens est exorta. Ob quam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repentè diffugit Alexandriam. Quod etiam alij fecerunt episcopi, prȩter paucos, qui personam Ioannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est inuẽtus. Cuius auxit inuidiã, quòd rursus Origenis libris incũberet. Qui cùm à quodam fuisset interrogatus, quomodo ea quæ dãnauerat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri similes sunt prato floribus vniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonũ inuenero, hoc decerpo. Si quid verò mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, nõ consyderans Salomonis sapiẽtissimi verba dicentis, quòd verba sapiẽtum sicut aculei sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehẽsibilis videbatur. Porrò Dioscorus Hermopoleos episcopus paulò post fugam Theophili mortuus est, claráq; sepultus in basilica

Seditio Cõstantinopoli propter Chrysostomum in exiliũ abductũ. † Brisone E

Heraclides à Chrysostomo ordinatus, accusatur

Seditio. F

Theophilus recurrit Alexandriã.

A apud ilicem constituta. Vbi propter Ioannē synodus fuerat celebrata.

THEODORITVS.

An.do.405 Locus exilij Chrysostomi.

Missus ergo tunc Ioannes in exilium, apud ostium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Quūque per noctem terręmotus ciuitatem regiam inuasisset, Legati mane mittebantur ad eum, rogantes vt velociter reuerteretur ad ciuitatem, & orationibus suis pericula remoueret. Sed & alij post illos, & rursus alij destinati sunt, ita vt Legatis Bosphorus repleretur. Quod quum fidelissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos nauibus est opertus. Omnes enim occurrerūt cæreos & lāpades accendentes pro reuersione pastoris.

Occurrunt Chrisostomo.

SOZOMENVS.

Nilammon.

Interea cùm Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset, mortuo eius ciuitatis episcopo, Nilammonem monachum elegerunt ciues. At ille cùm B crebrò refugeret, ei Theophilus suadebat, ne sacerdotium refutaret. Tum ille promisit, dicens: Cras quod domino placet, implebitur. Altero verò die veniētes ad cæIllam eius cogebant eum. Tum Nilammon, prius, inquit, oremus. Quod cùm Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammon autem repente finem vitæ cum illa oratione suscepit.

SOCRATES.

Qualiter Ioannes tractauerit Augustam.
CAPVT XV.

Serapion.

IOannes itaque doctrinis occupabatur, ordinauitq; Serapionem Heracliæ Thracensis episcopum. Vnde contra eum maius odium excitatur. Nam paulò post hæc contigisse noscūtur. Augustę Eudoxiæ statua argentea constituta est in colūna Porphyretica chlamyde circumamicta: eratq; posita nec proximè nec longe ab ecclesia Sophia, C quam plateę tantummodo diuidebat iter. Illic ergo cōsuete Ludus publicus occurrebat. Porrò Ioannes iniuriam hoc arbitratus esse ecclesiæ, consueta fiducia rursus suam armauit linguam. Et cùm oporteret principes supplicationis verbo deflectere, vt à tali Ludo recederetur, hoc nō fecit, sed impetu suæ vsus eloquentię, iubētes fieri talia obiurgabat. Augusta verò rursus ad suam hæc trahebat iniuriam, & denuò præparabat, vt aduersus eū synodus celebraretur episcoporum. Hoc sentiens Ioannes illam notissimam in ecclesia protulit homiliam, cuius initiū est: Rursus Herodias insanit, rursusque turbatur: denuò saltat, denuò caput Ioannis in disco cōcupiscit accipere. Quod factum, amplius ad iram accendit Augustam.

Statua Eudoxiæ Aug.

Ludus circa statuā Aug.

SOZOMENVS.

De insidiis quæ Ioanni fiebant. CAP. XVI.

Subornati trucidarij qui Chrysostomum occiderent.

INterea quidam homo cōprehensus est, qui Ioānē volebat occidere, traditúsque ad supplicium Pręfecto, à Ioāne ne perimeretur ereptus est. Postea verò Elpidij presbyteri seruus, cursu in episcopum irruens, eum interimere nitebatur. Et dum à D quodam teneretur, & ipsum repente percussit, simul & alium adstantem, & tertium. Tum clamore facto & multis conuenientibus plurimos interemit, nouissime tentus & traditus est. Ex illo tempore Ioannem populus custodiebat die noctuque eius circumsidentes domum.

SOCRATES.

De secunda depositione Ioannis, & de schismate facto propter eum. CAPVT XVII.

Altera synodus propter Chrysost. † Brison.

PAulò post aderant episcopi, Leontius Ancyræ Galatię, Ammonius Laodicię, + Breson Thraciæ Philippensis, Acacius Berœæ Syriæ, & alij quidam. His præsentibus accusatores priores denuò mouebātur. Ioannes itaque confidebat in talibus, rogans vt accusatio decenter flagitaretur. Cumque superuenisset festiuitas Natalis Saluatoris, Imperator solenniter ad ecclesiam non venit, sed mandauit Ioanni, quod ei non communicaret nisi criminibus prius exueretur. Cumq; pro securitate Ioannis accusatores eius valde terrerentur, E præsentes episcopi nihil aliud requirebant, nisi quod post depositionem non decreto consilij residisset in sede. Cumque ille responderet, quod sexagintaquinque episcopi communicātes ei decreuissent, Leontius & alij reclamabant dicentes: Sed plurimi te ô Ioannes deposuerunt. Cumque denuò Ioannes hanc regulam nō orthodoxorum ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorum: nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de Cōsubstātialitate prolatæ, odio Athanasij hanc regulam protulerunt: Tum illi non recta satisfactione condemnauerunt eum, nō intelligentes quod dū hac regula vterentur, Athanasium quoque deponerent. Hæc acta sunt circa festiuitatem Paschæ. Mandauitque Imperator Ioanni, non se posse ad ecclesiam venire, quod eum duo concilia condēnassent. Vacabat ergo Ioannes, & nequaquam in ecclesiam descendebat. Moxque omnes ei fauētes ab ecclesia recedētes, Pascha quidem in Thermis quæ Constantinianæ vocantur, celebrauerunt. Cū quibus plurimi episcoporum, presbyterorum, & F sacri ordinis clericorum commoti sunt, collectiones seorsum per loca diuersa celebrantes: vnde etiam Ioannitæ vocati sunt. Porrò Ioannes duobus mensibus nusquam processit, donec Princeps eū duci iuberet in exilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, ducebatur. Quidam verò Ioannitarum eo die ecclesiam incenderunt. Qua ardēte flans ventus etiam basilicam Senatus pariter cōprehendit, Quod actū est vicesimo Ianuarij mensis, Cōsulatu Honorij sexto & Aristhenis. Ob quā rem Optatus Præfectus vrbis cū Paganus esset, odio Christianorum plurimos Ioannitarum diuersis tormentorum generibus laniauit.

Ioānitæ vocati, qui erāt à patre Ioānis Chrysostomi.

An.do.406

THEODORITVS.

De exilio & morte Ioannis. CAP. XVIII.

Chrysostom⁹ vbi exularit Cucusos.

IOannes igitur non solū è ciuitate pulsus est, sed etiam in quoddam exiguum oppidum atque desertum Armeniæ Cucuson destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem vbi fines sunt Pōti Imperijq; Romani, quæ loca crudelib⁹ Barbaris sunt vicina.

A Sed clemens dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

SOZOMENVS.

Innocentius Rom. Pont. pro Chrysostomo.

Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioanne,& molestè ferens,volensque generale celebrari concilium, scripsit Ioanni & clero Constantinopoleos quod non oporteret Ioanni successorem dari,nec eius clerũ alij parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt verò Ioannem cùm in exilium duceretur per visionem cognouisse diem quo moriturus esset, ostensum sibi à Basilico martyre in Comanis: vbi cùm esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens & ardorem solis,vitam languore finiuit.

Chrysostom⁹ moritur.

SOCRATES.

An.do.405.

Quartodecimo die Septembris mensis,Consulatu Honorij septimo,& Theodosij secundo.

B

THEODORITVS.

Quomodo Illyricum & occidens propter Ioannem ab Orientalibus se suspenderint episcopis.

CAPVT XIX.

HVius igitur iniustitiæ causas abominati sunt præcipuè Europę Pontifices:ab eorum nanque se suspenderunt, communione: pariter omnes Illyrici eius partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem iniustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesiæ diuidere noluerunt. Verũ mortuo illo omnium doctore terrarum,non prius Occidentales episcopi Ægyptiorum & Orientalium,Bosphorensium atque Thracẽsium sunt amplexi communionem,quàm illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Arsacium quidem, qui post eum ordinatus est, ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum verò Arsacij successorem,legationem crebro mittentẽ, & pacis pignora postulantẽ,in διπτύχοις scripto Ioannis nomine,postea susceperunt.

C

SOCRATES.

De ordinatione Arsacij Cõstãtinopolitani,& eius odio propter Ioannem. CAP. XX.

An.do.406 Arsacius. Cõstãtinop. episcopus.

TRansactis itaque diebus paucis, Arsacius Constantinopoleos ordinatur episcopus,Nectarij frater, valde longæuus, & plusquam octuaginta annos habens, qui mansuetissime admodum regebat episcopatum.

SOZOMENVS.

Cuius opinioni derogauit postea,quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cùm Arsacio cõmunicare nollent, nec oratione habere cõmunẽ, sed(sicuti dictũ est) seorsum per loca secreta vltima ciuitatis,sacra celebrarent,hęc ille renunciauit Imperatori. Cumq; iussisset vt eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fustib⁹ populũ cõuertit in fugã.Nobiliores autẽ & magis propẽsos in amorẽ Ioãnis cõiecit in carcerẽ.Porrò milites(vt fieri solet)accepta licentia,prædam circa mulierum ornamenta faciebant,Zonas aureas,dextralia,monilia, † lauatoria,anulos,diademata, & cũ ipsis auribus earum auferentes inaures.Ob quam rem turbatio maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Ioannis:verum publicè plurimi conuenire,nec in platea,nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum,ita vt ciuitatem declinarent:Multi siquidem viri,plurimæque mulieres nobili genere procreatæ,virginitate atque virtute vitæ laudabiles fugerunt. D

† Libatoria.

SOCRATES.

An.do.406 Grãdo Cõstantinopoli

Eo tempore etiam grando vehemens Constantinopoli & circa eius suburbana descendit. Quod factum est Consulatu eodem Honorij sexto,& Aristenæti, die tricesimo Septembris mensis,quod dicebãt dei ira factũ,eo quod sine iudicio Ioannes fuisset condemnatus. Quibus verbis incrementũ dedit mors Augustæ continuo subsequuta.Quarto nanque die post grandinem est defuncta. E

SOZOMENVS.

Tum verò Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, secto pede defunctus est.

SOCRATES.

Chrysostom⁹ Nouatianis fauit.

Alij tamẽ dicebant, Ioannem hoc iuste perpessum,eo quod multas ecclesias Nouatianorũ,Quartodecimanorum,& aliorum tulisset hęreticorum.

SOZOMENVS.

De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerem coniecto. CAP. XXI.

Eutropi⁹ lector in carcerem.

EO tẽpore quidam lector Eutropius est detentus,quasi & ipse in ecclesiã misisset ignẽ. Qui cùm multa fuisset tormẽta perpessus,cõiectus in carcerem,paulò pòst est defũctus. Quid autem de eo cõtigerit existimo esse memorandũ. Quidã vidit in somnis adstitisse altari virũ pulchritudine & magnitudine decoratũ,quasi in honore martyris Stephani cõsistentẽ& quasi cogitantẽ eo quod boni viri nusquã inuenirẽtur, atque totã se circũire ciuitatẽ,& nisi Eutropium nullũ penitus inuenisse. Cumq; is qui viderat, experrectus fuisset, somnium retulit fidelibus viris.Deinde requirens eos qui à Præfecto comprehensi fuerãt & verberibus macerati,inuenit Eutropium,eiq; retulit visionem.At ille flens,orationem sibi dari ab eo qui viderat,implorauit.Quumque diuersos Pręfectus torqueret,nec personas incendij reperiret, etiam mulieres quasdã tenẽs suadebat vt episcopi communionem amplecterentur Arsacij,& multę quidem declinauerũt: Olympias autẽ iniustũ credens malitię satisfacere dixit:Adiice mihi calũniatores, & violentiam maiorem impone:mihi verò phas non est communicare,& ea facere, quæ piis non licet perpetrare.Quã cùm nequisset flectere præfectus vt cõmunicaret Arsacio,tũ dimissã &paulò pòst tentã, multo nudauit auro, hoc modo credẽs F

Chrysostomiani torquẽtur propter factum incendium.

Olympias.

A ipsius frangi constantiã. Eo tempore Tigrius presbyter veste nudatus, & dorso cæsus, ita tensus est, vt pedum eius ac manuum articuli soluerentur.

SOCRATES.

De morte Arsacij & ordinatione pontificis Attici.
CAP. XXII.

Arsacius moritur. An.do.407

ARsacius itaque quum modicum vixisset tempus, defunctus est, Consulatu sequenti Stilliconis secundo, & Anthemij, vndecimo die Nouembris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea quum quatuor vacassent mẽses, sequenti Consulatu Arcadij sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius, habitu monachus, à iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

Atticus succedit. An.do.408

SOZOMENVS.

De successione diuersorum patriarcharum.
B *CAP. XXIII.*

Siricius. An.do.401 Anastasius. An.do.404 Innocẽtius. Rom Pont. Flauianus. Antiochenus. Porphyrius succedit.

INterea quum Siricius quinque annis Romanorum rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus iura suscepit. Defunctus quoq; est etiã Flauianus, nõ consentiens in damnationẽ Ioannis. Flauiano moriẽte, Porphyrius Antiochenum suscepit episcopatum. Et quoniam plurimi contra Ioannem consenserant, propterea in Constantinopolitana vrbe multa diuisio facta est, ita vt missas apud seipsos plurimi celebrarent, & scandala prouenirent: quoniam propter gratiam Arsacij atque Porphyrij: necnon Theophili Alexandrinæ ciuitatis episcopi, pridem studio Procerum posita lex fuerat, iubens omnes in ecclesiam conuenire, & qui non communicarent, procul expelli.

De concussionibus quas Barbari reipublicæ inferebant. CAP. XXIIII.

Huni in Thraciam. Latrones Isauriæ. Stilicon. An.do.412.

C EO tempore cum discordia sacerdotum, etiam Respublica magnis concussionibus turbabatur. Huni nanque transeuntes Histrum, Thraciam deuastabant. Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata vsque ad Carenos & Phœniciã venientes, vrbes & vicos in medio positos populati sunt. Per idem tempus Stilicon magister armorum erat apud Honorium magna prę ditus potestate, habebatque sub se Romanorum plurimos atque Gentilium. Qui contractis inimicitiis cum Arcadij ducibus, cogitabat congredi cõtra eos. Tunc ergo agens cum Honorio Alaricum regem Gothorum fecit ordinari magistrum militum, & accessit aduersus Illyricum, eique Iouium Præfectum constituit, vt arma contra Romanos attolleret, ac prouinciales Honorij subderet ditioni. Et quum Alaricus Barbaros sub se constitutos & per Dalmatias habitantes congregasset, venit ad Epirum vbi multo tempore commoratus, reuersus est in Italiam: quia quum discedere voluisset Honorij literis est detentus, sicut ipse confessus est.

Alaricus rex Gothorum.

THEODORITVS.

Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad vnitatem reuocarit ecclesiæ. D
CAP. XXV.

Cyrillus Alexandrinus Ioãnes Hierosolymitanus.

EA tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexãdrinum suscepit episcopatum. Hierosolymorum ecclesię pręsidebat Ioannes vir mirabilis successor Cyrilli. Antiochiæ autem Alexander, vir sermone doctus, & virtutem ostendẽs magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flauianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimenta clementiæ. Flauianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porrò sacratissimus Alexander cõuersatione summoque philosophiæ eloquio, & plurima donorum copia abundabat. Is nanque etiam partem Eustathij (quam pridem Paulinus flectere non potuit, nec post illum Euagrius) precibus vsus reliquo corpori copulauit: egitque festiuitatem, cuius similem nemo potuit aliquando videre. Nam quum omnes fideles sumpsisset sacerdotes simul & populum, venit ad locum, vbi Eustathiani congregabantur. Apprehendensque psallentes & vnum canticum sub quadã E
congruentia prædicantes, à porta vltima ciuitatis vsque ad maiorem ecclesiam totam plateam compleuit hominibus, & ostendit fluuium rationalem ad instar fluminis decurrentis. Hec Iudæi videntes & Ariani, & paruæ reliquiæ Paganorum, ingemuerunt, videntes alios fluuios in mare ecclesiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Ioannis magni vocabulum ecclesiasticis διπτύχοις primus inseruit.

Eustathianos vnit orthodoxis.

Quomodo corpus Ioannis Constantinopolim fuerit reuocatum. CAPVT XXVI.

Ioan. Chrysostomi reliquiæ Cõstãtinopolim delata.

HVius doctoris reliquiæ sequenti tempore in regiam deuectæ sunt ciuitatem. Rursumque fidelissimus populus per pelagus quasi per terram currens, vndas Bosphori lampadibus & cæreis obuelauit. Hunc ergo thesaurum in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui sui aui & vocabulũ sortitus est, & pietatem seruat inuiolabilem. Is in eius loculum defigens oculos atque frontem, pro Arcadio & Eudoxia genitoribus supplicauit, vt ignoranter delinquentibus veniam condonaret. F
Pridem enim mortui sunt eius parentes hunc orphanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum deus, experientiam pupilli eum sentire non pertulit. Nam & pie nutriri fecit, & sine concussionis metu custodiuit eius imperium, atque tyrannorum consilia refrenauit.

De laudibus Theodosij iunioris.
CAP. XXVII.

IS enim beneficiorum semper memor honorabat beneficij largitorem, habebatque participes hymnorũ sorores seruantes conuersatione virginitatem, & delitias maximas iudicantes sacrorũ meditationes eloquiorum, thesaurum inauferibilem existimantes manus egentium. Verum ipse Princeps multis etiam aliis adornatur, maximè verò clementia, mansuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempestatem fide vera atque probabili. Cuius indicium nos conuenit ostendere manifestum. Quidam vir conuersationis quidẽ

An.do.411. Theodosij iunioris laus.

A monachicæ,sed asperior consilio, adiit Imperatorem pro quadam caussa rogãs. Quum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postulauerat impetrasset,eum ab ecclesiastica communione prohibuit,& imposito ei vinculo,discessit. Verum fidelissimus Imperator ad palatium reuersus, tempore prandij præsentibus conuiuis ait,non se sumpturũ cibum,nisi prius eius vinculum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis episcopum,rogans vt iuberet ei qui ligauerat,vt ipsius vincula solueret. Cúmque dixisset episcopus, non debere à quolibet obligationẽ recipi,& mandasset quod solutus esset: ille tamen eius non suscepit solutionem,donec qui ligauerat multo labore requisitus ei cõmunionem quã prohibuerat,reddidisset. Idolorum igitur templa quæ fuerant derelicta,à fundamentis dirui fecit,vt posteri ne vestigium quidem erroris pristini reperirent. Hunc enim sensum etiam in sua lege cõscripsit. Quando igitur Roilas dux Scythiæ transiuit Histrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias populatus est, ipsamq; regiam ciuitatem B obsidere se &subuertere minabatur,supernis iaculis atque fulminibus eũ maiestas diuina percutiẽs, & ipsum & omnem simul cõcremauit exercitum.

Tẽpla Gentilium à fundamentis euersa.

Roilas Scytharum Nomadum dux fulmine ppsligatus cum exercitu.

De miraculis contra Persas gestis.
CAPVT XXVIII.

Persæ contra Theodosium iuniorem.

TAle aliquid à domino eius consolatore etiam Persico prælio gestum est. Nam quum illi Romanos vacare cognouissent, & ciuitates in confinio cõstitutas debellarent,pacisq; pacta transcenderẽt vastatis finibus,nemo ferebat auxilium. Imperator nanque de pace præsumens, duces & milites ad alia bella miserat. Tunc ergo imbre vehementissimo,& grãdine demissa, vlterius eos deus accedere non permisit, eorúmque ligauit cursum, ita vt viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent. Duces verò venientes congregarunt exercitum, & in priori bello obsidẽtes vrbem Imperatoris vocabulo nominatam,ridiculos ostẽdit. Quum enim plusquam triginta diebus Gororanes rex, prædictam vndique obsideret ciuitatem, & multa machinamenta construeret, & C turres contra muros ciuitatis excelsas ædificaret, solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis episcop⁹ restitit,& impetum moliminis eorum machinásq; destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent,& obsessi ciues resistere non auderent, iste solus pugnando à vastatione prçseruauit ciuitatem. Vnus itaque partis hostilis vir dum cõsuete blasphemaret, & Rapsacis atque Sennacherib verba profunderet,& cum væsania minaretur,sacrum se concrematurum templum: ille vir sanctissimus non ferens huius insaniam,iussit balistã poni iuxta propugnaculum,quæ Apostoli Thomę habebat vocabulũ: & maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, eius qui est blasphematus, lapidẽ tenso arcu dimittite. Tum lapis emissus veniens vsque ad faciẽ nephandissime blasphemantis,vultum eius valde corrupit, caput contriuit,cerebrúmq; in terram dispersit. Hoc quum Dux exercitus cognouisset, qui se ciuitatem capturum esse minabatur siluit, & rebus ipsis victum se esse professus est,& metuens quæsiuit pacem. Sic ergo Rex omnium fidelissimum hunc principem conseruauit, quum & iste seruitutem profiteatur, & D competens offerat domino ministerium.

Gororanes.

Eunomius episcopus.

De successione Pontificum CAP. XXIX

INter hæc Innocẽtio optimo Romanę vrbis antistiti successit Zosimus, Zosimo Bonifacius, Bonifacio Cœlestinus. Hierosolymis verò post Ioannem Praylius suscepit ecclesiæ præsulatum. Verũ in Antiochia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, ecclesiæ pontifex ordinatur mansuetudine & puritate cõuersationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris aliis ouibus miscuit,rogans eos vt vnirentur ouili. Ea quidẽ tempestate Isdigerdes Persarum rex contra ecclesias huiusmodi de caussa bella commouit.

An.do.418. An.do.4[illegible] An.do.426 Zosimus. Bonifacius. Cœlestinus. Praylius. Theodotus Apollinaristæ vnit orthodoxis.

De virtutibus Abdæ apud Persas episcopi.
CAPVT XXX.

ABdas quidam erat episcopus plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter vsus zelo E diuino, πυρεῖον, id est,focum eorum seu Vestam destruxit. πυρεῖα nanque illi vocant templa,in quibus ignem seruant: Deum enim arbitrantur ignẽ. Hoc cum rex cognouisset à Magis,euocauit Abdam: & primo quidem mansuete culpauit factum, præcipiens vt πυρεῖον rursus ædificaret. Illo resistente,& hoc nequaquam facere confirmante, vniuersas se rex destructurum interminatur ecclesias: cuius interminationem cõpletio subsecuta est. Nam prius illum virum occidi prçcipiens,destrui quoque ecclesias imperauit. Ego sanè destructionem τοῦ πυρείου non reor opportune commissam: neque enim sanctus Apostolus cùm venisset Athenas, & ciuitatẽ repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit, sed ratione ignorãtiam redarguit, & veritatis iura monstrauit. Quod verò destructum templum reædificare noluerit, sed necem magis elegerit,valde admiror,& plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare,quale eius ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sæuissimè atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta F iugiter annis fluctuatio + dura permansit,à Magis veluti quibusdã procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos,qui elementa deificant. Quorũ fabulas in alia cõscriptione monstrauimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gororanes itaque filius Isdegerdis,post patris mortem cum Imperio etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorum species, & suppliciorum adinuẽtiones piis intulerit,nõ est facilè nunc narrare. Aliorum nanque manus excoriauerunt,aliorum dorsa,aliorum capita, à fronte inchoãtes vsque ad ceruices nuda cute reliquerũt. Alios sectis per medium calamis, nudos operientes, & ipsas sectiones calamorũ carnibus aptãtes, à capite vsq; ad pedes funibus stringentes,postea calamos ex eorum membris violenter trahebant,vt acutæ sectiones calamorum cùm traherentur eorum carnes secarent, & tormẽtum amarissimi doloris inferrent. Deinde fodientes lacus,& eos vndique obturantes, + soricum maiorum greges in eos immiserunt, eisque pabulum athletas dederunt,impie ligantes manus eorum&

An.do.410. Abdas episcopus, Persarum πυρεῖον destruxit.

Persecutio Christianorũ apud Persas

† dira.

† glirium.

A pedes, ne possent à se bestias remouere. Sed & alia tormenta sæuiora valde exercuerunt, habétes doctorem veritatis inimicũ: Sed non potuerunt athletarum deuincere fortitudinẽ. Sponte nanq; currebant, vt occasione huius mortis incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium faciam mentionem, vt per hos reliquorum fortitudo monstretur.

De Hormisda apud Persas nobilissimo confessore.
CAPVT XXXI.

Hormisdes Persa.

HOrmisdes quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc cùm rex cognouisset esse Christianum, deduci fecit, & imperauit vt salutarem negaret Deum. At ille: Nec iustum, inquit, nec vtile præcipis Imperator. Nam qui docetur vt Deum omnium facilè cõtemnat ac neget, facillimè quoque spernit Imperatorem, cum & ipse sit particeps naturę mortalis. Et si summo supplicio dignus est, qui tua sceptra
B contempserit Imperator, multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negauerit creatorẽ. At Imperator cum debuisset mirari prudentiã, fortissimum diuitiis & dignitate nudauit athletam, iussitque vt nudus traheret camelos exercitus. Quúmque plurimi trasissent dies, respiciens de superioribus Imperator, vidit illum eminentissimũ virum solis radiis inflammatum, & pulueris squalore repletum, patriæque nobilitatis memor, eum ad se iussit adduci, & lineis vestibus operiri. Deinde putans quod tam præcedenti afflictione, q̃ ex ista clementia molliretur, vel nunc, inquit, illa obstinatione exutus, nega filium fabri. At ille Dei zelo repletus, dirupit vestem & proiecit, dicens: Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe donum cum impietate, quam possides. Hanc eius fortitudinem cõtemplatus, nudum eum è suo expulit imperio.

De Sanne apud Persas confessore.
CAPVT XXXII.

Suenes. † Suenem.

C S† Annen quoque mille famulorum dominum, resistentem sibi, & negare creatorem omnium nolentem, requirens quisnam seruorum eius esset sæuissimus, illi aliorum seruorũ tradidit dominatum. Cui ipsum quoque dominum seruire præcepit, simul & eius vxorem. Per hoc putans propugnatorẽ se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra cõstructã.

De Beniamin Persico diacono, eiúsque martyrio.
CAPVT XXXIII.

BEniamin etiã diaconum comprehẽdens, clausit in carcere. Cúmq; duo transissent anni, superuenit Legatus Romanorum pro aliis caussis acturus. Et cùm hæc cognouisset, postulauit à rege vt dimitteretur Diaconus. Porrò rex iussit vt promitteret Beniamin quod nulli Magorum doctrinam Christianam prædicare tentaret, & dimitteretur exire. Tum Legatus quidem custodire Beniamin quę rex pręceperat compromisit. Beniamin autem audiens monita legati: Impossibile est, inquit, nõ me participare lumẽ aliis, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum absconderit, sacra euangeliorum testatur historia. Sed rex horũ tum nihil cognoscẽs, iussit eũ D
absolui à vinculis. At ille prędicare nullatenus cessabat: & capiens eos qui ignorantiæ caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dúmq; transisset annus, regi gesta illius nunciantur. Tum deductũ ad se, negare iussit quem adorabat Deum verum. Ille quæsiuit à rege dicens: Quo dignus honore est, qui suum derelinquens regnum, inuadere studuerit alienum? Cúmque dixisset rex: Morte vltimóq; supplicio: Sapientissimus vir ille respondit: Quid ergo nõ iuste patiatur homo, qui factorem mundique creatorem, nutritorem, ac Saluatorem deserens, vnum conseruorum suorum deificare voluerit, & debitum illi cultũ isti magis obtulerit? His sermonibus rex accensus, viginti calamos acui, & totidem vnguibus digitorum eius manuum atque pedum præcepit infigi. Cúmque hoc supplicium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum in eius femur vnde humana origo descendit, iussit immitti. Cúmq; crebro eiiceretur & rursus induceretur, ineffabiles ei dolo- E
res excitabat. Post hoc verò supplicium impius atque ferox virgam grandem spinis vndique plenã, per eius meatum iussit induci, & hoc modo spiritum fortissimus decertator emisit. Sed & alia multa ab illis impiis sunt tentata. Nec tamen mirandum, quòd illorũ ferocitatem & impietatem longanimiter Deus omniũ patiatur, quando ante imperium Maximi Constantini quicunque fuerunt Romanorum Imperatores, contra veritatis ministros vehementer insanierint. Diocletianus nanque passionis salutaris die in omni imperio Romanorũ, destruxit ecclesias. Sed nouem transactis annis istæ quidem denuò refloruerunt, & multiplicem magnitudinem susceperunt. Ille verò post rabiem suę impietatis extinctus est. Nam & bella huiusmodi futura Dominus prædixit & ecclesiæ victoriam prædicauit. Nos tamen ipsæ quoque res edocent, quòd magis nobis vtilia sunt bella quàm pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidos: porrò bellum & mentem acuit, & præsentia quasi transeuntia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiam in aliis operibus crebro diximus.

Diocletian' in die passionis Domini, omnes ecclesias christianorũ euertit.

F

De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiate pontifice. CAP. XXXIIII.

Theodorus Mopsuestiates episcopus.

EO autem tẽpore quo sacratissimus Theodorus Antiochenam regebat ecclesiam, Theodorus μόψυ ἑστίας quidem episcopus, sed totius doctor ecclesiæ, cum contra vniuersam cohortem hæreticorum fortiter pugnasset, finẽ vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrina potitus est. Ioannis verò sacratissimi fuit socius atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti: qui sex & triginta annis mansit in Præsulatu, & contra Arij Eunomiique acies fortissimè præliatus est, insidiasque latronis Apollinaris extinxit, optimáque pascua diuinis ouibus præparauit. Cuius frater Polychronius Apamiensium rexit ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate vitæ ornatus.

Polychroni'

SOCRATES.

A *De fine imperatoris Arcadij. CAP. XXXV.*

Arcadij Augest. mores. An. do. 410.

NOn multò post tempore quàm Ioannes defunctus est, moritur & Arcadius imperator, vir mitis & quietus. Et circa finem vitæ pro huiusmodi caussa venerabilis existimabatur. In vrbe Cõstantinopoli domus est maxima, habens cognomẽ καρύας, id est, nucis. Est enim in eius domus vestibulo arbor nucis, in qua sermo est fuisse appensum martyrem Acacium & defunctum. Ob quam rem etiam Oratorium illic est ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad orationem venit, votóque completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitãtes, volentes Imperatorem videre accurrebant, & alij quidem extra domum præcesserant, vt melius aspectũ principis & ordinem viderent obsequij, alij verò sequebãtur. Cúmque omnes cũ mulieribus atq; filiis simul & mancipiis extra domum fuissent egresi, repẽte maxima domus Oratorio cohærens, subito tota corruit, clamórque cum admiratione sequutus est, quod oratio principis tot homines à ruinæ imminentis periculo liberasset. Arcadius itaque relicto annorum octo filio Theodosio (de quo iam complura sunt narrata) defunctus est, Cõsulatu Basi & Philippi, primo die Maij mensis, anno secundo ducentesimæ nonagesimęseptimę Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodosio tredecim regnauit annis, post mortem verò patris quatuordecim. Vixit annis triginta & vno.

Acacius martyr.

D

Domus τῆς καρύας apud Constantinopolim corruit.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER VNDECIMVS.

B E

SOCRATES.

Quod Theodosij iunioris Imperium Præfectus regebat Anthemius.

CAPVT PRIMVM.

An. do. 411. Honorius Aug.

Anthemi' Præfectus.

ARcadio Imperatore defuncto, Honorius quidem eius frater regebat Hesperias, Orientales autem prouinciæ sub ditione manebãt Theodosij iunioris, cùm esset annorum octo, Anthemio Præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulũ episcopum sub Constantio ab ecclesia expulerat, & Macedoniũ introduxerat. Is muro maximo vrbem Cõstantinopolim circũdedit. Qui vir sapientissimus inter illius temporis homines & putabatur & erat, & nihil inconsultè faciebat, sed cũ multorum consilio quæ erant agenda tractabat, & maximè Sophistæ Troilo se credebat.

C

Troilus Sophista.

De Attico episcopo eiúsque moribus. CAP. II.

Atticus Cõstantinop.

IMperatore porrò Honorio octauum annum agente, iam tribus annis Atticus habebat episcopatum, vir clarus & eruditus, venerabilis atq; prudens. Vnde etiam ecclesias sub eo magnum sumere contigit incrementum. Nõ enim solis propriæ fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis miraculum suæ sapientiæ demonstrabat, quos vexare quidem nolebat. Cum verò eos terrere tentasset denuò mansuetudinem ostendebat. Et inter hæc nõ negligebat eloquentiam. Laborabat enim circa veterũ lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter non eum mouebant Philosophicæ aut Sophisticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolutè (secundum Apostolum) omnibus omnia factus est. Primo quidem cum presbyter esset, libros faciebat, & meditatos coram ecclesia recitabat. Postea verò etiam fiduciam cum labore sortitus, sub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erant eius sermones, vt etiã ab auditoribus scripturæ traderẽtur. Quæ verò eius temporibus memoranda acciderint + narrabo.

1. Cor. 9. d

† enarrabo.

De Theodosio episcopo Synnadæ, & quemadmodum illic Macedoniani conuersi sint. CAP. III.

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ ciuitate, Theodosius quidam erat episcopus, & Macedonianos cùm illic plures essent, insequebatur, & non solùm eis è ciuitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cum Orthodoxorũ ecclesia persequutiones inferre non soleat. Quod ille non zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos, vniuersos tam clericos quàm Iudices prouinciales armabat, & præcipuè Agapitum eorum turbabat episcopum. Qúmque iudices prouincię ad inferenda tormenta, sibi sufficere nõ putaret. Cõstantinopolim est profectus, vt Præfectorum auxilia mereretur. Ibíque posito Theodosio propter huiusmodi caussam Agapitus Macedonianorũ episcopus ad meliorem se contulit partem, habitóq; tractatu cum omni clero, & euocans totum populum sibi subiacentem, suasit eis, vt Consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, imò cum omni (vt ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorũ ecclesiam venit, & oratione facta, sedem in qua Theodosius pręsidere solebat, obtinuit. Tum vniens populum, & deinceps fidem Consubstantialitatis docens, ecclesiam tenuit Synnadensem. His itaque gestis, non post multum temporis Theodosius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil sciens horũ quæ

Theodosius Synnadensis persecutor Macedonianorum. F

Agapitus τὸ ὁμοούσιον amplectitur, & fit episcopus Synnadensis.

Theodosi⁹ episcopus nō recipitur à suis. A fuerant gesta, ad ecclesiam properauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Cōstantinopolim remeauit, & apud episcopum Atticum quæ fuerant contra eum gesta deposuit, quemadmodum iniustè episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens vtilem caussam ecclesiæ accidisse, Theodosium quidem verbo cōsolatus est, vt patienter ferret. Præponens autem causis personalibus generalem vtilitatem scripsit Agapito, vt teneret episcopatum, nihilque de inimicitiis Theodosij cogitaret.

Quomodo Iudæus paralyticus per baptismum sit curatus. CAPVT IIII.

Iudæus paralyticus sanitati restitut⁹ HOc igitur vnum est rerum vtilium, quæ Attici temporibus in ecclesia acciderunt. Sed neque miraculorum aut sanitatum his defuit caussa temporibus. Quidam nanque Iudæus quum paralyticus esset, plurimis annis in lecto iacebat. Cúmque omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorum B Iudæorum nihil oratio præualeret: nouissimè ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli veritatis medicamini se committens. Hoc velociter episcopo Attico nuntiatur. Quem catechumenum factum, & spem Christi promittens, deportari cum lecto præcepit ad baptismum. Verum Iudæus paralyticus baptismum vera fide suscipiens, cùm de fonte fuisset leuatus, statim morbo caruit, & deinceps sanus fuit. Hanc igitur curā virtus Christi etiam nostris temporibus demonstrauit. Qua ex caussa plurimi Paganorum credentes baptizati sunt. Iudæos autem licet signa quærentes, hæc tamen non prouocauerunt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi paruipendentes, in sua nequitia permanserunt. Et nō solùm Iudæi tantis prodigiis repugnabāt, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt

De Sabbatio hæresiarcha, eiúsque sequacibus. CAPVT V.

Sabbatius. C SAbbatius itaque (cuius ante fecimus mentionem) nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcopatum. Iisdémque temporibus recessit ab ecclesia Nouatianorum, occasionem habēs quasi propter obseruationem Paschæ Iudaici. Faciebátq; collectas contra Sisinnium suū episcopum in loco ciuitatis qui ξηρόλοφος appellatur in Arcadij foro. *ξηρόλοφος.* Illic enim rem commisit valde periculosam. Die nanque festiuitatis in euangelica lectione, vbi scriptū est: Erat enim Pascha Iudæorum, verba quæ nusquam scripta neque audita sunt ausus est adiicere, id est: Maledict⁹ qui præter azyma celebrauerit Pascha. *Marc. 14.a Luc. 22.a* Hoc auditum manauit in populum, & simplices decepti Nouatianorum laicorum conuenerunt ad illum. Quod tamen malum non remansit inultum, sed in finem pessima eius falsitas est conuersa. Paulo post enim quum ad quandam festiuitatem multi concurrerent, vt vigilias solite celebrarent, formido subito dæmoniaca irruit super eos, quasi Sisinniuseorum episcopus veniret cum maxima multitudine. Factáque turba videlicet noctu, & in angustiæ loco comperti semetipsos contriuerunt, ita vt vltra septuaginta homines morerētur. Hoc factum plurimos à Sabbatianorum secta prohibuit: quidam ve D rò in eius rusticitate manserunt. *Sabbatiani.*

De morte Dorothei Arianorum episcopi, & ordinatione Barbæ, & quæ sub eo sint gesta. CAPVT VI.

EO tēpore Dorotheus Arianorum Præsul, quē ab Antiochia Constantinopolim transtulerāt, cùm cētum & nouemdecim vixisset annos defunctus est, Consulatu Honorij septimo, & Theodosij secūdo, sexto die Nouembris mensis. *An. do. 409 Dorotheus Arianorū episcopus. Barbas Arianorum episcopus.* Post quē Arianę superstitionis Barbas ordinatur episcopus. Sub hoc itaque Barba, per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. *Timotheus, Georgius Ariani.* Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat, Timotheus sacris literis incumbebat. Et Georgius quidem semper Aristotelem & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita vt etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus pridem Psathyrianorum fuerat hæreseos, Georgium Barbas E presbyterum ordinauit. Timotheum itaque ego ipse vidi, & cognoui quemadmodum interrogantibus fuerit respondere paratus, soluens obscurissimas quæstiones, quæ in diuinis inueniuntur eloquiis testem vocans veracissimum Origenem. *Origenes veracissimus testis.* Mihi tamen videtur admirabile, quomodo tales viri in Arianorum lege manserint, quorum vnus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter spirabat iugiter Origenem: quum nusquam Plato secūdam vel tertiam caussam (sicuti ipse nominare solet) initium subsistentiæ asserat percepisse, & Origenes coæternum vbique fateatur filiū patri. Qui licet in sua sententia manserint, religionē tamen Arianam perduxerunt latenter ad Meliora. Multas nanque Arij blasphemias doctrinis propriis expulerunt.

De ordinatione Cyrilli Alexandrini pontificis. CAPVT VII.

INter hæc defuncto Theophilo morbo lethargico, Consulatu Honorij nono, & Theodosij F quinto, facta contentione propter episcopatū inter Timotheum & Cyrillū, die tertio mortis Theophili Cyrillus ordinatur episcopus, & maiori fastu quàm Theophilus tenebat episcopatum: *An. do. 414. Theophilus Alexandrinus moritur. Cyrillus succedit.* Qui mox episcopatus sui principio Nouatianorū claudens ecclesias, omnia vasa eorum sacra abstulit, episcopúmque eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus spoliauit. *Nouatiani spoliātur per Cyrillum.*

Quomodo apud Persas per Marutham episcopum sit Christianismus dilatatus. CAP. VIII.

EO tempore apud Persas est Christianismus dilatatus. Inter Romanos enim & Persas semper propter diuersas causas mittūtur Legationes. *Maruthas episcopus ad Persas Legatus mittitur.* Tum ergo causas attulit, vt Maruthas Mesopotamenus episcopus (cuius dudum meminimus) à Romanorum imperatore ad Persarū destinaretur regem. Qui multam reuerentiam apud Marutham inueniens, eum decenter honorabat, & tanquam diuinum respiciebat virū. Hoc factum mordebat Magos, metuentes ne regem Christianū fieri sua-

A deret. Nam cùm dolore capitis multo tẽpore torqueretur, Magis eum curare nõ valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem: ob hanc ergo caussam moliti sunt quandam Magi fallaciam. Et quoniam Persæ ignem colunt, consueuítque Rex in quadam domo ignem ardentem perpetuò suppliciter adorare: Magi sub terra hominem quendam abscondentes tẽpore quo Rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem: impiè enim + egit, quòd sacerdotem Christianorum iudicat esse venerandum. Hæc audiens Isdigerdes Persarum rex, licet reuerentiam haberet, tamen Marutham abiicere cogitabat. Porrò Maruthas verè Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas inuenit dolum Magicis artibus fabricatum. Veniénsque ad Regem: Noli inquit, illudi Rex, sed ingressus cùm audieris vocẽ, fodi iube, & doli caussas inuenies. Non enim ignis loquitur, sed hominum molimina huiusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarum rex: & B rursus ingressus vbi ignis inextinguibilis seruabatur, cùm audisset vocẽ, iussit fodi locum. Tum qui mittebat quasi diuinam vocem, inuẽtus arguitur. Iratus itaque rex, Magorum genus vsque ad decimam iussit imminui portionem. Hoc facto, Maruthæ dixit vt templa quæ vellet ædificaret. Ex hoc apud Persas sumpsit Christianismus incrementũ. Tum igitur Maruthas à Persis Constantinopolim remeauit. Et non longo post tempore rursum destinatus est. Iterúmq; Magi machinabantur ne eũ susciperet Rex. Fecerúntque fœtorem quendam in loco vnde Rex transire solebat, & quasi à Christianis id factum fuisset derogabant. Cúmque rex suspectos iam habens Magos, hoc cum studio requisisset, denuò ab eis cõcinnatum esse cognouit. Quamobrem plurimos eorum suppliciis tradidit. Marutham verò potiori honore coluit, & Romanos valde dilexit, eorúmque amplexus est pacem. Qui penè Christianus fieri potuit, cùm aliud miraculum per Marutham & Ablatem Persidos episcopum prouenisset. Ambo nãque molestum dæmonem à regis filio propulerunt, orationibus vacantes atq; ieiuniis. Post hæc Isdigerde defuncto antequam fieret Christianus, ad eius filium peruenit C imperium. Cuius tempore inter Persas atque Romanos pacta soluta sunt.

Magorum dolus.

+ agit vel regit.

Isdigerdes Persarũ rex incipit fauere christianis

Quemadmodum Italiam vastarit Alaricus.

CAPVT IX.

PEr idem tẽpus Innocentius, primus Romę Nouatianos persequi cœpit, multásque eorũ abstulit ecclesias. Quo tempore Roma est à Barbaris deprędata. Alaricus enim quidam Barbarus ditioni Romanorũ & Theodosij imperatoris subiectus, atque contra Eugenium tyrannum auxilia largitus, & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suam non ferens, imperare quidem non elegit, sed discedens ab vrbe Constantinopolitana, venit ad partes Hesperias. Cúmq; venisset in Illyricum, omnia subuertebat, & trãsiens Thessaliam, habita congressione circa fluuium Pinum apud Nicopolim Epiri, penè tria millia virorum eius Thessali peremerunt. Posthæc autẽ quicquid eis occurreret destruentes, nouissimè Romã venerunt. Quam vastantes, plurima quidem miraculorum eius igne concremauerunt, pecunias au- D tem abripuerunt, multósque Senatorij ordinis diuersis subdidêre suppliciis. Deridẽtésque Romanorum regnum, Imperatorem fecerunt quendam nomine Attalum, quem vno die tanquam Imperatorem fecerunt procedere, altero verò serui schemate ministrare. Hæc cùm egisset Alaricus, repentè in fugam conuersus est, fama procedente quòd Theodosius imperator contra eum misisset exercitum, quæ fama non fuit ficta, sed vera: nam exercitus veniebat. Fertur itaque cùm Alaricus proficisceretur Romam, vir quidam venerabilis, conuersatione monachus, eum monuisse, ne mala talia facere tentaret, neque cædibus gauderet aut sanguine. At ille: Non (inquit) ego volens Romam proficiscor, sed quidam quotidie mihi molestus est, torquens & dicens: Perge, & Romam destrue ciuitatem. Hæc etiam de his dicta sufficiant.

An.do.412. Innocentius Pont. Rom. aduersus Nouatianos.

Alaricus Romã venit An.do. 413.

De Cælestino Romano pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit insequutus, & de Sabbatio.

CAPVT X. E

INter hæc Cælestinus Romæ ordinatus episcopus, qui etiã Nouatianorum abstraxit ecclesias, & eorum episcopum nomine Rusticulum, in occulto coëgit celebrare Collectas. Vsq; ad illud nãque tempus plurimas Nouatiani habent ecclesias. Porrò Constantinopoli non talia pertulerunt, sed cùm eos diligerent etiam intra vrbem eos Collectas facere permiserũt. Mortuo verò Sisinnio Nouatianorum episcopo, Chrysantus ad episcopatũ trahebatur, vir multis Romanorum dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius se tempus opportunum ad episcopatum inuenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, iusiurandum quod præbuerat paruipẽdens. Cuius mores cùm populus abhorruisset, Chrysantum per loca omnia requirebant. Quem inuenientes in Bithynia, inuitum sacerdotium suscipere coëgerũt. Qui nihil percipiebat de ecclesia, nisi dominico die duos panes.

An.do.426. Cælestinus pont. Roma. Nouatiani Romæ in occulto.

Chrysantus.

Sabbatius.

De seditione & nece Christianorum quæ per Iudæos apud Alexandriam acciderunt.

CAPVT XI. F

EA porrò tempestate Iudæorum genus ab Alexandreia est huiusmodi de caussa eiectum. Alexãdrinorum populus plusquàm aliæ generationes seditionibus deditus est: qui si occasionem acceperit, intoleranda mala committit. Nam citra sanguinem non cessat à lite. Contigit itaque tũc vt inter se contentiones haberent, non propter necessariã caussam, sed propter studium Pantomimorũ: quia enim is qui die Sabbatorum saltabat, plurimum habebat populum Iudæorum, dum vacantes non auditioni Legis, sed Theatris occuparentur, ea dies litigiosa extitit inter partes. Cúmque hoc aliquatenus fuisset ab Alexãdreiæ Præfecto correctum, nihilominus mansêre Iudæi partis alterius inimici. Et cùm essent semper Christianis infensi, cõtra Pantomimos eorũ amplius pugnabant. Tunc igitur Horestes Præfectus Alexandreiæ festiuitatem quãdam quam Politiam vocant, in Theatro celebrabat, vbi & aderant quidam fautorum Cyrilli,

An. do. 431. Alexãdrini seditiosi.

Christiani dabãt operã spectaculis apud Alexandriam.

Horestes præfect. Alexandrinus.

Hierax ludi magister.

A dispositiones Præfecti volentes cognoscere. Inter quos, quidam nomine Hierax doctor puerilium literarum, & Cyrilli feruentissimus auditor, ac solitus plausus in eius expositionibus excitare. Hunc itaque Hieracem cùm vidisset in Theatro Iudæorum turba, clamabat aduersus eum, quòd propter nil aliud venisset, nisi vt in Theatro seditiones inter populos excitaret. Verùm Horestes pridem habens odium contra Cyrilli superbiam, arreptum Hieracem publicè fecit in Theatro agi verberibus. Hoc Cyrillus cognoscens, conuocatis primoribus Iudæorum (vt decebat) admonuit, ne contra Christianos seditiones vlterius excitarent. Porrò turba Iudæorum hoc paruipendens, maiora contra Christianos tractauit molimina. Dantes itaque sibiipsis signum, vt annulum factum ex palma, omnes haberent in digito, cõtra Christianos hoc modo pugnauerunt. Fecerunt enim quosdam de suis vna nocte per omnes ciuitatis decurrere regiones, clamantes Alexãdrinam ardere ecclesiam. Ob quam rem Christiani vndique cõcurrebant, vt ecclesiæ flammas extinguerent. Porrò Iudæi ignorantes interimebant seipsos per signum annuli agnoscentes, ac parcentes sibi mutuo. Facto autem die latere nequiuerunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cum maxima multitudine irruit in synagogas Iudæorum, & illas quidem abstulit, Iudæos autem expulit ciuitate, eorúmque substantiam diripere populo imperauit. Hoc ergo modo Iudæi à temporibus Alexandri Macedonis illam habitantes vrbẽ, tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantius verò medicinæ sophista Constantinopolim veniens, & Christianũ se fore promittẽs, postea reuersus est Alexandriã. Igitur Alexandreiæ præfectus Horestes valde tristabatur, eò quòd populosam vrbem ita desolatã repentè conspiceret. Vnde etiam Principi retulit quod acciderat. Sed & Cyrillus + scelera Iudæorũ Imperatori non tacuit, & Horestis amicitiã cogente populo postulauit. Cúmque Præfectus amicitiæ verba refutaret, euangelia obtulit ei Cyrillus. Et cùm nec sic eius corda subigerentur, hæc denuò acciderunt. Monachorum quidam in monte Nitria cõstituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum iniustè fuerat coarmatus, etiam ꝓ Cyrillo libenter prælia susceperunt. Relictísque monasteriis viri penè quingenti venientes ad ciuitatem, procedentem in carpento Præfectum, immolatorem idolorum Paganúmque inclamabant. At ille putans immissione Cyrilli factum, clamare cœpit: Christianus sum, & ab Attico Constantinopoli baptizatus. Illis hæc verba contemnentibus, Ammonius quidam eorum Præfectum lapide percussit in capite. Qui repẽtè repletus est sanguine, & recedentibus Officiis, atque lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus concurrebat, vt Præfecti vindicaret iniuriam, detentúmque Ammonium tamdiu verberibus castigauit, donec traderet morti. Non multò post hæc nunciantur Imperatori. Corpus autem Ammonij sumens Cyrillus in quadam ecclesia sepeliuit, eíque aliud nomen + imposuit, vt non pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes velut martyribus offerebat. Sed qui verè nouerãt quòd dignas suscepisset pro suo scelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neque in hoc solummodo Cyrilli & Horestis aduersitas cõquieuit, quando post hæc aliud est exortũ. D

Iudæi Christianos occidunt.

B

Iudæi pulsi Alexandria.

Adamãti⁹ medicus.

† delicta.

Monachi Aegyptij ꝓ Cyrillo aduersus Præfectum. C

Horestes Præfect⁹ lapide petitus.

Ammoni⁹ occiditur à populo.

† Thaumasius, quo pro Ammoni⁹.

De Hypatia philosopha quomodo in Alexandrea fuerit interempta. CAP. XII.

An. do. 417. Hypatia. De hac vide Suidam.

ERat in Alexandreia quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philosophi, adeò erudita, vt supra Philosophos eius temporis eminere, & in Platonicam scholam à Plotino veniẽtẽ, susciperet ipsa successionem, atq; omnes philosophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam propter honestam doctrinæ fiduciam. Veniebat verò etiam ad Iudices, nec habebat vllam verecũdiam, pudicè permixta viris, quũ eam cũcti pro ipsius castitate venerarentur. Tum ergo inuidia contra hanc fœminam est accensa. Quũ enim crebrò ꝓficisceretur ad Horestẽ, ecclesiasticus populus motus aduersus eam est, tanq̃ ipsa illum ab amicitia prohiberet episcopi. Quamobrem conspirantes viri, acerrimo furore commoti, quorum dux erat quidam Petrus Lector, obseruauerunt mulierem ad propria redeuntem, eámque E de vehiculo deponentes, ad ecclesiam quæ vocatur Cæsaris traxerunt, & vestibus exutam lapidibus peremerunt. Quam postea membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinarus igne concremauerunt. Hæc res non mediocrem inuidiam Cyrillo & Alexandrinæ concitauit ecclesiæ. Alienæ nanque sunt à Christianis cædes & pugnæ. Hæc igitur acta sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, Consulatu Honorij decimo, & Theodosij sexto, mense Martio, ieiuniis existentibus.

Christiani Hypatiam occidunt.

Quomodo Iudæi temeritatis suæ pœnas exoluerint. CAPVT XIII.

POst modicum verò tempus Iudæi rursus illicitè contra Christianos agentes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestar, posito inter Chalcidem & Ancyram Syriæ. Hic itaque Iudæi cõsueta quædam ludicra celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis ipsiq; Christo derogare cœperunt, illudentes cruci, & spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes enim in- F fantulum Christianum, alligatum cruci suspenderũt. Et primùm quidẽ deludebant & irridebant eũ: postea verò correpti vęsania ipsum infantulũ verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira congressio inter eos atque Christianos exorta est. Quod cùm princeps cognouisset, prouinciarum iudicibus mandatum est, vt huiusmodi quærerentur autores & punirentur. Et hoc modo dignam vltionem suæ + malitiæ receperunt.

Iudæi ĩ christianos.

† nequitiæ.

De Iudæo qui cùm sæpe baptizaretur aqua fontis abscessit. CAPVT XIIII.

EA porrò tempestate Iudæus quidã seductor, fictò christianismo crebro baptizabatur, & hac arte pecunias congregabat. Cúmque multis hæresibus illusisset Arianorum atque Macedonianorũ, postremò ad ecclesiam venit orthodoxorum. Cui cùm tempus ieiuniorum fuisset impositum, multísque adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare, vt quasi in feruẽti studio baptismatis dona perciperet.

Iudæus sæpe baptizatus.

Ieiuniũ ante baptismum.

A peret. Præparabatur baptiſma, & veſtis conueniens baptizato. Cúmque fons fuiſſet impletus, deducitur Iudæus ad baptizandum. Tum Dei quędam inuiſibilis virtus aquam diſparere præcepit. Cúmque præſentes non cogitantes Dei virutem, aquam per cuniculum ꝓprium defluxiſſe ſuſpicarentur, diligenter vndique clauſum rurſus impleuerunt fontem. Denuò deducto Iudæo aqua diſparuit. Tum ſacerdos: Quid mali, inquit, feciſti ô homo? An certè neſciẽs baptiſmo iam potitus es? Ob hanc rem cùm diuerſi cõcurrerent quidam Iudæum agnouit, quem baptizatum ab Attico epiſcopo ipſe ſuſceperat, & hoc modo illius fraus vniuerſis apparuit.

Quomodo Iſdigerdes rex Perſarum Christianos fuerit perſequutus, & à Romanis deuictus.
CAPVT XV.

An. do. 421 *Barabanes rex Perſarũ.* † *Bararanes*

B INterea defuncto Iſdigerde rege Perſarum, eius filius + Barabanes ei ſucceſsit. Hic inſtigatus à Magis, crudelibus torquebat ſuppliciis Chriſtianos. Cúmque Chriſtiani apud Perſas opprimerentur, confugiunt ad Romanos eorum petentes auxilium. Quos Atticus epiſcopus libenter accipiens, eóſque quantum erat poſsibile fouens, quæ geſta fuerant Theodoſio nunciauit imperatori. Eo quoque tempore etiam alia cauſſa acciderat, quæ Romanos Perſis faciebat infenſos: Quoniam Perſæ aurifoſſores quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quòd onera negociatorum Romanorum violenter abſtuliſſent. Cum illa ergo ingratitudine, etiam Chriſtianorum ad Romanos confugientium cauſſa eſt adiecta. Mox ergo Perſarum rex Legatos mittit, repetens fugientes. Porrò Romani nequaquam ad ſe confugientes reddere voluerunt, non ſolùm ſupplices liberare ſtudentes, ſed pro chriſtianiſmo libenter omnia ſuſtinere. Quáobrem pugnare quàm perituros Chriſtianos tradere, potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc

An. do. 424 *Ardaburi⁹*

C pactis, bellum crudele commiſſum eſt. De quo abſurdum nõ eſt pauca narrare. Romanorũ igitur imperator miſit exercitum, cui præfuit militiæ magiſter Ardaburius. Is enim Perſicam regionem per Armeniæ fines ingrediens, vnam eius prouinciam Azamenſem valde vaſtauit, cui cum plurimo exercitu Narſeus dux Parthorum regis occurrit. Factáque congreſsionę deuictus eſt. Quo facto cogitauit Meſopotamiam Romanorum prouinciam ſine cuſtodia conſiſtentem inuadere, & hoc modo de Romanis vlciſci. Sed Romanorum ducem Narſei conſilium latere non potuit. Deprędatus enim Azazenam velociter regionem, & ipſe in Meſopotamiam venit. Et ideo Narſeus licet ingentem haberet exercitum, Romanorum terras introire non potuit, ſed veniens ad Niſibin Perſarum ciuitatem in confinio conſtitutam, Ardaburio mandauit vt diem & locum ſtatueret præliorum. At ille venientibus: Nunciate, inquit, Narſeo, quod non quando tu volueris, Romanorum pugnabunt imperatores. Verùm Imperator Deo ſoli ſpem cõmittẽs deſtinauit exercitum. Et quod fideliter Deo ſupplicans, repentè impetrauerit auxilium, hinc datur cognoſci. Cùm enim Conſtantinopoli pro euentu bellorum æſtuatio magna cõ D ſurgeret, angeli Dei iter agentibus per Bithyniam ad vrbem Conſtantinopolim, ſe demõſtrauerunt, iubentes vt confiderent & orarent, & Deo crederent quòd Romanos victoria ſequeretur, dicẽtes ſe mediatores belli miſſos à Deo. Hoc auditũ, non ſolùm ciuitatem, ſed etiam milites confortauit. Cúmque ad Meſopotamiam bellũ fuiſſet de Armeniæ regione tranſlatum, Romani Perſas Niſibi clauſos fortiter obſidebant, ligneas turres facientes aduerſus eos, éaſque contra muros applicantes, & plurimos de muris cõtra ſe pugnantium perimentes. Porrò + Barabanes Perſarum rex, audiens Azazenam regionem ab eis fuiſſe vaſtatam, & eos qui in Niſibi clauſi videbantur obſeſſos, ſeipſum cum magno exercitu præparauit vt occurreret. Miratúſque Romanorum virtutem, Saracenorum auxilia poſtulauit. Quorum tunc erat rex Alamundarus vir fortis & præliator: qui cùm multa millia Saracenorum haberet, Perſarum regi victoriam promittebat, ſéque ei Antiochiam Syriæ traditurum: ſed non contigit quod putauit. Deus E enim omnibus Saracenis quendam + enormem metum latenter iniecit, ita vt putarẽt ſibiipſis Romanos inſiſtere. Turbatíque nec habentes quò fugerent, in fluuium Euphratem ſeipſos armati proiiciebant, vbi pluſquàm centum millia virorum necata atque conſumpta ſunt. Cùm hæc ita eueniſſent, Niſibin obſidentes cùm audirent Perſarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obſidionis machinamenta concremauerunt, & ad propria loca reuerſi ſunt. Quę verò cõgreſsiones poſtea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorum magiſter militum, fortiſsimum Perſarum monomachum interemerit: Aut quomodo Ardaburius ſeptem fortiſsimos Perſarum duces inſidiis captos occiderit: vel quomodo + Beatianus alter dux Romanorũ reliquos Saracenos extinxerit, prætereundum eſt, ne videar multum à propoſita relatione digreſſus. Quæ tunc igitur gerebantur, velociter Imperatori Theodoſio nunciata ſunt. Quomodo autẽ hæc citò cognouerit, indicare nõ piget. Inuenit quendam virum animi corporíſque habitu fortiſsimũ F nomine Palladium, qui tanta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus perueniret ad terminos Romanorum atque Perſarum, & rurſus totidẽ remearet ad Cõſtãtinopolim ciuitatem. Is verò etiã alios Romani imperij terminos velociter trãſibat. De quo quidã eloquentiſsimus ſic ait: Iſte vir cùm ſit lata Romana reſpublica eam paruã ſua velocitate demõſtrat. Quem etiam Perſarum rex ſæpius admiratus eſt. Romanorum igitur Imperator licet videret apertè ſibi collatã à Deo victoriã ꝓueniſſe, tamen pacem nõ diſsimulauit expetere, miſitq; Helionem virum prudentem & honoratũ, vt cum Perſis de pace loqueretur. Qui cũ veniſſet in Meſopotamiam, vbi erant foſſæ Romanorum, miſit pro pace petenda Legatum quendam Maximum, virum eloquentiſsimum, Ardaburij militiæ magiſtri conſiliarum: qui pro pace veniens ad Perſarum regem miſſum ſe non ab Imperatore, ſed à ducibus aſſerebat, dicens, quòd hoc bellum pro ſui cõtemptu ne perueniſſet quidem ad principẽ. Cúmque Perſa paratus eſſet vt Legati verba ſuſciperet, ꝙ fame ipſius laboraret exercitus, veniens

† *Bararanes*

Saraceni p Perſis.

† *inanem.*

Ariobindas. Ardaburius.

Beatianus. † *Vitianus.*

Palladius curſor.

Helion ab imperatore mittitur ad Perſas, tractaturus de pace.

Numerus im mortalium.

A Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem millium virorum fortisſimorum) non prius dixerunt pacem cum Romanis eſſe faciendam, quàm ipſi eos ſine cuſtodia conſtitutos inuaderent. Quibus verbis perſuaſum eſt Regi, vt à pace abſtineret. Tum Legatum quidem clauſum ſeruari fecit, & miſit Numerum Immortalium vt pugnaret cõtra Romanos. Qui venientes in duas acies diuiſi, medios habuêre Romanos. Porrò Romani vnam Perſarum videntes aciem, contra eam ſe præparabant, aliam non videbant: quę paulatim acceſſit ad pugnam. Qúmque ergo iam congreſſio penè eſſet in opere, Dei prouidentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum duce Procopio: Qui cùm videret ſocios in periculo, inſtabat à dorſo Perſarum. Tum in medio cõcluſi qui circũdederāt primò Romanos, in momento ab eis extincti ſunt. Quo facto, Romani ad alios qui erãt in ſubſidiis poſiti concurrerũt, eóſque fortiter iaculati ſunt. Sic igitur qui immortales appellabantur, omnes mortales apparuerũt, pœnas exigente Chriſto de gente Perſarum, eò ꝙ

Procopi⁹ dux

Romani vincunt Perſas. Numerus immortaliũ morti traditur.

B plurimos eius famulos occidiſſent. Porrò rex Perſarum infortunij ſui cauſſam cognoſcens, ſimulabat ſe neſcire quod geſtum eſſet: Suſcepítque Legationem dicens Legato Romanorum: Non bello cedens pacem amplector, ſed tibi præſtare volens, quòd omnium Romanorum te ſapientiſſimum eſſe cognoſcam. Et hoc modo bellum propter Chriſtianos exortum de Parthorum regione ceſſauit. Contigit autem Conſulatu Honorij tertiodecimo & Theodoſij decimo.

Quomodo Acacius epiſcopus Amidæ, captiuos redemerit à Romanis militibus, venditis vaſis eccleſiæ, & refectos cum ſumptibus ad propria deſtinarit. CAPVT XVI.

An. do. 424.

TVm verò Acacium Amidæ ciuitatis epiſcopũ facinus optimum reddidit clariorem. Cùm enim Romani milites captiuos Perſarum de Azazena regione vaſtata, reddere regi Parthorum nullo

C modo vellent, captiui fame conſumebantur, cùm eſſent circa ſeptem millia: quod Perſarum regem non mediocriter cõtriſtabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos ſibi ſubiectos: Viri, inquit, fratres, Deus noſter nec diſcis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vaſa aurea & argẽtea, eccleſia noſtra ex oblatione Chriſtianorum habet, conuenit ex his liberari exercitum captiuorum, egentibúſque cibos offerri. Hæc & his ſimilia cùm dixiſſet, conflauit vaſa, & militibus dedit precium captiuorũ. Quos cùm recreaſſet cibis, datis ſumptibus ad regem proprium deſtinauit. Ad hoc mirabile opus Acacij Perſarum rex magis obſtupuit, quod & bello Romani, & beneficiis ſe viciſſent. Aiunt enim, quòd etiam deſiderium habuerit Perſarum rex vt videret Acacium, ſed hoc Theodoſius prohibuerit Imperator.

De Eudocia vxore Theodoſij, & de laudibus ipſius Theodoſij. CAPVT XVII.

Panegyrici in laudẽ Theodoſij iunioris.

OB victoriam verò auxilio Dei collatam, Romanorum plurimi pollentes eloquentia, con D ſcribebant laudes Imperatoris. Cuius vxor Heroico metro poëmata multa confecit. Erat enim eloquens filia Leontij Sophiſtæ Athenienſis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam cùm Imperator ducturus eſſet vxorem, Chriſtianam Atticus fecit epiſcopus, & in baptiſmate cùm prius vocaretur Athenais, Eudociæ nomen impoſuit. Multi ergo (ſicuti dixi) volentes innoteſcere, alij ſuam facundiam demonſtrare, præconia imperatoria conſcripſerunt. Ego verò nec innoteſcere cupiens, nec facundiam ſermonis oſtendere, cum veritate Imperatoris bona memorare ſtudebo, quod ſit damnoſum ſi taceantur. Primùm itaque regaliter natus atque nutritus, nihil habuit tepidum, ſed adeò fuit ſapiens, vt inter confabulanteis experimentum omnium crederetur habere cauſſarum. Perdurabat in frigore, ſimiliter & in æſtu. Plerunque ieiunabat, & maximè quarta feria & ſexta ſtudio Chriſtianiſmi, nec aliud quàm monaſterium E Regalia videbantur. Ipſe nanque mane ad ſuas ſorores proficiſcens, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiam ſacras literas ſine codice recitabat. Loquẽtibus epiſcopis velut olim ſacerdos factus, ex diuina lectione reſpondebat. Congregabátque ſacros codices, & quoſcunque illorum interpretes ſeu expoſitores conſcripſiſſe videbantur, pluſquàm Ptolemæus ſtuduerat Philadelphus. Patientia atque clementia vniuerſis hominibus eminebat. Nam Iulianus imperator licet philoſophus diceretur, non tamen Antiochenſium tulit iniuriam, ſed maxima Theodoro tormenta indignatus impoſuit. Porrò Theodoſius multum gaudẽs ſyllogiſmis Ariſtotelis, philoſophiam exercebat operibus, iram, triſtitiam, libidinémque deuincens, & in nullo ſe vlciſci deſiderans. Cùm igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum ſe lædentium morti ſubiiceret: Vtinam, inquit, eſſet mihi poſſibile ad vitam etiam mortuos reuocare. Quem cum alius pro ea cauſſa interrogaret: F Non eſt, inquit, magnum, neque difficilè hominẽ mori, quia neq; Deo ſoli ſemel mortuũ ex pœnitentia ſuſcitare. Adeò enim fuit clemẽs, vt ſi quando quiſpiã dignum aliquid morte cõmitteret, ne vſq; ad ciuitatis quidẽ portas moriturus perueniret, ſed ex eius clemẽtia cõtinuò reuocatio ſequeretur. Cũ quodam tempore ipſe in Amphitheatro Cõſtantinopoleos ſpectaret, cœpit clamare populus: Crudeli beſtiæ artifex παράβολος pugnet. At ille Neſcitis, inquit, quod cõſueuimus nos ſpectare clementer? Tanta verò pietate pręcelluit, vt omnes quidem Deo cõſecratos honoraret, præcipuè tamen quos audiebat venerãda actione pollere. Fertur autẽ, quod cum Cõſtantinopoli epiſcop⁹ Chebronenſis fuiſſet mortuus, ſacrũ eius valde ſordidum quæſierit, eóque circũamictus ſit, credens ſe aliquid ex defuncti ſanctitate ꝓmereri. Cum aliquãdo aëris tempeſtas eſſet, & ille Circum ꝓpter populum † expectaret, pleno Circo tempeſtas vehementius agebatur multo imbre diffuſo. Cúmq; hoc fieret, ſuam voluntatem Imperator aperuit, fecítque per pręconẽ clamari, quod melius eſſet ſpectaculum cõtemnere, & omnes rogare Deum, vt illæſi ab imminente tempeſtate ſeruarentur. Quo dicto cũcti Deo magno gaudio ſupplicãtes hym-

Athenais Eudocia.

Theodoſij iunioris vita & mores.

παράβολος audax. Theodoſius iunior. Ludi Circenſes.

† exhiberet

A nos concorditer offerebant, & tota ciuitas velut vna p ſallebat eccleſia. In medio autẽ horũ imperator exiſtẽs priuato cultu ꝑperabat. Nec ſpe ſua fruſtratus eſt. Repente nanque aër ad ſerenitatem diuina clementia reuocatus, annum præbuit frugibus vniuerſis vberrimum. Si quando bella mouerentur, ſecundum Dauid cõfugiebat ad Deum, ſciens eum præliorum autorem, inimicos orationibus ſuperabat.

An.do.425.

Quomodo Ioannes tyrannus in Occidente fuerit ſuperatus. CAPVT XVIII.

POſt modicum itaque tempus Perſici belli defuncto imperatore Honorio, Conſulatu Aſclepiodoti & Mariani Auguſto menſe, quomodo Ioannem tyrãnum Deo ſe committens ſuperauerit, enarrabo. Sicut enim tũc ſub Moyſe Hebræis contigit rubrum tranſire mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cùm eos mitteret contra tyrannũ.
B Defuncto ſiquidem (ſicuti diximus) Honorio principe, cognoſcens Theodoſius celauit factum, & alia dicendo diuerſorum ſuſpitionibus obuiauit. Inter hæc mittit magiſtrum militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarum, vt ſi qua bellorum commotio proueniret, circa partes Heſperias vicinus adiutor eſſet. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hæc Ioannes primus Imperialium conſcriptorum, non ferens ſuam felicitatem imperium contẽdit arripere. Miſitque Legatos ad imperatorem Theodoſium, petens vt eius ſuſciperet imperium. At ille Legatos quidem retruſit in carcerẽ, miſitque magiſtrum militum Ardaburium qui multum

Ioannes ex ſcriba tyrannus.

D laborauerat apud Perſas: hic Salonam veniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitque ventum aduerſum flare, ita vt in tyrãni manus incideret. Quo capto ſperabat ad neceſsitatem peruenire Theodoſium, vt per hoc ipſum decerneret imperatorẽ, ſi vellet magiſtrum militum liberare. Imperator tamen vt audiuit factum, æſtuabat ne quid mali Ardaburius ſuſtineret. Aſpar verò Ardaburij filius cognoſcens patrem à Tyranno teneri, & multa millia Barbarorũ in præſidio tyranni conſiſtere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tũc imperatoris oratione præualuit. Angelus enim Dei ſub figura paſtoris educebat Aſparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauennæ, ad loca ſperata peruenerunt. In ea nanque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, vnde nullus aliquando tranſiſſe fertur. Tum ergo Deus inadibilẽ terrã fecit adibilem. Tranſeuntes nanque per ſiccam paludis aquam, apertáſque inuenientes ciuitatis portas, Tyrannum quoque detinuerũt. Tum ergo piiſsimus Imperator reuerentiam quam circa diuinitatem habebat, oſtendit. Cùm enim Cir- E cum populo exhiberet, nunciatum eſt ei, tyrannũ fuiſſe peremptum. Quamobrem ſermonem fecit ad populum dicens: Venite ſi placet relinquentes hoc propoſitum, & proficiſcentes ad eccleſiam, gratificos Deo ſoluamus hymnos, cuius manus tyranni præſumptionibus obuiauit. Quo dicto, ſpectaculo ceſſante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad eccleſiam conuenerunt, ita vt tota ciuitas vna videretur eccleſia. Venientéſque ad locum orationis, iugi die gratias domino retulerunt.

Rauenna.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER DVODECIMVS.

C

An.do.420

De ortu Valentiniani principis filij Placidiæ.

CAPVT PRIMVM.

OCciſo tyranno cogitabat Theodoſi⁹ imperator, cui nam deberet Heſperiarũ regna cõmittere. Tum Valẽtinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, eius quidem amita, filia verò maioris Theodoſij, Arcadij & Honorij ſorore, de patre Conſtantio, qui ab Honorio Imperij iura ſuſceperat: paruóque tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valentinianum conſobrinum ſuum Cæſarem factum, mittit ad partes Italiæ, cum quo matrem pariter Placidiam, cique vniuerſam diſpoſitionem commiſit imperij. Cúmque voluiſſet ipſe quoque in Italiam profi- F ciſci, vt conſobrinum ad Imperij culmen eueheret, vt ſui vigore tyrannorum remoueret audaciam: veniens vſque ad Theſſalonicam, languore ꝓhibitus eſt. Quamobrem coronam imperialem poſtea conſobrino per patricium † Stiliconem mittens, Conſtantinopolim rediit. Hæc de talibus retuliſſe ſufficiat.

Valẽtinian⁹ Cæſar.

† Helionem

De egregiis factis Attici Conſtantinopolitani Pontificis.
CAPVT II.

ATticus porrò epiſcopus cauſſas eccleſiæ ſapientia mirabiliter diſponebat, doctrinisq; populũ ad virtutis ſtudiũ prouocabat. Cúmq; videret diuiſam eccleſiã, cũ Ioãnitę ſeorſum apud ſeipſos ſacra ſolennia celebrarent, iuſsit vt in orationibus memoria Ioãnis haberetur, ſicut aliorũ dormiẽtiũ epiſcoporũ fieri cõſueuit: per hoc ſperãs plurimos ad eccleſiã reuocari. Adeo autẽ largus erat, vt non ſolùm pauperibus ſuarum parœciarũ, ſed etiam in vicinas ciuitates multas pecunias pro egentium

Atticus. Chryſoſtomiani.

A ſubſidio tranſmitteret. Calliopio nanque presbytero eccleſiæ Nicenæ trecentos aureos mittens hæc ſcripſit.

CALLIOPIO ATTICVS IN Domino ſalutem.

Cognoui decem millia eſurientium in ciuitate, à piis exhibẽda egere miſericordia. Decem millia verò cum dico, multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem habeo perceptum numerũ datum ab eo qui manum habet munificam, & præbet congruis diſpenſationibus, & contigit aliquos indigere nõ habentes, nec acquirere ſcientes, ſuſcipiens ô chariſsimum mihi caput hos trecentos † ſolidos expende ſicuti volueris: & maximè illis quos petere pudet, & nõ eis qui propter vitæ ventrem magis negotiãtur ex talibus. Noli igitur vel religionem in hac parte conſyderare, ſed vnam tantummodo rem obſerua, vt nutrias indigentes: nec cogites ſi quæ noſtra ſunt, ſapere nõ videntur. Sic igitur Atticus etiã procul indigentium habebat curam.

† aureos.

B Sed & ſuperſtitionem quorundã ſtudebat abſcindere. Audiens etenim Nouatianos Iudaicum paſcha ſequentes propter Sabbatiũ fuiſſe diuiſos, eiúſque corpus ab inſula Rhodi vbi mortuus fuerat trãſlatum, & plurimos ad tumulũ eius orare, noctu mittẽs in aliud ſepulchrum corpus Sabbatij iuſsit abſcondi. At illi conſuete venientes, effoſſúmq; reperientes tumulum, deinceps eum locum colere quieuerunt. Erat verò circa nomina locorum ſtudioſus. Nam cum quidam portus in ore ponti Euxini conſtitutus, ex antiquo φαρμακὸς appellaretur, id eſt, venenarius, mutato nomine eum locũ Senatorium nominauit, ne dum ibi Collectæ prędicarẽtur, nomine blaſphemo locus ipſe deſignaretur. Sed & alium locum ἀργυρόπολιν pro huiuſmodi cauſſa nominauit. Χρυσόπολις item in capite Boſphori conſtituta eſt. Huius multi antiquorũ faciũt mentionem. De qua ciuitate Xenophon in primo libro Helladicorum dicit, quòd eam muro cinxerit Alcibiades, & in ea conſtituerit, vt qui nauigarent de Ponto, decimas ibi præberent.

φαρμακὸς.

Chryſopolis Xenophõtis ἑλληνικά.

C Videns ergo Atticus locum in contraria ripa χρυσοπόλεως poſitum delectabilem & decorum, ait: ἀργυρόπολις nominetur: qui locus eius repente cognomen obtinuit. Igitur quibuſdam dicentibus ei, non debere Nouatianos intra ciuitatem miſſas facere: Neſcitis, inquit, quantum nobiſcũ in perſecutione Conſtantij atque Valẽtis fuerint paſsi, qui etiam teſtes ſunt noſtræ fidei. Nam quum pridem eccleſia fuiſſet diuiſa, iſti circa fidem nihil innouauerunt. Pro epiſcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Aſclepiadem Nouatianorum vidit epiſcopum valde ſenem, interrogauítque quot in epiſcopatu annos haberet. Quo reſpondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tãto tẽpore boni operis curam † habens. Super hæc ait: Ego quidẽ Nouatum laudo, Nouatianos nõ approbo. Tum Aſclepiades: Quomodo hoc dicis epiſcope? Verum Atticus: illum, inquit, laudo, quoniam his qui ſacrificauerãt, communicare noluit, hoc etiam ego ipſe feciſſem. Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus vitiis laicos à gratia communicationis excludunt. Aſclepiades dixit: Extra ſacrificãdi peccatum etiam alia plurima ſunt delicta ſecũdum ſcri- D pturas quæ ducunt ad mortem, propter quæ vos quidem clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo ſoli eorũ remiſsionis iudicium committentes. Atticus verò etiam ſuã prę-ſciuit mortem. Nam quũ à Nicæa diſcederet, Calliopio presbytero dixit: Ante autumnum Conſtantinopolim venire feſtina, ſi viuũ me denuò videre deſideras. Si tardaueris, non videbis. Quo dicto, mentitus non eſt. Anno nanque viceſimoprimo ſui epiſcopatus, decimo die menſis Octobris eſt mortuus, Conſulatu Theodoſij vndecimo, & Valentiniani Cæſaris primo.

Argyropolis.

Nouatiani minimè mali

† agens. Nouatum laudo, Nouatianos nõ approbo.

Attici mors. An.do.427

De ordinatione Siſinnij, & moribus ipſius, & quod Proclus ordinatus Cyzici non ſit ſuſceptus.

CAPVT III.

Porrò Theodoſius imperator à Theſſalonica reuertens, eius exequias nõ inuenit. Ante vnũ nanque diem quàm ingrederetur, ille ſepultus eſt. Poſt paucos verò dies, id eſt, viginti tres, menſis Octobris nuntiatum eſt, quod Valentinianus inſu E las ſuſcepiſſet imperij. Poſt obitũ igitur Attici fit maxima de epiſcopi ordinatione contentio, aliis alium poſtulantibus, quidam Philippum presbyterum quærebant, alij Proclum item presbyterum. Sed omnis populus communiter deſiderabat ordinari Siſinnium, qui & ipſe presbyter quidẽ erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, ſed in ſuburbano Conſtantinopoleos, cui nomẽ † Oliua eſt, miniſtrabat: hoc ſuburbanum eſt poſitum contra faciem ciuitatis, vbi dies aſcenſionis Saluatoris ſolẽniter celebratur. Hunc ergo virum omnes laici diligebant propter ipſius reuerentiam, & maximè quia fouebat pauperes vltra ſui menſuram. Præualuit ergo votum laicorum, & Siſinnius ordinatus eſt viceſimo octauo die Februarij menſis, Conſulatu ſequenti Theodoſij duodecimo, & Valentiniani iunioris ſecũdo. Philippus autem presbyter, cui prælatus fuerat Siſinnius, in hiſtoria Chriſtiana quam trigintaſex libris ipſe cõſcripſit, ordinationem Siſinnij valde lacerauit, derogãs ordinato & pariter ordinãtibus, & maximè laicis. Is enim Philippus à Ioanne epiſcopo diaconus ordinatus, mul F ta quoque conſcripſit contra Iulianum imperatorem: cuius tamen hiſtoria mihi multam videtur habere confuſionem, & non ſatis prodeſſe legentibus. Siſinnio igitur ordinato, contigit epiſcopum obire Cyzicenum. Tunc Siſinnius, Proclum in Cyzico cõſecrauit, qui antequam proficiſceretur Cyzicum, ciues præcedẽtes, Dalmatium monachum epiſcopum ſibimet ordinarũt, paruipendentes regulam qua iubetur, præter Cõſtantinopolitanum pont. ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico ſoli hæc lex perſonaliter pręſtita videbatur. Manſit ergo Proclus nõ habens eccleſiam propriam, qui tamen in doctrina eccleſiarum Cõſtantinopoleos valde florebat. Igitur Siſinnius cùm duos in epiſcopatu cõpleuiſſet annos, defunctus eſt Conſulatu Hierij & Ardaburij viceſimoquarto die Decembris mẽſis, vir celeberrimus caſtitate & rectitudine vitæ ſuę, manſuetus moribus ſine vllo figmento, remotus à cauſsis. Quamobrem curioſis viris, triſtis & ineffi cax videbatur.

† Elga. Oliua.

Siſinnius Cõſtantinop. epiſcopus. An.do.428.

Philippi Cõſtantinop. Hiſtoriæ Chriſtianæ libri xxxvi.

Proclus.

Dalmatius monachus.

An.do.430.

A *De ordinatione Nestorij, & quæ sub eo in ecclesiis mala acciderint.* CAP. IIII.

DEfuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex ecclesia Constantinopolitana ordinare pontificem, eo quòd essent vanæ gloriæ & sibimet arrogantes: quum vtique multi Philippũ, plurimi Proclum habere desiderarent. Interea ab Antiochia visum est aduenã euocari debere. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germaniciẽsis, bonæ vocis & simul eloquentiæ. Ideóque eum velut idoneum ad docendum euocauerunt. Qúmque transissent tres mẽses, venit Nestori⁹ ab Antiochia, qui castitate iter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autẽ fuerit moribus institutus, sapientes à primo eius sermone nõ latuit. Ordinatus enim decimo die mensis Aprilis Consulatu Felicis & Tauri, mox illam vulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad Principem: Da mihi, inquit, ô Imperator, terrã purgatam ab hæreticis, & ego cœlũ tribuam. Debella mecum hæreticos, & ego tecum debellabo Persas. Hæc quum dixisset, licet quidam odio haberent hæreticos, tamen leuitas sensus eius, & indignationis initium, vanæ gloriæ tumor, eis valde displicuit, quod ne modicum quidem tempus expectans ad talia verba descendisset, & secũdum Prouerbium vt dicam, cùm necdum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruentissimus appareret. Quinto verò ordinationis die Oratorium Arianorum, in quo latenter conueniebant, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, vt idẽ Oratorium concremarent. Quæ caussa etiam vicinas consumpsit ædes turbáque vehemens in ciuitate accidit. Verùm Ariani seipsos defendere parabant: sed eorum consilium custos ciuitatis dominus impediuit. Postea autem ipsum Nestorium vocabant incendiarium, non solùm hæretici, sed etiã qui eius fidei concordabant. Non enim silere poterat, sed semper cõtra hæreses machinatus quantum ad se, subuertit funditus ciuitatem. Nouatianos autem depopulari tentabat; eo quòd Paulus eorum episcopus præditus esse reuerentia diceretur: sed proceres eius impetum refrenarunt. Quanta verò circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiserit, & quod propter eum circa Miletum & Sardis facta seditione sint mortui, nunc omitto. Quam verò propter hæc & propter infrenatam linguam receperit vltionem, post pauca narrabo. Nunc verò res memorabilis indicanda est. Quædam gens vltra Rhenum fluuium est, Burgundionum. Isti vitã quietam agũt, & penè omnes fabri lignorum sunt, ex qua mercede pascuntur: quorum regionem Huni crebra inuasione vastabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominem contulerunt, sed alicui Deo se committere cogitabant. Tum audientes quod Romanorum Deus fortiter adiuuat se timentes, omnes cõmuni cõsilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientésque in vnam ciuitatem Galliarum, rogabãt vt ab episcopo Christianorum baptisma mererentur. At ille eos septem diebus faciens ieiunare, & imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabãt, & spe sua frustrati nõ sunt. Nam quum rex Hunorum nomine † Suptarus per noctem fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine duce reperientes, & pauci plurimis resistentes, facta cõgressione vicerunt. Nam quum essent istorum tria millia, circa decem millia peremerunt, & ex illo tota gens feruentissimè in Christianismo permãsit. Eo tempore Barbas Arianorum episcopus, est defunctus, Consulatu Theodosij tertiodecimo, & Valẽtiniani tertio, vicesimoquarto die Iunij mẽsis, in cuius locum Sabbatius ordinatur. Nestorius itaq; agens præter cõsuetudinem ecclesiæ, cõtra se plurimos incitabat, sicut eius facta ostendunt. In Germensi etenim Hellesponti ciuitate Antonius erat episcopus, qui cognoscens instãtiam Nestorij aduersus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus imaginẽ. Porrò Macedoniani aliquãtulũ sunt perpessi. Qúmque Antonius vehemẽter insisteret, iam molestiã non ferentes, ad scelus se durissimum contulerũt. Mittẽtes etenim quosdam viros, & quod rectum est secundo loco ponentes, interemerunt eũ. Hoc factum Macedonianorum, Nestorio maioris persecutionis dedit occasionem. Persuasit enim imperatoribus, vt eorum ecclesiæ tollerentur. Quamobrem Constantinopoli eis ecclesia ablata est, ante murum veterem posita ciuitatis, & Cyzici, & aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad ecclesiam confugerunt, in Consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebriosis vinum nõ deest, neque contentioso lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones, euenit vt persequeretur semper ecclesiã Dei. Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, & veluti consiliariũ habebat in caussis. Aliquãdo igitur coram ecclesia Anastasius docẽs, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, & Deũ ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc quum auditum fuisset, plurimos clericorum & laicorum pariter conturbabat. Olim nanq; didicerant Deum fateri Christũ, & nullatenus eũ per dispensationem velut hominem à diuinitate separari, credentes Apostolicæ voci, dicit: Et si cognouimus secundũ carnem Christũ, sed nunc nequaq̃ cognoscimus. Quapropter relinquentes de Christo sermonem, ad perfectionem procedam⁹. Tumultu siquidẽ (sicut dixi) in ecclesia facto, Nestorius Anastasij sermonem firmare volens, & nõ redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc corã ecclesia docuit. Et cum maiori cõtentione quæstionem hanc agitabat, sermonẽ Dei genitricis reiiciẽs. Vnde diuisio nata est in ecclesia, & velut in nocturno bello diuersi, nunc his, nunc aliis consentiebant, & verba propria denegabãt. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quòd purũ hominem diceret Christum, & tanquam Pauli Samosateni atque Photini dogma in ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio mota est, & tumultus, ita vt vniuersalis synodus ageretur. Ego verò legens Nestorij libros, quæ intellexisse cõperi hunc virum, & cum veritate conspexi, neque pro eius inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius neque Samosatenũ secutus Paulum, neque Photinum, neque omni-

Marginalia (left): B; C; *Nestorius ex Antiochia ad episcopatum Cõstantinopolitanũ vocatus. An. do. 430*; *Nestorij arrogantia.*; *Prouerbium*; *Nestorius, incẽdiarius.*; *An. do. 430. Burgundi.*; *Huni.*; *Ieiuniũ ante baptismũ.*

Marginalia (right): D *† Vptarus.*; *Barbas moritur An. do. 438. Sabbatius.*; *Antonius Germensis episcopus contra Macedonianos.*; E *Macedonianis ecclesiæ ademptæ.*; *Anastasius presbyter.*; *2. Cor. 5.*; F; *An. do. 431.*; *Nestorij sententia.*

A no purum hominem dixisse Christum, sed sermonem tantummodo quasi metuendum expauisse: Et hoc passum, quod decenter non esset eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, & libris Antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibúsq; se meliorem putabat esse, ignorans quod in catholica Ioannis epistola in antiquis exēplaribus habeatur: Omnis spiritus qui soluit Iesum, à Deo nō est. Húc enim sensum ex veteribus exēplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione diuinitatem. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum designauerunt, quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem à Deo volētes. Est enim humanitas copulata diuinitati, & iam nō sunt duo, sed vnum. Hac ratione confidentes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genitricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro de vita Constantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscum est Deus propter nos voluit: & locus eius in carne generationis nominatus est apud Hebręos Bethlehem. Quamobrē & Helena Augusta

Atiqui interpretes.

1. Ioan. 4. a.

Euseb. Pamphili in vita Constantini

B Deo amabilis, locum amplum vbi Dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornauit, hanc sacratissimam speluncam decēter illustrans. Sed & Origenes in primo Tomo de epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorum. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & non solùm eum sermonem ex animo dedit, sed etiā omnino Deum esse qui natus est denegauit. Nos enim fatemur quod qui de sancta Virgine natus est, crucifixus est, Dominus est gloriæ, sicut dixit Apostolus: Si enim cognouissent, nūquam Dominum gloriæ crucifixissent. Porrò Nestorius dicit: Noli gloriari Iudæe, non crucifixisti Deum: tanquā ipse Dominus gloriæ idem non sit Deus. Nam quod purum non dicat hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ quas fecit ostendunt. Nusquam enim Dei verbi subsistentiam perimit, sed vbique id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus & Samosatenus

C eius existentiam perimentes. Hoc enim & Manichæi à Montano dogmatizare audent. Sic igitur Nestorium inuenio sapuisse ex eius libris. Non ergo mediocrem concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorij ratiocinatio concitauit. Interea contigit scelus quoddam graue in ecclesia prouenire. Serui quidam potentium genere Barbari, dominum crudelem experti, ad ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cúmque rogarentur, exire nullo modo voluerūt, sed impediebant solennia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginatos, & parati se vindicare: & omnibus ad eos accedentibus insistebāt. Qui postremò vnum clericum perimentes, & aliū vulnerantes, etiam seipsos interemerunt. Quo facto quidam trāseuntium hoc scelus nihil boni ecclesiæ significare prædixit: nec veritate frustratus est. Significabat enim populi diuisionem, & deiectionem eius, qui fuerat caussa diuisionis.

Serui confugiunt ad templum.

De Ephesino concilio contra Nestorium. CAPVT V.

NOn multo post tempore, iussio principis episcopos vndique Ephesum conuenire præcepit. Mox ergo post Paschalem festiuitatem, Nestorius cum maxima multitudine venit Ephesum, inuenítque plurimos episcoporum ibi fuisse collectos. Porrò Cyrillus Alexandrinus modicum cunctatus, circa Pentecosten occurrit. Quinto verò die post Pentecosten, Iuuenalis etiam Hierosolymorum venit. Porrò Ioanne Antiocheno cunctāte, mouebant præsentes episcopi quæstionem. Cyrillus autem Alexandrinus episcopus, deflorationes quasdam librorum Nestorij faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus eius. Et quum plurimi Deum confiteantur esse IESVM: ego, inquit Nestorius, bimestrem & trimestrē nequaquam confiteor Deum. Quapropter mūdus sum à sanguine vestro, & posthac ad vos nō veniā. Quū hęc dixisset, cum reliquis cōgregabatur episcopis, qui ipsius sententiam sequebantur: pręsentes ergo in duos ordines sunt diuisi. Porrò Cyrillus cū suis facto concilio Nestorium vocauerunt. At ille non obediuit, differens in præsentiam Ioannis Antiocheni. Qui verò circa Cyrillū erant, homilias Nestorij quas de hac quæstione protulerat sæpius relegentes, & ex ipsis iudicantes, eum velut blasphemantem Dei filium, damnauerunt. Hoc facto, qui circa Nestorium erant, aliud apud se concilium facientes damnauere Cyrillum, & cum eo Memnonem Ephesinæ ciuitatis episcopū. Non verò multo post venit etiam Ioannes Antiochenus episcopus, & cognoscens quæ gesta essent, indignabatur contra Cyrillum tanquam seditionis autorem, eò quòd adeò feruenter Nestorij fecisset damnationem. Porrò Cyrillus cum Iuuenale volens se vlcisci contra Ioannem, damnauit etiam ipsum. His tali mixtione confusis, cognoscens Nestorius contentionem ad quādam perniciem peruenisse, Dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam Dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt dissidium conquiescant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hactenus damnatus & in exilium missus Oasin habitare dinoscitur. Hunc ergo terminum synodus habuit: quæ gesta sunt Consulatu Bassi & Antiochi, tricesima octaua die Iunij mensis.

D *An. do. 433. Concilium Ephesinum.*

E *Nestorius damnatur.*

Oasis erem.

F

Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit. CAPVT VI.

POrrò Ioannes veniens Antiochiam, & plurimos episcoporum colligens, damnauit Cyrillum cùm iam esset in Alexandria. Paulò post verò inimicitias resoluentes, in gratiam redierūt, & sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem verò Nestorij, dura Constantinopli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est nanque populus propter tepidum eius, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizauerunt. Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum, quando id veluti in marmore scriptum, manifestū cunctis ostendimus.

Ioan. Antiochenus damnat Cyrillū Alexandrinum.

Anathema

De ordinatione Maximiani Constantinopoli. CAPVT VII.

A His ita prouenientibus de electione episcopi quæstio rursus exorta est,&multi Philippum (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebant. Potuítque Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent,dicentes, regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius ciuitatis episcopus nominatus est, ad alterá migrare ciuitatem:quod dictum populum reuocauit. Cúmque quatuor transissent menses,postNestorij damnationem Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem vita, presbyterorũ tamen collegio constitutus. Is enim opinioné reuerẽdi viri olim habuerat, eò quòd propriis sumptibus monumenta fabricaret, vt in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete viuere potius eligebat.

Proclus.

Maximian⁹ Cõstantinop.

Quod episcopi ex aliis ad alias ecclesias sint mutati. CAP. VIII.

B Quia verò quidam dicebant ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cum Cyzici fuisset ordinatus, volo ꝓ hac re pauca narrare. Nõ enim hoc verè dixisse videntur, sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesiis vtiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto Ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrum vnius Cappadociæ ciuitatis episcopũ refert, quum venisset caussa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcisi episcopi constitutum, & deinceps omni vita sua ipsi ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine vlla differentia, de ciuitate ad aliá migrabat episcopus, cùm vtilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, vt ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula XVIII. Si quis episcopus ordinat⁹ ad parœciam, in qua ordinatus est, minimè ꝓficiscitur, non sua culpa, sed siue populo respuente, aut propter quamlibet aliam caussam non necessitate factá, hunc honore ministerióque participari tantum, nec eum misceri rebus, in qua collectas celebrat, ecclesiæ, sed sustinere quòd prouinciæ synodus suo iudicio definierit. Hæc itaque regula est. C Quod verò plurimi episcoporum ex aliis ciuitatibus ad alias propter vtilitates temporum migrarint, nomina eorum qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Petris ordinatur episcopus: & quoniam ciues eius eum suscipere noluerunt, Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto eius episcopo: eique donec vixit, ecclesiæ præfuit. Grægorius Nazianzenus prius vnius Cappadociæ ciuitatis fuit episcopus, deinde in Nazianzo constitutus est. Meletius prius Sebastenæ ecclesiæ præfuit, & postea Antiochiæ præsul est constitutus. Dositheum Seleuciæ episcopum, Alexãder Antiochenus episcopus in Tarsum Ciliciæ transtulit ✝ Reuerẽtius ab Arcis Phœniciæ, in Tyrum translatus est. Ioannes de Gordo Lydiæ mutatus est in Proconesum, & in ea præsidet ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Asponam. Alexãder ab Helenopoli in Adrianos mutatus est. Theosebius ab Apamia Asiæ trásfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria vocabatur. Polycarp⁹ de vrbe Antapristena Mysię, D in Nicopolim Thraciæ mutatus est. Herophilus de Trapezapoli Phrygiæ, tráslatus est in Plotinopolim Thracię. Optimus ab Argdamia Phrygię, in Antiochiã Pisidiæ trásfertur. Syluanus à Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur quot ad præsens inuenimus ex propriis ciuitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Syluano tamen, qui ex Philippopoli Thraciæ in Troada migrauit, vtile iudico pauca narrare. Syluanus quidé Rhetor fuit prius Troili Sophistę filius, & ad perfectum Christianus, vitámque monachicam diligẽs. Is enim doctoris pallio vti despexit: qué post hæc Atticus episcopus comprehendens, episcopũ Philippopoleos ordinauit. At ille tribus annis in Thracia degens, nec frigora ferre valens, cũ haberet corp⁹ valde debile atq; subtile, rogauit Atticũ, vt eum in loco alio constitueret, dicens, non ob aliam caussam nisi propter frigus ea se loca vitare. Cúmque alius pro eo fuisset ordinatus, mansit Syluanus Constantinopoli, vitam monachicam perfectè custodiens. Adeóque sine vlla fuit arrogantia, E vt plerunque in tanta multitudine ciuitatis cũ soleis de sparto procederet. Cum vero aliquãtum temporis pręteriisset, Troianę præsul ecclesiæ moritur: Troianíque venerunt, petentes episcopum. Cúmque cogitaret Atticus quem ordinare deberet, subitò contigit ad ipsum salutandũ venire Syluanum. At ille vidẽs eum, mox cogitare cessauit. Tum ad Syluanũ: Non habes, inquit, vlterius occasioné, pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Troia nanque non habet frigus, sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus à Deo locus. Præpara ergo teipsum, & ad Troiam cõtinuò proficiscere. Migrat ergo Syluanus. Quo facto miraculũ quod inter eius man⁹ accidit, enarrabo. Nauis maxima quæ grandes columnas deuexerat nuper, in littore Troiano fabricabatur. Cúmq; eam ad mare voluissent deducere multis funibus, atq; populo trahente, nullatenus mouebatur. Quod cũ plurimis diebus ageretur, suspicati sunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Syluanum venientes episcopum, rogauerunt eum vt in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi nauem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem, asserens hoc opus alicuius esse iusti, nõ tamen suum. F Quem cũ rogassent, venit ad littus. Factáque oratione tetigit vnum funem, iubẽs vt insisterent operi cum labore. Tum illis ✝ breuiter impellentibus cursim nauis ad mare ꝓcessit: hoc miraculum reuerentiam illius viri cunctos fecit habere Prouinciales. Qui quum esset etiam in aliis rebus eximius, videns clericos etiam de cõtentione litigantium negocia facientes, nullum clericum vnquam iudicare præcepit. Sed petitiones postulantiũ ipse suscepit: rogabat vnum fidelium laicorum amatorémque iustitiæ, vt ipse litigantibus interesset, & terminum iustitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam cõsequutus est. Quum igitur Maximianus in vrbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus Cõsulatu Basi & Antonij, quinto & vicesimo die mensis Octobris caussæ ecclesiasticæ quieuerunt.

✝ Recentius.

Hermopolis

Acamãtiũ.

Syluanus.

Miraculum.

✝ leniter.

Quomodo apud Cretam quodam Iudæo dicente se esse Mosen, plurimi Iudæorum deceptione sint mortui, & reliqui facti sint Christiani. CAP. IX.

An.do.441. A

† deduceret,

pseudomoysen decepti in Creta.

† paruulis,

CIrca hoc tempus multi Iudęorũ in Creta christiani facti sunt propter huiusmodi cladem. Quidam seductor Iudæus finxit seipsum esse Moysen,&cœlitus destinatum,vt Iudęos illam insulam inhabitantes per mare + duceret,ipsum se esse dicens,qui olim filios Israël per rubrum mare saluasset. Circuibat itaque toto anno vnamquamque illius insulæ ciuitatem,suadebátque Iudæis vt crederent,monens vt omnes pecunias atque possessiones relinquerent, cum vtique deducti per siccum mare ad repromissionis gaudia peruenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebãt, contemnentes etiam possessiones suas, & dimittentes eas quibusuis personis. Qúmque venisset dies quã designauerat seductor ille Iudęus,eo pręcedente sequebantur omnes cum coniugibus & † minoribus, seduxítque eos ad quandam rupem decliuius incumbentem,iussítque vt in tomorum speciem seipsos euoluerent. Hoc igitur faciebant priores. Et quum venirent ad rupes, repente mo-
B riebãtur, tam dilacerati acutis rupibus,quàm in aqua necati.Plures tamen mori potuerũt,nisi(Deo prouidẽte) quidam viri Christiani superuenissent piscatores atque negotiatores,qui alios quum necarentur eripientes recreauerũt. Tum alij eorum stultitiam sentientes, alios,ne seipsos iactu interficerent,tenuerunt,nuntiantes eorum mortem qui primo ceciderant. Qui etiam cognoscentes seductionem,culpabãt se, eò quòd facilè credidissent. Qúmq; voluissent illum perimere seductorem, cõprehendere nequiuerunt.Repentè nanque disparuit,deditque suspitionem quod dæmon fuisset erroneus humana figura circũamictus. Ex hac itaque calamitate multi tunc Cretensium Iudæorum ad Christianam conuersi sunt fidem.

De magno incendio Constantinopoli facto, & morte Maximiani atque institutione procli.
CAPVT X.

Incendium Constantinopoli.

Maximiani episcopi Constantinopo. mors. An.do.436.

Proclus succedit.

C INterea incendium in ciuitate Constantinopolitana factum paulatim peruenit ad Thermas,quę vocãtur Achilleæ: deinde ad locum qui dicitur Pelargus, ita vt Nouatianorum comprehenderetur ecclesia. Tum fertur Paulum eorum episcopũ inter flammas ecclesiæ restitisse supplicantem Deo, ne ecclesia pariter cremaretur. Qui locus ereptus est: & hactenus XVII. die mensis Augusti apud Nouatianos Collectio celebratur. Hunc tamen locum nõ solùm Christiani, sed etiam Pagani ex eo tempore venerantur. Maximianus igitur cũ duos annos & sex menses ecclesiam gubernasset, defunctus est, Consulatu Ariobindæ & Asparis, die duodecimo mensis Aprilis, in septimana maiore Ieiuniorum, feria quinta. Tum igitur Theodosius imperator sapienter caussæ ꝓspexit, ne rursus de episcopatu seditionis quæstio, aut tumultus in ecclesia nasceretur. Quũ adhuc ergo corpus Maximiani iaceret, præsentibus episcopis præcepit inthronizari Proclum. Quod etiã Romani episcopi Cælestini literæ firmauerunt, quas ad Cyrillum Alexandriæ destinauit episcopum, & ad Ioãnem Antiochenum & Ruphum Thessalonicensem dicẽs, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis existentẽ episcopum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis cele- D brauit: de quo tempus vt pauca dicamus.

De conuersatione & moribus Procli.
CAPVT XI.

Proclus. † incumbens

Theodosius vicit omnes sacerdotes mãsuetudine

PRoclus ab ætate prima lector fuit,apud doctores tamen + obseruans studiosus quoq; Rhetoricæ fuit: qui quum ad perfectam venisset ætatem, plerunque cum Attico erat episcopo exceptor sermonum eius. Et quum proficeret ab Attico diaconus ordinatur,postea presbyter. A Sisinnio verò Cyzici consecratur episcopus. Hæc quidem ei primo acciderunt,postea thronum Cõstantinopolitanæ sortitur ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis: & ab Attico vtiliter eruditus, omnia eius imitabatur.Sed in isto patientia potior apparebat.Et ille quidem hæreticis se terribilem opportunè mõstrabat, iste verò omnibus mitis erat, & sic eos potius quàm violenter flectere nitebatur, nullam hæresim vexare volens, in hac parte Theodosium imitatus imperatorem. Ille nanque E iudicabat contra culpabiles imperiali non vti potestate. Hic autem paruipendebat, si quis de Deo non ita saperet sicut ipse. In his igitur Imperator laudabat eum,quum & ipse veros sacerdotes imitaretur, & nequaq̃ persequi volentes admitteret. Ego tamẽ audacter dico,quod mansuetudine omnes veros sacerdotes euicerit. Ob quam caussam hostes suos citra belli certamina subiugabat, sicut ostẽditur in Ioanne tyrãno, & facta post hoc perditione Barbarorum.

De victoria Barbarorum. CAP. XII.

Barbari contra Romanos.

Rugas.

Ezech. 38.a

POst interitum nanque tyranni, Barbari quos ille contra Romanos suum euocauerat in auxilium, parati erant Romanorum fines inuadere. Hæc audiens Imperator consuete hanc solicitudinem Deo commisit, & orationibus occupatus cito ꝓmeruit quod quæsiuit. Quæ enim acciderint Barbaris enarranda sunt:Dux eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interiit. Secutáque pestis, maximam partem eorum hominum interemit. Et F non solùm hoc suffecit, sed etiã ignis de cœlo descendens,plurimos qui videbantur remansisse,cõsumpsit. Quæ res Barbaros in formidine magna constituit,non solùm quod cõtra gentem Romanorum fortissimam arma leuare ausi fuissent, sed quod sic eos à forti Deo iuuari cõspicerent. Tum Proclus episcopus de prophetia Ezechielis coram ecclesia faciens sermonẽ,de collata salute,ab omnibus est laudatus.Cuius ꝓphetiæ verba sunt hęc: Et tu fili hominis prophetiza in Gog principe Mosoch & Thubal. Iudico enim eum morte & sanguine & imbre diluuij, & lapidibus grandinis, & ignẽ & sulphur pluã super eũ,& omnes qui cũ eo sunt. E post pauca: Et scient quia ego sum Dominus.

Quomodo filia Theodosij Valentiniano sit iuncta.
CAPVT XIII.

An.do.428. Eudoxia filia Theodosij nubit Valẽtiniano.

IGitur imperatori propter suam mãsuetudinem etiam alia plurima præstitit DEVS, quorum vnum illud est:Erat ei filia ex Eudocia, nomine Eu-

A doxia. Hanc Valentinianus consobrinus eius, Hesperiarum partium ab eo factus Imperator, petiit vxorem. Cumque Theodosius annuisset, cogitabat in medio itineris, quodam loco nuptias celebrare. Placueratque vt Thessalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiauit Valentinianus ne fatigaretur Theodosius: ipse enim venturum se Constantinopolim compromisit. Quum ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis Consulatu Isidori & Senatoris, vxore sumpta reuersus est.

Quomodo corpus Ioannis episcopi sit Constantinopolim reuocatum. CAP. XIIII.

NOn multo post Episcopus Proclus eos qui propter Ioannis depositionem segregabantur, ecclesiæ restituit. Sapientiaque sua eorũ tristitiam mitigauit hoc modo. Corpus enim Ioannis in Comanis sepultum, tricesimoquinto anno post depositionẽ Constantinopolim iubente Imperatore reuocauit, & publice diuulgatum in ecB clesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est. 16. Consulatu Theodosij. 17. Ianuarij mensis die. Paulus quoque Nouatianorum episcopus eodem Consulatu. 20. Iulij mensis die defunctus est. Qui cùm ægrotaret, nec dietam cõsuetam transgressus est, nec orationes solitas prætermisit. Quumque esset morti vicinus, euocauit omnes clericos suos dicens: Cogitate episcopum eligere dum viuo, ne posthac turbas ecclesiæ nostræ sustineant. Illis verò ei potius electionem dãtibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi huiusmodi date professionem, quod ipsum eligetis, quẽ ego decreuero. Quibus hoc facientibus atque subscribentibus, Marciani presbyteri nomen in charta conscripsit atque signauit. Fecitque priores similiter signare presbyteros, eamque chartam apud Marcum deposuit Scytharum ecclesiæ Nouatianorum episcopum, dicẽs: Si vixero, mihi redde. Si mortuus fuero hic inuenies quis debeat ordinari. Post cuius obitum tertio die resignantes, & Marciani nomen inuenientes, eiusque laudantes eleC ctionẽ, sine vlla mora miserũt in Tiberiada Phrygiæ, vbi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesimoprimo die eius mensis, & ordinarunt episcopum.

An.do.441. Paulus Nouatianorum episcopus.

Marcianus succedit Paulo.

Quomodo Eudoxia vxor Imperatoris Hierosolymam sit profecta. CAP. XV.

THeodosius igitur Imperator pro beneficiis à D deo sibi collatis, gratias agebat, plurimis honoribus Christo sua vota compensans, cõiugemque suam Eudociam Hierosolymam destinauit. Hoc enim & ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas quàm per singulas ciuitates positas, honorauit: & quum illuc proficisceretur, & cùm inde rediret.

Quod Proclus Thalassium senatorem authoritate sua Cæsareæ Cappadociæ fecerit episcopum.

CAPVT XVI.

PRoclus autem Episcopus eodem tempore septimodecimo Imperatoris Theodosij Consulatu, rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecit Episcoporum. Quum enim Firmus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petentes Episcopum. Quumque cogitaret, quem eis ordinare deberet, contigit vt ad eum salutandum die sabbato Senatores vniuersi venirent, inter quos Thalassius qui E Præfecturæ Illyrici administrauerat dignitatem. Quumque futurum esset (sicut habebat fama) vt Orientalem regeret præfecturã, missa manu Proclus pro præfecturę dignitate episcopatum ei Cęsarianæ ciuitatis imposuit. Hæc quidem in ecclesia illo tempore gerebãtur. Nos autem hic terminum faciamus historiæ in pace gubernari cunctas ecclesias exornantes. Nos ergo ô sacratissime homo dei Theodore, tuam compleuimus iussionẽ, finem facientes historiæ, in anno secundo trecentesimæquintæ Olympiadis, Consulatu 17. Imperatoris Theodosij.

An.do.441.

Peroratio Socratis Cõstantinopolitani ad Theodorum. An.do.442.

Historiæ ecclesiasticæ quam Tripartitam vocãt, libri duodecimi, Epiphanio Scholastico interprete,

FINIS.

F

Errata.

Fol.13.col.2.lin.17.leg. atque similium. fol.18. col.1.lig.23.leg. quæ ex non. fo.22. col.lig.10.leg. dicens. fo.28.col.lig.19.leg. est filius. fo.75. col. 2.lig.49.lege, ex quibus cum patre.

EVSEBII CAESARIENSIS VITA EX D. HIERONYMI CATALOGO de viris illuſtribus.

Euſebius, Cæſareæ Palæſtinę epiſcopus, in ſcripturis diuinis ſtudioſiſsimus, & bibliothecę diuinę cum Pamphilo martyre diligentiſsimus peruestigator, ædidit infinita volumina, de quibus hæc ſunt:

Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, hoc eſt, Euangelicæ demonſtrationis Libri.20.

Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, hoc eſt, Euangelicæ prępa-rationis, Libri.15.

Θεοφανείας,, + Θεοφανίας,, hoc eſt, diuinæ apparitionis, Libri.5.

Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, Libri.10.

Chronicorum canonum omnimoda hiſtoria, & eorum ἐπιτομήν. Et

De Euangeliorum diaphonia.

In Eſaiam, Libri.10. Et

Contra Porphyrium, qui eodem tempore ſcribebat in Silicia, vt quidam putant, Libri.30. De quibus ad me viginti tantum peruenerunt.

Τοπικῶν, Liber vnus.

Ἀπολογίας pro Origene, Libri.6.

De vita Pamphili, Libri.3.

De martyribus alia opuſcula. Et

In centum quinquaginta Pſalmos, eruditiſsimi cõmentarij. Et multa alia. Floruit maxime ſub Cõſtatino imperatore & Conſtantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum ſortitus eſt.

Theodoritus Cyri fuit Epiſcopus, quam Stephanus κύρου πόλιν appellat, Vocant illam Perſæ Cyrecbatam, & ſita eſt in extremis Perſiæ finibus. Meminit eius in quinto libro, quum inquit, κύρου δὲ τῆς ἡμετέρας ἰσίδωρον. Scripſit Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libros quinque, quos Græci nunc λόγους, nunc τόμους vocant. Præterea opus quod inſcripſit De curatione Græcarum affectionum, verſum ſuperioribus annis, à Zenobio Acciaiolo Florẽtino ordinis Prædicatorum. Meminit ipſe paſsim in hiſtoria ſua de aliis quoque libris à ſe conſcriptis, vt reſponſionũ ad Magos Perſarum, & Hiſtoriæ de Martyribus.

DE SOZOMENO.

Sozomenus indicat ſe verſatũ in actionibus forenſibus apud Cõſtantinopolim, cùm Aquilini ſodalis ſui meminit à febre liberati. Meminit alicubi progenitorum ſuorum, & aui ſui, quem ad Chriſtum conuerſum refert in agro Gazenſi, quum fuiſſet patre ethnico prognatus, tribuens illi ſacrarũ literarum peritiam. Scripſit autem hiſtoriam nouem tomis ſectam, ad Theodoſiũ iuniorem, exorſus à tertio Conſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſſ. vſque ad ſeptimumdecimum Theodoſij iunioris. Extat autem huius hiſtoriæ volumen Græcum in bibliotheca Xyſti Romæ.

DE SOCRATE

Et hic Cõſtãtinopolitanus fuit, diſcipulus Helladij & Ammonij Grammaticorum. Scripſit hiſtoriam ad preces Theodori Sozomenicæ ſimillimam, quantum ad tempus attinet.

Index Rerum ac materiarum memorabilium in Historiam ECCLESIASTICAM, QVAM TRIPARTITAM vocant.

A

Rhodij

FINIS.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm